

7
4 M
17

GERMANICORVM SCRIPTORVM,

QVI RERVM A GERMANIS PER MVLTAS ÆTATES GESTARVM HISTORIAS VEL ANNALES POSTERIS RELIQVERVNT,

Tomus alter:

Quo continentur Gotefridi Viterbiensis Pantheon, Werneri Rolewinkii Fasciculus temporum, & H. Mutii Chronica. Ad hos scriptores, magna diligentia recognitos, accessit nunc recens Linturii Appendix, nunquam antehac in lucem edita.

Ex Bibliotheca Ioannis Pistorii Nidani D.

Vitas Auctorum qui hoc volumine continentur, inuenies post præfationem.

CVM INDICE LOCVPLETISSIMO.

HANOVIÆ,

Typis Wechelianis apud hæredes Claudii Marnii.

M. DC. XIII.

ANDR. VVECHELI HE-REDES GERMANICI NOMINIS AMATORIBVS S. P. D.

OSTEAQVAM *soceri obitu res typographica cum reliqua hereditate ad nos deuoluta est, id nobis vnice curandum existimauimus, vt tum cæteras eius laudes tueremur, tum Germanici nominis studium pro nostra virili æmularemur. Quem animum nostrum cũ præclari quidam viri perspexissent, quibus idem propositus erat scopus, vltro se instituto nostro & duces & socios præbuerunt, in primis Ioannes Pistorius, vir vt in arte medica, sic in historiarum cognitione magno cum iudicio versatus. Eius itaque consilio Germanicarum rerum scriptores in duas classes distribuimus. In prima eos posuimus, qui vniuersalem gentis historiam, vel à mundi primordiis, vel à remotissimis seculis auspicati, per multos annos vsque ad sua tempora deduxerunt: in altera eos consociauimus, qui vnius duntaxat populi aut principis res per aliquot annos gestas memoriæ prodiderunt: & pro cuiusque scriptoris ætate, locum ei in sua classe attribuimus. Qua in re cum etiam moles tomorum spectanda nobis esset, ideoque Rolewinkij Fasciculus in primum prioris classis tomum recipi non posset, in altero suæ classis tomo honestum ei locum assignare voluimus; atque vt stationem suam tueretur melius, idoneum ei comitatum addendum censuimus. Ea quoque in re lubenter nos idem Pistorius, vt humanus est & promptus, adiuuit. Eius igitur monitu in hoc altero tomo damus primum Gotefridi Pantheon; deinde Rolewinkii Fasciculum, cum Linturii Appendice; tertio, Huldr. Mutii Chronica. Quorum duo priores à mundi exordio vsque ad sua tempora historiam perduxerunt: ac Gotefridus quidem circa annum Christi 1186, in Henrico VI substitit: Rolewinkius autem, in Maximiliano I, & anno Christi 1484. Appendix Linturii, in eodem Maximiliano, & anno Christi 1514. Tertius vero, Mutius, non à mundi quidem principio, sed à prima tamen Germanicæ gentis origine commentarios suos inchoauit, eosq; continuo historiæ filo perduxit vsque ad annum Christi 1539, qui Carolo V imperii annus fuit 20. Atque vt temporum interuallis disiuncti sunt auctores isti, ita etiam diuerso scriptionis genere posteros & iuuare & oblectare voluerunt. Gotefridus, velut in poesi & prosa exercitatus, sacra pariter & profana, nunc soluta, nunc metrica oratione persequitur. Rolewinkius, quæ partim è veteribus, partim à*

recentioribus excerpsit, circulis & dimensis paginarum spatiis ita est complexus, ut tum diligentia vtilitatem, tum artificio voluptatem lectori afferat. Appendix in cæteris quidem breuis est: at de facto Caroli VIII Gallorum regis tam acrem inter duos ea ætate præstantes viros disceptationem interserit, vt res pene in foro agitari videatur; hinc Germano accusante, illinc Gallo regem suum defendente. Mutius vero, vt inter contribules suos est recentissimus, ita iisdem in multis est accuratior atque vberior. Nam (vt ipse in præfatione testatur) non Latinos tantum rerum Germanicarum auctores euoluit; verumetiam quotquot Germanicos eiusdem argumenti libros conquirere potuit, studiose excussit, & quæ Latini vel plane præterierant, vel manca & obscura ad posteros transmiserant, è vernaculis libris probatioribus vel suppleuit, vel illustrauit; tanta diligentia & fide, vt de Germanorum origine, moribus, institutis, legibus, & memorabilibus pace ac bello per tot secula vsque ad annum Christi 1539 gestis, nulla accuratiora ante illud tempus prodierint Chronica. Porro cum animaduertissemus hos auctores, præsertim priores, passim esse deprauatos, operam dedimus vt, quoad eius fieri posset, hac editione nostra emendatissimi prodirent. In Pantheo sane multa integritati suæ restituit Henricus Petreus, vir magna eruditione atque acri iudicio præditus, qui totum id volumen diligenter recognouit. Fasciculi cum duo nacti essemus exemplaria, alterum Argentinæ impressum à Iohanne Prisio, anno 1488; alterum postea sine nomine inuulgatum, vbi ex vtriusque collatione perspeximus recentius esse minus integrum, antiquius in plerisque secuti sumus. In annorum tamen numero recentior editio visa est interdum exactior. Qua de re cum decernere ipsi nollemus, quas in ambab. editionibus diuersitates inuenimus, in finem operis reiecimus, & calculum lectori permisimus. Ad nomina propria quod attinet, quia variis modis vitiata erant pleraque, Hebraica è receptis Bibliorum editionibus emendata sunt: Latina & Græca è probatis auctoribus in integrum restituta. In barbaris atque ambiguis ea exemplarium scriptura retenta est, quæ visa est magis consentanea. In cæteris diligenter cauimus ne ab exemplarium fide quidquam discederetur. Idem etiam factũ in Appendice ac Mutio. Quod reliquum est, oramus, quotquot estis rerum Germanicarum amatores, vt & hos auctores grato animo accipiatis, & si quos habetis alios qui lucem mereri videantur, eos quoque nobis & reip. impertiri ne grauemini. Valete. Francofurti, è typographeo Wecheliano, anno

MDLXXXIIII.

AVCTO-

AVCTORVM HVIVS VOLVMINIS VITÆ, EX TRITHEMIO ET ALIIS.

GODEFRIDVS.

GODEFRIDVS Viterbiensis presbyter, vir in diuinis scripturis studiosus & eruditus, & secularis literaturæ non ignarus, ingenio præstans & clarus, metro exercitatus & prosa. Scripsit non spernendæ lectionis opuscula, quibus memoriam sui posteris reliquit. E quibus extat grande volumen ad Vrbanum papam tertium, carmine & soluta oratione mixtum, de mundi principio, de vniuerso veteri & nouo testamento, & ætatibus mundi, tēporibus, gestis, ac historiis omnibus regum; quod prænotauit PANTHEON, lib. 18. *De mundi principio, & omn.* De aliis nihil vidi. Claruit sub Frederico Imperatore primo, & Henrico eius filio, anno Domini MCLXXXV. *Hæc Trithemius: quibus addere lubet quæ Basilius Iohannes Heroldus de eodem in sua Panthei editione præfatur.* Vixit vir ille (*inquit*) quadringentesimum annum ante nos, aut paulo amplius: viuit ac volitat nunc per ora virum: viuetque merito æternum. Is namque ex Babenbergensi schola (quæ tum temporis fuit clarissima) prodiens, sacris literis instructus, Platonica disciplina imbutus, philosophus, poeta, atque historicus insignis euasit: lucem memoriæ rerum omni, ac præsertim Germanicis rebus intulit tantam, quantam ante ipsum alius nemo: & potuit id quidem præstare facillime, iam sacris & scriniis à Cōrado tertio, Fridenricho primo, & Hēricho sexto, Imperatoribus præfectus: Latinæ, Græcæ, Hebrææ, Chaldææ, multarum quoque aliarum barbararum linguarum gnarus homo: qui peregrinatione, omni terra, totoque mari per totos XL annos exercitatus, omnes omnium quas vndique adiit gentium Bibliothecas excusserat: in hoc (vt ipse testatur) incumbens grato animo, vt patriæ, cui hæc omnia debebat, vicem rependeret, splendoreque ab ipsa recepto, illustraret fœda taciturnitate atque dissimulatione inuidiosa fraudatam suo ornatu; quo certe nunc, astris ipsis par emicat, dum Ioachimi illius Camerarij vndecūq; doctiss. viri literatura illustratur. Miscuit proinde hic noster (vt ille ait) vtile dulci, dum rerum enumerationem grauissimam, atque de rebus seriis disputationum pondus interpolando, versibus illis ternariis & quadratis non adeo infeliciter ludit. Debet profecto omnis historia, vt sacra, siue profana, siue vetus illa, siue adusque eius tempora recentior fuerit vlla; debet, inquam, permultum tanto auctori. quo fit, vt maius illorum peccatum sit, qui tanto thesauro Remp. literariam tanto tempore scienter defraudarunt. Nam celeberrimi scriptoris loco hunc habitum semper fuisse, id declarat, quod ij qui post illum aliqua admiratione historias scripserunt, præclariss. huius testimoniis, ceu sacris quibusdam oraculis monumenta sua confirmarunt, ac velut gemmis splendidissimis exornarunt. Cæterum vt ingenue id quod mihiipsi persuadeo, proferam, videor mihi nonnihil, ac ex parte quæ debeo patriæ præstitisse, quod huius auctoris scripta indagaui, quod illa in publicum edo, quod doctis viris cōmunico. Wolfgango quoque ab *Vssigheym*, viro memoria (quam semper præ omnibus rebus sibi optabat) in libro vitæ dignissimo; quod hunc librum in sua Bibliotheca Fuldensi, etiam in maximis bellorum periculis, & sæpius præsenti discrimine sodalitatis suæ, conseruarit integrum, eundemque per me euulgari voluerit; cum literati homines, quas debent gratias referre nequeant, eas quidem ac maximas agāt necesse est, Wolfgango *Schutzbar*, (alias *Milchling*) pientissimi illius mei patroni successori optimo: quem dum sano consilio exercitatissimus & sapientissimus senex, vt post mortem ipsius, rebus suis præesset, legeret, bonis atque literatis hominibus Mæcenatem liberalissimum constituisse se, certissima testificatione affirmabat. neque fefellit diuinum animum præsagitio cœlitus inspirata. hic enim in bonos, in studiosos, in pauperes admodum beneficus, hanc editionem vt maturarem Reipubl. bono, sæpius admonuit, atque ardenter desiderauit. *Hæc ille de Gotefrido.*

WERNERVS ROLEWINK.

WERNERVS ROLEWINK de Laer, natione Teutonicus, patria Westphalus, ordinis Carthusiensium, domus sanctæ Barbaræ in Colonia Agrippina, vir in diuinis

fcripturis ſtudioſiſſimus,& valde eruditus,ingenio excellēs,vita & conuerſatione deuotus,edidit multa pręclara opuſcula,quibus ſe vtilem pręſentibus,& memorabilem reddidit futuris.E quibus exſtant ſubiecta: Opus grande ſuper omnes epiſtolas Pauli, quod prænotauit

Doctrinam Pauli,	lib.14.	*Doctrina Pauli Apoſt.*
De vita quoque Pauli,	lib.7.	*Sicut fui cum Moyſe ſic.*
De valore miſſarum,	lib.1.	
De regimine principum,	lib.1.	
De ſtudio Theologiæ,	lib.1.	
Faſciculus temporum	lib.1.	*Generatio & generatio.*
Paradiſus conſcientiæ	lib.1.	*Tulit Dominus Deus hominem.*
Sermones multi	lib.1.	& alia complura.

Vidi olim in eius cellula tractatus paruos quidem, ſed plures & vtiles, quorum titulos iam à memoria tulit obliuio. Viuit adhuc in Carthuſia Colonienſi prouectæ ætatis, & varia conſcribit ſub Maximiliano Romanorum rege, anno Domini quo iſta ſcripſimus MCCCCXCIIII, Indictione XII. *Trithemius. Meminit eiuſdem & Philippus Bergomas in ſupplemento Chronicorum, fol.439.*

IOHANNES LINTVRIVS.

IOHANNES LINTVRIVS, ſcriptor *Appendicis* ad *Faſciculum Temporum*, paſtorem ſe nominat eccleſiæ *Hoffenſis* in *Voitlandia*. Fuit ibi anno Chriſti CIↃ CCCC XXCIX, vt in hiſtoria illius anni videre eſt. Hiſtoriam complectitur inter annum Chriſti CIↃCCCC LXXV, & annum CIↃ IↃ XIIII: in qua quidem geſta inſigniora imperij, quæ etiam apud alios habentur, deſcribit: potiſſimum tamen ad ſuam *Voitlandiam*, ſuæque *Hoffenſis* eccleſiæ res geſtas collimare videtur.

HVLDRICHVS MVTIVS.

HVLDRICHVS MVTIVS Hugwaldus Durgeus, Baſilienſis Gymnaſij profeſſor, ſcripſit de ſtudiorum ſuorum prooemio libellum excuſum Baſileę. Item epiſtolam ad omnes qui Chriſtum ex animo quærunt, impreſſam Baſileæ anno 1522. De Germanorum prima origine, moribus, inſtitutis, legibus, & memorabilibus pace & bello geſtis, libros 31, impreſſos Baſileæ apud Henricum Petrum anno 1539. Cœpit etiam ſcribere de Agricultura, & alia multa nobis incognita. Floruit Baſileæ anno 1551. *Biblioth. Geſn. Epitome.*

PANTHEON GOTFRIDI VITERBIENSIS, OLIM NOTARII REGIS CONRADI TERTII ET FRIDERICI PRIMI IMPERATORIS, ET FILII EIVS HENRICI sexti: de vniuerso veteri & nouo Testamento; de omnibus ætatibus & temporibus seculorum, de omnibus mundi regnis & regibus & gestis eorum, de omnibus Romanis Pontificibus & Imperatoribus Romanorum, assignando nomina & acta & annos & dies eorum: ab initio mundi vsque ad tempora domini Vrbani papæ tertii, & vsque ad prædictum Imperatorem Fridericum primum, & filium eius regem Henricum sextum.

AD DOMINVM PAPAM VRBANVM TERTIVM, PROOEMIVM.

Vmmo & vniuersali Papæ Vrbano tertio, domino & patri suo reuerendissimo, Gotfridus Viterbiensis sacerdos indignus, seipsum in omni obsequio & obedientia subiectissimum.

Dum sacrosanctæ matris nostræ Romanæ ecclesiæ culmen inspicio, & eius eminentiæ considero maiestatem: illud ante omnia necessarium esse intueor, vt sicut ipsa omnibus noscitur præesse Principibus: ita omnes Reges, & Principes, & vniuersæ orbis Ecclesiæ, doctrina eius & regimine adornentur: & ab ea, tanquam à fonte iustitiæ, totius sapientiæ regulis instruantur: quia nullum scripturarum elogium noscitur esse authenticum, nisi ab eius sapientiæ fluminibus, sitientibus propinetur. Quare, si quod historiarum opus, noua per aliquem institutione conficitur, ratio suggerit, vt antequam in publicum deueniat, Apostolico examini præsentetur: quatenus, si acceptione dignum esse perpenditur, eius mandato & iudicio approbetur: & ab eo vires authoritatemque recipiat, cui terrena & cœlestia diuinitus sunt commissa.

Eapropter, reuerendissime pater, hoc opusculum longo tempore simplicitatis meæ studiis aggregatum, & de veteri & nouo Testamento, atque de omnibus ferè historiis, in vnum volumen sub compendio redactum, ad honorem Dei, & emendationem seu approbationem sanctæ Romanæ ecclesiæ, ante vestrum examen perferre

disposui, vestræque gratiæ præsentare curaui: vt si, authore Deo, per vos fuerit approbatum, ad alias ecclesias vlterius deriuetur; & non solum clerici, sed etiam Reges & Principes habeant hoc opus à vestræ sanctitatis authoritate. Impossibile enim est, perfecti regiminis & regiæ potestatis excellentiam conuenienter attingere his qui mundi cursum & originem aut scripturarum dogmata ignorant. Imperator verò aut Rex, qui cæteris Principibus potestate præponitur, si fuerit philosophiæ nescius, errare sæpius quam regnare videtur. quia dum in causis Reipublicæ sapientia indiget, cogitur eam ab aliis frequenter emendicare. & ex hoc, alienâ sæpius quam sua cernitur virtute regnare. Omnes nanque Reges debent rerum statum, & iustitiæ disciplinam cognoscere: quam sola bruta animantia ignorant. Oportet etiam eos creatori de his omnibus reddere rationem. quia ipsi, quum legibus sint absoluti, non in legem, sed in Deum potius, videntur peccare: vnde dicitur, Tibi soli peccaui. *Quum ergo Reges, non in leges, sed in Deum peccent, & Dei solius, vestrique examini reseruentur: antiquorum regum vitam & gesta atque historias oportet eos cognoscere: vt causæ præcedentium, fiant eis in posterum cautio futurorum. Ipsi quoque Principes, inter alia beneficia sanctæ Romanæ ecclesiæ, gaudeant se hunc historiarum libellum de fonte sanctitatis vestræ suscipere: cuius instructi adminiculo, poterunt subiectos sibi populos rationabilius gubernare.*

Hoc autem opus, non tantum in prosis, sed versibus annotaui: vt lectores eius, si aliquando prosas legendo fuerint fatigati, quum versus sequentes inspexerint, consonantia & delectatione metrorum ad legendum vlterius prouocentur: illi autem qui versus fortè non intelligunt, prosarum saltem lectionibus delectentur.

Intentionis autem nostræ est in hoc opere, ab ipsa prima rerum creatione incipere; immo ante omnem creationem, scilicet à diuina essentia, quæ est ante tempora. de qua frequenter quæritur; Vbi erat tunc Deus? & in quo mundo? & quid operabatur? & quomodo est trinus, & vnus Deus? & cuius erat dominus, dum nulla erat creatura? & quomodo Spiritus Domini ferebatur super aquas? & huiusmodi alia. Item de angelis, de cœlis, de planetis & elementis, atque de creatione hominis: & deinceps vniuersum vetus & nouum Testamentum, omnesque historias gentium, regum & regnorum, sub compendio perlustramus. quæ omnia per capitula in ordine disponemus.

Nomen autem authoris libri est, GOTFRIDVS: *quod interpretatur, Pax Dei. In lingua nanque Teutonica,* Got *dicitur Deus: &* Frid *dicitur Pax. Ideoque hoc nomen huic operi satis conuenire videtur: quum in hoc libro vetus Testamentum cum nouo, Latinæ historiæ cum barbaris, & prosæ cum versibus, sub vno volumine, tanquam inuicem pacificans, concedet.*

Æstimo autem in causis huiuscemodi (sicut mos est fieri) nonnullos æmulos inuidiæ liuore torqueri: qui, prius quam librum conspiciant, prius quam magnam rerum copiam cognoscant, fient mihi non æquitatis iudices, sed operis detractores. Aduersus quorum insidias, talem ad defensionem mei voluminis constitui armaturam; vt per singula penè libri capitula, singula sint authorum nomina, in testimonium præsignata: quæ & lectoribus authoritatem exhibeant, & meipsum à detrahentium immanitate defendant.

Itaque

Itaque super vetus Testamentum hos habeo authores:

Mosem, Esaiam, Iosephum, Danielem, & alios Prophetas: Iesum Sirach, Dauid, Salomonem, Hester, Iudith, Esdra, & Machabæos.

In nouo autem Testamento, authores hos inducimus:

Omnes Apostolos, Clementem Papam, Dionysium Areopagitam, Origenem, Iohannem Chrysostomum, Athanasium, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium: aliosq; nonnullos Ecclesiæ doctores.

Super historias verò gentilium, habemus etiam

Iosephum, Dionem, Strabonem, Orosium, Hegesippum, Suetonium, Solinum, Iulium Aphricanum, qui prima Chronica conscripsit sub Marco Crasso.

De Chaldæis quoque habemus

Berosum, qui omnia Chaldæorum scripta deflorauit.

De Ægyptiis, inducimus

Manethon historiographum & chronographum Ægyptiorum. Habemus etiam ab Ægyptiis, Mochum, Estium, & Hieronymum Ægyptium, historiographos famosissimos.

Materia igitur totius libri est, vniuersum vetus & nouum Testamentum, & vniuersi Imperatores, Reges & regna, quæ fuerunt vel sunt ab initio mundi vsque ad tempora nostra. quorum omnium notamus originem & finem, nomina, ætates, & gesta.

Sola itaque nomina regnorum, ad maiorem euidentiam, in præsenti proœmio duximus subroganda:

*Babyloniorũ regnũ,	Teutonum,	Senonum Gallorum,
Assyriorum,	Lombardorum,	Saxonum,
Indorum,	Hunnorum,	Sueuorum,
Ægyptiorum,	Gothorum,	Siculorum,
Argiuorum,	Vissigothorum,	Cretensium,
Lacedæmoniorum,	Ostrogothorum,	Scytharum,
Thessalorum,	Anglorum,	Auarorum, hoc est Vngarorum priorum.
Sicyoniorum,	Britonum,	
Lydiorum,	Pannoniorum,	Vinulorum, qui sunt in confiniis Asiæ & Europæ, super Mæotidas paludes.
Amazonum,	Athenienſium,	
Macedonum,	Medorum,	
Hebræorum,	Troianorum,	Vandalorum: &
Græcorum,	Romanorum, Regum & Consulum,	Sardorum regnum.
Italorum omnium,		Item,
Francorum,	Sicambrorum,	De Sibyllis vatidicis.

*ordo hic confusus.

Similiter post omnes Reges, posuimus etiam historias Imperatorum; item omnium Pontificum Romanorum gesta, & annos, & menses, & dies, nominaque eorum: à beato Petro, vsque ad venerabilem Vrbanum tertium papam: & vsque ad dominum Imperatorem Fridericum primum, & ad filium eius dominum Regem Henricum sextum, feliciter. Amen.

OPERIS DIVISIO.

Hoc autem opus, in viginti partes diuiditur: videlicet,

Sub veteri Testamento, hæc:

	pars incipit à vel ab	& peruenit vsque ad	
1	creatione rerum inuisibilium & visibilium,	Adam,	1
2	Adam,	Noe,	2
3	Noe,	Abraham,	3
4	Abraham,	Mosem,	4
5	Mose,	Iosue,	5
6	Iosue,	Samuelem,	6
7	Samuele,	Dauid,	7
8	Dauid,	Romam,	8
9	Roma,	Darium,	9
10	Dario,	Alexandrum Magnum,	10
11	Alexandro Magno,	Iudam Machabæum,	11
12	Iuda Machabęo,	omnes prophetas,	12
13	omnibus Prophetis;	Iohannem Baptistam,	13
	Sub nouo	*Testamento:*	
14	Iohāne Baptista,	Bellum ciuile,	14
15	Bello ciuili,	Orientale imperium,	15
16	Orientali Imperio;	Carolum Magnum,	16
17	Carolo Magno,	Anglos, & Saxones,	17
18	Anglis & Saxonibus,	Regalia insignia,	18
19	Regalibus,	Catalogos,	19
20	Catalogis	Vrbanum tertium,	20

Omnes hæ partes certis captibus distinctæ sunt.

INVOCATIO AD DEVM, QVI EST PRINCIPIVM omnium rerum.

Principium rerum, primæuaq; gesta dierum,
Scribere me doceat Lumen de lumine verum,
Cuius ad imperium secula sunt & erunt.

GOT-

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS PRIMA.

DE DIVINA ESSENTIA ANTE OMNEM CREATIONEM, & de mundo archetypo.

DE mundi principio & omnibus eius ætatibus & regnis & regibus (authore Domino) tractaturi, ante omnia de ipso Deo aliquid prælibare intendimus, videlicet de Patre & Filio & Spiritu sancto: & quomodo tres personæ sint vnus Deus: & in quo statu, aut in quo mundo, erat Deus antequam cœlum & terram formasset, & antequam angelos vel aliquam creaturam fecisset. Quæ omnia quum sapientiam humanam, sensumque fragilitatis nostræ exsuperent, plenariè non possumus explicare. Tentabimus tamen, quasi modo geniti infantes, quibus perfectè loquendi facultas non suppetit, tanquam infantiliter de Dei essentia balbutire, in quantum ratio patitur, & ipse permiserit, cognoscamus. Essemus enim tanquam gentes quæ ignorant Deum. nisi credentes in Deũ, scientiam Dei inuestigando quæramus.

Dicimus igitur, absque præiudicio melioris sententiæ; quòd Deus est substantia spiritualis, incircumscripta, omnipotens, incommutabilis, & inæstimabilis, & æterna, & tam incomparabilis pulchritudinis, atque tam ineffabilis suauitatis, vt angeli, qui solem in septuplum sua pulchritudine vincunt, iugiter desiderent in eum aspicere, & insatiabiliter gloriæ suæ præsentiam desiderare.

Deus, à patrando dicitur Pater, quia omnia creat, omnia patrat. Dicitur trinus, & dicitur vnus, sicut (exempli causa) in solem cõspicimus. Est enim in sole, ignea substantia, splendor, & calor. quæ tria, inseparabilia sunt. Per solem, intelligo Patrem; in splendore, Filium; in calore, accipio Spiritum sanctum. Filius Dei, dicitur sapientia Patris; quia à Patre, sicut splendor à sole, procedit: Spiritus sanctus, amor Patris & Filii nuncupatur. Pater, est vis diuinitatis, quæ omnia patrat. Illa autem vis diuinitatis, quę omnia continet, & omnia disponit, Filius appellatur. Qui verò omnia inspirando viuificat & ornat, Spiritus sanctus nuncupatur. Ex Patre, sunt omnia: per Filium, omnia: in Spiritu sancto, omnia.

Quæritur autem à multis, Quum Deus sit principium sine principio, & maneat ab æterno, nunquid credendum est, quòd ante creationem huius mundi, ipse solitarius fuerit, & sine mũdo aliquo? Ad quod dicimus sicut scriptum est, *Quod factum est, in ipso vita erat.* Per hoc patet, omnem creaturam in Dei præuidẽtia semper fuisse visibilem: quæ postea per formam apparuit visibilis in creatione ipsi creaturæ. quemadmodum & arca vel domus concepta in mente artificis, & ad effectum perducta in formam: talis constat in forma, qualem eam artifex in mente gestabat. Vnde dicitur Deus non esse antiquior sua creatura tempore, sed dignitate, & semper in se mundum habuisse. Quem mundum philosophi vocant archetypum id est, figuratiuum. De hoc mundo archetypo, in consequentibus versibus exponemus. Propterea Deus Hebraicè dicitur אדני *adonai*: & Græcè Θεὸς *theos*, id est, omnia videns: quoniam antequam te creasset, omnia vidit, omnia nouit. Deus vbique essentialiter est: substantialiter autem in intellectuali cœlo creditur habitare. de quo cœlo postea dicemus, vbi de cœlis disputabimus. Deus non circunscribitur loco. Locus nanq; est res corporea, Deus autem, incorporeus: vnde & loco non circunscribitur. Nam locus, est terminus circumhabentis, secundum quod circuit circumhabitum. Deus enim quum sit substantia intelligibilis, in locis intelligibilibus est, non in sensibilibus est sensibiliter: nec tenetur à sensibili loco, sed ipse tenet locum. Quum igitur dicitur Deus esse in nobis, non vt in loco, ita in nobis erit: sed secundum quod coadest, & eo existit, & operatur in nobis. Vsualiter autem dicimus; Est in nobis; quum oporteret dicere; Operatur in nobis. Quod enim est sine tumore, sine crassitudine, &

indiuisibile secundum partem, loco circumscribi non potest. Ideoque intelligendum dicitur, esse in omni loco, id est, continet omnem locum, & omnia loca continentur ab ipso. Fecit autem mundum sola bonitate sua, vt essent creaturę quibus suam gratiam impartiret. Dixit, & facta sunt. Dicere Dei, est in Filio suo (qui est verbum suum) omnia creare. Vnde scriptum est; *Omnia in sapientia fecisti:* hoc est in Filio, qui est sapientia Patris. Ad hæc de mundo archetypo versibus heroicis subscribemus:

Fecerat archetypum diuina potentia mundum,
Mente sua clausum, non rebus adhuc oriundum,
Non color aut forma, nec situs orbis erat.
Cælum formari non cœperat, aut variari,
Angelus aut Cherubin, sol, luna, diesue creari
Non homo plasmari, non erat vnda mari.
Sidera non fuerunt, nec erunt elementa priora,
Aura vel aurora, calor, algor, tempus & hora,
Aut labor, aut requies, motio sine mora.
Nulla creatura fuerat, sed cuncta futura
Pondere, mensura, numero deitas paritura
Protulit in species, quas modo mundus habet.
Stabat in archetypo prius, & tunc mundus in ipso;
Post dedit angelicos ciues, cælos, & abyssos.
Post loca sideribus, post elementa Deus,
In terris, & aquis, & in æthere, corpora fudit;
Dans herbis plantisq́; simul commune brutis,
Dans species auium, quadrupedumq́; genus,
Omnia mente Dei poterant prius illa teneri,
Eius & obsequiis, quasi facta, potenter haberi:
Quippe Deo præsens tunc erat id quod erit.
Non mutatur enim deitas, nec habet variari,
Crescere vel minui, maior ve, minor ve putari:
Nec magis est locuples, plus ve minus ve potens.
Quæ loquor in summa, diffusius ordine ponam:
Sed prius hic, quid sit tempus, vel quomodo, promam;
Quid sit persona, quæ deitate sonat.

Determinatio temporum, & quod res faciunt tempora.

Res faciunt tempus, facit & dimensio rerum,
Ætates, anni motus, mora, metu dierum,
Et species operum, quæ vel erant vel erunt.
Non sibi sed rebus pereuntis tempora currunt,
Quæ vel erant, vel erũt, vel sunt, vel origine surgunt;
Crescunt, aut pereunt, semper aguntur, agunt.
Sed Deus antè fuit, quam res, quæ temporis præstant,
Hinc igitur restat, quia temporibus prior extat,
Adonai, Sabaot, alpha vocatus & o.
Principium sine fine Deus, lux prima dierum,
Conditor est rerum, lumen de lumine verum,
Eius ad imperium secula sunt & erunt.
In se principio, Deus vnus cuncta creauit,
Ipse creata simul, post in species variauit;
Et dedit humanis vsibus apta magis.
Esse Dei prius est, quam mundus cœperit esse,
Omne quod est, esse cum tempore, protulit ex se,
Nulla coæua Deo tempora, nosse queo.

De trinitate & vnitate in Deo, secundum fidem catholicam.

AD distinguẽdas summę trinitatis personas, & diuinæ essentiæ mysteria declaranda, sapientia humana nõ sufficit. Nã cùm de Deo loquimur, modicum id quod sentimus, proferre in mediũ dubitamus; & de eius essentia, sine Prophetarum testimonio, quib. ipse Deus diuinitus inspirauit, scribere non audemus. Itaque ante õmnia, prophetica de Deo præsagia in medium (authore Domino) proferamus.

Audi Esaiam; *Ego primus, & ego nouissimus: manus mea fundauit terram: dextera mea mensa est cælos: antequam fierent, ibi eram: & nunc Dominus Deus misit me.* Ecce duæ personæ; mittens Pater Dominus Deus; & missus, Filius Deus. Tertia verò persona exprimitur, cùm dicit; *Et Spiritus Domini ferebatur super aquas.* Scriptum est enim, *In principio fecit Deus cælum & terram.* In eo vocabulo quod dicitur *Deus*, intellige Patrem. Quod autem dicit *Principium*, intellige Filium. In illo verò, *Qui ferebatur super aquas*, intellige Spiritum sanctum. Dauid dicit in psalmis; *Verbo Domine cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Ecce Dominus, Deus Pater; Verbum, Filius: & tertio loco Spiritus sanctus. In alio loco dicit Pater; *Et spiritus meus erit in medio vestri.* Et iterum; *Ecce mouebo cælum & terram: & veniet desideratus cunctis gentib.* Ecce persona Patris, & persona Spiritus, & tertiò loco Filius, cùm dicit; *Veniet desideratus.* Et alibi; *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Et iterum; *Tecũ principium in die virtutis tuæ: In splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.* Ex vtero, id est, ex substantia Patris, vel ex pectore Patris; vnde eructauit verbum bonum. Vnde ait sapientia; *Ego ex ore altissimi prodii, primogenita ante omnem creaturam.* Esaias autem manifestè dicit, Patrem genuisse Filium: *Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit masculum.* Hæc verba, nos ita intelligimus, antequã virgo in carne Christum parturiret, Pater genuit Filium in diuinitate; & antequam in virgine tempus parturiendi veniret, Pater genuit eum sine tempore. Item Esaias; *Nunquid qui alios parere facio, ego ipse non pariam, dicit Dominus?* Filius est ab æterno sicut & Pater, sicut ait Dauid: *Ante solem permanet nomen eius, & ante lunam sedes eius.* Item alius Propheta; *Egressus eius a principio, à diebus*

bus æternitatis. Audi Esaiam dicentem; *Tu es Deus, & in te est Deus.* In eo quod dicit; *Tu es Deus:* intellige Patrem. In eo autē quod dicit; *In te est Deus:* intellige Filium. Item idem ipse Esaias, vt vnum solum Deum esse ostenderet, subiunxit, dicens; *Non est alius extra te Deus: verè tu es Deus absconditus, Deus Israel.* Patet quoque de Filio dicit; *Ante luciferum genui te:* id est, antè omnia tēpora. Sicut & ipse Filius, sapientia, de seipso testatur, dicens; *Nondum erant abyssi, & ego cōcepta sum; necdum fontes aquarum eruperant; ante colles parturiebar. Quando præparabas cœlos, aderam. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram, componens omnia.*

Quod si quæris; quomodo filius à patre sit genitus? dicimus, quia suę diuinitatis arcana nec Apostolus didicit, nec Propheta vel aliqua creatura cognouit. Esaias enim dicit; *Generationem eius quis enarrabit?* dicit etiam Beatus Iob; *Sapientiam Dei patris vnde inuenies?* Item alibi; *Radix sapientiæ, & origo Filii Dei, cui reuelata est?* Christus enim sic à Patre venit, sicut splendor à lumine: sicut verbum ab ore: sicut sapientia à corde. Ista Prophetarum testimonia in hoc loco de trinitate sufficiāt. Qui autem plura voluerit, in tractatu Prophetarum huius libri, quos inter nouum & vetus Testamentum plenariè descripsimus, legat. Ibi enim de omnibus obiectionibus & calumniis Iudæorum, posuimus prophetarum autoritates, & ita plenas responsiones, vt Christiani a Iudæis, in disputationibus huiuscemodi; superari non possint. In hoc autem præsenti titulo; de tribus personis, secundum Athanasium; id est, de fide catholica, versificè superaddimus; atque similitudines de sole, de igne, & de aliis quibusdam, ad declarandas tres vnius substantiæ personas, dictauimus, sicut annotata leguntur in metris.

Item de tribus personis.

Ante creaturam genitor Deus & genitura,
Primaq; natura, nouit statutq; futura:
Prima salus vera, trinus & vnus erat:
Filius a patre genitus, Deus in deitate,
Spiritus a patre, natoq; fuit bonitate,
Sic tres personæ sub deitate patent.
Hic vnum, diuersa Deum tria nomina pandunt;
Est Pater, est natus Deus, est & Spiritus almus.
Tres ita personas nomina trina sonant.
Qualibet hic persona Deus, Dominusq; vocatur;
Sed Deus est vnus qui creditur, vnus amatur,
Vnus adoratur, religione patrum.
Qualibet æternus Deus est, rerum dominator,
Qualibet omnipotent, cœli terraq; creator,
Nec tamen esse Deos tres, perhibemus eas.

Exemplum trinitatis, & similitudo de sole.

Si qua loquor quæ te moueant homo, respice solem,
Sol tibi splendorem semper parit atque calorem.
Sol, calor, & splendor, sic simul esse solent.
Tres quoq; personæ sic sunt deitate sub vna,
Quod personarum substantia permanet vna:
Quæq; simul pariter, semper vbiq; manent.
Exempli causa, Pater est substantia solis,
Filius est splendor, calor est vtriusque vigoris,
Spiritus ipse Dei, perpetualis ei.

Item similitudo de tribus virtutibus animæ, in trinitate.

Fantasia, & Ratio, Memoratio, tres animales,
Virtutes substantiuæ sunt, & speciales,
Spiritus has peragens, vnus agendo manet.

Item similitudo de folio triplicato, in trinitate.

Si triplicas folium, plica trina fit; est tamen vnum,
In triplici folio tria sunt, vnumq; resumunt,
Sic etiam varias tres facit vna vias.*

* nescio an non tres pro tres.

Similitudo de igne, in trinitate.

Est ignis, calor, & motus, sic ipsa videntur,
Vt neque disiuncta, neque disiungenda putentur.
Nam tria sic semper feruidus ignis habet.
Sic Pater & Natus, & Spiritus, in deitate,
Tres sunt personæ, pariter sibi perpetuatæ.
Et tres sunt vnum, quod ratione patet.

Item simile de gladio, in trinitate.

Ter Deus exprimitur, personaq; trina notatur;
Ter tamen expressus vnus Deus esse probatur,
Disce per exemplum de ratione datum.
Nunc sit in exemplis gladius, sit mucro, sit ensis.
Non ibi tres gladios sub trino nomine sentis;
Vnus erit gladius, vnus vt ipse Deus.

Aliud simile de verbo, in trinitate.

Ex vno verbo tria peruenientia cerno.
Scribe volo, vis, vult, *tria sunt, vno data verbo;*
Sed tres personas vis, volo, vultque, *sonant.*

Item simile de nomine, in trinitate.

Tres etiam casus, ex vno nomine surgunt,
Dic iustus, iusti, iusto; *tres sunt ibi casus:*
Sed tribus his vnum nomen inesse datur.
Ter quoq; sol; sol, sol dictus, sol permanet idem,
Nominibusq; tribus dictus Deus, est Deus idem.
Nomina sic tria sunt, vt tria sint & idem.

De creatione; & ordinibus angelorum; & de diabolo; & de animabus sanctorum.

DVM cœlestium ciuium secreta rimamur, supra modum fragilitatis nostræ digredimur. Vnde & de angelis loqui pertimescimus, quia solius Dei scire est, quomodo diuinorū spirituum in cœlesti glo-

ria natura consistat. Nouem tamen esse Angelorum ordines, ad explenda Dei ministeria, eloquia diuina declarant. De quibus Paulus scribens ad Ephesios ait; *Supra omnem principatum & potestatem & dominationem & virtutem.* Item ad Colossenses ait; *Siue throni, dominationes, principatus, potestates.* Inde & de Angelo, qui primus est conditus, propheta ait: *Omnis lapis preciosus operimentum tuum; sardius, topazius & iaspis, chrysolithus, onyx & beryllus, sapphirus, carbunculus & smaragdus.* Per nouem ista nomina lapidum, nouem intelligimus ordines angelorum. Quibus omnibus ordinibus ille primus angelus ornatus & opertus fuisse dicitur; quia dum omnibus agminibus angelorum prælatus est, ex eorum comparatione clarior fuit: & beatus Gregorius subtiliter idem asseuerat: ait enim; inter eos esse principatus ac potestates, qui Dei nutu mirabiliter dignoscuntur. De quibus alij ad nos in mundum futura prænunciare mittuntur; alij à Deo sunt instituti, vt signa & miracula frequentius faciant. Quidam autem subiectis sibi Angelorum spiritibus præsunt, eisque ad explenda ministeria principantur. Alij tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis Dominus sedeat, & per eos iudicia diuina decernat. Alij tanto prouectiori scientia pleni sunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur. Quidam vero ita Deo coniuncti sunt, vt inter eos & Deum nulli interfint, tantoque magis ardent amore, quãto subtilius claritatem diuinitatis eius aspiciunt. De illis in Euangelio dicitur; *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.* De eis etiam Daniel propheta ait; *Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.* Vnde nobis grauis oritur quæstio. Si enim semper vident Deum, & si semper Deo assistunt, quomodo à Deo mittũtur in mundum, qui nunquam à Deo recedunt? Dionysius Areopagita dicit; Ex minoribus angelorum agminibus foras, ad explenda ministeria, vel visibiliter vel inuisibiliter, mittuntur; scilicet qui ad humana solatia, aut angeli, aut archangeli veniunt. Nam superiora agmina, nunquam à supremis recedunt. Illa enim quæ præeminent, vsum exterioris ministerij nõ habent. Contra quem Esaias dicere videtur, *Volauit* (inquit) *ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari: & tetigit os meum.* In hoc loco Seraphim, qui dicitur ardens vel incendens, officij sui nomen expressit, quum carbone os Esaiæ tetigit, vt peccata loquutionis incẽdendo curaret. Nos autem aperte scimus, quia alij spiritus alios mittunt, vt per illos ministeria expleantur. Zacharias enim propheta sic ait: *Ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur. Et alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum; Curre, & loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem.* Ecce angelus ad angelum præcipit, vt currat & loquatur. vnde dubium non est, quin alius alium mittit. Minores verò sunt, qui mittuntur: maiores enim, qui mittunt. Sed hic de illis qui mittuntur, certum habemus, quia veniendo ad nos ita implent exterius ministerium, vt nunquam tamen desinat interius per internam contemplationem. Igitur mittuntur, & Deo semper assistunt. Paulus enim de eis ait; *Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiant salutis?* Item legimus, quod ad Abraham angeli missi sunt; & ad Lot in Sodomis; & ad Tobiam; & ad Zachariam patrem Iohannis Baptistæ; & ad Mariam virginem; & ad Petrum in carcere; & ad sanctam Cæciliam. Quomodo autem possunt Deo assistere, & semper faciem Dei videre, qui pro nostra salute in mundum frequenter mittuntur? Hanc quæstionem beatus Gregorius super Moralia in Iob subtiliter soluit, dicens; Si, quantæ subtilitatis sit angelica natura, pensamus, ipsi non sic à diuina visione foras exeunt, vt internæ contemplationis gaudiis priuentur. quia, si conditoris aspectum, quando mittuntur, amitterent, neque homines iacentes erigerent, nec futura possent prænunciare, nec fontem lucis, quem eundo sic amitterent, in cœlestibus propinarent. Itaque in hoc est angelica natura a nostræ conditionis natura distincta, quod nos & loco circumscribimur, & cæcitatis ignorantia coarctamur. Angelorum verò spiritus, loco quidem circumscripti sunt, sed tamen illorum scientia longè supra nos incomparabiliter dilatatur. Interius enim & exterius sciendo distincti sunt, quia ipsum fontem scientiæ Deum assiduè contemplantur. Quid enim ignorare possunt illi, qui Deum, scientem omnia, sciunt. Angelorum itaque scientia, comparatione nostræ scientiæ,

entiæ, incircunſcripta & inæſtimabiliter dilatata eſt: ſed cõparatione diuinæ ſcientiæ ſatis anguſta. Similiter & ipſi angelorũ ſpiritus, comparatione noſtrorum corporum, ſpiritus ſunt: ſed cõparatione ſummi & incircũſcripti ſpiritus Dei, corpora ſunt. Igitur & à Deo in mundum mittuntur, & Deo ſemper aſſiſtunt. Per hoc enim quod circunſcripti ſunt, exeunt & mittuntur; per hoc verò quod incircunſcripti ſunt, intus cum Deo ſemper ſunt, & ſemper Deo aſſiſtunt, & ab eo nunquam recedunt. Ergo & faciem Dei Patris ſemper aſpiciunt, & in mundum ad nos veniunt. Ad nos veniunt ſpirituali præſentia foras exeuntes; & cum Deo ſunt, & præſentiã Dei, à qua receſſerãt, per æternam contemplationem conſeruant. Sed quia angelorum nomina perſtrinximus, ſupereſt vt officiorum ipſorũ vocabula exequamur. *Virtutes* igitur ſunt, illi ſpiritus, per quos ſigna & miracula frequẽtius fiunt. *Poteſtates* ſunt, illi qui etiam ipſis bonis ſpiritibus præſunt. *Dominationes* vocantur, qui poteſtates & principatus in alta tranſcendunt. *Throni*, ſunt illi ſpiritus vocati, quibus ad exercẽda iudicia præſidet Deus. Thronus enim in Latino eloquio ſedes appellatur: vnde Dauid; *Tu ſedes ſuper thronum, qui iudicas æquitatem.* *Cherubim* quoque dicitur plenitudo ſcientiæ; & ideo illa agmina ſublimiora Cherubim ſunt vocata. *Seraphim* verò vocantur, quæ, ſingulari propinquitate ſui cõditoris, incomparabili ardent amore. Seraphim namque ardentes, vel incendentes (vt diximus) interpretantur, quia inter Deum & illos, nulli interſunt. Ad illos autẽ ordines, quos diximus, angelorum, tãtos homines credimus aſcenſuros, quãti ſunt electi angeli, qui illic remanſerunt, ſicut ſcriptum eſt: *Statuit terminos gentium, ſecundum numerum angelorum Dei.* Ad hæc altera quæſtio nobis proponitur; Quomodo diabolus inter angelos bonos aliquãdo ſcribitur eſſe? vt in libro Iob; *Adſuit* (inquit) *etiam Satan ante eos*; ſcilicet inter angelos. Qualiter cum electis angelis eſſe potuit, qui, damnatus per ſuperbiam, à cœlis & à ſorte angelorum dudum eiectus exiuit? Vnde dicimus; quia ſatis inter eos fuiſſe potuit, qui, quamuis beatitudinem amiſerit, naturam tamen angelis conſimilem non amiſit. Et ſi culpis aut meritis prægrauatur, cõditione tamen ſubtilis naturæ extollitur. Ergo inter filios Dei, id eſt, inter angelos, rectè Satan coram Deo adfuiſſe dicitur: quia intuitu illo, quo Deus omnipotens omnia ſpiritualia cõſpicit, etiam Satanam, ordine ſubtilioris naturæ ipſius videt; teſte Scriptura, quæ ait; *Oculi Domini contemplantur bonos & malos.* Sed obiicitur forſitan nobis, quia ſcriptum eſt; *Beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Satan verò qui mundo corde eſſe non poteſt, quomodo videre poteſt Deum? Quod ita abſoluimus; quia dicit Scriptura, Satanam inter filios Dei, id eſt, inter angelos coram Deo adfuiſſe: ſed non dicit eum vidiſſe Deum. Venit Satan, non vt videret, ſed vt videretur. Stetit enim corã Domino, ſicut cæcus ante ſolem: qui radiis quidem ſolis perfunditur, ſed lumẽ non videt quo illuſtretur. Virtus autem diuina quæ omnia intuenda penetrat, immundum ſpiritum, non ſe videntem, poteſt videre; quia dum immunda Deũ fugiunt, Deum latére non poſſunt. Vnde quia omnia nuda ſunt diuino cõſpectui, Satan adfuit præſens præſenti; ſed Deum ſe videntem non vidit. Quod autem dixit Satan ad Dominum ſe interrogantem; *Circuiui terram, & perambulaui eam per gyrum in circuitu*: laboris eius anguſtia deſignatur. Ideoq; laborando terram circuit, qui in culmine cœli quietus ſtare contempſit. Qui dum ſe non tranſuolãſſe terram, ſed perambulãſſe inſinuat; quanto peccati ſui põdere in terra prematur, demonſtrat. Hinc ait Dauid; *In circuitu impii ambulauit.* Quæritur autem, quomodò loquatur Deus ad angelos, vel angeli ad Deũ? Quomodo ſanctorũ animæ ad Deũ, vel Deus ad ipſas loquitur? Quomodo Deus ad diabolum, vel diabolus ad Deum?

Dicimus itaque, quia Deus ad ſanctos angelos eo modo loquitur, quo eorũ mentibus occulta ſua quaſi viſibilia oſtẽdit; vt quicquid agere debeant, in ipſa contemplatione deitatis legant: & velut quædam præcepta vocis, ſint ipſa gaudia cõtemplationis. Et ſicut hominibus, per aures audientib. aliquid voce exprimitur: ita præceptum Dei, angelis Deũ contemplantibus inſpiratur. Angeli autẽ Deo loquũtur, quũ ad laudẽ Dei eorũ mentes mouentur: quia voces eorum, nõ quaſi per diſtincta verba formantur, ſed mentes innumeris modis Dei celſitudinem admirantur & venerantur. Deus ergo tũc angelis loquitur, quum eis voluntas eius manifeſtatur. Angeli autẽ tunc Deo loquũtur, dum per hoc quod

Deum super se aspiciunt immotum, diuinæ admirationis exurgunt.

Sanctorum animæ tunc loquuntur ad Deum, cùm earum desideria ante conspectum Dei extēduntur. Tanto enim in aures diuinitatis maiores voces siue clamores exurgunt, quanto in eius desiderium sese plenius fundunt. Animarum itaq; verba, sunt ipsorum desideria. Vnde propheta ait; *Desideria cordis eorum exaudiuit auris tua.* Respondere autem Dei ad animas sanctorum, est desideria eorum complere, easque semper ad meliora desideria roborare. Quæritur, quum animam è corpore egredientem videre non possimus, quomodo animam viuere credimus post mortem? Hanc quæstionē in Dialogo soluit Gregorius, dicēs: Quid mirum (ô Petre) si animam egredientem non vidisti, quam etiam manentem in corpore non vides? Et addit: Si, dum mecum loqueris, non vides animam meam, nunquid propter hoc, me exanimē esse putes? Anima enim sicut in corpore inuisibiliter est, ita inuisibiliter exit à corpore. Quòd si dicis; quòd cognoscis animā viuam esse in corpore, ex ipsis motibus corporis cognoscis: sed ea discedente motus eius nō sentio; & ideò nesciò an viuat: respondeo, quod res incorporea non videtur per rem corporeā; sed res corporea videtur per incorpoream. Oculus nanque tuus per omnia corporea aspiciat; nisi res incorporea cum adiuuet, nihil videbit. Tolle enim mentem, & statim oculus qui videt, non videbit. Subtrahe animam inuisibilem à corpore, & oculi corporei aperti nihil videbūt. Vnde sequitur, quòd visibilia nūquam nisi per inuisibilia possunt videri; & in hoc mūdo visibilia per inuisibilia disponūtur. Sicut enim creator Deus est inuisibilis, ita sibi angelos & animas creauit inuisibiles: vti ab eis Deo inuisibili inuisibiliter ministretur. Et sicut Deus aspirando, implendo & regendo, inuisibilia viuificat; ita per inuisibilia semper visibilia in hoc mundo reguntur. Sed fortè (ô importune disputator) dices; Nō credo viuere animā extra corpus; nisi ostenderis mihi aliquas eius manifestas actiones & opera extra corpus: sicut ea manente in corpore, per motus corporis eā viuere certioramur. Respice itaq; corpora sanctorū mortua & extincta & partim in puluerem redacta, quales motus & actiones ostendunt in mūdo. Ægri ad ipsa venientes sanantur; dęmones effugantur, mortui suscitantur; & alia miracula per eas innumerabilia fieri comprobātur. Item animæ iustorum corporeis oculis in cœlum deduci sæpe vidētur; aliç in specie hominis, vt sancti Martini: aliæ in specie columbæ, & aliis modis. Videntur etiam angeli deferentes eas: videntur Apostoli: videntur & alii sancti Dei adstare morientibus, & confortare eos, & deducere animas corū. De quibus, qui multa volunt legere & cognoscere, ad Dialogū beati Gregorii recurrāt, moneo.

Loqui autem Dei ad diabolū est ipsum diabolum de prauis eius actibus arguere, & iniquitatis eius impetus refrænare. Diaboli autem respōdere, est omnipotentem Deum nihil posse celare: sicut in Iob scriptū est; *Circuiui terram, & perambulaui eam.* Tunc enim interrogatus à Domino, nihil celare potuit, sed circuitus & labores suæ prauitatis expressit. Notandum autem quòd hunc mundū voluit creator constare ex angelis & hominibus. Angelorū quidem ordines nouem constituit, hominum verò vnū. In quib. trinitas deitatis & vnitas designatur. Nouenarius enim numerus per ternariū tertiò repetitus, significat trinitatem. Vnus verò ordo, indicat vnitatem. Vt Deus ab angelis & ab hominibus in trinitate, & vnitate laudetur. Quòd si quæritur; quando Deus angelos creauit? dicimus, quòd tunc, quando dixit Deus; *Fiat lux:* angeli facti sunt. lux scilicet de luce Deo. vnde & primus angelus dictus est Lucifer. Propterea dicit Pater Deus ad filiū; *Ante Luciferum genui te;* id est, ante angelum illum, qui Lucifer est nuncupatus. Noluit dicere; Fiant angeli; sed dixit, Fiat lux; vt per excellentiam lucis, sublimis natura angelorum insinuetur. Græca autem lingua, *Angeli*, nuncii dicuntur: *Archangeli* verò summi nuncii nuncupantur. Vnde cœlestes ciues, semper quidem sunt spiritus; sed semper angeli, id est missi, esse non possunt: quia tunc tantùm angeli sunt, quū per eos aliqua nunciantur.

Quæstio, cuius erat Dominus quum nulla erat creatura?

Ante creaturam, dum nulla foret genitura,
Nullaq; natura, neq; prodita forma futura,
Cui dominabatur, cum deitate sua?
Denique quum Dominus Deus ipse fuisse legatur,
Est opus vt pateat cui materia dominatur,
Nam sine materia non dominator erat.

Solutio

Solutio quæstionis.

Essentia quidem fuit, hic dominatio pridem,
Fitq́ relatiuè Dominus, post conditor idem.
Hanc tibi te Domini nemine tolle fidem.
Omnia ventura sibi sunt præsentia semper,
Quæ quasi facta videt, noscitq́ creatq́ potenter,
Vnde patet Dominum iure fuisse prius.

Natura quidem angelica, tanquã ignis spiritualis esse describitur, vt ait Propheta: *Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis.* Cùm autem nominamus angelos, dicentes, Michael, Gabriel, Raphael, scias hæc non esse nomina angelorum, sed agnomina, ab hominibus inuēta & frequentata; vt per hæc dignitas & officium eorum designetur. Vt Michael dicitur, quasi Deus, qui est præpositus paradisi. Gabriel, fortitudo Dei. Raphael, medicina Dei. Tanta est enim dignitas & scientia angelorum, vt videantur propriis nominibus non indigere.

Sic primus angelus, non proprium, sed accidens nomen habuit, Sathahel, id est, contrarius creatori; quia cum vidisset se omnes ordines angelorũ gloria & dignitate præcellere, spretis omnibus, voluit Deo æqualis, imo maior apparere. Vnde à cœlesti aula in carcerem inferni, tanquã malefactor, detrusus, sicut prius pulcherrimus, ita factus est teterrimus; prius splendidus, postea est tenebrosus; prius honore laudabilis, postea errore execrabilis. Qui etiam casum suum præscire non potuit, neque in cœlo vna hora remãsit. Vnde ait Christus de eo; *Quia in veritate non stetit.* Mox enim, vt creatus est, cecidit, nec vnquam cum angelis beatã vitam duxit, sed eam quasi fastidiendo proiecit. Mox enim creatus per superbiam intumuit, & sese auertit à luce veritatis. Vnde beatæ & angelicæ vitæ dulcedinem non gustauit, quam nondũ acceptam fastidiuit, eamq; nolendo deseruit & amisit. Alii autem qui cum eo erant, eiecti sunt. In hoc præcipuè peccauerunt, quia ei consenserunt, placuitq; illis excellentia ipsius; ita vt, si ipse Deo prçualuisset, ipsi etiam intenderēt cæteris angelis præualere. Ideoq; principes, & sequaces eius, cum eo proiecti sunt in infernũ, & in hunc aerem tenebrosum: vbi iãquam in inferno ardentes, suppliciis intolerabilibus affliguntur. Quia propter hoc in aere relicti sunt, vt electi Dei per eos probētur, & magis coronentur; reprobi autē per eos seducantur, & cum eis in extremo examine perpetuis incendiis addicantur.

Quòd si quæritur quare ad obedientiã & pœnitentiam non sunt reuersi, sicut reuersus est homo? Dicimus; quia sicut nullo instigante peccauerunt & ceciderunt, ita etiam nullo instigante pœnitere & resurgere debuerũt. Est & alia ratio: Quia sponte sua malum elegerunt, iustè ablata est eis voluntas bene volendi; ideoq; nunquam possunt redire.

Quæritur cur nõ redemit Christus diabolum perditũ, sicut redemit hominem? Vnde dicimus, quòd angeli omnes non sunt ab vno angelo procreati: sicut omnes homines, ab vno homine prouenerunt. Sed omnes angeli, pariter sunt à Deo creati. Vnde si Christus, ab vno angelo angelicam naturam sumpsisset, solum illum angelum redemisset, vt mori nõ posset: sicut per solum hominem Adam, & omnis eius generatio est redempta. Deus enim pro satisfactione noluit aliquid, nisi mortem accipere. Angeli autem, mori nõ possunt. Et ideo irrecuperabiliter perierunt.

Ideo quæritur quare non creauit eos Deus tales, vt peccare non possent? Dicimus; quia fecit hoc propter iustitiã, vt aliquod initium boni vel mali ex arbitrio eorum fieret, quod à Deo remunerari debuisset. Nam si ita creati fuissent, vt peccare nõ possent, essent quasi vinculo colligati, nullum per se ipsos haberēt initium boni, quod esset remunerandum. Dedit ergo eis liberum arbitrium, vt sua spõte possent & vellent, & nollent, vnde possint bene vel male remunerari.

Sed fortè dices, ô lector; Quare creauit Deus diabolum, cum sciret eum malum esse futurum? Respondeo, quia propter operis sui ornatum. Sicut pictor nigrum colorem substernit, vt albus apparentior fiat: sic per præuaricationem malorum iusti clariores fiunt.

Sed si dicis; quare loco illorum alios bonos angelos non creauit? Scias, quia alii pro eis restitui non debuerunt, nisi tales essent, quales illi fierent si permansissent, non visa vel cognita vlla pœna peccantiũ; quod est impossibile. Nam quãdo illi peccauerunt, mox in pœnam transierunt.

Quæritur si dæmones omnia sciãt? Dicimus, quia ex sui natura multam habent scientiam, non tamen omnia sciunt. Sed quanto angelica natura subtilior est, quam humana, tãto in omnibus artibus sunt peritiores: futura nesciunt, nisi quantum de

aſtrorum ſcientia colligunt,& quãtum eis à Deo permittitur. Porrò, cogitationes & voluntates nemo ſcit niſi ſolus Deus,& cui ipſe voluerit reuelare. Dæmones bonum nec ſciunt nec poſſunt. Ad malum verò efficaces ſunt, non quantum ipſi volunt, ſed quantum eis à bonis angelis permittitur.

Boni angeli in bono ita firmati ſunt, vt cadere non poſſint. Non poſſunt dico, quia nunquam malum volunt. Diabolus verò in bono confirmari non potuit, quia non tamdiu in cœlo permanſit, vt poſſet firmari. Nec tamen caſus diaboli fuit confirmatio aliorum, ſed meritum ipſorum. Cùm enim vidiſſent malos per ſuperbiam malum eligere; ipſi indignati elegerunt creatori fortius inhærere. Vnde continuò pro remuneratione acceperunt cõfirmationem,& qui priùs de ſua beatitudine incerti fuerant, facti ſunt certi.

Quod ſi quæris, qualem formam habeant angeli? Dicimus, quia quaſi formam Dei. ſicut enim cera ſigillo impreſſa, recipit ſigilli ſignaculum; ſic impreſſa eſt eis per ſignaculum ſimilitudo Dei. Vnde ait ad diabolum Ezechiel: *Et tu Cherub, ſignaculum ſimilitudinis Dei fuiſti.* Sed ſignaculum ſimilitudinis minus eſt quam ipſa ſimilitudo. Vnde interior homo noſter, id eſt, anima hominis; dignior angelo creatus eſſe videtur, quia ad imaginem & ſimilitudinem Dei creata eſt. Minus eſt enim ſignaculum ſimilitudinis, quam ipſa ſimilitudo. Sicut ſcriptura vel pictura, minor eſt illo qui ſculpitur, aut pingitur. Boni angeli omnia ſciunt, quia ipſum Deum, ſcientem omnia, ſciunt & vident & contemplantur; & nihil eſt in rerum natura, quod ipſi non poſſint.

Caſus autem malorum angelorum minuit numerum eorum. Veruntamen homo creatus eſt, vt impleatur numerus electorum, tam de ſubſtãtia corporea, quàm de ſpirituali. Corpoream ſubſtantiam dico, de corpore hominis, quod conſtat ex quatuor elemẽtis. Vnde & microcoſmos, id eſt, minor mundus vocatur. De quo poſtea, autore Deo, dicemus, cùm de creatione Adæ primi hominis tractabimus.

Iſta de angelis & de animabus ſanctorum, & de iniquis ſpiritibus, pro modulo noſtro proſaicè deſcripſimus; conſequentia verò de eadem materia verſibus exprimemus.

Item de Angelis.

Angelus eſſe Dei cœlum, quum ſæpe legatur,
Creditur æternus immortalisq́ creatus,
Nec tamen omnipotens, vt Deus eſſe datur.
Prima creatura fuit angelus, alma figura,
Tempore, menſura, ſatis optima, non moritura,
Virgine natura, cœlica vita ſua.
Ter tribus ordinibus cœli ſtatione locatur,
Numine nominibus diſtinguitur & variatur,
Ferre miniſterium ſub deitate datur.
Nomina ſpirituum ſi lector in ordine quærit,
Poſſumus hic Michael, Gabriel, Raphaelq; fateri,
Amplius in cleri noſcio ſorte geri.
Angelus eſt cœlum quod poſſidet ipſe creator,
Cœli cœlorum quibus alpha & ω dominatur,
Tota quibus deitas aſpicienda datur.

De anima hominis, quomodo fit cœlum Dei.

Interior quoq; noſter homo fit in ordine cœlum,
Fitq́, Dei ſolium deitatis numine plenum,
Si ſine peccato vixerit ante Deum.

Quomodo carnalis homo fit ſimilis Deo.

Carnalis ſic forma Deo ſimilanda putatur,
Quum ſit homo Chriſtus, hominis deus aſſimilatur,
Sic ſimilis Chriſto carne fit omnis homo.

Quòd internus homo noſter eſt dignior angelo in ſui creatione, ſecundum Euſebium.

Eſſe Deo ſimilis nequit angelus ipſe mereri,
Sicut Eſaias ſolet ipſe propheta fateri,
Suppoſitus titulis qui mihi teſtis erit.
Dicit Eſaias, tu Cherub ante fuiſti,
Signaclum ſigni Domini, ſed poſt cecidiſti,
Tu ſignum ſigni, ſed nec imago Dei.

De eodem, ſecundum Eſaiam.

Angelus vt ſignum narratur imaginis eſſe,
Sed nihil eſt illud, cui ſignum noſcitur eſſe.
Vnde nec eſt ſimilis, ſic nec imago Dei.
Nam ſculptura facit ſignum, non par tamen illi
Cuius habet ſpeciem, neq; cui ſignacula fingit,
Nec ſigni ſpecies ſignificata tenet.

De eodem, ſecundum Euſebium.

Eſſe Deo ſimilis ſolus valet ille videri,
Cui Deus vnitus voluit ſub carne teneri,
Cuius & obſequiis, angelus aptus erit.
Quum legimus quondã dixiſſe Deum, Faciamus,
Cuibus hoc tunc angelicis dixiſſe negamus,
Immo pater genito dixerat iſta ſuo.
Lucifer ipſe Deo ſimilis fieri meditatus,
Mox quaſi peccator pro crimine præcipitatur,
Quippe Deo ſimilis non erat eſſe datus.
Si non ille fuit ſimilis, quum maximus eſſet,
Credere non, alios ſimiles fore, dico neceſſe,
Aſt homo fit ſimilis, quum ſit imago Dei.

De

De operibus sex dierum.

QVI viuit in æternum, creauit omnia simul. Omnia simul & semel fecit. Distinxit autem per partes in sex diebus. tribus diebus distinxit elementa, & tribus ea quæ sunt super elementa. Primo die itaque fecit diem æternitatis, id est spiritualem lucem, & omnẽ spiritualem creaturam. Secunda die fecit cœlũ illud, quod creaturam spiritualem à corporali secernit. Tertia, mare & terram. Aliis verò tribus diebus fecit eã, quæ infra sunt. Quarta die fecit diem temporalitatis, & solem & lunã, & stellas in supremo elemento, quod est ignis. Deinde aerem & aquam. In aere fecit volucres: in aqua pisces. Item in crassiori parte aquę fecit aquaticas aues. Quinta die, de vltimo elemento, id est de terra fecit quadrupedia, & omnes bestias. Et licet apud nos, lapides & metalla iudicentur insensibilia, omnia tamen creata sentiunt creatorẽ. Nihil enim fecit Deus, quod eum non sentiat: omnia enim Deo animata sunt, & Deo viuunt, & sentiunt creatorem. Cœlum sentit eum, quia eius iussu, incessabili reuolutione, circuit semper. Vnde dicitur: *Qui fecit cœlos in intellectu.* Sol & luna & stellæ sentiunt Deum, quia loca sui cursus inenarrabiliter seruando repetunt. Terra sentit eum, quia iussu eius firmata stat super aquas, & fructum reddit in tempore suo. Flumina Deum sentiunt, quia semper ad loca vnde effluunt, reuertuntur. Mare & venti eum sentiunt, quia imperante eo quiescunt. Mortui eum sentiunt, quia ad eius imperium resurgunt. Infernus eum sentit, quia eo iubente reddit quos deuorat. Omnia bruta animalia Deum intelligunt, quia legem à Deo insitam iugiter custodiunt. Hæc tamẽ omnia fiunt per ministeria angelorum. Quod autem dicitur, Vespere & mane; Vespere est finis iam consummati præordinati operis. Mane, est incœpti vel ordinandi operis principium. Ad hæc de sole & luna, atque de aliis planetis & stellis, quædam alia versibus, secũdum doctinam beati Clementis Papæ, dicemus. Veruntamen cùm de firmamento & syderibus scribere pollicemur, non illam astronomiæ artem, vel omnium syderum scientiam promittimus, sed ex libro Hierarchiæ, quem sanctissimus Papa Clemens composuit: quem etiam Dionysius Areopagita est imitatus, tam de syderibus, quam de elementis pauca ponemus. Alios verò astrologos, aut necromanticos non sequemur. Neque illas etiam philosophicas tangemus mirandas subtilitates, sed planè ac simpliciter, sine præiudicio melioris sententiæ, rudes & simplices in hoc elogio intendimus erudire. Quod si quis altiora quæsierit, absque huius operis detractione, subtiliores doctores poterit plurimos inuenire. Ea igitur quæ nos scimus aut possumus, in propatulo versificè ponemus.

De astris, secundum librum Hierarchię sancti Clementis Papæ, & Dionysii Areopagitæ.

Iam labor incumbit species describere mundi,
Unde prior summus fuit orbis forma rotundi,
Primaq; materies, tempora, signa dies.
Fulget in Ecclesia liber aptus in astronomia,
Cui sancti posuère patres nomen Hierarchiam,
Ille docet rectam scire per astra viam.
Primus eum Clemens conscripsit Papa beatus,
Post Dionysius hunc ab Athenis est imitatus,
Quos quia vera lego, nunc imitabor ego.
Altera doctrina necromantis in astrologia,
Consona dæmoniis magis est quàm philosophia,
Hanc ego Christicola scribere nolo viam.

De massa hyle, ex qua omnis creatura corporea facta est à lunari circulo inferius.

Corporeum quoddam prius a deitate creatum,
Confusum, formaque carens fuit, hyle vocatum,
Qua Deus ex massa cuncta creasse datur.
Dum confusa foret grauis indigestaque moles,
Conditor ex more formas dedit absque labore,
Dixit, & dicò sunt quæ iubet esse Deus.
Optima pars massæ quam nescitur ipse creâsse,
Purior ac lenior fuit hanc vbi separat ad se,
Inde prius cœlum dico creâsse Deum.
Hoc cœlum firmamentum prius esse notatur,
Ænea materies aplanos est ritè vocatum,
In quo syderea noluit essa loca.
Omnia nanq; polo si sydera fixa manerent,
Omnia se voluens ea volueret, atq; moueret,
Excursusq; pares, mole trahente, darent,
Rectius æthereo creduntur sistere cœlo,
Nam variis stadiis cursu variantur ab æue.
Vna facit gyrum tardius, vna prius.
Proxima sunt terræ, quæ plus radiare videntur,
Quæ minus irradiant, magis illa remota putentur,
Orbiter æthereis ordine facta locis.
Errantes stellæ septem dant lumina cœlo,
Quæ variis stadiis, cursu variantur ab Euro,
Signa mouens signis quisque planeta suis.
Nanq; planetarum locus, ordo gradus variatur,
Est Sol, est Luna, Cyllenius & Venus, & Mars,
Iuppiter, & gelidi stella nocina Senis.

De diuersitate cœlorum.

TRes cœli esse dicuntur. Vnum corporeum & ęthereum, quod videmus, alterum spirituũ, in quo spirituales creaturæ, id est angeli, habitare dicuntur; illud enim cœlum, spirituales creaturas à corporalibus omnino secernit. Tertium cœlum, id est empyrium, dicitur intellectuale; in quo sanctorum animæ, summam Trinitatem cum angelis contemplantur, *Cætera versificè sydera ferre places.*

De æneo firmamento, quod separat superiores aquas ab inferioribus.

Inter aquas & aquas primum stetit ordine cœlum,
Ænea materies, velut oui forma per æuum,
Voluitur æternis motibus ante Deum.
Nocte dieq; suum sic perficit ordine cursum,
Vt repetat rursum requie cessante recursum,
Sic fuit ac fiet, nec datur vlla quies.
Centenas aptas, minus vna, fert cataractas,
Ordine compactas, cœlestibus imbribus aptas,
Per quas diluuii plurima causa fuit.
Lucifer elatus de cœlo præcipitatus,
Cum reliquis sociis per eas cecidisse putatur,
Nec tamen inde means ipse parauit eas.
Inde cadunt imbres, rursusq; superna capessunt,
Quorum temperie res in dulcedine crescunt,
Indeq; fructiferis vita cœna redit.
Hæc aqua terrestris salsos dat salsa sapores.
Mixta tamen rore dulces capit inde vigores,
Dulcia de more germina nata fouet.

De æthereo cœlo, in quo sunt sydera.

Extat & æthereum quod adornant sydera cœlum,
Luna fit inferior, sol altius obtinet auum,
Hæc duo dum currunt sydera, mira gerunt.
Luna subalternè resplendet ad infima terræ,
Humiditatis opus magis omnibus apta referre;
Nocturnas tenebras candida luna fugat.
Cursibus oppositis cœlum cum sole rotatur,
Cur?ne temperies plus limite digrediatur;
Sic Deus opposita, sed moderata creat.

Quod substantia solis est octies maior quàm terra.

Octupla stat maior solis substantia terra,
Quinquupla luna potest terrarum climata ferre,
Et quartam terræ paruula stella refert.
Perfectus motus perfectaq; forma creata,
Ordine perpetuo currit, natura beata,
Obsequiis Domini stat, statione data.

Quòd sol in prima creatione sua septies splendidior erat quam nunc, & propter casum primi hominis sex partes sui splendoris amisit.

Septupla lux solis fuerat, quam sol dedit olim;
Tunc vt Adam cecidit, cecidit pars multa nitoris,
Septima pars nunc est, sex periisse patet.

Quòd sol omnia viuificat, auget & nutrit.

Sol magis in reliquis forma rutilante rotunda,
Omnia fœcundat, nutrit, fouet, auget, abundat,
Omnia viuificat, quæ mare, terra creat.
Circuit hunc mundũ cita forma rotunda rotundum,
Lumine fœcundum facit omne quod est oriundum,
Cunctaq; dum refugit sol, tenebrosa facit.
Dum latet inferius, nox est, dum desuper extat,
Luce diem reparat, mirandaque lumina præstat;
Sic fuga dat noctem, luxque reuersa diem.
Sydera terrigenis nascentia germina præstant,
Frigida cum calidis iungunt simul vt coalescant.
Et natos flores fertilitas efficient.
Sunt velut artifices mundi, nostriq; patroni,
Tempora dant, variis sulcantibus arua colonis,
Ipsaque dant homini viuere, siue mori.

Quòd stellæ sentiunt & habent voluntarium motum.

De proprio, loquor, arbitrio dare sydera motum,
Viuere perpetuò, mundum disponere totum,
Currere & ad proprium sic remeare locum.
Mobile nam corpus, vel vi, vel sponte mouetur,
Nulla tamen vis est, quæ tanta mouere putetur,
Ergo voluntate sydera mota patent.

Quòd sydera naturali cibo suo vescuntur quodammodo.

Syderibus natura cibos escasque parauit;
Humor aqua cibus est, quo viuere sydus amauit;
Vescitur inde satis, nam recreatur aquis.
Sicut & in lignis pinguedine vescitur ignis,
Humida sydereus cibus est substantia signis;
Humida nam calidis sunt ratione cibi.
Et, velut a terra vescuntur & arbor & herba,
Corpora syderea fouet humor, & vnda superna;
Nam calor humore se refouere solet.
Sydera si brutis & plantis viuere præstant.
Plus ea quàm bruta, vel plantas, viuere constat,
Sensibus & vita stare probatur ita.

De superioribus cœlis, secundum Platonem.

Creditur & plures cœlos fundasse creator,
Nescio qua specie, qua materia variatos,
De quibus hic taceo, viderit illa Plato.
Nec tamen hoc cœlum fateor nouisse Platonem,
Quo Deus excelsus sedet, imperat, in regiones,
Hæc vt homo taceat, Paulica iussa monent.

De distinctione elementorum, & primùm de igne.

Ipse superficiem remanentis in ordine massæ
Conditor ad supera loca dicitur ante leuasse,
Sicca leuis calida pars prior ignis erat.

De distinctione aeris ab igne.

Proxim

Proxima stant igni pars altera, dicitur aer,
Humidus & calidus, leuis est, flatque sinue.
Alta petit planè, summaque semper habet.

De distinctione aquæ ab aere.

Tertia pars grauis est, patet inferiora petisse,
Humida frigida sit, potuit mox fluxa fuisse,
Hac ita formata, fluxa vocatur aqua.

De distinctione terræ ab aqua.

Ultima pars massa, quasi fex grauis, infima quærit,
Frigida, sicca manens, hæc terra meretur haberi,
Quomodo conueniant sermo legendus erit.

De actione & commixtione elementorum.

Nunc elementorum pateat natura priorum,
Unde fit actio, mixtio, passio, nomen eorum;
Quomodo conueniant, insinuare volo.
Quattuor hæc sibi sunt contraria, per genituram;
Aggregat hæc, vna virtute Deus, paritura;
Mixtaq; dant vnum germen, & inde sumus.
Optima mixtura, sibimet contraria, mota
Gignit, & hinc oritur substantia consona tota,
Ast in compositis non elementa locat.
Hoc elementatum non continet hoc elementum.
Et neque compositi pars est, neque parte retentum,
Definit esse quod est, compositumque manet.
Nam si compositi sint componentia partes,
Iam neque transitio fit, nec commixtio partis,
Nec complexatum corpus ab inde datur.

De quatuor humoribus corporis.

Quattuor humores humano corpore tenti,
Sic, velut à patribus, generantur ab his elementis,
Progenie similes, & ratione pares.
Feruida, frigida, sicca, vel humida sunt elementa,
Omnia corpora condita, consona dant elementa,
Motibus, ordinibus, hæc magis, illa minus.
Ignis habet choleram, fert sanguis ab aere normam,
Terra melancholica est, fit aquis in flegmate forma.
Quattuor ista simul corpora viua regunt.
Horum temperies dum corpora prisca foueret,
Omnia tunc poterant satis incorrupta monere,
Tunc erat integritas omnia sana ferens.
Ast vbi peccatum corrupit materiatum,
Omne quod est natum corrumpitur & variatur,
Febribus & morbis læditur omne caput.

De etymológia elementorum.

Nomen id inuentum quasi dicitur Hylelementum,
Simpla sit & minima pars corporis hoc elementum,
Quo, velut à patre, cuncta creata patent.

Quod elementa sunt sensibilia, licet propter infectionem suam perfectè sentiri non possint.

Corpora sunt quæ simpla loquor, possuntq; videri,
Sed vix illa potest quisquam, sine fece tueri.
Seu leue seu graue sit, sensile corpus erit.
Ex incorporeo non dicas corpora nasci,
Ex insensibili, non dicas sensile nasci,
Hæc loquor exempla Macrobiana bona.
Ex incorporeis non corpora nata putemus,
Sensibus humanis elementa subiecta videmus,
Spiramus, bibimus, tangimus, aspicimus.
Hæc aqua quam bibimus, ea verax est elementum,
Terraq; quam premimus, nihilominus est elementũ,
Sic quoque sensibilis ignis & aer erit.
Sunt tamen infecta, visuq; videntur inepta,
Apposita, non vnita, sunt fece referta,
Quæ si non video, non minus esse scio.

Quod elementa non sunt infecta per vnionem, sed per adiunctionem; sicut aqua est iuncta vino, & non vnita; vnde etiam separari possunt.

Est aqua cum vino, sed non aqua desinit esse,
Quam si non videam proprium tamen obtinet esse.
Integra particulis est aqua tota suis.
Hæc duo iuncta simul, scio me disiungere nôsse,
Sed res vnitas solus, negat vnio posse,
Sic fore quum videas, hæc elementa scias.

Simile de lacte, in quo est caseus & butyrum & aqua, non tamen vnita, sed adiuncta, quia possunt ab inuicem separari.

Caseus & butyrum pariter sub lacte tenentur,
Non tamen vnita, licet vnum lac reputentur:
Sed res vnita, non variatur ita.

Item simile de campana, cuius metalla possunt artificio separari.

Funditur ex variis campana sonora metallis,
Qui putat hanc vno subsistere corpore fallit:
Nam manus artificis separat illa satis.

Quod res vnita separari non potest.

Vnio natura nescit dissoluere partes,
Sed loca iunctura facili dissoluimus arte,
Soluitur & paries, vnio vera manet,
Sic elementata, nunquam dicas elementa,
Nam licet infecta sint omnia fece retenta,
Integra particulis sunt elementa suis.

Quòd elementa componentia non remanent in compositis vt elementa, sed desinunt esse elementa, & fiunt aliud quid.

Non in compositis sunt componentia rebus,
Nã neq; sunt quod erant, neq; fit quod & ipsa fuerunt;
Fiunt non quod erant, desiit id quod erant.

Authoritas philosophorum super hoc.

Dant Socrates & Aristoteles, quæcunque docemus,
Atque Dioscorides, Hippocras, Cons atque Galenus,
Hæc & ab his didici, quæ loquor ipse tibi.

Quod generatio sit ex rebus elementatis per corruptionem & alterationem; & non sit ex puris elementis.

Ex elementatis rerum generatio crescit,
Sed sine corruptio fieri generatio nescit,
Integra corrumpi semina terra facit.
Nam quæcunque serūt homines, nisi sacta putrescunt,
Germina non præstant campi, neque semina restant,
Integra dum stabunt, germina nulla dabunt.
Sic igitur corrupta prius, post semina crescunt,
Humida cum calidis sunt iuncta, quibus coalescūt,
Hinc calor hinc humor gignere præstat homo.

Verba authoris.

His patet exemplis, quæ nouimus ex elementis,
Si tamen inuentis, meliora poemata sentis,
Ista dabis pueris, sed meliora tibi.

Producat terra omnem animam viuentem in genere suo.

Nunc iubet ex calidis lenibusque volatile nasci,
Nunc auis ex auibus mandatur in aere pasci;
Piscibus ex minimis forma creatur aquis.
Quadrupedum genera parit, & serpentia terra,
Carnibus interea vescuntur cuncta, vel herba,
Nec tamen his paritas, aut tenor vnus erat.
Quattuor hæc viuunt, sed nulla cibaria mandunt,
Lelirus & talpa, maris halec, & salamandra,
Nescio qua vita viua fouentur ita.
Viuere dat plantis, sine sensibus & ratione;
Bruta fouent sensum, minimaque vigent ratione,
Noxia nam fugiunt, prospera ferre solent.
Distribuit plures auium modulamine voces,
Dans alias mites, alias dedit esse feroces,
Vt genus & forma, cursus & acta docent.

De dissimilitudine auium & aliorum animantium quæ creata sunt.

Extat & in reliquis similis discordia brutis;
Maxima sunt minimis, mediocria victa minutis;
Moribus & curis sunt variata suis.
Ignea pars igni fit consona, terrea terra;
Terrea, quadrupedū genus est, volucrumq; supernè
Pars volat, & tamen hæc se variare solent.
Quicquid aquæ pariunt in aquis plerunq; moratur,
Et genus aereum super aera ritè leuatur,
His tamen ex terris victus & esca venit.
Terrea dum refero, vel cætera corpora nata,
Non loquor ex terra solum parte creata,
Ignis & aer ea terra ferunt & aqua.

Producant aquæ pisces in genere suo.

Amodo fœcunda grauidentur piscibus vnda,
Nunc auibus, nūc reptilibus, mare, pontus abundent;
Omne genus repens iam maris vnda refert.
Hinc oritur Musa Sirenaq; plena canore,
Eximium cete paruer piscesq; minores,
Omne quod vnda creat per maris alta meat.
Dispersas coadunat aquas, detectaq; terra
Floribus, arboribus, variis ornatur, & herba,
Hasque vocat maria quas coadunat aquas.
Fluctibus Oceani pontus sua littora miscens,
Euomit, & recipit miros quasi menstrua pisces.
Qua mare discedit sæpius, atque redit.
Æquoreos quandoque bouem sibi nauta capessit;
Piscis ibi monachus sub forma monastica crescit,
Fertque cucullatum per maris alta caput.
Calceus est illi conformis & ampla cuculla.
Tam bene disposita, qua non foret aptior vlla;
Et quasi vox hominis garrula lingua satis.
Frons, manus, & vultus, hominū moderamine fultus
Dum facit insultus, rebo atq; moneta; tumultus,
Mergere nauiculas sæpius arte parat.
Piscis ibi cantat quasi gallus, voce sonora,
Est canis, est vrsus piscis, maris huius in ora,
Floribus arboreis fulua creatur auis.
Arbor obumbrat aquas, flos concipit & grauidatur,
Conceptum retinet, in aquam cadit, anca creatur;
Fit cibus egregius, nobilibusq; datur.
Hæc auis a coitu stat libera, virgo putatur,
Non nidos, non oua parit, nullis sociatur,
Sicut eam peperit flos, ita sola fuit.
His ita dispositis, & tam bene materiatis,
Vidit & applausit Deus omnibus orbe creatis,
Crescere dans cunctis quæ generantur aquis.

Sententia Iosephi, de paradiso.

PAradisum esse positum ad Orientem in terra Eden, & vltra Oceanum, Iosephus & alii asseuerant. Dictis quorum etiam illa quæ super tractatum Enoch & Eliæ conscripsimus, concordare videntur. Qui autem illa legere voluerit, in tractatu de Enoch ante diluuium, ea posita requirat, & legat mirabilia.

Item de paradiso versificè.

Est locus excisus, nullo prius ordine visus,
Nec prius auditus, terrestris id est Paradisus,
Floribus ordinis, deliciisq; situs.
Germinat hic illud vita memorabile lignum,
Scire bonum valet, atque malum qui vescitur illo,
Quo mors aut vita pendula stabat ita.
Pars quasi facta poli, regio vacat illa decori,
Non patit algori, neque subditur ipsa calori,
Dans habitatori non ibi posse mori.
Ciuibus angelicis meruit locus ille beari,
Fluminibus variis varia statione rigari,
Gemmas mirificas viuens ille parit.
Flumina bis bina Paradisus habere notatur.
Tigris & Euphrates Phisonque Gehonque vocatur,
Aurum cum Gemmis, fluminis vnda vehit.
Optima per fluuium currentia poma tenentur,
Infirmis oblata viris medicina videntur,
Solus odoratus sanat odore caput.
Non oculus vidit, nec homo valet ore fateri,
Nulla beatorum valet optima vita mereri,
Quæ Deus hic sanctis dona daturus erit.
Cherubin & Seraphin reserant portas paradisi,

Ensibus

Ensibus euersis per eam sunt currere visi,
Mens mea cum sanctis illa videre sitit.

Quod paradisus non sensit diluuium, neque vllam corruptionem: secundum Iosephum.

Tempore diluuii non sentit aquas Paradisus,
Altior est etenim quam fluxus ad ardua nisus,
Terra vocatur Eden, quam Paradisus habet.
Diluuii fluxus corrumpere cuncta probatur,
Sed Paradisus eo nusquam variata putatur,
Nil ibi corruptum sustinet esse Deus.
Nam locus ille sacer sat proximus est orienti,
Altus & equalis lunæ, candore nitenti,
Et procul a nostro fulget in orbe suo.

De paradiso cœlesti, in qua sunt angeli ante Deum: secundum papam Clementem, & Dionysium Areopagitam.

Altera spiritibus cœlestibus est Paradisus,
Empirium cælum, splendore suo redimitum,
Quo thronus est nati gloria summa patris.
Empirium pure cæli datur esse cacumen,
Ignea materies & fulgida, nec tamen vrens,
Qua manet angelicus cœtus: & ipse Deus.

Erat enim aspectus eius sicut fulgur, &c.

Hinc velut ignitos solet angelus edere vultus,
Veste nitens alba, fulgore, nitoreq; fultus,
Igneus apparet, nec tamen igne calet.

Quis potuit scire & narrare illa quæ erant ante hominis creationem? secundum sententiam quorundam.

Fertur Adam longas laterum formâsse columnas,
In quibus & rerum statuit describere summas,
A quibus accipimus, si qua vetusta damus.

Sententia Eusebii, contraria priori.

Sed non fertur Adam quandoq; propheta fuisse,
Siue prophetiæ præconia scripta dedisse;
Nec placuisse Deo, se remanente reo.
Vnde creata prius prior ipse notâsse negatur,
Nec docuisse suos ea tunc ignota putatur,
Altera sed ratio, lucidiorq; datur.
Æstimo per Mosen secreta reperta priora,
Si bene prospicias Moses nouit potiora,
Spiritus ipse Dei tunc reserans ei.
Sunt quoq; vestra, quibus hæc Deus ipse reuelat,
Enoch & Elias, Elisæus, vel Hieremias,
Apocalypsis, Dauid, hic minus, ille magis.

Quare Deus permittit hominem puniri, similem sibi? secundum Eusebium.

Si sibi consimiles homines facit ipse creator,
Quomodo puniri voluit perdiq; creatos?
Soluere si valeam quæstio digna datur.
Conficiunt reges similem sibi sæpe monetam,
Quam nisi falsetur refouent per secula latam.
Si secus est, falsam damnat & esse vetat.
Sic fit & humana species similis deitati,
Dum vacat in sacris ascribitur ipsa beatis,
Si variator erit, crimine iure perit.
Primus enim princeps cæli, summusque creatus,
Lucifer ingratus, tumida paritate leuatus,
Dum data demeruit, pulsus ab arce ruit.
Huius & elati mens obuia stans deitati,
Conscia peccati, quia tunc studuit paritati,
Debuit irati digna flagella pati.
Vnde nec immerito cum fulgure præcipitatur,
Numine nudatur, virtutibus euacuatur,
Cui locus inferior tartareusque datur.
Huius ab exemplis decuit de iure cauere,
Ne mortem videatur homo peccando mereri,
Ne cadat à meritis qui bona gessit heri.

Dixit Deus, Fiat lux.

Non aderant tenebræ, quum lux Deus ipse niteret,
Sed loquimur tenebras, quia dum confusa manerent
Omnia, sunt formis lucida facta suis.
Lux erat ipse Deus, sed lux a luce creatur
Spiritus angelicus, cui cœlica vita paratur,
In quibus & legitur sæpe sedere Deus.

Quæstio; si homo est dignior angelo; quare dicitur; Minorasti eum paulò minus ab Angelis? secundum Eusebium.

Dum caro fit verbum, dum Christus carne tenetur,
Carne minoratus paulo minus esse videtur,
Nam, quasi seruili veste, latebat ibi.
Ast animalis homo factus deitatis imago,
Non minor est, sed dignior est, formata propago,
Nam patris in dextram præsidet alma caro.

PARTIS PRIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS SECVNDA.

PROOEMIVM.

SCribentibus nobis de prima hominis creatione, quoties plura vel magis diuersa ponimus, quã in libris Moysis scripta reperiuntur, idiotæ & inuidi quidam subsannare videntur, asserentes, nos de propria adinuentione omnia, & nõ de authoritatibus scribere, quæcunq; ipsi in bibliotheca nequeunt inuenire; tanquã extra illam aliæ non essent authoritates. Quapropter alios in præsẽti capitulo multos assignare curamus antiquitatum autores, ampliora scribẽtes: à quibus ipse Moyses & Esdras & Iosephus, aliiq; veteris Testamenti authores, si voluerunt, poterant plurima didicisse. Immo pro certo credimus, quod ab eis plura quam scripserint didicerunt.

Primus itaq; protoplastes Adam, quem omnium rerum scientiam, & omneis artes legimus habuisse; & post sui creationem, diuturnitate temporum multa didicisse; potuit & voluit iuniores suos, ea quæ ipse nouerat, edocere.

Postea filius eius Seth, qui vsq; ad portas paradisi legitur processisse, plura nouit, & ad posteros ea transmisit.

Cuius filius Enos, docuit suum filium Cainan.

Qui docuit filium suum Malalehel.

Ille etiam filium suum Iared.

Qui docuit Enoch.

Ille autem filium suum Mathusalam.

Et ille filium Lamech, patrem Noe.

Ab Adam vsq; ad Noe sunt tantùm decem generationes istæ, quas diximus: quæ omnes sese inuicem videre, & docere potuerunt.

Vltimus autem eorum Noe, & tres filii eius, qui nati sunt ante diluuiũ, potuerunt omnes priorum antiquitates ad posteros transmisisse: & præcipuè filius eius Sem, qui ante diluuium cẽtum annis natus est. Et legitur post diluuium quingentis triginta quinque annis vixisse. Ille plurima vidit, & docuit.

Abraham quoque imbutus omnibus artibus Chaldæorum.

Et Berosus, qui omneis libros Chaldaicos deflorauit.

Et Mochus,

Et Estius,

Et Hieronymus Ægyptius.

Et alii authores barbari, qui permulta scripserunt.

A quibus omnibus historias & authoritates trahimus, & tenemus & docemus.

DE CREATIONE PRIMI hominis, & de essentia ipsius.

Disputatio philosophorum quid sit homo, Quid sit anima, & quomodo corpus & anima vniantur?

MVltis prudentibus viris confirmatum est; hominem ex anima intelligibili, & corpore, tam bene compositum, vt nequaquam oporteret eum aliter fieri, vel consistere. Sed ex eo quod intelligibilem dicitur habere animam, dubitationem habent, vtrum superueniens intellectus animæ, vt alius, aliam intelligibilem fecerit: an intellectum, anima à semetipsa naturaliter possederit; & hic eius sit optima pars, vt oculus corporis.

Sed quidam, quorum est doctor Plotinus, aliam esse animam, & alium intellectum dicentes, ex tribus hominem constare volunt, corpore scilicet, & anima, & intellectu: quos imitatus est Apollinarius, Laodicensis episcopus; hoc nanque firmans fundamentum propriæ sententiæ, & reliqua superædificauit secundum doctrinam propriam.

Quidam verò nõ separant ab anima intellectũ, sed suę essentię principalem esse illum asseuerant. Aristoteles autẽ potestate quidem intellectũ complasmatum esse homini refert: actu vero extrinsecus nobis contingere probat; nõ essentiam hominis supplentem, sed superuenientem ad profectum

fectum notitiæ & cõtemplationis animalium. Valde igitur paucos homines, & solos philosophantes, actu intelligibilem habere animam confirmant.

Sententia Platonis de anima hominis.

PLato vero inquit, hominem non esse vtrunque animam & corpus, sed animam corpore tali vtentem; melius contemplatus quæ sunt circa hominẽ. Et inde nos cõuertit ad animæ solius diuinitatem & studium, vt animam nos ipsos esse credentes, animæ sola bona diligamus atque sequamur: Virtutes quidem & beatitudinem, & non corporis desideria, amemus; tanquam non existentia hominis, sed animalis principaliter, hominis verò consequenter, quoniam & animal est homo.

Sed & aliter digniorem corpore animam esse, cũctis hominibus manifestum est. Ab hac nanque mouetur corpus, vt instrumentum; quod mors demonstrat. Separata nanque à corpore anima, omnino remanet immobile corpus, & absque opere, vt remoto artifice, immobilia remanent instrumenta. Manifestum est autem, quia & inanimatis communicat; & irrationabilium animalium participat vita, & rationabilium notitia communicat. Communicat nanque inanimatis per corpus, & per quatuor elementorum temperantiam. Plantis vero communicat & per hoc & per nutribilem virtutem, & generatiuam vitam. Irrationabilibus autem communicat, & in his quidem per moderationem & per motum ad placitum, & per appetitum, & per furorem, & per sensibilem atque flatilem virtutem. Hæc etenim omnia communia sunt hominibus & irrationabilibus; licet non omnibus omnia. Coniungitur autem per rationabilitatem quoq; incorporeis & intellectualibus naturis, ratiocinans & dignoscens ac diiudicans singula, & virtutes sequens, virtutũq; summitates concupiscens, beatitudinem scilicet: ideoq; tanquam in medio est, intellectualis atq; sensibilis essentiæ, homo: coniũctus quoq; per corpus corporalesq; virtutes animalibus animatis & aliis inanimatis. Per rationabilitatem verò coniunctus est incorporeis substantiis, vt prædictũ est. Creator enim gradatim & per modicum, coniunxit ad inuicem diuersas naturas: vbi vnã esse vniusq; generis, omnẽ creaturam constaret. Vnde bene maximè patet, vnum esse omnium existentiũ creatorem. Non enim solùm vniuit essentiam indiuisibilium, sed partem, sed & singula ad inuicẽ adiunxit propriè. Quemadmodum nanq; in vnoquoq; animalium vniuit insensibilia sensibilibus, vt ossa, axungiam, atq; pilos, aliaq; insensibilia sensibilibus neruis, & sic ex insensibilibus & sensibilibus compositum esse animal: & non solùm compositum, sed etiam vnum existens ostendit. Eodem quoq; modo fecit & in aliam secundum speciem creatã coniungens ad inuicem gradatim proprietate & mutatione naturæ, vbi non multum distarent inanimata omnino a plantis, habentibus nutribilem virtutem. Neque hæ plantæ ab irrationabilibus & sensibilibus animalibus omnino distarent: nec irrationabilia à rationalibus alienarentur omnino, & inconuenientia non sine quolibet essent naturali & colliganti.

Differt etiam lapis a lapide virtute qualibet. Lapis magnetes præcellere videtur aliquorum lapidum naturã ac virtutem, in hoc quod manifeste trahit ad se, atque continet ferrum, tanquã escam sibi facere volens. Et non solùm in vno ferro hoc efficit, sed & aliud per aliud ferrum cõtinet, dãdo cunctis ferris habitis suam virtutem. Continet igitur ferrum, quãdo à magnete fuerit habitum.

Sic iterum consequenter à plantis ad animalia procedens creator, non cõfestim ad mobilem & sensibilem peruenit naturam, sed gradatim ad hoc & modice studiose peruenit. Pinnas nanque & ericios marinos, velut sensibiles plantas facit. Radicauit nanque hic in mari, quasi plantas, & velut ligna appofuit ostraca, & stare fecit vt plantas, & sensus eis dedit tangibiles, omnium quoq; animalium sensum communẽ, vt communicent plantis, quia radicantur & instant: animalibus verò, quia tactum possident. Spongiam igitur & quæ in petris innascuntur & extendi & attrahi, cùm aliquem aduenire senserint, Aristoteles narrat. Ideoque hæc omnia talia, antiqui philosophorum consueuerunt vocare zoophyta. Iterumque creator pinnis, & aliis huiusmodi, proximauit mobilium animalium genus, sed lõgius ire non valẽtium, circa verò locum eundẽ se mouentium; scilicet qualia sunt plurima eorũ quæ dicuntur ostracodermata, vt vermes terreni. deinde paulatim creator appo-

nens aliis plus sensibilitatis, aliis verò plus mobilitatis, ad perfectiora peruenit irrationabilium animalium. Dico autem perfectiora, omnes sensus habentia, longiusque ire valentia.

Iterumque creator promouens ab irrationabilibus ad rationabilem, rationale animal hominem fecit. Neque hoc repentè condidit, sed prius aliis animalibus animales quasdā notitias & ingenia astutiasq; ad saluationem indidit, vt propinqua irrationabilibus ipsa apparerent. Et sic creauit hominē, verùm rationale animal. Hoc etiam modo, & in voce quærens, inuenies ex simplici & vniformi equorum & boum exclamatione. Paulatim verò variam ac diuersam coruorum & modulantium auium voces, donec ad articulatam & perfectam hominis deuenias vocem. Sicq; articulatam adhibuit locutionem, notitiæ & rationi nuntiā eam faciens motionum & intellectus. Et sic omnibus, omnia concordanter coaptauit, colligauitq; & in vnum conduxit visibilia & inuisibilia, genere hominum mediante.

Ideoq; bene Moyses creationem exponens, postremò & vltimò narrat hominē factum, non solùm quòd omnibus rebus propter eum factis, necesse esset prius creari vsui eius omnia, & sic ipsum vtentem hominem apponi; sed quia inuisibilis essentiæ atque visibilis, quoddam oportuit fieri vtriusq; colligamentum, vt vnum essent omnia, & ad inuicem compatientia, nec à se ipsis aliena. Factum est igitur vtrasque colligans naturas animal homo.

Ad enarrandum igitur breuiter sapientiam creatoris, hæc satis sint: Quod in medio irrationabilis rationabilisq; naturę homo positus: siquidem corpori inflectitur, magisque corporea concupiuerit, dilexeritq; vitam irrationabilium: hisq; meritò quoque connumerabitur, terrenusq; vocabitur, iuxta Paulum, & audiet: *Terra es, & in terram reuerteris*; & *comparatus es iumentis, & similis factus es illis.* Quòd si per rationalitatē egerit, floccipendens omnes delectationes corporeas, ad diuinam & Deo dilectā vitā peruenier, homini principaliter dispositā: & erit homo quasi cœlestis, secundum quod dictum est; *Qualis terrenus, tales & terreni; qualis cœlestis, tales & cœlestes.*

Rationalis verò naturę capitale est, mala fugere, & auerti à malis. Sed quia bonorum hic quidem sunt communia animæ & corporis, hæc ad solam animā quidem magna pertinentia, dum corpore anima vtitur, vbi virtutes: hæc verò sunt solius animæ, sed ipsam solam, corpore non indigentem, vbi beatitudo, & existentiū contemplatio. Quicūq; igitur hominis vitam, vt hominis, viuere elegerint, & non vt animal, ad virtutē perueniunt, & ad beatitudinē. Sed quæ ad virtutes, quæue ad beatitudinē pertineant, in sequentibus determinabitur, cùm de anima & corpore reddiderimus rationē. Ignoto nanq; quid sit nostra anima, inconueniens est de virtutibus eius differere.

Sententia Hebræorum de homine.

Hebræi verò hominem in principio, nec mortalē manifestè, nec immortalem factum esse fatentur, sed in medio vtriusq; naturæ. Ita quidē vt si corporales imitatus fuisset passiones, corporales incideret permutationes. Si autē animæ meditatus fuisset dona, immortalitate donaretur. Nam si in principio mortalem eum fecisset Deus, nequaquā peccantem morte damnaret. Nullus etenim mortalē mortalitate infestat. Si verò iterum immortalem eum Deus fecisset, nequaquam eum nutrimento egentem creâsset. Nullum enim immortalium corporeo nutrimento indiget. Neq; sic facile pœnituisset. Sed factum immortalem, statim mortalē fecit. Neq; enim in peccantibus angelis hoc apparuit factum, sed angeli iuxta principalem naturam immortales permansere, aliam recipientes pro peccatis vindictam, & non mortem.

Melius est igitur aut hoc modo dignoscere propositum, aut quòd mortalis creatus sit, potens autem in procedenti tēpore perfectè immortalis fieri, quod est potestate immortalis. Quia verò non contulit ei ante perfectionem cognoscere sui ipsius naturam, prohibuit gustare lignum scientiæ. Erant nanque tunc potius, & modò sunt, virtutes in plantis maximè: tunc verò velut in principio creationis mundi purissimæ existentes plantæ fortissimum exhibebant effectum. Erat igitur & gustatio cuiusdā fructus, notitiam faciens propriæ naturæ; & noluit eū Deus ante perfectionem, scire propriam naturam; ne cognoscens seipsum pluribus indigētem, corporali studeret vsui, derelinquens animę virtutes,

tutes. Et hac de causa prohibuit eum accipere fructum notitiæ. Sed transgrediens homo, & seipsum cognoscens, à perfectione cecidit, & corporalibus necessitatibus egenus factus est. Operimētum igitur confestim quæsiuit. Dicit enim Moses: *Sciens homo quia esset*. Prius autem in extasi fecerat Deus eum, & in ignorantia sui.

Cadens igitur à perfectione, cecidit similiter & ab immortalitate, quam postea recepit gratia creantis eum. Post ruinam verò, & carnium subintrauit comestio. Prius enim eum à solis terræ fructibus satis habere iussit, quia hæc erant in paradiso. Sed deleta perfectione per ruinam, necesse fuit subiutrare gulositatem. Et quoniam corpus habet homo (omne autem corpus ex quatuor elementis consistit) necesse est eisdem subiacere eum passionibus, quibus & elementa subdita sunt, excisioni scilicer, permutationi, & discrasiæ, quæ sunt solius corporis. Permutationi quidem, secundum qualitatem: discrasiæ autem, secundum inanitionem (discrasia, id est distemperantia: crasis, id est temperātia.) Exinanitur nanq; semper animal, per manifestos poros, & per immanifestos; de quibus postea dicemus. Necesse est igitur aut euacuatis córporibus æqualia alimēta apponi, aut animal dissolui per indigentiam ciborū introeuntium. Siccis verò existentibus & humidis corporibus etiam spiritu euacuatis, necesse est sicco & humido nutrimento indigere animal, atq; & spiritus. Est nanq; nobis esca & potus necessarius, propter elementa ex quibus constamus; vnumquodq; enim proprio & simili cibo nutritur, contrario verò curatur.

Sed elementorum hoc quoque per se, hoc verò per quædam media inferuntur. Vt aqua quæ nunc per se ipsam, nunc verò mediante vino & oleo, vel cunctis humorosis fructibus. Nihil enim aliud est vinum, nisi aqua vinum facta. Similiter autem & ignem accipimus, nunc quidem per se ab ipso igne calefacti, nunc verò mediantibus his quæ comedimus & bibimus. In cunctis nanque rebus, siue maior siue minor pars ignis conspersa est. Eodem quoque modo de aere fit. Per se quidem vtimur, aerem anhelantes, & circa nos illum diffusum hærentes, & in comedendo & bibendo trahētes. Per alia verò, mediantibus omnibus aliis quibus vescimur. Terrā verò per se quoq; nullo modo accipimus, sed per quædam media. Terra nanq; fit frumētum, & frumentum comedimus. Corniculæ autem & columbæ, atque perdices, frequenter terra cibantur, homo verò mediantibus seminibus & leguminibus atq; carnibus vescitur terra.

Quoniam verò non solùm per pulchritudinem, sed & per sensum tangibilem homo præcellit cuncta animalia, non circunposuit nobis corium grossum, vt bubus & aliis huiusmodi; nec pilos magnos & spissos, vt capris & pecoribus & leporibus; neque spolia, vt serpentibus & piscibus: neque coclcas, vt testudinibus, & ostreis: nec vt auibus, plumas dedit homini; neq; molles coclcas, vt locustis & cancris: neque pennas. Necessario igitur sensibilitate eguimus, vt eum superabundantem in nobis amplius, quam aliis natura dedisset. Propterea igitur nutrimento & sensibilitate familiari necesse habuimus. Et non solùm propter hoc, sed vt fugeremus qualitatum distemperantiam & dissolutionem continuationis corporis. Ideoque medicis & curatione medicorum opus habuimus. Nam permutatione facta qualitatum, necesse est per cōtrarias qualitates ad temperantiam reducere corporis constantiam. Non enim, vti quidam nouerunt, calefactum corpus infrigidare simpliciter pertinet medicis, sed potius restituere ad temperamentum. Si enim frigidetur simpliciter, in contrariū morbum deueniet dispositio.

Necessitas igitur fuit homini cibus & potus propter euacuationes & diaphoresias. Sensibilitate quoque opus habuit, vt nullam naturaliter habeat fortem permutationē. Domo vero opus habuit propter distemperantiā aeris, & propter feras: curatione autem propter mutationes qualitatum, & sensibilitatem inditam corpori. Si enim non fuisset nobis sensibilitas, non doleremus: & non dolentes, curationem nō quæreremus, & doleremus cum ignorantia, mali passionem non sentientes.

Sed propter artes & disciplinas, nos opus nobismetipsis habemus ad inuicem. Quia vero egemus ad inuicem, multi in vnum conuenientes, communicamus alterutrum, propter ea quæ vitæ sunt vtilia, in congregatione hominum: quā congregationē & cohabitationem, ciuitatē nominauerūt: vt de ꝓpinquo, & nō de longe auxiliaremur ad inuicē. A natura enim con-

gregabile & ciuile animal factus est homo. Nullus etenim solus sibi sufficit in omnibus. Manifestum est igitur, quòd ciuitates propter cõmutationes & propter disciplinam constitutæ fuerint. Sed ex duabus his dignitatib. homo singulariter honoratus est. Solus etenim veniam percipit pœnitens, & huius solius corpus mortale existens, immortale fit: & corpus quoque per animã, anima verò per corpus. Homo nanq; rationaliũ solus, singulariter habuit in pœnitendo venia dignus fieri. Nã neq; dæmones, neq; angeli pœnitentes, venia digni fiunt. Ex quo facto maximè Deus iustus & misericors apparet. Angelis nanque nullum habẽtibus compulsorium attrahens ad peccãdum, sed naturaliter existentibus liberis à corporalibus passionibus & necessitatibus ac delectationibus, iustè nulla cõcessa est venia illis pœnitentibus. Homo verò quia non solum est rationalis, sed & animalis, necessitas verò animalis sunt passiones, quo merito frequenter collidunt rationem hominis, & ad peccandum impellunt. Quando igitur exurgens homo reliquerit hoc, & ad virtutes incesserit, donatur ei venia iustæ misericordiæ. Et sicut proprium est homini risibile, quia & soli huic inest, & omni; sic secundum gratiam Dei proprium est homini super omnem rationalem creaturam absolui per pœnitentiam à vinculis peccatorum. Etenim soli homini hoc donatum est & omni. Et semper in tempore mundanæ vitæ habet hoc, post mortem verò nequaquam.

De natura angelorum & hominum.

Similiter autem quidam Angelos nequaquam volunt post ruinam per pœnitentiam percipere veniam, quia mori istorum est ruina. Sed ante ruinam, ad similitudinem vitæ hominum, dignos fuisse venia. Sed peccantes angeli dignam receperunt vindictã iustitiam, perpetuam quidem & sine venia. Manifestum est igitur, quòd quicunq; pœnitentiam non acceperit, singulari dono proprioque hominis proscribuntur.

Proprium quoque est ipsi homini, artium disciplinarumque doctrinam addiscere, artiumque opera exercere. Ideoque diffiniunt, hominem animal esse rationale, mortale, mentis & disciplinæ perceptibile. Animal quidem, quia homo est substantia animata sensibilis, hoc est nanq; animalis diffinitio. Rationale verò est, quia vt separetur ab irrationabilibus: & mortalis est, vt diuidatur ab immortalibus rationabilibus. Mentis autem & disciplinæ perceptibile est, quia discendo Inhærent nobis artes & disciplinæ. Nam habet homo potestatem perceptibilem & mentis & artium: sed actum discendo atque studendo percipit. At dicunt nos hãc diffinitionem apponere superflue. Valere enim absque hac diffinitione volũt. Sed quia nymphas & alia quædam genera dæmonum introducunt, longæua quidem, sed nõ immortalia, vt & ab his diuidant hominem; apposuere mentis & disciplinæ perceptibilem. Nullum nanque illorum addiscit, sed naturaliter nouit quæ nouit.

Hebræorũ vero doctrina habet, omnia hęc propter hominẽ facta fuisse, velut subiugalia & boues pro terrę cultura, herbam autẽ propter boues. Eorum nanq; quæ facta sunt, hæc quidem propter seipsa facta sunt, hæc verò propter alia. Propter seipsa, rationalia omnia: propter alia verò, irrationalia & inanimata. Si igitur hęc propter alia facta sunt, propter quæ facta sunt videndum est, nunquid propter angelos? Sed nullus sapiens dicet, propter angelos ea facta fuisse. Quæ enim ꝑpter alia facta sunt, ad cõsistentiã eorũ & permanẽtiam & requiẽ facta sunt. Aut enim facta sunt causa habitaculi illius generis: aut nutrimẽti, vel operimenti, vel curationis, siue deductionis, siue repausationis. Angelus autem nullius horum indiget. Nam neq; receptaculum habet generis, neq; nutrimento indiget corporeo, nec operimento, neq; aliorum aliquo. Si autem indiget, non erit angelus. Manifestũ est autẽ, quòd pro nulla alia natura facta sint hæc, quæ angelis præmineat. Quanto enim amplius præminet, tanto plus nullo indiget. Quærendum est igitur naturam, rationalẽ quidem, indigẽtem omnibus præmemoratis. Quæ igitur altera talis apparet, præter hominem? Colligitur ergo propter hominem facta fuisse irrationabilia & inanimata.

Quia igitur, vt monstratum est propter hominem facta sunt, ideo principem Deus eum constituit. Sed principis officium est, mensurato vsu quibus principatur, vti; & non ad fatigationem, vel læsionem, ea indeficienter cogere, nec grauiter & intolerabiliter onerare. Peccant igitur, qui irrationa-

tionabilibus non bene vtuntur. Nam nec opus principis faciunt, nec iustè. Secundum quod scriptum est: *Iustus conseruat animas iumentorum suorum.*

Quod Deus alia propter alia creauit.

AT iustè quis dicet, nullum propter aliud, sed vnumquodque propter seipsum factum esse? Separemus igitur prius animata ab inanimatis,& videamus, si inanimata possunt propter seipsa facta esse. Si enim hæc propter seipsa facta essent, quomodo nutrirentur animalia? Videmus nanque naturam concedentem animalibus escas de terra & de fructib.& de plantis: exceptis sarcophagis, id est rapacibus bestiis,paucissimis. Sed & his quidem in escam habentibus animalia terrā pascentia, vt lupi & leones, agnos & capras & ceruos atque porcos vorantes; & aquilæ habent perdices, phasianos & lepores, & similia, quæ fructus terræ sunt depascentia. Sed & piscium natura comestibilis ad inuicem existens, non se in omnibus extendit,vt omnes carnes comedant, sed de comedentibus fecit psychia & alia quædam in aqua nascentia. Si enim essent omnia genera piscium sarcophaga, id est vorantia, nequaquam vel ad modicū durarent, sed perderentur: hæc quidem ad inuicē, hæc verò per nutrimenti indigentiam. Vt hoc itaque non fieret, quidam de piscibus facti sunt à carnibus abstinentes, &(vt ita dicam) marinam herbam pascentes, vt ex his & alii saluentur. Sed horum vorarores facti sunt illi, qui vocantur psychia, & hi quidē aliorum, & hi alii iterum voratores existentes,donec perueniant ad vltimā terram, escam mari habitam, aliorum substantiam saluantem.

Manifestauit ratio plantarū genus non propter se ipsum,sed ad nutrimentum hominum, & aliorum animalium factum esse. Si igitur hoc propter hominem & animalia fuerit, manifestum est quòd & causæ generationis & hominum incrementi propter hoc factæ sunt. Igitur & astrorum motus & cœlum & tempora & pluuiæ & omnia talia, propter hoc facta sunt. In cibis velut in circulo, semper procedentibus indeficiens permaneat natura ferentium fructus, vt inueniantur hæc quidem propter fructus condita, fructus verò propter animalia,& etiam propter hominem.

Reliquum est igitur inspicere, vtrum irrationalium natura, propter seipsam facta sit, an propter hominem. Sed inconueniens est ea merito & scientia expertia, & ad placitum naturalem tantum viuentia,& ad terram deorsum incuruatā, seruitiumq; ex sua figura demonstrantia, dicere propter se facta esse. Multis aliis igitur de his dictu necessariis existentibus, propriaq; conscriptione pro multitudine indigentibus,non recipienda à dispositione proposita, pro verborum prolixitate; ad breuia quidem& vtilia perueniendum est nobis.Si igitur in homine, velut in imagine quadā inspexerimus,quæ sunt exteriorum, per eā cognoscimus, demonstrationē facientes eorum quæ quæruntur esse.

Videamus etiam in nostra anima irrationalitatem, ex quadam eius parte.Dico autem esse irrationalem appetitum & furorem. ad seruitium data rationalitati. Et rationem hanc quidē principantem, hæc verò obsequentia.Et hanc quidem iubentem,hæc verò iussa necessitatibusq;, quibus ratio supposuerit, deseruienria, vt saluetur secundum naturam homo. Quòd si nostrorū irrationabilium, rationale quod in nobis est, dominatur: quomodo non consequenter idem dominabitur exteriorum irrationabilium,vt ad necessitatem ei data sint? Nam à natura est dispositum, irrationale seruire rationali, vt in nobis demonstratum est. Manifestat autem hæc factura multorum animalium, ad seruitium congrua facta:boues nanq; & omnia iugalia ad agriculturam & ad ferendam sarcinam facta sunt.Multa verò auium & aquatilium & terrestrium, ad delectamētum homini sunt. Modulationes verò dulciter ad suauitatem & requiem.

Quòd si non omnia talibus vtilitatibus seruiant, sed quędam etiam hominem destruant, sciendum est quòd principaliter propter seruitium hominis facta sint,vt omnia conuenientia sint, nihilque desit in creatura,quod non sit conueniens:neque venenosa omnino aufugiunt auxiliū præstare hominibus. Quia & venenosis ad proprium auxilium ratio humana vtitur. Vtitur nanque ipsis ad curationem læsionum eorundem, & ad medicamentum aliarum ægritudinum, quales sunt serpentes theriacæ vocatæ. Compositiones,quales adinuenit ratio,vt & ab ipsis eisdem venenatis oppugnentur venenata, & oppugnatis eis tanquā ab oppositis auxilientur.

Sed & data sunt homini à creatore, decem millia virtutum, his omnibus oppugnantium, repellere & contrahere & annihilare, atque digerere subdolas eorum potestates. Sed quia alia aliis conueniunt vtilitatibus, communiter omnia ad curationem hominis perficiendam nata sunt, etiam quæ aliis vsibus sunt inutilia.

Et hæc quoq; dicta sunt secundum modernam substantiam nostræ vitæ. Nam secundum primariam substantiam, nullum aliorum animalium, ausum erat lædere hominem, sed erant ei omnia famulantia & supposita, atque obedientia, donec se retinuit à propriis passionibus, & irrationalitate, quæ in ipso est. Non se autem retinens à propriis passionibus, sed contentus ab ipsis, digne obtentus est & à feris exterioribus. Cointrauit nanque & istorum læsio, cum peccato. Quod autem verum sit, hoc manifestum est ex his qui optimam vitam ducunt. Nam illæsi reperti sunt à ferarum rabie, vt à leonibus Daniel, & Paulus à morsu viperæ.

Quis igitur digne miretur nobilitatem huius animalis, colligantis in seipso mortalia cum immortalibus, & rationabilia coniugentis cum irrationabilibus, & ferentis in sua natura omnis creaturæ imaginem? Et propterea homo, microcosmus Græcè nominatur. In tantum sublimatus ad Dei præsentiam, vt propter eum sint omnia & præsentia & futura. Propter quem Deus homo factus est, pertingens ad incorruptionem, mortalitatemque ignorans, in cœlis regnat homo ad imaginem & similitudinem Dei factus, cum Christo degit, filius Dei est, omni principatui ac potestati præsidet. Sed quis enarrare valebit huius abūdātes possessiones? Pelaga transit, cœlum contemplando transcendit, astrorum motus & distātias ac mensuras nouit. Terram & mare vsufructu possidet, fera & cete decipit, omnem disciplinam & artem & regulam dirigit, literis quibus voluerit, exponit. A corpore in nullo impeditus, prophetat futura. Omnibus principatur, omnia tenet, gaudet in omnibus. Angelis & Deo loquitur, creaturæ iubet, dæmonibus imperat, existentiū naturam disponit. Deo cooperatur, domus & templum Dei fit; & hæc omnia per virtutes acquirit & beatitudinem.

Sed ne videamur nimis accuratè in laudem hominis prorumpere, & naturam non exponere, secundum quod proposuimus, hic sermo claudendus est: sed maximè naturæ abundantias dicentes, naturam exponamus ipsam. Videntes igitur quantam ingenuitatem percepimus, & quòd planta sumus cœlestis, ne degeneraremus à natura, vt talibus donis non appareamus indigni, neq; nosmetipsos tanta priuemus potestate & gloria; ne pro modico tempore breuique delectatione, omnium sempiternorum amittamus gaudium; sed per bona opera & abstinentiam malorum & rectam intentionem, cui maximè diuinum cooperari solet, nec non & frequentibus orationibus ingenuitatem conseruemus. De his igitur sufficiant hæc.

Sed quia hominem ex anima esse & corpore, præcedens sermo proposuit, prius de anima narrare incipiamus, derelinquentes ea quæ valde sunt subtilia & difficilia, plurimisque inquirentibus ignota.

De anima, sententiæ philosophorum nonnullorum diuersæ & incongruæ.

NOn ignotum est antiquorū omnium sententias de anima esse diuersas. Democritus nanque & Epicurus, & omnis Stoicorum secta, animam esse corpus fatentur. Et isti idem hoc dicentes, de eius essentia discordant.

Stoici nanque spiritum eam dicunt, calidum & inflammantem: Critias verò, sanguinem eam dicit, & Hippon philosophus dicit aquam: Democritus verò dicit esse ignem. Nam secundum eum, rotundę figuræ ex atomis compositæ, ignis & aer, animam perficiunt. Heraclitus autem totius animam vaporem ex humidis esse dicit; eam verò animam quæ est in animalibus, ex genere nasci exterioris vaporis dicit, & eius qui est in ipsis.

Iterumq;, dicentium animam esse incorpoream, inepta est discordia facta. Alii nanque substantiam eam, & immortalem dicūt. Alii verò incorpoream, sed nec substantiam neque immortalem. Thales autem primus dixit, animam esse quod semper est mobile, & a seipso mobile. Pythagoras autem ait esse animā numerum, seipsum mouentē. Plato verò inquit, eam esse substātiam intelligibilem a seipsa mobilem, secundum numerum conuenientem.

tem. Aristoteles verò, eam dicit esse explementum primum, corporis naturalis officialisq;, potestate vitam habentis. Dinarchus quoq; ait, eam esse harmoniam quatuor elemētorum, hoc est temperantiam & concordiam elementorum, non constantem ex vocibus, sed in calidorum corpore, & frigidorū, & humidorum, & siccorum concordem temperiem.

Sciendum verò, quod & horum alii, animam substantiam esse dicunt. Aristoteles verò & Dinarchus, non substantiam dicunt. Item alii quidem dicunt, vnam & eandem omnium animam esse diuersam per singula. Et iterum in seipsam redeuntem; velut Manichæi, & quidam alii. Alii verò multas & differentes secundum speciem. Alii verò vnam & multas. Omnia verò si dicantur his obiicienda sententiis necesse est sermonem producere.

Contra eos qui dicunt animam esse corpus.

CONtra omnes, animam corpus esse dicentes, sufficiant quæ ab Hammonio mag stro Plotini & Mummii Pythagorici dicta sunt. Sunt autem hæc:

Corpora propria natura mutabilia & conuertibilia esse, & diuisibilia, & omnino ad ignotum exsecabilia, nulloq; in ipsis indissolubili permanēte. Indigent aliquo componente, & conducente, & velut cōstringente, & continente ipsa quod animam dicimus. Si igitur corpus erit anima, vt etiam si sit tenuissimum, quid iterum erit quod eam contineat? Monstratum est nanque esse, corpus indigere continente, & sic ad incōueniens, donec pertingamus ad esse incorporeum.

Quod si dicatur velut Stoici asserunt, robustus motus circa corpora esse introrsus & extrorsus mouens: & qui mouet extrorsus, qualitatibus & quātitatibus sit determinatiuus: qui verò introrsus, vnione & essentia, interrogandum est eos, quum omnis motus ab aliqua virtute sit, quæ virtus sit illa, & in quo essentietur? Si igitur virtus materia quædam sit, eisdem iterum vtemur rationibus, quod sine materia est, sed materiatum: aliud quid erit à materia materiatum. Quod enim participat materia, materiatum dicitur. Quid erit igitur quod participat materia? vtrum materia illud idem, an immateriatum? Si igitur materia, quomodo materiatum, & non materia? Quòd si non materia, immateriatum ergo. Si verò est immateriatum, non est corpus. Omne enim corpus materiatum est.

Quod si dicatur, quod corpora tripliciter dimensibilia sunt. Anima verò per totum corpus diffusa, tripliciter dimensibilis sit: ideoque & corpus: omnino respondebimus quod omne corpus sit tripliciter dimensibile. Sed nō omne tripliciter dimensibile, est corpus. Etenim locus & qualitas, incorporeà existentia secundum seipsa, secundum accidens in quantitate quantificantur. Similiter autem & anima per se ipsam adest indimensibilis. Secundum accidens verò in quo est existente tripliciter dimensibili, conspicitur & ipsa tripliciter esse dimensibilis.

Amplius, omne corpus si extrorsus mouetur, inanimatū erit: si verò introrsus, animatum. Si igitur corpus est anima, & si extrorsus mouetur, inanimata erit: si verò introrsus, animata. Sed est incōueniens & animatam & inanimatam dicere animam. Non igitur corpus est anima.

Amplius, si anima nutritur, ab incorporeo nutritur. Eam nanq; disciplinæ nutriunt, sed nullum corpus ab incorporeo nutritur: non igitur corpus est anima. Xenocrates sic conclusit: Si autem non nutritur, quum omne corpus animalis nutriatur, non erit corpus anima. Et hoc quidem communiter contra eos qui dicunt, corpus esse animam.

Contra eos qui dicunt animam esse sanguinem vel spiritum.

DIcamus etiam nunc contra eos, qui probant sanguinem vel spiritum esse animam: pro eo, quia spiritu vel sanguine separato, moritur animal.

Non est sanguis dicendus anima, quod quidam dignoscentes esse, sic scripserunt & dicunt. Igitur si sanguis est anima, quando pars sanguinis effluit; effluit & pars animæ. Vaniloquia nanq; sunt hæc. Quia de homiomeris, id est, de consimilibus pars ablata, idem est quod & totum. Est enim aqua, & multa & minima. Similiter & argētum & aurum & omnes horum partes, non differunt ab inuicē secundum essentiā. Sic igitur & ablatus sanguis, non minus erit anima quam remanens sanguis.

Sed illud est magis dicendum, quod si sanguis ideo est anima, quia eo ablato, mo-

ritur animal, omnino & phlegma anima erit,& cholera vtraque. Qualecunq; nanque eorum defecerit, finem vitæ hominis conducit. Amplius quoq; ; Si horũ quodlibet anima eſt, & hepar & cerebrum & cor & ſtomachus & renes & inteſtina, & alia multa ſunt anima. Quolibet enim horũ ablato, moritur animal. Sed & multa ſunt animalia non ſanguinea : animata verò, vt quę dicuntur ſelachia & malacya, vel vt ſepiæ marinæ & vligines & ſimilia, & omnia oſtracodermata, & molles habentia cochleas, vt locuſtæ & cancri & aſtaci. Si igitur ſunt animata, & non ſanguinea, manifeſtum eſt, quòd non ſit ſanguis anima.

Contra illos qui dicunt animam eſſe aquam vel aerem.

PRoponamus rationes etiam contra eos qui dicũt animam aquam eſſe, eo quod aqua viuificare videtur omnia, & ea abſq; viuere ſit impoſſibile, ſed omnia deficiant: ſed nihil abſque nutrimento viuere putant. Igitur & eſcas omnes animam dicunt. Contra quos dicendum eſt, quum multa animalia ſint non bibẽtia, vt de quibuſdam aquilis dicitur & perdicibus, poſſintq; viuere abſque potu, cur magis aqua erit anima quàm aer? Ab aqua nanq; poſſibile eſt abſtinere in lõgum, anhelare verò aerem, nec per modicum : ſed nec aer eſt anima. Multa nanq; ſunt viuentia, ſed aerem non anhelantia, velut apes & ſphicas, & formicæ, & reliqua non ſanguinea. Et marinorum multa, & omnia quæcunque pulmonem non habent. Nullus nanque pulmonem non habens, anhelat aerem, quod & conuertitur. Nam nullum non anhelans aerem, pulmonem habet. Quia verò & Cleanthi Stoici, & Chryſippi, referunt rationes quaſdam, exponendum eſt harum ſolutiones, vt eas Platonici diſſoluerunt.

Contra illos qui dicunt animam eſſe corpus.

OCcurramus illis nunc qui dicũt animam eſſe corpus. Cleanthes nanque talem colligit ſyllogiſmum : Non ſolum (inquit) ſimiles efficimur parentibus ſecundum corpus, ſed etiam ſecundum animam, paſſionibus, moribus ac diſpoſitionibus. Sed corporis eſt, ſimile atq; diſſimile, & non incorporei. Corpus igitur (inquit) anima eſt. ſed ſi ſecundum animam ſimiles & diſſimiles, non dicimus ex partibus: totum nõ conſtabit. Sed falſum eſt, ſimile & diſſimile non eſſe incorporei. Dicimus nanq; numeros ſimiles eſſe, quorũ latera ſunt ſimilia, vt ſex & vigintiquatuor. Latera nanq; ſex ſunt duo, & tria & quatuor. Et ſenarius numerus hãc habet analogiam, duo quidem ad quatuor, & tria ad ſex dupla ratione referuntur. Nã quatuor, dupla duorũ ſunt, & ſex trium: ſed incorporei ſunt numeri. Et figuræ quoq; figuris ſimiles erunt, quæcunque angulos rectos habent, & latera ſecundum eandem rationem circa rectos angulos. Sed & ipſi iidem figuram incorporeã confitentur eſſe.

Amplius, ſicut quantitatis eſt principium, æquale & inæquale: ſic & qualitatis ſimile & diſſimile proprium eſt: ſed incorporea eſt qualitas. Erit igitur etiam incorporeum incorporeo ſimile.

Iterum inquit; nullum incorporeum compatitur corpori, neq; incorporeo corpus. Compatitur autem anima corpori. Condolet enim infirmanti, & exciſo ; & corpus etiam animæ, tunc ſcilicet cùm rubeſcente fit rubeum, pallidumq; pauens. Corpus igitur (inquit) eſt anima. ſed alterum cõceſſorum eſt falſum. Quod autem nullum incorporeum corpori compatiatur, nunquid nam in ſola anima hoc adcrit? Hoc enim tale eſt, velut ſi quis dixerit; nullum animal ſuperiores genas mouet. Crocodilus autem ſuperiores genas mouet: non erit igitur animal crocodilus. ſed falſa propoſitio eſt quæ dicit, nullum animal ſuperiores genas mouet. Ecce enim crocodilus animal eſt, & ſuperiores genas mouet. Eodem modo ſe habet, quum dicitur; nullũ incorporeum corpori compatitur. Accipitur enim quod quæritur in demonſtratione, quòd ſi quis conceſſerit verum eſſe, nullum incorporeum corporeo cõpati: tamen quod conſequitur, non erit manifeſtum : quod compatiatur, ſcilicet anima infirmanti corpori, & exciſo corpori. Dubitatur enim ſiue corpus ſit quod dolet, accipiens ab anima ſenſibilitatem, maneatq; ipſa impaſſibilis, ſiue etiam cõdoleat anima corpori. Prius autem tenetur magis à ſapientioribus: ſed nullus ex dubiis colligit ſyllogiſmos, ſed ex manifeſtis. Ex his quoque quæ ſunt circa ſubſtantiam, oſtenditur, quædam incorporea compatientia eſſe corporibus. Qualitates enim incorporeæ exiſtentes,

pa

patientibus corporibus patiuntur, & ipsæ in dissolutione & generatione simul permutatæ corporibus.

De eodem.

CHrysippus verò dicit: Mors est disiunctio animæ à corpore. Nullum autem incorporeum à corpore disiungitur, neque corpori cōiungitur: sed anima & coniungitur corpori & disiūgitur. Anima igitur (inquit) non erit incorporea. Sed horum verum est, mortem esse disiunctionem animæ à corpore. Nō autem adiungi incorporeum corpori, falsum quidem est vniuersaliter dictum, & in anima verum. Falsum quidem, eo quòd litera incorporea existens, & adiungitur corpori, & disiungitur à corpore. Similiter & albedo. In anima autem verum est: non enim adiungitur corpori anima. Si enim adiungitur, manifestum est, quòd adiacet ei. Si autem adiacet, non toti adiacet. Impossibile est enim corpus corpori totum toti adiacere, & sic non erit totum animatum animal. Vt si adiungitur corpori, corpus quidem ex parte erit animatū, sed totum non erit animatum animal. Quod si totum sit animatum, nec adiungitur, nec corpus est anima. Sed animal totū est animatum; Igitur neq; adiungitur, neq; corpus erit, & separabitur, incorporea existēs. Quia verò non sit anima corpus, manifestum est ex iam dictis. Quod verò non sit harmonia, deinceps dicendum est.

Contra illos qui dicunt animam esse harmoniam.

IAm impugnemus etiam illos, qui dicunt, animam harmoniam esse. Quia igitur Dinarchus harmoniam esse diffiniuit animam: contradicens enim Socrati, animam harmoniā dixit esse; dicens imitari animam harmoniam, corpus verò lyram: Exponendum est huius solutiones, quæ sunt in Phædone Platonis.

Vna igitur est, quę constet ex præostensis ab eo. Præostensum est nanque, quòd disciplinæ sint rememorationes: hoc igitur acceptum velut manifestum, expleuit rationem hoc modo: Si disciplinæ rememorationes sunt, erat anima nostra antequam in homine fieret. Sed si harmonia est, prius quidem non erat, sed posterius facta est, adaptato corpore. Omnis enim compositio non aliter se habet, quam illa ex quibus constat. Nam communio quædam est compositorum compositio, harmonia existens, & non impedit eam non præcessisse ea, ex quibus est composita, sed potius subsequi. Oppugnat igitur harmoniam animam esse animam; & disciplinas & rememorationes esse. Sed hoc verum est. Falsum igitur est animam, harmoniam esse.

Amplius, anima & repugnat corpori, & principalem obtinet rationem, dominans ei; sed harmonia neque præcedit, neque oppugnat: nō est igitur anima harmonia.

Itē harmonia ab harmonia, magis & minus est harmonia: in remittendo & intendēdo rationē harmoniæ. Impossibile nanque est magis & minus habere, nisi in sonoritate. Si enim acutus sonus & grauis deinceps permittentur, rationem quidē eandē seruabunt in magnitudine vocum: sed permutationem suscipit harmonia, secundum sonoritatem magis & minus extensa. Anima autem ab anima, non erit magis & minus: harmonia igitur non erit anima.

Amplius, anima virtutem & malitiam suscipit: harmonia autem, concordiam & discordiam non suscipit: harmonia igitur non est anima.

Item anima suscipiendo contraria, secundum partem est substantia & subiectum. Sed harmonia, qualitas est, & in subiecto: substantia autē a qualitate aliud est. Igitur anima ab harmonia aliud est.

Harmonia igitur participare animæ, nihil inconueniens est, sed non propter hoc harmonia erit anima. Neque enim quia virtute participatur, virtus erit anima. Galenus autem testari videtur in demonstratiuis sermonibus, tanquam nihil de anima appareat loquens: sed est videre ex his quę dicit, vt magis velit crisim (id est temperantiam) esse animam. Hanc enim consequuntur morum differētiæ, ex dictis Hippocratis confirmans rationem. Sed si hoc est, manifestum est, quia & mortalem eam esse nouerunt. Non omnem autem animam, sed irrationalem solam; animam hominis rationalis dubium est hoc dicere.

Quia verò non possit corporis crisis esse anima, ex hoc manifestum est. Omne corpus animatum & inanimatum, ex quatuor elementis cōnstat: nam horum crisis, id est temperantia, corpora constituit.

Si igitur corporis crisis est anima, nullum erit inanimatum. Et sic colligitur ratio; si ctisis corporis anima est, cùm omne corpus crisin habeat, omne corpus animā habet. Sed si omne corpus animā habet, nullū corpus erit inanimatum. Nec lapis ergo, nec ligna, nec ferrum, nec aliud quid inanimatu erit. Quod si non vniuersaliter omnem crisin corporis dixerit animam esse, sed quandam: inquirendum est, quæ sit illa crisis, quæ facit animal, animæ locum habens. Quamcunque nanq; dixerit crisin, hanc eandem inueniemus & inanimatis. Nouem enim existentibus crisibus, vt ipsemet de crasi loquens demonstrat; octo quidem inæqualibus & vna æquali, secundum æqualem quidem, dicit constare hominem; secundum alias verò inæquales, alia animalia secundum speciem, cum intensione & remissione, secundum magis & minus. Sed inueniuntur nouem crases, etiam in animatis, secundum magis & minus: vt ipsemet iterum in haplis, (hoc est, in libro Simplicium) demonstrauit.

Amplius; si anima crisis est, cùm crases permutentur secundum ætates & tempora & diætas, & anima permutabitur. Sed si permutabitur, non eandem habebimus animam, velut & crasin: sed modo erit leonis, modo pecoris, modo vero alterius cuiuslibet, quod est inconueniens.

Item crasis nō repugnat desideriis corporis, sed cooperatur; ipsa enim ea desideria mouet; sed anima oppugnat; non igitur est crasis anima.

Item si crasis est anima, quum crasis sit qualitas: qualitas verò & adsit & absit præter subiecti corruptionem; & anima separabitur absque subiecti corruptione. Sed hoc non est verum: non igitur crasis vel qualitas est anima. Nam nec etiam vt alterum oppositorum naturaliter inesse dicūt animali, vt igni calorē. Inseparabile nanq; est hoc, sed crasis apparet separabilis. Præcipuè ipsi enim medici, medicinali arte commutant crases.

Amplius; omnes corporis qualitates, sensibiles sunt: anima autem non est sensibilis, sed intelligibilis; qualitas igitur corporis non erit anima. Item corporis & spiritus cum dispositione carnium & neruorum aliorumque bona temperantia, est fortitudo: & calidorum & frigidorum & siccorum & humidorum bona temperantia, salus est: & moderatio membrorum cum bono colore, pulchritudinem efficit corporis. Si igitur harmonia (hoc est concordia) salutis & fortitudinis atq; pulchritudinis anima est, necesse esset hominem viuētem nec infirmari, nec debilitari, nec deturpari. Sed frequenter euenit, non vnā solùm, sed has tres simul eucrasias deperdi, & tamen viuere hominem. Contingit nanque eundem simul & turpem esse, & debilem & infirmum. Non igitur eucrasia corporis est anima. Quomodo igitur naturales quædam malitiæ & virtutes hominibus adsint. Hoc tantùm verè contingit ex crasi corporis. Nam sicut naturaliter sunt salubres ex crasi & morbidi, sic quidam naturaliter existētes picrocholi, hoc est, constantes à malis choleribus irascibiles sunt, alii verò pigri, alii vero taciti. Sed quidem obtinent crasin & resiunt. Sed aliud est quod obtinet, aliud quod obtinetur. Aliud est igitur crasis, & aliud anima. Corpus nanque organum, id est instrumentū existens animæ, si quidem congruè coaptaretur, cooperatur animæ ipsumq; conuenienter habet. Si verò incongruè obstat, & tunc vsus rerum animæ, oppugnatur ab incongruitate organi. Et si nimis repugnauerit, ad illud quoque conuertitur: quemadmodum musicus simul peccat cū distortione lyræ, nisi prius eam bene correxerit. Ideo igitur vsus animę est ex congruitate corporis, vt componat illud organum sibi congruum. Hoc autem facit ratione & moribus, hæc quidem intendendo, alia verò remittendo: velut in harmonia, vt ipsa sibi cōgruum illud componat, eoque tanquam organo conuenienter vtatur.

Contra illos qui dicunt animam esse explementum corporis.

HIc resistamus Aristoteli. Aristoteles autem animam explementum dicēs, nihil plus confert, quam hi qui dicūt qualitatem eam esse. Sed demonstremus prius quid dicat explementum?

Substantiam verò tripliciter dicit: hanc quidē vt materiam subiectam, quæ potestatem habet ad generationem: aliam verò formam & speciem, secundum quam specificatur materia: tertiam verò ex vtrisque, hoc est ex materia & specie factam, quæ relinquitur, vt sit animata. Est igitur materia quidem virtus, species

verò

verò explementum: & hoc quidem dupliciter: vno, vt scientia: alio verò, vt contemplari & studere, quod est in actu esse scientiam: & quoniam in consistendo animam & somnus est, & vigilia, ad hanc rationem vigilia erit cōtemplari. Somnus verò habere scientiam & non operari, sed prior est scientia, quàm actus. Ideoque primum explementum vocat speciem, secundum verò actum, vt oculus & subiectionem & speciem. Et est quidem subiectum in ipso quæ recipit visum materia oculi. Vocatur & ipsa æquiuocè oculus. Species verò siue forma, & explementum primum oculi, est ipse visus, qui dat ei posse videre. Secundum autem explementum, est actus oculi, secundum quem videt. Vt igitur mox genitus catulus nec vnum habet explementum, potestatem verò habet explementum recipere: sic oportet accipere inanimam. Vt enim ibi adueniens visus explet oculum, sic & in corpore nata anima, explet animal: vt sine corpore nunquam sit anima, nec corpus absque anima. Corpus etenim non erit absque anima, quia corporis erit anima, & propter hoc in corpore consistit. Et in tali quidem corpore per se ipsam non existet, sed primam quidem passibilem partem animæ, animam vocat, separans rationabilem. Sed oportuit totam simul accipere animam hominis, & non secundum partem; & hic debilissimæ partes de toto apparent.

Deinde corpus dicit habere potestatem viuendi, etiam antequam fieret anima. Dicit enim corpus potestate vitam habere in seipso, sed oportet corpus potestate vitam habēs esse prius actu corpus. Sed actu corpus esse non potest, antequam suscipiat formam. Materia nanque est informis & non corpus. Impossibile igitur est quòd non est actu, potestatem habere, vt ex eo fiat aliquid. Si verò & corpus potestate fit, quomodo quod est potestate corpus, potestate vitam in seipso habere potest? Aliter enim est in aliis possibile habentem quid, & non vti ipso: sicut visum habentem, non vti visu. In anima autem impossibile est hoc. Nam neque dormiens erit absq; operatione animæ. Etenim nutritur & augmentatur & imaginatur, & anhelat, quod præcipuum indicium vitæ est. Ex his igitur manifestum, quòd potestate viuere non potest inesse alieni, sed omnino actu. Principaliter enim quod informat animam, nihil est aliud nisi vita. Vita enim innata est animæ, corpori verò consequenter.

Quod dicit igitur salutem idem esse quod & vitam, non vitam animæ dicit, sed corporis. Et sic cauillatur; corporalis etenim substantia secundum partem contrariorum est susceptiua, secundum speciem verò nequaquam. Si enim secundum speciem diuersa mutatio esset, permutaretur & animal: ideoque substantia, secundum speciem contrariorum non est susceptiua, sed quæ est secundum subiectum, hoc est corporalis. Anima igitur secundum nullum modum potest explementum corporis esse, sed erit substantia incorporea, fuimet expletiua esse. Secundum partem etenim suscipit contraria, vt virtutem & vitium, quæ non potest species suscipere.

Deinde dicit; explementum existentem animam immobilem esse secundum seipsam. Moueri autem dicit secundum accidens, nihilq; inconueniēs esse immobilem rem existentem, mouere nos. Etenim pulchritudo immobilis existens, mouet nos; sed hoc est, quod est immobile & mouet. Sed quod naturaliter habet mouere, mouet, & non immobile. Si igitur corpus per se motum haberet, nullum esset inconueniens ipsum moueri ab immobili. Vnde igitur corpori est moueri, nisi ab anima? Corpus enim non est per se mobile. Primam igitur generationē motus volens ostendere, nō primam, sed secundam ostendit. Si enim immobile mouit, primū fecit motum: si verò mobile, per se & aliter mouit, sic motus generationem expetiit. Vnde fit prima generatio motus corpori? Dicere nanq; à se ipsis moueri elementa, hæc quidē leuia natura, hæc verò grauia, falsum est. Si enim leuitas & grauitas motus essent, nunquā starent leuia & grauia: sed stant, propriū assumentia locum. Non igitur grauitas & leuitas, causæ sunt primi motus, sed qualitates elementorum. Si autem & hoc concedatur, quomodo posset esse ratiocinari, & laudare, & discernere opera leuitatis & grauitatis? Certè si concedatur, nec harum discernerentur opera, nec elementorum, nec corporum.

Amplius, si secundum accidens mouetur anima, & corpus per se, etiam nec existente anima per se corpus mouetur. Si autem hoc est, & animal erit absque anima.

Inconuenientia autem hæc ſunt. Inconueniens ergo & antecedens.

Sed nec verum dicere eſt; omne quod eſt natura mobile, etiam à violentia moueri, nec eſſe violentia mobile etiam à natura moueri. Mundus enim natura mobilis, violentia non mouetur. Neque iterum eſt ſecundum naturam mobile, hoc idem & ſecundum naturã quieſcit. Mundus etenim, ſol & luna ſecundum naturam mobilia, ſecundum naturã quieſcere non poſſunt. Eodem modo & omnia ſecundum naturam mobilia, ſecundũ naturam quieſcere nõ valent. Quies enim corruptio eſt animæ, omniumq; ſemper mobilium. Ad hoc & quod quæſitum eſt in principio, inſolutum remanebit: hoc eſt, vnde corpus contineatur natura diſſolui, natum. Sufficiant autem hæc pauca ex multis demonſtrare; animam non explementum eſſe exiſtentem nec immobilem, nec in corpore naſcentem.

Contra eos qui dicunt animam eſſe numerum ſeipſum mouentem.

PYthagoras autem conſultè aſſimilare ſemper & Deum & omnia numeris aſſuetus, definiuit, animam eſſe numerum ſeipſum mouentem. quod & Xenocrates imitatus, exponit: nõ quod & numerus ſit anima, ſed quòd in numerabilibus ſit & in multiplicatis, & quia anima eſt quę diſcernit res, formas & figuras ſingulis apponendo. Ipſa enim eſt quæ ſpecies à ſpeciebus diſcernens, diuerſas eas monſtrat alteratione ſpecierũ, & multiplicatiõne numeri. Sed per ſe mobilẽ & ipſe teſtatus eſt. quia verò numerus non ſit, manifeſtum eſt ex hoc: Numerus quantitas eſt, anima verò quantitas nõ eſt, ſed ſubſtantia. Igitur anima numerus non eſt. Et ſi per plurima & numerum in intelligibilibus ſubſtantiam eſſe velint, vt dicemus in ſequentibus.

Amplius, anima continua eſt. Numerus autem continuus non eſt. Numerus igitur anima non eſt. Item, numerus aut par eſt, aut impar: ſed anima nec par eſt nec impar: anima igitur numerus non eſt. Et iterum; numerus ſecundum appoſitionem creſcit; anima verò ſecundum appoſitionem non creſcit. Amplius; anima per ſe mobilis eſt; numerus verò deſcriptus eſt immobilis. Numerus vnus & idem natura manens, nullam qualitatem numeris contingentem mutare poteſt: ſed anima vna eademq; manens, ſed ſubſtantiarum permutat qualitates, ex indiſciplinatione ad diſciplinam perueniens, & a vitio ad virtutem. Antiquorum igitur ſententiæ de anima tales ſunt.

Contra eos qui dicunt animam eſſe in corpore conditam.

EVnomius animam eſſe ſubſtantiã diffiniuit incorpoream, in corpore conditam: non dignoſcens, vt peracutus exiſtens, quod temperet ad idem cõferre inconuenientia. Omne enim quod ortum habet corporalem, ſimul & temporalem, corruptibile eſt & mortale.

Conueniunt quoque his & quę à Moſe dicta ſunt. Senſibilium etenim generationem deſcribens, nullam in ea intelligibiliũ manifeſtè poſuit naturam. Sed putantes quidam hæc ſentiunt, quibus non conueniunt. Si verò quis ex eo quod poſt plaſmationẽ corporis immittitur anima, dixerit, poſt corpus eam fieri, peccauit à veritate. Neque enim Moſes tunc eam condi refert, quum corpori immittitur, neque ſecundum rationem ſic habetur. Si igitur mortalem eam dixerit, velut Ariſtoteles, qui dicit eam in corpore naſci; & vt Stoici, qui dicunt ſubſtantiam incorpoream: prohibeo dicere in corpore conditam, ne nobis accedat opinio mortalis animæ, & omnino irrationabilis.

Et aliter; ſecundum eundem, nondum repletus eſt mundus, ſed ſemiplenus, nunc & ſemper appoſitione indigens, ſed quinquies milies, vt minimum ſubſtantiarum intelligibilium, vnoquoque die fiunt ei. Et quod eſt deterius; quando expletur, tunc diſſoluetur, ſecundum eundem, perfectis hominibus in reſurrectione, animarum numerum explentibus: quo quid erit irrationabilius dicere, mũdum tũc corrumpi, cùm perficitur? Valde enim tenerorũ puerorũ eſt modus iſte: in arenam campi mox vt compleuerint diſſoluentium facta.

Nam dicere; non prouidentia & creatoris fieri animas, nõ ſubſtantiam nouam, nec aliam quàm exiſtentem eſſe, inducere eſt, ſed exiſtentem animam per prouidentiam multiplicari. Ignorantibus eis eſſe differentiam creationis & prouidentiæ. Prouidentiæ etenim opus eſt, ex vniuſcuiuſque ſemine conſeruare corruptibilium animalium ſubſtantiam. Dico autem eorum quæ fiunt per putredinem, ſed non crean-

creantur, sicut fit in seminibus: quia horum generationem alia iterum putredo conseruat. Creationis verò optimum opus est, ex non existentibus existentia facere. Si igitur ex vniuscuiusque semine animæ fiunt, ratione prouidentiæ fiunt, & corruptibiles sunt, vt alia quæ ex progenie generis fiunt. Si verò ex non existentibus inducuntur, ratione creationis fiunt, & non erit verum quod Moses ait: *Requieuit Deus ab omni opere suo.* Sed vtraque sunt inconuenientia. Non igitur modo animæ fiunt. Illud enim quod ait; *Pater meus operatur:* non ad creationem, sed ad prouidentiam dictum esse ei placet.

Contra illos qui dicunt, animam de anima procreari.

VIdetur autem Apollinario, animas ab animabus gigni, vt à corporibus corpora. Propagari nanq; animam per generationem ait à primo homine, in omnes qui sunt ab ipso, vt & corpus; & neque præexistere animas, neque modo creari. Hoc nanque dicentes, cooperatorem faciunt Dominũ mœchis, quum ex his pueri nascuntur. Et erit falsum quod ait; *Requieuit Deus ab omnibus operibus suis:* si iterum & modo animas creat. Sed quia omnia quæ nascuntur, per generationem vniuscuiusque seminis ostenduntur mortalia: ideo enim generant & generantur, vt corruptibilium permaneat genus: necesse erit, aut mortalem dicere animam ex vniuscuiusque semine natam, aut per generationem eam fieri seminis. Quod autem ex adulterio generatur, prouidentiæ rationi relinquitur, ignotum nobis existens. Sed qui nouit quomodo libet rimari quæ sunt prouidentiæ, nouit omnino quod generatur, vel per vitam suam, vel per seipsum, vtile ad futurum: & ideo concedi illi inanimationem. Huiusq; rei sufficiens accipimus indicium, Salomonem de vxore Vriæ & Dauid genitum.

Contra Manichæos, qui dicunt, omnium hominum vnam esse animam.

NVnc dicamus contra Manichæos. Consequitur enim vt Manichæorum sententiam perscrutemur, quam de anima habent. Fatentur verò eam immortalem & incorpoream, atque vnam solam esse omnium animam dispersam ac diuisam per singula corpora, inanimata quidẽ & animata: hoc quidẽ amplius participare, hoc verò minus. amplius animata, minus verò inanimata, multoq; amplius cœlestia: vt sic vniuersalis animę partes, essent animæ singulorum. Et si quidem indiuiduè diuidi eam dicerẽt, vt vocem in audientibus, moderatũ esset malum. Nunc autem ipsam substantiã animę diuidi dicunt; &, quod omnib. est deterius, principaliter eam in elementis esse volunt, & dispertiri cum ipsis in ortu corporum. Iterumq; ad se reuerti dissolutis corporibus, vt aqua dispersa, itemq; collecta & commixta. Et dicunt, puras animas tendere ad lucem, lux existentes. Graues autem à materia tendere in elementa, & ab elementis in plantas & animalia. Sicque substantiam eius diuidentes, & corpoream ostendentes, ac passionibus supponentes, immortalem esse dicunt. Sed incidunt in contraria. Dicentes enim, discurrere graues animas ad elementa, ipsisq; commisceri, iterum eas post incorporationis separationem fatẽtur damnari, iuxta magnitudinem peccatorum vnientes eas, iterumq; per se separantes: eo quòd & vmbrę, luce præsente, diuidantur, & accedente nubilo vniantur. Sed impossibile est, hoc in natura intelligibili fieri. Etenim vmbræ sensibilium sunt: & si concedat eas quis & diuidi & iterum vniri.

Contra Platonem qui vnam & multas animas esse affirmat.

PLato verò philosophus & vnam esse, & multas animas docet. Vnam esse totius animam, multas verò partium, vt ad totum animandum, totius anima sit propria. Iterumq; ad eam, quæ secundum partem sit propria vniuscuiusque anima. Et dicit; totius quidem animam distendi à centro terræ vsque ad cœli terminos: non localiter eam distendi dicens, sed intellectualiter. Hanc quoque animam esse circumferentem circulariter totum & cõtinentem & cõstringentem quod est mundi corporeum. Indigere autem corpora continẽte, in superioribus monstratũ est. Facere verò hoc propriam ait animam. Viuere enim vnumquodque propria vita, & corrumpi solutione propria. Nam vbi continetur & constringitur, corpus esse dicitur: quum verò dissoluitur, corrũpi. Et viuere quidẽ ait omnia, non autem omnia esse animalia. Discernuntur enim ab animatis plantæ, quia crescunt & nutriuntur, hoc est, nascibili & nutribili virtute. Irrationabilia

vero animalia à plantis sensibilitate, & rationabilia ab irrationabilibus rationabilitate. Et sic omnia viuere dicentes, distare faciunt vniuscuiusque naturam. Viuere igitur dicunt omnia inanimata per creabilem vitam, sed quod continentur à totius anima, vt solummodo sint, & non dissoluantur. Hanc autem esse animam quæ gubernat totum, & quæ mittit particulares animas prius a Creatore factas. Ostendit enim ab ipso creatore leges sibi datas, quibus oporteat hoc totum eam dispensare. Quas & generatorem vocat, & dantis virtutem sufficienter dispensare nos. Dicuntur autem hæc in his quæ fiunt de generatione.

Communiter igitur omnes Græci animam immortalem ostendentes, incorporationis denudationem docent. Sed dissentiunt de speciebus animarum: hii etenim vnam speciem, rationalem scilicet, & hanc in plātam & in corpora irrationabilium procedere. Et horum hii, qui secundum quosdam certos temporum circulos, hii verò vt accidit. Alii autem non vnam speciem animalis, sed duas rationales. Quidam verò multas, & tot quot animalium species, hii verò maximè a Platone circa doctrinam hanc inserti sunt. Dicente etenim Platone: furiosas & irascibiles & capaces animas, luporum & leonum corpora induere: eas verò quæ sunt impeditæ circa inertiam, asinorum, & similium suscipere corpora. Alii quidem proprie intellexerunt lupos & leones, & asinos. Alii verò figurate eum dixisse intellexerunt mores per animalia demonstrantem.

Chronius autem in libro de Generatione sic dicit denudationem incorporationis, vt rationales omnes esse velit. Similiter autem ait Theodorus Platonicus in libro, quod anima omnis species sit. Et Porphyrius similiter.

Iamblicus autem econtrario his incedēs, secundum species animalium, animæ species esse dicit, hoc est, differētes species. Scriptus est ab eo vnus liber, in quo designat, quia non ab hominibus ad animam irrationabilia, neq; ab animalibus irrationabilib. in homines denudationes incorporationis fiunt: sed ab animalibus in animalia, & ab hominib. in homines. Et mihi videtur, quod iste hac de re, sit melius contemplatus: non solùm quæ sunt sententiæ Platonis, sed & ipsius veritatis, vt ex multis aliis ostēditur: maximè autem ex hoc, quia nec vna rationabilium motionum apparet, irrationabilibus animalibus. Neque enim artes, nec disciplinæ, vel consilia, nec virtutes, neque aliud ad intellectum pertinens, in ipsis est. Ex quo patet, quod non connectatur in ipsis rationalis anima. Etenim inconueniens est dicere, irrationabilia rationalia. Quāuis enim valde nouellis infantibus, solus irrationalis adsit motus, rationalem tamē animam eos habere dicimus, eo quod crescentes, rationalē patefaciunt actum, sed irrationalem nulla ætate demōstrat rationalem actum. Superfluo igitur habuisset rationalem animam, inutili omnino futura rationali virtute. Sed nec cum his superfluū a Deo factum esse, simul omnes confitentur. Si autē hoc bestiis atq; feris rationalis anima esset immissa superfluo, nunquam valens opus suum demonstraret, & esset reprehēsio dantis animam non necessariam corpori, neque artificis opus, nec ordinē, vel adaptationem scientis. Si verò quod dixerit, moueri secundum dispositionem rationabiliter animalia, sed figmentum eorum non esse susceptibile operationis artificiosę, firmans dictum ab hominibus, quia excisis solis digitis manuum, plurimas artes disperdant: non soluet quod quæritur. Erit enim iterum hoc inconueniens; vt Deus inutilem animam adaptasset corpori & superfluam & ociosam, impeditam per omnem ætatem ad operationes proprias. Ad hoc rationem quoque firmare tentant ex ignotis & non manifestis. Vnde enim habent, quod secundum dispositionem moueantur animalia?

Melius est igitur dicere conuenientem vnicuique corpori adaptare animam, nihilque habere secundum dispositionem animalia amplius apparente in operibus eorum naturali simplicitate. Vnaquæque enim species animalium secundum proprium placitū mouetur in vsum & actum, ad quem facta est ab initio: & secundum hoc figmētum hoc est verè incongruum. Hæc creator reliquit ea omnino absque intuamine, sed vnicuique naturalem & non rationalem tradidit notitiam. Quibusdam enim astutiam indidit, velut artis imaginem & vmbram rationalitatis, vt præsentia declinent pericula & futura caueant, & vt congregetur creatura ad inuicem,

cem, vt iam dictum est. Quia verò non rationaliter hoc faciunt, patet quod vnumquodq; animal secundum suam speciem, similiter operatur eadem, & non differt ab inuicem in multiplicitate operationis, nisi fortè secundum magis & minus: sed potius secundũ vnum placitum tota mouetur species. Omnis enim lepus timet similiter, & omnis lupus similiter insidiatur, & omnis simia similiter & vanos actus imitatur. Quod nõ est in homine. Mille nanque sunt semitæ actus humani, quia liberum quidem est, & suæ potestatis est rationale. Vnde non vnus & idem est actus omnibus hominibus, vt vnicuique speciei irrationabilium animalium. Nam à natura sola hæc mouentur. Quæ verò à natura sunt, similiter omnibus adsunt. Sed rationales actus alii sunt ab aliis, nec ex necessitate omnibus idem.

Quòd si quis dixerit, pro vindicta delictorũ in hac vana vita, animã ad alia transmitti corpora, ex posterioribus faciens demonstrationem; quidnam est quod in prima corpora animalium, immissæ sunt rationales animæ? nõdum peccantes in corporibus humanis, eo quod nõdum in ipsis extiterint? Apponendus verò est huic sententiæ Galenus mirabilis medicus, qui probat per vnamquanque speciem animalis, diuersam esse animæ speciem. Dicit enim in principio libri primi, de vtili operatione membrorum sic.

Multa sunt animalium membra, hæc quidem magna, alia minora: hæc verò omnino in alterã speciẽ indiuisibilia. Vtilitas verò omnium eorũ est anima. Corpus autem eius est instrumentũ, & ideo multũ differunt ab inuicẽ membra animalium, quia & animæ. Idem autẽ in sequentibus eiusdem libri, de simia quoque hæc addit: Quod si, ô sapientissime reprehensor, diceret natura contra te, desiderio per animam animari, derisoriã oportuit dari corporis compositionem? Sic vidit diuersis secũdum speciem corporibus, diuersas vnitas esse animas. & hoc quidem de his.

Quia verò animam ostendimus neque corpus existẽtem, neq; harmoniam, neq; crasin, neq; aliam aliquam qualitatẽ; manifestum est ex his, quod substantia quędã est incorporea anima. Quod etiam omnes confitentur. Quod autem nec corpus sit, nec accidẽs, patet ex eo quod incorporea sit substantia, & non sit aliquid habentium esse in alio. Hæc enim & adsunt & absunt, præter subiecti corruptionem. Sed anima absente corpus corrumpitur. Eisdem verò vtentem rationibus, conuenit demonstrare animam immortalem esse. Si enim nec corpus est, quod natura est dissolubile & corruptibile, nec qualitas, nec quantitas, nec aliud quid corruptibiliũ: restat quod immortalis sit. Multæ autem sunt ostensiones eius immortalitatis, à Platone & aliis. Sed illæ quidem obscuræ, & ad intelligendum difficiles, vixque intelligibiles illis disciplinis insudantibus. Nobis autem sufficit ad demonstrationem immortalitatis eius, diuinorum verborum doctrina, de ea continens quod verum est: quia diuinitus est inspirata. Contra eos autem qui non recipiunt Christianorum Scripturas, sufficiat ostendere; animam nullum esse corruptibilium, cùm sit incorruptibilis & immortalis; & de his quidem sufficienter diximus.

De vnione animæ & corporis sententia, authore Gotfrido.

QVærendum autem quomodo animæ & corporis materiati fiat vnio, difficilis enim res est. Sed si iterum non solùm ex his, sed etiam ex intellectu cõsistit homo, vt quidam dixerunt, magis erit difficilior. Omnia enim conuenientia in existentia vnius substantię omnino vniũtur. Omnia verò vnita permutantur, & non manent quæ prius erant, vt videtur in elementis. Cùm enim vniuntur, aliud quid fiũt. Quomodo igitur vel corpus vnitũ animæ, manet verum corpus? Vel quomodo anima incorporea existens, & substantia per se, vnitur corpori, & pars fit animalis, retinens propriam essentiam inconfusam & incorruptam? Necesse est enim aut vniri animam & corpus, & commutari, & corrumpi vtraque, vt elementa; aut non vniri, propter prædictas incõuenientias. adiacere autem vt regionalis in regione, aut mensurabile in mensura; vel confundi, vt vinum & aqua.

Sed quod non possit adiacere corpori anima, in sermone de anima mõstratũ est. esset enim solummodo illa pars animata, quæ proximaret animæ. Quæ verò nõ adiungeretur, esset inanimata. Sicque fit, vt non posset dici esse ea quæ secundum appositionem, vt ligna vel ferrum vel ali-

quid tale:& commixtio vini & aquæ vtiq; corrumpitur. neque enim pura est commixtura, neq; vinum. Et talis mixtura per appositionem facta,refugit sensibilitatem, propter tenuitatem commixtorū.Manifestum autē ex hoc, quod iterum ab inuicē possunt separari.Spongia enim oleo intincta,purat & fugat aquam. Sic & papyrus. Sēsibiliter autem separare perfectè vnita, omnino impossibile est.

Si autē nec vnitur, nec adiacet, nec cōmiscetur: quæ erit ratio, vt dicatur animal vnum?Plato igitur propter hanc quoq; inconuenientiā,nō vult,animal ex anima & corpore esse,sed animā corpore vtentem, atq; tāquam corpus induentem.Sed habet ratio hæc quoddam inconueniens. Quomodo enim vnum esse potest cum indumento anima? Non enim est vnum,vestis cum vestito.

Hammonius verò didascalus Plotini, quæstionē hoc modo dissoluit; dicens,intelligibilia talem habere naturā,vt & vniantur valētibus ea suscipere: quemadmodū corruptibilia & vnita maneant inconfusa & incorrupta,vt adiacentia.In corporibus enim vnio permutationem cōuenientium omnino operatur,quia in alia corpora permutantur,vt elementa incomposita,& cibi in sanguinem,& sanguis in carnē,& reliqua membra corporis.In intelligibilibus,vnio quidem fit,sed permutatio non cōsequitur.Non enim consistit,intelligibile secūdum essentiam permutari,sed aut integrum existere,aut nō existens,non inueniri. Sed neque ad non existens corrumpitur. Nam non esset immortalis anima,vita existens,si in mixtura permutaretur. Anima alia fieret, iam non essentia. Quid autem conferret corpori anima, si non obtinuisset ei vitam? Non igitur anima alia fit in vnione. Ostenso igitur hoc, quod intelligibilia impermutabilia secundum essentiam sint, necessariò consequitur:quòd ipsa vnita nō corrumpantur,quibus vniuntur.Igitur & vnitur, & inconfuse vnitur corpori anima. Quod autem vnitur, compassio demonstrat. Compatitur enim sibimet animal, vt vnum existens. Quod verò & incōfusa permaneat, patet, quod anima quomodolibet separata à corpore in somno, velut mortuum illud iacere relinquit:solummodo autem fumigans illud vita,ne omnino pereat. Secundum se in somnis operatur,disponens futurum,& rebus intelligibilibus appropinquās. Hoc quoque idem contingit, & quando secundū seipsam contemplata fuerit aliquid eorum quæ sunt. Tunc etenim(vt quidam nouerunt)se separat,& ad seipsam redit, vt accedat existētibus. Incorporea enim existens,per totum diffunditur,vt teneat corruptibilia.Manens incorrupta & inconfusa,& conseruans quod suum est: & in quibus accedit,permutans ipsa secundum suam vitam,& non permutatur ab ipsis.

Nam sicut sol,sua præsentia aerem in lucem permutās, facit eum lucidum,& vnitur aeri lux,inconfusè ei diffusa:eodē modo & anima vnita corpori,manet omnino inconfusa.In hoc solūmodo distans,quod sol corpus existens,locoq;circumscriptus, non sit vbique vbi & lux eius,quemadmodum & ignis. Manet enim in lignis, aut in lucerna alligatus vt in loco. Anima autem incorporea existens & non circumscripta loco, per totū corpus diffunditur cū luce, & non est pars corporis illuminata ab ipsa quin ibi sit anima.Vnitur corpori, sed ipsa tenet corpus.Neq; in corpore est, vt in vase, vel vtre: sed magis corpus in ipsa. Non impedita est.Non enim tenentur a corporibus intelligibilia, sed per totum corpus diffusa & radicata & procedentia, nō sunt talia,vt loco corporali cōtineātur. Intelligibilia enim existentia,in locis intelligibilibus sunt.Aut enim in se ipsis,aut in subiectis intelligibilibus, vt anima: quæ modò est in se ipsa, quando ratiocinatur: modò verò in intellectu,quando intelligit.

Cùm igitur in corpore dicitur esse, non vt in loco, ita in corpore erit:sed secūdum hoc quod coexistit, & quod coadest, vt Deus dicitur esse in nobis. Etenim per coexistentiam, & quandam conclusionē.& dispositionē ligari dicimus à corpore animam, vt dicimus amatorē ligari ab amata: nō corporaliter, neq; localiter, sed per coexistentiam.Quod enim est sine magnitudine,& sine tumore & indiuisibile, secundum partē localem circumscriptione non eget.Quod enim partē non habet,quo potest loco circumscribi? Locus enim,quāto subsistit? Nam locus est terminus circumhabētis, secundū quę circuit circūhabitū.

Quòd si quis dixerit;Ergo & in Alexandria,& in Roma, & vbiq; est mea anima? Cōtinget eum locum iterum dicere: Nam & quod in Alexandria,& omnino ibi&ibi locus est. Sed omnino anima in loco non est

est, nisi in coexistentia. Monstratum est enim quod loco comprehendi non possit. Quando igitur in coexistentia loci alicuius contigerit esse intelligibile, aut rei in loco existentis, vsualiter dicimus illud ibi esse, propter actum eius, ibi ostensum locum, per coexistentiam & operationem, accipientes. Oportuit enim dicere, ibi operatur: & dicimus, ibi est.

Conuenit equidem hęc ratio perfectius & maximè in vnione verbi Dei ad hominē, per quam vnitū, mansit inconfusum & incōprehensum, non secundū animæ modum. Illa nanq; existēs eorum quæ multiplicantur, videtur cōpati corpori quomodolibet proprietatē, & tenere quandoq; & teneri. Deus autē verbum in nullo à communicatione corporis & animæ mutatus, neq; participans illorū infirmitati: sed cōcedēs ei suam diuinitatē, factus est cū ipsis vnum: manens vnū, quod erat ante vnionē. Nouus itaq; est iste modus mixturæ & vnionis, & commiscetur, & manet omnino incommixtus & inconfusus & incorruptus & immutatus: non cōpatiens, sed cooperans solùm, neque simul dissoluendus simulq; permutandus, sed adaugens illa: ipse autem non diminutus ab ipsis; vt maneat immutatus & inconfusus. Quod autem omnino sit omnis mutationis expers, testis est Porphyrius, qui suam de Christo mouit linguam. Firma verò sunt nobis inimicorum testimonia, nullamq; contradictionem suscipientia.

Iste igitur Porphyrius in secūdo sermone de Quæstionibus commixtorū, sic scribit verbotenus. Non ignorandū itaq; conuenire, aliquam substantiā accipere complementum alterius substantię: & esse partem substantię, manente illo in sua natura, postquam compleuerit aliam substātiam, vnumq; cum alio factam & conseruatam in vnum quod secundum se ipsam, & magis, eam quidem & non conuersam: conuertentem verò illam, in quibus accedit sua præsentia, in actum suum.

Dicit autem Porphyrius hoc, de vnione animę & corporis. Si igitur de anima verus est hic sermo, quia est incorporea, multo amplius erit verus de Deo verbo, magis & purius & secundū veritatem existente incorporeo. Et hic, vt aduersarius, obturat ora præsumentiū diiudicare Dei vnionem ad hominē. De hac enim gentiliū multi risum faciunt: dicētes, impossibile & incontingens & inconueniens esse, commisceri mortali naturæ diuinam permixturam & mutationem. Sed nos peritissimis eorum vtentes testibus, exuimur causationem.

Dicitur autem à quibusdam, maximè ab Eunomianis; vniri Deum verbum corpori non secundum substātiam, sed secundum vtriusq; virtutes. Nō enim esse dicunt substantias vnitas vel commixtas, sed virtutes corporis, virtutibus diuinis cōmisceri. Virtutes autē corporis officiales, iuxta Aristotelem, dicunt esse sensus. His itaq; virtutes diuinæ commixtæ, vnionem fecerunt secundū illos. Sed nouimus quòd nullus eis concedet demonstrantibus sensus, corporeas esse virtutes. Determinabitur enim in sequentib. manifestè, quę sint propria corporis, quæ ve animæ, quæ ve vtriusque; & in propriis vtriusq; sensus organicorū ponemus. Ipsa autem organa, hoc est, instrumenta corporis dicimus esse. Melius est igitur, vt prędictū est, secundum propriam naturam incorporeorum, inconfusè vnionē fieri substantiarū: nequaquā meliori à deteriori, imò hac vnione roborata a meliori. Quia verò est pura incorporea natura, diffunditur quidem sine impedimento per omnia: per eam autem nihil, vt per totum se diffundendo vniat. Quia verò per eam nihil diffunditur, manet incommixta & inconfusa.

Non est igitur causa huiusmodi vnionis beneplacitum Dei, vt quibusdam gloriosis videtur viris, sed natura. Accipere enim corpus pęr beneplacitū si quis dixerit, benedicet. Vnicum verò non cōfundi, non fit secundum beneplacitum, sed secūdum propriam Dei naturam. Gradus autem animarum & ascensiones & descensiones, quas Origenes inducit, nihil obaudientes diuinis scripturis, neque accedentes Christianorum doctrinis, prætereundum est.

Nomina omnium membrorum.

OMne corpus ex quatuor elemētis est compositum, & ex his factū est. Singulariter autem sanguineorū animalium corpora, ex 4 humoribus constant, sanguine, flegmate, rubeaq; cholera & nigra. Ea verò quæ non sunt sanguineorum, ex aliis humoribus & ex habito humore, sunt in ipsis loco sanguinis.

Singulariter verò dicitur, quando principaliter ex eisdē aliquid fit, vt sit ipsa 4 elementorum cōmixtio, 4 humores, humorū non sint homœomera, id est similes par-

tes habentia, quæ sunt membra corporis. Assimilant autem terrę quidem choleram nigram: aquæ verò flegma,& aeri sanguinem,igni verò choleram rubeam. Omne verò compositum ex elementis,aut est firmum,aut humor,aut spiritus.

Aristoteles autē specialiter de solo sanguine vult fieri corpora animaliū. Ex hoc enim & nutriri singula,& crescere animalis omnia membra, & seminis generationem de sanguine dicit haberi. Sed quia ex vno eodemq; nō videntur bene se habere, vt ossa durissima & caro mollissima, axungiaq; fiant,placuit Hippocrati primò corpora animaliū ex 4 humoribus sigillatim cōpaginari, vt ex iis quæ magis sunt terrestria & grossiora,firmiora fierent membra, & ex mollioribus molliora.Inueniuntur autem multoties 4 humores in sanguine, vt est videre in phlebotomiis, aliquādo quidem aquoso phlegmate abundare in ipso, quandoq; autem cholera nigra vel rubea. Vnde vidētur, quomodolibet ad inuicem concordare viri.

Membrorum autem in animalib. sunt, hæc quidem homœomera,hæc enim non homœomera. Homœomera quidem sunt, vt cerebrum,meningæ,nerui,medulla,os, dēs,cartilago summota, cōnexiones, panniculi,omnes pili,vngulę,carnes,venę,arteriæ,pori,axungia,cutis.& quæ velut elementa sigillatim habēur,vt sanguis secundum quod sanguis est purus,& flegma, & cholera nigra & rubea. Tenon enim compositum est ex connexorio & neruosis in his.Non homœomera, vt caput, thorax; manus, pedes, & alia membra hominis. Non enim in caput diuiditur caput,vt neruus in neruum, & vena in venam,& caro in carnem. Omne verò non homœomerum, ex homœomeris constat,vt caput ex neruis & carnib.& ossibus. Vocantur autem hæc organica,id est officialia.

Descriptio autē eorū quę sunt homœomera, hęc est;Homœomera sunt, quorum partes toti, sibimetque sunt similes. Simile verò nō hic pro eodē oportet accipere.Nō omne animal, omnia mēbra corporis possidet, sed quædam sunt eorum decurtata: hæc etenim sunt sine pedibus, vt pisces & serpentes:hæc sine capite, vt cācri & locustæ,& quædam nocturnalium: in pectore autē habent sensus,eo quòd caput non habent. Alia carent pulmone, ea scilicet quæ non anhelant aerem:alia verò vesicam nō habent,vt aues, & omnia non mingentia. Ostracoderma autē plurimis caret membris. Immodicis nanque ipsis existit, hoc quod animalib. esse videtur. Videntur autem quædam,etiam habita non habere: vt cerui videntur nō habere cholerā rubeā, eo quod in intestinis habeant eam dispersam,& nō apparentē:homo verò & omnia perfecta, in quantū oportuit, bene habent omnia. Similiter autē & secūdum positionem membrorū,multa differentia est animalib. Hæc etenim māmas habent in pectore, hæc vero in ventre, illa autem in femoribus: & alia quidē duas,alia quatuor, alia plures.Manifestum nanque,quod natura cōnumerauit natorum numero pluralitatem mammarum.

Si autem quis perfectè hæc noscere voluerit,legat sermonem Aristotelis de Animalibus.Nō sunt enim hæc huius conscriptionis ex toto,sed est velut descriptiones quasdam & figuras apponere. Transeamus igitur ad rationē de formatione Adæ primi hominis , metricè declarandam: paruo prius elogio prosaicè præmisso.

Denominatio authorum,qui in hoc libro recipiuntur.

SEm filius Noe, sicut superius diximus, natus est centum annis ante diluuium: vixit annis 35 post mortem Abrahæ. qui etiam vocatus est Melchisedec,rex Salem, & mortuus est anno 35 post mortem Abrahæ. Ille primus sacrificauit in pane & vino.Normā etiam eius sacrificii,vsque ad Mosen & Aaron perdurauit,eiusq; sapientiam ad eos transmisit.

Ad hæc Abraham artibus & scientia Chaldæorum imbutus,nō solùm suos, sed etiam Ægyptios,cùm in Ægypto peregrinabatur,legitur omnes artes docuisse.Vnde prima sapientia ab Ægyptiis ad Græcos, à Græcis ad Romanos,a Romanis ad Gallos & Hispanos legitur transmeasse.

Vide lector, quanta sapientia fuit ante tēpora Mosi & Iosephi. Moses legitur quidem fuisse instructus cunctis artibus Ægyptiorum.Præterea tamē ante eum, & post eum, fuerunt authores gentiles multi,qui gentiliū regum Annalia scribentes,ab initio mundi historias collegerunt, literisq; barbaricis nihil intentatum reliquerunt. Quorum primus fuit Enoch, Noe filius, natus post diluuium, astrologus: qui fuit raptus in paradisum. Vnde arborem illam tulisse & plantâsse dicitur , in qua postea Chri-

Christus est crucifixus: de qua arbore, in sequētibus dicemus, cùm de nouo Testamento tractabimus. Ille multa conscripsit, & posteris reliquit. Itē fuit magnus historiographus Manethon, qui descriptionem fecit Ægyptiorum: fuit etiam Berosus, qui deflorauit omnia scripta Chaldæorū: fuit Mochus, & Æstius, & Hieronymus Ægyptius, & alii multi barbari historiographi. Mosen tamen tanquam à Deo missum, inter omnes summū reputamus. Nec tamen propter eum alii sunt abrogandi. Cætera versus dicent de primi hominis creatione.

Quòd propter hominem mundus factus est.

Condidit hec ex se, sed non homo cœperat esse,
Tunc satis expresse visum fuit esse necesse,
Ut quasi stante domo cultor adesset homo.

Quòd Adam de terra rubea formatus est.

Forma fit ex rubeo terrarum condita limo,
Flamine diuino caro viuida surgit ab imo,
Viuere spirat et spiritus ipse Dei.
Terra caro facta, quinis fit sensibus apta,
Ordine compacta, tendit rationis adalta,
Et rationali mente meretur alt.
Factus non natus, stat Adam, tellure creatus,
Ipse quidem genuit, non ipse fuit generatus,
Euaq; post genuit, nec generata fuit.
Tellus facta caro, fit Adam primana propago,
Fit de carne caro fit ab osse creata virago,
Nos quoque terra sumus, nam caro fiet humus.
Nec terra sola, sed quattuor ex elementis,
Prestina surgentis sunt membra creata parentis,
Nomine terreno quattuor illa fero.

Quòd humanum corpus dicitur Microcosmos, id est minor mundus.

CVm legimus Adam de limo terræ formatum, intelligēdum est, ex quatuor elementis. Mundus enim iste maior, ex quatuor elemētis constat, igne, aere, aqua & terra. Humanum quoque corpus dicitur Microcosmos, id est minor mundus. Habet nāque ex terra carnem, ex aqua humores, ex aere flatū, ex igne calorem. Caput autem eius est rotūdum, sicut cœlum. In quo duo oculi, tanquam duo luminaria in cœlo micant. Venter eius, tāquam mare continet omnes liquores. Pectus & pulmo emittit voces, & quasi cœlestes resonat harmonias. Pedes tanquam terra sustinēt corpus vniuersum. Ex igni cœlesti habet visum, è superiori aere habet auditum, ex inferiori habet olfactum, ex aqua gustum, ex terra habet tactum. In duritie participat cum lapidibus. In ossibus, vigorem habet cum arboribus. In capillis & vnguibus, decorem habet cum graminibus & floribus. Sensus habet cū brutis animalib. Ecce talis est hominis substātia corporea.

Videndum est etiam, qualis sit spiritualis substantia hominis, quæ anima vocatur. Anima creditur, ex igne spirituali consistere, in quo imaginem & similitudinem Dei acceperit. Per imaginem, formam intelligimus: per similitudinē, qualitatem consideramus. Diuinitas in Trinitate consistit, cuius imaginem & similitudinem anima tenet. Habet namque memoriam, per quam præterita recolit: habet intellectum, per quē inuisibilia intelligit: habet rationem, per quam mala respuit, & eligit bona. In Deo sunt omnes virtutes. Vnde & anima, ad similitudinem Dei, capax est omnium virtutum. Et sicut Deus, à creatura comprehendi non potest, sed omnia ipse comprehendit: ita anima hominis, à nulla visibili creatura potest comprehendi: cùm ipsa visibilia, omnia comprehendat. Non enim potest ei cœlum obsistere, quin cœlestia tractet: non abyssus, quin infernalia cogitet.

Formauit autem Deus hominem de limo terræ, ad dedecus & confusionem diaboli: vt forma fragilis & lutea intraret in gloriam, de qua ipse gloriosus ceciderat. In hoc etiam homo habuit similitudinem Dei; quia sicut Deus præest omnibus in cœlis, ita & homo omnibus præest in terris. Locus autem vbi creatus est Adam, vocatur Ebron: vbi postea de paradiso ejectus habitauit, ibiq; mortuus est, & sepultus. Cætera versus dicent.

Quòd Adam non in puerili forma, sed virili creatus est, extra paradisum.

Forma creata viri, non fit similis puerili,
Immo tricennalis fit consona facta virili,
Vna dies tribuit nomen & esse viri.
Vnde Cain genuit ter quinque fluentibus annis,
Post generauit Abel, totidem venientibus annis,
Sic bis quindenis, natus vterque venit.

Quòd Eua in paradiso formata est.

EVa creata est in paradiso, de latere viri dormiētis: vt sicut in carne vna, ita per dilectionem esset mansura. Vnde Adam euigilans dixit: *Hoc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.* Eua non concepit, nec peperit in paradi-

ſo. Vbi ſi permanſiſſent, concepiſſet poſtea,& peperiſſet. Atque ſicut manus manui ſine concupiſcentia iũgitur, ita mulier viro ſine concupiſcentia iungeretur. Et ſicut oculus ſine dolore ad videndum leuatur, ita & ipſa ſine dolore & abſq; ſordibus peperiſſet. Infans quoque natus ſtatim ambularet, & abſolutè loqueretur, quia circa ſingulos corporis defectus, de lignis paradiſi vteretur,& præfixo à Deo tempore, de ligno vitæ ederet: & ſic in vno ſtatu, poſtmodum permaneret: atque tamdiu in paradiſo perſiſteret, vſque quo numerus angelorum, qui ceciderant, per homines reſtauraretur. Cætera de Eua, verſificè ſubſcribemus.

Item de creatione Euæ, verſificè.

Dum ſtaret conſorte carens homo, dignus honore,
Sumſit ab auctore requiem, plenumque ſoporem,
Eius vt ex coſta fœmina prima foret.
Fœmina plaſmatur, os ſurgit ab oſſe creatum,
Nuda reſeruatur, producitur, Eua vocatur,
Copula conficitur, innuba ſponſa datur.
Coſta fit ex coſta, caro fit pro carne repoſta,
Mortis adeſt porta, prima muliere ſuborta,
Fœmina prima fuit, quæ mala prima luit.
Optima primorum domus eſt paradiſus auorum,
Congerie florum thalamus redolebat eorum,
Nuda ſub arboribus pertulit Eua thorum.
Copula prima patrum fuit hæc, thalamusq; priorum,
Eua prior mulier ſtat, Adam prior ille virorum,
Prima fit ipſorum vita loquela forum.

De ligno ſcientiæ boni & mali, ne comedas.

Creſcite (factor ait) iubeo vos multiplicari,
Quæ mare, terra parit, his impero vos dominari,
Quæq; volatilium pontus & aer alit.
Mandere de ligno (dixit) caueatis vbique,
Vnde ſcientia fit, præſtanda, boniq; maliq;,
Ex ipſo ligno tangere nulla licet.
Quo, ſi veſceris vir, morte tua morieris,
Si tranſgreſſor eris, nulla potes arte tueri,
Viuere ſi quæris, tu tibi cautus eris.

Qualiter diabolus per ſerpentem deceperit hominem.

DEcepit diabolus hominem per ſerpẽtem. Non quòd ſerpens loqueretur, ſed diabolus per ſerpentem: ſicut hodie loquitur per hominem obſeſſum, ſicut etiã angelus per aſinam loquutus eſt ad Balaham. Non quòd ſerpens, vel aſina ſcirent verba, quæ per eos reſonabãt, ſed quia per eos ſpiritus loquebatur.

In pomo autem non fuit ſcientia boni & mali, ſed in tranſgreſſione. Homo enim ſciuit bonum ante peccatum; malum verò ſciuit poſt peccatum, per experientiam. Adam & Eua manſerunt in paradiſo per ſeptem horas tantùm: quia ſtatim cùm mulier fuit creata, fuit præuaricata. Tertia enim hora diei, vir fuit creatus: hora autem ſexta, mulier pomum comedit & viro porrexit. In hora nona Deus eos proiecit è paradiſo: tũc poſiti ſunt Cherubim ante portas paradiſi, tenentes gladios igneos. Per ignem, intellige murum igneũ: per Cherubim verò, angelicam cuſtodiã, qua homo prohibitus eſt redire in paradiſum voluptatis. Tunc etiam Adam & Eua iuerunt in Ebron; ibiq; vixerunt, & ibi ſepulti ſunt. Sciendum autem, quòd ab Adam vſque ad Noe, non pluit, nec hyems fuit, neque comederunt homines carnes, nec biberunt vinum. Hic erat omni tempore temperies aeris, & abũdantia omnium rerum. Quæ omnia per diluuium ſunt immutata, & corrupta. Cætera verſus dicet.

Præuaricatio Euæ per ſuggeſtionem ſerpentis.

Dante creatore, dum ſic homo fulget honore,
Surgit ab vxore tentatio plena dolore,
Vita, ſalus hominis, qua peritura foret.
Hoſtis enim veri, tentator ait mulieri,
Fœmina ſi quæris cur mandere rem prohiberis,
Crede quod hoc comedens, vt Deus (inquit) eris.
Sic bona, ſiue mala, lignum guſtando ſcietis,
Vtq; deis ſimiles eritis, quid ab inde timetis?
Suſcipe, mande cibos, fœmina, daq; viro.
Credidit illa cito, ſumſitq; deditq; marito,
Nec dedit inuito, conguſtat & ille petito,
Nec ſcelus euadit, lapſus vterque cadit.
Quos pius admiſit Deus in medio paradiſi,
Tam male ſubmiſſi pomum ſunt ſumere viſi,
Pœnaq; digna fuit, pulſus vterq; luit.
Nunc peccatores ſubito nudantur honore,
Erubuit nudata caro, confuſa pudore,
Tunc primus agnoſcens nuda verenda fore.
Fronde perizoma faciunt, pudibunda teguntur.
Eſuriunt, ſitiunt, algent, miſerantur, aluntur,
Dum cadit ille reus, dicit ad iſta Deus.

Videte, ne comedat de ligno vitæ, & viuat in æternum.

En ſimilis nobis (inquit Deus) eſt homo factus,
Sciq; bonum, pariterq; malum rationibus aptus.
Nec ſibi iam vita mandere ligna licet.
Ne valeat, caueatis (ait) contingere lignum,
Viuet in æternum, ſi fortè comederit illud,
Attamen infelix vita dolentis erit.

Quæritur, cur Deus dederit Adæ cibum tranſitorium, quum eſſet Adam immortalis, ſi non peccâſſet?

Immortalis homo factus, dum crimina neſcit,
Cur Deus hunc veſci pereuntibus imperat eſcis?
Vir quoque par ſuperis, cur primus eſuriit?

Sic

Sic data vita prior fuit his, vt alantur ab escis,
Vita sequens, escis vesci, per secula nescit,
Ista mori potuit, sed nequit illa mori.
Posseque non cadere fuit his, sed posse carebit,
Vita futura mori, quia cum deitate manebit,
Est cibus vnus ei, visio sola Dei.

Adam vbi es? Audiui vocem tuam Domine, & timui.

Quærit Adam Dominus, respondet & ille latenter,
Voce tua timui, latui, doluiq; pudenter,
Fœmina quam dederas, causa doloris erat.
His Deus auditis, iratus eis maledicit,
Ad scelus ensi, requiem perdunt paradisi,
Expulsisque reis, sic Deus inquit eis:
Digna tuis meritis, transgressor Adam patieris,
Nam meu transgrederis mandata sequens mulieris,
Tempore perpetuo vir maledictus eris.
Terra tibi tribulos, spinetaque germinet vltro,
In sudore tuo vesceris tempore multo,
Pro sumpto pomo sis maledictus homo.
Febribus & morbis plerunque perire putabis,
Sæpe tibi fructus tellus bene culta negabit,
Et steriles culmos vomere scissa dabit.

Maledictio Domini ad Euam.

Fœmina tu prima (Deus inquit) in orbe creata,
Primaque peccatrix, prior ad delicta vocata,
Crimine damnata, perditione rata.
Concipies, nec parturies, nisi pressa dolore,
Esto tibi subiecta viro, confusa pudore,
Hæc tibi perpetuo nata flagella dolo.

Maledictio Domini ad serpentem.

Horrida serpentis astutia, mors morientis,
Et quia languentis hominis, tentatio mortis,
Criminis ingluuies, crimina digna luis.
Tu maledictus eris, supra pectus gradieris,
Inferiora pedis hominis nociturо sequeris,
Ipse tui capitis insidiator erit.

Quæritur quare dicitur, Propter solum pomum eiecit Adam de paradiso.

QVæritur quare propter vnius pomi comestionem eiecit Deus hominem de paradiso, & voluit tam grauissimã pœnam portare? Dicimus quia non tantum propter pomum, sed propter superbiam & inobediẽtiam suam. Pro superbia quidem, quia voluit esse sicut Deus: vbi dixit diabolus: *Eritis sicut dii.* Per inobedientiam, quia restitit mandatis Creatoris. In quo scilicet casu, sex peccata criminalia esse notantur.

Primum fuit superbia, cùm Deo voluit esse æqualis; propter quod & ipse, qui erat in terris omnium rerum prælatus, factus est omnium infimus. Vnde scriptum est: *Omnis qui exaltat cor suum, immundus est coram Deo.* Secundum peccatum fuit inobedientia, de qua dicitur: *Scelus ariolandi est, nolle Deo obedire.* Tertiũ fuit auaritia. Quia plus concupiuit, quam ei fuerat cõcessum. Ideoq; concessa perdidit. De qua dicitur: *Auaritia est idolorum seruitus.* Quartum, sacrilegium; quia vetitum sibi pomũ, de loco sacro subripuit quasi per furtũ. Vnde meruit à Deo de sacro loco expelli, de quo dicitur: *Qui sanctum profanauit meruit à sancto expelli.* Quintum fuit fornicatio, quia anima Adę, erat Deo quasi coniuncta. Sed ipsa spreto Deo, admisit diabolum: & sic, quasi adultera, cum extraneo adulterium commisit; ideoque Dei amorem perdidit: de hoc dicitur; *Perdes omnes qui fornicantur abs te.* Sextum peccatum fuit homicidium; quia seipsum & omne genus humanum in mortem præcipitauit: de hoc dicitur; *Qui occiderit, morte morietur:* morte scilicet æterna. Vnde & interior homo, id est anima Adæ mortua fuit, & mortua postea iacuit in corpore, tanquam cadauer in sepulchro. Cætera versibus exprimemus de Adam.

Qualem vitam duxerit Adam extra paradisum.

Tristis ab vxore stat Adam, nudatus honore,
Rustica rura fouet manibus colit arua labore:
Terra sibi tribulos germinat, vnde dolet.
Nunc homo torpescit, languens languore fatiscit,
Pane suo nescit, vel Adam vel fœmina vesci,
Nam nisi de pomo mandere nescis homo.
His Deus expulsis raro quandoque refulsit,
Attamen indulsit quod pastor ab vbere mulsit,
Vnde cibos miseris, lac reparabat eis.
Fructibus arboreis, herbisque frequenter aluntur,
Vstoq; pellicia sua corpora nuda teguntur,
Tunc erat ambobus terra cauerna domus.
Nondum panis erat, neque gausape, nullaque mensa,
Nec cibus excoctus, neque fercula carnea pensa,
Moreque brutorum rura vel arua colunt.
Panis in hoc mundo primos dedit esse labores,
Nam bene sufficeret paradisi ferre sapores,
Nec foret esuries, sineque culpa foret.
Non erat his ferri species, neque massa metalli,
Non erat argenti pondus, neque circulus auri,
Nec manus artificis, docta sub arte fuit.
Dic homo si prius est homo, quam sua barba creatur?
Si prius est incus, vel malleus, arte paratus,
Forcipe qua forpex prima fuisse datur?

Adam dedit nomina omnibus animalibus.

Nomina reptilium quæ pontus & æthera gignunt,
Quadrupedumq; simul, vel Adã vel fœmina fingunt;
Omne genus rerum nomina prima ferunt.

De natiuitate Cain & Abel.

Parturit Eua duos, vario sub tempore natos,

Inde Cain fuit, alter Abel virtute beatus,
Nec fuerat similis vita, vel vsus, eis.

Abel obtulit agnum acceptabilem Deo, Cain verò paleam repudiatam.

Primus Abel iustus, Domino prius obtulit agnum,
Reddit ei Dominus meritum pro munere magnum
Gratia namq; Dei plena refertur ei.
Obtulit & paleas excusso semine frater,
Quod quia fraude patet, contemnitur a deitate,
Quem neq; corda latent, nec mala gesta placent.
Cumq; Cain sensisset Abel captasse fauorem,
Et munus pro fraude suum meruisse pudorem,
Fratris ad interitum corda manusq; mouet.
Mens mala, furtiua, fratrem furibunda trucidat,
Primus in hoc mundo Cain impius, est homicida,
Primus & inferni fertur inire viam.

Adam plorauit Abel annis centum, & vouit filios amplius non procreare.

Tristis Adam defleuit Abel, plenusq; dolore,
Vouit ab vxore non amplius edere prolem,
Angelus adueniens, frangere vota monet,
Dicit ei, te patre mori nascentur Hebræi,
Dextra Dei donabit eis regnum Chananæi,
Filius ipse Dei post oritur eis.
Vtere coniugio, Deus imperat (angelus inquit)
Seminibus terrena tuis Deus ipse relinquit,
Te patre nascetur virgine matre Deus.
Voce data cœli, pater annuit ore fideli,
Ordine coniugii consensit Adam mulieri,
Vnde piam sobolem, posteritate gerit.
Natus ab hinc est Seth Domino qui iustus obœdit,
A fratris feritate Cain procul inde recedit,
Rebus & exemplis dogmata sancta dedit.

Quum esset Adam centum & triginta annorum, occisus est Abel, secundum Iosephum.

Quando Cain mactauit Abel, prior ille tyrannus,
Centum triginta protoplastus vixerat annos,
Et post hæc centum fleti lachrymanter eum.

Vbi est Abel frater tuus? dicit Dominus.

Hostia tunc per Abel legitur primæua sacrari,
Ante Deum iustus potuit prior ille notari,
Primus & exemplum mortis in orbe parit.
Iratus pro morte viri loquitur Deus ipsi,
Est vbi frater Abel? Cain: Hoc ego nescio, dixit,
Nunquid sum custos fratris & actor ego?
Non potes infelix, dixit Deus, ista tueri,
Terra necem poterit madefacta cruore fateri,
Semper eris profugus, vir maledictus eris.

De eodem.

Ille refert, Veniam videor non posse mereri,
Grandior est culpa, quam gratia possit haberi.
Vnde meis meritis pœna perennis erit.
Semper ero profugus, vagus, & miser orbe latebo,
Et quia tam merui, perimar quocunque manebo,
Vndique terrigenis hostia mortis ero.

Qui occiderit Cain, septuplum punietur, allegoria est.

IN eo verbo quod de Cain & Lamec dixisse legitur Deus, à sanctis patribus allegoria notatur: Qui occiderit Cain, id est, si quis occiderit Cain, septuplum punietur. Quasi diceret: Si quis occiderit Cain antequam peragat vel portet pœnā in vita sua. Ipse Cain, post mortē suam in filiis suis septuplum punietur, scilicet in diluuio, vbi septem progenies Cain postea sunt submersæ, quo casu septupla pœna Cain designatur. Similiter de Lamec intellige; qui occiderit, id est, si quis occiderit Lamech, antequam pro occisione Cain, quem ipse occidit, in vita sua sentiat pœnam, septuagies septies punietur post mortem, scilicet ipse Lamech in filiis suis. Progenies enim Lamech 77 perierunt in diluuio. In quorum morte punitus est Lamech, septuagies septies. Hanc allegoriam ponit Origenes & Eusebius, a quibus Augustinus & Hieronymus, non discordare videntur. Cætera de Cain & de Lamech, versus dicet.

Item de Cain, versificè.

Nolo, Deus dicit, quod morte Cain perimatur,
Quisquis eum perimet, sibi septupla pœna feratur,
Inde Cain vita salua manebat ita.
Ergo Cain profugus tenuit partes Orientis,
Accipit vxorem, demens fit ab ordine mentis,
Procreat & natos posteritate malos.

Cain primus construxit vrbem nomine filii sui Enos.

Quando Cain generauit Enos construxit & vrbem,
Qua populos habitare simul rogat atq; perurget,
Arte latronis ibi præda fit ampla sibi.
Vnde patet plures natos & Adam genuisse,
Ex quibus & populos gentes Cain aggregat ipse,
Rerum raptores, qui sua castra fouent.
Pondera, mensuras, Cain condit, ordine metas,
Subiugat & populos sibi quos sua continet ætas,
At scelus athleta, nulla nocenda vetat.

Septem progenies Cain in diluuio periêre, vnde videtur allegoricè septuplum pœnam portasse.

Septem progenies quas ipse Cain generauit,
Tempore diluuii sub aquis Deus ipse necauit,
Septenum numerum septupla plena parit.

Septuagintaseptem progenies Lamech in diluuio periêre, vnde Lamech punitus est septuagies septies.

Septupla septuagies Lamech quoq; pœna notatur,
Cui totidem soboles tunc vnda necasse probatur,
Talis ab his numeris allegoria venit.

Quis

Quis primùm in mundo adinuenit tentorium vel tabernaculum.

In mundo Iadabel posuit tentoria primus,
Venator prior ipse fuit, feritate ferinus,
Primus & inualidis retia mersit aquis.

Quis primus adinuenit cantum & organum.

Vir de stirpe Cain Iubal, super omnia flore
Gaudet & in mundo prior inuenit ipse canorem,
Cantibus organicis, organa prima mouens.

Quis primus fabricauit in ære & in ferro.

De Iubal, Tubal natus, ferrarius extat,
Primus ab ære tulit, quicquid bona formula præstat
Et species ferri primus in orbe dedit.

Verba auctoris sub compendio.

QVia sub compendio totum vetus Testamentum scribere promisimus, in hoc loco ponere nomina & generationes omnium quæ scripta reperiuntur, superuacuum æstimamus, eùm in computatione illiusmodi nequeat vtilitas inueniri. Ponamus igitur vtiliora & necessaria, & veniamus ad diluuii causas, congruis authoritatibus explicandas. Sicut his versibus explicamus.

Inutilia in hoc loco esse prætermittenda.

Nomina priscorum Moses enarrat auorum,
Qui mores, qua vita foret, quod tempus eorum.
Quæ loca, quis numerus, quod pecus atque ferum.
Hæc tibi ne fortè fastidia lecta reportent,
Aggredimur fortem mundi describere sortem,
Qua Deus illorum climata mersit aquis.

Qua de causa Deus dedit diluuium super terram.

Diluuii causas, submersaq; climata terræ,
Et culpas hominum libet exitiumq; referre,
Quæ super ærias arca natauit aquas.
Praua propago Cain, variis scelerosa tyrannis,
Iam quasi sexcentis ab Adam currentibus annis,
Pro feritate sui, gesta maligna fuit.
Ætatis mundi prima iuuenes oriundi,
Germine fœcundi, pluuia periere sub vndis,
Dignaq; diluuii pœna paterna fuit.
Quid mirum? vir iure virum, coitumq; sororum,
Et fratrum violare thorum studuere suorum,
Corde, manu, scelerum præripuere forum.

De generatione gigantum ante diluuium.

Tunc erat in terris populus, reus ille gigantum,
Terribilis, validus, celer ad scelus, ad bona tardus;
Qui nimis ante Deum se dedit esse reum.
Fœmina cum maribus, mas cum mare, vel muliere,
Crimina criminibus satagunt augere monere,
Quisq; fuit scelerum deteriora ferens.
Praua creatura spreuit metuisse futura.
Turpis & impura fit sorde sua peritura,
Dedita peccatis, horrida facta suis.
Pœnituit hinc hominem Dominum, quandoq; creasse,
Crimine qui proprio cum tanta nefanda patrasset,
Crimina non timuit, qua moriendo luit.

Præfatio authoris, de Enoch & de Elia.

QVoniam de Enoch sacra scriptura in hoc loco porrigit mentionem de ipso Enoch & de Elia, ea quæ veraciter secundum authoritates antiquorum possumus, in mediū proferemus. Iosephus dicit, paradisum esse in terra Eden, in Oriente, vltra Oceanum. Quidam autem liber, in Ecclesia sancti Matthæi, vltra Britanniam in finibus terræ, inter Actus Apostolorum noscitur esse conscriptus, in quo de Enoch & Elia & de eorum mansione, satis diffuse narratur. Quę scripta cum Iosepho, secundum præfatam rationē, in eo tantùm concordare videntur, quòd paradisus vltra Oceanum sita in Oriente narratur, & quod in ea Enoch & Elias seruantur: & quod loca, siue regio paradisi, esse aurea & gemmis preciosis conferta putatur. Quatuor etiam flumina paradisi, quæ aurum & gēmas ad vlteriora transportant, id ipsum ab effectu mōstrare videntur. Nos autem secundum prępfatām sancti Matthæi scripturam, ea quæ accepimus, versificè hic annotamus, absque præiudicio aliorum qui veraciora nouerunt. Antiquissima enim, & arcana illa, non aliter scimus, nisi quantum ex scriptis pręcedentium, de quorum veritate confidimus, erudimur. Versus igitur audiamus.

De Enoch qui translatus est in paradisum.

Inter iniquorum turmas & gesta malorum,
Gemma beatorum fit Enoch, & forma bonorum,
Quem legimus solum tunc meruisse polum.

De Enoch & Elia, vbi & quomodo viuunt.

Qui legis hoc, quia viuat Enoch, si discere quæris,
Qualis ei requies, quæ vita sit, erudieris,
Miraq; si quæris, mira docendus eris.

Historia de Enoch & Elia.

Finibus Oceani maris, est locus vltimus orbis,
Qua penitus nullis agitantur tempora morbis,
Est ibi temperies, perpetuata quies.
Ecclesiam sancti sub ea regione Mathæi,
Sanctifici tenuere viri, monachi Galilæi,
Dantes Britannia dogmata sancta Dei.
Qui marium fines seruantur & vltima terra,
Vt valeant populis post tempora longa referre,
Quas ibi materies, quæ loca mundus habet.

Littora Britaniæ locus ille tenet monachorum,
Unde monet cursum sanctissima turba virorum,
Mira per Oceanum multa videre volunt.
Vela vehunt validis erecta per æquora ventis,
His super alta maris per tempora longa tenentis,
Sola poli facies, æquora sola patent.
Sic ratis in pelago plenis tribus extitit annis,
Longaque materies fuit iis, hinc inde vagandi,
Affluctusq; nimis deficit esca viris.
In medio marium velut aurea stabat imago,
Fœminea specie, super ardua saxa, virago,
Illa suis digitis peruia monstrat eis.
Mox iter illud agunt, quod monstrat iure virago,
Hinc etiam post cras stetit altera rursus imago,
Quæ simili digito monstrat iter pelago.
Rursus ad indicium digiti sua vela ferentes,
Pergunt gaudentes, montana remota videntes,
Montibus inspectis, spes bona venit eis.
Non ibi terra fuit, sed mons erat aureus ille,
Aurea planities, surgunt & ab inde favilla,
Quæ radios agitant, & quasi fulgur erant.
Mirus odor montis, mirusq; situs regionis,
Nec tamen hic aderant animalia sine coloni,
Cum fuerit regio tota referta bonis.
Dum ratis ad portum super aurea littora vergit,
Pars tenet una rates hominum, pars altera pergit,
Cernere quæ forma, quæ loca montis erant.
Dumq; die tota montes peragrando laborant,
Vespere conspiciunt urbem regionis in ora,
Quæ validis muris aurea tota fuit.
Porta fuit clausa, gens tangere non erat ausa,
Sed foris expectant noctis sub tempore pausat,
Ut videant homines quos ibi mundus habet.
Non homo, non animal, neque vox ibi facta patescit;
Nullus abhinc exit, sed mox, ubi mane dilescit,
Urbis porta patet, quam penetrare placet.
Ingreditur cœtus sanctissimus ille virorum,
Et videt ex auro species hinc inde domorum,
Non habitatorum cernit inesse forum.
Urbeq; perspecta tandem fatis intus & extra,
Invenit ecclesiam gemmis auroq; retextam,
Et claustri species aurea tota nitet.
Aurea cum gemmis stabat quasi virgo Maria,
In gremio matris quasi filius, alma sophia,
Altaris species aurea tota placet.
Aureus est paries, gemmisq; decenter abundat,
Aurea gemmata sunt tecta, per omnia fulva,
Et species operis lautior arte fuit.
Adfuit hos visit odor inclytus, ut paradisi.
Mens hominum, tremebunda prius, lætissima risit,
Orat & inquirit quis dominetur ibi.
Hæc erat ex numero quasi centum turba virorum,
Et duo presbyteri, socii taxantur eorum,
Miranturq; choram, perspicuumq; solum.
Miranturq; nimia loca tam deserta manere,
Et satagunt homines aliqua ratione videre,
Quippe nec ecclesiæ clericus ullus adest.
Dum duo presbytero claustrum perquirere pergunt,
Forte per ostiolum loca parvula, splendida, cernunt,
Atq; vident binos sede sedere viros,
Hospitis officio surgunt ambo seniores,
Hosq; salutantes, adhibent reverenter honorem,
Quærentes qui sint, quid sibi turba velit.
Respondere viri, Regione sumus Galilæi,
Discipuli Christi sumus, sanctiq; Mathæi,
Hispanis dedimus dogmata sancta Dei.
Venimus hanc patriam simul & loca sancta videre,
Vos decet, ô patres, nos cum pietate docere,
Quis rex est patriæ; quis loca vestra tenet;
Vos duo quid facitis; quod opus; quod nomen habetis;
Si Christum colitis; si dogmata nostra tenetis;
Si dabit Oceani nos remeare Thetis?

Item de eodem.

Inclyta barba senum fuerat, longiq; capilli,
Candida cæsaries; nantesq; petentibus illis,
Surgentes pariter verba dedere senes.
Rex noster Deus est, cœli terraq; creator,
Cherubin & Seraphin custodibus urbs habitatur,
Angelici cives mœnia nostra tenent.
Cantibus angelicis solennia nostra reguntur,
Corpora nostra cibo cœlesti semper aluntur,
Vosq; cibis nostris (inquit) oportet ali.
Est æterna quies nobis nunquam variandis,
Una dies nostra centum fiatur in annis,
Nam centum semper continet una dies.
Dum tribus hic Phœbus potuit splendere diebus,
Annis tercentum senuerunt corpora rebus,
Sicut & in vestris novimus esse locis.
In patria vestra pueri dudum senuerunt,
Quos matres post discessum vestrum genuerunt,
Nullus & ex ipsis cras ibi vivus erit.
Septima progenies hominum, vel sexta, recessit,
Terra novis populis & regibus undiq; cessit,
Vosq; senes eritis, quum venietis ibi.
Vos duo presbyteri qui Christo participatis,
Surgite psallentes Domino, missamq; cantatis,
Nos volumus vestris participare sacris.
Hoc super altari placet ornamenta parari,
Et missam celebrem, cantumq; Deo celebrari,
Et corpus Domini cum pietate dari.
Fine dato missæ, seniorum mensa paratur,
Panibus angelicis sociorum turba cibatur,
Hæc bona quæ comedunt, sunt alimenta patrum.
Elias & Enoch fuerant illi seniores,
Sicut & ambo simul proprio testantur ab ore,
Ad quos & nanta verba benta movent;
Vidimus in scriptis, quoniam pro nomine Christi,
Vos hostes antichristi fieri statuistis,
Et pro lege Dei bella geretis ei.
Ipseq; vos perimet, sed corpora non tumulabit,
Christus eum post hæc, propria virtute necabit,
Dicite quando fit hoc? Surgit & inquit Enoch,
Hæc, velut asseritis, statuit divina sophia,
Nec tamen hæc nobis dixit, quo tempore fiant,
Illa Deus tenuit clausa futura sibi.
Dicere quis tentat, quæ nulla docent documenta.
Mente Dei clausa, sunt illa futura retonsa,
Iudicio cœli tempus & hora venit.

Item de eodem.

Tunc ait Helias, tempus monet ut redeatis,
Pondera, si vultis, auri gemmasq; feratis,
Prospera navigiosit via vestra fatis.
Aura salutifera vestris dabit æquora rebus,
Inq; domos vestras ducet vos quinq; diebus,
Hic video iuvenes vos, ibi cerno senes.

Item de eodem.

Tertia lux abiit sociorum turma recedit,
Nambus iuvenis, maris aura peroptima venit,
Quinq; dies Deus his in redeundo dedit.

Litto-

Li tora Britaniæ finesq́, vident Galilei,
Ecclesiam sancti conantur adire Mathei,
Quæ dederant olim dogmata sancta Dei.
Non erat ecclesia quam primitus hi tenuerunt,
Non abbas, non sunt monachi velut antè fuerunt,
Non vrbs, non populus, mœnia prima ferunt.
Antistes nouus est, noua plebs, nouus ecclesiæ grex
Est patria noua lex, & principibus nouus est Rex,
Mortua sunt vetera singula nata noua.
Non loca, non homines non cognouêre loquelam,
Eruptis lachrymis secum tenuere querelam,
Nam sibi non patria, non homo notus erat.
Ipsi qui fuerant hodie forma iuueniles,
Mane senescentes sunt pelle piloq́, seniles,
Decrepitos, viles, se, miserosq́, vident.
Quolibet ingenio tandem sua gesta loquuntur,
Vix & ab Ecclesia monachis ibi suscipiuntur,
Et referunt longas, quas habuere, vias.
Tres numerant annos peregrè super æquora tentos,
Quos monachi scriptos cernunt ratione trecentos,
Sic etenim libri pagina monstrat ibi.
Hæc apud ecclesiam sancti sunt scripta Mathei,
Sicut ibi dixere viri monachi Galilei,
Qui mihi noluerit credere, credat eis.

Conclusio huius sermonis, de Elia & Enoch.

Elias & Enoch patria qua sunt requiescant,
Rursus ad historias solertia nostra recrescat,
Scribere de Noe tempus & hora monet.

Quòd solus Noe inuentus est iustus in diebus suis.

Solus homo iustus Noe, solusq́, beatus,
Dicitur à Domino sola pietate vocatus,
Et pater in mundo posteritate datus.

Item de Noe & de arca.

Arca fit in medio Noeq́, labore paratur,
Omne genus rerum mandatur vt ingrediatur,
Binaq́, cum binis salua tenentur ibi.
Annis centenis arcam Noe fabricauit,
Tunc homines vt pœniteant plerunq́, vocauit,
Qui contra Dominum desipuere magis.
Arte ferunt varias arca consistere valuas,
Octoq́, fert animas hominum pro tempore saluas,
Omne quod imponunt, sub paritate colunt.
Stant pater & mater, stant & tres ordine nati,
Sem, Cham, cum Iaphet, vxoribus associati,
Cætera diluuio cuncta perisse rati.
Omnia dum genera rerum conclusa coartant,
Intus & exterius bene consona clauditur arca,
Iam Deus ipse pluit, iam caro lapsa luit.
Acriter enixi fontes rumpuntur abyssi,
Cœlitus emissi fluctus miscentur in ipsis,
Et cataractarum fundit in orbe Pharon.
Quadraginta dies pluitur per climata mundi,
Mergit & infundit loca, regna, furentibus vndis,
Nullaq́, iam species montis in orbe patet.
Montes Armenio cubitis ter quinq́, latentes,
Suscipiunt homines & opes, hinc inde fluentes,
Pluraq́, reptilium corpora mersa vehunt.
Vt Deus extinxit quæ pristina corpora finxit,
Æquora constrinxit, cœliq́, foramina vinxit,
Et nimis iratas cedere iussit aquas.
Amodo compescit quodcunq́, fluore tumescit,
Nunc aqua decrescit, facies terrena patescit,
Speiq́, datur pacis, terra carebit aquis.
Miserat ex arca coruum Noe patriarcha,
Vt referat si forte Deus mola nostra coartat,
Nec tamen infelix coruus ab inde redit.
Mittitur innocua, fluctu recidente, columba,
Illo videns terram, gaudet quia deficit vnda,
Frondis oliuarum portat in ore parum.
Gaudet & ipse pater, confisus ea nouitate,
Sperat homo pacem, sola Domini pietate,
Nam reprimentur aquæ, terraque sicca patet.

De barbaris historiarum authoribus, qui erant ante tempora Moysi.

AEstimant quidam à tempore diluuii vsque ad tempora Nini & Abrahæ, nullas historias esse conscriptas. Quorum temporum scriptores subscriptos, vixisse, Iosephus narrat.

Illorum autem vnus, nomine Berosus, sic scribit: Nauis Noe, quæ in Armeniam venit, circa montem Gordeium, adhuc aliqua pars est.

Item Manasseas Damascenus in libro Historiarum suarũ octuagesimoseptimo de eadem causa dicit: Est & super Miliadam excelsus mons in Armenia, qui Paris appellatur, ad quem multos fugientes, nouimus à diluuio liberatos.

Item Iosephus dicit: Nemo putet falsa esse quæ dicta sunt ab hominibus primæ ætatis: illi nanque, tanquam nouiter à Deo facti, diu viuentes, & regionem sectantes, Astrologiæ, & Geometriæ vacabãt. Quas scientias ipsi discere non potuissent, nisi Deus vitam vsque ad annos sexcentos eis ad spatium concessisset. Per tot enim annorum curricula magnus annus impletur. Cuius rei testes sunt omnes illi, qui Ægyptiorum & Græcorũ antiquitates primæuas scripserunt: quẽadmodum Manethon ille, qui descriptionem fecit Ægyptiorum: & Berosus, qui deflorauit omnia scripta Chaldæorũ: & Mochus: & Æstius: & Hieronymus Ægyptius. Hesiodus quoque & Stathius & Philenus in hoc concordant.

Arca resedit super montem Armeniæ.

Montibus Armeniæ, dum fulgur & vnda recedit,
Ducta manu Domini feliciter arca resedit,
Gaudia terrigenis arida terra dedit.
Tanta fit ingluuies & aquarum fluxus abundans,
Quod decimo mense vix tota reuertitur vnda,
Vix quoque sedatas terra resumpsit aquas.

Erigit Noe altare Domino.

Omnibus egressis, qua magna recluserat arca,
Erigit altare Domino Noe patriarcha,
Prima fit hæc ara, thuraq́ prima parat.
Iste creatorem primus placauit odore,
Primus & a Domino recipit placator honorem,
Qui pius & patiens hæc modo dicta mouet.
Crescite multiplices, vobis dabo germina terræ,
Aeris & marium bona vos dispone referre,
Trado potestatem tollere quæq́ placent.
Omnibus est licitum, sine sanguine, carne cibari,
Quicquid terra parit, quicquid solet orbe creari,
Sanguine postposito, mandite lege pari.

Ponam arcum meum in nubibus cœli, dicit Dominus.

Amodo diluuio mundum non perdere quære,
Arcus & in cœlo pactum sit fœdere vtro,
Iam pius & patiens & moderator ero.
Tempora sementis seu messis, frigus & æstas,
Noxq́ diesq́ simul (ait) amodo non requiescant,
Motibus & curis perpetuata suis.

Verba authoris.

Distinxit Dominus tunc tempora quattuor ista,
Nam neque sic fuerant, prius vt modo cernimus ipsa,
Nec fuerant pluuiæ sic, nec amara dies.

De tribus figuris ex significationibus in arcu pluuiali.

Arcus habet ternos, plana ratione, colores,
Est aqueus viridis, rubeusq́ patente rubore,
Indeq́ tres sensus trina figura monet.
Diluuium iam præteritum dat aquosa figura,
Igne, color rubens docet, omnia post peritura;
Per viridem zonam vita moderna sonat.
Mundus in extremis arcu pluuiante carebit,
Ante quadragenis annis omnino carebit,
Iudicii signum, quum latitabis, erit.

PARTIS SECVNDÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS III.

NOE EX ARCA EGRESSVS, PRINCIPIVM DAT secundæ ætatis.

Quòd à Noe vsque ad Abraham sunt decem generationes.

NOTA, quòd prima ętas ab Adam vsq; ad Noe, habet decem familias, siue decem generationes, siue decem capita familiarũ, quæ numerãtur sic: Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalchel, Iareth, Enoc, Mathusalam, Lamec, Noe. Anni autem ab Adam vsque ad Noe (secundum Septuaginta interpretes) sunt, bis mille ducẽti sexagintaduo. Secundum Hieronymum autem, mille sexcentisexaginta.

Item de eodem.

Dinumerans ab Adam natos Noe Patriarcha,
Progenies ait esse decem, dum condidit arcam,
Quas ego versiculis ordine pono meis.
Sunt ab Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalel, Iaret, Enoc,
Mathusalam, Lamec, Noe fuit vltimus ex hoc;
Has ita progenies disce fuisse decem.

Incipit prooemium egresso Noe & filiis eius de arca.

Egrediente patre, veniunt tres ordine fratres,
(Iosephus & Moses referunt hæc omnia late,
A quibus optatè Chronica nostra patent.)
Cham, Sem, cum Iaphet, primos genuere parentes,
De quibus & vario posuit Deus ordine gentes,
Vt vultus hominum, sic variauit opus.
Quos peperit natura pares, quos patris honestas
Esse bonos voluit, deprauat iniqua potestas,
Et cadit in vitium quæque propago suum.
Paruula paucorum fuit hic tunc turba virorum,
Moreq́ pastorum labor est & quæstus eorum,
Arte ferunt aratrum, vomere rura colunt.
Non erat armorum series, non templa deorum,
Idola non aderant illis, neq́ cultor eorum;
Quippe Deum solum, cum pietate colunt.
Tunc neq́ Papatus fuerat, neque Pontificatus,
Non erat archatus, neque marchia, nec comitatus,
Non erat armatus miles in orbe datus.
Non erat ariolus, neque clericus ordine tonsus,
Non erat vrbs, neq́ dux, neq́ rex, neq́ lex, neq́ consul,
Prælia non aderant, nec gladiator erat.
Non fuerant visa quæ nunc celebrata videmus;
Quis fuit inuentor? vel vbi? vel quando? canemus,
Sed variis titulis, disparibusq́ modis.
Imperiale genus quod, & vnde sit ecce canemus;
Quæ species regum fuerit primæua? feremus,
Vnde sit & regum linea? norma? genus?

Nec tamen in scriptis sermone caremus Hebræo,
Nam bene concordant mea chronica cum Moseo,
Omnibus in titulis commemoramus eos.
Omnia regnorum passim loca, prælia, pangam,
Gesta eo&que nota per singula tempora tangam,
Sic genus & species chronica nostra ferent.

De generationibus Cham filii Noe.

Cham genuit Chanaan, de quo veniunt Chananæi,
Atq; Gomorrhæi, Iebusæi, sunt & Henæi,
Siue Pheresæi, forte ferente Deo.
Has gentes populus partim deleuit Hebræus,
Sanctus ab Ægypto cum duceret hunc Moseus,
Cui dedit è cœlis manna pluisse Deus.

De generationibus Iaphet.

Nascitur ex Iaphet Assur, fratresq; sequentes,
De quibus innumeræ veniunt per secula gentes,
Quarum cuncta dare nomina posse caret.

De generationibus Sem.

Inter eos populos quos Sem genuisse putatur,
Primus apud Babylon Nembrot regnasse notatur,
Longa decem cubitis regia forma fuit.

Sententia Iosephi, magni authoris.

IOsephus dicit, quòd Galatæ olim dicti sunt Gamaritæ: a Magot, dicti sunt Magogas. Medi a filio Iapher, Medeo. Ianici, dicti sunt a Iano filio Iaphet. Cethinia insula dicta est a Cethim. Cyprus insula, & omnia loca maritima, olim in Græco dicta sunt Cethim.

Creta insula dicta est à Crete primo rege Cretensium, patre cœli, qui postea genuit Saturnū, patrem Iouis. Sicut his versibus subrogatur.

Qualiter diuisæ sint, & vbi, generationes filiorum Noe. Sem scilicet habet Asiam; Cham tenet Aphricam; Iaphet autem Europam.

Traditione patrum sic diuido germina fratrum,
Sem tenet archatus Asiæ, Cham continet Aphros,
Iaphet in Europa fit pater ille patrum.

De Asia istæ gentes exierunt, de semine Sem, teste Iosepho.

Prodiit ex Asia regnum prius Assyriorum;
Persarum regnum fuit inde, simulq; Medorum;
Inde fuit Babylon, qua sua regna colunt.

De Aphrica istæ gentes venerunt, ex semine Cham, teste Iosepho.

Aphrica fert Numidas, alis virtute minores,
Inclyta Carthago caput extitit in regione,
Æmula Romanis, prælia longa monens.

De Europa istæ gentes venerunt, de semine Iaphet, teste Iosepho.

Roma sub Europa fit, Græcia, Troia, remota
Francia, Pannonia gens Teutona, Gallia tota;
Omnis & Italia pluraq; magna loca.

Determinatio annorum ab Adam vsque ad Noe.

ANni ab Adam vsque ad Nembrot (id est vsque ad diuisionem linguarum) sunt, secundū Hieronymum mille, ducenti sexaginta septem: anni a Noe vsque ad Nembrot centum & vnus. Numerantur autem secundum Iosephum, & secundum Isidorum, hoc modo generationes, a diluuio vsque ad primum regem Babylonum Nembrot.

Sem genuit Arphaxad, biennio post diluuium; qui trigesimoquinto suæ ætatis, genuit Salem; qui anno trigesimo genuit Eber; qui trigesimoquarto anno genuit Rehu & Phalec, & Irari, patrem Nembrot. Tunc facta est confusio septuaginta duarum linguarum.

Rehu cùm esset annorum trigintaduorum genuit Seruc proauum Abrahæ. Seruc cum esset annorū triginta genuit Nachor. Nachor cùm esset annorum triginta octo genuit Aram. Aram cum esset annorum septuaginta genuit Abraham, anno quinquagesimoquinto imperii Nini.

Abraham vixit annis cētum septuagintaquinque. Post mortem autem Abrahæ vixit Sem filius Noe annis trigintaquinq;: iste Sem vocatus est Melchisedech. A confusione linguarum vsque ad tempora Abrahæ, sunt centum octuagintasex anni.

Anni autem à diluuio vsque ad Nembrot, secundum Septuaginta interpretes sunt quingenti triginta & vnus: secundum Hieronymum, sunt centum & vnus: quos Hieronymus & Isidorus ita computant, sicut supra dictum est; scilicet, Sem genuit Arphaxad, biennio post diluuium: Arphaxad anno trigesimoquinto genuit Salem, &c.

De Nembrot rege ptimo Babylonis, filio scilicet Irari.

De natis Irari, quem germine Sem generauit,
Nascitur ille gigas, quem Nembrot iste vocauit,
Forma decem cubitos continet, atq; magis.
Hic rogat Ionitum de Noe semine natum,
Artibus vt doceat regnum captare paratum,
Astrologus fuit hic quod petit ille facit.
Iste monet fratres, quos nouerat esse feroces,
Et socios de germine Sem, cunctosq; nepotes,
Vt dominum Nembrot ad diadema vocent.

Qui neque consensum iuueni, neque regna dederunt,
Sed generatio Cham sibi post diademata tulerunt,
Hos & et Babylon ædificâsse ferunt.
Vnde putant Nembrot de semine Cham generatum;
Cur? quia per Chanaan sibi sic diadema creatur;
Sed melior ratio præmemorata datur.

Sententia Iosephi de Nembrot.

Iosephus hunc Nembrot pingit, feritate minacem,
Et nimis audacem, validum, saeuum, sine pace,
Nunc sua pompa tacet, quam recitare placet.
Ipse prior laterem coxit, prior edidit vrbem,
In campo Senaar, studuit componere turrem,
Qua putat in cælum tangere posse Deum.
Nititur ipse Babel turrim coniungere cælo,
Possit vt inde Deo gens praua resistere telo,
Si Deus alluuio perdere tentet eos.
Turre satis nisi, cælum sunt tangere visi,
Quos vbi diuisit diuina potentia risit;
Æthera dum quærit lingua maligna perit.

Hebræorum origo.

Fit modo linguarum confusio prima nouarum,
Vna prius fuerat, numerus subcreuit earum;
Mœnia facta ruunt, proficit ille parum.

Hebræa lingua fuit in orbe prima.

Vna prius lingua fuit omnibus, vna loquela;
Hæc eadem periit, quæ sola vigebat Hebræa,
Solus Heber mansit qui loqueretur ea.
Hanc nati didicere sui, sub turre Babels,
Sic ab Heber patre gentis dicuntur Hebræi,
Totaq; posteritas nomina seruat ei.

Sententia Eusebii de temporibus Nembrot.

EVsebius dicit: Temporibus Nini erant homines, magis ferino ac beluino more viuentes, quàm humano. Non vrbes ad societatem, non mores ad honestatem, nõ leges ad iustitiam habentes. Artium quoque & philosophiæ nec etiam nomen erat apud illos, sed agrestes & vagi per deserta, absque vllis sedibus vagabantur.

Tullius etiam dicit in prologo Rhetoricæ: Fuit olim tempus, cùm homines passim bestiarum more vagabantur, & sibi in victu ferino vitam procurabant, nec ratione animi aliquid ministrabant. Vnde neque nuptias celebrabant, nec certos filios habebant, sed tanquam aper syluestris cæca pugnandi libidine trahebantur; cùm tamen adhuc eis nullum esset genus armorum, neq; vsus bellorum; propterea etiam sine multa difficultate poterant vinci.

Semiramis regina, mortuo Nino marito suo, primo gentium expugnatore, non est contenta terminis à marito impositis, sed totã Asiam, excepta India, subiugauit, & post mortem mariti regnauit quadraginta duobus annis; quæ neque morte hostium, neque hominum coitu potuit satiari. Ninus autẽ sagitta percussus prius mortuus est. Semiramis quoque à quodam filio suo spurio tandẽ occisa est; pro eo quod ipsa eũdem filium, incestuose secum concumbere prouocâsset. Ille idem filius pro ea regnauit, nomine Ninus. Filii autem Nembrot versibus assignantur sic.

De filiis Nembrot.

Octo tulit natos Nembrot, patria variatos;
Cres puer, ex fratrum numero primus reputatur,
Cuius & in primis insula Creta fuit.
Cres rex primus erat, cuius fuit insula Creta,
Et Nembronita, rex Belus erat Niniuita,
Iosephus antiqua commemorauit ita.

De rege Belo, patre Nini.

Belus post Nembrot, regnum tenuit Babylonum,
Subiugat Ægyptum, regnum capit Assyriorum,
Ædificat Niniuen, imperiale solum.
Filius est Ninus, coniunxq; Semiramis eius,
Non minor in bello, nec habet sua prælia peius,
Famaq; reginæ maior in orbe viget.
Magna Semiramis hac, Nino coalente marito,
Sederat in Niniuen solio meliore petito,
Vrbis opes renouant ad meliora cito.
Continuat ternas Niniuen constructa dietas,
Has sibi regina statuit contingere metas,
Quæ reliquos reges regna tenere vetat.
Prælia regina quoties mandaret iniri,
Sortiri solet arma viris, feritate virili,
Semper habens habitum militiamq; viri.
Celat enim sexum, vult miles ab hoste videri,
Regibus ac ducibus potuit magis ipsa timeri;
Fœmina terribilis prælia mira gerit.

Cham filius Noe eiicitur à regno suo temporibus Nini, secundum Iosephum.

Temporibus Nini legitur Cham, sistere vita,
Abstulit & regnum sibi Ninus rex Niniuita,
Primus in astrologis Cham sua scripta tulit.
Septem quas legimus Cham primus scripserat artes,
Philosophos docuit per sydera noscere partes,
Quas iterum reliqui post didicere viri.
Has artes longis Cham scripserat ipse columnis,
Ne vel ab igne simul pereant, vel hiantibus vndis,
Ærea, vel lateris, quaq; columna fuit.
Ninus eum pepulit, ne rex foret ipse rebellis,
Omnibus exustis quos scripserat ipse libellis
Nam timet arte sua ne sua regna ruant.

De Trebeta filio Nini, qui vrbem Treucrim ædificauit in Gallia.

Filius est Trebeta de Nini semine regis,
Cedere quem regno, regina nouerca coegit;
Vt pater elegit regna nouerca regit.
Pulsus ab hinc Trebeta subiit Germanica regna,
Fundat ibi Treberim fluuio præsente Mosella.
Post, eadem Treueris, Belgica Roma fuit.

Trebetæ

Trebetæ epitaphium in ciuitate Treueri, est hoc;

Nini Semiramis, quæ tanto coniuge felix,
Plurima possedit, sed plura prioribus addit.
Non contenta suis, nec totis finibus orbis,
Expulit à patrio priuignum Trebeta regno,
Insignem profugus Treuerim qui condidit vrbem.

De alio Nino filio Nini & Semiramidis.

Ex hac regina, Nini fuit altera proles.
Vt regeret Niniuen, Syriam, simul & Babylonem,
Sed fuit insipiens, mater & ipsa dolet.
Fœmina subtilis studuit tunc arte potiri,
Ne quid à populis pueri dementia sciri,
Aut queat audiri vox fatuata viri.
Sub lare regali iubet hunc regina serari,
Eius & ignotum vultum celebre venerari,
Atque per œconomos regia iussa dari.
Hac potuit fatuus, sapiens, sub fraude videri,
Iussaq; sic regis poterant mentita timeri,
Illeq; nunc aliis regibus vsus erit.
Hac solet arte coli Rex (vt legimus) Babylonis,
Nescit turba foris, quis sit labor interioris,
Rex ibi nescitur viuere siue mori.
Tunc nec erat regnum Persarum, siue Medorum,
Non Chaldæorum, nec Hebræum, siue Lydorum,
Non erat Ægyptius imperiale forum.
Nonq; Corinthiorum regnum, neq; Thessalorum.
Siue Macedonicum, nec erat Lacedæmoniorum;
Tunc neque Troia fuit, nec violata ruit.
Non Argiuorum, non regna Sicyoniorum,
Non Romanorum regnum, non Teuthonicorum,
Tunc neque Gallorum stabat in orbe Thronus.

PARTIS TERTIÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS IIII.

De natiuitate Abrahæ.

ABRAHAM natus est anno ab Adam (secundum septuaginta interpretes) 3330. secundum Hieronymum, anno 2542. ab imperio autem Nini, natus est anno 55, regnante in Sicyonia rege Eurobis: anno quoque à diuisione linguarum 186.

Diximus in superioribus ab Adam vsque ad Noe fuisse decem familias tantùm, siue decem generationes, computātes sic: Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iareth, Enoc, Matusalam, Lamech, Noe. Nunc etiam similiter à diebus Noe vsque ad Abraham, generationes siue familias, singillatim volumus computando monstrare. Vt nihil desit lectoribus ad notitiam omnium seculorum.

Noe igitur genuit Sem; qui genuit Arphaxad, anno secundo post diluuium. Ipse quoque Sem, vixit post diluuium annis 500. Arphaxad filius Sem, anno ætatis suæ 35, genuit Salem, qui primus ædificauit vrbem Salem, quæ postea dicta est Hierusalem. Salem filius Arphaxad anno 30 ætatis suæ genuit Eber, à quo dicti sunt Ebræi, post diuisionem linguarum. Eber cū esset annorum 34, genuit Rechu; Rechu cùm esset annorum 32, genuit Serue, proauum Abrahæ; Serue quum esset annorum 30, genuit Nachor auum Abrahæ. Nachor cùm esset annorum 38, genuit Aram. Aram cùm 70 esset annorum, genuit Abram.

Ecce distinximus omnes generationes, & familias à Noe vsque ad Abraham: quarum nomina sunt hæc; Noe, Sem, Arphaxad, Salem, Eber, Rechu, Seruc, Nachor, Aram, Abram: summa omnium sunt 10. sicut ab Adam vsque ad Noe, sunt similiter 10.

Vixit autem Abraham annis 175. Post mortē verò Abrahæ, vixit Sem filius Noe, annis 35. Ille idem Sem vocatus est Melchisedec, rex Salem, & sacerdos Dei; qui occurrit nepoti suo Abrahę reuertēti à prælio; qui primus sacrificauit Deo in pane & vino; cui tunc Abraham dedit decimas omnium spoliorum. Modus ille sacrificādi durauit vsque ad Mosen & Aaron. Vrbs autem Salem à quodam Hiebusæo postea dicta est Hiebusalem. Item postea a Nabuchodonosor vocata est Hierusalem.

Notandum autem est per supra dictas sacrificiorū authoritates, quia sacerdotiū sanctum non à Iudæis, sed à gētibus habet initium. Melchisedec nāque ante tempora Iudæorum erat, homo gentilis, scilicet

Sem, filius Noe, habitans in Canaan, qui primus sacerdos Dei fuit post diluuium. Iob quoque pro filiis suis legitur Deo assiduè oblationes & sacrificia obtulisse: qui etiam homo gentilis ante temporal udæorum fuit. Prius etiam fuit modus sacrificādi in pane & vino, quam in sanguine hircorum aut vitulorum. Vnde sequitur, quia sacrificia Christianorum priora fuerunt ante Dominum, quàm sacrificia Iudæorum. Cætera de Abraham versibus explicamus.

Item de natiuitate Abrahæ, versificè.

Iam variis populis de semine Sem generatis,
Et variis hominum linguis, dudum variatis,
Edidit & Thare germina sancta satis.
Ex Thara fit Aram, fit & alter filius Abram,
Abram præclara sedit cum coniuge Sara,
Quam Domino charam vita pudica parat.

Item de eodem Abraham.

Iam quinquagenum Ninus transcenderat annum,
Tempore nascentis Abrahæ, sic chronica pandunt;
Ipse prior verum credidit esse Deum.
Iustitia similis Abraha, non venit ab arca,
Semine qui fidei, non sanguinis, est patriarcha,
Eius nanq; fide nos veneramur idem.
Abram natura linguaq; probatur Hebræus,
Post fit Chaldæus patria, sed post Chananæus,
Mystica fit ratio, cur iubet ista Deus.

Dixit Dominus ad Abraham: Ego sum Deus qui eduxi te de Hur Chaldæorum.

Chaldæos coluisse Deum narrabimus Ignem,
Ignis in Hebræo sonat HVR moderamine linguæ,
Hur Deus ignis erat, cuius & acta feram.
Hur igitur dum lingua Deum Chaldæa colebat,
Tunc pueros super igne suos pro lege trahebant,
Qui bene transierat purificatus erat.
Filius ergo Thare quem nomine diximus Abram,
Et germanus Aram, Chaldaica vota negabant,
Quippe Deo cœli tunc holocausta dabant.
Ambo sed indignè pariter iactantur in ignem,
Indignè clamante lingua; moriantur in igne,
Cur? quia, quem colimus, non coluere Deum.
Angelus accedens, Abram deportat ab ade,
Sed rogus excedens, homines comburit & ades,
Deperit vstus Aram, saluus abiuit Abram.
Vnde Deus loquitur, Ego sum Deus ille deorum,
Qui Chaldæorum te traxit ab Hur populorum,
Et Chananæorum iussit adire solum.

Abraham transiit de Chaldæa in terram Chanaan.

ANno imperii Nini cētesimo decimotertio; regnante apud Assyrios Nino quarto; regnante apud Sicyonios Telexiō rege quinto; Abraham cum Sarai vxore & cum nepote suo Loth, filio adoptiuo, trāsiuit in Chanaan.

De Loth nepote Abraham, filio Aram.

Abstulit ignis Aram, de cuius semine fit Loth;
Ille nepos patruum sequitur, nutritus in Europ;
In terra Chanaan nunc habitare parant.
Cum fieret sterilis Sarai, nec semen haberet,
Factus adoptiuus patrui Loth, dicitur heres,
Nomen & officium cum bonitate ferens.

Abram peregrinatur in Ægypto cum Sarai.

ABram fame cōpulsus egressus à Chanaan, secedit cum Sarai in Ægyptum: & dum peregrinaretur, ibi docuit eos geometriam & astronomiam, atq; alias artes quas didicerat apud Chaldæos: & ex tunc Ægyptii artes nouerunt, à quibus posteà Græci didicerunt. A Græcis venit sapientia ad Romanos: à Romanis ad Gallos. Ab Oriente enim venit principium sapientiæ & principium regum, principiumque bellorum, teste Iosepho. In Occidente autem hæc omnia terminantur.

Item de peregrinatione Abrahæ, versificè.

Orta fames valida, de terra depulit Abram,
Transit in Ægyptum socia cum coniuge Sara,
Quolibet ingenio se recreare parans.
Vir rogat vxorem, se fingat vt ipsa sororem;
Deniqae de more constringitur ipse timore,
Ne dolus ad mortem fœmina pulchra foret.
Illa fauet, studioq; cauet ne vir moriatur:
Ingreditur, rapitur, sua dum soror esse putatur,
Territus interea, vir quasi frater erat.
Tollit eam Pharao, solennia magna parantur:
Præmia non pauca fratri pro munere dantur:
Ornatur thalamus: respicit ista Deus.
Vox ait è cœlis; Noli contingere Saram:
Abstinuit rex, nam timuit, placauit & Abram,
Intuituq; Dei plurima donat ei.
Fœmina gentilis redit impolluta cubili,
Arteq; subtili remeant à climate Nili,
Ne mora longa viri, damna reportet ibi.
Sic redit in Chanaan Sarai, cum Loth redit Abram;
Hinc holocausta parant, Abram pater erigit aram,
Pascit & in Silo nunc animalia Loth.

Loth diuidit pastores suos à pastoribus Abrahæ: & habitat in Sodomis supra Iordanem.

Copia cum pecorum nimis excreuisset auteram,
Turbaq; pastorum male rixabatur eorum,
Diuiditur populus, diuiditurque forum.
Loth tenet irrigua fluuii Iordanis agrorum,
Vt docet historia, confinia sunt Sodomorum.
Rura Gomorrhæ continuantur ei.

Loth capitur ab Elamitis, sed Abraham liberat eum.

Loth manet in Sodomis, campisq; vagatur apricis,
Rex venit armatus hostiliter ex Elamitis,
Et reliqui secum, tollat vt omne pecus.

Loth

Loth capitur, pastor rapitur, locus expoliatur;
Insequitur pater, eripitur Loth, latro necatur,
Taliter euadit Loth, Elamita cadit.
Dum redit, captosq; tulit patriarcha superbos,
Obuius est sibi Melchisedech, rex atq; sacerdos,
Presbyter ipse Dei, rex benedixit ei.
Prabet ei decimas Abram, pro tempore primas,
Panem cum vino dat presbyter, ordine primo,
Ordine Melchisedech, hostia sancta fide hac.

De rege & sacerdote Domini, Melchisedech.

Sem fuit ille senex, qui Melchisedech memoratur,
Vsq; dies Isaac, qui peruixisse notatur,
Moreq; Christicola sic sua sacra refert.
Sic sua progenies per tempora sacrificauit,
Vsq; dies Aaron, eadem sacra non variauit;
Sed noua lex Moysi post holocausta dedit.

De Ismaele, filio ancillæ Agar.

Consiliis Sarai sterilis doctus pater Abram,
Suscipit ancillam thalamo quæ dicitur Agar,
Nascitur Ismael se generante patre.

De Eodem Ismaele.

Ismael hinc oritur, de quo venit Ismaelita,
Post Isaac venit, qui germinet Israelitas,
Josephus & Moyses ista fatentur ita.

Non vocaberis Abram, sed Abraham, dicit Dominus.

Nomẽ Abram cessat, Abraham patriarcha vocatur,
Vxor, non Sarai, Sed Sara vocanda notatur,
Prole repromissa spes bona semper erat.

Incipit circuncisio prima in Abraham.

In Domino circuncidi mandatur Hebræus,
Amodo præputii signum portat Pharisæus,
Hisq; characteribus vtitur ipse Deus.

De visione Abrahæ.

Tres videt ipse viros, sed & vnum pronus adorat;
Tres simul implorans vnum pius hospes honorat;
Tres sumpsere simul, quem dedit ipse cibum.
Tres sunt personæ, dominus perpenditur vnus;
Tres sunt, tres comedunt, tribus obtulit, accipit vnus:
Trina patet deitas: trinus & vnus erat.

Loquitur Dominus cum Abraham de futura subuersione Sodomæ & Gomorrhæ.

Excidium Sodomæ, grandisq; ruina Gomorrhæ,
Nota fit hic Abrahæ; causam patriarcha perhorret,
Et petit à Domino, ne male perdat eos.
Ne perdat gratis iustos ibi cum sceleratis,
Ne, pro peccatis populi, fit pœna beatis;
Respondit Dominus cum pietate satis:
Pro paucis iustis, multis parcetur iniquis,
Si tamen adfuerint, alioquin turba peribit.
Tunc Abraham siluit; stat Deus vltor ibi.

Sodoma & Gomorrha subuertuntur à Domino.

Angelicos iuuenes Dominus præmittit in vrbe,
Loth primo occurrens, iuuenes rogat, atq; perurget
Nocte sub hospitio velle manere suo.
Suscipit hos hospes: sed vespere nocte sequente
Concurrunt populi, iuuenes violare volentes;
Ille domum claudit, statq; loquendo foris.
His, ait, hospitibus speciem seruate pudoris,
Si tamen, ô ciues, vos causa perurget amoris,
Ecce meas natas tollite iure fori.
Trado duas natas, cum virginitate decoras,
Quas genus, & forma, cultusq; potenter honorat,
Has dabo tam teneras, prostituamq; foras.
Patre loquente, magis populus clamore tumescit,
Loth scelus horrescit, sed ferre pericula nescit,
Angelus in thalamum quam cito traxit eum.
Clausus & interius cito Loth per tecta leuatur,
Sponsaq; cum natis euecta virum comitatur;
Ipsa retro, patiens facta columna manet.
Mittitur à cœlo cum fulgure sulphur & ignis,
Digna mori, dignis populus fit pœna malignis,
Fit lacus igniuus, totus in vrbe situs.
Loth vbi saluatur, dum montis in arce moratur,
Iam genus humanum penitus periisse putatur,
Nemoq; præter Loth vir reputatur ad hoc.
Filia concubitu patris arte sua grauidatur.
Vt reparent homines, vt mundus restituatur,
Sed pater ista satu ebrius ipse facit.
Vna Moab peperit, de quo veniunt Moabitæ,
Altera gignit Amon, de quo veniunt Amonitæ,
Et variæ gentes, in regione sita.

Abraham, timens ruinam Sodomorum, iterum peregrinatur in Ægypto.

Terra Gomorrhæa, Sodomaq; perusta platea,
Tum loca attarea, vicina timet Chananæa,
Terraq; Chaldæa mira veretur ea.
Erigit hinc aras Abraham cum coniuge Sara;
Consuluit Dominum, dum gesta timeret amara;
Cedat vt à Chanaan, vxor & ipse parat.
Dum peregrinatur, dum Sara virum comitatur,
Dum locus optatur, quo vita salubre regatur,
Sorte ferente Dei, spes bona venit ei.
Nam Geraræ rex Abimelech suscepit Hebræum;
Sara timens Dominum, saluare studet Pharisæum,
Esse suum sponsum namq; negabat eum.
Ipsa nitens facie, vario variata decore,
Ducitur in thalamum, quia rex vrgetur amore,
Gaudet vt ingreditur rex, sed & illa dolet.
Vox ait è cœlis; Rex cede thoro mulieris,
Quam modo si quæris contingere, iam morieris;
Hac vbi stupra geris rex, periturus eris.
Redde viro sponsam, thalamumq; relinque petitum,
Rex timet auditum, fugit inde, vocatq; maritum;
Dixit, & Exit o fœmina, valde cito:
Tolle vir vxorem, cum dixeris esse sororem,
Fraude tua vereor cœli meruisse furorem;
Cur mihi tu mendax, ista flagella mouas?
Ille refert; timui pro coniuge vera fateri,
Fingere me potius fratrem volui mulieri,
Pestem namq; viri, fœmina pulchra gerit.
Rex ait; Abscedas cum coniuge, munera tollas;

Si qua tamen merui, peccando pericula, soluas,
Nec me (quæso) reum dixeris ante Deum.

¶ De natiuitate Isaac.

ANno ab Adam 2646, à diluuio 332. Anno à diuisione linguarum 231, ab imperio Nini regis 155, natus est Isaac, sub rege quinto Assyriorum, regnante apud Sicyonios Telexion quinto, supra memorato.

Item de natiuitate Isaac.

Dum centum foret annorum patriarcha beatus,
Sæpe repromissus Isaac patri generatur,
Sara diu sterilis, tota vetusta parit.
Sara sua prolis parient elata fauore,
Eiicit ancillam, ne forte fruatur honore,
Ismael eiicitur, sed pater inde dolet.
Dicit ei Dominus; Noli pater inde moueri;
Ismael hic, sine te, poterit mea dona mereri,
Ast Isaac heres vnicus (inquit) erit.

Ismael cum matre sua eiicitur in desertum.

Panibus assumptis, & aqua, pater, vtre recepta,
Ancillæ scapulis ea pondera ponit inepta,
Pellitur absq; mora mater & ille foras.
Ambo petunt deserta Pharan, nullo comitante,
Dum comedunt, dum sæpe bibunt, æstu superante,
Dumq; morantur ibi, deficit vnda sibi.
Mater ibi misera plorat, quoniam caret vnda,
Nam grauiore siti puer æstuat, & perabundat,
Quærit & a matre, si quid in vtre latet.
Siccatur pueri sitiens caro, iuncta calori,
Incipiente mori, flet fœmina nata dolori,
Ne videat mortem, vadit & ipsa mori.
Angelus accedit, dum mater ab inde recedit,
Et releuat puerum cuius sitis intima lædit,
Et fontem viuum, matre vidente, dedit.
Cuius aqua potu pariter vescuntur & herba,
Arcus adest puero, quo fungitur, esca fit herba,
Arte feras lædit, fercula carnis edit.
Nubit in Ægypto, iuuenis proles; creatur,
Gens ab eo genita post Ismaelita vocatur,
A quibus est Ioseph venditus atque datus.

De morte Saræ.

Annis centenis visis, & bis duodenis,
Atq; tribus plenis, Sara lux vltima venit,
Cuius & in morte vir patriarcha gemit.

Abraham ducit secundam vxorem nomine Cethuram.

Defuncta Sara, Cethuram tulit ille secundam,
Prolеq; fœcunda Cethura parientis abundat,
Nec tamen his genitis vir sua iura dedit.
Omnia dans Isaac, nil ipsi iuris ademit,
Fratribus extremis, quæ tunc bona contulit, emit,
Est Isaac heres, patria iura tenens.

Chronica contemporanea de Iano primo rege Italiæ, & de Cælio rege Cretensium patre Saturni.

Regnat in Italia sub eodem tempore Ianus,
Ille coæuus erat Isaac, si vera legamus:
Nunc rex Cælius est Cretica regna regens.
Cælius in Creta legitur genuisse Saturnum,
Insula cui regnum seruauit honore diurno,
Vt Deus in terra rite vocatus erat.

Tentauit Deus Abraham, vt immolaret ei filium suum Isaac.

Abraham tentatur, Isaac vehementer amatur;
Immolet vt natum, Domino mandante, vocatur,
Pergit eum propere sacrificare pater.
Nunc super altari, gaudet puer ipse ligari,
Vult holocaustari Domino, viuensq; sacrari,
Vultq; suo proprio sanguine thura dari.
Ad patris ergo fidem, pueri mens consona pridem;
Præsto fit ipse quidem, parcit sibi trinus & idem,
Voxq; benigna Dei vota relaxat ei.
Cornibus affixus aries sub vepre pependit;
Vt Deus ostendit, libamen abinde rependit;
Sic pater abscedit, sic holocausta dedit.

Verba authoris.

Raro Deus tentat, sed ibi tentasse videtur,
Vt fides meritum, virtute sequente probetur,
Non ego laudo fidem, ni moderetur idem.
Cum lego tentari, iustum perpendo probari,
Ignibus arte pati solet aurum clarificari;
Clara magis clara, causa probata parat.

De coniugio Rebeccæ & Isaac.

Patre senescente, summaq; fluente senecta,
De Mesopotamia Batuelis nata Rebecca,
Pulchra soror Laban, peruenit in Chanaan.
Detulit auratos pulcherrima fœmina pannos,
Dum quadragenos Isaac pertingeret annos,
Iungitur vxori, fretus honore thori.
Quot fuit annorum sponsa veniente Rebecca,
Tot fuit hæc sterilis, proleq; putatur inepta,
Post generauit ei germina, sorte Dei.
Dixerat ante pater, ne fœmina sit Chananæa
Quæ dabitur puero, sed sponsa feratur Hebræa,
Edita de propria sanguinitate mea.
A Chanaan Isaac nulla ratione recedet,
Ipse manens heres regionis erit Chananææ,
Hanc ego possedi, quam Deus ipse dedit.

¶ De morte Abrahæ

ANno ab Adam 2735. à diluuio 467. Anno 285 imperii Assyriorum, regnante apud Assyrios rege Xerxe, cognomine Baleon; apud Sicyonios verò regnãte Turmacho rege Sicyoniorum sexto. Mortuus est Abraham, & sepultus iuxta Saram in spelunca sua.

Item de eodem versificè.

Centenos sexagenos, pariterq; decenos,
Insuper & quinos Abraham dum perficit annos,
Claudit eum tumulus hospita terra suis.
Ismael atque Isaac Abraham patrem sepelinit,

Fitq;

Fitq; spelunca sibi tumulus quam Sara subiuit,
Ambo iacent pariter, tumba sit vna sibi.

Isaac peregrinatur in Ægypto cum Rebecca.

Orta fames, Isaac eiecerat a regione,
Venit ad Abimelech regem, susceptus honore,
Se negat vxorem pulchra Rebecca fore.
Sponsa viri, simulata soror, ne vir moriatur,
Ficta soror formosa thoro regis sociatur,
Sed ne tangatur voce minante datur.
Voce minante Dei, cito redditur vxor Hebrei,
Munda Rebecca redit, saluatur honor Pharisei,
Munera larga vehit, quæ tribuuntur ei.

Incipit regnum Argiuorum.

HOc tempore concipiente Rebecca, oritur regnum Argiuorum: quod nomen habuit ab Argiuo primo rege suo; cuius primus successor nunc regnat Inachus, rex Argiuorum: regnante apud Assyrios Armamitta rege ibi octauo. apud Sicyonios verò regnante Leucippo. apud Argiuos regnante Inacho primo vel secundo rege Argiuorum. Nascentibus geminis ex Rebecca, Iacob scilicet & Esau.

Concipit Rebecca geminos in vtero colluctantes.

Concipit ex Isaac, Domino præstante Rebecca,
Luctantes geminos tumida matrice receptat,
Et gemini rara ventre duella parant,
Consuluit Dominum mater, crescente querela;
Ista diu patiar? Causam Deus ipse reuelat;
Namq; nimis trepidans mœstaq; mater erat.
Parturis binos populos, ex te venientes,
Tempore perpetuo contraria bella gerentes,
Primus erit maior, posteriorq; minor.
Maior iure foris debitur seruire minori,
Qui prior exierit subiicet se posteriori,
Gens minor efficitur magna, fauore poli.

De natiuitate Iacob & Esau.

Dum pareret teneros enixa Rebecca gemellos,
Prosiliens vtero luctatur vterq; duello,
Planta pedis rapitur fratre trahente manu.
Qui prior apparet, sic fratre trahente tenetur,
Vt quasi posterior vulgi ratione putetur,
Vnde figuratè bella futura patent.
Rufus adest Esau prior, hispidus atq; pilosus;
Lenis pelle Iacob, cute, fronte, manu speciosus;
Fitq; Iacob placidus, frater in ense probus.
Est Esau patri charus, Iacob est genitrici,
Raro manent socii, raroq; videntur amici;
Iste Deo placuit, displicet ille sibi.

Esau vendit primogenita sua Iacob.

Esuriens Esau, lassusq; reuersus ab agris,
Ventrem lenticulis a fratre petit saturari,
Hisq; protogenita vendere sine dari.

Iacob subripit benedictionem Esau.

Quum daret extremum tempus veneranda senectus,
Dum trepidat senium, crepitat raucedine pectus,
Clam vocat huc Esau, quod benedicat eum.
Pergere venatum dum filius ille rogatur,
Vt benedicatur, ne forte pater moriatur,
Mater ab oppositis altera vota tulit.
Nam parat audito pulmenta cupita marito.
Dicit & ipsa Iacob, thalamum genitoris adito,
Fercula quæ tibi do, porrige cocta cito.
Vt benedicaris, Esau fore te fatearis;
Retulit ille; Per hoc potero peiora lucrari;
Palpat enim manibus, tactaq; noscitat, ait,
Tunc ait illa, Manus & colla pilosa paremus,
Vestibus his Esau, tua lenia membra tegemus,
Si cadis arte mea, iudicet ipsa rea.
Mater adaptauit quæcunque supra memorauit;
Sic Iacob intrauit, patremq; cibo recreauit;
Patreq; seducto, mox benedictus abit.
Fratre reuertente, cibumq; patri referente,
Territus ex factis miratur Isaac vehementer,
Rore tamen cœli post benedicit ei.
Heu supplantator, Esau tristissimus inquit,
Absq; protogenitis vacuum me sorte relinquit,
Conqueror ante Deum, percutiamq; reum.
Mater ait; Fuge nate magis, ne sic moriaris;
Germani subiecta mei volo suscipiaris,
Quem si quæsieris, non morieris, ait.
Fratre minante fatum, fugit alter ab arce furentis,
Consilio matris secedit ab ade parentis,
In Mesopotamiam curat adire Laban.
Tunc pater inquit, Eat, vxor sibi fiat Hebræa,
De regione mea; caueat ne sit Chananæa;
Filius ergo meat, iussaq; seruat ea.

Chronica contemporanea de regibus Italiæ & Græciæ.

Italia tunc Saturnus regnabat alumnus,
Primus erat Ianus, sed rex fuit ille secundus,
Tertius est Picus rex, probitate prior.
Saturnus statuit, super æquora vela moueri,
Denarios posuit commercia rite mereri,
Ipse prior clypeos militis arte gerit.
Nauibus Italiam prior hic ornasse putatur.
Ædificant Sutrium, dum victus ibi dominatur,
Triticeum semen primus in vrbe ferens.
Saturnus natum latuisse Iouem recitatur,
In Sutrio latuit, Latium locus ille vocatur,
Illud enim Latii nomen abinde fuit.
Græcia rege caret: nondum quis regnat in ipsa,
A Ioue sit Danaus regnans, regnoq; patrissans,
A Danao Danai, nomina prima dedit.

Supputatio regum & regnorum illius temporis, per totum orbem

HOc tempore imperat apud Assyrios Belochus nonus rex Assyriorū. Apud Argiuos autē regnat Foroneus filius Inachi. Et apud Sicyonios est rex Leucippus

supra memoratus. iisdem diebus sub rege Foroneo, Græcia dicitur legibus & iudiciis primitus informata. Phegius autē frater Foronei, tunc mortuus, tanquam Deus à Græcis est adoratus. Inachi etiam filia, nomine Isidis, ab Ægyptiis pro maxima dea est culta & venerata. Illa Isis dicitur fuisse regina Ægyptiorum, nata ex Æthiopia, quæ literas Ægyptiacas adinuenit.

Iacob fugit à facie Esau.

In Mesopotamiam pergente Iacob peregrino,
Ordine disuiso lapides cum dormit in imo,
Visio magna Dei missa refulsit ei.
Scala Dei facta, gradibus cœlestibus apta,
Angelicis pedibus recta statione subacta,
Arceq; fixa poli, stabat ad ima soli.
Qua patet ascensus sursum rursumq; rescensus;
Fit quoq; concentus, cælo modulamie retentus,
Nec licet hic scribi, quæ modulantur ibi.
Euigilans patriacha Iacob terroreq; tactus,
Angelicos tam terribiles consideras actus,
Et nimis expauit, cum tremefactus ait;
O quam terribilis locus est hic, æstimo cæli
Porta, domusq; Dei, poterit miranda videri;
Hic lapis in titulum sanctificandus erit.
Erexit lapidem quo pertulit ipse soporem,
Desuper infundens oleum, cordisq; fauore
Vota dedit Domino, verbaq; sancta monet:
Sit comes & custos Deus hic mihi, sitq; viator,
Hostia pacifica me sacrificante feratur
Tunc ouis, & vituli victima (dixit) erit.
Pergit ab inde Iacob, deus ipse virum comitatur,
Venit ad optatum Laban, domus apta paratur,
Gaudet in agnato Laban, & ipse Iacob.

Chronica illius temporis de Minerua, & de diluuio in Græcia tunc facto.

ANno ab Adam 2968, à diluuio 626. Anno à diuisione linguarum 525. Anno imperii Nini regis Assyriorum 260. sub tempore Ogygi regis Eleusinæ vrbis, diluuium fuit: quod diluuium à nomine ipsius regis Ogygi est appellatum. Tunc etiam Minerua ad lacum Tritonis in virginali ætate dicitur apparuisse, vnde Tritonia vocatur: regnante decimo Assyriorum rege Baleo, & nono rege Sicyoniorum Mesapro, & Api rege Argiuorum tertio. Cætera de eodem versibus exprimuntur.

Item de eodem.

Tunc & in Ausonia, quæ Græcia prima putatur,
Altera diluuii species manasse notatur;
Particulare fuit, Græcia sola luit.
Insula tunc Thracia fertur genuisse Mineruam,
Virgo fuit sapiens, audax, armisq; proterua,
Dogmata Philosophis edidit illa suis.
Dicta prius Pallas fuit à Pallante gigante,
Nanq; suis manibus hunc ipsa necauerat ante,
Lana suis digitis fila priora tulit.

Iacob accipit vxores, Rachelem & Liam, filias Laban auunculi sui.

Laban habet geminas propria de coniuge natas,
Prima fuit Lia, Rachel altera ritè vocata,
Vtraq; sponsa Iacob fit datione rata.
Fraude tamen Laban, cui seruit vt optio fiat,
Dum cupit ipse Rachel, prior est sibi tradita Lia,
Sed magis hic aliam tollere semper amat.
Lia prius peperit, Rachel infœcunda remansit,
Conqueritur sterilis, priuataq; semine planxit,
Et tandem peperit germina chara viri.
Lia Ruben parit & Simeon, peperit quoq; Leui,
Post peperit Iudam, tunc matrix clausa quieuit,
Post fit Gad, & Aser, quos sibi Zepha dedit.
Rursus Lia parit, cuius de corpore nati,
Isachar & Zabulon sunt a patre rite vocati,
Et numerum tribuum, catalogumq; ferunt.
Post peperit geminos Balam, per crura Rachelis,
Ingenuis domina pariens ancilla fidelis,
Dan & Nepthalim nomina fingit eis.
Ipsa Rachel tandem fœcunda, Ioseph generauit,
Quem pater ipse Iacob, super omnes semper amauit
Hic & in historiis inclyta gesta parit.

Laban promittit dare Iacob, pro mercede sua, omnes oues varias & maculosas.

Cum parerent ambæ, fœcundo ventre sorores,
Et pater aspiceret, numero succrescere proles,
Alloquitur socerum, verbaq; mœsta monet:
Cum tibi seruierim ter quinq; fideliter annis,
Hisq; meis iam dextra Dei benedixerit agnis,
Sunt tibi multiplices me faciente greges.
Pauca prius fuerant, quæ multiplicata videmus,
Tu locuples, ego sum pauper, nihil (inquit) habemus,
Tolle greges, dixit, prospiciamq; mihi.
Ille refert, fundensq; preces, dixit, remanebis.
Mercedis quodcunq; velis, conductus habebis,
Accipe quod quæris, tu mihi pastor eris.
Tunc gener, Hoc faciam, si factis dicta sequeris;
Omne pecus fuluum me tollere si patieris,
Atque decus varium, tunc socialis erit.
Dicta placent socero, rursusq; simul sociantur,
Præmia quæ petiit, genero fortita locantur,
Omne Iacob secum ducit ad arua pecus.

Iacob ponit varias virgas in canalibus ouium bibentium, vt inde oues variæ generentur.

Dum biberent pecudes ad aquas retinente canali,
Imposuit virgas varias, quas decoriauit,
Quando bibens aries gaudet, ouisque salit.
Arte parat virgas varias sic decoriatas,
Vt faciant varias pecudes, lana maculatas,
Quas sibi pro pretio nouerat esse datas.

Hic

Hic reddit author physicam rationem quomodo oues variæ fiant.

Quomodo tunc fierent variæ, vel qua ratione,
Discere si cupias lector, mea fistula ponet:
Erige nunc animum, physica nostra docet.
Mittitur à cerebro semen, quo plasma creatur,
Per medium frontis recipit veniendo meatum,
Cui color imprimitur quem veniendo capit.
Spermatis aspiciens phantastica cellula semen,
Hanc recipit speciem, cui tunc color ille cohæret,
Plasmaq; consimile forma creata feret.
Qualis erat species virgæ, cuiusue coloris,
Tale fit in ventre matris semen genitoris,
Fit color interior, sicut & ille foris.
Sic phantasia signatur sperma sigillo,
Vt referat speciem semen, quam sumpsit ab illo,
Sic color est idem, quem sibi pressit idem.
Arte coloratas, & vellere sic maculatas,
Multiplices acquirit oues pastor numeratas,
Ditior est socero dimittitq; vacat.

Iacob fugit à facie soceri sui cum vxoribus & filiis, & cum gregibus suis.

Inuidia soceri liuor turbauit amores,
Dicit ad vxores pastor, sociasq; sorores,
Vt pariter fugiant, sic iter ipse monet.
Dum fugit in Galaad quasi sex septemve diebus,
Pausat ibi, fœtis gregibus, vel amore quietis,
Et quia grex sitiit, fit sibi larga Thetis.

Iacob fugit, & Laban persequitur eum.

Dum generum socer insequitur, turma comitatus,
Dum fuit iratus, Domini vox missa minatur,
Væ tibi si referas aspera dicta Iacob.
Ante quidem genero Deus ipse, reuertere, dixit;
Dum venit in Galaad Laban tentoria fixit,
Et queritur generum delituisse suum.
Dicit ei, se iussa Dei mihi præcipientis
Saluificant, ne iam pereas gladio ferientis,
Quis dedit vt fugeres, diriperesq; greges?
Fraude meas natas deducis, & absq; decore,
Quas ego cum citharis ferrem, varioq; canore,
Et teneros pueros nonne perire doles.
Idola furtiua, studio sublata Rachelis,
Acrius à genero Laban super omnia quærit,
Ore loquens tumido, verba maligna dedit.
Idola quæ repetit, nescit Iacob in comitatu,
Vnde suos omnes fore cogitat absq; reatu,
Dicit, vbi fuerint, sontis habeto caput.
Quæstio facta Iacob, dum sit esse nota Racheli,
Idola clam posuit sub stramine clausa cameli,
Et super incubuit, verbaq; finxit ei.
Est pater ecce mihi, quod & esse solet mulieri,
Surgere non potui, te quæso mei miserere,
Nam grauior patior plus patiebar heri.
Inspectis reliquis loculis nullisq; repertis,
Idola iam petere, studium cessauit inertis,
Qui modo pacifica promere verba parat.
Quid faciam pueris aut matribus (inquit) eorum?
Semen enim femorum sunt & caro facta meorum,
Omnia quæ tibi sunt, his remanere volo.
Pace data genero, dixit; benedicte valeto,
Quæso meas natas pro posse decenter habete,
Pro pueris iidem cum pietate peto.

Quare primum idolum in mundo, & quo tempore fuit.

Idola terrigenis referam quis condidit olim,
Ligna coli, cur iure poli voluere coloni,
Expedit exponi pro ratione boni.
Dum moreretur homo Belus rex in Babylone,
Filius ipsius Ninus, dum regnat honore,
Mentis in ardore fata paterna dolet.
Patris ad effigiem fit regia grandis imago,
Quæ fuit in reliquis primæua maligna propago,
Idola nam peperit, de quibus alter ago.
Nomen habet Beli, nimio venerata fauore,
Seruit ei regio, dat munera placat odore,
Sic patris effigiem Ninus honore fouet.
Quisquis in imperio meruit proscriptus haberi,
Aut aliquas pœnas potuit peccando mereri,
Ante pedes Beli stans, bene saluus erit.
Huius ad exemplum, veterum censura parentum,
Defunctis patribus, sic erigit idola centum,
Et simili more, semper honore fouet.
Idola fingentes per climata, per regiones,
Per varias linguas variabant idola nomen,
Sicut & antiqui fana vocare solent.
A Belo, dixere Baal; lingua variatur,
Belzebub & Babalim, seu Belfegor, inde vocatur,
Sic variabat atrum nomen imago patrum.
Indeq; falsorum data sunt responsa deorum;
Idola sic fuerant habitacula dæmoniorum;
Decipiunt populum, decipiuntq; solum.
Versus in errorem sic idola mundus adorat;
Mundus eos putat esse deos, veneratur, honorat,
Nulla creatoris iussa vel acta sonans.
Inde fit & quod Roma suis vtens simulachris,
In summis seruare suis solet idola sacris,
Et reueretur eos, dum putat esse deos.
Quomodo Romana potuit sapientia falli,
Sub specie lapidis, vel ligni, siue metalli?
Non alios miror desipuisse viros.

Author loquitur.

Dæmon vt à cœlis meruit peccando fugari,
Adaudet in terris homini vacuo dominari;
Cœpit adorari, functus honore pari.
Dæmonibus hominis subiici, culpis meruerunt,
Sed post, dante Deo, virtutibus obtinuerunt,
Quod modo dæmonia tartara regna ferunt.
Idola decoxit homo qui prius idola fecit,
Hac vbi proiecit, cœlestia regna recepit,
Hunc amat ergo Deus, qui fuit ante reus.

Iacob luctatur cum Angelo, supra ripam Iordanis.

Ampla Iacob soboles, & grex, & fœtus abundans,
Exiit à Galaad, properans Iordanis ad vndas,
Qua prius optatas ipse vadauit aquas.
Nocte sequente, Iacob sole super amne morante,
Vir stetit ante virum, mandata Dei meditantem,
Et manibus captum, fortiter angit eum.
Captus & ipse capit, stringitq; tenetq; tenentem,

Nocte simul tota luctantur sibi vehementer.
Sedneq; vincere vir valet arte viri.
Mane sub aurora vir tendit ad vlteriora,
Vtq; Iacob dimittat eum, Deus ipse perorat;
Est (ait) aurora desine, cede mora.
Sat sumus ensi placet vt cessemus amici;
Retulit ille, Prius per te cupio benedici,
Cedere non quæro, ni benedictus ero.
Percutit in femore Dominus neruum Patriarchæ,
Et satis hunc arcet, dicens, contendere parce,
Dic mihi nomen ad hoc: retulit ille, Iacob.
Rursus ait senior, dic: Cur mea nomina quæris:
Non Iacob (inquit) eris, sed & Israel ipse voceris,
Hoc tibi perpetuo tempore, nomen erit.
Tuq; tuum Domine (dixit Iacob) exprime nomen;
Nolo, Deus dixit, Domini te quærere nomen,
Si Deus est tecum, nemo nocere potest.
Claudicat ergo Iacob, quia marcuit ilico neruus,
Nec comedit neruos Iudæus corde proteruus,
Compatiens patri, quem videt ista pati.
Ille locus Phanuel vulgi ratione vocatur,
Quo Deus atq; Iacob luctam celebrasse notatur,
Qua vada Iordanus prima reuersus adit.

Iacob pacificatur cum fratre suo Esau.

Vallibus ac pratis Iordanis ab hinc peragratis,
Israel erat pergens per climata fratris,
Mittit ei gratis munera multa satis.
Tunc erat in Seyr, Esau, qua dicitur Edom,
Vnde suo fratri gaudens occurrit in Eglon,
Nec tamen hæc recipit, quæ bona mittit ei.
Munere mittentis cuanuit ira potentis,
Accelerans Esau, dum signa videt venientis,
Pronus in amplexu voce salutat eum.
Obtulit hospitium tunc, gaudia vir celebrauit,
Munera præmissa non accipienda putauit,
Sunt mihi diuitiæ, nil volo frater, ait.
Ja Mesopotamiam, quam dicimus esse Damascen,
Sic Iacob atq; Esau, sociis gaudentibus adsunt,
Et bene pacifico verba benigna tenent.
Pace data fratri festinat ad vlteriora,
Fortiter in Chanaan, sua tu·ma venire laborat,
Arua tenet placita, iam sua signa volant.

Dina filia Iacob opprimitur à filio regis Heuæi.

Dum Iacob in Chanaan pecudes per pascua minat,
Cernere festinat regionem filia Dina,
Audet & ignotam pergere sola viam.
Sola sub arboribus dum filia staret Hebræi,
Filius Heuæi, dominus regni Chananæi,
Abstulit organicum virginitatis ei.
Mæsta puella satis pro rebus ei variatis,
In mediis pratis plorat bona virginitatis,
Placat eam iuuenis pluribus arte datis.
Regis & in thalamum corrupta puella vocatur,
Vt Iacob vxorem det eam sibi, sæpe rogatur.
Dicit ad ista pater, non ea verba placent.
Quum circuncisus populus noscatur Hebræus,
Nubere nobiscum non posset homo Chananæus,
Id quoq; ne fieret, sustulit ipse Deus.
Si circuncidi velletis vos inimici,
Pro modulo legis, fieri possemus amici,
Et tibi lege pari nostra puella dari.
Annuit his dictis pars regia consona patri,
Et circuncidi satagunt se, præputiati,
Petrinis gladiis vulnera parua pati.
His ita concisis & vulnere dante laborem,
Tertia maiorem lux intulit ipsa dolorem,
Hoc symptoma dies tertia ferre solet.
Vulneribus tumidis nimis insidiantur Hebræi,
Dum iacet in lectis languens populus Chananæi,
Impositis gladiis colla secantur eis.
Omnibus occisis tunc Dina puellula risit,
Fratribus ascitis, quæ tecta paterna reuisit,
Extinctisq; viris præda fit ampla suis.
At pater iratus, sic arguit ordine natos;
Tristis ego video reges in fraude necatos,
Istaq; mors populi mors mihi (dixit) erit.
Ecce Iebusæi vel Heuæi, vel Chananæi,
Atq; Gomorrhæi, dicent: moriantur Hebræi,
Morsus ero mortis simplicitate meæ.
De variis terris venient huc, plangere funus,
Paruula turma sumus, pauci quasi cernimur vnus,
Iam timeo ne nos morte coæquet humus.
Respondent pueri: Pater, vt quid tanta vereris,
Nonne soror nostra, stuprum fuerat mulieris?
Culpa sit horribilis, pœna perennis erit.
Dum timet ista Iacob, cælesti voce vocatur,
Transeat in Bethel, ibi pax sibi plena paratur,
Pergit, & huc pecudum compulit omne genus.
Tunc faciente Deo, terror tenuit Chananæos,
Ne patria profugos hos persequerentur Hebræos,
Hos Deus ipse reos ordine saluat eos.

Iacob erigit aram Domino in Bethel.

Erigit in Bethel aram patriarcha fidelis,
Migrat in Euphrata, partum celebrare Rachelis,
Beniamin hinc oritur, mater ab inde perit.
Nomina natorum Iacob edidit ista suorum;
Est Ruben, Simeon, Iudas, Leui, Gad, & Aser,
Issachar, & Zabulon, Dan, Nephtalim, est quoq; Io-
Vltimus in cunctis Beniamin ille fuit. (seph.

De morte Isaac.

ANno ab Adam 3090. A diluuio 658. Anno a diuisione linguarum 557. Anno imperii Assyriorum, 292, regnante apud Assyrios rege 11, Baleo: & Sicyoniorum rege 9, Melapro nomine: & Argiuorum rege tertio, nomine Api: moritur Isaac cum esset centum octuaginta annorum. Tunc erant filii eius Iacob & Esau, centum viginti annorum. Post illa tempora transactis annis triginta, Ioseph venditus est in Ægyptum, regnante rege Ægyptiorum nomine Diapolyta, cognomen eius verò erat Amases. Tunc fames intolerabilis orta est in Ægypto. Et Ioseph factus est princeps totius Ægypti, de quo Pompeius & Iustinus historiographi Ægyptiorum, sic scribunt.

Ioseph inter fratres suos minimus fuit,

cuius

cuius excellens ingenium erat. Sed cum fratres in Ægyptum mercatoribus vendiderunt, qui prodigiorū sagacissimus erat: & somniorum intelligentiam cōdidit primus; nihilq; ei diuini vel humani iuris incognitum videbatur; adeo, vt futuram agrorū sterilitatem prædicens, fruges congregasset. Tantaq; eius experimenta fuerunt, vt non ab homine, sed à Deo responsa viderentur.

Item de eodem, versificè.

Centenis quinquagenis iam ter quoque denis
Annis præteritis, Isaac lux vltima venit,
Cui Iacob atq; Esau digna sepulchra dedit,

De Ioue, filio Saturni.

Tempore quo moritur Isaac, Rex Iuppiter olim
Rex erat in Creta, cuius res scribere nolim,
Rite Deus potuit Iuppiter ipse coli.
Rex homo cum fuerit, potuit Deus ipse vocari,
Regibus & populis solus potuit dominari,
Rebus & ingeniis tunc erat absq; pare.
De Ioue scripta prius miracula multa videmus,
Quæ neq; suscipimus, neq; vera fuisse fatemur,
Vera tamen volumus dicere, iure tenus.
Iuppiter ex patre Saturno natus Athenis,
A quo quadriuiis, triuiiq; scientia venit,
Legis & artis ibi tunc axioma dedit.
De Ioue summorum venit generatio regum,
A Ioue principium tenuit descriptio legum,
A Ioue philosophi dogmata multa legunt.
Magnus Alexander Iouis est de germine proles,
Troiani, Græci reges, hoc semine florent,
Romulus, Æneas, germen ab inde mouent.
Qui Iouianorum modo regna gubernat auorum,
Filius illorum deus est de prole deorum,
Iuppiter his regnum tradidit, atq; thronum.
Vxor prima Iouis Niobe regnauit Athenis,
Ipsa prior leges scripsit, quas Iuppiter edit,
Et Troianorum germina prima dedit.
Dardanus & Troius, Niobis de semine nati,
Mœnia Troiana sunt condere præmeditati,
A Troio Troiam rite vocauit eam.
Altera sponsa Iouis, pulcherrima fœmina Iuno,
Post genuit Danaum, quo principe stringitur vno
Græcia, quæ Danai nomina prima tulit.
Credito, Romana lex ante fuit Iouiana,
Iuraq; mundana sunt à Ioue condita clara,
Et sua progenies Romula regna tenet.
Quæ Romam venit lex, ante manebat Athenis,
A Ioue Romanis legum sunt dogmata plenis,
Quas hodie leges discimus ipse dedit.
Vrbi Athena fuit sub nomine facta Minerua,
Vt per eam semper artes sapientia seruet,
Hoc decus ingenii Iuppiter ipse dedit.
In terris qui tunc potuit vir summus haberi,
Hunc populi voluere Deum summe venerari,
Sic Iouis in terra gloria maior erat.

De Ioseph & somniis eius, cum sexdecim esset annorum.

Dum sextum decimum Ioseph transcenderet annum,
Atq; magis cunctis pater hunc optaret amandum,
Semper erat thalami clauiger ipse patris.
Crimina pessima, fratribus insita, sæpe reuelat,
Nulla patris thalamo quæ nouerat horrida celat,
Fratribus in multis perniciosus erat.
Grandia somnia vidit, & omnia mane reuelat,
Fratribus omnia sunt nimis horrida, totaq; vera;
Visio qualis erat, pagina nostra ferat.
Grandis erat messis, nobisq; secantibus, inquit,
Ante meum vestri cuncti cecidere manipli,
Altera quæ fuerit visio, narro tibi.
Sol & luna simul, vndenaq; sydera prona,
Ante pedes cecidere meos, mediaq; corona
Solus adorari stansq; videbar, ait.
Nunquid adorari, dicit pater, inde putaris?
Aut quasi rex noster fieri sic posse probaris?
Hunc etenim sensum visio dicta parit.
Ardua dum pueri mirantur somnia nati,
Perdere cum poterint sunt ipsum præmeditati,
Ne fieret princeps sic prohibere rati.
Dum numerus fratrum per pascua lata vagatur,
Præcipiente Iacob, puer arripit ille meatum,
Vt videat fratres, sic iubet ipse pater.
Exit Hebron, venitq; Sichen, dum pascua quærit,
Contigit inde greges longa statione mouere,
Rusticus in Dothain æstimo, dixit, erit.
Dum venit in Dothain, puer incipit ipse videri,
Nemo putat vitam venientis posse tueri,
Somnia qui cecinit, dicitur, ecce venit.
Præmia quæ meruit ferus accusator habebit,
Somnia si prosint ipse moriente patebit,
Nam manibus nostris interimendus erit.
In medio fratrum Ruben puerum miseratus,
Ne pereat penitus plena pietate precatur,
Et remouendo necem fundit ad ista precem.
Absit, an fratrum manibus quod sic perimatur,
In fundum veteris cisterna proiiciatur,
Ne pereunte reo com maculemur eo.
Fratribus auditis, Iudas ait, Ismaelitis
Vendamus puerum, si parcere forte velitis,
Ductus in Ægyptum sit peregrinus ibi.

Ioseph venditur in Ægyptum, Putiphar eunucho Pharaonis.

Missa patri tunica est, quæ sanguine tingitur hœdi;
Tristis ait, pueri fera pessima membra comedit;
Qui mihi perpetua tempora flenda dedit.
Perpetuante patre lachrymas, gemitumq; doloris,
Putiphar eunuchus emit hunc, princeps Pharaonis,
Præficit & domibus, innumerisq; bonis.

Ioseph mittitur in carcerem Pharaonis.

Clauiger est iuuenis, forma specieq; decora,
Respicit hunc domina, secumq; coire laborat,
Sæpe renitenti non datur vlla mora.
In medio thalami dum fœmina prona resedit,
Veste trahit iuuenem, tractus sine veste recedit,
Spreta dolens mulier vociferando redit.
Currite vos famuli, succurrite (dixit) amici!
Crimina tentantem iuuenem, luctamine vici,
Fortior exiliit, veste manente mihi.
Crimine mentito, monstrauit & ista marito,

Dicit & inuito, cognoscere facta venito,
Vltio sit celebris, pœnaq; magna cito.
Carcere regali puer est damnatus Hebræus,
Nulla sorte reus, quia verus erat Pharisæus,
Vnde suis meritis adfuit ipse Deus.
Carcere consimili pistor pincernaq; regis,
Consocii Ioseph, discunt sua dogmata legis,
Et quasi doctorem semper honore fouent.
His duo, bina simul cum somnia nocte viderent,
Consilium Ioseph pariter nituntur habere,
Vnde simul iuuenis somnia visa ferunt.
Minor ait; Vidi botros tres palmite natos,
In cratere meo quot comprimo vinificatos,
Rex meus inde bibit, pocula chara sibi.
Tunc puer, Ecce tribus sic carcere stante diebus,
Te faciet Pharao primis consistere rebus,
Fis modo charus ei, quaso memento mei.
Pistor, vt exposita feliciter omnia sciuit,
Poscit vt exsoluat quæ somnia pristina vidit:
Nam putat a simili læta venire sibi.
Panes decoctos, me conficiente ministro,
Ante meum regem vidi orgestare canistro,
Quos & auis cœli dissipat (inquit) edit.
Ioseph ait; Faciet Pharao te mane vocari,
Et super eculeum propter male facta leuari,
Sic tua tunc rostro viscera carpet auis.
Obtinet effectum sermo recolendus Hebræi,
Tempore post modico Pharaonis visio venit,
Maximus efficitur rex, timor instat ei.

Ioseph interpretatur somnia Pharaonis, & fit princeps totius Ægypti.

Tunc pincerna memor sua gesta refert Pharaoni,
Et monet vt Ioseph iam nunc habeatur honori,
Vt per eum valeant somnia visa coli.
Carcere regali, quo cernitur ipse morari,
Tollitur, ornari iussus, lauacroq; lauari,
Regis in aspectu mane vocatur ali.
Quæstio regia, visio mystica, mota patescit,
Cui ta regia somnia regia soluere nescit,
At puer Hebræus soluet & ipse Deus.
Rex, septem vidisse boues, pinguedine pulchras,
Dixerat, & totidem nimia macredine siccas,
Pinguem post horam bestia macra vorat.
In calamo spicas septem rutilare venustas,
Viderat, & totidem vacuas, ventoq; perustas,
Sed vacuæ crassas ore patente vorant.
Bestia septena, nimia pinguedine plena,
Et calami spica quæ tunc rutilabat amœna,
Tempera septena fertilitatis erant.
Post venient sicca nimia macredine vacca,
Et totidem spica venient, vredine fracta,
Quæ sunt signa famis, perniciosa nimis.
Pinguia quæ fuerant tunc tempora sicca vorabunt,
Horrea plena nimis tunc funditus euacuabunt,
Et tibi non fructus optima rura dabunt.
Qui regni saluare velit statum Pharaoni,
Horrea regia congreget omnia deinq; reponi,
Sitq; per Ægyptum pars tibi quinta boni.
Consulo lege fori prapone virum regioni,
Cuncta per Ægyptum tibi dent frumenta coloni.
Quæ parient anni fertilitate boni.
Quum fuerint anni steriles post hac venientes,
Teq; tuasq; tuas recreabit copia gentes,
Sic dabitur populis esca, fauore tuo.
Dicta placent iuuenis, procerum solertia plaudit,
Iussis illius cœtus Pharaonis obaudit,
Et quasi consocium iam reuerentur eum.
Dicit ei rex, Serue Dei, tibi iam sociari,
Me cupio, te substituo regno dominari,
Omnia quæ teneo, suscipe lege pari.
Sede mea sola minor es, solaq; corona,
Cætera quæ teneo regni tibi confero dona,
Et tibi rectori singula trado bona.
Annulus iste meus, tuus est, regniq; potestas,
Omnibus in populis tua iam dominetur honestas.
Tu pater Ægypti, prospice (quæso) mihi.
Ponitur in currum Regis, puer ille beatus,
Laudatur, vehitur, præconibus insinuatur,
Flectit ei procerum copia multa caput.
Nomen habet Ioseph, cognomen ab arte notatur,
Denique Saluator regni plerunq; vocatur,
Nobilior genere, iam sibi sponsa datur.
Putiphares Ioseph socer, est princeps regionis,
Qui socer est & presbyter est etiam Pharaonis,
Nomen habens Aseneth, filia, sponsa fit hac.
Fertilitas venit, colitur, tandemq; recedit,
Orta fames valida, bona pristina prorsus ademit,
Cuncta per Ægyptum tristia rura dedit.
Iam populo pereunte fame per climata Nili,
Horrea regia pracipit omnia rex aperiri,
Vt cibus a populis accipiatur ibi.
Fama recens frumenta refert venalia regis,
Quæ Ioseph tribuenda docet moderamine legis,
Ipse domum regis sustinet atq; regit.

Fratres Ioseph descendunt in Ægyptum, vt emant frumentum.

Pane carens pressusq; fame patriarcha beatus,
Mittit in Ægyptum deferre cibaria natos,
Beniamin in thalamo detinet ipse Iacob.
Nouit eos Ioseph sed ab iis incognitus, inquit,
Dicite qui sitis, estis ne parente propinqui?
Exploratores vos ego dico fore.
Nos, aiunt fratres, ex vno credito patre,
Bis seni fuimus, vnum periisse putato,
Vltimus in patria cum patre viuus abest.
Dicit eis Ioseph: Iuro mihi per Pharaonem,
Ni videam puerum, non ibitis a regione,
Expedit vt vestra singula dicta probem.
Vnus ait Simeon; Me carcere quæso ligari,
Fratribus emissis valeant vt dicta probari,
Inq; tuum thalamum paruulus ille dari.
Ite reuersuri puerum deferte minorem,
Obses erit Simeon, ne decipiam Pharaonem.
His dictis reliqui mox iter inde mouent.
Assumptis asinis frumenta ciboq; ferentes,
Singula gesta patri referunt, de corde dolentes,
Sed magis inde patrem condoluisse patet.
Saccus vt excutitur, decussa moneta videtur,
Omnis datum precium sacco remouente tenetur.
Mirantur pueri, plus pater ille vetus.
Flendo pater dixit, Ioseph fera magna vorauit,
Beniamin Ægypti dominus pro morte vocauit,
His etiam Simeon commorietur, ait.

Rur-

Rursus ait genitor, Iuuenem perdo Simeonem,
Perdidimus Ioseph, puerum si perdo minorem,
In mœrore meo sum moriturus ego.
Deficiente cibo, dicit Ruben genitori,
Crede mihi puerum, nato mihi crede priori,
Quem nisi reddiderim, iudicer ipse mori.
Dicit ei Iudas: Pater optime, ne pereamus,
Credo mihi puerum, si viuere sic valeamus,
Hunc nisi reddidero, do caput atq; manus.
Ecce fame morimur, esca pereunte perimus,
Sæpe repromissum puerum nisi ferre velimus;
Crede pater puerum non re habere minus.
Esse necesse pater cum iam satis ipse videret,
Præstat eis puerum cunta statione mouere.
Munera de Chanaan optima multa ferunt.

Ioseph occultat seipsum fratribus suis præsente Beniamin.

Beniamin & fratres à Ioseph fratre videntur,
Stat puer in medio pia viscera cuncta mouentur,
Eruptis lachrymis prosilit ipse foras.
Inde lauans vultum, faciem pro tempore mutat,
Rursus ut ingreditur, iuuenes cum pace salutat,
Atque vocans Simeon, ordine ponit eos.
Munera de Chanaan placide porrecta recepit,
Et quid agat genitor gentis solertia quærit,
Gaudia sola sibi pectore clausa gerit.
Imperat ut sedeant, vir doctus & ipsa Minerua,
Tempus & ætatem cunctis residendo reseruat,
Datque protogenia singula, sorte sua.
Mane iubet pueris frumenta ferenda parari,
Et iubet in saccis pretium velut ante ligari,
Beniamin in sacco clauserat ille cyphum.
Per medium terra, cum iam properanter abirent,
Retro vident hominem nimium clamando; Venite,
State cito iuuenes territa turma silet.
Reddite craterem domini, quem surripuistis,
Cur benefactoris bona tollere non timuistis?
Excessum sceleris pœna sequetur, ait.
Hoc cratere solet dominus meus augurari,
His & in auguriis cognoscit iniqua patrari;
Respondent iuuenes in simul ore pari;
Hoc vitium sceleris hic quomodo posset haberi?
Præcipias quæri, qui se nequit inde tueri,
Principis Ægypti quam cito seruus erit.
Sit velut assertis, vir ait, sic opto doceri,
Sic damnandus erit fur, quem patet ista mereri;
Quærite quem vestrum pœna relata ferit.
Undique saccorum frumentum præcipitatur,
Omnia scrutatur vir, & omnibus insidiatur,
Beniamin ex sacco prosiliente cypho.
Pro pudor, imò dolor, nec sic dolor, imò dolores,
Mens iuuenum confusa nimis, consperса rubore,
Concidit ex animis, mœsta, caduca, dolens.
Strenuus arripitur, deducitur, atque ligatur,
Turma dolens sequitur, confusaq; corde secatur,
Quisque putat fratrum demeruisse caput.
Ante pedes Ioseph, cum turba caduca iacere:,
Nescia quid referat, quid agat, qua verba moueret.
Tota iacet stupida, viscera fracta gerens.
Surgite, Ioseph ait, Nunquid non augurii scii,
Nouimus? ut nostra bona, ubi perierit auari?
Hunc puerum seruum culpa remordet, ait.
Respondent tristes, cum non peccauerit iste,
Nos omnes fratres seruos pro crimine siste,
Paruulus iste puer cur mala nostra luet?
Non erit hoc, inquit, sed vos si vultis abire,
Tollite frumenta, me non prohibente redite,
Sed puero seruo non remeare licet.
Clam loquitur Ruben, lingua modulatus Hebræa,
Hæc merito patimur, quia de patria Chananæa
Vendidimus fratrem; culpa resurgit ea.
Arrigit huc aures princeps, auditq; loquentes,
Cordeq; compatitur, suspirat adhæc vehementer,
Et dum verba mouent, viscera mœsta dolent.
Dicit ei Iudas: Audi nos optime prætor,
Si licet ordiri quæ fecimus ordine retro,
Suscipe quæ loquimur, cum pietate precor.
Nos fratres miseri, quondam fuimus duodeni,
Fortuitus casus vnum tulit atq; peremit,
Vnde pater noster nunc sine fine gemit.
Post habuit puerum quem duximus ecce minorem,
Qui solet illius satis alleuiare dolorem,
Eius & aspectus membra paterna fouet.
Sed tibi cum placuit nos cogere per Simeonem,
Vt daret hunc puerum pater, eu pereundo dolore,
Qui aliter hunc dederat, si placet ipse loquar.
Nos miseri, veniente fame, quasi iam morientes,
Et tua præcepta super omnia corde timentes,
Quot sumus hic nati diximus ista patri.
Da pater hunc puerum, da quæsumus absque timore,
Ecce fame morimur, per eum viuemus honore,
Nec dubites saluum cum pietate fore.
Tunc ait ipse pater; Iam perdidimus Simeonem;
Perdidimus Ioseph; puerum si perdo minorem,
Tristis ad infernum spiritus ire volet.

Ioseph manifestat se fratribus suis.

Exclusis Ioseph populis, pro fratre loquente,
Acriter infremuit, lachrymarum fonte fluente,
Clamat, & exiliens fratribus ipse refert.
Hic ego sum Ioseph, ego sum, confidite fratres,
Nil timeatis (ait) moueor digna pietate,
Ut Domino placuit somnia nostra patent.
Insulit amplexus gaudens, dedit oscula cunctis,
Omnibus in medio diuino munere iunctis,
In thalamum regis fama relata venit;
Venerunt fratres Ioseph; rex gaudeo, dixit
Quotquot sunt fratres, quotquot sunt eius amici,
Si venient, adhibent gaudia magna mihi.
Ferte meos currus, muliolq; parate camelos,
Currite, ferte patrem, cunctosque feratis Hebræos,
Nos quasi dilectos suscipiemus eos.

Nunciatur Iacob, quia Ioseph filius eius viuit.

Fratribus in Chanaan celeri statione regressis.
Dum referunt hæc gesta patri, quasi credere nescit,
Et velut a somnis euigilanter ait;
Si Ioseph viuit, Ioseph mihi sufficit, inquit,
Filius ipse meus, mihi gaudia plena relinquit,
Dimidiumq; mei viuere testor ei.
Fit noua vita mihi, noua sint mihi gaudia, dixit,
Spiritus his dictis, quasi iam de morte reuixit,
Ioseph vita patet, pergo videre pater.

Iacob consuluit Dominum, an pergere expediat ei in Ægyptum ad Ioseph.

Ad puteum iuramenti pater erigit aram,

Et petit vt Dominus faciat noua prodita clara,
An iter expediat, quod pater ipse parat.
Perge, Deus dicit, sed & vtensilia ducas,
Semper ero tecum, io protego, teq; reducam,
Quando reuerteris germine magnus eris.

Iacob intrat Ægyptum cum septuaginta animabus.

Dum Iacob Ægyptum natis comitantibus intrat,
Detulit hinc animas numero quasi septuaginta,
Atq; boues & oues, multiplicesq; greges.
Lætior ingreditur curru pater ordine vectus,
Ioseph in amplexus patria dulcedine nexus,
Oscula continuat, fletibus ora rigat.
Vita patris crescit, caro torrida tota virescit,
Spiritus excrescit, quia gaudia mira capessit,
Plena datur requies, læta fit illa dies.
Mox ac pater Ioseph perducitur ad Pharaonem,
Suscipit ille senem multo veneratus honore,
Et iubet vt sedeat, verba benigna mouens,
Cuncta per Ægyptum nostri loca pascua Ioseph.
Elige quas partes cupias magis in regione,
Pone tuos fratres, qua magis arua placeat.
His beat patratus, cunctuq; per arua locatus,
In mediis pratis statuas solatia patris,
Frumenta gratis porrige, mando, satis.
In terra Gerson, vbi copia fulget agrorum,
Complacuit Ioseph disponere castra suorum,
Vineis, & agris, piscibus, apta satis.

Ioseph vendit alimenta Ægyptiis.

Excrescente fame, pretio quoq; deficiente,
Murmurat Ægyptus, clamant nimis esurientes,
Defecit argentum, deficit ipse cibus.
Tolle boues, tollantur oues, armentaq; terra,
Et populos concede tuos alimenta referre,
Terra iacet sterilis, gens tua tota perit.
Omne genus pecorum Rex, dant alimenta, lucratur,
Vulgi, sacerdotum genus vndiq; gratis alatur,
Subditus ipse Deus dat sua gratis eis.

Item de fame Ægypti post quartum annum.

Quattuor ecce famis annis hac arte redemptis,
Vndiq; frumentis plangunt miseranter ademptis,
Clamor adest populi gentalimenta petit,
Vt prius argentum, sic nunc animalia desunt,
Nil dare iam demum, nisi corpora nostra valemus,
Nudi namq; sumus nuda remansit humus.
Nos erimus cum terra, ser uos sub Rege reserua,
Tota fame moritur populorum mira caterua;
Saluator noster, annue, tolle preces.
Ille refert, Sic tollo preces, vt climata regni
Omnia fiant Regis; quicquid sibi Nilus adegit,
Quicquid terra gerit, canone Regis erit.
Sic tamen in terra fructu volumus moderari,
Quinta quod ad fiscum pars debeat inde locari,
Pro victu populi cætera cuncta dari.
Cuncta sacerdotum volo libera rura putari,
Quos facit ante Deos Pharao plerunq; vocari,
Munere regali dat reuerenter alı.
Hac ego lege pari statuo sic perpetuari,
Cuncta per Ægyptum fiscalia mando notari,
Regis & obsequiis lege manente dari.

Chronica illius temporis de regibus gentium.

HIs temporibus apud Ægyptios constructum est idolum magnum in honorem Apis, Regis Argiuorum; quidam tamen dicunt, in honorem Ioseph, qui liberauit eos a fame; quod idolum, Serapis vocabatur, quasi idolum Apis. Tempore autem christianorum destructum est, sub Theodosio Imperatore.

De eodem similia Chronica.

MOrtuo Api, filius eius Argus, à quo & Argiui postea sunt appellati, patri successit in regnum. Huius Argi temporibus mortuus est Iacob; regnante apud Sicyonios rege Erato; apud Assyrios adhuc viuente rege Balco. Erant autem omnes anni Iacob centum quadragintaocto.

Tunc etiam, delatis aliunde seminibus, Græcia cœpit habere segetes primas. Et notandum, quòd Græcia, quæ per sapientiam omnes superexcellit prouincias, semina segetũ ab alienis; sed leges & sapientiam à se, & ex se, primùm recepit. Et prius iudiciis & legibus, quam segetum seminibus informatur. Cætera versus dicunt.

De morte Ioseph in Ægypto

Centenis quadragenis bis quattuor annis,
Israel in terris, vixit digne memorandus;
Vixit in Ægypto quinque, decemq; duos.
Mandat in Ægypto sua funera non sepeliri,
Sed patrios tumulos statuit reuerenter adiri,
Transtulit hanc Ioseph, nam requiescit ibi.

Item de eodem, ex chronicis librorum gentilium.

IOseph in Ægypto moritur, imperante apud Assyrios Amynta vigesimosecundo rege: apud Sicyonios vndecimo rege Clemineo: apud Argiuos adhuc Argo regnante. Fuerunt autẽ omnes anni Ioseph, centum duodecim. Cætera versus habent de Ioseph.

Proles & ætas Ioseph.

Centenis annis plenus simul & duodenis,
Principis Ægypti Ioseph lux vltima venit,
Nephtalia & Manasses, pro genitore gemit.

Chronica eiusdem temporis, de rege Cecrope, qui primus Ioui bouem immolauit, & primus Ioui aram erexit tanquam Deo.

Tunc Iacob è medio pro tempore fluxerat ætas,
Cum dominum Cecropem regem tenet insula Creta,
Ille Ioui pecudes primus in orbe necat.
Mactat oues sibi, siue boues, prior erigit aram,

Morte

Morte bonis dat prima Ioni libamina chara,
Et venerans aras, idola, fana, parat.
Illis temporibus Moses erat orbe superstes,
Tunc & Apollo fuit remouens medicamine pestes,
In cunctis medicis primus Apollo fuit.
Tunc Æsculapium medicum generauit Apollo,
Cuius & egregia conscripta volumina viuo;
Hic, vbi mira gerit, fulminis igne perit.

PARTIS QVARTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS QVINTA.

A NATIVITATE MOYSI VSQVE AD IOSVE.

¶ *Chronica illius temporis de diuersis causis.*

Anno ab Adam ter millesimo centesimo vigesimooctauo; à diluuio, sexcentesimo octuagesimoquarto; anno a diuisione linguarũ, quingẽtesimo octuagesimotertio; ab imperio Nini, trecentesimo vigesimooctauo; regnante apud Assyrios decimoquarto rege Saphro; apud Sicyonios rege Orthopoli; natus est Moses. iisdem tẽporibus Prometheum fuisse ferunt, qui ob nimiam sapientiam de luto homines fecisse fingitur; Atlantem etiam patrem eius, qui ob scientiam Astronomiæ cœlos portare dicitur, fuisse tunc ferunt. huius Atlãtis ex Magia filia nepos Mercurius, qui etiam dicitur Hermes Ægyptius, seu Trismegistus, magnus philosophus fuit, qui miræ profunditatis libros philosophicos edidit. Cætera de Mose versus narrabunt.

Moses nascitur.

Sicut arena maris numerosaq; sydera cœli
Plebs per Ægyptum dum multiplicantur Hebrai,
Rex nouus e igitur perniciosus eis.
Rex ferus Amenosis populum iubet angariari,
Hebraicos iubet infantes omnino necari,
Fœmineum sexum seruat, & optat ali.
Odit eos gratis, metuens, ne multiplicati
Si fierent, populis gentilibus associati,
Possit ab inde capi terra, vel agra pati.
Vnde luti laterisq; viris sub pondere pressis,
Maior eis cunctis operum solertia crescit,
Vrget & angit eos iam quasi morte reos.
Iussit, vt infantes quicunq; videntur oriri,
Fluminis in pelago pereant per littora Nili,
Ne nascendo viri multiplicentur ibi.

¶ *Ex Eusebio & Dionysio.*

Nota quòd a tempore, quo Ioseph intrauit Ægyptum, vsque ad natiuitatem Mosi, vel vsque ad exitum Israel de Ægypto, isti reges fuerunt in Ægypto: Amois regnauit in Ægypto annis vigintiquinq;: Rex Nembroth, annis tredecim: Amenosis annis vigintiuno: Memphres annis duodecim: Mesfar, qui dicitur Merasis, annis vigintisex: Tencimosis, annis nouem: Amenosis, annis trigintauno. eo tempore natus est Moses, ex patre Aram, de semine Leui, quum ipse rex esset annorum duodecim. Cætera de Mose versus dicent.

De eodem versificè.

Natus Aram creuit, genitus de semine Leui,
Qui genuit Mosen, sub regis tempore saui,
Ne puer hic pereat sit satis arte leui.
Nam pice munito positus puer ipse canistro,
Dum nata: in flumio, cauto faciente ministro,
Iuncus eum tenuit, littoris ora tulit;
Dum medus iuncis potuit fiscella vagari,
Filia regis adest Termut, satagitq; lauari;
Paruulus apparens vbere lacto caret.
Germen Hebraorum iacet hic, ait vna puella;
Filia regis ait; Puerum mihi (quaso) reserua,
Vt sit adoptiuus filius iste meus.
Stans soror infantis procul, huc festinat adire,
Si vis nutricem? dixit; mandabo venire;
Curre puella, refert, accelerasq; pie.
Attulit hac matrem, puerum lactare volentem,
Nescia regina, dum cernit eam venientem,
Gaudet, & exorat lactet vt absq; mora.
Exirescent Moses, speciosius cœpit amari,
Sub lare vulgari solitus nutrice morari,
A modo regali præcipietur ali.
Quum semel ipse puer intenderet in Pharaonem,
Arripit, & reiicit manibus suprema corona,
Significans regna sic ruitura fore.

Moses vxorem duxit.

Oderat Ægyptus populum vehementer Hebraum,
Oderat & iuuenem quem diximus hunc Mosenm,
Diligit econtra filia regis eum.
Magna per Ægyptum cum fama foret Mosei,
Prorsus ei sub Rege rei moderantur Hebrai,
Et Rex fauit ei munere dante Dei.

Iosephus exponit, quia charus erat Pharaoni,
Æthiopes populi tunc bella dabant regioni,
Perditur Ægypti copia multa boni.
Plebs vbi vastatur, Moses à rege vocatur,
Militiæ princeps fit, suscipit is dominatum,
Obuius Æthiopum gentibus esse datur.
Inuidet Ægyptus dum cernit eum dominari,
Consiliumq́; parat qua debeat arte necari,
Aut modo serpentum dentibus esse cibus.
Sic per desertum mandatur habere meatum,
Copia serpentum quo tanta manere putatur,
Deuoret vt Mosen consociosq́; duces.
Cautus ad hæc Moses non hac fuit arte caducus,
Namq́; suis fuit ingenijs moderamine tutus,
Atque venenorum præuenit arte dolum.
Ducta ciconia deuorat omnia parta venena,
Protegit agmina militis omnia gutture plena,
Nec remanet serpens qui modo damna ferat.
Æthiopum tangit confinia, terraq́; plangit,
Dissipat & frangit Nadaber, quam circumangit,
Pacta petit pacis Rex, toleranda satis.
Nam, licet inuisum, Mosen pro pace petitum,
Filia conspiciens decreuit habere maritum,
Ducitur in thalamum, rem tenet atq́; situm.

Moses reuertitur de Æthiopia in Ægyptum.

Rursus in Ægyptum Moses dum pergere quærit,
Sponsa dolet, gemitumq́; mouens cupit hoc prohiberi,
Spes sua namq́; perit, non ita dixit, erit.
Annulus est Mosi datus incentiuus amoris,
Alter erat remouens quod habet fortuna prioris,
His erat vxoris mens variata dolis.
Subripit ex digitis primum, dat & alta sequentis,
Sic vxoris amor cadit, est obliuio mentis,
Immemor efficitur, nescit amare virum.
Fœmina plena dolis sic fræna relaxat amoris,
Arte facit Moses fit vt immemor illa doloris,
Pergit ab Æthiopis finibus ipse foris.
Victor ab his terris, Moses redit ad Pharaonem,
Ipseq́; victorem Pharao suscepit honore,
Inuidet Ægyptus, sicut & ante solet.

Moses interfecit virum Ægyptium, & fugit in Madian.

Cum seruo Regis homo dum rixatur Hebræus,
Aspiciens Moses, quia nemo videt pharisæum,
Percutiens seruum vulnere mactat eum.
Tunc timuit, ne culpa sibi tormenta refundat,
Sub sabulo propere seruum sepeliuit eundem,
Et putat hæc alios acta latere viros.
Cumq́; duos iterum certare videret Hebræos,
Arguit hos: ait alter ei, Me perdere quæris?
Debeo iam perimi sicut & alter heri?
Territus hinc Moses, iramq́; timens Pharaonis,
Currit ab vrbe foris, regni fugitiuus ab oris,
Circa desertum iam sua rura colit.

Moses accipit vxorem filiam Iethro sacerdotis Madian, nomine Sephoram.

Nata sacerdotis Iethro, de Madianitis,
Sephora fit coniux Mosi sub palmite vitis,
Iurat, & inscribit, quod remanebit ibi.

Tempore post modico Regis lux vltima venit,
Ægypti populus nimis est infestus Hebræis,
Et labor & liuor crebro recrescit eis.
Iam dolor in cœlum planctusq́; resultat eorum,
Respicit & Dominus miseranś tormenta suorum,
Venit, vt ipsorum saluet in orbe forum.
Fœderis antiqui memor est, qui sydera condit,
Quod pepigit, quod iurauit, quod sæpe spopondit,
Per quod & a cœlis auxiliatur eis.
Est Abraham memor, est Isaac memor & populorum,
Quos premit Ægyptus nimia feritate laborum,
Tollet & illorum pace sequente dolum.

¶ Chronica eiusdem temporis; vnde dicantur Persæ, & quare.

ANno ab Adam 3615; à diluuio, 886; anno à diuisione linguarum, 785; anno Imperii Assyriorum 525, apparuit Dominus Mosi in rubo ardente. Eodem tempore Perseus à Græcia in Asiam, nauibus transuectus, barbaras gentes domuit, easq; nomine suo Persas vocauit; & ab eo dicti sunt Persæ; à Persis autem dictum est regnum Persarum.

Prima apparitio Domini ad Mosen, in rubo ardente.

Dum Moses minaret oues hinc inde vagantes,
Aspicit hinc ardere rubum flamma crepitante,
Fronde tamen viridis est, velut ante fuit.
Vado videre rubum, dixit, mirabile signum,
Ardet, & illæsum iam permanet vndiq́; lignum,
Hæc Deus ipse gerit, visio grandis erit.
Ardet & incassum, quia non cadit ignibus assum,
Vox ait ex alto; Moses, Moses: ait, adsum;
Iste locus sacer est, sta cito, fige pedes.
Calceolos depone tuos, pedibusq́; resolue:
Et virgam quam ferre soles per pascua, tolle,
Hæc loquor ipse Deus: tu puer esto meus.
Territus hinc Moses faciem velamine celat,
Fortior efficitur tandem faciemq́; reuelat,
Magnus enim timor est, visio maior erat.
Dicit ei Dominus; Abrahæ Dominus Deus adsum,
En populum dignosco meum discrimina passum,
Descendi, veni, quam cito liber erit.
Vade, voca populum, populiq́; voca seniores,
Dic, quia iam venit miseris auferre dolores,
Puniet Ægyptum quæ mala tanta fouet.
Ille refert; Domine, quis sum cui tanta reuelas?
Traulus ego lingua, non est mihi digna loquela,
Quomodo tanta feram, qui modo nullus eram.
Dicit ei Dominus; Ego sum Deus ille creator,
Et muti surdiq́; Deus verus fabricator,
Vade, nihil timeas, te vocat iste labor.
Tunc Moses Domino; Precor, hæc mihi iussa remitte,
Quem missurus eras saluatorem ab æthere mitte,
Ille potest populum soluere iure tuum.
Tunc, velut iratus loquitur Deus, Est tibi frater,
Ore loquax Aaron, ipsum tibi iunge loquacem,
Hic quæcunq́; placet dicere nulla tacet.
Ille tibi populo liquido sermone loquatur,

Te

Te secreta Dei cœlestia nosse paratur.
Te mea mandata mystica ferre datur.
Montis Oreb locus est, vbi plebs mea sacrificabit;
Se ipenitus prius Ægyptum plebs expoliabit,
Hoc in monte mihi sacrificanda dabit.
Regna Pheresas, Jebusas, seu Chananas,
Atq; Philistas, populis trademus Hebrais,
Lacte & melle fluunt quæ tribuemus eis.
Iam cunctis quia defunctis tibi sunt inimici,
Nil timeas, constanter eas mea dextera vincet,
Te quoq; victorem, dextera summa fovet.
Nec subito populus dimittitur a Pharaone,
Ni prius affligam terrore meo regionem,
Quæ lachrymas populi perditione movet.
Dicit ei Moses; fuerit si quæstio mota,
Quis Deus est, quod nomen habet, quæ sint sua vota,
Dic mihi quid referam? tu Deus ista nota.
Dic, Ego sum qui sum; Dominus præcelsus eorum;
Novit Abraham, dilexit Isaac, Salvator avorum,
Israel & Joseph, Nephtalin & Manassen.
Quid si signa petent, Moses ait? exprome signa,
Dicit ei Dominus, facies miracula digna,
Proiice tu baculum quem geris ipse manu.
Proiecit, coluberq; fuit, morsumq; minatur;
Ille timet; Deus ipse iubet cauda capiatur,
Quumq; manu capitur, qui fuit est baculus.
Rursus ait; cognosce magis, iam signa videbis,
Tolle manum, submitte sinu, clausamq; tenebis,
Intulit & tenuis, factaq; lepra fuit.
Alba nimis leprosa manus, dum tota videtur,
In proprium revocare sinum puer ipse iubetur,
Dum tenet hanc gremio, fit manus apta caro.

Moses & Aaron annunciant filiis Israel, apparuisse Dominum in rubo & venisse.

Doctus abit Moses, Aaron occurrit eunti,
Ecce venit Dominus dicunt populo pereunti,
Monstrant signa Dei plebs bona credit eis.

Sephora vxor Mosi circuncidit filium suum cultro petrino.

Incircumcisum portabat Sephora natum,
Cui Deus iratus puerum mactare minatur,
Petrino gladio tunc caro secta datur.
Vt legimus, primus gladius fuit ille petrinus,
Quo puerum circumcisum per tempora scimus,
Non legitur cultrum petra dedisse primi.

Stetit Moses coram Pharaone.

Stant Moses & Aaron pariter coram Pharaone,
Virga Dei monstratur ei, saliente dracone,
Hæc ubi signa fovent, credere dicta monent.
Philosophi regis alios finxère dracones,
Virga tamen Domini reliquos citò devorat ore,
Durior est lapide rex, neq; iussa tenet.
Rursus ait Dominus: Sic dicite vos Pharaoni,
Dimittat populum, quia si dimittere nolit,
Verbera percipies dignus & ipse mori.
In proprio primogenito lædam Pharaonem,
Lædit vt ipse meum, patietur & ipse dolorem,
Israel Hebræus filius ipse meus.

De prima plaga Ægypti.

Plaga fuit prima, dum sanguine Nilus abundat,
Vndiq; sanguinibus fons, sanguine rivus inundat,
Fons ubicunq; tumet, sanguinitate rubet.
Philosophi regis eadem sunt fingere nisi,
Quos Deus elisit confictaq; carmina risit,
Dæmonibus Dominus prævalet absq; nisi.
Dum sitit Ægyptus gravis est angustia rerum,
Effodiunt puteos & aquas fodiendo tulerunt,
Omnis homo queritur, nec mala ferre queunt.
Plebs ait intra se, iam cernimus esse necesse,
Rex petat expresse quod sanguinis vltio cesset,
Et pro gente Dei iam moderetur ei.
Post mandata Dei magis affliguntur Ebræi,
Vnde sibi nocuisse putant verbum Mosei,
Et quasi morte rei sæpe loquuntur ei.
Nos facitis fœtere magis coram Pharaone;
Plus patimur, plus conterimur, crescente labore.
Israel opprimitur, turba repressa dolet.

Secunda plaga Ægypti.

Altera ranarum fuit vltio magna novarum,
Quotquot vbiq; palus peperit, quot rivus aquarum.
Omnibus in domibus non nocuere parum.
Tunc super omnia vascula plurima rana resedit,
Omnia fercula, cuncta cibaria, rana comedit,
Inq; thorum regis deteriora dedit.
Philosophi ranas etiam finxere madentes,
Rana tamen Mosi magis affligebat edentes,
Spondet ei Pharao quod sibi reddet eos.
Israel ignorat, neq; sentit pondera ranæ,
In terra Gersen nullo sunt tempore plagæ,
Tardius & mane singula læta manent.

Tertia plaga Ægypti.

Tertia plaga venit, cyniphes implent regiones,
Morsibus innumeris agitant hinc inde dolores,
Omnia perstimulant, omnia læsa dolent.
Philosophi nequeunt cyniphes per carmina ferre,
Vndiq; per cyniphes vrgentur & intima terræ,
Nec modo philosophi sunt sine clade sui.

Quarta plaga Ægypti.

Inclyta muscarum magnarum copia venit;
Vltio quarta fuit, thalamo cum rege comedit,
Cuncta per Ægyptum vascula plena dedit.

Quinta plaga Ægypti.

Vltio quinta venit, perit omne pecus regionis,
Percutitur, moritur, plaga veniente furoris,
In domibus periit deperiitq; foris.
In terra Gersen animalia plena fuerunt,
Rex eius explorat si sic foret ordine verum,
Legati verum rege dolente ferunt.

Sexta plaga Ægypti.

Omnia corpora vulnerat, vlcerat, vltio sexta,
Aulaq; regia vulnere perdita funera præstat,
Vlcera philosophi tunc habuere sui.

Septima plaga Ægypti.

Septima plaga venit, cum grandine sulphur & ignis,
Vastatis vehementer agris & ab arbore lignis,
Depereunt pecudes, bos, equus atq; greges.
Israel in Gersen manet integer, atq; superstes,
Omnis ovis regionis obit, sua sunt sine peste,
Largius ipse Deus protegit, auget eum.

Tota per Ægyptum gens clamitat ad Pharaonem,
Pracipe quod populus discedat ab hac regione,
Ecce simul morimur, respice, plaga monet.

Octaua plaga Ægypti.

Plaga fit octaua nimia veniente locusta,
Ventus adest calidus, tota regione perusta,
Omne quod explorat densa locusta vorat.
Quicquid erat reliquum pramisso grandine natum,
Dum venit ad fructum bruco veniente voratur,
Israel in Gersen gaudia plena tenet.
Omnibus in plagis quas dextera summa patrauit,
Rex magis atq; magis requiem cum fraude rogauit,
Cras populus, cras, cras, egredietur ait.

Nona plaga Ægypti.

Vlsio densarum iam nona venit tenebrarum,
Per loca terrarum neq; sol neq; sydus earum
Fulget, vt aspicerent lumina forte parum.
Extitit illa tribus regio tenebrosa diebus,
Defuit his Phœbus tenebrantibus vndiq; rebus,
Terra tamen Gersen vndiq; lumen habet.
Rex ait ad Mosen & Aaron: Si vultis, abite,
Et vestro libate Deo, citius q; redite,
Fœmina cum pueris stent pecudesq; domi.
Alter ait: Cognosce magis, Deus omnia quaret,
Quaret oues, armenta, boues, pueros, mulieres,
Omne decus patria plebs abeundo feret.
Denique nescimus quantum vel quomodo simus,
Quod munus quod opus, quod sacrificare velimus,
Omnia vult Dominus clausa tenere sinu.
A facie nostra Pharao discedite dicit,
Cerno quod Ægypto facitis mala vos inimici,
Amodo nulla Dei dicta referte mihi.

¶ Chroniea illius temporis vnde dicuntur Danai, & quare.

ANno ab Adam, ter millesimo sexcentesimo trigesimo; anno à diuisione linguarū octingentesimoprimo; anno ab imperio Nini, regis Assyriorum, quingētesimo trigesimoquinto; Danaus quinquaginta parricidia vna nocte inter filios fratrum suorum peregit. Vnde post commissa scelera cōfugit ad Argos. Vbi à Sthenelao, Argiuorum rege humanè susceptus, postea eundem regem à regno infideliter expulit, & ipse pro eo regnauit. Ab illo autem Danao, Græci hodie Danai vocantur, & ipsius Danai perfidia sunt notati. Vnde in prouerbiis dicitur; *Timeo Danaos & dona ferentes.* Eodem tempore facta est decima plaga Ægypti, sicut in hoc loco versibus continetur.

Deeima plaga Ægypti.

Plaga venit decima, loquitur Deus ipse deorum,
Finis adest horum, decima veniente laborum,
En faciam signum grande per omne solum.
Omnis in Ægypto primogenitus morietur,
A primogenito regis dolor incipietur,
Omnis homo genitum perdet, & omne pecus.
Per medios feriendo lares ibit paranymphus,
Percutiet primogenitos quos repperit intus,
Prorsus Hebraa domus nesciet illud onus.
Signa tamen secum populus retinebit Hebraus,
In quibus esse meus noscatur homo Pharisaus,
Inter eatq; reus, viuat vbiq; meus.
Signa dabit sanguis hœdi morientis & agni,
Quo iubeo tangi postes habitantis & vngi,
Vt domus a plagis salua sit illa magis.
Ille sit anniculus, maculis incognitus agnus,
Assus, & à populo totus properando vorandus,
Qualiter hunc comedent regula nostra docet.
Subcinctis lumbis sandalia vestra feretis,
Gestantes baculos, agnum propere comedetis,
Azyma, lactucas, tunc comedenda puta.

Allegoria de pascha Domini, & de agno asso.

Est etenim phase, Domini sit transitus iste,
Nescio qua loquimur, edissere mystica Christe,
Vt valeat populus mystica nosse tuus.
Agnus erat Christus, gemino de germine dictus,
Assus, id est passus, moriendo Deus crucifixus,
Assat & hunc populus, dum crucifigit eum.
Ipse caret maculis, quia mundi crimina tollit,
Sanguine nos redimit, quia nos moriendo resoluit,
Frontibus imprimit sanguine signa crucis.
Os agni non comminuetis, Deus inquit,
In cruce dira Dei legimus non fracta relinqui,
Tunc quoq; mors agni vita redempta fuit.
Ægyptus fuit infernus quo carcere tentus
Extrahitur populus, quo mediante redemptus,
Tunc sine fermento viuere iussit eos.
Azyma, pura fides, & mens bene munda notatur,
Zabulus & Pharao tunc in mare pracipitatur,
Eripitur populus, vincit vbiq; Deus.

Omne primogenitum Ægypti occiditur ab angelo percutiente.

Sanguine dum postes mandaret & ostia tingi,
Agnus adest iussus vetitis praceperat igni,
Visio dena reis venit, & ira Dei.
Omne supradictum Deus vno perficit ictu,
Rex primus inuictus, nunc victus vbiq; relictus,
Omne protogenitum perdit in orbe suo.
In medio noctis signato limine postis,
Ecce Deus fortis pertransit, & angelus hostis
Percutit in gladio, verbere, Marte suo.
Primitus interimit primogenitum Pharaonis,
Inde ferit reliquos vbicunq; manent regionis,
Percutit omne domus, mactat & omne ferus.

Pharao dimittit Israel ab Ægypto.

Hac nece sortita, rex obtulit vltro petita,
Vrget & instat discedat vt Israelita,
Ne pereant vita, ne moriantur ita.
Dum Deus hos cedit gens prorsus Hebrœa recedit,
Mutuo vasa petit populus prastanter obedit,
Omne decus regni gens tremefacta dedit.
Israel eiicitur, Ægyptus & expoliatur,
Azyma conficitur quod ab hinc properando feratur,
Inclyta lætitia plebis euntis erat.

Quot annis permansit Israel in Ægypto.

Ductus in Ægyptum populus quem carmine pango,
Bis centum triginta duos ibi manserat annos,
Tempore quo venit, sorte ferente redit.
Millia sexcenta tunc sub Pharaone retenta,
Dicimus exempta, Domini virtute redempta,
Exceptis pueris fœmineisq; suis.

De rege Italiæ Pico, de Danao rege Græcorum, & de prima ficu, de primo caule, de prima oliua, & de aliis rebus mirabilibus.

Tunc erat Italicus sapiens rex nomine Picus,
Regnat apud Græcos Danaus, primaua; ficus,
Nunc fit apud Danaos, caulis apud Siculos.
Iuppiter ecce suas muris cingebat Athenas,
Succedit Cecrops rex, fingens idola scena,
Tunc prior in Creta creuit oliua ferax.
Tunc & Prometheus, qui filius est Atlantis,
Dat statuas hominis humano more meantes,
Et quasi viuentis heris imago fuit.
Promethes primus factus fuit annulus arte,
Quem iubet ex illa manuum consistere parte,
Qua merito digitus nomen habet medicus.
Ille quidem digitus, sub quadam traduce vena,
Respicit ad cordis loculum, qua gemma serena,
Quod virtutis habet cordis in ima ferat.
Annulus ex ferro, primus fuit ad medicinam
Corporis humani ferro prohibente ruinam,
Quum neq; per neruos damna venire sinat.
Mensuras reliquis sub eodem tempore Ceres
Instituit, segetesq; dedit sub falce iacere,
Triticeos cumulos curribus arte ferens.

¶ *Chronica.*

ANno ab Adam, 3690, à diluuio 960, anno à diuisione linguarum, 859, anno ab imperio Nini, regis Assyriorum, quingentesimo nonagesimoquinto, regnante apud Assyrios Scatite rege, apud Sicyonios, Maratho rege, & apud Argiuos rege Triopha; Moses vir Dei, decem antea plagis Ægypto percussa, eduxit Israel de seruitute liberatum, sicut his versibus continetur.

Armatus egressus est Israel de Ægypto.

Israel armatus dimittitur a Pharaone,
Exiit a tenebris laterum cessante labore,
Tristior Ægyptus depopulata dolet.
Armatura Dei mirabilis adfuit illis,
Nube diem claudit, nocturnaq; lucidat igni,
Dux Deus ipse via nocte fit atq; die.

Pharao persequitur Israelem, in curribus & in equis.

Per loca deserti, rubri maris arua sequentes,
Retro vident gentes Pharaonis signa ferentes,
Attoniti populi, turba refert Mosi.
Heu per desertum populum cur perdere vultis?
Nonne erat Ægyptus variis suffulta sepulchris?
Dum pateremur ibi diximus ista tibi.
Ecce Deus noster (Moses ait) opprimet hostes,
Si veniunt post vos currus Pharaonis vt obstent,
Congaudete magis, iam morientur, ait,

Israel transit mare rubrum.

Vox ait ad Mosen, quid clamas territus ad me?
Iam virga mare tange tua, transite per amnem,
Vt via sit populis per mare sicca tuis.
Vir tangit, maris vnda fugit, via sicca patescit,
Stant quasi murus aquæ, virgā maris vnda timescit,
Transit ad hunc populus, transit & omne pecus.
Mane, via dum forte patent, Pharaone vidente,
Insiliunt equites, vestigia prima sequentes,
Totaq; gens regis curribus arma vehit.
Per medias dum miles aquas iam pergere tendit,
Ira Dei succedit ei, meritumq; rependit,
Et iubet vt Mosi virga feratur aquis.
Tange maris fluxus iungantur vt vndiq; fluctus,
Fiat in Ægypto per secula plurima luctus,
Rex cum gente sua, crimina morte luat.

Submergitur Pharao in mari rubro.

Fluctibus æquoreis submersa manus Pharaonis,
Intulit Ægypto gemitum sine fine doloris,
Corpora submersa protulit vnda feris.
Prælia sopita dum conspicit Israelita,
Cernit inaudita, fit ei gens mortua vita,
Plebs bene sortita salua remansit ita.

De aqua Amaren in deserto, vbi castrametati sunt primo loco in deserto.

Gloria cantatur Domino, festum celebratur,
Dirigitur populus, via per deserta paratur,
Nunc ad aquas Amaren castra beata manent.
Astat eis aqua clara satis, sed prorsus amara,
Turba bibit, magis inde sitit, magis optat auara,
Plus populi clamant plusq; sitire parant.
Ipse Deus signo Mosi iubet ordine digno,
Tangat aquas ligno, fiantq; sapore benigno,
Tangit, & ecce venit copia dulcis aquæ.

Israel castrametatur in Elim, vbi sunt duodecim fontes, & septuaginta palmæ.

Nunc abeunt, nihil inueniunt, deserta subintrant,
Conspiciunt palmas in Helim, quasi septuaginta,
Palma nitet pratis, prata rigantur aquis.
Pomis dactylicis, campisq; fruuntur amœnis,
Irriguis cernuntur ibi fontes duodeni,
Lassus & esuriens Israelita venit.
Transit Helim, desertaq; Sin, cessante farina
Esuriunt, metuuntq; famis veniente ruina,
Clamant, ne populum morte perire sinat.
Cur Deus aut Moses nos in deserta vocauit?
Vt quid in Ægypto non nos Deus ipse necauit?
Cur modo nos Moses huc moriendo trahis?
Quando sedebamus super ollas carne refertas,
Qua speciem Cereris regio ditissima præstat,
Tunc potuit saturos ipse necare suos.

Tempora funesta Mosi seductio praestat,
Per loca deserta, tantum tumulatio restat,
Ecce fame morimur, dum sine pane sumus.
Iam Moses & Aaron, dum iurgia ferre nequirent,
Tunc aiunt populo; Requiescat spiritus ira,
Plebs bona vade, sile, nos miseramur idem.
Quid sumus ante Deum? nihil est hic nostra potestas,
Ad Dominum deferte preces, Deus omnia praestat,
Pane potest populos hic satiare suos.
Voce Deus Mosi, populis iurgantibus, inquit,
Iam populi timuere mei sine pane relinqui,
Amodo de coelo pane cibabis eos.
Vespere iam carne ventrem satiabis inanem,
Angelicum panem sumetis ab aethere mane,
Unde satis comedet plebs caritura fame.

De coturnicibus & manna de coelo super Israel.

Iussit, & australis volitat numerosa coturnix,
In mediis castris, capitur densissima turmis,
Mane que de coelis undique manna dedit.
Manna iacet, specie res assimilanda pruina,
Gustus erat simila vel mixta melle farina,
Inde satis comedunt, iurgia cuncta silent.
Dum comedit plebs manna Dei laetissima festo,
Exclamant, mana hu? quod dicimus esse, quid est hoc?
A mana hu, manna, litera nostra notat.

Quo ordine & qua mensura manna comedebat Israel.

Ordine mansura populis erat esca futura,
Nec sine mensura Deus hanc disponere curat,
Nam fuit ambobus fratribus iste modus.
Cuique viro mensura datur non amplius una,
Hanc homo quotidie manducet & ordine sumat,
Haec & in Hebraico dicitur esse gomor.
Dupla, die sexta, datur haec mensura requiri,
Sabbatha nam celebrant, neque tunc licet illud adiri,
Id non computruit quod retinetur ibi.
Si qua dies alia plus iusto manna recludit,
Undique computruit, vermesque putredo refundit,
Iste modus mannae, materiesque fuit
Manna quaterdenis annis durauit Hebraeis,
Hic cibus in coenis ita sufficiebat egenis,
Ne foret esuriens aut famelicus eis.

Cuius formae vel coloris fuerit manna, & cuius saporis.

Manna, quasi coeli ros, album mane resedit,
Ast ubi Sol venit liquefactum prorsus ademit,
Rursus & esca Dei mane refulsit ei.
Praecipitur Moses in vase recondere manna,
Idque reseruari Dominus per secula mandat,
Ut videant homines quos modo mundus habet.
De templo Domini Titus cum Vespasiano,
Manna tulit Domini, Petrus tenet in Laterano,
Fabula non agitur, Chronica vera cano.
Ille cibus Domini tantum durauit Hebraeis,
Donec ab Aegypto iam terra vident Chananaei,
Amodo qua cupiunt terra ministrat eis.

Percussit Moses silicem, & egressa est aqua in Raphidin.

Dum foret in Raphidin, aqua tunc defecit alumnis,
Vir perit atque pecus, nisi flumina det sitibundis,
Plebs male constrata, da pater (inquit) aquas.
Nonne vides quia nulla quies restat pereundis,
Accelera, ne gens pereat, da flumina cunctis,
Per loca sicca magis cur peritura trahis?
Ut quid ab Aegypto populus seductus abiuit,
Nonne fuit melius per pascua vincere Nili,
Ecce siti morimur, potus abundat ibi.
Ira mouet Mosen, populi iurgante caterua,
Quid clamatis (ait) gens aspera, turba proterua?
Quid tibi posse meum? credite posse Deum.
Tunc ait ad Dominum; videor quasi iam lapidari,
Oro, Deus, iubeas vestigia nostra rigari,
Qui populo dederas per mare sicca mari.
Vox ait ad Mosen: propera, procede parumper,
Ecce tuus baculus de saxo flumina rumpet,
Plebs mea tota satis iam satietur aquis.
Dum petra percutitur, mox flumina magna videntur,
Grex simul & populus pariter potare iubentur,
Congaudentque satis dum recreantur aquis.

Iosue pugnabat cum Amalech, & Moses orabat.

Pugnaturus adest Amalech princeps Chananaeus,
Sub duce nunc Iosue populus pugnabit Hebraeus,
Bella videt Moses, quem iuuat ipse Deus.
Erectis sursum manibus dum stat Moseus,
Vincit & exsuperat, victorque videtur Hebraeus,
Depositis manibus fit fugiendo reus.
Rursus ut erigitur diuina manus Mosei,
Israel exsuperat, sed deficiunt Chananaei,
Taliter obtinuit praelia, turba Dei.
Hur & Aaron, tenuere manus sursum Mosei,
Et lapidi cui terga tulit vir stando resedit,
Sic grauitas manuum nulla nociua dedit.
Cuminque suas partes Mosi facit optio fortes,
Solis in occasum Iosue iam percutit hostes,
Arma tulit mane, victor ubique manent.

Quod tempore Iosue Troia coepit aedificari.

Temporibus Iosue, surgunt noua moenia Troiae,
Dardanus & Troius Iouis ambo semine pollent,
Hi duo Troiana moenia prima parant,
Fratribus iis binis noua Troia creatur ab imis,
Undique sublimis fit turribus insita primis,
Militia populis plena superba nimis.
Tempora si regum gentilia commemoramus,
Atreus in Graecis iam tunc regnasse putatur,
Faunus in Italia tunc dominator erat.

¶ *Chronica illius temporis quando data est lex in monte Sinai, qualiter tunc originem habuit regnum Amazonum.*

ANno ab Adam, 4005, à diluuio 1265, anno à diuisione linguarum 1164, anno imperii Nini regis Assyriorum 800: data est lex Mosi in monte Sinai. Eodem tempore ortae sunt mulieres, quae vocantur Amazones, tali occasione sicut hic subscribimus.

Qui-

Quidam Rex Ægypti nomine Vesor, indixit bellum contra gentes, quas tunc vocabant Scythas, à Scythia regione. vbi Scythæ super ipsum regem Vesorem triumphauerunt, & totam Ægyptum cum maiori parte Asiæ obtinuerunt. Tunc duo regii iuuenes à Scythia expulsi, Plimus scilicet & Scolopeius, cum ingenti multitudine, in Ponto & Cappadocia consederunt. Vbi dum vicinas prouincias depopulantur, ipsi omnes per insidias occisi sunt: quorum omnium vxores, exilio simul & viduitate permotæ, repletæ audacia, & fœmineæ fragilitatis oblitæ, masculos suos qui superuixerant, occidunt, & arma occisorum suorum accipiunt, & patriam defendunt. Semel in anno a vicinis suis coitum sumebant, filios masculos necabant, fœminas verò seruabant, dextras mammillas ferro vrebant, ne arcũ in prælijs impedirent. Vnde vocatæ sunt Amazones, id est absque mammilla. Mazon enim mammilla interpretatur. His dictis, ad historiam Hebræorum contemporaneam versifice reuertamur.

Lex Domini datur Mosi in monte Sinai.

De Raphidin, montis Sinai confinia quærit,
Lex Domini manibus Mosi mandatur haberi,
Scripta Dei digito fertur & ore Dei.
Imperat, vt montem nec homo, nec bestia tangat,
Ne moriantur, ait, Moses ea fortiter angat,
Ante Deum voneant veste venire noua.
Montis enim Sinai loca non sunt tangere digni,
Nec licet attingi quæ spiritus ambit igni,
Solus erit Moses cui modo sancta patent.
Quadraginta dies sub nube fuit Mosem,
Tunc didicit quæ post docuit populum Pharisæum,
Solus & absq; cibo perstitit ante Deum.
Scripserat in lapide legalia iura creator,
Cumq; tulit tabulas de montis culmine lator,
Conflatum vitulum repperit arte ditum.
Stat Deus iratus e populo, mortemq; minatur,
Confractis tabulis Moses pro pace precatur,
Vixq; suis precibus viuere turba datur.
Parce precor, parce Deus, iram desuper arce,
Diceret Ægyptus quod eos seduxeris arte,
Vt simul innocuos plaga necaret eos.
Hac prece placatus Deus ipse reconciliatur,
Lexq; reformatur, gens territa lætificatur,
Destruitur vitulus, parcit adista Deus.

De constructione tabernaculi Domini per Mosem.

Cum populis habitare Deus pro tempore venit,
Venit vt instruat, ordinet omnia dogmate cœli,
Vnde tabernaculi forma paratur ei.
Ordine quo fieret, voluit de lege doceri,
Vt valeant inibi Domini responsa mereri,
Aula sacerdotis sacrificantis erit.
Spontaneas vult primitias ibi sanctificari,
Vult aurum Deus, argentum iubet atq; parari,
Gemmarum species ligna Cethina ferent.
Coccus bis tinctus, sea purpura siue hyacinthus,
Byssus, & omne genus lapidum, foris ornat & intus.
Fit quoq; lampadibus balsamus aut oleum.
Pelle hyacinthina sacra tecta teguntur ad ima,
Pelliculis rubricatis sunt tegmina prima,
Thura thymiamata suauis odoris erant.
Annulus & tabula paxillus, vectis & arca,
Vasa tabernacli Mosi sunt dogmate parta,
Porticus adicitur, sanctaq; vela simul.
Onychias lapides gemmarum fulgida forma,
Sacra sacerdotum satis ornamenta perornant,
His non altare, non humorale caret.
Propositos panes, mensam, candelabra, vectes,
Lumina sic holocausta parant altaria vestes,
Ante tabernaclum propitiatorium.
Ænea craticula qua tunc holocausta locabant,
Cortinas atris funesq; basesq; parabant,
Labrum cortina victima multa gerit.
Seruabant vestes vestibula sancta virorum,
Iura sacerdotum qui lege mereantur eorum,
Quiq; vices Aaron obsequiumq; colunt.
Artifices operum Deus instruit atq; laborum,
Sculpero sculptilia species variare colorum,
Intus & exterius glorificare chorum.
Beselehel fuit ille faber de semine Iuda,
Aurea qui dedicit facili disponere cude,
Et lapidum varios mirificare modos.

Filii Leui portant mensam Domini & arcam.

Ara Dei, vel mensa Dei, seu vasa vel arca,
Progenie Leui portantur nomine Cahat,
Sic gestator eat ne sacra tangat ea.
Hæc sacra namq; Dei auili tangunt Pharisæi,
Tactor enim moritur, sed Aaron frater Mosei,
Iure sacerdotum tangit & astat ei.

Filii Gersen portant columnas, & bases & capitella & claues.

Lora tabernacli capitellaq; siue columnas,
Et claues pariterq; bases, & cætera cuncta,
Progenies Gerson lege iubente feret.

Præcepit Dominus a castris eiici omne quod est immundum.

Omne quod immundum per castra videtur haberi,
Imperat à castris Dominus prorsus remoueri,
Nec populo species amodo sordis erit.

Murmurauit populus & multi ex eis ab igne vorati sunt.

More suo linguis populus dat probra malignis,
Supplicijs dignos quosdam cito deuorat ignis,
Cætera pars timuit, conticuitq; sibi.

Maria soror Mosi leprosa facta est.

Plebs ait ad Mosen, cibus hic iam nauseat ore,
Trade cibos carnis, solito nos pascito more,
Optat in Ægypto se modo turba fore.

Postulat à Domino Moses quosdam seniores,
Qui modo clamores portent pariterq; labores.
Murmur enim populi iurgia multa mouet.
Hac prece de patribus statuit Deus ipse prophetas,
Edere iudicia quæ causa petebat & ætas,
Tollere quæ resecat lex ratioq; vetat.
Vnde soror Mosi legitur dixisse Maria,
Non Mosi tantum, sed & istis gloria fuit,*
Nec Mosi soli sunt modo verba poli.
Motus ob ista Deus, vlciscitur in muliere,
Mox elephantia facit illam peste liquere,
Pellitur a castris, digna flagella ferens.
Septima facta dies, Mosi bonitate precante,
Viscera restaurat, caro munda resurgit vt ante,
Vltio digna fuit, lingua superba luit.

Nauseantibus eis manna, venit coturnix.

Dum peterent carnes quia manna nauseat esca,
Ecce coturnicum Dominus quasi flumina præstat,
In medijs castris esca volabat eis.
Tollere præcipitur quantum valet ordine vesci,
Ferre modum nescit populus, nam plura capessit,
Sed caro seruata vermibus esca natat.
Ira Dei mandatur eis dum fulgura dignis,
Millia bis dena, termilleq; deuorat ignis,
Hac vbi plaga venit cætera turba tremit.

Dicit Dominus ad Iosue; noster es, an aduersariorum?

Dum speculatores præmitteret in regiones,
Terretur populus bellorum ferre labores,
Rursus in Ægyptum iam remeare volens.
Motus ob ista Deus, populum mactare minatur,
Ne pereunt homines Moses lachrymando precatur,
Qua prece de cælis gratia paruit eis.

Aperta est terra, & deglutiuit Dathan & Abiron, cum centum quinquaginta senioribus sequacibus eorum, & cum vxoribus & filiis, omnique substantia eorum.

Lis erat in populo, contentio per seniores,
Solus Aaron quia thura Deo referebat odore;
Ante tabernaculum iurgia multa mouent.
Bis centum quinquagenti fuerant seniores,
Iura sacerdotum præsumentes & honores,
In quibus ira Dei sæua flagella mouet.
Dathan & Abiron, præfataq; turba virorum,
Dum dare thura volant præsente manu populorum,
Terra vorauit eos obtinuitq; solum.
Deuorat infernus viuum cœtum seniorum,
Vxores, natosq; suos, famulosq; suorum,
Altus erat saltus, exitiumq; forum.

Murmurauit populus, & percussit è cœlo Dominus, quatuordecim millia & quadringentos.

Murmurat ex more plebs improba, digna dolore,
Commouet a superis Deus æthera, plena furore,
Copia conteritur turba caduca dolet.
Millia bissena, bis mille, quater quoq; centum,
Trecentosq; viros legimus tunc morte retentos,
Cætera plebs timuit quæ sine clade fuit.

Virga Aaron floruit & protulit frondes & nuces in tabernaculo coram Domino.

Curat Aaron, ne murmure plus populus moriatur,
Et petit vt signum Domino perhibente feratur,
Cui magis ante Deum ponere thura datur.
Constituunt virgas totidem quot sunt seniores,
Vt Deus ostendat quis dignior extet honore,
Cui simul incensi gratia danda foret.
Arida virga nuces Aaron cum fronde reportat,
Nullaq; de reliquis miracula virgula monstrat,
Iura sacerdotis florida virga tulit.

Filii Leui portant vasa tabernaculi, & cortinas, & accipiunt decimas, & dant de suis decimis decimas.

Vasa tabernaculi seruat generatio Leui,
Picta colore leui, sacra cortinalia nouit,
Obsequium Domino nocte dieq; dedit.
Suscipit & decimas de fructibus vndiq; terræ,
Vnde solet decimas decimarum rite referre,
Omnia Leuita tunc decimabat ibi.

Murmurante populo in deserto Sin, dedit eis Moses aquam de petra.

In deserto Sin fluuio potuq; carentes
Dum sitiunt, dum iam pereunt, clamant vehementer,
Iurgia dant Mosi prouocantq; multa nimis.
Vox uit ad Mosen, si sentis collige turmas,
Percute in lapidem, fluat alueus vndique vndas,
Inde & iumenta & aqua, turba bibit.
Increpat inde Deus Aaron simul & Mosenm,
Quod quasi motte reip pinum tueantur Hebræum,
Quorum murmur ... ærbus eam.
Tunc iurauit ... quia mo... iurgia quærit,
Regna repromissa nulla ratione videtis,
... mors hic moriturus erit.
Tu quoque dux populi, vel Aaron, non ingredieris,
Per loca deserti peregrina sepulchra mereris,
Hic cum fratre tuo tu moriturus eris.
Vestibus exuitur Aaron virtute superna,
Filius Eleazar vestitur veste paterna,
Vnde sacerdotis nomen onusq; tulit.
Mox vbi nudatur Aaron, in fata vocatur,
Et cadit exanimis, defunctus ad hoc tumulatur,
In deserto Sin, sic meruisse datur.

Murmurante populo multi ex eis a serpentibus deuorati sunt.

Murmure crescente populi, Dominumq; mouente,
Vndique serpentes nimia feritate furentes,
Agmina multa vorant prorsus & absq; mora.

Asina loquuta est ad Balaham prophetam.

Rex

Rex vbi castra Dei Balac vidit agmina læta,
Vt maledicat eis Balabam iubet ire prophetam,
Angelus athleta stans maledicta vetat.
Pergere dum properat Balabam vectatus asella,
Urget & instimulat, stans bestia fixa rebellat,
Et loquitur domino verba timenda suo,
Cadere me noli, tibi seruio prompta labori,
Respice signa poli, caueas obstare furori,
Ense potes Domini percutiente mori.
Erecto capite gladium videt ille minantem,
Si maledicis eis, ait angelus, interimam te,
Si cupias, vade: sed maledicta caue.
Stans super alta senex dum castra beata videret,
Tunc voluit, sed non potuit, maledicta mouere.
Noxia dum voluit ferre benigna tulit.

Chronica illius temporis de regno Argiuorum, & de regno Sicyoniorum, & de morte Mosi.

ANno ab Adam quater millesimo quadragesimosexto; à diluuio, millesimo ducentesimo sexagesimosexto; anno à diuisione linguarum, millesimo centesimo sexagesimoquinto; anno imperii Nini regis Assyriorum, octingētesimo quadragesimoprimo; regnante apud Assyrios decimonono rege Amynta; apud Athenienses verò quarto rege Erichthonio; apud Sicyonios Corace rege decimosexto; apud Argiuos, decimo rege Danao, mortuus est Moses; & loco eius substitutus Iesus, siue Iosue, dux & iudex populi. Et extunc habuit populus iudices, vsq; ad Saul, primum regem Hebræorum. *Cætera de Iosue metra subacta ferent.*

De Iosue filio Naue successore Mosi.

Extremo veniente die vita Mosei,
Dux Iosue famulus Mosi præfertur Hebræis,
Signa triumphantis sæpe reportat eis.
Montis in arce Nabor stetit ante Deum Moses
Monstrat ei Dominus quæcunq; tenet Chananæus,
Omnibus inspectis addidit ista Deus,
Sæpe repromissam populo nunc prospice terram,
Hæc sibi pollicita mea gratia regna reseruat,
Hanc Abraham petiit, hæc tribuetur ei.
At quia iussa Dei tu præteriisse videris,
Mellifluam patriam Chanaan non ingredieris,
Hic vbi stas morere, iam moriturus eris.
Terra Moab fuit hæc, qua mortuus est Moseus,
Signa sepulturæ populus non vidit Hebræus,
Nescio quo corpus transtulit ipse Deus.
Centenos & bissenos iam vixerat annos,
Cum legitur Moses morientibus annumerandus,
Amodo de Iosue scripta legenda patent.

PARTIS QVINTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS SEXTA.

LIBER IVDICVM.

Iosue transit Iordanem sicco pede, & omnis Israel cum eo.

LIttora Iordanis Iosue transire paratus,
Iussit vt arca Dei per fluminis alta feratur,
Dum iubet vt fiat præparat vnda vias,
Vnda fit vt paries, fluuio pro parte tumente,
Altera pars abiit fundo sicco remanente,
Transit vt arca Dei turba secundat ei.
Fluminis ex fundo lapides traxit duodenos,
Et totidem posuit quos abstulit ex alieno,
Vt sacra gesta Dei perpetuentur ei.

Venit timor Hebræorum in omnem terram.

Res volat audita, quia transiit Israelita,
Vndiq; contigua tremuerunt regna petita,
Regum quisque timet ne patiatur idem.

Iosue circuncīdit populum post transitum Iordanis.

Nunc iterum circuncisus narratur Hebræus,
Deniq; plebs obiit quam duxerat huc Moseus,
Estq; nouus populus, quem regit ipse Deus.
Amodo non manna, sed fructibus à regione,
Esca datur populo, vario variamine sapore,
Terraq; melliflua gaudia magna fouet.

Dicit Dominus ad Iosue: noster es, an aduersariorum?

Dux erat in specula dum regna cupit speculari,
Cui datur à Domino procul assistente vocari;
Noster es, aut alius? retulit hic & ait;
Dux ego sum populi qui flumina calcat Hebræi,
Cui Dominus cœli iam regna dedit Chananæi;
Dixit, & ipsa Dei forma refulsit ei.
Dux bonus expauit, quem tunc Deus ore vocauit,
Pronus adorauit, Deus ipse ducem releuauit;
Accelera, Iericho iam capietur, ait.

Raab meretrix saluat exploratores filiorum Israel.

Exploratores dux miserat in regiones,
Hosq; Raab meretrix, placito suscepit honore,
Mortis ab interitu saluat, & arte fouet.
Coccineum pannum, murorum parte tetendit,
In signum populo quo nocte dieq; pependit,
Ne qua morte ream plebs sacra perdat eam.

Arca Domini circunducitur, & cadunt muri Ie-richo.

Dux iubet vt populus vrbem super arma requirat,
Arca Dei Iericho ter ducta quaterq; regyrat,
Dum sonuere tubis, murus ab vrbe ruit.
Irruit vt venit populus, gentemq; peremit,
Sola Raab meretrix sua seq; redempta redemit.
Omne quod in Iericho vixerat, igne perit.
Quicquid habet Iericho mandat Deus igne cremari,
Vir, pecus, & mulier mandatur vbiq; necari,
Aurea vasa Deo iusserat atq; dari.
Vir fuit in populo tunc mandati violator,
Arguitur furti, iussuq; ducis lapidatur,
Ira Dei siluit, paxq; reuersa datur.

Iosue suspendit regem Egi in prælio.

Rex Egi cum plebe Dei dum bella rependit,
Imeruit cum gente sua, casuq; pependit,
Vrbem regalem dux Iosuetus habet.

Terror Hebræorum venit in omnem terram.

Terror Hebræorum loca regna granat populorum,
Copia bellorum gladiis infertur eorum,
Viribus armorum diripuere solum.
Quæ tenet arua mare, properant iam bella parare,
Flumine Iordane veniunt ad prælia mane,
Quotquot ibi reges cisq; citraq; manent.
Obuius extat eis populi moderator Hebræi,
Marte calente Dei cadit omne decus Chananæi,
Omne quod arma vehit suppeditatur ei.

Gabaonitæ veniunt ad Iosue, & decipiunt eum.

Gens Gabaonita, metuens succumbere vita,
Horruit audita quæ fecerat Israelita,
Arteq; mentita se, sua saluat ita;
Dirigit ad Iosue iuuenes hæc verba ferentes;
Respice legatos de longinquo venientes,
Iam summus attriti corde, labore siti.
Calceolos nostros fecit via longa vetustos,
Sunt veteres vtres, & palli arupta vetusta.
In ducis ecce manus omnia nostra damus.
Fœdere pacifico cupimus petimusq; teneri.
Cum populo Domini iubeas nos semper haberi,
Ordine quo petitis (dux pius inquit) erit.
Decipitur populus, quia dum longinqua putatur,
Proxima stat Gabaon, sed pax data non violatur,
Ne gens fraude sua falsa tulisse luat.
Fraude reuelata, plebs imperat illa beata;
Viuant pace data Gabaon, sed perpetuata
Ligna ferat populo, subdita gestet aquas.

Sol stetit à Gabaon, dum Iosue pugnaret.

Rex Ebron, & rex Ierimot, & rex Ierusalem,
Rex Eglon tunc, rexq; Lachis, dum bella pararent,
Castra mouent, Iosue prælia dira dare.
Israel in Gabaon certamine restitit illis,
Tunc pluit a Domino grando permixta lapillis,
Vulnera de cœlis multiplicantur eis.
Regia signa ruunt, populi vexilla secuntur,
Percutit in gladio Iosue, gentes moriuntur,
Vulneribus lapidum corpora plura cadunt.
Sol stetit a Gabaon, fulsitq; per æthera sursum,
Distulit occasum, negat orbi luna recursum,
Dupla fit illa dies, nulla fit ensi quies.
Reges quinque simul vna latuere spelunca,
Extrahit hos Iosue postquam necat agmina cuncta,
In cruce suspensos vulnere perdit eos.
Tunc regem Magedan & regem percutit Iran,
Et reges Eglon, & regem percutit Edron,
In regno Dabir, vir mulierq; perit.
Omnia montana loca, regna capit mediana,
Et reges Sadoc terram tenet vndiq; planam,
Et terram Gerson vsque locum Gabaon.

Ista sunt nomina regnorum, quæ insurgunt contra Iosue.

Hæc contra populum consurgunt climata regum,
Rex Iabin, Assur, Ioab, Eglon, Seromonq;,
Rex Agaz & rex Chanaan venit ex oriente.
Est & ab occiduis gens numerosa nimis.
Venit Amorrhæus, Iebusæus, venit Heuæus,
Rexq; Pheresæus, Cethæus, venit Hethæus,
Ne timeas Iosue, tunc ait ipse Deus,
Mox vbi pugnabis Iosue, reges superabis,
Subneruabis equos, currus (ait) igne cremabis,
Arma tuis populis omnia capta dabis.
Sicut arena maris dum prælia multiplicari
Dux videt, arte pari festinat ad arma parari.
Obuia gentilis copia vita cadit.
His duo deletis, Assur confinia cepit,
Quæ bene munita, populum seseq; recepit,
Cætera quæ cepit rura, cremanda dedit.
Climata Iordanis, maris omnia littora magni,
Terq; decem reges superat, necat, obtinet, angit,
Regnaq; cunctorum, rex, loca, iura, forum,
Desine Musa mea Iosue taxare trophæa,
Bella gigantea manus inclyta gessit Hebræa,
Quis numerare queat, quæ superantur ea?

Iosue moritur, & sepelitur in monte Ephraim.

Congregat ex more Iosue senior seniores,
Regnaq; dinumerat Domini sortita fauore,
Scripta manu Mosi perpetuanda monet.
Innumeris cæsis populis terraq; tyrannis,
Vndecies vixisse decem Iosue datur annis,
Monte sit Ephraim tumba paranda sibi.

Iudas iudicat Israel post mortem Iosue.

Dum cadit in fatum Iosue, Iudas moderatur,
Suscipit archatum populi, iudexq; creatur,

Hostibus

Hostibus ingeritur, pugnat in omne latus.
Percutit australem patriam, facit esse ingalem,
Marte Pheresaeum regem capit in Ierusalem,
Vndique Marte calet, victor vbiq; valet.
Saepe creat sibi turma duces, quibus arma tuetur,
Saepe nouos coluere deos plerunq; merentur
Pondera peccati saeua flagella pati.
Gentiles coluere deos, tetigere puellas,
Idola dum celebrant, gentilia vota reseruant,
Astaroth atque Bahal idola gentis erant.

Reliquit Dominus quinque satrapas Philistinorum, vt experiretur in eis Israel.

Quinque Philistaeos satrapas Deus & Chananaeos
Seruat, vt indomitos per eos castiget Hebraeos,
Sic stimulabat eos dum coluere Deos.
Bella Pheresaeus vel Heuaeus seu Chananaeus,
Sic & Amorrhaeus, Sydonius & Iebusaeus,
Intulit in populum, sic iubet ipse Deus.
Tot mala tentantem plebem pro crimine tandem,
Rex Mesopotamiae bello superauit eandem,
Octoq; plebs annis subdita seruit ei.

¶ Chronica.

ANno ab Adã quater millesimo quinquagesimosexto: à diluuio, millesimo ducentesimo septuagesimo sexto: à diuisione linguarum millesimo centesimo septuagesimoquinto; Anno imperii Nini regis Assyriorum, octingentesimo quinquagesimo quinto: regnante apud Assyrios vigesimosecundo rege Lamphere; Tunc Cadmus Graecas literas sedecim fecit; Apollo etiam cytharam condidit, & artem medicinalem inuenit. Eo tempore orti sunt Theologi, qui de diis falsis carmina composuerunt, vt Orpheus, Musaeus, Linus: tunc etiam finitum est regnum Argiuorum, & translatum ad Medos, vnde fuit Agamemnon frater Menelai, mariti Helenae, quae rapta à Paride postea fuit. Eo tempore erat Othoniel Iudex in Israel, quemadmodum versibus explicamus.

Othoniel iudicat Israel, & eripit eos de seruitute Syriae.

Israel arctatus, Dominum pro pace precatur,
Vir probus Othoniel, iudex in plebe creatur,
Cuius ab officiis pax reparatur eis.
Eripit Othoniel populum, sub rege Syrorum,
Pacis Hebraeorum locus est, finisq; dolorum,
Vnde per omne solum libera rura colunt.

Israel seruit regi Eglon Moabitae per duodecim annos, propter peccata sua.

Dum quadragenus cum pace reuoluitur annus,
Othoniel moritur, iudex ad praelia magnus,
Dedita daemoniis plebs cito lapsa fuit.
Idola quaesita rursus colit Israelita,
Tradit eos Dominus sub Eglon regem Moabitam,
Plebs licet inuita subdita seruit ita.
Annis terdenis plebs improba serua resedit,
Auxilium Domini populo peccante recedit,
Innumeros gemitus turba coacta dedit.
Iam satis attritis parcit Deus Israelitis,
Quos pius & mitis cito liberat à Moabitis,
Tempora pacifica turba caduca sitit.

Aoth ambidexter iudicat Israel, & liberat eos de seruitute Moab.

Surgit Aoth dux in populo, qui saluet Hebraeos,
Pugnat vtraq; manu, gladio turbat Chananaeos,
Interimitq; Moab, qui cruciabat eos.
Portat Aoth sua dona Moab, rex dona ferentem,
Suscipit in thalamum solus solum venientem,
Qui cito transfixum corde peremit eum.
Ostia cuncta domus clausit prius, intus & extra,
Per loca posterius patula salit ipse fenestra,
Et redit incolumis, rex moriendo luit.
Deficiente Moab, cum rege cadunt Moabitae,
Omnia vincit Aoth, regnant satis Israelitae,
Succumbunt gentes in regione sitae.
Pax fuit in populo tunc octoginta per annos,
Saluat Aoth patriam, pelliq; sub ense tyrannos,
Sorte ferente Dei tumba paratur ei.

Sangar iudicat Israel, & liberat à seruitute, vbi quingentos viros vno vomere interfecit.

Erigitur Sangar, iudex recolendus Hebraeis,
Fitq; Philisthaeis cunctisq; timendus Heuaeis,
Quingentos equites vomere mactat eis.

Debora mulier prophetes iudicat Israel, quum esset in seruitute regis Iabin, & ducis eius Sisaram.

Post obitum Sangár, peccasse leguntur Hebraei,
Plebs datur in manibus regis Iabin Chananaei,
Iudicioq; Dei subdita seruit ei.
More suo Dominus lachrymas vidit miserorum,
In torrente Cison hostes deleuit eorum,
Interimit Sisaram, sustulit omne forum.
Dux regis Iabin Sisaram fit, nomine cuius
Nongentos bene falcatos dat in agmine currus,
Annis bis denis plebs ea seruit eis.

¶ Chronica.

ANno ab Adam 4061, à diluuio 2081, anno à diuisione linguarum 1180, anno imperii Nini regis Assyriorum 860, temporibus Deborae prophetissae, ortum est in Italia regnum Laurentum (id est Sabinorum) sub Iano primo rege Italiae. Cui successit Saturnus, à filio suo Ioue illuc profugus. Deinde Picus rex, filius Saturni, qui cognominatus est Stercos, pro eo quod

ipse primus agros stercorauit. Post quem regnauit Faunus, & post eum Latinus; cuius mater nomine Carmentis, nympha, literas Latinas inuenit. Latinus autem publicauit eas, & authorizauit.

Sisaram dux regis Iabin victus fugit ad ostium tabernaculi Domini, sub pallio fœminæ absconsus, quæ transfixit eum per tempora, & ibidem mortuus est.

Debora tunc mulier legitur vixisse prophetes,
Iudicis officio dum regit ordine plebes,
Sub palma quadam fœmina sola sedens.
Illa virum Barach, Domino mandante, vocauit,
Et iubet vt populum disponat ad arma parari,
Neptalim & Manasses arma parabit, ait.
Sic in monte Thabor iubet agmina sancta locari,
Promittens Sisaram cum gente sua superari,
Omne decus Iabia imperiiq; sui.
Ante virum Barach Sisaram certamine plexus,
Et profugus latitans mulieris veste retectus,
Tempore transfixum fœmina perdit eum.
His ita destructis Domini virtute tyrannis,
Pace bona quadragenis populus manet annis,
Vota refert Domino turba redempta suo.

Traditur populus in seruitutem, & liberat eum Dominus per Gedeonem.

Pax annis quadragenis quia venit Hebreis,
Rursus iussa Dei male despiciunt Pharisei,
Et quasi sæpe reis pœna resurgit eis.
Sub Madianitas tradit Deus Israelitas,
Prælia mortifera veniunt grauius repetita,
Octo gemens annis plebs ea seruit ita.
Dux oritur Gedeon, cuius decet acta notari,
Subditus est Domino. Dominus iubet arma parari,
Dimicat in Madian, rex ab honore cadit.
Qui stando potauit aquas, ad bella vocatur,
Quiq; iacendo bibit, Deus imperat abiciatur,
Tercentum iuuenes stare bibendo videt.
Nec tamen hi pauci certaminis arma tulere,
Ardentes ad bella faces buccinasq; dederunt,
Sicq; triumphantes plena tropæa ferunt.
Salmana, cum Zebee, tunc in bello ceciderunt,
Tunc quadragenis annis cum pace fuerunt,
Temporibus Gedeon regna quieta regunt.
Vxores de more fouens Gedeon adamauit,
Septuaginta quidem natos Gedeon generauit,
Copia natorum prælia dira trahit.

Abimelech filius Gedeonis iudicat Israel.

Natus ab ancilla fuit Abimelech Gedeonis,
Iudicat hic patriam, loca, iura tenens regionis,
Iudicium populi cum feritate colit.
Germanos necat ille suos supra memoratos,
Ipseq; post pauca rex a muliere necatur,
Dum iaciens lapidem vulnerat illa caput.
Vulnere dum moritur, seruum rogat vt iuguletur,
Ne tantum dominum mulier mactasse putetur,
Neve suum perdat regia fama decus.

De eodem Abimelech, filio Gedeonis spurio.

Viribus Abimelech Domini moderamine fractis,
Et tribus in populis annis cum pace peractis,
In populo Tholam culmine summus erat.

Post Tholam succedit Iahir, & iudicat Israel.

Tholam bis denis annis sua fata peregit,
Successit Iahir iudex, populumq; subegit,
Hic annis totidem regna paterna regit.
Ter denos natos Iahir genuisse putatur,
Quos asinis numero paribus vectasse notatur,
Totaq; tunc populi turba fauebat eis.

Thola iudicat Israel.

Tempore quo Thola iudex in patribus extat,
Vicerat Antheum manus Herculis arte palæstra,
Et Troianorum vastat in orbe solum.
Nunc regnat Laomedon, aries fert velleris aurum,
Theseus indomitum pugna perimit Minotaurum,
Quis Minotaurus erat, sub breuitate feram.
Natus regina fuerat, seruiq; coquina.
Semper amant crimen sui hic, actorq; ruina,
Tempora pacifica nulla manere sinens.
Eius erant gesta, ludos agitare palæstra.
Actaq; funesta tribuit sua iura molesta,
Moreq; carnificis sæuus atroxq; fuit.
Aurea Troianis dum vellera protulit agnus,
Fama per omnia climata prodita, prodidit agnum,
Inuidia Siculus Iason ademit eum.
Nunc Agamemnonis fit Græcia subdita soli,
Atreus hunc genuit, quem regem diximus olim,
Tollit apud Siculos vndiq; iura soli,
Italicum legimus nunc regna tenere Latinum,
Tuscia thura deis legitur hunc edere primum,
Vnde satis late nomina Tusca patent.

Thola iudicat Israel, & Latina litera & lingua fit in Italia.

Dum iudex Thola fit in Israel ille propheta,
Lingua Latina venit, fit litera dante poeta,
Verba loqui Græca iam noua lingua vetat.
Sola per Italiam fuerat tunc litera Græca,
Gramma nouum tribuit Latius rex atq; poeta,
Tullia rhetorica, limat & atra vetat.

Traditur populus in seruitutem Amon, quem tandem liberat iudex eius Iepthe.

Dum moritur Iahir iudex populi Pharisæi,
Spernunt iussa Dei, similes fiunt Chananæis,
Astaros & Baalim thurificantur eis.
A Domino traduntur Amon simul Israelita.
Ter quoq; sex annis dominantur eis Amonita,
Et reliqui regum sæua flagella ferunt.
Clamor in excelsis lachryma gemitusq; frequentes
Cum prece placatum reuocant Dominũ miserentem,
Missaq; de cœlis pax reparatur eis.
Erigitur Iepthe iudex patria Galadites,

Terri-

Terribilis,fortis,qui nascitur ex meretrice,
Illeq; fert populi cum probitate vicem.
Interficit Amon regem,superans Amonitas,
Restituit legem Domini,fouet Israelitas,
Sex annis populum saluat & auget ita.

Abessam fit iudex in Israel.

Nunc venit Abessam iudex,vir Bethlehemita,
Paceq; fortita saluat bene regna petita,
Omnia defendens in regione sita.
Ter denos natos datur Abessam genuisse,
Et totidem numero natas pulchras habuisse,
Annis septenis iura paterna regit.

Angela iudicat Israel.

Venit & Angelan iudex,tutor regionis,
Hic legitur genitus de sorte tribus Zabulonis,
Post annos denos fertur & ipse mori.

Abdon iudicat Israel.

Nunc veniens Abdon,cunctis moderatur Hebrais,
Filius est Helba,contrarius est Chananais,
Annis octo Dei terra fauebat ei.
Iste quater denos proprio de semine natos,
Protulit,& recipit per eos totidem generatos,
Quot asinis totidem ducere sæpe solent.

¶ Chronica illius temporis, de rege Troianorum Laomedonte,& de Agamemnone rege Græcorum, & de Samsone fortissimo,& Hercule.

ANno ab Adam 4080, à diluuio 1300. anno à diuisione linguarum 1201. anno imperii Nini regis Assyriorum 877. rapta est Helena à Troianis: vnde Troia decem annis obsessa periit. Menelaus Helenam vxorem recepit. Æneas profugus, ingressus Italiam, Latini regis filiam Lauiniam vxorem accepit: de qua reges Albanorum, & postea Romanorum originem habuerunt. Reges etiam Francorum, siue Franconum, id est Teutonicorum, ab eisdem Troianis, per aliam lineam originem trahunt: sicut in sequentibus suo loco plenius (autore Deo) dicemus, quum de causis Romanorū tractabimus. Samson autē & Hercules sub tempore Troianorum, pares ætate & fortitudine fuisse dicuntur, qui etiam ambo fraude fœminea perierūt, Samson per Dalilam vxorem suam, opio potatus, & rasus, cæcatus est à Philistæis: Hercules verò per Deianiram vxorem suam tunica toxicata indutus, tanquam cera ad ignem dicitur liquefactus. hoc autem ei fecit vxor ad vindictā, pro eo quòd ipse adamauerit puellam venustissimam nomine Hialam. Seruus autem missus ei ab vxore cum prædicta tunica, vocabatur Lyca. Eo tempore, terra quæ hodie dicitur Italia, vocabatur Græcia maior. Notandū est, quòd Æneas Troiam dicitur prodidisse, & ipse necromanticus fuit, vxoremque suam diis immolauit, nomine Creusam, filiam Priami matrem Ascanii. tempore destructionis Troiæ, regnum Laurentum, id est Sabinorum, cessit in Latium, regnante Latino Syluio, iudicante Hebræos Samsone. Tunc erant aurea secula, sine turbatione bellorum, sub planeta Saturno. Sed Romanorum inchoante regno, venerunt tēpora bellicosa, & ferrea ætas. Nunc ad Hebraicam historiam reuertentes, gesta Samsonis suppositis versib. largius explicemus,

Samson fortis iudicat Israel, & liberat eum à seruitute Philistinorum.

Rursus apud Dominum grauiter peccant Pharisæi,
Vnde Philistæis populi traduntur Hebræi,
Temporibus longis suppeditantur eis.
Turba quater iam passa decem defleuerat annos,
Quum fortis Samson oritur,vir robore magnus,
Filius est Manuhe,corde manuq; potens.
Ille Philistæos affligens Pharisæos,
Sæpe iubente Deo fertur superasse trophæo,
Mox è giganteo Marte retundit eos.
Pugno Samsonem legimus mactasse leonem,
Cuius & ipse fauum mellis suscepit ab ore,
Mortua dum sicca bestia tota foret.
Ille Philistæam quæ tunc erat in regione,
Suscepit vxorem patre non præbente fauorem,
Illud enim Moysi lex inhibere solet.
Terq; decem numero legitur mactasse virorum,
Ex Ascalona, spoliumq́; recepit eorum,
Vxeriq; sua dederat ante thorum.
Vulpibus inuentis tercentum,tempore venti,
Ignibus accensis caudas ligat,arte retentis,
Concremat & segetes quas inimicus habet.
Arboribus,domibus,pariter cum messe crematis,
Vineis deuastatis,vel ab igne voratis,
Damna vident populi magna,dolentq́; satis.
Terra Philistina,montanaq; parte marina,
Vndiq́; festinant tantam punire ruinam.
Vxor & ipse pater perditur,ipse latet.
Sub petra latitabat Ethan,coguntur Hebræi
Reddere Samsonem, quia damna dedit Chananæis,
Quæritur in petra,sicq; loquuntur ei,
Nonne Philistæi penitus dominantur Hebræis?
Cur dominis inferre tuis non damna vereris?
Reddere te volumus,quod crucieris eis.
Ille differt necem,patiarq; ligari,*
Me vinctum deferte virum post hac cruciari,
Munda manus vestra sic remanebit,ait.
Samson vt arripitur,populo plectente ligatur,
Funibus arctatur.deducitur vt perimatur,
In medio campi hostibus ipse datur.
Viribus argutis,cito prospicit ille salutis,
Vincula nexa cutis leuiter validissima rupit,
Mandibulas asini vidit,easq; tulit.
Osse Philistinos populos mactans asinino,

Plus quam mille viros occidit in agmine primo,
Nec fuit omnino corde leone minor.
Quum labor exigeret iuuenem pugnando sitire,
Postulat à Domino fluuium quemcunq; venire,
Quo reparat vires dummodo pugna silet.
Vt satiet ventrem satis inuocat omnipotentem,
Ex asini dente recipit fontem venientem,
Vir sedit atq; bibit sic recreatur ibi.

Samson portat super humeros suos portas vrbis Gazæ.

Ingreditur Gazam dum cum meretrice moratur,
Porta suburbana pessundatur atq; seratur,
Insidia latitant perdat vt ipse caput.
In medio noctis vir tollit limina postis,
Et cum poste simul sublatis vndique portis,
Portas eas tergo montis ad alta suo.

Dalila vxor Samsonis insidiatur viro.

Suscipit vxorem Samson, cui Dalila nomen,
Dalila Samsonem superauit & abstulit omen,
Nata dolis mulier semper iniqua sonet.
Munere corrupta coniux stans Dalila nupta,
Dum videt in lucta iuuenem certamine ducta,
Plurima blandita verba ferebat ita;
Non decet vxores (ait) ignorare maritos,
Ne variis animis vexentur amore petito,
Conscia mens maneat prorsus vtrinq; cito.
Qua virtute viros tantos tua dextera vicit,
Vnde sit hæc virtus, ego nescio Dalila dicit,
Indicet vxori mens tua (quæso) mihi.
Retulit huic; Si neruiciis me forte ligares,
Funibus extinctum me viribus ipsa probares,
Et virtute parem me tibi forte dares.
Præparat insidias mulier pro morte latenter,
Vincula disrumpit Samson, connexa potenter,
Vt lactus vt euadit qui latet hostis abit.

Querela lethalis Dalilæ, qua vir eius Samson deceptus & excæcatus fuit.

Dalila suspecta thalamo de nocte recepta,
Quærere non cessans, iterum meditatur inepta;
Vrget vt illa magis, vir simulator ait:
Fune nouo triplici, si fortia membra ligentur,
Prorsus vt alterius hominis connexa tenentur,
Dicta probans mulier, vincula rupta videt.
Ordine subtilis mulier prostrata cubilis,
Quomodo vinciri valeat blandita requirit,
Dictaq; fortiter fertur ab ore viri.
Si crines capitis septem filo loqueabis,
Et clauo retinente solo filum religabis,
Viscera debilia victaq; membra dabis.
Mox vbi tam illos filis ligat illa capillos,
Nexaq; paxillo ponit, vir diripit illos,
Victa dolosa dolo concidit illa solo.
Importuna tamen mulier non desinit, ausa
Quærere qua lateat sub eodem robore causa,
Orat & irrepit, nocte dieq; petit.
Gutta cauat lapidem, mulier blandita maritum,
Frangit & innitum fera pessima fraude petitum,
Arte capit dirum fœmina blanda virum.
*Exprimit * et vera Samson quæ pectore celat,*
Et sine cautela mens infatuata reuelat,
Viribus vt careat qui modo fortis erat.
Dicit ei: Nazarei seruantur Hebræi,
Radere cæsariem spernant omnes Pharisæi,
Hæc de lege Dei iussa parantur eis.
Robur inesse meis tribuit natura capillis,
Qua cito deficiet si forcipe tondear illis,
Tunc similis puero viribus (inquit) ero.
Hic vbi respondit, mulier responsa recondit,
Pocula dat opis, dormit vir, fœmina tondet,
Euocat insidias, quæ prius intus erant.
Arte soporatus capitur, manibusq; ligatur,
Lumine priuatur, deducitur, expoliatur,
Eiciturq; foras, voluat vt ipse molas.

Samson deiicit aulam & templum dei Dagon, vbi moritur ipse, cum omnibus Philistæis.

Scribitur, in Gaza tunc aula fuisse rotunda,
*Sarcina cuius erat media * stante columna,*
Gensq; Philistæa sæpe resedit ea.
Quumq; recreuissent Samsone molente capilli,
Gaudia festiua reparant communiter illi,
Et simul ante Dagon prandia magna colunt.
Sic vbi conueniunt tria millia forte virorum,
Vxores puerique simul, famulique suorum,
Idola sana coluat, præbet & esca forum.
Ladere Samsonem princeps iubet ante Dagonem,
Astaroth & Babalim multo venerantur honore,
Saltat eis cæcus, statq; columna secus.
Gens erat immunda, medio fuit alta columna,
Hanc vbi pessundat Samson, cadit aula rotunda,
Vnde cadente domo, concidit omnis homo.
Hos vbi deleuit, plebs sacra redempta quieuit,
Annis viginti iudex prius ille resedit,
Iudiciumq; Dei lege fauente dedit.

Chronica illius temporis, de Hippocrate, & de Pelope rege Græcorum, & de Italo rege Italiæ, & de Hercule atque Samsone, & de prima galea in Sicilia visa super Pharum.

Dũ moritur Samson Hippocras viget orbe superstes,
Cuius ab antidotis tollunt medicamina pestes,
Attamen in medicis primus Apollo fuit.
Græcia tunc Pelopem Danai de semine regem,
Sumpsit & accepto ab Athenis sub Ioae legem,
Italus Italiæ rex, modo regna reget.
Vna fuit quondam Samsonis & Herculis ætas,
Formaq; consimilis Varrone canente poeta,
Sors mala fœminea, fraudis vtrunq; necat.
Vna fuit virtus, & gesta coæua duobus,
Fertur & ambobus vnum fore corpore robur,
Dissimilis regio, dissimilisq; locus.
Condita Carthago tunc à Didone putatur,
Æmula Romanis quæ post inimica paratur,
Prælia dum quærit sub Scipione perit.

Tunc

Tunc Siculo coniuncta Pharo fit prima carina,
Et super aequora praelia regia sunt modo prima,
Tunc agilis Siculis prima galea fuit.

¶ Chronica illius temporis de regno Sicyoniorum, & de aliis causis.

ANno ab Adam 4279, à diluuio 1375, à diuisione linguarum 1274, anno imperii Assyriorum millesimo, rege vigesimo nono, Oneo imperante apud Assyrios; Rege etiam Atheniensium quarto Mesanto, regnante in Latio Ænea Syluio, filio Posthumi Faunii, filii Lauiniæ: Eli sacerdote iudicante Israel, regnum Sicyoniorum defecit, quod octingentis annis vel amplius durauerat.

De Heli sacerdote Domini in Silo, & de origine Samuelis.

Iura sacerdotum Domini dum possidet Heli,
Helcana de Ramatha pater efficitur Samueli,
Anna prius sterilis fit pia mater ei.
Vouerat hunc Domino materq́ paterq́ fidelis,
Traditus est Heli, placet obsequium Samuelis,
Seq; puer Domino nocte dieq; dedit.
Fertur & in Silo tunc foederis arca fuisse,
Cuius ad obsequium Samuel puer editus ipse,
Ante Deum sabaoth veste vtebat ephod.

De duobus filiis Heli sacerdotis, sacrilegio luxuriæque deditissimis.

Tunc natos habuisse duos datur ille sacerdos,
Ordine presbyteros, auidos, luxuq; proternos;
Ophni cum Phinees ad scelerosa celer,
Ante domum Domini scortum pepigere latenter,
Victima dum colitur, crudam rapiunt violenter.
Saepe minus coctos diripuere cibos.
Propositos panes rapiunt hinc inde frequenter,
Quolibet alueolo carnes rapuere tridente;
In templo Domini regula nulla fuit.
Presbyter insipiens populum parit insipientem,
Ipseq; lege carens populum dat lege carentem,
Despicitur vita desipientis ita.

Prophetia & visio silent, propter peccata, & Deus parat hostem contra Hebræos.

Ira super populum scelerosum venit Hebraeum,
Vnde Philistaeum Dominus vocat, vrget Eneum,
Vt quasi morte reum depopuletur eum.
A facie Domini tunc proiiciuntur Hebraei,
Somnia non veniunt, neq; visio fit Pharisaeis.
Fit Deus omnipotens nunc alienus eis.

PARTIS SEXTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS SEPTIMA.

SAMVEL.

NOcte quiescenti sacra vox loquitur Samueli,
O Samuel, Samuel: vocem puer aestimat Heli,
Prouidus exiliens, concitus astat ei.
Dicit ei senior, non hac ego voce vocaui,
Esse magis Domini vocem prius ipse notaui,
Vade puer dormi, vade, magister ait.
Terq; quaterq; Dei vox insonuit Samueli,
Et totidem vicibus puer ipse excurrit ad Heli,
Ignorabat enim quis loqueretur ei.
Dicit ei senior: Si plus hac voce vocaris,
Non venias ad me, respondens ipse, loquaris;
Audio te Domine, praecipe quaeso magis.
Voce reuertente, dum sumeret ille soporem,
Sermo Dei redit, Domini moderatus ab ore,
Dicta senis doctus, nunc puer apta monet.
Dicit ei Dominus, Verbum loquar, ô puer audi,
Quisquis id audierit tunc vtraq; tinniet auris.
Suscipe, ne timeas dicta referre mea.
Omne malum quodcunq; loquar veniet super Heli,
Nam pueros cohibere suos legemq; tueri
Noluit, a populo nunc abolendus erit.
Ipse ruet, natiq; sui gladio perimentur,
Et populo mea plaga venit, passim morientur,
Qui non corripuit corripietur, ait.
Mane senis sancita Dei puer ipse reuelat,
Clausa tenens audita senex pro tempore celat,
Quippe timor Domini pectore magnus erat.

De plaga Philistinorum, quæ venit in populum Domini, tempore Heli sacerdotis & filiorum eius Ophni & Phinees.

Arma Philistaea dum rura premunt Pharisaea,
Plebs cadit ense rea, gentes habuere trophaea,
Iudicio Domini bella parantur ea.
Millia bis bina de plebe cadunt resupina,
Quam Deus inclinat, damnat, premit, vrget ad ima;
Ne mala quae celebrant amodo stare sinat.
Turba reuersa domum plangit cecidisse colonum,
Miraturq; Deum se non habuisse patronum,
Rursus ad arma volant, bella referre volunt.
Vnde die quarta clamant, Portemus & arcam,
Presbyteros portare duos hanc inde coarctant,

Ophni cum Phinees hanc super arma ferent.
Ad loca bellorum venit omne decus populorum,
Voce, tuba, trumba, clangor resonabat eorum,
Immodicus strepitus concutit omne solum.
Arca Dei prima præcedit & agmina minat,
Terra Philistina timet à reboante ruina,
Undiq; conuenit, cordeq; fracta gemit.
Quid faciemus, ait? venit Deus ille Deorum,
Tutor Hebræorum, deuastator regionum,
Venit & arca Dei, nemo resistet ei.
Attamen ô satrapæ, fortesq; resistite gentes,
Cordeq; surgentes gladiis exponite mentes,
Ob peccata sui plebs ea sæpe ruit.
Agmine congressi pugnant certamine plexi,
Arca Dei cecidit, populus dans terga recessit,
Et duo presbyteri primo necantur ibi.
Ter decies millena cadunt pauciq; relictis,
Arca Dei capitur, populus in sanguine victis,
Ducitur ante Dagon arca Dei sabaoth.

Arca Domini capta est à Philistæis, & posita ante deum Dagon, & vir quidam venit de prælio nuntiare hæc sacerdoti Heli.

Vir pereunte tribu remanens sub sanguine viuus,
Vulnere passiuus, currendo redit fugitiuus,
Aspersus cinere gesta caduca refert.
Ante fores templi tunc sede resederat Heli,
Vir miser astat ei, senior per singula quærit,
Quis sit, & unde venit, quæ noua facta gerit?
Ille refert, misera populi male, prælia parta,
Et natos cecidisse suos, vbi decidit arca,
Omne decus populi prorsus & arca ruit.
Tactus ab introrsum senior cadit ipse retrorsum,
Confracta ceruice cadens frangit quoq; dorsum,
Victa senis vita fata coæquat ita.
Annis centenis minus vno vixerat Heli,
Iura sacerdotum Deus ipse dedit Samueli,
Amodo prospiciam quid facit arca Dei.

De plaga Philistinorum qui tenebant arcam Domini captiuam, & de casu Dagon.

Vrbs erat Azotum famosa, caput regionis,
Qua fuit arca Dei pedibus subiuncta Dagonis,
Quem pro rege poli gens Chananæa colit.
Mane Dagon cecidit, releuat gens praua iacentem,
Rursus mane cadit, destruxit & arca cadentem,
Nanq; Dagon capite stat manibusq; carens.
Mittit in vrbe Deus varios per viscera morbos,
Misit eis morbos, dedit Ileon, atq; tenasmon,
Natibus egreditur longaon absq; loco.
Anus & ex talis coxa refricante pependit,
Intumuit, crepuit, putruit, mortemq; rependit,
Ista Philisteis intulit arca Dei.
Omnis homo turget generalis plaga perurget,
Deficiunt turbæ, clamant vehementer in vrbe,
Exeat arca Dei ne moriamur ei.
Tollitur, eiicitur, circumq; per arua refertur,
Inde magis moritur populus, sub peste repertus,
Intus & absq; domo, clade necatur homo.
Fertur in Accaron, clamant magis Accaronitæ,
Tollite vos arcam, discedite, prorsus abite,
Quod sibi vult Dominus, non retinere licet.
Altera plaga Dei patriam vehementer ademit,
Muribus innumeris segetum vastatio venit,
Vir mulierq; gemit, fructus & herba perit.
Conueniunt satrapæ, recolunt hinc inde dolores,
Venit & ariolus necromanticus à regione,
Qualiter arca foret concilianda, monens.
Accipiunt vaccas fœtas, plaustroq; subartant,
Detentis vitulis imponunt desuper arcam,
Vt videat populus quid facit inde Deus.
Si rectas peragrando vias discesserit arca,
Creditur hæc plaga Domini pro vindice parta,
Si cæcus arua capit, non Deus ista facit.
Attamen hinc arcam vacuam dimittere nolunt,
Munera non parca, capsa retinente reponunt,
Nam placare Deum, dona ferendo volunt.
Quot retinent vrbes, totidem fabricantur & ani,
Ex auro mundo fiant vt munere sani,
Et totidem mures construere fabri.
Procedunt vaccæ vestigia recta sequentes,
Israel aspiciens videt vaccas venientes,
Prospicit & recipit, gaudet, eacq; tulit.
Intus & exterius videt, & considerat arcam,
Absq; sacerdote subito fit victima vacca,
Confringunt currum, conficiuntq; rogum.
At quia tam temere, Domini sacra nuda videntur,
Ira mouet Dominum cuiusq; perire merentur,
Vnde datur populis inclyta plaga nimis.
De Bethsamitis quos tunc peccasse notauit,
Vna decem decies seniores plaga necauit,
Sed de plebe magis copia damna trahit.
Millia quinquaginta Deus de plebe peremit,
Quumq; videt populus quia tot commoti ademit,
Dixit & ingemuit, quid faciemus ei?
Inde vocant homines habitantes Cariathiarim,
Dicentes, Arcam Domini, misere Philistim,
Tollite vos arcam, vos teneatis eam.
Gauisiq; ienes, cunctisq; Cariathiorinta,
Suscipiamus eam, dicunt, reuerenter adite,
Suscipit hanc Minadab, vir bonus à Galaad.
Filius Ammadab Eleazar sanctificatur,
Sub quo custode nunc arca Dei teneatur,
Sic requies populo, vitaq; salua datur.
Arca Dei capta quum septem mensibus esset,
Vltio magna Dei dedit hanc remeare necesse,
Quum redit in patriam glorificata suam.
Reddit vota Deo populus de corde sereno,
Proiiciuntq; deos quoscunq; tenent alienos,
Astaroth & Baalim comminuuntur eo.

Populus Israel petit regem à Domino, per Samuelem.

Postulat à Domino populus pro iudice regem,
Qui neq; iusta neget, neq; spernat viuere lege,
Qui sit Hebræorum iu, populumq; regens.
Hæc ita dum quærit, iubet hunc Deus ante doceri,
Quis sit honor regis, quod onus, quis fastus haberi,
Hæc sibi si populus vult, Deus (inquit) erit.

Samuel prænunciat populo omnia iura regis futuri.

Iura dedit Samuel regis relegenda futuri,

Et species onerum populi, quæ sunt habituri,
Imputet ipse sibi, si qua petita luit.
Rex faciet populum regales ducere bigas,
Instituent equites procurrere sæpe quadrigas,
Atq; tribunales centuriosq; pares.
Regis aratores faciet portare labores,
Eius messores erites feruente calore,
Grana feretis ei sæpius ante fores.
Constituet fabros qui iugiter arma parabunt,
Instituet iuuenes, sua qui vineta putabunt
Et reliquos homines, qui sibi ligna dabunt,
Rex vnguentarias vestras faciet sibi natas,
Focarias & panificas de more vocatas,
Regis ad obsequium nocte dieq; datas.
Tollet oliueta vinetaq; ruraq; terræ,
Insolitas operas faciet vos sæpe referre,
Libera quæ nunc sunt corpora, regis erunt.
Rex faciet segetes pro velle suo decimari,
Vtraq; vestra sibi sub eadem lege locari,
Atq; suis famulis dispensanda dari.
Ancillas seruosq; tuos rex vndiq; tollet,
Ipse boues asinosq; tuos hinc inde resoluet,
Vt faciant opera quæ iubet ille sua.
De gregibus vestris decimas sub canone tollet,
Iuraq; tunc populi, rex in sua iura reuoluet,
Vos faciet seruos posteritate suos.
Omnia præfata de rege, scias tibi data.
Si qua molestia tibi fuerunt sub rege parata,
Tu tua facta luas, non ego frango rata.

¶ Chronica.

ANno ab Adam 4389, à diluuio 1210, à diuisione linguarum 1109. anno imperii Assyriorum, 1100, regnante Rege Derzilo apud Assyrios; Samuel iudicante Israel, Saul factus est primus rex Hebræorum, & ex tunc prophetæ & reges fuerunt in Israel. Nunc ad historiam Hebraicam versificè reuertamur.

Placuerunt populo omnia quæ prædixit Samuel de rege futuro.

Israel vt dicit regalia debita fisci,
Iura placent populo, regem petit & bene gliscit,
Clamat & in cœlum, postulat ante Deum.

Saul cum pasceret asinas, electus est in regem Israel.

Vir de plebe Dei rex erigitur Pharisois,
Germine Beniamin, vnctus manibus Samuelis,
Saul, pascens asinas, formaq; grandis et.
Ex humero sursum præcelsior extat Hebræis,
Filius astat ei Ionathas infestus Heuæis,
Terra Philistæas tota resistit ei.

De rege Amon, qui ab vnoquoque viro Hebræo quærebat tollere oculum dextrum pro tributo.

Rex etiam feruebat Amon super Israelitas,
Nam dextros ab eis oculos vult rex Amonita,
Territus hinc populus stat periturus ita.
Prima nouo regi fuit hæc oblata querela,
Dum foret in Galaad, vbi regia iura reuelat,
Planctus ibi populi tunc pereuntis erat.
Rex sedet iratus, plebs vndiq; tota vocatur,
Vndiq; mandatur, esto vulgus ad arma paratur,
Nemo domi remanet, nemo vocatus abest.
Colligit ex populo tria millia mixto virorum,
Ter decies mille peditum inde meliorum,*
Impetus illorum terruit omne solum.
Mane sub aurora, Dominum Saul pronus adorat,
Dum populus Domini festinus ad arma laborat.
Victus Amon cecidit, terra perusta luit.
Laus noua fit regi, nouus est, noua magna peregit,
Hostibus extinctis hostilia regna subegit.
Turba fauet regi, qui nouo regna regit.
Saul redit in Galaad, populus victor comitatur,
Rursus & erigitur, solium regis renouatur,
Qui fuit in specie rex, modo cuncta tenet.
Viuat rex, viuat, clamat bona plebs rediuiua,
Tempora prosperrima, sub eo sunt omnia diua,
Quilibet in patriam glorificatus hiat.

Saul eligit sibi de populo tria millia virorum.

Electos de plebe viros tria millia regis
Turba dedit, quos tunc cum rege manere coegit,
Obsequio regis quilibet arma vehit.
Pars in monte Bethel cum rege manere leguntur,
Pars manet in Gabaat, Ionathæ qui voce reguntur,
Cætera pars populi vult habitare domi.

Ionathas facit assultum in Philistæos solus cum armigero suo.

Castra Philistæa quæ demoliuntur Hebræa,
Dum videt in Gabaat Ionathas, capit inde trophæa
Et grauiter perimens expoliauit ea.
Fama volat, Saul & Ionathas ad prælia cincti
Diripiunt, perimunt, fortissima castra Philistim,
Vnde Philistæi congrediuntur eis.

Philistæi mouent super Israel, decem millia curruum, & sex millia equitum, & peditum non erat numerus.

Ter decies mille currus de gente parantur,
Bis equitum tria millia nunc ad bella vocantur,
Sicut arena maris cætera turba salit.
Israel vt didicit quia gens furibunda veniret,
Distulit exire, sataguntq; latenter abire,
Vndiq; delituit plebs fugitiua silens.
Nunc in cisternis populus latet atq; cauernis,
Vir cubat in puteis, latebras magis optat auernas,
Quam periturus erat, dum latitare queat.
Agmina sancta quidem quæ rex adduxerat idem
Delituisse videt, fuerant quæ fortia pridem,
Quæ pereunte fide Saul metuebat idem.
Sexcenti de plebe viri cum rege manebant,
Qui soli pro lege poli tunc arma ferebant,
Solaq; de cœlo spes refouebat eos.

In toto Israel non erat gladius, pręter gladium Ionathæ & gladium Saul.

Non erat in toto gladius vel lancea regno,
Ferrarius ve faber, nec homo qui pertet emendum,
Solus cum Ionatha rex gladiatus erat.
Terra Philistaa ferrum fabricabat Hebrais,
Nec licuit fabricare domi cunctis Pharisais,
Ne genus armorum forte daretur eis.
Vomer & ascia, sarcula, rastula, siue ligones,
Furcula, runcula, falx, sica defuit, & pugiones,
Omne genus ferri vendidit hostis eis.

Ionathas solus cum armigero suo percutit Philistæos.

Exiliens Ionathas solo comitante cliente,
Arripiens arcum famulo dum contulit ensem,
Castra Philistaa mane videre meat.
Arduus ille locus, scopulis cum rupe pependit,
Impiger ascendit properans, arcumq; tetendit,
Qua sibi preclusam prospicit arte viam.
Confortat famulum Ionathas, ne forte timeret,
Dicit ei, gentes poterit Deus hac remouere,
Desuper auxilium iam miserando feret.
Ipse Deus signum nobis hac sorte parabit,
Ecce Philistaus si nos homo forte vocabit,
Vincere nos gentes mox Deus ipse dabit.
Ast homo si dicet; Discedite: prorsus abite,
Hac mihi parco vice, metuens discrimina vita,
Sit remeare licet, retro petamus iter.
Vix manibus pedibusq; viam rapuere supernam,
Gens vbi prospicit, hos putat exiluisse caverna,
Vocéq; tam lens dicit; Hebraee veni.
Procedit Ionathas famulo feritate sequente,
Prosilit in gentes feriens hinc inde potenter,
Munere dante Dei nemo rebellat ei.
Ipsáq; se gladiis gens plena furore trucidat,
Ipsa sui dum casa ruit fit gens homicida,
Gente cadente fera terror & error erat.
Cacus Hebraeorum strepitum persensit eorum,
Quaeritur hinc Ionathas, vbi sit dux magnus eorum,
Et quia defuit hic, esse putatur ibi.
Castra Philistaa dum casa vident Pharisai,
Arca Dei praefertur eis, comitantur Hebrai,
Mersáq; sanguinibus dextra natabat eis.
Saul facit edictum dicens: Hominem maledictum,
Qui capiat victum, nisi viderit vndiq; victum,
Omne Philisteum nam videt ipse Deus.
Mel fuit in petra, quod longa parauerat aetas,
Plebs tamen abstinuit, Saul rege vetante propheta,
Quippe cibum tangi regia iussa vetant.
Nesciebat Ionathas, a rege cibum prohiberi,
Mellis enim modicum virga retinente comedit,
Postq; super gentes plena trophaea dedit.
Sole recumbente, Saul quaerit ab omnipotente,
Si subeat gentem perimi sub nocte sequente,
Sed responsa Dei non modulantur ei.
Rex ait, O populi quisnam maledicta mereri
Non timuit Domini? nulla valet arte tueri,
Si Ionathas fuerit, iam perimendus erit.
Dicit ei Ionathas modicum de mello comedi,
Nunquid ob hoc moriar? Pater inquit, ob hoc morieris,
Consurgens populus, Non ita (dixit) erit.
Ista salus nostra, Ionatha de munere venit,
Tollamus Ionathan, Deus inde potest misereri,
Saluus erit iuuenis, qui bona tanta gerit.
Abstinuit populus, ne plus modo persequeretur,
Amodo plaga Moab, & Edon, Amonq; sequetur,
Percutiunt hostes longius atq; secus.

Præcepit Dominus Saul, vt occidat regem Amalech, & omnem gentem suam, & omnia pecora sua.

Post victos reges, post plurima praelia lata,
Iussa Dei veniunt regi, referente propheta,
Vade premas Amalech, & noua bella petas.
Indicat & causam quare non praelia pausant,
Temporibus Mosi quia gens Amalech fuit ausa,
Bella referre Deo, Marte peribit eo.
Venit ab Aegypto quondam populus Mosei,
Dextra Dei concessit ei terram Chananei,
Atque Pheresaeis regna parauit ei.
Rex Amalech tunc in Iosue primus fuit hostis,
Et cunctis tulit arma suis contraria nostris,
Vt cadat ergo reus praecipit ecce Deus.

Verba authoris.

Longanimis Domini sententia saepe moratur,
Digna tamen meritis tandem modulata paratur,
Peccatisq; suis debita quisq; luit.
Si quis enim quaerit bene vel male gesta mereri,
Spes bona nulla perit, nec enim sub iudice coeli
Vir bonus immunis nec malus vllus erit.
Longa (Deus dicit) Amalech peccata remisi,
Nunc regem cum gente sua te cadere misi,
Cadito confisi prorsus & absq; nisi.
Vir, puer & mulier, pereant, animantia terrae,
Omnia quae viuunt satagas excisa referre,
Rex regióq; suo facta maligna luant.
Iussio sancita completur ab Israelita,
Rex Amalechita capitur pugna repetita,
Caesa carent vita multa per arua sita.
Omnia cum vicit, quae regis erant inimici,
Saul male deliquit, quia plurima viua reliquit,
Viuus & hic Amalech carcere vinctus adest.
Quem quia non cedit, neq; iussit victor obedit.
Qui vincenda dedit Deus à vincente recedit,
Adfuit & Samuel, missus ab ore Dei,
Dicit ei, mandata Dei spreuisse videris,
Nec regem pecudumve gregem saluasse vereris,
Iudicio coeli Saul maledictus eris.
Poenituit Dominum, regem te sede creasse,
Poenitet ex stipula minimum te glorificasse,
Te melior veniet, qui tua regna reget.
Si non peccasses, regnum tibi perpetuasses,
Nunc alium regem Dominus Deus euocat ad se,
Omnia cui tradet, tu breuitate cades.
Saul ait; Haec pecora, quae viua tenere videmus,
Sacrificanda Deo certa statione feremus,
Non ea sunt nobis viua, sed eius erunt.
Absit, ait Samuel; Dominus non dona requirit,
Quaerit obediri, non muneris arte potiri,
Pectora non pecora sacrificate viri.
Non holocausta Deus, sed corda fidelia quaerit,

Munere

Munere non quærit, sed mente fideq; mereri,
Hac qui dona gerit lege beatus erit.

Saul proiicitur à facie Domini, quia mandatis eius non obediuit.

Saul rogat ante Deum Samuelis voce tueri,
Ut pietate velit Deus ipse sui misereri,
Iratus Samuel, Non ita (dixit) erit.
Rex metuens, chlamydis Samuelis præripit oram,
Et satis implorat, aiens; Pro me pater ora,
Dum trahitur vestis, scinditur absq; mora.
Scissa veste sua, Samuel iratus in ipsum,
Sic ait, Hoc regnum fiet te præside scissum,
Quo scindente peris, tu quoq; scissus eris.

Samuel occidit regem Amalech, propria manu sua.

Arripiens Samuel Amalech, iubet ut moriatur;
Pinguis homo nimium rex, agat, rite vocatur,
Quem Samuel gladio percutit ex medio.
Post actas cædes, Samuel remeauit ad ædes,
Nec Samuel regem, neq; rex vidit Samuelem,
Amodo Dauidica chronica Musa feret.
A facie Domini Saul tristis mane recedit,
Tristis ad hæc Samuel damnato principe fleuit,
Motus & inde Deus protulit ista sibi;
Cur hominem quem destitui tu compatieris,
Iudiciis obstare meis factisq; videris,
Alterius regis cultor & unctor eris.
Ex pueris Esai Dauid mihi tolle minorem,
Ille mihi placuit, sed ei præstemus honorem.
Unge cito puerum, nulla sit hora mora.

¶ Chronica.

ANno ab Adam 4413, à diluuio 1255, à diuisione linguarum 1154, anno imperii regum Assyriorum Nini, 1155. apud Assyrios rege Triciade imperante; puer Dauid, pastor ouium, filius Isai Bethlehemitæ, vnctus est à Samuele in regem Israel.

Dauid pastor ouium vngitur puer in regem Israel, manu Samuelis.

Pastor erat pecudum Dauid puer ille fidelis,
Ungitur in regem Domini, manibus Samuelis,
Spiritus ipse Dei continuatur ei.
Saul erat in Gabaa, quem spiritus ille malignus,
Vexat & exagitat, grauiori verbere dignum,
Infert dæmon ei digna flagella Dei.
Quæritur à medicis, qua debeat arte mederi,
Fertur eum cithara modulamine posse tueri,
Hanc sibi si tulerit, quam cito mitis erit:
Dum furor ille redit, dum regia viscera lædit,
Subsidium quærit Saul rex Dauid citharœdi,
Venit & insonuit, mitia membra dedit:
Sæpe furor regis, puero modulante recessit,
Sæpius accessit, totus puer ægra repressit,
Sic puer & cythara cantio regis erant:
Dum furor & rabies cithara reticente citatur,
Cuspide vult puerum transfigere, sed variatur,
Transfixus paries cuspide namq; patet.
Territus inde puer metuens a rege recedit,
Et velut ante fuit pecudis fit pastor & hædi,
Debita subsidia cura paterna dedit.

Exercitus Philistinorum cum Goliath stat contra Israel pugnaturus.

Israel egrediens in valle stetit Terebinthi,
Turba Philistæa, montana, cacumina cinxit,
Prælia iam vetera cætus uterque parat.
Exiit a castris Goliath vir corpore fortis,
Spiritus horribilis, populiq; teterrimus hostis,
Acriter armatus circuit omne latus.

Verba authoris.

Arma viri si scire velis bello properantis,
Scire potes, mea Musa docet, quia forma gigantis,
Sex cubitos plene dimidiumq; tenet.
Grandis erat galea capitis, velut ærea testa,
Æreus & clypeus, ceruicibus altior extat,
Æris ad hæc ocrea, crura pedesq; fouent.
Ærea lorica pensat sex millia siclos,
Cuspis habet ferri sexcentos pondere siclos,
Licia voluentis grossior hasta fuit.
Arma Philistæi metuunt vehementer Hebræi,
Nec pugil in castris ex omnibus est Pharisæis,
Qui pro lege Dei Marte resistat ei.
Exiit edictum regis, quicunq; Goliam
Vicerit, ille gener regis pro munere fiat,
Rexq; sibi socium sede coæquet eum.

Præualuit Dauid in Philistæum in funda & lapide.

Venerat ad fratres deferre cibaria Dauid,
Hæc ubi distribuit, dum regia dicta notauit,
Dumq; Philistæum ipse videret, ait;
Arma Philistæi si dextera vincet Hebræi,
Si pugilis caput abstulerim Goliath Chananæi;
Ense cadente reo vis memor esse mei?
Ille refert, Meus esto gener, sociusq; vocoris,
Si poteris, sicut loqueris, si dona mereris,
Sed quia tam puer es, quomodo victor eris?
Hic ait; ô Domine, potui mactare leonem,
Ursi terribilem nouisuperare furorem,
Cum mihi pascentem tollere vellet ouem.
Ut Deus istarum mihi contriuit ora ferarum,
Ne valeant pecudum pertingere membra mearum;
Sic & eum reputat perdere posse paruum.
Spiritus immundus de sordibus est oriundus,
Incircuncisus, sed ego deitatis alumnus,
Arbitror immanem vincere marte canem.
Induitur magnis Dauid regalibus armis,
Arma nocent membris gressus prohibentia paruis
Et gladius puero pendet ineptus humi.
Reiecit arma puer: nam singula reddidit illis,
Collectisq; pera trinis de more lapillis;
In manibus fundam detulit arte suam.
Sic (ait) incedam, sic membra potentia cadam,
Arma viri fœda deitatis munere lædam,
In Domino dirum mortificabo virum.

Terror inest populis, neq; spes bona defuit illis,
Mirantur puerum paucis bellare lapillis,
Confidunt q; Deum perdere velle reum.
Sic puer in baculo populis spectantibus init,
Mens scelerosa viri puerilia pectora vidit,
Et loquitur puero; Quid facis (inquit) ibi?
Fuste canem quaeris, mea non (ait) arma vereris?
En auibus coeli super aethera proiicieris,
Esca meis canibus iam moriturus eris.
Alter ait, Confido magis superare superbum,
In Domino bellare volo, verbumq; proteruum
Criminis incolumis vir maledicte lues.
Euolat ex funda iacientis petra rotunda,
Per medium frontis capiti confixa redundat,
Intima dum cerebri perforat, ille cadit.
Ense carens Dauid, caput amputat ense cadentis,
Morsq; sua gentis fit tunc cito mors morientis,
Nempe Philistaei commoriuntur ei.
Gens fugit extemplo, rectore gigante perempto,
Gaudia sunt populo pueri probitate redempto,
Rexq; socer generum lege recepit eum.
Optat eum Ionathas socia regnare sorore,
Eius & est animo nimio connexus amore,
Gliscit eum socium semper vbiq; fore.

Chronica illius temporis de Vlysse, & de Diomede, & de aliis mirabilibus.

ANno illo, quo Dauid praeualuit in Philistaeum, Vlysses condidit in finibus Hispaniarum ciuitatem Lixabonam. Eodem tempore quaedam quasi incredibilia in Graecia contigisse leguntur; videlicet socios Diomedis in aues mutatos: quae etiam aues, ipso Diomede in Deum translato, circa templum eius, in insula Diomedea, non procul à monte Gargano situm, volitent, aquasq; ibi ministrent. Quod dictum Varro poeta (vt dicit Augustinus) in tantum probare videtur, vti eaedem aues à Graecia venientes, eum tanquam ciuem suum visitent & recognoscant, aliasq; omnes aues à se tanquam alienigenas, diris morsibus omnino repellant. Quod vt facilius credatur, introducit Varro in exemplum illam famosissimam Circen, quae socios Vlyssis mutauit in bestias: introducit etiam Arcades, qui transnatâdo stagnum leguntur in lupum conuersi: de quibus addit, quia si ipsi humanas carnes non comedissent, post octo annos iterum in humanam formam rediissent. Asserit item Varro, quendam hominem, nomine Demutum, de sacrificio Arcadum gustasse, & propter hoc in lupum esse mutatum, decimo tamen anno in pristinam figuram esse reuersum: vnde etiam dicit Varro, deum Arcadũ esse deum Lycium nominatum. Graeci enim lupum lycum vocant. Quae omnia vtrum amore deorum suorũ confingant, an ludificatione daemonum vera esse putentur, nõ est meae intentionis probare. Augustinus tamen dicit, de quodam viro nomine Praestantio, à filio ipsius Praestantii se audisse, quod venenum in caseo sumpserit; vnde in lecto quasi dormiens, multis diebus iacuerit: vbi euigilãs, caballum se factum esse, & annonã sicut caballus portasse se, retulit. Narrat & idem Augustinus, cum esset in Italia, de quibusdam mulieribus audisse, quae viatoribus in caseo dabant diabolica machinamenta, per quae in iumenta conuerti videbantur: qui peractis operibus sibi tunc impositis, in humanam formam redibant, & mentem rationabilem testati sunt se interim habuisse. Item de Macario eremita scriptum inuenitur, quod puella à maleficis in equum mutata, & ab amicis ipsi Macario praesentata, non videbatur Macario equa, sed puella: amicis verò suis omnino videbatur iumentum: vbi vir Dei, ad Deum precibus fusis, & puellam fecit omnibus apparere verè foeminam, & amicorum eius oculos à praestigiis daemonum liberatos fecit aspicere veritatem. Vnde apparet, daemones humanas mutare formas in bestias non posse, sed oculos hominũ suis machinationibus fascinare, ita vt aliud sit corpus, & aliud videatur. vnde Paulus ad Galatas: O insensati Galatae, quis vos fascinauit? Nunc ad historiam Hebraicam versificè reuertamur.

Iratus Saul dixit, Mihi mille dederunt, & filio Isai decem millia.

Gente Philistaea pereunte resurgit Hebraea,
Saul vt in vrbe meat, occurrit amoena chorea;
Atque gigantea bella canebat ea:
Mille dabant regi Saul, denaq; millia Dauid;
Motus ob inuidiam rex, cantica tota notauit,
Iratusq; magis, sic furiosus ait;
Mille mihi tribuunt, genero tot mille dederunt;
Non mihi, sed Dauid, laudis potiora tulerunt;
Nec sine supplicio cantica (dixit) erunt.
Laudibus oblatis, Saul odit opus probitatis,
Et parat in generum noctura pericula grauis;
Protegit hunc Ionathas compatiturq; satis.
Coniugis in thalamo iubet hunc rex nocte necari;
Saluat eum Michol, lectumq; iubet narrari,
Sponsa viro vitam consciasaluat ita.
Lignea nam lecto cooperta iacebat imago,
Vt complexa virum tenet hunc regina virago;
Percutitur gladio lignea ficta caro.
Fraus patet, ille fugit timet illa, paterq; minatur;
Filia iam generum sic praeripuisse notatur:

Corpo

Consocio Ionathas corde fidelis erat.
In patre propositum Ionathas dum sentit iniquum,
Sepe iuuat socium, plerunq; tuetur amicum,
Cui ferus, impatiens, intulit ista pater:
Vltro virum rapientis filius es mulieris,
Perdere te quaret, quem semper amore tueris,
Si rex Dauid erit, gloria nostra perit.
Alter ad hac, Peto parce pater, pax obsecro fiat,
Dum licuit nos eripuit, moriente Goliath,
Fallere nolo fidem, tuq; sequaris idem.

Dauid fugit à facie Saul in montana.

Instar erat lapidis cor regis & ira furentis,
Ille docet socium iam tela cauere potentis,
Pramonitus Dauid mane latenter abit.
Fugit ad Achimelech, ubi tunc erat arca sophia,
Tollit ibi gladium quem vicerat ipse Golia,
Presbyter hunc aluit dispositq; pie.
Fama refert regi, que presbyter ille peregit,
Colla sacerdotum nece septuaginta subegit,
Cætus ibi cecidit, qui loca sancta regit.
In nece tantorum quot assero presbyterorum,
Abiathar solus de stirpe remansit eorum,
Filius Achimelech deseruitq; solum.
Iura sacerdotum tulit exul ab exule Dauid,
Qui montana petens iuuenes sibi consociauit,
Cum quibus exilii longa pericla trahit.
Fama dedit regi generum sub monte latere,
Cuius in excidium properat rex castra mouere,
Circiter insidias aucupis arte gerens.

Dauid abscidit oram chlamydis Saul in antro.

Tunc & ab insidiis circundatus undiq; Dauid,
Montis ad antra redit, quo diffugiens latitauit,
Ventris ad obsequium rex ibi solus adit.
Venereq; dum crepitat, dum ventris adacta laborat,
Dauid ab interius chlamydis clam sustulit oram,
Nescius egreditur rex, venit ille foras.
Stans procul hinc Dauid, de montis vertice dicit,
Rex, cur persequeris vestigia semper amici,
Ladere te potui, tu quoq; parce mihi.
Vt potuit vestis tua me truncante recidi,
Sic potuit cerebrum me percutiente relidi,
Cum tua sub gladio vita fuisset ibi.
Me quasi vermiculum tanto conamine quaris,
Et pulicem bone rex nimium vexare videris,
Iudicet hac Dominus, cur mala tanta geras.
Rex conuersus ait: Dauid, charissime fili,
Iustior es socero, tu regno iure potiris,
Ast ego non tribui debita facta tibi.
Pœnitet erroris cessauit & ira furoris,
Te quoq; iam generum studio complector amoris,
Tu peto liuoris stigmata pelle foris.
Nunc fili promitte mihi, cum regna tenebis,
Quod natos in pace meos dominator habebis,
Illius enim regni tu moderator eris.
Fœdere percusso, rex latior inde recedit,
Oratoe pollicitis Dauid reuerenter obedit,
Rex abit, & genero nulla nociua dedit.

Dauid ingressus nocte tentorium regis Saul, tulit inde cyphum argenteum & lanceam regis.

Noctis in obscuro Dauid socio comitante,
Ingreditur thalamum regis, nullo vigilante,
Et tamen in regem nulla nociua refert.
Vidit aqua plena tunc pocula regis amœna,
Ipse quibus fuerat solitus rex sumere cœnam,
Hastaq; tunc lecto proxima regis erat.
Abstulit illa quidem, sed rex manet integer idem;
Dauid abhinc remeat, quo venerat ordine pridem,
Nec tamen in regem vult violare fidem.
Dauid in arce sedens, clamat, vigilesq; vocauit,
Quid factis vigiles? Ego sum, cognoscite Dauid,
Non bene seruatis, nec vigilatis, ait.
Ante thorum regis fuimus, sed & inde redimus,
Nec tamen hunc Christum Domini lasisse velimus,
Inde cyphum tulimus, quem modo condo sinu.
Audit & iratus, ait Abner, militia dux,
Quis vocat infestus? quid vult? dic quaso, quis es tu?
Quis requiem regis rumpere nocte venit?
Retulit hic: Pro rege nec hic fuerat tibi cura,
Te duce, te vigili, sua vita fuit peritura,
Sed nec ego vitam perdere quaero suam.
Lancea iuncta cypho, manet hic, ego tollere nolo,
Hac puer accipiat, quia montis in arce repono,
Iura mei Domini tollere nulla volo.

De Nabal & Abigail in deserto Carmeli.

Rusticus in patria Carmeli, nomine Nabal,
Diuitiis tunc innumeris quasi fonte natabat,
Nil tamen hospitibus cum pietate dabat.
Grande viri fœnus fuit, & vir fœnore plenus,
Pauper erat Dauid latitans & rebus egenus,
Cui specus hospitium tunc dabat atq; nemus.
Dirigit armigeros, escas sibi quarere Dauid,
Rusticus armigeris alimenta petita negauit,
Probraq; non modica turpiter orsus ait.
Dum redeunt iuuenes animi feritate timentes,
Audit eos Dauid iratus ad has vehementer,
Quicquid habet Nabal igne cremare parat.
Vxor erat Nabal sapiens vultuq; decora,
Illa cibos varios, & dona parare laborat,
Pergit, & insidias prauenit absq; mora.
Munus ut armigeris solertia dat mulieris;
Ipsa viro satagit veniam placando mereri,
Ira cadit iuuenum, Dauid amicus erit.
Dum redit Abigail, mulier formosa fidelis,
Ære, domo, Cerere, multisq; referta camelis,
Febribus interiit forte maritus ei.
Lege maritali magis hanc Deus ipse beauit,
Deniq; complacuit recipi pro coniuge Dauid,
Sponsa fit Abigail pronuba lege pari.

Dauid habitat in Sicelech, vrbe regis Achis Philistæi.

Vrbs erat in patria Sicelech, de gente Philistim,
Quam Dauid sociisq; suis rex tradidit Achis;
Dauid & Abigail tunc habitauit ibi.

De morte Samuelis in Rama.

Tunc moriens Samuel datur in Rama sepeliri,
Cuius & exequias populus decreuit adiri,
Planxit eum Dauid, consociiq; viri.

Saul & Ionathas & omnes fortes Israel interierunt in monte Gelboe.

Montis Gelboe cum bella gerenda venirent,
Dum properant hinc inde suas confligere vires,
Hostibus inspectis Saul nimis arma timet.
Consulit Dominum, Dominus responsa negauit,
Fœmina pythonum pythonica fana parauit,
Suscitat & Samuel qui rediuiuus ait;
Quid me sollicitas? cur nosse futura laboras?
Ecce manus Domini, nulla tibi proficit hora,
Tu cum parte tua (rex) cadis absq; mora.
Rursus ei dicit: Dominus te dextra reliquit,
Altera pars vicit, nostri perimentur amici,
Cras eritis mecum, desine parce mihi.
Concidit exanimis rex, omni robore fractus,
Pallidus erigitur, mulieris voce retractus,
Eius & armigeri condoluere viri.
Fœmina compatiens pueris alimenta parauit,
Et regem licet attonitum gustare rogauit,
Dum precibus victus gustat, Eamus, ait.
Israel in campis totus quicunq; remansit,
Rege reuertente committere prælia sanxit,
Instructis cunctis cautus in arma ruit.
Ala Philistæa cito castra repellit Hebræa,
Vincit, & exsuperat, nanciscitur ipsa trophæa,
Plenaq; sanguinibus Marte retundit ea.
Interiit Ionathas, numerosaq; turba suorum,
Viribus armorum cadit omne decus populorum,
Israel interiit, deperit omne forum.
Ne rex a manibus gentilibus interimatur,
Armigero feriente suo Saul ense necatur,
Iussus enim famulus perforat ipse latus.
Mane reuertentes repetunt campestria gentes,
Inde caput Ionathæ regisq; simul referentes,
Astaroth ante Deum turba locauit eos.
Corpora cæsorum muris suspensa reponunt,
Grandis Hebræorum solertia acta virorum
Corpora subripuit, quæ venerando colunt.

Philistæi respuunt auxilium Dauid in bello, quia suspectus est eis, in monte Gelboe.

Ductus ia obsequiis regis qui dicitur Achis,
Vir Dauid, famulisq; suis super arma parati
Gentibus obsequium præbet & arma satis.
Displicuit satrapis ad prælia ducere Dauid,
Quippe Philistæum Goliath prius ipse necauit,
Vnde putant ipsum velle nocere magis.
Segregat ergo suos Dauid redeundo ministros,
Et redit in Sicelech nullo reuocante magistro,
Dum redit ipse domum, sentit in vrbe dolum.
Ex Amalechitis venientes nanq; latrones,
Expoliant Sicelech capiuntq; viros, mulieres,
Cum quibus vxores Dauid abisse dolet.
Insequitur Dauid vestigia prima ferentes,
Longius à patria videt illos nocte sedentes,
Qua medijs pratis cœna fit ampla satis.
Consulit Dauid Dominum si vincere posset,
Vade (Deus dixit) tua dextera conteret hostes;
Iuit & obtinuit, gensq; caduca luit.
Irruit in cœnam tanquam furibunda leæna,
Intereunt hostes, stant fercula sanguine plena,
Magna fuit præda, gloria maior erat.

Armiger qui nunciauit Dauid se occidisse Saul, occiditur tanquam malefactor.

Vulnere prostrato populo vel Marte necato,
Fama refert bello Ionathan succumbere prato,
Et regem gladio iam perijsse suo.
Armiger interea qui Saul prius ense peremit,
Vestibus excissis laniato corpore venit,
Certior vnde fidat vir, noua certa dedit.
Sic & sic cuncti victi sunt (inquit) Hebræi,
Mortuus est Ionathas, ego regis facta peregi,
Signa tibi refero quæso memento mei.
Porto tibi regis armillas & diadema,
Amodo cum regno fiet tibi gloria plena,
Te Deus instituit, tolle quod eius erat.
Tristis & attonitus Dauid cadit, atq; resurgens,
Ingemuit lachrymans alios deflere perurgens,
Planctus erat celebris, mœror vbiq; grauis.
Deplorant Ionathan bello cecidisse priorem,
Et plangunt pariter cecidisse viros probiores,
Regia membra dolent idolothita fore.
O mons Gelboe, montana referta cruore,
Non habeant pluuias, careant per secula rore,
Fertur adhuc sterilis terra cruenta fore.
Qui tulit armillas iuuenis, qui fert diadema,
De manibus Dauid dum munera speras amœna;
Dona tulit mortis, demq; dignus erat.
Dicit ei Dauid: Tu qui diadema tulisti,
In Christum Domini committere non timuisti,
Officium mortis, morte sequeris, ait.
Ictibus armigeri quantocius ille necatur,
Spesq; dati sceleris sic morte viri variatur,
Fata sui Domini nam moriendo luit.

Chronica illius temporis, de regibus & causis Troianorum.

Istis temporibus Troiam describit Homerus,
Anchisem Priamumq; simul regnare feremus,
Gestaq; tangemus, me rogat ipsa Venus.
Nascitur ex Priamo Paris, & laudabilis Hector,
De quibus ana ecce breuiter quam plurima lector,
Cætera quæ remanent magnus Homerus habet.
De tribus in mundo mulieribus, vna mouetur
Quæstio, quæ specie reliquis mage pulchra putetur,
Obtinet hic Helena iudiciale decus.
Illa Menelaum legitur meruisse maritum,
Cuius anus Iason rapuit vellus redimitum,
Vnde dolus Paridis gesta rependit eis.
Velleris est causa, sed erat plus feruor amoris,
Vult Paris hinc Helena corrumpere iura pudoris;
Vnde simul perierunt Hector & ipse mors.
Historia Priami, si tædia forte reportant,
Prælia Troiana Paridis conatibus orta,
Ea per versiculos insinuabo duos.

Verba authoris.

Vtitur arte Paris, Helenam rapit vnde sub armis
Græcia Troianos denis deuicit in annis:

Vltio digna fuit, diruta Troia luit.
Græcia Troianos quæ tunc superesse putatur,
Non erat ex Danais, gens Itala namq; probatur:
Nobilis Italia Græcia maior erat.
Iudicio veri si quærimus ista fateri:
Inclyta longæuis rescripta legantur Homeri,
Itala nam tellus Græcia maior erit.
Iusserat Iliades Menelaus vbiq; cremari,
Hinc Helenam recipit quam primus amator amauit
Lege maritali seruat, honerat, alit:
Mortuus est Priamus, Paris, & probus Hector in
Filia stat Priami Venus & Cassandra Sibylla, (illo,
Viuit & Antenor, cuius & acta gero.
Exiit Æneas flammis crepitante platea
Filius Anchisis Venerisq; sibiq; trophæa
Virgilius melius carmine narrat ea.
Italicis legitur iam tunc regnasse Latinus,
Ipse Latinorum signauit grammata primus,
Carmentem matrem sic docuisse patet.

PARTIS SEPTIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM
PARS OCTAVA.

DAVID REGNAT in Hebron.

ANnos triginta Dauid transcenderat ætas,
Cum primo in populo potuit regnare propheta
Iussa Dei resouens, noxia cuncta vetans.
Dum iubet ipse Deus Dauid diademate fungi,
Sola tribus Iuda tenet hunc, regemq; perungit,
Quem regni solio, prima recepit Hebron.
In reliquis tribubus Isboseth regia proles,
Filius occisi regis præsumit honores,
Vt pater ante solet regia iura colens.
Militiæ princeps Isboseth, dicitur Abner,
Sed Dauid regis princeps, Ioab, regit agmen,
Quisq; suo regi, regia iura regit.
Hi duo primates, regalia signa regentes,
Arma premunt armis, contraria vota gerentes,
Iura petit Domino regia, quisq; suo.
Piscinæ G. baon Ioab consedit ad amnem,
Littoris alterius confinia præripit Abner,
Stant simul armati, bella patrare rati.
Abner ait: Surgant iuuenes & cuspide ludant,
Respondit Ioab: Placet, vt se vulnere trudant,
Prosiliunt iuuenes hinc & abinde decem.
Alter in alterutrum gladio lusere ministri,
Quisq; pugil pugilem perimit mucrone vicissim,
Vulneribus paribus corpora cæsa cadunt.
Cœtus vterq; salit, congressus vtrinq; potenter,
Obtinet hic Ioab, fugit altera pars vehementer,
Quingentiq; viri Marte necantur ibi.
Tunc Asabel iuuenem, caprearum more velocem,
Germanum Ioab, Abner iugulauit atrocem,
Cuius & hic Ioab frater & vltor erat.

Isboseth filius Saul, occiditur in dolo à seruis suis.

Dum puer Isboseth lecto dormire vocatur,
Forte soporatus, furtim gladio iugulatur,
Ante pedes Dauid deposuere caput.
Dum causam sceleris cernit per singula Dauid,
Perfidiam iuuenum digna feritate notauit,
Criminis exemplar pœna sequetur, ait.
Truncatis cunctis manibus pedibusq; virorum,
In cruce suspensa stent cætera membra latronum,
Qui perimunt dominum, talia dona volunt.

Dauid tenet Monarchiam in Hierusalem.

Hostibus extinctis, crescunt magnalia Dauid,
Israel applicuit, sibiq; reconciliauit,
Vngitur in regem regna monarchus adit.
Annis septenis primo regnauit in Hebron,
Et triginta tribus, tenuit diademata Sion,
Quæ sibi præcipui culminis aula fuit.

Dauid percutit Philistæos in valle Pharasin.

Quum iam regnaret Dauid, venere Philistim,
Rexq; reos percussit eos in valle Pharasim,
Rursus dum veniunt, rursus in arma cadunt.

Dauid deducit arcam Domini.

In terra Gabaath Domini consederat arca,
Vt populus deducat eam, rex ipse coarctat,
Hanc in Hierusalem quippe referre placet.
Organa cum cytharis & tympana cum cytharœdis,
Vt resonent Domino gestantur in agmine plebis,
Regia persona, tympana læta sonat.
In curru posuere nouo solenniter arcam,
Et iuga, iuncta bubus noua sunt ex ordine parta,
Cantus erat celebris gaudia magna nimis.
Pressit turba bouem, bos calcitrat, & mouet arcam,
OZa manu tenuit metuens, ne decidat arca,
Quam quia sustinuit concito morte luit.
Ante boues, OZa legitur iacuisse necatus,
Inde vir interiit, quo crediderit esse beatus,
Fit timor in populo, sic pereunte viro.
Rex mortem metuens fugiens, arcamq; relinquit.
Tangere quis poterit, vel eam quis deferet, inquit,
Si mihi non liceat, deferat alter eam.
Seruat eam vir, dictus Obet, pro tempore clausam,
Arca Dei dum clausa domi, sanctissima pausat,
Ipsius hospes Obet prospera semper habet.
Dum locuples foret hospes Obet, plenusq; bonorum,
Ordine rex considerat hæc, cœtusq; suorum,
Et studet in propriam sacra referre domum.
Dum vestitus Ephod, arcam deducit in vrbem,
*Saltat, & * in itinere cantabant vndiq; turma,*
Spernit eum Michol, cur tenuisset Ephod.
Arguit illa virum, dicens: Quæ gloria regi,

Si secus ancillas se discoopertus adegit?
Turpiter in populo regia membra regit.
Rex ait: Ante Deum saltare decet Pharisæum,
Ipse Philistæum superat, confortat Hebræum,
Iudaicum regnum qui dedit esse meum.
More tui patris, quia nolo superbus haberi,
A Domino potius sublimia dona mereri,
Mitis ego, placui, vita superba perit.

Hæc sunt regna quæ subiugauit Dauid.

Climata quæsita, rex obtinet Israelita,
Gens licet inuita sibi subiicitur Moabita,
Terra sibi Syria, subdita seruit ita.
Omne Philistæum regnum reueretur Hebræum,
Seruit & Æthæum, Iebusæum, seruit Heuæum,
Seruit Amorrhæum placat honorat eum.
Vndique iam regnum regit & dilatat amœnum,
Sabba, tributarium tribuit per tempora frænum,
Seruit rex Adazer, aurea fræna ferens.
Rex in Idumæa David tulit ampla trophæa,
Subdita fit patria quæ prima fuit Chananæa,
Terra Gomorrhæa subdita seruit ei.

Absalon inuadit regnum patris sui Dauid.

Gentibus & populis gentilibus exsuperatis,
Rebus Hebræorum per climata pace locatis,
Lis oritur gratis commemoranda satis.
Nam conspiratis populis, ad iniqua paratis,
Filius Absalon, rapuit diademata patris,
Rex pius eiicitur, rebus & vrbe datis.
Tollitur iniusto regnum, confertur iniquo,
Egreditur profugus, Dauid Iordane petito,
Optimis pars populi, pulsa remansit ei.
Copia militum cum rege stetit seniorum,
Ordine bellorum, cunei firmantur eorum,
Congregat Absalon arma per omne solum.
Stant patris ac nati cunei pro parte locati,
Pugna fit in medio, fugit hinc manus impia nati,
Milleque viceses, corpora cæsa iacent.
Digna flagella Deus puero pro fraude rependit,
Absalon hinc profugus, quercu retinente pependit,
Nexus erat ramo tunc, quasi piscis hamo.
Quercus enim flauis fuerat connexa capillis,
Mulaque dum transit, persona pependit in illis,
Solus erat iuuenis, nam periere sui.
Vidit eum Ioab princeps, feritate notatus,
Irruit in iuuenem, nimioque furore citatus,
Cuspide formosum perforat ipse latus.
Dixerat ante pater, natum non velle necari,
Vnde timent equites pueri de morte grauari,
Et latitant hodie quisque timore pari.
Morte reuelata, planxit rex horrida fata,
Gaudia sunt aliis, sibi mens mœrore grauata,
Arguit hunc Ioab dux, ratione rata.
Non decet ô Domine, regem super hoste dolere,
Nec decet hunc flere, qui te studuit remouere,
Gaudia non gemitum curia nostra feret.
Surgit ab obscuro qua sederat ante latenter,
Et sedet in porta regali more decenter,
Et loquitur populo mens rediuiua suo.
Pars inimica satis timuit, rebus variatis,
Et quasi rupta ratis vel præda parata piratis,
Subiicitur gratis rebus & vrbe datis.
Subditur Achitophel qui mouerat vndique lites,
Qui fuerant hostes, fiunt per climata mites,
Pergat vt ad propria gaudia, cuique licet.
Regia pars voluit quandoque mali reminisci,
Rex nullos punire malos, hoc tempore iussit,
Vltio nulla fuit, crimina nemo luit.

Esbinenob gigas occiditur in bello a Dauid.

Regna quieta tenet Dauid, pro parte marina,
Signa Philistina, renouant certamina prima,
Cum quibus Esbinenob vir fuit ille gigas.
Hasta fuit mira, quam miro corpore vibrat,
Cuius habet ferrum ter denas pondere libras,
Irruit in Dauid, sed prius ipse cadit.
Abisai frater Ioab. percussit eundem,
Qui reliquos hostes nimia feritate retundent,
Præsidio regis, regia signa regit.
Tunc metuens populus, ne perdat in agmine regem,
Constituere nouam super omnia prælia legem,
Amodo quod regem bella subire negent.
Nanque lucerna sui regni rex est hodierna,
Quem populi seruare volunt virtute superna,
Ne dum bella parat, vulnere forte cadat.
Altera pugna fuit super agmina facta Philistim,
Vir percussit eos, genitus de stirpe Bathaim,
Non erat hic Dauid, gens inimica cadit.
Tertia pugna datur qua Mar. e gigas singulare,
Lista voluente cui grossior hasta dabatur,
Nomine Polymitus, perdidit ense caput.
In quarta pugna victoria nostra redundat,
Omnia pessundat Ionathas in sanguinis vnda,
Germani Dauid filius, istud agit.
Insonuit tunc Psalterium moderamine Dauid,
Diligo te Domine, virtus mea, tunc modulauit,
Et reliquos Psalmos glorificanter ait.

Sunamitis datur Dauid in subsidium senectutis suæ.

Rege senescente iam frigida corporis ætas,
Viscera debilitat, raucedine pectora fœdat,
Et iuuenum curas fracta senecta vetat.
Auditis regis famuli dixere, Venite,
Subsidio vitæ fit Abisac et Sunamites,
Sic dominum regem se recreare libet.
Nam senium resonare potest speciosa puella,
Illa calore suo si membra senilia seruat,
Proficiet vitæ: nam renouatur ita.
Arte puellari, dum rex studuit recreari,
Natus Adonias satagit rex ante leuari,
Et noua continuo scandala magna parit.
Filius assensu patris regnare putatur,
Curia primatum seducta, fauere vocatur,
Causa cito Dauid displicuisse datur.
Fraude reuelata fuerat iam cœna parata,
Mox abit ingrata pars regia, fraude notata,
Delituit subito cœna timore suo.
Erigitur Salomon, de coniuge natus Vriæ,
Quem Deus edocuit sublimia philosophiæ,
Hunc recipit regem regius ordo pie.
Regia de more dum mula vehit Salomonem,
Rex, duce præcone, tulit ornamenta coronæ,
Cessit Adonias, occuluitque dolens.

Subditur altari, metuens à fratre necari,
Voce salutari dat frater eum reuocari,
Viuat Adonias, nil vereatur, ait.

De morte & sepultura Dauid in Bethlehem.

Annis tricenis, bis ductis & duodenis,
Commemoranda senis Dauid, lux vltima venit,
Rursus Adonia culpa legenda redit.
Poscit Adonias, pro coniuge nunc Sunamiten,
Iratus Salomon, negat eius parcere vita,
Renuit & patris stupra puella pati.

Æneas intrat Italiam cum Ascanio filio suo.

Nunc venit Æneas Troiana pericula passus,
Climata Didonis pertransit, in æquora lapsus,
Naufragus Italia littora prima tenet.
Dum petit Italiam celeri vectante galea,
Victor apud Latium legitur captasse trophæa,
Qua Tiberis fluuius, rura marina meat.
Ipse gener Priami, propria de coniuge natum,
Duxerat Ascanium, patria virtute probatum,
Cui genitrix Creusa, filia regis erat.
Pulsus vterq; foras, Latii consedit in ora,
Dum simul explorant, quæ rura forent meliora,
Ad regem Latii concita fama volat.
Rex ait, Iliades quid agunt statione Quirites?
Cur veniunt? si bella volunt? si quærere lites?
Quo modo per campos regia signa tenent.
Vrbe Prenestina fuerat tunc regia prima,
Qua sibi contigua fauet optima terra Latina,
Regali sede rex & amata sedet.
Filius atq; pater, tunc castra Latina videntes,
Ad regem veniunt, sublimia dona ferentes,
Qualia sunt dona, littera nostra sonat.
Magna fuit Priami quondam Troiana corona,
Quam pater Æneas regi pro munere donat,
Quum data dona sonant, laudibus aula tonat.
Gaudet in aduentu regum, rex ipse Latinus,
Fit pater Ascanii charissimus ordine primus,
Seruit ei Latii totus vbiq; sinus.
Virgo venustissimis stat nata Lauinia regis,
Dum videt Iliades, speciem placanter adegit,
Gaudia dans oculis, vulnus amore vehit.
Visa nimis placuit forma rutilante puella,
Cuius amor faciet Latio consurgere bella,
Atq; duellares Marte ferire pares.
Hanc pater Ascanii petit, & pro coniuge gliscit,
Rex vbi præmissis precibus commercia discit,
Annuit & late, dicta relata placent.
Mater ab opposito loquitur clam rege petito,
Non valet vna duos mea filia ferre maritos,
Nec decet inuito, iuxta negare cito.
Regi Tuscorum quam desponsasse videmur,
Tradere Troiano, videas quo iure valemus?
Nec ratio patitur, nec iubet ipse Deus.
Ergo maritatam nolis bis tradere natam,
Solui coniugia nunquam patiare sacrata,
Filia nostra data, stet ratione rata.
Certe quod est iuuenis probus & pulcherrimus ille,
Estq; modis mille gladio præstator Achille,
Æneas senior stat probitate minor.
Mater vt Iliades sic destituisse laborat,
Rex pater euacuat quicquid regina perorat,
Ira mouet regem, dixit & absque mora:
Fœmina vult iuuenem thalamo, spernitq; senilem.
Spernitur a Venere quem gloria monstrat herilem,
Omne putat vile cui genitale silet.
Opto mihi generum, qui stirpe refulget auorum,
Cui dedit Italicum regnum, censura deorum,
Det sibi virgineum filia nostra thorum.
Ecce dea Veneri, data sunt responsa deorum,
Sorte futurorum, quia fiet mundus eorum,
His dedit Italicum Iupiter ipse solum.
Nam deus ipse dea Veneri dixisse putatur,
Troiana soboli, quod & Itala terra paratur,
Cui video regnum sic sine fine datum.
Matre dolente satis, tunc virgo Lauinia planxit,
Quæstio deseritur, res imperfecta remansit,
In dubium venit, quis modo sponsus erit.

Æneas occidit Turnum regem Tuscorum sponsum Lauiniæ: & tollit vxorem.

Tuscorum regis fuit vrbs Saturnia Turni,
Quam fundasse prius legitur fortuna Saturni,
Sponsa fuit Latii filia regis ei.
Fama refert Latium Troiana classe petitum,
Iudicat & sponsam Turni, variare maritum,
Enseq; congreditur sponsus vterq; citus.
Marte duellari manus hunc Troiana negauit,
Sponsam præripuit, regnum sibi conciliauit,
Sic socero generum sors variata parit.
Ense sibi socerum, regem facit esse Latinum,
Vnde Tiburtinum castrum tenet atq; Lauinum,
Virgo dolet Turnum succubuisse virum.
Summa dolor tangit, regina Lauinia plangit,
Victor ad hæc pangit, dominamq; satis pater angit,
Vt cito victoris sit socianda thoris.
Sic licet inuisum recipit regina maritum,
Qui sibi quæsitum regnum conformat amicum,
Hanc tenet ascitus, gaudet honore citus.
Ex hac stirpe boni nascuntur in orbe coloni,
Qui caput imperii fiunt, mundiq; patroni,
Regnant iure sori, munere dante poli.
Cum moritur Turnus subito post bella patrata,
Se, regina dolens, laqueo suspendit Amata,
Cum foret Æneæ filia sponsa data.

¶ De templo Salomonis.

ANno ab Adam 4443, à diluuio, 1285, à diuisione linguarum, 1184. Anno imperii Assyriorum 1085. Regnante apud Assyrios adhuc rege Triciade: Salomon filius Dauid, regnauit in Israel. Templum autem Salomonis constructum est, regnãte apud Assyrios rege Eupale. Regnante in Italia Posthumo Syluio, filio Æneæ ex Lauinia. Cuius temporib. Alba ciuitas in Latio est ædificata, ab Ascanio filio Æneæ nato ex Creusa filia Priami, apud Troiam.

Iudicium Salomonis inter duas meretrices de infante.

Istis temporibus Salomoni quæstio venit,
Quid sibi causa velit, si clam mulier mulieri,
Subripit infantem? quid rationis erit?
Vnus erat viuus puer, alter nocte necatus,

Una petit viuum, petit altera quod moriatur,
Cognita sic, puerum mater habere datur.
Cum foret in Gabaon Salomonis victima facta,
Non petit à Domino fieri sibi regna subacta,
Imo quod ipse Dei iura reuelet ei.
Nocte quiescenti dixit Dominus Salomoni,
Quid petis? ille refert, Peto iudicium rationis,
Quo valeam populis condere iura fori.
Rex neq; diuitias petiit, neq; tempora multa,
Aut inimicorum fieri pro crimine mulctam,
Sed petit vt doctus mens tribuatur ei.
Vox ait è coelis, Habeas quæ munera quaeris,
Iusta quidem quaeris, sed adhuc maiora mereris,
Pacificus, sapiens, diues amandus eris.

Salomon regnat, & templum Domino ædificat.

Templa parans Domino Salomon superaddidit aurum,
Regibus enectus, superat certamine Maurum,
Paxq; datur populis vndiq; plena suis.
Lignaq; cedrina templo dedit, atq; cethina,
Philosophos superat regis sapientia mira,
Plurima dæmonia carminis arte ligat.
Post male peccauit, post idola fana patrauit,
Astaroth & Baalim, aliosq; deos peramauit.
Quos & adorauit proh dolor, inde cadit.

De Roboam filio Salomonis rege Israel.

ANno ab Adam 4483, à diluuio 1325. Anno imperii Assyriorum 1185. Regnante apud Assyrios rege Triciade, diuisum est regnum Israel. Regnante Roboam filio Salomonis, super tribum Iuda, & Beniamin: Ieroboam vero econtra, regnante super alias decem tribus Israel, in Samaria. Extunc autem reges Israel à Domino cœperunt alienari in Samaria & in Hierusalem, & (vt breuiter dicam) omnes reges peccauerunt, à Dauid vsq; ad transmigrationẽ Babylonis, præter Ezechiam & Iosiam: fuerunt tamen inter eos prophetæ, vt Elias & Elisæus & alii Deo dilecti. In tantum autem reges & populi Israel peccauerunt: quod proiecti à facie Domini, omnes sunt in captiuitatẽ exiliumq; deducti. Primũ Israel de Samaria, & postea Iudas de Hierusalem.

Regnum Israel diuiditur inter Roboam & Ieroboam seruum eius.

Pacificum post diuiditur regnum Salomonis,
Ieroboam contra Roboam partem regionis
Diripit, & turbant omnia mille modis.
Filius & seruus pari lite rixantur honore,
Filius in Iuda tulit ornamenta coronæ,
In reliquis tribubus sustulit alter opem.
Diuitias numerare suas & opes & honores,
Seu pacem cui nosse placet, legas in Salomone,
Scribere de reliquis amodo Musa monet.

Hic incipit historia Romana.

Hactenus historica series præcessit Hebræa,
Amodo præcedant titulis, Romana chorea,
Demq; Iudaica iure sequuntur ea.
Nec veteris Testamenti referenda relinquam,
Gesta coæquaeua recolens communiter, inquam,
Ponoq; posterius quod patet esse prius.
Nec mirum si posterius ponantur Hebræa,
Imperium quia Romanum tulit inde trophæa,
Viribus & gladiis suppeditauit ea.
Si Latii reges, numero cupis ipse tenere,
Nomina catalogo, potes hic distincta videre,
Ordine quo peteres chronica nostra ferent.
Pagina nostra sonat quo nascitur ordine Roma,
Quæ tulit imperii Cæsar probitate coronam,
Carolus & reliqui Romula gesta tonant.
Linea Troiana patet hic satis & Iouiana,
Regnaq; Romana satis hic sunt carmine clara,
Amodo de Latio fistula nostra canat.

Æneas moritur, filius eius Ascanius succedit ei in Latio.

Monte Prænestino Troiana potentia primo,
Imperat in Latio, socero consorte Latino,
Namq; solum Latii tunc tenuere simul.
Coniuge prægnante, venerunt fata mariti,
Tunc pater Ascanio nato, sua regna reliquit,
Quæ sibi deuicit Marte, calore, siti.
Parturit in sylua, regina Lauinia natum,
Posthumus est infans, & Syluius inde vocatus,
Nam patris humati, natus in orbe fuit.
Suscipit Ascanius fratrem, syluis oriundum,
Officioq; patris tenere nutriuit alumnum,
Quem legitur natis plus adamasse suis.
Ascanius primus, vrbem sibi condidit Albam,
Qua modo iura patris regina Lauinia saluat,
Qua reliqui reges regia iura regent.
Progeniti reges ex ipso semine nati,
Sunt Albanenses hac posteritate vocati,
Hi quoq; Romana mœnia prima parant.
Ascanius genuit Iulium, primum Iuliorum,
Quo patre, summorum datur esse propago virorum,
Cæsar enim Iulius detulit inde thorum.
Noluit Ascanius Iulium sua regna tenere,
Sed magis instituit quod Posthumus illa foueret,
Germano potius regia iura ferens.
Ascanius rex Albanus, cum ter duodenis
Annis regna regit, fratri sua gloria venit,
Mater ei Latii iura paterna dedit.

De Sardanapalo vltimo rege Assyriorum, qui primam culcitram fecit.

ANno ab Adam 5044 discursis: à diluuio, 1273: à diuisione linguarum, 1172. Anno imperii Nini regis Assyriorum 1236, à regno autem Beli, patris eius 1305, & ab instauratione Babylonis sub regina Semiramide, 1254. Regnauit apud Assyrios, Sardanapalus nouissimus, scilicet tricesimussextus Rex Assyriorum, homo ef-

effœminatus & vilissimus, qui cum mulieribus semper inclusus, filare, texere & culcittas atq; puluinaria plumis implere, propriis suis manibus omnino delectabatur. Ipse enim prima puluinaria dicitur inuenisse, & a scorto meretricum non discessisse: qui dum inter fœminas residens filaret, & à præfecto suo Barbato nomine, Medorum principe, sic inuentus fuisset, concitatum est aduersus eum eius imperium, quia regem effœminatum se pati nō posse, fatebantur. Quibus ille respondit dicens: Non habebitis de me triumphum. hoc dicto, sese in magnum ignem proiecit, vbi extinctus est. Ab eo tempore, illud potentissimum imperium est à Medis deuictum, & subiugatū. Sicut deinceps, per tempora singulorum regum Hebræorum & Persarum, siue Medorum dicemus.

Denominatio omnium regum Assyriorum, & finis eorum.

CONsiderandum est, quod eo tempore quo regnum Assyriorum debilitari, & quasi mori incepit, regnum Romanorum ab Alba vrbe per successores Æneæ vsque ad Romulum cœpit oriri; & ab vrbe condita nasci. Nomina autem regum omniū Assyriorum sunt ista: Belus, Ninus, Semiramis, Zammeis, qui etiam dicitur Ninias, id est filius Nini & Semiramis. Arius, Alarius, Xerxes, qui & Balcus, Armamites, Belocus, Baleius, Althadas, Mamirtus, Mathaleus, Salmanasar, Sennacherib, Sperus, Mamilus, Sparetus, Alcathades, Aminthes, Bellepates, Lamprides, Sophares, Lāpares, Paminas, Sophar, Mitteus, Tautas, Teutheus, Oueus, Derciles, Eupales, Laostenes, Piriciades, Osfraticus, Osfrathenes, Vacrazenes, Tonoscon, Coloros, qui & Sardanapalus, hæc tempora erant, veniente Ænea in Italiam, & veniente Antenore cum Priamo iuniore in Pannoniam, & inde in Germaniam, de quibus in hoc loco versifice dicemus.

De Priamo iuniore & de Antenore, qui postea vocati sunt Sicambri, & postea Germani, & deinde Franci.

Italicis dominiis positis quos gignit Æneas,
De Priamo iuuene, canat inclyta nostra chorea,
Annue musa mea, surge canamus ea.
In Italo diuidimus Troiano semine prolem,
Vna per Italiam sumpsit diademata Roma,
Altera Teutonica regna beata fouet:
Prole sub Ænea, veniunt reges memorati,
Nunc decet vt Priami iuuenis, stent ordine nati,
Clara sit his titulis tota propago satis.
Amodo Teutonica sublimia gesta notabo,
Ad Priamum venio de quo generosa propago,
Carolus est genitus, cuius & acta dabo.
A Priamo Priamus iuuenis pariente sorore,
Prole nepos oritur, patruo recolendus honore,
Cuius & historiam promere Musa volet.
Antenor potuit medius elapsus Achiuis,
Illyricos penetrare sinus, acies iuuenilis,
Insequitur Priami, tunc dominantis ibi.
Ducta per Illyricum vexit ratis alta leones,
Migrat in Vngariam, quæ fertilis obtulit omnem,
Terra satis placuit, gaudia multa mouent.
Arte parant vrbem simulantem mœnia Troia,
Qua male vicinos post ad seruilia coget,
Sic & eos reges terra subacta roget.
Vrbs ornata viris, noua dicta Sicambria, creuit,
Multiplicata nimis Troiana potentia sæuit,
Percutit & lædit, sæpe cruenta redit.
Cum foret innumeris vrbs illa referta patronis,
Iam parat vt reprimat Germanica regna colonis,
Igne, fame, gladiis, innumerisq́; dolis.

De Hebræis & regibus eorum, tam in Samaria quam in Hierusalem.

Chronica, Musa mea nunc vltima ponit Hebræi
Cuncta coæquaua breuiter distinguo trophea,
Cætera qui cupiat, biblia narrat ea.
Defuncto Roboam, in Iuda regnat Abias,
Regnat ab opposito Bahasam, rex Israelita,
Semper in alterutrum prelia dira mittit.
Tunc erat in Syria Benadab, rex ille Damasci,
Cum quo rex Iuda sua fœdera contulit Asa,
Sed post hanc Asam, filius est Iosaphat.

De rege Albanorum Posthumo filio Æneæ, ex Lauinia filia Latini regis.

Regna paterna tenens, fit Posthumus vnicus heres,
Syluius à sylua meruit cognomen habere,
Quod reliqui reges posteritate ferent.

Concordantia temporum, regum Assyriorum & Hebræorum.

NOta quod postquam regnum Assyriorum à Medis est subiugatum, tempora regum Medorum, cum temporibus regum Hebræorum ita concurrunt; sicut hic supputamus.

Primus rex Medorum super Assyrios, Arbatas nomine, regnat annis 28. Regnāte in Iudæa Ozia, & in Israel regnāte Selā. Post Arbatum, apud Assyrios & Medos, regnat rex Sosarmus. Regnant in Iudæa Achas, & in Israel regnante Phace.

Tunc orta est prima Olympias, & nominata est apud Elidem vrbem Græciæ. Tunc enim de quinto in quintum annum ludus in agone fiebat, quem vocabant Olympiadem, id est quinquennalem. Per

Olympiadem enim intelligitur quinquēnium. Lustrum etiam, quinquennium significat. Post Sosarinum, regnat Madidus super Medos & Assyrios, regnante in Iuda Achaz, & in Israel Osea.

Post Madidum regnat Cardices super Medos & Assyrios, regnante in Iuda, Ezechia: ducto iam Israel in captiuitatē Assyriorum per Salmanassar. Post hunc Cardicē, Dioces regnat apud Medos, regnante in Iudæa Manasse. Post Diocem, regnat Phrahortes, annis 22. Iste regnum Medorum multis bellis cruentauit, regnante Iosia piissimo rege in Iuda. Postea super Medos regnat Diocles. Post quem regnat super Medos & Assyrios, Astyages. Qui crudelis & inhumanus, cuidam principi suo Harpago vnicū filium occidit, patriq; suo Harpago in mensa comedēdum apposuit. Ostensisq; cum capite ipsius filii & manib. Harpago crudeliter improperauit, quia filium suum proprium comedisset. Huius Astyagis regis filię filius erat Cyr⁹ rex Persarum, qui ipsi Astyagi auo suo bellum indixit. Auus autē eius Astyages, immemor sceleris supra memorati, Harpagum illū; cuius filium patri dederat in cibum, præfecit toti exercitui suo. Qui statim se, & totū exercitum, in obsequium Cyri regis Persarum commisit, & simul cum Cyro Astyagi rebellauit. Astyages autem alium exercitum apud Medos collegit, belloq; cōserto, Persæ fugere cœperunt. Tunc vxores Persarum & matres, fugientibus Persis fortiter insultantes, pudenda muliebria detecta eis ostendunt, clamantes & dicentes: Huc vnde existis nascentes, nunquid vultis iterum introire, ô Persæ? His dictis pudore compulsi, Persæ in prælium reuertuntur, & adepti plenum triumphum, regem Astyagem capiunt. Cyrus autem auū suum Astyagem captum Hircanis præfecit. Et sic Medorum imperium tunc finem habuit, quod per annos 258 legitur perdurasse. Tunc rota monarchia peruenit ad Persas. Hæc iuxta Orosium diximus. Iste est Cyrus nepos illius Darii, qui regnum Babyloniorum destruxit, & regem eorum Balthasar interfecit, sicut legimus in Daniele. Vnde secundum alios historiographos, Cyrus regnum Medorum in bello obtinuit, sed iure hęreditatis, post mortem scilicet aui sui Astyagis, & post mortē Darii filii Astyagis, auūculi ipsius Cyri. Sic enim legimus in Daniele: Rex Astyages appositus est ad patres suos & filius eius Darius, & regnauit Cyrus nepos eius, pro eo. Sed opponitur nobis iterum per Danielem, quòd Darius ille qui occidit Balthasar, non filius Astyagis, sed filius Assueri esse narratur. Potuit autem esse, quod binominis fuit. Vnde Iosephus in libr. suo decimo, sic ait, Darius filius Astyagis, Babyloniæ principatum destruxit cum Cyro nepote suo.

Origo regis Nabuchodonosor.

QVidam quærūt, cuius filius fuerit Nabuchodonosor rex Babylonis? Respondemus, quia neque de regibus Assyriorum, neque de regibus Medorum, ortus est: sed de Chaldęis extraordinarius rex fuit, natus ex incerto coitu, ex quadam regię propaginis fœmina, qui statim vt natus fuit, est in syluam proiectus, & à quodam homine leproso, ibi tunc transeunte inuētus, & deportatus, & educatus, & suo nomine nominatus, scilicet à bubone, capra, & lepra. Bubo enim, supra infantē stabat: capra eum lactabat, leprosus eum deportabat. Vnde in lingua Armena & Chaldæa, tria hæc nomina in vno nomine Nabuchodonosor continētur. Nabuc enim, id est bubo: Chodir, capra: Nosor, lepra. Hic nanque tria componunt vnū nomen, Nabuchodonosor: quæ omnia, in tractatu trāsmigrationis Babyloniæ, plenius dicta, versificè continētur, vbi de ipso Nabuchodonosor historiam plenius assignamus.

Denominatio omnium regum Iudæorum, & finis imperii eorum.

NOmina autem omnium Regum Medorum, hæc sunt: Arbanus, Sosarmus, Madidus, Chardices, Dioces, Phraortes, Diocles, Astyages, Darius, Cyrus. A Cyro antea Persæ habuerunt imperium. Vnde extunc non Medorum, sed Persarum imperatores principaliter supputantur, vsque ad Alexandrum Magnum. Post quem Ptolemæi imperauerunt in Ægypto. Quibus postmodum subiugati, imperauerunt Antiochiæ reges. Post quos, totum orbem obtinuerunt Romani. Nunc ad Hebraicā historiam reuertamur, & reges Hebræos cum regibus Albanorum contemporaliter, versificè conferamus. Eliam etiam & Elisæum & alios Prophetas interseremus. Cætera versus habent.

De Madab rege Samariæ.

Nunc Madab regnat super Israel, & male peccat,

Idola

Idola nam reficit, fit ei cum dæmone secta,
Sæpius ante Baal thura nephanda parat.

De Ænea Syluio rege Albanorum contemporaneo.

Syluius Æneas Albano surgit honore,
Regna paterna tenens digno regit illa fauore,
Albanos muros amplificare volens.

De rege Iuda, nomine Bahasa contemporaneo.

Rex Iuda Bahasa, non est in lege fidelis,
Interimens Nadab super eius sanguine sanit,
Omnia quæ sua sunt interimenda dedit.

De Latino Syluio rege Romanorum contemporaneo.

Prosilit in regnum nunc Syluius ille Latinus,
Militis officio præmaior, & agmine primus,
Obtinet & Latii rure mariq; sinum.

De Hela rege Israel, quem occidit seruus eius Zambri.

Nunc moritur Bahasa rex Israel, vnde leuatur
Filius ipsius Hela, de more vocatus,
Seruus ei Zambri sustulit ense caput.
Regnabat Zambri seruus Domino iugulato,
Ira mouet populum pro crimine morte patrato,
Aduersus Zambri, rex nouus alter erit.

Amri rex Israel occidit Zambri.

Rex nouus est Amri, cuius feritate necatur,
Traditor, & corpus aula pereunte crematur,
Israel hunc Amri, quærit habere caput.
Peccat rex Amri, Domini iussis alienus,
Nam fuit idolatra, phario libamine plenus,
Lucis et domus est, ad male facta nemus.

De Alba Syluio rege Albanorum contemporaneo.

Syluius Alba venit, cui regni copia cedit.
Tempore quo Samnus, urbs condita Samne recedit;
Samnia post, Romæ prælia multa dedit.

De Achab rege Israel, & de Elia propheta contemporaneo.

Mortuus est Amri, sed Achab rex Israel eius
Filius, ante Baal peccauit in idola peius;
Et reficit Iericho nunc inhibente Deo.
Nunc & Elias est, summus per secula vates,
Qui iubet vt pluuiæ cessent per tempora late,
Dum cessant pluuiæ, fit metuenda fames.
Rex iratus Achab, vatem iugulare minatur,
Vir fugit vltorius cœlesti voce vocatus,
Cui cibus est, coruo sæpe ferente, datus.

Orauit Elias, & non pluit annis tribus & mensibus sex: ipse autem iacebat in petra, & pascebat eum coruus.

Dum latet in petra Domino mandante Propheta,
Pascit eum coruus, sed aquam dat subdita petra,
Sic & aquas alibi prorsus adesse vetat.

Post annos tres, & menses sex venit Elias,
Et facit vt pluuiæ populis per climata fiant,
Nam mala corrigere, rex properanter hiat.
Idola per patriam, seu templa prophana cremantur,
Atq; sacerdotes, in eorum parte necantur,
Quot vbi rex cadit, gratia summa redit.

De Ægypto Syluio rege Albanorum contemporaneo.

Syluius Ægyptus regnum suscepit idipsum,
Condita nunc legitur vrbs regia magna Corinthum,
Nunc Albanorum fulget in orbe forum.
Pascitur Elias nunc per carecta Sidonis,
Suscitat vt puerum, fert fœmina plena doloris,
Quem vidua viuum reddidit ipse foris.
Nunc sub iunipero, cibus est pro vase paratus,
Quadragies reuoluta dies, quem ferre notatur,
Vnde propheta Dei viuere posse datur.

De Capi Syluio rege Albanorum contemporaneo.

Itala regna tenet Latii Capi Syluius hæres,
Castraq; per patriam sublimia fertur habere,
Marsia subiicitur, digna tributa ferens.

Elias vngit Iehu in regem Israel, & vngit Eliseum in prophetam.

Transit Elias nunc domino mandante Damascum,
Vngat apud Syrios Azael, quo rite peracto,
Vngat & in populum, quem vocat ipse Iehu.
Vngat Elisæum vatem, vere Pharisæum,
Cuius & obsequiis, regnum muniatur Hebræum,
Et doceat populum semper amare Deum.

Achab rex Samariæ triumphat super triginta reges, qui obsederunt eum.

Nunc & Achab rex Samariæ, certamine victus,
Clausus Samaria muris, claususq; relictus,
Ter denos reges obsidione timet.
Hos omnes deuicit Achab, rex Israelita,
Rex Syriæ Benadab fugit à statione petita,
Et reliqui reges exsuperantur ita.
Rursus Achab contra Syrios & castra Syrorum,
Millia centena gladio deleuit eorum,
Bis decies mille tunc redire domum:
Qui redire domum, subito cuncti perierunt,
Urbis enim muri super illos tunc ceciderunt,
Sed regem Benadab vix abiisse ferunt.
Tunc metuens Banadab, legitur latuisse cubili,
Vnde rogatur Achab, loculo nunc parcere vili,
Quo latuit Benadab, ne perimatur ibi.
Victor Achab, parcens victor, dum possidet arcem,
Iam regem Banadab sub fœdere fortius arcet,
Sic datur ambobus pace redire domum.

De Carpenate rege Albanorum contemporaneo.

Nunc carpenatus patria regnabat in illa,
Magna Tiburtina fuerat tunc nata Sibylla,
Regnat Ochozias, quem generauit Achab,

De Ochozia rege Israel contemporaneo.

Tunc nec Ochozias à criminis arce quieuit,
Ipse Deum spreuit, nam thura deis adoleuit,
Tunc & Elia, sic nuncius (inquit) ei.
Tu quia peccasti (dicit Deus) en morieris,
Et veniam vita nulla ratione mereris,
Rex timet, & subito verba remandat ei.
Missus ad excelsa quo vates sederat ante,
Dum properat princeps regis, turba comitante,
Intonuit vati verba superba satis.
Serue Dei, cito surge, veni, rex te vocat, inquit,
Ille refert, Si sum Domini, vos deuoret ignis,
Dixit; & igne Dei, turba perusta perit.
His cito consumptis similis legatio venit,
De quibus & totidem mox cœlica flamma peremit,
Ex quibus hæc regi dicere, nemo redit.
Bis quinquagenis, bina vice morte peremptis,
Rex timuit, quia turba luit mandata videntis,
Legatos humiles rursus adire iubet.
Dum missus prostratus humi pro pace precatur,
Impetrat vt non sic, sicut reliqui moriatur,
Sic ab Elia, vir viuus abire datur.

Elias & Elisæus transeunt Iordanem, sicco pede, & spiritus Eliæ duplex fit in Elisæo.

Flumen Iordanis quem circuit orbis Hebræus,
Transit Elias nunc, seruusq; sequens Elisæus,
Quo baptizari post tulit ipse Deus.
Spiritus ipsius duplex datus est Elisæo,
Nemo sibi similis populo nascetur Hebræo,
Sed Nazareni gloria maior eo.

Elias defertur in cœlum in curru igneo, vidente Elisæo & aliis multis.

Igneus est currus submissus ab æthere cœli,
Viuus Elias, quo scripto perhibente resedit,
Viuere perpetuo cui Deus ipse dedit.
Igniti cernuntur equi, qui lora tulerunt.
Turba prophetarum, gemitum pro patre dederunt;
Qui testes rerum tempore semper erunt.

Elisæus traxit aquam de silice, quæ dum flueret longius, versa est in sanguinem.

Rex Iuda Iesaphat, rex Israel est modo Ioram;
His sociatus Edon, rex est de vertice Pharan,
Tres super arua Moab, regia castra parant.
Torrida deserti dum per loca signa feruntur;
Flumina deficiunt homines q; sitis moriuntur,
Personat in cœlum clamor & ante Deum.
Quumq; sitis populus moriens vrgetur Hebræus,
Imperat in lapide fieri foueas Elisæus,
De quibus & fluuios protulit ipse Deus.
Dulcis aqua fluuius exercitus est recreatus;
Dum fluit inferius, sapor & color est variatus,
Sanguis enim rubeus fluxit in omne latus.
Fluxit & vsq; Moab regem, qui sanguine viso.
Æstimat occisos reges tres, agmine misos,
Vt rapiant spolia, currit & ipse cito.
Occupat incautos exercitus Israelita;
Interiit cum rege suo populus Moabita,
Omnia depereunt in regione sita.

De Tiberio rege Albanorum contemporaneo.

Regnat Tiberius, qui Tusco flumine mersus,
Nomina dat Tiberi, nec enim fuit inde reuersus,
Nam prius hæc Alba nomen habebat aqua.
Nunc oleum modicum per vascula plurima creuit
Filius & viduæ, vita redeunte resedit,
Panibus ex denis plebs saturata redit.

Naaman Syrus & leprosus curatur ab Elisæo.

Leprosus Naaman curatur vate ministro,
Lepra capit Giezi, qui munera poscit ab ipso,
In Iordane necans missa securis erat.

Elisæus per medios hostes transit illæsus.

Hostibus obsessus Elisæus vt interimatur,
Prosilit in medium, loquitur, bene concionatur;
Nullus eum tetigit; cum loqueretur eis.

De eodem.

Hostis ait monstrato magis nobis Elisæum,
Quem vatem reuerenter habet populus Pharisæus
Ille refert venias, ecce videbis eum.
Mentibus obscuris & sensibus infatuatis,
Nescia gens Syria sequitur vestigia vatis,
Samariæ portas, quos & inire facit.
Nunc iubet inclusos perimit rex Israel, hostes;
Ast Elisæus ait caueat rex, lædere fortes,
Non decet innocuos perdere morte viros.
Nescis enim gentes istas non esse nocentes,
Vade ciba inermes, tua me duce castra petentes;
Simpliciter veniunt, ite, parate cibum.
Nemo viros læsit. gens hospita fessa quieuit.
Pace data, ratione rata, rex cautus obedit,
Hospitibusq; cibos curia larga dedit.

Samaria obsessa & nimia fame compressa, mane per Elisæum tantam habet abundantiam quod modius similæ datus est pro denario vno.

Rex Syria tum Samaria circundaret vrbem,
Igne, fame populum, longa statione perurget,
Ter denos reges obsidionis habens,
Pressa fame mulier, puerilia membra vorauit,
Tunc Elisæus ait, Dominum pro pace rogaui,
Ipseq; diuitias cras sine fine dabit.
Triticeas, cras, diuitias hæc turba tenebit,
Cras modius similæ, solum nummisma valebit;
Qui timet esuriens, cras saturandus erit.
Dicit ei quidam, Si fundant sydera cœli,
Semina triticea, tu non potes ipsa mereri,
Qui promissa geris, cras quoq; falsus eris.
Iustus ait, Quæcunque loquor completa videbis;
Visaq; non capies, incredule: nam morieris,
Israel eripitur, tu maledicte peris.
Non sequente furor cœlo minitante tumescit.
Rex Syriacum gente sua fugiendo recessit,
Miraq; pompa Syri, tota remansit ibi.

Mane

Manc sub aurora spolium plebs ferre laborat,
Obtinet ex hora quacunq; prophcta perorat,
Crederc qui spreuit, deperit absq; mora.

De Agrippa rege Albanorum contemporaneo.

Ordine dum Latium suscepit Agrippa decorem,
Eius ab imperio tulit Alba frequenter honorem,
Maxima per populos prælia sæpe mouent.

De Iehu rege Israel contemporaneo.

Rex nouus erigitur Iehu, vindex Elisæi.
Cuius & ense, rei, reges perimuntur Hebræi,
Ioram cum Iosaphat. sic iubet ira Dei.

¶ Chronica.

NOta quia post Ioram regem Iuda, regnauit filius eius Achazias. Post quē regnat filius eius Iohas: Post quem regnat filius eius Amasias. Post hunc regnat filius eius Achaz annis 40. Post hunc Iohatham, filius eius regnat annis 16. Post Achaz, Ezechias regnat filius eius. Omnes isti reges erant legis præuaricatores. Propterea Elisæus vnxit Iehu, in regem extraordinariū: qui ex mandato Dei occidit Ioram & omnes filios eius, omnemque progeniem eorum.

De Iehu.

Terq; quaterq; decem natos Ioram iugulauit,
Et genus illorum multa feritate necauit,
Omnis & idolatra, rege necante cadit.
Templa Beelzebub, sed & idola cuncta deorum,
Atque sacerdotes penitus delent eorum,
Misit in ariolos mortis vbiq; forum.
Vndiq; Pythonem rex propulit a regione,
Diuinos necromanticolos deposuit honore,
Munda domus Domini, gaudia digna fouet.

Iohas regnat in Israel.

Defuncto Iehu, Iohas succedit iniquus;
Crimine retitus vir ad idola phana petitus,
Filius est Iehu, sed Deus odit eum.
Tædia iam pariunt Domino peccata virorum,
Iam quasi non fieri statuit defensor eorum,
Idola dæmonibus nanq; fouendo colunt.

Asahel rex Syriæ affligit Israel.

Rex Syriæ iam tunc Asahel percussit Hebræos,
Israel opprimitur, timor & dolor est Pharisæo,
Sæpe Deum repetunt, nec Deus audit eos.

De morte Elisæi prophetæ.

Æger & exiguus nunc corpore stans Elisæus,
Fine diem claudit, populus quem plangit Hebræus,
Israel & Iudas tunc sepeliunt eum.
Post obitum vatis sunt vndiq; præuaricati,
Samariæ reges quotquot sunt tunc renouati,
Igne, fame, ferro, culpa necauit eos.

De Aremo Syluio.

Syluius Aremus patrio succedit honore,
Cuius ab officio multo nitet Alba decore,
Pace frui voluit regna quieta colens.
Mergitur in Tiberis fluuio, natusq; relictus,
Contra Samnites, certamine præbuit ictus,
Dira per Apuliam plurima bella parans,

De Osea rege Samariæ.

Tunc in Samaria celebris regnabat Osea,
Cuius temporibus plebs debilitatur Hebræa,
Nempe tributariam litera narrat eam.

De Salmanasar rege Assyriorum, qui captiuauit Hebræos.

Surgens Salmanasar, magnus rex Assyriorum,
Marte capit regem, loca depopulatur eorum,
Vincula rex patitur, datq; tributa solum.
Tandem Samaria vario certamine capta,
Arma, viri, spolia, sunt cuncta sub hoste redacta,
Plebs & in exilio crimina prisca luit.
Finibus Assyriæ resident super arua Medorum,
Ad fluuium Gozin, habitatio stabat eorum,
Vtraq; pars fluuii præbet vtrinq; forum.

Habitatores Babylonici in Samaria deuorantur à serpentibus & vrsis & leonibus.

Hospite stat vacua prouincia Samaritana,
Arida montana remanent, spinosaq; plana,
Incola non agitur, prædia nullus arat.
Salmanasar iubet, his Babylonis adesse colonos,
Quos facit in patria dominos, terraq; patronos,
Atq; tributario mandat arare solo.
Non placet hic Domino sufferre viros Babylonum,
Tradit eos vrsis, disperdit in ore leonum,
Escaq; serpentum sunt, velut herba boum.
Venit ad Assyrios turba percunte querela,
Mittat eis rex Salmanasar, pro clade medelam,
Nomq; perit patria tota, vorante fera.
Mittat eis homines, cœlestia iussa colentes,
Serpentes, vrsosq; malos remouere potentes,
Et dare Samariam, viuere pace bona.
Vnde sacerdotes ad eos mittuntur Hebræi,
Dogmata sancta Dei, qui lege colant Mosei,
His ibi transpositis, pax bona venit eis.
At licet hi fuerint qui mittebantur Hebræi,
Non coluere Dei legem, tanquam Pharisæi,
Pars etenim legis pauca remansit eis.
Et quia Samaria tunc lege remansit inanis,
Raro coutuntur Iudæi Samaritanis,
Sicut & in scriptis, pagina sancta canit.
Sola tribus Iudæ permansit in vrbe superstes,
Hierusalem non sensit eas, quas assero pestes,
Nec tamen a sceleris pondere munda fuit.

De Auentino rege Albanorum contemporaneo.

Surgit Auentinus rex, cuius nomine primo,
Montis Auentini nomen processit ab imo,
Corpus Auentini regis habetur ibi.
Tunc Ezechias statuit succidere lucos,
Astaroth & Baalim confregit vbiq; caducos,
Vndiq; Pythones prorsus abire monet.
Æneus hic serpens quem suspendit Moseus,
A populo colitur, veneratur eum Pharisæus,
Æneus ille draco, creditur esse Deus.

Hunc Ezechias mandauit in igne refundi,
Et reliquos hinc inde deos minuendo retundi,
Inde domus Domini terraq; munda fuit.
Sola tribus Iuda, non seruierat in Niniuitis,
Nulla tributa sibi populus per tempora misit.
Soli Iudaei ius coluere Dei.

Sennacherib captiuauit Hebræos.

Salmanasar moritur, qui captiuauit Hebræos,
Sennacherib succedit ei, pulsans Pharisæos,
In terra Iuda, circiter angit eos.
Omne genus pecorum prædamq; ferens populorum,
Transtulit in Niniuen, qua copia plangit auorum,
Solaq; Hierusalem saluat in vrbe bonum.
Tunc Ezechias cupiens captare fauorem,
Thesaurum templi dat ei, totumq; decorem,
Nec tamen in melius corda ferina mouet.
Assyria dum Hierusalem rex, obsidet vrbem,
Motibus assiduis populum belliq; perurget,
Inq; Deum cœli probra superba dedit.
Flectite colla meis, si viuere vultis Hebræi,
O vos Iudæi delete libros Mosei,
Omnia quæ colitis spernite iussa Dei.
Cuncta Deus mihi regna meus Nesarach superauit,
Et vestrum reliquosq; deos sibi suppeditauit,
Amodo vos illi sacrificetis, ait.
Plebs Domini super alta sedens pinnacula muri,
Pectore tam duris poterat sermonibus vri,
Turba Dei siluit, lingua superba furit.
Venit Esaias Domino mandante propheta,
Qui timidis reparat populis solatia læta,
Regia ne timeant verba superba vetat.
Tunc ait, Ecce perit rex qui vos perdere quærit,
Quem Deus ipse ferit, nullo valet orbe tueri,
Angelicis gladiis iam feriendus erit.
Nocte subalterna gens interit illa superba,
Millia bis centena cadunt, virtute superna,
Vndiq; constrata signa vel arma vacant.
Mane sub aurora, rex agmina perdita plorat,
Territus ex hora, cessit regionis ab ora,
Turba Dei resilit, mira videre foras.
Dum redit in patriam Niniuen, rex Assyriorum,
Ante Deum Nesarach, plangit male gesta suorum.
Tunc quoq; naturum sensit adesse dolum.
Ramalech & Serasar de regis semine nati,
Patris ad interitum stant, ante patrem gladiati,
Quem nece percutiunt tollere regna rati.
Monte sub Armenia latitant fratres parricidæ,
Plangit eos Niniuen, plebs Israelitica ridet,
Succedit Seradon patre cadente suo.

Incipit historia Tobiæ contemporanea.

Non decet immemores nos versibus esse Tobiæ,
Cuius opus legimus cœle placuisse sophiæ,
Vixit & ipse pie noctibus atq; die.
Corpora cæsorum sub regibus Assyriorum,
Fertur Hebræorum solus sepelisse virorum,
Tempore Salmanasar captus & exul erat.
Qui media dum forte die somno requiescit,
Stercus hirundinis, intima luminis eius ademit,
Sic annis denis cæcus ab inde gemit.
Deditus his pœnis, vir pascitur ex alienis,
Diuitias quia iam dederat largitus egenis,
Sæpe cibo caruit, prandia nemo dedit.
Cæcus vbi fuerat, pauper, miser, absq; medela,
Pauperiem celat, sine murmure, sine querela,
Cum mala tanta ferat, mente quietus erat.
Vxor adiuuentis cum pasceret hunc alimentis,
Hœdus ei datus est, transmissus ab æde parentis,
Voce vir audita, territus inquit ita.
Hœdus adest, dic vnde venit, dic vnde tulisti?
Si furtiuus erat, cur tollere non timuisti?
Furta reperta dolo, tollere nulla volo.
Anna furens tota loquitur de parte remota,
Mentetua tota miser es, mala sunt tua vota,
Nos mala tanta vocant, nec Deus illa notat.
Diues eras, miser es, si diuitias tenuisses,
Plus tibi diuitiis quam religione dedisses,
Ecce fame morimur, nec videt ista Deus.
Si tua facta Deus tanquam bene gesta notaret,
Restauraret oculos tibi, non alimenta negaret,
Imo quod appeteres, cum pietate daret.
Filius vnus erat Tobi cæco seniori,
Cuius & ipse pater, nimio connexus amori,
Ne puerum perdat, vult magis ipse mori.
Dicit ei genitor, Mihi dena talenta fuerunt,
Quæ sub conscripto debet mihi iure Gabelius,
Hæc tibi si peteres commoda longa dares.
Do tibi rescriptum, quo iure tibi caueatur,
Partibus Indorum manet, vrbe Rages habitator,
Perge, vale, fili, prospice (quæso) tibi.
Ille refert, Ignoro vias, ignoro meatus,
Si tamen vllus erit iuuenis mihi consociatus,
Suscipiam factum te mediante datum.
Stans puer ante fores, iuuenem videt ipse morantem,
Vt peregrinantem, baculumq; peramq; parantem,
Renibus accinctum perspicuumq; virum.
Dicit ei Tobis: Iuuenum pulcherrime, quo vis?
Ille refert, Quid vis? tecum volo pergere si vis,
Si socius fias, en tibi monstro vias.
Angelus est Raphael, stans sub specie iuuenili,
Cui loquitur Tobis, ductusq; manu puerili,
Ingreditur thalamum, patre fauente sibi.
Dicit ei Raphael, Sint gaudia magna Tobia.
Retulit ille gemens, Mea gaudia quomodo fient?
Dum mihi sint tenebræ, nullaq; læta dies?
Esto animo fortis (Raphael ait) ecce mereris,
Vt cito cureris, qui perdita lumina quæris,
Cur modo conquereris? crede, beatus eris.
Rursus ait senior, miratus ob ista Tobias,
Vnde venis? quod nomen habes? ait hic, Ananias,
Mittere si cupias, insinuabo vias.
Spondeo me vere, sociumq; ducemq; fidelem,
Vrbe Rages habitatorem cognosco Gabelem,
Indeq; si quæret dena talenta feret.
Mater ait, Permitto magis bona cuncta perire,
Quam tenerum peregre puerum patiamur abire,
Desine tu iuuenis, verba relinque via.
Tunc pater inquit ad hæc, iuuenes huc ambo venite,
Trado tua fidei puerum, constanter abite,
Det Deus omnipotens prosperitatis iter.
Angelus est Raphael, qui dicitur hic Ananias,
Ductor adest pueri Deus ignorante Tobia,
Quicquid eis fiat, carpit vterq; vias.
Flumen erat Tigris de fonte fluens paradisi,
Cuius aquis visi, fluuii sunt littore nisi,
Atq; pedes Tobis forte lauabat ibi.
Prosilit hinc piscis validus mordere Tobiam,

Hic vbi piscis hiat, timet, & vocat huc Ananiam,
Ecce furens piscis, dicit, Adesto mihi.
Ille refert, Extende manus, fauces q́ capessas,
Tolle moras, trahe, pelle foras, caro conferet escas,
Cepit, & obtinuit, traxit, ad arua tulit,
Dicit ei socius, Cultro cito viscera finde,
Grandis enim medicina tibi promittitur inde,
Si iecur hinc tuleris fel q́, beatus eris.
Capta puer cadit cito viscera sic & obedit,
Lassus humi sedit, sapido de pisce comedit,
Et satur abscidit, consocio q́ dedit.
Pergit homo felix, qui a subditus est Raphaeli,
Cum domibus quarit, celer appropiare Gabeli,
Suscipit hunc Raguel, vir patruelis ei.
Cognitus ergo puer fit, & à Raguele receptus,
Charior effectus, quacunq; rogaret adeptus,
Filia cum patre visa puella placet.
Sara decora satis fuit vnica filia patris,
Septenis coniuncta viris, iisdem q́ necatis,
Demonis Asmodei peste perire datis.
Hanc petit vxorem, socio mandante Tobias,
Conscius ipse pater, negat hoc, ait hinc Ananias,
Trade, nihil timeas, prospera cuncta scias.
Asmodeum iam demonium vinctum religabo,
Et tibi ne noceat sponsalia tuta locabo,
Securos aditus, dixit, vtriq́ dabo.
Annuit ergo pater mater q́ paranda parauit.
Nomine coniugii, Sara puerum sociauit,
Sanctus eis Raphael, Nil timeatis, ait.
Iudaico more doctus Raphaelis ab ore,
Mundus ab vxore iacet hic, donec satis oret,
Orat vt vxore dante, propago foret.
Piscis ibi iecoris partem, iubet igne cremari,
Vt fumi virtute, queat phantasma fugari,
Plena salus iuueni salua q́ vita fuit.
Dum puer interius sponsa coeunte moratur,
Sicut & ante solet morituro tumba paratur,
Ad vita spatium, spes bona nulla datur.
Mane resurgentes, vbi conspexere parentes
Gaudia mirificant viuum remeare videntes,
Tunc iuuenis vita salua remansit ita.
Demone deuicto, gaudente domo Raguelis,
Sanus & incolumis puer est studio Raphaelis,
Alterius causa cura resurgit eis.
Angelus inquit ei, Commendo te Raguelis,
Ibo referre tibi detenta talenta Gabeli,
Interea requies hic tibi (dixit) erit.
Tunc abiit, secum q́ tulit rescripta Gabelo,
Ille dedit quacunq; petit, vixit q́ camelo,
Dupla dedit puero dena talenta suo,
Rebene patrata, solennia sunt celebrata,
Coniuge dotata, conuiuia sunt renouata,
Pondere duplata dena talenta data.
Tempus adest, & abire placet iussis Anania,
Nanq; patris lachrymosa satis stat causa Tobia,
Est sibi nulla quies, nulla q́ lata dies.
Cumq; vale dicto sponsa comitante rediret,
Pracedente q́ canis ad tecta paterna veniret,
Insinuante cane, singula lata manent.
Instruitur iuuenis Tobis, dictis Anania,
Vngento iecoris, oculos palpare Tobia,
Vt careant tenebris aspiciant q́ diem.
Vngit eum iuuenis veniens iussu Raphaelis,
Donaq; cum sponsa prasentat ei Raguelis,
Lumina reddit ei lumine dante Dei.
Narrat & acta viæ quacunq; fuere Tobia,
Quam bene quam q́ pie fuerit studiis Anania,
Gaudet ad ista pater, cuncta q́ gesta placent.
Quarit & à socio, quis sit, quo climate venit?
Ille refert, Veni transmissus ab athere cœli,
Angelus hic Raphael sum medicina Dei.
Qua mala pertuleras, diuina potentia vidit,
Me meritis conferre tuis solatia misit,
Lumina me voluit sic reparare tibi,
Euolat hoc dicto, puero cum patre relicto,
Vnde prius venit, saltus remeauit in ictu,
Vir miratus eum, laudat amat q́ Deum.

De Nathanabo magistro Alexandri Magni per idem tempus.

Nathanabus rex atque magus doctissimus ipse,
Primus Alexandri doctor fuit atque magister,
Imo pater pueri matre latente fuit.

De Procace rege Albanorum contemporaneo.

Nunc regnat Procax, nunc primum Sidon & Argus
Pondera, mensuras condunt libramine paruo,
Terrarum populis iam noua iura ferunt.

De Esaia propheta per idem tempus.

Nunc de Messia praconia fert Esaias,
Ecce Deum pariet sine semine virgo Maria,
Viderat & Gedeon vellere signa pia.
Vellere compluto fuit area sicca sub vdo,
Vicerat & Gedeon populo pugnante minuto,
Hac ego de Christo signa fuisse puto.

Regi Ezechiæ additi sunt quindecim anni ad vitam.

Pralia sopita sunt, mortuus est Niniuita,
Rex Ezechias metuens decedere vita,
Æger in extremis, corde precatur ita.
O pietas immensa Dei super athera cœli,
Tu nosti quid seruierim, quam mente fideli,
Ad spatium vita nunc miserere mei.
Venit Esaias cœlesti voce iubente,
Elongare dies regis, releuare iacentem,
Annos quindenos dat, miserante Deo.

Procurator Nabuchodonosor regis Babylonis venit Hierusalem.

Nunc venit Beradach missus regis Babylonis,
Scrutatur templum cuncta q́ decus regionis
Debitiora loci, diuitias q́ fori.
Diuitias regis videt, aurum, pallia, vestes,
Non erat ornatus regie, neq; gaza superstes,
Nec templi velum, quod latuisset eum.
Stultitiam regis Esaias vidit, & inquit,
Nil intentatum Babylonicus iste relinquit,
Cuncta potest domino visa referre suo.
Arguo te regem populum, magis arguo Iuda,
Clausa prius fuerant tibi, iam sunt omnia nuda,
Non ea iam nostra, plus aliena puta.
Amodo sunt quacunque tenes regis Babylonis,
Vos faciet seruos, captiuitatis q́ colonos,
Omnia diripiet castra referta bonis.
Eunuchos faciet regis Babylonia natos.
Iam video populos seruos hinc inde locatos,
Regis in obsequium posteritate cadunt.

De Manasse rege Iudæorum.

Nunc Ezechias vita rex tempora claudit.
Succedit Manasses natus, plebs tota subaudit,
Non amat iste Deum sed Deus odit eum.
Suscipit ariolos & lucos plantat inique,
Astaroth & Baalim colit & veneratur vbique,
Idola per patriam iam fabricare libet.
In medio templi iubet idola fana locari,
Mandat adorari iubet illis sacrificari,
Peccant Iudas desipuitq; magis.
Voce prophetarum Deus illis sæpe minatur,
Samariæ similis, quod & ipsis pœna paratur,
Turba minas Domini pessima non timuit.

De Amon rege Iudæ filio Manassæ.

Mortuus est Manasses, succedens filius eius,
In Iuda regnauit Amon super idola peius,
Quem superasse patrem phana colendo, patet.
Vixit Amon modicum, nam seditione suorum,
Fine suo clausus finem dedit ipse malorum,
Turba reos iussit mortis iure forum.

De Iosia rege Iudæ filio Amon.

Natus Iosias recipit pro patre coronam,
Idola destruere fit regia curia prona,
Pessima deposuit, conseruitq; bona.
De medio templi tunc abstulit idola Solis.
Abstulit & lunæ, simili conflata fauori,
Phana Beelzebub non sinit ille coli.
Astaroth & Baalim, conflata manu Salomonis,
Omne quod in mundum per rura videt regionis,
Dissipat, & patrias ornat vbiq; bonis.

De Iohas rege Iudæorum contemporaneo, filio Iosiæ.

Iosias moritur, Iohas diademata quærens,
Non sequitur bene gesta patris, sed criminis hæres,
Extitit idolatra pessima phana gerens.

De Amulio rege Albanorum contemporaneo, & de Numitore fratre eius, & de natiuitate Romuli & Remi.

Semine procacis duo sunt reges modo nati,
Amulius simul & Numitor sunt rite vocati,
Qui regnum Latium tunc habuere simul.
Amulius regnum rapuit, pulso Numitore,
Rura colit Numitor, patrio destitus honore,
Seq; sui regni sorte, carere dolet.
Filia Vestalis fuit Ælia tunc Numitori,
Mœcha fuit, geminos peperit Marti genitori,
Fertur & inde mori filia lege fori.
Tunc gemini clam sub Tiberis sunt rupe locati,
Quos meretrix lupi rapuit pro munere fati,
Officio matris, nutrit, amatq; satis.
Quos tulit exiles ætate, fouet iuueniles,
Corpore consimiles animo miratur heriles,
Sed qui eos genuit, stans lupa cauta silet.
Romulus & Remus censentur ab inde vocari,
Et patris Martis pastoribus associari,
Qua recolenda greges candida sylua parit.
Egregios iuuenes pudet ignorari parentes,
Et lupa fert ipsos Tiberi iacuisse latentes,
Qua male proiectos, ipsa leuauit eos.
Dixit & Amulium pepulisse domo Numitorem,
Et iuuenum matrem, viuam sepelisse furore,
Perderet & prolem, si mau festa foret.
Corde tument iuuenes, multoq; sequente dolore,
Pro matris planxere satis, proprioq; pudore,
Vt cadat Amulius, corda manusq; mouent.
Romulus & Remus, socios habuere latrones,
Amulium periment, & auum releuant Numitorem,
Et cito per Latium prælia dira mouent.
Regna tenet Numitor valida virtute nepotum,
Vt sibi succedant, dat aui sententia votum,
Romulus in totum regnat, habetq; locum.
Tunc Zacharias vates, erat ordine magnus,
Nunc & in Ægypto loquitur mirabilis agnus,
Tunc & Olympiadis mentio prima fuit.
Primus Olympiadis, quem tempore ponimus annum,
Ad casum Troiæ tercentum perficit annos,
Insuper & centum, chronica vera ferunt.
Lector Olympiadem quid sit, si noscere quæris,
Ludus apud veteres solitus quinquennis haberi,
Signat Olympiadem, quum reuolutus erit.

De Ioachim rege Iudæorum.

Rex erat idolatra Ioachim, dans phana deorum,
Spurcitiis cunctis quia pronius inhæret auorum,
Inquinat & fœdat templa per omne solum.
Tradit eum Dominus seruum regi Babylonum,
Census ab indigenis exquiritur & regionis,
Decidit à Domino plebs maculosa dolis.
Iudaicus populus liber prius vndiq; visus,
Seruit attritus constanter ad idola nisus,
Pœna flagellat eos rege colente deos.

PARTIS VIII FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

Pars IX.

SIBYLLA PROPHETIZAT De Christo his temporibus.

Anno ab Adã 5081; à diluuio, 1359, à diuisione linguarum, 1258. Anno ab imperio Nini, 1300 annis. A destructione Troiæ 414, post Olympiadem sextam. Regnãte Ezechia in Iuda. Regnante Osee, in Israel. Roma in monte Palatino, à Romulo & Remo, viuente adhuc auo suo Numitore, condita est. Eodem tempore Erithrea Sibylla de Christo dicitur versificè vaticiniũ hoc protulisse.

Iudicii signum tellus sudore madescet,
Et cœlo rex adueniet per secla futurus,
Scilicet in carne præsens vt iudicet orbem.
Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis,

Et cætera. Aliud quoque vaticinium Sibylla eadem de Christo prosaicè dixit sic: Postea in manus infidelium veniet. Dabũt alapas Deo manibus incestis. Et impurato ore, expuent in eum sputum venenatum. Dabit ipse ad verbera tanctum dorsum, & colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoscat quo tendit verbum & vnde venit, vt inferis loquatur. Et corona spinea coronabitur. Ad sitim acetum, & ad cibum fel dabitur ei: hanc hospitalitatis mẽsam Domino ministrabunt. Tu Iudæa insipiens, Dominum tuum non intellexisti, ludentem mortaliũ sensibus, sed spinis eum coronasti; & horridum fel ei miscuisti. Velum templi scindetur, & media die nox erit tenebrosa nimis tribus horis, & suscepto somno morte morietur: & tunc ab inferis regressus, ad lucẽ veniet, primo principio resurrectionis ostenso.

Regnante Romulo, Salmanasar rex Assyriorum, duxit decem tribus Israel captiuas de Samaria in regnum Medorum, vt ibi habitarent super fluuium Mozim. Eodem tempore, Phalaris Siculus tyrannus, dum innocentes homines variis tormentis crudeliter assiduè affligeret, quidam faber ærarius, nomine Berillus, volens placere illi regi, & aptum suæ crudelitati munus offerre, taurum æneum fecit, cui ex latere, ianuam composuit, vt per eam homines cruciandi inducerentur, & dum ignibus suppositis vrerẽtur, non gemitum hominis, sed mugitum bouis emittere viderentur. Eundem itaque taurum æneum, tyrannus gratanter accepit, & ipsum fabrũ in eum primitus posuit, vt ipse actor huiusmodi tormentum primus experiretur, & vbi alios extinguere proposuit, ipse mereretur extingui. Notãdum est autem, quod ab initio editæ Vrbis parricidia ibi esse cœperunt, & Romanum regnum asylum omnium aduenientium malefactorum vocabatur.

Versus Iuuenalis de vrbe Roma.

Et tamen vt longe repetas, longeq; reuoluas,
Nomen ab infami gentem deducis asylo.
Maiorum quisquis primus fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.
Cætera de Roma sub nostro carmine promam.

Roma incipit.

Summa fit ex minima sub Martis sydere Roma;
Romulus & Remus primam tenuere coronam;
Filioli Martis, sicut & acta sonant.
Qua modo Roma sonat, fuit ante Valentia dicta,
Rebus ab antiquis vrbs paruula, sola relicta,
Nunc tenet imperium, iudicat omne solum.
Vrbs noua construitur, sed asylum Roma vocatur;
Vrbis circuitus, iubente signatur aratro,
Hoc signum nulli præteriisse datur.
Remus erat primus signi salu violator,
Quem dux militia subito percussit aratro,
Remus vt interiit, lex ea firma fuit.
Innumeris Roma populis dum suscipiuntur,
Dumq; Sabinarum mulieres deripiuntur,
Guerra datur patria, bella Sabina patent.
Fœmina Tarpegia statuit tunc tradere Romam,
Proditia, qua capitur, discerpitur, indeq; prona,
Tarpeia rupis nomina prima sonant.
Robore Romano stans subdita terra Sabina,
Sub Tacito iam rege suo, sua fœdera minat;
Vt sub pace sua viuere Roma sinat.
Rege sibi Tacito iam Romulus associato,
Præcipit ex populo centum residere senatu;
Quos facit in Latio iugiter esse caput.
Plebeios equites tunc rex ibi primus adegit,
Idola constituit, Romanaq; templa peregit;
Omne solum Latii; cum probitate regit.

Romulus in Capria fertur cecidisse paludem,
Qua, rapuit regem fantastica fœmina ludens,
Indeq; non redit, qua cecidisse putet.
Nunc erat Osea præclarus in orbe propheta.
Cuius de Christo legimus præconia læta,
Tunc Nabuchodonosor sedit in arce Sion.

Nabuchodonosor rex Babylonis expoliat & captiuat Iudæam, & ponit ibi regem pro se, nomine Sedechiam genere Iudæum.

Nunc Nabuchodonosor rex impius est Babylonis,
Obtinet imperium, furit undiq; more leonis,
Dissipat & retinet climata cuncta soli.
Vicerat Arphaxad, dominum regemq; Medorum,
Pamphiliam, Phrygiam, regnum caput Assyriorum,
Orbem Iudaicum vastat & omne forum.
Templa Dei veri iubet undiq; rex aboleri,
Se solum per regna Deum mandauit haberi.
Nemo sibi similis clade tyrannus erit.
Hic regem Ioachim vinctum deportat Hebræum,
Atque catenatum populum ducit Pharisæum,
Omne quod est sanctum, iudicat esse reum.
Vinxit Hebræorum tunc millia dena virorum,
Ex omni Iuda de collegio meliorum,
Atq; nouum regem iussit habere solum.
Rex nouus est ex Iudæis, dictus Sedechias,
Cui Nabuchodonosor iubet omnia subdita fiant,
Qui legem Domini perdere prorsus hiat.
Fit quasi Chaldæus populus scelerosus Hebræus,
A facie Domini protectus erat Pharisæus,
Iudicio cœli factus vbiq; reus.

Nabuchodonosor destruxit Hierusalem & templum, populumque seruum facit.

Erigitur rex ille nouus contra Babylonem,
Fraus patuit, rex intumuit, plenusq; furore,
Rursus in Hebræos prælia dira mouet.
Vrbi bonæ Ierusalem præcingitur obsidione,
Sustinet & rabidum per tempora longa leonem,
Intus & exterius turba caduca dolet.
Rex nouus incautus, nimio iam tempore clausus,
Cum iam Chaldæis obsistere non foret ausus,
Per medium muri lapsus ab vrbe ruit.
Qui fugiens capitur, vincitur, & exoculatur,
Natus vterq; suus, patre conspiciente necatur,
Vrbs quoq; Hierusalem diruta tota iacet.
Destruitur templum, sed primitus expoliatur,
In populo Domini miranda ruina paratur,
Vir cadit & mulier, pes, manus, atq; caput.

De Nabuzardan principe coquorum Babyloniæ.

Vir Nabuzardan, princeps malus ille coquinæ,
Addidit apprime casum tormenta ruinæ,
Ex omni populo nil remanere sinens:
Transtulit ex plebe pueros simul & mulieres,
Agricolas cum pace domi iussit remanere,
Aurea vasa Dei prorsus ab vrbe ferens.
Ex aure binas tunc detulit ille columnas,
Quas Salomon quondam formauerat arte rotundas,
Sustinet altare perspicuumq; mare.
Forma columnarum quas plaga tulit Babylonum,
Ter senos habuisse datur numeros cubitorum,
Non poterant currus, nec iuga ferre boum.
Transfertur Iudæus nunc funditus a regione,
Migrat, & arua colit seruiliter in Babylone,
Ira Dei facit hæc, sicut & ante solet.

De etymologia huius nominis Nabuchodonosor.

Quid sonet hoc nomen Nabuchodonosor, videamus,
Quo casu, qua sorte fuit, si gesta feramus,
Rem satis ignotam, prodigiumq; damus.
Nascitur incerto coitu puer ex muliere,
Fœmina mœcha domi puerum non ausa tenere,
Proiicit in syluam, nil pietatis gerens.
Bubo reseruat eum, lactat capra, virq; leprosus
Forte venit, miseransq; capit puerum speciosum,
Nominat & puerum vir Nabuchodonosor.
Hoc nomen tria continet hæc, quæ iam memoraui,
Quæ tria componens hoc nomine vir numerauit,
Sicut & inferius pagina lecta canit.
Nabuc, id est bubo: chodor, capra: nosora, lepra,
Hæc tria singula, tam bene consona, nomina tetra,
Sunt Nabuchodonosor, sic docuere metra.
Armena lingua noscas hæc dicta fuisse,
Hæc & ab Armenis fateor me sic didicisse,
Amodo rex idem somnia magna videt.

De tribus pueris Anania, Asaria, Misael, & de puero Daniele consocio eorum.

Iudaicus populus migrauerat in Babylone,
Dum pueros Nabuchodonosor tulit a regione,
Quos & in obsequiis eius adesse monet.
Indeq; sorte Dei multi pueri Pharisæi,
Germinis Hebræi qui iussa colunt Mosei,
Moribus aulæ consamulantur ei.
Vestibus ornari iubet hos aulaq; morari,
Carnibus egregiis semper vinoq; cibari,
Moreq; regali præcipiebat ali.
Asfanat eunuchus datus est custos puerorum,
Et Manasar socius conuiuia fecit eorum,
Deliciis pueros qui refouere volunt.
Tunc Azarias, Misael, Daniel, Ananias,
Viuere mente pia cœli didicere sophias,
Regis ad obsequia, dum reuerenter hiant.
Et quia lex nescit vesci gentilibus escis,
Spreuerat his escis, Daniel pro tempore vesci,
Tres quoq; consocii participesq; sui.
Faba cibus fuit his, & aqua pro corpore potus,
Videt vt hæc dapifer perterritus illico totus,
Sic ait, ô pueri, non erit iste socius:
Pallida fit facies tenui faciente diæta,
Corpora deficient, nec erunt præcordia læta,
Talia nunc fieri regia iussa vetant.
Si fuerint pingues alii rutilante rubore,
Vosq; macri facie pulchro fugiente colore,
Pœna mei capitis dira sequetur, ait.
Hi referunt, Patiare parum denuq; diebus,
Prospicies si discolor est maciesq; faciebus,
Si melior fuerit, nouit amor vllus erit.
Sustinuit dapifer, pueri tenuere diætam,
Quumq; dies transisse decem, videt ordine metam,
Clarior his aliis forma colorq; fuit.

Asfanat

Aisanas & Manasar referunt hæc omnia regi.
Rex ubi perlegit quæ vita pudica peregit,
Lautius hos pueros iussit ubiq; regi.

Visio Nabuchodonosor regis Babyloniæ interpretata per Danielem.

Visio terribilis præcordia regia monit,
Dicere quam voluit sed eam Deus ipse remouit,
Immemor existens ipse dolebat ob id.
Rex vocat ariolos satrapasq; magosq; priores,
Quotquot in imperio cognoscit & in Babylone,
Hisq; dolens animo verba timenda monet.
Magna velut memini mirandaq; somnia vidi,
Quæ doleo de corde meo potuisse relidi,
Nescio quid vidi, quid meditabar ibi.
Ardua materies erat ordoq; materierum,
Quis mihi nunc rerum poterit distinguere verum,
Iure pares procerum manere semper erunt.
Dicere si nequeunt, aut si mihi promere nolunt,
Ariolis qui phana colunt cœtusq; magorum,
Insimul vt pereant mando per omne solum.
Somnia rex quærit sed non valet arte doceri,
Nam quod mente gerit nequeunt exponere cleri,
Sic apud ariolos visio dicta perit.
Mira petens mira succensus spiritus ira,
Tres pueros pariterq; magos iubet ense perire,
Iussit & ariolos morte perire suos.
Militiæ princeps Arioch, pro morte magorum,
Suscipit edictum pariterq; trium puerorum,
Vtq; cadat Daniel, regia iussa volunt.
Dum iubet hos pariterq; magos rex ipse necari,
Cumq; videt Daniel homina in tormenta parari,
Ad famulos regis corde precatus, ait,
Differat hoc fieri rex, obsecro mente fideli,
Forte Deus cœli monstrabit & hoc Danieli,
Cuius ab indiciis ipse docendus erit.
Hæc puer implorat, Dominumq; precando laborat,
Tres quoq; consocii secum vigilantius orant,
Rem sibi quam petiit, dat Deus absq; mora.
Doctus ad hoc Daniel, regis festinat ad ædem,
Inuenit & regem celebri consistere sede,
Qua Nabuchodonosor imperat atque sedet.
Tunc ait, ô bone rex, pietas altissima cœli,
Somnia quæ petis, iam dissirait Daniele,
Ipsa tibi referam, laus referatur ei.
Rex erat in thalamis solito dans membra sopori,
In medioq; thori finem meditatus honori,
Vidit in orbe solis se quoq; posse mori.
Quo meditante satis quæ surgat in vrbe propago,
Astitit in somnis aspectibus eius imago,
Corpus habens varium, cuius & acta dabo.
Stabat ibi validus tanquam vir corpore rectus,
Cui caput ex auro, species argentea pectus,
Grossior ex humeris inclyta forma fuit.
Illa tamen fœmore sunt ærea, ferrea crura,
Fictilis est pedibus ferro permixta figura,
Talis erat species, totaq; forma sua.
Absq; manu lapis excisus de monte recessit,
Qui caput atq; pedes statuæ ventremq; repressit,
Ad nihilum redigens quicquid imago feret.
Tempora regnorum designat imago tuorum,
Rex Chaldæorum variatur & Assyriorum,
Nam cadet ipsorum pompa, corona, thronus:
Te caput ex auro demonstrat imago priorem,
Monstrat in argento, post te satis inferiorem,
Sic tua regna Deus diminuendo monet.
Ænea materies dabitur peiora mereri,
Et magis in ferro poterunt confusa videri,
Fictilibus pedibus, tunc diadema perit.
Tunc lapis absq; manu cæsus de monte resurget,
Percutietq; pedes, & ferrea crura peruret,
Conteret & pectus, comminuetq; caput.
Tota cadet statua quasi mox extincta fauilla,
Nec decor, aut species, aut forma vigebit in illa,
Æs, aurum, ferrum, cunctaq; membra cadunt.
Ille lapis qui conteret hoc, super omnia crescet,
Regnaq; compescet, & climata cuncta capesset,
Et sibi perpetuum congeret imperium.
Sic causam quæres quis debeat ista mereri,
Vt valeat cœli princeps terreq; videri,
Iudicio vero respice, Christus erit.
Hæc vbi verba dedit, cito rex à sede recedit,
Mitior incedit, puero prostratus obedit,
Seq; suis pedibus cum pietate dedit.
Atq; Deo cœli laudes dedit ore fideli,
Qui bona quæq; velit cognoscere dat Danieli,
Ipse mihi princeps amodo (dixit) erit.

De aurea statua Nabuchodonosor, & de tribus pueris in fornace proiectis.

Fecerat ex auro statuam Nabuchodonosor rex,
Lata fuit cubitis sex, longa fuit decies sex,
In campo duram rex celebrabat eam.
Quam colit, implorat, laudat, veneratur, honorat,
Quisquis ab hac hora statuam non pronus adorat,
In gladio pereat, non obeuntem in hora.
Inde tuba cecinit, cytharis cantuq; boauit,
Omnis homo veniat reuerenter eam venerari,
Iste Deus meus est, hunc recolamus, ait.
Tres pueri spreuere deum regis Babylonis,
Accusant illos subito popa'i regionis,
Et cupit hos perimi turba repleta dolis.
Hinc regis furor intumuit, puerisq; vocatis,
Eius in aspecta manibus pedibusq; ligatis,
In loca fornacis hos iubet ipse iaci.
Sexagintanouem cubitis tunc flamma volauit,
Quæ multos hinc inde viros furibunda vorauit,
In pueris tamen his, nil feritatis agit.
In medio flammæ nullo sunt ordine læsi,
Vestibus aut membris penitus non ignis adhæsit,
Nec capitis minimi tunc periere pili.
Cantabant laudes Domino resonantibus hymnis,
Exterius feruent, erat intus frigidus ignis,
Vnde tribus pueris læsio nulla fuit.
Miratus fornacis opus, rex ipse laborat,
Cernere quid faciant pueri, stant intus & orant,
Rem citius explorant, hos iubet ire foras,
Tres fuerant (inquit) pueri fornace ligati,
Quattuor en video, nullo sunt igne cremati,
Prorsus & illæsi, nil habuere pati.
Filius ipse Dei quantus puer astitit illis,
Vestibus aut membris sani sunt atq; capillis,
Virtus summa Dei cœlitus astat eis.
Sanctificos igitur pueros rex pronus adorat,
Cum populis satrapisq; suis solerter honorat,
Plorat & implorat, clamat & absq; mora,

Solus Hebræorum Deus est, rex ille polorum,
Hunc volo, credo, colo, turbamq; refuto deorum,
Idola destituo mando per omne solum.

Secunda visio Nabuchodonosor, de arbore pertingente vsq; ad cœlum; & de interpretatione Danielis.

Altior arce poli, mens regis erat Babylonis,
Nocteq; clausa thoris, stant lata quiete soporis,
Vidit ab arce poli somnia digna coli.
De medio terræ stetit arbor ad alta superne,
Visa suos ramos super omnia regna referre,
Texit fronte sui quicquid in orbe fuit.
Omnis auis Nili, venit eius fronde potiri,
Ex hac omne pecus potumq; cibumq; requirit,
Stant sub ea pueri fœmina, virgo, viri.
Tunc ait emissa vox cœlitus ordine ducta,
Arboris abscindas truncum radice relicta,
Nam licet ipsa perit, germen ab inde redit.
Cæsores veniunt, qui dum satis intima cadunt,
Quæ fuerant subtus viuentia cuncta recedunt,
Quicquid ibi fuerat, prorsus ab inde vehunt.
Visio qualis erit, sermone patet Danielis,
Quid sibi causa velis, edisseris ore fidelis,
Tu de qua quæris, rex (ait) arbor eris.
Ecce tuis ramis, terras, mare, sydera tangis,
Quæq; velis frangis, saluas, alis, opprimis, angis,
Quæ mare, terra vehit, iam tua dextra regit.
Tu Nabuchodonosor, factus dominus dominorum,
Imo per omne solum dictus Deus esse deorum,
Decidis, & comedes gramina, more boum.
Sensibus humanis, actisq; cibisq; carebis,
Brutus eris, quia bruta geris, nec iniqua vereris,
Consimilisq; feris, vir feritatis eris.
Cognoscent inte reges, & regna regentes,
Quod Deus exaltans humiles, reprimensq; potentes,
Rex est regnorum, datq; creatq; bonum.
Annis septenis debebis succumbere pœnis,
An nescis quia de cœlis tua gloria venit?
Cui Deus hanc dederit cœlitus, eius erit.
Sed neq; desperes iterum tua regna tenere,
Nam diadema feres, tibi in stius erit tuus hæres,
Cognosces Dominum, sanctaq; vota feres.

In capite anni apparuit visionis effectus, cum rex factus est brutus.

Terminus est anni, quo visio noscitur angi,
Quo meruit frangi regis diadema tyranni,
Desijt ergo quies, venit amara dies.
Stultus in hoc verbo loquitur rex, ore superbo;
Vah Babylon Babylon, proprio te robore seruo,
Omnia regna rego, sum Deus orbis ego.
Cumq; loquendo sedet, Deus altius intonat ede,
Protinus ab hac sede, tibi dico, Superbe recede,
Vt pecus incede, gramina pronus ede:
Brutus es, in terris fœno vesceris & herbis;
Esto timor populis & pœna futura superbis,
Exemplar regum, qui male regna regunt.
Verbere diuino fit rex fera, more ferino,
Pascitur in limo, iacuit quasi bestia fimo,
In pascente fera, nil rationis erat.
Huic vbi gramen alit, dum mente vagatur inani,
Principis infans nascuntur vertice cani;
Albior est aquilis, vnguis ad instar auis.

De eodem.

Tempore pendente, dum rex fuerat sine mente,
Sub septem ducibus, tota Babylone manente,
Dum rex facta luit, salua corona fuit.
Dum pater ipse perit, gnatus diademata quærit,
Dictus Euilmerodab, vult regna paterna mereri,
Cura primatum, non ita (dixit) erit.
Dixit eum Daniel penitus non posse perire,
Vnde putant satrapæ dominum post pauca redire,
Ipsis in medio clausa corona silet.

De eodem.

Anno triceno quo captiuantur Hebræi,
Rex brutus recreatur homo moderamine cœli,
Correctus, sapiens, ad meliora redit.
Congaudentq; duces qui præfuerant Babyloni,
Applaudunt populi, famulantur vbiq; coloni,
Rex rehabet propria regna, fauore poli.

Item de eodem.

Rex modo consiliis regitur vatis Danielis,
Dogmata de cœlis dedit ipse propheta fidelis,
Dicit ei, Bone rex, hæc tibi iura velis.
Lege Deum cœli studeas ex corde vereri,
Cuius opem poteris, ad regna tuenda mereri,
Sic tibi magnus eris, cras quoq; sicut heri.
Pœniteas, veniamq; petas, commissaq; plangis,
A vino, carnisq; cibo, te fortiter ange,
Sobrietate tua, facta priora luas.
Sic annis septem, Daniel cum rege cohæret,
Rex iubet vt fiat regni pro parte cohæres,
Cum natis eius, iura coæqua gerens.
Respuit hæc Daniel, regis lux vltima venit,
Tunc alter Nabuchodonosor, pro patre redit,
Post menses denos, quæ sua fata dedit.

De Susanna à falso crimine liberata.

Vxor erat Ioachim specie Susanna decora,
Quam duo presbyteri, dum clam violare laborant,
Voce reluctantis, mota querela sonat.
Crimine pro falso trahitur lapidanda fidelis,
Spiritus è cœlis loquitur labiis Danielis,
Liberat hanc Daniel, sed periere senes.

De Euilmerodab rege Babylonis filio Nabuchodonosor.

Surgit Euilmerodab, Babylonis honore leuatus,
Carceris è medio Ioachim secum reuocatur,
Et secum semper tractus amore sedet.
Iste Puer Merodab, prius a patre carcere clausus,
Dum patris in regnum succedere non foret ausus,
Cum socio Ioachim vincula longa tulit.
Causa fuit cur vincla luit, quia patris honorem,
Despiciente patre, voluit prius in Babylone,
Vnde reuertente patre, flagella dolet.
Post patris & fratris mortem sua vincula soluit;
Eripiens Ioachim, regni diademata tollit,
Et quasi consocium, seruat, honorat eum.

Euilmerodab timet, ne pater suus iterum resurgat à mortuis.

Rex Euilmerodab Ioachim coniunctus amore,
Pertimuit, ne rursus ei pater in Babylone,

Ause-

Auferat imperium, consociumq; monet,
Iura resurgendi scio te dissoluere nosse.
Ecce patrem vereor de morte resurgere posse,
Dic precor ingenio quo mihi tutus ero?
Ille refert, corpus per frusta trecenta secabis,
Vulturibus totidem sua membra voranda parabis,
Sic tibi secura secula cuncta dabis.

De Baltasar rege Babyloniæ filio Euilmerodach.

Trina fuit proles Euilmerodach senioris,
Regusar, & Labosar, & Baltasar, hic regionis,
Post obitum fratrum Baltasar acta colit.
Baltasar imperium nunc suscepit in Babylone,
Somnia magna videt rex, horrida, plena timore,
Soluat vt hæc Daniel, curia tota monet.

¶ Chronica illius temporis, sub Baltasar rege Babylonis.

ANnis ab Adam discursis quinq; millibus quingentis & quatuordecim. Anno à diluuio 1324. A diuisione linguarum 1224. Ab imperio Nini 1330 annis. A destructione Troiæ, annis 434. Olympiade septima. Regnante Ozechia in Iuda. Regnante Ozea in Israel. Anno ab Vrbe condita 30, Numa Pompilius, filius Romuli, regnat Romæ annis 40. Tunc etiam Nabuchodonosor, nomina trium puerorum, qui in Hebraico sunt vocati, Ananias, Misael, Asarias, mutauit in lingua sua Chaldæa dicens, Misac, Sidrac, & Abdenago. Eodem tempore, Numa Pompilio filio Romuli regnante, multa genera simulachrorum facta sunt Romæ. Capitolium ædificatum est. Tunc apud Hebræos regnabat Manasses, à quo Esaias occisus fuit. Tunc erat viuens Samia, id est Beneuentana Sibylla.

De Numa Pompilio filio Romuli rege Romanorum secundo.

Iam Numa Pompilius tollit diadema paternum,
Suscipe Romanum mea Musa retexere regnum,
Iam magis ornate gesta referre placet.
Numa, duos menses solenniter addidit anno,
Nomine qui resonant Ianuarius & Februarius,
Ante decem fuerant, nec minor annus erat.
Hic, Capitolia primitus imperat ædificare,
Regnaq; Romula iuraq; regia magnificauit,
Nunc & Ero filia prima Sibylla canit.

Visio Baltasar regis Babylonis de manu scribente in pariete, interprete Daniele propheta.

Baltasar vt regnum tulit in Babylone paternum,
Mille sui satrapæ magnalia regia cernunt,
Quos vocat vt comedant fercula multa sua.
Gens ibi Chaldæa, captiuaq; plebs Pharisæa,
Mira videre meat, celebri plaudente chorea,
Laude, tuba, cythara, festa coluntur ea.
Dum comedunt, dum vina bibunt, post fercula centũ,
Tunc libuit quæ non decuit regem temulentum,
Nam sacra vasa Dei, consamulantur ei.
Vasa loquor templi Domini quondam Salomonis,
Quæ rapuit Nabuchodonosor, princeps Babylonis,
Et Nabuzardan qui coquus eius erat.
Vascula diuina Babylonis, facta rapina,
Regia nunc vina male commaculata propinant,
In quibus arioli vina bibere sui.
Rex Satrapis hæc verba dedit, dum vina biberunt,
Ista Dei mihi vasa mei captiua dederunt,
His agimus laudes qui bona cuncta ferunt.
Ecce mei statuere Dei quod lex Mosei,
Viribus ipsorum cadat, & damnentur Hebræi,
Hæc vbi rex loquitur, adfuit ira Dei.
Vidit enim digitos hominis inscribere muros,
Sola manus patuit, casus scribendo futuros,
Manes, ethel, phares, litera quam videt est.
Hanc per scripturam metuit rex acta futura,
Territus est, sua regna timens prorsus ruitura,
Sed nequonus populi rem reserare suam.
Litera multorum solui nequit arte magorum,
Contremuere duces, mens regia plena dolorum,
Aduocat hic omnes qui sua phana colunt.
Attrahitur Daniel, qui soluere scripta rogatur:
Pollicitis multis rex & regina precatur,
Dicere quid paries ordine scriptus habet.
Ille refert, dona teneat ruitura corona,
Scripta tamen promam, quia cerno pericula prona,
Scriptus ibi paries deteriora sonat.
More patris peccare tu plerunq; videris,
Nam mutos surdosq; deos colis & venereris;
Tu sacra vasa, reis pocula ponis eis.
Ligna, cuprum, lapides, aurum coluisse videris:
Qui statum, regnumq́; dedit tibi, spernere quæris;
Iudicio cœli rex periturus eris.
Iam Babylon capitur, rex hic nouus ecce leuatur,
Defluit imperium, diadema tuum variatur,
Perdere te video cum regione caput.
Baltasar his dictis, sub eadem nocte necatur,
Atq; Medus Darius rex in Babylone leuatur,
Sic Medus & Persa subiugat omne caput,

Dauiel mittitur in lacum leonum sub Dario rege Medorum & Babylonum, auunculo Cyri.

Rex Darius Cyrusq; nepos peramant Danielem,
Quem vatem sibi primatem statuere fidelem,
Vnde pius Daniel regna subacta tenet.
Hoc aliis regnum satrapis pensatur amarum,
Consilium nunc concipiunt cœtus satraparum,
Tunc & apud regem dicta maligna mouent.
Hanc populis ò rex, petimus reponere legem,
Nemo Deum roget, nisi te solummodo regem,
E gladio pereat qui tua iussa neget.
Lex data tunc satrapis placuit, sed non Danieli,
Orat enim semper Dominum, super æthera cœli,
Quo fundente preces insidiantur ei.
Hic vbi stans orat Dominum, dum pronus honorat,
Plebs foris explorat quid agat stationis in hora,
Ante thronum regis, mota querela volat.

Cur tibi complacuit, bone rex, proponere legem?
Cum Daniel alium quam te colat amodo regem,
Si vis iura coli, debet & inde mori.
Lege fors reus ipse mori de iure vocatur,
Nec mirum qua pœna virum petit ut perimatur,
Quem nisi tradideris, tu perimendus eris.
Dum furor excrescit, dum turba superba tumescit,
Dicta perhorrescit rex, sed compescere nescit,
Corde fauet vati compatiturq; satis.
Mitigat ergo dolum, dicens populis Babylonum,
Hoc reor esse bonum, tradatur in ora leonum,
Hoc satrapæ cupiunt, hoc mea iura volunt.
Territus ipsarum strepitu rex ipse minarum,
Annuit vt Daniel mergatur in ima ferarum,
Hoc potuit satrapis non placuisse parum.
Non dederant alimenta feris tribus ante diebus,
Vt citius quam nunc dabitur caro missa voretur,
Nec fuit his ausus rex adhibere pecus.
Missus in ima loci, penitus non læditur ille,
Sanus & incolumis Domino fert cantica mille,
Clausit ab externis rex pius ipse lacum.
Cumq; recedit ait, Qui stat super æthera cœli,
Verus Hebræorum Deus assistat Danieli,
Nonne suus Deus est? ipse fauebit ei.
Clamat ad hæc mala plebs, exlex reus est, pereat rex.
Rex abiit, siluit, doluit, latuit, metuens rei,
Tristior incedens parta pericla videns.
Filius Astyagis Darius dominus Babylonum,
Mane meat spectare lacum turbamq; leonum,
Nam Danielis ibi flere pericla volunt.
Intus vt aspiciunt, Daniel surgens ait, Adsum,
Ecce meum corpus nullo discrimine passum,
Omnia cerne Deum rex bone posse meum.
Rex ait exclamans, Magnus Deus est Danielis,
Imperat in terris regnans super æthera cœli,
Hunc volo, credo, meum cœlitus esse Deum.
Solus Hebræorum Deus est, Dominus Dominorum;
Idola nostrorum condemno, refuto deorum,
Esse Deum solum credo per omne solum.
Huc adeant satrapæ, fortesq; viri Babylonum,
Sicut & hic Daniel mittantur in ora leonum,
Qui prius insontem sic periisse volunt.
Regis ad imperium rapitur cœtus satraparum,
Et cibus ipsarum consumitur ore ferarum,
Mira vident alii, nec timuere parum.

De origine & de dignitate & gente Sueuorum.

Acta Sueuorum posthac & bella canemus,
Gallorum Senonum, gentem secum referemus,
Hic loquar vnde fuit gens & origo sui.
Quæ bona, qui mores sibi sint, quo gaudet honore,
Qua regione sedet, quo sit recolenda decore,
Cur prior in bello signa vel arma mouet.
Orbe Macedonia peperit natura Sueuos,
Tempore grandæuos, proceres, ad prælia sanos;
Ingenio validos, littera narrat eos.
Terra Sueuorum prius extitit Italicorum,
Macro Macedonicus populos eiecit eorum;
Marteq; præripuit quicquid in hoste fuit.
Iudicio cœli dominantur in orbe Sueui;
Culmen ad imperii gens audacissima venit,
Iam sua progenies, Romula regna reget.
Militia diri, cupiunt * addita requiri,
Cæsar ab his meruit diadematis orbe potiri,
Regnaq; sortiri. Mario calore viri.
Nunc vbicunq; geri respublica prælia quærit,
Ordine primus erit, gladio vult primus haberi,
Moreq; signifer primus in hoste ferit.
Corpore sunt graciles, agiles, & robore magni,
Actibus ancipites sunt, more leonis & agni,
Mitis & austeri milites acta gerit.
Hospita terra satis sua dat conuiuia gratis,
Vineis & agris ibi copia fertilitatis,
Arboribus, pratis, flumine, pisce latis.
Fons ibi Danubii, primum nanciscitur ortum,
Cui facit Vngaria, Rutenia, Græcia portum
Alpibus Italiæ, terminus eius adest.
Per medium patriæ, Rhenus decet acta referre,
Rhenus ab alpe cadens, medius rigat intima terræ.
Castrorum lato copia multa patet.

Alemanni vnde dicti.

Rhenus ab antiquis describitur esse Lemannus;
Indeq; nonnulli referant dictos Alemannos,
Sed vox æquiuoca nomina falsa parat.
Illud ego nomen, alia video ratione,
Quicquid prisca sonent, quod sentio, litera promet,
Lector ab hinc capiat, quæ magis apta sonent.
Alle. sonat totum. Man, vir. si Teuthona lingua,
Hæc duo coniungat, totum vir, litera signat,
L geminata, satis nomina clara facit.
His ita dimissis quibus acta Sueuica scripsi,
Rursus ad historias mea penna recurrere gliscit,
Ad Cyri sedem dactyle verto pedem.

¶ *Cyrus rex Persarum & Medorum obsidet Babyloniam, & capit eam.*

DVm Tarquinius Superbus ab Vrbe exclusus, Romam obsidione premeret: Cyrus rex Persarum & Medorum totius Orientis iam obtento imperio, caput ipsius imperii Babyloniam capiẽdam obsedit. Vbi quum vnus militum suorum, fluuium Gangẽ, qui vnus de quatuor fluminib. paradisi esse narratur, temere pertransiret, impetus fluminis eum submersit. Quo casu cõtristatus Cyrus, volens vlcisci in fluuium, in quadringentos & sexaginta riuos eũdem fluuium subdiuisum ac deriuatum, vetularũ etiam pedibus transmeabilem fecit. Simili quoq; ingenio fluuium Euphratem, per mediã Babyloniam fluentem, a proprio alueo deriuauit, & sic vrbẽ illã omnium vrbium potentissimam cepit, anno 1400, post ipsius Babylonis fundationẽ: de cuius situ & euersione verba Orosii breuiter inferamus. Cepit Cyrus vrbẽ (inquit Orosius) quam vel opere humano extrui, vel humana virtute posse destrui, incredibile fuerat apud mortales. De situ quoq; eius idem Orosius sic ait: Babylonia campi planitie latissima per quadrum dispo-

posita, murorum eius incredibilis erat firmitas & magnitudo. Erat enim latitudo, id est spissitudo muri cubitorum quinquaginta, altitudo eius quater tantum, lõgitudo verò 480 stadiorũ spatiis circumcingitur: murus cocto latere, atq; bitumine est pactus. Fossata exteriora, ampla & lata, quæ flumina circumuallabant. In vnaquaque fronte murorum, quingentæ portæ æreæ. Murorum autem latitudo, in consummatione pinnarum, vtroque latere habitacula defensorũ habebat. Et media intercapedine muri, quadrigas viginti capiebat: domus defensorum tricameratæ, proceritate mirabili præminebant. Eo tempore Daniel de Cyro, & de Christo, atque de Antichristo multa prædixit. Abacuch etiam tunc Canticum fecit, dicens, Domine, audiui vocem tuam & timui, & cætera.

Cyrus rex Persarum & Medorum succedit auunculo suo Dario in imperium.

Persarum Dominus Darius regniq; Medorum,
Baltasar interimit, regnumq; capit Babylonum
Obtinet Ægyptum, subiugat omne solum,
Quo moriente nepos recipit diademata Cyrus,
Fit Cyrus virtute pius certamine mitis,
Et gladio durus, consilioq; sciens.
Cyrus Hebræorum pater efficitur populorum,
Soluit & exilium rex, vincula tollet eorum,
Quos iubet ad proprium nunc remeare solum:
Templa reformari vult, Ierusalem reparari,
De variis terris decreuit eos reuocari,
Lege iubet Mosi rex holocausta dari.
Si causam quæris, cur compateretur Hebræis,
Scripsit Esaias quod ab ore sonat Danielis,
Præco fuit Cyri, scripsit & ista sibi.
Ante dies Cyri bis centum primus ab annis,
Scripserat hæc Esaias, quæ mea pagina pangit,
Insuper addo decem, quos numerare decet.
Dixit enim Dominus: Cyrum mea dextera prendit
Subiiciam gentes sibi, cum diademate regni,
Ipse mei populi vincula soluet, ait.
Ille domum Domini, templumq; reædificabit,
Vrbem Ierusalem per circuitum renouabit,
Plebs mea legitima tunc holocausta dabit.

Daniel destruxit Bahal, & draconem interfecit sub rege Cyro.

Filius Astyagis Darius rex ille Medorum,
Baltasar extincto diademata tulit Babylonum,
Et regi Cyro cessit vtrunq; solum.
Cyrus nanq; nepos erat, alter auunculus eius,
Cyrus in imperio non rexit climata peius,
Cui Daniel vates iunctus amore placet.
Tunc erat ille Bahal deus in Babylone vocatus,
Viuere cunctatus, cultus, veneratus, amatus,
Cui cibus est multus, nocte dieq; datus.
Hunc vbi præscriuit Cyrus reuerenter adiuit,
Hic ait, ô Daniel, deus iste meus bene viuit,
Nonne potest credi viuere, quisquis edit?
Quotidie manducat oues triginta petenter,
Et vini sex vasa bibit plerunq; latenter,
Cogor ob ista quidem prorsus habere fidem.
Dicit ei Daniel: Non est deus iste, sed est æs,
Deciperis bone rex, tecum tua decipitur plebs,
Ipse nihil comedit, sed neq; vina bibit.
Cyrus ait, Mihi crede magis, quia sentit & audit,
Et bibit & comedit, plaudit sibi plebs, & obaudit.
Hæc ita si dubites esse, probare potes.
Ante Deum propone cibos, templo bene clauso,
Si comedet quæcunq; dabis vino satis hausto,
Crede Deo vero, cui famulabor ego.
Econtra, si falsa loquor, si falsa probabis,
Idola quæ colimus, tu comminuenda putabis,
Et mihi quæ cupias sacra colenda dabis.
Dicta placent regi, placuit pactum Danieli,
Dicit ad hæc Daniel, confisus robore cœli,
Rex bone quod quæris fœdere, cautus eris
His ita dispositis, rex fortiter ostia clausit,
Hisq; sigillatis, pactis pars vtraq; plausit,
Nocte tamen cineres cribrat ibi Daniel.
Mane venit Cyrus, Danielq; vocatus ad illum,
Rex ait, ô Daniel, bene prospice, cerne sigillum,
Integra signa mea, nonne videmus ea?
Integra sunt, ait, sed & integra nolo relinqui,
Rumpe sigilla cito videas intrinsecus, inquit,
Intrat & aspiciens, fercula nulla videt.
Cyrus ait, Mihi plena magis victoria cedit,
Quæ dedimus comedenda deo, deus ecce comedit,
Et data cuncta sibi vina falerna bibit.
Alter ait, pauimenta vide, vestigia cœnæ,
Qui fuerint qui detulerint alimenta moderne,
Ecce pedes hominum pingere cernis humum.
Fraude reuelata, rex repperit antra parata,
Vnde reseruata fuerat via clam reserata,
Inde rapi poterant, fercula cocta data.
Ergo sacerdotes perimit templumq; deorum,
Vxores, pueri, simul interimuntur eorum,
Ipse Bahal periit, comminuitq; chorum.
Rursus ait Cyrus; viuens Deus in Babylone,
Est alius, quem si poteris delere draconem,
Ampla tua fides spes mihi salua foret.
Non est ille deus, Daniel ait, ecce probabo,
Est draco terribilis, quem protinus ipse necabo,
Et tibi serpentis viscera fracta dabo.
Sic vbi serpentis speciem videt ore patentis,
Proiicit in ventris loca vas picis igne calentis,
Offa picis liquida viscera rupta tenet.

Daniel iterum mittitur in lacum leonum sub Cyro rege, vbi portat ei prandium Abacuch propheta.

Deficiente Bahal, sed & intereunte dracone,
Plebs doluit, terrorq; fuit grauis in Babylone,
Ad solium regis mota querela venit.
Hic aiunt; Rex, trade virum qui templa deorum
Destruxit pariterq; deos & nomen eorum,
Vnde dolent satrapæ, qui sua phana colunt.
Nititur econtra vatem rex ipse tueri:

Plebs ait ad regem, mortem potes ipse mereri,
Tutor & absconsor si Danielis eris.
Inde metu populi, strepituq; calente malorum,
Traditus est Daniel, detrusus in antra leonum,
Cyrus ad hac doluit, militiaq; chorus.
Absq; cibo fuerat furiosa caterua ferarum,
Nec tamen hunc lasit dens aut ferus vnguis earum,
Sed famulantur ei singula sorte Dei.
Tunc Abacuch in Iudæa, cum iam foret æstas,
Detulit ad cœnam solitam messoribus escas,
Hunc Deus è cœlis eripuit orsus ei.
Prandia cocta ferens Abacuch porta Danieli,
In medio iacet ecce lacu, vir corde fidelis,
Astat & in Babylon turba leonis ei.
Ille refert: Domine, nunquam vidi Babylonem,
Nescio quippe lacum, totamq; laci regionem,
Angelus inde sonum fortius ire monet.
Angelus hunc portans Abacuch, retinente capillo,
Prandia dat qua vir tulerat, dum peruenit illo,
Ad loca dum venit, clamat, & inquit ei:
Serue Dei Daniel, Dominus tibi prandia misit,
Tolle cibos, comede, te gratia summa reuisit.
Ille Deo grates retulit atq; sibi.
Angelus, hic dictis, Abacuch, citus inde reportat,
Vnde prius fuerat messis messoribus orta,
Et dedit ad propria sic remeare loca.
Dum septena dies lugenda foret Danielis,
Exiit a solio Cyrus rex ille fidelis,
Quærit & affectat funera sancta viri.
Dumq; venit flere Cyrus sanctum Danielem,
Intus prospiciens videt hunc sine clade sedere,
Quippe nihil rabida tunc nocuere feræ.
Vidit & exclamans inquit, Deus est Danielis,
Arbiter æthereus, distinguens sydera cœlis,
Imperat in terris & dominatur eis.
Ingrediantur, ait, magni satrapæ Babylonum,
Interiora laci scrutentur & ora leonum,
Et necis vt Daniel experiantur onus.
Dixit, & instanti subito sunt ore vorati,
Rex pius & Daniel celeri sunt laude leuati,
Gloria summa Deo, qui bona cuncta facit.

De Sardanapalo vltimo rege Assyriorum, qui primam culcitram adinuenit.

Vltimus Assyriæ rex, nomine Sardanapala,
Fecerat ex pluma, plumaria, clausus in aula,
Facta suis digitis culcitra prima fuit.
Fila videns regem contexere turba virorum,
Obstupuit, dicens, Periit decus Assyriorum,
Fœmineus rex est, fœmineusq; thronus.
Non valet imperii rex fœmina iura tueri,
Quippe colum baiulat similis factus mulieri,
Occidamus eum: rex ait, Hoc nec erit.
Nulla mea meritis dabitur victoria vobis:
Hoc dicens, validis se contulit ilico focis,
Talibus interiit Sardanapala rogis.
Ipsis temporibus rex Arbanus ille Medorum,
Destruxit regnum quod diximus Assyriorum,
Obtinuit populum, diripuitq; forum,
Lydorum queq; tunc regnum, rex Cyrus adegit,
Argiuorum nilominus hoc diadema subegit,
Omne decus mundi Cyrus in orbe regit:

¶ *Chronica.*

CYrus quum subiugasset Babyloniam, cum regno Medorum & Assyriorum, & regnum Lydorum & Argiuorum; in superbiam elatus, regionem Scythiam, cui tunc Tamira regina Amazonum dominabatur, cum exercitu ducentorum milium petit: & quum Araxim fluuium pertransisset, castrametatus ibi, & gente Scythica ad se callidè euocata, tertiam partem exercitus reginæ, cum filio eius interfecit. Vnde regina postmodum Cyro inter angusta montium prouocato, & vndiq; circumcluso, cum toto exercitu eum ita deleuit, vt nec vnus remansisset, qui alibi nunciaret. Caput ipsius Cyri gladio amputatum, in vtrem sanguine plenum submersit, dicens, Sanguinem sitisti, sanguinem bibe. Res miranda & omni homini pertimenda, quum tantus princeps cum tanto exercitu, viribus fœmineis potuit omnino extingui.

Regina Amazonum interficit Cyrum.

Venit Amazonida celebris regina Thomira,
Quæ gladio dira fuit, & certamine mira,
Et potuit Cyrum subdere Marte virum.
Ipsa caput regis sub eodem sanguine mergit,
Dicens, Tolle, bibe praui gula pessima regis,
Sanguinis es sitiens, sanguine mersa bibe.
Causa necis Cyri, sic filius ipse Thomira,
Quem Cyri manus occidit, prohibens sepeliri,
Vnde caput Cyri, sanguinis atra bibit.

¶ *Chronica.*

ANno ab Vrbe condita 364, Sueui & Serones Galli, id est Burgundiones, Allobrogi, sub duce Brennio Italiam intrant, Romam petunt, Fabium consulem bello eis occurrentem, cum toto exercitu suo extinguunt, & vniuersam Romanam iuuentutem occidunt, domos subuertunt, & mille viros Romanos, extinctis aliis, in Capitolium obsessos, constringunt. A quibus tandem mille libris auri in tributum receptis, discedunt: & reuertentes, à consule Camillo apud fluuium Metaurum, vbi nunc est ciuitas Phanum, vincuntur. Tunc etiam ibi phanum ad honorem Fortunæ ædificauerunt. Vnde & Phanum ciuitas nuncupatur. Cætera versibus suppositis de Brennio explicamus.

De Brennio duce Sueuorum & Senonum Gallorum, per idem tempus,

Incolunt centum primæua Sueuia pagos,

Non

Non vrbes, non castra volens, sed rura vel agros,
Erudiäs diros semper ad arma viros.
Metropolim fingunt populi cognomine Cymbrum,
Quam neq; constringunt muro, nec in aggere cingi,
Nam sua dextra fera, murus & agger erat.
Quando super gentes exercitus ibat eorum,
Mille viros, pagus dabat vnus & arma virorum,
Sic sibi centena millia semper erant.
Brennius ipsorum dux est, at & Allobrogorum,
Viribus illorum, dux prædo fuit populorum,
Diripuit spolium, terruit omne forum.
Sublato rerum spolio raptoq; tributo,
Hæc eadem repetit, rediens anno reuoluto,
Et patriæ populis, diuidit illa suis.
Rursus in æstate populo fruges reparante,
Eligit ex pagis tot millia sicut & ante,
Et redit ad spolia dux, feritate sua.
Munera promissa spernit, præsentia quærit,
Quod in manus arripuit, hoc solum credit haberi,
Quod videt, hoc credit, despicit id quod erit.
Nullos constituit reditus, censusve futuros,
Præsentes tantum quæstus, reputat valituros,
Vnde queat populos magnificare suos.

De eodem Brennio.

Sede Bisuntinus fuerat tunc rex Seguinus,
Cuius erat Siuna fluuius, Rhodanusq; marinus,
Primaq; pars Araris Allobrogumq; sinus.

De Allobrogis.

Cum loquor Allobrogos, fluuium perpēdo Labroiam,
Quæ fuit vrbs quondam grandis, velut altera Troia,
Nomen Auenza fuit, quæ peritura ruit.
Illa superborum viguit feritate virorum,
Morte Sueuorum periit primatus eorum,
Decidit armorum cultus, & omne forum.

De Sequana & Ligeri fluminibus.

Vxor erat Brenni, Seguini filia regis,
Cuius ab auxiliis dux, Gallica regna subegit,
Sequana cum Ligeri, Brennica signa vehit.
Fecit apud Gallos Senonensem Brennius vrbem,
Qua residens, hostes per eam bellando perurget,
Cuius & auxiliis Brittona regna tulit.
Cum loquimur Senones, hoc Sanna parit tibi nomen
Indeq; sunt Senones qui quondam mœnia Romæ
Vicerunt, quorum Brennius erat dominus.
Defuncto socero, fit regni Brennius hæres,
Qui modo Romanum regnum confisus habebat,
Intrat in Italias, agmina multa ferens.

Quot annorum erat Roma, tempore Cyri regis.

Tempore quo regnat Cyrus rex ille Medorum,
Roma trecentorum fuit annorum, sed eorum,
Prælia Gallorum, diripuêre solum.
Italicas partes, tunc sæua Sueuia pressit,
Viribus illorum, Romana potentia cessit,
Omne solum Latii, Romaq; capta fuit.
Ast loca præcipua, Romæ, Capitolia dicta,
Non modo sunt victa, sed nec sine clade relicta,
Causa salutifera, garrulus anser erat.
Namq; soporatis custodibus, adfuit hostis,
Et quasi iam fuerant, penetrata foramina postis,
Sed vocat anser eos iam quasi morte reos.
Exsurgunt vigiles, cùm Roma capi potuisset;
Garrula ni subito vox anseris illa fuisset,
His tamen expulsis, integra causa fuit.

De aureo ansere, quem Romani coluerunt annis quadringentis.

Anseris aurata tanquam Deus inde figura
Rite coli meruit, sub honore diu valitura,
Quippe nec immunis anser in vrbe fuit.
Non aderant cordæ, neq; congrua lina balistis,
Cum lini species nusquam foret vlla ministris,
Crinibus & caudis, expoliantur equi.
Sic & ab his contorta pilis fit corda balistis,
Arcus distenti, subito tenduntur abyssi.
Indeq; Romanis sunt loca tuta magis.
Post & equi cordæ per multa pericula rerum,
Deficiunt: sed & accipiunt crines mulierum,
A quibus auxilium sub breuitate ferunt.
Calua cupit mulier, magis hic vel rasa videri,
Quam viduata viro, bene compta sub hoste teneri,
Vnde comas capitis, rasa puella dedit.
Mortis in articulum, Romana potentia ducta,
Pace data, censum tribuit, cessanteq; lucta.
Mille libras auri, Brennius inde tulit.

Item de Brennio.

Brennius vt remeat, sequitur Camillus & angit,
Flumine Metauro, Fanensia litora tangit,
Et super Illyricum Marte fugauit eum.
Qua, quia Fortuna Romanus contulit omen,
Ædificant vrbem, cui dant ex nomine nomen,
A phano phanum, nomen habere canunt.
Brennius Italiæ qui munera viribus haurit,
Flumine Metauri, pondus male reddidit auri,
Victor & vnde fuit, deteriora luit.

Brennius ædificat Mediolanum, Veronam, & Brixiam, & Senogalliam, & vrbem Senam in Tuscia.

Nunc super arma tonat dux Brenno, creatq; Veronã
Quæ contra Romam voluit gestare coronam,
Nam quasi Veroma, dicta Verona sonat.
Brixia fundatur, Ticina Papia paratur,
Et Mediolanum, Brenno satagente nouatur,
Vrbs maris Illyrici, nunc Senogallia fit.

Interpretatio Mediolani.

Sus fuerat medio, lanoso vellere tergo,
A vario tergo dux Brennius intulit ergo,
Hæc Mediolani nomen habebit, ait.
Has vrbes domini primi tenuêre Sueui,
Sub quibus Allobrogi fuerant, Senonesq; coæui,
Has ita compleuit Brenno labore leui.
Iam latè quod dico patet, sunt namq; feroces,
Corpore veloces, agiles, fortes & atroces,
Hostibus ense nocent, sicut & acta docent.

Brenno vincitur à Romanis apud Senas in Tuscia.

Militia validas nunc Brenno relaxat habenas,
Ædifi. atq; Senas, Tuscorum robore plenas.
Cum quibus & Roma bella reuersa mouet.

Manlius Torquatus consul roburq́; senatus,
Surgit in occursum Senonum multis comitatus,
Et validis cuneis primus in hoste ferit.
Lucius hunc Quintius, sequitur dictator abintus,
Brenno vident Quintum tunc & cadit in labyrinthum:
Nam labyrintheo Marte granatur eo.
Roma sagax cuneo, Senones circundat vtroque,
Gallicus ordo ruit, circundatus ante retroq́;,
Terga dedit Senonum copia, Brennoque quoq;.
Brennica pars cessit, dum sanguine terra madescit,
Agmina cæsorum distinguere litera nescit,
Victa manus Senonis, fusa per arma ruit.
Adm ala festinani, iterum dux agmina minat,
Et cito declinat per littora lata marina,
Qua Senonum cuneis Romula castra ferit.
Fortior effecta Romana potentia surgens,
Agmina Brennica fusa per omnia morte perurget,
Pauci sunt Senones, qui remeare valent.

Trecentæ marronæ Romanæ & octogintaduæ, præparant venenum dare maritis suis.

Tunc simul inuentas matronas dico trecentas,
Octogintaduas Romano carcere tentas,
Conuictas, propriis ferre venena viris.
Iratus populus, iubet has potare venenum,
Et reliquæ scelerum sociæ, simul inde biberunt,
Conscia si qua fuit, parta venena luit.

Brenno & Senones Galli transeunt in Græciam cum ducentis millibus armatorum.

Romano iam sopito pro tempore bello,
Eligit armatos bucentum millia Brenno,
Migrat & ad Danaos & cito vincit eos.
Centum millia tunc possunt Græcis dominari,
Quos hodie Galatas dat Græca loquela vocari,
A Gallis Galatas publica fama vocat.

De Brenno duce Sueuorum & Senonum Gallorum.

De Græcis salit ad Delphos Brenni comitatus,
Haud procul à Thracia, sola feritate vocatus,
Obtinet archatus prorsus in omnè latus.
Idola magnorum videt vndiq; multa deorum,
Magnus erat cultus, maior thesaurus eorum,
Obsequio quorum subiacet omne solum.
Iuppiter est maior, post admirandus Apollo,
Post Æsculapius, reliquos non nomine tollo,
Qui stant ante deos, & venerantur eos.
Aurea poma Dei parui manibus tenuerunt,
Quæ magnis offerre deis, quasi tunc voluerunt,
Sicut in historiis Brennica gesta ferunt.
Iuppiter ex auro texta, cum pondere veste,
Enituit, gemmæq́; sibi sunt arte retexta,
Sic Æsculapius, sic & Apollo fuit.
Stat pater imberbis vir Apollo, sed in Creta nati,
Aurea barba nitens Æsculapii memorati,
Miratus Brennus, risit abinde satis.
Miror, ait, pater iste senex imberbis habetur,
Aurea sed nati pueri cur barba videtur?
Dedecus est patri, noluimus ista pati,
Cur Iouis est auro vestis gemmisq́; venusta?
Frigida plus hyeme, collum grauat inquit, onusta,
Nil valet algori, nec decet ipsa coli.
Lanea sit vestis sibi, sit leuis apta calori,
Lanea barba patri sit cana deo seniori,
Filius imberbis stet ratione fori.
Credite vos Senones, vobis Deus ista parauit,
Tollere nos aurum, censura superna vocauit,
Omnia quæ video, tollite prorsus, ait.
Omnia dum rapiunt, stant corpora nuda deorum,
Nuda verenda Iouis, sed nuda pudenda suorum,
Hunc ego non patiar, dixit Apollo, dolum.
Albis virginibus vlciscar dedecus istud,
Brenno luet, populusq́; ruet, nobis quoq; priscus
Restituetur honor, quem modo tollit homo.
Despicit ambigua Brennus responsa deorum,
Et iubet vt locuples eat hinc modo turba suorum,
Ac properent auri pondera ferre domum.
Alpibus ingeritur dux ad Galatas rediturus,
Obruitur ninibus, subito casu periturus,
Deperit in ninibus miles vbiq; suus.
Albis virginibus tunc vltus Apollo putatur,
Dum medius albis ninibus, dux ipse necatur,
Sic responsa Dei vera videntur ei.

¶ De Cambyse filio Cyri regis Persarum.

CAmbyses filius Cyri, quatuor nominibus nũcupatur. Vocatur enim Xerxes, vocatur Nabuchodonosor, vocatur Assuerus, & vocatur Cambyses, secundum diuersas eius historias. Cambyses, templũ Domini à patre suo ex parte restauratum, prohibuit ædificari, & omnes Hebræorum cæremonias præpediuit: ipsosque Iudæos tributarios fecit. Cambyses 18 anno Tarquinii Superbi, cœpit regnare. Istius Nabuchodonosor fuit dux Holofernes, quẽ Iudith castissima interfecit. Iudith apud Iudæos, & Lucretia apud Romanos contemporaneæ fuisse leguntur.

Item de eodem Cambyse.

CAmbyses nouam Babyloniam in Ægypto dicitur instaurasse, quæ olim ab Argiuorum rege, nomine Api, condita, Memphis dicebatur. In ea etiam habitauit Pharao, quãdo filii Israel ab eo in luto & latere opprimebantur. In ea quoq; postea Philadelphus Ptolemæus Rex Ægypti vero Deo templum ędificauit, ad similitudinem templi Salomonis, sicut postea dicemus. Non mireris lector, si Cambyses iste vocatur Nabuchodonosor. Ille enim primus Nabuchodonosor, rex Babyloniæ, centum annis ante Cambysem mortuus erat, & post eum filius eius iunior Nabuchodonosor, & post eum Euilmerodab, & post eum Baltasar ille, scilicet quem Cyrus pater Cambysis occidit. Temporibus au-

t. m

tem Cambysis erant Iudæi in Hierusalem per Cyrum regem reuocati: quos Cambyses filius Cyri qui in hoc loco vocatur Nabuchodonosor, est persequutus per Holofernem suum ducem. Tunc viuebat Iudith, quæ Holofernem interfecit. Cætera versus habent.

Item de eodem Cambyse versificè.

Dum gladio Cyrum regina Thamira peremit,
Pro patre Cambyses pleno diademate [illegible]
Nomina bis bina cui genitura d[illegible]
Esdras nominat hunc Artaxerxem aut Assuerum,
Aut Nabuchodonosor, aut Cambysem, sed in unum
Quattuor hæc huius nomina regis erunt.
In libris Hester signabimus hunc Assuerum,
In libris Iudith Nabuchodonosor referemus,
Sed modo Cambysem scripta subacta ferunt.
Hoc sub Cambyse cœpit Iudæa grauari,
Hierusalem templumque simul, vetat ædificari,
Atque graues census, imperat inde dari.
Omnia quæ Cyrus pater eius contulit illis,
Quam cito Cambyses mandauit vbique refringi,
Sub cuius vita res ea mansit ita.

De septem magis, & de Mergo puero.

MOrtuo Cambyse sine filio, & fratre suo Mergo puero remanente, septem Magi custodiebant palatium & regnum cum puero * Mergo. Vnus autem Magorum nomine Hermeides, puerum Mergum in templum occultè deductum, clam suffocauit; & fratrem suum Mergo coætaneum, regem substituit. Reliqui verò sex Magi hæc ignorantes, & de puero dubitantes, per mulierem cubicularium in somnis tentare cœperunt, vtrum puer ille aures haberet, an non: vbi deprehensum est illum vtraque aure carere (Cambyses enim ea pro crimine fecit abscidi) Quo cognito, Hermeidem & fratrem eius ceciderunt, mittentes sortem eius quis eorum sex magorum, rex esset futurus. Sors autem talis erat, vt cuius equus prius daret hinnitum, euntibus eis ad templum, ille regnaret. Darius ergo vnus ex istis Magis, equo suo cum equa ante fores templi tota nocte seruato, mane dum cum aliis pergeret, primum tulit hinnitum, & sic in imperium est eleuatus. Eodem tempore Romani a persequutionibus Tarquinii Superbi sunt liberati.

* Herodotus Patizithē vocat, & Mergū nominat Smerdin.

De Dario rege Persarum filio Hystaspis.

Defuncto Cambyse magi septem venientes,
Suscipiunt totum regnum, pro rege regentes,
Et frater regis Mergus adhæsit eis.
Mos erat, inclusos seruare palatia reges,
Et septem sub rege magos sibi condere leges,
Cum quibus & Mergum tunc habitasse ferunt.
Hunc Mergum datur Hermeides magus arte necasse,
Et proprium fratrem vice Mergi sede locasse,
Clausus vt ipse lare regia iura daret.
Eiusdem fratris fuit auris vertice secta,
Tangitur in somnis, patet auris cæsa reperta.
Hunc igitur perimunt consociumque magum.

De Tullio Hostilio rege Romanorum contemporaneo.

Tullius Hostilius nunc tollit in Vrbe coronam,
Amplıat & vallo satagit præcingere Romam;
Bella foris renouat, fortis ad arma volat.
Purpura prima sibi Roma fuit, vnde senatus
Dum videt ornatum similis titulo decoratur,
Flumine rex periit, rex modo Marcus erit.
Tunc super Allobrogos viguere Sicambra trophæa
Signa veretur Arar, speciosa timet Basilea,
Fertilis Alsatia gesta veretur ea.

PARTIS NONÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS DECIMA.

TEMPLVM DOMINI RESTAVRATVR.

De rege Persarum Dario, filio Hystaspis.

DArius iste filius Hystaspis fuit; & vouerat Deo cœli templū, & Hierusalem restaurare, si quando eum in regnum Persarum cōtingeret eleuari. Vnde commonitus per Zorobabel principem sacerdotum, quod vouerat adimpleuit. Eo tempore prophetauerunt vltimi prophetarum, Aggeus, Zacharias, Malachias: quorū vnus sic prophetauit de Christo & Ecclesia; *Erit* (inquit) *gloria domus eius posterior maior quam prior:* hoc Iudæi de templo materiali intelligunt dictum, sed omnino frustrantur.

Esdras eo tempore libros Hebræorum à Chaldæis combustos tanquam alter Moses reparauit. Cætera versus habent.

De eodem Dario filio Hystaspis rege Persarum.

Tali sorte magi regem recreare laborant;
Cuius equus prior hinnitum prima daret hora,
Sit rex Persarum non obeunte mora.
Fecit equum Darius magus hunc de nocte venire,
Ductus equus prefertur equam de nocte salire,
Quo residet Darius post veniente die.
Mane magi veniunt sortem quamcunque videre,
Venit equus Darii cornum consisus habere,
Dum prior hinnitum regia fata ferent.
Quam cito cunctorum plaudit censura magorum,
Sit rex Persarum Darius, princepsque Medorum,
Indicat imperium, regnet in omne solum.
Iste Deo coeli Darius promiserat ante,
Si fieret rex Persarum Domino mediante,
Mœnia Ierusalem cuncta paranda daret.
Ierusalem nunc Zorobabel regit ille sacerdos.
Cui Darius promiserat hinc remouere superbos,
Et templum veri conciliare Dei.
Hunc Darius rex pontificem promissa monentem,
Suscipit exultans, auditque, fouetque, potenter,
Mœnia Ierusalem cuncta parare volens.
Insuper inuenta per tempora longa retenta
Vasa dat, & templa reparat, tribuent alimenta,
Quicquid more Dei postulat, ad it et.
*Templa Dei passim cernens vrbemque * vastare,*
Æmula Iudæis doluit gens praua domasse,
Et velut ante solet patria tota dolet.
Inde repleta dolis gens tota dolet regionis
Et simul inscribunt Dario regi Babylonis,
Dissipet vt templum destituatque bonis.
Hec (aiunt) templum si stabit in vrbe potentum,
Respuet appensum regi persoluere pensum,
Vrbs quoque sicut heri tota rebellis erit.
Scripta remisit ad hec Babylonius,*
*Est mea spes & vult mea lex salua tur ibi,**
Sic quoque tres reges constituere patres.
Cyrus, Cambyses, reges sic instituerunt,
Mœnia Ierusalem surgant velut ante fuerunt,
Sic decet imperium sic mea vota gerunt.

¶ Chronica.

ANnis ab Adam quinque millibus sexcentis octuagintaquatuor: annis à diluuio 1307: annis à diuisione linguarum 1306, anno ab Vrbe condita 375, cum virgo Vestalis Pompilia propter stuprum viua defossa est; tunc Xerxes filius Darii filii Hystaspis regnauit pro patre, de quo prælia multa & mirabilia gesta leguntur: ex quibus inter cætera pauca ponemus.

Xerxes aduersus Leoniden regē Spartanorum exercitum talem collegit; mille millia armatorum, mille ducentas naues rostratas, tria millia nauium oneratarum. Cui Leonides rex Spartanorum cum paucis, id est quatuor millibus occurrit, in locis arctissimis, & triduo cum eo pugnauit, vbi tunc ad suos dixisse refertur: Prandere apud superos, cum inferis cœnaturi. Et sic ausus aggredi tantum exercitum, tota nocte illa, & die sequenti pugnauit: hostesque ita compressit, vt omnes pariter morerentur: ipse quoque Leonides cum suis occubuit. His & aliis præliis Xerxes nimis exrenuatus, & à suis omnino contemptus, à præfecto suo Artabano tandem occiditur: & ipse Artabanus regnat pro eo. Cætera de Xerxe versus habent.

De Xerxe rege Persarum, filio Darii, filii Hystaspis.

Vita boni Darii iam tunc in futu recedit,
Filius est Xerxes, cui tota monarchia cedit,
Qui populum Domini pace sedere dedit.
Pontificis Ioachim sub lege regnntur Hebræi,
Ædificant templum cum Ierusalem Pharisæi,
Omnia restituunt, nemo resistit eis.
Subiugat Ægyptum Xerxes a patre relictam,
Græcia subiicitur sub eodem principe victa,
Et probitate sua plurima regna tulit.

De Esdra & Iosepho, sub eodem tempore.

Esdras ipsius regis sub tempore venit,
Iosephus in patria sub eodem rege resedit,
Dogmata de cœlis doctor vterque dedit.

De Artabano rege Persarum.

Iam rex Artabanus diademata Persica minat,
Nascitur en Socrates vultu facieque suprina,
Cuius & egregium dogma fuisse ferunt.

¶ Chronica.

ANno ab Vrbe condita 70, annis ab Adam discursis quinque millibus quingētis trigintaseptem, à diluuio 1350, ab imperio Nini 1353, à destructione Troiæ 467, Ancus Martius rex Romanorum regnat annis viginti tribus.

De Anco Martio, rege Romanorum quarto, sub eodem. tempore.

Nunc Ancus Martius fit summus in vrbe monarchus
Roma triumphales nondum sibi finxerat arcus,
Ille prior statuit subdere regna sibi.
Hic & Auentinum montem prior addidit Vrbi,
Hostia iuncta mari per eum bene condita surgit,
Morbo, non febre, Ancus in Vrbe perit.
Tunc in Iudæa vixisse datur Ieremias,
Est & in Antonia Byzantia condita prima,
Vrbi modo Dyrrhachium dat sibi principium.
In terris medicus nunc summus in ordine claret,
Qui dedit antidota, finxitque poemata Thales,
Vixit Olympiadas ter deciesque decem.
Intima Danubii nunc praripuere Sicambri,

Tollere

Tollere iam satagunt qua Bagarus irrigat amnis,
Inclyta Patauia climata victa fauent.

De Esdra, qualiter libros Hebraicos à Chaldæis perustos reparauit, & nouos literarum apices informauit.

DVm Xerxes regnaret in Perside, Esdras omnes libros Hebraicos à Chaldæis perustos rescripsit, & nouos apices adinuenit, atque modum scribendi à dextra in sinistram instituit. Prius enim omnes ante & retro, tāquam aratores scribebant: tunc etiam Græci, qui tredecim tantum literas habebant, viginti quatuor literas suis posteris constituerunt. Cætera versus habent eodem titulo.

De Artaxerxe rege Persarum, qui dicebatur Longimanus.

Longimanus dictus Artaxes, orbe resedit,
Scriptaq; Iudaica tunc Esdras cuncta refecit,
Nam gens Chaldæa scripta cremauit ea.
Scripta Dei sub Chaldæis sunt igne cremata,
Quæ variis Esdræ studiis iterum reparata,
Plena suo populo sunt valitura data.
Ipse nouos apices fingit scriptoq; reponit,
Vnde leues aditus lectoribus ordine promit,
Grammate Iudaico quos iubet ipse coli.
Sicut arantis opus solet ante retroq; vagari,
Pagina scriptorum scribendo solebat arari,
Rateq; sulcari circiter orbe pari.
Nunc primus a dextra scripturas incipit Esdras,
Qui modus Hebræis scribendo perenniter extat,
Nam cute vel cera scriptor arator erat.
Tempore quo dextra sua grammata corrigit Esdras,
Græcia disposuit ludos agitare palæstra.
Grammata tunc voluit bis duodena coli.
Nanq; prius sex atq; decem gens Græca legebat,
Nec plures apices tunc Græcus lector habebat,
Qui prior hæc docuit grammata, Cadmus erat.

¶ Chronica.

ANnis ab Adam 5681, à diluuio 1470, à diuisione linguarum 1369: anno ab Imperio Nini 1380, anno ab Vrbe condita 97, à destructione Troiæ 416, Rex Sedechias & omnis populus Iuda captiuati sunt sub Nabuchodonosor in Babylonem. Eisdem diebus Ieremias de Christo, & de Ierusalem multa prædixit: Tunc etiam philosophi esse cœperunt. Quorum vnus Pythagoras ex ictibus malleorum diuersè cōcrepantium, musicæ artis septem discrimina vocum inuenit. Post quem Socrates omnium philosophorum clarissimus, Platonem & Aristotelem docuit & educauit. De quorum doctrina & inæstimabili sapientia vsque hodie mundus claret.

De Tarquinio Prisco rege Romanorum quinto, per idem tempus.

Tarquinius Priscus nunc suscipit ordine regnum,
Subiicitur Capua, loca Samnia, Troia, Salernum,
Iste suam Romam murat, & orbe nouat.
Signa Sicambrina, Troianaq; prælia magna,
Sentit & horrescit validissima gens Alemanna,
Terraq; Germana rura tuenda parat.
Regnum Baguaricum nunc arma Sicambria tollūt,
Littora Danubii sibi vectigalia soluunt,
Prælia iam Rhenus reddit ad arma feris.

Item de Cambyse.

DIximus superius Cambysem esse quadrinomium; vocatur enim Cambyses apud Persas; vocatur Xerxes apud Esdram; vocatur Nabuchodonosor in libro Iudith; vocatur Assuerus in hoc libro Hester. Cuius hic gesta pauca versibus explicabimus in proximo capite. Acta sunt autem hæc de Hester, anno 290, captiuitatis primæ Iudæorum, vbi Ezechiel prophetauit. Ea tempestate Sicilia per terræmotum concussa: de Ætna monte ignis emissus, villas & agros combussit. Ciuitas Atlantis ab arida in mare contracta, insula tunc facta est.

LIBER HESTER.

De Assuero rege, & Mardochæo & Amano, qui Iudæos interfectos cupiebat, & patibulo ipse adiudicatur.

Hester & Assueri placet inclyta gesta fateri,
In medio cleri volumus narranda moueri,
Quæ titulo veri condecet acta geri.
Diuitiai regis, mirabile culmen honoris,
Dicere non posset Plato, vel lingua Catonis,
Qualibus effertur regia pompa bonis.
Inclyta principibus fuerant conuiuia regis,
Delicias & opes oculis vehementer adegit,
Ordo ministrantum fercula mira vehit.
Copia vasorum manibus gestata virorum
Nec recipit numerum, neq; pondus habetur eorum,
Nec veherent vsquam millia plaustra boum.
Omnibus optata fuit huc regina vocata
Vasthi, vt ornata faceret conuiuia grata,
Quæ nimis elata, non tulit acta rata,
Renuit ad regem regina superba venire,
Rex ita confusus, plenusq; pudoris & iræ,
Conqueritur mire, nec mala gesta silet.
Iudicium quærit quid habet regina mereri,
Iussa fuit Domini quia renuit ipsa vereri,
Vltio iudicii plena furoris erit.
De ratione data legitur sententia lata,
Spernere quæ voluit regina venire vocata,

Cedat & à solo digna dolere suo.
Pellitur ergo foris, fastu vacuata decoris,
Altera Iudaici generis fert culmen honoris,
Tam cito deperiit fœmina missa dolis.
Hester fœcunda fuit hæc regina secunda,
Gentis Hebræorum de stirpe nitens oriunda,
Et Mardochæi neptis, amica Dei.
Complacuit regi præferre ducem regioni,
Qui vice regnantis suprema gubernet honoris,
Rex erit interius summus, & ille foris.
Annulus ergo duci datus est, & aurea corona,
Iura, potestates sibi suscipit in regione,
Vnde vices regis sustinet, atque sonos,
Curribus euehitur, præconibus insinuatur,
Aman adoratur, plebs omnis eum veneratur,
Sed Mardochæus non veneratur eum.
Solum namque Deum veneratur, adorat, Hebræus,
Dux male consensus, quia spernit eum Pharisæus,
Acriter iratus fortiter odit eum.
Cogitat ergo modum, quo vindicet in Pharisæum,
Nec satis est illi, si solum perdat Hebræum,
Ni Iudæorum perderet omne genus.
Ante domum propriam dux prima patibula ponit,
Vt Mardochæum videant pendere coloni,
Et pereant reliqui prorsus in orbe soli.
Fama volat, quia dux Aman delebit Hebræos,
Nunc Mardochæus populusque simul Pharisæus,
Fletibus ac precibus dicit; adesto Deus.
Quumque ducis mira foret ira, furore ferino,
Hester regina dolet aduentante ruina,
Et petit a Domino ne mala tanta sinat.
Imperat in populo ieiunia nunc triduana,
Dissipet vt Dominus mala quæ præcogitat Aman,
Ne genus hoc Abraham sub ducis arte cadat.
Tendit & ipsa queri scelus ante pedes Assueri,
Et ducis austeri vult horrida facta fateri,
Iudicio cœli rex bonus vltor erit.
Sed timet exire, nisi sumpta licentia præstet,
In Domino confisa tamen, dum prodiit Hester,
Gaudet & arridet rex, nihil illa timet.
Quumque vicinum regis solio conducta sederet,
Rex ait vt peteret quicquid placuisset habere,
Quicquid enim cupiat, regia cura foret.
Intulit illa, peto mecum te sumere cœnam,
Sint mihi, sintque tibi, rex, obsecro, gaudia plena,
Et simul hic Aman prandia nostra gerat.
Annuit & venit rex, in thalamoque resedit,
Et duce præsente secum regina comedit,
Verbaque rex placido corde benigna dedit.
Exprime quid cupias, quia nulla petita negabo,
Si medium regni peteres, dandum reputabo,
Et tibi si cupias hoc diadema dabo.
Exprimit illa dolens lachrymis perfusa doloris,
Et ducis in populum tensos feritate furores,
Audit & obstupuit rex, nimiumque dolet.
Addidit illa, domine rex, cerne patibula poni,
Stat mihi pœnaque tibi stat furca parata pudori,
Ante tuos oculos nos facit iste mori.
Sorte crucis morimur, damnamur more latronum,
Filiis ecce tuis de sanguine cum sis eorum,
Iste rubor tibi sit, perpetuusque dolor.
Rex salit ante fores, cœpitque furore grauari,
Dum iacet ante pedes domina, satagitque precari,
Hæc fugit, hic sequitur: rexque reuersus ait.
Ecce dolum video, patet hic quæ mente laborat,
Ante meos oculos pacis sibi denegat horam,
Vltio consimilis mando fit absque mora.
Præcipitur subito dux impius illaqueari,
Et propria furca quam fecerat ipse leuari,
Talia pro meritis dux sibi dona parit.
Nunc Mardochæo tribuit rex regna regenda,
Omnia quæ tenuit dux impius, ipse gubernat,
Gaudent Iudæi de pietate Dei.

De Seruio rege Romanorum sexto, per idem tempus.

SEruius rex, filius ancillæ captiuæ, sed nobilis, superaddidit Vrbi tres montes, scilicet Viminalem & Quirinalem, & alium tertium. Vrbem quoque cinxit fossatis. fontes etiam attraxit per aquæductum. Socer fuit Tarquinii Prisci, à quo etiam per proditionem occisus est. Qui Romæ postmodum pro eo regnauit. Cætera versus habent de Seruio rege sexto Romæ.

Item de eodem Seruio versificè.

Seruius ad regni scandit diademata lautè,
Filius ancillæ captiuæ, nobilis autem,
Germine regali natus, & aptus ali.
Hic per aquæductum satagit traducere fontes,
Tresque suæ Romæ studuit superaddere montes,
Mœnia fossatis cinxit in orbe datis.
Censuit ipse prior Romæ populum numerari,
Æqua suis numeris populo iubet arma parari,
Militis & populi iura coæqua dari.
Tarquinius Priscus natus gener extitit ipsi,
Ille gener socerum lethali cuspide fixit,
Sic socer à generi proditione perit.
Natus Alexander rex est, sua iam patet ætas,
Daque Malachias præconia sancta propheta,
Dictus Bucephalus tunc equus eius erat.
Præcipitat post Nathanabum puer ipse magistrum,
Ille patricidam puerum prædixerat ipsum,
Augurium que luit, si pater ipse fuit.

¶ Chronica.

ANnis ab Adam quinque millibus sexcentis septuaginta vno, à diluuio 1408, ab imperio Nini 1414. anno à diuisione linguarum 1307, à destructione Troiæ 501, ab Vrbe condita 160. Iudith interficit Holofernem.

Superiori titulo diximus; Cambysem filium Cyri in libro Iudith, Nabuchodonosor nominari. Cuius dux Holofernes per manus ipsius castissimæ Iudith dicitur fuisse occisus, sub Ozia rege Samariæ, sicut suppositis versibus explicamus. Eisdem temporibus, anno ab Vrbe condita 160. apparuit prodigium tale, vt cœlum ardere vide-

videretur. Tunc Romæ grauissima fuit pestilentia, ita vt maxima pars hominum moreretur. Vbi duo consulares viri consumpti sunt, scilicet Lucius & Setuilius. Tunc etiam serui contra dominos Romæ insurrexerunt, duce Erbonio, viro Sabino, Capitolium incendunt; consulem Valerium tandem de ipsis triumphantem occidunt. Sequenti anno homo rusticus, nomine Quintus Cincinnatus ab aratro in consulem assumptus, de hostibus triumphauit, & rusticano more iugum boum equis imponens, iunctis ante se hostib. deductis, ipse in habitu rustici, sine aliis ornamentis, Vrbem triumphator ingressus est.

LIBER IVDITH.

De Iudith & de Holoferne duce regis Nabuchodonosor, qui alio titulo vocatur Cambyses.

Rex fuit Arphaxad super omnia regna Medorum,
Quem Nabuchodonosor rex vicerat Assyriorum,
Hunc quoq; Cambysem scripta fuisse volunt.
Ordinat iste ducem, quem scripta vocant Holofernē,
Datq; potestatem, quod & omnia regna gubernet,
Indomitos populos deleat orbe suo.
Ille per omne solum dum iura tulit regionum,
In Mesopotamiam vertit vexilla suorum,
Atque super Syrios diripit omne bonum.
Adfuit Ozias tunc temporis Israelita,
Hic vbi Samariam videt hoste minante petitam,
Territus, ad populum dicta reponit ita;
Vndiq; nos angit manus imperiosa tyranni,
Iam quasi per portas aditus sub robore frangit,
Ni manus alma Dei sola resistat ei.
Turba coacta foris, stetit intus plena timoris;
Quæ magis Assyrio voluit seruire furori,
Quam pro lege poli victa sub ense mori.
Suggerit Ozias, quinis differre diebus,
Quid si forte Deus tribuet solatia rebus?
Vt redimat populos hoste cadente suos.
Fœmina stans vidua celebris sanctissima Iudith;
In populum culpas, nimium commota refudit,
Nam tentare Deum, non decuisset ob id.
Ponere quippe dies Domino vel dicere metas,
Assidue legimus nostros vetuisse prophetas,
Nam tentare Deum dogmata sacra vetant.
Rursus ait; Vidit Dominus, qui sydera cudit,
Sæpe malos fudit, & iniquos peste retrudit,
Fundite (quæso) preces, tollat vt ipse neces.
Dixit, & absq; mora faciem lauat, atq; colorat;
Vestibus egregiis stans fœmina tota decora,
Per medias portas pergit, abitq; foras:
Cum socia famula venit ad montana superne,
Cui medius campis elatus adest Holofernes,
Fœmina stans facie splendida, visa placet.
Quæritur vnde venit, quid agat, quo pergere quærit,
Hæc ait; Huc veni, te principe quæso tueri,
Nam super Hebræis tu dominator eris.
Insinuabo tibi qua te decet arte potiri,
Vt cito sortiri valeas quæcunq; requiris,
Iam tibi subduntur terra, propheta, viri.
Fœmina dum loquitur, pulcherrima tota notatur;
Ducta manu trahitur, thalamo sedet, esca paratur,
Inq; ducis domibus mansio pulchra datur.
Nos (ait) à castris lex ire iubet Mosea,
Præcipe per castra, si fœmina transit Hebræa,
Aut si nocte meat, nemo repellat eam.
Hoc etenim restat, quia pergere cogimur extra,
Si places, hoc præsta: dux præstat, & intus & extra,
In duce nanq; Dei gratia fauit ei.
Tertia nox venit, dux nocte sopore quieuit,
Nocte ducem magnum gladio ducis ipsa peremit,
Et caput ancilla portet vt illa dedit.
Exiliunt pariter, festino calle meantes,
Per medias portas cito suscipiuntur ouantes,
Confluxit populus, protulit illa caput.
Morte ducis scita, plebs exilit Israelita,
Gens ducis ast ita fugit hinc sub vulnere trita,
Inclyta Samaria salua remansit ita.

De Artaxerxe rege Persarum, qui cognominatur Ochus.

ARtaxerxes Ochus rex Persarum, discedere ab armis & quiescere totam Græciam iubet. Eo tempore Lacedæmonii, qui & Græci, Athenienses bello pressserant. Vnde & vtrique plurimum fatigati, quietem optabant. Eo tempore Romæ in medio foro specus apparuit, vnde consultis diis, Roma disposuit, vt ibi viuus homo deberet præcipitari; & sic pestilentia, inde exorta, sedari. Obtulit se ad hoc Marcus Curtius, qui quum armatus pro salute Reipublicæ in specum sese præcipitasset, morte sua horribilē illam voraginem clausit. Iisdem temporibus Artaxerxes Ochus, subiugata iam Sidone, & Ægypto, & Syria, maximam partem Hebræorum, quos olim Salmanasar captiuauerat, in Hircaniam transmisit, iuxta mare Caspium, inter altissimos montes, qui iam in multum populum creuisse feruntur; & in diebus Antichristi creduntur egressuri. Legimus etiam; ipsos ab Alexandro Magno illic inuentos, & magis ac magis ipsis montibus interclusos, sicut postea in Alexandro dicturi sumus. Cætera de Artaxerxe Ocho versibus explicemus.

Mortuo rege Assuero & Cambyse, succedit Artaxerxes Ochus in imperio Persarum.

Regis in vrbe Chusis Assueri vita recedit,
Post Artaxerxes, Ochus cognomine, sedit,
Iste per Ægyptum prælia multa dedit.
Nathanabus rex Ægypti nunc inde fugatur,

Æthiopum terras pulsus coluisse putatur,
Post & Alexandri doctor in arte fuit.
Tempora pontificis tunc decimus esse Ioannis,
Post patrem Iudam qui restitit ense tyrannis,
Et Iudæorum rexit vbique solum.
Missus ei regis dedit aspera facta vagosus,
Expoliat templum, populus gemit vndiq; totus,
Fitq; tributarius plebe dolente locus.
Physicus Anagosus moritur, claret Diogenes,
Claruit & Socrates, qui nunc sibi nomine pœna
Parta venena bibit, pocula letha sibi.

De Philippo rege Macedonum, patre Alexandri, per idem tempus.

ARtabano rege Persis imperante, Philippus filius Amyntæ, pater Alexandri Magni, per annos vigintiquinque tenuit regnum Macedonum. Fuit autem nutritus apud regem Thebanorum, nomine Epaminundam, virum strenuissimum, & philosophia præclarum. Apud quem in tãtam sapientiam fortitudinemque profecit, vt Græcorum ciuitates, quæ dominandi libidine, singulæ cogitauerant imperare, omnes suo subiecisset imperio: inferioribus enim contra superiores suadens, omnibus ad inuicem callidè concitatis, omnium tandem efficitur Princeps & dominus: & ita liberam illam Græciam suis virtutibus & ingeniis, libertate priuauit. Item Philippus, ciuitatem Byzantium cinxit obsidione: quæ hodie Constantinopolis appellatur, & condita fuerat à Pausania rege Spartanorum. Tunc Philippus in eadem obsidione, pecuniarum suarum copiis iam exhaustis, relicta sibi obsidione, pirata efficitur, & centum septuaginta nauium spolia rapuit, & militibus dedit. Item relicta ibi obsidione, ad Scythas & Amazones prædãdi causa cum Alexandro filio suo festinat. Vbi non inuentis thesauris, pecorum inæstimabilem prædam deduxit. Item Athenienses cum omnibus Lacedæmoniorum aliorumque Græcorũ ciuitatibus subiugauit, & in seruitutem redegit. Item quum Alexander quasi prodigus militibus erogaret, & magis quam pater ab omnibus laudaretur: pater ad eum sic dixisse narratur: Fili, nón æstimes illos tibi esse fideles, quos pecunia corrupisti. An propterea hoc facis, vt Macedones non regem suum, sed ministrum te reputent, & rerum præbitorem. Idem Philippus, dum Alexandro fratri vxoris suæ Olympiadis filiam suam copularet, in medio nuptiarum inter duos Alexandros sedens, filium suum scilicet & generum, à Pausania nobili iuuene Macedonum, dolo occisus est.

De Arsamo rege Persarum patre Darii, quem postea Alexander deuicit.

Post Occum regem fuit Arsamus ipsius hæres,
Iacius antistes primatum fertur habere.
Arsamus in populo stat mala multa ferens.

Sicambri eodem tempore Germaniam occupauerunt, vnde etiam Germani appellati sunt.

Iam quasi quingentis tempus defluxerat annis,
Cum sua Germanis instigunt bella Sicambri,
Igne, fame gladiis, innumerisq; malis.
Littora Danubii, preciosaq; littora Rheni,
Allexere duces, fluuiiq; meatus amœni,
Terraq; luxurians dicit, amande veni.
Tanto quippe nitet supra omnia regna decore,
Vt domini nimio Rheni capiantur amore,
Vnde sibi patrias has retinere volent.
Amodo Germani cupiunt de more vocari,
Moribus & lingua cum Teuthonicis variari,
Lingua magis placuit qua Megus amne cadit.
Progenies Priami Germanica nomina quærit,
Et cupit à Rheno populus Germanus haberi,
Terra Sicambra perit, nemo Sicamber erit.

De Dario rege Persarum, quem Alexander deuicit.

Arsemus interiit, Darius fit regius hæres,
In Persis pariterq; Medis sua regna cohærent:
Huic & Alexander bella Macedo geret.
Philippus tunc interiit rex ille Macedo,
Magnus Alexander claret, cuius decus edo,
Hic sua gesta fero, scriptor & actor ero.

¶ Chronica.

ANnis ab Adam quinque millibus; à diluuio 1454: à diuisione linguarum 1353: anno ab imperio Nini 1449, à destructione Troiæ 536: anno ab Vrbe condita 166: regnat Tarquinius Superbus Romæ.

De Tarquinio rege Romanorum sexto.

Post socerum Tarquinius venit ille Superbus,
Et Romam turbare parat, feritate proteruus,
Ardea terra fuit qua mala prima luit.
Hanc pater obsedit, dum filius arce recessit,
Lucretia qui tunc thalamum de nocte repressit,
Nec scelus euadit, pulsus ab Vrbe cadit.
Filius atque pater damnantur, aitq; senatus;
Amodo non rege sed consule Roma regatur,
Regibus ablatus sit locus, huic datus.
Scripsit & Ouidius super ipso crimine versus,
Dum foderet gladio tenerum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:

Proce-

Procedant testes, me non fuisse tyranno,
Ante virum sanguis, spiritus ante Deum.

Quod Germani & Romani à Troia venerunt, & quasi pares & confratres sunt æstimandi.

Dum fortuna duces Germanos læta decorat,
Crescit & alta sonat super omnia climata Roma,
Cuius ad imperium prælia magna tonant.
Hanc quasi reginam metuit satis ora marina,
Terra Cisalpina timet aduentante ruina.
Sed loca Germana gaudia magna parant.
Nam quos Troia suos olim generauit alumnos,
Romanos & Germanos videt vndiq; summos,
Et quasi consocios semper habebit eos.
Esseq; Romanum Troianum causa fatetur,
Germanus patriota suus fraterq; videtur,
Mater eis populis Troia vetusta fuit.
Nec populo populus nunc armis subiicietur,
Sed regni quasi consocius fraterq; putetur,
Pace simul coeunt, publica iura petunt.
Germanus populus ciuis Romanus habetur,
Communis populus, regnum commune tenetur,
Sed tenet imperium Roma regitq; decus.

Catalogus regum Albanorum & Romanorum.

AEneas reliquit in Latio regem Ascanium. Cui successit Posthumus frater eius. Post quem regnauit Latinus Syluius. Post quem Alba Syluius. Post quem Capi Syluius, deinde Ægyptus Syluius regnat annis 24

Capi Syluius regnat annis 28
Carpenates regnat annis 13
Tiberius regnat annis 8
Agrippa regnat annis quadraginta. suo tempore est Homerus in Græcia.
Aremus regnat annis 19
Auentinus regnat annis 37
Procax regnat annis viginti tribus. tunc Fidus & Argus mensuras & pondera reperiunt.
Amulius regnat annis quadraginta quatuor. Iste Amulius depulit fratrem Numitorem: cuius Numitoris filia Ælia, genuit Romulum & Remum. Tunc Achab in Israel, & Asa super Iudæa regnabant.
Romulus regnat annis 39
Numa Pompilius regnat annis 40
Tullus Hostilius regnat annis 33
Ancus Martius regnat annis 23
Tarquinius Priscus regnat annis 38
Seruius Tullius regnat annis 33
Eo tempore fuit Cyrus rex Assyriorum.
Tarquinius Superbus regnat annis 35

Iste prius excogitauit carceres & omnia genera tormentorum.

De omnibus Sibyllis & de nominibus earum, & de patria, & origine, & actibus ipsarum, à diebus Alexandri Magni.

SIbyllæ generaliter omnes fœminæ dicuntur prophetantes, quæ * ob diuinam voluntatem omnibus interpretari, & ventura pronunciare solebant. Tradunt autem doctissimi authores; decem fuisse Sibyllas. Quarum prima Persis: secunda Libyca: tertia Delphica est, quæ ante Troiana bella vaticinata est: quarta, Cumæa, in Italia: quinta, Erictea, in Babylonia orta, dicta Erythræa, ab insula, in qua eius dicta sunt carmina: sexta, Samiana, à Samo flumine Beneuentano vocata: septima, Amalthæa, vel Cumana: octaua Hellespontica: nona Phrygia: decima Tiburtina Græcè, Albunea Latinè vocatur: ex cuius carminibus multa de Deo & Christo scripta continentur.

Fuit igitur hæc Sibylla, Priami regis filia, & ex matre Hecuba procreata. Vocata est autem in Græco Tiburtina; Latinè verò Albunea nomine, vel Cassandra: & illa circuiens diuersas prouincias ac partes orbis, prædicauit per Asiam, Macedoniam, Erostachiam, Agagusdeam, Ciliciam, Pamphiliam & Galatiam. Cumque mundi partes vaticiniis suis replesset, inde venit Ægyptum, Æthiopiam, Bragadam, Babyloniam, Aphricam, Libyam, Pentapolim, Mauritaniam, & Palarinum. In omnes has prouincias prædicauit, & spiritu prophetiæ repleta, prophetauit bonis bona, malis mala. Scimus nanq; quæ in præconiis suis annunciauit; & quæ in nouissimis erant ventura prædixit.

Audientes igitur famam eius Romani, statim nunciauerunt in conspectu Senatorum. Mittentes ergo senatores legatos ad eam, fecerunt ipsam cum magno honore deduci Romam. Centum igitur viri ex senatu Romano somnium in vna nocte viderunt singuli. Videbant singuli quasi nouem soles esse in cœlo, qui sigillatim diuisi, diuisas in se figuras habebant. Primus sol erat splendidus & fulgens super omnem terram. Secundus sol splendidior & magnus, æthereum habens claritatẽ. Tertius sol sanguineo colore flammiger, igneus & terribilis, ac demũ splen-

didus satis. Quartus sol, quarta generatio est tempore Christi. Quintus sol erat tenebrosus, sanguineus & lampas, sicut in tonitruo tenebroso. Sextus sol tenebrosus nimis, habebat aculeum stimulum scorpionis. Septimus verò sol terribilis erat, & sanguineum iterum habens in medio gladium. Octauus autem sol erat effusus, sanguineum habens colorem in medio. Nonus autem sol erat nimis tenebrosus, vnum tamen habens radium fulgentem.

Quumq; Romam ingressa esset Sibylla, videntes eam ciues Romani, admirabantur nimiam pulchritudinem eius: erat enim venusto aspectu, decora vultu, eloquens in verbis: atq; Dei pulchritudine satis benè composita, suis auditoribus dulce præbebat eloquiū. Venientes autem viri, qui somnia viderāt; dicunt ad eam; Magistra & domina quam ad magnū decorem est corpus tuum; qualem nunquam in fœminis, præter te, vidimus: precamur vt somnium, quod omnes nos in vna nocte vidimus, quod futurum præmonstret aperias. Respondens Sibylla dixit ad eos: Non est æquum, in hoc loco, stercoribus pleno, & diuersis certaminationibus polluto sacramentum huius visionis detegere. Sed venite, ascēdamus ad Appenninum montem, & ibi adnuntio vobis, quæ ventura sunt ciuibus Romanis. Et fecerūt, vt dixit. Quos interrogauit. & illi visionem quam viderāt, narrauerunt ei. At illa dixit ad eos: Nouem soles quos vidistis, omnes futuras generationes præsignant. Quod vero dissimiles eos vidistis, dissimilis erit vita in filiis hominum.

Primus autem sol, prima generatio est: erunt homines simplices & clari, amantes libertatē, veraces, mansueti, benignissimi, amantes consolationes pauperum, & satis sapientes. Secundus autem sol, secūda generatio est: erunt homines splendidè viuentes, crescentes multum, Deum colentes, sine malitia conuersantes in terra. Tertius verò sol, tertia generatio est: exurget gens contra gentem, & erunt pugnæ multæ in Roma. Quartus autem sol, quarta generatio est: erūt homines, quod verum est abnegantes: & in diebus illis exurget mulier de stirpe Hebræorum nomine Maria, habens sponsum nomine Ioseph, & procreabunt ex ea sine commixtione viri, de Spiritu sancto, nomine Iesum: & ipsa erit virgo ante partū, & virgo post partum: qui ergo ex ea nascetur, erit verus homo, sicut omnes Prophetæ prædicaueruut: adimplebitque legem Hebræorum, & adiunget sua propria insimul, & permanebit regnū eius in secula seculorum. nascente autem eo, exercitus angelorum à dextris & à sinistris erunt, dicentes; *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Veniet nanque vox super eum, dicens; *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.*

Erant ibi ex sacerdotibus Hebræorum, qui audientes hæc verba, indignati dixerunt ad eam: Ista verba terribilia sunt; sileat hæc regina. Respondens Sibylla dixit eis: O Iudæi, necesse est ista fieri; sed vos non credetis in eum. Dixeruntque; Nos non credemus, quia verbum & testamentum dedit Deus patribus nostris, & nō auferet manum suam à nobis.

Respondit eis iterum: Deus cœli sibi generaturus est filium, vt scriptum est: qui similis erit patri suo, & postea vt infans per ætates crescet, & insurgent reges in eum & principes terræ. In diebus illis erit Cæsari Augusto celebre nomen: & regnabit in Roma, & subiiciet omnem terram sibi. Non multi, non pauci; non tres, neq; duo, sunt dii; sed vnus Deus, solus & immensus, qui fecit cœlum, solem, stellas & Lunam, frugiferamque terram & mare. Qui autem illum honorant, æternam vitam hæreditabunt, perpetuum cuius ipsi hæreditabunt paradisum. Mortuorum verò simul resurrectio erit; & claudorum cursus velocissimus erit: surdi audient, & cæci videbunt: non loquentes, loquentur. ex quinque panibus, quinque millia hominum saturabit, & colligent reliquias fragminum duodecim cophinos, exinde replebunt in specie populorum. Ventos compescens verbo, mare calcans, ambulans super vndas, infirmitates omnibus soluet: surgere faciet mortuos, repellens multos dolores: & de pane vno, saturatio erit viuorum. Sed quum omnia fuerint perfecta quæ dixi, in ipso omnis resoluetur lex, & impias manus infidelium postea inueniet.

Post hæc conuenient sacerdotes Hebræorum contra Iesum, quia multa signa faciet, comprehendentque eum, dabunt Deo alapas manibus incestis, & in vultu sacro expuent venenata sputa. Dabit verò ad verbera sanctum dorsum simpliciter, & colaphos accipiet: tacebit, ne quis agnoscat

ſcat vnde verbum venit: corona ſpinea coronabitur: ad cibum autem fel, & ad ſitim acetũ dabunt, & ſuſpendent eum in ligno, & occident. Templi verò velum ſcindetur in medium, & dies erit tenebroſus per horas ſex, & ſortẽ mortis finiet tribus diebus ſomno ſuſcepto, & tunc ab inferis regreſſus, ad lucem veniet. Et nihil valebit eis; quia die tertia reſurget, & oſtendet ſe diſcipulis ſuis, & ipſis videntibus in cœlum aſcendet: & regni eius non erit finis.

Dicunt me Iudæi inſanam & mendacem Sibyllam; quum autem facta fuerint omnia, tunc demum reminiſcentur mei, & nullus poſtea me dicet inſanam, ſed Dei magnam Sibyllam.

Dixitq; principibus Romanorũ: Quintus autem ſol quinta generatio eſt: eliget ſibi Ieſus duos piſcatores de Galilæa, & leges ſuas docebit eos, dicẽs: Ite, & doctrinã quã accepiſtis a me, docete omnes gentes, & per ſeptuaginta & duas linguas ſubiicientur omnes nationes. Sextus autem ſol ſexta generatio eſt, & expugnabunt iſtam ciuitatem annos tres & menſes ſex. Septimus verò ſol, ſeptima generatio eſt: & exſurgent duo reges, & multas facient perſequutiones in terra Hebręorũ, propter Dominum. Octauus autem ſol octaua erit generatio, & in deſertatione erit Roma: & præpugnantes vlulabunt in tribulationibus & doloribus, dicentes; Putaſne peribimus? Nonus autem ſol, nona generatio eſt: & exurgent Principes Romani in perditione multorum. Tunc exurgent duo reges de Syria, & exercitus eorum innumerabilis ſicut arena maris: & obtinebunt ciuitates & regiones Romanorum vſque ad Chalcedoniam. Et tunc multa erit ſanguinis effuſio. Omnia hæc quum reminiſcuntur, ciuitas & gens contremiſcent in eis, & diſperdent Orientes. Et poſt hæc ſurgent duo reges de Ægypto, & expugnabunt quatuor reges, & occident eos, & omnem exercitum eorum, & regnabũt annos tres & menſes ſex. Et poſt eos alius rex per C literam nomine, potens in prælio: qui regnabit annis triginta, & ædificabit templum Deo, & implebit legem, & faciet iudiciũ propter Deum in terra. Et poſt eum ſurget alius rex, qui regnabit paucis temporibus: & expugnabunt & occidẽt eum. Poſt hæc vero erit rex per B nomine, & de B procedet rex Audon, & de Audon egredietur A, & de A procedat A, & de hoc generabitur A: & ipſe ſecundus A, erit bellicoſus nimis & præliator. Et de ipſo A naſcetur rex per R nomine, & de R naſcetur L, & poteſtatem habebit ſuper decem & nouem reges. Et poſt hæc ſurget rex Salicus de Francia, per K nomine: ipſe erit magnus & piiſſimus, potens & miſericors, & faciens iuſtitiam pauperibus. Tanta enim erit in eo virtutis gratia, vt per viam gradientem arborum contra eum inclinentur cacumina. Aqua enim occurrens minimè curſum eius tardabit. Similis autem imperio Romanorum rex ante non fuit, nec poſt eum futurus eſt. Et veniet Rex poſt eum per L nomine, & poſt hoc regnabit L, & poſt L triginta, & de L egredietur A, & ipſe A erat nimis bellicoſus & fortis in prælio, & multus erit per terrã ſiue per aquas: & non dabitur in manibus inimicorum, & morietur exul extra regnum, & in manu Dei anima eius erit. Tunc exurget rex per V nomine, & ex vna parte Salicus & alia Longobardus, & ipſe habebit in terra poteſtatem contra pugnantes, & contra omnes inimicos. Et in diebus illis procedet rex per O nomine, & erit potentiſſimus & fortis & bonus, & faciet iuſtitiam pauperibus, & rectè iudicabit: & de ipſo procedet alius O potentiſſimus, & erunt ſub eo pugnę inter paganos & Chriſtianos, & ſanguis Græcorum eorum effundetur: & cor eius in manu Dei, & regnabit annis ſeptẽ, & de ipſa muliere naſcetur rex per O nomine: hic erit ſanguinarius & facinoroſus, & ſine fide & veritate: & per ipſum multa erit malitia in terra, & multa ſanguinis effuſio, & destructæ erunt Eccleſiæ in ipſius poteſtate. In aliis nanque regionibus tribulationes erunt multæ & prælia. Tunc ſurget gens contra gentem in Cappadociam, & Pamphiliam captiuabunt in illo tempore, eo quod non intrauit per oſtium in ouile. hic nanq; rex regnabit per annos quatuor. Et poſt eum ſurget rex per H nomine, & in diebus eius pugnæ multæ erũt, Syriam expugnabunt, & Pentapolim captiuabũt. Ipſe enim rex erit ex genere Longobardorum. Tunc exurget alius rex Salicus per C nomine, & expugnabit Longobardos: & erunt prælia & pugnæ. Ipſe autem Salicus erit fortis & potens, & paucis temporibus erit regnum eius. Tunc exurgent Agareni, & tyranni, & captiuabunt Tarentum & Barro: & multæ ciuitates deprædabuntur. Et etiam volẽtes venire Ro-

mam, & non est qui resistat eis, nisi Deus deorum, & Dominus dominorum.

Tunc venientes Armeni Persidem disperdent, ita vt non recuperentur ciuitates, quas deprædabunt, & accurrentes ipsi ponent fossas iuxta Orientē, & expugnabunt Romanos, & obtinebūt pacē aliquātisper.

Et intrabit rex Græcorū, vir belligerator in Æpolim, & destruet templa idolorū: & veniet locusta & bruchus, & comedent omnes fructus Cappadociæ & Ciliciæ, ac fame cruciabūtur: & postea nō erit amplius.

Et consurget rex Salicus alius, scilicet H, vir fortis & belligerator, & indignabuntur contra eum multi vicini & parētes. In diebus illis tradet fratri fratrem, & cum toto re commiscebitur, & multa nephanda hominum erunt in terra. Senes cum virginibus cubabunt, & sacerdotes mali cum deceptis puellis. Episcopi malefactorum sectatores erunt, & fiet effusio sanguinis in terra, & templa sanctorum polluent. Et erunt in populo fornicationes, immunditiæ, & Sodomiticū scelus ita, vt vitio ipsorum in contumelia eius appareat. Et erunt homines raptores, contumeliosi, odientes iustitiam & amantes fallitatem, & iudices Romani immutabuntur. Si hodie ad iudicandum admittuntur, alio die mutabuntur, propter pecuniam accipiēdam, & non iudicabunt rectum, sed falsum.

Et erunt in illis diebus homines rapaces, cupidi & periuri,, & amantes fallitatem, & destruetur lex & veritas, & fiet terræmotus per loca diuersa, & insulæ et ciuitates, & regiones dimergentur. Et erunt per loca pestilentiæ hominum, & terra ab inimicis desolabitur: & non præualebit consolari eos vanitas deorum. Postea exsurget rex per L nomine. Et erunt sub illo bella & duodecim annis regnabit. Et post hunc surget rex per F nomine, & veniens obtinebit, & regnabit aliquanto tempore, & veniet Romam, & captiuabit eam, & non mortificabitur anima eius in manu inimicorum vllis diebus vitæ suæ. Sed erit bonus & magnus, & faciet iustitiam pauperibus, & ipse viuet multo tempore. Post hæc verò surget alius rex per H, nomine: & de ipso H, procedēt duodecim H, & erit de genere Longobardorum & Teuthonicorum, & regnabit per annos centū. Tunc post eū exurget rex H nomine, Salicus de Frācia. Tunc initium dolorum erit, qualis non fuit ab initio seculi. Et erunt in diebus ipsius multę pugnę & tribulationes multorum & sanguinis effusio, & terręmotus per ciuitates & regiones, & terræ multæ captiuabuntur, & non erit qui inimicis resistat, quia Dominus iratus erit in terra. Roma in persecutione & gladio expugnabitur, & erit deprehensa in manu ipsius regis. Et erunt homines rapaces, cupidi, tyranni, odientes pauperes, opprimentes insontes, & saluantes noxios. Eruntq; iniusti & nequissimi, & dominatores exterminii captiuabuntur: & non est in terra, qui pro eis resistat, & eruat eos, propter malitias eorum & cupiditates.

Et tunc exurget rex nomine H animo constans. H ille idem, cōstans erit rex Romanorum & Græcorum. hic statura grandis, aspectu decorus, vultu splendidus, atq; per singula membrorū lineamenta decenter compositus, & ipsius regnū 122 annis terminabitur. In illis ergo diebus erunt diuitiæ magnæ, & terra abundāter dabit fructum suum, ita vt tritici modium denario vno venundetur, modiū vini denario vno, modium olei denario vno. Et ipse rex Scripturam habebit ante oculos, dicētem: Rex Romanorum omne sibi vendicat regnum Christianorum. Omnes ergo insulas & ciuitates paganorum deuastabit, & vniuersa idolorum templa destruet, & omnes paganos ad baptismum conuocabit, & per omnia templa crux Christi Iesu erigetur. Tunc nanq; præueniet Ægyptus Æthiopiā munus dare Deo. Qui verò crucem Iesu Christi nō adorauerint, gladio punientur.

Et cùm completi fuerint 122 anni, Iudæi conuertentur ad Dominum, & erit ab omnibus sepulchrum eius gloriosum. In diebus illis saluabitur Israel, & habitabit confidenter.

In illo tempore surget princeps iniquitatis de tribu Dan, qui vocabitur Antichristus. Hic erit filius perditionis, caput superbiæ, magister erroris, plenitudo malitiæ: qui subuertet orbem, & faciet prodigia & signa magna per falsas simulationes: deludet autem per artem magicam multos, ita vt ignis de cœlo descendere videatur. Et minuentur anni sicut menses, & menses sicut septimana, & septimana sicut dies, & dies sicut hora. Et exurgent ab Aquilone spurcissimę gentes, quas Alexander rex inclusit, Goth videlicet & Magoth. Hæc duodecim regna, quorum numerus est sicut arena maris.

Cùm

Cum autem audiet hæc rex Romanorum, conuocato exercitu debellauit eos, atque prosternet vsq; ad interneccionem. Et postea rex veniet Hierusalem, & ibi deposito capitis diademate, & omni habitu regali, regnum Christianorum Deo Patri relinquet, & filio eius Iesu Christo. Et quũ cessauerit imperium Romanum, tunc reuelabitur manifestè Antichristus, & sedebit in domo Domini in Hierusalem. Regnante autem eo, egredientur duo clarissimi viri, Helias & Enoch, ad annunciandum aduentum Domini: & Antichristus occidet eos, & post dies tres à Domino resuscitabuntur. Tunc erit persequutio magna, qualis non fuit antea, nec postea subsequetur. Abbreuiabit autem Dominus dies illos, propter electos, & occidetur virtute Domini Antichristus à Michaele archangelo in monte Oliueti, Quumq; hæc Sibylla & alia multa Romanis prædiceret futura, quibus etiam signis adiudicandum Dominus venturus sit, vaticinando versus intonuit, dicens.

Versus Sibyllini de Christo.

Iudicii signum; tellus sudore madescet;
E cœlo rex adueniet per secla futurus;
Scilicet in carne præsens vt iudicet orbem:
Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis
Celsum cum sanctis iam terminus extat in ipso,
Sic anima cum carne aderunt, quas iudicat ipse,
Cum iacet incultus densis in vepribus orbis,
Reiicient simulachra viri, cunctam quoq; gazam,
Exuret terras ignis pontumq; polumq;;
Inquirens tetri portas effringet Auerni,
Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni
Tradentur sontes, æternaq; flamma cremabit.
Occultos actus manifestans quisq; loquetur,
Secreta atque Deus reserabit pectora lucis;
Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus omnes.
Eripitur solis iubar, & chorus interit astris,
Voluetur cœlum, lunaris splendor obibit,
Deiiciet colles, valles extollet ab imo:
Non erit in rebus hominum sublime vel altum,
Iam æquantur campis montes & cærula ponti,
Omnia cessabunt, tellus confracta peribit:
Sic pariter fontes torrentur fluminaq; igni,
Sed tuba per sonitum tristem dimittet ab alto,
Orbe gemens facinus miserum variosq; labores,
Tartareumq; chaos, monstrabit terra dehiscens,
Et coram hoc Domino reges sistentur ad vnum,
Recidet è cœlis ignisq; & sulphuris amnis.

Tunc iudicabit Dominus secundum vniuscuiusque opus, & ibunt impii in gehennam ignis æterni; iusti verò, vitæ æternæ premium recipient, & cœlum nouum, & terram nouam: & mare iam non erit. Et regnabit Dominus cum sanctis in secula seculorum; Amen.

PARTIS DECIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS VNDECIMA.

ALEXANDER Magnus Philippi filius.

Annis ab Adam 5888, à diluuio 1638: à diuisione linguarum 1537: ab imperio Nini 1731: à destructione Troiæ 772: anno ab Vrbe condita 427: mortuo rege Græcorum Philippo, Alexander filius eius, in regnum successit: de quo traditur, quòd non Philippi, sed magis cuiusdam nomine Nathanabi regis ab Ægypto expulsi, & in domo Philippi tunc commorantis filius fuerit. Igitur Alexander, terminis patris sui non contentus, subito cogitat obtinere imperium. Vnde compositis rebus in Græcia, & assumptis secum paucis, scilicet 32000 peditum, & 7000 equitum, & 580 nauibus, Darium regem Persarum, Arsami filium, qui à Cyro 14 erat imperator Persarum, propterea maximo bello aggreditur, quòd Darius à patre suo Philippo postulabat tributum. Cui Darius legatos & epistolam superbiam continentẽ transmisit, dicens se regem regum & consanguineum deorum, Alexandrum verò esse famulum suum. Misit etiam Alexandro obuiã exercitum militum 200000, qui ab Alexandro non minus ingenio quam viribus superati sunt. Darius iterum restaurato exercitu, cum eo congreditur, vbi ipse fugatur, mater Rogodõ & soror eius & filia Rosanen, & vxor cum paruulis eius capiuntur. Darius pro redimẽdis captiuis, me-

diam partem regni sui obtulit Alexandro, sed non obtinuit.

Alexander super Darium victoriam bis adeptus, Parmenionem principem suum nauigio cum exercitu mittit inuadere classem Persarū; ipse verò cum exercitu, trāsit in Syriam. Vbi reges vltro se sibi subiicientes, partim in gratiam recepit, quosdam permutauit, quosdam peremit: Tyrum & Sidonem cepit; Siciliam, Rhodum, & Ægyptum suæ ditioni subiecit. Eodemque tempore condidit vrbem, quam Alexandriam nomine suo vocauit.

Iudæis, tributa & forum sibi denegantibus, minas terribiles intulit, & ad eos tanquā perdēdos accessit. Sed Iadus princeps sacerdotum, à Domino in visione cōmonitus, cum processione totius populi portans nomen Domini tetragrammaton aureis laminis in fronte conscriptum, ei venienti occurrit. Alexander viso nomine Dei, ab equo descendit, & nomen Domini pronus adorauit, atque animo mitigatus, per manum sacerdotis templum intrauit, datisque holocaustis & oblationibus Iudæos in gratiam recepit, & a tributo per septem annos absoluit. Rursumque Darii regnum inuadit. Darius spe pacis ablata, miro studio bellū reformat. Vbi victus, dum fugeret, à seruis suis ob gratiam Alexandri, variis vulnerib. foditur, & iam exhalāte spiritu, in via relinquitur. Alexander hoc dolo seruorum comperto, & Dario mortuo inuentō, fecit edictum dicens; Quicunq; se Darium dominum suum occidisse confitebitur, illum super alios faciā esse notabilem & excelsum. Quo audito, serui interfectores Darii, spe magnæ remunerationis allecti, seipsos prodūt. Quos Alexander in cruce fecit esse excelsos, & ab omnibus aliis pro meritis denotandos. Hoc tertio & vltimo bello, Persarum vires ita cecidisse feruntur, vt ex tunc illud potentissimum regnum seruitutem patienter ferre videtur. Tribus his bellis quindecies centena millia Persarum cecidisse fertur.

Reges Persarum.

HIc est finis imperii Persarum. Et hæc sunt nomina omnium regum Persarū. Cyrus, Cambyses, Mergus cum septem magis, Darius, Xerxes, Artabanus, Artaxerxes, qui & Assuerus filius Darii & Parisatidis, Artarxes, qui & Ochus, & Arxes filius eius, Arsamus, & Darius filius Arsami. Omnes isti reges in Perside 225. ann. imperauerūt.

Ex tunc Græci seu Macedones imperant. Quorum monarchia cum Alexādro incepit, & morte eiusdē Alexandri finiuit.

His diebus alius Alexander, rex Epirotarum, auunculus Magni Alexandri, cum nepoti vellet succurrere, à Brutis & Lucanis occisus est. Igitur Alexander Hircanos & Brutos & Mandros, imperio suo subegit. Reginam quoq; Amazonum nomine Alestram, procacitet cum muneribus spe suscipiendæ prolis, ad se venientem suscepit.

Inde in Indiam procedens, Porum Indorum regem fortissimum, opulentissimū, & singulari cōgressu vicit & obtinuit. Rursumq; in signū suę victorię, regno restituit, & eum ductore per vltimas & ignotas partes Indiæ, sibi cōstituit. De cuius domo aurea, & vinea aurea & argētea, atq; de racemis ex hyacintho & smaragdo factis versificè inferius dicemus. Porus tandē cū cōtra Alexandrū perfidè moliretur, occisus est.

Alexander ad arbores Solis & Lunæ accessit; a quibus etiam qua morte & vbi esset periturus, audiuit. Cum leonibus & serpentibus & vnicornibus pugnauit. Brachmanicos per epistolas consuluit.

Goth & Magoth æternaliter conclusit. Vndecim tribus Hebræorū, montib. æternaliter circumcinxit, de quibus omnib. in versibus plenius dicemus atq; iucundius.

Alexander, toto Oriente deuicto, venit in Babyloniā; vbi totius Occidentis regum legatos vltrò se offerētiū recepit; Romanis etiam terrorē incussit, scribens eis epistolā continentem sic: *Si venero, venero.* Cui tunc Romani scripsisse leguntur: *Si veneris, inuenies* Harum tamen euentū mors Alexādri subitò præpediuit. Romani tamen prius ei miserant clypeum aureum, & ipse eis concessit regna & honores, quoscunque ipsi suis armis possent lucrari. Nondum enim Alexander vicerat Dariū regem Persarum.

Res miranda, cum 12 annis tantùm imperâsset, omnes fines orbis inæstimabili timore perterruit; quę etiam totum citò obtinuisset, si eū mors subitò non occupasset.

De Alexandro narrat Iosephus, dicens: *Cum Alexander persecutus Persas, vsque ad Pamphilicum mare venisset, ipsum mare vltro apertum est ei: & ipse sicco pede transiuit, sicut olim per mare rubrum filii Israel transierunt.* Quod miraculum, aut ideo fuit, quia Alexander erat magnus Dei cultor, aut quia per eum Deus superbiam Persarum fuerat puniturus.

Hæc

Hæc de Alexandro prosaicè breuiter tetigimus; cætera versificè subsequentia disponemus.

Item de eodem Alexandro magno, versificè.

Regnat Alexander per climata Græca monarchus,
Inde per imperium Persarum dirigit arcus,
Cuius honor Darii Marte vel arte perit.
Dupla decennolis pueri iam fluxerat ætas,
Dum puer imperii Persarum tollere metas,
Marte per athletas omnia regna vetant.
Transit hinc Hellespontum signisque suorum,
Marte prius Syriam titulis adiunxit honorum,
Obtinuit patriam diripuitque solum.
Obuia signa duces Darii numerosa ferentes,
Ad Granicum fluuium dant prælia, sorte cadentes,
Marte cadunt equites, terga dedere duces.
Ira monet Darium, Darius monet arma potentum,
Atque duces reuocare studet per climata centum,
Vltra cisque mare, miles & arma fauent.
Transit Euphratem Darius, populusque fugatus,
Bella Macedonibus maiora referre paratus,
Omne quod exciderat nunc rehabere ratus.
Vicerat Hioniam puer idem Pamphiliamque,
Dum videt ad bellũ Darium regem properantem,
Conueniunt reges, signa tulere duces.
Terga dedit Darius, cecidit gens Persica victa,
Stans soror & mater, stat filia capta relicta,
Rex vbi turba cadit colle fugatus abit.
Stat Rogodon mater, Rosanen quoque filia capta,
Sunt & Alexandro iam Persica regna subacta,
Vxor ad hæc Darii capta sub ense fuit.
Persarum casusque suis certamine turbis,
Mœnia Persipolis profugus rex præripit vrbis,
Tristis & in thalamo clauditur ipse suo.
Fit velut exanimis, semotus ab ordine mentis,
Fata suæ gentis queritur, iacet in pauimentis,
Spes recidiua perit, vixque loquela redit.
Scribit Alexandro supplex satis absque rigore,
Et repetit matrem natamque simulque sororem,
Magnaque pollicitans, hæc sibi dicta monet;
Dimidium regni nostri cum pace tenebis,
Thesauros quos possideo, tu solus habebis,
Et mihi consocius rector & actor eris.
Scribit Alexander; defende tuas regiones
Ferro, non auro, quia non vendemus honores;
Tollere nam venio, vendere nulla volens.
Optat Alexander fieri per regna monarchus,
Inde suos proceres iubet arma referre Damascum,
Quæ cito succubuit bellaque prima luit.
Obsidet inde Tyrum, Sidonis tollit honorem,
Obsidione data dum ferret in hoste laborem,
Vrbem Ierusalem subdere colla monet.
Insuper & censum Dario de more solutum,
Postulat, atque forum fieri sibi sine tributum,
Ni facerent totum perderet ipse locum.
Iura sacerdotum Iadus vnus in Vrbe regebat,
Hic & Alexandro deferre tributa timebat,
Nanque prius Dario subtitulatus erat.
Motus Alexander de corde minatur Hebræis,
Vnde caput Gazan grauis & ferus est Pharisæis,
Sed Vox sancta Dei læta reportat eis.
Dicit eis Dominus: Nolite timere proteruum,
Obuius ad regem Iadus exeat ante sacerdos,
Cum bene signita fronte sedente mitra.
Auratis laminis mea nomina scripta beata,
*Iod, he, vau, he * portabit fronte locata,*
Illico mens regis, prona fauebit eis.
Tunc & in vrbe pia celebris processio fiat,
In psalmodia laudetur vera sophia,
Hoc hodie fiat, rege meante via.

Tres processiones principales.

Ter datur in mundo processio sancta notari,
Prima fuit Iericho, Iosue mandante parari,
Nunc & Alexandro noscitur ista dari.
Montis Oliueti fit tertia, qua Galilæi
Aspexere Dei saltum super æthera cœli,
Cœtus Apostolicus prospicit acta Dei.
Hæc vbi iussa Dei data percipiunt Pharisæi,
Occurrunt populi regi lætanter Hebræi,
Et Iadus hæc sancta nomina monstrat ei.
Rex vbi sancta Dei tetragrammata nomina vidit,
Cedit equo, prostratus humi, se sponte reiidit,
Atque sacerdotem pronus adorat ibi.
Arguitur rex voce ducum, cur pronus adoras,
Ille refert; quia non hominem sed nomen honoro,
Ipsum credo Deum plus reuerebor eum.
Hic verus Deus est, terram, mare, sydera condit,
Qui mihi Persarum regnum donare spopondit,
Ipse dabit mundi climata cuncta mihi.
Rex templum, per pontificem conductus, adiuit,
Ordine legitimo loca thurificanda requirit,
Multaque mirifice dona relaxat ibi.
Quærit & a populo quæ nam bona gliscit habere,
Turba petit patrias leges cum pace tenere,
Rex fauet, & sic plebs nulla tributa feret.
Rex abit, & regem Darium dominumque Medorum,
Vincit Alexander, summus spoliator honorum,
Ense perit Darius, subiugat iste solum.
Vulnere seruorum Darius perit ipse suorum,
In medio belli dolus est inuentus eorum,
Punit Alexander mortis in hoste dolum.
Nomina seruorum lector, vis nosse malorum?
Ariobarzanes & Basso nomen eorum,
Qui simul in Darium præripuere dolum.

Planctus Alexandri super Darium.

Vidit Alexander Darium super arua iacentem,
Cuspide confossum, nudum misere morientem,
Iudicioque Dei heu, miseretur ei.
Veste sua complexus eum, tactusque dolore,
Conqueritur regem regum caruisse decore,
Motus & ad lachrymas tristia dicta mouet;
Quis fuit ausus, ait, regum confundere regem,
Cuius ab imperio fert tota monarchia legem?
Omnia qui tenuit, omnibus (inquit) eget.
O pater Indorum, Persarum, rexque Medorum,
Per summos tibi iuro deos, per sacra deorum,
Reddo tibi regnum restituamque thronum.
Tu pater esto mihi, sed ego tibi filius, inquit,
Te solo dominante volo tibi regna relinqui,
Optoque dum viuis, filius esse tibi.
Dicit ei Darius: Miracula respice fili,

Imperium qui iam tenuit, per climata Nili,
Me modo non teneo, subditus ecce tibi.
Interim perpende meo discrimina rerum,
Motibus innumeris variare momenta dierum,
Omne quod instituunt fata, perire ferunt.
Ecce vides, fili, iaceo sub tegmine Nili,
Sorteq; tam misera morior miser absq; cubili,
Talibus exemplis cautior esto tibi.
Quando fauet fortuna, tota natura rotunda,
Semper in ambiguis varie peruersa reducit,
Vertit & infernis, qui tulit alta prius.
Regna dat & tollit, leuat, opprimit atq; resoluit,
Quos vocat, eiicit, erigit, obruit, omnia voluit,
Legeq; mentita singula damnat ita.
Tu nimis extolli per prælia prospera noli,
Regi nanq; poli sunt omnia subdita soli,
Ipse tibi tribuet viuere sine metu.
Parce mea matri, mea filia sit tibi coniunx,
Rectius inde tibi veniet vel gloria velim.
Sic poteris totas iure tenere meas.
Offer & vxori tua dona, parce sorori,
Parcere victori laus est & culmen honori,
Qui tegit alta poli, det tibi regna soli.
Persarum regnum postquam sibi victor adegit,
Desponsatur ei demum filia regis,
Tradidit & socero digna sepulchra suo.
Iudaici populi puero scribuntur amici,
Indeq; procedens, quicquid tenet India vicit,
Sæpe sui pereunt peste, calore, siti.
Rexerat Indorum sub eodem tempore Porus,
Climata regnorum tenuit triginta duorum,
Vicit Alexander prorsus vbiq; solum.
Vicit in vrbe Susi miranda palatia Pori,
Ex auro Porus regum fabricata decori,
Qua statuit Porus regia iura toli,
Artibus egregiis, erat aurea vinea regis,
Cui manus artificis pendentia grana subegit,
Omne genus lapidum vinea pulchra vehit,
Vinea palmitibus frondes spaciosa tetendit,
Copia gemmarum sub ea velut vua pependit,
Et quasi terrena tunc paradisus erat.
Vua smaragdina viridis pendebat ad ima,
Grana hyacinthina peperit sibi vinea prima,
Hanc & Alexander tollere prorsus hiat.
Sic & Alexandri fuit aurea vinea Pori,
Ipse misertus ei, Porum restaurat honori,
Qui tandem meruit traditor inde mori.
Vicit Amazonides, ibi rex vicitq; leones,
Tunc vnicornes vicit variosq; dracones,
Qua populus Garamas nudus arare solet.
Vidit Hebræorum populos quasi millia centum,
Sub duce Salmanasar captos inibiq; retentos,
Qui de Samaria præda potentis erant.
Fertur Alexander hac plebe petente rogari,
Eius vt auxilio queat in patriam reuocari,
Rex vbi rem patitur, Non miserebor, ait.
Si populo peccante Deus vos huc religauit,
Iussa Dei cœli per me nequeunt vacuari,
Vt Deus instituit sic maneatis ait.
Iussi per ipse preces deuoto corpore fudit,
Vt Deus hos faceret alpina rupe recludi,
Ne magis hinc abeant, quod petit ipse fuit.
Ardua montana fuerant hinc inde remota,
Qua rex transposita videt huc, coniuncta que tota,
Concludunt populos, continuantq; loca.

Author reddit rationem cur montes translati sint; vtrum per preces Alexandri, vel alio iudicio.

Rege petente fit hoc, sed non prece traduce regis,
Nec prece paganis fieri tam grandia legi,
Sed prece Christicolæ, sæpe venire solent.
Dummodo transferri montes rex forte perorat,
Incidit in punctum fati quia venerat hora,
Nam si non peteret rex, tamen ista forent.

De Goth & Magoth quos Alexander inter montes conclusit.

Finibus Indorum species fuit vna virorum,
Goth erat atq; Magoth, dictum cognomen eorum,
De causis quorum scribere pauca volo.
Ex aliis scriptis poteris cognoscere quid scit,
Narrat Esaias, Isidorus, Apocalypsis,
Tangit & in titulis magna Sibylla suis.
Carnibus humanis solet hæc gens sordida vesci,
Quid sit rex, vel lex, vel dux, vel ius ibi nescit,
Regula tunc illis normaq; nulla fuit.
Fertur ab his lupus atq; canis vel rana vorari,
Funeribus volunt Goth, atq; Magoth saturari,
Turba cadaueribus vescitur ore pari.
Patribus ipsorum tumulus fit venter eorum,
Tumbaq; natorum patris est in ventre suorum,
Tale dedit populo vita ferina forum.
Turpia sunt plura, quibus vtitur atra figura,
Vidit Alexander quid turba facit peritura,
Præparat & meritis reddere digna suis.
Montis ob hanc causam tenet hanc sub tegmine clausam,
Sic quod in æternum discedere non erit ausa,
Ne ferat exemplum vita nefanda malum.
O lector, Goth atq; Magoth, vis scire quid est hoc?
Tecta super tecta, resonant hæc nomina lecta,
Deniq; multiplici tegmine tectu fuit.
Gens ea quæ tanto conamine clausa tenetur,
Fine dato mundi, post fortior egredietur,
Tunc quoque deficiet lex noua, lexq; vetus.
Tunc Antichristi robur præstabitur isti,
Vt queat ecclesiis gens ipsa resistere Christi,
Ipsaq; Christicolis tunc grauis hostis erit.
Tunc rex Romanus surget, testante Sibylla,
Viribus imperii qui gentem destruet illam,
Qui rex Ausoniæ fiet & Italiæ.
Nomen & ille Dei conscriptum fronte tenebit
Auratis laminis, cui mundus pace fauebit,
Postea conuersus rellegiosus erit.
Christi sine patris nomen, iussu deitatis
Deferet auratis laminis in fronte ligatis,
Hostibus iratis prælia dando satis.
Deniq; pro Christo statuet dimittere Romam,
Religione bona deponet in vrbe coronam,
Stare Hierosolymis, viuere mente bona.
Huius erit constans animus longaq; vita,
Tunc conuertetur Iudæus & Israelita,
Annis centenis rex remanebit ita.
Ex tunc terrigenis iam non erit vlla potestas,
Grandis & infesta populis tribulatio restat,

Pax

Pax abolenda perit, turbidus & bis erit.
Ista Sibyllinis scriptis praeconia dixi,
Si nec in his contentus eris, patet Apocalypsis,
Et reliqui libri dent potiora tibi.

De disputatione inter Alexandrum & regem Brachmanorum.

Brachmanides vidit, nec eas servire coegit,
Scripsit eis, & ab his rescripta volumina legit,
Quæ loca sint regi, quomodo regna regit.
Scribite quas leges, quod opus, quæ iura tenetis,
Prælia si geritis, si tempora pacis habetis,
Bacchus adest vobis, sine bibenda Thetis.
Quod genus armorum, vel opes, quæ forma ciborum,
Quis ritus, quis honor, quæ templa vel ara deorum,
Venditor aut emptor, quæ bona, quodue forum?

Responsio regis Brachmanorum.

Talia dum quærit cupiens rex ipse doceri,
Hic ait, austeri nolo sub lege teneri,
Sed magis innatum ius mihi semper erit.
Prælia non gerimus, pia tempora semper habemus,
Vina perhorremus, sed aquas potare solemus,
Nata mihi domus est, crypta, spelunca, nemus.
Non genus armorum teneo, neq; templa deorum,
Non caro non panis mihi dant alimenta ciborum,
Nec mihi sunt urbes, nescio ferre ferum.
Idola non colimus, neq; thura Dijs adolemus,
Mente Deum verum colimus, veneramur, habemus,
Munera phana Deo reddere nolo meo.
Si Deus est, si cuncta tenet, si cuncta creauit,
Nec domibus claudi voluit, neq; munus amauit,
Quærit adorari, non sibi dona dari.
Si Deus est cœli, templo nequit ipse teneri,
Si sua non tua sunt, a te sua quomodo quærit,
Tu sua si tribuis, non tibi gratus erit.
Ergo superuacuum fuit, illi sistere templum,
Aut dare quæ sua sunt, aut idola condere centum,
Quæ penitus miseros nouimus esse deos.
Quomodo te lapidis aut æris imago iuuabit?
Quam manus artificis mutam surdamq; parauit,
Cum sibi non habeat, non tibi dona dabit.
Vis pa ac are Deum? vis noscere qualia quærit?
Diage mente Deum pete, crede, stude, reuerere,
Hæc iuuet ipse geri, cras quoq; sicut heri.
Iussa Dei sunt hæc, bene fac, male facta relinque,
Sic facias alijs sicut fieri cupis in te,
Hoc facias homini, quod cupis ipse tibi.
Munera dis miseris, quæ ferro Deo voluisti,
Quæ tribuendo, bonum recipis quod mente petisti,
Arma, quibus noceas, bellaq; nulla geras.

Responsio Alexandri ad regem Brachmanorum.

Dicit Alexander: Bone rex errare videris,
Omnia quæ colimus, dum vana fuisse fateris,
Nec mihi eam sapiens, sed maledictor eris.
Natus es in syluis, rudis es, quasi bestia crescis,
Egregias escas ve'eis, pro corpore nescis,
Quid sit honoris opus, mihi taq; tocus;
Non genus armorum, non bella venusta virorum,
Nescis te regem, neq; me Dominum dominorum,
Nonq; puellarum scis modulare chorum.
Dulcia cantica nulla, vel organa nulla iocosa,
Sunt tibi tristia, stas quasi bestia res tenebrosa,
Stas quasi deserta vel sine fronde rosa.
Aula mihi grandis, sublimis & arte decora,
Et thronus excelsus, me totus mundus adorat,
Quos volo suscipio, quos volo pello foras.
Omnia castigo, tanquam Deus, ordine diuo,
Omnia soluo, ligo, summo diademate viuo,
Fercula lauta cibo, sunt mihi vina, bibo.
Retia mando mari quoties volo pisce cibari,
Scimus & aereis auibus semper dominari,
Quæ mare, terra parit, tollimus arte pari.
Est mihi vinea, sunt viridaria fonte reclusa,
Sunt mihi carmina, consona, tympana, lætaq; Musa,
Histrio dat varius cantica plena iocis.
Dum canibus ceruus capitur Philomelaq; Niso,
Dum volat accipiter quasi tunc sumus in paradiso,
Respice quæ dico didyme crede cito.

Responsio regis Brachmanorum ad Alexandrum.

Brachman ait; Perpendo magis te desipientem,
Derides quæ recta vides, audi patienter,
Nam cito qui loqueris, tu tibi stultus eris.
Libera cuncta Deus animantia prima creauit,
Obsequiuq; suis ea libera stare putauit,
Ut videant homines quanta creator agit.
Fecit Adam dominum super omnia tunc ad honorē,
Non ad opus mortis, nec ut opprimat inferiorem,
Sed magis ut pariter libera, læta forent.
Arboreos fructus Deus illi cessit edendos,
Non pecudes, vel aues, homines ne dedit perimendos,
Nec varios flores quo genitura fouet.
Culpa fuit causa, peccataq; prima parentum,
Quod varias carnes comedis censu a potentum,
Et terra flores mandat arare boues.
Primo Cain mactauit Abel, prior ipse latronum
Incidit in vitium, spolians q; premensq; colonum,
Ædificans urbem pressit ubiq; bonum.
Eius ad exemplum rapuit post turba malorum,
Ex quibus, aut rex istas summus in orbe latronum,
Omnia præcipitas, diripis omne bonum.
Dic mihi, quo iure moritur fur iudice fure?
Cur latro prædonem damnat, vel prædo latronem?
Cum paris laqueo dignus vterq; foret?
Pro minimo si fur vitio suspenditur ille,
Tu rapiens quæcunq; potes per climata mille,
Dignior es meritis damna referre tuis.
Pro bove si potuit mortem sic prædo mereri,
Tu qui regna rapis, qua vis ratione tueri?
Maior es in culpis, pœnaq; maior erit.
Ista creatori contraria vita videtur,
Unde minus stabilis tua gloria falsa putetur,
Desine, crede mihi, rex miserere tibi.

Alexander respondet ad regem Brachmanorum.

Rex miser, ex nemore, mundi spoliatus honore,
Vita tibi misera est, sensus leuis absque decore,
Turpia non metuens, turpia ferre soles.
Non ego prædari soleo, nec iniqua lucrari,
Nec latro monstrari merui, neque prædo vocari,
Orbis ego dominus summus & absque pari.

Me genuit natura Iouis, censura deorum,
Lege supernorum regnum mihi cedit auorum,
Ecce mihi tribuit Iuppiter omne solum.
Diuidit imperium diuina potentia mecum,
Dat mihi terrigenas, retinet cœlestia secum,
Et mihi regnorum tradidit omne decus.
Non igitur nunc alterius mihi vendico regnum,
Tollo meum proprium solium, rego iure superno,
Iureq; cœlicolo regna tuebor ego.
Iura damus populis, sed nos non lege tenemur,
Vnde nec ex factis, aliquid peccasse videmur.
Quod mihi complacuit lex mihi semper erit.

Responsio Brachmanorum ad Alexandrum.

Conditor es iuris, qui spernere iura videris,
Crimina condemnas, qui crimine primus haberis,
Corripiens alios, deteriora geris.
Si legis, sancita legis, si canone degis,
Cur legis non iussa regis, moderamine regis,
Tu tua gesta tegis, rex aliena regis.
Nosce tuas maculas, si noscere vis aliorum,
Corrige te citius, si corripis acta tuorum,
Sic potes imperium, sic retinere thronum.
Crede polum non esse thronum Iouis, atq; deorum,
Nec regnum donare queunt, neq; iura bonorum,
Imo sub inferno tartara magna colunt.
Disce creatorem cœli fabricasse decores,
Indeq; dat nobis quoscunq; tenemus honores,
Hunc tibi tu Dominum prospice, nosce, cole.
Rex ego Brachmanico semper volo viuere more,
Non comedo carnes, vel aues, neq; destruo flores,
Nec matris terræ viscera scindo boue.
Pace bona teneo populum, teneo regionem,
In patria nullum nisi te cognosco latronem,
Poma cibus mihi sunt, quæ mea sylua fouet.
Dant mihi diuitias animantia singula terræ,
Quæ video, tango, teneo possumq; referre,
Assistunt volucres & modulantur aues.
Non mihi sunt, nec erunt, aurum vel auara metalla,
Ne vel auaritiæ vitio mea pectora fallant,
Vel valeant populi vertere corda mei.
Sola mihi cura sit ad illa venire futura,
Quando Dei pura fiet manifesta figura,
Qua veniente meum credo videre Deum.

Item de Alexandro, quomodo locuta est ei arbor Solis & Lunæ, & prædixerunt eius mortem.

Arboreas voces Solis Lunaq; loquentes
Consuluit, didicitq; sibi sua fata frequenter,
Et licet hæc dederit, mors fuit ipsa sibi.
His ita prospectis vicit tandem Babylonem,
Sæpe minas scripsit deuincere mœnia Romæ,
Sed prius horribili sorte venena tulit.
Æthera transiliit, fundi maris infima vidit,
Omne quod audiuit mirum, mirandius adiuit,
Qui tandem lethi pocula morte bibit.

Verba authoris.

Dum cadit inclyta gloria regia sorte veneni,
Fracta potentia, scissa monarchia, lapsa recedit,
Gesta sub Antiocho promere Musa veni.

Historia Romana mortuo Alexandro.

POst mortem Alexandri, in diuersis mundi partibus Romani triumphare cœperunt. In Macedonia, in Aphrica, apud Samnites, circa Iugurtinos, & circa Pyrrhum regem Epirotarum, & alias. de quibus singulatim per diuersa capitula suo loco tangemus.

In hoc autem loco illud specialiter tangitur; quod Romani, qui illo tempore ab hostibus occidi: sed non capi posse dicebantur, inter angusta montium à Samnitibus capti, cùm Samnites occidendi eos potestatem haberent, ad maiorem Romanorum ignominiam, vestibus eos penitus denudatos, detectis eorum genitalibus, remeare fecerunt. Testatur autem Orosius sic dicens: Si Romani Samnitibus talem fidem seruassent, qualem sibi ab eis seruari volebant, aut hodie Roma non esset, aut Samnitibus subiaceret. Cætera versificè explicamus.

Item de Romanis, sub compendio, versificè.

Roma Macedoniam tulit & certamine Persas,
Bella Iugurtina vicit plerunq; reuersa,
Nunc sub Tarpeia rupe Iugurta iacet.
Consul Torquatus fertur nece pendere natum,
Cur? Sine mandato, bello deuicerat Afros,
Nam sine mandato nil dedit esse ratum.
Marcus ad Æthiopes missus deuincere Maurũ,
Vincere tunc potuit, sed honori prætulit aurum,
Quod quia corde sitit, sustinet ore bibit.
Consul Samnites enicat, & inde patronos
Abstulit, & Romæ posuit super arua colonos,
Sic etiam Siculos mandat arare solo.

Verba authoris.

Attamen ante lego Romanos Samnite victos,
Vesteq; nudatos feretroq; patente relictos,
Dedecus hoc illis Samnia prima tulit.
Et si Roma fidem Samnitibus hanc tenuisset,
Quam sibi seruari voluit, prior ipsa luisset,
Totaq; vel caderet, vel sibi serua foret.

¶ *Chronica.*

ANnis ab Adam quinque millibus excursis & nongentis quinquaginta; à diluuio 1650, à diuisione linguarum 1551. ab imperio Nini, 1840. à destructione Troiæ 866. ab Vrbe condita 260: Tarquinio Superbo ab Vrbe excluso, Romani sibi consules, qui Reipublicæ potius consulerent quam præciperent, creauerunt. Quorum primus Brutus consul constituit ut; qui priorum regum sæuitiam imitatus

tatus, filios suos & vxoris suæ fratres interfecit, & Rempublicam sibi pro filiis dicitur adoptasse. Tarquinius autem, auxilio Porsennæ Tuscorum regis, Vrbem obsedit triennio, cepissetque, nisi idem Porsenna misertus, Romanam obsidionem soluisset. Cætera versus habent.

Item de Romanis versificè, & de primis consulibus post reges expulsos.

Regibus exclusis, regnat sine rege Senatus,
Consulibusq; tribus regit orbis & Vrbis hiatus,
Damq; magistratus fulget in orbe caput.
Nunc dictatores fiunt pariterq; tribuni,
Romanum regnum non amodo redditur uni,
Consulibusq; suis Roma beata fuit.
Roma quadringentis & sexaginta duobus
Annis, bisq; semel auxit sub consule robur,
Et tulit imperium glorificata suum.
Dictator primus, vir nomine Largus habetur,
Princeps militiæ, Cassius annumeretur;
Pythagoras moritur, fulget in Vrbe decus.
Primus erat Consul vir, Brutus nomine, Romæ,
Valerius collega suus, plenus ratione,
Et regimen Romæ consul vterq; fouet.
Mira loquor, dum Valerius consul moreretur,
Vnde sibi tumulus fiat neq; nummus habetur,
Publica res tribuit, quo sibi tumba fuit.

¶ Qualiter regnum Alexandri diuisum est in duodecim partes post mortem eius.

ALexandro mortuo in Babylonia ex potu venenato, principes eius coadunatum ab eo imperiũ inter se diuidunt, & quasi prædam vndique discerpunt, atq; ipsi sub se totum Orientem longo postea tempore tenuerunt. Ptolemæus enim tenuit Ægyptum; Antipater tenuit Græciam; Seleucus, id est Antiochus Syriam cum Antiochia & Babylonia. Cassander tenuit Lyciam & Pamphiliam; Antigonus autem maiorem Phrygiam: & alii alias quasi rapuêre prouincias, & singula portabant diademata, sicut in libro Machabæorum scripta reperimus. Tandem vnus contra alterum, in tantam inuidiam & odium deuenerunt, vt mutuis vulneribus sese interfecerint. Nam vt inter se possent liberius debacchari Olympiadem Alexandri matrem, & filium eius quatuordecim annorum, nomine Herculem, occiderunt Antigonus & Cassander. Ptolemæus autem Sother qui tenebat Ægyptum, in necem Iudæorum vehementer exardens, occasione orandi in templo Domini in Hierusalem sabbatho, nemine prohibente intrauit, & viros & mulieres ac pueros, cum omni substantia eorum, captiuos in Ægyptum deduxit, & totius orbis mercatoribus pro seruis vendidit. Vnde & omnes tunc per totum mundum leguntur fuisse dispersi. Iosephus dicit; quia nunquam fuit tam magnum exilium Hebræorum, sicut hoc. Sicut & his versibus acta leguntur.

De ptimo Ptolemæo Sother, qui Alexandro successit in Ægypto.

Regnat in Ægypto Sother primus Ptolemæus,
Cuius ab insidiis populus vexatur Hebræus,
Destruitur, capitur, factus vbiq; reus.
Ille caput Syriam statuitq; sedere Damasci,
*Tunc dedit Hebræis mutanda * pericula nasci,*
Instituitq; domo bella gerenda solo.
Dixerat orandi studiis intrare libenter,
Sabbatha dum seruant, intrat, nullo prohibente,
Vrbem Hierusalem templaque sacra tenet.
Inde capit populum, pueros simul & mulieres,
Et spolium quodcunque potest regionis habere,
Prorsus in Ægyptum singula capta ferens.
Vendidit hinc homines emptoribus in regiones,
Empta per omne solum gens venditaper dit honorem,
Non loquor exilium maius in orbe fore.

Chronica ipsius temporis de Appio qui fecit viam Appiam Romæ, & de aliis.

Princeps Romanus nunc Claudius Appius extat,
Cuius & Appia post via condita, strataque restat,
Qua modo Romanis nomen uterque parit.
*Constituit annis * nunc mœnia prima senatus,*
Vrbs Beneuentana tunc ædificata putatur,
Vtraque Romano consule facta suo.

Pyrrhus contra Romanos.

ANnis ab Adam 5960: annis à diluuio 1660, à diuisione linguarum 1560; à destructione Troiæ 871. ab Vrbe condita 264; initum est bellum Romanorum cum Tarentinis, aduocato in auxilium Pyrrho rege Epirotarũ contra Romanos, qui mirabilem multitudinẽ equitum & peditum cum elephantis in prælium ducunt. Romani sub consule Leuino, pariter & Pyrrhus, non pro commodo temporali, sed pro sola gloria & pro libertate tuenda, pugnã conferunt apud Herachiã Campaniæ ciuitatẽ, per quinquaginta dies pugnantes, & mori potius quam cedere bello optantes. Romani terrore ele-

phantum, quos antea non viderant, consternati, in fugam vertuntur. Cæsa sunt ex eis quatuordecim millia & octingenta septuaginta peditum. Capti peditum mille decem. Ex equitibus eorum cæsi sunt ducenti quinquaginta sex, capti octingenti duo. Signa Romanorum perdita, vigintiduo. Pyrrhus verò quantum detrimenti pugnando receperit, ipse in verbis suis sic dicens, ostendit: Vici, inquit, viros inuictos, & ego victus sum ab eis. Qui dum increparetur à suis cur se victū diceret, cùm ipse vicisset. Respondit: Si iterum sic vicero, reuertar sine milite in Epirum. Romani eisdem diebus aliud passi sunt detrimentum; quia eorum pabulatores, grandine percussi, alii sunt mortui, alii in via semiuiui inuenti. Rursus in Apuliæ finibus cum Romanis Pyrrhus congressus, vincitur & fugatur, vbi Romanorum quinque millia, de exercitu verò Pyrrhi decem millia cæsi sunt. Ipse quoque Pyrrhus, grauiter in brachio est vulneratus. Tertio rursus in Lucania, prælio inter eos conserto, cum vtriusque partis maximo detrimento, victus est Pyrrhus, & quinto anno ab Italia fugere compellitur. Tanta autem virtute Pyrrhus pugnauit, vt etiam à Romanis potuisset laudari. Pyrrhus in Achaia saxo ictus, mortuus est. Quo mortuo, Tarentini à Carthaginensibus accipiunt auxilium contra Romanos.

De secundo rege Ptolemæo Philadelpho per idem tempus in Ægypto post Alexandrum.

Rex Ptolemæus adest alter Sother Philadelphus,
Liberat Hebræos red ment per climata seruos.
Placat Iudæos, seruat, honorat eos.
Millia centena bis denaq; capta redemit,
Quodq; ducentenis drachmis caput exulis emit,
Atq; decem drachmis, donaq; plura dedit.

¶ *Septuaginta interpretes.*

NOta; quia Ptolemæus iste Philadelphus, volens ad plenum cognoscere, si scripta Iudæorum veraciter ex Deo essent: Septuaginta eorum interpretes, ad inuicem, singulos in singulis cellulis separauit, nec eos inuicem consilium aut colloquium habere permisit,, donec vnusquisque per se cuncta transferret. Quumque ipsorum omnium dicta conferret, nullam inter eos potuit discordiam inuenire; Quo casu credidit & asseruit, vno Dei spiritu eos omnes omnia quæ scripserant, didicisse, & vnum verum Deum esse, à quo omnia Iudæorum scripta manarent. Iste Philadelphus dicitur Esdram prophetam in palatio suo tenuisse charissimum, & eius petitione Iudæos maximè ab exilio reuocasse. *Cætera versificè pagina scripta refert.*

Septuaginta duos sapientes parte remota,
Imperat Hebraica transferre volumina tota,
Nec voluit minimum prorsus abesse sota.
Dum quasi legista Philadelphus transtulit ista,
Instituit templum, templi Salomonis ad instar,
Vt quasi lege Dei sacrificaret ei.
Vasa Dei, mensamq; Dei, variosq; decores,
Iudaico more, simili fabricauit honore,
Cultum consimilem semper habere volens.
Aurea gemmifera mensa fuit inclyta forma,
Vasaq; gemmarum specie miranda perornat,
Vt lux in tenebris aurea mensa fuit.
Vrbs Pharaonis erat quondā cognomine Memphis,
Qua dedit hoc templum Domino Sother Philadelphus.
Hanc sub Pompeio post cecidisse lego.

Chronica eiusdem temporis de diuersis præliis Romanorum cum diuersis gentibus.

Consule Carthago legitur tunc iuncta Metello,*
Nummus ab argento fit in Vrbe. sed Aphrica bello
Vndiq; succubuit, victaq; tota luit.
Annibal, ante ferox, obsederat acriter Vrbem,
Innumeris cuneis grauiter quam circuiter vrget,
Sed cito morte ream Scipio saluat eam.
Annibal in bello Romanos vndiq; vicit,
Annulus ex auro modios tres inderem sit,
Quos rapuit gladiis Annibal ipse sibi.
Ad nihilum tandem post Annibal ipse redactus,
Robore Romuleo pauperrimus vndiq; factus.
Dum Romam timuit letha venena bibit.
Primus ab argento Romæ fit pondere nummus,
Cuius ab exemplo similem facit vndiq; mundus,
Et normam tenuit quam sibi Roma dedit.
Deuincit Roma multos sub consule reges,
Tollit Athenienses factas prius a Ioue leges,
A Ioue patre suo sui a paterna legens.

¶ *Carthago cum Roma.*

QVia Carthaginensium facimus mentionem, ratio suggerit vt de ipsa debeant aliqua explicari. Carthago ante quam Roma septuaginta duobus annis habuit originem, & à Tyro ædificata est, facta caput totius Aphricæ. Habuit autem potentissimos reges, & vna de quatuor principalibus mundi ciuitatibus reputata est.

Fuit autem semper infelix, quia vel intestinis bellis, vel extrinsecis, semper infelicitatem portauit. Pestilentia quoque

que frequenter afflicti ad remedium suum pueros impuberes deis immolabant. Vnde iratis diis, vt ipsi asserunt, imò irato Deo vero super eorum sceleribus, tam in Sicilia quàm in Sardinia infeliciter pugnauerunt: atque sub temporibus regum Persarum, Cyri, Darii, Philippi & Alexandri, vsque ad tempora Romanorum, multifariè sunt attriti. Itaque dum Carthaginenses Tarentinis auxilium præstant, a Romanis monentur, vt fœdus pacis, quo eis tenentur, non rumpant. Illi autem cum periurio à fœdere discedunt. Quæ causa, bellorum occasio potissima fuit. Atque propter hoc Romani Aphricanum bellum, quo nunquam maius fuit intulerunt. De quo suis locis & temporibus per suppositos titulos aliqua interemus: sed hic de regibus Antiochis; & primùm de Ptolemæo Euergete aliqua versificè, & de Chronicis ei tēporaneis, dicemus. & post hæc de Carthagine.

De Ptolemæo Euergete, qui tertius regnat in Ægypto & in Antiochia post Alexandrum Magnum.

Regnat Euergetes, qui tertius est Ptolemæus,
Tunc erat Onias dictus princeps Pharisæus,
Nunc Iesus Sidrac viuit, amatq; Deum.
Iste suis manibus conscripserat Ecclesiasten,
Ex alto titulo liber hic Sapientia nunc est,
Cuius & in choro scripta legenda colo.
Nunc & apud Rhodanū stant agmina Romula læta
Quadraginta cadunt Gallorum millia cæsa,
Romani Gallos regna tenere vetant.
Nunc terræmotu legitur cecidisse colossus,
Conteritur prorsus, crus, venter, pectora, dorsum,
Seruat Romanus nunc caput atq; manum.

¶ *Chronica.*

ANnis ab Adam excursis sex millibus centum & sexaginta, à diluuio 1760, à diuisione linguarū 1660. annis à destructione Troiæ 1135. ab Vrbe condita 483. Romani, Appio Claudio & Quinto Fabio consulibus Aphricanum bellū adorsi, Geronem regem Syracusanorum, Penis familiarem coniunctum, primò debellantes in deditionem suscipiunt.

Deinde Agrigentum vrbem Siciliæ, in qua Penorum præsidia & rerum copiæ, vnà cum imperatore eorum Annibal tunc erant, obsidione cingunt & capiunt, paucis cum rege clam elapsis, reliquos sub corona vendiderunt. Post hæc Penis nauale prælium parantibus, a consulibus Romanis Caio & Duillio, classibus obuiatur, vbi Romani victores fiunt. Rursus à Carthaginensibus bello reparato, a Scipione Lucio, & ab ipso Caio, consulibus, sub Hannone rege suo victi & cæsi, in fugam vertuntur.

Postea Marcus Regulus bellum Punicum suscipiens, iuxta fluuium Bagrada castrametatus est. Ibi serpens miræ magnitudinis, cuius corium postea centum & viginti pedum fuit, plurimos de exercitu deuorauit; quem Marcus Regulus, arte & virtute necauit, coriumque pro miraculo Romam transmisit. Idem Regulus cum tribus regibus ex Aphrica, scilicet duobus Asdrubalibus & Hamilcare, bellum conseruit. Eosque in fugam conuertit, cæsis ex eis septemdecim millibus. Captis quinque millibus cum septemdecim elephantis, & oppida octuagintaduo in deditionē recepit.

Carthaginenses, tantis infortuniis fracti, & rebus extenuati, pacem petunt. Sed cum duras conditiones audissent, malunt in libertate mori, quam in seruitute miseram vitam seruare. Vnde & auxilia Hispanorum & Gallorum conquirunt, & Antippi regis Lacedæmoniorum subsidio per precium acquisito, bellum innouant; vtrobique acerrime pugnatur. Romani in fugam vertuntur. Sic in hoc decimo bello, Carthaginenses gloriose triumphant. Cæsa sunt ibi Romanorum triginta millia. Regulus captus & catenatus, cum viris quingentis.

Romani hac clade comperta sub Ælio Paulo, & Lucio Metello consulibus, Penis iterum bellum indicunt. Itaque tam nauali quam terrestri prælio, Penis profligatis atq; submersis, Carthaginenses pacem petere iterum compelluntur. Ad quam petendam, cum Regulum captiuum mitterent, & non impetrassent, abscissis ei oculorum palpebris, vigilando ipsum necauerunt: de quo Tullius postea sic dixit: *Marcum Regulum ærumnosum, nec infelicem, nec vnquam miserum reputaui. Non enim magnitudo animi eius cruciabatur à Penis, non grauitas, non fides, non constantia, non vlla virtus, non denique animus ipse, qui tot virtutum præsidio, tantoque comitatu, cum corpus eius carperetur, carpi certè ipse non potuit.* Hæc autem dicta, modernis ad exemplum sunt reseruata.

Romani iterum sub consulibus Atilio

& Luctatio, Carthaginenses tot bellis & calamitatibus attriuerunt, vt tunc demum pacem & duras conditiones à Romanis sibi dudum propositas, quasi libenter acciperent. Conditio autem hæc erat: vt trium millium talentorum pondus per annos singulos, vsque ad viginti annos, Romanis pro expensa persoluerent. Siciliamque atque Sardiniam, quas tunc occupauerant, dimitterent. Hæc pactio facta est, vigesimotertio anno post inceptum Punicum bellum. Vbi quot reges, quot consules & principes, & senatorum ordines deperissent, quantę strages vtriusque populi fuerint, nemo posset literis explicare.

In hoc loco subsequenter versificè apponemus, qualiter Antiochus Magnus, cognomine Seleucus, à quo Seleucia vrbs condita est, subiugauit Philopatorem regem Ægypti, qui erat quartus Ptolemæus a morte Alexandri Magni: & qualiter Iudæi ab eodem Antiocho sunt afflicti, & in tutelam Romanorum recepti.

De Ptolemæo Philopatore, quarto ab Alexandro: quem Antiochus rex Syriæ vicit, & imperauit pro eo, & Iudæos fecit sibi tributarios.

Regnum Philopator quartus Ptolemæus habebat,
Antiochus Syriam propria virtute regebat,
Qui duo, dum viuunt, prælia dira gerunt.
Obtinet Antiochus sed & interimit Ptolemæum,
Subiugat Ægyptum, populum quoq; subdit Hebræũ,
Atq; tributarium carpore fecit eum.

De eodem Philopatore qualiter afflixit Iudæos.

Rex grauis hostis erat, populus dolet absq; medela,
Consulibus Romæ defertur Hebræa querela.
Onias princeps summus Hebræus erat.
Missus Romanus Scipio datus est Aphricanus,
Et Scipio Nasica, collecto milite vadunt,
Cedat vt Antiochus contraeatq; malum.
Cogitur Antiochus, sed eo sub consule iurat,
Amodo Iudæis quia nulla foret nocitura,
Obses & Antiochi filius ipse fuit.
Filius hic obses Seleucus rite vocatur,
Cuius pater Antiochus in Perside forte necatur,
Est caro per frusta plurima secta sua.
Nam tunc in phano Nanæ hic fertur cecidisse,
Atq; sacerdotum manibus caro secta fuisse,
Vltio digna Dei talia reddit ei.

De Seleuco minori filio Antiochi, qui succedit in regnum, fratre suo Seleuco maiore Romæ pro obside manente.

Filius Antiochi minor, hic Seleucus honores
Suscipit, Hebræis referens plus patre labores,
Onias princeps summus in Vrbe dolet.
Mittit Heliodorum mandans loca sancta grauari,
Sacra prophanari templum iubet expoliari,
Seraphin & Cherubim comminuenda dari.
De latebris templi iuuenes duo clam salientes,
Corpus Heliodori fodiunt, abeuntq; latenter,
Dux vbi morte ruit, territa turba fugit.
Hi duo qui fuerint iuuenes, nequit arte doceri,
Nam neq; tunc sciri potuit moderamine veri,
Iosephus hos missos dicit ab arce Dei.
Tertius Onias occiso principe plorat,
Suscitet vt Deus hunc, populis lachrymantibus, orat,
Viuus Heliodorus prosilit absq; mora.
Thesauri templi ducis hac fuat morte redempti,
Causa resurgentis cor mollit, & acta potentis,
Desinit Antiochus clade grauare locum.

¶ Romana historia de Carthagine.

ANno ab Vrbe condita quingentesimo septimo, gaudia Romanorum de victoria Carthaginensium vertuntur in luctum. Roma enim inundatione Tiberis, incendio, casuq; domorum & hominum, mirabili strage vastatur. Romani ipsis diebus cum Gallis habentes conflictum, primò vincuntur, secundò vincunt: tunc etiam Carthaginenses pacem supra memoratam ruperunt. Igitur ciuitas Carthaginensium iam sustinere non poterat, vt quę prius regnis & regibus atque insulis dominabatur, Romanis daret tributum: vnde & Hamilcar dux eorum Romanis inferre prælium machinatur, sed ante ab Hispanis occiditur, quàm ad bellum Romanorum procedat.

Hannibal autem, filius Hamilcaris, qui ante aras deorum, patri suo iurauerat, quod de Romanis vindictam acciperet, quam cito vrbem Saguntum, Romanis amicam in Hispania, obsidione circundat, capit & destruit: deinde cum inæstimabili manu Gallorum in Italiam festinans, per alpes Pyrenæas, vbi mons Iouis nominatur, igne & ferro & sanguine hircorum, primus iter aperuit, Gallosq; Alpinos sibi resistentes, deuicit. Quum ad Ticinum peruenisset; Romani sub Cornelio Scipione, & Sempronio Longo consulibus, cum Hannibale bellum com-

mit-

mittunt: vbi vincuntur, & ferè totus exercitus Romanorum deletur. Scipio autem per filium eius, qui postea dictus est Aphricanus, grauiter vulneratus, exemptus est.

Rursus Romani præliantur, iterumque vincuntur. Tertio Romani restaurato exercitu, pugnantes, in fugam vertuntur. Ibi Hannibal sauciatus, dum Apenninum montem transiret, asperitate hyemis, & nimietate vigiliarum, oculum vnum amisit.

Postea apud Cannas & in aliis diuersis locis, de Romanis toties triumphauit, vt de manibus occisorum nobilium Romanorum tres modios anulorum Carthaginem in signum victoriæ transmisisset. Romani in tantis attriti miseriis iam desperantes, vrbem deserere & prouinciam dimittere cogitabant. Vnde dicit Orosius: quia si tunc Hannibal ad Vrbem subito processisset, Romani proculdubio aut omnes in seruitutem redacti, aut omnes cæsi fuissent. Nam Hannibal in Apulia circa Tarentum diu tunc moratus, multos de suis calore ac fœtore ibi amisit. Interea Claudius ex prætore factus proconsul, exercitum Hannibalis natura & angustia locorum magis quàm viribus, vicit, & aliis Romanis spem vincendi dedit. Item Scipiones Asdrubalem, Pœnorum Imperatorem, cum exercitu in Italiam properantē, grauissima pugna presserunt.

Hannibal ex Apulia castra mouens, vrbem aggreditur. Vbi dum viri & mulieres trepidantes super muros Vrbis ad mœnia tuenda confugerent, Hannibal à grandine & tempestate bis correptus, ab infestatione & impugnatione Vrbis arcetur: ob quam causam Romani diis suis Vrbem defensantibus ascribebant. Hoc autem factū est anno decimo, postquam venit Asdrubalis necati fama.

Romanis iam animo consternatis, & eorum ærariis exhaustis, Scipio, satis adhuc adolescēs, vltrò sese obtulit, quod Vrbem & patrem atque patruum suum vlcisceretur: tunc enim erat vigintiquatuor annorum. sic factus proconsul, cum exercitu Pyrenæum montem transcendit: & ibi capta noua Carthagine, ex ipsa præda vrbis stipendia militibus ampliauit. Magonem fratrem Hannibalis captiuum cum aliis Romam transmisit. Pœnorum regem Asdrubalem vicit, & octoginta ciuitates aut destruxit, aut in deditionem recepit.

Interea Hannibal in Italia Martellum consulem cum toto exercitu suo deleuit. Crispinum consulem in insidiis callidè euocatum pari modo necauit.

Asdrubal frater Hannibalis ab Aphrica cum exercitu in auxilium fratris missus, in mōte Pyrenæo Romanorum insidiis præuenitur, & cum toto exercitu peremptus est. Captiui Romanorum quatuor millia quos ducebat, liberati sunt. Ceciderunt in eodem prælio de Romanis octo millia. De Aphris verò ceciderunt quinquaginta octo millia, & fuerunt capta quinque millia quadringenta quatuor. Caput Asdrubalis fratri suo Hannibali proiectum est in castra. Viso capite fratris, strageque suorum comperta, Hannibal animo fractus, tertiodecimo anno, quo ipse intrauerat Italiam, secessit ad Brutios: & sic vnus annus sequens, inter eum & Romanos, vtraque parte versa in tædium, sine bello quieuit. His temporibus Apollonius rex Tyri & Sydonis ab Antiocho iuniore Seleuco rege, a regno Tyri & Sidonis fugatur: qui nauigio fugiens, mira pericula patitur. Sicut in subsequentibus versificè exponemus.

De Apollonio rege Tyri & Sydonis, & de eius infortuniis atque fortunis.

Filia Seleuci regis stat clara decore,
Matreq; defuncta pater arsit in eius amore,
Res habet effectum, pressa puella dolet.
Stat scelus occultum, sed non remanebit inultum,
Ante patris vultum flet pressa puellula multum,
Crimen inhumanum corde patrasse manu.
Sorte tacente patre, rumor volat vndiq; late,
Qua niteat specie sua filia, qua probitate,
Hac tamen in populo sordida culpa latet.
Patre requisito, verboq; satis repetito,
Poscitur vt proprio tradatur nata marito,
Progenies regum nanq; rogabat eum.
Corde pater doluit, pro nata sæpe rogari,
Solus enim voluit violentus amator amari,
Nec cupit hanc alis cum ratione dari,
Vnde parat fraudem, qua se queat ipse tueri,
Ante suam portam problemata iussit haberi,
Qui sciet hac (inquit) dicere sponsus erit.
Tunc & Apollonius Tyrus regnabat honestus,
Cui satis infestus fuerat rex ille scelestus,
Cuius & insidiis mira pericla tulit.
Tyrus Apollonius prædoctus grammate legis,
Antiochi regis scelerum problemata legit,
Cum patre concubuit filia, dixit ei.
Crimine detecto, metuit pœnalia lector,

Nam dolet Antiochus patulo problemate lecto,
Et parat vt pereat, qui modo lector erat.

De eodem Apollonio fugiente à facie Antiochi.

Cedit Apollonius tormenta timens inimici,
Nauigio celeri, Sidonia regna reliquit,
Quæ prius incoluit regna paterna sibi.
Dum fugiens plangit, Tharsensia littora tangit,
Quæ populos immensa fames tam duriter angit,
Vt pereant vita, si tribulentur ita.
Hæc vbi præsensit rex, subuenit esurienti,
Copia frumenti populo præstatur ementi,
Atq; dedit gratis pondera multa satis.
Hoc erat auxilium quo salua fit illa propago,
Vnde fit in pago mox aurea regis imago,
Quæ sibi perpetuò munia laudis agunt.
Erigit interea, pergens super æquora vela,
Dum sine cautela pergunt, mouet vnda querelam,
Ventus enim validus turboq; grandis erat.
Turbine de cœlis, ruptis super æquora velis,
Regia pompa perit, sed opes Neptunus ademit,
Enatat infelix rex, caro nuda tremit.
Nuda sub algore stant viscera plena dolore,
Dedita mœrore, nudatáq; prorsus honore,
Dum data damna dolet rex, ea dicta mouet.
O male Neptune fallax super æquora numen,
Quo loca fortuna conuertit in ima cacumen,
Et cito præcipitat, quæ meliora parat.
Quæ mihi Sidonem fortuna dedit regionem,
Nunc male peruersa nomen mihi tollis & omen,
Fit grauis atq; fera quæ mihi mater erat.

Item de eodem Apollonio naufragium passo.

Astitit interea misero piscator, & inquit,
Heu quia te iuuenem miserum fortuna relinquit,
Dic quis es? vnde venis? Naufragus inquit ei,
Qui fueram non sum, pelago quo nescio veni,
Naufragus egredior, numen Neptunus ademit,
Tu pietate Dei vir miserere mei.
Ille videns speciem iuuenis, formamq; decoram,
Tradit ei media chlamydis qua fungitur oram,
Contulit hospitium, panem & absq; mora.
Conualuit, dum concaluit caro frigida regi,
Hospes ei bona pauca vehit, sed largus adegit
Lectulus hospitii stramina pauca dedit.
Naufragus inquirit, qua vir solet arte potiri,
Quæ bona sortiri, quod opus nunc possit inire,
Vt valeat miseri surgere vita viri?
Paruulus hospes ait; Soleo piscando vagari,
Retia mando mari, solitus sum pauca lucrari,
Esto mihi socius, si cupis arte pari.
Si tamen ignores piscantis inire labores,
Aut si maiores alibi sperabis honores,
Est tibi materies vtilis ante fores.
Archistrates rex est dominus nostræ regionis,
Curia regalis satis est ornata patronis,
Quæ bene te poteris plus recreare bonis,
Vtere veste mea, regisq; require plateam,
Filia regis ea residet, constante chorea,
Rexq; per arua meat, vade videbis ea.

Item de Apollonio, vbi suscipit eum rex Archistrates, & dat ei filiam suam.

Regis erant festa, iuuenes lusere palæstra,
Naufragus ad gesta veniens, prædoctior extat,
Aspicit Archistrates, virq; iocusq; placet.
Dumq; pila ludunt, iaciunt, manibusq; retrudunt,
Incaluit ludus, placuit super omnia nudus,
Naufragus arte sui primus vbiq; fuit.
Balnea regis erant solita statione parata,
Dum venit Archistrates regalia ferre lauacra,
Naufragus ingreditur, seruitioq; vacat.
Hic vbi se regi, serui moderamine iungit,
Rex bonus iniungit regalia membra perungi,
Pectora dant lauacro rite lauanda suo.
Dum placet obsequium iam regia mensa paratur,
Naufragus ad mensam præcone vocante vocatur,
Ast homo nudatus verba dedisse datur;
Non ego regali sum dignus in æde vocari,
Nec conuiuari, neq; sedis honore locari,
Totus enim perii, me spoliante mari.
Retulit hæc regi missus, qui iussa peregit,
Rex vbi dicta legit, vestes miseratus adegit,
Hic vbi dona vehit, nuda verenda tegit.
Curia regalis conuiuia magna perornat,
Egregia norma, rex gaudia magna reformat,
Inclytus ornatus lustrat vtrumq; latus.
Gaudia de more resonant, rex fulget honore,
Naufraga pauperies nimio depressa pudore,
Erubuit comedens, dum sua damna dolet.
Deflexo capite dum naufragus ille sederet,
Et rex & proceres sua gesta notanda viderent,
Arguitur iuuenis tristia facta gerens.
Dicit ad hæc quidam, quod cogitat ille notaui,
Aurea si poterit clam tollere vasa putauit.
Nobilis Archistrates, non ita sentit, ait.
Imo recordatur quia naufragus expoliatus,
Non habet ornatus quales decet hos comitatus,
Tristior est cunctis, & dolet ipse sibi.
Aduenit interea pulcherrima filia regis,
Organa cum citharis cantumq; decenter adegit,
Vnde domus regis gaudia magna vehit.
Virgineos gestus & cætera, curia laudat,
Naufragus arguitur, cur non super omnia plaudat,
Rex ait, ô socie, nonne puella placet?
Ille refert; Bone rex, strepitum nunc si placet arce,
Filia non artem nouit, sed percipit artem,
Ars ait arte mei plena patebit ei.
Filia desistat, si noscere vis citaristam,
Porrigat huc citharam, nos experiemur in ipsa,
Curia percipiet quid mea Musa potest.
Surgit Apollonius facie formaq; decora,
Intonuit cithara, dedit organa voce sonora,
Visus eis satis est Orpheus arte bona.
Audit & obstupuit Cleopatra puella canorem,
Præbuit & iuueni magnum reuerenter honorem,
Hunc quoq; doctorem vult sibi virgo fore.
Traditur extemplo Cleopatra docenda magistro,
Tradidit & iuueni varios pater ipse ministros,
Et loca distribuit cantibus apta sibi.
Docta satis tandem cithara, miroq; canore,
Doctoris bona virgo sui feruebat amore,
Languida de more pectora virgo fouet.

Nescit

Nescit Apollonius qua langueat arte puella,
Indicat ista patri, metuit pater edita verba,
Ingrediturq; tacens qua grauis illa iacet.
Filia conticuit, quærit pater vnde doleret,
Incipit hæc flere, lachrymas gemitumq; mouere,
Plorat & ipse pater viscera mæsta ferens.
Filia quid pateris? Grauis est mihi passio dicit,
Soluere quam medici nequeunt, neq; prorsus amici:
Va mihi cur moreris? dicito (quæso) mihi.
Illa refert, discede pater, modicumq; quiescas,
Nam mihi plus morbi tua iam præsentia præstat,
Scriptaq; suscipies ex quibus ista scies.
Filia scripta parat, quibus hæc dat gesta notari,
Nolo maritari regi, neq; sponsa rogari,
Naufragium passo me pater (oro) dari.
Naufragus ignorat quæ filia scripta subegit,
Et tulit hæc regi, rex sustulit atq; relegit,
Menteq; collegit quid data charta velit.
Visitat in thalamo rursus pater ipse puellam,
Et quæ scripta dedit manibus conclusa reseruat,
Ac verbis placidis intulit ista sibi;
Quæ mihi scripsisti, si filia corde petisti,
Quod, volo, quæsisti, nec in hoc tibi quæro resisti,
Quod petis, ecce dabo, namq; libenter ago.
Non genus aut patriam iuuenis, non nomina scimus,
Sed si virtutes actusq; notare velimus,
Regibus est potior nec probitate minor.
Læta puella satis languoribus euacuatis,
Oscula dat patri, surgens sanissima gratis,
Gaudet & optatis voce reuersa patris.
Hoc ita præscito iuueni fauet illa cupito,
Læta nec inuicto contradicitur ipso marito,
Quo satis ascito, sana fit illa cito.
Copula regalis mandatur & aula parari,
Ille coronari rex & gener inde vocari,
In solio soceri sedit honore pari.

Item de Apollonio, vbi mortuo Antiocho, ipse eligitur in imperium Antiochiæ.

Antiochus moritur, nam fulminis igne crematur,
Filia cum patre pariis de sorte necatur,
Materies cineris corpus vtrunq; fuit.
Rege carent proceres, regemq; creare laborant,
Quilibet illorum dominum se velle perorat,
Quisq; sibi dominum quærit Apollonium.
Hunc dominum fieri primatum turba requirit,
Possit vt ascisci, regniq; decore potiri,
Hac ita sortiri fata dedere viri.
Litera missa foras, & missus vbiq; laborat,
Et satis explorat qua rex manet orbis in ora,
Per varios fluctus, missa carina volat.
Dum cito festina premit æquora missa carina,
Videt Apollonius venientia vela marina,
Et stetit in prora quærere facta noua.
Quærit & a nautis, quid agant, quæ sint noua rerum,
Si vel emenda gerunt, vel ibi venalia quærunt,
Respondent homines, & noua magna ferunt;
Mortuus Antiochus rex est, dominus dominorum,
Quærit Apollonium regem robur seniorum,
Hunc etenim solum regna tenere volunt.
Innumeri iam legati mittuntur in orbem,
Quærere per patrias, per singula regna, vel vrbes,
Nos quoq; legati, mittimur, ista pati.
Dicite (quæso) viri, quo debeat orbe requiri,
Quo studio, qua parte queat quæsitus adiri,
Orbis enim dominum patria quærit eum.
Archistrates loquitur, genero eante reticente,
Quis sit Apollonius, non nosco, sinue parentes,
Miror vbi latuit qui modo summus erit.
Ridet Apollonius conceptaq; gaudia celat,
Se prius ignotum socero ridendo reuelat,
Exprimit & nomen, quo reuerendus erat.
Hic ego sum, dixit, quem nuntius iste requirit,
Ergo pater iubeas si me cupis orbe potiri,
Omne quod est, vel erit, me quoq; subdo tibi.
De nihilo nihilum pietas tua me releuauit,
Rebus adornauit, socero sponsaq; beauit,
Regem restituit, me recreauit, ait.
Hoc pater audito, loquitur verbo redimito,
Filia quid facimus? iam glorificata marito,
Ante virum propera gaudia funde cito.
Tolli gener gemmas, aurum totumq; decorem,
Antiochum tollis, quo congaudemus, honorem,
Sponsaq; te sequitur, munera multa mouens.
Tu mihi par fueras, nunc orbe tuo dominaris,
Filius ante mihi dominus nunc esse probaris,
Perge precor fili, suscipe regna tibi.

Apollonius tendit Antiochiam, sed vxor eius in partu mortua, proiicitur in mare.

Pergit Apollonius, socero cum pace manente,
Pergunt & nautæ, vento valido veniente,
Lætaq; prosequitur sponsa vocata virum.
Coniuge prægnante, redit hinc qua venerat ante,
Sed maris in medio male tempestate minante,
Parturiens mater mortua visa iacet.
Filia viua quidem, sed mater obiisse putatur,
Capsa satis digna pro funere clausa paratur,
Quam sibi pro tumulo rex tribuisse datur.
Fertur & indulta pro morte pecunia multa,
Qua fierent pulchra domina quandoq; sepulchra,
Congrua regina cum maris aura sinet.
Flebilis hinc arca dum fœmina ponitur arcta,
Arca tulit chartam conscripto grammate partam,
Quæ loquitur, quæ sit, quid velit, vnde venit.
In mare proiicitur, per littora multa vagatur,
Reperit hanc medicus, reserat, medicina paratur,
Fœmina concaluit viua, mouetq; caput.
Mortua regina loquitur, sumpta medicina,
Huc licet, o medice, me vexerit aura marina,
Sum quia regina turpia nulla sinam.
Viuere casta volo, mea iam tibi munera dono,
Ne violanda thoro tribuar, lachrymosa peroro,
Non habitare foro prostituenda volo.
Annuit, & mane tulit hanc ad templa Dianæ,
Ordine virgineo qua præcipit hanc habitare,
Atq; deæ vana pinguia thura dare.

Apollonius relicta filia in vrbe Tharsia, pergit Antiochiam.

Pergit Apollonius, nimium pro coniuge plorans,
Tharsorum portum, modica sortitur in hora.
Suscipit hunc populus, pergit & ipse foras.
Paruula nata quidem cito commendatur ibidem,
Rex redit in patriam quam rexerat ordine pridem,

Hospita non tenuit cum pietate fidem.
Filia regis erat ex nomine Tharsia dicta,
Vrbeq; Tharsorum populo rogitante relicta,
Post data supplicius hospitis arte fuit.
Tranquilio tunc hospes erat, cui parua puella
Est data, quam coniux Dionysia nomine seruat,
Tharsensis patria seruos, honorat eam.
Hospitis vnica fil a paruula tunc generata
Est, cui Tharsia filia regia sit sociata,
Vtraq; nunc nata stat paritate rata.
Regis & ex thalamis nutrix ibi digna remansit,
Vbere cuius ali pater hanc pro tempore sanxit,
Quę vocat obsequiis nocte dieq; suis.
Vna fuit nutrix, & vita coæua puellis,
Gloria dissimilis, genus est & forma rebellis,
Parq; dea Veneri Tharsia pulchra fuit.
Virgo decennalis fuerat, cum sedula nutrix,
Fine diem claudens, tulit vltima gaudia lucis,
Littore Neptuni tunc sibi tumba fuit.
Ingemuit pro morte nimis nutricis alumna,
Quotidie lamenta mouet, quia luctus inundat,
Sola petit tumulum Tharsia sæpe suum.
Regius ornatus dum virginis acta decorat,
Totus eam populus laudat, veneretur, honorat,
Hospitis inuidia nascitur absq; mora.
Filia nam propria minus hac formosa videtur,
Et minor ornatus quo glorificetur, habetur,
Omne tulit secum Tharsia virgo decus.
Præcipitur seruis manibus clam virgo necari,
Eius vt ornatu queat altera virgo parari,
Et magis aptari, splendidiorq; dari.
Tranquilio dum sæpe suo seruo iubet ista,
Hospita pessima plus Dionysia mandat & instat,
Clam tamen id quærit sponsus & illa geri.

Tharsia filia Apollonii capitur à piratis, & venditur lenoni in ciuitate Militena.

More suo tumulum nutricis virgo requirit,
Seruus vt hanc perimat clam mane paratior init,
Fata sua famula Tharsia plorat ibi.
Virgo videns animum serui petiit misereri,
Vir mala corde gerit, neq; vult pietate moueri,
Imo tenens gladium, mors tibi (dixit) erit.
Dum timet illa viri collum feritate feriri,
Plorat, & inquirit cur debeat istud inire,
Dic homo, cur moriar? Retulit ille sibi;
Fata tua mortis species tua pulchra meretur,
Et bonus ornatus qui te gradiente videtur,
Auferet hoc secum nostra puella decus.
Dum ratiocinium perimenda puella teneret,
Turba piratarum videt hanc satagitq; tenere,
Seruus abit fugiens, sola puella sedet.
Mirantur nautæ faciem, formamq; decoram,
Præda sit egregia quam ferre pirata laborat,
Tharsia dum rapitur nauigat absq; mora.
Procidit ante pedes regina puella virorum,
Narrat & horribiles casus mortesq; suorum,
Et petit vt parcant commaculare thorum.
Dicit eis, Curate mei miseram misereri,
Turpibus obsequiis ne me iubeatis haberi,
Credite quod fuerim filia regis heri.
Me peto vobiscum sub virginitate tueri,
Artibus & meritis iustis scio iusta mereri,
Sæpe meis manibus quæstus honestus erit.
Complacuit nautis, quod prouida Tharsia dicit,
Et iuuenum mentes ornata locutio vicit,
Castaq; præualuit virgo, relicta sibi.

Tharsia venditur à piratis in vrbe Militena, vbi regnat Athenagoras, qui saluat eam à stupro.

Vela dedit ventis, tulit altos nauta meatus,
Virgo suæ carnis nullos capit inde reatus,
Vrbi Militena rati littora prima facit.
Magnus Athenagoras rex præfuit in Militena,
Vrbs populo plena fuit, inclyta, diues, amœna,
Ciuibus in medio grande lupanar erat.
Tharsia venalis media producta platea,
Dum super arua meat concurrit ab vrbe chorea,
Nam maris esse deam turba putabat eam.
Venditur emptori qui stupra tenet regionis,
Arte lupanaris vendebat iura pudoris,
Actor erat scorti, turpis amore fori.
Primus Athenagoras rex quærit habere puellam,
Primitias cui virgineas dum leno reseruat,
In thalamum regis Tharsia tracta venit.
Solus vbi soli rex debita quærit amoris,
Virgo suis lachrymis defendit iura pudoris,
Et petit audiri pro bonitate viri,
Parce mihi, bone rex, sed plus tibi parcere cura,
Respice præterita, potius perpende futura,
Tu tibi præcipias nobilitate tua.
Regis Apollonii sum filia, Tranquilioni
Dum commissa forem sum tradita perditioni,
Sumq; manu seruis iussa sub ense mori.
Res erat in fatis, & ego quasi perdita gratis,
Cum properando ratis adiit me plena piratis,
Meq; datam morti prædo pirata rapit.
Regula mercati, contraria nobilitati,
Dedita luxuriis grauis æmula virginitati,
Me tibi prostituit, turpia lucra pati.
Hæc tibi displiceant, quia te decet atra vereri.
Regia sum genere, cupio te rege tueri,
Sit mihi virginitas cras peto sicut heri.
Integra censeri cupio, volo casta teneri,
Vnde tibi laudem poteris sine fine mereri,
Et tibi perpetuo gloria grandis erit.
Tharsia dum thalamo iam prostituenda putatur,
Obtinuit probitate sua ne prostituatur,
Alterius generis lucra parantur ei.
Tharsia lenonis cupiens lucrosa putari,
Versibus & citharis studuit quam plura lucrari,
Vnde lupanari distulit ipsa dari.
Nobilium dona conquirere Tharsia prona,
Membra pudicitia redimit, laudisq; coronam,
Lucraq; multiplicat, dum citharista sonat.
Taliter obtinuit, ne corpore commaculetur,
Neue lupanari, vel sorde viri violetur,
Integra stat secum, fertq; tenetq; decus.

Apollonius pergit ab Antiochia in Tharsiam vrbem requirere Tharsiam filiam suam.

Magnus Apollonius cum iam sua regna teneret,

Per-

Pergit vt & natam secum mereatur habere,
Atque sepulturam matris adire geret.
Rex pater vt venit, vbi sit sua Tharsia quærit,
Hospita defunctam satagit mentita fateri,
Rex sine fine gemit, speq; paterna perit.
Dicta pater credit, dolor inclytus intima lædit,
Tristior incedit, dum per maris alta recedit,
Vrbis ad arua redit quæ Militena dedit.

Apollonius recognoſcit & recipit filiam ſuam in vrbe Militena, per regem Athenagoram.

Grandis erat festiua dies, recolenda per vrbem,
Aduentant turba patremq; venire perurgent,
Vt curet festis lætus adesse suis.
Rex cito festinat clausa latitare carina,
Qua sua sentina tenebras, non gaudia minat,
Et iubet vt famuli gaudia nulla sinant.
Magnus Athenagoras rex aduenit ex Militena,
Tristitiam remouere volens ad gaudia plena,
Nec sibi permissum quod cupiebat, erat.
Dicit Athenagoras, ô Tharsia virgo decora,
Versibus & citharis hunc lætificare labora,
Munera percipies quæ cupis absq; mora.

Tharſia recognoſcitur à patre ſuo Apollonio.

Ad patris ignota solatia Tharsia venit,
Nec tamen arte sua tormenta doloris ademit,
Nam pater in tenebris stans sua fata gemit.
Hic gemit, illa canit, cantuq; resultat inanis,
Nam pater insanit, rumpuntur vertice cani,
Commotusq; magis, rex lachrymanter ait,
Vade puella foras, mea mens mœrore laborat,
Longius a prora si vis tua dicta perora,
Si mea vis dona, desine, vade foras.
Non tua dona volo, sed quæ problemata promo,
Nunc mihi te solo solus reserante peroro,
Surge recede solo, te precor absq; dolo.
Tharsia fortunam memorat cantando paternam,
Et mala quæ patitur numerat psallendo moderna,
Regis Apollonii tristia fata canit.
Tristis Apollonius gemitans, plenusq; dolore,
Gaudia non recipit, neq; carmina digna canore,
Pulsaq; calce patris Tharsia læsa dolet.
Læsa puella dolens plangit nimis & lachrymatur,
Cum gemitu planctuq; suo, patris memoratur,
Hos quoq; versiculos protulit ore suo:
Tharsia væ misera, miseri proles genitoris,
Regis Apollonii dolor & fortuna doloris,
Nunc vtinam moriar, dedita sæpe mori.
O pater infelix, ô nata caduca parentis,
Causa fui mortis genetricis, mors morientis,
Et patris & matris mortis origo fui.
Nunc & ego moriar, vtinam neq; nata fuissem,
Nec mihi nec patribus tot fata nociua dedissem,
Mallem non nasci, vel male nata mori.
O rota fortunæ, quæ tempore cuncta reuoluis,
Cur mala quæ patior nullo mihi tempore soluis?
Hæc mala non merui, quæ modo læsa luo.
Quid merui? quid desipui, quia læsa recedo?
Nunquid ob hoc patior, quia facta met patris edo?
Regis Apollonii filia semper ero.

Apollonius recepit filiam ignotam, & fit lætitia magna in vrbe Militena.

Gesta paterna canens dum versibus exprimit illa,
Nescia cui loquitur, patris est accensa fauilla,
Quæ satis ardore pectora mœsta mouet.
Rex animo tristi, dixit; Dic, quid cecinisti?
Quo patre venisti? patria qua nata fuisti?
Dic cito, quid loqueris? quæ noua mira geris?
Illa genus patriamq; refert, & cætera cuncta,
Quomodo perdita, captaq;, vendita, sitq; redempta,
Et quod Athenagoras rex prius hospes erat.
Dum pater attente, considerat ista loquentem,
Mox ait adflentem; Me Tharsia nosce parentem,
Iam tua causa patet, filia nosce patrem.
Verus ego genitor, tu filia vera propago,
Moribus & specie materna videris imago,
Matris es indago, tuus tibi patris ago.
Rapta patris veri dulcedine Tharsia quærit,
Filia sensit, regalia iura mereri,
Amodo diues erit Tharsia pauper heri.
Cognita nata patri fuit illico vera medela,
Gaudia iam reparat, nata resonante loquela,
Lux & vita patris filia regis erat.
Rex dedit amplexus vitam rediuiuus adeptus,
Sæpeq; complexus satis est super oscula fessus,
Nam veluti exanimis, nata, paterq; cadit.
Deserit alta ratis, rex lætus adest triumphans,
Filia, vita patris, medius stat Tharsia pratis,
Vestibus auratis glorificata satis.
Stabat Apollonius, populo rogitante vocatus,
Rite coronatus, solioq; thronoq; leuatus,
Nobilis archatus stipat vtrunq; latus.
Narrat Athenagoras quos pertulit ipsa labores,
Et varios casus mortis, variosq; dolores,
Multorum lachrymas pro pietate mouens.
Testaturq; patri, se testem virginitati,
Cum fuerint illam multi violare parati,
Ipsa tamen meruit turpia nulla pati.
Rex & Athenagoras nunc a patre præmia quærit,
Cum meruisset, heri patris gener optat haberi,
Filia tunc tacuit, sed pater inquit, erit.
Ergo subarrari datur, & regina vocari,
Gaudia regali mandantur in vrbe parari,
Sponsaq; pro meritis Tharsia virgo dari.
Exilii prisci iam Tharsia vult reminisci,
Et satis vlcisci quæ pertulit amodo gliscit,
Prima lupanari pœna paretur, ait.
Tharsia contendit, reus in cruce leno pependit,
Quem rogus incendit, sic Tharsia digna rependit,
Sic mala sunt reprobis, sic bona nata bonis.
Nititur & reliquas regina referre querelas,
Quomodo perdita, tradita, vendita, capta reuelat,
Quantaq; perfidia Tranquilionis erat.
Rex vbi signa monet, perdit cito Tranquilionem,
Perdit & vxorem, cuius Dionysia nomen,
Tharsenses ciues gaudia multa mouent.
Rex pater vxoris recolit nunc fata prioris,
Scire sepulturam loca vult, funusq; doloris,
Qua potuit genitrix parturiendo mori.
Amodo post multa, cum Tharsia iam foret vltra,
Vela vehunt vltra materna videre sepulchra,
Si quæ reuelare vir, mare, terra valet.

Dummodo regales laxant super æquora naues,
Fortuitu mane veniunt ad templa Dianæ,
Qua genitrix plane viua potensq; manet.
Rex pius vxoris dum signa refert morientis,
Viua sedens sequitur, cognoscit & acta loquentis,
Viua videns viuum suscipit illa virum.
Lætus Apollonius reginaq; cum regione
Exornant thalamum, gestantur vtraque corona,
Filia cum genero, gaudia mira mouent.
Tempora passiua fugiunt, redeuntq; datiua,
Mater adest viua, natamque videt rediuiuam,
Sic tota castigat soluit & ipsa ligat.

Apollonius visitat socerum Archistratem.

Visitat Archistratem rex, sponsa videt genitorem,
Post apud Antiochos regum veneratus honore,
Obtinet imperium, regna paterna fouens.

¶ Carthago destruitur.

SCipio Aphricanus totam Hispaniam peruagatus à Pirenæo vsque ad Oceanum omnia obtinuit, & Romanis prouinciam fecit. Annibal verò iam tota Aphrica à Scipione igne ferroq; vastata, à suis in patriam reuocatus est. Qui interfectis omnibus Italicis militibus, qui eum sequi nolebant, cum fletu Italiam dereliquit. Sed prius, vnde mirandum est, Annibal bellis morbisq; fere iam exhaustus, Sempronium consulem Romanorum cum exercitu secum bellantem deuicit, & in Vrbem fugere coegit.

Cùm igitur Annibal ad Aphricanum littus appropiasset, misit speculatorem qui de statu terræ sibi permutaret. Qui ad eum reuersus, dixit, se non Vrbem sed diruta sepulchra vidisse. Annibal Carthaginem veniens, Scipionis colloquium petit. Vbi, dum se ambo mirabiles bellatores mutuis colloquiis aspexissent, vterq; alterum admiratus pacis infecto negotio, discesserũt. Rursusque inter eos bellum conseritur. Quod magno vtriusq; principis ingenio, virtuteq; confectum. Romanis tandem plenam victoriã dedit. Cæsa sunt ibi Carthaginensium decem millia, elephanti octuaginta interfecti vel capti. Annibal Carthaginensibus suadet residuam spem eorum in pace ponendam, ipseq; cum quatuor militibus clam elapsus, ad Rumetum regem confugit.

Carthaginensibus pax à Scipione senatu assentiente, conceditur, Caio Cornelio, Lentulo Publio consulibus. Naues Carthaginensium plusquam quingentæ in altum ductæ, in præsentia & conspectu vrbis suæ, cremantur. Scipio ab Aphrica deuicta vocatus est Aphricanus; & Romam rediens, cum triumpho gloriosè receptus est.

Eo tempore Punicum bellum, anno 18, postquam secundo initiatum erat, finitum est. Anno ab Vrbe condita 546.

Eisdem temporibus apparuerunt prodigia in cœlo, videlicet, Sol minor solito, Solem pugnare cum Luna: duas Lunas simul exortas; duo scuta sanguinem sudasse; cruentas spinas in corde à cœlo cecidisse.

Orosius refert, quod ipsis diebus ciuitas Campaniæ nobilissima Tarentum destructa est. Per quam, tam Pyrrhi regis Epirotarum, quam Carthaginensium bellum originem accepit. Extunc Romani ex omnibus regnis & ciuitatibus & oppidis, quæ supra nominauimus auro, argento gemmisq; in immensum ditari cœperunt. In prioribus enim bellis pecora tantùm & res exiguas rapuerunt. Cætera versificè contemporanea dicamus de rege Antiocho Epiphane, & de Iudæis in principio Machabæorum. Quibus dictis ad Romanam historiam reuertemur.

De rege Antiocho Epiphane, fratre Seleuci, in principio Machabæorum.

Epiphanes, frater Seleuci, surgit & est rex,
Dicitur illustris, qui binis tempore lustris
Obses erat Romæ, vincula longa dolens.
Tunc in Iudæis generatio pessima crevit,
Iura Dei spreuit, colit idola, diis adolevit,
Astaroth & Baalim tunc holocausta dedit.
Quærit, vt Antiochus det eis pro lege lupanar,
Templaq; det phana, ferat idola, construat aras,
Plebs etenim vana lege carere parat.
Incircuncisi sceleroso dogmate pleni,
Nomina permutant, dicantur vt Antiocheni,
Talibus Antiochus tractus & ipse venit.
Dum venit Epiphanes, reuerenter suscipitur rex,
Gaudet & impia plebs, quia rex dedit vt foret exlex:
Altera plebs doluit, quæ mala casa luit.
Cœtus iniquorum gaudet super acta malorum,
Cæsa beatorum sunt millia multa virorum,
Turba sacerdotum planget & omne solum.
Hisq; datis damnis, binisq; fluentibus annis,
Rex redit, bona cuncta dedit, rapienda tyrannis,
Omne decus Domini, vasaq; sancta tulit.
In medio templi, iussit Iouis idola poni,
Spreta lege poli, comedunt porcina coloni,
Phana Belzebub iussit in Vrbe coli.
Corpora dat iuuenum sursum crucifixa leuari,
Et iubet infantes, ad eorum colla ligari,
Sic senis & iuuenis perdita vita cadit.
Impius Epiphanes montis Sion occupat arcem,
Datq; Macedonibus quibus hos crudeliter arcet,

Et

Et iubet ut crucient quotquot habere potest.
Lex perit, plebs interit, loca sanguine turgent,
Altera plebs exlex locuples permansit in Vrbe,
Moreq́ gentilis thurificabat ibi.

De Mathathia patre Machabæorum, per idem tempus.

Nunc Machabæorum pater exurgens Mathatias,
Plurima restaurat quæ perdita flet Ieremias,
Legis enim Domini vult reparare vias.
Renuit idolatris scelerum præbere fauorem,
Catholicos populos, iuuenes simul & seniores,
Legis in auxilium subdere colla monet.
Idola sectantem perimit cum sacrificante,
Aggregat astantem populum, sub lege morantem,
Destituens aras, bella futura parat.
Ad loca tuta redit, metuens à principe lædi,
Cum quo secedit populus qui rectius obedit,
Hostibus assiduis prælia sæpe dedit.

Hæc sunt nomina filiorum Matathiæ, qui dicuntur Machabæi.

Omnia natorum Matathiæ nomina panges,
Est Simon, Iudas, Eleazarus, atque Ioannes,
Quintus erat Ionathas prælia mira parans.
Incircuncisos præcidit quosque suorum,
Sabbatha restaurat, legemq́ reformat eorum,
Idola destituit, mundificatq́ solum.
Despicit Antiocho supponere colla tyranno,
Iura magistratus cum iam bene rexerit anno,
Corpus adit tumulum, spiritus ante Deum.
Epiphanes quia Iudeis voluit dominari,
Motibus assiduis iubet his sua bella parari,
Rettulit & populus prælia Marte pari.
Sabbatha non seruant, quia pars aduersa proterua
Atrius eneruat populum, dum sabbatha seruat,
Non datur vlla quies, nec vacat illa dies.

¶ De bello Macedonico.

POst Aphricanum bellum sequitur Macedonum. Quod cum multo Romanorum detrimento, tandem victis hostibus, terminatum est. Quintio Flaminio consule pax data est eis. Qui post hæc Lacedæmonios pugnando deuicit, obsidesque nobilissimos ab eis accepit, Demetrium Philippi filium, & Armidem, Nauidis filium, acceptosque, ante currum triumphalem, in Vrbem deduxit. Romanorum captiui, qui sub Annibale venditi fuerant, abrasis capitibus in signum abolitæ seruitutis reuertuntur.

Eo tempore Lucius Fuluius, commisso prælio cum Cenomannis, qui Cremonam vsque peruenerant, & Placentiam deuastabant, splendidè triumphauit. Item Flaminius proconsul, Philippum regem, cum Thracis & Macedonibus atq; Illyricis cõtra se venientem, multis millibus ex Macedonibus cæsis, subegit.

Hisdem diebus Annibal apud Ephesum ad Antiochum Antiochiæ regem venit, eumque contra Romanos admodum cõcitauit. Vnde & classis Antiochi Annibal præpositus efficitur, & à Scipione, nauali prælio superatur. Statim ab Antiocho pax deposcitur, & præstatur.

Annibal ad Brusiam regem Bithyniæ fugiens, dum à Romanis reposcitur, veneno bibito, vitam finiuit. Ipsis temporibus, Scipio Aphricanus vir omni laude dignissimus, ab ingratis ciuibus suis expulsus, apud Liternum oppidum morbo consumptus, obijt. Qui suo sepulchro epitaphiũ sic iussit inscribi: *Ingrata patria, nec ossa mea habebis.* Nunc de Iuda Machabæo, & actibus eius, variatis dictaminum modulis, versifice lectoribus ferculum proponamus, & postmodum rursus ad Romanam historiã reuertamur.

PARTIS VNDECIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS DVODECIMA.

IVDAS MACHABÆVS.

DEficiente patre surgit Iudas Machabæus,
Corde gigantæus, quo principe regnat Hebræus,
Deficit Antiochus, præualet ipse Deus,
Iudaicas gentes reuocat per regna latentes,
Marte premit proceres, perimit virtute potentes,
Militiaq́ sui magnus in orbe fuit.
Loricam virtutis habens, animumq́ leonis,
Samariæ Syriaq́ ducem primum regionis
Fudit Apollonium, destituitq́ bonis.
Eiusdem mucrone ducis cinctus Machabæus,
Alterius Syriæ dominum Simon Chananæum
Post premit in bello, Marteq́ fudit eum.
Millia septena tunc interfecta feruntur,
Armaq́ Iudæis satis hinc collecta leguntur,
Plebs erat armata, reddere bella rata.

Antiochus mouet exercitum aduersus Iudam Machabæum.

Commouet Antiochum strages, casusq; suorum,
Armaq; regnorum vocat infinita suorum,
Sic vt Hebræorum dissipet omne solum.
Iussit vt interea Lysias deleret Hebræos,
Et male Iudæos cruciet, dictos Machabæos,
Viuere morte reos non patiatur eos.
Regna domi posuit Lysia sub principe tuta,
Ipseq; Persarum pergit captare tributa,
Cum quibus Hebræos suppeditare putat.
Hæc vbi dux Lysias potuit mandata mereri,
Iussit ad Hebræos elephantica castra moueri,
Montibus & planis prælia dira geri.
Eligit ergo duces tres aduersus Machabæum,
Nicanorem cum Gorgia simul & Ptolemæum,
Quorum militia quam cito fundat eum.
Quadragies mille peditum, plus millia septem
Tradit eis equitum, quibus agmina bellica septem,
Insuper arma Syri plura dedere viri.
Iudas in Masphat, & millia quinque virorum,
Atque equitum mille, tulit agmina pauca suorum,
Cum quibus in Domino prælia ferre volunt.
Vespere, tres venere duces, iam sole cadente,
Qui Iudam de nocte putant captare latenter,
Fraudeq; præscita, fraude cauetur ita.
Ignibus hic positis, Iudas ad plana redibit,
Gens vacuis visis loculis, montana requirit,
Errat, & in vanum nocte laborat ibi.
Ex improuiso Iudæ certamine viso,
Mane duces fugiunt, Machabæi robore niso,
Nam fractis cuneis diripit arma cito.
Parte tamen tenta Gorgias bella retentat,
Obuius it Iudas, reliqua iam parte perempta,
Ictibus argutis fudit & arma ducis.
Fudit & illorum tria millia cæsa virorum,
Armaq; cunctorum Iudas collegit eorum,
Dei nisi & spolium, diues ad omne bonum.
Collectis magnus Lysias hincinde tyrannis,
Bella mouens iterum, binis mergentibus annis,
Deicitur cunctis victus, & ipse fuit.
Omnibus Antiochi satrapis ducibusq; fugatis,
Et locupletatus populus ac magnificatus,
Mœnia Hierusalem glisçit adire satis.
Cumq; vident templum syluestri frutice plenum,
Spurcitia canum, spectantibus est alienum;
Hæc vbi conspiciunt, pectora mœsta gerunt.
Dum satis hic plorant, lachrymis cum fletus inũdat,
Intus & exterius templi sacra mœnia mundant,
Ianua conficitur, porticus ampla datur.
Hæc vbi mundauit, equites hincinde locauit,
Qui satis impugnent fortissima mœnia Dauid,
Arcis custodes vincere marte volens.
Tres anni iam transierant, ratione colendi,
Cum facies templi reparatur, mense Decembri,
Quando prophanata cuncta fuere sacra.
Vrbe resarcita penitus sunt idola trita,
Nunc & Amonitam gentem premit Israelita,
Castraq; munita rumpit in orbe sita,
Inde Timotheum satrapam vincit Machabæus,
Interit Heneus, cecidit princeps Idumæus,
Obtinet Hebræus, vincit vbiq; Deus.
Intonat Antiocho grauis & celeberrima fama,
Omnia montana Iudas tenet, omnia plana,
Restat vt Antiochi victa corona cadat.
Territus est super omnia rex, plenusq; pudore,
Corde tumens, animoq; ruens, ardensq; furore,
Visceribus fractis, peste sequente dolet.
Nam cadit a curru, confractus in interiora,
Vulnere collisum iecur & diaphragma laborat,
Vermibus innatis fœtuit absque mora.
Exit a stomacho fœtore referta putredo,
Horruit ipse miser, sed plus eques ille Macedo,
Pelle sub inflata vermis in ore natat.
Ipse suo tandem victus fœtore suisq;,
Nescit vbi fugiat, quia fœtor abundat vbique,
Vndique stat sanies, membra cruore liquent.
Dum videt a cunctis misera se sorte relinqui,
Cognitor ipse sui, iam morti proximus, inquit,
Debet homo vero subditus esse Deo.
Spondet & Hebræos non cogere ferre tributa,
Libertatis eis dat fœdus, eosq; salutat,
Quos sibi dilectos quærit & esse putat.
Antiochi puer Antiochus, dominus dominorum,
A patre tunc legitur fideicommissus eorum,
Rexq; diem functus, fertur obisse thorum.
Rex moritur peregre, montana dedere sepulchrum,
Dedecus illatum sibi morte reliquit inultum,
Vltio digna fuit, nam sua facta luit.

De Antiocho iuniore filio Epiphanis aduersus Iudam Machabæum.

Iunior Antiochus tollit diademata patris,
Filius Epiphanis, sed & æstuat actibus atris,
Prælia dans gratis deteriora satis.
Tunc equites fuerant viginti millia regi,
Et varios pedites quasi centum millia legit,
Curribus innumeris, turba vehenda vehit.
Stant numero triginta duo fortes elephantes,
Quisque tulit turrim, turrisq; viros iaculantes,
Terq; decem diros portat vbique viros.
Custodes pedites, habet vnica bestia mille,
Quingentos loricatos equites, sedet ille,
Qui ductor fuerat, signifer intus erat.
Bestia docta fuit ad prælia sanguine mori,
Et rubei vini fit amica, bibendo colore,
Vero stro rapiat, quos videt ipsa mori.
Aduenientia circuit agmina regia Iudas,
Arma nitentia prospicit omnia sorte futura,
Et rediens acies instruit ipse suas.
Iudaicas fortes conforta: vbique cohortes,
Nec docet humanas, sed cœli credere sortes,
Vincant Iudæi, sorte fauente Dei.
Occurrit genti Iudas animo vehementi,
De regis tunc parte viri cecidere ducenti,
Hostibus inuasis pugna fit arcta satis.
Dum videt astantes Eleazarus hinc elephantes,
Æstimat in primo regem fore bella citantem,
Dirigit huc acies ipseq; primus adest.
Per medium ventris penetrat corpus morientis,
Opprimiturq; fera inuentis sub mole cadentis,
Bestia dum cecidit pressus & ipse ruit,
Parua manus Iudæ nimio conamine nisa,
In medio gentis fuerat pars infima visa,
Propterea cessit, ne morerentur ita.
Obtinet Antiochus campum, victorq; remansit,

Indeq;

Indeq; Hierusalem properans ad mœnia transit,
Quam quum vastauit rex, satiatus abit.

Demetrius filius Seleuci iunioris insurgit contra Antiochum iuniorem filium Epiphanis.

Filius Antiochi Seleuci promemorati,
Nomine Demetrius, repetit diademata patris,
Antiochus iuuenis restitit arte satis.
Nam placuit satrapis vt honor reddatur eidem,
Quem pater obtinuit, iusto diademate pridem,
Patria Demetrio præstat vbique fidem.
Copia primatum quæ Demetrium veneratur,
Antiochum Lysiamq; capit, redditq; ligatum,
Ensiq; Demetrii perdit vterque caput.
Dum bene Demetrius cum pace teneret honores
Incipit Hebræis solitos renouare labores,
Unde Hierosolymam regia signa mouet.
Alchimus aduersus Iudam fit in vrbe sacerdos,
Miserat & Bacchidem rex impugnare proteruos.
Hic in Iudæam perdere cuncta meat.
Cunctos Iudæos veniens ex vrbe vocauit,
Pace data, dum bella vacant, dux castra locauit,
Iudas, non veniam, ne pereamus, ait.

Bachides euocatos Iudæos in dolo occidit ex eis sexaginta millia, nec eos sepeliri permisit.

Nunc Iuda remanente domi plebs arma capessit,
Duxq; dolum texit, dum turba frequentius exit,
Turbaq; dum vadit plurima cæsa cadit.
Sexagies sic mille viri gladio perimuntur,
Absque sepulturis omnes iacuisse leguntur,
Carnibus exutus esca fuere lupis.

Alchimus sacerdos per Demetrium factus contra Iudam Machabæum mansit in Hierusalem.

Dux remeat Bachides, præsul tenet Alchimus vrbem,
Qui proceres Bachidis retinet, quibus omnia tribuet,
Lædunt Iudæos & Machabæus eos.
Alchimus afflictus tandem nimis à Machabæo,
Pergit ad Antiochum, fugiens accusat Hebræos,
Iudice Demetrio, curia damnat eos.
Alchimus & Nicanor eunt, dum pugna paratur,
Obuius est Iudas, sed vincitur atq; fugatur,
Integer ipse tamen, clausus in vrbe manet.

Nicanor reuertitur, sed Iudas insequutus interficit eum.

Castra mouet remeare volens Nicanor ad vrbem
Pars Iudæ, super arma furens ad terga perurget,
Vrget & inducit damna, pericla duci.
Nicanor primo gladio prostratus in imo,
Interiit, sua gens periit, tergo resupino,
Iudas sublatum detulit inde caput.
In facie templi suspendunt colla perempti,
Membra ducis sunt esca lupis, linguamq; petentis,
Tunc auibus cœli plebs benedicta dedit.

Iudas Machabæus recipitur in tutelam Romanorum contra Demetrium.

Iudas Demetrii synthemate sæpe grauatus
Postulat à Roma solatia magna senatus,
Romanusq; fauet, consociusq; manet.
Demetrio sub decreto Respublica mandat,
Ipsorum socios ne plus affligat & angat,
Amodo iudæos qui grauat, angit eos.
Interea sub Demetrio bellum reuocatur,
Copia militia contra Iudam renouatur,
Alchimus & Bachides signa tulere duces.
Intulit & Iudas tria millia mane virorum,
Quumq; vident hostes, pars maxima cedit eorum,
Vix octingenti prælia ferre volunt.
Dicit eis Iudas, Confidite, ne timeamus.
State viri fortes, pro lege Dei moriamur,
Sæpe solet magnam vincere parua manus.
Irruit in Bachidis cornu Iudas sibi dextrum,
Vincit & a tergo cornu feriente sinistro,
Dum pars victa luit, victus & ipse ruit.

Mortuus est Iudas Machabæus, & sepultus apud Mediam cum planctu magno.

Mira viri probitas maior feritate leonis,
Sic pro lege poli, pro tutela regionis,
Viuere dum potuit, mox docet ipse mori.
Planctus Hebræorum sonat, gemitus seniorum,
Digna sepulchra patrum nanciscitur ipse suorum,
Corpus apud Mediam fertur habere situm.

Romana historia de destructione Carthaginis, tempore Machabæorum.

ROmani hoc tẽpore iam deuictis Græcis, Syris, Hispanis & Aphris, Carthaginem, tanquam Romanæ vrbis æmulam, delere decreuerint. Cuius situs, secundũ Orosium, talis fuisse narratur:

Muro amplexa 30 millibus passuum, tota penè mari cingebatur, atq; faucibus aperiebatur, habentibus tria millia passuu. Murus triginta pedum latitudinis fuit, ex saxis quadratis, in altitudine cubitorum quadraginta. Arx, cui nomen erat Byrse, paulò amplius quam duo millia passuum tenebat. Ex vna parte murus communis est vrbis & Byrse, arx imminet mari. Quod mare Stagnum vocant, quia obiectu protentæ linguæ strangulatur.

Cùm igitur Carthaginem Romani delere decreuissent, ortum est tertia vice Punicum bellum, Lucio Censorino, & Marco Manlio consulibus, anno 50 post secundum bellum. Igitur minor Scipio, qui tunc erat tribunus militum, vna cum consulibus, Romanũ exercitum in Aphricam ducit. iuxtà Vticam castrametatur. Euocatisq; ad se Carthaginensibus, arma simul & naues sibi dari præcipit. Quod dum sine mora facerent, & per decẽ millia passuum

à mari & ab Vrbe discedere præciperentur, pœnitentia ducti, & in Vrbem reuersi, defensare se parant. Duos Asdrubales duces sibi constituunt. Arma quoque sibi reparare quibus vtantur.

Romani autem Carthaginem acriter impugnãt. Qui ad vltimam sortem deducti, primùm Asdrubales sibi suspectos, necauerunt. Ad vltimum quoque Romanis in deditionem venerunt.

Itaque Carthago funditus diruitur, lapidibus murorum omnibus in puluerem comminutis. Ipsaq; cremata septemdecim diebus arsisse perhibetur, omnisque multitudo captiuorum, exceptis paucis Principibus, vendita est. Regina Asdrubalis, cum duobus filiis, furore fœmineo ignibus ingentibus se ingessit, in quo ipsa vltima regina, Didoni primæ Pœnorum reginæ, moriendo socia fuit. Factum est autem Carthaginis excidium, anno suæ conditionis 700: anno vero ab vrbe Roma condita 603, Cneo Cornelio, Lentulo Lucio, & Mutio consulibus. Itaq; bellum Punicum tertium anno ex quo cœperat, tertio, terminatur.

Nunc de Ionatha Machabæo & de actibus eius, versificè aliquantulum delectemur: rursumque ad Romanam historiam redeamus.

Mortuo Iuda Machabæo erigitur Ionathas in principem sacerdotum, contra Demetrium & ducem eius Bachidem.

Dum fert Demetrius, Iuda pereunte, tropheum,
Erigitur Ionathas, populumq; tuetur Hebræum,
Perdere tam Bachides morte minatur eum.
Dum mortem Ionathæ Bachides, plerumq; requirit,
Abdita deserti Techue compulsus adiuit,
A facie Bachadis quo tueatur ibi.

De morte Ioannis Machabæi fratris Ionathæ.

Cura Ioannis erat quod visitet hinc Nabutheos,
Et petat, vt secum populos tueantur Hebræos,
Plebs etenim Domini semper amauit eos.
Missus abhinc tandem, quendam peruenit ad amnẽ,
Insidia magna saliunt, perimuntq; Ioannem,
Culpa fuit Zambri, qui latitabat ibi.
Nec tamen hæc culpa post hæc permansit inulta,
Nuptia dum fieret Zambri, fuit acriter vlta,
Sponsa, vir, & socii, nam periere sui.

Ionathas pugnat cum Bachide & fugat eum in deserto Iechue.

Singula deserti Bachides loca sæpe requirit,
Vt queat occursu Ionatha quandoq; potiri,
Hac vbi perquirit, vir videt arma viri.
Occurrunt sibi signa ducum, Iordanis ad vndas,
Grandis erat Bachidis acies & miles abundans,
Altera pars timuit, paruula nanq; fuit.
Dicit ad hæc Ionathas, video, grauis imminet hostis
Ecce velut nostis, non est fuga congrua nostris,
Denegat hinc aditus flumen & inde palus.
In cœlum clamate Deum, pugnaq; virili,
Quærite fortiri quicquid Deus inde requirit,
Fortiter in Domino belligerate viri.
Dixit & in Bachidem fulgentia signa retorquet,
In Domino fortes confringit in hoste cohortes,
Tergaq; dat Bachides, agmina fusa iacent.

Alchimus moritur percussus paralysi a Domino.

Alchimus interea tristis, plenusq; furoris,
Tecta domus Domini rumpi iubet interioris,
Acta prophetarum rupta iacere foris.
Ira Dei respondit ei, quia tunc paralysis,
Ossibus & neruis necat hunc, omnino relisis,
Sic annis binis, terra quieuit ibi.

Ionathas scienter incidit in insidias Bachidis, & vincit eum.

Inuisus Ionathas, dum forte per arua rediret,
Insidias posuit Bachides, quibus ipse periret,
Conscius ille venit, qui latet, ille perit.

Simon Machabæus triumphat in Bachidem.

Castra mouens Bachides, cum Simone bella patrauit,
Simon eum reprimens, celeri virtute fugauit,
Hierusalem Bachides Marte fugatus adit.
Iraq; tunc Bachidis multos de plebe necauit,
Dixit enim, pereat quæ nos huc turba vocauit,
Cuius ab edictis turba perempta cadit.

Ionathas & Bachides faciunt pacem & fiunt amici adinuicem.

Dum Ionathas Bachidesq; forent tam corde minaces
Gaudet vterq; ducum sub fœdere ponere pacem,
Fœdera constituunt, fœdus vtrunq; placet.
Factus amicus eis Bachides reddit Machabæis,
Castra, viros, spolia prædasq; remittit Hebræis,
Dat quoque Hierusalem, dat quod in arce tenet.
Filius Epiphanis regis quem scripsimus ante,
Surgit Alexander, cœtuq; ducum comitante,
Subiugat Ægypti regna paterna sibi.
Areq; subtilis regit omnia climata Nili,
Demetrius timuit quia regna paterna requirit,
Aduocat auxilium qualibet arte sibi.
Quærit amore pari Ionatham sibi consociari,
Vult & Alexander Ionatha virtute iuuari,
Alter in alterutrum rex feritate salit.
Littera Demetrii Ionathæ sic missa perorat:
Captiuos tibi reddo viros, tibi trado coronam,
Zonam purpuream, pluraq; magna bona.
Esto mihi socius, me, vel mea lædere parce,
Do tibi Hierusalem, patriam reddemus & arcem,
Et bona quæ rapui, singula reddo tibi.
Libera Iudæa tibi sit, de rege redempta,

Annua

Annua plus auri tria millia tolle talenta,
Cum quibus ædifices, quæ tibi castra placent.
Venit Alexandri contraria charta priori;
Respue Demetrium, me suscipe, spe meliori,
Me tibi, teq; mihi, viuere, fine mori.
Demetrius fuit occisor Iudæ Machabæi,
Hostis & ipse Dei, populi destructor Hebræi,
Perdere te studuit, quomodo credis ei?
Rex tibi Demetrius promittere falsa laborat;
Ast ego vera tibi promitto, daboq; coronam,
Purpura cum Zona fit tibi, tolle moram.
Fœdera Demetrii spreuit Ionathas Machabæus,
Fœdus Alexandri populus suscepit Hebræus,
Amodo Demetrius fertur ab hoste reus.
Bella gerunt reges, fortissima pugna paratur.
Vincit Alexander, rex Demetrius iugulatur,
Gloria fit Ionathæ, terra quieta manet.
Demetrius de Demetrio tunc filius hæres,
Impar Alexandro nescit sua regna tenere,
Mox abiit profugus prælia nulla gerens.
Demetrium puerum recipit sic insula Creta,
Qua materna domus fuit, vrbs præclara Mileta,
Illaq; maternus regna regebat auus.

Demetrio rege occiso, Alexander Antiochus accepit vxorem filiam Ptolemæi regis.

Extincto iam Demetrio, sumptoq; tropheo,
Victor Alexander, natam petit a Ptolemæo,
Fit gener à socero fœdere iunctus eo.
Virgo venusta, data cum patre venit Cleopatra,
Regia mandatu, sponsalia sunt celebrata,
Veraque lætata curia laude vacat.
Nunc ab Alexandro Ionathas cum pace vocatur;
Venit, honoratus stat, regibus associatus,
Purpura regalis, fit sibi larga magis.
Scribitur hic Ionathas præcellior inter amicos,
In medio regum iam sede, thronoq; potitur,
Pluraq; dum venit, rex sibi dona dedit.
Regia quæ fuerint insignia perlege thema,
Aurea fibula, regia purpura, seu diadema,
Sceptrum regale, iam Machabæus habet.
Sic abit in patriam Ionathas, hæc dona reportans;
Qui dum per medias tulit hæc insignia portas,
Organa cum citharis, vrbs tota læta tulit.
Vix annis binis, sunt hæc sibi signa quieta,
Demetrius iuuenis consurgit ab vrbe Mileta,
Hic & Alexandrum regna tenere vetat.

Demetrius filius Demetrii insurgit contra Alexandrum in Antiochia.

Iunior à Creta cum Demetrius remearet,
Currit Alexander contraria bella parare,
Alter in alterutrum, Marte, furore calet.
Demetrius statuisse ducem legitur Ptolemæum,
Prima super Ionatham vexilla tulit Machabæum;
Viribus Hebraicis ille repressit eum.
Victus ab hoste Ptolemæus abit, Ionathaq; sequente;
Fugit in Azotum, suscepit & vrbs fugientem,
Armaq; dux reparans, exit ab vrbe volans.
Exit ab vrbe foras, tentare pericla priora,
Vincit eum Ionathas, dux vergit ad interiora,
Sic tria millia ter cæsa per arua iacent.
Addidit Azotum Ionathas comburere totum,
Vritur ipse Dagon, templum ruit vndiq; notum,
Vrit & in totum Marte calente locum.
Audit Alexander rex, quam bene pugnet Hebræus,
Addit & in donis placare satis Machabæum,
Vesteq; purpurea latus adornat eum.

Ptolemæus rex aufert filiam suam Alexandro, & dat eam Demetrio iuniori cum regno Antiochiæ.

Sperat Alexander, soceri virtute iuuari,
Vnde suas vrbes præcepit ei reserari,
Sic socer in cunctis rector & actor, ait.
Ipse socer scrutatur opes, scrutatur & vrbes,
Et populos pro velle suo iurare perurget,
Clamiger est pleno, regia castra tenens.
Vidit in Azoto Ptolemæus cuncta perusta,
Plangebantq; viri loca deuastata venusta,
Dicentes Ionathas, hæc tibi damna parat.
Dissimulat Ptolemæus ad hæc captiuq; furore,
Cogitat hunc Ionatham confundere proditione,
Aut quocunq; modo, fraus paritura foret.
Cogitat & genero rex tollere prorsus honorem,
Et dare Demetrio regnum populiq; fauorem,
Et primo vxorem se pepigisse dolet.
Scribit Demetrio, tibi (quæso) reconciliari,
Vrbibus & castris regni, dabo te dominari,
Vxor Alexandri, vult tibi sponsa dari.
Iure maritali tibi vult mea filia iungi
Meq; fauente tibi, tecum diademate fungi,
Hæc tibi cum fuerint, tu eris monarchus eris.
Litera Demetrio placuit, super omnia grata.
Tradidit & natam Ptolemæus ei Cleopatram,
Vrbes & reliqua, quæ sunt sibi castra data.
Sic socer atq; gener vrbem tenet Antiochenam,
Ægypti tulit atq; Asiæ socer hic diadema,
Et parat vt Ionatham rebus & arte premat.
Tristis Alexander, regni spoliatus honore,
Milite collecto, belli sæuiente furore;
Aduersus reges agmen & arma mouet.
Bellum conficitur, rex regibus exsuperatur,
Victus Alexander, populo pereunte fugatur,
Et fugiens, Arabum tendit adire solum.
Natus Alexandri sequitur patrem fugientem,
Maternos etenim reges habuêre parentes,
A quibus auxilium pro pietate petunt.
Rex Arabum, regis metuens iram Ptolemæi,
Tollit Alexandri caput & pro lege trophæi,
Muneris in signum quam cito misit ei.
Munera funesta Ptolemæo gaudia præstant,
Febre sed infesta moritur Ptolemæus, & extant,
Demetrius solus, tollit in vrbe thronum.
Demetrio iuuene solo iam regna tenente,
Impugnat Ionathas arcem Dauid vehementer,
Conuertit & reliqua cuncta nocina loca.
Tunc a Demetrio nimis aspera litera venit;
Præcipimus Dauid arcem non amodo lædi,
Sed quia læsisti vltio (dixit) erit.
Territus est populus, quia scripta minantia legit;
Consurgit Ionathas portans sua munera regi,
Et facit interea mœnia sancta regi.
Pergit, & in dubium, quia nullo fœdere pacis,
Demetrio functus, peruenit ad arua minacis,
Hostibus ingratis, fit via tuta satis.

Rex vbi præsentit sublimia dona ferentis,
Cessauit feritas, tacuit turbatio mentis,
Suscipitur Ionathas, mente fauente bona.
Aurea spinula, regia purpura, regia zona,
Sceptraq; regia pallaq; regia, magna corona,
Tradita sunt Ionathæ, pluraq; magna bona.

Demetrius dimisso exercitu, habet seditionem in Antiochia circa se factam à ciuibus.

Demetrius dum continet omnia, stringit honores,
Dum tenet omnia climata subdita, seu regiones,
Dimittens equites, prælia nulla mouet.
Paruus ei remanens exercitus, est peregrinus,
Indeq; Demetrius vilis reputatur & imus,
Spernit & odit eum terra marisq; finis.

Tryphon princeps Antiochiæ eligit sibi in regem Antiochum puerum, filium Alexandri decollati in Arabia.

Tunc erat in patria Tryphon princeps memorandus,
Regis Alexandri fautor, vir robore magnus,
Qui pro morte sui regis amara luit.
Ille videns ciues omnes contemnere regem,
Vt faciant alium posuit sub fœdere legem,
T[.]atus Alexandri nunc sua regna reget.
Trypho vocat puerum dominum, quem rex Arabita
Detinuit secum viso patre perdere vitam,
Sic & amicitiis ille remansit ita.
Rex Arabum cum gente sua, procerumq; senatu,
Erigit Antiochum puerum, tribuens comitatum,
Demetrius metuit, cum mala fama venit.
Poscit in auxilium rex Demetrius Machabæum,
Et rogat vt populum sibi iam transmittat Hebræum,
Aduersus ciues, qui tueantur eum.
Suscipit a Ionatha, tria millia missa virorum,
Rexq; videns acies, satis est gauisus eorum,
Quæ facit Antiochum mox habitare forum,
Antiochi ciues stantes contra diadema,
Millia centena fuerant, & bis duodena,
Sub quorum gladiis rex perimendus erat.
Vt perimat regem, consurgit in vrbe tumultus,
Rex ab Hebræorum populo fuit acriter vltus,
Nam rex eripitur, plebis & arma cadunt.
Millia centena cæsi iacuêre platea,
Hebraicus populus nanciscitur illa trophæa,
Millia quæ remanent, viua referunt ea.
Saluantur regi, quos edita pugna subegit,
Qui redimunt vitam, ponentes fœdera regi,
A modo non alio principe velle regi.
Ciuibus euictis, & Demetrio releuatô,
Iudaico populo, certamine glorificato,
Gratia fit Ionathæ fœdere stante ratô.
Sed rex Demetrius, post immemor obsequiorum,
Vexat Hebræorum populos, loca, iura locorum,
Nec pudet antiquum sic iterare dolum.

Tryphon & puer Antiochus, filius Alexandri, vincunt Demetrium & tollunt Antiochiam.

Regis Alexandri iam filius est adolescens,
Iunior Antiochus, cum Tryphone, robore crescens,
Vrbis enim procerum pompa vocabat eum.
Rex Arabum iuuat Antiochum, matrisq; parentes,
Demetrius metuens Arabes, vexilla ferentes,
Plus timet Antiochos intus in vrbe suos.
Signa mouent reges, mandatur & arma moueri,
Sanguine quisq; gerit regalia iura tueri,
Iunior Antiochus primus in hoste ferit.
Tryphonis in bello nullatenus arma quiescunt,
Prælia concrescunt, iam sanguine rura madescunt,
Victaq; Demetrii pars, ibi terga dedit.

Tryphon & Antiochus puer tenent simul regnum Antiochiæ.

Trypho puerq; tenent vrbem simul Antiochenam,
Gloria sit plena puero, quia fert diadema,
Vndiq; per patriam charus, amandus erat.
Dicit & Hebræis se munere velle mereri,
Vt veniat Ionathas, regni modo iura tueri,
Maior quam fuerit, me duce (dixit) erit.
Vt tenuit teneat vrbes, loca, iura, coronam,
Sit sibi fibula, purpura, sceptraq;, regia zona,
Aurea mitto sibi vascula multa bona.
Me sibi, seq; mihi, sua iam conformet honestas,
Vt bibat ex auro, fiat sibi plena potestas,
Signifer imperii, tutor & vltor erit.
Simon erit secum princeps, regniq; patronus,
Hinc & in Ægyptum teneat sua iussa colonus,
Fratribus ambobus, sic honor est, & onus.

Ionathas cum sui ferè omnes fugerent, ipse cum paucis super Demetrium triumphauit.

Rector erat Ionathas Syriæ, Simonq; Damasci,
Demetrius per eos videt ampla pericula nasci,
Et parat vt Ionathas qualibet arte cadat.
Obuiat in bello Ionathæ, virtute suorum,
Nunc & Hebræorum fugit omnis pompa virorum,
Mille viri tantum, tunc tenuêre forum.
Quum Ionathas vidit quod Hebræum robur abiuit,
Planxit, & ingemitans vestes a corpore scidit,
Orat, & in Domino prælia mouit ibi.
Sic virtute Dei manus obtinuit Machabæi,
Et cito qui fugiunt, ad eum vertuntur Hebræi,
Copia Demetrii maxima cessit ei.
Sunt ibi Demetrii plus quam tria millia cæsa,
N[.]lla fuit Ionathæ pars, hoc certamine læsa,
Copia tunc spolii multa remansit ibi.

Tryphon cogitat occidere Ionatham prius, & postea dominum suum regem Antiochum.

Iunior Antiochus cum Tryphonis esset alumnus,
Odit eum Tryphon, quia subditus est sibi mundus,
Hunc & ob inuidiam perdere morte parat.
Pectore concepta Tryphon dum crimina celat,
Ante cupit Ionatham perimi, nulliq; reuelat,
Regis enim magnus tutor & vltor erat.
Aduocat in fraudem populum sic Tryphon Hebræum
Vtq; dolo, quocunq; modo, capiat Machabæum,
Nomine colloquii sæpe vocabat eum;
Terq; quaterq; vocat, toties venit ille vocatus;
Fraus caret effectu, quia pluribus est comitatus,
Robore militiæ munit vtrunq; latus.
Decipitur tandem paucis de mille retentis,
Quumq; dolo capitur, fert vincula decipientis,
Nec tamen interiit tunc datus ipse mori.

Quot-

Quotquot erant secum Tryphon iubet ipse necari,
Indeq; Iudaeam per se putat exsuperare,
Mœnia cum populo perdere sorte pari.

Simon Machabæus erigitur loco Ionathæ in principem Iudæorum.

Fama refert Ionathā, sub Tryphone fraude necatum,
Erigitur Simon, populiq́; tenet dominatum,
Tryphon ad hæc venit, scriptaq́; mittit ei.
Dicens: Non dubites Ionathan consistere vita,
Sed quia Thesaurum mihi debuit Israelita,
Hunc habeo mecum, vir manet obsessus ita.
Mittite thesaurum, detentus & ipse redibit,
Mitte duos natos eius, vel & ipse peribit.
Quod si vultis eum, dicta referte mihi.
Simon adinuentas fraudes in Tryphone nouit,
Mittere thesaurum tamen hunc & perdere nouit,
Ne videatur ob id frater ab hoste mori.
Ne dicant populi fratrem cupit ille necari
Simon, vt in populo solus valeat dominari,
Sitq́; domi princeps summus, & absq; pari.
Filioli, remanere domi (dixit) iubeantur,
Ne nati, cum patre, pati pariter videantur,
Neve dolor duplex sit, pereunte patre.

Romana historia contemporanea: qualiter Corinthus capta est, & de Numantia ciuitate Hispaniæ, & de aliis causis.

ANno ab Vrbe condita 603, Simon Machabæus, occiso fratre suo Ionatha, fit princeps sacerdotum in populo Iudæorum, de cuius actibus in proximo ponemus, cum de historia Romanorum sibi contemporanea, primitus aliqua explicabimus.

Deleta igitur Carthagine, Corinthus inter omnes Macedoniç & Achaiæ vrbes opulentissima, à Romanis igne ferroq; deletur. Eo tempore in Hispania, sub Mancino consule, apud Numātiam male pugnatum est. Senatus ipsum Mancinum, qui victus cum hostibus fœdus iniit, rupto fœdere mittit, vt ab ipsis perimatur. Scipio Aphricanus consul creatur, & contra Numantiam mittitur. Numantini dum se superari præsentiunt, volentes mori potius quam seruire, in medias acies Romanorum, furore ducti, prosiliunt. Romani certè fugissent, si Scipio non interfuisset. Ad vltimum Numantini cum hominibus & omni supellectili sua, ne in aliquo Romani super eos lucrari, vel triumphare viderentur, ignibus se suaque consumunt.

Eo tempore Iugurtinum bellum est terminatum, Martello Marioq; consulibus. Tunc bellum Cymbricum, & Gallorum Teutonicorum, & Germanorum, tam miserabiliter actum est, vt in vno bello octuaginta millia Romanorum & quadraginta millia Gallorum & lixarum, fusa legantur, Caio Manlio consule, & Quinto Cepio procōsule. Deinde Marius in quinto consulatu suo eos vicit, cum multis Romanorum detrimentis, sicut ex præmissis dictis superius potest perpendi.

Post hoc bellum, sequitur intrinseca clades Romanorū. Orta sunt enim bella intestina, Sylla, Caio, Marioq; authorib. Quibus per decem annos protractis, 150 millia Romanorum cæsa fuisse leguntur: ob quā causam ait Tullius; Romanā Rempubl. nō solū imminutam, sed penè fuisse amissam.

Post hæc Romanorū gesta dicamus de Simone Machabæo versificè, atq; de regibus Antiochiæ, Tryphone scilicet, & Antiocho iuniore, & de Demetrio, qui omnes contēporanei Simonis Machabæi fuerūt. Tunc enim rex Demetrius per Tryphonē & per Antiochum iuniorem deiectus ab Antiochia, cōfœderatus est cum Simone Machabæo contra Tryphonem, qui occiderat Ionatham, & occiderat Antiochum dominum suum in dolo, & regnabat solus in Antiochia. Quibus explicitis versificè rursus de Romanis prosaicè scribemus.

Tryphon, accepto argento pro redemptione Ionathæ, interficit eum.

Suscipit argentum Tryphon, Ionathanq; retentum
Ducit in Hebræos fines, sed & agmina centum
Ducit, vt in totum perderet ipse locum.
Restitit & Simon, animo præmaior Achille,
Quumq; videt Tryphon, quia non denunciatur ille,
Occiso Ionatha, sic redit in patriam.
Plangit eum populus, corpusq; per arua requirit,
Quod tamen inuentum, iubet commode sepeliri,*
Fratribus ac patribus iunctus habetur ibi.

Tryphon, occiso Ionatha, interficit Antiochum in dolo dominum suum.

Tryphon & Antiochus pariter sunt calle meantes,
Explicat ipse dolum quem pectore presserat ante,
Nanq; suum dominum fraude peremit eum.
Fraude sua Tryphon regis tenuit diadema,
Sic Asiæ totius habens insignia plena,
Antiochi solii iam dominator erat.

Simon & Demetrius confœderantur aduersus Tryphonem.

Demetrio Simon scriptum cum munere mittit,
Et petit offensas quas fecerat ante remitti,
Spondet & auxiliis semper adesse suis.
Demetrio iam pace data, Simon capit arcem,
Et reliquas vrbes cunctas præmunit & arcet,
Atq; duces natos ordinat esse suos.
Simon enim senuit, fractusq; laboribus, inquit;
Opto meis natis vexilla paterna relinqui,
Succedant iuuenes deficiente sene.

Dicit eis, estote meis similes Machabeis,
Bella deis inferte reis, guerram Chananaeis,
Corde gigantaei iussa tenete Dei.

Iudas & Ioannes filii Simonis triumphauerunt super Tryphonem.

Tryphonis vt noceat exercitus exit ad amnem,
Occurruntq́; duces, Iudas puer, atq; Ioannes,
Peruenit ad rabidas hostis & hostis aquas.
Dum metuunt amnem, primus vadit ipse Ioannes,
Restitit his ingens cum Tryphone Tryphonis agmen,
Plaga fit horribilis, pugnaq́; magna nimis.
Victus abit Tryphon, pressus gladiis puerorum,
Caesa per arua iacent tria millia quinq; virorum,
Viribus exhaustus perdidit ille solum.
A pueris ducibus iam Tryphone Marte fugato,
Demetrius venit rex, ad noua bella paratus,
Antiochos ciues vincere posse ratus.
Ciuibus Artaxes assistens tunc Medae rex,
Demetrium bello deuincit, & in Medias rex,
Viuum detentum, carcere claudit eum.
Huius Demetrii profugus post praelia natus,
Ponticus Antiochus materna lege vocatus,
In Pontum patriam pulsus abire parat.
Insula Pontus adest, ad quam datur ille fugari,
Maternis opibus vires inibi reparauit,
Sperat & imperium post rehabere magis.

Simon Machabaeus renouata cum Romanis amicitia mittit eis aureum scutum.

Regibus eiectis, pax venit, pugna recessit,
Omnis homo sub vite sua ficuq; quiescit,
Optima pax populis, rure domiq; fuit.
Simon amicitiam Romae pacemq; reformat,
Praeparat ex auro clypeum gemmisq; subornat,
Mille minas auri pondere forma tulit.
Munere placatus, clypeum tulit ille senatus,
Nec fuit ingratus, quia Simon eis sociatus
Foederis aeterni munus ab inde tulit.
Aenea tunc tabula conscripta, solebat haberi,
Foedera quae poterant Romana legenda videri,
Quam posuit Simon, montis in arce Sion.

Romana historia contemporanea, de Catilina & de aliis diuersis.

REgnante Antiocho Pontico, filio Demetrii, in Antiochia, & Tryphone indefugato, bellum Catilinarium Romae est subsecutum. Quod Salustius simul Iugurtino, lucidè satis descripsit, sicut & in scholis doctorum solet frequētius lectitari. Ideoq; ea nos non describimus, quia omnibus nota esse videtur. Tangemus verò bellum inter Romanos, & Mithridatem regē, his temporibus factum.

De bello Romanorum cum Mithridate, rege Armeniae, per idem tempus.

ANno igitur ab Vrbe condita, sexcētesimo septuagesimo, Mithridates rex Armeniae, & in Ponto, dum Nicomedem regē Bithyniae, Romani populi amicū regno priuare conaretur, à senatu, ne id ageret, monitus est, minis etiam grauibus insertis, nisi cessaret. Vnde motus Mithridates, non solùm Nicomedem à regno eiecit, sed etiam Cappadociam igne ferroque vastauit, alio rege, nomine Barsane, amico Romanorū, inde expulso. Deinde Ephesum veniens edictum dedit, vt omnes ciues Romani qui illic inuenti fuerant, necarentur. Inde etiam ducem suum Archelaum in Graeciam mittens, Athenas & totam Graeciam in deditionem accepit.

Contra Mithridatem Sylla transmissus, centum millia de exercitu eius cecidit, vrbemque Atheniensium diu à se obsessam, tandem recepit. Mithridates, suorum strage comperta, mittit Archelao in auxilium 83 millium electorum. Ex quibus quinquaginta millia caesa fuisse feruntur à Sylla. Archelaus cum Sylla, tertia vice congreditur. Ibique vincitur, & vniuersae copiae eius funduntur. His & aliis innumerabilibus casibus Mithridates exhaustus, ad hanc deuenit miseriam, vt ipse qui totius imperator fuerat Orientis, & non gladio, sed veneno se vinci posse timeret, ipse se tandem veneno interficere cogitauit: veruntamen quia naturam suam medicinis ita firmauerat, vt venenum ab eo bibitum nocere non posset, cū à Romanis tot mortibus grauaretur, & insuper filius eius eum à regno pellere attentaret, cum veneno saepius potato mori nō posset, vxorem suam & filios primo loco interfecit, & post haec militi suo collum gladio secandum supponit: taliterq; septuagesimo aetatis suae anno extinctus, omnibus mortalibus exēplum miserabile metuendumq; reliquit.

De Pontico Antiocho, filio Demetrii, & de Tryphonis depositione.

Ponticus Antiochus quem Demetrius generauit,
A satrapis in regna patris meruit reuocari,
Et vice Demetrii patris ad alta salit.
Trypho luit, solioq́; ruit, deiectus honore,
Nauigio vectante suo, fugit a regione,
Dedititus exilius, Persica rura colens.

Ptolemaeus, dux Antiochi Pontici, occidit Simonem Machabaeum socerum suum dolo in conuiuio, & duos filios eius maiores,

Antiochi dux militiae fuerat Ptolemaeus,
Quem generum sibi constituit Simon Machabeus,
Dux gener ad coenam fraude vocauit eum.

Tunc

Tunc inuitati fuerant cum Simone nati,
Dum conuiuati sunt, sedeq; more locati,
Præcipit hos subito traditor ille capi.
Ipse necat socerum, natosq; duos meliores,
Cepit & ipse socrum propriam natosq; minores,
Filius vnus ad hæc, exiit ante fores.
Dux vbi maiorem videt euasisse Ioannem,
Non necat vxorem soceri, sed seruat eandem,
Et pueros paruos, matre tenente duos.
Simonis occisi natus confugit ad vrbem,
Quem sibi pontificem faciunt ex ordine turbæ,
Hunc vocat Hircanum grandis Hebræa manus.

Ioannes Hircanus obsidet Ptolemæum interfectorem Simonis patris sui in arce Dagon.

Fama refert, quod in arce Dagon staret Ptolemæus;
Euocat Hircanus populum constanter Hebræum,
Igne, fame, gladio, Marte, coarctat eum.
Dux sedet obsessus, sedet intus cum duce mater
Hircani fratresq; sui duo voce minaces,
Dux (aiunt) pereat, nosq; perire placet.
Ecce mori volumus, si commoritur Ptolemæus,
Pro vita nostra nunquam sibi parcat Hebræus;
Vt cadat ense reus, præcipit ipse Deus.
Dux videt arctari causam, mortemq; parari,
Et iubet Hircani matrem super arce ligari,
Pendent & pueri, fune trahente pari.
Duxq; flagellari iubet hos, mortemq; minari,
Ni cito cessari faciant & ab hinc remeari,
Morte cadent pueri, mater & ipsa cadet.
Vinceret Hircanus, sed compatitur modo matri,
Filius abscedit, quia viscera fert pietatis,
Discedunt populi, sed dolet illa satis.
Vita salui; ducis mater, puerique fuêre,
Nec tamen hic potuit dux impietate carere,
Nam iubet vt pereant, corda ferina gerens.

Antiochus Ponticus obsidet Hircanum in Hierusalem.

Dum videt Hircanus quia Ponticus occidet vrbem;
Et populum Domini nimia feritate perurget;
Mitigat ingenio visa pericla bono.
Accipit inuenta tria millia forte talenta,
In sacris tumulis, Dauid pietate retenta,
Quæ quasi res sacra sub statione vacant.
Inde trecenta dedit regi, strepitumq; remouit,
De reliquo xenodochium componere vouit,
Ne populus Domini commoueatur ob id.
Rex abiit, pax creuit, plebs læta remixit,
Atq; nouum xenodochium Hierosolyma finxit,
Quo domus hospitibus lectus & esca datur.

Determinatio omnium historiarum secundum magistrum Gotfridum.

POst mortem Simonis Machabæi, & filii eius Ioannis Hircani, terminum accipiunt historiæ Machabæorum. Omnes etiam aliæ canonicæ historiæ finē habent, sola Romana historia remanente. De Iudæis aūt Iosephus & Egesippus à tempore Machabæorum seriem scripserunt, & non solùm sacerdotes, sed etiam reges postea, vsq; ad Herodem, sub quo Christus natus est, fuisse demonstrant. Vnde Iudæi, qui in transmigratione Babylonis vnctionem regum suorū defecisse asserunt, mentiuntur: quia post Machabæos regnauit Iohannes Hircani filius, nomine Aristobolus, & Alexāder frater eiusdem Aristoboli, & vxor Alexandri, nomine Alexandra: & postea Aristobolus filius Alexādri. Et post Aristobolum regnauit frater eius Hircanus, quē Hircanum Pōpeius Magnus per violentiam, fratri suo Aristobolo viuenti subrogauit, ipsumq; Aristobolum captū in Hierusalem, Romam vinctum transmisit. Post quem postea Herodes alienigena, filius Antipatris pagani & matre Iudęus, per potentiam Romanorum successit.

Ex his omnib. patet, quia nascente Christo, ablatū est sceptrum & regnū de Iuda, secundum Prophetam dicentem: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est*; scilicet Christus. Hæc ad argumentum contra Iudæos scripsimus, sub compendio, quæ plenius per ordinem à temporibus Machabæorū vsque ad Christum ponemus.

Nunc igitur de Aristobolo, filio Ioannis Hircani, versifice dicamus, qui prim⁹ post transmigrationem Babyloniæ fecit se regē vocari, anno à transmigratione 482. Post Aristobolum autem ad historiam Romanam reuertemur; de Pōpeii Magni principatu seu consulatu incipiētes.

De Aristobolo primo rege Iudęorum post transmigrationem Babyloniæ.

Deinde tulit natos Hircanus & vrbis alumnos;
Primus Aristobolus fuit, Antigonusq; secundus,
Tres alios fratres, post recitare placet.
Mortuus Hircanus, reginæ regna reliquit,
Acer Aristobolus matrem depellit, & inquit;
Non patiar matrem substituisse patrem.
Carceri etres fratres cum matre iubet religari,
Antigonum statuit secum pro fratre morari,
Nec tamen in solio stare colore pari.

De vxore Aristoboli, quæ Antigonum dolosè perimit, propterea quod recusauerat rem cum illa habere.

Vxor Aristoboli nimis Antigonum peramauit,
Nec tamen ille suo vult crimine commaculari,
Vnde sibi mortem fœmina mœcha parit.
Crimine mentito, sic retulit illa marito;
Noueris Antigonum regno sub fraude cupito,
Tecum parte tua perdere velle cito.
Coniurauit enim, cras signa notanda videbis,
Si veniens, armatus erit, si turba fauebit,
Indicio veri, quod loquor (inquit) erit.

Motus Aristobolus creditq́; fauetq́; loquenti,
Insidias mortemq́; parat fratri venienti,
Si venit armatus, perdat vt ille caput.
Dixerat Antigono prius hæc, regina latenter,
Te precor armatum videam cras mane decenter,
Curia te videat, laudet & arma tua.

Vltio diuina in occisores Antigoni regis.

Formoso vectatus equo, multis comitatus,
Nescius Antigonus, Veneri tulit arma rogatus,
Miles ab insidiis perforat ense latus.
Hinc dolor, hinc gemitus, hinc planctus erat seniorū,
Dum iuuenis iuuenum, flos florum gemma bonorū,
Contigit innocuum mortis mire thoram.
Tristis Aristobolus, qui aperdidit hunc sine causa,
Mox necat vxorem, quæ falsa referre fit ansa,
Ipseq́; morte sua, rex male facta luit.
Nam dolor & morbus simul innascere tyrannum,
Æger erat semper, neq; vita perficit annum,
Vltio iusta Dei digna refundit ei.
Iste prior rex est, redeuntibus a Babylone,
Nemo prius voluit præsumere iura corona,
Plebs sine rege fuit, nec diadema tulit.
Ante quater centum transactis orbiter annis,
Octuagintaq́; plus, recto numero numerandis,
Plebs caruit rege, iura paterna regens.

Alexander, secundus rex Iudæorum post transmigrationem Babyloniæ, succedit Aristobolo fratri suo.

Regis Aristoboli primus successor honoris,
Frater Alexander, rex & princeps regionis,
Vita fuit scelerum, mors inimica bonis.
Iste necat fratrem, quem regna cupisse veretur,
Alter vt ignauus, quia nil valuisse videtur,
Miles erat secum, cui negat omne decus.
Regnat Alexander, cognomen habens Machabeus,
Gesta sui sceleris, populus non laudat Hebræus,
Ipseq́; plus populum dixerat esse reum.
Odit eum populus, cunctis vitiis maculosum,
Respuit exosum, spreuitq́; virum furiosum,
Odit eos plane rex, odiumq; manet.
Quærit ab ipsis rex, quo tempore, qua ratione,
Ipse sui populi captare valeret amorem,
Respondetur ei, cum morieris, erit.
Curat Alexander pacem quamcunque parari,
Quolibet ingenio, sub qua videatur amari,
Pax datur a populo, sed simulata magis.
Pace simul data noua prælia sunt renouata,
Demetrii regis acies à plebe vocata,
Versus Alexandrum stat, feritate rata.
Victus Alexander, sed non sine clade cruoris,
Excitat in populum gladios, stimulosq́; furoris,
Monstrat ab effectu pectora, plena dolis.
Et quia Demetrium populus sub fraude vocauit,
Millia quinquagies gladio feriente necauit,
Monstrat & in reliquis, horrida facta magis.
In cruce suspensos tenet octingenta virorum,
Cum quibus vxorum pedibus nudæ reuelat eorum,
Præbet adulteriis plena platea forum.
Rex vbi stupra gerunt sedet in medio mulierum,
Aspexère viri, miranda pericula rerum,
Qua cruce suspensi plus moriendo ferunt.
Vxores pueroś; terient, coram crucifixis,
Viscera disrumpant pueris cernentibus ipsis,
Taliter inducit, dupla flagella crucis.
In medio residens rex, læta mente comedit,
Sanguine non vino, mens ebria, sanguine sæuit,
Cantibus & citharis gaudia magna dedit.

Antiochus succurrit populo afflicto sub Alexandro: sed ipse Alexander perimit eum in bello.

Territus est populus, tanto sæuiente furore,
Et decies mille fugiunt simul à regione,
Antiochi regis fœdus & arma mouent.
Antiochus cum Demetrio superare superbum
Stant, sed Alexander solita feritate proteruus,
Conterit Antiochum, tollit & ense caput.
Æger Alexander victa statione potentum,
Dum redit in patriam, quartana febre peremptus,
Vxori cedit, cui diadema dedit.
Nomen Alexandri retinet regina mariti,
Cui regnum natosq́; duos in morte reliquit,
Est prior Hircanus, frater Aristobolus.

Romana historia contemporanea, de vniuerso orbe reipublicæ subiugando.

ANno ab Vrbe condita septingentesimo, finito iam bello Mithridatis, aliisque intrinsecis seditionibus vsquequaque sopitis, Romani suis terminis non contenti, vniuersum orbem in suam prouinciam adunare proponunt. Vnde Pompeius Magnus, consul & dux constitutus, assumpto exercitu transiit in Asiam, & breui tempore Ægyptum & Antiochiam, atque vniuersum Orientem in deditionem acquirit, quibusdam regibus permutatis, quibusdam receptis, imo subiectis: tandem ad Iudæos arma conuertit. Vbi quanta fecerit in templo Domini, & in Hierusalem, post istum titulum sequens pagina insinuabit.

In Præsentiarum autem de Aristobolo filio Alexādri, regis Iudæorum, & de Hircano fratre eius, quomodo alter alterum supplantauit, & quomodo Pompeius Aristobolum minorem natu, sed viribus & animo potiorem, à regno destituit, & Hircanum instituit, & qualiter cepit Hierusalem, & templum Domini celeberrimum violauit, versificè disponemus. Iterumque his dictis ad ipsam Romanam historiam reuertemur.

De morte reginæ Alexandræ.

Metellus, Leliusq́; duces, Marcus quoq; Crassus;
Consule Pompeio, nunc destruxère Damascum;
Omnia iam Syria climata Roma tenet.
Regnat Alexandra, celebris regina, potenter;
Ipsa placet populo, reparans sacra templa decenter,
Morbus vt inuadit fœmina morte cadit.

Aristo-

Aristobolus, filius Alexandri minor natu, occupat regnum Iudæorum, expulso Hireano maiore fratre suo.

Iudicio matris qua rexerat ordine regnum,
Debuit Hircanus regnum retinere paternum,
Frater Aristobolus Marte repellit eum.
Rex Arabum iuuat Hircanum, iuuat Antipaterq;
Victus Aristoboli virtute, fugatur vterq;,
Casaq; nunc Arabum millia dena cadunt.
Obtulit Hircanus Romanis sæpe querelam,
Quod sit Aristobolus rapiens regni diadema;
Nam prior Hircanus præficiendus erat.
Sprenit Aristobolus Romanos, motaq; Roma,
Iudicat Hircanum dignum magis esse corona;
Iudicium spernit rex, & ad arma volat.
Consule Pompeio, premit hunc Romana potestat
Impar Aristobolus post prælia plurima gesta,
Vix modo Hierusalem clausus in vrbe tenet.
Intus Aristobolus circundatus, obtinet vrbem,
Cepit Pompeius, muros mangonibus vrget,
Talpaq; Romana mœnia multa cauat.
Cœtus Hebræorum feruens feritate cruorum,
Mœnia murorum tenet indeuicta suorum,
Sed latet ipsorum mortis in vrbe dolus.
Intus & Hircani fuerat clam secta cohortis,
Quæ patulis portis aditum dedit vndiq; mortis,
Consul vt ingreditur tollit vbiq; locum.
Confluit ad templum plebs plena timoris Hebræa,
Circuit armata premit hos Romana chorea,
Desuper emissa saxa tuentur eam.
Ardua fossata fuerant prius arte parata,
Ne manus armata, valeat loca tollere sacra;
Quæ nisi planata sint, ea salua vacant.
Solos Iudæos voluit Pompeius habere,
Hircani socios, qui tunc loca sancta tenerent,
Sacra prophanari, dux nec ab hoste ferens.
Munda reseruari cupit hæc Pompeius honestus,
Ne premat hæc polluta manus, maculetve scelestus,
Solis Iudæis sancta relaxat eis.

¶ De Pompeio.

POmpeius ob templi reuerentiam cáuere proposuerat, ne pagani intrarent in illud, ne etiam sacra vasa vel alia quæ in templo erant, attingerent vel commacularent. Vnde voluit, vt soli Iudæi Hircanũ extra templum tollerent & seruarent. Aristobolus autem stans supra pinnaculum templi, videns ex dispositione Pompeii illuc ingredi velle, saxa desuper iaciendo se defatigauit. Vnde assiduè pugnãtibus, vix post tres menses Sylla in templum violenter irrupit, deinde impetu armorum gẽtilium omnia prophanata sunt.

De Aristobolo & eius audacia.

Stabat Aristobolus, retinens pinnacula templi,
Nec patitur fieri quod fertur ab ore potentis,
Iactat enim lapides, nec via sacra patet.
Vincere Pompeius templi loca non potuisset,
Sabbatha Iudæis nisi vel scenophegia fuissent,
In quibus hi penitus non operantur opus.
Vix post tres menses, consul vicisse notatur,
Primus adest Sylla per quem templum penetratur,
Furius & Fabius post comitantur eum.
Romanis gladiis dum iam loca præripiuntur,
Turba sacerdotum cadit, & subito perimuntur,
Et super altare corpora cæsa manent.
Nec tamen interea templi sacra victima cessat,
Lingua sacerdotum nec adhuc sub vulnere fessa,
Nec moriendo cadens desinit ore canens.
Obstupuit consul, quia plebis ex parte necata,
Sedula sacrificat, neq; cessat victima sacra,
Sacra ministeria stant quasi pace data.
Vulnera suscipiunt sed pectora rubra cruore,
In medio mortis Domino dant semper honorem,
Turba sacerdotum psallit vt ante solet.
Dum nequit Hebræus patulis discedere portis,
Ignibus abbreuiat moriendo pericula mortis,
Captus Aristobolus, rex populusq; luit.
Omnia quæ loquimur, populo percunte patrata,
Turba minus doluit, quam quod modo gens scelerata
Cherubin & Seraphin, videt & illa sacra.
Omnia quæ fuerant in templo sacra, reuelant,
Quæ Deus a populis cernenda per omnia celat,
Omnia propatulo gentibus eius erant.
Vndiq; Pompeius multa comitante caterua,
Cuncta Dei sancta quasi publica facta reseruat,
Dum tamen illa videt, pœnitet atq; timet.
Thesauros videt in templo, sed nec loca tangit,
Atq; suos equites ut tangant, fortiter angit,
Omnia nanq; Dei, sancta videntur ei.
Iusserat & templi loca commaculata lauari,
Vasaq; restituens, petit ordine sacrificari,
Iura sacerdotum iussit habere locum.
Censuit Hircano regnum, patriamq; relinqui,
Consul Aristobolum regem sub carcere vincit,
Vincla tulit Romæ quæ moriendo dolet.

Iulius Cæsar mittitur in Gallias, Romæ subiugandas.

ANno ab Vrbe condita septingentesimo, reuerso ab Oriente Pompeio, & propter plurimas victorias eum mirabili triumpho recepto, Caius Iulius Cæsar ad Occidẽtis Gallias; Trãsalpinas & Cisalpinas, atq; ad Illyricũ, vt domaret eos, missus est. Ipso Põpeio, & Lucio Bibulo consulib.

Has itaque robustissimas gentes, Caius Iulius Cæsar, effuso prius multo Romanorum sanguine; in prouinciam omnes redegit. Rheno etiam flumine transmeato; Germanos ferocissimos, tam bello quam muneribus, omnes deuicit. Germanorum autem virtutem & fortitudinem, qui scire desiderat, Suetonium legat. Iosephus etiã & Egesippus, de ipsis tanquam de hominibus mori nõ timentibus, incredibilem audaciã & fortitudinẽ atq; virtutẽ describũt.

Porrò quum Cæsar in perdomandis illiusmodi gentibus, vnius lustri terminum

sibi permissum transisset, reuerteti sibi ad Vrbem, debitus triumphus à senatu, ex Pompeii consilio, est denegatus. Caius Cæsar, spe frustratus, & rubore confusus, venit Rauennam, deinde Ariminum trāsiens, ad Vrbem festinās, cunctis sociis amicisq; lachrymabiliter cōquestus est de his quæ in eius iniuriam agebantur. Interea Pompeius cum ciuibus irā Cæsaris timentibus secedit, primò Brundusium, deinde Dyrrhachium. Cæsar Vrbem ingreditur, fractisque ab ærario foribus septem millia centum & triginta quinque pondera auri abstulit. Argenti etiam noningenta millia deportauit. Inde ad legiones quas apud Ariminum reliquerat, reuersus, Alpes transiit. Ibiq; tam Gallos quàm Germanos largissimis muneribus donat, & ante eos, iniurias à Romanis ciuibus sibi illatas, conqueritur & deplorat. Auxilium quoque ab omnibus postulat, & impetrat. Soli Massilienses ei auxilium denegant, quos & ipse variis afflictionibus destruit & deuastat.

Hic finem habent historiæ Hebræorum, & incipiunt gesta noui Testamenti.

AB hoc loco in antea* finem habēt historiæ Hebræorum, & incipit tractatus noui Testamenti, & natiuitas & acta Iesu Christi. Quia verò vniuersum vetus Testamentū descripsimus, exceptis Prophetarum dictis; necesse est, vt omnes prophetias de Christo prolatas, in mediū proferamus; vt per ipsa omnia quæ in nouo Testamēto scripturi sumus, tanquā à fonte veritatis, plātis testimoniis, fides nostra possit corroborari. Quibus solenniter appositis, à Ioanne Baptista noui Testamenti exordium capiemus, & tam de Christo, quam de Romanis imperatoribus contemporaliter per ordinem, authore Deo, singula distinguemus.

Incipit discordia inter Iulium Cæsarem & Pompeium generum suum.

Vicerat Ægyptum Pompeius, & Israelitas,
Et mare cu cura tulit omnia regna petita,
Migrat in Italiam, terra quiescit ita.
Summus erat Romæ, tulit omnia iura corona,
Seruit ei mundus, summum tenet undiq; nomen,
Sed Iulium socerum regna tulisse dolet.
Sufficit egregiā Pompeii ferre trophea;
Amodo Cæsarea fert prælia nostra chorea,
Nam gener in socerum bella reformat ea.

PARTIS XII FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS XIII.

TESTIMONIA OMNIVM Prophetarum quæ sunt de Domino Iesu Christo, ad defensionem fidei Christianæ & Iudæorum siue hæreticorum confusionem.

CVm omnes veteris Testamenti historias secundum Mosen, & Iosephum, & secundum alios authores, pro modulo meo compendiosè sub heroico metro, & prosaicè, vsque ad tempora Christi, Domino iuuante, protulerim, & de ipso Domino Iesu Christo; sub compendio aliquid dictauerim; cum dicta Prophetarum, à veteri Testamento manantia, ad fidem Christi, & firmitatem noui Testamenti pertineant; antequam ad gesta noui Testamenti, vel ad natiuitatem Christi perueniamus, & antequam de Pompeio & Cæsare, aut de Romanis imperatoribus, qui omnes sub tēporibus noui Testamenti continētur, dicamus; de cætero, ad confusionem aduersariorum Christianæ fidei, & ad catholicæ Ecclesiæ defensionem, dicta prophetarum per singulos fidei articulos lucidè breuiterque collegimus, & ordine collocauimus.

Verūtamen quia Iudæi, nostri aduersarii, scripturam metricè prolatam, pro minori fortasitan authoritate suscipiunt, quā si stylo simplici, sicut ipse Propheta ꝓtulit, verbotenus prosaicè proferantur; ego autem hæreticis occasionem malignādi in hac parte subtraxi, & quicquid de prophetis dicere ꝓposui, stylo simplici, de verbo ad verbū, breuissimè compilaui; ne fortè legentibus maior esset obscuritas; vel aduersariis occasionē præstarem; quū verba illiusmodi, quæ propria seriem in sua prolatione desiderāt, sub heroico metro de verbo ad verbū ꝓferri, sine aliqua sensus diminutione,

non

non possint. Igitur in Domino procedamus, paucis in principio versib. prælibatis.

Deliberatio authoris.

Scribo prophetias veterum signabo prophetas,
Post referam vatum loca, nomina, tempora, metas,
Et genus, & patrias, signa, sepulchra sua.
Dicta prophetarum metrice non adere quæro,
Ne metrice prolata cadant à tramite vero,
Simpliciter referam, nec variator ero.
Diceret hæreticus, vel perfidus hostis Hebræus,
Non metra, non versus recipit sermo Pharisæus,
Nec Moses docet hæc, nec iubet ipse Deus.
Ergo prophetias tali decet ordine promi,
Sicut ab antiquis vatum prolatio ponit,
Littera non patitur versibus illa coli.

Incipiunt dicta prophetarum; & primum quòd Deus pater habet filium.

F*ilius meus es tu, ego hodie genui te.* & iterum; *Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.* Ex vtero, id est, ex substantia ipsius Patris, siue de pectore Patris; vnde pater eructauit verbum bonum, secundum Dauid dicentem: *Eructauit cor meum verbum bonum.* Item; *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Item; *Adorabunt eum omnes gentes, omnes reges seruient ei.* Item de Christo; *Veniet ad templum sanctum suum dominator quem vos quæritis, & Angelus testamenti quem vos vultis.*

Notandum autem, quòd Christus in eo quod à Patre genitus est, filius dicitur: sed in eo, quod à Patre in mundum missus est, Angelus nominatur. Vnde in Daniele, Nabuchodonosor respiciēs in fornacem, dixit; *Ecce ego video viros quatuor solutos, ambulantes, & species quarti similis filio Dei.* Item Deus ad Mosen: *Ecce ego mitto angelum meum, qui præcedat & custodiat te: obserua eum, & audi vocem eius.* Quis est iste angelus, cui Dominus dat nomē suum, & potestatem? Nemo certè, nisi filius, dicēte Dauid; *Quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis similis erit Deo inter filios Dei?* Item Esaias apertè dicit, Deum patrem genuisse filium: *Antequam parturiret, peperit, & antequam veniret partus eius, peperit masculum.* Quasi apertè dicat, Antequam virgo in carne Christum parturiret, genuit Pater Filium in diuinitate: & antequàm in virgine tempus parturiendi veniret, genuit eum Pater sine tempore. Item Esaias; *Nunquid qui aliis parere facio, ipse ego non pariam, dicit Dominus? & qui generationem aliis tribuo, nunquid ego sterilis ero, dicit Dominus?*

Igitur ex his omnibus Iudæus & hæreticus aut credāt, Christum Dei esse filium, aut omnes prophetas, dicant esse mendaces, qui ista omnia prædixerunt.

Quòd si interrogant Iudæi & hæretici, quo tempore, vel quomodo Pater Deus genuit filium: dicimus; quia ab æterno est filius, sicut & Pater, testante Dauid: *Ante Solem permanet nomen eius, & ante Lunam sedes eius.* Item alius Propheta; *Egressus eius à principio, à diebus æternitatis.* Item pater dicit de filio; *Ante luciferum genui te;* id est ante omnia tempora. Sicut & ipse filius Sapientia Dei, de seipso dicit: *Necdum erant abyssi, & ego concepta sum, necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes grauedine constiterant, ante colles parturiebar. Quando præparabat cælos, aderam. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram, componens omnia.*

Si autem quæritur, quando Filius sit genitus? dicimus, quia suæ natiuitatis arcana, nec apostolus didicit, neque propheta, vel aliqua creatura cognouit. Esaias enim dicit cap. 53. *In humilitate iudicium eius sublatum est: generationem eius quis enarrabit?* Dicit beatus Iob; *Sapientiam Dei Patris vnde inuenies?* Item alibi; *Radix sapientiæ, & origo filii Dei, cui reuelata est?* Christus enim ita a Patre venit, sicut splendor à lumine, sicut verbum ab ore, sicut sapientia à corde.

Quòd Christus Iesus est Deus & Dominus omnium.

ISTas authoritates scripturarum obiiciunt nobis Iudæi & hæretici, abnegātes Christum esse Deum & Dominum. Dixit ad eosdem Iudæos Dominus in monte Sinai. *Audi Israel, Deus tuus vnus est.* & iterum; *Ego sum Deus, & præter me non est alius.* & iterum dicit; *Ego sum Deus, & gloriam meam alteri non dabo.*

Nos autem ad hæc omnia respōdemus, quia propter illius temporis statum & necessitatem dicta sunt ista tunc eis. Erant enim rudes & indocti; & ad colenda idola proni, sicut aliæ gentes, propter quod adhuc eorum imbecillitas doctrinā de subtilitate trium personarum in Deo capere nō poterat, sed satis erat eis tunc vnum Deum cognoscere, & tenere, & ab vnitate Dei non recedere. Quod tamen sæpe fecēre, ad idololatriam se conuertentes. Et illa eis tunc dicta sunt secundum temporalem intellectum.

Spiritualiter autem prophetæ prædicauerunt Christum esse Deum. Vnde Dauid in psalmis: *Sedes tua Deus in seculum seculi, virga æquitatis virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Attende, ô lector, quia dicitur Deus vnctus à Deo. Christus interpretatur vnctus. Qua vnctione est vnctus? certe oleo lætitiæ à Patre.

Iste est ille Christus, quem Pater sub persona Cyri regis Persarũ olim sic descripsit, & Deum ac Dominum esse prænuntiauit, per Esaiam dicens capite quadragesimoquinto: *Christo meo Cyro, cuius apprehendi dextram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & regna & dorsa regum vertam, & aperiam ante eum ianuas, & porta eius non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram & vectes ferreos confringam, & dabo tibi thesauros, & arcana secretorum, vt scias quia ego Dominus, qui inuoco nomen tuum, Deus Israel.* Ecce in persona Cyri regis Persarum descripsit Deus Pater Filium suum Christũ Iesum, cui subiecit regna per fidem Christianam; cui reuelata sunt omnia; qui vectes ferreos in inferno confregit. Illum autem Cyrum regẽ Persarum comparare Deo absurdum est, cùm fuerit idololatra, & in eo non sint ista omnia completa.

Ad istum Filium Christum, dixit Deus in Genesi capite primo; *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* De isto Christo Domino scribitur in Genesi, de Sodoma & Gomorrha. Ait enim capite decimonono; *Et pluit Dominus super Sodomam & Gomorrham, ignem & sulphur à Domino.* Ecce Dominus à Domino, prima scilicet & secunda persona deitatis.

Dauid similiter dicit in psalmis: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Zacharias propheta dicit: *Hæc dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quæ explorauerunt me.* Christi vox est hæc, qui missus est ad gentes, post gloriam deitatis quam habuit apud Patrem, quando exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens. Factus obediens vsque ad mortem. Iste Christus filius Dei est ille, qui dicit: *Lætare & lauda filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & scies quia Dominus exercituum misit me.* Ecce Dominus à Domino exercituum missus dicitur, qui est Christus, Deus noster.

Opponunt autẽ nobis hæretici, Si Deus est Pater, & Filius Deus est: ergo duo dii sunt, & non est vnus deus. Audi ergo Esaiã, vtramque personam vnum Deum esse dicentem: *Tu es Deus, & in te est Deus.* In eo quod dicit; Tu es Deus; Patrem ostendit. In eo verò quod addidit; Et in te est Deus; Filium esse declarauit. Item ille ipse Esaias, vt vnum solum Deum esse ostẽderet, subiecit; *Non est absque te Deus. Verè tu es Deus, absconditus Deus Israel.* Alibi etiam nomen Patris & Filii vnum esse monstratur, ipso Patre ad Mosen dicente; *Attende illi, & ne inobediens ei fueris. Est enim nomen meum in illud.*

Quòd Deus in Trinitate est trinus & vnus.

SI quæris homo; quur tres personas, videlicet Patris, & Filii, & Spiritus sancti, sub vnitate pronuntias? Audi Esaiam prophetam dicentem: *Ego primus, & ego nouissimus. Manus quoque mea fundauit terram. Dextera mea mensa est cælos. Non à principio vel abscondito loquutus sum ex tempore. Antequam fieret tempus, ibi eram; & nunc Dominus Deus misit me.* Ecce duæ sunt personę; Dominus & Spiritus eius qui mittit, & tertia persona eiusdẽ Domini, quæ mittitur. Vnde scriptum est: *In principio fecit Deus cælum & terram, & Spiritus Dei ferebatur super aquas.* In eo vocabulo quo vocatur, Deus; intellige Patrem dici. Quod autem dicit; In principio; intellige Filium. In illo autem; qui ferebatur super aquas; intellige Spiritum sanctum.

Item in Psalmis Dauid: *Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* De persona trinitatis etiam dicit: *Spiritus meus erit in medio vestri.* Attende lector. Ecce Deus loquitur de Spiritu suo. Post hæc de tertia persona, id est de Filio suo subiunxit, dicens; *Ecce mouebo cælum & terram, & veniet desideratus cunctis gentibus.* Ista pauca de Trinitate sufficiant. Amodo de incarnatione Dei subnectam, qualiter filius Dei factus est homo.

Quòd Filius, qui dicitur Deus, factus est homo.

ESaias de nascente in carne filio Dei, sic dixit cap. 9. *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super*

super humerum eius. Hoc ita intelligas; Quia super humerum portauit crucem, siue titulum à Pilato conscriptum, in quo principatus hodie esse notatur. Et vocabitur nomen eius; Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis.

Dauid item dicit: *Mater Sion dicit hoc; Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus.* Huic prophetiæ Iudæi contradicere non potentes, dicunt Christum adhuc non venisse.

Daniel autem propheta tempus aduentus Christi planè ostendit, & annos enumerat, & manifesta eius signa prænunciat. Sic enim dixit angelus Danieli: *ô Daniel, aduerte sermonem, & intellige visionem: Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam, vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur sanctus sanctorum.* Istæ septuaginta hebdomadæ, à tempore Danielis numeratę, proculdubio ostendũt, quod sanctus sanctorum, qui est Christus, olim venisse ostenditur.

Hebdomades nanque in sacra Scriptura septem annis continuãtur, testante Domino ad Mosen: *Numerabis septem tempora hebdomadis annorum*; id est septies septem, quæ simul faciunt nouem & quadraginta. À tempore autem Danielis vsque ad nostra tempora, plus quàm centum milia hebdomades enumerantur. Ideoq; iam natus est Christus.

Quòd hoc nomen Iesus per Mosem inuentum est, & præfiguratum.

IOsue filius Naue, à Mose vocatus est Iesus. Iste post obitum Mosis, dux populi effectus est, & princeps, & terram promissæ hæreditatis distribuit. itaq; mutatio nominis significat, quia defuncto Mose & legali præcone cessante, dux nobis Dominus Iesus erat, qui nos futuros ad terram cœlestis promissionis per fluẽta Iordanis, id est per gratiam baptismatis sanctificatos perduceret.

Quòd Christus ex semine Abrahæ nasciturus erat.

DIxit Dominus ad Abraham: *In semine tuo benedicentur omnes gentes*; hoc est, in Christo Iesu: de quo etiam ait Dauid: *Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes seruient ei.*

Quòd Christus tempore Herodis erat nasciturus.

DIxit patriarcha Iacob (Geneseos capite quadragesimo nono.) *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Ipse erit expectatio gentium.* Itaque non defecit principatus & regnum in Iuda vsque ad tempora Herodis alienigenæ. Iudæi autem dicunt, se adhuc Regem habere in quibusdam ignotis finibus terrę. quod falsum est. Dicit enim Osea propheta capite tertio: *Sedebunt filii Israel sine rege, sine principe, sine altari, sine sacerdotio*: quæ omnia scimus esse completa.

Quòd Christus de stirpe Dauid nasciturus erat.

DAuid dicit: *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem meam.* Et iterum: *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta, & testis in cœlo fidelis.* Item in libro Regum: *Factum est verbum Domini ad Nathan dicens; Vade dic seruo meo Dauid: Hæc dicit Dominus; Non tu ædificabis mihi domũ ad habitandum: sed quum dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod erit de vtero tuo, & firmabo regnum eius: hic ædificabit domum nomini meo, & erigam thronum eius in secula. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filiũ: & fidelis erit domus tua vsq; in secula. In conspectu tuo erit thronus tuus firmus iugiter.*

Quicunque omnia hæc putat in Salomone esse completa, nimis à veritate videtur errare. Ille enim viuente patre adhuc cœpit regnare. Vnde alius intelligitur fuisse promissus, qui nõ ante mortem, sed post mortem eius promotus & cõfirmatus, est suscitandus. Non vt domum Domini de parietibus lapideis ædificet, sed de viuis & preciosis, sanctis fidelibus. Salomonis nãque domum plenam fuisse mulieribus alienigenis, idola colentibus, constat. Ipse etiam ab eis in eandem idololatriã seductus est. quia post bonum initium malum exitum habuit.

Quis igitur est iste rex & fili⁹ Dauid, cui⁹ domus fidelis est in ppetuũ, nisi Christus, qui ex genere Dauid nat⁹ est, in quo & ista

completa sunt omnia? De quo & ipse Dominus dicit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit; & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomen quod vocabunt eum; Dominus iustus noster.*

Esaias etiam propheta dicit, capite vndecimo: *Egredietur virga de radice Iesse.* Virga ista est Maria; quæ genuit florem Dominum nostrũ saluatorem Christum. De quo sequitur dictum: *Et requiescet super eum spiritus Domini; spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis; & replebit eum spiritus timoris Domini.* Esaias iterum dicit de Christo, capite vndecimo: *In die illa erit radix Iesse, qui stat in signum populorum; ipsum gentes deprecabuntur; & erit sepulchrum eius gloriosum.* Christus vero stat in signum populorum; quia Christiani signaculum crucis exprimunt in frontibus suis. Ipsum gentes deprecabuntur; & in eo totum iam cernitur esse completum, Sepulchrum eius in tantum est gloriosum, vt cognoscẽtes quia per mortem eius redempti sumus, sepulchrum eius gloriosum exhibeamus & teneamus. Ipse quoque locus, miraculis coruscans, totum mundum trahit ad ipsum. De ipsa petra sepulchri sancti dicit Esaias capite decimosexto: *Emitte agnum Domine dominatorem terræ de petra deserti ad montem filiæ Sion.* Montem Sion intelligimus Hierosolymam, in qua agnus Christus habuit illud gloriosum sepulchrum.

Quòd Christus de virgine, sine virili admixtione, natus est.

Esaias dicit: *Loquutus est Dominus ad Achas dicens: Pete tibi à Domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra.* & adiecit: *Audite itaque domus Iacob,* id est, genus Dauid, de qua stirpe regia descendit Maria: *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, hoc est nobiscum Deus.*

Obiiciunt hîc nobis Iudæi dicentes: Nõ dixit Virgo, sed dixit, Iuuencula. Quibus respondemus; quia nõ est signum vel miraculum si iuuẽcula pariat: sed si virgo pariit, hoc est miraculum & signum. Vnde erubescat Iudæus, quia illud est verè signũ & miraculum, si virgo parit. Oportebat enim Christum nasci in carne per mirabilẽ partum virginis.

Iterũ de virgine dicit Esaias capite quadragesimo quinto: *Rorate* (inquit) *cœli desuper: & nubes pluant iustum: aperiatur terra & germinabit semen, & iustitia simul orietur: ego Dominus creaui eum.* Per cœlos intelligimus verbum & sapientiam Dei. Per nubes rorantes, ipsam viam qua descendit. Per terram, intelligimus Mariã. Per hoc quod dicit: Ego Dominus creaui eum; intellige, quia sine omni admixtione hominis creatus est, sola deitate creante.

De eadem virginali natiuitate, dicit iterum in alio loco Esaias: *Vidi* (inquit) *lapidem de monte abscissum sine manibus præcidentium: & quum peruenisset in terram, repleuit orbem terræ.* Iste lapis intelligitur Christus, de quo Dominus dicit per Esaiam: *Ecce mitto in fundamentis Sion lapidem preciosum, electum, angularem: & qui crediderit in eum, non confundetur.* Istum talem lapidem vidit Daniel sine manibus abscissum, id est sine virili cõmixtione de virgine intacta natum. De monte; id est, de Iudæis duris & lapideis.

Quod Christus in Bethlehem nasciturus erat.

Micheas propheta sic dicit: *Et tu Bethlehem domus Ephrata, tu non es paruula in millibus Iuda. Ex te enim mihi egredietur, qui sit dominator in Israel: & egressus eius sicut à diebus æternitatis. Stabit* (inquit) *& videbit, & pascet gregem suum in virtute & in honore & virtute nominis Dei sui: & conuertentur ad termini terræ, & erit iste pax.*

Quod magi Christo munera obtulerunt.

Dauid in psalmis dicit: *Et veniet, & dabitur ei de auro Arabiæ, tota die benedicent ei.* Et in alio loco Dauid. *Reges Tharsis & insulæ munera offerunt: reges Arabum, & Saba, dona adducent.* Balaham propheta dixit: *Orietur stella ex Iacob, & consurget homo de Israel.* Magi enim in oriente videntes stellam, per artem suam signũ Christi esse cognouerunt, & sequẽtes stellam in Bethlehem, munera obtulerunt.

Esaias propheta ad hæc dixit: *In tempore illo deferetur munus Domino exercituum à populo diuiso & dilacerato, à populo terribili, post quem non fuit alius.* Intelligendum est hoc de populo Persarum robustissimo, terribili & diuulso: ex quibus Magi venientes, Christo munera obtulerunt. Item Esaias:

Esaias: *Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes:* & cætera.

Quòd Christus mansuetus & pauper venturus erat.

ESaias dicit: *Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus veniet tibi iustus, pauper, & mansuetus, sedens super asinum indomitum.* Item Esaias, ex persona Dei Patris: *Ecce intelliget seruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde, & gloriosus inter filios hominum. Ipse asperget gentes multas, & super ipsum continebunt reges os suum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit; & nos portauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem humiliatus est, propter iniquitates nostras: & attritus est, propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum; & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit, & Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. De angustia & iudicio sublatus est. generationem eius quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum, & dabit impios pro sepultura, & diuites pro morte sua: eo quod iniquitatem non fecerit, nec dolus fuerit in ore eius: & Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit animam suam pro peccato, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius. Pro eo quòd liberauit anima eius, videbit, & saturabitur. In scientia quippe sua iustificabit iustus seruus meus multos, & iniquitates ipsorum ipse portabit. Idcirco dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quòd tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis deputatus est. Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit.* Esaias item dicit: *Non clamabit, neque audient in plateis vocem suam. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. Sed in veritate iudicium suam proferet, quoadusque ponat in terra iudicium; & in nomine eius gentes sperabunt.* Dauid iterum de Christo dicit: *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobriũ,* &c.

Quòd Christus rex & sacerdos non oleo materiali, sed oleo lætitiæ Spiritu patris sui vnctus est.

ESaias ex persona Christi dicit: *Spiritus Domini super me, propter hoc quòd vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum.* Dauid etiam ad Christum dicit: *Sedes tua Deus in seculum seculi: virga recta est virga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.*

Quòd Christus signa & prodigia erat facturus.

ESaias dicit: *Ecce Deus ipse veniet, & saluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus sicut ceruus, & clara erit lingua mutorum.* Esaias iterum: *Spiritus Domini super me, eo quòd vnxit me: ad annunciandum misit me, vt mederer contritos corde, & prædicarem captiuis remissionem, & cæcis visum.*

Quòd Deus voluit omnibus hominibus in corpore apparere.

ESaias dicit: *Ingloriosus erit inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum.* Hieremias autem dicit in libro Baruch: *Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ab eo. Qui inuenit omnem viam prudentiæ, & ostendit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est. & cum hominibus conuersatus est.* Abacuch dicit: *Domine audiui auditum tuum, & timui. In medio duûm animalium cognosceris. Dum appropinquauerunt anni, innotesceris. Dũ aduenerit tempus, ostenderis.* Iterum ipse Abacuch dicit: *Videbunt gentes, & dolebunt populi*; id est Iudæi. Esaias iterum dicit: *Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur splendor iustus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur, & videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclytum tuum.* Et iterum Esaias: *Vox speculatorum leuauerunt vocem simul, laudabuntque, oculo ad oculum videbunt eum.* Et iterum Esaias: *Parauit Dominus brachium suum in conspectu omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.*

Quòd Iudæi Christum non erant recepturi, nec agnituri.

HIeremias dicit: *Præuaricatione præuaricata est in me domus Iuda, ait Dominus.*

Negauerunt me, & dixerunt; Non est ipse. Hoc Iudæi adhuc dicunt, alium expectantes, qui est Antichristus.

Esaias dicit: *Non est species ei, neque decor. Vidimus eum, & non erat aspectus. Desiderauimus eum despectum & nouissimum virorum, & scientem ferre iniquitatem, & quasi absconditus vultus eius. Vnde nec reputauimus eum.* His verbis prædicta est Iudæorum incredulitas, quibus visus est Christus non habere speciem neq; decorem Dei, & ideo non cognouerunt eum, neque reputatus est ab eis esse Deus. Quem quia non erant agnituri, Esaias prædixit his verbis: *Audite cæli, & auribus percipe terra, quia Dominus loquutus est: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui; Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.* Item Esaias: *Auditione audietis, & non intelligetis, & cernentes non videbitis, & non scietis. Incrassatum est enim cor populi huius, & in tenebris ambulant.*

Quòd Iudæi non agnoscentes Christum, in vnum consensum conuenirent, vt Christum occiderent.

DAuid in psalmo: *Quare fremuerunt gentes?* id est Romani: *& populi,* id est Iudæi, *meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ,* id est Herodes & Pilatus: *& principes,* scilicet sacerdotum, *conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* Item Dauid: *Circundederunt me canes multi,* id est Iudæi, *concilium malignantium obsedit me.* Item alius propheta: *Facti sunt mihi in sagittam reciprocam. Hæc dicit Dominus: Proiice illud ad statuarium decorum, precium quod appreciatus sum ab eis.*

Notandum est omnibus, quòd Iudas illud precium quod pro nece Christi acceperat, reportauit, & proiecit in templũ. Illam pecuniam dixit Iesus esse mercedẽ suam, quam reddebant ei pro omnibus operibus suis bonis quæ fecerat eis, suscitãdo mortuos, reddẽdo eis visum, auditum, & cætera; pro quibus omnibus Iudæi dederunt in æstimationem triginta denarios.

Quòd discipulus familiaris erat Christum ad precium venditurus.

DAuid dicit: *Qui edebat panes meos, ampliauit super me supplantationem.* Et iterum: *Tu verò homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Hieremias etiam de ipso Iuda sic prædixit: *Peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino.* Hoc dictum tam Iudæis, quàm Iudæ traditori, bene congruit: quia peccatum eorum tam fortiter scriptũ est, vt deleri propter duritiam eorum non possit.

Quòd Christus tradidit semetipsum oblationem Patri pro nobis.

ESaias dicit: *Oblatus est, quia ipse voluit.* Et iterum: *Eo quod tradidit in mortẽ animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur.* Item Hieremias ait: *Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, tradidi dilectam animam meam in manus inimicorum,* id est Iudæorum.

Quòd Christus traditus est ab impiis Iudæis.

HIeremias testatur in Prouerbiis, vbi liber Sapientiæ dicit: *Dixerunt impii; Comprehendamus virum iustum, quia inutilis est nobis, & contrarius operibus nostris. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat.* Et iterum: *Si enim verè filius Dei est, suscipiet illum, & liberabit eum de manu inimicorum: vt sciamus reuerentiam illius, probemus patientiam eius. Morte turpissima condemnemus eum;* id est, afflictione crucis.

Quòd Christus ab amicis & à discipulis erat derelinquendus.

DIcit Dominus per Dauid prophetam: *Omnes amici mei dereliquerunt me, & egò relictus sum solus.* Et iterum: *Quærunt animam meam, vt auferant eam.* Et rursum: *Longè fecisti notos meos à me.* Et addit: *Elongasti à me amicum.* Zacharias propheta etiam dicit: *Percutiam pastorem, & dispergentur greges:* Discipuli enim, capto Domino, fugerunt.

Quòd Christus per falsos testes erat accusandus.

OSea propheta dicit: *Væ eis, quoniam recesserunt à me: ipsi vastabuntur, quia præuaricati sunt in me. Egò redemi eos, & ipsi loquuti sunt contra me mendacium. Ego erudiui eos, & confortaui brachium eorum, & ipsi cogitauerunt in me malitiam.*

Reuersi

Reuersi sunt vt essent absque iugo, & facti sunt quasi arcus dolosus. Dauid etiam dicit: *Insurrexerunt in me testes, & mentita est in sancto eius.*

Quòd flagella, & palmas, & ictus, sustinuit Christus.

ET Iob de Christo dicit: *Exprobrantes & conspuentes percusserunt maxillam meam; sectati sunt pœnis meis.* Dauid etiam dicit: *Ego in flagella paratus sum.* Et iterum: *Congregata sunt in me flagella.* Esaias etiam dicit: *Non sum contumax, nec contradico, corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus faciem meam, nõ auerti ab increpantibus & conspuentibus in me.* Hieremias etiam de eo dicit: *Dabit percutientibus se maxillam, saturabitur opprobriis.* Et iterum Hieremias: *Posuisti scapulas meas ad flagella, & maxillas meas ad palmas.*

Quòd spinea corona erat coronandus.

IN Canticis canticorum de contumeliis filii ex persona Patris, Salomon ait: *Exite filia Hierusalem, & videte coronam spineam, quam capiti eius imposuit synagoga.* Hieremias etiam dicit: *Spinis peccatorum suorum circumdedit me, propter istam.* Esaias quoque dicit: *Plantaui vineam electam, & expectaui vt faceret vuas, & fecit spinas.*

Quòd Iudæi clamaturi erant vt crucifigeretur.

HIeremias de synagoga dicit: *Reliqui domum meam, facta est mihi hæreditas mea, quasi Leo in sylua. Dedit contra me vocem suam blasphemans dicens: Crucifige, crucifige.* Et alibi ipse Hieremias dicit: *Super quem aperuistis os vestrum? aduersus quem acuistis linguam vestram?* Et Esaias dicit: *Ruit Hierusalem, & Iudas concidit, quia lingua eorum contra Dominum.* Iterum ipse dicit: *Expectaui vt facerent iudicium, & fecerunt iniquitatem, & non iustitiam, sed clamauerunt.*

Quòd milites veste coccinea induerent eum.

ESaias propheta dixit, capite sexagesimo tertio: *Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Quare rubrum est vestimentum tuum, & indumentum tuum tanquam calcantium in torculari?* At ille respondens, ait: *Torcular calcaui solus.* Calcare se sol[illegible] dixit torcular, quia ipse solus pro mundo sustinuit passionem, solus etiam delicta omnium hominum lauit Dominus Iesus Christus.

Quòd Christus tacuit, dum pateretur.

DAuid dicit: *Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo increpationes.* Et iterum: *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus qui non aperit os suum.* Esaias etiam dicit: *Sicut agnus coram tondente se, qui non aperit os suum, in humilitate iudicium eius sublatum est.*

Quòd in ligno suspendendus erat Christus.

DAuid dicit: *Expandi manus meas;* scilicet in cruce. Et iterum: *Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.* Vespertinũ intellige, siue in mundi huius vespera, siue in solis occasu. Item Dauid: *Dominus regnauit à ligno.* Abacuch etiam dicit: *Cornua in manibus eius.* Iterum Abacuch dicit de ascensione crucis: *Dominus fortitudo mea, constituit pedes meos super excelsa, vt vincam in claritate ipsius.* Item alius Propheta: *Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, & non cognoui, quia super me cogitauerunt consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium.* Panis iste, corpus Christi est, lignum autem crux est.

Quòd clauis in cruce fixus est.

DAuid dicit: *Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi verò considerauerunt, & conspexerunt me,* &c. In Canticis canticorum dicit: *Manus meæ distillauerunt myrrham;* id est, sanguinem preciosum, quo redemptus est mundus. Malachias propheta dicit: *Plangent eum quasi vnigenitum, & dolebunt super eum, vt doleri solet in morte primogeniti.* Dolere intelligimus Iudæos in die iudicii, quando videbunt in gloria deitatis sedentem & iudicantem, ipsum in quem transfixerunt.

Quòd inter latrones crucifixus est.

ESaias propheta dicit: *Et inter iniquos deputatus est.* Abacuch propheta dicit: *In medio duûm animalium cognosceris;* id est, inter duos latrones erat.

Diuiserunt sibi vestimenta eius.

DAuid ita dicit: *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.* Omnia quidem vestimenta diuiserunt milites: sed in tunicam Domini sortem miserunt, dicentes: *Non scindamus eam;* sicut Euangelista testatur. Erat enim tunica inconsutilis, preciosa, & circumtexta. Quæ in alio loco dicitur nascenti Christo, de cœlo in sinu matris fuisse porrecta, & postea in longum ad mensuram pueri creuisse, sicut ipse puer vsque in virilem staturam crescebat.

Quòd felle & aceto potatus est.

DAuid dicit: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Dominus Iesus Christus ipsum clamauerat, dicens: *Ego te plantaui vineam meam electam, quomodo conuersa es in amaritudinem vitis alienæ?* Vnde & Moses ait: *Vua eorum vua fellis, & botrus in amaritudine ipsis.*

De eodem.

QVod hyssopo circundederunt spongiam plenam; in psalmis sic: *Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor.*

Quòd pro inimicis orauit Christus.

ESaias dicit capite quinquagesimo tertio: *Et pro persecutoribus & transgressoribus orauit.* Abacuch in persona Domini dicit: *Dum conturbata fuerit anima mea in ira, misericordiæ memor ero.* Iesus Christus enim ardente ira Iudæorum, contra eum dixit: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.*

Quòd non pro suis, sed pro nostris peccatis mortuus est.

ESaias dicit: *Pro iniquitate populi sui ductus est ad mortem.* Et iterum Esaias: *Vulneratus est propter iniquitates nostras, & attritus est propter scelera nostra: cuius liuore sanati sumus.* Esaias iterum capite quinquagesimo tertio: *Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit, & Dominus posuit super eum iniquitates omnium nostrû. Qui cum peccatum non cognouisset, peccatum pro nobis omnibus factus est.*

Quòd verè mortuus est.

IN lege scriptum est: *Recubans dormiuit vt Leo, & vt catulus leonis, quis suscitabit eum?* Dauid in sexagesimo septimo psalmo apertè dicit: *Deus noster, Deus saluos faciendi nos; & mors Domini exitus mortis.* Hieremias ait: *Quasi à somno suscitatus sum, & somnus meus dulcis mihi.* In Daniele quoque Angelus de morte loquutus, & de occisione Christi: *Scito & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Hierusalem, vsque ad Christum ducem. Hebdomadæ septem, & hebdomadæ septuaginta duæ erunt. Et rursum ædificabitur Hierusalem, & plateæ, & muri in angustia templorum, & post hebdomadas septuaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, ille qui eum negaturus est. Et erit clades Iudæorû, & sanctuarium & ciuitatẽ dissipabit populus cû duce venturo.* Populum istum intelligimus Romanum cum Tito & Vespasiano.

Quòd tenebræ factæ sunt eo moriente.

AMos propheta ait: *Et erit in die illa, dicit Dominus; Occidet Sol in meridie, & tenebrescere faciam lumen.*

Quòd crura eius non frangerentur.

DIxit Dominus ad Mosen: *Os non comminuetis ex eo.* Præceptum enim tunc fuit illis Pascha celebrare, & occidere agnum sine macula, in similitudinem Christi futuro tempore nascituri. Cuius agni ossa confringere, prohibiti sunt à Deo per Mosen.

Quòd lancea latus eius erat vulnerandum.

BEatus Iob ita prædixit; *Confixit me, & posuit me quasi signum. Circundedit me, quasi gigas, & vulnerauit lumbos meos. Occidit me vulnere, & vulnere lanceæ super vulnus liuorum.* Vnde ait Dauid: *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Hieremias autem ait de synagoga; *Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Misit in renes meos pha-*

las pharetræ suæ. Zacharias propheta dicit; *Videbunt in quem confixerunt*; id est, hominē Christum quem crucifixerunt.

Quòd de vulnere eius sanguis & aqua exiret.

ZAcharias propheta dicit; *Cùm egrederetur vir ab Oriente, ecce aqua redundantes à latere dextro*; scilicet Christi. Item Propheta de eadem aqua dicit; *Flumina aquæ viuentis egredientur de corpore ipsius.* Aqua ista viuens, est baptisma, quod viuificat credentes in Christo.

Quòd sepultus est Christus.

DAuid dicit; *Collocauerunt me in obscuro sicut mortuos seculi.* Esaias item dicit; *Erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur, & erit sepulchrum eius gloriosum.*

Quòd monumentum eius lapide signaretur.

IEremias dicit; *Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapides super me: Conclusit vias meas lapidibus quadris, circumædificauit aduersum me, vt non egrediar.*

Quòd ad infernum descendit Christus.

IN libro Ecclesiastes Dominus ipse dicit; *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Deo.* Dauid etiam dicit, *Vita mea in infernum appropiabit.* Et iterum; *Æstimatus sum cum descendentibus in lacum. Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber.* Descendit enim, sicut homo in infernū, sed solus inter homines ipse liber fuit, mortem non timuit.

Quòd Christus fideles suos de inferno liberauit, & in cœlum rediit.

DOminus Deus per Oseam prophetam dicit; *Ego capiam, & vadam, & tollam, & non est qui eruat. Vidēs reuertar ad locum meum*; hoc est, ad cœlum. Item Propheta; *Ego dormiui & quieui, & resurrexi, quoniam Dominus suscitauit me.* Rursus dicit Propheta; *Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, & retribuam illis.* Iterum etiā Propheta; *In pace dormiam, & requiescam, quoniam tu Domine, singulariter in spe constituisti me.* Esaias ad hæc dicit; *Nunc exurgam, nunc exaltabor, nunc sublimabor.*

Quòd per triduum rediit ab inferis.

OSea propheta dicit; *Venite, reuertamur ad Dominum, & ipse cepit, & saluabit nos. Viuificabit nos post duos dies, & in tertia die suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius.*

Quòd Christus missurus erat Apostolos piscatores, in signo crucis.

IEremias propheta prædixit sic; *Ego mittam piscatores meos, dicit Dominus, & piscabuntur eos.* Item dicit; *Et mittam venatores, & venabuntur eos de montibus & collibus, & de cauernis petrarum.* Hoc dictum ad conuersionem gentium spiritualiter pertinere videtur. Quos quia post resurrectionem suā Dominus ad prædicandum gentibus mitteret, Esaias loquitur, dicens: *Veni vt congregem eos ex omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.* Quoniam etiam dicit Dauid; *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces.* & iterum; *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Quòd Christus vsque ad Patrem ascendit in cœlum.

DAniel dicit; *Aspiciebam in visu noctis, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat.* & addit; *Vsque ad antiquum peruenit*; id est, ad Patrem. Item adiecit; *Et in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit potestatem ei, & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius non corrumpetur.*

Ecce ostensum est, quomodo filius hominis in nubibus cœli sublatus est, & vsque ad omnipotentem perductus. Videntes autem æthereæ potestates, carnem Christi in nubibus ascendentem, & portas cœli ingredientem, dixerunt; *Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* Vnde Dauid subiunxit, atque ait: *Ascendit super Cherubim, & volauit, Volauit super pennas ventorum.* Dauid iterum dicit; *Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Captiuitatem ductam esse captiuam, intelligimus carnē Christi de terris assumptam, quam ipse Christus, deuicta morte, duxit secum captiuam. Vnde Dauid in alio loco

ad laudem Christi hortatur omnes gentes, dicens: *Regna terræ cantate Deo, qui ascendit super cælos cælorum ad Orientem.* Nota quia locus ille, vnde Christus ascendit in cœlum, est in partibus Orientis. Post hæc Dauid subiunxit: *Visi sunt ingressus tui Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto.* Videntibus enim omnibus Apostolis & quingentis viris, ascendit in cœlum.

Christi etiam ascensionem, Salomon in Canticis Canticorum prædixit sic; *Ecce hic venit saliens super montes, transiliens super colles*; id est, super excelsos. Amos propheta ad hæc ait; *Ædificauit Dominus cælos ascensum suum, & pollicitationem in terra formauit.* Esaias dicente Domino ait; *Exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde.* Item Dauid: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Nunquid Archangelus aut Propheta sedet à dextris Dei? Nam nullus eorum in ea gloria est, nisi ille solus quē Deus dignum habet suo consessu: Ille sedet ad dextram Patris. Vnde Dauid: *Regnauit Deus super gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam, & regnum eius omnium dominabitur.*

Quòd Christus sedet ad dextram Patris, & misit in Apostolos Spiritum sanctum.

DAuid dicit; *Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus*: id est, dedit Spiritum sanctum apostolis post ascensionem suam. Vnde Ioel propheta; *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ. Senes vestri somnia somniabunt: & iuuenes vestri visiones videbunt.* Zacharias etiam dicit; *Effundam de Spiritu meo super domum Dauid, & super habitatores Hierusalem.* Istud impletum est, quando loquebantur variis linguis apostoli. Vnde dixit Dauid: *Non sunt loquelæ neque sermones, vbi non audiantur voces eorum.*

Quòd Christus ad iudicandum venturus est.

DEus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Si enim in primo humilitatis suę aduentu tacuit, in secundo tamen non tacebit, cū venerit iudicaturus, vt reddat singulis secundum merita eorum. Vnde Propheta subiunxit: *Ignis ante ipsum ardebit.* De hac iudicii examinatione per ignem, dicit Daniel; *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vestimentum eius quasi nix, candidum, & capilli eius, quasi lana munda. Thronus eius flamma ignis. Rotæ eius, ignis accensus. Fulminis ignis, lampadesque egrediebantur à facie eius. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. In iudicio sedit, & libri aperti sunt*; scilicet bonorum ac malorum gestorum: quia singulis reddet secundum opera sua. De illo ignis iudicio, Malachias ait: *Ecce dies venit ardens: Vt clibanus exuret eos, & omnes facientes iniquitatem accendet.* Esaias etiam dicit: *Ecce Dominus in igne veniet, & quasi verbo quadrigæ eius, reddere in indignationem furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis.* Esaias iterum dicit: *Auditam faciet Dominus gloriam voci suæ, & terrorem brachii sui ostendet in consummationem furoris, & in flamma ignis deuorantis.* Nota, quia brachium Domini, Christus intelligitur. Esaias iterum dicit: *Consurge sicut in diebus antiquis in generationibus seculorum, ad separationem malorum & bonorum, quia in virtute surrexisti, quando in principio percussisti superbum*; id est, diabolum, separando eum à consortio bonorum angelorum. Esaias iterum: *Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit cælum, vociferabit & clamabit, & super inimicos suos confortabitur.* Item dicit Esaias: *Væ potentibus in Israel, quia non cessabit iracundia mea in eis & iudicium faciam de inimicis meis, & cremabo eos igne.* Item Esaias: *Induit se iustitiam sicut loricam & circumposuit galeam salutis capiti suo: & operuit se veste vindictæ, vt retribuat retributionem aduersariis suis.* Micheas etiam dicit: *Audite colles iudicium Domini aduersum populum eius.* Ezechias etiam dicit: *Immittam dicit Dominus, furorem super te, & iudicabo te secundum vias tuas, & dabo super te omnes abominationes tuas.* Ioel propheta locū iudicii denominat; *Exurgant* (inquit) *& ascendant omnes gentes in valle Iosaphat. ibi sedebunt in iudicio omnes gentes in circuitu.*

Recapitulatio omnium supra dictorum.

ECce vidistis ad confirmationem & fidem Euangeliorū Christi, testimonia prophetarū, & legis testimonia, ex quibus declarauimus saluatoris Christi natiuitatē, & nomē & genus & patriā. Natiuitatem,* passionem; & virtutes; curationes atque mira-

miracula; eius comprehensionem, flagella, palmas, & conspuitiones eius; crucis suspensionem, fellis & aceti potationem; crucem, & tituli crucis inscriptionem; sepulchrum eius; de inferno, de corporis sui incorruptione; de resurrectione carnis eius; de ascensione in cœlum; de regno eius æterno, & de futuro eius aduentu ad iudicandum viuos & mortuos.

Item de eodem loquitur author.

DE cætero congruum esse conspexi; de circuncisione Iudæorũ, & de sabbathorũ superuacua obseruatione ostendere, ad Iudæorum & omnium hæreticorum confusionem: inde scribere & ad sanctæ Ecclesiæ defensionem & gloriam.

Scribam etiam breuiter de ritu sacrificiorum, quia locum & tempus non habet hodie. scribam quia vetus Testamentum propter gentes datum est, ita vel magis quam pro Iudæis. Scribam de vocatione gentium ad gratiam: vt in omnibus accipiamus nostræ fidei firmitatẽ, ad laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi.

Quòd temporale sabbathum & obseruantia eius reprobata est.

NOmine sabbathi vsurpant sibi Iudæi, sed, quid ipsum sabbathum valeat, ignorant. Legem carnaliter custodiunt, cùm tota sit spiritualiter inspicienda; dicẽte Deo per Dauid: *Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.*

Si igitur lex & Prophetæ, in parabolis & in ænigmatibus constat, non est carnaliter accipienda, sed spiritualiter. Ocia enim sabbathorum carnalia, & à Domino & à sanctis patribus euacuata sunt, & dissoluta.

Si enim crimen esset in sabbatho operari, Deus Pater in sabbatho nollet operari. Sed operatus est Deus in sabbatho. Sic enim scriptum est in Genesi: *Compleuitq́ Deus die septimo opus suum quod fecerat.* Ergo in principio sabbathum ab ipso Deo solutum est, quoniam operatus est in ipso, explens omnia in sabbatho, & benedicẽs sabbatho, quia in eo compleuit omnia.

Item, si crimen est in sabbatho operari, quare Iosue successor & discipulus Mosis, septem diebus circuiuit Hiericho cum arca Domini, cum toto exercitu, cum armis & tubis & buccinis & clangoribus: & destruxit Hiericho: quũ infra illos septem dies certum sit fuisse sabbathum, in quo, nemo tunc ibi requieuit?

Item Machabæi, communi consilio & consensu omnes decreuerunt pugnare die sabbathi. In sabbatho etiã de hostibus triumphauerunt.

Ex istis testimoniis cognoscimus, quòd in isto elementario die sabbathi operari nõ est peccatum. Nec istud diurnum sabbathum spectat ad fidem, sed spirituale illud, quod veram requiem significat. Nam hoc carnale gaudium non est datum propter purificationem, sed propter tentationem, dicente Domino in lege: *Vt tentem eos, vtrum ambulent in viis meis, an non. Sex diebus colligetis manna, septimo non colligetis.* Itaque quum dicit; *Vt tentem eos*: apparet sabbathum non fuisse præceptum propter iustificationem, sed propter tentationem. Item dicit Dominus per Ezechielem prophetam; *Dedi eis præcepta non bona.* Et iterum: *Cessare faciam omne gaudium eorum & sabbathum.* Item dicit: *Neomenia & sabbatha vestra odit anima mea.* Itaque si obseruanda sunt sabbatha, cur Deus ea cessare mandauit? & si bona sunt, quare sabbatha Deus odit?

Iudæi autem sic obiiciunt: Dominus dixit eis, Memento vt diem sabbathi sanctifices: sex diebus operaberis: septimo autem die, sabbathum Domini Dei tui est, nõ facies omne opus in eo. Nos autem sic determinamus: In eo opere sex dierum, sex milium annorum opera demonstrantur. Mille autem anni apud Deum, vnius diei spatio comparantur; sicut ait Dauid; *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies vna.* Horum sex milium annorum sabbathum, est millesimi septimi anni tempus, & requies futuri regni ac seculi, vbi non erit vlla operatio rerum, sed requies sola sanctorum.

Quæritur quare dixit Hieremias: *Custodite animas vestras, & nolite portare pondus in die sabbathi, nec inferatis per portas Hierusalem, & nolite eiicere onera de domibus vestris in die sabbathi?* Intelligenda sunt omnia ista figuraliter. Scripta sunt autem ad correctionem. Ille enim pristinus carnalis homo, qui diem sabbathi violare visus est dũ ligna colligeret, propter quod est punitus: significat formam eius, qui in die iudicii fuerit inuentus cũ opere carnali, id est, cõtraxisse ligna, fœnum, stipulam ad escam

ignis conuenientia: ista colliget in suã perniciem, quum in vltimo die fuerit iudicatus, pellendus ab Angelis, & morte puniendus æterna.

De escis non repudiandis secundum Iudæos.

FActus est sermo Domini ad Heliam prophetam, dicens: *Surge & vade in Sarepta Sydoniorum, & manebis ibi: præcepi enim mulieri viduæ vt pascat te.* Et surrexit, & abiit in Sareptam ad portam ciuitatis, & accepit à vidua escam, & manducauit. Tunc Helias, iussu Domini, vasa eius repleuit, & apud ipsam alienigenam hospitatus est, & escis gentilibus apud eam vsus est. Notandum igitur, quia Helias cibis gentilibus nunquam vesceretur, nisi lex spiritualiter data fuisset. Immunda enim animalia, mores hominum immũdorum significant.

Quòd vetus Testamentum non propter Iudæos tantum, sed propter gentes datum est.

DAuid propheta dicit: *Annunciabitur Domino generatio ventura, & annunciabunt cœli iustitiam eius, populo qui nascetur, quẽ fecit Dominus.* Item Dauid: *Ad annunciandum brachium tuum generationi omni quæ ventura est.* Esaias etiam dicit: *De Sion exiuit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Iudicabit Dominus gentes, & arguet populos multos vsque in longinquum.* Item in Psalmis: *Magnificabit Dominus facere cum eis, magnificabit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes.* His testimoniis manifestatur vetus Testamentum, prius datum esse Iudæis, deinde gentibus esse concessum. Quod propterea datum est in typum, quia in eo poterant cognoscere Christum, quem Iudæi mente cæcati non intelligunt.

Quòd Iudæi non possunt intelligere literas Christi, nisi prius credant.

ESaias dicit: *Si non credideritis, non intelligetis.* Iustus enim ex fide viuit. Propterea Abraham factus est pater multarum gentium, quia credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.

De circuncisionis abominatione.

DIlexit Deus Abraham ante circuncisionem, nec præcepit eum circumcidi, nisi postquàm Isaac filius eius natus est, & postquam promisit ei, dicens: *Multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & sicut arenam maris.* Tunc iniunxit ei circuncisionem tanquam signum characteris, vt per hoc signum inter alias nationes admixti & dispersi cognoscerentur. Cum enim in deserto per quadraginta annos fuissent, quia tunc gentibus nõ erant admixti, ideo Dominus non præcepit eos in deserto circuncidi. Sed postquam transierunt Iordanem, & fuerunt inter gentes, tunc Iosue eit circuncidit eos.

Quia verò iam gentes crediderunt in Christum, non indigent circuncisione carnis, sed vitiorum in corde. Quam cordis circuncisionem prædixit Moses filiis Israel, dicens: *In nouissimis diebus circuncidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui.* Vnde & Hieremias præuidens illud tẽpus esse proximum: in quo corda, non præputia circuncidi debent, prædicat dicens: *Circuncidimini Domino Deo vestro, & auferte præputia cordium vestrorum, Viri Iuda & habitatores Hierusalem, ne fortè ingrediatur, vt ignis, indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat.* His verbis admonetur Israel recedere à vetustate circuncisionis & legis, & ad gratiam noui Testamenti transire, & cordis circuncisionem tenere. Vnde Dominus per Esaiam: *Ecce nouam faciam in deserto viam, & flumina in loco inaquoso, adaquare genus meum electum, & plebem meam, quam acquisiui.* His verbis quis aliud intelliget, nisi baptismatis factam purificationem?

Quòd Deus reprobauit sacrificia Iudæorum.

IAm de sacrificii reprobatione, quòd victimæ Iudæorum abiectæ sunt, & in abominationẽ Dei transierunt: Dominus dicit per Esaiam: *Quo mihi multitudo victimarum vestrarum? dicit Dominus: Plenus sum holocausto arietum & adipe pinguium. Sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, quum veneritis ante conspectum meum. Quis quæsiuit hæc de manibus vestris? vt ambularetis in atriis sanctis meis? Ne afferatis vltra sacrificium frustra. Incensum vestrum, abominatio est mihi. Neomenias, & sabbatha vestra, & alias festiuitates vestras, non feram. Iniqui sunt cœtus vestri Israel, & festiuita-*

uitates vestras odiuit anima mea, & factæ sunt mihi molestæ. Laboraui sustinens, & quum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis, & quum multiplicaueritis orationes vestras, non exaudiam. Manus vestræ sanguine plenæ sunt. Item ipse Dominus per Esaiam: *Facta sunt morticina eorum, quasi stercus in medio platearum*; id est, sacrificia eorum. Morticina enim sunt veteris legis sacrificia, quæ apud Dominum iam tanquam stercora abiecta reputantur. Vnde idem Esaias in alio loco dicit: *Qui immolat bouem, quasi qui interficit virum. Qui mactat pecus, quasi qui excerebrat canem. Qui offeret oblationem; quasi offerat sanguinem suillum*; id est, porcinum. *Qui recordatur thuris, quasi adorat idolum.* Item Hieremias de sacrificio Iudæorum: *Vt quid mihi offertis thus de Sabba? & calamum suaue olentem, de terra longinqua? Holocaustomata vestra non sunt recepta, & victimæ vestræ non placent mihi. Propter hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filii simul. Vicinus & proximus peribunt.* Ioel propheta similiter dicit: *Interiit de domo Dei vestri sacrificium & libatio.* Malachias propheta etiam dicit: *Non est mihi voluptas in vobis, ait Dominus. Et munus non accipiam de manu vestra. Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco offeretur & sacrificabitur oblatio munda, in nomine meo, ait Dominus exercituum.* His igitur Prophetarum testimoniis patet; sacrificia Iudæorum esse immunda, sed gentium oblationes apud Deum esse acceptas.

Quòd Iudæi scripturas veteris Testamenti non intelligunt.

OMnia sacramenta, scripturarũ significationes & figuras habent. Iudæi autem ea non intelligunt quæ legunt. Sicut loquitur Dominus ad eos per Prophetam: *Dic (inquit) populo huic; Non audietis & non intelligetis, & cernentes non videbitis, & non scietis. Incrassatum est enim cor populi huius.* Et iterum: *Auferet Deus à Iuda & Hierusalem, & validum & fortem, iudicem & prophetam, sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici.* Ista certè omnia abstulit ab eis Deus; & clausit ab eis sacramenta mystica, secundum duritiam cordis eorum, vt non intelligant. Esaias enim dicit: *Erit visio vobis sicut vmbra libri signati & clausi, quem quum dederit scienti literas, dicet; Lege istud: & ille respondebit; Non possum: signatum est enim.* De gentibus verò adiecit Dominus, dicens per Esaiam: *In illa die, audient surdi vmbram istius libri, & oculi cæcorum videbunt.*

Ex his omnibus patet, quia patefacta sunt gentibus mysteria legis, & Iudæis sunt clausa. Sicut dicit Daniel: *Clausi & signati sunt sermones, vsque ad tempus consummationis, quousque impleatur visio, vt cognoscant omnia hæc.* Item attende lector: Mosi facies tegebatur, cùm descendisset de monte cum tabulis. Vnde significatur populus Iudaicus excæcatus, vt legem non videat, nec intelligat, quia velamen Mosis tetigit corda eorum.

Quòd Deus duo Testamenta dedit in mundo.

QVod autem duo Testamenta, vetus scilicet & nouum, hominibus à Deo sint tradita, Salomon in Canticis canticorum declarat dicens: *In vineis sunt poma omnia, noua & vetera*: de quibus Dominus Christus dicit; *Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera.*

Quòd euacuato veteri Testamento, dandum erat nouum Testamentum.

ESaias dicit: *Ecce ego facio noua. Ponam in deserto viam, & in inuio flumina. Glorificabunt me bestiæ agri, dracones & struthiones, quia dedi in deserto viam, & in inuio flumina.* Istis vaticiniis vult, nos veteris legis obliuisci, & nouam legem suscipere. Nouam enim demonstrat, cùm dicit: *In inuio flumina, & in deserto viam*; & glorificatur in gentibus, quæ erant tanquam bestiæ agri: *sine doctrina populum acquisitum*, dicit hunc mundum in æternum contra Israel. Vnde subiunxit; *Non me inuocasti Iacob, neque libasti.*

De noui Testamenti promissione dicit Esaias: *Quæ prima fuerunt, ecce venient. Noua quoque annuncio, antequam veniant.* Item per Hieremiam prophetam promittit nobis Dominus nouum Testamentum dari, & vetus Testamentum euacuari. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iacob & domui Iuda fœdus nouum? non secundum pactum quod pepigi*

cum patribus vestris, in die quando apprehendi ego manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti, pactum quod irritum fecerunt. Sed hoc est pactum quod feriam cum domo Israel. In his dictis, facta est manifesta commemoratio noui Testamenti nobis dandi, & veteris auferendi. Dicit item Propheta: *Hoc est Testamentum quod ordinabo domui Israel per dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam scriptam in mentibus eorum, & in cordibus eorum;* non in tabulis petrinis scilicet, sed secundum interiorem hominem, remota vetustate carnalis operationis; vbi carnalia tantummodo eis promissa sunt. Nobis autem spiritualia & cœlestia per nouum Testamentum promittuntur in gloria ventura, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt.

Item dicit Esaias: *Lux à me exibit, & iudicium in lucem gentium.* Per hæc verba ostendit; nouum Testamentum commune esse Iudæis & gentibus; Osea propheta testante: *In die illa dicit Dominus, vocabit me vir meus. Non vocabit me vltra Balaham. Percutiam fœdus in die illa cum bestiis agri, & cum volucribus cœli, & cum reptilibus terræ, & conteram arcum, gladium & bellum, & dormire eos faciam fiducialiter. Sponsabo te mihi in æternum in iustitia & iudicio, in misericordia & miseratione & fide: & scies ecclesia mea, quia ego Dominus.*

Quòd non per circuncisionem, sed per baptismum promissa fuit olim remissio peccatorum.

QVòd per baptismum fieret purgatio peccatorum futura, non per circuncisionem, quæ fuerat in forma baptismi: scripturarum voces ad ipsum apertè declarāt. De quo baptismo Esaias ait: *Haurietis aquas in gaudio de fontib. Saluatoris.* Quibus verbis in ipsum saluatorem Propheta ostēdit; de cuiꝰ fonte aquas prædicationis prædicat hauriēdas, id est de fontibus Iesu. Hoc enim nomen Hebraicum, Saluator dicitur. Vnde & ipse Iesus clamat: *Si quis sitit, veniat ad me & bibat.* Item de baptismo per Ezechielem prophetam Spiritus sanctus prædixit sic: *Effundam super vos aquam mundam, & emundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Ioel etiam propheta dicit: *Stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac per omnes riuos: inde fluent aquæ, & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit omnem terram;* id est, omnes gentes. Zacharias de hoc fonte ait; *In die illa, erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutione peccatorum, & menstruatorum.* Nota lector; Quis est iste fons patens, nisi in quo omnes renascuntur, & per quem peccatorum purificantur delicta & sordes menstruatæ? id est, immundam animam saluari, quæcunque lauacro abluitur.

De quo fonte Ioel propheta dicit: *Erit in die illa, exibunt aquæ viuæ de Hierusalem. Medium earum ad mare Orientale, & medium ad mare nouißimum. In die illa erit Dominus vnus, & nomen eius vnum, & reuertetur omnis terra, vsque ad desertum.* Aquæ igitur istæ viuæ, non aliud quam baptisma demonstrant, quod hominem infusione sancti Spiritus viuificat. Quid aliud est; *Exibunt aquæ de Hierusalem?* nisi quia Dominus de Hierusalem cum discipulis suis exiens, ait: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.* Quòd autem pars aquarum media dirigitur in partes Orientales, intellige hoc ad populum circuncisionis. Medium autem ad mare nouissimum, intellige ad populum gentium: vt omnibus sitientibus aquas suas Dominus largiatur, tam Iudæis quam gentibus quæ in Christo credunt.

De istis aquis adhuc per eundem Ioel prophetam dicitur: *Quòd egredientur de domo Domini, & crescent in fluuium, & pergent ad solitudinem, siue ad mare mortuum, & omnia ad quæcunque venerint, viuificentur, atque sanentur.* Item idem propheta: *Conuertit me ad portam domus Domini, & ecce aquæ egrediebantur subtus limen domus Domini, & ecce ad Orientem ibant.* Facies enim domus Domini respiciebat ad Orientem, & ecce aquæ redundant, statimque aquæ antecedebāt ad latus templi. Postremum ad meridiem, ad meridianum altare, a dextro, id est, ab vndecimo latere.

Deinde dicit: *Traduxit me per aquas, & ait ad me: Aquæ istæ quæ egrediuntur Orientales, & descendunt ad plana deserti, vtique ad gentes, intrabunt mare, & exibunt, & sanabuntur. Atque omnis anima viuens, quæ respicit quocunque venit torrens, viuet, & erunt pisces multi satis;* id est, renati. Et adiecit Propheta: *Postquam fuerint aquæ illæ, stabunt super illas piscatores.* Hi sunt apostoli, atque doctores. *Plurimæ species erunt piscium*

sctum eius: hoc est, ad significandam veritatem gentium, ad vndam lauacri venientium.

Vnde iterum adiecit: *Sicut pisces maris magni, multitudines nimiæ, in ripis eius vtraque parte omne lignum pomiferum, & non deficiet folium ex eis, & non deficient fructus eius per singulos menses. Afferte primitiua, quæ de sanctuario egredientur, & erunt fructus eius in cibum, & folium eius ad medicinam.*

Micheas quoque propheta de baptismi sacramento sub figura transitus maris, ita reuelat, dicens: *Secundum diem transgressionis suæ de Ægypto, ostendam eis mirabilia:* Deinde hostes nostros sequentes, id est peccata nostra præterita, tanquam Ægyptios in mare proiectos, ita & in baptismo deleta, atque submersa & extincta, iuxta illud Prophetæ dictum: *Quoniam misericors conuertetur, & miserebitur nostri, demergetque delicta nostra, & proiiciet in profundum maris peccata nostra.* Quid enim clarius est hoc testimonio? quidve apertius? Omnis verus Israel exiit de Ægypto per fidem, dum renunciat seculo, ingrediturque mare rubrum, scilicet baptismum, Christi cruore signatum. Tunc etiam hostes se persequentes intereunt, quia delicta moriuntur, vbi animæ in regeneratione resurgunt.

Legimus etiam Aaron in præfiguratione baptismi, aquis ablutum, eiusque filii paterni sacerdotii participes, etiam aquæ purificatione sanctificantur. Iam tunc quidem purgatio illa, baptismi formam gerebat, cuius nunc lauacri sacramento abluitur omnis populus Ecclesiæ, in remissionem peccatorum.

Esaias autem propheta, inter alia ostendit; nequaquam posse delicta Iudæorum dimitti, nisi abluti fuerint à baptismo. Vnde ait: *Lauamini, mundi estote.* Pro omnibus quippe victimis, quas memorauerat idem Propheta: pro cunctis neomeniis, & sabbathis, atque aliis solennitatibus, solam baptismi purificationem præcepit; pro cunctis quoque inquinamentis peccatorum, solum lauacrum, quo tantum peccata abluuntur, solummodo quæsiuit.

Quòd chrismate omnia sanctificantur per Christum.

QVòd omnia sanctificantur chrismate, loquutus est Dominus ad Mosen: *Sume tibi aromata prima, & oleum de oliuetis, faciesque vnctionis oleum sanctum, vnguentum compositum, & vnges ex eo tabernaculum Testimonii, & arcam Testamenti, mensamque cum vasis suis, candelabrum & vtensilia eius, altaria thymiamatis & holocausti, & vniuersa quæ ad cultum eorum pertinent. Sanctificabisque eos, vt sacerdotio fungantur: & filiis Israel dices: Oleũ vnctionis sanctum erit mihi.* Ecce figura illius tabernaculi, ad typum Ecclesiæ, hodie ducitur: cuius omnium populorum diuersitas perungitur in testimonium sanctitatis. Quæ vniuersalis vnctio, per illam vniuersitatem operum figurabatur, vt sacri chrismatis vnctione delibuti, omnes sanctificarentur; & sanctificati, ad gloriam Dei præparentur.

Quòd credentes in Christo per signum sanctæ crucis saluarentur.

FIguram sanctæ crucis, in frontibus fidelium designandam, per Ezechielem prophetam legimus prænunciatam. *Vocauit (inquit) virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis, & dixit ei: Signa thau in frontes virorum gementium & dolentium, super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius.* Et post hæc adiecit; *Transite per ciuitatem, & percutite. Non parcat oculus vester, neque misereamini. Senem, adolescentem, & virginem, paruulum, & mulierem interficite, vsque ad internecionem. Omnem autem super quem videritis thau, ne occidatis.*

Quòd litera Hebraica thau, ostendit speciem & formam crucis.

INtelligere oportet (ô lector) nos hanc sententiam. Thau litera propriè ostendit speciem, & formam crucis, cuius signaculo prænotati sunt, quicunque ab exitio huius seculi liberantur. Eiusdem signi typum, præfigurabat in Ægypto signaculum sanguinis agni immaculati. Quo imaginariè postes, id est, frontes corporis nostri signantur: vt meritò dicamus: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* De hoc signo dicit Esaias ex persona Domini: *Ecce, venio vt congregem de omnibus gentibus & linguis, &*

venient & videbunt gloriam: & ponam in eis signum crucis. Et alibi scriptum est: *Erit (inquit) Dominus notus per lignum æternum, quod non auferetur.* Hoc lignũ esse intellige sanctæ crucis. Vnde ait Dauid in psalmis: *Dicite in nationibus, quoniam Dominus regnauit à ligno.*

Quòd panis & vini sacramentum futurum erat pro holocausto.

QVòd panis & calicis sacramentũ, Deo placitum esset, loco & virtute holocausti, Scripturarum testimoniis demonstrabim°. Huius sacrificii præfiguratio primò tempore in sacerdotio Melchisedech fuit inceptum & præsignatum.

Melchisedech autem sacerdos Dei excelsi, cùm benediceret Abrahæ, ob mysterium futuri holocausti, panem & vinum obtulit Domino in sacrificium. Hoc enim ille primum in typo filii Dei Iesu Christi expressit.

Dauid etiam ex persona Dei Patris sic dicit: *Ante luciferum genui te; Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Christus enim tempore suæ passionis cùm cœnaret cum apostolis, impleuit illud tale sacrificium secũdum Melchisedech. Hoc etiam apostolis in suam commemorationem fieri iussit. Has ergo victimas Iudaicas, quales Aaron obtulit, hodie offerunt credentes, sicut idem Melchisedech, rex Salem, immolauit; id est panem & vinum, quod est corporis & sanguinis Domini verissimum sacramẽtum. De quo idem Dominus ait: *Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.*

Salomon etiam de figura huius sacramenti sic ait: *Sapientia ædificauit sibi domum, & excidit sibi columnas 7. Immolauit victimas suas. Miscuit vinum suum. posuit mensam suam. Misit seruos suos, dicens: Si quis est paruulus, veniat ad me, & insipientibus loquitur: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum meum quod miscui vobis. Derelinquite insipientiam & viuetis, & ambulate per vias prudentiæ.* Dei autẽ sapientia Christi mensam constituit, in qua mactauit & obtulit hostiam sui corporis & sanguinis. In quo miscuit vinum sui sanguinis in calice diuini sacramenti. Mensa autem præparata est altare Domini. Misit etiam Christus seruos suos apostolos atque doctores, ad insipientes, id est ad omnes gentes, quæ verbum Dei ignorabant, & dixit eis: *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum meum, quod ego miscui vobis*: id est sancti corporis Christi poculum percipite: cuius quidem gratia gentes sumunt. Iudæi autẽ non meruerunt. Vnde Esaias: *Hæc dicit Dominus: Ecce serui mei bibent, & vos sitietis. Ecce serui mei lætabuntur præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis, & dimittetis nomen vestrum, & seruos meos*, id est Christianos *vocabitis nomine alio.* In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Domino amen. Interficitur enim Israel; succedit & gentium populus; tollitur vetus Testamentum, redditur nobis nouum, cùm datur nobis salutaris gratia, & poculum sanguinis Christi. Illis quoque fame ac siti arescentibus, mutatur ex nouo populo nomen aliud, scilicet Christianum, & omnia quæ sunt gesta, resonant gratiæ nouitatem.

De vocatione gentium ad fidem.

DAuid propheta dicit: *Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ & adorabũt in conspectu eius omnes patriæ gentium.* Esaias autem dixit: *Gentium populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis.* Et iterum Esaias: *Congregamini, & venite & accedite simul, & salui eritis omnes fines terræ, quia ego Deus, & non est alius, quia mihi curuabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua. In memetipso iuraui, dicit Dominus, egredietur de ore meo verbum, & non reuertetur ad me vacuum*, quoniam in fines terræ dilatabitur ecclesia Dei. Vnde Esaias prædixit: *Lauda sterilis quæ non paris. decanta laudes, quæ non pariebas: quoniam multi filii desertæ, magis quàm eius quæ habet virũ, dicit Dominus. Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende: & sanctum tuum gentes hæreditabunt, & ciuitates desertas inhabitabunt.* Et iterum: *Quæsierunt me, qui non interrogabant: Inuenerunt qui non quæsierunt me.* Et iterum dicit: *Ecce ego ad gentes quæ non inuocabant nomen meum expandi manus meas ad populum credulum. Quæsierunt me gentes quæ non interrogabantur*; quia scilicet ad eos propheta non venerat, neque illis Christum nunciauerat.

Cuius

Cuius ergo populi sunt istæ promissiones, nisi gentium quæ requirunt Deum? Et quis est populus de quo ait: *Expandi manus meas ad populum incredulum*, nisi perfida synagoga Iudæorum? Sequitur: *Ecce serui mei comedent, & vos esurietis*; quia scilicet nesciet panem verbi Dei. Vocato ex gentibus populo, Iudęa ieiunio arescit. Iterum idem dicit: *Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.* Et iterum: *Venio vt congregem ex omnibus gentibus, & populis, & linguis, & venient, & videbunt gloriam meã, & ponam in eis signum, & mittam ex eis, qui saluati fuerint, ad gentes in mari, & in Lybia, & in Aphrica, tenentes sagittam*, id est, velocem verbi prædicationem. Hieremias etiam dicit: *Congregabuntur omnes gentes in nomine Domini in Hierusalem, & non ambulabunt post prauitatem cordis sui.* Item Hieremias: *Iurauit Dominus in virtute & in iudicio, & benedicent eum omnes gentes, ipsumq́ laudabunt.* Hieremias iterum de vocatione gentium: *Dominus* (inquit) *fortitudo mea, ad te gentes venient ab extremis terræ. Et dicent: Verè mendacium possederunt patres nostri.* Rursus Hieremias ad populum Israel: *Audite vocem tubæ* Et dixerunt: *Non audiemus.* Oseas propheta dicit: *Miserebor eius, qui fuit sine misericordia: & dicam in populo meo; Populus meus es tu, & erit in loco vbi dictum est ei: Non plebs mea vos. Ibi etiam vocabuntur filii Dei viui.* Item dicitur in Sophonia: *Reddam populis labrum electum, vt vocent omnes in nomine Domini, & seruiant ei, & post hæc adorabit me de loco suo, & omnes insulæ gentium adorabunt me.* Micheas etiam ait: *Erit in nouissimis dierum mons domus Domini præparatus in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes populi, & properabunt omnes gentes & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius. Quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hierusalem, & iudicabit populos multos, & corripiet gentes fortes vsque in longinquum.* Item Zacharias de ecclesia gentium: *Lauda & lętare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, & scies, quia Dominus Deus exercituum misit me ad te, vsque quo veniant populi, & habitent in ciuitatibus multis, & vadant habitatores vnus ad alterum, dicentes: Eamus & deprecemur faciem Domini: & quæramus Dominum Deum exercituum; vsqueque veniant populi multi, & gentes robustæ, ad quærendum Dominum Deum exercituum in Hierusalem.*

Quòd omnibus hominibus mandatum est credere in Christum, ex authoritate sacræ Scripturæ.

PAtriarcha Iacob in benedictionibus patriarcharũ, dixit: *Non deficiet princeps de Iuda, & dux de fæmoribus eius, donec veniat qui mittendus est. Ipse erit expectatio gentium.* Dauid in persona Christi ait: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Et iterum Dauid dixit: *Constitues me in caput gentium, populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* Et Dauid ait: *Ante Solem permanet nomen eius, & ante Lunam sedes eius, & benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes seruient ei: & dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Ab ortu Solis vsque ad occasum, magnum est nomen eius in gentibus.*

Iesus à flumine Iordane vbi baptizatus est à Iohanne, dominandi sumpsit exordium, & inde peruenit per fidem in gentibus, vsque ad terminos terræ. Item Propheta: *Leuabit lignum in nationibus procul, & sibilabit ad eum populus de finibus terræ.* Vnde alibi scriptum est: *Ego Dominus vocaui te in iustitiam tuam, & apprehendi manum tuam, & seruaui te in fœdus populi, in lucem gentibus, vt aperires oculos eorum, & educeres de conclusione vinctos, de domo carceris sedentes in tenebris.* Vnde Dominus in alio loco dicit: *Educam cæcos in viam quam nesciunt: & in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam. Ponam tenebras coram eis in lucem.* Item de Christo: *Ecce seruus meus, suscipiam illum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum, iudicium proferre gentibus. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur foris vox eius. In veritate educet iudicium, non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium, & legem eius insulæ expectabunt.*

Intellige ô lector, Christus ex susceptione carnis humanæ, seruus est factus patris: ad Iudæos veniens, non est receptus. Ipse iudicium in gentibus protulit.

Quale iudicium? vt ex fide scilicet iudicarentur omnes. Eius vox non audietur foris, hoc est in hæresibus, & Iudæis extra ecclesiam Dei positis.

Item de ipso Christo in Esaia: *Ecce intelliget seruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde, & inter Angelos aspectus eius, & forma eius inter filios hominum.* Sicut ait Dauid: *Speciosus forma præ filiis hominum.* Per prophetam Aggæum Dominus de Christo in gentibus regnaturus, sic dicit: *Spiritus meus erit in medio vestrûm. Nolite timere, quia hoc dicit Dominus: Adhuc modicum & ego commouebo cælum & terram, mare & aridam, & vocabo omnes gentes: & veniet desideratus cunctis gentibus.* Hanc prophetiam nemo fidelis de Antichristo intelligat. Gentes enim eum non desiderant, neque desiderabunt, sed soli miseri & impii & increduli Iudæi, eum expectabunt.

Quòd regnum Christi manet in æternum.

DAniel dicit: *Videbam visionem noctis, & ecce in nubibus cæli, quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius oblatus est, & ipsi datus est principatus & honor & regnum, & omnes populi, tribus & lingua seruient ei. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.* Per hoc testimonium probatur Christum à Deo Patre ita accepisse dominationem & regnũ, vt potestas eius sit æterna. Daniel affirmat hoc, dicens: *In diebus illis, suscitabit Dominus cæli regem, qui in æternum non commouebitur, & regnum eius populo alteri non dabitur, & percutiet & conteret vniuersa regna, & ipsius solium stabit in æternum.* Esaias ait: *Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.* Dauid etiam addidit dicens: *Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur Luna,* id est, vsq; ad consummationem seculi.

Vterque populus, Iudæus & gentilis, vocatur in regnum Christi.

ESaias dicit: *In die illa nutriet homo vaccam boum, & duas oues, & præ vbertate lactis comedet butyrum.* Vacca boum, est plebs ex semine patriarcharum: oues duæ sunt ecclesiæ venientes de gentibus: & idcirco duæ oues & vna vacca, sunt ecclesia ex gentibus: homo autem nutrit eam, ipse Christus, est qui dicit per Hieremiam: *Conuertimini ad me filii reuertentes, dicit Dominus: quia ego iterum assumam vos de ciuitate, & de cognatione, & dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia atque doctrina.* Ciuitatem hanc intelligamus Iudæam siue Hierusalem. Cognationem verò, gentes. Pastores autem, apostolos vel ecclesiæ doctores, Christi gratiam prædicantes. Sicut Hieremias Iudæos Christo seruire proclamat, dicens: *Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, conteram iugum meum de collo tuo, & vincula illius dirumpam, & seruient Domino Deo suo, & Dauid regi suo, quem suscitauit eis.* Item Ezechiel, Christum sub persona Dauid super vtranque gentem regnaturum prædicat. *Rex (inquit) vnus erit, omnibus imperans, & non erunt vltra duæ gentes, nec diuidentur amplius duo regna, nec polluentur amplius in viis suis, & saluos eos faciam de vniuersis sedibus suis, in quibus peccauerunt, & mundabo eos: & erunt mihi populus, & eis ero Deus.*

Daniel autem propheta potestatem Christi, non solùm super gentes, sed & super Iudæos à Deo patre datam describit, dicens: *Data est ei potestas & honor, tribus & lingua seruient ei.* Quæ linguæ sunt istæ, nisi gentium nationes? Micheas etiam propheta originem Christi declarat dicens, cùm eum super Israel dominaturum cognouit: *Et tu Bethlehem domus Ephrata, non es minima in millibus Iuda. Ex te mihi prodibit dominator Israel. Stabit & pascet gregem in virtute nominis Dei sui, & magnificabitur vsque ad terminos orbis terræ, & erit iste, pax.* Amos quoque propheta dicit: *Præparam occursum Domini Dei tui Israel, quia ecce ego consummans tonitruum, & creans spiritum, & nuntians hominibus Christum suum.* Zacharias autem dixit: *Ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator, & ascendet super pullum asinæ & potestas eius à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ.* Quæ prophetia, quomodo in Christo completa fuisset, Euangelia ipsa testantur.

Quòd Iudæi in Christum non erant credituri.

Moses

MOses legislator prænunciat Iudæorum incredulitatem. *Erit* (inquit) *Israel vita tua pendens ante oculos tuos, & timebis die ac nocte, & non credet vitæ tuæ.* Vnde & Esaias: *Domine, quis credet auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Et vidimus eum, & non erat aspectus.* His verbis demonstrat, quòd Iudæi Christum videntes non receperunt. Quem quia neq; credere, neque cognoscere potuerunt, subiungit de excidio eorum dicens Hieremias sic: *Ascendite muros eius, & dissipate: auferte propagines eius, quia non sunt Domini. Præuaricatione præuaricata est in me domus Iuda, ait Dominus. Negauerunt me, & dixerunt: Non est ipse: expectantes alium, qui est Antichristus.* Vnde Iesus Christus dicit: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me. Alius veniet in nomine suo, & recipietis eum.* Item Hieremias: *Sermo Domini factus est in opprobrium, & non receperunt adhuc.* Dauid autem dum gentes crederent, dixit: *Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* De Iudæis autem dicit: *Filii alieni mentiti sunt mihi. Filii alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis.*

Qui sunt alieni? Certè Iudæi. Pro eo quòd ipsi in perfidia permanẽtes, ab æternæ vitæ præmiis abdicati sunt. Quæ præmia nobis à Christo promittuntur. Ad hęc etiam Esaias ait: *Audite audientes, & intelligite. Videte visionem, & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, & aures aggraua, & oculos claude: Ne fortè videant oculis suis, & auribus suis audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem illos.* Item alibi dicit: *Tota die extendi manus meas ad populum non credentem mihi: qui ambulant vias non bonas.* Hieremias ait: *Oculi sunt illis, & non vident: aures sunt eis, & non audient.* Et iterum: *Populo huic factum est cor inobediens & incredulum. Verbum enim meum protecerunt, & sapientia nulla est in eis.*

Quòd Christus à Iudæis erat recessurus propter eorum duritiam & incredulitatem.

HIeremias ex persona Iudæorum dicit: *Tibi peccauimus, expectatio Israel, Saluator noster. Quare sicut extraneus factus es in terra? & quasi viator declinãs in nobis?* Ex his verbis accipitur, quia Christus recessurus erat à Iudæa. Item alibi: *Quare sicut colonus futurus es in terra cito recessurus?* scilicet à Iudæa. Alibi etiam ex persona Christi dicit idem Hieremias: *Quis dabit mihi in solitudine diuersorium viatorum, & relinquam populum meum, & recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, cœtus præuaricatorum, & extendunt linguam suam quasi arcum mendacii & non veritatis.* Diuersorium illud intellige, ecclesiam gentium, ad quam diuertit Christus in solitudine, à Iudæa recedens.

Quòd Iudæi propter peccatum suum dispersi sunt per orbem.

ESaias dispersionem Iudæorum sic prænuntiat: *Ipse redemit eos, & eleuauit cunctis diebus seculi. Ipsi autem ad iracundiam eum prouocauerunt, & resperuerunt Spiritum sanctum eius, & conuersus est eis in inimicum, & ipse debellauit eos.* Osea propheta sic dicit: *Væ eis, quia recesserunt à me: vastabuntur, quia præuaricati sunt in me. Ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia: & recesserunt à me, & ego erudiui eos: & confortaui brachia eorum, & ipsi in me cogitationes mendacii cogitauerunt: reuersi sunt vt essent absque veritate, facti sunt quasi arcus dolosus: abiecit eos Deus meus, quia non audierunt eum in nationibus.* Esaias etiam dicit: *Propter scelus populi mei, percussus sum. Dabo impios pro sepultura eius.* Per Hieremiam Christus in sua passione sic dicit: *Facta est mihi hæreditas mea, quasi Leo in sylua: dedit namque contra me vocem suam, & ideo odi eam. Et dixit: Congregamini omnes bestiæ: venite, & properate ad deuorandum.* Venerunt enim bestiæ agri: id est, feroces principes gentium: & populi Iudæorum traditi sunt illis ad deuorandum. Vnde subiunxit in persona Christi: *Propter me exterminata est extermino omnis terra eorum;* scilicet Iudæorum. Esaias prænunciauit exterminium & dispersionem Iudæorum dicens: *Effudit Deus super populum suum indignationem furoris sui, & forte bellum, & combussit eum in circuitu, & non cognouit: & succidit eum, & non intellexit.*

Quòd Hierusalem propter Christum dispersa est.

PEr Hieremiam sic prænunciat, dicens Dominus: *Abscondite muros eius, & dissipate. Auferte propagines eius, quia non sunt Domini.* Esaias etiam ait: *Et prouincia Iuda concidit, quia linguæ eorum contra Dominum;* scilicet quando clamauerunt: Cru-

cifige, crucifige. & quando dixerunt: Non habemus regem, nisi Cæsarem.

Dauid propbeta etiam prædixit destructiones & calamitates Hierusalem propter Christum sic: *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem & in scandalum. Effunde super illos iram tuam, & indignatio tua comprehendat eos: fiat habitatio eorum deserta*; & in tabernaculis Iudæorum non sit qui habitet, tanquã ciuis in Hierusalem, vbi clamauerunt ipsi: Crucifige, crucifige. Item Daniel, post occisionem eorum, prædixit destructionem Hierusalem: *Murot Vrbis & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo*; id est, Romanus exercitus cum Vespasiano & Tito.

Quòd Iudæis à Deo repudiatis gentes vocandæ erant.

ESaias propheta sic dicit: *Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus*. Ecce foras eiicitur Israel, non habens oculos & aures & terrenas promissiones, & collegerunt se in vnum diuersitates gẽtium. Vbi scilicet illi cæcati & eiecti sunt, isti introierunt: & ad istos pertinet hæreditas, quæ illis fuerat repromissa.

Adiungit etiam Propheta: Quòd gentes in locum & sedem Iudæorum successuræ erant, dicens: *In diebus illis cantabunt canticum in terra Iuda, Vrbs fortitudinis nostræ Sion, Saluator ponet in ea muros & antemurale, aperiet portas, & ingredientur gentes, custodientes veritatem. Venient, & seruabunt pacem, & in Deo sperabunt, quia incuruabit, & vsque ad terram destruet eam: vsque ad puluerem conculcabit eam pes pauperis, & gressus egenorum.*

His verbis intellige, humilitatem gentium successisse in sedem & locum, vnde superbia Iudæorum ceciderat. Vnde idem Esaias ad Iudæos exprobrandos dicit: *Dimittetur nomen & hæreditas vestra electis meis*; scilicet gentibus. Ipsi autem vos interficient, & seruos suos vocabunt vos alio nomine. Ille populus meus benedicetur super terram, benedicetur à Deo, amen. Et qui iurabit in terra, iurabit in Deo, amen. In terra, id est in carne Christi iurat: in qua quicunque iurat, in Deo iurat.

Quòd Iudæi omnes, in fine mundi sunt credituri in Christo.

OSea propheta dicit: *In diebus multis sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine altari, sine sacrificio.* Deinde subiungit: *Et postea reuertentur filii Israel, & inquirent Dominum Deum suum, & regem suum, & credent in Domino, in nouissimis diebus.* Malachias etiam ante finem mundi, Eliam dicit sic esse mittendum ad conuersionem Iudæorum: *Ecce ego mittam vobis prophetam Eliam antequam veniat dies Domini, magnus & admirabilis, & conuertet corda patrum ad filios, & corda filiorum ad patres eorum.* Esaias dicit: *Tunc conuersi videbunt*; videlicet credent in Christo, atque intelligentes sanabuntur, & cognoscent omnia. Secundum hoc etiam dicit Hieremias: *In nouissimis dierum agnoscetis eam.* Sophonias etiam propbeta ait: *Dabo vos in nomen & in laudem omnibus populis terræ, & conuertam captiuitatem vestram coram oculis vestris: dicit Dominus.* Ezechiel etiam dicit: *In nouissimis diebus inuitabo vos, & in nouissimo annorum veniam. Tollam vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & reducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra, & faciam vt in præceptis meis ambuletis: & iudicia mea custodietis, & habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum, & saluabo vos de vniuersis inquinamentis vestris.*

Quòd gentes prius, & Iudæi postea erant credituri.

VIdens Dauid quòd gentes præuenirent Iudæos in fide, sic dicit: *Æthiopia præueniet manus eius Deo*: id est, prius, quam Iudæa, credet in Christum gentilitas, peccatis denigrata. Vnde Esaias ait: *Cùm plenitudo gentium prius introierit, tunc omnis populus saluus fiet.* Et in Deuteronomio scriptum est: *Eritis in caput, incredulus autem populus in caudam*: quia in nouissimis conuersi erunt Iudæi, mortuo prius Antichristo.

Explicit tractatus super omnes prophetias, quæ de Christo sunt.

Iam incipiunt omnia nomina Prophetarum & patrum veteris Testamenti, & de origine & patria eorũ, & de prædicatione & morte & sepultura eorum, & primùm de Dauid.

DAuid rex & propheta, de genere Iuda, filius Iesse, natus in Bethlehem, à Domino vocatus in regnum, in triumphis gloriosus, promptus ad pœnitentiam pro peccatis, velox ad veniam. Qui leonem & vrsum sine gladio interfecit. Cithara sua immundum spiritum depulit. Gigantes expugnauit. annis quadraginta regnauit. Vixit autem sexaginta. Sepultus est in vrbe sua Bethlehem, quæ alio vocabulo dicitur Ephrata.

De Salomonis vita & morte & sepultura eius.

SAlomon vir gloriosissimus, omni sapientia plenus, thesauris & militia ornatus, Deo dilectus, rex in Hierusalem super duodecim tribus Israel, quadraginta annis regnauit. Sepultus est autem ad patres suos in Rama, id est, in Bethlehem.

De Elia propheta, origo, vita & finis eius.

ELias Thesbites sacerdos, magnus propheta, habitator solitudinis, fide plenus, in sancta meditatione assiduus, tyrannos interfecit, virtutum signis effulsit. Triennio clausit à pluuia cœlum, & orante eo, rediit pluuia. Mulieris filium mortuum suscitauit. Eius virtute farina hydriæ non defecit. Vas olei perpetuo fonte manauit. Eius verbo, ignis de cœlo super sacrificium descendit. Eius verbo, duo principes quinquagenarii, cum suis militibus combusti sunt. Ipse Iordanem transiens cum melote sua fluuium interrupit, & siccis pedibus transiuit. Ipse in cœlum igneo curru raptus, ascendit.

Item de Elia propheta, quomodo venturus est.

ELias iterum venturus est, secundum Malachiam prophetam, in fine mundi, præcessurus Christum, cũ magnis prodigiis, virtutibusque signorum. Ita vt bellum gerat cum eo vel cum illo socio suo Enoch, qui cum eo venturus est: & occidet Antichristus eos. Cadauera quoq; eorum in plateis insepulta iacebunt.

Deinde suscitata eorum corpora erunt à Domino, & regnum Antichristi plaga magna percutietur. Post hæc veniet Dominus, & interficiet Antichristum gladio oris sui, & eos qui adorauerunt eum: & regnabit Dominus cum omnibus Sanctis suis in gloria sempiterna, amen. Elias de tribu Aaron, cùm in vtero matris suæ esset in Galaad, Sobi pater eius somnium vidit, quod nascente Elia, viri candidis vtentes vestimentis inuoluebant eum candidis, & ei pro cibis ignem ad nutrimentum subministrabant. Prophetæ autem Hierusalem hoc somnium interpretantes, dixerunt patri eius: Ne timeas: erit enim natio eius lumen verbumq; scientiæ. ipse enim iudicabit Israel in gladio & igne.

De Elisæi prophetæ origine & vita & sepultura eius.

HElisæus propheta, interpretatur Dei mei salus. Helisæus, Eliæ discipulus, ex oppido Amælmahad, ex tribu Ruben natus est: cuius ortu, aurea vitula in Galgalis mugitum dedit. eademque vox personuit in Hierusalem. Tunc quidam propheta præsagium dixit: Hodie in Hierusalem natus est homo propheta, qui eorum destruet idololatriam. Helisæus, Eliæ spiritu gemino impletus, pluribus & maximis virtutum signis emicuit.

Helisæus Iordanem in transitu suo refrænatis vndis, diuisum flumen retrò conuertit. Helisæus aquas Ierícho, steriles ad fœcunditatem perduxit. Helisæus insultantes sibi pueros tradidit bestiis, quarum subitò sunt dentibus deuorati. Helisæus aquas sanguineas in mortem hostium Iudæorum discurrere fecit. Helisæus fœminam sterilem verbo fœcundat: cuius postea filium mortuum suscitauit. Amaritudinem ciborum temperat. Ex decem panibus hordeaceis centum viros saturauit, & fragmenta collegit. Naaman leprosum sanauit. Securim ferream de fundo Iordanis supernatare fecit. Hostem Syriæ cæcitate percussit. Incredulo principi mortem in Samaria prædixit. Hostium innumerabilem multitudinem dispersit. Mirabilem famem vnius diei spatio repulit. Cadauer hominis suscitauit.

Helisæi sepulchrum in vrbe Sebasta, vsque hodie venerabile apparet. Helisæus duplicem spiritum habuit Eliæ, & dupliciter miracula fecit. Elias viuẽs, Helisæus verò iam mortuus, mortuum suscitauit. Elias

famem & siccitatem intulit populo: Helisæus autem vnius diei spatio, populum à fame incredibili liberauit.

De Esaiæ prophetæ origine & vita, & sepultura eius.

ESaias filius Amos, qui interpretatur salus Domini. Amos propheta non est iste quem patrem dicimus Esaiæ: sed est alius vir, eodem nomine nuncupatus. Amos enim propheta natus est de genere pastorum, de oppido Hiecluæ.

Pater verò Esaiæ, nomine Amos vir nobilis fuit in Hierusalem. Iste vir fuit magnæ sanctitatis. Esaias semper nudo corpore & nudis pedibus iussu Domini conuersabatur, in conuentu populi. Esaiæ oraculo, rex Ezechias spatium 15 annorum à Domino obtinuit ad vitam, cùm iam esset moriturus.

Manasses corpus Esaiæ, serra lignea per mediam lineam corporis secari præcepit. Narrant Iudæi causam quare occisus est Esaias; Primò, quia appellauit eos populum Sodomorum & principes Gomorrhæ; Altera causa fuit, quia cùm dixisset Dominus ad Mosen: *Non poteris videre faciem meam.* Esaias dicere ausus est; *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum.* Sepulchrum Esaiæ est sub quercu Ioel, secus decursus aquarum.

De Hieremiæ prophetæ origine & vita, & sepultura eius.

HIeremias ex tribu sacerdotali, natus in vico qui dicitur Anatat, qui est tribus miliaribus ab Hierusalem. Hieremias, sacerdos in Iudæa positus, Propheta in gentibus consecratus, antè quàm plasmaretur, in terra est agnitus, & vt virgo permaneret, admonitus.

Hieremias puer cœpit prædicare, arguens populum in delictis, & hortans ad pœnitentiam. Ipse autem à perfidę plebis crudelitate frequenter afficitur, ligatur, & in carcerem mittitur. Proiicitur in lacum. Catenis cingitur. Ad vltimum autem in Ægypto apud Taphias à populo lapidatur: sepultus est in loco, vbi Pharao rex Ægypti habitabat. Quia verò Ægyptii eius precibus à serpentibus fuerant liberati, sepulchrum eius apud eos in magna veneratione tenetur.

De Ezechielis prophetæ origine & vita, & sepultura eius.

EZechiel interpretatur fortitudo Dei, filius fuit Buzi, qui interpretatur despectus. Ezechiel sacerdos, filius Buzi, genitus in terra Susa, in typo Christi, filiꝰ hominis nuncupatur.

Ezechiel captiuus cum rege suo Ioachim in Babyloniam ductus ad concaptiuos suos, in Babylonia prophetauit, corripiens eorum offensiones, & zelo Dei motus, cuncta eorum crimina & turpitudines arguens. Quem populus Israel dolo interfecit, pro eo quòd seueritate vel authoritate pontificali, ab eo corriperentur ob sacrilegii impietatem. Sepultus est à populo, in agro Maurim, in sepulchro Sem, filii Noe, & filii Sem, nomine Arphaxad. Tūc erat quinta ætas mundi.

De Danielis prophetæ origine & vita, & sepultura eius.

DAniel propheta interpretatur iudicium Dei, aut vir desideriorum, vel amabilis. Daniel de tribu Iuda, genere nobilis, de prosapia regū & sacerdotum. Ipse puer, cum rege Ioachim, cum tribus pueris in Babylonem trāslatus est, & princeps omnium Chaldæorum effectus est. Vir gloriosus & aspectu decorus, mente humilis, corpore castus, perfectus in fide, cognitor secretorum, præscius futurorum.

De Abdiæ prophetæ origine & vita, & sepultura eius.

ABdias propheta Solonitis, de ciuitate Eliæ, Solomon regi prædixit, quòd per mulierem à mandatis Domini declinaret. Sepultus est Abdias iuxta quercum in Silo.

Aggæi prophetæ origo & vita, & sepultura eius.

AGgæus propheta, natus est in Samaria. Iste est ille qui ad Hieroboam vitulos immolantem, missus, à Domino venit, eumque arguit immolantem. Alius autem propheta iussus ei in prædicatione tunc assistere, nō astitit illi. Quem ad propria reuertētem Leo strangulauit, quia socium fefellerat. Aggæus autem obiit, & sepultus est in Bethlehem.

De Tobiæ prophetæ origine & vita, & sepultura eius.

TObias propheta interpretatur bona Dei, filiꝰ Ananię, de tribu Nephtalim in

in

in ciuitatē Chial, in regione Galilææ. Iste captus à Salmanassar, exulauit in Niniue, qui per omnia iustus omnia sua captiuis & pauperibus erogauit, mortuos assiduè sepeliuit. casu à stercore hirundinis cæcatus est, & tādem à Domino visum recepit post decem annos; & diuitias adeptus est à Domino. Sepultus est in Niniue ciuitate.

De tribus pueris Anania, Azaria, Misael, & de vita & morte eorum.

TRes pueri, stirpe regia clari, memoria gloriosi, scientia eruditi, fide pares, extinxerunt camini ardentis flammas & incendia. In medio ignis Deo hymnum cantauerūt. Sepulti sunt simul sub vno specu, in Babylonia. Ipsi pueri in Hebræo vocati fuerant, Ananias, Azarias, Misael. Sed Nabuchodonosor postea eos nominauit, Sidrac, Misac, & Abdenago, quod est interpretatum laudabilis, gloriosus, & victor regnorum.

De Esdra propheta, & vita & sepultura eius.

ESdras sacerdos Dei & propheta, interpretatur ædificatio Hierusalem: quidam dixerunt eum Malachiam, id est, Angelum Dei. Iste sacræ scripturæ restaurauit historias, alter lator legis post Mosen. Ipse nanq; post captiuitatem, legem à gentibus Chaldæorum cōbustam renouauit: Hebraicarum literarum elemēta inuenit, & scribere suos à dextra in sinistrā docuit, quia prius antè & retrò sicut oratores scribebant. Ipse reduxit Israel, & reædificari fecit Hierusalem. Ibiq; sepultus est ipse.

De Zorobabel, & Nehemiæ prophetæ origine, & vita & sepultura eius.

ZOrobabel & Nehemias de tribu Iuda, & prophetæ & sacerdotes Dei, sub Dario rege Persarum filio Hystaspis, templum Domini reædificant, muros Hierusalem extruunt, atque Israel ad pristinum statum reducunt; cultum quoque religionis, iusq; sacerdotum restituunt: Ipsi etiam in Hierusalem sepulti, requiescunt.

De reginæ Hester origine & vita & sepultura eius.

HEster regina, quæ interpretatur liberatrix populi sui Israel, filia fratris Mardochæi, captiua de Hierusalem in vrbem Susin translata est: & ob suam formositatem cōnubiis regis Persarum, nomine Assueri, copulata est. Ipsa se morti obtulit, vt populum à morte liberaret: & Aman ducem, populum Domini perdere volētem, ex præcepto regis crucifixit: & populum à morte & à seruitute eripuit. Sepulta est in Susi, vrbe Medorū, in qua & ipsa regnauit.

De vidua Iudith origine & vita, & sepultura eius.

IVdith, interpretatur laudans. Interpretatur etiam vidua. Iudith vidua, filia Merari, de tribu Simeon, magnanimis, in gloria virorum virtute prǣstantior. Ipsa pro salute populi, morti se obtulit, nec furorē regum trepidauit. Nam principem Holofernem dormientem necauit, saluoq; pudore, suis ciuibus triumphum & caput ipsius principis reportauit. Vixit annis 105. Sepulta est in spelunca viri sui Manasse, in ciuitate Napulia, quæ est in tribu Iuda, inter Dothin & Balim.

De Zachariæ filii Barachiæ origine & vita & sepultura eorum.

ZAcharias filius Barachiæ, interpretatur memoria Domini. Iste fuit propheta atq; sacerdos, filius Ioiadæ sacerdotis, qui cognominatus est Barachias, quem populus, ex imperio regis Iudæ Ioas congregatus, lapidauit inter templum & altare. Quem sublatum sacerdotes sepelierūt in Hierusalem.

De Machabæorum origine & vita, & sepultura eorum.

MAchabæus interpretatur nobilis vel triumphans. Ipsi Machabæi filii Mathathiæ fuerunt quinque, Ioannes, Simon, Iudas Machabæus, Eleazar, & Ionathas. Machabæi isti, quot triumphos gesserint aduersus gentem Persarum, & de circumfinitimis nationibus, & quomodo pro legis obseruantia sint occisi, manifesta narrat historia.

Verba authoris.

EXplicit interpretatio nominū omnium prophetarum siue patrum veteris Testamenti, secundum Isidorum etymologiarum, authore magistro Gotfrido Viterbiense. Incipiunt autem nomina omnium patrum noui Testamenti. Et de vita & origine, & prædicatione eorum omnium patrum, tam noui quàm veteris Testamenti.

PARTIS DECIMÆTERTIÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

Pars XIV.

NOVVM TESTAMENTVM.

De Zacharia & Elizabetha origine & vita & sepultura eorum.

Acharias & Elisabeth, interpretantur iusti, testante Luca Euangelista, qui dicit: *In diebus Herodis regis Iudaæ, sacerdos nomine Zacharias & uxor eius Elisabeth de filiis Aaron: & erant* (inquit) *ambo iusti ante Deum.* Isti in iuuentute steriles, in senectute verò fœcundi, ambo requiescunt in Hierusalem.

De Ioannis Baptistæ origine & vita: & mors eius.

IOannes Baptista, filius Zachariæ ex tribu Leui ortus in Hierusalem, Angelo nunciante conceptus: Christi prænuncius, præco iudicis, propheta altissimi, vox verbi, amicus sponsi, testis Domini, lucerna luminis, terminus prophetarum, baptismatis initium. Qui prænunciatus vocem patris abstulit. Nondum natus Christum prophetauit. Salutauit Dominum in vtero. In columba cognouit, Iesum in deserto digito monstrauit. Cuius vestimentum lanugo camelorum fuit, habitatio eremus. Victus eius mel, & locusta. Qui dum Herodi prohiberet fraternum violare coniugium, in carcere mancipatur: caput eius Herodias filia regis, pro ludi sui præmio à patre poposcit, & ebrius pater assensit, & illa illud matri suæ præsentauit. Sepultus est in Sebasta oppido Palæstinæ, quæ olim Samariæ vocabatur: quam Herodes filius Antipatris ad honorem Augusti Cæsaris, Augustam Græco sermone vocauit.

De Maria virginis origine & vita: & finis eius.

MAria quæ interpretatur stella maris, vel domina, vel illuminatrix, vel clara, significat ecclesiam, stirps Dauid, virga Iesse, hortus conclusus, fons signatus, mater Domini, templum Dei, hospitium Spiritus sancti. Virgo sancta, virgo perfecta, virgo ante partum, & in partu, & post partum. Salutationem ab Angelo accepit: quæ conceptionis mysterium non agnoscit, partus qualitatem inquirit, & contra legem naturæ fideliter credidit. Quam Dominus virginē, virgini discipulo commendauit, vt ipsum mater haberet vitę comitem: quem filium nouerat integritatis, vt eam custodiret. Quidam eam corporalem necem passam asserunt ab hac vita migrasse, pro eo quod iustus Simeon dixerit ei; *Et tuam ipsius animam gladius pertransibit.* Dubium tamen est, si hoc gladio materiali dixerit, an pro verbo Dei valido, & acutiore omni gladio. Specialiter autem nulla docet historia, beatam Mariam gladio fuisse peremptam, quia nec obitum eius vspiam legimus; quum tamen eius reperiatur sepulchrum.

De Simonis Petri origine & vita & finis eius.

SImon, obediens interpretatur, eo quòd obediens fuit Domino, dicenti: *Venite post me, faciam vos piscatores hominum.* Petrus interpretatur, agnoscens: eo quòd agnouit, dicens: *Tu es Christus filius Dei viui.* Petrus ortus in vico Bethsaida, prouincia verò Galilæa, quæ est iuxta stagnum Genezareth, qui prius vocatus est Bariona. Petrus firmamentum petræ in Ecclesia est; Cephas, caput Ecclesiæ est. Petrus Apostolorum princeps est: primus confessor Dei & discipulus est. Pastor humani generis. Clauiger æthereus, Christi amator, Christi & negator. Confitendo laudatur, præsumendo elatus, negando lapsus, lachrymando purificatus. Confessione probatus, passione coronatus. hic in Ponto & Cappadocia, Galatia, Bithynia, Asia, atque Italia, Euangelium prædicauit, & talium virtutum signis effulsit. Mare pedibus gradiendo calcauit: præteriens, mortuos vmbra sua resuscitauit. Claudis gressum restituit: paralyticis membra reparauit. Viduam defunctam, Dorcam, id est Tabitham, mortuam suscitauit. Ananiam & Sapphiram terræ deglutiēti tradidit. Simonem Magum cœlum ascendentem ad terram collisit. Antiochiæ 8, & Romæ 25 annis tenuit pontificatum, anno 36 post passionem Christi, a Nerone crucifixus est,

eſt,poſito capite deorſum.Sepultꝰ eſt Romæ in Vaticano,ſecus viam triumphalem, tertio lapide ab Vrbe,ad Orientalem plagam,tertio calendas Iulias.

De Pauli apoſtoli origine & vita, & finis eius.

PAulus interpretatur mirabilis. Paulus, qui prior Saulus, angelus gentium, aduocatus Iudæorum;à Chriſto de cœlo vocatus,in terra proſtratus,oculatus,erat cæcus & cecidit. Cæcatus vidit, atque ſurrexit. Perſecutor Eccleſiæ,vas electionis factus eſt. Ex lupo ouis. Vocatione inter Apoſtolos nouiſſimus,prędicatione primus & ſummus.Gamalielis,in lege diſcipulus. Euangelii præco. Cuius patria in Iudæa fuit: genus eius de tribu Beniamin. In ſecundo anno poſt aſcenſionem Domini baptizatus, dignitatē metuit apoſtolatus: & inter cæteros verbi Dei gloriam latius omnibus ſeminauit, & Euangelicam doctrinam ſua prædicatione compleuit: incipiens enim à Hieroſolymis vſque ad Illyricum, & per Italiam,Hiſpaniam vſque proceſſit,& nomen Chriſti multis adaperuit gentibus, quibus non fuerat declaratum.

Pauli miracula iſta ſunt:Raptus tertium cœlum cōſcendit. Spiritum Pythonis obmuteſcere fecit. Adoleſcentem mortuum ſuſcitauit. Magū cęcitate percuſſit. Claudo proprium donauit inceſſum. Viperæ in ſeipſo morſum nō timuit, ſed viperā in igne combuſſit: patrem Publii à febrib.oratione ſanauit: pro Chriſti nomine paſſus eſt, famem, ſitim, frigus,& nuditatem, die & nocte, in profundo maris fuit:Rabiē pertulit ferarum:multa verbera: carceris ſæpe tormenta,catenas,vincula:ligatus,à Iudæis traditus:à gentibus lapidatur ad mortem.In ſporta dimittitur per murum. Virgis cęditur.In carcere vinctus,facto terræ motu,reſoluitur. Tandem à Nerone gladio decollatur.Eodem die quoque Petrus eſt crucifixus,tertio calendas Iulii. Sepultus eſt Romæ via Hoſtienſi, anno 36, poſt paſſionem Domini; tertio ab Vrbe miliario,contra Orientalem plagam.

De Andreæ origine & vita, & finis eius.

ANdreas Græcum nomen eſt, interpretatur decorus, primus vel ſecundus inter diſcipulos. Iſte in ſorte prædicationis, Scythiam atque Achaiam accepit. In qua etiā poſt multa miracula, e cruce ſuſpēſus obiit, vndecimo calen. Decembris.

De Iacobi apoſtoli fratris Domini origine & vita, & finis eius.

IAcobus interpretatur ſupplantator, filius Zebedæi, frater Ioannis, quartus in ordine. Duodecim tribubus quæ ſunt in diſperſione gentium, ſcripſit. Atq; Hiſpaniæ, & Occidentalibus gentibus Euangelium prædicauit. Et in occaſu mundi lucem prædicationis infudit. Ipſe ab Herode tetrarcha gladio cæſus, occubuit, octauo calendas Auguſti. Sepultus in arce Marmarica.

De Ioannis apoſtoli & euangeliſtæ origine & vita, & finis eius.

IOannes, interpretatur gratia Dei. Ioannes figuratur aquila,quia præ cæteris altius volando, in Euangelii prædicatione cōſcendit. Ipſe eſt filius Zebedæi,frater Iacobi. Virgo à Deo electus,& præ aliis dilectus: qui de pectore Chriſti,vbi recubuit, Euāgelii fontem potauit, & quaſi vnus de paradiſi fluminibus, verbi Dei gratiam in orbe diffudit: cui mater Chriſti,quaſi alteri filio commiſſa fuit.

Hic in inſula Patmos relegatus, ſcripſit Apocalypſin. Occiſo autem imperatore Domitiano,ſolutus eſt,& iuit in Epheſum, ibiq; Euangelium nouiſſimus edidit. Cuius miracula hæc ſunt:

Virgas ſylueſtres in aurum mutauit. Lapides de littore collectos,in gemmas conuertit.Item alias gēmas confractas & contritas, in propriam formam reſtituit. Et matronam viduam, ad preces populi ſuſcitauit.Iuuenem mortuum,reddidit rediuiuum. Venenum abſque periculo bibit, & iuuenē eodem veneno mortuum ſuſcitauit. Anno ſexageſimo ſeptimo poſt paſſionem Domini,tumulum (fratribus vale dicto) intrauit, & tanquam in lecto facta oratione quieuit. Vnde quidam eum non mortuum aſſerūt, ſed in ſepulchro viuum requieſcere & dormire affirmant: pro eo quòd terra ipſius tumuli ſcaturiens, & ſe commouens,ſemper ad ſuperna conſcendat, & in ſuperficies ſepulturæ ſe moueat, & puluis quaſi flatum intus quieſcentis, ſemper ebullit. Vixit annis octuaginta nouem. Requieuit autem apud Epheſum, ſexto calendas Ianuarii.

De origine Philippi, apostoli Christi, & vita & finis eius.

PHilippus interpretatur os lampadis. ortus à Bethsaida ciuitate, vnde & Petrus fuit. Gallis iuxta mare Oceanum prędicauit Christum. Ipse Hierapoli vrbe Phrygię crucifixus & lapidatus, obiit: ibiq; cum filiabus suis sepultus est. Obiit tertio calendas Maii.

De origine Thomæ, apostoli Christi, & vita & finis eius.

THomas interpretatur abyssus, Didymus, id est, dubius. Thomas Euangelium Christi prædicauit Parthis, Medis, & Persis, Hircanis, Bactrianis, & Indis, tenes Orientalem plagam. Lanceis transfixus. Mortuus est in Calamia ciuitate Indię, vbi cum honore est sepultus, duodecimo calendas Ianuarii.

De origine Bartholomæi, apostoli Christi, & vita & finis eius.

BArtholomæus interpretatur aquæ suspendentis. Bartholomæus nomen habet ex lingua Syria, scilicet Lycaonia. In sorte prædicationis apud Iudæos, euangelium Matthæi in linguam eorum conuertit. In vltimo, in Albana vrbe maioris Indiæ, viuus excoriatus est à barbaris, & iussu regis Astyagis decollatus: sicque terræ conditus est. Eius autem passio est nono calendas Septembris.

De origine Matthæi, apostoli & euangelistæ Christi, & vita & finis eius.

MAtthæus apostolus & euangelista, cognominatus Leui, primùm in Iudæa euangelizat, postea in Macedonia prædicat: & passus in Perside, requieuit in montibus pastorum, vndecimo calendas Octobris.

De origine Iacobi Alphæi, Apostoli Christi, & vita & finis eius.

IAcobus Alphæus interpretatur iustus vel excelsus. Ipse Hierosolymorum episcopus primus, cognomine iustus, sororis matris Domini filius: vnde dicitur, frater Domini. Qui etiam tantæ virtutis fuit, vt populi fimbriam vestimenti sui certatim tangerent. Ipse à Iudæis præcipitatus, lapidatus est, & iuxta templum sepultus. Iosephus eum dicit tantæ sanctitatis fuisse, vt propter eum Hierosolyma sit destructa. Eius natalitium est in calendis Maii.

De Iuda, apostolo Christi, fratre Iacobi, & vita & finis eius.

IVdas Iacobi interpretatur Iustus. Ipse fuit frater Iacobi, & in Mesopotamia atque in Ponto euangelizauit, & gentes indomitas, quasi belluas, suo dogmate instruxit. Sepultus est in vrbe Armeniæ, nomine Eriton, quinto calendas Nouembris.

De Matthia apostolo, & vita & finis eius.

MAtthias vnus de septuaginta discipulis fuit: sed pro Iuda Iscariote, factus vnus ex duodecim: prædicauit in Iudæa. Natale eius est sexto calendas Martii.

De Simone apostolo Christi.

SImon Zelotes interpretatur Chananæus, vel possessio, vel possidens. Iste creditur esse par Petri in cognitione, & similis honore. Ipse in Ægypto obtinuit principatum, & post Iacobum Iustum tenuit cathedram Hierosolymorum. Post annos autem eius triginta, sub Traiano Imperatore, sustinuit martyrium crucis. Requiescit in Bosphoro. Natale eius est quinto calendas Nouembris.

De Luca Euangelista, apostolo Christi, & vita & finis eius.

LVcas Euangelista, interpretatur medicus, siue lucens. Natione Syrus, arte medicus, eloquio Græco eruditus. Quem dicunt aliqui fuisse proselytum, & literas Hebraicas ignorasse. Pauli fuit discipulus, & indiuiduus comes peregrinationis eius. Obiit 74 vitæ suæ anno. Sepultus est in Bethania quindecimo calendas Nouembris. Cuius ossa translata sunt in Constantinopolim, tempore Constantini Imperatoris.

De Marco Euangelista & apostolo Christi, & vita & finis eius.

MArcus Euangelista interpretatur excelsus. Ipse in baptismo, filius Petri fuit, & discipulus. Cuius Euangelium nonnulli

nulli à Petro dictatum dicūt. Ipse sibi pollicem dicitur abscidisse, ne in posterum ad sacerdotium promoueretur. Marcus tamen, primus tenuit cathedram Alexandriæ, primusq; ecclesias Ægyptiorum fundauit. Mortuus est octauo anno Neronis. In quiete sepultus, septimo calendas Maii.

De Barnaba, apostolo Christi, & vita & finis eius.

BArnabas, prius dictus erat Ioseph, & interpretatur fidelis. Natus ex Cypro ciuitate, quæ à Cyto rege Persarum condita est. Cum Paulo tenuit apostolatum. deinde seiunctus à Paulo, opus prædicationis exercuit. Cuius natale est Idus Iunii.

De Timotheo, discipulo Pauli apostoli: & vita & finis eius.

TImotheus episcopus sanctus, discipulus Pauli, & spiritualis eius filius. Quē puerum secū idem Paulus assumpsit. Ipse pudicus & virgo permansit. Natus fuit de ciuitate Lystrensium. Sepultus est apud Ephesum, in loco qui vocatur Pion, vndecimo calendas Septembris.

De Tito discipulo Pauli apostoli Christi, & vita & finis eius.

TItus Pauli discipulus, & in baptismo spiritualis filius, natione Græcus: ex gentibus solus à Paulo circuncisus post Euangelium: qui ad destruendas aras Cretensium, & ad ecclesias ædificandas ab apostolo relictus, ibidem in pace sepultus est.

Verba Authoris.

EXcursis hactenus omnib' historiis Hebræorum & Assyriorum, Medorum, & Persarum, & Alexandrinorum, & Ægyptiorum, & Antiochorum, & Macedonū, & Græcorum, & Aprorum, & Francorum, & Romanorum: quia iam ad tempora natiuitatis Christi peruenimus, qui est Rex regum & Dominus dominantium, ad eius historiam stylum vertamus, à Ioanne Baptista incipientes, à quo sumit principiū nouum Testamentum.

De Ioanne Baptista.

Aduentum Christi lego præmenisse Ioannem,
Cum erat baptisma prius Jordanis in amne,
Maximus in cunctis vatibus ille fuit.
Vox clamantis erat, præcessit & ordine verbum,
Christus erat verbum, veniens à Patre supernum,
Qui sub voce sua notus in orbe fuit:
Vox ea testis erat, digito monstrauerat agnum,
Baptizauit eum pro mundi sorde lauandum,
Dixit & esse Deum, quando lauabat eum.
Quantus erat vates suus cognoscere verum,*
Nullus erat maior inter natos mulierum,
Testis et Deus est, vt sacra scripta ferunt.
Estq; sacerdotis natus, quondam Zacharia,
Elisabeth mater fuerat cognata Maria,
Sydus erat, veniens lucifer ante diem.
Incolit arbusta deserta, calore perusta,
Vita fit angusta, cibat hunc mel, sine locusta;
Asperior zona membra beata domat.
Vinaq; non nouit, terrena relinquere vouit,
Omne nephas odit, bona prædicat, atra remouit,
Prædicat Herodi: sed iugulatur ob id.
Inuidiaq; Dei, comburunt corpus Hebræi,
Et quasi morte rei cineres spargunt Pharisæi,
Ne modo discipuli consamulentur ei.
At caput in disco tenuit post filia regis,
Hoc dat Herodiadi matri, quæ crimen adegit,
Tristis adest genitor dum caput illa vehit.
Post caput hoc sacrum, celebri conclaue seratum,
Atque reseruatum, per secula fit veneratum,
Regibus & populis spes valitura datum.

Qualiter inuentum fuit caput Ioannis Baptistæ.

Hoc caput Alpini Pipini tempore regis,
Fur monachus Hierosolymis furtiuus abegit,
Clamq; pera clausum, trans maris alt a vehit.
Ad loca forte venit, vbi sunt noua bella patrata,
Pipini gladiis sunt millia multa necata,
Rex ibi victor erat. nec sine clade data.
Occisi sunt nanque sui p oceres duodeni,
Quos in ecclesia monachus tunc cernere venit,
In feretris positos curia tota gemit,
Stante procul monacho, surgunt a morte necati,
Et caput absconsum rapiunt, digne venerati,
Clamantes pariter, quis velit ista pati?
Cur latitat magni caput hoc insigne Ioannis,
Qui tribuit nobis vitam, de morte vocandis?
Exeat ante Deum, nos veneremur eum.
Vidit & obstupuit rex, totaq; pompa suorum,
Abstulit a monacho caput inclyta turma virorum,
Cantica lætitia dant reboante choro.
Rexq; ducesq; simul, quorum cara sana reuixit,
Ædificant mox ecclesiam pro nomine Christi,
Qua posuère sacrum religione caput.
Decreuère duces omnes inibi monachari,
Et sacrum caput hoc ibi perpetuo venerari,
Thesauros & agros omnia castra dari.

Liber generationis Iesu Christi filii Dauid, filii Abraham, versificè.

Gesta noui Testamenti per carmina promitam,
Qualis, & vnde tonas Christi generatio, ponam,
Sicut in ecclesia pagina sacra sonat.
Ex Abraham datus est Isaac, de quo patre natus,
Iacob, & hunc Iudas, cum fratribus est generatus,
Judas de Thamar, dat Phares atque Zaram,
Datq; Zaram Esrom, Aram generatur ab Esrom,
Ex Aram fuit Aminadab, quo semine Naason,

Quem genuit Salmon, gignit & ille Booz.
Daiq; Booz, Obeth, de quo Iesse generatur,
De Iesse David rex atq; Propheta creatur,
Ex David Salomon, qui genuit Roboam.
De Roboam venit Abias ille Iosaphat,
Qui genuit Ioram, quo patre creatur Osias,
Et post eum natus est Ioachimq; datus.
Qui genuit Achas, de quo datus est Ezechias,
Qui genuit Manassem, quo natus Amon, dat Osiã,
Quem Iechoniam post genuisse scias.
Qui Iechonias migrans prius in Babylonem,
Gignit Salathiel captiuus ea regione,
Natus Salathiel post gignit Zorobabel.
Zorobabel dedit Eliachim, de quo venit Azor,
Nascitur ex Azor, vir ductus nomine Sadoch,
Ex Sadoch Achim, posteritate venit.
Ex Achim Eliud, de quo datus est Eleazar,
Natus & Eleazar suscepit in ordine Mathan,
Ex Mathan Iacob, connumeratur ad hoc.
De Iacob Ioseph, cuius fit sponsa Maria,
Quæ peperit Christum, genitum de Patre sophia,
Cui referre laudes mente fauente pia.

De patre & matre Mariæ virginis, & de ipsius natiuitate, secundum librum de infantia Saluatoris.

Ordine mirifico diuinitus orta Maria,
Quomodo concepit virgo, peperitq; sophiam,
Scribere me recta det Deus ipse via.
Anna fuit Mater, Ioachim narro genitorem,
Tempore longæuo fuerant ambo sine prole,
Anna fuit sterilis, tristis vterq; dolet.
Et quia prole carent, plus despiciuntur vbiq;,
Quotquot sunt homines, dãt probra frequēter vtriq;,
Tristitia cordis semper vterq; liquet.
In templo vir & vxor erant seruire libenter,
Expulit hos Simeon, custos templi violenter,
A facie Domini cedite, dixit eis,
Spernit (ait) steriles Dominus, ventres sine fructu,
Audit & erubuit mulier plenissima luctu,
Flente simul Ioachim, sic vir & vxor abit.
Arua petens Ioachim, commotus ab vrbe recedit,
Qua propriè pascuntur oues, qua lactis & hœdi,
Pauperibus Domini tunc alimenta dedit.
Anna domi, sponsusq; foris pro sorte moratur,
Illa domi, Ioachim ruri gemit atq; precatur,
Visitet vt sterilem cœlitus ille pater.
Spreuerat ancilla dominam, dixitq; frequenter,
Contemnit Dominus te, spreueruntq; parentes,
Non eris obsequiis amodo digna meis.

Angelus Gabriel annunciat Annæ natiuitatem virginis Mariæ, secundum librum infantiæ Saluatoris.

Anna sui dum pomœrii sub flore sederet,
Passeris ex nido pullos rutilare videret,
Mœsta satis loquitur, tristia verba serens.
Me, miseram solam sterilem fecit Deus, inquit,
Nec minimas plasmator aues sine prole relinquit,
Ah Pater è cœlis, rex miserere mei.
Trade mihi sobolem, sterilis depelle pudorem,
Non mihi sed tibi, da mirande creator honorem,
Prolem quam dederis, spondeo ferre tibi.
Si dabis optatum semen, tibi confero natum,
In templo seruire tuo, tibi sanctificatum,
Cum dederis natum, mox tibi reddo datum.
Angelus è cœlis Gabriel dicit mulieri,
Fœmina quod quæris, Domino donante mereris,
Indicus veris quam citò mater eris.
Filia nanque pia, tibi fit, dicenda Maria,
Virgo Deum pariet, qui dicitur alma sophia,
Nomine Messias, spes boni, vita, via.
Sicut & vxori, sic Angelus ipse marito,
Dixit, & adiecit, sponsam properanter adito,
Fiat vt in Domino filia vestra citò.
Currit ad hac Ioachim, nihilominus Anna cucurrit,
Cursibus oppositis currunt, spes optima surgit,
In mediis campis narrat vterq; sibi.
Sic vidi, sic audiui, spes nostra reuixit,
Filia fit nobis cœlesti numine, dixit,
Spernere rem noli, suscipe iussa poli.
Vade marite, greges nostros velut antè reserua,
Sic ego pergo domum, Domini cognoscere verba,
Cum partus veniet, tempus & acta scies.

Maria virgo nascitur, filia Annæ & Ioachim.

Tempore quo placuit Domino, parit Anna puellam,
Nata maris stella, regina Maria nouella,
In templo Domini nocte dieq; fuit.
Vbere lactari didicit, tandemq; cibari,
Creuit, & à cunctis meruit vehementer amari,
Moribus & specie dignior, absque pari.
Mos erat, in templo teneras seruire puellas,
Quas ibi lege sua cum religione reseruant,
Erudiuntq; satis, nectere fila sacris.
Iussa Dei, legemq; Dei, discunt meditari,
Vela Dei, vestesq; Dei discunt operari,
Hæc data virginibus, sunt ibi sorte pari.
Stella maris, didicisse magis prædicta meretur,
Sanctior his, & doctior his, reuerenter habetur,
Omne tulit secum, virgo Maria decus.
Sæpius his orat, magis his deuota laborat,
Fletibus implorat lachrymas altaris adorans,
Viuere quod valeat virginitate bona.
Psallere cum nouit puerilia facta remouit,
Primaq; virgineo, se viuere corpore vouit,
Hoc sibi propositum, clam tenet ipsa domi.

Maria virgo desponsata Ioseph, non vult maritari.

Post annos tredecim, lex intulit esse necesse,
Nubat vt expresse, quia tempore nubilis esset,
Viuere coniugio cogitur ipsa suo.
Quisq; sacerdotum iubet illam soluere votum,
Cum tamen hoc votum fuerit soli sibi notum,
Renuit in totum ferre puella iocum.
Dicit ei mater; Paries sub virginitate,
Filius à Patre tibi fit, Deus ex deitate,
Dixit enim Gabriel; Tu sibi sola places.
Pluribus oblatis, nullum tulit illa maritum,
Turba sacerdotum diiudicat illud iniquum,
Quod satis oblatum spreuerat ipsa virum.

Iudicio Domini petit hoc synagoga requiri,
Coniugio cuius iam debeat illa potiri,
Cuius & in thalamum sit tribuenda viri.
Sorte ferente Dei, signum fit ab æthere cæli,
In scapulis Ioseph tunc alba columba resedit,
Hanc & ei sponsam stans synagoga dedit.
Iratus Ioseph, dictis omnino rebellat,
Tollite (dixit) eam, quia sponsam nolo puellam,
Cernite, nam senui, non placet illa mihi.
Cœlus ait, tribuit sponsam tibi diua potestas,
Si contemnis eam, cœli grauis vltio restat,
Plenaq; supplicijs pœna ferenda tibi.
Territus his monitis, timuit, sponsamq; recepit,
Nec tamen hic illi thalamo coniunctus adhæsit,
Casta reseruari iussa puella fuit.

Missus est Gabriel angelus ad Mariam virginem desponsatam Ioseph.

Mos fuit Hebræis, sponsæ nouiter sociatæ,
Ante duos menses non tangere virginitatem,
In quibus & Domino reddere vota placet.
Sponsa fit interea thalami sub tegmine clausa,
Sic, vt ei nulla persona loqui foret ausa,
Donec sortiri debeat acta viri.
Quumq; per ancillas seruanda recluditur illa,
Aggreditur Ioseph aliam pro tempore villam,
Qua voluit fabricis ligna parare suis.
Quæ sint ancillæ proponam nomina recta,
Sephora, Susanna, Iazahel, Babenq; Rebecca,
His custodita virgo manebat ita.
Dum sedet in thalamis conclusa Maria fidelis,
Suscipit a cœlis verbum sancti Gabrielis,
Voce salutantis, Angelus inquit ei:
Gratia plena tibi salue benedicta Maria,
Concipies pariesq; Deum de Patre sophiam;
Audit, & expauit lumine, Virgo pia.
Nescio Virgo virum (dixit) dic, vnde fit istud?
Ne timeas, paranymphus ait, iam concipe Christum,
Flamine de cœli quod loquor (inquit) erit,
Iam cognata tua sterilis, confectaq; tabe,
En per sex menses est ventre tumens Elisabeth,
Quum fuerit sterilis fœmina, germen habet.
En ancilla Dei, respondet virgo fidelis;
Fiat vt in cœlis placuit, verbum Gabrielis;
Dixit, & ipsa fuit flamine plena Dei.
Quumq; tumet ventre, festinat adire parentem,
Gaudia sunt vetulæ pro matre Dei veniente,
Et puer in ventro gaudia prima mouet.
Voluitur in ventre saliens gaudensq; Ioannes,
Mater ait; quid, & vnde mihi, quia veneris ad me?
Filius iste meus sentit adesse Deum.
Matre Dei, veniente mei, tua facta notaui,
Virgo Dei respondit ei; Deus ista patrauit,
Exaltans humiles, alta repellit, ait.

Ioseph videns Mariam prægnantem voluit occultè dimittere eam.

Testibus ancillis Virgo remeauit ad vrbem,
Ioseph de villa qua manserat illico surgens,
Prægnantis ventrem germen habere videt.
Vnde furore tumens subito, plenusq; famillis,
Quærit ab ancillis, quidnam modo contigit illis,
Quis potuit thalamum commaculare meum?
Hæ referunt; Hic nemo fuit, non est locus ire,
Huc foribus clausis solet Angelus ipse venire,
Visitat & cibat hanc, alloquiturq; pie.
Angelus est, splendore nitens, nos terruit omnes,
Ingreditur si quando placet, non nouimus vnde,
Nec valet audiri vox ibi sacra viri.
Quid loquitur, quid dicat ei, nos scire nequimus,
Introitum prohibere sibi, si quando velimus,
Ingreditur plane, dum loca clausa manent.
Credidit hæc Ioseph, Domino faciente patrari,
Sed timet à populo super hac causa lapidari,
Crimen adulterii dum noua fama trahit.
Territus ex more, ventrisq; patente pudore,
Tristior efficitur, quia totum perdit honorem,
Deserit & sponsam, prorsus abire volens.
Ioseph culpatur, sons nanq; fuisse putatur,
Quod thalamum sua sponsa suum violasse notatur,
Nam custodire debuit arte viri.
Quæritur & causa, cur Virgo tam bene clausa,
Sic proprium fraudasse virum perpenditur ausa,
Esse tamen vera dicta Maria negat.
Quæritur examen Domini, quo virgo probetur,
Quòve senex culpa tali caruisse putetur,
Vtq; reseruetur sortis vtriq; decus.
Hoc erat examen quod & instituit Moysi lex,
Circuit altare Domini Ioseph, vicibus sex,
Exorcizatas quam cito potat aquas.
Si fuit in culpa, fit vultus ei maculosus,
Si caruit culpa, fit vultus ei speciosus,
Nec non lege pari sors solet inde dari.
*Sic potuit Ioseph culpa vtraq; * carere,*
Credidit, & sponsa prorsus sine fraude manebat,
Ac inculpatum nomen vterq; tenet.
Angelico meruit Ioseph sermone moneri;
Suscipe vir sponsam, non est opus ista vereri,
Virgo Dei genitrix flamine (dixit) erit.
Virgo prius, nunc virgo manet, post virgo manebit,
Venit ei virtute Dei quod germen habebit,
Huius mysterii sapt minister eris.
Credidit hæc vetulus, monitus sermone maritus,
Et dedit obsequium, Domino mandante petitus,
Sic vacat obsequiis sponsa Maria suis.

Christus nascitur in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis.

Partus adest, aulaq; caret virgo peritura,
Ad stabulum perducta boum regina futura
Parturit, obtenta virginitate sua.
Paruulus est, & filius est sub tempore Iosue,
Ad lectum fuit esca boum sibi stramen obesum,
Cognouit Dominum bos asinusq; suum.
Horrida crypta nimis tenebrosaq; luce nitescit,
Virgo Deum pariens partus symptomata nescit,
Nam quasi non pariens integra virgo manet.
Obstetricare volunt partum bina mulieres,
Et satagunt partus loculum de more videre,
Sed prohibet Ioseph, gesta secreta tenens.
Importuna tamen mulier, dum tangere vellet,
Arida dextra manus remanet contracta misella,
Rursus vt hinc abeunt, aret vtraq; manus.
Fœmina dum plorat, quia iam contracta laborat,
Angelus ex hora verbum sibi dulce perorat,
Iste puer sanam te facit absq; mora.

Ante pedes pueri manus petit illa salutis,
Sanaq; fit subito manibus releuata caducis,
Integra fit penitus consona membra cutis.

Verba authoris sub admiratione de partu Virginis.

Mira Dei proles genitura parit genitorem,
Virgo prius, post virgo manens, parit absq; padore,
Fœminei sexus nulla nocina dolens.
Filius æqualis Patri, se patre minorem
Carne sub humana formauit, & inferiorem
Criminis humani tollere stigma volens.
Filius à Patre venit sola pietate,
Sic verbum caro fit, grauidatur flamine mater,
Trinus ad hæc Deus est, nomina trina patent.
Filius Adonai, genitus sub tempore Christus,
Et Deus est & homo, gemino de nomine mixtus,
Sic duo iunguntur, quod sit vtrunq; Deus.
Vnio natura, sic insita constat vtriq;,
Quod Deus est & homo, Deus vnus regnat vbiq;.
Credere non aliter de deitate licet.

Quòd Christus est verus Deus & verus homo.

Christus homo Deus est, idē Deus est homo Christus,
Christus verus homo, verus Deus est crucifixus,
Sed caro, non deitas, hostia mortis erat.

Similitudines de partu Virginis.

Vt radio Solis vitream penetrante fenestram,
Permanet integritas, dum splēdet & intus & extra,
Integra Virgo magis, concipit atque parit.

Verba authoris.

Arida virga nuces legitur floresq; dedisse,
Et rubus illæsus, nec adustus in igne fuisse,
Sic parit illæso corpore virgo suo.
Vellere compluto permansit vt area sicca,
Spina rosam genuit, fructum rosa protulit ipsa,
Sic fert mater eum, virginitate Deum.
Stercora corrupta si tangant lumina Solis,
Stercore corrumpi, nequit eius forma coloris,
Est Deus in matre mundus, vt ipse foris.

Angeli cantabant Gloria in excelsis Deo.

Virginei eum partum, Ioseph pro tempore celat,
Angelus hunc Christum pastoribus esse reuelat,
Qua vigilum pecudis copia grandis erat.
Pastores (inquit) annuntio gaudia cœli,
Saluator mundi, natus de virgine venit,
In Bethlehem Iudæ, filius ipse Dei.
Ite, videte locum vigiles, dum tempus habetis,
Infantem clausum pannis (ait) inuenietis,
In fœno positum fert ara facta boum.
Angelus vt loquitur, cœtus venit Angelicorum,
Gloria, paxq; bonis cantatur in alta polorum,
Gaudent pastores, aspiciuntq; polum.
Pastores abeunt, Christum cognoscere natum,
Inueniunt puerum parua statione locatum,
Orat & inclinat turba beata caput.

Magi veniunt Hierosolymam dicentes, Vbi est qui natus est rex Iudæorum?

ANno ab incarnatione Domini tertio, anno verò ab Vrbe condita 835, Herodes filius Antipatris, rex Iudæorum, audiens à Magis Christum esse natum, scelus immanissimum perpetrauit. Timēs enim, cum esset alienigena, de semine Dauid natum esse puerum, qui iure hæreditatis requireret regnum Iudæorum, callidè per Magos loco & tempore nascentis pueri perscrutato, circa Bethlehem à bimatu & infra, omnes pueros occidi præcepit; Ioseph Christi nutritio prius per Angelum præmonito, & puero iam in Ægyptum translato. Quod scelus aduertens Deus, durissima, & indecora eum clade morborum flagellauit.

Vnde Iosephus, in decimoseptimo libro Antiquitatum sic ait: Herodem porrò indies maior morbus vrgebat, supplicia dudum commissi sceleris expetens. Lento nanque igne extrinsecus in superficie vrebatur; Intrinsecus verò maius condebatur incēdium. Auiditas inexplebilis cibi semper inerat ei, nec tamen satiari valebat ingluuies, rabidis faucibus increata. Intestina eius vlceribus intrinsecus obsecta. Verenda eius putredine corrupta, scatere vermibus apparebant. Spiritus eius incredibilis erat inflatio. Dicebant ergo illi, quibus diuinandi erat peritia, has pœnas ob multa scelera ab ipso crudeliter gesta, diuinit' in eo deposci.

Refert etiam Iosephus, quòd vbi salutis eius apparuit desperatio, ex singulis vicis & castellis Iudæorum, nobiles & primarios viros ad sese vocatos, in vincula posuit. Accersita ad se sorore sua Salome, atque viro eius Alexandro: Noui (inquit) Iudæos de meo interitu gauisuros. Sed potero habere lugentes, & exequias honorabiles, & plangentium multitudinem, si volueritis vos meis obedire præceptis. Statim ergo quum exhalauero spiritū, omnes illos quos in vinculis teneo interficite, vt omnes Iudęi, & omnis domus defleat obitum meum.

Item Herodes, cum vitæ suæ exitum adesse sentiret, ad incidendum pomum, cultellum poposcit. Quo accepto, in seipsum ictum vibrauit. Asserit etiam Iosephus, quod antequā moreretur, post duos quos ante necauerat, tertium quoq; filium inter-

interfecit. Mortuo Herode, Archelaus filius eius successit in regnum.

Item de magis Hierosolymam venientibus, versificè narratur.

Hierusalem venere Magi, stellam repetentes,
Quæ prius his exorta fuit, satis ex Oriente,
Nomine Baltasar, Melchior, & Gaspar.
Territus Herodes interrogat hic sapientes.
Quid sibi stella velit quæ splendidit ex Oriente,
Quo legitur nasci Christus in orbe soli?
Respondent Scribæ, si vis cognoscere fide,
In Bethlehem Iudæ nascentis signa require,
Si super his dubita, Chronica scripta Iudæ.
Cogitat Herodes, puerum se perdere posse,
Et iubet ire Magos, pueri loca signaq; nosse,
Vt necis in puerum perficiatur opus.
Stella magis quæsita redit, dux est & eorum,
Cernitur in Bethlehem natus Deus ille deorum,
Virgineo partu, virgineoq; thoro.
Cernentes verum regem, tria dona dederunt,
In somnis moniti, per deuia post abierunt;
Aurum, thus, myrrham, dona fuisse ferunt.

Herodes iratus occidit multos pueros in Bethlehem.

Nunc iubet Herodes pueros sine lege necari,
Christus in Ægyptum voluit cum matre fugari,
Vbere lactari, pauper & exul alii.

Ioseph in Ægyptum fugit.

Ioseph in Ægyptum deserta per horrida transit,
Virgo labore viæ defessa, quiescere sanxit,
Vmbra sibi patula, palmaq; grandis erat.
Pomaq; dactylica dum cernit ab arbore prima,
Optat vt excelsa se palma reflectat ad ima,
Seq; suis fructibus carpere pauca sinat.
Dicit adstans puer; Altissima flectere palma,
Flectitur hinc palma, genitrix qua vescitur alma,
Quaq; sibi voluit, dulcia poma tulit.
Dicit ei Ioseph, ex vtribus vnda recedit,
Vrget amara sitis, iam torrida viscera lædit,
His puer arrisit, miraq; verba dedit.
Exeat ex palma subito radicibus vnda,
Prosilit hoc dicto fons, indeq; potus abundat,
Hinc abeunt mane, palmaq; recta manet.
Nocte petunt antrum, cuius clauduntur in ore,
Inde vident ad se binos exire dracones,
Ante pedes pueri stant, mala nulla mouent.
Iesus ait matri; Noli conspecta vereri,
Obsequiis nostris poterunt hæc nata videri,
Cuncta salutifera cras tibi, sicut heri.
Hinc vbi procedunt; occurrit turba leonum,
Obsequium ferre tanquam domino regionum,
Et quasi cum puero longius ire volunt.
Obstupuit mater, socii simul obstupuêre,
Dicit eis Iesus, Famuli nolite timere,
Se mihi subiiciunt, huc veniendo feræ.

De assumptione beatæ Mariæ Virginis.

Semper in obsequiis seruata Maria Ioannis,
Iam quinquagenis transactis Virginis annis,
Spiritus & corpus transiit ante Deum.
Corporis ipsius, terra, pars nulla remansit,
Vestimenta tamen plebs ecclesiastica sanxit,
Vt sacra seruari, semper honore pari.

In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum; versificè.

In Patre principio, genitum Patris à Patre verbum,
Venit ab arce Patris, stans in Patris arce supernum,
Stans Deus hic & ibi, regnat vtrinq; sibi.
Absq; Deo nihil est factum, sunt cuncta per ipsum,
Atq; quod est factum, stat vita perennis in ipso,
Vitaq; lux hominum, luxq; beata Deus.
Lux nitet in tenebris, sed non comprehenditur illis,
Missus homo fuerat Baptista, diebus in illis,
Famaq; tunc vera, magna Ioannis erat.
Hic venit testis fieri, de lumine Christo,
Crederet vt mundus, ipso perhibente, per ipsum,
Non erat hic homo lux, lux erat ipse Iesus.
Induit humanam, seruato numine formam,
Stans quod erat, fit nō quod erat, mundūq; reformans
Iura premit mortis, vita salusq; bonis.
Sub specie serui, voluit paruus reputari,
Insignis ac prodigiis mundum renouari,
Se, cum pauperibus viuere lege pari.
Venerat ad propria, carnali veste recepta,
Nec fuit accepta, quia causa putatur inepta,
Credere Iudæum carne latere Deum.
Qui tamen hunc, hic susceperunt, hi sanctificantur,
Filiolì sanctiq; Dei, sub lege vocantur,
Hæc qui crediderit scripta, beatus erit.
Qui neq; sanguinibus, neq; carne viri generati,
Sed fidei virtute, Dei sunt flamine nati,
Viuere cum Christo sub deitate dati.
Credere nos docuit, quia verbum fit caro factum,
In nobis habitauit homo Deus, vnde subactum,
Mundum dæmonibus, liberat ipse Deus.
Vidimus in Christo qualis sit gloria Patris,
Filius est vnigenitus, Iesus Deitatis,
Stat sibi vera satis gratia plena Patris.

Verba authoris; quod impossibile sit scribere omnia miracula Christi.

Gesta Dei Christi metrice per singula dici,
Pagina non patitur, neq; vos iubeatis amici,
Nec valet ingenium cuncta referre meum.
Quæ tamen ex cunctis his vtiliora videmus,
Aut magis ignota, præstante Deo referemus,
Atq; Prophetarum dicta mouebo parum.
Quomodo virgineo voluit Deus ordine nasci,
Quo lauacro statuit mundo pereunte renasci,
Quomodo mors mortis vitaq; nostra fuit.
Qua cruce quo ligno patitur, pereunte maligno,
Quod morsus mortis, mortem premit ordine digno,
Quod redimit sanctos, victor ab hoste suos.
Acta resurgentis scribemus, & alta petentis,
Pneumatis ardentis in discipulos venientis,
Dona salutifera, tempora, signa canam.

Quòd Christus in terris tres mortuos in terra suscitauit, vnum in domo, alterum in porta, tertium in sepulchro.

Tres Deus in terris homines, à morte vocauit,
Primo domi, post in porta viuos releuauit,
Tertius à tumulo quatriduanus abit.
Surdis auditum, cæcis dedit ordine visum,
Contractis gressum, sanauit dæmone missos,
Sanans leprosos Christus in orbe suo.
Reddidit & mutis sola pietate loquelam,
Abstulit & morbos populis, tribuitq; medelam,
Quicquid in hoc mundo præcipiebat, erat.
Panibus ex quinq; satiauit millia quinq;,
Sportas bis senas, de fracto pane relinquens,
Quæ super est populis, se saturante suis.
Millia dæmonia, verbi virtute fugauit,
Æquoreos fluctus, pedibus calcando meauit,
In vinum puras numine vertit aquas.

De apparitione Domini in monte Tabor.

Elia, Mosi, sit ei præsentia testis,
Vox Patris intonuit; Charus mihi filius est hic,
Quo mihi complacui, reddite vota sibi.
Offerri, tradi voluit, manibusq; ligari,
In cruce configi, latronibus associari,
Clausaq; sub tumulo mortua membra dari,
Tunc Deus infernum virtute sua penetrauit,
Tartara confregit, Belial magnum religauit,
Cum reliquis patribus, traxit ab inde Dauid,
Rapit & infernam, fortissimus ille gigantum,
Vnde dedit saltum Deus est releuatus in altum,
Misit & a superis pneumata sancta suis.
Morsus & inferni, mortis fuit actor Auerni,
Victor ab æterni regni, redit alta superni,
In Patris arce sui, qua Deus ante fuit.
Hinc iterum veniet Iudex, vt crimina purget,
Omnis homo cum carne sua, formaq; resurget,
Iudex pro meritis omnibus vnus erit.
Pœna malos, sed vita bonos æterna capesset,
Pœna malis, sed vita bonis per secula crescet,
His mors, his vita, perpetuatur ita.

Innumerabilia esse miracula Christi & sanctorum.

Sicut arena maris numero caret atq; carebit,
Vtq; carent numeris fulgentia sydera cœli,
Sic nec habent numeros inclyta signa Dei.
Vt taceam Christum, quis dicere signa suorum,
Tempore vel numero posset tibi discipulorum?
Illud ego nequeo, nec numerare volo.
Namq; leguntur ægri variis iacuisse plateis,
Vt veniente Petro languentibus orbe choreis,
Vmbra sui capitis corpora sanet eis.
Omnia de sanctis, quorum doctrina remansit,
Non ego, cum nequeam, miracula scribere sanxi,
Non ea narrare philosophia valet.

Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salome veniunt ad monumentum.

Vt videat Dominum deuota Maria sepultum,
Mane resurgendo festinat adire sepulchrum,
Dicit & ad socias pectore mœsta suas:
Quomodo iam poterit nobis lapis iste reuolui?
Denique magnus erat, sed vix ea verba resoluit,
Sublatum lapidem cum lachrymata videt.
Aspicit introrsus mulier, non est ibi corpus,
Angelus exortus sedet albus, & intulit orsus,
Quem quæris mulier? hæc tacet: ille refert:
Quæris (ait) Iesum? non est hic, cerne trophæa,
Surrexit Dominus, vos præuenit in Galilæa,
Sicut dixit, vbi mira videbis ea.
Ne timeatis (ait) vos, sed properando redite,
Dicite discipulis: Dominus surrexit, abite,
Voce sabaudita, fœmina pergit ita.
Dum remeat, subito iuuenem conspexit in horto,
Ad quem conuersa, modicè sub calle retorto,
Dicit ei, Dominum quis tulit inde meum?
Dic mihi tu, si tollis eum? Tunc alma sophia,
Nomine sub proprio, vocat hanc, dicitq; Maria,
Audit & agnoscit fœmina verba pia.
Illa refert, Rabbi: vir ait, me tangere noli,
Nec mea membra coli tangi ve decet velut olim,
Ad Patrem nondum scando per astra poli.
Dicito discipulis, Dominus de morte reuixit.
Sicut eis dixi, caro viua manet crucifixi,
Ite videre Deum, viuere constat eum.
His Petrus auditis, surgente Ioanne resurget,
Ambo simul currunt, iuuenis tamen ante cucurrit,
Et loca prospiciens, omnia vera videt.
Linteolos ibi compositos, sursum rursumq;,
Vidit, & exultans pariter collegit vtrunq;,
Et redit ad socios, læta referre suos.
Inclyta gesta Dei, mirandaq; signa trophæi,
Aspiciendo viri, cito consurgunt Galilæi,
Vt modo viuenti consamulentur ei.

Apparuit Iesus ianuis clausis in medio discipulorum.

Stabant discipuli, thalamo, foribusq; reclusi,
Laude resurgentis nondum sed fletibus vsi:
Stant emeti populi ianua clausa fuit.
Ingrediens Iesus, dum ianua clausa maneret.
Dicit: Pax vobis, ego sum, nolite timere,
Iam latus atq; manus cernite, sive pedes:
Hic sum qui fueram, non me phantasma putetis,
Ossibus & carne corpus constare videtis,
Hæc duo non propriè spiritus vllus habet.
Tangite me totum, veramq; resumite Iesum,
Et corpus palpate meum per vulnera læsum,
Tangere discipuli membra beata petunt.
Gaudent gaudentes, quoniam tetigere loquentem,
Appositumq; cibus comedunt, ipso comedente.
In fracto pane, spes magis ampla manet.

Non erat Thomas cum eis quando venit Christus.

Hac vice non aderat Thomas, Domino veniente,
Cui referunt omnes, quia vidimus omnipotentem:
Crede quòd hic fuerit: qui dubitantior ait:
Ni latus atq; manus & crura, pedesq; videbo,
Ni digitum plagis fixum pro velle tenebo,
Prorsus ab hoc dubio non remouebor ego.

Tunc

Tunc post octo dies, cum ianua clausa fuisset,
Ingressus Iesus, Thomæ prior intulit ipse;
Huc infer digitum; respice, tange latus.
Dicit ei Thomas: Dominus meus & Deus es tu,
Respondet Iesus: Quia tangis, credulus es tu,
Qui post crediderit (dico) beatus erit.

Quæstio & solutio, quomodo intrare potuit ianuis clausis.

Qui potuit nasci de clausa virgine matre,
Qui valet à terra cœlum transcendere latè,
Hunc foribus clausis ire redire patet.

De ascensione Domini in monte Oliueti.

Quadraginta Deus fuit hic docuitq́, diebus,
In quibus humanis tribuit sua dogmata rebus,
Quæ nos discipuli post docuêre sui.
Montis Oliueti processio discipulorum,
Et quingentorum plus septuaginta virorum,
Conspiciunt Christi corpus inire polum.
In cœlum saliens, dixit, Pergatis in orbem,
Atque creaturis cunctis, per rura, per vrbes,
Dicite regna Dei: gesta referte mei.
Saluus erit qui crediderit, baptismate tactus:
Qui non crediderit, homo condemnatur, & actus;
Credentesq́, Deo, signa sequentur eos:
Tunc linguis vbicunq́, nouis mea iussa loquentur,
Quorum dæmonia sermonibus eiicientur,
Serpentes tollent, abiicientq́, febres.
Mortiferum si quid biberint, non vsq́, nocebit,
Sermo meus, signis magis & virtute patebit,
Gratia de cœlis plena fauebit eis.

De pentecoste.

Dum pentecostes completur meta dierum,
Quinquagies Phœbus dum lustrat climata rerum,
Spiritus intonuit fusus in orbe Deus.
Stabat apostolicus sub eodem tegmine cœtus,
Dumq́, Hierosolymis expectat munera lætus,
Spiritus emicuit flammigerusq́, deus.
Verba loquente Petro, fulgentibus ordine signis,
Spiritus intonuit; datus est diuinitus ignis,
Fitq́, repente sonus, plena fit igne domus.

De aduentu Spiritus sancti in apostolos Christi.

Sub specie flammæ descendit pneumatis ignis,
Cœtus apostolicus variis fert dogmata linguis,
Sacra super cunctos flamma resedit eos.
Septuaginta duas referebant ordine linguas,
Dixit Hebræorum circumstans turba maligna;
Ebrietas facit hæc, vina Falerna patent.
Petrus adorsus eis, placide respondit Hebræis;
Ebria turba Dei non est, sed & hora diei
Tertia non tribuit vina bibenda meis.
Hæc Deus æternus promisit ab ore Iohelis,
Spiritus in populi fundetur corda fidelis,
Si tamen infelix credere vera velis.
More prophetarum miranda futura loquuntur,
Signa super populum subita virtute feruntur,
Ex variis terris aduena turba fuit.
Parthi vel Medi, Phrygii sunt aut Elamitæ,
Pontus & Asia, Mesopotamia, Pamphiliq́,
Et reliquæ gentes orbis in orbe sitæ.
Quisq́, sua lingua videt hos miranda loquentes,
Sunt ibi nonnulli tam grandia signa timentes,
Spernunt Iudæi singula signa Dei.

Author ponit comparationem inter vetus & nouum Testamentum, vtrum eorum sit dignius & charius apud Deum.

Quot legimus quandoq́, tribus sub lege fuisse,
Quot Iosue lapides datur ex Iordane tulisse,
Discipulos totidem respice Christus habet.
Germen apostolicum venit de germine patrum,
Semine stans fidei, non sanguinitate creatum,
Vnde fides Abrahæ semen in orbe tenet.
Hoc genus electum, baptismate sanctificatum,
Sub vero Iosue sumpsitq́, deditq́, lauacrum,
Christus peccatum fonte remouit atrum.
Petra Deus petras has a Iordane leuauit,
Discipulos duodenarios vbi consolidauit,
Nam Petrus à petra nomen & acta trahit.
Tu Petrus, es petra, super hanc (ait) ædificabo,
Te mihi clauigerum cœli terræq́, vocabo,
Soluere te mundum siue ligare dabo.
Tunc nostri sub nube patres plerunq́, fuerunt,
Et merso Pharaone maris baptisma tulerunt,
Sic etenim Pauli dogmata sacra ferunt.
Iudæi tunc manna Dei pro pane tulerunt,
Tunc & aquas fundente petra de fonte biberunt,
Christus aquas dederat. nam petra Christus erat.
Regna Gomorrhæ, Iebusæi, vel Chananæi,
Sorte iubente Dei, tunc lucrabantur Hebræi,
Terrea qui fuerant, terrea dantur eis.
Hæc eadem nos Christicolæ, meruisse videmur,
Et maiora satis cœli pietate tenemus,
Sicut & his titulis carmina nostra ferunt,
Christus ab Ægypti nos eripuit regione,
Per mare nos rubrum duxit, merso Pharaone,
Mannaq́, quotidie nos alit atque fouet.
Tunc mare transimus, tunc à Pharaone redimus,
Tunc dolet Ægyptus, lauacrum dum fontis adimus,
Tunc sine clade sumus manna ministrat humus.
Vnda maris rubri, rubeo perhibente colore,
Significat Christum roseo vicisse cruore,
Quo Pharao periit, tartara fracta dolent.
Ille fuit sanguis hœdi morientis & agni,
Quo voluit tangi postes habitantis & angi,
Ne noceat famulos edita plaga suos.
Spiritus è cœlis Deus, in nobis fuit ignis,
Ipse dedit nobis legis sacra dogmata dignis,
In tabulis cordis, non tabulis lapidis.
Pro patria Chanaan tulimus cœlestia regna,
Et pro terrenis, speramus habere superna,
Deniq́, discipulis sic docuêre suis.
Plura dedit Petro, quam tunc Moses habuisset,
Maior erat Paulus, quam quisq́, propheta fuisset,
Plura dedit reliquis, quam quis in orbe tulit.
Hos fratres, illos seruos, Deus ipse vocauit,
Hos signis & prodigiis magis ipse beauit,
Crede, quòd est Moses his minor atq́, Dauid.
Ob terrena Deum populus dilexit Hebræus,

Munera perpetua, non quærit homo Pharisæus,
Nec promisit ei regna superna Deus.
Discipulis Christi, spes non est rebus in istis,
Nec docet insisti terrenis, regula Christi.
In cœlum repit, cœlica dona petit.
Innumeros pars nostra viros a morte resoluit,
Quotquot sunt morbi, febresq́ue, venenaq́ue tollit,
Quicquid dæmonis iussit, vbiq́ue fuit.
Idola totius mundi pars nostra fugauit,
Idolatras ad notitiam veri reuocauit,
Omnis in orbe locus fert deitatis opus.
De cœlis insedit eis tunc flammus ignis,
Dans varias linguas, variisq́ue nitescere signis,
Et sonus illorum venit in omne solum.
Transtulit & montes pars hæc dans surgere fontes,
Et calcat maria, mundant a crimine sontes,
Quando volunt, lapidis lympha patescit eis.
Vnda fit his vinum, vinumq́ue fit vnda sub illis,
Gemmas de minimis fecit pars nostra lapillis,
De virgis aurum, pars dedit ista bonum.
Pars ea, serpentes domuit, vinxitq́ue dracones,
Syluarumq́ue feras, tigridesq́ue, ferosq́ue leones,
Quicquid pestiferum terra, populisq́ue monet.*
Ignis & aer eis obsistere non potuerunt,
Nam mare placatum, ventosq́ue, polosq́ue dederunt,
Quorum virtutes, non elementa ferunt.
Vt taceam viuos, cineres aut ossa bonorum,
Nil minus exercent miracula præteritorum,
Auxilio quorum statq́ue vigetq́ue solum.

De sancto Euchario & Materno.

Signa beatorum nequeunt numero numerari,
Attamen hic vnum de millibus opto notari,
Vnde sit in reliquis gloria nota magis.
Eucharius fuit, atq́ue suus collega maternus,
Discipuli Petri, verbum coluere supernum,
Quos sibi trans alpes Petrus abire iubet.
Cumq́ue Iouis montem niueo iam calle subirent,
Ille Maternus obit, sed iter timet alter inire,
Qui Romam rediens indicat acta via.
Prabet ei baculum quo fungitur ordine Petrus,
Tactus eo socius surrexit pergere secum,
Perueniunt Treuerim prædicat ille Deum.
Dogma Dei seritur, baptismate terra beatur,
Qui fuit in tumulo, tulit illic pontificatum,
Sedis & efficitur Belgica Roma caput.
Quadraginta dies fuit ille prius tumulatus,
Qui totidem Treueris tulit annis pontificatum;
Est & ibi baculus, quo sibi vita datur.
Hæc vt perpetuis pateant miracula rebus,
Nullus habet baculum Roma, per secula præsul,
Hoc erit in Treueri perpetuale decus.

Hic ponit sub compendio de singulis apostolis originem & obitum & virtutem. & primum de Petro.

Roma prius mundum totum vicisse videtur,
Solus eam verbo potuit deuincere Petrus,
Petri nanq́ue throno subiacet omnis homo.

De Paulo.

Raptus & in cœlum Paulus fit & in paradisum,
Nocte dieq́ue maris iacuit sub gurgite viuus,
Indeq́ue post rediens, omnia regna tenet.

De Ioanne.

Regna Ioannis erant ipso viuente superna,
Apocalypsis eum docuit cœlestia regna,
Et patefecit ei singula facta Dei.
Ille suo tumulo postquam voluit sepeliri,
Eius ibi corpus corrumpere tumba nequiuit,
Viua sua carnis culpa remansit ibi.
Dixerat ante Deus quod eum sic opto manere,
Propterea vere legitur caro viua iacere,
Spiritus in cœlo permanet ante Deum.

De Iacobo.

Multa Hierosolymis Iacobus miracula fecit,
Corpus ad Hispanos diuina potentia iecit.
Quin modo terra Dei muneris portat ei.

De Andrea.

Bethsaida patria, sed apostolus a Galilæa,
Extitit Andreas, cuius tibi narro trophæa,
Tuquoq́ue Musa mea surge, canamus ea.
Innumeros populos in lege Dei solidauit,
Quinquaginta viros, à morte simul reuocauit,
De cruce post Christum martyrizatus abit.

De Philippo.

Bethsaida ciuis quondam fuit ipse Philippus,
Occiduos Gallos docuit cognoscere Christum,
Phrygia Hieropolis, de cruce membra tulit.

De Thoma.

Quid tibi vis promat Gotfridus, o Apostole Thoma?
India tota bona, tibi seruit & ipsa corona
Trans mare, trans Romam iam tua gesta sonant.

De Matthæo.

Æthiopes nigros bene candidat ille Matheus,
Dans Euangelium Christi, verus Pharisæus,
Quorum corda piius lucidat ipse Deus.

De Barnaba.

Barnabas Cypricus, Ioseph fuit ante vocatus,
Moribus & meritis Paulum satis est imitatus.
Præmia martyrii post moriendo tulit.

De Marco.

Marcus, discipulus fuerat pro tempore Petri,
Hic Euangelium sub Tito Cæsare fecit,
In populo Domini plurima signa dedit.
Crede quod ille liber quem Marcus scripserat idem,
Pausat Aquilegia saluus, quem tempore pridem,
Perlegi, vidi, quando morabar ibi.

De Bartholomæo.

Vicit & Armenos vir Bartholomæus & Indos,
Indomitos populos posuit sub lege benignos,
Idola comminuit, Astaroth, atq́ue Behir,
Filia Polymii sub dæmone perdita regis,
Salua fuit, verboq́ue sui rex dogmata legis;
Suscipit ipse Dei, terraq́ue credit ei.

Exco-

Excoriatur ad hac, sanctus fuit atq; peremptus,
Cuius & inuentum corpus, retinet Beneuentum,
Insula sed Tibero, deputat ossa sibi.

De Iuda.

Frater erat Iacobi Iudas, cognomine iustus,
In Mesopotamia mansit, sermone venustus,
Et tulit in Ponto plura, labore suo.
Indomitas gentes docuit baptismate fultus,
Est apud Armenos Erichthone sub vrbe sepultus,
Illa sepultura mense Nouembris erat.

De Matthia.

Matthias fuerat vnus de septuaginta,
Qui numerum duodenarium, post sorte subintrat,
Iudæ Iscariothis sit locus vnus ei.

De Simon.

Simon Zelotes, interpres vir Chananeus,
Discipulus Christi, virtutibus est Pharisaus,
Et quasi par Petri seruat, amatq; Deum.
Simon in Ægypto præsul summusq; virorum
Post Iacobum, fuit antistes Hierosolymorum,
Martyrium subiit, mense Nouembre truci.

Verba authoris.

His titulis quæ de sanctis, lector tenuisti,
Isidorus docuit, veluti per me didicisti,
Sic tibi contribuo, sicut & ipse mihi.

De Luca.

Lucas proselytus, medicus, regioneq; Syrus,
Praditus eloquio, diuino dogmate mirus,
Discipulus Pauli, consociusq; pius.
Christicolis spes magna fuit, vir dogmate fultus,
Castro Bethania cum iam foret ipse sepultus,
Constantinopolim rex pius ossa tulit.

De Timotheo.

Discipulum Pauli describo virum Timotheum,
Enutriuit eum Paulus, puerum Pharisæum,
Et docuit Christum semper amare Deum.
Virgo fuit sanctus, vitaq; fideq; pudicus,
Natus in vrbe Lyson, Pauliq; probatus amicus,
Est apud Ephesios corpus honore situm.

De Tito.

Pauli discipulus fuit omni tempore Titus,
Græcus erat patria, sermone suo redimitus,
Prædicat in Creta, fundat & ecclesias.
Solus apud gentes circuncisus fuit ille:
Iusserat hoc Paulus, deuitans scandala mille,
Creta suum post hac insula corpus habet.

¶ Verba authoris.

EXpliciunt nomina & ortus & acta patrum principalium super nouum Testamentū. Incipiemus nunc scribere qualiter lignum sanctæ crucis natum in paradiso fuit, & inde translatum, & in Hierusalem vsque ad tempora Christi seruatum. Dicemus etiam de triginta denariis quibus Christus venditus fuit: quomodo primi in mundo nummi fuerunt, & qualiter de manu in manum ad Christi tempora peruenerunt.

Quòd lignum sanctæ crucis natum fuit in paradiso, & inde in monte Libani transplantatum, & Hierosolymis conseruatum.

Narrat Athanasius quoniam Noe patriarcha
Filiolos genuit binos, egressus ab arca,
Ex quibus Hionitus tunc erat astrologus.
Hic patre narrante didicit quæ sit paradisi
Gloria, quam fuerat protoplastis perdere visi,
Quam petit à Domino, monstret vt ipse sibi.
Raptus in ecstasi decus Hionitus paradisi,
Vidit, & arrisit, loca singula sancta reuisit,
In dubiumq; venit, quæ sibi causa velit.
Nescit ad hac, si corpus habet, si stat sine vita,
Aut si cum vita, loca sancta videt redimita,
Cernit inaudita stans variatus ita.
Nunquid (ait) viuo? si viuo, domum nunc redibo?
Sed si non viuo (dixit) remeare nequibo,
Somnia quæ video, forte probare volo.
In patriam si ferre queam tres ordine fructus,
Viuus ero, si non potero, sine corpore ductus,
Exanimatus eo, nec remeare queo.
*Quæ tria ligna lego si transplantando eligo,**
Extra corpus ego non sum, sed corpore dego,
Corpus obiisse nego quod ratione rego.

Trias quædam in sacro ligno crucis.

Sic dubius stans Hionitus pater in paradiso,
Quæ varios fructus discerneris vndiq; visu,
Plantas arboreas tres tulit inde bonas.
Nomina sunt, abies, & palma, fuitq; cypressus,
Quas pater Hionitus feliciter inde regressus,
Plantat diuersis disparibusq; locis.
Sed trahit has natura simul, pariter coalescunt,
Diuersis foliis, vno sub cortice crescunt,
Absq; labore viri sola fit arbor ibi.
Vnus erat truncus, sed forma triplex foliorum,
Trina fit vnus ligni, natura colorum
Trina, Deum trinum significare volunt.

Quónam tempore fuit hæc arbor hominibus nota.

Tempore quo Dauid, templum iubet ædificari,
Arboris illius cœpit natura notari,
Et noua terrigenis cognita facta patet.
Dum montis Libani succidi sylua iubetur,
Arboris illius species miranda videtur,
Vt videt hanc Dauid, lætus ouanter ait,
Arboris ex trina specie fit trina figura,
Hac ego passuram perpendo Dei genituram,
Vnde salus mundo fit bonitate sua.
Hanc ego præcipio cum religione secari,
Quam volo seruari, thalamoq; meo venerari,
Gaudia nanq; mihi trina figura parit.

Præparatio pro templo Domini construendo per Dauid.

Gestat & assignat lapides rex, multaq; ligna,
Astruit & tigna, cœlesti numine digna.

Vnde domus Domini sacra paranda fuit.
Dixit ei Dominus, Quoniam vir sanguinis extu,
Nullo prætextu domum hoc fiat mihi quæstu,
Qui post te veniet filius exstruet hæc.

Dominus vult templum suum ab Salomone ædificatum, & præscribit illi modum.

Morte diem functo Dauid, Salomoneq; fumpto,
Vox ait è Domino: Salomon, constanter agunto,
Ædifices templum, tu mihi pacificus.
Malleus in templo non tinniat atq; securis,
Consona introierit faciès sit limpida muris,
Petris quadratis, omnibus arte datis.
Paruit hic Salomon, qui dum sacra tecta pararet,
Proposuit lignum, templi statione locare,
Quod pater in thalamo tam reuerenter habet.
Colligitur mensura loci, mensuraq; ligni;
Sed nimis apparet longum, sub nomine ligni.
Post tamen appositum, stat breuitate minus.
Rursus in angusta templi dum parte vocatur,
Dum mensuratum longum nimis esse putatur,
Deficit à medio sub breuitate caput.
Nullius artificis potuit tunc arte parari,
Vt queat ex aliqua templi statione locari,
Miratus Salomon rex, sapienter ait;
Arbitror hoc lignum, meliori nomine dignum,
De cælis Deus ecce dedit mirabile signum,
Hac ego corde meo, signa relinquo Deo.
Ante fores templi iubet hoc rex ipse reponi,
Vt videant illud, reuerenter ab vrbe coloni,
Sperantes aliquid significare boni.

Regina Austri venit considerare domum Domini.

Diuersis ornamentis dum rex parat illa,
Australis regina venit in aula* Sibylla,
Munera dans regi, quæ numerosa vehit.
Suscepta reuerenter ea tunc à Salomone,
Illa domum Domini considerat & regionem,
Aspicit & lignum verba beata monens.
O radix ligni (dixit) tu sis benedicta,
Cuius & hæc pars est pro mundi pace relicta,
Mystica magna geris, porta salutis eris.
Miror (ait) regem studio lignum reuereri,
Per quod Hebræorum video regnum remoueri,
Inde salus mundo, mors sibi (dixit) erit.
Missus ab arce poli, de virgine debet oriri,
Quem video cæli, regno, terraq; potiri,
Subiicietur enim terra, polusq; sibi.

De cruce lignea & passione Christi.

Intonuit tandem populis verbum mulieris,
Cœpit & in ligno plebs ista futura vereri,
Odit & hoc hodie, quod peramabat heri.
Sic modo festinans populus vitare ruinam,
Hoc in piscina Siloe demergit ad ima,
Mergitur arbor, atris vt putrefiat aquis.
Temporibus longis, Siloe sub rupe resedit,
Ex tunc de cælis piscina gratia venit,
Angelus in Siloe corpora sana dedit.
Hac etiam fuerat piscina Probatica dicta,
Qua post exhausta fuit arbor, nigra relicta,
Temporibus Christi nigra iacebat ibi.
Hanc sub Pilato fuerat Simon angariatus,
Monteq; Caluario fit in hac Iesus cruciatus,
Furcatum legitur crux habuisse caput.
Furca manus tenuit, pedibusq; pependit in ima,
Non habuit Christus tunc, quo caput ipse reclinet,
Nam legimus titulum non tetigisse caput.
Tres habuit species crux vnica, tresq; colores,
Quinq; Deus plagas, tres clauos, quinq; dolores,
Carne quidem moritur, non deitate Deus.

Quòd triginta denarii, quibus venditus est Christus, fabricati sunt tempore Nini regis Assyriorum, & de manu in manum vsq; ad Christi tēpora peruenerunt.

Denariis triginta Deum vendit Galilæus,
Quot & Apostolus hic describit Bartholomæus,
Vnde prius veniant? quis fabricauit eos?
Fecerat hos nummos Ninus, rex Assyriorum,
Et fuit ex auro Thares fabricator eorum,
Cum quibus instituit rex Niniuita forum.
Regia denariis erat his impressa figura,
Rebus vt æternis exempla daret valitura,
Formaq; sic fieret perpetuata sua.
Filius illius Thares, qui dicitur Abram,
Sustulit hos nummos post hæc, cum coniuge Sara,
Quando iubente Deo transiit in Chanaan.
His nummis tunc emit agros ab Hierichontis,
His etiam Ioseph est emptus ab Ismahelitis,
Hos tenuit Pharao diues in ære suo.
Hosq; Sibylla potens habuit regina Necaula,
Austri regina, quæ post Salomonis ab aula,
In templum nummos dat reuerenter eos.
Quos Nabuchodonosor templo prius expoliato,
Detulit in Babylon, vbi militiis solidatum,
Regibus in Sabba dicimus esse datos.
Hos reges Sabba, quos post noua stella vocauit,
Cum tria, tres socii, donat ulere magi.

De veste Christi, è cœlis (vt putatur) missa.

Angelicis monitis his regibus inde regressis,
Mittitur è cælis puero dignissima vestis,
Hæc inconsutilis, mira colore fuit.
Hanc pater è cælis misit, non fœmina neuit,
Longa fit atq; breuis, puero crescente recreuit,
Temporis æquaui, stamine texta leui.

Munera Christo oblata in fuga non detulit.

Dum iubet Herodes puerum pro morte requiri,
Mater eum timuit, fugiens ad climata Nili,
Ducta metu mortis virgo latebat ibi.
Tunc in ea crypta, tria sunt hæc dona relicta,
Aurum, thus, myrrha, vestisq; Dei benedicta,
Pastores veniunt, ipsaq; dona vehunt.
Vir fuit Astrologus, qui dona relicta remouit,
Omneq; portentum Christi, Persidam* nouit,
Armenus patria, iustus, honestus erat.

Restituuntur munera & vestis.

Tem-

Tempore quo Christus docuit, tunc Angelus isti
Dixit, dona Dei redde quaecunq; tulisti,
Munera sacra Dei restituantur ei.
Redditur hec tunica breuis, in forma puerili,
Iesus vt induitur, modulo fit longa virili,
Vidit & obstupuit mens tremefacta viri.

De nummis proditoriis Iudæ, & agro inde empto.

Denarios triginta Deo quos inde tulerunt,
In Gazam templi, Iesu mandante dederunt,
Quos Iudam pretio, post habuisse ferunt.
Detulit hos Iudas Scarioth, facta nece Christi,
Quos reiecit, quia pœnituit pro morte magistri,
Seq; necans laqueo, ventre crepat medio.
Tunc in agrum figuli, nummos ter quinq; dederunt,
Militibusq; suis totidem pro parte tulerunt,
Quos vigiles tumuli, nocte fuisse ferunt.

Authoris cautio sub nummis Iudæ Iscariothis.

Fortè putas lector, contraria me posuisse,
Dum nummos illos ex auro scribo fuisse,
Nam liber argenti nomine, gesta dedit.
Marcus ob argentũ, Dominum descripserat emptũ,
Non auri dixit numismata, siue talentum,
Sed licet hoc taceat, non minus illud erat.
Mos fuit antiquus, auri nomen variare,
Atq; per argentum diuersa metalla vocare,
Hoc vsu, nunquam regula prisca caret.
Nosce quod hæc sanctus, sic scripsit Bartholomæus;
Cuius ad Armenos sermo narratur Hebræus,
Qualiter est auro venditus ipse Deus.
Ergo patente nota solus neget hoc idiota,
Cuius habent vota, non discere facta remota,
Lectores dociles pagina nostra vocat.

¶ De prælio inter Cæsarem & Pompeium facto in Thessalia per Emathios campos.

ANno ab Vrbe condita 710, temporibus Zachariæ & Elisabeth, ante Ioannis Baptistæ natiuitatem, Iulius Cæsar cum Gallorum & Germanorum inæstimabili exercitu, hyemali tempore, Romam tendit. Pompeius vrbem defensare cupiens, vniuersas gentes Orientales, quas ipse suæ ditioni subiecerat, in auxilium per filium suum vocat. Principes Romanorum & senatus, & Lentulus consul, Pompeium Magnum in Græcia morantem; circa tempus quo consules renouandi erant, remoto à consulatu ipso Lentulo, Pompeium Magnum ducem Romanorum, fauore omnium creant, Pompeius ex vna parte, Cæsar ex altera, vniuersas verè mundi copias, Romano sanguine conquisitas, ad effundendum sanguinem Romanum congregauerunt. Iam enim Roma cum ab aliis vinci non posset, ipsa se vincere conabatur. Iuxta Poetam dicentem. *In se magna ruunt.*

Igitur octuagintaocto cohortes ex vtroq; latere, in totidem acies disponunt. In campis Thessaliæ vtriq; conueniunt. Res miranda & auditu stupenda. Romani domini, quasi vnius matris & vrbis filii, seipsos cum matre interficiunt, & mater & filii intestinis furoribus euiscerantur. Ambigua itaq; diu forte pugnantes, dum pars Iulii atrocissimis congressionibus in acie præualeret, Pompeius terga cõuertit, Cæsar verò mirabiliter triũphauit. Cæsa sunt ibi quindecim millia Pompeianorum, cũ triginta tribus centurionibus.

Pompeius nauigio per Cyprum fugit in Ægyptum. Vbi statim cum ad littus descendit, iussus est à Ptolemæo rege, quem ipse creauerat, ob gratiam Cæsaris decollari.

Vxor Pompeii Cornelia, cum filiis fugit nauigio, & periit. Cæsar Pompeium persequitur, & cum Alexandriam peruenisset, caput Pompeii cum armilla oblatum est ei. Quo viso, fleuit: & minas intulit his, qui tãtum principem occidere non timuerunt. Cognitis autem contra se Ægyptiorum insidiis, in Ægyptios arma cõuertit. Quibus citò deuictis, Cleopatræ regnum dedit Ægyptiorum. Ptolemæus autem cum nauali prælio victus, in scapham fugiens, submersus est, & ab vndis proiectus in littore, per loricam auream cognitus est.

Post hæc Cæsar Romam veniens consul atq; dictator ab omni populo vocatus est. Deinde contra Pompeianos in Aphricã transtulit bellum, & apud Tapsum cum Iuba & Scipione bellũ conseruit. Vbi Romanorum & barbarorum plurimam stragem fecit. Iuba autem victus, militi suo collum gladio feriẽti exhibuit. Scipio verò semetipsum interfecit. Cato rigidus apud Vticam veneno hausto, se interfecit. Cæsar insuper nepotes Pompeii, & filiam eius Pompeiam, iussit occidi. Et sic vrbem cum quatuor triumphis ingreditur. Iterum Cæsar in Hispaniam contra Pompeianos milites proficiscens, cum plurimo sudore illos deuicit. Indeque regressus quarto anno post bellum Thessalicum, in quo Pompeium primo fugauerat, Vrbem totam potentissimè tenebat, atque omnibus dignitatibus in vrbe vacanti-

bus, ipse tenens omnia, solus omnia Cæsar erat.

In summo igitur Cæsar culmine constitutus, cum altius non posset, nec in eodem summo bonæ habitudinis diu consistere, cogitat eum inde fortuna præcipitare. Sane quum rempublicam contra maiorum patrum institutionem permutat, dum numerum senatorum plus iusto multiplicat, dum senatui potestatem & honorem debitum non conseruat, Brutus & Cassius, consentiente senatu, eum in curia interficiunt. Hanc Cæsaris historiam nos quidem breuiter tetigimus, sed Lucanus eam versifice & plenius est prosequutus.

Prooemium authoris, continuantis historiarum diuersitates.

POst opera Domini nostri Iesu Christi, & post ascensionem eius in cœlum, siue etiam post aduentum Spiritus sancti, necnon post apostolorum prædicationem, de quibus iuxta paruitatis nostræ modulum loquuti sumus; sequitur vt de Romanis pontificibus, qui sunt caput omnium Christianorum, dicamus. Quod si apostolicos simul cum imperatoribus positos cerneret; magis appetit * in tractatu omnium Imperatorum capiat lectionem. Vbi à Iulio Cæsare, vsque ad Carolum, & à Carolo vsque ad dominum imperatorem Fridericum, & successorem filium eius Henricum Regem planissime inueniet nomina & tempora, & annos & menses, & dies eorum, & Apostolicorum. Et quot pontifices fuerunt sub vnoquoq; imperatore.

Gesta autem eorum, non omnia, quum sit impossibile, sed magis necessaria, atque auditu delectabiliora inueniet. In quibus, cuiuslibet hominis animus poterit iocundari, & erudiri. Quia igitur nascente Christo, imperatores esse cœperunt, congruum esse conspicimus iuxta Christi tractatum, nomina & gesta ponere imperatorum: Christi enim & imperatorum origo, & gesta, & tempora, simul omni tempore currunt.

Et de gestis Christi vel Apostolorum vel pontificum Romanorum, aut aliquorum sanctorum, nihil dicere possumus, nisi etiam tempora Imperatorum tangamus, & plerunque gesta Pontificum Romanorum cum Imperatorum gestis & temporibus misceamus.

Itaque ab hoc loco in antea, à primo Cæsare Iulio, & à primo Imperatore Octauiano Augusto, incipiemus: de quib⁹ scribendo, nouum Testamentum, & acta sanctorum, cum eis contemporaliter, authore Domino, proferemus. Prius tamen hic de Iob pauca versibus exponemus, & de Sem, filio Noe, qui & Melchisedech est dictus, qui Deo ante legem, & ante tempora Hebræorum, sacrificauerunt in pane & vino, cum ipsi ambo non Hebræi, sed gentiles fuissent.

Quòd Iob rectus fidelisq; fuit, etiam si neque Hebræus, neq; Moseus.

Scriptus Elia vel Enoch, Noe, Moses, Abraham,
Isaac atq; Iacob, sed scribitur vltimus hic Iob,
Surge Deus Sabaoth, doctor & actor ad hoc.
Dogmate de cœlis Iob rectus & ore fidelis,
Non fuit Hebrai generis, neq; vir Mosei,
Et tamen alma Dei gratia fauit ei.
Progenies Esau, de gentibus est oriundus,
Natus & in Seber, Syria regionis alumnus,
Deditus obsequiis, nocte dieq; Dei.
*Non ouis aut vituli sacri dat, vel ombus * hædi,*
Imo Deo cœli quasi Melchisedech adolens,
Panibus & vino sacrificanda dedit.
Inde vides lector, quia non primus a Moseo,
Vita sacerdotum, nec ab ordine venit Herbæo,
Nam sacra gentiles prima tulêre Deo.
Melchisedech etenim Gentilis erat Chananeus,
Filius est Noei, Sem nomine, nullus Hebræus
Tunc erat in mundo cum tulit illa Deus.
Melchisedech Abrahæ dedit hæc libamina vitæ,
Dum sub eo reges victi fuerant Elamitæ,
Obtulit & decimas tunc prior ille suas.
Vnde patet, gentes ad sacra fuisse priores,
Constat & Hebræos libamine posteriores,
Indeq; Christicola sacra priora fouent.
Si decimas Abraham pagano soluit Hebræus,
Non petat a nobis, sed soluat eas Pharisæus,
Quod primus instituit cœlitus ipse Deus.

PARTIS DECIMÆ QVARTÆ FINIS.

GOT-

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS XV.

De discordia inter Cæsarem & Pompeium.

CÆsar apud Gallos summū contraxerat omen,
Suppeditans gentes, deuicerat & regiones,
Sed sine decreto tollere lustra solet.
Concipit inuidiam cito Pompeiana potestas,
Quod sibi lustra socer Cæsar sine canone præstat,
Indeq; lege reum concio damnat eum.
Ira mouet Iulium, quia non damnandus haberi,
Debuit ob meritum, sed charus in Vrbe teneri,
Nunc socer in generum durior hostis erit.
Cæsar vt occiduis regnis potuit dominari,
Æstimat imperii solio se posse leuari,
Vrbis & orbis opes tollere forte pari.
Cæsar ad imperium potuit conscendere primum,
Ipse socer generum gladio depellit in imum,
Vulnere depereunt ambo, sed ille prius.
Cessit in Ægyptum Pompeius, vbi Ptolemæi
Spado tollit ei iugulum; lætantur Hebræi,
Denique templa Dei rupit amarus ei.

De sepulchro Iulii.

Cætera Cæsarea nequeo narrare trophæa;
Litera Chaldæa nequit, aut Romana chorea;
Sed neq; Musa mea carmine tangit ea.
Nulla manus regum tot prælia mira patrauit;
Nemo suis potuit conatibus assimilari;
Militia fuerit summus & absq; pari.
Mira sepultura stat Cæsaris alta columna,
Dicta fuit Iulia, sed vulgus dicit Agullam,
Aurea concha patet, qua cinis ipse iacet.
Quattuor hic annis, sex mensibus, imperat orbis
Transfixus gladiis mortalia fata resoluit,
Vulnera dum cecidit bis duodena tulit.
Cassius & Brutus sunt fonis & origo malorum;
Ordo senatorum sceleri consensit eorum,
Sanguinis illorum fit modo grande forum.
Lucius Antonius consors fuit Octauiani,
Hi duo, dum Iulii perhibent se morte grauari;
Insimul vltores sunt, feritate pari.
Lucius Octauii sponsam Iuliiq; sororem,
Consocii regis matrem refouebat amore;
Cuius & intuitu Cæsaris acta dolet.
Lucius Antonius socio Roma remanente,
Migrat in Ægyptum superans ea regna potenter;
Et Pompeianos punit vbiq; malos.
Tunc dedit Antipatri regni moderamen Hebræi,
Abstulit Hircano regimen regni Pharisæi;
Cur? quia Pompeii gratia fauit ei.
Istis temporibus tres fulgent ordine soles:
Tres quoq; stant lunæ nunc cœlitus in regione,
Tunc & aratores verba dedere boues.
Cur (aiunt) stimulo nos stulte bubulce perurges?
Deficient homines magis, & seges alta resurget,
Nulla fames veniet, lædere parte boues.

Antipater & filii eius Herodes & Phaselus, fiunt procuratores totius Iudææ, Hircano sacerdote in Hierusalem existente.

Cum foret Antipater gentis moderator Hebrææ,
Filius Herodes recipit curas Galilææ,
Cætera Phaselus frater vbiq; tenet.
Hircanus qui rex fuerat, fit in vrbe sacerdos,
More sacerdotum, reprimitq; regitq; proteruos;
Quattuor hi procerum omnia iura tenent.
Impiger Herodes natu minor acta paterna,
Et loca fraterna, valida virtute gubernat,
Rebus & officiis primus vbiq; fuit.
Vt potuit probitas Herodis multa videri,
Iudicat hunc Roma meritis maiora mereri,
Amodo Tetrarcha vir Galilæus erit.
Dicitur Antipater potu cecidisse veneni
Vnde suis natis prædicta Tetrarchia venit,
Lucius Antonius his sua signa dedit.
Cum foret Herodes Tetrarcha super Galilæa,
Natus Aristoboli patria depulsus Hebræa,
Regulus Antigonus regna reposcit ea.
Iure sui patris patriam deposcit Hebræam,
Postulat & Syriam, totamq; petit Galilæam,
Lucius Antonius verba repellit ea.
Nec tamen Antigonus cœpta ratione quiescit,
Transit ad Persas, vbi Parthica signa capessit,
Et redit, patriam vincere Marte suam.
Agmina Persarum, vexillaq; Parthica multa,
Detulit Antigonus, nec damna reliquit inulta,
Vrbem Hierusalem præripit atq; tenet.
Abstulit Hircano tum labro cum pice nasum,
Ne fieret princeps, nec haberet pontificatum;
Hoc etenim Mosi lex inhibebat ibi.
Phaselus captus; manibus pedibusq; ligatur,
Et quia turpis ei cum carcere pœna paratur;
Concutit ad lapides nocte dieq; caput.
Indeq; dum moritur, datur hæc moriendo fateri,
Grata mihi mors est; neq; viuere quæro mereri,
Nam mihi post mortem frater & vltor erit.
Tunc erat Herodes longa statione remotus,
Rex Arabum nam colloquio cognomine Bochus,
Iunctus ei fuerat, militiaq; socius.
Fama refert fratrem, misera iam morte perisse,
Antigonum Hierosolymum regnum tenuisse,
Hircanum nasum deseruisse caput.
Territus Herodes, tristis, plenusq; furore,
Quærit opes Bochi regis, belliq; fauore,
Ille timens Parthos prælia nulla mouet.
Anxius Herodes implorat opes Cleopatræ,
Cuius in Ægypto vires sunt vndiq; latè,
Spondet opes mulier, subsidiumq; patet.
Prouidus Herodes timet insidias mulieris,
Cuius auaritiæ vitio subnectitur æris,
Hoc etenim vitio ius ratioq; perit.
Pergit ad optatum terraq; mariq; senatum,

Conqueritur casum proprium, patriæq; reatum,
Indicat & socios morte perisse suos.
Postulat vltores dominos, vrbisq; fauores,
A quibus Antipater eius habebat honores,
Filius Herodes stat miser ante fores.
Annuit his precibus Cæsar prior Octauianus,
Ordo senatorum fauet, ac populus Medianus,
Annuit Antonius dux, procerumq; manus.
Roma per Antonium iubet agmen & arma moueri,
Iam neq; se poterunt Persarum signa tueri,
Præparat & Parthis Parthica bella geri.
Imperat Antigonum prima statione grauari,
Romanumq; ducem Sosium super arma parari,
Qui prior Antigono prima flagella parit.
Nauigat Herodes, Sosio duce, se comitante,
Hierusalem capitur, populus perit, igne cremante,
Persica pompa ruit, Parthica turba luit.
Victus & Antigonus reliquis prius exsuperatis,
Ante pedes Sosii prece poscit opus pietatis,
Sed magis obtinuit probra, maligna satis.
Antonio dedit Antigonum, regem Pharisæum,
Ille videns captum, regem damnauit Hebræum,
Interimitq; reum longa securis eum.
Rumpere dum templum Romana cupido paratur,
Supplicat Herodes, ne vim Sosius patiatur,
Vixq; sacris Domini pax valitura fuit.
Plus timet Herodes, si dentur sancta videri,
Quam proprii capitis casus mandetur haberi,
Motus ad hæc Sosius, quod petis (inquit) erit.
Nulla reuelata sacra sunt, neq; commaculata,
Nulla prophanata, neq; sunt loca visa beata,
Salua domus Domini, mundaq; tota fuit.
Donadat Herodes sua regibus atq; magistris,
Plurima signiferis tribuit, rerumq; ministris,
Nec fuit immunis miles, in orbe fui.
Re bene patrata, regina venit Cleopatra,
Cuius & Antonii mens fertur amore ligata,
Eius enim studiis nocte dieq; vacat.
Fœmina plena dolis, dum lora teneret amoris,
Consilii Cleopatra mali, sine fronte pudoris,
Corde nephanda colit, quæ vomit ore foris.
Pulchra quidem nimis, absq; fide, regina petulca,
Saccus opum, scelerumq; locus, res crimine fulta,
Ad mala subtilis, nec satiata viris.
Poscit, vt Herodes & Bocus rex Arabita,
Regna simul perdant pariter, stat sine petita,
Ipsaq; regnorum iure fruatur ita.
Dux, licet ex more nimio præuentus amore,
Renuit Antonius mulieri ferre fauorem,
Vnde nimis grauiter fœmina visa dolet.
Cui tamen ex parte tribuit, partemq; reliquit,
Vnde nec in totum, sed partim fœmina vicit,
Quæ mortem regum poscit, & ore sitit.
Insuper imperium Cleopatra laborat habere,
Suggerit Antonio summum diadema tenere,
Vrbis & orbis opes tollere posse gerens.
Vrget vt vxorem propriam deponat honore,
Cæsaris Augusti matrem Iuliiq; sororem,
Cæsar ob ista dolens iam noua bella mouet.
Reiicit vxorem, mœchamq; tenet Cleopatram,
Sic super Antonium noua sunt certamina nata,
Antonius perit, sic Cleopatra luit.
Imperat Augustus post prælia multa patrata,
Interit Antonius, regina perit Cleopatra,
Eius & vberibus aspidis ora vocant.
Filius & nata quos tunc habuit Cleopatra,
Nomine vulgari sunt Sol & Luna vocata,
Sunt quasi mancipia, capta, moriq; data.
Ante triumphantis currum de more feruntur,
Ludibriis & conuitiis miserauter aguntur,
Cæsar, vt ille ruit, summus in orbe fuit.

Interfectio Iulii Cæsaris vindicatur per Octauianum & per Antonium.

ANno ab Vrbe condita 715, Iulio Cæsare interfecto, Octauianus simul cum Lucio Antonio, qui sororem Iulii, nomine Octauiã, habebat vxorem, ciuile bellum innouat contra Pompeianos: &, post multa prælia bene gesta, Pompeium filium magni Pompeii occidit: & Brutum & Cassium, interfectores Caii Iulii, eousque coegit, vt ipsi seipsos necarent. Romæ viginti millia militum cingulo militiæ priuauit, triginta millia seruorum dominis eorum restituit: & septem millia seruorum, quorum domini non extabant, patibulo affixit.

Interea Antonius, repudiata sorore Iulii Octauia, transtulit se in Ægyptum: ibiq; coniunxit sibi adulteram Cleopatram, & Cæsari rebellare tentauit. Octauianus iam domitis omnibus atque subiectis, aduersus Antonium nauale prælium parat: à Brundusio proficiscitur in Cyprum. Congressique ambo principes, ab hora quinta diei vsque ad septimam, cum vtriusque exercitus detrimento, acerrimè ancipiti victoria pugnauerunt. Sequens pars diei, cum sequenti nocte, Cæsari in victoriam cessit. Prior ex bello cum suis fugit Cleopatra, quam fugientem Antonius sequitur. Cæsa ibi duodecim millia de exercitu Antonii feruntur: vulnerata verò sex millia.

Antonius nauali prælio tertio victus, quartum parans denuo victus est. Dumq; iterum ad struendam classem laborat, omnibus ad Cæsarem confluentibus, in vrbem Alexandriam se recepit, suis omnibus iam destitutus. Vbi dum imminere sibi Cæsarem cerneret, ipse se interfecit. Cleopatra autẽ appositis ad mamillas serpentibus, mortua fuisse perhibetur: Cæsar autẽ vrbe Alexandria potitus.

Eo tempore imperium Græcorum finiuit. In hac enim vrbe, ab Alexandro Magno condita, Græcorum reges vsque ad

ad illud tempus regnasse leguntur. Vnde quidam, monarchiam Græcorum vsque ad Octauianum perdurasse, asseruerunt. Nam post mortem Alexãdri Magni, dum principes eius Asiam ab eo conquisitam, inter se partirentur, in quatuor mundi partibus, quatuor regna emerserũt. Inter quæ, duo fuerunt principalia, ad austrum Ægypti: cuius metropolis Alexandria fuit; Ad Orientem verò Syriæ, seu Aquilonem & Mesopotamiæ: cui⁹ caput erat Antiochia; quam Seleucus Magnus rex Antiochus, à nomine patris sui Antiochi, dicitur instaurasse, & in ea sedem regni Babyloniæ collocasse. Nam Antiochia ante illud tempus vocabatur Reblata. Eratq; tunc caput Syriæ Damascus.

Interea legati Indorum & Scytharum ad Augustum Cæsarem veniunt, pacem petentes. Et sicut olim Alexandro Magno in Babylone posito, omnium regum & nationum Occidẽtalium ab eo pacem legati postulabãt, & subiectionem vltro offerebant; ita nũc vice conuersa, tam ab Oriente quàm ab Occidente legati deditionem ei offerentes occurrunt.

Sic itaque iam sedatis omnium seditionum motibus, toto orbe terrarum pace inaudita seculo iam reddita, totoq; mundo ad Romanorum censum descripto, anno imperii Augusti Cæsaris quadragesimo secundo,

Christus nascitur.

ANno ab Vrbe condita 752. Olympiade 193. [reuolutis ab Adam 5500 annis; regnante in Iudæa Herode, filio Antipatris, alienigena; hebdomada (secũdum Daniele) sexagesimasexta, natus est Iesus Christus filius Dei, ex Maria virgine secũdum carnem filius Dauid, in Bethlehem Iudæ. Qui vt vera lux mundi, & vera pax esse mõnstraretur, eadem nocte, qua natus est, Angelus cum luce magna pastoribus apparens prædicat gloriam in excelsis Deo & in terra hominibus pacẽ. Cui multitudo cœlestis exercitus consona cantica simul cum eo cantauit.

His dictis de Octauiano Augusto prosaicè, alia de eodem subsequentia, versibus decantemus, vt vtroque ferculo lectores reficiantur.

De exaltatione Octauiani Imperatoris; quem Romani volebant pro Deo habere.

Erigitur nascente Deo rex Octauianus,
Germine Romanus, formosus, ad omnia planus;
Militia validus, munere larga manus:
Fit gladius vomer, fiunt de cuspide falces,
Mars silet, pax emicuit, miles fuit incept.
Nascentis Christi tempore pax rediit.
Octauianus tunc potuit deus ipse vocari,
Nam bonitate sui meruit reuerendus amari.
Mundus eum coluit totus honore pari.
Vrget eum cœtus, solus Deus vt vocitetur,
Ipse timet, si maior eo posthac orietur,
Ne pereat nomen, perdat & ipse decus.

Idolum Romæ.

Maxima tunc Roma Capitolica stabat imago,
Cuius in hoc titulo lectoribus acta notabo,
Atque Sibyllino dogmate dicta dabo.
Grandis imago nimis, potuit vix recta leuari,
Sæpe leuata satis, nulla valet arte iuuari,
Quin cadat vlterius, nam recidiua cadit.
Vnius vitula tandem datur arte leuari,
Cuius & ingenio potuit sic ipsa locari,
Ne cadat vlterius, stetq; vigore pari.
Sed nec adhuc populus stabat sub imagine tutus;
Spiritus a statuâ sic est in plebe locutus,
Cum virgo pariet, tunc & imago cadet.
Turba negans partum cum virginitate creari,
Credidit hoc dictô statuarem perpetuari,
Dicens, quod nunquam germina virgo parit.
Octauianus ad hæc rex consulit ore Sibyllam,
Vt Christi causãs referat: cui retulit illa,
Maior te veniet, signa futura vide.
Arte Sibyllina patuit sibi cœlitus ara,
Qua videt angelica manifestius agmina clara;
Quæ puero regi cœlica regna parant.
In gremio matris stabat sapientia Patris,
Dextra coronati pueri dat dona beatis,
Cœlitus emicuit gloria multa satis.
Cæsar ait, Video miracula multa mille,
Territus obstupuit nimium, dixitq; Sibyllæ;
Heu, minor hoc puero sum reputandus ego.
Scribe Sibyllã mihi, quisnam puer ille vocatur?
Quisue pater suus est, aut quæ regina putatur?
Quod sibi fit regnum? quod diadema datur?
Retulit illa: Dei Deus est de flamine natus,
Virginis ex vtero sine seminis arte creatus,
Perdita colligere rex sine fine datus.
Desine, Cæsar ait; Deus amodo nolo vocari,
Ille puer Deus est, quem mundus habet venerari,
Cui fauet angelicus cœtus, & vnda maris.
His dictis, Cæsar puerum deuotus adorat,
Nunc aras & thura parant offerre laborat,
Prima Deo cœli tunc sibi thura dedit.
Post annos quinquagenos, mensesq; decenos,
Spiritus Augusti reddit sua tempora cœlo;
Surgit Tiberius nomine functus eo.

De fonte olei qui fluxit in Tiberi.

Magria taberna fuit tunc emeritoria dicta,
Emeritis ascripta viris, vitaq; relicta,
De qua fons olei fluxerat in Tiberim.
Vnde Sibylla canit; Tellus sudore madescet;
Et reliquos versus, quibus hæc tibi causa patescat,
Si super his dubitas, scripta Sibylla legas.

De Augusto Cæsare, Tiberio priuigno, & Germanico Imperatoribus.

ANno ab Vrbe condita 756, anno verò ab incarnatione Domini 15, Augustus Cæsar, anno imperii sui 58 diem suum functus est; cui Tiberius priuignus eius in regnum successit. Ille moderatissimè gubernans rempublicam, nec ciues intus iniuriauit, nec foris bellorum mouit tempestates. Quarto autem imperii eius anno, id est, ab incarnatione Domini 19, Germanicus, filius Drusi, pater Caligulæ, de Germanis triumphauit. In tantum autem tunc temporis humanus fertur fuisse Tiberius, vt, dum augenda tributa præsides suaderent, responderit, Boni pastoris esse, pecus tondere, non deglutire.

De templo Isidis Romæ destructo à Tiberio Cæsare.

HIs diebus miles quidam scelerosus, in templo Isidis, Paulinam matronam, neptem Tiberii, dolo circumuentam stuprauit: sicut hoc eodem capitulo inferius versificè continetur.

De Ioanne Baptista, per idem tempus.

ANno ab incarnatione Domini 30, anno verò Tiberii Cæsaris 15, cùm iã in Iudæa quatuor principes, quos Græci tetrarchas vocant, Archelao mortuo, præsiderent; Iohannes in deserto baptismum pœnitentiæ incipit prædicare. Ad cuius baptismum Dominus Iesus aquas sanctificaturus aduenit. Atque extunc prædicare, & facere miracula cœpit. Elegit enim principes duodecim, quos Apostolos appellauit. Inter quos, pro bono vnitatis, vnum constituit principem Petrum. Post quos, viros 72 posuit discipulos.

Breui post hæc, tempore interiecto, Ioannes de incestuoso connubio arguebat Herodem: propter quod in carcerem ponitur: & in die natalis Herodis (iuxta Euãgelium) inter epulas necatur. Idipsum Iosephus refert; bellumq; maximum pro eo exortum inter Aretham regem Arabum, & Herodem: vbi triumphauit Arethã. Dixit autem Iosephus, hæc propter peccatũ quod in Ioannem Herodes perpetrauerat, accidisse. hæc dixit Iosephus de Ioanne.

De Christo autem idem Iosephus sic scribit: Fuit his temporibus Iesus, sapiens vir, si tamen virum nominari fas est: erat enim mirabilium operum effector, doctorque hominum eorum qui libenter ea quæ vera sunt, audiunt: & multos quidem Iudæorum, multos etiam de gentibus sibi adiunxit. Et credebatur esse Christus. hũc, qui ab initio eum dilexerant, accusatione primorũ nostræ gentis virorum, cum Pilatus in crucem agendum eum esse decreuisset, non deseruerunt. Apparuit enim eis tertia die iterum viuus, secũdum quod diuinitus inspirati prophetę, hęc & alia de eo innumerabilia miracula futura esse prędixerant. Sed & in odium Christianorum, qui ab ipso sunt nuncupati, & nomen perseuerat & genus.

Hoc propterea ego Gotfridus de religione nostra doctissimi viri Iosephi Iudæi in hoc loco testimonium posui, vt ostenderē Iudæos de aduentu Christi non ignorare; sed ad damnationis suæ augmentum, inuidia eos excæcatos vera de Christo credere noluisse. Cætera de Tiberio Cæsare & de Christo, & de actibus eius, versibus elucidanda ponemus.

Item de Tiberio Imperatore, secundo ab Augusto, & de Christo, versificè narratur.

Tiberio Roma nunc subiiciuntur honores,
Cuius ad imperium sanus damnatur Herodes,
Pilatus capitur, gens homicida dolet.
Iudice Tiberio Titus cum Vespasiano
Vindicat in populo Christum, gladio mediante,
Postulat hoc ratio, vult crucifixa caro.
Exiit edictum sub Cæsare, scribitur orbis,
Cœtus apostolicus iam mundat climata morbis,
Et videt in cœlum iam remeare Deum.
Spiritus intonuit, descendit summa potestas,
Dans varias linguas sanctis, miracula præstans,
Idola deficiunt, templa prophana ruunt.
Tiberii lepram diuina Veronica sanat,
Rosa nimis facies sanatur Vespasiana,
Iudaicos populos perdere Titus amat.
Pilatus Christi Romanis dogmata scripsit,
Prædicat esse Deum, quem perfida plebs crucifixit,
Et monet vt viuant amodo lege pia.
Lege noua Christi monet hos, normaq; teneri,
Cuius & imperio totus valet orbis haberi,
Tiberio placuit, quod petis (inquit) erit.
Tunc indignatus, respondit ad ista senatus,
Lex aut archatus, nisi per me canonicatus,
Me quoq; dante datus non erit orbe ratus.
Sit licet ista bona, non incipit hic mea Roma,
Dedecus æternum portaret nostra corona,
Si qua per imperium lex aliena sonat.
Annis Tiberius vixit tribus & duodenis,
Mors eremiti onus, reddens sua tempora cœlis,
Sed prius in terris commoda multa dedit.

De templo deæ Isidis destructo a Tiberio.

Grandis in orbe soli dea scribitur Isidis olim,
Nam quasi voce poli responsa dabat regioni,

Rem.

Roma suum templum iussit in vrbe coli.
Vnica Tiberii neptis, matrona decora,
Isidis in templo Paulina frequenter adorat,
Vt dea dicta sibi conferat ampla bona.
Hæc vbi sæpe meat media conspecta platea,
Stans quasi pulchra dea, celebri suffulta chorea,
Hanc vt habere queat miles, amabat eam.
Mundus eamq; narit, sed displicuit mulieri,
Cras quoq; sicut heri potuit nihil inde mereri,
Sic satis ægrotans, mundus amore perit.
Inde viri facies, pallore coacta liquescit,
Carnis adest macies, & amoris causa patescit,
Vnde sacerdotem poscit vt addat opem.
Poscit vt hanc nocte faciat templo residere,
Atq; Deo promittat ei responsa monere,
Isidis in specie dicta dolosa ferens.
Iotus erit Mundus, dum venerit ipsa latenter,
Vt quasi iuncta Deo cecat de nocte libenter,
Denìq; iuncta Deo, sponte fruetur eo.
Hoc præuenta dolo, Paulina venire monetur,
Isidis in forma dum mundus abintus habetur,
Nescia iuncta viro perdidit illa decus.
Post vbi Paulina miles se monstrat eunti,
Dura mihi fueras, inquit, pro te perenniti,
Te tamen obtinui functus amore tui.
Quando Deum tenuisse putas, te solus adiui,
Isidis in templo tecum de nocte coiui,
Te satis ascitum, teq; fruebar ibi.
Milite pro scelere satis insultante superbo,
Audit & obstupuit mulier tristissima verbo,
Mallet & ipsa mori, quàm male gesta coli.
Horruit audiam mulier decepta loquelam,
Iudice Tiberio ponens lachrymosa querelam,
Curia tum dolet: totaq; tristis erat.
Idola Tiberius iubet in Tiberim saculari,
Atq; sacerdotes templumq; sub igne cremari,
Pulsus ab vrbe foras miles honore cadit.
Illaq; tunc sceleri se non fauisse probauit,
Denìq; se gladio Paulina pudica necauit,
Spiritus & sanguis sit mihi testis, ait.

Historia gentis Saxoniæ sub illo tempore, qualiter venit de Macedonia.

Nunc bene procedo, dum tempora Saxenis edo,
Saxo, velut credo, patria fuit antè Macedo,
Regis Alexandri miles vbiq; fuit.
Rege diem functo, tulit a Babylone meatum,
Circuit Italiam ratibus, veniens Arelatum,
Siciliaq; Pharon, transit in Oceanum.
Inde per Oceanum Britannica littora transit.
Flandria pertimuit, sed nec sine clade remansit,
Gusfara Saxonica terminus eius erat.
Respice tu lector, cui regna notamus auorum,
Non tunc Saxonicum fuerat cognomen eorum,
Imo Turingorum crede fuisse solum.
Arua Turingorum dum forte Macedo capessit,
Prælia compescit simulans, quasi prælia nesciat,
Imo suo pretio quærit ab inde cibos.
Fraudibus ostenta mercator habens alimenta,
Falsaq; frumenta vendit, mercede retenta,
Vendit et carè, nec sine fraude parat.
Plenus erat terra falso velamine saccus,
Desuper ostensus, pretio dum creditur aptus,
Infer.us la.è vendita terra patet.
Fraude reuelata, grauis est derisio nata,
Et nimis irata doluit gens ludificata,
Vnde ferunt patriam venditione datam.
Consilium capiunt, vt vendita terra feratur,
Quicquid enim seritur, ratio iubet vt repetatur.
Semine sic illis vendita terra datur.
Dum iacet in saccis carissima terra tenetur,
Nam per eam patria sibi tradita tota videtur,
Saxo rapit penitus littora, rura, decus.
Fraus mala saccorum fuit incentiua malorum,
Fraude Turingorum mors & labor instat eorum,
Iure Macedonibus tollitur omne solum.
Hinc oritur guerra, seritur pro semine terra,
Terra super terram, patriam facit insita seruam,
Pars emisa dolo fit viduata solo.
Mentis in ardore dat bella Macedo furore,
Victa Turinga dolens fugit hinc aspersa rubore,
Pacis opem petiit, fœdus inire volens.
Fœderis actores, pacis posuêre tenores,
Vt patriam pariter teneant, lucrentur honores,
Armaq; per populum nulla ferenda fore.
Pax vbi congeritur, sub fraude Macedo veretur,
Ne male frustretur, si totus inermis habetur,
Vnde breues gladios, clam tulit arte secum.
Ipse breuis gladius apud illos saxo vocatur,
Vnde sibi Saxo nomen peperisse notatur,
His quoq; cultellis vita redempta fuit.
Ordine pacifico dum terra quieta locatur,
Vndiq; Saxenibus sua mors occulta paratur,
Vtq; dolo pereant tornia Turinga parat.
Fraude mors dignus sua congerit arma Turingus,
Pacis habens pignus, monet ardua bella malignus,
Irruit in proceres, arma dolosus habens.
Saxo suo more eultro defendit honorem,
Hostibus ingeritur audacior ipse leone,
Ictibus eripitur, victa Turinga dolet.
Gentis honorata viguit victoria latè,
Nam quoscunq; placet, superant, soluta probitate.
Quod loquor ecce patet, subdita terra iacet.

De morte Tiberii, & exaltatione Caii Caligulæ, tertii ab Augusto.

ANno ab Vrbe condita 785: anno verò ab incarnatione Domini 39, Tiberius, vigesimotertio imperii sui anno, veneno periit. Cui succedit Caius Caligula, tertius ab Augusto, vir omniũ ante se sceleratissimus. Sorores enim suas, quas ipse primò stupro polluit, postmodum exilio damnauit, & aliis innumeris se criminibus horribilibus inquinauit. Quarto autem anno imperii sui, à senatu interficitur. Inuenti sunt post mortẽ eius duo libelli, quorum vnus Pugio, alter Gladius dicebatur: in quibus electissimorum Romanorũ nomina scripta erant, quos ipse occidere proposuerat. Arca etiam, cum vasis multis venenis plenis, apud eum inuenta est: quæ scilicet vasa, in mare fusa, plurimos pisciũ interfecerunt. Hæc de Caio Caligula, ad memoriam suarum iniquitatum, prosaicè

dicta sufficiant. Cætera gesta, sibi contemporanea, de aliis, versibus supponam.

Item de eodem Caio Caligula Imperatore, versificè dictum.

Caius Caligula fit Cæsar, ad omnia sauus,
Nunc Euangelium describit in orbe Mathæus,
Ut prius in terris iusserat ipse Deus.
Caius Caligula bello superans Hebræos,
Interimit gladio, ferroq́, facit Pharisæos,
In templo Domini collocat ipse deos.
Nomine quippe suo, Iouis est ibi grandis imago,
Hanc & adorare mandatur Hebræa propago,
Chronica sic referunt vt recitator ago.
Quattuor his annis, sex mensibus enumeratis,
Caius exsoluit Cæsar sua tempora fatis,
Gaudia Iudæis mors dedit ampla satis.
Tunc apud Antiochos Petrus pro præsule sedit,
Cuius & in Christo monitis prouincia credit,
Tunc quoq́, Cornelio dogmata sacra dedit.
Tunc etiam legitur fieri conuersio Pauli,
Cuius & ecclesia monitis reuerenter obaudit,
Qui Stephanus fuerat, iam protomartyr erat.

De exaltatione Claudii Imperatoris, quarti ab Augusto.

ANno ab Vrbe condita 803; anno verò ab incarnatione Domini 44. occiso Caio Caligula, Tiberius Claudius imperat, quartus ab Augusto. Sub hoc Claudio Herodes (Iosepho testante) Iacobum fecit occidi, & Petrum tenuit in vinculis, quem Angelus eduxit, & liberauit. Hoc scelus ab Herode perpetratum vltio diuina puniuit. Quod Lucas scribens, sic ait: *Cum* (inquit) *Cæsaream descendisset Herodes, & in die solenni regia veste præclarè indutus, pro tribunali sedisset, ac de sublimi concionaretur ad populum. Cumq́, populus acclamaret ei, tanquam Deo, non sicut homini, statim percussit eum Angelus Domini, eo quòd non dedit gloriam Deo: & scatens vermibus expirauit.* A Iosepho hoc idem, sed prolixius dictum inuenies.

Hoc tempore Apostoli in omnes fines orbis diuisi sunt: Petrus Romam sortitur: Paulus, qui alios sapiētia præcellebat, Græcos sapientes inuadit: Iohannes inuadit Asiam: Andreas Achaiam: Matthæus Æthiopiam; Thomas & Bartholomæus vtranque Indiam; Simon Thaddæus Ægyptum & Mesopotamiā, deinde Persidem & Scythiam: Philippus, Hierapolim: Iacobus in Iudæa remanens Hierosolymorum rexit ecclesiā: nam alter Iacobus ab Herode fuerat decollatus: qui tamen, vt dicitur, prius Hispanis prædicauerat, vbi adhuc sepulchrum eius habetur clarissimum.

Isti apostoli non armis, sed verbis & miraculis orbem aggressi, non alieno, sed suo proprio sanguine triumphantes, melius quàm Romani vicerunt.

Anno itaque imperii Claudii septimo, tanta seditio in solennitate paschæ Hierosolymis orta est, vt de his qui constipatione populi in foribus templi opprimerentur, triginta millia Iudæorum inuenirentur extincta.

Anno Imperii Caii nono, omnes Iudæi ab Vrbe sunt expulsi, quod tam Iosephus, quā Suetonius dicunt. *Claudius* (inquiunt) *Iudæos, assiduè tumultuantes, ab Vrbe expulit.* Claudius viginti senatores & trecentos equites, paruis de causis perdidit. Ipse verò Claudius quartodecimo imperii sui anno veneno periit; Nero autē ei in imperium successit.

De exaltatione Neronis Imperatoris quinti ab Augusto.

ANno ab Vrbe condita 857; anno autē ab incarnatione Domini 59, Nero quintus ab Augusto imperiū suscepit, vir omnium flagitiosissimus: qui Caium Caligulam auunculum suum, nequitia superauit. Tantæ nanque petulantiæ fuit, vt assumptò varii vestitus decore, tam Græciæ quàm Italiæ vrbes, & theatra perlustraret, ipsosq́; histriones suis ioculationibus vinceret. Luxuriæ tam effrænis fuit, vt aurea sibi retia ad piscādum; & domum auream ad habitandum pararet. Vrbē fecit in duodecim partibus succendi: quæ quùm per septem dies arsisset, ipse in altissima turri stans, cantilenas de incendio Troiæ quondam compositas lætissimus decantabat.

Nero matrem & sororem stuprare non abhorruit: Senecam magistrum suum interfecit. Nero primus in christianos mouit seditionem: Matrem suam euiscerauit. Nero audiens Galbam in Hispānia ab exercitu imperatorem esse creatum, animo fractus, a senatu hostis pronunciatur. Ipse fugiens apud quartum lapidem ab Vrbe seipsum occidit, & (vt dicitur) a lupis est deuoratus. Cætera de Caio & de Nerone versibus explicamus.

De Nerone, versificè.

Scandit Nero thronum, blasphemus in orbe colonus,
Nulla sorte bonus, neq́, dignus honore patronus,
Saccus opum, scelerum signifer, orbis onus.
Nero sua matris iubet intima viscera findi,
Quo loculo stringi potuit, quo spermate gigni,
Quo iacet alueolo matre beatus homo.

Nero

Nero suam Romam voluit comburere magnam,
Cernere tunc cupiens quantam daret undique flam-
Vt viduata latè gaudia Roma daret. (mam,
Nero puer quondam, fertur metuisse magistrum,
Dum tenet imperium, metuisse fatetur idipsum,
Vnde virum Senecam, dum timet, ipse necat.
Nero magum Simonem scelerum nutritor amauit,
Cuius & intuitu, Petrum, Paulumque, necauit,
Ipse lupis rabidis perfidus esca fuit.
Gesta Magi Simonis vel regis culpa Neronis,
Regibus exemplum pariunt, frænumq; furoris,
Suntq; timor reprobis, speq; beata bonis.

Chronica contemporanea de Clodouæo rege Francorum.

Nunc baptizatur Clodouæus in vrbe Remensi,
Angelus è cœlis oleum dedit omnipotentis,
Gratia baptismi quo celebrata fuit.
Fertur adhuc oleum cæleste Remis retineri,
Quo reges vncti, soliti sunt regna mereri,
Vnctio Francigenis hæc ita semper erit.
Tempore Tiberii, Caiiq; simulq; Neronis,
Petrus erat papa Romæ, qui religionis
Dogma fidemq; Dei primus in vrbe colit.
Petrus in Antiochia octonis sederat annis,
Bisq; decem Romæ seruit domina tyrannis,
Insuper & quinque sedit & octo dies.
Euangelistam Marcum fertur docuisse,
Qua crucifixus erat Petrus, tumulum tulit ipse;
Rasuram capitis primus & ipse tulit.
Linus erat viuente Petro, viuente Nerone,
Namq; vices eius gessit, Tuscus regione,
Annis quindenis vltima fata colens.
Et Cletus viuente Petro, Lino sociatur,
Qui simul exterius curabant pontificatum,
Sed dabat interius dogmata sacra Petrus.
Tradita non erat his papalis plena potestas,
Nec ligat aut soluit Linus Cletusue, sed extant,
Sub vice pontificis pondera ferre Petri.
Qui socius Lini fuerat pro tempore Cletus,
Annis ter senis Romæ sedisse videtur;
Quorum temporibus vixit in Vrbe Petrus.

De Galba, & de Othone, & de Vitellio, electis Imperatoribus, & de Vespasiano.

GAlba sextus ab Augusto Imperator, Neronis morte comperta, Romam venit: vbi dum nobilem quendam, nomine Pisonem, sibi in filium adoptasset, ab Othone, tam Galba quàm Piso, septimo imperii sui mense necantur. Itaque dum Romæ Otho vsurpat imperium, Vitellius in Germania idem arripere conatur.

Item Vespasianus in Syria, contra Iudæos à Nerone transmissus, multis malis eos attriuerat: & Iosephum, eorum prudentissimum ac sapientissimum sacerdotem, in vinculis tenebat. Cito Vespasianus ab exercitu Neronis Imperator creatur. Iosephus iste, de quo tam sæpe loquimur, filius Matthiæ, nō solùm inter Iudæos, sed etiam apud Romanos postmodum tantæ authoritatis fuit, vt statua ei in Vrbe donata, libri quoque eius bibliothecæ traderentur. Eius autem opera sunt in historia 20 librorum Antiquitatum. Liber etiam Machabæorum secundus, ab eo dicitur compositus. Otho contra Vitellium bellum parat: vbi dum primò circa Alpes, secundò iuxta Placentiam, tertiò in loco qui dicitur Castoris, victor fuisset: quartò, quū suos iam vinci vidisset, seipsum occidit, mense tertio, quo cœperat imperare. Vitellius Romam veniens regnum vsurpat. Multisq; ibi crudeliter actis, cùm audisset de Vespasiano, primò quidem regnum dimittere cogitat, sed postea confortatus à sociis, Sabinum fratrem Vespasiani, cum suis in Capitolium fugauit, ibique eum & suos omnes incendio & ruina, vno tumulo, & mori & sepeliri coegit.

Vespasianus autem hortatu principum, & Iosephi supra memorati, suscepit imperium; relictoq; Tito filio suo in obsidione Hierosolymorum, ipse per Alexandriam, Romam venit. Interea Vitellius à suis capitur, & tam per viam sacrā, quam per forū, turpiter ductus, vnco trahitur, & mersus in Tiberim communi caruit sepultura.

Igitur à passione Domini quadraginta annorum spatio iam transacto, quem terminum Iudæis Deus tunc ad spatium pœnitentiæ indulsisse videtur, quum pœnitentiam despicerent, imò interficiendo duos Iacobos & Stephanum, peccata multiplicarent: vltio diuina, sicut eis à Domino prædictum fuerat, populo impiissimo superuenit. Sancti viri, qui tunc erant Hierosolymis, reuelatione diuina præmoniti, ab Vrbe secedunt, & in castello quod dicitur Pella, se claudunt.

Ciuitas Hierusalem Titi obsidione cingitur, in die magno paschalis solennitatis, cum populi extranei totius Iudææ illuc cōfluxissent. Vrbs tandem, cum multo sanguine Romanorum capitur: templum autem, vbi principes se & sacerdotes receperant, maximo postmodum legitur labore deuictum.

Titus itaque vrbem & templum, iuxta prophetiam Domini Iesu Christi, deleuit; nam lapidem super lapidem non reliquit. anno 1100 à restitutione ipsi⁹ tēpli, quādo restaurauit illud Darius fili⁹ Hystaspis rex Persarum. Ibi 6000 Iudæorū interfecta leguntur, secūdū scripta Cornelii & Suetonii.

Qui autem Iudęorum miserabilem occisionem plenius cognoscere volunt, legant Iosephum historiographum eorum: qui in ipsa die paschali, tanquam vno carcere diuina dispositione conclusos, tricesies centena millia commemorat in Vrbe fuisse. Ex quibus vndecies centena millia, igne, fame, ferro perierunt, prӕter illos qui in villis & castellis aliis sunt extincti.

Adiecit insuper Iosephus in hӕc verba: Æstimo, quia si eundem impiissimum populum Romani punire distulissent, aut hiatu terrę, aut aquę diluuio, aut ignibus Sodomitanis & fulminibus de cœlo missis, eadē ciuitas supplicia pertulisset: quia nequiorem protulit ӕtatē hominum, quàm illi fuerint, qui eadem supplicia primitus protulerunt.

Iudӕi qui tunc occisi non sunt, 80000 fuisse legimus, qui vsq; in prӕsentem diem per totum orbem dispersi cernuntur.

Titus post triumphum tam magnificū, à toto exercitu Imperator est appellatus. Vespasianus simul cum Tito, Vrbē ingreditur, vbi triumpho maximo & inaudito, vno curru sedens cum filio, ductis ante se captiuis, & bibliotheca Iudӕorum, suscipitur. His diebus valde aucta est Respublica: denique Achaia, Lycia, Rhodus, Byzātium, Samothracia, Cilicia & Comogena, in prouinciam Romanorum redacti, Romanis legibus & iudiciis paruerunt.

Vespasianus anno decimo imperii sui, fluxu ventris in propria villa sua moritur, iuxta terram Sabinorum. Titus autem filius eius, octauus ab Augusto succedit, exclusis à catalogo Imperatorum Vitellio & Othone. fuit autem vir moderatissimus, qui frequenter dixit, Dies perditur, in quā bonum non operamur. Anno imperii sui secūdo, in villa qua & pater eius obiit, cum planctu omnium Romanorum defunctus est. Cætera de eodem versificē canamus.

Item de exaltatione Vespasiani & Titi Imperatoris, octaui ab Augusto, versificè dictum.

Tempore Tiberii rex Vespasianus habetur,
Qui post Neronem Romæ diadema meretur,
Hic & Hebræorum destruit omne decus.
Imperiosa manus consurgit Vespasianus,
Filius est Titus, quem post hunc laude canamus,
Vrbibus amborum creuit in orbe salus.
Filius atq; pater populos destruxit Hebræos,
Pro solo nummo triginta dedit Pharisæos,
Sicut ab his emptus scribitur ipse Deus.
Annis viginti fuit hic Titusq; duobus,
Claruit ipsorum super omnia climata robur,
Innisosq; Deo perdit vterq; reos.

De exaltatione Titi Imperatoris.

Titus honoratus populo plaudente leuatus,
Pressus Hebræorum legitur punisse reatus,
Clarus in eloquio, lux erat in populo.
Hic dedit Hebræis æterno tempore luctum,
Perditur ille dies (dixit) qua stat sine fructu,
Nil valet (inquit) honor Cæsaris absque bonis.
Papa fuit Clemens, Tito diademа tenente,
Annis ter terni menses duo, quo moriente,
Transierant, & ad hæc octo duoq; dies.

De exaltatione Domiciani Imperatoris, noni ab Augusto.

ANno ab Vrbe condita 8251 anno autē ab incarnatione Domini 83, Domicianus nonus ab Augusto, Tito fratri suo succedit. Iste suos, tā occisione quàm exiliis iniquè tractauit. Romanum exercitum apud Germanos & Dacos incautè perdidit. Iste in tantam vesaniam deuenit, quòd Deum & Dominum se iusserit appellari. Ad similitudinem Neronis in Christianos mouit persequutionem. Ipse Ioannem Euangelistam, vltimum tunc Apostolorum, in Patmō insula exilio relegauit, vbi etiam scripsit Apocalypsim. Domician⁹ in palatio suo occisus, anno decimoquinto imperii sui, dedecorosè legitur fuisse sepultus: cui Nerua succedit, decimus ab Augusto.

Item de eodem Domiciano, versificè dictum.

Titi Germanus nunc regnat Domicianus,
Perfidus, infantis sanctis crudelis, amarus.
Perdāt ut Ecclesias mittit vbiq; manus.
Dauidica de stirpe viros postquam superauit,
Amodo ne reges fierent, omnino necauit.
Sic genus illorum prorsus honore cadit.
Sanus in imperio tu Domiciane tyranne,
Mittis in exilium populo plangente Ioannem,
Tu male discedis, clarior ille redit.
Rex annos sex atq; decem vixisse notatur,
Tunc & Anacletus Romæ sedisse putatur,
Græcus ab Athenis, clarus in Vrbe fuit.
Vixit Anacletus annis Romæ duodenis,
Atq; dies septem, cum mensibus ordine denis,
Post & Alexander nomine papa venit.

De Nerua Imperatore, decimo ab Augusto.

Domicianus obit, sed Nerua fit victor honoris,
Qui cito lege fori damnauit gesta prioris,
Nec patitur regis gesta maligna coli.
Fama Ioannis adest, vir ab exilio reuocatur,
Omne quod instituit rex impius, euacuatur,
Omne malum reiicit Nerua, quod ille colit.
Imperium Neruæ spacio præceditur anni,

Tempo-

Tempore enim erat celebris doctrina Ioannis,
Nunc & Alexander papa beatus adest.
Annis ter senis viuentis tempore plenus,
Mensibus & septem, sua tempora præsul ademit,
His tamen ad requiem tres superadde dies.

De Traiano Imperatore, vndecimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 95, Nerua, vnius anni imperator, qui omnes exilio detentos iusserat reuocari, mortuus est. Cui succedit Traianus, vndecimus ab Augusto: quem Nerua, adhuc viuens, in filium adoptauerat. Iste in vrbe Agrippina, quæ hodie vocatur Colonia, in Francia, Imperii culmen accepit, & multas gentes trans Rhenum & trans Danubium, prudenter subegit. In Oriente etiam vltra Euphratē, & vltra Babyloniam, multas regiones subiugauit.

Iste Christianos persequi incepit: sed citò cessauit. Eius tēporibus domus aurea Neronis, ictu fulminis incensa est, & cremata. Eo tempore Ioannes solus, sine sanguinis effusione, apud Ephesum in pace migrauit. Traianus decimonono anno imperii sui obiit, per fluxum ventris.

Item de eodem Traiano, versificè dictum.

Traianus Romæ, Syriam tenet & Babylonem,
Finibus Indorum multas subiicit regiones,
Alter Alexander plurima bella mouens.
Cæsare Traiano medius regnante sub annis,
Intonat Ecclesiis obitum venisse Ioannis,
Transit in tumulum corpus, & ante Deum.
Annis quindenis lux Cæsaris vltima venit,
Præsul Alexander Romæ tunc Papa resedit,
Cuius apud Neruam tempora scripta dedi.
Traiano iam defuncto post tempora multa,
Gregorio Papa, Romana potentia functa,
Traiani Regis gesta vetusta legit.
Prælia gesturus pergebat ab Vrbe monarchus,
Pontis apud Tiberim properans dum transit arcus,
Obuia stat vidua, mota querela sonat.
Sto (ait illa) meum rediens vlciscere natum,
Nam morior, dum sic video ceruice necatum,
Hoc scelus imperium vindicet, ecce caput.
Cæsar ait, pugnabo prius, curabo redire:
Illa refert, si non redeas, quo vindice fiet?
Quam laudem Deus hoc te meruisse sciet?
Rex satis iratus iubet vt vindicta feratur;
Post abiit, sed non rediit, quia Marte necatur,
Vnde virum laudem plus meruisse patet.
Hoc pietatis opus dum Gregorio memoratur,
Ingemuit pro morte viri multum lachrymatur,
Orat vt alma Dei dextera parcat ei.
Dum iacet in precibus, stans angelus increpat illum,
Scis quia non habuit baptismatis illo sigillum?
Quomodo in lachrymis dona neganda petis?
Ast homo in pacis, opus expetis hoc pietatis,
Quo semel indulto, non amplius ista petatis,
Traianus requiem, te rogitante, capit.
Excessit præsul, sed non permansit inultum,
Angelico pulsu femur eius tempore multo
Claudicat, & pœnæ corpore signa tenet.

¶ Chronica.

TEmpore Traiani, Clementi papæ successit Euaristus Romæ. Apud Antiochiam post Euodiū succedit Ignatius. Hierosolymis verò erat tunc Episcopus Polycarpus. Anno autem Traiani duodecimo, post papam Euaristum succedit Alexander Romæ. Apud Alexandriam post Cerdonem succedit Primus. Antiochiæ autem post Ignatium succedit Heros.

De Adriano Imperatore, duodecimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 118, Adrianus duodecimus ab Augusto, suscepit imperium. Adrianus cognominatus est Ælius, ab Ælia vrbe, quæ prius vocabatur Hierusalem. Iste etiam Pater patriæ vocatus est, pro eo quod iustus & misericors esset, & tributa debita omnib. remisisset; Iudæos in Palæstinā, id est in Hierusalem, quæ tunc ab ipso Adriano Ælia est appellata, redire volētes prohibuit: sed Christianos ibi habitare permisit; præcipiens, ne vltra Iudæis in eā reuertendi licentia præstaretur. Eo tempore Egesippus doctor fidei Christianæ clarissimus habebatur, qui ex Apostolica prædicatione quinque libros composuit, & historiam Iudæorum à Machabæis vsq; ad exeidium Hierusalem, luculenter descripsit. Adrianus anno imperii sui decimooctauo obiit.

Item de eodem Adriano dictum versificè.

Cæsar Adrianus, functus diademate Romæ,
Vrbis Hierusalem cupiens extinguere nomen,
Nominat hanc Æliam, rem variare volens.
Imperat Hebræis per climata, per regiones,
Ne vocitent hanc Hierusalem, sententia Romæ
Iussit vt hoc Ælia nomen in orbe tenet.

¶ Chronica.

ANno tertio Adriani, obiit papa Alexander, cui Xistus succedit. In Alexādria mortuo Primo succedit Iustus. Eo tēpore vrbs Hierusalē ab Adriano Ælia vocabatur, & à gentibus inhabitabatur: propter quod etiā carebat Episcopo. Sed postea Christianis in ea esse incipiētibus, prior eorū fuit episc. Marcus, Xisto iam mortuo papa, & Telesphoro sedēte. In Alexandria verò, post Iustū Eumenides erat episcop.

De Antonino Pio Imperatore, decimotertio ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 139. Antoninus Pius suscipit imperium, decimustertius ab Augusto. Iste etiam Pater patriæ dictus est: qui iuxta duodecimũ ab Vrbe lapidem, anno vigesimo imperii sui obiit. Cætera de Antonino Pio, versus insinuabunt.

Sed hoc nota, quòd anno Antonini primo Telesphorus, vndecim annis papatu retento, obiit: cui Iginus est substitutus. Igino succedit Pius papa. In Alexãdriam post Eumenidem succedit Marcus. Pius papa moriens, Aniceto papatum reliquit. Marcus in Alexandria substituit Celadionem. Egesippus historiographus dicit, se tempore Aniceti Romam venisse.

Item de eodem Antonino Pio, versificè dictum.

Antoninus Pius est patriæ pater inde vocatus,
Parcere subiectis quia fertur vbiq; paratus,
Non cogit populos ferre tributa suos.

Galenus Medicus.

Huius temporibus fulget medicus Galenus,
Qui dedit antidotum, cuius nos dogma tenemus,
Tempus Hippocratis diximus esse prius.
Imperat Antoninus viginti circiter annos,
Papa Telesphorus est Græcus, Romæ venerandus,
Annis vndenis, quis sua fata dedit.
Insuper & septem mensis consistere rebus,
Fertur, & vndenis vitam finisse diebus,
Vtilis in populo, dignior ante Deum.

De Antonino iuniore, & Aurelio Commodo, fratre suo, decimoquarto ab Augusto: & de papa sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 145. Antoninus iunior cognominatus Verus, cum Commodo Aurelio fratre imperium suscepit. Hi Vologesum regem Parthorum, Armeniam, Cappadociam Syriamque vastantem, graui bello presserunt. Antoninus anno imperii sui 19, moritur in Pannonia. Cui filius eius Commodus, decimusquintus ab Augusto succedit. Iste Commodus multos ex senatoribus interfecit, & Reipubl. per omnia incommodus fuit: nisi quòd contra Germanos bellum feliciter gessit.

Per idem tempus innumeræ hæreses emerserunt. Inter quas Tatiani cuiusdam hæresis magis pestifera fuit. Nã ab omnib. animalibus abstinendum prædicabat, ingratus existens Deo, qui hæc humanis vsibus procreauit. Item nuptias refutabat, accusans Deum, qui eas ad restaurationem humani generis fecit: aduersus quem Clemens scribens, inter cetera sic dicit: *An & Apostolos improbas? Petrus enim & Philippus vxores habuerunt, & filias etiam virgines nuptui dederunt.*

Eo tempore Capitolium Romæ fulmine percutitur, & bibliotheca Romanorũ magna maiorum studiis composita, ibidem concrematur. Aliud etiam incendium Romæ tunc exortum, templum deæ Vestæ, & palatium, & plurimas vrbis partes consumpsit.

Commodus post multa flagitia perpetrata, in domo Vestilia dicitur fuisse strangulatus, 13 imperii sui anno. Cui successit Ælius senex. Cætera de Antonino iuniore, & de Commodo, versificè leguntur. Sed hic nota, quòd his diebus mortuo papa Aniceto, succedit Romæ Soter. In Alexandria verò Agrippinus erat substitutus. Antiochiæ autem post Heronem, Cornelius est substitutus. Eodemq; Cornelio defuncto Theophilus sextus ab Apostolis sedebat.

Item de eodem Pio Antonino, versificè narratur; & de papa sui temporis.

Iunior Antoninus, rex annalis ecclesiarum,
Errorem sequitur sub schismate Cataphrygarum,
Fertur & ecclesiis non nocuisse parum.
Tunc erat Iginus Romanus papa beatus,
Quattuor atq; decem regit annis pontificatum,
Plus quoq; tres mensis, insuper octo dies.
Imperat Antoninus minor, annis non duodenis,
Commodus imperio post eius tempora venit,
Tractatus curiis tamen colendus erit.

De Commodo Imperatore; quintodecimo ab Augusto, post Antoninum iuniorem.

Commodus imperio felici tempore venit;
Theodosium nunc Philosophus sua carmina scribit,
Summus & interpres tunc erat ille sibi.
Discipulis Pauli nunc Trophymus est Arelati,
Præsulis Irenis sunt dogmate clarificati;
Quosquos Lugdunum siue Vienna capit.
Commodus imperio quindenis vixerat annis,
Insuper & septem Romæ dignè memorandus,
Regibus & populis charus in orbe fuit.
Nunc & Anicetus Romæ stat papa, secundus,
Natus apud Calabros, vir nobilis atq; facundus,
Annis ter ternis qui sua fata dedit:
Bisq; decem superadde dies, mensesq; quaternos.
Eius doctrina legimus gaudere modernos,
Cuius & in Roma gesta beata sonant.

De

De Ælio Imperatore, decimosexto ab Augusto, qui cognominatur Pertinax, & chronica sui temporis, & de Papa sui temporis.

AElius senex, decimussextus ab Augusto, ex hoc quod ad regnum electus, pertinaciter restitit, Pertinax dictus est: quem quinto mẽse quo regnare cœperat, vel secundo, alios imperio anno imperii sui* Iulianus Iurisperitus, in placido occidit: qui dum regnum inuadere molitur, à Seuero iuxta pontem Miluiũ vita priuatur.

Item de eodem Ælio Imperatore, & de Papa sui temporis.

Ælius vnius anni statione resedit,
Attamen in populo qui sufficienter obedit,
Viribus & meritis commoda multa dedit.
Papa Pius, Romæ fuit annis tunc duodenis,
Bisq; decem superadde dies, quibus ordine sedit,
Plurima Romanis dogmata sancta dedit.

De Claudio Imperatore, decimoseptimo ab Augusto; & de papa sui temporis.

Claudius imperium recipit cum pace paratum,
Cui fundit sua Roma preces, rogitante senatu,
Romanis natum præstet vt esse caput.
Ipse refert, vitiis satis est regnasse paternis,
Nolo meum natum maculis vexare modernis,
Sit sibi diuitiis viuere pace suis.
Claudius iste decem minus vno, vixerat annis,
Cum quo papa Pius tempore commemorandus,*
Cuius & ætatem me recitasse patet.

De Seuero Imperatore, decimooctauo ab Augusto, & de papa sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 195, Seuerus natione Apher, qui ex eo, quod vltus erat Imperatorem, Pertinax dictus est, decimooctauo ab Augusto, imperiũ accepit. Iste ferocissimus natura; quintam persecutionem mouit in Christianos; Iudæos & Samaritas, Parthos, Arabes, & Gebanos bello suppressit.

Eo tempore pater Origenis Leonides, in Alexandria martyrium accepit, Origene adhuc puero martyrium plurimum affectante. Qui cum ad iuuenilẽ peruenisset ætatem, & tam in Alexandria quàm aliis regionibus magnificè, tã viris, quàm mulieribus prædicaret, timens, ne lubrica iuuenilis ætas circa mulieres in vitium laberetur, ipse sibi manus iniecit & sua genitalia ferro succidit, existimans etiam ad litteram illud esse seruãdum, cum dicitur: *Beati qui se castrauerunt propter regnum cœlorum.*

Iste Origenes multa in Ecclesia Dei volumina egregia composuit. Seuerus magnã partem Britanniæ muris communiuit. Vbi 15 imperii sui anno, apud Eboracum, diem vltimum clausit.

De eodem Imperatore Seuero, & de papa sui temporis.

Sumptus ad imperium Seuerus Cæsar habetur,
Symmachus interpres sub eo vixisse docetur,
Pace bona tenuit Cæsar in Vrbe decus.
Nunc in Alexandria studium datur vrbe vigere,
Quo didicit quæ post docuit pollens Origenes,
Cuius & Ecclesia dogmata magna tenet.
Seuerus plenos duodenos perficit annos,
Papa Soter nunc sede sedet Roma venerandus,
Annis vndenis cuius & hora venit.

De Antonino Aurelio Caracalla Imperatore, decimonono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 214, filius Seueri Aurelius Antoninus Caracalla, imperium suscipit. Caracalla iste asperior patre, & libidinis intemperatissimus, nouercam suam non timuit habere vxorem. Iste dum contra Parthos bellum molitur, ab hostibus inter Edissam & Carrham occisus est. Cui Mactinus succedit, qui eodem anno occisus est.

De eodem Antonino Aurelio Caracalla versificè.

Tertius Antoninus Seueri filius extat,
Imperii qui Romulei fit diua potestas,
Ipsius Antonini longa columna fuit.
Nunc gens Gotthorum mouet incentiua malorum,
Opprimit Ausoniam, Persas, terramq; Medorum,
Primus & ipsorum fertur in orbe dolus.
Præsul Eleutherius quindenos perficit annos,
Sex menses & quinq; dies, Græcus venerandus,
Vixit & Antoninus sex simul, atq; duos.

De Mactino Imperatore vigesimo.

Cæsar Macrinus spatio perpenditur imus,
Nil habet historia, si promere gesta velimus,
Vix anni spatio vixit in orbe suo.
Cæsare Macrino post tempora pauca relicto,
Annis papa decem consedit nomine Victor,
Atq; duos menses addo, decemq; dies.

De Marco Aurelio Imperatore, vigesimo primo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini, 221, Marcus Aurelius sacerdos templi Heliogabali, 21 ab Augusto, sortitur imperiũ. Iste fertur vitam duxisse flagitiosam. Ipse etiam anno imperii sui 4, à tumultu militũ, cum matre sua necatur.

Cui succedit Aurelius Alexãder, omniũ voluntate creatus. Iste ex matre, nomine Mammea, christiana natus, rempublicam laudabiliter gubernauit; Xerxem quoq;

regem Persarum, maximo bello deuicit: consilio Vlpiani, reipubl. se modestum & suauem exhibuit. Ipse Alexander à tumultu militari, anno 12, apud Moguntiam occiditur.

Tempore Aurelii, mortuo papa Zepherino, succedit Calixtus, mortuo cito Calixto, succedit Vrbanus: Vrbano similiter citò mortuo, succedit Pontianus in papatū Romæ.

De eodem Aurelio Imperatore, vigesimo primo ab Augusto.

Imperat Aurelius, laudatus in orbe monarchus,
Arius erroris nouiter prætenderat arcus,
Cogitur Ecclesia pace carere sua.
Romanus præsul Zepherinus, vir venerandus,
Bis denos paritérq; duos peruixerat annos,
Fertq; duos menses vita, decemq; dies.

¶ Chronica.

ANno ab incarnatione Domini, 238, Maximianus & Diocletianus habent imperium. Quorum temporibus Origenes librum de Martyriis composuit.

De Maximiano & Diocletiano Imperatoribus, 22 ab Augusto.

Maximianus erat vir miles in Vrbe cohortis,
Scandit ad imperium, Christi crudelior hostis,
Opprimit Ecclesias, miraq; damna parat.
Hic sine decreto, cunctóq; dolente senatu,
Seditione datus, conscendit ad imperiatum,
Criminibus natus, perdere sancta ratus.
Tresq; decemq; malis cum rex male vixerit annū,
Vrbanus papa tunc Vrbe fuit venerandus,
Annis ter ternis vita beata fuit,
Mensibus vndenis potuit plus viuere rebus,
Plus quoq; bissenis legitur vixisse diebus,
Sanctaq; Cæcilia tunc sua martyr erat.
Tunc Diocletianus princeps cum Maximiano,
Imperium tenuêre simul, nullo mediano,
Vnus eis fuerat quæstus, & vna manus.
Ambo simul Christo reparant per climata bellum,
Et simul in sanctos agunt mortale duellum,
Perdunt ecclesias, scripta beata cremant.
Hi reges primum gemmas in veste tulerunt,
Nec prius in pannis gemmæ, corio ve fuerunt,
Purpureos reges antè fuisse ferunt.
Rex Diocletianus sedet annis bis duodenis,
Et Marcellinus tribus annis papa resedit,
Atq; duos menses, quindecies q; dies.

De Gordiano Imperatore, vigesimo tertio ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 241, Gordianus vigesimustertius ab Augusto fit Imperator. Tunc Anterius papa defuncto Pontiano, successit. Quo mortuo, Fabianus per columbam è cœlo lapsam, & super caput eius manentem, dignus episcopatu ab omnibus iudicatur.

Gordianus admodum puer Parthis bellum indicit. Quos dū diuersis prælijs prosperè gestis, oppressisset: ipse fraude suorū, anno sexto imperii sui, super Euphratē interficitur. Tunc etiam in Antiochia defuncto episcopo Zebenno, succedit Babilas. In Alexandria verò Demetrio defuncto episcopo, succedit Heraclas.

Item de eodem Gordiano Imperatore narratur.

Gordianus habet sex annis ritè coronam,
Cœlitus emissa recipit miracula Roma,
De Fabiano præsule, mira sonant.
Dum foret in precibus sanctorum turma recumbens,
Spiritus in specie legitur venisse columbæ,
Indicat in cleris quis modo præsul erit.
Sic Fabianus fieri tunc Papa meretur,
Et tribus atq; decem plus annis præsul habetur,
Vltro mensis adest, bis quoq; quinq; dies.
Pontianus erat post ipsum papa vocatus,
Quinq; tenens annos. bis mensem pontificatus,
Charus & in populis præsul vterq; fuit.

De Philippo Imperatore, vigesimoquarto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 248, Marcus Iulius Philippus 24 ab Augusto, cum filio suo Philippo, imperium sortitur. Iste primus Christianus Imperator fuit. Anno imperii ei^o quarto cōpletus est ab Vrbe cōdita millesimus annus: qui cum gaudio omnium ab Imperatore magnificis ludis & solennitate celebratur. Anno autem imperii sui sexto, per fraudem Decii, & per tumultum militarem, ipse Imperator cum filio suo necatur. Cui successit Decius, ab Augusto vigesimusquintus.

De eodem Imperatore Philippo versificè.

Suscipit imperium populo plaudente Philippus,
Iste prior Cæsar voluit cognoscere Christum,
Et dedit ecclesiis prædia multa suis.
Dum tenet imperium Christo memorabilis ille,
Principium Romæ fuit annus ordine mille,
Illeq; solennis annus in Vrbe fuit.
Cornelius Papa sedit regnante Philippo,
Annis tota tribus stat vita decemq; diebus,
Annus septenus Cæsaris hora venit.

De Decio Imperatore, vigesimoquinto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 253, Decius, ob odium Philippi Christiani, immanissimam persequutionem, septimam à Nerone, in Christianos commouit: qua Fabiano Papa coronato, Cornelius cathedram Romæ suscepit.

Decius, quarto imperii sui anno, cū filio suo, inter barbaros interficitur, cui Gallus cum Volusiano filio suo succedit, 26 ab Augu-

Augusto. Huius diebus moritur Origenes, anno 70 ętatis suę. His diebus beatus Laurētius assus, in craticula martyrio coronatur. Et notandum, quòd Gallus & Volusianus, secundum quosdam, similiter Decii sunt vocati. Qui dum contra Æmilianum bellum pararēt, anno imperii secundo interfecti sunt. Æmilianus autem tertio anno ex quo inuaserat imperium, 3 mense vita priuatur.

Tunc Stephano papa iam mortuo, Xistus Romæ tenuit pontificatum. Cæterá versus insinuabunt. Tunc etiam Hierosolymis Alexander Episcopus martyrio est coronatus: Heracle etiam episcopus Alexandriæ similiter, cui episcopus Dionysius succedit. Cornelio Papa martyrio coronato, succedit Lucius: quo citò mortuo, succedit Stephanus Papa. Cætera versus dicunt.

De eodem Decio Imperatore versificè.

Decius vnius anni diadema recepit.
Æmulus Ecclesiæ diuina repellere cœpit,
Sæpeq; Christicolis verbera sæua dedit.
Antonius monachus recolendo numina clarus,
Viuit in Ægypto nunc summus Anachoritarum;
Cuius ab exemplis non tenet ordo parum.
Decius in populum dum iure suo dominatur,
Papa simul Lucius tenet vrbis pontificatum,
Orbe coæuano pollet vterunq; caput.

De Valeriano Imperatore vigesimo-sexto ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 259; post Augustum loco 26. Valerianus in Græcia, Galienus autē à senatu Romæ, Cæsares creantur. Isti octauam post Neronē in Christianos persecutionē mouerūt.

His diebus Papa Xistus Romæ, & Cyprianus in Carthagine martyrio coronantur. Xisto successit Dionysius.

Imperator autem Valerianus captus à rege Persarum, nomine Sapore, cæcatur: & quamdiu vixit, regi Persarum equum ascēdere volenti, dorsum suum curuauit: & ille per dorsum eius, tanquam per strepam, semper equum ascendit. Galienus autem miserabili socii sui motus exēplo, erga Christianos postea mitior est inuentus: & datis decretis, instituit, vt quocunq; more quisq; velit, teneat quod diuinū est.

His diebus Alemani Italiam depopulantur. Gothi Græciā, Macedoniam, Pontum & Asiam peruagantur. Gnadi & Sarmatę Pannonias armati ingrediuntur. Hispania quoq; Germanorum inundatione deletur. Parthi autē Syria & Mesopotamia potiuntur: his malis respubl. intus & exterius minoratur. Galienus deserta republ. apud Mediolanum interfectus est.

Tunc mortuo papa Dionysio, Felix papa successit. Ea tēpestate apparuerunt Manichæi. Quidā enim homo, nomine Manes, Perses, moribus & factis barbarus, execrabilē hæresim docuit. Nūc enim Christum se esse dicebat, nunc etiam se esse Paracletum prædicabat; atq; ad similitudinē Christi duodecim discipulos suos ad prædicandum mittebat, habens dogmata à prioribus hęreticis mutuata: cuius sectatores vsque hodie Manichæi vocantur.

Item de eodem Valeriano Imperatore versificè.

Imperiū Valerianus dum capiat honorem,
Gothica gens valdos reuocat per regna dolores,
Bella Macedonibus perniciemq; monet.
Christicolas Valerianus dum persequeretur,
A Persis capitur, cæcatur, ibiq; tenetur,
Ludibrium Persis, perniciesq; suis.
Nam quoties Persarum rex equitare volebat,
In dorso Valeriani cæci residebat,
Quo conculcato post residebat equo.
Iam Valerianus quindenum vixerat annum,
Cum Stephanus primus iam papa foret venerandus;
Quatuor hic annos vixit honore suo.
Addo duos menses, quibus est subsistere rebus,
Plus etiam vixit numero ter quinq; diebus,
Sic Stephanus requiem papa beatus habet.
Temporis illius fit Xistus papa secundus,
Græcus erat genere, doctissimus, ore facundus,
Postq; duos annos factu resoluit humo.
Mensibus vndenis permixit sexq; diebus,
Cuius temporibus Laurentius assus habetur,
Iam reddunt casis luminis signa crucis.

De Valerio Imperatore vigesimo-septimo ab Augusto.

Valerii Dionysius stat tempore Præsul,
Mensibus vndenis, annisq; duobus habetur;
Insuper ad requiem sex superadde dies.
Cæsar Valerius sex mensibus, octo diebus,
Fertur ab historiis Romanis sistere rebus;
Pace bona tenuit quicquid in Vrbe fuit.

De Claudio Imperatore vigesimo-octauo post Augustum.

Anno ab incarnatione Domini 274; Claudius 28 post Augustum, consentiente senatu fit Imperator. Iste Gothos qui iam per 20 annos Illyricū & Macedoniam fuerāt peruagati, bello repressit, atq; incredibili strage deleuit. Vnde clypeus ei aureus, & statua equestris decernitur à senatu. Anno autem imperii sui secundo, morbo correptus, diem obiit. Cui Quintilius frater suus ab exercitu substitutus, decimo septimo imperii sui die, vitam finiuit.

De eodem Claudio versificè narratur.

Claudius imperii solio residere meretur,
Aduersus Gothos armis sua regna tuetur,
Vnde per Illyricum contulit arma secus.
Bella per Illyricum dum Claudius ampla moueret,
Gothus in arma ruens, quasi despicit arma, temerè
Dimicat, & teritur, mira pericla ferens.
Claudius imperio datur annis stare duobus,
Nunc etiam Felix sedet annis Papa duobus,
Terq; duos menses, adde duosq; dies.

De Aurelio Imperatore vigesimo-nono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 276. Aurelianus vigesimusnonus ab Augusto, suscepit imperium. Iste, quum esset vir bellicosus, circa Danubium Gothos diuersis ac magnis prœliis vehementer depressit. Ipse etiam terminos Romani imperii restaurauit in Occidente. Deinde in Oriente digressus, reginam Genobiam, quæ occiso marito suo Odenato, Syriam vsurpauerat, in potestatem redegit. Itaque tam Orientis quam Aquilonis victor existens, Romam reuersus, Vrbem muris firmioribus honorauit. Item in Gallia super fluuium Ligerim, ciuitatem Aurelianam, nomine suo construxit.

Ecclesiæ Dei benignus prius apparuit, quam in fine vehementer afflixit. Ante oculos eius fulmen de cœlo cecidit, omnibus hominibus terrefactis. Ipse autē paulò post anno imperii sui sexto, submergitur in Tiberi.

De eodem Aurelio Imperatore versificè.

Suscipit imperium vir pessimus Aurelianus,
Ecclesiæ tormenta parans erat hæresianus,
Mergitur in Tiberi, cessat iniqua manus.
Annis quinque malus tunc vixerat Aurelianus,
Papaq; Romanus nunc præsidet Eutychianus,
Annis ter ternis cuspia vita manet.
Adde decem menses, quatuor adde dies.

De Tacito Imperatore trigesimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 281. Tacitus trigesimus ab Augusto suscepit imperium. Qui in Ponto, sexto mensē occisus est. Post quem, dum Florianus partem imperii inuaderet, tertio mēse, ex quo id vsurpauerat, occisus est apud Tharsum.

Item de Tacito Imperatore versificè.

Tacitus vnius tulit anni iura coronæ,
Eutychianus erat sub eodem tempore Romæ;
Vita breuis Taciti sub breuitate sonet.
Annis ter ternis præfatus Papa resedit,
Atq; decem menses, quibus illi clerus obedit,
Bis binosq; dies plus, sua vita dedit.

De Probo Imperatore trigesimo primo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 282. Probus trigesimus primus ab Augusto adeptus imperium; Barbaros qui Gallias occupauerāt, fortissimo bello deuicit. Ipse autem anno imperii sui septimo, à militibus apud Firmium, in turri Serata interficitur.

Cui succedit Carus, anno ab incarnatione Domini 288, natione Narbonensis, ab Augusto trigesimus secundus.

De Caro Imperatore trigesimo secundo ab Augusto.

Carus bella gerens Persarum parte remota,
Vincit, & est regio Persarum subdita tota,
Fulmine percutitur, dum premit ipsa loca.
Suntq; sui nati gladio post pauca necati,
Carinus; Numerianus, sunt ambo vocati,
Post annos quinq;, Carus ab orbe cadit.
Caius papa sedet vndenos circiter annos,
Menses bis binos ipsi iungamus ad annos,
Insuper & vita iungimus octo dies.

De Maxentio Imperatore, trigesimo-tertio ab Augusto.

Cesar septenis Maxentius imperat annis,
Cuius & abscissum Tiberis caput abstulit annis,
Dum Constantinus rex iugulasset eum.
Qui iugulauit eum suscepit in Vrbe coronam,
Pro nece regis ei tribuit diademata Roma,
Taliter imperium tunc habuisse sonat.
Milciades nunc papa sedet Romæ tribus annis,
Octo dies, mensesq; duos iungamus ad annos,
Magnus in Ecclesiis maior in orbe fuit.

De Maximiano & Diocletiano Imperatoribus supra memoratis.

ANno ab incarnatione Domini 290; Diocletianus, ab Augusto trigesimus tertius, ab exercitu imperator creatur. Qui paulo post Maximianū ex Cæsare socium sibi & parem fecit Imperatorem; Constātium verò & Galerium Cæsares creauit. Iste est ille Constantius, qui ex vxore Theodora, priuigni ipsius Maximiani prædicti, genuit sex filios, & ex Helena, sua cōcubina, genuit Constantinum. Hanc Helenam quidam ex patria Treuerorum oriundam asserunt. Alii de regno Persarum; vbi Constantius ad tributa colligenda transmissus eam legitur contigisse.

Imperatores autem Diocletianus & Maximianus in Ecclesia Dei persequutione decimam a Nerone, per Christianos immanissimā, sęuius & crudelius aliis omnib.

protraxerunt: vbi quot m illia Christianorum interierint, non posset literis explicari.

His temporibus Imperatores beatum Mauricium in Gallias, ad expugnandos hostes Imperii cum legione sua, destinauerunt, qui à beato Marcello Papa cum legione sua Christiana, benedictione percepta, simul cum Imperatore Alpes per montem Iouis transcendit. Quumque apud Ottodorum ad idololatriam (sicut ibi mos fuerat) vocaretur, ipse suique omnes Christum confitentes, dum sacrificia idolorum agere renuunt, martyrio coronantur. Paucos tunc ex ipsa legione fugientes, Romani insequuntur: ex quibus iuxta fluuium Rhenum nouem occidunt, in oppido quod Bunna vocatur: Gerionem verò cum sociis trecentis triginta in suburbio Coloniæ Agrippinæ vrbis occiderunt. Similiter etiam Victorem cum trecetis quadraginta sociis, in vrbe sub Colonia, olim Troia, nunc verò Sanctis vocata, interfecerunt.

Constantius ab Alemanis prius victus, secundo prælio tam acriter vicit, vt septuaginta millia hostium ibi cæsa numerentur. Cum igitur Imperatores Ecclesiam mirabiliter afflixissent, ambo iudicio Dei in dementiam versi, Imperii dignitatem refutant, habitumque Imperialem deponunt: Diocletianus in Nicomedia, Maximianus verò Mediolani, anno vigesimo imperii Diocletiani.

His diebus Papæ Marcellino succedit Marcellus: Cui cito successit Eusebius Papa: post quem paulo post Miltiades Romæ papatum suscepit.

Relicto imperio ab Augustis, Constantius & Galerius, qui eorum Cæsares erant, Imperium inter se in duo diuiserunt. Galerius quidem Illyricum, Asiam & Orientem retinuit; Constantio autem Italia, Gallia & Aphrica in sortem deuenit. Iste Cōstantius erga omnes homines erat clemens, & erga Deum religione vtebatur. Cultores Dei libenter venerabatur. Qui in Britannia moriens, filium Helenæ Constantium in Gallia Imperatorem constituit.

PARTIS DECIMÆ QVINTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS XVI.

IMPERIVM TRANSFERTVR AD GRÆCOS.

De Maxentio Imperatore, filio Maximiani.

Milites prætorii, Maxentium, de quo supra diximus, Maximiani Imperatoris filium, Romæ Imperatorem augustum creauerunt. Cuius pater Maximianus, qui iam imperii dignitatem reliquerat, quum audisset Constantinum Gallis imperare, transit in Gallias intendens Constantinum dolo circunuenire, qui à filia sua, vxore Constantini prodi-tus, & à Constantino fugatus, in Massilia est occisus.

Galerius autē Imperator, dum in Christianos per decem annos persequutionem crudeliter exerceret, tandem à Domino castigatus, dissolutis introrsus visceribus, vermes superius eructabat. Desperatus itaque à medicis, pœnas illiusmodi, iudicio Dei, in vltionem sibi datas esse cognouit. Vnde & à persecutione Christianorum iussit cessari. Ipse autem paulo post, cum eodem dolore vitam finiuit.

Interea Maxentius Imperator Romæ nimiam seueritatem in ciuibus exercebat. Atque inter alia facinora, vxores senatorum aliorumque nobilium Romanorum, violenter ad suam libidinem rapiebat, eisque publicè abutebatur. Ipsos senatores, obiecto eis falso crimine, proscribebat. Magicis artibus vtebatur in tātum, vt prægnantes fœminas euiscerari præciperet, & locum infantis in ventre prospiceret. Ibique factis præcantationibus magicis, futura sibi faciebat prædici. Igitur aduersus eundem sceleratissimum tyrannum Con-

ſtantinus iam amicus factus Chriſtianorum, cum à Romano populo clam vocaretur, & ipſe ad hoc præparaſſet exercitum, erat anxius atque ſollicitus, quo modo ſine graui hominum ſtrage Maxentium vinceret. Nocte autem ſoporatus, ſignum crucis igneo fulgore nitentis, ad Orientem per viſionem in cœlo conſpexit: atque admiratus quid hoc eſſet, dum cauſam perquireret, angelos ad ſe audit loquentes: *O Conſtantine, in hoc vinces.* Mane autem facto, vocat ad ſe milites Chriſtianos, & cognito, illud ſignaculum Chriſtianæ fidei fuiſſe, gauiſus eſt valde ſuper viſione: frontem ſuam ſigno crucis Chriſti muniuit, ſeque futurum Chriſtianum promiſit: ſi victoriam obtineret. Orabat autẽ, vt ſine ſtrage Romanorũ ciuium, à Deo victoria præſtaretur. In quo etiam Deus eum mirabiliter exaudiuit.

Cum enim Maxentius naues iuxta pontem Miluium in modum muſcipulæ, ad decipiẽdum ignarum militem callidè collocaſſet; Conſtantino autem iam in prælio apparente, Maxẽtius de victoria omnino deſperaſſet; citò, quaſi ſpiritu dæmoniaco incitatus, vrgentibus hoſtibus ad pontem Miluium fugit, & in ipſa machinamenta nauium quæ hoſtibus præparauerat, repentè proſiliit; ibique in Tiberim ſubmerſus, vitã finiuit. Nullus præter eum ex vtroq; exercitu legitur in eodem prælio periiſſe. Cumq; Conſtantino Romæ, cum ingenti gaudio pararetur triumphus, iuſſit non ſibi, ſed Domino Ieſu Chriſto victoriam recognoſci. Crucem autem in curru triumphali præcepit conſtitui & adorari. Poſtea Conſtantinus à Syluestro eſt baptizatus. Quod autem de lepra eius legitur, videtur apocryphum, quia in nullis libris authenticis, neque in Chronicis reperitur.

Nota, quòd anni à tempore Petri Apoſtoli, principis Apoſtolorum, vſque ad Syluestrum Papam, ſunt ducenti nonaginta nouem, & duodecim dies. Melchiade autem Papa mortuo, ſucceſſit Syluester, à quo in baſilica Lateranenſi baptizatus eſt Cõſtantinus. Rurſus etiam ſicut in multis ac diuerſis Chronicis legimus, ſicut etiam Hiſtoria tripartita innuere videtur, ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo, in villa quæ dicitur Aquilona, rebaptizatus fuiſſe narratur. Tres quoq; filios eius poſtea eodem errore legimus deuiaſſe.

Cætera de Maxentio verſibus proponuntur. Alia plura de Conſtantino ſcribimus, quæ præſenti pagina ſupponuntur.

Conſtantinus factus Chriſtianus, pacem omnibus eccleſiis reddidit. In quo facto Licinius Auguſtus, collega eius, cõſenſit. Ambo itaque Imperatores communiter legem faciunt, vt Chriſtus qui Vrbem à tyrannide Maxentii liberauit, ab omnibus colatur. Item ipſi ambo, Galerio Maximino Imperatori, qui tunc Orientem tenebat, ſuper eadem cauſa ſcripſerunt: Galerius autem in tabulis æneis prius edictum perpetuum dederat, vt Chriſtiani vbique punirentur. Recepto verò amborum edicto Imperatorum, conſenſit; & ne amplius pro fide Chriſtiana aliquis puniretur, per omnia loca ſcripto Imperiali præcepit. Reddidit etiã cauſam, quia Chriſtiani quanto magis puniuntur, tantò plus creſcunt. Mandat etiam, vt ad cultum deorum nullus, niſi propria voluntate, cogatur. Poſt pauca, Galerius Maximinus Lycinio Auguſto, rupto fœdere bellum indicit. Ex qua cauſa, multis tam vrbibus quam prouinciis profligatis, tandem venitur ad prælium; vbi cum Galerius exercitum ſuum fundi conſpiceret, turpiter aufugit. Inde reuerſus ad propria, omnes ſacerdotes ſuos tanquam deceptores, interfecit. Poſtea cum grauiſſimis morbis à Domino ſe affligi perciperet, & mortem cerneret imminere, ſera pœnitentia motus, Deum Chriſtianorum confitetur, & pro eo ſcribit hoc modo:

Imperator Cæſar Galerius Maximus, Germanicus, Sarmaticus, pius, felix, inuictus, auguſtus: Indeſinẽter curam prouincialium noſtrorum gerentes, vtilitatibus eorum conſulentes, quæ ad commune & publicum bonum ſpectant, nunquam deſinimus prouidere. Vnde cognitum eſſe omnibus non dubito, quod ex decreto Auguſtorum Imperatorum Diocletiani & Maximiani parentum noſtrorum, ab officialibus Imperii prædæ & direptiones multæ ſunt factæ. Igitur, vt in poſterum omnis metus Chriſtianis, & ambiguitas auferatur, huius noſtri edicti lege ſancimus, vt omnibus hominibus innoteſcat, licere omnibus his qui Chriſtianam ſectam religione venerantur, per noſtræ indulgentiæ largitatem, vt vnusquiſque quemadmodum vult, & prout animo libet,

bet, religioni christianæ solennitatique deseruiat. Sed & domos orationum, id est dominicas ædes, pro voluntate eorum permittimus. Illud etiam hac lege sancimus, vt si quæ domus, vel agri vel qualibet prædia, ex bonis Christianorum antè Imperatorum iussionibus ad ius fisci fuerint sociata: si qua comparata etiam ab aliquo sunt, vel distracta, vel dono donata, hæc omnia in antiquum ius Christianorũ præcipimus reuocari, & propriis dominis vniuersa restitui.

Respice lector, hæc fuit mutatio dexteræ excelsi. Post hæc Galerius, propter diuersos morbos ac diuturnos, luce oculorum priuatus, finem vitæ recepit. Licinius autem Imperator, collega Constantini, qui prius Christianis sese benignum exhibuit, omnes Christianos à palatio exclusit, & persequutionem omnibus intentauit. Contra quem Constantinus exsurgẽs, vicit eum prælijs diuersis, primo in Pannonia, deinde sæpius terra marique deuictum ad deditionem coegit, tandemque occidit.

Hic transfertur imperium à Roma in Byzantium.

IGitur Constantino absque socio monarchiam obtinente, Ecclesia diutissimè tribulata respirat, plena in omnibus pace recepta. Tunc Constantinus generalissimũ fecit edictum, vt per totum mũdum Christiana religio teneatur.

Tunc Imperator Syluestro Romano põtifici regalia insignia concessit; & ipse, vt maiorem ecclesiis daret quietem, curiç tumultum amouit, seque cum omni pompa sua Byzantium in regionem Græcorum transuexit. Ex qua donatione videtur Romanæ ecclesiæ Roma cum Italia & Gallia fuisse a Constantino collata.

Imperij verò fautores asserunt, Cõstantinum non ita regnum dedisse, sed Romanos pontifices tanquam summi Dei sacerdotes, ob diuinam reuerentiam in patres elegisse, vt ab eis debeant benedici, eorumque apud Deum orationibus adiuuari. Adiiciunt etiam approbationem, quia Constantinus cum inter filios suos orbem diuisisset, vni dederit Orientem, alteri Occidentem, & tertio Ptolemaidem cum Babylonia. Quam rem honestus Princeps non fecisset, si regna Occidentalia, cum quibus & Italia comprehenditur, ecclesiæ contulisset. Theodosio etiam, aliisq; multis religiosis imperatoribus, Romam cum regnis Occidentalibus in sortem venisse, ac tenuisse affirmant. Ad hæc, imperiales disputatores Euangelia inducunt, vt illud: *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.* Item; *Dominus ipse tributum pro se & pro Petro persoluit.* Paulus etiam dicit: *Cui honorem, honorem: quia omnis potestas à Deo est.* Hoc dicens ipse Paulus tunc nõ Petrum intellexit in verbo, sed impiissimum Neronem, qui totius orbis tenebat Imperium. Introducunt etiam Augustinum dicentem: Quo iure possides villam? diuinò aut humano? Diuino* quia Domini est terra & plenitudo eius. Si humano? Ergo à regibus. Si dicis; Quid mihi & regi? Respondet, Quid tibi & possessioni?

Ecclesiæ autem defensores, ita respondent: Christus Ecclesiam suam mundanis possessionibus, quæ regalia dicuntur, voluit honorari. Non est credendum, quòd Deus Ecclesiam suam, quam sanguine suo redemit, cui misit Spiritum sanctum, paracletum de cœlis, aliquo spiritu erroris decipi permisisset, vt ea quæ non debuit, possideret. Multi enim viri probatæ vitæ, regalia hactenus tenuerunt, qui cum his regnum Dei acquisisse creduntur.

Aliis etiam modis quàm plurimis posset probari, quòd & Constantinus ecclesiæ regalia iustè contulit; & ecclesia licitè suscepit. Si enim quæritur, vnde reges hæc habeant? respondent; Dei ordinatione & electione populi. Quòd si Deus hæc tribuendo regibus, iniustè non fecit: quanto magis iustè fecit Deus ordinando, vt à regibus, quibus ipse dedit, ad personam ecclesiasticam transferrentur? Sicut Deus voluntatem populi ad ordinandum regem sub vno consensu disponit; ita etiam principis voluntatem ad largiendum Ecclesiæ regalia prouocauit. Cor regis in manu Dei. Omnisque potestas à Deo est. Ergo & Ecclesiæ potestas in terris à Deo est. Igitur & Deus regem habere regalia, iustè disposuit: & princeps iustè dedit ecclesiæ, & ecclesia licite dignequè suscepit.

Ego autem, vt de sensu meo loquar, Vtrum Deo magis placeat gloria & exaltatio Ecclesiæ, quæ hoc tempore est; aut humiliatio quæ primitus fuerat? confiteor me ignorare. Videtur multis quidem primus ille status sanctior; iste felicior. As-

sentio autem matri nostræ Romanæ Ecclesiæ, quæ fundata est supra petram, id est Christũ: Credo quod credit; sentio quod sentit; æstimo possidenda quæ possidet. Quod enim ecclesia nullo errore decipi possit, inde credendum est, quia portæ inferi nõ præualebunt aduersus eam. Quòd autem fides eius manet in æternum, inde credendum est, quia dixit Christus: *Ego pro te rogaui Petre, ut non deficiat fides tua.* Cætera super his quæstionibus, maioribus nostris soluenda relinquimus. Pauca tamen versificè adhuc de Constantino dicemus.

Item de eodem Constantino Imperatore, trigesimoquarto ab Augusto.

Rex Constantinus, si scribere vera velimus,
Verus Christicola fuerat sub tempore primo,
Nouit & hoc Oriens, occiduusq; sinus.
Annis bis denis, Rex cum diademate sedit,
Eusebius binis annis tunc papa resedit,
Insuper & mensem, ter quoq; quinq; dies.
Sub Constantino Syluester Papa notatur,
Fertq; quater senis, minus anno, pontificatum,
Atq; decem menses fert, totidemq; dies.
Baptizauit eum Syluester, idemq; fatemur,
Arius hunc post hæc corrupit, & inde dolemus,
Schismate nanque suo commaculauit eum.
Hoc fuit in villa, quam rite vocant Aquilonam,
Quando rebaptizans fœdauerat ipse coronam,
Scripta triparitta testificantur ita.
Præsulis Eusebii manibus Nicomediensis,
Turpe tulit lauacrum rex, turpia dogmata sensit,
Tres quoq; filiols sic sapuere sui.
Rex Constantinus proceres in fraude Latinos,
Duxit ab Italia, fierīq; coegit Achiuos,
Constituens Romam rebus & arce nouam.
Transtulit imperium Græcis, tribuitq; fauorem,
Dans alienigenis, quem Roma tenebat honorem,
Itala destituens, Græcula regna colens.
Cardinis imperii tunc partibus enumeratis,
Terna tribus tribuit regalia climata natis,
Tresq; tribus iubet his participare datis,
Occiduos primo, Græcos dedit ille secundo,
Ternus habet Babylon, Ptolemaidaq; iure rotundo.
Taliter instituit quicquid in orbe fuit.
Ipsis temporibus crux sancta reperta leuatur,
Helena sancta fuit, cuius studiis veneratur,
*Ut sit nomen latius * crux benedicta caput.*
Cum Constantino Marcus quoq; Papa resedit,
Cui binis annis populus Romanus obedit,
Octo sibi menses adde, decemq; dies.
Inter Syluestrum Petrumq; dies numerando,
Colligo tercentos, minus circiter annos,
Si numerando decem iungo, duosq; dies.

De tribus filiis Constantini, scilicet Constantio, Constantino & Constante, trigesimoquinti ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 341, Constantinus, filius Constantini suscipit imperium, cum duobus fratribus suis, Constantio & Constante; 35 ab Augusto. Iste à quodam presbytero, Arii discipulo deceptus, in Arianam hæresim incidit. Arius eodem tempore ab Alexandro episcopo, ab vrbe Alexandria, propter suum errorem, erat eiectus. Eusebius autem episcopus Nicomediæ, qui Ariano veneno erat infectus, Imperatori Constantino iuniori suadet, vt concilium celebretur, & Ario ibi audientia concedatur. Itaque tam Arius quam Alexander ad concilium in palatium Constantinopolitanum vocantur. Vbi Alexander tota nocte in oratione persistẽs, causam ecclesiæ Domino commendabat. Mane facto, Eusebius Arium ad Ecclesiam vocat. Qui dum eundo illuc, humanæ necessitatis causa, ad secessum declinat: iusto Dei iudicio, viscera quibus fœtidum errorem portabat, in locum fœtidissimum euisceratus, per inferiorem corporis meatum emisit, & mortuus est.

Fautores Arii cum pudore & confusione fugerunt. Attamen rem gestam Imperatori celantes, per Eunuchos Cæsaris contra catholicæ fidei doctores insurgunt.

Post paucos dies Alexander moritur. Cui Athanasius est substitutus: qui feruentis ingenii & in negotiis ecclesiasticis vigilantissimus, non solùm contra hæreticos subtilis, sed etiam contra Imperatorem stetit pro Ecclesia fortissimus agonista. Cuius virtutes & labores & fructus, qui scire desiderat, legat Historiam tripartitam.

Constantinus dum contra Constantem fratrem suum bellum informat, iuxta Alsam fluuium, non longè ab Aquilegia, à ducibus eius occiditur. Constantius, occiso Constantino, solus Orientem tenuit. Constans autem tenuit Occidentem. Itaque hæretici Ariani, metuentes, ne fortè si Athanasius adeundi principem acquireret facultatem, ipsum Imperatorem catholica fide ac religione imbueret; ipsi ad Imperatorem prius accedentes, circumueniunt eum, mentientes Atha-

Athanasium esse virum sceleratum & flagitiosum, ostendentes ei manum eum brachio cuiusdam Arsennii, quam dicebant Athanasium ad exercendam artem necromanticam, instinctu dæmonum, à corpore ipsius Arsennii abscidisse. Ad hæc iussu Cæsaris, synodus apud Tyrum congregatur: vbi Athanasio ducto in causa, astitit prædictus Arsennius, habens vtranq; manum: quo comperto, hæreticorum mendacia cognoscuntur, & ipsi mirabiliter erubescunt. Nec tamen Constantius Imperator, & ipsi hæretici à persequutione Athanasii quiescunt; imò eũ ad fratris sui Constantis imperium transire compellunt. Ipse autem ab Imperatore Constante satis humanè susceptus, & honorificè habitus, & in cathedram suam postea potenter remissus est. Mansit autem tunc ibi in ecclesia Treuerorum, cum Maximo eiusdem ecclesiæ episcopo. In quo loco, fidem catholicam, scilicet *Quicunque vult*, [illegible] sisse asseritur.

Eo tempore Liberius ab Imperatore Constantio, in exilium truditur, & Felix suus diaconus, ei ab hæreticis subrogatur. Inter hunc Liberium & Syluestrum medius sedit papa Iulius. Iisdem temporibus Victorinus rhetor & Donatus grammaticus, Romæ clari habentur. Floruerunt tunc in ecclesia Dei gloriosi pontifices, Paulinus Treuerẽsis, qui Maximo successit, Dionysius Mediolanensis, Eusebius Vercellensis, & Hilarius Pictauiensis: qui omnes propter testimonium fidei Catholicæ in exilium tunc missi fuerunt. Ex quibus Hilarius, scripturarum suarum variis monumentis Gallicanam ecclesiam adornauit.

Constans Imperator aduersus Saporem regem Persarum, vario euentu nouẽ prælia gessit. Nouissimè autem indiscretè congressus, fugit, & postea in oppido Elenau, iuxta Hispaniam, dolo principis, nomine Magnentii, occisus est. Idem Magnentius apud Augustodunum inuasit Imperium. In Illyrico verò milites quendam veteranionem senem creant Imperatorem. Constantius interea fratrem intendit vlcisci. Vnde veteranionem senem primò purpuram deponere compulit. Postmodum etiam cum eo acriter dimicauit. Magnentius autẽ victus apud Lugdunum, seipsum occidit: & frater eius Decennius, quem ipse in Gallia Cæsarem creauerat, laqueo seipsum suspendit. Cætera de tribus filiis Constantini Magni, & de Ario, pauca versificè ponimus.

Item de filiis Constantini, versificè narratur.

Cum Constantino Constans tenet omnia frater,
Catholicos qui persequitur tota feritate,
Regibus Eusebius Arianista placet.
Contra catholicos dum disputat Arius arte,
Naturæ secreta petens, diuertit ab arce,
Qua male dum crepitat, viscera pressa crepant.
Præsul Athanasius & Hilarius, absque ruina,
Ordine catholico reparant modo dogmata prima,
Ordo quibus clers catholicandus erit.
Constans cum fratre sedet annis bis duodenis,
Magna salus cleri tunc Marcus Papa resedit,
Cuius & ecclesiis regula dogma dedit.
Hic octo menses & binos perficit annos,
Bisq; decem vixisse dies præsul venerandus
Fertur, & in populo mira dedisse suo.
Papa sedet Iulius Constante sedente beatus,
Vndenis Roma tenet annis pontificatum,
Ter ternos menses Papa decemq; dies.
Constans cum fratre semper fuit Arianista.
Exilio Iulium Papam transmisit ob ista,
Constans morte perit, Papa solutus erit.
Nũc quoq; Grammatica summus Donatus in arte,
Hieronymo cum discipulo docet edere Partes,
Nos quoque discipulos condecet esse suos.

De Iuliano apostata, imperatore trigesimo sexto, ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini trecẽtesimo sexagesimo quarto, Iulianus post Constantium suscepit imperium ab Augusto trigesimus sextus. Cõstantius eũ, dum adhuc viueret, creauerat Cæsarem; qui prius ab imperatorib. fuerat clericus & lector ordinatus: sed postea à militibus seductus, cingulum militare suscepit.

Iulianus à Constantio Cæsar creatus, cum de Germanis & Alemanis magnificè triumphasset, elatusq; de prosperis successibus in quoddam templum intrasset, corona quæ ibi pendebat, cecidit fortè super caput ipsius: quo viso, milites per hoc signum prædicant sibi imperium à diis auguriatum. Hoc itaque augurio, & priori prosperitate leuatus Iulianus, imperii nomen vsurpat, ac fidẽ Christi omnino contemnit.

Constantius interea contra Persas parat exercitum, sed fraude Iuliani comperta, Romam ad ciuile bellũ reuertitur: sed non peruenit, quoniam in ipsa via diem suum clausit, anno sui imperii vigesimoquarto. Iulianus igitur Augustus creatus,

prima fronte quasi facta prædecessorum suorum arguens, præcepit ab exiliis episcopos reuocari; deinde arte potius quam violentia ecclesias debilitare intẽtat. Nam quasi religionis intuitu, dicebat clericos à ludis & à malitia, postremo ab omni terrena possessione arcendos, tanquam eos, quibus lex Euangelica dicit: *Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus:* Templa paganorum præcipit aperiri; fastigia imperialia* vt coqui, eunuchi, tonsores & cursus publicos equorum & mularum, tanquam philosophus imperat amputari. Lectionibus nocte vigilando atque scribendo, in die verò in senatu scripta sua recitando operam dabat: vnde & philosophos prorsus amplexus, solus post Iulium Imperator philosophus dicebatur. Scriptis autem suis imperatores suos prædecessores, & etiam Christianos, admodum lacerabat.

His diebus erant in Ecclesia Dei episcopi religiosi & clarissimi, Miletus Antiochenus, Maris Chalcedonensis, Basilius Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus. Ex quibus præfatus Maris episcopus Chalcedonensis, dum Iulianus Fortunæ sacrificaret, restitit ei in faciẽ: qui philosophica moderantia vsus suauiter arguit episcopum, his verbis: *Neque Galilæus tuus te potuit à cæcitate curare.* Cui sic respondit Maris episcopus: *Ego pro cæcitate mea gratias ago Deo meo, quia hoc in me propterea factum est, vt te impium apostatam non viderem.*

Item de Iuliano.

IVlianus secundum Pythagoram dicebat, in se spiritum Alexandri Magni requieuisse. Ipse quoq;, ad instar Alexandri, totum orbem sibi subiugare pararat. Qua intentione dum cum exercitu ad expugnandam Persidem pergeret, & in eundo, Basilio Cæsariensi episcopo, suæque ecclesiæ minaretur post peractum bellum Persarum in reuersione sua mortem inferre: ipse dum in prælio vertitur, telo de cœlo misso penetratur: qui dum telum ab alto contra se venire videret, non corde pœnituit, sed obstinatus Christo improperauit, dicens: *Vicisti Galilæe, vicisti.* Solebat enim Christum semper Galilæũ vel Nazaræum vocare.

Legitur autem in vita sancti Basilii, quòd Deus sanctum Mercurium, cuius arma tunc in ecclesia Cæsariensi pro memoria eius pendebant, in prælium ad occidendum Iulianum misisse. Nam & ipsa arma, in illa die in ecclesia requisita, ibi non erant: die verò sequenti, in ecclesia more solito sunt inuenta, sanguine humano conspersa, & tanquam de prælio nuper reuersa. Quæ omnia inferiùs versificè posuimus, vt in eis lector magis delectaretur. Veruntamen quia Porphyrius & Calixtus, aliique ipsius Iuliani fautores, sapientiam, pietatemque philosophiam eius prædicant & commendant, & iniquitates eius silentio prætereunt; nos, qui veritatem sine adulatione vel odio prosequimur, de Iuliani flagitiis, subscripta eius opera nephanda narramus.

Post mortem Iuliani, simulachra, magica arte instituta & inuenta, Socrates in Tripartita historia narrat, hic dicens: Quumq; mortuus fuisset Iulianus, & impio pius Imperator successisset, ingredientes principes in templum, viderunt mulierem per capillos suspensam, extensas manus habentem. Cuius vterum aperuerat Iulianus, vt in hepate ipsius mulieris inspiceret, si de Persis posset victoriam adipisci. Hoc nefas inuentum est in loco qui dicitur Carris. In Antiochia verò, plurimas arcas aiunt in palatio fuisse repertas, humanis capitibus plenas, & in puteis multorum submersa corpora virorum, vnde & in Antiochia tam Christianos quam paganos in theatris & plateis de morte Iuliani sceleratissimi, mirabili tripudio præfatus scriptor asserit exultasse. Iouianus tamen corpus Iuliani in Tharsó Ciliciæ honorificè sepeliuit. Quod corpus, sicut in vita sancti Fabiani legitur, rex Persarum Sapor nomine, iusserat excoriari, & de ipso corio, colore coccineo colorato, cathedram sibi ad opprobrium Romanorum parari. Cætera de Iuliano versus insinuabunt.

Item de eodem Iuliano Imperatore versificè demonstratur.

Clericus Imperium suscepit apostata Roma,
Cui Iulianus erat baptismatis ordine nomen;
Ille scelus patriæ prauus vbiq; fouet.
Ipse Hierosolymis iam templa iubet reparari,
Iussit Hebræorum populos hinc inde vocari,
Lege facit Mosis sanguine thura dari.
Sic odio Christi, templum iubet ordine sisti,
Cumq; parant templum prisca statione magistri,
Illico Iudæis obuiat ira Dei.
Templa tremunt, pauimenta ruunt, & tigna sub illis
Igni-

Ignibus è cœlis pereunt exusta fauillis,
Exiliunt lapides, area sola manet.
Igneus exemplo globus est emissus in illos,
Incendens homines, vestes, caput, atque capillos,
Astantesq; viri iuxt cremantur ibi.
Hæc ne fortuitu mala prouenisse putentur,
Signa crucis confixa sibi gestare videntur,
Gestant Iudæi corpore signa dei.

Iulianus apostata diuino telo necatur.

Rex abit ad Persas, vbi dum pugnare paratur,
Sancti Mercurii mucrone cadens penetratur,
Sicut & his titulis gesta reporto tibi.

Is morte ita præuentus, non potuit efficere ea quæ iam contra patriam diui Basilii, & etiam contra ipsum Basilium decreuerat.

Nouerat ipse sibi bellum campestre parari,
Ad quod dum properat fertur plerumq; minari,
Exitium patriæ Basilioq; dari.
Ibo reuersurus dixit, satagamq; redire,
Basilium tunc pontificem mandabo perire,
Et populum pariter me remeante die.
Territus antistes populum vocat, atque precatur,
Sancta Dei genetrix patriam sibi quæ tueatur,
Audit & in cœlis verba sonare Dei.
Dixit enim Christus, Iulianum perdite regem,
Prorsus enim sanctam satagens disperdere legem,
Imperat vt populi dogmata sancta negent.
Mittite Mercurium, secum pugnare duello;
Quippe minatus erat si posset vincere bello,
Perdere tunc populum, Basiliumq; meum.
Ensis in ecclesia clypeusq; manere solebat.
Quo bene Mercurius viuens sua bella gerebat;
Nunc tibi nec clypeus nec suus ensis erat.
Hæc quia sic desunt, potuit cognoscere præsul,
Vindice Mercurio regem fore corpore læsum,
Sicut & audierat voce sonante Iesu.
Interea quidam vir de certamine venit,
Hic ait; aduenit miles de culmine cœli,
Mercurius, regi vulnera letha dedit.
Arma per ecclesiam populus dum bellica quærit;
Sanguine regali poterant conspersa videri,
Quæ medio cleri nemo videbat heri.
Sic per Mercurium deus interimit Iulianum;
In sanctos Domini furentem, more ferarum,
Sicut & in scriptis gesta priora canunt.

Iulianus Imperator cruorem suum spargit contra cœlum, Christo palmam præbens victoriæ.

Fluxit & à latere validus de vulnere torrens,
Quem manibus Cæsar spargebat in aera longè,
Attonitusq; magis, dum moreretur, ait:
O Nazarene, vicisti, magne minorem,
Ecce triumphanti, proprium tibi reddo cruorem,
Sic miser interiit, tartara regna fouent.

Item de Iuliano, quomodo rex Persarum fecit eum excoriari, sicut legitur in vita sancti Fabiani.

Regis Romani casum corpus Iuliani,
Persarum rex more boum iubet excoriari,
Cumq; sibi corpus protraheretur, ait;
Hoc corium nunc semper erit nobis ad honorem,
Fiat vt æterno sic Roma subacta pudore,
Legeq; mancipii seruiat ipsa mihi.
Sit species corii, rubeo vicina colori,
Indeq; fit cathedra conformis, & apta decori,
Vnde dolens poterit Roma dolore mori.
Post annos binos Iuliani vita recedit,
Damasus Hispanus tunc Romæ papa residit,
Annos bis septem quis sibi fine dedit.
Hisq; duos menses superadde, dieq; decenos,
In quibus hæreticos detestatur Manichæos,
Post quoque Siricius papa repressit eos.
Annis quindenis idem quoque Papa resedit,
Mensibus vndenis Manichæa volumina cadit,
Quos & ab ecclesiis depulit ipse suis.

De Iouiano Imperatore, trigesimo septimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo sexto, Iuliano mortuo, & milite posito in summo discrimine, Iouianus natione Pannonius, vir christianissimus, votis omnium petitur ad imperium. Qui dum se Christianũ esse, & ob hoc gentilibus diceret se imperare non posse; ipsi se pro eius amore christianos esse firmabant.

Iouianus itaque trigesimus septimus ab Augusto Imperator creatur. Iste propter pericula Romani exercitus fœdus cum Sapore rege Persarum, Romanis quidem ingloriũ, sed tempori instãti perutile composuit. Vbi tradito quodam oppido, cum superiori parte Mesopotamiæ, milites cautè redeũt: deinde princeps catholicus, episcopos à Constantio in exilium missos, reuocauit; templa idolorum claudi præcepit, eorumq; sacerdotes fugauit.

Post hæc Athanasium episcopum, vt eum catholica fide imbueret; scripto rogauit. Qui sub sigillo & consensu omnium episcoporum Ægypti, scripsit, & misit ei fidem Niceni concilii: id est, *Credo in vnum Deum, patrem omnipotentem, creatorem*, &c. Has literas Imperator gratanter suscepit, & fidem catholicam edictis imperialibus roborauit: & vt omnes, qui sacras virgines raperent, aut violarent, aut qui eas impudicè aspicerent, capite punirentur, mãdauit. Postea eum in Antiochia, Atha-

nasius vidit,& de fide catholica plenius informauit.

Imperator autem in domo nuper calce delinita, quum essent prunæ appositæ, nocte suffocatus est, ætatis suæ anno trigesimo tertio, imperii sui mense octauo. *Cætera versificè gesta referre placet.*

De eodem Iouiano Imperatore, versificè subinfertur.

Gloria Romulei solii fit nunc Iouiani,
Mente Deum coluit, nec culmine regnat inani,
Sicut & his titulis fistula nostra canit.
Dum rogat hunc populus Romanum sumere sceptrũ,
Cultor, ait, Christi sum, vobis prorsus ineptus,
Christum credo Deum, vos reprobatis eum.
Cœtus ait; Cupimus propter te credere Christo,
Quem dudum reprobasse pudet pro rege sinistro;
Idola despecimus, te duce præsto sumus.
Te decet Imperium, vbi nos diadema paramus,
Nos etiam iam Christicolas te rege notamur,
Suscipe dum petimus, te tibi nosq; damus.
Vita fit ipsius duodenis vtilis annis,
Congrua Christicolis, multumq; nociua tyrannis,
Tunc quoq; Siricii præsulis hora fuit.
Annis Siricius ter quinque sedere notatur,
Mensibus vndenis plus temporis annumeratur,
Insuper & vitæ ter dedit octo dies.

De Phoca Cæsare, trigesimo octauo ab Augusto.

Phocas ter denis feliciter imperat annis,
Cum quo tres Papæ Romæ fuerant venerandi,
Primus Anastasius præfuit ille pius.
Annis bis binis sub Phoca Cæsare vixit,
Ad cathedram Petri post Innocentius iuit,
Annis ter quinque præsul & iste fuit.
Atque duos menses, viginti quinque diebus:
Tertius est Sosimus sub Phoca Cæsare præsul,
Viginti menses fert, totidemq; dies.

De Valentiniano Imperatore, trigesimonono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo septimo, Valentinianus cum fratre Valente, natione Pannonus, stirpe mediocri oriundus, animi verò & corporis magnitudine commendabilis, & moribus vrbanus, ab Augusto trigesimus nonus, consensu militum in Nicea sumpsit imperium. Iste, dum Iulianus Augustus templum ingrediens Fortunæ sacrificaret, ministrum sacrificii pugno percussit. propterea Iulianus, cui talia displicebant, eum à militiæ dignitate remouit. Deus autem iustus iudex, qui dixit, *Centuplum accipies*: pro militia ei reddidit Imperium.

Valentinianus Valentem fratrem suum elegit ad imperiũ. Anno imperiũ sui quarto, Gratianum filium suum fecit Imperatorem.

Eodem tempore apud Attrebatas, vera lana cum pluuiis mixta, visa est è nubibus descendisse. Valentinianus Auxenti Mediolanensi episcopo defuncto, conuocata episcoporum synodo, suadet alium ordinari: vbi Ambrosius præsens, adhuc catechumenus, ab omnibus postulatur. Vnde Imperator, eum baptismi gratiã primitus consequutum, præcipit presbyterum ordinari. Interea Imperator Valẽs, cum primitus catholicus esset, suasu Eudoxii episcopi Constantinopolitani, & ab vxore propria seductus, incidit in hæresim Arianam, & ad hoc iureiurando se alligauit, atq; à præfato episcopo Ariano est iterũ baptizatus.

Eo tempore Valentinianus fortissimam gentem Saxonum, Francorum terminos inuadentem, bello repressit. Ipse autem imperii sui anno vndecimo apud Brictionem oppidum, diem obiit. Cætera de Valentiniano, versus habent.

Item de Valentiniano, versibus enarratur.

Imperat ecce Valens cum fratre Valentiniano,
Gothorum socii fiunt sub dogmate vano,
Arianistæ suis Cæsar vterque fuit.
Hos mala Gothorum lex, legibus auxit eorum,
Istria rura colunt, maculant diadema decorum,
Expoliant patriam, diripiuntq; forum.
Annis vndenis vixisse Valentinianum,
Scribimus, & fratris annos quasi quinq; notamus
Hæreticos ambos dicimus atque malos.
Nunc Cælestinus ter ternis præsidet annis,
Adiicitur mensis, bis quinque dies numerandi,
De quibus in serie demitur vna dies.
His quoque temporibus stat Xistus papa secundus,
Annis ter denis viget eius dogmate mundus,
Plusq; decem residet præsul & octo dies.

De Valente imperatore, quadragesimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 373, Valens, quadragesimus ab Augusto, Orientis rexit Imperium. Gratianus autem, & frater eius iunior Valentinianus, in Occidente regnabant. Valens itaque (vt diximus) Arianus, legem dedit, vt monachi ad militiam cogerentur. Vnde multi monachi per Ægyptum, terreni regis contemnẽtes imperiũ, martyrio coronantur.

Valens per artem necromanticam perscrutatur, quis post eum sit regnaturus. Arte dæmoniaca sunt ei literæ istæ quatuor demonstratæ, th. e. d. a. Ipse autem ab illo die,

die, omnes quos istas literas in capite nominis potuit reperire, præcepit occidi. Vnde factum est, vt Theodosius comes, pater Theodosii, qui postea imperium tenuit, ab eo præciperetur occidi. Qui prius baptismi gratiam apud Carthaginem consequutus, percussori sponte iugulum præbuit. Interea Gratianus Imperator catholicus apud Argentatium Galliæ oppidum, cum pauco Romanorum detrimento, triginta millia Alemanorum bello prostrauit.

Eo tempore controuersia oritur in regno Gothorum, inter Phridigernum & Athalaricum. Phridigernus cum esset debilior, ab Imperatore Valente auxilio impetrato, Athalaricum in fugam conuertit. Vnde Phridigernus, amore Valentis Imperatoris cum gente sua fidem Arianam suscepit.

Gothicæ literæ hoc tempore fuerunt inuentæ.

EO tempore Gulfias Gothorum episcopus, literas Gothicas adinuenit, & per eas in suum idioma literas diuinas conuertit. Non multo post, tempore Gothorum elapso, gens terribilis Hunnorum aduenit, quæ gens (secundum scripta Iordanis, ipsorum interpretis & actoris) ex incubis & meretricibus est procreata, infra Mæotidas paludes, quæ sunt in confiniis Asiæ & Europæ. Hæc gens conductu vnius ceruæ transfuneancis, transiuit inaccessibiles prius illas paludes. Vbi vsque adeo gentem Gothorum perterruit, vt rex Gothorum Hermanaricus, qui multas iam gentes deuicerat, timore Hunnorum seipsum interfecisset, anno ætatis suæ 110. Gothi post mortem regis sui Hermariel, animo fracti, à Valente Imperatore petunt habitationes: quas Imperator eis largitur in Thracia, vbi Gothi à quodam duce ad conuiuium dolo inuitati, cum ipsi priusquam venirent dolum præsensissent, eos omnes qui eos inuitauerant, morte consternunt, & totâ ipsa regione, igne, ferroque destructa diffunduntur vbique. Contra quos Valens procinctum parans, ab Antiochia moués, pœnitentia ductus, episcopos catholicos præcipit ab exilio reuocari. Pugna in Thracia inter Gothos & Romanos conseritur. Vbi dum Romanus fugit exercitus, Imperator Valens, sagitta sauciatus, in cuiusdam paruissimæ villulæ casam fugit, vt latens vitam referuet. Quem insequentes Gothi, simul cum casa, igne consumunt, anno Imperii sui decimoquinto; post mortem verò fratris sui anno quarto. Mortuo Valente, Gratianus qui cum eo regnabat, cum fratre suo Valētiniano iuniore tenet imperiū.

De Gratiano Imperatore, quadragesimo primo ab Augusto.

Cæsar Romanus diadema tenet Gratianus,
Tunc erat Ambrosius sub Christi dogmate clarus,
Martinus Turonis extitit ampla salus.
Qui cupit Ambrosii per dogmata sanctificari,
Qui sibi Martini miracula vult numerari.
Non ego sufficio, viderit ille magis.
Annis bis ternis vixit Cæsar Gratianus,
Tunc Pontianum Papam vixisse notamus,
Hunc annis quinque mensesq; stare patet.

De Theodosio Imperatore, quadragesimo secundo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 383, Gratianus (est autem Gratianus ab Augusto quadragesimus secundus) volens reipub. suo tempore subuenire, Theodosium, natione Hispanum, virum fortem & religiosum, purpura induit, & imperatorem Orientis creauit. Theodosius tam virtute quàm prudentia, gentem Gothorum deuicit: & Athalaricum regem Gothorum Constantinopolim ad se vocauit. Ibi tunc Athalaricus obiit. Gens autem Gothorum visa mansuetudine Principis, voluntariè se ipsam imperio Romano supposuit. Theodosius Arcadium filium suum, socium imperii elegit.

Gratianus à Maximo in Britannia imperium vsurpante, occiditur: & frater eius Valentinianus, ab Italia fugatur, qui ad Theodosium veniens, benignè receptus est.

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo octuagesimo octauo, Gratiano interfecto, Theodosius quadragesimus primus ab Augusto imperium Romanum solus obtinuit.

Erant tunc in Ecclesia Dei viri sanctissimi, Martinus Turonensis episcopus, Ambrosius Mediolanensis, Seuerinus Coloniensis episcopus, Hieronymus presbyter, Augustinus catechumenus, à beato Ambrosio tunc baptizatus.

Theodosius contra prædictum Maximum tyrannū mouens exercitum, in partibus Aquilegiensium occidit eum. Deinde cum filio suo Honorio paruulo, Romā venit, ibiq; rempublicam ordinauit.

Valentiniano regnum Occidētis reliquit. Ipse autem Constantinopolim remeauit.

Porrò Valentinianus dum in Galliam reuertitur, fraude cuiusdam Arbogasti, & Eugenii (vt quidam asserūt) laqueo est suspensus. Eugenius ab Arbogasto Imperator ibi creatur. Quidam dicut, Valentinianum præ nimio dolore, hoc genus mortis sibimet intulisse. Morte Valentiniani comperta, Theodosius in Eugenium tyrannum parat exercitum. Tunc etiam scripsit in Ægyptum ad Ioānem monachum, Eutropium eunuchum, & euentum rei à viro ipso sanctissimo requisiuit. Cui vir beatissimus, plenam victoriam promisit. Theodosius confisus in Deo, pergit, & Gothos contra tyrannos ante se præmittit. Quorum decem millia ab Arbogasto interimuntur: procedit Imperator, & quum in Alpibus hostibus occurrisset, ibique Arbogastus in eminentiori loco positus, vt meliorem pugnandi opportunitatem videretur habere, Theodosius tota nocte prostratus in precibus, mane in Domino confisus, congreditur, & gloriosè triumphat. Ibi Eugenius captus, occiditur. Arbogastus interfecit seipsum. Theodosius autem rebus omnibus bene dispositis, anno vndecimo post mortem Valentiniani, apud Mediolanum vitam finiens, in Domino requieuit. Cętera de Theodosio versibus explicamus.

Item de eodem Theodosio Imperatore, versificè narratur.

Fulget Theodosius diademate post Gratianum,
Concilium reficit Constantinopolitanum,
Arius insanus spernitur ore, manu.
Phanaq; templa ruunt nunc prorsus, & idola cessant,
Arsa scriptura perit, igne manuq; repressa,
Dogmata catholica Cęsaris aula parat.
Vixit Theodosius annis quasi bis duodenis,
Atque duos vltra Lucius tunc Papa resedit,
Tres annis viuit, mensibus octo sibi;
** Insuper adde decem pro ratione dies.*
Constantinopolis fertur caput esse Ioannes,
Scriptaq; Hieronymi, quæ multis contulit annis,
Bethlehemita domus misit in omne solum.

Item de Theodosio & Arcadio Imperatoribus.

Arcadius cum Theodosio diademate fulget,
Ecclesia nunc catholica censura resurget,
Ordo bonus cleri nunc caput orbis erit.
Scribitur Arcadius annis quater octo sedere,
Cornelius Papa tres annos fertur habere,
Insuper adde decem de ratione dies.
Fama Ioannis tunc claruit Anachoreta,
Vt foret audita defunctis reddere vitam,
Constantinopoli sunt sua membra sita.

De Arcadio & Honorio fratribus, Imperatoribus, simul regnantibus, quasi quadragesimus tertius ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 396, Honorius Occidentis, & frater eius Arcadius Orientis, post mortem patris sui Theodosii sortiuntur imperium, ab Augusto quadragesimo tertio loco; adhuc Damaso papa Romæ, Theophilo in Alexandria, Ioanne Hierosolymis, Flauiano Antiochiæ, & Nectario Cōstantinopoli præsidentibus.

His diebus quidam monachus, nomine Dirimachus, ab Oriente Romam veniens, dum ludum gladiatorum tanquam insaniam sedare voluisset, à circunstantibus est lapidibus obrutus & necatus. Quo comperto, Honorius Imperator eum inter beatos martyres censuit computari; & pro eadem causa, ludum gladiorum, ne amplius sic fieret, interdixit.

De Ioanne Chrysostomo.

EO tempore Ioannes Chrysostomus, qui interpretatur os aureū, apud Constantinopolim episcopus est ordinatus. Temporibus Honorii & Arcadii, viri sanctissimi Martinus & Ambrosius de hoc seculo migrauerunt.

Gothi, cum ab Imperatoribus munera quæ tempore Theodosii accipere consueuerant, habere non possent, consilio Ruffini patricii, discedunt à curia; & regem sibi creant. Ruffinus postmodum detectus, propter commissum dolum, ante portas vrbis Constantinopolis decollatur: caput eius cum manu & brachio eius dextro, ad improperium & ludibrium per omnes vicos vrbis circumfertur. Arcadius vir mitis & quietus, anno decimoquarto post obitum patris sui Theodosii, vitam finiuit, & imperium Oriētis filio suo octenni Theodosio reliquit: Anthemio præfecto tunc ipsum puerum regente. Ipse etiam Anthemius muro fortissimo regalē cinxerat vrbem. Cætera de Honorio & Arcadio, versus habent.

Item de Arcadio & Honorio Imperatoribus, versificè narratur.

Cæsar Honorius imperat omnibus Arcadiusq;
Magnus in Epiro legitur tunc signa dedisse
Præsul Donatus, forma beato potrum.
Namq; sputo datur ille suo superasse draconem,
Expuit in faciem serpentis, ea statione,
Vt sibi nec virus nec modo vita foret,
Ponderis in carne serpens datur hic habuisse,
Quod satis octo boum iuga ducere non potuissent,
Tunc Augustini dogmatis hora fuit.
Nunc veniunt Hunni, Gothi, veniunt & Alani,
Vafuit Hispanis, Gallia pressa cadit.
Tempore quindenis tunc vixit Honorius annis,
Simplicius Papa totidem tunc vixerat annis,
Addeq; plus septem de ratione dies.

Honorius defuncto Arcadio imperat solus, quadragesimus quartus ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 412, defuncto Arcadio, Honorius ab Augusto quadragesimus quartus tenet imperium Occidentis. Gothi cum rege suo Alarico, dum Honorius esset Rauennæ, per Dalmatiam & Venetiam digressi, in confinio Æmilæ castrametantur; terram ad inhabitandum superbè ab Imperatore poscentes. Addunt etiam, quia si gratis habere non possent, ipsi vltro tollerent. Imperator accepto consilio, terram circa fines Hispaniæ, quæ tunc imperio erat rebellis, tradidit eis. Ad quam possidendam dum Gothi proficiscuntur, Stilicus patricius, socius Honorii, eos fraudulenter insequitur, prælioque cum eis commisso, militem perdidit ipseq; aufugit.

Hac de causa Gothi ad iram permoti, ad Æmiliam vnde venerant, subito reuertuntur, totaque ipsa prouincia igne ferroq; vastata, ad vrbem Romam procedunt; quam etiam trepidantem irrumpunt; datisque præceptis, ne Ecclesiæ violentur, aliquatis vrbis partibus concrematis, prædam mirabilem tollunt. Interea Papa Innocentius, ne pœnas ipsius vrbis aspiceret, tanquam Loth iustus remotus à Sodomis, Rauennæ morabatur.

His diebus pagani improbabant Christianis, dicentes; Romam temporibus Paganorum creuisse, Christianorum autem tempore decreuisse, eiq; propter Christianitatem insolita pericula imminere. Ob quam causam, beatus Augustinus tunc cõposuit librum de ciuitate Dei. Orosius tunc historias suas texuit. Hieronymus ecclesiasticam historiam ab Eusebio episcopo Cæsariensi compositam transtulit.

Hæc autem tam terribilis irruptio Vrbis facta est per Alaricum regem Gothorum, anno ab Vrbe cõdita, millesimo centesimo sexagesimo quarto; anno autem ab incarnatione Domini quadringentesimo decimo quinto. In eadem præda Wandalorum, soror Honorii, Placidia, capta est, quam Ataulphus postea est in matrimonium sortitus.

Interea quidam princeps Constantinus, imperium Galliarum inuadens, Constantem filium suum, monachum, Cæsarem fecit. Sed paulo post, pater apud Arelatum, filius verò apud Viennam, regnò vitaq; priuantur.

Gothi autem Romanorum victoria glorificati, per Campaniam, Apuliam & Siciliam, in Aphricam ire proponunt. Quumque in confinio Brictiorum incautè sese mari cõmittunt, multos ex sociis perdiderunt. Rex Alaricus eorum, tunc vltimũ diem clausit; quem Gothi in tantũ luxerunt, vt amnem nomine Barentũ, iuxta ciuitatẽ Cozentiam, de alueo deriuarent; ipsoq; rege Alarico cũ multis militum copiis ibi sepulto, omnes captiuos qui huius facti concii erant, occiderent: & postea amnem ad suum alueum reuocarent. Gothi propter mortem Athalarici redire proponunt, atq; Ataulphum regem sibi creantes, Romam redeunt, ibiq; ea quæ reliquerant, depopulantur. Ataulphus verò rex Gothorum, amore vxoris suæ Placidiæ, quæ erat soror Honorii Imperatoris, à finibus Romanorum discedit; & in Gallia prope ciuitatem Narbonensem, vbi hodie villa sancti Ægidii dicitur, in loco qui vsque hodie palatiũ Gothorum vocatur, consedit; supra Rhodanum fluuium; à quo loco per Constantium comitem postea pulsus, in finibus Hispaniæ cum Gothis resedit.

His diebus sub Innocentio Papa, corpora sanctorum Stephani protomartyris, & aliorum sanctorũ reuelata sunt Luciano presbytero, sub Ioanne episcopo Hierosolymitano. Non multo post tempore, sub Bonifacio, qui Sozimo successori Innocentii fuerat substitutus, Hieronymus presbyter obiit, anno ætatis suæ 91, in Bethlehem. Defuncto Papa Bonifacio, Cælestinus sedit in Vrbe. Hucusq; Orosius Chronica sua perduxit.

Honorius Imperator trigesimo primo Imperii sui anno (quorum annorum, duos cum patre, tredecem cum fratre, reliquos

cum filio fratris sui regnauerat) Romæ obiit.

De Honorio & Theodosio Imperatoribus, versificè.

Rursus Honorius & Theodosius imperat aula,
Gothica pessima gens rapit omnia flumine Sauna,
Wandalus Hispanos opprimit ense malo.
Occupat, & captam violat gens Gothica Romam,
Destruit ecclesias, torpescit in Vrbe corona,
Omnia diripiunt quæ valuere bona.
Rex triginta tribus Theodosius imperat annis,
Tunc non pernixus præsul Sisinnius annum,
Præstat parua decem vita duosq; dies.

Item de Theodosio iuniore Imperatore, quadragesimo quinto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 426, Theodosius iunior, quadragesimus quintus ab Augusto, patruo mortuo solus habet imperium. Huius virtutes in Tripartita historia, omnibus suis prædecessoribus præferuntur. Inter quas & hæc commemoratur, quòd, ad instar Alexãdri Magni, dũ in exercitu sudore solis, & pulueris, atq; itineris nimietate fatigatus, nimia siti laboraret, poculũ, aquę iucundissimum sibi oblatum, ne ipse præ aliis solus haberet potandi refectionem, bibere recusauit.

Tempore istius floruerunt Ioannes Cassianus eremita, qui Collationes, id est vitas patrum conscripsit. Et sanctus Germanus, Altisiodorensis episcopus.

Hucusque Theodoricus episcopus, & Socrates, & Sosomenus viri disertissimi, historias produxerunt; quæ postmodum in vnum volumen redactæ. & à Cassiodoro senatore, per Epiphaniũ scholasticum, à Græco in Latinum translatæ, à tribus memoratis authoribus Tripartitæ historię sunt nominatæ.

Tempore istius Imperatoris Theodosii iunioris, Wisogothi, id est Australes Gothi, habitabant in Galliis. Ostrogothi verò, id est Occidentales Gothi, ex quibus Auares, id est Vngari, Pannonii & Longobardi descenderunt, transeunt Danubium. Ostrogothi prius in Pannonia fuerunt commorati, postea in Thracia per 48 annos habitauerunt; deinde ad Occidentem venerunt.

Wandali autem sociatis sibi Germanis, cum duce Modigisilo, Hispanias occupauerunt.

Eo tẽpore Bonifacius comitatũ Aphricæ ab Imperatore accepit; qui in Hispaniã transiens, Wandalis totam Aphricam subiecit: qui vniuersam terram vastantes, vrbẽ Hipponensem, cui tunc præerat beatus Augustinus, obsidione pręcingunt. Beatus autem Augustinus, ne vrbis suę videret excidium, migrauit ad Dominum, ætatis suæ anno septuagesimo sexto. Romani autem tradẽtes Wandalis tertiam partem Aphricæ, pacem cum eis fecerunt. Rex autem Wandalorum Gensericus Arianus, christianos affligens, episcopos in exilium misit; & inuadens Carthaginem, multis diuitiis & ornamentis ecclesiasticis spoliauit.

Anno imperii Theodosii iunioris trigesimo, terræmotus horribilis Constantinopoli fuit; propter quem ibi diuinę commutationis cantatum est primitus, Ἅγιος ὁ Θεὸς ἰσχυρὸς ἐλέησον ἡμᾶς: hoc est sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis. Hoc canticum dum à toto populo, cũ Proculo suo episcopo caneretur, illicò terræmotus cessauit: vnde ab Imperatore, & sorore eius Pulcheria, tunc præceptum est promulgatum, vt hoc canticum per totum orbem de cætero caneretur.

De Atila & eius origine.

HIs diebus Atila Hunnorum rex, occiso fratre suo Bleda, Thraciam & Illyricum cœpit vastare. Cui Theodosius, datis septem millibus libris, promissis etiam singulis annis mille libris, a suis finibus exire persuasit. Ipse verò Theodosius, paulò post apud Constantinopolim diem suum finiuit, 41. imperii sui anno; anno autem post mortem patrui sui vigesimo sexto. Cætera de Theodosio isto versus narrabit, & alia sibi contemporanea.

De eodem Theodosio Imperatore, versificè narratur.

Theodosio solo regnum retinente minore,
Transit ab Hispanis gens Vandala plena furore,
Aphrica conteritur, totaq; capta dolet.
Catholicus fuerat populus qui dicitur Apher,
Aphrorumq; fidem subuertit Vandalus acer,
Vnde fides Christi pauca remansit ibi.

Quomodo Diabolus apparuit Iudæis in specie Mosi.

Sub specie Mosi loquitur nunc dæmon Hebræis,
Denote qui suscipitur satis a Pharisæis,
Quis dare dona Dei præstina spondet eis.
Insula Creta fuit, cui prædicat ille futura,
Omnia quo narrat, promittit eis valitura,
Spondet eis patriam conciliare suam.
Per mare transite, sicco pede (dixit) abite.

Atque

Atque Hierosolymam me praeueniente, redite,
Omnia quae scribi vultis, habetis ibi.
Quumq; per aequoreos fluctus conducit Hebraeos,
Turba simul sequitur, spes magna fouet Pharisaeos,
Impetus aequoreus quam cito claudit eos.
Parsq; reseruata, quam non maris obruit vnda,
Fit cito catholica Christi baptismate munda,
Caetera quae periit piscibus esca fuit.

De Martiano & Valentiniano Imperatoribus, quadragesimis sextis ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 453, Martianus consilio Pulcheriae sororis Theodosii iam defuncti, 46 ab Augusto, Imperium Orientis suscepit: adhuc regnante Valentiniano in Occidente, qui erat 45 ab Augusto. Martiano igitur & Valentiniano Imperatoribus, Atila rex Hunnorum, subiugatis sibi fortissimis gentibus Ostrogothorum, & Gepidarum aliisq; diuersis populis, totam Macedoniam, Mysiam, Achaiam, & Thraciam peruagatur. Odiebat autem Atila Romanos, propter antiquam eorum dignitatem. Odiebat etiam Wisogothos, propter eorum fortitudinem: vtrosque etiam opprimere intendebat. Sed ambas gentes, simul inuadere, Romanos scilicet & Wisogothos, non volebat: timebat enim, ne aduersus eum vtrique sociarentur, vnde & eos per suam versutiam ab inuicem seiungere, & in alterutrum concitare conabatur. Proinde Valentiniano Romanorum Imperatori in dolo scribebat, se contra Romanos agere nolle, sed contra Wisogothos. Scribebat etiam Wisogothis, nihil contra eos agere, sed contra Romanos.

Eutius autem tunc patricius Romanorum, fraudē Atilae praecognoscens, Theoderico regi Gothorum ex persona Valentiniani Imperatoris scribit; monens diligenter, vt contra Atilam immanissimum tyrānum, totius orbis inuasorem, ipse cum Romanis conueniret. Igitur Atila indicit Wisogothis bellū. Wisogothi autem per legatos rogantes Romanos, Eutium patricium accipiunt in auxilium. Hic Eutius autem [illegible] sibi Francis, & Sarmatis, & Burgundionibus, Saxonibus, Ripariolis, Brionibus, multisq; Celticae ac Germanicae nationibus, Wisogothis succurrit.

Atila vero cum Aldarico rege Gepidarum, & Vialamite Rege Ostrogothorum, innumerisque Regum nationibus mouet procinctum. Itaque in campis Catalauniae vterque exercitus sedet. Atila in interioribus visceribus pecorum, per Pythones euentum rei perquirit; seque vincendum intelligit. Sed ex altera parte principem, omnium potentiorem, esse casurum, in foedissimis praesagiis auguriisque praesensit. Atila pugnam aggreditur, Romani tūc eminentiorem locum habebant. Itaque ab hora nona vsque in noctem; acerrimum bellum protenditur. Theodericus autem rex Wisogothorum, sicut Atila in auguriis praeuiderat, in bello occubuit. Atila verò in fugam versus, victum se prodidit, sed noctis beneficio potuit occultari. Mane facto, Wisogothi regem suum requirunt; sed mortuo inuento, iterum in hostes irruere, cum Thurismundo filio regis occisi disponunt.

Eutius autem patricius, timens, ne fortè, si Hunni penitus delerentur, Gothi extunc in nimiam gloriam eleuati, Romam opprimerent, dicit ad Thurismundi filium Theoderici: Si fratres tui mortem regis cognouerint, regnum inuadent. Tu ergò velociter domum reuertere, ne in solio regni debeas à fratribus praeueniri. Taliter à patricio seductus iuuenis relictis hostibus, domum festinãter abiuit. Deprehensum est postea, quod Atila viribus suorum destitutus, de subselliis suorum ignem sibi magnum praeparauerit. In quem, si in eum hostes irruerent, volebat immergi. Refert eorum scriptor Iordanis, quòd in eodem famosissimo praelio ceciderint 165000, ex vtraque parte; exceptis 15 millibus, qui in congressu Francorū & Gepidarum priori nocte corruerunt.

Thurismundus occiso Theoderici regis filio, à suis rex creatus, consilio Eutii patricii Tholosam ciuitatem suam ingreditur.

Atila recedentibus Wisogothis, secutus iam factus, versus Romam iter conuertit, & in via obsidione cingit vrbem Aquilegiam, metropolim Venetiarum. Quam lōgo tempore obsessam, cùm vincere eam se posse non crederet, atque de recessione iam cogitaret, quadam die circa muros vrbis deambulans, videt ciconias pullos suos paruulos ex nidis extra ciuitatem portantes. Vbi aduocans milites ait: Istae aues, futuram ciuitatis cladem perpendūt, propter quod etiam filiolos exportauerunt. Haec aiens, milites ad euersionem loci fortius animauit. Vnde instructis machinis,

variisq; tormentis, vrbem repentè deuicit, & vsq; adeo desolauit, vt prioris formæ ædificii vestigia non valeant inueniri. Asserunt multi, quod vrbem vacuam inuenerit: quia ciues per mare, quod est eis contiguum, reliquias sanctorum in Venetias, cum omni supellectile, nauigio detulerũt. Ibiq; deinceps perpetuo, habitãtes, Veneti, quasi aduenę sunt nominati. Vnde inter Gradenses, qui priores ipsius loci habitatores, & Aquileienses, de patriarchatu vsq; hodie controuersia versatur.

Exercitus Atilæ ibi tantus fuit, quòd suis clypeis aggerem ad similitudinem rotundi montis, ob futuram memoriam Atilæ, cõportauit. Alii verò dicunt, eum per Cæsarem Iulium fuisse congestum. Ego Gotfridus montem illum vidi meis temporibus bene munitum & inhabitatum.

Atila postmodum talibus elatus euentibus, omnes Venetias circueũdo vastauit. Atque in Liguriam procedens, Mediolanum & Papiam crudeli animi aduersione depopulatus est. Atila de Liguria tendit Romam; cui Leo Papa longè occurrit: &, ne vrbi noceat, precibus impetrauit. Illud etiam Atilã ab Vrbis accessu maximè refręnauit, quòd Alaricus, prior rex Gothorum, postquam Romam expoliauit, subitanea morte decessit. His itaque de causis Atila frænum retrò conuertit, & ad propria remeauit.

Interea Valentinianus, virtutem Eutii præfecti æmulatus, eum cum Boetio senatore, præcepit occidi. Eapropter & ipse paulo post, ab inimicis est interfectus, anno imperii sui trigesimo. Quo mortuo, Maximus vxorem eius Eudoxiam sibi copulauit, & Imperium vsurpauit. Deinde Gisericum Regem Vandalorum ad Vrbem vocat. Romani, Vandalorum aduentu perterriti, vlciscuntur in Maximum, eumq; necantes in minutissima frusta decidunt. Ipsi autem metu Vandalorum fugientes, Vrbem relinquunt.

Gisericus rex, vrbem quasi vacuam ingreditur. Papa Leo ingredienti occurrit in porta, eumq; ab incendio vrbis, & occisione ciuium, abstinere precatur. Rex barbarus Vrbem ingressus, omnem prædam rapuit, Eudoxiam cum duabus filiabus abduxit: atque per dies 15 in vrbe moratus, ab incẽdio & occisione ciuium abstinuit, sicut Papa rogauit. Facta est hæc secunda ab Alarico Romanæ vrbis captiuitas; per violentiam Vandalorum; anno ab Vrbe condita, 1204. Postea Gisericus filio suo Transmundo filiam Valentiniani principis in matrimonium copulauit.

Atila verò ab Italia in patriam reuersus, nuptias celebrat, & eadem nocte per fluxum sanguinis de naribus inebriatus expirat. Iste est Atila, metus orbis, flagellum Dei, superbus incessu, oculos furiosos circumferẽs, amator belli, manu propria temperatus, consilio validus, supplicantibus exorabilis, propitius cunctis in fide receptis: forma breuis, pectore lato, minutis oculis, capite grãdiore, rara barba, canitie conspersus, simus naso, colore tetro.

Vndecim millium Virginum tempus, & martyrium.

Avthor Iordanis scribit, in exercitu eius fuisse quinquies centum millia. Atila, vndecim millia Virginum apud Coloniam simul martyrio coronauit. Nicasium episcopum Rhemis occidit. Martianus Imperator paulo post à suis fraude necatur, anno imperii sui septimo.

Item de eodem Martiano Imperatore, versifice narratur.

Nunc Cæsar Martianus stetit ordine primus,
Nunc Rex Gothorum das prælia Theodericus;
Quem timet Italicus pro feritate situs.
Obtinet Hispanos, belloq; premit Catalanos.
Siciliaq; Pharo posuit tentoria prauo,
Omnia diripuit vulnere, Marte, manu.

De Papa Leonę.

Sex annis Martianus vixit numerandis,
Primus papa Leo viginti præfuit annis.
His menses denos iungite, bisq; duos.

De Simplicio Papa, & Felice.

Simplicius Romæ post primum papa Leonem
Suscipit Ecclesiæ digne recolendus honorem,
Annos quindenos vita beata fouet.
Adde dies septem, quibus hic non vixit inepte,
Felicis Papæ post annos exprime septem,
Vndenos menses, octo decemq; dies.
Tempore Felicis fuerat rex Theodericus,
Impius, impatiens, Gothorum ductor iniquus,
Nomine Christicola, re sceleroſus erat.

De Gelasio Papa.

Gelasius Papa stat tempore Theoderici,
Et sub Zenone Gothorum dogmata vicit,
Annis bis binis, mensibus octo fuit.
Ter ternosq; dies detulit ad requiem.

De Leone Bissa Græcorum Imperatore, quadragesimo septimo ab Augusto.

Anno

Anno ab incarnatione Domini 440, Leo Bissa apud Constantinopolim Orientis suscepit imperium, 47 ab Augusto. Qui filium suum Leonem, socium imperii elegit. Occidentis verò imperium Mauronianus apud Rauennam accepit, qui iuxta Tastonam ciuitatem, quarto regni sui anno occisus est. Post hunc Seuerus sine iussu Augusti apud Rauennam tunc regnum inuasit. Qui etiam quarto anno Romæ diem obiit. Leo Imperator Zenonem, generum suum, Orienti præfecit. Leo Imperator cũ Ostrogothis pacem componens, Theodericum filium Theodemari (scilicet Veronensis) de quo Teutonici sæpissimè miram narrant audaciam; obsidem recepit cum octo esset annorum. Leo Leonem filium Zenonis generi sui, qui Orientem tenebat, Imperatorem fecit. Ipse autem obiit vndecimo imperii sui anno. Zeno Imperator Orientis Romam veniens, à populo & a Senatu gratanter receptus est.

De Zenone Imperatore, quadragesimo octauo, ab Octauiano Augusto.

Anno igitur ab incarnatione Domini 476, Zenon, natione Isaurus, quadragesimusoctauus ab Augusto, Imperiũ sortitur. Porrò Occidentale imperium, id est Romanum; nepos eius tenuit. Quo à regno pulsó Orestes patricius filium suum, Augustum dicendum, Imperatorem Occidentis creauit.

Interea Odoacer, natione Rutenus, ex vltimis finibus Pannoniæ, cum Turcilinguis, & Cyris, & Herulis gentibus, ad inuasionem Romanorum mouit exercitũ. Cui dum Orestes patricius in terminis Liguriæ occurrit, visa manu eius, perterritus fugit, & in Ticinum se contulit. Quem Odoacer insecutus, capta Vrbe occidit, atque inde per totam Italiam milite fuso regium nomẽ vsurpat. Iste Odoacer, à terra sua egressus, dum per inferiores Noricas partes, vel Pannoniæ superiores, transiret, virum Dei Seuerinum, Rauennatem episcopum, qui verbum Dei prædicans ad radicem montis cellam construxerat, adiit; cumque de euentu rerũ consuluit. Qui spiritu prophetiæ, omnia quę post euenerunt, ei prędixit.

Augustus (proprium nomen est) prædictus, filius Orestis patricii, patre suo eodem scilicet patricio, iam occiso, & patria capta ac deuastata, imperialem purpuram sponte deposuit, vndecimo mense regni sui. Odoacer, iam nullo sibi resistente, vrbem Romam ingreditur vt hostis, sibique subiectam tanquam rex vbique disponit. Postremò, tota Italia seruitio suo per quatuordecim annos mancipata fuit, &c, tanquam Dominus; eam graui seruitute depressit. Cætera de Zenone versus habent.

Item de Zenone Imperatore, versificè narratur.

Zeno pater patriæ dum regna paterna teneret,
Inclytus eius erat Leo filius, vnicus hæres,
Militia validus, prælia sæpe gerens.
Ille necem quæsisse patris, falso reputatur,
Zeno pater cui dicta patent, iubet vt moriatur,
Mater ab oppositis obuiat arte satis.
Carcere detento mater tristissima nato.
Curat et similem iuuenem supponere fato,
Filius euadit clam, sed ille cadit.*
Æstimat ergo pater morti succumbere natum,
Seruat eum mater, ficta specie monachatum,
Annis ter quinis clausus habetur ibi.
Filius ipse Leo vulgi ratione vocatur,
Præcipitur, quicunque Leo dicat, moriatur,
Permanet edictum cum feritate ratum.
Annis quindenis dum sic Leo clausus habetur,
Astrologiis eum Grammaticis satis arte docetur,
Philosophus iuuenis totus in arte fuit.
Natrit auem mater, humano more loquentem,
Plangere qua didicit iuuenem, cum matre dolente,
Heu Leo, mi nate, gloria nostra iacet.
Victima paschalis Zenone sedente paratur,
Psittacus in medio plangit, luctus renouatur,
Heu Leo, dixit auis, cur Leo nate peris?
Claro sermone dum nominat ipse Leonem,
Corda ducum pietate mouet, renouatq; dolorem,
Et regina sedens, plorat vt ante solet.
Zeno miratur, cur turba ducum lachrymatur?
Quærit, & iratus, quæ causa, quis ille reatus,
Qui modo primatum turbat vtrunque latus.
Mater ait, cognosce magis, te Zeno timeri,
Cur plorat, cur turba dolet, timet ipsa fateri,
Noscere si mauis, iam tibi narrat auis.
Zeno refert, tu (quæso) mihi monstra rationem,
Quem iuuenem deploras auis tua, quemve Leonem,
Viscera nanq; mea psittacus iste monet.
Edictum quod protulerat (ait illa) recedat.
Te solum, si forte velis, sententia lædit;
Esse mihi licitum dicere, Zeno dedit.
Nosce tuum natum falsò damnasse relatu,
Viuere monstratur qui creditur esse necatus,
Tu pater, hic natus, me genitrice datus.
Pulchrior est Venere, sapiens, validissimus armis,
Summis principibus charus, spes vnica paruis,
Quem decet imperium iam retinere tuum.
Si capis erge, duces paschalia festa tenere,
Me mihi, vel tibi te, latum si quæris habere,
Ablue peccatum, rem pietate gere:
Esto pater, feritate carens, serua rationem,
Mitte pater, natum dignare vocare Leonem.
Ipse Deus iubet hoc, curia tota monet.

Cessat ut illa loqui primatum curia surgens,
Dat pedibus prostrata preces, regemq; perurgens,
Tum prece, tum lacrymis, gaudia ferre suis.
Motus ad ista pater, dum curia tota rogaret,
Esse mihi natum, dixit, non ipse putarem,
Sileo nunc, venit, opto petita dare.
Annis bis denis, Zenonis gloria sedit,
Alter Anastasius tunc Romæ Papa resedit,
Annus ei spatium solus in orbe dedit,
Undenos menses, vicesimumq; diem.
Symmachus est Papa cum principe Theoderico,
Sedit & Hormisda sub eodem præsule iniquo,
Nunc & Anastasii Cæsaris hora venit.

De Anastasio Imperatore, quadragesimo nono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 491, post primum regem Francorum Pharamundum, regnabat super Francos Clodouæus, cuius tempore Zeno Imperator moritur, anno imperii sui 17. cui succedit Anastasius 49, ab Augusto. Coniugem autem accepit Ariadnem.

Regnante igitur Anastasio in Oriente, Theoderico verò Ariano Romam prémente, Symmachus & Laurentius pro pápatu in Vrbe contendunt; cui controuersiæ cum effusione sanguinis multorum, tam clericorum quam laicorum, tribus annis protelatæ, Theodericus, synodo vocata, finem imposuit. Nam Symmachum, saniori consilio electum, in papatu firmauit; Laurentium depositum, in ciuitate Lucerna fecit episcopum. His temporibus rex Vandalorum Transmundus, Giserici filius, propter fidem catholicam 220 episcopos in insulam Sardiniam exilio tradidit.

Ipsis diebus in Aphrica quidam Olympius Arianus, sedens in balneo, dum superbè blasphemaret in Christum, igneo gladio est de cœlo percussus. Alius quidam cũ ab Ariano quodam episcopo baptizaretur, dicente ipso episcopo, Baptizo te in nomine Patris, per filium, in Spiritu sancto: ilicò aqua tota de fonte disparuit. Hoc viso, is qui baptizandus erat, ad catholicam ecclesiam confugit, & baptismum suscepit.

Interea Imperator Anastasius Clodouæo regi Francorum per epistolas obtulit consulatus ordinis dignitatem. Ipse verò Imperator ab hæresi Eutychiana propter admonitionem Papæ Hormisdæ non recedens, imperii sui anno vigesimo octauo fulmine ictus, interiit. Clodouæus autem rex Francorum, anno trigesimo regni sui, vita decessit, & Lotharium filium suum, cũ tribus aliis filiis reliquit, qui regnum inter se diuiserunt.

Item de Anastasio Imperatore, versificè narratur.

Cæsar Anastasius per Gothos bella perurget,
Hæreticus Theodericus nunc opprimit Vrbem,
Nec potuit Gothos tollere Marte suo.
Nunc duo Pontifices ipsi patiuere tyrannis,
Laurentius Symmachusq; sedent plenis tribus annis,
In quibus errorem Gothica turba fouet.
Catholicas nunc ecclesias gens Vandala claudit,
Cuius & errori regio deuicta subaudit,
Fana per ecclesias Arianista parat.
Transmundus rex ipsorum feritatis amicus,
Pontifices dedit exilio transgressor iniquus,
Centum pontifices carcere Sardus habet.

Miraculum in blasphemum Arianum.

Blasphemare Deum dum cernitur Arianista,
Fulgure de cælis mox lingua peruritur ipsa,
Hæc ubi lingua luit, cætera turba fugit.

Miraculum in baptismo Ariani cuiusdam.

Dum baptizare quendam cupit Arianista,
Vnda parata sibi subito disparuit ipsa,
Obstupuit numeris, consuluitq; sibi.

De Iustino Imperatore, quinquagesimo ab Octauiano Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 519, in Francia regnante Lothario, filio Clodouæi, cũ tribus fratribus suis, Iustinus senex, natione Isauricus, vel Illyricus, quinquagesimus ab Augusto, suscepit imperiũ, consentiente senatu.

His diebus Rex Hildericus, filius Transmundi, quẽ mater eius Eudoxia docuit esse catholicũ, vniuersos episcopos in exiliũ a patre suo relegatos, benignè reuocauit.

Iustinus Imperator, etiam zelo catholicæ fidei, hæreticos persequebatur: ad quẽ Theodericus Arianus Ioannem Papam transmisit, denuntians, quia nisi Iustinus a persequutione Arianorum cessaret, ipse Christianos vellet affligere. Iustinus, precibus Papæ Ioannis inclinatus, assensit, ipsumque Papam cum honore dimisit; quem Theodericus & Boetium prius necari preceperat; propter quę scelera, Theodericus ab hac luce subito raptus, imperii sui 30 disparuit: & iuxta dialogum beati Gregorii, a quodam sanctissimo eremita visus est, a Ioanne Papa & Symmacho, quos ipse occiderat, in Ætna monte corporaliter in ignem præcipitari. Quod autem quidam dicunt, ipsum Theodericum fuisse

fuisse Hermentrico Veronensi, & Atilæ contemporaneum, non est verum. Constat enim, Atilam longè post Hermėricum fuisse, Theodericū etiam longè post mortem Atilæ, quum esset puer octennis, Leoni Imperatori in obsidem datum fuisse. Theodericus dum ei mors immineret, filium filiæ suæ Amalsiundæ, nomine Athalaricum, puerum decem annorum, Gothis principibus commendauit, cui & Imperium tunc Romæ reliquit; exorans Gothos, vt senatum & populum Romanum diligerent, & principem sororis suæ Iustiniano relinquens imperium, octauo imperii sui anno migrauit à seculo.

Item de eodem Iustino Imperatore, versificè narratur.

Iustinus senior meruit nunc sede leuari,
Iussit pontifices & ab exilio reuocari,
Ecclesias aperit, flumine, rure, mari.
Iustinus septem feliciter imperat annis,
Tempora nunc veniunt Papæ numeranda Ioannis,
Hic annos binos vixit in orbe suo.
Addere ter ternos menses curemus ad annos
Octo, decemq; dies, etiam ratione notandos,
Nunc quoq; Gothorum feruet in orbe dolus,

De Felice papa.

Tertius est Felix Iustini tempore papa,
Quattuor annorum cui tempora sunt reputata,
Insuper & menses tres ratione vacant.

De papa Bonifacio.

Et Bonifacius est Iustini tempore præsul,
Annorum cui binorum vix tempus habetur,
Vigintiq; dies dant sibi digna quies.

De Iustiniano Imperatore, quinquagesimo primo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 527, Iustinianus, ab Augusto quinquagesimus primus, sumpsit imperium, regnantibus in Francia adhuc filiis Clodouæi. Iste christianissimus, imperiū quasi iam mortuum prudentissimè suscitauit, rempub. reparauit, de Persis per Belisarium patricium magnificè triumphauit: Leges antè editas, nimietate diffusas, in compendium cōformauit: atque, inter alia infinita ecclesiarum beneficia; ecclesiā sanctæ Sophiæ, id est sapientiæ diuinæ, quę est Christus filius Dei, in Cōstantinopoli, miro opere & ornamenro cōstruxit: regem Herulorum, nomine Craten, conuertit & baptizauit.

Tunc etiam rex Hunnorum Garda, & cum eo mulier quædam vidua ex principibus Hunnorum, & alii gentis illius, centum millia baptismi gratiam receperunt. Rex itaq; Athalaricus cum matre sua Eudoxia, in tuitionem Iustiniani Imperatoris suscipitur. at Athalarico post pauca à suis occiso, mater eius Theodatum suscepit in regnū: qui postea ingratus & perfidus, eam in balneo strangulauit. Iustinianus Vandalis ab Aphrica prorsus eliminatis, Aphricā in Romanā prouinciā reformauit. Theodatus traditor & strangulator vxoris, pœnas Iustiniani metuens, Agapetum Papam ad Imperatorem pro petenda indulgentia & pace trāsmittit; qua impetrata, fecit se ab ipso pontifice ad fidem catholicam reuocari: vbi & ipse pontifex diem suum functus, dum per portam regiæ vrbis, eius feretrum portaretur, cæcus quidam tacto feretro, fuit illuminatus.

Post hæc Belisarius patricius, Theodatum ob cōmissum in vxore scelus, & Witegesium post Theodatum, regnum inuadentem, captum ab Imperatore trāsmisit: atq; totum regnum Gothorum, quod Iordanis actor eorū per duo millia annorum & amplius stetisse commemorat, tunc finiuit. Sic per eum sub Iustiniano, tam Vandalis ab Aphrica, quam Gothis ab Italia extirpatis, vtrasque prouincias in pristinam Romanorum subiectionem reduxit.

Hucusque Iordanis episcopus (natione Gothos, vt ipse testatur in sua Chronica) Gothorum historias protelauit.

Belisarius patricius cum Theodeberto filio Clodouæi, fratre Lotharii, qui eum ducētis millibus Italiam inuaserat, bellum commisit: & rogantibus Francis, pacem concessit: atque sine damno Romani militis Italia exire persuasit.

Interea Parthi, totam Syriam & vrbem Antiochiam inuadunt, & depopulantur: quibus occurrēs Belisarius patricius, Vandalorum & Gothorū triumphator, vicit, & à terminis Romanorum repressit. His diebus Gothi cum Rege suo Totila tumultuantes, in Italiam iter deflectunt.

De Lombardis, & Prisciano grammatico, item de regula sancti Benedicti.

HIs temporibus gens Lombardorum, quæ ab insula Scantia, quam alii vocant Scathinauium, à qua etiam Gothi egressi fuerunt, cum Alboino rege suo, in Pannonia habitando, * qui nō multo post Italiam occupauerunt (sicut postea dice-

mus.) Belisarius patricius in Italia manens, præcepto Theodoræ Augustæ, Syluerium papam inuitus in exiliũ misit. Vigilio quoque successori suo similiter fecit. Priscianus tunc libros grammaticæ artis ad Iulianum cõsulem & patricium à Cæsarea scripsit. His etiam diebus beatus Benedictus abbas regulam monasticam scripsit.

Iustinianus princeps egregius, Republica suo tempore satis sublimata, anno 39 imperii sui diem obiit.

Hucusque Victor episcopus Turonorum chronica sua perduxit. Cætera de Iustiniano & de pontificibus sui temporis, versificè proferamus.

Item de eodem Iustiniano Imperatore versificè narratur.

Suscipit imperium pro tempore Iustinianus,
Cuius & officio legalia iura petamus,
Iure suo regimur, nam sua iura damus.
Eius ab imperio gens Vandala victa fugatur,
Omne decus Domini virtute sua reparatur,
Gaudet & ecclesia pace manente sua.
Per triginta duos vitam deduxerat annos,
Hic quoque cum Gothis conflixit sæpe tyrannis,
Gothorum princeps Athalaricus adest.

De Papa Ioanne & Agapeto.

His modo temporibus fuit alter Papa Ioannes,
Vixit & Agapetus residens tunc præsul amandus,
Hi duo dum fuerant Athalaricus erat.
Præsul vterq; fuit, annis quasi bis duodenis,
Gothorum regis Theobaldi copia venit,
Ille per Italiam pessima gesta dedit.

De Syluerio papa, & Theobaldo rege Gothorum, secta Arianorum.

Viuit adhuc magnus quem scripsi Iustinianus,
Syluerium papam sub eo nunc commemoramus,
Octo sibi menses viuere rite damus.
Syluerius sine decreto fit Iustiniani,
Theobaldus simul & Gothi nunc hæresiani
Ipsum constituunt, Cæsaris ira salit.
Dum Theobaldus obit, commotus Iustinianus
Imperat vt Gothi quos nouerat hæresianos,
Cedat ab Italia per vitiosa manus.

De Vigilio papa, & altero Gothorum rege.

Vigilius papa vixit cum Iustiniano,
Viuere sex annis quem tempore commemoramus,
Vigintiq; dies, plus quoque quinque damus.
Nunc rex Gothorum capitur dictus Vigilogus,
Iustinianus eum missum sibi morte malorum
Iudicat, & gladio pertulit ille forum.

De Pelagio papa.

Pelagius papa fuerat cum Iustiniano,
Annis bis binis quem viuere commemoramus,
Pluraq; decem menses de ratione damus.
Pelagius papa cum vellet in Vrbe sacrari,
Pontifices ad sacra duos peragenda vocauit,
Hi duo sufficiunt ad sacra, canon ait.
Sicq; Ferentinus, sic præsul adest Perusinus,
Presbyter Andreas, hi tres tenuere triclinium,
Non fuerant plures, nec tibi narro minus.

De Ioanne pontifice, & portento quodam.

Tertius est cum Iustiniano papa Ioannes,
Hic modo bissenos cum Cæsare vixerat annos,
Vndenos menses viceſimūq; diem.
Nunc acies quasi pugnantes super æthera visæ
Sunt, velut ignita, multaq; videntur vbique,
Quid sit & vnde venit, nec recitare licet.

De Iustino iuniore, Imperatore Græcorum, 52 ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 567, regnante in Francia Hilperico, filio Clotharii regis cum trib. fratribus, Iustinus iunior, Iustiniani nepos, natione Thrax, quinquagesimus secũdus ab Augusto, imperium, ab Eutychio patriarcha coronatus, suscepit. Iste Ecclesias ab antecessore suo institutas, multa largitione ditauit. Huius dieb. pax inter Romanos & Persas rumpitur. Imperator autem ad Aretam regem Indorum Iulianum trãsmisit: qui eum (sicut hîc describimus) ornatum inuenit.

Stabat itaq; rex penè nudus, habens circa lumbos tantum cincturã, & linea vestimenta auro contexta, & circa ventrem indumenta scissa, margaritis preciosis conserta: in brachiis habebat quinos circulos, & aureas armillas: in capite, pannum gemmis ornatum: in collo, torquem aureum. Super quatuor elephantes, rotis quatuor, curru excelso innitebatur stans. Scutum patuissimum deauratum, cum duab. lanceolis, in manu tenebat. Quem cum Iulianus contra Persarum regem nomine Eunucho armasset, reuersus est.

Item Iustinus, misso Narse, cum auxilio Longobardorũ, Totilam regẽ Gothorum interfecit, & Gothos de Italia radicitus exstirpauit: & Buccelinũ principem regis Frãcorum, ad deuastãdam Italiã missum, occidit: atq; Sindoaldũ regem Brẽdonũ, qui de comitibus Odoacri adhuc in Italia superat, suspẽdio peremit. Itaq; cum Narses, deletis omnib. barbaris, Italiã in statum pristinũ reduxisset, Romani (vt assolet) eius prosperis successibus inuidẽtes, apud Augustum atq; apud vxorem eius accusabãt. quamobrem Imperator misit Longinum ad occupandum locum eius, in Italiam.

Sophia

Sophia quoque Augusta, furore mulie-bri succensa, Narsen sicut eunuchum inter mulierculas suas ponendum, & more mulierum sibi seruiturum minabatur. Quæ omnia Narses grauissimè ferēs, Neapolim se contulit, missaq; legatione Longobardos in Italiam vocauit: quorum aduentum igneæ acies in cœlo (teste Gregorio) præcesserunt, & visæ sunt à multis, quæ & futuram effusionem sanguinis indicabant. Ex tunc Roma non solum prouincias Transalpinas, sed & ipsam Italiam, quæ ab illo tempore à barbaris, quos Longobardos vocamus, inhabitatur, amisit. Porrò Iustinus Imperator Tiberium comitē in filium adoptauit, & Cæsarem legit, cum verò se moriturum cognosceret, vocato ad se Eutychio pontifice & senatu, Tiberium ex Cæsare fecit Augustum. Ipse autem vndecimo imperii sui anno, diem obiit.

De eodem Iustino versificè, & de Papa sui temporis.

Iustinus minor, imperii dum sede sederet,
Vngaricos proceres secum decreuit habere,
Aduersus Ligures prælia multa gerens.
Vigilogus rex Gothorum tunc prælia gessit,
Hispanos feritate sua gladioq; repressit,
Qua multas vrbes dissipat atq; tenet.

De Papa Pelagio.

Surgit Pelagius nunc Romæ Papa secundus,
Germine Romanus, discretus & ore facundus,
Sed sine Iustini lege resedit ibi.

Lombardi Romam & Italiam premunt; inundatio magna; & Fabianus Papa est.

Nam Lombardorum violenta manus populorum,
Igne, fame, gladio, partes premit Italicorum,
Vrbs erat obsessa, Romuleumq; solum.
Tantaq; nunc orbi pluuiarum copia cedit,
Quod populus iam diluuium consurgere credit,
Destruxit pontes, plurima damna dedit.
Nunc minor vndenis Iustinus præsidet annis,
Tunc primus Benedictus erat præsul venerandus,
Vno plus mense sexq; decemq; dies.
Mira fames Ligures, & belli copia pressit,
Primaq; Lombardis super illos gloria cessit,
A longis barbis nomina fama trahit.

De Tiberio Constantino Imperatore Græcorum, quinquagesimotertio ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 576, Tiberius Cōstātinus, natione Thrax, ab Eutychio patriarcha coronatur: qui ab Augusto quinquagesimustertius imperauit. Iste dum in palatio suo deambularet, & crucem in pauimento sculptam videret, dixit: Eleuetur signum crucis hoc à pauimento: crucem enim Domini debemus adorare, nō pedibus conculcare. Qua sublata, iterū aliam crucem ibidem sculptam inuenit: qua rursus inde sublata, tertiam iterum crucem ibi sculptam aspexit. Quapropter ibidem profundam foueam fieri iussit, vbi fodiendo, multum aurum inuenit.

Similiter postea mortuo Narse patricio, in puteo quodam aurum plurimum est inuentum: quæ omnia Imperator more suo pauperibus erogauit. Idem Imperator Italia tunc à Lombardis vastata, sub Papa Benedicto, multas naues ab Ægypto frumento onustas, Romanis fame laborantibus misit, Persas per ducem Mauricium gloriosè deuicit, quem postea sibi generum & Cæsarem fecit. Item Hilperico, regi Francorum, mirifica dona transmisit.

His diebus Gregorius Romanæ ecclesiæ archidiaconus, a Papa Pelagio Constantinopolim missus, Moralia Iob, Leandro descripsit; atque Eutychium ipsius vrbis episcopum, de fide resurrectionis errantem, coram Imperatore correxit. Tiberius autem substituto sibi in imperio genero suo, Mauricio, anno imperii sui sexto, in pace quieuit. Cætera de Tiberio, versus habent.

De eodem Tiberio Imperatore, & de Papa sui temporis, versificè narratur.

Tiberius cum Pelagio nunc præsule sedit,
Gothica gens tandem proprio se vulnere cedit,
Sic sibi tunc finem turba maligna dedit.
Cæsar sex annis, vndenis Papa quiescit,
Vndenos menses Papæ subiunge diesq;,
Insuper ad requiem iungere quare diem.

De Mauricio Imperatore, quinquagesimoquarto ab Augusto, & de Papa sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 583, Mauricius ex Cappadocia oriundus, primus de genere Græcorum, ab Augusto quinquagesimus quartus imperat.

Huius diebus beatus Gregorius, Imperatoris cōsensu, suscepit pontificatum Romanum. Tunc sanctus Columbanus Scotus, Luxouiēsis abbas, persequutione compulsus, in ciuitatem Italiæ Bobium ve-

nit, ibiq; obiit. Tunc Romericus in monte suo Romerico, nobile cœnobium sanctimonialium fecit, scilicet in regno Lothoringiæ.

Tunc etiam in Sueuia sub diœcesi Constantiensi, Ecclesia sancti Galli, valde honorabilis constructa est, eo viuente, quum esset abbas (vt dicitur) quadringentorum monachorum; qui omnes, sancti esse creduntur, vno solo excepto Hebruino; qui dimisso tunc ordine monastico factus est maior domus, id est primus post regem in regno Francorum, per Brunihildam reginam, sed nequissimam fœminam; cuius instinctu ille Hebruinus ecclesiam Dei est persequutus, & quosdam martyres fecit. Brunihilda tamē pro his peccatis dignam pœnam portauit: ipsa nanque à rege Clothario ad caudas equorum indomitorum ligata & tracta, finem miserabilem, sed dignum accepit.

Mauricius Imperator, dum beatum Papam persequi non cessaret, anno decimonono imperii sui videt in visione monachum ante se stantem cum gladio vibrato, dicentem sibi: Ecce, tu morieris. Quo viso perterritus, culpamq; suam cognoscēs, papæ Gregorio & episcopis atque abbatibus religiosis, humiliter scripsit, vt apud Deum suis precibus impetraret, quo Deus eum pro suis culpis; non in futura, sed in præsenti vita puniret. Ipse quoque idipsum apud Deum multis lachrymis exorabat. Quum ergo Deus ad Ecclesiæ petitionem Imperatorem vellet audire, videt Imperator in somnis se coram crucifixo apud æneam portam palatii stare, vocemq; terribilem audire: Date Mauricium, date Mauricium. Et iterum; Vbi vis, ô tu Maurici, reddam tibi mala quæ fecisti? hic, an in futuro? Cumq; ille respondisset, dicens: Non in futuro. Iussit eum cum vxore & liberis & cum omni sua cognatione ad Phocam duci & tradi. Mane facto, Philippo genero suo ad se vocato, somnioq; narrato, ait: Nunquid Phocam illum cognoscis? Ille respondens; Iuuenis est, inquit, & temerarius. Nuncii interea quos ad viros Dei Mauricius miserat, tunc reuersi, similia responsa ab eis in somnis visa renuntiabant. Itaque exercitus à Mauricio missus, dum per eius auaritiam fame laborarent, in seditionem versi Phocam sibi creant Imperatorem. Quod audiens Mauricius, præfatæ visionis præsagium esse percepit. Phocas insecutus Mauricium iuxta Chalcedoniam, eum culpam suam recognoscētem, cum vxore & filiis, secundum visionem prædictam, decollauit. Cætera de Mauricio versus habent.

Item de eodem Mauricio & de Papa sui temporis.

Tempore Mauricii Roma diademate functi
Catholica sunt Ecclesia baptismate iuncti,
Gothorum populi, munere dante Dei.
Mauricii tempus viginti perficit annos,
Insuper annus erit, recto numero numerandus,
Sub quo Gregorii vita beata venit,
Tresq; decemq; simul regit annis pontificatum,
Vrbis & orbis honor per eum digne releuatur,
Annis sex mensis iungo, decemq; dies.

De Mauricio Imperatore, & Papa Gregorio, qui scripsit in Iob & Ezechielem.

Gregorius cum Mauricio dum sede leuatur,
Contemnit sedem, denegat pontificatum,
Iussu Mauricii, cogitur atque venit.
Iste Iob exposuit, lustrauit & Ezechielem,
Dogmate pastorum præfulget, & in Daniele,
Huius & Ecclesiæ gloria magna sedet.

De Phoca Imperatore, quinquagesimoquinto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 603, Phocas quinquagesimusquintus ab Augusto, imperium sortitur, habens vxorem Leentiam nomine. Iste primo patricii cuiusdam strator fuit, postea miles, ad vltimum Imperator. Anno Imperii eius secundo beatissimus Papa Gregorius migrauit ad Dominum. Tunc tertius Bonifacius Papa impetrauit à Phoca, vt, ipsius authoritate, Romana ecclesia caput omnium diceretur Ecclesiarum. Nam Constantinopolitana ecclesia se primam (puto propter regni sedem illuc translatam) inscribebat. Post hūc alius Bonifacius quartus à beato Gregorio, precibus ab eodem Phoca Augusto obtinuit, vt templum à Domiciano Imperatore constructū, quod Pantheon vocabatur, Ecclesiæ Dei datum in honorē omnium Sanctorum dedicaretur.

His diebus Cosdroas Persarum rex, Orientem peruagatus multas Romanis prouincias abstulit, ac viuificæ crucis vexillum ab Hierosolymis asportans, in solio suo, vbi se vt Deum adorari fecerat, posuit. Phocas autem cum multa scelera & homicidia perpetraret, ab Heraclio, Heraclii pa-

patricii prætoris Aphricæ filio, vocatu Prisci patricii generi sui, octauo imperii sui anno interficitur. Cætera versibus explicentur.

Item de eodem Phoca, versificè ponitur.

Phoca sedet Cæsar, restaurat & vndiq; læsa,
Agmina Lombarda sub eo sunt plurima cæsa,
Et dedit Ecclesiis pace sedere suis.
Imperio Phocæ Lombardus ab Vrbe fugatur,
Tuscia Spoletum virtute sua reuocatur,
Pax erat Italicis sed recidiua satis.
Octo sedens annis Phocas tenet imperiatum,
Nunc Fabianus præclarus Papa vocatur,
Anni solius cui modo vita fuit.

De Papa Bonifacio, qui à Phoca Imperatore primatum omnium Ecclesiarum obtinuit.

Tertius est Papa Bonifacius ille benignus,
Qui petiit a Phoca munus per secula dignum,
Vt sedes Petri prima sit, ille dedit.
Prima prius fuerat Constantinopolitana,
Est modo Romana, melioris dogmate clara,
Petrus enim princeps dogmata prima parat:
Octo capit menses vita Bonifacius iste,
Bisq; decem numerando dies pro tempore siste,
Sic tempus Papæ sub breuitate cape.
Quartus cum Phoca Bonifacius ille notatur,
Annos tres, octo menses, cui vita paratur,
Vigintiquinq; post superadde dies.

De templo Pantheon, Bonifacio dato.

Phoca Bonifacio dat Pantheon ante sacrari,
Quæ cunctis statuere Dei sua fana parari,
Idola constituit, pinguia thura dari.
Hæc domus immundas sacra benedicitur vndâ,
Dæmonis existens fit sancta Maria Rotunda,
Primaq; dæmonii, nunc manet aula Dei.

De Papa Deusdedit.

Papa Deusdedit cum Phoca Cæsare sedit,
Cui ternis annis populus Romanus obedit,
Vigintiq; dies plus sibi vita dedit.

De inclinatione Romæ sub Phoca Imperatore:

Iste fuit Phocas cum seditione leuatus;
Milite fautore regnat, nolente senatu,
Tunc pars nobilium perdidit ense caput.
Nunc gens Persarum Romanis subdita pridem,
Iam transgressa fidem, populus non permanet idem,
Prælia permiscet, Roma caduca flet,
Cum fuerit domina, perdit gens Romula Persas,
Sic & Hebræorum sunt prælia prisca reuersa,
Romanus populus perdit vtrunq; solum.

De Heraclio iuniore, Imperatore Græcorum, quinquagesimosexto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 612, Heraclius, occiso Phoca, à Sergio patriarcha coronatus, quinquagesimussextus ab Augusto, sortitur imperiũ, regnante in Frãcia Lothario, filio Hilperici. Iste anno Imperii sui secundo, genuit filium Heraclium Constantinum, ex Eudoxia. Mortua verò Eudoxia, filiam sororis suæ Martinam, incestuosè sibi copulauit, & ex ea filium Heraclonam suscepit.

Hucusque Isidorus episcopus historiam suam perduxit. Anno imperii sui octauo dum Heraclius à rege Persarum Cosdroe pacem peteret, nec impetraret: ipse quarto postea anno; qui erat imperii sui duodecimus, exercitum mouet in Persidem. Eundo autem in ponte Danubii cum filio Cosdroæ habuit singularem conflictum. Quo ibidem occiso & parte exercitus ipsius, tunc ad Christianitatem conuersus processit, atque omnem Persidem deuastauit. Cosdroem in solio aureo tunc, vnà cum cruce Domini sedentem occidit, & lignum sanctum inde accepit. Inde reuersus Constantinopolim cum triumpho, postea crucem Hierosolymam reportauit. Vbi in introitu ipsius portæ, miraculum magnum apparuit: quod miraculum ego versificè in fine capituli huius annotaui. Ab illo tempore, Exaltatio sanctæ crucis cœpit ab Ecclesia celebrari.

His diebus, Anastasius quidam in Perside, magus prius, postea Christianus & monachus, cum aliis septuaginta, martyrium sub iudice Marzabona, pro fide Christi suscepit à Persis. Cuius tunica postea quidam dæmoniacus indutus, curatus est. Huius corpus Heraclius de Perside asportauit.

Eo tempore MACHOMET, quem Saraceni hodie colunt, natus de stirpe Ismaëlis, patre gentilis, matre Iudæus, legem suam prædicabat.

Eisdem diebus, mortuo Lothario rege Francorum; Dagobertus filius eius satis puer erat; quem Arnolphus (qui tunc Maiordomus erat) educauit. Idem Arnolphus postea Metensis episcopus fuit. Iste Dagobertus in Francia solus regnabat: sed fratri suo Heriberto circa Ligerim fluuium paucas vrbes & pagos dimiserat. A Clodouæo enim vsque ad istum Dagobertum regnum Francorum inter diuersos fratres variè diuisum, & inter filios filiorum, confusè & inæquabiliter regnatum erat. Terminus autem regni Francorum erat iam ab Hispania vsque Panno-

niam, habens in vno fine Aquitaniam, ex alio autem capite ducatum Bauariæ, qui protenditur vsq; Vngariam. Aquitaniam quidem in Occidente, Bauariam in Oriente habebat rex Francorum. Dagobertus itaque vnicus rex Francorum, leges Bauaris dedit. Qui dum patre suo Lothario adhuc viuente, cum Saxonibus bellum iniisset, ab eis grauiter est vulneratus. Vnde postulato & accepto à patre auxilio, iterum cum Saxonibus pugna congreditur. Quibus gloriosè victis atque fugatis, vniuersam Saxoniam suæ ditioni subiecit: omnesque illius gentis masculos, qui gladio Dagoberti statura fuerant longiores, eius imperio legimus tunc fuisse peremptos. Eo tempore beatus Cunibertus, Coloniensis erat episcopus.

Heraclius interea à Sergio patriarcha seductus, hæresi Eutychiana inficitur: insuper fit mathematicus & astrologus: tunc per constellationes cognouit, quòd homines circumcisi essent eius imperiū vastaturi. Existimans autem homines illiusmodi esse Iudæos, missis ad Dagobertum legatis, omnes Iudæos postulat iussu regio baptizari. Quod etiam impetrauit. Ipse quoque Heraclius de Iudæis sui imperii similiter fecit. Non multo post Agareni, qui omnes sunt circuncisi, imperium eius inuadunt. Quos dum Heraclius, misso exercitu cogitat cohibere, quinquaginta millia de suo exercitu perdidit. Nam Heraclius apertis portis Caspios educit, homines sæuissimos, quos Alexander Magnus, propter eorum immanitatem, super mare Caspium olim conclusit, & cum istis aduersus Agarenos Imperator bellū instaurare proponit. Angelus autem Domini, eadem nocte, dum mane fuerant pugnaturi, de Imperatoris exercitu quinquaginta millia interfecit. Vnde fractus animo Imperator, ex dolore fit tumidus; & in hydropisin versus, anno Imperii quadragesimoseptimo emisit spiritum.

O iudicia Dei iustissima! quia Heraclius per virtutem & signaculum victoriosissimæ crucis gloriosissime triumphauerat; postea Dei & ipsius crucis oblitus, magis in auguriis, quam in diuino auxilio confidebat; ab Agarenis, qui nec inter viros fuerant computandi, meruit infeliciter superari. Cætera de Heraclio, & de cruce, atq; de Cosdroe, versibus exponamus.

Item de Heraclio & de exaltatione sanctæ crucis, & de Papa sui temporis.

Heraclius stat magnificus, diademate summus,
Gothorum rex mirificus regnat Sisimundus.
Multos Iudæos subdidit ille Deo.
Expedit Heraclii iam Cæsaris acta fateri,
Qui crucis & cleri studuit loca, iura tueri,
Pro cruce quanta gerit, sermo canendus erit.
Vrbs bona Dauidica, modica sub pace quieta,
Fertur ab antiqua Persarum gente petita,
Marte requisita, crux latitabat ita.

De Cosdroe.

Cosdroes iratus, disponit vt vrbs capiatur.
Vrbs vbi pugnatur, capitur populusq; ligatur,
Quumq; crucem rapuit Persica gens abiit.

De aula Cosdroe, & filio eius.

Cosdrois aula fuit, valida testudine plexa,
Intus habens latera gemmis auroq; retexta.
Quæ velut ætherea sydera fixa micant.
Sub specie cœli potuit domus illa videri,
Desuper instituit currus quandoq; moueri,
Vnde serens strepitum fulmina ficta dedit.
Cœlibe mentita sedet impius arce petita,
Cum cruce quæsita, putat illic viuere vita,
Nec metuit mortem, dum resideret ita.
Filius ex ipsa patris feritate patrissat,
Acriter amissa fert prælia, sanguine mixta,
Militibusq; suis in loca sancta ruit.

Heraclius Persarum victor.

Obuiat Heraclius, reprimens virtute superbum;
Ponteq; Danubii celebrat cum rege duellum,
Et virtute crucis diripit arma ducis.
Impius occisus cadit hic, sed credere visus,
Deuictus populus redit, baptismate nisus.
Miles & ipsius credidit in Dominum.

Cosdroes decollatur.

Signa iubet Cæsar per climata Persa moueri,
Cosdroes absconsus memoratus tegmine cœli,
Deditus interiit cœlica pompa perit.
Amputat Heraclius regis caput ense malignum;
Obsequium dignum recipit venerabile signum,
Ad loca Dauidica cum cruce signa micant:
Montis Oliueti, victorum munere freti,
Dum portas penetrare putant cum Cæsare læti,
Porta fit vt paries, turba repulsa redit.
Adfuit angelicus pro Cæsare sermo venustus,
Nolo quod Augustus gemmis procedat onustus.
Intrantis Christi sit memor ipse sibi:
Auferat ornatus, humilis pede progrediatur,
Heraclii manibus iam crux benedicta feratur,
Porta reformatur, spes via larga datur.
Sufficit Heraclii breuiter narrasse decora.
Me vocat ad reliquos regum mea Musa labores,
Caroliq; & reliqui, grandia gesta mouent.
Imperat Heraclius annis quasi ter duodenis,
Quo crucis & cleri celeberrima gloria venit,
Illa recordatio perpetualis erit.

De

De Seuerino Papa.

Temporis Heraclii succedit Papa Seuerinus,
A tribus edoctus pater est ad dogmata primus,
Fertq; duos annos ipse, duosq; dies.

De Honorio Papa, & Ioanne.

Præsul Honorius est ipso cum Cæsare magnus,
Ipse duodenos in vita perficit annos,
Mensibus vndenis, lux quoq; dena venit.
Temporis Heraclii Theodorus, ordine sedit,
Qui post sex annos, & mensis quinque recedit,
Octo decemq; dies plus sibi vita dedit.

De Pyrrho patriarcha Constantinopolitano.

Constantinopoli tunc Pyrrhus erat patriarcha,
Quem probitate sua Theodorus ille coarctat,
Romanæ sedi quod famulator erit.
Gesta sua partis anathemate Pyrrhus ademit,
Romano se pontifici supponere venit,
Annis perpetuis sponsio talis erit.
Temporis Heraclii Mauricius ordine sedit,
Constantinopoli, cui Paulus præsul obedit,
Tunc sibi Romana dogmata Papa dedit.
Sex annis vixit Mauricius ordine rerum,
Et mensem, spatio vigintiquinque dierum,
Tempora pontificum sic numeranda ferunt.

De pontifice Eugenio.

Eugenius Papa, sub eodem tempore sedit,
Vita duos annos peragens à sede recedit,
Adde duos menses, ter dabis octo dies.

De Heraclio Constantino Imperatore, filio Magni Heraclii; & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 639, regnante in Aphrica Dagoberto, Constantinus Heraclius, Heraclii filius, quinquagesimusseptimus ab Augusto, regnum adeptus, quarto imperii sui mense, fraude nouercæ suæ Martinæ, Pyrrhique patriarchæ veneno necatur: ipsaque cum filio suo Heraclona regnum vsurpans per duos annos tenuit. Mutilatis ergo naribus filii sui, matrisque ipsius lingua abscissa; Constans Constantiniani, Heraclii filii, filius, à senatu Imperator creatur. Pyrrhus quoque patriarcha sceleris illius author in exilium truditur, & in locum eius Paulus subrogatur. Hic est Pyrrhus, qui cũ Cyro Alexandrino episcopo, hæresim quæ duas in Christo voluntates negabat, condidit. Cætera versus habent.

Item de eodem Constantino tertio, & Papa sui temporis, versificè narratur.

Tertius accedit Cæsar Constantinianus,
Papaq; Romanus residet nunc Vitalianus.
Grandis in ecclesiis fit per vtrunq; salus.
Octo tulit Cæsar pro vita temporis annos,
Papa quater senos annos, ratione notandos,
Et menses septem vixit, & octo dies.

De Papa Deodato.

Papa Deodatus sub eodem tempore venit,
Annis bis binis, & bino mense recedit,
Quinque dies vltra, tunc sua vita dedit.

De pontifice Dionysio.

Papa Dionysius sub eodem rege notatur,
Annis quinque sedens, & menses quinq; notatur,
Octo diebus et, plus quoq; vita datur.

De Agapeto Papa.

Agapetus Papa sub eodem tempore sedit,
Post annos binos, & menses octo recedit,
Bisq; dies septem, plus sibi vita dedit.

De Constante Imperatore, filio Constantiniani, quinquagesimooctauo ab Augusto; & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 642, pulso cum matre Heraclona, Constans Constantiniani filius, quinquagesimusoctauus ab Augusto regnauit. Hic cũ in eandem, quam auus suus Heraclius, hæresim fuisset lapsus, Martinum Papam, eo quod Paulum patriarcham, Pyrrhum, & Cyrum, habita synodo excommunicasset, apud Cersonam in exilium misit; vbi multis miraculorum signis refulgens, migrauit ad Dominum.

Porro Constans congregata sub Vitelliano Papa synodo, hæresim abdicauit, ac beato Petro miræ magnitudinis Euangelia, auro cooperta, gemmis ornata, misit. Ipse vero non multis post diebus Italiam à Longobardorum potestate eripere volẽs, per æquora nauigando, Tarentum applicuit. Post Beneuentum veniens, omnes penè ciuitates quas Longobardi inhabitabant, cepit. At ciuitatem Luceriam ad solum vsq; prostrauit: deinde accepta obside sorore, Rumaldi scilicet, Grimaldi regis filia, Neapolim iter flectit. Inde ad Vrbẽ iter tendens, Vitellianum Papã in septimo milliario obuium, cũ clero & populo habuit. Ac ita honorificè Romam ingressus, beato Petro pallium auro textum obtulit.

Cogitabat autem imperium ad Vrbem retransferre, eo quod Constantinopolitanos, qui ei de sacrilegio in Martinũ Papam commisso, consilium dederant, tanquam hæreticorum fautores, exosos haberet.

Huius diebus beata Gertrudis virgo, Pipini Grossi filia, beato fine quieuit. Dagoberto quoque mortuo, Clodouæus filius eius successit. Nam alius filius, Sigibertus scilicet, dum adhuc viueret, Austrasiam reliquerat, eumque Cuniberto Coloniensium præsuli, & Pipino Grosso commendauerat.

Constans Imperator Heraclius ab Vrbe digressus, Siciliam ingreditur: vbi per sex annos moratus, fraude suorum in balneo occiditur, anno imperii sui octauo. Quo mortuo, milites quendam Mitium nomine, Imperatorem creauerunt. Hoc comperto, Constantius Constantiniani filius, intrauit Siciliam, & Mitium cum interfectoribus patris sui occidit; rebusq; in Hesperia compositis, Constantinopolim redit. Cætera de Heraclio Constante, versus habent.

Item de eodem Constante, Imperatore Heraclio, & de Papa sui temporis.

Heraclio regnante datur Leo Papa sedere,
Annos vita decem mensemq; refertur habere,
Polles in eloquio scripta beata ferens.

De Benedicto pontifice.

Temporibus Heraclii nunc Papa venit Benedictus,
Ter ternos menses viuit, tumuloq; vehictus,
Octo dies tenuit, quos sibi vita dedit.

De Theodosio Imperatore, filio Constantis Heraclii, & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 670, Theodosius Cōstantinus, filius Constantis Heraclii, cum duobus suis filiis, Heraclio & Tiberio, quinquagesimusnonus ab Augusto, sortitur Imperium. His diebus, Ansgisus, filius beati Arnulphi, Metensis episcopi, qui Maiordomus, prius fuerat in regno Francorum, dignitatem Maioris domus adipiscitur. Constantinus Theodosius, anno imperii sui decimoseptimo, vitam finiuit.

De Iustiniano Imperatore, filio Theodosii, sexagesimo ab Augusto, & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 686, Iustinianus Theodosii Constantini filius, sexagesimus ab Augusto imperat. Iste composuit pacem cum Saracenis: & Aphricam ab eis liberatam Imperio Romano supposuit.

Progenies omnium Carolorum, ab Ansgisio filio Arnoldi episcopi Metensis, qui prius fuerat dux Francorum & Maior domus.

EO tempore Pipinus, filius Ansgisi, factus Maior domus, totum regnum administrabat Francorū. Cuius Pipini Grossi, ab hoc loco in antea, anni & gesta ponuntur in catalogo regum Frācorum. Reges enim Francorum à temporibus istius Pipini Grossi, qui erat Maior domus, omnibus regni negociis & honoribus denudati, nomine solo regnabant; econtra Maiores domus, curam & fortitudinem regni tenebant.

Iustinianus à Leontio patricio, quem ipse per tres annos in vinculis tenuerat, naso & labro mutilatur; qui Leōtius per tres annos occupat imperium, ipso Imperatore mutilato interim in exilio detento. Post illos tres autē annos, Tiberius, qui cognominatur Absimatus, eidem Leontio similiter nasum abscidit, eundemq; in monasterium trusit, atque ipse regnum vsurpatum septem annis detinuit.

His diebus sub Sergio Papa Synodus Aquilegiæ congregatur. Iustinianus quem Leontius patricius prius mutilauerat, per adiutorium regis Bulgariæ, vrbem Constantinopolim captam recepit, & postmodum per sex annos tenuit. Iste tunc cepit Tiberium & Leontiū. Quos etiam in catenis positos, per plateas trahi præcepit, vniuerso populo post eos clamante sic: *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Ipse etiam colla eorum calcans, ad vltimum decollauit eos. Alios quoq; qui perpetratæ factionis erga eum rei extiterant, diuersis pœnis fecit cruciari. Item quotiescunq; de naribus mutilatis guttam rheumatis stillantis tergebat, toties aliquem illorum necari præcipiebat. Ipse etiam Gallicinum patriarcham, erutis oculis, Romam in exilium misit, & Cyrum abbatem, qui ei necessaria ministrauerat, fecit patriarcham, atque Tiberium filium Cyri, consortem regni sibi constituit. Deinde Philippum quem ipse in Ponto relegauerat, comprehendere voluit. Philippicus verò ab exercitu Imperator creatus, sexto milliario ab vrbe Constantinopoli pugna commissa, Iustinianum occidit, filium quoque Iustiniani fideles Philippici necauerunt.

De

De Philippico Constantinopolitano Imperatore, & chronica regum Francorum per idem tempus.

ANno ab incarnatione Domini 713, Philippicus, 61 ab Augusto, imperiū accepit. Tunc in Francia solo nomine iunior Dagobertus regnabat. Pipinus verò Grossus, Maior domus, omnē regni honorem & potestatē habebat. Eo tempore populus Romanus statuit, ne chartæ ipsius Philippici in ecclesia, vel etiam iussa eius Romæ reciperentur, cum esset hæreticus; neq; nomen eius inter missarum solennia recitaretur. Iste cum in die sancto Pentecostes, egressus à balneo, post meridiē lecto cubaret, à Ruffino & Theodoro per Auream portam ingressis, comprehensus excæcatur; post annum & vndecim menses, ex quo cœperat regnare.

De Anastasio Imperatore, sexagesimosecundo ab Augusto; & chronica sui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 714, Artemius, qui mutato nomine dictus est Anastasius, 62 ab Augusto, accepit imperium, & tribus annis regnauit.

Tunc mortuo rege Francorum Dagoberto iuniore, & Pipino Grosso, Carolus Martellus filius Pipini Grossi ex Alpheida, qui fuit auus Caroli Magni, factus est Maior domus, qui regnum Frācorum per 27 annos administrauit, regibus adhuc, sed sine honore & vtilitate, ibi manentibus. Iste Carolus Martellus, Regunifridum quendam regnum inuadere volentem, multis bellis pressit, Buguariam & Sueuiam subiugauit; Guasconiam, Saxoniam & Phrysiam deuicit, Saracenorum 385 millia occidit. Igitur dum regnum Francorum multis modis sub bellicosissimo principe Carolo Martello augmentaretur, Imperium verò Græcorū minueretur, milites aduersus Anastasium Imperatorē creant Theodosium, licet inuitum: qui conserto prælio Anastasiū vicit, & presbyterum fecit cum ordinari.

De Theodosio secundo Imperatore, sexagesimo tertio ab Augusto.

THeodosius iste sortitus imperium 63 ab Augusto, vno anno imperauit. Cui succedit Leo 64 ab Augusto, manente adhuc in Francia Carolo Martello.

De Leone Imperatore Græcorum, sexagesimoquarto ab Augusto.

ISte 64 ab Augusto Imperator, vocatus Leo, imagines Domini iussit incendi, & sanctos suæ iniquitati resistentes decollari. Inter quos passa est sancta Theodoxia, cuius corpus adhuc integrum, Constantinopoli cum ingenti veneratione seruatur.

Gregorius Papa cum vidisset Imperatorem Leonem iniquū & incorrigibilem, totā Italiam a suo imperio discedere persuasit. Eo tempore reliquiæ sancti Augustini de Sardinia in Papiam à Luprādo rege Lumbardorum deportantur. Tunc etiā Beda venerabilis presbyter, in pace quieuit. His diebus Saraceni Constantinopolim per triennium obsidione cinxerunt; tandemq; sine victoria recesserunt. Romæ quoq; 300000, per pestilentiam tunc perierunt. Leo imperator, imperii sui anno quarto, moritur; cui succedit filius eius Constantius.

De vltimo Constantio, Imperatore Græcorum sexagesimoquinto ab Augusto.

COnstātius igitur imperat anno ab incarnat. Domini 742, sexagesi. quintus ab Augusto. Iste maleficus sacrificabat dæmonibus, patre suo deterior factus: luxuriæ & omni immunditiæ deditus, ecclesiam Dei affligebat; vnde etiā suis iniquitatib. ipse & pater eius meruisse videntur, vt eorum regnum diuideretur. Anno imperii illius Leonis primo, Carolus Martellus filius Pipini Grossi moritur, relictis tribus filiis Carlomāno, Pipino Nino, & Griphone: quorum Gripho minor, inquietus, à fratribus apud Aluerniam captus, & detentus in prælio, cū vxore sua Suanichilda, in quodam castello permansit. *Cætera versificè pagina nostra refert.*

Item de Theodosio Imperatore, versificè, & de Papa sui temporis.

Theodosi vita fuit annis bis duodenis,
Cuius & Ecclesiis ornatus tempore venit,
Hic & imaginibus ordine stare dedit.
Gregorius cum Theodosio stat Papa secundus,
Annis ipse decem fuit vrbis & orbis alumnus,
Ter ternos menses, ter tulit octo dies.
Tempore Gregorii præsul Bonifacius extat,
Sede Moguntina miracula plurima præstat,
Gratia baptismi Teutona regna tulit.

PARTIS DECIMÆ SEXTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS XVII.

IMPERIVM TRANSFERTVR AD FRANCOS.

¶ *Proœmium Authoris.*

Vperius promisisse me memini narraturum, qualiter Franci, quorū facimus hic mentionē, in Galliam venerūt, & qualiter à Romanorū principatu seiuncti, in propria sua authoritate & potestate, manere cœperunt.

Tempore igitur quo Æneas post Troię destructionē in Italiam venit, Priamus iunior, nepos magni Priami ex sorore, & cū eo Antenor, Troianorum princeps, cum 13000 per mare Illyricum in Venetias venerunt. Ibiq; Paduam ciuitatem ædificantes, in qua hodie ipse Antenor honorificè sepultus, more regio inuenitur, per Mæotidas paludes in Scythiam regionem sedes suas posuerunt, ciuitatem Sicambriam ædificantes, vnde etiam Sicambri sunt nominati.

Cum autem toto orbe in prouinciam Romanorū subacto, ipsi etiam inter alios subacti fuissent, elapso tempore Germaniam occupauerunt, vbi etiam Germani de cætero sunt vocati.

Deinde cum imperator Valentinianus impugnatos Alanos, & inter Mæotidas paludes receptos, delere non potuisset, edictum protulit, vt gens, quæcunque Alanos vinceret ac deleret, per decem annos proximos libera esset ab omni tributo. Quare Germani, ipsius gloriæ cupidi, aduersus Alanos mouent exercitum, eosque vincunt, & omnino extinguunt, vnde per decem annos liberi à tributo fuerunt; & propter eandem victoriam à Valentiniano Imperatore Franci, id est feroces, sunt perpetuò appellati.

Expletis autem decem annis dum Romani à Francis solita tributa repeterent, Franci ob ipsam libertatem effrænes iam facti, ipsum tributum soluere renuerunt. Habuerunt autem inter se principes antiquos (vt dixi) Priamum & Antenorem. Quapropter dum à Romanis contra eos pugnatur, occiso in prælio Priamo rege eorum, in partes regni Thuringiæ se contulerunt cum principibus suis, filiis scilicet Priami & Antenoris; nomine Marcomede & Sunone. Porrò defuncto Sunone, communicato consilio, filium Marcomedis, nomine Pharamundum, regem sibi creauerunt.

Leges quoq; per authores suos Guisogastaldum & Salagastum compositas, extunc habere cœperunt. A Salagasto illo lex Salica nomen accepit; qua lege vsque hodie Franci vtuntur, qui etiam Salici nuncupantur. Mortuo autem Pharamundo, filius eius Crinitus successit, à quo Francorum reges Criniti sunt appellati.

His temporibus, Francia crescere, Roma autem minui cœpit, vt suprà dixi. Gentes enim quæ subactæ Romanis fuerant, iam per se ipsas regnare didicerunt. Romani econuerso, qui semper imperauerāt, seruire gentibus cogebantur. Gothi enim cùm ipsam Vrbem essent depopulati, vltra Ligerim fluuium in Gallia consederunt. Burgundiones quoque iuxta Rhodanum habitauerunt; qui & ipsi paulo post reges habere cœperunt. Sic etiam Franci, Rheno transmisso, Romanos qui illic habitabant, fugauerunt. Postea captis vrbibus Tornaco & Cameraco, atque inde paulatim progressi Remis, Suessionam & Aurelianum, & Coloniam quæ tunc dicebatur Agrippina, Treuerim, ac penè totam Galliam atque Germaniam, ab Aquitania vsque in Bauariam sibi vendicant atque subiiciunt. Clodouæo, rege Francorum defuncto, Merouæus filius eius à quo Franci Merouæi sunt appellati, successit in regnum. Quo moriente, Hildericus successit: qui dum luxuriosè viueret à suis expellitur à regno, & ad regem Thuringorum, Bisinum nomine, secessit: à quo humaniter receptus, vxorem suam Bisinam, reginam pulcherrimam, latenter tetigit. Postea idem Hildericus, iterum in regnum Francorum, per interuentum amicorum suorum receptus est. Post cuius vestigia sequuta est Bisina regina; quæ, interrogante Hilderico rege ad quid venisset

set

ſet: reſpondit; Ad te venio, tecum permanſura. Tenuit itaque rex eam pro vxore, genuitq; ex ea filium Clodouæum. Sed dum Hildericus expulſus à regno, in Thuringia (vt diximus) moraretur, Ægidius quidam Romanus, loco eius ſubſtitutus eſt in regno Francorum. Poſt octo annos Hildericus reuocatus in regnum, vrbem Agrippinā inuadit, & eiectis inde omnibus Romanis qui Ægidio fauere videbantur, ſuos fautores impoſuit, Francos: vnde & eandē vrbem quæ vſque in illud tempus dicebatur Agrippina, præcepit propter incolatū Francorum perpetuo Coloniam appellari. Mortuo autem Ægidio filius eius, Siagrius, in ciuitate Sueſſona regnauit.

Hildericus Rex, vita decedens, Clodouæo filio ſuo regnum dimiſit. Iſte Clodouæus primus Chriſtianus fuit inter reges Francorum, à beato Remigio baptizatus. Siagrius filius Ægidii, dum contra Clodouæum regnare aut certare non poſſet, ſeceſſit ad Alaricum regem Wiſogothorum, qui Alaricus, nonus erat ab Alarico Magno rege Gothorum, à quo ſupra diximus Romam captā & depopulatam. Siagrius à Clodouæo repoſcitur. Alaricus ei eum remittit. Qui remiſſus, necatur; omnesque Romani qui tunc in Galliis habitabant, ita ſunt exterminati, vt nec vnus poſſet in omnibus Galliis reperiri.

Videntur mihi Franci in illis temporibus linguam Romanam, qua vſque hodie vtuntur, ab illis Romanis qui ibi habitauerant, didiciſſe. Quæ autem lingua eis prius fuerit naturaliter, nos ignoramus. Itaque Clodouæus ſubiugatis Alemanis, iā Chriſtianus factus, Gothis & Aquitanis bellum indicit. Quo dum pergeret, votum vouit beato Martino apud Turonum; qui iam 112 annos poſt obitum ſuum habebat. Cūque triumphaſſet in Gothos, & Alaricum eorum regem occidiſſet, reuerſus Turonum, gratias egit Deo & beato Martino, ditata etiam tunc eccleſia ſancti Martini, equum ſuum quem prius iturus ad prælium dederat ſancto Martino, per ſuam pecuniam redimere volens, centum ſolidos cuſtodi eccleſiæ, pro equi ipſius redemptione tranſmiſit. Equus verò ſtetit immobilis. Hoc audiens rex, conſiderat beatum Martinum, illud equi pretium paruipendiſſe. Quare & alios centum ſolidos inſuper pro equi redemptione porrexit: quibus enim datis, velociter ſequutus eſt equus, & regi præſentatus. Vnde fertur dixiſſe Clodouæus: *Sanctus Martinus eſt bonus auxiliator: ſed carus negotiator.*

Hæc omnia de origine Francorum ponimus in hoc loco, ſub titulo Leonis imperatoris, cuius temporibus Græci dominiū Romæ omnino perdiderunt, & Francî imperium Romanum in Occidente habere cœperunt. Primo quidem per Carolum Martellum ducem Francorū, quem Pipinus Groſſus, Maior domus, genuit ex Alpheida duciſſa, occulto coitu. Deinde per Pipinum Nanium, filium ipſius Caroli Martelli. Poſtea per Carolum Magnum, filium Pinini Nani, primum Imperatorem Francorum. Deinde per Ludouicum filium Caroli; & deinceps vſque in præſentem diem; ſicut in poſterum per diſtincta capitula ſuis locis & temporibus, authore Deo, referemus.

De vltimo Leone Imperatore Græcorum, 66 ab Auguſto; cuius temporibus imperium Græcorum ad Francos eſt deuolutum; & de Romanis Pontificibus illius temporis, & Chronica diuerſorum.

Cæſaris imperium tunc fertur adeſſe Leonis,
Sedecim ductis annis fert lora decoris,
Vltimus eſt ipſe quem ſua Roma colit.
Gregorius ſedit cum Cæſare Papa Leone,
Annis rite decem Romanum geſſit honorem,
Menſes ter ternos addita vita fouet.
Inſuper ad requiem pertulit octo dies.
Carolus Martellus dux Francica regna regebat,
Pipinus Nanus dux tunc cum patre ſedebat,
Plurima Gothorum bella frequenter erant.
Græcorum reges hucuſque licet memorari,
Quos loquor Italiæ tunc imperio dominari,
Nunc & in Italia Græca corona cadit.
Vertimur ad Francos, quorum virtute tueri
Itala gens poterit, ſecuraq; Roma teneri,
Carolus Martellus tutor & author erit.
Pipinus Nanus fieri rex inde meretur,
Qui poſt Martellum papalia iura tuetur,
Fit quoque patricius, fert & in Vrbe decus.
Carolus imperium poterit poſt iſta mereri,
Cuius & eccleſia poterit virtute tueri,
Eius ab imperio Græca corona perit.

De genealogia Caroli Magni, à temporibus ataui ſui Pipini Groſſi, & qualiter ipſa progenies obtinuit regnum Francorum: quæ poſtea ſortita eſt Romanum Imperium, & totum orbem.

ANno ab incarnatione Domini 710, mortuo Dagoberto, minore rege Francorum, filius eius paruulus in tutela Pipini Grossi, qui erat Maior domus, remansit. Qui etiam post pauca per insidias quorundam periit. Tunc Grimoaldus filius legitimus Pipini Grossi, regnum vsurpans, à consanguineis Dagoberti Regis defuncti captus est: & tandiu in arcta custodia detentus, donec ibi mortuus est.

Eodem tempore pars illa Galliæ, in qua est Sequana fluuius & Ligeris, vocabatur Gaudina: vbi duo reguli fratres, ex consilio matris, inuadunt regnum Francorum, id est Teutonicorum, super Rhenum fluuium, cùm ibi tunc rex non esset. Et primo impetu vrbem Wormatiam inuadunt, vbi à Francis bello repressi, iterum reparatis viribus ciuitatem Moguntiam obsidione cingunt. Ad hæc Franci regem non habētes, Carolum Martellum, filium Pipini Grossi, natum ex Alpheida, regem facere decreuerunt: qui coronam quidem recipere renuit, sed vexillum eorum contra Gaudinos suscepit, & cum regibus præfatis prælio conserto, vtrunque regem manu sua in prælio occidit: atque cum ipsa victoria præcedens Rhemis & Parisiis, omnem Gaudinam prouinciam subiugauit.

Tunc idem Carolus Martellus perpetuo decreto constituit, illam prouinciam Gaudinam eo nomine non nominari, sed Francigenā appellari: in lingua verò Teutonica, iussit eandem prouinciam vocari nomine suo Carlingam, & eos homines nomine suo vocari Carlingos, sicut a Cæsare Cæsarea dicitur: quod vocabulum omnes Teutonici vsque hodie seruauerunt. Dicunt enim, Vado in Carlingam, venio de Carlinga, homo ille Carlingus est, & linguam habet Carlingam. In lingua autem Latina, vocant eos Francigenas, quasi genitos à Francis. Teutonicos vero Occidentales, id est cis citraque regnum, Francos vocant. Tertiam quoque ipsam Franciam, à Francis dicunt. Franconiam quoque, à quodam duce eorum Frācone, vocare eam consueuerunt. Itaq; de ipso Carolo Martello, qualis fuerit, & quot filios reliquerit, dicamus.

De Carolo Martello.

ANno igitur ab incarnatione Domini 714, Maior domus erat iste præfatus Carolus, cognomine Martellus, qui pater Pipini Nani fuit, & auus Caroli Magni, qui dux & Maiordomus Francorum existens, natus ex Alpheida ducissa per concubinatum, ex patre duce Pipino Grosso; sua prudentia, omnes Gallias & Hispanias vicit & subiugauit; & ecclesiam Romanam atque Italiam à Gothis liberauit. & ipse primus decimas ecclesiarum consensu Papæ Zachariæ, militibus dedit in feudum, pro ecclesiæ Dei necessitate. Eo tempore Beda presbyter obiit, nono calēdas Iunii: qui multa scripta ecclesiis contulit.

Carolus Martellus reliquit duos filios, Pipinum & Carlomannum, qui simul duces, & Maiores domus Francorum dicebantur. Sed post annos 4, Carlomānus fecit se monachum in monte Cassino. Pipinus verò per Papā Zachariam ex electione Francorum, factus est rex Francorum, Hildrico ignauo rege per Francos rūc monacho in monasterium misso. De Pipino verò, natus est Carolus Magnus. Cætera versus habent, de Leone Imperatore, & Carolo Martello.

De primo aduentu Gothorum in Italiam, tempore Leonis, Imperatoris Græcorum, quando Carolus Martellus Italiam à Gothis liberauit.

Cæsare Græcorum diadema tenente Leone,
Plaga venit Romæ, pax deperit a regione,
Gothica nam rabies prælia dira mouet.
Aucupiens edoctos peperit Guasconia Gothos,
Copia Gothorum genus est, specusq; malorum,
Vt sibus ipsorum præda fit omne solum.
Marte premunt Ligures, pariunt hinc inde dolores,
Tuscia conteritur, sentit quoq; Roma furores,
Itala terra dolet, mors erat ante fores.
Roma requirit opem; Leo non dedit; inde Quirites,
Quomodo per Francos sanguinis has tollere lites;
Teutonici veniunt, Francica signa mouent.
Gregorio Papa totoq; petente senatu,
Carolus Martellus committere bella vocatur,
Liberet vt patriam, munus ab Vrbe datur.
Militiis ad pretium decimas respublica donat,
Papa vocat proceres, veniant defendere Romam,
His dedit ecclesia tunc decimata bona.
Copia Gothorum Martelli Marte fugatur,
Roma refo mitur, pax ecclesiæ reparatur,
Gloria Francorum fulget in Vrbe caput.

De morte & sepultura Caroli Martelli; & de filio eius Pipino Nano, cum duobus fratribus suis.

ANno ab incarnat. Domini 743, defuncto Carolo Martello, & sepulto eo in

in Liguriæ ciuitate, quæ vocatur Aquis, Pipinus filius eius dictus Nanus, & frater eius Carlomannus, cum tertium fratrem eorum Griphonem, tanquam hostem suum, a regno fugassent, regnum inter se diuidunt. Carlomannus accepit Austriam, id est *Osterrich*, & Alemanniam, id est Sueuiam & Turingiam: Pipinus autem Burgundiam & Neustriam atque prouinciam cis Rhodanū sortitur. Deinde multis prælus ab eis contra hostes commissis, anno ab incarnatione Domini 746, quando Fuldense monasterium fundabatur, Carlomannus fratri suo Pipino omnem terram relinquit: & ipse monasticum habitum, in monte Sirati, vbi olim latuit beatus Syluester, per papam Zachariam assumit: & inde propter nimiam hominum frequentiam, ad montem Cassinensem se transfert, & clericus factus, ibidem vitæ finem expectauit. Ibi etiam (sicut dicitur) aliquando porcos custodiuit: ibique in introitu Ecclesiæ beatam sepulturam accepit.

His temporibus Pipinus dux Francorum, factus est Patricius Romanorum.

ANno ab incarnatione Domini 751, cum in regno Francorum Regibus solo nomine regnantibus, Maiordomus omnem regni administrationem ac potestatem haberet, & ecclesia à Gothis atque à Longobardis afflicta instanter a Francis auxilia postulasset; Pipinus dictus Nanus, cum esset Maiordomus, ad Zachariam Papam legatos suos, Burchardum scilicet Guerzeburgensem episcopum, & Pholradum capellanum suum, gratia sciscitandi transmisit: & quid de regno Francorum ei videretur agendum, quæsiuit. Papa itaque melius esse illum regem, qui tegni totius curam & potestatem habet, quam illum qui solo nomine rex est, remandauit. Stabat enim in rege sola nominis vmbra: in Pipino verò potestas & dignitas efficaciter apparebat. Erat tūc Hildericus rex ignauus & inutilis, ex antiquorum regum Francorum genealogia: qui reges à Mirouæo, filio Clodii, omnes Mirouæi fuerant appellati: qui etiam inane regis nomen habebant. Reuersi sunt igitur Pipini ab Vrbe legati, & omnis Gallia consilio Papæ Zachariæ libenter consensit.

Pipinus fit rex Francorum.

ANn. igitur ab incarnat. Domini 752, authoritate Papæ Zachariæ, Pipinus à Bonifacio Moguntino archiepiscopo, aliisque regni Principibus, in ciuitate Suessiona, in regnum eligitur. Sequenti anno, Papa Zacharia defuncto, Stephanus Papa successit: qui cum ab Agistulpho rege Lombardorum multa mala pateretur, Pipino à prælio Saxonum reuertenti, vbi etiam de morte fratris sui Griphonis nunciū recepit, occurrit in villa quæ dicitur Carisius: rogans eum, vt ecclesiæ Romanæ succurrat. Cætera versus habent.

De Gothis & de Lombardis, à quibus Pipinus ecclesiam Romanam & totam Italiam liberauit.

Marte prius Gothis procul à regione remotis,
Gens venit Hunnorum, Ligurum contraria votis,
Omnibus Italicis perniciosa locis.
Hac gens bella gerens dum dimicat hoste minante,
Fœmina pugnando crines sibi porrigit ante,
Barbaq; mentita, pendula pendet ita.
Mirantur Ligures longas sub pectore barbas,
Quumq; vident barbas, metuunt, quasi bestia larnas,
Gens Ligurum timuit, cessit, & arma dedit.
Sic Longobarda meruit gens illa vocari,
Nisa super Ligures hoc ingenio dominari,
Vicit & Apuliam littore rure, mari.
Rex Lombardus erat Luprandus in vrbe Papia,
Qui grauat ecclesiam, Romam premit vsq; Sutriam,
Nec patit... patriam pacis habere viam.
Papa coarctatur, Leo Cæsar ad ista vocatur,
Spes ibi nulla datur, rex Francorum rogitatur,
Sed neq; rex venit, cum fores vmbra caput.
Hildericus tunc ignauus regnasse videtur,
Qui neq; Francorum regnum virtute tuetur,
Nec bene regales nouit habere lares.
Pipinus dux Francorum sua regna tueri
Curat, & ipse domus maior censetur haberi,
Rex & patricius qui cito magnus erit.
Pipinus dux Francorum tunc regna regebat,
Regis & officium plene sub rege tenebat,
Rex ibi tunc vacuo nomine vilis erat.
Coram principibus dum rex in sede sederet,
Nil ibi præciperet, nisi dux prius ille iuberet,
Iura, potestatem, dux erat ipse gerens.
Rex erat Hildericus, qui tunc regnaße putatur,
Vmbra fuit regis, non rex, si iure notatur,
Francia si poterit non erit vmbra caput.
Tunc rex Luprandus regnabat in vrbe Papia,
Opprimit & Romam, simul & Papam Zachariam
Et nimis Ecclesiam perdere semper hiat.
Dum regimen regni Francorum Nanus haberet,
Rex tamen Hildricus vacuus vilisq; sederet,
Nanus Apostolico scripserat ista ferens:
Si cupis Ecclesias regni virtute iuuari,
Præcipias regem validum fortemq; leuari,
Robur ad hæc patria nos retinemus, ait.

Nam rex Hildricus, cui nomen Francia præstat,
Rex quasi funesta, cui non datur vlla potestas,
Nudum nomen habet, sed mihi terra fauet.
Scribe pater Francis, pete, suggere præcipe semper,
Vt faciant regem patria gladioq; potentem,
Nam nihil auxilii principis vmbra facit.
Litera papalis Francis celeberrima venit,
Erigitur solium, Pipino gloria cedit.
Quippe sibi regnum Francia tota dedit.
Hildericus factus monachus, caput ipse totondit,
Seq; monasterio sub religione recondit,
Sic fortuna fuit, sic rota versa ruit.
Sede Moguntina regem Bonifacius vngit,
Regis ad obsequium se Francia subdita iungit,
Ad regem Nanum cedit vbiq; salus.
Sic probitate sua regnum Pipinus adegit,
Corpore qui minimus res ad meliora redegit,
Et melius reliquis subdita regna regit.
Eius sponsa fuit grandis pede nomine Berta,
Venit ab Vngaria, sed Græca matre reperta,
Cæsaris Heraclii filia namq; fuit.
Ex hac mixtura fit summa corona futura,
Carolus est Magnus quem Berta fuit paritura,
Scripsit visa prius singitur arte sua.

¶ Chtonicum.

TRoianam propaginem in duo genera regum quondam fuisse diuisam; id est in Æneam & Priamum iuniorem. Æneas venit in Italiam, à quo omnes Romani reges & Imperatores exierunt. Priamus verò iunior iuit in Germaniam, à quo omnes Germani siue Teutonici reges nati sunt. Istæ itaque duæ progenies à Troia venientes, in vnum Carolum Magnum concurrunt, cum sit Teutonicus patre, & Romanus siue Græcus a matre Berta.

Pipini origo.

In duo diuisa Troiana propago parentes,
Iungitur in Berta Pipini semine ventre,
Semine Pipini Troia fit vna sibi.
Si modo Teutonica, Romanaq; germina quæres,
Gemma parentela stat Carolus vnicus heres,
Romuleus matre, Teutonicusq; patre.
Pipini regis digressio scripta quiescat,
Contra Lombardos Pipini gesta patescant,
Qualiter ecclesiam iuuerit ecce canam.

Item de Pipino qualiter fit rex Francorum per Papam Zachariam.

ANno ab incarnatione Domini 754, Pipinus per Stephanum Papam à fidelitate Hilderici prædicti Francorum regis, cum omnibus Franciæ principibus est absolutus. Tunc etiam, Hilderico tonsurato & monachato, atque in monasterium detruso, Pipinus regalem recipit vnctionem. Eo tempore finem accepit regnum Merouæorum; incipit autem regnum Carolorum, qui Græcorum imperium Romæ postea obtinuerunt. Ex hoc etiam facto Romani pontifices mutandi regnum trahunt authoritatem. Pipinus igitur extunc regnum Francorum nomine & re laudabiliter gubernauit.

¶ Chronicum.

ANno autem ab incarnatione Domini 755, Pipinus rogatus à Papa Stephano, contra Astulphum regem Longobardorum mouet exercitum, & Italiam intrare disponit. Cum autem Longobardi per angusta mõtium positis ante se ad tuitionẽ validis muris, defensionem sibi parassẽt; Pipinus, occisis ex eis plurimis, murorũ claustra confregit, & pertransiens, in plano Lombardiæ resedit. Astulphus rex in Papiam se colligit, vbi à Pipino obsessus 40 obsides dare, atque insuper iurare cõpellitur, ne Romanam ecclesiam amplius infestaret; vbi Stephano Papa honorificè cum militia Francorum Romam remisso, ipse in Franciam remeauit. Hoc anno Bonifacius Moguntinus archiepiscopus, qui ecclesiam Fuldensem, aliasq; multas fundauerat, à Phrysonibus quibus prædicauerat, martyrio coronatur. *Cætera, si qua placent, versibus acta patent.*

De obitu Luprandi regis Lombardorum, & de Astulphi regis exaltatione, & de primo introitu Pipini in Italiam.

Luprandus moritur, Astulphus sede leuatur,
Cuius & Ecclesia grauiore furore grauatur,
Eius primatu Roma perire datur.
Aurea Romanis sibi ferre tributa iubetur,
Romanus præsul nusquam sua iura tuetur,
Græci dissimulant, nec sua regna iuuant.
Nunc prece Pipinum repetunt ad prælia primum
Vincere Ticinum, regemq; repellat ad imum,
Liberet Italiam Romuleumq; sinum.
Venit, & obsedit regem, pariterq; coegit
Reddere Romanis quæ tunc Astulphus abegit,
Gratia fit regi, qui loca sancta regit.
Visitat almificam Pipinus in agmine Romam,
Nec tamen in Roma voluit gestare coronam,
Fit modo patricius, nomen honorq; tonat.
Inde Moguntinas patriæ remeauit ad ædes,
Regia Francorum quæ tunc erat inclyta sedes,
Qua Germanorum gloria summa sedet.
Dum rex Luprandus regnaret in vrbe Papia,
Papa prius dictus sua fata tulit Zacharias,
Annis vita decem, bis quoq; mense sedet.
Ter senos numerando dies superaddis ad annos,
Erigitur Stephanus Romæ præsul venerandus,
Cuius & à studiis pax rediuiua fuit.

De

De secunda rebellione Astulphi regis, & de secunda victoria Pipini super eum.

REx Lombardorum Astulphus, post Pipini discessionem, ruptis promissionibus aduersus ecclesiam, sæuior solito apparebat. Vnde Pipinus iterum cum fortitudine Italiam ingreditur; rursusque Astulphus in Papia obsessus, omnia corrigere, fortioribus promissionibus & pluribus obsidibus coarctatur. Insuper ecclesiæ Rauennam cum quibusdam aliis vrbibus coactus est resignare. Ipse autem Pipinus in Galliam est reuersus.

Sequenti anno, Græcorum regno (sicut supra taxauimus) decrescente, Francorum autem regno plurimum iam sublimato, legati Constantini Augusti de Græcia cum magnis muneribus ad Pipinum venerunt, apud Compendiũ. Thassilo quoque dux Bauarorum cum suis principibus tunc, regi Pipino fidelitatem & subiectionem exhibuit. Post hæc etiam Saxones grauissimo bello Pipinus deuicit, & tributarios fecit. Non multo post Gunifarium magnum Aquitaniæ ducem prælio pressit, & obsides dare coēgit. Iterũ dux Guaifarius ab Aquitania, Thassilo etiam dux ab Aguaria, incipiunt rebellare. Pipinus post diuersa prælia, Guaifarium interfecit. Thassilonem quoque sufficienter oppressum subiugauit. deinde Turonis infirmatur Pipinus, & Parisios deportatus, anno 14 a die qua in regem vnctus est, anno verò ex quo post patrē suum acceperat principatum 23, diem obiit, relinquens duos filios, Carolum & Carlomannum. *Cætera versificè pagina nostra refert.*

Item de eodem Pipino, versificè narramus.

Dum putat Astulphi scelus euasisse senatus,
Rex Lombardorum mox ad grauiora paratur,
Nullaq; iam requies eius ab arte datur.
Præsul ab Astulpho queritur tormenta moueri,
Vita petit cleri Pipini more tueri,
Si modo tardius erit Roma repressa perit.
Alpibus euectus celeri Pipinus beatu,
Milite congreditur, Astulphus Marte fugatur,
Vrbe sua clausus quærere pacta datur.
Iurat, & obsidibus sua quæstio tota ligatur,
Amodo si Papa Lombarda peste grauatur,
Auferet obsidibus regia pœna caput.
Pace reformata. Petro datur hostia grata,
Francia Brachata, loca visitat illa beata,
Et redit in patriam, pace manente rata.

De exaltatione Desiderii, regis Lombardorum, & de Rachisio aduersario eius.

Astulphi regis dum vita die breuiatur,
Rachisius frater monachus regnare paratur,
Cui Desiderii pars inimica fuit.
Diuisis populis, & regibus his tribulatis,
Arma premunt armis, & pluribus inde necatis
Oppositis cuneis pugnat vterque satis.
Nunc Desiderio Stephanus dat Papa fauorem,
Iurat & ille sibi, non lædere prorsus honorem,
Quem super Italicos Papa tenere solet.
Rachisius cedit monachus, pars altera sedit,
Gens Ligurum Desiderio reuerenter obedit,
Nam sibi subsidiis tempora Papa dedit.
Rara fides Liguris, violat rex fœdera pacis,
Fœderis ante datis iam nexibus euacuatis,
Concutitur gratis Papa dolore satis.
Hæc vbi Roma sapit, doluit rebus variatis,
Stat quasi fracta ratis, vel præda parata piratis,
Vndiq; quassatis rebus & igne datis.

Carolus Magnus, filius Pipini, erigitur in regnum Francorum, mortuo Pipino.

ANno ab incarnatione Domini 768, imperante adhuc in Græcia Constantino quinto, Carolus Magnus, filius Pipini Nani, regnum diuidit cum fratre suo Carlomanno, & incipit regnare. Iste primo loco Hunaldum, qui occiso duce Guaiphario, bellum in Aquitania renouabat, ad Lupum ducem Guasconiæ fugauit: & postmodum, tam ipsum quam Lupum in deditionem accepit. Inde sequenti anno in Wormatia generali curia celebrata, limina apostolorum, causa orationis visitare disponit. Anno tertio regni eius, Carlomannus frater eius moritur, & vxor eius cum filiis ad Desiderium regem Lombardorum confugit.

Carolus itaque iam solus regnum adeptus, Saxoniam cum exercitu ingreditur, omnibusq; ferro & igne vastatis, acceptis inde obsidibus, reuertitur; dehinc rogatu Adriani Papæ Italiam ingreditur, & Desiderium Longobardorum regē Ticini obsidione inclusit. Ibique dimisso exercitu, Romã orationis gratia pergit. Inde reuersus, Vrbem fatigatam ad deditionem cõpulit, regemq; captiuum abduxit.

Inter hæc Saxones, absentia regis elati, fide postposita, cõtigua terrę sua loca populātur. Porro Rex subacta Italia, reuersus in Franciã, tripartito ordine militũ Saxoniã ingreditur, incendiisq; vastata terra, prædam immēsam diripuit, & non multo post regressus, denuo ab eis obsides accepit.

His diebus Constantinus persequutor, trigesimo quinto imperii sui anno mortuus est, eiq; filius suus Leo successit, & Græcorum monarchiā per sex annos satis debiliter tenuit in Græcia.

De Leone Imperatore Græcorum sexagesimo primo supra memorato, & chronica ipsius temporis.

ANno igitur ab incarnatione Domini 776, Leo sexagesimus sextus ab Augusto, imperium Græcorum accepit. Hic primo visus est mitior: vnde & principes, filium eius Imperatorem postulant.

Per idem tempus Saxones more suo, non semel, sed sæpe pactum mentientes Carolus diuersis præliis pressit, ac plurimis ex eis fidem christianam accipere persuasit. Porro Leo Imperator, sexto imperii sui anno moritur. *Cætera versificè gesta referre placet.*

Item de Pipino & de generatione ipsius, versifice narramus: & quomodo Carolus vocatus est in auxilium Romanæ ecclesiæ, in Italiam.

Pipinus moritur, consurgit Carolus acer,
Natus in Ingelehein, cui Berta fit Vngara mater,
Pipinusq; pater, chronica vera patent.
Dupla fuit iuuenis mensura pusilla parentis,
Maior erat probitas, species, audacia mentis,
Fama fuit celebris, gloria multa nimis.
Nunc moritur Stephanus memoratus Papa secundus
Annis quinque suo viguit sub dogmate mundus,
Insuper in finem pertulit octo dies.
Tertius accedit Stephanus Romæ venerandus,
Quem Desiderius perturbat vbiq; tyrannus,
Temporis exigui vir modo Papa fuit.
Nam tribus hic annis & mensis quinq; resedit,
Tot senos super addo dies, quibus ipse resedit,
Cui Desiderius tempora torua dedit.
Erigitur post hunc Adrianus Papa beatus,
Cuius Desiderius perturbat pontificatum,
Hic & opem Caroli pressus vbiq; petit.
Vixit Adrianus vigintiquattuor annis,
Addo decem menses, denosq; dies numerandos,
Insuper & septem sic super addo dies.
Carolus egregius papalia scripta relegit,
Scribit ei Papa mala quæ Lombardus adegit,
Et petit vt Christi conferat arma gregi.
Francorum proceres pariter cum rege rogantur,
Vt simul ecclesiam virtute sua tueantur,
Actaq; Pipini commemorantur ibi.
Fertur ad hæc, procerum sententia talis haberi;
Si velit ecclesia Francorum Marte tueri,
Carolus Imperio præficiendus erit.
Nam labor est vacuus sic Italiam superari,
Ni maneat princeps, qui possit ei dominari,
Gestet & Imperii iura colore pari;
Qui tenet archiua, quæ sæpe cadunt recidiua,
Tempora passiua sibi sunt, sed pauca datiua,
Nam mala castigat, nec tamen ipsa ligat:
Sit rex Francorum Romæ dominus dominorum,
Imperium teneat, terram premat Italicorum,
Atque super Danaos auferat omne solum.
Regis opem precibus dum Roma per omnia quærit,
Dum petit vt patriam dignetur ab hoste tueri,
Dicit vt Imperium tollat vt alter heri.
Rex ait; Italicos ego renuo ferre labores,
Ni simul Italicos habeam constanter honores,
Qui mihi si fierent, pax valitura foret.
Prælia Pipini perpendo mei genitoris,
Quanta super Ligures Probus intulit arma doloris,
Nec tamen abstinuit turba remissa dolis.
Non valet Italica sine principe terra teneri,
Si requiem cleri cupitis sine rege tueri,
Qui fuit error heri, cras quoq; maior erit.
Nil valet archatus dum nullus eo dominatur,
Nec valet imperium nisi Cæsaris ense regatur,
Subiectam patriam regia norma parat.
Roma potens viguit dum Cæsar in Vrbe resedit,
Publica res creuit, gens Itala pace quieuit,
Terra suis dominis digna tributa dedit.
Tempora quæ memini, si Roma cupit reparari,
Aut Desiderii regis scelus euacuari,
Expedit Imperii quæ peto iura dari.
Rex vbi verba dedit, populus petit arma moueri,
Iura sui cleri petit, optat & ipse tueri,
Nam Desiderii Roma furore perit.
Curia Francorum precibus consentit eorum,
Tollat vt Imperium victoria Teutonicorum,
Stringat & Italicum fiscus vbiq; solum.
Signa mouent proceres, rex præcipit arma parari,
Transit & ad Ligures, quibus amodo vult dominari,
Sed Desiderius prælia dira parit.
Campus apud Ligures Mortaria rite vocatur,
Rex vbi congreditur, Ligurum pars victa fugatur,
Sic Desiderii copia terga dedit.
Pro nece multorum, quæ facta fuit populorum,
Dicitur illorum mortaria nomen agrorum,
Quæ peregrinorum stat modo grande forum.
Tunc duo consocii meritis vitaq; beati,
Amis & Amilius pariles sunt Marte necati,
Carolus his tribus digna sepulchra facit.
Obsidet egregiam modo rex cum rege Papiam,
Et iubet vt gladiis Francorum subdita fiat,
Reddat & ecclesiæ quæ male rapta tenet.
Vrbs nimis obsessa dolet, igne fameq; repressa,
Vulnere defessa, Lombarda superbia cessat,
Et licet inuita, clausa remansit ita.
Dux ibi mirandus tenuit vexilla Rolandus,
Sic & Oliuerius socia probitate notandus,
Hos pro rege duces tunc habuere truces.
Visitat interea regina potentia Romam,
Nec modo Cæsaream voluit captare coronam,
Orat, & ad Ligures signa reuersa volant.
Carolus Italiam, postquam remeauit ab Vrbe
Visitat & superat, fiscoq; subesse perurget,
Reddit & ecclesiis prædia digna suis.
Rex Desiderius, quem Marte recluserat intus,
Traditur exilio pariter cum coniuge vinctus,
Cuius Aquisgrani carcere vita cadit.
Dum Desiderium regem rex Carolus angit,

Ante

Ante ducentenis & quinque fluentibus annis,
Itala Lombardis subdita terra fuit.

Historia Lombardorum, qui prius Vinuli vocabantur.

DVo duces Lombardorũ ab insula Scatinauia fuerunt, Hibor scilicet & Hãgio: quorum mater fuit Gambara, sapientissima. Isti tunc egressi, in finibus Oceani maris, sub rupe quæ vocatur Altissima, septem viros à longissimis tẽporibus ibi positos, inueniunt dormientes, Romano more preciosè vestitos, & tam vestibus quam corpore incorruptos: de quibus quum vnum quidam vestibus expoliare tentâsset, tangẽtis eos manus protinus aruerũt: propter quod alii omnes amplius eos attingere non tentauerunt. Locus autem ille, & ipsa prouincia, & populi illi, Vinuli vocantur, & crudis carnibus vescuntur, & sanguinem bibunt, sicut historia Lombardorum testatur. Crudis etiã & hispidis coriis bestiarum, quasi ceruis consimilibus induuntur: & nunquam sine arcu tenso & sine sagittis incedunt. Omni tempore niues habent, & in quibusdam locis eorum tempore æstiuo dies clara in medio noctis nostræ habetur, & quasi tunc sine noctibus esse videntur. Dum apud nos est solstitiũ: Sol tamen ibi non videtur. Dies ibi minores sunt quam alibi: sed noctes longiores, quia scilicet quanto ibi à Sole longius discedit, tanto Sol ipse terræ vicinior apparet, & vmbræ longiores excrescunt.

Lombardi, a Scatinauia exeuntes cum ducibus supra dictis, in regione Scoringa aliquandiu cõsederunt. Illo tempore Ambrietasius dux Vandalorum, vicinas quasque prouincias bellis premebat. Vnde multis elatus victoriis, nuncios ad Vinulos mittunt, vt vel Vandalis tributa persoluant, aut se præparent ad bellorum certamen. Sic Hibor & Angio duces Vinulorum, simul cum Gambara matre sua, deliberant, melius esse armis tueri libertatem, quam tributorum solutione libertatem fœdare. Mandantque Vandalis per legatos, pugnaturos se potius, quam seruituros.

Refert Toclacus historiographus antiquitatis, fabulam ridiculosam: quod Vandali accedentes ad idolum suum Godam, victoriam de Vinulis postulauerint. Illeque responderit, se illis victoriam daturum, quando primum Orientem solem conspexisset. Refert econtra: Gambaram ad deam nomine Feriam vxorem scilicet Godam, tunc accessisse, & pro Vinulis victoriam ab ea postulasse: eandemque deam Feriam consilium dedisse, vt mulieres Vinulorum crines suos dissolutos ante faciem suam ponerent, & primo mane cùm viris adessent, seseq; pariter videndas versus fenestram, per quam Godam eas aspiceret, collocaret. Quod & factum ita fuisse refertur: quos cum Godam sole Oriente inspiciẽs, vidisset, dixit, Qui sunt hi Longibarbi? Cui Dea Feria respondit, dicens, Vt, quibus ipse nomẽ tribueret, victoriam etiam condonaret. Itaque Vinulis (sicut aiunt) sic victoriam concessit. Hęc quidem fabulosa dicta videntur.

Verum autem nomen Lombardorum est, à longa barba, ferro intacta, Longobardos eosdem Vinulos appellari. In lingua enim Vinulorum *lang*, id est longa: *bart*, id est barba, interpretatur. Votam autẽ quidam Gotham adiecta litera dixerunt. Ipse est qui apud Romanos dicitur Mercurius, & tunc ab vniuersis Germanis vt Deus adorabatur. vnde vsque hodie, Goth in Teutonico, Latinè dicitur Deus. Vinuli igitur etiam hodie Longobardi dicuntur.

Commisso igitur decies cum Vandalis prælio, & pro libertate contendentes, Vinuli victores fiunt. Qui magna postmodũ fame coacti, in eadem prouincia Scoria, animo sunt consternati. De qua egredientes, dum in Moringam prouinciam transire disponerent, Assipidi eorum iter impediunt, denegantes eis transitum per terminos suos. Porrò cum Langobardi magnas hostium copias cernerent, & pro suorum paucitate cum illis congredi non auderẽt, tandem necessitas consilium adinuenit. Simulauerunt enim Langobardi, se in castris suis habere Cynocephalos, id est homines canina capita habẽtes. Quos etiam diuulgant apud hostes pertinaciter prælia gerere, humanum sanguinem bibere: atque si hostem non possint attingere, proprium sanguinem potare. His hostes auditis, crudelique * effecti, bellum quod indixerant, committere formidabant. habebant tamen apud se virum fortissimum, de cuius viribus omnimodis confidebant: quem solùm pro omnibus obiiciunt pugnaturum: mandantes Langobardis vt vnum eorum illi opponerent, qui cum eo pro omnibus singulare iniret certamen: ea

scilicet conditione, vt si Langobardorum pugil eum vinceret, ipsi transitum liberum obtinerent: sin alter illum vinceret, ipsi sicut venerant, repedarent.

Adhæc homo quidam, de genere seruorum Langobardorum, se obtulit pro omnibus pugnaturus: ea quidem conditione, vt si vicerit, libertati donetur. Langobardi gratanter quod postulat pollicetur. Ita cùm seruus hostem vicisset, Langobardi in Mauringuam peruenientes, transeût in Rugulandam: vbi modicum commorati, procedunt in prouinciam Anthap, & inde in terram Bathaib: deinde in Burgandam, quam per annos aliquot possederût. Interea mortuis duobus ducibus Langobardorum, Hibor scilicet & Angione, ipsi ibi regem creauerunt.

Regnat igitur Agelmund filius Agionis, de progenie Vinulorum, qui apud eos nobilior habebatur. Iste super Langobardos annis triginta tribus regnauit.

Huius temporibus quædam meretrix vno partu enixa septem infantes, crudeliter omnes in piscinam proiecit necandos. Rex autem Agelmund equo residês, dum in piscinã forte venisset, hasta quam ferebat, miseros tangebat infantes. Quorum vnus extenta manu, hastam apprehendit. Rex misericordia motus, & rem altiùs admiratus, mox illũ ab aqua leuari præcepit, atq; per nutricem summo studio mandat alendum: cumq; à piscina, quæ dicitur Lama, Lamis appellauit: qui cum creuisset, factus est iuuenis bellicosus, multaq; virtute notatus, ita vt defuncto rege Agelmundo, ipse regnum laudabiliter gubernaret.

Interea dum Langobardi ab omni hoste securos se esse putarêt, Bulgari eos medio noctis inuadunt, regem Agelmundum & magnam partem suorum occidunt, regisq; vnicam filiam captiuam deducunt.

Langobardi postea resumptis viribus, Lamisionem suprà memoratum regem sibi constituunt. Qui mox in Bulgaros arma côuertit. Primò igitur bello cum Langobardi terga vertissent, rex Lamisio eos confortat, seruis benè pugnantibus, libertatem omnibusq; præmia larga promittit. Vnde omnes armati in hostes Bulgaros manus conuertunt, omnes penè prosternunt, spolia & arma infinita diripiunt, & gloriosissimum habent triumphum. Extunc & Langobardi ad exercenda prælia semper audaciores esse cœperunt.

Rege Lamisione defuncto, qui secûdus regnauit; Letha pro eo regnauit. qui tertius eorum rex, cùm annis quadraginta regnasset, succedit ei filius eius Gildehoc, quartus à primo rege eorum. Quo defuncto, quintus rex Gildehoc regnum suscepit. Paulo post Langobardi à finibus illius egressi, transeunt in Rugulanda, id est in patriam Rugorum: vbi propter terræ fertilitatem aliquandiu remanserunt. Interea moritur rex Gildehocus: cui succedit Classo filius eius. Defuncto quoque rege Classone, filius eius Guado succedit, septimus rex Langobardorum. Tunc egressi de Rugulanda, habitauerunt in campis patentibus, quos lingua eorum Felda vocabant: ibiq; tribus annis manserunt.

Defuncto Guadone, succedit Gualtaris filius eius, in regno octauus. Omnes autem reges illi fuerunt Adelingi, id est de nobiliori prosapia, quæ apud illos dicitur Adelinga. Gualtaris rex cum septem annis regnasset, obiit. Cui succedit Alduinus, nonus, in regnum; qui Langobardos in Pannoniã perduxit. Iste Alduinus habuit filium Alboinum, militem audacissimum; qui dum Gepidorum rex contra Lombardos pugnaret, filium regis Gepidorum vno gladii ictu extinxit, & de eisdem Gepidis gloriosè triumphauit.

Eo tempore Iustinianus Imperator legum multiplicitatê abbreuiauit, & Imperium in diuersis partibus orbis mirificè dilatauit: sicut in tractatu eius, dũ de aliis imperatorib. scriberemus, satis est enarratũ.

His diebus beatus Benedictus abbas erat apud locum qui dicitur Sublatus: & paulò post transiit ad montem Cassinum.

Mortuo Alduino rege Langobardorũ, filius eius prædictus Alboinus, quem genuit Rudilinda regina, vir bellicosissimus, & per omnia strenuus; succedit patri in regnum, decimus regum Langobardorum. Iste accepit in vxorem filiam Clotharii, regis Francorum, nomine Glotsuindam: de qua genuit vnam tantum filiam, nomine Abbisindam.

Obiit interea Turisindus rex Gepidorum: cui succedit Cunimûdus in regnum, qui rupto cum Lombardis fœdere, bellum cum eis potius, quàm pacem elegit, vt antiquas patris sui iniurias, & fratris sui necê vindicaret. Itaq; rex Alboinus cum Auaribus, qui prius Hunni, sed postea Auares à regibus sunt appellati, perpetuum fœdus com-

compoſuit: deinde ad indictum ſibi Gepidorum prælium properauit: dum Gepidi ad bellum procedunt, Auares, ſicut cum Albuino cõdixerant, Gepidorum regnum inuadũt. Quo audito, Gepidi in anguſtiis poſiti, & animo conſternati, ex cõſilio ſuo eligunt cum Lombardis prius pugnare: deinde Hunnos, id eſt Auares, à patria remouere. Igitur Gepidi & Lombardi bellum committunt. Hoc prælio Gepidi vſque adeo ſunt extincti, vt nec vnus ex eis nuncius remaneret. Albuinus in eo prælio regem Gepidorum Cunimundum occidit, & de teſta capitis eius ſcyphum ad bibendum parauit. Hoc genus ſcyphi, apud illos dicitur ſcapha, Latinè autem dicitur patera.

Albuinus filiam Cunimundi occiſi, nomine Roſimundam, deduxit captiuam. Quam quia Glotoinda filia regis Clotarii, prior ſcilicet vxor ſua, iam obierat, ipſam captiuam in ſuam perniciem (ſicut poſtea patuit) duxit vxorem. Ex illo tempore Lombardi ſupra modum ditati & exaltati. Gepidi verò quaſi extincti, perpetuò ſeruituti Hunorum, id eſt Auarorum, ſunt mancipati.

Igitur cum circunquaq; frequens Longobardorum victoriæ perſonarent, Narſes chartularius Imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellũ aduerſus Totilam regem Gothorum præparans, cum iampridem Longobardos confœderatos haberet, legatos ad regem Albuinum direxit, quatenus ei pugnaturo cum Gothis auxiliũ miniſtraret. Tunc Albuinus ei exercitum direxit, qui Romanos aduerſus Gothos iuuaret: quibus ſuſceptis, Romani cum Gothis bellum committunt. Quibus vſque ad internecionem pariter cum Totila ſuo rege deletis, honorati multis muneribus, victores ad propria remearunt.

Extunc Romani Longobardorum amici in Pannonia ſemper fuerunt. Igitur Narſes deleta gente Gothorum, & hoſtibus Romanorum in diuerſis mundi partibus ſuperatis, inuidiam ſibi apud Romanos contraxit. Romani cum apud Iuſtinianum Imperatorem & apud Sophiam Imperatricem, falſis delationibus grauiſſimè accuſabant. Iuſtinianus imperat vt Narſes ab Italia diſcedat, & Conſtantinopolim redeat, Longino præfecto loco eius in Italia conſtituto. Sophia quoque regina contra eum grauiſſimè commota, minas ei grauiſſimas inferebat, dicens; eundem Narſem eunuchum ita ſe velle deprimere, vt in lanificio & in tela texenda eum cum aliis mulieribus viuere oporteret. Ad quæ verba Narſes eunuchus dicitur reſpondiſſe, quod talem telam ei ordiretur, quam ipſa omnibus vitæ ſuæ temporibus complere non poſſet. Itaque odio metuque exagitatus, in Neapolim Campaniæ ciuitatem ſecedens, legatos mox ad Longobardorum gentem dirigit, mandans vt pauperrima Pannoniæ rura desererent, & ad Italiam cunctis refertam diuitiis poſſidendam venirent: ſimulque miſit multimoda pomorum genera aliarumq; ſpecies rerum, quarum Italia fertilitate lætatur. His & aliis dictis Lõgobardorum animos Narſes ad intrandam Italiam vehementer allexit.

Longobardi legationem læti ſuſcipiunt; de futuris commodis extolluntur, & ad intrandam Italiam præparãtur. Eodem tempore igneæ acies in aere apparuerunt, Italiæ ſanguinẽ qui poſtea effuſus eſt coruſcantes.

Albuinus rex Lombardorum, intraturus Italiam ab omnibus amicis ſuis Saxonibus petit auxilium, vt ſpatioſam Italiam cum plurib. poſſeſſurus intraret. Ad quem de Saxonibus viginti millia virorum cum vxoribus & filiis, cum Longobardis perpetuo manſuri venerunt. Hoc audientes reges Francorum, Clotharius & Sigibertus, Sueuos, & alias gentes in locis vnde Saxones exierant, collocauerunt.

Albuinus ſedes ſuas, id eſt totam Pannoniam, amicis ſuis Hunnis, id eſt Auaribus, ea conditione reliquit, vt ſi Longobardos aliquo tempore regredi oporteret, liceat eis ad ſuas poſſeſſiones in Pannoniam remeare.

Habitauerant Longobardi Pannoniam annis quadraginta duobus; à qua egreſſi ſunt mẽſe Aprili, indictione ſecunda, cum vxoribus & liberis Italiam poſſeſſuri.

Anno ab incarnatione Domini 588, Albuinus ingreſſus Italiam apud Forumiulii circa Venetias nepotem ſuum Gilphulſum primo loco Ducem conſtituit, eiq; illas Italiæ partes commiſit.

Eodem tempore moritur Clotharius rex Francorum, & regnum Galliæ inter filios eius quadrifariè diuiditur. Quorũ primus, Aribertus, ſedet Pariſiis; ſecũdus Guthrãnus, ſedet Aureliani; tertius Hilpericus

apud Senones, tenet ſedem Clotharii patris ſui; quartus Sigibertus ſedet in vrbe Metenſi. Romæ tunc erat papa Benedictus; in Aquilegia verò Paulus erat patriarcha, qui metu Lombardorum ad Gradum (id eſt, Venetiam) cum omni theſauro eccleſiæ ſuæ, & cum ſupellectili confugit. Eodem tempore Auares qui & Hunni, ſiue Vngari, audita morte regis Francorum Clotharii, ſuper filium eius Sigibertum arma conuertunt; quibus ille in Thutingia occurrens, iuxta Albim fluuium de eis optimè triumphauit, illisq; poſtulantibus pacem dedit.

Albuinus cum Teruiſium perueniſſet, epiſcopus eius eccleſiæ Felix ei occurrit; cui rex petēti ſuper omnibus bonis eccleſiæ priuilegii ſui firmamenta conceſſit. Albuinus Veronam omnesque alias Venetię ciuitates, præter Paduam & Mantuam & montem Silicis, vicit. Venetia enim non in paucis inſulis, ſicut quidam æſtimant, conſtat, ſed etiam terminos à finibus Panoniæ vſq; ad Aldam fluuium tenet (Laudenſium & Mediolanenſiū) Probatur hoc per libros Annales, in quibus ciuitas Bergamum inter alias ciuitates Venetiæ numeratur. Dicitur autem Liguria circa Mediolanum & circa Papiam, quaſi à legendis leguminibus, quibus omni tēpore plus quam aliæ prouinciæ abundare videtur. Ligurii vſque ad fines Sueuorum & Burgundionum terminos ſuos extendunt.

Albuinus rex Lombardorum vxorem ſuam Roſimundam cogit bibere ex teſta capitis patris ſui Cunimundi, regis Gepidorum: quam ipſe in ſimilitudinem ſcyphi fecerat præparari.

ALbuinus rex in quadam ſua magna ſolennitate in conuiuio ſolenniter reſidens, cum ſcypho illo, quem de capite Cunimundi, regis Gepidorum, ſoceri ſui ſibi fecerat præparari, imperat, vt in præſentia omnium, reginæ propinetur: quæ dum facti ſceleris ignara, poculum bibitura tuliſſer, dicit ei rex Albuinus; Bibe cū patre tuo. quo dicto, Roſimunda regina, magis quam credi valeat, cōtriſtata, ingenium & animum ad huius ſceleris vltionem conuertit.

Rogat igitur ad hoc perpetrandum ipſius regis pincernam, nomine Helmegis, & alium militem, nomine Paradeum. Erat autem Helmegis nutritius & collactaneus regis, miles fortiſſimus; qui dum prima fronte non conſenſiſſet, regina ſubtiliori vſa ingenio, imperat ancillæ ſuæ admodum ſpecioſæ, vt ſeſe pincernæ ad coitum ſequenti nocte ſupponat. Quod cum puella ſemel aut bis peregiſſet, regina in ipſa nocte, clam remota puella, ſeſam militi ignoranti ſubiecit; expletaque cum eo libidine, dixit: Quam fœminam me eſſe exiſtimas? Ille reſpondens, nominauit puellam. Ait illa: Reginam me eſſe cognoſcas: vnde niſi meis dictis parueris, ipſo Albuino te feriente, peribis. Elige igitur magis illum occidere, mecumque regnare feliciter, quam illo viuente, meque te accuſante, perire. Ad hoc Helmegis pincerna in anguſtiis poſitus, quaſi inuitus ſequitur mulieris præceptum; tandemque iniquum conſilium peſſimum ſortitur euentum.

Qualiter autem Regina & Helmegis pincerna regis cū milite Paradeo hæc ſcelera inchoauerint & terminauerint; qualiter etiā ipſi poſtmodū perierint, ſubiecta pagina verſibus heroicis explicabit: quibus perlectis, ad hiſtorias Imperatorum iterum cōuertemur, & de Catolo, ſuiſque ſucceſſoribus hiſtorias proponemus.

Item de Albuino & de Roſimunda verſificè, qualiter illa ſe vindicat, & ipſa tandem veneno moritur.

Anni ſexcenti fuerant poſt tempora Chriſti,
Quando per Italiam Lombardus prælia ſiſtit:
Lombardus Vinuli nomina priſca tulit.
Regibus ante nouem iam præteritis Vinulorum,
Venit in Italiam rex Albuinus eorum,
Sic Lombardorum ſcripta priora volunt.
Ducta per Vngariam quondam Lombarda corona,
Occupat Italiam, ſedem tenet vrbe Verona,
Taliter hiſtoria ſcripta priora ſonant.
Primus in Italiam rex Albuinus eorum
Vicit ab Vngaria bello gentem Gepidorum,
Interimens regem, diripiensq; forum.
Tunc Gepidi caput inde tulit regis Cunimundi,
Sub ſpecieq; ſcyphi capitis parat oſſa rotundi,
Victor & inde bibit pocula chara ſibi.
Interea ſua ſponſa prior moritur Glodoſunda,
Filia regis et Gepidi fit ſponſa ſecunda,
Hæc Roſimunda fuit, cuius & arce luit.
Ipſe caput ſoceri, quem fecerat enſe necari,
Arte ſcyphum fieri ſtatuens, auroq; ligari,
Vina ſuæ ſponſæ præcipit inde dari.
Fœmina neſciſſet quod teſta paterna fuiſſet,
Vina nec hauſiſſet, niſi diceret impius ipſe,
Teſta tui patris eſt, cum patre nata bibe.
Dum bibit immunda data vina gemēs Roſimunda,
Pectora percutiat, lachrymæ vehementer inundant,

Occi-

Occisiq; patris res fit amara satis.
Crimen inauditum, regemq; perhorret iniquum,
Praeparat invisum regina necare maritum,
Dum caput abscissum comperit esse scyphum.
Instruit ancillam, forma specieq; decoram,
Ut sibi pincernam coitus coniungat in hora,
Illa quod implorat perficit absq; mora.
Nocte sequente venit regina, loquens mulieri.
Milite huius ego volo te lecto remoueri,
Opto mihi fieri quod tibi fecit heri.
Abiit, se prostituit regina latenter,
Ignarum tenet ipsa virum, perpessa libenter,
Expletuq; coitu, incipit ipsa loqui;
Quomodo reginam tu non tetigisse vereris?
Ecce tui regis gladio digne morieris,
Ni mihi credideris, hostia mortis eris.
Vir putat ancillam, sed vox sonuit Rosimunda,
Vnde vir expauit, mulier confortat eundem,
Coepit & ordiri facta futura viri.
Elige quod cupias, duo sunt quae conspicis in te,
Aut regem perimes (inquit) vel rex perimet te,
Elige sorte fori, viuere siue mori.
Te licet inuitum (dixit) mihi quaero maritum,
Rex eris, & regem gladio iugulabis iniquum,
Si mihi credideris, quam cito summus eris.
Dum regina dolet nimium pro morte paterna,
Vindice pincerna cito vindicat acta moderna,
Rege soporato sustulit ille caput.
In precium mortis tribuit se foemina forti,
Thesaurosq; suos in eum post pauca retersit,
Indeq; post plura praeripuere fugam.
Nanq; Rauennatum ratibus rapuere meatum,
Dux urbis suscepit eos tribuitq; theatrum,
Patria tunc illis magna Rauenna fuit.
Cum Duce regina clandestina foedera quaerit,
Si pincerna perit, si morte potest remoueri,
Sponsus reginae dux ibi solus erit.
Dum pincerna venit potum parat illa veneni,
Potans praebet ei, simul & potare coegit,
Foemina moecha bibit, nota venena sibi.
Illa prius moritur, defungitur ille sequenter,
Fraus ibi fraude perit, moritur mors morsa decenter,
Sic grauis ira Dei digna rependit ei.

De Constantino Imperatore Graecorum, sexagesimoseptimo ab Augusto, regnante in Francia Carolo Magno.

ANno ab incarnatione Domini 781, regnante in Francia Carolo Magno Constantinus filius Leonis, sexagesimus septimus ab Augusto, in Imperium successit Graecorum: cuius filia Carolo Magno à matre desponsata, alii copulatur: cuius Imperii anno tertio idem Carolus Rex Romā veniēs, ab Adriano Papa honorificè suscipitur: ibiq; sancto Pascha celebrato, Pipinus filius eius in regem Italiae, & Ludouicus alius eius filius, in regē Aquitaniae vnguntur. Ipse autem Carolus, vniuerso Romano populo acclamante, patricius Romanus appellatur.

Circa idem tempus Carolo pascha Domini in loco qui dicitur Ingelheim, quarto milliario ab vrbe Moguntia, celebrante, Tassilo cum maioribus Bauariae Principibus venit: vbi dū accusatus à Bauaris, quod fidem Carolo non seruasset, immo Auares ad regnum deuastādum duxisset, de his & de aliis maiestatis reus & capitali poena plectendus iudicatur. Rex tamen misericordia motus, in monasterio Lauracēsi quod ipse construxerat, eum monasticum habitum assumere, & de peccatis ibi poenitere permisit.

Constantinus interea Imperator, consilio matris suae Irenes (vt aiunt) non multo post caecatus, imperii sui anno primo diem obiit: regnauitq; post eum mater sua quinque annis: vnde postquam in manum foeminae deuenerat imperium, dignum erat vt ad Francos, viros potentissimos, transferretur.

Leo papa Romae fuisse caecatus & lingua mutilatus, & iterum à Deo redintegratus.

EOdem tempore Leo papa, anno ab incarnatione Domini septingentesimo nonagesimonono, post mortem papae Adriani succedens, à Romanis flagitiosissimè tractatur, ita vt oculis vna die bis caecatus, & lingua bis truncatus fuisset, & in capella quadam reclusus est. Sequenti nocte à quibusdam fidelibus ad Basilicam beati Petri perductus, vbi virtute Dei oculos & lumen oculorum, & linguam cum loquela recepit. Deinde ad regem Carolum transiens, euentum rerum deplorat. Igitur Carolus, subiugatis sibi iam Bauaris, & Danis; & Saxonibus, atque Aquitanis, Normannis & Britannis, & Pannoniis, multisque aliis prouinciis ad vrbem Romam vlturus Papam, tendebat. Leo papa prius per legatos in sedem suam restitutus, tunc ei venienti ad decimum lapidem occurrit, & honorificè eum suscepit. Transactis post haec decem diebus, rex in populo facta concione causam aduentus sui exponit, vbi Leo papa spontanea volūtate, nullo eum cogente, à crimine sibi obiecto tactis sacrosanctis Euāgeliis se purgauit. Caetera versus habent.

Item de eodem Leone papa tertio, versificè, quomodo caecatus est, & lingua truncatus.

Prorsus ab ecclesia Lugurum iam peste remota,
Plebeq; Romulea gaudente per omnia tota,

Voluitur ambigua forte ferente rota.
Papa Leo capitur, processio dum celebratur,
Corpore conteritur, radicitus exoculatur,
Cæcus & horribili carcere papa iacet.
Sustulit & linguam penitus gens illa maligna,
Cum foret indigna papalia tangere signa,
Linguam cum rapuit rursus ab inde tulit.
Mane sub aurora res vertitur ad meliora,
Dum populus plorat, dum carcere papa laborat,
Carceris è medio tollitur arte foras.
Tristior Ecclesia dominum cum cernere quærat,
Vulnera mortifera reficit clementia vera,
Lumine participat qui modo cæcus erat.
Præsul habens oculos videt omnia lumine prisco,
Gloria sit Christo, qui mira patrauit in ipso,
Quo meruit cæcus frontis habere decus.
Obtinet & proprium linguam, redeunte loquela,
Audit & ecclesia papa recitante querelam,
Pollet in eloquio qui modo mutus erat.
Authorum sceleris Lector, si nomina quæris,
Campulus Ecclesiæ primicerius ordine cleri,
Author erat sceleris quem data pœna ferit.
Nomine Paschalis, cantor, papæq; sacrista,
Sacrilegas dedit insidias, nam perpetrat ista,
Ambo pares scelere sunt, pariterq; luent.

Leonis querela apud Carolum, & de Campulo & Paschali reis.

Quæ Leo passus erat, populus tormenta reuelat,
Carolus interea suscepit ab Vrbe querelam,
Et iubet vt veniat præsul, & ille meat.
Hoc vbi papa gerit, solatia regia quærit,
Multaq; Romuleis secum tulit agmina cleri,
Vltio martyris, quod Leo portat, erit.
Curia Francorum precibus miseretur eorum,
Quærit & ipsorum quo sit modo causa laborum,
Stans Leo conqueritur, narrat & ipse dolum.
Tempus vt exegit, Leo retulit omnia regi,
Quæ mala collegit, quæ Campulus ille peregit,
Compatitur miseris qui diademа regit.
Corde dolent milites, plorant pietate Quirites,
Præsulis horribiles properant extinguere lites,
Castra mouent proceres, regia signa nitent.
Copia primatum suscepit ab Vrbe senatum,
Suscipit archiatrum sibi papa reconciliatum,
Pax velut optatur rege iubente datur.
Campulus & reliqui quos noxia culpa notauit,
Traditur exilio, quia crimina tetra patrauit,
Præsul & Ecclesia gaudia longa trahit.

Qualiter & quando Carolus Magnus factus est Romanorum Imperator, sexagesimus-octauus.

ANno ab incarnatione Domini 801, ab Vrbe condita 1552, Carolus Magnus 33 regni sui anno, à Leone tertio, summo pontifice, coronatur, omni populo Romano tunc acclamante, & laudes imperiales canente. Est igitur Imperator Carolus 68 ab Augusto vocatus.

Carolus igitur Augustus, illos qui in papam sacrilegium commiserũt, Campulum scilicet primiceriũ, & Paschalem sacristã, capitali sententia condemnatos, interuentu papę viuere permisit, & ad pœnitentiam agendam, exilio relegauit.

Porrò Irene, Græcorũ Imperatrix, missis legatis pacem inter Græcos & Francos ordinãri rogauit. Cũ quibus Carolus missis suis nũciis, Irenen in vxorem sibi postulauit. Cui dum Irene annuisset, Eutius patricius pręsentibus legatis Caroli, fratrem suũ Nicephorum fecit Imperatorem, & Irenẽ in monasterium trusit. Nicephorus idem factus Imperator, legatos suos cum legatis Caroli transmisit, & fœdus tunc inter se literis ac nuntiis firmauêre. Rex quoq; Persarum Carolum Imperatorem muneribus suis tunc honorauit. Cætera de coronatione Caroli versus habent.

Item de coronatione Caroli Magni, versificè narratur.

Vndiq; papali gaudens Leo pace beari,
Dum super altare satagit diuina parari,
Ordine regali regia metra canit.
Laudat & Ecclesia populo plaudente coronam,
Imperii Zonam satis obtulit inclyta Roma,
Laudibus Imperii fortiter aula tonat.
Rex vbi laudatur, dum Cæsar in Vrbe vocatur,
Cantica miratur, quibus a populo reboatur,
Istaq; principibus dicta referre datur,
Imperii nomen qui vult mihi promere Roma,
In vacuum promet, nisi nomine conferat omen,
Nil agitur pro me, ni valitura sonent.
Laudibus Imperii tantum nequit orbis haberi,
Effectum cum laude geri respublica quærit,
Si laus vana perit, gloria risus erit.
Ast quia complacuit populo me laude leuari,
Papaq; Cæsarea voluit me sorte sacrari,
Ne videar pauidus, suscipiatur (ait.)
Quod non Roma tenet, gladio mea dextra requiret,
Opto super Danaos procerum prætendere vires.
Vrbis & orbis opes conferat ista dies.
Imperii nomen non renuo tollere Roma,
Nanq; super Danaos capiemus iura corona,
Tollere sic nomen curia tota monet.
Carolus Imperii suscepit in Vrbe coronam,
Cuius & auxilio reparat sua tempora Roma,
Sicut & in titulis pagina nostra sonat.

Carolus Romæ coronatus, cogitat inuadere Imperium Græcorum.

Carolus vt fungi statuit diademate mundi,
Pontificis summi manibus decreuit inungi,
Cæsareis aquilis nomen ornaq; tulit.
Clerus ei cecinit, populus sua iura subegit,
Nec tamen Imperii tunc plenum culmen adegit,
Nam Leo Græcorum rex diadema regit.
Cumq; foret magni terroris fama per orbem,
Quod caput Italiæ iam Carolus obtinet Vrbem,
Gliscit vt & Romam possit habere nouam.
Non satis est regem Roma captasse fauorem,
Nec putat Imperium pleno retinere decore,

Unde

Unde super Danaos protinus arma mouet.
Migrat in Ausoniam, pleno petit ista rigore,
Græcus vt imperium sibi deferat absq; tenore,
Ille necem metuens congrua pacta mouet.

Nicephorus Græcorum Imperator, à Bulgaris occiditur: Michael gener eius erigitur, Carolo iam Romæ imperante.

ANno ab incarnatione Domini 812. Nicephorus Græcorum Imperator, à Bulgaris publico congressu necatur. Cui gener suus Michael, in regnum substituitur. Iste nuncios Caroli, ad antecessorem suum missos honorificè dimisit, suosq; legatos cum eis ad Carolum destinauit, & pacem cum eo renouatam firmauit. Is etiam dum contra Bulgaros exercitum ducit, non prosperis vsus successibus, reuertitur, depositoq; regno monachus efficitur.

De Leone Græcorum Imperatore, iam Carolo Romæ imperante.

LEo filius Bardi patricii, Imperator in Græcia, cum quo rursus Carolus pacē perpetuam hoc modo componit, vt alter alterius semper frater nominetur, & alter ab altero semper iuuetur: Græcus autem Imperator Orientem: Carolus vero suiq; successores habeāt Romam cum toto Occidente. Quibus omnibus in pacem compositis, Carolus orationis causa, Hierosolymam per Cōstantinopolim transit. Factaque ibi oratione, per Siciliam (sicut dicitur) remeauit: atque inde per Calabriam & Apuliam Romam rediit: vbi recepta benedictione in Gallias rediens, apud Aquisgranum ecclesiam beatæ Mariæ opere mirifico ædificauit.

Item Carolus per admonitionem angeli, in Hispanias parat exercitū, vbi (vt aiunt) per annos quatuordecim laborauit, plurimas gentes conuertit, plurimos amisit. Inde Aquisgranū reuersus, post infinitas victorias, in palatio Aquisgrani, vbi ipse principalem sedem regni Francorum constituit, finem vitæ suscepit, anno quadragesimosexto regni sui: subactæ verò Italiæ anno quadragesimotertio: Imperii autem sui, anno decimoquarto: ætatis suæ, anno septuagesimosecundo. Sepulturam honorabilem in eadem sanctæ Mariæ ecclesia, imperiali more sortitus est.

Erat autem Carolus (vt quidam scripserunt) corpore amplo ac robusto, statura eminente, apice capitis rotundo, oculos habuit prægrandes & vegetes, nasum paululum excedētem mediocritatem, caniciem pulchram, faciem lætam, & hilarem. Eloquentia erat copiosus & exuberans: in cibo temperatus: in potu temperatior. Regni eius tunc erat terminus à Bulgaria siue ab Illyrico, vsque ad Hispanos; atque à Danis, vsque ad Pharum Siciliæ. Exceptis adiacentibus regionibus, vtpote Boemia, Polonia, Dalmatia, Histria, Venetia, Britannia, aliisque prouinciis. *Catera versificè gesta referre placet.*

Item de pactione facta inter Carolum & Græcorum Imperatorem, versibus explicamus.

Pacta parant reges, vt frater vterq; vocetur,
Diuidit Imperium, sed honor communis habetur,
Græca tenet Græcus, fit sibi Roma vetus.
Vnde duæ summa gestantur in orbe corona,
Si fuit vna prius, binæ sunt ordine Romæ,
Vnus erat Cæsar, nunc duo iura colent.
Vnus erat dominus mundi, præcelsus honore,
Nunc duo sunt, fratrum dupla ratione decorus,
Fratris adhuc nomen fingere sæpe solent.
Græcia transegit, placuit transactio regi,
Consensu Græci Carolus sibi culmen adegit,
Legibus obtinuit, quod quasi præda fuit.
More suo fratrus talis sunt fædere facti,
Vt simul Imperium teneant, ac pace coacti,
Roma vetus nostris, sed noua cessit eis.
Consilio, gladio, spondetur vtrumq; iuuari,
Nomine fraterno censetur vterq; vocari,
Vult sibi iure pari culmen vterq; dari,

De quatuor principalibus sedibus imperii Romani, in Occidente.

Scribere vera volent, quot sint loca prima corona.
Quattuor imperii sedes video ratione,
Nomina proponam, sicut & acta sonant.
Primus Aquisgrani locus est, post hac Arelati,
Inde Modætia regali sede locari,
Post solet Italia summa corona dari.
Cæsar Romano cum vult diademate fungi,
Debet Apostolicis manibus reuerenter inungi,
Percipietq; patrem cui loca sancta patent.
Absq; manu papæ quem protulit aurea Roma,
Nec decet vt capiat monocrator in Vrbe coronam
Cœlica tunc dona gratia summa tonat.
Illud ab Imperio fieri de more fatemur,
Nam placare Deum sacra suscipiendo solemus,
Placat pontificem rex, & honore facit.
Talia iure fori, nullis tribuuntur honori,
Iure poli soli Petri donantur amori,
Nam ratione poli, condecet illa coli,
Vngit eum præsul, sed Christus inunctor habetur,
De cœlo diuina manus quæ orde videtur,
Cui bene re... ... fert illud & omne decus.
Dum sacra pon...fi...is manus hunc venedicere sistit,
Longa manu... Christi s...a munera dirigit isti,
Donaq; missa Dei porrigit vnctor ei.

Vngitur in Christum Domini, sed eum Deus vngit,
Unctio pontificis dat ei diademate fungi,
Est vice papa Dei qua benedicit ei.
Testis enim mihi Psalmus erit, qui cantica iunxit,
Inueni Dauid seruum mihi, quem Deus vnxi,
Vnxi, non vnxit, litera narrat ibi.
Ipse quidem Samuel tunc personaliter vnxit,
Nec legitur, Samuel vnxit: sed ego Deus vnxi,
Ex oleo sancto cœlitus ipse meo.
Sic oleo non corporeo diadema sacratur,
Materiale tamen oleum sacrare putatur,
Pontificisq; manus conficit alma sacrum.
Si quæris: quid papa gerit, quid honoris habebit?
Clanigerum loquor æthereum, cui mundus obedit,
Terrea cum superis cui Deus ipse dedit.

Carolus pergit peregrinus Hierosolymã, per Constantinopolim, sed reuertitur per Siciliam, Calabriam & Apuliam.

Carolus Ausoniæ tandem lucratus honores,
Inde Hierosolymam subiit cum pace labores,
Iam crucis almifica soluere vota volens.
Uisitat illorum vestigia sancta locorum,
Qua natus, qua passus erat, Deus ipse deorum,
Qua tulit æthereum virgo Maria thorum.
Rex vt adorauit, Iordane lauandus hiauit,
Rebus honorauit regalia mœnia Dauid,
Tunc regnum Siculi naue reuersus adit.

Carolus reuertitur à Hierosolymis.

Dum rate festina regem vehit vnda marina,
Vrbe Panormita portum capit absq; ruina,
Omne solum Siculi munera soluit ei.
Carolus hic Siculum recreat baptismate regem,
Quem iubet ecclesiæ Romanæ sumere legem,
Catholici populi dogma tulere Dei.
Mons ibi stat magnus, qui dicitur esse Rolandus,
Alter Oliuerus, simili ratione vocandus,
Hæc memoranda truces constituere duces.
Mons ibi flammarum quas e nomine Ætna vocatur,
Quo lapis igneus cum sulphure præcipitatur,
Hoc ibi tartareum dicitur esse caput.
Latrat ibi Scylla, dat plurima damna Charybdis,
Inde rates pereunt, homines merguntur in ipsis,
Gurgitis vnda Phari damna pericla parit.
Carolus videns oculis, quæ damna feruntur ab illis,*
Miratur pueras, Ætna rutilare fauillis,
Vrbi Messana dixit, amica vale.

Item de eodem.

Transit ab inde Pharũ quem gurgite sensit amarum,
Rerum multarum cernens ibi damna suarum,
Vnde seruat regem non doluisse parum.
Suscipit hunc Calaber, properant vexilla potentum,
Omne solum capiunt subita probitate retentum,
Undiq; cum pace subdita terra tacet.
Inde per Apuliam miranda potentia Romam
Venit, & Imperii gestauit in vrbe coronam,
Organa tum cithara, fistula, trumba sonant.
Tunc Aaron, rex Persarum, Carolo remeante,
Muneribus placauit eum, mittens elephantem,
Vasaq; tunc auri plurima misit ei.

Angelus Domini præcepit Carolo pergere contra Hispanos.

Pace data Romæ papa residente Leone,
Carolus ex more diadematis auctus honore,
Ia patriam rediit regna paterna colens.
Carolus Imperii dum gaudia vult renouari,
Tempore paschali solio sedet Imperiali,
Regibus ac duci[illegible]s regia dona parit.
Nocte quiescenti loquitur vox cœlica regi,
Quem iubet Hispanos Christi supponere legi,
Audit & obstupuit qui diadema regit.
Mane reuelata fit regia visio grata,
Curia laudata, status est ad iussa parata,
Cœlica mandata stant ratione rata,
Dum super Hispanos vult Carolus arma parari,
Gaino prior comitum dat consilium variari,
Et requiem petiit tunc super arma dari.
Hinc ait (ô Cæsar) nunc himber & algor abundant,
Flumina sunt valida pluuia torrentis inundant,
Asperitas hyemis est metuenda nimis.
Pareite principibus, equites hyemando quiescant,
Flumina deficiant, glaciesq; niuesq; liquescant,
Solis in ardore tunc tua signa moue.
Si placet interea legatum mitte potentem,
Qui videat si forte queat conuertere gentem,
Ne pereat gladio maxima turba tuo.
Mittere magnificum poteris pro pace Rolandum,
Eius ego sermone reor populum reuocandum.
Si cum pace redit, laus tibi maior erit.
Cessat vt iste loqui, fauet inclyta curia votis,
Carolus tamen metuit ventura pericla nepotis,*
Ne sua mortiferis traderet arma locis.
Surgit, & infremuit plenus feritate Rolandus,
Dixit; ob inuidiam satagit me tradere Gainus,
Mens inimica latet, iam maledicta patent.
Ibo, nec horribiles spernit mea dextra labores,
Spero quod imperio multos referemus honores,
Sit Deus in medio: dux sua signa mouet.
Rex timet euentum, sunt namque pericula centum,
Turba ducum comitatur eum, cœtusq; potentum;
Millia ter dena tunc ducis agmen erat.
Dux vbi sumit iter, pergunt sine pace Quirites,
Vndiq; multiplices peperit via pessima lites,
Bella parant gentes in regione sita.
Nocte sub obscura venit Angelus, alma figura,
Bella ducis dura prædicit vbiq; futura,
Spondet & auxilium ne ducis arma ruant:
Coge tuas acies (ait Angelus) ecce potentes,
Sex video reges hostilia signa ferentes,
Quos vbi marte feris, me duce victor eris:
Dixit, & auratis clypeis montana refulgent,
Agmina Francorum circuiada Marte perurgent,*
Vulnera dant strepitum, corpora cæsa cadunt.
Agmina mirandi fecisti manus apta Rolandi,
Ense ducis magni reges periere tyranni;
Ense triumphali deperiere mali.
Quinq; ferunt reges acies fronte fuisse,
Quos aiunt quinq; ducis ictibus hic cecidisse;
Angelus hic lucis protegit arma ducis.
Clarior e cœlis fertur Angelus agmina telis,
Cuius in auxilio stetit inclyta turma fidelis;
Cessit & hostis ei forte ferente R[illegible]
Talia multorum sunt prælia facta locorum,
Hæc facit armorum victoria Teutonicorum.

Viribus ipsorum vincitur omne solum.
In Pampilona fuerat tunc summa corona,
Cui Barsellona, regioq; subest Aragona,
Atque Tarascona siue Gerunda bona.
Summus ab hac vrbe rex David ad arma recurrens,
Agmina Francorum belli statione perurgens,
Prælia dira gerit, victus ab inde redit.
Pellitur interius rex Dauid in agmine victus,
Acriter afflictus quia cum duce pertulit ictus,
Ante domum regis dux sua signa regit.
Dux petit alloquium modica sub pace teneri,
Rex sauet, & causas cur venerit, ordine quærit;
Seria res agitur, sermo tenendus erit.
Romulei dux Imperii proponit honorem,
Et iubet vt tribuat fiscalia iura coronæ,
Hæc vbi iussa monet, rex tumet, atq; dolet.
Ira monet regem, quia iussa recepit amara,
Ista suis paribus fuerant fiscalia rara,
Rursus in arma ruens bella furore parat.
Soluitur armatis censura breuissima pacis,
Hostis vt ante ducis reiicit rex iussa minacis,
Vtitur insidiis hostis vterq; satis.
Lis patet absq; mora, redeunt ad bella priora,
Rex nequit ire foras, præclusus ad interiora,
Cæsaris in patriam Francica signa volant.
Prælia mirandus tulit infinita Rolandus,
Militiæ officio præcelsus in orbe notandus,
Sydus honestatis, dignus honore satis.
** Carolus reuertentis recipit vexilla nepotis,*
Gens mala catholicis nimis est contraria votis;
Rex parat hæreticis bella referre locis.
Rex iubet Imperii victricia signa moueri;
Nec modo se poterint Hispanica regna tueri,
Iudicio cœli turba maligna perit.
Qualiter Hispanos superauit Carolus olim;
Huius ego libri titulis subscribere nolim,
Alterius moduli fors dabit illa tolli.
Prorsus ab hac cæde mecum mea Musa recede,
Mecum læta sede, prolem mihi Cæsaris ede,
Cæsaris ad genitos dactyle verte pedem.

Ludouicus filius Caroli exaltatur in Imperium, sexagesimusnonus ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 815, Ludouicus, filius Caroli Magni (quē ipse Carolus adhuc iuuenis successorem sibi & Imperatorem constituit) comperta morte patris, ad palatium Aquisgrani redire festinat ab Aquitania; vbi, consensu omnium principum imperator creatur, sexagesimusnonus ab Octauiano Augusto, Qui primo regni eius anno per delationes quorundam comperit quosdam regni primates aduersus Leonem papam conspirātes interfectos fuisse. Ad quod perscrutandum, vocat ad se nepotem Bernardum, regem Italiæ; qui Romam pergens, ibiq; ægritudine tactus, statum rei per comitem Heroldum Augusto mandauit. Leo quoque papa, missis ad Ludouicum nunciis de his quæ sibi imposita tunc fuerant, se purgauit. Pauco post tempore transacto, Leo moritur, & Stephanus substituitur. Qui statim præmissis nunciis, qui eum ad Imperatorem dicerent esse venturum, ilicò itinere arrepto, subsequitur. Imperator eū Rhemis cum honore suscepit, vbi papa celebratis missarum solennibus, Ludouicum Romanorum Imperatorem laudibus imperialibus pronunciauit.

Imperator postea Aquisgrani, Lotharium filium suum socium imperii legit. Alios filios duos; reges vocatos, vnum Aquitaniæ, alterum Bauariæ præfecit. Sed paulo post Bernardum nepotem suum regem Italiæ, cum aliis Italiæ ciuitatibus cōtra se reperit coniurasse: aduersus quem dum Ludouicus parat exercitum, ille animo fractus occurrit, & tradit se Imperatori. Imperator tunc Aquisgrani, data sententia in Bernardum, & alios suæ factionis coniuratores, cum essent capite puniendi, iussit eos omnes cæcari.

Deinde filium suum Lotharium in Italiam mittit, vbi Lotharius rebus ordinatis, in sancto pascha à Romano pontifice inuitatur, & ab eo in Imperium coronatur.

Postea Ludouicus, propter mala vxoris suę opera (vt dicitur) à regno pellitur, & iterum restituitur. Deinde post pauca, anno imperii sui sexto, diem soluit extremum. Anno ab incarnatione Domini octingentesimo quadragesimoprimo, dum Lotharius, filius Ludouici, reuersus ab Italia monarchiam habere proponit, fratres eius Carolus & iunior Ludouicus, Imperii dignitate & nomine carere nolentes; Lothario bellum indicunt. Cunctisq; viribus regni simul hinc inde contractis, mirabilem habent congressum apud Fontaniacum; vbi vires totius regni Francorum vsque adeo sunt imminutæ, vt iam nō regnum eorum dilatare, sed sua cogeret vix vnusquisq; cōtra gentes circumpositas posse tenere. Ibi Carolo & Ludouico vix victoria cruenta & misera admodum concessit. Deinde concordia inter se facta, his tribus fratribus sic diuiditur imperium: Carolus à mari Britannico vsque ad fluuium Mosam, partem obtinuit: Lothario, à Mosa vsque ad Rhenum fluuium, Belgica Gallia cessit: quæ vsque hodie Lotharingia, suo nomine solita est appellari: Ludouicus autem a Rheno versus

Orientem omnem Germaniam, Alemaniam,& Bauariam in sorte suscepit.

Item de eodem Ludouico Imperatore versificè narramus.

Carolus egregium genuit regem Ludouicum,
Quem Deus almificum sibi conformauit amicum,
Lege sua clerus iure vocatur herus.
Hic pater ecclesiam vario præuenit honore,
Veste, domo, Cerere, cuius fuit aucta fauore,
Iure suo legitur grandis vbiq; fore.
Hic proprias habitare domos, equitetq; tenere,
Nos fa cit, & veste varia griseaq; nitere,
Nisus & accipiter, hac quoque lege sedet.
Talis honor clero nisi Cæsare dante veniret,
Grandegenus comitum cleri iuga nulla subiret,
Rustica ne fieret, nobilitate viget.
Rex homo catholicus, fouet, auget, amatq; beatos,
Suscipit & ternos diuino munere natos,
Quos facit & regno participare suo.
Diuidit hic proles, subdiuidit & regiones,
Attamen Imperii summos habet vnus honores,
Seq; duo reliqui sede carere dolent.
Climate seiuncti sunt, non diademate functi,
Sed neq; pontificis manibus scribuntur inuncti,
Ira grauis pueris, guerraq; magna fuit.
Vnus apud Francos Lotharius orbe resedit,
Carolus est alter, cui Sequana Gallia cedit,
Climata Bauariæ sic Ludouicus habet.

De Lothario Imperatore, filio Ludouici, septuagesimo ab Augusto.

Diuiso Francorum regno, Lotharius cui (vt dixi) cum Lotharingia Romanum imperium deuenerat, septuagesimus ab Augusto imperauit. Theophilo mortuo, filioq; eius Michaele apud Græcos in vrbe regia imperante, Normanni per Ligerim fluuium intrātes, ciuitates quasdam irrumpunt, & in sabbatho sancto paschæ episcopum ex more generale baptismum celebrantem, cum clericis interficiunt; ac circunquaque diffusi, cunctam ferro flammaq; vastantes prouinciam, Andegauensem quoque ac Turonensem occupantes vrbes, beati Martini ecclesiam cremare non verentur.

Eo tempore Carolus, cui (vt suprà dixi) Occidentalia regna in diuisione cesserant, capit Carolum regem Aquitaniæ, ac episcoporum consilio, tonsum monachum Suessione in monasterio sancti Medardi fecit.

Porrò Lotharius Imperator tribus filiis suis regnum quod eum contigerat; partitur: Ludouico Italiam cum nomine Imperatoris, Lothario Lotharingiam, Carolo Prouinciam tradens: ipse verò ordinatis omnibus in Promiāsi monasterio, decimosexto imperii sui, post mortem patris anno, monachus efficitur.

Vide ad quantum defectum Romanū Imperium deuenerit, scilicet, vt in tres partes diuiso regno Francorum, tertiæ partis tertia pars esset eius Imperium.

Quum igitur Lotharius, deposito cingulo militiæ, monachus fieret, anno ab Incarnatione Domini 855, Ludouicus filius ipsius Lotharii serenissimus sexagesimustertius ab Augusto Octauiano, suscepit imperium, tunc in Constantinopoli regnante Basilio, qui occiderat Michaelem.

Tunc Lotharius frater eius qui Lotharingiam pro parte regni susceperat, accepit vxorem Theobirgam, sororē abbatis Huguberti. Non multis post diebus, Carolus frater ipsius Lotharii, qui prouinciam pro parte regni susceperat, moritur. Vnde Lotharius frater eius, qui regnum tenebat Lotharingiæ, cōtra patruum suum Carolum qui tenebat Aquitaniam, contendit. Interea idem Lotharius abbati Huguberto, fratri scilicet reginæ vxoris suæ, ducatum inter montem Iurum & montem Iouis commisit.

Porrò rex Ludouicus, alter patruus ipsius Lotharii, qui Germaniam & Bauariam tenebat, multa prælia cōtra Slauos magnificè gessit; captumque principem eorum, Rastil, luminibus priuauit. Deinde idem Ludouicus rex, scilicet Germanorum & Bauarorum, ad regnum Galliæ, quod Carolus frater eius in diuisione regni acceperat, à quibusdam principibus ipsius Galliæ vocatus, in partes illas cum exercitu trāsiit, & regnum Caroli fratris sui inuasit, & vsque Senonas processit. Quumque, relicto ibi exercitu, in Germaniam Bauariamque redisset, principes qui eum illuc inuitauerant, in gratiam regis sui redierunt. Vnde exercitus Ludouici, qui ibi remanserat, à Gallia exire compellitur.

His diebus, Saraceni ex Aphrica progressi, Beneuentanorum regionem, quæ olim vocabatur Samnitum, deuastabant. Contra quos Imperator Ludouicus, viribus repente vndecunque contractis, Lotharium fratrem suum in adiutorium inuitat. Qui cum exercitu ingressus Italiam, cùm inique & enormiter iret, tam ex calore quàm morsibus araneārum, in pœnam culparum suarū, de gēte sua multos amisit.

Ipse

Ipse quoque Lotharius in via morbo correptus, apud Placentiam obiit.

Carolus autem rex Galliæ, audita morte Lotharii, regnum eius, scilicet Lotharingiam, inuadit. Ad hæc Imperator Ludouicus, ipsum regnum Lotharingiæ, cum Carolo patruo suo, habita inter se pactione diuisit. Ita tamē quòd Ludouicus Imperator, Aquisgrani palatium cum sua portione haberet. Non multo post tempore transacto, Adalgisius dux Beneuentanus, sub fiducia Græcorum, adiunctis sibi Campanis, Lucanis atque Samnitibus, Ludouico Imperatori rebellare proponit. Imperator itaq; collatis copiis Beneuentum bellò inuadit. Cui Adalgisius, in dolo datis muneribus, à finibus suis discedere persuadet. Imperator rediens, omnes ciuitates Campaniæ & Lucaniæ, præter Capuam, sine grauibus laboribus cepit. Capua etiam deinde capta, & episcopo cum clero portante reliquias ante pedes eius, cum lachrymis veniā postulare, in gratiam eos recepit, totamq; Campaniam & Apuliam à Græcis mundauit.

Paulo post Imperator ex consilio Adalgisii ducis, dimisso exercitu, Beneuentū ingreditur: Dux & ciues circa meridiem in Imperatorem dormientem faciunt insultum; ipsumq; cum palatio comburere minantur, nisi iureiurando promittat, se fines eorum amplius non ingressurum. Imperator post hanc ignominiosam pactionem Romam venit; ibiq; coram Ioanne pontifice, qui Adriano successerat, præsente senatu, causam suam exponit: propter quod Adalgisius dux à senatu hostis iudicatur. Imperator à iuramento, quod non sponte, sed pro vita seruāda fecerat, absoluitur per Apostolicum. Quamuis tamen esset absolutus, ad euitandum scandalum non iuit Beneuentum: veruntamen reginam illuc cū exercitu destinauit: Adalgisius perterritus in Sardiniam fugit, & ab ira Cæsaris declinauit. His diebus Franci creant sibi regem Othonem filium Roberti.

Item de eodem Lothario Imperatore; versificè narramus:

Solus in Imperii Lotharius arce resedit,
Iureq; Teutonicis Romana monarchia cedit;
Iuraq; Teutonicus Cæsar in Vrbe dedit.
Tunc rex Danorum baptisma recepit Heroldus;
Filius ipsius cum matre puer Mangoldus;
Et reliqui populi chrisma induère sui:
Imperium cum patre suo Ludouicus adeptus,
*Italia sub patre tenet moderamina *receptus;*
Vsque Pharum Siculi regia signa tulit.

De Carolo secundo, Imperatore Romanorum, septuagesimoprimo ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 874. Ludouicus, suauissimus Imperator, vltimum diem clausit, anno imperii sui decimonono. Eodem anno Carolus, patruus eius senior, Occidentalis Franciæ rex, cum suis Francigenis Romam veniens, Imperium à Romanis (vt dicitur) pecunia impetrauit. Regnauit itaque ab Augusto septuagesimusprimus.

Non multo post frater eius Ludouicus rex Germanorum & Bauarorum in castro Francofurt diem obiit, qui tres filios reliquit, scilicet Carlomannum, Ludouicum, & Carolum.

Porrò Carolus Imperator, morte fratris sui Ludouici audita, regnum Lotharingiæ molitur inuadere. Primo itaque loco Aquisgrani palatium occupauit, & vsq; Coloniam progreditur. Interea Carlomannus primogenitus Ludouici, Bauarorum & Germanorū regis defuncti, Italiam ingreditur, & tentat tollere Imperium. Veruntamē frater eius Ludouicus apud Germanos & Bauaros cœperat iam regnare; qui quū audisset patruum suum Carolum in fines regni eius, scilicet Aquisgrani & Coloniæ introisse, missa legatione, à regno eum cedere monet. Quo non cessante ad pugnam progreditur, & ambo iuxta Rhenum, apud Andernacum præliantur. Carolus in fugam conuertitur, multis ex vtraque parte prostratis.

Post hoc, Ludouici filii tres, conuentione inter se facta, regnū Teutonicum à patre sibi relictum, diuidunt hoc modo: Carlomannus accipit in portionem Bauariam, Pānoniam, Carinthiam, Bohemiā, & Morauiam: Ludouicus accipit Orientalem Franciam, scilicet circa Rhenum, & Thuringiam, Saxoniam & Phrysiam & Lotharingiam: Carolus accepit in portione Alemaniam, id est Sueuiam, & quasdam ciuitates Lotharingiæ, propter vini copiam.

Carolus interea secundus, Imperator prædictus, à Gallis Romam petiit; indeq; rediens, contulit se Papiam. Ibi nunciatur ei, Carlomannus, filius fratris sui Ludouici, qui tenebat Bauariam, cum magno exercitu Italiam intrasse. Tunc Imperator in Franciam redire volens, veneno interiit.

Anno secundo, Ludouicus, filius Caroli iunioris, qui dicebatur Balbus, obiit; relictis duobus filiis, scilicet Ludouico, & Carlomanno: quoniam tertium eorum fratrē, qui postea dictus est Carolus, mater eius tunc in vtero gestabat. Cuius regnum Prouinciam, quam pater eius Carolus, filius Imperatoris Lotharii, in diuisione regni pro parte acceperat, Boso, cui Carolus Imperator Gallis illam nuper tradiderat, inuadit; & primo loco Lugdunum venit: ibique à Lugdunensi archiepiscopo in Regē Burgundiæ & Prouinciæ vngitur: qui à dictis adolescentibus Ludouico & Carlomanno arcetur.

De natiuitate regis Francorum Arnulphi, septuagesimi secundi ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini octingentesimo octuagesimo, Carlomannus Ludouici filius, cui Bauaria in sortem deuenerat, post multos triumphos quos peregerat, moritur, & in loco Odino in Bauaria sepelitur, relinquens filiū ex nobili fœmina, sed non legitima: quē tanquam de origine Carolorum progressum, Arnulphum vocauerunt. Isti Arnulpho postea monarchia cessit.

Sed Ludouicus Orientalis Franciæ rex, audita morte fratris, Bauariam adiit, eamq; sibi subiecit; Arnulpho prædicto ducatum Carinthiæ cum castro quod dicitur Moseburg, donauit.

De illo rege Carolo, qui à fratribus suis acceperat Alemaniam in portionem, septuagesimus tertius ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini octingentesimo octuagesimoprimo, Carolus qui Alemaniam pro portione acceperat, in Italiam mouet exercitum; totaq; Lombardia in deditionem acceptā, Romam venit: vbi à Iohanne papa in Imperiū consecratur, septuagesimustertius ab Augusto Imperatore.

Ea tempestate Normanni regnum Ludouici per fluuium Guala nauigio ingressi, palatium Nouiomagi incendunt: deinde Coloniam & Aquisgranum cum tota illa prouincia deuastant. Inter hæc Ludouicus ipse obiit apud Francofurt, & in monasterio Lauraecensi sepultus est.

Normanni autem regis Ludouici morte comperta, securiores effecti, vrbem nobilissimam Galliarum Treuerim inuadūt, & in ipsa cœna Domini cū adiacente prouincia, igne consumunt, & episcopū ipsius vrbis occidunt. deinde præda Francorum onusti ad naues reuertuntur.

Hæc dum in Galliis gerentur, Carolus tertius Imperator in Italia morabatur. Principes autem tam Galliæ quàm Germaniæ, omnes eū precibus pulsant, quatenus fratre suo Ludouico rege Germanorum iam mortuo, redeat accipere regnum paternū, & patriam liberet à Normanorum incursione; qui festinans reuertitur, assumptisque Lombardis & Bauaris, Saxonibus & Phrysonibus, Alemanis atque Thuringis, aliisque pluribus contra Normannos, qui adhuc in regno morabantur, mouet exercitum.

Itaque Gotfredus rex Normannorum, Christianus efficitur, & ab Imperatore de sacro fonte, suscipitur. Filiam quoque Lotharii vxorem accipit Gislam, & totam terram Phrysonum in dotem; & sic à finibus regni, cum suis discessit.

Anno sequenti, Ludouicus filius Caroli regis Francigenarum, obiir, & in monasterio sancti Dionysii sepultus est; & fratrē suum Carlomannum hæredem regni reliquit. Non multò post Carlomannus in venatione ab apro percussus, diem obiit.

Occidentalis ergo Galliæ principibus iam amissis, Carolum Imperatorem, qui tunc solus de stirpe Carolorum superesse videbatur, vltrò inuitant, eique venienti omnes subiiciūtur. Paulò post autem idem Carolus Imperator, corpore & animo in tantum ægrotat, vt ab hominibus inutilis habeatur. Propter quod Arnulphus suprà memoratus, ad Imperium ab omnibus est electus, āno ab incarnatione Domini 886.

Infirmus autem Imperator Carolus ad tantam penuriam deuenit, vt etiam pane carens ab Arnulpho paucos reditus ad vitæ solatium gratanter accepisset. Ab hoc tempore vsque ad primum Othonem Imperatorem, inuenimus, in Imperio confusè fuisse regnatum. Carolo enim isto mortuo, qui septem annis regnauit, & septimo anno priuatam vitam, relicto Imperio, vixerat, Imperium diuersis modis scindebatur: cum singulæ prouinciæ, singulos reges nitebantur creare. Arnulpho tamen pars maxima cessit.

Tunc Italia & Lombardia sibi regem

Beren-

Berengarium Foroiuliensem constituit, & alium regem fecit, Guidonem Spoletanũ. Rex Berengarius tũc a rege Guidone pulsus, ad Arnulphum confugit.

His diebus gens Vngarorum ex Scythia egressa, & à Pincenatis propulsa, in Pannoniam primitus venit, & eiectis inde Auaribus, perpetualiter ibi permansit. Ista gens Vngarorum illo tempore tam beluina, tam inculta fuisse narratur, vt carnibus crudis ad cibum, humano verò sanguine vterentur ad potum, quemadmodum & Phalagi. Pincenates vsq; hodie sanguinem bestiarum appetũt, & carnibus equorum & vulpium, luporum etiam & cattorum crudis vtuntur.

Porrò Arnulphus totam Orientalem Franciam, quæ hodie Teutonicũ regnum vocatur, id est Bauariam, Sueuiam, Saxoniam, Thuringiam, Phrysiam & Lotharingiam texit, & totum Rhenum. Occidentalem Franciam verò Odo tenuit, Arnulphi authoritate.

Post hæc Notmanni Arnulphi regnum inuadunt, & duces sibi occurrentes extinguunt. Arnulphus autem eos postea tanta virtute prostrauit, vt viuentes pauci remãsissent. Deinde anno ab incarnatione Domini 894, compositis omnibus rebus in Germania, Arnulphus cum exercitu Lombardiam ingreditur, captaq; ciuitate Bergamo, comitem Ambrosium in furca suspendit, vnde tota Italia perterrita, suæ se ditioni subiecit. Arnulphus, in Galliam per montem Iouis rediit.

Ea tempestate Guido, qui regnum Italię vsurpauerat, moritur. Cuius filius Lambertus, Romam veniens, fecit se Imperatorem vocari. Arnulphus filio suo, Cendebuldo spurio, tunc donauit Lotharingiam. Deinde Arnulphus à papa Formoso vocatus, iterum Italiam ingressus, Romam venit, quam & armis tunc cepit; & ab ipso Pontifice coronatus est, & Augusti nomẽ sortitus. Postea eos qui aduersus pontificem seditionem mouerunt, decollari præcepit. Reuerso ab Vrbe Arnulpho, Lambertus, filius Guidonis Spoletani, qui Imperium inuaserat, moritur, & Ludouicus filius Bosonis, à Longobardis, ad Imperium inuitatur.

Reperi ego Gotfridus, in quibusdam gestis Romanorum; post Carolum tertiũ, tanquam Imperio à Francis ad Lombardos translato, Arnulphum in catalogo Imperatorum non nominari; & Ludouicum, cæterosque post ipsum, in numero Augustorum poni. Alii autem Arnolphum in catalogo ponunt; eos autem qui post eum censuisse vsque ad Othonem regnauerunt, non Imperatores & Augustos, sed inuasores & Augustos appellare consueuerunt. Non multo post, mortuo Othone rege Francorum Occidentalium, & in ecclesia sancti Dionysii sepulto, Carolus ibi rex creatur. Arnulphus duodecimo regni sui anno, Imperator (secundum quæ suprà taxatum est) diem suum obiit, & iuxta patrem suum Ludouicum, apud Odinum in Bauaria sepelitur. Monstratur tamen sepulchrum eius in monasterio sancti Heimerani Ratisbonæ.

De rege Cendebuldo filio Arnulphi Imperatoris.

Cendebuldus erat rex, de non coniuge natus,
Filius Arnulphi regis, regni dominator,
Nec tamen Imperii tunc diadema tulit.
Vir fuit impatiens, super omnia deditus iræ,
Fertur Agrippinum dominum sic fuste ferire,
Præsul vt exanimis nocte sit atque die.
Cendebuldus obit, praua veritatis amicus,
Legitimus puer erigitur, dictus Ludouicus,
Eius erat frater, legitimusq; puer.

De Ludouico puero rege Francorum, filio Arnulphi regis, septuagesimoquinto ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini nongentesimo primo, Ludouicus filius Arnulphi, in loco qui dicitur Phorheim, rex creatur: atque à principibus Lotharingiæ, qui offensi erant, Cendebuldus inuitatur ad regnum totius Belgii. Regio enim illa, Belgica Gallia appellatur. Quo comperto, Cendebuldus, dum multa mala committeret, regnumque multa præda & incendio & cæde cruentaret, tandem à Comitibus Stephano, Gerardo, & Mafrido, in bello occiditur. Itaque Ludouicus Arnulphi filius, regno libere potitur.

His diebus Vngari Lombardiam peruagantes, incolas terræ sibi occurrentes, sagittis suis occidunt: atque prouinciam crudeliter depopulata, in patriam suam reuertuntur. Anno ab incarnatione Domini nongentesimo quinto, Ludouicus filius Bosonis, imperium adeptus, Berengarium expulit. Cumque totius regni pro suo arbitrio potiretur, dimisso milite, Veronam cum paucis se contulit; vbi à ciuibus

captus per traditionem, reuocato Berengario, cæcatus est. Berengarius extunc regnum Italiæ cum imperio Romano obtinuit.

Circa idem tempus Albertus nobilissimus comes Francorum, nepos scilicet Othonis ducis Saxonum, ex filia, Conradum occidit, qui à quibusdam dicitur Ludouici regis fuisse filius; propter quod rex prædictum Albertum, in castro Babenberg, vbi nũc episcopatus nobilis est, bello inuadit. Ille verò impotens, quum regi resistere se non posse videret, consilium ab Othone Mogũtino Archiepiscopo postulauit. Archiepiscopus in castrum tunc munitissimũ Babenberg adiit Albertum ipsum, eumq; ad regis præsentiam venire persuadet, data ei dextra, quòd eum securũ & indemnem in ipsum castrum suum reduceret. Albertus comes, recepta fide & promissione Othonis archiepiscopi, cum eo pergens, à castro suo aliquantulum egressus, ait ad archiepiscopum: Domine, debuimus in castro prius prandium sumere, quam pergeremus ad curiam regis. Oportebit enim nos tota die hac ieiunare. Cui archiepiscopus: Rectè, inquit, loquutus es; reuertamur in castrum, & modicum comedamus. Albertus comes verba sacerdotis, quæ dicebantur in dolo, simplicibus auribus more antiquorum accepit, & in castrum cum episcopo velociter rediens, accepto datoq; prãdio, nulla alia securitate ab episcopo requisita, in cõductu eius ad regem perrexit: vbi positus in causa, capitali sententia condem natur. Condemnatus autem, monet archiepiscopũ de facta securitatis suæ promissione. Archiepiscopus respondit; Se fidei promissionẽ seruasse, ipsumq; è castro egressum, sanum & indemnem in castrum suum reduxisse. Tali fraude circumuentus ipse Albertus, in eadem curia decollatur. De cuius bonis ecclesia Babẽbergensis (vt dicitur) postea constructa, diuitiis ampliatur.

Si autem Otho Archiepiscopus, qui pro salute regni hoc fecisse asseritur, in hac causa peccauerit, non meo, sed auditorum iudicio reseruetur. Ego tamen si fecissem, æstimarem me, etiam Saracenum conducendo peccasse. Ex istius Alberti sanguine alius Albertus originem traxisse narratur, qui postea marchiam Orientalem, id est, vulgariter dictam *Osterich*, quam alii dicunt Pannoniam superiorem, ab Vngaris ereptam, Romano imperio adiecit.

Ludouicus rex Franciæ Orientalis, anno regni sui 12 sine herede decessit. Secundum scripta quorundam, in isto rege Ludouico, & in fratre suo Cendebuldo suprà memorato, Carolorum genealogia finem accepit, ad tempus. Vnde quidam sic scripsit: Vltimus Augustorum Romæ fuit Augustulus: vltimus verò Carolorum in Frãcia, fuit Cẽdebuldus. Igitur, Ludouico iam defuncto, Otho dux Saxonum, ab omnibus petitur. Princeps autem clarissimus Otho, tanquam senio grauatus, rex fieri recusabat.

Item de eodem rege Ludouico puero, versificè narratur.

Iste puer pietate valens, tribus imperat annis,
Vltimus est iste Carolorum germine sanguis,
Attamen à latere germina Carlus habet.

De primo Conrado rege post Ludouicum puerum, septuagesimo septimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini noningentesimo decimotertio, Conradus primus, filius Conradi illius quem occiderat prædictus comes Albertus, cõsilio prædicti Ducis Othonis, qui regnum accipere renuit, cõsensu omnium Francorum, Rex creatur, quem quidam asserũt fuisse filium fratris Regis Ludouici, tunc defuncti, & ꝓpterea, eum ponunt nouissimum omniũ Carolorum. Anno regni sui primo, Vngari ad depopulandam terram rursus effusi, à Sueuis & Bauaris iuxta Henum fluuium sternũtur. Postea dux Bauarorum Arnolphus, Conrado regi rebellans, cum vxore & filiis ad Vngaros fuga lapsus est.

Conradus rex, anno regni sui septimo, diem obiit, eiusq; consilio Henricus, filius Ducis Othonis, in regnum subrogatur, anno ab incarnatione Domini noningentesimo & vigesimo. Ab illo tempore dicunr quidam, post Francorum Imperium fuisse Teutonicorum Imperium. Vnde etiam à Leone papa dicunt istum Othonem primum Teutonicorum regem dictum esse. Nam iste de quo agimus, Henricus Dux, oblatam sibi à summo pontifice Imperii dignitatem renuisse perhibetur; propter quod etiam non numeratur in Catalogo Imperatorum Teutonicorum. Mihi autem ex multis scripturarum authoritati-

ritaribus patuit, regnum Teutonicorum, quod Imperator Fridericus nostro tépore possidet, partem esse regni Francorum. Ibi enim primi Franci fuerút, cis citraq; Rhenum, quæ hodie Francia Orientalis, vsque ad terminos Bauariæ appellatur. Francia verò Occidentalis, est regnum illud quod est cis citraq; Sequanam & Ligerim fluuios; quæ prouincia, prius dicebatur Gaudina: sed à Carolo Martello, auo Caroli Magni, primum Francia, vel Fräcigena, id est à Francis genita: est appellata. In lingua verò Teutonica, vnde ipse Carolus Martellus fuerat oriundus, vocauit eam nomine suo Carlingam, sicut à Cæsare Cæsarea, & ab Alexandro Alexandria nücupatur. Hoc autem ideo fecit, quia ipse eos suo gladio subiugauit, & regno Francorum adiunxit. Alia quædam ratio ad hæc satis manifesta monstratur. Denique sicut in superioribus patet, tempore Caroli Magni, regis Francorum, tota Gallia, id est Celtica & Belgica Lugdunensis, omnisq; Germania, quæ est à Rheno vsque ad Illyricum, vna Francia fuit. Postea verò, regno inter filios filiorum diuiso, aliud Orientale, aliud Occidétale regnum Franciæ dicebatur. Vtrunque tamen vocabatur Regnum Francorum.

In Orientali ergo regno Francorum, quod vsualiter dicitur Teutonicum, deficiente stirpe Carolorum, Henricus primus de gente Saxonum, successit in regnum, manente adhuc in Occidentali Francia, id est Parisiis & Rhemis, rege Carolo quodã, de progenie similiter Carolorum. Istius Henrici filius, Otho, postea Imperium Romanum reduxit ad Francos, quod iam à Longobardis fuerat vsurpatum. Et propterea idem Otho forsitan primus Rex vel Imperator Teutonicorum dictus est, quia ipse primus, extra progeniem Carolorum, rex, de sanguine Saxonum, factus, nõ quidem primus apud Teutonicos regnauit, sed primus Imperium Romanum a Lombardis ad Teutonicos reuocauit, quod à Lombardis fuerat vsurpatum.

Notanda est autem hic varietas in nominibus regum Fräcorum, quomodo primitus à Merouęo rege, successores eius dicti sunt Merouæi: postea à Carolo Magno, successores eius vocati sunt Caroli vel Carlini; ab Othone verò Imperatore dicti sunt Othones: deinde ab Henrico Henrici.

Item de eodem Conrado rege primo, vltimo autem Carolorum, versificè.

Semine Carlorum iam deficiente virorum,
Surgit Conradus lateris cognatus eorum,
Obtinet imperium Teutonicumq; solum.
Conradus rex eximius sedet ordine primus,
Hostibus ingreditur, contraria pellit ad imum,
Subiugat Vngaricos, Illyricosq; sinus.
Conrado primo natus non extitit hæres,
Mirantur proceres, quis scepttra mereatur habere,
Vita datur fatis plebs dolet inde satis.

De Henrico primo rege Francorum, qui cognominatur Auceps.

ANno ab incarnatione Domini 920 Hëricus Othonis dictus filius, in Fräcia Orientali regnauit. Occidentalem Fräciam tüc Carolo quodam rege Parisiis regente. Quidam Celtici scriptores asserunt, eum primò ducem Saxonum tantum fuisse, & tunc Carolo subiecisse. Et postea consilio Giseberti ducis generis sui, qui Belgicam tenebat, a regno ipsius Caroli, cum omnibus Orientalibus discessit, & regium nomen assumpsit. Alii dicunt, eũ post mortem Conradi primi, in regnum ab omnibus Orientalibus fuisse electum, nec vnquam aliquid eum de manu illius Caroli suscepisse.

Post hæc ipse Henricus rex Vngaros in Saxoniam violenter ingressos incredibili cæde prostrauit. Iste Henricus rex, sacram lanceam Imperii, quæ coram Imperatoribus fertur, à Rodulpho, rege Burgundiæ multis extorsit. Alii dicunt, a Bosone, rege Prouinciæ, fuisse eam ad Imperium translatam. Ipse autem Henricus rex, post multa virtutis suæ opera, dum ad obtinẽdum Imperium, Romam pergeret, antequam Romam peruenisset, diem vltimum clausit, relicto filio Othone primo, qui factus est Imperator, ãno regni eius decimoseptimo.

Item de eodem Henrico primo, versificè subnotatur.

Henricus dux Saxonicus regnare vocatur,
Legati mittuntur ei, qui sæpe rogatus
Noluit imperium sumere, ritè datum.
Inuenere Ducem veterano more sedentem,
Aucupis officio sua retia perficientem,
Vt modicas caperet insidianter aues.
Et quia simpliciter fuit his præsentibus auceps,
Amodo perpetuo cognomine dicitur Auceps,
Cum tamen egregium mundus haberet eum.
Dux igitur cum plus petitur sibi sumere Romam,
Iurat in æternum capiti non ferre coronam,
Cum sibi sufficiant quæ tenet ampla bona.

Cogitur Henricus regnantis numine fungi,
Cogitur in regem tandem reuerenter inungi,
Nulla tamen capiti missa corona fuit.
Coram rege secus ferri diadema iubetur,
Vt bene seruetur quicquid iurasse videtur,
Signa tamen plene regis vbique tenet.
Ex hoc Henrico rex primus nascitur Otho,
Cuius & egregia nunc gesta referre peropto.
Iam tres Othones promere Musa monet.

De primo Othone, Imperatore Romanorum, septuagesimo octauo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 936, Otho primus, nobilis hæres Henrici primi, in regnum succedens, in palatio Aquisgrani, à Moguntino Hildberto Archiepiscopo, coronatur. Iste Sclauos Boemos sibi resistentes compescuit: Belgicos, dum ei transitum Rheni prohiberent, vertit in fugam, totaq; terra Belgica, igne, ferroque vastata, castrum situm in monte Capri, obsedit: vnde Ludouicus, filius Caroli regis Occidẽtalis Galliæ, terram Belgicam, quã pater suus perdiderat, sub hac occasione recuperare intendens, Alsatiam prouinciã ingreditur. Quo audito, Otho rex soluit Capri montis obsidionem, & expulso ab Alsatia rege Ludouico, Bresecam obsedit.

Interea dux Gisibertus, qui sororem Othonis regis habebat vxorẽ, aduersus Francos, tanquam hostis regis Othonis, vsq; ad Andernacum procedit: vbi à Frãcis victus, fugiens in Rhenum submergitur, suis omnibus cæsis, aut fuga delapsis. Rex autem Otho iterum Belgicam ingressus, totam in deditionem redegit: & ex tũc omnes Teutonici Reges sine contradictione Belgicam semper tenuerunt.

Post hæc rex Ludouicus, vxorem ducis Gisiberti, quæ erat soror regis Othonis, & vidua, in matrimonium accepit. Ipse verò non post multo à suis à regno suo expulsus, ad Othonem veniens, petit auxilium. Quo habito, deuictis suis hostibus, in regnũ per Othonem est restitutus.

Post hæc apud Ingelheim, in præsentia amborum regum, Marino sedis Apostolicæ legato adiuncto, synodus celebratur.

Eo tempore Berengarius Italiam nimia feritate premebat, & Adilinda vidua Lotharii Imperatoris defuncti, ab eo captiua tenebatur. Otho autem Italiam potenter ingressus, reginam liberat, eamq; sibi in vxorem consociat: atq; Berengario depulso, natalẽ Domini Papiæ celebrauit; ibiq; Conradum ducem contra Berengarium relinquens, ipse in Galliam Teutonicam remeauit. Berengarius, consilio ducis Conradi, ad Othonem pergit; & per ipsum Conradum, & per filium regis Othonis Letulphum, veniam impetraturus. Vbi cum per triduum ei rex audientiam denegasset, vix tandem per ducem & per regiam prolem obtinuit, quod ei Otho apud Regium in Lombardia, diem illuc veniendi præfixit: vbi postea præsentatus, regnum Italiæ de manu Othonis suscepit, excepta marchia Veronensium & Aquileiensium. Reuersus in Italiam Berengarius, per suam tyrannidem totius in se odium Italiæ concitauit. Tunc Letulphus filius regis, aduersus patrem moliri tentauit; sed cito conuersus, gratiam Regis recepit.

Eo tempore Vngatorum gens erupit, totamq; terram quasi locusta cooperuit; atque super fluuium Lichum, iuxta ciuitatem Sueuiæ Augustam, consedit. Quibus Otho, precibus & hortatione Vldarici, sanctissimi illius vrbis Episcopi, in Domino confisus, occurrit; tantaque illos virtute prostrauit, vt non solum ab infestatione aliorum quiescerent, sed pro se timentes terram suam vallo & palude munirent. Cecidit in eo prælio gener regis Contadus, & dux Vormatiensis. Barbari autem, exceptis sex viris residuis, omnes gladio narrantur extincti. Huius mali author dicitur quidam comes de Stira in Bauaria extitisse; quem Vngari tanquam eum qui eos in mortem eduxerat, occiderunt: terra autem eius redacta est in regium fiscum.

Eo tempore ab Apostolica sede veniunt legati, de tyrannide Berengarii conquerẽtes, & defensionem Othonis in Italia postulantes. Guabertus etiam episcopus Mediolanensis, Gualdo Cumanus episcopus, cum aliis Italiæ principibus, pro eadẽ causa ad regem venerunt.

Otho autem Aquisgrani in palatio filiũ suum Othonem tunc in regnum sublimauit: deinde collecto exercitu in Italiam, per vallem Tridentinam, intrauit, totaque sibi Italia subiugata, ad Vrbem progressus, à Iohanne papa, & toto populo, dignissime receptus, & imperatoris nomen ac dignitatem sortitus. Iste Otho Imperator, secundum illos historiographos, qui Arnolphum in catalogo Imperatotum posuerũt, & alios qui interim in Italia imperium tene-

tenebant, à catalogo excluserunt. 77 est ab Augusto Octauiano; secundum Romanos verò historiographos, qui Arnolphum à catalogo imperatorum excludunt, & Ludouicum atque duos Berengarios, & Hugonem, & Berengariū, Lotharium, itemq; Berengarium, & Albertum, In numero & catalogo priorum ponūt, iste Otho est 84 ab Augusto.

Ab eo tempore regnum Romanorum, post Francos & Longobardos Imperatores prędictos, ad Teutonicos reuersum est, & ad Francos Orientales, vnde iam quodammodo videbatur elapsum. Ego autem tunc imperiū à Francis non dico aliquando fuisse sublatum, sed eclipsim passum; quam diu tot & tam diuersi inuasores imperium confusè tenuerunt.

Otho Imperator ab Vrbe rediens, Papię pascha celebrauit: sed Berengarius Imperatorem fugiens, latitauit. Anno sequēti Otho in monte sancti Leonis obsidet Berengarium, cuius filius Albertus, in Corsicam insulam fugit: qui postea ad Ioannem Pontificem Romanum accedens, in partem suam multis promissionib. inclinauit. Quo audito, Otho Imperator, dimissa obsidione, Romam ducit exercitum; vbi quidam Romani timentes, vna cum Pontifice Ioanne fugiunt: alii datis obsidibus, Othoni subduntur. Imperator postea missa legatione scribit Ioanni Papę vt redeat; quo redire nolente, Otho cōgregata synodo substituit Leonem: quod vidēs Albertus, filius Berengarii, iterum in Corsicam fugit. Hæc omnia vtrum licitè an illicitè facta tunc fuerint, ad hoc opus nō pertinet explicare; propositi enim res gestas describere, non rerum gestarum reddere rationem. Imperator Berengarium in deditionem accepit, quem in Bauariam exilio relegauit.

Othone tunc Romæ manente, Romani communicato consilio cum vicinis castellis statuūt occidere eum. Sed dum proditio consilia præuenisset, Imperator insidias satagit pręcauere, & de Romanis multos nece prostrauit: deinde cētum obsides ab eis, interpositis sacramētis, accepit. Post ea tamen ad Spoletum Papa rogatus, obsides relaxauit, Othone recedente.

Romani papam Ioannem recipiunt in Vrbem, expulso Leone. Leo apud Camerinum Imperatorem velociter adiit; ibiq; cum eo pascha celebrauit. Interea Ioannes moritur, cui à Romanis Benedict⁹ est subrogatus. Otho, tam pro Leonis expulsione, quàm pro Stephani substitutione, iratus, ad vrbē festinat: quam obsidione constrictam, & fame incredibili fatigatam, ad deditionem coegit; tali duntaxat cōditione inserta, vt apertis portis, eum susciperēt, & Benedictū suæ iussioni repræsentarent. Tunc Imperator Leonem in cathedram restituit, & inde Benedictum depositum, secum deducens, in suā Franciam remeauit. Non multo post deficientibus à se Italicis, Imperator Alpes transcendit, & natale Domini Romæ celebrato, tredecim ex maiorib. prærer præfectum, Romanis; qui erga papam Leonem mouerant factionē, patibulis vna die suspendit. Deinde filium suum Othonem fecit à Leone pontifice coronari, & Augustum vocari, eiq; filiam Constantinopolitani Imperatoris, Theophaniam, in matrimonium iunxit. Deindē trigesimo septimo regni sui anno, Imperii verò decimo tertio, diem vltimum clausit. Iste est ille Otho, qui Græcos in Apulia & Calabria superauit, & Romanorum imperium ad Francos Orientales reduxit.

Ipse primus in Goslaria Saxonica argentifodinas inuenit. Metropolim etiam Magdeburg, vbi sepultus est, ornamentis & thesauris plurimis decorauit. Berengarius exul, & vxor eius, apud Babēberg mortui sunt. Denarii qui vocati sunt Othollni; ab hoc Othone sunt in Italia constituti.

Item de eodem Othone primo versibus subrogatur.

Otho coronatus Paschalia festa peregit,
Adfuit & celebris primatum curia regi,
Fercula quæ docuit, regia mensa vehit.
Mensa cibos coctos tenuit prius illa paratos,
Quam veniant domini, vel more ducum sedeatur;
Ille cibus miseris pauperibusq; datur.
Dux puer accedens, magni ducis vnicus heres,
Cum foret esuriens, dum fercula prompta videret,
Accipit vt comedat, cor puerile gerens.
More suo dapifer vitio variabilis ira,
Non timuit puerum grauiori fuste ferire,
Inde puer cecidit, vulnere stratus humi:
Miles adest, puero custos datus, atque magister,
Vindicat egregie dominum quem percusit iste,
Vulnere nam dapifer mortuus ipse iacet.
Turba gemit, rex Otto venit, causamq; requirit,
Ille iacet, dum turba tacet, mandat aperiri,
Quæ fuerit pueri, quæ modo causa viri:
Quærit & authorem mortis, quisnam foret ille,
Ille stetit medius, animo quasi maior Achille,
Nec negat hunc ipsum fuste necâsse virum.
Rex ait; ergo mori dignus ratione videris,
Criminis actorem dum te satis ore fateris,
Digna tuis meritis hostia mortis eris.

x

Miles ait, Discerne magis quid iuris habetur,
Iudicio ne praecipiti res acta putetur,
Est quia pascha Dei, rex miserere mei.
Ira monet regem timet ille mori sine lege,
Cum rex iusta neget, miles rapit illico regem;
Rex prostratus humi, iusta negasse luit.
Dum tenet Ottonem, barbam trahit, atq; granonem,
Guttur & ora premens, grauior feritate leone,
Ni foret auxilium mortuus Otto foret.
Sub loculo scamni regem crudeliter angit,
Unguibus infixum guttur conamine frangit,
Nunc pede, nunc manibus turba retraxit eum.
Otto sedet stupidus, turpi statione leuatus,
Barba pilis caruit, guttur dolet excoriatum,
Laude coronatum stat sine laude caput.
Turba dolens, stans ante fores cupit hunc cruciari,
Otto reum defendit eum, iussitq; vocari,
Vir stetit & siluit, incipit Otto loqui:
Iudicio sisti legum ratione petisti,
Dum tibi non licuit, tetigit me dextera Christi,
Non tua, sed Domini verbera digna lui.
Digna lui, quia pascha fuit, cum parcere possem,
Me libuit, quod non licuit, dedit vltio nosse,
Porto furore mei digna flagella Dei.
Parcius ista tamen punire tibi potuisses,
Quam sine rasore barbam manibus rapuisses,
Amodo quae cupias ordine dicta feras.
Miles vt exponit quae sit modo causa furoris,
Mitigat Ottonis symptomata viirationis,
Sic datur incolumis miles abire foris.
Nec datur hinc ire quod debeat ipse redire,
Lasor enim si quando redit, reminiscitur ira,
Si mala deliteant liuor & ira silent.
Post redit tempus, quo rex foret ipse peremptus,
Aut male detentus, sed militis ense redemptus,
Corpore stat sano, cuius & acta cano.
Quando sub arce poli, canis est adiuncta leoni,
Vt placet Ottoni castrum datur obsidioni,
Clausos lege fori iudicat Otto mori.
Dum media dormire die rex ipse soleret,
Et proceres somni requies hinc inde teneret,
Vir sedet in lauacro balnea rite gerens.
Rege soporato, cito prosilit hostis ab vrbe,
Vt perimant regem, cursum laxando perurgent,
Solus eos miles qui lauat, ille videt.
Ex lauacro saliens, clypeum rapit atq; mucronem,
Preuenit hostiles Ottone iacente furores,
Clamat, & ex more praelia dira mouet.
Regia pars crescit, timet hostis, & inde recessit,
Miles vt insequitur nudus, vera pugna calescit,
Aspicitur late nudus, & acta patent.
Miratur Caesar, nudum praecedere fortes,
Nam solum nudum cernit superare cohortes,
Laus equitis nudi grandis vbiq; fuit.
Mane sequente iubet equitem rex Otto venire,
Miles adire timet, ne si reminiscitur ira;
Pristina culpa viri sit memoranda sibi.
Dumq; venit compulsus eques, rex haec ait illi;
Nonne tuis manibus nostri periere capilli?
Nonne furore tuo barba pilata fuit?
Miles ait, Fateor, sed erat mihi culpa remissa,
Non decet vt culpas iterum rex suscitet ipsas,
Securus venio rege vocatus ego.
Surgit in amplexus equitis mirabilis Otto,
Dicit ei, Gaudere meis te rebus adopto;
Regia facta geris, semper amicus eris.

De secundo Othone, Imperatore Romanorum, septuagesimonono ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 975. Otho secundus, magni Othonis filius, qui à Leone Romano pontifice fuerat coronatus, patri in Imperium successit, octogesimus quintus ab Augusto imperauit. Iste dū Graecos incautè per Calabriam persequitur, amisso milite, de naui exiliēs, natando euasit. Qui postea nono Imperii sui anno Romae obiit, & ante ecclesiam sancti Petri in concha marmorea honorificam habuit sepulturam.

Tradunt de eo Romani, quòd ipse Otho, capta Beneuento, ossa sancti Bartholomaei inde asportauerit, & ea Romae in insula Tiberis, quae dicitur Lycaonia, in ecclesia quae nunc vocatur sancti Bartholomei, in concha porphyretica collocauerit, & postmodum easdem reliquias cum eodem sarcophago, per Tiberim in mare, & per mare in suam Franciam deducere cogitasset: eo autem morte praeuento, reliquiae Romae sic remanserunt.

Item de eodem Othone secundo, Imperatore, versificè subnotamus.

Otto secundus adest, Roma diademate functus,
Laetus Apostolicis manibus discedit inunctus,
Ius dedit Italicis vndiq; pace frui.
Rex vbi discessit, gens Itala bella capessit,
Iussio vilescit, procerum discordia crescit,
Regia delituit pax quia nulla fuit.
Terra perit gens pressa gemit, belloq; grauatur;
Rex venit iratus concurrit ab Urbe senatus,
Suscipit Imperii regia Roma caput.
Imperii vocat Otto duces comitesq; potentes;
Pontifices simul ecclesiae recipit venientes,
Et queritur populos pace carere suos.
Iudicis officio numerat, quos culpa notauit,
Poenaq; praecipitur ducibus condigna parari,
Ultio terribilis dira flagella parit.
Ante gradus Romae mensas iubet Otto parari;
Multaq; circuitu iubet ordine scamna locari;
Et loca principibus vndiq; more dari.
Dum cibus astruitur, dum potus & esca paratur,
Dum proceres comedunt, dum laetior hora putatur;
Otto per armatos cingit vtrunque latus.
Praeco iubet taceant & ne quis ab hinc moueatur,
Qui loquitur, qui se moueat, gladio feriatur;
Turba timet procerum, terror vbiq; datur.
Crimina scripta ducum, quae iusserat ante notari,
Ante suas mensas iubet Otto sibi recitari
Damnat & obtentos crimine lege pari.

Qui

Qui meruit, damnatur ibi pœna capitali,
Sanguine nobilium iam mensa potest maculari,
Otto sibi capita vult quasi fercla dari.
Humani capitis dum mensa cruore madescit,
Non minus ante datis rex imperat vndiq; vesci,
Mittit & ingratis fercula cocta satis.
Taliter alludit sceleri sic corpora fudit.
Sic scelus excludit, sic pacis commoda cudit,
Sic fiens pax viguit, sic reus acta luit.

De Othone tertio, Imperatore octuagesimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 984, Otho tertius, admodum puer, patri in regnum succedens, octuagesimus sextus ab Augusto, suscepit Imperium. Huius diebus Albertus episcopus Boemorū prædicans Prussis, martyrio coronatur.

Otho Imperator tertius, anno imperii sui 17, diem vltimum clausit, & Aquisgrani in ecclesia sanctæ Mariæ sepultus est. Duo isti posteriores Othones, quamuis breuitatis causa, de eis pauca dixerimus, tam feroces, tā mirabiles fuerunt, vt vnus, pallida mors Saracenorum, vel sanguinarius; alter autem Otho, Mirabilia mundi, solitus sit nuncupari. De isto tamen tertio Othone, quædam alia versificè descripsimus, quę in pręsenti capitulo subnotamus.

Item de tertio Othone Imperatore, versibus subrogatur.

Est iuxta Mutinam comitis domus, Amula dicta;
Imperii tunc obsequiis iussisq; relicta,
Qua vacat hospitiis crebrius Otto suis.
Corpore glorificum comitem, vultuq; decorum,
Dum regina videt, stimulis vrgetur amorum,
Et cupit hunc regis clam violare thorum.
In vitium regina virum dum flectere credit,
Veste trahit comitem, tractus sine veste recedit;
Spreta dolens mulier, vota nephanda dedit:
Protinus ascito queritur regina marito,
Suggerit vt comitis caput amputet ense petito;
Crimine mentito credidit Otto cito.
Dum comes in culpa domina testante putatur;
Iam dolus astruitur, cito mors indigna paratur;
Nec locus insontis pandere vera datur.
Indicat vxori propria comes acta pudoris,
Dicens, opto mori, quam regis abisse decori;
Se mihi prostituit fœmina digna mori.
Et quia debitus, fugiens luxum mulieris,
Iudicor ad mortem, mihi non licet acta fateri,
Tu mihi post mortem conscia testis eris.
Si dubium videatur eis, quod teste probabis,
Iudicio candentis eos ferri superabis,
Sic mihi post mortem gaudia fama dabit.
Vxor ait; Fuge quum poteris, ne sic moriaris;
Ille refert; Magis opto necem, quam fore reputari:
Qui fugit, ille magis suspiciosa trahit.
Dixit, & in fatum pracone trahente vocatur;
Insequitur comitissa virum, quia fraude necatur,
Morte data comitis detulit ipsa caput.
Iudicii causas dum præcipit Otto parari,
Imperat & viduas celebri præcone vocari,
Hisq; piis studiis iura cupita dari.
Astitit occisum plorans comitissa maritum,
Et queritur, quia iudicium dat Cæsar iniquum,
Cui pro more loci mittitur arte loqui.
Dicit ei; Dic, pœna reis quo iure paratur,
Si rupta quandoq; fide vir fraude necatur?
Retulit Otto; Caput perdere iure datur.
Intulit hæc; Tua te Cæsar sententia damnat,
Fraude meum iugulasse virum te crimine pandam;
Si vis iura coli, te decet inde mori.
Hac tacuit; rex obstupuit; dicens mulieri;
Nescio quid quæris, neque vera tulisse videris,
Huius enim sceleris quis tibi testis erit?
Ecce caput comitis (dixit comitissa) paratum,
Fraude tua periit, proprium cognosce reatum,
Suscipe iudicium, te perhibente datum.
Rex ait; Iste comes meruit pro crimine mortem;
Illa negat, cupiens ignitam sumere sortem;
Rex parat ignita, fœmina vincit ita.
Dum laqueo iuris se conspicit Otto ligari,
Mira viri bonitas ratione potest superari,
Fœmineis manibus se finit ipse dari.
Dum regem comitissa tenet, dat regis honestas
Vt capitis sit plena sibi collata potestas,
Sic, vt & arbitrio stet, cadat ipse suo.
Cogitat illa modum quo regem perdere possit,
Inducias tunc rex modicas pro tempore poscit,
Addunt & proceres cum pietate preces.
Innumeris precibus procerum simul & mulierum;
Regia vita decem spatio datur esse dierum,
Sic ratione verum fœmina vicit herum.
Iam decima veniente die, casumq; minante,
Otto redit, comitissa venit, que venerat antè,
Rex vbi dixit, Aue: retulit illa, Caue.
Tollit eum comitissa reum, miranda leana,
Dum trahitur, dum præcipitur succumbere pœnæ;
Fœmina victa prece distulit ipsa necem,
Distulit, & dixit: Ita nunc tristissima parco,
Vt post octo dies gladio sit pœna monarcho,
Sic data tunc vita pendula pendet ita.
Pace dies octo rediens dum perficit Otto,
Tunc precibus cum Principibus rursus petit octo;
Septima dat requiem post numeranda dies.
Septima præteriit, rursus cupit octo mereri,
Vt sex ipse dies habeat cum pace tueri,
Consilio cleri fœmina dixit, Erit.
Nec tamen illa dedit, nisi rex promitteret illi;
Quod prius ignitis pereat regina favillis,
Hoc vbi conuenit vitâ redempta redit.
Pro tribus induciis tribuit tria castra monarchus,
Nec fuit in reliquis concedere plurima parcus,
Nomina castrorum nouimus atque solum.
Si cupis illorum confinia nosse locorum,
Climate Tuscorum, populis monstratur eorum;
Me quoq; non latuit sæpe videre solum.

De secundo Henrico, scilicet Claudo, Imperatore Romanorum octuagesimo septimo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini millesimo primo, Othone tertio, sine hærede defuncto, Henricus Claudus, filius Hezilonis, natione Noricus, & dux Noricorum, id est Bauarorum, ab omnibus regni principibus electus, octuagesimus septimus ab Augusto, rex creatur.

Iste multis bellis prosperè gestis, in Germania, Bohemia, Italia & Apulia: postremo à Domino data sibi requie, quum esset christianissimus, episcopatum nobilissimum Babenbergēsem gloriosè fundauit, & locupletauit. Regi quoque Vngarorum Stephano sorore sua copulata, tam ipsum Regem, quàm totum ipsius regnum vocauit ad fidem. Hunc Stephanū omnes Vngari, vt sanctum venerantur, pro eo quòd per eum, initium fidei acceperunt.

Henricus Imperator piissimus anno regni sui vigesimo quarto; Imperii autē anno vndecimo, diem functus, in ecclesia Babenbergensi humatur: vbi sepulchrum eius crebris miraculis sæpe & manifestè ornatum tota illa prouincia magnificè veneratur. Cætera de ipso Henrico Imperatore, & de ciuitate & ecclesia Babenbergensi, ego qui ibi prima documēta Grammaticæ artis didici, tanquam eorum alumnus versibus explicaui.

Item de eodem secundo Henrico Imperatore Romanorum, Claudo: & de ciuitate & gloriosa eius Ecclesia, quæ vocatur Babenberg, id est mons Pauonis, versificè dicamus.

Bauaricus fluuius vulgo Radiantia dictus,
Norica rura fouens, varieque vagando relictus,
Montis Pauonis vrbis amœna colit.
Nomine vulgato mons Babenberga vocatur,
Flumine crassatur, vicinaque terra rigatur,
Ponsque superstratus, cingit vtrunque latus.
Vrbs laudanda nimis, montis succrescit ab imis,
Indeque sublimis fit turribus insita primis,
Montis in vrbe tamen culmina clerus habet,
Agmine murorum seruet præcincta domorum,
Exclusis laicis munitio fit dominorum,
Clericus illorum spernit adire forum.
Dogmate grammatico clerus solet ille beari,
Nullaque vulgaris vox audet in vrbe sonari.
Sola solet cunctis lingua Latina dari.

De ecclesia Babenbergensi.

Ecclesia forma montis caput auget & ornat,
Grandis ibi norma cleri recidiua reformat,
Diuitiæ latè rebus & arte patent.
Otto pater patrum tenet ordine pontificatum,
Nobilium fratrum dilatat honore theatrum.
Ipse sacer, sacrum præstat, adæquat vtrum.
Fulget in ecclesia mirandi ponderis aurum.
Quo minus est Danais solitus persoluere Maurus,
Pallia purpurea quis numerare queat?

De monte Pauonis, & eius forma situq;.

Mons Pauonis habet colles sibi collaterales,
Tres quasi consimiles, vrbis quoque participales,
Ipse nitens medius, præminet absque pare,
Pulchrior illorum loca maxima dat monachorum,
Templaque multorum reliqui dant canonicorum.
Quartaque pars fluuio præbet vtrinque forum.
In crucis ergo modum posuit sibi Pauo colonum,
Qui veneretur eum, foueat celebretque patronum,
Ipse suis famulis præbet ab vrbe bonum.
Stat medius Petrus, Stephanus sibi dexter habetur.
Vertice stat Iacobus, læua Michael retinetur,
Fertque secus fluuium virgo Maria decus.

De sepultura Cæsaris Henrici.

Cæsaris Henrici sancti, cognomine Claudi,
Lector opes audi, quo possunt munere claudi?
Hæc & maiora sunt sua multa bona.
Cuius & ossa bona sunt ad miracula prona,
Hoc opus, hæc dona sua contulit alma corona,
Vnde per ecclesias cantica digna sonant.

Babenbergæ author prius studuit.

Laude vacans ista, recolo mihi tempora prisca.
Prisca fuit puero mihi Babenberga magistra,
Mens mea quæ didicit, reddit amica sibi.
Reddere non potui quantum, sed reddere quale,
Ecce meæ volitant alias properantius alæ!
Me vocat historia, Pauo beate vale.

Item de eodem Henrico Claudo laudes scribuntur.

Henrici Claudi meritum solenniter audi,
Cui decet applaudi, cuius metra porrigo laudi.
Sumptus ab arce soli regnat in arce poli.
Coniuge virginea virgo permansit & ille,
Catholicas dedit ecclesias numero quasi mille,
Pauperibus, viduis, spes, via, vita fuit.
Nunc & in altari sua cernimus ossa sacrari,
More salutari solennia digna parari;
Corpora debilium plurima sana dari.

De secundo Conrado Imperatore Romanorum octuagesimosecundo ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 1020, defuncto Henrico Imperatore Claudo sine filiis, Conradus dux, natione Francus, consilio ipsius Henrici Imperatoris (cuius tamen gratiam non habebat) ab omnibus electus est in Imperiū, octuagesimus secundus ab Augusto Octauiano. Iste ex matre, de primis Francorum regibus qui à Troio venerant, & à sancto Remigio fuerant baptizati, originē traxerat: & prædecessoris sui Henrici Imperatoris Claudi neptem

neptem, quam nolente Imperatore acceperat, vxorem habebat, nomine Gisilam; de genere Carolorum. Sicut illo tempore quidam per istos versiculos insinuauit;

Quando post decimam numeratur in linea quarta
De Carolo Magno processit Gisila prudens.

Ista Gisila primum Arnulpho duci Sueuorum nupta fuit, & ex eo geminos peperit, Hernestum scilicet, & Hermannum; quo mortuo, accepit istum Conradum, de quo in præsentiarum narramus.

Erat itaque Conradus iste, armis strenuus, consilio prouidus, sapientia florens, peritus & iure ciuili & in religione Christiana deuotus. In principio regni sui dux Polonorum Boleslaus; quem prædecessor suus Henricus nouiter regno subiecerat, per seipsum rex vocari intendit, & ab Imperio diuidi omnino proponit; qui cum morte propositum præuenisset, Misiconem filium suum, successorem relinquit. Ille dum patrem imitari cogitat, & insuper fratrem suum Othonem à patria expulisset: Rex tam expulsum eius fratrem in patriam reducturus; quam de contumacia Misiconis se & regnum vindicaturus, in Poloniam transit.

Misico quum non posset resistere, ad Vlricum Boemorum Ducem, qui etiam tunc hostis Imperii erat, confugit. Quem cum Vlricus regi reddere; & per hoc in gratiam cogitasset redire, Rex eum sub perfidia illiusmodi recipere contempsit. Misico autem accepto à rege ducatu Poloniæ, coronam quam pater eius sibi imponere contra imperiũ cogitauerat; Conrado resignauit, seq; ditioni suæ supposuit. Ipse verò Misico post hæc à suo armigero occisus est.

Ab illo tempore prouincia Polonorum imperio nostro soluit tributum. Conradus filium suum post se ordinat regnaturum, nomine Henricum, adhuc puerum: quo facto, Italiam ingreditur, ad quem Ernestus priuignus eius, duce, consilio matris suæ Gisilæ reginæ venit; & gratiam regis obtinuit, promittens se eum eo in Italiam transiturum.

Conradus Romam venit, & in die Paschali procedens inter duos reges; Cutonem scilicet Anglorum, & Rodulphum regem Burgundionum, auunculum Gisilæ reginæ suæ, à Ioanne summo pontifice est coronatus, & Imperii dignitatem, toto populo plaudente sortitur. Eadem hebdomada bellum inter rixantes Romanos & Teutonicos oritur. fugatis autem cæsisque ibi multis Romanis, Imperator triumphauit.

Conradus Imperator per montem Picenum in Franciam suam rediit, vbi cùm Ernestum priuignum suum ducem prædictum, regno rebellare iam velle audisset, viribus Imperii terra marique propulsum, in syluis couersari coegit, vbi postmodum à fidelibus Imperii occisus fuit: cuius Ducatum frater suus Hermannus suscepit.

Eo tempore Radulphus Burgundiæ rex moriens, Henrico, filio imperatoris Conradi, nepoti suo, regnũ cum corona, aliisque insignibus, sub testamento reliquit. Vnde comes Celticus Otho asserens ad se regnum Burgundiæ, seu Lugdunẽsis Galliæ pertinere, inuadit illud. Imperator ad hæc indignatus, cum exercitu in regnum illud intrauit, & Othonem ad deditionem coegit, & omnes principes illos in suam fidelitatem suscepit.

Deinde populo Italiæ contra Imperium machinante, venit Mediolanum, captumque ipsius ciuitatis episcopum, qui factionis illius reus dicebatur, apud Aquilegiam in exilium misit, qui tamen postea clam aufugit. Imperator Cremonam pergens, Romanum ibi obuium habet pontificem. Quo cum multo honore dimisso, ipse propter calorem ad montana secedit. Interea Otho comes, ruptis iuramentis, in Burgundia iterum rebellat, vbi à fidelibus Imperii occiditur, & vexillum eius, Imperatori, in signum victoriæ transmittitur. Conradus causa orationis Romam vadit; & inde in Apulia, multis ciuitatibus visis, per mare Adriaticum redire disposuit: vbi à distemperantia aeris principes multos amisit. Deinde reuersus in Franciam, ad ciuitatem Traiectum inferiorem peruenit; ibique infirmatus obiit, anno regni sui decimoseptimo, Imperii verò decimoquarto. Cætera de Imperatore Conrado secundo versibus exponamus.

Item de eodem Conrado Imperatore versificè narratur.

Dux erat ex villa quam rite vocant Guebelingam;
Inclyta nobilitas regum generatur ab illa,
Militis officio summus in orbe suo.
Hostibus infesta fuit eius vbiq; potestas;
Magna ducis gesta fuerant, sed maior honestas,
Clarus in eloquio, dignus honore suo.

Henrici cognata fuit, quem iam memoraui,
Ipsaq; pulchra ducem clandestina tunc adamauit,
Cuius & a gremio germina clara trahit.
Hanc rapuit, sponsam tenuit dux, pluribus annis,
Cæsareis tunc subiacuit pro tempore bannis,
Proscriptus latuit, damnaq; longa luit.
Cæsar vt agnoscit sua proxima tempora mortis,
Edocuit proceres, regem præferre cohorti,
Et simul inducit tradere regna duci.
Sic licet in bannis, inquit, proscriptus ab annis,
Hic valet à validis defendere regna tyrannis,
Et bene Romuleum continuare solum.
Rex claudus moritur, dux à dominis reuocatur,
Conueniunt proceres, vt rex alius statuatur,
Cum quibus hic iuuenis plebe petente fuit.

De Cuano duce & lusoria voce eius pro rata accepta.

CVano dux erat summus inter Principes, sperans sine dubio Imperium obtinere: qui à cæteris principibus interrogatus; Quisnam ad imperium aptior videretur? Respondit quasi derisoriè dicens: Nepos meus dux Conradus, videtur ad Imperium aptissimus. Credebat enim hoc esse impossibile, & propterea eum nominauit. Quo audito, vniuersi laudant eundem Cōradum, & eligunt eum: dux verò Cuano contra dixit: sed tamen præualuit electio vniuersorum. Tali autem modo tunc Conradus imperauit.

Item de eodem Cuano duce, & nepote eius Conrado.

Dux erat in patria præcelsus, nomine Cuno,
Ille proculdubio confidit habere coronam,
Sed de Conrado spes modo nulla sonat.
Consedere duces, electio vult agitari,
Conrado dux ille petit diadema parari;
Fraude quidem petiit, nec cupit illud agi.
Dum petit, hi laudant; laudantibus ipse resistit;
Sed prohibente duce regnum contraditur isti,
Vox ita fraudata stat ratione rata.

De edicto Conradi Imperatoris, & Lupoldi casu.

COnradus secundus Imperator nulli violatori pacis parcebat. Vnde comes Lupoldus violator pacis, timens occidi ab Imperatore fugit in syluam remotissimam, ibique cum vxore sua solus in tugurio latitabat. Contigit Imperatorē venatione sua fortuito casu illuc diuertisse, & ea nocte ibi mansisse. Vxor comitis eādem nocte peperit masculum, quo vagiente, vox de cœlo ait: O Imperator, infans iste erit tibi gener & hæres. Hac voce tertia vice audita, surgit Imperator diluculò, & iniuenitis duobus suis famulis, dixit: Ite & occidite illum infantem. Qui euntes, accipiunt infantem, sed misertu ipsius, non occidunt, sed super arborem ponunt, atque relinquunt. Regi autem repræsentant cor leporis, pro corde infantis. Rex autem eos remunerauit. Transiens postea inde dux quidam, inuenit & deportat infantem, & adoptat eum in filium. Imperator longè pòst in domo Ducis videt puerum, & habet suspectum, ne sit ille quem præcepit occidi; & assumit eum quasi pro cliente, & præcipit vt ad Reginam literas suas portet, in quibus præcipiebat Reginæ, vt visis literis statim faciat eū occidi. Puer autem rem ignorans, pergit, & in domo sacerdotis cuiusdam hospitatur, qui ei dormienti literas subripuit, & aperuit; & visa ibi morte pueri, alias literas scripsit in hunc modum: Quum videris hunc puerum, ô Regina, statim da ei filiam nostram in vxorem, sicut diligis vitam tuam. Et istas literas reposuit in marsupium pueri. Puer nescius abiit; & ita filia Regis statim tradita est ei.

Item de eodem Conrado Imperatore, & de pace sui temporis, versibus explicamus.

Conradus pro pace duces deponit honore,
Et pacis sancita facit constare fauore,
Quisque ducum metuit, ne sibi pœna foret.
Vnus erat Comitum pacem violasse notatus,
Cui domus in latebris nemorum clam parua paratur.
Nam Regem metuit, dum latitabat ibi.
Uxor & ipse Comes, dum sic latuêre dolentes,
Regem Conradum videt ipse Comes venientem,
Dispersis sociis solus & ipse fuit.
Hospitium petiit, quia vespera tetra coegit,
Quæ possunt miseri referunt solatia Regi,
Quicquid equus voluit hospita larga dedit.
Filius est Comitis sub eadem nocte creatus,
Suscipiunt puerum forma specieq; beatum,
In somnio Regi visio magna fuit.
Vox ait: Ecce tuus puer hic erit vnicus heres,
Omnia percipiet quæcunque videris habere,
Hunc tibi in generum posteritate feres.
Mane sub aurora rex pergit ad v teriora,
Et dolet & plorat generum sic tollere tora,
Vt puer hic pereat cogitat absque mora.
Protinus ex nemore vestigia nocte sequentes,
Ecce canes famuliq; manent, regem repetentes,
Mirantes dominum nocte perisse suum.
Rex vocat inde duos iuuenes, aliisq; relictis,
Vtitur astrictis sceleroso pectore dictis,
Ite simul, pueri cor cito ferte mihi.
Dum puerum quærunt, curat Deus ipse tueri,
Nam puero pueri pietate volunt misereri,
Iudicio cœli saluificandus erit.
In manibus dum plasma suum tenuêre parentes,
Armigeri venêre v.. puerum rapientes,
Vt medio nemorum vita relinquat eum.

In

In puerum dum respiciunt animus v sriatur,
Nam ridet quocunq; videt, ri iuq; precatur,
Ne cadat iā satum tam puerile caput.
Armigeri cum iam puero cupiunt misereri,
Incipiunt quæ concipiunt ex ore fateri,
Respice natus heri, quomodo pulcher erit?
Vnus ait; Concedo magis te viuere vito,
Quam gladio tua parua meo sint membra petita,
Morteq; mentita tu remanebis ita.
Alter ait; Totum cupio dissoluere votum,
Ponamus puerum nemorum statione remotum;
Ne lupus hunc comedat aid ficabo locum.
Signa tamen mortis quæ tali ditate feremus?
Ille refert canibus leporem campo capiemus,
Cor quoq; tollemus quo simulabo scelus.
Dixit: & ecce lepus iuuenum per crura resurgeat;
Armiger insequitur clamando, canesq; perurget,
Sic pietate Dei victima fertur ei.
Arboris in ramo puerum lachrymando relinquunt,
Cor leporis demonstrantes mendacia fingunt,
Iuxta mandatum iam scelus esse datum.
Cæsar habet grates, & gaudia magna duobus
Præstat & ambobus sceleris pro munere robur,
Nam bene complacuit perditionis opus.
Contigit hinc transire Ducem qua nunc iacet infans;
Audit & obstupuit, pueri vox altius instat,
Quumq; videt puerum Dux cito tollit eum:
Suscipit infantem nimium gauisa Ducissa,
Noctis in obscuro dum cum Duce luderet ipsa,
Se queritur sterilem magna Ducissa fore.
Dux ait; Hunc puerum poteris ibi fingere natum;
Finge precor partum, de te fateare creatum.
Quippe manu Domini suspicer esse datum.
Annuit audito mulier formosa marito,
Hinc, ait, Exito, thalamo properanter abito;
Omnibus insinua me peperisse cito.
Sic ego de more partus simulabo laborem,
Tu dictis moderare meis, præstaq; fauorem,
Vt reputeat puerum me generante fore.
Fama velat genuisse Ducem, peperisse Ducissam,
Aspectu facieq; puer formaq; patrissat,
Crescit, & inducit gaudia magna Duci.
Cum puer Henricus quindenum scanderet annum;
Militis officio censetur honore leuandus,
Prorsus enim species corporis & acta placent.
Interea Rex ipse venit, puer astitit illi,
Forma recens facieq; nitet, flauiq; capilli,
Dum quasi flos lucet, Rex vocat ipse Ducem.
Dic mihi, quis puer est? Meus est, dux intulit illi;
Cæsar ait; Totus forma simulatur Achillis,
Hunc (ait) obsequiis continuabo meis.
Dux ait; Oro pater, tenero nunc parcite nato,
Cum fortis cum miles erit, iuuenem reuocato,
Vt vacet obsequio tunc meliore dato.
Dum pater implorat, dum sic retinere laborat,
Rex ferus euacuat penitus quæcunq; perorat;
Atque sibi puerum detulit absque mora.
Anxia mens Regis iuuenem solerter adegit,
Quis pater aut mater sibi sit, narrare coegit,
Sum Ducis, ille refert, me ducis aula regit.
Rex quia iam sterilem cognouerat esse ducissam;
Æstimat eius ea puerum quia non foret ipsa,
Et quia sic dubitat, anxia corde patat.
Nam putat hunc puerum quem iusserat ante necaris
Hunc & ad Imperii metuit diadema vocari,
Vnde cito puero morte pericla parit.
Ipse manu propria properat cum scribere chartam,
Qua puerum portare necem sub fraude coarctat.
Fit puer ventas arripit ergo vias.
Fertur Aquisgram septem properasse diebus,
Ipse caret sociis, nec abundat ad omnia rebus,
Presbyter hunc recipit vt iubet ipse Deus.
Fessus & esuriens scamno capit ille soporem,
Presbyter aspiciens iuuenem fulgere decore,
Prandia disposuit deliciosa foro.
Charta boni pueri bursa retinente pependit,
Presbyter hanc aperit, & eam cognoscere tendit,
Forte necem pueri quam cito cernit ibi.
Presbyter vt potuit pueri perpendere mortem,
Protinus in melius satagit conuertere sortem;
Noxia rasit abhinc hæc bona scripsit ibi.
Hæc regis dum scripta legis Regina, videbis
Hunc puerum, facias generum, charumq; tenebis,
Si dare distuleris, hostia mortis eris.
Mane puer surgeat ait, Hospes chare valeto,
Ille refert, Domnæ famulum me semper habeto,
Rex mihi cum fueris tunc memorare peto.
Risit ad hæc iuuenis, risumq; fuisse putauit,
Versus Aquisgranum festinus iter peragrauit,
Nescius in scriptis quid sibi charta parit.
Aspiciens Regina, videt iuuenem venientem,
Miratur formam, faciem, vultumq; nitentem,
Mox puer vt venit, regia scripta dedit.
Ipsa legit, sed lecta tegit, secreta reponens,
Nata videns, vagabunda silet, perhibente rubore,
Mater eam citius cernere scripta monet.
Regia mandata nimio perplexa rigore
Lecta, docent dominam regis metuisse furorem,
Et species iuuenis hæc peragenda monet.
Non erat vt possent Regis præcepta negari,
Curia dat iuuenis thalamum de more parari,
Filia præcipitur quam cito sponsa dari.
Altera post pauca regis data litera, quærit,
Si iussis Regina suis reuerenter obedit:
Illa refert, Cuncta perficienda dedi.
Aspera scripta quidem, te præcipiente, relegi;
Sed quia pertimui cito contradicere Regi,
Omnia contribui quæ tua charta vehit.
Nata maritata, sponsalia sunt celebrata,
Curia lætata; solennia magna parata,
Filia nostra parem gaudet habere marem.
Legit & obstupuit reputans hæc omnia Cæsar,
Vrget equos, festinat iter, cursumq; coæquat,
Commotusq; satis sede resedit aquis.
Filia cum matre procerum turba comitante,
Astitit, & generum præfert, quem prætulit ante,
Sponsa manu sponsum ducit amanda suum
Turgidus ille sedens, quid agat, quid dicat in illam,
Nescit, & intumuit, ardentiq; furore fauillat,
Stant furor & ratio pectore iusta suo.
Ira, furor cordis, contraria stant rationi,
Obuiat & ratio facta pietate furori;
Stans gener in medio credit abinde mori.
Filia cum matre feruente patris feritate,
Plena timore tacet, vultu variante minacem,
Mors & vita simul Regis in ore latent.
Ira recens inferre necem pœnamq; laborat,
Parce pater, differre placet, nata perorat,

Natura precibus vincitur absque mora.
Dum grauis in Rege fieret luctatio mentis,
Obtinet in causa ratio, fugit ira potentis,
Respicit uxorem latus vt ante solet.
Dicit ei; sancita Dei nequeunt vacuari,
Quod volui, iam non potui, Deus ipse negauit,
Quæ Deus instituit, nos patiemur, ait.
Vxor ad hæc instat; Deus (inquit) contulit ista,
Prorsus ab humana cœli sapientia distat,
Hæc sunt acta Dei, mens tua cedat ei.
Si generum tamen ingenuum natura notaret,
Nec fortuna mihi, neque filia damna pararet,
Si secus est genere, gaudia nulla daret.
Cogitur hinc Regi Dux insinuare quod egit,
Inde duos iuuenes verum recitare coegit,
Compulit & Comitem quem Nigra sylua tegit.
Dum Comes adductus credit sibi crescere luctus,
Cognitus esse pater, recipit pro tempore fructus,
Nam gener Imperii filius eius erit.
Cæsar vbi potuit de nobilitate doceri,
Pace frui regis valet & gener ipse mereri,
Iste mihi socius & gener (inquit) erit.
Quumque videt quod & ipse fidem puero violauit,
Plaudit ei quem dextra Dei seruauit, amauit,
Tu gener imperii, tu mihi natus, ait.
Rex cadit in fatum, regis gener ille vocatur,
Ordine laudatur, socero gener associatur,
Sic rota fortunæ rem variasse datur.
Ille locus nemorum quo vir fuit ille creatus,
Nobilis ecclesia monachis Hirsaugia vocatur,
Magna Creatori nunc ibi pompa datur.

De tertio Henrico Imperatore, filiò Conradi secundi Imperatoris, octuagesimo tertio ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini millesimo quadragesimo, Henricus tertius suprà memoratæ Imperatricis Gisilæ filius, qui cœperat patre viuente regnare, patre mortuo, ab Augusto octuagesimustertius cœpit imperare. In ipso dignitas imperialis, quæ per longum tempus extra Carolorum genealogiam deducta iã exulauerat, ad nobilissimum germen Carolorum, per matrem eius Gisilam, est reuocata.

Iste Henricus, patri suo æqualis in virtutibus, & præcellior fuisse perhibetur. Primò quidem Bohemorum Ducem, Imperio tunc offensum, in deditionem accepit. Petrum autem regem Vngarorum à regno expulsum & exulem suscepit; atque inferto prælio cum Vngaris, innumerabilem eorum multitudinem fudit: Pannoniamque ingressus, Petrum ipsum regno suo restituit. Accepit postea nobilissimi principis Galliarum, Pictauiæ & Aquitaniæ ducis Wilhelmi, sororem, Agnetem, in vxorem. Cumque more regio apud Ingelheim nuptias celebraret, vniuersos ioculatores abire permisit inanes; atque ea omnia quæ eis fuerant largienda, pauperibus dedit.

Circa idem tempus in ecclesia Romana est confusio grauis exorta; tribus inuasoribus sedem illam occupantibus. Quorum vnus, Benedictus vocabatur. Atque ad maioris miseriæ cumulum, diuisis inter se patriarchiis, earumque reditibus, vnus apud sanctum Petrum; alter apud sanctam Mariam Maiorem; tertius, id est Benedictus, in palatio Lateranensi sedebat. Omnes vitam turpem (vt accepimus) & flagitiosam habebant. Tunc quidam presbyter, nomine Gratianus, Ecclesiæ Dei in tanta confusione compassus, præfatos viros adiit, eisque à sancta sede cedere, pecunia persuasit. Benedicto, qui inter illos maioris videbatur authoritatis, reditibus Angliæ, pro pacis compositione, relictis. Propter quod, Romani eundem Gratianum presbyterum, tanquam ecclesiæ liberatorem, ad summum pontificium communiter elegerunt, eumque Gregorium septimum vocauerunt.

Imperator his auditis, Romam pergere festinauit. Cui Gratianus apud Sutrium occurrit, eique coronam preciosam, ad captandam eius beneuolentiam, donauit. Imperator eum tunc benignè suscepit, sed postmodum collecta synodo, propter notam simoniæ, cedere persuasit; eique Suidegerum Babenbergensem episcopum, consensu ecclesiæ substituit; quem etiam Benedictum placuit nominari.

Extunc canonica electio Romanorum pontificum vsque adeo suffocata fuisse narratur, vt iste Benedictus & Aldibrandus & alii quatuor sequentes, ab Imperatore cõstituti in catalogo Romanorum pontificum scripti reperiantur. Qualiter autem Ecclesia Dei partim sub Leone iuniore, ad plenum verò sub Alexandro, liberam electionem rehabuerit, sicut probatorum virorum assertione didicimus, postea autore Domino referemus. Cætera de Henrico tertio versibus explicamus.

De eodem Henrico tertio.

Henricum dixêre Nigrum, barba nigricante;
Romuleum tulit Imperium Papa mediante,
Prospexit populis cum probitate suis.
Teutonicus dictus tunc Papa fuit Benedictus;
Romanis qui principibus cum pace relictis,

Ad

Ad patriam rediit, nobilis vnde fuit.
Curia Romana pariter cum Cæsare pergit,
Copia Teutonica digno moderamine seruit,
Vrbeq; Wormatia fit sibi prima quies.
Pluribus alloquiis cum Cæsare Papa vagatur,
Papa loco moritur qui Babenberga vocatur,
Tunc Leo Teutonicus Papa recepit onus.

De quarto Henrico Imperatore Romanorum, 84 ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 1047, Henricus quartus, rex victoriosus, Romæ in die natalis Domini, à Clemente Papa coronatus, 84 ab Augusto, Imperii nomen dignitatemq; suscepit. Inde per Apuliam ducto exercitu, ad patriam cũ honore reuertitur.

Eodem anno, mortuo Sguidegero, id est Clemente Papa, Popio Aquileiensis patriarcha, in locum eius Romæ subrogatur. Non multo post, rex Vngarorum Petrus, à quodam suo cliente, nomine Andrea, oculis regnoque priuatur. Tunc mortuus est Popio, id est Damasus Papa. Cui Bruno Tullensis episcopus, id est Leo Papa, Romæ succedit. Ille nobili Francorum prosapia oriundus, authoritate Imperiali ad sedem beati Petri fuerat destinatus: qui cum assumpta purpura per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, vbi Aldibrandus Papa suprà memoratus, Prioratus officium ministrabat. Ipse eum adiens, æmulatione Dei plenus, constanter de incepto redarguit: illicitum asserens, summum põtificem per manum laicam ad gubernationem vniuersalis ecclesiæ introire. Veruntamen (inquit) si meis consiliis te credere volueris, efficere poteris, quòd neque Regis animum exacerbabis, neque sanctæ ecclesiæ auferes in electione pontificis, libertatem. Inclinatur ille ad admonitionem Aldibrandi Prioris, & purpuram deponit, & habitum peregrini assumit, & iter arripiens, eundem Aldibrandum secum deducit. Igitur cum ambo Romam simul venissent, consilio Aldibrandi Bruno in summum pontificem eligitur. Qua causa, Romana ecclesia qualitercunque tunc cœpit ad electionem sui pontificis nouiter informari.

Interea Imperator ingressus Belgicam, Gotfridum & Balduinum Duces ad deditionem coegit. Post hæc, synodus Moguntiæ celebratur, in præsentia ipsius Papæ Leonis, & Henrici quarti, Imperatoris.

Ad hæc, Imperator aduersus Andream, qui (vt suprà narrauimus) dominum suum Petrum, Regem Vngarorum, oculis regnoque priuauerat, exercitum mouet, & Pannoniam ingreditur. Sed incolis terræ vndique latitantibus, cunctisque Vngariæ victualibus vel absconditis, vel contaminatis, aut veneno infectis, exercitum illic sustentare non valens, Pannonia deuastata, reuersus est. Item sequenti anno Pannoniam hostiliter aggrediens, Leonẽ Papam secum deducit, & Andream fugauit, atque omnia feliciter ordinauit.

Terra Roberti Guiscardi in Apulia.

EO tempore gens Normanniæ consurgens, sub Roberto Guiscardo, viro strenuissimo, & magnæ recordationis Duce, Apuliam ingreditur, vbi incolas terræ, variis modis, nunc potentia, nũc dolo & fraude afflixit. Quos dum Leo Papa, Romam cum militia a Gallia rediens, incipit coercere, & ab Apulia intendit expellere; conserto cum eis prælio, multisque prostratis, victus cogitur fugere Beneuentum. Tanta autem ibi ex vtraque parte cecidit multitudo, vt aceruus ibi postea factus ex ossibus mortuorum, vsque hodie ab indigenis soleat viatoribus ostentari.

Anno extunc proximo Papa Leo moritur, & in ecclesia sancti Petri sepultus, miraculis coruscare monstratur. Cui succedit Gebehardus Æstetensis episcopus, qui Victor Papa est nominatus. Illi quoque successit Stephanus, Teutonicus natione.

Imperator rursus Italiam ingressus, comitissam Beatricem, matrem scilicet comitissæ Mathildæ, consanguineam suam, viduam Bonifacii marchionis, secum deduxit.

De recuperatione sancti sepulchri, anno Domini millesimo sexagesimoseptimo.

DEfuncto Gregorio 7, Papa apud Salernum, Gilberto autem Romæ per Imperatorem cathedram & Vrbem possidente, pauci Romani propter metum Imperatoris abbatem Desideriũ de monte Cassino, inuitum ad papatum traxerunt: qui etiam dato precio custodibus occultè, qui ciuitatem Leoninam custodiebant, sub silentio noctis eum apud sanctum Petrum in cathedram posuerunt, &

Victorem eum nominauerunt. Ipse verò fluxu ventris statim detentus, vitam finiuit. Cuius loco episcopum Hostiẽsem Othonem, id est Vrbanum Papã constituerunt.

Eodem tempore ciuitas Hierusalem à Paganis conculcata erat, atque deleta. Sepulchrum autem Domini ab eis quæstus causa venerabiliter habebatur, viuẽte adhuc Imperatore Hẽrico quarto, & Alexio rege Græcorum. Tunc præfatus Vrbanus Papa, propter miseriam Hierosolymorum transiens in Galbas, ad defensionem sancti sepulchri Christianorum arma commouit, atq; ex diuersis nationibus cẽtum millia hominum ad arma collegit: eisque Duces subscriptos præfecit, Ducẽ Lotharingiæ Gotfridum de Boillon, Comitem sancti Ægidii, Reinmundum comitem Flandriæ, Robertum & Hugonẽ fratrem Philippi Regis Franciæ. Curã autem omnium eorum in Christo episcopo Podiensi commisit. Rumores istos alii Christiani audiẽtes, ex omnibus regionibus & linguis & insulis Christianorum homines cum inæstimabili multitudine affluxerunt. Asserentes se Apostolos, & prædicatores Christi esse, atq; aduersus inimicos crucis Christi pugnatores.

Gotfrido igitur duce, per Bulgariã cum magna difficultate Cõstantinopolim peruenerunt, vbi multum dolum & impedimentum à Rege Alexio perpessi, cõmissa cum Græcis pugna Pontẽ vrbis regiæ expugnant, & transeuntes suburbiũ succendunt. Ibi recensitis trecentis millibus bellatorum, in Nicenã turrim quondã Christianorum venientes, eam à paganis expugnauerunt, & Imperatori eam dederunt. Deinde per maritimam Rutenorum progressi, tantam rerũ abundantiam inuenerunt, vt bos pro siclo, & aries pro nummo, teste Roberto Comite, venderetur. Principes etiam Saracenorum sibi occurrẽtes bello presserunt. His elati successibus, obsidione Antiochiam cingunt, vbi per nouem menses morantes, deficientibus copiis, & exercitu debilitato, valde humiliati sunt. Deus autem eorum misertus, vrbem cum omni copia Turcorũ tradidit in manus eorum.

Cum igitur rumor eorum vniuersum Oriẽtẽ terreret, rex Babyloniorum dirigit ad eos legatos, poscens confœderatiònem eorum in dolo: cum quibus legatis, pergunt in Babyloniã legati Francorum, & honorificè suscepti, dum proceritas, & pulchritudo eorũ aspicitur, dum virtus & magnanimitas ipsorum cõsideratur, dum magis esse quàm homines ab illius terræ indigènis asseruntur. Rex Babyloniæ, accepto à suis consilio, mouet illico exercitũ, & Hierusalem cingit obsidione, dicẽs eis; se cum Francis fœdus & amicitiam cõtraxisse; cum quibus etiã eos vellet destruere, nisi se & vrbẽ Regi Babyloniæ subditos exhiberent. Turci itaq; vrbẽ tenẽtes, propter metũ Christianorum, se & vrbẽ in manus Regis dederũt. Qui eiectis omnib. Turcis, vrbẽ cũ Saracenis muniuit. & sic Christianorum propositũ suo ingenio præpediuit.

Inter hæc Christiani, capta (vt diximus) Antiochia, quia Deũ nõ dignè glorificasse videntur, tanta cinguntur multitudine Saracenorum, vt priorem vbertatem fames tam intolerabilis sequeretur, vt etiam vix ab humanis carnibus abstinerent. Respiciens autem Dominus populi sui cõtritionem, lanceam qua Christi sanctissimum latus legitur perforatum, in locis illis per reuelationem eis monstrauit; cuius virtute Christiani cõfisi, quamuis debiles & famelici, cum Saracenis bellum cõmittunt, fusisq; viriliter omnibus non sua, sed Christi fortitudine, hostes vicerunt. Inde procedentes in Syriam, Barram & Marram vrbes ceperunt: vbi moram facientes, tanta iterum inopia narrantur attriti, vt etiam humana corpora fœtida, famelici aliqui deuorarent. Post hæc, ad ciuitatem sanctam iam à Saracenis inhabitatam atque munitam, acies direxerunt. Quam obsessam, cum capere non possent, habito religioso consilio, Christum humilitatis magistrum imitantes, nudis eam pedibus circuire disponunt. Igitur in die, quæ dicitur diuisio Apostolorum, ciuitas capitur; & hostes ibidem comprehensi, tanta sunt occisione prostrati; vt in porticu Salomonis sanguis occisorum vsque ad nostrorum equorum genua perueniret. Extunc ciuitas Hierusalem vsque nunc, authore Deo, à nostris possidetur.

Porrò admiratus * Babyloniorum, qui & rex Mempheorum & Alexandrinorum vocatur, apud Ascalonam manens, innumerabilem collegit exercitum, tanquam Hierusalem & Antiochiam, per suam potentiam recepturus. Legatos autem Francorum adhuc in Ascalonia apud se retinebat. Ad hæc Christiani, sarcinis suis & in-

fir-

firmis in Vrbe relictis, exercitui Babyloniorum in campo occurrunt. Cumq; infinitam hostium multitudinem conspexissent, fusis ad Dominũ precibus, cũm paucis contra hostes procedunt. Et mirum in modum per diuinũ auxilium, cum quinq; millibus equitum, & quindecim millibus peditum, Saracenorum centum millia equitum,& trecenta millia peditum, vertere terga compellunt,& spolia immensa diripiunt. Ceciderũt ex Saracenis in eo prælio plus quàm centum millia gladio extincti, sed circa portã Ascalonæ ducenta millia in introitu ciuitatis sunt suffocata. Innumeri quoque submersi & spinis irretiti, periisse referuntur.

Peracta victoria, principibus ad propria remeantibus, dux Gotfridus exercitum qui remansit, strenuè sapienterque conduxit. Ipse etiam Romanos & Teutonicos inuicem sæpe ob inuidiam rixantes, tanquam vtriusq; linguæ peritus ad pacem & concordiam, vt simul cõmanerent, suis studiis salubriter informauit. Interea Vrbanus Papa, qui vltra mare exercitum direxerat, celebrato cõcilio apud Claromontem, Romam reuertitur, & Gilbertum qui per Imperatorem cathedram Romæ tenebat, ab Vrbe expellit: sola illi domo Crescentii, id est castello sancti Angeli remanente. Inde cathedra sua recepta, egressus ab Vrbe, Apuliam, Calabriã atq; Siciliam peragrauit: vnde quàmplurima collecta pecunia, Romam reuersus, custodes castri Crescentii pecunia corrupit: atq; in hunc modũm expulso Gilberto, ad vltimũ tam Vrbe quàm cathedra liberè potitur. Ipse paulo post in fata concessit, & cathedram Paschali Papæ reliquit.

Interea Christianis ad sanctum Domini sepulchrum confluentibus, dux Gotfridus in Hierusalem moritur; eique Baldulnus frater eius ibidem subrogatur, & autoritate summi Pontificis Rex appellatur: anno Domini 1100.

Eo tempore quo primus Balduinus factus est Rex Hierusalẽ, Gilbertus moriens horribilissimo schismati, tanquam Ægypti densissimis tenebris, finem imponit.

Anno sequenti Conradus, filius quarti Henrici Imperatoris, cui pater Italiã commiserat, obiit; anno scilicet 9, ex quo à patre discesserat, & in ciuitate Florentia honorificè sepultus est. Post hæc Imperator, pater eius, apud Moguntiam natiuitate Domini celebrata, Henricum filium eius, qui fuit quintus Henricorum, regnaturum post se, principibus assignauit: seque Hierosolymam iturum deuouit, & publicè pronunciauit. Anno secundo iterum apud Moguntiam Imperatore existente, Henricus filius eius contra eum rebellionem molitur apud Ratisbonam, consilio Bauarorum, habens occasionem, quòd pater excommunicatus à Rom. pontifice haberetur. Assumptisque principibus, Saxoniam contra Imperium facilè commouendam intrauit, vbi apud Quintlineburg vniuersos Saxones suæ voluntati cõiunxit.

Tunc Ruthardus, Moguntinus archiepiscopus, à sede sua diu per patrem Imperatorem expulsus, filio eius Henrico quinto adhæsit,& apud villam Northusen concilio celebrato, Imperatorem tanquam simoniacũ condemnauit. Item Henricum Magdeburgensem electum; sed ab Imperatore reprobatum, consecrauit. Inde in Moguntiam per auxilium filii redire proposuit. Sed pater in Moguntia cum militia manens propositum præpediuit. Post hæc filius castrum Noricum, id est Nurenberg, expugnauit.

Item de eodem Henrico quarto, Imperatore.

HEnricus quartus cum esset puer, mortuo patre, sub custodia matris suæ Agnetis Imperatricis fuit; quæ aliquãto tempore prudenter Imperium rexit. Postea filius consilio lasciuantium à matre alienatus, per se cœpit regnare. Hæc discessio maximæ discordiæ seminarium fuit. Imperatrix aspiciens iniquas rerum mutationes, cum fluctibus turbationis nollet inuolui, religiosam vitam elegit, & ad monasterium Fructuariense se transtulit. Inde postmodum Romam pergens, ibiq; aliquantam moram faciens, vita decessit, & in ecclesia beatæ Petronillæ, in tumba marmorea honestè sepulta est.

His diebus Alexander, primò Lucensis episcopus, postea communi voto & electione promotus in summum Pontificem, ecclesiam Romanam, diu iam ancillatam, in pristinam libertatem reduxit. Nam Cadulum Parmensem episcopum, Romanam sedem armata manu occupare volentem, constanter repressit. De isto Cadulo & de isto Alexandro scriptus est

versus in camera Lateranensi:
Regnat Alexander, Cadolus cadit, & superatur.

Itaque Imperium Henrici in seipsum diuiditur, & conspirantibus Saxonibus rebelliones fiunt. Detractiones & inhonesta plurima de Imperatore ad aures summi pontificis referuntur. Hanno Coloniensis archiepiscopus, & Germanus Babenbergensis episcopus, Romam mittuntur. Qui peracta legatione reuertentes, literas apostolicas Regi assignant, per quas ad satisfactionem de simonia aliisq; enormitatibus commonetur. Eodem tempore Saxones manifestè rebellant, & vrbes & castella quæ Rex in Saxonia construxerat, auferunt, & omnino subuertunt.

Anno secundo Alexander Papa decedit, & Aldibrando archidiacono suo, qui Gregorius septimus fuit, apostolatum reliquit. Quod quia sine Imperatoris concessione actum est, schisma grauissimum narratur exortum. Ipse itaque Gregorius Papa ad simoniam extirpandam, & clericorum incontinentiam reprimendam intendens, Imperatorem ipsum ad synodalia pro huiusmodi frequenter vocauit. Connubia clericorum, à subdiaconatu, & suprà, per totum orbem Romanum, edicto decretali, in æternum prohibuit, ac seipsum athletam Dei pro domo Domini murum constituit.

Imperator Saxones bello petit, & iuxtà fluuium Hunstrot bello incerto, cæsis hinc inde quàm pluribus, cruentam victoriam vix obtinuit. Cecidit ibi Gebehardus pater Ducis Lotharii, qui postea imperauit, & Ernestus pater Alberti marchionis.

Eodem anno Wilhelmus comes Normanniæ, maiorem Britanniam, quæ nunc Anglia nuncupatur, expugnauit, regemq; ipsius Eraldum occidit. Deinde Normannis ibi positis, totaq; prouincia in seruitutem redacta, ipse ibi regnauit.

Anno sequenti, Imperator accepit vxorem, filiam Othonis marchionis Italici, nomine Bertam. Papa tantum Imperatorem excommunicauit; eiusque consilio Saxones sibi Rodulphum regem creauerunt; quo postea in bello occiso, & Herimanno principe Lotharingiæ sibi substituto, ipse quoque citò interficitur. Ante hunc Imperatorem non legimus aliquem à Romano pontifice excommunicatum, aut Imperio priuatum: nisi forte illud pro excommunicatione reputetur, quòd Philippus primus Christianus Imperator, ad breue tempus à Romano pontifice inter pœnitentes legitur collocatus. Aut illud quod Theodosius, ob cruentam hominum cædem à liminibus ecclesiæ legitur sequestratus.

Interea Gregorius Papa septimus, potentia Imperiali ab Vrbe pellitur. Cuius loco Gilbertus Rauennas intruditur.

Item de eodem Henrico quarto, versibus subnotatur.

Henricus quartus Guebelingo semine surgens,
Regna per Italiam multa feritate perurget,
Vt tribuant Domino digna tributa suo.
Omnia dum recipit quæ rapta vel aucta putauit,
Romani bona pontificis plerunq; grauauit,
Papa dolens factis, non patiemur, ait.
Cur petat illicitum Cæsar, cito Papa requirit,
Ecclesiæq; bonis qua vult ratione potiri?
Pax mea iam perijt pro feritate viri.
Despicit Henricus Papæ quamcunq; querelam,
Nec cupit ecclesiam aliqua placare medela:
Namq; potens armis cordeq; magnus erat.
Inuidia fertur nimia potuisse notari,
Et nimia feritate sua nequam reputari,
De quibus exempla pagina pauca dabit.
Si probitate virum, vel equum pollere putaret,
Eius ad interitum quæ posset iniqua pararet,
Insidias mortis fraude doloq; daret.
Miles erat regi speciosus, & altus honore,
Ille datur nudo pugno mactasse leonem,
Militis officio summus in orbe suo.
Hunc videt inuitus rex, insidiator iniquus,
Inuidus Henricus probitatis atrox inimicus,
Cuius ab insidiis deperit ille cito.
Fertur equus regi talis quandoq; fuisse,
Cui virtute parem nullum natura dedisset,
Hic in aquis Rheni rege iubente perit.
Praua per Imperium dum regia fama notatur,
Ira mouet proceres, gens Teutona tota grauatur,
Et dolet Imperium turpe fouere caput.
Curia Francorum collecta simul dominorum,
Crimina gestorum regis condemnat eorum,
Expertumq; volunt iam reprobare dolum.
Nunc ab Apostolico procerum sententia quærit,
Si princeps scelerum rex iure potest remoueri,
Papa refert, meritò destituendus erit.
Gregorius Papa nunc septimus extat in Vrbe,
Post venit Vrbanus, qui regia facta perurget,
Fert quoq; Paschalis tempora plena malis.
Henricus male sortitus fit ab hinc anathema,
Rodulphus cum Saxonibus tulit hoc diadema,
Cum quibus ecclesiæ regia iura premat.
Iunctaq; Saxonibus consentit & inclyta Roma,
Aurea Rodulpho transmittitur inde corona,
Bella per Imperium multiplicata tonant.
Scriptus & insertus fuit in diademate versus,
Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho;
Hæc ita Saxonibus missa corona datur.
Sede Moguntinus tunc præsul in ordine primus,
Extitit Albertus, summus feritate ferinus;
Nec tamen ingenio vel probitate minor.

Hic

Hic super Henricum magis omnibus est inimicus,
Sic & Agrippinus præsul, celebris Fridericus,
Alberto* de Treueri, fit grauis hostis ei.
Vndiq; conspirant, ueniunt certamina mira,
Signa, pares Aquilæ, ueniunt ad prælia dira,
Saxo tribus uicibus Marte repressit eum.
Pugna redit quarta, regem male Saxo coarctat,
Nam quasi iam parta fuerat uictoria quarta,
Ast ubi bella gerit rex nouus ense perit.
Dum fugit Henricus, comitum fugiente caterua,
Miles ei signum media statione reseruat,
Dicens, Quo graderis, respice uictor eris.
Hoc ego Rodulphum gladio tibi dico peremptum,
Rex negat euentum, sed eum trahit ille retentum,
Rex ubi fata gemit, publica fama uenit.
Miles ait: Surge, tua gloria magna resurget,
Saxo fugit, quia rex cecidit, tu curre, perurge,
Dum tractus redit uictor & ipse fuit.
Nec tamen ut uixit, uictorem pœna reliquit,
Mortibus addic regem faciunt inimici,
Filius eius ei tollere regna sitit.

Henricus iunior tollit Imperium aduersus patrem suum.

Efficit ingratus præsul procerumq; senatus,
Patris ad interitum quod habet diademata natus,
Ex ope Pontificis omnia posse ratus.
Fit pater ut fuerat sub præsule rex anathema,
Filius erigitur Henricus habens diadema,
Et studet ut penitus iura paterna premat.
Pellitur ergo pater, nimia procerum feritate,
Nec penitus nati patris caruit pietate,
Leodii genitor pauper inopsq; latet.
Henricus Magnus, numero quartus reputandus,
Quinquaginta duos uita perfecerat annos,
Bella quibus nati fertur amara pati.
Tunc obiit, tunc Leodii uoluit tumulari,
Canonici studuere sui corpus uenerari,
Moreq; regali condere membra lari.
At quia rex uoluit uiuens anathema mereri,
Papa caput cleri iubet hinc corpus remoueri,
Cunctaq; Leodii mox anathema ferit.
Pellit & à sacris corpus, rebus uariatis,
Filius ossa patris doluit fore cum sceleratis,
Hic cito sublatis longius ire facit.
In patriam Spiram qua Rhenica littora gyrat,
Ossa patris minat, nimium commotus in iram,
Aphra capella fuit quæ patris ossa tulit.
Rex ita translatus, feretroq; nono reseratus,
Quinque reseruatus annis fuit intumulatus,
Omnibus ingratus, ludibrioq; datus.
Hoc genus horroris nato fit causa doloris,
Tempora mœroris renouat feretrum genitoris,
Pulsus ab ecclesiis dum iacet ipse foris.
Sacra sepultura Papa prohibente negatur,
Annulus & baculus nisi Papa restituatur,
Cum quibus ecclesias uendidit ille suas.
Vendidit ille, quia raro caruit simonia,
Quæ nota ne fiat, uetuit diuina sophia,
Papaq; mente tali tollere prorsus hiat.
Henricus uerè defuncti Cæsaris hæres,
Amodo Pontificum baculos prohibetur habere,
Hoc etenim fieri regula nulla feret.
Vendere Pontifices non possunt amodo reges,
Illud enim sacra prohibent per secula leges,
Expedit ut Simonis crimina quisq; neget.
Henricus quintus tunc incidit in labyrinthum,
Hoc laqueo cinctus, foris est arctatus & intus,
Ecclesiæ cedit, dona coacta dedit.
Hæc duo duntaxat Cæsar repetita relaxat,
Ecclesias passas rabiem, non amodo quassat,
Guerra dedit requiem, pax rediuiua placet.
Annulus & baculus papalia iura sequuntur,
Sic & ab Imperio merito mundana reguntur,
Iura coæquata stant ratione rata.
Sacra sepultura nunc Cæsaris est ualitura,
Aurea structura patris est, dans gaudia plura,
Sanctaq; Spireа membra recondit ea.

Normanni inuadunt Apuliam tempore quarti Henrici Imperatoris.

Henrici quarti dum gloria uergit ad imum,
Sensit & Apulia Normannica prælia primum,
Vincitur & Calaber nunc, Siculusq; finis.
Dux ibi Normannus Wilhelmus primo notandus,
Postq; * Robertus magnus Viscardus adest memorandus,
Cuius & in modico maxima gesta dabo.
Paganos Siculos hic in sua iura redegit,
Apulus & Calaber uictus sibi colla subegit,
Quos modo Wilhelmus rex probitate regit.

Robertus Viscardus combussit Lateranum, dum Imperator Papam Paschalem captum Romæ teneret.

Non erat Henrico licitum defendere terram,
Nanq; per Imperium fuerat ualidissima guerra,
Papaq; Paschalis uincula captus adit.
Henricus quintus dum gestat in Vrbe coronam,
Audet Viscardus partim comburere Romam,
Hinc Lateranensis porta perusta sonat.
Transit ut ad Danaos, referunt sibi prælia Græci,
Regis ibi Danai pars extitit hostia lethi,
Copia fit spolii, miraq; massa necis.
Dux erat in rebus pauper, diues probitate,
Addidit ex corio nummos expendere latè,
Cum quibus & Danai copia uicta iacet.
Deuictis Danais, post tempora fertilitatis,
Reddidit argentum pro denariis coriatis,
Militibus gratis dat sua dona satis.
Robertus Viscardus obit tandem sine prole,
Rogerius Germanus ei succedit honore,
Climata Siciliæ possidet atq; fouet.
Rogerius Paganus erat de more uocatus,
Rogerius de Rogerio comes est generatus,
Gemma sui generis, & probitate caput.
Gemma fuit, regnare sui meruit probitate,
Apulus & Calaber fit ei subiectus & Apher,
Quod loquor ecce patet, terra subacta iacet.
Rogerii regis hic tempus & acta relinquam,
Cæsaris Henrici quinti res primitus inquam,
Post quoq; Rogerio tempus & acta dabo.

Item de quinto Henrico iuniore filio quarti Henrici, octuagesimo-quinto ab Augusto.

HEnricus iunior contra patrem mouet exercitum, & pater contra eum. Vtriusque autē exercitus, supra Rhenum fluuium castrametatur, Rheno in medio existente, & alterum ab altero separante. Erat autē patris maxima potentia in exercitu Bohemorum, & in marchione Austriæ Lupoldo. Quam rem, cum filius cōsiderasset tam Ducem Bohemorum nomine Boroez, quàm marchionem Lupoldum, largissimis promissionibus ab auxilio patris sui auertit: quibus abeuntibus, pater debilitatus, à campo cedere compulsus, confusus discessit. Ab illo itaque die pater minuitur, filius autem augetur. Postea filius & pater apud Pinguiam castellum colloquuntur: vbi filius monet, vt pater per Apostolicum exeat ab excommunicatione, qui petit principes apud Moguntiam congregari, ibique coram eis de eadem causa tractari. Itaque petēte patre, generalis curia Moguntiæ indicitur: ibique pater & filius omnibus principibus præsentantur.

De Hierosolymis.

CIrca idem tempus, Balduin* rex Hierosolymorum Ascalonam obsessam, sibi tributariam fecit. Commissoq; prælio cum Saracenis (cum ipse tantum quatuor millia bellatorum haberet) hostium quinquaginta millia Dei magis, quàm hominum virtute prostrauit: vno Saracenorum principe capto, & altero occiso.

Tunc Alexius rex Constantinopolitanus, Christianæ prosperitatis aduersarius, Turcos in desperationem iam positos, in amicitiam suam confœderauit, eisq; tutim Niceam, Christianorū sanguine conquisitam, concessit.

Interea generali curia Moguntiæ congregatâ, præsentibus Apostolicæ sedis legatis: Imperator coram omnibus excommunicatus pronunciatur. Vnde etiam ipse in castro quodam custodiæ mancipatur: vbi dum audientiam petunt principes, eum dolo circumueniūt, & quodammodo cogunt, vt filio suo regalia insignia non differat resignare: anno scilicet regni sui quinquagesimotertio, Imperii sui verò quadragesimo. Reuersi igitur principes à patre ad filium, Imperialia insignia detulerunt: eumque tunc à patre electum denunciantes, per manus legatorum Romani pontificis creant Imperatorem, nonagesimumsecundum ab Augusto Octauiano.

¶ *Author.*

HVcusque tam ex libris Orosii quam Eusebii, & aliorum qui post eos scripserunt, authoritatibus fulti, scripta nostra posuimus. Cætera autem quæ sequuntur, quia recentis memoriæ, & quasi nostrorum temporum sunt, nos ea nobis à viris probabilibus tradita, & partim à nobis oculata fide cōspecta, & auribus nostris audita, quantò verácius possumus (fauente Domino) lectoribus proponemus.

Nota; me Gotfridū, huius libri authorem, capellanum & notarium fuisse regis Conradi tertii, & Friderici Imperatoris, & filii eius Henrici sexti: quorum temporibus hæc omnia cis citraque mare per annos quadraginta sum perscrutatus, ex omnibus armariis & Latinis, & barbaris, & Græcis, & Iudaicis, & Chaldæis.

¶ *De Henrico quarto.*

IMperator Henricus quartus, omnibus regalibus filio resignatis, & omniū Principum suffragio destitutus, & factus egenus; dum per Rhenū fluuium Coloniam peruenisset, ibi non sicut exul, sed vt Imperator, à ciuibus suscipitur. Indeq; procedēs Leodium, insinuauit omnibus tam verbo quàm literis, à principibus se fuisse deceptum, & ad resignanda regalia filio coactatum. Transacto pauco tempore, pater apud Leodium moritur, & more regio ibi sepelitur. Sed postea mandato Romani pōtificis, à cœmeterio eiicitur eiq; omnis Christiana sepultura denegatur. Corpus autem eius à Leodio in vrbem Spiram scilicet supra Rhenum (vbi ipse in honorem sanctæ Mariæ mirabilis structuræ ecclesiam fundauerat, sed non perfecerat) est in feretro deportatum, & in capella sanctæ Aphræ, sine sepulturâ, per spatium quinq; annorum in feretro conseruatum. Quid autē de eo postea fuerit factum, in fine huius capituli inferius versificè referemus. Quid igitur filius faciat, videamus.

Henricus quintus imperator capit Papam Paschalem.

HEnricus quintus, mortuo patre, mirabili collecto exercitu, tertio anno post obitū patris, per montem Iouis transit Pyrenæum, Romam proficiscens. Quumque supra Padum castrametatus, præcipe-

ret

ret exercitum recenseri, inuenta sunt triginta millia militũ; exceptis omnibus qui ad eum de Italia confluxerunt. Inde per montem Apenninum transiens, Bargum Pontis Tremuli turribus & muris valde munitum, qui transitum exercitui prohibere tentauit, expugnauit atque destruxit. Deinde Perusiam procedẽs vsq; Aretium, ciuitatem ipsam destruxit, pro eo quòd ciues illi Ecclesiam sancti Donati, id est Episcopium, quod est extra ciuitatem, destruxerant, sedem episcopalem infra mœnia ciuitatis ponere intendentes. His ita peractis, Romam peruenit, & in gradibus beati Petri à Papa Paschali, cunctisque cardinalibus, & a populo Romano, cum crucibus in processione, cum tripudio & gaudio magno susceptus est. Ipse autẽ Papam Paschalem, consilio quorundam sceleratorum, captum detinuit, & Vlrico patriarchæ Aquileiensi, cum reuerentia custodiendum commisit. Tunc orto ex improuiso tumultu, & ornatu Ecclesiæ cunctisque rebus clericorum initiatis atque distractis, qui expectabant gaudium, luctum incurrunt.

Occasio autem & causa illius captiuitatis, talis fuisse narratur: Quia Imperatore Romam tendente, Papa cum eo tali pactione conuenerat, vt Imperator Episcoporũ inuestituras dimitteret; Papa autem ecõuerso Imperatori omnia episcoporum regalia relaxaret. hæc pactio sacramentis & obsidibus inter Papam & Imperatorem asseritur firmata fuisse. Quam dum renitentibus Episcopis Papa adimplere non posset, quũ per omnia innocens esset, tanquam reus custodiæ est mancipatus. Huius factionis consiliator præcipuus dicitur fuisse Albertus, tunc Imperatoris cancellarius: qui postea fuit archiepiscopus Moguntinus. Quem tantùm Imperator postea per diuinũ iudicium, fortissimum sensit inimicum.

Papa aliquandiu capto & detento, Imperator à ciuibus reuocatur, & Episcoporum inuestituras, id est, annulum & baculum, à Papa recipiens, ipsum Papam & ciues Romanos muneribus recõciliare curauit: & à Papa coronatus, fauorem & nomen Imperiale sortitur, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo vndecimo; anno verò regni eius, ex quo pater regalia sibi resignauerat, sexto.

His ita transactis, synodo Episcoporum postea celebrata, priuilegium ab Imperatore minis & terroribus extortum tãquam prauilegium reprobauit. Imperator ab Vrbe in Franciam reuersus, filiam Henrici regis Anglorum, Mathildam, in vxorem sibi coniunxit, nuptiasq; magnificas Moguntiæ celebrauit. In ipsa curia Lotharius Dux Saxoniæ, qui postea fuit Imperator, tunica lanea pro pœnitẽtia indutus, & pedibus discalceatus, procidit ante pedes Imperatoris. Tantus enim terror omnes inuaserat; vt aliquis voluntati suæ resistere non auderet. Cæterum in ipsa nuptiarum celebratione, vbi omnes conuenerant, factæ sunt contra terribilitatem eius multæ Principum conspirationes; & extunc tam manifestè, quàm occultè multi incipiunt rebellare. Ex consilio autem & suggestione Archiepiscoporum, Friderici scilicet Coloniensis, & Alberti Moguntinensis, & aliorum quorundam, Callistus Papa, qui post Paschalem & Gelasium, Romæ pontificatum acceperat, Imperatorem excõmunicationis vinculo innodauit. Schismate itaq; renouato; Imperator Romam pergens; Burdinum, natione Hispanum, in cathedram, per suam violentiam collocauit: quem Romani apud Sutrium postea captum, & camelo (vt dicitur) superpositum, cum ignominia deportauerunt, & in cauea prope Salernum, perpetuæ custodiæ tradiderunt. Imperator videns à se regnum paulatim deficere, & exemplum patris sui mente reuoluens, atque metu anathematis quo vrgebatur; collecta generali curia apud Wormatiam, inuestituram Episcoporum; scilicet annulũ & baculum, in manus legati apostolici, nomine Lamberti; qui postea fuit Papa Honorius, publicè resignauit: per quem etiam ab anathemate est absolutus. Papa quoque Imperatori tale priuilegium scripsit, vt episcopi omnes tã Cisalpini quàm citra, non prius Episcopi ordinẽtur, quàm per manus Imperatoris de regalibus sint inuestiti.

Imperator de Romanis vlcisci desiderãs, festinato cursu in Italiam, Vrbem obsedit: quibus contra eum incautè progressis, plurimos cepit; quos ferè omnes aut cæcauit, aut denasauit. Deinde reuersus in patriam, morboque correptus, obiit, & in ciuitate Spira, vbi ecclesiam suprà memoratam compleuit atque ditauit, sepultus est iuxta patrem & auum & atauum

suum, anno regni eius decimonono, Imperii verò decimoquarto. *Cætera versificè gesta referre placet.*

Item de captiuitate Papæ Paschalis, & de guerra inter Imperium & ecclesiam, versibus subornatur.

Cùm foret Henrico subiecta per omnia Roma,
Vnctus Apostolicis manibus, sumptaq; corona,
Cepit Apostolicum, rumor in Vrbe sonat.
Bella parat populus, succurrit ab Vrbe senatus,
Præualet Henricus, pars præsulis expoliatur,
Papa caret Manto, captus ab hoste suo.
Quæstio nunc oritur, cur carcere Papa tenetur?
Respondetur ei, Quia sustulit omnia præsul,
Abstulit Imperio pontificale decus.
Nam bona Pontificum quæ nititur ipse tenere,
Contulit Imperium, quæ debeo Cæsar habere,
Amodo qui teneat, Cæsare dante feret.
Annulus & baculus de nostro munere venit,
Vndiq; Pontifices regum sunt munere pleni,
Cæsaris officium quomodo Papa gerit?
Retulit ecclesia, si quærimus æqua fateri,
Annulus & baculus nunquam de Cæsare venit,
Nam Deus ecclesiis cælitus ista dedit.
Omnia quæ reges per tempora prisca dederunt,
Non modò sunt regum, sed cui data iura fuerunt,
Nec Deus hoc patitur, nec tua iura ferunt.
Cùm tua sit regni, tua sit custodia iuris,
Carceribus nostris mala das exempla futuris,
In sanctum Domini dum feritate furis.
Conditor es iuris, qui spernere iura videris,
Iam neq; iura Dei, neq; regia iura vereris,
Ecclesiam crucias, qui cruciandus eris.
Dedecus est, fontem iuris, confundere legem,
Et magis est timidum, cælorum spernere regem,
Cum sacra iura neges, tristia regna reges.
Cur laicus quærit tradi sibi munera cæli?
Vt Deus instituit electio consona clero,
Iudicio cæli libera semper erit.
Tu tua si repetis, repetas quæ tu tribuisti,
Hæc cum non dederis, cur tollere proposuisti,
Tradere te decuit, tollere nulla mihi.
Si quodcunq; datur, ratio monet vt repetatur,
Dos tua tollatur, nobis quoq; nostra feratur,
Hoc ita si cupias quærimus esse ratum.
Imperium dedimus, tu pauca dedisse videris,
Ex ope pontificum Cæsar Romanus haberis,
Vincula pontifici qua ratione geris?
Quicquid agat præsul, quicquid sacra turba fatetur,
Reddere cogetur quod Cæsaris esse videtur,
Illud & in scriptis firmat vterq; secus.
Annulus & baculus, vel cætera quæ memorantur,
Cæsaris ad iussum penitus reddenda parantur,
Papaq; Paschalis sic spoliatus abit.

De excommunicatione Imperatoris Henrici quinti, propter papæ Paschalis captiuitatem.

Papa dolens lamenta monet, totumq; per orbem
Ecclesiam sua charta vocat properanter ad Urbem,
Hæc vbi consedit, Cæsaris acta dedit.
Tunc ait; O patres, à Cæsare scripta notate,
Et quodcunq; placet super his decreta parate,
Me quoq; Pontificem non fore, iussa date.
Peccatis mala vestra meis venisse notaui,
Officiis me destitui dignum reputaui,
Me quoq; deposui, ne pereatis, ait.
Hæc ait, & mitram reiicit, Mantumq; relinquit,
Ordinet ecclesia sine me, quicquid placet, inquit,
Moreq; Pontificis iudicet ipsa sibi.
Scripta legunt cleri, rex pontificalia quærit,
Annulus & baculus sub Cæsare fertur haberi,
Copia pontificum non ita (dixit) erit.
Extortum Papa scriptum contra rationem
Uritur, & priscum tibi conciliamus honorem,
Tolle pater Mantum, curia tota monet.
Rursus in Henricum quintum noua bella geruntur,
Pristina mota patri sibi iam tormenta mouentur,
Ut pater ante fuit, sic anathema luit.
Littera Papalis simul & papale sigillum,
Missa per Imperium grauis excommunicat illum,
Et cunctos proceres, qui sua iussa tenent.
Nunc Paschalis obit, succedit honore Calixtus,
Sede Viennensis Regumq; propagine mixtus,
Germine Francigena Cæsaris hostis erat.

Disputatio inter Imperialem curiam & Papalem; quis eorum esset maior in illo tempore.

Curia Papalis contendit & Imperialis,
An sit inæqualis, vel debeat æquiparari,
Partibus oppositis curia Regis, ait;
Spiritus est Papa, carnis velamine clausus,
Hunc quasi terrenum describere quis foret ausus?
Terrea cum superis qua paritate gerit?
Est quoq; par superis, cælum datur ore tenere,
Quæ ligat & soluit, quæ regna videtur habere,
Carnis in exilio spiritus astra tenet.

Allegatio in contrarium de Imperatore.

Cæsar lex viua stat regibus imperatiua,
Legeq; sub viua sunt omnia iura datiua,
Lex ea castigat, soluit, & ipsa ligat.
Conditor est legis, neq; debet lege teneri,
Sed sibi complacuit sub lege libenter haberi,
Quicquid ei placuit iuris ad instar erit.
Qui ligat ac soluit Deus, ipsum protulit orbi,
Diuisit regnum diuina potentia secum,
Astra dedit superis cætera cuncta sibi.

Responsio curiæ Romanæ contra Imperatorem.

Pars quoq; Papalis sic obuiat Imperiali,
Sic regnare damus, quòd Petro subnciaris,
Ius etiam nobis Christus vtrunq; parit.
Spiritus & corpus mihi sunt subiecta potenter,
Corpore terrena teneo, cælestia mente,
Unde tenendo polum, soluo ligoq; solum.
Æthera pandere, cælica tangere Papa videtur,
Nam dare, tollere, nectere, soluere, cuncta meretur,
Cui dedit omne decus lex noua, lexq; vetus.
Annulus & baculus quamuis terrena patentur,
Sunt de iure poli, quæ significare videntur,

Respi-

Respice iura Dei, mens tua cedat ei.
Reddit apostolico Cæsar, quæcunq; rogauit,
Pax bona conficitur, sublata Deo reparauit,
Iura suæ partu lætus vterq; trahit.

De Lothario Imperatore, octuagesimosexto ab Augusto, post Henricum quintum.

ANno ab incarnatione Domini millesimo centesimo vigesimo quinto, defuncto absque herede Henrico quinto, principes Moguntiæ conueniunt; ibique habito de successore consilio, quatuor regni optimates, Lotharius Dux Saxonum, Fridericus Dux Sueuorum, Leopoldus Marchio orientalis, Carolus Comes Flandriæ ad regnum designantur.

Tandem Lotharius natione Saxo, patre Gebehardo, voto omnium, renitens, valde acre clamans, ad regnum tractus, præsente legato sedis apostolicæ, nonagesimosecundo ab Augusto regnauit.

Iste per omnia humiliauit progeniem Henrici Imperatoris: contra quem Dux Fridericus & frater eius Conradus, nepotes Henrici Imperatoris ex sorore, diu rebellauerunt. Propter quod Papa Honorius successor Calixti, eos excommunicauit.

Verumtamen prædictus Conradus, à fratre suo Friderico, & à quibusdam aliis, factus est rex contra Lotharium. Qui cum pauco exercitu intrauit Italiam, & Mediolani apud Modœtiam coronam portauit. Deinde ad partes Romanorum processit, & tandem rebus exhaustus in patriam remeauit, pacemque cum Lothario componens, dimisso regno, quieuit. Eodem tempore Romæ Honorio mortuo, oritur schisma inter Innocentium & Anacletum. Innocentius autem transiens in Galliam, venit Leodium: vbi Lotharius ei occurrit, auxiliumque promittit. Vnde Innocentius Papa apud Clarum montem, concilio celebrato, Romam rediit, & Regem Lotharium, in Lateranensi palatio apud sanctum Saluatorem coronauit. Non enim poterat apud sanctum Petrum morari, propter potentiam Anacleti filii Petri Leonis.

Lotharius in patriam rediit; rursusque renouato exercitu, Romã post biennium remeauit. Vbi assumpto secum Innocentio, in Apuliam transiit, & Rogerium Siculum, qui tunc dux Apuliæ vocabatur, inde fugauit, & Rainonem comitem ibi ducem constituit. Ciuitatem Barum cepit, & totam Apuliam occupauit. Inde reuersus, Veronæ morbo correptus, vitam finiuit, anno regni sui duodecimo: cui Conradus supra memoratus, per electionem Principum in regnum successit.

Item de Lothario versificè, & de Duce Conrado contra eum erecto, sed tandem pacificato.

Non erat Henrico quinto tunc masculus hæres,
Sed soror hunc genuit qui regna meretur habere,
Tertius Conradus rex diadema geret.
Conradus Dux imperium captare paratur,
Lotharius Dux Saxonicus contra releuatur,
Sed magis inuidia quàm ratione datur.
Liuor & inuidia recolebant gesta priorum,
Quos Henricorum fortuna repressit auorum,
Sic modo Lotharius tollit habetq; thronum.
Transit in Italiam Conradus, ibiq; receptus,
Est Mediolani diadema potenter adeptus,
Bellaq; rex regi fortis vtrinq; vehit.
Schisma fuit regno, sunt & noua schismata Romæ,
Nam duo sunt Papæ, binaq; fuêre coronæ,
Schismatis errores mundus adesse dolet.
Vnus Anacletus fuerat sub schismate præsul,
Innocentius est, qui contra Papa tenetur,
Hæc duo fert secum schismata Roma vetus
Cedit Anacletus, alterq; sedere meretur,
Regnat Lotharius, Conradus amicus habetur,
Summus & Imperii signifer ipse fuit.
Lotharius senuit, Conradi longa iuuentus,
Obtulit obsequium, sed post, sene prorsus adempto,
Succedens iuuenis regia iura tulit.
Interea iuuenis regni vexilla tenebat,
Fit prior in Ducibus semper, primusq; sedebat,
Hoc sibi nobilitas, dignaq; forma dabat.
Imperat hinc annis sic Lotharius duodenis,
Bis videt Italiam, Romam quoq; denuò venit,
Et semel Apuliam cum feritate premit.
Rogerius nunc dux Siculus regnare putatur,
Pulsus ab Apulia, qui Cæsaris ense fugatur,
Cæsar habet Barum, vincit & vsq; Pharum.
Rainonem creat ipse ducem, cui cuncta relinquit,
Quem dux Rogerius post hoc certamine vincit,
Et facit Apuliæ se sine fine ducem.
Indeq; se regem iussit dominumq; vocari,
Moreq; regali regalia signa parari,
Atq; per Apuliam magna tributa dari.
Hostis ei Papa satis Innocentius extat,
Intrat in Apuliam, regi contraria præstat,
Captus ibi cedit, regia iura dedit.

De exaltatione Conradi tertii post Lotharium Imperatorem, octuagesimiseptimi ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimonono, Conradus supra memoratus, 93 ab Augusto, apud Confluentiam, inter Moguntiam & Coloniam, in regnum eligitur, præsen-

re Deodeuino Portuensi Episcopo, apostolicæ sedis legato. Statimq; Aquisgrani in sede Caroli à Principibus constitutus, ab eodem legato est coronatus.

Saxones tamen & Dux Bauariæ Henricus tunc in eum non consenserunt. Asserebant etiã eum, non regem legitimum, sed per subreptionem creatum. Rex præfigit eis omnibus curiam generalem apud Babenberg: ad quàm veniẽtes, simul cum Imperatrice vidua Lotharii, in gratiam & pacem regis fuere omnes recepti, excepto solo Duce Bauarorum Henrico, qui cognominabatur Superbus, apud quem etiam insignia regalia contumaciter adhuc detinebantur. Erat enim gener defuncti Imperatoris Lotharii; & ex hoc tenens regalia, ad regnum quantum poterat, aspirabat. Coactus verò tandem regalia, id est, crucem & lanceam & coronam reddidit: gratiam autem regis nõ impetrauit. Postea verò iudicio Principum à rege proscriptus, ab omnibus suis derelictus, vix quatuor militibus comitatus, in partes Saxoniæ miserabiliter cessit. Atque post pauca vitam finiuit.

His temporibus, Rogerius Siculus Apuliam rursus ingressus, cum duce Rainone, quem Lotharius ibi præfecerat, habet conflictum, victusq; fugatur. Interea Anacletus, filius Petri Leonis Romæ moritur; & eo mortuo, schisma terminatur. Post pauca, dux Apuliæ, Raino vel Rainaldus, moritur. Rogerius in Apuliam reuertitur, & terram duce orbatam, nec rebellãtem, occupat, principem Robertum Capuanum, cum omnibus nobilibus, eiicit & residuos; variisq; tormentis affligit. Ad vltimum se regem Siciliæ & Apuliæ, præcipit appellari. Princeps Robertus Capuanus cum omnibus comitibus expulsis, ad regem Conradum secessit. Rex benignè omnes recepit, & longo tempore in Alemania secum tenuit: sed in Apuliam transire non potuit, quia eum grauis imperii necessitas præpediuit.

Ad hæc Papa Innocentius, vir magnanimus, cum populo Romano contra Rogerium collecto exercitu Apuliam ingreditur: vbi incautè conductus, in loco qui vocatur Gallazu, à Rogerio capitur. Eoq; cum reuerentia coacto, Rogerius nomen & authoritatem regiam, cum benedictione apostolica, tam in Sicilia, quam in Apulia, sicut voluit, plenariè impetrauit.

Rogerius extunc authoritate apostolica rex exaltatus, quum iam nullum præter Conradum Regem haberet obstaculum: Velfonem ducem, fratrem scilicet Henrici Superbi suprà memorati, pecunia sua conductum, contra Conradum in Alemania concitauit. Quem rex in vno prælio, iuxta castrum Winsberg eleganter vicit, suosq; grandi occisione prostrauit. Altera vice Henricus filius Conradi, qui si vixisset, post eum fuerat regnaturus, eundem Velfonem bello deuicit. Velfo tamẽ dum Conradus vixit, pro Rogerio stetit, & regnum pro viribus impediuit.

His temporibus Romani cœperunt innouare senatum, qui longis ante temporum curriculis ita cessauerat, vt nec mentio eius Romæ haberetur: quem Papa Innocentius ingenio, precio, & minis soluere conatus, non potuit; morboque præuentus sub ea discordia diem vltimũ clausit; cui sacerdos laudabilis Cælestinus successit; quo infra annum defuncto, in cathedra Lucius Papa consedit. Lucius secundus itaque intendens senatum extinguere, cum ingenti militia Capitolium Romæ conscendit, vt sedentes ibi tunc senatores cum dedecore remoueret. Senatus autem populusque Romanus ad arma conuersus, Papam cum suis omnibus à Capitolio in momento repellunt. Vbi Papa (sicut tunc audiuimus) lapidibus magnis percussus, vsque ad obitus sui diem, qui proximè sequutus est, non sedit in sede. Cui tunc successit Eugenius Abbas sancti Anastasii Romæ, de ordine Clareuallensium.

Cuius tempore obiit rex Conradus apud Babenbergam: cui successit Fridericus nepos eius, Dux Sueuorum. Tunc Constantinopoli Manuel imperabat, habens vxorem Teutonicam, sororem scilicet vxoris regis Conradi, natam de Sulzbach, filiam nobilissimi Comitis, in terra Bauarorum. Cætera de tege Conrado, qualiter iuit vltra mare, & de rege Rogerio, & de filio suo rege Wilhelmo, & item de Wilhelmo rege filio Wilhelmi, versibus adnotamus.

Item de Conrado tertio, qualiter Rex Rogerius contra eum tollit Apuliam, & per Velfonẽ ducem infestat regnum Teutonicum.

Lothario moriente, venit Conradus honestus,

Ho-

Hostibus infestus, sapiens, ad cuncta modestus,
Quem satis imperium laudat, & omne solum.
Dum timet hunc Siculus, dum perdere regna veretur,
Velfoni dat dona Duci, quo sæpe tuetur,
Hoc duce sustinuit bella ferente decus.
Undiq; Conradus Siculos arctare minatur,
Præmia Velfoni magis ille referre paratur,
Duraq; cum rege prælia Velfo mouet.
Contra Velfonem mente regia plena furore,
Imperii virtute sui defendit honorem,
Vultibus oppositis insimul arma mouent.
Dextera Conradi gladio conformis Achilli,
Signifero veniente Ducis caput amputat illi,
Hic ubi Marte cadit, Velfo repulsus abit.
Multimoda tunc cæde data sumptoq; tropheo,
Conradus virtute dicitur maior Machabæo,
Omne decus Velfo tempore perdit eo.
Rogerii regis Siculi venit vltima vita,
Filius ipsius Wilhelmus regna cupita
Suscepit, & vita tempore regnat ita.
Tempus abit, Conradus obit, miranda potestas,
Succedit Fridericus ei, releuatur honestas,
Interea Siculus rex fine clade fuit.
Nulla dedit Siculo Fridericus prælia Regi,
Nam Mediolani tunc prælia longa peregit,
Sic rex Wilhelmus regna quieta regit.

De duobus Wilhelmis.

Wilhelmus post Wilhelmum succedit honore,
Formosus, gladioq; probus, summoq; decore,
Qui magis Ausonia dignus honore foret.
Dum iste Wilhelmus ter denos perficit annos,
Cæsar apud Danaos Manuel moritur memorandus,
Tunc quoq; Francigenis rex Ludouicus obit.
Imperium nunc Græcorum rapit ille tyrannus,
Andronicus, princeps scelerũ, vir nec memorandus,
Græcorum proceres eius ab ense cadunt.

De pace inter Imperatorem Fridericum & Lombardos.

Expedit hic dici, quòd & Imperio Friderici,
Omnes Lombardi sic efficiuntur amici,
Sicut ei placuit, rex patet alta sibi.
Filius ipsius Henricus, ad alta leuatur,
Ritè coronatur, vxoris honore beatur,
Fit regis Siculi filia sponsa sibi.
Sponsa fuit speciosa nimis, Constantia dicta,
Posthuma, post patrem materno ventre relicta,
Iamq; tricennalis tempore virgo fuit.

Item de Conrado tertio, qualiter vltra mare perrexit cum exercitu christianorum.

Consilio Seneca, specie Paris, Hector in armis,
Regnum bis senis Conradus rexerat annis,
Cum tulit in scapulis insita signa crucis.
Unde Cisalpina gens omnis erat peregrina.
Quam neq; per maria vexit ratis vlla marina,
Imo per Vngariam præripuêre viam.
Tunc rex Francigena Ludouicus mente serena,
Signa crucis tulerat, numerum si noscere quæras,
Millia millena militiæ agmen erant.
Reges & populos latuit fortuna futuri,
Nam fuerant nostri pro lege Dei morituri,
Constantinopolim mili vterq; venit.
Inde per Iconium via regum recta paratur,
Fraudeq; Græcorum male per deserta vagatur,
Unde fame pereunt, spes bona nulla datur.
Millia Turcorum veniunt ad bella virorum,
Copia Maurorum ferit agmina Teutonicorum,
Perferat ipsorum pectora, castra thorum.
Nunc rex Francorum comes astat Teutonicorum,
Perditur armorum series, ornatus equorum,
Plena iacent feretris, prata, platea, forum.
Cum labor infestet, calor irrogat vndiq; pestes,
Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedestres,
Æger vbiq; iacet, prælia nostra tacent.
Tunc rex Conradus multis tulit arma diebus,
Ense regens equites, cessantibus vndiq; rebus,
Sic loca pacifica Teutona signa petunt.
Adfuit egregius Fridericus dux Sueuorum,
Æqua suo patruo regit agmina Teutonicorum,
Hostibus ingeritur, protegit ipse forum.
Dummodo festinant nimium vitare ruinam,
Inueniunt binas per littora fortè carinas,
Vnde Hierosolymam præripuêre viam.
Tunc magis irasci studuit super vrbe Damasci,
Prælia contraxit, cœpit victoria nasci,
Urbs obsessa fuit, nam quasi capta fuit.
Ni foret ob precium res vendita proditione,
Vrbs peritura foret, nostroq; dedisset honorem,
Rex pro fraude dolens, signa reuersa mouet.
Ipse suis manibus rex tantus erat gladiator,
Ut gladio se sente suo nullus tueatur.
Indeq; per medium corpora cæsa cadunt.
Ad sua regna redit, modico post tempore viuit,
Palmigeriq; viri pauci redeunt redimiti,
Paceq; rex obiit nam requiescit ibi.
Anno milleno, centeno, terq; deceno,
Atq; quater deno, reddit sua tempora cœlo,
Cui famulabar ego qui mea metra lego.

De exaltatione Imperatoris Friderici primi, nepotis Conradi tertii, octuagesimioctaui ab Augusto.

ANno ab incarnatione Domini 1146, anno etiam ab Vrbe condita 1918, annis verò ab Adam, sex millibus trecentis trigintaquinque transactis, Fridericus Primus, filius Friderici Ducis Sueuorum, fratris scilicet Conradi Regis, natus ex clarissima progenie Carolorum; post Conradum tertium apud Francofordiam communi voto, & consensu omnium Principum, electus est ad Imperium, nonagesimus quartus ab Octauiano Augusto. Cuius in hoc loco breuem tractatum ad obseruãdum catalogum Imperatorum facimus, ne ordo nominum ipsorũ interrumpatur, si fortè nomen eius in hoc catalogo nõ assignatur. Alibi autem de actibus eius, omnia ferè principalia quæ gessit in Italia, versificè dictata posuimus, vbi de Mediolani destructione, & de aliis satis compendiosè narramus.

Gratias igitur agimus creatori, à quo bona cuncta procedunt: quia, ficut in exordio libri huius spopondimus, vniuersum vetus & nouū Testamentum in summa complectente versificè assignauimus: & ab initio mundi vsque ad præsentem diem, sub tempore Domini Imperatoris Friderici, & domini Papæ Vrbani tertii, omnia regna mundi, omnes reges, & acta regum, sub compēdio, & nomina & tempora & annos eorum, atque omnes Romanos Pontifices, & annos & menses & dies eorum per ordinem descripsimus qui etiam Imperatores cum quibus apostolicis vixerunt. Distinximus chronica omnia quæ catholicæ Ecclesiæ inseruimus. In omnibus autem istis nihil fabulosum scienter addidimus, sed authores catholicos & authenticos secuti sumus, vt Eusebium, Clementem papam, Dionysium Areopagitam, Origenem, Hieronymum, Augustinum, Iosephum, Orosium, Egesippum, Strabum, & Hionium, & Solinum de mirabilibus, & Suetonium de vita Imperatorum.

Item de eodem Friderico Imperatore, versificè notamus.

Regibus antiquis descripsimus omnia latè,
Tu minor ætate Friderice, prior probitate,
Iam tua gesta patent, quæ recitare placet.
Nam Friderici tempora, prælia, gestaq́, noui,
Indeq́, maxima, vel magis optima promere voui,
Qui tulit, aut mouit, quæ ve recepit ob id.
Dum canimus magni regis, mea Musa cacumen,
Sub breuitate suum studeamus tangere numen,
Altius incipiat, organa nostra tument.
Nunc tibi lingua mea panget Friderice tropheа,
Alta gigantæa canat omnis in orbe chorea,
Tu quoq́, Musa mea, surge, canamus ea.
Flos fuit ex flore regum Fridericus honore,
Sumpsit eum regem Germania plena fauore,
Imperii dominum semper habere volens.
Rex vt Aquisgrani Carolorum sede resedit,
Ordine legitimo Germania prorsus obedit,
Finibus Italiæ rex sua signa dedit.

De ciuitate Mediolani & de guerra eius cum Friderico Imperatore.

Vrbs Melana potens, meritis dicenda leana,
Viribus eximia, populis & milite plena,
Sana, superba, fera, tota rebellis erat.
Vrbibus annexa fuit hæc, quibus omnia vexat,
Quæ fuerint vrbes, exponere nomina restat,
Brixia, Terdona, Crema, Placentia bona.
Rex vbi Teutonicam meruit cepisse coronam,
Quærit & Italicam, quia sic docet inclyta Roma,
Per medios Ligures regia signa volant.
Signa sui regis spernit Melana vereri,
Sed propria virtute sua vult rura tueri,
Nescia quod sibi mors rex Fridericus erit.
Hanc vbi rex angit regalibus vndique bannis,
Dissipat & frangit, sex Marte fluentibus annis,
Vrbs, quæ summa fuit Marte repressa iacet.
(Rex modo dissimulat mala quæ Melana meretur,
Ad reliquas vrbes exercitus ire iubetur,
Et super Astenses arma tulère duces.
Rex abiit, Melana sibi non præbet honorem,
Tempus erit quo facta luet, contrita furore;
Roma vocat regem, rex sua signa mouet.)

De Astensi ciuitate.

Magna timens regis mox deserit Asta colonum,
Ad castrum nouum cuncti sua cuncta reponunt,
Vnde suum vacuum deserit Asta solum.
Nec penitus vacua, deserta relinquitur Asta,
Turribus euersis, inuenta cibaria vastant,
Alterius muri nulla ruina fuit.
Dum rex egreditur melior fortuna paratur,
Iurat ei populus sic Asta reconciliatur,
Culpa fuit modica, gratia plena datur.

Item de eadem Asta ciuitate.

In Ligurum patria manet vrbs, quæ dicitur Astis,
Inclyta diuitiis, modico munimine vasta,
Quæ citò succubuit, nec tamen ipsa ruit.

De ciuitate Terdona per Fridericum ter desolata.

Amodo Terdonæ superest recitare dolorem,
Quæ Mediolani veteri subnixa furore,
Consueto more vult inimica fore.
Rex vbi castra mouet, metuit feru turba leonem,
Cingitur horribili procerum Terdona labore,
Miles vt aggreditur plebs fugitiua dolet.
Vndiq́, rex arcet, populus secedit ad arcem.
Nec sibi sic patet stringens equus vndiq́, partes,*
Vrbs capitur planè, turba cacumen habet.
Hinc cibus arctatur, fons tollitur, inde paratur,
Talpa cauans, aries, mangonibus insaculatur,
Perforat interius, rumpit vtrunque latus.
Proxima iam mortis cedit gens subdita sorti,
Introitum regi patulis dedit vndiq́, portis,
Plebis membra tamen vitaq́, salua manent.
Insita telluri rex mœnia præcipit vri,
Inde cadunt muri populi digne perituri,
Sic Terdona ruit, quæ satis alta fuit.
Inclyta Terdona nimis ascente corona,
Victa ruit prona, capiens tria tristia dona,
Quippe tribus vicibus diruta tota domat.

Qualiter à Terdona Romam consecrandus processit.

Hac vbi compleuit, celebris legatio venit,
Pergat vt hinc properè papalia iura tueri,
Ex ope pontificis iam monocrator erit.
Vtq́, moras purget, vehementer Papa perurget;
Rex bonus exurgens aquilas direxit ad Vrbem,
Damq́, Placentina rura cremata viam.
Seruit ei Parma Bononica transsit arua,
Alpe satis parua Florentia pertulit arma,
Nuncius Achaia Paleologus adest.
Arnaldus capitur, quem Brixia sensit alumnum,

Dogma-

Dogmatu cuius erant quasi peruertentia mundum,
Strangulat hunc laqueus, ignis & vnda vehunt.
Tuscia deuota sese dedit vndiq; tota,
Nota vel ignota subduntur regna remota,
Ad Pendentis Aquæ prædia castra iacent.
Ad vitæ meritum veniunt vexilla Viterbum,
Vnde patens erebus fontem facit igne proteruum,
Fortis ibi populus, milis ad arma probus.
Optimus indigenis fons balnea multa parauit,
Fertilis est patria quam copia multa beauit,
Nam genus & species fertilitate trahit.
Illic Roma suos voluit requiescere fessos,
Emeritos equites, senio seu vulnere pressos,
Sic vita meritum, res facit ipsa locum.

Verba authoris.

Longa per obsequia cum vita labore grauetur,
Si senio premitur, si vulnere debilitetur,
Hic habeat requiem sæpe senile decus.
Si præclara velit Cæsar sua gesta fouere,
Hoc decus Imperii decet omni lege teneri,
Debeat vt senibus vita quieta geri.
Non hæc seruorum sit gloria, sed dominorum,
Si defectorum stet saluus honor seniorum,
Sic niteat ipsorum veste platea, forum.
Si miserum præstat famulum si dira potestas,
Dedecus infestat dominum, cui seruit egestas,
Non sibi, sed Domino stat miser ille suo.
Regia præueniunt tentoria plurima Romam,
Gestat vt Imperium Romana sede coronam.
Cui fauet ecclesia publica signa tonant.
Romanus populus antiquos expedit vsus,
Rex despexit eum primatum milite iussus,
Nil petit imo iubet, Roma furore tumet.
Spe male frustratus discedit vbinde senatus,
Acriter iratus Romanus, ad arma paratur,
Vincere primates regis & arma ratus.
Rex animo fortis, monet agmina multa cohortis,
Papa dedit patulis aditum per dena portis,
Tecta beata Petri nocte sub ense petit.
Mane sub aurora sedem tenet atq; coronam,
Munere basilicam Petri reuerenter honorat,
Roma dolens plorat, rumor in vrbe sonat.

Qualiter Imperator ab apostolico Adriano coronatus est apud sanctum Petrum, sine Romanorum consensu: vnde pugnatum est cum Romanis, sed Imperator obtinuit.

Decipitur Roma dum sic capit ille coronam,
Regia persona recipit Papalia dona,
Vngitur, erigitur, rumor in Vrbe sonat.
Præsul Adrianus Romanaq; curia tota,
Tunc sine Romanis complevit regia vota,
*
Acriter iratus consurgit ad arma senatus,
Prosilit armatus Cæsar, feritate citatus,
Marte secus Tiberim feruet vtrunq; latus:
Plebs abiit, rex obtinuit, multisq; necatis,
Vnda fuit Tiberis defensio sola fugatis,
Sanguine tincta satis turba natabat aquis:

De Spoleti destructione.

Hista completis Papali munere fretis,
Dum remeant læti, resident super arua Spoleti,
A quibus & Cæsar danda tributa petit.
Falsa moneta venit, falsum citò Cæsar ademit,
Prælia nanq; gerit, multos de plebe peremit,
Intus & exterius plebs superata gemit.
Imperat Augustus pereat locus igne perustus,
Qui fuerat vacuus milis, remeant onustus,
Debita qui spreuit reddere, cuncta dedit.

De Veronensium traditione inter Alpes, vbi Imperatorem & totum exercitum inter angusta montium conclusum, extinguere cogitauerunt.

Regales Aquilæ veniunt ad plana Veronæ,
Flumina dum transit rex, durius inuenit omen,
Monte coarctatus bella Verona mouet.
Montibus angustis, & fluminis ordine cincti,
Rex proceresq; sui fuerant quasi carcere vincti,
Conclusiq; suas non habuere vias.
Arma ruunt, quia saxa pluunt de monte relaxa,
Interimunt, quassant proceres à vertice saxa,
Armaq; militibus nulla valere queunt.
Quatuor hæc pœnas spatio sensêre dierum,
Quo sine spe vitæ tolerant discrimina rerum,
Vulnera susceptiunt nec tamen vlla gerunt.
Passibus occultis super alta cacumina tendunt,
Vnde Veronensi populo malè facta rependunt,
Plebsq; superciliis montis ad ima redit.
Nunc pede truncari, nunc funditus exoculari
Rex iubet ingenuos, laqueo super alta leuari;
Talis honor reprobis debet ob ista dari.

De nuncio schismatis inter Alexandrum & Octauianum, tempore prædicti Imperatoris.

Præsul Romanus tunc mortuus est Adrianus,
Venit Alexander, cui restitit Octauianus,
Schisma fit ecclesiæ, pugnat vtrinq; manus,
Schismate feruente Friderica potentia venit,
Quæ Mediolanum post multa potenter ademit,
Quo satis absorpto, lis recidiua redit.
Conspirant Ligures, profugus rex inde recessit,
Omneq; ius regis Lombarda superbia pressit,
Ipsa sibi dominam tunc quasi Cæsar erat.
Rex redit, Morianna luit, Cilenia clusa
Præbuit introitum regi, pereunte Segusa,
Et reliqui Ligures regia signa timent.

De ciuitate Alexandria, quæ nunc dicitur Cæsarea, in Lombardia.

Burmia cum Tanarò palearum fecerat vrbem,
Quam subitò veniens rex obsidione perurget,
Succurrunt Ligures, bellica signa patent.
Cæsar ab opposito mox obsidione relicta,
Obuiat his, plebs obstupuit, qua stans quasi victa,
Pacta petit pacis, plena timore satis.
Nudatos gladios nuda ceruice gerentes,
Cæsaris ante pedes veniunt, veniam repetentes,
Cæsar amore Dei parcere sanxit eis.
Regia mandata iurat gens pacificata,
Ante dies octo pax decidit euacuata,
Guerra velut fuerat stat recidiua rata.

Urbs Mediolanum melius reparata resurgit,
Fortior effecta Lombarda potentia turget,
Utraq; pars tumida fortis ad arma volat.
Rex primo obtinuit: sed post fugiendo recessit,
Nec tamen à patria cessit, sed verbere fessi
Tam rex quam Ligures iam super arma silent.
Annis ter senis tribulatio schismate recedit,
Vincit Alexander tandem, cui Cæsar obedit,
Paceq; consedit, consiliumq; dedit.

De rege Henrico sexto, filio domini Friderici Imperatoris, octuagesimo nono ab Augusto.

DE domino rege Henrico, filio domini Friderici Augusti, adhuc adolescente, gesta non tenemus. Videmus autem eius elegantissimam formam, laudabilem militiam, audaciam & largitatem, beneuolentiam, pietatem, iustitiam, & veritatem; atque omnes regias virtutes, quas ex ætate adolescentum possemus optare. Qui licet natura & literatura super omnes coętaneos, sapientia & sensuum subtilitate videatur pollere; nos quidem si plura nescimus, plura tamen temporum ratione conspeximus, plura etiam experti sumus. salua eius maiestate, cogitauimus, vt ei aliquas admonitiones in medium proponamus; per quas admonitiones ad laudabiles mores, & ad iustitiam & iudicium informetur, & ad regias virtutes, quibus sibi concessum gloriosè & honestè regat imperiũ, versibus heroicis animetur.

Item de rege Henrico sexto, adhuc adolescente, proponitur quædam forma regnandi, qualiter Imperium debeat laudabiliter gubernare.

Henrico sexto sacra sunt diademata præsto,
Tu pater, hoc festo, Friderice, monarchus adesto.
O pater, ô nate, regia metra patent.
Regibus antiquis Henrice Monarche cohæres,
Tu diadema feres, Romani culminis hæres,
Romula signa geres, sæcula nostra tenes.
Imperii sydus, plaudunt tibi mensis & idus,
Metra tibi fidus regalia dat Gotfridus,
Quæ tibi sæpe legas, vt bene regna regas.
O iuuenis iuuenum flos mundi, gloria regum,
Vrbis & orbis honor, cui plaudunt tempora rerum,
Suscipe consilium, quod mea metra ferunt.
Sordibus implicitos prauosq; caueto amicos.
Omnibus æquus eris: sed castigabis iniquos.
Prospice, quicquid agis, te tibi nosce magis.
Laus tua est tibi te solum constringere legem,
Quàm varios populos, aut magnos vincere reges.
Hac si mente legis, rex, bene regna regas.
Si tua nolueris, neq; publica vota vereri,
Qua fere te regem poteris ratione fateri?
Si tibi non fueris, nec mihi rector eris.
Doctor Alexandri Magni prauos sibi mores
Finxit, & incessus inhonestos absq; decere:
Rex puer hoc didicit: sed didicisse dolet.
Vicit Alexander Darium, simul & Babylonem:
Sed nequit impressum sibimet deuincere morem,
Quo semel imbuitur testa, tenere solet.
Tu puer explora, si te nota praua colorat,
Prorsus & absq; mora vitium remouere labora,
Namq; vetus vitium nescit abire foras.
Dum tibi cuncta licent, non quæras cuncta licere,
Nam quæ sæpe liceat, poterunt tentata nocere,
Res etenim licita noxia sæpe ferent.
Legum fræna tenent fræno te fortiter arce,
Plus aliis, minus ipse tibi pro tempore parce,
Dum nullum metuis, sit metus ipse tibi.
Vita Pharaonis, scelerosaq; gesta Neronis,
Et transgressoris monstrant culpa Salomonis,
Quæ mala sint reprobis, quæ bona nata bonis.
Has tibi iam duras veterum propono figuras,
Vt sacra scriptura tibi sit doctrina futura,
Hac poteris patrias arte fouere tuas.
Iudicis officio loca sacra decenter honora,
Pace frui, punire malos, Henrice labora.
Si scelus exploras, pax erit absq; mora.
Ecclesias iubeas multa pietate fouere,
Semper in aduersis te subueniente tueri
Ecclesia precibus vult diadema geri.
Si cupias veri regis promissa mereri,
Auxilio cleri studeas Henrice doceri,
Vt placeas Domino cras quoque sicut heri.
Pauperis aut viduæ dum cernis adesse querelas,
Promptius exhibeas plena pietate medelas,
Iudicium miseri cum pietate geras.
Prima poli, postrema fori sic iura coæqua,
Vt ius præualeat, quantum tua suppetit ætas,
Omne malum reseca, noxia cuncta veta.
Expedit interdum sancita remittere legum,
Ne pereat feritate mala clementia regum;
Nam puto sæpe Deum viuere velle reum.
Indulgere tuis tua sic dignetur honestas,
Vt magis absoluat quam puniat alma potestas,
Si miserando feris, rector amandus eris.
Iudicio residens animum sic comprime iudex,
Ne scelerum vindex vultus sit pectoris index,
Et quæ sunt pœna proxima, clausa tene.
Et quia forte bonæ causæ sit vtrinque patronus,
Par quoq; portet onus extraneus atque colonus,
Et nihil arcanum polluat arte manum.
Currant Marte suo parili discrimine lites,
Nec reprimant miseros sub maiestate Quirites,
Lite cadant lites iudicis arte sita.
Si varios testes cupiant producere partes,
Ne dolus intersit, examine cuncta coarctes,
Atq; memor pueri tunc Danielis eris.
Si superest charta, causam per scripta coarcta,
Nec sceleri parcas, si falsa prodit area,
Falso, fraude, dolo, non tibi plaudat homo.
Si scelus vlcisci ratio certissima poscit,
Rex age quod subito tua debeas vltio nosci,
Vltio tarda fouet crimina, damna mouet.
Si mea vincla prius subito punita fuissent,
Nulla Moguntini tibi captio damna dedisset,
Crimina non fieri regia pœna facit,

Item ad regem Henricum admonitio.

Laudi-

Laudibus inspectis quas audis commemorari,
Nolo superborum cupias veritate leuari,
Tadsa nam populis vita superba parit.
Proximus esse deis hac forsan laude putaris,
Rex moritura caro, caueas ne decipiaris,
Es quia mortalis, mors tibi fata parit.
Corpore mortalis, mortalia sic moderaris,
Vt rex iure pari cum pauperibus moriaris,
Diuitis & miseri vita caena cadit.

De nuptiis Henrici Sexti.

Anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo sexto, indictione sexta, sexto calendas Februarii, rex Henricus sextus cum regina Constantia, filia Rogerii regis Siciliæ, nuptias gloriosas celebrauit Mediolani apud sanctum Ambrosium, anno ætatis suæ vigesimo primo, anno autem regni sui decimo septimo.

PARTIS DECIMÆSEPTIMÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS XVIII.

DE ANGLIS ET SAXONIBVS.

De nonnullis Ecclesiæ persequutoribus.

Chronica quæ perhibent regnasse Diocletianum,
Cuius regnasse sibi referunt tunc Maximianum,
Climata Britaniæ quem tenuisse canunt.
Fecerat hunc apud hos regionis Roma patronum,
Quem perhibent sat pacifice tenuisse colonum,
Hunc patriæ dominum semper habere volunt.
Attamen in sanctos exarserat ille furore,
Undique Christicolas deleuerat à regione,
Omnia Catholica scripta cremare volens.

De Maximiani prole.

Maximianus obit, scelerum sceleros us amator;
Deserit & geminos propria de coniuge natos,
Vter & Aurelius nomen habere datos.
Mater habens pueros, procul à regione recedit,
Pars ubi Britaniæ sibi clam reuerenter obedit,
Conscia quod pueris terra paterna redit.
Hostibus amotis tali moderamine totis;
Securi viuunt pueri, procul inde remoti;
Sed noua sors oritur perniciosa locis.
Defuncti regis fratrem facit insula regem,
Nomine Constantem monachum qui canone degens
Tempore post modico Britona regna regit.

De Voltigerno Anglorum duce.

Voltigernus dux Anglorum summus habetur;
Carus apud proceres tota regione tenetur,
Cuius ob auxilium regna tenet monachus.
Ille docet, quod multa vocet rex arma virorum,
Vt valeat punire malos quoscunque suorum,
Et sibi subiicient stringat vbique solum.
Charta vocat quos mercè locat per regna Quirites
Vtque solet commota mouet Britannia lites,
Bella fouens gentes in regione sita.

Quamobrem Saxones Oceanum transfretarunt.

Saxo vocatus ad hæc ad regia bella mouetur,
Cuius & innumera populorum turba mouetur;
Arma per Oceanum militiamque ferunt.
Miratur iam rex cur copia tanta veniret,
Saxo refert; quia tuta domi remanere nequiret,
Terra foret modica, milite plena loca.
Plena viris terra, iam penè carebat & herba,
Hac tua nos terra cum sit ditissima firmat,
Tu tibi belligeros nos retineto viros.
Turba sumus quam pellit humus sortita parentum,
Sorte pari remanere lars vult turba potentum,
Nos quoque sors misit regna tenere tibi.

Saxones à Voltigerno duce humaniter recepti.

Voltigernus ait; noua sint tibi gaudia regi,
Cui fortuna truces fortis bonitate subegit,
Sic modo tu tua rex regna quieta regis.
Da tua Saxonibus fortissima castra foueri,
Iura, potestates, sub Saxonis arce teneri,
Saxonis officio dat tua bella geri.
Cordis amicitia quam Voltigernus habebat,
Insita Saxonibus sic Saxonis acta fouebat,
Sic quoque Saxo duci corde fidelis erat.
Saxe tenens patriam regis bonitate leuatus,
Occulta feritate ducis subito variatur,
Rex ducis ingenio perdidit ense caput.
Cum duce tunc equites ficto gemuêre dolore,
Vlcisci, necem falso statuêre colore,
Cordeque lætifico tristia gesta mouent.
Arce truces statuêre ducem consistere regem,
Saxonica virtute sedens tenet omnia lege,
Ensèque Saxonico regnat in orbe suo.
Huius erat regis miles de semine natus,
Dux Volgimerius, vulgi ratione vocatus.
Militiæ princeps clarus, ad arma potens,
Ille dolet quod regna solet sua Saxe tenere,
Nam fieri, si Saxo perit, vult regius heres,
His & ob inuidiam tunc grauis hostis erat.

De Orsone & Engisto.

Tunc erat Anglorum regalis copula fratrum,
Orsus & Engistus Angra ratione vocati,

Hi duo Saxonibus vitè fuere caput,
Dum monet introrsus dux Volgimer arma seorsum
Restitit his prorsus saliens Engistus & Orsus,
Insula Britonum præstat vtrunq; dolum.
Volgimer & Saxo, sua dum certamina taxant,
Vtraq; pars passa, Britannica præda quassat,
Vulneribusq; datis mors fit vtrinque satis.
Volgimer vt regnum satagit vexare paternum,
Saxonibusq; locum cupit annihilare modernum.
Saxo monet pacis dicta, fauore patrum.
Rex vocat iratum patria dulcedine natum,
Et quasi pacatus sibi sponte reconciliatur,
Talibus alloquiis rem moderatur ei.

Saxonum commendatio.

Saxonica gentis cur opprimis agmina, fili?
Cum regni sit amica mei custosq; cubili?
Suntq; bonæ fidei, belligeriq; viri?
Hæc regni diadema mei, me teste, parauit,
Hostiles probitate dies satis alleuiauit,
Quam male persequeris rem bene gessit, ait.
Pacificos largire dies, depone furorem,
Saxonibus tu redde tuum constanter amorem,
Hæc tibi proficuo me moriente foret.
Cum regni sis nate mei spectabilis hæres,
Saxonica probitate potes tua iura tenere,
Hi tua iura ferent, & tua bella gerent.
Volgimer acta patris non suscipit ordine pacis;
Saxo quasi gratis iuuenis fert bella minacis,
Attamen iratis restitit ense satis.
Orsus & Engistus Saxo non sustinet istud,
Vndiq; per patriam contraria prælia sistunt,
Et ducis ardore bella monente mouent.
Dum furit introrsus tellus Britannica prorsus,
Transit Oceanum mare dux Engistus & Orsus,
Et redit in patriam frater vterq; suam.
Angria Saxonicos dominos rediisse reuelat,
More Macedonico proponitur alta querela,
Quam mala Volgimeri prælia Saxo ferat.
Vndique per patriam sonitu feruente querela,
Fœmina cum maribus sua nititur arma mouere;
Insula Britonum iam noua bella feret.
Orsus & Engistus propriam duxêre sororem,
Quæ specie formaq; datur meruisse decorem,
Regis ad accubitum digna Corinna foret.

De Angria regina & regione, & cæteris actis.

Angria regina nomen tulit à regione,
Fœmina Teutonica roseo suffulta colore,
Cuius in obsequium signa Macedo mouet.
Plena per æquoreos fertur ratis inclyta fluctus,
Insula Britonica parcos videt vndiq; luctus,
Dum ratis arma gerit, subdita terra perit.
Saxonica gentis rex Voltigernus amator,
Pacis vtrinq; dator, cupit esse reconciliator,
Et petit alloquio bella silere dato.
Bella silent; dum pacta vident, vexilla quiescunt,
Colloquiis hinc inde datis fera corda tepescunt,
Rex parat iratis fœdera stricta satis:
Pacis ab hac hora dum rex dare pacta laborat,
Rixa scelus renouat, rixantur in vlteriora,
Miles ad arma volat, pax perit absque mora.

Saxonici populi valido stant cuspide fulti,
Vnde suis cultris hostes perimuntur multi,
Omne decus patriæ Saxonis ense iacet.
Viribus Anglorum vires superantur eorum,
Ense Macedo bonum superat perimitq; colonum,
Saxo tulit patriam, diripuitq; solum.
Volgimer elatus hostiliter inde fugatus,
Visa morte patrum timet hic incurrere fatum,
Per medium nemoris labitur atque fugit.
Tempore post modico fertur perisse veneno,
Vndiq; per patriam Saxo viget ordine pleno,
Amodo Saxonibus plena trophæa fero.
Regis amicitia qua sæpe Macedo reuixit,
Regis in obsequium victorum pectora fixit,
Subditus vnde sibi Saxo remansit ibi.
Consona Saxonibus fit regis vbiq; voluntas,
Saxo patrem regem reputat quocunq; triumphat,
Quippe suo regi climata victa regit.
Orsus & Engistus quasi conregnare videntur,
Nam cum rege simul communia regna tuentur
Rex pater, hi nati, posteritate sui.
Victima principibus mandatur amœna parari:
Rege sedente lari datur Angria virgo vocari,
Sydere splendidior, gaudia forma parit.
Angria regina maris huc euecta carina,
Fratribus inclinat, regiq; decora propinat,
Et cito regale pectus amore ligat.
Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus,
Mox amor iniectus latuit sub pectore tectus,
Mentis in ardore tela puella mouet.
Vestibus auratis nituit coma flaua capillis,
Pocula dum recipit, oculos rex intulit illi,
Dumq; videre libet, dicit; Amica bibe.
Gustat vt illa, refert; Mecum bibe diua potestas;
Rex ait; Ergo sede, tua me constringit honestas;
Sub lare regali te decet (inquit) ali:
Pocula præbentis dulcantur in ore potentis,
Inde calor mentis impellit ad acta volentis,
Plus vbi vina bibit plus adamare libet.
Mensa breuis, fortuna leuis, pro virgine venit,
Cor regis quod virgo vehit, sub pectore sæuit;
Tracta manu ieiuni, dicit, Amanda veni.
His ita præmissis, virgo celeberrima risit,
Fratribus ascitis, regi sua dicta remisit:
Si cupit Angrorum lege parare thorum:
Et mihi lege bona vult participare corona,
Regis ad obsequia sint agmina Saxona prona,
Verba placent fratri, sponsa fit absq; mora.
Orsus & Engistus socia regnante sorore,
Amodo maiore funguntur vbiq; fauore,
Insula tota fauet, regna quieta manent.
Brito timet factum, quia Saxo tenet dominatum,
Ne sibi primatum reputet vincendo paratum,
Vendicat imperium Saxo labore datum.
Viribus Angrorum cœpit male terra granari,
Nomine vulgari datur Angriterra vocari,
Illud & Angrorum nomen ab vrbe trahit.
Moribus & linguis victoribus assimulatur,
Angria perpetuo victore vocante vocatur,
Angria dicta per R tunc ibi non erat L.
Gregorius Papa, cuius baptismate pollent,
Nomina dans dedit L. prius R de nomine tollens,
Sit velut Angelicos Papa vocauit eos.
Tunc erat in patria mons, culmen habens speciosum,
Qua rex Angrorum castrum parat imperiosum,

Nec

Nec potuit lapidum pondera ferre locus.
Quotquot enim muri coalent hodie valituri,
Mane cadunt vacui, post cras iterum ruituri,
Quicquid ponit ibi, subdita terra bibit.
Mirantur populi, mirantur ab arte magistri,
Quicquid ibi lapidum poterint iactare magistri,
Deperit absque mora: nam lupa terra vorat.
Rex iubet ariolos longa statione vocari,
Et magica mox arte sibi iubet insinuari,
Mœnia cur recidant, quæ sibi terra trahit.
Cur cadat ignorant, sed quomodo stare valerent,
Fingere consilium mendaciter illicò quærunt,
Quod simul inueniunt, rege iubente ferunt,
Hunc, aiunt, montem, superi sibi constituerunt,
Sæpe sibi reges libamina magna tulerunt,
Quæ nisi tu dederis mœnia nulla ferunt.
Munera sacra deis, quæ te modo ferre iubemus,
Nec tu ferre potes, neq; nos in rebus habemus,
Nec dabit hæc penitus, insulà, terra, nemus.
Sanguinis humàni petit hic torrente sacrari,
Corpore fundari, pòst desuper ædificari;
Murus ab hinc stabit, si memorata dabis.
Nec tamen humanum petit hæc tua victima corpus,
Cuius ab humano sit semine conditus ortus,
Natus erit matre filius absq; patre.
Consilio vatum rex amodo certioratus,
Vndiq; legatos direxit ad ista paratos,
Quæritur optatus, sorte ferente datur.
Inueniunt puerum fantásmatis arte creatum,
Nomine Merlinum, vatem sinè dogmate vatum,
Partu fœminineo, sed sine patre datum.
Suscipit inuentum puerum pars magna potentum;
Eius in aduentu, castrum putat esse redemptum,
Corpus Merlini si tumuletur ibi.
Quæritur a matre, quo spermate, qua nouitate,
Filius a matre potuit nasci, sine patre?
Retulit illa, patet incubus esse pater.
Ad regem Merlinus ait; nihil hic operaris,
Vatibus ignaris, caueas ne decipiaris,
Nil tibi proficui turba maligna parit.
Ecce meum corpus si mittitur arte seorsum,
Mox erit absórptũ; cadet vrbs tua, rupta retrorsum,
Multiplicando dolum perdis vtrunq; bonum.
Duc (ait) Ariolos, turbamq; iubeto magorum
Dicere, murorum quæ sit modo causa ruorum,
Quid sibi fata volunt, quis sit in arte dolus.
Dicere si norunt, tu dogma tenebis eorum,
Si male decipiunt, gladius sit pœna malorum,
Post, ego murorum consolidabo solum.
Verba placent pueri, rex illico dicta requirit,
Nec valet ariolis quod poscitur arte potiri;
Pœna datur sceleri, quam puer inquit, ibi.
Carcere multorum reserat rex colla magorum,
Vt si fortè dolum puer exsuperaret eorum,
Fiat in ariolos mortis vbiq; forum.
Amodo Merlini verbis datur insinuari,
Cur lapis inde cadit, quo rex iubet alta parari;
Cur opus artificis concaua terra trahit?
Si cupis inuisa (puer inquit) ænigmata dicam,
Montis in arce si astas desuper vnda petita.
Terra superposita pendula pendet ita:
Portat onus terræ, crustaq; natante, superna,
Amplius inferre sinis nequit vndula ferre,
Pondera pressa bibit quæ superaddis ibi.
Vt pateat dubium, montis latus infodiatur,
Inde tibi fluuius quem nescis vt egrediatur,
Siccus abinde lacus siccaq; terra datur.
Nomine Merlini rex imperat hunc aperiri,
Magnus apertus ibi fluuius monstratur adiri,
Castra suis populis rex fabricabit ibi.
Restat vt illorum rex puniat acta magorum,
Quorum sæpe dolus fuerat sibi causa dolorum,
Concremet ipsorum corpora tecta rorum.
Dum cadit ariolus, dum montis ad acta venimus,
Vndiq; Merlinus vates fit summus & imus,
Vt docet Oceanus, Iscotiaq; finis.
Egrediente lacu terret grauis vnda colonum,
Gurgitis è medio surgit tetra forma draconum,
Vndiq; dant strepitum, concutiuntq; solum.
Climata Cornubia bini petière dracones,
Rufus & albus erant, errore premunt regiones,
Territus hinc populus rura timendo colet.
Vter & Aurelius quos charta supra memorauit
Principis Italici de semine Maximiani,
Militis officio tunc valuère magis.
Vter in arma furens inuadit & ipse draconem,
Cuius ad interitum datur ingessisse mucronem,
Indeq; plebs patria gaudia magna mouet,
Qui prius Vter erat, iuuenis, milesq; decorus,
Vter Pendragon sub lege vocatur eorum.
Nomine serpentis nomen habere volunt.
Fama recens vagabunda necem gerit ipsa draconis,
Vter enim ingul. sic reum datur ore mucronis,
Terror inest regi; famaq; læta bonis.
Ad regem Voltigernum dum fama veniret,
Dicit, Merline tu quæso futura require,
Nam regina timet, dum noua tanta videt.
Dic (precor) augurium nobis Merline draconum,
Quid rumor, quid fama sonat, partis regionum?
Vter & Aurelius, quæ sibi iura volunt.
Merlius ait: Ventura magis, si noscere gliscis,
Iam regni metuenda tui symptomata disces,
Fortuitosq; dies applicuisse scies.
Hos egò serpentes binos loquor esse potentes,
Vter & Aurèlium, iam regna paterna petentes,
Indicioq; Dei terra redibit eis.
Quæ bona Saxonibus sunt, aut tibi subdita tollent;
Militis officio patriaq; unanimi e pollent,
Cæsar enim Roma posset vterq; fore.
Sanguinis infanti pueri sunt Maximiani,
Semine Romani, feruent feritate ferali,
Tu tibi (si poteris) prospicè, Merlius ait.
Insula diuiditur, populi duo sceptra sequuntur,
Regibus ambiguis regalia iura reguntur,
Bellaq; Saxonicis sunt noua nata locis.
Obtinet Aurelius, regnum sibi conciliatur,
Voltigerna manùs gladio cadit atque fugatur,
Perdit & archatum perdit & ipse caput.
Angria regina regis viduata ruina,
Bella refert prima, neq; viribus extitit ima,
Prælia fert varia, damna, pericla, minas.
Orsus & Engistus, seu cætera Saxona virtus;
Acriter obsistunt regnum rapientibus istud,
Pro nece prostrati regis amara pati.
Vter & Aurelius dum regna paterna capessunt,
Viribus excrescunt, sed & Angrica bella timescunt,
Regibus iratis arma tulère satis.
Post varias cædes, hincinde cremantur & ædes,

Conueniunt plebes, quas ferre pericula tædet,
Pacis apud proceres fœdus inire sedet.
Sic modus est pacis, quod ritè reconciliatis
Saxonibus gratis tribuat rex fœdera pacis,
Vrbibus & feudis, rebus, honore datis.
Angria regina, pacis sumpta medicina,
Regibus inclinat, secedit ad arua marina,
Quæ sibi pacificâ castra tenere sinant,
Aurelius primogenitus, regniq; monarchus,
Sic pacis sancita facit, sic prospicit actus,
Vt reparet patriæ gaudia, læta quies.
Consonet optima, dissipat horrida, regia norma,
Prælia deprimit, abdita reiicit, apta reformat,
Rex erat, imò pater, gesta paterna patent.
Attamen admissa patris feritate patrizat,
Nam prius iussi xarènouat tormenta, remissa,
Et tenet erroris dogmata plena dolis.
Æmulus ipse Dei, populis fit tutor Hebræi,
Atria scripta vehit, sectamq; fouet Manichæi,
Catholiciq; reis prorsus habentur eis.
Post annos paucos, post multa pericula rerum,
Suscipit Aurelius fatum finemq; dierum,
Iustus apud proceres, sed reus ante Deum.

Defuncto Aurelio rege Anglorum erigitur Vter, qui & Pendragon dicitur.

Post regis fatum dominus terra variatur,
Rex obit Aurelius, germanus ad alta vocatur,
Erigitur solium, versa corona datur.
Vter Pendragon rex est cognomine dictus,
Viribus inuictus, cuius draco decidit ictu,
Moribus & specie regia forma placet.
Vsus erat, regem proceres ad pascha vocare,
Nuncia lætitia conuiuia magna parare,
Regis & a solio regia dona dare.
Ferre nec est licitum sine coniuge dona maritum,
Imo simul veniunt, dominum laudare petitum,
Præbet eis solitum principis aula situm.
Diuidit alterutrum dominus conuiuia rerum,
Dextera fit procerum, fit & altera pars mulierum,
Rex sedet in medio, fercula digna ferunt.
Dux ibi Cornubiæ tunc primus in ordine sedit,
Vxor in opposito, cui nomen Hierna, comedit,
Cui cito rex oculos luxuriando dedit.
Dum sedet alta rosa, magis omnibus est speciosa,
Fercula multiplicat rex omnibus inuidiosa,
Per varios oculos cætera turba notat.
Hæc vbi subrisit, oculos composita remisit,
Nutibus innisi, nexi sunt pectore visi,
Fœmineas latebras tactus amore fitit.
Curia magnarum commota sedes dominarum,
Nam velut ignarus rex non videt agmen earum,
Respicit hanc nimium, cætera cuncta parum;
Hunc amor inuoluit, cito rex conuiuia soluit,
Dum cupit hanc tolli causam, rota versa reuoluit,
Territus exurgit dux, & Hierna fugit.
Mane sub aurora fugiunt stationis ab hora,
Laxa ducis lora, loca præripiunt potiora,
Ad loca Cornubiæ fertur Hierna volans.
Dum fuga facta sonat, rex vstus amore laborat,
Imperat vt redeant, dux pergit in vlteriora,
Dum fugit illa foras, rex furit absq; mora,
Lex erat vt nunquam proceres à rege recedant,
Ni prius his reditum concessa licentia quærat,
Vtq; domum rediens regia scripta ferat.
Regula præfata quum iam foret euacuata,
Ad Ducis interitum sunt regia bella parata,
Terraq; damnata perditione rata.
Arte satis fertè parat ille resistere forti,
Sæpe tulit patulis regalia prælia portis,
Sæpe dedit gratis prælia dira satis.
Rex tenet obsessum, procerum virtute repressum,
Abstulit ingressum, restrinxit ab vrbe regressum,
Iussit & induci prælia multa Duci.
Sic amor occultus regali pectore fultus,
Efficit insultus, equitum mouet ipse tumultus,
Dat quoq; languere, regia membra terens.
Nunc amor intectus penetrat sine vulnere pectus,
Visceribus tectus amor est pallore repertus,
Tela nec euadit, pressus amore cadit.
Dum sic est, Gothorum petit auxilium medicorum,
Nec valet antidotum causas remouere dolorum,
Nescit enim medicus quod sit amoris onus.
Quum timet ipse mori, datur optima cura labori,
Merlinus fert consilium studio meliori,
Mirus in auxiliis, miraq; facta colit.
Quærit & à medicis, quæ sit modo causa doloris,
Dicere dum nequeunt, grauis est sibi pœna pudoris,
Quæ latet interius, promitur ira foris.
Merlius ait regi, te causa perurget amoris,
Ite foras medici, labor est is vbiq; laboris,
Regia deserite, quærite iura fori.
*Quæso torum regis nostre imitate *legi,*
Depulsis medicis solatia Merlius adegit,
Inde domus regis gaudia digna vehit.

De Merlino propheta Anglorum.

Rex modo Merlini quæ sit medicina requirit,
Ille refert, volo te nemorum statione potiri,
Tuq; meis studiis mira videbis ibi.
In Ducis ecce tuam faciam transire figuram,
Nunc ita mansuram, rursumq; tibi redituram,
Forma ducis pura sit modo forma tua.
Hac ego forte suos in nostros verto ministros,
Vt putas ecce Ducis seruos qui videris istos,
Me quoq; feruulis pelle videbis ibi.
Vultibus arte datis, pro velle tuo variatis,
Nominibus variis forma variante vocatis,
Velle tuo poteris luxuriare satis.
Amodo Cornubiam curemus adire Ducissam,
Sanet vt infixa tibi vulnera pectoris ipsa,
Quæ factis ascita, tunc remeabis ita.
Sis licet in guerra, castri conscende superna,
Quam cupis interea, te pulchra videbit Hierna,
Dum mentita viri forma sedebis ibi.

De eodem.

Vatis ad indicium gaudet rex, illico surgens,
Edita perficere socios mandata perurgens,
Pergit vt ista gerat, quis prius æger erat.
Non erat in castro tunc cum duce pulchra Corinna,
Altera pars montis ducis altera castra resignat,
Qua residens plenè semper Hierna manet.
Imperat armatos rex hic remanere ministros,
Ducere promittens equites plures super istos,
Hac via mentita regis habetur ita.
Rex vbi carpsit iter, paucis comitatus alumnis,

Monti-

Montibus ingeritur per summa cacumina summis,
Suscipit vt proprium magna Ducissa virum.
Regis in aduentu dat gaudia turba potentum,
Organa cùm centum reboant sub laude retentum,
Laude canunt Dominum, villa, platea, forum.
Regis in amplexu dat pro duce fœmina nexum,
Artibus impressum vultum ducis, oscula, fletum,
Arte superducit oribus ora ducis.
Tunc noua de rege faciunt exponere regem,
Ille refert, regem prauam præcedere legem,
Dum qui regna regit, destruit ipse gregem.
Rex, ait, armatis infert mihi prælia gratis,
Destruit atq; capit bellis mea castra patratis,
Attamen arma sapit nostra nociua satis.
Me premit inuictus locus est mihi circiter vstus,
Imminet incursus, bello sum totus onustus,
Hic mihi nunc requiem conferat vna dies.
Fortiter ingemuit cum vidit Hierna maritum,
Hostibus attritum, nimioq; labore petitum,
Condolet ignitum Marte perire suum.
Nocte sedens plena, regem vocat inclyta cœna,
Rex satis accelerat, consedit Hierna serena,
Sed magis in Venerem cor comedentis erat.
Fit modo mensa breuis, mens saucia, pauca comedit,
Clauditur interius, dominaq; fauente resedit,
Cætera quæ petiit larga Corinna dedit.
Nocte iacent tota, veniunt solatia mane,
Illa refert germen vtero consistere planè,
Qui pater efficitur, lætior inde manet.
Noxq; diesq; simul subitò signatur & hora,
Lætitia plenus pater est, & abire laborat,
Mox quæ signa gerit rex memoranda dedit.
Quæ fert signa pater, retinet sibi conscia mater,
Et quæ mater habet, secum rex deferet acer,
Nec patuit matri subdola forma patris.
Cedit ab vxore dux fictus, aditq; laborem,
Dum redit in nemore prisco renouatur honore.
Scribere nunc placuit quid sua turba facit.

Vter Pendragon rediens à collusione ducissæ, inuenit ducem occisum, & castrum eius captum.

Rex vbi de castris Merlo comitante recessit,
Miles ab incepto modicum sua castra repressit,
Et datis insidiis sic latitabat ita.
Miles ab arce ducis dum castra relicta videret,
Irruit in paucos, spolium confisus habere,
Dux quoque cum reliquis prosilit arma ferens.
Regis ab insidiis exercitus obuiat illis,
Iura sui domini manibus defendit Achillis,
Dux miser hic capitur, perdit & ense caput.
Altera pars equitum quæ cum duce venit ab arce,
Fusa iacet penitus, regis manum obtinet arcem,
Regia regale signa cacumen habent.
Dum redit ex nemore rex hostis adire laborem,
Signa videns castri, proprium cognoscit honorem,
Tunc iter accelerans, gaudia digna mouet.
Prælia victorum laudat sine fine suorum,
Quoslibet ad libitum socios ditauit eorum,
Inde cupit reliquum tollere Marte solum.

Item de Hierna ducissa, obsessa in arce sua.

Vter Pendragon iubet Anglica signa moueri,
Viribus armorum se quærit Hierna tueri,
Nescia quòd socia regis & vxor erit.
Sub specie pacis recipit mandata minacis,
Vt veniat mediis componere fœdera pratis,
Ne pereat gratis rebus & arce datis.
Illa refert, habeo fortem super arce maritum,
Hic tibi colloquium teneat pro pace petitum,
Non decet vt mulier quærat ad arua situm.
Rex ait, ingratum cognosce ducem iugulatum,
Desere morte datum, melius iam percipe fatum,
Ne tibi sit dubium, respice tolle caput.
Saucia mortiferis cansis, infixaq; telis,
Concidit exanimis mulier turbata fidelis,
Verbaq; cùm rediit vix rediuiua dedit.
Mors iniusta ducis tibi rex non proficit, inquit,
Ipse mihi prolem quam gestò, ventre relinquit,
Si pater ense perit, filius hostis erit.
Vrbs mea iam fortis, tua non timet arma cohortis,
Nec paruulis portis metuit discrimina sortis,
Dum puer hic viuit, ipse manebit ibi.
Rex ait, ô domina, secretius (oro) loquamur,
Gesta tibi referam quæ chara ferenda putamus,
Ex quibus indicia digna fauore damus.
Pone supercilium, cœptumq; relinque furorem,
Si mihi credideris, summum retinebis honorem,
Gaudia percipies quæ lachrymata doles.
Vix deuicta prece mulier fortissima regi,
Cessit, & alloquiis animum reuerenter adegit,
Amodo Merlini mira loquentur ibi.

Loquitur cum ducissa.

Rex placator ait, pro te mea bella paraui,
Te nimis optaui, nimiumq; coactus amaui,
Fune tuo potius vinctus amore trahi.
Sub ducis effigie tecum quandoque resedi,
Deditus ingeniis lecto rutilante quieui,
Basia cum reliquis actibus ore dedi.
Ore tuo didici, quia germina venter haberet,
Vnde tibi placuit propriè mea signa tenere,
En tua quæ teneo, respice, nosce, gere,
Hic quem ventre tenes meus est, hunc opto tenere,
Iste mea patria rex est, regniq; cohæres,
Tu regina sedes, & diadema feres.

Hierna ducissa recognoscit dicta Regis, & tradit se illi.

Credidit absq; mora, cognouit & acta priora,
Illicò maiora recipit, spernitq; minora,
Abstergit lachrymas, pellit amara foras.
Splendida fit facie, capit illicò læta colorem,
Pallida quæ fuerat recipit regina ruborem,
Clarior est flore, cum prius ægra foret.
Miles vt inquirit, quidnam sibi causa requirit,
Illa iubet regi castrum properans aperiri,
Vndiq; suscipiens iussa colenda viri.
Nuptia regalis datur illicè mira parari,
Illa subarrari, reginaq; summa vocari,
Pace vacant populi flumine, rure, mari.
Indice Merlino rex & regina requirit,
Plasma iacens vtero, quo debet honore potiri,
Fœmina si fuerit, digna ve forma viri?
Lætus ait vates; en gaudia magna parate,
Currite primates, cœloq; resoluite grates,

Nam quæ ventre latent mira futura patent.
Hic erit Arturus rex summus in orbe futurus,
Prælia gesturus, loca Gallica rex habiturus,
Nomine Magnus erit, vulneribusq; perit.
Nec perit omnino, maris obseruabitur imo,
Viuere perpetuò poterit ex ordine primo,
Ista tibi refero, cætera claudo sinu.
Arturi qui tantus erat, si bella requiris,
Omne solum variis potuit deuincere miris,
Viribus & gladiis præfuit ipse viris.

PARTIS DECIMÆOCTAVÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM PARS XIX.

De regalib. insignibus, videlicet de sancta cruce, de gladio, de lancea sacra, de sceptro, de pomo aureo, de corona, de diademate: quid significent gemmæ in corona; quid significet aurum in corona, quid significet crista in corona,

CÆsar iussit heri quæ sint insignia quæri,
Quæ caput imperii dignè perhibentur haberi,
Et cur signa gerit, quid rationis erit?
Vt scriptura tonat, crux, ensis, sceptra, corona,
Lancea, palla, bona nobis insignia donant,
Restat vt expenam, quid sua signa sonent.

Quid significat illa crux?

Crux caput Imperii, datur hæc medicinaq; morbis,
Climata quadrat, per brachia continet orbis,
Crux est scala Dei spes, via, vita reis.
Hac datur ascensus iustorum merce repensus,
Hac latro suspensus, recipit pro crimine census,
Hanc solet Imperium ferre per omne solum.
Brachia distenta mundum complexa retentant,
Cunctaq; portenta Christi virtute retenta,
Crux velut athleta noxia cuncta vetat.
Vnde per hoc signum, quo tollitur omne malignum,
Imperii dignum caput est venerabile signum,
Prælia virtutis dant sibi signa crucis.
Crux datur Imperio speciali iure ferenda,
Quippe vicem Christi tenet hic ad regna tuenda,
Et gerit in terris signa colenda crucis.

Quid significat gladius Regalis vel Imperialis?

Iudicii signum gladius monstrare videtur,
Quo malefactorum feritas cessare iubetur,
Vt latro frustretur, rex tenet arma secus.
Præcipitur gladius vibratus semper haberi,
Puniat vt subitè, potuit quod culpa mereri:
Nam si tardus erit, pax vacuata perit.
Iura sibi soli Deus edere, condere patrat,
Vt gladio laqueoq; suo mala pressa quiescant,
Si mala non premeret principis vmbra feret.
Sic sibi regna Deus subiicit, sic iurgia legum,
Quod valet humano lucrari sanguine cœlum,
Munera grata Deo dat pereunte reo.
Ense quiescente compescere non valet orbem,
Sanguinis humani torrente potest moderari,
Qui regnare volet sanguine iura colet.

Quid significat sceptrum regale?

In manibus regum dum regia sceptra tenentur,
Tunc quasi per virgam compescere cuncta videntur,
Pœnaq; præstatur qua ratione datur.
Vsibus innumeris & legibus vndiq; fultus,
Instruit hic homines dignos prætendere cultus,
Regia virga tamen, quo moderentur habet.
Plura solent homines per climata fingere iura,
Cæsar sceptra tenens, nouit distinguere plura,
Imperat & virga iura valere sua.
Vita, genus, lingua varia, variant regiones,
Vna nequit cunctos distinguere regula mores,
Vnde per Imperium plurima iura moneat.*
Lex superest legi, rex regi pluribus vnus,
Par superest paribus, mos moribus, vsibus vsus,
Imperat his vnus, cuius in orbe sumus.
Lex Romana locum super omnia iura meretur,
Nec tamen euacuat quod in his rationis habetur,
Vult magis atq; minus Cæsar habere simul.

Quid significat lancea Imperialis, & vnde venit?

Lancea Mauricii reliquis præmaxima signis,
Plurima Christicolis peperit miracula dignis,
Clauus nanq; Dei iunctus habetur ei.
Subiicit Imperio bello gestata potentes,
Motibus ipsius nequeunt obsistere gentes,
Hæc vbi bella mouet, vincere cuncta solet.
Lancea sancta solet regnorum vincere lites,
Ipsa facit proceres Romanos esse Quirites,
Ex hac Cæsar habet quod sibi regna fauent.
Rex Arelatensis illam dum Bose teneret,
Et sibi pugnanti semper fortuna faueret,
Extitit inde getis terror amara ferens.
Nunc liber expone, quo casu, qua ratione,
Traditur Imperio post hæc sacra lancea Romæ,
Et cur Bosonem littera nostra sonet.
Bose formosus rex magnus, rex animosus,
Insomnis totus quandoq; fuit furiosus,
Inde soporatus alligat ense latus.
Hunc requiescentem somno quicunq; vocaret,
Regia dextra virum mox plena furore necaret,
Solus & absque pare dormiit ipse lare.
Tempore natalis Domini rex est Arelati,
Pontifices sacri surgunt ad festa parati,
Noctis ad officia laude canore dati.
Dumq; gerit sacrum, præsul quo missa canatur,

Rex

Rex venit iratus, quia non fuit ante vocatus,
Fusteq; mitratum percutit ipse caput.
Res plangenda satis, præsul cum sanctificatis,
Percutitur gratis solennibus euacuatis,
Amodo noscatis quid Deus inde facit.
Tam male tractati tunc pontifices Arelati,
Milite collecto veniunt ad bella parati,
Cælestis fati digna patrare pati.
Vnde coarctatus rex surgit ad arma vocatus,
Vincitur, eiicitur, stat præsul honorificatus,
Rex dolet iratus, ludibrioq; datus.
Mens deuicta dolet, nimio confusa pudore,
Nec regnare volet, quia bello perdit honorem,
Optat vt & monachi iam sibi vita foret.
Imperii solium cum maximus Otto teneret,
Et valitura satis mundi fortuna faueret,
Hunc rex Boso loquens verba gemendo refert;
Trado tibi regnum, cunctos depono decores,
Amodo nostra tibi sacra lancea præstet honores,
Sola mihi monachi vita colenda foret.
Do tibi Viuarium, Lugduni sede sedebis,
Hæc duo cis Rhodanum, me traduce, castra tenebis,
Rex tibi Francigenûm prædia nulla petet.
Lancea Mauricii, mea quam tibi dextera tradit,
Est caput illorum quæ nunc mea regna notant,
Nunc caput Imperii lancea sancta dabit.
Qua dubius Sauna, Rhodanus fluit, estq; Vienna,
Cis mare Tyrrhenum fuerant Bosonica regna,
Huic simul Allobroges & Morienna fauent.

Quid significat globus aureus, qui Regum manibus gestatur?

Aureus ille globus, pomum vel palla vocatur,
Vnde figuratum mundum gestare putatur,
Quando coronatur, palla ferenda datur.
Significat mundum, forma perhibere rotundum,
Intus habet plenum, terrestri pondere fundum,
Quem tenet arcanum palla ferenda manu.
Hæc fuit ex terris mundi collecta quaternis,
Vt foret Imperii manibus gestanda supernis,
Hac tulit Imperium Iulius arte suum.
Taliter hunc mundum gestat manus vna rotundum,
Regius includit sic omnia climata pugnus,
Taliter omne quod est regia pompa tenet.

Quid significat crux posita super aureum pomum?

Crux superest pomo cœli super insita dono,
Suscipe corde bono rex, quæ tibi mystica promo,
Teq; sedente throno prospice quid sit homo.
Crux & palla simul pariter connexa tenentur,
Hæc magis, illa minus, parte reuerenda videntur,
Hæc ferit, hæc sanat, hæc perit, illa manet.
Si mundana cupis, pugno concludere regna,
Significata crucis tibi sint reuerenter habenda,
Seruulus esto Dei, qui tua sceptra regit.

Quid significat diadema Imperiale?

Hoc diadema sonat duplam conferre coronam,
Quod veterem Romam mundanaq; climata donat,
Hoc quicunq; tenet, summus in orbe sedet.
Dupla corona manet, quia dum complectitur vrbem,
Continet & reliquum fastu diadematis orbem,
Sic facit esse suas vna corona duas.
Non loquor esse duas numeri ratione, sed actu,
Vrbis & orbis habet solium diadema subactum,
Hæc duo continuant omnia Cæsar erat.

Quid significant gemmæ preciosæ in corona, & quis eas instituit?

Iulius instituit gemmas superesse coronæ,
Vt preciosa foret lapidum granidata decore,
Nunc liber exponet, quid sibi gemma velet.
Quatuor in cunctis sunt insita mystica gemmis,
Duritiés, virtus, splendorq́, colorq́, perennis,
Hæc, qui Cæsar erit mystica nosse velit.
Duritie constans, virtute refertur honestus,
Est bona fama color, splendor sine crimine quæstus,
Quatuor ista geret qui diadema feret.

Quid significat aurum in coronis?

Aurea materies regalibus apta coronis,
Indicat imperium mundi superesse patronis,
Circulus est orbis forma rotunda soli.
Aurum cuncta suo superat fulgore metalla,
Imperium superat quos orbis continet aula,
Et bene Romuleo iure gubernat eos.
Suscipit innumeras aurum tractabile formas,
Suscipit & varias Romana monarchia normas,
Flexibilis, facilis, aurea forma fuit.

Quid significat crista in corona Imperiali?

Dicitur augusta circlo superaddita crista,
Publica res aucta planè monstratur in ista,
Qui diadema gerit, victor & author erit.

PARTIS DECIMÆNONÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORVM

PARS XX.

Catalogus omnium Pontificum Romanorum, & omnium Imperatorum Romanorum; & etiam omnium Regum qui fuerunt ab initio mundi vsque ad Papam Vrbanum tertium, & vsque ad Imperatorem Fridericum primum, & ad filium eius regem Henricum sextum.

PAPÆ.

Saluator noster

DOMINVS NOSTER IESVS CHRISTVS sedit in hoc mundo annis triginta duobus, mensibus tribus.

Pontifices Romani.

Petrus apostolus sedit annis viginti quinque, mensibus quinque, diebus quatuor.

Linus Papa, sedit annis vndecim, mensibus tribus, diebus duodecim.

Cletus Papa, sedit annis duodecim, mense vno, diebus decem.

Clemẽs Papa, sedit annis nouem, mense vno, diebus decem.

Anacletus Papa, sedit annis nouem, mensibus quinque, diebus vndecim.

Euaristus Papa sedit annis nouẽ, mensibus quinque, diebus decem.

Alexander Papa, sedit annis decem, mensibus septem, diebus quinque.

Xystus Papa, sedit annis decem, mensibus quinque.

Telesphorus Papa, sedit annis vndecim, mensibus quinque, diebus viginti & vno.

Hyginus Papa, sedit annis quatuor, mẽsibus duobus, diebus tribus.

Anicetus Papa, sedit annis decem, mẽsibus quatuor, diebus tribus.

Pius Papa, sedit annis decem, mensibus quatuor, diebus quatuor.

Soter Papa, sedit annis nouem, mensibus septem.

Eleutherus Papa, sedit annis vndecim, mensibus nouem, diebus tribus.

Victor Papa, sedit annis vndecim, mẽsibus septem, diebus duodecim.

Seuerinus Papa, sedit annis nouem, men-

IMPERATORES.

IVlius Cæsar, regnauit annis quatuor, mensibus sex.

Octauianus Imperator, regnauit annis quinquaginta sex.

Tiberius Imperator, regnauit annis tredecim.

Gaius Caligula Imperator, regnauit annis tribus, mensibus decem.

Claudius Imperator, regnauit annis quatuordecim, mensibus quinque.

Nero Imperator, regnauit annis tredecim, mensibus nouem.

Hic fuit prima persequutio.

Galba, Vitellius & Otho Imperatores, regnauerunt anno vno.

Vespasianus Imperator, regnauit annis nouem, mensibus vndecim.

Titus Imperator, regnauit annis duobus, mensibus duobus.

Domicianus Imperator, regnauit annis quindecim, mensibus quinque, diebus duobus.

Hic fuit secunda persequutio.

Nerua Imperator, regnauit anno vno, mensibus quatuor.

Traianus Imperator, regnauit annis nouemdecim, mensibus quinque, diebus quindecim.

Hic fuit tertia persequutio.

Adrianus Imperator, regnauit annis viginti, mensibus vndecim.

Hic fuit quarta persequutio.

Antoninus Pius Imperator cum filiis suis, regnauit annis viginti duobus, mensibus tribus.

Marcus Verus Antoninus Imperator, cum fratre suo Aurelio Cõmodo, regnauit annis viginti nouem, mensibus quatuor.

Hic fuit quinta persequutio.

Commodus Imperator, regnauit annis tredecim.

Ælius Pertinax Imperator, regnauit mensibus sex.

Seue-

Papæ.

mensibus nouem, diebus decem.

Callistus Papa, sedit annis quinq;, mensibus duobus, diebus decem.

Vrbanus Papa, sedit annis nouem, mẽsibus decem, diebus duodecim.

Pontianus Papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus duobus.

Anteros Papa, sedit annis tribus, mense vno, diebus nouemdecim.

Fabianus Papa, sedit annis duodecim, mensibus duobus, diebus vndecim.

Cornelius Papa, sedit annis tribus, mẽsibus duobus, diebus quatuor.

Lucius Papa, sedit annis tribus, mensibus quatuor, diebus quinque.

Stephanus Papa, sedit annis quatuor, mensibus sex, diebus duobus.

Xystus Papa, sedit annis duobus, mensibus sex, diebus octo.

Dionysius Papa, sedit annis quinque, mense vno, diebus quatuor.

Felix Papa, sedit annis quatuor, mensibus quatuor, diebus quinque.

Eutychianus Papa, sedit mensibus decem, die vno.

Gaius Papa, sedit annis vndecim, mensibus quatuor, diebus duodecim.

Marcellinus Papa, sedit annis nouem, mensibus quinque, diebus sex.

Marcellus Papa, sedit annis quinque, mensibus octo, diebus viginti & vno.

Eusebius Papa, sedit annis duobus, mensibus duobus. Isti omnes martyres fuerunt.

Miltiades Papa, sedit annis tribus mensibus septem.

Syluester Papa, sedit annis vigintitribus, mensibus decem.

Marcus Papa, sedit annis duobus, mensibus octo, diebus viginti.

Iulius Papa, sedit annis vndecim, mensibus duobus, diebus sex.

Liberius Papa, sedit annis sex, mensibus tribus, diebus quatuor.

Felix Papa, sedit anno vno, mensibus quatuor, dieb. duobus. Liberius ab exilio

Imperatores.

Seuerus Imperator, regnauit annis nouemdecim.

Antoninus Caracalla Imperator, regnauit annis septem.

Alexander Imperator, regnauit annis duodecim.

Macrinus Imperator, regnauit anno vno.

Marcus Aurelius Imperator, regnauit annis quatuor.

Hic fuit sexta persequutio.

Maximinus Imperator, regnauit annis tribus.

Gordianus Imperator, regnauit annis septem.

Philippus cum filio suo Philippo, primus Christianus Imperator, regnauit annis septem.

Decius Imperator, regnauit anno vno.

Hic fuit septima persequutio.

Gallus Imperator, cum filio suo Volusiano, regnauit annis duobus.

Valerianus Imperator, cum filio suo, regnauit annis quindecim.

Hic fuit octaua persequutio.

Claudius Imperator, regnauit anno vno.

Aurelianus Imperator, regnauit annis quinque, mensibus sex.

Hic fuit nona persequutio.

Tacitus Imperator, regnauit mensibus sex.

Probus Imperator, regnauit annis sex, mensibus quatuor.

Carus Imperator, cum Carino & Numeriano filiis, regnauerunt annis tribus.

Diocletianus & Maximianus Imperatores, regnauerunt annis viginti.

Hic fuit persequutio Christianorum decima.

Constantius, & Galerius, & Licinius Imperatores, regnauerunt annis duobus, mensibus sex.

Constantinus Imperator, regnauit annis triginta, mensibus decem.

Constantinus cum Cõstantino & Constante fratribus, Imperatores, regnauerũt annis trigintaquatuor, mensibus quinq;, diebus vigintitribus.

Iulian⁹ Imperator, regnauit annis duobus, mensibus sex.

PAPÆ.

reuersus. Nota, Felicem, qui in catalogo Pontificum positus est, ab hæreticis fuisse Liberio subrogatum, viuente Liberio: sed quare in catalogo stet, interroga Romanos.

Damasus Papa, sedit annis quindecim, mensibus quatuor, diebus duobus.

Syricius Papa, sedit annis vndecim, mensibus vndecim.

Anastasius Papa, sedit annis tribus, mẽsibus decem, diebus duodecim.

Innocentius Papa, sedit annis vndecim, mensibus duobus, diebus viginti & vno.

Sosimus Papa, sedit anno vno, diebus vndecim.

Bonifacius Papa, sedit annis tribus, mẽsibus octo, diebus septem.

Cælestinus Papa, sedit annis septem, mensibus decem, diebus septemdecim.

Xystus Papa, sedit annis octo, mense vno.

Leo Papa, sedit annis vigintivno, mense vno, diebus tredecim.

Hilarius Papa, sedit annis septem, mensibus tribus, diebus decem.

Simplicius Papa, sedit annis sex, mense vno, diebus septem.

Felix Papa, sedit annis octo, mensibus sex, diebus septem.

Gelasius Papa, sedit annis quatuor, mẽsibus octo, diebus octodecim.

Symmachus Papa, sedit annis nouem, diebus septemdecim.

Hormisda Papa, sedit annis duobus, mensibus nouem, diebus septemdecim.

Ioannes Papa, sedit annis duobus, mensibus nouem, diebus sedecim.

Felix Papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus, diebus tredecim.

Bonifacius Papa, sedit annis duobus, diebus vigintisex.

Ioannes Papa, sedit annis duobus, mẽsibus quatuor, diebus sex.

Agapetus Papa, sedit annis vndecim, mensibus decem, diebus vndecim.

Siluerius Papa, sedit anno vno, mensibus quinque, diebus vndecim.

Vigilius Papa, sedit annis tredecim, mẽsibus sex, diebus viginti & vno.

Fabianus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque, diebus tredecim.

Pelagius Papa, sedit annis vndecim, mensibus decem, diebus vigintiseptem.

IMPERATORES.

Iouinianus Imperator, regnauit annis octo.

Valentinianus Imperator, regnauit annis vndecim.

Valens Imperator, regnauit annis quatuor.

Gratianus cum fratre suo Imperatores, regnauerunt annis sex.

Valentinianus Imperator, regnauit annis duodecim.

Theodosius Imperator, regnauit annis vigintiseptem: cum vtrisque, & post vtrosque filios.

Arcadius, & Honorius, Theodosius cum Valentiniano, Imperatores, regnauerunt annis trigintaduobus.

Honorius & Arcadius Imperatores, regnauerunt annis vigintiquinque.

Valentinianus cum Martiano Imperatores, regnauerunt annis nouem.

Marcianus Imperator, regnauit annis sex, post Valentinianum.

Leo Imperator, regnauit annis septem.

Zeno Imperator, regnauit annis septẽdecim.

Anastasius Imperator, regnauit annis septemdecim.

Iustinus senior, Imperator, regnauit annis septem.

Iustinianus Imperator regnauit annis trigintaquatuor.

Iustinus minor, Imperator, regnauit annis septem.

Tibe-

PAPAE.

Ioannes Papa, sedit annis duodecim, mensibus vndecim, diebus vigintisex.

Benedictus Papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus.

Pelagius Papa, sedit annis decem, mensibus duobus, diebus decem.

Gregorius Papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus decem.

Sabinianus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque, diebus vigintiocto.

Bonifacius Papa, sedit annis nouem, diebus vigintiduobus.

Deusdedit Papa, sedit annis tribus, mēse vno.

Bonifacius Papa, sedit annis quinque, mensibus decem.

Honorius Papa, sedit annis quinque, mensibus decem.

Seuerinus Papa, sedit annis duobus, diebus quatuor.

Iohannes Papa, sedit anno vno, mensibus octo, diebus nouemdecim.

Theodorus Papa, sedit annis sex, mensibus quinque, diebus quatuordecim.

Martinus Papa, sedit annis sex, mensibus duobus, diebus vigintiseptem.

Eugenius Papa, sedit annis duobus, mēsibus nouem, diebus vigintiquatuor.

Vitalianus Papa, sedit annis quatuordecim, mensibus sex.

Adeodatus Papa, sedit annis tribus, mēsibus duobus, diebus quinque.

Donnus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque, diebus decem.

Agatho Papa, sedit annis duobus, diebus quatuor.

Leo secundus Papa, sedit annis decem, diebus tredecim.

Benedictus Papa, sedit mēsibus decem, diebus duodecim.

Iohannes Papa, sedit anno vno, diebus nouem.

Conon Papa, sedit mensibus vndecim, diebus vigintiduobus.

Sergius Papa, sedit annis tredecim, mēsibus nouem.

Ioannes Papa sextus, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus sexdecim.

Ioannes septimus Papa, sedit annis duobus, mensibus septem.

Sisinnius Papa, sedit diebus triginta.

Constantinus Papa, sedit annis septem, diebus viginti.

Gregorius Papa, sedit annis quinde-

IMPERATORES.

Tiberius Imperator, regnauit annis sex.

Mauricius Imperator, regnauit annis triginta & vno.

Phocas Imperator, regnauit annis octo.

Heraclius Imperator, regnauit annis trigintasex, cum Constantino filio suo.

Constantinus filius Heraclii.

Constantinus iunior.

Iustinianus iunior.
Leo.
Tiberius.

Iustinianus Imperator.
Philippus Imperator.

PAPÆ.

cim, mensibus vigintiduobus.

Gregorius Papa, sedit annis decẽ, mensibus nouem, diebus vigintiquatuor.

Zacharias Papa, sedit annis decem, mensibus octo.

Stephanus Papa, sedit annis quinque, mensibus tribus.

Paulus Papa, sedit annis decem, mense vno.

Constantinus Papa, sedit anno vno, & diebus tribus.

Stephanus Papa, sedit annis tribus, & mensibus sex.

Adrianus Papa, sedit annis vigintiquatuor, mensibus decem, diebus tredecim.

Leo tertius Papa, sedit annis viginti, mensibus sex.

Stephanus Papa, sedit mensib. septem.

Paschalis Papa, sedit annis octo.

Eugenius Papa, sedit annis sex.

Valentinus Papa, sedit mense vno, & diebus vndecim.

Gregorius quartus Papa, sedit annis tredecim.

Sergius secundus Papa, sedit annis tribus. Iste Papa fuit primus qui nomen suum mutauit; & sequentes omnes idem fecerunt.

Leo quartus Papa, sedit annis octo, mẽsibus quinque.

Papissa Iohanna non numeratur.

Benedictus Papa, sedit annis duobus.

Paulus Papa, sedit annis decem.

Nicolaus Papa, sedit annis decem, mẽse vno.

Adrianus Papa, sedit annis quatuor, mensibus vndecim.

Iohannes Papa, sedit annis decem, mẽse vno.

Martinus Papa, sedit anno vno.

Adrianus Papa, sedit anno vno, mensibus tribus.

Stephanus Papa, sedit annis sex.

Formosus Papa, sedit annis quatuor, mensibus septem.

Bonifacius Papa, sedit annis duodecim.

Stephanus Papa, sedit anno vno, mense vno, diebus quindecim.

Romanus Papa, sedit annis quatuor.

Theodorus Papa, sedit anno vno.

Iohannes Papa, sedit anno vno.

Benedictus Papa, sedit annis quatuor, mensibus sex.

IMPERATORES.

Anastasius Imperator.

Theodosius Imperator.

Leo, Constantini filius.

Constantinus, cum filio Leone.

Pipinus iam Francorum rex, & patricius Romanorum.

Leo post mortem patris sui Imperator.

Carolus Magnus iam rex Francorum, & patricius Romanorum.

Constantinus cum matre Irene, Imperatrice post filium suum.

Nunc Imperium transfertur ad Francos.

Carolus ille Imperator Francorum.

Ludouicus, cum Lothario filio.

Lotharius Imperator, post patrẽ suum.

Item Lotharius Imperator, cum filio suo Ludouico.

Ludouicus secundus Imperator, post patrem suum.

Carolus secundus, Imperator.

Carolus tertius, Imperator.

Arnolphus, secundum quosdam.

Secundum Romanos, isti in Italia Imperatores sunt.

Ludo-

PAPÆ.

Leo quintus Papa, sedit mensibus duobus.

Christophorus Papa, sedit mensibus sex.

Sergius Papa, sedit annis sex, mensibus quatuor.

Anastasius Papa, sedit annis duobus, mense vno.

Lando Papa, sedit mensibus quinque.

Ioannes Papa, sedit annis quatuor, mẽsibus duobus.

Leo sextus, Papa, sedit annis septem, diebus quindecim.

Stephanus P. pa, sedit annis duobus, mense vno.

Iohannes Papa sedit annis tribus, mensibus decem.

Leo septimus, Papa, sedit annis tribus, mensibus sex.

Stephanus Papa, sedit annis tribus mẽsibus quatuor.

Marinus Papa, sedit annis tribus, mensibus sex.

Agapetus Papa, sedit annis nouem & mensibus octo.

Iohannes Papa, sedit annis quatuor, & mensibus tribus.

Benedictus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque.

Leo octauus Papa, sedit annis duobus, mensibus tribus.

Iohannes Papa, sedit annis quinque, mensibus vndecim.

Benedictus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque.

Donnus Papa, sedit anno vno, mensibus sex.

Bonifacius Papa, sedit mense vno.

Benedictus Papa, sedit annis nouem.

Iohannes Papa, sedit mensibus octo.

Iohannes Papa, sedit mensibus quatuor.

Iohannes Papa, sedit annis decem, mẽsibus sex.

Gregorius Papa, sedit anno vno, mensibus sex.

Iohannes Papa, sedit mensibus decem.

Siluester Papa, sedit annis quatuor & mensibus quinque.

Iohannes Papa, sedit mensibus quinq;.

Iohannes Papa, sedit annis tribus.

Sergius Papa, sedit annis tribus.

Benedictus Papa, sedit annis vndecim, mensibus vndecim.

IMPERATORES.

Ludouicus Imperator in Italia.

Berengarius in Italia Imperator.

Hugo Imperator in Italia.

Guido Imperator in Italia, & filius eius Lambertus.

Berengarius in Italia imperat.

Lotharius in Italia.

Berengarius in Italia cum filio suo Alberto.

Nunc imperant Teutonici.

Otho primus, Imperator Teutonicus.

Otho secũdus, Imperator Teutonicus.

Otho tertius, Imperator Teutonicus.

Henricus primus, Imperator.

PAPÆ.

Iohannes Papa, sedit annis nouem, mẽsibus sex.

Benedictus Papa, sedit annis quatuordecim.

Syluester Papa, sedit mensibus duobus.

Gregorius Papa, sedit annis duobus, mensibus duobus.

Clemens Papa, sedit mensibus nouem.

Damascus Papa Teutonicus, sedit mense vno.

Leo Papa Teutonicus, sedit annis quinque, mensibus quinque.

Victor Papa Teutonicus, sedit annis duobus, mensibus quatuor.

Stephanus Papa Teutonicus, sedit mẽsibus octo.

Benedictus Papa, sedit annis decem.

Nicolaus Papa, sedit annis tribus, mensibus sex, diebus vigintiquinque.

Alexander Papa, sedit annis nouem, mensibus sex.

Gregorius Papa septimus, sedit annis quindecim, mense vno, & diebus octo.

Victor Papa, sedit mensibus quatuor, diebus septem.

Vrbanus Papa, sedit annis vndecim, mensibus sex, diebus octodecim.

Paschalis Papa, sedit annis nouemdecim.

Gelasius Papa, sedit anno vno, diebus sex.

Callistus Papa, sedit annis quinq;, mensibus decem, diebus tredecim.

Honorius Papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus vigintinouem.

Innocẽtius Papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus quatuordecim.

Cælestinus Papa, sedit mensibus quinque, diebus vndecim.

Lucius Papa, sedit mensibus vndecim.

Eugenius Papa, sedit annis octo, mensibus quinque, diebus decem.

Anastasius Papa, sedit anno vno, diebus quinque.

Adrianus Papa, sedit annis quatuor, mensibus nouem.

Alexander Papa, sedit annis vigintiduobus.

Lucius Papa tertius, sedit annis tribus.

Vrbanus Papa tertius, sedit nunc.

IMPERATORES.

Conradus primus, Imperator.

Nota, quod ante istum Henricum Imperatorem fuit alter Henricus Rex, Saxo; qui dicitur primus Henricus rex, sed non Imperator.

Similiter fuit alter Rex Cõnradus primus; sed non Imperator.

Isti verò sunt; primus Henricus, & primus Conradus Imperator Teutonicus. Henricus tertius in regno; sed in Imperio est Henricus secundus; ratione Henricorum.

Henricus Imperator tertius: sed in regno quartus Henricus est; ratione Henricorum.

Henricus Imperator quartus: sed ratione Henricorum est quintus: Iste Henricus cepit Papam Paschalem: & iste refutauit Ecclesiæ annulum, & baculum episcoporum.

Lotharius secundus.

Conradus tertius.

Fridericus primus.

Henricus sextus, cum patre suo Friderico, regnat.

FINIS CATALOGI PONTIFICVM ET IMPERATORVM ROMANORVM.

CA-

CATALOGVS REGVM
Italicorum.

Italus, primus rex Italiæ, regnauit annis quadraginta & vno.

Ianus rex Italiæ regnauit annis viginti septem.

Saturnus rex Italiæ regnauit annis triginta quatuor.

Picus rex Italiæ regnauit annis triginta & vno.

Faunus rex in Laurento, id est, in Sabinia prouincia, regnauit annis vigintinouem.

Latinus rex in Latio, regnauit annis trigintaduobus.

Æneas rex Italiæ regnauit annis trigintasex.

Ascanius rex Italiæ regnauit annis trigintasex.

Posthumus Siluius, filius Lauiniæ, regnauit annis trigintanouem.

Æneas Siluius regnauit annis vigintiduobus.

Latinus Siluius regnauit annis quinquaginta.

Alba Siluius regnauit annis trigintaquatuor.

Capetus Siluius regnauit annis trigintaquatuor.

Capys Siluius regnauit annis vigintiseptem.

Calpetus Siluius regnauit annis tredecim.

Tiberinus Siluius regnauit annis octo.

Agrippa Siluius regnauit annis quadraginta & vno.

Alladius Siluius regnauit annis vigintiquatuor.

Auentinus Siluius regnauit annis trigintasex.

Procas Siluius regnauit annis vigintitribus.

Amulius Siluius rex in Latio vltimus, expulso fratre suo Numitore in Alba regnauit annis quatuor & quadraginta.

Deinde vrbe Roma tempore Numitoris condita, Remus & Romulus Romæ regnauerunt: quorum mater fuit Rhea Siluia: virgo Vestalis, quam alii dicunt Æliam.

ROMANORVM
tempora.

Roma condita est anno ab Adam ter millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto: anno autem ab Imperio Nini millesimo trecentesimo: anno verò post euersionem Troiæ quadringentesimo decimoquarto: olympiade tertia: regnante etiam tunc Osee in Israel.

Post Romulum autem regnauit Romæ Numa Pompilius, annis quadraginta.

Tullus Hostilius regnauit annis trigintaduobus.

Ancus Martius regnauit annis vigintiquatuor.

Tarquinius Priscus regnauit annis trigintaseptem.

Seruius Tullius regnauit annis quadragintaquatuor.

Tarquinius Superbus regnauit annis vigintiquinque.

Electo Tarquinio Superbo regnauerunt

Consules,
Senatores,
Dictatores,
Tribuni,
Magistri militum,

Per annos quadringentos sexagintaquatuor.

Postea à Iulio Cæsare, qui his successit, fuerunt Imperatores, & Romani pontifices: quemadmodum antea descripsimus.

¶ *Iam de regno Assyriorum dicturi sumus, quod cœpit anno decimoquinto Saruch, proaui Abraha. Durauit autem vsque ad annum quintum Oxsæ regis Iudæorum. Illud regnum habuit triginta & octo Reges, quorum nomina ordine sequuntur. Durauit autem illorum regnum in suo statu, annis mille trecentis & duobus.*

CATALOGVS REGVM
Assyriorum.

Hi sunt reges Assyriorum:

Rex Babyloniæ Nembrot, gigas decem cubitorum.

Rex Belus Assyriorum.

Rex Ninus Assyriorum.

Regina Assyriorum Semiramis, vxor Nini post eum.

Rex Assyriorum Zameis, qui & Ninias, filius Nini & Semiramidis.

Rex Arius Assyriorum.

Rex Aralius Assyriorum.

Rex Baleus Xerxes Assyriorum.

Rex Armamitres Assyriorum.
Rex Belochus Assyriorum.
Rex Baleus iunior Assyriorum.
Rex Altadas Assyriorum.
Rex Mamitus Assyriorum.
Rex Mancaleus Assyriorum.
Rex Spherus Assyriorum.
Rex Mancaleus alter, Assyriorum.
Rex Sparetus Assyriorum.
Rex Ascatades Assyriorum.
Rex Amyntas Assyriorum.
Rex Belochus iunior, Assyriorum.
Rex Belopares Assyriorum.
Rex Lamprides Assyriorum.
Rex Sosares Assyriorum.
Rex Lampares Assyriorum.
Rex Pannias Assyriorum.
Rex Sosarmus Assyriorum.
Rex Mitreus Assyriorum.
Rex Tautanius Assyriorum.
Rex Teuteus Assyriorum.
Rex Tyneus Assyriorum.
Rex Dercillus Assyriorum.
Rex Eupales Assyriorum.
Rex Laosthenes Assyriorum.
Rex Pyriciades Assyriorum.
Rex Ophrateus Assyriorum.
Rex Ophraganeus Assyriorum.
Rex Astrasapes Assyriorum.
Rex Tonos Concoleros, qui & Sardanapalus vulgariter nuncupatur.

Sub isto Sardanapalo perijt regnū Assyriorum : & Medi subiugauerunt illud: anno ab Imperio Nini millesimo ducentesimo vigesimosexto : à regno vero patris sui Beli, millesimo trecentesimo quinto : ab initio autem Babyloniæ, vel instauratione sub regina Semiramide, millesimo centesimo sexagesimoquarto. Tunc prædictus Sardanapalus nouissimus & vilissimus rex Assyriorum, primam culcitram seu prima puluinaria adinuenit, & suis manibus fecit. ob quam causam principes eius verecundia moti, voluerunt interficere eum; ille autem dixit eis: Non habebitis de me triumphum : & hoc dicto, proiecit in ignem semetipsum, in quo extinctus est.

CATALOGVS REGVM Medorum.

Ista sunt nomina regum Medorum, postquam subiugauerunt sibi regnum Assyriorum.

Primus rex Medorum Arsaces, regnauit annis vigintiocto: Cui postea successit

Rex Medorum Sosarmus: cuius regni anno decimoquinto, Olympias primum apud Ælidem vrbem Græciæ cœpit nominari. Sosarmo regi successit

Rex Medidus. Post quem fuit

Rex Medorum Cardiceas. cui deinde successit

Rex Medorum Deioces. Et post eum regnauit

Rex Medorum Phraortes, qui regnauit annis duobus & viginti. Cui successit

Rex Medorum Cyaxares. Et post eum venit

Rex Astyages.

Istius Astyagis nepos ex filia, Cyrus, rex Persarum, bello eundem auunculum Astyagem deuicit, & regnum Medorum subiugauit; auum suum regem Astyagem Hyrcanis præfecit: & ipse regnum Medorum sub regno Persarum constituit. Durauerat autem Imperium Medorum ducentis quinquagintaseptem annis.

CATALOGVS REGVM Persarum.

Isti sunt reges Persarum:

Rex Persarum Cyrus. Cui successit

Rex Persarum Cambyses, quadriominis; qui & Xerxes secundum Esdram; qui & Nabuchodonosor secundum historiam Iudith; qui & Assuerus secundum historiam libri Hester. Post istum Cambysem successit

Rex Persarum Darius, filius Hystaspis, qui templum Domini restaurauit. Dario successit filius eius

Rex Persarum Xerxes. Cui successit alius

Rex Persarum Artaxerxes; post quem venit

Rex Persarum Darius nothus. Deinde

Rex Persarū Magnus Artaxerxes. Cui successit

Rex Persarum Darius Ochus. Dario isti successit

Rex Persarum Arsames, qui & Arses. Cui successit

Rex vltimus Persarum, Darius Codomanus.

Hunc Darium deuicit Alexander Macedo: & subiugauit Persas & totum Orientem.

Mortuo Alexandro Magno, principes eius sic inter se diuiserunt Imperium: Pto-

Ptolemæus accepit Ægyptum: Antipater Græciam: Seleucus, à quo dicitur Seleucia, accepit Syriam & Babyloniam: Caſſander accepit Lyciam & Pamphiliam: Antigonus maiorem Phrygiam: quorum vnuſquiſque diadema ſibi impoſuit.

CATALOVS REGVM
Hebræorum.

Saul.
Dauid.
Salomon rex totius Iſrael.
Roboam in Iuda.
Hieroboam in Iſrael.
Baaſa in Iſrael.
Abiam in Hieruſalem.
Rex Aſa in Hieruſalem.
Rex Ioſaphat in Hieruſalem.
Rex Samariæ, Hela.
Rex Zambri in Samaria.
Rex Amri etiam in Samaria.
Rex Achab in Samaria.
Rex Ochozias in Samaria.
Rex Ioſaphat in Iuda.
Rex Ioram in Iuda.
Rex Azachias in Iuda.
Rex Ioachim in Iuda.
Rex Achas in Iuda.
Rex Ezechias in Iuda.
Ichu rex Samariæ.
Rex Ioas in Samaria.
Rex Hieroboam in Samaria.
Rex Zacharias in Samaria.
Rex Sellum in Samaria.
Rex Manacho in Samaria.
Rex Phaceia in Samaria.
Rex Oſee in Samaria.

Regnante eodem Oſee, Salmanaſſar rex Aſſyriorum cepit eundem Oſeam, & captiuum deduxit cum omni populo Samariæ, & poſuit eos ſuper fluuium ſuum Moſim, in terra Medorum.

Rex Ezechias tunc erat in Hieruſalem.
Rex Manaſſes in Hieruſalem.
Rex Amon in Hieruſalem.
Rex Ioſias in Hieruſalem.
Rex Ioas in Hieruſalem.
Rex Ioachim in Hieruſalem.

Iſtum captiuum duxit Nabuchodonoſor, cum omni populo Iudæorum in tranſmigratione Babylonis.

Ab hoc loco in antea deficiunt omnes reges Hebræorum, tam in Hieruſalem quam in Samaria: quia in captiuitate ſunt.

Poſt quadringentos autem annos iterum reges habuerunt in Hieruſalem, poſt tempora Machabæorum.

Regem ſcilicet Ioannem Hyrcanum.
Regem Ariſtobolum.
Regem Alexandrum.
Regem iterum Ariſtobolum.
Regem Hyrcanum iterum.
Regem Herodem alienigenam, filium Antipatris viri pagani, & matre Iudæa, Cuius tempore natus eſt Chriſtus Rex regum.

CATALOGVS REGVM
Troianorum.

Iupiter rex, & filii eius.
Dardanus rex primus in Troia.
Troius, rex ſecundus in Troia.
Laomedon rex Troiæ.
Priamus rex Troiæ.
Anchiſes rex Troiæ.
Hector rex Troiæ.
Paris rex Troiæ.
Priamus iunior rex Troiæ.
Antenor rex Troiæ.
Æneas rex, è Troia.

CATALOGVS REGVM
Græcorum.

Rex Iupiter Athenis.
Rex Danaus filius eius.
Rex Pelops in Græcia
Rex Atreus in Græcia.
Rex Menelaus in Græcia.
Rex Agamemnon in Græcia.
Rex Philippus, pater Alexandri Magni.
Rex Alexander Magnus.

Tunc ſubdiuiſum eſt ipſum regnum inter duodecim principes Alexandri, vſque ad tempora Romanorum, qui omnia regna obtinuerunt.

CATALOGVS REGVM
Sicyoniorum.

Sicyonia, eſt regio, quæ prius vocata eſt Api: poſtea verò mutato nomine, vocata eſt Peloponneſa.

Regnum Sicyoniorum cœpit anno vigeſimoquarto Nachor aui Abraham, perdurauit vſque ad annum Heli ſacerdotis Domini in Silo. Durauit autem hoc regnum per annos noningentos ſexaginta duos. Et habuit hos Reges vigintiſex.

1 Ægialeus, regnauit annis 52
2 Europs. 45

3	Selchin,	regnauit annis 20
4	Apis.	25
5	Thelasion.	52
6	Ægidius.	34
7	Thurimachus.	45
8	Leucippus.	53
9	Messapius.	47
10	Heratus.	46
11	Plemnæus.	48
12	Orthopolis.	63
13	Marathius.	30
14	Marathus.	20
15	Erichthreus.	55
16	Choar.	30
17	Epopeus.	35
18	Laomedon.	40
19	Sicyon.	45
20	Polybus.	40
21	Inachus.	42
22	Phæstus.	8
23	Adrastus.	4
24	Polyphides.	31
25	Pelasgus.	20
26	Zeusippus.	32

CATALOGVS REGVM Ægyptiorum.

REgnum Ægyptiorum, sub Belopatre Nini cœptum, sub Nino etiam fuit, & sub vxore sua Semiramide: quibus mortuis, remansit inter principes Ægypti: qui per electionem statuêre sibi regem, sub nomine isto dynastiæ. Cuius etiam successores, singuli vocati sunt similiter, dynastiones. Regnum Ægypti ante tempora Abrahæ habuit quindecim dynastiones, id est, reges Ægyptiorum.

In natiuitate autem Abrahæ, iam erant dynastiæ septemdecim. Ex tunc reges Ægypti cœperunt vocari Thebæi. Rursus postea mutato nomine, reges illi vocabâtur Pastores.

In vigesima autem dynastia, cœperunt vocari Pharaones. Alio quoque nomine vocati sunt Diapolitæ.

Pharaones autem per diuersa tempora eorum, fuerunt septemdecim vsque ad Cambysem filium Cyri, regis Persarum, qui primus subiugauit Ægyptum. Notandum autem, quòd ab illo tempore, quo Ioseph descendit in Ægyptum, vsque ad natiuitatem Mosis, reges (id est Pharaones) quinque in Ægypto fuerunt, quorum nomina sunt hæc.

Rex Amois, regnauit annis quindecim.

Rex Nembrot, qui regnauit annis tredecim.

Rex Amenophis, regnauit annis viginti & vno.

Rex Memphres, regnauit annis viginti duobus.

Rex Mesphat, regnauit annis viginti sex.

Sub quo rege, Aram filius Leui, anno ætatis suæ sexagesimoquinto, genuit Mosen. Quem filia Pharaonis nomine Termut, collectum de flumine educauit. Qui etiam Israel de Ægypto eduxit.

CATALOGVS REGVM Ægypti & Antiochiæ post mortem Alexandri Magni.

POst mortem igitur Alexandri, successit in Ægypto primus Ptolemæus, cognominatus Soter. Qui regnauit in Ægypto annis nouemdecim. Secundus rex Ptolemæus Ægypti, vocatus est Philadelphus. Tertius Ptolemæus, vocatus est Euergetes. Quartus Ptolemæus, vocatus est Philopator. Aduersus istû Philopatorem surrexit Antiochus Magnus, qui & occidit eum, subiugauitque Ægyptum & Iudæam & Persidem: & regnauit annis triginta sex. Iste habuit duos filios, Seleucum & Soter. Seleuco illo qui erat maior natu, Romæ existente in obsidatu, frater eius Seleucus minor natu, successit patri in Imperio Antiochię, & est cognominatus Epiphanes. Iste Epiphanes filiũ fratris sui Demetrium eiecit è regno. Iste Epiphanes vsque adeò oppressit Iudæos, vt in templo Domini idola ponerent, & ea adorarent. Tũc surrexit Matathias pater Machabæorum cõtra Antiochum, & post eum Iudas Machabæus. Antiochus Epiphanes regnauit annis duodecim: cui successit filius eius Eupator, & regnauit ãnis duodecim. Huic successit in Antiochia Demetrius rex, filius Soter. Sub istius Demetrii Imperio occisus est Iudas Machabæus. Hunc Demetrium occidit Alexãder. Cuius patrem præfatum Eupatorem ipse occiderat, & ipse regnat pro eo. Istum Alexandrum postea occidit Demetrius Creticus, filius prædicti Demetrii, & regnat pro eo. Postea filius istius Alexãdri vocatus Antiochus Magnus, receptus est in regnum Antiochiæ, & fugauit inde Demerium. Tryphon autem princeps Antiochi pueri, occidit ipsũm puerũ dominũ suum, vnde & ipse

ipse regnauit pro eo, quum adhuc Demetrius quem ille puer eiecerat, captus apud Attaxem regem Arabum teneretur. Tryphone autem in prælio armis attrito, surgit Demetrius, filius Demetrii captiui, & receptus in regnum Antiochiæ, imperat. Tryphon verò isto Demetrio, Iohannes Hyrcanus de progenie Machabæorum, erat summus sacerdos. Cuius filius Aristobulus, primus rex Iudæorum post captiuitatem Babyloniæ est constitutus. Cui successit Alexander filius eius rex Iudæorum. Alexandro autem successit filius Aristobulus.

Et ipse regnauit pro eo, quum adhuc rex Demetrius expulsus, apud Arabes captus detineretur. Tryphone autem à Machabæis in prælio nimis confecto, Demetrius fili⁹ Demetrii captiui recipitur in regnum. Tryphon verò fuga lapsus, abiit in Persidem.

Eo tempore Aristobulus ex genere Machabæorum, factus est rex Iudæorum primus, scilicet post transmigrationem Babyloniæ quadringẽtis quadragintaseptem annis.

Aristobulo succedit alter Aristobulus, quem occidit consul Pompeius, & fecit Antipatrem procuratorem Iudææ.

Cui succedit Herodes filius eius, in regnum.

Eo tempore natus est Christus Dominus: & subactum est regnum Iudæorum; Antiochia iamdudum a Romanis subiugata.

CATALOGVS REGVM *Argiuorum.*

Regnum Argiuorum inceptum est eo anno, quo natus est Iacob & Esau filii Isaac, sub primo rege eorum Inacho. Durauit autem vsque ad annum decimumquintum illius mulieris prophetæ, quę vocabatur Debora, in Israel. Permansit etiam regnum Argiuorum in suo statu, per annos ducentos sexagintaquatuor. Dissipatum verò est atq; destructum sub Græcorum rege Danao, à quo omnes Græci; vsque hodie, Danai sunt vocati.

Eodem tempore rex Phoronæus, filius Inachi, primi regis Atheniensium & vxor eius Niobe, primas leges Græcis dederunt apud Athenas, & primi statuerunt causas sub iudice agitari; & locum iudicii appellauerunt forum.

CATALOGVS REGVM *Babyloniorum.*

Regnum Babyloniæ computatum est sub regno Ægyptiorum, vel Assyriorum. Veruntamen sub temporibus Nabuchodonosor, qui nō fuit de genere regū Babyloniorū vel Assyriorum, sed fuit quasi extraordinarius, vtpute spuri⁹, ex incerto coitu procreatus; cœpit Babyloniæ Imperium præminere vsque ad tempora Cyri regis Persarum & Medorum; qui Babyloniam subiugauit, & imperio Persarum adiunxit. Ponemus ergo catalogū regum Babyloniorum ab ipso Nabuchodonosor, vsque ad Cyrum.

Rex Nabuchodonosor, qui Hierusalem destruxit, & Iudæos omnes captiuauit.

Rex Nabuchodonosor filius primi.

Rex Euilmerodach etiam filius illius.

Rex Regusar, filius Euilmerodach.

Rex Labosar; etiam filius Euilmerodach.

Rex Baltasar; etiam filius Euilmerodach.

Iste Baltasar vidit manum scribentem in pariete. Quam visionem Daniel interpretatus est; dicens, quia diuideretur regnum eius, & ipse rex gladio periret. Quo dicto; sequenti nocte venit Darius Rex Medorum; & Cyrus nepos eius ex filia; rex scilicet Persarum, & occiderunt regem Baltasar; & totum regnum Babyloniæ obtinuerunt.

CATALOGVS REGVM *Francorum.*

Regum Francorum genealogiam nobilissimam, multis tamen authoribus ignotam, per catalogum disponemus, incipientes ab Adam vsq; ad Noe; & à Noe vsq; ad primum regem Babyloniæ Nembrot; & ab illo de rege ad regem, vsque ad reges Troianos; & inde vsque ad Carolum Magnum: & ab illo vsque ad Fridericum Imperatorem, & filium eius regem Henricum. Igitur ab Adam ordiamur.

Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Iareth, Enoch, Matusalem, Lamech, Noe, Sem filius Noe, Arphaxad filius Sem. Arphaxad genuit Salem, Salem genuit Heber; Heber genuit Phalec, & Irari patrem primi regis Nembrot, in diuisione linguarum. Nembrot, primus rex huius mundi in Babylonia, genuit octo filios; quorum

primus fuit Cres, à quo Creta insula nomen accepit. Cres primus rex Cretẽsium, genuit Cælium.

Cælius genuit Saturnum.

Rex Saturnus genuit Iouem.

Rex Iupiter genuit Dardanum & Troium.

Rex Troius ædificauit Troiam nomine suo, & genuit Laomedonta.

Rex Laomedon genuit Priamum & Anchisen.

Rex Anchises genuit Æneam, à quo omnis nobilitas regum Albanorum & Romanorum descendit.

Rex Priamus maior, habuit ex sorore sua nepotem Priamũ iuniorem; qui Priamus, & Antenor cum eo, post Troiæ destructionem, transierunt nauigio per mare Illyricum, cum tredecim millibus armatorum per Venetias, ibique ciuitatem Paduam ædificauerunt: in qua etiam Antenor habet honorabilem sepulturam. Inde transierunt in Mæotidas paludes: ibi ædificauerunt vrbem Sicambriam, à qua ipsi vocati sunt Sicambri. Deinde processu temporum, obtinuerunt Germaniam, à qua vocati sunt Germani. Postmodũ quoque ab Imperatore Valentiniano vocati sunt Frãci, id est feroces. In Germania igitur regnantes, primum regem suum habuerunt filiũ Priami suprà memorati, nomine Priamum, quem Imperio Romano rebellem, Romani in prælio occiderunt. Tunc remansit filius Priami, quem vocabant Marcomirum, cuius filium Pharamundum Germani sibi regem creauerũt. Leges etiam tunc, per suos authores Guisogastaldum, & Salagastum compositas, habere cœperũt. Ab illo autem Salagasto, lex Salica nomen accepit. Qua lege Salica vsque hodie vsi sunt Franci. Vnde & ipsi Franci Salici nuncupantur.

Mortuo autem rege Pharamundo, successit rex Crinitus filius eius: à quo reliqui Francorum reges omnes, Criniti sunt appellati.

His temporibus Franci accrescere, Romani verò minui cœperunt. Gentes enim quæ fuerant Romanis subiectę, per seipsas regnare cœperunt: Romani econtra, gentibus seruire cogebantur.

Gothi enim, cùm ipsam Vrbem iam essent depopulati, vltra Ligerim fluuium in Gallia consederunt. Burgundiones tunc regem habere cœperunt. Franci etiam, Romanos, qui tunc circa fluuium Rhenum habitabant, fugauerunt. Defuncto rege Crinito, successit rex Gildibertus, qui ex regina nomine Bissina genuit Clodouæum.

Rex autem Clodouæus genuit Mirouæum.

Rex Mirouæus genuit aliũ Mirouęum, à quo reges reliqui omnes, Mirouæi sunt appellati in Francia.

Rex Ildricus filius Mirouæi, genuit aliũ Clodouæum.

Rex iste Clodouæus, fuit primus Christianus rex Francorum; quem sanctus Remigius baptisauit.

Iste Clodouæus, Alemãnos subiugauit: Gothos, id est, Vascones, deuicit.

Anno ab incarnatione Domini septingentesimo quinquagesimoprimo, reges Francorum solo nomine regnabant. Erat autem apud eos Princeps de cognatione eorũ, qui vocabatur ex officio suo Maiordomus: totum enim illud regnũ regebat. Quorum primus dicitur fuisse Arnuldus, qui postea fuit episcopus Metensis.

Cuius filius Ansgisus, post eum fuit Maior domus. Post quem fuit filius eius Pipinus, Maior domus, qui cognominabatur Grossus, cuius filius fuit auus Caroli Magni, Carolus Martellus. De quo natus est Pipinus Nanus, dux etiam Francorum & rex, & Maior domus. De quo natus est Carolus Magnus, primus Francorum Imperator.

Ex tunc fuerunt in Francia Imperatores, vsque hodie. Quorum

Carolus Magnus, primus Imperator fuit.

Ludouicus secundus, Francorum Imperator.

Lotharius primus.
Lotharius secundus.
Carolus secundus.
Carolus tertius.
Arnulphus.
Cendebuldus.
Ludouicus puer.
Conradus primus.
Henricus primus.
Otho primus.
Otho secundus.
Otho tertius.
Henricus secundus.
Conradus secundus.
Henricus tertius.

Hen-

Henricus quartus.
Henricus quintus.
Lotharius Saxo.
Conradus tertius.
Fridericus primus.
Henricus sextus, filius Friderici.

Ecce habes Lector, ab Adam vsq; ad Fridericum & filium eius Henricum, plenam genealogiam & plenum catalogum Regum, siue Imperatorum Francorum.

Deo gratias.

CATALOGVS REGVM Gothorum.

Gothorum gens est diuersa. Sunt enim Wisogothi, quos nos vocamus Wascones, circa prouinciam Cataluniam & Aragonam. Sunt etiam Austrogothi, in plaga Australi. Quorum omnium vna est origo: sed propter diuersa climata, eorum nomina seu cognomina sunt diuersa. Quorum reges fuerunt isti:

Rex Theodericus primus.
Rex Theodericus secundus.
Rex Theobaldus.
Rex Alaricus.
Rex Dalaticus.
Rex Witigous.
Rex Vigiuus.
Rex Sigismundus.
Et alii quidam.

CATALOGVS REGVM Lombardorum.

Lombardi olim in patria sua, à qua priùs venerunt, vocati sunt Vinuli, in plaga Australi in prouincia Scatinauia. Vnde venientes, in principio duos duces habuerunt, Iuor, & Agion, & matrem eorum Gamaram. Quibus mortuis, creant sibi Lombardi regem Agilmundum, filiū Agionis, qui regnat annis trigintatribus. Quo defuncto, creant sibi regem Lamisonem. Quo defuncto, Lecha rex regnat pro eo. Qui cum quadraginta annorum regnasset, successit ei filius Gildeoc. Quo defuncto succedit rex Classo, filius eius. Quo defuncto, succedit filius eius Guado. Quo defuncto, succedit filius eius Gualtaris, octauus in regno Lombardorum.

Rex Gualtaris cum septem annis regnasset, obiit. Cui successit Aldoinus, nonus rex Lombardorum. Iste Aldoinus, primus perduxit Lombardos in Pannoniam. Eo tempore Iustinianus Imperator, legum multiplicitatem abbreuiauit. His diebus sanctus Benedictus abbas erat in Sublacu. Mortuo igitur rege Alduino, filius eius Albolnus succedit, decimus regum Lombardorum. Iste interfecit Cunimundum regem Gepidorum, & filiam eius Rosimundam accepit vxorem: & de capite ipsius regis Cunimundi, fecit sibi scyphum ad bibendum parari. In quo etiam fecit vt filia propinaret, dicens ei: Bibe cum patre tuo. Illa autē vltra iniuriam suam & patris, fecit eum occidi: sicut in libri huius corpore continetur.

Igitur cùm vbique Lombardorum victoriæ personarent, rege Alboino adhuc in Pannonia manente, Narsis præfectus Italiæ, & carthularius imperialis, vocat ipsum Alboinum cum omnibus Lombardis in Italiam. Vbi mortuo Alboino, succedit Luprandus. Quo mortuo succedit Agistulphus. Quo mortuo succedit Desiderius.

Desiderium illum cepit, & in exilium deportauit Carolus Magnus Imperator. Extunc Imperatores & reges Francorum tenuerunt Lombardiam sibi subiugatam, vsque ad tempora Friderici Imperatoris, & filii eius regis Henrici sexti.

Quorum temporibus, ego Gotfridus, istiusmodi librum composui & conscripsi, ad honorem Dei, & Ecclesiæ atque Imperii & ad omnium lectorum perpetuam vtilitatem. Precor igitur omnes huius libri lectores, vt amore Dei & summæ charitatis intuitu, benedicant animæ meæ & parentum meorum

Amen.

FINIS CATALOGORVM OMNIVM REGVM.

CATALOGVS PAPARVM ET IMPERATORVM SYNCHRONVS.

DOminus Iesus Christus, primus & summus Pontifex, sedit in hoc mundo, annis trigintaduobus, & mensibus tribus, ante ascensionem suam.

Petrus apostolus in partibus Orientis prædicando, sedit annis quatuor. In episcopatu verò Antiochiæ, sedit annis octo. Romæ autem in papatu, sedit annis vigintiquinque, mensibus duobus, diebus quatuor.

Distinctio temporum.

Octauianus Imperator Augustus fuit tempore Petri apostoli, & imperat annis quinquaginta sex.

Tiberius priuignus Octauiani fuit tempore Petri, & imperat annis tredecim.

Gaius Caligula fuit tempore Petri, & imperat annis tribus, mensibus decem, diebus octo.

Claudius imperat tempore Petri, annis quatuordecim, mensibus octo. Tempore Claudii venit Petrus apostolus Romam, vbi sedit annis vigintiquinque. Et cum eo Linus fuit coadiutor Petri in papatu, annis nouem, mensibus tribus, diebus duodecim.

Cletus cum Lino coadiutor Petri, sedit annis duodecim, mense vno, diebus decem. Isti duo, Linus scilicet & Cletus, fuerunt eo episcopi, & coadiutores Petri. Vnde Ioannes apostolus tertio scribit omnibus episcopis Galliæ & Germaniæ, sic: Petrus princeps apostolorum, adiutores sibi asciuit Linum & Cletum, non tamen pontificium aut potestatem ligandi atque soluendi tradidit eis, sed in exterioribus eum iuuabant.

Nero Imperator, tempore Petri fuit, & imperauit annis tredecim, mensibus nouem.

Galba & Vitellius, & Otho, post Neronem inuadunt Imperium, & se inuicem bellis & contentionibus citò extinguunt. Quibus succedit Vespasianus.

Distinctio temporum.

Clemens primus Papa, post Petrum, sedit annis nouem, mense vno. Tunc cessauit papatus diebus viginti vno, post obitum suum.

Vespasianus tempore Clementis, imperat annis nouem, mensibus vndecim, diebus vigintiduobus. Cuius tempore colossus erectus est, qui fuit altus centum & octo pedum. Tunc vrbs Aduentia condita est apud Allobrogos, super Ararim fluuiũ. Vespasianus obiit fluxu ventris.

Titus tempore Clementis, imperat annis duobus, mensibus duobus. & facundissimus fuit.

Domicianus frater Titi, tempore Clementis imperat annis quindecim, mensibus quinq;, diebus duobus. Iste superbus præcepit, Deum & dominum se vocari. Christianos persecutus est, & Iohannem Euangelistam in Patmum insulam relegauit. Omne genus Dauid regis interfecit. Eo tempore Capitolium Romæ, & forũ & porticus, & stadium, & thermæ Troianæ, & Pantheon, ædificata sunt. Domicianus à suis in palatio occiditur. Cadauer eius in plateas turpiter tractum est à populo Romano.

Nerua tempore Clementis, imperat anno vno, mensibus quatuor. Iste omnia quæ Domicianus fecerat, dãnauit: & quæ ille damnauerat, absoluit. Vnde Iohannes tunc ab exilio rediit, vbi scripserat Apocalypsim.

Distinctio temporum.

Anacletus Papa, sedit annis nouem, mensibus duobus, diebus vndecim. Cessat diebus tredecim.

Traianus tempore Anacleti, imperat annis nouemdecim, mensibus sex, diebus quindecim.

Distinctio temporum.

Euaristus Papa, sedit annis nouem, mẽsibus decem, diebus duobus. Cessat diebus nouemdecim.

Adrianus Imperator tempore Euaristi, regnat annis viginti, mensibus vndecim. Tunc tertia persequutio fuit Christianorum, satis grauis.

Distinctio temporum.

Alexander Papa, sedit annis decẽ, mensibus septem. Cessat diebus vigintiquinq; papatus Romæ post eum.

Ælius Imperator tẽpore Alexandri Papæ, regnat annis viginti, mensib. vndecim. Iste Hierosolymã a se reparatam, vocauit nomine suo Æliam: & Iudæos omnes, in remotissimis partibus, exilio relegauit, ne in ea amplius habitarent, & ne ciuitas Hierusalem vocaretur in æternum, sed Ælia.

Distin-

Diſtinctio temporum.

Xyſtus Papa, ſub Decio Imperatore, ſedit annis decem, menſibus quinque. Ceſſat diebus duobus.

Decius Imperator, tempore Xyſti, regnauit anno vno. Oroſius dicit, annis tribus.

Diſtinctio temporum.

Teleſphorus Papa, ſedit annis vndecim, menſibus quinque, diebus viginti & vno, ſub Antonino. Ceſſat diebus ſeptem.

Antoninus Pius Imperator, ſub Teleſphoro Papa, imperat annis viginti duobus, menſibus tribus. Eo tempore Galenus medicus claruit, Pergami natus.

Hyginus Papa, ſub Antonino Imperatore, ſedit annis quatuor, menſe vno, diebus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Marcus Antoninus tempore Aniceti, annis nouemdecim, menſibus quatuor, die vno, cum fratre ſuo Lucio Aurelio. Lucius iſte apoplexia moritur. Antoninus verò filium ſuum Commodum vocat ad Imperium. Iſti leges aſperas temperauerunt, & ſcripta fiſcalia omnia in foro publico incenderunt.

Anicetus Papa, ſub Marco Imperatore, ſedit annis vndecim, menſibus ſex, diebus tribus. Ceſſat Papatus diebus decem.

Item ſub Marco Pius Papa, ſedit annis decem, mēſibus quatuor, diebus quatuor. Ceſſat cathedra poſt obitum eius, diebus tredecim.

Item ſub eodem Marco Imperatore, Soter Papa, ſedit annis nouem, & menſibus ſeptem. Ceſſat diebus viginti & vno.

Eleutherus Papa, ſedit annis quindecim, menſibus nouem, diebus tribus. Ceſſat diebus decem poſt eum cathedra Papalis, ſub Commodo.

Commodus Imperator, tempore Eleutheri regnat annis tredecim.

Ælius Imperator Pertinax, ſub Eleuthero, infra ſex menſes occiditur. Poſt hunc, Iulianus menſibus ſeptem imperat: eumq; Seuerus occidit, & ipſe fit Imperator.

Diſtinctio temporum.

Victor Papa, ſedit annis vndecim. Ceſſat diebus duodecim ſub Seuero, cathedra Petri.

Seuerus Imperator, ſub Papa Victore, regnat annis nouemdecim. Iſte in Britanniа partem inſulæ, a mari vſque ad mare, vallo muniuit, quod erat in longitudine centum triginta milliarium, & multis turribus communitum. Seuerus ille Imperator, apud Eboracum ſepultus eſt.

Diſtinctio temporum.

Seuerinus Papa, ſedit annis octo, menſibus ſeptem, diebus decem, ſub Aurelio. Ceſſat diebus ſex.

Antoninus Aurelius Caracalla, tempore Seuerini, imperat annis ſeptem. Iſte aſperior Seuero patre ſuo fuit, & à Perſis occiſus eſt.

Diſtinctio temporum.

Calliſtus primus, Papa, ſedit annis ſex, menſibus duobus, diebus decem. Ceſſat diebus ſex.

Alexander Imperator, tempore Papæ Calliſti primi, regnat annis duodecim. Iſte vicit Xerxem, magnum regem Perſarum, in prælio.

Diſtinctio temporum.

Vrbanus Papa, primus, ſedit annis quatuor, menſibus decem, diebus duodecim. Ceſſat cathedra, diebus triginta poſt obitum eius.

Macrinus tempore Vrbani, imperat anno vno. Cuius hiſtoria non habetur.

Diſtinctio temporum.

Pontianus Papa, ſedit annis nouem, menſibus ſex, diebus duobus. Ceſſat diebus decem.

Marcus Aurelius Antoninus tempore Pontiani, imperat annis tribus. Iſte in ſtupro & in omni turpitudine mortuus eſt, & turpem famam reliquit.

Anteros Papa, ſedit annis duodecim, menſe vno, diebus duodecim. Ceſſat diebus octo.

Maximus Imperator, tempore Anteri regnat annis tribus, & perſequitur Chriſtianos.

Diſtinctio temporum.

Fabianus Papa, ſedit annis quatuordecim, menſibus vndecim, diebus vndecim.

Gordianus tempore Fabiani imperat annis ſeptem. Iſte puer à ſuis deceptus, in Parthico bello occiſus eſt. Eo tempore claruit Origenes.

Diſtinctio temporum.

Cornelius Papa, ſedit annis duobus, mēſibus duobus, diebus tribus. Ceſſat poſt illum cathedra, diebus triginta & vno.

Philippus Imperator cum filio ſuo Philippo, eſt primus Chriſtianus Imperator, tempore Cornelii Papæ, imperat annis

septem. Anno autem eius quarto completus est annus millesimus ab Vrbe condita, propter quod facti sunt Romæ ludi theatrales in campo Martio tribus diebus & tribus noctibus. Istum Philippum, & filium eius Philippum occidit Decius in dolo, & ipse factus est Imperator, & persequutor Christianorũ, in odium eius Philippi.

Distinctio temporum.

Lucius Papa, primus, sedit annis tribus, mensibus quatuor, diebus tribus. Cessat diebus triginta & vno.

Decius Imperator, tempore Lucii regnat annis tribus, & persequitur Christianos. Fuit autem septima persecutio.

Distinctio temporum.

Stephanus Papa, sedit annis octo, mensibus sex, diebus duobus. Cessat diebus duodecim.

Gallus cum Volusiano, tempore Stephani primi, Papæ, imperat annis duobus, mensibus quatuor. Isti duo Imperatores, in dolo sunt occisi ab Æmiliano. Ipse quoque Æmilianus postea occisus est, quarto mense. Eo tempore Cornelius Papa corpora Sanctorum de Catatumba leuauit & dedicauit.

Distinctio temporum.

Xystus Papa, secundus, sedit annis duobus, mẽsibus sex, diebus quindecim. Cessat diebus triginta quinque.

Valerius cum filio suo Galieno, nunc regnat annis quindecim. Et est persequutio octaua in Christianos facta per illos. Eo tempore Germani, id est, Teutonici, Galliam peruagati Italiam deuastant. Nunc etiam gens Gothorum Macedoniã, Græciam, Pontum & Asiam depopulantur. Imperator Valerius, à Sapore Persarum rege capitur & excæcatur. Qui dum vixit, talem pœnam portauit, vt regem Persarum equum ascensurum ipse proprio suo dorso semper leuaret super equum.

Dionysius Papa sub eodem Valerio sedit annis quinque, & mensibus duobus. Cessat post eum põtificatus, diebus quinque.

Felix Papa, sub eodem Valerio Imperatore, sedit annis quatuor, mensibus quatuor, diebus quinque. Cessat post eum cathedra Papalis, diebus quinque.

Distinctio temporum.

Eutychianus Papa, sedit mensibus decem, & die vno, tempore Imperatoris Claudii.

Claudius tempore Eutychiani imperat anno vno, mensibus nouem. Iste Gothos, Macedoniam & Illyricum vastantes, incredibili strage deleuit. Et propter hoc, ei clypeum aureum, & hastam auream Senatus in Capitolio dare decreuit.

Distinctio temporum.

Gaius Papa, sedit annis vndecim, mensibus quatuor, diebus duodecim. Cessat Papalis cathedra post eum, diebus sex.

Aurelianus, tempore Gaii Papæ, imperat annis quinque, & mensibus sex. Iste Gothos summa virtute depressit, & Romam muris firmioribus cinxit, & Solis templum construxit. In Christianos ille nonam persequutionem cõcitauit. Et ipse tandem occisus est.

Tacitus Imperator, similiter Gaii Papæ tempore, regnat mensibus sex.

Item Florianus, sub eodẽ Gaio, regnat mensibus tribus.

Probus sub eodem Gaio Papa, imperat annis sex, & mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Marcellinus Papa, sedit annis nouem, mẽsibus quinque, diebus duodecim. Cessat diebus sex.

Carus Imperator, cum filiis suis Carino & Numeriano, tempore Marcellini Papæ, imperat annis tribus. Iste deuictis Persis quum esset supra fluuiũ Tigridem, cum duobus filiis suis, ictu fulminis occisus est.

Marcellus Papa, sedit annis nouem, mensibus quinque, & diebus viginti vno. Cessat sedes Papalis, diebus viginti.

Diocletianus & Maximianus tempore Marcelli, imperat annis viginti. Diocletianus socium suum Maximianum suscepit in imperium, eumque in Aphricam direxit, vt eam defenderet à Quingentianis. Præterea plures Cæsares sibi elegit, videlicet Constantium, Licinium, & Galerium. Ipse etiam Diocletianus tanquam Deum se adorari præcepit. & ipse prior gemmas in vestibus & in calceamentis portauit. Prius enim reges alii, sola purpura vtebantur. Diocletianus iste in Oriente, & Maximianus in Occidente, omnes ecclesias Christianorum præcipiunt deuastari, & libros comburi, & Christianos omnes occidi. Ista persequutio decima, omnibus aliis immanior & diuturnior fuit

fuit. Diocletianus ille apud Nicomediam, & Maximianus Mediolani, purpuram depofuerunt.

Diftinctio temporum.

Eufebius Papa, fedit annis duobus, mẽfibus duobus. Ipfe autem & fuprà fcripti Papæ, omnes martyres fuerunt.

Conftantius, & Galerius, & Licinius Cęfares, Diocletiani, tempore Eufebii Papæ fuerunt, & imperium Romanum rexerunt.

Diftinctio temporum.

Miltiades Papa, fedit annis feptẽ, menfibus feptem, In Papatu.

Valerius, & Conftantius, & Licinius Cæfares fuprà memorati, regnant tempore Miltiadis Papæ, annis duobus: quorum Conftantius Hifpaniam fubegit, & de Alemannis triumphauit, & filiam regis Britanniæ, nomine Helenam (defuncto prius patre eius, nomine Iohel) accepit vxorem, de qua genuit Cõftantinum. Quamuis alii afferant, ipfum Conftantinum fuiffe fpurium filium Helenæ, puellæ tabernariæ, in finibus Perfarum genitum; dum pater eius Conftantius, pro colligendis tributis publicis, legatione in Perfide fungeretur. Ipfe Conftantius pater, in Anglia apud Eboracum dicitur effe fepultus.

Eodem tempore Maxentius filius Maximiani, Romæ creatus eft Imperator: quem Conftantius poftea à Romanis vocatus, iuxta pontem Miluii interfecit: & ipfe regnauit annis triginta, menfibus decem. Regnum verò Britanniæ Tacherio auunculo fuo reliquit. Et prius quidem Chriftianos perfequutus eft, poftea verò per Syluestrum Papam accepit facrum baptifmum.

Syluefter Papa, fedit annis viginti tribus, menfibus decem. Ceffat diebus quindecim.

Ifte Sylueftet, anno quarto Imperii Conftantini, factus eft Papa, & eum baptizauit. Sed ficut Tripartita narrat hiftoria, & Eufebius Cæfarienfis in Chronicis teftatur, ipfe poftea rebaptizatus eft à quodam Eufebio Ariano, epifcopo Nicomédiæ, in villa quæ vocatur Aquilona.

Cõftantinus tempore Syluestri & Martini Papæ, imperat annis triginta, menfibus decem. De quo fatis diffusè in corpore huius libri, fub tractatu Imperatorum loquuti fumus.

Marcus Papa, fedit annis duobus, menfibus octo, diebus viginti. Ceffat diebus quindecim. Ifte Marcus Papa, fuit temporibus Conftantini Imperatoris.

Diftinctio temporum.

Iulius Papa, fedit annis vndecim, menfibus duobus, diebus fex. Ceffat diebus quindecim.

Conftantius cum Conftantino & Conftante, imperant tempore Iulii Papæ, annis vigintiquatuor, mẽfibus quinque, diebus viginti tribus: quorum Conftans edomitis Gallis, & in pace receptis, in Hifpania occifus eft. Conftantinus autem, dum fratri fuo Conftantio bellum inferre pararet, iuxta Aquileiã eft occifus. Sic ad Conftantium monarchia peruenit: qui in hærefim Arianorum lapfus, & ab eis rebaptizatus, grauiffimam catholicis intulit perfequutionẽ. Cuius auxiliis, Ariani omnes catholicos epifcopos, carceribus, & aliis variis tormentis funt demoliti. In qua perfequutione, Athanafius Alexandrinus epifcopus, Hilarius Pictauienfis, & Eufebius Verfellenfis, conftantiffimi & inuincibiles apparuerunt. Eo tempore claruit Bafilius Cæfarienfis, Victorinus rhetor, & Prifcianus & Donatus Grammatici.

Diftinctio temporum.

Felix Papa, viuente Liberio Papa, & in exilio pofito, ab hæreticis conftitutus, fedit anno vno, menfibus quatuor, diebus duobus. Ceffat cathedra diebus triginta octo.

Liberio autem ab exilio Conftantii Imperatoris, poft biennium reuerfo, & in Papatum reftituto, Felix qui ei viuenti fuerat fubrogatus, aliæ ciuitati prælatus eft. Quare autem idem Felix in Catalogo catholicorum apoftolicorum fcriptus fit, ego ignoro. Vos autem, Romanos interrogate, fi placet.

Diftinctio temporum.

Iulianus apoftata, temporibus Liberii & Felicis Pap. imperauit annis duobus, menfibus fex. Ifte à puero fuit Chriftianus, & ecclefiæ Romanæ fubdiaconus. Sed poftmodũ ad idolorum cultum conuerfus, & apoftata peffimus factus, perfequutus eft Chriftianos; & in odium Chrifti templum Hierofolymis reparari præcepit. De Iuliani autem vita & morte, in corpore huius libri largiùs continetur.

Tempore Iuliani claruit Didymus, & Basilius Cæsariensis episcopus.

Distinctio temporum.

Damasus Papa, sedit annis octodecim, mensibus quatuor, die vno. Cessauit sedes Papalis post eum, diebus viginti.

Iouianus tempore Damasi Papæ, imperat annis octo. Iste omnem exercitum Constantii ad fidem catholicam reuocauit.

Distinctio temporum.

Syricius Papa, sedit annis quindecim, mensibus vndecim. Cathedra non cessat.

Valentinianus tempore Syricii, imperat annis vndecim.

Valens filius Valentiniani, sub eodem Papa Syricio, imperat annis quatuor.

Gratianus Imperator cum fratre suo Valente, imperat sub eodem Papa, annis sex.

Distinctio temporum.

Anastasius Papa, sedit annis tribus, mẽsibus decem, diebus duodecim. Cessauit post eum pontificatus, diebus viginti & vno.

Valentinianus secundus, imperat tempore Anastasii Papæ, annis duodecim.

Distinctio temporum.

Innocentius Papa, sedit annis vndecim, mensibus duobus, diebus viginti vno. Tunc Roma ab Alarico rege Gothorum capta est, ipso Papa tunc Rauennæ commorante.

Theodosius imperauit annis viginti septem, tempore Innocentii Papæ primi.

Distinctio temporum.

Sosimus Papa, sedit anno vno, diebus vndecim. Cessat diebus vndecim.

Arcadius cum Honorio & Theodosio & Valẽtiniano imperat annis triginta duobus sub eodem Papa.

Distinctio temporum.

Bonifacius Papa, sedit annis tribus, mensibus octo, diebus septem. Cessat diebus nouem.

Honorius & Arcadius tempore Bonifacii Papæ, imperat annis viginti vno.

Cælestinus Papa, sedit annis septem, mensibus decem, diebus septemdecim. Cessat diebus viginti. Iste verò Scotis in Christo credentibus primum mittit episcopum, nomine Palladium.

Distinctio temporum.

Valentinianus cum Martiano imperat annis nouem.

Xystus Papa, sub eodem Valentiniano, sedit annis octo, mense vno. Cessat diebus viginti duobus.

Distinctio temporum.

Leo Papa, sedit annis vndecim, mense vno, diebus tredecim. Cessat diebus septẽ. Tunc facta est quarta synodus sexcentorum triginta Patrũ sub Martiano Imperatore contra Eutychen: vbi concessum est, Theotocon, id est, Dei matrem esse Mariam: & prohibitum est dicere, duas in Christo esse personas. Eo tempore Atila intrat Italiam: ad quem egressus Leo Papa, vt Vrbem non ingrederetur, obtinuit: vnde Atila frænum retrò conuertit.

Distinctio temporum.

Martianus post Valentinianũ sub Leone Papa imperat annis sex.

Distinctio temporum.

Hilarius Papa, sedit annis septem, mensibus tribus, diebus decem. Cessat diebus decem.

Leo Imperator, regnat annis septem in Constantinopoli.

Distinctio temporum.

Simplicius Papa, sedit annis quindecim, mense vno, diebus septem.

Zeno Imperator tempore Simplicii Papæ, regnat annis septemdecim.

Felix Papa, sedit annis octo, mensibus sex, diebus septem. Cessat diebus quinq. Iste fuit sub Zenone.

Distinctio temporum.

Gelasius Papa, sedit annis quatuor, mẽsibus octo, diebus octodecim. Cessat diebus septem. Hoc tempore Gensericus rex Gothorum capit vrbem Romam; & per dies quatuordecim omnibus bonis expoliat; sed hominibus ad ecclesias cõfugientibus parcit; & ita locupletatus recedit.

Anastasius Imperator tempore Gelasii, regnat annis septemdecim.

Symmachus Papa sub Anastasio sedit annis nouem, diebus septemdecim.

Distinctio temporum.

Hormisda Papa, sedit annis nouem, diebus septemdecim. Cessat diebus sex.

Iustinus senior sub Hormisda regnat annis septem.

Ioannes Papa sub Iustino, sedit annis duobus, mensibus nouem, diebus sedecim. Cessat diebus quinquaginta octo. Iste à Theoderico Gothorum rege carcerali inc-

inedia maceratus, post diuturnam pœnam peremptus est.

Mercurius Papa, sedit sub Iustiniano.

Bonifacius Papa, sedit annis duob. diebus vigintisex. Cessat diebus septuaginta sex.

Distinctio temporum.

Ioannes Papa secundus, sub Iustiniano, sedit annis duobus, mẽsibus quatuor, diebus sex. Cessat diebus sex.

Agapetus Papa, sub illo sedit annis vndecim, mensibus decem, diebus vndecim. Cessat diebus viginti septem.

Siluerius Papa, sedit anno vno, mensibus quinque, diebus vndecim. Cessat diebus sex.

Vigilius Papa, sedit annis septemdecim, mensibus sex, diebus viginti & vno. Cessat diebus viginti quinque. Nunc fit quinta synodus sub Iustiniano, contra Theodorum.

Fabianus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque, diebus tredecim.

Distinctio temporum.

Pelagius Papa, sub Iustino Imperatore, sedit annis vndecim, mẽsibus decem, diebus vigintiseptem.

Benedictus Papa, sub eodem Iustino, sedit annis quatuor, mensibus duobus. Cessat mensibus tribus.

Iustinus imperat annis septem.

Ioannes Papa, sub Iustino, sedit annis duodecim, mensibus vndecim, & diebus vigintisex.

Distinctio temporum.

Tiberius imperat annis sex.

Benedictus Papa, sub Tiberio, sedit annis quatuor, mensibus duobus.

Distinctio temporum.

Mauricius imper. annis viginti vno.

Pelagius Papa, secundus, sub Mauricio, sedit annis decem, mẽsib. duobus, diebus decem. Cessat mensibus septem.

Gregorius Papa, sub Mauricio, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus decem. Cessat mẽsibus quinq;. Iste conuertit Anglos.

Distinctio temporum.

Phocas imper. regnat annis octo.

Bonifacius P. tertius, sedit annis nouẽ, dieb. vigintiduob. Cessat diebus trigintasex. Tunc consecratum est Pantheon.

Distinctio temporum.

Heraclius Imperator, cum filio suo Constantino, imperat annis trigintasex. Per eũdem Heraclium facta est exaltatio sanctæ crucis.

Bonifacius quartus, Papa, sub Heraclio, sedit annis quinq;, mensibus decem. Cessat diebus quatuordecim.

Deusdedit Papa, sub Heraclio, sedit annis tribus, mense vno. Cessat diebus sexagintaseptem.

Honorius Papa, sedit annis duodecim, mensibus vndecim, diebus sedecim. Cessat anno vno, mensibus septem, diebus octodecim.

Seuerinus Papa, sedit annis duobus, diebus quatuor. Cessat mensibus quatuor, diebus vigintisex.

Ioannes Papa, sedit anno vno, mensibus octo, diebus nouemdecim. Cessat diebus quadragintatribus.

Distinctio temporum.

Constantinus Imper. filius Heraclii.

Theodorus Papa, sedit annis sex, mensibus quinq;, dieb⁹ octodecim. Cessat anno vno, diebus duobus.

Martinus Papa, sedit annis sex, mensibus duobus, diebus vigintiseptem. Cessat anno vno, diebus viginti.

Eugenius Papa, sedit annis duobus, mensibus nouem, diebus vigintiquatuor. Cessat mensibus duob. die vno.

Vitallianus Papa, sedit annis quatuordecim, mẽsibus sex. Cessat anno vno, diebus tredecim.

Distinctio temporum.

Constantinus iunior, Imperator.

Deodatus, sedit annis tribus, mẽs. duob. dieb. quinq;. Cessat dieb. octo.

Donnus Papa, sedit anno vno, mensibus quinq;, diebus decẽ. Cessat dieb. duobus. Iste construxit locum qui dicitur Paradisus, ante ecclesiam S. Petri.

Agatho, sedit annis duobus, diebus quatuor. Cessat anno vno, mens. quinque, & diebus quinq;. Nunc sexta synodus celebratur Constantinopoli centum quinquaginta episcoporum, sub Constantino pronepote Imperatoris, contra Georgium patriarcham.

Leo Papa, sedit mensibus decem, dieb. sedecim. Cessat diebus duodecim.

Benedictus Papa, sedit mensibus duobus, diebus viginti.

Ioannes Papa, sedit anno vno, diebus nouem. Cessat mensibus duobus, diebus octodecim.

Conon

Conon Papa, sedit mensibus vndecim. Cessat mensibus quatuor, diebus viginti duobus.

Distinctio temporum.

Iustinianus iunior, Imperator.

Sergius Papa, sedit annis tredecim, mẽsibus nouem.

Leo Papa, sedit sub Iustiniano iuniore annis duobus, mensibus nouem.

Distinctio temporum.

Ioannes Papa, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus sedecim. Cessat mense vno, diebus tredecim.

Ioannes alius, Papa, sedit annis duobus, mensibus septem. Cessat mensibus octo.

Sisinnius Papa, sedit diebus viginti, Cessat mense vno, & diebus nouemdecim.

Distinctio temporum.

Iustinianus Imperator.

Constantinus Papa, sedit annis septem, diebus viginti. Cessat anno vno & diebus quadraginta.

Philippus Imperator, regnat tempore ipsius Constantini Papæ.

Distinctio temporum.

Anastasius Imperator, regnat tempore Gregorii Papæ.

Gregorius Papa, sub ipso Anastasio sedit annis quindecim, diebus viginti duobus. Cessat diebus triginta quinque.

Distinctio temporum.

Theodosius Imperator. Sub eo sedit Gregorius Papa tertius, annis decem, mẽsibus nouem, diebus vigintiquatuor. Cessat diebus octo.

Leo Imperator, cum Constantino filio suo, regnat tempore ipsius Gregorii Papæ.

Distinctio temporum.

Constantino cum filio suo Leone imperante.

Zacharias Papa, sedit annis decẽ, mensibus octo.

Distinctio temporum.

Stephanus Papa, sedit annis quinque, mensib. tribus. Cessat diebus trigintaquinque. Tempore ipsius Stephani Papæ, Pipinus dux Francorum factus est rex Galliarum & patricius Romanorum. Hildericus verò qui prius fuerat rex Francorũ, ignauus & inutilis, tonsus & monachatus est.

Paulus Papa, tempore Pipini regis & patricii, sedit annis quinque, mense vno. Cessat anno vno. Tempore ipsius Pauli & Pipini, Leo imperat.

Distinctio temporum.

Stephanus Papa, tempore Caroli regis Francorum & patricii Romanorum, sedit annis tribus, mensibus sex.

Adrianus Papa, tempore Caroli regis & patricii, sedit annis quatuordecim, mẽsibus decem, diebus viginti septem.

Leo Papa, tertius, imperante Constantino in Græcia, cum matre sua Irene, & regnante Carolo Magno in Francia, sedit annis viginti, mensibus sex. Iste primùm Carolum Magnum pro Imperatore suscepit, & laudes Imperiales solenniter ei Romæ cantauit. Nunc septima synodus Nicena sub Constantino, & Irene Imperatrice, matre eius, celebrata est de imaginibus sanctorum. Carolus Magnus Imperator, tempore Papæ Leonis, & deinceps tertii, imperat annis quadraginta sex.

Distinctio temporum.

Ludouicus Imperator, fili9 Caroli Magni, imperat post patrem cum filio suo Lothario.

Stephanus Papa, tertius, sub Ludouico & Lothario sedit annis septem.

Paschalis Papa, sedit annis sex.

Eugenius Papa, sedit annis sex.

Valentinus Papa, sedit annis vndecim, sub eodem Imperatore.

Distinctio temporum.

Lothario imperante, post patrem suum Ludouicum.

Gregorius quartus, Papa, sedit annis quatuordecim.

Sergius Papa, sedit annis tribus.

Leo Papa, sedit annis octo, mensibus quinque, sub eodem Lothario & filio eius Ludouico.

Benedictus Papa, sub eodem, sedit annis duobus.

Distinctio temporum.

Ludouicus Imperator, regnat post patrem suum.

Paulus Papa, sub eodem Ludouico, sedit annis decem, mensibus duobus. Cessat anno vno.

Stephanus Papa, sedit annis quatuor.

Nicolaus Papa, sedit annis decem, mense vno.

Adrianus Papa, sedit annis quatuor, mensibus vndecim.

Distinctio temporum.

Carolus secundus, Imperator, post Ludouicum secundum, regnat.

Ioan-

Ioannes Papa, sedit annis decem, mense vno, sub Carolo secundo.

Distinctio temporum.

Carlomannus imperat post Carolum secundum.

Marinus Papa, sub Carlomanno, sedit anno vno, mensibus tribus.

Adrianus tertius, Papa, sedit anno vno, mensibus tribus.

Stephanus Papa, sedit annis quatuor.

Distinctio temporum.

Arnulpho Imperatore, secũdum quosdam.

Formosus Papa, sedit annis quatuor, mensibus septem.

Bonifacius Papa, sedit annis duodecim.

Stephanus Papa, sedit anno vno, mense vno, diebus octodecim.

Romanus Papa, sedit annis quatuor.

Theodorus Papa, sedit anno vno.

Ioannes Papa, sedit annis duobus.

Distinctio temporum.

Ab hoc loco inantea ponimus, secundum sententiam Romanorum, illos Imperatores, qui in sola Italia legũtur regnasse. Ludouicus imperat in Italia.

Christophorus Papa, sub Ludouico, sedit mensibus sex.

Sergius Papa, sub eodem Ludouico, sedit annis sex, mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Berengario imperante in Italia, Anastasius Papa, sedit anno vno, mense vno.

Lando Papa, sedit mensibus quinque, sub isto Berengario.

Ioãnes Papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus, sub Berengario primo.

Distinctio temporum.

Hugone imperante in Italia,

Leo Papa, sedit annis septem, diebus quindecim.

Distinctio temporum.

Guidone imperante in Italia, & filio eius Lamberto,

Stephanus Papa, sedit annis duobus, mense vno.

Ioannes Papa, sub eisdem, sedit annis quatuor, mensibus decem.

Distinctio temporum.

Berengario secundo, imperante in Italia; Leo Papa, sedit annis tribus, mensibus sex.

Distinctio temporum.

Lothario imperante in Italia,

Stephanus Papa, sedit annis tribus & mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Berengario tertio, imperante in Italia, cum filio suo Alberto,

Marinus Papa, sedit annis tribus, mensibus sex.

Distinctio temporum.

Ab hoc tempore inantea incipiunt soli Teutonici imperare.

Othone primo Teutonico Imperatore, Benedictus sedit anno vno, mensibus quinque.

Leo Papa, sub eodem Othone primo, sedit anno vno, mensibus tribus.

Ioannes Papa, sub eodem Othone, sedit annis quinque, mensibus vndecim.

Distinctio temporum.

Othone secundo Imperatore, Benedictus Papa, sedit anno vno, mensibus quinque,

Donnus Papa, sedit anno vno, mensibus sex.

Bonifacius Papa, sedit mense vno.

Benedictus Papa, sedit annis nouem.

Ioannes Papa, sedit mensibus octo.

Ioannes Papa, sedit mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Othone tertio, Teutonico Imperatore, Ioannes Papa, sedit annis decem, mensibus sex.

Gregorius Papa, sedit anno vno, mensibus sex.

Ioannes Papa, sedit mensibus decem.

Siluester Papa, sedit annis quatuor, mẽsibus quinque. Iste vocabatur Gilbertus.

Ioannes Papa, sedit mensibus decem.

Ioannes Papa, sedit annis tribus.

Sergius Papa, sedit annis tribus.

Distinctio temporum.

Nota, quia plures sunt Henrici reges, quàm Henrici Imperatores. Vnde cùm legitur Henricus Imperator primus, ratione imperii, primus quidem est; sed ratione Henricorum, secundus est: fuit enim vnus rex Henricus ante istum. Idem intellige de Conradis.

Henricus, primus Imperator, cognomine Claudus, qui inter Henricos notatur secundus. Cuius tempore

Benedictus Papa, sedit annis vndecim, mensibus vndecim.

Ioannes Papa, sedit annis nouem mensibus sex.

Distinctio temporum.

Conrado primo imperante, qui inter Conrados notatur secundus, Benedictus Papa sedit annis quatuordecim.

Siluester Papa, sub eodem Conrado, sedit mensibus duobus.

Gregorius Papa, sub eodem, sedit anno vno, mensibus sex.

Clemens Papa, sub eodem Conrado, sedit mensibus nouem.

Damasus Papa, Teutonicus, sedit mense vno.

Leo Papa, Teutonicus, sedit annis quinque, mensibus quinque.

Victor Papa, Teutonicus, sedit annis duobus, mensibus quatuor.

Stephanus Papa, Teutonicus, sedit mensibus octo. Omnes sub eodem Conrado secundo.

Distinctio temporum.

Henricus, secundus Imperator: sed ratione Henricorum regum, tertius numerandus est. Fuerat enim ante omnes Henricos & ante omnes Othones, quidã Henricus rex, vt diximus: sed non Imperator, de gente Saxonica, cognominatus Auceps. Similiter fuit ante omnes Conrados primus Conradus, rex Teutonicorum: sed non erat Imperator. Tempore autem istius Henrici secundi Imperatoris, Benedictus Papa, sedit annis decem.

Nicolaus Papa, sedit annis tribus, mensibus sex, diebus viginti quinque.

Distinctio temporum.

Henricus Imperator tertius: sed ratione Henricorum, quartus est numerandus. Tempore istius Henrici, Alexander Papa, sedit annis nouem, mensibus sex.

Gregorius septimus, Papa, sedit annis quindecim, mense vno, diebus octo.

Victor Papa, sedit mensibus quatuor, diebus septem.

Vrbanus Papa, sedit annis vndecim, mensibus sex, diebus octodecim.

Distinctio temporum.

Henricus Imperator quartus, qui ratione Henricorum numeratus est quintus. Iste est Henricus qui cepit Papam Paschalem Romæ. & iste refutauit ecclesiæ Romanæ annulum & baculum episcoporum.

Paschalis Papa, sub eo, sedit annis nouemdecim.

Gelasius Papa, sedit anno vno, diebus sex.

Callistus Papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus tredecim.

Honorius Papa, sedit annis quinq; mẽsibus sex, diebus viginti octo.

Distinctio temporum.

Lotharius secundus, Imperator, regnauit annis duodecim. fuit Saxo.

Innocẽtius Papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus quatuordecim.

Cælestinus Papa, sedit mensibus quinque, diebus vndecim.

Lucius Papa, sedit mensibus vndecim.

Distinctio temporum.

Conradus rex Teutonicorum & Romanorum, regnat annis quatuordecim.

Eugenius Papa, tempore Conradi tertii, sedit annis octo, mensibus quinq;, diebus decem.

Distinctio temporum.

Fridericus primus, Imperator, imperat nunc annis triginta septem.

Anastasius Papa, tempore Friderici, sedit anno vno, diebus quinque: viuente etiam Eugenio supra dicto.

Fridericus secundus, regnat.

Adrianus Papa, sedit annis quatuor, mensibus nouem. Iste vnxit Fridericum in Imperatorem.

Alexãder Papa, sedit annis vigintiduobus, imperante Friderico, & regnãte cum patre filio eius Henrico sexto.

Lucius Papa, imperante Friderico, & filio eius Henrico regnante, sedit annis tribus.

Vrbanus tertius, Papa, sedit similiter imperãte Friderico, & regnante filio eius Hẽrico: sedet nunc feliciter, Amen.

FINIS CHRONICORVM GOTFRIDI VITERBIENSIS.

FASCICVLVS TEMPORVM
OMNES ANTIQVORVM CHRONICAS COMPLECTENS,

Auctore Wernero Rolewink, Westphalo.

PROLOGVS.

GENERATIO & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt, *scribitur Psalmo cxliiii. Cum non sine multa diligentia, sanctorum patrum studia temporum decursus supputarunt, non dubium, quin magna vtilitas ecclesiasticis viris, & præcipue illis qui ecclesiasticam politiam gubernare habent, inde proueniat: nec vlli statui hominum hoc parum prodesse credendum est, si temperata mente ad rerum gestarum historias, quas ob diurnam memoriam studiosi viri conscripserunt, oculos leuent: quamuis plerique id minus perspectent. Decet namque viros virtuosos præcedentium facta sæpe ad memoriam reuocare, vt bonis exemplis discant dignis operibus insistere; vt in malis valeant perditionis scopulum declinare. Verum nisi preciosum à vili separetur, stulta concupiscentia se temperare non valens, in tenebrarum voraginem præcipiti cursu mergeretur. Ob hoc sancti doctores videntes quod ad intellectum sacrarum scripturarum, & ecclesiæ regimen, historiarum decursus ex parte necessarius esset, simulque omnium gestorum congeries inutilis, tum pro sui magnitudine, tum pro superfluorum & vilium factorum repetitione superuacua, quasdam nobis historias canonisarunt, amputatis fabulis superstitiosis, ac genealogiis interminatis, quæ ad rem non pertinent. Sicque factum est per maximos eorum labores, vt pene simul tota temporum historia breuissimo studio à quolibet intelligente iam nedum sine labore, imo cum cordis oblectatione possit incorporari. Decuit quoque ad ornatum scripturæ, vt hac pulcritudine non careat, quæ omnibus gentibus tanquam lucerna præfulgida in obscuro loco proponenda fuit. Ingenium insuper humanum, quod magnifice plura comprehendere faciliter potest, hoc delicioso prato diuersorum florum priuari non debuit: in quo varia virtutum exempla reperiens, factaque reproba atque considerans, illa carpere, hæc præterire moneretur. Videre enim supra modum est delectabile, qualiter primi nostri parentes, ex quibus originem duximus, instituti fuerunt à summo omnium gubernatore Deo: deinde quis decursus eorum, quomodo defecit & profecit rationabilis creatura in sapientia, virtute, potentia, sanctitate, longæuitate: & sic de aliis: & in omnibus his diuinum regimen admirari, quam sit Deus mirabilis in creaturis suis, qui nunquam administrare cessauit illis quos condidit: quanta creatoris longanimitas & misericordia, & quam inscrutabilis diuinorum iudiciorum abyssus. Hæc & infinita alia peruolans humana industria pennis quibusdam internæ contemplationis, non solum præterita & præsentia, sed etiam futura metitur, dum ex similibus ad similia progreditur: cui si bona voluntas adiuncta fuerit, tædio quodam incolatus huius in Deum surgit ad laudandum & regratiandum, & contemplandum; cupiens dissolui, & esse cum Christo in æternum. Incipit ergo hæc contemplatio in iocunda contemplatione creaturarum, & finit in feliciori tædio earundem, & appetitu creatoris, iuxta illud Psal.* Quid enim mihi est in cœlo? & à te quid volui super terram? Mihi autem adhærere Deo bonum est. *Hoc forte in præassumpto verbo idem Psalmista nobis persuadere nititur: dicens,* Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt. *quasi dicat, Per omnia quæ in mundo casura cernimus, ad te qui nunquam deficis, tendere debemus. Quæ vtique sententia valde accommoda est ad propositum nostrum. Cum enim teste Augustino, plura in sacra scriptura commemorantur quæ nihil significant, & tamen necessaria sunt, propter ea quæ aliquid significant, necesse est talibus ita vti, quamuis sterilia sunt, sicut illa quæ fœcunda deuotione immediate in Deum mentem nostram subtollunt: alioquin non recte scripturam legimus, in qua semper Spiritus sanctus loqui credendus est. Sunt ergo arida, quo ad superficiem litteræ: sed grauida, quo ad spiritualem intelligentiam. Quæ autem ita aliena sunt, vt nequaquam spiritualiter intelligi possint, aut non expedit: omni tamen veneratione digna sunt propter finem in quem ordinantur, qui est scire & diligere Deum. Et de hoc genere videtur esse supputatio annorum, quæ in sacra historia diligentissime annotata continetur. De qua, vt idem Augustinus testatur, hoc certissime*

tenendum est, quod tanta est diuina aucteritate roborata, vt omnino falsissimum sit quicquid ab ea ita discrepat, vt cum ea omnino concordari non possit. Quæ cum ita sint, mirum valde videtur, cur sanctæ scripturæ tractatores de hac materia in tantum sunt diuersi in pluribus locis vsque hodie, vt aut omnino aut vix nequeant concordari. Et redit illa antiqua & famosa quæstio de translatione lxx interpretum, an potius ei standum sit in supputatione annorum, an textui Hebræorum, quem Moyses ille maximus & primus legis promulgator edidit. Hic contriuerunt sancti doctores ingenia sua, & quilibet pro captu suo dixit quod sensit. Et quia periculosum est de magistrorum ecclesiæ iudicare sententiis, (vt dicit Hieronymus super Danielem,) & nimis laboriosum est omnia retexere: ideo Beda post alios qui studiosius in hac materia sudarunt, elegit modum Orosii, qui satis concorditer cum Hieronymo & Eusebio & aliis magis authenticis de his loquitur, & dicit ecclesiam hunc modum tenere, licet alios non reprehendat. Quare actum videtur, vt hæc supputatio magis vulgata sit in libris plurimorum postea scribentium. Augustinus etiam in xv libro de ciuit. Dei multa de his tractat: sed satis dissentit à positione Bedæ, quia sequebatur exemplaria quæ tunc magis vulgata fuerunt, vt etiam patet in homiliis suis, & maxime super psalmos. Positio autem Orosii & Bedæ habet, quod à creatione mundi vsque ad natiuitatem Abrahæ fluxerunt anni iii ter clxxxiiii, secundum septuaginta. Hebræi minus habent, mccxxxvi, quia secundum Biblia correcta iuxta Hebraicam veritatem, ab Adam vsque ad natiuitatem Abrahæ sunt anni tantum mdcccccxlviii. Deinde satis concordant cum Hebræis septuaginta interpretes vsque ad destructionem templi, quæ vocatur communiter transmigratio Babylonis. Sequentia tempora non habentur ex canonica scriptura, sed ex aliis historiis tam Iudæorum, quam gentilium. Et iterum ibi est diuersitas, sed non nimis magna. Simul igitur colligendo, secundum Bedam, à mundi creatione vsque ad Christi natiuitatem, veniunt anni vᵐ cxcix. & hic est modus ecclesiæ. Vnde versus, Vnum tolle datum ad milia quinque ducentis, Nascenti Domino Beda dat à protoplasto. De vlteriori discussione huius quæstionis vide, si places, Augustinum vbi supra, & Hieronymum, & alios locis suis. Hic autem, quia breuitati studemus, prolixitas ipsa nobis vitanda est. Colligere namque disposuimus, iuuante Domino, ex pluribus libris fasciculum quendam temporum à mundi creatione vsque ad præsens; in quo tam sacrarum scripturarum, quam diuersarum aliarum historiarum facta, tanquam in memoriali quodam compendiose religabimus. Faciam proinde, iuxta sententiam Flori, quod solent qui terrarum situs in breui quasi tabella depingunt; ita totam humani generis imaginem, temporumque decursus in pauculis foliis complectar. Nec mihi conscius sum aliquid me posuisse quod non in fide dignis historiis habeatur, aut aliis libris ecclesiasticorum doctorum, siue quod nunc ex eorum dictis aperte sequatur. Vbi autem dubium fuerit, an sic vel aliter, hoc ipsum etiam ita vt reperi, pari modo annotaui. Et ne ipsa superficies historiæ deuotis tædiosa esset, persæpe sententias quasdam floridissimas applicaui ex sanctorum dictis; quæ deuotionem redolent pariter ac doctrinam. Autoritatem ergo dantes his qui ante nos laborauerunt, nos pro modulo nostro in labores eorum intrauimus, sparsim hinc inde carpentes quod potuimus. Et vt sciatur quo ordine eos secuti sumus, primo totum tempus veteris Testamenti vᵐ clxix annorum in quinque ætates distinctum reperimus in quodam libello, qui Isidoro ascriptus videbatur, vbi multum artificialiter procedit, deducendo annos mundi vsque ad tempora sua, scilicet Heraclii, qui cœpit regnare circa annos Domini dcxii: sed supputationem suam non ordinauit secundum AEram Christi, sicut nec Orosius. Et hunc sequimur in duabus primis ætatibus, similiter & in duabus sequentibus, exceptis paucis. quia textus, secundum Hebraicam veritatem à natiuitate Abrahæ vsque ad captiuitatem Babylonicam apud nos magis est correctus, & diligentius explanatus. & ideo sequimur eum: parum tamen refert. In quinta ætate maiorem laborem habuimus, propter nimiam diuersitatem historiarum. & veniam precor, quia iam vnum, iam alium, prout melius putaui, secutus sum. An autem debite singulos annos supputaui, lectori iudicium committo. Lineam autem Assyriorum & Romanorum & aliorum ex diuersis historiis laboriose satis coaptaui: rogans, vt si cui transcribere placuerit, diligenter obseruet spacia & numerum correspondentem, ne longius aut strictius ponat, quam exemplar habet: alioquin & labor peribit, & fructum non reportabit. eritque opus eo mendosius, quo compendiosius, nisi hoc studeat diligenter obseruare. Si autem debite, quod facile arbitramur, hæc incorporauerit, non modicam ei præbebit illuminationem ad intelligendam sacram scripturam & libros Augustini & Hieronymi, & Orosii, & aliorum, &c. si vera sunt quæ in pluribus libellis scripta reperimus. Porro in sexta ætate sequimur Chronicam Martini, & Vincentii, qui compendiose procedunt vsque ad tempora sua. Post eos per annos fere cc, sequor notabilem librum quendam, cuius auctorem nescio, qui pene vsq; ad tē-

pora sua extenditur. Quæ autem depost acta sunt memoria digna, sicut audiuimus & vidimus, fideliter prioribus supposuimus. Quæ omnia in sequentibus summa breuitate patebunt. Modus autem procedendi planissimus est, & grossitudini rusticanæ adeo amicus, vt in pariete quidem depingi possit, eo quod ilico sine omni difficultate inuenientibus se offerat. Depinxi igitur in medio folii circulos cum nominibus personarum debitis pro quolibet tempore, & infra & supra lineas duas: quarum superior cum numero suo descendit ab Adam vsque ad Christum, iuxta seriem prædictorum, significans, vt quicquid ex aduerso illius numeri scriptum siue superius siue inferius, etiam circa illa tempora factum verisimiliter credatur. Secunda linea, id est, inferior, retrorsum ascendit à Christi natiuitate vsque ad mundi creationem; vt eadem facilitate vnico numero inspecto, sciatur quot annis hoc aut illud factum sit ante Christi natiuitatem. Quod ideo sic ordinauimus, quia hæc Æra magis solennis est apud nos, & citius solet requiri. Post Christum simul ambæ descendunt ad tempora nostra paulatim crescendo: ita vt superior semper ostendat ætatem mundi, & inferior ætatem Christi. quod planissime patebit locis suis. Et quia ex multis libris mendose scriptis modum hunc non leui labore ad lineam veritatis correximus, obsecramus pro Christo lectorem ne inciuiliter manum ad corrigendum hanc annorum supputationem apponat, nisi prius toto opere perspecto. Quod non ideo dicimus, quasi nullibi errauerimus, sed ad ausandum de nimia diuersitate doctorum in hac materia. & frequenter positio vnius est inuolutio alterius. Vbi autem errorem inuenit, clementer ignoscat, & corrigat ex prædictis quos sequimur. Facile enim in numeris erratur, & sæpe negligenter describuntur, & negligentius emendantur, vt dicit Augustinus xv libro de ciuitate Dei.

FINIT PROLOGVS.

De numero qui in sequentibus per	i.	x.	c.	m.
litteras exprimitur, hæc considera:	ii.	xx.	cc.	ii^{m}
	iii.	xxx.	ccc.	iii^{m}
I monos; v quinque; x denos; duo xx vigenos.	iiii.	xl.	cccc.	iiii^{m}
X L duplat idem, triplicat lx; l quoque sola	v.	l.	d.	v^{m}
Quinquaginta facit: sed nonaginta dat xc.	vi.	lx.	dc.	vi^{m}
C dat centenos: sed quingentos tibi dat d.	vii.	lxx.	dcc.	vii^{m}
DC sexcentos; M mille; C si præit, aufert	viii.	lxxx.	dccc.	viii^{m}
Centum. sic numerum debes conscribere totum.	ix.	xc.	dcccc.	ix.^{m}
	&c.		vel, cm.	&c.

FASCICVLVS TEMPORVM
OMNES ANTIQVORVM CHRONICAS COMPLECTENS,
INCIPIT FELICITER.

Dies primus. In quo Deus fecit lucem, & diuisit lucem à tenebris.

Dies secūd. In quo fecit Deus firmamentum, & diuisit aquas ab aquis.

Dies tertius. In quo cōgregauit Deus aquas in vnū locum, & apparuit arida.

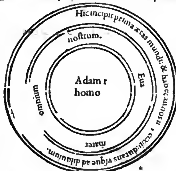
Dies quart. In quo fecit De⁹ solē & lunā & stellas, & posuit eas in firmamento &c.

Dies quint. In quo fecit Deus pisces & volucres, & cete grandia ex aqua.

Dies sextus. In quo fecit Deus bestias & hominem.

Dies sept. In quo requieuit De⁹ ab vniuerso opereq; patrarat.

IN principio creauit Deus cœlum & terrā. Dicit beatus Augustinus super Gen. quod maior est huius scripturæ auctoritas, quā omnis humani ingenii perspicacitas. Et quia de tempore hic principaliter intēdimus, principiū tēporis breuiter tangere placuit. Vnde est aduertendū secūdū doctores, q̃ quatuor coæquæua in principio creata sunt a Deo ex nihilo, in quo relucet creatoris summa potentia. Hęc autē sunt, cœlū empyreū, angelica natura, materia quatuor elementorū, & tempus. Et hoc vocant opus creationis, quod factū fuit ante omnem diem. Post sequitur opus distinctionis, in quo relucet summa creatoris sapiētia: quod factum fuit in trib. dieb. primis. Deinde sequitur opus ornatus, in quo relucet summa creatoris bonitas: quod factū fuit in trib. dieb. sequentibus, vt patet clare Gen. i. Septima autē die requieuit ab omni opere quod patrarat, nō qua-*

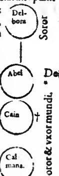

Anno mundi I.

vixit an. dcccccxxx. & genuit xxxii filios, & totidē filias.

V^M CXCIX.

Adam vir sanctus cūctis diebus vitæ suæ, prophetię spiritu claruit: pœnitentiā magnā ac diuturnā fecit: filiis suis præcepta iustitiæ dedit, præcipiens vt à consortio Cain ac filiorū eius omnino absti nerent, nec cum eis matrimonia iungerent. Hic primus noster patens vno peccato à paradiso nos expulit: sed sancta conuersatione sua ac pœnitentia exemplum nobis dedit ad regni cœlestis gaudia remeandi. qui autem hoc non sequitur, de primo iuste conqueri non poterit.

ANno primo mundi, die sexta formauit Deus Adam in agro Damasceno, & Euam de costa eius; collocans eos in paradiso, vt operarentur, & custodirent illum; præcepit q; eis ne de fructu ligni gustarent, sub pœna mortis. Eodem die cū peccassent, statim eiecit eos de paradiso in terrā maledictionis, vt in sudore & ærumna viuerent, donec morerentur, &c. vt patet Gen. i.

Humanū genus ideo Deus ex vnō homine instituit, vt commendaret quam ei grata sit in plurib. vnitas. quæ consideratio multū electis prodest, sanctis angelis in æterna pace sociandis. Verū tanta immanitate peccandi defecerunt homines, vt tutius atque pacatius inter se bestiæ viuerent. Neque enim vnquam inter se leones, aut inter se dracones, qualia homines bella gesserunt. Vinculum concordiæ diligit Deus. Hæc August. lib. xii. de ciuitate Dei.

Ciuitas terrena ab homicida Cain incepit vsque ad homicidam Lamech.

* si operando lassus; sed nouam creaturam facere cessauit, cuius materia vel similitudo non præcesserit. Quod autem dicitur Ioan. v, *Pater meus vsque modo operatur; & ego operor*, intelligitur de continua vniuersæ creaturæ administratione; quia quod condidit, continere & gubernare non cessat. & in hoc relucet creatoris summa perfectio, quia sibi soli sufficit, nec eget creaturis: sed potius econtra, qnia virtus creatoris est causa subsistendi omni creaturæ. & hoc est quod septima dies vesperam non habet. De his plenius vide Magistrum secundo sententiarum & doctores desuper copiose scribentes. Porro sequens tempus licet Deum nobis ostendat, quo ad hæc quatuor prædicta, scilicet summam potentiam, sapientiam, bonitatem, & per consequens summam perfectionem: tamen specialius ostendunt diuinam misericordiam & iustitiam, iuxta illud Psalmi, *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.* Et iterum, *Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas.* Misericordia tamen sceptrum tenet quandiu viatores sumus: quæ nulli petenti veniam negat.

Æras plurimas diuersorum regum, gentium, aut operum magnificorum, aut personarum sublimium, hinc inde annotaui. quibus vtuntur astronomi in suis calculationibus ab Adam vsq; Alphonsium. Et nota, quod *Æra* est tempus famosum alicuius gentis vel sectæ, incipiens ab aliquo effectu qui est nobilis bonitatis vel malitiæ. & vulgariter potest dici *Datum*, iuxta quod publicæ conscriptiones fiunt. Vnde & sanctus Leo huius nominis primus, frequenter hoc termino, *Æra*, vtitur in epistolis suis.

Historia (vt Cicero dicit) est testis temporum, lux veritatis, magistra vitæ, nuntia vetustatis. Vtilissimum ergo est, historias plures nosse, atque in his versari, vt aliorum exemplo vtilia sequi, noxiaque vitare possimus.

CXXX.	CCCCXXXV.	DCXXV.
Seth vixit annis dccccxii.	Enos vixit annis dccccv.	Cainã vixit annis dccccx.
VMLXIX.	IIIIMDCLXXIIII.	IIIIMDLXXIIII.

Anno, ante Christi natiuitate IIIIMDLXXIIII. IIIIMDCLXXIIII. VMLXIX.

Iste Seth natus est cxxx anno Adę: quorum Moyses prætermisit e, quib. luxit Abel in valle plorationis prope Ebrō. Ipse etiā pro oleo misericordiæ impetrādo paradisum adiit.

Iste Enos cœpit inuocare nomen Domini. forte aliqua verba deprecatoria inuenit, aut imagines fecit pro colendo Deo, sicut modo fit in ecclesia.

*Iste Abel primus martyr ecclesiam inchoauit, quia in gratia mortuus fuit. Si enim ab Adā inchoata fuisset, nō foret cōtinuata. Hic (secundum August.) ciuitatem Dei condidit, cuius primus ciuis fuit. Et quia iustus fuerat, Deus eius oblationē acceptauit.

Enoch — Irath — Mauiaeel — Matusalem.

In hoc Enoch Cain suā dedicauit ciuitatē; licet vix iiii viros scriptura dicat tunc fuisse: quia non omnes numerauit qui tunc esse poterant, sed illos tantum nominare necesse putauit, quos suscepti operis ratio postulauit.

†Iste Cain sceleratus primo ciuitatem condidit terrenam, in quā suos posuit propter timorem, eo q̃ rapinas & violētiam exercebat. vnde suspicabatur sibi talia reddenda qualia faciebat. ideo in tuto se recepit. Hic fratrē suum Abel propter inuidiā occidit: & punitus à Domino vagus, &c. à Lamech occiditur.

Augustinus xiiii lib. de ciuitate Dei, Fecerunt itaque ciuitates duas amores duo: terrenam scilicet amor sui, vsque ad contemptum Dei: cœlestem vero; amor Dei vsque ad contemptum sui. Denique illa in seipsa; hæc in Domino gloriatur. Illa quærit ab hominibus gloriam: huic autem Deus conscientiæ testis maxima est gloria. Ad illam pertinet Cain, qui primo natus est, & ciuitatem cōdidit: ad istam pertinet Abel, qui secundo natus est, & tanquam peregrinus hic conuersatus: quia gratia prædestinatus, ciuis sursum erat.

Mundi ætates similitudinarie accipiuntur secundũ ætates hominis, & à diuersis diuersimode assignantur: rationib. multis astruuntur, quare sic vel sic conuenientius inchoent vel terminent; de quib. nihil ad præsens. sed quantũ nunc sufficit, est aduertendũ, quod sex sunt ætates mũdi. quarũ prima incipit à mundi creatione, & durat vsq; ad diluuiũ: & habet secũdum Hebraicã veritatẽ, annos mdclvi. Secundũ lxx interpretes (sicut Isidorus ponit, & alii quãplures, quos hic sequimur) habet annos ij^{m} ccxlij. & sic differunt in annis dlxxxvi: quos Hebræi minus habent in hac ætate. & iuxta hunc computũ Matusalẽ mortuus est ante diluuiũ: eodem tamen anno quo diluuiũ fuit. Secunda ætas incipit à diluuio, & durat vsq; ad natiuitatẽ Abrahæ, & habuit secundũ Hebræos annos ccxcij: secundum lxx, dccccxlij. & sic differunt in annis dcl: quos iterũ Hebræi minus habent. Quæ autẽ sit ratio tãtæ diuersitatis, inuenire non potui. Tertia ætas incipit à natiuitate Abrahæ, & durat vsq; ad initiũ regni Dauid, habẽs secundum Hebræos annos dcccxlii: secundum lxx, dcccxl. Quarta ætas incipit à principio regni Dauid, & durat vsq; ad transmigrationem Babylonis: & habet annos cccclxxxiiij, secundum Hebræos: sed secundũ lxx, cccclxxxv. Quinta ætas incipit à transmigratione Babylonis, scilicet quando Hierusalẽ destructa fuit, & templũ in ea incensum: & durauit vsq; ad benedictam natiuitatem Christi, habens annos secundũ hunc modũ prætactum quem hic sequimur, dxc. & sic prædictũ est, grandis est altercatio de supputatione annorum huius ætatis diuersi diuersimode cõputant: sed nõ minus multum differunt inter se. Eligat quiuis quod sibi placuerit: quod nobis visum fuit, posuimus. Sexta ætas incipit à Christi natiuitate, & durat vsq; ad finem mundi, cuius terminum solus Deus nouit. & hæc dicitur senectus siue hora vltima. Adam moritur, sepeliturque in Ebron.

Anno mundi DCCXCV. DCCCCLXX. MCXXII.

Malaleel vixit an. dcccxcv.

Iareth vixit annis dcccclxii.

Enoch annis ccclxv.

Curiositas.

Nota, q̃ omnes artes vel scientię seculares, liberales siue mechanicæ, vel physicæ, humanæ curiositati deseruientes, à filiis Lamech leguntur inuẽtæ. & sic filii adulterini primũ subtiliores aliis fuerunt. Et quia timebãt futurũ periculũ diluuii & ignis, ideo Tubal easdem artes in duabus columnis sculpsit, vna, latcria: & alia marmorea.

Iabel

Ada

Bigamia.

Lamech

Satis Lamech ab istis vxoribus afflictus fuit: quia per quæ quis peccat, per hæc & punitur.

Tubal

Tubal cain

Iste Lamech primus contra naturam & mores bigamiam instituit, adulterium committendo. Ipse etiam Caĩn occidit, non tamen voluntarie.

Sella

Noemia.

Iste Enoch iustus placuit Deo, & propter nimiã sanctitatẽ suã trãstulit eũ Dominus in paradisum, vbi cum Helia viuit in magna corporis & spiritus trãquillitate, vsq; ad Antichristi aduẽtũ. Tunc enim exibũt ꝓpter cõfortationẽ electorũ, & martyrio coronabuntur. Enoch scripta reliquit.

Iste Iabel portatoria pastorũ primus instituit, & tentoria fecit.

Concupiscentia diuitiarum.

Iste Tubal pater canentium in citharis & organis, & musicæ artis inuentor. proportiones quoq; sonorũ ex malleorũ sonitu perpendit. *Concupiscentia oculorum.*

Iste Tubalcain fuit primus malleator & faber in cuncta opera æris & ferri, & inuentor artis sculpturæ.

Concupiscentia carnis.

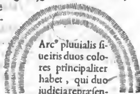
Ista Noemia inuenit artem variæ diuersæque texturæ: lanam & linum in fila traxit, & pannum texuit, propter leuitatem. nam antea pellibus bestiarum pro vestibus vtebantur.

Nota(secundum doctores) debitā pœnā hoc tempore mūdo inflictā. Quia enim luxuria abūdauit, quæ corpora polluit, ideo per aquā terra lota & mūdata fuit: in fine autem mundi, quia cupiditas abundabit, per ignē exuretur. Aurum enim & argentum igne purgari solent.

Arca Noe habuit in longitudine ccc cubitos: in latitudine, L cubitos: & in altitudine, xxx: & in summitate, I cubitum. Genesis vi.

Hoc signū fœderis quod do inter me & vos, & ad omnē animā. Genes. ix.

Arc⁹ pluuialis siue iris duos colores principaliter habet, qui duo iudicia repræsentāt. Aqueus diluuium præteritum figurat, ne ampli⁹ timeatur. Igneus, futurum iudicium significat per ignē, vt certitudinaliter expectetur.

Ionichus filius Noe.

MCCLXXXVII. MCCCCLIIII. II^M CCXLII.

Matusalē vixit ānis dcccclxix

Lamech vixit ānis dcclxxvi

Tempus diluuii.

II^M DCCCLVII. III^M DCXLV. III^M DCCCCXII.

Hic Matusalem senissimus(quo ad multitudinē annorum) omniū quos scriptura cōmemorat. Cū enim D annos haberet, dixit ei Dominus, *Ædifica domum si vis: quoniā adhuc D annis viues.* Respōdit, *Propter tantillū tēporis non ædificabo domum*: & sub arboribus & circa vepres dormiuit, vt prius cōsueuerat.

Iste Lamech cū iam senuisset, & caligassent oculi eius, à puero ducebatur: qui putās q feram vidisset, indicauit ei vt sagittaret: & sic ipsum Cain trāsfixit. Vnde ob hoc puerū verberibus adeo afflixit, vt etiam moreretur.

Noe vir iustus gratiam inuenit corā Domino. Cum enim iam esset annorum D, genuit Sem, Cham & Iapheth. Arcam de mādato Domini ædificare cœpit, eamque in c annis perfecit. Centesimo ergo anno iam arca completa, iterū Dominus apparuit ei, mandans vt cū vxore sua & filiis, eorumq; vxorib. arcam intraret, & cum animalibus: & statim diluuium inundauit, stetitq; aqua super altissimos montes cubitis xv. Gen. vii. Et nota, quod eodem die dominico in Maio, in qno ingressus fuit, anno reuoluto, cum vniuersis quæ ibi erant egressus est. Post diluuiū accidit ipsi Noæ illa famosa ebrietas, cuius occasione ipse filiis, scilicet Sem & Iaphet, pro honore paterno & honesta verecundia benedixit; filio vero suo Cham pro irrisione & irreuerentia maledixit. Et hic(secundum August.) fit prima mentio de seruitute, & per oppositū de nobilitate. Nec putandum est, quod omnes de Cham descendentes fuerint ignobiles & impotentes, cum ipsi cœperunt primo esse potentes super terrā, vt patet de Nemroth, & regibus Chanaan, & Afrorum, &c. Nec omnes de Sem & Iapheth fuerunt virtuosi siue nobiles aut potentes, cū pene omnes in idololatriæ crimen ceciderūt, & ab aliis oppressi sæpe fue-

Ab isto Chus Æthiopes perhibētur progeniti.

Ab isto Mesraim Ægyptii sunt exorti.

Saba — ab hoc Sabæi, id est Arabes.

Chus

Eiula — ab hoc Getuli in remotioribus Africę partib. eremo cohærentes.

Mesraim

Sabathaca

Cham Africam obtinet — xxx generationes.

Nemroth

Regma — Isti nomina perdiderunt.

Sabatha — i. Æthiopes occidētal. i. Sabatheni.

Saba — Ab hoc Sabæi

Dadan

Iste Nemroth gigas x cubitorum, cœpit esse potens in terra. & erat robustus venator corā Domino. Hic miserabile vitiū libidinis dominādi per tyrānidē inchoauit: quo deinceps vsq; hodie mundus adeo est contritus, vt dici nō possit. Fuit autē principium regni eius Babylon & Arath, & Archat, & Calanne in terra Sennaar.

Iste Cham videns verenda patris, nūciauit fratrib. deridēs eum: ob quod maledictus fuit ab ipso, horrendum exemplum præbens omnibus derisoribus.

Chanaam — Ab isto progeniti sunt Afri, & Phœnices, & Chananæorū gentes.

Sidon	Arathæus	
Hetæus	Cinæus	
Amorręus	Samarites	
Gergesęus	Amathæus	
Iebusæus	Aradius	
Heuęus; oēs populi noti.		

Futh — ab isto Lybies dicūtur exorti. vnde & Mauritanus fluuius vsq; in præsens Futh dicitur, omnesque circa eum regiones Futhenses.

Anno mundi

Sem vixit annos dc. — Iste Sem biennio post diluuium genuit Arphaxat, & fertur fuisse Melchisedech, qui primus post diluuium condidit vrbem Salem; ipsa est Hierusalem. & ab eo descenderunt generationes xxvii. Ascham possidet.

Pro intellectu horum est aduertendum, quod verissime de istis trib. filiis Noe lxxii gentes procreatæ sunt, vt patet Gen. x. Vnde ad designandum mysterium hoc, Dominus Iesus lxxii discipulos misit ante faciē suā, vt dicitur Lucæ x. De hac materia diligenter tractat August. xvi de ciuit. Dei, & inter cætera dicit, quod plures alii nati sunt, qui propterea non sunt cōmemorati, quia gentibus aliis nascendo antecesserunt: ipsi autē gentes facere nequiuerunt. Harū autē gentium vocabula partim manserunt, ita, vt hodie quoq; appareat vnde fuerint deriuata; sicut ex Assur Assyrii, & ex Heber Hebræi: partim tēporis vetustate mutata sunt, ita, vt vix homines doctissimi antiquas perscrutantes historias, nec omniū, sed aliquarū ex istis origines gentiū reperire potuerunt: & si omnia cōsiderentur, plura mutata, quam manentia nomina apparent.

Iste Iaphet à patre benedictus est, propter ingenuā nobilitatem, dilatationemq; ei imprecabatur. & ab eo descenderunt generationes xv.

Iaphet Europam habet. — Hos vii filios habuit Iaphet; & vii generationes fecerunt

Gomar — Ab isto descenderunt Galatæ, & post Gallici. ediditque generationes iii.

Magog — Ab isto Scythæ & Gothi traxerunt originem, secundū Hieronymum.

Ab isto Sarmatæ venerūt, quos Græci Regios vocant.

Affenes — Ab hoc Pestagones.

Riphat — Ab isto Phryges.

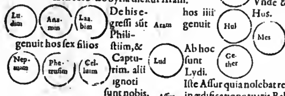
Togorma.

...runt: sed hæc maledictio & benedictio vitia & virtutes respicit, propter quæ vel quas homo veraciter dicitur nobilis vel ignobilis. Habuerunt tamen quędam specialia priuilegia à Deo, propter merita patris ac benedictionem.

Ex istis tribus filiis Noe, scilicet Sem, Cham, Iaphet, ipso adhuc viuente, iuxta Philonis historiam, xxiiii^m & c virorum nati sunt, extra mulieres & paruulos, habentes super se tres principes, videlicet Nemroth, Iectan, & Suphene.

Ab hoc Aram progeniti sunt Syri, quorum metropolis Damascus. Vnde & in Hebraeo Syria dicitur Aram.

Iste Trachonitidis & Damasci principatum tenuit. Vnde & Iob fuit de terra Hus.

genuit hos sex filios

De his egressi sũt Philistiim, & Captuorim. alii ignoti sunt nobis.

hos iiii genuit

Ab hoc sunt Lydi.

Assur

Iste Assur quia nolebat rebellare contra Deũ in aedificatione turris Babel cũ Nẽroth, ideo fugit de terra Sennaar ad aliã regionẽ lõginquam prius non habitatã, quę ex eius nomine vocatur Assyria: & aedificauit ciuitatem, quae postea vocata est Niniue; quae fuit metropolis totius regni. Iste populus semper crudelitatis infamiam habuit.

Isti iiii fuerunt filii Sem, fratres Arphaxat.

Elam

Ab hoc Elamitae principes Persidis.

II^M CCXLIIII. II^M CCCLXXIX.

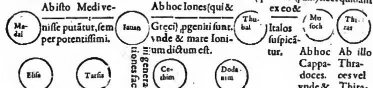

Anno ante Christi natiuitatem II^M DCCCXX. II^M DCCCCV.

Ionichus obtinuit terrã Ethã

Iste Ionichus fuit filius Noe, de quo Moyses tacet: sapiens primo post diluuium Astronomiam inuenit, & quaedam futura praeuidit, & maxime de ortu quatuor regnorum, & eorum occasu. Cumque pater dedisset ei munera, iuit in terram Etham, & habitauit ibi gentem constituens. Hic fertur consilium dedisse Nemroth, quomodo regnare posset.

August. lib. xvi de ciuit. Dei dicit, Post benedictionẽ filiorũ Noe vsq; ad Abrahã nulla fit mentio alicuius iustorũ. nec eos tamẽ defuisse crediderim; sed si omnes commemorarentur, nimis longũ fieret, & esset haec magis historica diligentia, quã prophetica prouidentia.

Ab isto Medi venisse putãtur, semper potentissimi.

Ab hoc Iones (qui & Greci) ꝓgeniti sunt. vnde & mare Ionium dictum est.

Ab hoc Iberi (qui & Hispani) licet quidam ex eo & Italos suspicãtur.

Ab hoc Cappadoces. vnde & vrbs apud eos Mazecab dicitur.

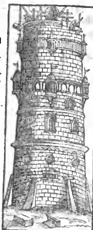
Ab illo Thraces vel Thiraces.

Ab hoc Elysii, & post Aeoles.

Ab hoc Cilices, vbi est ciuitas Tarsus.

Ab hoc Cethaei, id est, Cyprii.

Ab hoc Rhodii.

De malitia huius Nemroth pleni sunt libri. Forte diuino iudicio actum est, vt Nero in eius vocabulo plane se offerat, qui similē infamiam habuit. Nam post confusionem linguarū ad Persas abiit, & eos ignem docuit colere, Babylone relicta filio suo Belo, qui ei successit. & sic deinceps posteritas eius, regnum illud obtinuit vsque ad quartam chiliadē, secundum Methodium. Sed August. dicit eum fugatum inde: & quod filii Assur illud regnū obtinuerunt, & tenuerūt vsq; ad annos mcccv.

Nemroth princeps de Cham.

Iectan frater Phaleg de Sem.

Suphene princeps de Iapheth.

Isti tres principes cum populis suis conuenerunt in campum Sennaar, formidantes diluuium iterum posse inundare; dixeruntque, Ædificemus turrim, cuius altitudo pertingat vsque ad cœlum. Gen. xi. Videns autem Deus stultitiam illorum, miraculose in pœnam peccati confudit linguas eorum: & sic dispersi sunt per totum mundum.

Ab isto Hebet Hebræi nominati sunt. Nam in domo illius in diuisione linguarum sola Hebræa lingua remansisse describitur, quæ ante humana dicebatur: quà omnes communiter vtebantur.

Anno mundi	IICMDIX.	IIMDCXLIII.

Linea Christi — Hebet vixit an. cccclxiiii. — Hic (secundum Hebræos) dicitur spiritum prophetiæ habuisse. Et habuit duos filios, scilicet Iectan, & Phaleg. — Phaleg vixit an. ccxxxix.

IIMDCXC. IIMDCLV.

Iste Iectan exemplo Nemroth accepit principatum super filios Sem. Et habuit filios XIII, qui omnes fecerūt generationes principales. Sed populi isti (secūdū Hieronymū) non sunt nobis noti, vel propter terrarum longinquitatem, vel propter mutationes populorum & nominū, vel contriti guerris & subuersionib. vel aliis de causis.

Iecti.

Elmodad	Deda
Saleph	Hebal
Asarmoth	Abimael
Iare	Saba
Adhuram	Iophir
Iazal	Eiula
Iohab populi ignoti.	

Iste Phaleg filius Heber, sic dictus est, quia in diebus eius facta fuit confusio linguarū, quasi ipse diuisus sit ab aliis: quia in domo sua permāsit lingua pristina. Vnde (secundum Augustinū) in hoc non paruum iustitiæ vestigiū apparuit, quod ista domus libera fuit ab hac pœna: quasi non fuerit particeps in culpa. Et nota (secundum eundem) quod numerus linguarum fuit secundum numerum generationum lxx. Auctus autem est numerus gentium multo amplius quam linguarum. Nam in vna lingua plurimas gentes nouimus. Nobilitas circa hæc tempora fertur introducta. Et nota, quod pluribus de causis instituta fuit. Prima fuit necessitatis. Crescente enim humano genere, cum homines ad malum proni essent, oportuit prohibere insultus prauorum aduersus bonos: & ideo eligebatur aliquis vir bonus, iustior cæteris atque prudentior, qui communitati præsideret, virtuosos promoueret, mediocres defenderet, & malos coerceret. Hinc dictus est nobilis, quasi virtute præ aliis notabilis. Vnde Hieronymus, Nil aliud video in nobilitate appetendum; nisi quod nobiles quadam necessitate constringantur, ne ab anti-

Hoc regnum Scytharũ licet sit vetustissimum: tamen quia barbarorũ est, inter principalia regna minime computatur.

Scytharum

regnum oritur prope Danubiũ.

Amazonũ

siue Massagetarũ regnum oritur, i. fœminarũ inter Scythas & Albanos versus septentrionẽ. De Scythis trahũt originẽ.

Æra principalis Eusebii & gentilium. qui antiquiora tempora cõmemorant, hic inchoant communiter.

Hoc regnum pene nunquam pacatum fuit.

Vnde propter illius populi ineptitudinẽ siue grossitiẽ, regio illa semper dicta est barbarica. & est magna valde: quia à Mæotidis paludib. incipiens inter Danubiũ & Occanũ septentrionalẽ, vsq; ad Germaniã porrigitur. Et est prima pars Europę: in qua primũ regnauit Tanaus de stirpe Iaphet. Gothi (i. Vngari) fuat de his, & Dani, &c.

Hic oritur Ægyptiorũ regnũ,

Sores

Hic oritur regnũ Assyriorum. quod diuersis altercationibus crebro mutatũ fertur. & sępe fit mentio de his in sacra scriptura. Et durauit vsq; ad Augustum.

Belus I. Assyriorũ annis lxv.

Iste Belus fuit primus rex Assyriorum: & dicitur à quibusdam Saturnus, qui in obscuro regnasse perhibetur: quia paruum habuit dominium. Et iste fuit primus quem error populi deum fuisse putauit. Vnde diuersæ gentes diuersimode eum nominant, scilicet Bel, Baal, Baalim, Beelphegor, Beelzebub, &c. Et stetit hie enormis error in genere humano vltra ijᴍ annorum.

IIᴹDCCLXXIII. IIᴹDCCCCV.

Reu vel Ragau annis cccij.

Saruch vixit annis ccxxx.

*quorum probitate degenerent. Secunda causa fuit dyscolia plebium, quæ rectum iudicium ignorabant: licet tamen inter se pacate viuerent. Nam adeo hebetes fuerunt, quod nihil magis impendere potuerunt nisi quod vulgari opinione celebrabant. Vnde expediebat pro earum pace conseruandą, vt ex natalibus nobilium principes haberent. Tertia causa processit ex aliqua fortitudine singulari. Nonnunquam enim communitates grauatæ ob incursus hostiles tale edictum sanciuerunt, vt quicunq; patriam à talib. liberaret, ius nobilitatis pro se & hæredibus suis perpetuo obtineret. Hoc modo quam plures nobilitati leguntur. Quarta causa ex abundantia diuitiarum sumitur. Aliquando enim populares nimia penuria victualium attenuati, tradiderunt se & sua alicui diuiti, vt hoc pacto malum inopiæ temperarent, & eum deinceps velut nobilem & dominũ recognoscerent. Inueniuntur etiã quædam nobilitates per diuinũ oraculum institutæ, licet paucæ: quarum aliquæ permanserunt, vt in Dauid: aliquæ cito defecerunt, vt in Saul & Ietoboam, & quibusdam aliis. Plurimę quoque leguntur nobilitates per violentiam & tyrannidem Introductæ: quarum similiter aliquæ cito destructæ & penitus del tæ fuerunt; aliquæ stabiles permanserunt. Et nota, quod secundum veteres historias raro aut nunquam in paganismo nobilium stirpes perpetuatæ fuerunt, propter tyrannidem & superbiam. Multæ etiam apud Christianos propter eandem causam deletæ sunt, secundum illud Ecclesi. x, *Sedes ducum superborum destruxit Dominus, & sedere fecit mites pro eis.* Item nota, quod nemo vnquam nobilitatem odio habuit: quia est bonum per se appetibile, sicut virtus aut religio. Sed multi sancti eam fugerunt ob grande periculũ quod in ea latet, propter difficultatem maximam ipsi annexam. Hoc satis in sancto propheta Dauid apparuit, quem ipsemet Deus tam peculialiter elegit. Relinquitur ergo, quod vix paucissimi ad tantam sublimitatem idonei fuerunt.

Sicyoniorum regnū hic oritur.

Ægialeus.

Iste Ægialeus fuit primus rex Sicyoniorum. Nota, sicut dicit August. xviii de ciuit. Dei: Regnum Sicyoniorum admodum paruum erat, de quo doctissimus Varro velut antiquo tempore exorsus est. peruenit tandem ad Athenienses; deinde ad Latinos; deinde ad Romanos.

Huic successit Europs secundus rex Sicyoniorum, & durauit vsque ad tempora Heli sacerdotis & iudicis Israel.

Bactrianorū regnū hic oritur.

Zoroastes.

Iste Zoroastes dicitur fuisse Cham filius Noæ. Hic (secundum August.) dicitur risisse quando natus est. nec aliquid boni monstruosus ille risus portendebat, cum omnibus commune sit flendo hunc mundum intrare. Artem namque magicam inuenit. & à Nino in bello superatus est, qui eius libros combussit.

Reges Assyriorum.

Ninus 11 rex monarcha primus, regnauit annis lii.

Augustinus, Inter plurima regna terrarum, in quibus terrenæ vtilitatis vel cupiditatis est diuisa societas, quam huius mundi ciuitatem vniuersali vocabulo nuncupamus, duo regna cernimus longe prouenisse clariora: Assyriorum primum: deinde Romanorum, vt temporibus, ita & locis inter se ordinata atque distincta. Illud prius in oriente, hoc postea in Occidente surrexit. In fine illius, initium fuit huius. Regna cætera cæterosque reges velut appendices dixerim.

Anno mundi	III^M XXXV.	III^M CXIIII.

Nachor vixit an. cxlviii.

Linea Christi.

Thare vixit annis ccv.

II^M CLXIIII	II^M LXXXV.

Iste Thare post mortem filii sui Aram exiuit de Vr Chaldæorum, & peregrinatus est in Charram cum filiis & nepotibus suis. Fertur, quod propter iniurias illatas sibi à contribulibus suis, eo quod nollet adorare ignem, recesserit. Et dicitur ab Hebræis communiter, quod Nemroth ibi regnauit, qui dictus est alio nomine Amraphel, rex Sennaar: quem diu post hæc Abraham superauit & percussit, vt dicitur Gen. xiiii.

Idololatria oritur. Nota, si bene reuoluas historias, reperies, quod tria principaliter homines ad idololatriam induxerunt: scilicet, affectio circa morientes, timor & adulatio apud reges, & diligentia artificum circa sculpturam. Dæmones autem in idolis latentes, & responsa dantes, hunc errorem confirmauerunt nimis; ita, vt capitali pœna plecteretur absque dilatione, qui ei se obfirmaret. Accessit insuper fraudulenta poetarum laudatio, qui miseros damnatosque homines in cœlum compositis carminibus extulerunt. Et pulchre eodem tempore, cū dæmones loqui hominibus cœpissent, misit clemens Dominus angelos suos, vt quibusdam electis suis etiam visibiliter loquerentur, ne simul tota humanitatis massa errore pessimo deperiret.

Tempora grossa & rudia, in quibus humanum genus nimis defecit à perspicuitate naturalis luminis. Et ideo necesse fuit institui leges positiuas, vt earum adminiculo homo rediret ad pristinam & naturalem intelligentiam. Vide super hoc doctorem sanctum in prima secundæ. Nota, quod multæ iniquæ leges ab hominibus institutæ fuerunt contra dictamen rectæ rationis: & multi homines, qui cæteris siue in potentia, siue prudentia, &c. præstantiores erant, dii putabantur. Omne enim quod erat insolitum, reputabatur quasi diuinum.

Hanc ciuitatem magnam Ninus ampliauit, & ex suo nomine Niniuen appellauit: quæ est metropolis Assyriorum.

Melchisedech rex Salem. Iste Melchisedech vulgariter dicebatur rex iustus, propter eximiam sanctitatem. panem & vinum obtulit Abrahæ in magnū mysterium. fuit enim sacerdos Dei altissimi. Gen. xiiii.

Iste Ninus libidine dominandi permotus, vt latius regnare posset, finitimis, id est, vicinis suis, bella intulit. Et quia populus adhuc rudis fuit, nec bellandi, nec armorum peritiam habuit, cito pene totā Asiam sibi subiugauit, factusq; est primus monarcha Orientaliū. Cumq; nimis doleret de morte patris sui Beli, fecit sibi in solatium suū imaginem eius: cui tātam reuerentiam exhibebat, vt quibuscunq; reis ad ipsam confugientib. parceret & pœnā indulgeret. Huius exemplo plures suis caris mortuis imagines dedicare cœperunt. Videntes autē maligni spiritus curiositatē populi, intus latuerunt, & responsa dederunt, deos esse dixerunt, ac diuinos honores sibi fieri decreuerūt. Sicq; hoc infelicissimū idololatriæ crimē introductum est, diuinæ maiestati permaxime offensiuum. & in tantum hæc vesania creuit, vt capitali sententia plecteretur, qui eos homines fuisse affirmaret.

IIIᴹCLXXXIIII.

Magnus iste amicus Dei Abraham nascitur anno xliii Nini regis.

AXMII

Iste Aram mortuus est ante Thare patrē suū in Vr Chaldæorū, id est, in loco qui Vr dicebatur. Quod autē dicitur, quod in ignē proiectus fuerit cū Abrahā, &c. fabulæ sunt Iudæorū, secundū Magistrū in historiis, & alios.

Morb pMoꝛtuꝰ.

Aram filius Thare frater Abraham, genuit: Loch, Melcha, Hus.

Iste Loth cū exisset de Sodomis, genuit hos duos filios. de duabus filiabus suis ebrius fuit factus. Hic vir sanctus fuit, qui etiam angelicam meruit visitationem, sicut & Abraham.

Ista Melcha fuit filia Aram, vxor vero Nachor; & genuit Hus, Bus, Batuel, eum aliis v, vt patet Gene. xxii. Sed de vno scilicet Batuel fit persecutio ꝓpter Rebeccā, vxorem Isaac.

Amō — Iste est pater Ammonitarum.

Hus — de hoc descendit Iob, secundum quosdam.

Nachor filius Thare, frater Abraham, genuit: Batuel, Bus.

Iste Batuel fuit filius Nachor, quem peperit ei Melcha. Hic mansit post mortem patris in Charram, & posteritas eius.

Labā genuit Lea, Rachel — vxores Iacob.

Rebecca

Iste Nachor exiuit cum patre suo Thare de Chaldæa, & venit in Charram Mesopotamiæ, & permansit ibi.

Bus — de hoc descendit Balam & Heliu.

Treueris extruitur in Almania super Mosellam fluuium, ciuitas antiqua,&c.

Reges Assyriorum.

Semiramis, III.

Abrahã iiij. reges percussit propter Loth, quia ceperãt eũ: vt patet Gen.xiiii. Quorum vnus dicitur fuisse Neroth: & dicitur hic Amraphel.

Hoc tẽpore primum sancti angeli in forma humana apparuerunt hominibus.

Ninus, quartus.

Iste Ninus, filius Magni Nini & Semiramidis, fertur matrẽ ꝓpriã occidisse.

Ista Semiramis relicta vxor Nini fuit: quæ prima post mortẽ regis aggressa est Indos, & obtinuit eos. & sic per totam Asiam regnum Assyriorũ dilatatum est. Ciuitatem maximam Babyloniæ instaurauit & muris circumdedit. Hęc à filio suo Nino dicitur interfecta, eo quod ipsum ad illicitum concubitũ ausa fuerit prouocare, sicut recitat Augustinus xviii de ciuitate Dei. Magister in historia dicit, quod proprio filio nupsit, & ex eo filium genuit, qui Babyloniam caput regni instaurauit.

Ante Romam Treueris fuit annis mille trecentis.

Thelxion.

Iste Thelxion Sicyoniorum quintus rex fuit: quo regnante adeo ibi mitia & læta tempora fuerunt, vt eum defunctum velut Deum primitus colerent, sacrificando & ludos celebrando. Huic successit Thauriacus, cui idem fecerunt.

Anno mundi	IIIᴹCCXXXIIII.	IIIᴹCCLXXXIIII.

Hic incipit illa dulcis & deuota historia patriarcharum nostrorũ, qui verum Deum coluerunt, & colendo prædicauerunt. Vide Gen.xii. vsque ad finem.

Isaac vixit annis clxxx.

MDCCCCLXVI.	MDCCCCXCI.

Nota diligenter, q. anno Abrahæ lxxv, de magnifica gloria summi Dei elapsum est verbũ misericordiæ super humanũ genus: quia tunc cœperunt oracula promissionũ Dei apparere. O quam suaue verbũ! Vide Augustinum xvi. de ciuit. Dei. Item Gen.xv.

Cetura concubina Abrahæ.

Hanc Abraham post mortem Saræ duxit in vxorem: de qua orti sunt plures filii, & gentes, vt patet Gen.xxv.

Madian

Madã

Sarai vxor Abrahã.

Sodoma & Gomorra propter peccata horribiliter subuertuntur hoc tempore.

De hac Agareni. Et fuit concubina Abrahæ.

Ce ar

Ista Sarai diu sterilis, tãdẽ gratia diuina fœcũdata parit Isaac nonagenaria, mulier sancta. Alio nomine dicitur Iescha.

Agar Ægyptiaca fam. Saræ.

Ismahel homo ferus.

Iste Ismahel fuit filius Abrahæ, & gen. hos ii. cum x aliis.

Nabaioth

Vxor Loth retrospiciens in statuam salis repente conuersa, magno commonuit sacramento neminem in via liberationis præterita desiderare debere.

Hic oritur regnum Argiuorum, siue Græcorum, vbi primo Inachus regnauit: & durauit vsque ad tempora Delboræ.

Inachus

Ista primo dicta fuit Io, filia Inachi. Sed in Ægyptum nauigans, ibi literas docuit: & Isis vocata est. & pro magna dea colitur à stultis plebibus.

Isis.

Iupiter fabulatur cum Iside concubuisse: ex qua diuina quædam proles orta putatur à grossissimis plebibus. Hoc studium fuit quorundam maleficorum taliter sua aut potentum stupra excusare.

Arius quintus.

Iste est quintus rex Assyriorū, sub quo natus est Isaac, secundum August.

Xerxes septim'.

Hic dicitur Xerxes antiquus, qui Baleus vocatur, sub quo natus est Iacob, regnante tunc apud Sicyonios Thuriaco, quem quidam Thurimachum scribunt.

Armamitres octauus.

Hic est, secundū August. viii rex Assyriorū, sub quo Deus apparuit Isaac, promittens ei quę promiserat patri eius, regnante apud Sicyonios Leucippo etiam viii rege.

Abraham moritur, & sepelitur in Ebron.

Istis temporibus Prometheus frater Atlantis, primo dictus est fecisse homines, tum quia de rudibus doctos fecit, tum quia legitur fecisse hominū imagines, quas arte quadam deambulare fecit. Etiam primus annulum inuenit, in quo gemmam inclusit, & quarto digito portari iussit, propter venam cordis, quæ illuc tendit.

III^M CCCXLIIII. III^M CCCCXXXIIII.

Iacob vixit ann. cxlvii.

Iudas filius Iacob, quartus ab hoc tribus regia descendit, & tandem Christus Dominus.

Anno ante Christi natiuitatem MDCCLXVI. MDCCCLVI.

Iste Esau vendidit primogenita fratri suo Iacob. Ipse est pater Idumæorū: & mōtem Seir possedit. & primo equas asinis iunxit: vnde orti sunt muli.

Esau

Rebecca vxor Isaac gen. E. & I.

Lea vxor Iacob filia Laban.

Ista Lea, lippa oculis, genuit sex filios, & vnam filiam:

Nota quod à natiuitate Isaac vsque ad exitum de Ægypto, fluxerunt anni cccc. Vide Liram Genesis xv.

Ruben tribū facit. & perdidit primogenita.

Simeon tribum facit.

Leui Sacerdotalē tribum legimus ab hoc descendisse.

Isachar tribum facit.

Zabulon tribum facit.

Dina filia non facit tribum in Israel.

Bala fam. Rachelis cōi. Iacob gen. hos:

Zelfa famula Lez, cōi Iacob gen. hos:

Rachel vxor Iac gen. hos:

Dan tribum facit: de qua Samson natus est.

Nephtalim. tribum facit.

Gad tribum facit.

Aser tribum facit.

Ioseph duplicem tribū facit. primogenita sūt eius.

Manasses.

Ephraim. tribū facit. de qua Paulus natus est.

Beniamin

Hæc cum exiret videre mulieres regionis, corrupta est à Sichem.

Iste primus in Græcia instituit iudicia, legesque conscripsit. Hic habuit fratrē, qui menses & annos docebat obseruare; & facella cōstituit ad colēdos Deos: propter q̄ à rudi populo inter Deos cōnumeratus est, & ei boues immolabāt. Dictus est Phegeus.

Phoroneus.

Belochus nonus.

Reges Assyriorum.

Diluuiū in Achaia tēpore Ogygi, regis Eleusinæ.

Iste Serapis tertius rex Argiuorum fuit, dictus Apis. cum in Ægyptū nauigio venisset, & ibi mortuus fuisset, factus est à cæca gente omnium maximus Ægyptiorum Deus. Tunc etiam mirabilis supetstitio incepit de boue discolore, quem Apim vocabant, eoq; viuus colereturi& illo mortuo dæmones vitulū similem ibidē pcurabāt ad decipiendū rudē populū. Inde venit, q; filii Israel similiter delirabant. Quid hac stultitia miserabilius in homine rationali?

Serapis.

Telchines Rhodum cōdiderunt.

Baleus decimus.

Sub isto Belocho locutus est Dominus ad Iacob, repromittens ei quæ promiserat patrib suis: quæ sunt hæc duo, scilicet possessio terræ promissionis, id est Chanaan, & benedictio omnium gentium in semine ipsius, quod est Christus Dominus.

Sub isto mortuus est Isaac, regnante tunc apud Sicyonios Messapo ix rege.

Mineruа.

Hæc apud lacū Tritonidem post istud diluuium primo apparuit, & plures artes inuenit ibi, & præcipue lanificiū. & dea facta est, secundum errorem gentilium.

Pharao.

Iste Pharao rex Ægypti (alias Nephres) suscepit Ioseph, & exaltauit eum propter somniorū interpretationem.

Anno mundi IIII^m CCCCXLV.

Linea Christi.

Phares.

MDCCLV.

Her.

Filius Iudæ, nequam, percussus est a Domino.

Thamar

Hæc ab Her & Onan, filiis Iudæ viduata, genuit ab ipso Iuda geminos filios, scilicet Pharez & Zara.

Isaac moritur.

Sua

vxor Iudæ, hos iij genuit:

Onan.

Linea pontificum.

Leui filius Iacob, pater omnium Leuitarum vixit an. cxxxvii.

Zara.

Metari.

Sela.

Iste Sela filius Iudæ cū adhuc paruus esset, non dedit eum Iudas Thamar, sed eā viduā remisit in domū patris sui. Cū autē creuisset, timuit dare, ne occideretur sicut fratres eius. Vnde & Thamar simulās se meretricē, cōcepit in Biuio de Iuda, & genuit Pharez & Zara, vt patet Gen. xxxviii.

Leuitæ ab hoc Leui grandem honorem sacerdotalis dignitatis adepti sunt, propter Moysen & Aaron. ex his etiam Christus descendit, propter affinitatem tribuū, huius & Iudæ, & propter mysterium, quia Christus summus sacerdos, & rex æternus sic debuit nasci, & nobis innotesci.

Caath annis cxxxiii.

Gersom.

Ioseph.

Iste Ioseph vir sanctus, & gloria domus Israel, filius Iacob, natus est anno eius cx. Et cum esset annorum xvi, venditus est. Anno autem xxx, stetit corā Pharaone, interpretans somnia eius: qui sublimauit eum. Et quia castus fuit, & timoratus, ideo à Domino vbique dirigebatur.

Atlas magnus astrologus hoc tempore fuit: qui & cœlum humeris portasse dicitur, propter peritiam astrorum. Mercurius multarum artium peritus, claruit: quas hominibus tradens, deus putabatur. Omogerus primus ad aratrum boues iunxit.
Corinthus conditur.

(Argus) Iste Argus quartus rex Argiuorum fuit: ex cuius nomine illud regnum nomen accepit. Hic post obitum Deus haberi cœpit, templis & sacrificijs honoratus.

(Amithus.) Hoc tẽpore Græcia segetes habere cœpit, delatis aliunde seminibus.

Iste fuit duodecimus rex Assyriorum, sub quo mortuus est Ioseph, regnante Sicyoniorum Plemnæo rege x i.

Apollo Delphicus clarus habetur: & post mortẽ Deus habit⁹ est. Hic etiã dicitur Python: & artem illam magicã inuenit, quæ dicitur Pythonica: de qua fit mentio in sacra scriptura.

Iacob patriarcha sanctus, videns diẽ mortis suæ imminere, vocauit omnes filios suos, annuncians eis quæ futura erant: aperteq; de Christo prophetat, dicens, *Non auferetur sceptrum*, &c. mortuusq; sepelitur in Hebron gloriose à Ioseph. Genes. xlix.

(Pharao.) Amenophis ignorabat Ioseph, & iussit pueros submergi, vt habetur Exod. j.

Memphis conditur, ciuitas Ægypti.

III^M DXLIIII. | III^M DXCIIII.

(Esrom.)

Anno ante Christi natiuitatem | MDCV. | MDCLV.

Athenas Cecrops condidit: & ex Minerua nomen accepit. ibiq; Cecrops primo regnauit. Hæc ciuitas nutrix liberaliũ artiũ & multorum philosophorũ fuit: tamen ludificantibus dæmonibus superstitiosa est effecta. Vide August. xviij. de ciuit. Dei mirabilẽ historiã.

Athenæ.

Ioseph moritur annorum cxx, & conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

(Isaar.) Circa ista tempora incipit historia libri Exodi.

(Amram.) vixit annis cxxxvij.
Iste Amram fuit filius Caath filij Leui. Hic accipiens vxorem stirpis suæ, genuit ex ea in Ægypto Aaron, Moysen, & Mariam.

(Hebron.)

(Oziel.) Seruitus Israelitici populi incipit, durans annis cxliiij.

Hic oritur regnum Athenienſiū.

Cecrops I rex Athenienſium.

Iſte Cecrops fuit primus rex Athenienſium. Hic multas ſuperſtitiones ibidem inſtituit nunquam antea in Græcia viſas. Ab hoc primum Iupiter deus prædicatur: eiq; bouem offert.

Bos in Ægypto exit de flumine in feſto Serapis, & eleuatur in aëre, & rurſum intrat, & nō comparet. & pro deo colitur à ſtulta plebe.

Reges Aſſyriorum. — Saphrus

Iſte Saphrus fuit xiiij. rex Aſſyriorum, ſub quo natus eſt Moyſes in Ægypto, regnante Sicyoniorum xij. Orthopoli, & Argiuorum quinto Criaſo.

Diluuium Deucalionis factum in Theſſalia: & Phaethontis fabularum incendium. Et vocatur ideo Deucalionis, quia in eius regno maxime fuit.

Pharao Bochoris.

Iſte Pharao nonus à Nephre, non audiuit vocem Domini, nolens dimittere filios Iſrael. Quare decem plagis attritus, poſtea cum ſuis in rubro mari ſubmerſus fuit.

Anno mundi — III^M DCXLIIII.

Linea Chriſti. — Aram.

Filij Iſrael ſunt in magna ſeruitute & tribulatione.

Moyſes. primus iudex an. xl. naſcitur, & ponitur in aqua. Vixit autem an. cxx.

Aaron naſcitur ante Moyſen annis iij.

Maria. Iſta Maria prophetis fuit, & carmen cecinit: leproſa fuit ſeptem diebus propter murmur. moritur in Cades deſerti Sin: & ibidem ſepelitur.

Iob vir ſanctus. Iſte Iob patientiæ ſpeculū, circa hæc tempora naſcitur, de lineaNachor filij Tharo fratris Abrahæ. Vixit annis multis: quia poſt flagella vixit annis cxl. Et eſt poſitio Auguſtini, Gregorij, Lyræ, &c. ſcilicet iij. generatione poſt Iacob. Et ſic fuit conteporaneus Moyſi, licet diu poſt eum vixerit. Vide Auguſt. lib. xviij. de ciuit. Dei. Rabbi Salomon expoſitor in libro qui dicitur Canchedrin, in capitulo Helech dicit, quod dc dc^m qui egreſſi ſunt de Ægypto cum Moyſe per mare rubrum, non intrauerunt terram promiſſionis, niſi duo tantum, ſcilicet Caleph & Ioſue: cæteri omnes mortui ſunt in deſerto, propter peccatum murmurationis. filij vero eorum obtinuerunt eam. Sed & ipſe Moyſes ipſam quidem vidit, ſed intrare non meruit.

d

Lacedæmon cōditur. Nota, quod (ſecundum Auguſtinum) circa hæc tempora multa mendacia & fabuloſa annotantur à Græcis hiſtoriographis, quæ cōmuniter multo minora ſunt, quam fama iactantur. De modico negotio magna prædicant.

Liber Pater vinum inuenit primo in Græcia: & Argos condidit. Ipſe eſt Dionyſus Bacchus, filius Semeles, nepos Cadmi regis Thebæorum. & pro deo cultus eſt.

Hercules Antæum vicit. Nam (ſecundum Auguſtinum) plures fuerunt Hercules, & Liberi Patres: quos indoctū vulgus aut putauit aut voluit deos fuiſſe.

Aſcatades.

Sub iſto Moyſes eduxit populum de Ægypto. Rexit autem tunc apud Sicyonios Marathus; apud Argiuos Triopas, nouiſſimo tempore Cecropis Athenienſium regis primi.

Apteras rex Cretæ primo mellis colligendi vſum inuenit. Huius filia ex inceſtu concepit: de quo mirabilia narrantur. Et poſt ibi idem filius regnauit: & dictus fuit Auidis. Leges fecit: & boues aratro primus iunxit.

Iſte Aminadab primus poſt Moyſen fide plena ingreſſus eſt mare rubrum, aliis trepidantibus. propter quod regalem ſtirpem meruit procreare.

IIIᴹDCLXXXVIII.

Aminadab.

Nahaſſon. Princeps tribus Iudæ in deſerto.

MCXI. Anno ante Chriſti natiuitatem

Iſte Aaron à Deo vocatus, digne ſummum ſacerdotium ſibi aſſumpſit. Et Teſtamentum æternum ſibi & filijs ſuis ſtatuitur. Moritur annorū cxxiij: & ſepelitur in monte Hor. filiusque eius Eleazarus in pontificatu ſuccedit.

Aaron I. pontifex vixit annis cxxiij.

Ithamar. Eleazar.

Baalam prophetat, & occiditur.

Nadab. Abiu. Iſti duo offerētes ignem alienū percuſſi ſunt à Domino.

Moyſes I. iudex in Iſrael.

Iſte Moyſes, de cuius laude reſonant cœlū & terra, omniū prophetarum & hiſtoriographorum excellentiſſimus fuit: Deum vidit facie ad faciem clare. quod de nullo alio præterquā de Paulo Apoſtolo ſcriptura teſtatur, in hac fragili carne. Ratio eſt vtrobiq; eadem; quia ſunt duo patresfamilias: ille circumciſionis, iſte in præputio, dantes teſtimoniū de diuina eſſentia, & docētes vnū Deum verū colendum eſſe. Ergo iſti duo tanquam primicerij debebant prius videre, vt poſtea legitime teſtificari poſſent: alij autem in figuris. Iudicauit Iſrael xl. annis.

Lex datur in monte Sina.
Liber Leuiticus ſcribitur.
Liber Numerorum promulgatur.
Tabernaculū præparatur.

Core cum ccc viris perit.
Datā & Abirō viui abſorbentur.
Multa milia proſternuntur propter murmur.
Deuteronomium ſcribitur.

Circa istud tempus inceperunt reges in Italia regnare, & multotiens nomina variarunt. Ex quibus Romanorum propago clarius deducitur.

Ianus primus rex in Italia.

Iste Ianus primus omnium regum Italiæ dicitur fuisse filius Noë: qui palatium extruxit, quod dicitur Ianiculum: & post pro magno deo habitus fuit. duas facies ei figurantes, & in principio anni eius festum celebrantes, quasi esset finis præteriti, & principium futuri anni. Inde Ianuarius mensis dictus.

Reges Italiæ.

Reges Assyriorum.

Amictus.

Iste Amictus fuit octauus rex Assyriorum: sub quo mortuus est Iosue, regnante apud Sicyonios Corace rege xvi, apud Argiuos decimo Danao, apud Athenienses quarto Erichthonio.

Erichthonius quartus Atheniensium princeps primus in Græcia quadrigam iunxit.

Anno mundi III^M DCCXXV.

Linea Christi.

Salmon. Rahab eius vxor.

MCCCCLXXIIII.

Historia libri Iosuæ hic incipit: in quo mirabilia bella Israelitici populi describuntur, & distributio terræ promissionis.

Hic (secundum quosdam) texitur historia destructionis Beniamin, & ciuitatis Gabaon, propter stupri crimen, &c.

Pontifices.

Eleazarus.

Iste Eleazarus secundus pontifex, cum Iosue diuisit Israeli terram promissionis: & ab eo descendunt pontifices vsque ad Christum paucis exceptis.

A Iosue vsque ad Aioth anni xl.

Iudices.

Iosue secũd'.

Iste Iosue vir bellicosus fuit: primo in deserto Amalech vicit, post mortem Moysi ipse à Deo iudex cõstitutus fuit super Israel, vt terram populo diuideret. Cuius bella, & opera, & religiosa mens, in libro suo descripta sunt.

Moyses moritur.

Iordanis siccatur.

Ierícho capitur.

Sol in cœlo immobilis stat, vt filij Israel hostes persequerentur.

Italus rex iuxta Albulam fluuiũ, id est Tiberim, ciuitatẽ condidit, vbi post Roma condita fuit: à quo tota Italia nuncupata fuit. Tros in Dardania regnat, & Troiam condidit. Fabulæ multæ à Græcis annotantur. Sibylla Erythræa in Babylone orta, multa prophetat de regno Iudæorum, & Troia subuertenda, & de Christi incarnatiõne, & beata virgine Maria.

Saturnus.

Picus.

Iste Saturnus de Creta insula dicitur venisse in Italiam, & ibi regnasse: quẽ deliri idololatræ mira cæcitate, hominem fuisse negant: cũ tamen eum regnasse dicant. Et primus stercus super agros proiicere docuit. quare etiam Stercutius dicitur: & Romani Stercoriani post dicti sunt, & etiam Saturniani. Affirmant ipsum fuisse patrem Iouis.

Iste Picus, Saturni filius, primus rex Laurentũ fuit, bellator egregius, & augur: & inter Deos numeratus est.

Lampares.

Iste est xxiij. rex Assyriorũ, sub quo historia Delboræ annotatur (secundum August.) & regnum Argiuorum defecit.

Cadmus cõdit Thebas, regnãs ibi. & Græcas literas inuenit.

Phœnix venit in Tyrũ & Sidonem, & regnauit ibi, & vsum literarum tradidit eis & coloris Phœnicei, quo capitalia facerent.

Sibylla Samia Phemonoe dicta, aperte prophetat de Christo & de paupercula eius matre.

Rechab, de quo descendit stirps valde religiosa, hoc tempore fuisse creditur. Ipse autem de Iethro socero Moysis descendit: & conuersus fuit ad Iudaismum.

IIIᴹDCCLXXV. IIIᴹDCCCXXV.

Booz filius Gaal de Rahab.

Booz.

Anno ante Christi natiuitatem MCCCLXXIIII. MCCCXXIII.

Rahab

Ista Rahab cũ esset meretrix, recepit nuncios filiorum Israel, qui ad explorandum Iericho missi fuerunt: & abscondit. Quapropter ipsa cum domo sua saluata, & vxor Salmon effecta, genuit ex eo Booz.

Hic fit saltus per euangelistas vsque ad Booz & Obed: quia ad minus inter eos fluxerunt anni cclxxij. quod tempus ad vnum hominem referri non potest. Et ideo hic ponũtur v, magis ad denotandum tẽpus quam rem gestam. Dicit tamen Nicolaus de Lyra, quod iuxta historiæ veri-

Phinees.

Historia libri Iudicum hic incipit.

Iste Phinees cũ adhuc iunior esset, zelauit pro Domino, transfigens luxuriantes. & ita placatus est Dominus.

De Beniamin. iiij.

De Iuda.

Othoniel iij.

Aod a.lxxx.

Sangar.

Iste Othoniel, frater Caleb iunioris, liberauit Israel de oppressione regis Mesopotamiæ, quem percussit. Ipse accepit Axam in coniugem: quæ petiuit irriguum superius & inferius, à patre suo Caleb. Iudicum j.

Iste Aod percussit Eglon regẽ Moab, & liberauit Israel. Fuit enim vir fortissimus, & vtraq; manu pro dextera vtebatur. Post hunc fuit Sangar, q̃ percussit de Philistijm dc. viros vomere. Iud. iij.

Iste Sangar fuit quintus iudex: & non interponitur, quia annos non habet.

Historia de idolo Michæ secundũ expositores cõmuniter dicitur accidisse post Iosue in illis vij. annis: sed Hebræi dicunt, quod tempore Othoniel.

Occasio Troianorum bellorum oritur: quæ tanquã scintilla minima fuit: eo quod Laomedon non recepit Herculem & Iasonem cum honore debito: & ex tantillo tot creuerunt mala. *Caueat sibi quisque*, ait comicus. Sibylla Delphica ante Troiana bella vaticinata est de Verbi incarnatione absq; maris coitu. Et si hæc vera sunt, tũc gentib⁹ apertius, quam Iudæis reuelatum est mysterium incarnationis. quod valde mirum videtur. Similiter dicendum videtur de Iob.

Faunus.

Iste 11. rex Laurentum fuit, qui etiam deus fuit illorum qui sic voluerunt vel putauerunt.

Laomedon rex Troię occiditur, & filia eius Hesione capitur, & in Gręciam ducitur: propter quæ secuta sunt bella grauissima, & mala horrendissima. Vide historiam Troianam.

Reges Assyriorum.

Tauranus.

Iste Tauranus dicitur fuisse xxiiij. rex Assyriorum. excidiumq; Troiæ sub ipso factũ fuisse, aliqui affirmant: sed forte primæ & non secundæ. Hoc etiam tempore Thola iudicauit Israel.

Hercules Ilium vastat, id est Troiam, cum Iasone: quæ statim à Priamo reædificata fuit. Idem Hercules xij. facta peregit: agonem Olympiacum constituit, multa bella confecit. & plurima mendacia enormia de ipso conficta sunt. tandem postquam multos superauit, ipse morbum ferre non valens, quo laborabat: sed ab eo superatus, flammis se iniecit. & mortuus, inter deos translatus est.

Anno mundi — IIIᵐDCCCLXXV.

Linea Christi. — Booz.

MCCCXXIIII

tatem fuerunt ibi tres viri, Booz appellati, sibi vicissim succedẽtes. quod quia ex canonica scriptura non patet, pro solido astruere non audemus. Hoc tamen certissimum est, quod inter principium iudicatus Iosue, quando Salmon accepit Rahab, quæ genuit Booz, vsque ad natiuitatem Dauid, fluxerunt anni circiter ccclxvij. vbi tamen nisi tres ab euangelistis generationes ponuntur.

Pontifices. — Abisue

Iudices.

De Ephraim. Debora an. xl. vj.

Ista Debora fuit mulier: & propter gratiã prophetiæ delatus est ei honor vt iudicaret Israel. Vnde de mandato Dei vocauit Barac, vt perceuteret hostes Israel. & inualuerunt filij Israel contra Iabin regem Chanaan & Sisarum principem militiæ eius: & deleuerunt eos.

De tribu Manasse. Gedeõ an. xl. vij.

Iste percussit iiij. reges, scilicet Oreb, Zebee, Zeb & Salmana. & humiliatus est Madian coram Israel. Iudicum vj. &c.

De Manasse. Abimelech. an. xxxiij. viij.

Iste Abimelech filius naturalis Gedeon, nõ vocatus à Domino, sed malitiose ingessit se ad principatum, occisis lxx. fratrib⁹ suis. quare etiam mala morte vitam finiuit. Iudicum xj. Nomen enim regium sibi inique imponi iussit.

Sibylla Phrygia fertur vaticinata fuisse Anchisæ, & de flagellatione potẽtum terræ, & de descensu Dei de Olympo. Anchises ex dea Venere generat Æneã, qui regnauit in Italia. Hæc fictitia deceptores rudiũ populorũ confinxerũt: quib⁹ sua stupra & adulteria palliarũt.

Carmentis, filia Euandri, literas Latinas inuenit.

Latinus.

Ex hoc Latinorum regnum dici cœpit: & Laurentum defecit.

Helena rapitur a Paride filio Priami. ipsa autem regina fuit, vxor Menelai regis.

Priamus rex Troiæ, filius Laomedontis: postquam ciuitatem mirabiliter exstruxerat, bellum inchoauit contra Græcos in malum suum.

Anthanis.

Hector primogenitus Priami, totus legalis, prudens, fidelis, & incomparabilis fortitudinis & strenuitatis.

Troianum bellum decennale famosissimum.

Sub isto bella Troiana facta describuntur, regnante apud Athenienses Mnestheo, apud Sicyonios Polypede.

Amazones sunt mulieres ferocissimæ, quæ arma sumpserunt, & horrendissima mala per cannos perpetrarunt tam in Asia, quam in Europa, vrbes delendo.

Agamemnon rex, frater Menelai regis, totius exercitus Græcorum dux, bellat contra Troiam: & tandem cepit traditorie & scandalosissime.

Carthago primo conditur à Carchedone Tyrio. Ipsam sæpe destructam ferunt, & iterum reædificatam.

IIIᴹDCCCCXXV.

Booz.

Anno ante Christi natiuitatem MCCLXXIIII

Troia destruitur.

Bocel.

De Issachar. IX. Thola a. xxxiij

De Galaad. X. Iair an. xxij.

sine iudice an. xviij

De Galaad. xj. Iephte an. vj.

Iste Thola rediјt ad pristinũ modũ, scilicet quo iudices præerant per modum directionis consilij magis quam dominij.

Iste Iair habuit xxx. filios, quos principes xxx. ciuitatum cõstituit. quia ipsa bona in silentio & pace transeunt. patet quod in dieb⁹ istorũ duorũ Israel Domino adhęsit: & ideo cũcta ꝓspere aduenerũt.

Post mortem Iair filij Israel peccatis veteribus addiderunt noua: & traditi sunt in manus Philistijm, & filiorũ Ammon xviij. annis: & oppressi valde, proiecerunt idola, & clamauerunt ad Dominum. tunc Iephte, facto super se spiritu Domini, percussit regem Ammon, & seditiosos de mõte Ephraim. filiamque vnicam stulte immolauit. Iudic. xj.

Tertia ætas:

Græci pereũt miserabiliter post captã Troiã, tã in mari quã in terra, repatriando: & proditores affligũt. infelicissimũ porro fuit hoc bellũ, vbi nemo laudem, omnes damnũ reportarũt.

Vlysses vir facundissimus post multa maris pericula ad vxorẽ suam Penelopen castissimam peruenit.

Reges Italiæ. Æneas an. iij. — Ascani⁹ xxviij.

Iste Æneas post deletam Troiam à Græcis relegatus, venit ad Italiam cum xx. nauibus, & plurima bella constituit. Hic fertur in coniugem habuisse filiã Priami Creusam. & deus factus errore vulgi. De hoc etiã Ænea dicuntur descendisse Iulius Cæsar, & Octauianus Augustus.

Iste Ascanius, fili⁹ Æneę de Creusa, Albam ciuitatem cõdidit: & regnauit illic. Vnde ipse dictus est rex Albanorum: & consequenter posteri sui dicti sunt Albani. Hic Albanorum primus, & Latinorum tertius rex fuit.

Reges Assyriorum.

Fabulæ stultissimæ de Vlysse & Circe. Vide August. xviij. de ciuitate Dei. O qualiter deceptus fuit homo!

Troia vastatur atrociter, tradita per Antenorem & Æneam, vitiosissime fracta fide.

Æra Græcorũ principalis. Propter hanc victoriã Græci historias & alia facta cõscripserunt, anno primo vel secundo post captam Troiam. Ipse est tertius annus Abdon iudicis Israel.

Lacedæmoniorum regnũ primum oritur: vbi primum Euristheus regnauit.

Corinthiorum regnum oritur. vbi primum Aletes regnauit.

Anno mundi — IIIIᴹXXV.

Linea Christi. Booz. — Obed.

MCLXXIII.

Historia libri Ruth. Ruth — Ista Ruth Moabitis, vxor Booz, genuit Obed patrem Iesse.

Pontifices. Ozi. — Iste Ozi de semine Aaron per lineam Eleazari, pontifex fuit: quo mortuo, nutu Dei transiit põtificatus ad lineam de Ithamar, annis cxx. in qua Heli primus summus sacerdos fuit, ab Ithamar vltimus.

Iudices. Abesan an. vij. — xij. Ahialõ annis x — xiij. Abdõ an. viij — xiiij. Samsõ an. xx. — xv.

Iste dicitur fuisse Booz qui Ruth in coniugem duxit.

Sub istis tribus tempora quieta fuerũt: & ideo nihil notabile actum est tunc in Israel. Et nota, quod istum Abialon lxx. interpretes nõ habent, nec etiam tempus sine iudice supra positum: sed ista tempora assignat Iosue, qui non habet tempus specialiter distinctũ, secundum Hebraicam veritatem. Et ita concorda supputationem annorum secundum quemlibet, alioquin errabis.

Iste Samson fortissimus fuit, & liberauit Israel de manibus Philistijm. & propter mirabilem eius fortitudinem putabatur fuisse Hercules. Eius mirabilia opera vide Iudicum xiij.

Anglia, quæ olim Albion, nunc circa istud tempus Britannia nuncupari cœpit, à Bruto Romano, vel potius Italico, obtinetur. Ipse enim fugatus à suis ad Troiã iuit, collecto exercitu de reliquiis Troianorum. Post grandia bella filiam regis Græcorũ accepit vxorem. Deinde per maria vagando, locum aptũ quærentes, casu venerunt in Angliam insulã

Siluius a. xxix.

optimam, vbi deletis paucis gigantibus tempore Heli sacerdotis, deinceps tenuerunt vsq; ad tempora Sergij papæ circa annos Domini dcxc. Ab hoc Siluio Æneæ de Lauina filia Latini, Reges sequẽtes dicti sunt Siluij. Fuit enim silua nutritus & venatione. Hic natus est post mortem patris sui. Vnde posthumus Æneæ dicitur, quia post humationẽ ipsius natus est, iuxta illud Virgil. *Tu posthuma proles*, &c.

Oneus.

Iste Oneus est xx. rex Assyriorum, sub quo cessauit regnum Sicyoniorum, quod stetit annis dcccclviij, regnante Athenis Melantho xvi, tempore Heli.

Codrus rex Atheniensium seipsum voluntarie morti tradẽs, liberauit populum suũ. Dignum exemplũ paucis aut nullis imitandũ principibus reliquit. Vnde ob hanc mirã fidelitatem à sanctis doctoribus allegari solet, quasi quædam figura Christi in eo præcessisset.

Hectoris filij tanquã veri hęredes Iliũ receperunt, id est Troiã, expulsis posteris Nestoris. Franclo & Turcus Troiani fugientes duo regna constituerunt. Longe tamen post Amalech deletur per Saul, & desinit esse populus, sicut prædixit Moyses, Exodi xvij.

Iulius filius Ascanij, à quo Iuliorum familia originem & nomen traxit.

Liber Regum primus hic incipit.

IIII^m LXXV.

Iesse vel Isai. pater Dauid.

Anno ante Christi natiuitatem MCXXIIII.

Saul primus rex Israel.

Iste Saul primus rex Israel, regnauit an. i. vel xl. cũ Samuele, & fuit de tribu Bẽiamin: qui ante susceptum regnum electus & bonus erat: sed post miserabiliter defecit. Eius opera vide j. Regum ix.

Iste Iesse fuit binominis: quia etiã dictus fuit Isai, pater Dauid: de quo multotiens fit mentio in sacra scriptura. quia Christus ab eo descendit.

Zarain. Meraioth.

Iste & etiã iij. sequentes nõ fuerunt summi sacerdotes, ꝓpter causam dictã: sed Sadoch' de eis descẽdit, quẽ Salomon cõstituit summũ pontificẽ, secundum verbũ Domini in manu Samuelis, reiecto ꝑius Abiathar de sacerdotio, qui fuit vltimus de linea Ithamar, vt patet iij. Reg. ij.

Ophni.

Heli xvi, an. xl.

Samuel. xvij, cum Saul annis xl.

Phinees.

Iste Heli fuit iudex & põtifex, & habuit hos ij filios. Et quia nõ sufficiẽter eos corripuit, pariter cũ illis punitus est à Dño.

Iste sanctissimus vir Samuel, de sterili matre natus, ministrauit coram Domino à pueritia vsque ad seniũ optime conuersatus. Non tamẽ fuit pontifex: quia non erat de semine Aaron, sed Choræ: vel (secundum August. in libro Retractationum) fuit de Aaron: sed non filius sacerdotis. Iudicauit Israel cũctis diebus vitæ suæ: quia vere fidelis propheta Domini fuit, omnibus amabilis. Reges vnxit duos, scilicet Saul primo: deinde Dauid: non tamen vt statim regnaret, sed quando Dominus disponeret. Hic solus & Moyses leguntur orasse pro inimicis in toto ve-

Athenienses post mortẽ Codri magistratus habere cœperunt administrandæ reipublicæ. Carthago iterum condita dicitur à Didone regina: quia iam forte destructa fuerat.

Reges Italiæ. — Æneas Siluius an.xxxj. — Latinus Siluius an.l. — Alba Siluius an.xl.

Iste Æneas filius prædicti Siluij Posthumi, regnauit an.xxxi, tempore Saul.

Iste Latinus Siluius regnauit an.l.tẽpore Dauid.

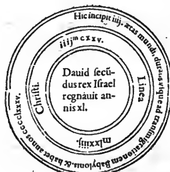
Iste Alba filius fuit Æneę Siluij. Hic ædificatã Albam ciuitatẽ (à qua Albani dicti sunt) forte instaurauit.

Venetiæ & Padua extruuntur à relictis Troianorum.

Homerus hoc tẽpore fuisse putatur: qui multa mendacia cõscripsit, sicut Sibylla Erythræa prophetauit. Alij dicunt, q; tẽpore Achas.

Regina Saba, audita fama Salomonis, venit videre eũ. Et, quia fuit prophetissa, Sibylla dicebatur: quia prophetauit de ligno sanctæ crucis, & de excidio Iudæorum. Fuit enim cultrix vnius veri Dei.

Iste Dauid rex ij. Israel, vir secundũ cor Dei electus, in regẽ vnctus est in adolescentia per Samuelem: post mortem Saul regnauit an.xl. cuius opera plurima in primo & ij. lib. Regum scripta sunt. Ipse deniq; quasi quidam stupor in humano relucet genere. In quo vnquã hæc conuenerunt? Tanta humilitas, & sublimitas tanta? tanta strenuitas, tanta mititas? tam grandis secularium cura, tam pura & deuota spiritualium contemplatio? tot homines perimere, tot lacrymas fundere?

Anno mundi IIII_M CLXV.

Gad. Isti iij. prophetabant tempore Dauid.
Nathan filius fratris Dauid, & adoptiuus Isai.
Asaph.

Salomon regnauit annis xl.

IIIIXXXVI

Salomon iste rex pacis, ex dono Dei singularem habuit excellẽtiam vltra omnes homines qui vnquã in mundo fuerũt: in sapiẽtia, diuitijs, delicijs, & gloria, ac familiaritate cum Deo. Nam etsi Moyses & Dauid, Petrus, Paulus, Hieronymus & Augusi. & cæteri cõsimiles eum in sapientia & sanctitate excesserunt: nõ tamen in gloria & diuitijs. Item, Quamuis August. & cæteri quidã anteibant illũ in gloria, potestate, & diuitijs: non tamẽ in sapientia, &c. Et sic omnia ista coniunctim taliter nemo, sicut ipse, habuit. Et hic tantus miserabiliter defecit.

Pontifices. — Amasias. — Achitob. — Sadoc

Iste Sadoc quia nõ declinauit ad partẽ Adoniæ, sed fuit cum Nathã pro Salomone: ideo in pontificatum sublimatus fuit, reiecto Abiathar de sacerdotio. & sic pontificatus rediit ad filios Eleazari.

Iudices. Achitob. — Achimelech — Abiathar.

Iste Achitob fili⁹ Phinees filij Heli, fuit pater Achimelech, quẽ percussit Saul cũ omni domo sua, propter Dauid, vt patet 1.Reg. xx.

Iste Abiathar fugit ad Dauid: & fuit gloriosus cunctis dieb⁹ Dauid, & põtifex, &c. Secundus liber Regũ incipit à tẽpore Dauid quãdo cœpit regnare.

*teri Testamento. Vnde euangelicã perfectionẽ probãtur impleuisse, etiã ante tempus promulgationis eiusdem. Vitam ipsius vide in principio & consequenter primi lib. Reg.

Æra principalis huius historiæ sacræ est hæc, scilicet fundationis templi. Ipse est annus quartus regni Salomonis, post egressionem de Ægypto ccccl xxx, vt patet iij. Reg. vi.

Atys Siluius annis xxiiij.

Templum Salomonis.

Iste alio nomine dictus fuit Ægyptus: & regnauit tempore Roboam.

De templi dedicatione ac cæteris festis Iudæorũ est notandum, quod primo habuerunt septem festa, scilicet Sabbathũ, in qualibet septimana: Neomeniam, in principio cuiuslibet mensis. Pascha, xiiij. Luna Aprilis: Pentecosten, quinquagesima die post Pascha, in memoriam datæ legis: festum tubarum, prima die Septembris, in memoriam liberationis Israel: festum propitiationis vel afflictionis, decima die Septembris: festum Scenopegiæ, quod fixionem tabernaculorum sonat, xv. die Septembris. postea circa hæc tempora superuenit festum Encæniorum, hoc est dedicationis templi: deinde tempore Hester, festum Furim, id est fortium. Et hæc notula valet ad intelligentiam scripturarum diuersarum.

Reges Iuda incipiunt.

IIIM DCCV.

Israel in flore: & nec ante nec post fuerunt huiuscemodi dies in Israel.

Roboam regnauit an. xvij.

Anno ante Christi natiuitatem DCCCCXCIIII.

Historia tertij libri Regũ incipit à tempore, quando Dauid mortuus fuit, & Salomon regnare cœpit. Vide ibi opera magna & multa ipsius, vsque ad cap. xij. & à principio secundi libri Paralip. vsq; ad capitulum x. Ahias Silonites prædicit Ieroboam, quod sit regnaturus super Israel.

Iste Roboã successit Salomoni patri suo in regno: sed in sapientia nõ ita. deceptus namq; consilio iuuenum amisit x. tribus: eo quod imprudẽter respondit populo, vt patet iij. Reg. xij. & ij. Paralip. x.

Reges Israel incipiunt.

Achimaas.

Iste fuit filius Sadoch, vt patet 1. Paralip. vi.

Semeias clarus habetur: qui postea compescuit Roboam, ne pugnaret cõtra Ieroboã, & scripsit gesta eorum. Abdo propheta, clarus habetur: qui post contra vitulos prophetauit.

Ieroboã Ephrateus regnauit super Israel annis xxij.

Nota, quod (sicut dicit August. xvij. de ciuit. Dei) Salomon bonis initijs malos exitus habuit. Quippe secundæ res, quæ plerunq; sapiẽtum animos fatigant, magis huic obfuerunt, quã profuit ipsa sapientia, etiã nunc & deinceps memorabilis, & tunc longe lateq; laudata. Et in reuelationibus beatæ Brigittæ legitur, quod Salomon & Aristoteles non sibi, sed alijs didicerunt.

Iste Ieroboam fuit primo de familia Salomonis, & bonus: sed factus rex pessimus idololatra, & peccare fecit Israel, in ducendo populum ad idololatriã. & multa mala secuta sunt, imo totius populi destructio. ipse fuit figura Machometi, vt patebit loco suo, sicut Antiochus Antichristi. Opera etiam Ieroboam & duritia mẽtis eius patent iij. Reg. xij. & sequẽtib. capit. Et nota, quod istud exemplum perniciosissimum fuit posteris, & vsq; hodie est, & in futurum erit. Quia plu-

De sanctorum exemplis, qui iuxta decursum temporis fuerunt vicissim, & non simul, dicit Greg. in Moralibus, quod mira dispensatione diuinitus actum sit: & quandoque ad illuminandū noctem præsentis vitæ velut astra in hoc mundo radiarunt, donec verus lucifer, id est redemptor humani generis surgeret. Nam ad ostendendam innocentiam actionis venit Abel, ad docendam munditiam venit Enoch, ad insinuandam longanimitatis, spei, & operis remunerationem venit Noe, ad manifestandum obedientiam venit Abraham, ad demonstrandum coniugalis vitæ castimoniam venit Isaac, ad insinuandū laboris tolerantiam venit Iacob, ad reddendum pro malo bonam retributionis gratiā venit Ioseph, ad ostendendum mansuetudinem venit Moyses, ad informandum contra aduersa fiduciam venit Iosue, ad ostendendam inter flagella patientiam venit Iob. Et sic patet, quomodo in temporibus pristinis admodum paruus fuit numerus perfectorum. Sed circa hæc tempora prophetarum, valde creuerunt sanctitatis exempla: quando etiam plures martyrisati sunt pro fide vnius veri Dei. Ecce quam fulgentes stellas in cœlo cernimus, vt inoffenso operis pede, iter nostræ noctis ambulemus. Sesac rex Ægypti prosperatur in multis, & gentes bello superat, & contra Roboam ascendit, & post in Ierusalem.

Reges Albani in Italia.

Capys Siluius a.xxviij. Iste fecit Capuā in Campania: regnauit ibi.

Azarias filius Obed, propheta, clarus habetur: & de captiuitate prædixit, ij. Paralip. xv.

Anani propheta hic increpauit Asa: & ideo incarceratur.

Anno mundi	IIII^M CCXXII.	IIII^M CCXXV.
Linea Christi.	Abia regnauit annis iij.	Asa regnauit annis xlj.
	DCCCCXXXII	DCCCCXXXIIII

Iste Abia mixtus erat: quia aliquādo bene se habuit, vt patet in bello & sermone longo contra exercitū Israel, in victoria diuinitus data: aliquando pessime: quia idololatrauit. & ob tam magnam ingratitudinem percussus à Domino, parū regnauit, vt patet iij. Regū ix. & ij. Paralipom. xiij.

Iste Asa in principio regni, & deinceps pene vsq; ad xxxvj annū valde bene ambulauit, sicut Dauid: & percussit Æthiopes cōtra se venientes: & abstulit idola. Sed post hæc iniit fœdus cum rege Syriæ Benadab, propter Baasa regē Israel, qui incepit ascendere contra se: quod displicuit Domino. vnde misit ad eū prophetā Anani, quem statim incarcerauit. & ideo doluit pedes, quia podagricus factus est: & plagatus eadem pœna qua prophetam vexauit, obiit, vt patet Regum xv. & ij. Paralip. iiij. & xv. & xvj. capitulo.

Pontifices.

Reges Israel.

• res quærētes occasionē domināndi, retrahunt subditos à iugo fidei, diuersum & alienū cultum instituendo, vt patet per prædictū Machometū, & sequētes suos. Similiter Græci volētes recedere ab obedientia ecclesiæ, scienter prolapsi sunt in varios errores, nouum modum in diuino assumentes officio: & ob hoc miserabiliter sæpius exterminati sunt.

Nadab an. ij.

Iste Nadab filius Ieroboam incepit regnare anno secundo Asa regis Iudæ: & fecit malum sicut pater eius: & percussit eum Baasa, & regnauit pro eo, vt patet iij. Regum xv.

Baasa a. xxiiij.

Iste Baasa incepit regnare anno iij. Asa, & ambulauit in peccatis Ieroboā, cui⁹ oēm domū percusserat de mādato Domini: nec audiuit Iehu prophetam, vt rediret. iij. Reg. xv.

Circa hæc tempora sanctorum doctorum scripta quæ vidi, gentilium historias non commemorant. & puto illam forte causam, quod ad intellectum sacræ scripturæ nihil conferant. Vnde vsque ad Sardanapalum vltimum monarcham Assyriorũ nullam mentionẽ faciunt de alijs intermedijs. Et nota, quod qui-

Carpẽt Siluius a.xxxiij. Iste regnauit in Italia tempore Iosaphat.

busdã imperitis mirũ valde videtur, quare sancti viri sic diligẽter scrutati sunt historias gentiũ: cũ tamen in scriptis suis moneant nos sursum cor habere, & terrena fastidire, iuxta illud, *Non loquatur os meum opera hominum.* Et illud, *Laudem Domini loquitur os meum.* Pro quo est aduertendum, quod multiplex necessitas eos ad hoc cogebat. Fuerunt enim quidam hæretici & gentiles, qui sacram scripturam calumniabantur, quasi falsa esset: eo, quod indebite assignarent decursum temporum: & multa dixerunt facta esse aliis temporibus quã ipsa narraret. Sed postquam Hieronymus & alij intelligentes applicassent simul historias, patuit ignauia eorũ: eo, quod optima concordia fuit. sicq; factũ est, vt sacræ scripturæ nouum testimoniũ accederet de inimicis, quod firmissimum est: quo tamen non indiguit: quamuis vtile fuerit propter imperfectos. Alia necessitas idem expetijt pro-*

Tiberius Siluius ann. ix. Iste Tiberius submersus fuit in Tiberi: quæ antea dicta fuit Albula. ideo ab eo nomen accepit.

Iehu filius Anani, propheta, mittitur cõtra Baasa regẽ Israel: & martyrio coronatur ab eo, ppter verbum Domini, vt patet iij. Reg. xvi. capitulo.

Numerus bellatorũ in Ierusalem cclxm, exceptis illis quos posuit Rex in vrbibus Iuda. Omnes hi ad manum Regis.

IIIIMCCXL. IIIIMCCLXVI.

Iosaphat regnauit an. xxv.

Iste Iosaphat satis bonus fuit & gloriosus, diues & deuotus in via Domini. nec aliquid mali de ipso legitur, nisi quod impijs regibus Israel quandoque præbuit auxilium, & quædam parua alia. & ideo Dominus fuit cum illo, & pacẽ dedit, & pugnauit pro eo, vt patet ij. Paralip. xvij. cum tribus alijs capit. sequentibus.

Azarias. Iste fuit filius Achimaas. Porro primo Paralip. vj. vbi ponitur catalogus pontificũ, iste Azarias genuit Ioanan. & Reg. iiij. dicitur, q. Ioiada isti successit. Forte binominis fuit, vel est vitium scriptoris.

Samaria conditur. Iericho extruitur.

Iste Ela anno xvj. Asa regis Iudæ cœpit regnare. percussit eũ Zamri cum omni domo patris sui. iij. Reg. xvj.

Ela annis ij. — filius Baasa.

Zamri die. vij. Iste deleuit domũ Baasa. & statim percussit eum Amri, & regnauit pro eo.

Amri an. xij. Iste cœpit regnare anno xxxj. regis Asa: & fecit malũ sicut antecessores sui.

Achab an. xxij. Iste Achab fuit filius Amri, pauper homo, & totus deuius, valde instabilis, pueriliter mitis, & furiose strenuus. incepit regnare xxxviij. anno Asa: & super omnes qui ante eum fuerãt, inique egit. Si habuisset semper bonam directionem, multa mala non fecisset: sed impia Iesabel plus regnabat quam ipse: & impulit ipsum vt sequeretur se, &c. Iesa-*

Benadab. Iste Benadab filius Tabremon filij Ahezion regis Syriæ, inijt fœdus cum Baasa, & rupto fœdere illo, percussit fœdus cũ Asa rege Iuda: & ex tũc turbauerunt reges Syriæ regnum Israel. iij. Reg. xv.

* pter idololatriam destruendam: quia enim tota simul gentilitas falsos deos coluit, necesse fuit indagare originẽ illius erroris, vt manifeste possit improbari cultus ille vanissimus impiorum dæmonũ, sicut late patet per August. in libris de ciuit Dei: vbi lucide probat, quod doctores gentilium in proprijs libris suis sibiipsis contradicunt, & pueriliter nimis & grosse procedunt: ita, vt etiam philosophi ac cæteri virtuosiores vtriusque sexus homines eos verbis & scriptis redarguerent.

Reges Italiæ. (Agrippa Siluius an. xl.)

Tertia causa æque necessaria, fuit vacillorũ adhuc in fide, tempore primitiuæ ecclesiæ. qui seducti sæpius fuerunt à paganis, dicẽtibus, quod melius esset colere idola, quam Christum. quia tempore Christianitatis semper fuerũt dissortunia, & tempore cultus deorum magna prosperitas. quod omnino falsum fuit, vt patet ex propriis eorum historiis, sicut Orosius luculenter probat, & etiam August. similiter & Ambrosius: qui omnes clare ostendunt, quod tempora Christianitatis fuerunt multo gratiosiora, quam idolorum siue crudelium dæmonũ, vt infra patebit in locis suis. Similiter & aliæ plures causæ, quæ ex parte supra tactæ sunt, & quædam infra dicẽtur. Verum in omnibus est bonam reperire contemplationem: & pia mens vbique proficit: eo, quod diligentibus Deum omnia in bonum cooperentur. De hac materia vide plenius in libris præallegatis.

Elias Thesbites, propheta magnus, claret sanctitate vitæ & miraculorum gloria. Hic regum malleus fuit. qui etiam in paradisum curru igneo subuectus est, vt patet iiij. Reg. xvij. Ipse dicitur duplicem spiritum habuisse, scilicet prophetiæ, & miraculorum: qui etiam requieuit super Elisæum.

Anno mundi	IIII^M CCXCI.	IIII^M CCXCIX.

Linea Christi. Micheas propheta prædicit moriturum Achab. iij. Regum. xxij. (Ioram regnauit an. viij.) (Ochozias vel Azarias anno j.)

DCCCVIII.	DCCCC.

Iste Ioram pessimus filius de bono patre, occidit fratres suos, & ambulauit in viis regum Israel. & ideo miserabiliter plagatus in omnibus, infeliciter obiit. ij. Paralip. xxj. Athalia vxor eius fuit filia Achab naturalis & Amri, modo loquendi communi: quia auus eius fuit.

Iste Ochozias fecit malũ coram Domino, sicut pater eius: & statim occisus est a Iehu cum omni domo Achab. Athalia vero mater eius audiẽs mortuũ suũ filiũ, surripuit regnũ, & occidit omne semẽ regiũ, & regnauit vj. annis: & septimo anno, Ioiada põtif. fecit eam interfici. iiij. Reg. xj. & ij. Paral. xxij. & xxiij.

Pontifices. (Ioiada vixit an. cxxx.)

Iste Ioiada inclytus fuit, & amouit Athaliã, ne regnaret super Iudam; constituitq; Ioas filium Ioram p ea. iiij. Reg. xj. & ij. Paralip. xxij. Hic solus post Moysen legitur vixisse cxxx. annis. Iosabeth soror Ioram vxor eius fuit.

Reges Israel. (Ochozias an. ij.) (Ioram an. xij.)

Fames magna in Israel, iuxta verbum Eliæ.

Iste fuit filius Achab: qui misit ad Beelzebub deũ Accaron consulendum, si posset sanari. propter quod obijt, iuxta verbum Eliæ. iiij. Reg. j.

Iste incepit regnare xviij. anno regis Iosaphat, loco fratris sui Ochoziæ. Hũc obsidebat Benadab in Samaria: & diuinitus meritis Elisæi fuit liberatus. iiij. Reg. vj. vij. &c. Quia secutus fuit peccatum Ieroboã, interfectus est a Iehu cum omni domo patris sui. ix. & x. capit. vbi supra.

Reges Syriæ.

* bel filia regis Sidoniorum, vxor Achab, quoddam totius malitiæ prodigiũ, prophetas Domini occidit, & sanctum Naboth: & alia multa fecit mala, &c.

Lycurgus philosophus his tẽporibus floruit: qui licet gentilis fuerit, tamen leges iustissimas naturali iuri & diuino cõsonas Lacedæmonijs dedit: nec quicquam censuit, cuius non ipse exemplũ prius daret. Auri argentiq; vsum, & omniũ scelerum materiã nõ sustulit. Fundos omniũ æqualiter inter omnes diuisit, vt æquata patrimonia neminẽ potentiorẽ altero redderent. Conuiuari oẽs publice iussit, ne cuius diuitię in occulto essẽt. Iuuenibus non amplius, quã vna veste vti toto anno permisit: nec aliquẽ cultius quam aliũ progredi voluit, nec opulentius epulari. Emi singula nõ pecunia, sed cõparatione merciũ iussit. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci iussit, vt primos annos nõ in luxuria, sed in omni opere ac labore agerent. nihil eos somni causa substernere, & vitam sine pulmento degere: nec prius in vrbem redire, quam viri facti essent. Constituit virgines sine dote nubere, vt vxores non pecuniæ causa eligerentur, seueriusq; matrimonia sua coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur. Maximum honorẽ non diuitum & potentũ, sed senum esse constituit. Et, quia hæ leges duræ videbantur, iureiurando eos astrinxit, ne quid de tam diuinis legibus mutarẽt donec rediret. & sic extra patriã profectus, voluntariũ perpetuo duxit exiliũ, vt suis legibus æternitatẽ daret. Moriẽs etiam præcepit ossa sua in mare proijci, ne si ad patriam deferri contingeret, Lacedæmones se à iuramento solutos esse putarent. O hominem gentilem, qui pene solus amputas ab omnibus Christianis etiam sanctis omnem superbiendi materiam! nõ glorientur martyres nostri, quasi aliquid magni pro vita æterna fecerint, quando talia videmus paganos fecisse. Vide Augustin. ij. iij. & v. de ciuit. Dei.

Aremulus Silui' an. xix.

Hic præsidiũ Albanorũ inter montes vbi Roma nũc est posuit. Regnauit autem tempore Ioas regis Iudæ.

IIII^M CCC. IIII^M CCCVI.

Athalia regnauit annis vj.

Ioas regnauit an. xl.

Anno ante Christi natiuitatem DCCCXCIX DCCCXCIII

Ista per tyrannidem inuasit regnum: & occisa est.

Iste Ioas dum adhuc infans esset, subtractus fuit ab interfectione, quæ exercebatur ab Athalia. cũ autẽ esset annorũ vij. cõstituit eũ Ioiada regẽ. & optime se habuit cunctis diebus, quib. rexit eũ idẽ venerandus sacerdos Domini: sed post mortẽ eius delinitus blandirijs magnatorũ, qui odio habebant sacras ceremonias humilis obedientię Mosaicæ legis, deprauatũ est cor Regis in interitũ suũ & illorũ, cunctis retro nationib. horrendum relinquens exemplũ, quã sit graue piaculũ humilib. nolle cõsentire. ij. Paralip. xxiij. & xxiiij.

Ionadab filius Rechab, clarus habetur. De his stirps valde religiosa descẽdit: qui tanquã peregrini conuersati sunt sine agris, &c. & descenderunt de Iethro sacerdote, socero Moysi.

Elisæus propheta surrexit loco Eliç, dupliei spiritu vtriusque testamẽti, timoris scilicet & amoris præditus. qui tã reprobis quã electis per omnia gratus extitit, clarus virtutibus, & miraculis gloriosus. iiij. Reg. ij. &c.

Iehu an. xxix

Iste Iehu rex vnctus à puero Elisæi, percussit Ioram cũ omni domo Achab, & etiam Ochoziã regẽ Iuda: & destruxit domũ Baal, & prophetas eius occidit. vnde meruit posteris suis regni sedẽ vsq; ad quartam generationem. iiij. Reg. ix. & x.

Moritur autẽ anno mcliij. post natiuitatẽ Abrahæ.

Azahel

Iste Azahel exigentibus demeritis suis, occulta Dei iustitia promotus fuit in regem Syriæ, vt affligeret filios Israel, & suam prolongaret iniquitatem. Affligit autem Israel vltra modum, vt patet iiij. Regum x.

C ij

Iste Auentinus Siluius xxxiij. annis regnauit. Ab hoc mons Auentinus nomen accepit: in quo sepultus fuit. Hunc dicit August. lib. xviij. de ciuit. Dei, etiam inter falsos deos annumeratum à stultis gentibus.

Reges Italiæ. — Auentinus — Siluius annis xxxiij.

Notabile quoddam factum ac relatu dignum hoc tempore in Britannia fertur accidisse. Fuit ibi rex quidam, Leir nomine, filijs carens: sed tres pulcras filias habens, quibus regnum diuidere cogitabat. Vt tamen sciret cui potiorem partē daret, à singulis interrogauit, quantum ipsum diligerent. Prima & secunda responderunt sub iuramēto, quod plus quam proprias animas. tertia autem videns senem blanditijs credere, seriosius respondit, quod ipsum vt patrem diligeret: neque vt amplius interrogaret, protinus subiunxit, *Quantum habes, tantum vales, tantum te diligo.* Iratus pater duabus regnum diuisit: tertiam autem exheredauit. quam tamen rex Franciæ propter nimiam pulcritudinem sine omni dote in coniugem accepit. Senescente autem Leir, à duabus filiabus ac earum maritis regno priuatur, & in tantum despicitur, quod vix cum vno famulo ab ipsis teneretur. Recordatus igitur pristinę gloriæ & iniutiæ quam iuniori filiæ fecit, quæ sibi veritatem dixit: cum fletu in hanc vocem erupit, O filia quam vera sunt dicta quæ mihi respondisti, *Quantum habes, tantum vales, tantumque te diligo.* Dum igitur habui quod dare potui, visus sum eis valere, quæ non mihi, sed donis meis amicæ fuerunt. interim dilexerunt me: sed magis munera mea. Nam abeunti-

Anno mundi — IIIIMCCCXLVI.

Linea Christi. — Amazias regnauit an. xxix.

DCCCXXIIII.

Iste Amazias bonis initijs malum habuit finem. quod commune satis vsq; hodie in potestatibus apparet. Multos namque officium destruxit etiam notabiliter probos. cuius exempla hîc sunt plurima. Hic etiam deos Seir adorauit, &c. Paralip. xxv.

Pontifices. — Azarias.

Zacharias filius Ioiadæ lapidatur, & glorioso martyrio coronatur. ij. Paralip. xxiiij. Increpauit enim Ioas, quod dereliquisset Dominum.

Elisæus moritur, & ossa eius prophetant: quia mortuus suscitatur eorū contactu. Et tres victorias habuit Israel contra Syrios meritis eius.

Iste Azarias boni patris bonus filius, titulū laude dignum promeruit: quia pro zelo legis cōstanter restitit Oziæ regi Iudæ volenti sacrificare. ij. Paralip. xxvj.

Reges Israel. — Iohaas an. xvij. — Ioas an. xvj.

Iste Iohaas valde attritus est cum tota gente sua ab Asahele rege Syriæ: & ideo deprecabatur Dominum. & pauxillum releuatus est. iiij. Reg. xiij. & cœpit regnare xxiij. anno Ioas regis Iudæ.

Iste Ioas percussit Syros tribus vicibus, iuxta verbum Elisæi: & tulit vrbes de manu Benadab, filij Azahelis, & restituit regno suo. Ipse etiā afflixit Amaziam non volens, sed compulsus superbiam eius humiliauit. iiij. Reg. xiij. Et cœpit regnare xxxvij. anno Ioas regis Iudæ.

Reges Syriæ. — Benadab.

Iste Benadab fuit filius Asahelis. Et debet scribi per D, secundum Hieronymum.

Proca illo regnante, Phidon Argiuus & mẽsuras & pondera reperit, cum apud Hebræos Amasias in Iudæa, & Ieroboam in Israel regnarent.

Procas Siluius a. xxxiij.

Hic Proeas, filius Auentini, regnauit annis xxxiij, tẽpore Oziæ regis Iudę. Vnde Virgilius laudes eius extollit in hoc versu, *Proximus ille Procas Romanæ gloria gentis.*

Reges Assyriorum.

Sardanapalus

Iste Sardanapalus totus vitiosus fuit, puluinariaque primus reperit. habitu muliebri indut⁹, inter mulieres delicijs vacauit. Ob hoc indignati vasalli eius, noluerũt amplius ipsi obedientiã seruare: aggressi etiam ipsum debellarunt. Quod cernens, seipsum concremauit. Fuerunt tamen reges Assyriorum potentes sine monarchia, vsq; ad destructionem Niniuæ.

Monarchia Assyriorum illa magna cessat, quæ stetit vltra mccxl. annos. & surgunt tempora horrenda pene vsque ad Christi natiuitatẽ: in quib⁹ humanus sanguis vltra quã credi potest, in omnibus mũdi partibus tanquam aqua effusus est. Vide Chronica Orosij libro secundo, & aliorum.

bus muneribus, & ipsi abierunt. Tandem cum non haberet quod comederet aut indueret, ab ipsa iuniore filia clementer suscipitur, regnoque gloriose restituitur. Similia plura reperies. Nota, plerunque dulciloquos fidelitate, fideles dulciloquio carere.

IIIIMCCCLXXV.

Sine rege annis xiij.

Anno ante Christi natiuitatem DCCCXXXIIII.

Nota, quod regnum Iudæ post mortem Amasiæ fuit xiij. annis sine rege. quod subtiliter oportet accipere, ex collatione annorũ regum Israel & Iuda: quia Amasias cœpit anno secundo Ioas, regis Israel; & Ozias, filius Amasiæ, cœpit anno xxvij. Ieroboam, regis Israel. Quod tẽpus extendit se ad xlj. annos, à quo subtrahe annos Amasiæ: & sic manent xiij, quibus Ozias paruulus erat, nec adhuc ad regnũ aptus. Hoc autem lxx, & multæ aliæ historiæ non habent, sed alibi hoc supplent. Et secundum hoc oportet concordare eas: alioquin errabis quoad supputationem annorum.

Ionas propheta, filius Amathi, clarus habetur: & multa prædixit quæ nõ sunt scripta. Hic post hæc mittitur ad Niniuen, vt patet in eius libro. Dicitur autem quod ipsum Elias suscitauerit à morte adhuc puerum.

Ieroboã an. xlj.

Iste Ieroboam cœpit regnare anno xv. Amasiæ regis Iudæ. Hic satis bellicosus & victoriosus fuit, & contriuit regem Syriæ, & restituit regnum Israel, sicut prius: insuper & Damascum, iuxta verbũ Ionæ prophetæ. Attende, quam sit instabilis status regnorum. Israel contritus vsq; ad nouissimum, humiliatus est valde. Syri eleuati iam ab infimis, miserabiliter deprimuntur. Sic qui fuit supra, fit infra: & econtra, qui fuit infra, ascẽdit supra, vt post descendat infra. Hæc est rota volubilis huius temporis. & ideo non est mirum, quod pauci electi ad hoc assumuntur à Domino: & quod viri sensati huiusmodi instabilitatis negotium totis viribus fugere contendunt. Vide Augustin. de ciuit. Dei in pluribus locis. Si boni regnant, multis prosunt: si mali, econtra.

Quarta ætas:

Reges Italiæ. Arbacus 1. rex Medorum.

Iste Arbacus vicit Sardanapalum dominum suum,& monarchiam eius primus destruxit, & ad Medos transtulit, spe magis quam re. quia Darius hoc fecit.

Reges Assyriorum. Phul.

Iste Phul & sequentes recuperare volentes monarchiam, non modice turbarunt terram: & ascendit etiam ad Israel, & cepit Therian. & factus est Manahen rex Israel ei tributarius. iiij.Reg.xv.

Ozias,qui & Azarias, duplici nomine. & vno quidem atque eodem tempore Esaiam, Osee,Ioel,& Amos prophetasse,ex rebus quæ ponuntur in titulo cognoscimus, quod principium verbi Domini fuit in Osee filio Beri. Amos autem,pater Esaiæ,non(vt plerique autumant)tertius xij.prophetarum est:sed alijs diuersisque apud Hebræos scribunt literis. Iste quidem primam & extremam literam habet, Aleph & Sade:ille vero Hain & Samech. Tradunt etiam Hebræi,Osee,& Amos, & Esaiam, & Ioel, ac Ionam iisdem prophetasse temporibus,videlicet in diebus Oziæ,Ioachan, Achaz & Ezechiæ Regum Iuda,& in diebus Ierobeam,filij Ioas,regis Israel.

Anno mundi IIII^M CCCLXXXVIII.

Linea Christi. Ozias vel Azarias annis lij.

DCCCXI.

Iste Ozias fecit quod bonum erat eoram Domino.nec aliquid mali de eo scriptum est,nisi quod adolere voluit incensum super altare thymiamatis,prohibente eum sacerdote Azaria.propter quam inobedientiam percussit eum Dominus lepra, vt patet ij.Paralip.xxvj.cap. Etiam tunc terræmotus factus fuit,& cineres altaris effusi sunt.

Pontifices.

Osee propheta primus de xij,mittitur contra decem tribus.
Ioel secundus de xij,prophetat de Iuda,& futura eius tribulatione.
Amos tertius,contra gentes multa prophetat,& specialiter contra x.tribus.
Abdias quartus de duodecim,prophetat contra Edom.

Reges Israel.

Hic regnum Israel fuit sine rege annis xxxiiij,quod patet ex collatione Regum Iuda,&c. Sine rege an. xxxiij.

Zacharias mẽs.vj. Iste Zacharias fuit filius Ierobeam. & cœpit regnare anno xxxviij. Oziæ regis Iudæ:& fecit malum sicut prædecessores eius. Et hic est quartus post Iehu.& percussit eum Sellum,& regnauit pro eo: qui statim percussus à Manahen,regno & vita caruit,vt patet iiij. Regum xv.

Reges Syriæ.

Macedonum regnum hic oritur.

Caranus 1. Macedonū rex.

Iſte Caranus primus rex Macedonum, fuit filius Arbatl, regnauit annis xxviij. De hoc regno deſcendit Alexander Magnus. Deſtruitur autem tempore Oniæ pontificis pij.

Lacedæmoniorum reges deficiunt:

Amulius Siluius an. xliiij.

Lydorum incipiunt.

Iſte Amulius Siluius regnauit an. xliiȷ. & fratrem ſuū Numitorē de regno eiecit: & poſt ipſe à Romulo & Remo fratrib. geminis occiſus eſt, & Numitor reſtitutus fuit in regnum ſuum: quia fuit auus eorum.

Teglatphalaſar.

Spartani (ipſi ſunt Lacedæmones) per annos l. cum Athenieſibus cruentiſſima bella cōmittunt: vbi ſemper incerta victoria fuit. terra mariq; pugnatū eſt.

Iſte Teglatphalaſar cepit terram Nephthalim, & Galilææ: & eos qui trans Iordanem erant, tranſtulit in Aſſyrios. Poſt etiam ob rogatum Achaz, obſedit Damaſcum, & Raſim interfecit; & Syros tranſtulit in Cyrenen, vt patet iiij. Reg. xv. & xvj. cap. Thonos Concoleros, qui vocatur Græce Sardanapalus, xxxvj. Aſſyriorum rex, Tarſum atque Anchialon condidit. & in prælio victus ab Arbaco Medo, ſemet incendio concremauit. Vſque ad id tempus fuiſſe reges Aſſyriorum hiſtoria refert. & fiunt anni ſimul mcxcvij. Omnes autem anni regni Aſſyriorum à primo anno Nini ſupputantur mccxl.

IIII^M CCCCXIIII.

Anno ante Chriſti natiuitatem DCCXXXV.

Eſaias nobilis propheta primus de quatuor principalibus, claret. qui euangeliſta magis, quam propheta dicitur à ſancto Hieronymo, propter euidentiā prophetiæ ſuæ. Hic miſſus eſt à Domino cum Iaſub filio ſuo in occurſum Achaz, vt diceret ei, ne timeret à duabus iſtis caudis titionum fumigantium, quos vocat Raſin & Phacee: eo, quod in ipſis eſſet finiendum regnum Syriæ, id eſt Damaſci; & regnum Samariæ, id eſt decem tribuum; quæ alio nomine dicebatur Ephraim.

Amarias.

Ionas mittitur ad Niniuitas, qui audierunt eum. ſed Iſrael nec multis credidit.

Sellum menſ. j.

Manahē annis x.

Phaccia an. ij.

Iſte Manahen cœpit regnare anno xxxix. Oziæ regis Iudæ, fecitq; malum coram Domino, & tradidit eum Dominus in manus regis Aſſyriorum, qui indixit ei talenta argenti mille. iiij. Reg. xv.

Iſte Phaccia fuit filius Manahen. fecit etiam malū. & percuſſit eum Phacee; regnauitq; pro eo.

Raſin.

Cœpit autem regnare lj. anno Oziæ regis Iudæ.

Iſte Raſin, rex Syriæ, vaſtauit Iudam, tempore Achaz. propter quod obſedit eum Teglatphalaſar in Damaſco, & cēpit ciuitatem, & ipſum interfecit, & tranſtulit populum.

Rhea filia Numitoris in templo deæ Vestæ seruiuit: quæ post admisit amasium, & concepit, peperitq; gemellos, Romulum & Remum. Ob hoc ipsa viua sepulta fuit propter incestũ: infantes proiecti sunt foras, & mirabiliter à lupa nutriti referuntur. Porro ob reuerentiam Romanorum dixerunt poetæ, quod Mars deus belli concubuerit cum ea: stuprum totaliter aut pallliantes, aut excusantes, vel honorantes.

Iste Numitor restitutus in regnum, statim post à Romulo occisus fuit, vt Orosius testatur.

Numitor.

Reges Italiæ.

Reges Assyriorum.

Sibylla Erythræa omnium aliarum Sibyllarum clarior, hoc tempore quidam dicunt quod vixerit. alij, quod eius carmina circa hæc tempora sunt inuenta: ipsa autem ante bella Troiana vaticinata sit apertissime de Christo, & pulcre. Vide August. xvij. de ciuit. Dei.

Olympias prima à Græcis instituitur. Et hæc est Æra famosissima tam Latinorum, quam Græcorum. Et (secundum Hieronymum) Olympias vna quatuor annos completos continet. Et secundum istum computum, anno xl. Oziæ vel circa ista Æra incipit, scilicet anno mundi iiijm ccccxxviij: secundùm septuaginta interpretes, circa l. annum Oziæ. Et nota, quod Christus nascitur Olympiade cxcij, quæ faciunt annos dcclxxij.

Anno mundi	IIIIᴹCCCCXL.	IIIIᴹCCCCLVI.
Linea Christi.	Ioatham regnauit annis xvi.	Achaz regnauit an. xvj.
	DCCXIX.	DCCXXXIII.

De hoc Ioatham nihil mali scribitur, nisi quod excelsa (more aliorum) non abstulit, vt patet ij. Paralip. xxvij.

De hoc Achaz nihil boni habetur. dereliquit Dominum, & derelictus est etiam ipse ab eo. & percussus cum populo suo valde est à regibus Israel & Syriæ. ij. Paralip. xxviij.

Micheas propheta vj. de xij. prophetat contra Hierusalem & Samariam.

Pontifices.

Achitob.

Naum propheta vij, prophetare cœpit contra Niniuen.

Reges Israel.

Phacee an. xx.

Sine rege an. vij. vt supra.

Osee an. ix.

Iste Phacee cœpit regnare anno lij. Oziæ. sicut fecit, sic factum est ei: quia Osee coniurauit contra eũ, & interfecit ipsum, regnauitq; pro eo. Fecit etiã pactum cum Rasin: & vastarunt Iudam. & ideo Teglatphalasar oppressit eum, & trãstulit quasi tres tribus in Assyrios. iiij. Reg. xv.

Iste Osee vltimus rex Israel, cœpit anno xij. Achaz, regis Iudæ; & fecit malum, &c. Anno ix. regni eius captus est à Salmanassar, & Israel translatus est in Assyrios, vt habetur iiij. Reg. xvij.

Nota, quod Orof. de hoc Romulo multa mala fcribit, fcilicet fratris fui & aui & aliorum probatiffimorum virorũ iniquam mortẽ, & violentias, tyrannidesq́; plures. Congregauit enim paftores & latrones, &c. cum quibus ciuitatulã extruxit, & per illã vi alios oppreffit circumcirca potentes. Poftquam creuit, elegit c. fenes pro confilio, quos appellauit fenatores: & mille pugnatores, quos milites voeauit: profecitq́; in fublime. tandem ob demerita fua inter deos cõnumeratus eft, eo quod percuffus à tonitruo nufquam cõparuiffet. Hoc enim ad cumulũ fuæ damnationis acceffit, vt eo magis tormentaretur apud inferos, quo in terris eius memoria celebrior haberetur; quã virtutibus non meruit, fed falfa vulgi adulatione, aut vera deceptione adeptus eft. Prædicti fenes poft mortẽ Romuli regnauerũt, anno cũ dimidio expectantes, fi forte rediffet.

Romulus primus rex Romanorũ a.xxxvij.

Salmanaffar. — Sennacherib. — Affaradon filius Sennacherib.

Ifte Salmanaffar obfedit Samariam, anno ix. Oleæ regis Ifrael, cepit eã, & regẽ mifit in carcerem, & Ifrael trãftulit in Affyrios. Et ceffauit regnũ Ifrael, quod ftetit annis cclxxxij.

Ifte Sennacherib afcendit in Iudæam contra Ezechiã virũ fanctũ: & percuffit Dominus exercitũ eius, fcilicet clxxxv^m viros bellatores. Ipfe autẽ turpiter fugiẽs, peruenit in Niniuen, & afflixit Iudæos & Tobiam. tandem à fuis filijs occifus eft. iiij. Reg. xix. & ij. Paralip. xxxiij.

IIII^M CCCCLXXII.

Ezechias regnauit an. xxix.

Sol x. lineis reuertitur: & fic illa dies erat longior alijs, x. horis. O magnũ portentum, ftrages hoftium, additio annorum!

Anno ante Chrifti natiuitatem DCCXXVII.

Ifte Ezechias optimus filius de peffimo patre Achaz, ambulat coram Domino corde perfecto, excelfa abftulit, & domum Dei inftaurauit. Nec fimilis eius fuit ante eum in regibus Iuda. & ergo Dominus glorificauit eum. iiij. Reg. xviij. xix. xx. & ij. Paral. xxix. xxx. xxxj.

Anno ante Chrifti natiuitatẽ dccx v, Roma in monte Palantino à gemellis condita eft, velut fecunda Babylonia. Verum tempore paupertatis nufquã alter locus ea fanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. & quanto rerum minus habuit, tanto minus cupiditatis habebat. Poft diuitiæ auaritiam & luxuriam induxerunt.

Cõditionem Vrbis Titus Liuius per xiiij. Decades, id eft cxl. libros profequitur: fed hodie non omnes reperiuntur. De ipfo facit beatus Hieronymus mentionem in epiftola ad Paulinum: & Seneca in vltimi Declamationum libri prologo.

Æra principalis Romanorũ Orofij, Martini, & aliorũ. Ipfe eft annus xij. Ezechiæ, fecundum Hebræos; fecundum lxx, vltimus Achaz.

Vrbs ROMANA conditur anno mundi iiij^m ccccl xxxiiij.

Tu regere imperio populos Romane memento,
Hæ tibi fint artes, pacisq́, imponere mores,
Parcere fubiectis, & debellare fuperbos.

Nota (secundũ Augustin.xviij.de ciuit.Dei) quod Cicero magnis laudib⁹ Romuli ascribit, quod nõ rudibus & indoctis temporibus, quando facile homines fallebantur, meruerit honores diuinos, sed iam eruditis & expolitis. Vnde patet vanus idololatratũ error, quia etsi his tẽporibus doctis illuminati sunt, quam sit ineptum, quod antiqui leuibus motiuis decepti, homines mortuos, deos factos putent, & ob hoc ipsi amplius neminem inter Deos ascribendum decreuerunt: non tamen cessarunt à cultura talium falsorum deorum, sed morem antiquum seruantes, & augentes, quod dictis vetãt fieri, factis approbant. Vnde constat eos non esse excusatos, imo, Apostolo teste, plus illis peccare.

Reges Romani.

Remus à fratre occiditur, anno iij. ff. de heredi.Lvlt.

Reges Babyloniæ incipiunt.

Merodach primus rex Babyloniæ.

Iste Merodach primus rex Babylonis famosus, recessit à monarchia: nec obediuit Assarãdo regi Assyriorum. & reges Babyloniæ cœperunt esse potentes vsq; ad Baltasar. vide Magistrum in historia.

vij. sapiẽtes.

Thales Milesius	clarus habetur. qui post theologos, id est poetas, σοφοὶ dicti sunt, id est sapiẽtes. Iste etiam Thales primus potuit prædicere defectum Solis & Lunæ, vt dicit Augustin.viij.de ciuit.Dei.
Solon	
Chilon	
Periander	
Cleobolus	
Bias	
Pittacus	

Tobiæ historia deuotissima, & tota exemplaris, hic texitur.

Anno mundi IIII^M DI.

Linea Christi. Manasses regnauit an.lv.

DCXCVII

Iste Manasses pessimus filius optimi patris, fecit malum super omnes qui ante ipsum fuerunt: & sanguinem innocentem fudit plurimum. propter quod rex Assyriorum vastauit Iudam, & ipsum Manassem cepit, & in carcerem misit. Postea ad cor rediens, & Dominũ deprecans, & exauditus fuit, & in regnũ suum restitutus. omnia quæ ante fecerat, destruxit, & in via Domini recte ambulãs, non sine grandi admiratione omnium qui eum ante nouerant, vitam beatam duxit, vt patet iiij. Reg.xij. & ij. Paralip.xxxiij. capitulo.

Pontifices. Sadoch.

Catana.

Iste Numa maximus idololatra fuit, & vrbem adeo simulacris repleuit, vt ipse sibi locum reperire nō posset. Hoc modo Augustinus stultitiā eius deridet, quasi magna iniuria sibi facta sit, quod ipse nō sit inter deos ascriptus, qui deorum cultum sic promouit. Hic Ianuarium & Februariū anno addidit. Mirum supra modum est, quod hi viri præcellentissimi ingenij in cunctis pene quæ sub sole geruntur, tam acute disserebant, & in agnitione veri Dei sic delirabant. Gratias agamus Domino Deo nostro.

Numa Pompilius an. xlij.

Nota (secundum August. lib. iij. de ciuit. Dei) quod ab vrbe condita vsq; ad Augustū, tā continuæ pugnæ extiterūt, vt pro miraculo habitū sit, vt vnus annus post bellū Punicū sine bello transierit, exceptis xlij. annis Numæ, quibus pax cōtinuata fuit.

Romani populi statum & decursum luculēter & breuissime describit Florus Lucius per annos septingentos, quatuor ei dans ætates. vnde ait, Si quis magnitudinē imperij cū annis conferat, ætatem vltra putet. Ita enim late vbiq; in orbe terrarū arma circumtulit, vt qui res eius legunt, non vnius populi, sed totius generis humani facta discant. nā tot laboribus periculisq; iactatus est, vt ad constituendū eius imperiū contēdisse virtus & fortuna videretur. Itē ait, Tanta in virtute fiducia est, vt ille rudis, ille pastorius populus, vereq; terrester, ostenderit, nihil interesse virtutis, equis, an nauibus; terra, an mari dimicaretur. Item, O populum dignum orbis imperio, dignum omni fauore & admiratione hominum ac deorum: compulsus ad vltimos metus, ab incepto non destitit, sed absens simul præsensq; pugnabat.

IIIIᴹDXXVIII.

Anno ante Christi natiuitatem DCLII.

Esaias martyrio coronatur cum multis alijs: eo, quod Regis opera pessima reprehendit.

Sibylla Samia (secundū quosdam) his dicitur fuisse temporibus. Et nota, quod sancti doctores non vtuntur dictis Sibyllarū ac aliorum gentilium ad confirmationem fidei sanctæ Christianæ: sed & eas nec prophetico spiritu claruisse, sed arreptitias fuisse dicūt. Vnde August. contra Manichæum disputans, dicit, Si quid veri de Deo Sibylla vel Orpheus alijve gentium vates aut philosophi dixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem reuincendam: non tamen ad istorum auctoritatem complectendam. Quantū enim distat de Christi aduentu inter prædicationem angelorum, & confessionem dæmonum, tātum distat inter auctoritatem prophetarum, & curiositatem sacrilegorum.

Sellum.

Elchias

Zaleucus vir iustissimus leges condidit: & inter cætera decreuit, vt qui adulterij crimen committeret, vtroque oculo priuaretur. Quod cūm filius eius commisisset, iussit ipsum exoculari. verum tota ciuitas aliquandiu ei reluctabatur. tandem victus instantia populi, ne lex à se condita violaretur, suo prius, deinde filij oculo eruto, vtrisque vsum videndi reliquit. sicque mirabilis æquitatis temperamento se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus est. Disce ô Christiane, quanta diligentia debeas sancta Dei tui præcepta custodire, si sic maluit paganus puniri pro iusta lege sua, quàm eam inultam relinquere. Hæc & multa similia oportuit in populo carnali obseruare cū summa seueritate, quatenus timore pœnæ a prauis cohiberentur.

Nota (secundũ Augustin.xviij.de ciuit.Dei) quod Cicero magnis laudib⁹ Romuli ascribit, quod nõ rudibus & indoctis temporibus, quando facile homines fallebantur, meruerit honores diuinos, sed iam eruditis & expolitis. Vnde patet vanus idololatrarũ error, quia etsi his tẽporibus doctis illuminati sunt, quam sit ineptum, quod antiqui leuibus motiuis decepti, homines mortuos, deos factos putent, & ob hoc ipsi amplius neminem inter Deos ascribendum decreuerunt: non tamen cessarunt à cultura talium falsorum deorum, sed morem antiquum seruantes, & augentes, quod dictis vetãt fieri, factis approbant. Vnde constat eos non esse excusatos, imo, Apostolo teste, plus illis peccare.

Reges Romani.

Remus à fratre occiditur, anno iij. ff. de heredi.l.vlt.

Merodach primus rex Babyloniæ.

Reges Babyloniæ incipiunt.

Iste Merodach primus rex Babylonis famosus, recessit à monarchia: nec obediuit Assarãdo regi Assyriorum. & reges Babyloniæ cœperunt esse potentes vsq; ad Baltasar. vide Magistrum in historia.

vij. sapiẽtes. Thales Milesius, Solon, Chilon, Periander, Cleobolus, Bias, Pittacus clarus habetur. qui post theologos, id est poetas, σοφοὶ dicti sunt, id est sapiẽtes. Iste etiam Thales primus potuit prædicere defectum Solis & Lunæ, vt dicit Augustin. viij. de ciuit. Dei.

Tobiæ historia deuotissima, & tota exemplaris, hic texitur.

Anno mundi IIII^M DL.

Linea Christi.

Manasses regnauit an. lv.

DCXCVIII

Iste Manasses pessimus filius optimi patris, fecit malum super omnes qui ante ipsum fuerunt: & sanguinem innocentem fudit plurimum. propter quod rex Assyriorum vastauit Iudam, & ipsum Manassem cepit, & in carcerem misit. Postea ad cor rediens, & Dominũ deprecans, & exauditus fuit, & in regnũ suum restitutus. omnia quæ ante fecerat, destruxit, & in via Domini recte ambulãs, non sine grandi admiratione omniũ qui eum ante nouerant, vitam beatam duxit, vt patet iiij. Reg.xij. & ij. Paralip.xxxiij. capitulo.

Pontifices. Sadoch.

Catanã.

Iste Numa maximus idololatra fuit, & vrbem adeo simulacris repleuit, vt ipse sibi locum reperire nõ posset. Hoc modo Augustinus stultitiã eius deridet, quasi magna iniuria sibi facta sit, quod ipse nõ sit inter deos ascriptus, qui deorum cultum sic promouit. Hic Ianuarium & Februariũ anno addidit. Mirum supra modum est, quod hi viri præcellentissimi ingenij in cunctis pene quæ sub sole geruntur, tam acute differebant, & in agnitione veri Dei sic delirabant. Gratias agamus Domino Deo nostro.

Numa Pompilius an. xlij.

Nota (secundum August. lib. iij. de ciuit. Dei) quod ab vrbe condita vsq; ad Augustũ, tã continuæ pugnæ extiterũt, vt pro miraculo habitũ sit, vt vnus annus post bellũ Punicũ sine bello transierit, exceptis xlij. annis Numæ, quibus pax cõtinuata fuit.

Romani populi statum & decursum luculẽter & breuissime describit Florus Lucius per annos septingentos, quatuor ei dans ætates. vnde ait, Si quis magnitudinẽ imperij cũ annis conferat, ætatem vltra putet. Ita enim late vbiq; in orbe terrarũ arma circumtulit, vt qui res eius legunt, non vnius populi, sed totius generis humani facta discant. nã tot laboribus periculisq; iactatus est, vt ad constituendũ eius imperiũ contẽdisse virtus & fortuna videretur. Itẽ ait, Tanta in virtute fiducia est, vt ille rudis, ille pastorius populus, vereq; terrester, ostenderit, nihil interesse virtutis, equis, an nauibus; terra, an mari dimicaretur. Item, O populum dignum orbis imperio, dignum omni fauore & admiratione hominum ac deorum: compulsus ad vltimos metus, ab incepto non destitit, sed absens simul præsensq; pugnabat.

IIII^m DXXVIII

Anno ante Christi natiuitatem DCCII

Esaias martyrio coronatur cum multis alijs: eo, quod Regis opera pessima reprehendit.

Sibylla Samia (secundũ quosdam) his dicitur fuisse temporibus. Et nota, quod sancti doctores non vtuntur dictis Sibyllarũ ac aliorum gentilium ad confirmationem fidei sanctæ Christianæ: sed & eas nec prophetico spiritu claruisse, sed arreptitias fuisse dicũt. Vnde August. contra Manichæum disputans, dicit, Si quid veri de Deo Sibylla vel Orpheus alij ve gentium vates aut philosophi dixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem reuincendam: non tamen ad istorum auctoritatem complectendam. Quantũ enim distat de Christi aduentu inter prædicationem angelorum, & confessionem dæmonum, tãtum distat inter auctoritatem prophetarum, & curiositatem sacrilegorum.

Sellum.

Ezechias

Zaleucus vir iustissimus leges condidit: & inter cætera decreuit, vt qui adulterij crimen committeret, vtroque oculo priuaretur. Quod cum filius eius commisisset, iussit ipsum excoculari. verum tota ciuitas aliquandiu ei reluctabatur. tandem victus instantia populi, ne lex à se condita violaretur, suo prius, deinde filij oculo eruto, vtrisque vsum videndi reliquit. sicque mirabilis æquitatis temperamento se inter misericordem patrem, & iustum legislatorem partitus est. Disce ô Christiane, quanta diligentia debeas sancta Dei tui præcepta custodire, si sic maluit paganus puniri pro iusta lege sua, quàm eam inultam relinquere. Hæc & multa similia oportuit in populo carnali obseruare cũ summa seueritate, quatenus timore pœnæ a prauis cohiberentur.

Byzantium conditur: quæ postea Constantinopolis dicta est.

Reges Romani.

Reges Babylonia.

Iste Tullus, alio nomine Hostilius, non ferens tempus pacifice transire, ob turbationem quam suscitauit vicinis suis, post longa quietis tempora merito hostilitatis nomen sibi acquisiuit. Et quia dissipat Deus gentes, quæ bella volunt, ipse cum omni domo sua à fulmine percussus, interijt. De isto etiam Tullo sic dicit Valerius libro iij. cap. iiij. Hunc in cunabulis primo accepit agreste tugurium, eiusq; adolescentia in pecore pascendo fuit occupata, validior ætas imperium rexit: sed senectus eius in altissimo maiestatis fastigio fulsit.

Tullus tertius a. xxxiij

Niniue destruitur per regem Medorum. Et regnum Assyriorum penitus cessauit, sicut prædixerant Naum propheta, & Tobias.

Anno mundi	IIIIᴹ DLVI.	IIIIᴹ DLVIII.
Linea Christi.	Amon regnauit annis ij.	Iosias regnauit annis xxxi.
	DCXLI.	DCXLIII.

Iste Amon, secundum textum Hebræorũ, duobus tãtum annis regnasse perhibetur: sed (secundũ lxx.) annis xij. & ita supplētur hic x. anni à lxx. de illis xiij supra fine rege. Et secundũ hoc aptandæ sunt historiæ aliæ, quæ cõmuniter sequuntur lxx. Hic idẽ rex fecit malum corã Domino, & percussus à seruis suis, sine pœnitẽtia obijt.

Pontifices.

Iste Iosias optimus filiũs de peruerso patre, gratia singulari præuẽtus, adhuc in pueritia requisiuit Dominum, & vsque in finem perseuerauit laudabiliter. In quibusdã excessit Ezechiam, proauum suum. & ideo dicitur non habuisse similẽ in regionibus Iuda. Eius religiosam vitam, & opera sancta plurima vide iiij. Reg. xxij. xxiij. & ij. Paralip. xxxiiij.

Azarias filius Elchiæ fuit

Tobias moritur annorũ cxx. vir sanctus, plenus operibus bonis, & prophetiæ spiritu clarus: prophetauit namque de destructione Ierusalem & templi, quasi iam factum esset: cum tamen adhuc futurum esset, propter certitudinem prophetiæ. statim post eius mortem vxor eius mortua est. & egresso Tobia iuniore cum filijs suis, Niniue destructa fuit.

Sophonias prophetauit destructionem Ierusalem & reædificationem.

Olda prophetissa, vxor Sellum, prophetat Iosiæ regi.

Ieremias secundus de maioribus, prophetare incepit adhuc puer, xiij. anno Iosiæ regis, contra Hierusalem & templum: & prophetauit annis xlij. præter illud quod prophetauit in Ægypto. Grandis duritia populi, & grandis plaga, quæ punit eum.

Iste Ancus fuit quartus Romanorum rex. Hic primum pontem trans Tiberim inter montem Auentinum & Ianiculum fecit, & Ostiam ciuitatem condidit supra mare, decimosexto miliario ab vrbe Roma.

Ancus quartus an.xxiiij.

Ostiensis ciuitas conditur; cuius episcopus benedicit papam.

Nabuchodonosor monarcha Babyloniorum.

Iste Nabuchodonosor bellicosissimus fuit, & victoriosissimus per omnia, eo quod esset virga furoris Domini, vt puniret peccata populorum multorum. Hic primo erat rex Babyloniæ: & postea obtinuit regnũ Assyriorum, quod destructum est à Medis: & factus est monarcha. Et secundum hoc, diuersimode computantur anni eius: quia diu regnauit. Multipliciter de ipso scriptura loquitur, iam bona, iam mala: quæ diligenter sancti exposuerunt. Placet tamen quibusdã, quod propter pœnitentiam illam magnã, quæ scribitur in Daniele, sit saluatus, & quia scriptura vitam eius cõcludit in laude & confessione vnius veri Dei. Idem sentit Nicolaus de Lyra Daniel.iiij. Dicũr doctores quidam, quod Deus inspirauit sibi, vt vindicaret se de inimicis suis: sed ipse instinctu isto abusus fuit per superbiam & inuidiam: & sic non meruit per hoc quod instrumentum fuit diuinæ iustitiæ. Forte de omnibus post pœnituit meritis Danielis.

Vrias propheta occiditur à Iechonia rege Iudã. & Ieremias incarceratur.

Abacuc ꝓphetat cõtra Nabuchodonosor, & Babylonẽ. Sunt tamẽ opiniones quo tẽpore fuerit, &c.

IIII^M DLXXXIX. IIII^M DC.

Ioachas regnauit mens. iij.

Iechonias vel Eliachim vel Ioachim an.xi.

Ioachim vel Iechonias mẽs. iij.

Sedechias regnauit annis xj.

DCXI DC. Anno ante Christi natiuitatem

Hic Ioachas statim post mortẽ patris cõstitutus fuit rex in Ierusalẽ: sed quia non fuit secutus exemplũ pij patris sui Iosiæ, ideo Pharao Nechao cepit eũ, & duxit eũ in Ægyptum. iiij. Regum xxiij.

Hic etiã fuit filius Iosiæ, frater Ioachas: & cõstitutus à Pharaone rex in Ierusalẽ: & vt daret mulctã, &c. & quia fecit malũ, nec audiuit ꝓphetas, adscendit cõtra eum Nabuchodonosor & factus est ei seruus trib⁹ annis. Cumq; rebellaret, venit iterũ rex Babylonis cõtra eũ, & vinctum duxit in Babylonem. non quod illuc ductus sit, sed immutatum fuit consiliũ Nabuchodonosor, & interfecit eum in Ierusalem, & proiecit corpus eius extra murum, iuxta prophetiam Ieremiæ xxij. & tulit secum vasa Domini, & posuit ea in templo suo. Paralip. vltimo.

Saraias.

Iste Ioachim fuit filius Iechoniæ, & fecit malũ: & ideo statim amotus est, ne regnaret, & vinctus translatus est in Babylonem, & multi cũ eo translati sunt. iiij. Reg. xxiiij.

Istum Saraiã interfecit Nabuchodonosor rex in Rabata, cũ alijs consiliatoribus Sedechiæ. Regũ vltimo. Hic fuit filius Azariæ.

Iste Sedechias tertius Iosiæ filius, & malus, non audiuit Ieremiã prophetam: & ideo perijt miserabiliter, & omnis Iuda cum eo. & eruti sunt oculi eius. Regum vltimo, & Ieremiæ lij.

Daniel adhuc iuuenis Susannã liberat, & in conspectu regis cũ socijs stat, &c. & postea interpretatur somniũ regis, & in sublime tollitur. Daniel. I.

Ananias. Azarias. Misael.

Ezechiel prophetat in Chaldæa trãsmigratis destructionẽ Ierusalẽ. & tandem martyrisatur.

Mardochæus.

Omnes hi cũ Ioachim ducti sunt in Babylonem adhuc pueri.

Baruch propheta.

Iste Priscus ludos instituit, & circum Romæ ædificauit: Capitolium fabricare cœpit: & dictum est Capitolium, quasi caput solum: quia in fundamento inuentum fuit caput sine corpore, quasi prophetia futuri: quia ibi postea senatus resedit quasi vnum caput totius orbis.

Reges Romani. Priscus Tarquinius annis xxxviij.

Iste Nabuchodonosor filius Nabuchodonosor magni fuit. Hic hortum qui suspensilis dicitur, maximis expensis vxori suæ fabricauit. multa magnalia peregit, ita vt Herculem transcendisse

Reges Babyloniæ. Nabuchodonosor.

actuum magnitudine memoretur. & de manubijs hostium templum Belis magnifice decorauit.

Astyages rex Medorum vnicam habuit filiã, quam cuidã militi plebeio tradidit, ne ex ea nobilis filius nasceretur, ꝓpter causam quã Magister recitat, ne scilicet repelleretur à regno à nepote suo, sicut prædixerãt sibi coniectores. Et quod verebatur, ei accidit. Nam ex ea natus est Cyrus, qui ipsum superauit. Templum Salomonis inceditur à Chaldæis, & Ierusalẽ destruitur. Et hæc est vna de principalibus Æris huius sacræ historiæ. Stetit namq; hoc templum ccccxlij. annis, scilicet à fundatione ipsius inchoando, quę fuit facta quarto anno Salomonis. Et ab hac destructione vsq; ad destructionẽ quæ facta fuit per Titum, s. xlij. anno post Christi passionem, fluxerunt anni dclxij.

Tres pueri proijciuntur in fornacẽ succensam, & miraculose liberantur à Deo. vide Dan. iij.

Ieremias in Ægypto prophetauit, & regibus Ægypti prædixit quod eorũ idola subuerterentur cum virgo pareret: & ex hoc sacerdotes in secreto templi loco imaginẽ virginis cum puero adorauerunt. Oratione serpẽtes de terra fugauit, &c. Tandem zelans pro populo, increpauit idololatriã populi sui, & lapidatus est ab eis. Sed Ægyptij gloriose sepelierunt martyrem sanctum in sepulchris regum, propter beneficia sua.

Pontifices. Iosedec.

Iste Iosedec filius Saraiæ, egressus est quando transtulit Dominus Iudam & Ierusalem per manus Nabuchodonosor regis, vt patet 1. Paralip. vj. & est ductus cum alijs captiuis in Babylonem. Dicunt aliqui istum fuisse Esdram scribam & sacerdotem: aut forte frater ipsius fuit.

Ezechiel post multa quæ gloriose gessit, etiam precibus suis aquas Chobar condensauit, vt filij Israel ambularent super eas: Chaldæi autem submersi sunt. Tandem percussis impijs quibusdam à serpentibus, quos redarguit, cęteri exacerbati ipsum equis distraxerunt, & per crepidines saxorum excerebrauerunt eum, martyrem Domini gloriosum facientes.

Abacuc propheta Danieli prãdium attulit, dum in lacu leonum esset apud Babylonem, secundum Hieronymum. Vide in libro ipsius.

Ludus Scacorum reperitur à Xerxe philosopho, pro correctione Euilmerodach tyranni, qui suos magistros & sapientes occidere consueuit. & hoc solatio indirecte attractus fuit ad emendationem.

Seruius Tullius.

Iste Seruius Tullius seruilis conditionis fuit ex parte matris, quæ ancilla captiua fuit, sed nobilis. Hic laudes habet ab historiographis magnas, quod in omni statu fuit, & vbique notabiliter se gerebat. tres montes vrbi addidit, & fossas iuxta muros duxit.

Euilmerodach.

Iste Euilmerodach fuit frater Nabuchodonosor iam immediate præcedentis. Hic Ioachim leuauit de carcere, & magnificauit eum, & corpus patris effossum iuxta consilium eius diuisit ccc. vulturibus, ne resurgeret à mortuis, qui de bestia redierat in hominem.

Regusar. Sabusar. Baltasar.

Isti tres fuerunt fratres, & filij Euilmerodach, q successiue regnauerunt, & Baltasar fuit vltimus rex Babylonię, qui interfectus fuit à Dario & Cyro. non enim habebat filium: & soror Darij fuit mater eius. Ideo præoccupauit regnum Darius cum adiutorio Cyri. nec adiuuit Dominus ipsum: quia vasa sancta indigne tractauit. Danielis v.

IIII^M DCXXXIIII. IIII^M DCLIX.

Salathiel. Zorobabel.

Anno ante Christi natiuitatem DXL. DLV.

Iste Salathiel fuit filius Iechoniæ regis Iudæ, quem genuit post transmigrationem Babylonis, vt euangelista Matthæus dicit.

Daniel vir desideriorum sanctus & electus, clarus habetur: cuius etiam opera Deus miraculis gloriosis approbauit.

Iste Zorobabel secundũ imperiũ Domini fundauit templũ, & manus eius perfecerunt: sed longe post, vt patet Esdræ vj.

Esdras sacerdos de stirpe Aaron claret sanctitate vitæ & sapientia: cuius grandi industria & labore totus Iudaicus status in melius reformatus fuit.

Babylon destruitur.

Babylon illa magna capitur, & aufertur potestas eius, sicut prædixerunt prophetæ sancti. Hæc fuit prima & maxima ciuitas totius orbis, de qua incredibilia scripta sunt. & hæc tanta vna nocte defecit, vt ostendatur, quod ad iram Dei omnis potentia puluis sit & fauilla. dicitur verissime, quod eam humano opere extrui, vel humanis viribus destrui potuisse pene incredibile videbatur. vnde grande spectaculum euidensque exemplum mundus haberet, si informari posset, seu etiam vellet.

Sibylla Cumana de Christo prophetauit: & Tarquinio ix. codices attulit, in quibus erant scripta decreta Romanorum. Sibylla Hellespontia de agro Troiana nata, his dicitur fuisse temporibus: & prophetauit sic de Christo, *Iesus Christus nascetur de casta*, &c.

Reges Romani. — Tarquinius vij. — Superb.

Iste Tarquinius Superbus Seruio interfecto meliore se, arripuit regnũ. Hic primus omniũ tormentorum genera excogitauit: & post de regno expulsus est propter stuprum Lucretiæ, a filio suo commissum. Et noluerunt amodo Romani habere reges, propter tyrannidem eorum.

Darius primus monarcha Persarũ. — Cyrus regnauit annis xxx.

Iste Cyrus rex Persarũ fuit primo, & de post transtulit monarchiam ad Persas. Hic ex parte patris plebeius fuit: sed mater eius erat filia regis Astyagis. De isto prophetauit Esaias. & Babylonem vicit: Baltasar interfecit: Danielem magnificauit, & Israel remisit in Iudæam, vt templum reædificarent, vt patet Esdræ primo.

Iste Darius fuit consobrinus Astyagis, quem in filium adoptauit, quia non habuit nisi vnicam filiam: & dedit ei regnum, quia Cyrus contra eum pugnauit: & tamen ambo victi sunt à Cyro: sed tanquam nepos eos tractauit benigne, quia auo scilicet Astyagi regnum Hyrcanorum concessit, & Dario Medorum. *Historia libri Esdræ incipit.*

Anno mundi IIIJ^M DCLXXXIIII.

Linea Christi.

DXV.

Templum fundatur.

Aggæus & Zacharias prophetant, confortantes populum, & prouocantes ad ædificandum templum.

Pontifices. — Iesus.

Iste Iesus filius Iosedech sacerdos magnus tanquam reges: & Zorobabel tanquam dux, post reditum populi Israel de Babylone præfuerũt. Et iste modus vsq; ad Herodẽ seruatus est, vt sacerdotes summi essent principales & duces substituti. semper tamen duces erant de tribu Iuda iuxta prophetiam Iacob. Et sub hoc regimine sacerdotali optimo non legitur populus declinasse à veritate fidei, sicut ante: quia tempore Iudicum & Regum sępius ad idololatriã corruit. Et nota, quod Iudæi isti, qui hic redierunt, & postea dispersi sunt in omnem terram, iuxta prophetiam Dauid, *Disperge illos*, Psalmo lviij. fuerunt omnes de tribu Iuda, Beniamin & Leui: & pauci de decem tribubus, qui aufugientes iunxerunt se istis. Illi autem qui in montibus Caspijs relegati sunt, nunquam redierunt, secundum Hebræos.

Cyrus post multa bella tandem cum ad Scythas declinasset, à regina Tomyri capitur, & cum toto exercitu suo ad CC^m occiditur. caput eius præcisum in vtrem humano sanguine plenum proiecit, dicens: *Satia te sanguine, quem sitisti.*

Arphaxad post mortem Cyri per vim obtinuit regnum Medorum, & ædificauit ciuitatem grandem Ecbatanis: & disposuit rebellare contra Nabuchodonosor, id est Cambysem: & tamen ab eo victus fuit, vt patet Iudith primo.

Phalaris Siculus tyrannus multos innocentes depopulatur. Hic quondam illũ artificem, qui taurum æreum fecit ad puniendũ homines, in eundem ipsum proiecit primũ, vt experiretur quod fecerat: & clamor eius per os tauri sonuit terribiliter, quasi boatus bestiæ. & sic tyrannus iniustus inuenit aliquando quem iuste puniret. Istud factum dicit Orosius anno ante Vrbem conditam lxiij. vel circa, &c. Et, vt dicitur, Sicilia semper nutrix tyrannorũ fuit.

Lucretia fœmina nobilis & honesta à filio regis violenter oppressa, seipsam stulte gladio interemit. Hæc in exemplum castitatis allegari solet: sed non excusatur ab homicidio, vt dicit August. 1. de ciuitat. Dei.

Babylonia noua in Ægypto conditur à Cambyse, qui totum illud obtinuit regnum.

Cambyses II. filius Cyri an. vij.

Ereneides III. an. medio.

Iste Cambyses filius Cyri, & secundus magus, varie nominatur à diuersis. apud Esdram Artaxerxes dicitur, vel Assuerus. in historia Iudith, quæ sub eo facta fuit, vocatur Nabuchodonosor. Hic potenter interdixit, ne Hierusalem aut templũ reædificarentur: & pater eius tãtummodo præcepit, ne ciuitas extrueretur. & etiã tunc principes Cyro ignorante impediuerunt opus domus Domini. Hic quendam iniquum iudicem viuum excoriari fecit, & filium super paternam cutem sedere iussit, vt hoc modo scelus vitaret, & recte iudicaret.

Iste Ereneides tertius magus, duxit filiam regis in vxorem: & non diu post moritur. Pantaptes filia Cambysis fuit his duobus successiue in cõiugem sociata, secundum Hieronymum super Danielem libro iij.

IIII^M DCCIX.

Anno ante Christi natiuitatem CCCCLX.

Historia Iudith hic texitur. Ipsa autem exemplar totius pudicitiæ ponitur.

Holofernes princeps militiæ Nabuchodonosor Cambysis, multas terras domino suo subiugauit: & tãdẽ venit ad Bethuliã, & ibi à Iudith muliere interficitur, vt patet Iudith ij. & xiij.

Pythagoras primus Philosophus.

Nota, quod gentilium sapientia, quæ totaliter de creaturis fuit, primo incepit à dijs, quando adhuc tempora grossa fuerunt. quia tunc qui paulo plus alijs sciebant, à populo rudi dij putabãtur. Post hæc creuit prudentia: & tunc theologi venerunt. ipsi sunt poëtæ antiquiores, qui de falsis dijs multa mendacia finxerunt vrbano sermone. Si isti ante venissent, profecto dij putarentur: sed tempus obfuit eis. Post hos venerunt sapientes, id est σοφοὶ, qui mira iactantia gloriam suam celebrauerunt: nec tamen diuinum aut theologicum honorem meruerunt, propter tempus: quia iam melius sciebant. malam tamen consuetudinem cum cæteris continuauere: licet nouos deos fieri prohiberent. Demum philosophi claruerunt, quorum iste primus fuit: eo quod humiliter responderet, se non sapientem fore, sed amatorem sapientiæ. Hi communiter cõtradixerunt idololatris: & plures trucidati sunt, plures timore fecerunt sicut alij. peiores fuerunt qui muneribus acceptis, etiam contra propriam conscientiam cultum sacrilegum extulerunt. Vide Augustinum de ciuitate Dei.

Damo, & Lysis discipuli Pythagoræ hanc sectam continuauere. vbi per quinquennium silentium seruabatur: & post eruditi, loquebantur.

Anno ccxliiij. ab Vrbe condita, Romani loco regum ordinauerunt duos consules, qui per vnum annum regerent, ne ex mora temporis in superbiam erigerentur: & vt vnus alterū corrigeret, si erraret aut excederet. Leonida rex Spartanorum cum iiij^m^ hominum lxx^m^ Persarū pene trucidauit. mirabile dictu. ait suis, *Prandete hic tanquam apud inferos cœnaturi.* & ita factum est, quia ex fatigatione ceciderunt super mortuos, & mortui sunt cum illis pariter.

Consules incipiunt.

Brutus primus consul.

Lucius

Mutauit Roma principatū: sed nō euasit tyrānidem.

Reges Persarum. Darius Hystaspis quartus magus.

Iste Darius fuit vnus de vij. magis: & subtiliter regnum acquisiuit. Hic recuperauit regno Persarum Assyrios, & Babyloniam, Asiam, Macedoniam perdomuit. Cumq; regis Scytharum filiam in vxorem desideraret, & ei dare nollet, ob hoc cum dcc^m^ contra Scythas venit, non veritus pro vnius hominis libidine tot milia virorum mortis periculo exponere. quod vtiq; incautum & crudele & iniustissimum fuit. vnde turpiter fugatus, lxxx^m^ amisit. tandem cum residuis à paucis Atheniensibus, puta xj^m^ superatus, cc^m^ Persarum amisit. volens autem se post fugam vindicare, in ipso apparatu concidit. Et (secundum quosdam) bona spes est de ipso, quia habuit fidem vnius veri Dei, cui templum & sacrificia fieri præcepit, &c. Vide Lyram super vj.c. Esdræ.

Democritus philosophus seipsum excæcauit, & de diuite se pauperem fecit ob amorem sapientiæ.

Anno mundi IIII^M^DCCXXXIIII.

Linea Christi. Abiud.

Iste fuit filius Zorobabel: sed de ipso & aliis persequentibus vsq; ad Ioseph nihil habetur in scripturis, nisi quod à Matthæo numerantur: & ideo nec tempus eorum debite sciri potest.

CCCCXCV.

Nota, quod (secundum Magistrum) Darius, instinctu Zorobabel, iussit resumi opus domus Dei, præcipiens principibus suis, ne aliquo modo impedirent, sed iuuarent. Vide etiam Esdræ v. & vj. cap. De hac Æra ambiguum est propter diuersitatem doctorum.

Aggæus & Zacharias anno secundo Darij increpauerunt populū propter negligentiam eorū ad ędificandū domū Domini: & solicitabāt Zorobabel, vt loqueretur sup hoc Regi: & annuit Rex: & accensum est cor populi, vt ædificarent templū, vt patet Esdræ vj.

Pontifices. Ioachim.

Templum perficitur anno vij. Darij. Aggæus de hoc tēplo prophetauit, quod gloria eius maior erit quā primi. Quod est intelligendum spiritualiter, quia Christus Dominus desideratus cunctis gentib. hoc corporali præsentia sæpius ingrediendo, magnifice glorificauit, & oblatus fuit in eo, in die purificationis Mariæ. alioquin non potest stare veritas prophetiæ, quia istud secundum quasi nihil fuit respectu primi. Augustinus hic fortissimum sumit argumentum contra Iudæos, quia hæc autoritas necessarissime intelligatur de ęcclesia, quę est domus Dei ex viuis lapidibus: quia hoc templum nec vnquam habuit parem gloriam, taceo maiorem. Vide Augustin. xix. de ciuit. Dei.

Iste (secundum Iosephum) cognominatus est Iosedech, sub quo ciuitas Hierusalē extructa est, vt dicit etiam Eusebius, sicut etiam patet Neemiæ xij.

His quoque temporibus Pythagoras philosophus claruit: qui Samo otiundus Crotone degit. nouissime Metapontum adiit: ibiq; sepultus est.

Iste dictator creatus fuit, vt consules præitet potentia contra inimicos.

Dicta-tor

Dictator nomen est officij dignioris.

Titus

Quintius repertus in rure, ab aratro sumptus est, & in dictatorem creatus. Hic Romam iam pene desperatam propter aduersos casus, magnifice consolatus est triumphis suis.

Hoc tempore facta est Romæ dissensio plebis à senatu.

Publius

Tempore horum consulum fames & pestilentia grauis Romam corripuere: & bellum Veientanum atrocissimum fuit.

Xerxes filius Darij quintus magus.

Iste Xerxes multitudine populorũ quos collegerat, terras mouit & vndas: & tamen pene nihil ei prospere successit. amisit quippe in breui tẽpore deciesnouies centena milia virorum. item tandem post modicum per Artabanũ præfectũ suum occiditur. Græcorum autẽ numerus, qui victores extiterunt, longe maior erat occisorum. O tempora dolenda, &c. Vide Orosium. Narrat enim beatus Hieronymus in epistolis suis, quod Xerxes cum de sublimi loco innumerabilem exercitum vidisset, fleuisse dicitur: eo quod post c. annos nullus eorum superfuturus esset.

Artabanus vij. mẽsib.

Iste Artabanus non ponitur in catalogo regũ Persarum, quia parum profecit. tamen Hieronymus videtur eũ numerare super Danielem lib. iij.

Fabiorum gloriosissima familia Vrbis, bello Veientano prosternitur.

IIII^M DCCLIX.

Eliachim.

De hoc nihil habetur in scripturis, nisi Matthæi primo.

CCCCXL. Anno ante Christi natiuitatem

Esdras vir sanctus atq; doctissimus velut alter Moyses, in populo venerandus habitus est. Hic primum de Babylone cum cæteris venit: sed iterum paterna solicitudine motus, rediit; vt plures lucrifaceret, & secum adduceret. Tempore autem isto legem cæterosque libros sanctos reparauit, quos combusserant Chaldæi: felix testimonium orbi relinquens, nouos & faciliores apices inuenit. quo feliciter in Spiritu sancto peracto, venit iterum Hierusalem cum multitudine magna, regalibusque priuilegiis, vt doceret populum. Esdræ vij. Obiit in senectute veneranda. sepultus ibidem.

Malachias propheta claret: sic dictus, id est angelus, propter optimã vitã & Deorũ aspectum. Aiunt, quod ore eodẽ quo prophetauerat, angelus Domini apparens, eadem iterabat.

Anaxagoras philosoph' claruit. Hic habuit successorẽ, qui dicebatur Archelaus, magister Socratis.

Heraclitus tenebrosus.

Æschylus tragœdiarum scriptor.

Sentẽtias horũ floridas vide in speculo Vincẽtij.

Pindarus poëta. Sophocles.

Euripides. Socrates nascitur.

Herodotus historiarum scriptor.

Empedocles, & plures alij claruerunt tempore Xerxis.

Parmenides & alij philosophi notabiles maxime in moralibus claruerunt.

Socrates philosophus. Hic habet magnas laudis prerogatiuas: quẽ etiam beatus Hieron. sibi in exemplũ proponit & aliis. Fuit enim miræ patiẽtiæ, & semper æquanimis: & subtilius de primo ente, id est Deo fertur sensisse. pro quo tandem venenũ in carcere bibit. Plato discipulus eius. Hippocrates & plures alij fuerunt tunc nominati viri, quorum labores permanserunt.

Verginius filiã propriã gladio trãsfigit, ne seruituti traderetur. & ob hoc tribuni insignia deponere cogitur. Vide Titum Liuium de conditione Vrbis lib. iij.

Romani. Marcus. Gneus. Tribuni.

Lex xij. tabularũ Romæ instituta est. Decẽ enim tabulæ à Græcis delatę sunt, quib. duę additę sunt à Romanis, an. ccc. ab Vrbe condita. Ipse est annus mundi iiij^m dcclxxxiiij.

Decemuiri instituti fuerunt loco consulum, quia nimis conquerebatur de peruerso regimine cõsulum, &c.

Reges Persarum. Artaxerxes Longimanus annis xxi. Xerxes mens. ij. Sogdianus mensibus vij.

Iste Artaxerxes est sub quo Esdras venit Hierusalem: & Neemias fuit pincerna eius: quem post misit ad ædificandum muros ciuitatis.

Isti duo parum profuerunt nec profecerunt.

Roma in conculcatione incensa, & muri eius destructi. Nã Senones Galli cum Romanis pugnant, & capta est vrbs præter Capitolium: quod etiam perdidissent, si vigil anser ex lassitudine pugnæ dormientes Romanos non excitasset. Quapropter Ambrosius exprobrando eis ingratitudinem Christianæ prosperitatis, dicit, eos magis debere sacrificare anseribus, quam dijs. Idem Augustinus. Os inferni in medio Vrbis horribiliter apparuit. de cuius exhalatione plures interfecti fuerunt. vbi, cum se Marcus Curtius armatus proiecisset, cessauit plaga impiorum dæmonum.

Anno mundi IIII^M DCCLXXXIIII.

Linea Christi.

CCCCXX.

Hebdomadę Danielis hic incipiunt. De his est grandis altercatio inter doctores, & labyrinthus maximus. Vide Hieronymum super Danielem, & Lyram, & Vlricum lib. v. cap. iiij. Porro Beda computat per annos lunares, & incipit à vigesimo anno Artaxerxis.

Neemias vir benignissimus ac deuotione præcipuus, fuit pincerna Artaxerxis, regis Persarum. Hic vigesimo anno eius iuxta Dei voluntatem missus est ab eo, vt instauraret murum Hierusalem, & ædificauit eam in angustia temporum. Expleto autem opere miraculose ignem sanctum repererunt: & murum dedicauerunt. Deinde rediit ad Regem, & iterum reuersus est Hierusalem, & mortuus est, ibiq; sepultus iuxta murum quem ædificauit. Vide in libro eius. Et hic finitur historia librorum qui sunt de Canone.

Hierusalem reædificatur à Neemia & aliis filiis Israel. & habet tres habitationes. Prima habitatio est communis populi, scilicet artificum laborantium in mechanicis. Secunda habitatio est nobilium & prophetarum. Tertia habitatio est regis & sacerdotum. Item habet vi. portas: quarum prima dicitur vallis Iosaphat. secunda sterquilinij. tertia vetus vel iudiciaria. quarta piscium, vel Dauid. quinta fontis Silos, vel aquarum. sexta gregis, vel probaticæ piscinæ.

Cratinus primus comicus, qui sub specie iocalitatis aperte viria redarguit.
Archyta Tarẽtinus magister Platonis.
Alcibiades Socraticus.
Eudoxus astrologus.
Epicurus vorax.
Diogenes Alexandro potentior & ditior fuit: eo, quod quicquid dare potuit, contempsit: quicquid auferre vel inferre, non expauit.

Ludi scenici instituuntur, vt pestilentia cessaret Romæ. De his Augustinus multa tractat diligenter, improbando Deorum falsitatem, qui talibus ludis placari poscebant. Ita turpiter isti exercebantur, vt nedum honesti viri & fœminæ his interesse non vellent, sed nec vel de longe intueri. O sacrilegia Deorum, quibus nouella Romanorum indoles ad tanta crimina prauo trahebatur exemplo: ita pro depellenda temporali peste corporum, accersitus est perpetuus morbus animarum.

Tribuni loco consulum instituuntur. Verum hæc mutatio magnam perniciem reipublicæ inuexit: eo quod singuli cum imperatorijs insignibus processerunt, donec per vim coacti, huiusmodi fastum deponerent & tyrãnidem. Nulla autem restatiam spes tranquillitatis adipiscendæ Romanis, nisi per solam patientiam, quam vera Dei sapientia Christus edocuit.

Darius nothus annis xix.

Iste Darius grauem manum misit contra Athenienses. vnde tandem contriti sunt qui supremi fuerunt, iuxta morem mutabilitatis humanæ. Sub eo Ægyptus recessit à Persis. Hic habuit fratrem nomine Cyrum bellicosissimum. Vide Orosium libro ij.

Mediolana ciuitas conditur, sic dicta, quia ibi tunc apparuit sus, quæ pro media parte portabat lanam pro pilis. Hoc modo omnia gloriosa mundi à paruis & pene vilibus ortum habent, & in idipsum tandem reuertuntur.

His temporib⁹ Athenienses xxiiij. literis vti cœperunt, cũ antea xvj. tantũ literas haberẽt.

IIII^m DCCCIX.

Anno ante Christi natiuitatem CCCXC.

Bella Atheniensium famosissima quasi secunda Troiana, circa hæc tempora fuerunt: & consumpti sunt miserabiliter, & in seruitutẽ redacti. quo modo perierunt qui dominabantur populis. Plato philosophus diuinus nominatissimus claret: quem Augustinus extollit, quasi vltra de diuina scriptura aliquid senserit. Aristoteles discipulus eius fuit.

Eliasib.

Iste Eliasib vel Elisaphat successit Ioachim in pontificatu, vt dicit Eusebius. Et vlterius communiter doctores sequuntur Iosephum, vt Magister dicit: quem se etiam Eusebius sequi testatur.

Dionysius Siculus tyrannus pessimus de Sicilia expellitur. Hic erat discipulus Platonis: sed nõ imitator. Quodam tempore vidua quædã paupercula pro ipso dijs immolabat, obsecrans, quatenus diutius viueret: ipso retro stante secretius, & admirante. Completo autẽ sacrificio, accersitam interrogãs, ait, Cur sic pro me oras, qui semper tibi molestus fui? Illa respondit, Domine, auus vester tyrannus fuit, & vaccam vnam mihi abstulit: & non retinui nisi tres: rogauiq; deos vt moreretur, si forte ipso defuncto, filius eius, pater vester mihi eam restitueret: sed ille peior, ne dum illam retinuit, imo vnam similiter abstulit: & remanserunt mihi nisi duæ. iterum imprecata sum contra eum vt moreretur, sperans à vobis mihi restitui vaccas meas. vos autem pessimus omniũ nihil mihi reddidistis: insuper etiam afflictam afflixistis, vnam auferendo. Timui ergo ne post mortẽ vestram adhuc crudelior veniret, qui hanc similiter auferat: & fame moriar. Ideo deos exoraui pro vita vestra: infeliciter experta, quod pene cõtinue res in deterius dilabuntur. Hæc sunt verba vetera, & noua practica, cuius experientiam non omnes æqualiter aduertunt. qui autem hæc patiuntur, à risu se continere nequeunt.

Iste Camillus Furius dictus, extitit, qui afflictæ reipublicæ magnifice subuenit, expugnãdo scilicet Veientes, qui per x. continuos annos valde Romanos attriuerant. Hunc tantum virum postea ingrata ciuitas damnauit. Orosius dicit hanc victoriam magis vtilem quam nobilem fuisse, quia sine vllo digno Romanæ virtutis testimonio, clandestina obreptione facta fuit. Nec ob hanc iniuriã destitit, quin rediret iterum de exilio, denuo patriã defendens. Et hoc magnum est exemplum patientiæ Christianis, secundum Augustinum.

dictator Camillus.

Romani.

Reges Persarum. Assuerus vel Artaxerxes annis xl.

Iste Assuerus cognominatus est Mnemon, Darij & Parysatidis filius à lxx. ab Hebræis autem Assuerus dictus: & habuit fratrem nomine Cyrum, quem post mortem patris in bello superatum occidit: quia nisi per lethale bellum libido dominandi nequibat mitigari: cum tamen tot terras possideret, quot merito plus quam c. regibus sufficissent dominia earum. Hic primo Vasti reginam pulcerrimam duxit in vxorem: quam tamen post abiecit, & Hester virginem de stirpe Beniamin loco Vasti sumpsit, & Mardochæum patruum eius sublimauit, Aman prius suspenso. Hic videtur homo pacificus fuisse, sed nimis luxuriosus, vt patet in libro Hester j. & ij. Fertur etiã filios ccc. habuisse, è quibus Darius, quem in regem sublimauit, & xl. alij nobiliores coniurarunt, vt eum interficerent iam senem, vt sic licentius regnarent. quo comperto omnes fecit occidi. quia *per quæ quis peccat, per hæc & punitur.*

Anno mundi

Linea Christi. Azor.

CCCLXVI.

Hester historia hic texitur, secũdũ doctores Latinos. Vide Lyrã hic, & etiã Daniel. cap. ix. Mardochæus Iudæus vir sanctus, clarus habetur: & primus post Assuerum in toto regno Persarum: semper tamen humilis, & deuotus cultor Dei, & fratrum amator. Et, secundum hanc computationem Latinorũ, tempore exaltationis suæ fuit annorũ cclix. Vide Lyram. Samnites medij sunt inter Picenum, Campaniam, & Apuliam.

Pontifices.

Aristoteles audiuit Platonẽ xviij. annum gerens. Hic post fuit magister Alexandri.
Demosthenes orator fuit.
Speusippus post Platonem Academiam tenuit.
Xenocrates successit mortuo Speusippo.
Hermes Trismegistus, qui & Mercurius dictus est, fuit circa hæc tempora.
Lacedæmones (ipsi sunt Spartani) expugnantur, & in seruitutem rediguntur: quorum improba dominandi cupido infinita mala suscitauit.

Apuleius & Hermes discipuli Platonis, in templorũ locis & porticibus versantes, nihil aliud quam de virtutibus cogitabant: qui oculos effodisse leguntur, ne per eorum visum à contemplatione sapientiæ auocarentur.

Cobates philosophus, qui ait, *In suo negotio quisq; hebetior est, quam in alieno.*

Xenocrates grauissimus philosophorum, & castissimus fuit.

Manlius Torquatus pugnam inchoauit attocissimam cum Gallis, percussoq; Gallo qui eum ad singulare certamē prouocauit, torquē aureum de collo eius tulit,& suo imposuit. Vnde ipse & posteri eius dicti sunt Torquati.

Titus Quintius

Iste Quintius dictator eruentissima congressione bellū à Manlio inchoatum perfecit:& victor fidelis factus,in eadē paupertate permāsit, sicut ante, iiij. iugera suis manib⁹ colēs. Hunc in exemplum adducit Augustinus de ciuitate Dei,contra auaros & superbos Christianos quosdam.

Gaius

Sub hoc Gaio facta est pugna Tuscorum, quorum octo milia capti fuerunt.

Marcius.

Ochus an. xxiiij.

Iste Ochus(qui & Artaxerxes) Ægyptū reuocauit ad Imperium Persarū, Nectanabo rege in Æthiopiā pulso. & plurimos Iudæorum in transmigrationem egit,& iuxta mare Caspium collocauit:qui nimis creuerūt ibi. Hic etiā misit Vagosum principē trans flumen,qui tributa per Esdrā dimissa repetijt,scilicet septimi anni,ꝑpter sabbatha terræ. Mirū est,quomodo hic(vt putatur)filius Hester,ita fuit Iudæis infestus.

Arsamus annoj.

Iste Arsamus (qui & Argus) successit Ocho,& parum regnauit.

Marco Valerio(teste Eutropio)euenit victoria contra Gallū siue Gallos,propter coruum qui insidēs eius brachio, eruit oculos Galli cū rostro:ex quo postea cognomen sumpsit, Marcus Valerius Coruinus. Aristoteles famosissimus,& omniū philosophorū subtilissimus claret, sectamq; peripateticorum constituit.

IIII^m DCCCXXXIIII.

Vagosus præfectus Ochi templū superbe intrat,& spoliat,& tributa ministris Dei imponit, propter dissensionē pontificis cū fratre suo Iesu quem occidit. Sidon deletur ab Ocho, rege Persarum. Erubesce Sidon,ait mare.

Philippus rex Macedonū, pater Alexandri putatiuus,per xxv. annos tyrannidē exercet fractis sacramentis, ita elatus, vt licere sibi omnia quæ cogitauisset,putaret.tandē dolose occiditur.

Iudas.

Iste Iudas vel Ioiada filius Elisaphat, fuit summ⁹ sacerdos tempore Mardochæi : cui ibidē epistolas misit de obseruatione dierum Furim, vt patet Hester ix.

Iohannes.

Iste Iohannes filius Iudæ habuit fratrē qui dicebatur Iesus, & aspirabat ad pontificatū. Quapropter familiaritatem Vagosi præfecti trans flumen sibi comparauit. Confisus autē super hoc, altercari cū Iohāne cœpit in templo:& adeo incitauit fratrē,vt eū occideret.

Fabricius vir dignæ memoriæ,nulla potuit industria Pyrrhi regis à Romana ciuitate diuelli,promissa etiam quarta parte regni.tandem Pyrrhus ait,Hic ille Fabricius,qui difficilius à virtute,quam sol à cursu suo auerti potest.

Quintus Curtius philosophus. Hic contra Alexandrū multis rationibus seriose disseruit, eum increpando, *Si Deus es,* inquit, *beneficia largire,non auferas:Si homo,semper id cogita,ahis postpositis.* Callisthenes philosophus condiscipulus Alexandri sub Aristotele, ab eo occiditur:quia eum pro Deo non adorauit. & multas tyrannides similes idem Alexander perfecit,magis ductu propriæ complacētiæ,quam rectæ rationis: quod valde commune est apud potentes:indignanter accipiunt, si quis proferat vel faciat quæ eis non placent. quod periculosissimum est & sibi & alijs.

Minucia virgo vestalis, propter incestum viua sepulta est. Hęc & similia allegari solent in exemplum Christianis, quam legaliter & districte vitia etiã apud gentiles puniebantur.

Marcus

Iste Marcus cum Vm Romanis pugnauit contra Gallos, quos in fugam vertit, & grauiter trucidauit.

Romani.

Valerius.

Manlius.

Decius.

Isti duo consules contra Latinos pugnantes, Decius occisus fuit, & Mãlius triumphauit. Sed quia proprium filium occidit, solitas laudes nõ habuit. Ille namq; filius contra imperiũ consulũ pugnauit cõtra hostes, & quãuis victor extitit, tamẽ propter inobedientiã virgis cæsus, & capite punitus fuit. Hoc in laudem patris Augustinus allegat.

Reges Persarum.

Darius an. xxiiij.

Iste Darius potẽtissimus ausus est à Græcis tributa expetere. Quę fuit occasio destructionis totius monarchiæ Persarũ, quæ hîc translata fuit ad Græcos, iuxta prophetiã Daniel. Fertur q. amiserit quinquies decies cẽtena milia bellatorũ, quos oẽs Alexander de Persis occidit. Circa hæc tẽpora dicit Orosius q. nox vsq; ad plurimam diei partẽ tendi visa est: & saxea grãdo, i. veri lapides de nubib. descendentes, terrã feriunt.

Dedicatio prima apud Romanos. Nota, quod Romani vsq; ad ista tempora nunquã se capi permittebant, vel in seruitutẽ redigi; sed aut vinci aut occidi maluerunt. Sed circa hæc tẽpora, hæc eorũ animositas sedata fuit à Samnitis. Verũ Papirius hoc scandalũ amouit quando post vicit Samnitas, licet maius dedecus, scilicet periurij, tũc Roma cõtraxit.

Anno mundi IIII^M DXXXLIX.

Linea Christi.

CCCXL.

Alexander nascitur ex Olympiade, vxore Philippi regis Macedonum, adultera per Nectanabum necromanticum, regem Ægypti; qui per incantationes illudebat ei, quasi Deus Amon concubuisset cum ea. Hoc colludio potentum adulteria & stupra solebant excusari, aut etiam honorari: sed pauperum capitali pœna feriebantur.

Exercitus Darij primus dc^m:

Pontifices.

secundus xxx^m peditum, & centum milia equitum: tertius ccc^m peditum, & centum milia equitum. Et in hoc tertio congressu Darius lethaliter vulneratus cũ fugeret, miserabiliter solus in via derelictus obijt, Alexandro præsente. quẽ licet inani misericordia, tamen regali cum honore sepeliri iussit.

Iadus.

Iste Iadus irato Alexandro occurrit pontificalibus indutus: & placatus subito rex de equo descẽdit, venerabatur antistitem, & cũ pace & gaudio intrauit ciuitatẽ, fecitq; sibi afferri codicem Danielis, & exponi prophetiam quæ de ipso loquitur. Quibus peractis, gauisus est valde: quia omnia quæ per somniũ ante viderat, debito ordine complebantur. Et visum est sibi, quod ipse esset ille de quo hæc prophetata fuerunt. & maiorem ex hoc sumpsit audaciã pugnandi contra Dariũ: oblatoq; sacrificio iussit petere Iudæos quæ vellent, & concessit vt suis legibus vterentur, & quod septimus annus esset absque tributo, propter sabbatha terrę. Vide Augustinum.

Menander comicus.
Speusippus philosophus.
Antiochia, Edessa,
Seleucia, ciuitates conduntur.

Philemon philosophus.
Menedemus philosophus.

Iste Papirius, cum adhuc puer esset, prudentissimus fuit, & pulchrum mēdacium finxit, vt matri celaret secretum consulatus. Cum autem vir factus esset, adeo bellicosus fuit, vt Alexandro, cuius aduentum Romani formidabāt, merito obiiceretur, nec quicquam de diis curabat, sed augures infausta prædicentes deridebat: & hoc in magnam eius laudem referunt doctores sancti: quia in hoc se virum prudentem & magnanimum ostendit.

Papirius.

Iste Philippus fuit rex Macedonum, frater Alexandri, secundum Hieronymum.

Philippus.

Alexāder Magnus monarcha Græcorum an. xij.

Ptolomęus rex Ægypti

Reges AEgyptiorum.

annis xl.

Iste Alexander Magnus dictus propter mirabilem victoriam, quam habuit de toto mundo, quasi in breui tempore: quod euidens fuit iudicium iræ dei contra peccatores illius temporis. Nam aliqua miracula ostendit sibi deus adiuuando manus eius: quia mare Pamphylicū sibi diuisum fuit, sicut olim mare rubrum Iudæis, quando persequebantur Darium. Etiam oratione fusa montes Caspij clausi sunt, & Iudæi quidam peruersi inclusi. Tandem in Babylone hausto veneno moritur, anno ætatis suæ xxx, anno monarchiæ v, Macedonum xij. Hoc modo multæ historiæ concordant.

Antigonus.

Non fit hic prosecutio de hoc in prophetia Daniel. Ergo nec sancti doctores intromittunt se de vlteriori annotatione.

IIIIᴹDCCCLXXXIIII.

Sadoch.

De hoc nihil habetur, nisi quod cum aliis numeratur. Matth. j.

Anno ante Christi natiuitatem CCCV.

Nota, quod defuncto Alexandro cum xij. illi quibus regnum diuisit inter se non possent concordare, infinita bella surgunt, & multiplicata sunt mala super terram vltra modum. Tandem contritis aliis, isti iiij. scilicet Antigonus rex Assyriorum, Ptolomęus Lagi filius rex Ægypti, Philippus rex Macedonum, & Seleucus rex Syriæ, obtinuerunt potestatem, iuxta propheriam Danielis. Vide Orosium. De regno vero Ægypti principaliter hic fit prosecutio: quia Iudæis quandoq; infesti, quandoq; fauorabiles fuerūt reges ipsius. Quod ideo euenit, quia reges Syriæ pene semper cum Ægyptijs pugnabant: Israel autē in medio eorū iugiter affligebatur quocunq; se verteret, iam ab hoc iam ab illo. Et primo iste Ptolomæus eos grauiter afflixit, eosq; capiens dolose vendidit. Et hac occasione dispersi sunt in nationibus, vt patet Actuum ij. ipse autem impunitus non euasit. Vide Orosium.

Reges Syriæ.

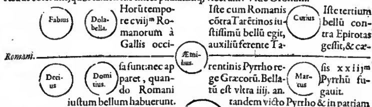
Seleucus.

Tempora horrendissima. Vndique vox sanguinis, & clamor pugnæ. Mira dei patientia.

Iste Seleucus vel Nicanor, filius Antiochi, post multa bella cum Babyloniam deuicisset, totius Asiæ diadema sibi imposuit anno xij. post mortem Alexandri. Et ab hac ætate scriptura Machabæorum regnum Græcorum enumerat, vt dicit Eusebius.

Exercitus Alexandri (vt dicit Orosius) fuit peditū xxxijᵐ, & equitum iiijᵐ. Naues clxxx. Ac tam parua manu vniuersum terrarū orbem, vtrum admirabilius sit, quia vicerit, an quia aggredi ausus fuerit, incertum est. Summa occisorum de Persis, ab exercitu Alexandri admodum paruo, fuere quinquies decies centena milia. Hæc idem. Alexandriæ xij, ab Alexandro conditæ sunt, scilicet, quolibet anno regni eius vna.

Horum Consulum tempore territi sunt Romani, quia iiij. populi Italiæ contra eos in vnũ fœdus coierunt, quos tamen subtiliter paulatimq; vicerunt. Vide Orosium.

Horũ tempore cviij^m Romanorum à Gallis occisi sunt: nec apparet, quando Romani iustum bellum habuerunt.

Iste cum Romanis cõtra Tarẽtinos iustissimũ bellũ egit, auxiliũ ferente Tarentinis Pyrrho rege Græcorũ. Bellatũ est vltra iiij. an. tandem victo Pyrrho & in patriam redeunte, miserabiliterq; moriẽte, Tarentini cũ Carthaginẽsibus fœdus inierũt. Ex hoc Punica bella inchoata fuerunt. Pestilentia grauis Romæ fuit: quæ semper breues inducias ibi habere consueuit. Verum hæc nimis magna fuit, præsertim in mulieribus & pecoribus, ita vt etiam in vtero cõmuniter necarẽtur, animaliumq; genus defecturũ putaretur.

Iste tertium bellũ contra Epirotas gessit, & cæsis xxiiij^m Pyrrhũ fugauit.

Reges AEgypti. Ptolomæus Philadelphus an. xxxviij.

Iste Philadelphus rex deuotus, & vnius veri Dei cultor, valde gratiosus erat Iudęis. quorum clxxx^m soluit à captiuitate, & libertate præstita plures exaltauit. Hoc autem totum fecit, vt placaret sibi deum Israel, cuius mirabilia audiuit, & legem habere desiderauit. nec potuit trãsferri in aliam linguam nisi à deuotis & dignis cum debita reuerentia & solennitate. Quidam namque attentauerunt eam inferre in historias suas, quos diuina plaga tetigit donec pœniterent. Hic vero misit ad Eleazarum, vt doctos & idoneos viros sibi destinaret: quod libenter fecit.

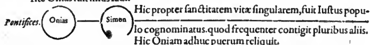
Anno mundi IIII^M DCCCCIX.

Linea Christi. Achim.

CCX.

Hoc tempore Romani Samnitas post multa damna oppresserunt. Proprium enim eis fuit nihil prospere secum agi, nisi post longiturnos labores & pericula. vnde dicit August. quod multo vixissent felicius Romani, si deposito fastu dominandi morẽ simpliciũ sectati essent.

Iste Onias fuit filius Iadi.

Hic propter sanctitatem vitæ singularem, fuit Iustus populo cognominatus. quod frequenter contigit pluribus aliis. Hic Oniam adhuc puerum reliquit.

Olympias mater Alexandri Magni, mulier tyrannide plena, occiditur, & mortem imperterrita suscepit sine omni signo muliebris pauoris, sicut filiꝰ eius fortissime mortuus fuit. Mira constantia in fœmineo sexu propter humanæ laudis extollentiam.

Reges Syriæ. Antiochus.

Ab hoc Antiocho, qui erat secundus rex Syriæ post Alexandrum Magnũ, omnes sequentes reges Syriæ dicti sunt Antiochi.

Sostratus Pharum in Alexandria cõstruxit in mari. Est autem Pharus turris maxima passus xx. habens, fundata in mari super vij. cancros vitreos. vnum de septem mirabilibus mundi.

Chrysippus Philosophus. Hic dixit, quod stultus nulla re scit vti, vt contra ei nulla re opus est.

Fulgor rationalis circa hæc tempora cessauit, secundum Iosephum: quia appropinquante sole defecit aurora, id est, Christo, qui infallibilẽ veritatem docturus proxime venturo figuralis consultio terminata est. Vide magistrum super eo.

Geminius.

Iſte Rheginorũ vrbem cepit, & legionem militũ Romanorũ Romæ miſit, qui omnes virgis cæſi & ſecuri percuſſi ſunt à ciuibus in medio fori. quia nõ legitime ſe habuerunt. Ita ſtricte tunc Romæ iudicabatur, vt nec victoribus parceretur, ſi in modico excederent.

Sempronius.

Iſte aduerſum Picentes bellauit, & terra tremuit, quaſi ſanguinem fundendum horreret accipere: & pene omnes ab vtraque parte corruerunt, & paucis Romanis quaſi victoribus exceptis.

Appius. Claudius.

Iſte Appius Syracuſanos & Pœnos ſuperauit, & multam impoſuit. Viam Appiã ſtrauit, aquas Claudias induxit.

Oneus. Onius.

Iſte fraude circumuẽtus Hãnibalis interfectus eſt ab eo.

Hic totum exercitum Hannibalis conterens eum in fugam conuertit.

Ptolomæus Euergetes an. xxvij.

Prodigia magna Romæ fuerunt. Fulgura ædes, muros, mœnia, &c. combuſſerunt. Flamma ſciſſa hiatu terrę eructata v. iugera exuſſit. Item non longe poſt, fontes verſi ſunt in ſanguinem, & lac de cœlo viſum eſt manare.

Iſte Euergetes fuit filius Philadelphi, & totus victorioſus. Hic poſt vaſtatam Syriã & Siciliam, & partem Aſiæ, inter innumera ſpolia quæ cepit, etiam deos eorum quos Cambyſes in Perſas tranſuexerat reuexit: ideo Euergetes dicitur, quod reuectionem ſonat.

Hannibal ſenior primum bellum Punicum inchoauit, qui ſemel & iterum ſuperatus à Romanis, tandem ab exercitu ſuo lapidibus obrutus moritur. Infortunatus fuit.

IIII^M DCCCCXXXXIIII. IIII^M DCCCCLIX.

Anno ante Christi natiuitatem CCXI. CCXCV.

Septuaginta interpretes legem transferunt de Hebræo in Græcum, cum grandi miraculo. tot viri in lxxij. diebus totam ſacram ſcripturam interpretati ſunt, cum ſumma concordia, ſpiritu ſancto omnia pręſidẽte, &c. Vide Auguſtinum xviij. de ciuitate Dei pulchre. Verum Hieronymus non per omnia concordat, vt patet in eius prologo ſuper Biblia.

Eleazarus.

Iſte fuit frater Simonis, & miſit Ptolomæo lxxij. viros prudentes ad interpretandum legem, de qualibet tribu vj. Quod autem dicuntur lxx. tantum, vſus ſacræ ſcripturæ obtinuit, quæ quandoq; ſubticet paruũ numerum excreſcentem ſuper aliquam ſummam.

Antiochus.

Oniæ.

Iſte Onias filius Simonis Iuſti, zelo legis, vel potius ex auaritia tributa negauit Euergeti, propter quod tota Iudęa pene fuiſſet periclitata, vt dicit Ioſephus, qui eum inhonorũ fuiſſe teſtatur, &c.

Iſte Antiochus pugnam grauiſſimam habuit contra Philadelphum regem Ægypti. Et quia non potuerunt in concordiã bellando peruenire, per alium modum pacificati ſunt. Accepit enim Beronicen filiam regis Ægypti in vxorem, iuxta prophetiam Danielis. Vide Hieronymum ibidem.

Crates Thebanus auri pondus proiecit in mare, malens ſubmergere diuitias, quam ipſe ſubmergi ab eis.

Eraſiſtratus medicus, & conſul clarus habetur.

Iste Regulus primum totus victoriosus iij. reges vicit, & lxxiij. ciuitates subegit: serpentẽ maximum cxv. pedum extinxit. tandẽ cum nimis rigidus esset contra hostes, nolens pacem dare, nisi sub magno tributo, ipsi desperati congressi sunt cum eo, & contrito exercitu ceperunt eum, & adhuc libenter pacem habuissent; sed vir fidelissimus maluit mori in magnis pœnis, quam perniciosam pacẽ dare. eius laudes Augustinus valde extollit. Narrat Valerius libro iiij, quod ab aratro accersebantur, vt consules fierent. vnde refert Attilium, quem semen aspergentem viderant qui miserant a senatu ad eum accersendum, & ad imperium populi suscipiendum: sed illo rustico opere attritæ manus salutem publicam stabilierunt, & ingẽtes hostium copias possederunt. quiq; more arantiũ boum iugum rexerunt, triumphalis currus habenas retinuerunt. Nec defuit his robur, eburneo sceptro deposito, agrum ferre, stipem ab aratro repetere. Patriæ enim bona, nõ sua, vnusquisq; agere properabat, pauperq; in diuite, quam diues in paupere versari malebat. Et his virtutibus olim Romana indoles pollebat. Quare non immerito totius mundi monarchiam meruerunt.

Regulus

Romani.

Attilius

Æmilius

Fabius

Isti duo dolentes de Reguli captione, cum liberare venerunt, sed nihil profecere.

Reges AEgypti.

Ptolomæus Philopator an. xvij.

Iste fuit filius Euergetis, & pugnauit contra duos fratres, scilicet Seleucũ & Antiochum Magnũ, & superauit, deficiens multa milia, & tamen non præualuit. Vide Hieronymum super Danielem.

Anno mundi

Linea Christi.

Eliud

Iosephus legatus populi Iudaici, etiam inuito Onia iram regis mitigauit, & ab eo cõstitutus est dux Iudææ & finitimarum nationum. Hic habuit filium paruulum Hyrcanum nomine, cuius stupendum ingenium pater pulchre explorauit, dando ipsi ccc. iuga boum sine loris, vt araret & seminaret in deserto. At puer non puerile consilium excogitauit. nam x. iuga occidit, carnes operariis dedit, & de pellibus retinacula fecit.

Pontifices.

Nemo glorietur, etiamsi à Deo aperte ad officia promoueatur: cum nesciat quid in occulto Dei tremendo iudicio de se diffinitum sit.

Simon

Iste Simon Oniæ filius magnas laudis prærogatiuas habet. Ecclesiastici L. qui templum in melius reformauit, & ciuitatem præualuit amplificare, & religiosus totaliter fuit.

Reges Syriæ.

Antiochus.

Iste Antiochus dictus Callinicus erat filius Antiochi Θεὸς de prima vxore Laodice, quæ virũ suum veneno extinxit, & Beronicen cum filiis suis occidit, istumq; Callinicum filium suũ pro patre regnare fecit, & propter hoc Euergetes horribiliter vastauit Syriã.

Porro iste Callinicus duos filios reliquit, scilicet Seleucum & Antiochum Magnum, qui ambo regnauerunt.

Ptolomæus Philopator Iudæos vicit, occisis lx. milibus armatorum. Et nota, quod Iudæi diuina permissione quasi sine intermissione affligebãtur, ne in idololatriam caderent, sicut olim solebant.

Iste per multa bella & crebras victorias adeo Luctatius contriuit Carthaginenses, vt pacem peterent: quã etiã magnis pactis consecuti, non diu seruauerunt.

Annus pacis hoc tempore fuit post primum bellum Punicũ, & quasi pro miraculo reputatum est, quia in CCCCXL. annis nunquã pacem habuere Romani. Septimius Valerius Horũ tempore contra Faliscos & Gallos varia sorte bellatum est: post quæ per vnum tantum annum viscera Romana sanguinem non fuderunt.

Iste Fuluius Illyricos vicit, cuius tẽpore Amilcar dux Carthaginensium, pater Hannibalis, ab Hispanis occisus est.

Portenta quædã Romanos terruerunt, quasi prophetando eis mala proxime ventura ab Hannibale.

Epiphanes

Cleopatra filia Antiochi Magni erat vxor eius, quam accepit dum esset annorum xiij.

Iste Epiphanes fuit filius Philopatoris, & mortuo patre suo, fuit iiij. annorũ. quare Antiochus pugnauit contra duces eius, & tulit omnia de manu eius præter Ægyptum. Cum autẽ esset annorum viij. despondit ei filiam in dolo, consentiente Epiphane filio suo. i. Antiocho nobili. Mortuo autem Antiocho Magno, filius eius antiquum dolum persequitur, & istum Ptolomæum Epiphanem occidit dolose in conuiuio: sed non obtinuit Ægyptum, quia Ægyptij fortiter resistentes turpiter fugarunt eum.

Plaga grandis ex aqua & igne vrbem consumpsit quasi.

Colossus corruit propter terræmotum. fuit enim imago ærea fusilis cxxvj. pedum.

IIII^m DCCCCLXXXIIII.

Anno ante Christi natiuitatem CCXV.

Iesus Syrach librum Ecclesiasticum edidit, quem Panareton vocant: à Pan, quod totum, & arete, quod est virtus, quasi totus virtuosus.

Iste Onias propter tyrannidem Antiochi aufugit cum multis Iudæis in Ægyptum, simulans se velle implere prophetiam Esaiæ xix. videlicet ædificando templum: sed in hoc peccauit superstitiose agendo. Rex autem Epiphanes gratiose suscepit eum, tradens ei terram Heliopoleos, & templum extruxit.

Onias

Reges Syriæ. Seleucus

Iste Seleucus Ceraunus dictus, filius Callinici, occiditur anno tertio.

Antiochus

Nota quod isti duo fratres, scilicet Seleucus & Antiochus volentes vindicare sanguinem patris sui & auiæ quos interfecit Euergetes rex Ægypti, exercitum magnum ducunt contra Philopatorem filium Euergetis: sed ante congressum Seleucus moritur, & tunc Antiochus prosequitur bellum, & totum exercitum perdidit, vix aufugiens ne caperetur. rursumque congregans populum, venit contra Epiphanem filium Philopatoris adhuc puerum iiij. annorum, & habuit secum Philippum regem Macedonum & multos alios, & obtinuit contra duces Ptolomæi, id est pueri prædicti, fugauitque Scopam ducem eius, & Iudæam cum multis aliis acquisiuit ciuitatibus, & Oniam grauauit adeo, vt fugeret. & quia armis Ægyptum capere non poterat, dolose despondit Epiphani filiam suam Cleopatram, cogitans vt sic quasi amicus regnum intr. ✳.

Hi cõsules robur totius Italiæ congregãtes habuere in exercitib' suis dccc. milia armatorum, propter timorem Gallorũ, quos valde timebãt: tandem Galli contriti sunt.

Lucius

Romani.

Gallus

Bellum Punicũ quod durauit an. xvij. Scipio prius occurrit, & cæsus est pene ibi Roman' exercit', post Sempronius similiter superatur: deinde Flaminius occiditur cum exercitu xxv^m.

Scipio

Flaminius an. xvij.

Roma in mœrore. Tot enim fuerũt occisi, quot vrbem pene reliquissent.

Paulus

Isti cõgressi sunt contra Hannibalem, & ibi tota spes Romanorum periit occisis xliiij^m, & post continue superatur vsq; ad desperationẽ.

Terentius

Reges Ægypti.

Philometor annis xxxvij.

Iste Philometor filius Epiphanis ex Cleopatra fuit. Hunc dũ adhuc puer esset valde oppressit Antiochus Nobilis multis dolis & insidiis: sed Romani miserũt legatos, qui mandantes Antiocho, ne vltra infestus esset amicis eorum, causam belli terminarunt. Marcus namq; Popilius circulum fecit in circuitu Antiochi, dicens: Senatus populusque Romanus præcipiunt tibi, ne egrediaris de hoc circulo, donec respondeas. Videns ergo impius, quod tyrannidem continuare non posset, ait: Si sic visum est Senatui & populo Romano, recedendum est. Dimissa ergo obsidione Alexandriæ furibundus ad pauperculas Iudæorum reliquias diuertit, vindicans in eos quod non potuit in potentiores se, vt patet in libro Machabæorum primo.

Anno mundi V^M XXXIIII.

Linea Christi.

Eleazar

CXCV.

Templũ Domini in Ægypto extruitur ad instar Hierosolymorũ, quod permãsit vsq; ad Vespasianum, & tunc funditus dirutũ fuit.

Plautus eloquens fuit.

Titus Liuius tragœdiarũ scriptor floridissimus: forte plures fuerunt sic vocati.

Pontifices.

Simon

Iason

Menelaus

Alcimus

Onias

Isti iij. quamuis de genere sacerdotali fuerint, non sunt ponendi in linea pontificũ propter idololatriã & opera pessima nec debitè intrarunt, vt patet in multis locis libri Machab.

Iste Simon filius Oniæ pontificatum tenuit post fugam patris sui.

Iste Onias dictus pius, vir sanctus, fuit gratus Deo & hominibus: nedum bonis sed etiam dyscolis. tandem iniuste occiditur ab Andronico, ij. Machabæorum iiij.

Reges Syriæ.

intraret ad spoliandum. sed non præualuit, quia res innotuit eis. Tandem cum præsidium Hannibali ferret contra Romanos, superatus est, & tributarius factus Romanis. nihil post infortunij visus est habuisse. Nam cũ superiores prouincias peruagaretur, & in Perside venisset, deceptus à sacerdotibus templum Naneæ intrauit cum paucis, & ibidem miserabiliter occisus est, & membratim diuisus, vt patet ij. Machabæorum j. Et reliquit duos filios, scilicet Seleucum, qui primò regnauit, & Epiphanem. Hi ambo sic pessimi fuerunt, quod in eorum comparatione aliquid honestatis ipse putabatur habuisse.

Prouerbiũ notabile Scipionis Africani fuit, Romanos non extolli in prosperis, nec deiici in aduersis. Item, nunquã minus solus sum, quam cũ solus sum: nec minus ociosus sum, quam cum ociosus sum.

Scipio

Iste gloriosissimus adolescens, annos natus xxiiij, quasi secundus Machabæus miserante Deo, statum Romanæ reipublicæ iam prolapsum, contra spem in spem erexit, Hannibalem fugauit, superauit Hispaniã, Africam deuicit, Antiochum Magnum in seruum redegit, Asiam tributariam constituit. hic tantus ab ingrata patria exul moritur.

Quintius

Hic bellũ Macedonicũ confecit, superatoq; Philippo rege,

Flaminius

pacem dedit. Et hic cessat regnum Macedonum: vicit etiam Lacedæmones, & venditos Romanos collegit.

Terentius comicus clarus habetur.

Hannibal atrocissimus Pœnorum, (id est, Africorum) rex, cum esset annorum ix. iurauit patri suo ad aras, quod in odium Romanorum sibi succederet: quod fidelissime impleuit infidelissimus ipse. Nam Romanos pene in exterminium deleuit, vrbem etiam vsq; ad solitudinem deduxisset, si nõ diuinitus impeditus fuisset. nobilium Romanorũ tot vna vice peremit, vt tres modios annulorum è digitis eorum extraheret. Item, in flumine quodam de corporibus Romanorum quasi pontem fecit, vt exercitum suum transduceret. Tandem à Scipione victus, sæpeq; fugatus, miserabiliter se veneno peremit.

Acies igneæ videbantur in aëre super Hierusalem diebus xl. & sequitur plaga: ij. Machabæorum v.

Heliodorus intrauit templum ad spoliandum ærarium, sed diuinitus percussus, vix ad vitam redijt, orante pro eo Onia, vt patet ij. Machab. iij.

Anno ante Christi natiuitatem.

Triumphi Romæ tres celeberrimi circa hæc tempora fuere simul, scilicet, Africani ex Africa: Asdrubal ante currum. Metelli ex Macedonia: Andriscus, qui & Pseudophilippus, ante currum. Mummij ex Corintho: ante currum signa ænea & tabulæ pictæ, & alia vrbis insignia sunt prælata.

Mathathias

Iste vir sanctus, & omni laude dignissimus, percussit zelo suo peccatores, confisus in Domino Deo Israel, vt patet i. Machab. ij. & habuit filios quinq; eiusdem zeli. Verum ipse non erat pontifex, sed tres filij eius.

Seleucus

Iste Seleucus iners filius Antiochi Magni, fuit paup homo, grossus & despectus, indign⁹ honore regio. Pessimus fuit sicut pater eius, & parũ regnauit: quia frater eius regnum fraudulenter arripuit. Hic etiam Heliodorũ misit ad spoliandum templum. qui bene correptus vacuus redijt, vt patet ij. Machab. iij. Nota quod occasione hui⁹ schismatis multa mala oriuntur, quousq; regnum Græcorum. i. Syriæ per Romanos in prouinciam redactum fuit.

Antiochus

Iste Antiochus dictus Epiphanes. i. nobilis, filius Antiochi Magni, à capite vsque ad pedes, intus, foris, totus nequam fuit, & ob hoc figura antechristi dicitur. Hic martyres plures fecit crudelissime. dolose Ægyptum intrare disposuit, sicut pater eius: sed non perfecit. quia Romani posuerunt frænum in naribus suis. tandem sine manibus cum inutili pœnitẽtia contritus est. Eius opera pessima, & quomodo obses fuerit Romæ, & qualiter prophetia Daniel. completa sit in eo, vide in libris Machab. & doctoribus super Danielem.

Hierusalem destruitur & penitus desolatur ab Antiocho Epiphane, templũ incenditur, sed paulatim per Iudam & fratres eius reformatur.

Romani. Marcus Cato — Horum tempore lex illa quæ sub Appio Tribuno lata fuerat, ne qua mulier aliam quam semiunciam auri haberet, & ne diuersi coloris vestimento, nec vehiculo per vrbem vteretur, abolita est.

Tiberius Gracchus — Isti Hispaniã expugnauerũt bellis horridis.

Statius Cæcilius comœdiarum scriptor.

Reges AEgypti. Euergetes an. xxviij. — Hic fuit filius Philometoris, & frater Cleopatræ vxoris Alexandri regis Syriæ. de quo habetur 1. Machab. x.

Aristobulus Iudæus peripateticus philosophus, qui ad Philometorem explanationum in Moysem scripsit commentarios.

Bella continua & plurima fuerunt adeo, quod tædet doctores tam gentiliũ quam Christianorum ea ad memoriam reuocare. In quibus miranda est constantia Romanorum vel duritia, quod nulla tribulatio, nullus metus eos terrere potuit, quod aliquando se subdidissent quantumlibet potentissimo regi: sed omnibus se sine intermissione opponentes, varias fortunæ mutationes experti sunt. Amor namque libertatis, & appetitus laudis cum obseruatione nihilominus honestatis secularis districtissima, ita medullitus transfixit eos, vt pro his res & substantiam, & randem ipsam vitam dare paratissimi fuerint. & ob hoc Machabæi desiderabant eorum societatem.

Anno mundi

Linea Christi.

Templum purgatur à Iuda & fratribus eius, postquam tribus annis prophanatum erat, vt patet 1. Machab. iiij. & ij. Machab. x.

Septem Machabæi cum matre fidelissima martyrizantur, ij. Machab. vij.

Eleazarus cum multis aliis glorioso martyrio coronatur, ij. Machab. vj.

Pontifices. Iudas an. iij. — Ionathas an. xix. — Hic est ille nominatissimus triumphator in Israel, qui nec similem habuit ante se nec post. eius opera gloriosa & magnifica vide in libris Machabæorum. Postea in bello strenue stans, cecidit

Reges Syriæ. Antiochus — pro legibus sanctis, martyrem se Domino offerens. & successit ei frater ipsius Ionathas, qui creuit in gloria, & fideliter stetit in testamento. tandem dolose occiditur à Tryphone cum duobus filiis suis.

Iste Antiochus Eupator, filius Epiphanis adhuc adolescens, habuit tutorem Lysiam, & cum gloriosum exercitum contra eos duxisset, non longe post ambo à suis occisi sunt, propter timorem Demetrij filij Seleuci, vt patet 1. Machabæorum vij.

Demetrius — Iste Demetrius filius Seleuci tanquam verus hæres intrauit regnum Syriæ, & occiso Eupatore semper Iudæis infestus fuit. randem pugna inita contra Alexandrum filium Eupatoris, occubuit.

Tempore horum Consulum magnū bellum Macedonicum fuit, in quo primo Romani succubuerunt, deinde iterum cōflictum est, & pari clade vtriusq; partis in hyberno, id est hyeme, discessum est. tertio Lucius regem vicit, qui postea apud Albam in custodia defecit, & filius eius iunior didicit opus manuale Romæ ad tolerandam inopiam.

P. Licinius | Lucius Æmil. | Longinus | Paulus

Scipio Nasica prudentissimus Romanorum inter cætera duo valde notabilia dedit consilia, memoriæ digna: primo, ne Carthago deleretur, quatenus occasione extrinseci belli interna concordia & fortitudo perpetua propter continuū exercitiū apud Romanos perseuerarent. secundo, ne in vrbe aliquo modo theatrum cōstituerent, quia inimicissimum hoc esse dixit bellatori populo ad nutriendam desidiam, lasciuiæq; commentū. Quam sapienter hæc consuluerit sequētia tempora declararunt. Vide August. de ciu. Dei, & Orosium lib. ij. mirabile remediū vitiorum. Nota quod nulla alia caussa fuit, quod sic creuit potestas Romanorū super alios, nisi quod virtutes quæ exuberabāt, in eis micabant, & præcipue iustitia, quam summe colebant. & quandiu seruauerunt modestiā, & dilexerunt iustitiam, inuicti semper vbiq; māserunt: corrupti vero, vbiq; faciliter deuicti leguntur. In quadā etiam reuelatione diuinitus facta beatæ Brigittæ habetur, q̄ Dominus testimonium perhibet ipsis antiquiorib. Romanis, quod nusquā homines in mundo ex puris naturalib. iustius vixerūt. qualia autem luminaria ex eis tēpore Christianitatis resplēduerunt, in sequentibus patebit.

Reges Ægypti qui per hanc lineā cōtinuātur, semp habuerūt societatē cū Romanis, & tādiu regnabāt, quandiu ipsis fidelitatem seruabant.

V^M LIX.

Nathan

Anno ante Christi natiuitatem CXL.

Cicero Arpinas nascitur, matre Helena, patre equestris ordinis, ex regio Volscorum genere.

Iste Simon vir prudentissimus, ab adolescentia sua vsq; in seniū optime cōuersatus, semper victoriosus, tandē nequiter occiditur à genero suo, vt patet I. Machabæorum vltimo. Fuit autem filius Mathathiæ, & rexit annis viij.

Simon an. viij.

Iste Alexāder filius Epiphanis semp gratiosus fuit Iudæis, & apparet eum meliorem fuisse inter omnes reges Syriæ, de quib. paucа virtuosa, aut nulla referuntur. Hic Cleopatram filiam regis Ægypti accepit in vxorem: verū rex Ægypti inique egit contra eum, propter quod rex Arabū timens ipsum Alexandrum decollauit, vt patet I. Machabæorum x. & xi.

Alexander

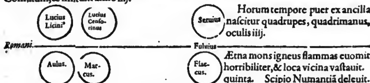
Iste Antiochus filius Alexandri adhuc puer, suadente Tryphone, aliquid molitus est pro recuperatione regni, sed parum profecit, iuxta illud: *Semen impiorum peribit.* quia statim ab eo occiditur. Tryphon autem cum pessime se in omnibus gereret, omnis exercitus eū dereliquit: factusque profugus, nullibi tutum reperit locum.

Antiochus | Tryphon

Iste Demetrius satis creuit in breui tempore propter regem Ægypti, qui alienauit eab Alexandro & fauebat ipsi. & quia ambo sunt statim mortui post dissensionem, ideo quieuit terra paulisper in conspectu Demetrij. tandem capitur à rege perfide, & incarceratur.

Demetrius

Anno ab vrbe condita dcij. inchoatum est tertium bellum Punicum tempore horum Consulum,& finitum anno iiij.

Horum tempore puer ex ancilla nascitur quadrupes, quadrimanus, oculis iiij.

Ætna mons igneus flammas euomit horribiliter,& loca vicina vastauit. quinta. Scipio Numantiā deleuit.

Reges Ægypti. Ptolomeus Soter an. xvij.

Horum tempore Celtiberi Romanos triuerunt, & Scipio Publius in Africā iuit, ibiq; multas gentiū strages dedit. Sergius autem Galba à Lusitanis victus, amisso exercitu vix aufugit.

Huius tempore Cicero Varroq; nascuntur.

Carthago illa nobilissima metropolis Africæ deletur à Scipione & consulib. arsit per xvij. dies cōtinuos. Miserum spectaculum. Multi venditi sunt, multi se flammis tradiderunt. Corinthus similiter vastatur eodem anno à Romanis, quæ opulentissima fuit, toti orbi nota.

Seruile bellum in Sicilia, vbi conspirarunt lxx^m seruorum. Huiusmodi bella periculosiora sunt cæteris. quia crudeliora, nec curant de patriæ salute.

Anno mundi V^M CIX.

Linea Christi.

ↃX

Nota signum infallibile, quando videlicet militaris celsitudo bellum delectabiliter appetit,& occasionem quærit, tunc sequitur finis communiter miserabilis, iuxta illud Prophetæ: *Dissipa gentes quæ bella volunt.* Nam dum plerumque fortes fortiter contra fortes agere voluerunt, pariter cum fortibus in quos impegerunt, ceciderunt. Est siquidem miserabilis victoria, quando victor paucos, aut nullos milites retinet. Vnde audacia plurimum nocet, quando prouidentia non gubernatur.

Pontifices. Ioānes an. xxvj

Iste Antiochus Emisenus cum exercitum cc^m haberet, & histriones cum scortis plures se immisceret, facile à rege Spartanorum oppressus interijt.

Hic præfuit annis xxvj. vel xxxiij, propheta religiosus,& strenuus dux. Ptolomæum socerū suum fugauit, Samariam captā solo æquauit. Tandem rebus optime administratis mortem vicinam sentiens, cum quinq; filios haberet, quorū nullus ad regimen populi valeret, vxorem suam disertissimā Iudæis præfecit,& filijs. verum nihil pietatis in filijs fuit.

Reges Syriæ. Antiochus.

Antiochus. Iste fuit filius Demetrij, qui cōfortatus Tryphonem persecutus est, & fugauit eum, & primo Iudæis benignus fuit: sed postquam præualuit, fecit sicut patres sui, sed non impune. 1. Machabæorum.

Pestilentia maxima fuit in Africa, & perierunt vltra mille milia.

Bella ſocialia oriuntur,quorum hæc prima cauſſa ſiue origo fuit. Gracchus nominatus à nobilibus cepit cauſſam quærere contra eos: communem populum nitebatur ad ſe trahere,dicens quod agri deberent diuidi æqualiter, & etiam pecuniæ, &c. & ab hoc tumultus ſuſcitatur in quo ipſe occiſus eſt,& multa ſecuta ſunt. Vide Oroſium.

L. Cæcil. Metellus

Quint. Fabius

Iſte Fabius cū paruō populo regem Armeniæ ſuperauit, & merſi ſunt clxxx^m armatorum in Rhodano. Quintius deleuit Gallos qui ſub radice Alpium ſiti fuerunt, qui nunc Sabaudi dicuntur.

Titus Quinti⁹

Maximus

Ptolomæus Alexandri.

His præſidentibus iuſſa eſt Carthago reſtitui, & Romanorum famulis repleta eſt, & in vrbe inteſtinū bellum vertitur atrociſſime.

Iſte regnauit annis x.

Eius tempore Poeta Lucretius naſcitur,qui poſtea ſeſe amatorio furore interfecit.

Mithridates rex Ponti & Armeniæ per annos xl. geſſit atrociſſima bella contra Romanos, nō modico ſanguine fuſo. Sępe victor,ſępe victus,tandem proprios filios peremit:Hauſtoque veneno vxores pellices ac filias ſecum extinxit, ſicque miſerabiliter periit qui infinitos peremit. Hic (vt Oroſius teſtatur) maximum nobis argumentum ſuæ ſententiæ reliquit. Cum enim omnium ſuperſtitioſiſſimus fuerit, in fine expertus eſt, quod falſos deos coluerit. Sic nō agit nobiſcum Deus noſter, cui ſi fideliter ſeruimus, nequaquam mala morte perire nos ſinit. Vide pulcre libro vj.

Anno ante Christi natiuitatem

Regnum Iudææ reſtituitur, quod interruptum fuit annis cccclxxv. à tempore Ezechiæ vſque ad Ariſtobulum. Iſte Ariſtobulus primus rex & ſacerdos vno tantum anno præfuit; & diadema ſibi impoſuit, nec fuit contentus de teſtamento patris: ideo matrem cum filiis incarcerauit, propter quod miſerabiliter periit cum fratre ſuo Antigono, qui eum iuuit, &c. Vide magiſtrum in hiſtoriis.

Ariſtobulus.

Alexander.

Iſte Alexander vel Iannæus præfuit annis xxvij. vel xxxviij. & totus tyrannus fuit: quamuis primum modeſtus appareret. Officium enim fecit notum qualis intus fuerat. Fratrem occidit, & in xij. annis circiter quinquaginta milia interfecit, qui facinora eius deteſtabantur. Tandem moriturus duos filios reliquit, ſcilicet Hircanum & Ariſtobulum. Verum vxorem regnare conſtituit, quia gratiam populi habuit.

Philippus.

Iſte Philippus vltimus rex Syriæ à Romanis ſuperatus eſt, & ceſſauit regnum Græcorum, id eſt Syriæ, quod ſtetit annis clxxxiij.

Antigonus frater regis inuidia reginæ occiditur. vbi dicit Ioſephus, quod certum documentum præbuit, omnem beneuolentiam, iuſque naturę criminationibus cedere, nullamque optimarum rerum affluxionem tantum valere, vt inuidiæ perpetuo poſſit obſiſtere.

Horum tempore rex Numidarũ valde Romanos attriuit: sed ipse tandem superatus est. Ita tunc Romana ingenuitas defecit, vt diceretur: O vrbem venalem, & mature perituram si emptorē inuenerit. quasi dicat, fides in te periit.

Scipio Nasica

Publius.

Romani.

Calfurnius

Lucius.

Gaius

Manlius.

Temporum horũ Teutonici & Germani & Cimbri adunati sunt, contra quos Romani præliarunt, sępe'q; victi tandem eos superauere subtiliter, & deleti fuerunt clx^{m} & innumerabiles seipsos occiderũt: & statim post iterum intestinũ bellũ Romæ fuit, quod Manlius cõsul sedauit.

Reges AEgypti.

Ptolomęus Cleopatræ filius.

Iste regnauit annis viij. sub quo Salustius historiographus nascitur.

Ptolomæus Dionysius.

Iste regnauit annis xxx. Sub eodem tempore Virgilius & Horatius Poetæ nascuntur.

Bella intestina externaque circa hæc tempora in tantum præualuerunt, vt pro magno miro habitum sit, quod status Romanæ reipublicæ penitus non perierit. Vnde patet, quod nihil potuerit bellicus labor ad pacem procreandam, nisi à summo deo illud donum largiatur: non à falsis diis quibus tota Roma vltra mille annis seruiuit. Vide Orosium ad longum de his bellis.

Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul à Mantua nascitur. Deinde Cremonæ studiis eruditur.

Anno mundi V^{M}CXXXIIII.

Linea Christi.

Iacob.

XCV.

Iste Iacob fuit pater Ioseph naturalis, sed Heli pater eius legalis fuit. Hũc Matthęus, illũ Lucas cõmemorat.

Hoc tempore multa prodigia insolita terruerunt Romanos, & statim post in diuersis prouincijs deletus est Romanorum exercitus.

Pontifices.

Alexandra.

Hæc Alexandra fuit vxor Alexandri prædicti, & præfuit annis ix, & fecit tyrãnides plures, licet prius simulata sanctitate religiosa famaretur, & Hircanum in sacerdotem promouit, & vt post se regnaret, instituit. Hæc in linea pontificum ponitur propter supputationem annorum, non quod officium pontificale exerceret, quod non licuit.

Varro Marcus doctissimus claret: qui tam multa legit, vt aliquid ei scribere vacauisse miremur. Tam multa scripsit quanta vix aliquis legere possit, vt dicit Terentius.

Hæresis Pharisæorum circa hæc tempora oritur. Er nota quod tres erant sectæ in Iudæa, scilicet Pharisæorum, Sadducæorum & Essæorum. Hi omnes à communi vita reliquorum Iudæorum distincti, multis erroribus implicati, propter asperitatem vitæ sanctiores se aliis dixerunt. Vide magistrum in historiis circa baptismum Iohannis. Item adhuc duæ sectæ à quibusdam asseruntur, scilicet, Arbonæi & Genustæ.

Fimbria Ilium vastat. i. Troiam antiquam Romanorũ, sed illa statim eã restaurauit.

Cicero Marcus Iulius maximus Rhetor claret.

Isti duo consules contra se inuicem bellantes, primum ciuile bellū inchoarunt: cuius occasionē & progressum miserabilē Orosius psequitur: totque occisi sunt, vt Syllæ diceretur, Cum quibus tandem victuri sumus? In bello armatos, in pace inermes occidimus. & ex tunc proscriptio instituta est.

Iulius Cæsar | L. Sylla | post lanctus | Gaius Mari⁹

Isti duo consentientes, similiter restiterunt Iulio: & ob hoc II. bellū ciuile oritur, annis quatuor durās, in quo totum mundum concurrisse contra se breuiter dixerunt. tandem Pompeius superatur, capiteq; plexus paulatim mitescit.

Pompeius | Marcus

Cleopatra an. xx.

Huic Iulius Ægypti regnum dedit, monens vt magis amicitiam Romanam quam arma experiri studeret. tertio autem anno huius Cleopatræ Iulius sumpsit imperium. & sic finitur hic calculus Latinorum, per hanc lineam descendentium ad Christum, & sequitur supputatio annorum per lineam Romanorum.

Bella ciuilia incipiunt, quæ continuata fuerunt per annos xl. & adeo attrita fuit vrbs, vt necessario regimen ipsius mutaretur, licet ad multos annos optime rexissent consules. Infelix prorsus cōditio mundani status, qui nunquam in deliciis durare potuit & gloria: quamuis hæc summo studio quærat. Quantæ dementiæ est hoc semper sudore & sanguine quærere, quod cum adeptum fuerit, nullo pacto retineri potest? Prudentissima illa Roma hoc non potuit, & tu valebis? Christum sequere ne pereat labor tuus.

Pompeius semper victoriosus, xxij. reges subegit: tandem postquā templum prophanasset, nunquam postea dicitur pugnasse, quin vinceretur. Similiter non longe post, Crassus præses Syriæ, templum etiam ausus est spoliare, quod Pompeius non fecit: & ob hoc, auro in os eius fuso, interiit. *Sic pereant inimici tui Domine.* Multa exempla de his inueniuntur, qui non timent diuina & clerum dehonestare, quod (iuxta vulgare dictum) mala morte perire solent. hoc aperte etiam prophetauit Moyses Deuteron. xxxiij. *Percute dorsa inimicorum eius*, id est, Leui: *& qui oderunt eum, non consurgant.*

Catilina famosus tyrannus, coniurat contra patriam in vrbe: in Etruria vero extinguitur, occiso ibi Catilina. Romæ conscij coniurationis occisi sunt.

Virgilius excellentissimus poëtarum clarus habetur, & mira fecit.

Hyrcanus

Iste Hyrcanus fuit filius Alexandri, qui mortua matre in regno successit, in quo modicum prosperitatis habuit propter partialitates populi. nam statim à matre superatus est, & post iterum restitutus auxilio Arabum. tandem factus tributarius Romanis, in pace aliquo tempore regnauit, sed non nomine regis. nouissime miserabiliter obiit, deceptus fraude Parthorum, quos Antigonus contra eum duxit. Vide plene magistrum de his.

Romæ numerati sunt ccccm & lxiiijm hominum, omnes incolæ ciuitatis.

Libraria ccccm librorum comburitur in Ægypto. vnde patet quanta fuerit antiquitus diligentia in libris colligendis. Erubescāt qui nunc librorum copiam non comparant, cum quasi exiguo pretio colligi possit.

Tres soles apparuerunt in cœlo versus Orientem, qui paulatim in vnum corpus solare redacti sunt, grande spectaculum grandia præfigurauit, quasi Asia, Africa & Europa sub vna monarchia statim coniungi deberent. item quod dominium L. Antonij & M. Antonij in vnum redirent. sed potius notitia vnius & trini Dei toti orbi futura imminebat.

Horatius Flaccus Satyricus claret hoc tempore.
Sallustius Crispus historicus.
Posidonius Stoicus.

Scipio seipsum iugulauit.
Iuba rex iugulari se fecit.

Cæsares.

G. Iulius Cæsar annis v.

Ab hoc cæteri vocantur Cæsares.

Plotius primus Romæ Latinam Rhetoricam docuit.
Hecaton Stoicus, qui dixit, *Omne honestum in arduo est. Si vis amari, ama. Quæris quid perfecerim? amicus mihi esse cœpi.*
Titus Liuius historicus.
Marcus Callidius orator.

Iste Iulius tantæ fuit acuitatis, vt mens illius & manus ad impossibilia ferme suffecerint. lij vicibus pugnauit solus, Marcum Marcellum supergressus, qui tercenties nouies fertur pugnasse. hic Pompeio ac cæteris nobilissimis Romanis occisis, imperium arripuit. tandem anno v. imperij sui conspiratione Bruti ac Cassii dolo occiditur, ipse dominator orbis.

Petreius gladio se perfodit, & multi alij de nobilissimis Romanorũ: quia noluerunt Iulio subdi, aut timuerunt ab eo occidi, sicut plures iam occiderat.

Anno mundi

Linea Christi.

Iudæa tributaria fit Romanis propter partialitatem duorum fratrum, scilicet Aristobuli & Hyrcani. Vterque enim inuidentiæ caussa subiecit se Romanis vt regnare posset, &c.

Cato nominatissimus, videns Cæsarem triumphare, cui ipse non fauebat, apud Vticam seipsum occidit, iuxta illud, *Maluit Cato mori, quam deroget vrbis honori.* sed propter hoc (secundum Augustinum) non excusatur à peccato.

Pontifices.

Antigonus

Diodorus scriptor historiæ Græcæ.
Ouidius Naso.
Gaius Falcidius.
Cornelius historicus.
Marcus Varus. hic ait, *Nihil magnificũ docebit, qui à se nihil didicit.*
Cornelius Gallus.
Messala Poëta, & multi alij his fuere temporibus.

Iste Antigonus filius Aristobuli, vbiq; infideliter egit, nec Romanis obediuit, magnam plagam terris intulit, vt Hyrcano expulso, regnare posset. regi enim Parthorũ promisit talenta mille, & virgines quingentas, vt se iuuaret, Lysania nepote suo id procurante, & sic Hyrcanus eiectus est, Phaselus occisus est, & Herodes fugarus. sed cum Herodes Romam venisset, & senatui cuncta narrasset, Augustus eum regem Iudææ creauit, mittens cum eo exercitum, qui Hierusalem ceperunt, & Antigonum captum duxerunt ad Antonium: qui eum securi percussit, & Herodes confirmatus est in regno, cessauitq; sceptrum de Iuda, sicut prædixit Iacob.

Iste Octauianus nepos Iulij, cum esset adhuc adolescens, imperium sumpsit, iuuentutem suam viribus actibusq; decorauit, vni bella gessit. & breuiter, totũ mundum post multa bella in vnam tandem monarchiam redegit. Hic est ille vnicus, qui secundum non habuit; sub quo conticuit orbis terratũ, ac prompte obediuit, agente hoc diuina prouidentia, vt Christi natiuitatem temporalis pax illustraret. Hic gloriabatur se Vrbem marmoream reliquisse, quam lateritiam ipse inuenit. Fuit pulcerrimus corpore, ingenio subtilissimus, fortunatissimus in omnibus: sed vitio carnis non caruit. Ipse est qui fecit describi totum mundum, vt dicitur Lucæ xx. cuius lij. anno natus est Christus Dominus, Saluator mundi, qui pacem æternam suis largitur.

Octauianus Augustus monarcha Romanorum annis lvij. mensi vi. dieb. x.

Imperatores Romani per hanc lineam continuantur, qui omnes Augusti dicuntur, propter singularem huius Augusti excellentiam. Iustum equidem est, vt ille omnibus nomen tribuat, qui cunctis viuendi normam, & regendi modum constituit. Tanta siquidẽ in eo probitas ac strenuitas emicuit, vt vix credibile sit, quod vnquam destituta natura humani discursus talem edere potuerit. Quid vltra? Christum cũ benedicta matre sua videre meruit, quasi ipse primicerius extiterit vocationis gentium; nec vnquam post hæc Dominus vocari voluit. Aram ei primus extruxit: Humilitatis, clemẽtiæ, ciuilitatis, patientiæ, disciplinæ, quæ rarissime in tanta sublimitate cõueniunt, exemplar ipse fuit. Bellum non nisi coactus accepit. ait enim, *Magnum est dispendium aureo hamo pisces capere: quia hami deperditi damnum nulla potest captura piscium comparari.* Detrahentibus sibi ait, *In libera ciuitate liberas decet esse linguas.* Milites ociari nequaquam aut deliciari permittebat, quo-*

VMCLIX.

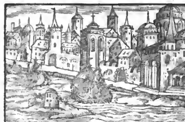
Ioseph circa hæc tempora nascitur; post sponsus Mariæ.

IX

Bos loquitur aranti, *In breui desinent magis homines quam iumenta*: vel, vt quidã libri habent, *frumenta.*
Sceptrum de Iuda aufertur, & dux de femore eius: quia in proximo sanctus sanctorum venturus est, iuxta prophetiam Iacob Genes. xlix.
Lugdunum in Gallia conditur a Munatio Planco oratore, qui fuit discipulus Ciceronis.

Herodes a. xxxvij.

Reges Iudeæ.

Iste Herodes dictus Ascalonita, Idumæus, primus rex alienigena apud Iudæos fuit. Eius historiam Magister diligenter prosequitur. Et refert eum fuisse virum strenuum, & fide dignum, & in omnibus notabiliter se habuit. Gratus valde Romanis & populis qui pacem amabant. Multa etiam opera memorabilia fecit. Verum in senectute sua cum nimis vellet placere Romanis, & audisset de ortu Christi, timens pelli è regno, tanquam alienigena, miserabiliter defecit sensu, & antiqua probitate amissa, innocentes occidit, & plures de filiis suis. Tandem omnibus odiosus, morbo inualescente, flebili morte destituitur.

Monarchia Romanorum omnium maxima circa hæc tempora incepit. Cum enim (vt testatur Hieronymus,& alij sancti doctores) per totũ orbem in diuersis prouincijs bella pullularent, subito cunctis mirantibus, pacata sunt, & Romano principi colla submiserunt, vt aperte Dominus Deus hominibus ostenderet, quia illam vniuersalem pacem non bellicus labor, sed ipse donasset. Semper vno finito bello, aliud sequebatur, aut plura, peiorque scissura sequebatur: sed Christi natiuitate propinquante, vrbs quieuit,& orbis.

Sibylla Tiburtina clara habetur; quæ de Christo prophetauit, & Augusto respondit, ne se Deum, iuxta stultitiam paganorum, putaret. & ostendit illi virginem pulcerrimam in cœlo tenentem puerum in brachijs, & ait, *Hic puer maior te est: ipsum adora.*

Imperatores.

*rum professio instituta est ad laborem. Filias suas in lanificio fecit instrui, propter mutabilitatem temporalium. Nendi texendique non solum artem, sed vsum habebant. nec ad se, nisi vultu maturo sine omni vestium curiositate accedere permittebat. Regna, quę iure belli quæsierat, præter pauca, reddidit, aut alienis benigne tribuit. Testem se in iudicijs interrogari, & repelli æquissimo animo patiebatur. Plures habuit sibi maxime familiares; qui cum melius poterant eum extinguere etiam publicis bellis nitebantur. Alij ter quaterque periuri, cum gratiam poscerent, vitam & bona ab ipso impetrarunt. O quam multi fuerunt, qui se de tam nobili sanguine progenitos gloriabantur, sed mores non imitabantur!

Maria nascitur anno ante Christi natiuitatem xvj, vel circa.

Anno mundi	V^{M}CLXXIX.		V^{M}CXCIX.
Linea Christi.	Ioachim & Anna claret sanctitate vitæ: qui post singulari gratia meruerunt procreare florem totius felicitatis Mariam, omnium creaturarum excellẽtissimam, quæ Deum nobis genuit.	Ioseph. Maria.	Antequã conuenirẽt, inuenta est Maria habens in vtero de Spiritu sancto, vt dicit Matthæus.
XX			Anno primo ante Christi natiuitatem

Burgundiones orti sunt, gens semper valida; sic dicti, quia super Rhenum fluuium burgos plures habent.

Marcus Agrippa, gener Octauiani, supra Rhenum ciuitatem Agrippinam cõdidit, quæ post dicta est Colonia.

Historia euangelica omnium scripturarum sanctissima hic texitur.

Anno mundi V^{M} cxcix. (ipse est primus ante natiuitatem Christi) cum iam esset desponsata Maria Ioseph, missus est angelus Gabriel à Patre luminũ, Deo totius consolationis, ad ipsam, vt annuntiaret ei, quod venerit plenitudo temporis pro reconciliatione humani generis: & quod per ipsam Dei filius hunc mundum intrare vellet. Hoc igitur omnium secretorum secretissimum, mirabilium mirabilissimum, salubrium saluberrimum, desiderabilium desiderabilissimum, mysteriorum profundissimum, circa hæc tempora diu expectata adimpletum est, vt Deus homo fieret. Quis audiuit vnquam simile? O si sapiat istud in palato mentis nostræ! Vide deuotissimam histor. Lucæ I.

Zacharias & Elizabeth fuerunt ambo sanctæ vitæ: & parentes sancti Iohannis Baptistæ. Iohannes Baptista nascitur, quo nemo maior inter natos mulierum surrexit.

Roma in flore. Et numerati sunt ciues eius, & descripti nonagesies trecenta milia & octuaginta milia.

Valerius Maximus fuit hoc tempore, vir maximæ famæ.
Nonnulli reges in honorem huius Cæsaris Augusti ciuitates condebant, quas Cæsareas appellarunt, sicut Mauritana & Palæstina, & Augusta in Almania: quæ vsque nunc vrbes clarissimæ sunt. Et multi reges ex regnis suis venerunt vt ei obsequerentur.

Æra Christianorum principalissima, omnium Ærarum notissima celeberrimaque. Ipse est annus Octauiani lij. Olympiadis centesimæ nonagesimætertiæ. Et (secundum Bedam) annus mundi v^m.cxcix. completus. versus, *Vnum tolle datum ad milia quinque ducentis, Nascenti Domino Beda dat protoplasto. Item, ante Christum ducentum minus vno milia quinque.* Et hic tanquam probabilior modus ab ecclesia seruatur, & est magis vulgatus. Sunt & alij diuersi modi supputationum, quidam breuiores, vt Hebræorum; quidam longiores, vt Methodij, & aliorum: de quibus immensus est labor de singulis tractare, vtilitas vero modica. Vide singula in locis suis.

Natus est circa hæc tempora Dominus noster de virgine pura, nouo ordine, secundum prophetica promissa. Et hæc est plenitudo temporis, de quo Apostolus dicit, *Quando misit Deus filium suum in mundum.* Ob hoc incipit hic sexta ætas mundi, cuius finem solus Deus nouit. Et dicit Augustinus, quod hæc ætas dicitur senectus, quæ sæpe extenditur vltra omnes præcedentes ætates. Quia plerique hominum viuunt vsque ad centesimumuigesimum annum, aut vltra. Et notum est, quod sexagenarios senes vocamus. Vnde fatuum est velle determinare quotiditatem eius. Plures enim hoc attentarunt, qui omnes fuere decepti, sicut probat doctor sanctus.

Procuratores Iudææ.

Copenius.

Marcus.

Iste Archelaus fuit filius Herodis: & procurauit annis nouem; sub quo Dominus rediit ex Ægypto. Hic propter eius ferocitatem à Iudæis accusatus, relegatus est in Viennam, Galliæ vrbem.

Hic loco Archelai substitutus est.

Sub isto moritur Salome, soror Herodis.

De principatu Romano sic dicit Cicero in libro de Officijs, Certũ est fuisse aliquod tempus quo sine regibus viuebatur. At postquam iure gentium possessiones cœperunt diuidi, non alia de causa reges sunt instituti, nisi iustitiæ fruendæ. Nã cum initio premeretur multitudo ab his qui maiores opes habebant, ad vnũ aliquem virum confugiebant virtute præstantem, qui prohiberet iniuriari tenuiores, æquitatem constituendo, summos cum infimis pari iure pertingeret. Cumq; adhuc regnantibus regibus debiliores nõnunquam opprimerentur, leges constitui placuit, quæ ad iudicandũ nõ odio aut gratia ducerẽtur, sed tales inopi quales potenti præstarent aures. Quo fit, vt leges nõ solum populũ, sed regẽ quoq; obligare sciamus. At si regem contemnere leges, capere bona subditorum, violare virgines, stuprare matronas, & cætera illicitã facere videamus, nonne illo submisso, alius sublimatur, qui & bene gubernare, & legibus nouit obtemperare?

Imperatores.

Tiberius priuignus an. xxiij.

Hic fuit Octauiani adoptione filius, vir magnarum virtutum, & pius pater in subiectos sibi. Aiebat namque quibusdam principibus qui cupiebant grauare plebem, *Boni pastoris est tondere pecus, non decoriare.* Item cum suaderent sibi, vt baliuos mutaret, dixit, *Vidi quendam muscas ægri vulneribus insidentes fugare; quem æger increpauit, dicens, Quoniam venturæ sunt sitibundæ, vt fugant. Istæ tantum, quia plenæ sunt, locum occupant.* Quasi diceret, Consultius est, vt locupletes teneamus, quam illis amotis, de-

Anno mundi V^M CCXI.

IESVS CHRISTVS annorum xij. in templo doctores audit.

Anno Christi XII.

Anni Christi per hanc lineam continuantur.

Nota, quod nihil repetitur de infantia Saluatoris, & operibus eius vsque ad baptismum Iohannis, apud euangelistas, nisi quod duodennis remansit in Hierusalem audiens doctores, &c. Hoc autem quod dicitur, *Et erat subditus eis:* tanquam granum salutare multipliciter teritur à doctoribus & deuotis personis vsque hodie conantibus persuadere quæ fuerit cõuersatio Christi in illis xviij. annis. Ille autem liber qui de infantia Saluatoris intitulatur, quia iam diu inter apocrypha deputatus est, nil autoritatis affert, nec verisimile est, quod talia diuina opera, & gloriosa miracula pueriliter inter pueros fecerit, qui vix tempore debito ad huiusmodi facienda potuit etiam à matre sua benedicta inclinari, & similiter Apostolis, &c. Dixit enim, *Nondum venit hora mea, &c.* &, *Non sum missus, nisi ad oues quæ perierant, domus Israel.* Igitur omnibus credere, & nulli credere, æque vitiosum est.

Procuratores Iudææ: Annius Rufus primus. Valerius Gracchus annis ix.

Sub hoc moritur Augustus.

Iste palam vendidit sacerdotium. Qui plus dedit, ille obtinuit. Et sic plures in breui fuerunt.

nuo teñues ditare cogamur. O magnū prudentissimi viri consilium! Taliter enim quidam fraudulenti solent insidiari principibus, vt scilicet communem populum contra eos prouocent. Quo facto, sciunt quoniam necessarij sunt eis, cogentes deinceps eosdem, scilicet tam principes quam populum, sicut volunt, ac suis astutijs magis magisq; inuoluentes. Maxima prudentia principum est, vt se taliter agant, ne plebibus exosi fiant; omnesque contrarium suadentes abiicere statim debent, vt famam suam dilatent, quod communitatem diligant. Hoc tam paganorum quam sanctissimorum virorum consilium semper fuit. Exempla sunt quotidiana, &c. Hic etiā Tiberius bene de Christo sentire cœpit, & eū pro Deo coluit, &c. Dicunt quidam, quod tandem crudelis factus sit contra potentes. Si hoc verum est, quis scit quo iudicio actum fuerit? Magnum vtique pietatis argumentū fuit, quod subiectis & pauperibus semper gratiosus extitit; pacem etiam habuit cunctis diebus suis. Omnes Christi ac Christianorum contradictores sine omni miseratione deleuit, & Pilatum exilio damnauit. Moritur tandem cum ingenti gaudio multorum: sed peior eo successit. Vixit annis lxxviij, & imperauit annis xxiij.

Iohannes Baptista, sanctissimus, ab Herode decollatur: qui arguit eum de adulterio. Ille fuit Herodes Antipas, tetrarcha Galilææ, qui propter hoc crimen & temporaliter & æternaliter est punitus cum Herodiade, &c.

Super omnia bone Iesu amabilem te mihi reddit calix quem bibisti, ait Bernardus.

Vᴹ CCXXIX.

Dominus noster in Iordane baptisatus est.

XXX.

Circa hæc tempora grande spectaculū mundo innotuit à seculis non auditum. Reuelatio aperta beatissimæ Trinitatis: Pater in voce, Filius in carne, Spiritus sanctus in specie columbæ. Et hic vngitur nobis Christus, verus saluator in lege promissus, qui est via, veritas & vita: & preter quem non est salus. Iam hic texitur historia trium annorum doctrinæ ipsius fructiferæ, cum miraculis plurimis & gloriosis, qualia nunquam visa sunt.

Sub hoc Iohannes Baptista cœpit prædicare: & Dominus passus est, quem ipse ob timorem Cæsaris iniuste damnauit ad mortem crucis: & ideo post miserabiliter perijt, seipsum occidendo. De funere autem huius mirabilia narrantur.

Vᴹ CCXXXII.

Dominus omnium pro seruis moritur, annorum xxxij. & iij. mensium.

XXXIII.

In anno xxxiiij. Christi multa mirabilia facta fuerunt. Nam ipso die passionis eius, terra tremuit, petræ scissæ sunt, sol obscuratus est, monumenta aperta sunt, &c. Die Paschæ Dominus resurrexit cū multis. Deinde post dies quadraginta gloriose in cœlum ascēdit cum præda magna, &c. In die Pentecostes venit Spiritus sanctus super Apostolos, &c. Et hęc omnia nostræ salutis æternæ sunt sacramenta, in quibus deuotæ mentes quotidianam inueniunt refectionem. Beatus qui versatur in his, quoniam fructum percipiet sempiternum.

Sancta mater Ecclesia comparatur ciuitati: de qua gloriosa dicta sunt, vt dicitur in Psal. lxxxvj. Quid gloriosius ea esse poterit, quam glorificauit tota simul beata trinitas, quam defendit diuina maiestas, quam illustrat diuina claritas, quam tegit diuina bonitas, cuius caput Christus Iesus, verus Deus & homo: cuius ciues omnes electi sunt, cuius ministri angeli illi beatissimi spiritus, excubantes super muros eius die ac nocte? Hæc est quam ædificauit vnigenitus Dei supra firmam petram: nec portæ inferni præualebunt aduersus eam. Hæc est Sion illa dilecta, cuius portas diligit Dominus super omnia tabernacula Iacob. Hæc est sponsa illa immaculata non habens maculam neq; rugam, quam non vili clinodio, sed precioso sanguine subarrauit Dominus. Hæc est mater pulcræ dilectionis & agnitionis, & sanctæ spei: quæ filios generat in æternum regnaturos. Hanc prænunciauerunt patriarchæ, hãc prædixerunt prophetæ, hanc simul omnis illa veteris Testamenti laboriosa seruilisq; obseruantia dominam recognoscit. Et quid vltra? Cœlum, terra, mareq; cum omnibus quæ in eis sunt, nonne huic famulantur mysterio? Igitur gloriosa dicta sunt de re ciuitas Dei: *Beata tu Hierusalem, quis similis tui, quæ saluaris in Domino? Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis. Pro patribus tuis nascentur tibi filij: nec deficies in sempiterna secula. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum eius suscipe. Percute dorsa inimicorum eius, & qui oderint eam, non consurgant. Audi Domine vocem eius, & ad populum suum introduc eam. Deus virtutum conuertere, respice de cælo; vide & visita vineam istam, & perfice eam, quam plantauit dextera tua. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi Iesum Christum, Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti, Deus in omnia secula seculorum benedictus.* Amen.

Iesus Christus, verus Deus & verus homo; vnica proles intemeratæ ac perpetuæ virginis Mariæ secundum humanitatem, descendens de semine Abrahæ per lineam regalem & sacerdotalem; sponsus vnicus, & caput immediatum sanctæ vniuersalis ecclesiæ, Rex regum, & Dominus dominantium, æternus pontifex, & iudex viuorũ & mortuorum, xxxiij. annis & mensibus tribus peregrinari dignatus est in hac lacrymarum valle, docens primum opera viam vitæ, post etiam verbo, vt Euangelista testatur. Cum autem esset annorum xxx. à summo patre omniũ, Deo, baptisatus iam in Iordanis fluuio, vnctus fuit nobis in primum ac summum pontificem, ac episcopũ animarum nostrarum per Spiritum sanctum, qui corporali specie tanquam columba in spiritum descendens, testimonium sibi perhibuit, quoniam ipse est vere Saluator mundi, iuxta vaticinium Isaiæ prophetæ sancti. Hic elegit discipulos lxxij. quos misit ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus, dans eis potestatem sanandi infirmos, & omnes languores, &c. & xij. apostolos, quos misit in orbem vniuersum ad prædicandum euangelium. Nec amplius quam hos duos ordines inter discipulos Domini esse cognouimus, quorum formam nunc in ecclesia tenent presbyteri & episcopi. Nam apostolis succedunt episcopi, & lxxij. discipulis presbyteri. quibus duobus ordinibus tota ecclesia est cõmissa tanquam hierarchis, vt patet in decreto Damasi papæ, & habetur lxvilj. dist. c. Cor episc. Tãdem pius Dominus pro grege suo moritur, acerbissima passione consummatus, omnium martyrum caput, & ipse martyr. Postquam autem à mortuis resurrexit, in cœlum ascendit, & Spiritum sanctum misit. Et tunc primum cultus Christiani nominis incepit, qui ad finem vsque durabit.

Christus Iesus promissus in prophetis, secundum veritatem fidei nostræ, est verus Deus & verus homo. Quam veritatem ex testimonijs sacræ scripturæ cogimur concedere. Similiter, secundum eandem veritatem conceditur, quod Christus fuit natus de muliere, passus, mortuus & sepultus. Quæ quidem omnia de Deo concedimus fuisse vera: non tamen in quantum Deus, seu secundum naturam diuinã, sed secundum naturam assumptam, scilicet humanam. Sic tamen prædicta de Deo dicuntur secundum veram fidem, vt in nullo derogetur diuinæ perfectioni apud eum qui sacra testimonia recte scrutatur, & sanam habet rationem.

Iohannes scripsit in Asia Græco sermone: *In principio erat verbum, & verbum erat apud, &c.*

Lucas scripsit in Græcia sermone Græco: *Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, &c.*

Iohannes.

Ego sum lux mundi. qui sequitur me: non ambulat in tenebris, &c. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso; & testimoniũ perhibet de me Pater. Ego sum pastor bonus, & cognosco meas: & cognoscunt me meæ. Ego sum via, veritas & vita. Nemo venit ad patrem nisi per me. Ego sum vitis vera, &c.

Lucas.

Amen, amen dico vobis, Cœlũ & terra transibunt; verba autem mea non transibunt. Qui crediderit, & baptisatus fuerit, saluus erit: Qui vero non crediderit, condẽmnabitur. Quod vobis dico, omnib. dico. Vigilate. nescitis enim quando Dominus veniet, &c. Sol contenebrabitur, & luna nõ dabit splendorem suũ. Et tũc videbunt filiũ hominis venientẽ in nubib. cœli, &c.

I
E
S
V
S
CHRISTVS SALVATOR
M
V
N
D
I

Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Qui maior est in vobis, fiat sicut minor. Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum. Nolite ergo ire post illos. In patientia vestra possidebitis animas vestras, &c.

Marcus.

Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, &c. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius eum timete, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Omnis qui confitetur me coram hominibus, confiteb. &c.

Matthæus.

Marcus scripsit in Italia, sermone tamen Græco: *Initium Euangelij Iesu Christi.*

Matthæus scripsit in Iudæa Hebraice: *Liber generationis Iesu Christi filij Dauid.*

ARTICVLI DVODECIM FIDEI CATHOLICÆ.

Petrus	Credo in Deũ, Patrẽ omnipotẽtem, creatorem cœli & terræ.	Ieremias ij, *Patrẽ vocabis me, & post me ingredi non cessabis.* Exodi xx, *Non habebis Deos alienos coram me.* Isa. xlv, *Ego Dominus, & non est alter, creans tenebras, & formans lucem.* Psalm. cxiij, *Deus autem noster in cœlo omnia*, &c.
Andreas	Et in Iesum Christũ filium eius vnicum, Dominum nostrum.	Abacuc vlt. *Ego autem in Domino gaudebo, & exult. in Deo Iesu meo.* Psal. ij, *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Iohan. iiij, *Ego & pater vnum sumus.* Coloss. j, *Qui est imago inuisib. Dei.* Psal. vij, *Verbo Domini cœli firm.*
Ioannes	Qui cõceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.	Isaias vij, *Ecce virgo concipiet, & pariet filiũ, & vocab. nomen eius Emanuel.* Iere. xiij, *Mulier circumdabit virum.* Galat. iiij, *Misit Deus filium suum factum ex muliere.* Ezech. xliiij, *Porta hec clausa erit, & non aperietur; & vir*, &c.
Iacobus	Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.	Zach. ij, *Aspicient ad me quem crucifixerunt, & plangent, &c.* Isa. liij, *Tanquam ouis ad occisionem ductus. Vere languores nostros ipse portauit*, &c. Et 1. Pet. iij, *Christus semel passus est pro nobis, iustus pro iniustis.*
Thomas	Descendit ad inferna; tertia die resurrexit à mortuis.	Oseæ xiiij, *Ero mors tua, ô mors*, &c. *In die tertia suscit.* &c. Psalm. xv, *Nec dabis sanctum tuum videre corrupt.* Ephes. iiij, *Descendit primo in inferiores partes terræ.* Rom. vj, *Christus resurgens ex mortuis iam non moritur.*
Iacobus	Ascendit ad cœlos; sedet ad dexterã Dei Patris omnipotentis:	Amos xj, *AEdificat in cœlo ascensionem suam; Dominus nomẽ illi.* Psalm. lxvij, *Iter facite ei qui ascendit super occasum.* Et ibid. *Ascendit in altum, cap. duxit captiuitatem.* Michææ ij, *Ascendit iter pandens ante eos.*
Philippus	Inde venturus est iudicare viuos & mortuos.	Malach. iij, *Ascendam ad vos in iudicio, & ero testis velox.* Psal. xcv, *Iudicabit orbem terræ in æquitate; & populos in veritate sua.* Iob. xix, *Fugite à facie gladij: quoniam vltor iniquitatis est gladius; & scitote esse iudicium.*
Bartolomæus	Credo in Spiritum sanctum;	Ioel. ij, *Effundã de spiritu meo super omnẽ carnem.* Iob. xxvj, *Spiritus eius ornauit cælos.* Sapient. j, *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum*, &c. Psalm. cxl, *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*
Matthæus	Sanctam ecclesiam catholicam.	Dauid Psal. xxxv, *Confitebor tibi in ecclesia magna.* Sophon. iij, *Inuocabunt nomen Domini, & seruient ei humero vno.* Matth. xviij, *Si peccauerit in te frater tuus, dic ecclesiæ: Quod si ecclesiam non audierit*, &c.
Simon	Sanctorum communionem; Remissionem peccatorum;	Michæas vij, *Deponet omnes iniquitates nostras, & proiiciet in profundum maris omnia.* Psal. cxviij, *Particeps ego sum omniũ timentium te, & custod.* &c. Ezech. xviij. *Viuo ego (dicit Dominus) nolo mortem peccatoris*, &c.
Iudas	Carnis resurrectionem;	Ezech. xxxvij, *Aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris.* Iob. xix, *In nouissimo die de terra resurrecturus sum, & in carne mea videbo Deum Saluat.* Philipp. iij, *Reformabit corpus humilitatis nostræ, confor.* &c.
Matthias	Et vitam æternam Amen.	Daniel. xij, *Multi de his qui dormiunt in pul. ter. euigil. alij in vitam*, &c. Psal. lxj, *Tu reddes vnicuique iux.* Matth. vij, *Ibunt hi in supplicium æternum; iusti autem*, &c. II. Cor. v, *Domum habemus non manufactam*, &c.

Historia Actuum Apostolorum hic texitur.
Spiritus sanctus venit super Apostolos in linguis igneis. Et hic oritur cultus Christiani nominis, scilicet in die Pentecostes, secundum sanctum Augustinum.
Stephanus lapidatur, & protomartyr inclytus Domino consecratur.
Saulus psternitur, & Paulus egregius prædicator erigitur: qui abundãtius omnib. laborauit.
Philo disertissimus, cuius libri inter Ecclesiast. cõputantur, clarus habetur, natione Iudæus.

Imperatores. Gaius Caligula an. iiij. mens. x.

Iste Gaius nepos Tiberij erat secundum carnem, sed non moribus, quia totus peruersus fuit, & tyrannus: qui ait, Vtinam populus Romanus vnam ceruicem haberet. Conquestus est sæpe quod sua tempora pacifica fuerunt, & bella libenter habuisset, occasiones etiam quæsiuit. tandem à suis occiditur consilio senatorum cum magno gaudio vniuersorum: & senatus restituere nitebatur regimen sicut antea fuit, sed non præualuit.

Beatissimus Petrus, gloriosus Apostolus Christi Iesu præfuit Ecclesiæ catholicæ, secundum Hieronymum, annis xxxvij. secundum Bedam, xxxix. tenuit namq; pontificatum in partibus Orientis annis v. secundum Hieron. secundũ Bedam vij. deinde Antiochiã veniẽs, sedit ibi annis vij. docens populum viam veritatis, & Simonẽ Magum fugauit. Insuper prædicauit dispersis ex circũcisione fidelibus, qui erant in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, Bithynia: quibus postea de Roma tanquam per eum conuersis, direxit epist. primam. Audiens autem Simonem magum Romanos deludere, zelo fidei Romam adiit, anno quarto Claudij. cumque ibidem verbum Dei prædicaret, & Simonis maleficia detegit, & multos ad fi-*

V.M CCXXXIII.

Petrus primus Papa. Iudæus.

Hæc est series Romanorum pontificum, per quam fit supputatio annorum subsequentium: cuius principalis Æra & ipsa Christi benedicta natiuitas, concurrentibus nihilominus annis mundi, vt patet apertissime in his duabus lineis, cum figuris numerorum annotatis.

XXXIII.

* dem conuertit: discipulos etiã per diuersas prouincias misit, per quos Christiana fides gloriose dilatata est. Euangelium Marci tanquam ex ore suo scriptum approbans, fidelibus tradidit. Ieiunium quadragesimale instituit ante pascha, & ante natalẽ Domini tres hebdomadas, & quartam imperfectam venerari ab omni populo Christiano in memoriã primi & secundi aduentus. tandẽ post plurima sanctitatis insignia, cũ iam in Romana sede annis xxv. mẽsibus vij. dieb⁹ viij. sedisset, martyrio coronatur à Nerone. Alia eius opera plurima, ac miracula stupenda vide in Actibus Apostolorum, & in libro Clementis, & in historiis tã scholastica quam ecclesiastica Bedæ, quam aliis. Paulus Apostolus egregius prædicator, raptu sublimis: qui euangelium non ab homine, neq; per hominem didicit, sed per reuelationem Iesu Christi. cum esset ferme annorũ xxvij, vel circa, atrociter cepit ecclesiã assequi zelo Iudaico: sed mox à Domino correptus immutatur, & factus est de lupo agnus, de persecutore fidelissimus prædicator. anno autẽ xiiij. conuersionis suę apostolatum cũ Barnaba suscepit à spiritu sancto in gẽtibus, vt dicitur Act. xiij. anno xxvij. venit Hierusalẽ, vbi capitur, Act. xxi. anno xxx. Romam venit, Act. vlt. anno xxxviij. vel circa, cũ beato Petro à Nerone martyriũ passus est. Hic inter sanctos tam in altitudine contemplationis, quã in feruore actionis prærogatiuam obtinuit: quia vltra omnes viatores clarius Deum vidit, & arcana verba audiuit, quæ non licet homini loqui: & tanquam totum mundum genuisset, sollicitabatur omnem hominem introducere in regnũ cœlorum. Quis sic cucurrit? quis sic laborauit Græcis euãgelium exponẽs? quis sic afflictus, percussus, infinitis periculis excoctus? quis sic gloriari poterit, vt dicat, *Plus omnibus laboraui*, & in sapientia mundana, & consiliis huius seculi, salua omni iustitia & fide: quia sic emicuit, vt etiam amplissimo senatui miranda contulerit eius laudes Iohannes Chrysostomus describit.

Iacobus maior Apoſtolus, martyrio coronatur ab Herode Agrippa, & Petrus incarceratur, vt patet Actuum xij. corpus autem beati Iacobi miraculoſe transfertur in Galliciam Hiſpaniæ: & ibi eſt ſedes patriarchalis poſt facta quaſi à ſiniſtris reſpectu Romæ.

Helena regina Adiabenorum conuerſa ad fidem, ſuſtentauit pauperes Chriſti fideles in Hieruſalem tempore famis ſub Claudio.

Petronella filia ſancti Petri virgo ſacra fuit.

Prudentiana virgo, & Praxedis virgo, ſorores Titi & Nouati.

Imperatores. Claudius an. xiiij. menſ. vij.

Seneca ſtoicus clarus habetur, magiſter Neronis: à quo poſt coactus eſt ſeipſum occidere.

Iſte Claudius inconſtans animo fuit, & totus obliuioſus & guloſus: bellandi occaſionem libenter habuiſſet, ſed parum pugnauit, & facile quoſdam paucos hoſtes ſuperauit. tandem cum xxxv. ſenatores occidiſſet cum ccc. equitibus pro minimis cauſſis, veneno mortuus eſt.

Aſſumptio Mariæ virginis glorioſæ matris Dei, facta eſt xij. annis poſt aſcenſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſecundum Hieronymum doctorem.

Perſius Satyricus.
Iuuenalis Satyricus.
Lucanus Poëta, patruus Senecæ.
Ouidius Poëta.

Anno mundi VMCCXLIII.

Papa.

Anno Chriſti XLIIII.

De perſecutionibus eccleſiæ eſt diligenter aduertendum, quod ſicut in antiquo Teſtamẽto inimicus humani generis ſemper electos multiplicibus machinationib' perſecutus eſt: ita, imo multo amplius in nouo, hoc eſt, tẽpore gratiæ, quando iam cognitio & cultus veri Dei in toto orbe radiare cœperat: & primo per gladium, ſicut patet in perſecutione Stephani & Iacobi, ac aliorũ innumerabiliũ: in quo exercebatur eccleſiæ patientia. ſecundo per falſam doctrinã, & hoc multipliciter. primo per falſos Iudæos qui ſunt in ſynagoga ſathanæ, vt patet in diſputatione Petri, Stephani & Pauli: qui omnes clare informauerunt ſimplices, quod Ieſus eſt Chriſtus in lege promiſſus, contra friuolas aſſertiones peruerſorũ Iudæorũ: & hæc vſq; in finẽ durabit, & tempore Antichriſti grauiſſima erit. tertiò per magos & incantatores. Videns namq; antiquus hoſtis, quod per Chriſti nominis diuulgationẽ cultus ſuus abolendus eſſet, impleuit vaſa iniquitatis ſuę: qui per magicam artem rudes deciperent, ne in Chriſtum crederent, cum & ipſi ſe pro aliquibus magnis iactarent, quaſi filij Dei eſſent, in ſignis & prodigiis mendacibus, vt patet in Simone Mago, Menandro, Aroes & Arphaxat. quarto per falſos Chriſtianos ſuperbiæ ſpiritu tumẽtes: qui, inſtigante inimico, plures hęreſes ſeminarũt, vt patet in Hebione Cerintho. Et quid plura? dicit beatus Bernardus, quod totus iſte mundus coniurauit contra Chriſtum. & Auguſt. *Qui non habuit perſecutionem, non eſt Chriſtianus.* Omnia ergo fidem impugnant, ſed firmum fundamentũ eius ſtabile perſeuerat, habens ſignaculum hoc, *Nouit Dominus qui ſunt eius.* nec eſſet aliquo modo poſſibile, quod fidei ſacramentum inter tot inſidiatores ſic floruiſſet, niſi cultores eius diuina maieſtas protexiſſet, diuina ſapientia illuminaſſet, diuina bonitas fouiſſet, iuxta Chriſti promiſſionem firmiſſimam, qui cum eiſdem ſemper fuit, & in finem perſeuerat. hinc Hilarius ait, Proprium eſſe ſolet eccleſiæ, vt tunc vincat, cum læditur: tunc intelligat, cum arguitur: tunc ſecura ſit, cum deſeritur: tunc obtineat, cum ſuperata videtur.

Prima persecutio Ecclesiæ fit Romæ iussu Neronis, in qua beatissimi principes Christiani populi, scilicet Petrus & Paulus, martyrio coronati sunt cum aliis plurimis.

Refert Seneca de Nerone quod erat naturaliter ab infantia semper elemētissimus, & ità gratiosus, vt nemo vnquam populo Romano gratior esset, ita vt in obliuionem venirent cæteri principes propter fauoris magnitudinem. Verum potestas multos probissimos fecit atrocissimos.

Prodigia plura terruerunt Iudæos ante excidium Hierusalem. vide mirabilia in ecclesiastica historia.

Nero anni xiij. mens. vij.

Beatissimus Christi euangelista Marcus martyrio coronatur, anno Neronis primo, vt dicit Philo contemporaneus eius, apud Alexandriam Ægypti, vbi episcopus erat constitutus a beato Petro: sepultus ibidem miraculis claruit, & successit ei Anianus vir sanctus.

Iste Nero omnium hominum sceleratissimus fuit, adeo vt nomen eius vsq; hodie pro aliquo pessimo poni soleat: & quia contra optimam Christi legem primam suscitauit persecutionem, merito Antichristi figuram tenuisse describitur. tandem à senatu hostis pronunciatus, cum turpissime fugeret, seipsum occidit, & lætata est Roma quasi victoriā obtinuisset contra aliquem pessimum inimicum, cultioribusq; vestibus se induentes, epulati sunt.

Simon magus multas superstitiones Romæ exercuit, & quia simile applaudit suo simili, ideo pessimus Nero, spreto consilio Senecæ viri doctissimi, hunc pestiferū sibi sociauit. tandē vterq; post infinita scelera in barathrū damnationis æternæ turpissima morte descendit.

VMCCLIII.	VMCCLXIII.

Petrus, superato Simone mago, & infeliciter mortuo, iussu Neronis crucifixus est, & in Vaticano sepultus, vltimo Neronis anno.

LIIII.	LXIIII.

Pax illa vniuersalis totius orbis quam Romani habuerunt per annos ferme lxx, perpaucis bellis exceptis ac paruis, circa hęc tempora propter sæuitiam Neronis turbata est, & prouinciæ quædam recesserunt ab obedientia Romanorum, quia fidem Christi persequi ceperant. Iudæa & Hierusalem grauissimis persecutionibus & intestinis bellis attrita est propter peccatum illud maximum quod in filium Dei commiserunt: & circa hæc tempora etiam in foribus templi ipso festo paschali xxxm necati sunt, & continue durauit dissensio, donec penitus deleti sunt. Barrabam enim petierunt, & non Iesum mitem & humilem.

Hi omnes discipuli sancti Petri martyrisati sub Nerone tyrāno & multi alij, quorum nōmina sunt in libro vitæ.

Martialis episc. Lemoniacens.	Sauinianus episc. Senonens.	Potentianus.	Altinus.
Flauius consul, qui & Clemens.	Serotinus.	Eobaldus. Mennius epis. Catalanens.	
Eps Metēsis, patruus Clemētis.	Eucharius episc. Treuirēsis.	Simisi9 ep. Suessens.	Titus ep.
Thecla discipula Pauli.	Trophimus episc. Arelaten.	Onesim9 ep. Ephes.	(Creten.
Domitianus subdiaconus à beato Mennio à morte suscitatus.	Crescens episc. Galatensis.	Vitalis martyr.	Felix martyr.
	Nazarius.	Processus.	Protasius.
	Celsus.	Martinianus.	Geruasius.
Epaphras episc. Colossensis.	Torpes martyr.	Felix martyr.	Cōstantia mart.

Iacobus minor, Apostolus, ac Hierosolymorū episc. à Iudæis occiditur, anno vj. Neronis.

Paulus gloriosus Apostolus cum beato Petro eodem tempore, sed non eodem loco, capite plexus est ad aquas Salinas, in via Hostiensi.

Iste Vespasianus mediocris parentelæ, obscureq; natus, semper gloriose triumphauit. nam sub Claudio & Nerone, quocunq; mittebatur, laude digna patrabat. tricesies & bis cum hostibus conflixit. Periclitante autem republica propter discordiam præcedentium, imperator, licet inuitus, est creatus, & rediit tranquillitas pristina. pax insuper in toto orbe pronunciata, iuxta tẽpora Octauiani, propter quod immensum respublica creuit. moritur tandem profluuio ventris stando. aiebat enim, *Stantem decet Imperatorem à terris recedere.* Eius virtutes multæ diligenter sunt conscriptæ.

Imperatores. (Galba. Otho. Vitellius) Isti iij. diuersis prouincijs imperare cupientes, in vno anno sese interfecerunt. (Vespasianus an. ix. m. x. d. xij.)

Hierusalem destruitur anno secundo Vespasiani à Tito filio eius, interfectis xj. centum milibus, venditisq; lxxx^m Iudęorum. & ex tunc defecit regnum Iudæorũ, nec consurget ante tempus Antichristi. de hac horrenda strage mira leguntur. vide Iosephum. Nota, quod propter hãc vltionem legitime factam dicunt doctores quod in toto mundo Christus pacem tribuit, sicut in natiuitate fecit.

Iosephus historiographorum nominatissimus, clarus habetur, natione Iudæus. Verum libri eius in multis locis vitio scriptorum ac longitudine temporum corrupti sunt.

Apollinaris sanctus martyr occisus est Rauennæ, vbi episcopus à beato Petro missus fuit. & nota, quod nec Vespasianus nec Titus quicquam contra ecclesiam fieri iusserunt, sed aliqui iudices inferiores persequebantur fideles prætextu priorum mandatorum.

Anno mundi V^M CCLXXIII.

Papa. *Italicus.* (Linus mart. an. x. mens. ij.) dieb. xiij.

Anno Christi LXXIIII.

Sanctissimus Papa Linus tantæ perfectionis fuit, vt ecclesiasticarum rerum dispensatione, etiam adhuc beato Petro viuente, meruerit dispensator ab eodem constitui. Hic statuit, vt mulier velato capite ecclesiam intraret. tandẽ martyrio coronatus, sepultus est in Vaticano iuxta magistrum suum ac patrem beatum Petrum.

Thomas qui Parthos in sortem accepit, martyrisatur in India, omnium Orientalium Apostolus.

Andreas qui & Scythiam accepit in sortem, in Achaia martyrisatur.

Matthæus qui Æthiopes sortitus fuerat, in Æthiopia.

Simon & Iudas martyrisati sunt in regionibus Persidis.

Bartholomæus qui Indiam accepit in sortem, postquam prædicauit Lycaoniæ antiquioribus, in Albano vrbe maioris Armeniæ martyrisatus est.

Titus diaconus, Pauli discipulus, apud Paphum quieuit.

Euodius episcopus Antiochiæ, ibidem est martyrisatus.

Sileas apud Macedoniam martyrisatus est.

Scotica gens oritur ex Pictis & Iberis in Albione, quæ est pars Angliæ.

Lucas discipulus Pauli, in Bithynia migrauit ad Dominum.

Philippus per Phrygiã xx. an. prædicãs, Hierapoli quieuit in Domino: sed in passionali dicitur quod fuerit crucifixus. Solus ipse & Ioannes euangelista nõ sunt martyrisati: cæteri vero omnes occisi fuerunt.

Matthias in Iudæa, vel Ægypto coronatur. De tempore, & loco, & modo martyrij eius diuersæ sunt sententiæ.

Barnabas coapostolus Pauli, Cypris occisus est.

Persecutio secũda ecclesiæ fit Romæ iussu Domitiani, & pax vniuersalis totius orbis iterum per ipsius sæuitiam turbata est, & multę nationes se Romanis opposuerunt, innumerabilesq; fideles martyrio coronati sunt. Vide historiam Cornelij Taciti.

Iste Domitianus filius Vespasiani, & frater Titi, primo quidē clemens fuit, & multa Romæ construxit, scilicet Pantheon: sed mox defecit, & crudelissimus factus est ac superbissimus, ita vt tanquam Deus coli vellet. senatores quosdam interfecit, in Christianos secundā persecutionem suscitauit. tandem omnibus odiosus, in Palatio à suis occisus est, & cum dedecore sepultus.

Titus filius Vespasiani an. iij. — Domitianus annis xiiij. — Nerua anno j. mens. iiij.

Iste Titus fuit miræ benignitatis, & triumphator maximus, supra modũ largus: toto corde suis se inimicis crebro reconciliauit, patrem suum virtutibus superans, Deliciæ humani generis dici meruit. Mira dispensatio superni rectoris, nunc optimus, nunc pessimus, nunc parcus, nũc prodigus: nunc sic, nũc aliter institutus ad regni gubernacula prouehitur. Quis abyssum tantorum iudiciorum scrutari præualet? Moritur Titus anno iij, & tantus luctus in vrbe fuit, vt morituros eos pariter putares. Menãder Samarites superbissimus necromanticus, Simonis magi discipulus, Christum negauit, & seipsum saluatorem mundo destinatum asseruit: incredibilia figmenta composuit, & multos non prædestinatos decepit, cum quibus & ipse periit. vide histor. ecclesiast. iij.

V^m CCLXXXIII.

Romanus. Cletus martyr an. xi. mens. j. dieb. xj. ex patre Æmiliano.

LXXXIIII.

Iste Cletus primus inuenitur scripsisse in suis literis, *Salutem & Apostolicam benedictionem.* Ordinauit presbyteros xxj. in Romana vrbe mense Decembri: peregrinationes ad sanctos approbauit, dicens, *quod validior est ad salutem sancti Petri visitatio, quam duorum annorum ieiunium.* Excommunicauit insuper qui huiusmodi visitationes impediunt aut dissuadent. tandem martyrio coronatur sub Domitiano vj. Kalendas Maij, sepultus in Vaticano.

Hæresis Nicolaitarum, qui indifferenter vxoribus vtuntur, dicentes *omnia debere esse communia inter Christianos.*

Cerinthus hæresiarcha surrexit turpulosus ac libidinosus totus: à quo dicta est hæresis Cerinthiana. Hic dixit, legalia esse seruanda.

Hebion hæresiarcha, à quo Hebiones hæretici dicti sunt, qui dicunt Christum purum hominem fuisse, & Paulum apostatam legis, &c.

Maria Magdalena, & soror eius Martha.

Marcella eius pedissequa.

Lazarus earum frater, episcopus Marsiliensis.

Maximus episc. Aquensis. Hic viaticũ dedit Magdalenę.

Hi migrauerunt ad Dominum in partibus Marsiliæ.

Iulianus qui & Simon leprosus, episc. Cenomanensis.

Iulianus alius, qui vtrumque parentem nescius occidit.

Aristarchus & Priscus mart.

Paulus episc. Narbonensis.

Saturninus episc. Tolosañ.

Martialis episc. Santoñ.

Georgius episc. Belliaceñ.

Austregisilus episc. Luturieñ.

Cantianus episc. Turon.

Irenæus episc. Lugduneñ.

Ferrutius episcopus Besuntionensis.

Eutropius episc. Aurisitaneñ.

Fronto episc. Petragoniceñ.

Dionysius episc. Parisiensis.

Eutopius episc. Aquitanensis. Hi venerandissimi patres sortiti sunt regiones Franciæ à Domino, omnes sancti.

Marcus Agrippa præfect' vrbis Persas deuicit: & ob hoc Pantheon extructũ est, id est tẽplum omniũ Deorũ, iussu Sibyllę: ipse etiam Agrippinã supra Rhenum cõpleuit, quæ antea fuit ab Agrippa cõdita. Hæc est Colonia secundum quosdam.

Traianus an. xix. dieb. xv.

Imperatores.

Iste Nerua senex adoptauit Traianum in filiũ, primoque edicto omnia fore facta Domitiani retractauit.

Iste Traianus optimus dicitur fuisse inter omnes Augustos. Hoc solum in eo culpatur, quod zelo falsorũ deorum Christi fidem extinguere nisus est, arbitrans, se in hoc obsequium præstare Deo. Dicitur quidem, quod non per se, sed per suos fideles persequebatur. forte hoc ad tempus verum fuit: quia constat, quod aliquando ipsemet iussit quosdam tormentari, & occidi. In fine mitigauit edictũ, vt non occiderentur, nisi casu inuenirentur, aut se offerrent: sed parum hoc profuit, quia inuida plebs p huiusmodi nihil arrata fuit, eius laudes pro nihilo ducerem, nisi beatus Greg. eius pietate commotus, lacrymas fudisset, & eum ab inferno liberasset. An autem saluatus sit, vsq; hodie dubium est, & grandis altercatio doctorum. De hoc etiã diuersæ reuelationes deuotarum personarum reperiuntur, quæ omnes quas ego vidi, hoc intendunt, quod non velit Dominus aliud, nisi vt cum timore salutem nostram operemur, & de huiusmodi curiosis quæstionibus quieti simus, eo quod non sine causa hæc & similia ecclesiam suam vult latere.

Iste idem Traianus apud Agrippinam Galliæ insignia imperij inuitus sumpsit, Germaniam restituit, Orientales prouincias, Babyloniam, Seleuciã, extremaq; Indiæ secũdus post Alexandrum perdomuit, &c. In omnibus his adeo pius permansit, vt omnibus gratus, nulli existeret grauis: quod de paucis legitur, &c. Hæc insignia sunt verę & nõ fictę nobilitatis. ita semp vixit, vt imperio dignissim' haberetur: ita principatũ fugit, quasi nullus foret ineptior.

Anno mundi V^m CCXCIII.

Papa. Clemens primus, martyr. *Romanus.* De regione Cælio monte, ex patre Faustino. annis ix. mens. ij. dieb. x.

Anno Christi XCIIII.

Sanctus Clemens primum à beato Petro, vt dicitur, ordinatus fuit sibi successor: sed propter periculum voluit ante se beatum Linum & Cletum pontificari, ne videlicet hoc exemplo prælati substituerent sibi quos vellent. Hic fecit gesta martyrum per regiones conscribi. Similiter & ipse multos libros edidit. Statuit etiam, vt cathedra episcopalis in eminentiori loco poneretur, & quod baptizatus, prout citius poterit, cõfirmetur. tandem martyrisatur sub Traiano submersus in mari: & de eius funere mira scripta sunt. Corpus eius tempore Nicolai primi repertum fuit, & Romæ translatum. Taurinus episcopus Eboracensis, & Gangericus eius frater episcopus Cameracensis, discipulus beati Dionysij. Ioannes euangelista adductus iussu Domitiani ab Epheso Romã, cum sacrificare nollet idolis, ponitur in dolium feruentis olei: sed cum nil læsionis sensisset, relegatus est in Patmon insulam, ibiq; Apocalypsim scripsit. rediens autẽ Ephesum tempore Traiani, in pace quieuit. Dionysius annorum xc. Ariopagita venerabilis pater, lumen orbis, martyrio coronatur in Gallia cũ Eleutherio & Rustico, vbi missi fuerunt a beato Clemente.

Eutropius episc. Sanctensis, martyr.

Sanctinus episc. Meldens. cũ Antonio à morte suscitato, discip. Dionysij.

Iouius Athenienf. presbyter & martyr, discipulus Dionysij.

Carannus martyr Carnutensium prędicator discipulus Petri.

Simon Cleophæ filius, frater Iudæ, episcop. Hierosolymorum cxx. annorum crucifixus est, martyr Domini gloriosus.

Regulus episc. Arelat.

Eugenius Toletan.

Eutyches martyr.

Persecutio tertia ecclesiæ à Traiano exercetur, in qua perempti fuerunt infiniti. tandem cohibita fuit interuentu Plinij secundi, sed non totaliter.

Iudæi deuastant prouincias multas, & quasi amentes incredibili motu sub vno tempore per diuersas mundi partes exarserunt, nulli parcentes, ciuitates plures desolauere: nec tamen præualuerunt vt regnum adipiscerentur: quia primo per Traianum; secundo per Adrianum deleti sunt. sic Christus vtrobique vindicatur. nunquam enim Romani impune persecuti sunt ecclesiam: sed nec vnquam honore aut emolumento caruerunt quotiescunque fideles honorauere. de hoc plenius vide Orosium. Timotheus episcopus Ephesiorum, discipulus Pauli, martyrisatur. Plutarchus nobilissimus philosophorum claret, magister Traiani, cui epistolam optimam scripsit.

Ignatius doctor gloriosus, episcopus Antiochiæ, discipulus Iohannis, martyrio coronatur nobilissimo. Huius cor scissum in se aureis literis hoc dulce nomen *Iesus* inuentum est habuisse descriptum. ait enim in epistolis suis, *Amor meus crucifixus*. Beatam virginem in carne vidit, eique epistolas scripsit, in quibus sic habetur, *Christifera Maria*, &c. & illa dulciter respondit, scribens, *Ignatio dilecto condiscipulo humilis ancilla Christi: veniam ad te*, &c.

Phocas martyr passus est vltimo tempore Traiani, cui spiritu prophetico dixit, Traiane, perge ad vlterioris abyssi loca, & ad præparata tibi tormenta festina: vbi nocte perpetua, & sæuo exurendus es incendio. triduo hac in luce versaberis, quo emerso, caligo te mortis excipiet. nec enim inultus innocentium sanguis diutius esse potest. & Traianus die tertia expirauit ventris profluuio.

V^M CCCIII.

Anacletus mart. an. ix.	Græcus. De regione Atheniens. ex patre Antiocho. mens. ij. dieb. x.	Euaristus martyr, an. x.	Græcus. mens. vij. dieb. ij.

CIIII.

Iste Anacletus beatissimus fideles monuit per epistolam, vt presbyteri præ omnibus honorarentur, dicens, quod Deo sacrificantes nō debeant vexari, sed supportari, atque ab omnibus venerari: & presbyteri quando sacrificant, testes secū habeant, & maxime episcopi, vt Domino perfecte sacrificare probentur. Item statuit, vt clericus nec barbam nec comam nutriat. Ipse memoriam beati Petri construxit. Ordinauit etiā vij. diaconos cardinales in vrbe. Itē, quod episcopus à tribus debeat episcopis consecrari. Item, quod ordinatio clericorum palam celebretur. tandem xij. anno Traiani martyrio coronatur, sepultus in Vaticano apud corpus beati Petri.

Plinius secūdus, orator & philosophus multa scripsit. mitigauit etiam Traianum, vt retractaret sententiam latam cōtra Christianos, scribens ei, quod nihil mali facerent, sed virtutibus insisterent; Christum tanquam Deum ante lucem surgentes laudarent.

Iste Euaristus sanctus martyr statuit, vt episcopus à plebeiis nō accusetur, & septem diaconos ordinauit, vt assisterent episcopo prædicanti propter honorē verbi Dei, ne ab æmulis detraheretur episcopo, quod falsa prædicauerit. Item, quod coniuges publice sponsentur à parentibus, & à sacerdote solemniter benedicantur. tandem martyrisatur anno iij. Adriani, sepultus apud corpus sancti Petri.

Domicilla martyr.
Eufrosyna martyr.
Theodora martyr.
Sulpicius martyr.
Seruilianus martyr.

Iste Adrianus in multis commendatur. Christianis satis gratiosus extitit: quosdam tamen nolentes sacrificare puniri iussit, & occidi. vniuersalis quasi fuit in omni scientia: pacem omni tempore habuit: Pater patriæ dictus est: leges multas condidit: prohibuit etiam ne Christiani sine processu iudiciali damnarentur. Hierusalem funditus destruxit, & post reinstaurauit, omnino prohibens, ne Iudęi intromitterentur, sed Christiani. inuitus ad imperiũ venit, sed optime rexit. cumque senatus obsecraret, vt filium Cæsarem appellaret, Sufficere, inquit, debet, vt ego inuitus regnauerim, cum non merear. principatus enim non debetur sanguini, sed meritis: & inutiliter regnat qui rex nascitur, & non meretur. exercendi prius sunt virtutibus, qui regnare debent & cum in eis profecerint, adeo vt probentur illos virtutibus antecedere quos debent honoribus anteire, inuitati ascendant, & se ciuium suorum votis non subtrahant.

Imperatores. Adrianus Ælius, an. xxi.

Hierusalem restauratur per Adrianum & nomine eius Ælia vocata fuit. Et amplificata fuit. ita vt locus passionis esset intra muros qui prius extra fuit. Et hæc est tertia restauratio. quia ter destructa fuit scilicet à Chaldæis tempore Sedeciæ: ab Antiocho tempore Machabæorum: & à Tito tempore Vespasiani.

Secundus philosophus in silentio deget, & ad interrogata Adriani scripto respondit.

Eustachius alio nomine Placidus, & Theospita eius vxor, & duo filij eius Agapetus, & Thesbites, quorum miri actus leguntur, circa hæc tempora fuerunt: qui omnes iussu Adriani glorioso martyrio coronati sunt.

Aristides philosophus apologeticum pro Christianis fecit: quem videns Traianus, placatus est.

Anno mundi	VᴹCCCXIII.	VᴹCCCXXIII.
Papa.	Alexander primus, martyr. Romanus. Ex patre Alexandro, de regione Capritauri. an. viij. mens. v. dieb. ij.	Xystus I. martyr an. x. Romanus. De regione Violata, ex Pastore patre. mens. iij. dieb. xxj.
Anno Christi	CXIIII.	CXXIIII.

Iste Alexander maiorem partẽ senatorum Vrbis conuertit ad Dominũ. Hic statuit aquam benedictam cũ sale aspergi in domibus fidelium, vt de conse. di. iij. aquam. In canone addidit memoriã passionis, scilicet, *Qui pridie quam pateretur*, &c. Item, vt vinũ sit mixtum cum aqua in calice propter repręsentandam vnionem Christi & ecclesię, de conse. di. ij. c. i. & vt oblatio fieret ex azymo modica quantitate. tandẽ martyrisatur sub Adriano cum multis quos ad fidem conuerterat. sepultus in via Numentana. postea translatus fuit ad ecclesiam sanctæ Sabinæ.

Quirinus martyr tribunus.

Theodotus martyr diaconus.

Euentius martyr, & presbyter.

Quadratus episcopus Athenienſ. discipulus apost.

Hermes præfectus vrbis, martyr.

Aquila genere Põticus, orator, floret, qui secundus interpres Mosaicæ legis fuit. primo enim fuerũt lxx. de Hebraico in Græcum transferentes: secundo iste de Gręco in Latinũ primus interpres fuit.

Iste Xystus statuit, vt diceretur, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* & quod mysteria sacrata non tangerentur nisi à ministris, de con. di. i. in sancta. Itẽ, vt corporale non fiat ex serico, sed ex purissimo lino contexto, & non tincto. &, vt mulier sacra vasa altaris & pallas nõ tangeret. Item, vt quicunq; episc. vocatus ad sedẽ Apostolicã, rediens ad ecclesiã suã, non susciperetur nisi cum literis Apostolicis. Itẽ, vt missa non nisi super altare celebretur. Itẽ etiã misit Peregrinũ episc. genere Romanũ cum aliis fidelibus in Galliam. tandẽ martyrio coronatus extra portam *Domine quo vadis?* sepultus in Vaticano.

Galenus medic*, Pergami oriundus, interpres Hippocratis Romæ claret.
Ibita martyr.
Callocerus martyr.
Maria martyr, & virgo.

Ptolomeus rex mirabilis in mathematicis, omniũ astronomorum præcipuus, plus addidit, quam ante se inuentũ reperit, & plura scripsit. Cerdo hæreticus. hic fuit magister Mardonis.

Iste Antoninus gener fuit Adriani, & filius adoptiuus, vir vtique peritissimus, & natura benignus: quod nõ facile in vno homine reperitur. prudentia præcellentes communiter nõ sunt excellenter benigni & tranquilli, ex natura præcipue: & ecõtra excellenter benigni sunt communiter minus industrij: vir autem iste in vtrisq; excellẽter dotatus fuit. ob hoc multæ prouinciæ, quæ ab alijs imperatorib* recesserunt, sub isto voluntarie redibãt: quia vere pater patriæ fuit: omnibus carus, nullis acerbus, fidelibus clemẽtissimus erat. vnde & Pius dictus est, & ab eo sequentes imperatores appellati sunt Pij. ait enim, Malo Scipionis exemplo vnum ciuẽ seruare, quã mille hostes occidere.

Antoninus Pius an. xxij.

Quod autem aliqui martyres sub eo coronati sunt, non ex suo, sed priorum mandato processit. tanta siquidem crudelitate aëreæ potestates inuidam plebem commouerunt, vt nec summi imperatores possent eam sedare ad plenum. ita exosum fuit Christianum nomen apud idololatras, & maxime apud pontifices & sacerdotes templorũ, qui principes & populum prouocabant aduersus Christi fideles: quia videbant, quod status & quæstus diminuebatur, & ad contemptum esset venturus tantus fastus eorum: quia Christiani dicebãt, quod indifferenter omnes dij dæmones essent, à quibus tota simul communitas sperabat temporalem simul & æternam felicitatem. ideo non mirum, quod etiam pacato principe adhuc inferiores persequerentur Christianos tanquam blasphemos.

V^M CCCXXXIII.	V^M CCCXLIII.
Telesphorus martyr. Romanus ex Anachorita. an. ix. mens. iij. dieb. xxij.	Hyginus martyr, an. iiij. Græcus de Athenis, ex patre philosopho. mens. iij. dieb. viij.
CXXXIIII.	CXLIIII.

Iste Telesphorus statuit cantari hymnum angelicum, scilicet *Gloria in excelsis*. & euangelium ante sacrificiũ; & in natali Domini cantari tres missas propter multas caussas, &c. Itẽ, q; clerici ieiunare debeant per vij. hebdomadas plenas: quia sicut debet esse discreta vita clericorũ, sic & ieiuniũ. etiam statuit vt nullus missam ante tertiã præsumat canere. tandẽ martyrio coronatur. sepultus apud sanctũ Petrũ in Vaticano.

Decẽ millia mart. crucifixi sunt in Armenia in monte maximo Arath. Quorũ festũ celebre colitur x. Kal. Iulij cum magna deuotione, quia multa obtinuerunt cultoribus suis à Domino.

Peregrinus episcopus Antisfodornẽs. mart.

Serapia martyr, & virgo.

Sabina martyr, & nobilis vidua.

Fides, Spes, & Caritas cum Sophia nobili matrona matre earum martyrisatæ.

Iustin* philosoph. discipulus Pompeij libros eius abbreuiauit. Hic etiam librũ de Christiana religione edidit, quem Antonino tradidit, & benignum Christianis fecit.

Iste Hyginus clerũ cõposuit, gradusq; distinxit: & vt patrinus & patrina infantẽ susciperẽt in baptismo, confirmatione, & catechismo. Scripsit etiam vnã epistolam generalẽ omnib. fidelibus de vno & trino Deo: Item, quod nullus episc. Metropolitanus, excepto Romano põtifice, audeat suffraganeum suũ condemnare, nisi caussa in concilio prouinciali suorũ episcoporum fuerit ventilata. tandẽ martyrio coronatur, sepultus in ecclesia sancti Petri.

Marcion hæreticus, quem Polycarpus dixit esse primogenitum diaboli.

Valentinianus hæreticus dixit Christũ cœleste corpus attulisse. Pompeius Trogus natione Hispanus, historias totius orbis à Nino vsq; ad Octauianum deduxit.

Taurus nobilissimus Philos. Athenis claruit. Hic ait; *In publico mos populi, in priuato natura sui gentiumq; seruetur.*

Perſecutio quarta fit iuſſu Antonini Veri, in qua innumerabiles vtriuſq; ſexus coronati ſunt, ſed non impune. lues enim magna, id eſt peſtilentia, ſecuta eſt per totam Italiam & reliquas prouincias, bella, terręmotus, inundationes fluminum, agmen locuſtarum, &c. Item, exercitus Romanus vbique conſumptus eſt.

Bellum Marcomanicum (vt dicit Oroſius) grauiſſimum fuit: quia barbarę nationes exercitum rudem Romanorum in gyro circumdederunt: ſed militibus quibuſdam Chriſtianis clamantibus, *Chriſte adiuua nos*, ilico fulgura terruerunt barbaros, ita vt fugerent. ob hoc Chriſti nomen celebre factum fuit: & Imperator non ſibi, ſed ipſi victoriam tribuit, & ſententiam mitigauit.

Imperatores. (Marcus Lucius an.xix.) Antoninus Verus. Aurelius Commodus.

Iſti duo imperiũ ſumpſerunt poſt Antoninũ Pium, & extunc bini imperare cœperunt: ſed Lucio mortuo, Antoninus ſolus imperiũ tenuit, qui bonus & victorioſus fuiſſe deſcribitur, niſi hoc, quod Chriſtianis quartam perſecutionem iuſſit inferri. Dicitur, quod tantæ ſeueritatis & conſtantiæ fuit, quod ad nullum euentum vnquam vultum mutauerit, ſiue ex lætitia, ſiue ex mœrore, etiam dum adhuc puer eſſet. tantæ fuit humanitatis, vt quadam vice cum iam exhauſto ærario nil haberet quod militibus daret, nulli volens eſſe moleſtus, magis elegit vaſa aurea & ornamenta vxoris, & aliam ſupellectilem vendere, quam ſenatum vel prouincias prægrauare. ſed victoria habita, & illa recuperauit, & prouinciis tributa relaxauit. Papias Ioannis auditor, Hierópolitanus epiſc. claruit, fecit librum explanationum ſermonum Domini.

Anno mundi Vᴹ CCCLIII.

Papa. (Pius primus, martyr.) Italicus de ciuitate Aquileia, ex patre Rufino. an.ix. menſ.iiij. dieb.xxj.

Anno Chriſti CLIIII.

Hic ſtatuit pœnam contra negligentias, quę accidere poſſunt circa ſanguinem Chriſti, vt patet de con. di.ij. ſi per neg. Item, quod feſtum Paſchę ſemper in dominico die celebretur. Item, quod hæreticus veniens de Iudæorũ hæreſi recipi debeat, & baptizari. Hic fecit ordinationes quinque, & tandem martyrio coronatur, ſepultus apud ſanctũ Petrum in Vaticano.

Polycarpus epiſcopus Epheſinus, Iohãnis Apoſtoli diſcipulus Romam venit, & plures ab hęretica labe reuocauit. Magnus labor ſanctorum, & ingens triſtitia tunc erat: quãdo foris materialis gladius, intus ſerpentinum virus erroris eccleſiam corrupit. Et hæc duplex perſecutio diu durauit. Si quandoq; ceſſauit gladius, hæreticorũ tamen perfidia magis ac magis inualeſcebat, & multiplicabatur. tandem idem vir ſanctus martyrio coronatus fuit ſub Antonino Vero cum aliis xij. ex Philadelphia.

Hermes doctor fidei plura ſcripſit: cui angelus Domini apparuit, dicens, quod Paſcha Dominica die celebretur: poſtea martyriſatur.

Iuſtinus philoſophus ad fidem conuerſus, multa ſcripſit cõtra hæreticos, & martyrio coronatur.

Iuſtus epiſc. Viennenſis martyriſatus eſt.

Photinus epiſ. Lugdunẽſis cum multis aliis coronatur.

Alexander medicus, & Ponticus puer, martyres.

Felicitas cum ſeptem filiis paſſa eſt. mirabile ſpectaculum, ſic olim vij. Machabæi cum matre.

Pontianus glorioſus martyr.

Florellius puer martyr.

Siminicus puer martyr.

Nouatus cũ aliis viginti duob⁹.

Praxedis oratione fuſa quieuit in Dño poſt longiſſimos labores.

Victor miles, & Serena vxor eius, martyres.
Cōcordius subdiaconus mart.
Marcellus martyr.
Valerianus martyr.
Hegesippus & libros fecit de historiis Apostolorū & martyrū, vsq; ad tempus suum.
Attalus de Pergamo fundamētum ecclesiæ, martyr.

Cataphrygæ hæretici exorti sunt de Phrygia, qui dicunt se solummodo habere Spiritum sanctū, nec Apostolis, nec alijs datum. Montanus, Prisca & Maximilla autores eorum fuerunt.
Theophilus episcopus Antiochiæ.
Apollinaris Hieropolitanus episc.
Narcissus patriarcha Hierosol.
Dionysius episc. Corinthiorum.
Gaius martyr.
Philippus episc. Cretēs.

Prothus & Hyacinthus, de quibus mirabilis habetur historia.

Commodus Aurelius cum Lucio Antonino. annis xiij.

Blandina sanctissima mulier passa est.
Tertullianus Africanus in ecclesia insignis habetur.

Iste Commodus filius Antonini Veri, totus infamis & lubricus fuit: & adeo incōmodus, vt inimicus humani generis diceretur. Interfecit quāplurimos senatores, & maxime quos animaduertit nobilitate industriaque excellere. Tantæ fuit superbiæ atq; iactantiæ, vt sæpe leonis pellem induens, ostenderet se esse regem hominū, sicut leo bestiarum. Verum vbi splendet constantia martyrum, tædet amplius de carnalitate hominum mundanorum sermonem texere.

Prima pax ecclesiæ data est, sed non diu stetit.

V^M CCCLXIII.	V^M CCCLXXIII.
Anicetus martyr an. ix. Syrus, ex patre Iohanne de vico Mirea. mens. iij. dieb. iij.	Soter I. martyr an. ix. Campanus, ex patre Concordio, de ciuitate Fundana. mens. ij. dieb. xxj.
CLXIIII.	CLXXIIII.

Iste Anicetus plures canones edidit, qui in decretis in diuersis locis habētur, sicut & aliorum sanctorum primū sanguinem suū pro testamēto dederūt. nā ob hoc sancti canones dicti sunt, quia primum ab Apostolis, deinde à martyrib' & doctoribus sanctis, quales pene omnes prælati in primitiua ecclesia fuerunt, & à sacris cōciliis cōstituti sunt: nec humana adinuentione, sed sancti spiritus vnctione ac iussu dictati sunt. Et qui temerarie eos reprehendit, in spiritum sanctum blasphemare perhibetur, vt in ca. violatores xxv. q. j. Multa statuit iste Anicetus de statu episcoporum, ac consecratione. tandem martyrio coronatus sub Antonino, sepultus in via Appia in cœmeterio sancti Callisti.

Iste statuit, vt monacha velum portaret, sed pallas sacras non tangeret, nec incensum poneret in ecclesia. Et quia multa pericula solebant circa matrimoniū contingere, ideo cōstituit, quod legitima non habeatur vxor, nisi per sacerdotem fuerit benedicta, & à parentibus solemniter tradita, & a paranymphis custodita. tandem post sanctam vitam sanctiore morte migrauit ad Dominū, coronatus martyrio, & sepelierunt eum fideles in Vaticano in ecclesia sancti Petri, & cessauit episcopatus diebus xxij.

Theodotion tertius diuinæ legis interpres.

Nota hic diligenter, quod (secundum sacros doctores) imperium sępius contra ecclesiam fortiter egit, sed nunquam prudenter. Vnde cum simul tota cohors sapientium dicat, nobile vincendi genus esse patientiam, patet quod ecclesia per patientiam nobiliter sibi imperium subegit. hoc siquidem tempore imperatores dixerunt, Nolumus vt præcipiatur nobis, cum nos vniuersis præcipere habeamus, doctiores omnibus hominib' soli Romani prædi-

Quinta persecutio ecclesiæ fit iussu Seueri: quam ilico diuina vltio subsecuta est, propter ciuilia bella, in quibus Romani nimis attriti fuerunt.

* camur. Postea sine gladio aut fuste cũ longanimiter sustineret ecclesia, ad hoc deuentum est, vt maiestas Romani imperij solemniter ac humiliter profiteretur, quod imperiales leges non dedignarentur sacris canonibus obedire. Hæc est mutatio dextræ excelsi. Igitur *vincere si vis, disce pati.* Signum perfectæ prudentiæ est, imprudentem ac insufficientem se æstimare. Ipsa enim temporalium rerum continua mutabilitas omnem humanam prouidentiam deridere solet.

Clemens Alexandrinus philosophus.

Imperatores. Ælius Pertinax. Seuerus

Pantænus stoicus Africanus historicus.

Alexander Narcissi successor magistri Origenis.

annis xviij. mens. vj.

Iste Ælius vir grandæuus inuitus accepit principatum: nunquam accepit munera, nunquam ad vlciscendum seductus est. Sexto mense interemptus est à Iuliano ambiente imperium. sed non profecit: & sicut fecit, sic factum est ei à Seuero. Iste Seuerus genere Afer, destitutum imperium adeptus tria ciuilia bella confecit. Primum namque Iulianum inuasorem imperij expugnando occidit Romæ, secundo contra Pescennium, tertio in Gallia contra Albinum socium Iuliani cum multo vtriusque partis sanguine bellauit & vicit. Hic natura sæuus, multis semper bellis lacessitus, fortissime quidem rempublicam, sed laboriose rexit. Parthos, & Arabes, Adiabe-*

Symmachus quartus diuinæ legis interpres.

Anno mundi	V^M CCCLXXXIII.	V^M CCCXCIII.

Papæ. Eleutherius mar. an. xv. — De oppido Nieopoli, Græcus ex patre Habundo. mens. vj. dieb. vj.

Victor martyr annis x. — Afer ex patre Felice. mens. ij. dieb. xij.

Anno Christi	CLXXXIIII.	CXCIIII.

Iste Eleutherius iuxta ordinationem Apostolorum cõstituit, vt nulla esca vsualis repudiaretur à Christianis, q̃ rationabilis esset & humana. Item quod nullus à suo gradu deijceretur nisi prius accusatus conuinceretur, exemplo Domini, qui Iudam accusatum non sustinuit, & quicquid interim inter Apostolos egit, pro dignitate ministerij ratũ permansit. Itẽ, vt absente eo cuius causa ventilatur, sententia nullatenus proferatur. Misit etiam legatos Lucio regi Britonũ, qui eum cum populo suo baptizauerũt. tandem martyrio coronatus sepelitur in Vaticano apud sanctum Petrum.

Leonides pater Origenis pro Christo decollatur, & martyr efficitur. Et Origenes tũc xvij. annorum se cũ patre martyrio obtulit: sed pia matris fraude impeditus totum patrimoniũ perdidit, eo q̃ Christianus esset, &c. Ipse autẽ docendo scholares grãmaticã, matrem & vij. fratres secum de precio pascebat.

Iste Victor propter dissensionem de termino paschali celebrauit conciliũ in Alexandria Palæstinæ, cui ipse interfuit, & Narcissus, & Theophilus, & Irenæus, &c. viri sancti. vbi statutũ est, quod semper dominico die pascha celebrari debet, obseruata luna xiiij. Aprilis vsque ad xxj. quia tantus vel circa est saltus Lunæ & postea reditus. Hoc autem factum est, ne Iudaizare videatur ecclesia. Plures tunc episcopi Asiæ & Orientis cum Iudæis pascha celebrabãt. Item statuit, quod exigente necessitate vbiq; & in omni aqua naturali possit conferri baptisma. tandem martyrio coronatur, sepultus apud sanctum Petrum in Vaticano.

Anglia, quæ quondã Britannia dicta est, ad fidem conuertitur solenniter, rege Lucio primũ baptizato: deinde subiectus populus eius exẽplo fidei colla submisit pacifice. Fuganus & Damianus, quos Eleutherius papa misit, primo illic prædicauerunt.

Heu, heu, vbi mansit antiquorum Romanorum tanta probitas, strenuitas, legalitas, ac incomparabilis prudētia & honestas. Siquidē hoc tempore imperium ad manus stultorum deuenit.

Nota, quod stultus, si se stultū putat, adhuc aliquid de lumine naturalis intelligentiæ habet: sed si se sapientē æstimat, tūc cōpleta est stultitia eius, nec erudiri potest, sed sapiētes persequitur, similesq; sibi sociat.

Antoninus Caracalla an vij.

Iste Antoninus patre asperior vixit: libidinis impatientissimus fuit, ita vt nouercam suam duceret in vxorem. Papinianum iurisconsultum, & doctrinæ legalis thesaurum occidit: & sicut fecit, factum est ei, quia ab hostibus circumuentus, occisus est pessimus ipse cum gaudio multorum. Nota, quod hic mos stultorum semper fuit, si potentes sunt, sapientes persequuntur: quibus sublatis necesse est, vt ipsi quoq; pereant. solus enim intelligens gubernacula possidebit, vt dicitur Prouerbiorum j. Bassianus filius Seueri.

*nos, Iudæos, & Samaritas superauit, & multa toto orbe Romano imperio recuperauit. In studijs ciuilibus & philosophia clarus fuit. Quintam persecutionem in Christianos suscitans, multa infortunia passus est. In Britannia post grauia prælia firmissimam vallem muniuit cxxxij. passuum cum turribus crebris, & à mari vsque ad mare perduxit: ibique apud Eboracum oppidum morbo obijt.

Irenæus Lugdunensis episcopus, cum magna multitudine cleri & populi martyrio coronatur.

Audetius subdiaconus, discipulus sancti Polycarpi, martyrisatur.

V^M CCCCIII. | V^M CCCCXIII.

Romanus. Seuerinus martyr annis ix. ex patre Habundo. mens. vj. dieb. x.

Romanus. Callistus I. martyr annis v. ex patre Demetrio. mens. ij. dieb. x.

CCIIII. | CCXIIII.

Iste Seuerinus statuit vt omnes Christiani xij. annorū in die Paschæ sacramentum Eucharistiæ accipere debeant in publico, & omnia vasa altaris vel vitrea vel stannea essent, non lignea, sicut antiquitus fiebat consecratio pretiosi sanguinis in ligneis vasis. vnde crescente tempore subcreuit & decus ecclesiæ: quia vitrea post prohibita sunt, vt patet de conse. dist. I. ca. Vasa. & multa alia statuit salubria. tandem martyrio coronatur, sepultus in pace Christi.

Artemonis hæreticus, dicit Christum esse purum hominem, & absque Deo, plures habuit qui hanc hæresim tenuerunt.

Iste Callistus inter cætera quæ fecit bona, cœmeterium in via Appia extruxit, vbi martyrum millia sepulta sunt: hoc iā dicitur cœmeteriū beati Callisti. Iste statuit ieiunia quatuor temporū obseruari. ipse fecit ecclesiam beatæ Mariæ trans Tiberim. ipse cœlibatum vniuersis sacerdotibus induxit. tandem martyrio coronatur, sepultus in cœmeterio suo.

Vlpianus iurislegalis consultus maximus, vt patet in corpore iuris ciuilis per totum.

Origenes, doctor egregius, ac sanctitate vitæ incomparabilis, clarissim' habetur in ecclesia Dei. De hoc tēpore semper extrema reperimus scripta. quidam dicūt eum optimum, quidam pessimum fuisse. Supra modū mirum est, quod viri grauissimæ autoritatis ac sanctissimæ vitæ, ita contradictorie de ipso scripserunt. vide in historia ecclesiastica lib. vj. & alibi, &c. Cōcordiam super his reperire non potui. an autem sit saluatus, an nō, Domino cognitum relinquimus, &c. Grandis labyrinthus à diuersis texitur de Samsone, Salomone, Traiano, & isto Origene, an videlicet saluati sint, an non: quæ quia sine periculo nesciūtur, nec etiam ecclesia certificata est de his, Domino totaliter committenda sunt.

Iste Alexander habuit matrem Christianam nomine Mammæam, cum qua Originē presbyterū audire curauit. Hic fuit virtuosissimus, & rempublicā salubriter gubernauit, consilio Vlpiani vsus, qui fuit legalis scientiæ princeps. Xerxē regem Persarū maximo bello oppressit, & corpus sancti Thomæ Apostoli iussit transferri de India ad Syriam: & sic venit ad Edissam ciuitatem Abagari, in qua litera scripta habebatur de manu Saluatoris. tādem etiam iste Alexāder tumultu militari occiditur apud Moguntiam.

Sexta persecutio ecclesiæ facta est iussu Maximini, sed non euasit impunitus: quia statim interfectus fuit, postq̄ persequi Christianos ceperat. hic præcipue cōtra prælatos & clerum fuit.

Imperatores. Macrinus Antoninus Aurelius — an.j. an.iij. — Alexander Mammææ an. xiij. — Maximinus an.iij.

Barbara. Palmatius cū vxore & omni familia.

Iste Macrinus cum filio suo Diadumeno inuasit imperiū, & militari tumultu occiditur. Iste Antoninus obscœnissime vixit, & ideo cum matre occisus fuit tumultu militum, sicut & Macrinus.

Quinta editio reperta est hoc tempore in Iericho, cuius autor ignoratur, & ideo dicitur communiter vulgata.

Cæcilia m̄r. Tiburti⁹ m̄r. Valerian⁹ m̄r. Felix martyr.

Lucian⁹ m̄r. Cyriac⁹ m̄r. Iulita mart. Mertina m̄r. Priuat⁹ mr.

Iste Maximin⁹ nulla senatus volūtate imperator factus, tandē deuictis Parthis & Germanis, ab exercitu tertio anno occiditur.

Anno mundi	V^m CCCCXXIII.	V^m CCCCXXXIII.

Romanus. Papa. Vrbanus I. martyr an. viij. — m̄. xj. dieb. xxj. — *Romanus.* Pontianus martyr an. v. — m̄. ij. die j. — *Græcus.* Anteros martyr an. iij. — mens. j. dieb. xj.

Anno Christi	CCXXIIII.	CCXXXIIII.

Iste Vrbanus genere nobilis, ab infantia Christianus, multos ad fidem conuertit. omnia sacrata mysteria fecit argentea vel aurea vel stannea. Tandem martyrio coronatur, sepultus cum sancta Cæcilia, &c. Prædia cepit ecclesia possidere tempore huius, de quibus clericis & notariis sumptus deputabat, qui gesta martyrū conscripserunt. antea viuebant more Apostolico, qui in Actibus Apostolorum scribitur.

Iste Pontianus (vt dicitur) statuit, vt Psalmi die noctuq; per omnes ecclesias cantarentur, & vt ante celebrationem missæ sacerdos *Confiteor*, &c. præmitteret. Hic in exiliū missus in insulam Sardiniæ, ibidem martyrio coronatur. Sanctus Fabianus corpus eius reduxit Romam, & sepeliuit in cœmeterio sancti Callisti.

Anclinus martyr. Astorius martyr.

Iste Anteros constituit, q̄ episcopi de sede in sedem possent transferri, & vt gesta martyrū conscriberentur. tandem martyrio coronatur, & sepelitur in cœmeterio sancti Callisti.

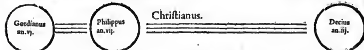
Maximus martyr. Calopedius martyr.

Nota, quod in quibusdam historiis habetur quod Cyriacus successit Pontiano immediate, & papatum dimisit vt cum virginibus martyrio coronaretur: sed ratio temporis hoc non permittit, vt patet in legenda vndecim milium virginum.

Iste Gordianus adhuc puer, deuictis Parthis, à suis fraude occisus est.

Iste Philippus xxxiiij. ab Augusto imperator creatus est, & filium suum Philippum consortē regni fecit: ambo Christiani fuerunt, & primus omniū Imperatorum Christianorum hic caput est: & post tertium annum imperij sui ad gloriam Christi celebrauit cum ingentibus ludis millesimum annum vrbis conditæ. tandem fraude Decij occiditur.

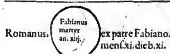
Septima pſecutio ecclesiæ facta iussu Decij acerba nimis, sed non diuturna. quia sicut contigit priorib. sic illi: quia statim occisus fuit.

Mirum spectaculum circa hæc tempora fuit videre de duplici genere martyrum, scilicet Christi, & dæmonum. martyres Christi fuerunt sancti Papæ, & alij prælati cum fidelibus suis subditis: qui pro Christiana republica in fide sancta trucidabantur: martyres diaboli, fuerunt imperatores, & cæteri principes cum militib. suis, qui pro republica, & dæmonum cultura se & suos interficiebant, vt regnare possent. Par pœna, sed dispar causa. Non mirum esse debet, quod Christus habet martyres: sed valde mirum est, quod diabolus habet martyres. verū martyres diaboli & mundi quotidie inueniuntur, & in ma-*

Iste Decius totus tyrānus inuasit imperiū, interfectis duob. Philippis dominis suis: & sicut fecit, factum est ei, quia cū filio suo occisus est.

V^M CCCCXLIII.

Schisma primum in ecclesia Dei fuit circa hæc tempora: quia Nouatus contra Cornelium tenuit se pro Papa, licet non esset.

CCXLIIII.

Hic sanctissimus Fabianus cum, defuncto Papa, cū cæteris fidelib. expectaret futuri Papæ electionē, subito columba candida super caput eius descendit, dicens, *Romæ episc. ordinaberis.* ob hoc statim electus fuit. Hic statuit, vt chrisma singulis annis in cœna Domini consecretur, vt patet de cō. di. iij. c. literis. ipse etiā diuisit regiones diaconis, qui gesta martyrum integre colligerēt. tandē post multa quæ sanctissime gessit, martyrio coronatur sub Decio, sepultus in cœmeterio Callisti: cuius festum agitur xx. Febr.

Agatha virgo, & mart.
Septem dormientes.
Abdō & Sene martyres.
Antolia virgo, & mart.
Victoria virgo, & mart.
Moyses presb. & mart.
Maximus presbyt. mart.
Nicostratus diac. mart.
Serapion martyr.
Apollonia virgo, & mr.

Alexāder episc. Hierosolymorū mart.
African' Iulius floruit in scripturis ecclesiast. nominatissimus.
Dionysius Alexandrinorum episc. discip. Origenis multa scripsit.

Tryphon puer qui dæmones expellebat, in Nicæa passus est. Porphyrius philosophus qui scripsit prædicabilia maximus hostis fidei, stolide contra veritatem catholicam latrauit: cuius vesaniam sancti doctores compescuerunt, nec vltra profecit, nec intellexit de quibus affirmauit.

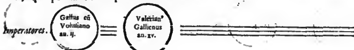
Cyprianus gloriosus doctor, episcopus Carthaginensis, clarus habetur, & post martyrio coronatur.

Nouatus presbyter ecclesiæ Romanæ, ambiens episcopatum, factus est hæreticus, lapsis spem veniæ denegando. Concilium autem sexaginta episcoporum contra eum tempore Decij fuit congregatum, in quo damnatus est.

Iste Gallus cum Volusiano ciuile bellum molientes contra Æmilianum, interfecti sunt. & Æmilianus tertio mense occiditur.

Iste Valerianus primum satis bellicosus fuit, & victoriosus: sed postquam Christianos persequi ceperat, statim fuit captus a rege Persarum, & in vilissima seruitute apud eum consenuit. ob hoc territus Gallienus pacem ecclesiis restituit. Sed quia non plene vindicauit Christianorum sanguinem, pluribus bellis attritus fuit Romanorum exercitus. tandem pius Dominus nō dimisit rempublicam omnino periclitari, quia multi tyranni illico fuerunt interfecti, & prosperitas rediit insperata. Vide Orosium.

Imperatores.

*gno numero: Christi autem non sic. Quot hodie pro mundi pompa, carnis deliciis, terrenis diuitiis libenter agonizāt, & tandē, nemine cogente, voluntarie succumbunt? sed Christus nemini præcepit, vt fideles occideret, licet ad breue tempus hoc fieri permiserit. Vide quomodo non est gloriandum martyribus nostris, quasi aliquid dignum gesserint pro æterna gloria: quando sic omni tempore videmus decertasse vanos pro infamia falsa, vt patet per Augustinum de ciuitate Dei lib. v. Vide pulcra ibi, &c.

Priscus mart.	Malchus mart.	Marinus mart.	Fructuosus martyr.	
Patricius mart.	Protus mart.	Hyacinthus mart.	Eugenia mart.	Claudia mart.

Anno mundi V^M CCCCLIII.

Papa.

Anno Christi CCLIIII.

Iste Cornelius celebre nomē sanctitatis habet, & super morbū caducū singulariter accepit potestatē à Domino. Hic corpora sanctorum Petri & Pauli leuauit, & honorificentius reposuit in locis decentibus, cū beata Lucina. tandē cū multis aliis martyrio coronatur. Ipse sanciuit, vt sacerdotes pro certa caussa iurare possent, si vellent.
xl. martyres Romæ. ccc. in Africa. & alij infiniti passi sunt.
Eusebius martyr.
Habundus martyr.

Iste Lucius statuit, vt duo presbyt. & iij. diaconi semper cū episc. sint, & sequantur eum in omni loco propter testimoniū probitatis: licet conscientię securitas sufficeret sibi pro sua salute: tamen propter maleuolos omnē episcop. habere bonū nomen apud eos qui foris sunt, vt patet de conse. dist. i. iubemus. tandē martyrio coronatur sub Valeriano.
Cæsarius diac. martyr.
Iulianus martyr.
Concordia martyr.
Cyrilla filia Decij.

Iste Stephanus statuit, ne aliquis vestibus sacris præterquam ad cultū Dei vtatur, vt patet de cōse. di. i. vestimenta &c. tandē martyrio coronatur in celebratione missæ: quia templū Martis oratione subuertit.
Quirinus martyr.
cclxij. martyres Romæ.
Abacuc martyr.
Leontius cōsularis.
Felix martyr.
Irenæus martyr.
Trophia vxor Decij.

Iste Xystus fuit pater spiritualis sancti Laurētij: & statuit, quod missa sup altare fieret, q̄ antea non fiebat. tandem mart. coronatur cū aliis plurib. sub Gallieno, q alio nomine dicitur Deci' secundū Vincentiū & alios. & hæc verior positio est, vt patet in legēda sancti Laurentij.
Laurentius mart.
Felicissimus mart.
Agapetus martyr.
Romanus martyr.
Hippolytus mart.

Octaua persecutio facta est iussu Valeriani, propter quã grauissime plagati sunt Romani. Iam enim sub Decio communis pestilentia fuit in omnibus mundi partibus quocumq; edicta nepharia dispersa fuerunt: sed hæc vltio grauior totum humanum imperium corrupit, quousq; ne dum factores, sed etiã cõsentientes tanto facinori delerentur. nam vndiq; bella surrexerunt, &c. & Dacia trans Danubiũ in perpetuũ aufertur. & videtur esse prima diminutio Romani imperij, quæ non fuit recuperata. Nona persecutio ecclesiæ fit iussu Aureliani, in qua multi passi fuerunt. Fulmen quoq; de cœlo cadens iræ diuinæ signũ, principem terruit, & ad reuocandam sententiam monuit: sed quia noluit, ideo statim perijt.

Claudius. Quintilius annis ij. dieb. xvij.

Aurelianus an. v. mens. vi.

Tacitus mens. vi. Florianus mens. ij.

Iste Claudius Gothis nobilissime triumphauit, qui iam per xv. annos Illyricum Macedoniamque vastarunt: & ideo statuam auream meruit, & morbo interijt.

Sabellius hæreticus, negat Christum filium Dei esse.

Iste Aurelianus primo Christianis benignus fuit: quare vbiq; gloriose triumphauit præcipue contra Gothos: sed prauorum cõsilio deceptus cum Christianos sæuissime persequeretur, nunquam post bonum diem habuit, & statim occisus est.

Iste Tacitus bonus fuit: sed parũ regnauit, occisus in Ponto.

Iste Florianus non fuit imperator, sed forte Cæsar, etiã occisus in Tarso.

VmCCCCLXIII. VmCCCCLXXIII.

Dionysius I. martyr annis ij. mens. xij. Græcus.

Felix primus, mart. annis ij. mens. x. Romanus.

Eutychianus mart. annis viij. mens. x. dieb. iiij. Tuscus.

CCLXIIII. CCLXXIIII.

Iste Dionysius distinxit parochias, mãdans quod pastores cõtenti esse debent terminis suis. Cœmeteria construxit in vrbe ppter pœnitentias, & baptisinata, vt patet xiij. q. j. ecclesias. tandẽ martyrio coronatur, sepultus in pace Christi.

Iste Felix statuit supra memorias martyrũ missas celebrari. item, festũ dedicatiónis ecclesiæ singulis annis statuit agi. tandem martyr. coronatur, sepultus in ecclesia sua, &c.

Iste Eutychianus sanctissimus, ac deuotissimus per diuersa loca cccxliiij. martyres sepeliuit manu suã. Hic statuit, vt fruges super altare & fabæ benedicerẽtur. tandẽ martyrio coronatur sepultus in cœmeterio Callisti. Marcus confessor (secundum quasdã historias) ponitur in linea Paparũ, & quod post Felicẽ tenuit sedem annis viij. Hic solus euasit martyriũ inter tot continuas persecutiones, sepultus in ecclesia sua in media Roma: sed Damasus, & Vincentius, & Martinus non faciunt mentionem eius.

Manichæorũ hæresis impiissima & grossissima exoritur à quodam Mane Parsa, barbaro moribus, &c. Hic posuit duo principia: Victor. Victorinus. Columba virgo, & mart. Theodora. Leonilla. Cornelius. Cyprianus. Quirinus mart. Symphorianus. Agapetus. Priscus. Patroclus. xlviij. mart. cccxlij. mart. Maurus. Paulus I. eremita claret virtutibus.

Maria Ægyptiaca, quæ peccatrix fuit, mirabilem pœnitentiam egit in deserto per annos xlvij. hoc tempore fuit, vel (secundum alios) anno Domini cclxxx. Vitam eius scripsit abbas Zosimas: & hoc magis videtur.

Decima persecutio ecclesiæ fit iussu Diocletiani & Maximiani, quæ omnibus præcedentibus grauior fuit, & x. annos durauit, in tantum feruebat, vt in xxx. dieb. xx^m. coronarentur, ecclesiis & sacris libris combustis.

Iste Probus victoriosus fuit, multa bella confecit, Bonosum & Proculum apud Agrippinam interfecit: ipse autem à militibus apud Firmum occisus est.

Iste Diocletianus obscure natus, superbissimus fuit, plurima bella confecit, Maximianum primo Cæsarem, deinde Augustum fecit propter necessitatem bellorum: & Galerium, & Constantium Cæsares. tandem per multam sanguinis effusionē, restituto regno, iuxta terminos priores ambo purpuram deposuerunt, vt iuniores substituerent, & ipsi in priuato otio consenescerent. tandem Diocletianus veneno obiit.

Imperatores. Probus annis v. mens. iiij. — Carus cū fil. Carino & Numeriano an. ij. — Diocletianus. Maximianus.

Iste Carus bellū cū Parthis gessit: & post fulmine percussus obiit.

Concilium Antiochenum contra Paulū Samosatenū hæreticum, in quo damnatus idem fuit, & episcopatu priuatus.	Claudianus. Papias. Alexander. Felicianus, iiij. coronati.	Dioscorus. Babilus. Longinus. Sempronian⁹. Marcellianus.	Serapion. Carpophor⁹. Gereon. Victor. Vrsus.	Mauricius dux exercitus Thebeiç legionis, cū eadē legione coronatus apud Sedunum.

Anno mundi V^M CCCCLXXXIII.

Papæ. Gai⁹ mart. annis xi. mens. iiij. dieb. ix. — Marcellin⁹ mart. a. viij. mens. ij. dieb. xxij. Romanus. ex patre Proiecto.

Anno Christi CCLXXXIIII.

Iste Gaius constituit, vt nemo episcopos, vel alios clericos apud iudicē secularē audeat accusare: & quod paganus vel hæreticus Christianū accusare nō possit, vel notā infamationis ei inferre. itē q gradatim qui dignus est, ad ordines ascēdat, vt scilicet primo sit ostiarius: deinde lector: exorcista: acolytus: subdiacon⁹: diaconus: demū presb. Hic fugiens persecutionem, in cryptis habitādo, tandē martyrio coronatur sub Diocletiano. eius festum agitur x. Kalendas Maij.

Iste Marcellinus ob sæuitiā persecutionis cōprehēsus, tria grana thuris in sacrificium idolis imposuit: sed postea publice pœnituit, & capitalem sententiam pro fide suscepit. corpus autem eius insepultū xxx. diebus iacuit, propter timorem anathematis: sed postea iussu sancti Petri a Marcello humatum est iuxta pedes eius. eius festum agitur xvi. Ianuar.

Sebastiaus.	Chrysogonus.
Cyriacus.	Felix.
Euphemia.	Hilaria.
Chrysanthus.	Daria.
Nicostratus.	Zoe vxor Nicostrati.
Claudius.	Iason.
Maurus.	Diodorus.
Orontius.	Martianus.
Marcus.	Polycarpus.
Tranquillinus.	Chromatius.
Tiburtius.	Vincentius.
Victorianus.	Symphorianus.
Castulus.	Cæsarius.
Menas.	Nobilis.
Dorotheus.	Gorgonius.
Bonifacius.	Pelagia meretrix conuertitur per abbatem Veronem.
Iustina.	
Dorothea.	

Castorius cum vxore. xxx^m martyrum. Basilius cum septem.

Petrus. Iuliana. Leontius. Erasmus. Christina. Theophilus.

Georgius. Pancratius. Blasius. Primus. Felicianus. Albanus. Vitus. Modestus. Crescentia. Anastasia.

Pax ecclesiæ re^d ^ita est per Constantinum, & in tantum firmata, vt, quicunq; læderet Christianum, puniretur. hæc reuera est mirabilis mutatio dextræ excelsi, iuxta illud Psalmi, *Filia Babylonis misera: Beatus qui retrib. tib. retrib.* &c. templa etiam idolorũ ipso iubente clausa sunt, & prohibita sacrificia, iuxta illud Isaiæ Prophetæ, *Dii, qui non fecerunt cælum & terram, pereant de terra.* Incredibile enim fuit hoc suspicari, quod vnquam humanum genus ab hoc errore posset absolui: in quo à diebus Nini regis Assyriorũ vsque ad hæc tempora, per annos ij^m ccc. erat miserabiliter implicatum. verum digitus Dei est hoc, & magna misericordia eius, non hominis meritum.

Galerius. Constantius an. ij.

Constantinus Magn^s an. xuj.

Iste Constantinus Imperaror gloriosissimus celebre nomen reliquit, in bellis victoriosus, in gubernanda republica prudens, in negotiis fidei incomparabiliter deuotus. eius pietas & sanctitas ex multis sanctorũ libris adeo emicat, quod indubie inter sanctos annumerandus est. Græci dicũt, eum in fine vitæ suæ monachum effectũ. & Eusebius & Orosius & alij diligenter eius facta descipserunt.

Donatianus. Rogatianus. Cosmas. Damianus. Quintinus. Vitalis. Agricola.

Isti duo pacifice diuiserunt sibi imperium: sed nõ diu vixerunt. & grãdis altercatio, & ciuilia bella postea oriuntur: quæ omnia sub Constantino quieuerunt. aliqui etiam Cęsares tunc creati fuerunt, qui Christianos maxime persequebantur: quorum Maxentius vnus fuit.

Pantaleon. Katharina. Margarita. Lucia virgo. Agnes. (rus. Christopho- Simplicius.

V^m CCCCXCIII. V^m DIII.

Romanus. (Marcellus 1. martyr, annis v. dieb xxij.) Græcus. (Eusebius mart. an. ij. mens. vi. dieb xxv.) Afer. (Miltiades mart. a. iij. mens. vi. dieb. viij.) Romanus. (Syluester annis xxiij. mens. x. dieb. xxi.)

CCXCIIII. CCCIIII.

Iste Marcellus magnã habuit cũ Maxentio altercationẽ, dicẽs, *Boni principis est ecclesias contritas reparare, & Dei sacerdotes honorare*, vt patet xcvi. di. item statuit, quod conciliũ generale nõ possit celebrari sine auctoritate Papæ, vt patet xvij: di. c. synodũ. Itẽ elegit xv cardinales in vrbe propter sepulturas, & baptismũ, &c. tãdem post longam custodiã iumentorum, in custodiã publicã reclusus, moritur tyrannide Maximiani, sepultus in cœmeterio Priscillæ, via salaria. In Anglia pene tota fides extincta est hoc tempore à Maximiano. Similiter & Treueris a Rictionaro.

Iste Eusebius ex laico in papã assumptus est: fuit enim medicus. q. sępe factum cõstat rẽporibus anteriorib. hic statuit, vt laicus suũ episc. accusare non possit, nisi à fide exorbitaret, vt ij. q. vij. c. laicus; &c. tandem martyrio coronatur sub Maxẽtio, &c.

Iste Miltiades statuit, q die dominico, & feria quinta nullo modo deberet ieiuniũ obseruari propter reuerẽtiã Dñi, vel qã illos dies pagani quasi sacrũ ieiuniũ celebrabãt, de cõ. d. iij. c. ieiuniũ. tandẽ mart. coronatur, sicut oẽs prædecessores sui. Et nota, q hic est vltimus martyrũ à sancto Petro xxxiij. in ordine pontificum Romanorum: qui oẽs sanguinẽ fuderũt pro testamento sancto. & tunc laudabile fuit ij. Greg. episcopatum appetere.

Iste Syluester gloriosus cõfess. Christi, multipliciter ecclesiã decorauit: tã in scripturis, quã in miraculis admirabil. fuit: decreta multa cõstituit: hęreses dãnauit: patrimoniũ beati Petri, s. regnũ Italię cũ tota vrbe à Cõstãt. suscepit, & ad cultũ ecclesiæ cõuertit: Helenã cũm Iudæis baptisauit, & alia infinita sancto fine cõsummauit.

Antonius abbas sanctissimus, potēs in opere & ser mone, clarissimus vniuerso orbi habetur. Pafnutius discipulus eiusdem Antonij, & alij sancti eremitæ & monachi, in desertis locis hoc tempore claruerunt. Eusebius Cæsareæ Palæstinæ episc. diuinis scripturis studiosissimus fuit. Zosimus abbas, qui Mariam Ægyptiacam reperit: tamen quidam libri dicunt, quod fuerunt ambo tempore Valentiniani.

Helena regina mater Cōstantini, mulier sancta, & admirandæ deuotionis & actiuitatis, crucem Christi reperit, lxxij collegia fundauit, totumque statum ecclesiæ incomparabi-

Cometa apparuit ante mor tem Constantini. vnde dicit Macrobius, q mors Constantini denunciata est per stellā crinitā inusitatæ magnitudinis, quā Græci vocāt cometā. Sequuntur mala infinita, quæ diu durabant.

Imperatores.

li feruore glorificauit. Constantia filia Constantini Magni, virgo sancta, cum multis alijs in sancto proposito Domino seruiuit. Hæc leprosa fuit, sicut pater eius: sed meritis beatæ Agnetis mundata fuit. Nicolaus episc. Mireæ ciuitatis, sanctus per omnia & venerabilis habetur. Athanasius episc. Alexandrinus, doctor gloriosus, & constantissimus confessor edidit symbolum, *Quicunque vult*. Patricius episc. Ægyptiorum, qui oculum in persecutione amisit: Arius hæreticus pessimus totus hypocrita, asserit Trinitatē personarum: sed vnitatem essentiæ negat. supra modū ista hæresis afflixit ecclesiam. Syluester Papa antequam alia cōcilia celebrarētur, cōuocauit cclxxij. episcopos, & Castim, & allos hereticos damnauit, & plura constituit decreta. De possessionibus ecclesiæ, quas prælati circa hæc tempora habere inceperunt, grandis altercatio sæpe inter doctores fuit: quibusdā dicentibus, q iu-

Anno mundi V^M DXIII. V^M DXXIII.

stum & vtile esset, vt ecclesia in temporalibus abundaret; & honorem terrenum haberet: alij econtra, quod non. nec mirum. quicquid enim ecclesia facit, vel dicit aut habet, signum est, cui contradicitur. Elegit diu in paupertate & penuria viuere, signū est cui contradicitur. Suscepit deinde grātis oblata temporalia, signum est cui cōtradicitur. Sed si diligenter aduertimus, tunc aperte inuenimus, quod Dominus hoc prædixit & promisit electis suis, scili-

Anno Christi CCCXIIII. CCCXXIIII.

cet quod essent recepturi agros cum persecutionibus, vt patet Matth. x. & dicente beato Petro, *Ecce duo gladij*. huic Dominus respondit, *Sufficit*. Vbi beatus Bernard. scribens ad Eugeniū Papā dicit, q vtrumq; gladiū Christi ordinatione Papa suscepit, alioquin nō dixisset, *Sufficit*, sed, *Nimis est*. Gladium spiritualē per seipsum, secularem siue materialē per alios regit sic personas laicas. Sanctus autē Thom. talem format rationem ex dictamine iuris naturalis & diuini: ex quo tota Christiana vita ordinatur principaliter ad finē spiritualē, & nō tēporalē. Ideo summus pōtifex, q est vicarius Christi in terris, cui cōmissa est huiusmodi ordinatio, debet habere plenā potestatē præcipiēdi Christi fidelib. pro inconsecutione huius finis tanquam architector: quia ei, ad quē pertinet vltimi cura finis, subdi debēt illi ad quos pertinet cura antecedentiū finiū, & eius imperio dirigi. qui debet enim vti armis, imperat fabro qualia debeat facere arma. & quia finis iste est dignissimus, scilicet consecutio cœlestis gloriæ, Ideo sacerdotiū ecclesię est sublimius cuicunq; potestati terrenę. quare ecclesia dicitur sanctum regale sacerdotiū: cui omnes reges Christiani populi oportet esse subiectos, sicut ipsi Domino Iesu Christo, a quo hoc regale sacerdotiū deriuatur. tanto siquidē est regimen sublimius, quantō ad finē altiorē ordinatur. vnde patet, quod in lege Christi reges debēt sacerdotib⁹ esse subiecti. Quare mirabiliter diuina prouidentia factū est, vt in Romana vrbe, quā Deus prouiderat Christiani sacerdotij principalē sedē futurā, hic mos paulatim inolesceret, vt ciuitatis rectores sacerdotib⁹ subderētur. Sed si Christiana religio principaliter esset instituta propter temporalia conquirenda, tunc reges essent præponēdi sacerdotibus sicut olim fiebat in veteri lege, & in paganismo: vbi totus cultus diuinorū tendebat ad illū finē, vt temporalibus bonis ditarentur. hæc Thomas. Sancta Brigitta lib. iiij. c. lxxvi. scribit quod beata virgo Maria hæc verba sibi dixerit in quadā reuelatione, Ecclesia Dei primis tēporib⁹ pau-

Persecutio xi. ecclesiæ fit iussu Constantij Ariani, in qua grādi turbine fides subuersa fuit, multi martyrio coronati, multi exilio damnati, & Christiani super altaria mactabātur, sicut prædixit sanctus Antonius. Isti tres fuerunt filij Constantini Magni: sed nihil paternæ virtutis in eis fuit. quapropter tam status reipublicæ, quam ecclesiæ valde turbatus fuit. regnum enim diuiserunt, & ciuilia bella gesserunt, in quibus Cōstantinus & Constans perierunt, & sic totum regnum Constantio peruenit: qui Ariana hæresi deprauatus, catholicos persequitur, & multa bella surgunt, ita vt nullam deinceps quietem haberet. tandem inopinata morte præuentus, infeliciter obijt.

Cōstantin⁹ Cōstantius Constans an. xxiij.

Hibernia cōuertitur ad fidē per quandā ancillā captiuā.

Simon archiepisc. Seleuciæ martyrizatur in Perside. xvi^{m} martyrum, & alij infiniti passi sunt.

Synodus I. Nicena vniuersalis ccc xviij. episcoporum.

Ista sacrosancta synodus prima de quatuor, quarum autoritas est sicut iiij. euangeliorum, iussu Syluestri & Cōstantini congregata fuit in Nicæa ciuitate Bithyniæ: in qua fuerunt cccxviij. episc. catholici viri sanctissimi, miraculis gloriosi: qui omnes vnanimi consensu Arrianum etiam ibidem potentem & contumacem damnauerunt: symbolum ediderunt, & fidem exponentes, plurima statuerunt, vt patet xvj. dist. c. Sexta synodus.

Donatistæ hæretici oriuntur in Africa: sic dicti à quodam Donato. dicunt, ecclesiam tantummodo in Africa mansisse apud se, & rebaptizabant catholicos: diu durauit.

V^{M}DXXXIII.	V^{M}DXLIII.
Romanus. Marcus annis ij. mens. viij. dieb. xx.	Romanus. Iulius annis xi. mens. ij. dieb. viij.
CCCXXXIIII.	CCCXLIIII.

Iste Marcus constituit, vt symbolū publice in ecclesia cātaretur, &c. Item, quod episc. Hostiēs. Papā cōsecraret, & pallio vteretur. Alexander episc. Alexādrinus notabilissimus in concilio Niceno.

Iste Iulius multas persecutiones sustinuit à Cōstantio Ariano, & per x. annos sustinuit exiliū. tandem mortuo Constantio ad sedē suā redijt, & duas basilicas extruxit. tandē beata morte potitus sepelitur in Cœmeterio Calopodij. Amos pater iiij^{m} monachorū. Item alius Amon. ccl. clerici cū alijs monachis, & sacratis virginib⁹ ab Arianis interfecti sunt. Pachonius vir clarissimus pater innumerabilium monachorū & monialium: qui indifferenter omnes recepit iuxta regulam ab Angelo sibi datam: in Ægypto fuit. Maximus episc. Treuerensis magnus confessor.

* per erat in temporalibus voluntarie. processu vero temporis, vt amici Dei feruentiores & expeditiores essent ad prædicandū verbū Dei: & vt sciretur, quod nō diuitiæ malæ sunt, sed abusus earum: ideo sub Syluestro & alijs bona temporalia ecclesiæ data sunt, quæ viri sancti longo tēpore ad necessitatē suā solā, & amicorū Dei, & pauperū sustentationē dispensabāt. ergo tales scito amicos Dei, qui contentantur de dispositione Dei, & ipse videt eos. Hæc illa. Dicunt quidam, quod nedum temporalem sustentationem necessariū fuit ecclesiasticos habere, sed etiā temporalē iurisdictionē ad compescendā inquam audaciā volentium bona ecclesiastica suis vsib⁹ appropriare. nec decuit vt prælatus potestate spirituali præditus, potestatem, cui imperet, ab alio mendicet, sed propriam eam possideat. Hæc omnia firmissime probantur ex legendis & dictis sanctorum Patrum, qui temporalia dominia & possessiones terrenas latissimas iuste habuerunt. Quis enim audeat dicere, quod tot sancti pontifices viri vtique summæ perfectionis & literaturæ, miraculis gloriosi, qui omnia temporalia arbitrabantur vt stercora: quorum doctrina fulget ecclesia sicut sol & luna: quorum scripta suos lectores sancti spiritus igne accendunt: quorum plures propriam vitam pro defen-*

Persecutio xij. ecclesiæ fit iussu Iuliani pessimi apostatæ, qui sanguinē Christianorū idolis vouit: sed nō impune: quia diuinitus occisus fuit per Mercuriū sanctū martyrē, iubente beata virgine. Eunomius hæreticus corpore & anima leprosus: à quo Eunomiana hæresis, dicit, Christū non natura, sed gratia similē Patri. Macedonius hæreticus negauit, spiritū sanctum æqualē patri & filio. hæresis magna. Flauianus & Deodatus. Hi choros psallentiū in duas partes diuiserunt, & vigilias ad sepulchra martyrum instituerunt.

Lana de cœlo pluit. Grando maxima interfecit homines & iumēta apud Cōstantinopolim.

Paulinus episc. Treuerens.

Hilarion & Donatus mart.

Imperatores.

Iulianus anno i. mens. viij.

Iouinianus mens. viij.

Valentinianus annis xi.

Paulus Simplex discip. Antonij, qui merito obediētiæ cito ad perfectionem venit. Iste Iulianus primo Christianus, demū monachus, tunc magus. deinde apostata: tādem Cæsar, & dolo Augustus fuit: totaliter fidem nitebatur destruere.

Iste Iouinianus catholicus & bonus fuit: sed parum regnauit.

Iste Valētinianus deuotus totaliter fuit, & in fide stabilis, diuina ordinatione ad imperiū peruenit. quia enim sub Iuliano maluit tribunatum amittere, & exilium perpeti, quā fidem abnegare: ideo, retribuēte Christo, meruit ad imperium sublimari: semper victoriosus fuit: Saxones & Burgundiones vicit.

Victorinus. Macarij duo.

Donatus grammaticus magister Hieronymi.

Iuliana martyr.

Iohannes & Paulus martyres.

Anno mundi V^M DLIII.

Papa. Liberius annis xvi. mens. vij. dieb. iij. Romanus.

Schisma secundū ecclesiæ inter Liberium & Felicem, euenit propter Arianos, quibus fauebat Liberius: & ideo tanquam hæreticus à catholicis deiectus fuit, & Felix in Papam assumptus.

Anno Christi CCCLIIII.

Iste Liberius primo catholicus, feruide contra Arianos processit. ob hoc Constantius Arianus eū in exiliū misit, & clerus de consensu eiusdem Liberij Felicem presbyterū in Papā ordinauit: qui amplius Arianos expugnauit in tantum, vt Ariani ipsi Constantium rogarent, vt Liberius restitueretur tanquā eis magis fauorabilis: & sic Liberius reuocatus fuit, & Felix deiectus. sed quia Liberius Arianis fauebat, idem Felix cum catholicis cum admonitum, & cōtumacem tanquam hæreticum de ecclesia eiecerunt. & tunc schisma factū fuit & persecutio magna fidelium. Et nota, quod primum Romana ecclesia circa hæc tempora infamē Papā habuit: quia oēs antecessores Liberij fuerunt sancti & exemplares, vt supra patet, per an. cccl. &c.

Iustina imperatrix Ariana secrete, tēpore viri sui: sed impia vxor piissimi Valentiniani Imperatoris, multum post persequitur catholicos, & præcipue Ambrosium.

Didymus cæcus ab infantia, diuinitus factus est doctor magnus, & episcopus Alexandrinus.

Greg. Nazanzenus doctor egregius in oppido Nazanzeno episc. vel Cōstātinop. Gordianus, & Epimachus, & alij multi mart. Rufinus presb. multa scripsit, & hist. eccles. trāstulit. Basilius Magnus cōfes. & episc. Cæsariēs. claruit. Quiriacus episc. & mart. Gallicanus mart.

* sione libertatis ecclesiasticæ tradiderunt, martyrio coronati? quis, inquam, audeat dicere, tales ac tantos tam multos, sic delirasse, vt huiusmodi tēporalia contra iustitiam ac Dei voluntatem detinuissent. an non potius vsque hodie contradictores eorum formidabili vidimus morte consumptos? iuxta quod imprecatus fuit eis Constantius, quando paginam imperialis testamenti propriis manibus super venerandum corpus beati Petri posuit, dist. xcvi. Constantius. Quis vnquam temerator, nisi pœnituisset, hanc maledictionem eua- *

Hieronymus presb. & cardinalis incepit clarescere in ecclesia Dei, de Dalmatia oriundus, semper sanctissimæ vitæ fuit: hæreticorũ malleus, ac totius Christianæ veritatis solidissimum fundamentum: doctor principalis non solum Latinis atq; Græcis, verum etiam Hebraicis literis eruditus fuit. Priamus quidam nobilis de semine Troianorum, qui in Lombardiæ partibus venerat, rebellauit contra imperium: sed mox interfectus ab exercitu Romanorum fuit. sed filij eius fugientes, regnum Franciæ inchoarũt, inuitis Romanis; & Coloniam extruxerunt, & ibidẽ vt coloni habitare ceperunt. Marcomirus filius prædicti Priami fuit dux eorum: sed Pharamundus filius eius fuit primus rex Franciæ. Colonia autẽ ante hæc tempora dicebatur Agrippina.

Valens cũ Gratiano & Valẽtinia. no. an. iiij.

Burgundi fiunt Christiani.

Iste Valens frater fuit Valentiniani, & cum eo diu regnauit: sed timore eius cõceptam trusam exercere nequaquã ausus fuit. sed eo mortuo cum solus regnaret, catholicos persequitur, & monachos ad militandum reuocauit. tãdem post multa infortunia impia morte periit, tamen cum aliqua pœnitentia.

Gratianus cum Valẽtiniano annis vi.

Iste Gratianus vidẽs rempublicam pene iam desolatã, Theodosiũ Cæsarem fecit, qui vbique victor existens multa restituit. tãdem per Maximũ tyrannũ dolo occiditur: & ille nõ longe post iusto à Theodosio morte punitus.

Synodus iij. Constantinopolitana vniuersalis cl. episcop. cõtra Macedoniũ hæreticum.

VᴹDLXIII. VᴹDLXXIII.

Felix secũdus. mart. an. i. mẽs. i. dieb. ij. Romanus.

Damasus annis xviij. mens. ij. dieb. x. Hispanus.

CCCLXIIII. CCCLXXIIII.

Iste Felix vir sanctus Cõstantium Augustũ hæreticũ declarans, de papatu deiicitur: & tãdem capitis abscissione martyr Christi consecratur.

Iste Damasus gloriosus cõfessor, multa laude digna patrauit, adiutus floridissimorũ studiis, quorum grandis numerus tẽpore suo claruit: choros cantantiũ ordinauit in ecclesia: *Gloria Patri* &c. post singulos psalmos dicere iussit, rogatu beati Hieronymi. In versib⁹ dictandis excellentissimus fuit, plurimaque scripta reliquit, & præcipue historiam papatũ & martyrum. Concilium etiam ij. vniuersale. j. Constantinopolitanum cõtra Macedonium celebrare fecit. eius festum agitur xi. Decemb.

Tempore istius Damasi papę vastas illas Ægyptias solitudines, hactenusque diffusas, quas ꝓpter sitim & sterilitatẽ, periculosissimamq; serpentum abundantiã cõuersatio humana non nouerat, habitatio monachorũ cõpleuit, scilicet Arsisius, Perichi*, Pemenes, Pastor, Zosimas, Marina, Euphrosyna, Ioseph, Syrus, Agathon, Achilis, Gelasius, Arsenius, Lucius, & alij innumerabiles, quorum est digna memoria. Ambrosius Romanus doctor principalis mittitur à Valentiniano ad Mediolanum, & statim in episcopum diuinitus eligitur, vt ipse testatur in libro de officiis, Rapimur de tribunalibus ad infulas, cogimur simul discere & docere.

Galerius vir sanctus & miræ patientiæ Romæ claruit. Martinus episc. Turonens. claruit in Gallia, vir admirandæ sanctitatis, de Pannonia oriundus, extitit.

Iohannes eremita sanctissimus, qui Theodosio triumphum prædixit.

*fit. reuera possumus adducere illud Gamalielis Actuum v. *Si à Deo est, non poteritis dissoluere*, &c. Tãta siquidem per huius mundi potentes pariter & sapientes facta legimus con-*

Auguſtinus Carthaginenſ. de Africa rhetor maximus, & in omni philoſophia ac poëtria incomparabilis. inſuper omne ſcibile, quod vnquam philoſophi reperire potuerunt, in iuuentute ſine magna difficultate adeptus. circa hæc tempora ad Mediolanum mittitur, vbi ſtatim à beato Ambroſio conuertitur, & in Chriſti nomine, poſtpoſita Manichæorum hæreſi, baptiſatur. Hic creuit in doctorem eccleſiæ præcipuum, & hæreticorū malleum valentiſſimum: non longe poſt in epiſcopum Hipponenſem ſublimatus totam eccleſiam ſuarum fonte doctrinarum per annos liij. abundantiſſime irrigauit.

Imperatores. (Cathol. Theodoſius a. xi.) Iſte Theodoſius immenſæ religioſitatis extitit: epiſc. & eccleſiæ fideliſſimus. ideo in omnibus adiutus eſt à Domino miraculis etiam apertis: hoſtes ſuperans, ſibi & omnibus principib. oſtendit, quantum valeat ad victoriam obtinendam oratio deuota cum lacrymis: ab innumeris barbaris circumdatus Chriſtum ſuppliciter inuocans, glorioſus victor non ſuis manib⁹ ſed diuinis triumphauit auxiliis. nam tela, quæ hoſtes contra eū miſerant, retrorſum acta, in ipſos atrociter reuertebantur. quod videntes barbari pauore nimio proſtrati, continuo ſeſe Chriſtianiſſimo principi ſubdidere. vnde & poëta Claudianus, licet paganus hoc idem teſtatur, dicens: *O nimium dilecte Deo tibi militat æther: & coniurati veniunt ad claſsica venti.* Quam humiliter ſe habuit in correctione Ambroſij, patet in legenda eiuſdem. Vide Auguſt. lib. vlt. de ci. Dei. & quomodo idola ſubuerti cum templis iuſſit, & quomodo Iohannem eremitam conſuluit, &c. & quomodo flagrabat magis benefaciendi caritate, quam dominandi cupiditate. Moritur tandem bene diſpoſita republica, quam deſolatam inuenit. primo ſtabularius fuit: ſed propter virtutes promotus eſt.

Anno mundi V^M DLXXXIII.

Papæ, (Sericius annis xv. menſ. xi. dieb. xv.) Romanus.

Anno Chriſti CCCLXXXIIII.

Iſte Sericius ſtatuit, vt de ipſa ſecta Manichæorum nullus reciperetur, niſi cum tali pacto, quod in monaſteriū retruderetur, ibiq; pœnitētiam ageret cunctis diebus; & in fine vitæ tantummodo viaticum ſumeret. omnes etiam illius ſectæ quos repetit, exilio damnauit.

Priſcillianus epiſc. Hiſpaniæ cadit in hæreſim peſſimā. inde hæreſis Priſcilliana.

Haitanarius rex Gothorum pſequitur chriſtianos in terra ſua, vbi multi mart. coronati. Firminius epiſc. Ambianenſ. Honoratus & Sabinus ibidem, omnes ſancti confeſſores. Placilla vxor Theodoſij de pauperib. maximam curam habuit, quib. ſuis manibus officioſiſſime ſeruiuit.

Marcellus epiſcopus Appaniæ, martyr.

Paula vidua ſanctiſſima, & filia eius Euſtochiū virgo claruerunt: quarum beatus Hieronymus ſępius meminit: vitamq; Paulæ dignis laudibus conſcripſit.

Theophilus epiſc. Alexādriæ.

Seruatius Tungrorum epiſcopus, qui dicitur fuiſſe cognatus Chriſti, floret.

Seuerinus epiſc. Colonienſ. magnæ auctoritatis, & ſanctitatis fuit.

* tra patrimonium eccleſiæ pene in omnib. finib. totius Chriſtianitatis, vt nequaquam credibile ſit, q. humano modo potuiſſet inſultus huiuſmodi toleraſſe: ſiue aliquid recuperaſſe poſt tam crebras deſperatasq; ſpoliationes. ſed quia de cœlo dimicatū eſt contra eos, ideo vī ſumus perierunt vniuerſi hoſtes eccleſiæ vſq; in præſens. vbi Conſtantiæ Arrianus, Iulianus apoſtata, Valens, Haitanarius, Alaricus, Genſericus, Honoricus, Attila, Seuo, Totila, Theodericus, Conſtātius iij. & v. Leo iij. & iiij. Henricus iij. & iiij. Fredericus primus & ſecundus, Othouij. & Lodouicus iiij. & cæteri præſumptores eum ſuis complicibus, qui quaſi ho-*

Roma capitur à Gothis,& incēditur, & fit illa famosa altercatio inter paganos & fideles: quia pagani cum magna blasphemia nitebantur fidē extinguere, & culturam Deorum reassumere,sed non præualuerunt: quia Alaricus rex Gothorum met Christianus fuit,& pepercit omnibus confugientibus ad sacra: & sic confusa fuit impietas paganorum, eoq; non potuerunt probare diffortuniū euenisse,ex eo quod Roma abiecisset idololatriam,& fidem recepisset. De hoc Augustinus in libro de ciuitate Dei,& Orosius abundanter tractant.

Claudius poëta Romæ. Patricius magnus pater Hybernorū Apostolus,circa hæc tempora in Hybernia veneratur:cum suis sororibus Angeli sæpe colloquio fruitur.

Arcadius cū Honorio an. xiij.

Iste Arcadius puer adhuc, quando pater eius defunctus fuerat: & quidem satis bonus: sed plures aduersitates cum fratre suo Honorio perpessus est, quia multa pericula & tyrāni de gentibus barbaricis, Scythis, Gothis, Wandalis & Hunnis surrexerunt, qui multas prouincias depopulati sunt. & nisi Christi gratia singulariter Christi fidelibus principibus succurrisset,totaliter periissent.

Macezel comes Arcadij meritis sanctorū, quos secū duxit, exemplo Theodosij cum v^m perterruit hostium lxx. milia,sancto etiam Ambrosio sibi in visione apparente, &c. sed post elatus,sanctos viros cepit persequi,& ecclesiam temerare ausus est: & statim occiditur, probauitque in se vno,ad vtrumq; semper diuinum vigilare iudiciū, quando & cum superauit, adiutus:& cum contempsit,occisus est. De hoc sunt infinita exempla etiam hodie.

Sanctus Heraclides,qui scripsit vitas patrum ad Lausum episcopum.

Prudentius poëta Christianus.

V^m DXCIII.

Romanus. Anastasius I. an. iij. dieb. xxvi.

CCCXCIIII.

Iste Anastasius statuit,quod cum sanctum euangelium legeretur, omnes stare deberent: & qui caret aliquo membro, non deberet fieri clericus. Hic fecit fieri vnā basilicam prope scholam Mamertini. Pelagius hæreticus,& Scelestinus,& Iulianus episcopus,à quib. pessima hæresis Pelagiana,dicit, hominem sine gratia posse mereri: & baptismum, & orationes ecclesiæ irritas esse,&c. Augustinus multum contra eum laborauit.

*ra vna ecclesiam priuare nitebātur,aut suffocare, nunquid præualuerunt? Ecce hodie floret cultus Dei cum gloria,& illi,si pœnitentiā nō egerunt, apud inferos contremiscunt. Sed nunquid humana virtute id actum credimus? Minime. Igitur *si Deus pro nobis,quis contra nos?* Ecce regnat fides sancta videntibus,& inuidentibus inimicis: dentibus suis frementibus,& tabescentibus,nil cōtra manum Omnipotentis valentibus,iuxta prophetiam Psalmistæ, dicentis, *Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scab. ped. tuorum.* & iterum, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. etenim*,&c. Et quia grandia mala cōtigerunt aliquando propter huiusmodi disputationes, suggerētibus quibusdam impiis in aures principum,quod Ecclesiastici terrena dominia licite non possiderēt: ideo apostolica sedes inhibuit, ne amodo fiant, neque vlli liceat deinceps in dubium reuocare, quod tantis sanctissimorum virorū doctrinis & exemplis constat roboratum. Aduertant sensati principes, quod eis vtile sit & salubre, post tot annorū curricula, ac varios rerum euētus, vbi nullus vnquam prosperatus est: neq; sibi promittant inconsulte posse immutare quod spiritu sancto durante statutum est, ac tot patronos & cœlorum inspectores præsidentes iam habet.

Chronica sancti Hieronymi finit hic circa annos Domini ccclxxx.

Constantinus comes Honotij, mirabili felicitate in breui multos tyrannos, & barbaros prostrauit, Christi adiutorio suffultus. Et nota, quod sicut (dicit beatus Hieronymus) Romani in principio erant fortissimi, sic in fine debilissimi. nam ad propulsandum hostes necesse est quotidie barbaros conuocare.

Iste Honorius clementissimus fuit. cumque dicerent ei, cur rebelles non occideret, ait, *Vtinam esset mihi possibile ad vitam mortuos reuocare.* & ob piam fidem, quam in Christo habuit, multos tyrannos obtinuit sine sanguinis effusione, & periculosa illa tempora paulatim sub eo quieuerunt. Et hic finitur historia Pauli Orosij presbyteri, qui hoc tempore claruit.

Reliquię sancti Stephani protomartyris hoc tempore inueniuntur in Hierusalem.

Imperatores. Honorius filius Theodosij cum Theodosio minore annis xv.

Maximus episcopus Nolanus, prophetiæ spiritu claruit.

Ossa Samuelis prophetæ translata sunt Constantinop. ab Arcadio.				Donatus episcopus.
Ticonius Afer multa scripta reliquit.			Epiphanius episc.	Tholomacius mar.
Sulpicius Seuerus.	Orosius.	Sisinius.	Martyrius.	Alexander.
Dorotheus.	Melania.	Diocles.	Ancilla.	Nathanael.
Isidorus primus.	Sulta.	Ammon.	Pachonius.	Alexandria.

Iohannes Chrysostomus exilio damnatus, ab Eudocia regina vxore Arcadij, ibique moritur ardore solis. & Arcadius excommunicatur ab Innocentio, eo quod consensit.

Anno mundi	V^M DCIII.	V^M DCXIII.
Papa.	Innocentius primus Albanensis. an. xv. mens. ij. dieb. xx.	Sosimus annis ij. mens. viij. Græcus. dieb. ix.
Anno Christi	CCCCIIII.	CCCCXIIII.

Iste Innocentius statuit, quod non solum presbyteri, sed omnes Christiani deberent vngi oleo infirmorũ, & sabbatho ieiunium celebrari, & ad missam osculũ pacis dari, pluresq; regulas Dei ecclesiæ & monasteriis & Iudęis & paganis tradidit, vt patet xxviij. q. j. nunquid, &c. Hic damnauit ad instantiam concilij Africani hæresim Pelagianam cum suis hæresiarchis. vide xxiiij. q. j. de hac materia. In quanta reuerentia olim sancti doctores, patres, & principes, & cõcilia habuerunt Apostolicam sedem, vt nihil auderent sine consensu domini Papæ diffinire, de hac materia sunt plures epistolæ sancti Augustini, & aliorum scripta.

Iste Sosimus statuit, ne clerici tabernas teneant, aut vina vendãt: & vt cereus benedicatur in sabbatho sancto: & quod seruus non fiat clericus, nisi prius liberatus sit à domino suo. Ipse misit legatos ad concilium Carthaginense pro roboratione eiusdem.

Talmud Iudæorum quod sonat apud eos doctrina, cõponitur circa hæc tempora, anno Domini cccc. à duob. summis Rabbi, scilicet Rabbina & Rabbasse: liber vtiq; grãdis, & maior x. Bibliis. in eo sunt inexecrabilia mendacia, turpia, fatua, abominabilia contra legẽ Dei, legem naturæ, & legem scriptam. videntes namq; Iudæi legẽ suam quotidie deficere, fidem Christianam proficere in toto orbe, etiã cum gloria temporaliũ, hos duos deceptores instigarunt, quatenus hunc librum componerent, & tanquam Moysis scriptis firmã adhiberent fidem, prohiberentq; sub pœna mortis, ne quis aliquid negaret de his quę in eo continẽtur. factum est ita ad suam infelicem excæcationem, & suorum perpetuam damnationem. ne autem simplices haberent occasionẽ recedendi à tanta falsitate, iniunxerunt eis, vt interrogati de difficilibus, responderẽt, Nos hæc nõ intelligimus, sed Rabbi nostri poterũt respon-*

Gensericus rex Wandalorum infinita mala fecit per longum tempus in diuersis mundi partibus, tyrānus pessimus, & Arrianus: præcipue religioni Christianæ, & nobilitati infestus fuit. Romam cepit, Africam destruxit: sub quo Augustinus moritur, anno Domini ccccxl.

Attila rex Hunnorum Flagellum Dei, tyrannus atrocissimus, longo tempore persequitur humanum genus: tandem cōfossus moritur pessime more tyrannorum. alibi dicitur, quod proprio sanguine suffocatus fuit. Iohannes Cassianus eremita, eiectus à Chrysostomo de Constantinopoli venit Marsiliam, collationes patrum scripsit & alia. & fuerunt infiniti sancti eremitæ & monachi. Amanus episc. Aureliacens. ciuitatem suam liberauit suis meritis ab Hunnis.

Timotheus hæreticus, dicit, Christum verum Deum & hominem quidem esse: sed addit falsum dicendo, diuinam naturam conuersam esse in humanam.

Theodosius secundus fil. Arcadij, an. xxvij. cū Valentiniano.

Palladius episcopus mittitur ad Scotos.

Hic Theodosius totus catholicus fuit, & deuotus princeps: nec tamen valuit prohibere barbaros, quin multas prouincias vastarent, permittente Deo. grandis namq; exercitus Gothorū totum Romanum imperium in partibus Occidentis vastauit: sed in Oriente tranquilla pax fuit & sanctitas.

Concilium Carthaginens. fuit ccxviij. patrum contra Pelagium hæreticū: in quo sanctus Augustinus solennis triumphator cōtra hæreticos apparuit, cunctos vincendo.

Saxones hoc tempore Angliam intrare cœperunt, & paulatim crescentes, tandē totum regnum, & diadema obtinuerunt.

V^m DCXXIII.

Bonifacius primus an. iiij. dieb. viij. Romanus.

Cælestin9 primus annis viij. dieb. ix. Romanus.

CCCCXXIIII.

Iste Bonifacius statuit, ne mulier tāgeret pallam altaris, aut lauaret. ipse habuit schisma cum Eulalio presbytero, qui secū electus fuit: & præualuit: quia maior & sanior pars secū erat, & imperator etiā cū vxore sua ei magis fauebat.

Iste Cælestinus instituit dici psalmos ante missam. & ex hoc exordium sumpsit vsus, quem post & ecclesia seruauit de introitu, & graduali, & tractu. tempore eius celebrata est sancta synodus Ephesina contra hæresim Nestorij episcopi Constantinopolitani; qui negabat beatam Mariam veram esse matrem filij Dei.

Schisma quartum, quod fuit inter Bonifacium & Eulalium. causa fuit discordia eligentium. & obtinuit Bonifacius, quia maior & sanior pars erat secum.

Prædestinatorū serpit hæresis, quæ dicit, nil prodesse ad vitā, quod sancti virtuose agunt.

Hieronymus obiit, miraculis inauditis clarus. Eusebius discipulus Hieronymi claret post eum. Nestorius episcopus Constantinopolitanus dicit, Christum purum hominem, non Deum. hæresis magna.

Lupus Trecassinus episcopus floruit, qui Attilam mirabiliter à præda compescuit.

Cyrillus Alexandrinus episcopus fuit in concilio Ephesino.

* dere vobis. sic traditi sunt in reprobum sensum, vt plus his nugis credant, quam Moysi aut Christo. verumtamen plures in diuersis mundi partibus cōuersi crebro, leguntur: aliqui pro fide magna fecerunt, & vtilissima scripta reliquerunt.

Tota Gallia, etiam Africa, Hispania, &c. interijt permissione diuina ab incursu barbarorum quingentorum milium: & omnes pene ciuitates in terram prostratæ fuerunt, exceptis paucis, quæ sanctos episcopos habuerunt: ob quod diuinitus protectæ sunt. & fuerunt tempora horrenda. Ciuitas Metensis muros habuit insuperabiles: sed corruerũt propter peccata ciuium: & sic exusta fuit. Ecclesia Dei isto tempore valde tribulatur, & præcipue in Africa. nam Augustino mortuo totus clerus aut martyrisatur, aut expellitur à sedibus suis in exilium: nec fuit similis persecutio ibi vsque tunc propter Gensericum regem Wandalorum, & Honoricum filium eius, qui fuerunt Arriani, & ecclesias clauserunt. tandem etiam ipsi male perierunt more solito. Hilarius episcopus Arelatens. claret in Gallia.

Merlinus de Incubo genitus claret in Britannia spiritu prophetiæ: cuius instinctu Vortigonus rex Britonum valde dilatauit fidem Christi. huic successit Vter Pandagorum frater eius, qui fuit pater Arturi, de quo prophetauit idem Vter. i. caput Draconis, qua per draconem in stella prænunciatus est.

Imperatores.

Synodus III. Ephesina vniuersalis cc. Patrum contra Nestorium hæreticũ.

Patricius filius sororis sancti Martini mittitur in Hiberniam à Celestino Papa vir mirabilium operum. vixit annis cxx.

Iudæi plures submerguntur in mari, decepti per diabolum, qui eis apparuit in specie Moysis, quasi vellet eos introducere in terram promissionis: quidam vero euadentes fidem Christi receperunt.

Paulinus episc. Nolanus vir sanctus, de quo Gregorius loquitur in Dialogo suo.

Anno mundi	V^m DCXXXIII.

Papa. Xystus III. an. viij. dieb. ix. Romanus.

Anno Christi	CCCCXXXIIII.

Iste Xystus vir sanctus erat, totus humilis & misericors, ecclesiam sanctæ Mariæ maiorẽ ædificauit. habuit quendam æmulum nomine Bassum, qui eum diffamauit: de quo cum se concilio purgasset, statim post Bassus moritur: quem tamẽ propriis manibus sepeliuit.

Germanus episcopus Antissiodorensis tres mortuos suscitauit, & etiã asinum suum defunctum. omniũ pedes lauit sine exceptione.

Eucherius Lugdunensis episcopus & doctor.

Seuerus Treuerens. episcop. sanct.

Mamertinus abbas in monasterio sancti Germani, & Allodius fuit ante eum.

Septem dormiẽtes euigilant, quos Decius ante cc. annos in spelunca reclusit.

Petronius episcopus Bononiens. fecit vitas Patrum, vir sanctæ vitæ ab infantia.

Marianus monachus, & plures alij sancti & docti viri floruerunt.

Eutropius presbyter scripsit plura.

Victorinus Massiliens.

Marichas episc. filium regis Persarum à dæmone liberauit, & multum ibi fides creuit.

Terræmotus maximus apud Constantinopolim per quatuor menses. & infans dixit vt cantaret *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis miserere nobis*: & sic cessauit. hoc postea in Chalcedonensi synodo confirmatum est.

Festum sancti Petri ad vincula instituitur, & stupenda miracula per eius catenam fiunt.

Cœlum ab Aquilone efficitur quasi igneum: & fulgurantes hastæ apparent.

Terræmotus continui, & signa plura fuerunt.

Codex editur, qui & liber Theodosian⁹ appellatur: qui omnium principum legitimorum habet fines.

Luna obfuscatur. Cometa apparet. & post pauca, apud Tolosam Galliæ riuus sanguinis longissimus fluxit tota die.

Beatissimus Iohannes Baptista caput suum reuelat duobus monachis, qui Hierusalem venerant. Gothi autem, quia eundem patronum sibi elegerant, inuicti permanserunt diu. Vndecim milium virginum cohors apud Coloniam Agrippinam martyrisatur ab Hunnis: & Colonia statim post etiam destruitur.

Martianus cũ Valentiniano, annis vij.

Iste Martianus catholicus fuit, & cum Valentiniano imperauit: sed post apud Constantinopolim interemptus fuit conspiratione suorum. Hic in somnis vidit arcum Attilæ confractum, ex hoc ipsum intelligens mortuum. & sic factum est.

Ælius patricius contra Attilam pugnat, fugans eum: & cæsa sunt ibi, scilicet in territorio Aurelianens. clxxx^m pugnatorum.

Synodus IIII. Chalcedonens. vniuersalis dcxxx. patrum contra Eutychem hæreticum, qui fuit abbas Constantinopolitanus. Hic dixit, vnam naturam esse verbi Dei, & carnis. & Dioscorus olim episcopus Alexandrinus defensor illius fuit.

V^M DCXLIII. V^M DCLIII.

Leo prim⁹ annis xxj. mens. j. dieb. xxviij

Tuscus.

CCCCXLIIII. CCCCLIIII.

Iste Leo sanctissimus longo tempore cum multiplici fructu præfuit ecclesiæ tunc infinitis periculis laboranti propter tyrannides principũ, & hæreses varias falsorũ doctorũ. Plures sermones & epistolas scripsit ita egregie, vt inter omnes doctores florẽ dictaminis reportasse dicatur: & quæcunq; dixerit, sic sunt approbata, vt nulli fas sit in minimo ab illis dissentire. ipse suis meritis Attilam à Roma & Italia auertit. manum sibi amputauit propter quandam tentationẽ: sed beata virgo ipsam restituit. In canone addidit, *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Synodum Chalcedonens. iussit celebrari, mediante Martiano imperatore. tãdem plures agones beata morte patitur, sepultus apud sanctum Petrum. Festum eius agitur in vigilia Apostolorum Petri & Pauli: quidam dicunt xi. Aprilis.

Genoueua virgo claret Parisiis: quæ fuit velata à sancto Germano.

Walleranus episc. sanctus.

Marinus episcopus Ephesiorum.

Iuuenalis episc. Hierosolymitanus.

Anatolius Constantinopolitanus episcopus.

Hi duo fuerunt in concilio Chalcedonensi principales.

Tempore huius pontificis mysterium beatissimæ Trinitatis euidenti miraculo in partib⁹ Galliç declaratur. cum enim quidã episc. celebraret, vidit super altare tres guttas clarissimas æqualis magnitudinis cadere: q̃ simul defluentes, & in vnũ coniunctæ, gemmam pulcherrimam effecerunt: quam cum episc. in medio crucis aureæ posuisset, omnes aliæ ceciderũt.

Nicasius Remens. episc. martyrio coronatur cum Eutropia sorore sua: ab Hunnis truncatus ait, *Domine viuifica me secundum verbum tuum.*

Arcturus rex Britãniæ nominatiſſimus in victoriis, ccccl x. viros gladio ſuo interfecit, eccleſiæ Dei ſubuenit, & fidẽ valde ampliauit, omnesq́; terras Franciæ, Daciæ, Noruegiæ, &c. ſibi ſeruire coegit. perditur tandem, nec vſq; hodie ſcitur vbi manſerit. Ethicius ſenator in Burgundia tempore famis iiijm pauperum ſuſtẽtauit, & cœleſtis promiſſionis vocem audire promeruit. Anglia in flore tẽpore Arcturi: cui terdena regna ſeruierunt, ſed tempore paruo. Meretrix quædam peperit infantes vij. vno partu, & in piſcinam proiecit: & vnus factus eſt rex Longobardorum. Eliſæi prophetæ oſſa transferuntur de Samaria in Alexandriam. Perpetuus epiſc. Turonum.

Imperatores. Leo primus, annis xvij. — Zeno annis xij.

Iſte Leo (ſecũdũ quoſdã) fuit verus catholicus: ſecundũ alios autem, dicitur, quod nimis imprudenter imagines ſanctorũ iuſſit comburi: propter quod à Papa excõmunicatus fuit. videtur tamẽ, quod hoc nõ Leo primus, ſed Leo iij. fecerit, tẽpore Gregorij iij. quia tunc fuerũt tempora turbulenta & inquieta.

Iſte Zeno fuit Arrianus, & totaliter crudelis contra catholicos: fœdus inijt cum Gothis: & filium Leonis interficere volens, alter ſimilis ei offertur. Ipſe Theodericũ puerũ, poſtea regẽ Gothorum à patre ſuo in obſidẽ accepit. Venetiarũ ciuitas inclyta cõditur, aut potius ampliatur circa hęc tẽpora, anno Domini cccc l. nõ à paſtorib. ſicut Roma, ſed à potentioribus & ditioribus prouinciarũ aduenis illic propter perſecutionẽ Attilæ confugientibus. mirum eſt, & ſummo laudis extollendum præconio, potuiſſe a tot tamque diuerſis vrbium & oppidorum populis conditam ciuitatem per annos mille cum tali incremento ac gloriæ ſplendore, vnanimiq́; ſagacitate conſeruari.

Anno mundi — V^M DCLXIII.

Papæ. Hilarius I. annis vj. menſ. iij. dieb. vi. Sardus. — Simplicius annis xv. menſ. j. dieb. vij. Tiburtinus.

Anno Christi — CCCCLXIIII.

Iſte Hilarius dedicauit eccleſiam beati Stephani iuxta baſilicam beati Laurentij. Hic cõſtituit, vt nullus pontifex ſibi ſucceſſorẽ conſtituat, vt habetur viij. q. j. pleriq;. Sepelitur in monaſterio ſancti Laurentij, quod ipſe conſtruxit. ſub ipſo Dionyſius abbas Romanus cyclum paſchalem perpetuũ adinuenit: qui vocatur tabula Dionyſij, cõtinens annos dxxxij.

Marci euangeliſtæ corpus transfertur ad Venetias de Alexandria.

Litanię maiores inſtituuntur à Mamerto epiſc. Viennenſi.

Remigius Remenſis epiſcopus, qui poſt Clodouæum regem Franciæ conuertit.

Proſper epiſc. vir clarus ſcientia & ſanctitate vitę, de Aquitaniæ terra.

Theodorus epiſc. Syriæ ſcripſit Chronica, & plura alia.

Cyprianus Amſilienſis epiſcopus, vir ſupra modũ miſericors, totum, quod habuit, fratribus in neceſſitate dedit.

Hæreſis Acephalorum fuit, quæ impugnauit concilium Chalcedonenſe.

Iſte Simplicius diuiſit vrbem in quinq; regiones, & plures eccleſias dedicauit. Hic cõſtituit, vt clericus inueſtituram nõ recipiat à laico: quod fuit poſt per alios magis roboratum, vt patet xvj. q. vj. per totum. Sepelitur in Vaticano.

Fulgentius epiſc. Ruſpenſis claret, luculẽtiſſimus doctor, ſcientia & fide plenus, natione Afer.

Achatius epiſc. Conſtantinopolitanus in hæreſim cecidit, & damnatus, & famoſus hæreticus fuit.

Bonifacius martyr, & alij multi martyres.

Disputatio illa famosa facta est apud Carthaginē contra Arrianos iussu Honorici regis: cuius scripta habentur: sed praualētibus catholicis rex impius Arriana hęresi plenus, eos vsquequaque persequitur: sed non impune. nam octauo anno regni sui percussus à Domino, scatens vermibus, miserabiliter expirauit. Eugenius episc. Carthaginens. & Felix episcop. Abritanens. cum aliis episc. & clericis, & ecclesiæ mēbris numero iiij^m, decccclxxvj. miserabiliter tractantur, & in exiliū mittuntur ab Honorico rege Wandalorum: & totus clerus Africanus fortiter pro Christo agonizat vsq; huc. Guntaramundus rex Wandalorum, qui post Honoricum rexit, Eugeniū ab exilio reuocauit: sed Castrimūdus, qui post ix. annos ei successit, iterū ecclesias claudit, ccxv. episc. exiliādo: erga quos Symmachus Papa clementissimus fuit.

Multi martyres, manibus & linguis abscissis, rectè loquebantur.

Dionysia cū filio suo Maiorico, & Germana Datiua Leontia, filia sancti Germani episcopi.

Æmilianus medicus.

Fames incredibilis facta est, quæ totam Africam vastauit & alias regiones, occasione cuius plures sancti & sanctæ facti creduntur propter eleemosynas suas.

Theodericus, qui Arrianus fuit, rex Gothorū, totam Italiam possedit longo tempore, & quasdam tyrannides contra fideles fecit: ob quod fuit proiectus post mortē in os Vulcani per Iohannem Papam, & Symmachū patricium, quos iniuste necauit, secundum Gregorium in Dialogo suo.

Victorianus proconsul martyr mirabiliter cruciatus est, & Victoriana honorabilis matrona, & alij plures.

Inuentio sancti Michaelis in mōte Gargano facta fuit hic.

V^M DCLXXIII.		V^M DCLXXXIII.
Romanus. (Felix III. annis ix. mens. xi. dieb. xix.) ex patre Felice, ex regione Fasciole.	(Gelasius annis ix. mens. viij. dieb. xix.) Afer.	(Anastasius II. an. ij mens. xi. dieb. xxiij.) Romanus.
CCCCLXXIIII.		CCCCLXXXIIII.

Iste Felix sanctus est, vt patet ex sermone beati Greg. vbi narrat de tribus sororib. matris suę. fuit enim atauus eius. Hic constituit ecclesias ab episcopis dedicari. hic damnauit Achatiū, eo quod ad cōmunionē receperat Petrū Alexandrinū episcō hic statuit, quod accusato dādæ sunt induciæ, vt ad respōdendū se parare possit: & quod accusatores & iudices tales esse debeant, quod omni careāt suspicione & macula. de hi fit mentio lvj. distinct. Orosius.

Iste Gelasius canonē missæ ordinauit, præfationem, hymnos, tractus, orationes, sicut Ambros. fecit: & inter libros authenticos & apocryphos distinxit xv. dist. sacrosancta. Hic tēpora ordinādi & examinandi presbyt. ordinauit. ipse etiam imperatorē excōmunicauit; & excōmunicari posse ostendit. xcvj. dis. duo. sub eo Deus corpus Barnabæ & euang. Matthæi reuelauit.

Iste Anastasius primo bonus fuit: sed postea seductus ab Achatio; & cōmunicauit ei. & ob hoc clerus separauit se ab eo. & quia voluit restituere Achatiū occulte, licet non potuit; diuino iudicio percussus est, intestina eiiciēdo, xix. dis. Anastasius, &c. & hic videtur II. infamis Papa, de toto catalogo pontificum vsq; huc: quia primus scilicet Liberi⁹ fauebat Arrianis: iste Nestorianis, vtrobiq; cōcurrente vesania imperatorum.

Iohannes Damascenus, secundū quosdam, fertur his temporib⁹ fuisse. Alij dicunt, quod post Gregorium, manum iniuste sibi amputatam beata virgo ei restituit. multa scripta subtilia reliquit. Solennis episcopus Carnutens. vir sanctus, insignis habetur.

Paschasius vir sanctus, de quo facit mentionem Gregorius in Dialogo, quod graue sustinuit purgatorium: quia in schismate pertinaciter adhæsit Laurentio vsque ad finem vitæ; sed ante mortem pœnituit. Sancta Brigida in Scotia claret.

Clodouæus primus Christian⁹ rex Frāciæ circa hæc tēpora baptisatus est à sancto Remigio. habuit enim vxorē Christianissimā nomine Clotildis: quæ fuit filia regis Burgundiæ, q̄ sæpius monuit eū, vt relicta idololatria, in verū filiū Dei crederet: sed nō acquieuit. postea cū bellaret aduersus regem Almaniæ, corruere cœpit exercitus eius, & infusis lacrymis ait, Iesu Christe, quē regina mea prædicat esse filiū Dei, qui subuenis in tribulatione, & das auxiliū in te sperātibus tuū deuotus postulo auxiliū, &c. & sic habita victoria, venit cum iiij^m ad baptismū: & columba cœlitus ampullā cū chrismate attulit: vnde reges Franciæ vsq; hodie inungi solēt: exemploq; eius totū regnū fidē suscepit, & deinceps semp victoriosus fuit, & Gothos superauit, &c. cœpitq; extunc deuotus esse erga Deum, & sanctos eius, & præcipue erga sanctum Martinum, cui preciosum equū cū aliis muneribus obtulit. cumq; vellet eū redimere, iussit dari c. solidos argētiis: sed nequaquā equus se mouit. at rex, Date (inquit) adhuc c. & tūc equus solutus abijt ad nutum regis. tunc cum lætitia rex dicit, Vere beatus Martinus bonus est in auxilio: sed carus in negotio. & hic videtur quasi secundus Constantinus, & secunda Helena rememorari.

Imperatores. Anastasius, annis xxvj.

Iste Anastasius malū habet testimonium: quia fact⁹ fuit hæreticus per Achatiū Constantinopolitanū episc. & cum à Papa moneretur per solennes legatos, vt ab Arriana perfidia discederet, respondit, Nos cū simus Imperator, iubere volumus: nō autē nobis iuberi. quod arrogantiæ verbū æternæ humiliationis, licet inutilis, subsecuta est vltio, quia patū post iusto Dei iudicio fulmine pcussus interijt, sensatis principib⁹ suæ vesaniæ horridū relinquens exēplū. ipse etiā miserabilis fuit, nec vnquā meruit victoriā, Deo pariter odibilis & hominib.

Anno mundi V^M DCXCIII.

Papa, Symmachus an xv. mens. vij. dieb xxviij Sardus.

Anno Christi CCCCXCIIII.

Iste Symmachus vir bonus, cleri & pauperum amator, fuit electus cum Laurentio, & bis habuit cōtentiosum schisma cum eodem: sed præualuit iudicio ecclesiæ, & Theoderici regis, xvij. dis. concilia. Hic compleuit hymnum Angelicum, *Gloria in excelsis Deo*, &c. & cantari instituit, & multa vtilia statuit. Verum cum Laurentium ex misericordia fecisset episcopum Micerinum, non reddidit sibi vicem iuxta beneficia præstita, sed iterato erexit se contra eum: nec sic profecit, quia cum Symmachus se plene purgasset coram synodo de obiectis criminibus, cum gloria restituitur, & Laurentius cum suis damnatus fuit.

Schisma quintum, quod fuit intet Symmachum & Laurentium. caussa fuit discordia eligentium: sed Symmachus obtinuit iudicio concilij, in quo Theodericus rex personaliter fuit, quia maior pars erat secū. sed post annos quatuor surgit iterum altercatio in clero propter crimina obiecta Symmacho: & factum est schisma sextū ecclesię. sed cum Symmachus se purgasset coram concilio & rege, restituitur cum gloria, & Laurentius damnatus fuir.

Symmachus patricius martyr clarus habetur, vir sanctus & strenuus: qui rege Theoderico iniusto sæpe obsistit, ob quod tandem ab eo martyrisatus est cum Iohanne Papa.

Boetius vir consularis incomparabilis scientiæ, & in omni virtute perspicuus, fuit gener prædicti Symmachi, & post multa, quæ gloriose gessit, tandem exul iugulatur pro iustitia à Theoderico. sepultus Papiæ. Dicunt quidam eum canonisatum sub nomine Seueri. quanta autem scripsit, tota Christianitas testis est. habuit vxorē prudentissimam nomine Elphe, quæ fecit hymnum, *Oliua bina*, &c. &, *Felix per omnes*, &c. de Petro & Paulo.

Gerhardus primus episcopus Laudunens. vir sanctus, habuit primo vxorē, quam dimittens, & iterato admittens, genuit ex ea virum sanctum Latronem, qui ei in episcopatu successit. mirabilem egit pœnitentiam. Arnulphus episc. Turonens.
Siberanus Scotus cū suis fratrib. & sororib. claret sanctitate. Vedastus Atrebatens.
Leonardus Louiocen. & Liphardus discipuli Remigij. Euodius Titubens. episc.
Seuerinus abbas Agaunens. qui Clodouæum regem Franciæ sanauit.
Dignissimus, & Gordianus, & alij multi martyrisati sunt à Laurentio schismatico.
Cantianus Rothonensis.
Maxentius abbas Pictauiensis.

Iustinus primus, annis ix.

Conciliū Aurelianense celebratur iussu Clodouæi, quod sanctus Melanius congregasse dicitur. & nota, quod multa fuerunt concilia Aurelianens.

Iste Iustinus totus catholicus fuit, & omnia quæ Anastasius contra ecclesiam fecit, retractauit, summum pontificem deuote requisiuit, scilicet venerabilem Papam Hormisdam: & se libenter obedire velle intimauit. quod factum est: quia cum sanctus Germanus episcopus Capuanus ad eum venisset ex parte Papæ, vt episcopos de exilio reuocaret, statim fecit, cum magna lætitia eum suscipiendo. ipse magis etiam fecisset pro fide, nisi eum tyrannis Theoderici regis impediuisset. Carilephus vir valde sanctus, qui nunquam voluit videri à mulieribus, nec à regina deuota Franciæ.

V^M DCCIII.

Campanus. Hormisda an. ix. dieb xvij.

Iohannes I. annis iij. mens. ix. dieb xvij. Tuscus.

DIIII.

Iste Hormisda vir misericordiarū fuit: ecclesiis multa ornamenta contulit: pauperū eleemosynis intentus. ipse clerū composuit, & Græcos reconciliauit, qui fuerūt excommunicati propter hæresim Nestorianam. sepultus est apud sanctum Petrum: vbi dedit trabem argēteam pensantem libras mille xl. Hic cōstituit, si quis missam se simulauerit celebrasse, perpetuo sit irregularis.

Auitus abbas Aurelianens. qui orauit pro filijs Clodouæi.

Elphes vxor Boëtij, mulier deuota moritur, quæ epitaphium suum met composuit, dicens,

Elphes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul à patria coniugis egit amor.
Porticibus sacris tam nunc peregrina quiesco,
Iudicis æterni testificata thronum.

Solinus Sidonius doctor.
Melanius consularis regis floret.
Albinus vir sanctus cum aliis.
Victor, Marsus Lantonus cum aliis pluribus illustribus viris, qui tunc floruerunt in Gallia.

Iste Iohannes sanctus est, & martyrisatus à Theoderico rege Gothorum, Arriano, qui tunc iussu Imperatoris in Italia regnauit. nā in custodia afflictus moritur cū Symmacho & aliis æque catholicis viris, cuius festum agitur xxvij. mensis Maij. Hic cæcum illuminauit Constantinopoli.

Theodericus Gothorum rex subito defunctus, à quodā sancto eremitā visus à Iohanne Papa & Symmacho, quos ipse occiderat, nudus & discalceatus in ollā Vulcani demergi. vide in lib. Dialogorum sancti Gregorij. videat igitur & intelligāt hoc principes.

Germanus Capuanus episc. claret.

Vigor Boiacens. episc. qui mortuū suscitauit. Cassiodorus gloriosus vir, & doctor luculentus fuit, primo senator, cancellarius regis Theoderici: deinde monachus, plura scripsit.

Duo legislatores excellentissimi hoc tempore claruerũt, Benedictus videlicet pater maximus, & Iustinianus imperator. horum primus totius ecclesiæ fulcimentum, & norma religionis inclytissimos habuit discipulos, & plures numero: & obtinuit orbem terrarum, &c. ad cuius honorificentiam hoc etiam accrescit, quod non alius quilibet ex magistris ecclesiæ vitam illius digessit, quam insignis ille disertissimus Papa Gregorius: quia totũ, quod fecit, quasi aurum fulget. diuinitus enim dispositum est, vt cum idem legislator excellentissimus in cæteris modis sit à Deo decoratus, etiam hinc maiori autoritate tam ipse, quam legislator eius roboretur: quod eandem vitam summus apostolicæ sedis pontifex ordinauit.

Claudius episcopus Viennẽs. nobilissimus inter doctores claret.

Imperatores. (Iustinianus I. an. xxxviij.) Iste Iustinianus excellentissimus fuit per omnia. nam in ipso concurrerunt tria, quæ principem gloriosum faciunt, scilicet potentia, sapientia, & religiosa mens ad diuinum cultum. per primum hostes superauit: per secundum iustis legibus mundum ordinauit: per tertium Deum glorificauit, eiusq; ministris ecclesias ædificando opes plures donauit. Nota, quod leges ciuiles, quæ Romanæ dicuntur, ante istũ insignem virũ prolixæ fuerunt, quas ipse admirabili breuitate correxit, & ad xij. libros coarctauit, & omnib⁹ vnũ codicẽ ordinauit, quẽ codicẽ Iustinianum appellari voluit. fecit etiam librum Institutionũ, quẽ in iiij. distinxit libros. nouas quoq; leges, quas ipse fecerat, in vnũ volumẽ redactas, Nouellas vocari statuit, quæ communiter Authenticæ appellantur: & sunt per collationes distinctæ. omniũ etiã magistratuũ, & iudicũ seu iurisconsultorũ leges, quarum ij^m librorũ esse dicebantur, grãdi labore abbre-*

Anno mundi V^M DCCXIII.

Papæ, (Felix IIII. annis iiij. mens. ij. dieb. xiij.) Samius.

Anno Christi DXIIII.

Iste Felix iussit infirmos inungi ante obitũ. vnde patet, q; vnũ sæpe instituitur, cuius nõ semper fit executio. aut ergo necesse est sæpius replicari: aut forte aboleuit, quod prius statutum fuit. verum principaliter per Christũ institutũ est, quia omnia sacramenta per Christũ tradita sunt ecclesiæ. Hic instituit etiam, vt anniuersarius dies dedicationis ecclesiarum & altarium celebretur.

Ordo sancti Benedicti.

Vt prior ordinibus cunctis præstantior iste:
Sic erit in fine cunctis constantior ipse.

Sacer ordo Benedicti vtitur amictu miti pro suo velamine

Albo, nigro, camelino, lana textã sine lino, prout est religio.

Hic monarcha monachorum, patriarcha est cunctorum, qui ad se confugiunt.
Cœnobitis præbet normam, & anachoritis formam vias rectas ingredi.
Cuius regularis vsus nunc vbique est diffusus inter orbis climata.
Nam specus cultus diuini, locusq; montis Cassini redolent virtutibus.
Hinc Fuldenses cum feruore, claustra multa cum decore regunt in Almania.
Assunt & Cluniacenses, simulq; Camedulenses cum Cistercienſibus,
Valumberni, Syluestrini, supersunt & Cælestini sub diuerso habitu.
Montis Oliueti patres, humiliatiq; fratres sub eadem regula.
Vigent quoque Iustinenses, cum candore Bursfeldenses his diebus vltimis.

Persecutio iterum in Africa fit catholicis à Wandalis Arrianis. episcopis quibusdam linguæ abscindebantur: & tamen recte loquebantur.

Antonij abbatis corpus inuenitur, & in Alexandriam transfertur.

Totila rex Gothorum multas exercet tyrannides: & pene tota Italia destruitur.
Bellisarius patricius comes Iustiniani, mirabiliter de Persis triumphauit. deinde missus ad Africam Wandalorum gentem deleuit. dehinc Romam liberauit à Gothis, quæ per totum annum fuit obsessa: regem etiam Gothorum cepit, & ad imperatorem duxit. & Roma sæpius capitur a Gothis, & quasi in nihilum redigitur.

Arator poeta floret.	Cassius Marnienf. episcopus.
Priscianus grammaticus.	Maurus discipulus sanctissimi patris Benedicti claret.
Nicetius Treueren. episc.	Romanus monach*, qui sanctū Benedictū pauit in spelūca.

* uiari fecit, & ad numerum librorum l. redegit, & ipsum librum Digestorum seu Pandectarum appellari mandauit: & debet scribi per dg. sed hodie mirabili errore apud omnes per duplex ff. scribitur, quasi per mysterium dicatur: quia cōmunis error faciat legē. Causa autem est, quia dg. antiquitus quandam similitudinem in scribendo habebāt cum ff. duplicato. his legibus totus mūdus extunc & deinceps vsq; nunc ordinatur & regitur, paucis exceptis, quæ per sacros canones sunt prohibitæ tanquam mortiferæ. quia cum lege diuina non poterant cōcordare: aut non conueniunt Christianorum moribus. Et hoc idem imperator tanquam verus catholicus desideraulit ab ecclesia fieri, dicens, Non dedignantur leges humanæ sacris canonibus obedire. Plurimæ etiam leges sunt canonizatæ: per quod ecclesia summam ostendit exemplaritatem, humiliter se submittens legibus humanis, in quantum non impediunt consecutionē sui finis, qui est vita æterna: quam promisit Deus custodientibus legem siue mandata sua.

V^m DCCXXIII. V^m DCCXXXIII.

Romanus.

Romanus.

Romanus.

DXXIIII. DXXXIIII.

Iste Bonifacius statuit, vt clerici sint diuisi à laicis in celebratione missæ. Hunc quidā libri dicunt electum in discordia cum Dioscoro: & fuit schisma xxxviij diebus: sed mortuo tūc Dioscoro idem Bonifacius obtinuit. Alij dicunt, quod hoc sit factum tempore Sisinnij, vt infra patet.

Victor Capuanus episc. qui cyclos paschales subtili modo descripsit. Gregorius epis. Lingonensis, de senatoribus, qui prius habuit vxorem.

Theophilus qui homagium diabolo fecit: sed per beatā virginem Mariam recōciliatus est.

Benedictus iunior, qui à Totila multa passus est.

Iste Iohannes cum Iustiniano Imperatore magnā habuit cōcertatione, an videlicet in Christo vna, vel duę essent naturæ: probāte autē Papa, quod duæ, Imperator ait; Aut consenti nobis, aut in exilium ibis. Tunc Papa gaudenter dixit, Ego ad Iustinianū Imperatorē Christianissimū venire desideraui: sed, vt video, Diocletianum persecutorem inueni: tamen minas tuas in nullo timeo. tunc Imperator humiliauit se; prostratus ante pedes Papæ.

Domicianus Tungrens.
Medardus Nouionens. episcopus.

Iste Agapetus plene reuocauit Iustinianū ab errore Eutychetis. Hic constituit processiones fieri dieb. dominicis. Hic patriarcham Cōstantinopolitanū deposuit, scilicet qui duas naturas in Christo negauit. Moritur Cōstantinopoli, & relatus est Romā, & sanctus est. cuius festum agitur xxij. Aprilis.

Gildardus episc. Rothomagens. frater sancti Medardi.

Clodoaldus filius regis Franciæ presbyt. monasterium condidit.

Germanus Parisiens. episc.
Eleutherius Tornacēs. episc.

Signa horribilia apparuerunt. Quædam stella contra lunam veniens, intrauit.
Vuæ de sambuco nascuntur. Hyems grauis fuit, ita vt aues frigore labefactæ manu caperentur.

Fames tam validissima tūc fuit, vt in quibusdā locis matres proprios pueros manducarēt. Cœlum etiam ardere visum est in Galliis. Et sanguis stillauit à nubibus.

Theodebertus rex Franciæ fuit: qui beato Mauro tunc abbati Andegauensi plurima bona dedit pro sustentatione monachorum sub regula sancti Benedicti Deo seruientium. similiter & Clotharius eius filius. magnis enim miraculis idem beatus Maurus claruit per omnia, sicut Benedictus magister eius venerabilis.

Imperatores.

Radegūdis Francorū regina vxor Clotharij claret sanctitate: q̄ post monasteriū intrauit.

Ista Synodus damnauit hæresim Theodori, qui dixit, alium esse Deum verum, & alium Christum: & quod beata virgo non sit Dei genitrix, sed hominis tantum, &c. satis cum Nestorio concordabat. Et nota, quod sæpius hæreses variant nomen iuxta hæresiarchas suos: quia hæc dicta fuit in primitiua ecclesia Hebionitarum: & sæpius fuit destructa, & iterū machinatione diaboli resuscitata. & sic de alijs similiter est intelligendum. sæpe tamen aliquid variant aut apponunt, vt non sit omnino simile. de hac vide xxiiij. q. iij. c. quidam.

Synodus IIII. Constantinopolitana contra Theodorū & oēs hæreticos alios.

Hæc Synodus est similis autoritate, sicut quatuor euangelia.

Anno mundi — V^M DCCXLIII.

Papa. Syluerius mart. a. iij. mens. v. dieb. xi. Campanus. — Vigilius annis xvij. mens. vi. dieb. xxvi. Romanus.

Anno Christi — DXLIIII.

Iste Syluerius martyr est, quia pro fide in exilio interfect⁹ fuisse dicitur, p̄curatione Theodoræ Imperatricis: quia Anthemium episc. destitutum & condemnatum propter hæresim restituere noluerit. Hic factus est Papa per vim. Rex enim Gothorum Theodatus corruptus pecunia, minas clero & populo intulit, nisi in electionē cōuenirent. Eius festum agitur xx. Iunij.

Festum purificationis gloriosę virginis Mariæ instituitur apud Constātinopolim ad sedādam pestem graué. Et nota, quod sæpius leguntur eadem festa instituta à diuersis nō sine causa. quia autē non sunt recepta, vel inoleuerunt, aut aliquid superadditur, &c. dicitur, quod etiā Sergius prædictum festum instituit, vel forte superaddidit luminaria ferenda.

Iste Vigilius male intrauit papatum: sed tamen bene se rexit, & persecutionem sustinuit, sicut Syluerius. Gothos superauit gloriose. tandē in exilio moritur post graues persecutiones in Constantinopoli perpessas à Theodora: & martyr creditur. Festum eius agitur xxvj. Iunij. Ipse iussit concilium Constantinopoli celebrari. & fuit primo archidiaconus Syluerij, & cupidus ad papatū. Dedit modū Imperatrici qualiter Syluerium amoueret: quæ eum postea peius tractauit: & fune in collo eius misso, per totam ciuitatem trahitur à mane vsq; ad vesperam, &c. hoc prædixit Bellisarius patricius Romanus, qui Syluerium iniuste exiliauit, sic inquiens, Huius machinator sceleris non effugiet iram iudicis cuncta cernentis. Sed de omnibus postea pœnitens, & fortiter pro fide agonisans, feliciter vitam finiuit. Herculianus episc. Perusinus à Totila secto capite martyrisatur. Pastores verba canonis super pane proferentes interierunt. Hic constituit canonē submissa voce, & nō nisi sup sacrificia legi.

Templum sanctæ Sophiæ maximum in Constantinopoli construitur per Iustinianum. Putatur, quod à conditione mundi non sit tale opus ita complete factum: in quo idem Iustinianus gloriosus imperator honorifice sepultus est in pace Christi.

Tempora satis turbulenta, & mortalitas magna in Italia, quamdiu fuit imperiū bipartitū, fuerunt conturbationes continuæ. & beatus Gregorius sæpius facit mentionem de his.

Puer quidam Iudæus circa hæc tempora cum aliis pueris Christianorum cōmunionem accepit: quapropter pater indignatus ipsum in fornacem proiecit: sed illæsus exiuit, dicens, Mulier illa, quæ in ecclesia est depicta, puerum in brachijs tenens, pallio suo ignem excussit.

Iustinus secundus, annis xi.

Iste Iustinus bonus fuit in principio, & bene catholicus: sed suasu vxoris degenerauit in crudelitatem & auaritiam: & factus omnibus odiosus, amens efficitur. & Narses quidam eunuchus vir strenuus, & totus deuotus, & misericors, erat patricius eius: qui merito sanctitatis suæ vbiq; triumphauit: Totilam interfecit, & omnes barbaros deuicit, totamque Italiam quietam reddidit: sed diabolus inuidens ei, quod cuncta bene disponeret, suscitauit cor imperatricis Sophiæ contra eum, ita, vt etiam Imperator inconsulte alienaret se ab eo: & ob illam ingratitudinem & iniuriam vltus se fuit, & introduxit Longobardos, & auertit Italiam, ne esset sub imperio vsque ad tempora Caroli. notabile exemplum est hoc, ne principes audiant inuidas mulieres, per quas diabolus sæpe solet facere, quod per se non potest.

VᵐDCCLIII.

Pelagius I. annis iiij. mens. x. dieb. xviij. Romanus

DLIIII.

Iste Pelagius statuit, quod hæretici & schismatici debeant per secularem potestatem arceri, xxiiij. q. v. relegentes: & plura alia. Hic diffamatus & culpatus fuit de morte Vigilij: sed coram omni populo tangendo crucem & euangelium, sacramento se purgauit. Hic constituit nouem præfationes in missa decantari, quas Gelasius compilauit.

Iudæus quidam isto tempore imaginem crucifixi telo transfixit occulte: & sanguis exiuit, Iudæum extinxit: sed Christiani hoc comperto, ipsum lapidibus continue obruerunt.

Stephani sancti protomartyris ossa delata sunt Romam, & in vna tumba cū sancto Laurentio locata.

Mons magnus in Gallijs mugitum dedit: discissus ab alio monte, & cum hominibus & ecclesiis in Rhodanum præcipitatur.

Gasimunda regina Franciæ, vxor Hilperici regis, qui eam iugulauit nocte, sancta mulier, miraculis claret.

Machutes discipulus sancti Brandani mirabilia fecit.

Fortunatus poëta Italicus, & episcopus Pictauiensis, multa scripsit.

Columbanus pater venerabilis clarus in Hibernia, & post venit in Burgundiam: deinde in Almaniam, constituens monasterium Luxoniense, & factus est in gentem magnam.

Leonardus eremita sanctus Cenomanensis fuit.

Agericus Virdunensis episcopus hoc tempore clarus habetur.

Acies igneæ visæ sunt in cœlo: de quibus Greg. in Homil. & de vestibus quorundam verus sanguis effluxit. domus etiam cuiusdam aspersa sanguine apparuit, & signa in vasis, quæ non potuerunt ablui. Brandanus in Scotia claret, vir sanctus, pater iij^m monachorum: de quo mirabilia leguntur. Pugna sancta oritur inter Germanum episcop. Parisiens. & Childebertum regem Franciæ: quorum quilibet certabat ad subueniendum debilibus & pauperibus. & quia vnus alium præuenit, non modica concertatio erat inter eos. O vbi manserunt hæc! Iohannes Eleemosynarius, episc. Alexandrinus, clarus habetur. sic dictus, propter eleemosynas quas faciebat. Quid vltra? quod habuit, hoc totum dedit.

Samson episc. Dolens.
Ethbinus Britannicus.

Imperatores.

Tiberius secundus annis vij.

Similianus abbas.
Sindulphus presbyter.

Iste Tiberius vir sanctus fuit misericordissimus, multas ecclesias restaurauit. eratque tam profusus in muneribus largiendis, vt vxor eius ipsi diceret, quod dilapidator esset bonorum imperij. Cui ille, Confido in Domino, quod fisco nostro non deerit pecunia, si de his quæ Dominus nobis contulerit eleemosynas faciendo, thesauros conquiramus in cœlo. & statim post cum vidisset crucem sculptam in pauimẽto, ait, Leuate tabulam, quia indignum est, vt crux pedibus conculcetur, quæ debet cum reuerentia in pectoribus & frontibus fidelium poni: ibique maximum reperit thesaurum. ipse Persas vicit.

Hospitius, & quidam Winnatus Brito claruerunt in Gallia sanctitate.

Leander Gothos conuertit, post episcopus Hispalens. cui Gregorius misit libros Iob.

Anno mundi	V^M DCCLXIII.	V^M DCCLXXIII.
Papa,	Ioannes iij. an. xij. mens. xi. dieb. xxvij — Romanus.	Benedict. I. an. iiij. mens. j. dieb. xviij. — Romanus.
Anno Christi	DLXIIII.	DLXXIIII.

Iste Iohannes restaurauit cœmeteria martyrum, & ecclesiam beatorũ Apostolorum Philippi & Iacobi. In diebus suis multa signa & prodigia insolita, significantia cladem futurã, qualis nunquam fuisse putatur. tandem post multa bona opera moritur, sepultus apud sanctum Petrum.

Iste Benedictus multas sustinuit persecutiones: & vidit mala gentis suæ propter famem, pestilẽtiam, & hostes: quia Longobardi totã Italiam inuaserunt. In quibus laboribus moritur, sepultus apud sanctum Petrum.

Paulus Leonens. episcopus.

Amandus vir sanctus, post episc. Traiectens.

Vngalotus presbyt. & alij sancti floruerunt.

Italia tempore huius pontificis absoluitur à iugo Constantinopolitano, & ceperunt Romani dominari per patricios. & fit regnum Italiæ habitatio Longobardorum.

Retharedus rex Gothorum, quẽ historiæ tradunt virum fuisse virtuosum, cum esset Arrianus, in concilio Toletano anno Domini dlxxiiij. primum conuersus est ad veram fidẽ, & cum eo tota gens Gothorum, monitu & industria Leandri episc. Hispalens. Magna gratia in populo barbaro, qui hucusq; malam habuere famam, & nunc sanctos habere incipiunt.

Gregorius filius Gordiani senatoris Romæ clarus habetur: qui sex monasteria in Sicilia fundauit, & vnum in vrbe, in quo fit monachus ex prætore: & post diuinitus Papa eligitur.

Gregorius Turonens. episc. expositiones sacræ scripturæ fecit.

Maglorius episcopus Dolens. sancti Samsonis successor.

Maurus discipulus sancti Benedicti eo tempore obiit, sepultus Parisiis.

Iste Mauricius habuit filiam Tiberij nomine Constantiam, quam ei pater eius tradidit cum imperio, dicens, Sit tibi imperium meum cum hac puella, vtere ea feliciter, & habe in mente, æquitatem & iustitiam præcipua esse insignia optimi imperatoris. quib. dictis, piissimus Tiberius expirauit. Mauricius autẽ sumpto imperio multum vtilis fuit reipublicæ: tandem cum beato Gregorio nimis detraheret, & mortem comminaretur, contra se diuinam prouocauit iram. meritis tamen beati pontificis hic punitus fuit; eo quod pro se quotidie orasset. fuit enim expulsus de regno, fugatus ad insulam quandã, & ibi cum vxore & duobus filiis per Phocam interemptus est. Si bene seruasset doctrinam soceri sui, illum ante pedes suos habuisset prostratum; quem nunc super se sensit leuatum. tamen de eius saluatione bona spes est, propter causam prædictam.

Mauricius Græcus an. xxij.

Antiochia subuertitur per angelum Dei, qui in veste alba apparuit: & tantũ vnus vir eleemosynis vacans, liberatus fuit. Quidam dicunt, quod medietas ciuitatis subruta fuit, & aliam eius medietatem vir ille precibus suis saluauit.

Tunica Domini inconsutilis reperta est in Saphar, & in Hierusalem posita.

Inundatio pluuiarum maxima fuit, ita vt secundum diluuium crederetur iterum venturum. Et per Tiberim multitudo serpentum cum dracone magno in mare descendit: sed à fluctibus præfocati, & ad littus proiecti, totum aërem sua putredine corruperunt. & secuta est mortalitas maxima in Italia: quæ dicitur inguinaria, ita vt etiã corporali visu sagittæ cœlitus venire, & singulos quosq; percutere viderentur.

V

VᵐDCCLXXXIII.

Pelagius v. annis xij. mens. i. dieb. x. Romanus. Hic constituit, vt memoria defunctorum fiat in omni missa, post eleuationem hostiæ salutaris.

DLXXXIIII.

Iste Pelagius ordinatus fuit absq; iussione Principis. & Longobardi obsederũt Romam. & vastatio magna fuit: & quod male inchoatum fuit sub eo, in peius proficiebat propter tyrannidem barbarorum, & pestem. Ipse misit Gregorium sanctum virum ad diuersa loca in negotiis ecclesiæ expertissimum. tandem in peste inguinaria moritur, sepultus apud sanctum Petrum.

Mirabilia quædam circa hæc tempora contigisse narrantur. cometa apparuit. puer quadrupes, alter duos vertices habens, nati sunt Byzantij. sanguineæ hastæ, & lux clarissima per totam noctem videbantur. puer sine oculis & manibus: qui à lumbis infra erat sicut piscis. in Nilo etiam apud Ægyptum duo animalia apparuerunt humanæ formæ, vir & mulier, horribilia aspectu. quasi per vnum diem sol à mane vsq; ad meridiem minoratus est de tertia parte. quæ omnia aliquid noui solent significare. Quidam putant, quod præfigurauerunt bestialem & monstruosam sectam Saracenorum, quæ quasi tertiam partem Christianitatis in breui corrupit: & non longe post hæc tempora surrexit.

Hermigildis filius regis Wisigothorum & Hispanorum conuertitur de infidelitate Ariana ad catholicam fidem: à patre suo martyrisatus est.

Litania maior instituitur à sancto Gregorio. & angelus Domini apparuit supra castrum Adriani. *Regina cæli* cantauerunt angeli primum, &c. & grandis illa plaga cessauit.

Augustinus venerabilis monachus, vir sanctus, cum Iohanne & Mellito, & alijs mittitur ad Anglicos cõuertendos. Et nota, quod sæpe fit mentio de diuersis regnis & prouincijs, quod crebro conuersæ sint ad fidem: quia non semper in eis permansit fides, propter diuersas causas. sic de Anglia, Francia, Persia, & Iudæa. In hoc singulariter Roma priuilegiata fuit, quia ibi nunquam defecit fides Petri.

Phara virgo sancta & nobilis, & frater eius.

Pharo comes, & post Meldens. episcopus, & frater eius.

Carnealdus episc. Lugdu. claruerat.

Desiderius episc. Viennens. mart.

Imperatores. Phocas annis viij.

Goar vir sanctus, super Rhenum claret: & multi alij vtriusque sexus homines fuerunt dignæ memoriæ. Vide in registro Gregorij.

Iste Phocas tumultu militũ factus Imperator, dominũ suũ Mauriciũ occidit, & alios plures. & quia male incepit, in peius profecit, & pessime cõpleuit: quia Romani grauissime cõtra Persas præliãtes fugati sunt, & multas prouincias perdiderunt. & tandẽ ipse superatus ab Heraclio occisus fuit. Cosdras rex Persarũ Hierusalem cepit, & alias multas ciuitates: & valde attriuit Christianos, occisis xc m. & crux cũ Zacharia patriarcha capitur, &c. post cum se Deum putaret, interficitur ab Heraclio. Dicitur, quod tantæ fortitudinis Heraclius fuit, quod leones sæpe prostrauerit in arena. Furseus vir sanctus, filius regis Hiberniæ, claret. Gangericus Cameracẽs. episc. Marculpus abbas Horcasens. cõstituit, quod lumẽ semper ardeat in ecclesia, dum missa celebratur. item, quod Papa sit indutus alba præcincta longa & ampla.

Anno mundi	V M DCCXCIII.	V M DCCCIII.

Papa. Gregorius I. an. xiij. mens. vi. dieb. x. Romanus.

Anno Christi	DXCIIII.	DCIIII.

Iste Gregorius nobilis genere, sed nobilior virtute: sed & sanctitate nobilissimus, ordinis sanctissimi patris Benedicti monachus dignissimus: qui merito magnus dicitur, propter plura, quę excellenter habuit, scilicet potentiã, diuitias, virtutes, nobilitatẽ, sapientiã, sanctitatẽ, famã, experientiã. nihil eum in omni statu latebat, puta, qui pene in omni statu exercitatus fuit. Sub eo paulatim mala præteritorũ temporũ quieuerunt. De eius incomparabili vtilitate, qua ecclesiæ Dei vigilãtissime præfuit, plures cõscripti sunt libri. Sed & ipse doctor principalis vnus de quatuor quanta scripserit, tota simul testis est ecclesia. Ipse deniq; solus cum beato Fabiano post sanctũ Petrũ diuinitus in toto catalogo pontificũ Romanorũ ad pontificatũ est assumptus. ipse plura instituit, vt patet in eius registro. in canone addidit, *Diesq. nostros in tua pace disponas*, &c. *Deus in adiutorium*, ante initia horarum iussit dici. totum officium ecclesiasticum stylo pulcriori, & ordinatiori, & compendiosiori modo renouando composuit: quod permanet vsq; hodie. & dicitur Gregorianũ de omnib. officijs tã episcoporũ quã aliorũ inferiorũ, prælatorũ siue subditorũ. Quid vltra? Quanta gratia emicuerit, quanto scientiæ lumine præditus fuerit, quantũ præsentib. & futuris exemplo operis & scripturis prodesse studuerit, mortalis lingua aut vix aut omnino nõ posset explicare. Hic cõstituit, quod confessor nec nutu, nec verbo, nec signo confessionem prodat. *Seruus seruorum Dei*, titulus totius humilitatis summis pontificibus hîc à beato Greg. instituitur, & permanet vsq; hodie.

Walbertus vir sanctus, frater Pharonis, discipulus sancti Columbani: & sancta Blidethildis, vxor Pharonis: & plures discipuli eiusdem sancti Columbani floruerũt: scilicet Gallus, Eustachius, Attila, Valaricus, &c. Andoenus, Hildemacus.

Isidorus Hispalē. episc. inter doctores notabilissimus, multa scripta reliquit grauida sententijs & auctoritate. Hic vir studiosissimus, vltra lxx. sectas hæreticorū enumerat: qui contra ecclesiam Dei successu temporis surrexerunt, & damnati sunt à sanctis patribus vicissim vsq; ad tempora hæc. vide xxiiij. q. iij. c. Quidam. Ipse etiam Mahometum, qui in Hispaniam venit, capi iussit: sed admonitus à diabolo fugit. Adaloath rex Longobardorum baptisatus est, & fidem Christi suscepit. Theudelina Longobardorū regina Christianissima virum suum nomine Agisulphum ad fidem conuertit; & cum Romano imperio pacem habere fecit: ad quam Gregorius lib. dialog. transmisit.

Heraclius, an. xxxi.

Iste Heraclius ex parte bonam, & ex parte malam famam habuit in chronicis. quia in quibusdam valde sancte se habuit, vt patet in legēda sanctæ crucis: quomodo miraculose vicit Persas, & Cosdram occidit: sed post victoriam cōuersatus cum patriarcha Iacobitarum, cum ipso de fide disceptauit, volens eum ad rectam viam reuocare. sed, proh dolor, ab eo deceptus, incidit in hæresim Monethelitarum, in qua moritur. vnde patet, quam stultum sit cuilibet Christiano excedere constitutam sibi à Deo regulam. Quando enim laici intromittere se volunt de illis & similib. periculosis quæstionibus fidei: & quando clerici bellis se vltro ingerunt, raro aut nunquam sortitur bonū effectum. maneat quilibet in vocatione sua, & exerceat se in his quæ sunt sui officij. Alioquin si inordinate procedit, Spiritus sanctus aufert se: sine quo nemo quicquam boni potest perficere. Simile de Osia rege Iuda, vt ij. Paralip. xxvi. & sunt exempla plurima quotidie. Verum ista maledictio venit super Heracliū propter superbiā suam. quia post illam victoriam pau-

VMDCCCXIII.

Sabinianus an. i. mens. v. — Tuscus. | Bonifacius tertius, mens. viij. dieb. xxviij — Romanus. | Bonifacius iiij. an. vi. mens. viij. dieb. xij. — Marsus.

DCXIIII.

Iste Sabinianus statuit pulsum campanarū ad horas diei. & quia tenax fuit, & sancto Greg. detrahere nō timebat, ab eo percussus, interijt. & hic est tertius de toto catalogo pontificū, qui formidabili morte & culpabili vita notatus est.

Iste Bonifacius statuit, vt nitidus pannus super altare poneretur.

Iste Bonifacius consecrauit Pantheon, id est templum omnium Deorū: vbi Christiani periclitabantur à dæmonib. Et est pulcra similitudo, quomodo Spiritus sanctus ex malis institutis paganorū scit eligere sanctum exercitiū deuotionis, quasi medicina fiat ex veneno. vbi enim impij colebant dæmones, ibi Christiani colunt omnes sanctos: *sic ars deluditur arte.* In hoc templo quidam scholaris cæcus coram Iudæis incepit responsorium, *Gaude Maria:* & continuo lumen oculorum accepit. Mahometus deceptor orbis, propheta falsus, nuncius sathanæ, præcursor Antichristi, complementum hæresis, ac totius falsitatis prodigium, circa hæc tempora vesaniam suam ostentare incepit. fuit enim magus, & mercator vilissimus: & factus princeps latronū, subtiliter Arabes sibi attraxit: qui tūc valde ab Heraclio grauabātur. Persas vicit & gentes alias multas, quibus dedit legem suam, dicens, se esse prophetam sanctum, & à Deo missum. hoc eum docuit quidam Sergius apostata tam à fide, quam à conuersatione monastica: qui ipsam legem composuit. Hic velut alter Ieroboam decem partes abstulit domui Dauid, id est ecclesiæ Christi: quia pene totum mundum decepit: & nisi Carolus & alij quidā principes, iuuante Deo, cultores eius coercuissent, totaliter fidem exterminassent. Sæpius creuit, & decreuit vsque hodie. finem nouit Deus.

Festum omnium sanctorum instituitur à Bonifacio quarto.

Æra Machometi ipsa est Alhigæra, qua vtuntur præcipue Arabes & alij Saraceni: est (secundum Campanum) anno Christi dcxxi. cum xij. diebus post conceptionem eiusdem Christi Domini nostri: ita quod inter Christi conceptionē, & hanc Æram cucurrerūt dies ccxxvim dccccxxxij. incepit feria quinta: quia Christi conceptio erat feria vi. & nota, quod Saraceni vtuntur annis lunaribus, quorū quilibet cōtinet xij lunationes æquales, hoc est cccliiij dies, saluo bissextili. nam in xxx annis habent xi bisextiles, quorum quilibet habet ccclv dies. & tunc redit, sicut à principio. Nota, lunatio præcisa xxx annos habens lunares, reducit medias lunationes ad consimile temporis initium.

Cunibertus episc. Coloniens. Austregisilus Bituriens. Ioannes Tungrens.
Sulpicius Bituriens. Salaberga mulier sancta. Magnobodus Andegauens.

Imperatores.

Lupus episc. Senonens. Graulio episc. Cæsaraugustan. Oswaldus rex Normannorū, Anglorum, Scotorū, Britonū, fuit vir valde sanctus, & operib. misericordiæ deditus, & vndiq; triumphauit gloriose. tius brachium cū dextera manu, quibus eleemosynam fecit, integrum perseuerat apud vrbem Bembamburch. fuit enim interfectus à Penda Mertiorum rege: sed postmodum Osomi frater Oswaldi eundem Penda interemit, & gentem Mertiorum ad fidem Christi conuerti fecit, & Pictos regno suo, id est Angliæ, subdidit, peres sibi subiectos nimis inhumaniter oppressit: quod Deo semper displicet. & fuit etiam post hæc nimis infelix, & plura perdidit. Moritur tādem infeliciter, hydropisi & hæresi maculose infectus. Dagobertus vir omnibus bonis moribus compositus, rex Franciæ fuit: cuius tempore ecclesia scilicet Dionysij Parisijs diuinitus dedicatur.

Anno mundi

Papa. Deusdedit an. iij. dieb. xx. Romanus. Bonifacius v annis v. dieb. xiij. Campanus.

Anno Christi

Iste Deusdedit fuit vir sanctissimus. dū quendam leprosum oscularetur, statim mundatus est: multa bona statuit. item quod contra simoniacū testes esse possint meretrices & criminosi.

Iste Bonifacius cōstituit, vt nullus de ecclesia extrahatur, & vt acolytus nō audeat reliquias leuare. vnde patet, quāta fuit olim deuotio in Christianitate. Hoc tunc clericis prohibebatur, q nunc mulieres etiā indifferenter faciūt & cæteri quicunq;.

Sigibertus filius regis Dagoberti cum baptisaretur à sancto Amaodo Traiectens. episc. respondit, *Amen*, clara voce, infans adhuc xl. dierum. Alcharanus liber componitur à Machometo, & trib. magistris suis, quib. diabolus & autoritatē, & industriā ministrabat. Primus magister erat quidam Iudæus astronomus maximus: secundus, Iohannes de Antiochia hæreticus: tertius, Sergius Arianus. Hi legē abominabilem confinxerant, resecantes quicquid arduū erat in credendo, & difficile in operādo: concedentesq; omnia, ad quæ mundani homines proni erant: scilicet gulā, luxuriam, rapinā, &c. Vnde factū est, vt per potentiā & dolum deciperent in breui maximā multitudinē hominū bestialiū. Et quia lex ista nimis inhonesta & confusa erat, quidam humana verecundia permoti, plura retractarunt, ac velut expositores rationabiliter interpretabantur aliqua nimis mendosa. vnde quidā christiani etiā literati hoc colludio decepti fuerunt: qui historias transmarinas non viderūt. Quare autem tam infamis homo legifer factus sit, & talem tradiderit legem, duplex ratio redditur. prima, quia Deus non permisit, vt aliquis bonæ famæ homo à diabolo assumeretur, & legē saltem humano modo rationabilē traderet, sicut nec olim nisi serpens permissus fuit, quādo Euam tentauit. secunda, quia Machometus summe arrogans fuit: ideo quicquid desiderabant carnales concessit, iam sic, iam aliter dispensando. Et ex hac collisione doctrinarum varia-

Imperium Romanorum circa hæc tempora vbiq; in orbe terrarũ cœpit deficere irrecuperabiliter. nam in Oriente Saraceni, & in Occidẽte Gothi dominia assumpserunt, & deinceps tenuerunt. Item Saraceni de exercitu imperatoris interfecerunt cl^m pugnatorum. Et hoc iterum maximũ habemus exemplum, quòd nihil stabile est sub sole, quando etiã tanta defecit potestas & prudentia. causa huius diuersimode assignatur. Quidam dicunt, quod hoc fecit insatiabilis Romanorum auaritia: qui sibi subditas nationes iugo seruitutis intolerabili opprimebant. quod omnib. principibus & prælatis timendum est: quia, quandiu Romani oderunt auaritiam, & dilexerũt æquitatem, dominiũ orbis habuerũt. alij dicunt, quod hæresis Orientalium hoc fecit, vbi communiter imperatores habitabant: & sæpe cũ peruersis peruersi facti sunt. nec est quicquã, quod ita nequeat Occasui subiacere, quam vera religio. Sed neq; in principe aliquid lucidius, quam recta fides. aliqui dicunt, quod causa huius defectus fuit superbia dominorũ, qui subiectos despiciebãt, canes aut asinos nuncupando, vel similiter. propter quod pudore & dolore incitati, erexerũt se, & fecerũt quod cernimus. Forte omnes hæ simul sunt vna causa. quia per quod aliquid nascitur, per eius oppositũ destruitur. Et sic iam omnes iiij. monarchiæ defecerunt: & nõ restat alia nisi Antichristi, cuius aduentum Deus nouit. Interim dominia hinc inde diuersimode variantur in particulari.

Dagobertus rex Franciæ interfecit Anglicos, qui tunc Saxones vocabantur, omnes excedentes mensuram gladij sui. Putant quidam, quòd hæc crudelitas Francorum fuit causa æternæ inuidentiæ & dissensionis Anglorum contra Francigenas, non sine damno vtriusque vsque hodie. Mittat pius Dominus spiritum pacis inter eos & alios.

Aidanus episcopus claret in Anglia sanctitate, discipulus sancti Columbani.

V^m DCCCXXIII. V^m DCCCXXXIII.

Campanus.

Romanus.

De Dalmatiã.

DCXXIIII. DCXXXIIII.

Iste Honorius fuit vir largissimus, pauperib. quotidianas eleemosynas dedit, multas ecclesias argẽto & auro dotauit. statuit apud sanctũ Petrũ fieri litanias, & clerũ erudiuit & honestissime ordinauit. fecit ecclesiam sancti Adriani: in qua xi^m sanctorũ quiescũt.

Iste Seuerinus fuit vir benignus & sanctus, amator cleri, erga pauperes largus, erga regimẽ ecclesiæ diligens, quã in prædijs & ornamentis mirabiliter ampliauit. Quo tẽpore quidam Mauricius cum suis satellitibus ecclesię thesauros diripuit, infelix sacrilega non veritus miraculum grande. nam cum totam vrbẽ incitasset, contra ærariũ Lateran. nullus potuit ipsum, nõ dico, infringere, sed ne intrare quidem. Quod vidẽs, pace simulata tandẽ perfecit quod intendebat, accipiẽdo quod pro sustentatione pupillorũ ac viduarũ & pauperũ Christianissimi Imperatores illic posuerãt: sed omnia infeliciter perierũt. Heracli⁹ fuit particeps sacrilegij huius factⁱ: cui misit partẽ de pecunijs elatis. sed ô quã multipliciter pro huiusmodi dãnificati fuerũt! Eligius artifex, sanctus vir, pater fuit spiritualis istorũ, qui multa monasteria fundarunt in Francia. Tepuit fides in Oriẽte, & feruet hic in Occidẽte. Aurea sancta abbatissa Parisijs claret: præfuit iij^m puellis, iussu Eligij viri sancti. Erubertus rex Angliæ primus ibi idola destruxit.

Iste Iohannes multa milia hominũ de seruitute redemit ecclesiæ thesauris, pia motus intentione, per Histriam & Dalmatiam. Hic fecit adduci reliquias sanctorũ Vincentij & Anastasij, & aliorũ martyrum, & Romæ reuerenter collocauit.

* rũ & cõtrariarũ tot⁹ lib. cõfusus est, nec aliquo modo cõcordabilis. demũ idẽ quasi coactus respõdit, q xij^m verba esset in Alchorano, q̃ mẽdaciũ cõtinerẽt, cętera in veritate persisterẽt.

Iste Constantinus fuit filius Cōstantini, filij Heraclij: qui quarto mense imperij sui à nouerca sua veneno exstinctus fuit. & ideo, quia breue tempus rexit, nō fit mentio de ipso. Ipse autem Constantinus successit ei, & nouerca illa cū suis est exiliata, & fuit pessimus tyrannus & hæreticus, dolosus, totus inuidus, & catholicis infestus: nec Martino papæ pepercit. cōtra Longobardos exercitum ducens, superatus est. & Romam veniens, cum reuerenter esset à Vitaliano & ciuibus susceptus, non retribuit iuxta beneficia sibi impensa debitam vicissitudinem, sicut decet principem. insuper & tyrannidē magnā & sacrilegia perpetrauit, omnia pulcriora deiiciendo & transportando: quare tandē in balneo à suis militibus, qui eius malitiam noluerunt diutius tolerare, interfectus fuit: & sic miserabiliter viuens, infelicissime mortuus est, solito more sacrilegorum & tyrannorum, Deo iuste iudicante suos.

Imperatores. (Constantinus III. an xxvij.)

Londoalus episc. Treuerens. Hierusalem capta fuit à Machometistis, quibus Hunarus præfuit: qui in loco antiqui templi nouum erexit superstitiosum & prophanum, ablata prius cruce.

Nota diligenter, quod multa mala sequiuntur, quando dominiū perturbatur. Hoc superius de Assyrijs & Medis & Parthis clare patuit, & Græcis & alijs similiter, & crebro de Romanis: sed hic præcipue. nam Saraceni Africam & Siciliam inuadentes, cum non esset qui tyrannidi eorum resisteret, etiam Hispaniam sibi subiugarunt, vndiq; Christianum nomen delendo: in qua turbine multi martyres effecti sunt qui constantes permanserunt. & fuit tribulatio magna. Turbato enim dominio, mali homines assumunt audaciam malefacien-*

Anno mundi V^M DCCCXLIII.

Papa, (Theodor⁹ 1. annis vi. mens. v. dieb. viij.) Græcus. (Martinus 1. annis vi. mens. i. dieb. xxvi.) Tuscus. (Eugenius 1. annis ij. mens. viij. dieb. xxij.) Romanus.

Anno Christi DCXLIIII.

Iste Theodorus super oēs misericors fuit, & largiter benignus, pauperū amator. Iste statuit cereum benedici in sabbatho sancto: & Paulū Cōstantinopolitanēs. episc. qui aperte catholicos cruciauit, anathemate perculit.

Iste Martinus sanctus est, & fortiter ꝓ fide agonisauit. dū quidā eū extractó gladio, interficere vellet adhuc ante altare constitutū, statim cęcus efficitur. Ipse cōuocata synodo in vrbe, dānauit Syrū, Alexādrū, Sergiū, Pyrrhū, & Paulū hęreticos. quare Cōstātin⁹ eū in exiliū misit. ei⁹ festū agitur x. Nou.

Iste Eugenius sanctissimæ vitæ, omnib. amabilis & benignus, constituit, quod perpetuam castitatem omnes presbyteri, diaconi, & subdiaconi seruarent: sepultus apud sanctum Petrum.

Iodocus filius regis Britāniæ etemita sanctus, claret.

Londoalus vir sanctus claret: qui beatū Lābertū docuit. Arnolph⁹ beatæ vitæ, pater Pipini, dux Lotharingiæ: demum eremita, post episc. Metens. eius vxor sancta Doda Treueris inclusa, Christo vacabat: & sanctus Clodulphus eius filius episc. Metensis. Dicunt quidam, quod fuit auus Caroli Magni: sed hoc mens non admittit, nec ratio temporis consonat: sed Carolus Martellus fuit pater Pipini illius, qui erat Caroli Magni pater.

Ragiulpha virgo sancta claruit in Gallia.

Seuera abbatissa ibidē; soror eius Gertrudis cognata eorum.

Forseus cum Foliano, & Vlcano fratribus suis, omnes filij regis Hibernię, venerunt in Galliis: & sunt omnes sancti.

Sigibertus rex Francorū xij. monasteria fundauit. & fit magnus fructus in Francia & Anglia per viros sanctos. Nauta quidam negando pauperi panem, hac pœna percutitur, vt omnes eius panes in lapides conuertantur, sicut idem pauper ei imprecabatur.

Ignis cecidit de cœlo,& iris magna apparuit,vt putarent homines conſummationem ſeculi aduenisse:& ſigna ingentia fuerunt, itá vt areſcerent viuentes præ timore propter tonitrua & fulgura,& ictus eorũ maximos, & aquarũ inũdationes incõparabiliter exceſſiuas. & periit innumera hominũ & animaliũ multitudo, & ſequitur peſtilentia grauiſſima cũ ſigno iræ Dei. Cunctis viſibiliter apparuit,quod vnus angelus bonus & vnus malus Romã nocte circumierunt:& quot vicib. domus aliqua percutiebatur, tot ex ea ſequenti die interibant. tot tunc moriebantur, vt etiã parentes cũ filijs, fratres cũ ſororib. vnanimiter in feretro poſiti,ad tumulum portarentur. Sæpe huiuſmodi ſigna oſtendit Dominus piiſſimus ad terrorem peccatorum.ſed vtinam exemplis aliorum terreremur, vt à peccatis deſiſteremus. dicunt tamen quidam,quod hæc peſtilentia facta ſit tempore Benedicti ſecundi.

* di,& ſe & alios deprauandi in vita & doctrina: & ad populos & ad principes corrumpendos. & eſt reuera horrendũ ſpectaculum, qualiter miſerabilis iſte mundus agitatur ſine intermiſſione.an non ſatis durum eſſet poſt labores & ærumnas tandem mortis dominio ſubiacere,niſi etiam tot cladibus & terribilibus plagis cõtinue laniari? non ſufficit humano generi ſemel à Deo damnationis diram accepiſſe ſententiam, niſi & plurimas ſibi peccando ſuperaddat?ſolum igitur peccatum eſt cauſa miſeriarum harum,diuina ſeueritate iuſte ſe vindicante. Verũ nemo ſic cogitet, quaſi hæc digna ſit retributio pro tãtis piaculis,ſed reſpectũ futurorum,quæ peccatorib⁹ debentur. iſta ſunt quaſi quædam ſuauia præludia. O quis finis illorum,qui non credunt,ſi etiam tanta hic patiuntur electi! Sanctus Claudius archiepiſc. Biſuntinenſ.& poſt abbas monaſterij ſancti Eugenij,claret in Burgundia.

Vᴹ DCCCLIII.		Vᴹ DCCCLXIII.

Campanus.

Romanus.

Romanus.

Romanus.

DCLIIII.		DCLXIIII.

Iſte Vitalianus cantum Romanorũ cõpoſuit, & in organis cõcordauit.ipſe etiã habuit gratiã imperatoris,qui ſuis prædeceſſoribus offenſiuus fuit: tamẽ poſtea non ſic permanſit: nec vſq; huc non potui inuenire, quod vnquam eccleſia Romana habuit plene poſt mortem Conſtantini Magni dominium vrbis,& aliorum,quæ ipſe contulerat:niſi forte temporibus quorundam piiſſimorum principum paucorum.imo iſte Vitalianus pro magna gratia accepit,quod imperator iſte peſſimus priuilegia eccleſiæ confirmaret: & tamen de poſt infregit. Hic præfecit eccleſiæ Cantuarienſi Theodorum monachum valde literatum.

Iſte Adeodatus fuit tantæ benignitatis, vt omnẽ hominẽ à magno vſq; ad minorem à ſe cõſolatum dimitteret. ſepultus apud ſanctum Petrum.

Corpus ſanctiſſimi patris Benedicti, & corpus ſororis eius ſanctæ Scholaſticæ transferuntur de mõte Caſſino ad monaſteriũ Floriacenſe. Hoc Gallici dicunt:ſed Italici omnino contradicunt,quod adhuc ſit in Caſſino monte. Maneat pietas,& reuelabitur veritas.

Iſte Demus decorauit illũ locũ ante baſilicã ſancti Petri: qui dicitur paradiſus: ſepultus ibidem.

Iſte Bonifacius non habetur in quibuſdã libris. & ſequẽs dicitur Bonifacius vi. Hic dicitur,ſecundũ quoſdã perfeciſſe paradiſum apud ſanctum Petrum. Rationem huius diuerſitatis non reperi.

Forſeus Latiniacum,& Folianus Foſſenſe cœnobium erexit,dono ſanctæ Gertrudis: vbi ibidem martyriſatus quieſcit.

Clodoueus rex Francorũ irreuerenter corpus ſancti Dionyſii diſcooperiens, & os brachij eius fregit,& furtiue deportauit:ob quod in amentiam verſus fuit.

Iste Constantinus fuit catholicus, & bonus zelosus per omnia contra hæreticos. ecclesias reparauit, & Græciam Romanæ ecclesiæ reconciliauit. synodum sextam congregauit: in qua permissum est Græcis presbyteris vxoribus legitimis vti, ac cæteris Orientalibus: sed Occidentalibus nequaquam, quia cœlibatum voluntarie tempore Gregorij, & ante susceperunt. & est hic mature aduertendum, quantum bonitas principis valeat ad bonum & quietum ecclesiæ statum & fidei promotionem: & econtra; quantum malitia principis noceat. Hæc isti duo Constantini, scilicet pater & filius, clarissime ostendunt. Verum, permittente Deo, Saracenis & Bulgaris resistere non valuit, sed cum eis pacem fecit, annua tributa soluendo. ita inualuit illa maledicta secta. tandem bona potitus morte transiuit ad Christum, sepultus in Constantinopoli.

Constantinus IIII. an. xvij.

Imperatores.

filius Constantini.

Synodus VI. Constantinopolit. clxxxix. patrum.

Nota, quod sex sunt synodi principales, quarum autoritas est par euangeliis: quia euangelica veritas per eas declarata est contra sex principales hæreses, quæ nimis inualuerunt contra ecclesiam propter hæreticorum subtilitatem ad decipiendum simplices, & tyrannidem ad affligendum constantes, & terrendum pusillanimes. Ista synodus VI. damnauit hæresim Monothelitarum, qui vnam voluntatem & operationem in Christo dixerunt.

Ista Synodus par in authoritatibus quatuor principalibus præhabitis, condemnauit hæresim Monothelitarum.

Anno mundi	V^M DCCCLXXIII.	V^M DCCCLXXXIII.

Papæ. Agatho annis ij. mens. vi. Siculus. — Leo II. an. iij. mens. x. dieb. xvij. Siculus. — Benedictus II an. ij. mens. x. Romanus. — Iohannes V. an. vi. dieb. xviij. Syrus.

Anno Christi	DCLXXIIII.	DCLXXXIIII.

Iste Agatho vir sanctus fuit: qui dum leprosum quendam oscularetur, statim mundatus est. Ipse recōciliauit ecclesiam Rauennatē; quæ diu fuit rebellis: & nūc ad obedientiā Romanæ ecclesiæ rediit, edocta, quod non est bonū cōtra stimulū calcitrare. Ipse etiam de consensu principis iussit celebrari sextam synodum, vbi Græci redierunt ad obedientiam apostolicæ sedis post plagas varias. quia tale vnusquisq; reperit suum inferius, qualem se suo exhibet superiori. Qui bene obedit Deo & prælatis suis, ille similiter bonam in subiectis suis inuenit obedientiam, & econuerso. Hæc est lex diuinæ iustitiæ.

Iste Leo vir sanct' fuit, Græca & Latina lingua sufficiēter eruditus, eloquentiæ quoq; singularis, erga pauperes nō solū mentis pietate; sed etiā studij labore sollicitus. hic cōstituit pacē dare post *agnus Dei*: & vt pro vsu pallij archiepisc. nihil persoluere teneatur. Eius festum agitur iij. Iulij. sepultus in ecclesia sancti Petri.

Iste Benedictus fuit p omnia virtuosus, & vita eius cōcordabat cū nomine. eius tēpore fuit maxima pestilētia. Hic ab Imperatore pijssimo factus est Papa. Sæpe enim iste honor factus est imperatoribus ab ecclesia propter causas varias pro tempore concurrentes.

Iste Iohannes fuit vir strenuus, moderatissimus, & scientia redimitus, de Antiochia.

Cæsaria regina Persarum clam ad Constantinopolim venit, & se baptisari fecit. quod rex audiens mandauit vt rediret: sed illa noluit, donec pacifice veniens cum xl. milibus baptisma susciperet. Nouit Dominus qui sunt eius. maluit mulier sancta gloriam tantam abijcere, quam Christi paupertate non insigniri. Quis eam hoc docuit in medio nationis?

Hiſpani circa hæc tempora magnifice contra Saracenos bellare incipiunt, diuinitus adiuti, terram paruam reſpectiue contra totam Africam defenſarunt, glorioſo apoſtolo Iacobo eos adiuuante vſque in præſens. Vide generalem hiſtoriam Hiſpaniæ, & reperies ſolennem catalogum militum chriſtianorum. Stella magna apparuit in Oriente, & magna peſtilentia ſequitur. Et mons quidam in campania eructauit ignem. Callinicus marinum ignem inuenit: & Romani Saracenorum naues combuſſerunt. Bulgarorum regnum oritur, quod valde attriuit imperium: & à Scythia egredientes Thraciam inuaſerunt.

Iuſtinianus ſecundus, an. x.

Iſte Iuſtinianus fuit filius Conſtantini, vir bonus, prudens & largus, & Romanum imperium non modice ampliauit, eccleſiaſtica officia quamplurimum honorauit, multas leges condidit: ſed poſtea deprauatus, cum ſextam ſynodum infirmare voluiſſet, & eccleſiā turbare, x anno ſui imperii à Leone patricio, & Tiberi o & Callinico patriarcha captus fuit, priuatuſq; naſo & lingua, regno expellitur, & apud Criſonā exilio relegatur. & fit magna turbatio in eccleſiā propter ſchiſmaticos & hæreticos. Nota, quod quando in ſummis dominiis fiunt violentiæ, tunc errores multiplicantur: quia non eſt, qui corrigat errantes, & à malo cohibeat. Hoc valde ſæpe experta eſt eccleſia. vnde facta eſt altercatio inter Leonem & Tiberium: & præualuit Tiberius, & Leonem abſciſſo naſo exiliauit, anno tertio imperii ſui: & regnauit pro eo. Iuſtinianus fugit ad Saracenos & Bulgaros, qui eum reſtituerunt, occiſis Leone & Tiberio, qui hæreticis fauebant, & tunc reconciliauit ſe gremio ſanctæ matris eccleſiæ, & valde pœnituit. Sed, quia nimis crudeliter vindicauit ſe contra aduerſarios, ita vt etiam innocentes pueros vellet occidere, ideo interfectus fuit cum filio à Philippo, quem exulauerat.

V^M DCCCXCIII.

Romanus. Zeno an. ij. menſ. xi. dieb. ix.

Syrus. Sergius .x. annis ix. menſ viij. dieb xxiij.

DCXCIIII.

Kilianus vir ſanctus natione Scotus, in Franconia fidē Chriſti prædicauit. Gosbertū eiuſdē regionis ducē cōuertēs, vt Scellā fratris ſui vxorē, quā illicite tenebat, dimittere pſuaſit: quapropter ipſa iubēte, ſecrete cū ſociis ſuis occiſus fuit, &c. Pipinus 1 dux Francorū multas victorias habuit, & Friſones ſuperando, ad fidē pduxit. fuit enim fide catholicus, & eccleſiæ Dei ſpiritualis defēſor. verū in vno exceſſit, q adulteriū cōmiſit ad tēpus, &c. Rex Adiulfridus fit monachus, poſt epiſc. Ludifrid. Leodegari⁹ Auguſt. epiſ. Ediltrudis regina Angliæ trib. viris nupta, virgo pmāſit, & alii plures ſancti. Vide in Speculo.

Iſte Zeno fuit vir valde ſanctus, qui nec vnquā ſe cauſis actibuſq; ſecularib⁹ immiſcuerat. erat enim aſpectu angelicus, canicie venerādus, morib. quietus, religioſæ vitæ, ſermone veridicus, animo ſimplex. Hic electus fuit cōcorditer, etiā laicis cōſentientib. magna enim diſſenſio erat: quia clerus intendebat in Petrū archipresbyt. & exercit⁹ in Theodorū presb. ſed Spirit⁹ ſanctus oīa tādē vota cōcordauit in iſtum digniſſimum.

Iſte Sergius magnę ſanctitatis, & cōmendabilis vitæ fuit: & in electione ejus magna diſſenſio fuit. nā vna pars cleri elegit Theodorū archipresbyt. altera Paſchalē: ſed, volente Domino, tandem in hunc venerabilē virū conuenerunt. Hic corpus ſancti Leonis 1 tranſtulit Wirzeburg reuelātē ſibi Deo. ipſe etiam inuenit magnā partē ſanctæ crucis in loco obſcuro. Regē Angliæ, qui & Saxonū, baptiſans, ſtatim ad cœlū trāſmiſit. *Agnus Dei* ter cātari iuſſit ad miſſam. & idē reduxit ad vnitatē ſynodū Aquileienſ. quæ noluit recipere ſextā ſynodū Cōſtantin. & fuit grāde ſchiſma in eccleſia Dei, q a duo vniuerſalia cōcilia cōtra ſe diſſētiebāt. tādē mortuus ſepelitur apud ſanctū Petrū,

Westualia conuertitur ad fidem circa hæc tempora. vbi primũ duo Edualdi, scilicet Albus & Niger presbyteri sancti de Anglia venientes, prædicauerunt: qui ibidem in villa quadam Laer dicta, suis precib' fontem de rupe duxerunt, & Campum sanctũ sic dictum vsque hodie consecrarunt in vsus pauperum: vbi sæpe mira cõtigerunt contra testamentũ sanctorũ volentib. facere: & horribiliter plagati sunt. tandem martyrisati sunt in comitatu de Hoia prope Bremens. ciuitatem: corpora autem eorũ translata fuerunt ad Coloniam. Beda venerabilis presbyter, & monachus ac pater grauissimę autoritatis, claret in Anglia: multa scripta & historiam valde famosam reliquit, fidelis laborator in ecclesia vsq; in senectam.

Sancta Oda ducissa Aquitaniæ claret.

Sanctus Lãbertus filius Apri comitis post multa opera sanctitatis martyrio consummatus est à Dodone duce Araniæ: quia dixit, quòd soror eius Alpaida non esset legitima vxor Pipini: quia eam duxit contra fas, viuente adhuc Plectrude. Hic est zelus Heliæ & Iohannis.

Sanctus Hubertus transtulit sedẽ episcopalem cum corpore sancti Lamberti ad Leodium.

Imperatores.

Leo tertius annis iij.

Tiberius tertius annis vij.

Iustinianus annis vi.

Isti duo inuaserunt imperiũ. Idem, qui supra iterato, videlicet filius Cõstantini. Romani multos Saracenos interfecerunt hoc tẽpore. Duo etiã reges Angliæ veniunt Romam, & fiunt monachi immortali Domino deinceps militantes. Frisia conuertitur ad fidem Christi: vbi primum prædicauit sanctus Willibrodus episc. Traiectens. & postmodum sanctus Bonifacius.

Anno mundi V^M DCCCCIII.

Papa.

Leo tertius an ij. mens. ix. — Romanus.

Iohãnes VI annis iij. mens. ij. dieb. xxiij. — Græcus.

Ioãnes VII annis ij. mens. vij. dieb. xviij. — Græcus.

Sisinnius. dieb. xx. — Syrus.

Cõstantinus primus annis vij. dieb. xv.

Anno Christi DCCIIII.

Iste Leo sanctus fuit papa per patrociniũ Romanorũ: & nõ ponitur in catalogo pontificum; forte ꝑpter malum introitũ. & sequens dicitur Leo iij. nihil tamẽ male egisse scribitur; nec papa fuit.

Iste Iohannes vir sanctus fuit, & martyrio coronatus est: sed à quo, aut propter quam causam, nõ inuenitur in historijs: putatur tamen à ducib. Lombardorum: scilicet Beneuẽtano aut Spoletano ꝓ defensione iuriũ ecclesiæ. Vterque enim istorũ vexabat ecclesiam & terras eius: quia vicini fuerunt, & multos ceperunt. tandem sepelitur apud sanctũ Sebastianum ad Catacumbas.

Iste Iohannes eloquentissimus fuit facũdia, & eruditus sciẽtia: oratoriũ beatæ Mariæ cõstruxit; in quo sepultus est.

Michaelis sancti archangeli templũ in mari constituitur, sicut in Gargano. Aripertus Longobardorũ rex, vir pius, misericors, & iustus. Hic secrete per regnũ suum solitus erat ire, & de singulis inquirere, qualem iustitiam sui vasalli populo faciebant. bonum exemplum.

Iste Sisinni' patũ superuixit, & habuit schisma cõtra Discotium: & cõtinuatur nihilominus post inter Bonifaciũ & Discotiũ. tandẽ mortuo Discotio, qui per vim tenebat papatũ, Bonifacius restituitur. nec fit his memoria, quia forte ꝑpter schisma in dubiũ venit, an essent veri successores beati Petri: & fuit tribulatio in ecclesia vndique: intus pugnæ, foris timores, & econtra. & sic septimum schisma continuatur.

Iste Cõstantinus fuit vir mitissim', & ita benignus, ꝙ ab omnib. amabatur. Ipse iuit vltra mare Constãtinop. ad Iustinianũ Imperatorẽ, & cũ magno honore recept' fuit, & Philippũ tanq̃ hæreticũ excõmunicauit: quia imagines sanctorũ deleuerat. sepultus apud sanctũ Petrũ.

Carolus Martellus, filius Pipini, immensas victorias habuit cōtra infideles, diuinitus adiutus, fuit victor gloriosus per omnia. Sed quia bona ecclesiastica sibi vsurpauit propter necessitatem bellorum, ideo in pœnis infernalib⁹ anima eius visa est ab Eucherio viro sancto, cruciari. O quæ pœna erit illis, qui his nouissimis dieb. rot auisati exemplis, pertinaci animo, non pro fidei saltem defensione, imo pomparum iactantia vana ecclesijs, eiusque ministris, contra diuinarum humanarumq; comminationes legum, taxationes, exactionesq; grauissimas imponere non formidant? Credant hi à Deo immutabilē sententiam suam dicto Carolo ostensam, imperio similiter experiendam.

Philippus anno i. mens. vi. | Anastasius annis iij. | Theodosius anno vnó.

Iste Anastasius fuit vir bene fidelis, & catholicus. & quia Philippū excæcauit, ideo Theodosius contra eum pugnans, deuicit, & ordinatus presbyter, quiete viuendo.

Iste Philippus fuit hæreticus: & præfuit modicis diebus. & quia interfecit dominum suum, ipse etiam male periit: & sicut fecit, factum est ei.

Iste Theodosius totus catholicus & humilis fuit. & præcise, sicut fecit, factum est ei: quia Leo eum deposuit: & in presbyterum est ordinatus.

Hæresis imaginū serpit: quæ sic dicitur, quia imagines sanctorū, quæ sunt libri laicorum, auferre voluerunt quasi idololatriæ cultum. videtur quod moti fuerunt ex instinctu Saracenorum. & sic patet, quomodo ecclesia exercetur continue.

Magnus archiep. Maguntiæ. Eucherius episc. Aurelianē. Wolframus episc. Senonē. Agilopus episc. Colonienſ. Ægidius abbas sanctissimus clarus habetur: qui ex Græcia in Galliam venit.

V^M DCCCCXIII.

Gregorius ii an. xvi. mens. vij. dieb. xx. | Syrus.

Hic constituit Feriam quintam per Quadragesimam ieiunare, quod Miltiades Papa prohibuerat: & quia nō habebant propria officia.

DCCXIIII.

Iste Gregorius vir castus, diuinis scripturis eruditus, loquela facundus, cōstans animo, rerum ecclesiasticarū defensor solicitus, & hostiū ecclesiæ impugnator fortissimus. Et nota, q̄ circa hæc tēpora inceperūt se opponere imperatorib. domini papæ plus solito etiā in temporalib. propter perfidiā eorū: & etiā transferre imperiū de gēte in gentē, prout tēpus postulat. Hic Leonē anathematizauit, eo q̄ imagines sanctorū exureret. idem namq; Leo iussit isti Gregorio vt etiā cōbureret: sed nō curauit: imo contra eū audacter iussit oppositū. Et sic patet, quod destructionis imperij principalis causa fuit hęresis. nam ob hoc fideles populi vnanimiter cū prælatis suis adhæsērūt domino Papæ, & coegerunt imperatores cessare à tyrannide hæretica. In Orientalibus regionib. circa hæc tempora valde defecit vera fides, propter impiā perfidi Machometi legē: & per cōsequens omnis virtus, sapientia, & honestas. de qua lege execrabili tot turpia & carnalia prodierunt fictitia, vt nulli vnquā sapientes in reb⁹ diuinis & humanis exercitati, à principio ei crederent, sed homines bestiales in desertis morantes, omnis doctrinæ prorsus ignari: per quorū multitudinē aliquos armorū violentia in suā legē pestifer ipse coegit, vt dicit doctor sanctus in summa cōtra gētiles lib. i. cap. vi. Nulla etiā diuina oracula præcedentiū prophetarū ei testimoniū perhibēt: neq; documenta veritatis attulit, nisi quę de facili naturali ingenio cognosci possunt: nec signa supernaturaliter facta adhibuit: quin potius vera quæ docuit, fabulis & falsissimis doctrinis immiscuit, carnales voluptates permittendo, & eisdem conformia præcepta tradendo. &, quia voluptati carnali habenas relaxauit, iccirco mobile rusticale vulgus facile post se traxit summo Deo ipsis irato, qui talē legislatorē occulto suo, sed semper iusto iudicio super eos cōstituit. Verū versutus ille pessimus astuto consilio libros veteris & noui Testamēti suis sequacibus nō reli-

Bonifacius archiepisc. Maguntinens. Bochoniam, Franconiam, Bauariam, Thuringiam, Hassiam, Sclauoniam, Frisiam cum reliquis Almaniç prouinciis catholicæ fidei subiugauit. vrbē etiam Herbipolensem episcopatum de voluntate Papæ fecit: cui sanctū Burchardum præfecit. anno vero xxxvj. sui episcop. cū multis Christianis martyrisat⁹ est in Frisia. Cumq; ad Fuldēs. monasteriū quod ipse in Bochonia cōstruxerat, corpus eius reduceretur sepeliēdū, omnes cāpanæ vbique diuina virtute sine motu alicuius hominis sonuerūt. Theodulus episc. Sedunens. Constantinopolis à Saracenis obsessa fuit: sed per beatā virginē liberatur: & cuidam eremitæ visio mirabilis ostensa est de Ioseph, qui Dominū sepeliuit. & post paucos annos xxx^m hominum in pestilentia obierunt ibidem, &c.

Egbrech sanctus de Hibernia venit in Galliam.

Imperatores. Leo III cū Constantino filio suo annis xxv.

Iste Leo cum esset potens, Theodosiū deposuit, & pro ipso regnauit. & fuit seductus per quendā apostatā, vt omnes imagines sanctorū auferret, & exureret: quare etiā tā bellis quā pestilētiis, ac aliis diffortuniis punitus fuit. & * quia correptus à Greg. tertio pertinax mansit, ideo totū regnum Occidentis ab eo abstulit, mandās, ne ipsi obediret aliquis: vectigalia interdicēdo. & quia hæretice vixit, sancti viri ei cōtradixerūt: & martyrisati sunt ab eo plures. Tandē in perfidia miserabiliter defunctus est.

Pelagius rex Hispaniæ grādi miraculo regnū illud cœpit recuperare. Germanus exulatur. Hermus episc. Lobiens. Petrus episcop. Damascenus.

Rachbodus dux Frisonum maluit esse cum plurib. in inferno, quàm cum paucis in cœlo: nō enim nouit pressuras eius. Malus iocus Sed filius eius morte subita territus, cōuersus fuit.

Anno mundi	V^M DCCCCXXIII.	V^M DCCCCXXXIII.

Papæ. Gregorius III. an. x. mens. viij. dieb. xxiiij. Romanus.

Eo tempore in Wormatia fuit archiepiscopatus, qui nūc in Maguntiam est translatus.

Anno Christi	DCCXXIIII.	DCCXXXIIII.

Iste Gregorius digne successit prædicto & nomine & opere, eiusdem zeli & constantiæ: & animose contra Imperatorē processit, & obtinuit intentum. concilium generale celebrauit in vrbe, anno pontificatus sui primo, cōtra hęreticos: in quo imaginū sanctarū veneratio approbatur, & cōtradictores excōmunicantur. Carolū etiā vocauit in subsidiū ecclesiæ cōtra Longobardos. In canone addidit, *Quorum hodie solennitas*, &c. Viennæ archiep. instituit.

Monasteriū sancti Benedicti reformatur in mōte Cassino à quodā ciue Brixiano. In Almania quędā monasteria ditissima fundātur, & magnifice dotātur, s. Fuldēs. & Hirsfeldēse.

Saraceni proficiunt in peius, & totam Hispaniam sibi subiiciunt: & nisi Carolus Martellus occurrisset, Galliam similiter inuasissent. Et nota, quod pluries eos defecit, & semel ccc^m & vltra de ipsis occidit, de suis M.D. tantummodo prostratis. Lebuinus presbyter sanctus Anglicus, prædicat in Velua, & post in Saxonia antiqua, id est Westualia. Eius corpus in Dauentria colitur.

* quit legendos: nec etiam disputationem permisit iniquam faciendam, ne hac occasione sua falsitas detegeretur. quin potius se dixit in armorū potentiā missum, non in signis aut miraculis, aut doctrina supernaturali. quod vtiq; leonū, ferarū, latronū ac tyrannorū rabiei magis est propriū, quā spiritualis legislatoris. Sic (heu) terra olim fructifera atq; illustriū virorū fœcunda, nūc tribulos profert & spinas æternis incēdiis exurendas. quāuis enim vsq; hodie Saraceni infinitis diuitiis abūdēt, & pōpis inęstimabilib. atq; deliciis vacēt: tamē ita pueriliter desipiūt, & pertinaciter adhęrēt his q̄ sunt cōtra rationē, vt omnis vir doctus ac timoratus eorū cōsortiū fugiat, & eos velut caninos ac bestiales cū sumō tędio abominet᷑ atq; deuitet.

Pipinus filius Caroli Martelli fit rex Franciæ per Papam Zachariam. & fuit vir valde catholicus, & per omnia victoriosus, & ecclesiæ Romanæ specialis defensor: & in nullo degener à paterna strenuitate.

Carolomannus frater dicti Pipini, diuino tactus timore, dimisso regno, fit monachus.

Rachis rex Longobardorum per Zachariam admonitus, vt à persecutione Romanorum cessaret, acquieuit; insuper & monachus efficitur.

Constantinus j v. an. xxxv. Hæreticus.

Iste Cōstantinus totus peruersus, & hæreticus pessim⁹ fuit, ita vt etiā dæmoniis immolaret. Ecclesiam persequebatur, & nihil dignū memoria egit. & sic, permittente Deo, ecclesia longo tēpore afflicta est more solito: quia in hoc mundo pressuram habebat, & agros cum persecutionibus colebat. Mirabilia contigerunt circa hæc tempora. nam terræmotus mirabilis: & ciuitates quædā montanę, diuisis montibus, vna cum illis transmigrauerunt ad loca campestria, vltra sex miliaria: & non sunt fractæ. In Mesopotamia terra dirupta est ad duo miliaria. & animal mulinū loquitur humana voce. Cinis de cœlo cecidit. In mari Pontico glacies fuit, in spissitudine xxx cubitos habens, per c miliaria: & nix xx cubitorum sicut mons. Tam grande frigus erat. Stellæ ceciderunt de cœlo, id est à sub: & territi sunt homines, æstimantes finem mundi adesse. Vide in Speculo. Quam mirabilem immutationem hæc signa præostentarunt, sequentia declarant. Sanctus Scurinus primus abbas Fuldens. monasterij, clarus habetur in Bochonia. Translatio Marię Magdalenæ de ciuitate Aquinensi ad Versiliacum facta à Gerhardo duce Burgundiæ.

VI^M D.CCCCXLIII.

Zacharias annis x. mens. ii. dieb. xv. Romanus.

Stephanus secundus, annis v. die. xxviii. Romanus.

DCCXLIIII.

Iste Zacharias fuit benignus, & omni virtute ornatus, omnibus amabilis propter mititatem suam. Ipse regem Franciæ, scilicet Hildericum deposuit, & in locū eius Pipinū instituit, quia vtilior fuit. Et hic patet, potestas ecclesiæ quāta fuerit hoc tempore: quæ regnum illud famosissimum transtulit de veris hæredibus ad genus Pipini, propter legitimam causam, vt habetur xv q. v. Alius.

Hildericus rex monachus efficitur, forte motus propter illā horrendam damnationem Caroli Martelli. quia periculosum est esse in potestate: & pauci euadunt securi. Quanta fecit pro fide idē Carolus, & tamē propter vanā illam causam damnatus est? Remigius Rothomagens. archiepiscopus claret sanctitate.

Lullus vir sanctissimus, & successor beati Bonifacij in archiepiscop. Maguntinensi. miraculis claret. Corpus sancti Syluestri transfertur Monaculum, fundatum ab Ancelmo.

Iste Stephanus per omnia vtilis fuit ecclesiæ Dei tam in verbo, quā in doctrina, spiritualia & temporalia strenue gubernādo: pauperū amator & defensor erat. Hic Pipinum vnxit in regem Francorum, & contra Longobardos misit, vt eos compelleret ad restituendum ecclesiis quod multo tempore minus iuste detinuerāt. quod & factū est. Ipse etiam transtulit imperiū de Gręcis ad Francos, vt patet extra de elect. Venerabilem: quam Leo tertius post executionem damnauit.

Cœnobium in Caturcensi territorio dedicatur à Domino, præsente Stephano papa & Pipino rege.

Caput sancti Iohannis Baptistæ in Aquitaniam venit. Et plures amici Pipini interfecti in bello, tediuiui subito resederunt.

Turci qui de montib. Caspiis exiisse dicuntur, Armeniam maiorem infestant & vastant. & cum pestilentia eos attereret, suasi sunt à christianis, vt in modũ crucis se tonderent: & sic cessauit. & extunc illum ritum seruauerunt. Tempora sanguinolenta & multum turbulenta fuerunt vndique: quia Saraceni & pagani & etiã christiani inter se plurima bella gesserunt: quorũ Carolus Magnus diuina virtute adiutus, principalis actor fuit, & triumphator gloriosus, licet non sine magna strage suorum per longa tempora. Vide in gestis eius.

Horribile factum contigit Turonis, quia cum monachi ecclesiæ sancti Martini deliciis & pompis vacarẽt, omnes vno excepto, ab angelis suffocati sunt. & Alcuinus illud reformauit plene. Imperium bipertitum circa tempora ista: quia Stephanus papa transtulit Ita-

Imperatores.

liam, &c. in Carolum adhuc iuuenem: quæ Leo tertius postea infeudauit. Constantinus autem Græciam cum aliis regionibus transmarinis laboriose retinuit.

Carolus adhuc iuuenis, sed egregiæ indolis, incipit regnare super Francos: & fuit filius Pipini, mater eius Berta vocabatur.

Martyres infiniti facti sunt à Constantino illo pessimo hæretico. Putatur, quod vix fuerit aliquis Imperatorum & etiam paganorum, qui tot trucidauerit. & afflicta est ecclesia valde: & satis preciose emit venerationem imaginum sanctorum, propter sanguinem effusum largiter. Verum Imperator impiissimus non mansit impunitus: nam completo mysterio iniquitatis præfinitæ, horribiliter clamans, *Igni sum inextinguibili traditus*, spiritum exhalauit.

Anno mundi	V^M DCCCCLIII.	V^M DCCCCLXIII.	V^M DCCCCLXXIII.
Papæ.	Paulus I. annis X. mense I. — Romanus.	Constãtinus II. an. I. mense I. — Romanus.	Stephanus III. an. III. mens. V. die XXVIII. — Siculus.
Anno Christi	DCCLIIII.	DCCLXIIII.	DCCLXXIIII.

Iste Paulus vir sanctus fuit & mitissimus. fecit constitutionẽ de diuino officio seruando in xl. Ipse nulli malũ pro malo reddebat, sed cũ paucis familiaribus de nocte per omnes cellas infirmorũ & pauperũ incarceratorum circuiuit, eis necessaria ministrando. viduis & pupillis & aliis egenis papale debitum exhibuit, opem ferendo, tanquam verus imitator sancti Pauli apostoli.

Iste Constantinus fuit laicus, & subito factus presbyter, tyrannice papatum inuasit, & magno scandalo præfuit, quãuis parum: sed zelo fideliũ eiicitur, & oculis priuatur. Er iste videtur fuisse quintus infamis papa inter tot vsque adhuc: ita Spiritus sanctus illam sedem sanctam apostolicam in omni honore & sanctitate custodiuit.

Iste Stephanus omnia errata Constanrini emendauit, degradatis his quos ille ordinauit in synodo generali. sepultus in Vaticano.

Gengulphus martyr claret miraculis: in Gallia fontem emit, quẽ in Burgundia oriri fecit. fuit itaq; separatus ab vxore sua adultera, cuius anus cantauit: eo q; derideret miracula eius.

Sanguis de imagine Christi emanauit, & omnes sanauit: & Iudæi qui ipsam pupugerunt, conuersi sunt. Pulchre pius Dominus ostendit miraculum grande tempore isto, pro confutatione hæresis, & confortatione fidei.

Ludgerus vir sanctus velut alrer Moyses, ab vtero matris suæ Domino consecratus, innumeras gentes ad fidem conuertit: Frisonum & Saxonum apostolus: primus episcopus Monasteriensis fuit, pluribus miraculis claruit, & cœnobia fundauit. Obiit tandem in Belderbecke, & sepultus in Werdena, anno Domini dcccix. Sergius episcopus à Deo plagatus est, eo quod indignum papatu consecrauit: quia os & manus eius aruerunt.

Sol obscuratus non apparuit xvij diebus. Signum crucis apparuit in vestibus hominum. & sanguis de cœlo in terram profluxit.

Lamina aurea inuenta est in Constantinopoli super corpus cuiusdam defuncti in sepulcro: in qua sic erat scriptum, *Christus nascetur de virgine Maria. & ego credo in eum. O sol, iterum videbis me sub Constantino & Irene.*

Iste Leo etiam peruersus fuit: minus tamen quàm pater eius. Hic cupiditate victus coronam quandam cuiusdam ecclesiæ abstulit, & capiti suo imposuit: statimque febre corripitur, & spiritũ exhalauit. Habuit vxorem piissimam, nomine Irenen, quæ regnauit statim post eum cum filio.

Leo IIII. annis v.

Constantinus VI. annis x. cum Irene.

Iste Constantinus bonus & pius fuit, & matrem suam amouit à regno, vt suis negotiis fœmineis intenderet: sed illa simulato rancore, postea ipsum exoculauit, & etiam filios ipsius: & iterum regnauit iij annis. Demum cum Græci perciperent, quod Carolo Magno nubere voluisset, ipsam ceperunt, & in quodam monasterio recluserunt, Nicephoro assentientes.

Synodus Constantinopolit. contra hæresin imaginum.

Ista synodus vij celebrata fuit contra hæresin imaginum, in qua iterum Græci reconciliati sunt post plagas solitas, confitentes, Spiritum sanctum ex patre procedere.

V^M DCCCCLXXXIII.

Adrianus I. an. xxiiii. mens. x dieb. xviii. Romanus.

DCCLXXXIIII.

Iste Adrianus fuit vir præclarissimus, & nobilissimus genere & potentissimus, & multa magnifice patrauit. Et (vt videtur) ante eum non fuit similis sibi in gloria temporali & diuitiis. diruta reædificauit, turres & muros extruxit: regnum Longobardorum cessare fecit per Carolum Magnum: synodos duas solenniter celebrauit: ecclesias & monasteria multa instituit, & ius Carolo super ordinatione sedis apostolicæ & institutione episcoporum, abbatum, &c. in generali concilio dedit, propter violentias tyrannorum coercendas, vt patet lxiij dist. per totum. tandem hic beatus pontifex post laudabilem vitam sepelitur apud sanctum Petrum. Hic inhibuit officium Ambrosianum, præterquam in ecclesia Ambrosiana in Mediolano: & officium Gregorianum vbique obseruari instituit.

Saxones conuertuntur ad Christum, populus olim durissimus, & Gallorũ perpetuus inimicus: sed à Carolo superati, colla submiserũt. & est mirabilis dispositio iudiciorum Dei, & inperscrutabilis, quomodo proficit fides, & deficit pro diuersitate locorum & temporum. iam Ægyptus & Africa à Saracenis vastatæ fuerunt. & ecce, quasi fides volasset, ad populum paganum peruenit: & huius simile sæpe reperitur.

Francia in flore, & tota Gallia simul vbique triumphatrix, etiam vltra montes & mare, sicut olim Roma.

Et Gothorum regnum & Longobardorum cessare facit: quod incepit anno Domini ccl: vel circa.

Studium vniuersale, quod olim fuit translatũ de Athenis ad Romam, circa hæc tempora per Carolum transfertur Parisios.

Hæresis Feliciana à felice autore, condemnatur. Hæc dicit, Christum esse filiũ Dei adoptiuum.

Ogerus dux de Danamarchia, princeps christianissimus, floruit. Hic tẽpore Caroli Magni christianitati obtinuit fere omnes partes transmarinas ab Hierusalem vsque ad arbores solis, Deo sibi propitio, & apertis & magnis miraculis exercitum cõfortante. & in superiori India ordinauit imperium, cui præfecit Iohannem filium regis Frisonum, dictum *Priester Iohann*, propter deuotam & sanctam vitam quam duxit: & subiecit ei xiiij Barones cognationis suæ: qui alia dominia circumquaque tenebant, vt ibi christiana religio permaneret.

Hierusalem circa hæc tempora recuperatur per Carolum cum tota terra sancta. & Saracenorum secta vbique vastatur atrociter, quia tempus miserationum venit.

Imperatores. Nicephorus an. ix. | Michael annis ii.

Iste Nicephorus auarus fuit, pluresq; læsit: fuitq; ad imperiũ per Græcos sublimatus: sed non profuit, quia eius tempore imperium Orientale quasi ad nihilum redactum: & Romani ad Carolum Magnũ se vnanimiter contulerunt. Aquisgrani instituitur peregrinatio septennalis solennissima, propter reliquias preciosas, quas Carolus ibi apportauit.

Spinea corona Domini floruit in manu Caroli, & transfertur de Constantinopoli Parisios. & in translatione reliquiarum mortuus est, resuscitatus Aquisgrani.

Iste Michael vir catholicus amabilis omnibus, & vniuersos sanæ doctrinæ aduersantes nitebatur extinguere: ac omnes, quos læserat auaritia Nicephori, consolatus est, ipsos ditando.

Anno mundi VIᴹDCCCCXCIII. VIᴹIII.

Papa. Leo III. annis xx. mens. v. dieb. xv. Romanus.

Anno Christi DCCXCIIII. DCCCIIII.

Iste Leo fuit vir valde sanctus, totus mitis, & scientia plenus. Cuius sublimationi inuidentes amici prædicti Adriani, cum in die sancti Marci litanias cũ clero perageret, à quibusdam peruersis capitur, lingua priuatus, & oculis effossis, in carcerẽ mittitur. sed pius Dominus seruum suũ nõ dereliquit: quinimo eum per omnia sanauit, membra ipsa restituendo. Deinde ad Carolum perrexit in Franciam, singula narrans quę sibi illata essent: à quo etiam honorifice susceptus fuit, & statim rex eum eo Romã reuertitur, & vltionẽ de inimicis eius fecit, tanquã iustus iustitiarius treecentos viros in campo Lateranensi decollari fecit, & plures alios, qui papã non defenderunt, exilio perpetuo relegauit: diademaq; imperij à Leone suscepit, Romanis acclamantibus, *Carolo Augusto à Deo coronato vita & victoria à Deo subministretur.* tandem post laudabilem vitam idem pontifex sepelitur apud sanctum Petrum. Hic fuit genere & natione Alemannus, frater comitis de Calwe.

Tullin' rex Vngarorũ, alias princeps Auarorũ, se & patriã suã Carolo dedit, & baptisest.

Aaron rex Persarum misit Carolo corpus sancti Cypriani & Sperati, & caput sancti Pantaleonis.

Amelius comes Aluernensis, gener Caroli, martyr.

Corpus sancti Bartholomæi transfertur Beneuentum de Lipertania.

Amicus & Bericanus martyres occisi sunt in Campania.

Isuardus monachus iussu Caroli collegit omnes legẽdas, & actus sanctorũ de toto orbe in vnũ volumen post Hieronymũ, Bedam & Florũ. Et omni die cõcurrebant vltra ccc festa. & ideo institutũ est, vt dicatur in martyrologio, & aliorũ plurimorũ martyrũ cõfessorum, &c.

Paulus diaconus iussu Caroli collegit lectiones cuilibet festiuitati conuenientes, ex optimis dictis sanctorum patrum.

Translatio imperij facta est per sanctum Leonem papam tertium de Græcis ad Francos cum vnanimi cōsensu Romanorum, iustis & necessariis causis, post longam patientiam ecclesiæ Dei, quæ diu Græcorum emendationem expectabat: sed quia nimis defecerunt à primorum pietate, dimissi sunt.

Signum rubeum dominicæ crucis, & multæ hastæ apparuerunt. & sequitur strages magna christianorum. In Rōcinallo occisi sunt multi reges, duces & comites de exercitu christianorum vltra xv^m pugnatorum, Deo permittente.

Carolus 1 Magnus an. xliii.

Milo de Anglere dux exercitus Caroli, pater Rolandi, cum multis christianis occisus est in bello ab Argolando.

Sol stetit spatio trium dierum, vt Carolus vinceret.

Gerhardus dux Bauariæ in Pannoniam congressus martyrisatur.

Iste Carolus dictus Magnus cum iam regnasset in Francia xxxiiij annis, assumptus est in imperatorem Romanorum: & imperauit annis xiiij. Quantæ prærogatiuæ fuerit hic in omnibus, quæ principem laudabilem faciunt, quis digne laudare sufficiet? Hoc vnum pro nunc sufficiet, quod à principio vsq; ad finem, in tanta rerum tempestate, sic laudabiliter se habuit, vt non sit inuentus, qui eum in aliquo reprehēdere potuisset. Reuera quid possit fragilis homo in illo causari, quem diuina virtus continue direxit & protexit? Sic ergo recte laudamus eum, si in Domino opera eius magnificemus. tandem morte sancta potitus, sepelitur Aquisgrani, anno vitæ suæ lxxij. eius legendam scripsit Emardus. Refert Turpinus ar-*

VI^M XIII.

Stephan⁹ quartus. annis iii. mens. vij.

Romanus.

DCCCXIIII.

* chiepisc. quod Carolus erat corpore decorus: sed visu ferus. statura eius pedum octo & facies eius palmum & dimidium in longitudinē possidebat: barba vero eius palmum vnum. frons erat vnius pedis. militem armatum super eqnū sedentem à vertice simul cū equo ictu cum spatha scindebat: quatuor ferraturas equorum simul facile manibus extendebat: militem armatū recte stantem super manum suam sola manu velociter eleuabat. leporem integrum, aut duas gallinas, vel anserem edebat, modicum vinum & lymphatum bibebat. Tam parcus in bibendo erat, quod semper in cœna raro plus quam ter bibere solebat.

Iste Stephanus multos captiuos redemit, & Ludouicum filium Caroli imperatorem coronauit. moritur Romæ, sepultus in ecclesia sancti Petri.

Compostellę ecclesia & patriarchalis sedes ordinatur, & extruitur in honore sancti Iacobi. Et impletur petitio Marię Zebedæi: quia Iohannes à dextris apud Ephesum, & Iacobus à sinistris: Roma in medio. nota mysterium.

Episcopatus quinque dotantur per Carolum in Almania magnifice: scilicet Maguntinens. Colonienf. Treuerens. Saltzburgens. & Sedunens.

Signa multa præcesserunt mortem gloriosi & sancti imperatoris Caroli. nam eclipsis solis & lunæ vltra solitum fuit. apparuit per vij dies macula nigri coloris in sole. porticus preciosus Aquisgrani cecidit funditus. pons maximus Maguntiæ tribus horis combustus est. Cernens autem piissimus Imperator mortem sibi imminere, omnes thesauros suos prælatis commisit ecclesiis distribuendos: & Ludouicum primogenitum constituit imperatorem: alium Teutonicis siue Almanis: tertium vero Hispanis præfecit.

Cometa apparuit valde singularis & terribilis. vnde Imperator attonitus, cum Egmardo philosopho contulit, dicens quod mutationem regni mortemq; principis portenderet. verũ philosophus nolebat eũ contristare, sed verbum prophetiæ allegans, ait, *A signis cœli nolite timere.* at Imperator deuotus, Nõ aliud (inquit) timere debemus, nisi illũ, qui nostri & huius creator est sideris. sed eius clementiã laudare tenemur, qui nostrã inertiã (cũ peccatores simus) talibus admonere dignatur indiciis. quia ergo talia portenta, cũ apparent, omnes communiter tangunt, omnes pro posse ad meliora festinare debemus, vt misericordiam in illo dominante consequi valeamus. Et pie creditur, quod hac humilitate Dominũ placauit, quia non super eum plaga peruenit, sed super Italiam, incursu Saracenorum.

Imperatores — Ludouicus primus an. xxv.

Iste Ludouicus fuit filius Caroli, & magnę clemẽtiæ: propter quod dictus est Pius. habuit duos fratres, quos superauit: & ambo habuere malũ finẽ. in aduersis patiens erat, & in fine semper vincebat, quia erga Deũ & ecclesiam deuotus permãsit. etiã filij eius persequebãtur ipsum, quos benigne ad pœnitentiã reduxit. tandẽ bene singulis dispositis, bona morte diẽ clausit extremum. Et quia humana infirmitas delicias diu ferre nõ potest, filii eius ad miseriã declinarũt. Et est bene infelix cõditio, quam totiẽs sine cessatione experimur, & in his qui ante nos fuerũt id totiẽs factũ legimus, vt scilicet cõmuniter paucis exceptis, felicitas generationis vnius raro pariat felicitatẽ subsequẽtis. Idẽ magnũ cõciliũ Aquisgrani cõgregauit: in quo regula & honestus modus viuẽdi canonicorũ & canonicarũ cõpilat[9] est. Hic balsamatus & incõsumptus in ecclesia Metẽsi ostẽditur.

Anno mundi		VI[m]XXIII.				VI[m]XXXIII.		
Papæ.	Paschalis i. an. vii. dieb. xvii.	Romanus.	Eugenius ii. an. iii. mens. ii.	Romanus.	Valentinus dieb. xl.	Romanus.	Gregorius quartus an. xvi.	Romanus.
Anno Christi		DCCCXXIIII.				DCCCXXXIIII.		

Iste Paschalis magnam adhibuit diligentiã reliquiis sanctorũ, & innumera corpora sacra leuauit, & honorifice recondidit, sicut in visione sanctæ Cæciliæ mandatum sibi fuit.

Iste Eugenius vir præclarus, & magnæ sanctitatis & simplicitaris fuit, mũdi contemptor, & sola quę Christi sunt, sapuit. hic mart. coronarus est per laicos Romanos, sepultus ad sanctũ Petrum.

Iste Gregorius, mortuo Valentino, qui breuiter post electionem ẽ medio sublatus fuit, eligitur, & multa bona fecit, viditque tristia tempora propter varias plagas grassantes in populo. Hic multorũ sanctorũ corpora leuans de terra, honorifice reposuit in altaria. Eius petitione Ludouicus & Guido marchio Lombardię Saracenos de Italia fugarũt. Moritur tandẽ post innumerabilia bona opera eodẽ tẽpore quo & Imperator. sepultus apud sanctũ Petrũ.

Rabanus poeta & monachus, post abbas Fuldens. deinde archiep. Maguntię doctor magnus, claruit, & plura scripsit. & Strabus discipulus eius etiam notabilis in sciẽtia & virtutib. eodem tempore fuit. Honoldus rex Danorum circa hæc tempora baptisatur Maguntiæ cum vxore & filiis: cui imperator Frisiam dedit. Translatio plurimorum facta est hoc tempore. Sebastianus, & Gregorius papa Suessionensis.

Sanctus Marcellinus & Petrus de Roma in Galliam translati sunt: & sanctus Vitus in Saxoniam, & sanctus Genesius in Angliam transfertur. Carolus monasteria solennia tot fundauit, quot in alphabeto literæ habentur: & cuilibet vna præponebatur.

Schisma octauum erat inter Eugenium & Sisinnium propter discordiam eligentium: sed Eugenius obtinuit, quia pars maior erat cum eo.

Tempora cruenta iterum surgunt. causa est debilitas imperij: quia mortuo Ludouico filij eius mutuo se contriuerunt. quod audientes Saraceni, & Saxones, & alij Occidentales, erexerunt se contra eos. & facta est plaga grauis. Annona de cœlo pluit in Vasconia frumento similis, habens tamen grana breuiora. Tempestas maxima oritur in Gallia, & terræmotus: & multę villæ & domus cœlesti igne cremantur: homines & iumenta ictu fulminum exanimantur: & cum grandine lapides immensi ponderis cadunt, & fragmen glaciei descendit: cuius latitudo vi pedum, longitudo xvi, altitudo duorum fuit. & pestilentia magna sequebatur.

Puella quędam xij annorum post sacrã communionem vi mensibus in pane & aqua ieiunauit: deinde per triennium omnino abstinuit ab omni cibo & potu.

Iste Lotharius mortuo patre imperiũ sumpsit: habuitq; duos fratres, scilicet Ludouicũ & Carolũ, quos nitebatur excludere ab hæreditate paterna: sed illi contra eũ hoc bellũ mouerunt: in quo tot ab vtraq; parte ceciderunt, q̃ simile non est factũ in gente illa: & Lotharius fugit. Quidã autẽ magnates eos cõposuerunt, regna diuidẽdo. nec valuerunt resistere aduersariis suis ꝑpter hanc ruinam militũ: & ideo vndiq; fines eorum inuaserunt hostes. Sic sic quando vult nimiũ, fit minimũ. Qui hucusq; alios defenderũt, iam seipsos defendere nequeunt. Quid faciet humilis herba deserti, si stare nõ valet alta cedrus Libani? Omnia fac cũ cõsilio: alioquin pœnitebis post, sed tarde. Nota exemplum. Tãdem Lotharius renuncians seculo, monachus effectus est: in cuius obitu fuit magna concertatio inter angelos & dæmones: sed orantibus monachis dæmones fugati sunt.

VI^M XLIII.

Romanus.

DCCCXLIIII.

Iste Sergius vocabatur antea Os porci. & quia nomen erat inhonestum, & tantæ dignitati inconueniens, ideo mutato nomine Sergius vocari elegit. & ab isto in antea omnes proprium nomen mutauerunt. sed hoc quibusdam non placet, sed dicunt, quod hoc faciunt exemplo Christi, qui apostolis nomina imposuit, &c. similiter & de patriarchis. & hæc videtur melior ratio huius variationis.

Dionysij sancti doctoris libri sunt translati de Græco in Latinum: quos Michael imperator misit Ludouico. & xix ægroti sanati sunt.

Festiuitas omnium sanctorum est translata ad Kal. Nouemb. per Gregorium quartum & Galli & Germani inceperunt & ipsum celebrare hoc tempore. & habetur sermo Rabani de eodem satis pulcer. Plaga horribilis super Romam & totam Italiam facta est. nam quidam perfidi christiani miserunt clam ad Soldanum Saracenorum, vt cito veniret: & Roma capitur, & ecclesia apostolorum stabulum equorum efficitur. sed Ludouicus cum Gallis & Lombardis totam illam infinitam multitudinem fugauit, non sine multa sanguinis effusione christianorum. Et Siciliam & Apuliam etiam hoc tempore Saraceni vastarũt: & Tuscia in solitudinem redacta est.

Gallia pene tota vastatur à Normannis & Frisonibus & aliis, circumquaque concrematis ciuitatibus, &c. Hic iterum nota mutabilitatem temporum: quia per longa tempora Galli triumphatores in orbe fuerunt, hic prosternuntur: nec vnquam postea ad pristinam redeunt potestatem & gloriam. Dominabantur enim quondam in Italia, Hispania, Germania, in Saxonia: imo vltra mare.

Saraceni de Africa venientes, iterum Romam inuadunt, & ecclesias apostolorum dehonestant, spoliantes vndiq; &c. redeuntes autem cum spoliis, submersi sunt in mari.

Duodecim duces Bohemorum sunt baptisati, procuratione Ludouici fratris Lotharij.

Fames magna in Germania fuit, ita vt pater filium deuorare vellet.

Maguntia circa hæc tempora in magna afflictione fuit per triennium. Dæmon publice apparuit, & domos incendebat, & sacerdotes lapidauit, qui aquam benedictam aspergebant, & dæmones fugabant.

Octauæ assumptionis beatæ Mariæ instituuntur à Leone papa.

Aimūdus rex Angliæ, vir sanctus, mart. est: & Angliā deuastauit.

Imperatores. Ludouicus secundus annis xxi.

Magniradus eremita martyrisatur.

Iste Ludouicus filius Lotharij, fuit à Sergio papa in regem coronatus; & ad tempus cum patre regnauit, & post solus annis xxi. Hic habuit filium nomine Carolum, quem diabolus inuasit, & vexauit coram patre: quia contra eum conspirationem tractauerat. eius tempore multa mirabilia contigerunt.

Sancta Helena imperatrix transfertur à Roma in Franciam.

Gloria, laus & honor tibi sit rex, &c. componitur à quodam episcopo captiuo, in festo palmarum: propter quod ab Imperatore dimissus fuit, & restitutus.

Coloniæ horribilis tempestas oritur: & fulmen ecclesiam sancti Petri scidit, & iij interfecit homines, & sex semiuiuos reliquit: habuit formam draconis.

Radulphus episcopus Bituriensis claret sanctitate.

Anno mundi	VI^M LIII.	VI^M LXIII.

Papæ, Leo iiii. annis viii. mens. iii. dieb. vi. Romanus. — Benedictus tertius annis ii. mens. vi. Romanus. — Nicolaus i. annis ix. mens. ii. dieb. xx. Romanus.

Anno Christi	DCCCLIIII.	DCCCLXIIII.

Iste Leo sanctus fuit, in quo & serpētina prudentia, & colūbina simplicitas habitauerunt. in monasterio educatus, primo in scientia & sancta cōuersatione tanquā verus monachus profecit. Hic factus papa, statim reparare studuit ecclesias: quas Saraceni paulo ante destruxerant. Collectā, *Deus qui beatū Petrū,* &c. *Deus cuius dextera beatum Petrū am.* &c. fecit contra Saracenos. fuit scripturarum feruentissimus prædicator & perscrutator, orationibus & vigiliis iugiter intētus. sepelitur tandem post sanctam mortē in ecclesia sancti Petri: cuius festum xvij Kal. August. agitur.

Leonina ciuitas iussu Leonis ædificatur ad defensionem sancti Petri prope Romam.

Iste Benedictus nomine & re ab omnib. est beatissimus dictus. hic statuit vt elerici ordinate incederent, & honeste.

Iste Nicolaus tantæ sanctitatis extitit, vt post magnū Gregoriū papā vix vllus in sede Romana apparuerit illi cōparandus. in eius ordinatione Ludouicus præsens fuit. tādem post multa bona, morte sanctissima potitus, sepelitur in ecclesia sancti Petri apostoli.

Germanus. Iohannes

Iste Iohānes Anglicus cognomine, sed natione Maguntinus, circa hæc tempora dicitur fuisse. & erat fœmina habitu vestita virili. sic in diuina scriptura profecerat, vt par ei non inueniretur: & in papam eligitur. sed post im prægnata cum publice in processione pergeret, peperit: & moritur. Et hic sextus videtur fuisse papa, qui nomen sanctitatis sine re habuit vsque huc: & similiter, sicut alij, à Deo plagatus fuit. nec ponitur in catalogo pontificum. Negantur aliqui hac de caussa nullum Almanum in Papam eligi. quod falsum esse constat.

Sanguis pluit de cœlo in Italia trib. diebus. & locustæ innumerabiles Galliam deuastant, senas habentes alas, sex pedes, duos dentes lapidibus duriores, vt castrorum acies turmatim volantes, spatium diurni itineris quatuor aut v miliaribus extendentes. tandem vsque ad mare Britannicum peruenientes, ventorum flatu submersæ sunt: sed æstu Oceani ad littus reiectę, ex putredine sua aerem corruperūt. vnde mortalitas magna & fames prævalida subsecuta est, ita vt pene tertia pars hominum ibi consumpta sit. & sic additur dolor super dolorem Gallicis: quia bellis lacessiti, iam fame etiam perierunt.

In Saxonia villa quædā cū omnib. penitus absorbetur in momento.

Carolus II., an. iii. mens. ix.

Bulgarorum rex cum gente sua ad Christi fidem conuertitur, qui etiam in tantū profecit, vt dimisso regno, monachus efficeretur. filius autē eius apostatauit. quare resumpto regno ipsum cepit, & oculis effossis, ipsum incarcerauit, & aliū substituit, ac sacrum habitum reassumpsit.

Mimenus rex Britonum à sancto Maurilone interficitur dum Franciam vastaret.

Caput sancti Greg. & brachiū sancti Leonis ad Senon. ecclesiā sunt trāslata per Ioan. papā.

Iste Carolus dictus est Caluus: & habuit fratrē, qui dicebatur Ludouicus, & erat rex Germaniæ: qui bellum instituit cōtra ipsum. sed Carolus intoxicatus, obiit ante congressum. Hic multa monasteria fundauit.

Synodus Constant. celebratur, quę viij est in ordine Græcorū à quinta Constantinop.

Iohannes diaconus scripsit vitā beati Gregorij in iiij libris, & misit Iohanni papæ opus laudabile.

VI^M LXXIII.

Adrianus secundus, annis v. Romanus.

Iohannes VIII. an. x. dieb. ij.

DCCCLXXIIII.

Iste Adrianus excōmunicauit Lotharium fratrem imperatoris, regē Lotharingiæ, propter adulterium: sed cum ille Romā veniens, vt excusaret se, & communicasset indigne cum optimatibus suis, omnes infra annum mortui sunt: & rex in via mortuus est cum venisset Placentiam.

Iste Iohannes vnxit Carolum imperatorem, & iniuriam passus fuit à Romanis. quia dicto imperatori non fauebat: & in custodia positus fuit. Ipse Formosum Portuensem episcopum eiecit, & degradauit: quod fuit occasio mali.

Cyrillus vir sanctus, pene omnium Sclauorum doctor & apostolus, corpus sancti Clementis papæ reperit in Crisona, mari exsiccato, & Romam transtulit. & in sua ecclesia reconditur.

Iohannes Scotus doctissimus in scripturis, in Franciam venit, & rogatu Ludouici Hierarchiam Dionysij de Græco transtulit in Latinum. & post à discipulis confossus stylis moritur. Et nota, quod sæpius libri sancti Dionysij translati sunt.

Charitas refriguit valde circa hęc tēpora in omni statu, & iniquitas plus solito cœpit abūdare. Iam enim gladius & hęreses ex magna parte cessarunt: sed ambitio, & auaritia, & cætera vitia, fræna laxantes, amplius quam illæ hæresum persecutiones christianam fidem persequebantur.

Normannia conuertitur tertia generatione: post hæc Robertus nascitur, qui Apuliam, Calabriam, Siciliam acquisiuit, Venetosque & Alexium Imperatorem Græcorum superauit.

Vngari gens inculta oritur: exit à Sicilia, & à Pincernatis propulsa, in Pannoniam venit, ibique manens expellit incolas. carnes crudas comederunt, & humanum sanguinem biberunt, sicut Phalangi. Hi postea Romam, & alia bona ecclesiæ per longum tempus inuaserunt, sicut olim Gothi. & sic continuatur tribulatio.

Flandria efficitur comitatus: & Balduinus primus comes ibidem fuit. Gallia autem nimis fuit vastata ante fœdus Rollonis: quia Germani videntes Coloniam Treuerim exustas, &c. iunxerunt se Francis. & sic Rollo dux Normannorum baptisatur, accipiēs Gillam filiam regis in vxorem, confirmata sibi regione Normanniæ.

Imperatores. Carolus tertius annis xii.

Sonderoldus episc. Maguntiæ à Normannis martyrisatus est.

Iste Carolus dictus est Grossus siue iunior: qui Galliam & Germaniā pacifice possidens, à Iohanne papa in imperatorem coronatur. tandem post gloriosam victoriam Normannos ad fidem perduxit: quia iam Francis resistere non valuerunt. & quatuor annis super Francos regnauit: & factus inutilis, abiicitur.

Sanctus Martinus translatus fuit de Turone Antisidorum: & curauit leprosum. deinde reportatus, curauit paralyticum, & cæcum contra voluntatem eorum. & frutecta regionis vestita sunt foliis supernaturaliter, &c. Vide pulchram historiam in legenda ipsius.

Anno mundi V I^M LXXXIII. VI^M XCIII.

Papæ. Martinus II. an. I. mens. V. — Adrianus III. an. I. mens. [illegible] — Stephanus V. an. VI. dieb. IX. — Romanus. — Formosus an. V. mens. VI.

Anno Christi DCCCLXXXIIII. DCCCXCIIII.

Iste Martinus parū præfuit: similiter & Adrianus. & iste Adrianus statuit, vt imperator nullo modo se intromittat de summi pontificis electione. sed apparet, quod hæc constitutio parum obtinuit. imo Leo octauus directe contrarium statuit postea. & forte pro varietate temporum sic oportuit statuta huiusmodi variari, vt patet extra de spon. Non debet.

Corpus sancti Callisti transfertur in Franciam.

Huius Stephani tēpore corpus sancti Martini trāslatum fuit propter timorē Normannorū. Et nota, q̧ libri satis discordant de tēpore horū pontificū, cū linea imperatorū. Et forte hoc factum fuit propter scādalosas contentiones & intrusiones, quæ in vtroq; statu fiebant, &c. sed non est vis. sufficit enim nobis debita tēpora distinguere, & ea quæ digna sunt, memoriæ commendare.

Iste Formosus fuit primo episc. Portuens. & à Iohanne propter inobedientiam priuatus erat & degradatus vsque ad laicalem statum: sed per Martinū restitutus est, & cōtra iuramentū non solum Romā venit, sed etiā papatum suscepit: propter quod facta est altercatio magna. Schisma ix ecclesiæ & scandalosissimū fuit (secundum quosdā) inter Formosum & Sergiū. nam Sergius à Formoso reprobatus, à papatu, fugit in Franciam: & tandem papa factus, reuertitur Romam secrete, & Christophorum cepit, & Formosi corpus effossum dehonestauit. Fuit etiam in schismate isto aliud minus & breuissimum, inter Leonem & Christophorum prædictum. nam Christophorus per vim rapuit papatum, Leone incarcerato: sed statim etiam ipse per Sergium captus est, tanquam inuasor. quidam enim dicunt, quod monachus effectus sit: & multiplicata sunt mala super clerum & ecclesiam totam.

Cluniacensium ordo patrum quasi stella matutina in medio nebulosæ tempestatis huius & scandalosæ, in magna humilitate & feruore rutilare cœpit atque proficere per Adonem monachum virum sanctum ac cæteros quamplures æque perfectos. Hi primi ordinis sanctissimi patris Benedicti, qui iam in plerisque locis eccidit, reformatores extiterunt. Et nota, quod diuitiæ fuerunt sæpius causa casus huius ordinis sacri, & paupertas reformationis. deuotio nanque peperit diuitias. sed (heu) filia suffocauit matrem! O abyssus imperscrutabilis iudiciorum Dei! ecce tam in imperio quã in papatu altercatione scandalosa tenebrescente, exortum est hic in tenebris lumen rectis corde.

Arnulphus annis xii.

Iste Arnulphus plene compescuit Normannos, qui iam vltra xi annos Galliam vastarunt. tandem à medicis desperatus, mirabili infirmitate, ita vt à pediculis consumeretur, defecit, & mortuus est.

Heu heu Domine Deus, quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus! Qualia contigisse circa hæc tempora etiam in sancta sede apostolica, quam vsque huc tanto zelo custodisti, legimus scandala! Quales contentiones & æmulationes, sectæ, inuidiæ, ambitiones, intrusiones, persecutiones! O tempus pessimum, in quo defecit sanctus, & diminutæ sunt veritates à filiis hominum! Verumtamen post hæc tempora fuerunt multi sancti papæ: sed non sic continue, & in tanto numero, sicut in præcedentibus. Eia quis conuentus? quæ congregatio? quis homo iam securus erit, si sic defecit sanctitas primitiua?

VI^M CIII.

Bonifacius VI. dieb. XV.

Stephanus VI. an. I. mens. III.

Romanus I. mens. III. dieb. XI.

Theodorus II. dieb. XX.

Iohannes IX. an. II. dieb. XV.

Benedict' IIII. an. III. mens. II.

DCCCCIIII.

Isti octo pontifices successiue sequentes, breui tempore sederunt. Nescio aliquid notabile de ipsis dicere: quia non nisi scandalosa de his reperi, propter inauditam in sancta sede apostolica contentionem, vnus contra alium, & simul contra se mutuo. nam Stephanus confirmans facta Iohannis octaui, Formosum damnauit, & eius facta irrita decreuit, & corpus eius mortuum dehonestauit: digitis duobus abscissis, manum in Tiberim proiici mandauit, omnino ingratus contumeliam pro gratia reddens, quia Formosus ipsum antea episcopum Anagniæ fecit. Sed breue tempus finem imposuit negotio. Rursus post hæc Theodorus omnes actus Stephani reprobans, facta Formosi approbauit. Similiter & Iohannes IX sequens in concilio Rauennæ coram lxxiiij episcopis damnauit facta Stephani, & Formosum confirmauit. Sergius autem directe contrarium sensit, & Formosum damnauit.

Cluniacum monasterium famosissimum ac sanctissimum construitur à Bernone duce Aquitaniæ, dono etiã Auæ comitissę, ac Guilhelmo pio principe Burgundiæ. quod postea beatus Hugo abbas eiusdem cœnobij mirabili ampliauit opere. Vide circa annum MXCIIII.

Imperium iterum transfertur,& diuiditur. Nam Franci non iuuabant ecclesias quas patres eorum exstruxerant:sed dissipabant:nec Romanis præbebant auxilium contra Longobardos,qui multum infestabant eos. Ideo de communi consensu exclusi sunt ab imperio: & Italici in Italia,& Almani in Almania cœperunt vsq; ad Othonem, qui vtrobique regnauit. Franci autem coguntur nunc manere in terminis suis experientes omnium rerum esse periodum,sicut alij totam fortunæ ascenderunt & descenderunt.

Comitatus Blesensis oritur ex nobili stirpe Normannorum. Gelo primus.

Imperatores. Ludouicus III. annis VI. — Berengarius I. annis IIII. — Conradus, vel Hugo annis VI. — Almanus.

Iste Ludouicus non habuit papalem benedictionem,propter insolētias eorū qui in Italia dominabantur,& Berengariū conabantur expellere: sed cum pro ipso regnare cœpisset,Veronæ capitur, & excæcatur: & Berengarius restituitur. Et hic vltimus est de stirpe Carolina, qui imperiū tenebāt.

Iste Berengarius prudēs in armis fuit, & bellum habuit cū Romanis, & etiam cū Ludouico prædicto:nec fit aliqua mentio de isto & sequentibus vsq; ad Othonem, apud Vincentium in Speculo historiali.

Iste Conradus filius Ludouici inter imperatores nō cōputatur, quia nō regnauit in Italia, sed in Almania tantum. & Hugo,quia in Italia tantū.

Anno mundi VI^M CXIII.

Leo quintus dieb. XL. — Christophorus I. anni. VII. — Romanus — Sergius III annis VII. mens. III. dieb. XVI. — Romanus. — Anastasius II an. II. mens. II. — Laudo mens. V. dieb. XXI. — Romanus.

Anno Christi DCCCCXIIII.

Monstrum habens caput caninū, & cætera membra sicut homo,præsentatur Ludouico. & bene potuit mōstruosum statū significare huius tēporis, vbi homines sine capite quasi canes latrādo hinc inde vacillabant.

Iste Sergius cum auxilio Francorum Christophorum cepit, & sedit pro eo: & in vltionē suæ repulsæ corpus Formosi extraxit de sepulchro,& indutū sacerdotaliter in pontificali sede decollari fecit,& in Tiberim proiici.piscatores autem in ecclesiam ipsum importarunt, sacris imaginibus se inclinantibus, & eum salutantibus venerabiliter, cunctis videntibus qui aderant. omnia insuper quæ ipse Formosus fecerat, irrita decreuit.

Anastasius & Laudo parum prę Romā rediissent, fuerunt.

Odo vir sanctus, primus abbas Cluniacens. feruorem monasticum in monasteriis resuscitauit: & plura scripsit. Dialogum beati Gregorij, ipso annuente, coarctauit sub vno volumine. Hic pater multorum monachorum fuit.

Elphredus rex Angliæ vir totus virtuosus, viij horis in orando, legendo & scribendo expendit, viij in negotiis regni, viij in cura corporis: reditus etiam optime dispensauit.

Stephanus episcopus Leodiens. claret sanctitate & scientia. Fecit historiam sancti Lamberti cum notis: & alias plures, scilicet de Trinitate, & inuentione sancti Stephani.

Vngari incipiunt Romam & cætera bona ecclesiæ vastare. & totam Rusciam destruunt, interfectis maribus & fœminis, omnia spolia secū portantes. Taxis eorū rex fuit, qui decem modios nummorum recepit à Berengario: & post singulis annis redeūtes, fines Romanorū inuadere solebant per multa tempora. Causa huius mali fuit ingratitudo Romanorum, quia prædictum Marchionem expulerunt: & ideo vltus se fuit hoc modo, vocando barbaros, sicut Narses olim fecit tempore Iustini secundi. postea interfectus est.

Saraceni qui dominabantur circa hæc tempora in Italia, deuicti sunt à Iohanne Papa, & Marchione Alberico.

Berengarius I I an. viii.

Sanctus Wibertus, qui cœnobium Gemelatens. fundauit, claret in Lothoringia.

Fons sanguinis fluxit Ianuæ, significās cladem statim sequentem per Saracenos, qui eam ceperunt, & occisis cunctis, spoliarunt.

Henricus an. xviii.

De isto Berengario non est consonantia in libris, quando regnauerit. Quidā dicunt post Berengariū primum. alij, post Hugonem: sed nō est curandum. tempora ista satis confusa fuerunt: quia qui plus potuit, plus fecit.

Iste Henricus dux Saxonū fuit, & totus inclytus. nec ipse inter imperatores computatur: quia tantum in Almania regnauit. Ipse habuit vxorem sanctissimā, nomine Mathildā, ex qua genuit duos filios, Othonem & Henricum. & Otho successit ei in imperio; & Henricus in Almania habuit plures terras: tertium filium Brunonem, qui etiam sanctus fuit, & xiij annis archiepiscopus Coloniensis, & vir magnę perfectionis: qui etiam monasterium sancti Pantaleonis fundauit.

VI^M CXXIII. — VI^M CXXXIII.

Iohānes x annis xiiii. mens. ii. dieb. iii. | Romanus. | Leo VI mens. vi. dieb. xv. | Romanus. | Stephanus VII an. ii. mens. i. dieb. ii. | Romanus. | Iohānes xi annis iiii. mens. x. dieb. xv. | Romanus. | Leo VII annis iii. mens. v. dieb. x. | Romanus.

DCCCCXXIIII. — DCCCCXXXIIII.

Iste Iohannes fuit filius Sergij papæ, tam carne quam moribus. Etiam rapuit præsulatū. & tandē miserabiliter occiditur à militibus Guidonis, posito puluinari super os eius, dum in carcere teneretur. Post eum quidā alius Iohannes intrusus fuit: sed statim eiectus est. & ideo non ponitur in catalogo summorum pontificum.

Adamarus vir sanctus, successor sancti Othonis, abbatis Cluniacens.

Theodardus abbas sancti Eliæ, claret sanctitate.

Dunstanus episcop. Cantuariens. sanctus, plura monasteria fundauit. & didicit in die mortis ab angelo, *O Rex gentium, dominator omnium:* & vidit beatam virginem Mariam.

Bohemia conuertitur ad fidē Christi. Et in Praga ecclesia cathedralis erigitur.

Regino abbas Pruniēs. Chronica scripsit elegāter.

Siptineus dux Bohemiæ ad fidem conuersus est, vir vtique fidelissimus. Boleslaus filius eius: sed peruersus. qui postea fratrem eius sanctum Wencеslaum occidit, scilicet anno primo Othonis I. & ob hoc ab Othone cum tota Bohemia superatus fuit, & vastatus per annos xiiij.

Almania circa hæc tempora plus solito cœpit insignes habere personas in vtroque statu & sexu. domosq; eius principales, scilicet Saxoniæ, Bauariæ, Austriæ, Hassiæ, ac cæteras fidei lumē valde illustrauit. Sed & in sapientia & probitate plures claruerūt gloriose, & nominati sunt in orbe. Sic sic dum vna gens cecidit, altera successit: vt non glorietur omnis caro, nisi in Patre luminū; à quo est omne bonū optimū, & omne donū perfectū. Ipse est qui olim ad Samuelem loquebatur, *Ego glorifico glorificantes me: & qui me contemnunt, erunt ignobiles.*

Dani idololatriam postponunt. Vsq; ad hæc enim tempora Christū colendo, etiam idolis sacrificabant, dicentes quod dij essent antiquiores & potentiores eo. Sed clericus quidam, scilicet Ansgarius, contradicens, ignitū ferrū portauit illæsus: & sic fuerunt plene informati.

Elthescanus rex Angliç, vir miræ deuotionis, floruit ex matre humilis nationis, scilicet filia pastoris, quæ vidit ex se prodire lunam quæ totam Angliam illustrabat. quod factum est: quia iste rex tantā habuit deuotionē ad diuinum cultum, vt nullum monasteriū dimitteret indotatum. Hæresis Anthropomorphitarum in Italia repullulat: sed Raherius episcopus, & cæteri exiii pant eam.

Imperatores.

Berengarius III annis vii.

Iste Berengarius imperauit in Italia: cuius tempore fuit magnum schisma: & Henricus moritur, & Otho in Almania cœpit regnare.

Lotharius secundus an. ii.

Carolus rex Francorum à comite Hiberto exulatur & martyrisatur Paronam.

Iste Lotharius moriens quādo Otho regnauit in Almania, reliquit vxorē, nomine Daluidā, quę postea eidem Othoni nupsit.

Sancta Mathildis regina, vxor Henrici, claret sanctitate, & supra modum humilis & misericors: quæ totam stirpem Saxonum sua nobilitauit virtute. Hæc post obitum viri diu in viduitate permansit, & monasteria & hospitalia plura fundauit: in aduersis patientissima, in orationibus ita perugil, vt totum psalterium ante matutinas exoluere solita fuerit. tandem spiritu prophetiæ mortem prædicens, migrauit ad Christū, sanctam sobolem relinquēs in consolationē totius ecclesiæ.

Anno mundi VIᴹCXLIII. VIᴹCLIII.

Papæ

Stephanus VIII an. iii. mens. iiii. dieb. xv.

Germanus.

Martinus II an. iii. mens. vi. dieb xiiii.

Romanus.

Agapetus II an. viii. mens. vi. dieb x.

Iohannes XII an. vii. die b. x

Romanus.

Benedictus quintus mens. ii. dieb. v.

Tuscus.

Anno Christi DCCCCXLIIII. DCCCCLIIII.

Iste Stephanus à quibusdam Romanis mutilatus fuit.

Istius Agapeti tempore sanctus Odo, primus abbas Cluniacens. in Domino obdormiuit.

Iste Iohannes venatot fuit, & totus lubricus: feminas publice tenebat. quapropter depositus fuit per Othonem: sed nō curauit. Tandē cum vxore cuiusdā se oblectans, à diabolo in tempore percutitur, & sine pœnitentia subito moritur. Eia Deus æterne, quā dispares sunt illi prioribus! O abyssus iudiciorum Deii:quis inuestigabit ea? Nec fuit iste digne electus, sed per patrem suum intrusus, quoniam potens erat. Schisma x ecclesiæ fuit inter Iohannem xij & Leonem viij, quia Iohannes cum male intrasset, & peius vixisset, depositus fuit; & Leo subrogatus. sed tamen Leo obtinuit auxilio Imperatoris, licet bis fugatus fuisset.

Maiolus vir sanctus, qui fuit tertius abbas Cluniacens. eximij feruoris & abstinentiæ, & reparator monasticæ disciplinæ, claret.

Iste Benedictus à Romanis eligitur contra Leonē: sed ab Othone deponitur, & in exilium apud Saxones missus est. Malū principium raro habet bonū finem. Time, eruditus periculo alterius. Sanctitas papas dimisit, & ad imperatores accessit hoc tēpore, sicut clare apparet.

Wenzeslaus princeps Bohemiæ, de bono patre melior filius, martyrisatur ab iniquo fratre suo. Iste vir sanctus fuit, humillimus & misericordissimus.

Bruno archiepiscopus Colonien. vir sanctus, frater Othonis; qui claret in Almania vtrumq; gladium strenue gubernando: & sancti Pantaleonis monasterium fundauit in Colonia, & episcopio ducatum contulit, reliquiisque pluribus ornauit.

Imperium transfertur ad Almanos. Hi enim, secundum nominis ipsorum interpretationem, dicuntur quasi omnes viri, in armis vtique strenuissimi, catholicæ fidei feruentissimi defensores. *Al* enim lingua eorum omnes, & *man* vir sonat: inde Almani, id est omnes viri. Nec potest infelix homo informari, vt illum scopulum declinet, in quo tot iam vidit etiã potentes periclitatos. Monstrum in Italia: mulier habens duo capita, & cætera membra vsque ad vmbilicum, vna comedente vel dormiente: alia quandoq; neutrũ faciebat. diu vixerunt, & pariter tandem obierunt. Eduinus rex Angliæ, qui omnes monachos expulit à regno, & sanctum Dunstanũ in Flandriam trusit, & tamẽ eiusdẽ sancti meritis ab inferis liberatur.

Berengarius IIII annis xi.

Iste Berengarius magna tyrannide premebat Italiam. quare Dominus papa & alij Romani vocauerũt Othonẽ, vt liberaret eos. quod & factũ est. Et capto per vim Berengario, bis exulauit eum, & relictam Lotharij sibi vxorem accepit, quam tyrannus incarcerauerat.

Etgarus rex Angliæ pene omni anno monasterium fundauit.

Otho primus annis xii.

Iste Otho primus erat imperator Almanus, totus victoriosus, velut alter Carolus; ecclesiæ Dei defensor solicitus, & promotor singularis. ob quod meruit dignitatem imperialem, multos infideles cõuertit. Benedictũ papam inuasorem ecclesiæ duxit secum ad Saxoniã; ibiq; moritur in exilio. Omnibus tandẽ pacatis, obiit, plenus bonis operibus, diuitiis & gloria ditissimus, & prole digna. sepultus Magdeburg in Ecclesia sancti Mauricij, quam preciose fundauit.

VI^M CLXIII.	VI^M CLXXIII.

Leo viii anno i. mensibus iiii.

Iohannes xiii an vi. mens. xi. dieb. v.

Benedictus vi anno i. mens. vi.

Bonus vel Donus anno i. mens. vi.

Bonifacius septimus mens. vi. dieb. x.

DCCCCLXIIII.	DCCCCLXXIIII.

Iste Leo cõmuni voto eligitur, deposito Ioãne. Hic statuit, vt nullus papa fieret sine cõsensu imperatoris, propter malitiã Romanorũ, qui suos intrudebãt. Hic omnes donationes factas ecclesiæ à Iustiniano, & Carolo & aliis, Othoni concessit, & suis successoribus, vt Italiã ab inuasoribus defenderet.

Iste Iohannes graue iniuriã passus fuit, à Romanis captus, & exul factus. sed Otho dutissime hãc pereulit, nobilib. occisis, & quibusdã in exiliũ missis. Nota, quod hic occiduntur, sicut in primitiua ecclesia: sed non fiunt martyres, vt isti. *Par pœna, sed dispar causa.*

Iste Benedictus captus fuit, & in castro sancti angeli strangulatus. Et iste bonus qui alio nomine Don⁹, parũ sedit.

Iste Bonifacius per Romanos, strangulato Benedicto, in papã eligitur, & deprædata ecclesia, fugit in Constantinopolim: post reuersus, Iohãni diacono cardinali oculos eruit: & ipse deinde subito extinctus est.

Sanctus Otho episc. Cantuariens. & sanctus Bruno Coloniens. transferunt corpora sanctorum Elysij, Patrocli, Priuati. Gregorij, cum baculo sancti Petri, de Roma ad Coloniam.

Oswaldus reuerẽdus Vingorniæ episc. post Eboraci archiepisc. Ramesiæ monasterium fundauit.

Acheluoldus reuerendus episc. Vintoniens. multa fecit. Ecclesia Magdeburgens. gloriose extruitur, & dotatur per Othonẽ primũ. & archiepisc. eius fit Primas Almaniæ. Et nota, quod tẽpore Othonis tertij, fuit in ea quidã archiepisc. nomine Vdo, qui per beatam virginem promotus fuit: sed post propter malam vitam horribiliter damnatus est. Vnde, *Cessa de ludo, quia lusisti satis Vdo.* Schisma xi fuit inter Benedictum v & Leonem viij: sed Leo obtinuit.

Vngaria incipit hoc tempore ad fidē conuerti; vbi primo prædicauit vir Dei Adelbertus episc. Pragensis. Adelbertus vir sanctus, claruit; natione Bohemus, & primus episc. Pragens. reuelante Deo Pannoniā veniens, sanctū Stephanū primū Regē Vngarorū cū multis baptisauit. deinde Polonos in fide confirmauit. tandem Prutbenis in inferiori Almaniæ regione prope mare commorantibus prædicans, ibi martyrio coronatus est.

Stephanus ...nus rex Vngariæ, christianus, sanctus vir fuit. & fit gratia magna in populo barbaro, & idololatriæ cultui hucusque dedito. Annona pluit de cœlo, & pisciculi parui in Albonia. Carolina stirps eiicitur de regno Franciæ, & comes Parisiēsis arripuit regnū circa hęc tempora.

Imperatores. Otho secundus annis ix. — Otho tertius anni xviii.

Iste Otho fuit filius Othonis primi, per omnia fidelis & strenuus defensor ecclesiæ: plura bella contra infideles habuit: sed in vltimo pene totū exercitum amisit in Calabria. Ipse tamen dum tota mente sanctum Petrum inuocasset, mirabiliter liberatus fuit. Ipse habuit filiam Imperatoris Constantinopolitani de sanguine Romanorum in vxorem. & fuit coronatus à Benedicto septimo. Moritur Romę. sepultus in ecclesia sancti Petri bonorifice.

Iste Otho per omnia imperij & nomine dignꝰ iuxta paternā probitatē, fidelissimus ecclesiæ fuit: multa bella ꝓspere gessit: Deo & sanctis deuotus extitit: reliquiis sanctorum maximā reuerentiā exhibuit, &c. tandem post multos labores Romæ vitam finiuit.

Anno mundi	VIMCLXXXIII.	VIMCXCIII.

Papa. Benedictus vii a., x. mens. vi. — Iohannes xiiii mens. viii. — Iohannes xv mens. iiii. — Iohannes xvi an. x mens. x. dieb. vii. — Saxo. — Gregorius v. annis ii. mens. vi. — Iohannes xvii. mens. vi.

Anno Christi	DCCCCLXXXIIII.	DCCCCXCIIII.

Iste Benedictus coronauit Othonē ij: & fecit capi plures Romanorum. cōgregauit etiā conciliū Remense cōtra regē Franciæ: vbi Gilbertus necromāticus deponitur, & Rudolfus restituitur in gradū pristinum.

Horū primus in castro sancti angeli fame afflictus, per iiij mētes defecit, & moritur. & alter parū superuixit.

Iste Iohannes fuit in armis eruditus: & plures libros composuit. Hunc Crescētius patricius in tantum afflixit, quod vrbem exiuerit, & ꝑ Imperatore nūcios mitteret. Quod audientes Romani, ipsum reuocant, & vsq; ad terrā prostrati, veniā petunt. Iam enim aliquot annis experti fuerunt ludum Almanorū. Vilis conditio hominū, nolle obedire nisi cum nōpotest resistere. Tādē pace facta, Romæ mortuus est.

Iste Gregorius factus fuit papa ad instantiā Imperatoris Othonis tertij, vir venerabilis & ipsius Othonis cōsanguineus. Dictus fuerat antea Bruno, & cū parum sedisset, & iā imperator ab Vrbe recessisset, Placentinus intruditur à Crescentio consule, propter pecuniam: & Iohannes xvij vocatur. & factum est schisma diebus paucis. Nam Imperator reuersus, Crescentium cepit, & capite truncauit: Iobannē autē antipapam exoculari, & cæteris membris murilari fecit, nihil eum iuuantib. ducatis suis. Quia enim fecit quod nō debuit, passus est quod meruit. Et nota, quod iste Greg. cū Othone prædicto ordinauit electores imperii in Almania, qui deinceps permāserunt vsq; nunc, nec potuerūt Franci aut alij infringere. Comitatus Sabaudiæ inclytissimus oritur ex nobilissimo ducum Saxoniæ sanguine, qui etiam hoc tempore imperium tenebant: vbi primum Betoldus vir in armis strenuus multis tyrannis expulsis, dominari cœpit.

Electores imperii post Othonem tertium instituti fuerunt, non propter aliquam culpam Saxonum, sed ad præcauendū pericula futura. Hi sunt septem principes in Almania potentissimi Primi tres spirituales, scilicet archiepiscopi Maguntinens. Treuerens. Coloniens. Et tres seculares, scilicet Palatinus, qui est comes Rheni; Marchio Brandeburgens. Dux Saxonum. Rex Bohemorum est mediator. Vnde habentur versus in speculo Vincentii.

Maguntinensis, Treuerensis, Coloniensis.
Quilibet imperii fit cancellarius horum.
Et Palatinus dapifer: Dux portitor ensis:
Marchio præpositus Cameræ: pincerna Bohemus.
Hi statuunt Dominum cunctis per secula summum.

Verum quidam dicunt, Hac occasione aquila multas pennas amisit, & in fine totaliter nudabitur.

Henricus primus annis xx.

Gisla virgo prudentissima, soror Henrici Imperatoris, post nupta sancto Stephano Regi Vngariæ: & multum iuuit ad plenam conuersionem Vngariæ.

Heribertus archiepiscop. Colonienſ. vir sanctus, clarus habetur. Iste Henricus vir sanctus fuit, dux Bauariæ, & concorditer electus, propter legalem & sanctā famā quā habuit. Habuit sororē æque virtuosam, quā sancto Stephano Regi Vngarorū dedit, & totam Vngariā ad plenā fidē perduxit. Vxor eius fuit sancta Kunegundis, cum qua in virginitate permanēs, cœlibē vitā duxit. Plura bella tā in Almania quā in Italia contra rebelles iuste & prospere cōfecit: ecclesias quāplurimas & monasteria fundauit, & magnifice dotauit. Tandē beato fine quieuit sepultus in ecclesia Bambergensi, quā fundauit, & cathedralem fecit fieri; miraculis coruscans. In vita sancti Laurentii exemplum ponitur de ipso & vxore.

VMCCIII.

Syluester II annis iiii mēs. i. dieb. viii.	Gallicus.	Iohannes XVIII. ... v. dieb ...	Iohannes XIX annis v.	Romanus.

MIIII.

Iste Syluester factus est papa auxilio diaboli, cui homagium fecit, vt cuncta ei ad votum succederēt. Dictus fuit Gilbertus: & gratiam regis Franciæ inimicus sibi procurauit: vnde factus est archiepiscop. Remensis: tamen eiectus statim fuit per concilium, iubente Benedicto septimo. Deinde gratiam Imperatoris acquisiuit: & fit episc. Rauennæ; post papa. Sed finem solitum cito habuit, vt puta, qui spem suam fallacibus dæmonibus commisit. Speratur tamen de eius saluatione propter certa indicia sepulcri ipsius, & pœnitentiam quam in fine fecit grauissimam, membris abscissis, & auibus datis.

Isti duo Iohānes post se mutuo fuerunt: & primus parum præfuit: alter annis quinque, sepultus apud sanctum Petrum.

Adelboldus episcopus Traiectensis, hoc tempore clarus habetur.

Fulbertus episcopus Carnotensis similiter.

Elphegus episcopus Cantuariensis, qui post martyrisatur à Danis.

Odilo vir sanctus, abbas Cluniacensis, successor sancti Maioli. Hic diem animarum instituit post festum omnium sanctorum, tempore Iohannis xviii. quod postea per totam ecclesiam approbatum est.

Medericus abbas Eduensis, vir clarus habetur.

Gerhardus episc. Cameracēs. martyrisatur ab Vngaris: ligatus super bigā de mōte currit.

Herigerus abbas Lobiensis & Albo abbas Floriacensis, & plures alii.

Translatio gloriosa sanctorum martyrum Candoaldi, Adriani, Amancii facta fuit Gandaui hoc tempore.

Hierusalem iterum capitur à Saracenis permittente Deo: & gloriosum sepulcrum Domini ab infidelibus possidetur. Et Iudæi multis in locis metuentes, baptisantur.

Luna in sanguinem versa apparuit. & terræmotus magnus. Facula ardens & fulgur instar turris cecidit cum maximo splendore. Sequitur fames valida. In Lothoringia fonticulus aquæ in sanguinem versus est. & multa signa circa hæc tempora contigerunt. Mortalitas fuit maxima pene per totum orbem, vt sepelientium tædio adhuc viui spiritū trahentes, obruerentur cum mortuis. Siccitas magna & ardor sequitur.

Simeon vir sanctus, Siracensis monachus, claret Treueris.

Gnoto episcopus Leodiensis, spiritu sapientiæ & scientiæ claruit.

Imperatores.

Choritantes quidam fuerunt circa hæc tempora, qui per totum annum saltabant, propter peccatū insolentiæ: quia in vigilia natiuitatis Christi in cœmeterio quodā chorisando impediebant quendam sacerdotē in prima missa, quā deuote faciebat: sed quia nolebant cessare, maledixit eis eū imprecatione, dicens, *Vtinam sic per annū saltaretis.* Et factū est ita. Fuerunt tandem à beato Heriberto absoluti. & quidam eorum valde pœnituerunt, ita vt sancti effecti fuerunt, & miraculis claruerunt. Secundum quosdā, contigit in villa Saxoniæ in ecclesia sancti Magni. & filia sacerdotis cuiusdam auulsi brachiis saltauit. Fuerūt autem numero xix, quarum tres fœminæ erant. omnes breuiter obierunt. Sancta Kunigundis vxor Henrici Imperatoris, & virgo perpetua, claret operibus bonis. postea monasteriū ingressa obiit, miraculis coruscans. Henricus rex Vngariæ virgo cum sponsa sua obiit, miraculis coruscando. fuitque filius sancti Stephani regis.

Anno mundi	VI^M CCXIII.	VI^M CCXXIII.
Papæ.	Sergius IIII an. II mens. VII. — Tusculanus. — Benedictus VIII an. XI. mens. XI. dieb. XXI.	Romanus. — Iohannes XX annis XI.
Anno Christi	MXIIII.	MXXIIII.

Iste Sergius fuit sanctæ vitæ, & exemplaris conuersationis. sepultus in ecclesia sancti Petri.

Iste Benedictus habuit schisma maximum: quia eiectus fuit, & quidam alter subrogatus. Hunc post mortē vidit quidā episcopus in miserabili specie, dicentē, se grauiter affligi: & quod nihilominus speraret de misericordia Dei. & nihil sibi prodesse quod pro se factum esset: quia de rapinis fuit. misitq; eum ad Iohannē papam, vt de tali theca summā pecuniæ acciperet, & pauperibus daret. quod ipse fideliter implens episcopatui cessit, & timore perculsus sibi prouidens in futurum, monasterium intrauit.

Iste Iohannes bellum habuit cū Romanis.

Schisma xiii ecclesiæ fuit inter Benedictum octauum, & quendam alium intrusum: sed post Benedictus obtinuit, eiecto iterum intruso.

Robertus rex Frāciæ, cōposuit sequentiā, *Sancti Spiritus assit nobis*, &c. Et responsaria, *O Iuda & Hierusalem*, &c. *Cornelius Cēturio*, &c. eū notis, & alleluia, *Eripe me*, &c. Ipse fuit vir misericordiarum.

Rogerus episc. Beluacēs. totus inclytus claret.

Durādus episc. Leodiens. obscuro genere natus.

Adalbertus sanctus, episcopus Metensis.

Elbertus abbas Gemelatensis.

Campanus doctor insignis, & deuotus maximusque astronomus claret. Hic inuenit errorem paruum in calculatione Ptolemęi, quo ad medium motum lunę: videlicet, quod in ij^m clx annis lunaribus deficit vna dies, & in quibusdam aliis similiter. Excusat autem tantum virum, quod hoc non prouenerit ei ob defectū ingenii, sed ob penuriam temporis, maxime quo ad motum octauæ sphæræ; ad quem longum tempus requiritur. Eius theorica & computus sunt optima.

Tempus effœminatũ incepit circa annos Domini M; in quo fides christiana valde cœpit deficere & declinare à pristina virilitate, vt patet in prophetia sanctę Hildegardis. & in multis regionib. christianitatis nec sacramẽta, nec ecclesiastici ritus seruabãtur, auguriis & maleficus intendentes. & erat sacerdos sicut populus. sed misericors Dominus cõtra hæc mala iterũ plures apostolicos viros suscitauit, qui hãc ariditatẽ bonis exemplis & prædicationib. irrigarent, Domino cooperante, & sermonẽ cõfirmante sequentib. signis. Et multi ordines maximo feruore succreuerũt, vt periculosum tempus illustrarẽt: de quib. post cõsequenter fit mentio. Et quia iam sæpe huiusmodi reformationes factę fuerũt præter spem, & sequentibus futurę sunt, ideo fatuũ est determinare, quod Antichristus tunc vel tunc veniet, propter malitiam temporis: quod plerięq; attentauerunt: quos omnes fefellit sua opinio, & euãgelica derisit sanctio, & ipsa temporis reprobauit experientia. Horum errorum immensus est numerus.

Conradus primus an. xx.

Iste Conradus fuit dux de Frãconia, quę est pars Almaniæ. Hic multas leges edidit, & pacẽ districtissime seruare, sub pœna capitis iussit. sed comes Lupoldus accusatus, de terra sua fugit, cupiens magis rusticane viuere, quam solenniter mori. eius tamẽ filius mirabiliter ad Imperiũ peruenit nutu diuino, cõtra voluntatẽ Cõradi, accepta filia eius in vxorẽ.

Egelmorus archiepiscopus Cantuariens. misit brachium sancti Augustini in Angliam. Eius epistola habetur.

Guilhelmus Diuionensis.
Ricardus Virdunensis.
Popo Stabulensis.
Elias Coloniensis.
Olbertus Leodicensis.
Stephanus Leodunensis.
Hi omnes abbates venerabiles circa hæc tẽpora floruerũt.

VIᴹCCXXXIII.

Benedictus IX ãnis XIII. — Tusculanus. — Siluester tertius dieb. LVI. — Gregorius VI an. II. mensi VI. — Almanus. — Clemens II mẽs. IX. dieb. VII.

MXXXIIII.

Iste Benedictus fuit nepos Benedicti octaui, totus lubricus: & ideo dãnatus apparuit cuidã in specie mõstruosa & horribili. Caput & cauda erãt asinina, reliquũ corpus sicut vrsus: & ait, Noli expauescere: scito me hominem fuisse sicut tu es: sed sic me repræsento, sicut olim existẽs infelix papa bestialiter vixi. Tempore eius schisma scãdalosũ nimis fuit, quia ipse eiectus erat, & iterũ restitutus: & iterũ eiectus.

Iste Siluester electus fuit, expulso Benedicto. sed econtra eiicitur: & Benedictus restituitur. quo iterũ eiecto Greg. substituitur. Qui cũ esset rudis literarũ, alterũ papã ad Ecclesiastica officia exequenda secum consecrari fecit. Quod cũ multis non placeret, tertius superinducitur, qui solus vices duorũ adimpleret. dimicantibus inter se Henricus superueniens, oẽs deposuit, & Clementẽ II substituit: à quo statim se coronari fecit, promittentib. Romanis, sine ipsius consensu se nunquã papã electuros. & sic quinq; sedentibus, sextus instituitur. Verũ de isto Gregorio Guilbertus dicit, quod fuit vir sanctus, & contra Henricũ bellũ habuit, & raptores sancti Petri extinxit. & cum magno miraculo fit sepultus, &c.

Iste Clemens dictus fuit ante Sindegerus Bambergens. episc. qui fact fuit papa per Imperatorem propter vnionẽ recuperandã, vt iã dictũ est supra &c.

Schisma xiiii ecclesiæ scandalosum & confusione plenũ, fuit inter Benedictũ IX & alios, vt patet infra. Causa fuit, mala vita Benedicti aut iniquus introitus. Hic notat Ptolemæus, quod fastus summorũ pontificũ habuit semper malũ exitũ: & fuit occasio, & est causa multorũ schismatũ. notabile est. Fulbertus Carnotensis episcopus in infirmitate visitatur à beata virgine: & de eius lacte sanctissimo recreatus est.

Hela augutiatrix in Anglia fuit; quam dæmon de ecclesia extraxit horribiliter.

Corpus gigantis Romæ inuenitur immensæ magnitudinis, incorruptum, cum lucerna, quæ non poterat flatu extingui. Statua marmorea erat in Apulia; cuius caput ostendit thesaurum subtiliter. Monstrum. Duæ mulieres in Gallia, omnia membra singula vsq; ad vmbilicum, & diuisim operabantur. vna mortua alia superuixit, triennio mortuam portans.

Palumbus presbyter Romæ fuit necromanticus, contra quem diabolus orauit: & obiit.

Sanctus Theobaldus vir notabilis, de Francia, reclusus eremita, hoc tempore claruit.

Carolfus Mertiorum regis filius, martyrisatus fuit à matertera.

Edmundus rex, vir sanctus, à Danis martyrisatus est.

Imperatores. Henricus 3 an. xvii.

Iste Henricus fuit gener Conradi, in syluā natus, & bis ad occidendum traditus: sed tamen Deo protegente illæsus euasit adhuc puer. Cum autē imperator esset effectus, in loco natiuitatis suę nobile monasteriū ædificauit, quod vsq; hodie Vrsania nominatū est. Vide pulcrā hist. in Chron. Martini & Vincentii. Hic omnes ioculatores à curia sua remouit: & quæ his dati consueuerant, pauperib. erogauit. Hic victoriosus fuit, & Italiam intrans, Pandulphum Campaniæ principem cepit: Abbatem Fuldens. sedauit, qui tūc potentissimus fuit: Bochoniensib. atq; exercitu eiusdem Imperatoris se mutuo interficientibus in ecclesia Maguntin. in die sancto Pentecostes, diabolo in aere vociferante, & cantante, *Hunc diem bellicosum fecisti*: quem etiam increpauit.

Bardo vir sanctus, archiepiscopus Maguntinensis, claret.

Anno mundi	VI^M CCXLIII.		VI^M CC LIII.	
Papæ.	Damasus secundus d.eb. xxiii.	Leo ix an. v mēs. ii dieb. vi. Almanus.		Victor ii ann. ii. mens. iii. Almanus.
Anno Christi	MXLIIII.		MLIIII.	

Iste Damasus inuasor fuit ecclesiæ: & subito defunctus est: & statim Romani petierunt sibi dari pontificem, sed non Teutonicū siue Almanū: ad hoc enim nō poterant inclinari, ex mala cōsuetudine indurati. Tunc istū Leonē virum sanctū ad hoc inclinauit, vt papatū acciperet: sed postea de hoc fecit conscientiā, & resignauit: & denuo est electus. Hic Christum in specie leprosi nocte in lecto suo collocans, mane ipsum nōn inuenit. Tandem post laudabilē vitā sancta morte potitus, miraculis claret. Ipse multa scripsit & fecit. Erat antea episcopus Tulens. & audiuit angelos dicentes, *Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis, dicit Dominus.*

Iste Victor vir bonus & venerabilis, timore imperiali factus est papa. Sic enim disposita fuit apostolica sedes hoc tempore, quod sancti viri duplici timore se subtraxerunt, scilicet diuino, & humano: quia tanto officio se indignos arbitrabantur, & tyrannidē Romanorum quotidie sustinere tæduit. Sed compellente Imperatore, quidam nihilominus accesserūt similiter duplici timore. Timebant enim Deum offendere sic vocati: etiam offensam principis. Iste idem Victor multos simoniacos deposuit in concilio Florentino, & etiam fornicarios. De pluralitate beneficiorum, quæ circa hæc tempora nimis inualuisse videtur, & deinceps continuata, multumque dolenda ambitione prælatorum & simoniaca labe, quamplurima scripta sanctorum patrum habentur detestantia abusiones istas. Et nota, quod facile inueniri sunt pauperes clerici & doctores, qui pluralitatem beneficiorum, & pompam ecclesiasticorum reprehenderunt, donec offerret se occasio participandi. qua accepta communiter auaritia excæcauit eos. Fertur de quodam magistro magnæ literaturæ, qui valde sublimiter disputauit contra diui-

Cyclus magnus annorū finitur hoc tēpore, scilicet anno Domini mlxiij. continens annos dxxxij qui ad rationē omnē paschalis cōputi vtilis est, & ab æuo in æuū in semetipsum sine errore reuoluitur. & sequēti anno cyclus magnus annorū dxxxij, à natiuitate Domini exactus incepit; in cuius fine erit labor & dolor: & (vt quidam dicunt) terminabitur anno Domini mdxcv. Eduardus vir sanctus, rex Angliæ, claret spiritu prophetię. nec reperi plures aliquos reges in aliquo regno ita iustos & sanctos, quam in Anglia.

Mathildis comitissa, triumphatrix inclyta, Normannos expugnat, & Imperatorē debellauit, pro ecclesia gloriose laborauit. & tandem totū suū patrimoniū super altare sancti Petri obtulit. Berengarius episc. Turonēsis, erroneę dogmatizauit de sacramēto altaris: & post informatus, retractauit. & sācte vitę fuit: sed discipulos cōuertere nequiuit. Et sequitur hæresis magna, quæ satis afflixit ecclesiam longo tēpore. Ipse negat veru corpus & sanguinem Christi esse in sacramento, sed figuram tantum. Vide de con. di. ij, Ego Berengarius, &c.

Elburga virgo sancta, filia Eduardi Regis.
Etgitha Edgari regis filia, virgo sancta, claret.
Walburga virgo sancta & abbatissa fuit.
Lanfrancus episcopus Cantuariensis, magister Anselmi, scripsit librum per modum dialogi de sacramento, & alia.

Petrus Damianus doctor grauissimæ autoritatis, & religiosus valde, claret.
Anselmus vir sanctus, episcop. Cantuariens. doctor excellēs, & beatæ virgini deuotus.
Adrianus chronographus, & monachus Fuldensis, vir clarissimus, floret.

V.IᴹCCLXIIII.

Stephanus ix, mēs. ix. dieb. xxvi	Almanus ex Lothoringia.	Benedictus x mens. ix.	Nicolaus ii annis ii. mens. vi. dieb xxvi. Burgundus.

MLXIIII.

Iste Stephanus parum superuixit. & sequens Benedictus cū per vim papatum rapuisset, & ix mensibus sedisset, cessit

Iste Nicolaus concilium celebrauit contra Berengarium, qui errore deceptus, contra fidem dogmatizauit: sed plene correptus, reuocauit, vt patet de con. di. ij. Ego Berengarius. In eodem concilio factum est decretum de electione papæ, *In nomine Domini*, di. xxiij.

tias prælatorum & fastum eorū, quasi omnino sic viuere non liceret, &c. Hæc cū nuntiata domino papæ fuissent, plausibiliter respondit, Demus ei bonā pręposituram, & hæc & illa beneficia: & bene pacatus erit. Factum est ita. & ecce, protinus sententiam mutauit, dicens, Nunquā intellexi materiā hanc præter modo. quippe qui de inope diues, de contemptibili repēte gloriosus apparuerat. Hos beatus Hieronymus velut pestes quasdam cōtagiosas vitandos pronunciat. Dixit quidē notabile verbū, Qui habet vnū beneficiū competens, & eo legitime vtitur, recto calle ad patriā tendit. qui vnū superaddit, vno oculo cōscientiæ priuatur. qui aliquid adhuc plus acceptat, etiā altero lumine priuatus, totaliter excęcatur, & deinceps quæcūq; poterit, coaceruat. Hanc maledictionē insatiabilis auaritiæ olim præsignabat Ieroboā, Rex Israel, qui licet diuinitus ad regnū peruenerat, statim tamē à cultu Dei recessit: fecitq; duos vitulos aureos, ne populus Israel ad templū Domini ascenderet. Factum autem est hoc verbum in peccatum, ita vt omnes sequentes reges hunc cultum sacrilegum obseruarent in destructionem regni. Ita de Ecclesiastico statu timendum esse, sancti viri communiter asseuerant, & iam in plutibus mundi partibus cumpletum cernimus. Clerici qui nihil possidere deberent, præter rationabilem competentiam; neque se de temporalibus intromittere, omnia possidere, omnia volunt guber-

Gotfridus de Bulion, dux Lothoringiæ, victor gloriosus, pro ecclesia, velut alter Carolus, vndiq; dimicat. qui tandem Hierusalem cepit, factus ibi rex. Habuit fratrem æque victoriosum, Balduinum nomine; qui ei in regno successit, & erat totus inclytus, miraculosa bella gessit. Finitur successio regum Angliæ. Et Wilhelmus dux Normannorum, interfecto Araldo, regnat pro eo. de quo fit mentio in historia conceptionis beatæ Mariæ.

Parisiis horribile factū contigit de quodam magistro magni nominis, qui ter exclamando, dixit se damnatum. Quapropter multi solennes viri seculo abrenunciauerunt, & diuersas religiones instituentes, celebre nomen posteris reliquerunt, & exemplum.

Mures infinitæ conueniunt, quendam potentem circumuallantes in quodam conuiuio:

Imperatores.

& non poterant abigi donec deuorassent eum. Idem cuidam principi Coloniæ contigit. Mirum valde.

Syracusana ciuitas magnum terræmotum sustinuit: & maior ecclesia cecidit dominica die, omnibus oppressis, quatuor exceptis miraculose.

Vrsmarius præsul sanctus ecclesiam sancti Petri fundauit, ipso sibi reuelante in Flandria. Maurillius episcopus Rothomagensis.

Schisma xv ecclesiæ fuit inter Alexandrum & Codulum episcopum Parmensem: sed Alexander obtinuit, licet Imperator contradiceret iudicio concilij. & maior pars fuit secum. Diu stetit.

Anno mundi	VI^MCCLXXIII.
Papæ.	 Mediolanensis.
Anno Christi	MLXXIIII.

Iste Alexander fuit vir sanctus, & statuit vt nullus missam audiat presbyteri, quem scit habere concubinā, sub pœna excommunicationis, vt patet xxxij dist. Præter hoc. Et habuit schisma cum quodam Codulo: sed postea purgauit se in Mantua coram concilio de simonia; & Codulus tanquam simoniacus & inuasor repudiatur.

Ordo Grandimontensis inchoatur hoc tempore per sanctum virū Stephanum nobilem, Auernorum stipite progenitum. Ordo canonicus cœpit florere in Beluacensi ecclesia: qui primo ab apostolis, postea à beato Augustino regulariter institutus, sub magistro Iuone præposito, post Cornotensi episcopo.

* nate. Ideirco (vt beatus Bernardus dicit) quia ordinem nullum seruat, illuc properant, vbi sempiternus horror inhabitat. Olim pharisæi contra auaritiam disputantem Dominū deridebant, & insanum iudicabant: sed nunc Dominus subsannat eos. Caueas lector, qui multa occupas beneficia, ne idem facias, neq; eadem patiaris. Deus non irridetur: sed quæ seminauerit homo, hæc & metet. Noli sequi consuetudinē periculosam. Noli te per papæ dispensationem excusare. Ad oculum vides, quod vituli aurei adorantur: sed cæteri mactantur. Sed quæ necessitas, quæ reuerentia est in hoc Deo exhibita, quod de numero ministrorum eius propemodū medietas est resecata? Si enim cuilibet beneficio permitteretur dari suus possessor, numerus seruorum Dei esset duplex; qui modo est simplex. Sequere consilium eorum, qui Deo iam in cœlestibus coniuncti sunt, ne cum vitulis aureis æterno igni conflagris. Quid prodest vltra prohibitos beneficiorum titulos coadunare, quando etiam simplices communiter videmus in frugali honestate amplius abundare?

Solita pericula contigerunt circa hæc tempora, scilicet inundatio aquarũ nimia cum damno immẽso. Aues domesticæ syluaticæ fiũt. pestilentiæ maximæ. Et plures sacro igni consumpti sunt, exesis carnibus & membris instar carbonũ. Terræmotus in Anglia, vt ædificia eminus resilirent: & furor ventorum, qui dc domos Laudoniæ cõfregit. Fames & ictus fulgurum vltrà modum, &c. Et fons sanguinis xv diebus emanault; & diabolus palam locutus est hominibus in pago quodam visibiliter apparendo.

Translatio sancti Nicolai de Mirrea ad Barrenses. Et corpus sancti Clementis primi episcopi Metensis inuentum est Metis; quem episcopi ibi ordinauerunt. Et x[m] peregrini occisi sunt Hierusalem per Arabes.

Arnulphus abbas sanctus, post archiepisc. Lugduneñ. ordinem regularis vitæ instituit.

Cono episc. Treuerorũ, cuius tempore multa corpora martyrum inueniuntur, quos olim Rictionarus occidit.

Hugo vir sanctissimæ & castissimæ vitæ claruit, episc. Gratianopolitanus, qui in lij annis nullius fœminæ faciem vidit, vna paupercula excepta, quamuis quotidie plurib. consilium & auxilium dederit, confessiones etiã recipiendo. Hic sancti Carthusiani propositi præcipuus cooperator fuit; & postea etiam habitum à sancto Brunone sumpsit, insigneque exemplum præbuit.

Schisma xvi ecclesiæ fuit inter Gregorium vij & archiepisc. Rauenneñ. Causa fuit tyrannis Imperatoris, & dissensio quorundam episcoporum. Maius fuit omnibus ante habitis, & durauit vsque ad Vrbanum secundum.

VI[m]CCLXXXIII.

Cluniacensis.

MLXXXIIII.

Iste Gregorius fuit vir sanctus, & multas persecutiones pro iustitia perpessus est. Hic antea dicebatur Hildebrandus, Prior Cluniacens. & fuit legatus in Gallia, & dure processit contra simoniacos. Quendam etiã episcopum miraculose vicit de simonia: quia non potuit contradicere Spiritui sancto. Factus autẽ papa, synodum celebrauit, in qua contra eos simili zelo processit, & contra presbyteros vxoratos, amouendo eos à diuino officio. Fuerunt enim tempora satis arida. Et quia iustitiæ rigorem nisus est tenere solito more, contrà eum multi insurrexerunt. & primo Cinthius, præfecti filius, eũ cepit, cũ primã missam in nocte natiuitatis celebraret; & in turri sua posuit: sed Romani turrim destruunt, & papam liberant, & Cinthium extra vrbem eiiciunt. Deinde Imperatorem excommunicauit propter dissidium: qui post veniens ad ipsum, & pluribus diebus nudis pedibus super glaciem stans, vix absolutionem impetrauit. Sed Imperator non perseuerauit in humili obedientia quã cœpit; quinimo in Wormatia cõtra eũ protensum conciliũ celebrãdo, aliũ loco sui eli-

Ordo Carthusiensiũ sanctissimus incepit hoc tempore per Brunonem, virum sanctũ, natione Almanum, de Colonia Agrippina, magistrũ in theologia, cum sex aliis venerabilibus viris in diœcesi Gratianopolitanensi. Hic ordo (teste beato Bernardo) inter omnes ecclesiasticos ordines primatum tenet, non ratione temporis, sed rigorositatis. vnde ipse vocat eum speciosissimam columnam ecclesiæ. Verum quia propter nimiam abstinentiam pauci portabilis erat, & ne diu paruus maneret, postea ab ecclesia moderatus fuit; nec vnquã à sancto proposito cecidit, singulariter à Spiritu sancto præseruatus vsque hodie.

Terra sancta hoc tempore ex magna parte recuperata est, & Hierusalem, & sepulcrũ Domini gloriosum cũ Antiochia & aliis ciuitatib. multis de manib. Saracenorum. Creduntur transfretasse vltra cc m christianorũ. Quantus autẽ zelus fuerit in omni populo ad hoc opus perficiendũ, & quomodo ex omni statu senes & iuuenes, diuites & pauperes confluerẽt, nemine pellente, vix aliquis sine lacrymis aut dicere vel audire posset. Passagium enim istud fuit beatæ virginis Marię, quę mirabiliter duxit & protexit propugnatores suos, sicut ostensum fuit in visione. Principes fuerunt plures, scilicet Godefredus de Bulion, qui etiam Leonem interfecit, & fratres eius Eustachius & Balduinus: Boemundus dux Apuliæ: Hugo frater regis Franciæ, & plures alij: qui pro fide se discrimini dantes, & gloriose vicerunt, & nomẽ æternũ sibi acquisierũt, in omnibus magnifice à Domino delectati. Vide historiam in speculo Vincentij.

Imperatores. Henricus tertius an. xlviii.

Iste Henricus videtur fuisse homo multũ inquietus, & satis afflixit virum sanctũ Gregoriũ VII, papam. & primo quidẽ veniã petens, absolutionẽ meruit: sed non perseuerauit, quinimo de nouo quendam antipapã contra eũ tanquam idolum erexit. & iterũ Gregorius eũ excommunicauit: & electores imperij ducẽ Saxoniæ pro ipso elegerunt: quẽ Henricus cruento bello superauit. & tunc Romã veniens cum antipapa suo, Gregorium & cardinales persequitur: sed statim Robertus rex Apuliæ eum fugauit, & papam cum cardinalibus liberauit. Fuit nihilominus vir eleemosynis deditus. & sexagesies & bis acie collata, dimicauit. tandem miserabili morte vitam finiuit in carcere, à proprio filio detentus. Sicut fecit, factum est ei.

Anno mundi VI M CCXCIII.

Papæ. Victor III an. i. mens. iiii. dieb. iiii. Abbas Cassinensis. Vrbanus secundus annis xii. mens. iiii. Cluniacensis.

Anno Christi MXCIIII.

Iste Victor per somniũ vidit Deum, suæ dignationi in solitudine Carthusię habitaculum construentem. Et dicitur, quod spiritu prophetię pollebat. fuit extinctus per venenũ in calice missum.

Iste Vrbanus antea dictus est Otho, & fuit monachus Cluniacensis. multũ laborauit in ecclesia Dei; regẽ Franciæ excommunicauit propter adulteriũ. Concilium primo celebrauit apud Clarum montẽ, in quo statuit horas beatæ Mariæ dici quotidie, & in sabbatho solenniter officium fieri. Dicitur, quod hoc beata virgo fratribus in Carthusia reuelauit. Aliud concilium Turonis celebrauit, pro recuperanda terra sancta: & prouocauit populum occidentalem ad transfretandum, qui tunc in Lancea Domini triumpharunt. Hic habuit magistrum Brunonem pædagogum; qui fuit Prior Carthusiæ: quem etiam lateri suo sociauit in papatu. & multum profectum in ecclesia fecerunt.

Ordo Cisterciens. incepit per Robertum abbatem, & Albericum successorem eius. & videntur quasi secundarij reformatores ordinis sancti Benedicti, cuius regulam habent: & multas curiositates & abusiones abdicarunt, & simpliciter secũdum sanctam simplicem regulam viuere cœperunt, & mirabiliter in breui tempore creuerunt in omnibus. Habuit viros sanctissimos, & plures numero.

* gi fecit ab episcopis. & fit schisma longo tempore. Insuper & adhuc in castro Sancti Angeli ab Imperatore, videlicet Henrico tertio, cum cardinalibus incarceratur: sed per regẽtem Apuliæ liberatur. tandem in Apulia moritur, miraculis coruscans.

Soles duo apparuerũt. Terræmotus magnus fuit. Stella per diem fulgurauit. In Italia pluit sanguis. In Antiochia terra absorbuit plura ædificia. Et porcellus nascitur cum capite humano. Pullus nascitur quadrupes. Et mulier quædam enixa fuit monstrum; ante sicut homo, retro facies canis, & cætera membra. Lancea Domini reperta est in Antiochia à quodam rustico, cui beatus Andreas apparuit, & locum ostendit. & quidam percurrendo ignem xiij pedum, cum ea totum exercitum lętificauit, & certificauit: eo quod minime læderetur, sicut Dominus sibi apparens mandauerat.

Helimandus Laudunensis episcopus, clarus habetur.

Henricus quartus annis xv.

Toletum ciuitas Hispaniæ nobilissima tollitur hoc tempore de manibus Saracenorum per Adelfonsum regem, octauo anno obsessionis.

Iste Henricus satis excessiuus fuit in quibusdam, & primo erga patrem suum, quem cepit & in carcere eum mori fecit: etiam contra Pontifices Romanos, eo quod deberet resignare inuestituram episcoporum & abbatum; & nollet, sicut nec pater eius. Tandem ad cor rediens obediuit, & multa damna ecclesiis illata fideliter restituit. Moritur tandẽ sine prole iusto Dei iudicio: quia patrem suum dehonestauit. quod valde sæpe contigit aliis similibus. Sepultus est in ecclesia Spirensi prope Rhenum cum aliis regibus: in cuius epitaphio versus iste fuit inscriptus, *Filius hic, pater hic, auus hic, proauus iacet istic.*

VI.M.CCCIII.

Paschalis ii annis xviii. mens. v. dieb. vii. Tuscus.

MCIIII.

Iste Paschalis diligenter laborauit pro ecclesia contra imperatores & reges, super resignatione inuestituræ episcoporũ & abbatum: & satis profecit. Multa etiam perpessus est à falsis fratribus: etiam Imperator eum cepit cum cardinalibus, & per duos menses in vinculis tenuit. & schisma habuit. In omnib. tamen triumphauit, & gloriosum & pacificum finẽ habuit. sepultus Romæ in ecclesia sancti Saluatoris. Et ecclesia rectissime comparatur lunę, quę crescit & decrescit, & quasi deficere videtur: sed tamẽ ad plenum reuertitur, propter illuminationẽ solis æterni, qui est Christus Dominus sponsus eius.

Schisma xvij ecclesiæ fuit inter Paschalem secundum & tres prælatos, scilicet Albertum, Arnolphum, & Theodericum, qui fauore Imperatoris erexerunt se: sed mala morte perierunt: & Paschalis obtinuit, quia iuste electus fuit: & Deus fuit pro eo.

Iuo Carnotensis episcopus abbreuiando compilauit decretum apostolicum post Isidorum: & post eum Hugo Catalaunensis: post quem Gratianus.

Ordo Cistellensis incepit sub Herdingo abbate. Et nota, quòd non æque ordines inceperunt. Hugo Cluniacensis abbas, vir sanctus, & pietatis visceribus totus affluens, reuelatione diuina templum monasterij Cluniacensis virtute Dei, non arte virili, venustissime ampliauit, sicut hactenus cernitur. Hic multorum monasteriorum pater extitit, quæ tunc in diuersis mundi partibus construebantur, & ecclesiæ Cluniacensi subiiciebantur, propter famam sanctitatis sanctorum monachorum, qui tunc ibidem conuersabantur. Hic etiam inclytissimos habuit discipulos, inter quos Vdalricus monachus ad Almaniam pro reformatione regularis vitæ directus, miraculis claruit. Monasterium Rubeimontis fundatur ab incolis loci illius, & per Wilerium comitem Gruriæ dotatur.

Tytus capitur à christianis: & Leodium multis plagis atteritur. Terræmotus, &c. Et Balduinus Rex Hierusalem capitur. Acies in cœlo apparuerunt. Mosa suspenditur. & alia multa monstra fuerunt, quæ forte Tartarorum tyrannidem proxime futuram signarunt. Ventus maximus fuit, & turres & ædificia subruit.

Wilhelmus rex Angliæ, pessimus, obiit, à Deo percussus: quia nullum conuentum fieri permisit. Petrus Alfonsus doctor notabilis, fuit Iudæus natus: sed conuersus postea, scripsit aliqua eleganter. Extra Romam in monasterio sancti Laurentij monachus quidam admirans quomodo, &c. cingulo soluto, audiuit, *Sic potuit Christus clauso prodire sepulchro.*

Malachias vir sanctus, archiepisc. Hiberniæ, claret: qui totam illam gentem reformauit.

Imperatores.

Eius vitam beatus Bernardus scripsit. Flandria ex parte submergitur.

Hugo de sancto Victore claret Parisiis, natione Almanus de Saxonia, doctor magnus: qui alter Augustinus dicebatur tempore suo.

Sanctus Gerhardus Bituriensis episcopus, & sanctus Anselmus Laudonicæ ciuitatis episcopus, qui glossas interliniares in psalmis ordinauit.

Bernardus incipit clarescere adhuc iuuenis: qui post intrauit ordinem Cisterciens. deinde factus abbas, Claramuallem fundauit. Hic creuit in doctorem magnum & apostolicum virum. tot miracula fecit, & tantum honorem habuit, vt similis ei in his nunquam credatur fuisse. Vide vitā eius, &c. Pater clx monasteriorū fuit: & velut alter Moyses habitus est vbiq;.

Anno mundi	VI^M CCCXIII.	VI^M CCCXXIII.
Papæ.	Gelasius ii an. ii. dieb. v. — Campanus.	Callistus ii annis v. mens. x. dieb. xi. — Burgundus.
Anno Christi	MCXIIII.	MCXXIIII.

Iste Gelasius timore Henrici Imperatoris, cum cardinalibus Caietam accessit: & deinde per mare veniens in Burgundiam, apud Cluniacū mortuus est, & sepultus. Idem Imperator schisma contra eum fecit, erigendo quendam Hispanum Benedictum: quod etiam postea cum Callisto continuatum est. Schisma xviij ecclesiæ fuit hoc tempore: quia Benedictus quidam fauore Imperatoris erexit se contra Gelasium, & etiam contra Callistū cōsequenter: sed miserabiliter periit, & qui iuste electi fuerūt, obtinuerūt more solito.

Ordo Templariorū incepit hoc tempore: qui prius albis vsi sunt mantellis: post rubeam crucem superpositam portauerunt. & Hugo & Ganfredus fuerūt primi fundatores eius. Et beatus Bernardus regulam composuit.

Ordo Præmonstratens. incepit per virum Dei Notbertum. Ricardus de sancto Victore, pietate plenus, & doctor floridissimus, claret.

Iste Callistus fuit filius comitis Burgundię: & electus fuit in locum Gelasij. & dū rediret Romam, prætensum Benedictum cepit, & equitare ante se fecit supra mulam ignominiose, ita, vt versa facie, cauda pro freno vteretur, & vsq; ad Vrbem ageret, vbi trusus fuit in carcerem. Et Papa cum Imperatore pacem fecit. Hic dolose synodum celebrauit, in qua damnauit fictos quosdam religiosos, qui plures hæreses secrete & publice seminabant contra sacramenta, & bona ecclesiarum. Fecit libellum de miraculis sancti Iacobi. Statuit etiam historiam Caroli descriptam à beato Turpino, Remensi archiepiscopo. Fundauit monasterium Boniuallis, Cistercij ordinis.

Stephanus vir venerabilis, abbas Cistercij tertius: qui beatum Bernardum cum fratribus suis ad ordinem suscepit.

Tartari permissione diuina circa hæc tempora monstrẽ exiisse putantur, in quo clausi fuerunt in magna miseria & fame: quia nimis multiplicati erant. Gens vilis, & sterilis, & plagarum post mundum, omnia subiicientes, iuxta illud Moysis, *Ingente stulta irritabo illos.* Mirum valde, quomodo illi qui in maxima seruitute fuerũt, iam non armis, sed pelliciis & baculis omnia prosternunt, & dominantur vniuersis. Hæc iudicia tua Domine. Sic olim Assyrij, Medi, Persę, Græci & Romani, Gothi, Hunni & Wandali, Saracen: & Arabes, Bulgari, Africani, Franci, Almani, Turci, Hispani, &c. flage'la iracundiæ tuę fuerunt, quilibet in tempore suo: eo, quod homo noluerit obedire tibi. Siccitas magna fuit, vt flumina, lacus, fontes, putei siccarentur. Ignis in terra subintrãs bienno non pot ir extingui aqua. & fuit pl ga horribilis. Et quędã mulier iiij masculos peperit.

Lotharius secundus annis xii.

Iste Lotharius fuit dux Saxonię: & erat vir bonus, & fidelis ecclesię: & coronatus ab Innocentio secundo, quem etiam fideliter iuuit contra Petrũ Leonis. Hic beatum Bernardũ in maxima reuerentia habuit, & alios viros religiosos, quorum etiam meritis magnas victorias se gloriabatur obtinuisse, & præcipue contra Rogerium inuasorem regni Sicilię: quem fugauit, & alium substituit, de commissione domini Papæ.

Petrus Abelardus insignis fuit doctor: sed in hęresim cadens, ab Innocentio damnatur. Hic precium redemptionis euacuauit.

Setzelo vir sanctus in diœcesi Treuerensi fuit: qui etiam brumali tempore in mediis niuibus totaliter nudus incessit.

Richardus de sancto Victore, pietate plenus, & doctor floridissimus, claret.

VI^M CCCXXXIII.

Honorius ii annis v. mens. ii. dieb. xiii. Bononiensis.

Innocentius ii an. xiii. mens. vii. dieb. viii. Romanus.

MCXXXIIII.

Iste Honorius in gratiam recepit Rogerium, & inuestiuit eum in ducatu Apulię, facto homagio: qui fuit rex Siciliæ, & magna post pro fide fecit. Hic duos patriarchas deposuit, Aquileiensem & Venetũ: quia reperit eos fuisse schismaticis. Moritur tandem Romæ. Sepultus in ecclesia Lateranensi. & idem Rogerius post ab Innocentio remouetur, quia sibi contrarius fit r.

Ordo sancti Iohannis Baptistę Hierosolymitani inchoatur hoc tempore à venerabili Raimundo, viro operib. misericordiæ dedito: & valde creuit. Hi vouent se pauperibus seruituros.

Iste Innocentius fuit vir valde deuotus, & tales suo lateri sociauit. Hic habuit schisma per vii. annos contra Petrum Leonis; qui se Anacletũ nominauit, & per vim papatum rapuit, adiutus à suis amicis. Quod videns Innocentius cum duabus galleis fugit in Galliam, vbi fuit gloriose susceptus à beato Bernardo, qui tunc omnes reges & principes in manibus suis habuit: & prouocauit eos, vt reducerent dominum Papam ad sedem suam. Et plura de eo narrantur in vita sancti Bernardi. Tandem pacatis omnibus, & horribiliter diuino iudicio aduersariis consumptis, pacifice & vtiliter ecclesiæ præsedit. Sepelitur in Laterano gloriose, plenus operibus sanctitatis, &c.

Vdalricus pater sanctus, natione Almanus de Ratispona vas vtile in domo Domini positus, consummataq; religionis, monachus Cluniacens. multis clarus miraculis à sancto Hugone ad Suicerorũ fines directus, primo monasterium Montisrotgerij, quod à Bernens. oppido quasi duob. miliarib. distat, dono Lutoldi de Rũlingen, nobilis viri fundauit, & secũdũ in nigra sylua, vbi nũc quiescit. Hic primũ Almaniæ monasteriis cõsuetudines Cluniacens. ecclesię inuexit.

Iohannes de Temporibus moritur, qui vixerat ccclxi annis. Fuit enim armiger Caroli, & vsq; ad hæc tempora durauit. Passagium magnũ contra Saracenos factũ est. Ludouicus & Lotharius crucẽ susceperunt. & beatus Bernardus diuino doctus Spiritu, crucẽ prædicando plures prouocauit; sed non contigit, sicut sperabant: quia Græci dolum magnum fecerunt, cum calce farinæ mixta intoxicantes exercitum.

Visiones Tondali factæ sunt in Hibernia horribiles, &c.

Visiones sanctæ Elizabeth hoc tempore factæ fuerunt.

Rogerius rex Siciliæ Græcos vastauit vsq; Constantinopolim: & Ludouicum regem Franciæ à vinculis liberauit.

Imperatores. Conradus secundus annis xv.

Visiones sanctæ Hildegardis virginis, & prophetiæ plurimæ apud Treuerim fuerunt.

Iohannes de Pino scripsit librum lingua Gallicana, per modum visionis, Mandauiè dictum.

Iste Conradus fidelis & inclytus princeps fuit. & quia hoc tempore bonum regimen fuit in ecclesiastico statu, ideo principes prompte obediebant propter exemplaritatẽ prælatorum. Vnde iste rex cruce signatus erat à beato Bernardo, & transfretauit cũ multis, & miraculosa bella gessit pro dilatatione dominij christiani in terra sancta: passus est etiã magna dispendia propter dolum Græcorum. Ludouicus Pius, rex Franciæ, claruit, qui magna pro fide fecit, & à beato Bernardo cruce signatur, & vltra mare trãsiẽs, captus fuit & multa mala passus, multaq; prælia gloriose gessit. Et Henricus frater eius monachus efficitur, post episc. Edissa quæ olim dicebatur Rages Medorũ, semper inuicta & sancta, hoc tẽpore destruitur.

Anno mundi VI^M CCCXLIII.

Papæ. Celestinus II mens. v. dieb. x. — Lucius II mens. xi. dieb. iiii. — Eugenius III an. v. mens. iiii. dieb. xx.

Anno Christi MCXLIIII.

Schisma xix ecclesiæ fuit inter Innocentium ij & Petrum Leonis, propter discordiam eligentium. & Innocentius obtinuit, quia maior pars erat secum, & beatus Bernardus per septem annos laborauit pro vnione fortiter.

Isti duo parũ præfuerunt: quia ambo in pestilentia obierunt. & sunt sepulti in ecclesia Lateranensi.

Iste Eugenius ante fuit monachus beati Bernardi in Claraualle, & missus ab eo Romam cum aliis pro instauratione monasterij sancti Anastasij, & ibi abbas efficitur: & nõ longe post ex insperato in papã electus est. Hic cũ esset simplex, Deus eũ mirabili gratia & eloquentia perfudit. Beatus etiã Bernardus illũ solennẽ librũ de cõsideratione ad eũ scripsit. Romani autẽ solito more feruescentes seditionẽ faciunt. Quapropter vir sanctus dedit locũ iræ, & in Galliis veniẽs pristinũ locũ dilectæ Claræuallis humiliter benigneq; visitauit. Alloquitur fratres nõ sine lacrymis memor pristinæ & tã pulcræ quietis iam perditæ: miscẽs sermonib. auulsa à corde suspiria: hortatur & cõsolatur, & se inter eos fratrẽ & socium, non dominũ vel magistrum, &c. rem difficilẽ agens, diuersarũ in vno homine proprietatẽ exhibet personarũ. Sagmenta ei circumferebantur & puluinaria, lectus eius palliis opertus cortina ambiebatur purpurea: sed si reuolueres operimenta, inuenires laneis complosa stramina & paleas conglobatas. Homo in facie, Deus videt in corde. Ipse vero bona corã Deo & hominibus prouidebat, æternũ omnib. monachis & pontificib. exemplũ relinquens. Demũ vale dicens fratrib. cum multis lacrymis, solitis inquietudinib. redditur. Romamq; reuersus gloriose suscipitur, clamantibus vniuersis: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Obiit tandem in magna sanctitate suis meritis illustrando Romã miraculis pluribus, sepultus in basilica sancti Petri. Moritur statim etiam beatus Bernardus eodem anno.

Pestilentia sacri ignis. Et puer quidam liberatus ab igne, omnem historiā mundi, textum euangelij, Actus apostolorum, &c. tanquā in libro legeret, aliis pronūciauit. Hugo de sancto Victore, doctor insignis, hoc tempore moritur: cui, cum iam in extremis laboranti fratres hostiam simplicem pro corpore dominico darent eo quod cibū retinere non posset; ille per Spiritū cognoscens, dixit, *Misereatur vestri Deus fratres. Quare me deludere voluistis?* Quibus stupentibus, & verum corpus Christi asserentibus, ille videns, quod recipere nō valeret, eleuatis in cœlum manibus, sic orauit, *Ascendat filius ad patrem, & spiritus ad Dominum qui fecit illum.* Et inter hæc verba spiritum exhalauit: & corpus dominicum ibidem disparuit.

Petrus Tarentasiensis episc. vir integerrimæ religionis.

Fridericus I an. xxxiii.

Guilhelmus puer in Anglia crucifigitur a Iudæis in die sancto parasceues. Et erat tunc puer ibidem qui vidit infernum.

Iste Fridericus fuit vir magnorum operum, ita vt quidam dicunt, quod post Carolum Magnū in gestorū magnificentia, orbis similem non habuit. Et nota, quod huiusmodi comparationes sunt cū moderamine accipiendæ, nō simpliciter, sicut solet dici de Salomone. Potest enim esse, quod aliquis simplex miles in aliquo negotio ita magnifice se habeat, quod vere dici potest de eo, quod nunquam similē habuerit in illo; sed non in omnibus. Verum iste idem Fridericus in vno crimine gloriæ suę intulit, quod cum Alexandro Papa altercauit, & contra fas schismaticos fouebat longo tempore. Verūtamen post pœnituit, & veniam petens, & crucē pro satisfactione suscipiens, vltra mare iuit: & post magnos triumphos in quodam fluuio submersus fuit improuise.

VI^M CCCLIII.

Anastasius IIII an. II. mens. iiii. dieb. xxiiii. Romanus.

MCLIIII.

Iste Anastasius fuit abbas sancti Rufi Valentinensis diœcesis. Primo quidem in cardinalem, & post in papā assumitur. Hic construxit palatium nouum apud sanctam Mariam rotundam. Moritur sepeliturque in Laterano.

Gratianus monachus hoc tempore decretum compilauit: & ab Eugenio Papa iij approbatur vt ipse sit episc. in Tuscia inclusiua, vnde oriundus fuit.

Petrus Lōbardus episc. Parisiensis, frater Gratiani, librum sententiarum edidit, & glossas psalterij, & epistolarum Pauli, & plura alia.

Petrus Comestor, frater Gratiani & Petri Lombardi, historiam scholasticam composuit, & alia.

Comes Muriensis factus est humillimus, conuersus in Carthusia.

Theobaldus comes Campaniæ, vir totus misericors.

Hugo Folieti scripsit librū de castro animæ.

Wilhelmus eremita sanctissimus, circa hæc tempora claruit: qui olim dux Aquitaniæ fuit, & comes Pictauiensis. Hic primū totus dyscolus fuit. Ad quē cum beatus Bernardus vt eum reconciliaret, directus fuisset, & ille modis omnibus reconciliari renueret, vir Dei ad altare celebraturus accessit, ipso duce tanquā excommunicato præ foribus expectante. Cum autem *Pax Domini,* &c. dixit, corpus dominicum super patinam ponit, & secum tollit, atq; ignea facie & flammeis oculis foris egreditur, dicēs ad ducem, *Rogauimus te,* inquit, *& spreuisti nos. Ecce ad te processit virginis filius, qui est Dominus ecclesiæ quam tu persequeris,* &c. Statimque velut alter Paulus, tremens cecidit, &c. qui post lorica super nudo vestitur.

Sol obſcuratus fuit hoc tempore. Fames magna facta eſt. Terræmotus inſuper maximus fuit Antiochia cum Tripoli & Damaſco ceciderunt. Im hominum ſubmerguntur. & mare retrogradum verſum eſt. Tres lunæ apparuerunt in cœlo, & in medio ſignum ſanctæ crucis. Et tres ſoles viſi ſunt: & ſtatim poſt ſol iterum obſcuratus fuit ab hora ſexta vſque ad horam nonam.

Viſio horrenda facta eſt epiſcopo Lingonenſi, à quodam eremita iam defuncto, dicens, quod xxx m hominum deceſſerant ſecum: inter quos beatus Bernardus ſtatim euolaſſet, tres in purgatorium deſcenderant: omnes alij in inferno perpetuo cruciandi ſubmerſi fuerunt.

Boemia fit regnum: antea ducatus fuit.

Imperatores.

Norwegia quæ eſt inferior regio Almaniæ, conuertitur ad fidem: vbi primum prædicauit Adrianus legatus & cardinalis Albanenſis, poſtea Papa.

Sanctus Thomas Cantuarienſis archiepiſcopus, martyriſatur hoc tempore in Anglia pro eccleſia, in eccleſia, in loco ſancto, & in tempore ſacro inter manus ſacerdotum & religioſorum, &c. Ad cuius exequias dum clerus pro introitu miſſæ, *Requiem*, &c. inciperet, ſtatim angelorum chori aſtantes, voces cantantium interrumpunt, martyris miſſam intonant, *Lætabitur iuſtus*, &c. Hic multis claret miraculis. Et Henricus, rex Angliæ, miſit ſolennes ambaſiatores, & excuſauit ſe de nece eius; & crucẽ ſuſcepit poſt triennium. Sanctus vero Thomas non longe poſt canoniſatur ab Alexandro.

Anno mundi

Papæ.

Anglicus.

Anno Chriſti

Iſte Adrianus natione Anglicus, fuit epiſcopus Albanenſis, vir magnanimus, & verbi Dei cum zelo prædicator egregius. Regem Siciliæ & Romanos compeſcuit cũ cenſuris. Ipſe ante legatus fuit in Norwergia, & gentem illam barbaricam conuertit, & inſtituit. Poſt electus in papam, officium ſuum honorificauit. Et dicitur, quod primus papa fuit, qui cum curia in vrbe veteri moram contraxit. Hic fecit gyronem in Radicafano, & turribus muniuit: & multa comparauit à comitib. circa locum ſanctæ Chriſtinæ. Sepultus eſt in Vaticano.

Hæreſis Waldenſium ſeu pauperum de Lugduno incepit; cuius inuentor fuit Waldenſis ciuis Lugdunenſis. Qui cum diues eſſet, relictis omnibus, paupertatem euangelicam ſeruare voluit. & ſcribi fecit aliquos libros Bibliorum in vulgari cum nonnullis ſanctorum auctoritatibus. qui minus ſane intelligens ſuo inflatus ſenſu, apoſtolorum officium vſurpauit: prædicando vbique, & ſuos ad prædicandum mittendo, errores plures ſeminauit. Moniti autem reſponderunt, Deo magis obediendum quam hominibus, prælatos & cleros aſpernando. Tandem contumaces excommunicati ſunt, & expulſi à patria: & poſt in concilio hæretici denunciati ſunt. Et factum eſt in grande malum & laqueum magnum ſimplicibus, & deuotis perſonis ſcandalum immenſum. Et vtinam hodie eſſet finis.

Olim ſancta fides catholica per potentes principes, per argutos philoſophos, per ſubtiles hæreticos, ac cæteros viros ſpectabiles impugnata fuerat. Diebus autem iſtis per viliſſi- *

Almani qui apud Tusculanum pro Imperatore morabantur, Romanos apud montem portum inuadunt,& tot à nona vsque ad vesperas occiderunt, vt nunquam ex Romanis tot millia occisi legantur, licet tempore Hannibalis tot occisa sint, vt tres cophinos annulorum quos de digitis procerum occisorum idem Hannibal extrahi fecit, Carthaginem destinauerit,&c. Horum multi apud sanctum Stephanum & sanctum Laurentium sepulti sunt. & habent hoc epitaphium,

Mille decem decies † sex decies quoque seni.

Sanctus Richardus fuit hoc tempore, qui à Iudæis martyrisatus fuit Parisiis.& Iudæi expelluntur à regno.

Corpora sanctorum trium regum hoc tempore transferuntur de Mediolano ad Coloniam Agrippinam, per venerabilem Rainoldum archiepiscopum Coloniensem. Fuerunt namque hæc corpora sacratissima primo per Helenam Constantini matrem rapta,& de India ad Constantinopolim perducta: quæ postea Eustorgius episcopus Mediolanum transtulit: vbi vsque ad hæc tempora permanserunt. Sed cum Fridericus Imperator quasi cum innumerabili Almanorum exercitu Mediolanum obsedisset, & tandem cepisset, prædictus archiepiscopus qui tunc in comitatu Imperatoris erat, eadem corpora vix magnis precibus impetrauit, & Coloniam secum perduxit,&c. & extunc Colonia floruit.

Sanctus Bernardus canonisatur per Alexandrum: & propter concursum populi prohibuit eum abbas, ne plura miracula faceret: & obediuit mortuus.

VI^M CCCLXIII.	VI^M CCCLXXIII.
Alexander III an. xxi menſ. xi. dieb. xix.	
MCLXIIII.	MCLXXIIII.

Iste Alexander vir strenuus fuit, & habuit longum schisma xvij annorum, & quatuor schismaticos vicit successiue, & excommunicauit eos: qui omnes mala morte perierũt. Præualuit etiam contra Imperatorem, & ad vnionẽ reuocauit. Duo concilia celebrauit, vnum Turonis, aliud in Vrbe. Tandem omnib. non sine graui labore compositis, puta qui aduersus talem regem dimicauit, gloriose Romam reuertitur, & eos qui propter perseuerantiam eiecti fuerũt, restituit. Moritur post. sepultus cũ patribus suis in pace Christi. Item, idem papa ordinem Carthusiensium confirmauit, cum subscriptione omnium cardinalium, suscipiens eum sub protectione sancti Petri, & sua dando priuilegia aliqua, quibus Lucius & alij numero xi plurima superaddiderunt, & monasteria extruxerunt.

Schisma xx ecclesiæ grande fuit inter Alexandrum & quatuor schismaticos: sed Alexander obtinuit. Durauit annis xvij.

Ordo Wilhelmitarum à sancto Wilhelmo eremita, olim duce Aquileiensi, nomen & originem traxit. Eius discipulus fuit sanctus Albertus eremita, qui ordinem istum educauit.

* mos idiotas ac laicos pauperrimos extitit non modice tribulata. Quasi dicat ecclesia, Iam vtique debeo affligi, si nec isti à tribulatione cessant, qui vita ipsa videbantur indigni, quorum conuersatio Deo & hominib. odibilis est, qui ad nihil quod est, valent, nisi quod mentiuntur me zelare, vt sic efficacius noceant. Fuerũtnihilominus postea quidam subtilissimi hæretici, qui istam hæresim Waldensium defendere conabantur, & plura regna & populos deceperunt: cum quibus tandem miserabiliter exterminari, perierunt.

Berehtoldus dux de Zeringen, filius Conradi Imperatoris olim secundi: qui dominabatur ab Argentinensi ciuitate vsque ad Vallesiens. multas munitiones & oppida fundauit contra insolentias tyrannorum, qui hoc tempore vulgum opprimebant. Ædificatoq; Friburgo in Brisgauia, secundum Friburg in Nochtlandia cõtra Sabaudos oppidum inexpugnabile exstruxit, anno Domini mclxxix, & post duodecim annos Bernam.

Leodium capitur, deprædatur, vastatur, & mulieres ac virgines opprimuntur: religiosæ tamen ac timoratæ mirabiliter liberatæ fuerunt, nec alicuius pollutionis contagium passæ sunt, sicut Dominus ostendit sanctæ Mariç de OEgnies. Vide in vita ipsius.

Hierusalẽ iterũ permittente Deo capitur à Saracenis, & gloriosum sepulcrum cum sancta cruce, propter peccata christianorum, & præcipue luxuriæ & crapulæ. Nam rarus erat

Imperatores.

in monasteriis, rarior q; in seculo, quem nõ morbus luxuriæ inficeret. Et quia tota terra fordescebat facinoribus, ideo proiecit Dominus populum suum, inducens multas tribulationes super ipsum, vt vel sic ad eum contritus rediret. Passagium grande ordinatur hoc tempore: quod factum fuit tempore Clementis iij. & Fridericus Imperator crucem accepit, & multi principes eum eo. & factus est concursus maximus: sed parum profecerunt, nec aliquid recuperauerunt præter solum Achos.

Sancta Alpiadis, virgo sanctissima, claret: quæ humiliter nata, subulca erat in terra Senonensi. cibo spirituali vtebatur, sed nullo corporali: tamen venusta facie. Multas habuit reuelationes.

Anno mundi VI^m CCCLXXXIII.

Papa. (Lucius III annis iiii. mens. ii. dieb. xviii.) Tuscus. (Vrbanus III anno i. mens. x. dieb. xxvi.) Lombardus. (Gregorius VIII mens. ii.)

Anno Christi MCLXXXIIII.

Iste Lucius fuit episc. Ostiens. qui post Veronæ moritur, habens tale epitaphium,

Luca dedit lucem tibi, Luci; pontificatum
Ostia, papatum Roma, Verona mori.
Imo Verona dedit verũ tibi viuere, Roma
Exilium, curas Ostia, Luca mori.

Pulcri versus quasi quoddam apologeticum, &c.

Iste Vrbanus fuit oriundus de ciuitate Mediolanensi. ad eum venit Ioachim de Calabria. Hic cũ audisset captam Hierusalẽ à Saracenis, nimio dolore tactus obiit. sepultus in Ferraria.

Iste Gregorius natione Beneuentanus, magnum zelum habuit pro terra sancta, & cœpit practicare de modo recuperãdi eam: sed statim obiit Pisis.

Sanctus Bertoldus Carmelici montis Hermicolis ab Aimerico Antiocheno patriarcha in Priorem assignatus, fama celebriori multis innotescit. Hic inter cætera præclarę suæ sanctitatis indicia, animas quamplurimum fratrum, quas Saracenorũ absumpsit gladius, cum corona martyrij ab angelis in cœlum deferri vidit.

Abbas Ioachim fuit, qui plurima prædixit, & scripsit. & in quibusdam errauit, vt patet in principio decretalium. Sciscitantibus etiam principibus, an ire deberẽt ad terram sanctam, respondit, Non: quia tempus nondum aduenisset.

Sanctus Hugo episcopus Lingoniensis, ordinis Carthusiensium in Anglia innumeris claret miraculis hoc tempore.

Sanctus Anshelmus episc. Blesinensis, ordinis Carthusiensium, claret bona vita.

Prodigia magna apparuerunt inter Clarummontem & Compendium: quia lapides quadrangulares ad quantitatem ouorum cadebant: & fulgura cremantia villas. & corui in rostris carbones ignitos portantes, incendentes domos ac villas, & multi ictibus fulminis perierunt. Vide in speculo Vincentij.

Regnum Tartarorum incepit, & creuit valde: & vsq; hodie est maius in orbe & fecerunt plagam in mundo maximam.

Liuonia regio Septentrionalis magna conuertitur ad Christum pro parte.

Henricus quintus annis viii. — Iste Henricus fuit filius Friderici, & accepit Constantiam filiam regis Siciliç in vxorem, occasione cuius subiugauit sibi totum regnum Apuliæ, fugatis illis qui illud tenebant. — Philippus annis xii.

Schisma oritur post mortem Henrici. Nam quidam elegerunt Philippum, ducem Sueuiæ, fratrem eiusdem Henrici. Alij Othonem, filiũ ducis Saxoniæ. Et facta est altercatio magna, & bella in Almania. Tandem Otho pręualuit, quia papa Innocentius tenuit cum eo. Philippus enim statim post pacem, quam cum Othone fecit, interfectus est dolose à Lantgrauio; & sic Otho obtinuit, & Romam veniens ab Innocentio coronatur contra consilium multorum & voluntatem. Et versa est benedictio in maledictionem: quia eodem die fracto iuramento contra ecclesiam cœpit tyrannisare stolidissime. Quare statim excommunicatur, & deponitur: & tandem in contumacia moritur.

VI^MCCCXCIII.

Clemens iii an. iii. dieb. xvi. Romanus. — Cęlestinus iii an. vi. mens. viii. dieb. xi. Romanus.

MCXCIIII.

Iste Clemens ordinauit monasterium extra murum, quod dicitur sancti Laurentij; & quædã alia ædificia. Eius tempore factũ est passagiũ magnũ, contradicente abbate Ioachim: quia nondum venisset tempus.

Iste Cælestinus in die sancto Paschæ coronatur; & die sequenti coronauit Henricũ Imperatorẽ. Ipse etiam fecit fieri palatiũ apud sanctũ Petrũ.

Ordo Teutonicorum dominorum incepit circa hæc tempora in Prussia sub Cælestino Papa tertio. ortum habuit ex ordine sancti Iohannis Hierosolymitani.

Ordo sanctæ trinitatis circa idem tempus incepit.

Berna conditur.

Berna ciuitas Imperialis cõditur anno Domini m c x c i. Berchtoldus namq; dux de Zeringen inclytissimus, iam pluribus monasteriis ac munitionib. ædificatis, denuo hunc locum nemorũ vastitate condensum humanis habitationibus aptũ perlustrans, vrsum quendam venustissimum arte venatoria ibidem cepit: a quo prædicto loco nomen imposuit. Nam vrsus, lingua Teutonica *berr* sonat, &c. Vnde hæc ciuitas robustissimos viros tanquam vrsos, enutrire consueuit: qui præ cæteris confœderatis iustitiæ zelatores, multorum tyrannorum colla Dei virtute calcauit.

Constantinopolis recuperatur à christianis: & Balduinus comes Flandriæ imperator ibi efficitur. Crux prædicatur quinq; vicibus. & hoc in aere ostensum fuit: quia cruces diuersorum colorum quinque numero in aere patenter resplenduerunt. Crucesignati plures gloriosissime euolarunt ad cœlum: & quidam diuinitus punitus fuit, eo quod crucem prædicare noluit. Rex Aphricæ christianis bellum intulit; & fugatus est. perierunt q; amplius quam c^m Saracenorum.

Imperatores. Otho IIII ann. II.

Nota, quod circa hæc tempora leguntur miracula gloriosa. & plurimæ reuelationes factæ sunt de iniquis mercantiis & vsuris. Et in vita sanctæ Mariæ de OEgnis fit mentio de quadam vidua optimæ vitæ; cui beata virgo cum sancto Petro & multitudine angelorum astitit in agonia: & vix dæmones abegerunt. & tandem Dominus met aduenit, & funeris officium adimpleuit. Nec tamen propter hac pœnas purgatorij euasit: maritus enim eius mercator fuit, & quædam per fraudem acquisierat. Quosdam etiam de familia ducis Louaniæ hospitio exceperat; qui de iniuste acquisitis in eius domo multa expendebant, de quib. perfecte nondum restitutionem fecerant. Ideo anima huius tam sanctæ viduæ purgatorij ignibus exurebatur. Nota lector gratiosam prouidentiam Dei. Quando hæc mulier erat in statu mutabilitatis, ne ex vehementia doloris vel timoris in peccatum decideret, consolata est a beata virgine, à sancto Petro. Quando autē per mortem euasit periculum amplius peccandi, iustitiæ rigorem experta est. Pœna enim eius fuit dilata, non soluta.

Anno mundi VI^m CCCCIII.

Papæ. Innocētius III a. XVIII. mens. IIII. dieb. XXIIII. Campanus.

Wilhelmus Parisiensis incepit ordinem Augustinensium, qui dicuntur mendicantes.

Albertus patriarcha Hierosolymitanus, ordinē Carmelitarū instituit in mōte Carmelo.

Anno Christi MCCIIII.

Iste Innocentius magnis laudib. extollitur: quia vtilis fuit valde ecclesiæ Dei. quod opera eius testantur. Nam fecit fieri hospitale sancti Spiritus. & renouauit ecclesiā sancti Xysti. Composuit decretales sermones, ac librū de miseria humanæ cōditionis, & multa gloriosa alia. Ipse coronauit Othonem, & etiam deposuit: quia non seruauit fidelitatem. hæreses plures damnauit, scilicet Albiens. contra quos crucem prædicari fecit: item Almerici: & librum abbatis Ioachim contra Petrum Lombardum. Confirmauit sanctum Hugonem Linconiēsem Carthusiensis ordinis. Tandem post plura bona pacem faciendo inter Pisanos & Ianuens. moritur apud Perusiam, & ibidem sepelitur. Hic constituit, quod vltra quartum gradum consanguinitatis licite matrimonium contraharur. Item quod christiani non seruiant Iudæis in domibus vel in agris. Item quod Iudæi portent vestes, quibus omni tempore cognoscantur: & non permittantur in diebus lamentationum prodire in publicum: imo fenestras & ianuas claudere compellantur. nec nouas synagogas erigant, sed antiquas reficere possunt, & non ampliare.

Dominicus Hispanus vir sanctus, apostolicæ perfectionis æmulator, mirabili zelo persequitur hæreticos, miraculis claret, & ordinem Iacobitarum siue Prædicatorum instituit.

Franciscus Italicus, vir incomparabilis feruoris, ac summæ perfectionis, paupertatis euangelicæ exemplar perlucidum, multis claret miraculis, & ordinem Minorum instituit.

Maria de OEgnes claret miraculis in diœcesi Leodiensi. Et multæ aliæ virgines, viduæ, & sanctæ maritatæ fuerunt ibidem.

Sancta Clara fulget virtutibus.

Pueri de Almania xx m & amplius, diabolica machinatione decepti, cruce signantur, quasi Deus per eos vellet recuperare terram sanctam, secundum illud, *Ex ore infantium*, &c. Sed cum ad mare venissent, à piratis dolose in nauibus rapiuntur, quasi eos ad Ierusalem ducere promittentibus. Verum multos submerserunt, & alios vendiderunt Saracenis. Et sic pater, quid de similibus in futurum faciendum sit, si similis casus occurreret. Pastores pecorum similiter de Hispania conuenientes, cum turba graui Parisios venerunt, & omnia bona cleri vastarunt, inuidis plebib. gratulantibus. sed cum etiam laicorũ bona cœpissent deuorare, statim expugnati fuerunt, & perempti. Et sic pater, quod diabolus etiam suas cruces prædicauit.

Fridericus II an. xxx.

Iste Fridericus fuit filius Henrici prædicti: & electus fuit contra Othonẽ, vt eũ expugnaret: quod & fecit. Et extunc incepit ecclesiã laniare. quare excommunicatur & deponitur per Honorium qui eũ coronauit. & multa mala fecit, & contumax diu permansit. & morte præuentus sine sacramẽtis à proprio filio suffocatur. Sic iterũ multa exempla hic sunt de persecutorib. ecclesiæ, quam miserabiliter perierunt. Ipse etiam filium suum Henricum suffocauit. quapropter ab alio filio suo cum ægrotaret, suffocatus fuit, tempore Innocentij Papæ quarti.

Simon comes Montisfortis, velut alter Carolus, mirabiliter triumphauit contra hæreticos, habens secum episcopos & abbates sanctos, præcipue sanctum Dominicum. Fugauit aliquando c m hæreticorũ cum paucis, puta viij milibus catholicis.

Concilium Lateranense in Vrbe m cccc xv prælatorum.

VI M CCCCXIII.

Honorius III an. x. mens. viii. die. xxviii.

Romanus.

MCCXIIII.

Iste Honorius multos honorauit, & canonizauit plures sanctos. Fridericum coronauit, & etiã deposuit, propter rebellionem. Ecclesiam sancti Laurentij extra muros, & basilicam quę dicitur Sancta sanctorũ, renouauit. Decretales cõposuit. ordinẽ Prædicatorũ & Minorum confirmauit. Tandem moritur, & sepelitur Romæ in ecclesia beatæ Mariæ maioris.

Ordines iiij mendicantiũ, videlicet Prędicatorum, Minorũ, Augustinensiũ, & Carmelitarum, confirmantur ab Honorio, &c. Præponuntur tamen Prædicatores Minoribus, in literis papalibus: quia vi mensibus ante ipsos confirmari fuerunt.

Ludouicus filius regis Ceciliæ, frater Minor, vir sanctus, hoc tempore clarus habetur.

Ordo cruciferorum circa hęc tempora renouatus est per Innocentiũ tertium, anno pontificatus sui xviij, iam deuicta hæresi Albiensiũ per cruce signatos. Fertur beatũ Quiriacum Hierosolymitanũ episc. olim huius ordinis primicerium extitisse statim postea quam sancta Helena crucem inuenit: sed Iulianus apostata eundem Quiriacum cum fratribus occidit. & sic longo tempore idem ordo abolitus fuit. tempore autem Innocentij iiij apud Lugdunum creuit, & priuilegiis dotatus est ab eodem.

Guilhelmus episc. Niuernens. vir sanctus & doctissimus, claret: qui duo milia pauperũ tempore famis quotidie pascebat.

Hierusalem destruitur vsq; ad solum, excepto templo & ciuitate Dauid, à Cotradino filio Staphadim.

Stephanus sanctus Pater & Prior domus portarũ ordinis Carthusiensium: & post episcopus Digensis.

Lapis grandis cecidit in monasterio sancti Gabrielis, habẽs signũ sanctę crucis, & imaginẽ Christi expressam, & desuper aureis literis scriptũ, *Iesus Nazarenus rex Iudæorum.* & cæcum illuminauit. Frisia pene tota submergitur fluctibus marinis; in qua perierunt plusquam c^m hominum, propter irreuerentiam factam sacramento à quodam pugile, sicut postea reuelauit beata virgo Maria. Et constructa est ecclesia in eodem loco vbi hostiæ ceciderunt; & cessauit quassatio. Tartari deuastant horribiliter Vngariam & Poloniam. & fit ingens terror in christianitate. sed precibus sanctorum impediti sunt ne procederent.

Vacat Imperium multo tempore post depositionem Friderici, & etiã post eius mortem. Et ideo plures anni ascribuntur Friderico, licet paucis iuste in ecclesiæ obedientia regnauerit; quia non statim alius in locum eius electus fuit. Mons quidam maximus in Burgundia inferiori diuiditur, & currit per multa miliaria, & quinque milia hominum suffocauit: & tandem ad alios montes accessit mirabiliter.

Decretales compilantur per Raimundum ordinis Prædicatorum, de mandato Gregorij ix; & ad studia mittuntur.

Sancta Elizabeth filia regis Vngariæ, vidua, omni virtute & sancta vita plenissima.

Thomas de Aquino, doctor sanctus, claret.
Albertus Magnus episcopus Ratisponensis, de quo mira dicuntur.
Eustathius (qui & Bonauentura) doctor deuotus.
Alexander de Halis, doctor irrefragabilis.
Vincentius Speculator omnem materiam scibilem collegit.

Anno mundi	VI^M CCCCXXIII.	VI^M CCCCXXXIII.
Papæ.	Campanus. (Gregorius IX an. xiiii.)	Mediolanus. (Cælestinus IIII dieb. xvii.)
Anno Christi	MCCXXIIII.	MCCXXXIIII.

Iste Gregorius plures canonisauit: & contra Fridericum constanter ecclesiam defendit. & Romanos corruptos pecunia, facta processione solenni à Laterano vsq; ad sanctũ Petrum, cum capitibus apostolorum, mirabiliter reuocauit, ita vt contra Fridericum pene omnes cruce signarentur. Quapropter idem Fridericus ab Vrbe recessit longius. Ipse librum decretalium per Raimundum compilari fecit. Tandem plenus tribulationibus propter tyrannidem Friderici, & aliorum, moriens migrauit ad Christum.

Iste Cælestinus vita & scientia laudabilis, senex & debilis moritur. sepultus in ecclesia sancti Petri. Fuit episcopus Sabinensis.

Sanctus Angelus Hierosolymitanus Carmelita, vir sanctioribus adnumerandus, nominis sui vere speculum, velut nubes imbrifera prædicando circumquaque discurrens, innumeras Christo lucrifecit animas; cui etiam tandẽ post plura miracula effusione proprij sanguinis, mortis vicem reddidit.

Sanctus Cyrillus, Græcus, melliflui Carmeli Prior, doctorque tum vitæ sanctitate, tum prophetiæ spiritu conspicuus, multa conscribit posteris profutura seculis: & copiosis miraculis Dei procurat gloriam, mundoque stuporem.

Petrus de Tarentasia, postea Papa; & plures alij sancti & literati floruerunt in diuersis mundi partibus: quos diuina bonitas misit pro fidei defensione: alioquin tota pene fides periisset, propter hæreticorum multiplicitatem, & subtilitatem simul, & potentiam.

Hugo Cardinalis, qui tota Biblia postillauit.
Magister Iordanus sanctus, doctor mirabilis.
Magister Vdalricus, discipulus Alberti.

Iudæus quidam in Hispania apud Toletum fodiendo inuenit lapidem, in quo erat liber vetustissimus, in quo scriptũ erat, *In tertio mundo filius Dei nascetur de virgine Maria, & pro salute hominum patietur.* & quod liber deberet inueniri isto tempore, scilicet Ferandi virginis Castellæ. Et statim Iudæus baptisatur cum omni familia sua. Ludouicus rex Franciæ, vir sanctus, crucẽ accepit, & transfretauit mare, & capitur. & multa de ipso laude digna scripta inuenies. Vaticiniũ quoddã sacrilegũ de cessatione euangelij Christi, & euacuatione sacramentorũ ecclesię ante annos Domini mcclx. quod experientia tẽporis exsufflauit. Plura talia taliter mendosa reperies facta & dicta.

Henricus VI an. iiij.

Wilhelmus an. ix.

Lantgrauius Thuringiæ: bonus Christianus moritur in Turcia, miraculis clarus.

Peregrinus quidã beatæ Matiæ occiditur clam in diœcesi Andegauensi. Et statim cultellus homicidæ non cessauit stillare sanguinẽ, donec suspenderetur interfector iste.

Comes Hollandiæ.

Isti duo fuerunt electi ex mandato domini papæ contra Fridericum, successiue: sed non præualuerunt tyrannidẽ eius superare, quia potens nimis erat: nec fuerunt coronati morte præueniente. Vltimus horum interfectus fuit à Frisonibus, qui fuit ante Comes Holandiæ.

Edmundus archiepiscopus Cantuariensis canonisatur ab Innocentio.

Petrus nouus martyr ab hæreticis occiditur, multis clarus miraculis.

Staniflaus episcopus Cracouiensis, ab iniquo principe interfectus est.

VI^MCCCCXLIII.	VI^MCCCCLIII.
Ianuensis. (Innocentius quartus annis xi. mens. vi.)	(Alexander IIII an. vij. mens. iij. dieb. iiij.) Campanus.
MCCXLIIII.	MCCLIIII.

Iste Innocentius plures canonisauit. Fridericum per sententiam diffinitiuam deposuit, & anathematisauit tanquam hostem ecclesiæ, anno sui pontificatus, adiutus à Ianuensibus. Tandem mortuo Friderico, idem papa cum magno exercitu Apuliam ingreditur. & post paululum Neapoli moritur. Sedes cardinalium diu vacuæ restaurantur de personis ex diuersis mundi partib. electis per Innoc. O frequens Saracenorum insultus! Fratres ordinis Deiferę Marię de Carmelo, à transmarinis partibus, vbi in pluribus locis multiplicati fuerant, in cismarinis venerũt paulatiue: diuersas regiones orbis incoluerunt, teste Vincent. in Spec. histor.

Iste Alexander quendã Manfredum pseudoregẽ Siciliæ, excommunicauit. Duos falsos libros cõdẽnauit, loquentes contra mendicitatẽ & euangelium Christi. Moritur tandem Viterbii, & ibidem sepelitur.

Martinus qui chronica abbreuiauit.

Alexander de Villa Dei, ordinis Minorum, qui doctrinale compilauit, vir sanctus, ac theologiæ sacræ professor, claret.

Sãcta Clara canonisatur ab Alexãdro quarto, circa annum Domini mccliiij.

Contra pluralitatem beneficiorum facta est illa solennis disputatio Parisiis anno Domini mccxxxviij: in qua determinatum est per sanctos doctores, quod nemo sine periculo peccati mortalis tenere potest duo beneficia, quorum alterum sufficeret ad sustentationem suam, &c. Et quidam quos auaritia excæcauit, aliter opinati, fecerũt contrarium: quos flagellum diuinæ institiæ horribiliter damnauit, & puniuit. De hoc sunt plura scripta & exempla in diuersis locis, &c. Dicit quidam sanctus doctor, quod medietas ministro-

O

Superiores Almani qui Swieeri vocantur, pauei quidē numero, plures nobiliũ tyrannos qui eos iniustis exactionib. opprimebãt, diuino suffulti suffragio de finib. eorũ potenter expugnãt, & se deinceps fraterno fœdere cõglobantes, multa bella admiratione digna, eeclesias, orphanos ac viduas defendendo, gesserunt: & nominati sunt in orbe.

Alphonsus.

Æra Alphonsi famosissima apud astronomos. & est anno Christi meclii. Quod nota diligenter: quia ad multum deseruit in astronomia.

Passagiũ grãdē factũ est, in quo sanctus Ludouic⁹ rex Frãciç fuit, parũ ꝓfecit.

Post longam imperij vacationē electores in duo se diuidentes, hos duos, videlicet Alphonsum regem Castellæ & Legionis, & Richardum comitē Cornubiæ, fratrem regis Angliæ, elegerunt. Et fuit schisma annis multis. Tandem mortuo Richardo, Alphonsus eoram Gregorio x, intuitu pacis, voluntarie cessit omni iuri si quod haberet. erat enim vir prudens, & maximus astronomus. Eius tabulę famosę sunt, quas fecit: quia compendiosæ. Festum venerabilis sacramenti instituitur per Vrbanum iiij, eum indulgentiis.

Imperatores annis xv simul. schisma.

Richardus.

Concilium Lugdunēse D. episcoporum, & XL abbatum, & aliorum prælatorũ circa M, celebratur per Gregorium X: vbi Græci & quidam Tartari solennes baptisati fuerunt.

Anno mundi VI^M CCCCLXIII.

Papa. Vrbanus IIII an. iij. mens. i. dieb. iiij. Gallicus. Clemens IIII an. iij. mens. ix. dieb. xxv. Prouincialis. Gregorius decimus anni iiij. dieb. x. Lombardus.

Anno Christi MCCLXIIII.

Iste Vrbanus fugauit exercitũ Saracenorũ per cruce signatos, quē Manfredus contra Ecclesiã miserat: & contulit regnũ Siciliç comiti Prouinciæ, qui fuit frater regis Frãciç, vt fugaret Manfredum. Tandem moritur Perusię, & ibidē sepelitur. & Manfredus postea vita & regno priuatur per Carolum.

Iste Clemens sanctus fuit, & prophetico spiritu prædixit, hostes Ecclesiæ tanquam fumũ perituros. vnde creditur, quod Deus eius meritis tribulationes plurimas extinxit. Hic habuit antea vxorem & liberos.

Iste Gregorius satis accidentaliter venit ad papatum: quia cum esset archidiaconus Leodiensis, & iuisset vltra mare caussa deuotionis, ibidem existēs in papam eligitur. Versus,

Papatus munus tulit archidiaconus vnus. Hunc patrem patrũ fecit concordia fratrum.

Verũ hoc à Spiritu sancto factum nõ dubiũ est, quia valde bene se habuit, non intēdens pecuniarum lucris, sed eleemosynis pauperum. Fecit etiã ordinationem vnam quinq; episcoporũ cardinaliũ quamplurimum laudabilē, quia honestas & valentes personas assumpsit. Moritur tandē Aretij. sepultus ibidem honorifice.

Benedictum sit dulce nomen Domini nostri Iesu Christi, & gloriosissimę virginis Marię matris eius, in æternũ, & vltra. Amen. *Nos cum prole pia benedicat virgo Maria.* Amen. Quicunq; hęc legerit totiens quotiens, habet tres annos indulgentiarũ, quos Clemens concessit, ob rogatum Ludouici sancti regis Franciæ, solenniter.

Speculum historiæ Vincentij hic finitur.

* rũ Dei est quasi resecata per hoc genus auaritię, quod vnus plura beneficia permittitur habere. Sed quia vel vnum potest digne administrare, aut propriis pro peccatis satisfacere.

Piſcis marinus in ſimilitudinem leonis captus fuit anno primo Marrini Papæ, & dabat planctus hotribiles: & adductus in vrbem veterem, cunctis oſtenſus eſt, quoniã monſtrum hoc, vulgo interpretante, eſſet ſignum futuri diſſidij. quod & factum eſt: quia ſtatim poſt Sicilia interfectis alienigenis, & fœtibus in materno vteto occiſis, crudeliter ab obedientia Caroli ſui regis, & per conſequens eccleſię receſſit, & Petrum Arragonũ regẽ aſſumpſit. & multa mala ſecuta ſunt. Et in vrbe partialitas ſurrexit: quia Vrſini contra Hanibaldos cum multa ſanguinis effuſione pugnarunt. Item & inter Satacenos multa milia occiſa fuerunt. Et ideo non mirũ quod patrimoniũ eccleſiæ patitur ſolito more, quia tempus eſt vt iudiciũ incipiat ab eccleſia Dei. Verum Carolus non longe ante Martinum obiir bene diſpoſitis ſingulis, & deuote ſacramentatus: Petrus vero inobedientiæ filius infeliciter mortuus eſt ex vulnere quod in bello ſuſcepit, ſicut ſolent mori perſecutores eccleſiæ: quia durum eſt fragili homini contra ſtimulum calcitrare.

Rudolphus annis xviij.

Iſte Rudolphus fuit comes de Habsburg, probus, & in armis ſtrenuus, & prudens, electus apud Baſileam. Hic oppidum Paterniacenſe obſidens, auxilio Bernenſium cepit. Poſt aliquot vero annos, per certos nobiles, inimicos pacis, contra Bernenſes prouocatus, Bernam diu inaniter obſedit. Gnanus autem quidam quem ſecum ducebat, cum iam ab obſidione recederet, Bernam inſpiciens, ipſam dominandam toti patriæ ſpiritu prophetico prædixit. Tandem idem Imperator crucem ſuſcepit pro terra ſancta.

VI^M CCCCLXIII. — VI^M CCCCLXXIII.

Innocẽtius quintus menſ. v. dieb. ij. — Lombardus.

Adrianus quintus menſe. i. dieb. ix. — Ianuenſis.

Iohannes xxi menſ. viij. — Hiſpanus.

Nicolaus tertius ann. i. menſ. ix. — Romanus.

Martinus quartus annis iiij. menſ. i. — Gallicus.

MCCLXIIII. — MCCLXXIIII

Iſte Innocẽtius fuit de ordine Prędicatorũ, famoſus doctor, antea vocatus Petrus de Tarentaſia. Moritur ſtatim Romæ, & ſepultus eſt in Laterano.

Iſte Adrianus fuir nepos Innocentij quarti. & etiam ſtatim moritut Viterbij, ibique ſepelitur.

Iſte Iohannes fuit ſcientiis diuerſis famoſus, ſed moribus ſtolidus, omnib. tamen cõmunis. Hic cũ diceret diu victurũ ſe, ſtatim cũ camera noua corruit, & mortuus eſt Viterbij.

Iſte Nicolaus magnific9 fuit in ędificiis extruendis, & bene texit Vrbẽ diebus ſuis: & ordinationem Cardinaliũ fecit anno primo pontificatus ſui: & ſecũdo moritur. vnde ſequitur turbatio Romanorum, ptopter patriam Vrſinorũ & Hanibaldenſium, & homicidia.

Iſte Marrinus fuit religioſorum amator, & piis operibus valde intentus. Hic excõmunicauit Imperatorem Conſtantinopolitanum, eo quod non tedierat ad fidem, ſicut promiſit in concilio Lugdunenſi. Propter quod multa paſſus fuit, & tota eccleſia ſimul. Similiter & Petrum regem Attagoniæ, inuaſorem regni Sicilię, excommunicanit. Tandem poſt multa bella quæ inſtruxit contra perfidos Iudæos, & tribulationes, moritur Peruſiæ, miraculis clarens.

Iordanus Teutonicus, doctor ſolennis, & magiſter ſecundus in ordine Prædicatorum, clarus & ſanctus habetur.

Cometa visus est, signum mali: quia plura secuta sunt afflictiua christianitatis. Tartari inuadunt regnum Constantinopolitanum, multasque terras Imperij occupant, stragem indicibilem de hominibus facientes.

Tripolis capitur à Saracenis, & christianitatis nomen ibidem deletur.

Achon illa fortissima & inexpugnabilis ciuitas capitur à Soldano & Saracenis, propter discordiam viriaq; nationum in eą commorantiũ, & deleta fuit & consequenter tota simul terra sancta occupatur à Saracenis, propter nimia peccata christianorum qui ibidem morabantur. Hoc etiam tempore christiani perdiderunt cũ Achone xv ciuitates nobiles, & xij castra, occisis ccc^m christianorum. Quod maxime euenit propter diuersum dominium, & regentes ciuitatem non concordabant: & etiam propter stultitiã cruce signatorum.

Imperatores.

Bellum maximum & graue inter Ianuenses & Pisanos, occasione insulæ Corsicæ. Tandem in mari Pisani victi sunt & capti, plusquam xij^m hominum qui interfecti sunt, & perdiderunt xlviij galeas, exceptis aliis nauigiis, & præter illas quæ submersæ sunt in mari. Terræmotus etiam magni fuerunt in Tuscia, signantes mala multa quæ secuta sunt ibidem.

Franciscus Petrarcha, poeta, & eremita, hoc tempore claret: qui scripsit plura eleganti stylo.

Anno mundi VI^mCCCCLXXXIII.

Papæ. Honorius quartus anńis ij. die i. Romanus. Nicolaus quartus annis iiij. mens. i. Lombardus. Cęlestinus quintus mens. v. dieb. v.

Anno Christi MCCLXXXIIII.

Iste Honorius fuit homo temperatus, & magnę discretionis, libenter habẽs pacem, nulli læsiuus. Hic prędicari fecit crucẽ contra Petrum, inuasorem regni Siciliæ.

Carmelitæ huius tẽpore dimissis mantellis variis, cappas albas sumpserunt.

Iste Nicolaus fuit dictus frater Hieronymus, minister generalis in ordine Minorũ. qui, licet bonus homo in se fuerit: tamen multa infelicia ecclesiæ suo tempore acciderunt. Nam multa bella orta fuerunt in Vrbe ipsius occasione: quia nimis adhæsit vni parti. Post hunc vacauit sedes annis ij, mensibus sex.

Iste Cælestinus totus sanctus fuit, & ob hoc cum per annos duos cum medio cardinales cõcordari nõ possent, ipsum tandẽ de eremo vocantes, elegerunt. Et statim propter onus, papatui resignauit. Et ab eo dictus est ordo Cælestinorum. Canonisatus est per primum Clementem sub nomine sancti Petri confessoris. Cuius festum est xiiij Kalend. Iunij.

Ordo Cælestinorum inchoatur per virum sanctum Cælestinum, qui in Papam electus est: nec vnquam à proposito sancto cecidit vsque hodie.

Nicolaus de Lyra, doctor Theologiæ, clarus habetur Parisiis. Hic fuit Iudæus natione: conuersus autem valde profecit in ordine Minorum: scripsit super tota Biblia, & alia. Et fuit anno Domini m c c c x x x. Vide in libris suis. Alij dicunt, quod fuit de Brabantia, de parentibus christianis, sed ob paupertatem visitauit scholas Iudæorum, & sic didicit linguam illam. Vel, iste Nicolaus à Iudæis informatus est in pueritia.

Cometa apparuit. & sequitur statim bellũ Flandrẽse, vbi cecidit flos militiæ Gallicanæ.anno Domini mccciij.

Terræmotus etiam magni fuerunt, nec ausi fuerunt homines manere in ciuitatibus, & Papa Bonifacius quiescebat in prato.

Wernherus puer sanctus, rusticanus, martyrisatur à Iudæis. requiescit in Beraco.

Eodem tempore, scilicet anno Domini mcclxxviij, quidam alius puer, nomine Rudolphus, similiter à perfidis Iudæis martyrisatus est in Berna: qui multis miraculis claruit. Iudæi vero sceleris huius perpetratores à Bernensibus mortis sententia plectuntur. Hac occasione Rudolphus Imperator Bernam cum xxx m pugnatorum obsedit: sed tamen parum profecit.

Adulphus annis vi.

Iste Adulphus fuit comes de Anaxone. & non fuit coronatus per Papam: quia obiit in bello quod cum Alberto duce Austriæ habuit.

Nobilissima Aconensium ciuitate à Saracenis destructa, demum Deiferæ Mariæ in Carmelo monasterium ad iiij miliaria ciuitati vicinum ab eisdem igne crematur; fratribus inuentis in eo perfidorũ gladiis trucidatis. & tunc (proh dolor) ordo Carmelicus mellifluum locũ ex toto perdidit, in quo à tẽpore Heliæ & Helisæi pphetarũ ij m cxxxi annis perstiterat.

Sanctus Ludouicus olim rex Franciæ canonisatur hoc tempore per Bonifacium Papam octauum.

Alanus doctor vniuersalis claret in Burgundia. Hic ad tempus pœnã taciturnitatis incurrit corã pluribus, eo quod in principio sermonis diuinũ auxilium more solito nõ inuocasset.

VI^m CCCCXCIII.

Bonifacius octauus annis viii. mens. ix.

Campanus.

Benedictus vndecimus mens. viii. dieb. xvii.

MCCXCIIII.

Iste Bonifacius fuit vir in his quæ ad curiam pertinẽt, experientissimus. Et quia parem non habuit prudentiæ suæ, vltra modum in tantam arrogantiam erexit seipsum, vt dominum totius mundi se diceret tam in temporalibus, quam in spiritualibus. Et multa magnifice fecit, quæ in fine miserabiliter defecerunt. Deditq; exemplum cunctis prælatis, ne alta saperent, sed forma facti gregis, magis studerent amari à subditis, quam timeri. Hic est, de quo dicitur, quod intrauit vt vulpes, vixit vt leo; & moritur vt canis, &c. Sepultus est Romæ.

Iubilæus instituitur à Bonifacio de centesimo in centesimũ semper duraturus. Et fuit primus Iubilæus anno mxxx.

Liber sextus decretalium publicatur, & fuit missus ad studia vniuersalia per Bonifacium octauum.

Festum quatuor euangelistarum, & quatuor doctorum instituitur, scilicet Hieronymi, Augustini, Ambrosij, Gregorij.

Sanctus Albertus de Tarpano, Carmelita Siculus, vir meritis, signis, doctrinaque clarus, ac totius perfectionis exemplar, vij Idus Augusti migrauit ad Dominum.

Iste Benedictus vir sanctus fuit, de ordine Prædicatorum, & parũ superuixit: & obiit Perusiæ. Ibidẽ sepultus in ecclesia Prędicatorum, miraculis coruscans. Hic subortum dissidium inter regem Frãcorum & Bonifacium sedauit, & priuilegia restituit & libertates quibus rex priuatus erat. Et vacauit sedes per annum sequentem & plus, propter discordiam cardinalium qui tunc fuerunt.

Iohannes Scotus, doctor subtilis, claret.

Iohannes Andreæ iurista maximus, claret Bononiæ: qui plura scripsit solenniter.

Rhodus insula capitur de manib. Turcorũ per dominos ordinis sancti Iohãnis Hierosolymitani, cũ quinq; adiacentibus. & fuit bellatũ annis iiij: & finaliter christiani obtinuerũt.

Templarij destruuntur subito, mirantibus vniuersis quomodo tanti domini sic insperate perimuntur. magister ordinis cõburitur Parisiis. Causa autẽ publicata fuit postea, quę fuit vana professio cum abnegatione Christi, & expuitione supra crucem in opprobrium crucifixi, prout plures eorum confessi fuerunt. Et stetit ordo iste annis clxxxiiij.

Iudæi expellũtur de regno Franciæ, omnib. eorũ bonis cõfiscatis, illuc minime reuersuri.

Imperatores. Albertus, primus annis x.

Iste Albertus fuit dux Austriæ, fili⁹ Rudolphi prædicti. Hic primum à Bonifacio reprobatus, deinde ab eodẽ cõfirmatus, propter regẽ Frãciæ tunc inimicum ecclesiæ. cui etiã Alberto idem Papa regnum Franciæ subiecit, sicut & alia regna: sed nihil profuit. Tandem occiditur à nepote suo.

Henricus septimus annis v.

Iste Henricus fuit comes Lutzenburgensis, in militaribus actibus strenuissimus: pacẽ per terrã & aquam tenere cupiuit. victor gloriosus, & bellator inuictus extitit. & fuit coronatus à Clemente quinto. Tandẽ intoxicatus fuit, sumendo eu-*

Concilium Viennense, in quo præsedit Clemens.

In isto concilio multa statuta fuerunt pro salubri regimine ecclesiæ, & hæresium extirpatione. Et Minores intra se tumultuantes, concordati fuerunt: pars vna dicta fuit spiritualium: alia vtique non habuit vocabulum hoc.

Anno mundi VI^M DIII.

Papæ. Clemens v an. viii. mens. x.

Iohannes xxii an. xviii.

Anno Christi MCCCIIII.

Iste Clemens fuit tantæ prærogatiuæ in expediẽdis negotiis ecclesiæ, quæ tunc plurima fuerunt, vt etiã absens eligeretur. Conciliũ celebrauit Viennense, & librum vij decretalium, qui vulgariter Clementinarum dicitur, compilari fecit. Inquisitores cõtra Templarios misit, Venetos superauit, regulam Minorum declarauit, Templarios condemnauit, & ordinem sancti Iohannis Hierosolymitani exaltauit. Tandem post multa, quæ laudabiliter egit, moritur. Sedes vacat annis ij. mens. iij.

Iste Iohannes totus gloriosus fuit, quo ad ea quæ in actiua vita exercenda sunt. Constitutiones Clementinas publicauit, & ad vniuersalia studia misit. Multos sanctos canonizauit. Episcopatus pingues diuisit. contra pluralitatem beneficiorum multa bona instituit. Hæreticos plures præcipuo zelo damnauit, &c. An autem saluatus sit, an non, Dominus etiam suis deuotissimis reuelare noluit. Ipse etiam fundauit domum boni passus ordinis Carthusiensis, super Durentiã prope Auinionem.

Schisma xxi inter Iohannẽ xxij & quendam Petrum de Carbario, de ordine Minorũ. Causa fuit tyrannis Ludouici, qui scindere nitebatur vnionem ecclesiæ, eo quod Iohannes Papa eum excommunicauit, & ideo istum Petrum in idolum erexit, & veneratus est eum: sed nihil profecit, quia statim succisum est, & Petrus venit ad pedes Iohannis, veniã petens, & obtinuit: tamen fuit conseruatus vt hostis omnibus diebus.

Dulcius hæresiarcha Nouariensis cum Margarita vxore sua hæretica, & complicibus suis combusti fuerunt: sed prius membratim concisi fuerunt. Crux etiam tunc prædicata fuit.

Gerhardus de Bononia ordinis Magnę Mariæ de Carmelo, doctor Perusię, sapientię & doctrinę opinione celebris, post plurium librorum editionem in Auinione vitam exiuit.

Pauperes de Lugduno qui se dixerunt de tertia regula Francisci, tanquam hæretici damnati sunt, & combusti pluribus locis & vicibus, cum suis articulis erroneis. Vnus articulus fuit, quod Christus & Apostoli nihil habuerũt in proprio vel communi: & quod nullum ius habuerunt in his quæ scriptura dicit eos habuisse, &c.

Beguardi multi combusti sunt Parisiis, propter hęresim pauperum de Lugduno, quia sub specie boni mala suscitare conabantur. Et Michael generalis Minorum, fuit cum sibi adhærentibus probatus hæreticus. Numerus combustorũ tam de ordine eodẽ, quã aliorũ, cxiiij.

Thomas de Aquino, doctor sanctus, canonisatur I. anno post obitum suum.
Ludouicus Tolosanus episc. filius regis Sicilię, ordinis Minorũ canonisatur.

Iste Ludouicus fuit dux Bauariæ, & contempsit coronationem domini Papæ. Quapropter ab eo depositus est, & multus sibi labor & pericula successerũt. Nisus est etiam scindere vnitatem ecclesiæ, & Fridericũ ducem Austriæ contra se electum vicit. In tribulatione & contumacia vsque ad finẽ durus permansit, grande periculum animæ suæ reportando. Tandem Carolus contra eum eligitur, qui præualuit, & Ludouicus de equo cadens subito moritur.

*charistiam. Hęc leguntur in libris, & fama feruntur per quendam de ordine Prędicatorum facta: scilicet fratrem Bernardinum de monte Politiano, &c. Sed tamen ordo excusatur de his per quasdam literas testimoniales, quas apud se habet. Cui placet, requirat huiusmodi apud professores eiusdem ordinis: & plene informabitur de his ad omnem copiam.

VI^M DXIII. VI^M DXXIII.

Clementinarum liber publicatur, & ad studia vniuersalia dirigitur per Iohannem Papam xxij.

MCCCXIIII. MCCCXXIIII.

Declaratum est per Iohannem xxij edicto perpetuo hæreticũ esse censendũ asserere Christum & apostolos nihil habuisse in proprio, nec in cõmuni. Itẽ: affirmare, quod Christo eiusque apostolis in his quę eos habuisse sacra scriptura testatur; nequaquam ius vtendi competierit, nec illa donandi, aut ex ipsis alia acquirendi, erroneum & hæreticum idem Papa Iohannes declarauit.

Idẽ Iohannes Papa collegit de libris prædecessorum suorum ex ordine beatissimi patris Benedicti sanctos canonisatos, & Prælatos plures numero, qui comprehenduntur in sequentibus:

Mitis & inuicte Christi verna Benedicte: In cœlo sisti tot fratres promeruisti.
Quingẽtos quinq, quinquaginta milia quinq, Ad te translatos prius oẽs canonisatos.
Papa sunt bis duodeni, cardinales bis milleni, in mundi hierarchia.
Archiepiscopi dati, septem milia creati, in fide catholica.
Quindecim milia digni, pietateque benigni, scribuntur episcopi
Ac milleni quinque deni abbates septuageni, cum quaterno numero.
O quam plures sine mitra refulsere inde citra prælati ecclesiæ!
Quotquot sanctæ moniales, consorores & sodales, degunt socialiter!
Non est nostra facultatis compensare dicta factis, ac stylo disserere.
Sed quis alter confessorum secum ducit talem chorum per cœli palatia?

Iste Benedictus fuit monachus monasterij Bollensis, ordinis Cistercij, & vocabatur Iacobus de Furno, ab infantia bonæ vitæ, & magister in theologia. Factus aũt papa reformauit ordinẽ sanctiBenedicti & Cistercij. quod necesse fuit. In largiendis beneficiis durus fuit, & ne indignis conferrentur decretalem edidit, quę sic incipit, *Benedictus Deus in donis*, &c. Et multos priuauit. erat feruidus fidei cũ seueritate zelator, & ob hoc multis min' carus. Tantę rigorositatis fuit, quod vix cognoscere voluit consanguineos suos, dicens, papam consanguineos nõ habere.

Iohannes Mandeuil, doctor in medicinis, & miles in armis, natione Anglicus, fuit circa hæc tempora. & mirabilē peregrinationē quasi totius mundi perfecit: & scripsit eā tribus linguis.

Astronomi maximi fuerunt Parisiis hoc tēpore, videlicet Iohannes de Ligneriis, Iohannes de Saxonia, Iohannes de Muris, & Buridanus maximus philosophus, qui inuenit viam modernorum.

Ventus magnus fuit, qui terras mouit, & vndas, & ædificia plurima subruit.

Spiritus Guidonis multa reuelauit in ciuitate Alexij circa Romā. De hoc pulcer liber est scriptus. Aquarum inundatio fuit maxima, non ex pluuiis, sed scaturientium terræ venarum. Damna fecit infinita in toto orbe.

Imperatores. Carolus quartus an. xxxi.

Iste Carolus fuit rex Bohemiæ, vir prudens & astutus. Hic iussu Clementis fuit electus, adhuc viuēte Ludouico Contumace. Et quia humiliter sancti Petri benedictionem, ac Papæ coronationem expetiit more aliorum bonorum, ideo in omnibus bene directus fuit, & præualuit contra omnes aduersarios suos. Ipse multa statuit, & præcipue legem fauorabilem pro personis & rebus spiritualibus, quę adhuc Carolina dicitur. Tandem moritur, diuitiis plenus & gloria. sepultus Bragæ. Bellum maximum inter Philippum regem Franciæ, & Eduardum regem Angliæ fuit, & tanta strages, vt mare Flandrense aliquot dieb. tinctum sanguine videretur.

Pestilentia grauissima fuit, ita quod vix viui sufficiebant ad sepeliendum mortuos. Item multæ villæ desertæ diu manserunt.

Anno mundi	VI^m DXXXIII.	VI^m DXLIII.
Papa.	Clemēs vi annis x. menſ. vi. dieb. xvi.	Lemonicensis.
Anno Christi	MCCCXXXIIII.	MCCCXLIIII.

Iste Clemens fuit nomine & re totus virtuosus, multaque per Benedictum rigorose facta mitigauit, & quosdam priuatos restituit. Laudabilis fuit rigor seueritatis Benedicti, sed multo amabilior fuit benignitas Clementis. Hic erat sermocinator egregius, & sermones multos collegit. Nullum inconsultum à se abire permisit. Electus fuit anno Christi mcccxliij, vt in bulla quadam reperi.

Declaratum est per Benedictum, quod animæ sanctæ quæ nihil habēt purgabile, ptimo statim vt decedunt, faciē Dei vidēt. aliter sentire aut dogmatisare est hæreticū.

Ordo nouorū milirum Iesu Christi instituitur in Portigalia per Iohannem xxij, contra Saracenos.

Iudæi per totam Almaniam fuerunt combusti, quia fontes & puteos intoxicarūt, sicut plures eorum confessi fuerunt id esse verum.

Anno mcccxxxv fundata est domus sanctæ Barbaræ ordinis Carthusiensis in Colonia Agrippina, illo in loco (vt pie creditur) vbi olim beatus Seuerinus sancti Martini animam in cœlum deferri conspexit, angelico cum concentu.

Odericus vir sanctus, de ordine Minorum, in Asia & India euangelizando discurrit, miraculis clarus. Et quatuor sanctorum martyrum corpora sui ordinis de ciuitate Hormas transtulit per mare ad superiorem Indiam in ciuitatem Carram, non sine miraculis. Et descripsit peregrinationem suam.

Ludolfus Carthusiēsis, Prior Argentinensis, qui vitam Christi compilauit egregie & alte.

Multitudo procerum qui Louppen, castrum cum xxx m peditum, & mcc equitum obsederunt, per ij m Swiceros fugantur, interfectis iiij m pugnatorum, & tribus comitibus. anno Christi mcccxxxix.

Portentum ignis in cœlo visum est, quod à philosophis vocatur candela rotunda. Et eodem anno surrexerunt MCCCLI cruciflagellatores. Hæc secta pestifera surrexit in superiori Almania, & ad inferiorem descendit, demum ad partes Gallicanas. Confluebāt huiusmodi ex diuersis doctis & indoctis, nobilibus & ignobilibus. Flagellabant autem se cum flagellis nodosis, acubus insutis, &c. & nisi Papa probibuisset, multa mala attentassent.

Sanctus Iuo Brito, doctor iuris, canonisatur: quia fuit aduocatus pauperum, & sanctæ vitæ. Hic solus inter omnes iuristas modernos sanctus computatur.

Taliarandus cardinalis sancti Petri ad vincula, prælatus deuotus, & amicus religiosorum, & promotor bonorum fuit. Visio flebilis facta cuidam eremitæ in præsentia domini Innocentij papæ VI, dum adhuc cardinalis esset: vnde aiebat, Vidi animas in infernū descendere sicut niues densissimas, in purgatorium sicut niuē rarissimā: sed ad paradisum tantum tres vidi introire, scilicet illius episcopi, ac illius viduæ Romanæ, & illius Prioris Carthusiensis. quæ omnia sic post reperit vera, & ex tunc maximam deuotionem erga viros religiosos habuit, & præcipue Cluniacenses & Carthusienses. Hos enim duos ordines specialiter præ cæteris priuilegiauit, & ab omni patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, & quorumcunque principum, &c. iurisdictione, visitatione, taxatione, & qualicunque vexatione exceptos esse decreuit sub anathematis vinculo: eosque sub sancti Petri ac Romanæ ecclesiæ protectione suscepit.

Sibertus de Belre, Almanus, & Iohannes Wolfigram, Anglicus, Carmelici ordinis, illustribus connumerandi, ad salutis scientiam verbis scriptisque quamplures erudiunt.

VI^m DLIII.

Leomonicensis.

MCCCLIIII.

Iubilæus mutatur per Clemētē de quinquagesimo in quinquagesimū, propter breuitatem humanæ vitæ. Idem etiam Clemens monasteriū & ordinē Cluniacensem multis & maximis priuilegiis dotauit, ab omnibus inquietudinibus exemplū sub beatorum Petri & Pauli apostolorum tuitione in perpetuum suscepit.

Iohannes de Bachone Carmelico, theologicæ sapientiæ, canonicæq; scientiæ princeps, Parisiis, & demum per Angliam clarus cognoscitur. Guido de Pitpiniatio ex Priori generali Carmelicæ religionis, primum Maioricensis, ac demum Cluniacensis pontifex, doctor inter præcipuos commēdatus, & vt alter Helias, pro domo Domini seriosius post correctoriū iuris, & alia quamplurima volumina percommendata, librū cōtra omnes hæreses scripsit, quem domino Gancellino, cardinali Albenensi, prætitulauit.

Iste Innocentius fuit amator religiosorū, & fecit fabricari in regno Franciæ propter sanctum Andream ex opposito Auinionis monasteriū ordinis Carthusiensis, & multa priuilegia eidem sancto ordini concessit. ibidemq; sepelitur. Fuit etiam canonista maximus.

Iohanna regina Franciæ virtuosa & humilima, &, vt pie creditur, sancta, obiit anno Domini MCCCXLIX. Studium Bragæ instituitur, & priuilegiis dotatur ab Innocentio VI, intuitu Caroli Imperatoris.

Lector quidam, Paulus nomine, negando beatam virginem conceptam fuisse sine peccato originali, coram toto clero & populo in Cracouia cecidit, & expirauit, sermone nondū finito, vt testatur magister Henricus de Hassia. Quod factum plures terruit in hac materia scribentes. Fatuum est enim de secretis Dei nimis curiosius inuestigare.

Terræmotus maximi fuere per diuersa loca. Et Basilea tota cecidit mccclvi cum multis castris in circuitu. Tunc homines velut bestiæ in siluis commorantur, nec ciuitates intrare audent. Bella etiam plura & pestilentiæ & fames fuerunt. Terra in multis locis aquam albam & fœtentem euomuit, quæ castra & loca fortia casui dedit. Tempora insuper periculosa, propter hæreses & sectas plures. & superbia & iniquitas nimis inualuit: & populus curiosus & leuis nimis. Vnde in libro beatæ Brigittæ 1. cap. xlv dicitur, quod secundum rigorem iustitiæ mundus merito deberet perire: quia peior est quam tempore diluuij: sed precibus sanctorum misericorditer parcit ei.

Eclipsis solis fuit in principio Martij, & durauit quasi duabus horis.

Imperatores.

Circa hæc tempora promisit Carolus quatuor electoribus telonia & vectigalia imperialia, quæ sita fuerunt in terris ipsorum. Et surgit disputatio grandis pro & cōtra. Nam vna positio probare contendit, quod hoc non liceat, nec expediat sic exossare imperium, vt nullas vires contra aduersantes retineat. Alia econtra putat rationabiliter hoc factū, ne ipsorū electorū regiones grauarentur, stante pro tūc tot principū violenta incursione, nihilq; curantium de imperialiū fulminatione præceptorum. Quare ergo ipsi electores, præ cæteris exactionari debe: ēt, cum non esset qui defenderet, aut manum afflictis adiutricem porrigeret? Quæ autē istarum firmior sit, videant quorum interest. Quid vero de his Æneas poeta laureatus senserit, in histor. Bohemorum plenius continetur. Hoc pro certo scimus, quod siue sic, siue aliter disputatio cōcludatur, mundus iste cursum suum à solita vanitate & instabilitate non retrahet. Nihil stabile sub sole, sed cuncta subiacent vanitati, vt Sapiens ait.

Anno mundi	VI^m DLXIII.

Papa.

Anno Christi	MCCCLXIIII.

Iste Vrbanus fuit abbas Massiliensis, ordinis sancti Benedicti, decretorum doctor: & sanctus reputatur. Fecit crucem prædicari contra Turcos: & passagiū ordinauit. Ad ipsum beata Brigitta fuit missa à Christo pro confirmatione regulæ. Tandem intoxicatus obiit.

Brigitta vidua sanctissima, de regno Suetiæ, clara habetur, multas reuelationes habuit informatiuas ad omnem statum ecclesiæ. & ordinem instituit, cuius ipsa patrona est. Eius festum agitur xxiij Kal. Iunij. Ordo Saluatoris (qui vulgariter ordo sanctæ Brigittæ) circa hęc tempora inchoatur, cuius regulam ipse Saluator met dictauit.

Constitutio ne in vinea publicatur cōtra simoniacam prauitatem, primo anno Vrbani papę quinti, in Vrbe apud sanctum Petrum.

Iohannes de Rupescissa, de ordine Minorū, multa prædixit mox futura de duob. Antichristis, & desolatione terrarū, & generali conculcatione cleri, & reductione totius orbis ad fidē Christi: pluraq; alia ante annū Domini mccclxx: quæ dixit sibi reuelata à Domino Iesu. sed non euenerunt. & diu in vinculis tentus, grandia scripsit de futuris. Et nota, quod pene ab initio fidei huiusmodi prænosticatores fuerunt, & quotquot tempus determinatum prædixerunt de huiusmodi arcanis quæ Pater posuit in sua potestate, decepti sunt. ideo non est huiusmodi reuelationibus amplius fidendum.

Catharina de Senis, virgo incōpatabilis sanctitatis fuit. cuius vitā scripsit magister Iordanus, ordinis Prędicatorū, confessor eius. Obiit autē anno mccclxxx. multū iustificauit partem Vrbani vi, dicendo ipsum esse verū Papam. Et de schismate prophetisauit. Habuit etiam virginē secū sanctā Catharinā, filiā beatę Brigittę, & alias plures vtriusque sexus personas venerabiles.

Anglici cum Britonibus & multis aliis populis barbaris plus quam xl m Alsatiæ Sungauiæque fines inuadunt: castra quamplurima cum vrbibus vsque ad solium euertunt: virgines & mulieres violenter opprimunt: ecclesias cum monasteriis igni succendunt. Tandem post multas tyrannides cum Bernensium terminos similiter deprædare attentassent, maxima multitudo cum duce eorum à Bernensibus interfecti sunt in Frowenbrun: reliqui vero per Swiceros aggressi, miserabiliter ceciderũt. anno Christi mccclxxv, in die sancti Stephani protomartyris.

Wenzelaus annis xxiiij.

Secta chorisantium transiuit anno Domini mccclxxiij.
Et fuit Rhenus magnus incomparabiliter.

Bartholus & Baldus fuerunt hoc tempore maximi legistæ.

Iste Wenzelaus filius prædicti Caroli, regis Bohemiæ, & adhuc patre viuente electus est in regem cum adhuc puer esset: sed non curauit de imperio: & ideo post multas admonitiones depositus fuit. Nobilẽ eius indolem libidinosa vita polluit: & fuit finis eius sine honore. nimis enim degener erat à moribus & virtutibus sui genitoris: nec vnquam imperiali diademate coronatus est. Paterna autẽ probitas in Sigismundum fratrem eius transisse fertur, vt infra patet.

Petrus de Casa ex Priori generali Carmelitarum episcopus Vasionensis, ac Hierosolymitanus patriarcha, virtutis forma, doctrinæque speculum, clarus habetur. quẽ quamplura miracula Deo conregnare prædicant.

VI^a DLXXIII.

Gregorius xi. an. viij.

Schisma pessimum oritur, quod durauit annis xl.

Vrbanus sextus annis xi.

Clemens septimus annis xv.

MCCCLXXIIII.

Iste Gregorius fuit dictus Petrus de Bellaforte, Lemnoniens. diœces. diaconus cardinalis. obiit Romæ in pace Christi. Post eum sequitur tribulatio, quam Dominus beatæ Brigittæ præostendit, propter peccata cleri.

Stigma Christi mulier quædam in manibus & pedibus habuit, & morabatur in oppido Delfft in partibus Holandiæ.

Iste Vrbanus electus fuit in Vrbe, propter vim Romanorum: sed cardinales hoc meru fecerunt, & non ex animo. Quapropter fugientes ad ciuitatem Fundorum, dixerunt eum non esse papam: & elegerunt loco eius dominum Robertum de Gebennis, eodem anno: qui dictus Clemens vij. & hic oritur schisma pessimum.

Schisma xxij omnium schismatum quæ ante fuerunt, pessimum & subtilissimum. Adeo enim perplexum fuit, vt etiã doctissimi & conscientiosi viri non valerent discutere cui esset magis adhærendum. & fuit continuatum per annos xl cum grandi scandalo totius cleri, & grandi iactura animarum propter hæreses: & alia deuia, quæ tunc pullulaturũ, eo quod non esset disciplina in ecclesia contra huiusmodi. Et ideo ab isto Vrbano vi, vsque ad Martinum quintum nescio quis fuit papa.

Alexandria Ægypti ciuitas opulentissima à Christianis capitur.

Causa humanæ malitiæ à doctis viris multiplex assignatur, inter quas non minima est, quod parentes filios non educãt disciplinate, sed permittũt eos ad placitũ deliciis affluere. Petulantia igitur cum ex consuetudine in naturam transierit, nec erubescere nec timere potest. fitque ceruix dura, donec paupertate, bellis, laboribus & aliis tribulationibus mollescat, attrita. Flagellum ergo sibi præparat, qui filios non castigat.

Lupoldus dux Austriæ cum maximo comitatu militaris exercitus, nobiliũ delusus consilio, confœderatos (qui Swiceri vocãtur) apud Sempachum potenti prælio inuasit. Verum illi, licet pauci, id est m d e, Deum qui protector eorum est, inuocantes, maximã hanc multitudinem effugarũt, ipso duce interfecto cum viij comitibus, cxx militibus, iiij m pugnatorum, & pluribus nobilibus qui de Austria, Alsatia, Sungauia, & Brisgauuia, &c. illuc ad pugnã conuocati erãt. de Swiceris vero tantũ cxxij interfecti sunt, anno Domini mccclxxxvi, die ix mensis Iunij. Et post duos annos nobiles qui remanserunt, iterũ cũ vi m pugnatorum reuertentes, per cc viros de Glarona, in fugam versi sunt, occisi duo milia cccc.

Henricus Oyta sacræ Theologiæ professor famosus,

Imperatores. Robertus annis ix.

Henricus de Hassia etiam doctor theologię, fuerunt in Wienna duo luminaria ecclesiæ.

Gerhardus Groet claret sanctitate vitę & scientia: & incepit congregationẽ fratrũ in Dauentria. & plura scripsit. Iohãnes de Rusburch clarus habetur, vir admodũ deuotus & illuminatus: etiam multa scripta in Teutonico reliquit. Vincentius de Valentia, (alias de Ferra) vir sanctus, claret miraculis multis. Canonisatus est post à Calisto iij. quod & sibi prædixit spiritu prophetico Bernardus discipulus eius.

Iste Ropertus (alias Robertus dictus) fuit dux Bauariæ, & comes Palatinus Rheni, vir iustus & catholicus, coronatus à Bonifacio ix. Hic cũ grandi exercitu Almanorum intrauit Italiam contra Iohannẽ ducẽ Galiase: sed cum iactura graui rediit, dignus habitus, vt pro iustitia pateretur.

Anno mundi	VI M DLXXXIII.	VI M DXCIII.

Papæ. Bonifacius nonus annis xv. Benedictus xiij annis xxi.

Anno Christi	MCCCLXXXIIII.	MCCCXCIIII.

Iste Bonifacius eligitur Romæ loco Vrbani. Dictus fuit Petrus de Thomaceellis, & continuatur schisma.

Festum visitationis beatæ Marię instituitur ab Vrbano vi secundum formam sacramenti Eucharistiæ, propter impetrandam vnionem meritis beatę Mariæ perpetuę virginis.

Iste Benedictus fuit electus in Auinione, in locum Clementis, & dicebatur Petrus de Luna, & perdurauit vsq; ad concilium Constantiense: sed nec tunc quidem obedire voluit, sed semper permãsit pertinax. Moriens tandem in regno Arragonię, iussit cardinalibus suis, quod statim alium loco sui eligerẽt. quod & fecerunt, & idolum eleuantes Clementem octauum vocauerũt, sed tamen nihil profecerunt.

Hęresis peruersa Iohannis Wiklef in Anglia, & Iohannis Hus in Bohemia, Hieronymi de Braga pullulauit, & multos infecit, & sub habitu ouino lupinam feritatẽ abscondentes, totum ecclesiasticum statum subuertere nitebantur. Adiuuit eos tempus pessimũ propter scandalosum schisma. Hęresis Adamitarum pullulare cœpit in Bohemia, sed statim extincta ab hęreticis fuit, scilicet Hussitis. Erat enim nimis grossa & inuerecunda. Nam nudi incedebant, & indifferenter cum fœminis luxuriabantur.

Sanctus Petrus Thomę ex Carmelita Pactens. episcopus, & patriarcha Constantinopolitanus, doctorque præcelebris, summiq; regis signifer bellicosus, post innumeras quas habuit nedum cum spiritualibus, sed & corporalibus crucis inimicis victorias, post quamplures conscriptos libros ac patrata miracula, in Famagusta, regni Cypri ciuitate corpus exiuit, in festo Epiphaniæ.

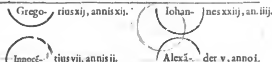
Cometa apparuit, qui Veru appellatur, ſatis ſingularis, cum coma & radiis ſurſum erectis, capite deorſum pendente, in occidente tranſiens verſus ſeptentrionem. Hunc inter cęteros cometas qui apparere ſolent, aſtronomi peſſimum eſſe dixerunt. Sed quia non mane, ſed tempore veſpertino apparuit, ideo ſignificabat tarde euenire illa quæ cōmuniter minatur.

Raro vidi prænoſticationes de influētiis cœli factas, veritate fulciri. Nam de futuris contingentib. non eſt determinata veritas. Ac ſapientia huius mundi ſtultitia eſt apud Deum, vt Salomon, & apoſtolus teſtantur. Inſuper qui ex nihilo omnia creauit, ille per electos ſuos amicos poteſt ea faciliter immutare, dicente Propheta Pſal. ci, *Opera manuum tuarum ſunt cæli, & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Et licet ſtellæ & planetæ cauſent generationes & corruptiones in iſtis inferioribus, vt patet ij Phyſicorum. nam hoc ſe non extendit ad actus & opera hominum, ſicut ſunt prælia, diſſenſiones, preſſuræ gentium, &c. Ad talia etenim licet per influentiam cœli homines aliquando inclinentur, nō tamen neceſſitantur: alias arbitriū hominis nō eſſet liberum. Ideo Ptolemæus dicit, *Vir ſapiēs dominabitur aſtris*, ſci-*

Francia ante hæc tempora diu in flore, hic in mœrore & conculcatione fuit, iuxta morem variabilitatis temporalium. Et nota, quod Franci etiam extra patriam ſuam, ſcilicet in Turcia, hoc tempore miſerabiliſſime ceciderunt in bello, quia noluerunt audire concilium Sigiſmundi regis deuotiſſimi, propter arrogantiam ipſorum: & captus fuit dux Burgundiæ, interfectis pluſquam c^m^ chriſtianorum. anno Domini m c c c x c v i.

Ludouicus dux Aurelianenſis, frater regis Franciæ, occiſus eſt Pariſiis inſidioſe, anno Chriſti m c c c c v i j. & fuit occaſio infinitorum malorum.

VI m DCIII.

MCCCCIIII.

Iſte Innocentius fuit electus Romæ in locum Bonifacij: & dicebatur antea Coſmarus de Peruſia.

Iohannes Baleſtarij carmelita, & doctor egregius, multa ſcripſit.

Petrus de Eliacho, theologus;

Iohannes Gerſon diſcipulus eius, eti ā doctor theologiæ, clarent Pariſiis.

Iſte Gregorius fuit electus Romę loco Innocentij: & vocabatur antea Angelus Coranus. Ceſſit Conſtantiæ.

Iſte Alexāder fuit electus in cōcilio Piſano; dicebatur Petrus de Cādia: & ſic additum eſt ſchiſma ſchiſmati; quia tres gerebant ſe ꝓ ſummis pontificibus.

Iſte Iohānes ſucceſſit Alexandro, & primū quidē bene inchoauit pro vnione, & fuit in concilio Conſtantienſi, & obtulit ceſſionē papatus: ſed poſt deprauatus, latenter fugit, & tamē nil profecit ei. Capitur tandem, & ſic ceſſauit coactus, factus iterum cardinalis. ſepultus Florentiæ.

Trifarius curſus temporū reperitur, qui ſe miro ordine alternat, & ſecundū hunc omnis ſtatus, & omnis conditio ſe gubernat. Primus eſt abundantiæ: ſecundus indigentiæ: ternus temperantiæ. Cū enim temporaliū abundantia arridet homines, ſic fiunt animoſi, & grādia attentant, proleſq; velut futuri ſublimes, delicate & pompoſe educant. Sequitur ex his faciliter diſcordia, quādo nullus alteri cedere didicit, donec apte bella cuncta ad paupertatē deducant. Indigentes igitur effecti, prudentiā addiſcimus, moleſte experti, quod non vt volumus, ſed vt permittimur, operamur: temperate deinceps viuere ac meticuloſe ſolemus. Generat deniq; temperantia diuitias, quæ iterū vt prius animū tumidum reddunt, & eū in circuitu ſempiternę inſtabilitatis ambulare cogunt. Iuxta cōmune igitur prouerbium, *Diuitiæ pariunt animoſitates, animoſitas bella, bella paupertatem, paupertas mediocritatem, mediocritas diuitias, diuitiæ iterum animoſitates*, &c. Hoc eſt quod Pſal. notat, dicens, *In circuitu impii ambulant.*

Cometa apparuit anno mcccc viij. & statim post Leodinum cecidit, xl^m interfectis. Domini Bruthenti contra regem Poloniæ bellantes superati sunt, occisis xx m.

* licet resistendo influentiæ cœlesti. Consilium Pisanum in quo inchoata fuit materia de modo faciendæ vnionis. Duos enim deposuit, & tertium substituit, & sic peius schisma factum est: quia non præualuit exequi bonum quod creuit.

Imperatores. Sigismundus annis xxvij.

Iste Sigismundus rex Vngariæ, & filius Caroli, vir christianissimus, & humilimus, adeo deuotus, vt merito canonizari debuisset, iuxta quorundam piorum vota. Hic afflictæ ecclesiæ & pene desolatæ sua mirabili sapientia & industria succurrit: nec in aliquo sibi ac suis pepercit, donec plena vnio fieret. Contra Turcos ix bella habuit, vbique triumphando. Quid vltra? Quæ de Constantino, Theodosio, Carolo, Othone, cęterisque imperatoribus laude digna scribuntur, huic secure possunt applicari. Eligitur anno mccccix, cum iam xxiij annis regnasset in Vngaria: coronatur ab Eugenio.

Concilium Constantiense magnum anno mccccxvi.

In hoc sacrosancto concilio fides christiana, quæ iam multis annis quasi titubare videbatur, fortiter exurrexit. ibi schisma pessimum xl annorum terminatum est: ibi hæreses damnatæ, & duo hæresiarchæ, scilicet Iohannes Hus, & Hiero-*

Anno mundi VI^M DCXIII.

Papæ. Martinus quintus an. xiiii. Romanus.

MCCCCXIIII.

Iste Martinus electus fuit per concilium Constantiense, depositis aliis contendentibus, qui diu schisma habuerunt: & sic rediit vnio diu desiderata & necessaria pro fidei defensione. Hic fuit Papa potentissimus, super omnes diues, & iustitiarius magnus, plateas & stratas publicas securas reddidit, hæreticos deleuit, multa bona patrauit, adiuuante sibi inclyto principe Sigismundo; pro terra sancta recuperanda multos thesauros congregauit: sed morte pręuentus res impedita fuit, & concilium breuiter ante mortem congregari iussit in Basilea.

Maxima multitudo auium satis ignotarum, in magnitudine quasi passeres, de Gallia venientes, prope Bernam spacium itineris fetme vnius miliaris Teutonici in longum, & quartam partem vnius miliaris in latum volando, occupabant. Et statim post Sigismundus cum glorioso comitatu illuc aduenit.

Michael de Anguauis Carmelita, totius christianitatis luminare, post editionem multorum voluminum terras liquit.

Conscientia pura secundum timorem Dei olim in prælatis vigens, ecclesiam Christi laudabiliter vita & exemplo rexit & prouexit. Dehinc, successu temporis, cum iam ecclesia in temporalibus abundare cœpisset; oblita quodammodo *con* de conscientia, scientia quæ inflare solet, multos in ecclesia præsidere fecit, qui sacram scripturam diuersis versutiis palliantes, iustitias Domini rectas, quæ cor lætificare consueuerunt, propter delicias carnis falsificare non timebant, multas hæreses & sectas seminabant, & plura beneficia pinguia per Papam dispensando cumulabant. Verum tamen aliqui, licet pauci, *con* cum scientia reti-*

Boemia vastatur atrociter per Sigismundum & principes Almaniæ, propter hæresim Hussitarum. & fuit crux data & prædicata contra eos. Regnum Franciæ florentissimum miserabiliter supra modum vastatur per Henricũ regem Angliæ, qui etiam nõ valens quietos dies in deliciis sufferre, postquam alios afflixit, non sine grandi iactura suorum infelicissime morbo pessimo vitam finiuit. Item Iohannes dux Burgundię idem regnum æque lacerauit: & ipse etiam post occiditur. quod fuit infinitorum malorum occasio. Tandẽ dominus cardinalis sanctę cruels, ordinis Carthusiensis, pacis modũ inter eos reperit: sed Anglici noluerunt recipere, sed Burgundi tantum. Iohannes dux Burgundiæ atrociter occiditur in conspectu regis Franciæ, statim post treugas initas, cum sacramentum diuisim ambo sumpsissent. & sequuntur multa mala longo tempore.

* nymus, combusti fuerunt, & plura bona instituta. Determinauit etiam eadem sancta synodus, quod concilium legitime congregatum repræsentat ecclesiam vniuersalem, & potestatem habet à Christo immediate, cui omnis status, etiam papalis, obedire tenetur in his quæ sunt ad generalem reformationem ecclesię, scilicet in fide & moribus, tam in capite quam in membris. Item, quod deinceps concilium de decennio deberet celebrari, & plura alia bona.

Duo amantes in præsentia Sigismundi fatuo amore conglobati, cum se ad libitum frui non possent, horribili infirmitate percussi sunt, ita vt mulier expiraret, vir etiam vix curari poterat. Vnde apparet, quantum sit hoc malum vitandum, quod nullo consilio acquiescere potest.

VI^M DCXXIII.

Venetus.

MCCCCXXIIII.

Iste Eugenius fuit electus pacifice in vrbe, mortuo Martino, & indubitatus papa habitus: sed postea breuiter expulsus de Roma fuit, vt nudus fugeret. item à concilio Basiliensi citatus, & etiam depositus: sed non curauit. & ob hoc iterum schisma oritur; quod stetit vsque ad obitum eius. Qui fauebant sibi, multa laude digna de eo dixerunt. è contra, qui ei aduersabantur, plura enormia sibi imposuerunt, vt moris est. Tamen quicquid est, ante susceptam dignitatem fuit vir abstractæ vitæ, puta fratticella, & bonæ famæ. Quod postea fertur fecisse, diuino iudicio relinquo. Ipse etiam Romam recuperauit, adiutus à Venetis, & maiorem obedientiam habuit.

* nentes, conscientia pura, & scientia sancta illuminati, multos ad iustitiam erudierunt; qui iam quasi splendor firmamenti in æterna felicitate rutilare creduntur. Sed (heu) nephandis his temporib. iam *con* cum *sci* de *conscientia* abrasis, solum *entia* sponsam Christi gubernare videmus, personas videlicet conscientia scientiaq; carentes, & velut entia insensibilia, Deum nec sanctos eius verentes, beneficia super beneficia sibi vsurpare. Et quod plus est, videmus vilissimos quosque laicos parœcias, & monasteria, & (quod nephas est dicere) oblationes altariũ amodiare. Hinc patrimonium Christi solis ministris eius deputatum, & pauperibus distribuendum, in vsus deuenit tyrannorum & meretricum: ecclesiæ & monasteria sacra in loca deserta rediguntur. Hinc guerræ mortiferę, destructiones ciuitatum & regnorum, mortes Innocentium lamentabiles, & mala infinita nunc facta cernimus: quæ omnia ex pompa episcoporum, & insatiabili auaritia prelatorum detestanda processisse cognouimus.

Tres soles visi sunt in cœlo. & sequitur statim triplex regimen in ecclesia, scilicet Eugenij, cócilij, & neutralitatis. Multa dicūtur, &c. Itē, Vētus maximus fuit an. Christi mccccxxxiij.

Liduit virgo sancta in Holandia fuit. & ibidem sepulta oppido Schidam dicto. quæ mirabili infirmitate diu detenta, vbique patitur, id est in toto corpore, iuxta nomen suum.

Bernardinus, frater Minor, qui nouam reformationem inchoauerat, & multa bona in ecclesia fecit, moritur, miraculis fulgens innumeris.

Iohānes de Capestrano, frater Minor, discipulus Bernardini, statim post obitū eius prefuit reformationi nouæ: claret miraculis. Moritur anno mccccclvi, habita victoria contra Turcos.

Imperatores. Albertus anno vno.

Iste Albertus fuit dux Austriæ, & gener Sigismundi. Ideo assumptus fuit in regē Bohemiæ & Vngariæ, propter filiū sci-*

Concilium Basiliense in Spiritu sancto legitime congregatum.

In hoc concilio multa bona instituta fuerunt pro reformatione ecclesiæ in capite & in membris. Habuit principium gloriosum, sed finem humilem ac tribulatione plenum, propter schisma. Mirabilis rerū euentus, præualuit concilium Constantiense contra tres Papas, eos deiiciendo, & quartum instituendo, cum tot haberet aduersitates, & à nullo confirmatum fuisset: illud autem tanta autoritate collectum & firmatum, nec vnum potuit vel in modico reducere ad normam sui propositi: imo econtra processus eius impeditus fuit ab vno. Ibi debile principium, & finis gloriosus; hic econtra præcise.

Anno mundi VI^M DCXXXIII.

Papa. Felix v. an. ix. De Sabaudia.

Eugenius depositus fuit anno Christi mccccxxxix, die x, mensis Iulij. & Felix eodem anno, vij Nouembris. & oritur schisma vsque ad annum mccccxlviij.

Anno Christi MCCCCXXXIIII.

Iste Felix fuit dux Sabaudiæ, princeps deuotus, & senex; vidit filios filiorum suorum. Hic cum iam cœlibem vitā duceret, electus est in Papā à concilio Basiliensi, deposito Eugenio, & fuit schisma longo tempore, & nō habuit magnā obedientiā, quia neutralitas subintrauit. Tandem defuncto Eugenio, cessit Nicolao, propter fauorem vnionis, factus legatus Franciæ, & cardinalis Sabinianus. Hic monasteriū Ripalense prope lacum Lausannensem, magnifice instaurauit. ibique sepultus est in pace Christi. Schisma xxiij inter Eugenium & Felicem, & durauit annis xvi. Causa fuit satis noua, nec ante hęc tempora visa, quia concilliū Basiliense deposuit Eugeniū vnicū & indubitatum Papam, ideo, quod non seruaret decreta cōcilij Constantiensis, vt dicebatur: nec obedire curauit concilio Basiliensi, asserens, magis econtra debere fieri. Vnde oritur grandis altercatio scribentiū de hac materia pro & contra: nec poterant concordare vsq; hodie. Nam vna pars dicit, conciliū est supra Papam; alia pars econtra dicit, Non: sed Papa est supra concilium. Deus super omnia benedictus det pacem suam in ecclesia, sancta sponsa Christi, semper. Ludouicus Alamandi, episc. Arelatens. cardinalis, vir sanctæ vitæ ac miræ patientię, singularisq; columna cōcilij Basiliensis, cui diu præsedit, multis coruscat miraculis. Prohibitum fuit in sacro sancto concilio Basiliensi, ne principes seculares, consules, siue cōmunitates, &c. ecclesias & viros ecclesiasticos tallijs siue collectis, &c. aggrauare præsumerent sub anathematis vinculo. Anno Domini mccccxliiij, xxi mensis Augusti, Ludouicus primogenitus regis Franciæ, & Dalphinus Viennens. intrauit patriam Alsatiæ, cum multitudine copiosa armatorum. & eandem patriam à Basilea vsq; Argentinā miserabiliter deuastauit. Et hac die, scilicet xxv Augusti, ante Basileam idem Dalphinus præualuit aduersus Schuitenses: & ceciderunt mortem de i-*

Constantinopolis ciuitas imperialis, capitur ab infidelibus Turcis, tradita per quendam Ianuensem, qui per triduũ constituitur à Turco rex, iuxta promissum, & die quarto decollatur. Et fit planctus in tota christianitate & timor grandis. Multi christiani trucidati sunt, & innumerabiles venditi. Imperatoris corpus iam mortuum, decapitatum fuit ex liuore Turci. & periit pene totaliter fides in Græcia.

Bella plurima in diuersis locis diu continuata, præcipue in Saxonia, Westphalia, Flandria, Prussia, Sueuia, Bochonia, & specialiter in Anglia strages grandis.

Fridericus III an. xlii.

Iste Fridericus, dux Austriæ, electus fuit in regem Almaniæ, & diu distulit coronari à Papa, propter schisma. Tandem facta vnione, à Nicolao cum magna gloria imperiali diademate extitit in vrbe coronatus; vir vtique pacificus & quietus, & patientiæ singularis, nec odiens clerum. Filiam quoq; regis Portigaliæ sumpsit in vxorem. Anno autem mcccclxxi, magnam fecit conuocationem principum in Ratispona, propter incursionem Turcorum, proponens eis, quod iam infra xx annos christianitas diminuta esset ad c leucas, vel quasi: & monuit vt ad resistendum se pararent.

* licet eius, quia alium hæredem non reliquit. Hic electus fuit Franckfordiæ in regem Almaniæ, anno Domini mccccxxxviij, die xvij Martij: sed statim intoxicatus, obiit. Alij dicũt, quod profluuio ventris. vir vtiq; totaliter virtuosus, & adeo pius, vt tota plebs diceret, quod mundus eius præsidentia non esset dignus. Reliquit vnum filium paruulum, cui simile contigit, & duas filias.

VI M DCXLIII.	VI M DCLIII.
Nicolaus quintus an. viii. Ianuensis.	Callistus III. an. iii. mens. v. Catalanus.
MCCCCXLIIII.	MCCCCLIIII.

Iste Nicolaus de oppido Sarrasana inter Ianuã & Lucanã ciuitatẽ, electus in Vrbe, anno mccccxlvij, loco Eugenij, adhuc pendente schismate: paulatim vbiq; obtinuit obedientiã, mirantib. omnibus, quod vir humillimæ nationis sic præualeret contra ducẽ Sabaudię, qui fuit quasi affinis cunctis principib. christianitatis, & tamen dimissus ab omnibus. Sed statim sequenti anno vnio rediit, cedente Felice: quia placuit Domino per abiecta mundi glorificare nomen suũ. Hic fuit magister in theologia totus actiuus, & in conceptibus locuples; multa diruta reædificauit, & grandem mutũ Romæ in circuitu Palatij construxit, & totũ murũ Romanũ reintegrauit, propter timorem Turcorũ. Itẽ, versus in Vrbe publicatus, *Lux fulsit mundo, cessit Felix Nicolao.* videlicet anno mccccxlix.

Iste Callistus, vir valde senex, electus fuit anno Domini mccccclv: & continue infirmus, nec potuit zelũ suum perficere, quẽ contra Turcos concepit, impediente senio, morteque præueniente. Moritur anno mcccclviij, ipso die sancti Xysti, in quo festum transfigurationis Domini instituit, anno vno elapso.

Iohannes de Capestrano, frater Minor, discipulus Bernardini, statim post obitum eius præfuit reformationi nouæ: claret miraculis. Moritur anno mcccclvi, habita victoria contra Turcos. Iubileus cum magna deuotione per totam christianitatem celebratur, & ingens multitudo ad limina sanctorum confluit. Dominus etiã Papa rosam in dominica Lętare consecrato, inclyto principi Lantgrauio Hassiæ transmisit, multis virtutib. redimito: qui ab Elizabeth sancta matre sua fuit proles sexta. Festum transfigurationis Domini institutur à Calisto, pro gratiarũ actiõne illius victorię miraculose factæ contra Turcum in Vngaria.

* psis duo milia, vel circa, in domo leprosorum apud sanctum Iacobum, ipsamque domum leprosorum combusserunt & destruxerunt. anno quo supra.

Victoria miraculosa cœlitus datur christianis in Vngaria trans Danubium contra Turcum magnũ;& perdidit multos,& fugit timore hostiũ perculsus,cum nemo eũ persequeretur. sola manus Dei terruit eũ, in die sancti Xysti.anno mcccclvi. Sanctus Iohannes de Capistrano præsens fuit ibi,& prouocauit populũ trepidantẽ ad persequendũ infideles fugientes.& facta est vltio magna. Dixerũt enim Turci, q̃ tam immensus numerus armigerorum insequebatur eos,quod vix ausi fuerũt respicere,& ideo fugissent relictis omnib. Ipsi fuerũt sancti Angeli. Pueri sancti Michaelis peregrinantur cum magno feruore per turmas viam longam ad mare. & fit timor cunctis, ne spiritus nequã agitaret eos: sed statim cessauit propter tædiũ itineris,& famem, quã patiebantur,anno mcccclvii. Et anno præcedenti fuit ma-

Imperatores.

ximus terræmotus in Neapoli,& perierunt xl m hominum. Librorum impressionis scientia subtilissima,omnib. seculis inaudita,circa hæc tẽpora repetitur in vrbe Maguntina. Hæc est ars artiũ,scientia scientiarũ, per cuius celeritatis exercitationem thesaurus desiderabilis sapientiæ & scientiæ,quẽ omnes homines per instinctũ naturæ desiderãt, quasi de profundis latibularũ tenebris prosiliens, mundũ hunc in maligno positũ ditat pariter & illuminat. Virtus etenim infinita librorũ.quæ quondã Atheuis,vel Parisiis,cęterisque studiis, siue bibliothecis sacris,paucissimis quibusdam studiosis manifesta fuit,per hãc in omni tribu, populo, natione,& lingua, vbiq; diuulgatur,ita vt vetissime impletum cernamus illud, quod dicitur Prouerb. 1, *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam; in capite turbarum clamitat, in foribus portarum vrbis profert verba sua,dicens, Vsquequo paruuli diligitis infantiam,&c.* Quamuis vero porcos spernere margaritas sciamus, nihil in hoc prudentis læditur opinio, quo minus oblatas comparat margaritas.

Anno mundi		VI^m DCLXIII.		
Papæ.	Pius secundus annis vi.	Tuscus de Senis.	Paulus secundus annis vii.	Venetus.
Anno Christi		MCCCCLXIIII.		

Iste Pius electus est anno Domini mcccclviij, & vocabatur Æneas, vir eloquens, & orator magnus, poetaque laureatus. Imperatoris ambasiator ante fuit, & in concilio Basiliensi notabilẽ tractatũ scripsit pro autoritate eiusdẽ. Ipse etiã canonisauit sanctam Catharinã de Senis. mcccclxi. Hic passagium ordinare cupiens,cum plures ex Almania venissent Romã,ipsos cũ benedictione remisit ad propria, eo quod non sufficissent. & statim ipse post moritur. anno Domini mcccclxiiij,die xiiij Augusti.

Turci dolo quidem & fraude obtinuerunt Bossenotum regnum, & ducatum despotis Seruiæ, & plura loca & regna in partibus Orientis, Achaiam prouinciam,& insulã Mitylenen. anno mcccclviij.

Iste Paulus electus est anno Domini mcccclxiiij, & statim approbauit celebrationẽ festi præsentationis beatæ virginis gloriosæ, sicut Pius. Hic in signãdis petitionib. maturus fuit, & iustitiæ tenax. quasi melius foret pauca condonare, & ea firmiter seruare, quã plura signare, & statim reuocare. Grande palatiũ construxit apud sanctum Marcũ: ante cõpletionem moritur. anno mcccclxxi, die xx Iulij.

Iubilæus mutatur in fauorem animarum per Paulum de xxv in xxv annum,vt quia abundabat iniquitas, superabundet & gratia. Reformatio magna plurimorum monasteriorum in diuersis mundi partibus fit. Et nota,quod huiusmodi reformationes crebro leguntur factæ: sed pene nulla remansit, quin solito more per successum temporis ad pristinum relaberetur languorem post venerabilium patrum mortem. Maguntia capitur anno mcccclxi.

Iohannes Soreth, Prior generalis, ac reformator Carmelici ordinis, vir sanctæ vitæ, & singulariter Christo fructificus; posteaquam Carmelum totum xx rexerat annis, Andegauis obiit,vbi quamplurimis nunc miraculis coruscat.

Eubœa ciuitas, vulgo dicta Nigroponte, capitur ab infidelibus Turcis. anno mcccclxx. Cometa apparuit in principio anni mcccclxxij. Circa festũ Agnetis transiuit super Coloniã in opposito libræ, & caudã longã quasi graduũ xxx misit ad Occidentem. In festo sancti Blasij steteit in ariete, & misit caudã quasi ad pleiades versus Orientem: vaga nimis erat, alba, quandoq; & flãmea, crinitaq; valde. Sequũtur bella & epidemiæ in diuersis partib. Et anno sequẽti fuit æstas feruẽtissima, & siccitas inaudita, & in quibusdã terris ignis sub terra successus vsq; ad arenã fuit. Eremita quidam deuotus in partib. Schuicerorũ prope Vnderwalden in magna humilitate solo corpore dominico singulis mensibus refectus, à xv annis & vltra absque corporali cibo vixit. Carolus dux Burgundiæ primum memorabile bellum cum rege Francorum habuit in loco dicto Amondleri, de quo fugatis hostib. nobilissime triũphauit anno mcccclxv. Post duos insuper annos Dinant, & paulo post Leodium ciuitates potentissimas totaliter destruxit: anno etiã lxxiij intrauit terrã Geldriæ, & obtinuit eã, torumq; ducatũ Lotharingiæ. Sicq; per multa bella victoriosus semper permanẽs, cũ Nusciam super Rhenũ quasi per anni spaciũ inaniter obsedisset, tandẽ potẽti cũ exercitu ad Schuicerorum fines castra mouit: vbi statim à ij m aggressus prope Grandisonũ cũ graui damno terga vertit. Eodẽ tamẽ anno rediens de oppido Moreti, quod obsidebat, iterũ relictis omnibus, potenter fugatus est cum suis, occisis xx m. anno mcccclxxvi, die x mi. martyrũ. Nouissime in obsidione ciuitatis Nanceiæ à confœderatis atroci prælio trucidatus est victoriosissime, anno mcccclxxvij, v mẽsis Ianuarij. Epitaphiũ cuius editũ tale extat, *Te piguit pacis, taeduitque quietis in vita. Hic iaces Carole, iamque quiesce tibi.* Reliquit filiam hæredẽ vnicam, Maximiliani vxorem: quæ cum duos genuisset filios, paulo post de equo elapsa, fractis ceruicib. expirauit.

VI M DCLXXIII.

Ianuensis.

MCCCCLXXIIII.

Iste Xystus ante cardinalatum fuit generalis in ordine Minorum electus. anno Domini mcccclxxi. Vocabatur antea Franciscus de Sauona prope Ianuam, bonæ famæ & morum. Fuit etiã vocatus ad cardinalatũ absq; scitu suo. Eodem anno orator Bernardus Iustinianus Venetorũ recitauit coram eo, quod Turcus abstulisset christianitati ij imperia, iiij regna, xx prouincias, & cc vrbes, populumq; absque numero vtriusque sexus: hortabatur quoque, vt ad resistendum se disponeret. Beatus Simon martyrisatur in ciuitate Tridentina. anno mcccclxxv. die tertia ante Festum Paschæ (vt fertur) Iudæi azymũ eorũ cum sanguine christiano faciunt. tunc Iudæi ante domũ parentũ suorum infantẽ Simonem in mense suæ ætatis xiij ceperunt, eumq; crucifigaliter tenebant, vt sanguinem vndiq; ex corpore suo traherent.

Puella quędã, nomine Stina in partib. Westphaliæ, in oppido quod Hamo dicitur, aperte ac verissime stigmata dominicæ passionis habuit in manibus & pedib. ac latere, virgo nouiter cõuersa. anno mcccclxxiiij. Post spaciũ autem xv hebdomadarũ circa festũ venerabilis Sacramenti corã xij testib. ostendit ea, & prędixit, quod post duas horas redirent: quia tunc non inuenirent ea. Et sic factum fuit, quia loca illa sanata erant.

Turci etiam terra mariq; cum potenti suo exercitu Rhodum ciuitatẽ obsidentes ag.*

Puellæ monstrũ tempestate istac in Veronensi agro nascitur, quæ vnũ caput tantũ habet, sed duos pedes, duasq; vuluas habens ex ipsis ambabus vuluis superfluitates emittebat: insuper quatuor brachia, sed duo grossiora, quę pro voluntate mouebat; alia tenuiora, & immobilia erant: ventres etiam duos circa stomachũ coniunctos habebat. Hanc parentes per Italiam circumferentes, precia ab inspicientibus mendicabant. Fuerunt aquarum inundationes maximæ, ventique horribiles multa ædificia subuertentes. anno mcccclxxxi.

Iste Maximilianus Archidux Austriæ, & dux Burgundiæ, filius Friderici tertij Imperatoris prædicti, vir vtiq; magnæ virtutis & prudentiæ insignis, ac rei militaris scientia non sine bellosis laboribus à iuuentute peritus, fortunatus ac virtuosus. Quem ob virtutum suarum laudem, archiprincipes, sacri imperij electores, in regem Romanum vnanimi corde, præsenti patre suo, in Franckfordia anno Domini mcccclxxxvi elegerunt, & paulo post in Aquisgrana imperiali ciuitate coronauerunt, & more sancto verum regem futurum Imperatorem vnxerunt. Duxitque in vxorem Mariam filiam Caroli ducis Burgundiæ; ex qua produxit Philippum Burgundiæ ducē. habuit quidem bella plurima memoriæ digna. secundo enim anno ducatus sui Burgundiæ, prope Flandriam cum Gallicis maximum habuit bellum, quo magna cum victoria Francorum potentiam superauit.

Imperatores. Maximilianus primus.

In hac laudabili electione obiit in Franckfordia illustris princeps elector Albertus Marchio Brandeburgensis; senex ipse electionem & sceptri imperialis administrationem deuote exegit. obiit etiam ibidem venerabilis ac deuotus princeps Iohannes comes de Werdenberg, episcopus Augustensis, qui propter electionem ad Franckfordiam venit.

Item Maximilianus Romanorum rex deficientibus à se nequiter Gandensibus, à Brugensibus, tum etiam maiestatis suæ iuramento deuinctis, in vincula coniectus est, captis simul ac partim trucidatis omnibus quibus apud maiestatem suam, poscente illorum fide, aliquid gratiæ aut nominis fuit.

Anno mundi VI·DCLXXXIII.

Papa. Innocentius octauus an. Genuensis.

Anno Christi MCCCCLXXXIIII.

Innocentius papa eius nominis octauus, patria Genuensis, patre Aron ciborum familia mediocri, sed honorata natus; Iohannes Baptista antea vocatus, post Xystum pontificem, ex cardinali presbytero sanctę Cæciliç, hoc anno idibus Augusti pontifex creatus, sedit annis. Hic cum inter cæteros patres pauperior humaniorq; habeietur, propter ipsius humilitatem, humanitatemq; ac comitatem, pontificeum munus obire promeruit. Ferebatur etiam in rebus gerendis prudentissimus atq; magnanimus, eo quod Senis & in Vrbe legationis officio cum optime functus fuisset, magnam sui regiminis & prudentiæ spem patribus dedit: & apertum Ecclesiæ thesaurum vniuersis Christi fidelibus in peccatorum suorum remissionem dispensauit liberalissime.

Matthias rex Hungarorum è manibus diui Frederici Romanorum Cæsaris subacta ditioni suæ Austria, apud Wiennam rebus humanis feliciter exemptus est. anno mccccxc.

* grediuntur, offendentes ipsam plagis innumeris bombardarū, muros destruentes, & vndique alias muri partes conscendentes; & multos variis modis accidentes: tamen ex vtraq; parte multi mortui sunt. Demum ab obsidione destiterunt, illatis vtriq; parti damnis innumerabilibus. Deniq; partes regis Siciliæ inuadentes, multa loca deuastant, homines rapiunt trucidantq;, ac eorum bona deprædantur: & immanissimæ clades fiunt. Tandem acceperunt Otranti ciuitatem, archiepiscopum ipsius ciuitatis per medium secant; & quasi omnes in vrbe occiduntur pro fide; tamen constanter, donec potuerunt, agentes viriliter, & non sine Turcorum etiam aliquali strage multorum.

EXPLICIT FASCICVLVS TEMPORVM.

APPEN-

APPENDIX AD FASCICVLVM TEMPORVM WERNERI ROLLEWINCK, AVTORE IOANNE LINTVRIO.

ANno Domini 1475, viguit maxima peregrinatio ad D. Virginis in *Nicklashausen*, in partibus Rheni, diœceseos Moguntinæ, vbi quidam iuuenis, laicus, simplicianus, per quendam necromāticum, vt fertur, deceptus, qui in alba veste sub specie beatæ Virginis eidē apparuit, docendo ipsum seminare zizania contra clerum. Ad nouum igitur dogma simplices vndique agitati concurrerunt. Laici deuoti, per insignia mirabilia veneno perfusa moti, & ea conspicientes, etiam vsque ad disturbium cōtra Herbipolitanum episcopum per turmas sese erigunt, qui armigerorum impetu depulsi: & tandem captus iuuenis, tanquam hæreticus probatus (licet seductus) igne incineratur: & cessat peregrinatio prædicta.

Anno 1484, Innocentius octauus, Romanus Pontifex Italus, circa Bartholomæi festum eligitur, 28 Augusti veneno inficitur: sed reconualuit tunc Dei auxilio.

Anno 1485, Matthias rex Vngariæ, post diuturnas lites, Viennam Metropolin Austriæ per biennium obsedit, econtra Friderico tertio Imperatore laborante, nec valente. Matthias igitur rex circa Pentecostes festum, anno 1485, prædictam ciuitatem, fame incolas vrgente, pacifice ingreditur. Imperator de prouincia discedens, ad imperiales ciuitates pergit.

Anno 1486, lites contra Papam oriuntur, & rex Neapolitanus cum ducibus Romam obsedit exercitu multo: sed Papa vicit omnes bono medico.

Anno 1486, dum prædictus Fridericus Imperator imperiales ciuitates peragrasset, descēdit ad Rheni partes, filium vnicum, Maximilianum nomine, Francofordiam aduocans, qui nuper Burgundiæ dux effectus erat; & principes electores etiam illuc conuocauit, vbi dictus Maximilianus, filius Imperatoris, circa Dominicam *Reminiscere*, in Rom. regem concorditer eligitur, & in Aquisgrano, corona Caroli Imperatoris ex Noriberga allata, regaliter coronatur. Erant ibi Francofurti in electione Berchtoldus Moguntinensis, Hermannus Coloniensis, Ioannes Treuirensis, Archiepiscopi: Bambergensis, Augustensis, Eystettensis, Spirensis, Wormatiensis, Misnensis, Tristensis, Verdunensis, Cameracensis, episcopi: Philippus Palatinus, Ernestus Saxoniæ dux, Albertus Marchio Brandenburgensis, electores: & Ioannes. & Rupertus, & Casparus, Palatini comites à Veldentz; & Albertus dux Saxoniæ, & Fridericus, & Ioannes, filii Ernesti electoris Saxoniæ; & Henricus dux Brunschwicensis, & N. dux Geldiæ, & Christophorus, & Albertus, & Fridericus, Marchiones Badenses, & Wilhelmus Henrici, & Wilhelmus Ludouici filius, Landtgrauii Hassiæ, & Georgius Teutonici ordinis, & Otho, & Fridericus Hennebergenses comites, & alii comites innumerabiles, & nobiles, & Abbates. Facta itaque electione regis Romanorum, postquam coronaretur rex, illustris Princeps, electorum senior, Marchio & Camerarius regni Romanorum, in monasterio S. Petri, Francofurti, sabbatho * debitum persoluit carnis, migrante paulo post temporis Antistite Augustensi, ibidem Francofurdiæ ad Dominum. Insuper referentibus peregrinis hebdomada tertia post Paschæ festum, Aquisgrani cum corona rex Romanorum coronatus est, & regaliter ibidem cæremoniis peractis diuinis, & auro & argento in viæ medio proiectis, prætorium adiens, cibo refectus est, vbi primum morsum de boue integerrime asso, in quo sus, & in sue agnus, & in agno gallina, & in gallina ouum erat, sumpsisse visus est: & iussit vinum abundantissime, tanquam de fonte vndam tota die fluere.

Eodem anno 1486, die Veneris sancti Georgii, tunc festum præcedente Paschæ, post festum quartæ hebdomadæ, aere influxu cœlesti frigescente, nix in montanis altioribus partibus cecidit valida, & vinum & annonam valde perdidit.

Anno 1487, die Iouis, Conuersionis sancti Pauli, decessit Philippus Episcopus Bambergensis, natione comes de *Henneberck*, magnus venator: & octauo die electus est Henricus natione *Gros*, in præsulem Bambergensem.

Anno 1490, Matthias rex Hungariæ decessit, rugitum, vt bos in extremis emittendo, in castro Viennæ, feria secunda Palmarum. Et postea fit disceptatio pro regno Hungariæ. nã nobilissimus Maximilianus rex Romanorum, Vladislaus rex Bohemiæ, & dux Albertus, filius regis Poloniæ, frater Vladislai, quorum quilibet pro rege Hungarię ptimum se gessit. Sed nobilis dux Albertus cessit regi Bohemiæ fratri suo, qui per dominos generosos & nobiles pro rege electus habebatur; rex autem Romanorum per vulgares prouinciæ pro rege tenebatur. Hi duo litigarunt pro regno, & imprimis circa festum Bartholomæi, anno &c. 90, vbi simul pugnando ex vtraque parte conuenerunt, & præliando plures ex ipsis succubuerunt: sed regis Bohemiæ clientes tunc campum seu victoriam obtinuerunt, & mansit ille rex Hungarorum.

Anno 1491, die sancti Georgii, illusttissimus & nobilissimus Maximilianus rex Romanorum conuentum Principum electorum, & aliorum multorum in *Nürnberg* celebrauit. Et fecit illi dux Albotum Ruthenorum obedientiam per legationem suam, & tunc ei multa dona dedit, offerendo pelles hirsutas & similia, suoque dominio se suosque subiugando. Hic Principum conuentus siue conuocatio ad longum, nimirum vsque ad tempus autumnale, durauit sine concordia.

Eodem anno, Carolus rex Franciæ repudiauit filiam Maximiliani, & rapuit desponsatam Maximiliano regi Romanorum ducissam Britanniæ.

Eodem anno, inaudita nostris seculis viguit caritas annonæ, in Atesi, Sueuia, Bauaria, & partibus Italiæ vicinis, quæ crescendo ad triennium perdurat, ita vt fames eos multiformiter à territoriis peregrinari faceret, vt in aliis terris, maxime in Thuringia, Misnia, & superiori prouincia Marchionum, & hic circa oppidum *Hof* victualia peterent, ac frumenta & siliginem emerent ibidem. Vidi ego viros de oppido *Schnuatz*, apud Tridentum sito, cum XVIII equis solitarie & pedibus incedentes (prout in montanis consueuerunt facere in eis mercimonia) ad emendum siliginem in *Hof* venisse, & quinta feria post Petri & Pauli, quorum dies quarta feria post Dominicam quartam Trinitatis erat, sex octalia siliginis, floreno vno emisse, cum siligo ante tres hebdomadas duobus florenis in *Hof*, in foro venderetur, & ita in primo eorum aduentu descendit. Emerant pro 20 florenis siliginem, sex octalia (vt dixi) pro vno floreno: quam siliginem vno floreno emptam in Tridento & sua patria quinque florenos valere dixerant libentissime, aut sex florenos.

Anno 1492, Imperator Fridericus circa diem sancti Georgii, illustrem Principem Marchionem Fridericum, Romani Imperii capitaneum ordinatum, ad bellum præparare, & Augustam ad campum *Lechfeldt*, cum cæteris principibus recipere se demandauit. Qui Marchio obediens V feria feria post Georgii, quæ secunda feria Paschæ fuerat, plus quam quadringentis armigeris equestribus, & centum curribus, & totidem cum equestribus de *Onoltzbach* postea illuc comparendo exiuit. Breui post temporis spacio, dum congregati essent in *Lechfeldt* vltra 20000 armatorum, concordia facta est inter Imperium & duces Bauariæ, qui eidem fuerant rebelles.

Eodem anno moritur Innocentius Papa, die sanctæ Annæ, & eligitur Alexander sextus.

Eodem anno, post festum sancti Martini, cecidit lapis quidam trium centenariorum, & vltra, in Elsatia, ex clara ignita nube, cœlo alibi sereno, maximo cum sonitu, qui fuit discolor, & durus. Eodem tempore, visa est crux rubea circa Lunam magna, cœlo sereno.

Eodem anno, in festo sancti Ioannis Euangelistæ, 27 Decemb. frigus intensum fuit, & cœlum serenum: & visi sunt tres soles in Iride pulcherrima, & in circulo integre circa meridiem vsque ad vesperam, & duo extremi soles in circulo integræ Iridis apparebant, quasi tecti alba nube. Sol tamen orientem versus lucidior apparuit Sole occidentali; item circulus Iridis integer circuibat verum corpus Solis. Mane autem prodigia alia in Sole visa erant. Sol sanguineus in ortu sanguinem in altum ad trabis modum sparserat, & hoc sæpius.

Anno 1493, circa festum S. Bartholomæi, fama diuulgauit, Imperatorem Fridericum III decessisse: & sic factum erat, die Lunæ 19 Augusti. Fuit vir pacificus & deuotus, qui sacro igne in pede accensus, pede abscisso, denique eodem igne interiit.

Eodem anno æstas fuit satis temperata. Sed certi dies calidissimi interiecti erant. Tempus autumnale satis calidum fuit, & siccum, ita vt quinta feria in Angaria, ante festum sancti Michaelis Archangeli, audirentur tonitrua nociua & horribilia, & fulgetra lucidissima nocturno tempore tunc visa sunt.

Eodem anno, Turci ceciderunt strage graui de manibus Alemannorum in Vngaria, procurante Vladislao rege Bohemorum & Vngarorum. Nam anno 92, Turci occiderant magnum, vocatum nigrum, exercitum regis Vladislai. Sequebatur tum per Alemannos Dei nutu vindicta, anno 93. Vngari autem indignati de aliorum Alemannorum contra Turcas victoria, de cætero sibi volentes hunc vendicare honorem, Turcis autumnali tempore, circa Simonis & Iudæ festum, eodem anno 93, intrantibus cum 18 millibus pugnatorum ipsi occurrerunt. Cum humilibus DEVS det gratiam, per Turcas circumdati omnes ibi occisi sunt, paucis demptis qui captiui ducti sunt. Nam sex millia Alemannorum, quos Rex ad prælium hoc ordinauerat, inter sequendum Hungaros interfectos repererunt.

Dictum est, quomodo Carolus rex Franciæ desponsauit sibi primo filiam Maximiliani regis, tunc Romanorum. Et dum præfatus Maximilianus rex Romanorum desponsasset sibi Ducissam Brittanniæ; Carolus rex Franciæ vi eam rapuit, & sibi desponsauit, repudiata filia regis Romanorum. Vnde grauis altercatio iuxta vaticinia de hoc dicta oritur. Tandem fit pax. Sed mira sunt & metrice & prosaice vtrinque conscripta de matrimonio, quod rex Romanorum per legatos, de præsenti contraxerat, & per regem Franciæ violatum erat, quorum quædam hic interponere volumus.

Ad Carolum Franciæ regem pro Maximiliano rege oratio.

LVstra iam octo fruendæ huius vitæ propitia mihi fata dederunt, quibus ne scriptis quidem absens mortalium quempiam lacessere, impetere, carpere molitus sum. Sciebam enim id esse non mediocre pusillanimitatis flagitium ac vindictæ. Et modo quam mihi ipsi contumeliam temerarius afferret; aure surda transire potuissem. Verum cum non mihi, sed supremo maximoque Romanorum regi, Maximiliano nefariam iniuriam ac indignissimum facinus rex alius dedignauerit; quo id pacto non moderate quidem, sed molestissime ac acerbissime mihi ferendum, à viris æquitate iustitiaque præditis non posset existimari: quippe qui germanus sum, & germanorum regi obnoxius, & merito turpe iudicarer membrum, si non capiti contumeliam passo misererer, &c. quantum vires suppetunt, vel ingenii lucubratiuncula, non satagerem lamentari. Nam & non modo Germanus, sed etiam ex insigni Romani imperii oppido natus sum, quod ex quatuor eius vicis aut castellis, non est abiectius aut obscurius, & non absque singulari regum atque Imperatorum liberalitate & honote collato, illustris aquilæ præclaro signo, refulget. Quidquod ego ex præteritis coniecturam faciens, maximam constanter spem habui, si vnquam nostro seculo res Christiana, tot fluctibus & procellis, in hunc vsque diem agitata; si regnum Romanorum, florem antiquum, potentiam & maiestatem resarcire possit; ea omnia duce Maximiliano feliciter propediem futura; eumque tanquam anceoram & salutis portum, fidei & imperii incrementum, fortunam, decus, & gloriam restituere, dirigere & componere posse? tantum principem, tam inuictum, tam victoriosum belli ducem, tam magnificum, & maiora facturum regno, cuius Romanum regnum humeris fulcitur & quiescit quis nam (quem se imperio Romano subiectum non pudet fateri) æquo animo ferat rara & inaudita contumelia nunc affici, grauissimam iniuriam pati, vxorem arripi, & eam, quæ indiuisa secum caro futura erat, attrectari, castissimum thalamum violari, & vna iucundissimam spem gratæ posteritatis auferri? Nemo mihi succenseat humanissimi patres: ponderate rem ipsam: cogitate facinus: scelus exquirite: & quantum in se contineat horrendæ impietatis, animo voluentes discutite. An hæc insignis contumelia patienter est ferenda? an hoc flagitium Christianum hominem non sufficiat permouere. Ego quidem ita iudico, quisquis tali peccato blanditus fuerit, cum honesti, nunquam aut catholici viri solo nomine dignum esse & fore: neque

ego te ex regio Francorum sanguine natum crederem, Carole, nisi te Luduici Franciæ regis filium esse certo scirem: qui fidē Christi amplificarunt, ecclesię suisq; pontificib⁹ opitulati sunt, & rebus præclare gestis Christianissimorum insignem titulum meruerunt: quorum nonnulli ob vitæ sanctitatem inter diuos & beatos cœlicolas relati sunt. Eos tibi maiores, auos, & proauos extitisse, persuaderi mihi non posset: sic quidem ipsa sanguinis successio, & legitima prolis ex parentibus traductæ propagatio bonas & malas conditiones secum transfert. Egóve te Carole regia maiestate dignum crederem, cuius est impios quoslibet & iniustos vlcisci; bonis autē & meritis optata præmia referre? Hoc regis officium, hoc principis munus, vt ab iniuriis & calumnia cæteros quosque defendat, contra legem & inique agentes cohibeat, castiget, exterminet. Sed quæ maior impietas? quæ spurcior iniquitas? quænam calumnia execrabilior? quæ iniuriarum atrocior, quam optimi regis, optimæ filiæ illudere, & eam abiicere, explodere, abdicare, quam tu, nolente socero, interueniente tamen populi consensu, optasti, voluisti, duxisti vxorem? quæ maior omnium peruersitas? quæ truculentior sæuitia? quæ tyrannorum crudelitas inexplicabilior, quam filiam nobilem, quæ iam pridem vltro in Maximilianum expressis verbis de præsenti consensum præbuit, (qui solus ratum & verum indissolubileque matrimonium facit) ab alienis nuptiis violenter abstrahere; coniugem viro suo viuenti rapere; & a viua adhuc vxore dilectum maritum excludere ac separare; indiuisam carnem scindere; & in loco electi sponsi odiosum adulterum quiescere, suoque sinu iniuste foueri? an non satis visum est tibi, Carole, soceri turpiter eiecisse filiam; nisi etiam turpissime rapuisses vxorem? Et vt te impudentissimum ostendas, ausus es, vt tibi id liceat, a clementissimo iustissimoque omnium pontifice licentiam potestatemq; duplicis adulterii postulare. Credis tu beatissimum patrem in flagitium, in adulterium, in raptum, in sacrilegium, in summam iniquitatem tuam consentire, blandiri, confirmare: deceptus es consilio tuorum. non est temptandum apud primam sedem, vt propter te tuamque potentiam Deum execrabiliter offendere; quos Deus coniunxit, separare; diuinas sanctiones conculcare; sacratissimas leges infringere; ius, fas, pium, æquum, iustum, sanctum, honestum, fidem & religionem confundere, violare, inficere, labefactare præsumat. Honestum petito, & dabitur tibi a Romano Pontifice. Vxorem alienam reddas: tuam retineas: errati veniam petas, & impetrabis. Dic Carole, nunquid ne tibi mentis aut animi tui latens quædam sententia, cum cordis etiam tremore ac metu remurmurans, definit, iniquum ac impium esse quod fecisti? Satis tibi paganorum eruditione persuasum esse debuit: si omnes deos hominesque celare possimus; nihil tamen iniuste, nihil libidinose, nihil incontinenter esse faciendū. honesta enim bonis vitis, non occulta quæruntur. Numquid Carole Rex, si dispensatum etiam fuerit (quod nunquam crediderim) animi tui pacem & tranquillitatem perditurus es, quo ad viues? Latebit in conscientia testis semper frigidus anguis, qui te mordeat, pungat, excruciet. In hac re memineris Carole, Deum te adhibere testem, id est (vt Tullius arbitratur) mentem tuam, qua nihil homini dedit ipse Deus diuinius. Et si forsitan obfirmata ceruice & indurato corde futurus es, adeo vt internum tuum iudicem ac reprehensorem negligas, & nequaquam animaduertas; nonne iustissimum Deum tandem timebis? nonne vel hominum pudorem habiturus es? vbi erit regia virtus? vbi erit regalis honestas? vbi timor Dei? vbi pietas in fratrem? vbi fides in æqualem? vbi obseruantia in seniores? in principes natu maiores? in regni patres? in consiliarios? vbi obedientia in confessorem tuum? quos non credo omnes hoc in vitio tibi prorsus assentiri: tametsi inter tot aulicos opiner adulatores quoque multos inueniri, qui solent ex stultis insanos facere: præsertim cum nihil sit, quod credere de se non possit, cum laudatur diis æqua potestas: *Satyrus ait.* Perpulchre id Plato sentiebat, & paucis admodum verbis significauit. *Difficile est, inquiens, & plurima laude dignum, in magna peccandi licentia iuste vixisse.* Verum cum doctissimis optimisq; viris Francię regnum abundet (quippe in quo & illustres viri, episcopatus, & nobiles Academiæ florent) apud te quoq; graues & præstantes viros esse in precio non dubito, qui & ausint ne blando quidē tactu molliter animi tui vulnera palpare, sed instar sanctissimi Baptistæ constanter arguere, qui Idumęum principē sui amatorē viriliter increpabat, inquiens: *Non licet tibi habere Philippi fratris tui vxorē:* non solū incestū, sed

etiam adulterium ipsum acerrime detestatus; & quidem, quod frater infidelis infideli fratri coniugem vi rapuisset. Quid quod frater Christianus Christiano fratri dimidium corporis aufers? An credis Christianæ fraternitatis coniunctionem infideliū germanitate viliorem? Erras: sic quidē naturam gratia perficit & excellit: & fidem caritatemq́; cum in omnes homines, tum maxime in domesticos religionis & fidei obseruare iubemur. Si Deus per os Baptistæ voluit infidelē corripi: quid de te fieri dignum est: qui non solum Christianus, verumetiam Christianissimus dici gloriaris? Si tanta rerum calamitas, & Troiani regni fundamentalis euersio, raptum & adulterium Paridis secuta est, quo Rex regi, gentilis gentili, par pari, contumeliam intulerat: Quid tandem fiet, dum tu rex primo atque supremo regi, Christianus Christiano, gener socero, tantam iniuriam, contumeliam, impietatem, ignominiam & proditionē attulisti? Non hæc certe iustissimus Deus impune poterit præterire. Ac veluti raptu & adulterio suo Paris Troianæ subuersionis; ita tu (vereor) nobilissimi Francorum regni lamentabilis excidij, ruinæq́; infandum seminarium & dirum fomentū causamq́; præstabis. Non hæc supremus omnium rector sustinere poterit, qui matrimonium instituit; qui fracto sacramento, velut institutor & auctor, offensam accipit; qui adulterium prohibuit; qui adulteris passim in lege maledixit; qui mœchos saxis obrui iussit; qui Abimelech regem Palæstinorum, auferētem summo patriarchæ vxorem Saram, corripuit, dicens: *Redde viro suo vxorem: Si autem nolueris reddere, scito quod morte morieris tu, & omnia quæ tua sunt*: ille, inquam, Deus, qui per Moysen, mansuetissimum belli ducem ac legislatorem, sanxit, puellam viro desponsatam, si alius forte pro libidine sua contrectasset, eum vltimo supplicio plectendum; qui adultero Dauidi, *Non recedet*, ait, *gladius de domo tua vsque in sempiternum: eo quòd despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Ethæi*; qui & in euangelio, cum iudicialia præcepta moderaretur & euacuaret, Legis tamen naturalis obseruantiam mandauit, inquiens, *Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.* Lex illa natura est, & a lege Dei æterna deriuatur, cui semper obtemperandum est: nisi forsitan nihil existimas contra naturam fieri in hominibus violandis. Quid ergo tecum disseram, qui omnimodo hominem ex homine tollis? At si ad honestatem nati sumus; ea sola expetenda est, (vt Zenoni visum) aut certe omni pondere grauior est habēda, quam reliqua omnia, quod Aristoteli placet. Necesse est, si Rex iustus esse voles, hanc te turpitudinem, naturali honestati contrariam, deserere, qua nihil tetrius, nihil fœdius excogitari potest. Si enim natura non patitur, vt aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes, augeamus; & huic quoque vitio natura repugnat, vt alterius coniuge rapta, peruersæ nostræ libidini satisfaciamus. Neque, si Deus simulare etiam velit, stabile esse potest, aut mansurum diu regnum tuum, quod & legibus & iustitia non fulcitur, & bonis artibus præclarisq́; moribus non administratur. Non possunt diu subsistere latrocinia. Et qualia sunt regna, dicit Aurelius, adempta iustitia, nisi latrocinia magna? Nec reprehensibile Philippi Macedonis regnum potuisset tam diu subsistere, si non in suos commilitones iustitia quadam vsus fuisset. Verissimum enim est, absque summa iustitia rempublicam administrari non posse. nihilque tam inimicum ciuitati aut regno, quam iniustitia. Enimuero cum rex aut princeps lex animata sit, ad quam subditi tanquam ad exemplar respiciunt; operæ precium est, illum omni virtute, & præsertim iustitia, pollere, qui cæteris imperādi sumpsit autoritatem. At cum in rege aut principe passiones & vitia dominantur; vniuersum regnum submittit ruinæ: quoniam, dum misere voluptatibus intendit, a regni cura sensim remittitur, & suo quidem exemplo subditi ad vitia licentius inclinantur. Memoriæ proditum est, Romanum quondam imperium diuidi & exhauriri cœpisse, Nerone imperante: cuius aula omnia deuorauit; maculauit libido; superbia exinaniuit. Romanis ad ea flagitia (vt conditio est omnium hominum) procliue declinantibus, eorum respublica in dies labefactata est. Quod Cato cum Scipione in senatu deplorat: *Nolite*, inquiens, *O vos Romani existimare, maiores vestros rempublicam armis ex parua magnam fecisse, sed alia fuere quæ illos magnos fecere: domi industria; foris iustum imperium; animus in consulendo liber, nec delicto nec libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam, auaritiam, publicæ rei egestatem.* Itaque Carole, si regnum tuum florere cupis, non imitabere lasciuiam abiecti animi, & arbitrio carentis suo: nō imitare libidinē Paridis & Herodis: ne imi-

Imitare temeritatem Caii Cæsaris, qui omnia iura diuina & humana peruertit, propter eum quem sibi ipse opinionis errore finxerat, principatum: imitare Carole auos & progenitores tuos, Clodouæum, Clodoáldũ, Dagobertum, Pipinum, Carolum Magnum, Ludouicos, qui omnes hoc vnum vitium, tanquã lethiferum virus, gelidumq; serpentem, horruissent: & quorum plerique, insigni virtute præditi, Imperio Romano detulerunt, erexerunt, nobilitarunt. Caue rex Carole, ne sequaris vestigia Caroli Martelli primogenitoris tui; qui ob tyrannidem ab Eucherio Aureliensi præsule in tormentis apud inferos visus est. Caue rex Carole, ne sequaris alterius cuiusdam progenitoris tui vestigia, qui ab Angliæ rege apud summum pontificem Innocentium tertium fractæ pacis & rupti fœderis initi, iure iurandoq́; firmati, quondam accusatus est. Caue ne superstés adhuc tibi tuoq́; nobili regno ex hac labe & turpi nota, nõ mediocrem quoque iacturã tandem videaris attulisse: ne tibi eueniat, quod merito omnibus accidere consueuit; qui male viuendo, consulendo prouidendoq́; expectant prosperum rei successum. Et vos ô prudentissimi consules, ô viri præstantes, qui Carolo regi proximi semper estis, prouidete, ne simul cum tãto raptu & adulterio intereant omnes bene & sancte viuendi mores & artes; ne subito per magnam seu periculosam potentiam legum metu, omnes qui lateri suo cohærent, animi virtutes ducant esse suspectas. Vereamini, ne apud regem vestrũ pudici adulteris; ignaui fortibus; boni perditi; grauibus & sanctis ganeones ac adulatores, in amore & amicitia, in magistratibus honoribusq;, præferantur. Et quoniã in nobilissimo Franciæ regno regali politiæ Aristocratia feliciter coniuncta est; ô vos inclyti patres, & illustres parlamenti iudices, quorum eximia laus toto resonat in orbe; (datis enim inprimis operam, vt iuris & iudiciorũ æquitate suum quisque teneat; vt neque tenuiores propter imbecillitatem circumueniantur; neque locupletibus ad sua vel tenenda vel recuperanda obsit inuidia. Solet enim constantissima prudentia vestra ius cuique dicere; iusta decernere; iustitiam colere; iustitiam fouere, prosequi, defensare; quamuis inter regem & abiectum repeciatorem coram vobis causam verti contingat) adestote. Causa enim nunc agitur vniuersi regni vestri, famæ, decoris, honestatis, gloriæ, celsitudinisque regiæ. Fama nunc agitur regni, populi, militiæ, cleri, gymnasiorum, principum, antistitum, religiosorum, consulum, præceptorum, & patrum, eorum denique omnium, quorum salus ex virtute ac gloria regis pendet. Nolite, quæso, patres admittere, vt vestri regni tot seculis celebratæ laudes, hac vna labe tandem intereant, caliginem contrahant, aut ad nihilum redigantur.

Tu quoque ô sacratissime clementissimeq́; Cæsar, aperi thesauros, & succurre filio, necessitatẽ habenti. Et vos ô Romani Quirites; ô Hispaniarum, Angliæ, Portugaliæq́; reges; ô vos principes, vrbes, milites, & proceres Romano imperio fideles & obnoxii; mementote ex claritate ac triumpho Maximiliani vestram dignitatem, commodum & gloriam pendere: tædeat, obsecro, Germaniam perpetua macula deserti regis obfuscari. Demum Maximiliane Rex regum (cum pace & venia tua loquar) elige tibi viros, consilio, prudentia, ingenio, auctoritate, eloquentia, maturitate, iustitia, cõstantia, præstantiores, quorum vel in Germania magna copia est (vt in Catalogo virorum illustrium meminimus) vt illorum ductu imperii monarchiam feliciter administres. Non enim viribus, aut velocitate, aut celeritate corporis, res magnæ geruntur, sed consilio, autoritate, sententia: quæ quidem non in iuuentute, non in calamistratis, sed in senectute, & optimarum disciplinarum cultoribus, inueniri possunt; in Philosophis, qui moralem philosophiam; qui politicam præcipue norunt; qui historicos veteres legerunt; qui diuinas & humanas leges non ignorãt. Scito Maximiliane, Græcorũ ducem nunquam optauisse, vt Aiacis similes haberet decem; sed Nestoris quinque: quod si accideret, non dubitabat, quin breui sit Troia peritura. Tales ergo consiliarios assume, qui Deo & sibi ipsis sint fideles; caritatem, & zelum habentes; benigni; patientia præditi; non ambitiosi; qui non inflentur; boni publici amatores; qui non quærant quæ sua sunt, sed quæ communia; qui sint veraces in verbo; constantes in iudicio; in commisso fideles; in arcanis taciti & secreti; qui docti sint & experti; in quibus sapientia maior & prudentia viget; qui ad ea quæ iusta, quæ honesta, quæ reipublicæ & regno tuo necessaria videntur, eloquentia sua vel ore vel scriptis cæteros valent potenter inducere, cohortari, persuadere. Hos viros accerse; istos dilige; illis vtere familiariter.

Deuita & repelle procul abs te virginum corruptores monialium, sacrilegos, raptores aut violatores, adulteros, blasphemos, maledicos, calumniatores, bilingues, fallaces, oblocutores, assentatores, impios, feroces, & immisericordes, in arma & necem sine consilio promptos & præcipites, bonarum artium hostes, æmulos cleri, & pauperum oppressores, & (vno verbo) Dei timorem non habentes: sed his omnibus abiectis & exclusis, optimos viros vita, moribus, prudentia, præclaros elige, quales in Germania (crede mihi) facile consecuturus es. Habes enim principes electores: habes eorum cancellarios prudentissimos & eloquentissimos: habes in cathedralibus & collegiatis ecclesiis prælatos: habes in gymnasiis, in cœnobiis doctissimos & sapientissimos viros, qui quandoque tibi tuoq; regno prudentia, consilio, facundia, multarum historiarum cognitione, salubriter prodesse possunt: hos elige: hos ad te voca: hos ama, foue, & tua beneuolentia complectere. Profecto quantum ad ingenui & præclari animi regiique corporis tui vires attinet, ea quidē habes quæ victoriosum principem, quæ maximum regem decent. Diceris enim magnanimus, laborum patiens, tempestatum contemptor sub dio & papilionibus, prędicaris intrepidus ad ardua, terribilia, lethifera, vbi vix tenui filo mors à vita disiungitur: sed neque tibi hęc, Maximiliane, sufficere credas; neque id quoque vnquam tibi persuadeas, satis esse & fore ad patriam tutandam, quod bonos & perfectos consules nactus sis: porro alterum quoque necessarium est, vt & tu ipse consilio, prudentia, & dandis ore tuo responsis intendas. Neque enim vernacula lingua tuis solum satellitibus, sed his omnibus loqui posse, vel Romano sermone, qui te vrgentibus negociis adituri sunt, regiam tuā maiestatem decebit. Nihil est quod principi fauorem & affectum populi magis conciliet, quàm gratia sermonis: immo indignus aliquantulum regno videtur, qui ad sese venientes vel non intelligit, vel eis respondere non potest. Mithridatem Ponti Regem quis non commendabit, qui viginti duabus gentibus quibus imperauit, absque interprete loquebatur? Aulus Gellius testis est. Sigismundus Romanorum Rex, Ladislai patris tui patruelis, auus maternus, quod plurima nosset idiomata, perpetua laude meruit extolli. Audiui ego ipse ex grandæuo quodam & veraci viro, nonnullos oratores Alemanos ad Martinum quintum Romanum pontificem, missos fuisse, inter quos comes erat eleganti & procero corpore eminēs supra cęteros omnes. Cum Pontifex de more illos salutare & alloqui cœpisset: non potuit linguæ commercio ad comitem vti, quippe qui sermone quem à matris vberibus didicerat contentus, neque Romanam, neque Italicam linguam norat. Subridens Pontifex, ait circumstantibus: *Ecce bella bestia*, significans eum bellum esse corpore, sed bestiam taciturnitate. Comes vbi verba & mentem Pontificis ex collegis suis cognouit, bono pudore permotus; tres filios ad Academiam Italiæ Bononiensem misit: vt literis operam daret: nolens vnquam caræ posteritati quod sibi contigerat, forsitan euenire. Nec patrem spes fefellit. Nam filii omnes summo studio cæteris multis præstantiores euasere, vsq; adeo vt vnus eorum in Agrippinæ Archiepiscopatum, duo reliqui, alter post alterum, in Monasteriensis ecclesiæ antistites, doctrinæ merito digne fuerint exaltati. Itaque paterna confusio filiis laudem peperit & gloriam immortalem. Quisquis ergo Regum vel laudibus extolli, vel à suis amari desiderat, linguæ cōmercio vtatur ad omnes, necesse est. Tibi ergo, Maximiliane, nitendum est, vt audire per te ipsum subditos & aduenas, intelligere, affari & respondere possis. Stoliditatis & imprudentiæ clam arguitur princeps, dum corā oratoribus exteris aut quibusuis alienigenis, interprete solo loquente, ipse tacet & obmutescit. Occurrunt plerunque negocia, quæ tibi ipsi duntaxat referre & tuto committere subditi velint, nec interpreti confidunt. Cæterum Rex qui per alios loquitur & respondet, nihil certe magis, quam nudum regis nomen, meretur. Mulieri (vt Homerus ait) taciturnitas decus affert: at non itidem viro. Itaque, serenissime Rex, vt regnum, vt milites, clerum, & ciues, feliciter regas; prudentes, & ipsam prudentiam, eloquentiam, & affabilitatem amicitiæ parentem ama, sectare, amplectere: quæ vt facilius compares, literas cole; libros dilige; lectioni intende: quæ te omnem disciplinam, omnem virtutem, omnem prudentiam, omnem iustitiam docebunt, qua sola temporale hoc regnum tibi creditum prudenter & egregie tandem gubernabis. Exemplar accipe à Iulio terrarum domitore, qui cum in Gallia bellum gereret, diem armis, noctem literis dedit. Quid autem tersius: quid eloquentius

tius ſcribi poteſt quam ea commentaria quæ ipſe de ſe cõdidit? Exemplar accipe in Sigiſmundo, qui orationes elegantes & deuotas ad deputatos in ſynodo Conſtantienſi habuit; plurimos reges diſſentientes eloquẽtia ſua pacificauit, & multa pręclare geſſit: quę ſine iugi literarum ſtudio & aſſidua lectione nequaquam fieri potuiſſent. Cum tibi nonnunquam Maximiliane, per otium licet (non enim ſemper bella geruntur) cura, vt ſaltẽ legantur, te ipſo auſcultante, hiſtoriæ veteris Teſtamenti; & doctrinæ morales; Ariſtotelis politica, vel in vernaculã linguam traducta; Valerius Maximus, Saluſtius, Vegetius De re militari, Titus Liuius, Suetonius De duodecim Cæſaribus, Seneca De clementia ad Neronẽ, Ægidius De regimine principũ, Decades Blondi, Henricus Ariminenſis De quatuor virtutibus cardinalibus, hiſtoriæ Regum & Imperatorũ, Platina De moribus pontificũ, Ioannes Gerſon in cõſiderationibus, quas rex aut princeps habere debet. Vtinã tibi ex eodẽ opuſculo enchiridion facias: quo ſaltẽ, dũ rem mane diuinã audire ſoles, partim vti poſſis. Deniq; Maximiliane, vt te rege beata ſit reſpub. caueto in primis, ne Germanicæ nationis theſaur⁹, & pecunia (quæ neruus eſt belli) abſorbeatur, aut prorſus euaneſcat. Tum, ſi obſcœnos & peruerſos oderis; prudẽtes conſiliarios (quales deſcripſimus) aduocaueris; literarũ ſtudio delectatus fueris; rerũ publicarũ & priuatarũ vtilitati & opulentiæ intenderis: poteris Romano imperio cõſulere; Germaniæ priſcũ decus augere; nobilis Auſtriacæ domus inſignẽ claritudinẽ perpetuare; hoſtes vincere, pacificare diſcordes, rebelles ſubigere, læſæ maieſtatis reos caſtigare; ſacroſanctã eccleſ. tueri; & eos qui Chriſtianã religionẽ inficiũt, pſequi, omnẽq; regni ſtatũ in melius reformare? Et tandẽ pacificatis principibus, ac bellis omnibus exterminatis, ſubactiſq; rebellibus, opportunitas maior pſtabitur, faciliuſq; poteris Turcas & Saracenos conterere; Machometiſtas voluptati deditos extinguere; & mari cõmode tranſito, nõ ſolũ Chriſtianorũ ſanguinẽ, quem ſæpe gens impia fudit, vlciſci; ſed etiã ſanctiſſimam vrbẽ ab infideliũ ſpurcitie ſacrilegiſq; manibus liberare, vt liceat deuotis Chriſticolis vrbis illi⁹ mœnia tuto & viriliter accedere; varios ſummo in gaudio motus geſtire; iubilis & canticis optimũ maximum Ieſum venerari; & in faciẽ proſtratos, lacrymis vbertim genas irrigantibus, ſanctã vrbem, ſanctũ venerandumq; Domini ſepulchrũ ſalutare; atq; vt id non rara, ſed frequẽs faciat Chriſtianorũ multitudo, & pulchrũ ſit cernere ſumma in lætitia, in omni exultatione deoſculari loca, vbi Dominus operatus eſt ſalutem; in medio terrę ſingulorũ genas lacrymis irrigari, laudes, hymnos, pſalmos certatim cũ presbyteris & clero, populũ quoq; decantare; & eos, licet pauciſſimos, qui iã vrbem ſanctã & montẽ Synai habitant Chriſtianos, nobis paſſim aduentantibus oſtendere, vbi Dominus Ieſus natus; vbi in horto captus; vbi verberatus; vbi paſſus; vbi deinde conuerſatus; ac demum aſcenderit in cœlos. Neq; enim tu Maximiliane, imbecillior futurus es Gotheſrido Lotharingiæ duce, cui inſignis hæc victoria, Deo quondã propitio, fuerat conceſſa. neq; inclyta ſemper loca, in quibus noſtra ſalus & noſter legislator Chriſtus pro nobis paſſus eſt, impiorũ malitia cõtaminari poterũt, & ab eis indigne poſſideri; ſpem tibi & non mediocrẽ recuperandæ terræ ſanctæ fiduciam faciat, Maximiliane rex, Chriſti Ieſu (quo nihil verius, nihil certius) teſtimoniũ: qui cum ruinam & excidium vrbis Hieroſolymæ vaticinaretur, inter cætera ſubdidit: *Et Hieruſalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum.*

Roberto Gaguino, ordinis ſanctæ Trinitatis miniſtro generali, Francorum regis Oratori, Iacobus Wimpfelingus Sletſtadenſ. ſalutem.

VIr non viſe, at ex literis cuiuſdam amiciſſimi qui in inter Allobroges habitat, mihi & laudate & dilecte, gauiſus ſum, quoniam te coram videre nequeo, ſaltem literis viſitare: diceris de conceptu virgineo nuper Elegiaco carmine cecíniſſe. Et quoniã ego mihi videor in eadem re quoque neruis vſus cupio, ſi vnquam fieri poſſet, carminis tui copiã nanciſci. Iam autem propter commune literarum humanitatis ſtudium, ad te mitto carmen Sapphicum, quod heſterno veſpere confinxi. Si vera eſt de tuo rege fama; æquo animo feres ſcripta noſtra: ſin falſa, & ficta eſt; propter magnitudinem tamen publici rumoris qui ad Italos vſque & cæteras gentes penetrauit, ignoſcito mihi precor: Adonium ipſum, præterquam in principio, deinceps ita legas, tanquam ſit introſertum, vt ſententiæ cæterorum verſuum ſibi inuicem cohæreãt. Nam ob legem

& conditionem huius generis versiculorum, non necessitate sententiarum aut argumēti totiens me idem dimetrum intermiscuisse tu ipse nosti. Vale, ex Spira pridie Idus Februarij, Anno Domini, &c. 1492.

Carmen Sapphicum Iacobi Wimpfelingi Sletstadensis ad Robertum Gaguinum Francorum regis Oratorem.

Regis ex raptu tetrico procacis,
Qui dolo fœdat thalamos pudicos,
Quæ prius gratos dederant odores,
Lilia marcent.

Filiam nuper Aquilæ potentis
Gallus elegit, rapuit, amauit;
Compotem regni cupiens futuram:
Lilia marcent.

Corde nutanti posuit pudorem
Immemor iusti, fugiens honestum:
Negligit famæ titulos vetustæ.
Lilia marcent.

Integro lustro placuit puella:
Et simul vita fruitur suaui:
Sperat & tædas sibi præferendas.
Lilia marcent.

Vt decet, sponsam fouet, osculatur,
Assidet, stringit niueis lacertis,
Dat manus, ridet, recreatq; mæstam.
Lilia marcent.

Coniugis totum studet exhibere
Munus, at frustra. Silicem quis optet,
Vt niuem aut ceram fluidam, resolui?
Lilia marcent.

Mox amor Galli bonus & pudicus
Carneo victus; vitioq; virtus
Victa: languescunt, cecidere, lugent,
Lilia marcent.

Sponsa quæ cordi fuit & placebat,
Displicet: coniunx soceri placet nunc.
Magne cur Princeps adeo vacillas?
Lilia marcent.

Dic mihi causam subitæ repulsæ
Cur tuam spernis, alienam amastis?
Sic volo, dices: satis est potesse.
Lilia marcent.

Dic vbi regis decor aut honestas?
Dic vbi verus pudor & cor altum?
Dic vbi virtus animusq; constans?
Lilia marcent.

Roberto Gaguino, Franciæ Regis Oratori, Iacobus Wimpfel. Sletstad. S. P. D.

PRopter magnitudinē famæ, multitudinemq; rumoris (qui cum adeo inter diuersas gētes inualuerit, nō potest non habere momentū) interpretabere pro tua sapientia, me nihil temere, indignè aut inconsulto fecisse: præsertim cum non possis existimare, Sapphico nostro violari vel famā vel dignitatem tuā. Quod si ego arbitrarer, nūquam ad te misissem. Sed mihi ita persuadeo (potest fieri vt fallar) eam rē laudi tibi potius, quā vituperationi fore: vt dū tibi nostræ sentētiæ iacula perspecta esse cœperint, facilius ea tibi forsitan elisum iri cōtingat. Si vero putas nihil interesse mea, velim mihi ignoscas, quod animi mei dolori (qui magnus est) obtemperans, minus videor rationē habuisse grauitatis & prudentię tuæ. Nam & indigna quam rex noster accepit, contumelia, visa est mihi, non suæ solū maiestati, sed vniuersæ quoq; Germaniæ, & Alemanis deniq; omnibus, infandum probrum, labem, iniuriam & sempiternam ignominiam attulisse. Cogita: veluti tu Francus iure & natura Francorum regem colis & amas; ita ego Germanus regi Germanorū obnoxius, merito turpissimū iudicarer membrū, si non tanto capiti contumeliā passo saltem ingenij mei vena condolere & misereri studuissem. Ne autem me ex omnibus duntaxat animo perculsum credas, ecce, reuerende pater, mitto Italorum carmina, qui ne hoc quidem facinus æquo animo putant esse sustinendum: sed eis indigna est visa rei facies, & non tolerabile stuprum. Videbis, si verba mentem iudicant, etsi ex habundantia cordis os loquitur; illos exteros longe acerbius ferre hoc peccatum, & eos maiori indignatione commoueri, acriorīq; censura & minis durioribus tantam inhumanitatem detestatos. Et quis non obstupescat, audiens horrendum regis tui facinus? Cuius maiores non solum ecclesiæ tribulationibus succurrere, non solum Romanis pontificibus in sua sede reponendis, verum etiam omnibus frequenter iniusta passis opem ferre consueuerunt: tanquam nobilis Franciæ domus templum esset misericordiæ, quale apud Athenas fuisse memoratur, vbi cunctis afflictis erat præsto subsidium. A summa laude ad summam labem clarissimam domum subito cecidisse, & miseremur vobis, & nobis ipsis dolemus. Quid quod ego, qui mirifice ingeniis excellentibus (quale tuum est) delector, non poteram aptius opportunitatem, qua te ad scribendas mihi literas inuitarem, nisi hac vnica via nancisci? Scio enim

enim mihi voluptati, & gloriæ fuisse confido, si literas ornatissimas à doctissimo præstantissimoq; omnium viro ego, licet obscurus & imperitus, accepissem. Vale, ex Spiris 16. Kalend. Martij, anno 92.

De raptu Caroli Gallorum Regis Chronica ex vrbe missa.

Reginæ volucrum thalamos inuaserat ales
Cristata, & turpi infecit adulterio
Reginæ volucrum natam prius abstulit illam,
Et zonam soluit pessima virgineam.
Nunc rursum inductæ concedit nata nouercæ
Stragula fallacis prodigiosa viri.
Hæc papa: hoc ipsi totum qui vertitis orbem
Cardinei: fertis crimina tanta viri?
Ferte licet: liceat gallo miscere hymenæos:
Mox iter hoc passer discet inire salax.

Aliud.

Iure tuo violas alienum Carole lectum,
Iure tuo prædas & aliena rapis.
Quis negat licuisse tibi, lex Iulia quamuis
Bina negat, cum sit iam potuisse satis?
Iura ligãt miseros: summis, si credere dignum est,
Principibus nulla viuere lege licet.
Esse tamen superos cœlo qui talia curent,
Si verum est, properat vindicis ira Dei.

Robertus Gaguinus, ordinis sanctæ Trinitatis minister generalis Iuris Pontificij tibi deditus interpres; Venerabili viro Iacobo Wimpfelingo Sletstadensi, literarum humanitatis Professori S. P. D.

Literæ tuæ Heidelbergæ in legatione mihi agẽti nocte fere concubia redditæ sunt: vixque otium fuit, eas perlegendi; quod scribendis literis ad legationem nostram pernecessariis occupatissimus eram. Percurri tamen celeriter: nec quicquam fuit quo offenderer, præter lyricum illud tuum sapphicum, quod neq; excogitasse te, neque me legisse vellem. Est enim aduersus innocentissimi Franci Regis conscientiam, non scite (quod tua venia dixerim) scriptum. Nam cum de regum maiestate nihil contaminate loqui deceat: tum eius maxime lædi celsitudinem puritatemque minime oportuit, quam neque tu vnquam, neq; quisquam gestorum eius conscius, insimulare possit. Igitur edere in eum eulogia, parum temperantis est ingenij; & eius maxime, qui eloquentiæ excellentia iactatur: cuiusmodi ipse te esse arbitrarer, nisi illud præter me carmen nemini commune esse factum asseuerares. Consules ergo modestiæ & honori tuo: nec æthereo illud lumini, sed igni & fauillæ committes. Atque vt te commonefaciam, rerum quas accusas animaduerto duo tantum esse capita, quorum in primis regem in iudicium adducis: repudiatæ primum (vt ipse iudicas) filiæ regis Romanorum: deinde receptæ in coniugem, quæ regis Maximiliani vxor esse vulgo ferebatur. quæ duo sic profecto in controuersia versantur, vt vtrunq; diluere mihi facile sit, si epistolæ lex admitteret. Sed iustam epistolæ magnitudinem excessero, si totius causæ attinentias percuttam: perstringam tamen paucis quæstionem. Margaretha Austriæ annum nondũ agens quartum, ad Carolũ Delphinum Viennensem impuberem, sperati ad pacem matrimonij gratia, deducta est. Eadem (defuncto Caroli patre rege) post aliquot annos, ad Romanũ regem non dũ adulta remittitur. Omitto in hac re, quod impuberem ante pubertatẽ inanis est ad nuptias assensus: & dum pubescunt, liberum esse illis sponsaliorũ pœnitere: quæ lex, vt canonicũ institutum, præsenti negocio maxime cõuenit. Et ne forte nescias, rex Romanus, Margarethæ pater, pactũ de nuptiis semper improbauit: tũ quod a Flammingis, se inconsulto & reclamante, conflatæ coniuratæq; essent: tũ quod plus grãdis erat dos filiæ designata, & quæ accessione hæreditatis, si filię frater archidux præ sorore moreretur, augeri posset. Nec defuerunt qui ad refellendas mox nuptias constantissime diffamarent, Francũ regem puellam, renuente patre, occupare atq; distinere. Et quo hęc facilius admittas, dũ virguncula in Francia educatur: nullum in filiã amoris indicium durus pater ostendit; neq; beneuolentiã in regem vllam opere exhibuit: nec saltem simulauit: quin potius, speratũ si volet, generũ bellis lacessiuit. Regi quoq; Anglorũ (quem Francis hostem esse pueri non nesciunt) fœdere se astrinxit: recepto cingulo, quod tibiæ ornamento est Anglis. Filia ergo quę pacis causa futura vxor sperati potuit, cũ præter bellum nihil videretur allatura, volenti patri non iniuria remittitur. Quiescant alia plurima, quæ causæ regis Francorum suffragantur,

breuitati epistolæ consulens, perscribere. De Brittonibus deinceps breuiter agam. Bello Britannico, rex Romanus auxiliaribus Anglis maxime patrocinabatur, viresq; impendebat suas: nec spes alia pacis compendiosior occurrebat, quã eam a Franco rege duci vxorem, cuius gratia plerią; principes, & inter alios Romanus, Anglusq;, Brittanniam tueri adnitebãtur: quibus quidẽ nuptiis caste religioseq; celebratis, illud feliciter accidit, vt Brittonum omnium assensione pax patriæ reddita sit. Nec est quod cum liuore æstimes, regem ditandi se gratia, in nuptias properasse: quippe qui ante connubij diem Brittãnia potiebatur; legitimoq; proprietatis iure eam terram sibi pertinere certo constabat: sed pacis cõsideratio pacificum regem adduxit, pacem Brittonibus dare fœdere coniugij: quo Romanus rex minime (vt plerique autumant) offensus est, quasi rex Francus obnoxiam sibi antea connubio virginem occupauerit. Itaque ne modestum regem arbitreris incõsulte & temeritate aliqua in coniugium prorupisse; omnia quæ ad honestatem & religionem pertinent, priusquam tori leges admitteret, ante tulit: siquidem eam puellam quæ nunc regina est, & eos quos sui & rerum suarum curatores custodesque virgo habebat, iurisiurandi religione addictos, percunctatus est, quid nam de hoc quod de regis Romani matrimonio ferebatur, veritas obtineret. qui sancta & innocẽti fide Deum testati, nullo coniugali fœdere cuiquam mortalium virginem obnoxiam teneri asseuerauerunt: sed simulatum tantum ad cautionem quandam, & stratagema belli matrimonium fuisse, ne gens terræ Brittanniæ Franco regi se dederet. Nec tibi fecerint fidem destinati ad connubium procuratores: qui tametsi quatuor essent, nulli illorum tamen erat in solidum coniugij gerendi decreta facultas: quod vnum iuris maxime prouidentia cautioneq; statutum est. Huic potissimum vero duo libri sexti capita astipulantur: vnum titulo de electione *Si quis*. Alterum de procurat. *Si duo*: scriptum deprehendes. Quorum hæc sententia est, Rem spiritualem nomine alieno gerere posse neminem: nisi qui sit per se & seorsum vnicus negocij gestor cõstitutus. Quod si quoque legitimo aliquo procuratore matrimonium gestum esset, illud nihilominus a domino ratihabitione confirmari lex statuit: Quod institutum in eo de quo disceptatio est negocio, omissum fuit. Egi regis causam quam potui breuissime: quamuis aliis auxiliis plurimis causa iuuetur. Tu nunc sine inuidia cogitato pensiculate scrupuloseq;: nec stateram quo maxime ipse fortasse cupis, nequiter inclinare permittito. Sed hæc hactenus. De libello, quem de conceptu virginis carmine a me editum scripsisti, nullam tibi communionẽ hoc tempore exhibere possum, quippe quẽ apud me non habeam: sed cum opere impressorio multis disseminatus locis sit, facile illum assequeris. Tuum autem opus, quod eodem argumento & styli genere scripsisse te dicis, si commune mihi feceris, in deliciis habebo. Vale, & me ama: Heydelbergæ, 14. die Februarij, anno Christi 1492.

Roberti Gaguini, Franciæ Regis oratoris, Elegiacum ad Iacobum Wimpfelingum Sletstadensem.

Lilia frondescunt, semperq; virore recenti
Aethera per summum candidiora volant.
Illa nec insurgens Aquilo: nec chorus adurent:
Fomes erit zephyrus, aura benigna, Deus:
Quin etiam custos opulenti liliger orti
Carolus humorem gnauiter indit agris,
Curat & amplexu magno pratendere sepem,
Hostibus vt pugnax sit cohibenda manus.
Vnde igitur fieri marcentia lilia clamas,
Est quibus adiuta plurima fibra sua?
Numquid odoratum sentis Nasute poëta
Quod suaue inspirat Pampinus hic redolens?
Disce prius mentem quem fers peccasse, coloni,
Et lance appendas quod pia causa gerit.
Non erit hic raptor; nec certe fœdus adulter;
Nec temere quemquam dispudiasse feres.

Se-

Sequitur responsio Iacobi Wimpfelingi Sletstaden. primum ad epistolam, deinde ad carmen Roberti Gaguini.

Roberto Gaguino, Franciæ Regis oratori, Iacobus V. *Sletstadensis S. P. D.*

EPistolam tuam legi, quæ me nõ mediocriter pungit: etsi paulo modestius scripsisse videris, quã ore præsens loquebare. Putabas enim me regis tui læsæ maiestatis reũ, quod in oratione mea soluta, & carmine lyrico falso & repudii & raptus crimina obiecissem. Fateor de Regum maiestate nihil contaminate loqui decere. Sed & hoc regum interest, vt regia & præclara vita polleant, de qua nihil impium vere & incontaminate mussitare, ne dicã loqui, possimus. An vero credis impune quælibet facere, hoc ipsum scilicet regem esse? Si in ea es sententia, falso certe iudicas, inter regem & tyrannum nihil prorsus interesse. Quod si de tyrannis quoq; nihil scribendum esse putas: quonam modo ad posteritatis notitiã Lucij Syllæ, Caij Marij, Damasippi, Hannibalis, Mithridatis, Ptolemæi, Dionysij, Phalaridis, Neronis, Iuliani apostatæ, Caroli Martelli, præclara facinora peruenire potuerũt. Si vera est fama de tuo rege, etsi ego tacebo, lapides tamẽ & iumenta loquẽtur: si falsa est, facilius ego scripta mea comprimam, quam Rex tuus occasionem, tanto rumori & famæ datam, occulere possit. Vellem profecto me, publica fama deceptum, falsa scripsisse. Vellem (vt etiam in aspectu tuo dixi) condignã libens pœnam sustinere falsitatis. Scripsi, regẽ tuum Maximiliani filiam repulisse. Vellem non repulisset. Scripsi, regem tuum sponsam Maximiliani, quæ data fide publica tuto sperabat per Galliam ad sponsum proficisci, intercepta via, præter omnem merum abduxisse, & sibi elegisse vxorem. Vellem, nõ duxisset. Vellem, vt integræ & infectæ res essent: tum calamum cohiberem, & quæ prius effinxi, supprimerem, veluti serio rogabas. Fateris regẽ tuum sponsaliorum (vt tuis vtar verbis) pœnituisse ita, vt iure potuit; & filiam patri non iniuria remisisse volenti. Est ne id officium cõstantis & magnanimi senatus, nobilissimam filiã, quam dudum elegit, voluit, abduxit, educauit, tot annis apud se detinuit, & morigeram sensit, præter culpam abijcere, excludere, repellere? Quid si tibi cõmemorem vnas literas, in quibus se Carolus Regem, & Margaretha Reginam Francorum hoc anno simul subscripserunt? Quid sibi vult, quod Carolus adhuc natu iunior, impio suorum suasu iam alienandus & diuidendus à Margaretha, mœrebat? Ingemuit, lacrymas fudit. Et quid ni doleret? quippe qui nimirũ in animo suo sibi eã decreuerat, & gauisus est esse futurã vxorem, qui pium in eam coniugis affectum habuit, caste cohabitauit, vnice q; dilexit; qui nihil in p̃clara virgine sensit, quod sibi displiceret. Quid enim in ea sibi displicere potuisset? Genus an educatio? Si patris genus quæras, nata est ex nobilis Austriæ ducatus illustri domo; quæ quidẽ multos Romanæ reipublicæ reges & imperatores; quæ sæpe Bohemiæ, sæpe Hungariæ, & aliquãdo Poloniæ, electos rẽges dedit. Si maternum genus quæras; nata est ex inclyta Burgundionũ familia. Maternus auus, & Maximiliani socer Carolus dux fuit, illustris, potens, magnanimus, bello plurimũ valẽs. Auia paterna Leonora Portugaliæ regis filia fuit. Auia vero materna ex regali Anglorũ sanguine descendit. Quid ad tãta maiorum stemmata claritatis accedere potuisset? Si displicet educatio, apud Carolũ Frãciæ regẽ & per suos multis annis comiter, sancte, laudabiliterq; (vt tu ipse asseuerabas) educata est; haud dubie, quin naturali virtuti & optimæ indoli ex egregia institutione morũ & disciplinæ manifestum accesserit incrementum. Talem ego puellam Carolum exclusisse crederem, nisi coactus fuisset sequi cõsilium Achitophelis, aut consiliũ Roboam natu iuniorum? De ducissa Britannica multis mecum verbis egisti, & ea partim scribis, quemadmodum procuratoriũ irritum fuerit & inane. Quid interest de procuratorio altercari: cũ de vtraq; persona, quæ inuicem cõtrahere cupiebant, liquido constabat? Nullus error personæ cõmissus est. Ducissa voluit & consensit in nostrũ regem: rex noster consensum præbuit in eandẽ filiam Britannicam, ea per negotiorũ gestores acta sunt. quid refert, si nullus eorum insolidum plenã habuerit auctoritatem? Animorum consensus, per verba de præsenti expressus, matrimoniũ facit: etiã inter absentes, vtcumq; de consensu constet: præsertim si nullus personarum error interuenerit. Quid tu in anfractibus iuris obambulas? quid nodum in scirpo quæris? quid de superuacuo procura-

torio disputas? Substantiam rei pondera: consensum animaduerte: voluntatem & affectum mutuum pensiculare memento. Si mihi æris mutuati debitor esses, & mittere ad te famulum, tenui & trita veste amictum; Tu diceres, Nolo tibi reddere pecuniã: quia seruum lacera toga vestitum, tuo nomine postulantem, ad me misisti: num quid legitimam causam negatæ restitutionis haberes? Aut si ego negotiorum gestorem cũ imperfecto forte procuratorio misissem, ad extorquendum à debitoribus pecuniã eis creditam: tu interea deprehenso nuntio præriperes numos meos, asseuerans esse tuos ex imperfectione procuratorij: nonne iniusta rapina rem alienam tibi vindicares? Ita tu procuratorij defectu quem allegas, matrimonium quod necessario & pleno consensu rite contractũ est, cassare studes. Hæc sunt inuenta filiorum huius seculi: hæc sunt fraudes, doli, nugæ, ambages eorum, qui cum ius & iustitiam fugiant, iustam sententiam cõtra se ferendam timeant; mox student impugnare procuratoria, vt causa vel differatur, vel vt aduersæ parti laqueos ponãt. Tu religiosus es: exerce opera sanctæ & religiosæ vitæ, quam præ te fers & profiteris. Tuum est, innocentiam, veritatẽ & iustitiam defendere; non effingere dolos, non ponere laqueos, nõ prauas causas tueri, nõ iustas velle cõculeare. Noli deinceps, Roberte, arguere ducissam Britannicam, primores ducatus, & omnes huius rei cõscios, violati iurisiurãdi: Noli dicere, quod omnes hi deierarint. Dicebas enim apud me, omnes istos iureiurando, fide integra, vno ore testificatos, sibi nihil prorsus constare de matrimonio, inter regem nostrum & ducissam contracto; sed omnia simulata, ficta & subornata fuisse, quo minus Britones vltro sese Francorum regis subijcerent ditioni. Quid est, quod tot homines Britannicos vos Galli iureiurando astrinxistis ad dicendam veritatem: nisi quia rumor & suspicio saltem matrimonij inter Maximilianum & Brittannicam contracti ad vos peruenerat. Si vinculum hoc timuistis, cur non etiam Maximilianus auditus est? Non suffeceerat audire puellam: At eum quoque, cuius maxime intererat; cuius negocium & causa vertebatur; qui alter coniugum creditus, aut saltem famatus est; cui iniuria fieri non debuit. Puta, Romanorum regem cõuenire, consulere, audire, testificari, ratio decernebat; postulabat æquitas; iustitia voluit; honestas optauit; religio flagitabat. Dicis regem tuum nihil inconsulto fecisse. Et Roboam ipse cum consilia adolescentum qui nutriti fuerant cum eo, Ieroboami & Israheliticæ gentis inobedientiam & schisma mercatus est. Dicis de matrimonio Maximiliani nihil cuiquam Britonum constare: & tamen procuratorium ipsum vehementer impugnas. Videor mihi (ni fallor) quandam in verbis tuis controuersiam videre. Dicis, Regem nostrum non habuisse ratum coniugium per procuratores initum. Quam verum id sit, audiat rex tuus non Regem nostrum, sed vniuersos principes, qui superioribus diebus, de hoc cõnubio cæterisq; rebus tractaturi, Nurenbergæ conuenerunt. Spero tamen omnia hæc, sicut acta sunt, in lucem suo tempore proditura. Spero iustum Deum veritati & iustitiæ opitulaturum, in quo solo rex noster confidit. Tu per excogitatas subtilitates manifestum reatum & verãm culpam palliare (vt ita dicam) & obumbrare videris; neque Deum respicis: neque conscientiæ tuæ obtemperas, neque saluti regis tui consulis. Veniet illa dies qua, cum rex tuus magis adoleuerit; prudentiam rerum maiorem nactus fuerit; conscientiam perpetuo repugnantem & continuum animi sui bellum senserit; maledicet, horrebit, execrabitur, consilia eorum omnium, qui sibi de reiicienda Maximiliani filia, vera sua coniuge, & super ducenda Brittannica soceri spõsa, impium, impurum, iniustum, atrox & tartareum consilium præstiterunt. Vale ex Spira, x 1. Kal. Martij, Anno Christi 1 4 9 2.

Carmen Elegiaco & Sapphico mixtum Iacobi Wimpfelingi Sletstadensis, respondens Carmini Elegiaco Roberti Gaguini.

CVncta, quibus Caroli volitantia crimina purgas,
Visa fuere statim fabula ficta mihi.
Quid vero multis nitar contendere verbis,
Et vacuare tuos docte Roberte locos?
In lucem verum successu temporis ibit:
In lucemq́, ætas abdita quæq́, feret

Multa

Multa sub arcanis quæ iam sunt tecta latebris,
Mox aderunt claro lucidiora die.
Lilia quam placidum dederint quis nescit odorem?
Quæ quondam ducibus signa fuere piis.
En nunc vt quondam floreret pristina virtus,
Nec marcere quidem lilia musa canat.
Si nunc, vt quondam regum pia gesta vigerent;
Lilia tuta altis sepibus vsque forent.
Si rex maiorum vestigia carperet; ense
Tutus ab hostili lilifer hortus erat.
At quia virtuti successit amara libido;
Putrent & marcent lilia, odora prius.
Lilia non metuis marcere aut posse refelli,
Quod Rex humorem gnauiter indit agris?
Falleris. Autumno modo lapso, te precor, audi
Agricolæ quantum sustinuere malum?
Visi equidem cunctos sunt exercere labores,
Quantos toto anno vinea sæpe petit.
Quippe fimo pingui curant adolescere vites,
Et faciunt operas tempore quasq; suo:
At tamen heu grandes venti gelidæq; pruinæ
Bacchiferos misere depopulantur agros:
Spe frustratus ager succo respondet amaro:
Proq; vua dulci sola labrusca manet.
His animaduersis, frater Roberte memento,
In rebus dubiis omnibus esse vices.

Aliud Carmen.

Franciæ regnum, scio, præpotenti
Principum, cleri, populi caterua,
Et superbarum grege ciuitatum,
Esse coruscum.
At nouo regis Caroli reatu
Sceptra qui læsit temere Quirini,
Quæ dabant quondam placidos odores,
Lilia marcent.
Candor est florum nebula repulsus,
Ac odor nares vitiosus angit:
Quæ decus narras habitura semper,
Lilia squalent.
De potentatu tibi gloriaris,
Septa quod Gallos spaciosa cingant:
Sub manu iusta Domini tonantis
Omnia pendent.
Teutonum neruos, animosq; fortes,
Martis expertos, pater, imbecilles
Credis? An spondet Carolo triumphum
Nostra simultas?
Cum duæ forsan aquilæ repugnant;
Alteri gryphes cupiant nocere;
Mutuo belli posito furore
Vincitur hostis
An negas vires Aquilæ potentis
Candidos flores violare posse.
Terreat nuper reparans puella
Lilia regni.

SEd iam redeo ad historiam.

Anno 1494, in die S. Fabiani & Sebastiani, in nocte ventus fuit summe fortis, ita vt plura rumperet tecta, & ædificia lignea funditus plurima euerteret. Audiebatur quoque mugitus in aëre cœlo sereno.

Eodem anno, Maximilianus Rex Romanorũ duxit filiam Ducis Mediolanensis, circa festum Natiuitatis Christi, in vxorem; & propter incursum Turcorũ non celebrauit nuptias ante Carnispriuium: iã circa mediũ Quadragesimę celebrauit primũ.

Eodem anno, circa festum S. Bartholomæi incepit regere pestis in partibus Rheni, Franconiæ, Sueuiæ, & Bauariæ. Erat autumnus calidus, ita vt 4. feria ante festum Michaelis audirentur tonitrua, & fulmina nociua magno cum vento.

Eodem anno, quidam iuuenis 14 annorum abstulit venerabile sacramẽtum Eucharistiæ in *Weissenstadt* de Monstrantia, in magna hostia, quod Corpus Christi defertur. Et quarta feria, qua proxime supra, quando fulmina & tonitrua audiebantur maxima, inuentum est circa Capellam S. Wolffgangi trans piscinam, & iuuenis post octauam comburitur in *Culmbach*.

Eodem anno, circa festum Natiuitatis Christi, Carolus Rex Franciæ intrauit Romam magno cum exercitu. Tandem Papa coactus, Alexander VI, ipsum ad S. Angeli castrum intromisit, vbi capitaneum suum posuit. Et ipse Carolus bellandi gratia contra Regem Neapolitanum proficiscitur: postea illo deuicto, reuertendo domum pergit: sed a Venetis in campo circumuallatus, prope Bononiam, ipse decem millia soldatorum Venetorum, suis quingentis tantum occisis, in via S. Kiliani prostrauit.

Anno 1495, Dominica Palmarum, Maximilianus Rex Rom. illustrissimus, Alemanniæ Principes conuocat ad Ecclesiæ negotia tractanda, & propter bellũ Turcicũ, cum quibus in Worms ciuitate ad festum vsq; Iacobi consilia habuit. Fuerunt ibi in persona: Rex Romanorum Maximilianus, qui venit 18. Martij; item Episcopus Moguntinus Berchtoldus Hennebergẽsis; item Hermannus Coloniensis, & Ioannes Treuirensis; item Palatinus Philippus; & Saxoniæ Dux Fridericus, Electores; itẽ Dux Lotharingiæ; item Archiepiscopus Salisburgensis; item Episcopi, Spirensis, Wormatiensis, Curiensis, Freysingensis, Eystadiensis, Tollensis, Kenchensis, & Magister Teutonicus, & Abbas Fuldensis, &c. item Principes seculares, Ludouicus, & Philippus, & Ruprechtus, & Fridericus, & Georgius, & Ioannes, & Henricus; omnes fratres & filij Electoris Philippi Palatini; & Ottho dux Bauariæ; & Ioãnes Palatinus; & Albertus & Fridericus, duces Saxoniæ; & Fridericus Marchio Brandenburgẽsis; & Wilhelmus Dux Iuliacensis; & duo Wilhelmi Hassiæ Landtgrauij; & Henricus & Ericus duces Brunswicenses; & Magnus & Henricus, duces in *Meckelburg*; & Ioannes Landtgrauius in *Leuchtenbergk*; & Rudolfus & Philippus Principes de *Anhald*; Item Henricus, & Ottho, & Wilhelmus, & Georgius, Ordinis Teutonici, omnes Comites Hennebergenses; & Eberhardus Wirttembergensis, qui tunc factus est primus dux, sicut postea dicetur. Summa: Principes in propria persona 45; Comites vero, sine illis qui cum Prinicpibus erant, circiter 67, qui per se venerant. Deinde multi legati absentium Electorum, & Principum, & Regum exterorum, & vrbium. Ibi cum magna pompa regalia sua acceperunt Electores & Principes, clerici & laici. Et propterea fuit dicta *Magna Dieta Wormatiensis*. Ibi etiam tractatum fuit, vt in Christianitate tam pax, quam iustitia in administratione seruaretur, & hostibus Christi ipsis Turcis resistentia fieri posset. Huius intuitu decreti, Imperator *communem denarium dictum* per Christi Ecclesiã dari ab omnibus & singulis, imposuit: quem denarium militares per Orientalem Franciam, tertia feria post Luciæ, anno 1495, in *Sweinfort* oppido congregati, & per reuerendissimos & illustres Principes, Henricum Bambergensem, Laurentiũ Herbipolensem, Episcopos, & Marchionem Fridericum Brandenburgensem, conuocati, expresse hunc dare contradixerunt, dicentes se liberos Francones esse, & imperio non pecunijs, sed corporibus & sumptibus contra Ecclesiæ hostes inseruire velle. Congregantur deniq; postea in Montanis, in Sueuia, Franconia, *an der Ron*, *Notenbaldt*, & alibi iterato, seorsim per districtus nobilitares, agitantes negotium impositæ *steuræ* a Maximiliano Rege Romanorum, & illi se opponentes; prout in *Culmbach* nobiles congregati quarta feria ante *Oculi* concorditer concluserunt, seq; cũ alijs supra dictis confœderarunt, se non daturos.

Ibidem,

Ibidem, eodem in anno, in Diæta Wormatiensi, Comes Wirttebergensis Eberhardus in ducem promotus est: quod sic actum fuit: Venit Comes Eberhardus Wormatiam cum multis clientibus, & specialiter cum nouem comitibus, & 37 nobilibus, & doctoribus, & multis equis. Ideo in die Martis post Diuisionis Apostolorum, venit ille Eberhardus, & ducitur à duob9 Landtgrauijs Hassiæ, duobus Wilhelmis à dextra; & à Rudolpho Principe de *Anhald*, ex sinistra parte, qui ante nobilissimum Regem Romanorum in pedes ceciderunt. Sic Rex ille comitem ex ordine comitum posuit, & fecit illum ducem; & primo pallium ducale, deinde pileum ducalem, tertio gladium ducalem, & arma & titulum Ducis dedit. Ibi primo Itelfritz Zolrensis, & Hans à *Werdenbergk*, & Craft ab *Hohenloh*, petierunt regalia à Rege Romanorum. Tum deinde sellam Cęsaris cum nigro & fuluo vexillo circum equitari iussit; & ipse cum quinque vexillis, cum ducentis equis, deinde post venit. Fuerunt autem quinque vexilla: vnum Wirttenbergensis Ducatus, quod portauit Simon Wecker Comes in *Zweybruckh & Busch*; secundum fuit Ducatus *Teck*, quod portauit comes Wolfus à *Furstenbergk*; tertium fuit comitatus Mompelgardici, quod portauit Simon Dominus in *Falckenstein*; quartum fuit fuluum vexillum, cum nigra aquila, quod fuit Imperij *Sturm* vexillum, quod portauit Bernhardus comes in *Oberstein*; Quintum fuit totum ruffum, quod est sanguineum vexillum, & significat regalia, quod portauit Stephanus Baro de *Gundelfingen*. Sic fuit ille inthronisatus & dotatus à rege Romanorum.

Anno 1496, sexta feria hebdomadæ Pentecostes, visi sunt tres circuli solem hora nona vsq; ad meridiem circumire, qui ad modum Iridis tricolores extiterunt. Circa illos quartus circulus apparuit in quantitate lapidis molaris. quintus semicirculus tres maiores à Sole septentrionem versus se curuando pertransiuit. Hæc visio apparuit in *Onoltzbach*, vbi illustris Princeps Marchio Fridericus residet.

Anno eodem, quidã capitaneus in oppido *Hof* simplex nobilis, nomine Ioannes de *Reitzenstein* domiciliũ habens in *Schwartzenstein*, prope *hindern Schwartzenbach*, more Tyrannorum, sedile quoddam de Ecclesia S. Michaelis in *Hof* in quo duæ ciues solebant stare, ad domũ communem per aduocatum Petrum *Ochsen*, & duos famulos fecit deportari, sabbatho circa vesperas, altera die post Ioannis Baptistæ. Quo facto, ipse cum actoribus minori excommunicatione per prælatos Bambergæ fuit excommunicatus. Qui vi voluit per magistrum Erhardum *Kunigsdorffer*, prædicatorem & priuatũ executorem absolui. Quo dicente, sua de potestate non esse; misit prædictum aduocatum cum quatuor famulis, ad præfatum prædicatorem, & pro tunc etiam animarum curam gerentem, spoliandum: qui vi intrantes domum eius, quatuor deportauerunt libros spolij nomine. Virati igitur sunt in diuinis. Factum est spoliũ secunda feria post visitationem, die S. Vlrici. postea in festo S. Chiliani ad vesperas, silentium siue cessatio diuinorum officiorum posita est, & durauit ad octauam. Cogebantur deniq; factores ad restitutionem tam sedis quàm spolij: alias non fuissent absoluti. Inde secuta pœna.

Eodem anno, iterato Carolus Rex Franciæ intrauit regnũ Neapolitanum depellendo Regem cũ Regina, circa festum Corporis Christi. Proposuit etiã regere Ecclesiam Dei. Scripsit se Regem Christianitatis, & Papa cepit fugam ad ciuitatem quandam maris *Proes* dictam. Obtinuit vero regnum Neapolitanum, & reuertitur cum magno spolio. Veneti autẽ percusserunt exercitũ eius; multũ ipse tamen euasit incolumis.

Eodem anno, secunda feria post Margaretæ, quæ dies Margaretæ erat 4 feria ante Annæ, tempestas prope oppidum *Munchpergk* circa nemus orta est sæuissima, ita vt fruges vltra & citra nemus per oppida & villas, vsque ad nemus Bohemicũ valde contererentur, cecideruntq; lapides ad quantitatem ouorum gallinarum, rotundi & triangulares; habentes facies humanas regales, cum diadematibus super capita: quod miraculum presbyteri, nobiles, & seculares viderunt.

Eodem anno, die S. Petri ad vincula, congregantur iterũ nobilitates de partibus superioris Alemanniæ, per suos Capitaneos, ad hoc deputatos, de quolibet territorio, cõtradicentes regi Romanorũ Maximiliano, nec volentes impositam dare *Steuram*. Et quanquã dicebant, se velle pugnare contra infideles; tamen diabolicum latebat venenum sub melle. Erant namq; in vna confœderatione decẽ millia nobilitatum & vltra, qui singuli cũ duobus equis conscribebantur, præter principes qui ipsis adhærebant.

Congregatio hæc erat in oppido *Sweinfort*. Medio tempore iam notato, Rex Romanorum Maximilianus & Carolus Rex Franciæ, qui ante inimici ad inuicem erant, in Tridento conueniunt, cunctis cũ Curialibus qui a Venetis tuentur, tunc ita prope, vt à quolibet die amborum regum cõsules poterant conuenire, commiſſaq; negotia ſimul tractare. Temporibus illis oriuntur plagæ in Alemannia, ita vt certi tam clerici quam laici percuterentur vlceribus, à vertice capitis vſq; ad plantas pedum incluſiue, ad modum ſcabiei puerorum, vel morbillorum, quibus excoriatis & decidentibus, creuerũt alia eodem in loco, ad medium aut integrum annum durantia vlcera. Et vocatur dicta plaga malum Francigenum, & non immerito. Nam quos tunc in varietate veſtium & ſuperbia ſequebantur Alemanni; merito etiam cruciabantur ipſi Francigenum plaga. Iudicataq; eſt altera lepra, & peſſima. Nam & viri & mulieres, in pudendis maxime, inde paſſi ſunt, & è ciuitatibus & plebe, vt leproſi, eiecti, ſoli morantes & gementes.

Eodem anno, 5 feria poſt omnium ſanctorum feſtum, ſurripitur de Eccleſia S. Michaelis in oppido *Hof* venerabile ſacramentum, in 50 particulis & amplius, cum argentea Monſtrantia nouem marcarum.

Anno 1497, poſt feſtum Natiuitatis Chriſti, per 12 noctes magna mutatio & varietas aëris viſa & audita eſt: ita vt iam niues caderent, iam plueret vſque ad inundationes magnas aquarum; itemq; venti fortiſſimi flarent, ita vt multa ædificia caderent. Interea de menſe Februario tonitrua magna audita ſunt, fulminaq; durantia, oblongas magnæ quantitatis ſcintillas, ad quantitatem ſcafforum communium in media regione aeris vſq; ad terram, ad modum fabricæ emittentia, continue viſa ſunt, ita vt incendia inde timerentur. Nam ad feſtum S. Thomæ, anno 96, proximo ante; Principes, Henricus progenie *Gros* ex montanis Bambergenſibus, Epiſcopus Bambergenſis, & Marchio Fridericus Brandenburgenſis mandata ſuper collectione & extorſione ab omnibus communis denarij emiſerant.

Eodem anno, circa Purificationis feſtum, Rex Romanorum Maximilianus Romam verſus, vt imperiali corona ab Alexandro VI coronaretur, proficiſcitur: ſequentibus ipſum illuſtribus Principibus & Ducibus; Friderico & Ioanne fratribus, Ducibus Saxoniæ; Ioanne Duce de *Saga*; Duce de *Meckelburg*; Duce Pomeranorum; Duce Stetinenſi; Duce de *Braunſweig*; & Duce Georgio de Bauaria Landtshutenſi. Sed per Carolum Regem Franciæ pro tunc impeditur. itaq; reuertitur a Florentia & Venetijs ad Alemanniam, aliorum Ducum tamen nullus vltra montana venit in Italiam, & plures cum Romanorum Rege in *Iſpruck* per Quadrageſimam anno 97 degunt.

Eodem anno, ſecunda feria poſt Lætare, intrauit nobiliſſimus Rex Vladiſlaus Bohemiæ & Vngariæ ex Vngaria ad Pragam, competenti cum familia: duos Epiſcopos & vnum ſuffraganeum ſecum adducens, ad corrigendos & coercendos tali medio exceſſus dominorum in Bohemia, & omnium inhabitantium: ſed pro tunc nihil effecit memorabiliter. Nam propter Turcorum incurſus cogitur iterato ingredi Hungariam.

Præterea poſt feſta paſchalia *communis denarius* ſiue *ſteura* cõtra Turcum per Marchionem Fridericum & Henricum Epiſcopum Bambergenſem in ſuis territorijs & diœceſibus dari cogitur, per omnem populum & clerum. Si quis pauper non habuit, ſtatim pignoratus fuit.

Eodem anno, infra octauas Pentecoſtes, cõtigit, quod filij duo præfecti in *Munchbergk* quendã piſcatorem publica in platea, ipſo de aquis tranſeunte, expectantes lethaliter vulnerarent. Vnde fit ſeditio in oppido, & campana ſonante concurrit cõmunis populus. Sicq; dum filij euaſiſſent, capitur præfectus, cuius ad querelas capiuntur poſtea viginti oppidani, vt ſuper facto in *Culmbach* reſpondeant. Et poſtea eodem anno, nobiliſſimo rege Vngariæ & Bohemiæ Vladiſlao in Praga exiſtente, quidam Dux potens in Sileſia ex quodam diſturbio, cum Epiſcopum gubernatorem cum duobus alijs læſiſſet, ipſe Dux iuridice ob crimen læſæ Maieſtatis decollatur. anno 97 in æſtate.

Eodem anno, ſecunda feria ante feſtũ natiuitatis Beatæ Virginis, Marchio Fridericus obſedit caſtrum *Gutenbergk*, & 5 feria proxima obtinuit, ſabbatho proximo omnibus domum remeantibus. Nobiles caſtri euaſerunt nocturno tempore: quorum vnus Mauricius de *Gutenbergk* inimicus factus, caſtrum *Schellenberg* circa *Weiden* pro munitione inhabitauit: quod caſtrum præfatus Marchio Fridericus illuſtris princeps cũ ſuis de mon-

de montanis obtinuit & fregit. Actum v feria hebdomadæ 5 post Trinitatis in vigilia S. Margaretæ virginis.

Anno 1498, post festum natiuitatis Christi, incœpit hyems intenso cum frigore grandique casu niuis vigere. Postea post octauam Epiphaniæ visæ sunt Irides pulchræ, integri, & sæpe medii circuli, circumgyrantes solem in ortu & occasu. In extremitatibus Iridis duo alii soles apparent, sed tamen opaciores. Statim post, principes electores Alemanniæ per Regem Romanorum Maximilianum monentur ad parandum se ad bellum. sic & ciuitates Imperiales, quatenus quisque cum certa summa soldatorum se ad bellum præparet. Et tunc principum & presbyterorum rustici in districtu *Hof* bellare in armis cupiunt, & mittunt legatos duos sacerdotes ad illustriss. principem Fridericum Marchionem pro exoneratione: & exonerati sunt hac vice. Durauit hyems feruida sine interruptione in montanis, vsque ad medium Quadragesimæ, ad festum Annunciationis, quod cecidit in Lætare.

Eodem anno, circa Dominicam *Oculi*, egregius vir D. Theodoricus *Morung* emittitur, qui ad nonum vsque annum captus fuit, vt habes in 89 anno. de ipso reperitur historia. Is vero D. D. restitutus honoribus pristinis plebanus in *Hof* efficitur: sed postea anno 1501 in Herbipoli à nobilibus tribulatus, clam Romam proficiscitur, & fit Alexandri sexti familiaris.

Eodem anno, principium æstatis feruebat calore, sed medium & finis humore, ita vt per inundationes aquarum tam fœnum, quam fruges multis in locis perirent. & sequitur caritas, ita vt vnum octale siliginis nouæ in *Hof* valeret in autumno quatuor grossos Turnos, qui erant 48 denarii Francici: quod eo tempore insolitum fuit.

Eodem anno, illustrissimus Princeps Marchio Fridericus, & Reuerendissimus Dominus Bambergensis Heinricus, ex Grosorum familia, altercabantur per totam æstatem & autumnum, propter castrum *Streipergk*, & nobiles eosdem de *Stretbergk*. Sed sine bellorum tumultu pacificantur tandem.

Eodem anno, secunda feria ante festum sancti Martini, vesperi circa horam quartam, cum toto die pluisset, audita sunt tonitrua horribilia, & visa sunt fulmina cum granulis.

Eodem anno, erat magna diæta in Augusta ciuitate.

Annu 1499, Hic annus fuit satis inquietus. Comes de Hassia Cassellanus altercabatur cum duce Brunswicensi. Marchio vero Fridericus plus quã mille pedestres præfato Comiti transmisit in auxilium, quorum aliquot de Curia *Regnitz* emissu die Circumcisionis, anno 99 cogebantur exire. Præterea hac lite sedata, grande dissidium oritur inter nobilissimum Rom. Regem, & ipsos Switenses in alta Alemãnia: ita vt quod vulgo extitit longe prædictum, nimirum rempublicam nõ fieri meliorem, nisi incipiar *Bundtschuch*, vel *Calceus fœderis*, iam iam ipso facto probaretur. Nam Rex prædictus cum Sueuis confœderatis pluribus tam principibus quam populis, tam spiritualibus quam secularibus, sibi iunctis, vnam renent partem, & nominant fœdus: & Switenses cũ Venetis & Italis aliquibus & Rege Gallorum confœderati, tenent alteram partem. Exiuit primo illustrissimus Dux Bauariæ Monacensis, capitaneus confœderationis Sueuorum, Quadragesimali tempore, cum Illustrissimo principe Casimiro Marchione, filio Friderici, & aliis contra Switenses: sed reuertitur vacuus, pluribus ex vtraque parte occisis. Nullus enim nisi vi tentus capitur in hoc bello, sed occiduntur tantum. Tandem Pẽtecostes tertia feria, vocatur Illustriss. Princeps & Dominus D. Fridericus Marchio Brandenburgensis in capitaneum confœderationis Sueuorũ, & exit eo die de Onoltzbach cum suis. Nihilominus vt amator iustæ pacis, insidiantibus pro eadem aliis, laborauit: nihil tamen pro pace effecit. Circa festum S. Chiliani exeunt Switenses cũ duabus turmis bellatorum, & vi Regnum Romanum impugnant, Rege cum suis non repugnare volente pro tunc, nec post, vsque ad Natiuitatis Beatæ Virginis eiusdem anni: sed statim postea concordant. Interfecti Comites à Switensibus vnus de *Potzschir*, vnus de *Thursteın*, Comes Henricus de *Furstenbergk*, & Comes Georgius de *Castell*.

Eodem anno, feria sexta in vigilia sancti Viti, circa occasum Lunæ, Luna fuit primo mutata in nigredinem, postea per medium in duas partes diuisa, quasi essent duæ Lunæ: quarum vna saltauit contra aliam retrograde, & ex aduerso contra aliam,

& fuerunt rubricatæ. Tandem vniuntur econuerso,& dant occasum,vt vna Luna. Illis temporibus multę fiunt confœderationes,tam in Sueuia quam alibi. Et nobiles,qui anno 1496 confœderati erant, opponunt se magnifico Romanorum regi,ex parte *denarii communis*, quem Regi non voluerunt dare.

Eodem anno, Sabbatho post Iacobi, quæ erat v feria,audiebantur tonitrua cum corruscationibus circa villam *Sweigenbach an der Sal*, intra quos certi lapilli vltra vnam libram librabant, cum acuminibus ad modum digiti.

Anno 1501, circa principium Quadragesimæ, apparuit crux rubra magna cum corona regali mane circa solem. Nam valde Turcus in propria persona debellauerat insulas Venetorum: & ciuitatem *Madon* dictam spoliauit,& incinerauit.

Eodem anno, Ludouicus dux Mediolanensis à Rege Franciæ captus est, apud quem etiam mortuus est.

Eodem anno,cecidit de cœlo,circa inuentionis S. Crucis festū, figura armorum passionis Christi sanguinea, super peplum cuiusdam virginis in *Mastrik Grilete*: quæ lauans peplum post octauam, supercecidit iterum huiusmodi sanguinea figura, nec deleri potuit de peplo crux Christi,corona spinea,lancea,flagella,&c. Alii dicebāt,quod etiam in *Lubeck* factum esset. & alibi in pluribus locis cruces ceciderunt rubri aut fusci coloris: sequuntur plagæ, subitanei motus, & magnæ pestilentiæ,& malum Franciæ, quasi acuta lepra,quæ ante & modo ad decem annos durat,& nondum finis.

Eodem anno,etiam cecidit de cœlo crux sanguinolenta in Aquisgrano, quæ ad imaginem Beatæ Virginis ibidem collocatur.

Eodem anno, crux sanguine aspersa cecidit ad castrum quoddā circa *Nurnberg*: & sequitur circa B. Bartholomæi festum maxima inundatio aquarum, in Bauaria,Bohemia,& alibi,quæ antea visa non est in memoria saltem hominum.

Eodem anno, dissensio oritur inter illustrem Principem Marchionem Fridericum & oppidanos Noribergenses: & celebrata diæta Erphordiæ inter eos.

Anno eodem, nobilis Ioannes de *Reitzenstain* impugnauit diœcesin Bambergensem,& combussit 24 villas. Ex aduerso omnes villæ suæ incendio perierunt. Tandem fit pax, eodem anno.

Anno 1502,proxima Dominica post Viti,quę erat quarta feria,filius Marchionis Casimirus prostrauit de Nurnbergensibus prope oppidum quasi quingentos viros: quorum soldati & subditi in castris audientes,peruenerunt in *Swabach* ex aduerso contra Marchionitas,& prostrauerunt plures ex eis. Inde fit pax.

Eodem anno,oritur noua secta & plurimorum confœderatio in partibus Rheni, qui propria autoritate & vi multos spoliauerunt sacerdotes ditissimos; diuidentes hæc bona inter pauperes sacerdotes, quia dicebant omnia bona debere diuidi æqualiter; volentes corrigere & occidere sacerdotes & nobilitates. Sed excommunicantur, subiugantur,cremantur vt hæretici,& occiduntur alias multi: quorum capitaneus supremus dictus Ioannes *vom Drath*, nobilitatis, habens plurima millia suæ sectæ more Bohemorum.

Eodem anno,Egrense oppidū per quendam cōciuem Ioannem *Knitzel* dictum, inimicabiliter inuaditur,altera die post festum S. Ægidii,videl. sexta feria, de nocte: & comburuntur prope oppidū tres villæ,& pereunt 8 personæ ignis occisione,& pariunt duæ puerperæ abortiuos. Exinde,vigilia natiuitatis B. Mariæ Virginis,occasione nocturnæ vigiliæ, ciuis Paulus *Frisler* ante portam inferiorem ob rebellionem cuiusdam qui vigilare debuit, coactus se ab eo defendere, eundem vigilem occidit. Insuper die B. Virginis regressi conciues de peregrinatione B. Virginis in *Culem* prope *Egram*, iterum vnus ex improuiso telo confixus moritur. Et orta fuerat hæc lis ex leui causa.

Anno 1503, Sabbatho *Iudica*, circulus magnus albus ad modum Iridis integræ ad latus circuibat lunā, & luna videbatur quasi alba nube esset tecta; nec lucide lucebat, quamuis serenum esset cœlum.

Eodē vero anno, ceciderunt cruces in superiori Alemannia,in Noriberga, Ratisbona, Lādshuta,& alibi,ad vestes virorum & mulierū; plus tamē mulierum, vt opinor, propter horribilē superbiam, luxuriā, auaritiam, homicidia, intrinseca bella, inobediētiā ecclesiæ Catholicæ & erga eius præcepta, & tribulationem cleri in eorum libertate, propter

propter vim laicorum tunc regentium,& ordinem versum quasi in omni statu. Fuerũt autem coloris fusci ad rubedinem declinantes,& secundum superbię diuersos colores in togis & camisiis; quæ etiam in pauperibus tunc excellenter viguit: & omne malum regimen, prout supra anno 1500 & 1501, in inferiori Alemannia & Rheno factum est, vt isto loco diximus. Qui etiam cruces extinguere conati sunt, serpentes ad collum vsque ad interitum habuerunt, aut qui maledixerunt ipsis saltem. Sic Bambergæ, Egræ, in *Hof*, *Culmbach*, Misnia, Bohemia, totoque pene Romano imperio eædem cruces visæ sunt in vestibus hominum, variis formis, secundum omnia arma passionum Christi. Speratur inde tempus miserendi.

Eodem anno, in octaua S. Vrbani, in die Iouis, pluit ignis in *Coburgk* oppido. Item eod. anno, in vigilia S. Apostolorum Petri & Pauli, in aere nubes fortuitæ omnimodæ; vt ciuitates, castra, &c. Bohemiã versus visæ sunt: & proxima vigilia visitationis B. Marię, apparuit Iridis arcus integer solitorum colorum, circumgyrans solem hora duodecima meridiei. Itẽ Ioannis & Pauli vesperi, circa octauam, sereno cœlo, visus est draco magnus in cœlo, circumgyrans cum cauda sua signum Thau: & eodem tempore Rex Vngariæ & Bohemiæ Vladislaus suscepit pacem cũ Turco, qui antea Capitaneus Ecclesiæ factus, contra Turcum nihil nobiliter egit. Sed Dux Ioannes Coruinus sub Rege Vngariæ noluit tenere pacem cum Turcis, sed ad principes Alemanniæ ex Prouincia proficiscitur. Verũ per Regem reuocatur à *Saltzberga*, & ventilata pax confirmatur.

Eodem anno, vulgatur grandis peregrinatio ad B. Virginis in *Grimmenthal* sub generoso comite de *Hennbergk*, & diœcesi Herbipolensi, vbi talis concursus fit, principaliter propter malum *Frantzosię*, alias acutam lepram & ardentem dictam, quæ vltra decennium durat, ita vt quasi 300 Mauri equites siue Æthyopes, circa festum Pentecostes per Silesiam transirent illuc peregrinando.

Eodem anno, decessit Papa Alexander sextus, veneno intoxicatus, in vigilia Natiuitatis B. Virginis. Eodem die decessit Episcopus Bambergẽsis Vitus de *Schonenbergk*; & eligitur Georgius *Marschalck* in Episcopũ. Romæ vero electus est in Papam Pius III, qui duntaxat octodecim diebus post coronationem rexit, etiam veneno intoxicatus: & eligitur Iulius secundus, & fuerunt isto tempore schismata pessima.

Anno 1504, erat hyems feruentissima, intenso cum frigore diu durante.

Anno eodem, IV feria ante Purificationem B. Virginis Mariæ, (& erat VI feria in anno bisextili, in signo Leonis, in oppositione) generosus Sebastianus *Schlickh*, contra oppidanos in *Cubito*, cum ad tres hebdomadas dissensionem habuissent; disturbium à castro mouit; & quasi 200 interfectis à 14 nobilibus, & oppidanis qui confœderati erant ipsis, victum manu oppidũ cum vxoribus & pueris exeuntibus, præfatus *Schlickh* domus spoliauit: & vltra 40, in vrbis domo *vom Pluen* quatuor, interfecti sunt. Et quidam D. *Shenckh*, ipsi *Schlickh* in auxilium veniens, cum præda siue spolio reuerteretur è Monasterio in *Waltsain* à generoso de *Burgaw* captus recipitur, & vna cum spolio ad *Tachaw* ducitur. Obtinent nobilitates cum oppidanis Cubitensibus ius suum in Praga coram magnatibus Bohemiæ. Et tres generosi *Schlickh*, Nicolaus, Wenceslaus, & Sebastianus in facto hoc cõtra Regia mandata agentes, infames & rei iudicati sunt & declarati. Interea ipsi *Schlickh* combusserunt nobilium præfatorũ omnia allodia & villas. Ex aduerso & alii etiam ex vtraque parte seinuicem prosternentes & occidentes per totam æstatem sequentem.

Eodem anno decessit illustris Princeps Georgius, Dux inferioris Bauariæ sine virili hærede: cuius vnicã filiã desponsauit illustris Dux Rupertus, filius Philippi Palatini, Comitis Rheni, qui Rupertus & filios & filiam vnã ex ea genuerat. Et quia Dux Georgius cum Duce Alberto Bauariæ de Monaco ante obitum prouinciæ cõtractum iniit, vt qui citius sine hærede discederet, alterius prouinciã obtinere deberet. Et interea dicebatur Dux Albertus Monacensis in mortem Ducis Georgii per medium nobilitatis machinatus fuisse; ita quod prouincia Georgii ei de iure cedere non deberet, sed filiæ quam Rupertus duxerat, & eius hæredibus. Habebantur diætæ inter Ducẽ Albertum & Rupertum per Regem Romanorũ Maximilianum, sororium Alberti, per eius legatos & alios principes: sed nihil efficiunt. Interea Rupertus excõmunicatur maiori excõmunicatione per legatos, & bannitur per Regem Rom. cum suis. Tandẽ post festum

Paschæ confœderantur Marchio Fridericus Brandenburgensis,&c. cum oppidanis Noribergensibus,cum duce Alberto,& Romanorum rege. Surgit bellum durum, ita vt,pluribus interfectis hinc inde,oppidulis & villis vndecunque combustis,monasteriis & Ecclesiis incensis,spoliaris religiosis & clericis,& prælatis,& pauperibus villanis depauperatis, qui vt plurimum orbati in rubetis præ timore versabantur; plures fame perirent; qui inuenti gramen præ fame comedentes adhuc in ore habuerunt: ita sæuiente tyrannide, vt Bohemi per Rupertum salario conducti,& circa Ratisbonā per Regem Rom. cum suis aggressi, ex vtraque parte gladio ceciderint: sed pars Marchionis Friderici tandem vicit. Et dicebatur,quod die 5 post festum natiuitatis B. Virginis,circa quatuor millia virorū ex vtraq; parte corruerint gladio,ita vt vulgo diceretur,quod præcursio Antichristi hæc esset mota per Regem Rom. & crucium supra signatarum mysterium iam practicaretur. Tantæ enim tyrannides exoriebantur, vt nec sacerdotes cum sacra communione, nec mulieres puerperæ quamplures, nec aliæ instrata secure incederent; quin apud pudenda,proh dolor, pecuniæ quærebantur. Diæta circa natiuitatem Christi celebratur in *Insprůck* de pace, sed nihil efficitur.

Anno 1504, in die S. Sixti, tertia feria,Marchionitæ stragem passi,circa *Habmut*, *Wensidel* & *Kemnat*,& intereunt plures. Alii fugā dederunt,cum in triplo Palatinenses excessissent. Causa est,quia sabbathina nocte præcedenti ipsi Marchionitæ solēne Monasterium B. Virginis in *Waldtsachsen* ordinis Cisterciensium spoliarunt,deuastarunt, & incendio vsq; ad solū consumpserunt. Ita in plagā eius factū est secundo die statim.

Anno 1505,in die S.Erhardi,in noctis crepusculo,circa oppidum *Pilsn* Bohemiæ, muliere prætereunte signum magnum crucifixi cum latronibus à latere, ante oppida consuetæ positum,se inclinauit versus dextrum latronem, ita vt trabes crucis fragorem magnum facerent. Mulier audiens & videns oppidanis narrauit:qui exeuntes viderunt signum Christi ad latronem, & latronem ad Christum versos esse,inferiori stipite non verso: & ita se imagines aspiciunt adhuc.

Eadem nocte, Pragæ piscatores in *Elba* viderunt cadere super aquam in magno spacio è cœlo quatuor nigras fuligines, & desuper signa rubea sanctæ Crucis.

Eodem anno, circa festum Pentecostes, iterū diæta celebratur pro pace, per Regem Rom. Maximilianum & Principes. Ibi bellum in Alemannia incipitur: sed rex Franciæ per ducem quendā adeo filium Regis Romanorū in Flandria tribulauit bello forti, quod Rex Romanorum cogebatur de Colonia filio venire in subsidium. Ibidem per æstatem bellant,tandem pacificantur. Et postea princeps Burgundiæ & Flandriæ, filius Maximiliani Regis Romanorum, veneno interiit.

Eodem anno, Sabbatho post Tiburtii, fuit dies aliquantulum turbida. Nihilominus sol adeo pallide & glauce resplenduit,ac multum triste, ac si in eclipsi magna esset. Erat tamen altera dies post oppositionem Maii. Et Dominica proxima post oriebatur sanguinolentus multum. Sequitur aliqualiter siccitas.

Eodem anno, potentissimus rex Hungariæ, Vladislaus, vnicam habens filiam, illam nepoti Regis Rom. supradicti Maximiliani desponsat: qui ad cōpactata, per prius super regno Hungariæ per literas & sigilla habita; Vngariæ regnum regi Romanorum resignare satagebat, eo quod ab illo tempore, quo cum Turco pacisciтur, apoplexia tactus regno inutilis fuit. Verum Vngariæ magnates restiterunt, & filium Comitis Magni Stephani in coadiutorem & futurum in regem cōtra regem Romanorum & prius compactata elegerunt & erexerunt: qui aggregato exercitu regi nolenti insurrexit. Rex ipse regem Romanorum vocat in subsidium sui, & vt iactata exciperet, vsque post festum S. Martini expectatur adhuc. Qui contra veniens, strage modica Hungaros domuit, qui econtra in Austria regi Romanorum Maximiliano subiecta stragem fecerunt. Sic pacificatur lis.

Eodem anno, circa festū S. Michaelis, & circa nouilunium Nouembris, apparuit magna stella noua, hora quarta, vel circa, ante ortum diei, perdurās vsque ad octauam horam diei, secundum medium horologium; lucēs per terras & oppida pulchre & lucide quasi luna, non tamen omnino tam luminose, sicut luna. Ostendit deinque iter mane ambulantibus satis lucide, transiens à meridie quasi occasum versus, aliam minorem præcedentem se stellā habēs, quæ adhuc duas minores præcedentes se habuit.

Anno

Anno 1506, celebrauit Marchio Fridericus sólenne conuiuiũ Carnispriuii cum Ioanne duce Saxoniæ, duce de Mechelnburgk, Episcopo Georgio *Schengkhen*. & aliis baronibus, comitibus, & multis nobilibus. Tunc post disparuit superior stella.

Eodem anno, feria VI, Vigilia S. Pauli eremitæ, mane visi sunt tres soles. Et cadem nocte in Oppositione visæ sunt duæ integræ Lunæ. Vna tamen minor alia.

Eodem anno, circa Natiuitatis Christi festum, initio anni, ignis in quantitate dolii cecidit è cœlo ad montem patibuli. Desuper cecidit vir magnus, niger, extensis brachiis ad ignem, & combustus fuit: post cecidit stella ignita quasi super prætorium, & versa cecidit ad montem *Plassenbergk*, & circa montem castri in Culmbach.

Post Dominicam Cantate, apparuit albus circulus circa meridiem, circa solem, per certas horas. Et in festo Pentecostes celebrat Papa Iulius concilium cum Minoribus Romæ: qui duplices erant pro tunc, & in duas sectas duntaxat diuisi, scil. *de obseruantia* & *de reformatione*, qui vicem tenent Martinianam.

Eodem anno, altera post Ioannis Baptistæ in & circa thermas Schlickensium, vulgariter *im Warmẽbad*, cecidit nix in spissitudine pedis, & per diem ac noctem iacuit per certam distantiam. Altera die resoluitur.

Anno 1507, Maximilianus Rex Romanorum, diæta tunc in Constantia cũ principibus Alemanniæ celebrata, exercitum congregat proficiscendo Romam pro corona Imperiali. Et quanquam Papa Iulius secundus vno exercitu cum & in suis pro eo, & ipse rex Rom. Maximilianus ex altera parte pro se exercitu suo, laborarunt; tamen Veneti suis exercitibus & potestate Papam detinuerunt, & regem Romanorum vicerũt, eumque ad propria remeare compulerunt. Sed Papa transmisit Cardinales ad Tridentum cum corona & Imperiali titulo, ipsum coronando & titulo insigniendo, sed prudenti vsus consilio, titulum recepit Cæsaris; Coronam vero Romæ (vt decet) afferre recipiendo voluit: vbi dicitur treugam contra Venetos ad triennium tunc instituisse cum rege Franciæ & Arragoniæ.

Anno 1508, multi fiunt terræ motus. Et obiit Albertus dux Bauariæ, & Philippus Elector Palatinus.

Anno 1509, die quinta feria post Quasimodogeniti, in *Eger* sentitus est terræmotus infra tertiam & quartã horas post meridiem. Postea circa festum S. Trinitatis quidam nobilis auratus Georgius de *Gedbitz* in *Libenstein*, cum diffidasset quendam Ioannem *Mollersick* in *Hasla*, cui secunda feria post congregato exercitu vaccas cepit, & tres interemit ex laicis. Vnde commoti Egrenses castrum *Libenstein* obsederunt in vigilia Corporis Christi, & obtinuerunt 17 nobiles, 10 equestres, & 40 pedestres ex arce, sub pacto militaris captiuitatis: quos Egram ducunt, & in duo hospitia publica locant. Mane Corporis Christi processione nõ tanta, quidam ex nobilibus fugam petierunt. Vnde communis populus seditionem maximam fecit; & vnum nomine *Hawenstein* interfecit. quo sepulto, alii ad prætorium recipiuntur; pedestres autẽ clausuris mancipantur, quos Rex sibi mitti petiit. Sed Egrenses negant. Emittit Rex iuramentum, nisi ipsi præsententur, quod nolit esse Rex. Sed bono medio fractum intercipitur, ita vt omnes captiui in quatuor curribus veherentur, & vltra mille armati cum bombardis ob cautelam quos Egrenses conduxerant, vsque ad limites medii miliaris vna proficiscerentur; vbi de Regis commisso generosus Sebastianus *Schlik* Cubitensis obuius, Regis in nomine captiuos loco Regis ab Egrensibus recepit, quos ilico Egrensibus restituit. Reducuntur ad Egram; nobiles ad prætorium, cæteri ad turres. Vnus denique nomine *Geseller* dictus, seorsum concluditur fame perimendus: quia Pragensium inimicus, tam viris quam mulierculis nefanda attulit ludibria.

Eodem anno, Veneti grauiter debellantur. Et Maximilianus Wormatiæ apud Electores & Principes in diæta auxilium quærit; sed non obtinet pro tunc. & Cæsar scriptis inuehitur contra status Imperii tunc & postea.

Eodẽ anno, sunt etiam combusti quatuor ordinis Prædicatorũ apud Bernẽses.

Anno 1510, Augustæ fuit magna diæta: & Erphordiæ fuit magna discordia inter senatum & ciues, adeo quod vnus magnus ciuis fuit suspensus à plebe.

Eodẽ anno, *Paul From*, ex Pomerania, malus Christianus, duas hostias venerabilis Sacramenti ex cibario furatur cum Monstrantia, & vendit hostias Iudæis in *Spandaw*

vrbe pro nouem Marchicis grossis. Iudæi vero hostias cum multis iniuriis cōfoderunt; & postea in tres partes vna scissa, sanguinolēta esse visa fuit: idq; sæpe factū est. Tandem omnes capiuntur, & feria VI. post diuisionis Apostolorum, triginta & octo comburuntur, & duo baptizati decapitātur, & *Paul From* laceratus cū forficibus deinde cōburitur.

Eodē anno, multi fiunt terræ motus in Italia, Florētiæ, Rauēnæ, Venetiæ, & alibi.

Anno 1511, generale concilium ad instantiam regis Romanorum & regis Franciç inchoatum est in Pisis à Papa, & terminatum in Mediolano.

Anno 1512, multa clades infertur Venetis à Gallo: & Italia passim miserabiliter vastatur.

Anno 1513, *Frantz von Sickingen* Wormatienses impugnat: & fuit magnum disturbium in *Wurms* inter senatum & ciues: & rex Romanorum quosdam ciues decapitari fecit.

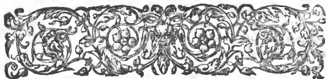
Eodem anno, mortuus est Papa Iulius: & sequitur eum Leo X.

Eodem anno, 11 Augusti, concurrerunt in Artesia Maximilianus Cæsar, & Henricus Rex Angliæ in persona. Et super fluuium *Litz* apud Terbonam fugant Gallos, & capiunt decem signa: & capitur dux de *Longeuille*, & alii quamplures: & occiduntur plures quam centum nobiles, & Terbona comburitur. postea obsidetur *Tornax*.

Anno 1514, Vlricus Dux de *Wirttembergk*, volens grauamina terrç in debitis tollere, cōuocauit suos, vt darent *steuram*, de floreno vnum numum. Ibi Schorndorffenses pagi rebelles, videlicet *Bittelspach*, *Heppach*, & *Grumbach* veniunt in *Schorndorf*, & volunt senatum cogere in suam partē: sed senatus non vult. Erāt vero villani circiter duo millia, & de illis villis supradictis, & hi alios ad se trahunt, & libras quibus carnes pōderantur, in aquam valde iniuriose proiiciunt. sed admoniti à duce, orant suppliciter pro venia, & promittunt se velle esse obedientes: non tamen diu durat. Nam ad Pentecostes iterum rebellant Leobergenses & Schorndorffenses, & circum ducem Vlricum veniunt, & voluerunt illum occidere. Nam vnus clamauit, *Occidite illum nebulonem.* Sed DEVS prohibuit. Ibi oppidum Schorndorff capiunt & claudunt, & parant se quasi vellent bellare, & ferme mille & octingenti in monte, *Cappelsbergk* dicto, supra *Bettelspach* morantur contra prçlatos, & nobilitates, & alios honestos viros, quos voluerūt omnes occidere. Accurrunt quotidie quāplures etiā ex fidelibus subditis, & fit quasi magnum bellū. Leobergenses tamē statim redeunt & iurant. Sed Schorndorffenses in *Ramsthal* insaniunt & iurant in pauperem Cunradum. Ibi *Ernst vom Furst* nobilitaris ducit quingentos Tubingenses, & Dux adhuc centū alios, & multi accurrūt de fidelibus, & fugatur exercitus pauperis Cunradi. Venit etiam Dux cum 1800 equis, & multis fidelibus subditis suis. Ibi omnes Schorndorffenses in oppidū conuocati, capiuntur principales, & primum feria II post Sixti *Hans Volmar*, & *Bastian Schwartzhansen* filius, & *Iorglin Kremer*, tanquam capitanei, decapitantur. Deinde iterū feria III post Sixti, alii septē decapitantur; & iterum feria IV post Sixti alii sex; denique Tubingæ adhuc duo. reliqui fugam petierunt. populus communis fuit in gratiā receptus. Miserat nobiliss. Cçsar Max. comitē à *Montfort*, Georgiū & Christophorū *Schenck* à *Limpurgk*, & Doctorē *Schad*. Miserat etiam Pal. Comes Valentinum *Schenk* ab *Erpach* cum tribus nobilibus; & Christophorus Marchio de *Bada* miserat Vlricum *Landschad*, & Herbipolensis Episcopus Ludouicum ab *Hutten*. Venerunt vero in persona: Episcopus de *Strasburgk*, & de *Costentz*. Ibi etiam erant, *Hans* & *Christoff* comites de *Werdenbergk*, Georgius Comes de *Hohenloh*. *Wolf* & *Ioachim* comites de *Zolren*, fratres, Vlricus ab *Helfenstein*; Ludouicus à *Lewenstein*, Rudolfus à *Sultz*, Wilhelmus & Georgius *Truchsess*, & legati Switensiū. Hi omnes venerunt Tubingam, & volebant consultare quomodo rustici cogi possint, & tandem pacificarunt subditos cum Duce. Hoc bellum vulgariter dicebatur *der arm Chunrad*, id est, pauper Cunradus. Eodem anno Ioannes *Pfefferkorn* baptizatus Iudæus, feria IV post Ægidii in Halla, propter nefanda scelera & malefacta cum ignitis forficibus laceratur, & assatur ante castrum Mauritii in Iudæorum cœmeterio.

FINIS APPENDICIS IOANNIS LINTVRII
ad Fasciculum temporum.

DE GER-

DE GERMANORVM PRIMA ORIGINE, MORIBVS, INSTITVTIS, LEGIBVS ET MEMORABILIBVS PACE ET BELLO GESTIS, OMNIBVS omnium ſeculorum, vſque ad menſem Auguſtum anni trigeſimi noni ſupra milleſimum quingenteſimum, libri Chronici XXXI, ex probatioribus Germanicis ſcriptoribus in Latinam linguam tralati, authore H. MVTIO.

D. D. EVSTATHIO QVERCETANO SVMMO PHILOSOPHO ET MEDICO, H. MVTIVS S.

CVM multas nationes, ob animi ingeniiq́ue cultum, & philoſophiæ ſtudium potiſsimum medicinæ, peragrans, doctiſsime Euſtathi, viſitares etiam in Germania claros eruditione viros, & in noſtro florentiſs. gymnaſio magna cum tua laude, auditorumq́ue fructu legeres publice, ſtudebas cum exactiſsima Latinæ Græcæq́ue linguæ cognitione Germanicam quoque linguam coniungere: & cum lingua notitiam rerum conſequendi gratia, diligenter meliores autores qui Germanorum res geſtas germanicè ſcripſerunt, conquirebas, in quibus vbi olfeciſti, pro tuo exquiſito iudicio, multa præclara eſſe & digna quæ ad Græcos & Latinos tranſmittantur, rogabas me vt memorabilium ea quæ aut omnino non, aut certe non tam bona fide neque tam clare eſſent apud Latinos, transferrem in linguam Romanam. Quod quantopere recuſarim, ſcis: neque enim ignorabam me oneri tanto non eſſe ferendo, nec erat ocium. Nunc vero tandem ſum aggreſſus, quanquam nihilo magis ocioſus quam tum: tamen animi gratitudinem declarare cupio valde erga te, à quo cum in aliis medicinæ partibus, tum præcipue in anatomicis & re herbaria, multa, candide & amice tradita, ſi non didici, ſaltem audiui. Quam ob rem omnes libros hiſtoricos germanice ſcriptos, quos habere potui aut extare ſciui, ſtudioſe excuſsi, & quæ viſa ſunt inſigniora, ſcituque digna, verti tibi in linguam Latinam, atque adeo tibi vni, non iudicium, ſed candorem & amorem in me tuum reſpiciens. Nec hic mihi ſtudio fuit, vllam vel ingenii vel artis laudem conſequi, ſatis abunde exiſtimans me præſtitiſſe, ſi morem gererem tibi, cui pro noſtra amicitia nihil meorum poteſt diſplicere.

Qua autem festinatione occupatissimus scripserim, vides facile, ex tumultuariæ dispositionis modo & ex elocutionis genere. Fidem certe, quæ sola historias commendat, non desiderabis. Porro ne quid dissimulem, primo sequebar quosdam scriptores non certissimæ per omnia fidei: sed vbi primum animaduerti, meliores consului, neque temere cuiuslibet vestigia secutus sum. Cum hæc leges, compater carissime, fac memor sis quantopere petieris hoc, adeoque imperaris mihi. Ego rerum Germanicarum scriptorem quempiam optarim exoriri magni spiritus, consilii, & artis, qui ingentia dictuq; vix credibilia facta huius populi altiore quopiā tono celebret, quique tot insignes victorias hexametro sono efferat. Sed nemo mortalium vlla orationis vi vnquam consequetur. Si Germani facultate dicendi, quemadmodum bellica armorum virtute, Romanos, Græcosq; superassent, dii immortales, quantæ essent res quæ iam ignotæ & obscuræ pleræque iacent. Dolendum profecto tali materiæ nullum hactenus dignum fabrum contigisse. Idcirco ego nulla magis causa, tuo impulsu, tantæ molis onus subiui, quam quod spei nonnihil est, aliquem maioris spiritus & oris, meam debilitatem, onere viribus longe potentiore suppressam, leuaturum, qui possit digne res omnibus nominibus maximas è tenebris eruere. Spero enim vbi apparuerit qualisnam materies sit, aliquem peritum fabrum manus admoturum. Quam ob causam, nullum aurium lenocinium adhibuimus, sed fidem sancte, quod est palmarium historiæ, obseruauimus, nisi à quopiam scriptore falsi simus, quod tamen in paucissimis fieri potuit. Mirari satis non possum, quod hanc nationem multi scriptores ita prætereunt, ceu nulla esset mundi pars, etiam autores qui quoq; describere conati sunt quid apud Antipodas & in terris non habitabilibus agatur, nec vno verbo vel nominant Germaniam. Porro (quod hic locus alioqui requirere videbatur) de vtilitate historiæ, hoc est speculi & magistræ mortalium vitæ, superuacuū est ad te scribere, qui in illis iucundissimis quæ inter nos frequentissima fuerunt, colloquiis, mecum sæpe sapienter disseruisti, quam nulla re promptius animi prudentia pariatur, melius iudicium formetur, & rectius vita instituatur, quam ex accurata historiarum obseruatione & frequenti lectione. Est enim historia hominum vitæ imago. Hanc vtilitatem veteres haud dubie viderunt, qui pro illiteratis multa monumentorum genera, tropæa, imagines, statuas, &c. posuerunt in locis in quibus homines maxime conueniunt. Et his rebus magis vsi sunt, cum adhuc nullus vsus erat literarum. Quæso, si ex sacris literis detrahas historiam, quid reliqui erit? Si auferas ex studiis literarum historiam, quid obsecro, manebit, quod magnopere vsui esse possit? Quid canitur à doctis, & à vulgo? quid loquuntur homines in rebus seriis & ludicris, in omnibus conuentibus? nonne si demas historiam, omnia muta erunt? Sed nihil opus his ad te, vt dixi. Accipe igitur vt petiisti, breuibus quicquid Germani scriptores memorabile habent, de Germanorum rebus: bonique consules si quid est rudius alienioreque loco dictum. Vale in Domino, tuam aliorumque valetudinem curans & conseruans quamdiutissime. Basileæ, anno M.D.XXXIX,

Mense Augusto.

DE GERMANORVM RITIBVS, MORIBVS, LEGIBVS, ET OMNIBVS GESTIS, OMNIS PRÆTERITÆ ÆTATIS CHRONICORVM LIBER I.

GENVS ET ORIGO GERMANORVM à Tuiscone filio Noë.

SVNT autores, inter quos est & Nauclerus & Berosus, qui tradunt post diluuium Noë inter reliquos filios genuisse & Tuisconem gigantem, qui Germanorum progenitor genuit Mannum. Manno assignant progeniem hanc; Mannus genuit Ingæuonem, qui produxit Istæuonem, ex quo Hermionem natum dicunt, cuius filius Marsus; rursus huius Gambriuius, ex quo genitus fertur Sueuus, qui pater Vãdali est; cui prolem adscribunt Hunnum patrem Herculis: Hercules autem factus parens Teutone filio. Hæc ferè etiam Tacitus habet. Hinc vocitatos Ingæuones proximos Oceano, medios Hermiones, cæteros Istæuones, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos. Iohannes Viterbiensis tradit, Noë numerosam prosapiam habuisse; Tuisconem autem Germanorum & Polonorum Danorumque autorem & patrem esse. Idcirco genus Tuisconis ad Noë, sicut Enos ad Adamum rectè refertur. Vxor Noë, quæ peperit illi Tuisconem tribus nominibus, Vesta scilicet, Terra, & Titea appellatur. Atque ita pulchrè Berosus Cornelio Tacito consentit, Tuisconi matrem fuisse Tellurem. Longeque fallitur hoc loco Diodorus Siculus existimans propter hæc nomina Noë multas fuisse mulieres. Nam tres appellationes vnũ vnius mulieris nomen est. suntque absque dubio synonyma. Quemadmodum etiam Noë appellatus est Ianus, bifronsque pingitur, quod bina secula vidit. Eodem Beroso non dubiæ fidei autore, Sarmatia & Germania Tuisconi sorte obtigit. Cui Berosi opinioni astipulatur & C. Tacitus. scribit enim Germanos sedem & nouam regionem quærentes, post longos variosque errores in Oceani littoribus terram primum attigisse. Propter has causas diu Germani ab Italis & Gallis Tuisci vocati sunt, quod nomen adhuc non solum in Germanorum, sed ferè omniũ gentium ore est.

Berosus (quem quidam, inter quos est etiã Metasthenes Persicarum rerum scriptor, fide dignum authorem ducunt, quemq; Iosephus libris antiquitatum sæpe citat, libro historiæ suæ quarto) scriptum reliquit, quod à diluuio post centum triginta vnum annum prima & potentissima vrbs Babylonia ædificari cœpta sit. Tunc etiam temporis Noë, qui & Ianus est vocitatus, Tuisconem filium suum in Europam misisse, & illi tradidisse regnum à flumine Tanaë ad Rhenum vsque. Sicut & Tacitus scribit, Tuisconem deum terra editum, & eius filium Mannum autorem & conditorem gentis. Item scribit Berosus, quod anno 4 Nini regis Assyriorum, Tuisco Germanos circa Rhenum legibus & institutis correxit, & in ordinem redegit, quemadmodum Iubal apud Celtiberos, & Samotes leges tulit Celtis. Secundus Germanorum rex fuit Mannus Tuisconis filius. Scribit enim Berosus, Sexto anno Semiramidis reginæ Assyriorum, iuxta Rhenum Mannus Tuisconis filius Germanorum regnum obtinuit. Tertius Germanorum rex fuit Ingæuo filius Manni, tempore Nini filii Nini. Hermionem, quartum ferunt Germanorum regem fuisse, tempore Arali septimi Assyriorum regis. Quintus eorum rex fuit Marsus, tempore Balei octaui regis Assyriorũ: à quo dicti sunt Marsi, hincque est regnum Marsorum, testibus Plinio & Cornelio Tacito. Gambriuium sextum regem in Germania faciunt historiæ, tempore Belachi Assyriorum re-

gis. Hic Gambriuius strenuus & fortis bello fuit. Ioannes Annius quibusdam coniecturis colligit, hunc primum coronatum regem Germaniæ fuisse. Sueuum septimum regem scribunt, Baleo vndecimo rege Assyriorum seu Babyloniæ imperium obtinente.ab hoc putantur Suevi nominati. Hic Tigurinæ non ignobilis vrbis conditor fertur. Vandalus Germaniæ octauus dicitur rex, Altada duodecimo in Assyria regnante. Nonum tradunt Teutonem fuisse huius nationis regem.ab hoc sunt Germani dicti Teutones. Fuit aût tempore Manniti tredecimi Babyloniæ regis, qui primum diis sacrificare instituit. Decimus rex Hercules fuit, tempore Macalei decimiquarti Babyloniæ regis. Hunc omnium virorum fortium primum in prælia ituri Germani, carminibus cantuque celebrabant, autore Cornelio Tacito. Hæc de regibus Germanorum, autoribus citatis.

Verisimile est, sicut iudicat etiam Ioannes Viterbiensis, quod quemadmodum Germani à Tuiscone nomen acceperint, ita Alemannos à Manno Tuisconis filio, secundo rege suo vocatos. & à septimo rege suo Sueuo nominatos Sueuos, sicut a nono rege Teutone appellati sunt Teutones. Germani vero longo post tempore ab exteris nationibus, Gallis scilicet, & Italis dicti sunt. Cuius nominis causam arbitror fuisse, quod belli tempore tam fraterno animo semper partiti sint pericula & successus: & quod ii qui domi remanserant, pascentes, rusticantesq;, vxores & liberos pro communi patriæ salute militantium alebant; post annum qui in bello fuerant, reuertentes domum, vicissim rura colebant, nutriebantq́; familias qui in eorum locum exire lege institutoq;, in bellum cogebantur. Hæc vicissitudo & mutua mutatio cum magna germanaque fide fiebant. Nec autem vsquam germani fraterniq; animi magis apparent, quàm in præliis, vbi vitæ capitisque agitur periculum. Hanc causam huius nominis esse idonei sunt autores. Porro ex nominibus omnibus illis nouissimum est Germanus: nec multum, quod sciam, ante Christum natum in vsu fuit: quanquam hoc nomen etiam sit apud Titum Liuium primæ decadis lib.6. Iulius quoque Cæsar in Commentariis cum lib.3, tum aliis quibusdam locis huius nominis meminit. Facit & Cornelius Tacitus mentionem huius nominis. Item Strabo Geographiæ, lib.7, Trans Rhenum, inquit, versus orientem Germani habitant, gens forma & moribus non prorsus dissimilis Gallis. A Romanis vero frequentius Teutonici vocati sunt. Ita sine dubio vocabulum Germani minus est vetustum. Quando autem aut per quem, primum sic appellati sint, scribit Nauclerus se nescire. quanquam vero minus vetus sit reliquis nominibus, tamen quam vetustum sit, videmus ex Liuio. Post enim vrbem Romam conditam, anno centesimo sexagesimo, fuerunt Germani in Italia, quo tempore Brennus Romam incendit.

Omnes qui digni sunt quibus fides habeatur, cosmographi, nempe Ptolemæus, Hegesippus, Cornelius Tacitus, Berosus, Strabo, & si qui sunt alii huius loci sentientes, scribunt, Rhenum Germaniam à Galliis separare, esseq́; vtriusque nationis terminum. Nec est dubium obscurumve Gallos olim vsque ad Rhenum occupasse omnia. atque sic Rheno diuisas Germaniam & Gallias. Hinc palam est Argentinam & Moguntiam & maiorem Basileam, reliquasque in ea Rheni ripa vrbes in Gallia sitas. Germani enim virtute roboris, armisque præstantiores suis non contenti, Gallos expulerunt. Ferunt etiam quidam scriptores, Gallos aliquando Germanica lingua locutos, sed bellis omnia confusa. Solinus in collectaneis ad Augustum, dicit, Germaniam esse populosam, pertinereque à Polonûm siue Sarmatiæ montibus per Hercyniam syluam vsq; ad fines Rheni, & ortum Danubii. Plinius lib.4.cap.13, suis quoq; finibus Germaniam describit. sed nobis parum cognitum quid sibi velit. adeo per temporis bellorumq; iniuriam, nomina ciuitatum & regionum partim interciderunt, partim mutata sunt. vixque est inuenire aliquid quod suum pristinum nomen tueatur. Ptolemæus & Cornelius Tacitus libro de Germaniæ situ & moribus similiter scribunt, Germaniam esse inprimis nobilitate & magnitudine insignem: Rheno & Danubio a Gallis, Rhetis, & Pannoniis; montibus vero à Sarmatis Dacisque separari. Hi veterum Germanorum fines sunt. Sed nunc singulari armorum animique robore ad sua adiecerunt multa, versus meridiem, orientem & septentrionem, transgressi, possessoribus fugatis, flumina & montes, omnes superarunt difficultates. Cuius rei testimonio sunt Germani

mani

Germani transrhenani in Gallia, vt supra dictum est. Tantumque accessit Germaniæ, vt duplo hodie maior sit, quam Strabonis, Ptolemæi, Pliniiq́; tempore habita est. Nam Germani omnes regiones & populos qui lingua Teutonica cuiuscunque idiomatis vtuntur, sibi asserunt: quantumuis varia sit huius linguæ dialectus.

Germaniæ omnes naturæ dotes tantum variant eum iis quæ olim illi, si credimus Romanis & Græcis scriptoribus, fuerunt, adeoque fere omnia aliter habent, vt hæc abunde possint esse argumento (si scriptores non mera mendacia & somnia mandarunt literis) cœlum & regionum naturam mutari: etsi philosophi physici non concedant. Sed Domini verbo obediunt omnia elementa, faciunt omnia hæc iuxta iussum & imperium Domini exercituum. Hoc benedicente & aperiente manum, terra fert fructum suum, fertilitateque omnia implentur: maledicente, & manum claudente, sterilis redditur terra, & omnia pereunt, vt Psalm. 103, *Dante te illis, colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem, turbabuntur. Auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.* Et Psalm. 32, *Misericordia Domini plena est terra. Verbo Domini cæli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Hoc genus sententiis tota est plena Scriptura. In hunc modum solet esse vicissitudo in donis Dei: mutanturq́ue sic artes, animi, ingenia, & regna, fieriq́ue solent mortales post varia dona & victorias successusq́ue, arrogantes & molles, vitiisq́ue infinitis inquinantur. quare post longam patientiam non perpetuo ferens Dominus Deus, puniensq́ue ingratos dat fructum ferentibus. Sic est mutata fertilitas, propter populi peccata; terræ promissionis quæ prius fluebat melle, vino & lacte, iam vix spinis & tribulis ferendis est habilis. Notum est, quales fructus in testimonium & signum Israeli Iosue & Caleb ex illa attulerint terra, quæ iam est desolata, deserta, & colono prorsus non respondens; sicut etiam Sodoma & Gomorrha ante maledictionem omnibus rebus abundauerunt, vt iure habitæ sint paradisus & pinguedinis domus. Propterea Ezechiel cap. 16, perditionis eorum nullam aliam reddit causam, quam omnium rerum affluentiam sine magnis operis, & luxum qui solet comitari ocium & fructuum absque labore copiam. Sic verum existimo Germaniam aliquando fuisse barbaram, horridam, & infœcundam; semper tamen bellicosam, aliisque populis fortiorem, quemadmodum consueuit esse gens laboribus indurata & exercitata, parumque ciuilibus mollioribusque moribus imbuta. Sed Dominus iam tandem quoque hanc terrarum orbis partem respexit, ita vt ex verbo & gratia Domini vix vnquam fuerit regio vel fertilior, magisve habilis ad omne genus fructus producendos, vel felicior ingeniorum animorumque bonitate, magnitudine & præstantia. Quibus enim gentibus, quæso, in vlla cedit arte? imo quos populos qui & sunt & fuerunt non longo interuallo post se relinquit? Iam incipiunt Physici disputare de temperie media & summa, cui ascribunt illam benedictionem Domini in Germania, quam olim tribuerunt Assyriis, Persis, Terræ promissæ Israeli, Medis, Græcis, Italiæ. Iam illud ver illam ve Domini benedictionem in Germania omnes mirantur cum stupore populi. nihil in hoc mundo vanitati obnoxio solidum, immutabile, & incorruptibile. Fuerunt alia olim etiam secula apud Ægyptios, Græcos & Romanos, eruditione & artibus omnibus excellenter dotata & exculta, sed temporis iniuria, quæ omnia consumit, artes & homines interciderunt. Id quod sine dubio nobis potest euenire, si ingrati fuerimus Domino Deo omnium bonorum largitori. Etiam nunc causæ paulo oculatioribus non sunt obscuræ. Et nisi Domino, qui omnia propter sese facit, ascripserimus in vera humilitate & timore Dei, in despectum barbariemque maiorem priore relabemur. Nam Dominus propter peccata cum alia tum potissimum superbiæ, mollicieí & luxus transfert animos & regna, ita vt repente leones immutentur in lepores. quare ambulandum in lumine antequam prætereat. Ne quis sibi in illis donis placeat, arroganterq́ue alios despiciat; Dominus deiicit superbos de sede, exaltat humiles. Qualis aliquando Germania fuerit, est apud L. Anneum Senecam in lib. de gubernatione mundi. dicit enim, errare eos incertis sedibus, perpetuas hyemes illic esse, solum infœcundum, nullas ædes, venationibus viuere, vbicunque nox fessos laboribus deprehēdit, cubare sub frondibus aut in speluncis foueis-ve pellibus vestitam aut etiam nudam gentem esse; miram illis esse frigoris patiētiam.

Non dissimilia scribit & Tacitus, Quis porro pręter periculum horridi & ignoti maris Asia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? Informem terram, asperam cœlo, tristem cultu conspectuq́;, nisi si sit patria. Addit post pauca, Terra etsi aliquãto specie differt, in vniuersum tamen aut syluis hortida, aut paludibus fœda, humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum aut Pannoniam aspicit, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda: sed plerunq; improcera: ne armentis quidem suus honos aut gloria frontis; numero gaudent, eaq; solæ & gratissimæ opes sunt; argentum & aurum propitii an irati Dei negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurumve gignere, quis enim scrutatus est? possessione & vsu haud perinde afficiuntur, &c. Hæc Tacitus. Talia de Germania refert etiã Strabo, & alii plures ex Græcis & Latinis. Næ ista vidẽtur mera mendacia, & figmenta omnibus qui hodie hæc legunt aut audiunt. Nam quo loco & statu sint hoc tempore Teutonicæ res ad astra sublatæ, nouit totus mundus. Sed hi ce autores grauitate & doctrina insignes excusari possunt, iudicio Domini, de quo paulo ante. Si iam cernerent isti rerum scriptores germanas res, non possent non suffundi rubore. T. Liuius putat Germaniam totam nihil nisi horridam syluam esse, ad quam nullus vnquam mercator veniret; nec quisquam ad eos accedere propter feritatem auderet, nisi cum valida militũ armorumq́; manu. Idem quoque demonstrat in iis Italiæ locis, in quibus nũc sunt pulcherrimę vrbes Bononia & Mutina & aliæ, desertum & syluam fuisse. Iulius Cæsar tradit, neq; agriculturam neque vsum belli intermitti apud Germanos: sed priuati ac separati agri apud eos nihil esse; neque longius anni tempore vno in loco incolendi causa remanere concessum esse; neq; multum frumento, sed maximam partem lacte atq; pecore vitam degere, multum in venationibus esse. Et hoc vitæ genus & quotidianam exercitationem, libertatemq́; vitæ, ab omniq; officio ac disciplina vacationẽ, vires alere, & immani corporum magnitudine homines efficere. Additque in eam consuetudinem adductos, vt locis frigidissimis nullis vestibus, exceptis pellibus, vtantur. Quæ Cæsar in Commentariis de Sueuis scribat, cuilibet in prõptu est legere, vt nihil opus sit pluribus. Facile est videre eo loco quomodo indurati fuerint ad laborum & bellorũ incredibilem patientiam, quam frugali vita fuerint contenti, modo salua esset auro preciosior libertas. Ex quibus causa barbariei patet. Nec mirum, terram à Domino statim post Adami lapsum maledictam sine diligẽtibus cultoribus nihil produxisse quã tribulos & spinas; omnia erant obsita sentibus, quæ iam sunt vestita pulcherrimis & fœcũdissimis vinetis & pomariis. Nihil est tam felicis ingenii quod non cultum, fructum producat suum. Quanquam sint autores Physici qui opinentur ex reuolutione cœlestium virtutũ & per hoc temperiei mutatione regionum fœcunditatem mutari in sterilitatem, & sterilitatem rursum in fœcunditatem: idq́; adeo vt vbi nunc est mare, aliquãdo terras; & vbi terra, illic maria fuisse. Sterilem autem fieri fœcundam terram, indicant etiam Romani scriptores qui queruntur, nõ eandem esse suarum terrarum fœcunditatem; disputantq́; in eo, num etiam terra senescat, effœtaque reddatur senectute, vt animalia. Quæ mutatio facta sit in Canaan scimus. Natura rerum infirmis elementis subiectarum est fragilis, corruptionibus & mutationibus exposita; nihil est tam splẽdidum & magnificũ quod non redigatur ad nihilum, & in contemptum veniat; omnia veterascunt, vt vestimentum. Dominus solus immutabilis manet & qui in eo sunt, vnum cum illo facti. In Asia & Africa, aliisque memorabilibus locis iam multa iacent neglecta, infrugifera, & deserta, quæ vix serpentibus iam alimentum sufficiunt vbi fuerunt ingentes ciuitates populosissimæ. Vbi fuit Babylonia? Vbi fuit Niniue? Vbi Troia? Vbi Thebæ? vbi reliquæ de quibus tam magnifice loquuntur historiæ? Ecce rerum humanarum miseram conditionem! Quid miseri extollimur? quid cæci inflamur in tam caducis rebus? Babyloniæ vrbis amplitudo & altitudo nota est: sed vbi fuerit, ignoratur locus: est iam habitatio Sirenum, draconum, crocodilorum & veneficarum aliarum ferarum. Dic mihi campum vbi Troia fuit, & eris mihi magnus Apollo? Ægyptus quæ ex Nili exundatione paradisus erat, iam suas laudes non tuetur, nec respondet colonis suis. Quid igitur mirum, si ex Germaniæ eremo factus est hortus omnibus & ad voluptatem & necessitatem sufficientibus plantis consitus, omniaque pene dixerim, ferens sine culturæ disciplina? Quem in modum omnia sphærica reuolutione mutentur à Domino in sa-

cris literis cum aliis locis pluribus, tum clarissime Solomon in Ecclesiaste tradit. Multa faciunt vt ego persuadear, Germaniam felicitate non vlli orbis partium cedere. Quanquam enim sunt qui prædicent Asiæ, Africæ, Indiæ, Italiæ, aliarumque dotes; tamen cum Plinio iudico felicissimam regionem, quæ suis contenta, alienis nihil opus habet; cuique est temperatus aër. Concedo aliis hyemes minus rigentes: sed caloribus æstatis magis feruentibus affliguntur. Fructibus alij aliis abundant, sed habet & Germania suos peculiares: taceo de animalium aliarum regionum nocentiore veneno. Non facile est conferre in hunc modum terrarum felicitatem: nam nullam partem est inuenire, quę ferre omnia possit; semper negatum est alij quod in aliam collatum videas; non dico in præsentiarum quam diues auri & argenti, aliorumve metallorum sit Germania: quanquę omnibus rebus ad vitam laute degendam copiose sibi sufficiat, nihil prorsus externi egens, si vellet: quid enim opus est de his pluribus dicere, quæ in oculis omnium in claro die constituta sunt? Italiæ, Hispaniis, & Galliis fere prorsus omnia metalla negantur, nisi quæ a mercatoribus Germanis mercantur.

De Germania scriptum Cornelius Tacitus reliquit, Germanos indigenas, minimeque aliarum gentium aduentibus & hospitiis mixtos, qui olim non terra, sed classibus aduectos: & aliquot populos Tacitus, Plinius, Orosius, Strabo, Ptolemæus commemorant, sed nominibus nobis adeo incognitis, vt mirari satis non possim qua temporis iniuria adeo perierint regionibus sua nomina. Nec minus est mirabile, quod nullus ex autoribus cum alio consentit in nomenclatura, sed quilibet alia tribuit regionibus & vrbibus nomina; cum tamen in vno fere seculo tres insigniores vixerint. Strabo enim sub Tiberio, Cornelius Tacitus sub Traiano, Ptolemæus imperante Antonino Pio, floruerunt. Ista sunt nomina populorum Germaniæ apud Strabonem, Bructeri, Sueui, Caldui, Marcomanni, Liuij, Zumi, Butones, Mugilones, Sabini, Senones, Sicambri, Catti, Gambruuij, Cattuarij, Chaubi, Cimbri, Caulci, Campsiani, Bifurges, Cherusci, Catisci, Ampsani, Cheinsci, Landi, Sabatij, Heumunduri, Boij. Cum Strabone Cornelius in pluribus variat. Orosius his vocabulis appellat, Vsipetes, Tencteros, Frisos, Agoriuarios, Dulgibinos, Tatuarios, Chauchos, Longobardos, Reudingos, Auiarios, Varmos, Eudolos, Suarmos, Nuithomos, Hermunduros, Nariscos, Quados, Marsignos, Gothos, Osos, Buros, Ligios, Arios, Heluetianos, Mannumos, Helisios, Naharualos, Rhingios, Lemenes, Suiones, Venetos, Fennos, Vandalos. Ptolemæus multa alia habet, quæ recensere superuacuum existimo. Tam diuersæ impositionis nominum non fuit alia causa, quam quod doctissimi hi autores sibi putarint licere pro animi arbitrio imponere nomina barbaræ nationi, sicut & adhuc hodie Germani peregrina libenter imponimus nomina, vel Græca vel Latina. Huc facit quod olim in Germania, autore Tacito, nec viri nec mulieres nouerunt literas. Etiam ipsi Galli antequam Romano imperio fuerint subiecti, nullas omnino literas attigerunt, nec etiam viderunt. Græci aliquando illis Græcas literas ostenderunt, quas pro miraculo habuerunt. Ex his dubium non est illa Germanis nomina imposita à Græcis vel à Latinis. Romanis enim singulari studio fuit linguam Latinam cum imperio propagare, & pleraque aliis appellationibus nominare. Nostro tempore Germaniæ regiones appellantur hoc genus nominibus. Ea pars quæ non multum abest à fontibus Danubij & Rheni, Sueuia vocatur, quam solam Alemaniam quidam volunt. Huic vicina est Heluetia, Alsatia, Brabantia, Sclandia, Holandia, Frisia, Dania, Saxonia, Thuringia, Hassia, Francia Orientalis, Boemia, Schlesia, Polonia, Bauaria, Pannonia.

Iulius Cæsar memoriæ mandauit, quod Germanis vita omnis in venationibus studiisq; rei militaris fuerit: quodq; a paruulis duritiei & laboribus studeant. Quique diutissime impuberes permaneant, maximam inter suos laudem ferre. Hoc enim ali staturam, ali hoc vires, neruosq; cōfirmari putant, & cætera quæ eo loco scribit, in promptu sunt. De his Tacitus scribit, quod aliquando supra modū inculti barbari fuerint, in sordibus & magnis sudoribus a prima iuuētute educati, in omni domo, inquit, nudi & sordidi, in hos artus, in hęc corpora, quę miramur, excrescunt; sua quenq; mater vberibus

alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur; dominum ac seruum nullis educationis delicijs dignoscas. inter eadem pecora in eadem humo degunt, donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera iuuenum Venus, eoq; inexhausta pubertas: nec virgines festinantur: eadem iuuenta, similis proceritas, pares validiq; miscentur, ac robora parentum liberi referunt. Seuera illic matrimonia. Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert: intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera nō ad delicias muliebres quæsita, nec quibus noua nupta comatur, sed boues & frænatum equum, & scutum cum framea gladioq;. In hæc munera vxor accipitur. Atq; inuicem ipsa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum, hæc arcana sacra, hos cōiugales dies arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes extraq; bellorū casus putet, ipsis incipientis matrimonij auspicijs admonetur, venire se laborum periculorumq; sociā: idem in pace, idem in prælio passurā ausuramq;. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant: sic viuendū, sic pereundum. Accipere se, quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursus quæ ad nepotes referatur. Ergo septa pudicitia agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis cōuiuiorum irritationibus corrupta. Hæc fere ad verbum Tacitus de moribus Germanorum. Sunt & alia apud alios autores, ex quibus conijcere licet, de morum seueritate & institutis ita tetricis, vt tamē non per omnia honesta disciplina caruerint. Scribunt quidam, olim Germanas mulieres fortiter pro patria pugnasse, & iā laborantibus in dubij Martis periculo viris in multis non vulgaribus prælijs prompte viriliterq; fortes auxiliares manus attulisse, res aliquādo pene fractas aliquando restituisse, & ab incunabulis liberos ad arma educare & exercere solitos. Quæ cōsuetudo adhuc nostro tempore durat, ita vt hæc natio toti orbi abundè satis militum mittat. propterea suos liberos Marti dedicabant, quem præter alios deos colebant. Nam astrorum periti affirmant peculiariter Martem virtute sua, &, vt loquuntur, influxu suo respicere Germaniam, vt non solum vsu & exercitatione in militari disciplina & robore animi & corporis cæteris præstent, sed etiam natura. Quare Dionysius vocat eos natura bellicosos. Quando matrimonijs iungebantur, vtrique sponso & sponsæ prædicebatur; adeptos suorum laborum & molestiarum socium, &, vt pacis & belli tempore mutuam sancte inuiolatā seruarent fidem, omniaq; communia ducerent pericula, & pacis tranquillitatisque commoda, ocia & labores, bona & mala. hoc iunctis sub vnum iugum bobus, equo instructo, & armis vtrinq; datis, significabatur. Item, vt facultates a maioribus acceptas auctiores suis liberis & posteris relinquerent. Mulieres vero arcentur à comessationibus publicisq; spectaculis, quo summa dos, mulierum pudicitia illibata permaneret. Qua disciplina factum est, vt adulteria rarissima apud eos fuerint. Deprehensæ in adulterio maritus iure omnem cæsariem cuellere pro arbitrio potuit. & eiectam cū summa ignominia ex domo per omnes vrbis plateas, vel etiam per omnes regionis vicos durissimis verberibus agebat. quoque seuerior erat in peccata vxoris, hoc vir laudatior habebatur. Nec hic vlli personarum respectui locus erat. Propter has causas apud eos boni mores plus valebant, quàm apud alios bonæ leges. Diuersitas suppliciorum est ex delictorum varietate. Proditores & transfugas arboribus suspenderunt. ignauos & degeneres animo, imbelles & corpore infames paludibus & cœno merserunt. Ita diuersitate supplicij puniendo scelerum naturam ostendebant. Leuioribus peccatis pro cuiusque delicti magnitudine equorum pecorumque numero conuicti multabantur. Multæ pars reipub. vel regi, pars ipsi qui vindicabatur, vel propinquis eius exoluebatur. Non iunctas sedes incolebant, sed seorsum discreti rura sua colebant, sicut fontis, aut campi vel nemoris occasio admonuit. Quisq; suam domum certo spacio circumdedit, vel propter incendij periculum, vel propter barbariē ædificandique imperitiam. Subterranei specus multo fimo onerati erāt illis hyeme receptacula & domus, & frumēto fructibusq; alijs horrea & cellæ. Et hoc modo & brumæ rigores, & hostium depopulationes fallebant. Vestitus erat sagum aut fibula, vel etiam spinis contextum. Totos fere dies ac noctes ad focum sedebant. Locupletissimi eorum à vulgo distinguebantur vestibus non laxis & fluitantibus, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed strictis & singulos corporis artus exprimentibus. gesserunt & plerique ex ipsis ferarum pelles maculis quandoq; variegatas. nec alio vestimentorum genere mulieres quam viri vtebātur: nisi quod fœminę

sæpius

sæpius linea veste purpuris variata induebantur: sed sine manicis, brachia & lacertos, totamq; anteriorem pectoris partem nudæ: etsi fuerit, vt dictum est, summa in matrimoniis castitas. Pro diis creaturas visibiles coluerunt, sicut Lunam & Solem. Mercurio præcipue diuinos honores exhibuerunt; cuius imagines adhuc hodie quibusdã locis extant: cui sanguine humano, viuoq; homine sacrificabant aliquando. sed Martẽ & Herculem pecude quapiam placabant. Isidi quidam Sueui sacrificabant. non ferebant deos suos humana effigie pingi aut sculpi. nemora & lucos diis dedicabant, & illa ex deorum nominibus appellabant: propterea quod illi abscondita vident. Quidam terram deam vocabant, honoribusq; diuinis colebãt: quod alma tellus omnia producat. Sunt præterea multa apud autores de veterum Germanorum superstitione & diuinatione & auguriis, quæ nõ duco operæpretium esse enarrare omnia: quanquam adhuc hodie cæca & Christianæ lucis ignara mortalitas infinitis superstitionib⁹ inuoluta sit. Magna æquitate agrorum limites diuidebant, & ne quid iniuste inæqualiterque fieret, quotannis possessionibus mutatis, veteres migrabant coloni inuicem in aliorum agros. Qui ex magnatibus, sicut hodie fit, quando à bellis vacabant, ocio, ludendo, somno & conuiuiis vitam ducebant. Rei familiaris curam, & culturam agrorum mulieribus, senioq; defectis aut alioqui imbellibus cõmittebant. Summus magistratus apud quẽ belli tempore vitæ necisq; ius erat, temporibus pacis abrogabatur, constitutis in singulis pagis iudicibus. Publicè conuentus comitia've agebant: silentio à sacerdote indicto, & re proposita, reges, magnates aut alioqui lingua & autoritate præpollentes sententiam ordine dicebant: magisque exorant, quàm imperant, quod volunt. Si vulgo sententia displicebat, magnis clamoribus explodebant: probantes autem, armorum concussione & sonitu animi propensionem significabant. Bellis confectis, centum duces, viros ex omni populo prudentia & probitate insigniores, seligebant, qui lites dirimerent, custodes essent legum. Sed omnia publica & priuata armati agebant. nec erat illis concessum ius vel belli suscipiendi, vel alias aliquid maioris momenti agendi, nisi prius populo vel ciuitate consulta. Iuuentus bello fortis magnis honoribus & præmiis afficitur, supraque alios nobilitatur. Nobilitas apud eos non ex maiorum stemmate, sed ex fortiter gestis iudicatur. nec tamen desunt autores ex maiorum egregiè factis, & prolem laudem nobilitatemque consecutam. Et iuxta factorum magnitudinem & claritatem per gradus ad regum latus sedes tribuebatur. Nobilitas aliis armis & animo fortior, hostibus vicinisque omnibus terrori erat; sæpeque vel solo nomine vicerunt, & in officio vicinos continuerunt. Ad hos legationes cum muneribus frequenter mittebantur ab exteris. Nulla gens propensiore animo peregrino hospitia offert, & omnem humanitatem ostendit in omnes, aduenas præsertim. ducuntq; in plerisq; locis pro bono omine esse, si cui Deus hospitẽ peregrinum egenum mittit. nam sine Deo fieri nõ posse rectissimè persuasi sunt. Atq; vtinam hanc humanitatem non exuerent his pessimis nouissimis temporibus, quibus prædictum est homines fore sine omni caritatis affectu. Germanorum humanitatis & præcipuè in peregrinos, facilitatis vestigia adhuc manent; sed refrixit etiam hæc caritas in multis. Hoc de Germanis veteres autores Romani testantur. Magnum flagitiũ iudicatum apud Germanos, peregrinũ quapiam vel leui iniuria afficere. Quamobrem confugientes ad se, & auxilium aduersus potentiorũ iniurias petentes summa vi & integritate defendunt, & ius persequuntur iniuriã patientium vltro sine spe præmiorum; sed solum propter solam humanitatẽ & misericordiam erga infirmiores. Hilari fronte & affabilitate non vulgari cibum & reliqua necessaria indigentibus communicant. A somno statim calida lauare consueuerant. Dormiunt autem libenter vsq; in diem a curis soluti. Cibi generibus minimè exquisitis vtuntur: nullis condimentis & illecebris voluptatum & effœminata mollitie vincebantur. Cibus erat venatio aut arborei fructus, aut lac, ex lacteq; confecta. Sed in potando immodicos semper fuisse negari nõ potest. Exiccandis poculis semper certarunt, & adhuc certãt. quiq; capaciora vno haustu sæpius exhaurit, robustior habetur. & hęc non vltima laus est. Nec in hoc pugnæ genere minus pertinaces sunt, quam in prœliis. Potu vtuntur ex hordeo & aliis frumẽti speciebus cocto, vino sapore nõ absimili, & vt merũ, inebriat. Sũt quoq; autores qui reliquerunt scriptũ de Sueuis, quod passi non sunt ad se inuehi vinum; quod molles animo &

effœminatos reddat. Nec ad conuiuia, nec ad opus eunt nisi armati. Paratiores semper ad verbera quàm verba etiam post calices. De magnis rebus consultant inter potandũ. Aperti sunt, minimè nigri & fallaces, nihil dissimulare, nihil celare, nihil adulari, nihil fingere, non repostum odium in pectore, & ore risum gerere, scientes. Ludo nimium dediti, præsertim aleæ; & nõ dubitant audaces omnes facultates semel deponere: imo suorum ipsorum corporũ libertatem non raro deponunt. Et victus sic, nihil repugnans victori se vinctum præbebat seruum. tanta semper fuit apud eos fidei obseruatio. Spectacula eorum omnia erant exercitatio & tractatio armorum; summũ decus scire rem militarem. Malebant sic se exercere, quam venas argenti & auri in terra abstrusas magnis sudoribus effodere. nec enim precium hoc hæc metalla habebant, sicut partim supra diximus, partim in sequentibus vbi offeretur occasio, narrabitur. Vasis aureis & argenteis quæ dono acceperant ab exteris, vt fictilibus vsi sunt: quanquam Romano imperio viciniores, propter vsum & commercium monetam præcipue Romanam & acceperint & exposuerint. sed nullus amor aut honor lamę, vsui vero solum. Remotiores autem aliis rebus cõmutabant, rarius pecunia vtentes. Munera semper amarunt, quod quid commodi incommodive adferat patriæ rerũ nostra memoria declararunt euentus. Nunc in quo luxu, quibusq; inutilibus peregrinis rebus intricata sit Germania, sine dolore recordari quis possit, qui hos veterum mores audit? Per hos certe iustitia extrema vestigia fecit, excedens terris. In proximos frequenter hostiles excursiones exercebant & propter rapinas & propter exercẽdam iuuentutem, ne ocio emolliti belli temporibus inutiles redderentur; simul vt vicinis terrorem incuterent. & ex ducibus ad huiusmodi incursiones paratior, à popularibus præ cæteris laudibus vehebatur. adeoq; non dedecori erat alienas gentes diripere, vt etiam laudis plurimum datum sit, qui plurimum domum retulit rapinarum. Ita factum est, vt nunquam cum hoste confligere, etiam iustis bellis confectis, desierint. Ex nobilioribus reges creabantur: duces verò propter factorum magnitudinem eligebantur, sed communibus omnium suffragiis. Tantumq; abest vt regibus liceat tyrannidem exercere, vt etiam nihil audeant constituere in rebus quoque exigui momenti, sed omnia populo sciente & cõsentiente agere coguntur. & vel ob minimam tyrannidis suspicionem è regno repelluntur. Atque ita rex & duces magis exemplo quàm imperio plebeios præcedunt. primi domi constitutiones legum factis exprimunt. in præliis primi hostem adoriuntur, in prima acie constituti. primi, si quid operis in castris locandis exigitur, manus admouent. noctu & die per omnes locorum difficultates primi proficiscũtur: reliquus exercitus hos sequitur, ab his exemplum in omnibus functionibus capit. Supplicia criminum capitalium leuiorumque flagitiorum in manu sacerdotum erant, non ex authoritate regum aut principum, sed deorum. Religionem enim deorum supra omnem humanum magistratum, collocabant. Persuasioq; hæc de diis superstitiosa seditiones cauebat, & plebem in officio retinebat, quod per alios principatus impossibile erat. Quanquam inscius non sim Iulium Cæsarem scribere, summum in bello imperatorem apud Germanos habuisse necis & vitæ ius & potestatẽ. In præliis cognatos & amicissimos quosque locabant quam coniunctissime poterat fieri; quo minus alterum alter desereret, pugnaretq; fortius quisque pro familiarissimo quoque. Et ob has causas etiam vxores & prolem inter impedimenta habere, & præliaturis ostentare & commendare: eorum captiuitatem & crudelem trucidationem, si vincerentur; præmia, & spolia, & laudem, & gloriam, & pacis commoda, si vincerent, ob oculos ponere. hoc per duces eloquentiores fieri solebat. etiam per mulieres infantes in vlnis mammisque adhibitos ostendere. ipsæq; arma non raro in manus capere, in acie locum viriliter defendere, hostem repellere: quibus incitamentis & facibus vix quicquam excogitari potest, quod etiam ignauissimum excitet, vt si non aliam causam respiciat, vel pudore compellatur aduersus hostem. Obsidum loco nobiles virgines dabant, & vicissim accipiebant. Hoc videtur illis peculiare fuisse in deliberationibus magnarum rerum, nullius quantumuis abiectæ in speciem personæ, consilium spernere, etiam mulieres audire. Vespasiani tempore fuit Velleda mulier, propter bona consilia pro dea Germanis habita. Hostem aggressuri, carminibus Herculem celebrabant & inuocabant, & clamoribus quibusdam ad terrendum hostem confictis, vti vnà omnium voce soliti sunt. sic suos in spem

vocari,

vocari, hostes confundi animo sperantes. De hoc cantus & clamoris genere Tacitus, & alij quidam. Arma eorum haud nostris nunc similia fuerunt; expedita & leuiora ferūtur fuisse. omnia agrestia, nihil picti & effœminati quod effœminatum animum arguerer. equites equis non prorsus dissimilibus iis quibus hodie Turcus vtitur. Relinquere equos si loci prælijque ratio flagitare videbatur, aut fessis & vulneratis concedere peditibus; ipsi pedites vicissim pugnare cōsueuerunt. in quē vsum equos in omnem euentum assuefactos habebant. Pugnando in præliis omnes ad principem exercitus respicere, omnibus curæ esse vt illum imitentur, vt placeant illi; illi vicissim studium vt ad animositatem exercitum prouocet. Nullum maius dedecus quam principe relicto fugere: imò principe viuo, & re non prorsus desperata, respicere, fugere relictis armis, aut principe, flagitium haberi consueuerat maximum. Nec postea vnquam conceditur tali adesse publicis conuentibus, vel sacris eorum. Itaque contemptim tractabantur, vt multi laqueo vitam finierint, vel alio quopiam genere sibi mortem conscicuerint. Pace diutius durante, iuuentus præcipue nobilior patria relicta, quærere hostē, & aliis sine prorsus titulo bellum inferre solebat. Sic vitæ discrimina & labores subire, quam domi ignobiles in ótio torpere, maluerunt. honestioremque quæstum ex sanguine humano, quam ex terræ cultura barbari iudicabant. Funera non tanta religione & apparatu, quanto alij populi curabant. Nobiliorum cadauera cum armis & equis comburunt: deinde tumulo in viridi quopiam horto aut prato sepelierunt. nec lamentationibus funera prosequuntur. viris enim vitio datur; mulieribus propter sexus infirmitatem nonnunquā conceditur. Mercatores, non vt aliquid importarent, sed vt spolia ab hostibus accepta emercat ab illis, Germaniam adire consueuerant: nunc mercatorum facultatibus & multitudine antecedit ferme omnibus nationibus. Veterum nulla fuit negotiatio & quæstus, quam bellum, venatio, agricultura, pastiones pecoris, quæ multis locis solæ in vsu fuerunt. Pagi & oppida non muro, sed fossa circundata longe distabant. nam maior pars agri syluestris & inculta manebat. Verisimile est ex pagis qui tum fuerunt nobiliores, quæ nunc sunt ciuitates originē suam habere. Rhenani à Rauraca Basilea ad Oceanum vsq; fuerunt aliis magis politici, propter Galliæ viciniam: qui mores, exuta barbarie, ciuiliores ante Germanos, acceperūt: quod vicini fuerunt Romanis, quibus ciuilitate Græci præcesserunt. Græci autem ab Ægyptiis ciuilem vitam mutuati sunt. Coloniam Agrippinam & Treuerim primum omnium politioribus moribus à Gallis acceptis, ad ciuilem vitam peruenisse ferunt. Dicunturque vetustissimæ imperij ciuitates, ædificatæ a Trebeta ante natum Christum anno 1548, temporibus Abrahami. Apud Germanos olim nemo possidebat propria rura, sed singulis annis mutanda fuerunt, cedendumque aliis, ne quis arrogaret sibi terram quæ communis omnium alma mater existit: néve libido possidēdi animos hominum stultos occuparet, præriperentq; alij aliis quod fruendum omnibus dat Dominus. perniciosum nimirum putantes hominem sibi agrum asserere, de quo tot ante cesserint, omniaq; metat orcus. Certe illam stultam humanæ mentis arrogantiam etiam annus Iubilæus ille in sacris literis videtur cauere. Erat ciuitatibus singulare studium quam longissime nullum habere vicinum, quanque latissime omnia circum se habere syluestria, & nullis habitata hominibus. & hoc laudi præcipue erat. Sed primi libri hic finis esto. In sequentibus ordine persequi egregie dicta & facta Germanorum conabor. Sequi autem visum est Cæsarum tempora, à Brenno incipiens ad Carolum hunc V. pergens, si annuerit Dominus. Ne cui autem videatur absurdum & præter rationem, quod ordine Cæsarum meam dispositionem instituo. Nemini opinor non cognitum quantum Romanis ducibus cum Germanis, rursum Germanis cum Romanis fuerit negotij; alterique alteros claros reddiderunt.

Sed hic primi libri finis esto.

DE GERMANIS

LIBER SECVNDVS.

DE VETERVM GERMANORVM ante natiuitatem Christi gestis.

364 NNIS 364. post Romam conditam, Senones, Sueui, & ij qui nunc Heluetij vocantur, Italiam ingressi sunt hostiliter, duce Brenno, vt Iustinus refert, gratia nouarum sediũ quærendarum, patriam propter intestinas seditiones & rapinas relinquentes, atq; in Latio incolas expulerunt, Tuscos primum; ædificasseq; feruntur nobiliorũ vrbium quasdam, nimirum Mediolanum, Comum, Vincentiã, & alias quæ nũc partim Venetis, partim ducatui Mediolanẽsi, partim Romano Pontifici sunt subiectæ. Mantuam quoq; volunt quidam ab his cœptam ædificari. Tusci, duce Rheto nomine, se in vicinas alpes, & montium loca inaccessa receperunt, fugientes militem Germanũ & Gallum: vocaruntq; regionem à duce Rhetiam, & se Rhetos. Porro ij non contenti, agro Tuscorũ occupato, hostili animo Romã versus profecti sunt, omniaq; depopulantes, incolasq; trucidantes & eiicientes, in potestatem redegerũt. quibus mature obuiã missi sunt à senatu populoq; Romano duces cum validissima militum manu: sed resistere nõ valentes, frequẽtibus prœliis victi sunt, accepitq; Roma maiorem quam vnquam antea cladem. Aliquoties ita trucidati sunt, vt vix euaserint præliorum testes. Tandem etiam ad iam tot cladibus acceptis, terrore confusam Romam, ipsam vrbẽ venerunt, successibus elati & barbarie feroces hostes: quam expugnarunt facilè, propugnãtibus metu exanimatis, captam crudelissime diripuerunt, nulli ætati sexuiq; parcentes. Quidã ab altera parte fuga sibi consuluerunt: cũ quibus põtifices, Vestęq; moniales virgines egressi sunt cũ suis sacris reliquiis & simulachris deorum. nam irruentibus hostibus non occurrerunt, sed è regione in fugam se coniicientes, focos & penates, & senio defectos parẽtes hosti trucidandos deseruerũt, multis vrbis locis incẽdio exustis, & magnis vitis Romanis multis trucidatis, obsessoq; Capitolio (quod Romanis solũ ex omnibus supererat) sex totis mensibus frustra, nam fortiter confisi loci munitione defenderunt Romani. diciturq; seruatũ à vigili ansere. Nec Galli & Germani sine magna suorum iactura Capitolium conati sunt capere. M. Torquatus in ea propugnatione prudenter multa gessit. inter alia hosti sperãti deditionem Capitolij propter cibi penuriam, proiecit vltro liberaliter panẽ ex Capitolio, quo de pertinaci futuræ deditionis spe barbaros iã etiam cõmeatu indigẽtes deiiceret. nec eum rei expectatio fefellit. barbari enim homines capiendi Capitolij animum despõdentes, pacto certo auri pondere, Romanis in Capitolio reliquis Romã reddiderunt. Parãtibus verò discessum Germanis & Gallis, F. Camillus in his turbis ex exilio vocatus, & dictator factus, milite comparato, mira celeritate, nõ expectante hoste barbaro, abituros, omnia tuta putantes, nihil iã timentes, negligenterq; omnia administrantes, quasi re bene gesta & cõfecta, adoritur, vertit in fugam, maiorẽ partem trucidat, spolia recipit. Itaq; incẽsum Romæ ignem sanguine hostium extinctum recte quidam dixerunt. Atq; hoc modo Camillus ex inuidia a suis ciuibus in exiliũ missus, rem Romanã restituit; in quo viro cẽsent autores, q; abũdè satis prædicabile fuisset, q; hosti se propter iniurias nõ adiunxit. quo ore igitur sonãda animi magnitudo, q; etiam auxiliates manꝰ fractis prorsus rebus attulit? Hoc tẽpore consultabãt Romani de bello in Germanos & Gallos suscipiendo, ne aliquando denuo armati Romam cõtenderent, & tempus belli plerisq; opportunũ videbatur post recentẽ fugã & hostiũ cladẽ: sed aliter visum est Camillo, cui summa erat rerũ potestas: qui maluit se prius recolligeret, & præsenti contra hostẽ successu cõtenta esset Roma, quæ similior erat aceruo lapidum, quàm ædificatæ vrbi. Sed qui volet, hęc plenissime in historiis cognoscet. Ego ꝓpterea paucis verbis indicare volui, vt admonerẽ quo seculo primũ lõgius ꝓfecti sint in militiã Germani. Nã ante hoc tẽpus neq; Italiã, neq; vllã remotiorem regionẽ hostiliter ingressi sunt. Post multas à Brenno ciuitates in Italia ædificatas, profectus est cum armata Gallorum & Sueuo-

Sueuo·

Sueuorum)quorum maior pars absque dubio ex iis montibus fuit,quos hodie Heluetii possident) manu in Asiam, præmisso prius legato Belgio Germano cum Germanis; qui totam Asiam ita terruit suo aduentu, vt magna vi pecuniæ plurimi reges pacem ab eo emerint,legationibus vndiq; ad eum missis,pacem petentibus. Ptolemæus rex Macedoniæ,cõparato exercitu,resistere conatus, victusq;,captus,truncatus, capiteq; eius a Germano milite per totam Macedoniam circumlato, incusserunt ingentem formidinem Macedonibus & vicinis regionibus omnibus. Depopulata igitur Macedonia & Asia totaq; Græcia, secutus est & Brennus maioribus copiis, & quæ relicta fuerant, deuastat omnia,nõ parcens templis & eorum aris. Sed, vt historiæ vno loquuntur ore, vbi Apollinis templum diripuerunt in Delphis,multi terræmotu perierunt,multi fulminibus perierunt,multi gladio perierunt,multi peste perierunt:vehementerq; copiis afflictis, & Brennus ipse imperator vulneratus grauissime,doloris impatiens,sibi mortem consciuit. Quidam scribunt pugione transfossum periisse. Alii alio mortis genere periisse tradiderunt. Post ducis mortem Germani & Galli occuparunt opportunas in Asia sedes: dictiq; a Græcis Galatæ,quod nomen seruant. Hinc Gallogræcia dicta est.

Quod Cimbri & Sueui, & populi in iis montibus, quos Heluetii inhabitant hodie, in Illyrico, tota Græcia, Hispania, Italia gesserint, quanque difficilia bella confecerint, potest ex variis historiis colligi: quãtumuis dissimulãter pauca ex plurimis vix vno digito attingãt. Solet enim humanum ingeniũ sua exaggerare quæ putat esse laudi, aliena vero extenuare, vel etiam deprauare. neq; enim verisimile est ex rerum ignorantia factum. Quantis copiis Aurelius Scaurus conatus sit Germanis resistere, quo pacto fusus sit, quot millia amiserit, quomodo captus & interfect⁹, si enarrare vellem, iusto volumine vix possem. Quid dicam de M. Æmilio, qui cum ingenti apparatu multisq; legionibus aduersus Germanos missus, extinctus est cum vniuerso exercitu, in quo habuit 100 millia peditum, præter equitatum & impedimenta? Ex omni illo numero vix euaserunt octo animæ. In quo luctu, quoque metu tum fuerit Italia & ipsa vrbs Roma, cogitatione melius quam verbis consequi possum. Nam iam ante ediderant barbari multa suæ crudelitatis exempla, quare vehementer timuerunt, ne imminens ferox hostis Italiæ, superatis alpibus, direptaq; Italia, excinderet totam Vrbem. nam tales iactabantur minæ ex hostium ore auditæ. & iam Romanum imperium subiectum in Germaniam & Gallias per nuncios iactabant. Sed Domino aliter visum est. Nam Marius contra illos missus, prudenter cunctanterq; exultantes & ferocientes barbaros, multis præliis victores repulit, expectata locorum opportunitate, & hostium commeatus penuria (quæ res plurimum in bello habet momenti) adortus est, pugnatumq; [illegible] fere diem dubio marte; sed Germani frigoris patientiores, quam æstus, calorem in valle soli exposita, tempore anni calidissimo nõ ferentes, sub vesperam dissipati tergum verterunt. In quo prælio vtrinque infinita hominum multitudo desiderata est: sed Germani potiores suos duces amiserunt, & regem ipsum † Teutobochum. Sed sub idem tempus Q. Catulum in alpes cum non contemnendis copiis missum ad prohibendos hostes, non sine magna Romanorum cæde ex præsidiis deiecerunt Germani. Nisi Catulo subuenisset mature Marius (qui vt ante cunctatione, ita hic festinatione prudentissime vsus est) actum erat de legionibus Catuli. Marius contra barbaros vsus temporis & locorum commoditate. nam vt alios cunctanter magno consilio, ita illos festinanter mane nebuloso tempore obseruatis solis exortu & vento, vt essent hostibus infesti, aggressus est, & sole hostibus aduerso, & nebula & puluere excitato, per ventum fretus, vicit, & occidit fere ducenta millia, supra quadraginta millia captis. Ibi inauditum apud alias gentes, mulieres Germanorum, & mulieres secutæ castra memorandum exemplum pudicitiæ & magnorum animorum ediderunt. nam cum in vallo & munitionibus castrorum primo impetu non potuerunt Romani eas redigere in potestatem, & cernentes ita viriliter munitiones defendere, vt morituras potius animaduerterent, idq; non inultas, quã se hosti traderent, conditiones deditionis obtulerunt illis: sed illæ omnes recusarunt, nisi promitterent illæsam omnium pudicitiam fore. quod cum negatum illis est, sibi & suis liberis consciuerunt mortem, ne veniret earum pudicitia in manus eorum qui suos caros coniuges occiderant: aliæ ferro, aliæ laqueo, aliæ se præcipitando in aquam (quæ ab vno latere castrorum erat alta, quod etiam sin-

† Teutobū

b

gulare munimentum castrorum fuit) paucæque ex magno numero in hostis manus peruenerunt. Sunt quoque inuentæ, quæ quanquam captæ, cum congressuris viris tam pertinaciter certarunt, vt animas in pugna reliquerint. interea ita castra defenderunt, vt hæc omnia peregerint, & omnia quæ vsui putarunt fore hostibus, in ignem iecerint. nec paucæ seipsas in ignem coniecerunt. quædam irruerunt in hostium arma densissima, in certissimam mortem: sed secum hostium aliquot ad inferos rapientes. In hoc prælio multi duces, & rex ipse Cimbrorum Beleus, occubuerunt. Et in hac pugna fractæ Romanæ res sunt per Marium restitutæ, non tam militum virtute, quam ducis prudenti astutia. quæ nisi successum habuissent, Romanum imperium totum suppressum erat Germanorum armis.

Quicquid se vllo modo effert, & suis viribus confidit, Dominus deiicit. nemo est ita creaturis munitus, quem Deus non exuat suo tempore. Omnem fastum deprimit: & stultitia est sibi placere in creaturis quas omnes Dominus propter se fecit: & nulla est maior vanitas, quam hominem sibi arrogare vel culicem. Regna Assyriorum, Persarum, Medorum, Alexandri Magni ab alio ad alium translata sunt: tandem peruenerunt ad Romanos, qui etiam iam fuerunt Troes. eorum imperium frustatim scissum, fere tot tyrannos habet quot oppida vel vicos. Sic hæc pereunt & transeunt. perit omnis arrogantia. nec enim Deus ferre potest. Omnis virga amplius non necessaria, & inutilis facta, in ignem mittitur. Exitus tyrannorum operæpretium est considerare, quam miseri inexpectatique fuerint. Videmusque diuæ Virginis cantionem per omnia secula impleri, *Deposuit potentes de sede, exaltat humiles. Deus perpetuo superbis resistit, humilibus dat gratiam. Quod vult aliquid videri, in nihilum redigitur. vocatq́; Deus quæ non sunt, tanquam vt sint.* 1. Corinth. 1. Roman. 4. Huius diuini iudicii omnes historiæ testes sunt: suntq́; plenæ exemplis omnes. Quanti reges, quanta regna & imperia, quantæ vrbes, quantæ respublicæ deletæ sunt, vt ne vestigium quidem remaneat? omnium exitii causa nulla prorsus est quam superbia cordis, cæcæque mentis humanæ Dei gloria destitutæ & vacantis. Quid Troiam, Græciam, Pharaones, Romanos, & Constantinopolitanos principes, Romanum senatum, populum Israeliticum; quid alios reges & Imperatores commemorem? Quid aliud habent omnes historiæ? Quin nunc Turca tam breui in tantum fastigium potentiæ est euectus, vt vel solus satis abunde indicio sit, quam inconstantes mutabilesque sint humanæ res. Sic non fortuna, ne gentiliter loquar, sed Deus omnia versat, omnia mutat.

Vt redeamus ad Germanorum gesta. Vicinos olim sæpe composuisse, & coëgisse suum iudicium sequi; aliisq́; nationibus, vt adhuc hodie res se habet, semper metuendos fuisse, non est obscurum (quantumuis dissimulent historiarum scriptores) Heduis & Sequanis diu de imperio litigantibus. Petierunt Sequani a Germanis contra Heduos alioqui potentiores, & peiorem habentes causam, auxilium: qui percognita vtriusque factionis causa, Rhenum transgressi, à quibus Hedui victi, dareq́; obsides coacti, & perpetuis pacis cōditionibus compositi, ad votum Sequanorum, & arbitrium Germanorum sunt. Nec hoc bellum leue fuit, sed Heduorum omnis nobilitas in præliis est interfecta. Vnus tamen ex Heduis Romanos solicitauit aduersus Ariouistum Germanorum regem & Sequanos: qui commemorando quid Germani tandem ausuri essent, quæq́; eorum fama iam esset per omnem Galliam, & in Hispanias vsque peruenire inciperet: quæ contra opinio de Romanis, si socios desererent, esset futura: & hoc genus persuasionibus aliis facile induxit Romanum Imperatorem ad auxilium ferendum, & cogitandum de bello aduersus Germanos suscipiendo. Nam iam maiorem partem possessionum & in agro Heduorum & Sequanorum occupauerant Germani & quotidie numerus aduenientium ex Germania augebatur, vt breui haud dubie veteres Gallos colonos omnes eiecturi viderentur. Huc accedebat, quod non habuit minimum momenti ad Romanos excitandos, quod Ariouistus rex vir erat natura ferox, & ad bellum quoduis oblatum perficiendum promptissimus. vi armorum omnia agere, nihil illi maiori studio esse quam imperii sui fines propagare, Romanos vbicunque occasio offerebatur, omnibus modis conatibusque aperte & clam impedire. sedulo cogitare de sibi subiicienda Gallia. Romanorum præsidia ex ea eiicere. Nam Iulius Cæsar multa præsidiis tenebat loca in Galliis. Quare Cæsar facile coniectura

ctura, quam magnæ Ariouisti regis spes essent (quid enim non speraret etiam de Italia, capta tota Gallia?) assequi: & quid moliretur, oculis cōspicere potuit: viditq; totā Galliam suam futuram si hunc hostem vinceret. Propter vero supra commemoratas causas quæ in hoc rege erant, prudenter diligenterque contra talem minime contemnendum hostem censuit agendum. Quamobrem visum est illi ad Ariouistum legationem mittere cum talibus mandatis: Vt ad quempiam medii itineris locum certum & commodum conueniret Cęsarem, de communibus rerum publicarum commodis, & vtriusque suo & Ariouisti iure, & componendis rebus turbulentis, colloquendi gratia. Respondit barbaro & elato animo Ariouistus, Se mirari quid iuris & negotii esset Romanis in Gallia, quæ armorum vi & iure belli sua esset facta. nihil sibi apud Cæsarem esse negotiorum, si quid ille velit, ad se venire posse. Hæc nimium superbe renūciauit Cæsari. Quibus auditis, Cæsar censuit hominem barbarum ferocientem aliter tractandum: remisitq; legatos, qui seuero vultu & animo illi nunciarent, vt in memoriam reuocaret, ex gratia & beneuolentia senatus, populiq; Romani se salutatum appellatumque regem. Quænam sit ingratitudo, non velle vel ad colloquium venire propter pacem, euitandaque multa incommoda & pericula. Quum autem non velit venire, hæc esse quæ velit: Primum, ne in posterum in Galliam Transrhenum Germanos ducat. Deinde, vt Heduis obsides restituat. Postremo, ne vlla causa amplius arma sumat contra Romanos eorúmve socios; si hoc faciat, fore amicum populi Rom. si non, se Romanos sociosq; eorum summa vi defensurum, nec vllo modo Heduos inultos relicturum. nec enim Romanos talem contemptum in se recipere solitos. Ad hæc respondit Ariouistus rex, Ius belli esse, vt victor cum victis pro suo arbitrio agat. & hoc etiam Romanos cum suis agere. quū igitur ipse Romanis non præscribat quid cum victis agant, se quoque non velle impediri. Heduos victos suis armis; obsides se non redditurum: nec arma aduersus eos moturum, quamdiu pacis conditionibus & promissis satisfecerint. Quod autem Cæsar minetur, se vlturū eos, posse eum venire, si cupiat. neminem impune hactenus contra se & Germanos arma sumpsisse. se effecturum, vt sentiat quæ vires, quodque robur sit Germanis qui iam quatuordecim annis sub dio obduruerint perpetuis in militia, nunquamq; interea temporis domū venerint: inuictosq; hactenus fuisse. His auditis, Cæsar festinandū esse iudicauit. diligēter igitur copiis collectis, quāprimum ad Ariouistum contendit. nec segniter, minoriq; conatu Ariouistus aduersus Cæsarem in Sequanos profectus est. sed celerior Cęsar opportuniora loca & vrbes Sequanorum Romanis præsidiis muniuit. Sed facile Cæsar vidit, quantopere miles Romanus Germanum timeret: quanq; in magna existimatione fortitudinis inuictæ esset Germanus. quare hunc metum longa oratione exemit: Primum, vt orationi viam ad exterritos & metu stupidos animos faceret, Ariouistum non temere contra Romanos bellum moturum, qui se consule, tot beneficia accepisset a Romanis, præsertim cognitis suis postulatis, & æquitate conditionum. Deinde incipit commemorare Marii factorum successus, suam diligentiam. Hos Germanos cum Ariouisto esse quibus cum sæpenumero Heluetii congressi, non solum in suis sedibus, sed etiam in illorum finibus plerunque superassent: qui tamen pares esse Romanis non potuerint (quod tamen fictum erat, neque enim Heluetii Romanis vnquam cesserunt, ita vt habeant quod glorientur) Gallosque magis astutia quam virtute ab Ariouisto victos. Post hæc, prætextus varios timoris diluit. quidam enim metuere se rei frumentariæ penuriam: quidam itineris difficultates volebant videri. De quibus pro tempore & proposito prudenter vbi dixit, conuersi sunt mirabiliter omnium animi, alacritateque mentium cupere prælium præ se ferebant. Cæsar igitur arripuit per commodissima iter, sine omni cessatione aduersus Ariouistum cum suis contendit. Audito aduentu Cæsaris, Ariouistus mittit ad eum qui nuncient, quod antea de colloquio postulasset, id licere fieri: additque causas quare iam cupiat vltro quod ante recusarit. Et conueniendi conditionibus statutis; & vterque suis comitibus in equis stipatus, Cæsar primum Romanorum beneficia erga Ariouistum recensuit, quod rex à senatu salutatus esset; quodque dona missa amplissima essent nihil etiam promerenti. commemorabat quoque quam cari essent Romanis Hedui multis ex causis. talesq; confœderatos suos solere non solum defendere, sed etiam augere Romanum senatum. addidit etiam suam priuatim

animi propensionem & beneuolentiam erga Heduos. Deinde vt obsides Heduis restitueret postulauit; nec vnquam sociis Romanorum inferret bellum. & si traductos Germanos reducere non posset, saltem efficeret, vt in posterum nulli Rhenum transirent. Ad hanc Cæsaris orationem Ariouistus respondendo, sua in bellis gesta recensuit, causasq́; quare sit iure & merito rex appellatus: reddiditq́; sui in Galliam aduentus causam, victoriamq́; suam in prælio cum vniuersis Galliæ copiis, commemorauit, vno prælio totius Galliæ vires à se superatas. Si malint denuo fortunam martis experiri, se esse accinctum: si verò velint potius in rerũ tranquillitate quiescere, sibi iure promissum stipendium deberi. se amicum populi Romani factum vt tueretur, non vt iniurias ferat. se traduxisse Germanorum copias: neque enim inermem potuisse venire ad defendendos iniuriam ferentes. nam non venisse ad oppugnandam Galliam, sed a factionum altera rogatum. se priorem in Gallia esse quam Romanos, adeoque suum esse hanc prouinciam; Cæsaremq́; propter nullam Heduorum cum Romanis necessitudinem, sed ad opprimendos Germanos venisse. Quare nisi quamprimum decedat cum suis omnibus copiis, hostis loco eum habiturum. Neq; enim se ignarum, inquit, etiam magnã gratiam initurum apud multos Romanæ reipub. principes, si Cæsarem interficiat. id ad se clara multorũ voce perferri. igitur non esse, vt timeat se contra Romanos principes facturũ, si resistat Iul. Cæsari. Postremo pollicetur gratum se fore, si discedat ex Gallia sua. His Ariouisti postulatis Cæsar multis cõtradixit, Se non posse vllo modo facere, neq; Romanæ fidei socios deserere. Itẽ si temporis diuturnitatem spectandam iudicet, populi Romani iuste imperium Galliæ deberi: ante enim bonam partem Galliæ bello victam à Q. Fabio Maximo. Ecce, dum vtrinq; hæc contrauertuntur, equites Germani moræ impatientes, ad Romanos propius adequitant, in cosq́; tela & lapides mittũt. Qua re nunciata Cæsari, statim ad suos aduolauit, & cum comitatu suo ad exercitum se ex periculo recepit: & in vulgus militum sparsit quã potuit odiosissime Ariouisti in colloquio libertatem, vel si quis mauult, arrogantiam; quo pacto Romanis ex omni Gallia interdixisset. quomodoq́; impetum fecissent contra fidem in Romanos Germani. quibus modis maiestas Romani nominis contemneretur à barbaro rege. atq; ita incensos omnium animos reddidit. Iterum igitur cupiebant colloquendi gratia conuenire: sed Cæsar impetum Germanorum metuens, mittit ad regem legatos, qui quumprimum venerunt, vt proditores aut speculatores coniecit in vincula, statimq́; exercitum ad Cæsarem promouit propius. Cæsar exercitum aliquot diebus in conspectum Germanorum in acie produxit; sed loco iniquiore continuit. Equites primis diebus fortiter pugnarunt vtrinque. Germani tali pugnæ genere vsi sunt: Erant tot peditum quot equites, horum alteri ad alteros se in prælio, vt res ipsa requirebat, recipiebant, aliquando coniuncti, aliquando separati pugnabant. pedites miræ erant celeritatis, æquarunt equorum, iubis nonnunquam subleuati, cursum, quandocunq; erat opus festinatione. Interea Cæsar oportunioribus locis castra munit. Ariouistus fortitudine & alacritate suorum fidens, misit exercitus partem ad munitiones Cæsaris oppugnandas. Hic toto die acerrime pugnatum est, vsque dum nox diremit pugnam. Et quanquam Romani in munitionib. suis superioreq́; loco constituti fuerint: tamen » tanta constantia & robore Germani pugnarunt; vt Cæsar ipse hostis scribat, Solis oc- » casu suas copias Ariouistus multis & illatis & acceptis vulneribus, in castra reduxit. Ex his verbis quiuis facile intelligere potest, quomodo eo die Romani vix in castris se defenderint, tantum abfuit, vt in æquum campum descendere ausi fuerint. Sed nimium confisi, postridie eius diei iterum locis iniquissimis adorti hostem, & magna parte exercitus Cæsaris trucidata, tandem propter nimiam locorum iniquitatem & munitiones diligentia Cæsaris factas, coacti sunt cedere, vtrinque occisis infinita pene hominum multitudine. Sed postea & in illas & in alias Galliæ partes irruerunt hostiliter, viceruntq́; longe sæpius quam victi sint. Cũ igitur sæpius Galliam diriperẽt, & omnibus modis Romanorũ conatus impedirẽt, Cæsar necessario belli molem omnem in Germanos vertendam iudicauit. Commeatu igitur comparato, delectuq́; habito militum & equitum, aduersus Germanos (qui in Gallia sedes occupauerãt, expulsis incolis Gallis Romanorum sociis) proficiscitur: qui venienti obuiã miserunt legatos cum his » mandatis, Populi Romani amicitiam se seruaturos, neq; vnquam bellum priores Ro-

manis illaturos. si autem quis illis prior inferat bellum, se minime recusaturos. neque enim Germanæ virtutis esse bellum deprecari, sed hostem repellere & persequi: nec hactenus quenquam impune lacessisse Germanos. Exposueruntque longa oratione aduentus sui causas, & voluntatem erga Romanos: quanti vsus esse possint Romanis in militia, si sedes occupatas cum pacis tranquillitate illis concesserint volentes. Nec hoc se propterea dicere, quod animum despondeant se non posse defendere armis capta (neque enim parem Germanis nationem inueniri vsquam.) sed malle possidere cum gratia Romanorum, quàm inuitis illis. Ad hæc Cæsar, Nullo modo se laturum, vt ipsi Romanorum socios eiiciant,& occupent agros eorum: maleque eos de Romanis sentire qui hæc sperent aut petant ab ipsis. nullos in Gallia habitatoribus vacuos agros esse, qui sufficiant multitudini tantæ. Præterea pollicetur illis auxilium contra hostes suos, vt possint redire ad patrias suas sedes. Hoc responso reddito à Cæsare, mouit propius ad Germanos castra, festinandum censens antequam eorum copię congregarentur. nam dispersas intellexerat. Iterum igitur legati Germanorum ad Cæsarem redeunt, petuntq; æquissimas pacis conditiones, quas Cæsar omnes recusauit, nimirum videns Germanorum paucitatem; fidens vero sua multitudine. Quod vbi Germani non obscure intellexerunt, tamen potius fortiter voluerunt quicunq; esset dubii martis futurus euentus, pugnare, quam turpi fuga se ex periculo eripere. Vbique primum equites Cæsarianos conspexerunt (qui erant numero quinq; mille: Germanorum autem equites erant vix octingenti: multi enim quibusdã de causis ab exercitu aberant) Germani impetum in eos faciunt, statimq; (etiam Cæsare ipso teste) Romanos perturbauerunt, fugaueruntq;, interfectis multis. Rursus Cæsarianis resistentib. relictis equis Germani in pedes desilierunt, suffossisq; equis, compluribusq; Germanorum deiectis, denuo reliquos in fugam coniecerunt, persecutiq; sunt illos vsque ad Cęsaris exercitũ. In ea pugna equestri plures Romanorum equitũ interfecti sunt, quam Germanorum fuerint. Et in his fuerunt quidam imprimis nobiles. Post hoc prælium sperabant iam Cæsarem posse ad æquiores conditiones adduci, conueniunt igitur (vt conuenerat inter Cæsarem & legatos) cum principibus suis & seniotibus ad Cæsarem in castra, credentes Cæsaris fidei, vt de induciis agerent. Sed Cæsar quos ad se venire iusserat, captos seruari præcipit, continuoque copias suas omnes educit castris, & acie triplici instructa, ad Germanorum castra properat, & ducibus ptincipibusq; per insidiam destitutos inexpectatus aggreditur, expectantes pacis conditiones. Et quanquam discessu principum suorum turbati, nullum spatium habuerint consulendi, nec arma arripiendi: dumque incipiunt deliberare, velintne in castris suos continere, an aperto marte, eductis copiis, pugnare. intelligentes, se perfidia circumuentos, & animi doloribus (propter suos caros natu maiores & principes, qui fidei hostis credentes vltro in manus Cæsaris ierant) tristitiaq; confusos (his omnibus accedebat quod ab exercitu magna equitum & peditũ pars, frumentandi & pabulandi gratia aberat) ecce hostis concitatus irruit in sic paratos. Sed pudor & Germana virtus prohibuit fuga salutem petere, id quod facile erat: nam equitatus ita erat metu consternatus ex priore pręlio, vt vix in vltimo agmine à longe sit secutus. Sine igitur ordine arma celeriter arripiunt, & in obuium hostem, perfidia eius incitati, feroces ruunt, acriterque pugnarunt diu, donec puerorum & mulierum multitudo ex hostium manibus effugeret. Porro Cæsar mulierum & puerorum fugam videns, equitatum trepidantem ad alios vsus inutilem misit ad hos consectandos: qui crudeles & irati propter pristini diei suam turpem fugam, infantes & mulieres inermem multitudinem trucidarunt. Vbi viri in castris pugnantes clamorem audiuerunt, & suos trucidari viderũt, nefandam sobolis & matrum cædem non diutius ferre valentes, ex castris proruperunt, impetumq; in equites faciunt, & magnum numerum ex equis deiiciunt, imponuntq; in hostiles equos mulieres cum pueris. atque ita armati, repellentesq; hostem, se trans Mosam in tuta receperunt. Ingens eo die mulierum & puerorum Germanorum numerus perit, magnus quoque vtrinque virorum numerus. Cæsar post illa intelligens à Germanis, Romano Imperio semper fore in Galliis periculum, & in Germania intestina bella esse: vocareturque à factionum, vt fit, partibus. Vbii nanq; diu cum Sueuis, quibus pares esse non poterant, bellum gesserant: pressiq; diu, ad Cęsarem, quem audiebant cum magnis copiis

in Gallia esse, legatos mittunt, fœdus ineunt cum eo, vt auxiliares manus cōtra Sueuos ferat: esse enim superioris Germaniæ populos inuictos, nisi coniunctis viribus eos adoriantur: neque contentos fore, nisi etiam Gallias tandem in potestatem redigant, & postea etiam Italiam vexent. Atq; hæc Cæsar etiam non admonitus timuit antea, quare omnino transportandum in Germaniam per Rhenum copias censuit. Quibus ex causis non nauibus transierit Rhenum, sed potius ponte; quoq; pontis genere traduxerit, scribit ipse: idcirco his immorandum non censeo. Porro omnibus copiis transportatis per pontem, volens terrorem incutere Germanis, ædificia frumentaq; passim succendit. & cum in Vbiorum regionem peruenit: quibus auxilia laturus venerat, cognouit Sueuos esse in armis omnes, in vnumq; locum conuenisse, hostem lætos animoque plane Germano expectare, & si veniat, ipsos obuios excepturos, imo etiam abiturum persecuturos, quare celeriter se in Galliam recepit: & ne Sueui insequi possint, pontem destruit, qui magno sumptu & laboribus factus erat. Nam Sueuorum nomen erat exercitui Cæsariano terrori tanto, vt non difficile videret Cæsar, quid facto opus esset. Iterum Britannico & quibusdam leuioribus aliis confectis bellis transire Rhenū constituit Iulius Cæsar, nam non cessabant in Gallia eum multis modis vexare. Confecit igitur alium pontem per Rhenum; sed quum primum per exploratores intellexit Sueuorum & aliorum Germanorum belli apparatum & vires animosq;, iterum se in Galliam recepit, pontemque rescidit. Neque enim censuit tutum esse cum Sueuis bellum in suo agro gerere, qui in alienis plerunque inuicti fuerint. Quibus causis ductus Cæsar, magnam multitudinem Germanorum magnis stipendiis conductam in exercitu suo habuit. Nam victum Pompeium & tot bella feliciter in Italia & Hispania aliisque nationibus gesta, debet haud dubie Germanis.

DE GERMANORVM
MORIBVS ET FACTIS
Liber III.

De bellis Germanorum gestis cum Augusto, Tiberio, & aliis Romanis principibus.

TEmporibus Augusti Octauiani Imper. Romani, est in Germaniam missus cum exercitu Rom. Drusus, qui imparatos ex improuiso oppressit, qui circa Rhenū habitabāt, & Vsipedes, Hassos quiq; in illis habitabāt regionibus. Sed Sueui omnesq; vicini repēte armis sumptis, hostem aggressi in fugam coniecerūt, & magna Romanorum multitudine interfecta, in quibus ferunt viginti centuriones occisos. Et actum erat plane de Drusi copiis, nisi barbari insolētes iam victoria, negligētissime omnia administrassent, nam iam ceu victores traduntur spolia distribuisse, omniaq; egisse ac si plane vicissent. Sed id accidit illis, quod omnib. superbientibus & hostium suorū contemptoribus: negligenter enim omnia administrantes ceu in vado nauigantes Drusus, collectis suis omnibus, loco & tēpore sibi commodissimo, opprimit nihil timentes; nec tamen inulti mortui sunt, Romanorum enim magna perit multitudo in ea pugna. Et vel à mulieribus incredibilem Romani acceperūt cladē. intra munitiones enim castra defendentes, in oppugnantes emissis omnibus telis & lapidibus, multisq; militibus sic cadentibus, tandē omni reliqua materia, qua hostem repellerent, deficiente, suos liberos in terram collisos in faciem oppugnantium proiecerunt. In hoc prælio, si vsquam alibi, apparuit quā crudele animal homo sit. Sed Drusus tandem (sic visum fatis vel potius Domino) eam regionem in Romanorum prouinciam redegit. A Mosa flumine vsque ad Rauracam Augustam, vbi nunc inclyta ciuitas Basilea est, ædificauit arces numero circiter sexaginta: effecitque magnis operis, vt Hercynia sylua esset peruia, multisque locis habitabilem. nam ante aduentum illius Drusi, scribunt quidam Hercyniam syluam desertum hominibus inhabitabile & inaccessum fuisse, ferarum domum. His temporibus primum Germani exuta paulatim barbarie, ad humaniores & ciuiliores peruenerunt mores, Romanis moribus & legibus assuefacti. Alia prorsus facies non solum hominum, sed etiam cœli & terræ videbatur tunc in Germania. Mortuo in Germania Druso, nomen impositum est à pro-

à prouincia Romano imperio adiecta, Germanicus, sicut consueuerant Romani fortibus viris nomina à regionibus adiicere, quas deuicerant, vt Scipio Aphricanus, &c. Porro immatura morte Drusus admodum adolescens abreptus est, ex vulnere quod à Germanis acceperat. Data est hæc Drusi prouincia Q. Varo. Sed Germani iugi impatientes, ad libertatem aspirabant. nec enim eam humanitatem & æquitatem, qua imperia retinentur, Romani ostendebant. nec enim facilius est aut minoris ingenij artisve parta tueri quam acquirere. Germani igitur natura ingenioq; ad libertatē nati, Vari hominis odiose tumidi & superbi non ferentes dominationem, eligunt ducem, quo Romana cum præside Varo præsidia eiiciant. Varus confidens Romanis legionibus, nihil à Germanis (quos iam iugū accepisse, & assuetos ferre, seruosq; animos effectos putabat) timens, non veretur magnam multitudinem conuocare, vt leges pro arbitrio præscribat, iubeatque quod libuit. Illi conueniunt cum duce Arminio viro forti, & ad asserendam libertatē omnibus nominibus idoneo, Romanos nimio tranquillitati successibusq; confisos opprimūt, arces & ceptas vrbes solo æquant, tres Romanorum legiones trucidant. captorum, quorum magnus fuit numerus, aliis manus, aliis oculos, aliis aliud membrum exciderunt. Principis Vari corpus, quod milites terra obruerant cum signis militaribus duabus aquilis, effossum frustatim dissecuerunt, & in paludem proiecerunt. Romani igitur qui maria ad meridiem & Occidētem & Oriētem fere omnia occupata tenebant, Rhenū seruare non potuerunt. Post Romanos eiectos vtraq; Rheni ripam occuparunt Germani. Sunt adhuc in vtraq; ripa vestigia vrbium & munitionum Romanarū tunc temporis disiectarum. Atq; illo tempore abolitum est Romanum nomen & imperium apud Germanos; quod magnum erat vsque ad Parthos & Indos. Quo in loco hoc factum sit, dubitant scriptores, sunt qui volunt in agro Vindelicorum factum. Strabo alio vult loco factum. Est qui putat factum, vbi iam *Franckfordia* est. Tacitus putat factum in sylua *Teutoburgensi*. Ego existimo non vno loco, sed passim per dispositas munitiones institutæ a Druso prouinciæ: quanquā aliis locis collectiores fuisse vires Romanorum, maximumq; præsidium Varū secum habuisse verisimile est. Hæc clades vehementer Augustum afflixit, capiteq; in parietem grauiter illiso, sæpe clamauit, *Quintili Vare redde Romanis Romanas legiones*. Post hæc gesta missus à Senatu est in Germaniam frater Drusi Tiberius cum quindecim legionibus quæ erant maximus eo tempore exercitus Romanus. Hic Germanos bello grauissimo impetiuit, magna damna illis inferens, magna vicissim accipiens. Toto perpetuo triennio durauit bellum hoc, vix posset multis libris explicari dignè pro rei magnitudine. Nec vllum grauius magisq; sanguinolentum Romani, post Punica, gesserunt bellum. Sed tandem maiore parte exercitus amissa à Sueuis vicinisq; Germanis, multis præliis victus Tiberius discessit, vel, vt verius dicam, fugit ex Germania. Quanquam non inficius sim Romanos de se hæc ita scribere, vt alienam gloriam in se verbis transferant. Sed finis & fuga ex Germania Tiberij satis abunde qui victores fuerint, arguūt. Post hunc Vespasianus contra Germanos missus est cum valida manu, magnisq; conatibus eos aggressus, frequentibus præliis fere totum exercitum perdidit. ferme enim quadraginta præliis conflixit. Tandem desperato proposito, redit domum. Sunt & alij, qui rebus parum prospere gestis, multisque amissis, redierunt domū. Antonini Aurelij & Alexandri Cæsarum conatus, & expeditionum cōtra Germanos apparatus, noti sunt: qui etiam ad arbitrium & votum atque adeo nutum Germanorum conditiones fœderis composuerunt. Galenus medicus ille summus, Romanis principibus carus, rogatus, vt comes esset Imperatori, respondit homines non esse pares vrsis non carentibus ratione; quare non iturum comitem, quos esset periculum tristiores redditurum. Traianus nō imperando, aut armis aliquid apud Germanos potuit efficere, sed longe aliis artibus, nēpe mansuetudine, humanitate, & iustitia sibi eos deuicit. Quid dicam, quid Norici, Sueuique cum iis qui Helvetiæ montes inhabitant, in Italia sæpe gesserint, totam vastauerint, ædificia igne exusserint, sedes occuparint, aut præda onusti domum redierint victores?

Alexander cognomento Magnus postquam totum Orientem, Asiam, Africam & magnam Europę partem subegit, vocatusq; propterea & habitus dominator orbis terrarum, tamen ad fines Germanorum nunquam peruenit. neq; enim consultum puta-

uit Germanos attingere. Etiam Darius & Cyrus, illi potentissimi reges cum ad Danubium peruenerunt, Germanos veriti retrocesserunt. Quemadmodum infinitæ, penè dixerim, potentiæ Turcus cum omnibus suis collectis viribus, vbi primum aspexit terribili toruoque vultu Germaniam, virtute Germanorum repulsus, turpissima fuga, innumerabili multitudine amissa, salutem inuenit. Quæ res cum propriam historiam requirat, à nobis non tractabitur: quanquam hic Germana virtus à nemine satis possit prædicari. Dominus det gratiam & lucem, vt ei soli gloriam ascribamus, alioqui durabilis gloriatio non erit. Lysimachus rex potentissimus, cum vsque ad Danubium peruenit cum exercitu infinitæ multitudinis, à Germanis multitudine imparibus victus est: cuius exercitu deleto, ipse rex Lysimachus captus est à rege Germanorum Romechete. Hac fortitudine in bello Germani cōsecuti sunt apud exteras nationes, vt de illis hoc genus diuerbia ferantur, » Qui pugnare velit infeliciter, cum Germanis pugnet. » Germanos amicos habe, vicinos vero minime. Germanos vrsos esse ratione præditos. Hinc est quod Romani Imperatores titulos & cognomina omnia posthabuerint Germanici cognomine; vt Domicianus Germanicus, Nerua Germanicus. & Tiberius suum filium cognominauit Germanicum, nulla prorsus alia causa, quam propter insignem fortitudinem, animi magnitudinem, fidemq; huius populi. Tam tenaces semper fuerunt fidei, vt Imperatores quidam Romani (inter quos Iul. Cæsar & Augustus fuerunt) eos fidos sui corporis custodes habuerint, vt nostro tempore rex Gallorum, & Romani Pont. Scribunt etiam Romani, inter quos Tacitus est, neminem vnquã cum Germanis bellum gessisse, quem non pœnituerit; quique non plus incommodorum quam commodi acceperit. Atque certum est Germanis defuisse eruditos viros, qui facta ingentia eorum describerēt: & falso ab alienis scriptoribus multa detorta & deprauata, vt est ingenium omnium hominum. Item non est dubium Romanos maxima quæq; sua bella Germano milite confecisse. Et quis adhuc hodie rex aut princeps aliquid audet sine Germanis? Et qui aliquid contra German. egerunt, militibus Germ. factũ est. Quod magna ex parte milite Germano Carthaginem ceperint exciderintq; Romani, autores digni quibus credatur, sunt. Cuius belli scriptores plures sunt, vt nullus mentioni nostræ relinquatur locus. Redeundum igitur nobis ad propositum, titulusque, qui est de Germania, respiciendus. Ferunt historiæ Augustum principem Rom. imperij tempore toto regni sui non habere quod queri iure potuerit, nisi in conatibus contra Germanos. nam hic vir libidine nimia regnandi ductus, ausus est Germanos primus, si credimus autoribus, armis lacessere: sed Germani, duce Harminio, prælio superarunt Romanos, trucidaruntque fere triginta millia. reliqui fuga sibi consulentes, in Italiamque trepidi peruenientes, tantum terrorem incusserunt Italiæ & Romanæ vrbi, vt consultauerint multi de fuga in Asiam, Africamque; & nauibus omnibus, ne esset sequendi facultas, quibus non esset opus, exustis. Sed nescio quid Harminio accidit, quod hostem non vsque in Italiam persecutus sit. Dominus qui ponit terminum mari, ponit etiam terminum hostis furori. Alioqui sæpe, si respicias tãtum hominum consilia, mirabere, quare hic non progressus longius sit; quare retrocesserit. Sic enim homini intuenti creaturas, non regem Imperatoremque, cuius est omnis potestas, apparet.

Traianus non vulgaria cōtra Vngaros & Germanos bella gessit. Germaniam quæ tota desciuerat, iterum redegit in prouinciam, atque beneuolentem habuit; Quæ ante nullis armorum viribus domari potuit, huius beneuolentia & comitate victa, iugum tulit: sed non oneribus grauioribus degrauata. Talem enim pacem prætulisset bellis, etiam si dubius Mars eis certo fauisset perpetuo. Quam bene audierit hic apud Germanos, quamque carus illis fuerit, sunt adhuc reliqua quædam monimentorum vestigia. Item Marcus Antonius Berus multum negotij habuit in Germania cum iis, qui sunt in extremis qui habitari possunt, locis. Qui cùm bonus, vt est hominis animalis captus, vir esset, facile Germaniam circa Rhenum & Sueuos in officio detinuit; quorum opera facile fuit repugnantes barbaros repellere. Quod autem persecutus non sit vsque ad vltimas glacies, mirum non est: neque enim operæpretium fuit magno capere homines in locis incultis degentes, nihil habentes, neque ædificia, neque supellectilem vllam, nisi cortices arborum, aut pelles ferarum. Huic Imperatori singulare studium

dium fuit, vt Germania latius mitesceret: nam liberalia ingenia habere eos, deprehendit hoc melius quam alij Imperat. quo fuit doctior in philosophia. nam philosophatum sedulo fuisse scribunt historiæ. Marcus Antoninus Verus (quem dicunt ita formatum philosophiæ præceptis habuisse animum, vt semper in eodem vultus aspectu visus fuerit) longo & magno bello quod illi cum Germanis fuit, exhausit non solum ærarium, sed omnem etiam domesticam pretiosiorem supellectilem. Tantę molis erat Germanos bello tentare. Hic sæpe fretus potentia & cōmeatus copia, cunctando & occupando altiora loca, aliisq; circūstantiis sibi fauentia occupauit, coegitq; Germanos, quantumuis frugales & patientes, paruoque contentos, propter cibi penuriam pugnare in locis & temporibus iniquissimis: & sæpe tamen, desperatis rebus in Germaoia, de reducendo exercitu cogitauit. Itaq; moriens, Germaniam relinquere coactus est, vt nulla parte magis Romano timeret imperio. Propterea q; etiam orationem ad suos summos amicos habuit; in qua commendauit filium, periculum enarrans, quod illi à fortuna, à successu rerum & infortunio potissimum à Germanis esset. Maximinus qui militauerat sub Alexandro Seuero, omnia quæ acceperat, milites & reliqua in Germania consumpsit. Nam crassus & stupidus venter, neque suis neque alienis parcens, post mortem Alexādri Germanis non dubitauit inferre bellum, aliquid præclare agere meditans: idcirco rem difficillimam conatur, parum expendēs maiorne vtilitas an incommoditas etiam ad victorem rediret. Possetne confici res tanta, quantumve esset discriminis & certi periculi. Et quid aliter faceret talis venter? Aggreditur igitur Germaniam, dans & accipiens ingenria mala. Nam ferus tyrannus nemini parcit, exurit omnia, nihil mouetur quantum numerum suorum perdat. spe enim præmiorū & propter omnigenam licentiam militibus impiis ab impio Imperat. concessam semper ex Gallia & aliis nationibus, etiam ex ipsa Germania colluuies pessimorum nebulonum confluebat, semperq; reficiebantur legiones quātumuis multitudinem flagitiosorum hominum quotidie Germani occiderent. Sicq; perdens multas legiones, ipse sibi semper cauit, & magnam pecuniæ vim ex præda corradens, vnde animus quotidie efferebatur, ita vt odiosus omnibus hominibus tandē redditus sit. Et Romani videntes quot suorum in German. perderet, nihil omiserunt quo eum minuerent, & imperio priuarent. Et ipse in oratione ad suos quadam querens de Romani senatus populiq; iniuriis sibi illatis, nihil haber maius quod exprobret, quam quod Romanam maiestatē à Germanorum manu defenderit. Nam, vt dixi, sciebat Romanis à nulla orbis plaga maius imminere periculum. voluitq; maximum videri quod fecisset negocium Germanis.

Decius, tyrannus verius quam Imperat. cū Germanis Thraciā depopulantibus grauia gessit bella. & multis prælijs victus, tādem tam numeroso exercitu & valido, vt ipse & filius exultantes ceu victoriam certam adepti, manus cum German. conseruerint. Ipsumq; ferunt Decium ita suos collocasse, vt nullus fugæ pateret locus. fortiter igitur pugnante Decio & filio, vterq; occisi sunt. Atq; hoc bellum memorabile, solum æternam fortitudinis laudem parere posset Germanis. Impares numero totū diem & noctem fere totam pugnarunt, & exercitum pene extinxerunt Romanum. Quanta materia Romanis & hæc fuisset scribēdi, si ipsis cessisset quemadmodū Germanis. Decius artibus & viribus corporis & ingenij vir incomparabilis, in imperio tāto cōstitutus, victus satis loquitur, vt verbis opus non sit meis. Et in hoc bello tanta varietas euentuum dicitur fuisse, vt sæpe ita locis iniquiorib⁹ Germani circumuēti fuerint, vt Decius nihil de victoria dubitarit. Sed cum Dominus qui tyrannos à facie sua, ceu ventus vehemēs puluerem proiicit, non amplius voluit per illud vas iræ sanctificare sanctos suos (nam magnam Christianorum multitudinem supplicio affecit) cum ignominia ad inferos deiecit. Nec enim vnquam diu in hac luce tulit qui effuderunt sanguinem sanctorum suorum. Et hoc loco non intempestiue admonemur, quod Dominus vltus est suorum sanguinem per Germanos. Quam misere perierit multis vulneribus acceptis, in palude suffocatus sit Decius, cum satis memoriæ iam olim mandatū sit, nihil opus est pluribus. Licinij Valeriani temporibus trecenta Germanorū millia Italiam inuaserunt, & maximā prædam domum miserunt: veneruntq; in spem etiam capiendi Romā ipsam. Fugitque quicquid audiuit aduentare Germanos. tantus huius nominis extitit terror. Sub idem tempus cædibus & incendiis impleuerunt Germani Gallias: nec erat vel

ex Romanis,nec ex Gallis,qui resistere auderet. Nec tunc tẽporis Pontus aut Asia tutæ fuerunt à Germanis, nam vehementer ab illis afflictæ sunt. His etiam temporibus Vngaria à Germanis est deuastata; victoresque domum rediere præda graues. Nec vulgarem laudem meruerunt Germani tempore quo Æmilianus non procul à Moguntia est occisus. Erat in Germania his ferè temporibus dux nomine Posthumus, qui adeo excellebat arte militari & aliis dotibus, vt milites eũ euexerint ad imperium totius exercitus: qui militibus Germanę nationis magis fidens, quocunq; Germanos habere potuit,magno studio conscripsit.Romani Galliq; hoc videntes, & omnia merito timentes,cogitarunt de occidendo Posthumo,aut quoquo modo tollendo. Per proditionem igitur interfectus est hic maximæ in bellicis rebus spei vir.Sed quãquam dux illis sublatus fuit:tamen Germani collectum exercitũ in officio seruarunt,aliumq; in occisi locum substituerunt,& transferentes bellum ex Germania in Gallias. In hac expeditione Gallos non vno tantum prælio vicerunt, & præsidia Romana penitus in Galliis sustulerunt. Hac tempestate magnam iacturam & detrimentum Romanum imperium passum est: & multum Germanorũ successus aduersus Romanos promouerunt bella quę illis eisdem temporibus fuerunt in orientalibus regionibus cum Persis & Ægyptiis. Tautumque negotij exhibuerunt Germani Rom. imperio, vt Persæ & Ægyptij nullo negocio Romanum iugum abiecerint. Flauius Claudius non semel conflixit cum Germanis magnis præliis victus,victorque vicissim. Germanos verò in Italia prædando occupatos ex improuiso improuidos, suisq; viribus & fortunæ mendaci nimium confidentes,oppressit, magnaque multitudine occisa, expulit omnes ex Italia. Quamobrem illi sunt statuti Romæ summi honores,erecta statua illi est aurea. neq; enim leuem hostem vicerat,aut saltem cohibuit, ne progrederetur longius. Aureliani temporibus ex longa cœli temperie bona nulla pestis consumpserat populum in Germania, & omnibus iis regionibus quæ sunt ad Septentrionem: quare cogitauerunt de occupandis cultioribus terris.Inuitabat verò etiam in Italiam rerum omnium copia: & quod Romanis in Oriente difficilia erant bella, quare Italiam inuaserunt infinita multitudine;quibus necessario occurrere coactus Aurelianus, omnibus optime ordinatis,& locis & tempore electis,congressus est. Pugnatumque est eo prælio toto die,randem terga dedere Romani, vixq; Imperator cum paucis qui circum eum fuerunt,euasit. Quæ clades & fuga Romanis tantum incussit terrorem, vt ex Vrbe multi fugerint. Germanis iam exultantibus, gestientibus, nihil timentibus,& omnia negligentissime administrantibus, retroq; domum scribentibus, se dominos Italiæ & vrbis ipsius Romæ;ecce alio interim conscripto exercitu,reuertitur Aurelianus, omniaque diligentissime administrans,nihil timentes,in diuidenda præda & locorum occupandorum electione occupatos Germanos adoritur. pugnant vtrinque acriter: sed Aurelianus vincit.tribusq; præliis ab eo ita victi,extenuati sunt Germani, vt domum reuerti coacti sint. Post hæc bella Aurelianus conscripto Germano milite, contendit aduersus rebelles in Oriente; & prospera vsus fortuna sæpe vicit eos mari & terra. Probus post mortem Aureliani contra Germanos qui Gallias tenebãt, multis locis proficiscitur magno apparatu. Cum igitur aliquot diebus iter fecisset,inueniebat ex iis quos explorãdi causa præmiserat, flumen itinere vnius diei abesse, trans quod flumen omnes Germani consedisse,& in necessitatem belli multa fecisse, expectareque cupide Germanos quod ex captiuis intellexit.expectarique quotidie auxilia ex Germania; iamq; copias Rhenum transisse.impedimenta omnia, pueros, senio defectos, mulieres, reliquamq; turbam ad arma inhabilem in locum natura & arte munitissimum coniecisse.Habereq; magnam commoditatem vecturæ ad commeatum, & posse longo tempore intra munitiones sese tueri. His rebus auditis,Probus alio loco quam expectabãt Germani,exercitum traduxit,delegitque locum castris talem: Mons erat non admodũm altus, qui leuiter descendebat ad flumen; ab altera parte asper, & propter rupes inaccessus; ad radicem montis erant fontes & patens campus; hunc occupat castris Probus. Non procul ab hoc loco alius erat collis nõ dissimilis situ & ad flumen descẽsu,sed paululum humilior; hunc tenebant Germani. Inter igitur vtrorumque castra erat planicies,sed maiore parte syluestris. Probus igitur post castra locata, se Germanis cum paucis equitibus ostendit,collocauitque in insidiis milites, qui laborantibus possent

sent

fent auxilium ferre. nec Germanis visum est suos prorsus continere in castris. prælium igitur leuius equestre cum hostium equitatu commiserunt. Post commissum prælium statim ex occulto exiliunt pedites Romani, Germani se receperunt intra munitiones. Sequenti die iteratur prælium equestre: sed Germani pro more suo ferebant secū pedites qui ita insedebant equis, vt videri nō potuerint ab hostibus. congressi igitur, territis re non expectata Romanis, & occisis quibusdā, multis captis, fuga reliqui sibi cōsuluerunt. In posterum diem vtriq; Romani & Germani è castris educunt copias instructas. Probus longissima oratione suos cohortatus est, Vti cogitarent nullum fugæ locum esse propter flumen, per hostes ipsos viam faciendam, aut pereundum. Germanorum iniurias & contumelias in Romanos exaggerauit quantum potuit plurimis. Si sustineant primum impetum barbarorum, victoriam certam consecuturam. Numero se superiorem, certa præmia proposita victoribus, victis certa mors, aut certe durissima morteque grauior seruitus. Huiusmodi in hanc sententiam multa dixit ad excitandos & inflammandos militum animos. Germanorū duces non minus suos adhortati sunt, vt pristinæ fortitudinis memoriam tenerent; nullam in fuga salutem esse. vincendum aut pereundum. Cum igitur non longe abessent hostes, & vtrinq; animi incitati & parati ad dimicandum essent, præliū commissum est. diuq; pugnatum est, dubio in neutramq; partem inclinante se marte. In prima coitione magna Romanorum militum multitudo in flumen compulsa est. postremo cum cedere coacti sunt Romani, receperunt se intra munitiones, interim nox incidit; Germaniq; progressi in locum iniquissimum insequendo hostem per noctem dissipati alij dormierunt, alij exucbant occisorum corpora, iam securi ceu victores. Sed matutino tēpore redintegrato prælio dispersos adoriuntur ex superiore loco, & sine negotio in fugam conijciunt. Sed cum fugiēdo vsque ad flumen peruenerunt, ex desperatione pugnarunt rursus, & iterum retro agunt hostes: & equites Rom. interuenientes rursum ad flumen egerunt Germanos. Nec tamē a pugna cessarunt, donec fides illis data sit, quod Probus eos velit aut dimittere in Germaniam suam, aut in numerum militum ascribere. His Germanis conscriptis, Probus profectus est in Italiam quam miserè affligebant Gothi, quos vicit & expulit ex omni Italia. Hisq; Germanis militibus vsus est fidelissimis in omnibus Oriētis partibus: & omnes motus bellorum feliciter compescuit. Primum enim domum aliquot diuites dimisit in Germaniam, & cum ijs simul qui alios conscriberent; qui selectissimos quotquot volebant, facile inueniebant. sperabant enim diuitias; & magna erat bonitatis & liberalitatis fama Probi. Pacato igitur Romano imperio per vniuersum ferè orbem, Proculus & Bonosus seipsos imperatores vocabant, & occupabant aliquot prouincias: inuocabantq; Germanos, illis pollicentes mōtes aureos. Nec enim eos latebat se impares fore Probo, nisi essent illis auxiliares manus Germanorum. Sed Germani ob fidem & probitatem Probi denegabant illis auxilium. Quamobrem breui nec magno negotio deleuit eos Probus. Nec enim iam tum, vt nunc, vlla spes poterat esse victoriæ contra Germanos milites, sine Germanis. Constantinus in Germania non imperauit, sed per omnia Germanis inseruiuit, hocque maximæ laudi & autoritati fuit illi Romæ, & in toto Romano imperio, quod dictus sit Germanis imperare. Dictumque est de eo vulgo, quod in alijs nationibus imperator sit, in Germania adulator atque etiam seruus. Iulianus quoque non mediocre bellum gessit cum Germanis. Postquam enim Gallias deuicit, Germani qui transrhenum Galliæ loca occupauerant, non satis valentes erant ad resistendum Romanis: quanquam primum Romanorum impetum ita sustinuerint, vt plures hostium interfecerint, quam Germanorum perierint eo bello. Pugnatum autem est apud Argentinam vrbem. Nodomarius Germanorum rex perijt eo prælio. Sed nemo insequi eos audebat: statim enim rursus collecti in altera ripa Rheni, hostem prohibituri ne transiret, armati consistebant. Itaque posuit rursum, eiectis ex Gallia Germanis, Rhenum finem Romani imperij. Hoc prælium tantum nominis & fauoris pepērit Iuliano, vt mox a pugna salutatus sit Romanorum Imperator. Nam, vt sæpe dictum est, tam præclarum propter difficultatem, habitum est cum Germanis non infeliciter pugnasse. Neq; enim laudem meruisset vllam, si cum alio hominum genere dimicasset tanta suorum iactura, & non longius à finibus Imperij Romani submouisset. Valentinianus im-

petij sui anno tertio, aut (vt alij volunt) quarto, volens aliquod præclarũ facinus in memoriam sui relinquere, cum legionibus expeditis sex, aut septem, & equitatu valido in fines Sueuorum proficiscitur, quod hi neque Romano imperio parebant, imo quod sine intermissione Romanorum socios incursionibus vexabant, & quod moliri expeditionem transalpes dicebantur: & quod potissimum videtur mouisse eum, quod nulla maior laudis materia inueniri poterat. Hęc enim pars Germaniæ, vt satis dictum est, longe plurimum totius Germaniæ viribus & militaribus virtutibus, omnibus hominibus excellens fuit. habetq; militum copias imprimis magnas. tangit Romanum imperium, vnde illi infesta est. Sueuis igitur, simul atq; de Romanorum exercitu cognitum est, equitatum peditatumq; cogere, omnibus qui vel per ætatem, vel per infirmitatem bello adesse vtiliter non poterant, in syluas inaccessaq; loca abditis (qualia loca apud illos fuerunt multa) bella parare instituerunt, & hosti obuiam ire antequam exspectaret. Progressiq; longius, in conspectum venerunt Romani. cœperunt ergo Germani eos ex locis superioribus prohibere, & prælium committere: sed non nisi ex locis natura & hominum industria munitis; quæ erant iam olim ad propulsandum hostem præparata. frequentibus enim fossis & arboribus succisis, aditus præcluserant omnes. pauci ex fossis & syluis cum multis Romanis pugnabant, facileque ab ingressu prohibebant. Sed Romani simulantes fugam aliquanto longius fugiebant: quos primum quidem fugientes persequi vetabant seniores rerumq; peritiores; quod insidias suspicabantur. Et sic aliquot dies consumpti sunt. Quotidie vero incautiores redditi Germani, posterioribus diebus effusim eruperunt ex munitionib⁹ syluarum, secutiq; sunt in planitiem æquam, fugam simulantes Romanos. Quo vbi peruenerunt, dispersos & nihil tale expectantes Romanæ legiones & equitatus adoritur, acriter vtrinq; pugnatur, cadunt plurimi: sed sine ordine numeroq; inferiores, Germani cedere coacti sunt: & in syluas collesque compulsi, eodem die redintegrarunt pugnam, multos denuo vtrinque amiserunt: noxque pugnam diremit. Die sequenti imprudentibus Romanis, inque muniendis castris occupatis, ex improuiso ex syluis euolauerunt Germani, magnoque impetu in hostes facto, qui erant in operis occupati omnes occisi sunt: sed munitiones erant firmiores, quam vt expugnari potuerint. Defatigatis igitur Sueuis noctescit, ipsi passim iacentes expectarunt crastinam lucem. qua orta, rursum castra oppugnare cœperunt, & tam pertinaciter in proposito perseuerauerunt, vt quanquam plurimi omni genere telorũ emisso ex vallo, perirent, nec esset possibile aggeres transcendere tanta propugnante multitudine; tamen non destiterunt donec ad eam raritatem redacti sunt, vt vel cæco apparere potuerit nihil effici contra castra posse. Accedebat quod etiam ex paucis illis reliquis vix vnus atque alter inuentus sit, qui non grauiter vulneratus fuerit. Nec alia est laus quam hæc qua se de Germanis iactare possit Valentinianus. Nec enim inscius sum scriptores quosdam tradere victos ab eo Germanos, præcipue Sueuos & Saxones. Porro Germanis militibus Sequanos & Heduos subditos sibi reddidit. Nam Germanis carus redditus fertur ob animi dotes eximias, & odium eius in vitia: præsertim autem odiuit auaritiam. Quam magnas res Constantinopoli gesserint Germani, Valente post Valentinianum imperante, satis cum non sit memoriæ mandatum, hic paucis attingendum videtur. Germani tempore Valentis Vngaria depopulata, & deuictis resistentibus omnibus, peruenerunt Constantinopolim, eamque terruerunt non mediocriter vrbem. Contra quos Constantinopolitana respub. copias coëgit quantas potuit maximas, & constituebant conserere cum barbaris manus: quanquam exterriti animi militum suorum essent, & barbarorum animos ad pugnam paratissimos, rerumque successibus efferatissimos cernerent. Multa sui timoris præbebant signa: Primum, quod passi tamdiu fuerunt diripi tot ciuium egregie ædificatas villas & cultissima rura: quodque non subuenerant etiam ciuibus iis qui ad mœnia vrbis & occisi & capti sunt. Deinde, quod aliquoties egressi mox intra muros se recipiebant, quodque etiam egressi, se in altioribus locis continebant, nec de locis editioribus descendebant. Postremo, non obscurum de suo timore indicium dederũt, quod muri noctesque diesque pleni hominibus cum omni ad propugnandum excogitato genere instrumentorum, quodque iter facientes eorum copiæ confusæ, neque signa, neque militares ordines seruare videbantur. Tamen omnino rem prælio com-

mit-

mittendam eum viderent, & prælio quod non possit non esse cruentissimum, quærebant commoditatem loci & temporis, nihilque omittebant, quo hostem ad locorum quanpiam iniquitatem perducerent. Eaque iam rerum erat conditio huc scilicet de industra deducta, vt qui priores promontorium ad mare quoddam attingerent, spem habituri essent rem confici posse, alterosque vinci sine suorum sanguine aut certe non multo. Eo igitur tum contendunt Græci cum suis, Germani quod primum non animaduerterant, locorum ignari, tandem & festinatione hostium consilium intelligunt. & cum essent propiores loco quem petebant Constantinopolitani, priores Germani eo peruenerunt, atque ex hoc loco contra hostem copias in acie collocant. Græci expectatione falsi, quendam natura munitum locum idoneum castris, in eo constiterunt. Germani quotidie libere vagati passim per agros, & hostem prouocare in æquum campum, aliquando etiam non satis cauti periculo sese exposuerunt nimium indiligentes & temerarii, hostemqne nimium contempserunt; & nisi ingens pauor occupasset animos Constantinopolitanorum, sine negotio & absque vulneribus vniuersas copias barbarorum extinxissent; sed aliquandiu tenuerunt se in castris, Germani suspicantes eos auxilia expectare, quamobrem magis irritare & omnibus modis ad pugnandum occasionem dare, nihilque omittere, quo dimicare cogerentur. tandem in eum locum rem deduxerunt, vt necessario illis decertandum esset. Igitur die quodam cum barbari in locum omnibus modis iniquum descendissent, cum viderent omnino conferendas cum hoste manus, proruperunt præter Germanorum expectationem ex castris, acriterque pugnarunt, quia videbant aut moriendum aut vincendum. Fuit prælium cruentissimum, neutris cedentibus, iis ex desperatione & necessitate, illis ex animorum ferocitate & confidentia pugnantibus. Sub vesperum tandem ad raritatem redacti, Constantinopolitani fuga salutem quærere cœperunt. Valens Imperator vulneratus telo, perlatus est in villam vicinam: quem Germani persecuti, villam incenderunt: quo incendio perit hic Imperator Valens, derelictus à suis omnibus, & grauiter vulnere laborans. Quanto metu post hoc prælium concussa sit ciuitas ante ita pauore conturbata, qualisq; facies fuerit illi, facile quis videt, ne longior sim, lectori cogitandum relinquo. Post hanc pugnam late longeque omnia incendiis, rapinis, compleuerunt. Cumque esset vrbs ipsa Constantinopolis in magna formidine, & certo præsentique periculo, ipsa Cæsaris vxor pacem ab hostibus magna summa pecuniæ emit: iuuitque eos nauibus & frumento, aliisque ad profectionem necessariis, vt discederent. Sic Dominus per hos Germanos hunc Arianæ hęresis defensorem Valentem supplicio affecit. Fuit enim inprimis studiosus Arii doctrinæ hic Imperator, & orthodoxæ fidei hostis. Odio prosecutus est non vulgari omnes qui non iurarunt in sectam quæ ipsi arrisit, Arii. De reditu Germanorum in patriam nihil habeo certi, quod scribam. Eodem tempore mare multis locis exiccatum in alia loca est translatum. Causæ sunt Physicis in promptu.

DE GERMANIS

LIBER QVARTVS.

HOc seculo, sicut reliquis omnibus quæ fuerunt hactenus, omnes nationes Germanorum auxilia in omnibus bellis petebant: nec fere vllum bellum paulo grauius sine Germano milite est gestum vsquam gentium. Arcadii & Honorii ætate, Ruffinus nomine, dux exercitus summus, cum cogitaret de Arcadio è medio tollendo, nullam spem negocii conficiendi inuenire potuit, nisi per Germanos. quapropter magnam vim pecuniæ mittit Alarico regi Germanorum, magnisq; promissis solicitat, vt veniat quamprimum. Sed cum essent omnium oculi in Germanos coniecti, & nihil in Germania agi potuisset, quod non diligentissi-

me obseruaretur à principibus regibusve, Arcadius resciuit omnem rem: Idcirco detruncatum caput Ruffini per totam vrbem & exercitum ostētauit ceu proditoris. Hoc factum est per legatum Honorii, fratris Arcadii, Stilconem veteratorem, qui diu quæsita occasione, qua Imperatorem faceret filium suum Eleutherion, quam ob causam multis dolis, multas insidias, magna astutia excogitauit. Quos potuit alienauit ab imperio Romano, quosque potuit in arma contra Romanos exciuit. bellorum fomites excitauit omni conatu. Germanorum cum bene nosceret ingenium, negauit illis stipendium promissum, pro quo militabant. Quod Imperatoribus suadebat non ignarus quod de suo iure nihil concederent Germani, & quod militia meriti essent, pro quoque vitæ subiissent periculum, armis, summaque vi postulaturos. Nec hæc expectatio hominem fefellit. Nam irritati iniuria & debiti stipendii negatione, statim cum quibusdam vicinis Gallis conspirarunt Germani aduersus imperium. Conuenerunt autem paucis diebus supra 400 militum, & socios Romanorum proximos quosque depopulantur. Tantus furor fuit Germanorum, sicut solent irasci supra modum ingenia natura ferocia, cum iniuria fit eis, vt ne resistere quidem quisquam tentarit. Rapiendo igitur & contrucidando defatigati, præda onusti, reuertuntur domum. Alaricus non longo post tempore, fœdere icto cum Radagaso rege Gothorum, conscripserunt quam possunt maximas copias, quas diuisas ita vt si necessitas vsusve postularet, biduo aut triduo cogi in vnum possent. Primum Vngariam inuaserunt, in qua quicquid prædæ adepti sunt (sunt autem maxima adepti & ex multis rebus & ex vocalibus) retro domum miserunt. Depopulata Vngaria, expulsis, captis & trucidatis Romanorum præsidiis, omnes munitiones demoliti sunt. Hic iterum exanimatum est Romanum imperium metu. Nec mirum, multitudo enim hostium numerari non potuit. Hinc in Thraciam profecti, ex qua legatos cum copiis Romanis eiecerunt primum. deinde pro animi libidine omnia tractarunt. Ex his autem qui effugerant periculum primum ex præsidiis Romanis coniunxerunt sibi pastores & aratores quosdam, occuparuntque locum natura munitissimum, aqua & fossis, vbi aliquid magnifacere cogitarunt. Quam ob causam simularunt metum summum, & effecerunt vt hostes persuasi fuerint, illuc mulieres & pueros, infirmam turbam confluxisse. Quam ob rem postquam ventum est ad eum locum hostibus, egressæ sunt fœminæ quædam cum infantibus, quæ ferocem hostem ad misericordiam commouerent, supplicesque salutem petierunt sibi & reliquis quæ confugissent in eum locum, obtuleruntque illis sese & quæcunque haberent: mox emissæ sunt aliæ mulieres forma insigni, quæ animos principum exercitus in se facile conuertere potuerunt; quæ quoque prioribus consentanea dixerunt. Ducum barbarorum quidam misericordia deuicti, quidam amore capti, nihil suspicantes mali, abutebantur illis. cumque aliæ prodirent forma insignes mulieres, plane persuasum est illis nullos viros illic esse. nec enim naturam humanam hæc posse vllo modo pati. Ergo iam incipiebant clam se subducere illis qui erant in aliquo eminentiore loco exercitus, & ingrediebantur per eas viarum angustias per quas hæ mulieres venerant, qui omnes clam ingressi, clam sunt trucidati. nam quum primum ingressos comprehenderunt ii qui propter singularem peritiam & vsum in rebus bellicis se conseruarant, sibique loco cauerant, & ex captis omnem hostium multitudinem, propositum, spem, fortunas, opinionem de illis qui confugerant in eum locum hostibus inaccessum, cognouerunt, & qui dissentienria loquebantur, durissime torti dicuntur. Tandem cum multi sic amissi ex exercitu essent, inceptum est dubitari in exercitu quo nam iuissent, quæve essent cessandi causæ. quod vbi cognouerunt Romani & Thraces qui cum iis erant, emiserunt alias paucas quasdam statim mulieres cum infantibus, quæ questæ miserabiliter apud summos exercitus rectores, de quorundam virorum inexhausta libidine qui ingressi essent, propterea ne viderent egressas, sed potius hosti se tradere quam hæc negan da videre quæ illi perpetrarent. Quod vbi auditum est, conuocant concilium deliberaturi de longiore profectione, cumque aliis de rebus agendis, tum de illa turba mulierū & puerorum, quæ illuc confugisset. Interea dum hæc narrantur & aguntur, plures mulieres illas quærunt, interficiuntur autem omnes quotquot introierunt. Erat

an-

angusta semita per rupes,& multis flexibus nunc ascendebat,iterumque descendebat per cliuos:in interiore loco erat amplus campus lacubus & fluminibus circundatus, lateque patebat hic locus,capereque potuit magnam multitudinem populi & pecoris alimenta & pabula. Igitur cum aliquot dies essent illic morati certas ob causas,& paulatim multos ex primoribus perdidissent(nam huius rei fuit adhuc ignarum vulgus in exercitu) nec tamen quisquam sentiebat amissum vllum: iam enim nullo per totam regionem hoste existente, quisque sine omni periculo vagabatur, quocunque libuit. Discedebant igitur ab exercitu variis ex causis,hi regionis situm videndi, illi defossas opes,vt solet in his casibus fieri,inuestigandi causa, alii aliam ob causam errarant per totum illum agrum. Porro hostes absconditi,qui facile videre poterant, tandem futurum vt mitterent visum in locum illum,quæ illuc congessissent, qui & quantus hominum numerus se illic seruasset,& quæ esset loci natura, quærebant rationem, qua hoc periculum declinarent. Ergo mulieres quasdam facundia præstantes cum infantibus suis emiserunt. Quarum orationis hæc fere fuit summa: Maximas calamitates, durissimos casus nihil necesse esse multis verbis exponere. ob oculos enim ita posita, vt vel durissima saxa mouere possent. Ex vultu principum exercitus sese colligere eorum animos misericordia tactos. nec se ignorare belli iure hæc se pati propter Romanos, quos magis sciant incusandos, quam hostes fortes viros,qui sine dubio non venerint absque aliqua iusta aut saltem probabili causa contra Romanos,nimium superbe multis imperantes,quibus coacti,ipsi hactenus paruissent. Atque vtinam, inquiebant,vos qui huic exercitui præestis habuissemus reges. Nam sicut mulier bene est tuto secura, quæ habet virum fortem & industrium;ita gens cui est rex fortis & industrius. Hæc namque,vt vestra insignis fortitudo satis ostendit,passi non essemus. Nunc qui respeximus Romanos, ab illisque expectauimus auxilia, nostros carissimos progenitores,dulcissimos natos,iucundissimos coniuges amisimus. Foci sunt exusti, omnia solo æquata sunt. Et vtinam contigisset mori. felices enim sunt qui hæc non viderunt, felicissimi qui primi periere. Quot consciuerunt sibi mortem? quædam laqueo finierunt sibi vitam: magna pars præcipitata est sua sponte in aquam,suffocataque est. Doloribus periere non paucæ mulieres. Prægnantium multæ abortierunt. Multæ se in incendia iniecerunt. Adhuc hodie inueniuntur, quæ mori cupiunt. Nos rogatum venimus,obtestamur & obsecramus vos per humanitatem communemque hominum societatem, qua nos coniunxit natura pares, vt liceat nobis viuere in castitate quam nostris vouimus maritis qui pro nobis mortem oppetiere. Nam vno omnes consensu decreuimus aut mori, aut castitatem seruare coniugii superstites. His ita longa oratione expositis, demonstrare conatæ sunt nihil facultatum secum habere,nisi quandam vulgarem quotidiano viui necessariam supellectilem. nec enim temporis spacium fuisse conuasandi aliquid maioris momenti. Vix etipuisse se cum puellis. quas matres argento & auro preciosioribusque rebus omnibus potiores habeant. Imo præsentius inexpectatum fuisse periculum,quam vt vitæ consulerent, paucis exceptis. totum enim exercitum testimonium perhibere quot in ipsa fuga correptæ sint nudæ. In hanc sententiam cum multa mulieres viriliter dixissent, cum lachrymis miserabiliter omnia. Responsum est illis se missuros cum illis comites, qui animos earum erigant & consolentur. nullum amplius periculum illis quæ primo impetu non occubuerint.& huius generis cætera. Illæ sine hæsitatione (siue quod hoc prouiderant, siue quod mulieres natura promptiores sunt fingere causas & excogitare mendacia) responderunt, esse in eo loco inclusas quasdam quæ adhuc non redierint ad montem, doloreque adhuc recenti insanire: quam ob causam non licere legatis tuto ad eas accedere. Si enim pauci veniant ab insanis facile superari: si validiori manu conentur ingredi,non passuras. Certum enim esse omnibus potius mori, quam in alienorum virorum manus peruenire. Apud ipsas summum piaculum haberi cum iis hostibus rem habere,à quibus sui necati sint viri. Cumque vtrinq; diu sic orationem & sententiam commutarunt: cumque nihil se efficere viderent mulieres, omninoque statuerent hostes videre quidnam ageretur in angustiis illis clausis, petierunt vt concederent illis primum reuerti ad eas a quibus missæ essent mulieribus, vt illis nunciarent hoc. Quod facile concedebāt,nihil videntes mali quod hinc oriri posset (nam totus hic lo-

cus per omnem regionem ab exercitu circundabatur, vt effugere non magis possent, quam si in arce essent inclusæ, obsessæ ab omnibus partibus) Ergo permittebatur illis hæc postulatio: sed ea lege, intra biduum responderent non aliud quam quod ipsi vellent principes exercitus. Igitur quam possunt ocyssime, reuersæ, concilio conuocato hæc referunt. Diu consultantes, aliis aliud faciendum videbatur. Crassior turba voluit quam plurimos admittere vsque ad locum quendam, in quo sine negocio aliquot millia perdi potuissent. alii volebant tantum reges admittere cum suis familiarissimis, vt illis miserrimis modis tractatis & necatis, exercitus rectoribus destitutus, in periculum sine ratione rueret. Esse enim belluam sine capite, multitudinem carentem rege, sciebant. Non defuerunt qui censebant perseuerandum in prima petitione, & cum prioribus mandatis remittendas easdem: tantum additis quibusdam argumentis ad persuasionem, & exorandum aptioribus quam priora fuissent. His varie iactatis in omnes partes, tandem vicit eorum sententia, qui censebant reges solum, & regibus proximos inuitandos, vt supplicium dignũ de illis sumerent: & exercitus postea irritatus, temeritate barbarica se in periculum præcipitaret, aut diuisus in partes factione sue imperandi causa. Quid enim dominandi cæca libido non facit? Postridie igitur reuersæ ad principes exercitus, multa conquestæ de sua fortuna, & alia quæ videbantur ad propositum facere, postrema orationis parte orant, vt reges accedant, vt suis oculis præsentes cernant miserrimum statum ancillarum suarum. In spem enim indubiam vocari, reges miseris viduis & orphanis, infirmæ puerorum & mulierum turbæ opem laturos: omnesque regiam vultus regii maiestatem reuerituras. Iram enim ita refrixisse, vt nullum amplius periculum sit, modo nihil amplius petant faciantue. Hoc genus cum multa multis dixissent, responsum est, Ex exercitus conspectu reges abesse nullo pacto posse, ne qua seditio oriatur inter milites (hoc verene dixerint, an viderint periculum esse posse in claustra illa cæca ingredientibus, incertum est) sed missuros quorum fidei non dubitent suam ipsorum vitam concredere. Cum hæc mulieres audirent, supplici voce obtestatæ sunt, vt & hæc prius referre ex gratia regum liceret. Reges respondent, propter sexum fœmineum & hoc ea conditione illis permittere: sed nullam moram interponi velle: idcirco quamprimum posset fieri redeant. Hæc igitur perferunt ad suos responsa. In qua re eum diu deliberarent quid facto optimum esset: postquam multa commutata variis sententiis, placuit illos futuros legatos saluos remittere. Nam nullius momenti omnino vtilitatem ad se ex eorum morte peruenire videbant. Sed omnibus viris & armis in interiora antra absconditis, & vestibus tectis, anteque illos mulieribus insaniam simulantibus constitutis, quas dentibus frementes aliæ fingebant à se magna vi retineri, ne ruerent in legatos. Cum igitur diutius morarentur, missi sunt aliquot viri ad illas cum interprete. obuiæ igitur illæ quæ ibant ad exercitus principes, ducunt intro, vbi cum patuulis suis liberis mulieres nudæ pedes & pectora, minimaque sui corporis parte tectæ raris lineis pannis. quæ ita ornatæ erant, vt facile quantumuis inhumanum cor ad misericordiam flectere, & Veneris cupidine incendere possent. Illi igitur consolati illas primum, speque facta libertatis, non audentes ad frendentes dentibus insanas propius accedere, iam satis omnia perscrutata & cognita arbitrantes, incipiebant incensi amore ludere cum nudis mulieribus. quæ tamen pertinaciter & constantissime repugnabant, nec vllis promissis vinci poterant. siue quod viros habuerint omnes suos latentes proxime, siue quod iudicarent præstare incensos, non extinctos abire, ad paratas insidias ad finem optatum perducendas. nam insanique amore nihil aliud cogitare poterant, quam Venerem. Cæco ergo amore nihil penitus scrutante, & diligentiam omnem excludente, ex recenti victoria nihil recte prospiciens animi elatio, abierũt, cupidi quamprimum redire cũ fortiori manu: sed cum nobilioribus tantum. inuidebant enim plebeiis militibus ad illas veneres. Vbi igitur ventũ est ad reges, eminentiorisq; loci duces lęti omnia nunciant, & suam diligẽtiam in perscrutandis omnibus angulis prædicant, omnia suis oculis exposita fuisse asserunt. formas & habitus nudorum muliebrium corporum depingunt, adfingunt multa quę grata cõmilitonibus suis, aptaq; ab eodem igne quo ipsi correpti erant, ad socios incendẽdos videbãtur. Quibus creditis (nã prudentiores & fideliores miserant) certiores reddunt de iis rebus omnibus quotquot putabãt sufficere

ad

ad cogēdas mulieres,armati quidem,sed sine vllius periculi suspicione sine ordine per angustias viarum irruunt.Inclusi vero ocyus armis correptis, per exploratores numero aduolantium cognito,abscōdunt se in locis opportunis:&vbi iudicabant satis multos intromissos,ostenderunt se, prohibebant reliquos, qui omnes re noua perterriti se in pedes coniecerunt,multique in illa fuga perierunt.Intromissi capti gratiā petebant, ex quibus vbi omnia resciuerunt,quæ putabant operæpretium scire, contrucidant omnes. Reges autem in extremo agmine non peruenerunt intro, quod vehementer doluerunt Thraces,& cum ipsis alii inclusi.Quibus insidiis commoti Germani reges, (nam suos charissimos perdiderunt) magnis conatibus multis diebus expugnare tentarunt;sed frustra. nam inexpugnabilis erat locus,& ipsa oppugnatio cum incredibili iactura coniuncta fuit: magnam enim multitudinem amiserunt impossibilē rem molientes. Porro cum omnes res necessarias abunde intra munitiones haberentur, Germani autem commeatu essent destituti, profecti sunt versus Italiam, omnia in itinere deuastantes.Radagasus rex suis simulachris Romano sacrificauit sanguine. Peruenerunt ea profectione Romam cum centum millibus armatorum,omnia diripientes. Romanum vulgus in fide Christiana parum recte institutum, se ob deorum cultum omissum, & deiecta deorum simulatque dearum simulachra hæc pati clamitabat, vt solet fieri cum in rerum tranquillitate ore omnes cōfitentur Christum,deinde aliquid incidit aduersitatis.qualibet enim causam sui infortunii vult caro potius videri, quam verum,nempe peccatum. Atque ita Romæ dum factio factioni imputat causam,& arma in se verrebant,hostis peruenit intra muros, partesque quæ ita mutuo flagrabant odio,omnes sine delectu occisæ sunt,estque vrbs ipsa Roma capta,direpta,habitationibus partim captis,partim occisis.Hic vidisses in tribulationibus quid cor piū, vereque pendens à Deo,sabbathismum agens Domino,quidque gaudium illud verum in Spiritu Sancto in perpetuū permanens,præstet impio cordi & superbo in se confidenti,in se respicienti,&gaudio huius mundi finem mox habenti,multisq; miseriis mixto. Nam Christiani læti vocati ad nuptias ibant,nihil expectantes quam regnum Dei,laudantes Dominum,qui per hæc media ad sua tabernacula reciperet suos.nam aliam ianuam non esse quam talem iam ante frequenti meditatione crucis Domini Iesu didicerant.Illi qui antea ita calcabant terram superbe,vt etiam astra & cœlos despicerent, se omnia à seipsis habere putantes,se robur ipsum,ipsam prudētiam & sapientiam existimantes,ita viuentes atq; si sempiterni essent futuri superstites,accedēte iudicio Domini ita confunduntur,consternantur animo,vt nullo modo tantum habeant reliqui animi,quantum porcus.Fuga,desperatione,timore,mala conscientia,dolore,desiderio rerum,quas sibi arrogauerant, amissione sui thesauri, cruciantur. est eorum opsonion mors:illorū qui militauerunt Domino, vita æterna. Sed Dominus vasis iræ non solet diu parcere.Stilco igitur copiis collectis in opportuna itinera,quibus redituri videbantur,suis locis disposuit.nec expectatio fefellit eum;nam onusti præda barbari sine ordine omnique metu domum properantes, in angustiis iuxta Apenninum montem oppressi sunt.estque occisa ingens multitudo.Nihil certi habeo an rex Radagasus occubuerit illic,an euaserit.Certe id cōtigit illis quod adhuc nostra ætate militibus ex Italia redeuntibus sæpe accidit: opprimuntur enim per itinera,nisi coniunctim proficiscantur.Nec mirum gentem bello afflictam vltionis cupidam esse,& omnem occasionem paria referendi quærentem. Post hæc mox Alaricus rex cum aliis Germanorum copiis Italiam ingreditur; qua terrefacta, mittit ad Imperatorem Honorium legatos,qui nuncient illi,aut pugnandum Cæsari cum Germanis,exponēdumque totum imperium certo periculo:aut si malit quietem & pacem, experirique quales amici sint Germani, concedat illis satis amplam regionem, quæ excipere liberaliter possit Alaricum cum suo exercitu,vxoribus & liberis. Honorius sibi imperioque non mediocriter metuens,non diu consuluit,vtrum vellet pugnare ne, an agrum concedere sufficientem Alarici copiis.Quamobrem statim respōdet, Se semper populi Germani amicitiam cupiuisse, & gaudere sibi occasionem oblatam gratificandi illis, & cupere perpetuam amicitiam.Obtulit igitur illi Galliam,quam acceptam sperabat:semper enim illi inhiabant Germani.Nec alioqui in officio manserant Galli, Romanum semper aspernantes imperium.accedebat,quod illis temporibus ab aliis Germanis erat oc-

cupata magna ex parte Sic etiam sperabat Honorius Imperator barbaros contra barbaros diuturno bello laboraturos, seque inuicem sic consumpturos hostes Romanorum. His rebus sic constitutis, versus Galliam profecti sunt, Placentiæ cum copiis aliquandiu moratus Alaricus, putans nihil amplius vsquã sibi infestum in Romano imper. nihil igitur festinat. Stilco vero ex superiori successu adhuc elatus & confidens, simul omnem iam diu mouens lapidem, vt aut ipse aut filius eius ad imperium perueniret. Et iam incipiebat bene Romæ & in exercitu audire: nec enim parua res habebatur quod paulo ante gesserat, de quo iam est dictum. Quare palam iam timiditatis arguebat Honorium, qui tantum barbaris contra Romanorum gloriam concessisset, ignominiosissimum Romano nomini aiebat, has cum barbaris conditiones, potius quiduis audendum fuisse. Quam ob causam Saulem, suum legatum clanculum bene copiis bonis instructum mittit Placentiam ad opprimendos illos Germanos, iam paschatos festum celebrantes, bene iam potos, depositis armis, nihil de pugna cogitantes. Et prima coitione plane ex sententia successit: sed postquam Germani arripuerunt arma, & datum est tempus & spacium pugnæ, totũ Stilconis exercitum, qui Sauli duce contra Germanos venerat, contrucidauerunt ad vnum vsq; omnes deletos scribunt historiographi. Tum demum Stilco confusus, ignarusq; quid ageret, incipit adulari Honorio, in cuius nominis honorem se omnia conatum voluit videri. Quare petit auxiliares manus ab Honorio, prælium inceptum, certam esse victoriam, modo ipse admoueat suas vires. Sed Honorius propositi cogitationumque Stilconis non ignarus, sciebat sine dubio Stilconem sic petiuisse iter ad imperium, & calumnias eius certis nunciis tenebat: ideo mittit ex suis qui Stilconem & filiũ eius, iam ex fuga recenti, maleque gesta re, omnibus præsidiis destitutos interficiant. Et hoc fecisse fertur Honor. non solum ex priuato odio, quod imperium affectabat Stilco & filius eius, sed vt Germanis sedem faceret contra suam voluntatem: hoc tentasse Stilconem. Sed nullo statuto exemplo, nec vllis quantumuis cohærentibus argumentis fides Alarico & reliquis Germanis fieri potuit: nec induci vllis rationibus potuerunt, vt irari crederent inuito Honorio hæc conatum Stilconem. Facinus enim maius videbatur. Quare relicto instituto itinere, reuersi aduersus Romam contenderunt, & deuastauerunt totam Italiam, Romam expugnarunt, Honorium expulerunt, filiũ eius Gallam & sororem eius Placidiam ceperunt. Et cuiuis apparet, cum hæc in manus eorum peruenerint, nihil non in potestatem eorum redactum. Omnia igitur conuasauerunt, & capriuos omnes duxerunt, quos non trucidarunt, nec a templis abstinuerunt manus. Placidiam, quia erat insignis forma, sororem Honorii duxit vxorem Alaricus. Hæc mulier tantum excelluit formæ & animi gratia, vt pacem conciliarit inter fratrem Honorium & Alaricum maritum. Hic rex Alaricus, aut quia timuit Dominum, aut quia sic Dominus voluit, edixit militibus suis, ne vllo pacto Christianos aut eorum bona quis attingeret, aut etiam eos qui ad eorum ecclesias confugissent. Conuersatio enim sanctorum erat tam inculpata & sincera. Et vt magis caueret ne qui læderentur Christiani, statim Romam reliquit, eduxitque omnem exercitum, seueriter animaduertens in eos qui Christianos læserant. Hoc quidam ferunt ex precibus vxoris suæ fecisse. alioqui decreuerat radicitus tollere Romam, aliamque ad sui nominis memoriam ædificare. Sed Placidiæ gratia tantum apud hominem valuit, vt à proposito desisteret. In his rerum felicibus successibus libere duxit exercitum in quolibet Romani imperii loco. Porro post tres annos exercitus ignauiæ incepit eum accusare: totum Romanum imperium potuisse tribus quibus regnarat, annis subiugare sine difficultate, clamantes. Sic animi eius placiditatem interpretantes. Propterea decollauerunt ipsum. Sigerichum elegerunt in locum eius, virum fortem: sed etiam tranquillitas & pax cordi fuit homini magis, quam exercitui placuerit. Cum igitur Romani nihil omitterent, quo pacem componerent, adiecit & hic Sigerichus animum ad pacem: sed non ferens exercitus rerum tranquillitatem quam videbant futuram, obtruncarunt & hunc Sigerichum. Eligunt autem in locum eius Valliam, qui vulgi voluntatem animaduertit longius proficiscendi, nihil non fecit & dixit ad populi nutum. Volens igitur morem gerere plebi, præparabat magnam nauium multitudinem, quibus exercitus partem in Africam transmittat, vt Romanum imperium subigeret in

illis

illis regionibus. sed naufragio perierunt omnes ad vnum, qui nauibus sese commiserant. maris etenim & nauium illarum imperiti erant. Hac clade accepta non leui, init quoque fœdus cum Honorio Cæsare. mittit igitur Vallia Honorio sororem viduam Alarici regis vxorem, quam collocat Constantino cuidam Romano, cuius opera fideli in bello vsus fuerat Honorius: & hunc ad cõmune imperium assumit. ex hoc Cõstantino & Placidia Valentinianus est natus. Hic Constantinus auxilio Valliæ & Germano milite profectus est contra Sequanos & Germanos Francos. Deuicerunt etiam coniunctis viribus Hispanias, in qua optimas post hoc bellum elegerunt sibi sedes Germani. Constantinus sibi asseruit Tolosam. Sed breui post obiit. His occasionibus Germani excesserunt ex Italia, & manserunt in Hispaniis. Quidam illorum ex Hispania migrare coacti sunt in Africam. Carion tradit quod Carolus quintus, & eius progenies, ex his Germanis originem ducat: ego nihil ausim hic definire. Hi omnes non bene Germanorum lingua vsi dicuntur. Copiosissime hæc poteris, si libet, legere apud Orosium lib. 7. capitibus 26, 27, 28, &c. Dum hæc in Italia, Gallia, Hispania & Africa sunt gesta, infeliciter habuerunt se res in Germania, omnia fuerunt plena armis, rapinis, & latrociniis; populis circa vtranq; Rheni ripam habitantibus, & Sueuis, & Francis, & Saxonibus, & reliquis inter se cruenta intestina bella exercentibus, alii alios diripuerunt, nulla ędificia ab incendiis tuta fuerunt. Hinc factum est, vt consumptis inuicem viribus incolarum, vt Vngari & Vangiones totum flumen Rhenum à fonte vsque in mare ab vtraque ripa deuastarint. Pulcherrima Rheni oppida partim diripuerunt, partim tota sustulerunt. Wurmatia hoc anno fere tota est diruta, & Moguntia fere tota exusta est. In ipsis ecclesiis multa millia hominum occisa sunt. Et Argentina pene eo anno solo est æquata. Circa hæc tempora Franci Orientales, aucta prole, cum ager natalis habitatorum multitudinem non caperet, inceperunt cogitare de aliis quærendis sedibus. Quas ob causas emiserunt ex suis viginti tria millia in Galliam, quam hostiliter ingressi sunt; expulsisq; Gallis, occuparunt agrum eorum, & coluerunt: hæc gesserunt ductore Ibro Germano, homine corpore & animo præcellenti. Huius expeditionis tempore adhuc regium nomen inter Francos erat inusitatum. Quidam, Marcomirus nomine, tyrannidem affectauit in illis Francis qui in Galliis habitabant: & hic muris & fossis circummuniuit vrbem eorum in Galliis, ad incursiones hostium excludendas. Huius Marcomiri filium, Pharamundum, propter singularem in rebus militaribus industriam, regem super se constituerunt Franci. Qui primus leges quibus inter se vterentur, tulit; quibus communem vitæ societatem tueri possent. Post hunc Pharamundum in regnum successit filius eius nomine Clodius; & sic deinceps regnauerunt successione: de qua alibi satis. Porro postquam Constantius cui Honorius sororem matrimonio iunxerat, quemque socium imperii asciuerat, mortuus est, mense imperii sui septimo, Honorius summam rerum bellicarum, & copias ipsas Ætio viro militari commisit: qui potestate assumpta, duxit exercitum validissimum in Gallos, Francos rursum ex Galliis compulit in patriam Germaniam, & multos occidit. Sed Franci excitatis Sueuis, coegerunt ingentem manum, & obuiam profecti sunt magnis conatib. Ætii, Ætius barbarorum sæuitiam & iram veritus, fugit ex Galliis in Hispanias. Quæ fuga Ætii supra modum Honorium male habuit. quare Ætio exautorato, substituit Castinum primæ nobilitatis virum, sperans idoneum qui cum Germanis bellum gerat; sed opinio fefellit Honorium; nam etiam hic Germanorum nomen timuit adeo, vt resistere nusquam auderet. quod adeo dolori fuit Honorio, vt propterea mortuus feratur. vires enim vniuersas Romanas collectas vertere volebat in Germanos. His temporibus Arcadii & Honorii fuerunt multa seditionem seminaria in Ecclesia, multæ hæresis causæ. Ioannes Chrysostomus episcopus Constantinopolitanus est in exilium missus, propterea quod Eudoxiam reginam in publica concione Iesabel nominarat. Est quoque concilium celebratum Constantinopoli; in quo Ioannes Chrysostomus condemnatus est. Lucius tyrannidem aduersus Christianos exercuit. Vixerunt hoc tempore multi hæretici homines sibi placentes, omnes odio prosequentes qui nõn iurarant in eorum verba, quique non adulabantur illis. volebantque hæretici omnium rerum primi esse, omnes suspectos habebant, inter sese clancularis dissidentes odiis, etiam ii qui prorsus

idem sentire volebant videri. Hac ætate vixerunt etiam Cælestinus & Pelagius. Cum res fidei & religionis maxime iactarentur vbique, disputarentque qui confitebantur Christum cum Iudæis acriter, finxerunt Iudæi suum Talmuth, in quo commenti sunt infinita, ridiculaq; mendacia. Tantum fecerunt Christiani Iudæis negotii, vt præceperint publico mandato Iudæi, ne quis periculo capitis discederet aut dubitaret de veritate eorum omnium quæ essent in Talmuth commentata, non magis quam quæ essent in Mose & reliquis prophetis. Nec multum post, anno nimirum 423 celebratur
423 illud magnum consilium Ephesi contra Nestorium, &c. Interea Germanorum qui in Hispaniis remanserant, non satis concordes quidam, cesserunt ex Hispaniis in Africam, vbi deuictis incolis, occuparunt quæq; cultissima: & Romani imperii robur vbicunque potuerunt, labefactarunt. nam quo potentia Romana minor erat, hoc erat tutior fortuna eorum.

Habebant Franci regem militarem virum nomine Claudium, qui diu expectata occasione suscipiendi belli in Romanos, audita de imperio dissensione, & de quibusdam Romanorum cladibus; & quod necessariis bellis tenerentur aliis in terris Romani, delectum inter suos habuit, & mira celeritate inuasit totam Galliam, & fugauit, occidit, & cepit omnes Galliam inhabitantes: subegitq; paucis mensibus totam Galliam, expulsisq; omnibus incolis, Francis habitandam dedit; qui primum locuti Germanorum, hoc est sua lingua, bellorum iniuriis factum est, vt maternam linguam amiserint, loquantur expulsæ gentis sermone. Romani hoc fieri passi sunt inuiti. Circa hæc tempora validam inprimis manum mittit Theodosius aduersus quendã Bonifacium, quem constituerat imperii vicarium. Bonifacius solicitat vbique in Africa & Hispania habitantes Germanos & Gothos, promittit illis magnam pecuniæ vim, aut si malint, partarum regionum partes certas. Ii intelligentes ex vsu suo esse, Romanum imperium quam minime quiescere, quam maxime minui & infirmari, statim arripiunt arma, occupant Mauritaniam, diripiunt Numidiam, & capiunt Carthaginem & multas vrbes: quæ omnia in suis manibus seruant, neque quicquam Bonifacio reddunt; imo & ea quæ antea possederat, eripiunt. Sueui soli regnum obtinebant in Gallitia sub rege suo Emerico, qui regnauit 33. post Emericum regnum suscepit inter Sueuos Rixilla, qui vero nobili prælio Romanas legiones multas deleuit, & capit vrbes Emeritam, Hispalim, Carthaginem, & Bethicam, reliquasque, quarum me nomina fugiunt: Theodosio & Valentiniano incredibiliter dolete, quod ita imperium fractum vident Romanum, & indies magis debilitari. Quare Valentinianus quoquo modo putauit pacem faciendam cum iis Germanis qui in Africa sedem fixerant. igitur concedit illis plus quam petere aut sperare ausi fuissent; & ampliora promittit: vicissim petit vt iuuent illum quo recuperare possit Hispaniam & Gallias. nam nihil non posse opera Germanorum sperabat. Fœdus est his conditionibus ictum. Gensericus præerat illis in Africa Germanis. qui statim crudelissime totam Africam dauastarunt, omnia rapinis, cædibus, & sanguine complentes. Hic Gensericus erat vir crudelis, hostis omnium hominum, & quo quisque humanior hoc magis odiuit eum. Singulari odio sacerdotes & nobiles prosecutus est; hoc genus hominum occidit miserabiliter. Arianæ hæreseos quosdam passus est præesse plebi, templorum bona diripuit, in prophanos vsus ecclesiasticas facultates dilapidauit. Sicque subegit Gensericus sibi totam Africam ad Æthiopiam vsque. Hæc qui certius & plenius cognoscere cupit, legat Blondum. In his rerum turbationibus amissa est & Anglia de imperio. Nam Scoti, Picti, & Albinenses, coniunctis vno tempore viribus oppresserunt Britanniam. Angli in angulo quodam regionis suæ munitione se defenderunt, ne tota gens extingueretur: sed cum viderent se non diu sic durare posse, quin venirent in manus hostium, miserunt in Germaniam ad Saxones, implorabant eos, vt laborantibus subuenirent: qui statim magnis copiis aduolauerunt, & vicerunt Scotos & Pictos; eieceruntque ex Anglia omnes eorum hostes: sed ipsi Saxones occuparunt sedes eorum, nec restituerunt Anglis sua, quibus tulerant auxilia. Vario genere mortis affecerunt nobilitatem maxime Romanam. Itaque dominari in Anglia cœperunt Saxones. De his qui cognoscere cupit, plura ex authoribus in promptu est petere. Gensericus Africam obtinens totam, non contentus illa, cupiebat regnum propagare, & Romanum imperium debili-

tando

rando ſua confirmare; quare quam maxima potuit claſſe in Siciliam nauigauit. Siciliam autem eum cuperet liberare bello Valentinianus, mittit cum copiis Sebaſtianum cognomento Magnum in Africam, vt ſic reduceret Genſericum ad ſua, transferretq; bellum ex Sicilia. Nec iudicium fefellit Valentinianum: nam mox relicta Sicilia, redit in Africam. Sebaſtianus ille degener animo nihil nititur præclare agere ex iuſſu & voluntate Valentiniani, ſed quibuſdam artibus effecit apud Germanos, vt illum dominum fecerint in Luſitania. non diu autem perfidum nebulonem ferentes occiderunt. Valentinianus proficiſcitur Conſtantinopolim ad ſuum cognatum Theodoſium, & ducit filiam eius in vxorem. Anno 45, ex Vngaria Atila virga, vt ſeipſum nominabat, 45
Dei, inuaſit inaudita crudelitate Germaniam, deuaſtauit ex Pannonia vſque in Heduos omnia, totam peruagauit Germaniam, miſeriſque modis eam vbique afflixit. Poſtea ingreſſus Galliã, nec minus crudeliter tractauit eam. Supererat adhuc angulus quidam in Gallia adhuc ſubiectus Romano imperio; quem locum tenebat Aetius, qui Atilæ crudelitatem videns, cum Francis qui Gallias tenebant ſerio egit, communicauitque conſilia, quibus rationibus Atilæ poſſit reſiſti. Germani in Galliis & ipſi timebant Atilam; quare libenter iunxerunt ſe Aetio. Atila vehementer timuit Francos; nam partim expertus fuit eos ſuo damno, partim fama peruenerat ad eum quales eſſent in armis. ergo & ipſe legationibus & epiſtolis egit cum ipſis, cupiens eos a Romanorum ſocietate auellere. multis igitur modis tentauit corrumpere Dietrichum Germanorum tum in Galliis regem. Sed Germani videntes nephandos Atilæ conatus, omnes eius conditiones, & amicitiam eius recuſabant. Coniunxerunt ſe arctiſſime contra hunc communem hoſtem, Romanis. Itaque poſt multa acta & conſultationes, ventum eſt vtriſque partibus in æquum campum, acieque vtrinque inſtructa, non procul a Toloſa. Erat ab altera parte Dietrich Germanorum rex cum ſuis, & Aetius Romanus cum ſuis; ab altera Atila cum ſuis copiis. Igitur magnis clamoribus & animis congreſſi ſunt, pugnatumque eſt vtrinque per totum diem dubio marte, donec tandem ſub veſperam in fugam actus Atila: neque enim diutius propter raritatem ſuorum qui remanſerant, conſiſtere poterat. Supra quinquaginta millia amiſit eo prælio Atila. Occubuit quoque eo prælio Dietrich rex Germanorum, Tanto dolore ex ea clade Atila affectus eſt, vt pene ſibi mortem conſciuerit: itaque infirmatus eſt, vt ſe conferre coactus ſit in Vngariam, vnde venerat. Vbi collectis viribus innumerabilium copiarum, Italiam inuaſit, multasque vrbes Italiæ radicitus ſuſtulit, omnia incendio ſanguineque implens. Sunt qui tradunt Pontificem Leonem ei obuium veniſſe in ſuis pontificalibus ornamentis, rogaſſeq; eum vt à propoſito deſiſteret; expoſuiſſeq; ei potentiam Domini qui gubernat omnia: Atilamq; commotum põtificis verbis, iterum in Vngariam reuerſum, ibiq; nuptias celebraſſe, ſubitaneaq; morte prima nocte qua nouã nuptam compreſſit, interiiſſe. Nec deſunt idonei quibus fides adhibeatur, authores, q̃ui tradiderunt, hunc Atilam ante has expeditiones Meſiam, Achaiam, Macedoniam, Armeniam, Thraciam, & Sicambriam ſibi ſubegiſſe: multos reges, multosque populos ſibi tributarios feciſſe. Magna quoque Germaniæ pars amicitiam cum hoc Atila inierat. Theodoſius dicitur comparaſſe omnia neceſſaria ad bellum gerendum cum hoc Atila: ſed in apparando dum occupatur, Theodoſius peſte correptus, moritur. Hic Theodoſius eſt autor Codicis operis in iure inprimis præclari. Erat vir ſapiens, literatus, pacis amans. Interrogatus, cur non vltionem de hoſtibus ſumeret, reſpondit, Vtinam viuerent omnes qui meo mandato mortui ſunt, cum expendo vitæ dotes, & vſum mirabilem partium humani corporis.

DE GERMANIS
LIBER QVINTVS.

NOn longe poſt hæc iuſſit Valentinianus obtruncari Aetium fortem ducem bello, quia ſuſpectum habebat ambire imperium. Nec habebat vlla ſigna niſi quod facta & dotes dignæ Imperatore erant in Aetio. Et certe quouis loco dignus iudicabatur Aetius poſt illam magnam aduerſus Atilam victoriam. Poſtremo fecit pacem Valentinianus eum

Genserico, rege Germanorum in Africa habitantium, & regionem partitur cum eo contra maiestatem Romani nominis. Gensericus multos ex militibus & equitibus qui conspirauerant aduersus eum obtruncauit. Cum forti viro Aetio ruit magna ex parte Romanum imperium. Et post interfectum Valentinianum videbatur actum esse de Romano imperio: quanquam multi voluerint appellari Imperatores. Et Maximus Romæ arrogauit sibi regnum: propterea quoque Eudoxiam viduam a Valentiniano relictam, vxorem duxit. Eudoxia virago cupiebat suos hæredes imperium consequi; ad quod perficiendum à nemine putauit se melius iuuari, quam confidentissimo homine Genserico. quare vocauit eum ad se Romam ex Africa, vt auxilium ferret aduersus Maximum. Gensericus occasionem occupandi plura non omisit, quam primum parat proficisci Romam, non sine magna manu venit: sed Romani non voluerunt talem hospitem amicumve expectare, fugerunt ex vrbe in montes & solitudines. Maximus imperii affectator quoque arripuit fugam: sed milites gratificari volentes Genserico, occidunt eum. Gensericus ingressus vrbem, diripiendo eam, consumpsit quatuordecim dies; & Eudoxiam viduam maiora molientem, quam sexus capit muliebris, captam cum duabus filiabus ducit secum in Africam. Hanc mulierem superbia turgidam sic afflixit infortunium, vt mœrore ossa pene exaruerint. Sed iudicium domini iustum est. Tunc à Germanis secundo Roma direpta &
466 deuastata est, anno 466. Post direptam Romam, etiam Italiæ vrbes omnes diripuerunt, multas præclaras solo æquarunt. Neapolim solam capere non potuerunt: reuersique sunt in Africam. Sicque Romanum imperium finem in occidente habuit: durauitque nomen imperii tantum Constantinopoli. Quanquam enim Iustinianus rursus in occidente postea imperium asserere conatus sit, & per Belisarium & Narsetem multa receperit; tamen post Valentinianum nullus Imperator qui meruerit hoc nomen, extitit in Italia. Multi quidem sese appellabant Cæsares, sed alius alium statim interfecit. Germani incursiones in omnes fere nationes faciebant, iam nullo resistente. Franci tenebant Gallias, vexabant Hispanias, & Italiam. Africam tenebant etiam Germani. Saxones in Britannia regnabant. Ita erant res imperii fractæ. Hinc magnæ & quotidianæ causæ bellorum. Antea enim cum omnia essent sub vno Cæsare, quiescebant necessario, nunc quilibet ager cum habeat suum regem, quæ causæ bellorum sint, in multis locis quotidie videmus. Franci in Gallia cæteris qui vbiuis gentium degebant, terrori erant. Gensericus rex in Africa videns omnia in Romano imperio debilitata, nihil iunctum, omnia dissolutas scopas, existimauit tempus esse propagandi suum imperium (nam in tota vita sua declarauit satis quantam ambitionem dominandi habuerit) igitur quantiscunq; potuit copiis collectis, & omnibus necessariis præparatis ad expeditionem, magna classe in Italiam nauigat, populatur omnia obuia quo accessum habuit. Sed Anthemius auxilio Cæsaris Leonis contra instructus sufficientibus copiis, resistit illi, capit omnem occasionem & loci & temporis opportuni dimicandi cum homine: post aliquot dies venerunt alteri alteris in conspectum. Quanquam Gensericus videret sibi omnia esse iniquiora: tamen pudore noluit in præsentiarum pugnam detrectare, veritus, ne hosti accederent animi, suis alacritas minueretur. Et si igitur multa displicuissent, quæ ad futurum desiderabat prælium: instructa tamen acie, maluit videri petere hostem primus. Quare congressum est, pugnatum est, in fugam actus Gensericus cum suis est, ex Italia eiectus est, amissis nauibus & militibus, Gensericus cum paucis fugit in Africam. Post hoc tempus statim quidam tyrannus, Richimerus nomine, obsidet Romam: qui paucos præter Germanos habuisse in exercitu suo dicitur, in oppugnando primum laborat, tandem tamen expugnatam diripit, Anthemium frustatim dilaniat. Sed Richimer ille paucis post mensibus moritur. Augustulus, lapsi imperii omen, Cæsar coronatus, pacis conditiones cum Genserico componit. sperabat enim opera & auxilio Genserici imperaturum Romanis: sed Odoacer, rex Gothorum, cum valida manu Germanorum irruit in Italiam; cui se Orestes pater Augustuli cum milite Romano opponit. Cum vero iam esset prælio confligendum, essentque hostes proximi, Orestes territus est cum vidit quantam vim militum Odoacer habuit, arripuitque fugam antequam inceperit pugnare; locisque tutis & vrbibus munitioribus quæsiuit

salutem

salutem. Postremo confugit Orestes cum suis omnibus Ticinum, vrbem munitissimam, quem Odoacer persecutus obsedit, breuiq; expugnat, quanquam non sine negocio & suorum iactura, omnia conuasat, incendit vrbem, solo adæquat; ex omnique Orestis exercitu qui numerosus fuit, paucissimi euaserũt: interfecti enim pene omnes sunt: & Odoacer sua ipsius manu Orestem interfecit. Itaque statuit exemplum in ea vrbe, vt omnes vltro venerint, quæque enim eandem formidabat fortunam, pacem petierint, sese dederint, sua omnia hosti crudeli obtulerint. Augustulus fuga vitæ suæ consulturus, abiecit imperatoria ornamenta omnia, valedicens imperio, quod reuera nullum erat reliquum. Hunc habuit finem incomparabile illud Romanorum regnum. Ab Augusto sub quo fuit in summo vigoris statu vsque ad Augustulum diminutum & finitum, anno 477. Facile inueniunt fata viam cum est aliquid finiendum. 477. Omnia sic subiecta sunt vanitati, omnia prætereunt: quem Dominus terminum statuit nihil præterire potest. Videmus quumprimum ordo qui rebus robur & vim vt durent, addit, confunditur, actum esse. Dum omnes volebant Cæsares esse, nullus vlli locus est relictus. Post has res confectas, Orestem occisum, fugatum Augustulum, in fidem receptas multas ciuitates, territam Italiam, Odoacer Romam profectus est, nemine resistente, factus est dominus totius Italiæ. Romani animo abiecti (vt enim res sese offerunt, ita magni aut humiles sumus,) omnia exhibuerunt homini barbaro, quæ seruos æquum est exhibere dominis suis. Omnem ergo humilitatem animi ostendebant illi, regem suum appellabant, deducebãt magno comitatu in Capitolium, offerebant illi omnia sua. honorem deorum quoq; in hunc barbarum conferebant. O superba Roma, vbi est illa seueritas, grauitas quæ contempsit totum orbem terrarum! Vbi est decorum illud, quod vt seruares, euertisti tot insignes populos! tot populos diruisti! Sed omnis fastus hominis bulla est. Hic Odoacer tyrannidem pro animi libidine exercuit Romæ, & in Italia tota annos quindecim, nominauitque Romam Odoacriam. Odoacer in imperando primum non fuit infelix. Italos mancipiorum loco habuit, Germanis militibus quorum armis ad illum locum peruenerat, donauit magna. Hic Odoacer tam immanem tyrannidem exercuit vltimo anno, vt Romani coacti sint circumspicere vndenam petere possent auxilia. Ad Zenonem igitur miserunt qui implorarent auxilium aduersus difficillimum latu tyrannum. Zeno igitur misit auxilio Romanis oppressis Dietrich quem vocant de Berna; qui prudenter & astute censuit tractandum tyrannum, & ansam in manus dedit Dietricho Odoacer. nam videns non contemnendum hostem Dietrichum Germanũ, obtulit illi commune Italiæ imperium, amicitiamq; petit sempiternam cum illo. Dietrich intelligens dolo malo hæc omnia fieri; tamen cum vulpe censens vulpem esse oportere, inuitauit igitur illũ, postquam vtrinque magna beneuolentiæ signa alter alteri ostenderat. Odoacer inuitatus non dubitat venire, sed stipatus sui corporis fidelissimis custodibus, quos omnes interficit Dietrich. Odoacer igitur hunc habuit finem: qui dum tolerabiliter in Italia tyrannidem exercuit, tulerunt illum; sed vbi nimium extendere voluit, vt in proverbio est, arcum, pessumiuit. neq; enim quicquam violentum in humanis durare potest: nec est vllum regnum stabile inter homines, quod non beneuolentia & comitate administratur. Dietrich ergo solus suscepto regno, regnauit in Italia in magna trãquillitate annis 32. Nec est memoriæ mandatum in Italiam ab vllo vnquam domino tantum beneficiorum collatum: Collapsas vrbes restituit magnis impensis, Romam vrbem ædificiis nouis ornauit plurimis. culta rura mirum in modum amauit. Quod autem fuerit hic Dietrich natus Germ. sunt autores boni, & ipsum nomen Dietrich indicat: sonat enim in Germanica lingua, factis diues. Porro supra mentio est facta etiam Diettichi Germanorum ducis, qui etiam iuuit in Atila vincendo, & fortiter dimicans in prælio contra Atilam, occubuit. Sunt qui scribunt huius consanguineum fuisse. In hunc modum regnauit hic Dietrich in Italia magna laude, mortaliumque commodo magno.

Huic in regno successit filiæ eius filius Adelrich, qui octo annis bene regnum Italiæ administrauit. Nam Diettricho fuerunt tantum tres filiæ, nulli filii: quarum vnam collocauit Alarico regi Gothorum, aliam filiam iunxit matrimonio regi Heduorum; tertiam cuidam nobili viro Germano militari nuptui dedit. Post Adelrichum regnauit cognatus Dietrichi, qui latrocinio sustulit filiam cognati sui Dietrichi

qui tamen pauculis mensibus post dignas factis suis pœnas dedit. Dietrichum hunc hominem barbarum litetas literatosq; viros singulari odio habuisse quidam tradunt: quod idoneos putauit qui regnum affectarent. propterea capitis supplicio affecisse virum doctissimum in omni philosophiæ genere Boetium, & quosdam alios innocentes occidit. Sed iusto iudicio fit, vt tyranni qui tales doctos viros interficiant, perpetuo infames reddantur omnibus seculis. Nec enim Apollo inultos relinquit suos mystos. Pontificem quoque Ioan. 1. in carcere conjectum fame perire coegit. Diermar rex Gothorum fuit illius pater, qui misit eum ad Imperatorem Constantinopolim, cumq; Odoacer nimium affligeret Italiam, missus est, vt diximus, qui laborantibus ferret auxilium. Finem autem vitæ habuit morbum apoplexiæ. Post hæc mox tempora iterum Saxones delectu habito, nauigarunt in Angliam insulam, qui primo prohibiti ab insularibus, ne littus attingerent; sed post longam pertinaciam peruenerunt ad petita littora, incolisq; superiores victores euasetunt, regem Britanniæ nomine Ambrosium Aurelium occiderunt. Itaque multis diebus sæuierunt, vt omnes Angli relicta Insula, ad exteras nationes fugerint, vitæq; fuga consuluerint. Quæ gens ante quoque occupatam, iam totam capit; & totum illud regnum obtinet adhuc hodierno die. Breui ita aucta est in insula, vt regibus Galliæ sæpe intulerint bella. Sed, vt fateamur verum, cum opus fuit illis auxiliaribus copiis, ad manus habuerunt semper Germanos, Saxones suos. De his rerum statibus qui plura cupit, legat Æneam Siluium: item Blondum Decadis 1 libro secundo. Sunt & alii authores, sed in quibusdam variant. nec enim conuenit quoties Angliam Saxones armata manu inuaserint. Verisimile est sæpius submissos alios, postquam semel sedem illic fixerant.

Hoc Zenonis tempore incepit Clodouæus rex Galliæ confiteri Christum, in insignia sua accepit lilia. Clodouæus à Germanis multum passus est, sæpe ab illis victus; multa quoque mala intulit illis, sæpeque vicit eos: quæ bella digna essent multis libris, & ocioso scriptore. Hoc etiam tempore Honoricus maior natu filius Genserici, loco patris in Africa regnauit: erat autem Honoricus hic totus hæresi Arianæ deuotus. expulit ergo omnes qui ab Ariana factione dissentiebant, spoliatosque omnibus bonis in exilium misit omnes, & eorum ædificia igne consumebat. In hac persecutione Carthagine pulsus est Eugenius orthodoxus episcopus cum quingentis personis, quæ Arianæ sectæ non consenserant. Tandem finem habuit miserabilem qualem Herodes, vermibus enim consumptus est, peritque exeso a vermibus corde. Sic Dominus suos vlciscitur, ipse retribuit. Secutaque est hanc persecutionem in Africa tanta fames, vt omnes viæ essent plenæ cadaueribus, nec viui sufficerent sepelire mortuos. Comedebant folia & radices, & alia non apta humanis corporibus alimenta. hinc sequebantur morborum infinita cæca genera, hinc pestis, & mortes.

Arcturus Magnus Anglicani populi rex circa hæc tempora conatur recuperare insulam Angliam, eiectis Saxonibus, quos paulo ante Diglas non modico prælio fuderat. Dux Saxonum Cognius non audebat rem committere prælio; quare continebat se in munitionibus locorum & vrbibus. Arcturus quotidie magis cupiebat confligere, & properabat: nam aduentare Germani dicebantur, Cognius cedebat vbicunque commode potuit. Post longos & varios errores contulit se cum suis Eboracum, expectaturus illic auxilia ex Germania. Arcturus igitur obsidione premit Eboracum: postquam vero percepit aduentare sexcentas naues plenas Germano milite, soluit obsidionem, & occupat loca munitiora in insula, & mittit ad minoris Britanniæ regem Henelum, petitque ab eo auxiliares manus, alioqui actum esse de vtriusque facultatibus in Anglia. Hic Henelus videns præsens periculum, omnes quas potuit copias cogit, & festinans coniungit se Arcturo; qui coniunctis viribus quærunt tempus & locum pugnæ aptum: quibus Saxones copiam libenter faciunt pugnandi, conserunt manus vtrinque infinitus hominum numerus, primis aliquot diebus ita soluit nox prælia, vt neutri sibi victoriam asserere iure potuerint. Vtrisque acerrime pugnantibus, ceu pro focis & aris fieri consueuit, tandem nonnihil cedere coacti sunt Saxones multitudine nimirum obruti. Arcturus magnam Angliæ partem recepit, Insulas etiam Orcades, Hiberniam, & Noruegiam in potestatem redegit, etsi hoc nihil videri possit; nec enim in Noruegia habitabant homines, exceptis feris quibusdam pau-

culis

culis venatoribus sub terra in speluncis degentibus. Breui post venerunt ex Germania noua auxilia Saxonibus, qui Arcturum vicerunt, & in prælio interfecerunt, receperuntque fere rursus totam insulam. Post huius Arcturi mortem, rex Vertegernus Saxones bello aggreditur, implicanturque difficili & longo bello. Post longas rerum vicissitudines, quales in grauioribus bellis esse solent, vincit Saxones, regnoque eiicit. Sicque restitutum est Angliæ regnum vsque ad regem Melgon, qui luxuria & lasciuia perditus fuit, quique subitanea morte abreptus est, cui successit rex Creticus. Interea temporis parauerant se ad vltionem Saxones; quare coactis magnis copiis, rursus ex Germania profecti sunt in Britanniam. Et post multas fortunæ mutationes, vincunt Anglos cum rege suo Cretico, deploratisque rebus, de relinquenda insula cogitant. Quam ob rem fugerunt ex insula quibus effugere gladium datum est. Episcopi & sacrificuli in Gallias cum suis ecclesiasticis ornamentis & reliquiis concesserunt: alii alio fugerunt: ceperuntque totum regnum Saxones, & iam nullo mouente bellum, possidebant omnia, & fruebantur prouentibus insulæ. Pontifex Gregorius misit postea ad illos Augustinum quendam monachum, qui doceret illos religionem Christi in Britannia (nam antea non confitebantur Christum Saxones:) Hic igitur monachus conuertit illos si non ad veram Christianam pietatem, at saltem ad humaniores mores. Beda libro primo de gestis Anglorum scribit, Saxones à Vertigerno rege stipendio conductos, anno 449, tempore Martiani & Valentiniani: sed stipendio non 449
contentos fuisse, insulam inuasisse, & tempore Ambrosii Aureliani eiecisse Anglos: & varios fortunæ casus fuisse, iam Saxones victores, mox rursus victos fuisse, donec tandem Saxones domini euaserint. & anno 582, Christus illis per Augustinum 582
monachum à Roma missum per Pontificem prædicatus est, qua efficacia spiritus, nemo facile dixerit. Atalarico filio filiæ Dietrichi de Berna Italiæ res non pessime administrante octo annis, Italia non infelicissime vixit: sed mortuo Atalarico rege, mater eius, filia Dietrichi, artibus quibusdam traduxit regiam potestatem in Theodatum cognatum suum, quem amauisse dicitur etiam obscœne. Sed hic Theodatus è medio sustulit hanc mulierem, suam consanguineam, cui regnum debebat. Hoc latrocinium male habuit Romanum populum & senatum; male vero & habuit omnes Germanos qui in Italia primas tenebant; pessime autem omnium habuit Iustinianum Imperatorem, cui erat à maioribus commissa. Iudicauit igitur Iustinianus satis occasionis causæque sibi oblatæ vlcisci latrocinium, Romanam libertatem asserere à seruitute & tyrannide barbarorum. Ad quod perficiendum nemo videbatur magis idoneus Belisario, qui paulo ante Africam iterum ad imperium reduxerat, eiectis barbaris: cuique libertas Romana curæ esse videbatur, minimeque auarus erat vir. Hic igitur contra Theodatum missus cum omnibus Iustiniani copiis, & ad bellum necessariis. Sed Theodatus sibi mali conscius, formidolosus erat vir, agit clam cum Belisario, proditurus suos. Quod olfacientes Germani, alium creant regem, Wittig nomine, qui interfecit Theodatum. Contra hunc bellum gerit Belisarius, legatus Iustiniani, rara prudentia: nam Wittig habebat exercitatum veteranum militem, & hunc numerosissimum. Belisarius continebat se intra vrbium muros, aut alias in editioribus locis; Wittig obsidebat eum, patienter multa fert obsessus, donec tandem, id quod expectauerat, fame coactus Wittig, discedere coactus sit. Germani igitur & Gothi, quia ipsi capere voluerunt Belisarium, & semper continuerat se intra muros vel munitiones, nihil minus suspicantes, quam hostem ausurum egredi, abeunt sine ordine famelici; ecce erumpit Belisarius, extremum agmen aggreditur, cædit magnum eorum numerum, ipsum regem Wittig capit. Sed tamen collegerunt se, & vtrinque ordinati, repugnant tandem; & sic nondum desponderunt animum. Belisarius timens suis, ne scilicet multos amittat, reducit intra muros Romæ. Iustinianus componit pacem cum illis, datque illis certos limites habitandos inter montana & Padum. Postque receptam & liberatam Romam, Neapolim, & Siciliam reuocauit ad se Iustinianus Belisarium. Quidam putant timuisse Iustinianum, ne post illos tantos successus, Imperatorem sese appellaret Belisarius. Et certe fauor Italiæ & Romæ & militum, inuitare eum potuerunt ad vsurpandum nomen hoc. Sed in Belisario nihil talis perfidiæ fuit: cuius rei argumento satis est, quod vocatus cum omni

obedientia & reuerentia ad dominum suum Constantinopolim, aduolauit. Magno igitur triumpho Constantinopolim ingressus est, ducens secum Wittig regem, & multos captos nobiles ex Gothis Germanisve. Interim ex Italia in Germaniam frequentes commeabant nuncii, qui solicitarent & euocarent bellicosissimos quosq; : nam nihil agere aliud, quam de vltione cogitare, amissa recuperare. hæc agunt ii, dum illi Constantinopoli triumphant, & gaudio perfunduntur, sortis futuræ nescii. Interea Totila rex creatur à Germanis in Italia. Erant autem non mediocriter debilitati à Belisario. Propterea Cæsariani in Italia omnia licenter & crudeliter agunt, & contra Italos & Germanos: Idcirco iniuriis suis quotidianis magis atq; magis quotidie excitabãt Germanos, vt cogitarent de vltione. Illi tuta omnia putantes, nihil artium militarium exercentes, satis erat illis nomen Cæsaris. Totila omnia diligenter administrare, negligentiam summam simulare, omnia dissimulare, bona verba dare; interim nihil omittere quod videbatur ad futuram pugnam facere, suos adhortari si vsus veniat, vt fortiter pro libertate pugnent. Cæsariani gloriari, & superba loqui, multitudinem numerare, ostentare sese. Totila suas copias quæ erant 8000, iuxta Placentiam in planiciem deducit, in acie collocat, hostem prouocat, qui descendit in eandem planiciem cum 20000, sed in quibus Totila habebat duo aut tria millia, quos sibi fauere sciebat, & qui victoriam Totilæ vel vita emissent. Quæ res pepetit Totilæ victoriam. Congressi igitur pugnarunt aliquot horis: sed ii qui fauebant Totilæ in Cæsarianis partibus, verterunt tergum: conturbataque est tota acies Cæsariana, occisique sunt ab illis Germanis 8000, cum non plures Germanorum fuerint. Nec est hic quod quisquam hoc factum tam memorabile ascribat virtuti cuiusquam, sed tantum habet momenti apud hostes esse qui nobis fere ex animo faueant. Sunt clara & multa exempla quæ referre possem. Sed laudem illam vehementer auxit clementia in victos, & modestia post victoriam tantam. Quo genere virtutis tantam sibi conciliauit animorum beneuolentiam & gratiam, vt multæ vrbes quas nunquam oppugnasset, vltro ad eum venerint, eius fidei sese commiserint. Iuuenes captos infinitos seruatos ad sua liberos dimisit. Virginum castitatis curam gessit. Matronas ab iniuriis defendit. omnes maiores Italiæ ciuitates recepit sine inpensis. Neapolim receptam, laborantem omnium rerum penuria, commeatu iuuit. Dimissis militibus Cæsarianis incolumibus, rura coli mandauit: & effecit vt in tota Italia omnia etiam ruri sub dio essent tuta. His rebus ita compositis, Romam contendit, quæ se dare negauit; multis agit cum ipsis: sed frustra videt se verbis tentare rem. quare manus admouet, postque
545 longam obsessionem, per proditionem capit eam, anno 545. Et ne vanus haberetur, multos primo impetu (nam hoc illis & grauiora minatus fuerat, ad deditionem adhortans eos) interfecit, & facultates ciuium diripi permittit: sed statim rogatu summi pontificis Pelagii, præcepit militibus ne quem amplius necarent, ne vllam mulierem vi comprimerent. item, vt ne quis attingeret bona ecclesiarum. Habuitque Totila in his postulatis omnibus militem satis obsequentem. Pontifex Pelagius mittit ad Iustinianum, docetque eum, omnibus modis pace esse opus cum Totila, alioquin ipsum incensurum Vrbem, & non relicturum lapidem super lapidem. Sed Iustinianus nullis rationibus induci potuit ad vllas pacis conditiones, tantum confidit Belisarii militaribus virtutibus, & felicitate. Totila cogitationes Iustiniani non obscure intelligens, magna commouetur ira, præcipit omni populo Totila excedant ab Vrbe, vbi habitare debeant, indicat. iussit deinde muros deiicere & demoliri turres, & in omnibus partibus incendere Vrbem. Quibus omnibus factis ad animi libidinem, profectus est in Calabriam, cepit omnes vndique vrbes. Rauennam vero iam petebat, quæ adhuc Cæsariana erat. Interim adpulit ad Italiam cum copiis Cæsarianis Belisarius, peruenitque in vrbem Romam apertam, & multis partibus deiectam & exustam, sine habitatore omnino, eam habuit loco castrorum. Incipit eam resarcire, fossas impletas euacuat, muros reficit, turres ligneas erigit ad muros, munit compendio quocunque potest: hęc omnia administrantur militariter cum festinatione, mensisque spacio perficiuntur. Romani ciues ad patrios lares confluxerunt. Nec Totila interea quiescebat, sed comparatis aduersus Belisarium necessariis omnibus, festinat cum exercitu Romã, quam primo accursu capere conatus, repulsus est a Belisario.

rio. Sed Totila ad muros per omnia loca obſidioni apta diſponit præſidia, quantumque potuit, prohibuit ne inuehi poſſent alimenta. Cum autem ſpes capiendi in præſentiarum Romam non eſſet, diſceſſit a muris aliquanto longius, ita tamen, vt commeatus inuehi non poſſet. Interea Beliſarius reuocatur Conſtantinopolim; vt autem vocaretur, effecit vxor eius. Beliſarius deſperans de rebus Cæſaris in Italia, facilis acquieuit, reditque relinquens Italiam, Conſtantinopolim. Poſt Beliſarii abitum recepit Totila omnia in Italia, Romamque nonnihil reſtitutam. reuocauit igitur omnes ciues Totila Romam, & reſtituit illis bona illorum omnia, multaq; beneficia in vrbanos contulit, itaque nihil omiſit quod ad ornandam & augendam Romam facere videbatur, vt appellatus ſit *pater patriæ*. Neque enim mitis & benignus pater ad filium iuuandum prochuior eſſe poteſt, quam hic fuit in iuuandis & augendis ciuibus. Idcirco meruit incredibile omnium ſtudium & amorem. Iuſtinianus vero grauiter ferens ſibi totam Italiam ereptam, aliumq; in ea pro rege haberi, miſit igitur in Italiam Narſetē virum rei militaris ſcientiſſimum & animo forti. Totila aduentu eius cognito, periculum præſentiens, munit vrbes, augetque copias. Narſes magnis præmiis ſolicitat Germanos, ſine quorum manu contra Totilam nihil tentandum præuidens. Collecta igitur robuſta Germanorum manu, & recenti, Narſes properat in Italiam, effecitque vt in æquum campum cum ſuis deſcendat Totila, qui ſuorum militum virtuti confidebat plurimum. Pugnarunt igitur aliquot diebus, fuitq; aliquandiu mars anceps: ſed tandē vicerunt ii qui nuper in Germania conſcripti erant à Narſete; occiſusq; eſt Totilas vir animis & corpore vere magnus. Gothi vero & Germani qui iam aliam naturam induerant, tamdiu ſcilicet in cœlo Italico morati, nondū prorſus fracti poſt Totilæ mortem, alium elegerunt regem Teiam, qui militaribus dotibus præclaris nobilis erat. Sed & hunc cum magna clade recens noua ve ex Germania manus adducta, occidit. Poſt hanc ſtragem in qua Teiam occiſum diximus, adeo debilitati ſunt, vt pacem a Narſete rogarint. Huncque habuit finem regnum illud quod a Dietricho de Berna auſpicatum durauit vſque ad Teiam. Fuerunt (ni fallor) anni ſedecim. Pacis conditiones cum iis qui ſupererant fuerunt eiuſmodi, vt relinquerent Italiam, conferrentq; ſe domum, ibique colerent terram, nec vnquam aduerſus Romanum imperium acciperent arma. Quod iuramento ſe facturos promiſerunt. Narſes tota Italia & Roma recepta, ædificiis quæ potuit omnia decorauit. Magna quoque dona cōtulit in Germanos, quorum opera & virtute tantas res confecerat. Iuſtinianus quoque Cæſar abſens fertur magnas gratias habuiſſe Germanorum fortitudini. Sanciuitq; etiam Iuſtinianus fœdus cum iis Germanis qui in Gallia habitabant, qui Franci erant; conceſſitq; illis partes certas Galliæ, ea nimirum lege, vt ſicubi opus eſſet, armis ſuis Romanum imperium defenderent. Hæc ſuperiora quæ tradidimus, cum omnia per Germanos ſint geſta, aut certe quorum maxima pars Germani fuerunt, non intempeſtiue à nobis videntur breuiter tractata. Operæprecium vero eſt animaduertere quoties à Germanis capta & direpta ſit Roma. Ab Alarico primum, deinde a Genſerico, mox à Totila, poſtremo iterum à Totila. Atque hoc pacto imperium Iuſtiniani tempore, induſtria Beliſarii & Narſetis adiutum eſt; maximaque bella ſunt feliciter geſta. Porro Germani quorum auxilio vicerat Narſes, nullis ſtipendiis, nullis muneribus ſatiati poterant. Videbant enim ſibi deberi victoriam, ſe victores cepiſſe Italiam; quare occuparunt quæ illis arridebant loca, Cæſaris mandata & preces contemnentes. ab illisque videbat Iuſtinianus nouum periculum imminere. Iamque regnum tenebant. & muneribus quotidianis & pollicitationibus continendi fuerunt, ne latius occuparent, animumque ad maiora adiicerent, pluresve ex Germania inuitarent. Ii regnauerunt in Lombardia fere annis 300. Hic cogitandum prudenti lectori relinquo quid periculi ſit alienam gentem inuitare in patriam. Narſes interea Italiæ res adminiſtrabat, mortuo iam Iuſtiniano, circumque ſe habuit Germanos quibus omnia debebat: Romanis autem non omnibus placebat. Quare aduerſus eum Iuſtino ſcribunt, grauiterq; accuſant eum, adduntque, niſi liberentur ab illius tyrannide, reddituros ſe vi bem hoſtibus. Poſt hanc accuſationem ſtatim aduerſus Narſetem non auditum miſſus eſt à Cæſare Longinus ex Græcia in Italiam. Narſes Neapolis cum ſuis Germanis Longini aduentum expectabat. Sed cum primū intellexit contra ſe bellum a Cæſare decretum

parari, misit legatos in Germaniam, qui adducant milites. simul scribit Albuino regi qui multos Pannones & Germanos sub se habebat, vt veniat ad se in Italiam, promittit illi aureos montes, promittit illi Italiæ regnū, sub sole (sic enim vocabat) pulcherrimū. Sine omni difficultate Cæsarianos se eiecturū. Conatus Cæsaris interpretatur illi. His partium consiliis & conatibus cognitis, Pontifex Ioannes olfaciens periculorum magnitudinem, molitur rebus periclitantibus subuenire. Primum igitur incusat duriter Romanos, quod hunc virum odio & inuidia, suo magno damno præsentiq; & certa pernicie prosequantur, qui tam benemeritus sit de Republica Romana, vt meruerit nomen *patris patriæ*. Item qui omnibus vitam donarit: nam aliquando omnium vitæ necisq; ius In manibus eius fuerat. Quiq; tot ornamentis vrbem & Italiam decorarit. Tandem Pontifex hoc genus argumentis effecit, vt Romani cum lachrymis obtestati sint Pontificem, vt conueniret Neapolis Narsetem, & eum illis placaret, deprecaretur culpam, se obsecuturos Narseti consiliis & authoritati. Pontifex proficiscitur Neapolim, agit longa oratione Romanorum causam, apud Narsetem impetrat quæ cupit. adducit eum secum Romam. Romani suppliciter orant eum vt ignoscat, condonetque culpam, persuadentque illi vt Alboino nunciet, vt cum Germanis suis in Pannonia maneat, in Italia iam non esse quod agat. Sed Alboinus iam comparatis copiis accinctus erat ad iter in Italiam, nec potuit retineri. Compositis igitur in Pannonia rebus, & qui præessent illis regionibus constitutis, Italiam petit cum magna multitudine. Habuit vero præcipue Sueuos multos & Saxones, quos etiam iussit liberos & vxores consequi, vt expulsis Italis, nouum populum nouus rex in nouo regno haberet. Venit igitur cum innumerabili multitudine armatorum, mulierum, liberorum & pecudum primum in Venetorum agrum, quorum omnia, præter Venetias vrbem, capit. Posthæc Insubriam & Mediolanum capit, & sic deinceps omnia diripit, agros suis diuidit, quotidie sine intermissione ex Germania plures sequebantur, quibus omnibus possessiones dabantur. Multæ vrbes claues offerebant per sacerdotes & mulieres gratiam petentes. Longinus Cæsaris legatus missus contra Narsetem Rauennæ se continuit, & vrbes quasdam præsidiis munit. Nec quiescebant ii Germani, qui à Narsete vocati in Italiam, sibi optimas sedes delegerant: proximos enim incursionibus vexabant. Atque ita Germani diuersarum partium tenebant Italiam.

Alboinus iam contentus iis regionibus quas ceperat, quiescere in ocio cupiens, ludis & spectaculis intentus est Veronæ, quam regni sui primam sedem voluit esse. Volens igitur laborum suorum aliquando fructum percipere, indulget genio, comessationibus vacans. In quopiam igitur conuiuio Alboinus liberalius potus, coegit suam vxorem Rosimundam bibere ex sui patris cranio, quod ornatum erat auro. (Nam Alboinus socerum suum occiderat quibusdam ex causis) Rosimunda vxor antea parum æqua marito propter patris mortem, fit longe inimiciore animo in eum postquam coacta est bibere ex nefando poculo. Quare exasperata mulier cogitat quo modo interfici possit Alboinus, inuenit viam, premit propositum, occiditur Alboinus per iuuenem cum quo Rosimunda adulterium commiserat. Germani funus procurant, adulterum quem voluit adultera regem, recusant. Ipsa cum magna vi pecuniarum confugit ad hostem Longinum, cui cum propter formam & pecuniam placuisset, complexus est eam, reginamque futuram, sed si sustulisset veneno iuuenem quo cum consueuerat rem habere, cuiusque opera interfecerat maritum suum Alboinum. Mulier ad quoduis facinus audax, consentit Longino; & cum egrederetur iuuenis ex balneo, & ex consuetudine peteret poculum, exhibuit venenum in potu, bibit, rapitur statim per calefactum corpus balneo veneni vis, sentitque mox mortem bibisse. Accipit ex templo quod reliquū erat In calice (nam non ebiberat totum) & per vim infundit scorto Rosimundæ. Sicque iusto Iudicio diuino ambo periere. Perueniuntque ad Longinum hostis sui regii thesauri, sine eius studio & cura. Germani Italiæ optimas partes occupant, faciuntq; inter se leges & statuta, quibus pace & bello viuant. Temporibus quibus supra dicta sunt gesta, occuparunt Sueui vtramque Rheni ripam, paulatimque semper latius in Gallias extenderunt manus, vt non obscure videre potuerint quid tandem ausuri essent. Quare mature venienti malo occurrēdum Franci censuerunt. Copiis igitur coactis, bellum Sueuis inferunt. Sueui non assueti cedere hosti, opponunt

ponunt se Francis, aliquoties congressi victi sunt Sueui: cessere igitur tandem, ripasque Rheni Francis possidendas concesserunt. Quantum negotii fecerint Germani Exarchis in Italia, refertæ sunt omnes historiæ. Igitur diutius mihi hic immorandum non censeo. Erat etiam illis temporibus acris quædam contentio inter Francos in Gallia & Hispanos, in negotio religionis, dierum obseruationibus, præcipue de paschatis die, quem diem celebrabant Franci decimoquarto Calend. Maii; Hispani vero festum paschatos agebant duodecimo Calend. Aprilis. Quam litem iudicarunt Romani Pontifices. Tiberius Imperator post confectum bellum Persicum, ducit copias in Lombardiam contra Germanos illic degentes: sed quicquid gloriæ & nominis sibi in bello Persico pepererat, hoc omne hic amittit. Fugatus est a Lombardis non semel tantum turpissime. Clephis rex ab illis Germano italis electus post Alboinum, occupauit omnes fere in Italia vrbes, agros pro arbitrio diuisit. Gallos & Italos seruos fecit, Germanos agrorum dominos. Omnibus igitur in potestatem redactis, obsidione Romam cingit. cumque esset deditioni proxima, peteretque Roma iam conditiones deditionis, ecce à quodam quo familiariter vsus fuerat, Clephis interficitur. Conturbato igitur morte regis exercitu, respirare Romæ datum est. Mortuo hoc rege, magna inter populum hunc fuit contentio de magistratu eligendo, aliis volentibus regem, aliis aliud genus cupientibus magistratus. Nam hic rex vltimus Clephis in subiectos iuxta ac rebelles, in socios & hostes fuit durus & crudelis. Quare triginta elegerunt viros, quibus rerum gubernationem commiserunt: qui prospere egerunt, & propter vnanimitatem terrori fuerunt omnibus gentibus. Clotharius rex Francorum ex Germanis originem ducens, intelligens Germanos in Italia fortiores, quam vt quisquam contra Italiam cogitare debeat quicquam, ipse vero videns alioqui Italiam diuturnis bellis debilitatam, vt sibi eam subiicere facile posset, si Germani eam relinquerent. quare frequentibus legationibus, missis donis quibus corrumperet præfectos, conatur efficere vt Italiam deserant, diuitesque & onusti auro domum redeant: quod ipsis laudi & maximæ rei futurum sit. Sed illi nullis apte cohærentibus verbis mouentur, potius quæ in Italia pacata non sunt componunt, quæ non in manibus habent, capiunt. Campaniam horreum Italiæ excolunt. Quod videns rex Clotharius, magis muneribus aureisve telis pugnare conatur; tandem flectit animos eorum. *Auri sacra fames, quid non mortalia cogis pectora?* Sed non omnes ibant. erant enim qui consilium regis Galliæ intelligebant, quare magis irascebantur regi qui pecunia regnum Rempublicamve Germanorum in Italia ita disturbasset. Ergo ii cum Lombardis & Italis inuadunt reges Galliæ vicinia, capiunt munitissima quædam loca breui tempore; præter alias vrbes, expugnant Taurinum validum naturaque loci munitum oppidum, diripiunt multa eius loci loca, & multitudinem hominum infinitam trucidant, cum magna & preciosa præda reuersi sunt in Italiam. Itemque Saxones & alii Germani profecti sunt in Italiam, & sedes quæsiuerunt feliciores quam in Germania habuerunt. Cum quibus Clotharius Galliæ rex pacem facit, promittitque illis rex, si vellent in patriam, se effecturum, vt Saxones per Sueuos qui Saxoniam tenebant, libere domi habitare possent. Saxones igitur magno numero mulierum & liberorum & pecorum domum eunt: sed Sueui nullis neque precibus, neque minis moueri poterant, vt cederent Saxonibus, aut illis locum in patrio suo solo darent. vt semel dicam, res deuenit ad arma, partes nullis æquis conditionibus conuenire poterant. Concurrunt vtrinq:, acies instruitur, manus conserunt, Sueui post longam pugnam victores euadunt, obtinent agrum Saxonicum, Saxones expellunt. Hinc adhuc Hodie Sueuorum linguæ & morum vestigia sunt non obscura in Saxonia.

DE GERMANIS
LIBER SEXTVS.

583 TIBERII gener Mauricius imperium Romanum vel potius Constantinopolitanũ assecutus, anno 583: quo tempore Longobardos & illos Saxones qui erant in Italia Sueuorum victoria contra Saxones pessime habuit. Quod vidẽs Dotrula vnus ex triginta illis summis loco regis magistratibus, natione Sueuus (neque enim obscura odii in se signa dederunt) timens igitur peiora, desciuit a suis, iunxit se Exarcho qui agebat Rauennæ. Cuius defectio totum eorũ regimentum perturbauit; nam ille Sueuus optime nouit qua parte hæc regnãdi ratio infirmior conuelli posset. Quamobrẽ aliam administrandi regnum suum rationem ineundam iudicarunt. elegerunt igitur Antharim filiũ Clephis regis, cum decem iam annis sine rege per triginta illos nõ male administrassent Rempublicã, pacis & belli tempore. Antharis ergo armis adoritur Dotrulam, qui per paucitatem suorũ resistere non diu potuit, breueq; fuit illud bellũ. Dotrula vincitur; sed effugit manus hostis. Aliquandiu inducias Lõgobardi fecerunt cum Exarcho: sed finitis induciis, bella magna & cruenta exorta sunt inter Germanos & Cæsarianos, quĩ & ipsi vsi sunt perpetuo Germanis militibus. In his tumultib. bellorũ veneno extinguitur Antharis: à cuius morte vehementer controuersum est inter Italogermanos de rege. cõuenit tandem, vt esset rex cui demortui regis Antharis vxor Teudelina esset nuptura. Nupsit autem Agilulpho, fecitq; eum regem nuptiis suis: qui seuerus vir fuit, inobedientibusq; durus; magnaq; animo proponens. Quod Mauricius Imperator videns, occurrere conatur. Nouo igitur Exarcho, Romano nomine, facto, cui magnam vim pecuniæ, & exercitũ infinitæ multitudinis dedit, quo eiiceret Germanos & Lombardos ex Italia. Quam prouinciam Romanus hic nouiter suscepit, capiens primo impetu multas vrbes quas tenebãt Germani. Tandem tamẽ corruptus, à quo vel qua re incertum mihi est, Cæsaris exercitũ prodidit; receperuntq; Germani omnes amissas vrbes. Infelix prorsus fuit his temporibus status rerũ in Italia. Nam Cæsariani maiori oneri erãt suis, quã hostes. quare quotidie desciuerant occasione qualibet oblata, ad hostes. Huius Mauricii Constantinopolitani Imperatoris ætate graues fuerunt dissensiones inter Gregorium 1 Rom. Pont. & patriarcham Constantinopolitanæ ecclesiæ. cumq; mecum expendo vtriusq; animũ & sententiam, video animi humilitate longe propius ad Christũ accedere Gregorium, quã hũc patriarchã, qui nescio quid superbe spirabat inflatus inanibus titulis. Ætate Mauricii ingentibus malis obruta fuit Italia. Id quod queritur sæpe Gregorius, qui inciderat in illa infelicia tempora. Hic Lombardi inter sese intestina exercebãt odia; neq; enim omnes ii triginta principes agnoscebant regem Agilulphum; præter enim expectationem quorundam illi Regina nupserat. Illic rapinis & latrocinio implebant omnia Exarchi, qui quoque vno tempore plures fuerunt. Atque ita *quicquid delirant reges plectuntur Achiui*. His causis repleta erat Italia cædibus, incendiis, rapinis; quas pestes indiuiduus comes, sequitur fames, quæ Italiam vehementer afflixit istis temporibus. Gregorius Pont. plus sperans æquitatis & pietatis in Agilulpho, quam Mauricio homine auaritia perditissimo, temporum statum apud Agilulphum deplorat, adhortaturq; , vt humanarum diuinarumq; rerum rationem habeat, vt decet magistratum qui à Deo est. Mauricius humilioris animi homo pecuniæ inhiat, nihil curans regni fortunas, nullam publicarum rationem habens, priuata tantum curauit. quare & stipẽdium militibus debitum non soluit; facultates iis nocẽtibus eripuit per vim & calumnias. Cum vero intelligeret Agilulphus alienatam à Cæsare Italiam, Romam, & Pont. ansam sibi oblatã existimauit totam Italiã sibi subiiciendi. Quare delectu habito, hostẽ lacessere incipit, expugnauitq; aliquot oppida, venitq; ad mœnia Romanæ vrbis, obsidetq; Romam totum integrum annum. Mauricius auarior quam vt velit exponere tantum pecuniæ in milites, vt Romã vrbẽ liberet obsessam, & laborantem omniũ rerũ penuria. Gregorius Põtifex nec Cæsari nec Agilulpho in vlla re obsequitur, vt sanguinis humani reus fiat. Nam vterq; non sæpe eius autoritate abuti conatus est: professus libere se

operam daturum ne reus fiat mortis vllius hominis. ſe enim alium profiteri ſpiritum; ſeque ſperare vas miſericordiæ Domini. Mauricius ſtudio pecuniæ inſaniens, milites in hyberna mittit ad amiciſſimos cumque omni ſubiectione obediẽtes;quos hoc modo exhaurit.Porro vbi hic Imperator videt de ſe actum eſſe in Italia,ſomnioque de futura ſua nece eſſet admonitus,vt inuidiæ & odio ſuo ſatisfaceret,commouet Lombardos & Germanos aduerſus Romam, quam angue peius odit. Et quacunque via potuit,nocuit Romanis ciuibus. Ex hoc odio fecit quoque Ioannem epiſcopum Conſtantinopolitanum caput omnium epiſcoporum, etiam Romani.Hac ætate Sigisbertus Francorũ rex in Galliis videns motus varios Italorum, Imperatorisque ignauiam, in ſpem vocatur rei bene gerendæ in Latio, cum magna manu venit : ſed cum magno dedecore repellitur à Germanis. Poſt quam Sigisberti Regis fugam, vniuerſam habuerunt ſibi ſubiectam & audientem Italiam Germani.Circa hæc tempora inceptum eſt Mahometicum illud regnum nunc longe potentiſſimum, à paruis exordiis auſpicatum,de quo vt pauca dicam, liceat à Germania digredi parumper.

Anno 630,Mahometh vir obſcuris parentibus natus,ſed vt re ipſa apparet, doloſus 630
ingenio, & inſignis impoſtor ſe pro propheta & rege in Arabia apud Saracenos alioſque populos oſtentauit. Et creditum eſt illi incredibiliter. Et quis ſatis mirari poteſt, hominem tam humilis loci & abiectum dementare maiorem partem orbis terrarum? Et quanquam in multis ſuperſtitionum generibus euidens ſit humanæ mentis cæcitas : tamen hic vel euidentiſſima eſt hominum cæcitas, quæ hominem animalem & impurum ita colit, veneratur & adorat, vt nulla religio iam latius pateat, plura hominum corda occupet. Sic illudit Satan in cordibus eorum qui pereunt. Tanta eſt errorum efficacia. Euectus eſt autem, quod Teſtamentum vtrunque nouum & vetus interpretatus eſt carni vt placuit,impiisque militibus adulatus eſt : qui libenter dulci errore impliciti crediderunt,& probauerunt quod palato ſapuit ſuo, mendaciisq; ſeducti,conſolationem in peccatis habuerunt ad tempus:ſed male tecta peccata ſuper corda ſcripta diuino digito inuenerunt ſine dubio in fine ſeductos miſeros mortales. Porro creſcendi in maius talis incidit occaſio huic factioni : Agareni in Arabia erant ad bella & rapinas latrociniaque promptiſſimi,qui ſtipendiis Romanis meruerant in bellis quæ diu durauerant, Perſicis. Poſtquam autem ſtipendia huic perdito hominum generi negata ſunt à Romanis ducibus, coniurarunt per ſeditiones in Romanorũ duces;eſtq; auctus ſupra modum numerus illorum. In hac ſeditione euectus eſt Mahometh.nam elegerunt ſibi hunc in regem, qui ingenioſus fuit ad fallendum & circumueniendum quoſcunq; libuit. Mahometh videns multitudinem ſecum ſentientium, cogitauit aſtute non poſſe in officio ſeruari ſine religionis ſancta quapiam ſuperſtitione. Quare primum omnium ſtudet eos imbuere religionis opinione & zelo, efficitq; vt in illum eſſent ceu magnum è cœlo demiſſum prophetam.Igitur videns apud quoſdam Chriſtum magnum,apud quoſdam maiorem Moſen, vtriſque ſatisfacit, ſcripturam pro animi libidine ceu mollem ceram fingens, promittens illis benedictionem bonaque terrę,libertatem,beatam in hoc ſeculo vitam,aduerſus hoſtes victoriam certam,etiam felicitatem & quietem pacis poſt hanc vitam: damnans & refellens omnes ſectas in religione : omnia carnalia promiſſa proferens : Spiritus ſanctificationem & carnis mortificationem diſſimulans.Hæc erant carni grata. Omnes prophetæ qui hominibus ſtudent placere,talia docent,vt ſtudia carnis non damnent.Hoc propoſitum & hos conatus Mahomethis iuuit Sergius monachus,qui veram fidem abnegarat, vel potius nunquam guſtarat: qui multas in elementis conſtitutas ceremonias excogitanit: Vxores maritis plures conceſſit: Militibus qui occumberent religionem illam defendentes,promiſit futuras delicias in cibo & potu,&venere,flumina olei,vini &mellis,lactis,vt rura paradiſi ſua ſponte ferentia omne genus fructuum. Quo autem maior illi haberetur fides,faciebat comitialis morbus,quo ſæpe cadebat,ſpumam ex ore mittens. Prædicabat autem ſic ſe a ſpiritu prophetico corripi, qui eum doceret. Nec enim ſplendorem angeli & vocem Dei incommotum ſe poſſe audire. Quoties igitur redibat ad ſe,recolligens ſe ex morbo,conuocauit populum, exponens illis voluntatem & mandata Domini. Prædicabat autem quicquid ad populum in obedientia conſeruandum facere putauit.Hoc ſane prudenter fecit : ſic enim ſæpe factitatum eſt

à magnis viris. Sic simulauit Romulus colloquium & commercium deorũ. Nec enim
possibile est regere homines nulla religione imbutos His artibus creuit in admirandã
magnitudinem. Primum Arabiam ceperunt, mox magnam partem Syriæ. In Dama-
sco posuit sedem suam Mahometh. non longo post tempore totam subegerunt Ægy-
ptum. Post expugnatã Ægyptum, deuicerunt Persas. Imperatores Romanos sæpe eo
tempore superarunt: sunt & ipsi sæpe itidem superati. Antiochiam expugnatam mise-
rabiliter diripuit. Sunt qui tradũt etiam illo tempore Hierusalem ab illis obsessam post
annum expugnatam: nihil ausim hic affirmare. Hoc negari non potest, multas ab eo
prouincias breui Romanis ereptas. Simulachta gentium, & idolorum cultum vbique
deiecit, imperans vnum deum adorari & coli. Quo edicto multorum conciliauit sibi
animos. Sed non vero cultu passus est coli Deum cœli & terræ, qui quia magnus cum
sit, prudenter est colendus. Mosem & Ioannem magnos propheras iudicauit; iis ma-
iorem Christum, vt quem Deus ex virgine sine semine virili nasci voluerit ad seruien-
dum gloriæ diuinæ: sed se secundum post Christum fecit prophetam. hocque persua-
sit fere toti orbi, vt nulla religio, nullumq; regnum iam amplius potentiusque sit. Sed
Dominus cum illius sapientiæ visum fuerit, finiet hanc bestiam: cum enim tempus ad-
870. erit, euanescet, sicut stipula rapitur a vento vehementi. Anno 870, iterarunt Sarace-
ni bella cum Persis; neque enim res Persicæ vnquam omnino fractæ fuerunt. Persæ
Turcas vocarunt in auxilia, qui habitabant iuxta montem Caucasum, vocabanturque
Tartari. Persę igitur horum auxiliis vicerunt hostem. Posteris autem temporibus nun-
quam Turcæ reliquerunt Asiam, sicut consueuit fieri cum aliena gens inuitatur. Tur-
cæ illi erant militares & equestres viri, nescientes alium quæstum, quam bella & rapi-
nas. Itaq; sunt facti domini in Asia, Saracenos sub iugum domuerunt; sed rursum Sa-
raceni religione sua Mahomethis Turcas deuicerunt. sicq; factum est, vt nemo facile
pronunciarit, vtrum Turcæ Saracenis, an Saraceni Turcis magis imperarint. Coalue-
runt igitur hi in vnum populum (tanta est vis superstitionis) creuitq; imperium illo-
rum paulatim vsq; ad Othomannum, qui vixit anno millesimo trigentesimo. Hic Im-
perator Turcarum magna gessit, dilatauitq; fines regni sui supra fidem. Numerant ad-
huc hodie ab hoc Turcæ suam originem. Hæc Turcarum potestas Romanum impe-
rium labefecit etiam totum in oriente: Nam, vt dictum est, in occidente iam olim per-
ierat: Turcæ occupant omnia in oriente Ægyptum, Syriam, Asiam, Africam, Thra-
ciam, Græciam, &c. Sed nimium longe fortasse digressi, redeamus in Germaniam. sed
nobis in itinere obuiam veniunt in Italia Germani, quorum conatus & facta sunt pau-
cis ostendenda. Luitprandus igitur rex Germanorum qui inhabitabant Italiam,
multa sub iugum in Italia mittit, præcipuas vrbes expugnat. Iamq; ab eo obsessa Roma
magnopere laborabat. Pontifex opem quærit non apud Leonem Imperat. Roma-
num, à quo peti primum decebat; sed apud Carolum Martellum, Francum, Franco-
rum in Gallia regem. Id fecit pontifex odio Cæsaris, nec non quod parum posse Cæsa-
rem intelligebat. Carolus igitur rex Franciæ cum Germanis veniens, multum valuit
apud Luitprandum autoritate; & etiam pecunia autoritatem suam auxit. Effecit igitur
vt rex Luitprandus soluta obsidione, discederet; pontificiq; Romano reddidit multa
oppida, inter quæ fuerunt Narnia & Ancona in agro Piceno, & quæcunque Lombar-
di in Hetruria triginta iam annos possederant. simul omnes captos reddidit sine pre-
cio: fecitque pacem cum Romanis decem annos. Hoc quoque tempore inuaserunt
Turcæ Thraciam, & Armirathus summus eorum belli dux cum maxima classe adpu-
lit Constantinopolim, quam mari & terra circumdat, & ab omnibus partibus oppu-
gnat perpetuo triẽnio. Sed temeraria pertinacia Turcarũ infinitos perdit: periere enim
innumeri peste, fame, & frigore, & gladio. Classem pene totã oppidani igne absumpse-
rant. Nam discedere coactis Turcis, vix quinq; triremes supererant ex tribus millibus
quas secum adduxerant. Post diuturnam illam obsidionem quam ciuitas hæc passa
fuit, venit pestis quæ vix tertiam hominum partem superstites in vrbe reliquit. Leo-
ni 3 studium & cura vnica erat, qua via possit pontificis Romani odium in se vlcisci,
qui regem Galliæ vocarat Romam, seque eius fidei cõmiserat. Quare quum primum
per Turcas & pestilentiã fieri potuit, misit cum copiis & necessario apparatu Romam
Marinum, cuius fidem & industriam in militaribus negociis spectatam habebat, vt
captum

captum Papam ad se adduceret, si posset: si non, vt occideret: si nec id posset, vt è Roma eiiceret. Sed aliter visum est Domino: in itinere enim tetigit manus Domini hunc legatum. Post hunc cum eisdem mandatis est missus Romam Paulus Exarchus. Sed Papa admonitus, hospites hos excepit, sicut meruerant. qui enim captum veniebant, eos capit; multiq; ex his occisi sunt. Exarchus tamen euasit Rauennam. Quanquam Turcę non cessarent iniuriis non ferendis afficere Christianos, & barbari Italiam graui iugo premerent: tamen Leo Imperator nihil aliud cogitauit dies & noctes, quam de supplicio sumendo de Papa. nullis impensis parcit. mittit milites & pecuniam Exarcho Rauennam, vt Pōtificem in carcerem ducat, aut occidat, aut quoquo modo de gradu deiiciat, alium in locum substituat. Papa Germanos in auxilium vocat, qui præsentes auxilium ferentes, Exarcho in itinere obuii eripiunt pecuniam magnam, & capiunt multos ex eius familiaribus. Epistolæ Gregorii ad Bonifacium monachum euangelium in Germania prædicantem, abunde restantur hoc primū tempore Germaniam ad religionem Christi conuersam. Quanquam enim quidā in Germania Christum professi sint antea: tamen cultus dæmoniorū adhuc vulgo in vsu fuit, præcipue vero ad Rheni ripas Treueris, Coloniæ, Moguntiæ, &c. In hanc enim sententiam scribit Pontifex ad Germanos; Propterea ad vos nostrum sanctum fratrē Bonifacium misimus, vt vos baptizet, & in Christiana fide erudiat. Adhortatur etiam idem Pontifex Saxones, vt Bonifacium audiant, & doctrinæ eius obediant. Idcirco scribit quoq; Gregorius 3. Bonifacio illi Germanorum apostolo, vt omnem idololatriam abroget. Et in eadem epistola adhortatur eum, vt doceat Germanos, ne ita fugiant pestilentiam atq; si manus Dei ab homine effugi possit. Scribit etiam Gregorius 3 ad episcopos Sueuiæ & Bauariæ, vt excipiant digne hunc Bonifacium, & doctrinæ eius obsequantur, & omnes ritus gentiles abiiciant: Laudatq; Pontifex hūc apostolum, quod verbum eius tam efficax in Domino fuerit, vt conuersi sint eius prædicatione supra centum millia hominum (hanc conuersionem quidam ascribunt Carolo regi in Gallia Francorum) peruenitque vsque in Pannoniam sua prædicatione, & constituit vbiq; diaconos & episcopos: celebrauitq; aliquot concilia, quorum vnum Augustæ fuit, in quibus multas ordinationes quibus vteretur ecclesia, instituit, pręcipue vero ad orationes frequentes & ieiunia & eleemosynas adhortatus populum scribitur. Et inprimis laudauit hospitalitatem. Feruntur que multi inuenti sancti viri, qui relictis quæ mundi sunt, vacarint contemplationibus & orationibus, mortui mundo, consolationem in spiritu & contemplationibus habētes. Certe quales fuerint maiores nostri, declarant ecclesiarum & monasteriorum ędificia & facultates. Quales fratres olim in monasteriis fuerint, demonstrant bibliothecę: declarant quoque eorum institutiones: quas si posteri aliqui eorum non ita præuaricati fuissent, nunquam Dominus eos passus fuisset peruenire in tantum contemptum. Dominus dirigat nos in vias rectas.

Carolus Mattellus, Caroli Magni auus, princeps Francorū in Galliis, sæpius triumphauit vicitq; hostes quam credi possit. Pręter alias vero expeditiones quas obiuit maximas, ex Galliis Rhenum transgressus est copiis non minus instructis, quā numerosis. subiecitq; suæ ditioni Sueuos, Saxones, Bauaros, breuiter totam Germaniam: oblitterauitq; quicquid reliqui erat de Romano imperio in Germania. imperauitque ita, vt populus Germanus, alioqui ad libertatem aspirans, obedireque nesciens, volens imperio eius obsecutus sit. Eius temporibus Turcæ qui iam olim quædam Hispaniæ loca occuparunt, latius propagare regnum semper tentabant. Cuius morbi principiis obstandum prudentissimus rex existimauit. Comparatis igitur omnibus ad graue bellum & diuturnū necessariis, proficiscitur in Hispanias. Quo vbi venit, reperit hostes in vallo, & munitionibus manu factis & natura munitis, cum omni commeatus copia. Carolus etsi dimicare in votis habebat: tamen veritus munitiones aggredi, præsertim tanta multitudine propugnatorum repletas. Ex aduerso igitur munire iubet ex tempore castra vallo pedum 15, fossamq; iubet fieri duplicem; turres erigi imperat altiores turribus hostium, quo tela longius in hostem mitterentur. Hoc opus cum absolutum fuit, frumentatum longius mittit suos; sed multos simul. nā castra eiusmodi erant, vt à paucis defendi potuerint facile. Interim multos per dies procurrentibus vtrinq; Turcis & Francis siue Germanis contendebatur, aliquanto longius alteri alteros insequebantur

vsq; ad castra Item papulatores alii aliis non mediocre detrimētum afferebant. Cum per multos sic inutiliter tererentur dies, & animaduerteret Carolus hostem commeatu longe abundantiore vti, possequc diu obsidionem ferre, & sic propterea muniuisse castra. nec locum eum claudi posse nisi maiore exercitu, mittit domum in Gallias & Germaniam, vt nouæ conscriptę copiæ maximis itineribus ad se venirent. Ipse interea lacessit hostem, quibus potest modis prouocat, hostes quotidie maiore numero erumpunt ex castris, Francos submouent longius, stationes semper equitum dispositas habentes, qui suis laborantibus subueniant. Cognitis stationibus Turcarum equitum solitis, Carolus in arbustis insidias disponit, eodemq; sequenti die equites mittit, qui inducant Turcas in insidias: circumuentosq; per dispositas insidias omnes aut occidunt, aut captos in castra perducunt. Irritati hostes sunt hac clade suorum: nam nec pauci & ex prima nobilitate perierant, & capti sunt multi. Ex his captis omnia hostium consilia extorquet Carolus; quibus percognitis, sua consilia aliter atque primum inceperat, instituit. animaduertit hostes quidem diligentius stationes equitum disponere, sed auidiores etiam nostros & immoderatius insequi. Quamobrem quotidie prælia cōmittuntur leuiora in conspectu Turcarum & Christianorum. Cum vero Turcæ cognouissent alias nouas copias venire, præuiderant obsessionem, quam in animo Carolus habebat: ergo nocte dimittunt ætate prouectos & alias infirmiores & impedimenta; mane luce orta armati, instructa acie sequuntur impedimenta & commeatum: quos vltimo agmine insequitur Carolus, nec paucos ita trucidat. Sed hostes iterum se recipiunt ante noctem in collem, vbi castra muniunt. Carolus è regione non paulo humiliore loco castris eligit locum, fossaque circundat ex tempore facta. Hinc rursum leuioribus præliis congrediuntur. Erat autem ita auctus auxiliaribus copiis nouis ex Germania exercitus Caroli, vt quantumuis ampla castra concludere obsidione potuerit. Quare statuit Carolus suis castris includere Turcarum castra; sed ipsi incommoda præuidentes quæ certa hinc erant futura, potius copiam pugnandi facere statuunt, quam expectare certam captiuitatem. Educunt igitur in latissimum campum qui subiectus collibus erat, & alacritatem animorum cupientium pugnam præbuerunt. Carolus suos cohortatus longa oratione, quid hostis animi habeat, quid futurum sit si vinceret, quanquam hoc non timendum: certam enim victoriam se habere, hostem simulare illam animorum lætitiam, quam potissimum equites ostentabant. Iamdiu de fuga cogitare, inuitum è castris exiuisse: sed peiora certumq; exitium timuisse. quare Deum illos in manus suas dedisse. In virtute illorum totius orbis qui Christum confiteantur fortunas positas. Explicans quantum sit in hoc prælio situm. Videns autem ex vultu, exercitus animos erectos, & ad pugnam paratos, aduersus hostem exercitum ducit, habens solis & ventorum rationem. Primum igitur equestre prælium commissum est; qui nullo modo nostros sustinere valentes, fugiunt, paucique incolumes euaserūt. Hæcq; fuga facta in vtriusq; exercitus conspectu, terruit vehementer Turcarum peditatum, è contra alios animauit. Concurritur igitur, pugnatur: sed Turcæ in fugam primo impetu post vnam atque alteram horam vertuntur, sed vsque ad sequentis diei vesperam cæduntur. Scribitur in historiis eo prælio supra trecenta millia Turcarum occisos. Ex copiis Caroli desiderati sunt circiter duo millia tantum. Hoc bello liberauit Hispanias à Turcis. Potuissetque si libuisset, sibi asserere Hispaniam vniuersam, tanta erat iam nonnunis eius vis, tantus omnium erga eum amor & fauor. Confecto ex animi voto bello hoc, redit in Gallias, ibi Hedui & Sequani nescio quid noui moliti erant; sed eos leui opera compescuit. Omnibus in Galliis pacatis rebus, in Phrisios ducit copias, quos adhuc idololatras ad Christianam professionem cogit, sed cruentis præliis. deiecit templa gentilia, in quibus erant simulachra dæmonum. Hoc est factum anno 725.

725 Post hoc tempus, iterum viribus collectis, Saraceni siue Turcæ petunt magna, vt semper consueuerunt, multitudine Hispanias, hostiliterque omnia, crudeliter omnia obuia trucidantes. Coniunxerunt autem etiam se illis Gothi, qui multis annis habitarant in Hispaniis. Has ob causas Carolus quam maxima manu in Galliis & Germania coacta, quam potest celerrime occurrit. Nam cogitabant de tota Europa Turcæ capienda ea expeditione. Et nisi Dominus per illum Carolum prohibuisset, actum erat: adeo reliqua omnia erant propter dissensiones & in minutas partes, quæ iungi nō pote-

te-

terant, diuisiones infirmata. In Romanis Imperatoribus qui non tam re, quam nomine Imperatores nominabantur ex veteri consuetudine, nulla erat spes, nullum robur. Vt vno verbo expediam illam expeditionem Caroli, hosti quam primum occurrit, ne longius grassans, omniaque vastans, vires acquirat procedendo, & tot mortales occidantur, & capti abducantur. inuenit hostem paratum dimicare, fidentē infinita multitudine, adoritur, vincit, maiore exercit⁹ Turcici parte occisa, reliquos fugat ita, vt nullus consistere ausus fuerit, donec venerit ad naues, cum quibus se crediderunt mari. In his necessario susceptis bellis, omnium fructuum decimas in stipendia militum & equitum contulit, consentientibus sacerdotibus. Hic vir natione Germanus, nulli, neque Græcorum, neque Romanorum, siue felicitatem & dexteritatem in rebus agendis, siue gestorum magnitudinem respicias, cedit. Moritur autem anno 35 regni sui. Reliquit tres filios Carolomannum, Pipinum, & Griphonem. Carolomanno & Pipino testamento dedit quæ armorum bellive iure assecutus fuerat. Mater grauiter tulit, quod pater testamento præterierat Griphonem. illum igitur incitat & impellit ad petendam æquam hæreditatis paternæ partem. Petit instinctu matris æquam partem, illi negant. Ius suum armis persequi conatur: sed duo fratres coniuncti, fortiores vincunt, in custodiam Griphonem coniiciunt. deinde partiuntur ditiones inter se. Carolomanno obuenit Germania, nempe Saxonia, Sueuia, & reliquæ in Germania partes, & Galliæ pars quædam. Pipinus pro sua parte accipit Gallias & Phrisiam. Pipinus fratrem suum Griphonem ex custodia liberum dimittit, habetque eum non vulgari inter suos loco. Erat autem solum ex patre frater; genitusq; fuit Carolo ex concubina: Pipinus vero & Carolomannus nati sunt ex legitima. Liberatus ergo Gripho, quoque surgere cupiens, non contentus vita libera & nulla re egente, iungit sibi temerariam militum turbam, & inuadit primum hostiliter Bauariam, & Tassilonem, Bauariæ principem, ad deditionem compulit, atque ducatum occupat. Pipinus iniquo ferens animo fratris sui iniurias, quas intulerat Tassiloni confœderato suo; æterna enim inter Pipinum & Tassilonem pax erat confirmata. Quamobrem victo fratre, & iterum capto, restituit principem Tassilonem. Iterumque libertate donauit fratrem suum Pipinus, deditque illi honestas & principe dignas possessiones: sed mala hominis mens nata ad seditiones, confugit ad Aquitaniæ principem, aliam ibi quærens copiam. Illic est hic Gripho interfectus. Henricus Cornelius Agrippa scriptum reliquit, esse ex consilio & iussu Pipini interfectum. Atque hoc modo regnum Galliæ ad Pipinum peruenit: cuius pater Carolus Martellus, de quo ante diximus, sed de quo nemo satis dicere potest, effecit quicquid vnquā conatus est: vel hoc solo excelluit omnes qui ante eum fuerunt, quod Germaniam subegit sibi; quod nec Iulius, nec ante eum Augustus, nec alius quisquam vnquam potuit. Massiliam semper inuictam vrbem cepit; toties Turcas superauit, quoties cum illis pugnauit. effectumque est his rebus, vt re Gallię rex fuerit: omnes enim omnium oculi in eum solum coniecti fuerunt. Childerichus nomine rex fuit, mulierosus, mollis, & ventri deditus, nullius frugi homo, administrauit omnia regni negocia per consiliarios, omnisque res agebatur ex consilio aliorum principum virorum; in quorum numero primus fuit primo Carolus Martellus, postque mortem eius Pipinus. Cum igitur Childerichus contemneretur ab omnibus, essetque summo loco inter suos Pipinus, Pipinum multi stimulauerūt, vt ipse regnum assumeret, super ea scribunt Romam ad Pontificem Zachariam, accusantes Childerichum mollitiei. Pontifex intelligens animum Pipini, esseq; è re sua talem habere sibi obstrictum; contraq; hostes ecclesiæ videns egregium se nactum defensorem. igitur approbat consilia Pipini aduersus Childerichum inutilē ecclesiæ regem. Suffragio Pontificis Romani accedente, eligitur Pipinus in regem Gallię. Childerichus reliquū vitæ priuatus in monasterio transegit. Hoc Romanus Pontifex non absque magno iudicio fecit; Nam illos postea habuit deditissimos ecclesiæ, & si antea dediti fuerint Romanis Pontificibus. Pontifex autoritate ecclesiastica sua iusiurandū remisit illis qui Childericho obnoxii erant, & inclinarunt se ad partes Pipini. Bonifacius qui religionem Christianam apud Germanos prædicauit, missus a Pontifice Romano, vnxit Pipinum, & coronauit in regem: vestiuit ergo Childerichum habitu monachi; apud que religiosa quædam opinio tantum valuit, vt cum quiete cum monachis vixerit, nō reputans iniurias

& contemptum. Hoc tempore Papa Zacharias effecit etiam vt Rachis Longobardorum rex relicto bello, cum vxore sua & filiis visitaret Romanas reliquias sanctorum, desertaque vxore cum filiis vitam monasticam ingressus sit. Huic frater Aistulphus in regno successit: qui rex factus, statim inuadit Italiam. Reducitur cum copiis domum, pecunia data à Pontifice Stephano, fœdus ineunt quadraginta annos; sed quatuor tantum menses seruauit fœdus. Post quatuor enim menses contra fœdus Rauennam obsidens expugnauit, & sub suam potestatem redegit. Pontifex scribit Constantino v eius nominis, qui habitabat Constantinopoli; significatque illi per literas & legatos, nisi subueniat Italiæ, statim actum esse, nisique veniat quam primum cum valida manu, alia auxilia inuocanda illi fore. Aistulphus nunciat Papæ, nisi dedant se Romani cum Vrbe, omnes perituros gladio, & hoc iureiurando confirmat. Papa concione habita præcipit ieiunia omni populo in saccis & cineribus. Videns spei & auxilii nihil in Cæsare Papa, mittit ad Pipinum Germanum Galliarum regem, petit & obsecrat ecclesiæ in summo discrimine constitutæ subueniat, nihil non pollicetur illi & cœlestium & terrestrium bonorum. seipsum velle ad Pipinum venire promittit Papa. Carolus filius Pipini obuiam Pontifici proficiscitur vsque ad fines Galliæ, quod iter erat centum miliarium. Pipino vero obuius fit Pontifex tria miliaria ab vrbe Carisiaco, descendit de equo, osculatur pedes Pontificis, & ducens equum Pontificis capistro per pedes vsque in vrbem Carisiacum. Promittit obsecranti Pontifici nomine sanctæ ecclesiæ, auxiliares manus, & iuramento interposito, pollicetur omnibus suis publicis & priuatis facultatibus ecclesiam defensurum. Quas ob causas vnxit Pontifex Pipinum (quanquam ante per monachum Bonifacium quoque in regem vnctus fuerat) & filios vxoremque eius Gertrudam, benedixit illis & posteris eorum, & excommunicauit omnes quicunque bella aut gererent, aut in posterum essent gesturi. Pipinus titulis & benedictionibus multiplicibus à Pontifice datis, lætus, & spe bona plenus, cum numeroso exercitu hostem petiturus procedit. Aistulphus angustias alpium præsidiis munit, prohibiturus Pipinum ne possit transire montes: sed Pipinus secum ducebat Germanos duros bello, assuetosque ascendere rupes, &c. Cedere igitur coactus Aistulphus, recepit se Papiam. Ibi obsessum, & ad desperationem redactum coegit dare quadraginta obsides, ne vnquam negocium faceret Romano Pontifici seu ecclesiæ, & vt omnia ablata ecclesiæ restitueret, & damnum quod ab illo acceperat Romana ecclesia, compensaret. His rebus ex animi sententia confectis, dedit Pipinus Pontifici equitatum & peditum aliquot millia, qui Pontificem Romam tuto & honorifice deducerent. Porro vbi Pipinus cum suis copiis, relicta Italia, domum venit, dimisitque exercitum, Aistulphus nihil eorum quæ promiserat seruat, sed inexpectatus ex improuiso aduolat ad mœnia Romæ iam omnia pacata & tuta putantis, suburbana ædificia omnia exurit. Maiorem cladem eo bello accipit Roma quam antea vix vnquam. Pontifex iterum ad Pipinum mittit, rei indignitatem & perfidiam indicans & exaggerans. Pipinus festinanter venit maiore belli apparatu quam prius. Cæsar moleste tulit contemptum illum, quod Pontifex alieno auxilio vteretur, mittitque statim exercitum in Italiam, præuenitque Pipinum Cæsaris exercitus. Cum venit Pipinus, petunt ab eo legati nomine Cæsaris, vt restituat Cæsari quæ bello acquisita Pontifici dederat, quorum ius ad Cæsarem pertineat. Respondit Pipinus, non suo nomine esse hæc capta, neque sibi voluisse seruare, quod tamen facile potuisset; se nomine ecclesiæ bella illa gessisse, donasse ecclesiæ, nec se vnquam mutaturum quod non temere fecerit. Hoc responso accepto, discedit Cæsaris Constantinopolitana legatio. Pipinus secundo cogit Aistulphum, vt satisfaciat Pontifici, & restituat quæ ad Pontificem & ecclesiam spectabant, hæcque omnia facere coegit dum præsens in Italia fuit adhuc Pipinus; datque coegit obsides quos voluit Pontifex. Et discedens Pipinus aliquandiu moratus est in montibus, expectans an perfidus rex rursum res nouas moliri vellet. Sed Aistulphus mortuus est in venatione morte subitanea. Quæ morbi mortisve causa fuerit, incertum est. In cuius locum eligunt Desiderium, qui rex factus, à Pontificis partibus semper stetit. Post hæc tempora cum exercitu proficiscitur Pipinus in Saxones, quos prælio victos, sed cruento prælio, etiam Pipini exercitu vehementer afflicto, melioreque eius parte cæsa, victos tamen, inquam, fecit sibi tributarios, coegitq;

gitque vt iurarent se facturos quicquid oneris imponeret. Præter alia exegit quotannis trecētos equos, quorum quilibet armatum equitem ferre posset. In Aquitania octo annis perpetuis bellum gessit Pipinus, antequam subiici potuerint, iugumq; ferre voluerint. Scribūt historiarum autores, septies graui bello petitos à Pipino, vltimo regem eorum occisum, & subiectos Pipino. Post hos sub manum suam redactos, breui moritur Pipinus Lutetiæ. Post huius mortem multa multi fabulantur euenisse & apparuisse in aere, & terra, & aquis. Ego quia nugas iudico, nihil horum scribo. Anno 850, Edenulphus originem ex Saxonia ducens, rex Angliæ, quam maiore parte Saxones tenebant, collegit decimas omnium fructuum terræ & pecoris, tulitque eas Romam, obtulitque Pontifici Romano Leoni IIII: vouitque in toto regno suo ex singulis domibus duos argenteos quotannis Romam se missurum. Quod hactenus ad nostram vsque ætatem factitatum est in Anglia. Anno 851, erat inaudita omnibus retro seculis in Germania fames; hominesque in ædibus, & rure & viis mortui fame reperiebantur. 850 851

DE GERMANIS
LIBER SEPTIMVS.

PAulo pluribus arbitror dicēdum, quod omnium rerum longe maximum est, qua ratione quandoque Christi religio in Germania cœperit, quibus ve initiis creuerit. Anno igitur 720, vix decimus quisque Germanorum hominum Christi ferebat nomen. Quidam de Christo quædam audierant; quare simul cum idolis colebant Christum, nihil de eo recte sentientes. Nec ego vsquam inuenio de vllo apostolo qui Germanis prædicarit, ante hunc Bonifacium, qui a Pontifice Romano, vt antea quoque dictum est, missus fuit in Germaniam. Ante eum fama & rumore incerto auditum de Christo dubium non est. Porro quo pacto religio & mores in Germania habuerint ante annum septuagesimum quintum, satis arguunt epistolæ Bonifacii apostoli per Pontifices Romanos in Germaniam missi: quas epistolas è Germania ad quatuor dedit Pontifices, nempe Gregorium II, & III, ac ad Zachariam, & Stephanum eius nominis II. Rursum satis epistolæ Pontificum ad Bonifacium prædicatorem indicant, qualis, quod attinet ad religionem, status tunc temporis in Germania fuerit. Qui hæc plenius cognoscere studet, euoluat bonæ, meo iudicio, fidei scriptorem Nauclerum. In Bauaria fuit vnus tantū pastor, cui fuit nomen Vnulo, qui tamen ante Bonifacium non fuit: nam Bonifacius cuius discipulus erat, eum in eum locum constituit. Ita hic primus & solus ecclesiæ præfuit in Germania. Post hunc aliis locis quibusdam alios ordinauit episcopos, Erfurdiæ vnum. deinde constituit Herbipolitanum antistitem. Quid officii functionisve illis commiserit, facile quiuis conicit. Et plane serio quæ docebantur Germani, exequebantur, testantur tot pinguia monasteria & collegia spiritualium tum mulierum, tum virorum, qui sine dubio non pessime primum vixerunt. Bonifacius queritur in literis suis ad Romanos Pontifices, quod abusus infiniti in Germania magnopere suæ doctrinæ impedimento sint. Animales, inquit, homines tempora quædam anni habent, quibus insaniunt, crapula se degrauantes & inebriantes, comessationibus totos dies & noctes vacantes, clamantes ferino more, saltantes, & canentes cantiones obscœnas, quæ facile mores corrumpunt bonos. Mulieres se exponunt meretricio quæstu venales. Hoc genus multa queritur valde obstare suæ prædicationi & bonis institutis Christi. 720

Item scribit idem Bonifacius ad Zachariam Pontificem, quod Carolomannus Francorum rex petat ab eo, vt res ecclesiæ in Galliis componat, synodo habita. nam iam tum vulpes subingressæ fuerunt in ecclesiam in Galliis. Ad quæ Bonifacii respondet Pontifex, Omnibus modis occasionem corrigendis ecclesiasticis rebus & personis non negligendam. Et præcipuè admonet eum, vt sicubi inueniat sacerdotes presbyteros ve ecclesiæ, adulteros, quique plures habeant vxores, non vna contenti, vel

qui milites & latrones sint, quique non animum ad orandū sedulo & pascendum gregem habeant, qui non precationibus & ieiuniis vacent, hos omnes officio priuet, alios 742 probatos in eorum locum substituat. Anno 742, concilium in Gallia habuit Carolomannus: vir religiosus enim erat hic princeps, & magnæ curæ fuerunt illi res religionis. Huic in Gallia concilio præfuit Bonifacius ille Germanorum apostolus: ad quod munus à Carolomanno rogatus fuerat. Hic Carolomannus post illam synodum relinquens regni gubernationem & curam aliis, ingreditur monasterium, veste monastica indutus à Pontifice. Vt paucis indicem quid decretum sit in eo concilio; Statuerunt vt in Galliis quotannis congregata synodo, res & personæ in ecclesia emendentur. Singulæ ciuitates suum habeant episcopum; super omnes vero archiepiscopus sit Bonifacius, cui omnes obsequi debeant. Sacerdotes adulteri aut scortatores non debeant de ecclesia viuere, neque ministrare ecclesiæ. Cogendos vero & adhortandos ad pœnitētiam. Item spiritualem vitam professi, & ecclesiarum presbyteri non armati incedant, sed præ se ferant toto habitu pacem. Neq; militent in bello, nisi qui à principibus & magistratibus eliguntur, vt ministrent in sacris. Statuerunt etiam vt rex Galliæ semper in familiaribus suis habeat vnum aut alterū episcopum cum diaconis. Item spiritualem vitam professos non debere se immiscere negociis secularibus, Ludis & venationib. vacare non debere, sed iugiter semper orare pro populo. Nullus presbyter ad officium ecclesiasticum debeat assumi, nisi prius ab episcopo & synodo cōmuni sit probatus, sitq; doctrinæ & vitæ spectatæ. Cauendum quoq; etiam atq; etiam, ne ritus gentiles, à quibus auelli imperita & rudis plebs non poterat breui tēpore, in ecclesiam irrepant. quod plane caueri omnino non potuit. Item quod deprehensus spiritualem vitam professus, in scortatione, debeat in carcerē duci. Si fuerit presbyter, in carcere conseruetur integrum biennium, deinde flagellatus corā ecclesia dimittatur, viuatq; priuatus in labore manuum. Si autē clericus fuerit ter in anno debet duriter virgis cædi, postq; annū dimitti, nec recipi in ministerium ecclesię debet nisi pœnitentiæ veræ clara signa specimenq; certum resipiscētiæ præbeat. His etiam modis monachos & moniales plectendos. Vestitusq; ab idiotis laicisue diuersus est in hoc concilio constitutus. Quid in hac synodo de matrimonio sacerdotum sit constitutum, inuenies in iis scriptoribus, qui hanc synodum diligentius literis mandarunt. Cōstitutum est quoque in hoc concilio, vt monachi suas professiones rigide obseruent, nec à regulis quas semel vouerunt, discedant, & belli tempore ieiuniis & orationibus consuetis addant orationes & frequentiora ieiunia. Item statuitur quod debeant pecunia certa statuta multari qui aliquid sacrorum gentilium faciant. Hoc genus multis constitutionibus, quæ videbantur ad bonos mores puramq; religionem facere, ordinatis, Carolomannus dat Bonifacio literas suo sigillo consignatas ad omnes Galliæ & totius Germaniæ principes & magistratus, ad quoscunque venturus sit, vt eum excipiant, tutoque possit suum ministerium in ecclesiastico negocio exequi, defendant sicubi opus sit eum. Illum omnibus rebus quibus opus habeat, iuuent. Post multos exhaustos labores multasque peregrinationes facit eum Archiepiscopum Moguntinum Zacharias Papa, & Coloniensis ecclesiæ præfecturam adiungit. Nam meritus in omni sua peregrinatione bene est de Romana ecclesia. effecitque vt multi Romam peterent cum oblationibus. Contra hunc apostolum missum à Pontificibus Romanis duo docti viri insurgunt, nomina eorum erant Adelbertus Gallus, & Clemens Scotus, ii hæretici declarantur, quod nominabant hunc Bonifacium adulatorem & mollem martyrem, simul cum vita doctrinam eius incusabant. conferebantque cursum eius & vitæ genus ad apostolorum exempla. quod odiosissimum erat. Bonifacius de his hæreticis Pontifici scribit, accusatque eos grauiter. Pontifex excommunicat eos & omnes qui eis crederent aut audientes essent. Simul prohibet ne publice doceant, aut in ecclesiis vllum locum habeant. Postquam Stephanus II electus ad Pontificatum Romanum est, scribit ad eum Bonifacius Moguntinus episcopus, quid Romanæ ecclesiæ sua prædicatione adiecerit, quid porro in animo habeat quod ad augendam ecclesiam pertineat, precaturque quoque suppliciter, vt eum discipulum sanctitatis suæ agnoscat, & offert se suaque omnia ad sanctitatis eius pedes. subiicitque doctrinam suam & quam traditurus sit, & quam hactenus docuerit, iudicio Pontificis. In eadem epistola petit, vt boni

ni consulat quod tardius quam voluerit ad eum scripserit: se enim pugnasse cum gentibus quæ fere triginta ecclesias labefecerint. Post aliquot episcopatus sui Moguntini annos, eligit vicarium quendam Lullum in ecclesiam Moguntinam, ipse per Rhenum naui descendit in Phrisiam ad prædicandam religionem Christianam, ibi moritur. sunt autores, inter quos Nauclerus est, qui dicunt ab incredulis occisum: postea vectum in monasterium Fulda, quod ipse suis impensis ædificarat, & rebus necessariis instruxerat. Scribūt vbi funus monasterio appropinquauit, omnes campanas solito melius sonasse, sponteq; sua absq; humana aut alterius animalis aut rei ope pulsasse. quod relinquo iudicandū aliis an credendū sit. Multa huiusmodi figmenta & somnia extant quæ etiam faciunt vt vera non credantur. Et in hoc confingit ingeniosus mille artifex Satan. Constantinus v his temporibus peruenit ad imperium Romanum, cui fuit vxor Irene Germana, principis Bauariæ filia. Hæc mulier & Constantinus maritus eius propter imagines lethaliter inuicem oderunt: Constantinus enim imaginum osor omnia simulachra deiecit & fregit; illa aduersatrix viro magnis impensis restituit fractas imagines: quas rursum confractas combussit Imperator. Mulier loco vnius ablatæ reparauit binas imagines. Quod maritus ferre coactus ab vxore superba & fastu turgida, quia habuit secum sentientes omnes Romanæ ecclesiæ principes, & patrocinantes ei. Porro non dissimulandum arbitror alios scriptores aliter hæc habere, qui scribunt Irenen illam fuisse vxorem Leonis IIII; & hunc Constantinum v fuisse eius socerum; Constantinum autem VI eius filium extitisse. Et quod hæc Irene soceri sui Constantini v cadauer è sepulchro eruerit, & exusti cinerem in mare misisse, propterea quod imagines deiecerit & combusserit. & propter eandem causam crudelis mulier eruit oculos filio suo quem ipsa genuerat, & æterno carceri tradidit excum; nullam aliam ob causam, quam quod patris aduersus imagines animum gerebat. Postquam hæc patrauit inhumana, superstitiosa mulier, concilium conuocauit Nicenum, in quo fuerunt trecenti triginta episcopi: in quo est definitum, imagines posse tolerari; & literas nescientium libros esse. Postquā accessit huius synodi autoritas mulieris opinioni & voluntati, impleuit omnia Constantinopoli & in tota oriente templa simulachris. Post illa in Romanam ecclesiam officia sua Irene mittit ad Pontif. Rom. legatum suum, qui ageret cum Pontifice, vt Pontifex suam autoritatem interponendo efficeret apud Carolum Magnum Francum, vt eam vxorem duceret. Dotem fore Romanū Imperium, sicque Carolum fore dominum occidentis & oriētis: Pontifex intelligens è re sua Carolum suum mancipium quam potentissimum esse, agit diligentissimum internuncium, nihil omittens quod ad rem perficiendam putauit idoneum. Hoc Irenes consilium & practicam illam resciuit Nicephorus, Constantinopolitanósque commouit, quid hinc futurum sit explicat, oratione negocio & proposito suo conuenienti persuadet, captam Irenen, condemnatam ad æternos carceres in custodiam duci. Sunt qui scribunt in exilium missam: sed captam. Dedit hæc suæ impietatis has pœnas. Alias sperauit nuptias, aliam cæca futurique ignara mens aulam somniauit & expectauit.

His temporibus Huni peregrinus populus veniens ex Asia, magno numero obruit Vngariam & Pannoniam. Sunt qui ab his volunt dictam Vngariam, ante Pannoniam nuncupatam. Hi imminentes Germaniæ, à Germanis sunt repulsi; sed non incolumes: periit enim in vna pugna fere totus exercitus. Quare experti Germanorum virtutem, vertebant vim bellorum suorum in Constantinopolitanum regnum; quotidieq; aliquid in oriente Saraceni sibi subiecerūt quod erat imperii Romani. iam fataliter enim ruebat, deuoluebaturque ad alios. Romani erant in solos Galliarum reges Francos intenti, qui indies crescebant. Tentarunt quidē aliquando Constantinopolitani principes suam fortunam aduersus Turcas, sed frigide: animus illis erat in patriis domi. Delicias & præsentem luxum corpori arridentem præferebant gloriæ veræ & virtuti quę durat. quare factum est vt tributarii cum magna ignominia facti sint Turcis, solamq; Thraciam reliquam habuerint, imo non habuerint, sed in ea Turco seruierint: nam plus fere tributi annui cogebantur Turco dare, quam ipsi acceperint. Et talis erat rerum status vt omnes paulo cordatiores præuiderint & prædixerint, nisi reges Galliæ cum Germanis rebus in extremo periculo consistentibus subueniant, omnia cum ve-

lit, in potestatem Turcæ fore. Sed principibus plerisque & ecclesiasticis & secularibus, quos vocant, fuit gratius ocium in deliciis & pompa aulica, quam vt seruare voluerint
760 tot homines, regna tam eximia. Anno 760, moritur Aistulphus Longobardarum rex, de quo supra. Regnū igitur inuadit Desiderius princeps Hetruriæ. Tam grauiter tulit Rachisius, Aistulphi frater, regnū ad alienos peruenire, vt relicta vita monastica (nam in monasterio fuit monachus) coegitq; exercitum, quem ducit aduersum Desiderium. Porro omnes Longobardæ fauebant & studebant fratri regis sui. Desiderius inuocat Romanum Pontificem, promittit se & sua deuota futura Pontifici Romano, se omnibus suis facultatibus defensurum ecclesiam, non se regem Longobardarum futurum, sed Pontificem Romanum. Hæc omnia iuramento quam potest religiosissimo confirmat. Accusat multis nominibus apostatam monachum (sic enim vocabat) nisi odiret & contemneret religionem non reliquisset, inquit, vitę genus quod semel instituerat. Præterea fratrem exemplo esse quid debeat ecclesia ab illo expectare. Omniaque quæ vnquā Aistulphus in Romanos Pontifices fecerat, cōmemorādo exaggerat. Pontifex persuadetur, scribit imperiose Rachisio à proposito desistat, in monasterium se conferat, pœnitentiam agat. si hoc facturus sit, se eum absoluturum; si non, excommunicaturum & persecuturum donec redigat, vt nesciat quo se vertat, & cætera hoc genus plura minatur. moxque appellat Desiderium regem, & vngit eum. Eratq; tanta iam Romani Pontificis autoritas, vt Longobardæ coacti, ne hiscere quidem ausi fuerint contra regem Desiderium. Cum autem Pipinus Caroli Magni pater vita esset defunctus; atque etiam Papa Paulus laboraret morbo, à quo non posse liberari vno ore præsagiebant omnes Romæ medici, quod vbi cognouit Desiderius rex (nam eiusmodi res latere reges non possunt, quibus sunt longissimę aures & multi oculi) noua ex rei euentu consilia capit, nouas magnasque sumit spes, impiger natura ad res huiusmodi sic gerendas homo, mittit festinanter principem, cui præter alios fidebat plurimum, Romam cum muneribus & militibus, vt donis primum Constantinum suum fratrem Papam conaretur efficere; si dona hoc efficere non valerent, vi & armis extorqueret electionem fratris sui. Sperabat autem per fratrem suum ad pontificatum euectum se fore Imperatorem Romanum, & fratris autoritate & potentia magna gesturum. Consilio & conatui illi euentus respondet, suffragiis quorundam eligitur hic Constantinus, frater Desiderii, & vi armisque in pontificatu per fratris operam detinetur, contra Philippicum, qui etiam electus fuerat, multoque pluribus suffragiis; sed arma eum de sede deiecerunt. Romani vero moleste ferentes vim illam, coniunxerunt ergo se cardinalibus & episcopis, & elegerunt Stephanum eius nominis tertium, & fratrem Desiderii Constantinum cogunt vt pontificatum resignet. Desiderius venit post has turbas Romam, simulat se harum rerum omnium ignarum, electum Pontificem aduersus fratrem suū familiarissime & blandissime alloquitur, admissus ad oscula pedum gratias agit. irascitur fratri Constantino, quod tantam rē conatus sit contra patres quos regi Spiritu sancto se credere affirmat. iubet de instinctorib. & iis qui illi autores Pōtificatū petendi fuerūt, sumere dignas pœnas. indignissime se ferre simulat, quod rē tantā celarit se: sed nō mirari, neq; enim fratrē nesciū fuisse, quo animo tulisset Desiderius, si de hoc ꝓposito & ista nephāda vi certior factus fuisset. Iurat quoq; Pōtifici se patrocinaturū omnib. suis opibus & virib. sedi apostolicæ: pacēq; æternā cū ecclesia pollicetur se seruaturū, aucturumq; ecclesiā quibuscūq; reb. posset: & eā religionē sibi cordi esse persuadere conatur, quicūq; Pontificē offendat, offendere & ipsum Deum. Hęc omnia ex falso corde procedere sciebāt pōtificii, neq; quicquā credebāt illi, qui antea satis rebus ipsis testatus fuerat animū suum malū in Pontifices. Desiderius vero intelligens se suspectū esse perfidiei, nihilq; illi credi in Romana curia, cōtraq; se aliquid parturire pōtificios, aperte fit hostis Papæ, declaratq; animū palā in Pontifices Romanos. quicquid putauit Romano Pontifici nocere, efficit, nulla impensarum ratione habita, tantum odiū potuit in viro alioqui pecunię studio insaniente. Præter reliqua detrimēta quibus incommodauit Romanæ curiæ, restituit Cæsaris Romæ præfectū Affiattam in pristinum locum & potestatē suam, iussitq; seruos ecclesiæ orationib. vacare. Quos à partibus Pontificis stare cognouit Romanos, necauit, multosque suspectos tantum Pontificis fouere partes, in exilium misit. Episcopis quibusdā exautoratis, qui scilicet

Pon-

Pontificem iuuabant, alios hostes Pontificis elegit; quasdam pontificiæ sedis vrbes expugnatas pro suis possidet. Pontifex clam hæc omnia queritur apud Carolum Galliæ regem, in quo omnes suas habebat spes positas. Sed dum hæc per legatos agit in Galliis, mittit ad Desiderium Abbatem cui in mandatis dedit, vt obtestetur Desiderium humiliter, vt a proposito desistat, vrbes ecclesiæ armis ereptas restituat, nempe (ni fallor) Fauentiam, Ferrariam, Comachum, Rauennam, Vrbinum, Eugubium, Senogalliam, Bleram, Oriculum. Hæc petit Papa non quod speraret aliquid a Desiderio, sed vt negligentiorem eum reddat, persuadeatque sibi nullum aliud quæri medium a Pontifice. Desiderius inflatus successibus, superbe & contumeliose respondet legato Abbati. Iubet Pontifici renunciare vt ipse veniat, secumque præsens agat, alioqui se Romam venturum hospitem non commodum. Papa, hoc nuncio audito, munit præsidiis vrbem, claudit portas, procurat commeatũ & omnia quæ ad bellum obsidionemq; ferendam necessaria videbantur. Precibus per frequentes legatos inuocat regem Galliarum. Desiderius vbi certior fit vnde Pontifex speret auxilium, & Carolum conscribere exercitum quem ducat in Italiam, iterum conatur per assentationem se insinuare Põtifici, sed frustra. Et Desiderii stupiditas magna sine dubio fuit, qui sperauit se fidem aut gratiam apud Pontificios reperturum, qui toties perfidus contra fidem & fœdus & iusiurandum egerat. Carolus igitur conscripto magno exercitu Germanorum & Gallorum, pedetentim versus Italiam ducit copias: sed mittit prius legatos qui verbis agant cum Desiderio, vt ecclesiæ reddat possessiones quas occuparat. Pollicetur amicitiam, alioqui omnibus viribus pontificiam sedem defensurum minatur. Vim præterea magnam se dare velle pecuniæ, vt res componatur, ne bello tã gratui agendum sit. Desiderius quo ad æquiores conditiones submittit se, Francus hoc elatior, durior, & pertinacior fit. Velociter igitur claudit præsidiis omnes vias in montibus, per quos iter erat ex Gallia Carolo. Carolus fretus milite Germano, hostem in montis angustiis adoritur, quantumuis in locis iniquis. Difficultas fuit magna: sed maior militum virtus. Per loca iter faciunt quæ non videbantur accessa homini. Quidam cum præsidiis in angustiis pugnantes prẹsidia deiiciunt. Ita multitudine & robore militum per angustias irrumpit, hostem in fugam agit, qui multis amissis fugit in munitissimas Italiæ vrbes, quas Carolus obsidens capit: quanquam fere omnes vltro obuiam venerint, & se ante aduentum hostis in potestatem obtulerint. Quidam amicorũ Desiderii Constantinopolim fugiunt. Carolus sine prælio totam fere Italiam sibi subiicit: reginam Desiderii vxorem quoque ad deditionem cogit. His rebus feliciter ex animi voto peractis, Carolus Romam venit ad Pontificem Adrianum, qui erat tum Papa, excipitur ceu obediens filius à patre. Carolus genibus flexis, osculatur pedes Adriani. Benedixit igitur Carolum Pontifex liberalissima benedictione. Post benedictionem feriunt inter se fœdus æternum, interposito iuramento religiosissimo: & tale fœdus amicitiamque qua arctior nulla excogitari potest. Quicquid Pipinus donorum & priuilegiorum contulerat in sedem pontificiam Romanam, id omne filius eius Carolus non modo ratum habet, sed multiplicitet liberalissime auget, ingentibus muneribus condonat Romana templa. Hæc omnia iureiurando literis & sigillo corroborat. Nondum autem Desiderius erat captus, aut è medio sublatus, sed obsessus Papiæ per partem regii exercitus, dum hæc Romæ aguntur. Igitur coniungit Carolus exercitum quem secum habebat Romæ, illi quem ante Papiam reliquerat ad obsidendum Desiderium. Igitnr Papia vehementi fame & crudeli pestilentia laborante, aucta ad mœnia obsidione, dediderunt se vrbani, in vincula conicitur Desiderius cum vxore & liberis, & in cathenis ducitur in triumpho in Gallias. Collocat præsidia Francorum ex Germania Mediolanum, Papiam, Veronam: sed quid nomina locorum commemorem? Omnia fere oppida, omnia rura Francis complet, datque illis habitationes per totam Italiam. Præuidebat enim fratrem Desiderii Aldegisum, qui confugerat ad Cæsarem Constantinopolitanum, collecta quapiam manu conaturum recuperare fraternum & paternum regnum. Id quod accidit non multo post discessum Caroli ex Italia. Venit enim Aldegisus cum maioribus quam quisquam expectarit, copiis, adiutus ab Imperatore Constantinopolitano. Qui quum primum attigit Italiam, exceptus est ab iis Germanis, qui propterea erãt in Italia relicti a Carolo, amissisq; copiis fere omnibus,

ipse Aldegisus capitur, trucidaturq;. Itaque Italia multis diuturnis bellis sine intermissione fatigata, beneficio Caroli Galliarum regis pace & tranquillitate fruitur. Adrianus post hæc cogit concilium, adiutus à Carolo: in quo concilio datur plena potestas Carolo eligendi Pontificem Romanum, nec licere statuitur ulli religiosorum aut secularium, quos vocant, principem contra vel dicere vel sentire. Item in eo concilio decernitur, vt omnes episcopi & archiepiscopi pallium à Carolo Germano Francorum rege comparent. Quicunque contra aut dixerint aut fecerint, vt excommunicentur, habet eadem constitutio. Hę constitutiones multas cõtentiones pepererunt, antequã posteri Pontifices à posteris Imperatoribus Romanis hæc priuilegia rursus extorserint. Ante hoc bellum, Carolus statim à patris sui morte armis Aquitaniam imperio suo adiicit, victo & expulso Aquitaniæ principe, qui confugit ad regem Vasconiæ, quo cum amicitiam & necessitudinem veterem habebat. Carolus minatur regi nisi reddat Hunuldum (nam hoc nomine vocabatur Aquitaniæ princeps) se omnem vim belli in ipsum translaturum. Qui cum cogitaret & deliberaret quid honestum, vtile & necessarium esset: & non statim humiliter faceret quæ petebat Carolus, inuadit armis regẽ, Hunuldi hospitem, vincit, ambo dediderunt se, iureq; illo belli fit Caroli Aquitania & Vasconia. Interea moritur Carolomannus, tota nobilitas elegit Carolũ, vt solus regnet: quoniam rarissimam felicitatem & dexteritatem in rebus potissimum bellicis videbant in viro. Post hæc tertium suscepit bellum, quod pater Pipinus post se imperfectum reliquerat. Nec difficilius periculosiusve aut etiam magis diuturnum vllum bellum gessit. Erant nanque aduersus Saxones, qui sunt Germani & duri, laboribus assueti, nec dum erant Christiani, cum iis bellum triginta annis gessit, & cruentum bellum. Sæpe victus discedere coactus est, sæpe victor composita conditionibus pace discessit; sed à discessu nihil obsidibus datis, nihil promissis, nihil iuramento, nihil literis consignatis mouebantur, desciuerunt sæpe. Carolus diu inops consilii quid ageret cum hominibus barbaris qui nulla ratione & via in officio retineri poterãt, tandem huic malo mederi volens, incolas educit ex ædibus suis, aliis in eorum agrum missis, dispersitque Saxones per Germaniam, & Gallias; quosdam in Latium ad colenda rura misit. Hacque ratione domuit, qui nullis armis, minis & cædibus domari poterant. Factus autem eorum dominus, idolorum cultum & ritus gentiles detestandos sustulit coegitq; eos ad Romanæ ecclesiæ ceremonias, quibus diu repugnantes vix assuefacti sunt, multis occisis propter ritus suos gentiles, a quibus auelli tam difficile poterant. Erant constituti Scabini quos nominant, quibus erat potestas laqueo suspendendi, aut gladio interficiendi omnes qui gentiliter sacra faciebant, aut ecclesiasticas ceremonias contemnebant, contra facientes vel etiam loquentes. De iis scribit Æneas Siluius. Saxonibus omnino sub iugum missis, Turcæ iterum in Hispaniis multa vastarant, abductis incolis, ipsi sedes & possessiones occuparant, semperque latius sua propagarant. Carolus igitur à Pontifice & Hispanis inuocatur, maiorum suorum quoque exemplo inuitatur. parat igitur profectionem in Hispanias aduersus Turcas, qui maioribus animis & copiis, quam prioribus temporibus illud bellum susceperant. Venit Carolus, Turcæ intelligentes regem cupidum pugnandi, videntes simul suorum alacritatem & animos spe victoriæ futuræ plenos, descendunt in planitiem, ad prælium paratos se ostentant; Carolus suos pro tempore adhortatus est, & in memoriam reuocat, quam sine Christianorum sanguine Pipinus pater suus illos vicerit, iamque multo potentiores se, pluribusque instructos copiis, dissimulans maiorem Turcarum multitudinem. Hæc cum multis & eloquenter (fuit enim facundus) dicit, equitatus vtriusq; exercitus concurrunt, Turcæ leuioribus suis equis cedunt, incertum an de industria, an impetũ nostrorum non potuerint ferre, nostri incautius sequuntur, fugientes vsq; post peditatũ Turcarum, quo circumuenti ad vnum omnes sunt partim occisi, partim capti. Sicque perit equitatus fere totus, in quo multum spei habebat Carolus. Pauci qui circa regem manserant, apud exercitum supererant: sed ii pauciores quam vt magno vsui esse possint. Hic vero erant tam propinqui exercitui, vt referre pedem non liceret. alioqui consilium fuisset intra munitiones reducere exercitum, & reparare equitatum. Confusus igitur Carolus, cogitur inuitus pugnare, etsi videret suorum animum iamdudum in pedes delapsum. Post scilicet equites amissos, in quibus magna erat pars victoriæ.

Turcæ

Turcæ gestientes animis cursu citato in nostros irruunt, qui diutius acriusque pugnarunt, quam prudens harum rerum iudex sperasset: sed tamen post tres quatuor ve horas in fuga salutem quærunt; quæ paucis saluti esse potuit, pauci incolumes euaserunt. cum equitibus qui reliqui erant, Carolus euasit. Quantus terror Italiæ & Galliæ illam Caroli fugam secutus sit, verbis consequi non est possibile: Saraceni enim persequebantur fugientes vsque ad fines Hispaniæ. Carolus animo non fractus suos consolatur, Deum sic passum suos tentari; sed non prorsus abiecisse. Pollicetur breui rerum mirabilem vicissitudinem. nec hoc factum virtute Turcarum, sed temeritate equitum qui præcipitarint se, cum essent victores, in certam mortem. iam enim victoriam in manibus sibi fouisse, si illi caute insecuti fuissent hostes fugientes. Iam hostes elatos victoria suæ hanc virtuti ascribere, omnia negligenter administraturos. Mittit exemplo nuncios in Germaniam & Italiam, qui cogunt exercitum quam possint maximum. omnes vbique parati sunt commune periculum depellere. Conuenit exercitus ex Germania, Galliis & Italia quantus vix hominum memoria fuit eodem tempore congregatus, mira velocitate, non credibilibus itineribus obuiam veniunt hosti, iam omnia victa putanti. Carolus quam arctissime cogit copias, quo speciem paucorum præberet exercitus, donec hostes se demiserunt in æquam planitiem. Vbique ventum est, vt neuter exercitus sine pernicie in castra redire posset, imperat vt equites lacessant Turcarum equitatum; lacessiti accurrunt, impetum vero nostrorum non ferentes, vel, vt quidam iudicarunt, ex composito fugientes vertunt terga; sed nostris præceptum fuerat, ne cupidius persequentes eos, circumuenirentur. in medio igitur cursu sistunt equos. Cum igitur eo deducti essent, vt neutris liceret in castra redire, pugna deuitata, diducit Carolus suum exercitum qui spississime steterat, & aciem instruit. Quam multitudinem hostis videns, intelligensque propterea coactos fuisse in angustias, quo ipse in harenas descenderet, timorem dissimulare ita non potuit, quin daret clara suæ formidinis signa. Carolus suos alloquitur, certum se habere oraculum à Deo, hos sibi in manus datos. Iam animo victos, circumspicere fugam, &c. Scribunt historiæ de Comite Palatino Colando Germano, quod ante prælium commissum singulari prælio equestri, quod paribus conditionibus comparatum erat, Turcam nobilem in re militari insolitæ staturæ virum vicerit, & interfecerit: sed ita fessus in ea pugna fuit, & siti confectus, vt & ipse correptus febre, mortuus sit. De illo viro & alia insignia facta referuntur. Singulari alio certamine vicit principem Marsurium. Cohortatus milites, vt iam dixi, Carolus signum pugnæ dat, concurritur, acerrime pugnatur, equitatus nostri pars in fugam actum hostilem equitatum submouet lõgius, & dissipatos quos consequi possunt, interficiunt nostri. Reliqua pars (nam in duas partes diuiserat equitatum) hostilem ordinem perrumpit. Perturbato ordine coniiciunt se in pedes, vertuntque terga. quibus obuii nostri equites victores, qui dissiparant, imo deleuerant Saracenorum equitatum, interficiunt sine numero multitudinem hostium, detentosque hostes per equites nostros peditatus assequitur: occiduntur igitur & capiuntur incredibili numero. Recuperatis ergo omnibus in Hispania, hostibus submotis vsque in Africam & Asiam, Carolus dimittit exercitum, redit triumphans ad suos. Non diu post hoc bellum feliciter ad finem perductum, Princeps Bauarorum ab vxore sua (quæ erat filia Desiderii regis de quo supra, & odio propter patrem Desiderium habuit Carolum) irata persuasus, Carolo indicit bellum. Quod consilium vxoris illi cessit, qualem plerunque mulierum maxime ita commotarum consilia euentum habere solent. Boemos igitur & Vngaros contra Carolum euocatos stipendio & promissis amplissimis conductos, quos cum conscriptos vno atque altero mense aluisset, inciperentque deficere necessaria, incipiebant Vngari & Boemi reuolare in patriam. Hocque plures fecerunt, quod Caroli nomen aduenientis terruit eos. Bauarus discessu militum, quibus se & fortunas suas crediderat, confusus, à Carolo petit pacem & gratiam; detestans se qui tam stultus fuerit, vt stulta vxoris consilia exequi conatus sit. Carolus vocat Bauarum Tasilum (nam hoc principi nomen erat) ad se Wormatiam, vbi forte erat cum, ibi pax fit, dantur à principe regi obsides 12, addito religiose iuramento. Carolus firmam existimans pacem, proficiscitur in Gallias, dimittens copias.

Vxor principis, filia Desiderii patris calamitatum quas à Carolo acceperat, non oblita, ira obcæcata non cessat maritum à quo amabatur, incitare aduersus Carolum. rursum igitur insanis iratæ vxoris consiliis & precibus inductus, contra fœdus & iuramentum Regi præstitum agit. Quare à Pontifice Romano excommunicatur, & tribus locis contra eum mittit Carolus tres exercitus, quorum minimus erat validior multo Bauaro principe. Erat autem ipse Rex in exercitu eo qui ab ea parte venerat vbi est Augusta Vindelicorum. Venit ergo Princeps desperatis rebus suis, ad Carolum, ante eum in terram procidens, suppliciter gratiam & misericordiam petens, & vtcunque excusans refellensque quædam obiecta. Carolus magnam semper laudem putans victis & supplicibus ignoscere, & multa condonare, itaque non obedire, ignoscit, renouare iuramentum & obsidibus prioribus addere filium ex Principe legitimo toro natum, imperat. Hæc fiunt, Carolus consolatum & admonitum quod boni viri officium sit, dimittit ad suos, ipse in Galliæ regnum reuertitur. Porro cæcus erga vxorem amor, & cæca vxoris ira manebant. Vxor non desinit seeum reuoluere patris sui miserias, & in quo loco posset esse, nisi hic Carolus fuisset, quotidie repetit veterem suam cantilenam apud maritum, à quo amari impensius se sciebat. multa quibus Carolus posset minui excogitat. Saxones expectare occasionem iamdiu, qua iugum Caroli abiiciant. In Italia res nouas plerosque principes viros & ecclesiasticorum & secularium optare. Neminem vsquam gentium esse qui Caroli potentiam non imminutam velit. Iamiam enim futurum, vt omnibus principibus seu mancipiis, ad nutum illi seruiendum sit. Exprobrat etiam subinde quod facile videat se nō amari, qui ita patris sui iniurias negligat. Hoc genus figmentis iterum vincit mariti amore languentis animum cæcum. Sed accidit illi quod omnibus contingit qui mulierum (nam omnes stultæ sunt, linguacitate faciunt quædam quidem vt non cordatis videantur prudentes, cum sint cæteris vt nequiores, ita stultiores; quare naturæ diuinaque lege viros sequi debent, ceu vir deum quocunque vocat) consilia sequuntur. Iterum enim accusatur apud Carolum de perfidia, quodque res nouas molitus sit contra Carolum. Carolus mittit ad eum, expostulat, minatur illi. Ille petit se præsentem præsenti excusare. Carolus iubet venire, venit, conatur se excusare; sed non potuit accusatoribus ex aduerso respondere quod esset ad excusationem satis. Extabant exemplaria literarum quibus in Italia commouere voluerat quosdam Principes. Extabant eius facta & dicta quæ negari non poterant. Damnatur ergo læsæ maiestatis crimine. Orabatque solum pro tempore quo possit peccatorum suorum pœnitentiam agere ante mortem. Carolus donauit illi vitam, clausit vero illum & filium eius in monasterium, vt illic pœnitentiam agerent. Reliqui omnes eius prosapiæ in exilium mittuntur.

DE GERMANIS
LIBER OCTAVVS.

VM igitur Bauariam suam fecisset iure de quo dictum, causas bellorum dederunt vicina Pannonia & Vngaria, aduersus quos octo bella gessit annos. in his bellis sæpe pugnatum est; Marsque dubius modo in illam, modo in aliam partem inclinauit se: sed maior potentia, maiores opes & copiæ Caroli tandem superiores euaserunt. Sed tantum sanguinis prius effusum est, vt in multis oppidis ne vnus quidem vir inueniri potuerit. nam pertinacia eorum tanta fuit, vt se dare noluerint, donec ad eam raritatem redacti sint, vt nulla reliqua spes esse posset. Omnis nobilitas in Vngaria & Pannonia perit in iis octo annis. Bellum in quo plus sit effusum sanguinis, vix fuit vnquam. Inexhaustos thesauros reperisse dicitur Carolus apud Vngaros. His spoliis & his thesauris multas ecclesias & monasteria ædificauit rex Carolus, amplissimeque donauit sacerdotum collegiis quæ ex hoste consecutus erat. Multas diuitias ecclesiarum & monasteriorum collegia acceperunt ab hoc rege. Sed dissimulandum non est, quod summa cura studuerit cauere, ne personę irreligiosæ illa bona consumerent: voluit enim ocium contemplandi & orandi illis facul-

tatibus

tatibus fouere, voluit educari bonos & doctos viros ad pietatem, qui alios erudire ad iustitiam valerent. Ita non minus religione quam bellicis rebus magnus fuit. Cuius quidem virtutes & triumphos, pace & bello res gestas consequi non possumus verbis: nam fortitudine & singulari industria Galliarum regnum à patre susceptum ita dilatauit, vt quantumuis amplum, duplum tamen reddiderit. Acceperat enim hæreditate à patre eam partem Galliæ quæ inter Rhenum & Ligerim fluuium, Oceanumque & mare Balearicum sita est. acceperatque eam partem Germaniæ, quæ inter Saxoniam & Danubium & Salam fluuium, qui Sorabos à Thuringis separat: & regionem quam incolebant Alemani & Boioarii. His à patre acceptis adiecit armis Aquitaniam, & Vasconiam, totumque Pyrenæi montis iugum vsque ad Iberum amnem, qui apud Nauarros scaturiens fertur, per fœcundissima Hispaniæ rura, iuxta mœnia Dertosæ vrbis Balearico mari influit. adiecit quoque Italiam totam vsque in Calabriam minorem, vbi sunt Græcorum & Beneuentanorum confinia. adiecit etiam Saxoniam citra & trans Albim, magnam Germaniæ partem. adiecit & Pannoniam & Vngariam, & regiones sitas in altera Danubii ripa, Daciam scilicet, Istriam & Liburniam Dalmatiamque. adiecit etiam barbaras illas gentes quæ intra Rhenum ac Vistulam fluuios, Oceanum mare & Danubium degunt: quæ Germanis annumerantur, quanquam moribus & habitu dissimiles sint, lingua autem non multum variant. Accedit etiam ad gloriam huius Caroli, quod omnes non modo finitimi reges, sed etiam in extremis terris habitantes eum ceu dominum suum honorarint, munera miserint, multis modis animum suum erga eum declararint beneuolum. Aaron rex Persarum potentissimus misit ad Carolum hunc legatos, anno Domini 807: qui ferebant illi amplissima munera, planeque digna quæ à tali rege ad tantum regem mitterentur. Erant autem tria tentoria vario colore distincta faberrime, inusitatæ magnitudinis, omnia byssina tam tentoria quam funes eorum. Misit etiam per eosdem legatos dono pallia serica multa, in quibus ars materiam quantũuis preciosam vincebat. & preciosissima vnguenta ac balsamum, & horologium ex auro miro artificio compositum, in quo 12 horarum cursus ad Clepsydram vertebatur, cum totidem æreis sphærulis quæ ad completionem singularum horarum decidebant, & casu subiectum cymbalum tinnire faciebant. habebat quoque horologium duodecim equites, qui per duodecim fenestras completis horis exibant, singuli singulis horis exeuntes, fenestras singulas claudebant, quæ apertæ erant: sicque cum die claudebantur omnes fenestræ. inerant præterea mirabilia alia in horologio illo, quæ enumerandi locus hic non est. Imperatores quoque Constantinopolitani frequentes ad eum miserunt legatos, amicitiam eius expetentes, vel, vt verisimilius est, timorem suum declarantes. Quibus & si sciuit non posse carum, tamen propter communem pacem & vitanda scandala cum illis societatem & pacem seruauit. Quanquam non ignoraret Græcos Francorum potentiæ inimicos esse, & Constantinopolitanis Imperatoribus in ore & corde esse illud frequens, τὸν φράγκον φίλον ἔχε, γείτονα μὴ ἔχε.

Carolus multa loca regnorum suorum ædificiis exornare, maxime ecclesiarum fabricas curæ habuit. In his operibus eius eximium est, templum Aquisgrani extructum mirabili magnificoque opere, ad cuius ædificationem è Roma & Rauenna marmora & columnas aduexit. Imperauitq; vbiq; in regno suo abbatibus & episcopis, prælatisq; aliis ecclesiarum, vt honeste ædificent, ne pecunia in luxum victus consumeretur. Monasteria quoq; scribunt fundasse, vt ita loquar, secundum numerum alphabeti literarum, in singulis monasteriis singulas aureas literas posuisse. Suis quoque impensis pontem Moguntiæ fecit trans Rhenum quingentorum passuum: qui tamen incendio consumptus est anno ante mortem ipsius. Quod præsagii de morte eius loco est habitum. Et palatia operum eximiorum ædificauit, vnum non longe à Moguntia, iuxta villam Ingelheim, in qua villa natum ex Pipino patre & Bertha vxore eius. Aliud palatium Nouimagii super Vahalam fluuium construxit. Vt redeamus ad bella ab eo gesta, non multum post deuictos Vngaros & Pannones, de quibus paulo ante diximus, cum copiis Carolus misit filium suum Carolum in Daniam septentrionalē contra eius populi regem Gotfredum, qui quotidianis excursionib. Saxones & Phrisios vicinosq; alios deuastabant. Cumq; hic rex Gotfredus in animo haberet maius aliquid gerere,

esséetque in exercitu maiore quam vnquam antea habuerat, interficitur à suo ipsius filio, propter repudiatam matrem suam, & aliam a patre ductam. Dani alium mox elegerunt regem, qui cum Carolo componit pacem, atque vtrinque dimittitur exercitus. Sunt autores quoque qui scriptum reliquerunt, post hactenus omnia dicta, ab eo petiisse auxiliares copias & consilium Constantinum Constantinopolitanum Imperatorem, aduersus Turcam. Ipsumque Carolum collecta vndique ex Germania, Galliis, Hispaniis, & Italia manu, in Asiam profectum, Turcos frequentibus prœliis victos profligasse, & in ea expeditione vsque Hierosolymam peruenisse incolumem, incolumique exercitu multas illinc secum adportasse reliquias, quæ adhuc hodie in quibusdam Germaniæ & Galliarum ecclesiis maioribus ostentantur. Vbi rediit ex Hierosolyma in regna sua, exceptus est cum omni quæ ab homine excogitari potuit, reuerentia. Vxores habuit primam Hirmigardam, filiam Desiderii Longobardorum regis: quam post primum statim annum repudiauit. Causam iustam scribunt fuisse: sed nullam audio. Post hanc repudiatam duxit nobilitate & forma incomparabilem è gente Sueuorum puellam, nomine Hildegardem, de stirpe Gotfredi ducis Sueuorum. Hæc
783 fecit Carolum tribus filiis parentem; quibus imposita sunt nomina hæc: Carolus, Pipinus, & Ludouicus. Mortua autem est Hildegardis, anno Domini 783, Calēd. Maii. Post hanc duxit filiam Rudolphi comitis de Francia orientali, nomine Fastradam, ex qua genuit filias duas Theoderatam & Hiltrudem. Habuit autem ex Hildegarde et-
794 iam tres filias, nominibus Rutrudem, Bertham & Giselam. Anno Domini 794, moritur Fastrada: hac defuncta, Lutgardam duxit vxorem, quæ sterilis apud eum mansit. Post mortem Lutgardæ vsus dicitur concubinis, primum Gersuinda ex Saxonia, quæ illi peperit filiam, quæ nominata est Adeltrad. Deinde aliam habuit concubinam Reginam (sic enim vocabatur) quæ genuit ex illo Drugonem & Hugonem, elegantes puellos. Postremo concubinam habuit appellatam Alindam, ex qua natus est Theodericus. Variant in his non parum authores: hæc mihi omnia diligenter expendenti vero propiora visa sunt. Tres vero solum ex legitimo toro suscepisse filios, abunde testari mihi videtur testamentum quod post mortem seruandum ordinauit. Sic enim ad verbum sonat, In nomine Patris, & filii, & Spiritus sancti. Imperator Cæsar Carolus, Rex Francorum inuictissimus, & Romani rector Imperii pius, felix, victor ac triumphator semper Augustus, omnibus fidelibus sanctæ Dei ecclesiæ, qui sub nostro imperio constituti sunt. Sicut omnibus vobis notum esse credimus, quomodo diuina clementia, cuius nutu ad occasum tendentia secula per successiones, generationum reparationes generantur, tres nobis dando filios magno nos miserationis ac benedictionis suæ ditauit munere; quia per eos secundum vota nostra, spem nostram de regno confirmauit, & curam obliuioni obnoxiæ posteritatis leuiorem fecit. Ita & hoc vobis notum fieri volumus, quod eosdem per Dei gratiam filios nostros regni à Deo conseruati, & conseruandi regni vel Imperii nostri hæredes relinquere, si sic diuina maiestas annuerit, optamus, non vt confuse atq; inordinate, aut sub totius regni iurgium, vel litis controuersiam eis relinquamus, sed trina partitione totum regnum diuidentes, quam quisque illorum tueri vel regere debeat, describere & designare volumus, eo videlicet modo, vt sua quisque portione contentus, iuxta ordinationem nostram, & fines regni sui, qui ad alienigenas extendantur, cum Dei adiutorio nitatur defendere, & pacem atque caritatem cum fratre custodire. Diuisiones vero adeo conseruati & conseruandi Imperii vel regni nostri tales facere placuit: Vt Aquitaniam totam atque Vasconiam, excepto pago Turonico, & quicquid inde ad occidentem atque Hispaniam respicit, & de ciuitate Niuernis, quæ est sita super fluuium Ligerim, cum ipso pago Niuernensi, pagum Analensem atque Alsensem, Cabillonensem, Matisconensem, Lugdunensem, Saubaudiam, Tarantasiam, montem Cinisium, vallem Segusianam vsque ad Clusas, & inde per terminos Italicorum montium vsque ad mare, vel vsque ad Hispanias continetur, hoc est illam portionem Burgundiæ & Prouinciam & Septimaniam vel Gothiam, Ludouico dilecto filio nostro consignauimus. Italiam vero quæ & Longobardia dicitur, & Boioariam, sicut Tassilo tenuit, exceptis duabus villis, quarum nomina sunt *Ingoldestat* & *Latrahahof*, quas quondam Tassilo beneficio nostro tenuit, & pertinent ad pagum *Nortgoune*. De Alamania partem

tem quæ in Australi ripa Danubii fluminis est, & de ipso fonte Danubii currenti limite vsque ad Rhenum fluuium in confinio pagorum *Cletgoue* & *Hegoue* in locum qui dicitur Auge: & inde per Rhenum fluuium sursum versus vsque ad alpes quicquid intra hos terminos fuerit, & ad meridiem vel orientem respicit, vna cum ducatu Cunensi, & pago *Durgoue*, Pipino dilecto filio nostro ordinamus. Quicquid autem de regno nostro extra hos terminos fuerit, id est Franciam & Burgundiam, excepta illa parte quam Ludouico dedimus, atque Alemaniam, excepta portione quam Pipino dedimus, Austriam & Neustriam, Thuringiam, Saxoniam, Frisiam, & partem Boioariæ quæ dicitur Nottgoue, dilecto filio nostro Carolo concessimus, ita vt Carolus & Ludouicus viam habere possint in Italiam ad auxilium ferendum fratri suo, si ita necessitas extiterit. Carolus per vallem Augustanam quæ ad regnum eius pertinet, & Ludouicus per vallem Segusianam, Pipinus vero & exitum & ingressum per alpes Noricas atque curiam. Hæc autem tali ordine disposuimus, vt si Carolus qui maior natu est, prius quam cæteri fratres sui obierit, pars regni quam habebat, diuidatur inter Pipinum & Ludouicum, sicut quondam diuisum est regnum inter nos & fratrem nostrum Carolomannum, eo modo, vt Pipinus illam portionem habeat, quam frater noster Carolomannus habuit; Ludouicus vero illam partem, quam nos suscepimus. Si vero Carolo & Ludouico viuentibus, Pipinus debitum sortis humanæ compleuerit, Carolus & Ludouicus diuidant inter se regnum quod ille habuit, vt ab ingressu Italiæ per Augustam ciuitatem accipiat Carolus Vercellas & Papiam; & inde per Padum fluuium termino currente vsque ad fines Rhegiensium; & ipsum Rhegium, & ciuitatem nouam atque Mutinam vsque ad terminos sancti Petri. Has ciuitates cum suburbanis territoriis, & quicquid inde Romam per Genuam est ad læuam vna cum ducatu Spoletino accipiat Carolus. quicquid autem à prædictis ciuitatibus Romam eunti ad dextram iacet de prædicto regno, id est portionem quæ remansit de regno Transpadano vna cum ducatu Tusco vsque ad mare Australe, & vsque ad illius prouinciam, Ludouico cedat. Quod si cæteris superstitibus Ludouicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ, quam regno eius adiunximus cum Prouincia & Septimania siue Gothia vsq; in Hispaniam, Pipinus accipiat; Carolus vero Aquitaniam atque Vasconiam. Quod si filius cuilibet horum trium fratrum natus fuerit, quem populus eligere velit vt patri suo succedat in regni hæreditate, volumus vt consentiant patrui ipsius, & regnare permittant filium fratris sui in portione regni paterni. Placuit etiam inter prædictos statuere atque præcipere propter pacem quam inter eos perpetuo manere desideramus, vt nullus eorum fratris sui terminos vel regni limites inuadere præsumat, neq; fraudulenter ingredi ad cõturbandum regnum eius, vel marcas minuendas, sed adiuuet vnusquisq; illorum fratrem suum, & auxilium ei ferat contra inimicos eius, iuxta rationem & possibilitatem, siue in patria, siue contra cæteras nationes. Neque aliquis illorum homines fratris sui pro quibuslibet causis seu culpis ad se confugientes suscipiat ad intercessionem pro eis faciendam; quia volumus vt quilibet homo peccatis & intercessione indigens intra regnum Domini sui, vel ad loca sancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde iustam intercessionem mereatur. Similiter volumus, vt quem liberum hominem qui dominum suum contra voluntatem eius dimiserit, & de vno regno ad aliud profectus fuerit, neque ipse rex suscipiat, neq; hominibus suis consentiat vt talem recipiant. hoc non solum de liberis, sed etiam de seruis fugitiuis statuimus obseruandum. Quapropter præcipimus, vt post nostrum discessum vnusquisque accipiat beneficia in regno domini sui, & non alterius, ne forte per hoc si aliter fiat, scandalum possit aliquod accidere: hæreditatem autem suam habeat vnusquisq; illorum hominum absq; contradictione in quocunq; regno hoc eum legitime habere contigerit. Vt vnusquisq; liber homo licentiam habeat post mortem domini sui se cõmendandi inter hęc tria regna ad quodcunq; voluerit, similiter & ille qui nondum alicui commendatus est. De traditionibus autem & venditionibus quæ inter partes fieri solent, præcipimus vt nullus ex his tribus fratribus suscipiat de regno alterius aliquam traditionem vel venditionem à quolibet homine rerũ immobiliũ. hoc est terrarũ, vinearũ, syluarum, suorumq; qui iam cassati sunt, siue cęterorũ quæ hęreditatis nomine cẽsentur ex auro & argento, & gẽmis, & armis ac vestibus, necnõ & mã-

cipiis,non eaſſatis,& his ſpeciebus quæ proprie ad negotiatores pertinere noſcuntur; cæteris vero liberis hominib.hoc minime interdicendum iudicauimus, Si cauſa controuerſiæ inter partes propter terminos aut confinia regnorum orta fuerit, quæ hominum teſtimonio diffiniri non poteſt,volumus quod ad declarationem rei dubię, iudicio crucis Dei voluntas & rerum veritas inquiratur, nec vnquam pro tali cauſa cuiuſlibet generis pugna vel campus ad examinationem indicatur: ſi vero homo de vno regno hominem de altero de infidelitate contra fratrem domini ſui apud dominū ſuum accuſauerit, mittat eum dominus eius ad fratrem ſuum,vt ibi comprobet quod dixit. ſuper omnia autem iubemus,vt ipſi tres fratres curam & defenſionem eccleſiæ S. Petri ſimul ſuſcipiant, ſicut quondam ab auo noſtro Carolo & beatæ memoriæ Pipino rege à nobis poſtea ſuſcepta eſt, vt eam cum Dei adiutorio ab hoſtibus defendere nitantur,& iuſtitiam ſuam quantum ad ipſos pertinet,& ratio poſtulauerit, habere faciant.Similiter & de cæteris eccleſiis,quæ ſub illorum fuerint poteſtate,præcipimus, vt iuſtitiam ſuam & honorem habeant; & paſtores atque rectores venerabilium locorum habeant poteſtatem rerum quæ ad ipſa pia loca pertinent, in quocunque de his tribus regnis illarum eccleſiarum poſſeſſiones fuerint. De filiabus autem noſtris iubemus,vt poſt noſtrum diſceſſum licentiam habeat vnaquæque eligendi ſub cuius fratris tutelam ſe conferre velit; & quæcunque ex illis monaſticam vitam elegerit,liceat ei honorifice viuere:quæ autem iuſte & rationabiliter à condigno viro ad coniugium quęſita fuerit,eique coniugalis vita placuerit,non ei denegetur à fratribus ſuis,ſi & viri poſtulantis & fœminæ cōlentientis honeſta & rationabilis fuerit voluntas. Poſtremo ſtatuimus vt quicquid adhuc de rebus ac conſtitutionibus his noſtris decretis addere voluerimus,ſic à prædictis dilectis filiis noſtris obſeruetur, ſicut ea quæ in his iam ſtatuta ſunt ac ſcripta.Hęc autem omnia ita diſpoſuimus,atque in ordinem firmare decreuimus,vt quandiu diuinæ maieſtati placuerit hanc corporalem agere vitam, poteſtas noſtra ſit ſuper à Deo conſeruatum regnum atq; imperium iſtud,ſicut hactenus fuit:&,vt obedientes habeamus prædictos filios noſtros, atq; Deo amabilem populum noſtrū cum omni ſubiectione, quæ patri à filiis & imperatori ac regi à ſuis populis exhibetur,Amen.Hoc Caroli teſtamentum aſcribere viſum eſt propter eos qui non ſatis diligentes,in hiſtoriis quiduis in qualibet charta inuentū credunt,literis,ceu certum,mandant.Quod genus ingeniorū in cauſa eſt,quod ita variant, vt in infinitis aliis rebus,de huius Imperatoris filiis: eſt enim magna controuerſia qui ex vxoribus, quique ex concubinis Carolo nati ſint. Diſſenſioni cauſam dedit vxorum concubinarumque,quas multas habuit,& ex illis prolis diuerſitas.Quoniam autem duo filii Pipinus & Carolus immatura morte abrepti ſunt: quorum alter, nempe Pipinus,quinque filias,& vnum filium,Bernardum,ex ſe genitos reliquit,Carolus ſenex mutat neceſſario teſtamentum, ſolum igitur Ludouicum inſtituit hæredem conſortemq; Imperii: Bernhardum autem nepotem ex filio, Italiæ regem facit. De theſauris ſuis regiaque pecunia omnia diligenter ordinauit,& quæ ad eleemoſynas, & quæ ad filios filiasque hæredes ſuos peruenire voluit. Hac ergo ratione facultates omnes ſuas partitus eſt: Partibus tot factis quot opus erat ad inſtitutū, ex omni genere ſupellectilis, cuius precium ſupra fidem fuiſſe ferunt. Largitiones erant ab illo conſtitutæ illis eccleſiis, Rauennæ,Mediolanenſi,eccleſiæ quæ eſt Forumiulii,illi quæ erat Gradi, item eccleſiæ quæ Coloniæ erat,item Moguntinæ,item quæ Iuuaniæ erat, quæ vernacula lingua nominatur Saltzburg,item eccleſiæ quæ Treueris eſt, item illi quæ apud Senones eſt, quæ eſt Veſontii:illique quæ Lugduni eſt,item quæ eſt Rothomagi,quæ Remi eſt, illique quæ eſt Arelatæ,eccleſiæ Viennenſi, eccleſiæ quæ erat Tarētaſiæ, illi etiam quæ Ebroduni eſt,item quæ de Burdegalæ,item eccleſiis apud Turones & Bituriges.

Conſtituit etiam liquido,quid hæredum quiſque accipere deberet, ne qua controuerſia poſt mortem exoriretur. Quid pauperibus elargiendum eſſet, quid ſeruis in aula,quid viduis,quid pupillis,quid nubilibus virginibus pauperibus donādum eſſet, omnia religioſiſſime ordinauit. Quæ & quanta & qualia quibusq; dederit,cum longius ſit enumerare,& in aliis obuium ſit ſcriptoribus, breuitati ſtudens in præſentiarū præ-
810 tereo. Anno Domini 810, Princeps Hunnorum Cacannus conuenit Carolum,petens ſibi concedi habitare iuxta Carnotum,quoniam propter incurſiones Sclauorum, in

in pristinis sedibus suis durare nequeat. Cui Imperator Carolus omnem humanitatem exhibendo ostendit, quicquid petiit concedens illi, donatumque liberaliter muneribus regiis iussit habitare vbicunq; circa Carnotum vellet. Hunc Cacannum quia Christianus erat, sedulo cohortatus est ad ecclesiarum curam, in eumque vsum insumendam dedit ei pecuniam non modicam. Propter quam largitionem hoc hic recensuimus. Quoniam autem in Caroli rebus impliciti sumus, quicquid inciderit, & quocunque forte iter duxerit, illac eamus, vt expediamus hinc nos. In liberis & nepotibus erudiendis liberaliter diligentissimus fuit. nec enim desidia & ignauo ocio perire passus est quenquam suorum. Hominem enim ociosum male cogitare, & Satanæ huius aëris ante rerum renouationem domino obnoxium esse, & eius tentationibus expositum, non ignorabat. Quamobrem magnum illi studium fuit, vt studio disciplinarum mares essent occupati, & fœminæ lanificio & aliis muliebribus artificiis semper essent occupatæ. Vtrique vero imprimis pietate & sanctimonia insignibus personis viris & mulieribus (qui tum in monasterio plurimi inueniebantur) erudiendos & instituendos in religionis negotiis tradebat. Neque enim satis esse genuisse prolem, nisi excultam, vtilem educando & erudiendo redderet. Hinc factum est, vt tot honesta virtutum virilium & muliebrium exempla prodierint ex huius familia. Hospitalitatem diligenter, sicut ex sacris literis doctus fuerat, coluit. In excipiendis & alendis peregrinis tam largus fuit, vt non modo aulæ, sed toti regno oneri esse calumniati sint quidam ex familiaribus & œconomis eius; qui videlicet animales ratione ducti, spiritu diuino destituti, non cogitantes, quam mirabiliter Dominus impleat omnia cum velit, benedictione; cumque claudit manum, omnia egeant. non cogitantes quantum numerum Christus aluerit quinque ordeaceis panibus. Sed non ii tantum sic putarunt: totus enim mundus lumine vultus Dei carens sic putat. Nónne quotidie audimus, nisi peste aut gladio multitudo, hominum è medio tollatur, annonæ vilitatem non expectandam, cum contrarium clarissime Dominus quotidie declaret? Videmus enim in familiis quæ non numerosæ sunt, festinantes ex nocte in noctem in re quærenda, tamen semper egere, & mutuo accipere, & non reddere. Cernimus rursus alias quæ numerosissimę cum silentio & quiete nihil festinant; sed opus suum facientes, curam in Domino reiicientes, abundare omnibus rebus, aliis dare mutuo, & multa largiri pauperibus. Item cum irascitur, vt sic dicam, Dominus, post infinitam peste consumptam multitudinem sequitur quandoque maxima fames, & plenis horreis. Et contrarium apparet etiam cum benedicit Dominus, quantauis enim multitudo hominum sit, & horrea vacua; tamen annona ad extremam vilitatem peruenit. Sed ad Carolum rediie tempestiuum est. Fuit corpore eusarco & quadrato, laborum patiente, statura iusta, oculis splendentibus & prægrandibus, naribus paulo oblongioribus, vultu læto & puro, sanguine suffuso, incessu virili magis quam superbo. Brachiis, manibus, & pedibus proportione reliqui corporis mediocribus. Voce clara, & facundia non vulgari: erat enim copiosus & memoria rara. Nec vnam tantum calluit linguam; latinam linguam ita didicerat, vt ea promptè viua voce vsus sit, eleganter autem scribendo. Græcam intellexit; sed in colloquio vti parum quiuit. Gallorum linguam & Italorum fere æque nouit atque maternam Germanicam. Artibus liberalibus earumque doctis professoribus magnum honorem magnaque præmia præbuit. Doctos quos fama commendabat, ad se vocauit, aut vt in celebribus locis docerent, honestis conductos stipendiis curauit. Ipse vsus est præceptoribus Petro Pisano in literis Græcis, in dialecticis & rhetoricis, & astrorum scientia mathematicisque omnibus vsus est præceptore Britanno Alcuino Diacono. Scribunt autores, quod hic Alcuinus à rege Angliæ legatus missus sit ad Carolum de magnis regnorum negotiis & sic alterum alteri cordi fuisse, vt manserit Alcuinus apud Carolum. Est etiam mandatum literarum monumentis, illis temporibus duos Scotos ex Bedæ discipulis, Claudium & Ioannem nomine, venisse ex Hibernia in Galliam, viros in literis sacris & disciplinarum omni genere supra modum doctos; qui in ciuitatibus per plateas clamabant, Si quis sapientiæ cupidus est veniat. loquebantur autem non de humana sapientia, sed ea quæ à Deo est. Fama de his permanat ad Carolum, qui vocauit eos, dicitque se veræ sapientiæ cupidum esse, venalemne habeant? Respondent, venalem habere: sed iis quibus non est pecunia, gratis

dare se. Rex auditis eis per aliquot dies probauit spiritus eorum, iudicauitque bonos: quare gratias egit Deo, quod miserit illos ad se. Rogauit igitur eos quidnam pro sapientia postularent. Responderunt, Ingenia & animos capaces philosophiæ, & locum aptum ad philosophandum, & in quo se ex rustico quæstu iumentorum & seruorum operis, & suis etiam operibus, quantum satis esset sapientiæ, exercitii corporalis. Nam habere debere modum corporis exercitium. Illorum ergo alterum præfecit pueris nobilissimis quos putauit ad rerum gubernationem aliquãdo peruenturos. Magni enim referre iudicauit sapiens rex, recte & sapienter institutos eos qui alios regere deberent. Alterum vero nempe Ioannem in frequens monasterium ordinis sancti Augustini iussit ire, & in eo monachos ad pietatem erudire. Ab iis viris & Alcuino Anglo habuit initium Parisiensis schola. Carolus nullum vnquam intermisit diem, quo non aliquid in historiis, vel in sacris literis, vel aliis disciplinis legerit: tamen corporis exercitationem nunquam omittens, quo in negotiis pacis & belli laboribus corpus sufficeret. Neque enim ocio torpida corpora vere viuere dici possunt: sunt enim ita dissoluta, vt mors nõ multum mutet in illis. Et infeliciter viuunt: nec enim delicatus cibus & potus quantumuis bene præparatus sapit illis. Et quid potest non esse infelix quod contra naturam viuit? Carolus igitur sapienter victus rationem ordinatam obseruans, exercuit se equitando & venando, mittendis telis, cursu nonnunquam. Oblectatus est etiam lauacro calidarum aquarum, propterea Aquisgrani ædificauit regias ædes: ibique libenter vitam egit. Fuisse scribitur modici potus, cibi paulo liberalioris. Inter comedendum lectione historiarum, aut quæstionibus philosophiæ oblectatus est. In iuuandis pauperibus se ipsum vincit: neq; enim vlla virtus in eo præstantior fuit. Misit eleemosynas trans mare in Syriam, Ægyptum, Africam, Hierosolymam, Alexandriam, breuiter in omnia loca vbi cognouit pauperes Christianos degere. Regibus transmarinis pauperes sæpe commendauit, quod quo diligentius facerent, amicos & socios habuit, opemque eis in necessitatibus pollicetur. Minatus contra non semel regibus gentilibus, si pergerent Christianos persequi, se vltorem venturum. Idque aliquoties fecit, nec enim semel tantum propter eam solam causam bella suscepit. Pauperum vero in regno suo præcipuam rationem habuit. Admonitusque aliquando à quopiam familiari, ne quibusuis petentibus etiam indignis daret, respondisse fertur, Et qua caritate nos tulit hactenus Pater cœlestis, ad cuius legem nos collati sumus ipsa impuritas & iniustitia, latrones & fures? Religionem Christianam religiosissime excoluit, multas horas diei, multas noctis in orationes collocans. Ieiuniis etiam cum periculo valetudinis exercuit corpus. In ecclesia voluit omnia serio maximeq; honestate & grauitate agi, idq; à personis spectatæ vitæ in morum puritate. Psallendi, orandi, & cantandi ritus in ecclesia instituit, vt animis Deo deuotis omnia fierent, voluit. Scribitur & à Nauclero ecclesiæ Tubingensis præposito, bonæ fidei autore, quod Carolus cuidam nobili adolescenti episcopatum contulit, qui mox actis regi gratiis, lætus discedens, & ante palatium in sellam equi sibi adducti è terra insiliit gestiens. Carolus diligens personarum probator ecclesiasticarum hoc cernens per fenestras, iussit adolescentem reuocari, dixitque illi, Video ex moribus & gestibus tuis te bello aptiorem quam episcopatui vbi oportet esse viros pietatis, & bonorum morum exemplaria. Tu igitur mecum ibis contra hostes militatum, alii magis idoneo imponemus munus episcopi: moxque contulit alii episcopatum. imperatque illi, vt præsens in exercitu sit, die constituto. Legitur etiam de eo, quod quoque alias non dubitauit, non modo verbis reprehendere & confutare episcopos, sed ex ecclesiis eiicere, propter mores pastore indignos. Quæ iam olim scripta suis locis præstat, opinor, legi, quam hoc tempore repeti. Cum autem sentiret se senio grauari & impediri à necessariis regnorum functionibus, habitis omnium principum comitiis, Ludouicum filium imperii regnorumque omnium hæredem & vicarium dum superstes esset, instituit. Bernhardum autem nepotem ex Pipino filio vita defuncto, Italiæ Principem constituit, appellarique regem & vnctionem regibus debitam à Pontifice petere iussit. Hæc rata vbique habuerunt omnes amici. Et hæc ordinatio consensusq; omnium hostibus terrori fuit magno. Ita rebus ordinatis & pacatis, in liberale ocium se cõtulit, quod orando, legendo, audiendo doctos viros, venando non raro, & suos ad iustitiam, animi robur & mo-

destiam,

destiam, fortitudinem adhortando, praua in regno corrigendo consumpsit. Hic cum adhuc aliquot annos in senectute non tristi, bonaque bene actæ vitæ conscientia egisset, correptus est febre, qua per medicorum consilia & abstinentiam mitigata, nonnihil conualuit; sed recidiuo febris redit comitante eam pleuritide, septimo die psallens & orans, in Domino obdormiuit septuagenarius, & cũ omni reuerentia regaliter sepultus est Aquisgrani, non sine magno in plurimis locis planctu. Numerantur prodigia quæ eius mortem præcesserunt, solis defectio, lunæ eodem anno tres defectiones, Sphæra quæ in apice templi apud Aquisgranum erat, fulmine deiecta, in eodem loco porticus qua ex ædibus Palatinis ad templum via erat corruit. Et pontem, quem ipse Moguntiæ insignem construxerat, conflagrasse antea diximus. Diutius fortasse immoramur in hoc Carolo describendo, & recensemus quæ videri possunt cuipiam alieniora ab instituto: verum cum per hunc tantopere Germania sit ornata & exculta, de qua ex professo scribimus, nihil de illo nimium videri debet. Quare nihil morati morosorum calumnias, etiam alia eius gesta narrabimus, quæ hactenus non satis diximus. Gessit etiam bellum non vulgare cum Saxonibus & Anglis; gessit autem per militaris disciplinæ peritissimum virum Adolphum. Erat belli suscipiendi causa, quod seditiosorum Britannorum & Saxonum turba magna communem pacem turbarant in Anglia, eratque regnum ita turbatum, vt honestis moribus nullus locus esset. Quibus igitur pax & rerum tranquillitas erat cordi, petebant contra seditiosos illos auxilium à Carolo, qui ante sæpe alias apud alias nationes iustitiam petentibus, & iniuriam patientibus contra iniustos communem societatem turbantes auxilium tulit. Hoc enim vere regium, hoc Principis Christiani iudicauit, quam plurimos bonos iuuare, minimeque multos lædere. Cum igitur suppressas leges, religionem, omnes bonos, audiret, mittit suum ducem bello maximum Adolphum cum exercitu satis ad hostes magno. Nauigat igitur secundis ventis cum copiis in Angliam: cumque non procul ab Angliæ littore abesset, ecce Angli & Saxones qui de belli apparatu diu ante certiores erant facti, Adolphum cum suis egredi nauibus prohibebant, nouoque tormentorum genere quibus magnos mittebant lapides in naues, multosque sic perdiderunt. Adolphus inductus erat in magnas difficultates, naues propter pondus reduci à littore non potuerunt. Desiliendum è nauibus erat omnino militibus, quibus erant loca ignota, & in aqua fluctibusque cum hostibus dimicandum, loco prorsus iniquo; nam Saxones & Angli ex arido aut parum admodum in aqua consistentes expeditissimi, locis notis pugnabant, & telorum noua genera coniiciebant mira densitate. Quibus difficultatibus quidam in exercitu milites non mediocriter perterriti sunt, & studium alacritatemque dimicando consuetam, sicut in cæteris pugnis, non ostenderunt. Sed Adolphus magnæ vocis oratione fortiter suos allocutus, primam coitionem esse acriorem, magno animo ad littus contenderent, hostes in fugam spem habere, nobis (inquit) aut vincendum cum gloria æterna, aut ignominiose in aqua pereundum: videtis enim ipsi nullum locum fugæ. Pollicetur que victoribus magna prẹmia, & primis militibus qui in aridum peruenian, singulis mille aureos clara voce promittit, & addit, Qui mauult turpissime suffocari, quam fortiter vincere, cesset: ego faciam quod mei est officii; & cum hoc verbo iniecit se in medios hostes. rum etiam cunctantes, partim exemplo, partim oratione, partim præmiorum spe commoti auteuerterunt ducem, & quisque prorumpit media hostium tela, vt littus attingat, consequatur hos mille aureos, statimque hostes referre pedem coacti sunt parum; tantum tamen, vt Adolphus in sicco iam cum maiore parte exercitus consistens, pugnaret. Diuque sic acerrime est ab vtrisque pugnatum. Angli & Saxones non parum desponderunt animum cum vidissent impares se fuisse hosti cum adhuc esset impeditus in fluctibus, multo minus iam resistere posse colligebant, cum æquum locum essent assecuti hostes; quare vehementer perturbati sunt. Animis victis, nulla est reliqua in corporibus exanimatis spes. Quam ob causam cum Adolphus cum suis omnibus in terra sicca constitit, animi omnium sunt erecti; hostium vero deiecti. quare tergum vertentes, fugæ se commiserunt. Adolphus parum tutum ratus per ignotam regionem longius insequi hostem, veritus necubi essent positæ in hunc euentum insidiæ: neque enim sperare potuit ita hostem victum iri antequam ingrederen-

tur Angliam, quam liberandam venerit. Iubet igitur eos bono esse animo, maximum & difficilimum belli confectum, hostes territos. Castra muniunt in editiore colle, naues reparant, & in altum reducunt, vulneratis medentur, exploratores mittuntur, vbinam hostes constiterint, scire petunt. Nomina militum conquiruntur, qui primi littus attigerant in superioris diei pugna. Ibi vero ingens fit contentio: nam quinque millia petunt præmium, quorum quisque primum se fuisse conatur probare: ipse dux Adolphus omnino existimauit fidem seruandam sibi propter autoritatem & nomen suum; hactenus enim nomine suo bono fretus, feliciter exercitui imperauerat, quod opus est vnicuique qui imperare hominibus quocunque modo cogitat, siue pueris, siue maioribus natu: vbi enim in contemptum venit quispiam, & futilis leuisve habetur, nemo audit eum, contemptoq; capite membrorum reliquorum, nullum suam functionem obit. Adolphus igitur qui suis oculis præsens viderat simul vno tempore plures audacissime perrupisse hostes, & in aridum littus peruenisse, vt ergo cernerent fortiter factis præmium apud eum esse, & quoque liberaret fidem suam, & ad reliquum belli haberet paratiores: nam quantum superesset difficultatis, scire nondum poterat (neque enim adhuc ad eum delatum erat, quid hostibus animi vel spei superesset, quid molirentur, vbique constitissent) addit illis decem millibus quos promiserat aureis, alia aureorum quadraginta millia, diuisitque eam pecuniam in eos qui præmium petebant, iuste autem plerosque petere sciebat. Quam pecuniam optime collocatam demonstrarunt difficiles casus, & necessitates ancipitesque pugnæ sequentis temporis. Interea redeunt exploratores, referunt, hostes castris munitis in colle, viduo arboribus, inter duas syluas sito, castra muniuisse, & muniendo ad huc occupari. Adolphus ex exploratorum verbis hostium timorem coniicit, quamobrem ocyssime, præsidiis ad naues tuendas relictis, properat vt ex recenti fuga territos adoriatur. Vbi venit, locum diligenter perspicit, aggreditur expugnare castra ea parte, qua minus firma videbantur, & suis minimum noceri possit telis & tormentis, quo genere armorum plurimum fidebant hostes, relinquens simul liberum hosti ad fugam exitum; nam propterea iuxta syluas castra locasse videbat, vt haberent quo se expugnatis castris reciperent. Hic erat videre quantum virium & animorum, illa aureorum 50 millia addidissent militibus, quisque enim ex illis quinque millibus voluit probare non collocatum præmium in indignum. Potissimum vero illi qui quibusdam putabantur non meritos accepisse, factis audacibus vsque ad extremam temeritatem hanc à se suspicionem amouere nituntur. Reliquus vero exercitus nititur declarare non animum & fortitudinem defuisse, aut virtute illis inferiores esse, sed locum illis ereptum (neque enim tantum loci fuit, vt omnibus simul possibile fuerit capere littus.) Ita illa honestissima contentione, ascendunt vallum, irrumpunt in castra per media hostium; sed ex fuga priore confusorum tela, Angli & Saxones eiiciunt se ex castris qua fugæ patebat locus, diffugiunt in syluas, sed magno numero occisorum ad castra relicto. Ex captiuis cognoscit Adolphus quanto terrore hostes confusi sunt: aperte enim inter eos dici vna omnium voce, non homines esse Gallos aut Germanos, sed deos aut dæmones in specie hominum. Verumque erat quod dicebant, quanquam non qui fieret sciebant; Deus enim per homines de illis supplicia sumebat, & Dei manus vere pugnabat contra eos. Conuocatis suis post expugnata hostium castra, Adolphus prædicat virtutes militum, & gratias agit, laborum præmium pollicetur. diuidit spolia quæ in castris nacti erant: erant autem spolia varia & magna. Disceditque hinc paululum propter cadauerum fœtorem. Mittitque leuioris armaturæ milites circa & in syluas qui hostium vestigia secuti, explorent quidnam agant. Læti per nemora quærunt hostem, cum peruenerunt eo vbi hostes lassi quieuerunt, vix cum essent quingenti, hostium esset iustus exercitus, attoniti spectabant ex arboribus quid hostes agerent. Iamiamque subducere se clanculum parabant, ecce hostium exercitus, qui totus illic conuenerat ex fuga, conspectis illis coniicit se in pedes, fugitque non aliter atque ouium grex conspecto lupo. Qui igitur ad explorandum missi erant, sequuntur; sed tardioribus pedibus. Vbi venerunt ad eum locum in quo hostes quieuerant, inuenerunt relicta posita in arboribus plurima arma, inuenerunt & multa alia ex impedimentis relicta. hic igitur vnam atque alteram horam morati, admirati sunt formidinem ho-

minum,

minum, deinde reuerſi onerati hoſtium armis & aliis ſpoliis, ad ſuos quę acciderunt & quę viderunt, referunt. Poſtera luce veniunt ex tota Anglia legati ciuitatum, ſe ſuaque offerunt Carolo regi Francorum & Galliarum, inquiunt ſe iam tranquillitatem Angliæ ſperare, gratias agunt, &c. Quos conſolatus Adolphus bene ſperare iuſſit, ſe propterea à rege ſuo miſſum, vt florentiſſimum regnum liberetur, boniſq; locus & ocium honeſtum ſit, leges & inprimis religio floreant ad honorem & gloriam omnipotentis Dei. Hoſtes igitur ſuperati, omnique ſpe erepta, miſerunt legatos eodem tempore & ad Adolphum, & ad Carolum in Galliam, humiliterque petunt gratiam & pacem, & ſedes in Anglia, ſe legibus & religioni obedituros, obſides quotquot & quoſcunque vellet, daturos, & quæcumque Carolus imperaſſet, cum omni obedientia prompte facturos. Adolphus vbi cognouit etiam legatos hoſtium apud regem eſſe, nihil reſpondet, expectatque regis ſententiam & voluntatem. Carolus victis ignoſcit, peccata condonat (quod illi peculiare fuit.) Iubet vt Adolphus quam longiſſime diſſitas ſedes præbeat iis qui in caſtris & in coniuratione fuerunt, quo diſiuncti minus ſeditionem denuo excitare poſſent. Adolphus mandata exequitur, pacem, leges & religionem in Anglia tota iuxta Caroli præſcriptum ſtatuit & firmat, obſideſque ab illis acceptos ad ſe recipit. Reditum igitur ex Britannia apparans, naues reficit, imponit copias, ſoluit eas. Ecce ſubito improuiſa tempeſtas cooritur, & claſſis in diuerſas partes maris diſiicitur, naueſque per totam eam obſcuram noctem anchoris iactis, diſperſæ in mari ſtant, fluctibusq; æſtu maris excitatis obruuntur, miſereque affliguntur. fitque ingens exercitus perturbatio. Redire igitur coacti ſunt ad portus Angliæ: naues enim plurimæ ad nauigandum inutiles factæ ſunt. Magno ſtudio & cura adiuuarunt eos in reparandis nauibus certatim omnes Britanniæ ciuitates: paucisque diebus in reficiendis nauibus conſumptis, nacti ſerenitatem & maris tranquillitatem, iterum ſe crediderunt æquori, proſperaque in Gallias vſque nauigatione vſi ſunt. Atque ita eſt hoc bellum finitum, quod in Anglia ſtatus felix pacatuſque conſecutus eſt. animique gratitudinem omnes ſingulatim ciuitates variis muneribus miſſis, declararunt erga Carolum regem Galliarum, qui illis hæc ocia fecerat.

DE GERMANIS
LIBER NONVS.

QVOD de conſpiratione Pipini filii in Carolum patrem ſuum propter nouercam Faſtradam, quę fuit legitima vxor Caroli ſcribitur, mihi non cohærere videtur, malamque ſubeſſe fidem ſuſpicor. Anno 793 (ſi hiſtoriæ non fallunt) viſitauit omnes terras ſibi ſubiectas, præſertim Franciam Orientalem in Germania, conciliumq; Francofurti celebrauit, multis epiſcopis, monachis, & ſacerdotum præpoſitis illic congregatis. In eo concilio damnata eſt Felicianorum hæreſis, & opinio eorum, qui imagines in templis non ferendas putant & docent. 793

Anno 796, Leo Pontifex Romanus 3 Carolo Magno claues S. Petri miſit, & vexillum Romanæ ciuitatis. Quæ dona accepta & grata fuerunt incredibiliter Carolo. Pontifici igitur pro his reddidit magnam vim auri & argenti, quam in Vngaria nactis armis, depoſuerat apud principem Henricum Foroiulienſem. Præterea edixit Romanis qui nondum omnes per omnia Papę obediebant, vt iureiurando promitterent, ſe facturos quicquid Papæ conſtituiſſent mandaſſentq;, aut mandarent, aut etiam in poſterum mandaturi eſſent. Iuſiurandum hoc ſine tergiuerſatione coacti ſunt Pontifici iurare: quanquam inuiti plerique fecerint: ſed tantum Caroli autoritas valuit. Quam autem inuiti iurarint, Pontificibusq; ita ſe manciparint, declarant ea quæ poſtea Romæ acciderunt. Anno nanque ſecundo poſt iuramentum, nempe anno 798, conati ſunt in libertatem ſe aſſerere, & Reipublicæ Senatuique aſcribere quicquid Cæſaris erat. Quibus exordiis omnia eſſent orta, & poſtea peruerſa allegantes, & ſe ita defendentes. Hoc intolerabile viſum eſt Leoni 3 Pontifici, qui iura Romæ Cæſaris ipſe ſperabat. Aperte igitur contra Romanorum conatus fecit & dixit. quibus rebus in ſe con- 796 798

citauit iram omnium Romanorum. Leo cõtemnens iram illorum, in proceſſione igitur quadam & pompa nihil expectans mali, omnia tuta putans, ſeditione à Romanis ciuibus facta, de equo abiicitur, Pontificio ornatu exuitur, pugnis colaphisq; cęditur, ſemimortuus in carcerem trahitur. Tantaq; hęc acta ſunt crudelitate, vt omnes Cardinales exanimati fugerint, & tota curia exterrita diffugerit. Verum vt nihil recte curari poteſt in populo qui in partes diuiſus diſſentit, habuit & ſuos amicos inter Romanos, qui ſtudebant Cæſarianis & Pontificiis rebus contra Rempublicam; à quibus paucos poſt dies è carcere liberatus eſt, & confugit ad Principem Spoleti. Romani ergo vbi audiuerunt Papam è carcere liberatũ, ſæuierunt in omnes ſuſpectos crudeliter, etiam in Palatium Pontificium & domos eorum quorum opera putabatur liberatus. Leo ad Carolum Magnum in Gallias feſtinauit, opem & auxilium quærens; Romani ad eundem mittunt ſuos legatos, ſe excuſantes, refellentesque pontificiam accuſationem, grauiterque rurſum accuſarunt Leonem. Carolus vero claudit aures ad Romanorum accuſationem contra Papam, patrocinatur Pontifici. Romani hoc cernentes, triſtes redeunt, ad ſenatum omnia referunt, ſenatus neſcire quid agat, quo ſe vertere debeat, ſciens potentiam & in rebus gerendis Caroli ſucceſſus, omnes ſe purgare, dicere nunquam placuiſſe audax impaſſibileq; facinus, adulari Pontificiis, aduerſam factionem damnare. Quidam qui primi autores fuerant, fugere; quibus ſcilicet excuſationi nullus locus erat. Carolus Leonem Pontificem Romã remittit cum equitatu forti, comitantibus eum quibuſdam epiſcopis, ſequitur eum Carolus cum copiis. Romam vbi venit Pontifex, obuiam procedentes omnes eccleſiaſticæ perſonæ, eum excipiunt honorificentiſſime cum pompa maxima, proceſſerunt autem illi obuiam vſque ad pontem Miluium. Carolus poſt pauculos dies ſequitur, quoque venit Romam: qui excipitur omnis generis inſtrumentis muſicis, pulſatisque omnibus campanis. Octauo die poſt aduentum eius, ſedit auditurus ſeditionis & tumultus cauſas. Ex Romanis etſi viderent iudicis animum inclinari in diuerſam partem, & aufugiſſent autores; tamen inuenti ſunt qui cum periculo magno veritatem non dubitarint proferre. Præfati igitur quæ ad propoſitum & regis animum videbantur apta, nefanda & capitalia ſcelera Leoni obiiciebant, & omnia probabant argumentis quæ conuelli nõ poterant; cumq; eſſent excalefacti in media accuſationis oratione, iuſſi ſunt tacere, cardinales, epiſcopi & abbates, qui vna ſedebant cum Carolo cauſas audituri, clamabant, Sedẽ Romanam eccleſiarum omniũ caput, iudicãdi ius habere omnes, à nemine vero debere iudicari. Propter hãc eccleſiæ autoritatem noluit Carolus iudicare in hac cauſa, relinquitq; iudicium ſanctitati Põtificiæ. Nauclerus hæc ſcripta habet, vbi ſi quis cupit legere, inueniet. Poſt hæc cogitauit Leo 3, quibus rationibus efficere poſſet, vt ſedes Romana haberet defenſorem, ſi quid tale aliquid accideret, quandoquidẽ Cæſares Conſtantinopolitani non ſatis viribus & opibus pollerent ad defendendam Romanæ ſedis dignitatem, & hactenus in ſeditionum & tumultuum, ciuiliumq; bellorum motibus Romam deſeruiſſent. Quas ob cauſas in Occidente opus eſſe Imperatore qui hæc curet. Multa autem ob merita nemo inueniebatur dignior Carolo rege Galliarum: Primum ob tot officia ab eo collata in eccleſiam Romanam, & tot priuilegia conceſſa Pontificibus Romanis. Deinde quod eſſet fortiter factis clarus per totum terrarum orbem, tantæq; autoritatis, vt ſolus nomine ſolo plus poſſet, quã multi alii cruentiſſimis bellis, qui Italiã & Hiſpanias ab hoſtibus ſæpe liberaſſet, Turcasq; ſuperaſſet multis maximis præliis. Poſtremo ob eadem merita & beneficia in Romanam eccleſiam maiorum ſuorum, quorum egregie facta ad aſtra eſſent ſublata apud omnes gentes. His ex cauſis Pontifex eum conſenſu ſuorum Cardinalium & epiſcoporum appellat Carolum Magnum Galliarum regem, Imperatorem Romanum in Occidente. In die natiuitatis Chriſti cum miſſam celebrauit Pontifex, vertit ſe ad populum, & pronunciauit Carolum Romanum Imperatorem in toto Occidente. Omnis populus apertis tibiis clamarunt, Deus Carolo inuicto Auguſto Imperatori largiatur pacem, victoriam contra hoſtes, incolumitatem, & annos vitæ longiſſimos. Alii clamabant, Dominus omnipotens fortunet omnes greſſus omniaq; conſilia eius. Et ſtatim auream gemmis diſtinctam precioſiſſimam coronam impoſuit illi Pontifex. Atq; ita peruenit ad Germanos à Græcis ius Romani imperii. Scribunt autores totum regnum Caroli nuncupatum

regnum

regnum Franciæ, Germaniam vsque ad Vngaros vocatam regnum Franciæ Orientalis; Gallias & Phrisiam, regnum Franciæ Occidentalis nominatum. A Carolo autem rege regnum Franciæ vocatum est. nam Carolus Germanus Francus fuit. Multa sunt apud varios autores quo pacto imperium a Græcis translatum sit ad Germanos. Huc etiam facit Canon de consec. dist. 1. in qua aperte dicitur, quod Romanum imperium à Græcis ad Germanos deductum sit. Item aliis locis scribitur, quod Romanum imperium in persona Caroli ad Germanos sit translatum. Legimus etiam in speculo Historiali, quod Carolus natus sit Germanus, maternamq; illum habuisse linguam Germanicam: & Germanica nomina mensibus & ventis Carolum hunc primum imposuisse. Fuit enim ingenio felici, & literis variis culto, quæ dotes illi etiam ab iniquis cōceduntur. Et profecto non vulgaris ingenij fuit illa nomina imponere mēsibus & ventis Germanico sermone quæ habent. Lingua Germanica etiam locutos in Gallia tempore Caroli, testantur munimenta multa veterum. Hoc beatus Rhenanus norauit, vir in omni genere literarum excellenter doctus & vere philosophus. proptereaque vere beatus suis contentus sine ambitione viuit rex, &, quod ad nostrum propositum facit, historiarum omnium seculorum scientissimus & iudex acutissimus. Quem virum si pluribus describerem, non possem dici non respexisse libri titulum. videntur enim tales magna pars Germaniæ. Lotharius Ludouici Pij filius testatur, omnes liberos Caroli Magni etiam Germanice locutos, nempe natos Francos. Fuitque magna linguæ Saxonum & Francorum similitudo, propter commertia & bella inter eos assidua. Porro nihil tam certum quod non inter mortales ad mentiendum & fingendum ingeniosos & inclinatos, in controuersiam vocetur: quare etiam inuenti sunt, qui negare ausi sunt Carolum hunc Magnum Germanum fuisse, Germaniæ maximum virum inuidentes. Quod autem Germanus fuerit abunde satis magno testimonio sunt eius vestes, vxores, & liberi. Irenicus probat hoc ex maiorum eius genealogia, quam recenset à Clodouæo vsque ad Carolum Magnum lib. 3. cap. 17. Est & in Decretis comprobatum. Baldus testatur, Flauius Forliuiensis, Otho Frisigensis, Vrbanus 11, Platina in vita Adriani, & Gotfridus Viterbiensis, & reliqui autores, quos enumerare longum est, omnes consentiente vno ore dicunt, hunc Carolum Magnum in Francia Orientali natum. Nauclerus, Lupoldus Bamburgensis, Eginhardus Cancellarius ipsius Caroli cui tuto credi potest; addunt etiam locum in Francia Germaniæ, in quo est natus, nempe Ingelheim. Marlianus dicit, Carolum natum in pago Lupilia nomine; & scribit omnes eius maiores, cognatos, & liberos fuisse Germanos. Cui subscribit Ganguinus. Eginhardus Cancellarius eius scriptum reliquit, Carolum Germanica semper pro sua peculiari lingua vsum, plerumq; apud Germanos versatum, nisi vrgentibus regnorum negociis, & bellorum tumultibus, nunquam Germania egressum, tantopere scilicet delectatum patrio solo, patriæ moribus, cœli, sub quo natus erat, dulcedine. Et per totam suam ætatem non aliter vestitum, quā consuetudine & more Germanorum, præter bis Romæ, rogatu Pontificis Adriani, & Leonis tertij, vestitu Romanorum more vsum, propter conciliandos sibi morum vestiumq; similitudine Romanorum animos: sed egressum Vrbe mutasse, & Romanum habitum ceu onus deposuisse. Quanquam quid opus est probare rem clarissimam? nos tamen hæc pauca ex pluribus addidimus, ne quis dubitet, illorum qui incidunt in eos qui audent hoc in dubiū vocare, aut etiam impudenter negare, quos missos faciamus; neq; enim digni sunt qui aut legantur, aut nominis eorum vlla mentio fiat. Iis vero autoribus, quos citaui, nemo dubitet credere: fidei enim maiorem rationem habuisse animaduerto, quam dictionis elegantiæ, idq; laudo. neq; enim in historia aliud æque requirimus aut expectamus, atq; certam fidem. Suos etiam filios & filias & vxores a Germanorum cultu nihil differre voluit, filiosque in armis & exercitationibus in ocio & venationibus ad consuetudinem Germanorum assuefecit. Exercuit autem eos a prima adolescētia non segniter, quo indurati sufficerent feriis rebus bello & pace. Porro qui dicunt imperij Romani ius primū per Carolum ad Francos translatum, & postea a Francis ad Germanos deductum per Othonē 1, ij toto errant cœlo. Ignorant enim Francos Germanos, putant Gallos Francos esse, cui errori occasionem dedit id quod supra dictum est, regnū Galliæ etiam vocitatum regnū Franciæ (quod nomen ad nostra tempora obtinet) propter reges eius ex

Francia Germaniæ. In his qui dubitat, idē clara luce cæcutit. Loquunturq; cōtra paulo ante citatum decretum, & contra Canonem in cap. Venerabilem. quibus locis satis est comprobatum, imperium Romanum in persona Caroli primum ad Germanos venisse: quanquam posterioribus temporibus Pōtifices Romani & alij sępe tentarint hoc ius Germanis eripere. Propterea quod Germani Cæsares quidam non voluerunt mācipia esse quorundam, & non omnia ad nutum quorundam implere sanguine. Et plane, quantum ego ex omnibus rerū circumstantiis conijcere possum, nullę fuerunt alię causæ, quod quidam ita ad Berengarii & Hugonis Arelatensis, & aliorum quorundam ocii & pacis communis turbatorum tyrannidem conniuerunt, imo & clam iuuerunt ad imperium & communem mortalibus salutarem almam pacem turbandam. Quorum malorum quæ adhuc hodie orbem affligunt, causæ sunt apertiores, quam vt inuehendum sit mihi in autores bellorum. Nec est nostri propositi aut consilij perstringere quēquam. Reuertar igitur ad Carolum, cuius æquitatem cum vbiq; tum potissimum in Italiæ rebus ordinādis videmus. Longobardis enim victis sedes tribuit circa Mediolanum & Papiam, & in his locis quos hodie adhuc vocant Lombardiam. Exarchatum Rauennæ nominauit Romaniolā, vt quæ Romani esset Pontificis. Græcos omnes eiecit ex Italia, Siciliam & Neapolim concessit propter pacē Constantinopolitanis Imperatoribus: quas facile sibi subiicere potuisset, nisi maluisset rerum tranquillitatem. Reliquam totam Italiam imperio Occidentali adiudicauit. Paxq; facta est inter Irenen & Carolum, & cū Nicephoro, ea conditionum lege, vt Veneti suis legibus vterentur, essetq; ciuitas libera, neutri neq; Occidētis, neq; Orientis imperio obnoxia. hoc factum
803. esse traditur anno 803. Non longo post tempore in Germaniam venerunt ad Carolū Imperatorem princeps & episcopus Venetiarum cum magnificentissimis muneribus, petentes ab eo priuilegiorum & libertatis donatæ confirmationem. Ad quam eorum petitionem Carolus Augustus facilis plura quā petierunt concessit: sed voluit vt etiam his à se concessis priuilegiis accederet Pontificis cōsensus & autoritas. Ea fuit Carolus modestia, & erga Romanam sedem obseruātia. Veneti autem breui post tempore beneficiorum Caroli non satis memores, egerunt nescio quid aduersus Carolū, egerunt autem tantum contra eum, vt illis indicto bello, in eos miserit Pipinum cum exercitu. Pipinus vbi cum Germano milite appropinquat Venetiarum ditioni, ex agro passim Veneto & ex vrbibus etiam munitioribus fugerunt in vrbem Venetiarū. idcirco Heracliam nouam vrbem, & Equilium vacuas reperit Pipinus: totamq; eorum in ea parte in Italia, scilicet ditionem cepit Pipinus, nullo resistente. Nicephorus in hoc bello suas simultates cum Carolo dissimulare non potuit: cōtra enim fœderis leges & fidem misit Venetis auxilia, & illos concitauit aduersus Carolum, conatus & alios eodem tempore excitare. Quæ res Carolū non mediocriter commouit. Quare auget copias, maioriq; vrget bellum animo & apparatu. Profuit autē non parum, quod Venetorum quidam Principes Carolo fauebāt. In vrbe igitur nihil solide discordes proponere poterant; & erant debiliores Nicephori manus, quam expectarant; Caroli autē copiæ indies crescebant, ex quibus causis factū est, vt Veneti despondérint animum, petierintq; pacē, adeoq; vt se facturos quicquid iustū & æquum esse, iudicaret ipse Imperator Carolus. Igitur nouū fœdus inter Carolū & Venetos est factum: cuius hæ præcipuæ conditiones erant, primo, ne vnquam mitterēt Constantinopolitanis principibus auxilia, néve ab illis peterent auxilia, & nihil prorsus cōmune commertiumq; cum illis haberent. Secundo, vt sicubi necessitas exigeret, vt Carolo opus esset nauibus, vt certū numerum nauium bonarum darent, & certam summam pecuniæ cōtra Turcas conferrent. Tertio, vt quandocunq; vsus postularet, vt illi loca eorum & portus omnes paterent, etiam Venetiæ ipsa vrbs. Hæc sunt literis & sigillis, iuramentisq; corroborata.

Porro Veneti cum sint fere omnes mercatores, aut si qui sunt quibus nullo amplius quæstu est opus, ex mercatura has facultates sunt consecuti. non diu igitur illam iacturam facultatum ferunt; vident enim aut mercaturā rē quærendam, aut deserēdam patriam, mutandumq; locum. Neq; enim vineta in mari cōserere, aut æquor arare poterant. Ob has causas cum Principibus Constantinopolitanis iterum contra leges pacis redeunt in gratiam. Neq; enim mercaturam exercere possunt, nisi amici sint Constantinopolitanis. Quapropter cū Turcis tam diuturnam pacem nostra memoria seruauerunt.

runt. Nec diu possunt durare in ea populi frequentia, nisi amico vtantur Turca, qui transmarina fere omnia loca sub suo premit imperio, ex quibus ad nos per Venetos apportantur merces. Quamobrem si quando incidunt cum Turca belli causæ, breue solet esse bellum. Pacem enim emunt magno, quam pecuniā ex Europa, quæ eius fruitur mercibus, large recipiunt. Hanc defectionem Venetorum non laturus Imperator Carolus, multo quam prius apparatu belli ampliore inuadit eos, duce Pipino. Venetorum subditi vt antea ex oppidis & agris passim se intra mœnia Venetiarum recipiunt. Pipinus omnia habitatoribus & omnibus rebus vacua facile in potestatē redigit. Erat autem consilium & spes Venetorum, non diu cum tanto exercitu permanere posse in castris. Ipsi vero habebant omnia necessaria in vrbe vberrime, & libere nauib⁹ per mare quo volebant, inuehere poterant: neque enim nauali facultate Pipinus pollebat. ipsi vero classem habebant magnam & bene instructam, & qui eam regebāt, peritissimos, ad pugnamq; naualem expeditissimos. Cū igitur Pipinus aliquandiu sic in castris tempus frustra tereret, Venetiq; nullum deditionis aut timoris signum præberēt, sed se intra mœnia continerent, intellexit eorum spem esse breui discessuram. Erat primū consilium Pipini, captum agrum & vrbes aduenis habitatoribus tradere; fortibusq; viris ex Germania, & Italiam reliquam illis iungere, vt quando Veneti post exercitus discessum reci[illegible]e conarentur, vna coniuncti resisterent. Sed Carolus iubet eum nullis impensis parcere, classem quoq; parare, qua etiam ab vsu maris prohibeantur. Pontifex in classe paranda & tota Italia iuuat eum. Postquam circumdedit vrbem mari & terra, pontem ab arido vsq; ad vrbem, magnū opus facere instituit: cum autem pene erat ad vrbem perductus, igne à Venetis miro artificio & materia facto, correptus media nocte totus conflagrauit; perijtq; ea nocte magnus militum, qui in ponte erant, numerus. Classem quoq; eius incendere conati, sed Itali qui in ea erant, cauerunt: sed nauali prelio congressi, cedere coacti sunt Pipini naues, vna atque altera amissa. Quibus rebus non parum commotus est ira Pipinus, sed quo magis cupit vlcisci, hoc minus spei est fieri posse. Videt enim inexpugnabilem vrbē, videt obstinatos ciuium animos. Pudet sic discedere, rebus infectis. Imperator Carolus subornat Pontificem, vt se interponat, & qualemcunq; possit, pacem faciat. Pontifex ad Venetos mittit legationem, Episcopum virum facundia & prudentia insigniter dotatū: qui vbi venit ad Venetos, & Pontificis voluntatē & postulata de pace exposuisset, responderūt, Se nullis rationib⁹ posse mercaturam qua ciuitas cœperit, & in eam magnitudinem creuerit, & hactenus cōseruata sit, relinquere, nisi velint & cœlum mutare. Sed ad impossibilia promittēda adactos à Carolo, quæ seruare vllis legibus nemo cogatur. Quare aut libertatem suam velle retinere, aut extrema omnia tentare. Si Carolus velit eis integrū relinquere cum Constantinopolitanis & etiam cum Turcis mercaturam exercere, habiturū amicam ciuitatem, & quæ officia iusta nunquā sit negatura. Interea Pipinus reparare naues, simulare se alios milites ex Germania expectare, moliri maxima quæq;. Veneti respondent Pontificis legato si possit efficere, vt in quiete possint statum ciuitatis conseruare, salua libertate, maximi beneficij loco habituros. Donant præterea munuscula nō vulgaria, legato; qui horū responso audito, ad Carolum proficiscitur in Germaniā, agitq; apud Carolum Venetorum causam, & exponit Pontificis voluntatem de facienda pace, quasi ignarus, quod hoc Carolus à Pōtifice petierit. Et incertum est, an dissimularit se scire, an vere nescierit. Carolo magnopere placuit taciturnitas & fides Pōtificis. Venetorum causam serio agit, quod tueri statum vrbis sine Græcorū & aliorum exterorum commercio nō possint: Si ex agricultura aut pactione viuere velint, vrbem relinquendam necessitate coactos, inuitos contra Cæsaream Caroli maiestatē egisse. Caroli virtutes à plurimis Venetiarum principibus viris prædicari candidissime. nihil æque cupere quam à Carolo occasionē præberi quo animū ciuitatis erga eū declarare possint. Petere pacem, sed cum libertate cōiunctam; sed in qua vrbis status posset durare, sed possibilem seruatu; contraque quam non cogantur velint nolint, agere. Carolus à Pontificis legato episcopo placatus, & Venetis beneuolus redditus totus, respondet se maiora Pontifici non negare aut posse aut debere. Venetis ignoscete, & quæcunq; ad augendam ciuitatē faciant, cōcedere. Episcopū multis officiis collatis, dimittit, cupitq; arbitros Pontificē & hunc legatum de cōponenda pace cum Venetis, fit pax, sua omnia

recuperant, libere cum omnibus commercia agunt, dimittitur exercitus. Hoc pacto hoc est finitum bellum. Graue quoque cum Boëmis gessit bellum, contra quos cum copiis Carolus Magnus misit suum filium Carolum. Qui cum Boëmiæ appropinquasset, obuiam illi Boëmi venerunt, vtile putantes hostem in fines suos non admittere. Collocarunt igitur præsidia per omnia loca montium & syluarum, per quæ hostē venturum putabant. Vno vero loco congregatus est exercitus, qui in animo habebat excipere hostem prælio. Quibus Boëmorum rationibus cognitis, Carolus suas ex illorum rationibus moderatur. Ergo iter tenuit, per quod venturum expectabant, quamdiu potuit, & paruis itineribus iuit per aliquot dies. Hostes colligunt maximas vires suas in vnum locum, & bene muniunt castra, & obstruunt magnis laboribus vias. Simulat ergo se parare ad perrumpendam omnem eam munitionem per hostes: sed acceptis viarum peritis ductoribus, sub crepusculum noctis iubet omnes se cibo reficere, promittit laboris præmium, iubet vt cogitent, quam paruis itineribus hactenus sint ducti, totos dies sæpe iam quieuisse, vt vna hac nocte sint animis parati, rogat, sine omni discrimine ducturum in medium hostilem agrum: sed hac nocte festinandum. Incenditq; ignes adiecta materia, qua ignes per totam noctem durent, præbeantque speciem manentis exercitus; taciteque propere abducit exercitum per loca qua minime à Boëmis expectabatur. inuenit tamen ea quoq; præsidiis munita, sed infirmis: iis igitur partim captis, partim occisis, partim fugatis, peruenit sine negocio in hostilem regionem. Erat autem ea nox stellis & luna clara. Luce orta Boëmi mirantur insolitum silentium, exploratores nunciant hostes nusquā apparere, subito timent ne illud sit quod erat, nempe aliam viam ingressos, tamen discedere non audent, metuunt enim insidias. A meridie nunciatur illis in castris vt aduolent, hostes vastare omnia. Boëmi properant ad suos parentes senes, vxores, caros liberos, & focos defendendos. Eo die hostem consequi non possunt, sed veniunt ad vastata & incendiis consumpta ædificia, nouam & deplorandam patriæ faciem. Festinant igitur per totam noctem tam & sequentem lucem confusi dolore & ira, eo vesperi veniunt in hostium conspectum, qui castris munitis, quiescunt laboribus & longis itineribus fatigati. Boëmi ceu irrationales irritati animantes, fessi & fame debilitati ad castrorum vallum inexpugnabile currūt magno clamore. repulsi igitur aliquoties, multis amissis, alio loco non minus firmo tentant, & sic per totam noctem frustra oppugnant castra, amittuntq; magnam copiarum multitudinem. Luce orta videns Carolus non compotes mentis, consilium ex tempore capit, nempe videns aut omnes sine suorum iactura oppugnādo casuros, si velint pergere, vt ea nocte sine ratione fecerāt; aut discessuros, vt quiete & cibo se reparent. Quare equitatum paratum iubet ad portam expectare, vt cum primum signum datum illis sit, erumpant, & extremum agmen abeuntium carpant, alio loco in eundem vsum etiam expeditos leuis armaturæ pedites constituit, qui signum expectent erumpendi. Boëmi vbi vident multos lassitudine & fame deficere, & expugnari castra non posse, collem qui aberat circiter quingentos passus occupaturi, se in pedes coniiciunt: sed fatigati tardius festinare coguntur. Emissi equites, & peditatus magna pars à Carolo non extremum agmen carpunt, sed vniuersas pene copias obrutas contrucidant, pauci effugiunt. Atq; ex captiuis cognitum est totius Boëmiæ vires hic fuisse collectas. Carolus mouet triduo post prælium castra, expugnaturus vrbes. Boëmi mittunt qui pacem petant, qui obsides daturos, qui quicquid iubeat facturos, polliceantur. Prorsus enim erant fracti & victi: nam etiam perierat in oppugnandis castris Princeps eorum Lechon. Carolus imperat obsides, cōditiones fœderis præscribit. Quid singulis annis Carolo Magno tribuere debeant statuit, & reducit exercitum incolumem, tot hostibus occisis quod mirabile rarumq; auditu est. Porro cum tam multa hactenus dicta sint de Francis Germaniæ, nō est quod quisquam miretur: est enim magna pars superioris Germaniæ, & ante Carolum eiusq; maiores clari, præter alios Germanos, fuerunt bellicis laudibus, Valerianum à suis finibus repulerunt. Drusus Germanicus expertus est illorum fortitudinem. Post eum Gaius armis eorum cedere coactus est. Vitellius quoque eorum roboris testis est. Domicianum si quis roget, respondebit quales fuerint in bello. Traianus, qui inferiorem Germaniam subiecit sibi ad fines Francorum vsque, à Francis abstinuit. Aurelianus apud Moguntiam vicit eos prælio: sed minime inultos.

Pro-

Probus sæpe vicit in superiore & inferiore Germania: sed à Francis accepit detrimenti plurimum. Valentinianus & Theodosius etiam Francos cedere Romanis coegerũt; sed non ex agro Franciæ cesserunt, fortiter à suis focis hostem quantumuis potentem, repulerunt. Quæ autem prima sit Francorum origo, multi fabulantur multa inutiliter. Francos esse superiores Germanos clarissime ex Strabone autore optimo probari potest, qui temporibus Augusti vixit, & cum Romanis in militia sæpe versatus est. Hic autor diserte Francos vicinos facit Vindelicis, quos attingunt vna parte adhuc nostra ætate. Hac occasione autem euecti sunt in tantam potentiam: Gallienus Romanorum Imper. appellatus, Romæ in omni genere luxus vixit, parum curãs imperij res: venit igitur in contemptum ignauus veter. Erat autem in Germania dux, dotibus multis boni Imper. ornatus, nomine Posthumus, qui ab exercitu cui præerat, appellatus est Imper. Quod vbi ad Gallienum peruenit, homo irasci, amicos conuocare, auxilia eorum inuocare, exercitum quam potest per facultates maximum conscribere, contra Posthumum mittere, graue pōdus auri polliceri qui caput ad se ferret Posthumi, quasi esset in vado, si modò haberet caput Posthumi, mentis inops venter putauit, non cogitans se despici, & pro fœmina scorto haberi. Audiens verò hanc irã Gallieni, & contra se mitti exercitum (quanquã nihil inexpectatum illi erat) ex Roma Posthumus, copias suas auget Germano milite & præcipue Frãcis, qui tum propter belli præter alios, laudem bene audiebant. Maximã igitur Francorum multitudinem in exercitum assumit, expectat duces mollis hominis Gallieni sine solicitudine; putat enim delicati principis seruos quoq; delicatos, nimirũ ita contemnens hostem, cōferens virtutẽ sui exercitus ad aduenientis Romani robur. Cōfisus igitur militũ virtute nihil periculi timet, quare per proditionem facile occiditur, præcipue tanto orcitoti præmio statuto. Posthumo igitur interfecto, Francorum copiæ non propterea statim dissoluuntur, sed cum essent satis cōtra potentissimũ hostẽ magnæ, vnanimes statuunt persequi bellũ, & non propter vnicum hominem Posthumum domum vacuos redire. Deliberant igitur qua potissimum parte Rom. imperium sit aggrediendũ illis. Alij primo, alij alio loco aggrediendum censebant. tandem vincit sententia eorum qui sequi Rhenum consulebant vsq; ad Treuerim, & apud Treueros transire Rhenum, Galliasq; inuadere, & sedes illic quærere sub feliciore & temperatiore cœlo. Postquam hęc diligenter deliberarunt, sine cessatione viam propositam arripiunt, omnia vsq; ad Treueros quæ in itinere erant Romani imperij, populantur. Treuerim expugnatam in potestatem suam redigunt, & Galliam fere totam capiunt, sedes in ea eligunt, de qua re est in superioribus quoq; dictum. Ex his Francis nobilioribus fuit prosapia Caroli Magni. Non desunt qui volunt eam regionem subiectam illis fuisse, quam iam comes Palatinus habet. De magnitudine animi & fortibus felicibusque factis Caroli maiorumque eius nimium fortasse cuipiam dixisse videmur. Quare multa apud alios obuia omittimus. Maximum quod in hoc viro præcipue laudibus vehendum iudico, est, quod non satis habuit genuisse prolem, nisi etiam educaret rectè, & vt mortalibus vsui esse posset. Quod nõ satis putauit regna acquirere, nisi bonis legibus, moribus, & recta religione instituta, in pace liberali ocio locus esset. Quapropter vbique locorum tot concilia celebrauit, tantam adhibuit diligentiam in personis, qui & religioni & Reipub. præessent. Eas ob causas tot scholas, vt loquuntur, fundauit, ad discendas bonas artes, bonos mores, Christianam doctrinam imprimis. Autor est eius Vniuersitatis quæ est Bononiæ, & eius quæ est Papiæ, eiusque quæ Lutetiæ est. Nec alio proposito tot fundauit monasteria, nisi vt iuuentus bene in illis instituta, vtilis esset exemplo & doctrina hominibus, & qui in illis consenescere, mundi stultitia & pompa contempta contemplationi & orationi se tradentes, statuerent, docerent morum probitatem, veramque religionem populum. Multa de hoc eius nunquam satis laudato studio sunt apud autores, nos vno teste adducto satis habebimus. Sic igitur fere ad verbum est scriptum apud Nauclerum, Carolus pro suo religionis studio Vlmam regiam villam abbati & conuentui Augiæ maioris dedit, qui ecclesiæ iura, decimas, tributa, pensiones, per præfectos suos inde accipiebat: sed Vlmenses iam ad libertatem suam non sine maximo, vt legimus, incommodo redierunt, donationẽ suam Carolus literis confirmauit, quarũ hic exemplũ habes, In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Carolus diuina fauẽte gratia Imp.

Augustus: Si sanctorum monasteriorum loca, ne labantur, frequenter sustentamus, sustentando ditamus, non solum Deum per hoc nobis placamus, sed etiam nostri totius regni statum corroboramus. Quapropter omnium præsentiū ac futurorum comperiet industria, qualiter Vlmam nostram regalem villam pro animæ nostræ ac parentum nostrorum remedio ad monasterium quod constructum est in insula quæ in Alamaniæ partibus sita *Sint leobesana* nuncupatur, vbi venerabilis præsul Hetto spirituali turmæ præest, cum omnib⁹ appendiciis suis, & locis adiacentibus, tradimus atq; transfundimus, vt fratres ibidem regulariter subsistentes, & diuino operi die nocteq; iugiter insudantes, dum à nostris sumptibus alacriter procurātur, assiduis eorum precibus Deum nobis propitium facere dignentur, vt cum prædictis Hetto cum fratribus suis monachis videlicet, atque clericis in præfata insula exterioribus viris remotis Deo seruire liberius atque securius insistere valeat, cum ipsius abbatis desiderio, suorumque monachorum rogatu Adelbertum cognatum nostrum in supradicta Vlma aduocatum ac defensorem constituimus, & eundem quia quales futuri homines sint, ignoramus, ne statuta nostra vel quisquam suorum successorum transgrediatur, in præsenti cum iuramento tenaciter eligamus. Hac de causa nostræ placuit prouidentiæ eodem Adelberto defuncto in præsentia abbatis suorumque successorum ac fratrum videlicet monachorum hoc perpetua ponere potestate, vt sapientium vsi cōsiliis ex his quos inter potentes nouerint, & inuenerint, meliores seculi & æquitatis amatores eligant huic loco, sicut & in cæteris locis suis, competenter aduocatos & defensores: eo tamen tenore, vt quandocunq; sui commissi præuaricator, aut in rebus vel hominibus (quod vulgo *Balmundt* dicitur) existat, statim sine mora, sine iudicio aduocatiam perdat. Qui aduocatus & omnes sui successores quale seruitium in præfata villa Vlma ab Augensi abbate eiusdemque ministris deinceps percepturi, vel qualem iustitiam ipsi abbatibus sint facturi, breuiter hic determinauimus. Statuimus ergo & præcipimus si præsens Adelbertus aduocatus vel quisquam suorum successorum in prędicta villa placitare voluerit, quando vel qualiter aut quotiens hoc fiat, in abbatis arbitrio pendeat, & ab eo disponatur, vt non compluribus quam 30. equis ad placitandum veniat: & tale seruitium quale tunc reperitur, & quod prædictæ militum & equorum multitudini congruat & sufficiat, eidem aduocato prælibato abbas decenter & honeste exhibeat. Et vt hoc nunc & in futuro cunctis pateat, regali nostro imperio sancimus & confirmamus, vt nullus aduocatus in præfata villa maius seruitium ab Augensi abbate, vel à suis ministris quasi ex debito exigat, aut ad libitum sibi statuat, ipse siue quasi ex iure vltra statutum quicquam vsurpare sibi vel vendicare audeat. Insuper statuimus atque iubemus quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte sibi retenta duas abbati reddat, & nullum aduocatum vel exactorem præter se sine abbatis permissione constituat. Addimus quod nihil priuati muneris vel seruitii in eadem villa, vel à quolibet locorū illuc pertinentium, siue à cellariis quasi ex debito & statuto sibi iure exigat, ac mansiones vel pernoctationes vspiā frequentare audeat. Quod si præsens aduocatus vel quisquam suorum successorum hæc nostra statuta transgrediatur, sine iudicio & absque spe recuperationis iubemus, vt aduocatia statim priuetur, & alter fidelior ac iustitiæ amantior sano consilio in eius locum subrogetur. Et vt hoc scriptum nostrum atque decretum ab omnibus firmius obseruetur & obnixius, annali nostro signo sigilliq;

813 impressione firmari iussimus. Datum anno salutis 813. Sed satis sint hæc de hoc incomparabili viro, cuius memoria delectati prolixiores fuimus. quis enim non cupiat perpetuo esse cum huiusmodi viris?

DE

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS.

A Natiuitate Christi anno 815, Caroli Magni Imperatoris Romanorum, Gallorum, Francorumque regis filius Ludouicus regnorum imperiique assumpsit habenas, propter summam in religionem obseruantiam, & singularem pietatem clementiamq; Pius dictus, quumptimum audit patrem Aquisgrani vita defunctum, illuc properat, iusta patri persoluit, studium & curam omnem ad administrationem imperij & regnorum conuertit, nullis laboribus abstinuit, quo omnia in tranquillo feliciq; statu perseuerarent. Nam maxima in rebus administrandis prudentia & cura est opus post magnorum principum mortem, solent enim tum multa moueri, multi res moliri nouas. Ad quam pestem excludendam impiger fuit hic nouus Imperator Ludouicus. Primum ergo legationes quæ ad patrem venerant, quæ multæ erāt, & de rebus maximi momenti, patienter audiuit, & respondit. Comitiis mox habitis magnatū, ad leges custodiendas & pacē commune conseruandam legatos in regnorū omnia loca mittit. Paucis post mensibus venit ad Imperatorē in Gallias, qui tum agebat in Aurelianis, Pōtifex Romanus Stephanus, qui Leoni successerat, de publicis ecclesiæ commodis stabiliendis, & seditionibus tollendis acturus. Pontifex cum omni qua potuit fieri, reuerentia est exceptus ab Imperatore. Et non minore cura & sedulitate res ecclesiæ curat Ludouicus Pius, quam Pontifex ipse. Noluit enim suorum maiorum vestigia deserere. Hoc autem præcipue dicitur Imperatori Pio placuisse in Pontifice, quod orauerat pro suis persecutoribus & illis Romanis, qui in causa Leonis Pontificis in exilio erant. Solennibus postea sacris ex more celebratis, Pontifex Stephanus corona imperiali Ludouicum coronauit, Romanorumq; Imperatorem salutat. Rebus igitur ecclesiasticis ex animi voluntate ordinatis, dimittitur Pontifex Romam. Eo anno ecclesia Reatina vacante, [illegible] Pontifex noluit electum episcopum consecrare nisi ab Imperatore Pio [illegible] prius licentiam. Habetur in Decretis 63. distinct. ca. Lectis. Ex quo satis cla[illegible] est, tunc [illegible] episcopis præstitisse. De quo Imperatorum iure prius est dictum. Leo Imperator Constantinopolitanus, hoc anno legationem misit ad Ludouicum Pium, qui petant confirmari & renouari fœdus, quod inter Carolum Magnum & Constantinopolitanum Principem fuit. Quod facile impetrarunt ab eo Principe cui nihil antiquius pace & rerum tranquillitate. Eo quoque anno moritur Stephanus Pontifex; in eius locum eligitur Paschalis, Romanus natione. Hic, quoniam electus erat non accedente Imperatoris Ludouici calculo seu autoritate, sine mora legatos ad Imperatorem mittit, qui præueniant accusatores, & antequam animus eius irritatus propter læsam maiestatem aliquid apud se contra electionem statuat. Veniunt ergo legati antequam vlla fama de ea re ad Pium permanasset. Exordiis muniunt sibi viam, tractant oratoriis artibus Principis animum, tandem huc euadunt, paratum se deponere, si displiceat Imperatori, pontificatum, imo nō assumptum, nisi autoritate eius confirmetur. Culpamque reiiciunt in clerum & populum; sed propter probitatem vitæ & pietatem tantopere fauisse omnes illi, neminem digniorem inuentum, non ambiuisse, ministerium ducere & onus, quod inuito imposuerint, paratū si iubeat Imperator, alij cedere. Qua oratione Cæsar persuasus, ratam habuit eius electionem: sed ne posthac fieret se inscio edixit, inquiens populo & clero maiorum instituta, leges, & pacta esse seruanda, in posterum, impune non læsuros maiestatem, quare cauerent, ne hæc sua facilitas & clementia eos audaciores redderet ad leges præuaricandas. Itaque dimisit, vt simul facilem & seuerum virum, sineq; leuitate clementem Romæ prædicarent. Posthæc apud Aquisgranum generalem habuit synodum ecclesiasticorum & secularium procerum. in qua de vitiis ex ecclesia tollendis, de reformandis quæ in deterius labebantur, multis ecclesiasticis rebus & personis, de scholis instituendis, de probandis personis in ministerium ecclesiæ assumendis, de personis in monasteriis alendis, de rationibus tuendæ pacis, de ritibus ecclesiasticis, de psallendo & cantando non ore tantum, sed & cor-

815.

de: deq; alijs ad societatem & vitam felicem mortalium facientibus, est tractatum. In eo quoq; concilio tres habuit filios, quos illi Hirmegarde peperit legitima vxor: quorum Lotharius in imperij consortium admittitur, futurusq; pronunciatur Cæsar: Ludouicus Boioariæ rex creatur: Pipinus Aquitaniæ rex declaratur. nam illa fuerunt filijs nomina. Porro Lotharium imperij consortem, in Italiam legauit, vt eius res quod ad imperium attinet, gubernaret, sed prius iussum proficisci Romam, vt à Pôtifice Paschali diademate coronatus, plus authoritatis & iuris accederet. In superioribus est dictum Ludouico Caroli Magni filio fuisse duos fratres Germanos, nempe Pipinum & Carolum, qui ambo vita sunt defuncti ante mortem patris. Sed reliquit Pipinus filiũ, nomine Bernhardum, qui ius regni Italici ad se pertinere voluit. pater enim eius Pipinus ab Imperatore patre suo fuit rex constitutus super Italiam, & mortuo Pipino, Italię regnum ab eodem Carolo Magno auo suo est traditũ Bernhardo, Pipini filio. His causis contra patruum suum Ludouicum, & filium eius Lotharium arma parat, copias cogit, omnes in alpibus, quibus venturus putabatur Ludouicus Imperator, vias præsidiis firmis occupat, exercitum quotidie auget, vrbes munit, se Pontifici insinuare nititur, solicitat ad defectionem quosdam. Hæc omnia nunciantur Carolo cum adhuc esset congregata synodus Aquisgrani, Ludouicus causam suam in comitiis agit, nullis præsentibus qui nomine Bernhardi ex aduerso illi responderent, quanquam fuisse dicuntur qui causam Bernhardi iustam iudicarint, & percognitam habuerint; tamen nemo contra mutire, nemo non præsenti Imperatori adulari, omnes nepotem eius Bernhardum crimine læsæ maiestatis condemnare, hostem communem imperij iudicare, omnes polliceri auxiliares manus aduersus seditiosum, læsæq; maiestatis reum. Imperator milites per totam Germaniam & Gallias conscribit, & cogit copias longe quam opus fuisset, maiores, properat Italiam versus. Vbi venit ad alpes, Bernhardus veritus ne magis commoueret animum patruum Ludouici, si resisteret, præsidia deducit, quibus obstruxerat in alpibus vias. Intellexit enim contra se totum imperium vno omnium consensu conspirasse, suasq; copias ad Imperatoris collatas omnino impares, Imperatoremq; bellum posse producere, si opus sit, in multos annos, se vix pauculos menses. confiditq; veniam & gratiam se inuenturum apud Imperatorem qui studeat clemens & pius haberi, illisq; nominibus iam per totum orbem bene audiat, & apud patruum suum propter sanguinis coniunctionem. Quare ad Imperatorem patruum suum confugit, genibus flexis ante eum procumbens in hanc sententiam in eum affatur, Se ausum accedere ad eum apud quem sciat maximis delictis veniam, quemque sciat propter caritatem Christi etiam hostibus non solum ignoscere, sed & benefacere. Pietate illa confisum deprecari culpam, agnoscere stultam suam puerilem temeritatem, ætatis errori ignoscat, posthac reueriturum se maiestatem cum omni debita obseruatione. Non sua malitia factum, sed impulsu quorundam factum, sese fortunasq; suas in illius manum & voluntatem ponere, cum pace ratum habiturum quicquid eius bonitas statuat. Admonuit simul eũ vnitatis sanguineæ, voluntatis Caroli Magni, mentionemq; non tempestiuam imprudenter fecit iuris sui in fine orationis, putauit, opinor, animũ ad cognoscendam causam paratum. Ludouicus Imperator patruus, offensus, vt creditur, orationis fine, qui de iure Bernhardi regnum Latinum fuit, nepotem adhuc admodum adolescentem & tres episcopos (quorum instinctu potissimum tantam rem conatus fuerat) scilicet Theodolphum Aurelianensem, Valfredum Cremonensem, & Anshelmum Mediolanensem secum Aquisgranum captos duxit, multis tamen prius qui studuerant Bernhardi partibus in Italia antequam discederet, iugulatis viris. Concilio Aquisgrani habito, in quo omnes, vt fieri consueuit, assessores prius quam cõsulerent aut sententiam ferrent, diligenter explorauerunt quę esset animi Imperatorij sententia & voluntas, qua cognita, rogati eã ferebant sententiam, quæ maxima placitura visa est principi. Horũ igitur iudicio damnatus Bernhardus rex nepos Imperatoris capite luit pœnas. Episcopi, propter religionem qua non licebat eos occidere, sunt in exilium missi. In hac synodo putant quidam eorum locorum Italię ius ab Imperatore Ludouico pontificiæ sedi donatum, de quo Volaterranus lib. Geograph. Nam in eo concilio definitũ esse quid iuris Pontifex, quid Cæsar habere debeat in administrandis rebus imperij. Item declaratum esse per quas regiones & facultates, census & vectigalia

Ro-

Romana sedes sustentari honeste debeat. His rebus ex voto Principum dispositis, incidit grauissimum bellum cum Saxonibus, qui, vt sæpe alias, ab imperio defecerant, Viromacho duce & defectionis autore, qui affectauit regnum, proptereaq; hanc seditionem excitauit. Ludouicus igitur Cæsar opibus & copiis præpollens multis regibus, nedum Saxoniæ vni parti Germaniæ, adoritur Saxones, Viromachus suæ factionis turbam contra ducit; sed Saxoniæ vrbes & magistratus etiam illi qui Viromacho promiserant eandem cum illo fortunam laturos, venerūt ad Imperatorem, se excusant, petunt vt per eum in pace viuere possint, hunc turbatorem pacis Viromachum è medio tollat; secum inutilem ociosorum colluuiem hominum habere, quosdam coactos metu eius castra sequi. Et negant commeatū passim ij quoque, quos maxime suos putauit. Quod cum vident paulo cordatiores in castris Viromachi, suum consilium repudiant, & desperatis rebus, castra deserunt, domum se recipiunt, purgant se alius aliter, quidam dicunt se coactos ab eo, alij dicunt nefandum & temerarium eius propositum cōtra imperium nesciuisse, aliudque, nescio quid, se voluisse agere. contra hostes fidei susceptā expeditionē putasse. Sic igitur sociis, amicis, commeatu, cōmilitonibus præcipuis destitutus Viromachus, facile est victus, & interfectus: eiusq; morte est bellum finitum, rediitque Saxonia in viam. Ecce alio loco alia tempestas. Erat Angliæ princeps Nortmannus nomine (sunt qui & illum ex maioribus Saxonem fuisse) qui bis aut ter fœdifragus victus à Francorum regibus, toties gratiam & veniam consecutus est, iam iterum contra datam fidem res contra imperium nouas molitur, & coacta nebulonum magna multitudine, occupat magnam Britanniæ partem, & turbat totam eam insulā, vt neque legibus, neque religioni esset vllus locus. Contra quem vbi misit copias suas Imperator, idem fere accidit illi Nortmanno, quod iam diximus Viromacho contigisse: & solet plerisque accidere qui turba multorum nebulonum nituntur contra leges. Vt vno verbo hoc bellum expediam, Nortmannus vincitur, obtruncatur, alma pax Angliæ redditur. Mox ab alia plaga è regione alia exoritur atra tempestas in inferiore Pannonia. in ea enim regione quidam nobilitatis primæ Linteuintus nomine, contra Romanum imperium magnam multitudinem excitauit, quasdam etiam vrbes ea factio habuit: quam cum indies crescere intelligeret Imperator, mature occurrit crescenti seditioni. Mittit enim ex superiore Germania militum selectissimorum sufficiētem multitudinem contra quantasuis copias. Linteuintus suas constituit in vrbibus aut alioqui munitis locis expectare, vt aut cogerentur locis iniquioribus secum dimicare, aut producto bello tandem discedere infectis rebus. Sed consilium fefellit eum: copiæ enim Imperatoris occuparunt omnia per totam Pannoniam & Vngariam loca, beneque præsidiis muniuerunt. Linteuintus suos diuisos tribus habuit partibus: qui cum viderunt omnia vbique hostem in manu habere, seque obsessos adeoque captos, longe numero inferiores esse, etiamsi collecti essent omnes, non posse autem conuenire videbant, hostem vero per facultates posse bellum, si sit necesse, ducere in multos annos, quare desperarunt. accedebat maximum incommodum, nempe ita erant obsessi, vt alij non potuerint scire quid alij agerent, aut cum illis ageretur. Duces exercitus etsi viderunt hostem in manibus suis esse, tamen cupientes quam primum negocium expedire. Eam partem oppugnare occipiunt, quæ victu facilior videbatur: sed nihil proficiunt, nisi voluissent perdere multos fortes milites; maluerunt autem tempus terere longius, quam expugnare castra cum iactura tot militum. Ergo aliud tentant. Induunt ergo milites prorsus quali habitu vestitos viderunt illos quorum castra oppugnare conati erant; præmittuntque equites ouantes ad illos qui alias partes duas obsidebant, & iubent vt præparent se ad expugnationem illorum, alios esse trucidatos omnes, præter paucos captos: primum quidem non crediderunt, sed mox cum viderunt venientes vinctos qui erāt induti vestibus similibus sociorum suorum, stupefacti nihil amplius dubitauerunt, pacē hostes & misericordiam petunt, facturos se quæ imperet Imperator, promittunt. Facta deditione, æquas conditiones pacis consecuti sunt. leges sunt restitutæ, & quietus status in Pannonia & Vngaria. Contra Vascones misit filium suum adolescentem Pipinum: sed datis illis senioribus cōsiliaris, qui eius iuuētutis feruorem temperarent, superantur bello hoc Vascones, & iugum imperij illis imponitur, rediit victor triumphans Pipinus. Eodem tempore vxor Ludouici Pij Hirmo-

gardis regina moritur. Anno post eius mortem proximo duxit Guelphi comitis filiam Iudithan,quam ex multis forma & nobilitate præstantibus virginibus elegit. Hæc peperit illi filiũ qui vocatus est Carolus Caluus. His temporibus Michaël Constantinopolitanus qui Leoni in imperio Oriẽtis successerat, misit Ludouico Imperatori maximi precij munera,inter quæ fuerũt libri diui Dionysij de diuinis nominibus,& de cœ-
822. lesti hierarchia latinitate donatos. Anno à natiuitate Domini 822, Lotharium filium misit in Italiam ad suscipiendam regni Latij gubernationem. Lotharius ergo Romam profectus gratia consequendi quæ putabat ad regem futurum necessaria. Igitur in Basilica sancti Petri vngitur & coronatur à Paschali Pontifice, appellatur & salutatur rex à toto pontificio,qui tum aderat populo. Sed Romanæ vrbis magna pars & per Italiam multæ ciuitates & principes regem recusarunt, multa aduersus eum intolerabilia facientes. quare Lotharius cogitur adire patrem,vt auxilio & consilio eius adiutus Italiam obedientem reddat. Ecce in itinere nondum Italia egressus è Roma, sequuntur nuntij qui significant, Theodorum Romanæ ecclesiæ primicerium, & Leonem eius generum in patriarchatu Lateranẽsi primum oculis crudeliter effossis, postea decollatos, idq; perpessos nulla alia causa, quam quod Imperatori & regi Lothario ex animo fauebant, neq; dubium vllum erat Lothario hanc causam fuisse, quod tam atrocibus suppliciis affecti erãt illi duo summi amici Imperatoris. Est etiam vulgo creditum,Paschalem Pontificem huius facinoris conscium fuisse,atq; etiam iussisse fama erat. Multæ concurrebant,quibus verisimile fiebat, causæ: tamen Imperatores Ludouicus & Lotharius adduci non potuerunt, vt hoc de Pontifice crederent. Neque enim probabile illis videbatur ex sede Apostolica tantũ profectum facinus. Curiensem igitur Comitem nomine Hunfredum,& quosdam alios quorum prudentiæ & fidei fidebant,Romam mittunt inquirendi gratia veritatem,cõmittuntq; illis vt nihil omittant quo illam causam percognoscant. Pontifex Paschalis, audito oratorum Ludouici patris & Lotharij filij aduentu,triginta conuocatis episcopis, quos sciebat contra se nihil facturos aut dicturos, admissis etiam oratoribus Imperatorum, innocentiã suam iuramento testatur: nam aliis argumentis difficilis purgatu erat. etiam occisos pronunciauit iure cæsos tanquam maiestatis reos. ipsosq; interfectores qui latere non poterant, quiq; erant familiares Põtificis,de familia videlicet S. Petri, absoluit, beneq; de Repub. meritos iudicauit. Quibus plane iudiciis tam suspectum se multis Paschalis reddidit, vt nihil prorsus dubitarint eius iussu scelus perpetratum. Legati igitur abeunt, re satis explorata. Paschalis cum animaduerteret viris se suspectum, eosq; dolere casum interfectorum, veritus ne apud Imperatores liberius dicerent de hoc facto, mittit simul cum eis suos oratores qui causam suam apud Imperatores agerent. Qui vna perueniunt ad Imper. Hunfredus vir liber animo & lingua,& veritatis amicus enarrauit omnia ordine. Amicos illos interfectos Ludouici & Lotharij Imperatorum fuisse dubium non erat: quare putauit grauius laturos Imperatores, subridendo iram indicans dixit, Pontifex iureiurando suam innocentiam purgauit, sunt ex familia eius qui latrocinium perpetrarunt, Pontifex non tantum absoluit eos, sed & magnifice meritos de Repub. iudicauit. Quæ iudicia cui non sunt certa indicia, quo non solum dissimulante, vt prius suspicabamur, sed iubente hoc sit factum? Postero die audiuntur Pontificij oratores, hi excusant Paschalem, multa in trucidatos dicunt, sed mortui non responderunt: quanquam non obscura erat tota res, vt nullo contradicente, res ipsa satis negocium manifestarit. Ludouicus Pius hic multis nimium Pius visus est in Pontificem Paschalem: nam duos Cæsaris amicos, quibus Romæ nullos habuit sinceriores, credebant tam miseris modis, quibus dictum est iam, necatos Paschalis consilio & iussu, nulla alia ex causa, quam quod nimium confidenter restiterint Pontificiis conatibus contra imperatorium ius. Sed Ludouicus intentus in sanctitatem Pontificiæ sedis, memorque quomodo erga eam affecti fuerint maiores sui, cauendum putauit, ne aliquid non paternum daret. Semel namque proposuerat omnibus viribus Romanæ sedis dignitatem defendere & augere, id quod per omnia imperij sui tempora diligenter executus est: neque enim vllus Pontificum, quorum dum ipse regnauit, fuerunt quatuor, non visus est eius opera, auxilio, & sudoribus: sæpe autem eius adiumento opus fuit illis in seditionibus Romanorum, & aliorum hostium eccle-

liæ.

siæ. Hoc tempore, autore non indiligente rerum scriptore bibliothecario, clarius definiuit Ludouicus quę in Italia ciuitates imperio, quæ ecclesiæ iuri subiectę esse debeãt. Imperio autem ascripsit in Hetruria, Aretium, Clusium, Pistorium, Volaterras, Florentiam a Carolo Magno restauratam, Lucam vrbem, Pisas, Perusiam. Reliqua omnia in Hetruria Romanæ ecclesiæ attribuit. præterea in Vmbria adiunxit Tudertum, vltraq; Apenninum Romaniolam, & totum Rauennæ vrbis Exarchatum. Et quo in Imperatoris liberalitate Pontifices nihil desiderarent, Ludouicus totum ius eligendi (si credimus iis quæ literis sunt commissa) Papam concessit Romanæ curiæ, episcopis, abbatibusque, & reliquis sacerdotum principibus, cum antea, vt est supra dictum, sine calculis Imperatorum ius non haberent episcopum Romanum eligendi. Hoc enim ius Adrianus Papa fecit Carolo & successoribus eius. De hoc tex. est 63. dist. Ego Ludouicus. In quo loco tamen hoc iuris sibi & se sequentibus Imperator. conseruatum voluit, vt creatus & consecratus quilibet Papa statim legatos suos ad Imper. mittat, qui fœdus & pacem inter Pontificem & Imper. renouent & stabiliant. Quod ius Frãcorum, hoc est, reges Galliæ ad nostram vsque ætatem putant ad se pertinere. Alij volunt Imperatoribus hoc ius datum. A natiuitate Christi tempore Ludouici Pij, anno 823, in comitiis Francofordiæ celebratis venerunt ad Ludouicum duo fratres, quorum vterq; ad 823. se pertinere iure contendebat regnum Wilzorum: quare litis iudice & arbitrum communi consensu elegerunt Imperatorem, vt quicquid ille iudicaret, vterq; haberet ratum. Venerunt autem & alij legati de regno Wilzorum, ex quibus cum Ludouicus intellexisset, iuniorem natu gentem optare, meliorisq; indolis ipse vidisset eum esse, statuit vt iunior regnum gubernaret: sed fratrem eo loco haberet, quo deceret. Cumque videret periculum, ne discordia fratrum euaderet in tragicum quempiam finem, non dimisit eos donec vidit placatũ maiorem, quem suspendit magnis promissis, liberalisimeq; ambos donauit muneribus Imperatore dignis, & iureiurando sacramentoque concordia inter eos facta, cum pace dimisit. Venerunt & alij magni principes qui sententiam & cõsilium petierunt huius Imperatoris. Missa sunt & illi magna a magnis regibus munera, & à ciuitatibus magnis. Hactenus fuit Ludouici imperium felix, tempestates ortæ sine magnis tumultibus sedatæ fuerunt: sed sequẽtibus annis eo regnante, intestinis odiis & bellis omnia miscentur magno hominum malo, & externi hostes in Christianos sæuierunt. Prodigia quoq; accesserunt tot, vt fatalia hæc infelicia tempora sint credita. In Germaniæ quibusdam locis terræmotus euertit multa ædificia. Grandines magnitudinis tantæ quales prioribus seculis nunquã visæ sunt, ceciderunt, homines & pecora interemerunt. Narrantur præterea multa, quæ prudens omitto, quia plerique nullam his rebus fidem habent, & certe plerunq; sunt vana. Mortuo Paschali Romano Papa, creatur Eugenius in locum eius, Pont. 101. qui regnauit Romæ annis tribus. Vbi accepit Lotharius imperij consors patris sui Ludouici, Eugenium factum Pontificem, Romam petit, vt cõmuni voluntate, consilio & sententia cum Pontifice statum Romæ vrbis & totius Latij reformaret: erant enim varij motus, fomites bellorum, & mutua principum virorum odia in vrbe ipsa & per reliquam Italiam. Et Lotharius Eugeniusque scribuntur magnam tum rebus in Italia vacillantibus opem & salutem attulisse. Tunc temporis, testimonio Blondi, primum Lotharius Imper. & rex Italiæ, magistratus in vrbe Roma constituit, qui populo ius dicerent, & causas cognoscerent, interque partes litigantes sententiam ferrent. Ex quo patet ante libertate vsos, sed per dissensiones & seditiones libertatem amiserunt: neque enim regnum in se diuisum durare potest vnquam. Hoc tempore Saraceni iterum inuadunt Hispanias, magnam hominum & pecoris multitudinem abducunt, & multa loca populantur, vrbes direptas incendio consumunt. Quam ob causam Lotharius ad patrem Ludouicum properat coniunctis viribus, statuunt quam primum ducere copias aduersus hostem Turcam, conscribitur exercitus per Germaniam, Gallias, & Italiam, conscriptæ copiæ ducuntur recta in hostem qui numero infinito erat, & omnibus rebus bello necessariis instructus: & quod nostris plurimũ attulit difficultatis, loca in iis regionibus bello ducendo omnia apta præoccupauit. fuitq; omnino necesse nostris aut redire vnde venerant, hostemque grassari pati; aut cum hoste conserere manus iniquioribus locis. Redire domum intacto hoste, non conueniebat: erat enim res plena

turpitudinis, ignominiæ, & periculi & damni. Reliquum erat tentare fortunã in quantauis loci difficultate. Primum igitur castella quædam oppugnare visum est: sed quæ non aperta erant & vacua, erant præsidiis validis, & multiplicibus communita. quare nequicquam oppugnare conati sunt. Iacturaque maxima fortium virorum erat coniuncta cum oppugnationibus illis. Igitur vbi vident non esse consilium tempus consumere, & perdere bonos milites, & nihil tamen efficere in oppugnandis castellis & vrbibus, nihil intentatum relinquunt quo hostis prouocetur ad pugnam: sed frustra omnia tentant. Hostium quidem exercitus non continebat se in vrbibus, sed sub dio ostentabat se nostris, in loco tamen inaccesso, ita scilicet naturâ simulque opera hominum munitus erat. Habebant à latere flumen latum & profundum, nauigabile à tergo mare; ab altero latere erat mons altus fossis in eo factis, sic vbi opus putabant esse, a fronte altum & latum vallum inter duas fossas. Nostri montem nituntur ascendere, sed hostes verticem tenent, deuoluunt ingentia saxa, obruuntur multi. Aliquot dies vehementer laborarunt, sed frustra. Hic premi Romanum Imperatorem Francorumve regem audientes Bulgari, Pannonias hostiliter inuadunt, ad quos debellandos & ab instituto prohibendos Ludouicus se conuertit, in Hispania tamen relinquens sufficientes copias, qui obstent Turcis ne progrediantur grassando latius. Post discessum Ludouici cum copiarum parte, leuiora assidua prælia fuerunt inter Christianos & Turcas, habueruntque varios euentus: nunquam tamen iustum vtriusque exercitus prælium est commissum. Nostri Hispaniæ vrbes reliquas muniuerunt, & hosti vbique præsidia opposuerunt, hacque ratione bellum ita est ductum per aliquot annos. Habuitque res inter eos non aliter atque cum inter duas vicinas regiones est perpetua inimicitia. Sicque sunt detenti Turcæ non sine magnis impensis, donec tandem fatigati recesserint.

830. Anno Domini 830, synodus magna est celebrata Aquisgrani, præsente & præsidente ipso Gregorio quarto Pontifice, qui patria Romanus fuit. Quæ synodus coacta est ob nullam potiorem causam, quam vt vita sacerdotum & monachorum ita esset instituta, vt etiam tacentes Christum docerent exemplo, & bona opera prædicarent faciendo. Est in ea synodo ex patrum sententiis multis viuendi modus præscriptus profitentibus spiritualem vitam. Statutum est communi sententia huius concilij, vt episcopi & clerici nec preciosis, nec sericis vestibus, neque baltheis aureis aut gemmatis vtantur, sed quæ mundi fastus sunt, despicientes, solum cogitent cœlestia. qui non sit sic animatus, inutilem esse ad spiritualem vitam; ordinemque dehonestare, vt male audiat, multosque à bonis operibus impedire, & efficere vt religio contempta iaceat. ergo scandala illa non ferenda in ecclesiasticis personis, decretum est per hanc synodum. Per id tempus Mauri in Sicilia grassantur hostilibus factis, Papa implorat Ludouici & Lotharij Imperatorum brachium, vt ferant Siculis auxilium. Imperatores tergiuersantur ad alios hoc bellum potius pertinere, nempe ad Imperatorem Constãtinopolitanum: se tamen non negare & suas manus, si videant serio rem agi ab iis à quibus potissimum debeat. Dum hæc aguntur prolixius, quam res Siculorum & vicinorum ferebat, vicini quorum paries incendio proximus erat, quorumque focis, vxoribus & proli ferox hostis imminebat, coniuncti tribus pugnis inter Carthaginem & Vticam, Mauros superant: & liberata est Sicilia ab hoste sine aliorum adminiculo. Per ea tempora Ludouicus Imper. filio suo Carolo Caluo, quem illi genitum ex vxore eius Iudith supra scripsimus, dedit Sueuiam, Rhetiam & Burgundiam. Hoc alij filij Imperatoris grauiter tulerunt: multi igitur prælati ecclesiastici se interposuerunt, patrem cum filiis concordem reddere conantes: præter alia media quibus eos reconciliare nitebantur, suaserunt Carolo, vt matrem Caroli vxorem suam Iudith, tanquam malorũ omnium autorem à se abdicaret. Consilio spiritualium patrum obsecutus, repudiauit vxorem: sed spe frustratus est; neque enim hæc media animos filiorum placare potuerunt. Ergo magnatum multi (qui gerebant in cordibus suis repositum odium erga Ludouicum alius alia ex causa, plurimi vero ob interfectum adolescentem nobilẽ Bernhardum) filios iuuenes per se satis furentes incitare non desinunt, cum illis conspirant. Ludouicus, nihil tale à liberis suis ex se genitis expectans, capitur, captum amici plerique deserunt, ad filios desciscunt, filiis nemo resistere audet, multi assentantur illis, fa-

ctum

ctum laudant. Quare in frequentissimo principum conuentu, cogitur omnem imperii potestatem deponere, filiis omnem dignitatem imperialem conferre. Deinde in monasterium includitur, custodibus adhibitis, quibus confidebant filii. ex qua custodia post vnum annum liberatus est, opera (ita Deo disponente) multorum principum, quorum consilio & prudentia parata quoque erant illi ad manum copiæ & loca quo se reciperet, quibus fretus imperium & vxorem recepit. Filium Lotharium qui magnis copiis venerat, in Italiam compulit redire. Vbi receptum imperium vident qui antea parum prospecte filiis adulati fuerant, ceu iam actum esset de Ludouico, fugiunt. Remensis archiepiscopus qui contra Ludouicum cum filiis conspirauerat, deponitur ab archiepiscopatu, damnatus læsæ maiestatis, vita propter vnctionem donatur illi, in exilium mittitur. Propter hos in imperio graues motus, & quod viderent inter Principes Christianos tanta dissidia, Saraceni innumerabili multitudine per portum Centumcellensem in Italiam irruerunt, omnia expugnantes & vastantes, ceu torrens ex improuiso inundans omnia secum rapit, segetes, ædificia, arbusta & arbores cum suis radicibus; Romam vrbem obsidione cingunt, capiunt, omnia conuastant, occidunt mulieres, pueros, puellas & infantes; Ecclesia sancti Petri equorum stabulum fit, excindunt multas egregias ædes, magnam partem Vrbis incendunt, templa diruunt multa celebria: omnem Tusciam populantur eodem modo. Gregorius Pontifex mittit ad Cęsares, mittit ad omnes Principes vbique, aduolat cum Germanis maxime iis qui Heluetiorum montes incolunt Guido Marchio, quoscunque alios potest ex alpibus secum ducens, cum hoste congreditur, fit inauditum prælium, pugnatur à nostris fortissime, vincitur hostis; sed cum nostrorum sanguine supra mensurā multo. Hostis ita fugatur, vt tamen omnem prædam secum tulerit, in itinere Siciliam & Tarentum, Apuliamq; vastarit. Lotharius à patre in Italiam repulsus, irascitur, quoscunque putauit patri studere, occidere, patris præfectos interficere, ecclesias expoliare (quod patri molestissimum iudicauit) legatos à patre missos contemnere, illis minari, Geruicam sororem ducis Bernhardi viuam in vase claudi, & in flumen Ararim proiici iussit. Imperatorem hæc filii insania & impietas vehementer male habuit; quare Ludouico & Pipino filiis in gratiam receptis, contra Lotharium copias ducit, vbi vtriusq; patris & filii exercitus essent in castris non longe interuallo distantibus, Lotharius facile perspicit sibi omnia esse in toto imperio infesta, amici adulatores incipiebant eum deserere, multi deficere, quod diffidebant causæ & viribus Lotharii. Inops igitur consilii Lotharius, incipit cauere ne amplius irritet parentem, mittit ad eum qui tentent animum eius, an vlla gratia sit speranda. Qui erant missi, nescio quid retulerint, filius ipse supplex patrem accedit, culpam grauemq; pœnam meritum fatetur; sed per viscera Christi, per viscera paterna misericordiam rogat, &c. Pius pietatis memor, verbis corripit & confutat verbis filium, in gratiā recipit, Sacramento sibi deuinctum in Italiæ regnum remittit. Non diu post hanc cum filiis concordiam Imperatoris, Pipinus Aquitaniæ rex obit diem suum: quo mortuo, Aquitania de rege subrogando ad Imperatorem legatos mittit; sed Imperator maioribus auocatur, vt in ea de rege te nihil agere possit. Ludouicus enim filius rex Bauariæ magnis coactis copiis Germaniam inuadebat, huic occurrens pater, morbo corripitur grauissimo apud Moguntiam: in quo morbo per quadraginta dies scribunt nihil comedisse neque bibisse, nisi quotidie sacramentum panis & vini, corpus & sanguinem domini Iesu. Lotharius filius ex Italia vocatus adfuit ægroto, quē benedixit pater, imperium totum commisit ei, data illi in manus corona imperiali aurea & ense quo vsus fuerat in præliis. Commendat illi Iuditham, &, vt permittat eam relicta hæreditate in pace frui. cum Carolo fratre pacem seruare imperat. Ludouico filio Bauarorum regi ignoscit. Rogat Lotharium, vt inter fratres concordiam conciliet & alat; religionem, & honorem gloriamque Dei in primo loco semper habeat, cogitet semper hanc horam quæ illi iam assit, & illi aduentitare. Extremis horis nihil curabat terrena, passionem Christi meditabatur, orabat perpetuo, obdormiuit sui imperii anno 26, regio ritu magnificentissime in ecclesia Metensi sepultus est. Anno Domini 841, post Ludouici Pii mortem suscepit imperii fa- 841
sces Lotharius, filius eius primogenitus. Statim à morte patris ingens dissensio orta est inter filios de regno Francorum. Fratribus enim eadem sententia manebat

contra Carolum Caluum fratrem, quæ erat cum patre in cuſtodiam captum coniecerunt. Lotharius patris iuſſu, voluntate extrema, & precibus nihil erat immutatus, diſcordias aluit fratrum, non cogitabat nouiſſimam patris horam, quam vt memoria perpetuo haberet, pater moriturus admonuit. Tantum poteſt ambitio, tantum dominandi cæca libido, tantum in filiis huius mundi poteſt ille qui tentat & obcæcat mentes hominum. & in hac cæcitate ſtultitiaque detinet pleroſque, donec carne infirmati oculi illis aperiantur, vt videant vanitatem huius mundi, elemẽtorum corruptionem. vident autem omnes cum reſoluitur hoc tabernaculum corporis noſtri.

DE GERMANIS
LIBER VNDECIMVS.

Ipinus rex, de quo paulo ante, Aquitaniæ rex, filius Ludouici Pii, mortuus, reliquit filium nomine Pipinum, qui venit de Aquitania, Lotharius ex Italia reuertitur, vterque cum copiis non mediocribus, voluerunt omnino contra Carolum Caluum regnum Francorum diuidere in tres partes, ex autoritate teſtamenti aui ſui Caroli Magni, non arbitros admittere, qui inter eos iudicent, ſed cogere volunt. Ex aduerſa parte Carolus & Ludouicus coniuncti, ſua mordicus retinere, nihil prorſus propter pacem fratribus cedere volunt. Vtriſque pro iudice eſt voluntas. Dum ita alteri alteris vltro citroq; legatis miſſis arrogãter imperãt, & viciſſim reſpondent, vtrinque exercitus creſcunt, odia augentur, quare pugna inopinata cõmittitur in agro Altiſſiodorenſi. Magis pertinaciter & acriter vix eſt vnquam pugnatum, ſtrageſq; facta eſt maior inter fratres, quam inter maiores eorum & hoſtes. quæ tamen cædes quam multæ & magnæ fuerint, audiuimus. Carolus & Ludouicus victores, ſed ſine menſura ſanguinis ſuorum. Lotharius cum iis qui illi ex cruentiſſimo prælio reliqui erãt, Aquiſgranum ex fuga ſe recipit: hic intromiſſus, munit vrbem, ſed fruſtra: ſine mora enim fratres hoſtes ſequuti, ex Aquiſgrano deturbatus Viennam confugit, ſperans ad ferendam obſidionem eam firmiorem, quam Aquiſgranum. Fratres dum terror illius recens, dum nullum ſpacium cogitandi de reparandis viribus, dum victo nullus amicus, qui audeat propter victorẽ illum iuuare, ſtatuunt perſequi; dum autem eum properantes ſequuntur in itinere, veniunt multi ad eos ex multis regionibus, qui ſe interponunt, placare iram fratrum nituntur, veniunt & Pontificis Sergii legati, quorum erat vnus Archiepiſcopus Rauen. cui nomen erat Georgius, cuius caſum operæprecium erit vna aut altera litera indicaſſe. Hic Archiepiſcopus antea quoq; componendi pacem gratia à Pontifice legatus cum eſſet apud Lotharium, forte fortuna die quo prælium committendum erat, Lothariusq; in fugam eſſet actus à fratribus, epiſcopus iuxta impedimenta Lotharii euentum prælii expectans, fugiente Lothario, amiſit fere trecentos equites (tot enim comitatus venerat) vix elapſus eſt ex hoſtium manu. Legati igitur multa excogitant quæ ad ſedandos & conciliandos animos fratrum videbantur facere. Lotharium antę ſemper intractabiliorem nunc fortuna humiliorem reddiderat, quæ res ad pacem faciendam momẽti attulit plurimum. Nec parum fecit ad conſenſum fratrum, quod omnium vires attritæ erant per illam diſcordiam; omnes enim vbique facultates in milites & apparatum belli conſumpſerant. Poſt multas igitur cõditiones & media propoſita, illa placuerunt, Vt Carolus eſſet rex Galliæ, haberetque ſibi ſubiectas omnes regiones quæ ab Oceano vſque ad Moſam ſunt; Ludouicus rex Germaniæ vocaretur, haberetq; ſub ſe Germaniam, Pannoniam, Boemiam, Morauiam, Sclauorum regna, Bauariam, Franciam Germaniæ, Thuringiam, Friſiam, Saxoniam, Sueuiam, quæ dicebatur, ni fallor, Alemania; Lotharius Imperatoris nomen ſolus fratrum haberet, vt pater Ludouicus ordinauerat, genteſque ſubiectas teneret, Romanos, Italos, coſque Gallos qui habitant in Narbonenſi prouincia, & qui Belgæ nominantur, à Rheno vſque ad Moſam. quæ Galliæ pars à Lothario Lotharingia eſt à poſteris vocata. Sed Pipinus nepos eorum ex fratre Pipino, ſortitus eſt regnum patris ſui, Aquitaniam. His ita confirmatis iuramentis & ſacramentis,

modis-

modisque omnibus qui requiruntur ad huiusmodi, quisq; recipit se in suum tegnum, sed prius fœdere facto, vt cuiuslibet hostis esset communis omnium, &c. Anno post natiuitatem Domini 843, Lotharius filium suum (in quem instituendum literis, præceptis salutaribus philosophiæ & religione, non tantum operæ collocauit, quantum progenitores eius in suos.) qui illi primogenitus fuerat, consortem imperii in frequenti principum conuentu facit, & mittit Romam comitatũ maximis copiis. Adolescens indulgenter, molliter & male educatus, superbiens inflatus titulis, non cogitans se hominem, in itinere inter amicos & subiectos omnia cædibus implet, pulcherrima ædificia incendit, euertit vrbes. Cum autem Romæ appropinquasset, illique vniuersus sacerdotum chorus obuius venisset, canendo, *Benedictus qui venit in nomine Domini, osanna in excelsis:* obuiam etiã ciues Romani in ordine primi pueri, mox adolescentes, quos iuuenilis ætas sequebatur, deinceps reliquæ ætates vsque ad decrepitos senes. Sicque comitantur eum vsque ad Basilicam sancti Petri, ibi expectat Pontifex eum, mutuoque osculo dato, vna eunt ad argenteas portas quæ clausæ erant. Conuertit se Pontifex ad adolescentem, inquiens, Iam ex te scire cupio, quo ad nos animo veneris, defendendi ne Rempub. an perturbandi, sæuiendi an benefaciendi. si animus est tibi tueri leges bonas & maiorum sapientissima instituta, patebunt fores, & ingredieris; sin est tibi alia mens pronior ad malefaciendum, limen hoc ne tangas, ensem ostendens positum supra ianuam, dicit, Viden' gladium omnium scelerum vltorem? Pontifex prudenter sic cum adolescente egit, qui nullos ante præceptores habuit, à quibus liberaliter aliquid discere posset; sed in sinu adulatorum educatus erat, id quod non ignorabat Pontifex. Simul omnia quæ perpetrarat scelera in itinere, audiuerant Romæ: quare male ominati sunt de eius imperio. Adolescens Pontifici respondet, Officium se facturum boni principis, vestigia sequuturum maiorum suorum. ne quid vereatur, sed bono sit animo, iubet. Aperiuntur igitur fores, ingressi genibus flexis orant ante altare. Paucis post diebus in frequenti ecclesia Pontifex Ludouicum oleo sancto inungit, coronat, regem Italorum appellat. Coronatus rex petit, vt Romanus senatus sibi ceu suo regi iusiurandum præstet, quod illi negatum est; sed Lothario se dixerunt ceu Imperatori iuraturos. Rursum hoc tempore Saraceni Siciliam & Tarentum opprimunt, Crotoniatem sinum in Italia capiunt, Saba rege Maurorum duce. Hostibus occurrit Theophilus, Imperator in Oriente, cum Venetorum classe nauium 60: sed classis partim perit, partim in hostium potestatem peruenit. Theophilus suis fere omnibus amissis vincitur, fuga ipse vitam suam vix seruauit. Saraceni victoria elati, Illyricum & Ragusium & Anconam diripiunt, & magna parte incendio consumunt: toto mari libere grassantur: ecce coortis tempestatibus ita affligũtur naues fluctibus, vt ad vnum omnes perierint. Nortmanni eodem tempore (intelligentes nimirum frustatim diuisum imperium per discordes fratres) Aquitaniam vastant, post hanc Hieram insulam, moxq; longius progressi in Gallias, Burdegalam, Santonas, Lutetiam, Turonium, Nouiomagum, Aurelianos, Pictauos miseris modis afflixerunt. ex Aquitania incolis expulsis, sibi hanc sedem elegerunt. Eodem tempore Carolus Caluus in Anglia gessit bellum, propter quod Nortmannis occurrere non vacauit illi, quod alioqui percupiebat: sed bellum illud Angliæ ex animi sententia confecit, nisi quod Anglis ad seditionem præter alias gentes tum procliuis, fidere non ausus fuit. Quare in componendis rebus longiore mora opus erat. Anno Domini 853, defertur ad Lotharium fama, 853
Leonem Pontificem conari transferre imperium à Germanis regibus ve Francorum ad Imperatores Constantinop. quare cum potenti militum manu Romam contendit. Leo excipit Imperatorem cum omni reuerentia, ac se purgat ita vt nullum scrupulum Lothario relinqueret. Delatores diligenter conquiruntur, suppliciumque de illis sumitur. Itaque discedit à Pontifice Lotharius sine vlla simultate aut suspicione. Mox post illam purgationem coniũctis viribus Pontifex, & Augusti Lotharius & filius eius Ludouicus contra Saracenos ducunt exercitum, & vincunt. Anno à natiuitate Domini 855, Lotharius filiis suis, quorum tres fuere, regna diuidit, Ludouico primogeni- 855
to Imperatoris nomen soli relinquit, & Latium, vrbisque Romanæ ius; Carolo filio natu minimo Prouinciã Narbonẽsem possidendã dat; Lothario suo filio secundo Lotharingiã regendam attribuit. In hunc modũ omnibus ex animi sẽtẽtia ordinatis, re-

cordatus eorum quæ illi pater moriens prædicauerat, vanitati mundi bona cœlestia anteponens, vitam cœlibem elegit, monasticam amplectitur in Premensi monasterio. Ludouicus solus imperii habenas annis 21 regit. Hoc Ludouico imperante, totam Galliam locustæ implebant, sex pedibus & sex alis, duobus durissimis dentibus, gregatim volantes, omnes fructus terræ depascentes, & deuastantes vsque ad Oceanum, in quo submersæ & æstu maris ad littus reiectæ, computruerunt. Maxima mox est fames secuta, & crudeliter sæuiens pestis, vt vix tertia pars hominum in Galliis superstes manserit. Hac tempestate Lotharii filiorum duo tantum in viuis erant, Carolo vita defuncto, qui in Burgundia regnauit, & Prouincia. Duo igitur fratres eius superstites partiti eius regnum, Lotharius Burgundiam, Ludouicus Prouinciã accipit. Lotharius vxore Theoberga repudiata, sine iusta causa, aliam duxit consensu quorundam episcoporum (qui pompam mundi stultam maioris faciebant, quam ecclesiasticas ad bonos mores & populum in religione continendum, institutas) vel potius adulatorum. Quibus tamen alii boni patres episcopi prælatique se opposuerunt, & patrocinantes veritati & institutioni Dei, vehementer restiterunt adulatoribus legumq; diuinarum contemptoribus. Lotharius intelligens à bonis omnibus sibi contradici, leues quosdam sibi assentiri, pudore & timore inductus, Galdradam quam duxerat secundis nuptiis repudiauit, priorem nempe Theobergam, sed cum non conueniret illi cum illa, non diu fert eam: iterumque reiecta, pellicem, contemnens religionem & bonos sanctitate insignes viros qui illum libere admonebant. Sed deprauatus animus correctione nulla emendari potuit, carnis illecebris & illusionibus Satanæ irretitus. Ne autem silentio prætercam quid Ludouicus, de quo supra, rex Germaniæ egerit interea temporis, vir virtute militari cum quibusuis maioribus suis cõferendus, idq; testantur eius egregie gesta contra varios hostes. Duxit copias Germanorum magnas aduersus irrequietam & rapinis intentam gentem Sclauos, qui magno exercitu contra erant parati. Cum igitur vtrique Germani & Sclaui in æquo planoq; campo castra muniuissent (nam eo animo vterque exercitus descenderat in planitiem, vt confererent manus; sed neutris visum erat tempestiuum pugnare, nec erat integrum receptui canere) neutriq; haberent vel aquam vel quod ederent, necessario factũ est, vt aquatum, frumentatũ, & pabulatũ irent in eadem loca. erat autem in vicinia nihil horũ. quare quotidie equites & pedites ex vtroq; exercitu peribant. Germani quanq̃ fere semper superiores redibãt cum spoliis: tamen non sine iactura multorũ vincebãt, sæpe etiã vincebantur; neque enim potuit fieri in tam frequentibus præliis, vt non aliquando victi discederent. Ob quotidianas igitur cædes cõmotus Ludouicus, educit suos è castris, hostem ad præliũ iustum prouocans; sed hostes attenuati quotidianis illis pugnis in frumentationibus & aquationib. in castris perseuerãter se continẽt. Ludouicus causam detrectãdi prælium intelligit. deliberat ergo velimne ita producere bellum, & paulatim hostem cõsumere, an castra quę altis latisq; fossis erãt circumdata, oppugnare, vtrunque non sine suorum sanguine copioso fieri videt: ecce nunciatur hosti auxilia venire, quæ res salutaris consilii occasionem dedit. Videns enim paucitatem quæ reliqua erat ex tot pugnis in castris hostium; diuidit suum exercitum in quatuor partes, quatuorq; locis circum castra hostium singulas iubet singula munire castra. quibus factis fossis, coniungit quatuor illa castra, vt hostis sine difficultate è castris egredi non posset, nec se aduenientibus suis coniungere: itaq; munit vallis & fossis Ludouicus, vt a paucis defendi possent. Ita inclusus hostis nullam habet spem reliquam, quam aduentura auxilia, qui aperiant eis viam. carent aqua, carent cibo & pabulo & ligno hostes; Germani nullo impediente omnia necessaria (quanquam è longinquo petenda erant) conuehunt, vt in mensem sufficiant, si forte hostis veniat numerosior propter quem non liceat egredi, vt habeant satis, donec illi vel ad deditionem compellantur qui erant inclusi (nam satis sciebant vltra octo dies inediam perferre non posse.) vel in certam cogantur erumpere mortem sine discrimine, propter Germanorum munitiones. Hostes ergo cum expectata auxilia tardius venirent (neque enim nunciarant suis tantopere præsenti saluatore opus esse) postera luce mane supplices extendunt brachia abiectis armis, petunt vitam sibi donari, quidlibet facturos quod imperetur, pollicentur. Ludouicus conditionibus omnibus quæ sibi placuerunt, præscriptis, Sclauisque iurare coactis, inermes dimisit:

misit: Principem tamen eorum luminibus priuasse legitur, vt inutilis ad seditiones & tumultus excitandos redderetur, homo ferox & impius animo. Nō possum mihi temperare quin narrem somnium, à magnis autoribus etiam pro historia scriptum, iocos enim seriis miscere semel, nemo tam morosus est, vt puto, qui offendatur. Scribunt igitur quidam autores, alioqui non nullius fidei, Ludouico Germanorum regi patrem suum Ludouicum Pium apparuisse in somniis, rogasse & adiurasse, vt eriperet eum à pœnis illis & tormentis infernalibus, quibus agitatus sit hactenus sine vlla requie. Propterea Ludouicum hunc regem nomine patris sui multa bona fecisse opera & eleemosynas in multa passim monasteria distribuisse. Hoc genus somnia quantum fidei mereantur, quamque ex scriptura probari possint, in hoc opere non est discutiendi locus. Vt ad Carolum Caluum redeam. Hic postquam deuicit Britannos, itaque eos in suam potestatem redegit, vt rex Angliæ factus sit; postquam ergo omnia ita disposuit in Anglia, vt caueret, quantum per humanam prouidentiam fieri potest, omnes seditionis causas & ansas, instituit cōtraire Nortmannis. Illis igitur Andegauiam vrbem obsidentibus, & longe lateque circa eam omnia vastantibus, ocyssime expeditionem in eos parat. Ecce, iam ad profectionem omnibus comparatis, incidunt quæ eum retinent. Carolomannus enim filius eius ex vxore priore, sacris initiatus, sed male feriatus iuuenis, collecta flagitiosorum nebulonum turba, perturbat & affligit quacunque rapit eum insania, omnia. Pater igitur sollicitus vt corrigat filium, primoque captum in carcerem duci iubet, cumq; certa de se præbet indicia nullam spem resipiscentiæ eius esse, sacra, more quo solet fieri, adimuntur illi, luminibus priuatur, ne liberatus forte aliquid mali facinoris perpetret, in monasterio Corbiensi, in custodia seruandum tradit: ex quo tamen cæcus auxilio, ductu monachorum quorundam euasit, confugitq; ad Ludouicum. Alius filius Calui, Carolus nomine, mutato habitu, vt nō agnosci posset, militem temerarius adolescens prouocat, experiri cupiens eius animi robur, & suum ostendere; miles prouocatus adolescentem interficit. Præter illos fuit illi alius filius, nomine Ludouicus Balbus. Interea dum propter filios impeditur à proposita expeditione, Nortmanni vrbe Andegauia potiti sunt. Quare posthabitis omnibus rebus, maturat profectionem Caluus contra Nortmannos, hostes inuenit intra Andegauiæ muros quibus confidebant. Obsidione igitur ab omnibus partibus includit hostem in vrbe, adiuuantibus Anglis. hostes videntes vrbem & ante eam hostem ita circumuallatum, vt eruptionibus infestari non posset, se autem egredi nullo modo posse, desperantes igitur, ad Carolum mittunt, qui pacem petant conditionibus non quas ipsi meruerint, sed quibus æquum sit hominem cum homine, optimum principem iræ dominum cum supplicibus victis agere. Carolus obsides imperat, pacem pro suo arbitrio præscribit. Est optio data Nortmannis à Caluo, vt qui velint Christianam religionem profiteri, illi in regno suo viuerent liberi, iureq; vterentur communi ciuium; qui vero non vellent, quam primum se in suam patriam, sterilem & incultam terram reciperent. Maxima pars Christianam religionem professa, mansit in Galliis: reliqui petierunt patrium cœlum. Huius belli cum Nortmannis Calui tempore Saraceni magna multitudine Samnium, quæ hodie regio Beneuentanorum vocitatur, omnino attriuerunt. Quos contra Ludouicus arma comparat, nec segnius Lotharius copias suas cogit, coniunctique aduersus hostem eunt, quem mari & terra victum illis regionibus expellunt, præda spoliatum, maioreque parte cæsum. Ea igitur omnia illic restituta per religionem & ius, ducibus & præsidiis aduersus repentinas hostium incursiones muniuerunt, & in sua verba iurare magistratus constitutos iusserunt. Non multo post Beneuentanus dux, non contentus sua sorte, altioraque quærens quæ plerunque cum periculo sunt coniuncta, nouas molitur res, vicinos populos sibi libertatis promissione adiungit. Imperator seditionem audiens, & conatus contra imperium, armatas aduersus eum mittit copias. Confœderati hoc audientes eum deserunt, despondet ipse animum, ad Imperatorem legatos mittit, mitigat exasperatum animum Imperatoris oratione & preciosis muneribus, recepto in fidem Duce Beneuentano Andalisio (nam illi hoc erat nomen) ducit exercitum contra Andalisii socios, Campaniam ingressus vbique satisfactione accepta, minimum, quantum per tantas copias licuit, damni dedit. Capuæ appropinquanti Imperatori processit obuiam epi-

ſcopus cum clero vniuerſo eius eccleſiæ, procidentesque omnes ad pedes eius gratiam poſtularunt, quam conſecuti ſunt. Græcos leues, qui ſeditionis illius autores fuerant, omnes ex Campania & Apulia expulit, ſtatuit ne aut illi aut alii Græci vnquam in poſterum reciperentur in eas regiones, quod propter leuitatem dicebantur ſemper nouis rebus ſtudere: quod hominum genus tranquillitati & paci hominum altrici eſt inimiciſſimum. Andaliſius immemor beneficii ab Imperatore accepti (ſub melle oblita lingua cor doloſum texerat) inſidiis Imperatorē aggreſſus eum interficere nefando latrocinio voluit; ſed, apud Dominum nondum fuit decretum vt moreretur: quare ſeruatus comprehendere perfidum latronem magno ſtudio nititur. Andaliſius omnibus facultatibus ſuis, quæ venerunt in manus Imperatoris, relictis, fuga vitam inuenit. Poſt aliquot menſes ferebatur hic Andaliſius in Sardinia eſſe. Ludouicus hic Imperator natus ex Germania & ex Germanis (ne quis nos à propoſito longe aberrare putet cum ſcribimus tot in aliis nationibus geſta) & Pontifex Rom. Nicolaus vna ſtatuerunt, ne vllus ſecularium (ſic enim loquuntur) Principum, etiam Imperatorum, conuentibus vel conciliis clericorum interſit, quacunque de re agatur, Clerici vero ſecularium perſonarum conuentibus intereſſe poſſint & debeant: ſi vero cōtrouerſia aut negotium de fide religioneque ſit, ſeculares poſſe intereſſe decretum eſt: religionem enim communem omnibus Chriſtianis eſſe, referreque vt omnibus notiſſima ſit. De hoc textu 96. diſt. c. Vbinam. In eadem diſtinct. plura ſunt ſcripta de Ludouico hoc. Mortuo Nicolao Pontifice, eligitur Adrianus 2. Propter Pontificem eligendum miſit ſuos Romam legatos cum ſeriis mandatis (nam ſtudebat ſingulariter cuipiam, quem cupiebat ad pōtificatum euehere.) Sed hoc curia Romana intelligens, cauendum putauit ne ſit Pontifex nimium Cæſaris amicus: quare conueniunt propter electionem ſæpe, nō vocatis Imperatoriis nunciis; & ſi quando vocant, parum ad rem pertinentia tractant: creatur ita Pōtifex legatis Imperatoris non admiſſis. Quod vbi factum audiuerunt à Cæſare miſſi, vehementer cōmoti aſtutia & temeritate hominum: quamobrem conqueruntur læſam maieſtatem, contemptum illum non ferendum. Romani nihil habuerunt quod prætexerent: ne tamen nihil dicerent, dicunt illum virum tantum vitæ probitate excellere omnes, tamque carum eſſe vniuerſo populo, vt à multitudine quæ regi non potuerit, ſit omnium votis petitus & electus antequam vocari potuerint legati Cæſariani. Quam frigidiſſimam excuſationem ad Ludouicum ferunt, primo enarrantes ordine quo dolo quibusque artibus res ſit acta. Etſi ergo Imperatorem male habuit, diſſimulare tamen certas propter cauſas viſum eſt ei. Vt ergo ſe purgaret, ne putaretur infenſus Adriano electo Pontifici, propterea quod illum alium voluit (nam hoc erat per totam Romam cognitum) ſcribit Romam prolixe, laudatque eos quod ſincere, nullo reſpectu vano, elegiſſent virum probatiſſimum & pontificia ſede digniſſimum. Recte Dominum ita diſpoſuiſſe, à quo hæc fiant, cuius ordinationi nemo reſiſtere poſſit. Suos non potuiſſe ſcire quis magis idoneus eſſet ad pontificatum, fortaſſe quod ſui legati ſua ſuffragia indigniori (quod non ita familiariter cōuixiſſent, & omnes cognitos habuiſſent) dediſſent. Præſtare vt per ciues eligantur ad huiuſmodi ſumma munera, quibus perſonæ, quibus per conſuetudinem ſint cognitæ. Salutatque ſimul Adrianum Pontificem, & gratulatur illi. Primo anno pontificatus Adriani ſecundi, Lotharius rex, quem ante propter ſine cauſa repudiatam vxorem excommunicauerat Nicolaus Papa, venit Romam, purgat ſe, & poſt ſatisfactionem in teſtimonium innocentiæ ſuæ communicat menſæ Domini; communicabant vero etiam cum eo eius aulici primores; qui participarant cum eo omnes ante annum periere. Lotharius poſt illam participationem menſæ Domini ſemper triſtior eſt conſpectus, & ad ſuos rediturus in itinere moritur. De eius morte variant hiſtoriæ; ſed ſi quis diligentius animaduertat, nulla eſt controuerſia. Qui enim dicunt in itinere redeuntem ex bello quod geſtum eſt eo tempore cum Saracenis, nihil aliud dicunt, quam illi qui dicunt iter è Roma facientem periiſſe, nam ex Saracenico bello veniens Romam petiuit, cum eſſet non longe à recta deflectendum. Vt ſubinde ingrediamur Germaniam, Rege Ludouico in Germania, fuerunt quidam Sueuiæ principes, ex Caroli Magni proſapia, qui motum & vitæ ſanctimonia veteribus ſanctis patribus comparari poſſe viſi ſunt: quorum vnus Wighardus nomine, ædificauit

cauit monasterium sancti Benedicti Lucernæ, vbi nunc præpositura illa diues est; pri-
musq; abbas in eo monasterio inculpate cum fratribus suis vixit: quorum vitæ exem-
plum longe plus valuit in corrigendis hominum animis, quam aliorum bene sonantia
verba, prolixæ conciones. Dictlandus dux Sueuorum, monasterium eremitarum in-
gressus, abbasq; in eo sanctissime cum suis vixit, multum doctrina & exemplo profuit.
Sanctus Huldrichus, Sueuiæ princeps, monasterium ad lacum Thuricensem funda-
uit. Mansem Sueuorum rex monasterium Mansmunster fundasse scribitur. Fuerunt
multi alij in Germania primo loco nati, qui fastu huius stulti mundi contempto, se ad
vitam monasticã, vbi vigiliis, orationib. meditanda cruce Domini exercerent ad pieta-
tem, & alios docerent & commouerent ad caritatem veramq; lucem & gaudiũ quod
est in Christo Iesu Domino nostro. Anno à natiuitate Christi 850, fames vix vnquam 850.
audita afflixit Germaniam. Fertur in historiis & bonæ fidei historiis, quod quidam à
Rheno, in quæ loca præ cæteris fames maior premebat, cum vxore & puero filio pe-
titurus Thuringiam, vbi paulo remissior erat caritas, cum esset in sylua, & puer præ fa-
me deficeret, & ipsi parentes, incepit cum vxore de mactando & comedendo puero
tractare. vxore ad tantum facinus non conniuente, nihilominus rapiens & tenens
puerum stricto gladio, iamiam percussurus, ecce vidit duos lupos ceruam captam di-
laniare, accurrens igitur & lupis abactis carnes ceruæ accipit, quibus cum filio saluo &
vxore vescitur. Quod si factum est (id quod ego nec negare nec affirmare ausim) nón-
ne memorabile est exemplum quam mirabiliter Deus cum hominibus agat. Post
hanc caritatem anno 8, vel (vt aliqui volunt) septimo, terræmotus maximi per Germa-
niam in diuersis locis fuerunt, ita vt multę montibus altis impositæ arces corruerint, &
in illis superbi stulteq; inflati viri & mulieres perierint. Moguntiæ collapsum est, con-
cussis fundamentis, eo anno templũ S. Albani. A Christi natiuitate anno 876, Ludo- 876
uicus Imperator vita hac defunctus est: cuius morte audita, Carolus Caluus comparat
copias, Romam longissimis itineribus contendit, exceptus à Pont. Ioanne pro more,
hoc est magna pompa, creatur omnibus ceremoniis quibus consueuerat fieri, Impera-
tor, Italiæ imperat magno supercilio gloriosus: sed frater eius Germanorum rex non
laturus cum fine vllo iure imperium sibi soli asserere, copias conscribit, profectionem
parat in Italiam. At Carolus dum in Germania quæ ad bellum necessaria sunt, paran-
tur, Italiæ rebus vtcunque ex tempore ordinatis, in Gallias reuertitur, vt illic compara-
ret milites quibus fratri se opponeret. Reuersus in Galliam totus fuit immutatus habi-
tu corporis & animi moribus, inaniter insolito vestiũ genere se ostentans, & à suo no-
mine imperat nomina noua imponere ciuitatibus. Carolopolin vrbem Compẽdium
vocat. Ad Germaniæ regem mittit legatos cum superbissimis minis, prædicari eos iu-
bet suam potentiam & omnium orbis terrę regum amicitiam, & parata non solum au-
xilia, sed & paratam obedientiam. Venturum in Germaniam cum tanta multitudine,
vt exhaustis fluminibus omnia sicco transire possit pede. Iamq; nunc se misereri patrię
suæ Germaniæ, cum animo prospiciat superatas calamitates. Ludouicus nihil ina-
nibus fratris sui, non amplius Germani hominis, sed vanissimi Græci (nam sic vestitus
erat) minis mouetur, quę desunt reliqua ad expeditionem diligenter comparat: sed in-
opinato morbo correptus Francofordiæ moritur. A morte patris, filij quos tres habuit,
diuidunt regnum paternum in tres partes: Ludouico Franciam quam vocant Orien-
talem, Thuringiam, Saxoniam, Frisiam, & partem de regno Lotharij dederunt, & ap-
pellatus est rex Ostrofranciæ. Bauaria, Pannonia, Carinthia, Sclauorũ regio, Boëmia,
Morauia, sunt attributæ Carolomanno; & vocarunt illum regem Bauariæ. Alemani-
am quæ nunc Sueuia nominatur, & partem regni Lotharij sortitus est Carolus. Diui-
so in hunc modum Ludouici regis Germanorum, regno, Carolus Caluus ratus diuisa
debiliora quam cum vnita cõiunctáve fuerunt, bellum parat in nepotes, nullam plane
causam belli habens: sed frater eius rex Germanorum exercitum sufficientem contra
Carolum habuit. Ergo superbus homo nihil curans consanguineam necessitudinem,
nihil expendens quid iustum, quid non, cum exercitu Germaniam inuasurus Coloni-
am peruenit. Duo fratres (quod sciebat Caluus) erant alijs distenti occupationibus, ta-
men iusserunt conscribi copias quas si opus esset, fratri mitterent. Ludouicus igitur
fortis animi & bonæ indolis iuuenis, rex Ostrofranciæ, mittit ad Caluum patruum

suum legatos, qui de pace agerent, eumq; admonerent modeste quo pacto res earumque causæ haberent. Pacem se malle cum iactura suarum facultatum, quam bellum cum iactura hominum vitæ & facultatum. fore bellum tale vt ad victorem quoq; plus mali peruenturum sit quam boni. præstare vt coniunctis viribus contra Turcas militent. Caluus inflatus spiritu superbo nihil audit de pace, contemptim respondet. Ludouicus interea aucto exercitu, simulat nihil minus se velle quam pugnare, nec esse ita paratum, vt cum tanto Thrasone audeat congredi. Caluus nihil timens aliquid iuuenem tentaturum, absentibus maxime natu maioribus fratribus. nam satis exploratum habet eos adhuc imparatos esse, omnia igitur negligēter administrat, exercitum ducit ceu nullum haberet hostem. Hęc intelligens Ludouicus, bene rem gerendi sibi datam ansam videt: apud Andrenacum igitur aggreditur hostem nihil tale expectantē, Germani pugnant fortiter, vincunt, cum magna ignominia Caluus gloriosus rex fugit à facie quem tantopere despexerat, Ludouici nepotis. Multi ex proceribus Calui in hac pugna desiderati sunt. Huius regis tempore, Flandria inculta neglectaq; iacuit, ferarū domus: in ea igitur ædificauit vicos quosdā, & cultores pastoresq; induxit, præfectum dedit illis Balduinum nomine, virum audacem, qui regis sui filiam Iudith, absente rege, rapuit, & pro vxore ea vsus est. Rex irascitur grauiter: sed in aula habuit amicos (an facinoris conscij fuerint, nescitur) apud regem primæ autoritatis, qui primum consiliis retinent regem; ne in primo furore hominem conficiat, postea cum visus est regis animus capax rationum, agunt etiam causam Balduini apud regem, virum strenuum, & ad magna natum, magni vsus in bello esse posse. Horum oratione placatus animus Caroli Balduino ignoscit, vxorem filiam cōcedit, Flandriam loco dotis dat, Comitem Flandriæ appellat. Hic Balduinus per totam vitam suam fuit in excolenda & ornanda Flandria; nec ignauius eam excoluit Arnulphus filius Balduini, qui successit patri. Hic ingeniosus fuit in ordinandis rebus publicis, & ad augendam hominum frequentiam multa excogitauit: quę etsi vtilia essent gubernatoribus vrbium & regionum (quorum multi imprudentia sua minuunt frequentiam hominum, quæ regionis vrbiumq; decus est, & fere maximus prouentus) tamen hæc edocere propositi nostri nunc non est. Imperante hoc Carolo Caluo, Campaniam totam misere deuastant Saraceni, freti intestinis Christianorum principum dissidiis. Tota Italia rege destituta & Imperatore, vocat Caluum: sed ille non vt res exigebat, properat, prius creat regem, Bosonem, fratrem vxoris suæ, & dat illi regnum Prouinciam. deinde Romam proficiscitur, cum Saraceni iam nauibus oneratis præda ex Italia receperant se ad suos. Duo filii Ludouici regis Germanorum in Italiam patruum suum Caluum sequuntur cum copiis Germanorum: nam conatus eius impij illos pessime habebant. Eo vero animo erant, non cessaturos nisi aut ipsi essent victi & in nihilum redacti, aut patruo vita & imperium esset ademptum. Tantopere erant cōmoti iniuria, & scelerate hostili animo erga sui fratris filios. Carolus audiens Romæ aduentum nepotum cum Germanorum electissima manu, Romam relinquit, angustias clausurus qua veniebant, morbo correptus nō periculoso, neq; graui, in quo vsus est medico Iudęo Sedechia, qui perhibetur illi dedisse venenatam potionem, ignorantiáne (vt sępe per imperitos medicinę professores fit) an ex composito, ignoratur. Caluus mortuus est, cadauer conditur aromatibus, vt eo ferant quo ipse voluerat: putredinem vectores ferre nō valentes, mandant humi Vercellis. inde post aliquot annos alio est tralatum. Causam hic autores habent quidam quæ mihi non probabilis videtur. Imperatore Caluo mortuo, de imperio fuit cōtentio magna. Fuerunt enim multi principum Romę & aliis locis, qui cupiebant Carolum, Sueuorum regem, qui cum copiis suis aduersus Caluum in Italiam venerat, socio expeditionis fratre Carolomanno: Pontifex vero restitit illi, cupiens Ludouicū Balbum Calui filium, nec non alij proceres cum Pontifice vna sentiebant. Pars tamen quæ studebat Carolo Sueuorum regi, erat fortior. Pontifex ergo captus, in custodiam ducitur: sed non diu post quorundam opera liberatus, ad Ludouicum Balbum confugit, cum quo aliquādiu habitauit, deinde diademate coronauit eum, & Imperatorē appellat. & apud eum pōtificia vtitur functione, & multa ecclesiastica dissidia tollit, & discordias componit. Postea apud Trecas vrbem, synodum cogit, in qua ad fidem Christianam pertinentia sunt multa instituta, & in Flandria, vt nunc dictum est, quæ culta iam erat,

& ha-

& habitatoribus referta, episcopus est ordinatus, qui rudem erudiret ad religionem & pietatem populum. Qui à simplici & nondum ad malitiam exercitato populo cum timore & reuerentia acceptus est, & cum deuotione animi secuti sunt doctrinam eius, operaque secuta sunt auditionem. Porro in his turbis, Saraceni tempus semper obseruantes, Italiam inuadunt, diripiunt magnam eius partem. præter cætera autem montis Cassini monasterium miserrimis modis tractauerunt: quare reuocant Pontificem, vocant Cæsarem, quærunt territi Romæ & in tota Italia auxilium. Pontifex cum Caroli copiis & aliorum principum manu in Italiam veniés, recreauit totum Latium: breuiq; expelluntur hostes omnes ex Italia. Post hæc omnia Ioannes Pontifex animaduertens plus præsidij in Sueuorum rege Carolo, quam in Balbo, & Carolum hunc amicis Romæ abundare: quamobrem creat eum Cæsarem, appellatque Carolum tertium: Balbi imperatorium nomen vertitur in risum, nec scribitur in albo Imperatorum. His temporibus fuerunt comitia Furonæ, vbi certis conditionibus pacem fecerunt inter se Ludouicus Balbus, & Ludouicus filius Ludouici regis Germanorum. Paucis post mensibus Balbus, quemadmodum fit, iam se quieturum, iam se in portu nauigare, ocio iam felici & dulci fruiturum post tot pericula, tot mala & labores, dicens, in morbum lethalem incidit, & in vrbe Compendio obit. Dominandi insana libido principum incredibiliter afflixit regnum quod Balbo subiectum fuerat. Vxoris Balbi defuncti vita frater, Boso, vir nihil humile in animo versans, paruisque non contentus, practica, vt ita dicã, multiplici regno insidiatus est. Principes vbi eius conatus olfecerunt, restiterunt, & Germaniæ regibus oportere dari regnum, vnanimiter dixerunt. Vota omnium principum concordantium videns Boso, consequendi regni spem deponit omnem. Sed Germanici reges mortui eodem tempore sunt. Ne Boso reginæ frater tyrannidem rursum affectaret, principes sedulo cauendum putabant. Balbus mortuus filios duos reliquerat, Ludouicum, & Carolomannum, natos ex concubina. Hos quanquam illegitimos, faciunt vna reges. Hi reges creati, cum Nortmannis Galliam infestantibus pugnant, & eos vincunt nobili prælio. quæ res illis magnum nomen, & fauorem totius Galliæ peperit. Victoria illa quoq; prædicata & grata fuit apud Germanos. nam & hos infestare Nortmanni incipiebant. Sed iterũ collectis viribus Nortmanni in Galliam grassati sunt eodem anno quo à fratribus regibus sunt profligati: cum quibus iterum congressuri fratres, parant se. Cum essent iam parata omnia, hostemque alacres peterent, Ludouicus moritur. Boso autem videns nothum Carolomannum bello implicitum & pene fatigatum, denuo solicitat in regno omnes qui videbantur aliqua pollere autoritate, sed frustra; non mediocriter tamen turbat Carolomannum cum Nortmannis difficile bellum gerentem. Carolus Sueuorum rex & Augustus, audiens Nortmannorum iniurias & iniustos conatus, & Carolomannum in magnis difficultatibus constitutum esse, ex Germania mittit in Nortmannos copias, quarum virtute Nortmanni victi sunt. Sed ne aliquid de industria dissimulare videar, non desunt autores qui dicunt, Nortmannos hac tempestate nullo modo potuisse repelli, & victores frequentibus minoribus prælijs discessisse, & Principes Galliæ pacem petiisse, Frisiamque Nortmannorum duci dedisse. alios duces adductos, vt discederent, auri magno pondere, & ita victos auro, non ferro ex Gallia Nortmannos profectos. Adhæc Nortmannis Carolomannus annuum tribuit tributum: sed non diu post illud inhonestum fœdus Carolomannus vixit. Cuius mortem vbi audiuerunt Nortmanni, arma recipiunt, hostili animo Galliam petunt, Parisios obsidentes, circa eam passim omnia perdunt. Tota igitur Gallia non habet quo respiciat, vndeve expectet salutem, quam ab Imperatore Crasso. Concordibus ergo votis eum optant, rogant vt veniat, opemq; in extremo periculo constitutis ferat, se illi commendant deuouentq; totos. Imperator miseratus statum Galliæ, videns eos à se solo pendere, & quid incommodi simul & turpitudinis sit eos deserere; rursum quãta vtilitas & gloria sit, eos seruare, magnis in Germania copiis conscriptis, imperato etiam certo militum numero ciuitatibus in Italia, ita temporibus profectionem ordinauit, vt simul eodem tempore ex Germania & Italia copiæ conueniant in ea loca in quibus hostis erat. Idque diligenter obseruatum est. Conueniunt copiæ non longe à Lutetia quæ ab hoste obsessa & ita pressa erat, vt à deditione parum abfuerit. Iamiamque actum de ea erat, nisi Impe-

ratoris aduentu recreata spiritum recepisset. Hostes potentem & numerosum aduersariorum exercitum videntes, suos vt obsidendi ratio exigebat, dispositos separatim per partes, collectius continent in alio castrorum genere. soluitur igitur arcta illa obsidio. Imperator (praescripta certa ad hoc hora) iubet omnes, qui ferre arma possint, in hostem erumpere, eadem hora se cum suis adfuturum, significat ex summo magistratu paucis, qui multitudinem iubent paratam ad constitutam horam adesse oportere, cumque iam acie instructa essent ituri in hostem, multitudini consilium & iussu Imperatoris exponunt, victoriam esse certam, affuturum Imperatorem cum Germanorum electissimis. Adhortantur eos, vt in conspectu Imperatoris suam ostendant virtutem. Venit hora, vtrinque ruunt in hostem, sanguinolenta fit pugna, Imperator superat, vt cedere cogantur hostes, sed non franguntur prorsus: recipiunt enim se non procul ab eo loco in munitiora loca. Inceptum est agi de pace, Caesar & omnes principes pacem cupientes, potius acceperunt paulo iniquiores conditiones, quam fortuna postulare visa sit. Concessa est igitur habitanda Normannis ea regio quae vltra Sequanam est. nostra aetate adhuc ea vocatur Nortmannia. ad Septentriones habitant illi, idque nominis impositio non inepta complectitur: *Nort* enim Septentrionem eorum lingua vernacula significat, *Man* virum. Et Germani vocant ventum Aquilonem à Septentrione flantem *Nortwind*, hoc est septentrionalis ventus.

DE GERMANIS
LIBER DVODECIMVS.

888 OST Domini natiuitatem 888, Imperatore Crasso mente capto ex intemperie cerebri, alium Principes Imperatorem appellauerunt, nempe Arnulphum. Crassus postquam incepit insanire, aut saltem non omnino esse mentis compos, tantum vnum annum vixit. Est humi mandatus cum omni regali & imperiali reuerētia & honore. Minori tamen planctu, propterea quod animo nihil valebat, inutilisq; imperio erat factus. Hic Arnulphus vir quidē industrius & animo magnus, satisq; prudens, propter quas dotes meruit eā apud principes existimationem, vt electus sit Imperator, neq; vero opibus & facultatibus valuit satis. Erat enim is imperij status, vt nisi aliae essent facultates, imperium non sufficeret ad tuendam dignitatem Imperatoris & hostibus resistendum, omnino nomen imperij magis erat gloriae quam rei. Quas ob res Arnulphus hic nec Gallias nec alia loca, vt volebat, & rerum status exigebat, tutari poterat. Galliae ergo optimates deliberant qua ratione sibi consulant, & de rege creando tractant. Ludouicus Balbus praeter filios ex concubina duos de quibus paulo ante, reliquit vxorem reginam grauidam; pepereitq; post mariti mortem filium, qui nominatus est Carolus Simplex, qui iam natu decem annorum erat regni paterni haeres. Igitur optimates puerum regem creant, tutoremq; praeficiunt puero Odonem, comitem Parisiensem. Hic puerum studuit regno vtilem reddere, bene instituendo. Vbi nouem annos nomine pueri regnum iuste & cum laude gubernauit, moritur; ante mortem vero adolescentem regem commendat regni optimatibus. Adolescens suscepto regno Britannorum regis filiam, nomine Edinam, vxorem duxit. Quidam tradunt tutorem Odonem cum Carolo Simplice magnas postremis annis habuisse simultates: nam Carolo iam aetate maturo Odonem noluisse cedere. Odonem autem adolescenti quantumuis bonae spei iuueni facile restitisse, quoniam Odoni totum regnum fauisset, ob singulares eius dotes in bello & pacis tempore eximias. Norrmannos qui eo regnante saepe Galliam vexauerunt, feliciter & fortiter saepe victos, suae ipsius vitae periculo repulit; sed semper contra eos vsus cum Francis Orientalibus, tum Germanis aliis. Carolus Simplex etiam eorum furori saepe restitit. Erat firmior esset pax, magisque Gallia quiesceret liberata ab eorum incursionibus, Rolloni Nortmannorum principi filiam vxorem dedit; sed prius suscepit Christianam religionem Normannus. Porro Robertus Odonis frater, Princeps Aquitaniae arma parat aduersus regem Simplicem, volēs sibi regni partem nomine fratris de-

beri, vrbes quasdam expugnatas sibi iurare cogit. Vbi audiuit regem in armis esse, nolens suos bello affligi contra regem, cum copiis instructis proficiscitur: sed rex longe numero & virtute militum superior, excipit eum prælio, occiditur dux Robertus. Rex iam omnia tranquilla putans, quibuslibet confidit: quare iter forte facientem illac hospitio blande excipit eum Herebertus apud Peronem, cepitque impius hospes Simplicem regem hospitem. Edina Regina ad Eduardum patrem in Angliam fugit cum filio paruulo Ludouico. In Gallia capto rege miscetur cœlum terræ, plena sunt omnia tumultibus. Procerum multi regnum affectant, quilibet se iudicat digniorem qui alios gubernet. Qua discordia freti Saraceni iam non fines vltimos Galliæ bello tentant, sed interiora fere omnia vastant. Rex igitur malis auspiciis & sero creatus est Richardus Burgundiæ ducis filius, non satis enim exercitatus & peritus fuit in militari disciplina. Qua facultate tamen in primis opus erat, propter Saracenorum crudelitatem qui tum quoque Burgundiam depopulabantur. Porro Richardus & Carolus Simplex capti eodem tempore moriuntur. Regnum iterum destitutum est gubernatore in magnis fluctibus & tempestatibus. Post longas contentiones, proceres in Anglia Edinam vxorem Simplicis defuncti vita, & filium eius Ludouicum reuocãt, regnum, paternam hæreditatem, offerunt, venienti obuiam procedentes gratulantur, regem salutant, se suasque fortunas illi committunt. Magnis & variis hic iuuenis rex petitus est insidiis, ex quibus omnibus seruatus est & ereptus Germanorum, vt narrant historiæ, opera & fide. Sed ne quis existimet nos oblitos propositi, professos scilicet de Germanis scripturos: immorari vero in aliarum nationum rebus præter decorum. Horum omnium quæ hactenus tradidimus, Germani fuerunt longe maxima pars, & Principes quos narrauimus, plerique omnes originem duxerunt ex Germanis. Propius tamen nunc redimus ad Germanorum res gestas. Arnulphus, de quo paulo ante, Imperator appellatus in infelici imperii tempore. Maharenses, ex Morauia gens, initio imperij huius Germaniam afflixere miserabiliter. Causa eius belli eis fuit, quod Ludouicus Germaniæ rex Germanorum copiis superatos maxima clade affecerat. quare Principum dissensiones audientes, venerant se vlturos. Illis igitur Arnulphus se opposuit; sed quantũ profecerit, satis arguunt fœdera eum illis facta. Data est enim illis Boëmia in qua liberi habitarent. Nec erat vlli cordatiori obscurum quantum mali & discriminis esset Germanis talem habere vicinum, sed danda fuit, ita ferebat res. Ex Boëmia igitur breui post tempore egressi, Germaniã vastarunt. Arnulphus contra eos ducit suos: sed aliquoties ita præliatũ est, vt Arnulphus auxiliares copias aduocat. rex Vngaria: Vngari magna multitudine in Germaniam venientes non multo minus dederunt quam hostes, damni. Vicerunt quidam hostẽ pugna cum maximis quæ vnq̃ iam fuerunt, conferenda. Ex Germania igitur profligatis Maharẽsibus, Vngari promissam pecuniam improbe exegerunt ab Imperatore. quam cum non haberet, promissis effecit vt repeterent patriam. Cum autem dies soluendi adest, non habet Imperator vt satisfaciat. Qua causa Vngari Germaniam vsque ad Frisiam depopulati sunt. Germani vero recordati suæ pristinæ virtutis, & ob trucidatos liberos, senio defectos parentes, & vxores, commoti, cum furore arripiunt vno animo omnes arma, hostium exercitum pene deleuerunt totum. His temporibus tota Europa tumultuata est intestinis seditionibus bellisque. Arnulphus Cæsar in Galliis bello magno implicitus, & in eo miram fortunæ instabilitatem expertus est. Ædificia igne consumuntur, subuertuntur arces & vrbes, magna omnium rerum penuria sequitur, fame vulgus perit. Germania quoque fame laborat, bellis, quæ iam diximus, exhausta. In Latio factiones multæ omnia confundunt. Guido dux Spoletanus solicitat quasdam vrbes in suas partes, quasdam terret, quas scilicet corrumpere nequit vanis promissis. Berengarius Princeps Foroiulij Guidoni se opponit, cum ciuitatibus artibus eisdem agit quibus Guido. Præter illas fuerunt factiones perniciosæ, quas enarrare longum esset. Sic tota Italia perturbata maximis affecta est malis. Berengarius superior Guidonem vincit, fœdus victor cum Imperatore facit. Arnulphus paulo post Italiam cum exercitu petit, à Pontifice rogatus, quem factiones fere oppresserant. In Italia de omnibus supplicium sumit Imperator, qui aduersi fuerunt Pontifici. Bergamum, vbi hostium quidam Pontificis erant, obsessum, vique expugnatum est ab eo: cuius ciuitatis comitem

laqueo suspendit. Per totã Italiam aut fugatis, aut è medio sublatis inimicis Papæ & seditionum autoribus, statu pacatiore reddito Italicarum rerum, Romam accedit, fores apertas sibi fore existimans. Sed quanquam vocatus à Pontifice sit, tamen quoniam factionum multæ erant partes, illa quæ aduersa erat Papæ, tanta potentia in Repub. pollebat, vt vrbis portas clauserint, & aditus omnes muniuerint, illis qui à Pontificia sede non discesserant, & Pontifice repugnantibus. Intra mœnia igitur vrbis tumultus, cædes, dolus, nemo ab alio tutus. Partium alia sperare, alia desperare, alia meditari fugam, alia tractare quomodo velit vti victoria: omnes parturire dolos & labores, consultare, vigilare, insidiari. In his turbis & discriminibus Pontificij præualent, vrbs aperitur, Imperator ingreditur, excipitur a Pontifice Formoso honorifice. Qui sibi conscij sunt aliquid aut fecisse aut dixisse, fugiunt ex vrbe. Multi tamen ob etiam suspiciones leues crudelibus pœnis afficiuntur. Volebant enim Pontifex & Cæsar exempla statuere, ne in posterum aliquis auderet contra Pontificem aliquid moliri. Guidonis facultates quas in Italia habuit maximas, afflixit, & fere totas contriuit. Referam & quod de vxore Guidonis scribitur. Hæc mulier obsessa in quadam vrbe, nacta proditorem ex Arnulphi Imperatoris familiaribus, per quem somniferum lethaleque venenum potu dedit Imperatori qui ante vrbem in tabernaculis erat. quo veneno hausto tam alto somno est oppressus, vt toto triduo non potuerit excitari. decoxit tamen, naturæ in Imperatore vis, vt mortuus non sit, vel potius, Deus diutius volens illum in hac vita habere, seruauit: alioqui mortis genere hinc illi decedendum fuit. Arnulphus hac potione corpore & animo ignauior factus, Italiæ propter veneficia infensus, suam Germaniam repetit. Nec multo post tempore Arnulphus pediculorum multitudine ex corpore eius nascente consumptus est, nec potuerunt vlla arte pediculi tolli. sublatis enim genitis, ex subiecta corrupta corporis materia alij nascebantur; his ablatis, ex seminario in putredine relicto alij iterum prouenie bant, semperque ita numerus auctior est redditus. Itaque toto fere corpore consumpto magni doloris morte excedit ex hoc seculo. In monasterio Diui Emerani Ratisponæ sepultus est. Mortis tempore pollebat potentia & opibus: sed tempore quo imperij administrationem accepit, non satis ad imperij dignitatem tuendam diues fuit. Filium legitimum Arnulphi à morte patris statim Principes fecerunt Imperatorem; erat autem nomen illi Ludouicus. Primo eius imperij anno, Vngari Germaniam (propter patrem mortuum: nam viuente Arnulpho nihil aliquot annis tentarant contra Germanos) inuadentes, vastantq; vsque in Bauariam. Quidam volunt quod ingẽtibus copiis totum Noricum agrum vastarint; & in Sueuia aliquoties incolarũ virtute præliis sanguinolentissimis victi & repulsi, tamen ad extremum superasse Sueuos, eorumque regionem crudeliter incendio & ferro depopulatos vsque ad ipsum Danubij fontem peruenisse, qui est caput siluę Hercyniæ. Quod tamen verum non esse arbitror. neque enim in eo loco istis temporibus erant Germanorũ res, & Vngarorum virtus tanta, vt eo vsque credendum sit Vngaros peruenisse. Ludouicus Imperator iuuenis, magnis vndiq; copiis coactis obuiã properat; neq; enim in initio imperij sui voluit ferre suos, & præter alias nationes sui imperij caros deuastari. Vbi venit ad Lycum fluuium cupidius, vt sunt iuueniles animi concitatiores, cum hoste dimicandum quam primum quærit. Vngari sæpius acie instructa animum eius ad pugnandum cupidum intelligentes, in quendam depressiorem locum arbustisq; syluestrem insidias ponunt, cum reliqua exercitus parte expedita committunt prælium cum Imperatore. pugnant fortiter Cæsariani, hostis paulatim cedit, se quantum potest fieri, defendens recedendo, nostri nihil suspicantes periculi sequuntur cedentem & in insidias ducentem hostem. vbi ad locum insidiarum ventum est, prorumpunt ab omni parte insidiæ. Germani & si non potuerunt non commoueri re inopinata, tamen pugnarunt ita, vt diu anceps fuerit prælij euentus: sed qui in insidiis fuerunt nimium suo impetu perruperãt aciem Cæsaris: quare tandem fugere coacti sunt. Post hanc fugam ita sunt hostium animi sublati, vt totam Germaniam in sua manu esse putarint. Imperator vt pacem consequi posset, dedit priuatim occulte hostiũ ducibus magnam pecuniam, publice magnã etiam dedit, maiorem se daturum promisit. annuum quoque tributum hostibus pollicitus est. Ægreq; inducti sunt vt redierint domum. Ludouicus duxit vxorem Lutgardam filiã

Otho-

Othonis ducis Saxonum. Dum regnauit hic Ludouicus, octo Pontifices mortui sunt, regnauit vero solum duodecim annos. Non multo post prælium iam dictum, Vngari contra pacta non contenti tributo annuo quod bona fide numerabatur quotannis à Ludouico, repetunt, maioribus viribus quam ante aggrediuntur Germaniam. Cum quibus in Bauaria Germani bis congressi, bis superatos in Vngariam repulerunt. In postrema eorum fuga quidam volebant illos persequi vsque in Vngariam, & illic cum illis ducere bellum: sed consilium non placuit omnibus: plerique enim maluerunt domi quiescere, quam hostem tã atrocis animi sequi. Sed id euenit quod ii prædixerant, qui eos persequendos censebant. Redibant enim tertio, & superatis multis Germaniæ partibus omnia impleuerunt sanguine. Primum versus septentrionem Thuringiam, Saxoniam miserrimis modis tractauerunt. deinde conuersi rursus in Sueuiam eandem crudelitatem in ea exercuerunt, sed multis per omnes eas regiones amissis. Erat vero illis liberum per Bauariam captam iter: quare occisis succedebant semper alii, confluxerunt enim semper sine intermissione alii. Ex Sueuia vertuntur in Rauracorum agrum, vbi Basileam (quæ vrbs feliciissime crescebat) vastatã & direptam incendunt: sed discedentibus hostibus, ignis extinctus est, neque multum dedit damni. Alsatiam quoque totam diripiunt. Inde progressi in Lotharingiam peruenerunt, in cuius agris nullum ædificium erectum passi sunt, omnia solo æquant. Eodem furore penitius in Gallias intrauerunt, & non remissiore crudelitate debacchati sunt per omnia fere loca Galliæ. redeuntes ibant per ea Germaniæ loca, quæ prætericrant antea, & ceu furiis agitati nulli neque ætati neque sexui parcunt: cum maxima præda, sed infinito suorum numero amisso, in Vngariam redierunt. Nec Italia ab Vngarorum iniuriis tuta fuit: vastarunt enim & illam totam, nullum angulum prætermiserunt, quem non afflixerunt. In Italia tamen non est illis datum grassari sine memorabilibus prælis. Itali aduenientibus Vngaris territi vehementer sunt, quoniam audierant quid in Germania, quid in Gallia fecissent: & dicebantur humanis carnibus vesci. Quare in tanta tempestate quærebant iam quem imperatorem facerent gubernandi peritissimum, non ex fauore, sed ex iudicio. Berengarius Foroiuliensis dux eligitur, quoniam præter cæteros fortis & felix in bellis visus est. Hic igitur belli Dux & Imperator electus, quam maximas copias cogit, hosti Vngaro obuiam it: & quia hostes videbantur fatigati, & hostem nondum expectare, imperatos opprimere volens, aggreditur eos: sed numero & virtute militum inferior, postquam vna atque altera hora pugnatum est, fugatus exercitum pene totum amisit. Post hoc prælium Italia multo quam antea magis conterrita est. Vngari victoria insolentiores, & cæde suorum ira iracundiores redditi sunt. Taruisium obsidione circumdederunt, & expugnauerunt, & direptum desolatum reliquerunt. deinde ciuitatem Venetorum nouam incenderunt, Equilium, Clodiamque diripuerunt, & sic furibundi pergentes vbique grassantur. Tandem dato magno pondere auri & argenti à Berengario (quod vbique ex omnibus ciuitatibus & episcopis & à Pontifice collegerat) Italia excedentes, reuertuntur vnde venerant. Porro Ludouicus eius nominis tertius Imperator (quamuis eo tempore plures in Italia regnarunt: sed non sunt agniti pro Imperatoribus in plerisque imperialibus regionibus, quare nec nos istos in numero Imperatorum recensebimus) nõ laturus Berengarium in Italia imperare, & Imperatoris nomine appellari, coactis copiis in Italiam properat, omnibus rebus posthabitis: habuisset enim multo magis necessaria ad statum regni sui conseruandi, si non magis respexisset titulorum gloriam, quam suorum subditorum tranquillam vitam. Germanorum aduentu audito Berengarius, quantum licet fieri per infaustam pugnam nuper habitam cum Vngaris, exercitum comparat. Magnæ fuerunt Berengarii difficultates, exhaustus pecunia (omnem enim dederat hostibus Vngaris) territus miles quo consueuerat vti, Italus, & propter rem improspere gestam cum Vngaris à multis male audiebat, apud multos fauorem & æstimationem perdiderat: homo in his angustiis omnibus nondum animo victus est. Confidit etiam cum nihil habeat in quo speret: neque enim milite suo confidere potuit. Ludouico igitur aduenienti obuiam procedit, vt Italiæ non videatur fractus. Quam primum enim timoris & desperationis signum si præbuisset, hostique cedere, & non congredi audere visus esset, ciuitatum pleræque desciuissent ad for-

tiores partes. Itali enim semper eo se inclinarunt vbi maiorem fortunam maioremq; potentiam vident: etsi omnes homines cum instabili fortuna mutantur. Nisi hoc sic habuisset, Berengario longe consultius erat, munire vrbes, omnia ex agris praeripere hosti venturo, in munitiores vrbes cōuehere, praesidia in vrbes disponere, se intra moenia continere, ita ducendo bellum Ludouicum fatigare. sed hanc timoris significationem vitandam censuit propter quas dixi, causas. Quamobrem alacritatem simulare, spargere in vulgus, esse Ludouicum imbellem virū, quibuslibet hostibus tributarium factum, nihil ad hoc esse periculi, simulare se non modo pugnam non detrectare, sed etiam nihil aeque cupere. Nihilo minus quantum potuit, locis cauit, ne esset dimicandum: videbat enim suos inutiles pugnae. Postquam vero in conspectum hostium venerunt Itali, ita metu confusi sunt & exanimati, sicut solent esse qui in iudicio damnati ducuntur ad supplicium. Etsi igitur facile praeuidet, qua fuit in militaribus rebus prudentia & experientia, si congrediatur, quis sit futurus euentus rei: tamen pertinax in homine animus tentare voluit rem in qua certam sciebat perniciem. Congressis igitur in praelium copiis, primam coitionem non ferens Berengarius fugatus est. Post praelium statim ciuitates inceperunt deficere ad Ludouicum, excluditur Berēgarius, Ludouicus intromittitur. Berengarius etiam post illam fugam, & Italiae defectionem, animam non despondet, alia via aggredi hostem meditatur, parturit dolos, virtute suorum fracta. Ludouicus victor videns Italiam totam suam esse, ab omnibus enim ciuitatibus iam mittebantur legati, claues quacunque ibat, veniebant obuiam, nullus erat aduersarius timendus: quare nō admodum solicitus remisit curas. Ergo cum Veronae esset, à quibusdam familiarium suorum, qui acceperant à Berengario pecuniam, proditus est. Nam proditores illi intromiserunt Berengarium in vrbem nocturno tempore: ab illo captus est ea nocte, luminibusque priuatus Ludouicus, & dimissus. Sed sunt autores qui putant ita priuatum oculis, vt mori eū necesse fuerit: nam Berēgarium ita videri voluisse contemnere potestatem eius; & probabile est quod dicunt illi. Neque enim verisimile est liberum luminibus ademptis voluisse dimittere talem regem. Statim igitur post ereptos oculos mortuus est. Regnum post huius mortem obtinuit Berengarius in Italia. Anno post obitum Ludouici Imperatoris (qui fuit annus a natiuitate Christi 913) contentio de imperio magnorum bellorum in Europa fuit causa.

913 Alium in Galliis, alium in Italia, alium apud Germanos volebant imperatorem. Franci occidentales, id est Galli, pręicabant id quod verum erat, genus Caroli Magni non inueniri in Germania, eius generis apud Gallos esse reliquias. Supererat enim Ludouicus nomine, filius Bosonis, qui genitus erat ex filia Imperatoris Ludouici secūdi, quē Imperatorem multae magnae ciuitates & Principes praecipue in Gallia, volebant. Germani contra noluerunt qui esset alienis moribus & animo à Germania, qui non esset educatus in Germania. Quare elegerunt vnanimiter fere omnes Ludouicum nepotem Ludouici tertii, ducem Francorum in Germania, & Princeps quoque legitur fuisse Lotharingiae. Hunc electum appellant Regem & Imperatorem: sed Itali Berengarium suum Imperatorem appellabant, negabant Germano coronam imperialem. Ex his dissensionibus grauia bella orta, afflixerunt misere populum, qui sub Imperatorum tutela felicem & tranquillā vitam debebat agere. Ergo Ludouico ea via qua dixi, mortuo, Franci & Saxones Othonem Saxoniae Principem cupiebant Imperatorem: sed Otho senio confectus oblatum imperium recusans, suasit vt potius Conradum eligerent, quem iam dixi electum. Otho tamen semper se adfuturū communi paci, & imperii dignitati iurique ad imperium Germanorum, promisit. Huius Conradi imperii anno secundo quidam principum in regno eius meditari coeperunt res nouas contra Imperatorem, quos ille singulari sapientia compressit, & sine armorum tumultu in leges suas perduxit. Vnus tantum illorum nempe Princeps Bauariae non fidens illi, conscius sui animi & propositi contra illum, fugit cum tota familia sua ad Vngaros, quos non cessauit excitare in Conradum Imperatorem, nec nihil effecit, sed plus suis consiliis nocuit Vngaris, quam Germanis. magno enim praelio eodem anno à Germanis superati sunt, & innumerabili multitudine occisa, cum ignominia fugiunt in patriam. Sequenti deinde anno iterū redeunt, iterumq; repulsi; & multis occisis, ad suos reuersi, sequente vere rursum maioribus copiis quam prius Germaniam inuadunt, & primo

qui-

quidem impetu non potuerunt retineri, sed longius progressi collectis omnibus Germaniæ viribus, victi fugati sunt. Post hoc prœlium sequentibus annis proximis quibusdam non reuersi sunt. Erat hoc tempore dux Saxonum, nomine Henricus, Othonis filius iuuenis maximi animi, & in militaribus virtutibus peritissimus, qui aliquoties specimen suæ præstantiæ dederat in prœliis cum Vngaris: nam eo tempore vicinas regiones cladibus afficiebãt. Hũc Conradus ob has dotes, ob quas diligẽdus erat omnibus, odit inhumaniter. Cuius iuuenis pater Otho de Conrado optime meritus fuerat, cuique debebat nomen Imperatoris, vt est iam auditum. Et cum Conradus intelligeret quid essent omnes homines iudicaturi de ingratitudine sua, si palam cum illo armis rem ageret, de dolo & insidiis cogitauit. Ad hanc rem neminem iudicauit aptiorem Hattone episcopo Moguntino, quem in insidiis fabricandis mille artificem sciebat, & audentem & paratum ad quoduis facinus. Cum illo ergo cõmunicat Conradus consilia sua. Hatto pollicetur nefandam operam, facile se posse addit (nam in ea arte erat iam exercitatus.) Occasione igitur quæsita, Hatto inuitat Henricum, magnum, nescio quid, inquiens se habere quod cum illo communicet. Aduenientem Henricum ficto vultu læto excipit Hatto latro, in conuiuio donat illi auream torquem, quæ venenato auro erat facta, ita vt qui semel in collum iniiceret, veneni vis penetraret per vestes etiam ad cordis penetralia, & breui necaret, nec nihil manibus tractando nocuit. Hatto igitur allata per famulum, manibus medicamine præparatis, in collum iniecturus erat lethale donum Henrico, qui per quendam admonitus clanculum, recusauit. Postea ille qui admonuerat Hẽricum soli exponit omnia, & Comitem Albertum tali torque esse sublatum per hunc episcopum. Hattoni ergo roganti cur tantopere suum munusculum renueret, respondisse scribitur Henricus, sibi non esse durius collum, quam Comiti Alberto. Latrocinio illo ergo Henricus supra modum iratus, cognouerat autem post Conradi odio subornatum hunc proditorem. Quamobrem proxima quæque Saxoniæ suæ, quæ ad Conradum pertinebant, inuadit, & suæ ditioni adiicit, nec finem grassandi facit vllum. Hatto se (propter proditionem suam manifestatam, & propter quæ sequebantur mala) mœrore & tristitia conficit, animiq; ægritudine moritur. Quidam multa scribunt quomodo Satan non modo animam eius, sed & corpus à morte tractarit, quæ ego nesciens an omnia vera sint taceo. Rex in tota fere Germania (nam omnibus erat nota beneficentia Othonis patris Henrici erga Conradum) pessime audiebat propter ingratitudinem & proditionem; omnia vero benedicere de Henrico omnes, iustam causam habere, merito latrocinium illud vlcisci, mala quæ accipiebant ab Henrici exercitu magis ascribere Conrado, quam Henrico. Nullum autem occupandi aliena finem faciente Henrico, Conradus copiis conquisitis fratrem suum Eberardum primum, non ad recipienda quæ occupauerat Saxonum dux, sed ad Saxoniam depopulandam, vt reuocaret cum exercitu Henricum ad suos defendendos. Eberardus inflatus regiis & imperialibus fratris sui titulis, non aliter agit rem atque cum hypodidascalus iussus est a ludimagistro punire puerum. Cum peruenit ad oppidum Heresberg minis superbeq; dictis oppugnat. Saxones eum excipiunt magna multitudine, pugnatur vtrinque primo impetu fortiter, sed à parte Eberardi nõ satis pertinaciter; verterunt enim mox post primam coitionem tergum, & maxima parte exercitus amissa, reliqui fuga sibi consuluerunt. Nec post illam cladem non mediocrem demisit Conradus superbiam, adhucque contemptor hostis, copiis reparatis & auctis, mittit legatos ad Henricum cum minis, qui Henricum terreant, vt sponte petat gratiam, & se dedat, fortasse inuenturum misericordiam apud Imperatorem. Legati ad Henricum vbi venerunt, quid facturus sit, nisi se vltro dedat, Imperator se eius misereri, suadent vt gratiam petat, spem misericordiæ consequendæ faciunt. Henricus cum non haberet numero parem exercitum, non diffidit tamen suis copiis. Aderat cum Henricus cum legatis ageret, vir magno animo Dietmarus Saxo, qui legatis præsentibus magna voce asseueranter dixit, Triginta legiones quas voluisti copias, paratæ sunt quocunque voles die, ergo minis ne moueare Conradi. Hoc dixit, vt audirent legati & omnes comites famuli legatorum. Legati cum vident Henricum Saxonem ceu immobile saxum nihil mutari mandatis & minis sui Imperatoris, redeunt ad Conradum, referunt quæ egerint, quæque à quodam viro graui de legionibus au-

dierant.quę etiam per famulos in vulgus totius exercitus,& per legatos inter primates diuulgata sunt: quo nūcio mirabiliter territus est totus exercitus regius,& ideo in ipsa nocte Franci, relicto Conrado, conferunt se domum,neque vlla ratione copiæ contineri potuerunt:itaq; & Conradus castris relictis coactus est redire vnde venerat. Tantas copias Dietmarus vno ficto verbo vicit. Nunc accedemus ad de Henrico primo historias, in quibus si quid erit cuipiā non satis credibile,meam liberatam volo fidem, nam autores sequar,quibus maxime credendum iudico: velimque neminem tam iniquum esse, vt etiam plurima vera reiiciat,propter quidpiam adfictum. Post hanc è castris mirandam fugam Conradus in grauem morbum incidit, desperataq; valetudine, & ex morbo humiliatus,resipuit,antea,valente carne,obcæcatus per superbiā animus erat. Quare omnes regni proceres conuocauit,pręter ducem Saxoniæ Henricū,hancque orationem habuit ad illos, Videtis amici cōditionis nostræ miseriam,iam ego nudus ex hac vita migrabo,quemadmodum & ingressus sum nudus. Propterea obtestor vos omnes vt cogitetis iam,quæ ego iam cogito,quæq; omnes olim cogitabimus: neque enim effugiet vestrum hanc horam quisquam,accelaratisque omnes huc. Quare ita geratis vos, vt possitis respondere rationem expostulaturo, vt possitis inimico resistere, ne detis illi quod contra vos habeat calumniator ille. Quærite pacem,quærite subditorum vtilitatem,communem cōcordiam sectemini. Videtis superbiam vanam esse, vanitatem esse quæ nos prima putamus. Ne igitur stultissima ambitione seducamini: & his tam malis temporibus eligite non ex fauore,sed iudicio,prudentissimum, rerum omnium peritissimum, & quæ pacis & quæ belli sunt, iustissimumque; talem ego expertus sum Henricum ducem Saxoniæ, quo cum bella,vt scitis,gessi. Principes qui aderant, mirati, quod hostem suum,quem angue peius oderat,iam ita prædicet,& Imperatorem velit. Cæterum pedibus omnes ibant in eius sententiam deligēdo Henricum: quoniam tempora talem requirebant virum. Eberhardus frater regis solus omnium iniquiore ferebat animo. nec mirum: nam ipse præ cæteris sperauerat imperium fratris sui. Illam tristitiam animaduertens Conradus in hanc sententiam affatur eum,Quid tu tristior es? Num quod minus laboris & oneris cupio tibi imponere? Beatior eris si nihil supra vires tuas assumpseris. Num tibi exempli satis sum? Si mihi hæc vita esset iterum viuēda tot annis quæ vixi,turbas & illas curarum molestias si possem effugere, magni boni loco ducerem, latentem vitam in ocio, non ignauiter ocioso omnibus regnorum potentatibus præferrem. Non quod te ociosum sine vlla rerum administratione velim esse, tantum tibi cōcedemus, quantum satis esse putamus viribus tuis. Vides animos,fortunam,felicitatem,successus Henrici quem fata poscunt Imperatorem. quare acceptis diademate, sceptro,& gladio regali, ad Henricumq; perlatis, æternam pacem & amicitiam inito cum eo viro, qui ferendis oneribus tantis sufficiet. Eberardus nouissimæ voluntati fratris consentit,videt enim omnes concordibus animis Henricum velle regem & Imperatorem. Paucis post obdormit Conradus,& regalibus exequiis sepelitur. Eberardus quod frater iussit de Henrico,effectum dat,fert ad eum quæ iussit,pacem & amicitiam init. Habitis statim principum comitiis apud Frideslare oppidū, consentientibus omnium suffragiis Henricus est rex Germaniæ creatus. regnauit annos 18. Hunc Henricum testantur historiæ originem generis habuisse à Carolo Magno, fuisse enim matrem eius sororem vltimi regis ex prosapia Caroli. Vehementer rure delectatus est hic vir,sicut consueuerūt semper omnibus seculis nobiliora ingenia omnia. Aucupio quoque animum sæpe relaxauit,hinc cognominatus est Henricus Auceps. Hunc propter animi dotes, militares virtutes, & Germanorum virtutem,quæ illis necessaria sæpe fuit,Romani Pontifices Imperatorem agnouerunt. Et constitutiones ecclesiastici iuris abunde testātur,qualem erga religionem & sedem Romanam habuerit animum. Quoniā de Germania scripturos in titulo promisimus, & hic Cæsar Germanorum non vulgare decus è Saxonum prima nobilitate ortus est, Saxoniam delineabimus,& pauca de institutis vetustis eorū dicemus. Ab Oriente Saxones habent Schlesios & Pruthenos: à meridie Francos Germaniæ, & Bauaros: à septentrione Danos: ab Occidente Viseram fluuium. Intra hos fines siti sunt Thuringi, Pomeranii, Misnenses & Brandenburgenses,quæ appellationes apud vetustiores non sunt: cadūt enim ceu folia magis quam aliud genus vocabulorum, nomina locorum,

&

& mutantur. Caroli Magni tempore ad religionem Christianam conuersos, traditum est. Vsi sunt autem legibus ex quibus facile est videre à quopiam institutos qui philosophos in Grecia audierunt. multa enim Platonis legibus cōueniebant. Distributi fuerunt in nobiles, liberos & seruos. Nobiles defendebant ab hostium incursionibus reliquam multitudinem, & iudicabant controuersias, custodiebant leges, impotētiorem ab iniuriis potentioris defendebāt. Multitudo ciuium liberorū vectigalia, & annuum tributum dabant. Æqualitas erat in matrimonio instituta. Et ex qua familia, quo tempore æratis contrahendum esset, constitutum fuit, pulchreque Platonis respondebant hæc omnia placitis. Hæc arbitror ab iis instituta qui militatum abierant in Græciam, & ex illis quenpiam præstantis ingenii illic didicisse, reuersumq; in patriam docuisse. In religione cultuq; deorum barbariores fuerunt. Quibusdam enim diebus humanis hostiis sacrificabant Mercurio, & illos qui mactandi erant, homines venerabantur ceu deos, omnesq; certatim aliquid muneris in diuinam hostiam conferebant. Deos suos humanis formis non fingebāt, piaculum inexpiabile habebatur imagini mortalis animalis assimilare deos immortales. Neq; in templa, vt aliæ gentes, collocabāt, nam maiores esse iudicabant, eorum scilicet deos, quam vt sub tectis ab homine factis habitēt. At nemora & syluæ fuerunt illis domus deorum, & nominibus deorum appellabant syluas, ceu nos templa. Equorum hinnitum, auium volatum & vocem religiosissime obseruabant, & omnia consilia, omnes actiones functionesq; vitæ ad auspiciorum illorum rationem instituebant Solem præterea, Lunam & alia quæ notata erant illis sidera abeuntia religiose valedicebant: venientia eum lætis gratulationibus excipiebāt, ceremoniis ad hæc solennibus ordinatis. Ingentis magnitudinis arboris truncum in aperto campo erectum venerabantur, vocabant lingua vernacula *Yedermans sul*, quod latine est omnium communis columna. Quāto negotio à Carolis sint victi, & mutare instituta religionis coacti, & quoties desciuerint contra initum fœdus cum Imperatoribus, & quare à natali solo sint translati per Gallias & Germaniam, antea satis dictum est. Nunc tempestiuum est redire ad Henricum Saxonem, Othonis filium, quem genuit illi soror Ludouici tertii, si hæc scribētibus credimus. Henricus ante adeptum regnum habuit vxorem Mechtildam, ex qua filiam habuit nomine Gerburgam, quæ vxor facta est ducis Lotharingiæ, quo mortuo, nupsit regi Galliarum Ludouico. Hæc Mechtilda genuit filium Herico vel potius orbi terrarum toti, Othonem Magnum de quo in sequentibus dicetur. Post hunc Othonem genuit alium filium nomine Henricum. Post hūc tertium peperit, qui nominatus est Bruno: Hic factus est episcopus Coloniensis ecclesiæ. Henricus regni administratione suscepta de pace foueda & facienda cogitauit: sed eam sine armis non posse parari, propter Vngarorum iniurias. Quare comparatis copiis, aduersus Vngaros profectus est, & ex tota Pannonia eos eiecit, & fines regni muniuit, ne essent hostium incursionibus obnoxii. Primum omnium in regni sui initio studuit Germaniam vnanimem reddere, sciens concordantem Germaniam omnibus hostibus fortiorem. Nec magni illi laboris fuit concordiam illā facere. Vnus enim Burcardus Sueuorum dux nonnullas ob causas nonnihil rebellauit, quem beneuolentia & animi comitate placauit. Verum pacata Germania, & iam vnanimiter regem agnoscente Henricum, iterum exoritur ex Vngaria tempestas: Arnoldus enim ille dux Bauariæ qui Vngariam à Conrado Imperatore fugatus erat, redit cum validissima Vngarorum manu in Bauariam. Imperator igitur coacto exercitu occurrit illi, & adiuuantibus etiam Imperatoris partes Bauaris, ad deditionem compulit. Hoc bello ex animi sententia confecto (vsus in omnibus consilio Huldrichi Augustensis episcopi, viri vitæ sanctimonia veraque sapientia quæ à Deo est, insignis) ob causas iustas cum copiis Germanicis petit Lotharingiam. Vbi transgressum Rhenum audiuerunt Galli cum exercitu, territi, de pace impetranda & facienda quoquo modo cogitant: mittunt legatos, mittunt munera, offerunt vrbium claues. Rex Galliarum Carolus petit eum eo facere æternum fœdus. Quamobrem obuiam venit illi apud Bunnam, Lotharingiæ vrbem, & appellans eum Imperatorem, dona offert. Lotharingiam, præterque eam quicquid inter Rhenum & Mosam est, Burgundiam reddit Carolus Henrico. Nam nomine imperii ad se pertinebant hæc, & propterea vt recuperaret, venerat. Reuertitur igitur in Germaniam non prius quam illi populi

omnes in eius leges & nomen iurarint. Dum hæc agit in Galliis Henricus, Vngari Italiam miserrime vastant: & satis grassati per Italiam, Germaniam quoque inuadunt, & depopulantur multa loca Germaniæ: sed tot ex illis occiduntur quotidie, vt ad paucitatem redacti, conuersique ad patriam sint, nolentes redire. In ipso reditu captus est à Germanis Vngarorum Princeps, Imperatoriq; Henrico adductus est. Vngari postularunt vt Henricus captum dimitteret, magnam auri vim offerentes pro illo, adeo carus fuit illis. Apud Henricum vilius fuit pace aurum. Pacem igitur postulauit, quæ inter eos facta est. Fine horum tumultuū facto, Henricus operam dat, vt & sint qui rura colant, & qui vrbes inhabitēt, & qui se ad futura bella in disciplinis militaribus exerceāt. Duxit quoq; copias in Sclauos vel Hunellos, vt quidam vocant, cum quibus sæpe congressus, variam belli fortunam expertus est: neque enim ex sedibus suis facile cedit vlla gens. fatigauit tamen eos frequentibus præliis, & producendo bellum, vt in oppido Brennenburgum continere se sint coacti. Quam cum vidit Imperator inexpugnabilem, propter aquas, parauit lignorum maximam copiam, & reliqua quæ ad frigus arcendum necessaria sunt, & expectata hyeme, castra posuit super glaciem ab ea parte vrbis à qua minime propter aquæ altitudinem sibi timebat, vbique erat hosti expositissima, castris in glacie positis. Quare breui cepit eam à qua pendebat tota circa eam regio. idcirco cum vrbe venerunt ea omnia in potestatem Henrici. Dispositis secundum suas leges, pro arbitrio rebus Brennenburgi, in Dalmatiam exercitū ducit, occupataq; regione tota vsque ad oppidum Grana, hanc exercitu circundat, postulans primo aduenions vt vltro se dedant, iustissimis conditionibus omnia se acturum, nulli se nociturū quod ad vitam & quod ad facultates attinet, spondet. Oppidani pertinaciores quam illis bonum erat, confidebāt propugnaculis & propugnatoribus quos habebant in vrbe, superbius respondent, & tela in Germanos mittunt, & noctu semel atque iterum in castra erumpunt, & non paucos vulnerant, quosdam etiam occidunt. Quibus rebus irritatior redditus est animus Imperatoris. quare edicit militi expugnaturo vrbem, vt omnes puberes vtriusque sexus interficiant, pueris & puellis parcant, prædamq; vrbis facultates concedit militibus. Hic quoque habitatoribus comparatis, & rebus ordinatis, vertit signa contra Boëmos, quos victos (eorum vrbibus expugnatis, captoq; rege) tributarios fecit. Post hæc gesta Henricus cum magna laude ad suos venit, dimittitq; exercitum. Paucis post mensibus, Vngari veniunt, petunt, quæ promiserat illis cum pacem fecerunt, munera. Henricus Imperator tot successibus, & tanta ad regnum suum accessione confidentior factus, non respondet illis, nec ad se admittit vt audiat. Legati incensi ira, incendunt omnes Vngaros, & comparatis maximis copiis, sine mora properant in Saxoniam, quos cum viderent ad sua tuenda paratos, & sicubi necessitas aut vsus requireret, etiam ad pugnam accinctos, prætereuntes igitur Saxoniam, in Thuringiam magnis itineribus per syluas veniunt, & vno impetu peruastant eam, & abducunt viros & mulieres corpore valentes, illis vsuri in vecturis & aratris. Porro cum primum nunciatum est Henrico Vngaros esse in armis, magna multitudine aduenire, aduersa forte valetudine graui laborauit: præsenti tamē animo, iubet cogere copias, & morbi maturationem iubet medicos accelerare. Medicis timentibus ne ægritudo animi grauiorem efficeret morbum, inquit vir robustus animo, quin iam remitto curas, quo tota vis naturæ cum morbo pugnet: est enim mihi quam primum opus valetudine. Et vehementer dissuadentibus medicis, adhuc morbo laborans ad exercitum fertur, cum quo hosti obuiam properat quam potest celerrime, nam sæuiebant crudeliter. Vbi appropinquauit Henricus exercitui hostili, suos ad prælium animans, in hanc sententiam locutus est, Videtis, fortissimi milites, vestram patriam, vestros quibus alemini agros, vestros focos, parentes, vxores, prolem vestram, leges & religionem ab impio & immisericordi hoste vastari, & crudeliter in conspectu nostro perdi. Videtis hostem in conspectu vestro (qui longe viribus corporis & animi maioribus nostris, & nobis quoque semper cessit) territum, circumspicere fugam, qui de absentibus vobis, vt ex captiuis cognouimus, contemptissime locutus est. Quare memores nostrorum maiorum fortitudinis, quam experti sunt omnes cæterę nationes in suis regionibus, ne patiamur hostem in media Germania grassari. Sunt res nostræ iam eiusmodi, vt aut vincendum, aut prodenda hosti patria & omnia nostra. Nec erit in fuga

vlla

vlla salus,& si qui fuga possent elabi,grauiora morte, exilium, & in exilio fames, & seruitus essent perpetienda. Victoriam,quæ facilis erit (modo fortiter sustinuerimus primam coitionem) consequentur pax, summa omnium qui hic sunt, gloria,& præda ex hoste magna, duplexque victoribus numerabimus, inquit, stipendium. Quare vir tutem patrum nostrorū æmulari, & implorantes Deum qui pugnabit pro nobis iustissimam causam habentibus, contra diuini & humani iuris contemptores. Inuocantes igitur post hanc Henrici orationem Dominum Deum, alacres prælium committunt. Pugnatur pertinaciter primo impetu ab vtraque parte, sed hostes vertunt tergum, fugæque sese committunt. Trucidatur infinitus eorum numerus,impedimenta eorum & omnia quæ abiecerant arma, venerunt in Germanorum potestatem: plurimi quoque capti sunt Vngarorum. Exercitus eorum est dissipatus, vt conuenire non potuerint vsque in Vngariam. Hoc memorabile prælium in triclinio arcis Mersburg Henricus iussit depingi, vt sæpius memoria eius occurrens animi voluptatem ex eo sæpe acciperet. Porro munera & tributum quod Vngaris dabat ante prælium, pauperibus postea dari instituit. Nec minor prælio gloria est secuta, pro meritisque digna est illi habita gratia ab omnibus: Imperatorem, seruatorem,patremque patriæ omnes vno vocabant ore. Fama facti peruenit ad omnes extremas nationes terræ.legati cum muneribus à longinquis regionibus veniunt,& amicitiam petunt,obsequiumque suum offerunt. Non multo post hæc tempora,Nortmanni Daniq; mari & terra deprædantur Frisiam, quorum conatus repressit, eosque domuit, vt domi postea diu manserint, potius victum quærentes piscando, pascendo, agrosque colendo, quam cum vitæ discrimine rapiendo. Abroditos quoque pugna superauit: nec cum supplicantibus pacem prius facere voluit, quam Christianam religionem agnoscerent. Religionis enim ante omnia rationem habuit, ad quam puer à præceptoribus suis saluberrime institutus fuerat, à quib.doctus erat, nulli Principum Dei religionisq; irrisorum aut contēptorum non imminere certum interitum malum, si nō corporis (quod tamen sæpe videmus accidere) at certe animæ: cuius perditio quanto horribilior sit, quam corporis,didicerant illi Principes recte instituti. Anno Domini 923,est in ecclesiam Augustensem vocatus ad munus episcopi, Huldrichus, vir vitæ morumq; puritate præclarus: fuit autem ex primi loci nobilitate à Kiburgo arce & Dillingen. In episcopatus autem munere ecclesiæ fideliter ministrauit circiter quinquaginta annos. Hoc tempore ocio & alma pace fruitur Germania, nullo iam hoste eum lacessere audente,omnia quę hominibus & voluptati & necessaria sunt vilissima, aureumque plane tempus. In Italia omnia tumultuantur,omnia intestinis laborant odiis,& seditionibus & incursionibus vexantur. In Asia perturbantur magis etiam. Saraceni classibus obsident Constantinopolim multis partibus. In Germania rident omnia. Numerantur à scriptoribus prodigia quæ præsagia fuisse volunt mortis Henrici, quæ consulto prætereo. Vocabatur a factionum partibus in Italiam Henricus, frequentibus literis & legationibus: volens autem bonus Princeps ei imperii parti cōsulere, parat expeditionem, quāquam videret in ea maximas difficultates. In parando in lethalem ægritudinem incidit,& moritur: Othonem Magnum cognomento regni hæredem constituit. 923

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS TERTIVS.

Nno eodem frequens Principū conuentus Aquisgrani, in quo est communi vna omnium voce electus rex & Imperator Otho Magnus, Henrici primogenitus filius, & statim post electionē vnctus ab episcopo Moguntino Hildeberto, cui magnā bibliothecæ partem Fuldēsis monasterii deberi putāt: fuit enim in eo monasterio ante episcopatū monachus, vitæ integritate & literis eximius. Post vnctionē appellatus est Rex & Romanorum Imperator. Veniunt ad eum legati à Constantinopolitanis, à Romanis, ex Hispania, breuiter ab omnibus

orbis partibus, gratia fœderis & amicitiæ cum eo faciendæ. In imperii eius anno primo Boislaus, vir sanguineus, referens omnibus coloribus Cain, occidit fratrem suum Wenceslaum Principem Boëmiæ, virum spectatæ sanctitatis. Cuius rei improbitate commotus Imperator, qui in animum induxerat officio suo, quantum posset fieri, satisfacere, & iustos & subiectos tueri, iniustos & superbos debellare, mittit igitur aduersus impium fratricidam copias, in vltionem sanguinis innoxii: sed latronis peccata nondum erant omnia completa, nondum finis eius aderat: quare Othonis exercitus sæpe pugnando varium martem expertus est. Interea nunquam cessauit Boislaus tyrannus bonos supprimere & occidere, malos primo loco habere & euehere. Otho pio zelo motus, non fatigatur: post annum enim quartū decimum demum victum Boislaum mancipium suum facit. Per eadem tempora etiam ducibus Bauariæ, fratribus discordantibus, iustam & æquam causam habentibus patrocinatus est, iniustis & contemptoribus legum punitis. Hanc eius iustitiam improbi iniquissimo ferebant animo, qui quiduis in quoslibet licere maluissent, vt est ingenium impiorum & corruptorum animorum: ex quorum numero fuit comes Palatinus Eberardus, qui ob iniurias quasdam aliis innocentibus illatas, ab Impetatore fuit ignominia notatus; quam superbus homo non ferens, nominis sui maculam bello diluere conatur. Ergo solicitat variis modis & rationibus, quoscunque vel morum, ingeniiq; similitudo, quæ ad amicitiam coniungendam est efficacissima, vel sanguinis cognatio illi iunxerat. Habebat autem consanguineos & aliqua affinitatis necessitudine deuinctos plurimos: multo vero plures illi amici fuerunt propter morum similitudinem: maiorem enim nemo negare potest esse peruersorum multitudinem hominum, quam rectorum. Mali igitur plurimi fauebant causæ eius. Et commouit Gisilbertum Lotharingiæ ducem, cui erat vxor soror Imperatoris Othonis. Ii ergo cum aliis quibusdam coniunctis copiis, primum adoriuntur fratrem Othonis Henricum, ducem Bauariæ, & in loco deprehensum non munito obsidentes capiunt, & abducunt in arces suas munitissimas in custodiam. Hęc celeritate freti fecerunt. Sed cum primum rei fama ad Imperatorem deuenit, resistendum venienti malo, ne cresceret in peius, occurrendum quamprimum iudicauit. Capit igitur vi arcem, in qua frater erat captus, quem in suum locum restituit. Venerunt autem plerique factionis autores in manus Imperatoris, quos iugulauit, Ebetardum mittit in exilium: quem paulo post in gratiam receptum reuocauit, & restituit non solum iustus, sed & benignus Imperator. Eberardus Palatinus non mutatus damnatione & exilio, neque Imperatoris gratia & restitutione, incipit statim rursus parere laborem & dolorem, insidias meditari, excitare seditionem aduersus Imperatorem, affectibus obcæcatus; nec veretur potentiam Imperatoris, nec diligit eius bonitatem. Quid huiusmodi hominibus accidat, satis est seculorum omnium exemplis declaratum. Nihil igitur intentatum relinquit, Lotharingiæ ducem iterum in suam sententiam inductum, seditionis socium accepit: cuius opera vsus est apud Henricum Saxoniæ ducem, fratrem Othonis Magni. Semper enim erant occultæ simultates inter fratres. nam Henricus persuasus erat, sibi omne ius deberi imperii, qui natus erat patre iam Imperatore appellato, cum Otho Magnus natus sit illi antequam regnum adeptus fuerit. quamobrem captabat occasionem omnem sui iuris persequendi: sed hactenus fortior & felicior frater fuerat, quam vt aliquid ausus fuerit tentare. Quapropter qui circumspiciebat vltro omnia, vbi posset ansam perueniendi ad paternam hæreditatem arripere, facile inducitur ab illis duobus. Credebat vero potissimum duci Lotharingiæ, qui habebat sororem horum fratrum, Othonis & Henrici. Ij ergo tres coniuncti videntur sibi totus orbis esse, tantum suas vires & potentiam consiliaq;, non etiam aduersarii quid contra habeant, expendunt. putant iam totius mundi oculos in se conuersos. sperant plures accessuros: propterea in Galliam, Italiam, vrbemque Romam mittunt literas, plurima adfingunt; veris maiora scribunt omnia, suas copias, suas opes facultatesve & socios plures habere se, mentiri non verentur: & causas rebellionis falsas fingunt. & per illa mendacia expectatione Gallias, Italiam, & Romanum Pontif. suspendunt. in Germania quoq; iam inueniebātur qui euentum incipiebant timere: & alius aliud ominabatur. Factiosi enim sua quam turgidissime ostentabant; quo intentos in potentiam & vires Imperatoris in se conuerterent, aut saltem

auct.

auerterent ab Imperat. Hanc quoq; ob causam festinant occupari aliquid, & ante exspectatum in castris esse, quo spem suis facerent. ad ripam igitur Rheni alteram, quædam capiunt, & exultant ceu victores. ferebaturque fama velox Romam, iam pene è Germania pulsum Imper. Otho crescenti malo obuiam properat. Cum venit ad alteram hosti oppositam Rheni ripam, pars alacrior vel potius nimium temeraria dicto non audientium militum Rhenum transeunt, hostium multitudini oblati occiduntur omnes. Imper. nauium copiam non habet, quibus exercitum statim transmittat, non sine maximo animi dolore trucidari suos conspicit. Eberardus & factionis alii scribunt in longinquas regiones passim, prælio à se victum Othonem, eius exercitum deletum, ipsum non ausum fuisse transgredi Rhenum, alioqui etiam iam aut occisum aut captum, fractum esse viribus & animo. Hæc sparguntur per Gallias & Italiam, ferturq; fama Constantinopolim vsque: sed Imperator mirabili celeritate comparat quæ necessaria erant ad exercitum transmittendum. Transmisso exercitu hostem aggressus fugat, vix elabitur, multis vulneribus acceptis Henricus. Fama præuenit Henricum in Saxoniam (Henricus enim in itinere medendis vulneribus occupatus, longiorem traxerat moram) alii occisum in prælio, alii ex vulneribus mortuum post pugnam, dicebant. quare omnes Henrici ciuitates & arces desciuerunt ad Imperatorem, præter duo oppidula Mersburgum & Schidigen. Henricus de suorum defectione in itinere certior factus, properat domum, quanquam nondum conualuerat, venitque in arcem suam Mersburgi cum paucis comitibus. Imperator eo properat, obsidet fratrem, ad deditionem facile compulit: gratiam à fratre petit. Imperator abhorrens à fraterno sanguine donans illi vitam, & verbis confutatum in exilium mittit: nam non confidit illi qui fraternum fœdus semel violauerat. Henricus etsi nihil habet, & eum amici omnes fere deserunt, de vltione cogitat. quare adit Gisilbertum ducem Lotharingiæ, cuius auxilio arma contra fratrem iterum sumit, & illis denuo Eberardus se iungit. Erat etiam Fridericus Moguntinus episcopus Henrico belli socius, sed clam: Imperator enim eo viro in consiliis vtebatur, & fidebat illi plurimum: nihilque mali de viro spiritualem vitam professo venit Imperatori in mentem. Hic igitur Episcopus se ad Imperatorem confert, illos læsæ maiestatis reos puniendos, bello persequendos esse docet. Inter alia suadet Imperatori, vt castellum Brisacum, ad Rheni ripam in Germania situm, expugnet, quod erat tum comitum Palatinorum, eratque sub potestate Eberardi. Imperator archiepiscopi consilio obsequitur, castellum expugnaturus venit: Episcopus qui auxilia promiserat, cum suis quoq; adest. Positis circum castellum castris, episcopus conatur variis viis prodere Imperatorem: sed aliter visum est Domino, omnes eius cogitationes irritæ fiunt. Non semel à prudentibus bonis amicis admonetur Imperator, recedat ab hac obsidione, multa sibi displicere suspectaque esse. Nam Imperator omnia agebat ex consiliis proditoris, quæ multis bonis ac prudentibus displicuerunt: & mirabantur consiliorum Imperatoris rationem. Parturiente archiepiscopo suam proditionem, Eberardus cum Giselberto transeunt Rhenum, & vastant omnia quæ ad Othonis ditionem pertinebant. Proditoris autoritate detinetur rex in obsidione, ne succurrat suis: neque audiebat quenquam alium. Tandem Vto & Conradus, cognomento Sapiens, proceres ex Sueuia, non ferentes diutius Germaniam ita ab hostibus affligi, suas copias accipiunt, Eberardum & Gisilbertum assecuti, vincunt, copiis eorum fere deletis. Cadit Eberhardus pugnans, Gisilbertus fugiens in Rheno est submersus. In eo prælio fuisse Argentinenses cum Eberardo, cladeque maxima affecti dicuntur. fuere & alii multi ex principibus viris & claris ciuitatibus socii factionis & cladis Eberardi. Venit Lotharingia post Gisilberti mortem in potestatem Imperatoris, & quæ fuerunt Eberardi, titulo iuris belli Imperator occupat. Archiepiscopus ille proditurus regem, vbi videt sua consilia non succedere, sed omnia præter animi sui sententiam fieri: & qui illi maximus scrupulus fuit, ex captiuis veritus cogniturum Imperatorem, quod esset socius Eberardi, & quid moliretur, ab Imperatore cum omnibus suis recedit, & ad Henricum qui prælio non interfuerat, concedit: nam Henricus in militibus conscribendis & apparatu belli instruendo erat occupatus. Sperat igitur Episcopus apud Henricum se inuenturum copias satis magnas, quibus se tueri possint: sed Henricus post casum Gisilberti & Eberardi, animo consternatus, & spe omni

sublata, deliberat velitne fugere, & in exilio non modo contemptus & ignobilis, sed in extrema inopia viuere, an potius precatores sibi parare. Maluit vero experiri fratris animum prius quam abiret in exilium. Sciens autem apud fratrem Imperatorem abbates & episcopos plurimum valere, quare rogatus aliquot abbates & episcopos mittit ad fratrem, qui impetrarunt illi gratiam. Imperator fertur illum durius obiurgasse, & perfidiam eius illi exposuisse, vt suffusus rubore agnoscere Henricus dixerit, se non mereri veniam. Ignouit ei Imperator, sed præ manibus illi dedit non tantum vt aliquid nouarum rerum moliri potuerit, neque enim primum confidit illi. Postquam vero vidit eum humiliatum vere esse, addit illi plura. tandem cum perspectam habet satis fidem eius, præficit illum ducatui Boioariorum. Pontifex Moguntinus, ille bonus vir, confusus in se, nescit quo se vertat, agitat eum iudicium Domini. Venit Moguntiam, sed ciues noluerunt eum recipere, quoniam Imperatoris hostem esse cognouerunt. Errat igitur, vbique excluditur, sparso vbique rumore de eius nefando proposito. Quare proditor proditur Imperatori, & captus in Saxoniam ductus, custoditur. Imperator tam humanum & beneuolum animum habuit, vt illum qui tam nequiter illius imperio & vitæ insidiatus erat, non solum superstitem esse passus sit, sed breui in pristinum locum restituerit. Post hæc apud Germanos gesta, Ludouicus rex Galliæ, variis agitatur seditionibus & rebellione suorum. mittit ad Imperatorem, petitque ab eo auxilia. Imperator magnis ex Italia, maioribus ex Germania copiis coactis, in Galliam ducit, tumultus sedat, rebelles compescit, hostium plurimos occidit, multos capit, omnes vincit, Galliarum res pro animi sui voluntate sapienter disponit, magna laude in Germaniam suam reuertitur, in qua emendanda corrigit, & pro meritis, animive dotibus quemque ciuitatibus & regionibus præficit. Diligens in primis fuit, vt religioni suus maneat honos. Id fieri aliter non posse, quam vt personæ ecclesiis ministrantes quam probatissimis sint moribus, & præstent aliis hominibus præstantia ingeniorum & animorum probitate, vt eos suspicientes, æmulari omnes cupiant. Ob hanc causam statuit ne quis in monasteria accipiatur aut improbæ mentis, aut abiectæ indolis, sed qui apti sint ad bene instituendam iuuentutem morum sanctimonia ingeniique cultu. Non diu post negocia quæ fuerunt Othoni in Galliis, quibusdam potentioribus in Italia omnia diuina & humana, cœlum & terram confundentibus, Agapetus secundus Pontifex Romanæ ecclesiæ, legationem mittit ad Othonem, cuius laus pacis & belli tempore iam per totum ferę orbem clara erat, petit vt labentibus in Italia rebus succurrat, Berengarii superbiam intolerandam esse. Hoc petunt & alii Italiæ Principes. Otho motus autoritate Romanæ sedis, cupiens leges & religionem in Italia esse saluas, conscripto exercitu, contendit recta in Italiam (quanquam denuo Vngari inciperent in Germanos mouere signa) Longobardos primum subiugauit. Berengarius de ciuitate in ciuitatem fugiens, tandem toto relicto regno, consulit vitæ suæ. Id multo magis faciunt alii proceres Italiæ Berengario inferiores. Otho in fidem suam toto Italiæ regno suscepto, iniustis suppressis, iustis erectis, custodes legum, causarum iudices constituit, religionem quibus potest viribus, tuetur. Adelheidam reginam, vxorem Lotharii, Italiæ regis, Papiæ in carcerem duxerat Berengarius, quam Otho liberatam vxorem duxit; & pro maiestate imperatoria Ticini celebrat nuptias, post quas in Italia pro virili omnibus ordinatis, & pręsidiis constitutis per ciuitates, reuertitur cum vxore in Germaniam, non sine magna gloria: nam magnas res breui tempore confecerat. Ludolphus filius Imperatoris, tristior ob patris nuptias, non dissimulare potuit, quod moleste matrimonium eius ferret, nam dicteriis in patrem senem nouum nuptum lusit, & iracundus à facie patris in Saxoniam se contulit. Incipit meditari bellum, & quos putat habere causam aduersus patrem stimulat, inter reliquos Conradum Francum, generum Othonis, virum bellicis laudibus clarissimum, sibi adiungit. Imperator pater celerius resistendum temerariis conatibus censens, collecto peditatu & equitatu, primum conatur vrbes eorum expugnare, id quod facile fit: omnes enim vrbes, quas filius & gener Othonis habuit, non tam Ludolphum & Conradum, quam Othonem patrem, dominum agnoscebant. quare sine negocio omnia eorũ venerunt in potestatem Imperatoris: gener & filius cũ suo exercitu decreuerunt expectare patrẽ Moguntiæ, sperantes patrem confisum copiis, in oppugnando

vrbem

vrbem temere suos ad mœnia adducturum, & facile à se repelli posse sine suorum discrimine: paternarum vero copiarum magna strage, sic (inquam) congredi præstare ducebant, quam aperto marte loco æquo pugnam committere. Nec eorum rationes fefellerunt eos: Imperator enim qui sine vlla difficultate occupauerat omnia eorum præter hanc vrbem, accedit non ceu ad oppugnandam vrbem, in qua totus exercitus propugnatorum sit, sed ceu pater ad filium reprehendendum, sæpe muris deiectis per arietes & alia machinarum genera, intrare vrbem conatus, sępe reiectus, militibus qui cadebant fossas implentibus: quoque plures cadunt, hoc irritatior Otho (solent enim hæc vehementer commouere bonos duces à quocunque hoste fiant, multo vero magis patrem, si filius hæc audeat contra suum genitorē) incautius reducit milites, & prædam vrbis & ampliora stipendia promittit, si capiatur. Duos menses perpetuos ita laborat obsidendo & oppugnando. Porro cum Lutolphus videret patrem tam constanter vrgere propositum, de pace agendum statuit: non tamen serio, sed tantum vt patris animum experiretur qualis esset. Inter autem agendum de pace, expertus est animum patris erga se ita commotum, vt placari posse nullam videret spem. Post illas inducias quæ factæ erant gratia de pace agendi, quidam desciuerunt ab Imperatore ad hostes, suasu ducum Bauariæ, quorum regnum Otho dederat suo fratri Henrico, quod grauiter ferebant Bauarorum duces, & relicta Moguntia, properarunt ad Ratisponam vrbem Henrici, in qua erant thesauri & vxor liberiq; eius, & expugnarunt ex improuiso aduenientes, potiti præda magna, vxorem Henrici cum liberis nudos dimiserūt. Otho Imperator Moguntiæ dispositis rebus, Ratisponam cum copiis petit, hostes in eam inuecta annona ex vicinis agris muniunt vrbem. Imperator nō aliter diu frustra laborat in obsidione quam antea Moguntiæ: tamen constituit non discedere, nisi vrbe recepta. circumsepsit autem eam milite, vt neque egrediendi, neque ingrediendi vllum esset spacium. Vrbani post diuturnam obsidionem cœperunt omnium rerum penuria laborare, & contra Principes suos seditiosa propter famem loqui. Quare belli duces coacti sunt de pace agere, induciæ paucorum dierum constitutæ sunt, agitur de conditionibus pacis: sed Imperator nullas pro meritis satis dignas pœnas in filium suum statui posse dixit, & duriores conditiones præscripsit, quā vt accipere potuerint. Redeunt ergo in vrbem legati pace non impetrata. Post hanc de pace tractationem, vrbem parte infirmiore oppugnare nititur (quoniam ex exploratoribus cognouerat dissensiones esse inter vrbanos: vulgus enim famem diutius non velle ferre) in ea oppugnatione occubuere multi fortes viri. Arnoldus Boioariorum dux, qui Ratisponam capiendi autor fuerat, telis confossis cecidit. In illa oppugnatione nihil effecit. Vrbani iterum mittunt de pace ad Imperatorem: sed Imperator ceu immobilis lapis nullis supplicationibus moueri potest, donec episcopi quidam & Principes alii placarunt animum, iniuriis infinitis a filio illatis merito iratum. Facta est igitur pax, vel potius tantum induciæ vsque ad constitutum diem. Post hæc Imperator reuertitur ad suos; Henricus Ratisponam recipit: sed prima nocte incensa est à nescio quibus nebulonibus, & plusquam media pars incendio consumpta est. Paucis post diebus, consilio quorundam virorum prudentum, Lutolphus supplex accedit ad patrem, & ad solum ante pedes eius prosternitur cum lacrymis, obtestatur patrem vt ignoscat, Se agnoscere, inquit, magnitudinem peccatorum suorum: tamen ausum accedere ad eum qui sciat se etiam patrem habere in cœlis, à quo etiam misericordiam speret: & cætera locutus est ita, vt patri & omnibus qui aderant, moueret lachrymas. Apud paternum animum inuenit gratiam, & vsque ad finem vitæ in fide permansisse tradunt. Porro Conradus Imperatoris gener (de quo ante) cum hæc non successissent, alia via peiore tentauit Imperatori nocere. Ad Hungaros enim profectus est, & illis spem prædæ consequendæ fecit: qui propter inuidiam facile persuasi, alioqui omnem occasionem captantes, imo sine omni occasione sæpe Germaniam inuadere soliti, conscribunt copias, quas cum Conrado in Bauariam ducunt. Eodem tempore ab alia parte Sclaui Germaniam infestabant. Otho igitur Imperator primum missis aduersus Sclauos copiis, ipse obuiam Hungaris it, peruenit Augustam vsque: ibi de hostium consiliis & exercitus magnitudine per exploratores cognouit quantum potuit. Conradus gener opera cognatorum suorum ex Boëmia & Bauaria & Francia Orientali coëgit non contemnendas copias, quas in ca-

ſtris non procul ab Auguſta habuit ſecum. Erat autem hic Conradus vir non ſolum audacis, ſed etiam perſpicacis animi, & in bellicis præcipue laudibus præſtans, propter quas naturæ dotes elegerat Otho eum generum. Cum igitur certior eſt factus Imperatoris copias appropinquare, receſſit, & iubet Hungaros propius ad ſe mouere caſtra, neque enim conſultum putabat numero longe inferiorem pugnare, cum ſocias copias Hungarorum adiungi poſſe videret. Imperator contendit aduerſus hoſtem omnia diripientem: cumque eſſet alter exercitus alteri in conſpectu, acies vtrique inſtruere, & loca apta ſibi occupare, certatim adhortari ad fortiter pugnandum, in odium & inuidiam aduerſarium adducere, victoribus magna promittere, fugientibus turpitudinem & periculum, & alia incommoda ob oculos ponere. Otho ab vna parte habebat Lycum fluuium, quem tranſiſſe putabat omnes hoſtium copias, ad huius fluminis ripam impedimenta omnia ponit, & aciei extremum agmen, nihil periculi ab hac parte veritus, quanquam eo loco flumen in latitudinem diffuſum minus altum erat, quam aliis locis: itaque vertit à fluuio aciem ſuam aduerſus hoſtes, admonuitque ſuos, cogitarent fugæ locum non eſſe, omninoque aut oportere vincere, aut ſuffocari in aqua, de induſtria autem eos in eum adduxiſſe locum diſſimulauit. Hungari & Cōradus ſuas inſtructas copias continent intra foſſam quam ex tempore fecerant; Othoni ſua propius ſigna admouenti, copiam non faciunt pugnandi, niſi voluiſſet foſſam tranſgredi, quod non ſine magno diſcrimine fieri potuiſſet. Cunctandi autem hæc erat cauſa: poſtquam Conradus animaduertit ſoceri ſui Imperatoris rationes, ſtatim mittit expeditos equites circiter quingentos cum totidem peditibus clam per arbuſta quæ ad ripam fluminis erant, per longiores viarum ambages, vt tranſgreſſi fluuium, obſeruarent tempus prælii, iterumque per flumen impetum facerent in extremum agmen Othonis. Aduentus autem eorum ſignum expectabant, quod erat ex alta arbore fumus non magnus, ne aduerſarii a tergo aliquid ſuſpicarentur periculi. Cum ergo ſignum viderunt, ſine mora reddiderunt ſignum viciſſim, & eduxerunt extra foſſam exercitum, committitur pugna. Primum impetum Germanorum Hungari non ferunt, Germaniſque iam ceu victoribus exultantibus, ecce illi ex inſidiis in extremum agmen ruunt, & ordines perturbant. Re noua perterriti Germani, tota acies confunditur, vtrinque occubuere multi, acerrime à meridie vſque in noctem pugnatur, noxque diremit pugnam. Per totam noctem Imperator ſuos recolligit, reficere cibo corpora iubet, conſolatur, parum ſupereſſe laboris perſuadere conatur. Luce poſtera exorta, inſtructis copiis, adoritur hoſtem diſperſum, ſtatimque fugatum aut occidit aut capit, minor pars elabitur. Porro mane Conradus videns victos Hungaros, vertit arma ſua in ſocios ſuos fugientes, & ira pugnando ſtatuit præſtare mori, quam aut peruenire in Imperatoris manus, aut Hungaros fugiētes ſequi, quibus fuerat illius memorabilis cladis autor: qui ſine dubio quopiam crudeli ſuppliciorum genere illum affeciſſent. Quare non prius ceſſauit currendo & occidendo, donec cadens laſſitudine, æſtu, & vulneribus expirarit. Ita in hoc prælio ſunt Vngari tractati à Germanis, vt poſtea nunquam induci potuerint, vt Germaniam hoſtiliter ingrederentur. omnis enim eorū nobilitas hic eſt deleta. Tres principes, quos vocabant regulos, viui capti ſunt: quos Otho quidem ſeruare voluit, ſed aliis exercitus Principibus viſum eſt aliter cum illis agendum. Nam operæpretium putabant eos quam crudeliſſime necare, vt exemplo territi, nō facile redirent; idque factum eſt. Alii ſcriptores aliud mortis genus habent. iis qui ſcribunt laqueo ſuſpenſos, credo. Imperator cōſecutus victoriam, ſine ſuperbia gratias agit Deo cui adſcribendum omnia nouit, decreuitque per omnes eccleſias gratiarum actiones omnipotenti Deo. Partem exercitus mittit aduerſus Sclauos, partem dimittit. Hoc tempore cruces ſanguineæ in veſtibus hominum denſe cohæſerunt, & corruperunt veſtes. Vngaris ad modum quem dixi, victis, nec minus Sclauis, & Principibus Galliarum & Germaniæ omnia ex voluntate & ſententia Imperatoris, Othonis primi, gerentibus, Italia tyrannide Berengarii preſſa, ad Othonem in Germaniam mittit legatos qui opem orent aduerſus tyrannū qui in eccleſiaſticos vbique, etiā Romanam ſedem, aliasque quas vocant, ſeculares Reſpub. intolerandam tyrannidem exercuit. mittunt autem non vulgares legatos, ſed maximos Principes ſuos, epiſcopoſque aliquot præſtātiores. mittunt omnes inſigniores Italiæ ciuitates ſuos legatos, mit-

tit Pontifex ipse suos. nihil omittunt quo videbatur Otho moueri posse. Otho præsentibus legatis episcopis, in celebrique aliorum procerum conuentu, Othonem filium suum, nondum octauum annum ingressum, regem solenniter creat Aquisgrani: vngiturq; puer in regem ab archiepiscopo legato Pontificis, appellaturque mox Imperator Otho 2. Post hæc acta Imperator collectis copiis in Italiam mouit castra, perduxitque copias ad Papiam vsque: quæ ciuitas gauisa est quod venit liberaturus à tyrannide Italiam, simulat quidem se inuitam capi, sed nullum ex exercitu Othonis tangit, statimq; altero die intromittit Othonem cum nobilioribus aliis, & iurat in verba eius. Ab hac discedens, reliquas similiter sine negotio ciuitates capit. Videns Berengarius Othonis potentiam, & suorum alienationem defectionemque, in munitissimam arcem se cum filio suo, consorte regni Alberto, recepit, & indies munitionibus adiecit alias: nam sibi mali conscius, supra modum pauore confusus erat. Otho in itinere sine sanguine humano totam Italiam sibi subdidit, & tandem Romam venit, vbi exceptus est honorificentissime ab vtrisque spiritualibus scilicet (vt vulgariter loquar) & secularibus; & à Ioanne duodecimo Papa vngitur, & coronatur, appellatur Romanorum Imperator: tamen ante vnctionem & coronationem, vel, vt quidam autores tradunt, etiam ante ingressum Romæ, iurauit Pontifici, se imprimis Romanam apostolicam sedem, & totam ecclesiam, posthabitis omnibus, defensurum, & aucturum, & in magno dignoque honore habiturum totum clerum, nihil ex Pontificum placitis mutaturum, nihil illis oneris impositurum, quicquid in Italia aut alibi esset ecclesiæ Romanæ, non modo non sibi vsurum, sed etiam ab aliorum iniuriis vendicaturum: idque iuramentum eadem forma & sententia daturum cuicunque committeret Italiæ administrationem. Id est scriptum in cap. Tibi Domino, 63. distinct. Dum hæc Imperator Romæ agit, Berengarius mittit filium suum Albertum in insulam Corsicam cum magno thesauro. Ipse constituit latere in monte sancti Leonis, in quo loco fiduciam habuit etiam propter munitiones. Imperator diutius paulo cessauit Romæ, cupiens Ioannem Pontificem corrigere, vt digne officio viueret, relicta pessima in omni genere scelerum vita: sed nihil profecit, quinimo Pontifex alienatus est ab Imperatore, & iunxit se partibus Berengarij, cum quo ei morum similitudine magis cõueniebat. Quare postquam Imperator desperauit de emendatione vitæ Pontificis, quærit Berengarium, quem vbi cognouit filium misisse ad Pontificem, & amicum sociumque belli illi factum Pontificem, Romam redit, Pontifex se plerisq; sciens odiosum, ob corruptissimã vitam; simul certior factus ab amicis quibusdam, quam irato animo esset in eum Imperator: quem enim odio habuisset semper ob vitam omnis generis vitiis inquinatam, nunc multo magis odisse, quod se pessimis tyrannis adiunxerit, aduersus quos Pontifex vocauerat Othonem. Quamobrem vbi Põtifex de reditu Imperatoris cum exercitu audiuit, territus, parat fugam, dimittit filium Berengarij Albertum in Corsicam insulam vbi antea fuerat. & antequam Romam reliquit, omnes proceres quos suspicabatur Othonis rebus studere, palam trucidauit, aut per dolum sustulit è medio. Inter quos fuisse memorãtur duo cardinales. His perpetratis, subduxit se, latitare volẽs. Imperator vbi Romam venit, exceptus est, & senatus vna cum populo Romano rogarunt eum, vt respiceret ecclesiæ miserum statum, vt possit alius creari Pontifex, vir vitæ innocentia sede illa dignus. Imperator quam minimis motibus semper omnia agere cupiens, reuocare statuit Ioannem illum, sperans post illam fugam & exilium, & gratiam veniamve mutaturum vitam. Scribitur igitur illi, mittũtur nuncij: sed Papa Ioannes ad insaniam redactus, nemini fidit, in quadam arce in inaccessis saxis sita habitat inter scorta cum quodam similis farinæ homine, ad quem è Roma grauis ære venerat. Hanc ociosam ludendo, scortando, bibendo vitam maluit, quam summum ecclesiæ episcopatum. Otho vbi audiuit hominis voluntatem & voluptatem, iubet vt ipsi Romani eligant ad pontificatum virum quempiam eruditione & morum probitate præstantem. Nam ea modestia erat Otho, vt nulli vnquam aliquid de suo iure aut autoritate detraxerit, & sibi arrogarit. Romani igitur cum clero, elegerũt Leonem octauum. Hunc Imperator confirmauit, existimans virum bonum esse. Leo multa de se pollicetur, blandissime affatur & tractat Cæsarẽ. Ita Romanæ vrbis & ecclesiæ rebus compositis, pergit persequi Berengariũ, quem cum filio & vxore capit, nã ex Corsica insula forte venerat filius ad

patrem Berengarium,& eius vxorem misit in Franciam Orientalem, vt ibi priuati degerent in exilio (neque enim vllum erat periculum, ne homo ignotus in ignota regione,cuius linguam non callebat, aliquid noui moliretur, quantumuis animosus & ingeniosus ad seditiones) Filium Berengarij misit Constantinopolim. Interea temporis Ioannis Papæ consanguinei & amici effecerunt, vt Romani iterum ad Ioannem mitterent,& illi pontificatum offerrent. Ioannes iam plenus priuatæ vitæ,sed non luxus, libenter oblatum papatum recipit:igitur Leonem deponunt,hic recipitur. Leo proficiscitur ad Imperatorem, queritur de iniuria sibi illata à Romanis, accusat eos grauissime,quod bene monentem ferre non potuerint,& qui nimium fauerit Cæsari: Cæsaris hostem receptum propter odium in Cæsarem, & aliquid iamdudum contra Imperatorem parturire. tantum odium cepisse eos Germanorum, vt quiduis velint potius experiri, quàm diutius imperium in Latio ferre. Otho Leonis querimonias iustas credens(omnia enim quæ ab eo dicebantur,apte cohærebant,& probabilia erant) ira commotus, sine longiore deliberatione ad vrbem properat. Dum hæc ad Cæsarem à Leone Pontifice perferuntur, & dum Romam ducit exercitum Cæsar, Ioannes Pontifex Maximus nuperrime restitutus, in adulterio deprehensus, occiditur. Romani obuiam Cæsari mittunt, excusant se, vicissimq; accusant Leonem: petebant quendam Benedictum confirmari ab eo. Otho se negat facturum, arguit eos inconstantiæ, docet quantum mali in tota Romana Ecclesia hæc adferant, quantum religioni officiant: imperat vt recipiant Leonem quem ipsi elegerant paulo ante. Multas obiiciebant causas ex quibus non esset Leo hic recipiendus: sed postquam hoc fixum in animo Imperatoris videbant, promiserunt se facturos, sperantes discessurum sic cum exercitu: Otho vero nimium negotium vrgebat,se præsente restitui voluit. Romani obstinati recusant se facturos quod superiore die promiserant, & Benedictum creant Pontificem vno ferme consensu, paucis Cæsaris amicis exceptis, qui tamen nec mutire audebant; qui clam quotidie Othoni scribentes,exasperabant aduersus Romanos animum eius magis. Cæsar quæ sunt circa vrbem & suburbana omnia hostiliter vastat,obsidione tam diuturna premit vrbem, vt ingens multitudo fame perierit. Scribunt autores incredibilia de caritate & penuria in Vrbe, modium furfuris triginta venisse ducatis. In extrema tandem necessitate aperiunt portas, captumque dederunt Cæsari Papam Benedictum, & omnia imperata eius facturos promittunt, veniam suppliciter orant,Leonem recipiunt. Otho nihil fidendum illis sciebat; quare statuit omnino Romæ manendum, donec omnia constitutionibus, & personis sibi & Leoni amicis muniret, eius rei gratia Romæ moratus est aliquandiu. Romani dum Romæ est,quærunt viam interficiendi Imperatorem. Cumque peruenissent eorum insidiæ ad Imperatorem, multos capite plexit, quosdam in exilium misit, nonnullos captos reliquit Pontifici. Imperauit obsidum magnum numerum. Leo adhuc præsente Othone fecit in gratiam eius quicquid gratum illi esse posse putabat. Etiam post discessum eius in frequenti synodo Romæ coacta statuit, vt Imperatori esset eligendi Pontificem potestas, translata ea autoritate à populo Romano. Cuius rei testimonium est text. distinct.63. cap. In synodo. Hoc autem mortuo Papa, Romani immemores constitutionis illius, creant Pontificem Ioannem 14. pauloque post rursum deponunt seditione cruentissima. Pontificij currunt ad Othonem, à quo solo auxilium sperabant. Otho audita re,sine mora petit cum exercitu Romam. Eo vbi peruenit,exceptus est reuerentia ficta,& gratulatione fucata supra fidem magna. Otho ingressus Vrbem statim altero die partium causas audiuit, autorum magistratuum alios alio supplicij genere affecit,quosdam iugulauit, quosdam in carcerem coniecit, consules secum in Germaniam abduxit. Non longo post tempore Othonis Imperatoris filio Othoni despondetur Theophania, Nicephori Constantinopolitani Imperatoris filia. Circa idem tempus Saraceni Italiam diripiunt, aduersus quos mittitur Othonis Magni filius Otho cum Germanorum copiis. Saraceni victi ita sunt ab Othone iuniore, vt tamen maiorem partem prædæ secum nauibus abduxerint. Græci socij in eo bello Saracenorum fuerunt, quare Otho superatis Saracenis vertit arma in Græcos,quibus aliquot prœliis victis,eripuit illis Calabriam,& Apuliam. His gestis, Ioannes Papa huius nominis 13 Othonem 2 appellat Imperatorem, illi imposita prius corona

corona imperiali. Anno à natiuitate Christi 974, Otho Magnus moritur in Saxonia, 974
& sepelitur in ecclesia quam ipse suis impensis ædificauerat Magdeburgi, regni eius anno 36. Qualis fuerit hic Imper. ex superioribus facile colligitur. Pacis amātissimum, (quam duco maximam laudem in Principe fuisse) testes sunt omnes de eo historiæ; nec vnquam vsque vllum bellum suscepit alia quam pacis causa. Iurisperitos vbicunq; potuit eos habere, in cognoscendis causis adhibuit; quod, cum probi sunt, quantum emolumenti adferat ad hanc vitam feliciter degendam, nemo sanæ mentis ignorat. Ingeniorum meliorum amator vehemens fuit. argenti aurique venas apud Saxones primus inuenit, & ex illis apertis magnum cepit fructum. Qualis religione fuerit, testantur multa monasteria ædificata ab eo, & ecclesiæ episcopales ab eo constructæ, & magnis reditibus dotatæ: ex quibus sunt Magdeburgensis ecclesia, Brandenburgensis, Mersburgensis, Cicensis, & Misnensis. In Dania quoque ordinatis ecclesiis episcopalibus, subiecit eas episcopo Hambergensi. Vt semel dicam, religionem honoremque Dei antepofuisse omnibus aliis rebus, testantur facta eius omnia. Eo regnante, peruenerunt multi ad fidem Christianam, neque aliud æque illi curæ fuit, atque vt Christianam propagaret religionem. S. Huldrichus episcopus scribitur anno post Othonem obdormiuisse in Domino.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-
QVARTVS.

A Patris morte, Otho 2 eligitur vno omniū fere Principum cōsensu, a patre & Pōtifice iam ante Augustus appellatus, & coronatus. His annis Pragēsis episcopus Adelbertus, reliquit episcopalem sedem & delicias (in quibus cōsueuerunt hoc genus homines quidā consumere vitam) & prædicando functus est episcopi munere, per Vngariam prædicauit, & vbiq; episcopos exemplis & doctrina admonuit sui officij: & in Prusiā ꝓfectus, sequēs vestigia Christi & Apostolorum, odio habitus est à mundo qui odit crucem Christi veramq; humilitatē, præcipue in prædicantibus verbū Dei in nomine Domini. Tandem idem illi accidit, ꝙ iis quorū imitabatur exemplū, nempe pro nouatore & seductore occisus est. qui post bonū certamen lætus testimoniū veritati perhibuit aduersus hunc superbū mundū. Primo anno imperij Othonis 2, dux Bauarorum Henricus, filius Henrici fratris Othonis Magni, aduersus Othonem conatur excitare seditionem, omnia tentat, copias incipit cogere. Quod vbi peruenit ad Imperatorem, conatui eius stulto occurrit, & domuit eum. Eodem anno Lotharius rex Galliæ cum magnis copiis venit in Lotharingiam, quam Carolus Magnus armis ereptā Galliæ regibus, adiunxerat suo imperio. Lotharingia autē recuperata, & adiecta Franciæ imperio, pergit Lotharius in spem vocatus Aquisgrani capiendi: cum autē intelligeret eam spem vanam fuisse, agros in illis regionibus inhumanissime vastat, magnam prædam adeptus; audiens Othonem cum Germanorū exercitu aduolare, redit Lutetiam Parisiorū. Otho videns suæ fidei concreditos tam miseris modis afflictos, tot ædificia exusta, depopulatos late agros, hostem cū tāta pręda abiisse, omnino persequendū hostem, & retalionē reddere decreuit. Quamobrem hostem sequendo Parisios vsque, in itinere omnia quę erant regum Gallorum, depopulatus est. Parisios vbi peruenit, hostem in harenas prouocauit, sed frustra; suburbia incendit & omnia in adiacentibus agris cōtriuit. Postquam autem vidit hostem intra mœnia se cōtinere, nullaq; esset spes capiēdæ vrbis, & simul audiuit de Constantinopolitanorum aduersus imperium suum proposito, reducit exercitum, cui extremum agmen carpentes hostes, nō mediocriter nocuerunt. nec pauci submersi sunt in Axona fluuio. Hæc illi in reditu incommoda acciderunt. Vbi venit Aquisgranū, conuenerunt omnes regni eius proceres, exercitum auctiorem accessione nouorum militum reddiderūt, in Italiamq; festināter ducunt, prius tamē cum Lothario, Galliæ rege, pace facta, receptaq; Lotharingia. Iam Basilius & Constantinus Constantinopolitani Imper. cum sociis Saracenis, quibus cum paulo ante fecerat fœdus, Barum vrbem vi

expugnatam diripuerunt, ciuiũ quosdam captos in Græciam miserũt, quosdã occiderunt; pauci hostilibus manibus elapsi sunt. Quo exemplo crudelitatis territæ vicinæ ciuitates, vltro se dediderunt. Itaq; totam Apuliã & Calabriam occuparunt. Otho quantùm potuit, festinauit, venitq; Romã, impetauitq; singulis Italiæ ciuitatibus certũ numerum armatorũ, tumultuarieq; delectu habito, per Italiam profectus est cum ingentibus copiis aduersus hostiles copias. Vbi peruenit in Apuliã, Græci & Saraceni primos venire videntes Rom. & reliquos Italos (nam hos præmiserat) statim venientes adorti sunt, sperantes hos socios victos, reliquos etiam Germ. pugnæ minus aptos fore: non tantum autem propterea sine cunctatione aggressi sunt illos, ne totus exercitus colligeretur, sed quod molliores Italos sciebant, & minus bellicosos. Nec iudiciũ illud illos fefellit, nam statim post cõmissum prælium Romani & reliqua Italorũ turba, abiectis signis, fugerunt. Qua multitudinis tantæ fuga, reliquus exercitus nõ potuit non turbari. Quo factum est vt & reliquæ copiæ Othonis verterint tergum. Præstitisset sine dubio, absque milite Italo cum Ger. Otho. bellum hoc gessisse: sed sic fata volebant. Otho fuso exercitu, fugiens à nautis aut natans, aut in parua scapha nauigans (nam variant autores) capitur, ignotus tamẽ. Profuit vero illi quod nautarum linguam adprime callebat. tandem tamen à quodam mercatore Sclauo agnitus est: sed illi negociatori promisit magna Imperator, ne proderet, sed pro virili adiuuaret eum. nam in naui erat solis sæpe colloquẽdi copia. Cum igitur venirent in vrbem Rosam vbi erat forte Episcopus Metensis Theodericus, expectans belli euentum, hunc episcopum accedit mercator, iubet vt eum redimat, nam non magno ęstimari, & nautas lucro inhiare. Episcopus exiguam quandam æris summam pro Imperatore numerat nautis. Hac ratione liberatus Otho, quumprimum ad suos venit, cogit exercitum ex sola Germania, vt animaduertat in Italos præcipue Romanos & Beneuentanos qui degeneres animo fugæ fecerant initium. Ducit ergo exercitum in Beneuentanos, quorum vrbem expugnatam incendit. ab aliis deinde Italis abstinuit: euomuerat enim magnam partem iræ in Beneuentanos. quod reliquum erat, effudit in Romanos. Nam Beneuentanis subuersis, petit Romam, & inuitauit Romæ omnes Principes vtriusque ordinis sacri, & (sic enim loquuntur) secularis, in ipsoq; conuiuio necare in conspectu conuiuarum iussit omnes qui fuerant turpissimæ fugæ autores. Sic enim turpitudinem fugæ aliis adscribendam declarare voluit. Propter hanc in illos qui fugerant tam turpiter, animaduersionem, cognominatus est Sanguinarius. Illud fugæ dedecus tam male habuit virũ, vt post hanc cladem nunq̃ læta fronte conspectus sit. Et mœrore tristitiaq; animi confectus, nõ longo post tẽpore moritur. Sæpe suam infelicitatẽ cum gemitu questus fertur, quod non respondere datũ illi sit maiorũ suorum factis. Mortuus est autem imperij sui anno 10. Suspicio etiam est veneno à Romanis sublatum. Quidam autorum scriptum reliquerunt, in illa pugna Othonis cum Græcis & Saracenis, occubuisse multos Principes, episcopos & alios proceres, ex Germania quosdam nominãt, Henricum episcopum Augustensem, Wernherum abbatem Fuldensis monasterij, & alios multos numerant.

948 Anno post natiuitatem Christi 948, Othone 2. Imper. vita defuncto, Principes quorum erat eligere Imperatorẽ, discordabant, aliis eligentibus Henricum Boioariorum ducẽ, nepotem Othonis primi, aliis volentibus Othonis 2 filium, Othonẽ nomine, natum annos 12. Dum ita lis pẽdet, nulli volunt aliis cedere. Henricus capit puctum Othonẽ, & appellat se, principibus quibusdam adiuuantibus Augustum: sed multos hoc facto iniusto & tyrannico à se alienauit, qui antea illi studuerũt, iam quoq; accedunt ad illos qui Othonis 2 filium voluerunt. Quare illi principes coniunctis copiis vi repetierunt puerũ, bonam de se spem prębentẽ; & adductũ Aquisgranũ in frequenti Principum conuentu vnxerunt in regẽ: & mox appellatus est Otho 3. Suscepto imperio, maiora conatur & efficit q̃ ætas illa consueuit. Habuit enim statim multos qui rebellabant, contra quos tanta fortuna vsus est & victoriis tam frequentibus, vt miraculum mundi vocatus sit. Itali non agnoscere voluerunt hunc Imper. elegerunt alium, nomine Crescentium Nomentanũ, qui Romæ tantam exercuit in omnes tyrãnidem, præcipue in ecclesiasticos, vt Papa fugere coactus sit in Hetruriam. Pontifex & omnes prælati Romani scribebant ad Othonem, petebant auxilium, admonentes eum quid maiores fecerint ecclesiæ boni, & quod propterea Deus secundarit vias eorũ. Appel-

laut

tant eum Imperatorē, vt semel dicā, nihil omittunt quod facere putāt ad cōmouēdum Othonem. Crescentius vero Germanū aduentum veritus (præcipue quod eum nō latebat, quo animo esset Italia, quod scilicet tota Othonem peteret) mittit ad Pontificem quos putat maxime apud eum autoritate & fide valere, per eos rogat cū vt redeat Romam, promittit illi amicitiam, obedientiam, & contra quoslibet aduersarios patrocinium. hæc iuramēto & sacramento confirmaturum. Præterea enumerat incommoda quæ ex Germanorum aduentu sint futura, in memoriā multa exempla quæ peregrini exercitus fecerunt in Italia, reuocat. Pontificij omnes rogant vt redeat. Papa impietatem militum, & bellorum mala timet, redit, effundit se Crescentius & vniuersa ciuitas Romana illi obuiam, excipiturq; magna gratulatione & reuerentia omniū. Otho Galliarum & Germaniæ rebus aliquandiu occupatus, quibus vtcunque dispositis, Italiam petit, vbiq; excipitur reuerenter. Romam vbi venit, Crescentius & Pontifex prodeunt obuiam, exhibentes omnem honorem, & rogant, vt in Italia pacem faciat, sed ad arbitrium partium quæ Romæ erant. Effeceruntq; apud Othonem, vt simul Italiam totam pacatam atque adeo obtemperantem Romanis redderet, & quam primum cum exercitu excederet Roma, quod illis gratissimum & vtilissimum erat. Nam volens Romanis gratificari, statim vertit signa in Capuanos & Beneuentanos, quibus non conuenerat cum Romanis, illos adegit ad conditiones quas Romani volebant. Hoc tempore creatur Pontifex Romanæ Ecclesiæ Germanus, filius Othonis, ducis Sueuiæ, cognatus Othonis 3, nomine Bruno: qui Papa factus, est nominatus Gregorius quintus. Othonem 3 hic Pontifex coronauit, & Augustum appellauit. Quibus rebus Romæ magna pompa factis, Otho Germaniam repetit. Post Imperatoris discessum Romani iniquo animo ferunt, Germanum barbarum (vt ipsi vocant) hominem in Pontificem electū, moliuntur in illū multa clam, & palam quoq; minantur. Quibus rebus factum est, vt se clam subduxerit ex Vrbe: profectusq; in Hetruriam, mittit ad Othonem Cæsarem, consanguineum suum, & sperat Romanos vltro se reuocaturos, vt Ioannem Pontificem ante eum reuocabant: sed nemo venit ad eum è Roma, qui vocet, quinimo ne in Hetruria quidem tutum se intelligit. Quare suæ saluti consulturus, repetit patrium cœlum Germaniam, Othonique omnia exponit, Romanorum iniurias, & Italorum cum in Germanos omnes, tum potissimum in Imperatores odium quantum potest, exaggerat. Romani Crescentium rursum aduersus Cæsaris voluntatem consulem faciunt, & Pontificem alium creant Græcum, hominem non indoctum, nomine Ioannem. Mirum est non exemplis tot superioribus sapere mortales, vt abstineant à seditionibus & defectionibus huiusmodi, quas consequi fere semper solent maximæ calamitates. Otho nomine Pontificis & consanguinei vehementer excandescens, cogit exercitum, quo cum vbi vrbi appropinquauit, clauduntur portæ, muniuntur & firmantur loca quæ hosti potissimum exposita videbantur. Otho obsidens Vrbem paucis diebus capit, populi Romani magna parte eum adiuuante. Consul Crescentius & Ioannes Pontifex fugiunt in arcē Adriani. Illam conatur expugnare Otho: propugnatores vero arcis fortiter se defendunt primo, tandem cum nullam spem viderent illorum qui erant in arce, maior pars veniam sperabat apud Othonem: quare aperuerunt arcem, supplices ad Imperatorem veniunt, vt ignoscat petunt, Crescentius fuga salutem quęrens, captus est, & prius circumdūctus asello, membris truncatus, deinde suspensus est ante Vrbem. Ioannes etiam captus, luminibus priuatus est. Restituitur in locum suum Gregorius 5, qui expulsus ante annum restitutus est. Huius Othonis tempore electores Principes sunt instituti. Otho enim 3 non habens hæredem filium, decreuit in frequentibus comitiis Principum, vt in posterum perpetuo Francofurti eligatur Imperator. Cōstitutis tribus electoribus Archiepiscopis, Moguntinensi, Coloniensi, Treuirensi, his addidit quatuor alios Principes seculares, quos vocant, nempe regem Boëmiæ, qui & archipincerna imperij debeat esse; Marchionem Brandenburgensem, quem voluit esse camerarium; Ducem Saxoniæ, qui esset mariscalcus; & Palatinum comitem Rheni, qui dapifer esset. Hos electores septem constituit, penes quos esset omne ius & potestas eligendi Cæsarem. Huic Othonis constitutioni, Gregorius Pontifex addidit aliam, volens patriæ dignitati consulere. Sanciuit enim, vt soli Germani eligant, & non alium eligant, quam Germanis paren-

tibus natum. Statuit quoque idem Pontifex, vt post electionem primum appelletur tantum Romanorum rex: coronatus vero & vnctus, benedictioneque accepta à Romano Pont. tum demum appelletur Imper. Augustus. Post Gregorij Pontificis mortem, Othonis aliquando pueri præceptor, Siluester ad pontificatus ascendit fastigium, ita per gradus opera suorum discipulorum ascendit. fuit enim & Roberti regis Franciæ præceptor. Huius pontificatus anno primo, venit Otho Romam, illic ordinabat imperij ecclesiæque statum, ferebat pro conditione temporis leges, causas grauioris momenti cognouit. Romani iniquo animo (vt semper antea quoque factitare consueuerant) ferunt hominem Germanum in vrbe Roma, omnium gētium aliquando domina, iura pro animi arbitrio dare & mutare, conspirantque propterea contra Othonem. Primum per insidias magnum militum eius numerum occidunt, deinde properant ad obsidendum Imperatorem in palatio. Et cum iam esset in extremo periculo constitutus, venit summus eius & fidelis amicus, Hugo, Italiæ Marchio, & Henricus dux Boioariæ, & (quanquam scirent satis Romanos à proposito non posse auocari: tamen vt sic mora interposita, & spacio accedendi Imperatorem dato, gratia colloquendi & tractandi de conditionibus pacis, aliqua occasio elabendi forte offerretur) perunt à Romanis, vt de conditionibus pacis agi concedatur, se media habere quibus sperent pacem fieri posse. Romani etsi quoque sciebant nullas cōditiones se accepturos (nam iam actum esse de Othone, captumque esse iudicabant) tamen ne dici possent furere, audiendos censebant. Dum igitur res tractatur, adeunt præfati Principes seorsum ad vtrosque. Sub hoc prætextu colloquendi de fœderis conditionibus subduxit se Otho cum Siluestro Pontifice, Hugone & Henrico adiuuantibus. Fertur Hugo Romanum senatum rogasse, vt debeat Othoni consulere quod optimum putet illi esse, velle & Romanis consulere quod putet optimum, nam vtrisque consultum se optare) Romanos respondisse, hoc ipsi adeo per illos licere, vt non bonum virum iudicent, nisi hoc faciat, cuius maxime causa Romam venerit. deinde abiisse, commutasse vestes cum Othone, & idem famulos Hugonis cum famulis Othonis fecisse, & sic euasisse Imperatorem. Hugonem Romanis iratis respondisse, nullum melius consilium se habuisse, cum senserit propositum Romanorum. Otho elapsus è manibus Romanorum opera & industria Principum quos dixi, reparato exercitu vlturus Romanos, in itinere hausto veneno, moritur. Quis exhibuerit, certant autores. est qui scribat, Crescentij vxorem misisse, amatoriumque fuisse. quod mihi non fit verisimile: Romanorum scelere clam per quempiam illi datum credo. Corpus delatum in Germaniam, sepultum est partim Augustæ, partim Aquisgrani; Augustæ intestina, Aquisgrani reliquum. Ante & post huius Othonis mortem prodigia per Germaniam vita enumerantur multa, terræ motus, cometes, ardentes in aëre faculæ interdiu. Post vita defunctum Othonem, Principes electores per Gregorium Pontificem Romanæ Ecclesiæ instituti, quemadmodum est supra dictum, iuxta pontificiam cōstitutionem Francofurti conueniunt, & eligunt Imperatorem ducem Bauariæ, comitem Bambergensem. Hic primus ex legibus constitutis à Gregorio quinto electus est, nullo successionis respectu. Porro de huius maiorum genealogia, & ducū Bauarorum apud plures autores scribitur, quam vt hic repetenda sint. Hic Henricus appellatus est ab electoribus imperij, Henricus secundus: sed Itali quem Germani crearant Henricum Aucupem, parentem Othonis Magni, non connumerabant inter Imperatores; hunc ergo primum vocant. Sed opponi aduersus eos potest textus ille, Constitutio & est palea. 63. distinct. Hæc constitutio enim dicitur primi Henrici cum Romanis Pontificibus. Henricus coronatus & vnctus in regem est ab Archiepiscopo Moguntino, nomine Willegiso. Galliæ reges & Principes primis annis eius imperij plurimum illi fecerunt negotij; sed Imperator ita cum illis sæpe pugnauit feliciter, vt illa bella magnam existimationem & gloriam pepererint illi. quare factum est, vt aliæ postea nationes exemplo Gallorum doctæ, minus rebellarint. Vix enim est aliud quod magis stabiliat & quietum statum faciat, ac tueatur regnum, quam bona de Principe existimatio. Gallia sedata singulari felicitate & virtute, exercitū victorem ducit in rebelles Boëmos & Sclauos, cum quibus sæpius congressus, semper victor discedit, admodum exiguam suorum iacturam passus. Prælio vero præter alia maiore postremo victi, pacem petunt, iugumq; admittunt.

runt. Subiugatis Boëmis & eorum Principe Bodislao, apud illos iura & leges in rebus prophanis ac sacris ordinauit. Ex illa expeditione expeditus in Germania disponit quę prius per bellorū occupationes non potuit. Eodem tempore Babenbergensem episcopatum instituit, & ditauit: eodemq; loco bina ædificauit monasteria, in quibus orādo, ieiunando & vigilando sancti educarentur viri. Fuit Hērico Imperatori frater, episcopus Augustensis ecclesiæ, vir non satis officio respondens: hic Henricum fratrem odio & inuidia prosecutus est vehementissime, nullo alio nomine, quam propter raram eius pietatem & egregia feliciaque gesta. Imperator iuxta Christi doctrinam non reddidit illi malum pro malo, sed pro iniuriis illatis nō cessauit illi benefacere, coaceruans prunas super caput dicentis in corde suo, nō est Deus. Henricus improbis, vt scribitur, precibus principum impulsus, ducit vxorem Kunigundē, filiam Sigisfridi comitis Palatini. Kunigundis genus alij aliud faciunt, magnaque dissensio est inter autores. Non desunt qui originē eius à Carolo Magno ducunt, qui facile refelli posse mihi videntur. Qui multa de hac re cupit, legat Chronica Norinbergensia. Henricus secundus, decimo imperij sui anno Italiam cum Germanorum copiis ingressus, eam pacauit, discordiarum, & seditionum causis sublatis, quantum potuit fieri. Romæ honorifice & reuerenter exceptus est, corona imperiali à Pontifice Benedicto accepta, & iuramento Pontifici præstito, ducit exercitum contra Saracenos qui Italiam misere vexabant, Capuam autem tum occupabant, ad illos illuc contendit, & virtute Germanorum militum victos illinc expulit. Illis profligatis, Sabagonum, ducem Constantinopolitanum, qui Saracenos iuuabat, & incitabat aduersus Romanum imperium, persequi statuit per omnes difficultates. Nouam vrbem hic Sabagonus ædificauit ad fines Apuliæ in loco munito, & vnde commodissime Italiam hostes infestare possent. Eo loco propter eandem causam Hannibal castra muniuit. Hanc vrbem oppugnat Henricus mensibus quatuor perpetuis, cumque iam peterent oppidani pacem, desperatis rebus, deditionem vltro offerrent satis seruilem, sed nollet Henricus, nisi duce Sabagono tradito in manus suas, ecce tantus æstus & feruor solis incidit, vt Henricus & alij Germani non assueti caloribus illis, soluere obsidionem coacti sint, quare oblatas ab oppidanis deditionis conditiones cum obsidibus accepit, Romamque reuertitur, magnam militum multitudinem non tolerare tales calores valentes, perdidit ea æstate. Vinum enim nimium vinosum non extinguebat, sed magis incēdebat inflammata & exiccata corpora. Aqua bona deerat, palustrem turbidamq; quamlibet obuiam ingurgitabant. Multa quæ tunc temporis in insomniis viderit, narrant scriptores, quorum cum fides sit plerisque suspecta, & qui cupiet legere talia, apud multos nimium plura inueniat, prætereunda mihi duxi. Hoc verum esse nemo dubitet, Imperatorem hunc timuisse Deum, in orationibus, vigiliis, ieiuniis, & sacris, quæ vocātur officiis frequentem fuisse; sed an hæc quæ traduntur miracula, egerit cum ipso Deus, non ausim affirmare. Vnum miraculum referam, quod accipimus accidisse tempore Henrici: In ecclesia quadam Saxoniæ, celebrante sacerdote missam in vigilia natiuitatis Domini, 18 viri, 15 verò mulieres in cœmeterio saltarunt, impeditus eorum strepitu in sacris occupatus sacerdos imprecatus est illis, vt ita choreas ducant per totum annum, id factum esse scribunt Vincentius, & Ioannes de Columna. Tunc primum illam saltationem quæ nostra ætate multos vtriusque sexus homines afflixit, ortam affirmare quidam non dubitant. Mihi non videtur verisimile. Henrico secundo ab ecclesiasticis merito debentur magnæ laudes: quare non miror, si gratitudine animi ducti, quædam veris adfinguntur: quanquam si pium & paternum erga suos animum, & benefaciendi propensam voluntatem, operaque ipsa respicias, verorum satis habent, quibus eum prædicent, & ad astra ferant. Cum forte Argentinæ esset aliquando, ceremoniæq; & preces sacerdotum illi arriderent, consors eorum regulæ, vt sic loquamur, factus est: sed instituta pro sacerdote viro probæ vitæ præbenda, qui regis in sacris esset vicarius, ipse discessit, auocatus publicis imperij negotiis. Ea præbenda Argentinæ ad nostram vsq; ætatem vocata est regalis. Ecclesia maior Basiliensis insigni opere est ab eo restaurata, non sine maximis impensis. Cum enim magna terræ (quæ soluta est sabulo tota) moles minaretur templi ruinam, imo ædificium labefactatum iam rueret in Rhenum (est enim edito loco ad ripam Rheni situm) Cęsar Henricus tam amœni loci, & templi

ad diuinos honores ædificati ruinam animaduertens, suis impēsis aggeri ruenti opposuit murum materia & opere insignem & fortem, cuius fundamenta in Rheno iacta sunt: remouitq; totā templi molem à ripa passus 14. Quod hoc opus Basileæ ciuitati fecit, maximam causam fuisse, non est dubium, quod ea ciuitas bene merita fuerat de eo in bellis quæ in Galliis, Boëmia, & Italia cum Saracenis gesserat. Euecta in altum erat hoc tempore in Sueuia familia quædam Guelfonū, quę referebat genus suum ad Troianos, huius munimenta conspiciuntur, in aliquot ecclesiis & monasteriis, nempe *Altorff* & ad Vineta, vocant *Weingarten:* in his enim quidam illorum sepulti sunt. Ho-
1165 rum quidam Tubingam obsedit anno post natiuitatem Christi 1165, coniunctis sociis episcopis August. Spiren. & Wormat. Bertoldo duce de Zeringen, Marchione de Veltenburgo, Hermanno de Baden Marchione, & cæteris aliis, qui fugati sunt omnes ab oppidanis & Hugone Palatino, multi capti, plurimi occisi sunt. Fuit memorabile & sanguinolentum prælium. Henricus vxorem suam non attigerat; ipsa vicissim castitatem seruare cupiens, consenserat sponso; ita ambo degebant vitam cœlibem. Satan, qui nuñquam quieuit, neque quiescit, neque quiescet ante consummationem, suspectam Imperatori reddidit reginam Kunigundem nomine adulterij (cum quodam enim equite aurato rem habere conabatur malas cogitationes suggerēs diabolus, persuadere Henrico) Henricus incusat eam, quum simulet & profiteatur castitatem coram hominibus, grauius iudicium eam manere, Dominum qui corda & oculos fecit, omnia videre, etiāsi fallat homines. Castissima virgo pudico & modesto vultu constāter negat, & se gaudere, inquit, quod Dominū testē habeat, cuius testimonio ipsa sit contenta: nam repositam in corde suo certam fiduciam, manifestam fore suam innocentiam cum Domino tempestiuum fuerit visum. Vt autē Henrico hic scrupulus quem Satan illi iniecerat, eximeretur, cōuenit inter eos, vt regina ambularet super ferrum candens (vomerem candentem scribunt fuisse) quæ postquam inuocauit nomen Domini, vt propter gloriā suam probaret innocentiā ancillæ suæ, læta, sed modestissima fronte, nudis pedibus ferrum igne iamiam extractum & adhuc rubēs calcat toties, quoties voluerunt ij qui aderant testes miraculi quod Deus cū virgine sua ancilla operatus est. Qui scribunt ex impulsu Sathanæ hoc excogitatum ab Henrico, vt cogeret vxorem suam quam nunq̄ cognouerat, nec cum illa cōsuetudinē se habiturum decreuit, non sequitur quod illi inferunt (pene dixerim calumniatores) esse satis iudicij Henricum tyrannū potius fuisse, quam sanctum virum. Quur non cogitāt, quibus quantisque tentationibus sancti Dei à Satana sint tentati, & non raro inducti nonnihil? Concedo enim iam argumenti gratia (nam ego nihil ausim asserere) tentatorem suggessisse Henrico siue per hominem quempiam siue sine medio, vt in hunc modum probaret suæ sponsæ castitatem. In his, vt in omnibus hoc genus rebus, nemo nisi spiritualis cui scriptura diuina est cognita, recte iudicat: quare meum iudicium nō interponam. Illis temporibus grādines in Germania tam latę cecidēre, vt caritatis magnæ causa fuerint, contra verbū vulgo iactatum, *Grando nulla caritatem facit.* Henricus Cæsar multo ante præuidens sui corporis resolutionē instare, conuocat ergo Principes, & prædicit se cōtra ius & sanctionem pontificiam de eligendo Imperatore non facturū, plenamq; potestatem quātum in se sit, relinquere electoribus principibus, qui quem putent gubernandi peritissimum & vtilissimum præsentibus temporibus, eligere possint: sperare se tamen neminē grauius laturum, aut in malam interpretaturū partem, si dicat, quis ipsi videatur imperio vtilior. In hanc sententiam præfatus modestissime, nominat Conradum Sueuum natione, & ex matre regię stirpis, additq; causas, quare illum imperio iudicet idoneum, bello enim & pace se eius integritatem, pietatem, & animi inuictū robur perspexisse. obdormiuit paulo post hanc orationē Henricus, & sepultus est Babenbergæ. Principes pedibus eunt in sententiam Cæsaris, eligitur Conradus, sed non vnanimiter; erat enim quidam Boioariorum dux opibus & autoritate præpollens, vocabatur Cuno, qui Conradum despiciendo, & largiendo munera, & aliis malis artibus ambiebat imperiū. Et putatur à quibusdā nō multum abfuisse, nullaq; alia res eum impediuit magis quam quod fastu turgidior, contemptim nimium vbiq; loquebatur de Conrado, qui ab omnibus vir magnus & bonus habebatur. Conradus vxorem habuit de vetustissima Carolorum stirpe: quæ genuit illi Henricum, qui patri successit, appel-

latusq;

latusq; est Henricus 3. Libenter hic Conradus habitauit Limpurgi, quæ fuit arx inter Nemetes & Vangiones. Postea arcem illam mutauit in monasterium; inter Nemetes & Vãgiones situm est, nomẽ adhuc antiquũ obtinet: etsi à Comite de Lyningen, Emichione, exustum sit monasterium. Non diu post susceptum à Conrado imperium Bodislaus dux Poloniæ, spreta Conradi autoritate, seipsum regem appellauit, & tributum quod debebat Conrado ex fœdere, negauit. Quem maiestatis imperialis contemptũ iniquissime ferens Conradus, cogere copias incipit: interea moritur Bodislaus, duos filios relinquens, nominibus Misiconem & Othonem, ambos strenuos ex strenuo patrẽ: quorum alter, Otho scilicet nolens Conrado rebellare, periculosum nimirum existimans, à fratre regno eiicitur: quare fugit ad Imperatorem, apud quem multa pro se contra Misiconem germanum fratrem dicit, currentemq; Conradum cõcitat magis. Coactis igitur copiis in Poloniam profectus, assumpto Othone Misiconis germano, quærit hostem rebellem, militibus prohibens, ne quem ex plebe nõ armata tangerent, & manus abstinerent ab omnium facultatibus, esse enim hoc regnum magis Othonis qui esset in exercitu secum, quam Misiconis. Misico suorum animos magis inclinari ad fratris partes (siue quod Imperatorẽ timebant, siue quod meliorẽ de se præbebat Otho spem) videns, desperat, cedit, in Boëmiam fugit (nam illius rex Waldrichus erat hostis Imperatoris) sed hospes exceptus, à rege hospite tutus non fuit; Waldrichus enim Misiconem quem supplicem susceperat, conjectũ in vincula mittere ad Conradum, exulemq; ducem qui se fidei eius cõmiserat, perfidus proditor tradere hosti decreuit. Hoc clam Boëmus per literas significat Conrado, sperans hoc nefando munere gratiam Imperatoris redempturum. Conradus detestatus regis impietatem, clam admonet, vt aliorum fidei se credat si velit esse saluus, simul regis illi mittit literas. Misico proditoris animo cognito, bonitatemq; & magnanimitatem Imperatoris videns, subducit se ex Boëmia, & vltro supplex venit ad Conradum, illiq; offert tributi ius quod debitum pater negarat dare, imperio se obsequuturum pollicetur, veniam temeritatis iuuenilis rogat. Impetrat veniam, componuntur æquis partibus fratres, Polonia imperio tributaria mansit. Conradus filio suo Henrico rege appellato, & rebus Germaniæ pacatis, Romam petit magnis comitatus copiis, gratia imperialem coronam accipiendi, in itinere Mediolani suburbia incendit prouocatus; & iamiam erat expugnata vrbs, nisi propter beatum Ambrosium abstinuisset. Vbi vrbi appropinquauit, obuiam procedunt omnes omnium ordinum, habuitq; in suo comitatu aliquot potentes reges. Est autem mox coronatus, & appellatus Cæsar Augustus à Pontifice Ioanne 20. Cum autem Romæ paruo tempore moratus esset, Romani militum licentiam grauius ferentes, clam conspirant, incautos opprimere conantur, electa ad hoc temporis & loci opportunitate. Cum igitur omnia essent constituta, insidiæ suis locis dispositæ, horaque aggrediendi adesset, magno impetu Germanos nihil periculi timentes adoriuntur: sed Germanus miles præsenti animo & virtute arma arripit, vrbanum hostem repressit. multi sunt vtrinque cæsi. Non in contemnendo discrimine fuit totus exercitus Imperatoris, & per hoc Imperator ipse. In animo enim Romani habuerunt totum exercitum delere; & consiliorum rationes non erant vanæ, tot insidiarum dolis erant instructæ, & tam apte omnia erant diuisa locis, & temporibus. Porro qui de hoc Conrado cognoscere volet qua pietate, quaq; seueritate fuerit, legat eius constitutiones seu decreta. Scribuntur multa de eo à Vincentio, à Gallo, Gotfrido Viterbiensi, Martino, Hermanno, quæ ex narrationis serie non conueniente, temporibusque & personis non congruentibus facile iudicari possunt, verane, an ficta sint. Mirum inueniri ingenia, quæ huiusmodi nihil ad instituendos mores facientibus fabulis gaudeant. Sub idem tempus quo Conradus in Italia coronatur, Dux Sueuiæ Ernestus priuignus Imperatoris, molitur in Germania res aduersus Conradum nouas, confisus fortitudine militum quos Sueuia producere consueuit, & quorundam nobilium amicitia, coactis ergo copiis diripere finitimos sibi, Imperatori subiectos cepit, & quædam non satis munita occupauit. Conradus comparato exercitu opponere se illi cogitur antequam vires acquireret; hostis autem fuit victu facilis, quoniam maior pars Sueuiæ Imperatori studebat, nec habere per facultatum tenuitatem poterat satis robustum exercitum; quare dissipatus est exercitus, dux aliquandiu errans per syluarum late-

bras,tandem etiam occisus est. Hermanno fratri Ernesti amico imperij Sueuiæ ducatum Conradus dedit. Conrado imperante, fuerunt in ecclesia hæreses quædam: præter reliquas fuit in Gallia episcopus, qui allatas è cœlo epistolas prædicauit, quæ, pacem & aurea secula essent factura in terra, argumentum earum esse, Vt arma omnes commutarent in instrumenta ad operas necessaria, ablata bona nullus repeteret, iniurias quaslibet quilibet ferret, ieiunarent omnes pueri quoque & senio defecti quibusdam diebus certis quos nominauit, sabbatho a pinguedine abstinerent omnes. hæc seruanda omnibus hominibus præcipiendum. Huic homini credebant multi: episcopis omnibus, etiam Romano hæc per literas significauit. Contra illum autem multi pugnabant, potissimum vero Gerardus Cameracensis illi restitit, affirmans, Natura ita se res humanas habere (nec aliter consistere vllam Rempublicam posse) vt sint iudices magistratusve, milites & agricolæ, horum nullos sine alterius adiumento perdurare posse. Scripsitque hic Gerardus plura aduersus dictam hęresim. Tandem Pontifice Romano curante, sublata est hæc opinio. Postquam Roma rediit in Germaniam Conradus, Itali seditionem concitarunt contra eos qui res Imperatoris procurabant. Imperator igitur collectis in Germania viribus, Italiam repetit. Itali Vngaros & Sclauos socios sibi iungunt, impares enim satis experti sunt se esse Germanis. Conradus igitur in Italiam festinantius venit, Sclauis & Vngaris cessantibus, Brixiam & Mediolanum capit, traduntúrque illic Cæsari conspirationis autores, qua satisfactione contentus, non grauius tractat illas ciuitates. Vbi Cremonam peruenit, obuiam fit illi Pontifex Maximus, vt placet animum exasperatum Germani Cæsaris, & ne Romam veniat omnino, aut saltem non tam hostili animo. Compositis ex animi sententia rebus in Italia, vertit signa in Vngaros & Sclauos qui erant in itinere, vt Italiam contra Imperatorem iuuarent. Imperator locis opportunis præsidia & insidias ponit, cauet ne quis ex suo exercitu præcurrat, & nunciet illis aduentum suum. Vngari & Sclaui sine omni metu ibant, hostem in Italia expectaturi: Conradus erumpit ex insidiis quatuor partibus, hostes oneribus pressos, sine ordine iter facient[illegible]ne suorum sanguine in fugam agit, magnamque multitudinem occidit & capi[illegible]c Conradi factum omni hominum memoria dignum miror tam ieiune liter[illegible]missum. Hoc quoque tempore per suos duces legatos, Othonem Celticum, B[illegible]gundiæ ducem, victum, prælio occidit, Burgundiam imperio subiicit. Magna p[illegible]hæc Conradi fuit apud omnes gentes existimatio, solaque nominis autoritate plurimum in mortalium rebus potuit. Quare imperij rebus compositis, Romam profectus est, quia audierat Pontificem vexari quorundam iniquitate & malitia: & Græcos Nortmannosque de regno Apuliæ contendere: quos pacauit paucis verbis. iussit enim, vt ab armis discederent, & viris bonis arbitris rem pacifice cōponerent, Romanum quoque Pontificem sola autoritate & minis ab iniuriis inimicorum liberauit. Omnibus igitur succedentibus ex voto sine omni labore, ociose vrbes Italiæ & regiones visitat animi gratia, & per longas ambages maris Adriatici redit in Germaniam. Iamq; totus quietus, nihil videns periculi, laboris & magni negotij, dixit, Iam quietam degam vitam, iam ocioso licebit in amœnis oblectari hortis, venationibus, &c. Ecce (quod solet plerunq; illis hominibus euenire, qui iam sibi exhaustos labores omnes putant, ocioque frui incipiunt) corripitur à lethali morbo, quem paucis diebus mors consequitur. Mortuus est Traiecti, sepultus vero Spiræ, vbi ædificauit templum insigne opus. Post Conradi obitum quosdam electorum male habuit, quod Henricum contra legum constitutionem declarat Imperatorem ante mortem: quanquam alias fatebantur eum Imperio dignum videri. Tamen cum intelligerent patrem tantæ autoritatis fuisse, & filium optari ab omnibus, non poterant alium præter illum eligere. Succedit igi-
1040 tur patri, anno post natiuitatem Christi 1040. statimque primo imperij anno cum Boemis gessit bellum toto semestri tempore, & in angustiis & syluis multos Germanos amisit, infelix bello visus est in principio. hyeme enim aspera reducere cogitur exercitum non modo re infecta, sed magno militum numero amisso. Hoc non sine maxima animi ægritudine tulit: quamobrem primo vere reparatis & auctis copiis, alia via alioque conatu hostes aggreditur, priore enim æstate didicerat quid opus esset ad hoc bellum conficiendum. Hostes similem belli rationem existimabant, quæ præcedente

anno

anno fuerat, ad hancque omnia ſua parauerant, id quod futurum præuidit Henricus, & accedens ad hoſtes,ſimul at idem ſibi eſſe propoſitum : aliter autem eos aggrediens, perturbat omnes eorum rationes, vincit prælio, capit ducem eorum, eo eos adegit, vt ſupplices pacem petierint.per conditiones igitur dux eſt liberatus, & Boëmia tributaria imperio facta. Fuit celebris Treueris ſynodus, in qua multa de pace communi Chriſtianorum egit Henricus Imperator. omnibus omnia in ſe delicta condonauit, vt paci conſuleret.facta eſt pax per totum fere imperium. Duxit vxorem tertio imperij anno, Agnetem nomine, virginem moribus & forma mirabiliter præſtātem, & nobilem;erat enim filia ducis Pictauienſis, qui ex prima nobilitate fuit. Celebrauit nuptias frugaliter, iudicauit enim magis Dominum Deum actus ſuos matrimoniumque fortunaturū, ſi impenſas quas exigunt magnificæ illæ ſtultæ mundi pompæ, iuberet in pauperes elargiri. Paulo poſt nuptias Godefridus, Lotharingiæ dux, aduerſus imperium molitur ſeditionem. omnibus rationibus ſolicitans omnes quibus vllo modo cauſas opinatur fingi poſſe contra Imperatorem aut imperium. ſua enim referre magnopere exiſtimauit minus potentem eſſe Imperatorem. Iamq; non contemnendā ſocietatem adeptus erat, cum Henricus cognouit eius cogitationes, multi adferebant eius dicta & conatus, maioraq; veris fingebant. Imperator diſſimulat ſe male habere,ſimulat ſe omnia contemnere,aliud agere,meliora de hoc duce ſperare. Quamprimum vero omnibus Principibus ſcribit, conuocatque Spiram omnes ceu comitia celebraturus,nec de ſuo propoſito quicquam cuiquā dixit. Quæ ex Lotharingia perferuntur,rapit interpretando in meliorem partem. Venit autem ad conuentum magis armatus,numeroſioreq; comitatu ; iubet etiam alios imperij principes adducere plures,& armis inſtructiores.Et ne quis aliquid ſuſpicari poſſet, etiam iis qui ſummi erant amici & ſocij periculorum ipſius Godefridi nunciat, vt comitatiores armatis veniant, nullā addens cauſam,niſi vt viderent exteri legati,qui venturi eſſent ex Græcia, quantis armorū viribus pollerent,cum pacis tempore ſic armatos conſpicerent.Et quo magis excluderet omnem ſuſpicionem, abbatum, monachorum & epiſcoporum imbellem(tunc temporis)turbam venire imperat, ceu de religionis negocio multa tractaturus. Conuenit magna equitum,& peditum non parua multitudo. Dux Lotharingiæ comitiarum finem ſtatuit expectare, motus excitatos ſedat, exuit ſe armis,ſociis venturis(quos expectabat multos: neq; enim parua res erat, Nortmanni & Galliarum multi proceres conſpirarant) renunciat euentū huius conuentus expectādum, nihil timens, quam fortaſſis excommunicationem. Primo igitur conſeſſu expectari Græcos oratores dixit,nihil interea agi poſſe : ſed ſeorſum vnoquoque principe vocato, propoſitum ſuum exponit,& voluntatem ſingulorum explorat.Sequenti die conuocatis omnibus qui parati cum eo erant quo vellet proficiſci, diligētiæ ſuæ rationem reddit (nam multi putabant ſuperuacuum fuiſſe tanto apparatu ad opprimendum inermem Lotharingiæ ducem) enarrat magnitudinem conatuum eius, & multitudinem ſociorum confœderatorum eius: nunc vero intelligere eum exutum armis, nihil opus fuiſſe tanta cura. Ingrediuntur autem omnes collectim in Lotharingiam, ducem Godefridum captum ſempiterno carceri tradit Imperator. Circa hæc tempora erant Romæ tres Pontifices eodem tempore, eorumque nullus eo nomine dignus erat (erant enim omnibus vitiis inquinatiſſimi) Moleſte tulit Henricus tales haberi capita eccleſiæ Chriſti:quam ob cauſam Romam cum copiis proficiſcitur, eo vbi venit, certatim Pontifices muneribus & promiſſis deuincere Imperatorem conantur. Henricus ſciens eſſe malos viros,nihil adulationibus, nihil donis promiſſiſque mouetur, omnes deponit, pontificatum tribuit Suigero epiſcopo Babenbergenſi, nominatque eum Clementem ſecundum; qui aſſumpto pontificatu, coronauit Henricum. Deinde ordinauit Imperator Romæ omnia. Et monet vt caueant,ne poſtea ſic electione ſua turbent eccleſiam. Porro eodem tempore Saraceni magnam Italiæ partem vaſtauerant, aduerſus quos ducit Imperator exercitum,in Campaniaque cum eis pugnauit feliciter:modico enim ſuorum ſanguine ſuperauit & fugauit, ita vt vniuerſa præda, quam maximam in Italia corraſerant, venerit in poteſtatem Germanorum. Ita rebus magna gloria & feliciſſimis ſucceſſibus in Italia geſtis & diſpoſitis,repetit cum valente exercitu in Germaniam. Vbi venit in Germaniam,recta ducit copiarum partem in rebellem Fri-

1048 ſiam, quam breui obſequentē reddidit. Anno Domini 1048, moritur Papa Germanus Clemens: euehiturq́; ſtatim à morte huius Boppo Bauarus, qui nominatus eſt Damaſus 2. Hunc Romæ habuiſſe milites Germanos, armisq́; eorum introductū vi, cum electus eſſet alius ab iis qui id ius habent. Huius pontificatus non menſe vno durauit, defunctus eſt enim vita ex morbo qui veneni ſuſpicionem medicinę peritis præbebat. Romani cum ante mēſem ſuam electionem irritam fuiſſe conſiderarent, Germanosque milites creaſſe Pontificem, miſerunt legatos ad Imperatorem, oratum, vt virum bonum, & ſanctimonia vitæ ſummo pontificatu dignum eccleſiæ quæreret (Sperabant vero Romani Henricum reſponſurum quod ſæpe alias alij Imperatores reſponderunt, nempe vt eligerent probatiſſimum ipſi, quibus eſſet penitior perſonarum cognitio, & iudicium melius ſpiritualium rerum exactius) Imperator oblatā plenam eligendi poteſtatem (contra Romanorum expectationem) arripit libenter, ſineque mora nominat Brunonem inculpatæ vitæ, aperti ſimplicisq́; ingenij hominem, epiſcopum Tulenſem. Qui miſſus Romam papali habitu, in itinere abbas Cluniacenſis, & Hildebrandus quidam facundia inſignis monachus, perſuaſerunt illi, vt depoſuerit veſtem pontificiam. Dixerunt enim, Henricum non habere ex iure neque diuino neq; humano poteſtatem eligendi Pontificem; iuſſeruntq́; eum cogitare quid proximo Pontifici Germano accidiſſet, qui quoq; per milites Germanos contra ſancta ſanctorū pontificum decreta ſit Pontifex factus. vix enim vixiſſe dies viginti ſex in pōtificatu. Breuiter homo ſimplex & nō impius, eſt inductus, vt abiecto pontificali habitu, ingreſſus ſit Romam veſtitu priuati hominis, & ex ore eius auditū eſt quod dixit, Se non quærere ocium, & vt vitam in deliciis agat, neq; titillari ſe vana gloria mūdi, quam inanem & nullam cognoſcat, ſed ſeruire Domino Deo ſuo & Chriſto Seruatori ſuo, non alia cauſa Imperatoris autoritatē tam prompte ſecutum. Quare ſe paratum eſſe (addidit, *Gloria & gratia ſit Deo meo*) cedere diuinæ voluntati, cuius ſeruus cupiat eſſe, etiam quolibet periculo, qualibetq́; ſui nominis ignominia, modo benedicatur & glorificetur ille qui ſolus eſt laudādus, cuiq; ſoli debetur omnis honor & laus in ſempiterna ſecula. Quæ verba magnopere oblectarunt Hildebrandū monachum: quare apud abbatem ſuum primo, deinde apud epiſcopos aliquot, adiuuāte abbate, de huius viri ſanctimonia multa prædicat, efficitq́; per illos quos induxerat in ſuam ſententiā, vt à clero populoq; Rom. vnanimiter electus ſit ad pontificatus munus: vocatusq́; eſt Leo nonus. Hildebrādum ob morū & animi ſimilitudinē adeo amauit, vt Romæ retentum cardinalē crearit, nihilq; ſine eius cōſilio fecerit, planeq; vnus animus vnaq; ſententia in duobus corporibus extitit. Hic Pontifex poſt quintū papatus annum eſt mortuus. Non diu poſt hæc, rex Vngarorum Aba, Auſtriam & Bauariam depopulatus eſt, occiſis multis, magnam prædam, innumerabilemq́; multitudinem captiuorum abduxit. In Vngariam vbi reuerſus eſt, munit loca quibus fidebat, ſocios quærit, delectum habet militum: nam facile ſcire poterat, non ſic laturum Imperatorē. Eapropter Imperator conſenſu & auxilio omnium imperij Principū contractis copiis, Vngariam petit. Inter Vngaros magnę erant ſeditiones: multi enim regem clanculum odiebant & mordebant; veniente autem exercitu Germanorum, palam illi maledicere incipiebant: quamobrem erat magna anſa oblata Cæſari Vngariam occupandi totam, niſi alia grauioris momenti eum auocaſſent. Idcirco cum veniſſent illi fines Vngarorum iam ingreſſo obuiam legati, & pacem peterent, facturos quicquid iuberet, modo ſalua ſua libertate & legibus in quibus viuerent, fœdus qualecunque fecit, & magnis Germaniæ ciuitatum & principum impenſis fruſtra conſumptis, reducit copias in Gallias, quæ erant in armis. Porro Vngarorum tyrannus Aba poſt Imperatoris diſceſſum incepit crudeliſſime ſæuire in eos qui aliquid vel dixerant vel fecerant contra ſe. Quod quidam conſpirantes aduerſus Abam tyrannum literis ſignificarunt Henrico, petebantque vt veniret, Abam odio haberi ab omnibus Vngariæ, regem vt det, rogant, multa tyrannica facta Abæ enumerant. Inter reliqua ſcelera quæ perpetrauerat, hoc erat vnum. Inuitauerat ex toto Vngariæ regno viros circiter quinquaginta primæ nobilitatis, & qui ab omnibus optime audiebant nomine prudentiæ & iuſtitiæ (quales tyranni minime ferunt) ſimulault que conſilio eorum vſurum: vbi autem conuenerunt, iuſſit omnes obtruncari. Quibus rebus commotus Cæſar, cum magnis copiis proficiſcitur in Vnga-

tiam

riam: cui non minorem multitudinem Aba opponit. dumq; aliquot dies vterque caperet tempus locumq; pugnæ sibi commodiorem, tandem descenderunt in æquum campum, vbi primum diu æquo marte per equites quos plurimos habuere in vtraque parte, pugnatum est: vbi vero manus conserere incœperunt peditatus, ecce repentina tempestas exoritur, turboque vehementis venti puluerem plurimum iniicit in Vngarorum oculos, quæ res fecit vt Henricus victor vicerit. In eo prælio perire viginti sex milia, ex quibus vix tria milia fuerunt ex exercitu Henrici. Aba rex ex prælio euasit hostium manus: sed in villa latitans, à suis quos iniuriis maximis affecerat, occiditur. Vngaria vniuersa confluit ad pedes Imperatoris, supplex implorat veniam, petitq; pacem. Quibus Henricus modeste & perbenigne respondet, & summam æquitatem beneuolentiamque ostendit. Regem Petrum quem Aba regno vi eiecerat, restituit, & simultates quæ erant inter Petrum regem & quosdam Vngariæ proceres, tollit: regique præscribit viuendi & gubernandi leges, ita vt non magis rex quam præfectus Imperatoris in Vngaria hic Petrus dici possit. Hic Petrus inhumanius violentiusq; in Vngaros quosdam, leues tantum ob suspiciones, animaduertit: quare accidit illi quod plerisque solet euenire qui imperant violentia nimia. Vngari enim conspiratione facta contra regem sumunt arma, ducibus Andrea & Leuenta fratribus, ex nobili genere fortibus viris: quibus ducibus omnes episcopos totumque clerum occiderunt in Vngaria, & professione Christiani nominis abiecta, in variis abominandis superstitionibus vixerunt. regem Petrum in pugna fortiter dimicantem capiunt, & luminibus priuatum ducunt in Albam, ibi mortuus est ex dolore vulneris & animi angustia. Rege superato, dux Andreas coronatur ab Vngaris, appellaturque rex. Henricus magna comparata classe, nauigat in Vngariam, nauibus vehens omnem belli apparatum & commeatum. Obsidens munitissimum castrum Pescha (quod ad Danubii ripam situm est, habetque subterraneum meatum ad fluuium) silente nocte sub aqua natans quidam omnes Cæsaris naues perforauit, submersæque sunt, & perit commeatus & belli apparatus, multitudoque militum non parua. Hæc iactura tantum debilitauit Cæsarem, vt soluere obsidionem, & in Germaniam redire coactus sit. In patriam reuerso Cæsare, decernitur synodus, dies & locus constituitur: sed eam quidem sibi mali conscii impedire conati sunt. Præualent tandem boni qui rebus ecclesiæ consultum optabant. Habita igitur est Moguntiæ. in ea fuit Papa Leo de quo supra, & Imperator ipse. Quædam de personis ecclesiasticis alendis, quales esse debeant, & de ecclesiæ ritibus sunt in ea synodo instituta. Hac synodo finita, Henricus denuo conscribit exercitum, & in Vngaros ducit, vsusque per omnia secunda fortuna, victor disponit res Vngariæ ex sua voluntate, & consilio Leonis Pontificis, quem vna cum Imperatore in eam expeditionem profectum post Moguntinum Concilium, accepimus. Post in Germania Pontifex cum Imperatore multa passim ordinauit in ecclesiis, priuilegiaque vterque dedit ciuitatibus & ecclesiis multis. Eo anno natus est Henricus quartus. Pontifex ex Germania discessurus, Wormatiæ rem sacram fecit in Cæsaris præsentia & magno Principum conuentu: & benedictione Apostolica valedixit Germaniæ. Hericus cum Pontifice validam manum Germanorum selectissimorum militum misit Romam, quibus illic factiosorum inordinatos motus comprimeret. Vbi attigit Italiam, nunciatur Leoni Pontifici in itinere, Gisulphum Nortmannorum comitem, Beneuentum vrbem vi expugnasse, suoque regno adiecisse: quam vrbem Henricus secundus donauerat Pontifici Romano. Cum enim cuperet ecclesiam Babenbergensem in cathedralem prouehi, recusauit Pontifex Romanus, qui tum erat Benedictus octauus, nisi ecclesia Babenbergensis Pontifici Romano daret quotannis centum argenti marcas; & equum feretratum album, quo tributum Romanus Pontifex remisit pro accepta Beneuento vrbe. Hanc ergo vrbem Romanæ sedi, postquam audiuit captam, Leo celeriter nunciat Cæsari: sed fidens Germanorum militum manu, quos secum habebat, non expectat Cæsaris auxilium aut responsum, sed ducit suos (quos tam bene armatos & alacres videns, putabat inuictos) quantumuis hosti numero impares, aduersus Gisulphum, confisusque magis autoritate apostolica, pontificiisq; benedictionibus, quam arte militari, ipse Leo Pontifex regit suas copias: igitur cum hoste imprudentius congreditur, & capitur à Gisulpho Nortmannorū comite, qui breui post honorifice reue-

renterque tractatum dimisit Pontificem, comitesque Romam vsque dedit, timens nimirum Henricum. Magna illis temporibus fames Germaniam afflixit, & alias finitimas nationes; quam sequente anno omnium rerum affluentia consecuta est; eiusque anni autumno crudelis sæuiit pestis.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS QVINTVS.

EO anno mortuus est Henricus, & regio more Spiræ præsentibus proceribus sepultus est. Ante obitum vero filium suum Henricum regem appellauit, Romano Pontifice & omnibus Principibus consentientibus. Ergo puer quinque annorum regnare cœpit; nominatusq́; est Henricus quartus. Pater illi moriens commendauit matrem, mulierem prudentem, & timentem Deum, admonuitq́; vt consiliis eius vteretur etiam in magnis imperii rebus. Primo pie obsecutus patris voluntati, vsus est matris consiliis; & bene successerunt omnia: sed breui per adulatores & malos nebulones seductus mollis pueriliis animus, matrē contemnens secutus est eos qui suadebant quicquid illi arridere videbāt. Quidam igitur mali adulatores puerum in se cōuerterunt, ita vt ratum habuerit quicquid statuerunt. Itaque sua facta & conatus sub pueri prætextu defenderunt; multisq́; bonis deiectis, malos euexerunt: multa de imperii iure rapuerunt, multa confirmarunt iniusta. Puer puerilia magis curans, omnia maiora concedebat. facilior erat ad donandum magnas ciuitates, & remittenda tributa, quam ad amittendam quampiam coloribus variegatam sonoram auiculam. omnia literis, & sigillo, nomineque Imperatorio corroborabantur. effrænata licentia vbique erat in omni scelerum genere. Postquam vero Imperator adoleuit, creuitque cum ætate iudicium, incepit odisse adulatores per quos erat seductus: nam superstites quidam adhuc erant. Multa reuocauit quæ rerum imperitus confirmauerat. nec impune abiissent qui ætate eius abusi erant, nisi mors plerosque abripuisset, & reliqui propter extremam senectutem termino suo proximi fuissent. Diffluentem licentiam pessimorum morum compressit, leges bonas & iustitiam exulantem reuocauit quantum licuit. Porro aulici licentia peccandi diuturna corrupti, & malis moribus nobiles assueti, odisse Imperatorem incipiunt, cogitant de alio eligendo, conspirant, calumniis falsis traducūt Imperatorem. Saxones primi contra eum arma sumunt, ex improuiso eum opprimere conati: sed Deo omnium gubernatori optimo aliter visum est. Henricus enim eorum manus euadit, mira celeritate exercitum contrahit, congressus cum illis æquo campo facile sibi mali conscios fugat, diripit regionem eorum autorū, arces ex rupibus altis deiicit, incendit castra & vrbes. Pertinaces diu sic passi sunt grassari, neque petierunt gratiam, quanquam se cernerent victos: quare omnes ex patria sua eiecti sunt, in exilio iussu Imperatoris capti sunt: tamen plerique breui liberati rursum coniurant contra Henricum, statuuntque inter se prius mori, quam aut cedere ex sua patria, aut se dare Imperatori. Adiunguntur vero illis quidam ex Longobardis, & ex Sueuis, nō pauci etiam ex Francis Orientalibus, & Bauari nonnulli, qui omnes non potuerunt accommodare vitam suam bonis legibus. Coniurant ergo, in Cæsarem ducunt suas copias. Cum autem vident eum instructum potenti animo, ad excipiendum hostem paratum, suis copiis non fidunt: quare mittūt Romam legatos ad Pontificem Gregorium septimū cum mandatis mendacibus, accusant eum grauissime, quicquid detestandorum nefandorumq́; scelerum fingi potest, illi obiiciunt. Obtestantur igitur eum per omnia sacra, vt sua autoritate iuuet quo alius Imperator eligatur, qui sapientia & grauitate dignus sit tanto imperio. Hunc esse dedecus & maculam non Imperatorum modo, sed hominum omnium, propter abominanda scelera, quæ ipsi nominare nō verebātur, nos nominibus suis appellare prohibet pudor. Pontifex excommunicat Imperatorem, imperat Principib. vt nihil cum illo commercii habeant, absoluit omnes Principes & imperio subiectos populos à iureiurādo, nunciatq́; principibus imperii vt sint bono animo, se breui in Germania affu-

futurum, interim quiescant. Henricus Imperator vbi hæc cognouit, obstetuauit in itinere Pontificem, obuiusq; illi exponit vnde sint illæ lachrymæ, nempe quod homines nimia licentia perditi, recte monentem & salutares leges ferre non possint; suam innocentiam probat. Papa absoluit eum. Interea temporis electores Imperii elegerant Sueuorum ducem Rudolphum in Imperatorem. qui cum vsurpasset nomen Imperatoris, mox armis ab Henrico petitus est. Rudolphus fugit in Saxoniam, vt illic vires colligeret omnium secum sentientium. Nec dubium est, electum hunc Rudolphum consentiente Pontifice Romano, quia in itinere Papa eum metu absoluisse dicitur: veniebat enim valida militum manu obuiam Pontifici, vt si non verbis posset, armis extorqueret absolutionem. Henricus, fugiente Rudolpho, occupat omnia quæ erãt in Sueuia & Bauaria hostium suorũ. Rudolphus collectis suæ factionis vniuersis viribus, obsidet Herbipolin; Cæsar cum suis copiis eodem contendit. Erant exercitus multitudine fere pares. Principes qui erant ex factione Rudolphi, per insidias multos subornarant, qui ad Henricum se contulerunt, & militarunt cum eo. vbi igitur ventum est ad pugnam illi subintroducti quidam verterunt tergum, quidã verterunt arma in proximum quemque, horum proditorum periurorum multi erant in equitatu; idcirco equitatus prius quam peditatus in fugam actus est. nec diu cõfusi & perturbati pedites, consistere potuere. Henricus Imperator vulneratus euasit cum equitibus. Rudolphus potitur victoria & vrbe. Henricus animi constantis & infracti vir reparatis copiis, repetit Herbipolim, eiectisque præsidiis, recipit eam. Recepta vrbe sine mora proficiscitur in Saxoniã, cui opponit se Rudolphus non abiecti animi homo. Multis prœliis multoque Germanorum sanguine productum est per totam æstatem bellum in Saxonia, postremo maiore reliquis prælio superauit Henricus. Amputata est Rudolpho pertinacius pugnanti in eo prælio manus dextera; quam ostendisse ferunt vbi fuga elapsus est, episcopo suo, cuius impulsu rebellarat Cæsari; & obiurgasse episcopũ propter impium & malum consiliũ, & dixisse, Hæc est manus qua ego periuraui Henrico domino meo; ex animoq; pœnituisse eum. Ex eo vulnere & animi dolore mortuus est Rudolphus. Porro nec post mortem Rudolphi petiere Saxones pacem aut gratiam, sed peruicaces alium eligunt, & nominant regem Romanorum, Hermannũ nomine, armorum peritia & robore animi simul & corporis præstantissimum virum, sed paulo post electionem è Saxonia expulerunt, causæ non sunt, quod sciam, proditæ ab historiographis. Hic fugit ad Treuirensem episcopum, à quo exceptus est propter militares virtutes. Exploraturus quam animose quidam in arce vellent hostem repellere propugnando, cum opus esset, assumptis aliquot sociis, ceu expugnaturus accurrit ad castri portas, ibi ictu lapidis qui ex arce missus est à muliere, perit. Saxones in proposito persistunt donec ad extremã raritatem sunt redacti. Autores rebellionis qui non fuga consuluerunt sibi, omnes occisi sunt. Põtifex Romanus multis viis palam & clam Hẽrici res impedire conatus est per aliquot hos annos, sæpe eum excommunicauit, sæpe absoluit. Fama enim exierat de hoc Henrico eum esse parum æquum sacerdotum generi, & factis multis contra ecclesiasticos testatus est. Qualis in eum Papa fuerit, hæc verba Bullæ in Germaniam contra eum missæ testantur abunde, quæ sic habent, Henricus qui cornua & calcem contra ecclesiam Dei nimium superbe erexit facta coniuratione cum multis Romanæ sedis inimicis in Italia, Gallia & Germania; qui fractus potius quam ad sanitatem reductus, ad me in Cisalpinã perueniens, absolutionem anathematis suppliciter quæsiuit, hunc ego quem ad pœnitentiam venisse credideram in gratiam recepi. huic tantummodo communionem reddidi, non tamen in regnum ex quo eum in Romana synodo merito depuleram, restitui, nec vectigalibus regni, vt ad fidem redirent concessi. Hoc ideo feci, vt si redire in gratiã cum finitimis suis quos semper vexauerat, differret, reddereque res cum ecclesiasticas, tum personas ex fœdere abnueret, cogi ad officium execrationibus & armis posset. Hac opportunitate adiuti quidam Germaniæ episcopi & Principes ab hac fera diu vexati, in locũ Henrici suis flagitiis è regno cadentis, ducem Rudolphum deligunt, qui regia modestia & integritate vsus statim nuncios ad me misit, à quibus intelligerem se coactum regni gubernacula suscipere, non esse tamen adeo regnandi cupidum vt non malit nobis, quam regnum pollicentibus obtemperare. Futurum se in Dei potestate semper ac nostra,

Idque vt arbitraremur nos facturum, filios obsides pollicitus est. Stomachari tū Henricus cœpit, & nos primo quidē precari vt Rudolphum ab occupatione regni execrationibus pro pelleremus. Dixi me velle videre cui ius competeret, & eo missurum nūcios, qui rem omnem rescißcerent. Vetuit Henricus quo minus res à legatis nostris decerneretur, multosq; tum seculares, tum ecclesiasticos interfecit, ecclesias diripuit, & prophanauit, hanc ob rem fidens in Dei iudicio & misericordia, fultus etiam autoritate nostra, ipsum Henricum eiusq; fautores vinculo anathematis colligo, atque iterum regiam ei potestatem adimo, interdicoq; Christianis omnibus illo iutamento absolutis, quo fides regibus dari solet, ne Henrico vlla in re obtemperent, Rudolphum quem Germaniæ proceres delegerant, suscipiant, &c. Paulo post in eadem bulla subiungit, Agite igitur Principes, & quod dixi, vestra autoritate interposita confirmate, &c. Post pauca sequitur in Bulla, Hoc autem iudicium cito in Henricum exercete, vt intelligāt omnes iniquitatis filii, non fortuitu, sed vestra opera eum regno cedere. Velim insuper vt à Domino gratiam consequatur, vestris monitis ad pœnitentiam inductus. Actum Romæ Nonis Martiis. Fuerunt præterea aliæ discordiarum causæ inter hunc Henricum & Pontificem Romanum. Nam Imperator beneficia & prælaturas ecclesiarum contulit, quibus placuit, non expectata apostolica è Roma autoritate. quod permoleste tulit Pontifex, aduersus iura ecclesiastica hæc fieri dictitans. Sæpe admonuit Henricum vt ab illa intoleranda ecclesiæ præsumptione desisteret, ecclesiæ suum ius relinqueret, non poneret manus in cœlum. Cum vero pertinaciter Henricus in proposito pergeret, omnes apostolicas è Roma, siue per literas, siue per legatos venientes admonitiones contemueret, cogit Papa Romæ frequentissimam synodum episcoporum & reliquorum prælatorum ecclesiasticorum. In quo concilio multa de potestate Papæ sunt statuta & confirmata, vt seruentur perpetuo apud omnes Christianū nomen profitentes. Henricus denuo ceu hostis persecutorq; ecclesiæ excommunicatus est. Hæc synodus anathematizauit eas quoq; ecclesiasticas personas quæ de manu alicuius secularis (sic enim loquuntur) personæ acciperēt, aut vnquā accepturæ essent inuestituram, vt est scriptum quæst. 16. cap. 7. quod incipit, Si quis deinceps. Quo loco paulo inferius scribitur, Si quis Imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum vel quælibet secularium personarum inuestiturā episcopatuum, vel alicuius ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, eiusdem sententiæ vinculo se esse obstrictum sciat, &c. quæ in bulla scribuntur. In hac quoque synodo excommunicati sunt simoniaci & fornicatores, sacerdotes omnes, & prohibitum plebi ne ad scortatorum sacra accedat, & vxores sacerdoribus ademptæ. Hoc ita habere testatur breue apostolicū ad Constantiensem ecclesiam scriptum, quod ita ad verbum sonat, GREGORIVS episcopus seruus seruorum Dei, clericis & laicis maioribus atq; minoribus in Constant. diœcesi constitutis salutem & benedictionem. Misimus fratri nostro episcopo vestro Othoni literas exhortatorias per quas pro nostri necessitate officii apostolica autoritate iniunximus illi, vt simoniacam hæresim de ecclesia sua penitus excluderet, & castitatem clericorum studiose prædicandā susciperet: sed episcopus vester neque beati Petri reuerētia præcepti, neque officii sui sollicitudine attractus, vt nobis relatum est, quæ paterne suaseramus perficere curauit, & vt non solum inobedientiæ, verumetiam rebellionis offensam contraheret, quemadmodum accepimus, palam clericis suis iussioni nostræ, imo verius beati Petri omnino cōtraria permisit, ita vt qui mulierculas habuerant, retinerent: & qui non habebant, illicita temeritate subintroducerent. Quod vt audiuimus, moleste ferentes, alterā ei scripsimus epistolam indignationis nostræ motus ostendentes: quinetiam ipsum ad synodum Romanam aduocauimus, vt rationes reddat, & inobedientiæ causas, si rationabiles fuerint, in audientia totius cōuentus exponat. Hæc ideo filii carissimi vobis nota facimus, vt saluti vestræ consulamus: si enim fronte aperta episcopus vester repugnans & contumax esse studuerit, indignum est vt præsit, &c. Quapropter omnibus sicut prædiximus, Deo & beato Petro obedientibus apostolica autoritate præcipimus, si in obduratione sua persistere voluerit, nullam ei obedientiæ reuerentiam exhibeatis, neq; id animæ vestræ perniciem esse putetis. nam si præceptis apostolicis voluerit esse contrarius, ab omni illius subiectionis iugo beati Petri autoritate vos absoluimus, ita vt si etiam sacramētī obligatione quilibet ei fuerit ob-

obstrictus, quam diu Deo ac Sed. Ap. rebellis extiterit, nulla illi fidelitatis exhibitione fiat obnoxius. Sunt autores qui dicunt episcopum illum Constantiensem omnino infensos habuisse scortatores, patrocinatumque coniugio sacerdotum. Romam inuitatum non venisse ad synodum, timuisse enim ne sententia sua locum non habuisset. Sunt præterea alia multa pontificum decreta contra fornicationem pro castitate seruanda sacerdotibus. Et propter hanc causam congregata est synodus Erdfurdiæ ab episcopo Moguntino, cuius sacerdotes abhorrebant ab hac pontificia cõstitutione (plerique enim habebant vxores, aut senes iam aliquando habuerunt) & contra asserebant ex Euangelio & Paulo, naturalique Dei institutione. Et plane erat episcopus eiusdem sententiæ: sed magis dissimulare metu pontificiæ autoritatis coactus est; nam idem quod Constantiam scripserat etiam Moguntinæ ecclesiæ Papa. In primo synodi consessu proponebatur breue apostolicum, quod imperabat imperiosissime, vt omnes sacerdotes aut coniugium, aut sacerdotium relinquerent, hocque sine omni tergiuersatione facerent, sine mora: alioqui non solum excommunicationis sententiam latam obstinate inobedientes expectarent, sed etiam animabus Satanæ traditis, corpora suppliciis afficienda seculari potestati traditurum dominũ Papam. Sacerdotes omnes vno consensu respondebãt, se sua omnia subiicere iudicio ecclesiæ, nec ab ea vnquam dissensuros, modo non aperte contra Domini institutionem faciat. coniugium cui essent diuina institutione fideque data obstricti, deserere aut abiurare nõ posse. nec minus post fidem datam sacerdotio se ministerio altaris abdicare posse. Et multa pro coniugio aduersus coactum cœlibatum adducebant, & quo quisque vir melior, aut sacerdos sanctior, hoc pluribus vehementius repugnabat. Episcopus dicit se cogi apostolica Romanæ sedis authoritate ad hanc exactionem. nec quenquam sperare debere, quod argumenta supplicationesque aliquid hic mutare possint. Romæ esse hoc decretum in sacrosancta Pontificis, cardinalium, & episcoporum synodo frequentissima. Post episcopi responsionem & excusationem, sacerdotes inter se consultauerunt. Inter varias sententias præualebat illorum qui censebant, vt spacium consultandi peterent, quod si illud negaretur, nihilominus domum quisque rediret, nec responderent vxoresne, an altaris ministerium deserere vellent. Episcopum sententiam execrabilem non promulgare ausurum, cum ipsi vnanimes concordesve sint, prius Romam argumenta sua missurum, saltem rem ita differri posse sine periculo: Episcopus cum videret omnes vnius animi vniusque vocis esse, non audet contra mutire, timet enim propius periculum magis quam remotum, quod à Pontifice expectandum erat; nam sacerdotes potuissent eum cathedra episcopali deturbare. Quare iubet vt quieti sint, nihil in vulgus spargant, aliquidve in Põtificem Romanũ seditiose dicant: se cum aliis episcopis conaturum D. Papam ab huius sententiæ austeritate abducere. Sic soluta est hæc synodus. Anno Domini 1074. Negociũ ita dilatum est in annum 1074. sequentem. Frequentes Bullæ; frequentes nuncii è Roma veniebant eo anno, quibus ita Pontificis in non obtemperantes sacerdotes significabatur, & minabantur episcopo & clero Moguntino anathemata & execrationes. Quare statim post annum synodus ecclesiæ Moguntinensis diœcesis est congregata in vrbe Moguntina. Aduenîebant etiam alii ecclesiastici prælati, inter quos erat Curiensis episcopus, qui linguæ facundia vir potens erat; veniebant autem, vt cauerent schisma ecclesiæ, quod præuidebant futurum ex sacerdotum Moguntinæ ecclesiæ contentione cum Romano Pontifice: aderat etiam apostolicus ex Roma legatus cum bullis pontificiis, quæ continebant horrendas minas, nisi statim absque vlla disputatione & tergiuersatione aut vxores repudiarent, aut se ministerio altaris abdicarent. Hoc cum episcopus vrgeret Moguntinus (contra tamen suam voluntatem & conscientiam, quod non semel tantum fassus est) vrgeret episcopus Curiensis & alii qui aderant, vt inducerent ad obedientiam clerum ecclesiæ Moguntinensis, quidam audacioris spiritus (quanquam prohibitum erat mandato domini Papæ, & viua voce legati apostolici Romani) contra sententiam Romanæ sedis, multis magna voce disserebant: nonnulli, pauci tamen, vel timentes famem, si essent sacerdotia relinquenda, vel alioqui non amantes vxores, libenter vxores concubinis commutantes, responderunt se ecclesiasticis constitutionibus sacrosanctæ synodi obtemperaturos. Ho-

rum quidam postea clam vsi sunt vxoribus suis, retinuereque sic vxores & sacerdotia: ii vero qui suas vxores non amabant, vel cum ancillis suis, vel cum adulteris mulieribus, quas multas ipsi fecerunt, vel cum vulgari immunda meretricum turba consuetudinem habuerunt loco vxorum. Ii autem, qui contra præstitam fidem vxoribus, & aduersus Dei constitutionem, putabant salua conscientia Dei præcepto despecto, hominum constitutionibus obsequi non licere, nihil aliud responderunt, quam sententias ex scriptura, & disputando molesti apostolico legato fuerunt, qui occluserat aures suas ad eorum argumenta. Itaque mandatum est illis, vt relictis suis, quibus præerant ecclesiis, alio se conferrent, ne turbarent eos, qui in eorum locum essent mittẽdi: si quis aliter faceret, excommunicationem animæ simul & corporis interitum præsentissimum expectaret. Sed sacerdotum illius ecclesiæ maior pars (nescio qua fiducia) obdurata, domum reuersa apud plebem, suam causam ex suggestu contra Pontificem Romanum egerunt, & quod diu alius ab alio audierat de matrimonio ex Bibliis, singuli plebem suam docebant, refellentes opinionem domini Papæ, quam odiosissimis nominibus appellabant. Hæcque prædicarant quum primum veniebant domum, per aliquot dies, continuis quatuor aut quinque horis. nam sciebant illis non diu locum fore concionandi, nisi populum pararent, vt nouam è Roma venientem opinionem non admitterent. Nec Pontificii non intelligebant periculum; quare excommunicationibus fulminabant, publicantes latam sententiam ab apostolica sede profectam. Parochi autem vbique occuparant sua doctrina animos vulgi, nihilque mouebantur bullis Rom. nihil minis, nihil execrationibus. quod vbi animaduerterunt pontificii, aliquot præstantiores diuersæ partis captos interfecerunt, hoc exemplo alios deterrere volentes: sed longe aliter accidit, quam ipsi opinabantur, supplicio enim affectis, quos ipsi bonos & Deum timentes viros, veritatemq; defendentes iudicabant, inceperunt omnem potestatem & autoritatem Romanæ sedis contemnere, male de ea loqui, & quicquid Pontifici Romano intelligebant placere, illis suspectum erat, conspirabantque multi cum eis etiam sub aliis episcopatibus, donec tanta multitudo non solum in Germania, sed etiam in Gallia in eam contra Romanum Pontificem sententiam adducta sit, vt impune vbique & facerent & dicerent contra sedem apostolicam Romæ: nam erant etiam Principes in ea factione. Henricus conniuebat ad hæc, imo grata illi erant, quam minimam enim optabat autoritatem Pontificis, à quo excommunicatus erat: quæ dissensio Imperatorum & Pontificis in causa fuit, vt diutius & latius sparsum sit dogma illorum, qui dissentire ausi sunt à Pontifice. & synodo Romæ rite congregata, ritus ecclesiarum mutabant, sacerdotes non vxoratos obseruabant, deprehensos in scortatione sententiis ex Bibliis & Pontificum constitutionibus confutabant, & accusabant palam coram populo, conferre iubebant scortatorem meretricis satanæque membrum, & maritum caste viuentem & liberos iuxta Dei institutionem educantem. Breuiter erat magna illo tempore in ecclesia occidentali turbatio, cœlum miscebatur terræ. Atque hæc discordia fecit, vt multi Orientali ecclesiæ accesserint. Dominus absque dubio iudicabit hypocritam & iustum, retribuetque vnicuique iuxta opera sua: nostræ modestiæ & angusti captus est interim sententiam suspendere, & orare simplici humilique corde Dominum, ne cæcitatem & errores immittat in populum suum, propter peccata. Id quod sæpe factitasse legimus. His temporibus multa in Germania prodigia acciderunt: Constantiæ peperit mulier puerum, bina capita, quatuor manus, totidemque pedes habentem. Terræmotus in multis extitere locis, &c.

Henricus igitur partibus Pontifici Romano aduersis fauebat, & arte & consilio aderat: Conradus vero exequebatur vi Pontificis placita. Henricus fluctuanti & perturbatæ ecclesiæ consulere volens, cogit concilium Brixiæ, quæ est vrbs Norica, conuocat autem omnes episcopos & abbates secum sentientes aduersus Gregorium Pontificem. In eo concilio absentem Gregorium à sede Apostolica depellebant suis decretis vt ecclesiæ turbatorem & vesanum monachum (nam monachus ante pontificatum fuerat) in eius locum eligebant archiepiscopum Rauennatem Guibertum nomine. Recensebo autem eius decreti verba quæ sic habent, Quia Gregorium illum constat non a Deo electum, sed à se ipso in fraude & pecunia impudentissime erectum, qui ecclesiasticum subuertit ordinem, qui Christiani imperii perturbat regnum, qui

regi

regi catholico ac pacifico corporis & animæ intentat mortem, qui periurum defendit regem, qui inter concordes seminat discordiam, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter coniuges diuortia (loquitur hic de sacerdotum coniugio) & quicquid quiete inter pie viuentes stare videbatur, concussit, Nos authore Deo congregati in vnum, legatis ac literis freti episcoporum decem & nouem, die sancto Pentecostes, Brixiæ congregatorum, contra eundem Gregorium procacissimum, sacrilegia ac incendia prædicantem, periuria & homicidia defendentem, catholicam & apostolicam fidem de corpore & sanguine Domini in quæstionem ponentem, hæretici Berengarii antiquum discipulum, diuinationum ac somniorum cultorem manifestum, necromanticum, pythonico spiritu laborantem, & idcirco à vera fide exorbitantem, iudicauimus canonice deponendum & expellendum, nisi ab ipsa sede, his auditis, descenderit, in perpetuum condemnandum. Acta autem sunt hæc septimo Calend. Iulii, indictione tertia. Porro in eadem synodo mutarunt nouo Pontifici nomen, vt mos est, & eum appellarunt Clementem (erat enim inter Imperator. & Pontificem Gregorium magna inimicitia) hoc decretum per nuncium Romam missum est, & sane incredibiliter terruit Gregorium totamque Romanam curiam: erat spes tamen magna in Rudolpho. Statim post hoc concilium bellum illud contra Rudolphum per Henricum est gestum, in quo vulneratus perit Rudolphus, vt iam ante dictum est. Hoc nuncium ergo breui secutum est Romam illud de decreto. Maior ergo pauor mentes Pontificis & Romanorum concussit. Et accessit aliud quod non leuius animos pontificiorum afflixit. Henricus enim filius Imperatoris Henrici quarti, quem pater cum Germanorum copiis in Italiam miserat, vt amicos socios ve retineret in officio, & hostibus sicubi opus esset, resisteret, & si videretur, etiam inuaderet, non paruo prœlio vicit hostes, qui ære Pontificis merebant. Facile verbis consequi non est, quam post illa incommoda Pontifex & omnes qui senserant cum eo, aduersus Imperatorem animo deiecti fuerint: prospiciebant enim iamiam Henricum cum suo Papa adfuturum, & vlturum se. Paucis post diebus nunciabatur Romæ aduenire Henricum cum infinitæ multitudinis copiis. Romani igitur munire portas, muros, conuehere commeatum, delectum habere militum, solicitare & excitare quoscunque potuerunt, in Cæsarem. Vngaris multa promittere vt inuadant Germaniam, apud Gallos nihil intentatum relinquere, &c. Henricus venit ad mœnia Romana eo die post annum, quo decretum fuit illud Brixiæ contra Gregorium, nempe die Pentecostes: obsidione igitur vrbem conatur premere: sed videns omnia tam diligenter prouisa, vt à timidis fieri consueuit, vt nulla omnino spes capiendi eam esset in præsentiarum, cum suo clemente Pontifice Rauennam profectus est. Anno proximo post rursum venit ad vrbem inuadendam, paratior ad producendam obsidionem, qua diuturna ad vltimam famem eos adegit. Inceperant in Vrbe qui Imperatori Henrico fauebant, palam illius partes defendere, desciuerunt multi ad eum ex Vrbe & reliqua Italia quæ Papæ erat. Discordantibus igitur intra mœnia animis, paucisque fideliter suum locum defendentibus, vi expugnauit. Populus Imperatori acclamauit, sese illi commendauit, in illius laudem & gloriam cecinit. Pontifex videns se à populo desertum, viam fugæ nullam esse, cum cardinalibus in castrum sancti Angeli confugit. Castrum militibus ab omni parte circundatur, nullumque spacium egrediendi aut ingrediendi relinquitur. Cum vero Pontifex diutius sustinuisset obsidionem, Romanis committit Henricus vt diligenter custodiant, & omnibus viribus ad deditionem nitantur eum adigere, ipse ad reliquas ciuitates pontificias in Italia expugnādum cum exercitu Roma discedit. Plerisque igitur ex sententia sua subiugatis (quoniam facile se dabant, postquam audierant quo loco essent res sedis Romanæ) Romam redit, cum quibusdam suis Pontifex fuga elapsus est, conniuentibus Romanis. Romani ergo dediderunt se Henrico qui cum suo Pontifice, episcopo Rauennate, magna pompa & fucata Romanorum lætitia intrauit Romam. Clamabat omnis populus ecclesiasticus & secularis, *Benedictus qui venit in nomine Domini, &c.* Statimque post gloriosissimum introitum, consecratus est ex more Pontifex, per cardinales & episcopos, mox à Pontifice inthronizato (vti enim liceat stylo Romanæ curiæ) coronatus, & Imperator Augustissimus appellatus est Henricus quartus. Hoc loco dissenserunt authores, sed superstitiosius excuto-

re nobis,opinor,non est necesse,cum ad Romanam sedem magis quam Germaniam, pertineant. Hæc dum Romæ acta sunt, in Germania & Galliis discordia maxima fuit in ecclesia. quare Cæsare in Germaniam reuerso, concilium Moguntiæ habitum est, in quo Henricus multitudinem sequens accessit eis qui sacerdotum coniugium sublatum volebant. Quare resistentes ei opinioni condemnati sunt. In hac Moguntina synodo pax in Germania est constituta. Saxones quoque volentes imperio obtemperaturos se, promiserunt, Cæsaremque agnouerunt Henricum. Multi viri bene animati & expectantes salutem animarum suarum in his turbationibus & contentionibus se è mundi vanitate eo tempore in monasteria contulerunt, in quibus fuerunt Principes quidam viri. Quamobrem monasteria quędam tunc sunt fundata. monasterium quoque S. Georgii in Hercynia silua tunc est cœptum ædificari. Item monasterium ad duplicem aquam Germanice *Zwifalten*, & alia. Loquimur autem de ætate annorum à
1083 natiuitate Domini 1083, & 1084, &c. Circa idem tempus Henricus 4 Sueuiam in-
1084 humaniter afflixit, quod sibi elegerant regem dum ipse abesset in Italia; Augustam vrbem vero præcipua clade affecit: cuius exemplo reliquæ territæ vrbes obtemperabant Imperatori; nec quisquã res moliri nouas audebat. Hoc tempore Friderico duci Sueuiæ Imperator dedit vxorem filiam suam Hagnem, ex qua Henrico genuit duos nepotes, nominibus Fridericum, & Conradum, qui postea Imperator factus est. Hæc Hagnes mortuo primo marito Friderico, nupsit Marchioni Aus[illegible]io Luipoldo, eumque parentem fecit quatuor filiis, & filiabus tribus. Peperit enim illi filios Luipoldum ducem Bauariæ, Conradum archiepiscopum Salsoburgensem, & Henricum ducem Austriæ. Henricum ferunt rursum cum Germanorum copiis Italiam ingressum, & seditionum quæ plurimæ Rempublic. imperii turbabant, autores puniuisse, & Saracenorum grassantium in maritimis locis Italiæ ferociam compescuisse. Post reditum vrbem Augustam obsessam & afflictam ante, nunc proditione capit. Anno eodem
1089 qui fuit 1089, Rutenorum regis filiam duxit vxorem. Hoc tempore Pontifex Romanus in synodo frequenti contra Henricum decernit multa (nam Clemens quem Henricus Pontificem fecerat, mortuus erat) quæ non laturus Imperator, conscribit exercitum; & in Galliis magni motus & mortalibus multis exitiales. Qua discordia principum fretus Turca, suum propagat imperium, Christianorum magnam multitudinem trucidat, & abducit in seruitutem quolibet mortis genere duriorem. Eodem tempore quoque misere ab hostibus fidei afflicti sunt qui Hierosolymis erant Christiani. Pontifex igitur (qui tum erat Vrbanus secundus) studet in gratiam redire cum Imperatore, conciliatque alios Principes, docet periculorum à Turca magnitudinem & præsentiam. Decernitur igitur expeditio in Turcam qualis antea nunquam fuerat. Aliæ nationes, aliis itineribus ibant, Germani, de quibus loquimur in præsenti opere, ducuntur per Gualterum Sueuiæ ducem, descendentes per Vngariam, in Bulgariam primo, deinde Constantinopolim veniunt. Constantinopoli statuit Gualterus expectare socios ex reliquis nationibus, qui erant ingens exercitus. Constantinopolitani omnem humanitatem ostendebant nostris militibus, ducibus munera dabant. Post paucos dies, veniunt copiæ ex Galliis, Hispaniis, & Italia. Coniunctis igitur omnibus vna viribus naulgant per Hellespontum in Bithyniam, quæ in Asia est. Commeatus abunde sequebatur à Constantinopoli, vsque sunt ventis secundis. In Asia castrametati sunt, intellexerunt enim hostem non longe abesse, & primis quidem diebus cauti pabulatum & frumentatum à castris recesserunt non longe, paulatim longius abierunt & plures, minorique cura: cum sic per mensem totum (nam commorati sunt eo in loco duos menses) nullum viderent hostem, semperque impune præda onusti venirent, ausi sunt tandem per decem miliaria sine metu peruagari regiones illas, armenta & greges ad exercitum agebant. Postremo circiter tria millia Germanorum peditum, & duo millia equitum longius progressi, à duce Turcarum Solimano (qui ita ex dolo hactenus grassari passus fuerat, eos vt negligentes redderet) circumuenti & omnes ad vnum trucidati sunt. Qua clade audita, vulgus in castris furere, arripere arma, magistratus monentes caute & prudenter, non temere agendũ, furore nihil effici, ratione opus esse, non audire. Quare fræna remittere duces coacti, instructa acie peditum viginti quinque millium, equitum quatuor millium, aduersus

ſus hoſtem contendunt. Solimanus infinita multitudine venientes excipit, pugnatur diu à noſtris acerrime, ſed nimia multitudine circumfuſi, fere omnes occiſi ſunt. Occubuerunt multi nobiles in eo prælio, inter quos Gualterus, Sueuus dux, occiſus eſt. Hæc negligentiam & inobedientiam mala conſecuta ſunt. Circa hæc tempora Godeſcalus presbyter teutonicus cum 15 millium copiis Iudæos per Germaniam paſſim cogebat profiteri Chriſtum, aut occidebat. Incepit autem in Francia Orientali. Poſtea in Vngaria cœperunt Iudæos quoque perſequi, rexque Vngarorum perſuaſus pium opus hos facere, non reſtitit. Cum igitur illi Godeſcali milites onuſti eſſent præda, & ſuperbirent in diuitiis quas Iudæis rapuerant, quotidie ebrii, & petulantes, nullumque modum tenentes, etiam iniuria afficientes alios non tantum Iudæos, rapiebant enim maritis vxores per vim, ſtuprabant virgines ciuium. Quod cum rex videt, iraſcitur, cogit copias, illos comeſſando, potando, ludendoque occupatos trucidat fere omnes, & Iudæorum facultatibus potitus ipſe. Hic finis fecit vt Godeſcalus malus hypocrita iudicatus ſit à plerisque. Quod huic ſub prætextu religionis ſucceſſerant rapinæ, paulo poſt alii inſurrexerunt eodem rapiendi propoſito, autor eius factionis erat Emicho comes de Lyningen, homo factioſus, & rapinis aſſuetus. Primum quoque tantum Iudæorum hoſtes volebant videri, ſed quid in animo habuerint, poſtea eſt cognitum. Reliquias ergo Iudæorum per Germaniam miſere afflixerunt: vbi vero ad fines peruenerunt Vngarorum, ad locum *Zaborth*, inuenerunt iter quo tranſeundum fuit, clauſum, idque imperante rege fuit factum. Emicho multitudine confiſus, ponte facto pertranſire flumen conatur vi, præſidia regia adoritur, munitiones oppugnat. In tantam fiduciam erant adducti, vt inceperint tractare, quomodo vellent regnum inter ſe diuidere, quis in regem eligendus ſit. Et dum ita inter ſe conſultant, diſputant, & contendunt, ecce Vngari ex improuiſo erumpunt, & plurimos ex eis occidunt, quoſdam capiunt, pauci fugæ debebant vitam. Vt autem redeam ad expeditionem contra Turcas ſuſceptam. Vbi audiuit Conſtantinopolitanus Princeps noſtrorum cladem, Solimani vero proſperitatem, multa agere cœpit contra noſtros, illis qui præceſſerant, quos diximus in Aſia caſtrametatos, & fere 20 milia amiſiſſe, prætipuit commeatum, ſequentes impediebat, Hugonem fortem heroa, fratrem regis Franciæ, per inſidias & dolum captum in vincula coniecerat, Solimanum hoc modo ſibi conciliare voluit. Sed fortiſſimi viri ex Galliis & Germania cum copiis ſecuti, vbi cognouerunt Hugonem ducem exercitus Gallorum captum, celerrime miſerunt nuncios ad Imperatorem, qui peterent, vt quos ſine omni iure in vinculis teneret, dimitteret. Id Imperatore negante, ſine cunctatione omnem circa Conſtantinopolim regionem diripuerunt, ita plebi, vt ſolet fieri, delicium Imperatotis ſui deuorandum fuit. Tandem etiam ſibi timere incipiens in vrbe, dimiſit Hugonem & quos cum eo in cuſtodia habebat. Nec dum hic Alexius (hoc Imperatori nomen erat) ceſſauit moliri quicquid aduerſus noſtros facere putauit. Id non ferentes noſtri multas ciuitates ditioni eius ſubiectas occuparunt, iura, leges, & incolas mutabant. Vbi Alexius noſtrorum potentiam & alacritatem videt, & præſens ſuum diſcrimen, petit pacem, opem ſuam contra hoſtes pollicetur, magna munera noſtrorum ducibus mittit. Noſtri vtendum in præſentia tum homine hoc iudicabant, quanquam non ignorabant fraudulentum & verſutum hominem eſſe, omnia ex falſo animo facere, &c. Conuenerunt ergo in Bithynia omnes copiæ, quæ numeratæ, inuenta ſunt peditum millia ſexcenta, equitum centum millia. Ii vniuerſi primum vrbem Niceam populi frequentia, opibus, munitionibusque incomparabilem, obſidione circumdederunt. Solimanus Turcarum Princeps coacto vix credibilis multitudinis exercitu, celeritate mira longis itineribus confectis, aduenit auxilium laturus vrbi laboranti. Prælium eſt commiſſum, à matutino tempore vſque in noctem eſt pugnatum, Turcæ verterũt tergum, in fuga occiſi ſunt plures quam in prælio, riui ſanguine fluebant, ducenta millia deſiderata eo prælio fuerunt, ſed multo maior numerus Turcarum occiſorum fuit. Poſt pugnam vrbs expugnata & direpta à noſtris eſt. Solimani vxor & liberi in ea fuerunt, & periere. Solimanus vir fortis ira ſuccenſus ob pulcherrimam vrbem, vxorem, liberoſque amiſſos, videns ſe collectis illis ob virtutem eorum non eſſe parem, obſeruat occaſionem tempusve quo diuiſos aggrediatur. Nec eius conſilium & expectatio vana fuerunt. Noſtri enim poſt

tantam ſtragem Solimanum non timentes, diiuncti per aliquot miliaria copias ducebant. Quoſdam igitur qui longius proceſſerant à ſociis, Solimanus aggreſſus inopinato fugat interficitq; multos. Quod vbi ad noſtros peruenit, ſtatim coniuncti in hoſtem feruntur, & vincunt. Solimanus fuga vix tutatus eſt vitam ſuam in eo prælio. Ex noſtris maxime Germanis periere multi acutis febribus. Progreſſi hinc in Piſidiam peruenerunt, omnia in itinere ſubiicientes. poſtq; longas itinerum maris & terræ ambages Antiochiam peruenerunt, quam vrbem obſederunt menſibus octo; quo tempore multa incōmoda paſſi ſunt, oppidani enim dolis & artibus multis inſtructiſſimi plurima damna noſtris intulerūt, ſæpe intempeſta nocte, facta eruptione, non ſine multa noſtrorum cæde repulſi in vrbem ſunt. Ex vicinia omnia ante noſtrorum aduentum erant in vrbem vecta: eoque homines ſe contulerant cum ſuis facultatibus omnibus. Hinc factum eſt vt noſter exercitus magna laborarit fame. Cumq; iam de obſidione ſoluenda cogitaſſent, nulla ſpe capiendæ vrbis apparente, diſceptatio inter exercitus Principes eſt orta, aliis volentibus obſidionē producere, aliis cum nullam ſpem viderent, nolentibus manere. Fuit in exercitu Boemundus Tarentinorum Princeps, qui ſpē per proditionem expugnandæ vrbis fecit, idcirco manſerunt, & vt Boemundus dixerat, tradita eſt a quodam proditore, qui in turrim noſtros admiſit ſilente nocte, vigilibusq; occiſis ex illa in alias proditore duce ſunt ducti. tandemque aperuerūt portam totum intromiſerunt exercitum, qui graſſatus eſt ſane nimium inhumaniter in omnes, non vt oportuit habito reſpectu ſexus & ætatis. omnes domus & plateæ implebantur cadaueribus. magna vis auri, argenti, precioſarumq; aliarum rerum eſt inuenta, militum plerique ſunt diuites facti ex præda opulentiſſimæ vrbis. Porro non ignoto de hac re longe aliter Blondum & Platinam ſcribere. Nam illi ſcribūt, cum res eſſent in ancipiti diſcrimine, quendam in vrbe primas tenentem, Pyrrhum nomine, plurimū apud omnes ciues gratia & autoritate pollentem, petiiſſe videre & alloqui Boemundum heroa, cuius geſtorū fama ad illum Antiochenum ciuem peruenerat. Id, inquit Blondus, per inducias contigiſſe illi; conueniſſe, per interpretes collocutos; tantopereq; illum Pyrrhū raptum in amorem Boemundi ob animi dotes quas in verbis & moribus eius perſpexerat, vt promiſerit, ſe effecturum vt Antiocheni ciues tradāt vrbem Boemundo, modo ille ſolus gubernare velit eam, & id velint reliqui exercitus principes concedere. Id relatum ad Principes, conceſſum eſſe, vrbem ita ab illo Pyrrho traditam, ſcribunt. edictoque cautum eſſe apud milites, ne ciues læderent, in Turcas & Saracenos (qui armati erant in vrbe, vt propugnando defenderent eam) ſæuitum eſt. Turcarū magna multitudo confugit in arcem, vbi viderunt hoſtem in vrbem intromiſſum. Quare ſtatuerunt arcem expugnandam omnibus modis eſſe, antequā diſcederēt Antiochia, quamuis videretur ea arx humanis viribus inexpugnabilis: erat enim ſita in altiſſimo monte rupibus, naturali ſaxo duriſſimo inacceſſa. Hanc arcem temerario impetu expugnare nituntur, putant enim metu perculſos nihil animi habere, qui conſuluerant. Dum igitur rem non poſſibilem conantur, multi cadunt lapidum telorumq; iactu, & Boemundus ipſe fortius nimiumque temere pugnans, vulneratur grauiter ſagitta, & ex eo vulnere decubuit per aliquot dies. Dum ita in arce oppugnanda laboratur per aliquot dies, nunciatur nouus venire Turcarum exercitus, quibus præerat Corbana, Princeps militiæ regis Perſarum. Noſtri nuncio hoc accepto, illis obuiam procedere communi concilio decernunt: ſed antequam potuerit acies ordinari, ad mœnia adſunt, cinguntque vrbem, in arcem admittuntur à ſociis. Ex arce ſperabant ſe expugnare vrbem poſſe, quare ex arce eruptionem in vrbem faciunt, pugnatur ante arcem in vrbe acriter, compelluntur Turcæ fugere in arcem, multi vtrinque occubuere in ea pugna. Poſt hanc ſubitam eruptionem noſtri munitionibus arcem clauſerunt. Intercipiebatur vbiq; mari & terra commeatus, nihilq; inferri in vrbem poterat (erat enim circumfuſa hoſtibus) Propterea tanta fames exorta eſt in vrbe, vt aſinos, equos, canes & mures cōedere coacti ſint, peritque magna multitudo inedia. Quibus difficultatibus moti, omnes vnanimiter in vrbe cenſebant egrediendum ex vrbe, prælioque commiſſo experiri fortunam, ſatius eſſe fortiter pugnantes cum laude mori, quam fame tabeſcere & conſumi. Erumpunt, hoſtes acie inſtructa non inſtrenue excipiunt noſtros, pugnatur dubio marte aliquandiu, tandem Turcæ vertuntur in fugam. Centum millia

Tur-

Turcarum eo prælio occubuiſſe, concordantes ſcribunt autores. Hac potiti victoria, in caſtris inuenerunt omnium rerum abundantiam, mitaque annonæ vilitas eſt eam victoriam conſecuta: nam vel ea ſufficere poterant, quæ inuenta ſunt in caſtris hoſtium: ſunt autem præterea quoque omnes viæ quæ ab hoſtibus occluſæ erant, apertæ, &, quemadmodum ſecundam fortunam ſolent ſequi amici, multi miſerunt legatos fœdus ſocietatemque cum eis facere petentes. Poſt hoc prælium in arce qui [illegible]c territi de deditione inceperunt cogitare. Arcis præfectus ſciens ſe nullum locum poſt deditionem habiturum apud Turcam, & fortaſſis alioqui non magnopere abhorruit à Chriſtiano nomine, quare arcem noſtris tradidit, ea lege, vt qui recuſarent nomen Chriſtianum, cum ſuis facultatibus incolumes ſinerent abire liberos quo vellent; qui vero Chriſtianam vellent profiteri religionem, concederetur ius libere inter Chriſtianos viuere, & eorum legibus vti non aliter atque ſi eſſent ex Chriſtianis parentibus orti. Hoc modo venit & arx in poteſtatem Chriſtianorum. Boemundus Princeps Antiochiæ conſtituitur, ſed ita vt exercitum cum ſuis copiis ſequatur vſque ad finem expeditionis ſuſceptæ. Venerunt Antiochiam legati à rege Ægyptiorum, fœdus & pacem cum noſtris vt facerent, contra Turcam auxilium pollicentur. Nam à Turcis Ægyptii multa erant paſſi. Fœdere iuncti, mittuntur ad regem Ægyptiorum cum legatis Germani proceritate ſtaturæ præſtantiſſimi ex toto exercitu; qui eum Babyloniam venerunt ad regem, Ægyptii & rex mirari non ſatis poterant hominū noſtrorum ſtaturam, corporis habitum, armaturam, inceſſum, vultus, quæ omnia animos præſtantiſſimos præ ſe ferebant. Rex Ægyptiorum comparat copias, & illos Germanos ſecum accipiens, ad Hieruſalem, quam Turca tenebat, ducit, obſidet vrbem, minatur totum exercitum qui Antiochiam ceperit, fœdere ſibi iunctum, hos ſe adducturum, oſtentat Germanorum præſtantia corpora, tales eſſe omnes in exercitu trecentorum millium, inquit. Hieroſolymitani perterrefacti his minis (nam fama ad eos peruenerat quomodo Antiochiam occupaſſent illi ex Europa) tradunt vrbem regi. qua recepta eam circumuallauit, omnique genere munitionum firmauit, vt eam noſtri non expugnare poſſent. Ita noſtros decepit rex ille & eos qui habitabant Hieroſolymis: nam illi ſtupefacti noſtri exercitus famæ magnitudine, non metu regis vrbem dediderunt. Antiochiæ poſt illa in vrbe & extra vrbē prælia, crudeliſſime ſæuit peſtis, quare quam primum eduxerunt exercitum, prius tamen rebus in vrbe ad religionem Chriſtianam coordinatis. Iter propoſitum proſequentes, verſus Hieruſalem copias ducunt, in via fere omnes ciuitates tributarias faciunt. Interim rex Ægyptiorum ante quā dixi, potitus vrbe, parat ſe ad ferendam obſidionem & oppugnationem. Eiicit ex vrbe omnes Chriſtianos & ipſum patriarcham ſpoliatos omnibus facultatibus. Quare Iunio menſe quinto anni 1099, copiæ noſtræ ante vrbem Hieroſolymam peruenerunt. Quæ, ſicut 1099 etiam ex ſacris ſcripturis licet videre, in monte eſt ædificata inter valles & montes ſita, qua re fit vt hoſti difficilimus ſit acceſſus. Accedit alia incommoditas obſidentium eam, quod ſcilicet intra mœnia aquæ ſatis habent, extra paucas modicæ aquæ profundas, quæ ruricolis vix ſufficiunt ad arcendam ſitim. Amnis Siloe perexiguus ex monte Sion deſcendit in conuallem Ioſaphat; ſed per vrbem tranſit antequam ad exercitum perueniat, quo fit vt cum lauet vrbem tam populoſam, peſtifer reddatur, ſtercorandisq; agris vrbi ſubiectis aptior, quam animalium corporibus potu reficiendis, & præter ſordium colluuiem quæ ſemper purgatur illo flumine, etiam oppidani cum vident hoſtes ea aqua opus habere, veneno inficiunt. Sunt quoque qui dicunt torrentem eſſe, qui æſtate ſæpe exiccetur. Noſtri igitur in ea obſidione aquæ penuria laborarunt maxima. Quare intelligentes ſe in obſidione durare diu non poſſe, conſtituunt maturare oppugnationem, idcirco cum primum totus exercitus conuenit ad vrbem, iuſſerunt vnum atque alterum diem exercitum, refocillare cibo & quiete corpora, interea Principes muros, ſitum & reliqua perpendunt, quibusq; partibus viſa eſt expoſita expugnationi, magis in iis locis aggrediuntur vniuerſi eodem tempore. Hieroſolymitani acerrime defendunt muros, noſtroſq; repellunt, ita triginta dies quotidie oppugnando certant non ſine vulneribus & cæde, die trigeſimo primo variis tormentis quibus turbabāt è muris propugnatores, variis machinarum generibus quibus muros deiiciebant, & variis pontibus quibus tranſibant foſſas, & tranſcendebant mœnia, freti, occu-

parunt vrbem per vim, in quam admissi omni militari furore omnia prosternebant, non muliebri sexui, non puerili ætati, non infantibus parcentes, trucidabant omnes. Feruntur supra decem millia qui confugerant ad templi altare obtruncati. Post hanc horrendam cædem, sancta loca quæsiuerunt & visitarunt. Hoc loco miracula multa recensent magni etiam autores, quæ quanquam plerisque fabulæ videantur, tamen paucis attingere visum est. In ciuitate sancta (scribunt) multis apparuerunt multi qui in itinere de Christianorum exercitu perierant. Et eo die quo capta est vrbs, episcopus quidam qui Antiochiæ mortuus erat, fulgentibus aureo colore vestibus cum aureo baculo super murum vrbis stans apparuit, & læta fronte nostros adhortatus fertur. Ita loca sancta etiam sepulti per vias quibus iuerunt, visitasse dicũtur. Hoc anno ter est Hierosolyma capta & vastata, prius enim Saraceni ceperant ex manu Ægyptiorum regis, qui qua fraude rursum ceperit, dictum est. Nostri Gotfredum Lotharingiæ ducem regem Hierosolymæ faciunt: hic enim præstantibus factis meritus videbatur in ea expeditione, præter alios, regnum. Instituitur præterea patriarcha, instituuntur sacerdotum collegia ad ritum Romanæ ecclesiæ primo.

DE GERMANIS
LIBER DECIMUS-
SEXTVS.

SEd redeundum in Germaniam ne prorsus obliti videamur prouinciæ susceptæ. Henricus quartus his temporibus Ratisponæ degit: vbi Iudæis qui erant ab illis de quibus supra est dictum, ad baptismum coacti, iterum iudaizare permisit; & facultates quas Iudæis rapuerãt sub specie religionis quidam, ab illis exegit, multiq; etiam suas facultates dare cogebantur. nam inuidi, vt solet fieri, plura rapuisse dicebant. Accusabantur etiam per calumniam quidam ditiores, facileq; calumniæ credebantur, & condemnabantur à pecuniæ inhiantibus. Sequenti anno Aquisgranum concessit, & sententiam voluntatem've suam, qua Conradum maiorem natu filium sibi voluit succedere in imperio, mutauit, & Henricũ filium minorem natu regem pronũciauit. Conradus enim rebellarat, sed iustas ob causas, patri suo. Hanc erga se patris voluntatẽ intelligens Conradus, excusauit se apud imperii Principes, causis redditis cur à patre iuste dissenserit. Hæc tamen omnia modestissime de patre dixit. Nomen regis nihilominus fere per decem annos, si recte tempora rebus gestis conferens, colligo, obtinuit, & magnis Rerumpub. commodis in Italia imperauit. Nam vir est habitus timens Deum, omnia posthabuit publicæ vtilitati, clemens & comis erga omnes. Historiarum diligens lector, vehemens antiquitatis amator. Patrem iuxta præceptum Dei honorauit, nec de patre male loquentes audiuit, quicquid statuerit in eum pater iratus, nominauit patrem Imperatorem, & se seruũ eius. Propter hanc animi modestiam & pietatem regno Italiæ vtilis & carus fuit. Immatura morte vero multorũ magno dolore abreptus est. Veneno sublatum credunt quidam. Tempestiuũ est vt reuertamur Hierosolymam, vt cognoscamus quid illic Christiani, quorum potissima pars Germani fuerunt, egerint, quisque finis expeditionis fuerit. Gotfredus igitur Hierosolymæ rex consensu totius exercitus constitutus, regnare feliciter cœpit, opera virtuteq; exercitus omnia finitima sibi subiecit. Porro Babyloniæ Ægyptiorumq; rex coactis & instructis magnis copiis, aduersus nostros venit, Hierosolymam recepturus: cui nostrorum copiæ collectæ in vnum, obuiam in loca opportuna processerunt, in vrbe relicto sufficienti præsidio. Rex Ægyptius, nomine Calipha, homo erat superbus & arrogans, & propterea non valde prudens, vsque ad mœnia vrbis non putauit expectandum hostem, imo in hoc erat quomodo possit elicere hostem extra mœnia. Quamobrem sine ordinibus diuisim, sineque excubiis ducebat exercitum. Nostri adhibita diligenti locorum & temporum ratione, & oratione ad Omnipotentẽ, optime sapientissimeq; cuncta gubernantem, habita, hostem oneribus pressum, ex itinere fatigatum, arma ad pugnã necessaria imposita iumẽtis habentẽ, & nihil

tale

tale expectātem adoriuntur,& fere fine omni suorum sanguine hostium occidunt circiter quinquaginta millia. Reliquos dissipatos in fugā agunt. Nostri igitur triumphantes, lætiq; potiti victoria Deo dant gloriam, orantque, vt & in posterum à malo liberet populum suum,& nomen suum glorificet. Cumq; post hoc prælium iterum maxima pugna, in qua hostium millia centū desiderata sunt, superassent, essentq; late lōgeq; in circuitu Hierusalem omnia subiecta Gotfredo regi, maiori parti exercitus ex Galliis & Germania placuit domum redire. Post quorum discessum Gotfredus vir prudentissimus, non ocio ignauo dedit se, sed indefesso studio quicquid ad imperii robur & constantiam facere visum est, procurauit peruigil, aliis dormientibus, ipse consultauit de regno stabiliendo, meditatusq; est legem Domini sedulo. Primam vero instituendæ rite religionis rationem habuit, sine qua nullum vnquam imperium durabile fuit, aut erit. Constituit per ciuitates passim episcopos qui populum docerent,& in sacris regerent. Quibus omnibus sapienter institutis, Gotfredus obdormit in Domino. Post quem regni Hierosolymitani eligitur in regem vna omnium voce Balduinus, frater Gotfredi, qui in ea expeditione fortiter factis,& animi modestia, & prudētia fratri per omnia comparari potuit. Qui rex à Pontifice Romano per legatum apostolicum, vnctus & coronatus est. Hic Balduinus studuit acceptum regnum dilatare: quare Assur & Cæsaream expugnauit non sine magna virtutis laude. Factus est breui omnibus hostibus terribilis, & multi ad eum reges & ciuitates mittebant munera, amicitiam eius expetentes. Auo & matre Germani fuerunt ii duo reges. Cum domum redierunt illi quos dixi, ex Hierusalem,& retulerunt mirabilia quæ cum illis Dominus fecerat, crescebatq; per multorum ora fama rei, sicut solent adfingi multa, innumerabilem multitudinem inuasit cupiditas visitandi loca sancta, & contra infideles pugnandi: quare altera est decreta in Saracenos expeditio, in qua militum Germanorum viginti millia fuerunt. Huius expeditionis fortunas describere lōgius esset. Illis igitur relictis, ad propiora proposita redeamus. Henricus filius quarti, qui à patre Aquisgrani rex, & viuente patre, consors imperii est factus, quorundam consiliis seductus aduersus patrem molitur res nouas, & patrem impie infamat, hæreticum nominans, & inimicum ecclesiæ veræ. Multi in imperio Principes ecclesiastici & seculares se illi coniunxerunt, breuique tempore potens est effectus. alii aliis ex causis se illi iunxerunt, plurimi quod iuuenem diutius durare posse iudicabant, quam senem alterum iam pedem in sepulchro, vt dicitur vulgo, habentem. Henricus iunior cogit synodum generalem in Northusen villa regia, vbi magna ex parte intellexit qui illi essent audientes. In hac synodo multa in ecclesiasticis ceremoniis instituta & confirmata sunt; Simoniacam hæresim condemnarunt. Est quoq; in hoc patrum cōuentu hæresis Nicolaitarum condemnata. Henricus quintus (sic enim est appellatus hic) se, suum iudiciū,& consilia sua omnia subiecit sedis pontificiæ dignitati. Nihilq; æque in patre desiderare, quam reuerentiā debitam Romanæ sedi, testatus in concilio. Qua te sane plurimum causam suam iuuit aduersus patrem. Hac synodo finita, Henricus quintus episcopum Moguntinensem à patre expulsum conatur restituere: copiis igitur hostiliter Mogūtiam, vbi erat pater filium hostē expectans petit. Ad muros vrbis vbi venit, multi Principes interposuerunt se, omnia tentantes, sed nulla quibus componerent pacem, media potuerunt inuenire, filio nihil aliud petente (per simulationem, putant, quo scilicet pontificum & omnium aliorum ecclesiasticorum fauorem sibi conciliaret) quam vt pater obediret ecclesiæ,& gloriam debitam Romanæ sedi præberet. Patre nihil minus facere volente; verum alia maiora pollicente, non hæreditarium ius imperii confirmaturum, imperium cum filio diuisurum, potiores partes filio relicturum. Hæc igitur cum filius recusasset, nihil est effectum. Cum autem videt se in præsentia patris nihil ausurum, resistentibus omnibus Principibus,& impium iudicantibus; nihil etiam potuisse credo, patrē præsidiis vrbem tenente firmis. Quam ob causam recta illinc discedens, Herbipolensem episcopum patris summum amicum è sede episcopali deturbat, ex suis familiaribus alium substituit. Post hoc factum alio properat, suos præficit in ecclesiasticis personis & secularibus, vt patrem debiliret, se ipsum potentiorem reddat. Venit ad Noricos qui à parte patris stabant, Norибergā obsedit,& vi expugnauit. Quidam, quod credo, putant proditione captam. Apud Noricos rebus ordinatis, Ratisponam venit, ob-

sidionem parat, minatur illis exitium nisi se sua sponte dedant. Patrem accusat odiosis nominibus, diuina iura perturbantem, ecclesiæ reuerentiam conculcantem, &c. Econtra se excusat patrem illum relinquendum, odioque prosequendum propter Christum, iuxta euangelistas. Ratisponam scribit pater se adfuturum satis tempestiue, refellit obiecta inobedientis filii. Simul iubet vt in vrbe armati expectent, vt cum veniat & cum hoste congrediatur, ipsi erumpant, præsentes forti animo adsint, nihil esse periculi, non debere eos respicere successus eius, hactenus se illi non restitisse. Pollicetur præterea Ratisponensibus magna, si in fide perseuerauerint, vt vno verbo expediam hanc Ratisponæ obsidionem. Venit pater cum copiis, erumpunt contra expectationem Ratisponenses, fugatur cum suis filius, in vrbem admittitur pater. Henricus filius post illam fugam veritus nominis iacturam, iusto prælio cum patre decernere statuit, quare lacessit eum quantum potuit; erat frequens inter eos duellum. Patris & filii castra opposita paucis passibus distabant, multi ex gregariis militibus & nobilibus in duellis cadebant quotidie. Principes denuo de pace agebant, sed frustra. Multo maiores erant filii copiæ quam patris. Item plures socios & obtemperantes habuit, desciuerunt quoque à patre multi ex nobilitate prima, scientes filium fore Imperatorem post mortem patris vtcunque res caderet, reconciliari ergo filio cupiebant. Pater ergo cum dies pugnæ aduenisset, videns suorum animum à pugna alienum (palam enim clamabant se nolle dimicare) simulans se aciem instruere (nam filius nihil æque exoptauit, quam patrem captum habere, propterea obseruauit eum multis modis) & ita clanculum cum paucissimis se subduxit ex exercitu. Postquam pater sic copiis exutus fuit, filius Spiram properauit, nam illic erant thesauri magni patris qui semper studiosior pecuniæ fuit. Filius potitus pecunia paterna, omnia vbique sibi sine labore subiicit, veniunt quotidie qui se excusant, quod patris autoritatem secuti sint, fide enim illi fuisse obstrictos, nunquam durum patris animum probasse, sæpe admonuisse vt voluptatem ex prudentissimo & fortissimo filio capiat potius quam dolorem, &c. Porro paulo post conuenit, quod quidam boni Principes procurarant, inter Henricos patrem & filium, vt conuenirent Bingæ, propter pacem componendam. quo vbi peruenerunt, videt pater episcoporum quorum autoritatem sequebatur filius, in se animum irritatum. Quare quo differret rem, nihilque contra propositum cogeretur facere (inconstantiæ notam enim bonus senex timuit) petit vt Moguntiæ iterũ alio die conueniant, interim se deliberaturum. Quod facile est concessum (neque enim suspicabatur quisquam aliquid doli.) Antequam autem veniret cõstitutus dies, in quandam arcem se recepit, ibiq; latuit (neque enim suam libertatem aut vitam fidei episcoporum committere) Sic enim scribunt quidam scriptores, quæ vera sint nec ne declarabit patris epistola, quam mox subiiciemus, in qua intelligemus patrem a filio captum Moguntiæ. Itaque filii perfidiam reticere quibusdam visum est. Veniunt Moguntiam multi seculares quos vocant Principes, plures ecclesiastici veniunt ad diem quem petierat Henricus quartus, expectant patrem regis: tandem intellexerunt consilium eius, propterea scilicet petiisse alium diem, vt interim absconderе se posset, ne cogeretur reuocare suam sententiam de Romanæ sedis potestate & iure. Quare in eo conuentu antea excommunicatus, iterum anathemati, quo efficacior redditur excommunicatio, subiicitur, & quicunque illi consentiunt, aut illum sub tectum admittunt. Erant autem qui consulebant seni, vt traderet imperium filio, quod volens iam ante fecisset. Quare Imperator prodit, omnia imperii insignia filio tradit, cõmendat eum principibus. Quod ad hæresim attinet, sic excusauit, se quieturum, vacaturum orationi, iussis valere mundi curis, suis opinionibus nemini nociturum. Sed paulo post pœnituit patrem, quod totum imperium in manus dederat filii, erant enim quidam sententiæ eiusdem de religione, & fortassis nimiam filii potentiam imminutam cupiebant: ii ergo Henricum quartum excitabant, qui quieti se dederat. Nec erat contemnenda potentia quam pater iterum consecutus erat, Episcopus Leodiensis, Henricus dux Lotharingiæ, & ciuitates quædam Colonia, Iuliacum, Bunna, &c. Dux igitur Lotharingiæ copiis contractis, regia præsidia ad Mosam disposita trucidat & capit dum Henricus quintus Aquisgrani celebrat cœnam Domini. Quare mox Henricus quintus ducem Lotharingiæ in frequenti Principum conuentu condemnat, maiestatis reum, hostẽ reipub. pronun-

pronuncians. decernitur communi omnium consensu contra eum bellum. Interea temporis Coloniæ rebus ordinatis,& vrbe munita,recepit se Leodiū Henricus quartus,illinc literas ad verbū tales mittit filio & Principibus, HENRICVS Dei gratia Roman. Imperator Augustus,episcopis,ducibus,marchionibus, comitibus, cæterisq; regni principibus,gratiam & dilectionem dignantibus eam recipere. Conqueror Deo omnipotenti,& dominæ sanctæ Mariæ,& beato Petro principi apostolorum, patrono nostro,& vobis Principibus,omnibus quę habemus,contra diuinum & humanum ius ad infamiam & vituperium regni expoliati sumus,ita vt nihil penitus præter solam vitam nobis relictum sit,vbi cum ferme omnes essetis magna ex parte cōtristati,proh-dolor,nihil nobis vestra contulit tristitia,qui de vobis sibi satisfaceret,voluntas inimicorum nostrorum odiosa. Et quia cum consilio & rogatu filii nostri fide & securitate vitæ & honoris ab eo primum accepta, fiducialiter & desideranter Moguntiam in præsentia legati Romani & Principum tenderemus,vt eorum dispositione ageremus tam de statu ecclesiæ & honore regni,quam de salute animæ nostræ,ipse non est veritus in hac voluntate & obedientia nos contra datam fidem capere, & vsque ad periculum mortis fere perducere. Non ausi sumus ita nos illi credere, vt iniuriis & contumeliis nos pro voluntate sua sicut prius,valeat tractare; quapropter multum rogamus vos,& obnixe precamur,vt pro amore Dei & honore regni,ac honestate vestra dignemini studere quomodo de iniuria in manibus vestris nobis illata per vos possimus recuperare iustitiam. Nos quoque pro consilio vestro & aliorum qui nos odio non habent religiosorum virorum, parati sumus tam filio nostro, si in aliquo eum offenderimus, quam alicui in regno libenter emendare. Præterea,sicut domino Papæ in præsentia legati sui & vestra obedire parati fuimus, ita & nunc parati sumus, ei omnem debitam reuerentiam & obedientiam sincero corde & deuotione exhibere, & tam consilio vestro, quam spiritualis patris nostri Hugonis Cluniacensis abbatis, aliorumque religiosorum virorum de statu ecclesiæ & statu regni quantum in nobis est,disponere. Cum igitur ad hæc omnia parati sumus,rogamus vos, & obnixe precamur,vt pro Deo & honore regni & vestro instanter moneatis filium nostrum, cum secundum præfatam sententiam nulla ei aduersum nos residua sit occasio, amodo desistat nos & fideles nostros persequi,& quiete ac pacifice viuere permittat, vt supra dicta cum tranquillitate perficiantur. Quod si noluerit, rogamus vos per autoritatem Romanæ ecclesiæ, cui nos committimus & honorem regni, ne super nos & super fideles nostros veniatis, quia manifestum est eum non diuinæ legis zelo, vel Roman. ecclesiæ dilectione, sed cupidine regni hoc incepisse. Apud quem si interpellatio vestra aliave interuentio ad præsens non prodesse poterit,appellamus Romanum Pontificem & sanctam vniuersalem Romanam sedem & ecclesiam. Ex hac epistola liquet ipsum non post Moguntinum conuentum secessisse metu, vt diximus quosdam scribere,qui Henrici quinti impietatem erga patrem dissimularunt,sed contra fidem à filio captum patrem. Ad has patris querelas sic respondit filius, quæ tamen prius passim publicari fecit. Verba adscribam. Post inueteratam per annos circiter quadraginta dissensionem imperii Romani,quæ tam diuinas quam humanas pene leges obsoleuit, & exceptis motibus omnimodis, sacrilegiis, periuriis, rapinis & incendiis, ipsum regnum nostrum non tantum in solitudinem, sed etiam ad Apostasiam catholicæ fidei siue in ipsum paganismum prope redegit; respiciente tandem suam ecclesiam diuina clementia, nos eiusdem Christi sponsæ filii per Spiritum sanctum in vnitate fidei æquanimes eam pestem respuimus, ipsum incorrigibile schismatum caput Henricum dictum Imperatorem zelo Dei & apostolicæ fidei obedientia abdicauimus,catholicum nobis,licet ipsius de semine natū,regem elegimus; cuius regni principium sui finem esse conspiciens, etiam ipse tanquam voluntarius,sed vt iam eius fatentur literæ, nimis inuitus collaudauit, regalia reddidit, filii curam cum regno nostræ fidei lachrymando commisit, de reliquo nullam se regni pompam, sed animæ suæ potius medelam vlterius affectaturum spopondit: at nunc ecce pristinis se reddēs tergiuersationibus,præiudicium se passum per orbem terrarum conqueritur, Gallorum,Anglorum,Danorum, cæterarumque finitimarum gentium gladios cordibus nostris infigere meditatur,super illatis etiam iniuriis recuperare sibi iustitiā precatur,

consiliis quoque nostris amodo promptum [illegible] se pollicetur; re autem vera solitis argumentis castra hæc Domini dispergere, Christi exercitum exarmare conatur, &c, vt in propatulo est, vineam Domini, quæ iam sero florescere cœpit, tam per se singularem vtique feram, denuo depascere, quam per lupos, illos nimirum qui sibi adhærent pestilentes homines demoliri, ac per sacrilegia sacerdotum Behal anathemati recidiuo reddere, quasi (quod dictu nephas est) Christum iam iterum in ecclesia sua resurgentem in omnium cordibus crucifigere meditatur. Quapropter placet tam regi, quam vniuersis regni Principibus, vt senior idem, ne vlla sibi pateat aduersum nos iusta querela, quacunque velit securitate, quacunque maluerit statione, coram præsente senatu simul & populo causam suam agat, iustitiam suscipiat, & reddat, vt ab ortu schismatis omnibus seditionum causis, ac si nil inde fuerit diffinitum, vndique discussis, tam filio quam patri sua iustitia respondeat: ecclesiæ vero regnique status non vt ipse more suo proponit post longas inducias, sed in præsentiarum his controuersiis sublatis, vacillare desinat. Cum his literis misit legatos episcopos, qui coram arguerēt. legati vix ab ira senis liberati sunt, adeo grauiter hæc tulit. Rescribit igitur ad hæc Principibus de filio suo odiosissime, nempe esse hypocritam, nihil studio religionis facere, sed iuuenili stulta ambitione, & rerum imperitia iam adhuc nihil videre quid iustum, quidque iniquum sit. Futurum vt idem velit & sentiat filius, quæ iam patet (quod postea euenit, quod iam audiemus) ipsum filium persequuturum malos suos consultores, adulatores illos qui iam per deuia seducant eum. Rogat simul, si qui sint cordatiores, ex bona conscientia libere iudicent, neminem timeant, quam eum qui occultas iudicaturus sit cogitationes: se satis sibi conscium, nulla causa tantopere resistere quorundam fastui & dominandi libidini, quam propter imperii dignitatem & commoda publica: & cætera in hanc sententiam rescripsit. Quibus respondet filius & alii Principes, Senem esse delirum menteque captum, obcæcatum scilicet hæresi. Cur non de salute animæ suæ cogitet, cui iam moriendum sit; cur non pœnitentiam agat, & redeat ad matrem sanctam ecclesiam. Quam, docent, graue iudicium sit habiturus qui toties Satanæ sit traditus, qui imperium ita conturbarit, religionem, bonas leges, sanctorumque conciliorum decreta subuerterit, iura ecclesiæ violarit. Huiusmodi multa literis & legationibus ad eum mittuntur. Hæc vero cum ad senem perlata sunt, commouerunt eum vehementissime. Nam cum sint senes morosi non aliter atque ægroti (est enim senectus morbus) etiam in iis quæ bono animo illis fiunt, multa sinistre interpretantur, & animi dolore torquentur. Senex ergo furere incepit in legatos qui hæc ad eum pertulerunt, & tanto dolore animi affectus est, vt aliquot diebus non comederit. Henricus quintus ducit exercitum in Lotharingiam, illamque belli iure sibi subiicit. Senis mors ob animi mœrorem maturata est: obiit enim in his turbis Leodii, & sepultus est illic in monasterio. Post mortem senis filius Coloniam recipit auxilio episcopi eius vrbis. recipit & reliqua quoque omnia in gratiam. Leodienses noluit recipere, nisi effossum genitoris sui cadauer abiicerent in locum quempiam, vbi solent mortua pecora locari. Tanta erat non religio hominis, sed vel in patrem odium, vel simulatio qua ecclesiasticis inseruire voluit videri. Leodienses vt absoluerentur ab excommunicatione, excommunicatum cadauer effossum extra vrbem ruri sepelierunt. Sed postea est rursus effossum cadauer, Spiram est translatum. Quidam scriptorum mirantur hunc Henricum quartum tantopere odio prosecutum Romanos Pontifices, cum alioqui fuerit bonus Princeps, & Deum timuerit, quod testantur eius opera; multas enim eleemosynas dedit, fueritque insigniter prudens, & veritatis cognoscendæ studiosissimus. Quæ autem causa odii & excommunicationis pontificum in Henricum fuerit, si quis cognoscere petit, legat Carionem, qui causas reddit. Anno Do-
1108 mini 1108, mortuo Henrico quarto, Henricus quintus Aquisgrani in frequenti Principum conuentu appellatur Imperator, quanquam ante a patre bis declaratus fuerit rex, &c, vt dictum est, imperauerat. Post comitia illa Aquisgrani, iterum sequenti anno iterum Francofurdiæ conueniunt Principes & Imperator, deliberantque de bello suscipiendo contra Polonos, qui tributum Imperatori debitum dare recusabant, regemq; sibi elegerant, ipsiq; coronam imposuerant. qui tum Imperatoris erat summus contemptus. Quare conscripto exercitu, in eos proficiscitur. Rex ante Imperatoris aduen-

aduentum in castris est, pugnatur aliquoties multo vtrorumque sanguine, ad extremum vero vicit Imperator, milite Germano fretus, & potentia sua. Polonis igitur in fidem receptis, tributoq; veteri aucto, propter belli expēsas, reuertitur in patriam, comitia statim à reditu celebrat Ratisponæ, vbi cum Principibus confert suum consilium de profectione suscipienda in Italiam. Approbantibus institutū eius Principibus, comparat exercitum magnum, de peditatus multitudine nihil certi accipio, magnum fuisse scribitur; equitatus vero fuit millium 3000 ex Germania quib. vbi venit in Italiam, 3000 adiuncti sunt plures alii. In Italia omnes ciuitates & proceres obuiam veniunt, reuerēter excipientes munera offerunt, Aretio excepto, nam illi primum insidiis & dolo circumuenire Imperatorem conati sunt: sed non successit. deinde palam restitere, multis Italis clanculum adiuuantibus. Quamobrem propugnaculà eorum expugnauit primum, deinde vrbem cepit, & diripiendam dedit militibus, exemplum statuens, ne quę alia ciuitas talem rebellionem tentaret. Deinde profectus est Sutrum, vbi legati pontificii obuii veniunt Cæsari, excipiunt Cæsarem nomine Paschalis Pontificis, & apostolicam benedictionem illi paratam esse, modo ecclesiæ priuilegia vetera confirmaret, & exemplo prædecessorum suorū augeret. & multa alia de iure Cæsaris & Pontificum sunt tractata. Henricus omnia iusta se facturum, nec latum vnguem a patrum decretis discessurum, promittit: sed hoc etiam velle à pontificiis exigere, vt nihil amplius aliudve conentur, quam acceperint à maioribus. Se fore legum custodem, id esse officium suum, non habiturum personarum respectum, nullum qui a legibus institutionibusve maiorum discesserit, se passurum. Quæ responsio Henrici quinti terruit pontificios, nam patre viuente in omnibus se fore subditum Romanæ sedi prædicarat sæpe, proptereaque cum patre bella gerere voluit videri, quod pater nimia libertate in exigendis officiis ecclesiasticorum vteretur. mirabantur igitur nouas voces, & oris libertatem insolitam. Multis autem vtrinque commutatis, tandem conuenerunt conditionibus & legibus certis. His constitutis, & literis iuramentisque confirmatis, proficiscitur Imperator Romam; cui omnes hominum Romæ degentium ordines procedunt ordine obuiam cum reliquiis, cantu & gratulatione excipiunt Henricum, deducuntq; eum vsque in beati Petri Basilicam, vbi Papa missam celebrat; postquam sumpsit Papa sacramentum, vertit se ad Cæsarem, ei quoque ministrat panem, corpus Domini, in testimonium fœderis, factæque pacis perpetuo seruandæ. Dum Cæsar sumit sacramentum de manu Papæ, ecce ecclesiasticorum quidam Principes, quos male habebant Cæsaris minæ de conseruandis patrum constitutionibus, in templo per armatos seditionem tumultumque excitant, corporis Henrici custodes suis locis deturbantes, eum capere nituntur. Cæsar suis ipsius manibus vim repellens, vix euasit. Cęsar ad exercitum vbi venit, colligit suos, succensus ira supra modum, ad vrbis portas properat, non clauduntur portæ (neq; enim sperabāt resisti tanto exercitui Germanorum pōsse) Omnes excusabant se, inuitis magistratibus factū asserebant, omnes qui rei illius seditionis essent, pollicentur se dignis suppliciis affecturos, vel Imperatori traditutos. Sed Henricus persuaderi non potuit, furit in vrbe in omnes, magnam ciuium & clericorum multitudinē trucidat, Papam captum tenet custoditum, extorquet ex eo confirmationem omnium quæ optauit, & extorquet coronam benedictionemque quæ conferri consueuerant Imperatori à Pontifice Rom. extorquet iuramenta, sigilla, bullas, & constitutiones. Postea liber factus Papa, coronam Romæ imponit Henrico quinto. Sed ne iterum vulpes incideret in laqueum, custodes corporis plures, instructiores, diligentius obseruantes dominum, & propiores habuit. Præterea ante templum equitatum iussit expectare. Vbi autem res finita est feliciter, omnes cecinere, *Gloria in excelsis Deo.* Accepta corona & apostolica benedictione, Romæ omnia composuit ratione qua potissimum fides & pax perdurare iudicauit, omnia iuramentis interpositis roborauit. Vbi Romæ imperium satis pro virili confirmauit, ad reliquas Latii ciuitates cum copiis profectus, similibus rationibus, quibus Romæ, omnia disposuit. Cogebaturque Italia tota iurare se neque conaturos aliquid contra Imperatorem, neque aliquid molientibus re aut consiliis adfuturos, sed contra, imperii dignitatem defensuros facultatum iactura & vitæ, si opus sit, periculo. Omnes quod petiit fecerunt. His hoc modo stabilitis, incolumis cum incolumi exercitu (præter pau-

cos amissos in seditione Romæ, de qua iam diximus, & quosdam ex morbis mortuos) in Germaniam venit. Porro vix Italia egressus, & in Germaniam reuersus Cæsar, excommunicatur a Pontifice & collegio episcoporum & cardinalium: neq; enim arbitrabantur se teneri iure per vim extorti iuramenti, neque inimicis ecclesiæ fidem seruandam iudicabant. De qua re in vita Paschalis plura scribuntur. Hæc contra Cæsarem excommunicationis lata sententia, ecclesiasticos fere omnes, multosque seculares Principes alienauit ab Imperatore. Turbantur non mediocriter imperii res; plurimumque negotii est exhibitum Henrico. Multi conspirant aduersus eum. Quibus ex causis Moguntiam conuocat imperii Principes, vt se excuset, respondeatque accusatoribus, & sicubi erret, mutet sententiam. Sed Principum nulli veniebant, præter vnum atque alterum episcopum, quibus quoque non conueniebat cum Romano Pontifice. Henricus vehementer doluit, simul ira succensus iterum ad omnes nuncios mittit, vt veniant, suam innocentiam cognoscant. Paratum si quis ostendat se non recte sentire, mutare sententiam. nihil aliud se quærere, quam imperii constantem & felicem statum, &c. sed nihil efficit, nulli veniunt. Quod vbi intellexerunt Moguntini, quos adhuc viuente patre, vehementer afflixerat, eorumque agrum, propterea quod patris partes fouebant, vastarat, putabãt sibi occasionem datam vlciscendi se, quoniam videbant eum destitutum præsidiis, & omnes imperii principes inimicos habere: quare arma arripiunt, & eum obsident inclusum in aula sua; cum penitus esset in manu Moguntinensium, minati sunt ei nisi omnia quæ petant, largiatur, concedat, & confirmet, moriendum illi cum omnibus suis esse. Itaque cogebatur facere quicquid illi volebant. Inter reliqua postulabant episcopum suum Adelbertum, quem iam in tertium annum captiuum tenebat; restitui in locum suum. Idque mox facere coactus est. Postquam vero votis eorum satisfactum est, & iureiurando confirmata à Cæsare sunt illis omnia, soluerunt obsidionem. Cæsar igitur hinc abiens, quocunque venerat amicos nullos inueniebat. Conspirarant episcopi & Principes cum
1116 Paschali Pontifice. Anno Domini 1116, omnes ecclesiastici & seculares maiores in imperio magistratus conuenerunt Coloniæ, vt de Henrico quinto capiendo, aut saltem deponendo deliberarent. Aderat quoque Romanæ sedis legatus cum excommunicationum fulminibus in Henricum. Imperator suo nomine mittit ad comitia Episcopum Herbipolensem cum mandatis huiusmodi; Imperatorem paratum accusatoribus respondere, iudicibus Principibus, non decere causa non audita vllum condemnare, & Satanæ tradere. Libenter cessurum si erret, & satisfacturum ex sententia imperii Principum. Imperatorem hactenus omnia fecisse, & à quibusdam dissensisse propter imperii Remp. Hoc genus cum episcopus, vir facundus, multa dixisset, & humiliter petiisset vt audiretur; etiamsi putent certum esse quod iniustam causam habeat, propterea quod imperitis & ignaris rerum suspectum esse possit, si audierint inauditum (præsertim cum cupiat pro se dicere, & rationem factorum reddere) condemnatum, nihil effeçit, imo ipse quoque in discrimen non solum famæ, sed etiam vitæ venit. Serio enim cum mandata exposuisset, serio eum Imperatore sentire contra Romanam sedem est iudicatus. nihilque aliud responderunt episcopo legati Cæsaris quam, ipsum eodem loco habituros, & excommunicaturos nisi desinat hæretico impio, filio diaboli, Henrico, patrocinari. Episcopus metu se excusat, bona fide ex Henrici, non sua dixisse sententia. hoc officium legati fuisse. promisitque eum vitaturum ceu hæreticum, neccum eo posthac quicquam commertii habiturum. Rediit igitur Herbipolin episcopus, Cæsari nihil responsi afferens, & vitaturus Henricum nec accessit ad eum, vt satisfaceret pontificiis. Cæsar irasci, mala fide legatione functum dicere, cogere vt omnia dicat. Episcopus rem narrat ordine, quo pacto pene venerit in discrimen vitæ. Quibus auditis, cogit episcopum, vt non solum secum comedat, sed etiam coram illo missam celebret, quod erat magnum piaculum. Episcopus quum primum potuit, se subduxit, & iterum ad concilium Coloniæ reuersus, quid illi acciderit, exponit, absolutionemque est consecutus. Quam ob causam Cæsar vehementi ira commotus est, ideirco ducatum Franciæ Orientalis, qui erat episcopi Herbipolensis, dat Conrado Sueuorum duci, filio sororis suæ. Henricus igitur Imperator vbique ab omnibus excluditur, ab omnibus contemnitur, omnes eum vitant, ceu membrum putri-

tridum. Quare iterũ Romam proficiscitur, suppliciter admitti ad oscula pedum Pontificis, gratiamque & misericordiam petit, ceu seruus qui grauiter deliquit, a domino suo. pollicetur Imperator se facturum quicquid imperauerit Pontifex. Mirum est quam iniqua petierint pontificii a Cæsare sic humiliato: nihil enim illi reliquerunt, quam solum nomen. Magni erant in Germania tumultus, dum Cæsar fuit in Italia. Factiosorum collecta multitudo vastabat multa monasteria, & alia sacerdotum collegia. Legibus nullus erat locus, qui potuit plus, plura sibi arrogabat. eratq; plane miser Germaniæ hoc tempore status, populo in varias & discordantes partes diuiso. Cum autem tam iniqua à Cæsare exigeret Papa, nihilq; supplicando proficeret Cæsar, confugit ad vim armorum, iratusq; omnia diripienda militi concedit. Potitus vrbe, eiicit Papam, aliumque in eius locum substituit. Interea episcopi & Principes in Germania moliuntur aduersus Henricum quicquid possunt, multosq́ qui erant a parte Cæsaris alienabant ab eo variis modis. Saxones excitant, vt contra Imperatorem armis sumptis, cogerent quoque qui nolebant rebellare. Henricus igitur vtcunque compositis in Latio rebus, quam celerrime redit in Germaniam, ducitque copias in Saxones, quibus cum congressus vicit eos pugna cruenta, componitque res, vt potuit difficultate & infelicitate status rerum Germanicarum, rursumque in Italiam proficiscitur. Pontifex hostis Cæsaris interea dum Imperator abfuit, coniunxerat sibi socios, inter quos præcipui erant dux Apuliæ, & dux Campaniæ. Sed Henricus fugato Papa ex Roma, absolutionem accipit à Pontifice quem ipse elegerat, & nominauerat Gregorium octauum. Hoc Pontifice confirmato, & Romanorum fidei commendato, per Italiam pœnas sumpsit de omnibus ciuitatibus quæ aduersæ parti adhærebant, totoque Latio pacato & subiecto sibi & Pontifici suo, reuertitur in Germaniam. Non diu post, Henricus quintus Moguntiam obsidione circumseptam premit, vt neque inferri neque efferri quicquam potuerit, tum per Rhenum, tum per terram. Moguntino episcopo & vrbi auxilium laturi Saxones cogebant copias. Vbi hoc significatum est Henrico, conscribit plures milites in Alsatio & apud Rauracorum Basileam. principes Germaniæ vtrosque ad pacem hortati sunt, & Henrico persuaserunt, vt rem totam componendam crederet imperii Principibus, arbitris. Conuentus Principum generalis Herbipoli habendus est decretus; in eo conuentu communis pax est constituta, vt quicquid in his Germaniæ seditionibus & partium motibus esset ademptum vel ecclesiasticis, vel secularibus, id cuique redderetur: si qua contentio de iure incideret, vt illa sine mora iudicaretur apud iudices quos constituebant Principes, legeque grauem pœnam statuebãt temere litiganti: raptores & factionum autores vbicunque in imperio deprehenderentur, à magistratibus quam primum è medio tollendos decernebant: quod vero attinet ad excommunicationem, Romanæ sedi relinquebant Principes: in hoc conuentu redierunt Germaniæ Principes cum Imperatore in gratiam; Cæsar enim satis expertus se solum aduersus tot non posse persequi suam sententiam, cedit, maluitque de iure suo concedere, quam omnia miscere, & multum sanguinem effundere, quod videbat necessario futurũ, si vellet perseuerare in suo proposito, quod vtile & salutare alioqui iudicabat imperio. Wormatiæ statim post hunc conuentum fuit alius, de stabilienda pace inter Principes, concordia enim post tot factionum calamitates omnibus cordi fuit; ibi à pontificiis legatis quorum autoritati & potestati subiecit se propter pacem, est absolutus, & in sinũ Romanæ ecclesiæ receptus Henricus quintus cum omnibus qui cum ipso excommunicati erant: quid autem concesserit Romanæ sedi, per hæc verba Imperatoris intelligimus, quæ ad literam sic habent, Ego Henricus Dei gratia Romanorum Imperator Augustus, pro amore Dei & sanctæ Romanæ ecclesiæ, & Domini Papæ Callisti (nam hic receptus à Rom. erat, & Gregorius octauus eiectus, quem Imperator fecerat Papam) & pro remedio animæ meæ dimitto Deo & sanctis eius apostolis Petro & Paulo, sanctæque catholicæ ecclesiæ, omnem inuestituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus ecclesiis fieri electionem & liberam consecrationem, possessiones, & regalia beati Petri, quæ à principio huius discordiæ vsque ad diem hodiernum, siue tempore patris mei, siue etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ ecclesiæ restituo; quæ autem non habeo, vt restituantur fideliter, iuuabo, possessiones etiam omnium aliarum ec-

clesiarum & principum, & aliorum tam clericorum quam laicorum consilio Principum, quas habeo, reddam; quas nõ habeo, vt reddantur, fideliter iuuabo. & do veram pacem Callisto sanctæq; Rom. ecclesiæ, & omnib. qui in parte ipsius sunt, vel fuerunt, & in quibus sancta Rom. ecclesia auxiliũ postulauerit, fideliter iuuabo. Illam resignationis formam Callistus accepit, sed manu Imperatoris subscriptam & sigillo confirmatam. Contra vero Pont. se quoque obligauit Cæsari in hac forma; Ego Callistus seruus seruorum Dei dilecto filio Hẽrico, Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto concedo electionem episcoporũ & abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri absq; simonia & aliqua violentia: vt si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani & comprouincialium consilio vel iudicio, saniori parti assensum & auxilium præbeas, electus autẽ regalia per sceptrum à te recipiat, exceptis omnibus quę ad Rom. ecclesiam pertinere noscuntur, & quæ ex iis iure tibi debet, faciat, ex aliis vero partibus imperii cõsecratus, infra sex menses regalia per sceptrũ à te recipiat; de quibus vero nisi querimoniam feceris, secundum officii mei debitum auxilium præstabo, doq; tibi veram pacem & omnib. qui in parte tua sunt, vel fuerunt
1122 tempore huius discordiæ. Data anno 1122, nono Calend. Octob. Hæ obligationes Imperatoris & Pontificis in maxima populi corona ante vrbem Wormatiæ, in campo iuxta Rhenum lectæ sunt, & paribus datæ. hoc autem factum est, vt quam plurimi essent testes. Post hunc alterum cõuentum habuit Babenbergæ, vbi de muneribus Pontifici Rom. mittendis est actum. Nam Imperator declarare voluit animum suum erga Roman. Pont. quare legatos Romanos regalibus muneribus donatos dimisit. Post hæc Otho episcopus Babenbergensis ecclesię, vir non vulgariter religioni deditus, misit Pomeranorum genti vicarium suum, virum pietate & facundia præstãtem, vt apud illos apostolatu fungeretur, nam adhuc nihil de Christo audierant. hoc prædicante Christianam religionem assumpserunt, & operibus fidem testati sunt. Othone Frisingensi teste, Vangiones hoc tempore defecerunt ab Imperatore, & eius suburbanam villam, in qua sæpe se oblectare solebat, destruxerunt, & expulerunt quos sciebant Cæsari studere. quęq; circa vrbem & in vrbe habebat, sibi vendicauerunt. Quam ob causam Cæsar contractis copiis, vrbem eorum obsedit, & cum per proditorem quempiam sciret horam, qua ciues erupturi essent, suos clam ita disponit, vt obstructis portis milite, reditus fugientibus non pateret, quare magna ciuium cædes fit, plurimi capiuntur, paucissimi elabuntur fuga, capti alii, alii membris mutilati, plurimi oculis orbati dimittuntur in vrbem, quo spectaculo ciues in magistratus defectionis autores, sæuire inceperunt, itaque discordia in vrbe orta, & clade magna accepta, petunt pacem, quam consecuti sunt, magna pecunia data, nec sine libertatis mediocri iactura. Post hanc vrbem subiugatam, Imperator vrbes in Rheni ripis sitas inferioris Germaniæ, in ordinem redegit. qua re confecta omnino ex animi sententia apud vrbem Traiectum Pentecosten celebraturus in morbum lethalem incidit, vbi sensit nullam spem vitæ relictam, conuocat suos proceres & Mechtildem vxorem suam, quid velit de facultatibus suis post mortem fieri indicat, testamenta constituit, de Imperii rebus consulit: insignia regia & coronam imperialem dedit conseruanda diligenter in arce munitissima Hamerstein. quę postquam omnia compos rationis iis quibus plurimum
1125 fidei habuit, commisit, functus fato est, anno Domini 1125, Imperii anno 15. Spiræ delatum cadauer regali pompa sepultum est.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-
SEPTIMVS.

Enricus quintus nullam reliquit prolem; fuerunt illi ex sorore Hagna nepotes, Fridericus dux Sueuiæ, & Conradus dux Franciæ Orientalis. Post huius igitur Imperatoris mortem, sine cunctatione Principes imperii conueniunt Moguntiæ, ibi cum multi malis artibus ambirent imperium, incorrupta Principum electorum integritas quatuor regni optimates designat

designat (teste Gotfredo Viterbiensi) Fridericum scilicet ducem Sueuorum, Lotharium ducem Saxoniæ, Luitpoldum Marchionem Austriæ, & Carolum Flandriæ comitem. Ex his quatuor designatis quem potissimum eligerent, aliquot dies deliberarunt; tandem tamen Lotharius concordi sententia electus est, vir humanitatis amator, fortisque animo. Multos male habuit, quod non de progenie Henrici quinti quispiam electus erat, præcipue vero, qui erant de illius genere, contemptum grauiter ferebant. Quare Lotharius ab illis sibi periculum fore facile intelligens, nihil omisit, quicquid ad minuendos eos facere putauit. Fridericus & Conradus Henrici quinti nepotes multa contra Lotharium machinati sunt: & aliis quoque causas fiduciamque rebellandi dederunt. Quapropter Lotharius timens illos, primum non armis debellandos, sed excommunicationibus deterrendos censuit, idcirco excommunicati sunt ab Honorio Papa: illi nihil mutati excommunicatione, quin potius magis irritati, contrahunt copias; Conradus creatur a Friderico fratre & aliis quibusdam rex. factus rex statim cum copiis magnis versus Romam vertit signa, in itinere omnia suo nomini subiicit. Mediolani ab episcopo coronatus est corona ferrea. Multa liberalitate vsus est in itinere, omnia recepturum sperauit, vbi subiiceret sibi Italiam. Cum in Italia impensis (eduxit enim secum magnum exercitum) & largitionibus quam facultates ferebant maioribus exhaustus totus esset, & simul audiret Lotharium Imperatorem Sueuiam & Franconiam hostiliter vastare, in Germaniam redit, coniuncturus se cum fratre Friderico: verum vbi attigit patriam, desperatis rebus suis, cum Lothario fœdus facit, depositaque regia appellatione, suis contentus vixit. Vlmam vix expugnare potuit Lotharius, tanta constantia & fide ciues vrbem defenderunt, obsedisse eam diu accipimus, suburbia incendisse, tandem arietibus aliisque machinarum generibus muros diruisse, & multitudine militum obruisse oppidanorum paucitatem. Verum post mortem Lotharii Conradus Imperator eam vrbem, propter singularem virtutem & constantiam, amans, magnificentius ædificari iussit, quam antea fuerat, priuilegiis & agri latitudine, villis, monasteriis eam egregie donauit & ornauit. Quæ omnia hodie possident Vlmenses feliciter aucta, & in maius prouecta. Nec mirum tam prospere crescere, & tam & diu durare quæ tam laudabilem originem habuerunt. Anno Domini 1141, Henricus Austriæ dux magnum exercitum per Germaniam conscripsit, & aduersum Vngarorum regem Geisam duxit. 1141 Rex Geisa aduentu Germanorum cognito, omnes in Vngaria qui bello per ætatem corporisve vires idonei videbantur, ex iis elegit circiter octo millia quos iudicauit robore corporis & animi virtute præstantissimos, reliquis quoque in certas partes diuisis, misitque per longas viarum ambages qui à tergo hostem proficiscentem impedirent, vltimum agmen carpendo; misit & ad latus partem qui quoque constituta hora aggrederentur hostem, quam per signum indicaturum se prædixit, ipse rex cum reliquo exercitu in planitie expectat hostem, factis in campo cæcis fossis, & acutissimis ferramentis impleuit eas fossas. Tot insidiis in hostem instructis, iussit domi manere ecclesiarum ministros omnes, & orando Deum propitium reddere patriæ, ne concederet hosti diripiendas miserorum facultates, adesset que sua cupientibus tueri, non aliena rapere. Idque clerus sedulo die noctuque fecit. Illi igitur qui erant missi ad deuorandum hostem appropinquantem, cum venerunt in eum locum ad quem missi erant, hostem sequuntur, carpuntque ex impedimentis quædam, & eos qui aliqua causa impediti ab exercitu procul aberant. neque potuerunt consequi Germanos, qui expeditis itineribus plurimum antecesserant, multo nimirum profecti longioribus itineribus, quam rex ituros iudicabat. Sed cum ventum esset ad flumen quoddam quod erat transitu difficile propter impeditas ripas magis quam aquæ altitudinem, consecuti sunt Vngari Germanos, sed equitatu tantum: neque enim pedites aderant. Cum Henrici copiarum pars transiisset, pars adhuc hæreret in citeriore ripa, equitatus vero Henrici longius processisset, Vngari equites magnam multitudinem interfecerunt. Neque enim opponere se hostibus potuerunt oneribus graues oppressi ex improuiso. Itaque qui non fuga elapsi sunt, occisi aut capti sunt omnes, & magna pars commeatus venit in potestatem Vngarorum. Misit ad illos qui erant post hostem missi, rex nuncios, iussitque ad flumen castra munire, vt si qui ex Germania sequerentur, im-

pedirent.nam fama erat, multo maiorem multitudinem primis auxilio missam venire:sed nemo veniebat, nec tamē inutile erat consilium de castris à tergo hostium muniendis:nam cōmeatum qui ex Germania sequebatur,intercipiebāt.Rex igitur Henricum in castris sub dio positis expectat, habens insidias à latere absconditas. Vbi appropinquauit cum Germanis Henricus,opponit castra Vngaris. Rex statuit se continere in castris,cunctandoque tardius hostem potius sine suorum sanguine,quam cito non sine suorum cæde vincere. sciebat enim, hostes neque habere neque posse sequi commeatum. Cum igitur Henricus videret,se in magnis difficultatibus constitutum, diligenter circumspicit,an regis castra expugnari possint:cumque videt nullam spem, educit suos,acieq; instructa conatur procedere ad diripiendos agros hostiles; sed rex id quoque præuiderat futurum, fossis cæcis factis in ea agri regione per quam suspicabatur profecturum hostem. quare vbi ventum est ad cęcas fossas, mittit equitatum rex suum,qui hostem abeuntem adoriantur,quo magis properet,& in fossas incidat, idq; accidit. Nam Vngaris equitibus appropinquantibus,arctius coniungunt se,aliusque alium trudit,& semper ad progrediendum propellit: quisque enim dum cauere vult in tanta multitudine, ne ipse primus equitibus expositus sit,incredibile est quantum promouerit exercitus: neque enim consistere cum vult, potest, ita frustra clamant qui in primo agmine in fossas detruduntur. Equitum vero quoque primum impetum non sufferentes magis in fossas incidunt, ex quibus se expedire non potentes, à suis prosternuntur. Hoc cum rex in castris animaduerteret, educit omnes quos secum habuit, & Henricum in fugam agit, multis Germanorum millibus occisis. Henricus cum paucis reuertitur in Austriam suam. Galliæ ecclesia illis temporibus multa habebat cum Germanorum dissentientia, Innocentius Pontifex Roma expulsus, ritus & ceremonias earum composuit, fretus Principum fauore. Quod Innocentii ecclesiæ pacificandæ studium, & religionis amor omnes Principes ei beneuolos reddidit, estque illi Lotharius restitutionem pollicitus. Quare Lotharius, Principibus ecclesiasticis & secularibus adiuuantibus, magnas contrahens copias iter in Italiam parat, vt restituat Innocentium in pontificatum. In itinere nusquam propter vllam causam moratus, cito cum Pontifice venit Lotharius Romam, exceptique (quia habuerunt magnum Germanorum exercitum) honorifice sunt à Romanis, latuit enim nescio vbi antipapa. Romæ igitur omnibus ordinatis, Lothario q; gloriosissime à Pontifice Innocentio corona imperiali exornato, paratur reditus in Germaniam. in itinere igitur omnia in Latio pro sua voluntate ordinat Cæsar, & redit in Germaniam: Babenbergeque sua familia viuit, illicq; causas grauiores omnes imperii iudicat, & componit discordantia. Babenbergam ad Lotharium venisse tradunt beatum Bernhardum Claræuallensem, vt reconciliaret illi Fridericum & Conradū; Henrici quinti nepotes, quos Imperator in gratiam recepit, motus precibus sancti viri Bernhardi. Itaque per Germaniam pace florente, nullis palam discordantibus, parat expeditionem in Polonos qui rebellabant,& tributum debitum dare recusabant. Poloni vero bellum timentes, Imperatori obuiam mittunt ducem suum cum magnis muneribus, quem occurrentem in Saxonia ad se admittere noluit, nisi tributum prius persolueret, quod duodecim annis non soluebant, debebant autem singulis annis quingentas libras. præterea iurarent se obtemperaturos imperio in perpetuum. Hæc omnia dux fecit, & præterea dona dedit magna. atque in hunc modum pacem fecit cum Polonis. Et in eadem expeditione regem Daciæ imperio subiecit sola nominis autoritate. Et ab Vngarorum rege munera maxima eodem tēmpore Imperator accepit. Hæc dum ad septentrionem à Cæsare geruntur, Romæ antipapa rursum erigit se aduersus Innocentium, fiuntq; vehementes Romæ motus, populo in factiones diuiso. Innocentius mittit legatos in Germaniam ad Lotharium, exponit rem ordine quid Romæ à discessu eius actū sit, rogat per communem pacem ecclesiæ, vt quam primum rebus consulat, in Italiam quam ocyssime volet; indies enim aduersariorum vires crescere, eosq; in vulgus spargere de Cæsare mendacia, esse occupatum in Germania, Principes bellum aduersus eum parare, nihil præsidii reliquum in eo esse: destitutum enim vbiq; amicis & sociis. Hęc vbi Lotharius audiuit, selectissimorū militum copias parat, maiores illis quas antea in Italiam duxerat, ducit eas per vallē Tridentinam in Italiā. in itinere Cremonenses &

ses & Mediolanenses occurrunt Cæsari obuiam, petunt vtrique à Cæsare contra alteros auxilium. Nam diu inter se bellum gesserunt, Impetator auditis vtrisque, & causa percognita, Cremonenses condemnauit, & imperauit, vt impensas, & omnia damna Mediolanensibus restituant. Legati vbi hanc Imperatoris Germani contra se sententiam domum retulerunt, Cremonenses vrbem munire, præsidia vbi opus videbatur, disponere, itaque se Lothario opponere conantur. Imperator eorum agros & castella depopulatus, vrbem præterit, venitque Papiam, cuius vrbis ciues magna pecunia gratiam Imperatoris emerunt, iuraruntque in leges eius. Æmilienses & Bononienses quoque occurrunt, oblatis muneribus gratiam & pacem petunt; peragrauit totam Italiam omnes ciuitates in deditionem accipiens. In Campania & Apulia non mediocriter laborauit, cum Rogerio præliis aliquot dimicans, & eum superans, & fugientem vsque in Calabriam parte exercitus persequens. Omnia autem vbique subdit sibi Lotharius, & ecclesiæ restituit quæ Rogerius rapuerat. Apuliam viro forti summo amico suo Rainaldo tradit Cæsar, vltra mare fugato Rogerio. Antipapa interea temporis moritur, Romanique vno ore, corde autem minime, Innocentium agnoscebant Pontificem. Quare Imperator, Italia imperio subiecta, & Pontifice in locum restituto in Germaniam reuertitur. Ecce in itinere non procul à Tridento lethaliter ægrotare cœpit, & in rustico tugurio in monte hęrente moritur, anno regni sui duodecimo. Cuius morte audita Itali factionibus & seditionibus, magno Italiæ malo, omnia confundunt. Rogerius rursum contractis in Sicilia copiis, Apuliam recipere conatur, sed victus à Rainaldo (cui Lotharius Germanos milites discedens reliquerat) fugit in Siciliam. Sed non diu post Rainaldo vita defuncto, Rogerius reuersus Apuliam recepit omnibus nobilibus Apuliæ vel occisis vel in exilium eiectis, hinc seipsum Siciliæ regem nominauit. & à Pontifice Innocentio exigit belli impensas, præterea multa mala illi facit. Anno Domini 1138, excessit è viuis Lotharius, à cuius morte statim Con- 1138
radus dux Sueuorum, in conuentu principum eligitur ad imperium, apud Confluentiam; omnes principes in hoc eligendo vnanimes fuerunt, præter Saxones & Henricum Bauariæ ducem, cui cognomen fuit Superbus; Henricus enim dux Bauariæ cum haberet imperialia insignia, quæ moriens Lotharius illi potissimum commiserat, quoniam gener erat Lotharii, sibi imperium iustius deberi arbitrabatur: resistebat igitur & contradicebat illi electioni. Conradus igitur Babenbergæ comitia celebrauit prima imperii sui, ad quæ Saxones venerunt, & mortui Lotharii vxor cum eis, petieruntque quędam ab Imperatore, nomine viduæ. quæ Saxonibus & viduæ Conradus, quia æqua videbantur, concessit. hoc modo gratiam & pacem Saxones consecuti sunt. Boioariorum dux Henricus illa comitia despiciens non venit quanquam vocatus, & expectabantur ab eo imperiales fasces. Post hunc conuentum, alium indixit Ratisponæ celebrandum, præcipue propter Henricum Bauarum rebellem. Vocatus igitur est Ratisponam additis minis nisi veniat. Henricus Principum consensum, & simul Saxonum cum Conrado concordiam & reconciliationem intelligens, imperialia insignia Ratisponam mittit, nimirum coronam, lanceam, & crucem. Simul mittit suos oratores, sed tam apte dicere non potuere, vt potuerint Henrico placare Imperatorem: quem Conradi in se animum animaduertens Henricus, cognomento Superbus, in Germania nihil videns quod contra Imperatorem pro se faciat, vertit se in Vngariam & Italiam: quare ad Rogerium mittit legatos, & adhortatur clam, vt strenue pergat; Rogerius nihil egens stimulo (satis enim sponte currebat) multos iam amicos imperii, inter quos erat Robertus dux Capuæ, ex Italia expulerat, qui omnes ad Conradum venientes auxilium petebant. Sed Conradus veritus ne Superbus aliquid in Germania noui moliretur, non ausus est excedere Germania, quæ quomodo in eum esset affecta, nondum plene scire poterat. Contado enim persuasum erat, nouo Principi nihil esse contemnendum quantumuis leue. Innocentius cum diu Imperatorem frustra expectasset, Romæ & per reliquam Italiam collectis copiis, proficiscitur in Apuliam aduersus Rogerii furores: sed cum non satis peritos militarium rerum duces, & exercitum ex quibuslibet obuiis leuibus ociosis nebulonibus haberet, prœlio victus est, & Papa cũ cardinalibus & episcopis qui expeditionem eam sequebantur, captus est à Rogerio. Porro rex Rogerius vbi cognouit Papæ & cardinalium ingenium non-

nihil, liberos dimisit, & reuerenter comitatos Romã deduxit. Qua in eos beneficentia & liberalitate consecutus est id quod sperarat, nempe Pontifex communi cardinalium consensu eum in regem vnxit, & coronauit, appellauitque eum regem Siciliæ. Rogerius igitur vt stabile esset regnum suum, Conrado negotium vbicunq; fieri posset, faciendum iudicauit. Quare Guelfonem & Henricum, duces Bauariæ, adiutos pecunia contra Cõradum concitauit. Rex quoque Vngarorum Conradum Imp. minus potentem optans, omnemque occasionem eum minuendi captans, postquam audiuit Bauarorum duces eius hostes esse, adhortatus est eos, clamque pecuniam & rei militaris fortissimos viros misit illis, simul consilia eum aggrediendi dat. (Rex enim ille Vngarorum erat vir incomparabili prudentia in bellicis rebus) & simul pollicetur maiora auxilia, si bellum serio & forti constantique animo gerant. Rogerius interea non cessat in Italia suum regnum propagare latius, & stabilire omnibus modis. Et ciuitates optimatesque Italiæ de imperio partim blandimentis, partim donis, partim minis abducere & absterrere. Etiam apud Innocentium Pontificem effecit Rogerius vt Imperatorem Conradum multis rationibus impediret. Conradus hæc intelligens, hostium consilia non contemnenda iudicauit, sed quam primum contra eundum. Comparatis igitur copiis maximis, ducit contra Guelfonem, qui cum suis copiis erat in minori Rhetia, non longe à castro Flochberg. Conradus magnam militum multitudinem habuit ex Sueuia, & ex illis agris qui nunc sunt Helueticorum, & ex Hercynia silua. Dux Bauariæ Italos & Bauaros in suo habuit exercitu. Vterque ergo confisus virtute suorum militum, congrediuntur. Sed Guelfonis acies impetu Conradi perturbata est statim post coitionem primam. Quare in pedes se coniicientes, dissipati fugiunt in montes. Ipse quoque Guelfo montium siluestrium latebris vitã debuit. Magna multitudo capta est in eo prælio ex Italis & Bauaris. Guelfo iterum breue post tempus suas recollegit copias, aduersus quem Conradus mittit filium suum Henricum iuuenem bellicis laudibus cum quouis veterum conferendum. Hic Henricus cum hoste conflixit non procul ab oppido Winsperg, eumque vicit & fugauit. Hoc oppidum post prælium obsidione ad deditionem redactum, concessit Henricus Conradi filius (alii Conradum ipsum in obsidendo oppido adfuisse scribunt) matronis & virginibus, propter gratiam, fauorem & amorem erga muliebrem sexum, vt quæcunque humeris portare possent, liceret efferre, quæ neglecto muliebri mundo & preciosiore supellectili, maritos suos humeris impositos extulerunt secum. Et hæc industria coniugalisque amor Principi totiq; exercitui admirationi & voluptati fuit. His bellis confectis, & ducibus Bauarorum fractis, Conradus cogit Herbipoli comitia Principum, vbi Henrici ducatum aliis tradit, proscripto Henrico. Henricus ad amicos suos in Saxoniam se contulit, & exposuit eis fortunas suas. Quorum auxilio vehementer afflixit eos quibus Cæsar dederat ducatum Bauariæ; & cum iam esset recuperandæ ditionis spes, morbo corripitur Henricus, paucisque diebus ægrotus obit. Post mortem patris filius cui quoque nomen erat Henricus, bellum, Saxonibus adiuuantibus, à patre inceptum prosequitur. Adfuitque quoque Guelpho patruus illi: sed post multam cædem, ob paupertatem à proposito coacti sunt desistere. Multa his temporibus scribuntur apparuisse in Germania passim, acies armatorum instructæ, gladii in aere, armati per aera non aliter atque per terram gradientes, missas celebrantes sacerdotes, & ministrantes angeli, & cætera. Quæ cum à vero abhorreant, muliercularumque deliramenta seu fabulæ, quibus pueri terreri solent, sint, non dicam. Vt ad Imperatorem Conradum redeamus. Hic Conradus Germaniam patriam suam impensissime dilexit, multis egregiis ædificiis exornauit. Norinbergam vrbem non Germaniæ modo, sed etiam totius Europæ, imo orbis terrarum ornamentum, hic Conradus auxit ædificiis, institutis & priuilegiis) debetque illa ciuitas magnam sui partem huic Imperatori. Monasteriumque illic ad sanctum Ægydium fundauit, viasque circa eam vrbem vndique latrociniis obsessam, tutas reddidit.

1126 Anno a natiuitate Domini 1126, die Mercurii in hebdomada festi Pentecostes per totam fere Germaniam pruinæ frigore perierunt arborei fructus, & fruges, vites, cum fertilissimum omnia pollicerentur annum. Frumentariæ fruges erant in flore, tenerrimus in vitibus abundabat humor: quibus causis est factum, vt expositissima frigori

fuerint. Post gelu hoc mox 16 Calend. Iulii imbres secuti sunt tanti, vt alueì torrentum & fluminum capere aquam non potuerint, & exundatione frumentum & pabulum plurimum perierit. totaq; ea æstas pluuiosa fuit. quæ causa fuit vt apes pene omnes per Germaniam perierint. Autumno proximo varia morborum genera secuta sunt. Circa vel ante hæc tempora Bernam & Friburgum in minori Burgūdia ædificauit dux Sueuiæ Bertoldus de Zeringen, qui ædificauit etiam arcem Brisaci, ex qua Burgundiam bello diuturno afflixit. Leguntur igitur in porta hi versus insculpti,

Hanc dux Bertoldus portam struxisse notatur,
Ex qua propria fraude Burgundia depopulatur.

Quanquam quo tempore hic Bertoldus vixerit non concordes scribunt, nec ego ausim quicquam asserere. Hic Bertoldus cum parua equitum manu sæpe incursionem in Burgundiam fecit, retulitq; magnam prædam. Belli causa erat, quod duci Burgundiæ commiserat filium instituendum in militari disciplina, quem dux Burgundiæ tractauit contumeliosius. Bertoldus igitur reuocat filium domum, & copiis in Bernēsium Friburgensiumq; agro conscriptis, ducit eas in Burgundiam, cui dux Burgundię se opponit. Cumq; vtrinque aliquandiu leuioribus prælíis pugnassent, tandem Bertoldus, cum in ea regionis parte illi omnia essent infesta, Brisacum se recepit, illius munitionibus fretus, bellum diu gerit cum Burgundionibus. Hanc familiam de Zeringen peruetustam, amplam & diuitem fuisse testantur vetera eius monumenta quæ adhuc hodie visuntur per Germaniam. Ruthardus de Zeringen, Alsatiæ Princeps, fundauit monasterium Gengenbach, & alia magna quædam monasteria, & donarūt ecclesias multas per Alsatiam non vulgaribus muneribus. Bezelinus & Gebiso fratres ex familia illa, inceperunt & perfecerunt monasterium monialiū in Sultzberg, vbi sepulti sunt. Gebhardus ex ea familia episcopus Constantiensi fundauit monasterium sancti Petri Constantiæ. Sunt alia multa virorum & mulierum huius familiæ nomina, quæ multis locis passim per ecclesias leguntur lapidibus monumentorum inscripta. Testanturque inscriptiones illæ plusquam octingentos hanc familiam durauisse, quod rarū est, propterea mihi visum est notabile. Oportet enim bonæ constitutionis corporis fuisse illam familiam, quæ tam diu durare potuit: bonamque constitutionem boni quoque mores secuti sunt necessario; sicut necesse est malā corporis temperiem malos etiam animi mores sequi. Etsi non ignorem esse benedictionem Domini: sed Dominus solet per huiusmodi media benedicere. His temporibus fuit conuentus Principum ecclesiasticorum & secularium Moguntiæ, in quo est tractatum de doctrina & morum probitate viris probatis in monasteria constituendis, qui iuuentutē nobilium potissimum (quos bene institutos & humanitate imburos, vtile est multis) moribus & disciplinis instituerent. Nec fere ex nobilibus quisquam erat qui nō in monasteriis educaretur. Hinc virgines castæ & modestissimæ nuptui dabantur in timore Domini educatæ. Turcæ & Saraceni in Asia Christianos afflixerunt miserrime. Quos miseratus Ludouicus rex Galliarum, conscribit copias, comparatque omnia bello necessaria, & in Asiam nauigat. anno Domini 1146. Conradus quoque Romanorum rex à Pontifice & Principibus reliquis rogatus & adhortatus est ad eam expeditionem suas vires 1146
pręcipue ex Germania conferat. Quare comparatis exercitu & apparatu omni ad tam longinquam expeditionem necessariis, verno tempore per Bauariam & Austriam, & Vngarorum fines profectus est. in magnis æstatis caloribus peruenit Constantinopolim cum toto exercitu incolumi, præter paucos æstus impatientiores in itinere aut mortuos, aut ægrotantes relictos. Hic est cum omnibus suis omni honore exceptus ab Imperatore Constantinopolitano Emanuele, quo cum multa de imperio, multaque de Turcis contulit, & adiutus ab eo commeatu, nauibus & nautis in Syriam per mare venit secundis ventis. Postea Iconeum, quæ est Lycaoniæ Metropolis, applicuit. hactenus quocunque venerunt, vsi sunt felicibus successibus, & omni humanitate excepti sunt à regionum incolis. Imperator Constantinopolitanus viarum duces dederat nostris, qui nostros per deuia duxerunt, ab Iconio semper pollicentes breui venturos in regionem omni genere frugum & pabulorum plenam, nostri sequebantur longis itineribus, cumque pene omnem consumpsissent commeatum, nocte clam ex castris subduxerunt se duces. Qua causa ignoratur, siue malitia,

an mādato Emanuelis sui domini, an pecunia corrupti à Saracenis, an propterea quod ex ignorantia seduxerint se & nostros: & cum nostros viderent nullum habere commeatum, idcircoq; irasci timuerint sibi, dubium est, quanquam tam bonos viros fuisse narrant, vt totus exercitus fere nihil peius suspicatus sit, quam quod ignorantia errarint, & nullum finem sciuisse viæ. Luce igitur orta, duces nusquam apparent, Imperator conuocat Principes, consultant quid in tanta difficultate faciendum sit, pars censebat progrediendum, alii consulunt redeundum. Quod fieri non potuit, aut enim breuius inueniendum iter ad homines, vbi inueniant alimenta sibi & iumentis, aut moriendum: tam longo itineri enim ad redeundum quæ habebant alimenta reliqua non sufficiebant. Vicit igitur sententia eorum qui iudicabant quam primum iter arripiendum, & procedendum, forte enim breuius iter esse. Cum igitur aliquantulum processissent, illis qui in primo agmine fuerūt, obuiam Turcarum equites veniebant, qui nostros lacessebant freti celeritate suorum equorum. Nostri gaudebant se videre homines, quanquam hostes essent, sic enim aliqua spes aliquo modo apparebat fame consumptis. Igitur hostes secuti fugientes ceu fideles itineris duces, conspexerunt magnarum copiarum hostilium aciem aduersus se venire. quare nostri fame debilitati, quam primum mori aut victores hostium castris potiri cupiebant. Instruunt igitur vtcunq; aciem in locorum magna iniquitate, & quanquam viderent propter famem se non diu posse prælii labores ferre. Ventum est igitur ad pugnam, diuq; pugnatum vtrinque fortiter, iamque hostes aliquot passus cesserunt; nostri vero fame deficientes non satis instanter insecuti sunt: quamobrem rursum constiterunt hostes, & debilitatis nostrorum viribus, opprimuntur multitudine Turcarum. nec tamen fugæ se commiserunt, sed omnino defecti omni corporis robore, animi tamen vigore pugnantes, cadunt. Vbi Conradus Imper. videt omnes trucidari, nullamq; spem victoriæ prorsus relictam, hortatur vt paulatim pedem referant, sed nihilominus hostem repellant cedentes, vt non totus exercitus deleatur. Supererat autem vix media exercitus pars. Hostes insecuti sunt eos fere miliare, in editum locum sic paulatim peruenerūt nostri, vnde facile hostem repulerunt, loci freti opportunitate. Circa crepusculum igitur muniunt leuiter locum, nam bene non poterant, deerant enim vires, & deerant instrumenta ad fodiendum. Ea nocte equos aliquot mactarunt & comederunt, quibus vehemēter opus habuissent ad vehendos vulneratos & alioqui debiles. Per totam eam noctem clamarunt ad Dominum Deum, vt non in finem relinqueret populum suum. Peruenerunt autem sequentibus diebus non procul à Nicea vbi quidam cibos inuenerunt. Subsequentem igitur constituunt expectare Ludouicum regem Gallorum, nam breui adfuturum sperabant. Rex igitur Galliarum Constantinopoli non minori honore quam Conradus est exceptus, & deductus ab Emanuele Imperatore Græcorū. Vbi in Bithyniam peruenit, rumor ad illum perfertur Imperatorem Conradum exercitum suum pene totum amisisse. Hic Ludouicus rex exanimatus est dolore pariter & metu (nam non minus confidebat Conradi copiis quam suis) conatur cauere ne hæc fama in exercitum suum perueniat; sed nullis vinculis potuit continere fama malum ocyssime crescens. Vbi exercitus Gallorum de clade Conradi audiuerunt, statim animi deiecti sunt. Multis vero de reditu in patriam consultantibus, rex properare, & se cum Conradi reliquiis coniungere statuit. Igitur Ludouicus paucis post diebus peruenit ad castra Imperatoris. Germani, visis Gallis, respirant; Galli vero exercitus Germanorum calamitate ob oculos posita, spiritus amittunt. Imperator & rex Ludouicus diligenter consiliis communibus deliberant quid faciendum sit, postq; longas disputationes tandem constituunt Ephesum vna proficisci; quo vbi peruenerunt, Imperator siue fastum Gallorum non ferre volens, siue propter paucitatem suorum, siue quod parum censuit regis copiis territis confidendum, cum suis recta reuertitur Constantinopolim. Vbi oppressus hyeme manere aliquot menses cogitur, neq; enim per hybernum cœlum ventis turbatum nauigare poterant. Rex vero Galliarum Ephesum relinquens, peruenit ad Venandrum flumen, quod transire nostros prohibebant Turcæ, quare ad fluminis illius vada hæsit per aliquot dies exercitus regius: verum quotidie alacriores reddebātur Christiani, & cupiebant vltroq; postulabant milites hostem aggredi. Nam ripæ fluminis non erant eiusmodi, vt magnopere aut nostros impedirent, aut hostes iuuarent.

Ludo-

Ludouicus igitur clam per deuia mittit, qui alio loco conentur transire, qui repulsi ab hostibus redeunt ad exercitum, & affirmant propter paucitatem non potuisse se pertransire; quod si plures fuissent paulo, nullam difficultatem fuisse in transitu. Quare cum rex videret in longitudinem aliquot miliarium præsidiis hostium ripas munitas, diuidit exercitum in aliquot partes, quas simulat se in diuersis locis transmittere velle, quo hostes minus perseuerarent coniuncti in vno loco. Discedunt igitur nostri, tanquam quidam ascendentes in superioribus locis, quidam descendẽtes in inferioribus locis velint pertransire flumen: hostes igitur nihil aliud consilii subesse putantes, cum & antea idem facere conati fuerunt nostri, dimittunt in omnes partes suos; nostri autem vt præceptum illis a rege erat, velocissime reuertuntur, & regem transeuntem sequuntur. & plane sic omnia ordinata erant, vt non discessisse, sed præcedentibus tantum primum locum dedisse videri possent, nam vna acies facta est, antequam primi ad hostes venerint. Hostes vero quo iussi à ducibus fuerant ire, profecti, expectant hostem. Tandem sero sine ordine concurrunt, cum primi iam essent cæsi, vel fugerent. Estq; hoc Ludouici consilio factum vt sine suorum magna iactura infinitam hostium multitudinem occiderit, & magnam prædam adeptus, lætus cum hilari exercitu longius pergit. Magnus terror ab hoc prælio inuasit omnes earum regionum inhabitatores. Omnia igitur sine negocio capiunt, magnam omnium rerum copiam vbique inueniunt. Sed dum illi gestientes victores indulgent genio, hostes colligũt magno studio vires, & occasionem opportunitatemve captant, qua vlciscantur se, & focos & aras tueantur. Nostris igitur iter facientibus per montem sine ordine, hostes a latere in vertice montis irruentes in nostros diuidunt illos, qui præcesserant ab illis qui sequebantur. itaque hostes, nostris paucis in summitate montis facile victis, facile ex superioribus locis, in nostros sub oneribus pressos tela & lapides mittunt. Pugna fit magna, Christianis diuisis vtrinq; in hostes impetum facientibus, Turcis magnos lapides deuoluentibus. Magnus nostrorum numerus cadit. nox dirimit pugnam. Silente nocte nostri qui in extremo agmine fuerant, reuertuntur rursum ad montis radices, & circuitu itineris longo iungunt se illis qui superarant montem. Magnam cladem in prælio acceperunt Galli, & cõmeatus qui sequebatur, sequi non poterat. quare fames non parua afflixit exercitum. Tandem post longa itinera & magnas difficultates Satiliam peruenerunt, quæ vrbs est subiecta Imperatori Constantinopolitano. A ciuibus eius vrbis nostri adiuti nauigãt ad portum S. Symeonis, vbi aliquot dies moratus est, vt fessos recrearet, & vulneratis adhiberet curam. In eo portu occurrit regi Francorum Raimundus, Antiochiæ rex, cum donis, & reuerenter exceptũ ducit secum Antiochiam. Petitque Raimundus à rege Ludouico, vt aliquot vrbes adiicere suo principatui posset virtute Gallorum; sed negat Ludouicus vllam causam tam magnam esse quæ eum reuocare à proposito posset, Hierosolymam enim omnino se profecturum. Quare Antiochia discedens, Hierusalem petit Ludouicus cum exercitu. De his omnibus quæ acciderunt regi Gallorum post discessum suum, audiuit Conradus Imperator, qui hybernarat, vt diximus, Constantinopoli: quare hyeme transacta, constituit petere potius Hierosolymam ciuitatem Dei, quam domum cum ignominia redire. Quamobrem nauigat recto cursu ad portum Aconẽsem & postea, vt in longissimo itinere breui situ, Hierosolymam peruenit. effundit autem Imperatori Conrado se obuiam vniuersa ciuitas Hierusalem. Rex, clerus, populusq; deinceps ibant; & introductus est in sanctã ciuitatem. Pauculis post diebus nunciatur aduenire Ludouicus rex; cui obuiam miserunt patriarcham cum clero. Rex in ciuitate mansit: hocq; factum est vt declararetur Conradus Ludouico maior. Introduxerunt ergo magnifice regẽ Gallorum. Vbi igitur loca sancta visitarunt rex & Imperator, duce rege Hierosolymitano & patriarcha, conuenerunt de rebus regni Hierosolymitani consulturi, quo stabilirent quæ infirmiora videbantur, & adiicerent alia. Communi autem consilio statuunt, Damascũ vrbem obsidere, quæ vrbs potentia sua multũ Hierosolymitanis nocuit. Ea vrbs est sita in planitie, habetq; exilẽ agrum, sed cultura industriaq; fit fertilissimus. Neq; enim tam infelicis ingenii terra reperitur vlla, quæ non fructũ suum proferat si colatur, & seratur seminibus quæ non recusat natura soli. Copiis igitur iunctis, tres reges Hierosolymitanus, Imperator, & Galliarũ rex, ad Damascũ iter faciunt per montẽ Libanũ. vbiq;

ad vrbis Damascenæ mœnia veniunt, muniunt castra multis locis, quo includant oppidanos. Cum primum nostri accesserunt, Turcæ ante vrbē in hortis maceriis & densis arboribus munitis se continebant, nostros hinc repellere conātes, ne propius ad ciuitatem castra admouerent. & sane non nullius negocii fuit illinc deturbare, & intra mœnia cogere: sagittis enim in nostros iaculantes damnum dederunt non paruum; sed nostrorum virtus hortos, oppidanis in vrbem compulsis, occupauit. Iis igitur muniendis dū nostri occupantur, eruptione facta Turcæ in nostros magno impetu ruunt; sed multis occisis in vrbem repellunt. Sed breui post tempore iterum erumpentes repulsi sunt. Postquam vero in ea parte vrbem videbant inexpugnabilem, altera vrbis pars credita est minus firma: quare per flumen nostri traduxerunt exercitum. Quod vbi factum est, ex loci natura potuerunt oppidani nostros prohibere (occupatis prioribus nostrorum statiuis) ab aquatione & commeatu. Quam ob rem frustra aliquoties conati expugnare vrbem, tandem sitim & famem diutius ferre non potentes, necessario obsidionem soluunt, & Hierusalem repetunt. Conradus igitur quam primum vtile esse iudicans redire ad imperium, veritus ne longior absentia aliquid domi mali pareret. quare comparatis nouis quibusdam & veteribus reparatis nauigiis, credit se itineri nomine Domini. Non multo post sequitur eum Ludouicus rex; sed in itinere incidit in classem Saracenorum, & ab illis capitur. Eodem forte tempore Rogerius de quo supra, Saracenos mari & terra superauit: regem Tunesii eo anno vicit, & illi pacem concessit, propter promissum ingens tributum. cumque Rogerius per maria vbique classe victor liber vagaretur, incidit disponente maris, terræ & cœli Domino, in classem Turcarum, quæ habebat captum Ludouicum regem Gallorum. naualis igitur pugna commissa est, vincit Rogerius, classis tota hostium venit in manus Rogerii, regem Ludouicum viuum liberat magno cum gaudio. Atque hoc modo redit tandem post multa discrimina & multos labores domum Ludouicus rex. Conrado vero in co reditu, quod sciam, nihil grauius accidit. In Germaniam vbi venit, curauit diligēter ca quæ ad religionem & communem pacem spectant; discordias hominum ambitiosorum stultas composuit, ecclesias ornauit, & fundauit nouas. Sed hæc frustra fieri,* nisi sint in ecclesiis personæ vitæ sanctitate insignes, quibus nihil cordi quam oratio & gloria Dei sit, quiq; fastum huius mundi vanitatem esse intelligant. Non diu vero post reditum in Germaniam, cœpit laborare morbo Conradus, quo quotidie ingrauescente tandem obiit diem, & regalibus adhibitis ritibus sepultus est in monasterio Lorch in Sueuia. Inscriptio sepulchri adhuc illic legitur. Mortuus est anno imperii decimoquinto.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-
OCTAVVS.

Tatim post Conradi mortem, multis imperium ambientibus, & innouare multa cupiētibus, electores Principes Francofordię conueniunt, & eligunt post multam deliberationem Sueuiæ ducem, Conradi tertii nepotem ex fratre Friderico, Fridericum primum, qui cognominatus est Barbarossa. Et quanquam multi anhelarent ad imperium, donisq; Romæ & in Germania clanculum agerent, tamen hic concordibus omnium Principum suffragiis est electus. Post electionem Aquisgrani coronam imperialem accepit, in conuentu vtriusque status, secularis & ecclesiastici, Principum plurimorum ex Italia, Gallia & Germania. Et vndique ex longioribus nationibus statim legationes cum muneribus venerunt multæ. Erant tempore electionis huius Principis in Germania omnia vilia: vino ad extinguendam calcem vtebantur bono; frumenti non minor erat copia. In hacque rerum copia pax erat, nec vsquam grassabatur pestis. Eo tempore in collegiis monachorum & monialium iuuentus educabatur ad bonam frugem. Quanquam aliorum Principum formā non describere soleam, breuis cupiens esse; tamen non possum mihi temperare,

perare,

perare, vt non huius viri corporis formam attingam, paucissimis tamen Corpore mediocris habitus & staturæ fuit, fronte hilari, sereno vultu, oculis splendētibus; seueritatem coniunctam cum comitate in facie tota præ se tulit. Libet hic ascribere, quoniam nō inelegantes mihi videtur, versus Guntheri Ligurini, de hoc Imperatore sic canētis,

Nobilitate viget, claroq́; hunc sanguine reges,
Inde duces contingit auos, facundia dulcis,
Forma nitens, animusq́; sagax, manus impigra, sollers
Consiliis, belloq́; ferox, & pace modestus.
Mente senex, ætate puer, prudentia rerum,
Certus amor, robusta fides, constantia mentis,
Nec frangenda malis, nec sustollenda secundis,
Laudis amans, largitor opum, crudelibus atrox,
Tranquillus placidis, feris indomitusq́; superbis,
Supplicibus facilis, iustis pius, asper iniquis,
Fortis ad instantes casus, prudensq́; futuri,
Præteritiq́; memor, sociis bonus, impius hosti.

Huic Imperatori quantum debeat Germania, prædicari satis non potest. Vtinam quibus rerum habenæ regendæ commissæ sunt, exempla illa ob oculos haberent die noctéq;. Statim post acceptam coronam, Mersburgi Danorum rex regiam coronam de manu Cæsaris accepit, & imperio iurauit se futurū fidelem. Multos conuentus in multis locis celebrauit, in quibus omnibus nulli rei studere est inuentus vnquam, quā publicis commodis studere. Quare initio imperii statim meruit nomē patris patriæ. Gallia dissidebat vehementer, sed Fridericus Imperator eam composuit. Erat magna dissensio inter Henricum ducem Saxoniæ, & Henricum Luipoldi Marchionis Austriæ fratrem. Vterque enim Noricum ducatum sibi arrogabat: vterque allegauit ius & causas, in speciem saltem probabiles. Hanc litem Cæsar dirimere cupiens, magnopere laborauit. In superioribus est dictum, qua causa Conradus Imperator Henricum Superbum repulerit à ducatu Bauariæ. Eum autem ducatum Luipoldo Marchionis Austriæ filio contulit. Hic Luipoldus admodum adolescens mortuus, reliquit ducatum Henrico fratri suo. Hæc fuit causa magnorum motuum in regionibus Norici ducatus, Sueuiæ & Bauariæ: ceteriq; sunt multi eam ob causam. Fridericus Imperator multa tentauit, quibus componeret rem, sed diu nihil proficere potuit: ita odio occalluerant pertinaces animi. Tandem adhibitis Germaniæ Principibus omnibus, hac ratione pacem inter eos statuit: Ducatū Boioariorum Henrico de Saxonia reddidit. nam hęreditario iure ad eum pertinebat, quem parentes & auus eius possederant. Henrici vero Austriaci animum alio modo placare conatur. Cum enim ante Marchionis titulum tantummodo haberet, appellat eum Austriæ ducem. quare hic Henricus, nomine Marchionis in ducis titulos mutato, alter Henricus vero ducatu Bauariæ cōtentus, deponit iram. Hac discordia prudenter per Imperatoris industriam sedata, Guelfo frater Henrici ducis Saxoniæ palam coram Principibus conqueritur, se iniuste negligi, & suis facultatibus priuatum. Cui patrocinatur dux Bauariæ Henricus, germanus frater eius. Fridericus rex Rom. cupiens & hunc placare, contulit illi Marchiam Tusciæ, ducatum Spoleti, & principatum Sardiniæ. Hi fratres Guelfo, & Henricus dux Bauariæ, fuerunt auunculi Imperatoris Friderici; quæ consanguinitas causa fuit potissima propensi ad eos iuuandos animi. Hoc enim peculiare hic Princeps habuit, quod omnibus viribus & studio suos euexit, & beneficiis affecit: sed (quod laudabile est) non quoquo modo. nam nusquam iniuste deprehenditur, quenquam ex suis iuuasse per oppressionem aliorum. Erat illi frater Conradus, quem Palatinum comitem Rheni fecit, vita defuncto Hermanno comite Palatino, hærede nullo relicto, ad quem iure perueniret Palatinatus. Hic Conradus Imperatoris frater Heidelbergam oppidum & arcem ædificando ampliauit & decorauit, ante eum enim nihil illic erat nomine memorabili dignum. Libenter enim eo loco habitauit. Collegium sacerdotum in Neuuenburg iuxta Heidelbergam mutauit in monasterium monialium, & annuos reditus auxit. Causa mutationis hæc fuit: In oppido voluit doceri & institui pueros, aliaq; habebat virorū monasteria, in quibus instituebātur pueri ingenui. Hoc autem voluit esse scholam puella-

rum ingenuatum, vbi in pudicitia ad timorem Domini, & sanctam maritorum post nuptias obedientiam, puellæ instituebantur. Credidit enim seculum quod tum erat, & aliquot quæ post anteque erant, nullam magis salutarem rem vnquam institutam, quam tales ad vtrumque sexum ludi institui, hoc est monasteria, ex quibus prodibunt tot castæ ad maritos virgines, quæ factæ matronæ suam prolem educabant, ad modum quo ipsæ erant educatæ, aut domi, aut in monasteria traditam. Ex illis scholis prodibant iuuenes, modestia & timore Domini, humanitateque præditi. Neque erat vllus nobilium, qui suos non tradiderit instituendos in has scholas, vbi erãt præceptores, vacantes lectioni & orationi & ieiuniis. Quam aliam causam putas esse tam bonorum Principum & modestissimæ nobilitatis, qui fuerunt per aliquot secula? Nemo ferè a Carolo Magno Principum fuit, qui nõ in monasteriis educatus sit à puero. Confer priores Nerones ad illos Principes, de quibus partim iam dictũ est, partim dicemus in sequentibus. Et si vllum seculum esset futurum (quod omen Deus auertat) quod institutionem illam sanctam iuuentutis & religionem contemneret, suo magno malo & infelicitate esset visurum inhumanitatem & impietatẽ omnium hominum, à maximo vsq; ad minimum; & nulla esset vicissitudinaria affectio humanitatis futura: quale seculum videntur minari futurum sacræ literæ, cum prædicunt charitatem nullam aliquando in hominum cordibus futuram. Quare qui timent Dominum, & non exuerunt omnem humanitatem, huiusmodi scholas augeant, suis facultatibus in eas collatis. Vt sint vero boni in eis viri qui seruiant Domino, quibus religionis verum studium, amor proximi, bona literarum studia cordi sint; curandum esse non nego, & Dominum orandum, vt tales mittat. Et in superioribus dictũ est, Principes optimos hoc summo semper studio curasse. Erat Friderico Imperatori vxor filia Marchionis de Vogsperg, quam ille consanguinitatis nomine, teste Abbate Vrspergensi, habere nõ potuit: quare repudiauit eam. An fuerint aliæ (quod quidam putant) causæ, nescio. Duxit post diuortium aliam, filiam Rainaldi Burgundiæ comitis, quæ peperit illi Henricum, Fridericum, Conradum, Philippum, & Othonem. Fridericus, in Germania omnibus dispositis feliciter, paceq; inter omnes firmata, cõscribit exercitum, comparatisq; omnibus ad profectionem necessariis, versus Italiam mouet castra. Vbi cum copiis Italiam attigit, veniunt illi obuiam Mediolanenses; petunt priuilegia quædam; petuntq; Cumæ & Laudæ dominium; magnam pecuniam promittunt; & causas cur petant addunt. Sed cum apud Imperatorem æquum & iustum esset pecunia preciosius; non potuit induci, vt adimeret istis, illis adderet. Mediolanẽses igitur non ferebant æquo animo, quod negauit illis id quod petebant. Volentes autem ab vrbe sua quam lõgissime Imperatorẽ cum exercitu iter facere, per difficilia deuia circũduxerunt eum per tres continuos dies. Tandẽ intellecto eorũ consilio, & fortassis aliquid peius metuẽs, recta petit, contra Mediolanensium consilium & voluntatem, Mediolanum: Cumque vrbi appropinquasset, pro iusto precio exercitui necessaria petit: quod cum negarent, iratus Cæsar Rosatum, castrum eorum egregium, quod habebat supra quingentos in præsidio armatos, capit, & incendio consumit totum, & omnem agri eorum regionem peruastat, vsque ad vrbis portas. Nec mediocris timor in vrbe fuit, ne expugnaret vrbem: multas præter dictum castrũ eorum arces deiecit: nominatim vero Gailardam, Trecam, & Minimam destruunt ferro & igne. Perque Padum flumen exercitu traducto, Curam vastant vrbem, Astam incendunt, Dertonem obsident & capiunt, vrbem præsidiis & loci natura munitissimam. Papienses aliorum iactura damnoque docti, Imperatori obuiam veniunt, & se suaque omnia commendant, cum magna reuerentia coronatum in vrbem ducunt, aliquot dies illic commoratus, officiis eorum oblectatus est. Discedens illinc per Longobardiam, Romaniam, Tusciam, & Sutrium, Romæ appropinquauit. Ibi Pontifex Romanus cum suis cardinalibus, episcopis totoque clero occurrit Imperatori, offerens illi primum coronationem, imperialemque consecrationem. Deinde agit causam suam aduersus Romanos, qui intulerant illi iniurias, deq; rebus ecclesiasticis & Repub. Romana multa collocuti, perueniunt Romã. In Basilica diui Petri imponit imperialem coronam Friderico Pontifex, in magna hominum frequentia. Romani vero conati sunt exercitum Germanicum Imperatoris ex improuiso opprimere. quare per totam Adriani erumpunt magna violentia & impetu in Germanos:

nos: quibus parati Germani opponunt se, & occisa magna eorum multitudine, magna etiam capta, fugant. Qui conatus Romanorum postquam male cessit, pacem petiere & gratiam ab Imperatore & Pontifice, quam assecuti sunt: & redditi sunt illis capti. Omnibus igitur Romæ dispositis, & Pontifici subiectis, Fridericus Germaniam petere constituit, sed per aliam Italiæ viam domum profectus est, in quibus scilicet Italiæ regionibus erant adhuc rebelles. Spoletum igitur, vrbem rebellantem & multa seditiose contra maiestatem Cæsaream conantem, cepit vi, & solo æquauit. quo exemplo reliquarum multæ territæ, sponte veniunt, obtemperaturas se imperio promittunt, quæ omnes gratiam Imperatoris consecutæ sunt. Tam enim facilis & benignus in subiectos & officium facientes, quam seuerus in superbos & seditiosos fuit. Vbi venit vsque ad montis Falerni angustias, difficilia transitu itinera, exercitus pars trãsierat mõtem. Albericus Veronæ Princeps occupat clausuras montis, & præcludit viam Imperatori, petitq; pecuniam ab Imperatore; alioqui minatur, non passurum transire eum per montem. Etsi maior exercitus pars mõtem superarat, & Imperatori coniungi non potuit; tamen Imperator, vir magni animi, non modo pecuniam dare recusauit, sed nec dignitatis suæ putauit, latronem per legatos alloqui. Quare Othonem Palatinum de Witlispach cum lectissimis expeditis militibus mittit per alias vias difficilimas, ductoribus locorum gnaris, qui per prærupta montis reptando supra hostes conscenderunt: & in inferiore mõtis parte expectabat Fridericus Cęsar. Illi igitur Germani in vertice montis cum magno clamore & animo inuadunt latrones, & magnam earum partem præcipitant; partim trucidatos, partim viuos quosdam capiunt. Fugientes currunt in manus Imperatoris. Itaque expedito itinere, pergit Imperator in Germaniam per Tridẽtinam vallem. In Germania excipitur magno omnium gaudio, ignibus vbique in campis, collibus & montibus incensis. Veniunt ex longinquis nationibus legati cum muneribus amicitiam & pacem ementes. Imperator nihil aliud agit, quam vt fiat inter Christianos concordia, & sibi quam plurimos beneficiis deuinciat. Boemorum ducem ob singulares boni Principis dotes coronat in regem. Polonorum dux, fœdus & fidem Imperatori non seruans, vincitur, & sub iugum mittitur, cogiturq; tributum dare maius, quam antea vnquam. Hæc dum in Germania à Cæsare fiunt; Italia tumultuatur, & seditionibus laborat supra modum. Roma vrbs & Pontifices hostiliter intestinis odiis inter se vitam misere agunt. Adrianus Pontifex Fridericum exitialiter odire incipit, quod non ad nutum eius in Italiam cum copiis Germanorum venit: quas querelas iniquiore tulit Fridericus animo, incepitque non leuiter potestatem pontificiam contemnere. Nullum legatum apostolicum ferebat in Germania, nisi à se vocatum. Sacerdotia ipse incipiebat conferre, quæ iuris pontificum Romanorum erant. Neque vllum ex Germania Romam ire patiebatur sub forma appellationis. Hoc testantur literæ Papæ & Imperatoris, quæ sic habent,

Adrianus episcopus, seruus seruorum Dei, Friderico Romanorum Imperatori salutem & apostolicam benedictionem. Lex diuina sicut parentes honorantibus longæuitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri sententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur. Quapropter dilecte in Domino fili, super prudentia tua nõ mediocriter admiramur, qui beato Petro & sanctæ Romanæ ecclesiæ non quantam deberes reuerentiam, exhibere videris. In literis enim ad nos missis nomen tuum nostro præponis, in quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro & nobis à te promissa & iurata? quomodo eam obserues, cum ab his qui Dei sunt & filii excelsi omnes, episcopis videlicet homagium requiris, fidelitatẽ exigis, & manus eorum sacratas manibus tuis innectis, & manifeste nobis factus contrarius, cardinalib. à latere nostro directis non solum ecclesias, sed & ciuitates regni tui, claudis. Resipisce ergo, resipisce, tibi consulimus: quia dum à nobis coronam & consecrationem merueris, dum inconcessa captas, ne concessa perdas, nobilitati tuæ timemus, &c. Ad hanc Pontificis Romani epistolam ita respondit Imperator, Fridericus Dei gratia Rom. Imperator semper Augustus Adriano ecclesię catholicę Pontifici, omnibus illis adhęrere quę cœpit Iesus facere & docere. Lex iustitiæ vnicuique quod suum est, restituit. non enim parentibus nostris derogamus, quibus in hoc regno nostro debitum exhibemus honorem, à qui-

bus, videlicet progenitoribus nostris, & regni dignitatem suscepimus & coronã. Nunquid tempore Constantini Siluester regalis aliquid habuisse dignoscitur? Sed eius pietatis concessione libertas concessa est ecclesiæ, pax restituta: & quicquid regalis papatus vester habere dignoscitur, largitione Principum obtinet. Vnde cum Romano Pontifici scribimus, iure & ex antiquo nomen præponimus, & ad iustitiæ normam eidem nobis scribenti concedimus. Reuoluite annales, & si lectum neglexistis, quod asserimus, illic inuenitur. Ab his autem, quæ Dei sunt, per adoptionem & regalia nostra tenent, cur homagium & regalia sacramenta non exigamus? cum ille noster & vester institutor ab homine rege nihil accipiens, sed omnia bona omnibus conferens, qui pro se & Petro censum Cæsari persoluit, & exemplum nobis dedit, vt ita faciatis. Docet vos, dicens, *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Aut igitur regalia nobis dimittant, aut, si hæc vtilia iudicauerint, quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari persoluant. Cardinalibus vtique vestris clausæ sunt ecclesiæ, & non patent ciuitates: quia non videmus eos prędicatores, sed prædatores: non pacis corroboratores, sed pecunię raptores: non orbis reparatores, sed auri insatiabiles corrasores. Cum autem viderimus eos, quales requirit ecclesia, portantes pacem, illuminantes patriam, assistentes causæ humilium in æquitate: necessariis eos stipendiis & commeatu sustentare nõ differemus. Humilitatis autem quæ est custos virtutum, & mansuetudinis vestræ non minimam notam incurritis, cum huiusmodi quæstiones, religioni non multum cõferentes, secularibus personis proponitis. Prouideat itaq; paternitas vestra, ne, dum talia mouet quę indigna ducimus, offendiculum ponat illis, qui velut ad imbrem serotinum ori vestro aures suas arrigere festinant. non enim non possumus respõdere auditis, cum superbiæ detestabilem bestiam vsque ad sedem Petri reptasse videmus, paci ecclesiæ bene semper prouidentes. Bene semper valete. Hæ sunt scriptæ literæ a Pontifice & Imperatore, quæ extant cum alibi, tum in cœnobio Hirsaugiensi diœcesis Spirensis. Dum in hunc modum Imperator & Pontifex odiose commutant verba, episcopus Laudensis in quadam causa appellauit Romam, aduersus Imperatoris edictum. Cum vero ipse episcopus esset in itinere Romam versus, ab Imperatoris equitibus viarum custodibus verberatur, capitur, in custodiam ducitur & seruatur. Quod vbi Romę nunciatum est, Pontifex rei indignitate incredibiliter motus, mittit ad Imperatorem quam primum legatos, cardinalem & cancellarium suum, viros morum seueritate & facundia præstantes. Qui, vbi peruenerunt ad Imperatorem, qui tamen forte Vesontii erat, literas Papæ obtulerunt Cæsari, quæ erant vehementer libere & mordaciter scriptæ & obiurgatoriæ, ita vt mirum in modum offenderint Imperatorem. Inter reliqua multa scriptum in illis fuit hoc, Quia quamuis nobis non ex æquo responderis, non tamen nos pœniteret, si maiora quã acceperis de manibus nostris, beneficia suscepisses, &c. Nec minus mendacia & dura in mandatis habebant legati, quæ bona fide ex Pontificis iussu Imperatori in os dixerunt omnia. Nec vero aliud minus patienter tulit, quam quod in literis & oratione legatorum viua sæpe repetebatur, Pontifici Fridericum imperialem coronam & imperium ipsum debere. Quare cum vnus legatorum contentiose ad Imperatorem dixisset, Si ergo Imperator ab apostolico non habet imperium, à quo habet? Quibus verbis omnes aulæ Cæsareæ proceres ita succẽsi sunt supra modum, præcipue Otho Palatinus de Witlispach, qui gladium Imperialem manibus tenebat, euaginato enim gladio legatum qui hęc dixerat, petiturus: & a Friderico vix cohibitus est. Respondit legatis Cæsar fere in hanc sententiam, quam videmus in superius scripta epistola. Admonuit eos officii apostolici exempli Christi. Quid intersit inter regem, administratorem Reipublicæ rerum terrenarum & huius vitæ; & ministrum ecclesiæ mysteriorumque religionis, multis exponit. Apostolici legati iniuriis affectos se queruntur: de sua potestate ex iure diuino & humano multa disserunt. quo loco, quoque honore Deus suos excipi & haberi præceperit, quam autoritatem inter homines illis dederit. De clauibus multa, multa item de inferno & purgatorio: admonent præterea exemplorum Imperatorum veterum, quomodo reuerenter ecclesiasticos tractarint, quibus eos ornarint & donarint, qua felicitate & successu propterea vsi sint. Imperator iussis tacere, abeuntibus præcipit imperiose, vt via regia Romam reuertantur, ne quæstum in itinere faciant: si aliter compertum fuerit, non impune habitu-

ros.

rus. Legati Romam recta petunt: vbi illuc peruenerunt, Romano Pontifici enarrant iram & blasphemias (sic enim vocabant) Imperatoris; iniurias sibi illatas & vim factam queruntur, vix se mortem euasisse, nullum subulcum inhumanius ab vllo agrestissimo villico tractatum vnquam. Pontifex zelo accendi, meditari vltionem, cogitare de excommunicatione & anathemate cœpit: quamobrem frequentem episcoporum & cardinalium synodum cogit. Multa in ea synodo tractantur contra Cæsarem, sed discordant sententię. quidam exempla proferebant, quod Pontifices Romani Imperatores coegerint iuxta suas leges & voluntatem viuere: quidam contra proferebãt exempla, quod Imperatores vrbes & Italiam diripuerint, & omnia miscuerint pro arbitrio, Pontificesque in exilium miserint. Itaque variantibus sentẽtiis, in ea synodo statutum est nihil. Imperator quoque, conuocatis Germaniæ Principibus, queritur, quod Papa Romanus nimium sibi arroget, cupiatq; Imperatorem obedire, ceu mancipium, pontificiis constitutionibus quibuslibet; apud Principes multa disputat de functionibus ministrorum ecclesiæ, de pace ecclesiæ, & quid pariat bonos hominum mores. Principes Germaniæ videntes, quem tandem finem hæc tragœdia sit habitura, nisi quam primum principum Friderici & Adriani animos irritatos placent, quamobrem episcopum Babenbergensem cum aliis magnis viris ad Pontificem mittunt cum literis & mandatis mitioribus, & ad sedandas iras accommodatis. Quibus nihil Pontifex motus est, pertinaciterque in sua perseuerauit sententia. Quod vbi Imperatori renunciatum est; extemplo cum selectissimis copiis, non magnis autem, mittit in Italiam Othonem Palatinum, qui res in Italia disponat: seipsum cum iusto exercitu subsequuturum minatur Italiæ, nisi omnes ciuitates obtemperent Othoni. Quod vbi Pontifex intellexit, & totus cardinalium ordo, timor inuasit eos, maxime cum viderent, Italiæ ciuitates audientes esse Cæsari. Quare habito consilio, mittunt ad Cæsarem legatos episcopos & cardinales, qui de concordia agant, quique nihil aliud loquãtur aut faciant, quam quod ad pacem faciat. Seorsum vero quosdam Principes Germaniæ rogat per legatos & literas Pontifex, vt se interponant, Imperatoris iram extinguant. Post illa Augustæ est constitutus conuentus Principum, vbi conuenerunt ecclesiastici & seculares Principes, quorum opera reconciliati sunt duo orbis capita, Adrianus & Fridericus. Hæc pax omnibus bonæ mentis Principibus gratissima fuit: nam quantum mali hinc timendum fuit, nemo paulo cordatior non intelligere poterat. Postquam vero in gratiam redierũt Imperator & Papa; Italia cœpit tumultuari intestinis odiis, discordiis & bellis. Et Mediolanenses adhuc memores malorum, quæ illis Imperator in prima in Italiam expeditione fecerat, rebellare cœperunt, & alios sibi iunxerunt rebellionis socios; qui erant Lombardiæ ciuitates quædam, opibus & viribus pollentes. Cumam & Laudam, quæ erant fidei Imperatoris commissæ, destruxerunt; & alia quædam, quæ Cæsar in eorum agro incendiis & ferro ante deuastauerat, omnia reparant; & Cremonenses qui obtemperabant Imperatori, nec abduci ab Imperio poterant, multis modis affligunt Longobardi & Mediolanenses. Quæ cum tolerabilia nullo modo Imperator iudicaret; contrahit ingentes copias, quas in Italiam duxit: ad aduentum eius tota est territa Italia. Primum Brixienses ad deditionem compulsi sunt. Pergens postea castrametatus est iuxta flumen Adduam, vbi ab altera ripa Longobardæ & Mediolanenses hostes conuitiis Imperatorem lacesserunt, verbis ad terrendos animos ingeniose confictis, vt irritarent neminem ex toto exercitu magis quam Imperatorem, Ceruum ducem inter Leones; Leones hoc duce nihil egregie facturos; Ceruum sibi cauere loco, proditurum propediem exercitum. Imperator ipse flumen cum selectioribus paucis trãsiuit, lignea crate ex arboribus quibuslibet obuiis facta, & cum hostibus conserẽs manus, statim fugauit, qui se recipiunt in castrum proximum: quos Fridericus cum paucis secutus est vsque ad arcem in quam confugerant; signumque dedit exercitui, vt totus sequeretur, id quod factum est. Illi in castro obsessi, desperatis rebus suis, mittunt supplices ad Cæsarem nuncium qui oret, vt vitam donet omnibus qui in castro essent, & capiat castrum. Cæsar nihil illis promittere voluit. Quare coacti sunt se dare ad gratiam, vt loquuntur vulgo. Cæsar captis ducibus in castro, & militibus exutis omni militari habitu, cum pueris & mulieribus passus est nudos abire. Castrum militibus diripiendum concessit, & exurendum. Cæsar hinc discedens venit

Melegantium. Illic moratus duos dies, expectauit frustra Mediolanensium nuncios, qui pacem peterent. Quare sine cunctatione longiore, collecto & aucto militibus Italis exercitu, properat Mediolanum. Veniunt magna multitudine armatorum obuiam Cæsari hostiliter. Cumque inter fossas, quæ erant inter Cæsarem & Mediolanenses, constitissent, expectarentque Cæsaris transitum, qui erat difficilis, & non sine certo discrimine copiarum Imperatoris, propter altitudinem & latitudinem; Cæsar per aliam viam mittit partem exercitus. neque enim longa valde erat fossa. Interea iubet in proximis agris fasciculos facere ex arbustis, quibus milites complerent fossam. Adsunt igitur qui missi fuerunt alia via, simul parati iniiciuntur fasciculi: & sic duabus partibus adoriuntur hostem, qui primum impetum non ferens, fugit ad vrbis mœnia: quos Cremonenses insecuti sunt longius quam Germani. Quos cum Mediolanenses conspexerunt solos, iterum ineunt cum illis equestre prælium, quod anceps permansit, donec Imperator adcurrit, & Germanorum virtute intra mœnia cogit. Suburbia omnia incenderunt. Imperator vrbem obsidione circundat. Erat extra mœnia turris alta ad præsidium ciuitatis. quæ vbi in potestatem Cæsaris venit; vrbani desperarunt de rebus suis; quare misericordiam petunt à Cæsare. Nuncii qui venerunt supplices ad Imperatorem ex vrbe, inter reliqua quæ modestissime & humilime locuti sunt, dixerunt, se agnoscere læsæ maiestatis crimen, non ignorare, se videri impudentes qui sperent gratiam; tamen ausos se fuisse tentare, quod de animi lenitate Cæsaris omnes tam magnifica prædicent; fore maiorem laudem qui tam male meritis ignoscere potuerit; nihil esse quod magnopere laudibus ferri ad astra possit, si quis leuiter delinquentibus culpam condonet. Seorsum vero locuti sunt cum Principibus, qui erant cum Cæsare Friderico autoritate pollentes in ea expeditione, scilicet cum rege Boëmorum, Lupoldo Austriæ duce, Othone Palatino, Rainaldo Bambergensi episcopo, & cum reliquis viris quos putarunt apud Cæsarem valere gratia & autoritate. Illorum quibusdam munera clam dederunt. ii ergo apud Cæsarem inuenerunt Mediolanensibus gratiam. Iussa est igitur vniuersa vrbis multitudo inermis ad Cæsarem exire, & se ad pedes Cæsaris prosternere. Itaque fecerunt, & est illis vita donata. Nam Cæsar in animo habebat, omnes ad arma habiles occidere. Facta est igitur pax. Mediolanum subiugatum est. obsides dederunt. Longobardæ omnes veniunt post Mediolanensium deditionem; misericordiam petunt, Imperatori obedientiam promittentes. Imperator totam Italiam subditam in se solum respicere videns, legibus cauendum putauit, ne post hac tam leuibus causis rebellarent. Quare Principibus conuocatis suppliciorum genera statuit in violatores pacis, & cõtemptores summorum magistratuum. Constituit quoque pecuniariam mulctam in eos qui violarent fœdus; nempe vrbes mediocres singulæ centum marcas auri persoluerent; maiores ducentas; Marchio quinquaginta; Comes quadraginta; & sic vsque ad tres marcas pro cuiusque dignitate & facultatibus; qui tres marcas auri non haberent, pro magnitudine rebellionis aut mori, aut verberibus cædi & mitti in exilium deberent. Iudices quoque per singulas vrbes constituit. Scribitur à Frisingensi (qui eo tempore vixit, & præsentem in Italia apud Fridericum fuisse est probabile) Imperatorem magna diligẽtia à Iurisperitis quæsiuisse quid iuris in ciuitates Italiæ Imperator haberet. Nam contra ius & æquum nihil voluit prudens sciensve facere, persuasus nihil iniusti durabile esse posse. Omnes iureperiti & principes ecclesiastici secularesque qui aderant, vna concordi sententia adiudicarunt Imperatori omnia regalia, quæ sunt monetæ, telonia, vectigalia, nauigia, officiorum dignitatúmve confirmationes, iudicum, consulum, omniumque magistratuum creationem, exactiones præterea, quocunq; tempore & quotiescunque necessariæ sunt ad imperium defendendum, aut tuendum, aut augendum. Has leges & constitutiones per Italiam promulgandas commisit Imperator cancellario Rainaldo, & Othoni Palatino, & quibusdam aliis: qui comitati forti militum manu hæc per ciuitates singulas ordine denunciant, & seruanda imperant. Vbi Mediolanum venerunt; conuocatis ciuibus, vt fecerunt in aliis ciuitatibus, constitutiones imperiales promulgant. Ciues, his inauditis apud eos auditis, reclamant, & præconem interpellantes, non patiuntur dicere; eiiciunt ex vrbe legatos; mox contra Imperatorem multa faciunt: quod fuit plurimarum calamitatum causa. Nam Pontifex eam Mediolanen-

ſum rebellionem fouit,& illud de iure ſuo. Poſtquam Imperator decretum promulgauit per Italiam. & multæ præter Mediolanum vrbes rebellare, nouaque optare viſæ ſunt,omneſque alienatæ prorſus ſunt. Pontifex rurſum quoque diſcedit ab Imperatoris amicitia; vocat eum iniuſtiſſimum tyrannum,ſæuum,& inflatum; legatos Cæſaris Romam ingredi prohibet, niſi cum velit ipſe cum ſuis cardinalibus, vicem rependere volens. nam & Imperator in priore ſimultate in Germaniam non admittebat apoſtolicos legatos,niſi quum placuit. Minatur Pontifex,niſi deſiſtat ab illis in Italia exactionibus,& imperioſa tyrannide, ſe toti orbi declaraturum,non Imperatorem eſſe Fridericum, ſed deprædatorem. Imperator veritus periculum, ne Papa cum Conſtantinopolitano Principe fœdus iniret,præſertim hoc tempore, cum nouo imperioſe decreto Italia exaſperata eſſet; excuſat ſe apud Pontificem verbis quam leuiſſimis, pacem non eſſe rumpendam; quid hinc mali prouenturum ſit enarrat; ſe paratum mutare,ſi errer, ſententiam; ſapientum iudicio ſe commiſſurum cauſam ſuam. Hæc omnia Papa recuſat, nec poteſt placari. quod cum intellexit Imperator, non eſt arbitratus ex ſua dignitate eſſe, plura offerre. Quamobrem ſeditionẽ Mediolanenſium comprimendam eſſe iudicauit, ne illi diutius impuniti aliis darent exemplum & fiduciã rebellandi. Cumas cum exercitu proficiſcitur, eiuſq; ciues in priſtinum ſtatum à quo à Mediolanenſibus erant deturbati,reſtituit. Supra vrbem Cumarum arcem munitiſſimam ædificauit, in illam præſidium militum Germanorum impoſuit. Quam primum vero Imperator diſcedit ad alia quædam conficienda,prius quam aggrederetur vrbem Mediolanum, Mediolanenſes ingenioſe fabricatis machinis tormentorumque variis generibus, arcem confregerunt ædificatam apud Cumas, præſidium militũ Teutonicorum captum in cuſtodia ſeruant. Quod factum Mediolanenſium animos multis addidit, vt auſi ſint aperte rebellare: quare feſtinanter Imperator in Mediolanenſes ducit copias, rura eorum cultiſſima peruaſtat, vineta,ſegetes,arbuſta,arbores, omnia ſuccidit. Obſidet vrbem Fridericus cum maiore parte exercitus, reliquam partem cõtra alias rebelles vrbes mittit. Contra Cremenſes quibus ſe adiunxerant multi Longobardæ & alii ex vicinia,miſit Rupertum ducem primi loci in toto exercitu,Baſilienſem cum militibus Baſilienſibus,quos hic Fridericus multos in exercitu habuit,quoſq; propter raram virtutem ſingulariter dilexit. Hic Rupertus Baſilienſis vbi venit cum ſignis Cremas, quæ ſunt validiſſimum oppidum, occurrunt illi obuiam cum maiore multitudine armatorum, quam expectarant Germani, in loco æquo concurritur, primo vtrinque acerrime pugnatur,multi cadunt,oppidani tandẽ vertuntur in fugam; qui fugientium non peruenerũt recto curſu intra mœnia,capti ſunt omnes,aut occiſi. Aliquot diebus obſident oppidum,& expugnare nituntur fruſtra,tam paucis nullum ad oppugnationem apparatum habentibus impoſſibile erat expugnare tam firmam vrbem cum munitiſſima arce. Quare reuocati ab Imperatore, ad exercitum redierunt. Ad munitiones igitur Mediolanenſium Imperator tempus terens, nec capiendæ vrbis ſpem magnam habens,ſimulat diſceſſum,receditq; in proximam ſiluam; mittit vero Papienſes contra Mediolanenſes ſolos, qui vbi congreſſi ſunt cum exercitu, ex inſidiis erumpit Cæſar, Mediolanenſium magnam multitudinem occidit,magnam quoq; capit. Nec tamen poſt hoc prælium humiliati ſunt Mediolanenſes. Non ignoro quoſdam ſcribere, quod & veriſimilius eſt, Cæſarem cum maiore parte exercitus alio profectum, partem quandam exercitus poſuiſſe in inſidias. Imperator obſidionem tandem vrbis Mediolani ſoluere eſt coactus. Quare Cremas cum toto exercitu repetit. Primum colloquio res acta eſt. Imperator iura imperialia quæ promulgata erant,& propter quę Cremenſes in armis erant,exigit; Cremenſes munitionibus ſuis & caſtro firmiſſimo confidentes,negant quicquam talium daturos ſe,nec debere argumentis diſputant. Addit etiam illis animum, quod Mediolanum cogi nõdum potuerat, & quod iam olim Lotharius Imper. cum Germanis fruſtra diu in obſidione laborauerat. Imperator Fridericus eorum confidentiam animaduertẽs, magnis conatibus oppidum expugnare nititur. Altiſſimam ligneam turrim erexit, arietes,machinarum alias ſpecies muris iniecit,foſſas ſuccisis arboribus ac terra impleuit. Obſides quos ab illis antea ad confirmationem pacis acceperat, qui erant ciuitatis Principum filii, ad crates ligneas quæ turri erant appenſæ, alligauit, in conſpectũ propugnatorum, & hoc modo turrim ad arcem

propellit; nec potuit vllum telum in turrim Germanorum mitti, vt non tangeret vades qui omnes erant eorum liberi. Sic enim sperauit Imperator se admoturũ turrim quocunq; vellet: nec enim vllũ putauit tã inhumanũ impium ve esse, qui possit ferre suos liberos in conspectu suo trucidari. Sed oppidani indurati telis de castro missis, & aliis instrumentorũ generibus in ligneã turrim missis, ferro & igne crudeliter, contemnentes naturæ leges, suos interfecerunt. Cremenses volentes par pari referre, quosdam captiuos Germanos in edito loco supra muros erectis patibulis suspenderunt. Germani postquã hoc viderunt, suspenderunt multos captiuos quoq; in cõspectu oppidanorũ. Tandem tantis operibus ad oppugnationẽ factis, & muris deiectis in magna vrbis parte, & conquassatis turribus mœniorum, Cremenses despondẽt animum, supplices rogãt ea quæ pacis sunt, omnia facturos pollicentur, vitã modo donet Imperator omnibus qui in vrbe sint. Imperator quantumuis exasperarant illum, tamen timens Dominum misericordes & mites beatos prædicantem, donat omnibus vitam, ea tamẽ conditione, vt tantum vna simplici veste induti, cum paruulis exirent, relictis rebus omnibus in arce & vrbe. Miserabile erat spectaculum, nudos viros, nudas matronas cũ paruulis sic de suis penatibus, & facultatibus abire. Imperator vrbẽ militibus diripiendam dedit, & castrum direptum incendi iussit, & funditus tolli. Hæc dum gerit per Italiam Cæsar, Romæ fit maxima contra Imperatorem conspiratio, in qua se astrinxerunt iuramentis & sacramentis Papa Adrianus, cardinales & Siciliæ rex Guilielmus & multæ ciuitates Italiæ. Excommunicatur igitur Imperator Fridericus cum omnibus sentientibus cum eo sociis. Accidit autem cum Adrianus Pontifex excommunicationẽ promulgarat apud Anagniam vrbem, & multa in Imperatorem diceret, consiliumq; cum ecclesiasticorum Principibus caperet de alio Imperatore eligendo, proecederetq; refrigerandi gratia cum familiaribus suis, venit ad fontem, ex quo auidius bibit, haustitque muscam, quæ gutturi eius inhæsit ita, vt nullis medicorũ artibus extrahi potuerit; mortuusq; est non sine magno dolore. Abbas Vrspergensis hæc scripsit ante nos, ne quis de fide nostra dubitet. Nam alii aliter scribunt, quæ mihi non probabilia sunt. Vita defuncto Adriano mortis genere quo dixi, coniurata illa factio cardinalium, regis Siciliæ & ciuitatum Latii ad pontificatum euexit Rulandum Cancellarium Imperatoris inimicissimum hostem. Romanus vero populus suis magnis malis quæ propter rebelliones sæpe passus est a Germanis Imperatoribus, eligit cardinalem Octauianum cõsentientibus quibusdam episcopis & cardinalibus: sed factio quæ elegit Rolandum, fortior erat. quare electionem promulgant, appellaruntq; eum Alexandrum tertium; qui tamen propter multitudinem populi Romani ab vrbe secedere cogitur: neque enim Romani volebant vt propter eum iram in Vrbem euomeret. Alexandro ab vrbe expulso, Victor (nam sic vocabant Octauianum) occupat sedem pontificiam pauculos dies. Alexander contulerat se ad regem Siciliæ, apud quem magna cardinalium & episcoporum ciuitatumque conuentus est celebratus, in quo conuentu Alexander inthronizatus, ita enim loquuntur, est. Alexander videns sibi opus esse ad possidendum pontificatum Imperatoris autoritate & fauore, quare legatos ad eum mittit, qui Cæsarem orationum vi sibi concilient, deque communi pace tractent, polliceanturq; Imperatori Pontificẽ imperii dignitatem commendatam habiturum. Fridericus vtrunq; Pontificem iubet ad se Papiam venire, amborumque causa per prudentes & sapientes cognita, iuste in re sancta iudicetur. Alexander non fidens Friderico, cuius tam aperte hostis semper fuerat, Anagniam se confert. Fridericus grauiter tulit quod aut abhorrebat a iudicio sapientum & piorum virorum, aut fidei eius non credebat Alexander, misit ad eum legatos Imperator, & imperat illi vt veniat ad Papiensem synodum. In illa legatione nominat Imperator eum non Papam, sed Cardinalem. Quæ res commouit non mediocriter Alexandrum: quare superbius respondet Imperatori, dicens, Romanum Pontificem à nemine iudicari debere. Victor vero vocatus ab Imperatore, Papiam venit, quem synodus Papiensis vno omnium consensu Papam declarat, & Cæsar Papam salutat, & equum eius, ex maiorum more, per vrbem deduxit. Hunc Victorem Fridericus mittit in Germaniam, vbi ab omnibus Pontifex Maximus salutatus & habitus est. Quas ob causas Alexander Fridericum cum suo Pontifice excommunicat; Fridericus vero à suo Pontifice absolutus non curat anathema Alexandri.

Ale-

Alexander sibi etiam iunxerat Philippum regem Francorum. Romanis vero diffidentibus ab Alexandro, quod metuebant Imperatorem, Roma discedit in Galliam se conferens, concilioque in Claromonte habito, anathemata mittit in Imperatorem & Octauianum seu Victorem: quæ fulmina Fridericus nihil veritus, domat in Italia passim rebelles vrbes, suo Pontifici Victori iurare cogit vrbes ecclesiæ Romanæ subiectas. Bellum non facile his temporibus gerit Imperator in Italia, magnæ cum aduersariis pugnæ committuntur, in quibus tamen plerisque Germani victores discedunt, non tamen sine suorum sanguine multo; Capit multas vrbes per Latium, ex quibus quasdam diripiendas militibus tradit. Mediolanenses superbiunt, suam vrbem inuictam putantes, nihil omittunt quod iudicari potest Imperatorem irritare: quamobrem circumuallauit Mediolanum, & semel in animo fixum habet non soluere obsidionem se velle, nisi vrbs veniat in potestatem suam, eam obsidionem aliquot annis durasse scribunt, multos conflictus ante vrbem cum vrbanis habuere Germani, multa in ea obsidione Mediolanenses pertulerunt: nullum animal tam immundum habetur, quod non comederint. Ad extremum venit Mediolanum in manus Imperatoris. sed quomodo certant autores, alii inedia ad deditionem compulsos, alii per vim captam, alii per Iudæos proditam, volunt, alii scribunt in vrbe ciues intestina seditione seipsos ita inuicem confecisse, vt ad raritatem redacti sint, cui nulla reliqua spes resistendi potuerit esse. Quacunque via & ratione capta sit, constat in manus Imperatoris peruenisse, direptamque à milite Germano, innumerabilesque homines, mares & fœminas, omnis generis ætatis in Germaniam transmissos. Imperator, postquam milites omnia in vrbe conuasarunt, funditus euertit mœnia, & omnia ædificia: vbi vrbs solo est æquata, circumducere aratrum, & sal seminari iussit, quod signum erat perpetuæ condemnationis. Placentinis & Brixiensibus quoque imperauit muros suos demoliri, & fossas implere, nullamque in posterum munitionem facere, ne desciscerent, vt sæpe factitarant ante, & aliis idem imperauit ciuitatibus, quæcunque nomine perfidiæ suspectæ erant. His ita in Italia multis laboribus, discriminibus, & longo tempore gestis, Fridericus Imperator audit in Germania exortos motus bellorum, magnas cædes fieri, obsideri vrbes & castra; quare reuertitur, præsidiis in Italia relictis. Vbi venit in Germaniam, conuentus celebrat, partium causas cognoscit, iudicat, componit, nec potuit primo anno sedare; tanta odia erant. Eo tempore Boemi magnam Germaniæ partem diripuere freti partibus factionum, quidam enim ad illos confugerant & eduxerant: Cæsar tamen magno animo suam interponit vbiq; autoritatem; & si adhuc vnum annum cessasset in Italia, miserrime fuisset afflictatus Germaniæ status, quem felicem & pacificum discedens reliquerat. Quumprimum autem Imperator compescit quorundam in Germania furores, conuertit animum ad componendam pacem inter ecclesiasticos. nam videbat magnam pietatis & religionis iacturam dissidium illud duorum Paparum parere: quamobrem vt schisma illud tolleretur, mittit legatos ad Franciæ Regem Philippum, apud quem Alexander Papa erat, habebant legati Cæsaris in mandatis, vt admonerent regem Galliarum, quanta mala euenirent ex discordia illa Pontificum: paratum Imperatorem, suum Victorem mittere ad synodum ecclesiæ generalem, quod etiam petat à Philippo, vt idem faciat, quo considerata vtriusque electione, & vita, alter cedat, alter ad sedem pontificiam confirmetur vna omnium sententia. Promittit se venturũ Rex Philippus, constituunt tempus & locum, nempe Diuionem. Imperator ad constitutum diem venit, & iuxta flumen Sauum, qui Gallos à Germanis diuidit, castrametatus est, qui locus non procul à Diuione distat. Conuenerant aliquot potentes reges, Principes & ciuitates. Habebat secum Imperator suum Victorem Papam. Alexander non esse posse legitimum concilium quod non ipse hoc verus Papa indixisset, affirmat; quare se venturum recusat ad talem synodum. Rex Philippus, vt fidem non seruasse dici non posset Diuionem venit, & ea hora qua ingressus est, rursum egreditur. Quam fraudem vbi audiuit Fridericus & alii Principes, non sine stomacho recedunt. Fridericus suum Papam cum copiis Germanorum in Italiam præmittit, comparatis ad expeditionem necessariis, statim consecuturum promittens. In eo itinere paulo post moritur Victor in vrbe Luca. Imperator sine mora alium creat Pontificem Guidonem Cremensem. Appellant

cum Paschalem, illi obediunt fere omnes Germaniæ Principes ecclesiastici & alij, Italiæ quoque ciuitatum & episcoporum maior pars: qui vero in Italia contra Imperatorem coniurarant, conscribunt copias, ex Galliis etiam in Italiam conducunt militum magnum numerum. Nam Germanos conducere milites conati sunt, sed frustra: omnes enim viæ præclusæ illis erant. Coniuratioq; noua multarum ciuitatum in Italia facta est, in qua fuerunt etiam Veneti; tantaque potentia hostium Cæsaris facta est, vt & Romani metuere Cæsarem desierint, & passi sint reuocare Alexandrum Papam. ex Lutetia igitur Parisiorum Romam venit comitatus rege Guilielmo Siculo, & multis aliis Principibus. Putatur Romanis addidisse animum Philippus rex Gallorum, cuius potentiam respexerunt potius quam Pontificis causam. Eo quoque tempore factio Italorum hostium Imperatoris omnes in Latio qui in fide erga Cæsarem Fridericum manserunt, afflixerunt, & perfidia Imperatoris ex castris & vrbibus eiecerunt, & trucidarunt quosdam, quosdam captos in carcerem coniecerunt. Quæ cum viderent Cisalpinæ Galliæ populi spem concipiunt libertatis, arma sumunt seditiose aduersus dominum suum Fridericum Imperatorem. His malis motus Fridericus, maiore quam vnquam antea manu contracta, in Italiam per alpes redit. Vbi venit in Italiam, alia ratione ducendi bellum opus esse iudicauit, quam qua vsus fuerat in prima expeditione in Latium. Quam seuerissime igitur prohibet militibus, ne quis aliquid raperet, néve quis cuipiam molestus esset, sed omnia bona fide & iusto precio soluerent. Etiam in eorum agris nulli molestus fuit qui coniurationis primi autores fuerunt. In Brixiana regione diligentissime cauit, ne quem læderet. Ipsos quoque Veronenses & Cremenses (qui nihil omiserant quod vllo modo aduersum Cæsarem facere existimari potuit) se adeuntes benignissime & blandissime allocutus est, nec cum quoquam expostulauit quicquam. Bononiæ etiam plusquam Mitionem egit. Alexander Romæ in summo honore habebatur, conuitia iaciebant in Paschalem non Romæ solum, sed in tota Hetruria. Cæsar igitur vi suam facit Hetruriam; Romæ habebat magnam ciuium partem adhuc fauentem sibi. Quidam etiamsi non fauebant, tamen, quia superiorum temporum pericula timentes, nihil contra Cæsarem audebant vel facere vel dicere. Alexander largitionibus multos sibi iunxerat, & pene vniuersam ecclesiæ pecuniam in vrbis defensionem exposuit, quotidieque conciones ad populum habuit, in quibus animare aduersus Imperatorem conatus est Romanos, Cæsaris impietatem exaggerans: barbariem Germanorum multis modis accusans. Fridericus Anconam rebellem ad deditionem cogit, moxque ad mœnia vrbis Romæ admouet exercitum, Basilicam beati Petri capit. Pontifex fugit in ędes Fregepanum; in vrbe magna discordia est aliis Imperatorem admittere, aliis excludere volentibus. Imperator mittit suos in vrbem oratores qui populum oratione in suas partes adducant, qui exponant quam nihil Cæsar iniqui cupiat, nihil illum quærere quam communem pacem, commodaque Reipub. petereque Imperatorem, vt populus Romanus audita causa & discussa vtriusque Papæ, ipse iudicet & iuuet æquiorem causam, quique ex illis melior sit vir, & summi pontificatus loco dignior, confirmetur, vt vnum sit sanum caput ecclesiæ: neque diutius calumniator causam habeat calumniandi & male loquendi de sancta Petri sede, & religione Romanæ ecclesiæ. Si æquos iudices in hac causa se ostenderent Romani, pollicetur per legatos, se patrem Romanorum futurum, vrbis Romanæ dignitatem aucturum pro virili, ecclesiæ omnia redditurum; quinimo ad ea quæ haberet, additurum. Populus nihil iniqui petere Imperatorem videns, & sibi pacem offerre iudiciumque in pontificum causa, gauisus est non mediocriter, & gratias egit Cæsari: vicissimque modestissime multa iudicio & autoritati Imperatoris tribuit, obedientiam iustam promittens. Quod vbi vidit Alexander, in silente nocte cum paucis Roma decedit, naui Caietam delatus, hinc petit Beneuentum. Scribit regi Gallorum & regi Siciliæ, Constantinopolitano quoque Principi, omnibusque Principibus & ciuitatibus quas contra Imperatorem esse cognoscit. Imperator paucis diebus Romæ commoratus, peste crudeliter grassante, discedere cogitur: nam quotidie magnum numerum militum abripiebat pestis. quantam multitudinem gregariorum militum sustulerit pestis, possumus colligere ex episcopis & aliis principibus viris quos pestilentiæ præsens venenum interemit. Perierunt episcopi, Coloniensis, Spirensis (qui maxi-

mæ

mę apud Imperatorem erat autoritatis: eius enim conſilia in agendis rebus ſequebatur Fridericus non aliter atq; oracula ex tripode Apollinis) Ratiſponenſis, Pragenſis, Verdenſis, Leodienſis. Præter alios viros exercitus Principes periere dux Sueuiæ, nomine Fridericus, filius Conradi regis; Guelfo dux Berengarius, comes de Sultzbach, Henrices comes de Tubingen. Propter hanc peſtis crudelem ſæuitiam Imperator quam primum cum copiis mutat cœlum; ſed militum vulgus in itinere ſine numero cadunt, biberant enim Romæ veneno infectum aëra, & infecti per contagionem alios infecerunt. Quibus ex cauſis diu eſt laboratum antequam exercitus liberatus omnino ſit à peſte. In Tuſcia Romanorumq; agro caſtra muniuit omnia Germanorum præſidiis, & nouas ædificauit arces. In monte Radicophano altiſſimum ædificauit caſtrum, ex quo vrbi Romæ plurimum nocere potuit. vias muniuit, vrbes muris & vallis circumdedit. milites Germanos præfecit ciuitatibꝰ paſſim per Italiam. Quod Itali grauiter tulerunt; neque enim putabant ferendum hominem aratorem aut paſtorem cultiſſimæ Italorum genti dominari. Hoc tempore egit Imperator Conſtantinopolitanus cum Pontifice Alexandro, vt eccleſiæ Orientalis ritus concordes redderentur eccleſiæ Occidentali, ſubiectionemq; eccleſiæ Græcorum Romano Pont. promittit, ea conditione, vt Alexander coronam imperialem, qua iure eſſet per anathema priuatus Fridericus, Romani Imperatoris Conſtantinopolitano redderet. Vnum enim imperium fuiſſe, & magnorum motuum & bellorum cauſam fuiſſe diuiſionẽ illam imperij, quæ per diſſenſionem nullo conſilio ſit facta. Aliaque multa apud Alexandrum addunt legati Græci, quibus inducant Papam, vt Emanuelem Græcorum Principem appellet Imperatorem Romanorum. Alexander cupiebat quidem depoſitum Germanum Fridericum, ſed ſatis habebat exploratum quam impoſſibile eſſet. Quare etſi nullã ſpem haberet hoc poſſe fieri: tamen ſpem facit Græcis, nam magnam vim pecuniæ attulerant, & plus expectabat, qua opus erat Alexandro in ducendo bellum contra Imperatorem Fridericum. Reſpondet vero Alexander legatis, ſe celebraturum breui ſynodum, in qua res tam magna agenda ſit, interim ſe deliberaturum, & acturum cauſam Conſtantinopolitani contra Germanum. Paſchalis interea temporis moritur Romæ in ſede pontificia, & ſepelitur in baſilica diui Petri. Poſt huius mortem ſtatim ex conſilio & autoritate Friderici Cæſaris eligitur Ioannes Sarmienſis Cardinalis, ex Pannonia natus, creatumque Pontificem vocant Calliſtum. Hic excommunicat Alexandrum cum omnibus ei adhærentibus. Alexander viciſſim excommunicat Calliſtum cum Imperatore Friderico & omnibus obedientibus illi. Imperator ſemper omnem mouit lapidem quo pacem in eccleſia faceret; ita tamen ne cum nota exiſtimationis ſuæ fieret, ſi improbis nimium cederet. Quare epiſcopum Babenbergenſem virum religioſum, in verbis, vultu, & moribus præ ſe pietatem ferentem, amicum Alexandri, mittit ad Alexandrum Imperator, vt illi offerat conditiones pacis Alexandro ſatis honeſtas: quaſque non recuſaſſet, niſi ſuſpicatus fuiſſet ſubeſſe tam liberalibus conditionibus dolum. Natio enim plerunque alia, neſcio quomodo, alij non ſatis fidere ſolet, & quiſque magis credit ſuæ nationis hominibus quam alienæ. Hoc autem potiſſimum erat quod ſuſpectum habebat Alexander in oblata illa pace à Cæſare, quod excludebat à pace Longobardos, quorum amicitia maxime fidebat Alexander. Putabat enim Papa propterea Longobardos excludi, vt diſiunctos facilius vincere poſſet. Idcirco epiſcopum virũ bonum remittit ad Imperatorem, nihil aliud reſpondens, quam perliberaliter Imperatorem quidem offerre ſibi pacem, ſed non eſſe ſuæ fidei deferre fideles ſuos ſocios, Longobardos æquum eſſe habere communem pacem quibus cum habuerit communia pericula & belli incommoda. Poſt hæc Alexander Romanos, Imperatorem Conſtantinop. omnes Latij ciuitates, Regem Galliæ, regemque Siciliæ ſollicitat ad arma vno tempore capienda aduerſus Imperatorem Fridericum; & mittit quoque clam literas in Germaniam, ſi quo modo bellum etiam illic poſſet ſuſcitari, & non omnino nihil effecit. multum enim tranquillitati imperij obſtitit. Imperator audiens ex morte Principum quorundam in Germania orituras diſcordias, proptereaque ſua præſentia opus vehementer eſſe, præfert patriæ Germaniæ res Italicis, domumque reuertitur, ibique cauſas cognouit & iudicauit, pacem compoſuit, ducatus diſtribuens ex æquo iure, qua iuſtitia placauit inimiciſſimos inter

ſe animos,& magna illi donata ſunt. Rudolphus comes de Pfullendorff omnia prædia
ſua Imperatori hæreditario iure reliquit. Imperator ne videretur ingratus, Alberto
comiti de Habſpurg (qui Rudolphi comitis de Pfullendorff filiam vxorem habebat)
dedit Turicenſem comitatum, & adiacentia Seckingenſis eccleſiæ cum prædiis con-
quiſitis. Præterea multa alia dono vel hæreditario iure accepit Imperator. His ordina-
tis, Burgundiam cum copiis ingreditur, & in poteſtatem ſuam redegit, nam iure illi
debebatur. Præter hæc alia multa ad eum iure redierunt bona. Rex Boëmorum Vla-
dislaus cum in Italia fortiter in exercitu Cęſaris geſſiſſet multa in præliis & vrbium ca-
ſtrorumque expugnationibus, donatur ab Imperatore Leone rubeo bifurcatæ caudæ
in clypeo albi coloris. quod inſigne regium conceſſum magni æſtimatum eſt benefi-
cij, magnæque gloriæ loco; Candelabrum etiam Solomonis, quod ex Mediolano at-
tulerat ex ſpoliis, Pragæ collocat in eccleſiam ſancti Viti. Sunt ſcriptores hiſtorici qui
ſcribunt hoc tempore à Friderico Imperatore monaſterium ſancti Fidis in Schletſtat
fundatum: atque etiam monaſterium ſanctæ Walpurgis iuxta Hagenau: quanquam
in his monaſteriis inueniatur non Imperatoris nomen, ſed ducis Sueuiæ Friderici, ita
veriſimile eſt antequam ad imperium peruenerit, hæc fundaſſe, nam legitur in prima
ſtatim adoleſcentia hic Fridericus religioni deditus fuiſſe, magnopereque excoluiſſe
ſcholas huiuſmodi inſtitutas ad bene inſtituendam vtriuſque ſexus iuuentutem, qua-
1170 lia monaſteria fuerunt. Anno Domini 1170, Gualfagus Angleriæ comes (qui in
manu ſua fere ſolus habebat Mediolanum antequam caperetur à Cæſare, quique ca-
ptus expugnato Mediolano, vt dictum eſt, cum aliis multis in Germaniam miſſus eſt)
ex carcere euaſit, compedibus fractis, delituit aliquandiu in ſylueſtribus locis, deinde
in ruſtico habitu per alpes Mediolanum venit. Ibique conuocatis ciuibus (pollebat
enim hic vir rara facundia nec vulgari prudentia) Mediolanenſibus, qui in auguriis
ruri humilibusque caſis diſperſi habitabant à vaſtatione de qua dictum eſt, adiuuante
cum Pontifice Alexandro, ſociisque ciuitatibus, &c, vt quidam ſcribunt, Imperatore
Conſtantinopolitano, vrbem reſtaurauit, & mœnibus muniuit. Hoc Gualfago duce
Mediolanenſes reſtituti, aduerſus Cæſarem denuo conſpirant cum omnibus in Italia
rebellibus hoſtibus imperij, qui coniunctis in vnum viribus, omnes iudices & præfe-
ctos à Cæſare per diuerſa oppida in Latio conſtitutos eiiciunt cum omnibus qui iudi-
cati ſunt amici fautoresve Cæſaris, quoſdam eorum ſuſpendentes, quoſdam mutilatos
aliquo membro, viuos nudosque dimiſerunt, alios alio ſupplicij genere affecerunt. Ir-
ritati ſic Germanorum militum inſolentia, qua multis annis in Italia vſi erant. Nemo
enim ignorat militum impietatem, qua fuiſſe exaſperatos mirum non eſt. Huius fa-
ctionis caput fuit Alexander Pontifex, quem cum vidiſſent ciuitates, quæ prudenter
ſemper cauebant à ſeditionibus huiuſmodi, eſſe autorem huius conſpirationis ſeu fœ-
deris, deſciuerunt, conſpiraruntque cum Alexandri factione; nec verebantur contra
iuramenta præſtita Imperatori quiduis facere. Pontifex enim abſoluebat, & hoſtibus
eccleſiæ Romanę fidem non ſeruandam, iam antea à Romanis Pontificibus erat con-
ſtitutum. Confœderati illi (ſic enim modeſto nomine vocare liceat) ædificarunt vr-
bem quandam, quam funditus exciderat in prioribus bellis Cæſar Fridericus, & à no-
mine Alexandri Pontificis vocabant Alexādriam. Eam vrbem ædificauerunt in loco
vnde eas vrbes quæ perdurarant in fide, Cæſaris amicas poſſent infeſtare. Nam mul-
tis modis Alexandria incommodabat Papienſibus, Certonēſibus ac Montisferraten-
ſibus, quos fere ſolos amicos reliquos habebat in toto Latio. Cæſariani illi in Latio
eam vrbem vocabant per riſum Paleam. Hæc in Germania Cæſar vbi audiuit, con-
trahit copias, cum omni apparatu bellico ducit in Italiam, per mōtem Ciniſium, con-
cedente hoc iter Marchione Montisferrati, qui erat amicitia & fœdere iunctus Cæſa-
ri. Et primo venit ad oppidum Secuſam, quod cum Longobardis conſpirauerat con-
tra fidem Cæſari debitam. Hoc oppidum per vim expugnatum & direptum, totum æ-
quat ſolo, omnibus armatis qui non fuga elapſi ſunt, aut trucidatis aut captis. Hoc ex-
emplum edere placuit in hoc oppido ad terrendam Italiam. Aſtenſes appropinquan-
ti obuiam veniunt, veniam precantes, & ſe quantum cauſa ſinebat, excuſantes: qui
vbi magiſtratum ad Imperatoris iuſſum mutarunt, & obſides dederunt, pacem con-
ſecuti ſunt. Mox Alexandriæ nouæ vrbi in Pontificis hoſtis Imperatoris honorem,

Cæſa-

Cæsaris ignominiam ædificatæ, admouet exercitum, in animo fixum immotumque habens eam radicitus è solo eruere. Hanc vrbem fossis & muris bene munitam cum obsedisset quatuor perpetuos menses, Octobri mense frigida pluuia ita continuata est, vt flumina alueos exeuntia nullum locum circa vrbem siccum reliquerint, vbi exercitus esse posset, & alioqui pluuiarum frigus maxime per noctes militum vulgus ferre non potuerunt. Quare soluta obsessione, ad hybernandum per vicina loca collocat exercitum. Per hyemem reparant muros Alexandrini, quos Cæsar multis locis deiecerat, sociæ ciuitates & Pontifex Alexander omnia in eam vehunt per Padum & Tanarum fluuios, quæ ad obsidionem perferendam necessaria sunt, annonam, tormenta bellica, machinas quibus vtantur contra muris iniectos arietes, militum præsidia, & cætera. Primo vere ad vrbem obsidendam redit Imperator, ex hybernis exercitu reducto. nihil intentatum relinquit, extruit ligneas turres, fossas a ligno, lapidibus, & terra complet, sub muris cuniculos agit. Oppidani aliquoties nocte, aliquoties interdiu erumpunt, & à Germanis repelluntur, non tamē absque vtrinque cæde. In hunc modum in obsidione laborante Friderico, dux Henricus de Saxonia, Imperatoris nepos, cum suis qui erant magna exercitus pars, discedit, dicens Deum excommunicatis resistere, Deum propugnare & defendere vrbem in sanctissimi pontificis honorem ædificatam. Pecunia autem credebatur hic Henricus corruptus: nam auarior vir erat. Cuius discessio vehementer perturbauit animum Friderici, nam totus reliquus exercitus intentus erat non parum in illum Henricum, & eos quos secum habebat. Quare iterum obsidionem soluit, & recessit Papiam. Secutusque Imperator Henricum discedentem vsque ad lacum Cumanum cum magna animi demissione, & præter decorum consuetudinemq; suam supplex rogauit vt maneret, & in tanta necessitate non desereret patruum, imo, inquit, patrem suum. Scribiturque quod voluerit se ad pedes Henrici demittere. quod recusante duce, familiarium eius vnus, nomine Iordanus, dicit, Permitte domine, vt corona imperialis veniat ad pedes tuos, veniet & ad caput tuum. Henricus dux Saxoniæ præuidens Imperatorem ipsi rependere conaturum vbi in Germaniam illi sit ventum, quare in Sueuia conspirationē contra Imperatorem facit cum multis aliis tum potissimum cum Zolorensibus & Weringensib. comitibus. In Saxonia quoq; quosdam à Cæsare alienos facit. Accusat Imperatorē per totam Germaniam grauissime cōtemptorē religionis esse, idcirco infelicem in omnib. factis suis videri. Irato animo facere omnia, rationem in eo nullam esse, affectibus turbari, & regi ceu iumentū à furioso domino. Hoc genus calumniis multorum animos ab Imper. alienos fecit. Imperator vero in Italia audiens hostes copias maximas contrahere (qui erant multi & potentes, nempe tota fere Italia, rex Siciliæ, Pontifex Alexāder, rex Galliarum, pecunia Emanuelis Imperatoris Constantinopolitani, qui nondum spem imperii Occidentis consequendi deposuerat) exercitū reducit in Germaniam, per montem Iouis per difficillima itinera: nam reliquæ viæ erant ab hostibus obsessæ. In eo reditu fideliter adiutus dicitur à Taurinensibus & Nouariensibus, alioqui infinitæ insidiæ erant illi vbique instructæ, vt per totum iter reditus, indutus fuerit habitu serui, & curarit equos. Vbi in Germaniam venit, conuentu principum conuocato, causam suam contra desertorem Henricum agit. Accusat eum proditionis, & læsæ maiestatis crimine reum facit. Dux sæpe citatus non venit ad comitia, defendens se quadam lege quam ipse cōfinxerat: dicebat enim quod Imperator ducem condemnare non posset, vel eum priuare ditione sua, nisi intra ducis ditionem hoc decerneret, adhibitis etiam iudicibus ex condemnandi Principis ditione. Contra respondebat Imperator, Posse ad tribunal Cæsaris vocari Principem, conuentu iusto Principum coacto rite, in quemcunque locum in finibus imperii. Qua ex lege, cum non venire vellet Henricus responsurus Imperatoris obiectis, condemnatus est vnanimi sententia omnium Principum qui synodo præsentes aderant. Quare eius ditiones & facultates omnes aliis dedit Imper. ducatum Noricum tribuit Othoni Palatino de Witlispach, viro in armis incomparabili, hic auxilio suorum fratrum ducem Saxoniæ Henricum, ex Norico ducatu eiecit, & in suam potestatem redegit; Ducatum vero Saxoniæ dedit Bernhardo de Anhalt, viro in militaribus rebus præstantissimo. Hic Imperatoris auxilio & episcopi Coloniensis Moguntinique atque Lantgrauii de Turingia contractis copiis

signa vertit in Saxoniam. Dux Henricus se continebat in castris præsidiis firmissimis munitis, sic bellum ducere statuit: in vna enim arce expugnanda laborandum esse aliquot mensibus putauit Bernhatdo. Sed breui expugnauit fere viginti arces, & oppida quædam cepit, & submouerunt ex ducatu suo Henricum vsq; ad Brunschuig. Quam vrbem ad finē vitæ ipse eiusq; progenies in multa secula tenuere. Adhuc in vetus hoc genus referunt suum. Aliis alias eius possessiones distribuit Imperator. Anno Do-
1174 ni 1174, miserabiliter dissensionibus & factionum partibus laborauit ecclesia, magnaque dabatur occasio calumniandi hostibus religionis, quod multis religiosis viris & bonis Principibus graue latu fuit. quare propter communem ecclesiæ pacem, conati sunt Alexandrum Romanum Pont. & Fridericum Imper. componere. Et primo his intercessoribus induciæ sunt factæ inter partes, Longobardæ, Veneti, & Pontifex Rom. & reliqui confœderatorum visi sunt ex animo petere pacem. Fridericum cum suis pacem petere nemo dubitabat. Sæpissime enim, omnib. posthabitis rebus, conatus erat pacem facere. Quare ad pacem faciendā dictus est dies Papiæ. Illuc conuenerunt plurimi vtriusq; factionis legati. Tres è Roma cardinales; legati regis Siciliæ; regis Frāciæ oratores; Longobardæ & aliarum ciuitatum oratores; ex Germania Imperatoris legati, principes quidam viri. Petierunt ab Imper. pontificii conditiones fœderis, quibus ecclesia Rom. sua iura & priuilegia in omnibus nationibus recuperaret, etiam in Germania. Longobardi similiter & alii confœderati præscribebant longe alium subiectionis modum, quam Fridericus exigebat, consuetudinem allegantes & priuilegia, quæ à Carolo Magno, Ludouico, & Lothario durassent; neq; volebant quicquā innouatum seruare, aut aliud vllum iogū imponi sibi. Fridericus contra volebat, ea iura esse Imperatori, de quibus dictum est supra. Neque enim se ignauum pecus, cui seruiliter insistendum sit vestigiis præscriptis, inquit, quod est abiectissimorum mancipiorum. Quin magis licuit Imperatorib. superiorum temporum statuere, & leges ferre, quam Friderico, addebant, aliaque in hanc sententiam multa legati Cæsariani. Quibus caussis factum est, vt inimicioribus animis discesserint, quam conuenerint. Post enim solutum conuentum statim vtrinque comparant copias. Alexander vrbem à suo nomine appellatam Alexandriam, munit turribus nouis & fossatis: quoque populatiorem & ornatiorem reddat, episcopum illuc constituit; Papiam vicinam Pallii dignitate priuat; nihil ad eam ornandam faciens omittit. Mediolanenses & Longobardi omnes Papiensium, Comensium, & reliquorum qui pauci fuerunt, in Italia Imperatoris amicorum, agros vastant. Comparantur Romæ a Pontifice, & in Sicilia, per totumque Latium, quæ ad excipiendum hostiliter Imperatorem necessaria putantur, militum copiæ, vrbium munitiones, commeatus, pecunia, &c. Imperator ad expeditionem in Italiam interea temporis se pararat, cōtractis nouis copiis: quibus in Italiam ductis, vbi Comum venit, confœderati occurrunt (nam Mediolani coniuncti fuerunt omnes) inter Comum & Mediolanum. Primum equestre prælium paucorum commissum est, in quo vtrinq; equites qui interfuerunt, pene omnes interempti sunt, adeo pertinaciter pugnarunt. Mox eodem die, atque adeo eadem hora, commissa est pugna amborum exercituum, qui magni fuerunt. Primo impetu Germani è loco submouerunt hostem. In oculis enim Imperatoris pugnantes, quisque alii laudem præripere volebat. In illo vero concitato aciei cursu & ardore animorum, signifer Imperatoris ruit, & intulit in medios hostes aquilam, quæ in hostium potestatem venit, confosso signifero. Atrocissime pugnantibus vtrinque dubio Marte diu, Fridericus Imperator nimium temere in hostes se coniicit, & magnam dom cædem hostium facit, equus suffossus cadit cum Imperatore. Quod vbi Germani viderunt, crediderunt occubuisse Imperatorem, cœperuntque pedem referre, pugnantes primo, deinde mox verterunt tergum, cum aquila signum esset amissum, & Imperator putaretur occisus. In ea fuga Germanorum magna multitudo in flumine Ticino est suffocata: nec pauci, ignari viarum, in hostium manus cucurrerunt, qui aut cæsi aut capti sunt. Etiam quatuor post prælium dies fama erat, Fridericum occubuisse. Quare vxor eius, & familiares ecclesiasticæ personæ, quos Cæsar Comi reliquerat, iturus in prælium, mutatis vestibus tristi luctu iusta funere regio meditabantur. Sed quinto post prælium die Fridericus habitu & comitatu imperatorio Papiæ est visus, priusquam nemo eum superstiti-

perstitem esse audiret. Neque vlla erat vxori alijsque spes eum viuere, cum tot oculati testes affirmarent, se vidisse illũ cadere; & addebatur (vt solet fieri) occisum esse à multis visum. Ergo qui satagebant prosequi funus, hoc audientes ad eum Papiam volant. Imperator post infaustam illam pugnam magnam passus est sociorum & amicorum iacturam: multiq; accesserunt ad hostes eius: & præcipue ecclesiastici episcopi atque archiepiscopi desciuerunt ab eo, dixeruntque illi in faciem, hæc eum pati propter hæresim, cum excommunicato Deum esse non posse, luere Germanos Friderici contra ecclesiam impietatem & persecutionem: addideruntque, nisi Romano Papæ Alexandro obtemperet pacemque det, alium Imperatorem ab electoribus se postulaturos, qui ecclesiam colat; neque enim bene agi posse cum eo Imperatore qui in cœlum spuat. His malis afflictus, & minis huiusmodi plurimis deterritus, Fridericus, quærit viam & rationem, quo honeste minimaque cum existimationis iactura pacem cum Pontifice faciat. Ad omnes igitur religioni deditos viros, qui nec Pontificis nec Cæsaris partibus se addixerant, sed simplici oculo in Dominum intenti pacem curant, quæ est in Deo vera, mundi vanitates pedibus conculcantes, mittit nuncios; postulat vt Pontificem ad ea quæ pacis æqua sunt, adducant. Ex quibus religiosis viris erant quidam Abbates & Episcopi, qui propter vitæ sanctimoniam magnæ erant fidei & autoritatis apud omnes Principes cordatiores. Horum igitur opera & studio conueniunt partes Venetiis. Erant in hac re legati nomine Cæsaris, archiepiscopi Magdeburgensis & Moguntinus. de loco conueniendi diu est disceptatum; aliis alia loca suspecta erant: tandem omnes Venetias veniunt. Sed Imperatorem excludunt, donec iureiurando promittit, patrum maiorum decreta se seruaturum, & ex illis pacem facturum, quod Imperator recepit se facturum: quamobrem pacem pontificii consecuti sunt qualem optabant. Hæc acta esse volunt anno Domini 1177. In huius tem- 1177
poris gestis valde variant scriptores, nec me extricare possum ex variis eorum opinionibus. Hoc quibusdam videtur verum, post conuentum Venetiis celebratum (siue non sit illic pax confirmata, siue confirmata non sit seruata) Fridericum animum recepisse, magnis Germanorum copiis coactis Romam vsque per vim venisse, totam per Italiam in itinere hostes perterruisse; Romanos, inuito & prohibente Pontifice, portas Cæsari aperuisse; Pontificem vix in serui sordido habitu elapsum Venetias profugisse, & Venetiis in monasterium diuæ Virginis de charitate profectum, hortulanum in eo monasterio egisse; post aliquot menses à quodam agnitum, qui statim ad Principem Venetiarum accessit, illique dixit, adesse Pontificem Romanum seruireque in dicto monasterio. Dux igitur ille confestim congregatis senioribus accedit magno apparatu in monasterium: ibi Pontificem runcare olera inuenit augustissimus senatus, duceuntque eum cum magna solennitate ad diui Marci ecclesiam. In eo templo Alexander in pontificali veste, abiectis seruilibus pannis, Principem, senatum & omnem populum benedicit, liberalissimeque concedit indulgentias. Imperator Fridericus vbi audiuit Alexandrum Venetiis esse, & loco summi Pontificis coli, mittit Othonem filium suum cum armata classe Venetias, vt reposcat Pontificem. Otho primum patris mandata per nuncios in vrbem mittit: sed Veneti recusant, daturos se Pontificem, ecclesiæ legitimæ creatum caput in manus hostis. Otho bellum indicit vt pater præceperat. Veneti classes suas aduersus illum mittunt, superatum & captum victumque Othonem in vrbem ducunt ad Pontificem. Pontifex & Veneti agunt cum Othone de pace. Otho patri charissimus filius, nihil non potuit apud Fridericum patrem. Vocat igitur patrem Venetias Otho ad se liberandum, & faciendam pacem. Imperator approbat pacis conditiones quæ Pontifici placuerunt, adhortante & ita volente filio Othone. Reddit igitur illi quicquid Romanæ ecclesiæ fuit; iureiurando promittit nusquam in imperio Pontificem aut eius legatos impediturum; breuiter promittit Fridericus, patienter sine rebellione laturum quicquid iniungeret pontificia sanctitas. Istis igitur fœderis conditionibus vbi conuenerunt Papa & Cæsar, mox ad ianuam diui Marci vna accessere; & ibi coram vniuerso populo imperat Imperatori Pontifex, vt se humi prosternat, & veniam clara voce roget. Imperator procidit ad pedes Papæ, Papa Cæsaris collum pede in terram premit, inquiens: Scriptum est, *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.*

Respondit Fridericus: Non tibi Alexander, sed beato Petro cui te dicis succedere, pareo. Ad hæc Pontifex ait: Et mihi & Petro. Hæc tanta vocis contentione sunt dicta, vt nemo qui viderit aut audierit, non facile perspexerit, odio in cordibus reposita adhuc fuisse. Pax igitur hoc modo secundum quosdam scriptores est facta. Sed quidam scriptorum ita sunt partium pars, vt inclinent animum suum totum in factionem, in cuius verba ipsi iurarunt, quo fit, vt hic certo asserere nihil ausim. Blondus sic scribit, Postquam Imperator prostratus Pontifici pedes exosculatus est, accesserunt ambo Papa & Cæsar ad maius eius templi altare, ibique se mutuo amplexu exosculati sunt. Imperator in hunc modum humiliatus à Pontifice, tristior Venetiis discedit. Alexander vero volens Venetis animi gratitudinem ostendere duci & senatui priuilegia concedit non vulgaria. Concedit illis portare funale candidum, quod antea licebat soli Romano Pontifici portare; item plumbo literas obsignare concessit illis; Duci eorum gallerum concessit; item in theatro Romani Pontificis tertiam sedem dedit Principi Venetorum; in festo Ascensionis Domini donauit Venetos plenaria omnium peccatorum remissione in templo sancti Marci, quæ indulgentiæ perpetuo in eo loco durare debent; item vexilla aliquot serica coloribus eleganter variegata duci eorum dono dedit; dedit quoque Principi illorum cereum album insignis magnitudinis. Hæc Sebastiano duci Venetorum qui tum erat, supra fidem grata fuerunt. Erat enim vir, apud quem Romana sedes erat religiosa & sancta. Veneti abeuntem Pontificem magno comitatu & sumptibus maximis comitantur, propter hæc quæ dixi, cœlestia dona. Comitatur etiam eum rex Siciliæ Romam vsque. Hic rex non sequitur eum propter indulgentias & bullas, sed terrena magis curans, propter potentiam & largitiones, &, vt autoritate Pontificia stabiliat regnum suum. Romam vbi venit Pontifex, imperiosiorem longe ostendit erga Romanos animum. nam subiugarat Venetiis, vt audiuimus, Imperatorem ipsum. Primum igitur cupiens Romæ habere omnem potestatem, agere cœpit de abrogandis consulibus; quod in totum semel fieri non erat possibile sine magno populi motu. Quare ita inter eos conuenit, vt consules Pontifici iurarent se sedi Pontificiæ fore fideles, & audientes per omnia, nihilque contra sententiam Pontificis facturos; nec eligerentur ad consulatum, nisi placerent Pontifici. Sic quidem re fuerunt consules abrogati (quid enim aliud erant quam serui Pontificis?) nomine autem manserunt. Vno post mense Callistus, quem Pontificem Cæsariani creauerant, ad pedes Pontificis Alexandri prostratus petit veniam; pœnitentiam actutum se pollicetur: ab Alexandro absoluitur. Sed a Germania rerum gestarum ordo me nimium seducit; venio igitur ad Fridericum & alia Germanorum propria.

1181 Anno post natiuitatem Domini 1181, maiora solitis comitia Moguntiæ celebrauit Fridericus. Aderant Principes Principumque legati ex multis nationibus; aderant quoque legati ex Hierusalem & Constantinopoli. Est in hoc conuentu consultatum inter Principes de pace ecclesiæ, bello in Turcos. Fridericus iam laboribus & senio defatigatus incipiebat de otio cogitare, iactatus per infinita pericula iam annos triginta. Quare filiis regna diuisit: Henricum Imperatorem designauit, Othonem Burgundiæ ducem facit, Friderico Sueuiæ ducatum tribuit. Sed minor natu Conradus, mortuo Friderico, dux factus est postea Sueuorum: minimus natu Philippus, mortuo Henrico, appellatus est postea Cæsar Augustus. Hos enim habuit Fridericus Imperator filios. Fuerunt hoc tempore in Germania anni aliquot fertilitate felices, sed secuta est copiam fructuum pestis quæ sustulit supra mediam partem homines per Germaniam. Post conuentum Moguntinum Constantiam profectus est Fridericus cum imperii proceribus; vocauit illuc Longobardos, vt cum illis ageret de iure Imperatoris in eos, quid singulæ ciuitates illi deberent. Et priuilegia ciuitatibus concessa confirmataque sunt, constitutaque est inter eos pax, quæ debebat durare perpetuo. Hanc Constantiæ pacem vocant, de qua in Iurisperitorum libris est scriptum. Si quis plura cupit, videat Baldum de hac pace Constantiensi. Sic incipit: *Imperialis clementiæ mansueta serenitas*, & cætera. Illic etiam conscripta sunt nomina ciuitatum, quæ fœdus hoc iurauerunt, quod iuramentum ita ad verbum habet, In nomine Domini iuro ego N. quod amodo ero fidelis domino Im-

perato-

peratori Friderico, & eius filio Henrico; non ero in consilio vel facto, quod ipsi perdant vitam vel membrum, aut mente seu coronam Imperii vel regni sui, seu capiantur; vel si sciuero aliquem fecisse, vel facere volentem, per me vel per alium domino Imperatori vel regi vel nuncio eius sine fraude manifestabo, & eum adiuuabo. Insuper pacem domini Imperatoris Friderici, & filii eius regis Henrici, & suę partis, factam cum societate Lombardiæ, sicut scriptum est, & inde sine fraude infra 15 dies post, & iurata bono intellectu, & sigillo domini Imperatoris sigillata, obseruabo, bona fide & sine fraude. Et hoc iurare faciam omnes masculos mecum habitãtes, à 16 annis & supra, vsque ad 60, infra 15 dies postquam iuratum habuero, exceptis seruis; & qui per me iurare noluerint, infra tertium diem Imperatori vel regi vel suis nunciis per breue manifestabo. Hæc iurarunt ciuitatum legati nomine suorum ciuium in conuentu Constantiensi.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVSNONVS.

ANno Domini 1186, fuit cœlum hyemis clementissimum in Germania: floruerunt in Ianuario præcoces arbores omnes, & vitium oculi promoti conspiciebantur lõgitudine spitamæ. in Februario poma quantitate nucis iuglandis conspiciebantur. Frumenta florebant. Aues excludebant oua. nec vllum frigus in eo anno secutum est, quod nocuerit fructibus. In Maio metebatur frumentum in regionibus, in quibus solet alias in fine Iulii demeti. Coctæque erant vuæ in principio Augusti: optimum & multum vinum & frumentum eo anno proueniebat. Anno vero qui sequebatur, principium brumæ non erat inclemens, sed Martio incœpit frigus intolerabile animantibus & plantis, quod durauit per Aprilem & per medium Maium. Vini caritas rarissima est secuta, periere enim frigore vites. Et frumenti quædam genera pruinis perierunt. Hoc tempore in noua vrbe Mediolano nuptiæ sunt factæ splendidissimæ, multis Principibus Germaniæ præsentibus: aderat quoque Fridericus senex Imperator, nam filius eius Henricus duxerat filiam Rogerii Siculi. Post nuptias Henricus, iuuenis natus annos viginti, præficitur Lombardiæ, & reliquis in Italia ciuitatibus multis: qui pro ætatis ratione satis grauiter omnia administrauit. Pater cum suis proceribus in patriam Germaniam reuertitur. Non longe post nuptias tempore, frater Constantiæ vxoris Henrici, Guilielmus nomine, rex Siciliæ, obit diem suum sine hærede legitimo, dedítque dotis loco ducatum Apuliæ, & regnum Siciliæ Henrico sororio suo. Quæ ditio quomodo superioribus temporibus ablata imperio erat, supra est dictum. Anno sequenti, vbi rediit in Germaniam Fridericus Imperator, magnum Principum conuentum apud Norinbergam celebrauit, propter propagandam almam pacem. Hæc igitur decreta sunt in eo conuentu: Quicunque in ditione alicuius intenderit aliquid; proscriptus denũcietur, & eum episcopus excommunicet, & nisi satisfecerit pœnitentiamque agat, vniuerso iure honoreque priuatus habeatur, omníque præbendali iure carebit perpetuo. Item si in raisa alicuius domini quispiam incendium fecerit, dominus cuius est raisa (licet enim mihi verbis vti quæ tum in vsu erant) iurabit super reliquias, quod non faciat cum scientia, mandato vel voluntate sua; reum autem abiiciet à se, & nunquam resumet, alioqui damnum resarciet. Si talis incendiarius in castrum domini, dum agitatur, fugerit, non tenetur eum tradere persequentibus, sed iuuabit, vt vel in siluam aut alium locum abeat, dummodo tamen dominus eius consanguineus, vel vasallus fuerit, alias eum persequentibus repræsentet, vel in eadem culpa sit. Est præterea ab Imperatore & Principibus constitutum in illis comitiis, vt quicunque alii damnum facere, aut eum lædere intendit, tribus ad minus ante diebus per certum nuncium denunciet. Sancimus, inquit Imperator, vt quicunque treugas alicui dederit, nisi aliud actum sit, contradicere ante terminum statutum nequaquam possit: quod si fecerit, violator

1186

fidei censendus erit. Item qui nuncium aliquem, eo quod contradicturus mittitur, læserit; fidem suam violauit, & de cætero omni honore carebit. De filiis quoque, inquit, sacerdotum rusticorum statuimus, ne cingulum militare aliquatenus assumant. Statuit etiam, si quis vinea aut pomaria vel vnam fructiferam arborem exciderit, vt eidem pœnæ cum incendiariis subiiciatur. Statutum est in eisdem comitiis, qui rusticum aliquod instrumentum ad arandum aut alias ad colendam terram necessarium furatus fuerit, grauius puniatur, quam alia furta. In agris enim relinqui sæpe necesse est, nec patiuntur rationes rusticorum semper domum intra parietes includere. Hoc genus multa constituta sunt tum per Fridericum Norinbergæ; quorum quædam in speciem videntur non admodum digna quæ legibus Imperatoriis ascribantur. Sed nihil tam humile quod non magnopere vitæ mortalium sit vtile atque etiam necessarium. Hoc tempore nuncium tristissimum de cladibus Christianorum qui Hierosolymis habitabant, in Occidentem peruenit. Quare Fridericus & Principes alii, pia animi affectione commoti, decernunt bellum; communi concordique animo accingunt se ad expeditionem Hierosolymitanam, vlturi fratres qui ab infidelibus nefanda & crudelissima, quæ nemo fando consequi posset, patiebantur. Cumque iam iter arriperent Galli, Itali, Hispani, & Angli, exorta est inter eos dissensio tanta, vt gesserint inter se sanguinolenta bella; quorum causa & euentus mihi dicenda non sunt, cum nihil horum in Germania gestum sit, neque vlli Germani interfuerint. Imperator autem cum filio suo Friderico, Bertoldo Morauiæ duce, episcopo Herbipolensi, archiepiscopo Tarentasiano, episcopo Monasteriensi, episcopo Patauiensi, episcopo Olisburgensi, episcopo Misnensi, Hermanno Marchione Badensi, & aliis multis fortibus & piis viris, per Vngariam, Bulgariam, & Thraciam Constantinopolin peruenit: vbi cum Imperatore Græcorum fœdus fecit; deinde recta per Hellespontum in Asiam est profectus, hactenus prospero vsus itinere. Sed postquam venit in Asiam, aliam induit fortuna faciem. Sultanus enim qui Iconii multos sub se habebat Turcas, venientibus nostris omnia humanitatis officia pollicebatur, omnia ad victum necessaria exercitui se daturum recipiebat. Imperator credebat, & minus diligenter procurabat commeatum, omnia parata apud Sultanum esse putans. Sultanus interim rationibus & viribus omnibus colligebat cereales fruges, abscondebatque intra munitiones suas: simul auxit copias suas, vndique congregatis Turcis, in eamque necessitatem induxit Fridericum, vt coactus sit propter commeatum cum hoste confligere locis iniquissimis. Angustias enim viarum occupauit omnium, qua transeundum erat Hierosolymam versus, & vnde cibus erat petendus. Nec leuiter nocuit hæc res nostris. Vicerunt quidem tandem & illas difficultates, non tamen sine sanguine. Expugnauit enim Fridericus, manu commissa cum Turcis, has munitiones, & expediuit, deiectis præsidiis Turcicis, viarum obstructiones, cladem que fide maiorem acceperunt Turcæ. Non solum autem aperuit vias, sed omnia in illis regionibus depopulatus est: commeatus omnis in Germanorum peruenit manus. Vi captam Philomelium vrbem diripuit. His tam fortiter gestis, terruit regiones eas fere omnes, per quas transeundum erat: quam ob causam postea per Armeniam minorem non solum impedientibus nullis hostibus, fecit iter, sed in Cilicia à Principe Armeniorum est susceptus reuerenter, & cum omnibus honoribus Imperatore dignis. Illic igitur aliquot dies consedit, vt refocillaret fatigatas ex itineribus copias. Ipse vero Imperator Fridericus, delectatus semper venationibus, cupiens scire bestiarum illius terræ ingenium; dum auidius feras sequitur, nimium incaluit. Quare dum lauandi & refrigerandi causa æstuans, præcipitauit se nimis temere in rapide fluentem amnem qua erat altissimus, vorticis violentia tractus sub aquam & absorptus suffocatusque est, custodibus corporis plurimis conspicientibus, & ne-
1190 quicquam iuuare conantibus. Hoc accidit anno a natiuitate Christi 1190, imperii vero 28. Quantus in armis, in pace, quam diligens legum custos, veræ probitatis amator, osor vero hypocritarum fuerit hic Fridericus, abunde facta eius testantur, quæ à multis conscripta reperiuntur. Scriptorum quidam tamen eius quædam facta & dicta rapiunt in peiorem partem, propter inuidiam & peruersum in rebus iudicium: quorum error facile deprehenditur ab omnibus, qui non carent omnino mente.

te. Postquam periit modo quo dixi, in vndis Fridericus Imperator, Fridericus filius, boni iuuenis officio functus, aceiuit viros sapientes ad se, quorum consilio, prudentia exercitum regeret: duxitque copias Antiochiam, vbi abundanter inuenerunt omnia ad victum necessaria. Quam rerum omnium copiam tanta consecuta est pestis, vt pene totus consumptus sit exercitus. Huius pestis causam physici alii aliam iudicant fuisse. Quidam plenitudinem saturitatemve immodicam post famem (nam tantæ multitudinis exercitus non potuit per tot itinera non aliquando egere) quidam aeris intemperiem, & anni tempus, cœlumque natura calidius (nam quam naturæ animantium omnium, & etiam plantarum difficulter ferant mutationes, præsertim magnas & repentinas, norunt non solum philosophi, sed rustici pastoresq;) quidam vero venenum immixtum vino & farinæ arbitrantur causam fuisse tam repentini interitus tanti exercitus. Exercitu per pestem ita perdito, cogitur Fridericus dux mutare omnium suorum consiliorum rationes omnes. Proposuerat expugnare in itinere hostium castra & vrbes; casus vero & fata eum retrahunt ad amicas & socias vrbes. Quare Tyrum nauigat cum reliquiis copiarum, secum vehens corpus chari genitoris aromatibus conditum. Tyri corpore patris regalibus ceremoniis magnificentissime sepulto, procedit. Nunciatur autem nostris, Sultanum obuiam venire cum armatorum manu non exigua. Quanquam autem ad paucitatem essent redactæ Germanorum copiæ; tamen ne addant hosti animos, fortiter aduersus hostem tendunt, & se ad pugnam parant. Sed Sultanus iam antea expertus, quales Germani in prælio essent, se intra vrbes munitas recipit, illic expectaturus hostem. Nostri Acam, firmam & opibus pollentem vrbem, obsident diu, & multa ferunt ante vrbem. oppidani enim, contempta nostrorum paucitate, sæpe eruptionibus factis nostris non mediocriter nocuerunt. Tandemq; eo deuenerat res, vt nostri magis obsiderentur ab oppidanis, quam ipsi eos obsiderent, donec venit rex Galliarum Philippus, & rex Angliæ cum copiis nostris ad nostros. Tum enim conati sunt variis tormentorum & machinarum generibus, infinitaq; multitudine militum, expugnare vrbem; nec vllam requiem concedebant propugnatoribus murorum; ita sine intermissione vrgebant oppugnationem. In qua contentione, oppidanis pertinaciter nostros repellentibus, cecidere multi Principum exercitus nostri; inter quos erat & Fridericus, filius Imperatoris, dux Sueuiæ; Comes Theobaldus Franciæ Senescallus; comes Clarimontis, & multi alii clari viri. Qua cæde ita sunt nostri exasperati, vt omnino proposuerint ante deditionem vrbis aut consumptis viribus exercitus non soluere obsidionem. Idcirco secundo demum anno, fame Acam vrbem premente, & muris magna ex parte deiectis, inceperunt pacem petere. Primo tamen nullas conditiones grauiores, quæ solent victis imponi, recipere volebant; ad extremum nostrorum perseuerantia victi acceperunt quas nostri præscribebant deditionis conditiones. Reges post Acam captam, & Sueuiæ ducem occisum, dominandi libidine & de principatu contentione se debilitarunt, hostes præualentes reddiderunt. Inuidebat enim alii alius, & impediebat alter alterius conatus: eoq; deuenerat res, vt magis cuperent hostium successus, quam sociorũ. Quare Philippus redit domum in Galliam; Ricardus vero Anglorum rex solus, etsi videbat hostem discessu regis Galliarum insolentiorem, sperans omnem laudem, gloriam & principatum ad se solum pertinere, magno conatu maxima aggreditur: in itinere sæpe pugnauit cũ hoste, & quanquam grauiter telo vulneratus erat, tamen semper præliis omnibus interfuit. Compulitq; vsque ad Hierusalem Sultanum, quem rex secutus venit in Bethlehem, in quo loco castra muniuit, cognouitque per exploratores, magnam camelorum & mulorum multitudinem commeatum ex Ægypto portare Hierosolymam. Ricardus rex misit expeditum iuuentutis robur noctu clam ad intercipiendum commeatum: quod sane feliciter successit. Omnes enim camelos & mulos oneratos commeatu omnis generis cum agonibus in ea castra perduxerunt qui missi erant iuuenes. Ricardo non videbatur tempestiuum esse, ad mœnia admouere exercitum propter hyemem instantem: differre igitur constituit in proximum ver obsidionem. Hybernatum igitur dimittere exercitum decreuit. Ecce nuncii ex Europa noui & tristes, qui certiorem Ricardum reddunt regem Galliarum Normanniam affligere, fratremq; eius Ioannem regnum Angliæ affectare, quare Ricardus conditiones non honestas nec vtiles cum Sultano fa-

cit, reliquit enim illi omnia præter Tyrum & Ptolemaidem & quædam parua castella. Fœdere facto properat domum per Thraciam & Vngariam, vbi venit in Germaniam, in ditione Lupoldi ducis Austriæ, cum quo habebat simultates, comitantibus se seruiuit, & inter vltimos seruos versatus est, ne agnosceretur. In quodam ergo diuersorio iuxta Viennam assabat suis manibus carnes, digito gestans regalem annulum, quem quidam ex familiaribus ducis Austriæ agnouit, nam erat miles qui In obsessione Acæ fuerat, quare mox domino suo Viennæ tum degenti nunciat. Dux Austriæ, vt ille indicarat, inuenit regem in diuersorio, captum custodiæ diligenter mancipat, datam occasionem vlciscendi se vehementer gaudet; nam male illi fecerat. Capta enim vrbe Aca, in cuius obsessione nulla non pericula, nullosque non labores Lupoldus dux Austriæ subierat, rex Angliæ contempto Lupoldo signa sua per vrbem erexit, & cum erecta videret vexilla ducis Austriæ, præcepit conculcari, præterea prædam inter suos distribuit, nihil relinquens Germanis qui erāt copiæ Austriæ ducis, cum tamen communia pericula multa maioraque multo perpessi sint, vt qui primi in obsidione fuerint, primamq; coitionem sustinuerint, cum adhuc ciuium Acæ vires integræ essent, quas fregerant Germani magna ex parte ante aduentum Anglorum. Hæ fuerunt inimicitiarum causæ. Porro Pontifex Romanus vbi audiuit regem Angliæ reuertentem ex expeditione laboriosissima captum, tenerique in vinculis, ducem Austriæ execratus, iniquissimoque animo omnes tulerunt qui causam ignorarunt. Plausibilis enim erat expeditio apud omnes Christianos, maximeque admirabantur & diligebant eos, quod sumptis armis aduersus Turcam in longinquas regiones ibant. Dux vero reddidit causas, quibus motus illum ceperit. Henricus Imperator tum egit Wormatiæ, illuc iubet ad se duci captum regem, ibi Henricus audiuit causam Lupoldi & Ricardi; liberatus est rex, dato magno auri pondere Imperatori & Lupoldo. Nam præda quæ Acæ Lupoldo prærepta vi erat à rege, magni æstimabatur. Rex cum non haberet aurum sufficiens ad se liberandum, ecclesiasticum ornatum accepit. Quo sermonis ordine cum Friderico ex Germania ad in Asia & Hierosolymis res gestas venerimus, quoque ductu rursus redierimus in Germaniam, vides. non igitur erit nostri instituti longius immorari in rebus Hierosolymitanis, quanquam postea mirabilia auditu inter Christianos & Sultanum facta sint. Post nuptias magnas gessit in Italia Henricus, Romano Pontifici obtemperantes fecit qui non obediebant, ciuitates rebellantes sub iugum egit; Campaniam quæ nimium superbe despexerat Imperatorem, in vltimam seruitutem redegit; Neapolim maximis præsidiis munitam tres menses obsedit, circaque eam omnia diripuit: sed pestis crudelissime inuasit exercitum. coactus igitur cœlum mutare, soluit obsidionem. Dum autem in obsidione occupatur Henricus, vxor eius quam nuper duxerat, à quibusdam Apuliæ Principibus capitur. Pontifex eos qui captam tenebant, excommunicat, & ditionem eorum cuilibet occupanti concedit. Raptores anathematis fulmine territi, remittunt Henrico vxorem. Imperator minatus illis vltionem (nam in præsentiarum nō vacabat) propter necessaria regni negocia in Germaniam reuertitur. nam cum multa alia in Germania corrigenda erant, tum præcipue in Sueuia quidā mouere non mouēda tentarant. nam quomodo Acam oppugnans fortiter Fridericus occubuerit, dictum est. iccirco quum primum in Germaniam venit, conuocatis proceribus fratri suo Conrado ducatum Sueuiæ dedit, & admonuit eum, vt persuaderet sibi crudelitate non stabile esse posse regnum, sed humanitate & iustitia, præcipue apud homines altiore ingenio præditos, quales essent omnes Germani, potissimum vero Sueuos. Adhortatus quoque eum est, vt operam daret quam charissimus subditis esse, quóque sublimiore loco positus sit, hoc modestiorem oportere esse. & vt studeat quam paucissimos lædere, quantum scilicet iustitia salua fieri potest, plurimis autem prodesse, iuuareque mortales diuinum esse quiddam, nocere Satanæ proprium. Hæc & huiusmodi multa inculcauit Conrado homini agresti & ferocissimo. Archiepiscopus Coloniensis multa, absente Cæsare & occupato in Italia, conatus est contra Cæsarem facere, & quosdam alios in suam adduxerat rebellionem. Quos contra Henricus vbi primum incœpit parare bellum, mittunt ad eum rebelles legatos, excusant se quantum licuit, & rogant pacem, facturosq; recipiunt se quæcunque tolerabilia imperet. Ab Imperatore recipiuntur in gratiam.

Germa-

Germania pacata tota, legibus & religione in ea florentibus, custodibusque religionis & legum cōstitutis, contrahit copias, & ducibus Bertoldo à Kunsperg misit in Italiam, per quam totam excepti sunt à ciuitatibus honorifice, donec venerunt in Apuliam, ad quam peruastandam miserat Imperator ipsum exercitum, irascebatur enim Apuliæ propter temeritatem & præsumptionem suique contemptum, vt qui ausi fuerant præcedente anno vxorem eius capere. Quare Apuliæ vrbes vi captas quasdam diripuere, quasdam vrbes & castella in deditionem acceperunt. Totam Apuliā occupatam muniuerunt præsidiis Germanorum militum, qui insolentiùs imperiosiusque tractarunt eas vrbes in quibus erant; qua causa vix dum Italiæ finibus egressus erat exercitus, conspirarunt incolæ contra Teutonicos milites qui in præsidiis erant, quorū partem mancipårunt durissimæ seruituti, partem eiecerunt, partem etiam occiderunt. Quæ res vbi ad Imper. perlata est, denuo cōscriptum exercitum in Italiam ducit, & omnes qui præsidia eiecerant, puniuit acriter, quosdam in exilium misit, quosdam patibulo suspēdit, alios aliis mortis generibus affecit. ciuitatum quæ præsidia Teutonica eiecerant, quasdā funditus diruit, trucidatis inhabitatoribus omnibus, deterrere volens ne id in posterum vnquam Germanis fieret. Hoc bello Apuliam & Campaniam totam redegit in prouinciam, cui præfecit fortissimos ex exercitu viros, reliquit eis præsidia armata Germanorum non inualida. Cum exercitu in Calabriam & Siciliam est profectus, quas regiones vi cepit. Vbi vero ad vrbem Catanensem appropinquauit, omnes qui in ciuitatibus & castellis passim regnarāt, collecti in vnum cum magno exercitu ciuium, artificum, pastorum, & aratorum turba vndique collecta, occurrunt Imperatori, & castra muniuerunt proxime ad Germanorum castra. Imperator eius gentis morem bellandi sciens, quod scilicet nocte cōcubia solerent impetum facere in hostes, castra ante noctem muniendi tempus sibi relictum non esse simulat, reliquitque magnam partem fossarum imperfectam, excubitores raros in illa castrorum regione collocat. Hostes id animaduertentes rati sibi datam occasionē bene gerendę rei, iuuentutis selectissimum robur statim post mediam noctem vt in castra Imperatoris ea parte irruant qua non erant perfecta. Aduenientibus igitur hostibus expectatis vigiles Germani cedunt, vt iussi fuerant, & hostes intromiserunt, quos expectans Imperator locis commodis circundatosq; trucidat omnes, paucis, qui capti tamen sunt, exceptis. Fuisse autem creditur tria milia, sed totius exercitus præstantissimi ad pugnandumque promptissimi. Cum primum illuxit, Henricus vrbi admouet exercitum, præteriens hostium castra: celeritateque mirabili machinarum & tormentorum variis generibus incipit murum deiicere, & fossata lapide, cespite lignoque complet. Quod vbi viderunt hostes in castris, educunt exercitum in apertam planitiem & Germanos ad pugnā prouocant instructa acie. Imperator primum dubitat præstétne vrbem obsidione circumuallare & excludere ab vrbe hostes, an congredi melius sit. Vbi videt autem ob vrbis circuitus amplitudinem excludi non posse, statuit cōgredi. Quare suos ad virtutem cohortatus est, & inter reliqua demonstrauit claris argumentis aut moriendum aut vincendum, nullam spem salutis in fuga esse posse, ostenditque victu faciles esse colluuiem hominum qui nunquam prælio interfuerint, non assuetos armorum conspectu exanimari. Vbi videt animos suorum erectos, & pugnam optare, certa victoriæ spe concepta, aduersus hostes contendit magno animo, statim sine Germanorum cæde perturbatis ordinibus, primo concursu ad vrbem fugiunt (nam animi in vrbe ante congressum erant sine dubio) exercitus Germanorum fugientes persecutus cum eis irruunt in vrbem, & primo furore occisi sunt in vrbe omnes vtriusque sexus, nulla etiam habita ætatis ratione, captis vrbis primatibus & episcopo qui multa perpetrarat contra Cæsarem, incendit vrbem, nec passus est extingui ignem, donec omnia exusta in cinerem redacta sunt. Huic bello quidam volunt ipsum Henricum non interfuisse, sed per legatos gessisse, quorum primum faciunt Henricum de *Kalend* Marscalcum Imperatoris. Hoc constat inter omnes bellum illud gestum nomine Henrici, & Henricum tum in Italia fuisse, præliis autem interfuisse negant quidam. Quidam Italorum virtutem maiorem esse Imperatoris videntes, quam vt superari posset, dolo eum interficere statuunt, multi in eius necem coniurant. quod vbi cognouit Imperator, sedulo dissimulauit, nec vultu, nec verbis vllam illis significationem iræ suspicionisque dedit. Principum fre-

quentibus conuocationibus habitis, semper vnum aut duos coniuratorum adhibuit, & dimisit vt reliquos; sicque in consuetudinem ducti sunt conuentus illi, vt postremo omnibus coniuratis conuocatis nihil sinistri in mentem venerit. Quos correptos, in vinculaque coniectos, exquisitis memorabilibusq; suppliciis affecit. Quosdam enim cute viuos exuit, alios oculis priuauit, alios aliis membris mutilatos viuos in exiliū ablegauit, alios lento incendio enecauit, quosdam vectibus humo affixos longis & ingētibus doloribus mori coegit. Vnum vero in primis miserabili spectaculo extinxit, qui aliis potentior regnum affectabat; clauis enim ferreis per tempora transfixit, cauere iubens carnificem, ne neruoso quopiam læso vita finiretur breui. Itaque omnibus fere illius regionis subiugatis ciuitatibus, Henricus promouet signa ad vrbem Siciliæ Falernum, quæ opum & magnificentia aliis Siciliæ vrbibus palmam præripiebat. Fuerunt in ea thesauri regis, & primi loci nobilitas. Adueniens primum impetum fecit in regia viuaria, omnis generis animantium quæ ad mensam veniunt, refertissima. Mactarunt milites, & læti consumunt regias voluptates. Oppidani territi pacem petunt, ciuitatem Imperatori totam tradunt: quare templa, ædificia publica, portas & turres, & hoc genus alia insigniuit imperiali aquila, adiunctis suorum maiorum insignibus; imperatque vt omnes ciuitatis plateas, & fenestras parietesq; domuum frondibus odoriferis, sericeis pannis artificiose contextis, impleri, vias gramine viridi sterni, odores incendi, per ordinem ciues vtriusque sexus cum musicis instrumentis procedere. Primo loco puellæ, mox matronæ, deinde pueri, deinceps aliæ ætates ordine ibant. Sic voluit imperiali pompa excipi. Post hanc pompam secundum cuiusque virtutem, largitus est munera militibus, ingentem enim argenti auriq; vim repererat in ea vrbe. redegitque Siciliam totam in prouinciam, ex qua magnos annuos prouentus accepit. Vt autem totū seminarium rebellionis è medio tolleret, nobiles omnes captiuos in Germaniam misit. Filium regis propter hanc causam, ne ad regnum animum adiiceret, oculis priuari, & duci ad Rhetos, ibiq; in castro Amiso custodiæ perpetuæ mancipari iussit. Regis Siciliæ vxorem matrimonio iunxit Philippo fratri suo, cuius strenua & fideli opera in bellis illis vsus erat. Hæc mulier, nomine Irene, filia Constantinopolitani Imperatoris, pudicitiam seruare in votis habuit; sed ob formam & genus animumque Philippus ad eam adiecerat animum: quare coacta est vi ad nuptias secundas cū hoste. Multa questa est de rerum humanarum fragilitate & inconstantia; sed quo magis philosophiæ præceptis animum muliebrem imbutum vidit Philippus, hoc magis rapitur in amorem eius, & secum in Germaniam ductam, Augustæ præsentibus multis Principibus magnificentissimis apparatibus nuptias celebrauit. Cum autem negociis publicis ab ea abesse cogebatur, in munito & amœnitatis præcipuæ castro eā habuit inter multas matronas & puellas nobiles. Apuliæ reginam, Sibyllam, cum filia eius misit in monasterium mulierum Hohenburg, quod est in Alsatia. Et hoc modo quicquid putauit facere vllo modo ad rebellionem, sustulit. Vades quoque secum duxit ex Apulia duos primos comites, & episcopum Salernitanum. Ingenium enim cognitum habuit illius gentis ad res nouas promptum & rebellionem procliue. Quanquam vero diligenter omnia prouidisset, ne vllam causam aut materiam rebellandi relinqueret in illis regionibus; tamen in Apulia sunt inuenti, qui nullo respectu habito captorum & obsidum, rebellarunt, Cæsaris statutis contradicentes & contrafacientes. Quamobrem ira succensus Imperator obsides quos apud sein custodia habebat in Germania, luminibus priuat, & sine mora celeriter mittit legatum cum copiis in Apuliam, rebellesq; captos, variis & crudelibus suppliciis affecit, vt exemplo alij deterrerentur. Vixit aliquot annis cum vxore sua Irene suauē vitam Henricus in ocio. Et Germania crescebat nouis pagis & vrbibus hominumque fœcunditate. Hoc tempore Conradus Sueuiæ dux Bertoldo de Zeringen indixit bellum, & cum contractas copias duceret aduersus eum, in vrbe Durlach mortuus est. Imperator post mortem Conradi, ducem Sueuiæ facit Philippum fratrem suum. Per id tempus apud Principes electores effecit Henricus, vt Fridericum filium suum natu trium annorum eligerent in regem, & iurarunt puello ceu regi, electioque fere omnium Principum literis obsignatis est confirmata. Imperator Siciliam, Apuliam, totamque Italiam magnis exactionibus pressit, & prohibiturus rebelliones, multos vario genere mortis occidit. Ab ecclesiasticis idem exegit quod ab

aliis

aliis postulabat:nec abstinuit manus ab ipiriatis sacris ordinibus,sed quoslibet ob quāuis leuem suspicionem supplicio affecit. Semel enim decreuerat prohibere seditiones. Qui igitur nihil palam audebant, clam apud Romanum Pontificem accusabant eum, querebanturque de suorum morte,quos innocentes fuisse probare conabantur. Quare Pontifex eum anathemate percussit,prius admonitum. Henrico autem bona verba dāte,& semutaturum pollicente, si quid factorum eius parum Principem bunum deceret. Pontifex eum absoluit, & in gratiam receptū cohortatur ad expeditionem Hierosolymitanam & contra Turcas qui & ante multa Christianorum tenebant, & quotidie occupabant.Regni Hierosolymitani recipiendi spem facit,Deum fortunaturum vias,se benedicturum, & pro sua potestate ab Apostolo B. Petro sibi relicta,indulgentias liberali plenaq; manu daturum omnibus iis qui vna ituri essent. Præterea promittit se operam daturum vt simul eant reliqui Christiani nominis Principes. Probat etiā Papa facilem futuram profectionem Hierosolymam vsque, cum aliis argumētis, tum & quod Constantinopolitanus Princeps non solum amicus, sed etiam socius belli futurus sit. Et quod Sultanus nuper excesserat è vita, & Sultano etiā viuente in proxima expeditione Hierosolyma fuisset recepta,post Acam captam,& Sultanū toties victum, si ille malus Satan non frigidam suffudisset inter regē Galliæ & regem Angliæ, interq; hunc & ducem Austriæ. Quæ Pontificis verba sic habere non ignorauit Henricus. Nā ex multorum qui in ea fuerant expeditione, ore omnia cognorat, quomodo Sultanus despondeterit animum,cogitaritque de reddenda Hierusalem, quomodoque discordia inter Principes acciderit,quæque causa discedendi regibus & reliquis exercitus ducibus fuerit. Henricus igitur omnino statuit illud bellum suscipiendum, maxime cum in Germania ociosorum militum abundaret copia: sed cum multæ essent causæ quæ eum domi detinebant, nomine suo misit archiepiscopum Moguntinū, & ducem Saxoniæ,& alios multos viros natalium splēdore & bellicis laudibus magnos, inter quos primi fuerunt Conradus Cancellarius Imperatoris, Lupoldus dux Austriæ,Hermannus Lantgrauius de Thuringia, dux Brabantiæ, episcopi Ratisponensis, Pataniensis, Halberstadiensis, Conradus Marchio, & alij comites & nobiles viri,quos enumerare nihil opus est. Hi ergo omnes religionis amore,suas maximas & pulcherrimas possessiones, suas vxores charamque prolem reliquerunt. Magni profecto & suspiciendi animi fuerunt. Hæc animorum sublimitas debetur rectæ puerorum institutioni: fuerunt enim omnes non in stabulis equorum, & in voluptatibus carnis, sed in monasteriis,scholis Christianæ Reipublicæ saluberrimis,à sanctis patribus in orationibus,ieiuniis & salutaribus euangelicæ doctrinæ præceptis instituti & educati. Duces igitur, quos dixi, ducunt magnas Germanorum copias per recta itinera, & secundauit Dominus iter eorum vsq; ad Hierusalem, quam petebant. Quæ in itinere eis acciderint, quid vnanimes bellicosissimi viri gesserint, antequam per tot itinerum pericula & difficultates Hierosolymam venerint, enarrari pro rei magnitudine multis voluminibus vix posset. Platina & Blondo autoribus vrbem Iopen & Berytum recuperauerunt vi expugnatas, & ad Hierusalem castra moturis nunciatur Imperatorem Henricū mortuum,cuius auspiciis in ea militia erant. quare omnes vnanimiter repetunt patriam recta & breuissima via. Post illum vero repentinum abitum exercitus,receperunt hostes Berytum & Iopen, & crudelibus modis sæuierunt in Christianos illic relictos, vrbesque incenderunt. Henricus Imperator Messanæ in ægritudinem inciderat, dum ille Germanorum exercitus fuit in expeditione Hierosolymitana, & obiit diem suum præsentibus multis viris Principibus, vxoreque sua, & filio paruo Friderico, qui rex & Imperator ab electoribus erat paulo ante, vt dictum est, appellatus, hunc ægrotus per legatos Romano Pontifici,qui tum erat Innocentius tertius, commendat. Commendat vero eum præcipue fratri suo Philippo cui Sueuię ducatum dederat:nam eius fidem & probitatem exploratam se habere putabat. decumbens igitur in lecto, adhortatur præsentem fratrem,vt pueri bene instituendi præcipuam curam gerat, & regnorum administrationem eidem Philippo committit,donec puer maturus fiat ætate. Iubet autem instituendum tradi bonis & probitatis spectatæ præceptoribus, & exerceri quotidie ad robur animi simul & corporis, quod necessarium omnino est Imperatori, officiu suo fungenti. Erat enim Henricus vir perspicaci animo & generoso, corporis

habitu ita gracili, vt non rectè possis dicete tenuem fuisse, facies illi qui tenuior fuit reliquis partibus corporis, exercere venationibus eques & pedes se solebat frequenter, libentius ruri in arcibus habitauit, quam in vrbibus, sæpe in hortis eleganter arboribus per ordinem consitis ambulare visus est vno aut altero comite. Post mortem Imperatoris curam imperij dux Sueuiæ Philippus, Henrici Germanus frater, suscipit, nomine puelli Friderici, & administrante omnia Philippo, appellatus est à multis rex & Imperator: nec recusauit nomen. postea cum viderent Principes multi distrahi quæ erant imperij propria in Latio & Sicilia, nec satis autoritatis esse tutori, quidam Principum elegerunt Philippum in regem, & quo maiore autoritate polleret, Moguntię à Tarentasiensi episcopo est in regem vnctus & coronatus. Quæ vnctio & coronæ impositio male habuit Pontificem Roman. & alios multos episcopos. Propterea archiepiscopus Colonienſ. & alij quidam ecclesiasticorum & secularium Principum conueniunt Aquisgrani, & Othonem ducis Saxonum filium in regem Romanorum eligunt & coronant, accedente etiam calculo Papæ. Habebat vterque Imperatorum Otho & Philippus à sua parte potentes & multos Principes. Ricardus rex Britanniæ studebat Othoni, item comes Flandriæ, Papa ipse, Archiepiscopus qui illi coronam solenniter imposuerat, item ab illius partibus stabat dux Limpurgæ, & Liuoniæ, item comes Palatinus Rheni & Lantgrauius Thuringiæ. Philippo autem fauebat rex Galliarum, & omnes qui non sunt enumerati inter Othonis amicos. Innocentius igitur in synodo Romæ cum cardinalibus suis habita, reprobam electionem Philippi statuit, quod decretum per apostolicos legatos misit in Germaniam, significās, quid concilio patrum in Spiritu congregatorum visum sit, mandauitque autoritate apostolica, vt omnes obediant Othoni, promulgata excommunicatione in Philippum & omnes ei adhærentes. Sed Germanorum pauci, nisi qui alioqui adhærebant Othoni, bullis pontificiis deterriti, à proposito desistebant. Conatus enim papales & Othonis vbi videt Philippus, se excusat vbique sua ipsius præsentia aut per legatos, quid Pontifex Romanus timeat exponit, simul copias cōscribit. Nec Otho segnius se ex aduerso parat ad bellum. Philippus Sueuorum copias aduersus hostem ducit, opponit se Otho, multa cæde res est acta, veterū Germanos habuit, sed virtute militum præualuit Philippus, eos enim in suo exercitu habuit qui in montibus Heluetiæ nati erant, & Sueuos, omnesq; à Rheni origine vsque ad Argentinam, qui etiā nostra ætate fortissimi milites habentur. Superatus igitur est multis prælijs Otho, & cum per totam Germaniam solus haberetur rex, fractis Othone & sociis eius, constituit diligenter fideles vbique præfectos apud Germanos, ipse cum robusta manu arripit in Italiam iter, ne Pontifici vacaret excommunicationibus victoriā suam perturbare, voluit Italiæ & Pontifici negocium facere, Latiiq; res componere, ita vt responderent legibus & iuri veterum Imperatorum (Non ignoro hæc apud abbatem Vrspringensem aliter scripta, mihi expendenti eius temporis statum, hæc visa sunt probabilia; si quis vero aliter sentit nihil impedio) cum igitur iam copiæ essent partim accinctæ, partim in itinere, certior redditur de quorundam Principum conuentibus, vt alium Imperatorem eligerent. Et Bertoldus dux Zeringensis magnis largitionibus effecit, vt ipse sit electus & appellatus rex. Philippus grauiter hoc tulit, quare cum omnibus qui fauebant illi principibus comitia in Mulhusen celebrauit, vbi queritur de leuitate & inconstantia quorundam, qui tam leuibus causis adducerentur ad alium Imper. eligendū. Aderant Sueui, Saxones, Boëmi, Boioarij, & multi Rheni Principes & ciuitates qui coniurarunt cum Philippo contra quoscunque vellet. Collectisq; copiis, aduersarios vexabant non mediocriter, implebatur Germania rapinis & cædibus, partes vbique contendebant bello, nullus locus apud German. paci relictus erat: vbique bella erant. Dux vero de Zeringen ad postremum pecunia exhaustus, cum Philippo redit in gratiam, & agnoscit Philippum regem. Coloniensis & Moguntinensſ. archiepiscopi & comes de Lyningen, & alij qui contra Philippum elegerant Bertoldum ducem, cupientes alium habere Imper. (sperabant autem aliquid se efficere posse, quod idem volebant Papa, & rex Angliæ Ricardus) mittunt ad Othonem, qui tum apud regem Ricardum erat, vocant eum, spem imperij consequendi faciunt. Coloniam igitur Otho vocatus venit, conueniunt multi factionis eiusdem, eligitur Otho in regem, approbauit Pontifex electionē, execrauit vero & maledixit Philip-

lip-

lippum. Vterque præparat se aduersus alterum coactis copiis, festinat vterque Aquisgranum alteri præripere cupiens. Philippus præuenit Othonem, capit vrbem, iurant illi ciues, præsidiis munit eam. Ad alia sub manum suam redigenda properat Philippus. Otho cum suis suorumque sociorum copiis venit quoq; postquam discessit cum exercitu Philippus, obsidet oppidum, cumq; præsidia non essent satis numerosa ad defendendam vrbem, ad deditionem adacti sunt, sed saluis omnibus etiam militibus qui in vrbe erant. Capta vrbe, episcopus Coloniens. autoritate apostol. coronam imperialem imponit Othoni. Cæterum vniuersa curia Imperialis & omnes officiales scribæq; imperij sequebantur Philippum. nec non complurimi Principes vtriusque ordinis secularis, ecclesiastici. Quam ob causam magnæ simultates, magnæ concertationes in Repub. imperiali, & ecclesiastica sunt exortæ. In Galliis & Germania, cuius temporis gesta confusa video, ita vt multa ignorentur, vbi aut per quem sint facta: multa enim regi Galliæ Philippo ascribuntur, quæ rex Romanorum Philippus fecit. decepti autores nimirum nominis Philippi communione: nam vbi audiebant scriptumve inueniebant, rex Philippus, errarunt facile. Hoc autem non est dubium inter episcopos quosdam & Pontificem Rom. magnas simultates, inimicitias, odia, & lites fuisse, non sine magno ecclesiæ scandalo. Nam adhærentes Philippo anathemate pontificio perculsi nihilominus sacras functiones omnes obibant: Philippus vero omnes crudeliter persecutus est & afflixit qui Othonis socij erant, depopulatus est agrum bono & multo vino nobilem Alsatiæ, deuastauit incendio, & cædibus omnia complens, arces humo æquans, regionis magistratum & nobiles captos in vincula coniiciens, præter reliqua castra non procul ab Argentorato castrum, Haldenburg nomine, euertit. Item arcem in Rubiaco vetustissimo Germaniæ oppido radicitus sustulit: Castrum etiam in Aphich funditus euertit, magnã prædam secum abstulit. Proximo post anno statim post hyemem reparatis copiis Argentinam vrbem obsider, agrum primũ depopulatus est, deinde suburbana ædificia quæ egregia & multa ante mœnia erant, exussit. Vrbani scientes se non posse diu obsidionẽ ferre, dediderunt se, æquis conditionib. iurãt illi ciues; episcopus quoq; eius vrbis redit in gratiã cum Imperatore, magis suis præsentibus facultatibus timens, quam excõmunicationum minas. Porro cũ varia fortuna vsi sint in multis præliis Otho & Philippus, mutarintq; quoq; eorum se amici pro successuum ratione & fortunæ mutatione, non habito iuramenti præstiti & fidei respectu, sicq; varij euentus arguebant multorum leuitatem: sępius tamen victor discessit Philippus, sed vtrinq; multi occumbebant fortes milites. & erat omnibus modis miserãdus Germaniæ status, multæ viduæ, multi reddebantur tot præliis pupilli, caritas annonæ magna sequebatur, tot passim agris per Germaniam vastatis, & frumento & reliquis victui necessariis in vrbes & arces abreptis & conseruatis ad obsidiones, si vsus veniret, perferẽdas. nam sæpe propter suspicionẽ belli futuri annonæ caritas consueuit fieri. Post Alsatiam & Argẽtinam sub iugum suum redactas, Philippo accessit amicorũ multitudo, & multæ vltro ciuitates dediderunt se. magnũ enim pepererat sibi nomen deuictis tot arcibus & oppidis, præcipue vero Argentorato vrbe. Othonem nõ mediocriter commouerunt hæc, quare ne plures desciscerent, omnibus viribus insequitur Philippum, vt suspenderet expectatione socios qui quotidie deficiebãt ab eo. Philippus vbi primũ audiuit subsequi Othonem, vertit signa in eum, & occurrit illi alacriter, nihil æque cupiens quam prælio decernere. Otho vero non secutus est eum quod pugnam cuperet, sed vt suos amicos in officio retineret: quare vbi Philippum cum suis obuiam contendere audiuit, retulit pedem, & reuersus in Saxoniam alia ratione opus esse bellandi aduersos Philippum videt. mittit ergo legatos Romam, exponit Pontifici quomodo in Germania à se & à Romano Pontifice desciscant multi, etiam ecclesiastici, causas alias confingit. nam ex vsu eius nõ erat vera, nempe quod fere omnibus præliis superiorem videt Germania Philippum. Pontifex Rom. conuocato concilio suorũ cardinaliũ Romæ, repetit anathemate Philippũ, Othonem cõfirmat imperatoremq; appellat. quam ob causam cardinalium vnum mitit Coloniam, vt publicaret excõmunicationem in Philippum & omnes ei adhærẽtes: Item publicatis bullis mandauit sub excõmunicationis pœna, vt Othonẽ omnes pro Imper. haberent, & vitarent Philippum ceu membrũ mortuũ à corpore ecclesiæ recisum. Hic legatus multos, præsertim ecclesiasticos,

proceres à iuramentis quibus Philippo obstricti erant, absoluit. Philippus magnopere excandescens in Pontificem Rom. sacerdotia ecclesiæ pro suo arbitrio quibus volebat contribuit nihil Pontificis autoritatem moratus, munit omnia sua quam potest firmissime, & milites conscribit quoscunq; vsquã bonos inuenit, suarum partium Principes omnes Bambergæ conuocat, in frequenti ecclesiasticorum & secularium conuentu multa pro se aduersus Othonem dicit, extenuat verbis autoritatem pontificiam, & quam inique pro affectuum libidine iudicet & statuat in causa sua declarat. Eodem tempore suis partibus adhærẽtes Otho vocat ad Traiectum vrbem, accusat apud illos Philippum, suam causam agit, gloriatur de legitima electione, quã approbarit sanctissimus dominus Papa, reiectum ex libro viuentium Philippum & omnes illi adhærentes exaggerat. Fuerũt hæc causa magnæ in ecclesia perturbationis. Hoc tempore, quod
1203 fuit anno post natiuitatẽ Christi 1203, Philippus suas copias ducit in Turingiam contra Hermannum Lantgrauium, quod Papæ anathema veritus partes pontificis defendendas susceperat, & quod iuuaret Sifridum Moguntinum archiepiscopum contra Philippum. nam hic Sifridus coniunctissimus erat Othoni, ecclesiasticis eum iuuabat bonis quam poterat maxime. Lantgrauius Turingiæ Othocarum Boëmiæ regem & Palatinum, qui cum Othone contra Philippum sentiebant, inuocat vt ferant illi auxiliares manus. Boëmorum rex magna suorum manu occurrit obuiam Philippo ab alia parte. cum suis copiis quoque comes Palatinus venit ab Othone adiutus. Maiores copias contra se venire quam putabat vbi videt Philippus, seque nimium numero inferiorem, statuit suos intra munitiones continere. quare exercitum in vrbem Erdefurt ducit, illic expectans hostem. Lantgrauius cum sociorum auxiliaribus copiis ad vrbem properat, obsidione totam vrbem circundat, sperans se eum illic inclusum tenere & capere. quamobrem ad Othonem mittit, scribit se tenere captum in vrbe, petitque vt militum adhuc aliquot millia mittat, nam manus suas Philippum effugere non posse, aut captum aut occisum se missurum Othoni promittit. Iamque incipiebant gloriari victum & cum toto exercitu captum: has pœnas dare dicebant impietatis, inobedientiæ, contemptæque ecclesiæ. Hæc fama per totam volitabat Germaniam, incipiebantque rursum aduerso vento impelli in partem diuersam arundines de quibus dixi, hoc est inconstantes homines, qui quolibet vento in quamlibet partem mutantur animis. Philippus hoc periculum animaduertens, quam primum fugiendum quoquo modo videt antequam augerentur copiæ. propterea media nocte cum paucis suorum elapsus, venit ad Marchionem Misnensem, eique aureos pollicetur montes, qui illum pro tenuitate facultatum suarum iuuit. cum paucis igitur properat liberaturus suos, sed facile ab hostibus repulsus est: illi vero in vrbe aliquoties eruptionibus factis magnam hostium cædem fecerunt, & fortiter propugnabant mœnia. Vbi Otho certior factus est Philippum fuga sibi consuluisse, suos reuocat, & Lantgrauius impensas longioris obsidionis timens, soluit obsidionem. Venit eo tempore Otho rex cum multis militum legionibus Mersburgum, eoque conuocauit omnes suos confœderatos & subditos magistratus. Veniebant quoque qui deficientes à Philippo petebant amicitiam Othonis, causam defectionis suæ reddebant, scilicet quod Pontifex Rom. excommunicarit Philippum & omnes qui eum sequerentur, & quod mandarit Papa, vt omnes relinquerent eum. sed nulla erat plerisq; alia causa deficiendi quam quod videbatur Otho superior. In illis comitiis apostolicus legatus, episcopus, denuo Othonem coronauit, & benedixit illi in frequentissima populi concione & magno strepitu & pompa.

Philippus interea comparat copias, suos vbiq; bono esse animo & bene sperare iubet, iterumque in Turingiam mouet signa, primumque adoritur oppidulum Wizense, paucisque diebus capit, & totam illam regionem, præter vnam atque alteram arcem, in fidem accepit: Nunciatur illi Boëmiæ regem rursum aduenire. Philippus obuiam illi ducit suas copias. Boëmi ad iter paratiores quam ad prælium, celeriter ibant, quibus cum nunciatur hostem aduenire, adest quoque Philippus cum iis eadem hora fere qui nunciabant regi Boëmorum aduolare hostes. itaque dum aciem instruit Boëmus, irruit Philippus in eos. statim perturbatis ordinibus tergum verterunt, in qua fuga Boëmorum multitudo non exigua est occisa: qui fuga euaserunt, domum dissipati venerunt magna cum ignominia. Philippus ex eo prælio incredibilia habuit commoda;

da; qui enim induxerant in animum audire Pontificem Rom. præcipientem vitare anathemate percussum Philippum, mutarunt sententiam, Philippo mittunt auxilia: quædam ciuitatum clã mittebant subsidium. verebantur enim excommunicationem. Philippus omnes pagos, villas, arces, oppida cepit, & igne & ferro sustulit omnia ædificia: quique paulo ante dicebatur victus, in hostis manu, iam victor hostem affligit pro sua libidine. Thuringiæ comes Hermannus vbi certior est factus tristissimo nuncio, quod rex Boemorum, in quem omnem collocauerat spem, tanto prælio superatus sit, despondet animum, videt se illius iræ resistere non posse, mittit ad Philippum de pace & deditione, se paratum per omnia æqua illi parere significat. Fit pax inter eos, in gratiam recipitur, aliosque qui desciuerant aut primum nunc accedebant sine superbia & exprobratione suscepit. Coloniæ quoque episcopus qui defecerat, reconciliatus est illi. Philippus nocte dieque properabat (dum recens fama de victoria sua vigeret in ore auribusque hominum) ad occupanda quæ aduersarium suum Othonem sequebantur, & in fidem sine iniuria accipiebat omnes qui se dabant. Adolphus Archiepiscopus Coloniensis promisit Philippo se effecturum, vt suis partibus accederent dux Lotharingiæ, & dux Brabantię, quod magnopere cupiebat Philippus: videbatur enim Otho totus fractus si hoc fieret. Quare episcopo dedit non vulgarem pecuniæ vim partim vt ipse seruaret sibi, partim vt largitionibus animos illorum Principum eorumque procerum tentaret, & ab Othone auocaret. Episcopus, bonus vir, parui æstimauit iusiurandum Othoni factum, aut excommunicationis latam sententiam, primum auro aulicorum familiarium illorum Principũ corda deuincit Philippo, deinde mentes quoque capit Principum auri vi, quæ magna & potens est in rebus mortalium. Hi duo Principes vbi accesserunt, Othone relicto, ad Philippum, plurimis aliis idem faciendi causa fuerunt, quibus nulla munera data sunt, imo ipsi Philippo dederunt: sicut comparatum est inique, vt ditioribus semper aliquid addatur. Philippi igitur rebus sic se habentibus, fit Aquisgrani magnus principum & ciuitatum conuentus, aderant etiam duces Lotharingiæ & Brabantiæ. In eo renouantur fœdera, iuramentis & literis confirmantur, de alio subrogando Pontifice Rom. si ille nolit mutare sententiam, deliberatur. Coronaturque in illis comitiis iterum Philippus, appellaturque Rex Romanorum, & Imperator semper Augustus. Multi ecclesiastici abbates & in aliis dignitatibus constituti cogebantur obtemperare non sine cõscientia carnificina. Rege Philippo excommunicato, quidam ex eis, qui nimirum religioni magis dediti erant, potius proponebant quiduis ferre, quam animæ detrimentum pati. Nam persuasum erat, certo recta ad inferos descendere animas eorum qui in excommunicatione mortui essent. Propterea Colonienses ciues suum episcopum vocabant apostatam, & iniquissimo ferebant animo quod contra iuramentum Othoni præstitum, & contra sacrosanctam Romanam sedẽ beati Petri coniunxerat se Philippo. Volebant enim potius quodlibet discrimen subire, quam contra Romanæ ecclesiæ obedientiam facere. Quare petebãt a Pontifice Rom. vt Adolphum archiepiscopum suum à cathedra episcopali deturbaret. Accusabantq; eum leuitatis & perfidię nomine grauiter. Hoc vero grauissimum iudicabant, quod ipse coronauerat suis manibus Philippum. Quam ob causam legatus apostolicus qui tum nomine Pontificis Rom. legatione in Germaniam fungebatur, episcopum Adolphum deposuit, & consecrauit in archiepiscopum Coloniensem, auro ditissimum, Bunnæ præpositum, Brunonem nomine. Idem legatus eadem legatione etiam deposuerat Moguntinum episcopum, quem Philippus Imperator volebat, & alium substituit. Sed consecrati hi fuerunt episcopi, præterea nihil, dum Philippus superstes fuit. Nec enim vsus redituum, aut administratio muneris episcopalis illis concessa fuerũt. Sed præualuerunt viribus & auxiliorum copia episcopi regii, pontificii latere coacti sunt. In his dissensionum turbis multa monasteria (maiorum honestissima instituta & vtilissima) sunt direpta & diruta, multæ ecclesiæ spoliatæ, multi pauperes oppressi. Dum ita succedunt omnia ex sententia Philippo, Otho aduersarius eius laborat apud Saxones grauissimo morbo, & omnium pene amicorum auxilio destitutus, animi ægritudine non leuiore quam corporis detinetur. Nihil habet reliquum in quo possit confidere quam Pontificem Rom. ad quem mittit nuncios, & in Germania legatum supplicat, quotidieque nuncios appellat suam

prædicans in Romanam sedem obseruantiam. Spiram Philippus conuocat Principes Germaniæ, ibique decernitur bellum contra Colonienses omnium Principum qui illic erant concordi sententia. Quare cōiunctas copias Imperator Philippus ducit aduersus Colonienses qui toti erāt Rom. Papæ deuoti. Aduenientem placare verbis Imperatorem conantur: Imperator postulat vt Adolpho episcopo satisfaciant, pro magnitudine iniuriarum quas illi intulerāt, omnia sua restituant, omni honore excipiant & venerentur vt archiepiscopum suum, illique iurent. Quod cum ciues recusarent, multaque de sua debita ecclesiæ obedientia differerent, Philippus omnia quæ ante mœnia ciues habebant militibus diripienda & vastanda obiicit. Nihil ante vrbem mansit integrum, omnia in cinerem redigebantur. Deinde exercitum propius muris admouendo arctius vrbem premere conatur, totam fere vrbem circumuallando magni laboris operibus. Sed paucis diebus capiendi nullam spem videns, soluens obsidionem, ad parua oppida Adolpho rebellantia capienda ducit copias, quæ capta iurarunt Adolpho fidelitatem, vt sic loquar, formula sermonis vsitata. Multa munita loca circa Coloniam hoc bello destruxit Imperator. Arces omnes episcopo Adolpho reddidit. Otho interea restitutus sanitati, autoritate apostolica multas recipit vrbes, nam mandato autoritatis apostolicæ plerique credebant illi soli imperium deberi & Imperatoris appellationem. Quare cohortatur suos, Dominum ecclesiam suam non sic persundari passurum, rationem breui futuram rerum. Impios, ceu puluerem à facie venti, coram Domino breui disiiciendos & perdendos seruari. Quod vbi Colonienses audiuerunt, resuscitatum ex morbo scilicet Othonem, & parare arma, post abitum Philippi pleraque omnia recuperant, eiectis & captis præsidiis Philippi & episcopi. Ipse episcopus vix euasit, venitq; ad Imperatorem Philippum, illi omnia enarrat ordine. Quare Philippus sine mora repetit Coloniam cum copiis, & recipit quæ ad ecclesiam Coloniensem pertinentia omnia, quæ extra vrbem fuerunt, & quantum fieri per magnitudinem vrbis exercitusque sui, vrbem circumuallat, mittitque passim ad suos confœderatos, vt auxiliares manus mittant, nam totam vrbem cupiebat circumdare; erat enim ipse Otho rex cum suo episcopo Brunone in vrbe, consecrarantque episcopum Brunonem Sifridus Moguntinus episcopus, & duo ex Anglia missi episcopi. Ex Germanis enim episcoporum nullus audebat tentare, omnes enim metuebant Philippum. Augebatur igitur quotidie exercitus Philippi, iamque Otho videbat se quotidie includi magis, augerique periculum, nec habere vllos sociorum à quibus esset exercitus sperandus, cuius opera solueretur obsidio. Quare cum videret diligentius, etiam nocte omnia itinera custodita, vt nulla possit esse spes elabendi, nisi certo periculo, cōstituit cum suis erumpere per medios hostes diuisos, per ambitum ciuitatis, eruptione facta prorumpit quidem fortiter per hostes, & occidit multos: sed Philippi copiæ numero superiores multo (quanquam vix sexta copiarum pars eo loco esset) fugientem Othonem persequuntur, & vix dimidia pars, qui comitabantur dominum, euasit, alii enim capti sunt, alii occisi. Brunonem etiam in eo prælio cepit, & in vinculis duriter detinuit perpetuum annum. Colonienses magis etiam muniunt vrbem, & diligentius disponunt in muris propugnatores. Philippus vbi vidit elapsum Othonem, & capiendæ vrbis facultates sibi non esse in præsentiarum, discedit, & obseruat quid Otho parturiat. Colonienses vero vbi extra mœnia nusquam essent tuti, omnibus fere redactis in potestatem Philippi, & Otho vrbe non satis confisus esset (quod imprimis ciues male habuit: neque enim tutorē satis commodum putabant, qui hoc modo obsessam vrbem relinqueret) Romani autem Pontificis spiritualia excommunicationum fulmina efficacia esse apud hostes videntes, mittunt ad ducem Brabantiæ, vt eius consilio & opera reconcilientur Philippo Imperatori. Dux Brabantię suam operam pollicetur, veniunt igitur legati Coloniensium ad Imperat. Philippum Botpardiam, vbi cum multis Principibus & parte exercitus agebat. Primum petunt vt condonet tot eorum delicta, quæ veniā mereantur vel ob hoc solum, quod sic docti fuerint à suis religiosis, & propter cultum diuinum fecerint: sed cum videant ecclesiæ maiorem partem per Germaniam & religiosos quoque viros à partibus Philippi stare, gratiam humiliter se petere inquiunt, & delictorum veniam, offerunt episcopo Adolpho omnia quæ habuit vnquam episcopus in vrbe iura. Cæsari item Philippo facturos plura quam ipse

vel

vel suo vel imperii nomine vnquam postulaturus sit, pollicentur. Philippus recipit eos in gratiam, nihil pœnæ grauioris propter rebellionem illis imponens. Quare cum legatis Coloniensium mittit quoque suos Philippus, qui Coloniensibus ciuibus pacis conditiones exposuerunt, quas vbi vident non modo æquissimas, sed etiam mire faciles, gratias agunt Philippo, & quæcunque postulat, iurant prompto animo. Philippus ergo in dignitatem archiepiscopi, reclamante Pötifice Rom. restituit Adolphum, & quæcunque ad ecclesiam pertinuerant, reddidit, quædam alia armis capta ecclesiæ illi donauit. Otho autem desperatis suis in Germania rebus, omnia Philippo obtinente, ad regem Angliæ se contulit, vt illic lateret, tragœdiæque finem expectaret, nihil minus tamen cum Pontifice consilia confert, quid facto opus sit, quærit. Philippus autem firmum & stabile conatur regnum reddere: propterea ad omnes ciuitates proficiscitur, renouãtur vbique iuramenta, per omnes ciuitates suæ liberalitatis & lenitatis specimen exhibet. Amicos quamplurimos parat: nam in his bellis præcedentibus omnibus satis didicit, multo preciosiorem possessionem amicorum multorum, quam multæ pecuniæ. Quare filiam suam matrimonio iunxit regi Boemorum, aliam filiam minorem natu dedit vxorem filio ducis Brabantiæ. Opus enim fore aliquando amicis putauit: neque enim sic quieturum Pontificem Rom. & Othonem sperauit. Quæ hoc tempore in sole visa scribuntur, si quis cupit scire, legat in aliis. Philippus postquã in Germania res stabiliuit suas quantum potuit fieri firmissime, conuocatis Principibus exponit suam voluntatem faciendæ pacis ecclesiæ, propter vitanda scandala: multorum enim simplicium & bonorum mentes offendi sciebat, & in conscientia cruciari, quod excommunicati erant omnes adhærentes Imperatori Philippo. Idcirco decernunt in eo conuentu Principes, vt legati ad Romanum Pontificem mittantur de pace facienda, & vt explicent quantum malorum ortum sit, & exoriri adhuc possit ex illa discordia. Missa autem est honestissima legatio ex doctis & ex Principibus viris. Hi vbi venerunt Romam, exposuerunt multis mandata, docentque quantus religionis contemptus vulgo fieri soleat, vbi vident, Principes contemnere ea quæ religionis sunt. Philippum autem esse iam eo loco, vt nullam aduersariis reliquerit spem amari ab omnibus, boni Principis dotes cumulatim in eo esse. Et non esse Principem qui religionem maioris faciat, iam partium contentionibus coactum dissentire inuitum à Romano Pontifice, quanquam non dissentiat, sed eum torquere quod ex Rom. Pontifice cum hoste suo sentiat. Hæc & alia multa vbi legati Germani exposuerunt, nomine communis pacis, Papa priuatum suum negocium adfert, petunt si velit Philippus absolui, & electionem suam probari per apostolicam autoritatem, vt filiam suam nepoti Pontificis matrimonio copulet. sperarunt enim Pontificii ex hoc coniugio magnam partem Italiæ ad se redituram. Hoc cum serio Romanus peteret Pontifex, polliceretur que operam suam & studium erga Philippum Imperatorem, si hoc faceret. Item addebat Pontifex facile effecturum, vt Otho nihil posthac amplius tentaret. Sed legati non parum offensi, quod Pontifex tam aperte priuata publicis, carnalia spiritualibus anteponeret, responderunt, sibi non licere in hac re quicquam agere, nec in mãdatis suis habere; suadere autem vt Pôtifex propter matrimonium hoc legatos ad Imperatorem mittat, se autem pro virili curaturos vt nuptiæ illæ fiant. Nunc autem propter ecclesiæ & imperii publicam pacem, & propter euitanda scandala Romam missos, de his rebus agendum esse. Pontifex eandem canit cantilenam, si filiam dederit, nihil non facturum eorum quæ petebant, imo longe plura promittebat, quam optare ausus fuisset Philippus. Quare Pontifex cum legatis Cæsaris suos etiam mittit legatos, illisque plenam potestatem dat omnia quę petit Philippus concedendi, modo filia excommunicati Principis nubat nepoti Pôtificis. Mittit autem legationem qua dignior nulla mitti potuisset. Erant legati Leo titul. sanctæ Crucis in Hierusalem Cardinalis, episcopus Hostiensis, & episcopus Veliturensis. Qui vbi venerunt in Germaniam Augustæ Vindelicorum legati honorifice suscepti sunt à Philippo: sed Philippus ex suis legatis quos Romam miserat, cognouit, quam ob causam potissimum adessent, quid sperarent: quare statuit paululum rem producere, & ita Pontificios alloqui comiter, vt in spem certam vocaret illos filiam nepoti Pontific. desponsurum; etsi nihil de illa re adhuc tractatum erat: legati tamen facile conijcere poterãt, omnia per legatos suos

Imperatori exposita. neque enim legati quid actum esset Romæ, dicere potuerunt, nisi illud de petitione Papæ dicerent. Ex Augusta igitur Philippus Spiram secum ducit Pontificis legatos, Spiræ edito edicto publico, conuocat omnes Principes ad comitia in Northusen; vbi natalem Domini celebrat, præsentibus legatis Pontificis. Admirabantur omnes Romanos cardinalem & episcopum interesse sacris excommunicati Philippi. Sed Philippus propterea ita spe lactarat, & suspenderat legatos, vt sic viderent infirmiores (qui non sine conscientia commercium habebant cum Imperatore excommunicato, maxime in sacris) nec autores excommunicationum semper curare illa fulgura magnopere. In comitiis igitur illis vbi legati exposuerunt Papæ voluntatem de coniugio filiæ Imperatoris & nepotis sui, simulque intelligerent Principes ex ore legatorum, quare id peteret Pontifex: nam dicebant nomine dotis ea fore satis, quæ in Italia posset Imperatoris nomine concedere, quæ alioqui non essent in manibus Philippi, Principes plerique cum Imperatore ridebant, & admirabâtur, qua fronte auderent tam aperte sua quærere. Quare nihil responderunt quod attinebat ad matrimonium illud, sed dicebant, primum oportere mortalium rebus communibus consulere, postquam illæ bene haberent & pacatæ essent, tum ad parua illa priuata descendendum. Legati pontificii vbi negare non audebant, hæc sic habere, rubore suffusi, de pace inter Othonem & Philippum cœperunt tractare, & si proposuerant prius suam rem agere copulando illos quos dixi, nempe nepotem Papæ, & Philippi filiam. Principes igitur de componenda pace inter Othonem & Philippum multa excogitarunt. Tandem placuit omnibus hoc medium: Vt Philippus Othoni suam filiam in vxorem det, Otho non affectaret amplius superstite Philippo regnum; post mortem vero Philippi Otho regnaret. In his comitiis Bruno Coloniensis episcopus liberatur ex carcere, & cum Pontificiis legatis Romam profectus est, ibique pallium & consecrationem episcopi adeptus est; Adolphus vero, consentiente Imperatore depositus est. Papa vbi contemptum se à Philippo videt, multa contra eum clam & palam machinatus est, de quibus nunc breuitati studens nihil dicam, cum plura sint quam vt paucis dici possint. Philippus aliqua ex parte ex turbis negotiorum & bellorum extricatus statuit genio indulgere per aliquot saltem dies, & curare corpus. Cum ergo esset Babenbergæ liberalius pransus, & à prandio in cubiculum secessisset cum cancellario & dapifero suo, corpusque quieti dedisset, Otho de Witlispach comes Palatinus, qui ob multas causas odium gerebat in regem, festinanter ceu rem magnam nunciaturus, accedit ianuam cubilis in quo rex dormiebat, grauiusque pulsat, agnitus ab iis qui intus erant, cum rege intromittitur, gladium celerrime educit, & in collum vibrat, abscindens iugulares aliquot venas. nam quod non totum abscidit caput, in causa fuit illorum duorum qui vna in cubiculo cum rege erant, clamor, illo enim & magnitudine facinoris perterritus latro titubauit manu, paruumque idcirco vulnus inflixit; sed lethale. Rigore & terrore obstupuere cancellarius & dapifer. Tamen vir maximi spiritus dapifer, nomine Henricus de Walpurg, properat repagulis firmare fores cubilis, simulque clamat maxima voce, milites vocans. Sed latro confidentissimus & truculentissimus, vulnere in caput dapiferi obstantis inflicto tam graui vt caderet, pessulis & repagulis remotis, se è cubiculo eiecit, præcipitanitque ad equos qui parati expectabant latronem, itaque equos conscendit, & aufugit antequam quisquam scire ex illis duobus qui erant cum rege poterat, quid esset. Latrone ex palatio sic se præcipitante, clamoreque cancellarii & dapiferi audito, concurritur ad cubile regis, qui volutatus in sanguine suo exanimis iacet. O fata ineuitabilia! Philippus rex ita periit cum iam primum inciperet curare corpus. Perit gladio in cubiculo palatii sui, quo tempore minus hostium habuit, quam vnquam antea, qui in præliis toties seruatus est. Regalibus ceremoniis est Babenbergæ sepultus magno multorum luctu & lachrymis. Latrocinio autem tali occisus est Phi-
1208 lippus anno Domini 1208, quo etiam anno pax est facta, de qua iam diximus. Multi amici Philippi clam conspirarunt de vlciscenda morte eius. Otho de Witlispach post latrocinium illud continuit se apud Egbertum Babenbergensem episcopum, & eius fratrem Henricum Marchionem. Quare qui constituerant vlcisci necem Henrici, etiam illis insidiabantur. Henricus ergo Marchio de Aderselle paucis post men-

mensibus occisus est in quadam rustica villa à Marescallo Philippi Imperatoris. Quid Philippus in vita egerit satis dictum est, quali corpore fuerit vno verbo expediam. Fuit corpore debiliore quam animo, nam sæpe ea conatus quæ per corporis infirmitatem non potuit efficere, à proposito destitit. Fuit enim animo ad maximas quasque res administrãdas, bella suscipienda, & prælia ineunda promptissimo. Paulo graciliore corporis habitu fuit, facie dignitatem & animi sublimitatem præ se tulit. Exercitationibus supra modum delectatus est, rarus intra parietes, ruri assiduus. Statim post mortem Philippi conueniunt Francofordiæ Principes electores, & iuxta pacis conditiones in Northusen electus est ad Imperium Otho, dux Saxoniæ, qui ante tantopere laborauerat tot casibus & prælis aliquot annis, vt regnaret. Pontifex Rom. audita morte Philippi, & Othonis electione non mediocri gaudio affectus est: quare duos cardinales mittit ad eum in Germaniam ad gratulandum Othoni & Principibus gratias agendum, simul vt Romam inuitarent Othonem ad imperii coronam accipiendam. Legati igitur illi vbi venerunt in Germaniam, & Othoni pontificia mandata exposuerunt, per multas ciuitates ecclesiasque iter fecerunt, indulgentias & priuilegia, & peccatorum grauiorum absolutiones dispensarunt. Rex Otho post illa comitia constituit omnia itinera per Germaniam quæ eo tempore lattonibus infesta erant à prædonibus & latronibus libera reddere. Quare imperauit vbique edicto publicato, in prædones & pacis turbatores animaduerti siue essent nobiles, siue non, neminique omnino parcere voluit. Hunc Othonem nimium familiaribus suis contra æquitatem studuisse scribunt autores. Secularia enim & ecclesiastica beneficia familiaribus suis contulit, neminemque fere circa se habuit, quam quos secum ex Saxonia & Anglia duxerat. Quidam hoc in bonam partem interpretantur, fuisse enim illos qui perseuerarũt cum illo in aduersis. Alienauit à se multos proceres nobiles & plebeios in iis Germaniæ partibus quibus maxime in bello vicere omnes Imperatores. Quod enim propter Philippum odium conceperat contra Sueuos, iam in eos euomere conatus est: nam hactenus fortuna aduersa illi negarat. Otho non diu post mortem Philippi Augustæ Principum conuentum celebrat, vbi comitem Palatinum Othonem de Witlispach & eius socios perpetrati latrocinii proscripsit, eorumq; possessiones & facultates omnes partim imperio adiudicauit, partim ad alios transtulit. Voluitque videri grauiter ferre mortem soceri sui Philippi, & si scirent omnes, viuumne an mortuum mallet, sed licebat impune optare viuum. Nec defuerunt qui crediderunt Othonem de Witlispach aliquid ab Othone rege beneficii sperasse, ob occisum Philippum. Esto hic suum iudicium cuique liberum, Dominus solus corda nouit, nosque nimium sumus procliues ad iudicandum, vel potius calumniandum in huiusmodi rebus, neque enim est iudicare, sed calumniari si quis rem ignotam rapit in peiorem partem. Ad proximum post electionem comitia in Hagenau habuit, in quibus expeditio cum magno exercitu in Italiam decernitur. Iubenturque copiarum duces electi se quam primum parare. Ex Hagenau in Saxoniam proficiscitur gratia delectus militum habendi, & etiam causa illic Philippi nouam nuptam custodiendi, quam in vrbem Brunschuig cum honestis virginibus & matronis ducit, iubetque eam illic læta suum ex Italia reditum expectare. Conscribitur per Germaniam passim exercitus, Augustæ conueniunt cum copiis omnes vt imperatum erat. Per vallem Tridentinam iter facientes Veronam veniunt, vbi excipiuntur pacifice, & offeruntur illis omnia quæ potest dominus à subiectis sperare. Postea Bononiam vsque venit, illic statuit experiri totius Latii Principum animos, & omnia prius tentare verbis, quam armis. Quare Bononiam conuocat omnes Italiæ Principes & ciuitatum magistratus, cum eis pacem fœderaque facit, imperat quoque singulis pro facultatum mensura numerum certum equitum & peditum, contractisque Italicis copiis, magnificentissime peruenit Romam. Tota vrbs effusa venit cum omnium ordinum, ætatum & sexus hominibus Imperatori obuiam, aduentui gratulantur, musicis instrumentis variorum generum & vocibus canunt. Adest ipse Pontifex Innocentius, qui amplexus Imperatorem ducit ad Basilicam diui Petri, & magnificentia, qua maior excogitari non potuit coronam Imperialem imponit illi, & benedictionis apostolicæ illum participem facit. Corona imperiali Othone donato, Innocentius postulat ab Othone iuramẽtum de patrimonio Petri defenden-

do, & sanctæ ecclesiæ obedientiam præstando. Othone hæsitante, neque tam prompto ad iusiurandum vt Romani sperabant, improbius autem Romanis exigentibus, oritur tumultus, ad arma concurritur, inter muros angustiæ impediebant Germanos, ex tectis & altioribus ædificiorũ tabulatis euoluũtur in Cæsarianos lapides, multi primæ nobilitatis, & familiarissimi quiq; occumbunt. Multi grauiter vulnerantur. Otho cum Romanis expostulauit, & petiit ab eis resarciri damna; sed videt nihil in præsentiarum contra eos fieri posse; omnes enim munitiones occupatas tenebant. quare discedit Roma, & Mediolanum vsque profectus è Germania auxilia vocat, & Longobardorum multitudinem magnam conscribit, & in ditionem sedis Romanæ ducit, nihilque prætermittit non vastatum. Tusciam & Romaniolam miseris modis perdidit. Et Romæ parabant se ad obsidionem perferendam, nam quotidie nunciabatur cum exercitu aduenire. Post depopulatas ecclesiæ Rom. terras, Neapolitani regni prouincias, quas tenebat Fridericus secundus, ingreditur, & sibi omnia iurare cogit. Hæc quo animo tulerit Pontifex Romanus, nihil opus est dicere. Cum vero Pontifici copiæ deessent, quibus resisteret Othoni, & minis nihil efficere posset, admonuerat enim eum per legatos vt ecclesiæ sua redderet, mittit ad regem Galliæ, qui alioqui male volebat Othoni: semper enim senserat cum Philippo Imperatore contra Othonem, precibus & pollicitationibus eum inuitat ad subueniẽdum ecclesiæ, maiorũ eius exempla commemorat regi, &c. Verum Otho nihil motus Pontificiis minis & conatibus, pergit occupare, vastare, diripienda militibus dare vrbes & castra pontificia. Quare Pontifex Othonem excommunicat, in Germaniam cum bullis mittens legatos, qui rebellionem contra eum excitent. Et postquam videt Papa Othonem anathematis fulmine non terreri, concilio Romæ habito episcoporum & cardinalium, eum ab imperio autoritate apostolica deponit, & pronunciauit excommunicationis sententiæ subiacere omnes qui illi faueant, studeant, beneque loquantur. Absoluit vero omnes à iuramentis præstitis, anathemaque iubet esse quicunque vel nominaret eum Imperatorem aut Regem. Otho animum Pontificis exasperatum intelligens, magis omnia implet tumultibus per Italiam, ducitque copias in Apuliam & Calabriam, hostiliter omnia vastat, castella militibus donat. Exigit magnam pecuniam à victis, & frumentum in munitissimas arces conuehit in vsum obsidendæ Romæ. Factaque est breui incredibilis caritas omnium rerum per totum Latium. Nec paruus timor inuasit Romam: vidit enim successus eius & conatus. Pontifex in Germania defectionem ab illo excitare variis artibus tentat. Mittit cum mandatis & excommunicationum sententiis legatos suos ad archiepiscopum Moguntinum Sifridum, huicque mandat vt latam in sancta synodo sententiam in Othonem diuulget per totam Germaniam, quod scilicet Otho deturbatus ab imperio sit. Sifridus obedit autoritati pontificiæ, & promulgat vbicunque potest sententiam Pontificis. Quod episcopi temerarium factum commouit ad iram Germaniæ Principes omnes fere; nam quod episcopus de excommunicatione dicebat, flocci non faciebant ipsorum multi. nam dum adhuc viueret Philippus, occalluerant ad illos terrores Romani Pontificis. Quare comitum ducumque quidam cum magna nobilium multitudine copiis armatis ditionem omnem ecclesiæ Moguntinæ peruastant, ædificia exurunt, monasteriis & templis non parcentes. Sifridus episcopus sibi bene conscius se ob nullam aliam causam promulgasse sacrosanctæ synodi Romanæ sententiam in Othonem, quam zelo & obedientia erga sedem beati Petri, fugit in Thuringiam ad comitem Hermannum, apud quem latuit; nam is comes quoque bene cum Rom. ecclesia sentiebat. Germaniæ Principes quidam vbi audiuerunt Imperatoris per Italiam facta, placuerunt, qui scilicet didicerant regnante Philippo contemnere arma quibus aduersarii resistebant; quidam vero factis Othonis resistere parabant, alii aliam ob causam, ob excommunicationem multi quoque, qui timebant ecclesiæ perniciosissimam discordiam & scandala pessima. Othoni vbi hæc sic habere in Germania significatum est, quam primum in Germaniam festinãdum censuit: quare rebus vtcunque in Italia dispositis, ducit exercitum domum, nec contemnendam pecuniam ex Italia secum attulit. Inuenit vero Germaniam tumultuantem seditionibus, erat enim diuisa in partes, aliis pontificiam potestatem despicientibus, a-
1212 liis eam suspicientibus & formidantibus. Anno igitur post natiuitatem Christi 1212,

Otho

Otho reuersus in Germaniam, mense Maio, Norinbergam omnes Germaniæ Principes conuocat, illic Principibus commemorat Romanorum perfidiam, & multorum nobilium, fortium virorum, cædes ob oculos ponit, iniquas petitiones Pôtificis & dolos exponit multis verbis. Adhortatur Principes, ne submittant & deiiciant generosos animos, vt mancipia Romanorum fiant. Addit præter reliqua, se paratum imperio cedere, si Principibus electoribus videatur inutilis, & meritus vt deponatur: nā Pontificem Romanum propterea sibi irasci, quod côtra imperii dignitatem & vtilitatem non velit eum audire per omnia. Principum igitur iudicio suā causam subiicit, & imperii Remp. committit. Insidiari enim Innocētium imperio & facultatibus Germanorum, inprimis Romanis molestum esse quod ius Imperatorem eligendi apud Germanos sit. Quod sublatum, inquit, esset, si Pontifex posset deponere Imperatorem pro sua libidine, vt præsumpsit. Principes igitur cordatiores erant quam vt non viderent quid sequeretur, quantave esset eorum potestas Imperatorem eligendi, si ratam haberent sententiam Papæ, deponendo ab imperio Othonem. Cumq; in hanc sententiam Imperator quosdam confirmasset Principes, quosdam alienatos reconciliasset, quosdam ad maiorem iram in Pontificem concitasset, decretum est bellum contra Hermannum Turingiæ comitem, qui audiebat Pontificem Romanum, & propterea Sifridum Moguntinum episcopū fouebat. Quare celeriter copiis contractis, inuadit Hermani ditionem, & primum arces Rodenburgum & Saltzingen munitissimas loci natura & operibus hominum. Agros quoque in illa regione vastauit totos. Oppidum Wizense incendit, sed prius diripiendum obiectum militum furori. Scribunt autores tum primum machinam illam bellicam inuentam, quam Trybock Germani eius inuentores nominarunt. Inuentam autem certis argumentis colligitur, in iis Germaniæ locis vbi post inuentæ sunt Bombardæ, nempe Norinbergæ. Turingiam igitur nimis crudeliter totam eo bello vastauit. Post hanc hostilem depopulationem Turingiæ in vrbe Northusen Saxoniæ cum filia Philippi nuptias imperiali magnificentia celebrauit. Post nuptias quarto die noua nupta moritur. Suspicabantur alii aliam mortis causam fuisse, quidam dicebant virginem non inuentam, quidam concubinas magis Imperatori placuisse, fuerunt qui putabant per pellices veneno sublatam non conscio Imperatore. Inimici & Pontificii palam dicebant per Imperatorem venenum illi datum. Dum hæc agit Otho cum suis, aduersa pars quæ adhærebat Pontifici, cuique alias non placebant facta Othonis, erant autem præcipui aduersariorum eius Sifridus Moguntinus archiepiscopus, Boemiæ rex, episcopus Treuirensis, item Hermannus comes Turingiæ, dux Austriæ, & alii quidam, qui conuenerunt, communique sententia decreuerunt reuocare Fridericum Henrici Imperatoris filium, eumque appellant Imperatorem loco abrogati Othonis. Passim ad Principes & vrbes scribebant, & agebant adolescentis Friderici causam, admonentes eos iuramenti quod olim per totum imperium puero factum erat. Item quam liberali & generosa indole puer sit, quamque bene & modeste educatus sit, declarant. Quare ad eum legationem honestam mittunt, & ad suscipiendum imperium vocant, spem faciunt Deum fortunaturum conatus eius contra hostem ecclesiæ, Othonem. Mittunt autem Anshelmum de Iustingen, & Henricum de Nyfen summos eloquentia, nobilitate & fortitudine viros. Qui vbi ad Fridericum adolescentem veniunt, exponunt illi omnia, quomodo abrogatus sit Otho, expectari eum à maiore & meliore parte Germaniæ, odire bellicosissimos Germanos Othonem. Pontificis potestatem & autoritatem illi probant, si forte dubitaret. Regem Franciæ quoque contra Othonem adfuturum, si opus sit, omnibus neruis, pollicentur. Fridericus agit gratias pro voluntate in se Principibus, sed rem periculosam & magnam esse, deliberatione propterea opus esse. Dux etiam Brabantiæ multis ex causis infensus fuit Othoni: quare copiis armatis Leodium obsidet, & per vim capit vrbem & multos ciues, episcopus fuga sibi consulit. Hac expugnatione Leodium est miserrime à militibus direptum, nulla vllius loci est habita ratio, non monasteriorum, non ecclesiarum. Ecclesiasticæ personæ non aliter tractatæ sunt, quam seculares. Alia quoque Othoni subiecta diripuit hic dux Brabantiæ, & animos addidit multis audendi rebellare Othoni.

Anno Domini 1212, fuit hæresis in Alsatia, qua seducti erant nobiles & vulgus. 1212

Affirmabant quolibet die licere carnes comedere, in pifcium efu immodico tam ineffe luxum, quam in reliquis carnis generibus. Item male facere qui contrahere matrimonia prohiberent, cum Deus omnia crearit, & fancta omnia fint cum gratiarum actione accepta à fidelibus. Hi pertinaciter opinionem illam fuam defendebant, & credebant multi illis, nec dubitabant blafphemias dicere in fanctiffimum dominum Papam qui prohiberet ecclefiafticis contrahere, & quibufdam diebus à cibis corporum humanorum conftitutioni idoneis. Quapropter Pontifex Romanus præcepit eiufmodi homines è medio tollere. Suntque vno die circiter centum ab epifcopo Argentinenfi combufti. Multi carceribus mancipati, donec reuocauerunt palam profeffi fe errare. Fuerunt præterea multæ difcordiæ in ecclefia, nec abftinebant à facris faciendis quos excommunicauerat Papa. Iterum mittuntur legati ad Fridericum Siciliæ regem, iuuenem, vt ad fufcipienda imperii infignia veniat: Fridericus vix tandem perfuadetur ad tantæ difficultatis rem. Quare copiis collectis pro facultate, comitantibus eum Germanicis legatis, Romam primum petit. ad Innocentium in hanc fententiam orationem habuit, Se fuas tenues facultates non ignorare, nec tam ftupidum effe, vt non expenderit quid ferre humeri fui poffint, tamen, præfentibus legatis Germanorum teftibus, vix inductum, vt conetur tantam rem. Potiffimam autem caufam quod conetur effe ecclefiæ infelicem ftatum, qui bonus effe non poffit, regnante hofte ecclefiæ, homine Satanæ tradito. Fuiffe autem quoque, addit, quod imperium illi iure debeatur. Quæ omnia etiam nullo dicente bene fciebat Pontifex. Poftremo huc venit omnis eius oratio, vt corona imperiali donet Pontifex eum, quo maiore autoritate in Germaniam veniat. Pontifex nondum coronandum iudicat, fed mittit cum eo legatum cardinalem, vt mandet autoritate apoftolica Principibus & ciuitatibus per Germaniam, vt ab Othone anathemate percuffo, & ab imperio depofito, recedant, & Friderico fecundo obtemperent, qui olim puer ab eis electus fit, & cui præftiterint iuramentum, à quo nondum abfoluti fint. Fridericus igitur Pontificis legato, & Germanicis legatis, copiífque Pontificis opera per Italiam auctis, per alpium difficiles (nam recta propter infidias Othonis ire prohibebatur) vias venit in Rhetiam, illic à Curienfi epifcopo & nobilibus cum magna reuerentia fufceptus, ductufque ad Conftantiam vrbem eft. Ibi confedit per aliquot dies, & ex Sueuia copias cogit, procerumque Sueuorum auxilio fe lectiffimi Germanorum milites ad eum magna copia veniunt Conftantiam. Otho ne vires eius crefcerent, feftinans cum exercitu Conftantiam verfus tendit, vbi in Sueuiam venit, omnia fere fibi infefta reperit, pergit autem vfque in Vberlingen oppidum: fed Fridericus copiis & amicis fociifque ciuitatibus & Principibus multo præpollebat illi. Quotidieque deficiebant nobiles & gregarii milites ab Othone ad Fridericum. Germania enim bene fperauit femper de hoc Friderico cum adhuc effet puer, & fciebat ad eum imperium iure pertinere. Otho igitur videns fe in Sueuia deftitutum fociis, omniaque inclinari ad Fridericum, defcendit ad Brifacum vfque oppidum, ad ripam Rheni fitum, illic omnia tentauit, vt augeret vires, fed alienos reperit quos putauit nunquam à fe feparari vlla fortuna poffe. Quoslibet autem obuios milites confcribit, qui Principi non obedientes, excurfus quotidianos ex oppido faciebant, atque viciniam Brifaci diripiebant. In oppido etiam ipfo manus non abftinebant à facultatibus, vxoribus, virginibufque ciuium: oppidani igitur ad fe intromiffis vicinis, eiiciunt Othonem cum rapace colluuie militum extra vrbem. Otho in Saxoniam reuerfus eft. Fridericus per vrbes in vtraque Rheni ripa fitas defcendit, vbique fufcipitur, ceu decet excipere Imperatorem vfque ad Hagenau, quod oppidum erat totum addictum Othoni, conftitueruntque extrema omnia experiri potius quam deficere. Quare portis claufis, negarunt Friderico aditum. Fridericus mox obfidione oppidulum circundat, & foffis completis muros diruit, paucifque diebus ad deditionem compulit. Veniunt ergo ad eum ciues gratiam & pacem petunt, rogant ne eis fraudi fit fides & conftantia erga fuum dominum, cui iurarint fidelitatem, idem pofthac facturos Friderico, promittunt. his in fidem igitur fufceptis, pergit, perque omnes ciuitates ceu Rex & Imperator magnifice pro cuiufque facultatibus excipitur. Vbi Moguntiam peruenit, comitia celebrauit, illuc confluunt multi quos non expectauit, deficiebant enim fere omnes paucis diebus. Argentinenfem epifco-

episcopum auelli ab Othone posse sine armis nemo sperabat, venit vltro ad illa comitia, & Fridericum appellat Imperatorem. Veniunt episcopi Basiliensis, Constantiensis, Spirensis, Herbipolensis qui plerique credebantur fauere Othoni. Nam archiepiscopum Moguntinum & Treuirensem adfuisse, nihil opus est dicere, quos ex professo hostes fuisse Othonis iam ante satis dictū est. Adfuit comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Turingiæ, rex Boemiæ, & alii multi, qui omnes Fridericum appellarunt Imperatorem semper Augustum. Finitis comitiis Moguntinensibus recta Coloniam descendit, hinc feliciter peruenit Aquisgranum, ibiq; est vnctus, & coronatus ab archiepiscopo Moguntino. Porro Fridericus animaduertens amicitiā regis Galliarum, maximo vsui sibi esse posse, quare mittit ad eum legatos, dies & locus constituitur, vbi fœdus inter reges fiat. Apud Vallicolorem autem conueniunt, rex mittit filium suum Ludouicum: nam ipse propter valetudinem venire non poterat. Fœdus igitur est inter eos factum quamdiu superstites essent. Fridericus per Germaniam visitat ciuitates pōtissimum eas quæ suspectæ erant Othonis partibus fauere. Verum omnes subiugantur sine negotio: neminem enim latere potuit actum esse de Othone. Quare Otho omni spe in Germania destitutus, coniunxit se Ioanni Anglorum regi, & Rainaldo Boloniæ comiti. Quibus opposuit se Philippus rex Galliæ, & superauit multis prælijs. Rex Angliæ enim facto fœdere cum comite Flandrensi, nomine Ferdinando, magnam classem ad Granantingos Flandriæ vrbem duxit. Contra Ferdinandum ducit copias rex Galliæ, Brugas vrbem capit, mox Grandanum obsidet: sed ante deditionem soluere obsidionem coactus est: rex enim Angliæ illi aliquot naues ceperat. Porro rege Galliæ occupato in Flandria, Otho copiis suis, quas collegerat vndecunque, illisque magis prædam quam obsonium pollicitus erat, comitatum Geldrensem à Friderici partibus stantem vastauit, & diripiendum militi prębuit. Postea coniunxit se regi Angliæ, & Ferdinando comiti Flandrensi, qui vna aduersus Philippum Gallorum regem duxerunt copias. Philippus illis apud Tornacum occurrit, congressiq; in loco æquo, diu pugnarunt fortiter vtrinque: sed longe multitudine superior Galliarum rex, vincit, fugatosque multos cædit & capit. Captus est etiam comes Ferdinandus, Otho euasit fugitque in Saxoniam. Vbi desperatis omnibus rebus, mœrore animi confectus, incidit in morbum corporis, obiitque paucis diebus magnis doloribus corporis & animi affectus. Cladem illam vltimam Otho accepit; & mortuus est anno 1214. Quæ post- 1214
ea bella Gallus cum Anglis gesserit, & si hic requirere locus videatur, vt dicantur, tamen, quoniam apud alios omnia sunt commissa literis, & non propria Germaniæ, prętereo. Hic ergo huic libro sit modus.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS.

POST deuictum & fato functum Othonem, Fridericus denuo Moguntiam conuocat imperii proceres ecclesiasticos & seculares, ibi de communi pace facienda multa statuuntur, & de reliquiis partium Othonis tollendis primum, deinde de expeditione suscipienda in Turcas consultatur. Item iterum Moguntinus episcopus magnificentissimis ceremoniis Fridericum coronat. Postea in Sueuiam ascendit, & omnia disponit diligenter, & iubet, vt pareant se ad expeditionem contra Turcas: nam Imperator voto se ad eam expeditionem obligauerat, si vincere concederetur à Deo Domino exercituum. Ex Sueuia rursum cum valida armatorum manu descendit ad Mosellanos, & Treuirenses in fidem accepit, & omnia oppida & arces in illis regionibus ad deditionem autoritate nominis tantum coactas, in sua iurare verba compulit. Vertit deinde signa in Lotharingiam, & Metenses, Leodiensesque, omnesque iurare sibi coegit. Postea copias per Mosam traiectas, ducit contra Henricum Brabantiæ ducem, qui semper studuerat Othoni. Vbi aduentare audiuit dux Fridericum, festinat illi obuiam, sup-

plexque pacem petit, animi gratitudinem, operam & obedientiam suam promptam in quibusuis periculis promittens. Impetrauit autem quæcunque petiit ab Imperatore, dedit autem obsides aliquot nobiles, & filium suum. Hoc tempore Treuirorum archiepiscopus Coloniam profectus est, vt illic ciues ad obtemperandum Imperatori induceret, & absolueret ab excommunicatione, in qua cum Othone diu fuerant: nec enim vllis bullis mandatisve vnquam potuerunt moueri, quo discederent ab Othone. Quare vbi archiepiscopus mentes ciuium mutatas cum fortuna vidit, celebrauit missam in templo diui Petri coram omni populo, & absoluit totam ciuitatem ab excommunicatione. Eodem die venit illuc Fridericus Imperator, estque cum magna reuerentia exceptus ab omni populo. Vbi autem ciues illi iurarunt, ascendit in Sueuiam, ibique de expeditione in Turcas cum Principibus agit, milites deliguntur, omnia comparantur ad expeditionem necessaria. Offerunt autem se illi Principes ad militiam, Fridericus secundus Imperator, dux Morauiæ, dux Brabantiæ, dux de Lemburg, dux de Ancei, comes Iuliacensis, comes de Tubingen, comes Lohensis, Marchio de Baden, comes Montensis, comes Sphanhemensis, comes de Nassau, comes Feldensis, comes Hirsutus, comes Siluestris, comes Synensis, episcopi Moguntinensis, Leodiensis, Babenbergensis, Herbipolensis, Patauiensis, Argentinensis, Eichstatensis, Constantiensis, Augustensis, hi omnes relicturi omnia, pollicentur se Hierosolymam vsque contra hostes ituros. In Galliis rex se quoque parat, & rex Angliæ. Sed in apparando anni prætereunt aliquor. Ad alia nos conferamus instituto nostro propiora. Fridericus in Italiam profectionem parans, contrahit ingentem exercitum; rebellare enim per Latium audit multos. Vbi venit in Italiæ fines, obuiam veniunt, & omnia quæ pacis sunt, optant omnes. nam vix alius Imperatorum ante eum exercitum numerosiorem ex Germanis & paratiorem in Italiam duxit. Itaque primo aduentu coronatus est à Pontifice Romano, Honorio. Sed diutius in Italia commoratus, militum petulantiam & licentiam non satis compescens, odio tandem habitus est ab Italis. Conspirant igitur quædam ciuitates in eum. Quare in Tuscia exigens iura imperii, & leges ferens, multis insidiis & dolis petitus est. Imprimis vero ignominiose Bononienses eum tractarunt. Multiplicibusque insidiis & assiduis dolis ita diminutus est exercitus, vt insignia Imperialia in Sueuiam miserit custodienda, & filium octo annos natum commiserit bene educandum & instituendum, vt decet Principem futurum; ipse aut mori aut vlcisci ignominiam, qua per Italiam notabatur passim, iniurias sibi illatas, insidiasque quibus magnam partem exercitus perdiderat. Idcirco per Italiam vsque ad vrbem Romam omnia cum reliquo exercitu hostili vastatione prosternit. Compererat enim & Pontificem sentire cum hostibus suis. Patrimonium sancti Petri impie tractauit, vrbes diripuit, agros vastauit. Pro suo arbitrio episcopatus & omnia ecclesiastica beneficia contulit suis amicis, eiectis qui à Pontifice instituti erant. Quæcunque ex ecclesiis vndique ad Pontificem Romanum redibant, ipse præripuit. Pontifex mittit ad eum legatos qui admoneant, quomodo à Pontificibus Romanis sit adiutus, quibus autoribus peruenerit ad imperium, nempe ab ecclesiæ obtemperantibus, resistentibus imperii hostibus maxime. Hæc ille quo sæpius in memoriam à Pontificiis reuocantur, hoc Imperator magis sæuit. Pontifex iterum iterumque adhortatur eum, minatur nisi resipiscat, & ecclesiæ ablata reddat, se anathemate percussurum, & ab imperio depositurum. Othonis recens exemplum ob oculos illi ponit. Hæc Fridericus omnia spernit, pergit in proposito, affligit quantum & quos potest ex subditis Papæ. Quam ob rem Pontifex excommunicat eum, priuatque imperio in synodo patrum Romæ congregata, & omnium omnia iuramenta illi vt Imperatoria & regi præstita, irrita pronunciat, contra facientes absoluit, imperatque mandato apostolico, vt aut omnes ab eo discedant, aut cum ipso anathema sint. Hæc in eum euulgantur, & in Germaniam per legatos pontificios perferuntur, commouent multos: nam Honorius habebatur vir sede pontificia dignus, hoc est nihil æque curans atque Rempublicam vniuersalis ecclesiæ & pacem eius. Fridericus contra, minatur se propediem in vrbem Romam venturum, & purgaturum ecclesiam beati Petri, vt nemo illic sit, nisi qui sequatur vestigia Apostolorum. Porro vbi audiuit in Germania agi, vt alienentur animi ab eo, quantum potest per angu-

angustiam temporis, res Italicas disponit, & in Germaniam properat, ne absentia sua defectioni locum vllum det. Vbi in Germaniam venit, conuentum Principum habuit Herbipoli, ibi se excusauit, & refutauit omnia quibus per Germaniam accusatus erat. Enarrauit enim ordine, quibus insidiis & dolis contra Germanos vsi sint Itali, in quæ discrimina venerit, & quæ damna ab illis passus sit. Apologia itaque placatis Principum animis, in eisdem comitiis à Principibus electoribus impetrauit, vt in Germanorum regem elegerint Henricum filium suum, admodum adhuc adolescentem. Paucis post diebus, conueniunt Principum multi Aquisgrani, ibiq; adolescens Henricus ab archiepiscopo Coloniensi vngitur & coronatur in regem. Imperator constabilitis rebus in Germania, & adolescente rege viris sapientibus commisso, reuertitur cum copiis in Italiam. In eam vbi venit, statuit primum leni amicoque animo omnia tentare. Prædixitque publice omnibus se patrio animo administraturum omnia, nisi qui nolint obtemperare æquis legibus. rogauitque Italos, vt potius experiri velint bonitatem & lenitatem, quam iram & sæuitiam suam. Eodem tempore Hierosolymitanus rex nomine Ioannes (amisso toto fere regno, iis quæ illi in Syria reliqua erant munitis per præsidia) venit Romam, gratia petendi auxiliares copias. Rex igitur ille Hierosolymitanus & Pontifex intelligentes vehementer opus esse sibi auxilio Imperatoris Friderici, eumque alioqui fouisse iam olim, se militatum iturum contra hostes fidei Hierusalem vsque. Quare mittunt ad eum legatum qui significet illi, quod rex Hierosolymorum petat, vt in gratiam cum Pontifice redeat, hoc enim statum ecclesiæ & hæc tempora, quibus hostes fidei ita prosperentur, requirere. Fridericus pacis quoque amans & cupidus consentit; fit pax inter Imperatorem & Pontificem. Fridericus reddit ablata Ecclesiæ, & promittit se cum primum liceat ducturum copias aduersus hostes fidei, ad recuperandam Hierusalem. Item, Ioannes rex filiam suam in vxorem locat Friderico, eique dotis nomine dat ius suum in regnum Hierosolymitanum. Propterea Siciliæ reges vsque ad nostram memoriam titulum Hierosolymorum regni sibi vendicant, appellanturque Hierusalem reges. Romam igitur adducitur filia regis, Romæque celebrantur nuptiæ. Post nuptias, cum sponsa proficiscitur Imperator in Apuliam, ibi cum noua nupta nonnihil temporis triuit. Hæc dum à patre in Italia aguntur, filius Henricus rex in Germania Francofordiæ comitia Principum celebrauit, ad illum Principum conuentum veniunt quoque literæ Friderici, nunciantes venturum Fridericum in Germaniam, vt deliberet de regni Hierosolymitani recuperatione, in literis quoque scriptum erat, Fridericum Imperatorem esse regem Hierosolymorum, quo nimirum plures Germanorum incitarentur ad militiam illam. Eodem tempore misit etiam Honorius Pontifex cardinalem legatum in Germaniam, qui adhortaretur Germanos ad prompto animo suscipiendam expeditionem illam in terram sanctam. Hic cardinalis vbi venit in Germaniam, Coloniam conuocauit Principes Germaniæ, illicque eos cohortatus est ad honestissimam, vtilissimam & necessariam expeditionem suscipiendam. Collegit etiam hic cardinalis non paruam pecuniam in Germania ad vsum expeditionis in Turcas. Hoc tempore filius Friderici Henricus, rex Germanorum, duxit in vxorem filiam ducis Austriæ, nomine Margaretam, nuptiæque magnificentia plane regia sunt factæ in vrbe Norinberga. Eo anno inauditi rigoris hyems fuit, & longa non minus quam dura. Et hyemem magna fames est consecuta non solum per Germaniam, sed & Gallias. Hoc tempore multæ fuerunt in Germania seditiones, contemnebant enim quidam iuuentutem Henrici. Conuentusque multos habuit, sed parum profecit. Eo anno quo Fridericus & Principes alii multi erant accincti in expeditionē contra Turcas, vt in Germania, sic etiam in Italia excitauit Satan qui institutum honestissimum impedirent. In Italia enim contra Imperatorem conspirarunt Longobardi, quæ conspiratio multis annis durauit, animos conspirandi illis addiderat occupatio Cæsaris in expeditione paranda ad Hierosolymorum regnum capiendum. Conspiratio autem illa (quam illi vocarunt confœderationem) impediuit valde profectionem Hierosolymitanam. Rursumque expeditio ad Hierusalem recuperandam impediuit Imperatorem, quo minus conspirantes punire potuerit; erat enim Fridericus totus in hac expeditione paranda occupatus, id quod Longobardi non ignorabant. Imperator igitur

ad Honorium legatos mittit, cumque rogat vt ſua autoritate Longobardos reuocet in viam, ſi cupiat profectionem contra Saracenos maturari. Pontifex vero tam frigide negotium agit, vt magna ſuſpicio facta multis ſit, Pontifice ſocio aut etiam autore hãc conſpirationem inceptam. Tamen tantopere geſticbat animus Imperatoris videre loca ſancta Hieroſolymitana, vt poſthabuerit omnia expeditioni ſemel inſtitutæ. Mittit ad Longobardos legatos qui eos à propoſito promiſſis, & minis auocent, adhortentur autem contra Chriſtianorum omnium hoſtes, vnde gloriam apud homines maximam, apud Deum vitam æternam conſequi poſſint. Promittit quoque illorum militibus maius ſtipendium. Iubetq; magiſtratuum ſummorum animos tentare: ſed fruſtra. accipiunt enim munera. tamen ſuorum rem agunt. Fridericus quoque mittit legatos ad Henricum filium regem, vt Aquiſgranum Principes conuocet, quid in eo conuentu fieri velit, ſignificat, nempe vt adhortetur Principes ad Hieroſolymitanum bellum, illiſq; demonſtret quam gratum ſit Imperatori facturus qui ſe prompte paratum offerat, diemque indicat, quem ſtatui profectione cupiat. Filius exequitur patris iuſſum, conuocantur Principes, de bello contra infideles (ita enim loquebantur) ſicut adhuc hodie, agitur. Fuerunt in illis Principum comitiis fere omnes Germaniæ Principes. Epiſcopus Colonienſis vxorem Henrici regis, filiam ducis Auſtriæ, in eo conuentu vnxit & coronauit, & in regalem ſedem iuxta maritum collocauit, reginamque appel-
1227 lauit. Hoc factum eſt anno 1227. Porro cum diutius ceſſaret Imperator, videreturque de induſtria ceſſare, & cauſſas differendi quærere, ne iter maturandum eſſet Hieroſolymam, quod eſſet tôt periculis & caſibus plenum, Pontifex Romanus Gregorius nonus (nam obierat Honorius Papa) præcepit Friderico Imperatori, vt quemadmodum promiſerat Pontifici Honorio & ſocero ſuo regi Hieroſolymitano, Deoque vouerat, quam primum cum copiis in Aſiam proficiſceretur. minatusque eſt illi Pontifex anathematis pœnam, niſi profectionem maturet. Fridericus conſcius promiſſi votive pollicetur ſe libenter primo quoque tempore iturum, adhortaturque viciſſim Pontificem vt admoneat reliquos per Chriſtianum orbem paſſim huic expeditioni deſtinatos; id Pontifex prompte facit, vt omnes armati cruceque ſignati ad diem conueniant Brunduſii præcipit, miſſis quaqua verſum tabellariis. Dictus autem dies eſt primum veris tempus. Præterita bruma cum primo vere cõueniunt ingentes copiæ ad Brunduſium præcipue ex Germania & Gallia; expectatur diu Fridericus Imperator: detinebatur enim morbo graui corporis, multi alias cauſas ſuſpicabantur eſſe, alius aliam fingebat. Dum autem illic moram facerent tantæ copiæ, aeris nouitate tentantur, fortaſſis corruptus fuit aer ex fœtore qui cõſequi ſolet magnos exercitus. magna igitur multitudo moritur, etiam clariſſimi duces, ex quibus fuit & Turingiæ Lantgrauius. Potiſſimum enim Germani aſſueti frigidiori cœlo, peribant: calidiorem enim aerem ferre nequibant. Item fontiũ potu frigidiſſimorum viniſq; auſteris domi vſi, illic nullam ſimilem fontanam aquam, vinoſiſſima & calidiſſima vina tantum, reperiebant. Tandem, magna parte exercitus per peſtem abrepta, menſe Auguſto venit Fridericus, nec moratus ob peſtilentem aerem cum omni claſſe Brunduſio diſcedit, & Aſiam recta petit: ſed in medio curſu vertit claſſem, & reuertitur non ſine ignominia: palam enim iam omnes clamabant formidoloſum hominem, mollem, periurum, nunquam enim in animo habuiſſe proficiſci contra hoſtes fidei, imperio dedecus eſſe. Pontifex Romanus vbi certior factus eſt, Fridericum copias ex medio curſu reduxiſſe, ſtatim cõuocato patrũ concilio, communi concordique omnium ſententia, iudicat eum excommunicatum autoritate latæ ſententiæ excommunicationis prædeceſſoris ſui Honorii. nam illi promiſerat, ſe profecturum Hieroſolymam cum exercitu. Quo autem omnibus certum eſſet eum excommunicatum, denuo ei anathema denunciat, quandiu non expediat expeditionem Hieroſolymitanam. Et hanc ſententiam in eum per legatos promulgat in Germania, Gallia, & Italia. Fridericus vbi intelligit, illam Romani Pontificis ſententiam vbique locum inuenire, ſeque futilem haberi, & multis odioſum eſſe, periculumq; certum ex illo contemptu futurum tandẽ, vt deturbetur de imperio, anno proximo poſt, verno tempore nauigat cum Germanorum & Italorum multis legionibus in Syriam, Acam peruenit, ibi multis egit cum Sultano de pace. tandem inter eos ita conuenit, vt Sultanus Hieroſolymam Imperatori reddat, templo Domini excepto, totumq;

tumque regnum Hieroſolymitanum reſtituat, exceptis arcibus quibuſdam, nimirum illis quæ robur regni erant. Induciæ decem annis ſunt etiam factæ inter Chriſtianos & Saracenos. Quare Fridericus capit poſſeſſionem vrbis Hieruſalem & regni illius. Conſtituto deinde Patriarcha, coronatus eſt appellatusque Hieroſolymitanus rex. Mittit autem in Europam legatos qui ſignificarent Pontifici & Principibus quomodo coegerit Sultanum ad reddendam Hieroſolymam. Pontifici vero pax illa cum Sultano non placuit; nec quicquam in ea ſtabile eſſe poſſe præuidit; robora enim regni retinebant hoſtes, vt cum primum dilapſus eſſet exercitus, facilia omnia eſſent receptu. Nec erat tam rerum imperitus Fridericus, vt hoc non videret, ſed animus erat in Germania & Italia, ſatisque illi erat votis ſatisfeciſſe. Sic fit cum venatur aliquis inuitis canibus. Pontifex igitur grauius vbique accuſat Fridericum quam vnquam antea, prædicitque, breui rediturum & Sultanum omnia recepturum. Effecitque, vt per imperium multi rebellarint Imperatori, & debita non reddiderint, præfectos eius eiecerint. Totum regnum Apuliæ armis coegit ſe ſubtrahere ab obedientia Imperatoris. Quod vbi nunciatum eſt Imperatori, celeriter magnis itineribus contendit in Apuliam, cum copiarum parte. Reliquit autem Hieroſolymis Seneſcallum ſuum cum maiore exercitus parte, ne ſtatim poſt diſceſſum ſuum reciperet hoſtis fœdifragus omnia, male ipſe audiret in Europa, & autoritatem nomenque perderet. Vbi autem peruenit in Apuliam, miſit ſine mora in Sueuiam ad cogendos milites & ſibi adducẽdos: qui quum primum venerunt, Apuliæ regnum recepit, ignoſcens omnibus qui armis coacti ſunt ad defectionem: qui vero vltro defecerant, grauibus ſupplicijs affecit. Cum autem animum & facta Pontificis in ſe explorata haberet, ditionem eccleſiæ (quod patrimonium beati Petri vocant) ſcilicet ducatum Spoletanum, Marchiam, Anconitanam, Beneuentanam vrbem, & alia eccleſiaſtica bona inuadit, & capta diripit. Fridericus vero finem tragœdiæ periculoſum videns, mittit ad Pontificem, pacem & veniam rogat. Pontifex exigit ſi velit abſolui, & quiete imperio præeſſe, vt eccleſiæ omnia reddat, præterea ob illata damna ſoluat magnum auri pondus, quod à Friderico factum eſt. Quare abſoluitur, & iterum Imperator, & rex Siciliæ appellatur. Tantum potuit vis auri. Nam Pontifex Romanus ob inhoneſtam pacem (vt ille dicebat) quam Fridericus cum Sultano fecerat, teſtatus eſt multis præſentibus nunquam abſoluturum ſe Fridericum, niſi redeat in Syriam, & ſerio votis ſatisfaciat: Deum enim ſic non falli, qui velit ſibi ex toto corde ſeruiri. Non modo promiſſis non ſatisfeciſſe, inquiebant, ante aurum acceptum, pontificii, ſed etiam illa expeditione grauiſſimas pœnas meritum, quod tot bonos viros fruſtra fatigarit, multos perdiderit. Quas ob cauſas multo præſtitiſſet ipſum domi manere, & cætera. Eiſdem temporibus dux Moſcouiæ & Polonorum venit Romam, petiitque à Pontifice, vt mitteret probum quempiam virum Prutenis, qui prædicaret Chriſtianam fidem. Miſſus eſt epiſcopus, vir ad eam functionem idoneus. Sed Pruteni noluerunt apoſtolum audire, dicebant eum non propter euangelium religionemque Chriſtianam veniſſe, ſed vt tyrannidem in ſe exercerent Chriſtiani. Hanc ob cauſam Pruteni irati arripuerunt arma, & totam fere Poloniam depopulati ſunt, & ex ea ſolitudinem vaſtiſſimam fecerunt. Nec his contenti crebris incurſionibus, miſere vexarunt poſtea diu Chriſtianorum vicinas regiones, occiſis non ſolum viris ſed & mulieribus & infantibus. Abducuntque magnam multitudinem vtriuſque ſexus in ſeruitutem duriſſimam, labores ſcilicet & operas iumentorum. Sacerdotum & monachorum magnum numerum capiunt ad loco equorum & boum trahenda aratra. Templa, monaſteriaque redigunt in cinerem. Polonorum dux, nomine Conradus, inuocat auxilium Pontificis Romani & aliorum Chriſtianorum Principum. Belli tota moles à Pontifice Romano imponitur Teutonicorum ordini. Qui ſtrenue negotium quantumuis difficile, ſuſcipiunt. Primum ergo in Poloniam mittitur cum armata militum Germanorum manu Conradus de Lanſperg; qui cum in Poloniam peruenerunt in hoſtium conſpectum, adiunctis Polonis reliquo Germanorum exercitui, ſine cunctatione & præcedente matura deliberatione cum hoſtibus temere congrediuntur, dumque maximis animis pugnatur, cadit vtrinque innumerabilis multitudo. Dux ipſe Conradus de Lanſperg vulneratus cadit, cadunt & alii duces. Quod vbi Poloni viderunt,

terga dederunt; Germani vero qui cum Conrado de Lansperg venerant, confusi quidem non mediocriter, nonnihil cum Polonis primum cesserunt: sed tandem à fortibus qui intereos erant plurimi, adhortati, de integro fecerunt in hostes impetum tantum, vt hostes cedere coacti sint ex campo vbi prælium fuit, ita tamen Pruteni cesserunt, vt fugisse dici non possint. Postquam recesserunt Pruteni, Germanis maior cura fuit vulneratos curare, quam insequi hostes: iacebant enim duces eorum in solo lethaliter vulnerati; qui sublati cum omnibus vulneratis curati sunt. dux Conradus de Lansperg valetudini bonæ restitutus est. Dux Polonorum, quo fideliores & paratiores haberet copias ordinis Teutonicorum, cōcessit quicquid possent a Prutenis recuperare ex iis quæ tum bello capta obtinebant. Quare breui receperunt Colmensium & Luboniæ regiones quas sibi reseruauit Magister ordinis Teutonicorum. Sub idem tempus quidam fratrum Teutonicorum venerunt ex Hierosolymis viri militaribus dotibus cumulatissimi, quibus Prussiæ imperium est concessum si vincerent eos, nam erant vicinis suis Germanis magno oneri propter crebras excursiones & rapinas. Itaque ii assumptis belli sociis militibus Germanicis, profecti sunt ad illos qui in Polonia erant fratres Teutonici ordinis, coniuncti Prussiam inuaserunt, ceperunt, ad Christianæ religionis professionem compulerunt, multis postea iidem fratres Prussiam ædificiis exornarunt, & hactenus possederunt. Circa hæc tempora mare terminos suos egressum exundatione sua perdidit pene totam Frisiam. Miracula multa & prodigia per hæc tempora scribuntur facta per Germaniam, & alias nationes, quorum quædam vera, quædam ficta puto, quæ apud multos alios est inuenire multis scripta, quidam enim immodice oblectantur hoc genus figmentis. Quanquam, vt dixi, non nego quædam vera esse. Post hæc omnia Fridericus secundus ob singulares virtutes ducum Austriæ, ducatum illum in regnum euexit appellauitque eos duces reges. Cuius rei testimonium præbet epistola Friderici, quæ ad verbum sic sonat, Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, &c. Fridericus duci Austriæ & Stiriæ, suo dilecto principi, & comiti Carniolæ, gratiam suam & omne bonum. De fulgore throni Cæsarei, velut de sole radii, certæ prodeunt dignitates, vt primæ lucis integritas, minoris luminis non sentiat detrimenta, tantoque magis imperiale sceptrum extollitur, tanto cura regiminis à solicitudinibus releuatur, quanto tribunal ipsius digniores in circuitu circumspicit regiones. Hac igitur consideratione admoniti tuis, deuotissime Princeps noster, supplicationibus inclinati, nec minus ad honoris sacri Imperii exaltationem respectum habentes, de infrascriptorum Principum nostrorum consilio, videlicet S. Ratisponensis episcopi, L. Wormatiensis episcopi, H. Bambergensis episcopi, C. Brixiensis episcopi, S. abbatis Campedonensis, C. abbatis Cluniacensis. C. ducis Morauiæ, B. ducis Bauariæ, ducatus Austriæ & Stiriæ cum pertinentiis suis & terris quas hactenus habuerunt ad nomen & omen regium transferentes. Te hactenus prædictorum ducatuum ducem, de potestatis nostræ plenitudine & magnificentia principali promouemus in regem, eundem libertatibus, emunitatibus, & iuribus prædictumque regnum tuum præsentis epigrammatis autoritate dotantes etiam ad regiam dignitatem, vt ex honore, quem tibi libenter adiicimus, nihil honoris & iuris nostro diademati aut imperio subtrahatur; quinimo, sicut hactenus tanquam dux, princeps & fidelis noster extiteris, sic in posterum persistas, nihilque propterea iuri & honori imperii in prædictis regno & terris suis omnino depereat, hoc specialiter expresso quod successores tui non per electionem eligantur, sed semper maiores natu ex generatione tua ex te & ex successoribus tuis legitime descendentes, & ipsi regno succedant, nullus ex eis coronam vel consecrationem in prædicto regno de manu cuiusquam suscipiat, nisi à nobis & successoribus nostris tantum in Curia, aut alibi ex commissione à nobis facta. Alii vero hæredes minores natu non habeant aliud, nisi quod ex regis gratia poterunt obtinere. Illud etiam iuri regio coniungimus, vt si aliquis comes aut inferior de regno tuo contra te aut successores tuos forsitan excesserint, ipsum per sententiam Curiæ iudicare poteris, & cætera. etiam banno, vt moris est imperii Romani. Istis temporibus erat in Pomerania tyrannus, Christianam quidem religionem professus verbis, sed corde inimicissimus Christianis, hic Teutonicorum ordinis fratribus, qui Prussiam obtinebant bello captam, plurimum fecit

inco-

negotii, sæpeque eos prœliis superáuit hic Suandepoldus: nam hoc illi nomen erat tyranno, sæpeque ira præualuit, vt penitus desperarint de Prussia seruanda. Propterea ad Cæsarem, ad Pontificem Romanum, ad Principes alios mittunt frequentes nuncios, vt subueniant sibi, alioqui cedendum hosti omnium Christianorum atrocissimo. Mittuntur tandem eis auxiliares militum copiæ, mittiturq; legatus nomine Papæ episcopus Mutinensis, qui Prussiam in quatuor diœceses seu episcopatus distribuit, & populum in religione prædicando instituxit, resque ecclesiæ ordinauit ad similitudinem aliarum Romanæ ecclesiæ subiectarum. Suandepoldus post hoc maioribus copiis venit, & hostiliore vastatione quam antea vnquam omnes has ordinationes conturbat, captos abducit multos homines, plurimos occidit. Teutonicorum autem ordo auctis ex Germania copiis fortiter resistunt, & hostem in suis terris inuadunt nonnunquam, capiuntque quasdam arces. Sic per aliquot annos se inuicem bellis perpetuis confecerunt huius ordinis fratres, & Suandepoldus tyrannus. tandem fratribus auxilio venerunt episcopus Mersburgensis, Marchio Brandenburgensis, comes de Suartzenburg, cum selectorum militum Germanorum exercitu, qui coniunctis viribus cum fratribus Teutonici ordinis, Suandepoldum ad deditionem compellunt, pacem igitur petit, obsides promittit. Mittitur ergo à Pontifice Romano illuc legatus, qui autoritate apostolica pacem firmaret, & constabiliret rem ordinis Teutonici. est igitur fœdus perpetuum confirmatum inter Suandepoldum, & fratres Teutonicos. Hæc dum in Prussia agũtur, in Suenia agit Fridericus Cæsar, nec patuum ortum est dissidium inter Henricum filium, & Fridericum patrem; super ea re habiti sunt multi Principum conuentus. Tandem propter pacem, filius rex in Siciliam est missus, imo ductus; nam inuito animo patri cessit. Nec fecisset, nisi decretum publice à Principibus prius fuisset. Filio autem gubernationem regiam in Sicilia commisit. Eo anno post abitum filii, duxit Fridericus vxorem tertiam, regis Anglorum sororem. & nuptiæ magnificentissimæ sunt factæ in vrbe Wormatia. Post nuptias proximo anno cum copiis petit Italiam; Longobardorum enim conspiratio indies vires acquirebat, incipiebatque copiis, viribus & opibus reliquam Italiam excellere, erant enim eo fœdere (vt honestiore vocabulo nominem) Brixia, Mantua, Mediolanum, maior Romaniolæ pars. Verona item, Padua, Vincentia, Taruisium, & aliæ. Venetiæ quoque, quanquam clam contra Cæsarem illos iuuabãt vbicunque poterant. Paucæ ciuitates erant fideles Imperatori; plurimæ vero falso animo pro fortunæ mutatione mutabant & ipsæ fauorem & mentem. Fridericus igitur vbi in Italiam peruenit, quorundam opera & consilio Verona est recuperata. Verona recepta, Mantuam hostiliter inuadit: sed intelligens ad eam obsidendam multum temporis, multumque impensarum esse opus, quæ melius collocari possint in aliis capiendis. Quare agro Mantuano vastato, ædificiis omnibus incensis, Mercariam Clarumque oppida expugnata, per vim diripit, & in cinerem redigit, inde sine mora petit vicinam Ctemonam, diuque obsessam capere non potuit, sed maxima damna intulit illi. Quare relicta Cremona, castra mouet ad Vicentiam. Vicentini ciues petunt pacem. dum autem agitur de pace, proditur vrbs, intromissus exercitus diripit vrbem & incendit, nec hoc factum est sine magna ciuium cæde. Mox in agrum vicinum Paduanum immittit copias. totumque eum agrum fœcunditate eximium depopulatur. Inde ad obsidendam festinat Taruisium: sed ita præsidio valido munita fuit vrbs, vt capere non potuerit. Agros omnium vastauit, nulli rei parcens. Hæc in hunc modum Ftiderico aduersus rebelles vrbes gerente in Latio, Henricus rex Germanorum, filius Friderici, hostibus iungit se, fœdusque contra patrem cum Longobardis ferit, impulsu, vt creditur, quorundam Germanorum Principum: nam pollicitus erat Longobardis, sibi venturas ex Germania copias. Id Imperator timens, quam primum mittit Romam legatos, qui agant cum Pontifice, vt in Germaniam literas mittat, ne filium aduersus patrem iuuent. Pontifex igitur accepta pecunia ab Imperatore, dat in Germaniam literas apostolicas, quibus mandat sub excommunicationis lata sententia, ne quis filio aduersus patrem pareat. Ergo Henricus frustratus spe venturi sibi exercitus ex Germania, destitutis præsidiis à patre capitur, regno abdicatur, durissimis verbis patris correptus in Apulia custodiæ arctissimæ mancipatur, in qua custodia moritur breui. Quidam crediderunt patris iussu necatum. Lon-

gobardi post captum Henricum vehementer humiliati sunt, nam crudelibus modis afflixit eos Imperator. Quas igitur ciuitates ex rebellibus recepit in gratiam, præsidiis & magistratibus quorum fides illi spectata fuit, muniuit, quasdam penitus deleuit, quasdam capere non potuit. Quantum ergo per rerum statum, & conditionem temporum licuit, rebus per Italiam ordinatis, reuertitur in Germaniam, & arces multas in Austria deiecit ex montibus: nam prædones in illis habitabant, qui rapinis victitabant, nullumque iter erat tutum, propterea Reipub. præsens pestis erant hæc castra, incremento enim ciuitatum impedimentum maximum sunt. Proximo anno ante aduentum Cæsaris in Germaniam, Boemiæ rex & dux Bauariæ, inuaserant hostiliter Austriam. consensu & iussu etiam Imperatoris; nam dux Austriacus fouebat illos prædones. Quare post dirutas arces sæpe ad conuentus Principum citatus non venit, nuncios & literas Imperatoris contempsit, vel quod magis credendum est, iudicium timuit; neque enim habuit quod accusatoribus responderet. Monasteria enim & ecclesiarum bona diripuerat & dilapidauerat in omni genere luxus, exactionibusq; non ferendis exhauserat subditos. Quam ob rem subditi eius per totum ducatum exceperunt Fridericum ceu liberatorem a sæuissima tyrannide. In Vienna capienda laborandum putabant quidam Friderico: sed sponte gratulantes aduentui, aperiunt illi omnes portas, commendauitque se vrbs Imperatoris fidei. Imperator, vt tyrannus minus eam conaretur recipere, veritus imperii vires, facit eam imperialem ciuitatem. quod testantur hæc verba Imperatoris; Volumus vt nunquam per concessionem alicuius beneficii vrbs Vienna de nostra & imperii transeat potestate, & vt habentur in Chronicis Austtalibus. Eo etiam tempore Conradus, filius Friderici secundi, electus est in regem Germanorum à Principibus, hoc petente patre Imperatore. Iterum postea Ratisponæ præsente patre electum in frequentissima Principum congregatione. Tertio mox post Nemeti electum esse, traditum est memoriæ. Interea dum hæc gesta sunt ab Imperatore in Italia & Germania, multum Imperatori iuris de regno Hierosolymitano est detractum præter æquitatem. quare Imperator & filius eius iam designatus rex mittunt Romam legatum archiepiscopum Rauennatem cum literis & mandatis, quod ius Imperatori debitum in regno Hierosolymitano sit magna ex parte illi ereptum, id petat Rex & Imperator, vt illis reddatur, rogareque eos Romanum Pontificem, vt autoritate apostolica & potestate ecclesiastica illis restitui mandet. Id Gregorius diligenter se curaturum promittit. Erat enim eo tempore in tota Italia & per Germaniam tantæ potentiæ hic Imperator, vt Pontifex non putarit illi hoc negandum: voluit ergo facere quod optauit, modo omnem causam illi reuertendi in Italiam amputaret. Nam timebat ne tota Italia prorsus subiugata, adiiceret animum ad vrbem, Germaniæ rebus pacificatis & ordinatis ex sententia, ducit Fridericus copias in Italiam, reliquas vrbes Longobardicæ conspirationis domandi gratia. Hoc vbi primum resciuit Papa, conatus Imperatoris impediendos iudicauit quocunque modo fieri posset. Quare mittit illi obuiam legatum virum viribus linguæ potentem, qui longa & varia oratione suasit Cæsari, ne cum Longobardis bellum gerat; nec enim posse fieri sine magnis tumultibus totius Latii: debere autem Christiano Principi nihil antiquius esse, quam pax. Admonet etiam legatus Imperatorem, ne fœdus cum Longobardis à maioribus suis auo Friderico & Henrico patre constitutum & bona fide seruatum violet, alioqui male auditurum. Commemorat præterea legatus Pontificis quædam officia erga Imperatorem, rogatque, vt gratiam referat, & reuertatur in Germaniam. Pollicetur quoque legatus Pontificem curaturum vltro officium suum faciant rebelles vrbes. Hic legatus nihil effecit, rediitque ad dominum Papam, referens Imperatorem immobile saxum esse. Sine omni mora mittit Papa tres cardinales ad Imperatorem, qui in eandem sententiam, sed pluribus apud Imperatorem egerunt. Cumque nihil vllis rationibus commouere potuerunt Imperatorem, reuersi sunt ad Pontificem. Pontifex igitur nihil dubitauit Imperatorem copias non tam contra Longobardos, quam contra se adducere. Fridericus igitur propositum premens, castra mouet ad vrbem Clarummontem, quam expugnauit, diripuit, & incendio in puluerem redegit, sperauit perituros Brixianos territos pacem. Sed cum pertinaciam eorum videret, nec esset spes capiendi vrbem, Mediolanum cum exercitu petit.

Ibi

Ibi totum Longobardicum fœdus omnibus viribus congregatum erat, simulque pontificiæ vires, sed clam: quanquam sunt qui dicant legatum Papæ palam illic fuisse cum copiis. Ergo Imperatori veniunt obuiam, & vltro ad pugnam prouocant, nec mirum, erant enim multitudine Imperatore superiores, aut saltem pares. Congressi igitur non procul à Mediolano dimicauerunt vtrinque pertinaciter: post aliquot tamen horas victi sunt Longobardi magna eorum multitudine cæsa & capta. Capti autem sunt primi duces eorum exercitus, totus fere Mediolanensis magistratus captus est. Venetorum ducis filius quoque inter captiuos est inuentus. Longobardorum præcipua nobilitas qua vtebantur in bello, capta est. Captiuos omnes affecit crudelibus suppliciis Imperator ad deterrendos animos à rebellione. Filius ducis Venetorum suspenditur ex quadam turri in portu, semper frequentia hominum referto, vt conspiceretur à quam plurimis. Post hoc prælium Longobardorum ciuitates pleræque, missis legatis, suppliciter petunt veniam, quas acceptis obsidibus, conditionibusque deditionis pro voluntate præscriptis, in gratiam recipit. Bononia & Parma, Brixiaque solæ non veniunt. Ad Brixiæ mœnia castra igitur Imperator mouit, eamque obsidet, postremo cum ea quoque conuenit certis conditionibus pacis; sed magna ex parte libertate eius salua, Imperatori enim aut diu illic erat non satis vtiliter tempus terendum, aut condonandum aliquid. Pontifex Romanus sciens vires & copias Longobardorum, ex vrbe discesserat, coniuncturus se illis; nam videbat hostilem Cæsaris erga se animum. vbi vero nunciatur illi de pugna & fuga Longobardorum, magna tristitia & animi dolore affectus, desperauit de Longobardorum rebus, vertit cursum rediturus Romam; sed clauduntur portæ, aditus negatur illi, siue quod fama de Imperatoris victoria Longobardici fœderis clade præuolauerat, terrueratque vrbem, vt caueret diligenter, ne quid contra Cæsarem ageret, siue quidam Romanorum à Cæsare pecunia corrupti fuerunt (quemadmodum Platina, Blondus, & Vrspringensis tradunt) per quos Pontifex exclusus est ab vrbe. Scribunt enim nobiles & potentes Romanos ciues de familia, quæ dicitur Fragepanes, eo tempore apud Cæsarem in castris fuisse, magnamque pecuniæ vim ab Imperatore accepisse, præterea Cæsarem illis pollicitum maximas in imperio dignitates, vt Friderico Romanorum animos conciliarent, & efficerent, vt Pontifex excluderetur aut eiiceretur ex vrbe. Id illos sedulo fecisse, inquiunt scriptores, sed magnum Pontificis studiosorum numerum fuisse in vrbe. quo factum sit, vt per vim in vrbem perductus sit Pontifex, nec sine factionum partiumve cædibus. Pontificem autem tradunt postquam in vrbem venit, nihil omisisse quod ad reconciliandam sibi plebem facere visum sit. Ecclesiæ thesauros in largitiones erogasse, distribuisse annonam, maiora promisisse. Seditionis autem autores relegauit aut necauit. Interim tamen non desiit circumspicere Papa quomodo Friderico negotium facesseret; existimans ergo ducem Venetorum filii sui tam ignominiosam mortem vlturum, Genuenses & Venetos discordantes ingeniose copulauit, vt altera alteri ex fœderis conditionibus necessario mittere cogeretur auxiliares manus belli tempore. Genuenses autem ignorabant Pontificem facere quo Veneti socios haberent belli, quod sperabat Pontifex futurum inter Cæsarem & Venetos. Post hæc quo Veneti alii audentiores redderentur contra Imperatorem, Pontifex Imperatorem excommunicat, & omnium omnia iuramenta quibus Imperatori obligantur, irrita facit. Hanc excommunicationis latam sententiam per legatos in Germania quoque promulgat, spe illic rebellionis excitandæ, qua reuocetur Fridericus domum. Sed Conradus filius rex Germanorum ea quæ in Germania sunt, administrat. Pontifex ergo Romanus Imperatoris erga se animum exploratum habens, cum Venetis fœdus contra Cæsarem facit, paratur à Venetis & Pontifice communibus impensis magna classis, & instruitur omnis generis armis, mittiturque in Siciliam. Hoc Pontifex ordinauit, vt Cæsar imminens iam cum exercitu Romæ auocaretur in Siciliam. Cæsari vbi significatum est, excommunicationem suam publicari, fœdus cum Venetis Pontificem iniuisse, classem armatam in Siciliam mitti, Genuenses Venetis copulatos Pontificis artibus, Pontificem apud omnes Christianos Principes accusare Fridericum, ceu hostẽ ecclesiæ, pacis turbatorem, diuinarum rerum contemptorem, hæc, inquam, cum primum nunciata sunt Friderico, incommota facie &

animo multa apud suos dixit de sua innocentia, aduersariorũ iniquitate & dolis, precatusq; est clariore voce Deum omniũ dispositorem, vt adsit iustiorẽ causam habẽtibus. Iussitq; Petrum Vinẽsem oratorem facundissimũ, qui erat Imperatori ab epistolis, habere orationẽ publice audiente toto exercitu. In ea oratione magna eloquẽtia de Cæsaris Friderici 2 bona erga ecclesiam voluntate, de meritis erga Romanam sedem; de ingratitudine, & conatibus Pontificis. Commemorauit orator prolixe in eo sermone exempla Pontificum, quomodo tractarint Imperatores prædecessores suos. Cæsarem hactenus nihil conatum quod non fuerit iustum, quodq; non imperii administratio, officium eius, exegerit, &c. itaque paratis omnium animis, nihilq; propter anathematis fulmina perturbatis, duxit copias in Venetos, agrum eorum vastauit, & cum multa præda Paduam reuertitur, illicque rebus ordinatis, ne causa aut locus esset deficiendi, Veronam petit, in ea ciuitate quoque componit res vt Paduę, hinc castra mouens Parmam, inde Lucam, deinde Pisas venit. Marchiam interim Ecelino duce occuparat. Pontificiæ & Venetianæ interea copiæ damna Friderico intulerunt non contemnenda mari & terra. Põtifex per totum Christianum orbem nõ desinit publicare excommunicationem in Cæsarem & omnes illi fauentes, & Satanæ tradit omnes quicunque non quam primum discedant ab eo, libellis mordacibus per orbem missis, & in plurima exemplaria transfusis Imperator & Pontifex se inuicem lacerant, causam agit quisque suam, iniurias sibi illatas amplificant, extenuant aut negant quas ipsi intulerunt. Fridericus queritur fœdus à Pontifice non seruatum. Item, quod ciuitatem Castellæ contra initum fœdus retinuerit. Quod cum esset in expeditione Hierosolymitana, patrem in Italia turbarit, Siciliamq; inuaserit. Quod Mutinam conatus sit auertere contra ius imperii, & Placentiam alienarit, & quod conspirauerit cum Longobardis contra imperii iura. Pluraque alia per edita scripta questus est Fridericus de Pontifice Romano. Quæ omnia Gregorius Pontifex refellere conatus est in epistola ad regem Galliarum, quæ incipit, Ascendit de mari bestia, &c. Longum esset repetere vtriusque causæ argumenta; quare apud alios legenda relinquo. Reiicit vero Papa alia in Cæsarem, quod vniuersam turbet terram, regna subuertat, ecclesiasticam potestatem contẽptui habeat, ecclesias deprædetur, ecclesiasticos spoliet. Quam paterne ab Honorio Pontifice excommunicatum iuste, receperit in gregem fidelium, quoties eum admonuerit, Pontifex prædicat. Item addit Pontifex, Imperatorem fouere Saracenorum causam contra Christianos, impedire enim expeditiones in eos, & prohibere in regno ne colligantur pecuniæ in vsum belli contra Turcas. Imperator autem hic respondebat, se prohibere legatos pontificios colligere pecuniam nomine expeditionis in Turcas, nam eos collectam pecuniam in omni genere luxus dilapidare. Nominat ergo Pontifex Fridericum præambulum Antichristi. Pisis igitur Cæsar agebat per aliquot menses, exercitum recognouit, & auxit. Tum apud Pisas nomina factionibus sunt imposita, Pontificios Guelfos, Cæsarianos Gibelinos. Creuitque odium magnopere factionum, eratque in tota Italia nullum oppidum in quo non esset hoc dissidii malum, familiæ diuidebantur pestifera istius factionis labe. Fridericus igitur videns in omnibus ciuitatibus vtrasque factionum partes, properat ad quam plurimas potuit vrbes, quas facile cepit, aduentu enim suo aduersa factio territa, dissimulauit, aut fuga sibi consuluit; Gibelini autem erexerunt cristas, etiam in iis locis vbi ante aduentum Cæsaris ne mutire quidam audebant, ob multitudinem Guelforum. Festinatio igitur supra modum vtilis fuit rebus sic se habentibus. Quæ autem vrbs se vltro non dabat, vi expugnatam diripiendam & incendendam obiiciebat militibus; variis suppliciis afficiebat pontificios, effodiebat aliis oculos, alios suspendebat, alios multis cruciatibus aliis lacerari iussit. Volens ad memoriam exemplum post se relinquere, ne qui in posterum præsumerent rebellare Cæsari. Genuenses, vt dictum est supra, Venetis fœdere per Pontificem coniuncti, ex eius fœderis lege cogebantur sequi Venetos. Pisani igitur armata classe inuadunt Genuenses. Qui freti sociis Venetis prælio nauali superarunt Pisanos, multis occisis, ceperunt classis eorum magnam partem nauium, reliquæ dissipatæ cum magno dedecore redeunt Pisas. Cæterum Friderico prosperrime successerunt omnia, quod celeritati debebat: nam si priores venissent Guelfi, id est pontificii ad vrbes, Cæsariani, quos nominabant Gibelinos, se

mouere ausi non fuissent. Sic enim habet se ingenium humanum in factionibus, cum sunt in eadem ciuitate, dum enim altera factionum pars videt alteram fortiorem, tacet, dissimulat, odium repostum in corde abscondit: vbi vero accedit aliquid quo diuersæ parti sperat præualere posse, aperit se ira, mutationem fortunæ venisse gaudet, &c. Pontifex cum non haberet aliud quod opponeret furori Friderici, accepit capita apostolorum, & portionem sanctissimæ crucis, & in basilica beati Petri stans in edito loco præsenti populo Romano & clero ostendit lacrymans, & adhortatur populum oratione affectibus turbatissima aduersus Fridericum hostem principis apostolorum, filium Satanæ, sic enim vocabat, pollicetur præterea fortiter pugnaturis aduersus canem hunc (vt eius verbis vtar) præmia vitæ æternæ, & omnium peccatorum plenariam remissionem. Hanc concionem Romæ habuit Pontifex, cum audiret Cæsarem appropinquare vrbi. Quare hac oratione ad populum habita, &, vt videbatur, animis incensis, iubet armari multitudinem, quam venienti Friderico obuiam ducit Pontifex. Sed Cæsar Romanos in vrbem repulit, multis occisis & captis, captorum alios alijs membris mutilatos in vrbem remisit. Clericis coronam in crucis formam vulnerauit per primam cutem vsque ad craneum, quibusdam per os cranei. Vbi vidit autem totam vrbem ita à Pontificis partibus stare, præter expectationem & opinionem suam, omnia circa vrbem vastat & incendio consumit. deinde vertit signa in Campaniam, inde petit Beneuentum, quam expugnatam direptamque incendit. mox oppidum ad deditionem cõpellit. In Siciliæ regno crudelius multo per idem tempus egit Philippus per legatos. Nam ecclesiastici sentiebant cum Pontifice, & ex autoritate mandati apostolici discedebant ab Imperatore. Quapropter eorum bona confiscauit, trucidauit multos episcopos, & perpetuis carceribus addixit. Pontifex mittit legatos per deuia in Germaniam (nam omnia itinera custodiebat Imperator) qui excommunicationibus & aliis artibus impugnent Imperatorem, datq; plenarias indulgentias arma contra Fridericum sumentibus. Fridericus rursus cum exercitu Romam petit. Cassinense monasterium ditissimum diripit, preciosam supellectilem ornatumque ecclesiasticum aureum & argenteum conflat in monetam, quam numerauit postea militibus. Soram incendio consumpsit. Bona templariorum rapuit passim. Rauennam expugnauit & diripuit. Habebat apud se milites Germanos qui quiduis audebant & effectum dabant. Pontifex Romanus mittit legatos ad regem Galliarum & Angliæ, vt ferant auxilium ecclesię in extremo periculo constitutæ, mittit & ad alios Principes. Reges suadent Pontifici vt concilium indicat, vt abrogetur Fridericus. Pontifex igitur legatis & literis missis conuocat omnes per totam ecclesiam Romanam magistratus & principes ecclesiasticos & alios, celebraturus concilium apud Lateranum. Fridericus concilium contra se indictum audiens, aduenientibus ab omni parte claudit vias, eadem opera Romam obsidet, neque enim Romani longius procedere, neque alii ad illos venire poterant. Idcirco Entium filium suum in armis exercitatum & fortẽ iuuenem Pisas mittit, qui portus & mare in illis regionibus custodiret. Quo vbi peruenit Entius, per exploratores cognouit, nauibus Genuensium vehi per altum mare multos episcopos & cardinales. Quare Entius coniunctis sibi Pisanis cum armata classe Pisanorum aduersus illos progrediuntur. Patres rogarunt conductorem, vt cursum flecteret alio, neque dimicaret prælio. Sed dux classis in qua nauigabant cardinales vir elati animi, noluit videri Pisanos timere, adhortatur milites, iubet arma capere, præmia victoribus promittit, sed congressu primo statim Genuensium naues succumbunt, pauci fuga elabuntur, multi cadunt, multi capiuntur. Multi abbates, episcopi, & duo cardinales capti ad Imperatorem ducuntur, qui coniicere iussit eos in carceres, in quibus multi ex his mortui sunt. Prælatorum quidam submersi sunt in mari, inter quos fuit archiepiscopus Vesuntinus. Archiepiscopus Rotomagensis cum abbatibus Cluniacensi, Claraeuallensi, & Cisterciensi, liberati sunt, rege Gallorum pro eis intercedente. Pontifex propter hæc mala mœrore cõfectus, moritur, atque alius nomine Cælestinus quartus creatur, qui misit ad Fridericum Fauentiam obsidentem, legatos qui de pace agant, sed Pontifex moritur ante responsum Friderici: decimo enim octauo die pontificatus sui mortuus est. Fauentiam tamdiu obsedit Imperator, donec grauissima fame coacta se dederit. Inde Bononiam aggreditur, ad deditionem compulsam cogit dare ma-

gnam pecuniam, & illinc transfert vniuersitatem Paduā. Postea omne patrimonium, id est ditionem Pontificis Romani in suam potestatem redigit. Fuit in milites perliberalis, prorsusq; effuse prodigus. quare exhaustus omni moneta argentea & aurea, monetam nouam ex corio fecit insignitam sua imagine, quam præcepit vbique accipere ab omnibus. militibusq; promisit breui auream pro ea daturum se. Et præcipit postea ditior factus thesaurario suo, vt militibus eam ferentibus numeraret postea argenteam aut auream. Innocentius quartus post Cælestinum Pontifex creatus, de pace sine mora magno studio cum Imperatore agere cœpit, sed cum quatuor totis mensibus nihil agi posset, conuenire placuit Castellanæ: sed Pontifex admonitus fuit ne iret, Fridericum enim in animo habere eum capere, eiusq; propositi Cæsaris cōscios esse multos Romanos ciues. Quare simulauit se iturum Castellanum ad Cæsaris colloquium, & præterea verbis spē fecit se assensurum ad conditiones quas Cæsar petebat: sed cum paucis clam subduxit se, & naues conscendit quæ erant in portu apud Centumcellas, nauigatq; in Gallias ad regem Ludouicum, à quo maxima reuerentia exceptus est &
1246 tractatus, Lugdunumque deductus, anno Domini 1246, conuocauit generalem synodum. scribit igitur per totam Romanam ecclesiam omnibus principibus & prælatis cuiuscunque ordinis, vt Lugdunum veniant ad reseruandam ecclesiam & consulendam communi paci. Conueniunt plurimi, in ea synodo Ludouicus rex Galliæ offert se & regnum suum ad defensionem Romanæ sedis. Innocentius Pontifex autoritate apostolica citauit etiam Fridericum Imperatorem, vt personaliter veniret, & ad obiecta responderet apud incorruptissimos iudices. Sed Imperator Lugduni timens, quod timuerat Pontifex apud Castellanam vrbem, noluit venire: misit autem suo nomine episcopum Argentinensem, & Hugonem magistrum ordinis Teutonicorum, & Petrum de Vineis, eruditione, facundia illis temporibus incomparabilem virum: qui in synodo excusarunt Imperatorem, quod per aduersam valetudinem venire non potuerit. Cæterum paratum omnia ecclesiæ reddere quæ occuparat, & serio cum omnibus Christianis Principibus bella gesturum contra Turcas, pollicebantur, contraque iura ecclesiæ nihil facturum, &c. hæc vt synodus crederet, habebant legati literas per bullam auream consignatas, quas ostendebant: sed Pontifex & concilium his non credebant, cum propter alia indicia, tum maxime quod captos cardinales aliosq; prælatos ecclesiasticos nō dimittebat. Quare Papa in ipso concilio solēniter pronunciauit sententiam contra eum condemnationis & priuationis imperii ac regnorum eius. Fridericus certior, mox per legatos nuncio misso, factus de sententia illa Pontificis seu concilii, ad regem Galliæ scribit epistolam, sicq; exorditur, Et si causæ nostræ, in qua contendit probare sententiam de iure esse nullam, primo ex eo quia etsi Romanus Pontifex plenariam habeat in spiritualibus potestatem, vt peccatores quoslibet possit absoluere & ligare, nusquam tamen legi dicit, vt Papa, diuina vel humana lege concedente, possit transferre pro libito imperium, aut de regibus & Principibus in regnorum priuatione temporaliter iudicare. Mox in eadē epistola sequitur, Papam processisse contra se non per accusationis ordinem, cum nec accusator apparuerit, nec inscriptio præcesserit, nec per denunciationem legitimo denunciatore cessante, nec per inquisitionis modum, quoniam clamosa insinuatio non præcessit. Negat etiam Imperator crimina notoria inserta fuisse. Item in ea ad regem epistola asserit, iniquos testes contra se productos. Capuensem enim episcopum reprobare se iure, cuius fratrem proditionis crimine conuictum condemnarit ad suspendium. Vsus autem fuerat Pontifex Hispanis quibusdam testibus, quos, vt rerum Italicarum ignaros, quoque reiicit Imperator. Additque in epistola, Datō quod testes fuissent legitimi, tamen se neque præsentem fuisse, neque contumaciter absentem. Paulo post in epistola sequitur, Dato quod fuerim contumax, tamen non est legitima contumaciæ pœna, quod delatus aut accusatus contumax iudicio nullo discusso per diffinitiuam sententiam debeat declarari depositus. Et in eisdem literis dicit Imperator, causas tales in sententia expressas, à quibus omnibus incorruptibilis veritas & publica monumenta eum defendant. Censum vero neglectum fuisse per suos officiales, quem etiam crediderit probe solutum: nec fuerit requisitus à Papa. Post discordiam vero censum eundem consignatum prælatorum & publicarum personarum sigillis & apud sacras ædes depositum. Est in eadem episto-

la ſcriptum, magiſtrum ordinis Teutonicorum, & M. Petrum de Vineis vltimo pro omnimoda pacis conſummatione tractare miſſos, quos ſaltem per triduum ad multorum nobilium ac prælatorum inſtantiam præſtolari noluerit Pontifex ſummus. In fine autem epiſtolæ dicit, liquere quam iuſte dixerit Papa eum de catholica fide ſuſpectum, quam, teſte ſummo iudice, in omnibus & ſingulis articulis ſecundum vniuerſalis eccleſię diſciplinam credat firmiter, ac ſimpliciter confiteatur. Quare regem in calce literarum hortatur, vt contra Papam innocenti aſſiſtat. In hanc quoque ſententiam ſcripſit Imperator aliis Principibus, mittitq́; paſſim legatos qui eadem viua voce agant. In Germania multi Principum diſceſſerunt ab Imperatore ſtatim poſt latam excommunicationis ſententiam. quare hæc de abrogato imperio magis locum habuit. Scripſit Papa ſtatim poſt latam ſententiā in concilio Lugdunenſi ad Principes electores, vt ſine cunctatione conuenirēt ad alium Imperatorem eligendum. Propterea Principes reueriti ſanctiſſimi Papæ & ſacræ ſynodi autoritatem, cōuenerunt ſine mora Francofurdiæ, & elegerunt Henricum Lantgrauiū Thuringiæ in regem. Conradus rex Germanorum filius Friderici Imperatoris, patris repulſam indigniſſime ferēs, collecto per Sueuiā exercitu, Francofordiā ducit, Henricus occurrit illi iuxta Francofurdiam, conſerunt manus, fit atrociſſimū prælium: tandē tamen Henricus ſuperior (ſic viſum Deo) fugat Conradum magna cū ignominia. Habebat adhuc Fridericus in Germania, maxime in Sueuia, qui permanebant in fide, aduerſus quos ducit copias Henricus. Reurlingenſes primum aggreditur, qui grati (nam eorum vrbem muro Fridericus circūdederat) in fide permanebant, & fortiter repulerunt hoſtem, qui aliquoties muros oppugnare conatus magnam multitudinem perdidit militum. Quare ſoluit obſidionem, & Vlmam petit quæ etiam in fide manebat, & propter iuſiurādum quod Friderico fecerat, voluit quoduis periculum ſubire, quam cōtra fidem facere. Obſidendo Vlmam ſagitta ab oppidanis vulneratus grauiter eſt, quod vulnus ſtatim rata & lethalia ſymptomata ſecuta ſunt, & paucis diebus poſt vulnus acceptum, moritur. Quidam dicunt dyſenteria laborantem mortuum. Vtrunque verum eſſe arbitror, nā dyſenteria ſymptoma potuit eſſe vulneris. Poſt huius mortem mox conueniunt Frācofurdiæ Principes, eligunt Guilielmum comitem Hollandiæ. Qui poſt electionem, exercitum quem habuit Francofurdiæ, duxit contra Friſiones, à quibus ſuperatus prælio occiſus eſt. Imperator vero Fridericus poſt ſententiā latam Lugduni, conſanguineos Innocentii in Italia perſecutus eſt, domosq́ eorum funditus ſuſtulit in vrbe Parma, & rura eorum vaſtauit, ædificia ruſtica incendit. Accepit poſtea maiores exercitus copias, easq́; ducit verſus Lugdunum, oppreſſurus Papā, Italiam commiſit Entio filio, iubetq́; ne exeat Parma: ſed filius patri non obtemperans, copias quas illi pater reliquerat in Brixianos ducit, Placentini & exules Parmenſes pontificii vbi intellexerunt Parmam præſidiis Cæſaris vacuam, inuadunt eam, & capiunt, multis ciuibus trucidatis qui à partibus Cæſaris ſtabāt. Hæc ſignificātur Friderico cum eſſet Taurini. Imperator igitur veritus ne & aliæ vrbes in Italia rebellarent, reuertitur cum exercitu ad Parmam, reuocato quoque filio Entio, obſedit Parmam præſidiis pontificiis munitam. Caſtra Fridericus muniuit, & in illis ædificauit domos, omniaque ordinauit ſicut in vrbe, forum, tribunal, macellum, eccleſiam, nominauitque Victoriam. In animo autem habebat Parmam delere. Frequenter autem erumpebant Parmenſes in Victorinos (nam ſic nouæ vrbis ciues nominabantur) Imperator captos hoſtes fœminas & viros baliſtis mittebat in vrbem. Cum autem Fridericus duos iam annos vrbē obſediſſet, Germani & alii Friderici milites ad portarum vnam currunt conglobati, & eam confringere nituntur: id facturos oppidani præuiderant, & mirabantur quod non diu ante conati erant: quare diu hanc occaſionem expectarunt inſtructa acie, erumpunt, & circumuentis illis magnam partem occiderunt, magnam captam in vrbem duxerunt, reliqui, qui pauci fuerunt, vulneribus pleni, fuga elapſi ſunt. Eodem impetu inuadunt caſtra, vel, vt vocabant, Victoriam, nouam vrbem, capiuntque. Aberat Fridericus Imperator & magna pars exercitus deambulantes & laſciuientes per amœna nemora quæ non multum illinc diſtabant. Neque enim quicquam periculi Fridericus ab oppidanis eſſe tanto exercitui, exiſtimabat, quam ob cauſam omnia negligentiſſime adminiſtrauit. Cum Parmenſibus nouam vrbem tenentibus concurrunt, fit atrox pugna: ſed Parmenſes iis qui erant

in nona vrbe, occisis, facile, freti fossis & vallis, repulerunt hostē, potissimum cum Parmenses haberent in manu sua omnia instrumenta machinasque quibus Fridericus in oppugnationibus vti consueuerat. Quare Parmenses victores Victoria nouo oppido potiti sunt, cum omnibus opibus, Imperatoris quoque coronam & signa militaria, omnemque regiam supellectilem in vrbe Victoria inuenerunt. Fridericus amissa magna exercitus parte, Cremonam se confert, reparat exercitum. Parmenses Victoriam vrbem funditus tollunt. Recollectis viribus Imperator mouet castra ad mœnia Placentiæ, eam obsessam quidā domitam scribunt, quidam vrbem non subiugatam, sed suburbana ædificia exusta, & monasterium S. Columbæ demolitum. Inde Fridericus cum exercitu transiuit in Hetruriam, nullæ ciuitates in Hetruria sequebantur Pontificē præter Florentiam, quare admouet exercitum vrbi & castra munit, minatur Florentinis, nisi dedant se, primum circa vrbem omnia vastaturum igneque consumpturum (habebant autem cultissima rura, villasq; magno ædificatas) deinde obsessurum vrbem vsque dum per vim capiat, aut ad deditionem compellatur. Florentini timentes suis possessionibus pulcherrimis & etiam vrbi, eiecerunt omnes pontificios, & fœdus cum Cæsare fecerunt. Interea Entius filius Imperatoris aduersus Bononienses & legatum Pontificis qui illic erat, ducit copias, occurrunt illi pontificii, congrediuntur, fit cruenta pugna, ad extremum Entius cum suis fugatur, capiuntur multi, etiam Entius, qui Bononiam ductus mittitur in ferream caueam, in qua sordidissimo victu nutritus miserrimam vitam post aliquot annos finiuit. Post captum filium Entium, eiusq; exercitum superatum, dilapsum, atque adeo deletum, in Apuliam confert se Fridericus nō sine maximo animi dolore, vbi breui post obiit diem. Quo genere morbi lis est scriptoribus, alii animi ægritudine & mœrore confectum, febre, alii veneno, alii alia
1250 morte vita defunctum volunt. Mortuus est anno 1250: regnauit annis triginta. Hic quam variis casibus iactatus sit, satis est dictum. Vxores habuit tres, Mariam Aragonum regis filiam, Iolen Hierosolymitani regis filiam, & Mechtildem Anglicam: quarum Mechtilde fuit sine prole. Maria Henricum peperit illi. Conradum regem genuit Iole, vt quidam scribunt. sunt enim qui dicunt & Conradum ex Maria genitum. De gestis per hos aliquot annos vehementer scriptores diuersa scribunt, vt eorum vestigia sine lapsu sequi impossibile sit.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS PRIMVS.

Ost Friderici tertii mortem Conradus rex filius Imperatoris, celeriter conscripto in Germania, præcipue vero in Sueuia, exercitu, properat in Italiam. Vbi in fines Italiæ peruenit, nihil mouendum in præsentiarum iudicat: recta igitur procedit in Siciliam & Apuliam per mare Venetorum adiutorio profectum ferunt, non multum refert qua venerit, nam in itinere nihil gessit memoriæ mandandum. Vbi in Siciliam & Apuliam venit, magno gaudio & honore ab omnibus ciuitatibus exceptus est, & salutatus rex, præter Neapolin & Capuā, & paucas alias quæ ciuitates Pontificis partibus studentes rebellabant. Conradus igitur primum verbis cū Neapolitanis agit, iubet eos venire & causam dicere. quod cum recusarent, crimine læsæ maiestatis reos condemnauit, cumq; post condemnationem non peterent gratiam, obsidione & oppugnationibus perpetuis octo mensibus fatigatam, & ad famem redactam, nullum auxilium sperantem, ad deditionem compulit, redactam in potestatem, muris, turribus & munitioribus domibus euersis, immunitam reddidit peruiamque cuilibet viatori etiam media nocte. Postea Capuam eodem modo, deiectis munitionibus, peruiam facit & aperit. Aquinum quoq; non ignobilis vrbs autoritatem potestatemve Pontificis verita à rege suo defecerat, nec primo aduentu Conradi gratiam petiit: quare obsessum & expugnatum incendio consumpsit. Quicunque suspecti erant fauere pontificiis partibus, illi ex regno à Conrado eiiciebantur,

ne

ne cum aduersitas veniret negocium suis facerent: sciebat enim quam non consistat regnum aut vrbs cum partibus diuisa est. Religiosos ergo plerosque putauit Papæ suo patri fauere, idcirco eos exterminauit, sacerdotia & episcopatus contulit iis quorum fidem erga se exploratam habebat. Constituit enim concordia & vnanimitate stabilire regnum suum. Eisdem temporibus Innocentius Papa, Hugonem tituli sanctæ Sabinæ cardinalem legatum nomine suo apostolico mittit ad Principes & omnes ciuitates Germaniæ, præcipiens vt abiurato & deserto Conrado, sequantur Guilielmum legitime electum. Minas addens excommunicationis nisi hoc faciant. Quum autem Conradus præcipue in Sueuia haberet adhuc in fide perseuerantes, compositis in Apuliæ & Siciliæ regno rebus, vbique Germanicis præsidiis per vrbes & castella dispositis, cũ reliquo exercitu in Germaniam festinat, primoque in Bauariam venit, illic ab Henrico duce honorifice excipitur, habebat enim Conradus sororem ducis Bauariæ. In Bauaria igitur eius ducis auxilio exercitum reparat: nam in Sicilia militum maiorem partem in præsidiis reliquerat. Conradus sine mora ditionem omnem episcopi Ratisponensis depopulatur, ciuitatemque ipsam capit, socio duce Bauarorum. In vrbe ciuibus pepercit, sed clerum & monachos miseris afflixit modis. Vsus est cathedrali ecclesia & monasterio sancti Emarani pro diuersoriis & stabulis equorum. Ecclesiarum bona rapuit omnia Conradus hic. Commorantem aliquot diebus Ratisponæ quidam ex ministris episcopi Ratisponensis statuit Conradum clam interficere noctu dormientem: sed rex admonitus, mutauit cubile, & alium in suo lecto dormire per eam noctem, cumque per aliquot suos familiares vigilantes custodire, & rei euentum exspectare iussit, sed hic in lecto & sex regis familiares mane inuenti sunt occisi. Effugerit ne latro, nihil certi habeo. Rex irascitur, ciues se excusant, rogantque ne tantum scelus ipsis imputetur. Rex persuasus, à monachis hæc orta esse propter monasterium S. Emerani ante direptum, iam totum euertit; inuenitq; illic altare aureum pondo 67 marcarum puri puti auri, quod Henrici IIII temporibus cõflatum erat. Guilielmus electus rex hoc audiens, contractis copiis celerrime occursurus Conrado, Ratisponam properat: sed Conradus apparatum & aduentum eius audiens, reducit copias suas in Apuliam, mox hostiliter aggreditur patrimonium B. Petri, agros & vrbes vastans, incidit in lethalem morbum, & Conradinum filium hæredem instituit testamento, deditque illi tutores Germanos, quibus commisit regnum & filium regem, mortuus est in Apulia, sepultusq; in Fungia ciuitate. Circa hæc tempora rex Guilielmus cõuentum Coloniæ celebrauit, in quo præter alia tractauit de profectione sua Romam, ad accipiendã imperialem coronam. Porro dum Coloniæ Principes in comitiis occupantur, Frisones Holandiam depopulantur. Quibus Guilielmus occurrit, & dum per paludinosa loca cum paucis situm locorum (exercitu per aliam viam misso) & hostium castra speculari conatur, in palude impeditus, ab hostibus qui in proximis arbustis latebãt, occiditur cum comitibus. anno Domini 1256, regni anno 7. Exercitus eius aliquot diebus expectauit regem, cumq; non veniret, suspicabãtur alii id quod res erat, in hostes incidisse, 1256
alii dicebant desperatis rebus se subduxisse, aliis aliud in mentem venit. Itaq; exercitus dilapsus est, quidam salui domum redierunt, quidam viarum ignari in hostium manus inciderunt. Postea corpus eius exhumatum, Miltenburgum translatum est, & in monasterio illic sepultum est. Huius postea Guilielmi filius Holandiæ comes vltus est paternam mortem, multis annis in eorum agris omnia quotannis semel atque iterum vastauit, multos Frisonum occidens & capiens. Cæso hoc Guilielmo, Pontifex mittit ad Germaniæ electores, vt alium eligant. Conueniunt ergo Francofurdiæ Principes, sed in eligendo Imperatore discordant, quidam enim Alphonsum regem Castellæ, quidam Ricardum Cornubiæ comitem volebãt Imperatorem. Nam electores Principes muneribus corrupti erant ab illis duobus. Archiepiscopus Coloniensis, Treuerensis, Palatinus Rheni, suffragia sua vendiderant Ricardo, qui Basileæ erat dum Principes Francofordiæ in eligendo occupabantur. Alii electores reliqui Alphonsum eligebant, muneribus ab eo acceptis, vt scribitur, neque enim aliæ causæ videbantur. Ex illa dissensione infinita emanarunt miseris mortalibus mala, durauit interregnum diu, si recte confero tempora, fere sedecim annos. Tandem crescẽtibus indies malis & discordia, ecclesiam & omnes Respublic. perdentem Pontifex Apostolico mandato præce-

pit electoribus ſub pœna excommunicationis, vt eligerent Imperatorem, idque cito. Quare Principes eum neutri alteris vellent cedere, conuenerunt, in tertio, ambobus Alphonſo & Ricardo repudiatis, elegerunt Rudolphum comitem de Habſpurg. His temporibus arma vbique, leges fere nuſquam dominabantur, quiſque occupat quantum potuit per vim. Othocarus rex Boemiæ in Germaniam duxit copias, occupaturus Auſtriam, arrogabat enim ſibi eius ducatus titulum nomine vxoris quæ erat Auſtriaca. Fridericus enim dux Auſtriæ ſine hærede legitimo, regni ve capace ceſſerat occiſus à rege Vngarorum. Plures eo tempore contendebant iure ſibi deberi Auſtriam, ſed fortior non qui iuſtiorem habuit cauſam aliquandiu poſſedit. Totam igitur Auſtriam ſibi ſubiecit Othocarus rex. Ducatū autem vxoris nomine poſſidens, repudiauit vxorem Auſtriacam, & aliam duxit, neptem regis Vngarorum. Hoc tempore ducis Bauariæ, qui nimium inebriatus quadam nocte vino extinxit animam, Othonis filius Ludouicus dux Bauariæ vxorem ſuam, nobilitate & forma eximiam mulierem adulterii crimine, ſed falſo, vt creditur, infamatam, interfecit. Fuerunt his temporibus in eccleſia Romana ſchiſmata: quidam enim diſputabant de ocio ſacerdotum, multitudine ſacerdotiorum, paupertate monachorum, & hoc genus multa in controuerſiam vocabantur. Hoc tempore Conradinus filius Conradi copias in Germania conſcribit imperiū ſibi vendicaturus, cui Pontifex reſiſtit. Sic enim in quadam ſcribit epiſtola Pontifex, Nos volentes Conradini ambitum refrænare omnibus & ſingulis Principibus Alemaniæ vocem in electione Romani Imperatoris habentibus prohibemus ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ ac interdicti, ne eum eligant in Romanum regem, attento etiam quod non licet eligere quenquam pendenti electione duorum coram Romano Pontifice, quæ fuerat facta de rege Caſtellæ & Richardo Cornubiæ comite. Vbi hæc ſignificata ſunt Conradino, mirum in modum eſt commotus rei indignitate & iniquitate: ſcribitq; epiſtolam plenam querelis de Pontificum Romanorum iniuriis ſibi illatis. Conradus enim pater eius rex Siciliæ, teſtamento filium Conradinum hæredem inſtituerat. Papa igitur Innocentius aſſerens ſe pueri Conradini baiulum: totumq; regnum occupauit ſub illo prætextu, tutoribus à patre relictis reclamantibus. Vbique Pontifex conſecutus eſt poſſeſſionem Conradini, tribuit eam ſuis nepotibus, conſanguineis & familiaribus. Mortuo Innocentio, Alexander eiſdem dolis & artibus contra adoleſcentem egit. Neque iuſtius Vrbanum poſtea ſecum egiſſe conqueritur. Vrbano autem defuncto vita, inclemētiſſime Clementem ſe ſupprimere totum conatum, alium regem enim fecerat Clemens. Huiuſmodi plurima Principibus Germaniæ de Pontificibus ſcribit, grauius vero accuſans eum, qui tum viuebat, Clementem, & non parum quoſdam Germanorum Principes commouit. Nam quæ dicebat erant eiuſmodi quæ negari non poterant. Quare Cōradinus coniūxit ſibi quoſcunque potuit ſocios, nimium quibuslibet fidens. Cum igitur maxime opus fuiſſet eorum auxilio, defecerunt ab eo, ceu mali fontes qui non habent aquam cum maxime opus eſt in æſtatis ſiccitate. Fretus tamen Germanorum militum virtute ſatis tolerabili fortuna vſus eſt aliquandiu aduerſus hoſtes ſuos per Italiam; multas enim vrbes in poteſtatem redegit per vim. Inſigni memorabilique prælio apud Aretium hoſtes vicit. Poſt quod prælium ſi vſus fuiſſet victoria prudenter, ſubiugaſſet totam Italiam. Iam enim mittebantur ab omnibus partibus Italiæ ad eum nuncii. Sed relictis omnibus Romam feſtinabat, cum vrbi appropinquaſſet, venerunt illi obuii ſenatus populusq; Romanus, & eum exceptum maximis honoribus Imperatorem ſalutant, & longo comitatu in Capitolium ducūt. Quomodo deinde rurſum è Roma diſceſſerit, & per varios caſus iactatus fuerit, finemq; vitæ qualem habuerit, petere licebit ex aliis. Nos in viam redeamus. Diximus quomodo diu durante interregno, diſcordantibus Principibus electoribus, vt ſcribitur propter largitiones quas dabant qui ambiebant imperium, tandem vero electus ſit Rudolphus de Habſpurg in regem Romanorum, illis qui affectabant imperium reclamantibus, & minantibus eam electionem non ratam futuram. Ex quibus erat rex Boemiæ, qui in certam ſpem ductus erat ſe fore Imperatorem. Sed Principes nihil morati minas eorum, vocarunt Francofordiam electum Rudolphum comitem de Habſpurg, virum armis & animi bonitate nobilem. Vbi venit Francofurdiam cum ſua vxore Anna, Principes eum comitati ſunt Aquiſgranum, vbi præſenti-

bus

bus Principibus plurimis corona imperialis imponitur ipsi Rudolpho & Annæ vxori eius, filiæ comitis de Heigerlach. Antequam Aquisgrano discederet, de pace Germaniæ & vniuersæ ecclesiæ multa sunt tractata: erant enim infinitæ dissidiorum causæ, quas omnes summopere cupiebant Principes sublatas. Eo tempore erat Lugduni synodus, in qua Pontifex Gregorius Papa electionē Rudolphi confirmauit, ea lege, vt veniret Romam sequenti anno ad coronā vnctionemque accipiendam Quanquam hic diuersa scribāt autores, vt difficile sit iudicare quem ex eis potissimum sequamur. Primum omnium consulere patriæ cupiens Rudolphus, post electionem & acceptam Aquisgrani coronam, Norinbergam conuocauit omnes Germaniæ Principes & magistratus. In frequenti igitur Principum consessu, Rudolphus testatus est animi sui propensam voluntatem ad euehendam Germaniam, imperium, & inprimis ecclesiæ pacem. Quare laudem præmiaq; à se & ab omnipotente Deo accepturos omnes pollicetur quicunque diligēti studio conatibus eius affuturi sint. iubetque ecclesiasticos præcipue, omnes magistratus cum suis subditis orare Deum omnium bonorum largitorem, vt fortunet & per rectas semitas dirigat vias suas. Othocarus rex Boemiæ, qui magno studio, vt diximus, affectabat imperium, & dux Bauariæ Henricus non venerunt Norinbergam ad comitia. Non diu post conuentum illum Norinbergensem, alium indixit Augustæ futurum. Augustam igitur Principes ad constitutum diem conueniunt, citant ducem Bauariæ, & regem Boemiæ ad causam dicendam, & rationem suæ inobedientiæ reddendam. Quod attinet ad Henricum ducem Saxoniæ, satis dignum Principe respōsum dedit, illaq; inobedientia illi cōdonata est. Rex Boemiæ suos quoque misit legaros, & inter eos episcopum Secouiensem virum magnum animi fortitudine & facundia. Cumq; iuberet Imperator reddere legatos Boemos rationem rebellionis regis Othocari, principio episcopus, in densa Principum corona, petit veniam dicendi & proponendi mandara regis sui. Deinde exordiri incipit, suas inquiens dicēdi facultates tenues esse, rem vero, quam susceperit tractandam, maximam: quare omnem spem sibi positam in sapientia Principum, qui melius omnia intelligant, quam ipse explicare possit. Se non ignorare quibusdam incredibilia primo videri quæ dicturus sit: sed si ad finem vsque patientes aures præbuerint, clarissime visuros rem vt habeat. In hunc modum exorsus, proponit, electionem Rudolphi nihil valere. Hoc probat episcopus argumentis multis, sed inualidis: concluditque, Cum ergo electio non valeat, illi non esse obediendum. Sophistam tradunt hunc episcopum fuisse, nam per totam orationem multa artificiose collegit, vsusque passim dialecticis vocibus est. In fine vero orationis Latine multa ad legatos apostolicos aliosq; ecclesiasticos prælatos dixisse scribitur. Rudolphus vero Imperator inquit ad illum, Episcope, nolo de me dicatis sermone Latino, vt respondere ex aduerso nō possim, si habetis causam aduersus clericos, vtamini Latino sermone coram episcopo; Contra me vero vel alium quempiam nostri ordinis proponatis more solito. nec Pontificem maximum fucata vestra oratione in me concitetis. Iussitque aut Germanice loqui aut tacere. Principes vero audientes legatū Boemiæ regis Rudolphi electionem irritam dicere, in dubium vocare, ira exarserunt, iusseruntq; e conspectu ire hominem. Quare non sine periculo episcopus se subduxit, quanquam saluum conductum habuerit a Rudolpho Imperatore. Redijt ergo episcopus ad regem suum, exposuitq; illi indignationem Principum Germanorum, prædixitque illi cauendum esse, nam Principes impune m, si possint, non laturos illam rebellionem. Rex omnem admonitionem contemnens maledictis absentem proscindit Rudolphum & reliquos imperii Principes. Rudolphus statim finitis Augustanis illis comitiis, ex decreto Principum mittit ad regem Boemiæ legatum Henricum, Burggrauium Norinbergensem, datque illi in mandatis, vt illi nunciet; Consensu omnium imperii Principum Imperatorem Rudolphum in conuentu Augustæ celebrato statuisse, vt sine omni tergiuersatione & mora ducatum Austriæ & Stiriæ ducatum, item Carinthiam & Carniolam, & alia ad imperii ius pertinentia, Imperatori restituat. Burggrauius cum his mandatis profectus in Boemiā, regi Othocaro omnia exponit aperte, nihil dissimulans. Othocarus despicit hæc Principum decreta, & respondet legato, Se nihil morari quid hic Rudolphus statuat, Imperatorem enim non esse. additque eadem fere argumēta quæ eius legatus episcopus in consessu Prin-

cipum imperii Augustæ dixerat. Concludit tādem Othocarus, vt referat domino suo, se nunquam obediturum ei, si cupiat, posse belli fortunam experiri, se quidem malle in pace manere. Vbi hæc Rudolpho significata sunt, grauiter tulit, nec moratus fuisset, quin statim illi mouisset bellum: sed fuerunt quædam alia prius propter Germaniam pacandam efficienda. Marchio enim de Baden & comes Palatinus Ludouicus rebellabant Rudolpho, ex vsu enim eis fuisset, nullum Imperatorem haberi: nam tenebant multa per Sueuiam, Alsatiam & vtrasque ripas Rheni, & Franciam Orientalem, quæ ad imperium pertinebant, quæ occupabant nimirum dum interregnum durauit & temporibus quibus Imperatores à Pontificibus ita, vt diximus, vexati & depositi sunt. Hos igitur primum subiugauit Imperator, & coegit omnia quæ malo titulo possidebant, reddere imperio, ad pristinam iurisdictionem omnia reuocauit. Itaque per Germaniam rebus bene ordinatis, adiecit animum ad debellandum Othocarum regem, qui præter multa alia quibus belli causas præbuit, ducatus Austriæ, Carinthiæ, Stiriæ, principatum Carniolæ, portus Naonis fere triginta annos contra ius & æquum possederat, quique erat rebellis iudicatus, qui etiam quosdam nuncios ad se propter Rempublicam missos suspenderat contra ius gentium. quique conuitiis in Rudolphum iactis prouocarat ad arma. Quare per Germaniam exercitu coacto, primum ducit in Batariam aduersus Othocaro adhærentem Henricum, qui, etsi ante aduentum Rudolphi missa illi fuerint præsidia Boemica, tamen à Rudolpho facile superatus est, Boemis partim captis, partim occisis, partim in Boemiam repulsis. Subiugato Henrico, Austriam inuadit Rudolphus, sed Austriaci (quanquam iuramentum præstitissent Othocaro, & illi obsides dedissent, Othocarusque missis auxiliaribus copiis cohortatus eos fuisset, vt permanerent in fide) excipiunt Rudolphum ceu dominum suum cum magna gratulatione & veneratione. Viennæ autem erant numerosa Boemorum præsidia, quare etsi ciues cupiebant Rudolphum, tamen non poterant intromittere, præualebat enim Boemus miles in vrbe. Igitur Rudolphus Viennam obsidione conatur cogere ad deditionem. eratque illi spes breui capiendæ vrbis: sciebat enim oppidanorum mentes. Multi enim confugerant ex vrbe ad eum, quos maluisset in vrbe habere, intra mœnia enim maiori vsui illi fuissent. Othocarus interea cum infinitæ multitudinis exercitu ex Boemia appropinquat Austriæ. Rex vero Vngariæ, cui eodem tempore erat bellum cum Othocaro rege, coniungit se eum copiis suis Rudolpho. Erant magnæ ab vtraque parte copiæ, quotidieque expectabatur pugnæ hora. Quidam vero spirituales in quibusdam monasteriis sancti & Deo deuoti viri accesserunt primum Rudolphum, rogaruntq; vt potius aliquid de suo iure concederet, quam tantum sanguinis humani effunderet, caritatis, amoris, pacisque autorem Dominum Deum prædicabant illi, quid nobis donarit hostibus suis, quo modo nos patienter ferat, quid requirat à nobis: quam pretiosa sit vita hominis, demonstrarunt, ita vt Rudolphus testatus sit, non velle congredi etiamsi sciret certam & gloriosam victoriam apud homines sibi futuram. Ii postea monachi accesserunt Othocarum, eumque eadem oratione demulcent, & mentis oculos illi aperiunt. Horum igitur sancta opera factum est, vt mediatoribus arbitris quibusdam conuenerint, Rudolphus & Othocarus. Tales autem fuerunt pacis conditiones; vt Boemia & Morauia rex Othocarus contentus esset, principatus vero alios, nempe Austriam, Carinthiam, Stiriam, Carniolam, portumque Naonis redderet iis quibus essent iustiores tituli. Othocarus quoque regnum suum Boemiæ & Morauiæ ex manibus Cæsaris Rudolphi ceu feudum, cum iuramento flexis genibus accipere est coactus. Sunt quoque eodem tempore eademque fere opera reconciliati reges Vngariæ & Boemiæ, conditionibus æquis: reddidit enim alter alteri captiuos, vrbes, castraque sua, fœdereq; coiere ad multos annos. Viennam igitur post fœdus factum, Rudolphus ingreditur, & quod Fridericus olim de ea vrbe constituerat, quod supra diximus, id confirmat vt ratum perpetuo maneat. Othocarus rex habebat superbia & loquacitate, hoc est pessimis moribus, perditissimam vxorem, assidue regem maritum corripit, & contemnit opprobrans illi odiose, quod tantas prouincias principatúsve hosti dederit, fortuna non omnino tentata, omni belli apparatu instructissimus, meticulosum eum vocans, non virum, iubet ipsum in gynæceo muliebres functiones obire, sibi dare arma, repetituram, quod ille præ igna-

ignauo timore hosti concesserat. Hæc & hoc genus alia quotidie in aures inq; faciem præsentibus familiaribus nobilibus contumeliose prædicabat fastu turgida mulier. Maritus stultitia improbaque loquacitate vxoris tandem victus, non cogitat periculum, immemor iuramenti fœderisque, conuocatis qui illi erant à consiliis, proponit illis, se pœnitere quod tam inhonestas admiserit conditiones pacis, præstare mori, quam ita vitam in dedecore conseruare. Præterea in memoriam reuocat Germanos à Boemis aliquando victos, sibi omnia auguria & omina polliceri successum: quare bellum renouandum sibi videri. Consiliarii vel potius adulatores omnes, voluntatem, non vtilitatem regis respicientes in consultationibus omnibus, probant recuperatos spiritus regios, & sibi dolere pacem, inquiunt, tam iniquam, minus iuris esse Rudolpho in principatus illos Carinthiæ, Austriæ, &c. quam regi Boemorum, asserunt. Hoc omnes maiore studio dicebant, quia reginæ sententiam & animum non ignorabant, quam magis dominam non solum aulæ, sed totius regni experti erant. Quare qui locum habere volebat in ea aula, obseruabat necessario reginam dominam regis. Decernitur igitur bellum, omnia necessaria parantur. Idcirco rex Boemicis copiis coactis mira velocitate passim per prędictos ducatus munitiora loca occupauit multa. Rudolphus animaduertens hominis conatus insanos (qui ex stultis mulieris consiliis proueniebant) parat copias, cum sociis & principibus agit de bello, regem Vngariæ, quo satis testaretur animum suum erga eum, iuuenem in filium adoptat. Eo anno Iuliacensis dux parans se ad expeditionem Boemicam, Aquisgrani exactionem a Rudolpho Imperatore impositam in vsum belli exigens à ciuibus ante ecclesiam cum filiis duobus & ducentis militibus comitantibus eum, trucidatur. Imperator ergo id facinus inultum in præsentiarum relinquens, occurrit cum copiis Othocaro obuiam, misere affligenti Austriacos, quod tam faciles fuerant ad excipiendum Rudolphum, & Othocarum deserendum. Conueniunt ergo in campo, qui vocatur Germanice *Niderspru̅g*, instructis aciebus concurrunt, fit acerrima pugna; ad postremum victi Boemi fugantur, magna vtrinque multitudine militum desiderata. Rex quoque Othocarus occubuit, qui post prælium exutus omnibus vestimentis est repertus, vectusque Viennam, apud fratres Franciscanos sepultus est. Hic fuit finis consiliorum mulieris, quæ videbatur sibi sapientior marito. Nam rex, vt diximus, improbis conuitiis vxoris loquacis & tumidæ ad rebellandum contraq; fidem faciendum impulsus fuit. Othocaro fuit filius nomine Wenceslaus, qui patri in Boemiæ regno successit, desponsataque est illi filia Rudolphi nomine Iutha. Post victum & occisum prælio Othocarum, traditus est filius eius gener Rudolphi Brandenburgensi Marchioni, apud quem bonis præceptis & moribus imbueretur. Nam regnum Boemicum cum filia illi tradidit Imperator. Post bellum cum Othocaro confectum, conuocauit Francofurdiam Principes imperii, ibi actum est de prædonum arcibus subuertendis, quas multas statim post comitia funditus sustulit Imperator. Eo anno Heduorum Princeps, quem vocant Admiraldum, rebellare conatus est Imperatori: quare coacta manu pro hostis robore in Burgundiam proficiscitur, & Admiraldum pugna victum cogit suppliciter orare gratiam. Subiugatis Heduis & duce eorum, ducit copias in Alsatiam, nam & illic conspirarant quidam seditiosi. Qui vbi de aduentu Rudolphi certiores sunt facti, ipsi inter se intestino dissidio confecerunt. Imperator in ordinem & obedientiam illic omnia restituens, multos rebellionis conspirationisve autores capitali supplicio affecit. Eodem ferme tempore filius Rudolphi regis, Hartmannus, cum quibusdam suis familiaribus in Rheno flumine submersus periit, & delatus Basileam illic in cathedrali ecclesia sepultus est. Anno post proximo Rudolphus Imperator comitia celebrauit Francofurdiæ, in quibus multa de Germaniæ tranquillo statu constituendo sunt constituta. Eodem anno, annuente atque adeo iubente Imperatore, arces *Richenstain* & *Schoneck* destructæ sunt, prædonesque qui ea latibula inhabitabant, deprehensi supplicio sunt affecti. His temporibus per Italiam principes seculares, cum Pontifice Romano de multis contendebant. Pontifex vsus autoritate Rudolphi absentis effecit quicquid cupiebat. Erat enim singulare Rudolpho studiũ retinere Pontificis amicitiam. Pontifex præter reliqua consecutus est à Rudolpho, vt Romaniolam & exarchatum Rauennatem Pontifici restitueri. Pontifex multis benedictioni-

bus & indulgẽtiis animum Rudolphi sibi deuincit. Quæ alii dicunt Rudolpho precio-
1281 sa existimata, alii dicunt simulasse sibi grata fuisse. Anno Domini 1281, Rudolphi
vxor Anna in vrbe Vienna mortua est. Post huius mortem anno tertio duxit aliam v-
xorem, filiam ducis Burgundionum. Hoc tempore non vno loco per Germaniam ter-
ræmotus fuerunt, & venti maximi qui multa deiecerunt ædificia, partusque prodigio-
sos pepererũt mulieres & aliorum animalium fœminæ. Hoc etiam tempore Rudol-
phus misit in Italiam nomine suo vicarium qui Romæ & alibi per Italiam res ordina-
ret, & rebelles ad obedientiam cogeret: misit autem eum cum equitatu & peditatu
Germanorum sufficientibus sustinere quantumuis magnas copias. Hi vbi in Latium
peruenerunt, à plerisque ciuitatibus tanquam Imperator adesset, sunt excepti & hono-
ribus affecti. Quasdam vero armorũ vi subiugarunt. Ex quibus Florentini erant, quos
virtute militum breui domuit. Paceque per Italiam facta, vt rerum status permittebat,
1282 reuersus est vicarius cum copiis in Germaniam. Anno Domini 1282, comitia Au-
gustæ celebrauit. Rudolphus cõuocatis omnibus Principibus imperii, præter alia quæ
in illis comitiis constituit, Albertum filium suum ducem Austriæ fecit, omnibus prin-
cipibus consentientibus. Paucis post mensibus eidem filio dedit ducatus Stiriæ, Ca-
rinthiæ, Naonis portus, & Carniolæ. Circa eadem tempora, cum per Germaniam in
saxis laterent, multi prædones reliqui, quanquam ante multas eorum domos demoli-
tus fuerat, Erdfurdiam conuocauit Principes, ibique communicato cum proceribus
consilio, statuit omnes suspectas arces deiicere. Quare sine mora post conuentum so
lutum, octoginta fere arces diruit, prædonibus qui ad nobilem quampiam familiam
referebant genus suum, decollatis, aliis eorum scilicet famulis laqueo suspensis. Sub
idem tempus Honorius, quartus eius nominis, Papa fecit comitem Ianuensem, nomi-
ne Pinziuallam de Flisco, vicarium generalem imperii, misitque eum in Germaniam
ad Rudolphum Imperatorem cum mandatis, vt Rudolphus hunc vicarium confir-
maret. Quod fecit in gratiam Pontificis Imperator, quanquam inuitus, male enim ha-
bebat eum quod Pontifex hoc ius in imperio sibi arrogabat, alium enim vicarium Ru-
dolphus maluisset. Hic igitur imperii vicarius Pinziualla vbi in Italiam rediit, ingressus
Tusciam vocauit ad se Senenses, Florentinos, Lucanos, Pistorienses, & alios aliarum
ciuitatum populos, postulatq; ab eis iuramentum nomine Imperatoris. Ciuitates vna
congregatæ deliberant quid facere velint; respondẽt igitur vicario, se nullo iure posse
ad id iuramentum cogi, quare non iuraturos. Conspirarutq; ciuitates cõmunem for-
tunam laturas se quicquid accideret. Vicarius ira commotus, non habens vero copias,
quibus vi posset exigere quod postulabat, cõdemnauit propter inobedientiam singu-
las ciuitates certo pondere argenti, ciuitatum quarundam ciues in exilium mittendos
statuit, omnes eorum facultates sibi nomine Imperatoris adiudicauit: verum nemo
mulctam impositam numerabat, nemo in exilium missus ibat. Vbi tandem vidit se o-
mnino contemni, inglorius in Germaniam venit ad Rudolphum, petitq; brachiũ im-
periale, hoc est copias militum Germanorum vltionis cupidissimus; neque enim dici
potest quam moleste contemptum ferant huiusmodi ingenia, quæ putant se in primo
loco omnium rerum, cum non sint. Nec enim dubito hunc vicarium elatiore animo
confirmatum vicarium in Italiam reuersum, quã Cæsar vllus vnquam fuerit. Nã pri-
mo statim aduentu imperiose omnia agebat. Rudolphus nõ grauiter tulit qui hunc vi-
carium suum quem Pontifex Romanus cõstituerat, non audiebãt Italiæ ciuitates. Spe-
rauit autem se ansam nactum adipiscendæ pecuniæ. Misit ergo Cancellarium suũ pru-
dentẽ iuxta ac eloquentem virũ in Italiam, qui primum Hetruriæ populo diceret, se à
pacis amante Principe Rudolpho missum, vt ea quæ pacis essent, ageret cũ ipsis; quod
si recusarent, vellentque potius vastationes hostiles, quam tranquilla lætaq; omnia, vt
quamprimũ in Germaniam rediret. Exposuit igitur ciuitatibus rebellibus quã Impera-
tori hic contemptus nullo modo ferendus sit. Admonet exemplo aliarum ciuitatum
quæ rebellarunt, quam stulte fecerunt, quanta sibi accersiuerint mala. Quare hortatur
eos ad obediendum & faciendum libenter quod coactæ facturæ sint aliquando. pau-
latimque deducit orationem eo, quo ibat, nempe vt libertatem peterẽt ciuitates, effe-
cit oratione sua callidissimus orator. Ciuitates igitur petũt vltro, quod Rudolphus hac
legatione volebat, nempe vt pro libertate numerarent pecuniam. Pro libertate igitur
sua

sua dederunt Florentini sex millia nummum auri. Lucenses duplo plus soluerunt. Aliæq; numerarunt pro facultatum ratione singulæ. Creauere ergo istæ ciuitates ab imperio liberæ magistratus ad consuetudinem maiorum suorum. Verum non diu post, vbi viderunt Pontifices maiora posse ferre onera, imperii oneribus exoneratis, imposuerunt cuilibet ciuitatum in Hetruria pro virium opumve modulo. Quare Pontificibus, non sibi, seipsas redemerunt. Graues igitur ære mulos agit secum ex Italia legatus Rudolphi. Quod Rudolpho fuit admodum gratum: nam pecuniæ ferunt studiosiorem fuisse. Honorius Papa laborauit his temporibus magna diligentia apud omnes Principes, vt pararent expeditionem in Turcas. Eius rei gratia misit legatos suos in Angliam, in Gallias, & alias nationes. In Germaniam misit Cardinalem Tusculanum, qui Herbipolin conuocauit ad synodum omnes magistratus ecclesiasticos & seculares. Aderat quoque Imperator Rudolphus. Legatus apostolicus in eo concilio petiit quartam partem omnium prouentuum ecclesiasticorum per quatuor annos. Non admodum iniquo ferebant animo seculares, quoniam ab ecclesiasticis solum exigebat pecuniam pontificius legatus. Facile vero dici non potest quam moleste tulerint ecclesiarum Pontifices exactiones illas, eoque magis quod melius sciebant, quam seculares, in quam nefandum vsum solerent collationes illæ conferri Romæ, tamen episcopi, abbates, & alii prælati metuentes tacebant, excepto vno episcopo Tulensi Franciscani ordinis, qui in cathedrali ecclesia Herbipoli præsentibus omnibus secularibus & ecclesiasticis longam orationem habuit, de iure humano & diuino, de officiis ecclesiasticis, de bonis ecclesiarum, de vsu illorum bonorum. Effecitque ea oratione, vt ecclesiastici prælati omnes vno consensu negarint daturos, patrocinatique illis sunt plerique secularium Principum, tantum didicerant ex vna concione Probi, nam hoc nomen erat episcopo Tulensi. Cardinalis minatus est episcopo Tulensi, non impunitam futuram eius temerariam linguam. Iubebant Germaniæ Principes Probum bono esse animo, neque enim se passuros vt quisquam propter hanc rem vel digito vno attingat. Sed nescio quibus Pontificis artibus factum sit, vt hic Probus paulo post ab episcopatu deturbatus retrusus sit ad fratres suos mendicantes. Postea cum Pontificii voluerunt pecuniam extorquere aliquo prætextu, quantumuis honesti tituli, obstruebant muneribus, sacerdotioque aliquo, ora huiusmodi virorum, quod aliquid autoritate aut linguæ viribus poterant. Hoc tempore Eberardus comes de Wirtenberg Rudolpho Imperatori rebellauit, admonitusque semel atque iterum, nihil mutauit. Quare Rudolphus ira commotus, coactis copiis hostiliter Eberardi comitatum aggreditur. Eberardus suis copiis decreuerat Imperatorem excipere, sed vbi imparem se omnino numero intellexit, recepit se Stuckgardiam, illic expectaturus hostem. Rudolphus vrbem obsedit, variis machinis muros deiicit, oppugnat, sed animosissime comes Eberardus repellit hostem, frequentibus eruptionibus factis magnum numerum militum occidit. Verum Rudolphus opibus & copiis fretus, potuisset bellum producere diutius quã ferre quiuisset Eberardus: quod animaduertẽs archiepiscopus Moguntinus, qui bene voluit Eberardo nescio quibus nominibus, interponit se, primum accedit Imperatorem inquiens, Satis magnas pœnas dedisse rebellionis Eberardum. Satis videre Eberardum se victum. Maiorem gloriam futuram Rudolphi, si superet iram, & victo ignoscat. Ita autem pollicetur futurum obsequentem Eberardum Imperatori, vt nemo non clare visurus sit, victum esse. Quod autem tam magno animo sit Eberardus, vt flecti & humiliari non facile potuerit, nec cesserit mali primis assultibus, non propterea odium mereri, sed magis ob virtutem amore dignum esse. Hoc genus argumentis victus est animus Imperatoris, & Eberardo plane placatus. Mediatore igitur archiepiscopo fœderis conditionibus vtrique tolerabilibus conuenerunt, Rudolphus omnia Eberardo restituit, Comes Imperatori iuramentum fidelitatis præstitit. Erat eodem tempore magna discordia inter comitem Wirtenbergensem & ciues Eslingenses, quos Rudolphus reconciliauit. Anno proximo post hanc pacem iterum scribunt rebellasse Imperatori comitem Wirtenbergensem: quantum vero ego intelligo priorem rebellionem fuisse opinor. Eberardus enim duos comites, scilicet Albertum de *Achels*, & comitem de *Teck* armis inuasit, propterea quod ciuitatibus Sueuiæ, quibus Eberardus per ea tempora hostis erat, auxilium fe-

rebant. Eberardus autem horum comitum agros, villas vastauit & incendit, subditos abduxit captiuos, quosdam occidit. Quibus rebus motus Rudolphus, ducit copias aduersus Eberardum, neque enim hoc ferre debuit. Erant enim ciuitates imperiales quibus indixerat bellum comes Wirtenbergensis. Vastauitque Imperator magnam partem comitatus Wirtenbergensis. Tandem tamen quorundam qui se interposuerunt opera, pax inter eos est facta, & sua sunt restituta partibus, scilicet Alberto comiti, & comiti de *Teck*, & Eberardo: nam illius quoque Imperator quædam occupauerat. Tertio rebellasse hunc Eberardum scribunt: Rudolphus enim munitum quendam locum in comitatu Wirtenbergensi, in quo comes plurimum collocauerat spei, demoliri præceperat. Quod Eberardus iniquissimo ferebat animo: neque enim vllam causam Imperator afferre poterat, quare faceret, quæ non hostilem animum erga comitem declararet. Intercesserunt quidam amici, qui composuerunt eos & impetrarunt vt permaneret integra munitio, erat autem cœmeterium. Nam tum in vicis & magnis pagis passim per Germaniam erant cœmeteria munita, in qua se inquilini recipiebant in hostilibus incursionibus, quæ tum frequentes erant. Habebant etiam villici sua fructuum repositoria singula singuli in illis cœmeteriis, vbi fruges erant tutæ ab hoste & igne: nam lapide fieri consueuerunt. Vt videmus vestigia adhuc in quibusdam Germaniæ pagis: quanquam vsus & consuetudo mutarit fere omnia. Porro etsi gratia Dei, nostro seculo propter hostium incursiones hæc ædificia necessaria nõ fuerint hactenus: tamen propter fructuum frugumque custodiam operæ pretium esset habere, vt magis negligentia credam abolita, quam iudicio. Videmus enim quotannis non vno loco per Germaniam in agris incendiis perire agricolarum labores, vel dona potius Dei, frumenti plena horrea. Singulari studio fuisse Rudolphum electum Imperatorem erga suos consanguineos; nam contulit in eos beneficia, comitatus, ducatus & omne genus dignitatum. Hoc tempore Burggrauius Norinburgensis moritur, nullo hærede legitimo relicto. Quare ius substituendi alium ad Imperatorem redijt. Burggrauiatum igitur sororis suę marito comiti de Zollern contulit. Ab illo comite legitimi hæredes manarunt vsq; ad Burggrauium Fridericum, qui in concilio Constantiensi Marchio Brandẽburgensis est factus, a Cæsare Sigismundo. Nec alius Burg-
1284 grauius postea substitutus est. Anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo-quarto, insignes doctrina & pietate viri in monasteriis adhuc per Germaniam passim inueniebantur, educabaturque iuuentus ad pietatem & timorem Domini optime in scholis quæ erant monasteria. Doctrinæ & pietati erat honos & præmium apud potentatus, cauebaturq; diligenter ne ad ecclesiastica ministeria leues & improbi admitterentur homines. Hoc etiam tempore Alberto Magno, propter philosophiæ cognitionem nõ vulgarem, episcopatus Ratisponensis est datus. Hic Albertus Magnus, episcopus Ratisponensis, Coloniæ in frequentissima schola sacras literas & philosophiam est professus. Fuitque Thomas Aquinas Alberti Magni discipulus Coloniæ. Eisdem temporibus vixit Nicolaus de Lyra, Lutetiæque docuit sacras literas. Magna profecto ingenia, & exercitata, nec probo qui labores & industriam tantorum virorum ingrati omnino pedibus conculcanda iudicant, propterea quod verborum lenociniis fucata eorum scripta non sunt. Habent certe multa bona. Procedat in medium cui non obrepat somnus, & nos laudabimus eum solum inter mortales. Circa hæc tempora magnæ discordiarum causæ fuerunt inter episcopum Argentinensem, nomine Henricum de *Stabeleck*, virum magis strenuum quam oporteat episcopum esse, & inter Argẽtinæ vrbis ciues, quidam eos componere conati sunt diu frustra. Episcopus tandem cum omni clero vrbe exit, mandatque sub pœna amissionis sacerdotiorum & excommunicationis vt sequantur omnes, & ne quis Argentinensium pueros baptizet, aut alia sacramenta ministret. Super ea re scribit quoque Romam episcopus Argentinensis; & ciuitatis magistratus mittit etiam suos legatos, viros doctos quos semper ea ciuitas habuit & coluit, sicut adhuc hodie multos habet. Argentinenses inuenerunt sacerdotes qui, accepta pecunia, contra edictum episcopi, omnes ecclesiasticas functiones obierunt. Episcopus coactis copiis vrbem obsidet, omnia circa vrbem bona ciuium diripit. Ciues sæpe eruptionibus factis cum hostibus pugnarunt, aliasque propitium Martem habuerunt, alias vero inimicũ. Vbi vero nihil potuit amplius in vrbem

inue-

inuehi, omniaque præcipiebat episcopus, ciues ira inflammati vno animo decreuerunt semel omnes erumpere in hostem, vt aut vincerent, quod sperabant, aut victi cederent episcopo, facerentque quæ postulabat. Quare cohortationibus mutuis fortiter animati cum præsidiis militum, quos non admodum multos secum habebant, ruunt, eruptione facta ab episcopo non prouisa in hostem, acerrima fit pugna. Episcopus ipse audacissime in loco periculoso pugnat, suos aperta voce cohortatur, vincentibus promittit aureos montes: sed post magnam stragem amplius suos continere non valens, vertentibus tergum omnibus, fugit & ipse, vixque fuga vitam seruauit. Desiderati sunt de copiis episcopi nobiles circiter septuaginta, ex quibus intelligi potest quãtus numerus gregariorum militum occubuerit. Inter quos fuit vnus ex primæ nobilitatis de *Tierstein*, quæ arx miliari vno à Basilea vrbe distat. Item fuit quoque vnus de *Geroldseck*, frater episcopi. Quæ familia vetustissimæ & propter virtutem bellicam clarissimæ nobilitatis fuit, & adhuc durat, obtinetque antiquum ingenium & laudem. In hoc insigni prælio quod sempiternæ laudi Argentinensibus merito est (loquor enim ad animalis hominis sensum) septuaginta sex armati capti sunt, & in vrbem a ciuibus ducti. Post hanc cladem episcopus non submissior, sed iracundior appetentiorque vltionis factus est; quare longe hostiliore animo aggreditur Argentinenses, & longum esset enarrare damna quæ illis intulit. Vicissim ciues post victoriam audentiores, ab vrbe longius progrediuntur, & diripiunt quasdam ditiones episcopi. Magni nominis reges & duces conati sunt componere eos sæpe alias, sed præcipue post prælium, quod putabant episcopum descensurum ad tolerabiliores conditiones; sed intractabilior est post pugnam. Iratum igitur episcopum pertulerunt Argentinenses ciues, nec cesserunt illius furoribus, donec mortuo episcopo Henrico de *Geroldsek*, pax est composita inter clerum & vrbem. Nam ante episcopi mortem nullus fuit paci locus. Alius igitur constitutus episcopus cum clero in vrbem ingreditur, omnique studio operam dederunt & Argentinenses & episcopus, vt omnes odii reliquiæ, quæ solent durare diu post bella, tollerentur. Annis paucis post, totum Hierosolymitanum regnum amiserunt qui profitebantur religionem Christi. Sultanus enim rex Ægypti cum innumerabili multitudiue venit tempore quo minime à nostris expectabatur, & quo minus instructi erant rebus ad bellum necessariis quam vnquam antea, sæpe enim Romam ad Imperatorem & Pontificem scripserant & petierant auxilium: sed non satis curæ erant longinqua nostris, alieniora nimirum existimantes quam re vera erant. Sultanus igitur victis Christianis in Syria, expugnauit vrbem Tyrum, direptamque incendit. Tripolim eximiæ magnitudinis vrbem funditus euertit, occisis omnis generis & ætatis inhabitatoribus Christiani nominis. Nobilesque vrbes Sidonem & Berytum, quæ Christianis in illis regionibus reliquæ erant, obsidione continua & diuturna fatigatas, tandem multitudine militum obrutas expugnauit, diripuit, & magnam earum partem exussit. Paruas præterea vrbes alias multas subegit, hominibusque quos non trucidauit, iumentorum loco vsus est. Pontifex Romanus ante & post has calamitates misit per totam Romanam ecclesiam legatos, qui Principes hortarentur, colligerent pecuniam ad expeditionem Hierosolymitanam: sed dum quisque priuata quærit, differtur negotium, pereunt tot homines, in contemptum veniunt Christiani Principes. Non possum loco hoc dissimulare, quod in hac re pessimum fuit, maximeque promouit rem Turcarum, nempe quod qui collegerant pecuniam per Gallias, Angliam, Hispaniam, Germaniam, totam breuiter Romanam ecclesiam sub prætextu belli in Saracenos, in nefandos vsus dilapidauerant; & quando optime agebatur, vix decima pars exponebatur in vsum in quem collatæ erant pecuniæ. Etiam Pontifices Romani hoc non semel questi sunt, nam fuerunt Pontifices qui ecclesiæ cupiebant consultum, & propterea hanc collectionem collegerunt per legatos, ex quibus inuenti sunt multi qui ventrem suum curauerunt, vermium escam, id bonis patribus multis omnibus retro seculis semper displicuit. Noua calamitas accidit in regno Hierosolymitano, nihil enim cum reliquum haberent Christiani, quam Ptolemaidem, de eius administratione orta est perniciosissima contentio: eius enim dominium vendicabant sibi, Templarii, Hospitalarii, Teutonici ordinis fratres, Patriarcha Hierosolymitanus, rex item Cypri, & Siciliæ rex. Pisani

quoque titulum, nescio quo nomine, eius imperii sibi arrogabant. Iis igitur propter reliquias regni, quod turpiter perdiderant, contendentibus, Sultani filius cum maximis copiis venit ad Ptolemaidem, omnemque eius viciniam deuastat, multos captos abducit, tandem propius accedit ad obsidendam vrbem. In qua rerum difficultate inceperunt istæ, de quibus dixi, contentiones de imperio Ptolemaidos quiescere, iamque non de imperando cogitabant qui in vrbe erant, sed de propugnanda & defendenda vrbe. Nemo volebat solus propugnare, vt solus regnaret. Concordes igitur facti sunt, obsidente vrbem tam potente & numeroso hoste: erant enim ducenta millia armatorum, duce Sultani filio, in obsidione. Qui omnes acerrime impugnarunt dies noctesque mœnia vrbis. Vbi autem circiter tres menses sustinuerunt grauem obsidionem, eruptione in hostes facta, Christiani occiderunt magnum hostium numerum, &, vnde possumus colligere quot occiderint, tria millia captorum in vrbem duxerunt, repuleruntque hostem ab vrbe plus quam mille passus. Post hunc successum Satan rursum occupat corda quorundam, incipit denuo lis de vrbis principatu oriri, inter eos quos ante dixi, & multo vehementior quam antea. Alii alios nitebantur eiicere ex vrbe. Quod vbi cognouit Sultani filius, qui desperauerat de capienda vrbe, rursum vocatur in spem. quare reuertitur, munit castra iuxta vrbis muros, iam ante pene deiectos, statimque sentiens non eam oppidanorum alacritatem in defendenda vrbe esse quæ fuerat prius, sustinuerunt tamen per aliquot dies fortiter hostem (quisque enim pro sua salute pugnabat) sed omnia frigidius agebantur, animis discordantibus. Quod vbi perspicaciores rerumque æstimatores peritiores animaduerterunt, subduxerunt se ex vrbe, quotidieque aucto desertorum numero, ii qui remanserunt, ad raritatem sunt redacti, vt non amplius potuerint hostem repellere: quare secuti sunt desertores, & paulatim plures se subduxerunt, conscensis nauibus non bene instructis, & rectore perito carentibus, periere fere omnes naufragiis. Quare pauci manserunt in vrbe qui nimirum naues non habebant, quibus fuga se seruarent; ii vero pauci hostis atrocitatem scientes, statuerunt pugnando mori, ne viui in manus peruenirent crudelissimi & omnis humanitatis expertis hostis. Propterea irruunt in hostem, & maxima hostium cæde facta, cæduntur omnes ad vnum. Conuasatis omnibus quæ transferri potuerũt, vrbem totam exusserunt, effossis etiam fundamentis, ne iterum facile ædificari posset.

1290 Hoc accidisse memoriæ mandatum est anno 1290. Nihil amplius in illis regionibus tenebant Christiani, quam insulam Cyprum, & minorem Armeniam. His tot miserandis Christianorum cladibus auditis, Pontifex Romanus Nicolaus per ecclesiæ Romanæ omnes terras misit legatos, qui adhortarentur ad subueniendum fratrum calamitati. Indulgentias liberaliter promisit aliquid in eam expeditionem conferentibus; vitam vero æternam certo promittebat omnibus qui cruce assumpta (nam cruce signari solebant milites) contra hostes illos fidei militatum irent. Nunquam plures fuisse inuentos præcedentibus annis in Germania, qui se armarint ad expeditionem illam, fertur; sed cum omnes cuperent accinctique essent ad iter, nemo dabat obsonium seu viaticum: quare manendum fuit, voluisseque erat conscientiis solatium.

1291 Anno post natiuitatem Domini 1291, Rudolphus Imperator ægrotus portatur Spiram, comitantibus eum multis Principibus, vxore item sua, & filia Boemiæ regina: sed vbi Spiram peruenit vectione irritato morbo, paucis post horis moritur. Sepultusque est Spiræ in Ecclesia cathedrali magno honore & luctu. Hic caritate patriæ ductus, toto imperii tempore curauit Germaniæ res, Italiam sæpe proposuit accedere: sed cum seditiones & factionum partes videret sedari & componi non posse sine certo periculo, mutauit propositum, maxime cum cogitaret quid aliis Imperatoribus Germanis in Italia accidisset. Satis putauit si patriæ bene consuleret, & suæ familiæ quam non mediocriter auxit: contulit enim in eam Austriæ ducatum principatusque alios, de quibus supra satis est dictum. A prædonibus liberauit Germaniam, multis eorum arcibus demolitis. Viditque ante mortem Germaniæ statum quietum & felicem, crescentesque prosperrime vrbes. Illis temporibus caruit Romana ecclesia Papa duobus perpetuis annis, tanta erat quorundam in ordine cardinalium ambitio, & ita erant Romani in partes diuisi; fuitque Italia per hæc tempora confusissima bellis intestinis.

D E

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-SECVNDVS.

POst mortem Rudolphi Principis, quem fure quidam Patrem patriæ vocant, conuenerunt Principes electores, Francofurdiæ, concordique sententia elegerunt Adolphum comitem de Nassau, qui sex annos regnauit magna laude: ita enim administrauit omnia, vt nusquam notari potuerit sua quærere, aut fauore suos euehere. Præfecit rebus administrandis quos dignos putauit, qui idoneis virtutis dotibus vtiles videbantur. Magnis laboribus & vitæ discrimine sæpe dilatare imperium studuit. Pecunia sua coemisse scribitur ad imperium quasdam vrbes. Columbariam Alsatiæ rebellantem obsessam, expugnauit, & imperio subiecit. Post electionem aliquot mensibus venit in Sueuiam ad vrbem imperialem Eslingen, illucque conuocauit omnes Sueuię ciuitates ac nobiles, cum illis certis conditionibus fœdus facit, ciuitatibus priuilegia concessit, quibus scilicet potentiores & ditiores redderentur. Omnes imperio eius subditi sunt, præter comitem de Wirtenberg, qui cum eiusdem ordinis esset, quo fuerat Imperator, contemnebat eum. fuerunt & aliæ odii causæ. Eo tempore rex Boemiæ Wenceslaus & nobiles primatésve regni Vngariæ, quod diu seditionum & bellorum tumultibus afflictatum erat, mittunt legatos regni proceres ad Othonem Bauariæ ducem, offeruntque illi regnum, conditionibus certis præscriptis. Otho statim sine cunctatione, ne aliquid inter os & offam incideret, comitatus equitatu bene instructo, proficiscitur in Vngariam, excipiturque magna quorundam gratulatione, ab episcopis Versprimiensi & Canadiensi vngitur & coronatur: Budæque regni negotia coronatus administrat, causas cognoscit & iudicat. Sed non diu post à reliquiis factionum obsidetur, expugnatur, capitur, in vincula coniicitur, ex captiuitate opera quorundam elabitur, veniens ad suos in ducem recipitur. Hic Otho vltionis cupidus, quamprimum in Germaniam venit, nihil non tentat quo possit in Vngariam redire, & pœnas sumere de iis qui eum coniecerant in vincula. Pararatque iam multa ad expeditionem necessaria, socios belli habebat, eratque totus in cogendis copiis, ecce nunciatur illi, eiectos ex regno Vngariæ omnes qui eum ceperant (erat autem cum aliis quibusdam Ladislaus Waiuoda) esseque vno omnium Vngarorum consensu Carolum Siculum in regem electum, curante hoc per suos legatos Pontifice Romano. Quare Otho satis habens suos hostes esse vltos, quieuit. Anno Domini * Flandria, cum haberent ducem nomine Guidonem tota est vastata. Cui rex Angliæ Eduardus cupiens auxilium ferre, misit nuncios ad Adolphum electum Romanorum Imperatorem, fœdereque cum eo coit, misitque simul magnam vim pecuniæ in Germaniam rex Angliæ ad Adolphum, in stipendia Germanorum militum. Adolphus igitur mox coactis copiis mittit eas in Flandriam. Quæ temere ante aduentum regis Anglorum cum hoste comite Artensi qui magnum exercitum Gallorum simul etiam Germanorum militum secum habebat, congressi victi sunt, & occisi sunt circiter tria millia in ea pugna. Comes Artensis post prælium illud vrbes quasdam & munitiones maritimas occupauit. Mox ab Adolpho Imperatore submittuntur alii milites in locum eorum qui primo conflictu perierant. Venit quoque interea temporis Anglorum rex in Flandriam, coniunctisque viribus Germani, Flandrenses, & Angli, Brugas eiectis Gallis capiunt. Sed cum Anglus audiret regem Galliarum magno conatu & apparatu aduentate, Germanasque copias propter paucitatem non magnopere firmas, Flandrensium vero animos inutiles propter priores pugnas quibus aliquoties fugati fuerant, in Angliam cum copiis suis se recepit, desertusque relinquitur comes Flandriæ. Pontifex Romanus his rebus cognitis, mittit Carolum regem Apuliæ in Gallias ad regem, vt pacem inter Gallum & Anglum, ducemque Flandriæ componeret. Carolus rex, Pontificis legatus magna reuerentia à Gallorum rege est exceptus. Inceptumque est agi de pace: cumque non statim propter rei magnitudinem conuenire po-

rerant, sunt induciæ factæ ad biennium, ita tamen vt reges Galliarum essent Brugæ, & alia quædam occupata ex comitatu Flandriæ. Nam rex pro impensis multo plura postulabat. Eduardus rex Anglorum accepit in vxorem filiam regis Galliarum, nomine Isabelem, & his nuptiis est fœdus confirmatum. Albertus dux Austriæ Flandrensis belli tempore duxit copias aduersus Imperatorem. nam male habebat Albertū quod non ipse erat electus ad imperium. Dicebatur autem Albertus dux Austriæ adiutus pecunia à Gallo, quo bello Austriaco domi detentus non posset subuenire comiti Flandrensi. Nam nisi fuisset occupatus hoc bello Adolphus, sua ipsius persona in Flandriam cum potenti manu descendisset. Sic enim in animo habuerat, & regi Anglorum promiserat. Vterque igitur Adolphus & Albertus Germanicis copiis instructi multo cum sanguine bellum hoc gesserunt. Conuocatus est autem, duce Austriæ procurante, Moguntiæ conuentus Principum Germanorum, ibique communi sententia omnium fere ab imperio depositus est Adolphus, & in locum electus hostis eius Albertus dux Austriæ. Abrogationis causa fuit, quod à rege Angliæ acceperat centum millia marcarum argenti, vt auxilium ferret illi contra Gallos. Huius summæ partem debuisset in conscribendum exercitum impendere, partim inter Principes Germaniæ diuidere. Sed sibi fere totam seruauerat, nihil Principibus dederat, milites paucos sine stipendio miserat in Flandriam, spem magnam prædæ fecit militibus quam essent inuenturi in Flandria. Atque hac via destituit & prodidit, si quis recte existimet rem, regem Angliæ, & defraudauit Principes Germanos: quanquam illa pecunia vsus sit in Misnensi ducatu emendo, quem, vt sic dicam, incorporauit imperio. Quod illi excusationi apud quosdam est. Electo duce Austriæ Alberto, Adolphus abrogatus indignissime ferens repulsam, parat arma, nullis impensis parcens, statuit aut vlcisci, aut mori. Rex Angliæ iamdudum captans occasionem referendi talionem, iuuat pecunia Albertum contra Adolphum. Multi etiam alii iuuabant aperte Albertum. Conradus enim episcopus Argentinensis, Gerardus Moguntinensis, Albertus dux Austriæ, comes de Lynigen, comes de Zaibrucken, & alii multi erant hostes Adolphi, & in mortem eius coniurarant. Cum igitur in castris essent ambo, quotidie propius accedebat alter ad alterum. Cumque ventum esset ambobus in latam planitiem, non procul à Wormatia, instructis aciebus congressi sunt numero valde impares, nam longe inferior erat militum multitudine Alberto Adolphus. Pertinacissimis animis pugnarunt ad octo fere horas. Tandem Adolpho cum toto fere exercitu occiso, reliqui pauci fuga salutem quærunt. Et hic scriptores variant, sed non admodum multum. Electus igitur Imperator, vt diximus, Albertus Austriæ dux ante occisum Adolphum denuo Francofurdiæ eligitur post obitum Adolphi, moxque post electionem descendit Aquisgranum, comitantibus eum multis Principibus, & vxore quoque sua, comite filia comitis de Tyrolis. Aquisgrani iuxta consuetudinem coronatus est cum vxore sua. Non diu post coronam acceptam, misit legatos Romam, vt peterent confirmationem à Bonifacio Pontifice. Sed negata est illi aliquoties confirmatio. Scribunt enim Papam respondisse, non dignum imperio qui occiderit Adolphum suum dominum, habentem coronam in capite ac spatham ad latus, clamantem, Ego sum Cæsar. Hic habitus & hæc vox debebat, inquit Bonifacius, deterrere Albertum, si homo fuisset. Diúque ergo cum Papa non vellet confirmare, ratámve habere electionem Alberti, muneribus tandem impetrauit fauorem pontificium, vt confirmarit illum. Nam ante impetrare voluit sine pecunia. Fuit enim prorsus ad rem adtentus hic Albertus, liberis volens amplum patrimonium relinquere. habuit autem numerosam prolem. Fuerunt illi filii sex: Rudolphus qui fuit Boemorum rex, Fridericus, Lupoldus, Henricus, Albertus, & Otho. Tres filias illi fuisse ferunt, quarum ætate prouectiorem matrimonio iunxit regi Vngariæ, erat autem illi nomen Hagnes. Elizabet nupsit Lotharingiæ duci. Minima natu desponsata est Marchioni Brandenburgensi Goldemaro. Studium igitur illi fuit, insanum pene dixerim, quam plurimum relinquere liberis.

1300 Anno post natiuitatem Domini 1300, Germani turmatim magna multitudine Romam petiuerunt, gratia visitandi sanctorum apostolorum limina, & consequendi indulgentias & benedictiones Pontificis Romani. Eo anno enim Bonifacius exemplo veteris Testamenti publicauit Iubileum, concessitque plenissimam peccatorum omni-

omnium remissionem his qui limina apostolorum visitarent. Eum annum centesimo quoquo anno renouare præcepit. Quam ob rem ex omnibus nationibus, Romanæ ecclesiæ tanta hominum turba confluxit, vt Roma vrbs vix caperet eos. innumerabilisque illuc allata est pecunia. Iam erant finitæ induciæ inter comitem Flandriæ & regem Galliarum, quare rex contrahit copias, duce fratre suo germano mittit in Flandriam, hostiliter omnia in Flandria a Gallis diripiuntur, vastanturque omnia miseris modis, & capiuntur pleræque ciuitates maritimæ. Comes Flandrensis omnibus omnium præsidiis destitutus, recepit se cum suis in munitissimum principatus sui oppidum Gandauum. Mittit ad fratrem regis ducem exercitus, petit pacem. negotium venit ad colloquium, conuenerunt his conditionibus, vt regi certum numerum peditum & equitum mitteret quandocunque & contra quemcunque rex cuperet: numeraretque certam loco tributi pecuniam. viciſsim rex restitueret comitem Flandriæ, omniaque redderet, exceptis quibusdam munitionibus, quas Gallus è sua manu dimittere noluit. Fœdere pacis ita facto, Gandauum, aperit comes Flandriæ, regis Galliarum fratrem Carolum Valesianum (nam hoc nomen erat illi) ad se intromittit, amicum cum ipso habiturus colloquium: sed fœdifragus Valesianus intromissus, oppidum militibus diripiendum concedit, cum duobus filiis capit comitem Guidonem (sic enim vocabatur comes Flandriæ) & in Gallias ad regem mittit, occupatque totum comitatum Flandrensem. Constituto autem Flandriæ præfecto, nomine regis Galliarum, dimisso exercitu, reuertitur. Hic regis præfectus quotidianis exactionibus exhausit Flandriam; quare magna Flandriæ pars defecit à Gallis, ad Guilielmum quendam ex veteri familia comitum Flandriæ, originem generis habentem, cui adolescens Guido comitis capti filius se adiungit, ii tumultuarie coactis copiis, Galliam Flandriæ vicinam vastant & diripiunt, multis prius per Flandriam occupatis, Gallis illinc eiectis. Quam ob rem sine mora rex Galliarum mittit in occursum comitem Artensem cum magnis copiis. Regius igitur exercitus castra muniuit apud oppidum Coltracum. Guilielmus & Guido intellexerunt se pugnam vitare omnino non posse, neque se quoquam in tuta loca cum exercitu suo recipere, viderunt simul suos milites, qui erant viginti millia, de fuga cogitare, cum hostium essent decem millia equitum, quinquaginta peditum, in his difficultatibus constitutis post longam consultationem visum est, suos in eum locum ducere, vt cogerentur ex desperatione pugnare, ducunt igitur quam primum suos in conspectum hostium in campum planiſsimum, inter Gallos & Flandrenses erant cæcæ fossæ, in quas rustici per elices aquam duxerant, vt per nimiam vliginem agrum serere possent, illas fossas sciebant Guido & Guilielmus transire non posse sine certo periculo tantum exercitum, præcipue tam grauem equitatum. Accedebat quod Gallis ignotæ istæ fossæ erant. Aciebus igitur vtrinque instructis, Guilielmus adhortatur suos ad virtutem, ostenditque quam nulla salus illis sit in fuga, cum à tergo hostis omnia teneat: nam de industria sic duxerant illos, & cum videant equitatum tam numerosum, qui facile fugientes consequetur. Quam ob rem aut moriendum omnibus aut vincendum, vincere autem facile dicit esse, nam Gallis esse quo fugiant paratum locum, neque illos pugnare pro focis & aris, item se compertum habere quosdam ex Gallorum militibus optare vincere Flandrenses, ne statim finiatur bellum, & alia quæ videbantur ad parandos animos valere, dixit. Iubetque simul pedetentim ire, videns hostilem equitatum fossis appropinquare, suos iubet præcedere paululum, vt Galli equites in eos impetum facere conentur, id ex animi sententia Flandrensibus euenit: nam equitatus Gallicus totus quãtus quantus erat impetu vno Flandrenses oppressurus, laxis equorum habenis, aduolat, perfringuntur a primis statim crates quibus fossæ tectæ superiecta terra erant, cadunt igitur equites cateruatim in fossas, quæ erant profundæ & ampliſsimæ, qui vltimi erant, casum videre non poterant, clamorem audientes putabant prælium commissum: quare alii alios tradunt in fossas, & cum ii qui in vltimis equitum turmis erant, respicere videbant eos, qui fossas vitare volebant, cum conuitiis vi retruserunt, donec perierit fere totus equitatus.

Dum illi pugnant in hunc modum cum fossis, per aliam viam (nam erat eiusmodi, vt nullus transire posset) Guilielmus & Guido mittunt suum equitatum (erat autem circiter quatuor millia) qui reliquos qui non perierant in cæcis lacubus, exterritos fu-

gientes trucidauerunt, quosdam ceperunt. secutusque est peditatus Flandrensium equites, & cum equitibus suis adorti sunt peditatum Gallicum, qui destituti omni ope equitatus sui, putantesque virtute equitum Flandrensium sic oppressum & deletum, exanimati vertunt terga, & viginti millia persequuntur quinquaginta millia hostium. In eo prælio plures ex Gallis cæsi sunt, quam fuerint Flandrensium. Post prælium extractum ex fossis equitatum exuerunt, viuos homines inuentos, sed nullum viuum equum ferunt. Guilielmus & Guido post tam omni memoria dignam victoriam, receperunt omnia in Flandria. Terruit hoc prælium regem, terruit totam Galliam. Flandria enim recepta, Guido & Guilielmus ceperunt expugnare vicinas Galliæ vrbes, & quæ videbantur prodesse sibi, muniebant; quæ vero obesse, destruebant. Rex ergo Galliæ, reparat equitatum, & omnia ad bellum necessaria, maiore conatu quam antea. Carolum Valesianum suum fratrem summum constituit exercitus Principem, Omnia affectibus dolore animi, & ira, pudoreque confusus administrat, non satis expendit anni tempus, impensas belli, hostis consilia. Exercitum igitur ducit in Flandriam octoginta millium armatorum, & pro stipendio dat adulterinam monetam, quod milites ita alienauit ab eo, vt si cætera omnia illi fauissent, tamen nihil hoc milite effecisset laude dignum. Et quoniam Flandria tota est paludibus & vliginosis agris plena, vt nisi exercitus eo veniat in æstate, dum adhuc nubes pendent, nusquam ire potest, minimeque equites. venit autem rex mense Octobri gesturus bellum, cum diu in luto & paludibus hæsisset magnis sumptibus, tandem, cum nihil prorsus recepisset, induciæ sunt in annum factæ. His temporibus Bonifacius Papa multa contra Albertum excogitauit, quanquam eum confirmauerat. Nec enim vnquam fuit Pontifex hic æquus Albetto, propter occisum dominum suum, nam putauit quiduis ausurum qui hoc ausus fuit. Regis igitur Gallorum germanum fratrem Valesianum Romam vocat, eum Romanum Imperatorem facturus, reiecto Alberto. Qui vbi Romam venit, Pontifex concilio conuocato, exponit suum institutum. Cardinales & episcopi aliquot melius scientes Germanorum ingenium, & statum eius temporis in Alamania, quam Pontifex, dissuadent, nullo modo fieri posse affirmantes, vt alius possit fieri Imperator, quam natus Germanus, illud ius bellicosissimæ nationi extorqueri non posse. Quam ob rem Pontifex audiens Valesianum Imperatorem fieri non posse, præfectum illum constituit super patrimonium beati Petri. Habuit hic Carolus vxorem filiam Balduini Imperatoris Constantinopolitani, qui ab imperio depulsus erat. rogat igitur Pontificem, vt Constantinopolitanum regnum socero suo liceret repetere, & vt Pontifex adiuuaret ipsum. Quod Pontifex se facturum promisit. Miserunt igitur Germanum quendam qui Romæ erat, nobilem inter milites in Germaniam, qui adduceret aliquot Germanorum millia Balduino, simul exploraret animos Germanorum erga Albertum. Germanus legatus ex Germania celeriter negocio confecto, cum militibus Germanis venit Romam. Pontifex quoque miserat legatum in Gallias, vt auxiliares manus mitteret socero fratris sui, addidit esse opus bonum & sanctum; nam restituto Imperatore Constantinopolitano, statim se exercitum missurum in Turcas. Et erat id propositum Pontifici. Sed rex Galliæ audito Pontificis legato, qui erat episcopus Ariminensis, nihil respondit pro voluntate & proposito Pontificis: quare legatus, quemadmodum in mandatis habebat, minatus est regi anathema, & à regno depositionem, fratremque regem futurum, quem iam nolit iuuare, nam non Balduinum, sed fratrem & Christianam ecclesiam vt iuuet, se petere. Rex episcopum in vincula iubet conicere. Ex qua re magna inimicitia inter regem Galliarum & Pontificem est orta. Rex vbi intellexit Pontificis animum à se alienatum, qua erat parrhesia, vel, vt quidam vocant, arrogantia, ius ecclesiasticum, quod Papæ erat, sibi vendicabat, sacerdotia & episcopatus conferebat quibus placuit, quos prælatos cognouerat Pontifici patrocinari, deposuit, eorum prælaturas aliis conferens, diripuit etiam opulentiores episcopatus. Quibus rebus motus Pontifex, maxime vero quod impediebat expeditionem Constantinopolitanam, &, quæ ex illa secutura erat, Hierosolymitanam, conuocat Romam concilium, etiam totius Galliæ prælatos ecclesiasticos vocat ad vrbem: sed Gallus ne quis Romam iret, prohibuit sub pœna amissionis vitæ, aut saltem, si cui contingeret misericordia, beneficij.

Qua

Qua regis temeritate Pontifex magis irritatus est, quare statim ad eum mittit legatum, per quem autoritate & iure apostolico præcipit illi, vt recognitionem regni sine mora faciat, alioqui in promptu esse fulmen anathematis in eum, & Galliam vniuersam interdicto se suppositurum. Nam in decretis pontificum habebatur regem Galliarum à Romano Pontifice oportere recognoscere regnum, in temporalibus quoque. Vbi hic legatus Lutetiam venit, rex iussit illi eripere bullas, literasve apostolicas, & legatum ex regno eiicere, & mandare illi, vt pontificiis nunciet regem suspensurum omnes qui è Roma postea veniant. Hæc vbi Romæ legatus nunciauit, continuo congregatis patribus regem Gallorum excommunicat, & regnum eius cuilibet occupanti concedit, simul in Germaniam ad Principes scribit, quæ putauit regem odiosum facere & onerare inuidia. Excommunicat etiam omnes qui fauent illi, aut bene loquuntur. Rex Gallorum execrationes pontificias contemnit non esse pontificia sede dignum, esse hæreticum, simoniacum & omnibus vitiis contaminatum hominem; quare eius sententiam non morandam, sed iure à pontificatu deponendum. Hæc pessime habuerunt Bonifacium Papam, quare synodo congregata iterum accusat regem, in qua synodo Romæ habita decernitur, Philippum regem Franciæ è regno deturbatum, & Albertum electum Imperatorem regem Gallorum patres eius synodi appellant, nam illam putabant aliquid contra Philippum posse, & etiam libenter occasionem arripere, nam alioqui erat magna simultas inter Albertum & Philippum. Absoluunturque in ea synodo omnes iuramentis obstricti regi Gallorum, quinimo excommunicantur qui non relinquunt illum. Mittunt ex ea synodo in Germaniam legatos ad Albertum, qui eum exhortentur ad cogendas copias, & in Galliam ducendas, Romanum Pontificem quoque suas copias missurum per alpes in Galliam, vt vna coniuncti membrum ecclesiæ putrefactum abscindant. Magna erat ira Pontifici, nec minor ira Philippi regis. Albertus iram Pontificis intelligens non diu duraturam, negat se tantis impensis conscripturum exercitum, & in Galliam ducturum, nisi Pontifex regnum etiam hæredibus suis concedat & confirmet. Quod Pontifex noluit facere, ex quo Albertus facile colligit, Papam Germanis sic abuti decreuisse, donec iræ suæ satisfaciat. Rex Philippus Pontificios conatus videns, contra meditatur quid ipsi possit Pontifici rependere. Cognouit autem Pontificem Anagniæ esse, eo mittit quendam Italum, nomine Sarram, qui etiam vitam debebat Gallorum regi, vt qui illum captum à piratis redemerat, mittitque cum eo etiam alios familiares quibus rex fidebat, ii ergo acceptis ducentis militibus ex copiis Valesii ditionis pontificiæ præfecti, Anagniam silente nocte ingrediuntur, & Pontificem capiunt, Romamque ducunt, ibi moritur statim post mensem vnum. Quid eos impedierit quod non duxerint ad Philippum regem, certum non est, non habuisse in mandatis, vt si caperent eum, ad regem ducerent, fertur, & est probabile. Alii putant sanctitate pontificia deterritos; alii vero dicunt Anagninos ciues se opposuisse illis, & coactos aut dimittere, aut Romam ducere. Sunt qui asserant, propter morbum non ausos fuisse longius ducere, nam periculoso laborasse morbo. An vero Valesius regis frater conscius facinoris fuerit, ignoratur. Prudenter sane ob affectum temere in corde Pontificis exortum noluit se Albertus immisceri, nam facile præuidebat nihil hic esse solidi, leuissimum esse ventum. Hoc tempore grauissima odia fuerunt inter Wenceslaum regem Boemiæ, & Imperatorem Albertum, nam Wenceslaus contempsit illum Imperatorem, & palam iactitabat, se recusasse imperium oblatum. Albertum sibi debere imperium. Fuit autem hic Wenceslaus vir prudens, & in militaribus rebus exercitatissimus, nec infelix in rebus expediendis pacis & belli tempore. Fuit educatus apud Marchionem Brandenburgensem, vbi bona natura per educationem est expolita. Tantæ fuit autoritatis & nominis, vt Poloni se illi spontanei volentesque subiecerint. Et Vngari vltro venerunt ad eum, petentes filium eius nomine Wenceslaum in regem, quem pater misit magnifice comitatum: igitur in Alba Græca vnctus & coronatus est ab Episcopis regni. Albertus autem videns hunc Wenceslaum inimicum suum tantopere amari, & suscipi, nihil contra eum tentare ausus fuit. Alberti Imperatoris ætate Heluetii sunt primo existimati inuicti, nam multi illos bellis lacessebant, sed omnes cum ignominia fugati sunt: quanquam longe vetustiorem non ignorem originem eorum,

ſed hoc tempore primum eorum virtus & fortitudo nobilitata eſt. Scribitur ab autoribus de Suitenſium aduentu in illos montes, quos iam inhabitant, quod ætate Sigiberti Suedorum regis, & Chriſtophori comitis Auſtroſtiſonum, fuerit in eorum regionibus nimia hominum multitudo, & vt ager ille alere non potuerit: quare fame coactos mutare ſolum, aliaſque ſedes quærere. Tum igitur ſimul ex Suedis exiuere ſex millia virorum, ex Friſonibus mille & ducenti, qui omnes viribus & ætate ad arma habiles fuerunt, præter mulieres & pueros, quorum numerus longe fuit maior. Vbi ad Rhenum venerunt, à Gallis ne tranſirent, prohibiti ſunt. Galli colluuiem hominum imbellium putarunt, ſine caſtris munitis dormiebant, excubiis negligenter procuratis. Aduenſi Suedi paupertate & egeſtate excitati diligentiſſime omnes temporis articulos obſeruarunt, quibus poſſent conſulere caris liberis, vxoribus, parentibus & ſibi. Igitur videntes negligentiam hoſtium, tempore, quo non expectabantur, hoſtem ſtertentem aggrediuntur, ſuperant, magnam multitudinem occidunt, & potiuntur præda non vulgari. Poſt hoc prælium terribiles facti ſunt hoſtibus ſuis. Mittuntur ad eos legati, quid velint, quid in animo habeant. Ipſi reſpondent, ſe nihil iniquum petere, neminem ex ſedibus ſuis velle expellere, eſſe in his regionibus deſerta loca, quæ cupiant ſibi dari, vt colant, hoc ius naturale eſſe, ſi quis hoc neget, hoſtem eſſe humani generis, qui quo ipſe frui non poſſit, aliis ne fruantur, eripiat. Se cupere quietam vitam in ruſticis operibus, non velle aliorum labores deuorare & rapere. Sunt igitur illis conceſſa deſerta loca illa, lacus, montes, valles, colles, fontes, quæ hodie poſſident reddita cultiſſima & fœcundiſſima. Antea videbantur, quod nulla erat cultura adhibita, inutilia prorſus, quæ hodie tot hominum millia alunt rura. Nullum eſt enim ſolum tam infelicis ingenii bene & prudenter cultum, quod non ſuperet naturali bonitate optimam terram cui nullus cultus eſt adhibitus. Non hoc dico, quod ager Heluetiсus non ſit habilis ad omnia fere neceſſaria ferendum, ſi aeris & ſoli qualitas ſpectari debet ex corporum magnitudine & pulchritudine, & in plantis & in animalibus, nemo poteſt negare Heluetiam præſtare feliciſſimis terris. Vbi proueniunt proceriores arbores, quæ ex Heluetiorum montibus vehuntur per Rhenum vſque in Oceanum, ex quibus nautæ malos faciunt? Vbi boues præſtantiores corporis magnitudine, & carnis ſuauitate naſcuntur? Vbi pomaria arborum amplitudine & fructuum bonitate feliciora? Frumenti certe granum longe in Heluetia præſtantius eſt, & candore & ſoliditate, quam in vllo loco quem ego ſciam. Horum vero corporis robur, forma, animorum virtus in bello, comitas & mutua caritatis affectio, & hoſpitalitas tam euidens eſt, vt hoſtes eis hic palmam concedant. Habuiſſe duces tres feruntur cum primum venerunt in deſertum hoc, quod iam paradiſus eſt, nominibus Remum, Suicerum, & Wadiſlaum. Remus & Suicerus occuparunt locum fracti montis, & valles monteſque iuxta alpes, Italiam aſpicientes. Wadiſlaus valles & montes circa Ararim fluuium habitanda & colenda accepit. Non diu poſt graue bellum regi Gothorum cum Italis Romaniſque fuit, qui ex illis Heluetiis ſecum aliquot millia in eam expeditionem duxit, qui præſtiterunt miram virtutem regi ſuo. Vbi enim Romam venerunt cum duce rege, obſederunt vrbem, & magnis ſudoribus expugnarunt eam, occiſis innumeris hoſtibus. Ita in multis expeditionibus ſic teſtati ſunt ſuam virtutem, vt diu poſt Pontifex Romanus eos ſuppliciter rogarit miſſis ad eos cardinalibus, vt ſubuenirent illi aduerſus Saracenos qui vrbi imminebant; & impetrauit ab eis, volebant enim Deo ſeruire, & defendere eccleſiam. bonum certe propoſitum, & bona mens & animus. Capiunt arma, mittunt Romam expeditam & robore præſtantem iuuentutem, aduerſus Saracenos per duces cardinales ducuntur, vincunt omnem ducum expectationem & ſpem. Hoſte enim ſuperato & ex Italia expulſo, rapinaque erepta quam Saraceni per Italiam conuaſerant, ſpolia omnia Romam pertulerunt, & contulerunt in ædificium Baſilicæ beati Petri. Cumque Pontifex iuſſit eos petere quod vellent, quod modo eſſet in ſuis facultatibus, ſe daturum promiſit. Boni viri religioni dediti nihil aliud petiere, quam benedictionem & indulgentias à Papa, quinimo & ſtipendia recuſarunt, pro eccleſia & Chriſtiana religione ſe bellum hoc cõfeciſſe, dicebant. Propterea donati magnis indulgentiis, venerunt cum magna laude domum. Anno proximo poſt, iterum, ſcribunt, Saracenos Italiam inuaſiſſe,

& per

& perueniſſe vſque in patrimonium beati Petri, quare denuo Pontificem Romanum miſiſſe legatos ad Heluetios, & eorum manus inuocaſſe; facileque impetraſſe, magna enim erat eorum in religione deuotio. Venientibus, cum hoſte pugnantibus, & vincentibus, obtulit iterum beatiſſimus pater Pontifex eis optionem, Quicquid optabitis, inquiens, acceptum feretis in ſpiritualibus; in carnalibus vero pro facultatum modo. Heluetii domi poſt prioris anni expeditionem didicerant quid eſſet optandum. Petierunt igitur immunitatem à tributis, & vt terra quam magnis ſudoribus colendo habitabilem feciſſent, nulli eſſet ſubiecta, ſed vt concederetur viuendi libertas, iuxta ſuas leges quas haberent. Quod illis conceſſum eſt, quo iure adhuc hodie gaudent. Donauit quoque Pontifex abeuntes vexillo rubeo in quo faberrime picta erat imago crucifixi Chriſti: quod vexillum maioris precii æſtimabant, quam ingentes aureos montes. Itaque cum benedictionibus & indulgentiis, magnaque cum gloria redierе domum. Propter ingentia Heluetiorum facta multa ſcribuntur, de eorum origine & variant ſcriptores: neque enim magnopere quæritur & laboratur, vnde ignaua gens prouenerit, ſed quo quidque præſtantius eſt, hoc magis inueſtigari ſolet, quæ cauſæ, qui euentus, quis finis eius ſit, in omnibus naturalibus rebus. Quod de Carolo Magno ſcribunt, quomodo propter ferocitatem Saxones in illos montes relegarit, & vt illi viam apertam in Italiam conſeruarent per valles & montes, vbi nunc eſt nobilis pagus Vrania; relinquo alii iudicandum quam à vero abhorreat. Nam ſi illi Saxones intractabiles, vt illi ſcribunt, feroces & rebelles fuerunt natura, vt relegandi fuerint, certe prudentiſſimus Imperator non eos cuſtodes itinerum fecit, neque dediſſet illis ſedes natura tam munitas, quibus freti potuiſſent excurſionibus vicinam Germaniam & Galliam multis modis affligere. Illa ſtultitia non cadit in Carolum Magnum. Alias aliorum opiniones de eorum origine omitto. Ego non aliunde credo originem duxiſſe, quam ex Germanis, qui Gallos ex his montibus expulerunt, & quod ipſi de ſingulari robore animorum & corporum ſcribunt, non hoc aſcribendum pro genitoribus arbitror, nec propterea neceſſum eſt ex alio mundo originem gentis petere, nam per tot ætates degeneraſſent iamdudum. Videmus enim omnia deorſum labi & degenerare ſemina, niſi aliud ſit quod conſeruet. Nonne videmus ignauorum hominum filios non raro indolis mentiſque præſtantiſſimæ: rurſum virorum animi & ingenii viribus maximorum, filios ad omnes functiones ſiue animo ſiue corpore obeundas, prorſus ineptos, ignauos & aſinos prorſus cernimus, idque ſæpiſſime. Ita, vt non audiendi ſint illi, qui dicunt, Ex bonis bonos, ex malis malos progigni, hoc enim pro regula haberi non debet. Heluetiorum robur naturale aeris puritati & exercitationi corporum aſcribendum arbitror. Ea enim quæ Philoſophi & Phyſici ſcribunt, animorum & corporum qualitatem variari pro ratione aeris, alimenti, exercitatione, educatione, nemo ſanus negabit. Nec ſunt hic ſuperſtitioſi quidam refellendi, qui quicquam nec diuinarum nec humanarum rerum intelligunt, dicunt enim hæc omnia à Deo eſſe, veriſſime enim dicunt, ſed nihil dicunt, vt ipſi putant ſe dicere, contra eos qui rerum ſcrutantur cauſas, quæ omnes à Domino emanant. Sed reuertendum in viam, ne rapiar ab inſtituto. Vicini igitur nobiles paulatim ſimplicem & laborioſum populum fecerunt ſibi obnoxium, iugumque impoſuerunt. Iugi igitur alior natura impatiens, ad libertatem rurſum aſpirauit. Accidit igitur circiter annum Domini milleſimum trecenteſimum, quod comes de Habſpurg habuit nobilem 1300
quendam in valle arcta Vraniæ arcis præfectum, hominem ſuperbum & tyrannum, qui prorſus intolerabilis lατuerat, cum aliis tyrannicis factis, tum potiſſimum quod libidine inexhauſta nullam relinquebat paulo formoſiorem virginem ac etiam matronam incorruptam, primo clam, tandem eo impudentiæ venit, vt etiam non diſſimularit, potando inter nobiles vicinorum caſtrorum iactarit etiam. Cum igitur duorum Germanorum fratrum ſororem virginem compreſſiſſet, occiderunt nobilem. Quod facinus cum comes Habſpurgenſis impunitum non vellet relinquere, conſpirarunt etiam alii, tandem acceſſit tota vallis Vraniæ, & vno die nobilibus aliquot interfectis, duas, aut, vt quidam volunt, tres arces deſtruxerunt. Vnderualdenſes ſtatim quoque acceſſerunt, nec cunctati arces omnes illic deiecerunt. Rebelliones & ſeditionis cauſas reddiderunt nobilium intolerabilis tyrannis: nihil enim pro-

prium erat cuiquam, quicquid placebat nobilibus castrorum præfectis, in villis colonorum & pastorum (nam plerique agebant pastoritiam vitam, sicut & adhuc hodie est videre) rapiebant ceu suum, nec impune quisquam interrogare audebat cur facerent. Si quis habebat bouem pinguiorem, & nitidiorem aut aliud pecus, abducebant. si quis butyrum aut caseos reposuerat, abripiebant, & mittebant in Rhenanas vrbes, commutabantque vino, quo se implebant quotidie. si quis habebat vxorem aut filiam forma aliqua, inuitabant in arces, nec marito aut parenti licebat quicquam mali vel suspicari, aut etiam rogare filiam coniugémve, quid in arce fecerint, curve tamdiu cessarint. Tantam tyrannidem gentem minime seruilem non tulisse, mirum non est. Fœdere igitur coire, primi Vre, Suitz, & Vnderualden (liceat enim perspicuitatis gratia nominibus Germanicis vti) nec quicquam vel fecerunt, vel dixerunt eorum quæ seditiosi solent factitare, vbi succedit primus insaniæ impetus, nam lasciuiunt, gloriantur in malitia, iniurias inferunt quibuslibet obuiis, quibus præualent, negligenter omnia administrant, periculosissima tentantes, omnia tuta putant, discordant animis, inter sese litigant, quisque imperare vult. Itaque fit, vt facile & cito ab aduersariis perdantur. Confœderati illi non sic, nam postquam successit primus conatus, magno cum timore & tremore Deo gratias agunt, cui dant gloriam, in ieiuniis & assiduis orationibus illum precantur humiliter, vt fortunet & dirigat vias suas. Cauent ne quenquam inique agendo offendant, iniuriam patientes iuuant, victis ignoscunt, omnia suspecta habent, fortunæ mutationem & instabilitatem partim perpendunt; Vigilantissime etiam minima curant; nullum hostem quantumuis infirmum, contemnunt; Concordibus mentibus & consiliis omnia faciunt; Nihil ducunt honesta pace antiquius; Bellum nullum incipiunt, nisi salua pax manere non possit, visique cogantur magnis causis honestissimóve titulo. Itaque tamdiu fœdus hoc mansit, & fœlicibus successibus auctum est & euectum, vt hoc tempore potentissimo cuique regno conferri queat. Principes & omnes nobiles vicini statim coactis copiis primordia illa Heluetiorum conabantur extinguere, antequam vim ignis conciperet maiorem. nam vehementer & non immerito timebant, ne exemplum alios quoque animaret ad similia tentanda. Quam ob causam ceu rem facilem aggrediebantur hos tres pagos: Confœderati vero angustias in montibus & vallibus occuparunt, diligentissime & prudentissime ordinatis ita præsidiis, vt sicubi maior vis incumberet, facile conuenire possent. Lapidum maximorum deuolutionem in hostes pueris & mulieribus committebant. Partitis inter se officiis tanta æquitate res periculosas & maximas gesserunt, vt post pugnas aut victos fugatosque hosti nulli querelæ locus esset. Sæpe Principes plus in impugnandis illis pagis impenderunt operæ & pecuniæ, quam in magnis regnis expugnandis soleat expendi. Et, quæ summa est optimorum ducum laus, vicerunt hostes quam minimo suorum sanguine, nec vnquam temere congressi leguntur, semper studio illis fuit vt aliquid haberent quo iuuarentur aduersus hostem. Loca & tempora diligenter perpendebant, si quando festinandum censebant, in velocitateque aliquid commodi esse, nullo labore & vigiliis deterrebantur. Si quando magis cunctandum, non pigebat opportunitatem & occasionem, quæ cum omnibus rebus plurimum habeat momenti, in bello præcipue regnat. Ingeniosiores Græcis & Romanis fuerunt ad fallendum hostem, semper tamen fide ser-
1305 uata. Anno Domini millesimo trecentesimo quinto, cum sociis quibusdam Principibus Lupoldus Austriacus dux, magnum in Suitenses confœderatos duxit exercitum. Vbi venit ad fines eorum, post deliberationem prolixam quam habuit cum sociis belli, tandem placuit, vt simularent ea parte se ingressuros, qua maxime putabant se expectari, & relictis illic tumultu strepituque & ignibus, quæ præberent castrorum speciem, deflecterent in aliam viam transitu difficilem, sed minus custoditam. Putabantque boni Principes se magni aliquid inuenisse, & pollicebantur sibi victoriam certam. Ducunt exercitum, ac si vellent recta ire per vallem Suitensium, & cum accessissent propius, iubent fieri ignes, fumos, & tubis sonare, & quanta cum celeritate fieri potest; ducunt exercitum satis expeditum & transcendere montes paratum, ad aliam viam qua ire conabantur, sperantes illam præsidiis non munitam. Hæc hostium consilia omnia præuidentes Suitenses (nam sic

nomi-

nominabantur confœderati) relictis senio defectis & minoribus natu, paucosque admodum expeditos qui tumultu & fragore cædendis arboribus facerent fidem hosti omnes illic congregatos. Cæterum taciturniores statua manebant in cōcauis locis absconditi in illa via per quam veniebat Lupoldus; cum veniebant in eum locum vbi opportunissimum erat Suitensibus, ferro & saxis ex improuiso irrumpunt in hostes qui in angustiis constituti, multitudineque impediti omnino non poterant armis vti, cadebant magno numero, qui in extremo agmine erant fuga seruati sunt, primi sunt omnes capti & occisi. Plures captos ferunt quam fuerint Suitensium, plures etiam in strage occubuisse. & in captis & occisis fuerunt multi nobiles. Et illos qui præbebant castrorum speciem qui secum habebant impedimenta, ceperunt Suitenses eodem die. Captiuos humanissime tractabant, nec tamen nisi redemptos dimittebant, quos cognouerunt habere facultates aut amicos quibus possent redimi. Cognouerunt autem ex captiuis omnia. Postquam ediderunt illam memorabilem stragem Suitenses, habuerunt aliquandiu pacem, & multi vicini videntes felicem eorum statum, & in libertate modestum & temperantem, coniunxerunt se illis. Quod rursum Principibus incepit molestum esse, & non tolerabile videri; quare denuo aduersus illos copias decreuerunt ducere, & tribus partibus ipsos vrgere, vt dissipati vires amitterent. Hoc institutum Principum audientes Suitenses, constituerunt excipere qui primi venirent quam ocyssime, nam facile videbant non eodem die in omnibus partibus adfuturos: quare primi aduenerunt principio Aprilis, quos Suitenses coniunctis omnibus viribus aggrediuntur, cum primum ingressi sunt fines eorum, & maiore parte occisa & capta, reliquos fugatos ad duo milliaria persequuntur. Secundi qui ab alia parte debebant eos vrgere, veniunt fere totum post mensem, qui adeo meticulosi sunt redditi postquam audiuerunt Austriacorum fugam (nam primi fuerant Austriaci) vt abiectis armis se multi subduxerint clam. Nec cuiquam dubium erat illos esse inutiles bello, tamen vt satisfacerent decreto Principum, duces non reduxerunt domum, sed ita copias continuere in castris quæ munitissima habebant, vt vulgo inter milites diceretur, hoc non esse volentium alios capere, sed cauentium ne capiantur. Suitenses ad colenda rura sua rediere, & fœnificia, constitutis tamen vigilibus præsidiis locis suis. Illi in castris magno sumptu ociosi desidebant. Postremo mense Iulio venerunt tertii, qui diuersa parte alia quapiam inuadere debebant, qui nihil quam reliqui territi erant ex primorum strage & fuga. quare visum est omnes coniungere, quo multitudine confisi erigerentur animi. Sed vbi conuenerunt in vna castra, nihilo visi sunt erectiores animi. Duces autem cum cuperent experiri, quidnam præstituri essent in necessitate, si confligendum esset cum hoste, iubent classicum canere, aciem instruunt, adhortantur eos ad virtutem, ne spem in fugam ponant, se per exploratores certo scire hostes adfuturos, cum esset acies instructa, inuenta sunt multa arma quæ milites abiecerant & profugerant; præterea vel insanus potuisset ex vultu, gestu, incessuque videre timorem & animorum terrorem. Quamobrem dimiserunt exercitum, & abierunt domum vnde venerant, sicque finitum est bellum quod magno apparatu & sumptu susceptum erat. Suitenses missis legatis ad ducem Austriacum & alios Principes, petiere impensas, iacturam quam passi erant negligendo rura, sibi restitui, aut se proxima quæque direpturos. An aliquid extorserint, non constat, probabile est autem illis pecuniam datam, nam pax est facta, & quieuerunt Suitenses. Sed hoc loco satis sit de Heluetiis. Anno post natiuitatem Christi 1303, Flandrenses inuaserunt Artensem 1303
ditionem, & crudeliter omnia vastarunt, primo impetu nemo illis resistebat; quare insolentiores facti pergebant longius. Galli igitur animaduertentes eos in rapiendo & incendendis ædificiis occupatos, insidiis eos circumuenerunt in locis Flandrensibus iniquissimis, & commisso prælio superatos fugauerunt, supra tria millia eorum occiderunt, & omnem prædam eripuerunt illis, secutique Galli in Flandriam retulerunt plus malorum quam acceperant. Eo tempore filius comitis Flandrensium erat in Apulia, cum primum audiuit hæc de patria, omnibus rebus quibus in Apulia occupabatur, relictis, volauit in Flandriam. Aduentus eius suis gratissimus erat: intelligebant enim integritatem & caritatem animi eius erga patriam cum venisset, vt succurreret afflictæ. Quam ob rem, illi committebant belli summam. Igitur co-

piis reparatis, & admonitis, vt fortiter pro patria pugnent, vitam nos debere patriæ, non esse hominem qui deserat patriam. propterea se ex Apulia per infesta itinera venisse, vt suum officium erga patriam faciat. Flandrenses receperunt animos, & incredibiliter excitati sunt oratione illa & exemplo Philippi, hoc enim nomen erat filio comitis. Nemo erat qui non turpissimum duceret patriam deserere. ergo vno animo denuo hostiliter ingressi sunt principatum Artensem, & depopulati sunt vsque ad mare, & postremu venerunt ad vrbem Turnacum, quam obsederunt, & constanter quotidie oppugnabant muros. Rex Franciæ mittit legatos ad Flandrenses Tornacum obsidentes, petit inducias. Quæ factæ sunt in annum vnum his conditionibus, vt comitem Guidonem, de quo in præcedentibus, liberum dimitteret vsque ad finitas inducias, & reliquos quoque captos vtrinque liberos finerent viuere vsque ad induciarum finem. Guido venit in comitatum suum, cumque omnes suaderent qualescunque conditiones pacis esse accipiendas, modo Guido liber maneret. Ad hæc Guido omnino cunsuluit, vt nullas iniquiores propter se acciperent conditiones pacis. Cariorem eis debere esse patriam, cui plus debeant quam ipsi. se iam alioqui morti proximum esse: esse enim ea ætate, vt nulla spes possit esse multo longioris vitæ. Cumque serio de conditionibus pacis ageretur, putaretque rex Gallorum omnino quiduis facturos Flandrenses, modo Guidonem Principem suum seruarent, Guido vbi audiuit iniquissimas proponi à Gallis conditiones, inuitis Flandrensibus iuit in captiuitatem, breui post obdormiuit, eius corpus petentibus Flandrensibus est datum, & in Flandria delatum, & cum magno honore sepultum. Hoc tempore Wenceslaus adolescens (filius Wenceslai regis Boemiæ, qui inter sanctos relatus est, propter vitæ probitatem & religionis amorem) Boemiæ post patrem rex, tam malus quam bonus pater fuerat: ventri enim & Veneri totus erat deditus, a Germano equite ex Turingia, vel (vt quidam volunt) ex Germaniæ Francia nato, interficitur. Post huius mortem Boemi post longam consultationem, eligunt Henricum comitem Tyrolis & ducem Carinthiæ, qui vxorem habebat sororem Alberti Imperatoris. Fuerant autem magnæ diu ante simultates inter Albertum & hunc Henricum, propter hæreditatem & alias quasdam causas. Sæpeque res venisset ad arma, nisi tot boni Principes intercessissent inter illos, nam erant ambo auariores. Albertus vbi intellexit Henricum sororis suæ Annæ (hoc enim nomine appellabatur) maritum in regem electum, statim mittit ad Boemos accusans & criminans eum, nescio quibus nominibus, & mittit etiam ad ipsum, minatur illi ne tam impudens arrogansve sit, vt seipsum dignum iudicet regno Boemiæ. Vbi minis nihil efficere potest, cogit copias per Germaniam, ducitque in Boemiam aduersus nouum regem, nec magno labore vincit, & ex regno deturbat, qui nondum vllas radices egerat. Eiecto igitur Henrico, facit regē Boemiæ Rudolphum filium suum. Cum autem videret Boemorum animos alieniores, propter per iniustam vim eiectum Henricum, quem Boemi concordibus suffragiis elegerunt; animaduerteret vero etiam Elizabet sancti Wenceslai regis senis vxorem relictam Boemis carissimam esse, copulat illam Rudolpho in matrimonium, quo Boemi æquiores redderentur nouo regi. Nec consilium vanum fuit, nam postquam illam Elizabet duxit vxorem, omnes Boemi agnouerunt eum regem, & quamprimum operam dant, vt coronetur in regem, & magnā de eo concipiunt spem: verum primo statim anno immatura morte præripitur. Post Rudolphi mortem magna inter Boemos oborta est concertatio, alii enim alium volebant regem; quidam aliquem Boemum volebant, propositis proceribus aliquot, præstare enim habere illic natum. Amorem enim patrii soli & cœli apud omnes homines valere, & propterea omnes bene institutæ Respublicæ, rectissime studium habent, vt præficiantur administrandis rebus aut apud se nati, aut qui fuerunt a primis annis illic. Nouos enim homines sæpe perturbasse felices Respublicas accipimus: neque enim curæ illis solet esse magnæ quid accidat. Aliorum quidam Fridericum Rudolphi fratrem, sic magis fore pacificum & tranquillum regni statum dicentes, quidam Henricum Carinthiæ & Tyrolis dominum, petierunt. Henricum quidem omnes elegissent, nisi multi à tumultibus abhorruissent, quantum enim vel leues Principum discordiæ mali afferant, experti erant: tamen ea pars quæ Henricum, inuito Imperatore, volebat, vicit; erant enim belli-

bellicosiores, aut certe concitatioris animi; alii erant quietioris mentis & pacis amantes. his igitur iussis quiescere, & quiescere noluerunt, sed pergebant fouere Alberti partes occisi, mittunt ad Henricum, & petunt vt regnum suscipiat iterum. Promittunt simul se nun cessuros, vt antea Alberto, è medio sublatos esse qui illi fauerint, cumve timuerint, significant. Henricus vir strenuus & periculorum contemptor redit in Boemiã prioris casus exemplo nihil deterritus, vngitur & coronatur à regni episcopis Pragæ. Imperator Albertus cogit copias per Germaniã, proficiscitur in Boemiam, rex Hẽricus cum Boemis occurrit illi obuiam, in castris continent vtrinque exercitus, committuntur leuiores pugnæ sæpe equestres & pedestres, vincunt sæpius Boemi, quo factum est vt Imperator magis voluerit ex castris per incursiones eos fatigare vastando & exurendo omnia, quam fortunam totam semel prælio committere. Et quanquam misere afflixit magnam partem Boemiæ: tamen Boemos ad deditionem compellere non potuit, adeo tenaciter adhærebant regi suo. Cum diu Albertus sic in castris produxisset bellum magno Boemorum incommodo, suo autem maximo sumptu & impensis, tandem homo ad rem attentior, non amplius volens sumptus ferre, reducit exercitum ex Boemia. Anno à natiuitate Christi, millesimo trecentesimo vndecimo, in 1311
Germania, sicut & aliis nationibus, Templariorum ordo est sublatus, & eorum bona direpta sunt à quibusdam, quibus non debebantur. Quod Romanus Pontifex non æquo, vt par erat, ferebat animo: quare eorum facultates reddere mandabat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & adiudicauit eas ordini sancti Ioannis, vt illis vterētur in excipiendis peregrinis & expeditiones cõtra Turcas. Porro facultates Templariorum erant per quosdam malæ fidei homines dilapidatæ, aut saltem mutatæ & aliter collocatæ quam prius dum Templarii habebant. Hinc magnæ lites exortæ sunt, multum negocii Cæsari quoque factum est, vt restituerentur in vsum in quem erant collatæ à piis hominibus. vix enim extortæ sunt à quibusdam istæ facultates. Clemens Papa hoc anno scripsit Archiepiscopo Moguntino, vt publicaret latam Pontificis & ecclesiæ sententiam datam aduersus Templarios: nam erant in diœcesi Moguntina adhuc regni quidam Templarii in possessionibus suis. Quare archiepiscopus conuocauit omnem suum clerum Moguntiam, cumq; sederet in domo capitulari, quam vocant, exponeretq; Pontificis mandata, simul quo modo, quibusque causis (quæ grauissimæ erant & prorsus nefandæ) Templarii vbique per Romanam ecclesiam essent damnati, & ex possessionibus suis eiecti & relegati, ecce intrat Hugo Waltgraff (quod sonat, si Latine dicas, siluestris comes) cum viginti cõfratribus Templariis, indutis habitu sui ordinis, hoc est albis palliis cum cruce rubea assuta, erãt omnes sub palliis probe armati. Introeuntibus assurgit episcopus & alii qui aderant, iubet vt sedeant, & quid boni afferant, rogat episcopus. Sed Hugo comes stans minaciter incipit loqui in hanc sententiam, Domine archiepiscope, rumor est vulgo, nec puto vanus, vos hic conuenisse aduersus nos fratres qui nomina dedimus militiæ Templi, consiliũ inituros quo pacto publicetis excommunicationem in nos Romæ editam & vobis missam. Nos huc venimus non vt vim iniuste faciamus cuiquam, sed vt nos ab iniuria defendamus. Quam ob rem petimus vt hanc appellationem (habebat autem literas in manu & cum his verbis dedit episcopo) quam nos aduersus hunc Clementem interposuimus, ad futurum sub proximo Papa concilium, hic iam velitis præsenti clero publicare. Nam causa nostra eiusmodi est, vt iustum & æquum iudicem non formidemus. Et male, vitore Deo, aliquando perdentur quicunque nostras facultates attigerunt. Episcopus toruo comitis Hugonis vultu minacique voce, & præcipue tot armatis viris (nam erant præter Hugonem viginti nobiles Templarii commilitones confratresve. facile est iudicare magnam multitudinem seruorum sicariorum fuisse) vehementer territus blande comiterque respondit, Id se diligenter curaturum. Addit Hugo, At iam. Quare sine mora (Papa processu postposito) appellationem comitis & confratrum eius (quæ continebat prolixè causas argumentaque defensionis Templariorum & aduersariorum iniquam sententiam esse multis probare nitebatur) legi & publicari iussit, vt Hugo volebat. Quid enim faceret episcopus cum inermi clero, contra tot armatos & iratos, paratosq; aut extorquere quod volebant, aut omnes occidere. Nam hoc enim fuisse illis propositum, postea cognitum est, quanquam episcopus & alii in congrega-

tione facile hunc animum illis esse, videbant per fenestras, hoc est oculos. Praeter alia ficta quae in appellatione erant, scripserant, fratres militię templi, qui ex mandato Pontificis essent cõbusti, crimina illis per falsos testes obiecta negasse, nec probari potuisse aliter quam per falsos testes, qui oderint eos ob virtutem. Neque enim apud malos bonis esse locum. Miraculo autem probatum eos innocentes fuisse; nam vestes cum ipsis iniectas illaesas mansisse, nec omnino ignis vestigium concepisse. Haec cum lecta essent praesentibus Hugone & fratribus eius, clerus admiratione miraculi suspensus erat, nam creduli quidam statim fidem adhibuerunt impudenti mendacio. Et episcopus credere visus est. Nam benignissime post appellationẽ lectam Templarios affatur, promisit eis suam operam, & rogauit vt sui mentionem facerent in precibus sancti ordinis militaris Templi. Dixit Archiepiscopus se aliquid boni pro eis scribere ad Pontificem & diligenter causam eorum acturum. Addunt hic quidam, quod ego referam, nihil referre etiamsi non credatur, episcopum non potuisse dormire, nec comedere, neque vllam aliam functionem obire antequam scripserit Pontifici, & legatum Romam miserit cancellarium suum in causa Templariorum. Et quendam diaconum familiarem episcopi, virum philosophiae deditum, & vitae probatae, dixisse per iocum, praesente episcopo, Nullum testimonium esse innocentię hostes intactos mansisse in igne: sed hoc miraculo potius significatum sub puris vestibus, quae fuerunt album pallium, latuisse impura corpora quae exusta sint; sed vestibus crematis corpora ab igne illaesa testimonium potuisse videri eorum innocentiae. Hunc qui haec dixerat, sacerdotem, doctum virum, ab episcopo irata facie iussum in malam crucem ire cũ tam impia & peruersa cogitatione. Haec verãne sint, nescio, certe episcopus diligenter Romam scripsit, & ita egit causam Templariorum, vt Pontifex nihil durius responderit, sed rescripsit vt diligenter adhibear inquisitionem rerum quae in appellatione continebantur. Archiepiscopus inquisitione facta ad mandatum Papae, conuocauit omnes sibi subiectos sacerdotes & praelatos, praeterea inuitauit illos quosdã vicinos episcopos, & in frequenti synodo omnem rem vt erat gesta, exponit ordine, absolutique sunt in ea synodo Moguntina Templarii illi qui erãt sub episcopo Moguntino. Circa haec tempora Ioannes dux fratruelis Alberti Imperatoris, qui in aula Alberti educatus erat, misit quosdã bonos amicos ad Imperatorem, qui illum docerent, qua ratione quoque iure arx & dominium de Kiburg ad Ioannem fratruelem suum pertineret, ipsius enim esse matris suae nomine. Cum Imperator negaret, nec vllas causas adderet, quare sua haec essent, petierunt amici illi, vt saltem pateretur aliqua parte Ioannem in hoc dominio haerere, Imperator irasci non solũ Ioanni fratrueli, sed etiam iis quos miserat amicis, quare verbis iratis confutatos dimisit. Hoc cum iterum atque tertio tentasset, nihilq; videret se effecturum vnquam apud hominem rei studiosiorem quam par est, malae cogitationes immissae sunt in iratum cor eius, nam coniunctis sibi sociis Baronibus Walthero de *Eschelbach*, Vlrico de Palma, & Rudolpho de *Wart*, incipit cum illis tractare de interficiendo Alberto. Consueuerat autem rex vbique cum vno atque altero colloqui equitans aut obambulans, nec habebat magnam sui corporis custodiam. Ita ergo cum vno seorsum milite quodam Albertum equitantem per sata, illi coniurati qui diu captauerant nefandi facinoris perpetrandi occasionem, accedunt, Imperator nihil tale suspicans salutat, rogat comiter, quomodo se res habeat. Vnus ex illis, ferunt Rudolphum fuisse, dixit loco resalutationis, Quamdiu cadauer istud equitare permittimus? statimq; cum dicto vno momento, Rudolphus gladio medium transfixit, Ioannes dux cultrum oblongiorem collo infixit. alter eodem momento caput medium diffecuit. Hoc illi accidit in eo loco sui agri vbi nusquam in toto mundo tutiorem se putarat. Sic agitur nobiscum, quando alia auxilia & refugia quaerimus quam Dominum Deum. Hic suorum praedecessorum exemplo doctus, nõ voluit Italiam adire vitae timens suae, multa vitauit ob vitae discrimen. Timuit enim immodice mortem, quemadmodum solent, qui immodico amore pecuniae detinentur. Nihil enim sublimius vident quam puluerem terrae, quem admirantur coactum in terrenam massam flauescentem, quam aurum vocant. Alberti igitur exemplo docemur Dominum nostrum refugium, & arcem fortitudinis esse oportere. Non diu ante huius Imperatoris mortem in Germanię firmissimo castro per latrocinium est à vigili suo nobilis Baro opibus pollens, trucida-

tus

tus cum omni familia, liberis & vxore. Est autem hic Albertus Romanorum electus Imperator interfectus loco quo est monasterium Kingsfeld fundatum, corpus eius Spiram est delatum, regali ritu sepultum est. Filii & alii Alberti consanguinei, præcipue tamen filii, audita miserrima genitoris sui morte, omnibus posthabitis, vnum hoc incœperunt agere, quo vlciscerentur patris mortem. Festinarunt igitur celeriter, primumque Rudolphum fugientem, & Romam ad pœnitentiam agendam euntem in itinere proditum comprehenderunt, & traxerunt in campum vbi pater erat occisus, ibi ad caudam equi ligatus Rudolphus, & miserabiliter distractus, rotæ impositus est. Baro de Palma obsessus in Altpuren, donec mortuus est tristitia & rerum penuria. Post mortem Baronis Lupoldus filius occisi Imperatoris Alberti in ea arce captos quinquaginta viros iussit decollari, inferias illas missurus parenti. Ioannes dux post multiplicem metamorphosin, in qua aliquando transfigurabat se in mercatorem, sæpius in mendicum, nonnunquam totum semestre tempus pascebat greges, aut armenta, aliquando agebat aratorem, dura enim egestas eum omnia docuerat. Postrema in forma mendici, quod opificium callebat melius quam alia, proditus est, & captus ab Imperatore Henrico, qui illum viuere permisit multas ob causas, primo quod satis pœnarum dedisse iudicabat, quod aliquot annos errarat in multa egestate & magnis laboribus, deinde, quod erat dux ex nobilissima familia natus. Postremo, quod maxime mouit Imperatorem quod illi vitam concessit, quod videbatur habuisse iustas iræ causas aduersus Albertum patruelem suum. Quare inclusit eum monasterio, illic pie fertur diu vixisse. Walteri vero castra occuparunt filii Alberti, Walterus fuga elapsus latens in pagis multis per Germaniam sordidissimis, vestitus opilio, pauit greges annis continuis triginta quinque, tandem senex pastor in comitatu Wirtembergensi moriturus, dixit astantibus quis esset, quare honorifice sepultus est. Ista fuere fata eorum qui occiderant Imperatorem Albertum.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

Post occisum Imperatorem Albertum imperii electores Francofurdiæ conuenerunt, de eligendo Imperatore multa controuertuntur. Rex enim Galliæ Philippus turbabat eos; quosdam enim ex Principibus pecunia corruperat (nam ambiebat imperium) & in certam spem ductus erat ab iis quibus munera dederat. Totis igitur viribus hoc agebat rex. Quare Pontificem Romanum tum Auinione agentem conatus est, clam introductis copiis in vrbem, vi cogere, vt coacta synodo suam autoritatem & ecclesiæ interponeret apud Principes electores, & ad illos legatum mitteret cum autoritate apostolica episcopum quem ipse rex iudicaturus erat. Sed hoc regis Philippi consilium est Pontifici proditum, quantumuis secrete id Philippus eum fidelissimus (putabat ipse) agebat. Hoc regis proposito cognito, Pontifex quamprimum conuocatis cardinalibus suis qui erant illi a consiliis, rem, vt erat illi nunciata, enarrat. Patres qui Pontifici aderant in consilio, quam maxime dissuadêt ne Pontifex Gallum iuuet, nam illi omnes erant Gallorum regi iniqui ob iniquas petitiones. Quare vna omnes vna sententia primo decernunt Gallum omnibus modis impediendum ne fiat Imperator, ne ecclesia illi subiiciatur, néve ius vllum habeat in ecclesiæ rebus. Quod propterea magnopere timebant, quod in suo regno ecclesiarum facultates; & ecclesiasticos irreuerentius sæpe tractauerat. deinde consultant qua via commodissime & maxime impediatur, decernuntque sine omni mora celeriter legatum in Germaniam mittendum, & Principibus electoribus significandum, vt sine cunctatione eligant Imperatorem, nisi velint imperium peruenire ad Gallos; & illis demonstrandum, quam hoc illis cauendum sit, quantam libertatis Germania passura sit iacturam, si fiat. Legati celeriter mittuntur, iubenturque festinare, antequam rex Auinionem veniat, & incipiat turbam quam parturiebat.

Et simul statuerunt communi consilio quem potissimum eligendum Principibus proponerent. Censuerunt autem nominandum comitem de Lucenburg religionis ecclesiæque amantem, & strenuum cum moderatione in rebus agendis bello & pace, Cardinali Ostiensi qui in Concilio aderat consuetudine longa familiariter notum. Illa omnia legati missi effectum dant, ad Principes perlata vbi sunt, intra pauculos dies conueniunt, concorditer Imperator eligitur Henricus comes Lucenburgi, appellaturque Imperator Romanorum septimus. Atq; ita ad votum & voluntatem Papæ hunc Principes elegerunt, propterea statuerat rex Galliarum cogere Pontificem ad se nominandum, sciebat enim eo tempore sic affectos Principes vt essent ratum habituri quicquid Pontifex olebat. Electio statim promulgata est per Germaniam, Galliam, & Italiam. Quod cum peruenisset ad regem Galliæ, immoderatissime ira doloreque animi conturbatus est. Iã enim parauerat se, profecturus Auinionem, & suos nuncios clam cum muneribus in Germania habebat, nullum Principum sciebat sibi posse præferri: quare quo spes certior erat, hoc magis doluit vbi se ea frustratum videt. Et si igitur ignorabat sua Papæ consilia prodita, & propterea ita festinatum: tamen est summus Papæ inimicus factus, colligere enim multis coniecturis potuit sedem Romanam sibi æquam esse non posse, nam ita de ea meritus erat. Quam ob rem cogitare, loqui, facere contra Pontificem, maiora semper contra eum moliri cœpit. Omnino enim vindicare iniuriam statuebat. De imperio vero consequendo nulla illi spes relicta fuit, idcirco nihil negocii Imperatori aut Principibus fecit. Post electionem Henricus venit Aquisgranum cum sua vxore, ibique ambobus illis est corona imposita ab archiepiscopo Coloniensi. A coronatione Pontifex Clemens quintus statim confirmauit apostolica autoritate quicquid Principes in electione & coronatione fecerant. Simul Papa misit passim per Italiam & Germaniam legatos suo nomine cum mandatis, vt omnes sine tergiuersatione illum Imperatorem reciperent, alioqui excommunicationem in promptu paratam expectarent. Clemens enim quintus Pontifex omnino duxit sibi deuinciendum hunc Imperatorem, vt ope eius posset vti aduersus Gallum, qui palam minabatur Pontificiis, & erat in parando bello totus occupatus. Postquam coronam ab episcopo Coloniensi & à Pontifice cõfirmationem accepit, incepit cogere exercitus magnos (multæ enim ciuitates paratæ erant ad conferendam pecuniam, & multi Principes quoque, eratque ipse bene pecuniatus) Parabat enim expeditionem in Italiam, in Boemiam, & contra rebelles comites Wirtenbergenses. Habuit primum magnum Spiræ conuentum, vt animos omnium Principum & ciuitatum erga se & imperium exploraret, & simul tentaturus anne comitem Wirtenbergensem Eduardum posset adducere, vt officium suum faceret, sine bello. quare vocauit illum Spiram, venit comes, sed ita comitatus, vt totus conuentus ab eo timeret periculum. Henricus electus Imperator, qui nihil priuati aduersus eum habebat, mansuete eum excepit, salutauitq; comiter, & primum solus cum ipso egit, conatus eum in viam reducere. In hanc sententiam orationem cum ipso habuit, sibi non propositũ esse laudem quærere in debellandis iis quorum auxilio communes hostes sint vincendi, nec grauius quicquam sibi esse quam quod timeat ne res ad arma veniat. Nec enim se ignorare quantum malorum bellum ciuile secum ferat, hostes communes roborari, & inimicis præberi gaudii materiam, & partibus odii seminaria relinqui in multos annos, nec nisi per lõgissimam ætatem eradicari posse inimicitiam hostilem ex animis partium, fieri idcirco vt deinde hostibus communibus resistere nõ possint, sed alii gaudeant propter odia & inuidiam aliorum cladibus, etiam si de communibus fortunis agatur. Id probat per multarum ciuitatum & gentium exempla. Simul dicit quo loco comitatus Wirtenbergensis in imperio esse possit, si res suas in quiete agant, quanta item materia, occasio & facultas sit illis comitibus ad summam laudem & gloriam consequendam, habere enim sub se agricolas, exercitatosq; homines ex quibus prẽstantissimi milites fiant, quos si ducat in Saracenos aliquando secum, maximam laudem reportaturum (nam sciebant omnes Henricum proposuisse cum maximis copiis & conatibus proficisci in Turcas cum primum posset, omniaq; affirmabat se agere ad maturandam expeditionem illam in Turcas) pollicetur simul illi amplissima ex eo bello, & alias quoque suam operam & beneficentiam non desideraturum. Hęc vbi Henricus Imperator plurimis illi exposuit, tandem

dem dicit illi aperte, se non posse non defendere eas imperii ciuitates quas affligebat indies comes, nam nisi hoc faceret, se posse iudicari virum non bonum, qui suum officium negligeret. Nam suscipere prouinciam administrandam, & officio debito non fungi, proditoris esse, non Principis, dicebat. Admonet præterea vt potius iam secum in Italiam comitetur, se illum habiturum fratris loco. Fore sibi opus fortibus viris, remuneraturum beneficium. Fore materiam copiosam consequendi gloriam in Italia, & fortasse etiam benefaciendi amicis & eos augendi & ornandi. Postquam orationis finem fecit Henricus, respondet comes superbus, se contra ius nihil hactenus egisse, nemini iniuriam intulisse, se nemini obstrictum esse vt ceu mancipium ad alterius voluntatem viuat. Gratias agere se Henrico qui amet laudetque pacem tantopere, si velit, posse pacem seruare, neque enim se bellum incœpturum cum Imperatore. Quam ob rem vtrum velit pacem aut bellum in manu Imperatoris esse, se malle quidem pacem, sed ita vt bellum nihil timeat, neque à bello tantopere abhorrere vt suum ius non persequi velit, aut seruire iis quibus non necessum sit, & alia hoc genus respõdet Wirtenbergensis comes. Cæsar ex eius responso perfacile colligit, nihil verbis & lenitate animi apud illum fieri posse. Proximo igitur die sedentibus Principibus omnibus Germaniæ, accusatio & defensio eius audita est. Aderant legati vicinarum ciuitatum, qui grauissime accusabant comitem. Ciues interfectos à suis ministris, abacta armenta, & greges sine omni causa, &c. omnia longum esset recensere. Comes, vt strenui animi, nihil negabat horum quæ obiiciebantur, sed iure fecisse, &, nisi vltro officium faciant, posthac magis suum ius armis persequuturum. Et hoc illis ingenue prædicere, vt caueant, ne cogatur facere, &c. Comes igitur domum rediit, eo quo venerat Spiram, animo nihil prorsus mutatus. Henricus apud Principes post abitum eius conqueritur de hominis corde immobili, nedum non pœnitente, & iniurias quas inferebat ciuitatibus enumerat, decernitur hostis imperii, & bellum aduersus eum statim parat Imperator, committitque negotium fortibus viris quos sciebat comiti infensos. Ipse vrget expeditionem in Italiam, copias magnas & selectas beneque armis instructas contrahit. Porro illi quibus erat Wirtenbergense bellum commissum, inuadunt ducatum, hostiliter oppugnant, expugnant, diripiunt, incendunt, captis & occisis multis. Comes Wirtenbergensis quoniam numero nimium erat impar, recepit se in munitiores arces & vrbes, illic constituit fatigare hostem. In impugnandis quibusdam multum est operis & laboris impensum, donec capta sint. Post multa parua prælia, & variam belli fortunam est fœdus factum. Eodem tempore antequam Henricus Germania excederet cũ copiis, filio suo dedit vxorem, & celebratis nuptiis misit cum exercitu in Boemiam, ad regnum occupandum, nondum finito bello Wirtenbergensi, & ipse arripuit cum exercitu iter in Italiam. Vbi Henrici filius fines Boemiæ attingit, occurrit illi obuiam cum Boemis Henricus comes Tyrolis & Carinthiæ, quem Boemi in regem elegerant. Vbi exercitus ambo Germanorum & Boemorum distabant passus mille quingentos, vterque castra munit, & per aliquot dies continẽt copias in castris. quotidie autem fiebant singulares pugnæ, videbantur vtrinque pertinaces animi, fortuna varia erat, nunc huc nunc illuc se inclinabat. Primis duobus aut tribus diebus sine dolo inibãt pugnas, & plane Germanica fortitudine & simplicitate, sæpiusq; altera pars capiebat, quam occidebat, alteram, & bene captiuos tractatos & potos cereuisiáve inebriatos commutabant, augeriq; videbatur potius amicitia illis pugnis, quam odium inter milites, statim post vnum atq; alterum ictum alter eorum qui congrediebãtur, alteri cedebat, dabatq; herbam, & ibat sub hoc prætextu ad compotandum, & videndis alienis castris oculos pascendos. Quod vbi Henricus, Boemorum rex animaduertit, faciles ad insidias struendas rationes sibi offerri videbat. Quare ex suis fortes & bonæ fidei viros misit vt se capi finerent, & diligentius omnia in castris perspicerent, qua diligẽtia administrarentur singula, quando comederent, quando dormirent, quæ vigiliarum excubiarumque ratio esset. Hi ergo præbent se ligatis manibus captos ducendosque in castra hostium, vbi soluuntur, & poculis certant, simulant se leuissimos, expediunt pocula oblata omnia, interim tamen omnia obseruant, vt imperauerat rex, sequenti die mox mane dimittuntur. Regi obseruata nunciant. obseruauerant Francos, Saxones, Thuringos & Misnenses qui in primo erant agmine, noctu omnes inebriari, & dispersos solutie

membris stertere. Sueuos qui in extremo agmine non ita solui potando, sed non multos esse & armis exui & colludere. Rex igitur mox iussit quendam ex captiuis Saxonibus interrogari, sed quasi aliud agendo, quamdiu illis esset manendum in primo agmine. Respondet Saxo, per sortem eum locum contigisse ipsis ad medium mensem. Sortiri enim eos qui præcedant, quiq; sequantur, ne qui se aut negligi aut contemni existiment. Hæc vbi rex Henricus cognouit, iubet mitti bonos potatores in certamina illa quotidiana qui se captos præbeant, & potent, nec illi sciebãt regis iussu se missos, & plures mittit. Vnum ex omnibus tantum rex ipse mittit, cui fidens rex omnia consilia manifestat, iubetque vt cum tempestiuum videatur subducat se, & celeriter nũciet, interea omnibus viis ab omni parte bene custoditis, ne quis aliquid hostibus possit nunciare, Henricus iubet cibum omnes capere, bibere vsque ad alacritatem, citra vero ebrietatem, aciem instruit, adhortatur aduersus hostes, qui venerunt, inquit, perdere vestros labores, vestram vitam & liberorum parentumq; vestrorum, nihil esse periculi, modo festinent & strenue cædant. Explorator adhuc Henrico verba faciente venit, & nunciat, armis exutos, & alios ebrios, dormire maiorem partem. Henricus rex festinat, reperit vt illi dixerat, non prius sciunt venire hostem, quam cum vident suos cadere & iugulari, dormientes plurimi, plurimi ebrii, quorum neque manus, neque pedes, præ temulentia officium suum faciebant, trucidãtur, alii sine ordine capiunt arma, sed terrore non minus tremunt, quam temulenti. Erat magna strages, vomitiones crudæ in sanguine natabant. Quicunque enim temulentus grauiter vulneratur, vomit plerunque, causas referendas relinquamus medicis. Cedunt in globum collecti, vt non recte fugisse quisquam dicere possit, quinimo constiterunt, donec hostes nocte incidente in sua castra redierint, & sic in sua castra ea nocte Germani sunt reuersi. Post hoc prælium Germani cautiores fuere, multisq; locis postea pugnatum est, sæpiusq; vicerunt Germani. Tãdem admouet filius Henrici exercitum mœnibus Pragæ, quam vix post diuturnam obsessionem & frequentem oppugnationem cepit proditione fretus. Capta Praga ex Boemia recipit se Carinthiam, cedens Ioanni (sic enim vocabatur) filio Henrici Imperatoris. Boemi Imperatoris vbique successus audientes in regem filium vngunt & coronant, ministrante archiepiscopo Moguntino. Eodem anno Henricus Imperator vt satisfaceret promissis quæ Pontifici Romano pollicitus erat, copias ex Germania magnas ducit in Italiam. Nam ea conditione erat electio eius à Pontifice confirmata, vt intra duos annos post confirmationem Italiam cum exercitu peteret, & primum hostes ecclesiæ & imperii in ordinem redigeret, & factionum autores, & motuum causas tolleret. Totum enim Latium tumultuabatur, intestinisq; bellis perniciosissime laborabat, non erat vlla ciuitas quæ non haberet bellum cum quapiam vicina, ita inuicem se mordentes, consumebantur. Præmittere autem Henrico visum est legatos ad ciuitates Italicas, animos explorãdi gratia. Qui legati vbi peruenerunt ad Florentinos, & postulant vt venienti Imperatori exercituiq; eius diuersoria præparent, & commeatum cõuehant, & cum Aretinis pacem habeant, nam hostiliter Aretinos tum vexabant. Si hoc faciant, habituros Imperatorem, amicum & tutorem; si non, se tamen meliora sperare, expertutos quid eius Germana virtus possit. Suadentque oratores multis, vt potius experiri velint qualis amicus, quam qualis hostis sit Cæsar. Florentini arrogantius respondent, suam ab imperio libertatem prædicant. Libenter quidem se habituros amicum Cæsarem & omnes orbis terrarum Principes, sed libertate salua. Nimium potentem esse Cæsarem sibi amicum, consilium esse vt quisque similem sui amicum sibi adiungat, qui enim potentioris velit esse amicus, non commodis amicitię frui, sed potius seruire. Quam ob rem iubent Cæsarem alios amicos quærere, & apud illos diuertere cum suo exercitu. Sibi non videri operæpretium amicum admittere cui sit seruiendum. Legati postea ad Aretinos proficiscentes, inuenerunt ad Aretium Florentinorum copias. Accedentes ergo ad exercitus Principes, suadent vt redeant domum, neque amplius vexent Aretinos, neque enim suos sic deserturum Imperatorem qui iam in itinere sit. Quod si in eorum manu non sit vt quando velint, domum reducant exercitum, petunt vt senatui populoq; Florentino periculum exponant, &c. Hi Florentini exercitus Principes multo superbius & amarius respondebant quam qui in vrbe erant. Et spectantibus oratoribus imperatoriis Aretinorum villas incenderunt, & ciues

ciues captos occiderunt, quos alioqui liberos misissent. Tam confidentes Florentinos promissa ciuitatum & Principum quorundam reddebant. Imperator autem per Sabaudiam iter faciebat, iamque alpes trãsierat, adiuuantibus Marchione Montisferrati socero suo & comite Sabaudiæ. Occurrũt illi obuiam ciuitatum legati & Principes salutant, aduentui gratulãtur, offerunt se & suas facultates in obsequium illi. Vbi Mediolanum venit Guido, Turrianus cum factione Guelphorum, Gibelinis ex vrbe eiectis, portas claudit, exclusurus Imperatorem, sed discordia in ea factione orta, pars factionis periculum intelligens, redit cum Imperatore in gratiam, & opponit se in vrbe alteri parti, sicque fit vt intromittatur in vrbem Henricus Imperator. Ingressus Mediolanum coronatur corona ferrea cum vxore sua, præsentibus omnibus Italiæ Principibus & plurimarum ciuitatum legatis, in ecclesia sancti Ambrosii. Post coronationem consultauit de statu rerum Italicarum, professus se nihil aliud quærere, quam vtilitatem mortalium communem. Venerunt multi exules qui aduersarii fuerant Imperatoris, humiliter veniam precantes, horum nulli negauit gratiam, omnes ad sua redire concessit. ignouit etiam factionum autoribus, & Guelphorum ducibus. Pecuniæ vim magnam conferebant per Italiam ciuitates, & obtulerunt Imperatori, nam quam diu collegerant Imperatori debitam pecuniam, repositam iam proferunt. Bene existimabant secum agi, quod non auare ad viuum exigebat rationes ad calculum, nam contentus ea quam dabant, erat. Nisi si qua prorsus fraudulenter agere deprehendebatur, reprehensam & æquitatis & debiti fideique admonitam iubebat reddere quæ debebat. Padua & Bononia aliaq; quædam non accedebant Imperatorem, nam erant in Florentina conspiratione, vt sic dicam, colligatæ. Nec officio suo fungebantur Cremenses & Cremonenses, nam eiecerãt Gibelinos, nec veniebant veniam petentes. Quare Henricus aduersus eos mittit copias, Cremonenses agris, villis vrbique suæ timentes petunt pacem, & impetrant æquas conditiones pacis. Cremenses vero pertinaciter perseuerant in proposito, quare Cæsar agrum eorum vastat, & vrbem obsedit, mœnibus euersis capit vrbem. Quo exemplo Parmenses, qui quoq; rebellabant deterriti, mittunt ad Imperatorem, & veniam petunt, vicariumque Imperatoris obedienter recipiunt. Brixia suis munitionibus confisa, nihil officii confert in Imperatorem, nec quod iure debet, facit, imo alios contra Imperatorem commouet, iactat quoque conuitia in Imperatorem & Germanos, vocat eos barbaros. Nihil iniquius cõparatum esse dicit, quam quod barbari dominantur Latinis, nec hoc esse ferendum hominibus liberis & ingenuis, &c. Quare Imperator depopulatur eorum cultissima ante vrbem rura, villas omnes incendio consumit, mox admouet ad vrbem propius exercitum, & oppugnat omni machinarum genere; nec oppidani ignauiter defendunt mœnia: sed deiectis per arietes mœnibus, & fossis virgultis & cespite completis, nocte vna omnes confugerunt in vicinos montes, in quos præmiserant ante mulieres & pueros, reliquere vrbem hosti. Germani diripiunt vrbem, quibusdam locis incendunt, sed statim extinctum est incendium, vt non multum nocuerit. Brixianorum calamitates vbi audiuerunt Veronenses, Mantuani, Vincẽtini, Patauini, Taruisini, Veneti, statim ad Imperatorem legatos mittunt, imperata facturos promittunt. Placentini item belli calamitates timentes, Guelfos ex vrbe eiiciunt, & pacem ab Imperatore petunt, imperio facturos se promittunt, quicquid æquitas & iura iubeant. Præfectos itaque vbique constituit Imperator per vrbes. Mox deinde Genuam profectus, nam audiebat illic ciuium animos seduci a Ruperto Neapolitano rege, qui & Florentinis Lucensibusque miserat duo equitum millia in auxilium aduersus Imperatorem. Misitque legatos hic Robertus ad Henricum Genuam, qui fucatis verbis Henrico fidem facerent, Robertum fauere eius rebus, & paratum esse illi seruire quouis loco: sed Henricus vulpina illa ingenia bene notat, nihilque periculi erat illi ab huiusmodi falsis fictisque amicis. Cæterum Genuæ honorifice est tractatus, & ciues ad voluntatem eius omnia fecerunt. Cum pararet abitum, vxor eius grauida incidit in lethalem ægritudinem, paucisque diebus magnis doloribus afflicta, diem obit. quæ non sine mariti magno luctu sepulta est illic magnifice & honorifice. Imperator mœstus ac tristis ob carissimam vxorem, qui solatium itineris & laborum omnium, ereptam, iter institutum prosequitur, videbaturque sibi solus iam, in tanto exercitu. Peruenitque Pisas ciuitatem Imperatoribus deditissimam, vbi

nihil omittitur quod potest ad magnificentiam excogitari in excipiendo Henrico. Omnes ex vrbe ordine procedunt, obuiam puellæ, pueri, virgines, adolescentuli, matronæ & viri diuersis cantionibus, variis instrumentis musicis vtuntur, vocãt eum in cantionibus patrem patriæ, saluatorem, seruatorem. Inter hæc tristior semper visus est, nam amiserat dulcissimam coniugem, dimidiam sui partem, quam pariter his frui decuit, aut etiam amplius, nam muliebris sexus magis his capitur. Nec tamen ita vxoris morte doluit, vt esse se virum meminisse desierit. Nam in rebus administrandis, in respondendo legatis, in causis discernendis, nullum doloris vestigium omnino apparuit. Venerunt enim dum Pisis esset, ad eum vndique legati magnis ex causis, quibus omnibus non minus prudenter quam iuste respondit. Veniunt etiam Roma legati, vt inuitent & comitentur Romam, quare comitantibus eum legatis pontificiis, Viterbium peruenit, vbi quoque ante eius aduentum erant Guelphi; post eius vero aduentum adulabantur Gibelinis, & qui autores factionis in ea vrbe fuerant, fugiunt; alii tacent, alii vt fidem facerent se fauere Imperatori, Guelphis maledicunt, eos que persequuntur, vt solent leues homines in mutatione rerum facere. Viterbio discedentibus, Romamque versus iter facientibus, veniunt obuiam, qui nunciant in vrbe omnia seditionibus & armis turbulenta esse, certatim a partibus munitiones multa cæde occupari. Vrsinos, cum auxiliatibus Roberti regis Siciliæ copiis, Adriani molem, Capitolium, Ianiculum, omnesque transtiberinas munitiones, firmis præsidiis tenere, omninoque constituisse Roma excludere Henricum Imperatorem & Germanos: alteros vero Imperatoris fautores occupatos obtinere montes Cælium, Auentinum, & Quirinalem, aliaque breuiter omnia, præter quæ dicta sunt, ab aduersariis occupata. Inter has partes pugnabatur sine intermissione de locis passim per vrbem. Hæc cum primum Imperator audiuit, celeriter præmittit suæ parti expeditas cohortes aliquot vt animarent & iuuarent suos in vrbe. Ipse quoque festinat cum toto exercitu. Vbi venit, hostes animose opponunt se illi, vbicunque loci opportunitate putabant aliquid posse fieri à paucis aduersus multos, tentabant fortunam, & non sine plurimo sanguine multæ committebantur pugnæ. Peruincunt tamen tandem Germani omnes difficultates, Romanis partes fauentis Imperatori adiuuantibus, Imperator per pontem Miluium & portam Flaminiam vrbem ingressus est, comitantibus eum multis proceribus Italiæ, & ciuitatum legatis. estque gloriose acceptus à multitudine populi. Sed voluntatem animi Papæ expectatam non inuenit, nam Pontifex mutarat animum, vbi videbat regem Robertum & alios cum Vrsinis coniunctos, quorum multi erant summi Pontificis amici, necessitudinibusque variis deuincti. Cum igitur in basilicam beati Petri venisset, coronationemque expectaret, rumor fuit Pontificem Cardinalibus interdixisse, ne coronam imponerent Imperatori. Quod primo Imperator non credebat, donec tandem tot concurrerint argumenta quæ fidem faciebant, vt aperte videret sic Pontificem erga se animatum. Imperator de ca re misit ad Papam nuncios, & egie cum eo expostulauitque multis. Vbi Papa intellexit magnum à Germanis periculum esse, nisi promissis satisfiat, quare coronatur & vngitur à cardinalibus, annuente Pontifice. Post coronationem Tibur profectus, ibi Vrsinos in gratiam recepit, & cum aduersariis composuit, pacem vbicunque potuit inter partes reformauit, iniuriarum immemor. Postea Pisas reuersus illic diutius mansit, quod in amicissima ciuitate tutiorem se putabat, quam in suspectis, & furiosis factionibus vrbibus confusis. Pisis igitur leges tulit de rebellium Imperatori pœnis, & qui sint rebelles censendi. Item de supplicio reorum læsæ maiestatis. Conuocauit etiam illuc Italiæ Principes passim, & tributum imperio debitum, imperauit, si qui non erant soluendo præteritorum tributorum, facilis remisit de summa; sed prædixit se nullo modo in posterum laturum vt defraudetur imperium: neque enim suam se rem agere; sed Rempublicam imperii. Pisas quibusdam ædificiis exornauit, & priuilegiis donauit antequam discederet, propter singularem eorum fidem erga omnes Germanos Imperatores. Blondus & Platina aliter de Henrici Imperatoris huius in vrbe Roma gestis scribunt, quos qui volet, potest legere. Imperator Pisis excedens, ducit exercitum Florentiam, vrbemque obsedit, & ædificauit arcem in imperiali monte vbi castra quoque militaria muniuit, in eo tunc monte filio Friderici regis Siciliæ desponsata est filia Henrici Imperatoris. Post

ſpon-

sponsalia ista & arcem ædificatam, premere vrbem magis instituit obsidione, erant autem Guelphorum in vrbe, si credimus autoribus, centum millia, qui quotidie eruptionibus factis impugnabant, castra Cæsaris, & nonnunquam dimicabant tam atrociter, vt paucis diebus vrbanorum desiderata sint sex millia, Cæsarianorum 1400. Vtrinque ferunt tandem desperasse, Florētinos cogitasse de deditione, imperatorē arce in monte supra vrbem munita & præsidiis idoneis illic relictis, exercitum Pisas reduxisse. Pisas deinde citauit regem Apuliæ Rupertum, quanquam non ignorabat eum non venturum, cumque neque ipse veniret neque legatos suo nomine mitteret, iuridico ritu processit aduersus eum, condemnauitq; eum criminæ læsæ maiestatis, ac proditionis, hostemque iudicauit imperii; & regnum eius dedit cuilibet occupanti. Romamque ad Pontificem de ea re misit legatos, & petit à Pontifice vt anathemate percutiat eum, quam primumque promulget latam excommunicationis sententiam. Sed Pontifex moræ causas nectit, neque negat se facturum, neque assentitur, cumque vrgeret vehementius Imperator, detegit animum suum Pontifex erga Rupertum, Imperator videt facile se nullum excommunicationis fulmen extorquere posse aduersus illum regem. Quam ob rem Imperator cum exercitu iter arripit in Apuliam, vocant eum vltro ciuitates, pleræque quæ audierant de condemnatione regis sui, inprimis Neapolitanorum ciuium multi ad eum scribunt vt veniat. Nam rex imperiosius dominando fere omnibus dederat dudum ante causas odii in se, nec mirum quod oderunt plurimi hominem qui humanas & diuinas contemnebat leges. In itinere habuit obuium elegans & amplum castrum, quod vocatur Bonconuentum, in eo castro propter festum diem qui erat diuæ Virgini sacratus, per duos dies quiescere, ibique sacramentum corporis Christi sumere. aberat autem eo tempore episcopus Tridentinus quo confessore, vt vocant, vtebatur: nam cum vicecancellario Romam miserat ad Pontificem. Quare quidam monachus ordinis beati Dominici subornatus à Guelphis, qui in arce ea missam celebrabat, dedit Imperatori sub specie sacramenti venenum. Imperatorem scribunt statim præsens venenum sensisse, & intellexisse in sacramento sibi datum, adhibuisse remedia, sed omnibus remediorum viribus veneni efficaciam præualuisse. Post missam à monacho absolutam (nam ante finem missæ in sacrosancto opere noluit impedire ministrum) fertur Imperator ad sacrificum monachum dixisse, calicem vitæ inuertisti mihi in mortem. Quare ô domine fuge celeriter. nam si nostri familiares & amici tuum nefandum scelus scierint, & tu comprehensus fueris, raro & miserabili aliquo mortis genere morieris. Igitur fuga serua hanc vitam, & precare Dominum vt tibi ignoscat, & age pœnitentiam, Dominus enim non vult mortem peccatoris, sed vitam. Ego quidem, inquit, moriar iuxta voluntatem Domini; tu vas iræ Dei fuisti, &c. Sic enim scribitur locutus ad scelus monachi. In eo loco ergo defunctus est Henricus Lucenburgensis, Princeps optimus. Egressurus è Germania nullum armorum genus æque in Italia timuit atque venenum. Male post huius Imperatoris mortem audiuit totus Prædicatorum ordo, vt sunt hominum iudicia peruersa, solent enim stulte propter paucos malos totum ordinem plerunque condemnare. Nec enim non potuere boni patres in eo ordine esse, etiamsi aliquot scelesti nebulones inter eos tecti locum habent. Prædicatorum ordo propter hominum iudicia mala, à Pontifice Romano literas acceperunt, illum fratrem innocentem fuisse, sic fertur, nihil hic assero. Corpus Imperatoris Pisas perlatum, illicque maximo luctu & magnificentia reuerentiaque plus quam regia sepultum est. Processerat in proposita expeditione contra Rupertum Fridericus rex Siciliæ & occuparat, dum Bonconuenti Henricus moratur, Rhegium vrbem, ibique constituit Henricum expectare, quo coniunctis copiis totam caperent Apuliam. Nec difficultas vlla fuisset, ita inclinabant omnium animi ad imperium & præcipue hoc Imperatore, qui tam bene audiebat vbique, etiam apud imperii hostes, erant autem Friderico magnæ difficultates post mortem Imperatoris, nam quanquam oderant omnes fere Rupertum, tamen Fridericum quoque ciuitates quædam nolebant. Fridericus audita morte Imperatoris cū esset in vrbe Rhegio quam ceperat, statim mittit ad primos duces post Imperatorem, petitq; sibi, si ipsi nolint pergere, dari quinque aut sex millia Germanorum, vt non turpiter & cum magno periculo cogatur ab incœpto desistere; duces exercitus dicūt se paratos in Germaniā redire,

cæterum liberum faciunt si qui velint auspiciis Friderici regis militare, illi esse paratum stipendium iustum. Sunt ergo inuenti sex millia qui manserunt. Fridericus eas ciuitates ad se vocat, quæ Imperatori nunciarant vt veniret. Iam erat Rupertus ita paratus vt Imperatori ipsi se parem consideret, habebat etiam Guelphos socios. Cum intelligeret Fridericus vndique bellum contra se parari, esse in armis omnes eius regionis ciuitates, quas vocauerat ad se Italiæ ciuitates non venire, cum hoste communicare consilia, à Ruperto rege assiduis nunciis & literis solicitari, colligi & inuehi intra munitiones frumenta, putauit sibi non cessandum: quare coacto exercitu de improuiso in fines Ruperti penitius contendit, & antequam illi arma capere aut consulere, aut profugere valerent, magnam pecoris multitudinem, magnamq; hominum cepit, depopulatis agris, vrbibus militibus diripiendas obiectis, in deditionem venire compulit, & factis quęcunque videntur ad pacem firmandam facere, pergit & omnibus neruis & viribus in bellum insistit. Quare hostium consilia quæ sint animo perpendit & circumspicit, vt sua ex eorum ratione institueret. Nūquam enim quisquam res administrabit in bello recte, nisi hostis consilia & rationes cum suis conferat. Certo igitur perspectis hostium consiliis, sperat tam temerarios & imprudentes esse, vt ad pugnam in harenas descēdant. sciebat enim eos suis velle videri superiores: & hoc studio illis esse, certis argumentis collegerat. quam ob rem sufficienti præsidio impedimentis relicto, aduersus hostem ducit copias, & non longo interuallo intermisso, castrametatur. Erat inter Fridericum & hostes fluuius profundus & latus, altisq; ripis. Sciebat Fridericus autem se in castris suis habere qui omnia deferebāt ad hostes, quicquid in exercitu palam dicebar, hoc enim satis expertus erat. quare vt hostibus timoris sui faceret suspicionem, non modo castris muniendis conatus est, sed palam ad omnes milites dixit, Quoniam hostium copiæ fortes & instructæ sint, se non suorum militum vitam & suas fortunas prælio commissurum, sed quam primum possit vel noctu hinc à conspectu hostis discessurum, donec augeantur suæ copiæ. Hæc omnia audientes qui fauebant hostibus, se clam subducunt, hostibusq; nunciant. Circa crepusculum noctis ad se vocat omnes ordinibus præfectos, explicat illis rationem consiliorum suorum, iubet vt parati sint, si eueniat quod speret, & quo magis credant hostes se timeri, iubet suos magno strepitu exire castris, vt videantur fugam parare, educitque auersos ab hostium castris. Hæc vbi hostes vident, putant Fridericum fugere, nihilque amplius de timore eius dubitant, erumpunt ex castris hostes, ne Friderici copiæ fuga elabantur illis ex manibus, & prædam sibi oblatam permittant abire. propterea per præruptas ripas se præcipitant ad flumen & transeunt, deinde per alteram fluminis ripam ascendunt. Vbi Fridericus videt maiorum copiarum partem flumen transisse, & per prærupta loca magno labore, manibus & pedibus quadrupedes ascendere, cohortatur milites inquiens, Habetis commilitones hostem in manibus vestris, nunc vestræ virtutis erit fortiter eos cædere, nam vestrum decem centum hostes sine discrimine & labore cædent. Impeditissimo loco enim eos videtis, modo ne sinatis eos effugere ex manibus vestris. Signa simul cum his dictis in hostem vertit, milites in hærentes in ripa hostes impetum faciunt. Illi contra expectationem quos persequi & capere volebant, videntes in se tanto impetu venire, statim terga dant, fugientium alii occiduntur, alii lapidibus obruuntur, magna pars in flumine suffocatur, nec exigua multitudo capitur. Victis hoc modo, postridie post stragem veniunt legati quarundam ciuitatum, se tradunt, rogant ne velit perdere eorum sobolem & rura quibus alantur, iugum quoduis impositum se laturos promittunt. In gratiam recipit eos, sed imperat obsides, imperat milites quibus opus erat ad reliqua quæ habebat in animo perficienda. Ruperto victo in hunc modum Papa componit eos fœderis conditionibus, quas prudens prætereo, nec enim est huius instituti aliena omnia perstringere. Clemens quintus celebrauit Viennæ in
1311 Burgundia concilium anno millesimo trecētesimo vndecimo, in quo fuerunt omnes Germaniæ & Galliæ episcopi & abbates. Rex Galliæ autem autor erat conuocandi eius concilii, vt Bonifacii Pontificis memoriam obliteraret: conabatur enim probare eum non legitimum Pontificem fuisse, sed hæreticum. Nam Bonifacius eū excommunicauerat. Sed episcopi & prælati alii ex Germania nolebant consentire, sciebant enim vnde essent istæ lachrymæ, ex Gallis enim quidam adulabātur regi. Et Pontifex in hoc

erat vt Bonifacius iudicaretur hæreticus. Sed concilium, hoc est, concilii maior pars, declarauit Bonifacium catholicum Pontificem fuisse. Decretum tamen est in eo concilio, vt Bonifacii Pontificis execratio & iudicium de rege Gallorum, nec regi nec hæredibus eius nocerent. Gallus etsi multo plura expectaret de eo concilio (nam Pontificem suarum partium esse sciebat, & aduersus mortuum Bonifacium quicquid optaret facturum, & sui regni prælatos ecclesiarum nihil ausuros sciebat) tamen tandem putabat secum bene actum, quod constitutum erat nihil illi debere nocere Pontificis Bonifacii sententiam. Nam vix obtinuere qui impensius regi fauebant, vt in hoc Germani prælati consentirent.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-
QVARTVS.

Ost mortem Henrici Lucenburgensis, Imperatoris Romanorum, conuenerunt imperii electores Principes Francofurdiæ. Eratque magna inter eos de Imperatore eligendo dissensio, alii aliis causis, ad alium eligendum mouebantur. Fridericus, Albertus, & Lupoldus Austriaci Principes ambiebant imperium, habebant autem sibi studentes Rudolphum & Ludouicum duces Bauariæ. Vehementer vero resistebant Austriacis rex Boemiæ, episcopi Treuerensis & Moguntinensis. Cum ij viderent futurum vt eligeretur Fridericus Austriacus, multa aduersus eum conati sunt, tandem cum nihil promouerent quem volebant ipsi, nec impedire Fridericum possent, Ludouicum ducem Bauariæ eligebant, quem prius à Friderico alienarant, adiunxerunt autem sibi & legatum Marchionis Brandenburgensis, vt etiam suffragium suum tulerit Bauaro, quanquam aliud à Principe suo in mandatis habuerat. Quare à rege Boemiæ, archiepiscopo Moguntinensi & Treuerensi, Marchionisque legato electus est Ludouicus dux Bauariæ. Fridericum Austriacum vero elegerunt Palatinus Rheni, archiepiscopus Coloniensis, Ludolphus dux Bauariæ Ludouici frater, & Rudolphus dux Saxoniæ. Erat magna discordia & simultas inter illos Principes, discedit vterque Fräcofurdia, Ludouicus Bauatus cum suis in Oppenheim, Fridericus Austriacus Heidelbergam se confert. Ibique hostilibus animis alter aduersus alterum parat bellum. Pollicitationibus & donis, amicos & socios comparant, potissimum vero Pontificem sibi conciliare student. Inuicem item struunt insidias. Heidelbergæ militem quendam subornarunt, vt iret in Oppenheim, abscondens paruam balistam sub chlamyde, & obseruata temporis opportunitate, sagitta veneno infecta interficerent Ludouicum. Sed aliter Deo visum est: monitus enim est à quodam ex Heidelberga. Venit igitur postridie post admonitionem miles Oppenheim, simulat se Ludouico fauere, cupere sub auspiciis eius militare, comprehensus sub pallio habuit balistam. Ludouicus iubet ex illo extorquere, quis iusserit, quid datum promissumve sit illi, omnia homo confitetur. Ludouicus hunc latronem diu secum duxit ligatum biga, partim loco spectaculi, partim ne aduersarii possent dicere fictum fuisse à Ludouico, vt Friderico inuidiam faceret, & innocētem supplicio affecisse. Postquam vero satis cognitum arbitratus est (nam omnibus per Germaniam hanc fraudem & flagitium notum voluit) tandem ad caudam equi imperauit ligare, & per ciuitatem trahere, & deinde rota membra frangere, postremo in quatuor partes secare. Ludouicus eo tempore post electionem Aquisgranum profectus est, illicq; ab archiepiscopis Moguntiuensi & Treuerensi vnctus & coronatus in regem Romanorum. Antequam electus fuerit in Imperatorem, hic Ludouicus fuit homo rerum negligens, & prodigalitate luxuque suum pene totum perdiderat patrimonium. nam aluit magnum hominum inutilium numerum, in largiendo facultatum nullam rationē habuit. Quare quum videret illi defuturum, censuit quærendam vxorem quæ amplam dotem afferret. Ea est enim compendiosa ad diuitias & opes via. In ducenda igitur vxore non respexit genus formamve, sed pecuniam; igitur duxit comitis cuiuspiam non admo-

dum nobilis, sed pecuniosissimi filiam, quæ attulit ad Ludouicum amplissimam dotem. Verum ea obiit sine prole: quare maior dotis pars reddenda fuit iis qui dederant. Hac mortua, duxit filiam ducis Poloniæ, quæ quoque non paruam ad eum dotem attulit. Hæc prima fecit illum parentem, genuit enim ex illo duos filios, nomine Ludouicum & Stephanum. hæc quoque vita breui defuncta est. Duxit non diu post huius vxoris mortem, aliam, filiam comitis Flandriæ. Ex hac genuit quatuor filios Gulielmum, Ludouicum Romanum, Albertum, & Othonem. Non ignoro alios aliter de his tradere, inter quos est Abbas de Spanheim. Mihi quæ dixi probabiliora videntur, cuique suum relinquo iudicium. Certum hoc est habuisse plures vxores & filios. Fridericus post coronationem coronatus est Bunnæ. Nam Aquisgranum iurarat Ludouico fidelitatem. Inferior Germania vsque ad Argentinam iurauit Ludouico, neque Fridericum Imperatorem agnoscere volebāt inferioris Germaniæ ciuitates. Sueuiæ quoque magna pars & Franconiæ receperunt Ludouicum in regem. Vlma Fridericum regem agnouit. Præter Soludurum, & Bernam, omnes imperiales Heluetiæ ciuitates Fridericum receperunt. Argentina quoque Fridericum Imperatorem agnouit. Qualis facies Germaniæ fuerit in schismate illo duorum electorum Imperatorum dissentientibus ita Principibus & ciuitatibus, facile est coniectura assequi. Partes illæ, vt est natura humani ingenii, non possunt non mutuo se odire, ex quo odio vicinorum Principum & ciuitatum plurima eueniunt mortalibus incommoda, si etiam res, vt tandem consueuit quoque fieri, non venit et ad arma: alii enim aliis quæ possunt, præripiunt, & ob odium inuidiamque impediunt alii aliorum commoda etiam absque suo commodo, imo nonnunquam maximo suo incommodo. In hunc modum diuisa Germania duobus Principibus, vbique bella exoriuntur, & bellorum rumores caritatem annonę faciunt, nam Principes & ciuitates timentes bellum, etiam aliquando nunquam futurum, conuehunt frumenta intra munitiones, dumque ita timent & sperant, affectibusque animalibus seruiunt Principes, esuriunt multi pauperes. Aliquanto igitur tempore neuter alteri mouet bellum, neuter enim voluit causa bellorum & malorum, quæ bellum necessario consequuntur, videri. Tandem Fridericus videns aduersarium suum potentiorem, & animos ad maiorem partem, vbi se tutiores iudicant, inclinari, videns suorum virtute (qui erant ab Argentina vsque ad Solodurum, & à Lucerna Constantiam vsque, à Constantia vsque ad Vlmam. In quibus regionibus etiam nostra ætate milites palmam ferunt. Nec fere vllus Princeps hodie aliquid feliciter in bello gerit, qui nō habet ex illis aliquibus, quos dixi, locis copias) contrahit copias, vt illas vrbes suis adiiceret quæ proximæ erant. Quam ob rem Eslingen obsidet. Sed non satis ad expugnandas vrbes paratas, post vnum mensem obsidionem soluit, & quæ vidit illi defuisse in oppugnationibus, comparat, sequentique anno rursum ad obsidendam redit, & magnis conatibus & viribus impugnat: sed oppidani etiam se interim parauerant, quoniam etiam in prima obsidione poterant discere quæ sibi vsui esse possent in propugnationibus. Fridericus autem solum cogitarat quid sibi defuisset ad capiendam vrbem, vt erat in priore obsidione, nec satis attulit virium. quoniam ad muniriones & præsidia multa per id temporis, quo abfuit, interuallum adiecerant. Cum igitur pertinaciter & fortiter sine intermissione noctesque diesque impugnaret Eslingenses, emisso clanculum noctu nuncio, significarunt Ludouico, nisi cito veniret cum exercitu, se obsidionem non posse ferre. Nec agi de sola Eslinga, si enim aliæ viderint nullam spem esse in auxilio Ludouici, sponte sua accessuros ad Fridericum. Constituunt illi diem ante quem si non veniat, se pacem petituros, & fœdus inituros cum Friderico. Ludouicus intelligens defectionis multarum ciuitatum periculum, etiamsi non admonuissent eum Eslingenses per nuncium, quanquam alias occupatissimus, coacto exercitu, acceptis quoque copiis ex Boemia a rege, festinat ad Eslingam liberandam. Certior factus de aduentu eius Fridericus infestis signis & acie instructa illi obuiā it, & in loco æquo iuxta Necharum pugnam ineunt, vix vnquam vsquam pugnatum est pertinacioribus animis. Imperatores ipsi periculose pugnabant, milites in conspectu Imperatorum fortissime dimicabant. Pugnatum ferunt vsque in atram noctem, itaque discessum vt neuter iure victoriam sibi arrogare potuerit: quanquā multo maior multitudo ex Ludouici copiis occubuerit, quam Friderici,

nec sic ex hoc prælio obsidione liberata Eslinga, sed post prælium visum est Ludouico
hostem auocare ab vrbis obsidione ad sua defendenda, quod sane salubre Ludouico
consilium fuit. Argentinenses quoque desciuerunt à Friderico ad Ludouicum, qui eis
priuilegia noua dedit, & vetera confirmauit. Eo tempore videns fratrem suum labo-
rare Lupoldus dux Austriæ, exercitu congregato proficiscitur Spiram obsessurus. cui
cum pararet occurrere Ludouicus, adiungit se cum suis copiis Fridericus. Quod vbi
animaduertit Ludouicus, mutat sententiam, neq; potuit adduci, vt cõgrederetur cum
ambobus fratribus, dictitans, esse iniustum quiddam diuina naturæ lege quadam fra-
trum concordiam. Quare omnino constituit rem nullo modo committere prælio,
aliisque vtebatur bellandi rationibus; nec tamẽ innotuit vulgo Ludouicum cum Fri-
derico congredi non audere, nam hoc tam astute potuit dissimulare etiam magno suo
commodo, vt putarint Fridericum premi & prouocari. Semper enim transtulit bel-
lum à suis ad Friderici subiectos. Duxit quoq; exercitum in Bauariã, aduersus Rudol-
phum fratrem suum, quoniam, vt diximus, fouebat Friderici partes. Destinabat inter-
ea alio loco Fridericum, ne posset Rudolpho succurrere. Cum igitur in Bauariam per-
uenisset inexpectatus hostis, Rudolphum inuenit imparatum, & aduentu eius territæ
vrbes & arces, cum nullum viderent præsens auxilium, dederunt se, eiectusq; est cum
tota sua familia Rudolphus. Confugit autem ad ducem Austriæ, spe suspensus est Fri-
dericum breui eum reducturum in suum ducatum: sed vana fuit spes, Friderico enim
negotia grauiora & magis vrgentia inciderunt, ex quibus ante quam se extricauit Fri-
dericus, defunctus est vita Rudolphus dux. Post mortem Rudolphi, reddidit Ludoui-
cus ducatum vxori & liberis eius, sed nihilominus mansit dominus Bauarorum. tuto-
rem enim seipsum liberorum fratris sui fecit. His temporibus multæ calamitates op-
presserunt Germaniam, caritas, vt dixi, & per omnes vias latrocinia erant. Et passim
exurebantur villæ rusticæ & toti pagi. Cuius enim Principum populus pluribus malis
afficiebatur, ab eo plures quotidie defecerant, propterea clam & palam certabant in
inferendis iniuriis. Eo deuenerat tandem res, vt cum nusquam vllum iter tutum esset,
ciuitates vicinæ per Germaniam conuenerint, & egerint de custodiendis viis, & per
milites pedites & equites suis stipendiis conductos, vias custodierint, latronibus ca-
ptis & suspensis, aut saltem abactis. Hanc ob causam tunc temporis, Argentina, Spira,
Wormatia, Moguntia fœdere coierunt, & communibus impensis conduxerunt equi-
tes & pedites, qui vias tectas reddiderunt & seruarunt. Nã negotiationes, quibus cre-
scunt ciuitates, iam totæ propter infesta itinera cessabant. Quum primum audiuit Lu-
douicus esse Pontificem electum (nam vacarat sedes Romana post mortem Clemen-
tis quinti, perpetuum biennium) mittit Romam legatos cum muneribus & promissis
amplissimis, confirmationem petens à Ioanne 22 Pontifice maximo: Pontifex vero
causis redditis, recusauit. Quod vbi audiuit Fridericus negatum aduersario, Pontifi-
cemque parum æquum Ludouico, ob delicta quædam, mittit statim Romam legatos,
subiiciens se & suum imperium sanctæ sedi apostolicæ, iuraturumq; pollicetur se nun-
quam a sententia Pontificis discessurum. Pontifex non negat illi confirmationem, sed
differt, nescio quam ob causam. Rediere legati, bonam spem afferunt de confirmatio-
ne, sed certi nihil. Tempore hoc, quod fuit annus millesimus ducentesimus nona- 1294
gesimus quartus, fuit tanta siccitas per æstatem, vt alioqui perennes fontes & flumina
exaruerint. Fœni secuta est tanta caritas, vt magnam pecoris partem mactare passim
coacti sint, & in plerisque locis ob pascuorum inopiam stramina eis obiecerint. Nam
exaruerant & folia in arboribus. Vinosissimum eo anno creuit vinum, & bonitatis exi-
miæ frumentum, nec ita carum factum est frumentum. Causa fuit terra bene calori-
bus solis fermentata, quæ in proximum sequentem annum amplissimam pollicebatur
spem. Neq; fefellit ea expectatio, nam proximum post annum fœcundissimum ferunt
fuisse, in eo anno multum vini effusum est, quod vasa non poterant capere: Frumẽtum
item plurimum perierat, quod metu bellorum seruatum erat, abiectaque est eo anno
in sterquilinia magna frumenti copia, nouum enim reponebant. Adhuc autẽ per Ger-
maniam erãt seditiones, latrocinia, bella, misereq; vexabatur multis modis Germania,
nec erat qui opem ferret. Cum hoc intelligerẽt quidam [illegible] Principes & ciuitates,
inter se fœdera fecerunt, vt coniuncti tranquillã agere possent vitã. Ludouico Bauaro

& Friderico Austriaco ita omnia tumultibus miscentibus, non solum Germania, sed & Italia, Gallia, aliæque nationes, seditionibus & factionibus turbantur, & grauibus bellis affliguntur; inprimis vero Italia laborat variis seditionibus. Ioannes Papa etiam, cum videret Imperatores duos propter discordiã non modo non tantum posse, quantum vnus in imperio promouendo & defendendo valeret, sed etiam imperium discordia illorum dilabi, putauit occasionem se habere suos iuuandi & prouehendi ex imperii bonis. Quare quæcunque potuit sibi vendicare de imperio per Italiam, fecit, deditque exemplum aliis idem faciendi. Nam quemadmodum soleat vulgus de maioribus exemplum bene aut male faciendi sumere, neminem latet. Erant tamen in Latio Gibelini multi qui fœdere se coniunxerunt, fortiterque restiterunt aduersariis. Cum vero viderent se non posse pares esse diutius Guelphorum potentiæ & multitudini, miserunt in Germaniam ad Ludouicum legatos, vt ipse veniret, aut saltem auxiliares copias ex Germania mitteret, alioquin actum esse nunciant de imperio in Italia. Ludouicus respondet legatis se propediem venturum, nondum hostem prorsus deletum in Germania, studuit enim videri se extra periculum esse, & vehementer gaudebat, quod Gibelini Itali ad se venissent, existimabat enim se iam solum Imperatorem receptum per Italiam. Sed Gibelini propterea potius ad Ludouicum miserant legatos, quod sciebant simultates esse inter eum & Pontificem. Ludouicus misit cum legatis partem copiarum in auxilium Gibelinis, simulans se illis carere posse, nihil enim periculi à Friderico propter quod opus sit maioribus copiis. Sed quum primum abierunt legati, reparat exercitum: nam tum maxime necessariæ fuerunt illi magnæ copiæ, principes enim multi per Germaniam maxime ecclesiastici, vbi audiuerunt, quod Pontifex Romanus confirmationem negarat Ludouico, & quas ob causas negarat; Fridericum vero confirmare potius distulisse, quam recusasse Pontificem, inclinabant animos ad Fridericum, respicereque ad eum incipiebant quos Ludouicus putauit sibi fidelissimos esse. Nam ita tum habebat Germania, vt nulli dubium esset fore Imperatorem quem approbaturus esset Pontifex Romanus. In Italia Gibelini multas vrbes capiunt, opera Germanorum, & aliquot prœliis victores discesserunt. Pontifex aduersus vrbes in fide erga imperium obdurantes, inter quas fuit Mediolanum, Placentia item, aliæque multæ, execrationibus fulminauit. Hoc bello quot vrbes obsessæ, quæ captę, quoties pugnatum, quoties Gibelini victi, quotiesque victores fuerint, longum esset enarrare, & non nostri instituti proprie, quanquam Germanus miles magna rerum tum in Italia gestarum pars fuerit. Cum Ioannes Pontifex animaduertit Gibelinos sæpius vincere, & expugnare munitas vrbes, fretos militibus Germanis à Ludouico missis, operæpretium & necessarium existimauit ad Fridericum mittere legatos, vt mittat sibi auxilium, promittitque per legatos se eum confirmaturum, si iam præsentem opem adferat aduersus hostes ecclesiæ, & vicissim se ipsi auxilio futurum aduersus hostes suos. addunt simul legati quam facilis via sit hæc ad superandum hostem suum Ludouicum, pontificia enim autoritate ex tota Germania facillime posse Papam, si velit, eiicere Ludouicum. Præmia insuper addit vitæ æternæ, plenariam nimirum indulgentiam omnium peccatorum. Et fratrem eius, qui erat sacris initiatus, pollicetur Pontifex se ad archiepiscopatum Moguntinum promoturum. Fridericus etsi non fideret pontificiis promissis, intelligeretque quicquid Papa faciebat, contra imperium esse, & iam se in necessitate vocari, alias Pontificem malle alium Imperatorem cui pontificia sedes magis curæ esset quam imperium, aut omnino nullum, nam non obscurum erat, quantopere fouerat illud dissidium duorum Imperatorum, vt nullus esset Imperator: tamen omnino censuit mittendos, ne dominus in Italia factus Ludouicus aut cogeret hunc Papam Ioannem ad se confirmandum, aut hoc à pontificatu deturbato, alium substitueret, à quo confirmationis electionem suæ acciperet. Tota enim Germania intenta in Romanam sedem erat, plurimi nanque expectabant confirmationem, interea neutri adhærere volebant. Tantæ Romanæ sedis autoritas & religio erat apud plerosque, vt non iudicarent, nec appellandum censerent Imperatorem, nisi prius vnctus & coronatus confirmatusque esset per apostolicum aut per apostolicos legatos. Et si qui erant apud quos nõ tantam autoritatẽ habebat sedes Romana; tamen confirmationem expectabant, scientes fore Imperatorem quem

quem Romanus Papa esset approbaturus; malebat autem quisq; prudentior dare nomen suum Imperatori quem superiorem futurum videbat. Quare misit auxilia Pontifici. Erant præter peditatum, equitum duo millia. Simulq; petiit, vt excommunicationis sententiam in Ludouicum hostem suum per Germaniam promulgaret, sic enim futurum, vt breui possit maiores mittere copias. Gibelini vbi audiuerunt Fridericũ auxilia Germanorum misisse Pontifici, statim mittunt ad Fridericum legatos, qui illi exposuerunt dilucidissime quo pacto contra seipsum & imperium mitteret auxilia, nam milite Germano fretum Pontificem occupaturũ omnia in Latio quæ imperii sint. Esse enim in Longobardia multas ciuitates quæ in fide perseuerent, quas Romanus Pontifex debellaturus sit. Et ex Hetruria Gibelinos, id est fideles imperii eiecturos, sicque omnes ciuitates & principes imperiales iudicaturos, quod Fridericus imperium cupiat perditum, propter eaque vt hostem imperii auersuros. Et futurum, vt Italia tota subiiciatur Pōtificis ditioni, vt neque Fridericus, neque alius quisquam ex posteris Germanis possit ire Romam illicq; coronari. Promittunt autem illi obedientiam debitam, vt iubeat exercitum quem Pontifici miserat, reuerti in Germaniam. Quare dubius animi, ignorat quid factu optimum sit Fridericus, obsequi ne Pontifici, vt consequatur confirmationem à qua pendebat totum imperium, an Reipublicæ consulere & reducere exercitum. Propter hanc rem conuocatis omnibus qui illi à consiliis erant, deliberauit cum ipsis. Cum igitur omnia discuterent diligenter, tandem placuit reuocare quam primum exercitum, ne Fridericus alienaret à se omnes imperii amicos, censeretur que hostis imperii qui non cuperet administrare res imperii, sed perdere, prodere imperium. Quare scribit Fridericus ad fratrem suum Henricum (nam illum cum copiis miserat in eam expeditionem) iubetque eum in Germaniam redire, accepta occasione, quamcunque tempus, locus, res, personæve darent. Henricus igitur ne videretur à fratre reuocatus, alienaretque pontificios ab eo, petit quasdam vrbes ab eis si velint, vt vna ferat commune periculum in seruandis & recipiendis illis, se enim velle sibi peculium parare, sua nihil referre quod frater Pontifici cupiat seruire, & promiserit auxilium, se duce suisque magna ex parte stipendiis illos secum ex Germania venisse, minatur ergo se reducturum copias, nisi concedant illi dominium vrbiũ insignium quas nominauit, quasque sciebat non daturos. Pontificii magna promittunt, vt maneat, stipendium duci & militibus pollicentur amplum. Dux ansa arrepta discedit, conantur illi obstruere viam reditus, sed perrumpit obstructiones, & facile fuit Gibelinis non obstantibus, illi enim sciebant abitus causas. Pontifex mittit ad Fridericum legatum, accusatque Henricum germanum eius, & queritur se deseri contra fidem. Fridericus, quia animaduertit se suspectum Papæ, mittit Romam oratores ocyssime, vt se excusaret, ne Pontifex iratus excommunicationibus in eum fulminaret. Et in gratiam Pontificis interposuit se, vt induciæ sint factæ inter Gibelinos & Guelphos, ne Pontifex per totam Ecclesiam quereretur se à Friderico proditum, nam fama erat, & probabilis omnino, Fridericum ita voluisse Pontificem perdere. Induciæ autem illæ non diu à partibus seruatæ sunt, Gibelini enim solum ex precibus Friderici consenserant, nam satis erat Friderico pacem semel esse factam post discessum suarum copiarum, vt amoueret à se proditionis & perfidiæ suspicionem, nihil mouebatur non esse seruatas, quemadmodum illi promiserant: imo Gibelinos non potuisse adduci, vt consentirent, nisi hac spe quod sciebant Guelphos, qui erant eorum animi impotentes, aliquid breui contra induciarum ius priores facere, vt in proposito liceret Gibelinis (qui secum multos Germanos habebant) pergere, dum fauerent omnia illis. Quid postea inter illos gestum sit, prudens prætereo, reuersus in Germaniam. Anno post natiuitatem Christi 1323, erant per Germaniam omnium animi suspensi, expectatione duo- 1323
rum Imperatorum. Præuidebantque multi non fore tranquillum statum, donec alter alterum magno quoque prælio superaret, & aut caperet, aut alioqui totum frangeret. Nam vt se res vtriusque habebant, sine multo sanguine non poterant componi, nisi Deus mirabiliter voluisset prohibere. Prædicto igitur anno, cum vterque per totum ver & æstatem se præparasset aduersus alterum, Fridericus & frater eius Henricus ad copias suas coniunctis præsidiis ex Vngaria missis, inuadunt Bauariam hostiliter autumno, & primum omnia quæ in agris erant, depopulantur, & vrbium quasdam

quæ in fide constanter obdurabant, aut expugnatas diripiunt, aut in deditionem acceptas grauissimis exactionibus totas exhauriunt: magnamque partem ducatus Bauarici breuissimo temporis spacio per hostilem vastationem perdunt. Vngari enim maxime cum omnes Germanos, tum præcipue vicinos suos Bauaros odio prosequebantur, vt fieri consueuit inter vicinas gentes, quæ bellum inter se aliquando gerere solent. Transmitti enim solet odium per longa annorum spacia ad posteros. Nisi ergo Ludouicus impiger strenue occurrisset illis, actum erat de tota Bauaria, celeritate igitur opus esse videns, & ne tota Bauaria perderetur, & ne Sueui coniungerent se Friderico ante congressum, festinat Ludouicus; habebat ergo suos quoque paratos, aderat illi rex Boemiæ magna cum multitudine Boemorum, aderat cum illo in castris reuerendissimus archiepiscopus Treuerensis, vir ad bellum natus. aderant item multi comites & Barones, cum his occurrit obuiam Friderico, cumque vterque exercitus distarent medium Germanicum miliare, seu circiter passuum duo millia, Fridericusque expectaret Ludolphum fratrem suum, ex Sueuia adducentem copias, in quibus, vt par erat, præcipuam ponebat spem. Ludouicus prouocare non desinit Austriacos, Fridericus nimium animi & iræ habens aduersus quorundam suorum prudentum virorum consilia, congredi statuit cessante adhuc in Sueuia fratre Lupoldo. In conspectum ducit Ludouico exercitum pugnandi cupidissimum, vtrinque adhortatis suis concurrunt aciebus instructis, fit atrocissima pugna, scribunt pugnatum duodecim continuas horas, nec facile est relatu à qua parte plures ceciderint. vtrinque fere quinque millia equitum occubuerunt. peditum occisorum numerum alii alium scribunt, magnum fuisse licet colligere ex equitibus desideratis. Austriacus numero fuit multum inferior, propterea quod nondum frater cum Sueuis venerat. Post solis occasum pugnantes fortiter capiuntur Fridericus electus Imperator & frater eius, duces Austriæ, multique cum eis proceres. Quos cum captos viderunt ad raritatem redacti milites, fuga salutem quærunt, pauci non vulnerati ex fugientibus fuerunt. Dux Sueuiæ Lupoldus cum electissimis & fortissimis ex Sueuia copiis iam ingressus erat iter bona spe plenus cum clades illa nunciatur ei, fratres eius ambos captos, exercitum pene totum extinctum, paucos per noctis tenebras elapsos. Quo nuncio homo nihil nisi optima & prosperrima sperans, quantopere perculsus sit, facilius cogitari quam dici potest. Quare magno animi dolore rediit domum. Copiarum alacritas repente commutata est in demissam tristitiam. reuersi igitur sunt domum. Post prælium, qui affuerant pugnæ, omnes vno ore, etiam hostes Friderici, ferebant, si affuissent Sueui, longe vicisset Fridericus. Sed fatis, vt diximus, placuit. Henricus dux Austriæ captus à rege Boemiæ, abducitur in Boemiam. Ibique diligenti custodiæ mancipatur. Fridericus Imperator electus in castro Trinsneck in carcere perpetuum triennium seruatur. Lupoldus frater Friderici, omnia sua posthabuit fraternæ caritati, currit Romam ad Pontificem, illique exponit Ludouici animum erga Pontificem & ecclesiasticos homines, qualis tyrannus futurus sit, prædicat, vt Pontifex in tempore conatibus eius resistat, admonet, & deliberando de fratre multa cum Papa agit. Currit etiam mox in Gallias ad regem. Rex Galliæ siue miseratus Austriacorum grauissimos casus & clades, siue alioqui odio habens Ludouicum Imperatorem, siue inuidia adductus, omni studio conatur Austriacos iuuare, de ea re cum Pontifice tractat multa in rem ducum Austriæ contra Ludouicum. Quamobrem Auinione in congregata episcoporum & cardinalium synodo non exigua, Pontifex excommunicationis sententiam fert aduersus Ludouicum Imperatorem, causasque addidit in Bulla aduersus Ludouicum, quod schismaticos & hæreticos iuuisset, & quotidie auxilio esset ecclesiæ rebellibus. Excommunicatos etiam pronunciat omnes qui non discedant ab ipso, quique in sacris illi ministrant, eos priuat dignitatis officio & sacerdotiis. Mittit ad omnes Germaniæ episcopos Bullæ in Ludouicum editæ exemplaria, mandatque sub priuationis officii & episcopatuum pœna, vt quam primum promulgeant excommunicationis latam sententiam in Ludouicum, & omnes qui eius partes fouere pergant. Ludouicus animaduertens Principes Germaniæ plerosque audituros autoritatem ecclesiæ, præcipue ecclesiasticos, conuocatis, ante Bullæ promulgationem passim factam, Principibus, excusat se, causas odii pontificiorum nullas esse docet, quam quod imperium nitatur contra Papæ

pæ

pæ conatus tueri, quodque missa à se sint Gibelinis auxilia aduersus Guelphos imperii hostes. Itaque suum officium faciendo Papam à se alienasse, rogatque & adhortatur Principes, vt imperii dignitatem & suam libertatem velint defendere. Italos inuitos semper tulisse iugum Imperatorum Germanorum, declarat, exempla multorũ Pontificum & Imperatorum profert. In illis igitur comitiis vbi intelligit sanctiorem autoritatem pontificiam esse, altiusq; radices egisse in cordibus Principum, quam vt conuelli queat, appellat ad concilium generale, & ad Pontificem male informatum melius informandum, misitque statim Romam legatos episcopos Germanos, quos potissimum arbitrabatur Pontifici caros, quibus in mandatis dedit, vt Pontifici promitterent non modo non aduersarium Ludouicum ecclesiæ fore, sed patronum & defensorem. Legati vbi peruenerunt ad Papam, exponunt mandata quæ habebant a Cæsare, excusant eum quantum fieri potest. promittunt multa bona Pontifici de hoc Ludouico. Papa respondet, quomodocunque res se habeat, non licere Imperatorem agere, & nomine hoc appellari, nisi sit prius post electionem cõfirmatus, statuitque illi diem ante quem debeat nomen & administrationem imperii deponere, & Romam venire ad excusandum se, & satisfaciendum pro delictis. Ludouico vero non est visum consilium esse, Romam primatum ire irato in se Pontifice, præsertim sine copiis armatis. Vbi ergo Ludouicus neque imperium abdicat, neque Romam adit, Pontifex fulminibus anathematum excommunicationumque aduersus Ludouicum, & illi adhærentes, procedit, vt eorum dictionibus vtar. Ludouicus appellauit. Isti processus Romanæ sedis erant tum efficacissimi: piaculum enim erat inexpiabile à Pontifice Romano dissentire. Fuerunt tamen inuenti qui sequebantur Ludouicum, nihil excommunicationem morati. Ludouicus habuit quosdam doctores vtriusque iuris, qui iudicabãt Pontificis sententiam inualidam, quod doctorum iudicium fecit, vt multi non defecerint. Est autem ex hac Pontificis & Ludouici electi Imperatoris discordia schisma per Romanam ecclesiam perniciosissimum ortum, quod durauit supra triginta annos. In Germania autem magis afflixit schisma hoc ecclesiam. Nec igitur tranquillitas secuta est post victum Fridericum, quam fere omnes spetabant; imo mentes & conscientiæ plurimorum magis sunt perturbatæ, maior quoque fuit rerum confusio. Lupoldus dux Austriæ interea non cessat omnem mouere lapidem, vt frater liberetur, accedit Pontificem, qui mittit legatos ad Gallorum regem, conaturque eum excitare ad arma capienda aduersus Ludouicum, cum legatis Pontificis it quoque Lupoldus ad regem Galliarum. Voluntatem Pontificis ei exponunt, magnam addunt occasionem gerendi res maximas illi offerri, sine magnis difficultatibus, Germaniam fere omnem defecisse à Ludouico excommunicato, plurimos fauere Friderico afflicto, Vngariam paratam ad auxilium ferendum; Ludouicum furiis malæ conscientiæ agitari, non esse difficile insanum hominem vincere, destitutum illorum præsidiis, quorum auxilio hactenus hostibus restiterit. Hoc genus multis conabantur commouere Gallum ad suscipiendum bellum contra Imperatorem, & ad liberandum Fridericum. Sed Gallorum rex non potuit induci, vt cum certo magnoque periculo in Germaniam duceret copias suas, audierat enim exempla superiorum temporum. Cum autem sæpe tractaretur de liberatione Friderici, Ludouicus post multorum intercessiones & preces, respondet se liberum dimissurum, si reddat sibi & resignet insignia imperialia, quæ Lupoldus habebat, consensit captus Fridericus; sed Lupoldus resignare diu recusauit. Exit igitur fama, Lupoldum impedire fratrem ne liberetur, iniquiorem Lupoldum in Fridericum esse quam Ludouicum, quam de se opinionem vt amoueret Lupoldus, lanceam imperialem & alia imperii insignia tradidit arbitris mediatoribúsve. Nec tamen Ludouicus liberum voluit dimittere Fridericum. Fictum enim erat hoc de insignibus imperialibus, vt onerarent Lupoldum inuidia. Lupoldus postquam multis viis tentauit fratrem liberare, nec nulla hactenus successit; quare cum armis magis quam antea infestaret Ludouicum & incenderet multa, multos caperet, nec vsque tutus ab eo esset Imperator, insidiis vbique structis industria & solertia Lupoldi ingeniosissimi ad excogitandos dolos in hostem, Ludouicus dimisit Fridericum tandem, sed cum eo fœdere facto, ne vnquam ambiret imperium, néve caperet arma aduersus Imperatorem, aut iuuaret eius hostes, sacramento & iura-

mento religiosissime interposito. Ludolphus nihilominus pergit infestare Ludouico subiectos, fretus autoritate Papæ, nam omnes qui adhærebant illi agnoscebantve Imperatorem, erant anathemate percussi. Igitur etiam post liberatum fratrem omnia circa Spiram vastat hostiliter. paulo post tamen Argentinæ correptus febre, ex eaque insaniens vita defunctus est. Multo minoris fiebat in Italia excommunicationis sententia contra Ludouicum, quam in Germania, Gibellini enim nimium contemnebant Romanæ sedis autoritatem. Nulli ergo in Italia ob anathema in Imperatorem, ab imperio deficiebant, sed sæuiebant etiam in patrimonium beati Petri, tantum abest vt timuerint execrationes pontificias. Quin vbi audiuerunt excommunicatum Ludouicum magis illum pro Imperatore habebant, magisque illi fidebant. Miserunt igitur Gibelini literas in Germaniam ad Ludouicum, vocantque eum, vt totam Italiam imperio subiugatam pacatam reddat. Hoc facile fieri promittunt. Ludouicus Imperator, eos adhortatur ad perseuerandum, breui se venturum spondet, laudatque eos nomine constantiæ & amoris studiique erga imperium. præmia digna pollicetur. Vix dum discesserant illi nuncii Gibelinorum, veniunt ex vrbe ipsa Roma legati missi à Senatu populoque Romano, rogantque Ludouicum Imperatorem, vt Romam proficiscatur quam primum possit fieri. Aberat enim Ioannes Pontifex aliena à suo officio agens, & frustra sæpe erat à Romanis vocatus. Incipiebat enim, vt ante sæpe alias Roma factionibus tumultuari. Ludouicus non mediocri gaudio affectus est, quod ita Romam vocabatur, & quod per totam Italiam Gibelini occupata firmissima ferme omnia tenebant. Romanos legatos laudatos & non vulgariter muneribus donatos remisit Romam. se venturum breui pollicetur, diemque indicat ad quem sit expectandus. Promittit præterea omnibus pacem diligentibus pacificum se venturum, & cum copiis quibus possit suos defendere. Quare sine mora conuocat Germaniæ Principes, adhortatur eos ad concordiam, ostêdit illis literas senatus populique Romani & aliarum ciuitatum Italiæ insignium, iubetque eos hinc discere quanti debeant facere Romani Pontificis execrationes, cum hoc Itali in omni genere scientiarum, & in diuinis simul ac humanis legibus doctissimi, contra Pontificis decreta audeant, quibus magis credendum de Pontifice, vt apud quos quotidie viuit. Nec paucis Germanis proceribus addidit animos, vt auderent Ludouico excommunicato adhærere. Putabant enim Italos præcipue Romanos melius certiusq; posse iudicare de Romano Pontifice præsentes videntesq;, quam se absentes & ex aliorum relatione audientes. Quapropter communi Principum consensu & sententia statuit tempus profectionis in Italiam, statimq; compositis in Germania rebus, contrahit copias, comparatque alia ad expeditionem necessaria. Imprimis operam dat, vt quam plurimos bonos & exploratæ fidei amicos secum ducat, quibus in Italia opus videbat fore. Coactum exercitum per vallem Tridentinam ducit, vbi superatis alpibus Tridentum peruenit, occurruntq; multarum ciuitatum legati, gratulantur aduentui, & certatim inuitant eum, & pollicentur quæ imperet se prompte facturos, copias promittunt, quibus vti possit aduersus hostes. Nam quanquam magnas secum ducebat, tamen ob Guelphorum infinitam multitudinem, maioribus videbatur illi opus. Hostes enim vbi certiores facti sunt de eius aduêtu, collegerunt omnes suas vires, quæ contemnendæ non erant. Iubet igitur se arment pro viribus & facultatibus suis, & præsto sint; ipse vero ex Tridento per Brixiam Mediolanum duxit exercitum. Ibi mansit totum mêsem ob causas quasdam, scilicet pecuniam colligendi, qua opus in stipendia militum habebat, & coronam accipiendi. In Pentecostes enim festo ab archiepiscopo Mediolanensi corona ferrea coronatus est cum vxore sua Margarita. Coronatus ad pecuniam cogendam adiecit animum. In colligenda pecunia cum quibusdam parum liberaliter egisse quidam scribunt; Galeatium enim ducem Mediolanensem propterea priuatum principatu, & in carcerem coniectum, & vrbis Rempub. constituto præside, adiunctis illi qui essent à consiliis aliquot ciuibus, administrasse, sic omnia vectigalia & tributum vniuersum ad Ludouicû peruenisse. Hoc factum fecit, vt Imperator per totam Italiam magnam bonæ existimationis iacturam passus sit, & multo plus nocuit illi quam profuit, multi enim ob hanc causam ab eo alienati sunt, & qui accessuri erant, mutarunt propositum: nec mirû. Galeatius enim miserat illi obuiâ legatos, & Mediolani exceperat eû honorifice, omniaq; huma-

humanitatis officia in ipſum contulerat, & expectabat ab eo ſalutem auxiliumque aduerſus hoſtes. Mediolano diſcedens venit Piſas, hinc ſine mora Romam properabat, nam qui erant à parte Imperatoris indies vocabant eum, pontificia enim factio in vrbe valida erat, quotidie aliquid moliebatur inſidiarum aduerſus Gibelinos (ſic enim appellabantur, vt dictum eſt) Imperatori fauentes. Vrbi Ludouico appropinquante, per omnes vrbis plateas pugna & cædes erant. Pontificii enim conabantur Cæſarem excludere, & occupata tenebant munita quædam loca quæ non parum vſui poterant eſſe ad eum excludendum. Verum per portam quandam clam ad ſuos præmiſerat Ludouicus cohortes aliquot Germanorum militum, quorum virtute freti Romani qui ſtudebant Imperatori, ſuperabant Pontificios Guelphos. Quapropter omni in vrbe tumultu ſedato procedunt Romani ordine obuiam Imperatori. Multi ex clero repente mutarunt ſententiam, & à Pontifice ad Imperatorem ſenatumque Romanum defecerunt. poſtquam enim viderunt Imperatorem ſuperiorem, & Pontificem ex vrbe fugere, vno momento dixerunt excommunicationem aduerſus Imperatorem iniuſtam fuiſſe, nec deberi ratam haberi, Imperatorem recte appellaſſe ad futurum Papam. Eſt enim hominum genus quod ſic ventis vela dare nouit. Ducitur Imperator in baſilicam beati Petri magno comitatu, & coronatur cum vxore ſua. Poſt coronationem Romæ ordinat res turbatas factionum furoribus. Creat quoque Pontificem maximum, Petrum de Corbaria monachum Franciſcanum, humillima familia natum, ſed doctrina & vitæ ſanctimonia virum probatum, vt videbatur, & ad adminiſtrationem rerum, præcipue eccleſiaſticarum, idoneum, hunc appellāt Nicolaum quintum. Creat hic Pontifex epiſcopos & cardinales ex Imperatoris ſententia, & Ioannem 22 hoſtem Imperatoris excommunicat, & hæreticum declarat, additis cauſis valde probabilibus. Statim mittuntur bullæ in Germaniam, quibus excommunicantur omnes qui Ioannem 22 pro Pontifice habent, declarari per omnes eccleſias imperat Ludouicus hæreticum eſſe Pontificem illum Ioannem, conuictum hæreſeos in ſancta ſynodo Romæ legitime congregata, qui fuerunt noui epiſcopi & Cardinales Nicolai quinti. Hoc multos qui ſemper abhorrebant ab eo metu excommunicationis in Germania adduxit Ludouico. Hæc autem ſchiſmata in eccleſia non ſine maximo conſcientiarum piarum ſcandalo fiebant. Et dici non poteſt quantus religionis contemptus hinc ſecutus ſit: religionis contemptum vero non poſſunt non plurima mala cōſequi, nimirum agreſtes inhumanique hominum mores, perfidia, omnis caritatis & mutuæ humanæ affectionis abolitio, ſtupra, iuuentutis leuitas, odia plus quam ſerpentina, auaritia, humiles & malæ cordium cogitationes, magiſtratuum omniſque principatus contemptus & odium, breuiter lerna malorum, confuſumq; chaos, quod nulla ratione imperio ve gubernari poteſt. Ludouico Imperatore in vrbe morāte diutius, Margarita vxor eius parit puerum maſculum, quem nominauit Imperator Ludouicum Romanum. Apuliæ rex Robertus multa contra imperium & Gibelinos egerat diu, dux Guelphorum, & impulſor ad omnia facinora & rebelliones contra Imperatorem, nec ceſſabat patrocinari & conſulere Ioanni Pontifici qui Roma exulabat, ſuaq; autoritate multas ciuitates in rebellione perſeuerantes continebat. Quare omnino putauit in illum copias ducendas; omnia igitur in vrbe diſponit, & præſidiis munit, nihil enim tutum adhuc in vrbe erat, multi hoſtes ſub amicorum ſpecie latebant. Vbi præuolauit fama ad Robertum regem, Imperatorem, hoſtili animo venturum, decreuiſſeque eum (ſemper enim fama aliquid addit) exemplum in Roberto editurum, ne quis poſthac tam facile rebellet. Rex Robertus ſibi conſcius factorum & conſiliorum aduerſus Cæſarem, fugam ex ſuo Apuliæ regno parat, conuaſatis omnibus precioſioribus rebus quæ transferri poſſunt, paratis nauibus, obſeruat quando venturus Cæſar moueat ex Roma caſtra Apuliam verſus, ſignumq; ſic nauigandi & fugiendi expectat. Neque enim exulante Pontifice, & Guelphis non audentibus hiſcere per totam fere Italiam, vllam in ſuis armis fiduciam habere potuit. Sed ceſſando diutius ob otii amorem Imperator, dedit tempus & locum Roberto Guelphos per Italiam latentes, quieſcētes, ſemimortuos reſuſcitandi. Neque enim ignauus dormitabat Robertus, ſed ad ſpem & fiduciam magno ſtudio reuocabat Guelphos. itaque factum eſt breui, Ludouico Romæ ceſſante, & ignauius per Italiam res adminiſtrante, vt Guelphi ita reſuſcitati fuerint, vt copiæ

Italorum quæ Ludouicum Imperatorem Romam secutæ erant, coactæ sint domum redire ad sua aduersus Guelphos defendenda, quin & auxilia Germanorum quoque nonnullæ ciuitates petebant. Et Romæ ne denuo conuenientes arma reciperent, periculum erat, nam Pontifex qui excesserat Roma non parum adhuc habebat viriū. quare ociosius cessando, amisit magnam occasionem optime gerēdi maximas res: si enim accelerasset, totum regnum, expulso rege, Apuliæ erat in manu sua, & vbi audiuissent Guelphi dissimulantes & latentes regem suum ducemve, in quem omnes respiciebāt, superatum & fugatum, omni spe abiecta penitus, animum adiecissent ad aliam vitam, ad Imperatori obsequendum. Imperator Ludouicus serius ergo multo quam oportebat aduersus Robertum eduxit copias, omnia enim in itinere infesta erant reddita, quæ ante pauculos dies prorsus amica erant. Vbi igitur rei difficultatem videt, & apud se expendit pericula (sciebat enim si parum aliquid non succederet, vel etiam si vel falsus rumor Romam peruenirer, Imperatorem aduersi aliquid passum, statim aduersum Guelphorum factionem Romę sopitam excitatum iri) reuertitur Romam, ibique quæ ad confirmandum statum vrbis pertinere putabat, constitutis, Germaniam repetere decreuit, Romanis multa pollicetur, si mansenint in officio. Iuramentumque senatui populoque Romano præstitit, se Romam reuersurum, rebus per Germaniam ordinatis, & stabilitis quæ ad imperium pertinerent. Romani duos nobilissimos & potentissimos ciues cum comitatu vrbe Roma digno miserunt cum Imperatore, quo citius rediret Romam, quique essent in Germania testimonio, quantopere Romani Ludouicum diligerent, & quanta apud eos valeret autoritate. Egressus ergo vrbe secum ducit suum Papam Nicolaum Pisas vsque, cum eo à Pisanis maxima reuerentia est exceptus. Pontifice Nicolao Pisis relicto, ipse cum copiis abit in Germaniam, Italiam non minus factionibus & bellorum tumultibus relinquens, quam inuenerat adueniens. Iam enim Castrutius qui Ludouicum ex Mediolano Romam fere cum duobus millibus equitibus secutus erat, amiserat Pistorium, sic enim præualebant Guelphi, vt multa occuparint antequam Cæsar Italia excesserit. Nicolaus Pontifex ab Imperatore Pisis relictus (siue proditus, vt probabile est, siue religiosa persuasione, vt quidam volunt, inductus, vt agnouerit errorem suum, & absolutionem à Pontifice petierit) ducitur ad Ioannem Pontificem, qui Auinione erat: vbi pontificatum abiurauit, & errorem hæresimque confessus est, carceri mancipatur perpetuo. quæ res Guelphis animos addidit maiores quam vnquam ante habuerant, & in Italia sæpe varia fortuna pugnatum est inter Guelphos & Gibelinos. & in Germania multi respicere inceperunt ad Pontificem Ioannem. Statim enim reuocationem eius & hæreseos confessionem per totam Germaniam promulgauit per legatos, & excommunicauit omnes qui non mox resipuerunt Pontificem Ioannem agnoscendo, illique obediendo. Ioannes Pontifex, vt testaretur animi sui studium erga Christianam ecclesiam, congregato concilio, decreuit bellum in Saracenos, consentiente simul ad eam expeditionem Gallorum rege. Pontifex autem ad impensas huius belli deputauit decimam partem fructuum ecclesiasticorum bonorum per totam ecclesiam Romanam. Philippum vero regem Galliæ ducem expeditionis declarauit. Verum Ludouicus ex Germania decimam partem fructuum ecclesiasticarum facultatum auferri noluit. Nec enim hoc licere Pontifici, asserebat, non consulto Imperatore. Quare edixit ne quis aliquid daret. Porro quotidie vocabant Cæsariani in Italiam Ludouicum; sed ob multas causas ex Germania ire non poterat. quare cum aliquid magni optaret designare Ioannes rex Boemiæ, petiit à Ludouico Imperatore, vt sibi liceret in Italiam ducere copias, se bona fide curaturum res imperii pollicetur, nihilque præter voluntatem & iussum Imperatoris facturum. Imperator consentit, sed vt suo nomine omnia ageret, deditque illi Germanorum copias, quas cum Boemis coniunctas ducit per Alpes Tridentum, inde Brixiam, cuius ciuitatis ciues vehementer inter se dissidebant: erant enim quidam Pontificii, quidam Cæsariani. Rex Boemiæ Cæsarianos pontificiis superiores reddidit suo aduentu. Pacatis Brixianis castra mouit ad Parmam; quæ conditionibus æquis fecit fœdus cum rege nomine Imperatoris, & pecuniam simul & milites dedit. Inde profectus venit Rhegium, quæ vltro se promittit facturam imperata. & cum illa igitur facta pace, vertit signa in Mutinam, quam quoque Gibelini præualentes in

vrbe,

vrbe, tradiderunt regi Boemorum. Et sic in aliis multis Guelphi tertii aduentu copiarum Germanicarum & Boemicarum, cesserunt etiam in iis vrbibus in quibus ante aduentum regis, Gibelini nec mutire audebant. Eo tempore Florentini obsidione premebant Lucam vrbem Cæsaris partibus fauentem; Lucenses igitur ad Boemiæ regem mittunt legatos, quibus rex Boemiæ respondet se breui affuturum, & liberaturum Lucam, Florentinisque gratiam quam meriti sint magno cum fœnore relaturum. Statim igitur, verbis prius quam armis rem tentare prudenter volens, scribit Florentinis serio, vt Lucensibus omnia reddant quæ abstulerant, & pro datis malis rependant iustam mensuram, obsidionemque sine mora soluant, alioqui se cum omnibus suis copiis venturum. Florentini responderunt nunciis, se nemini priores intulisse iniuriam. malefactis & iniuriis Lucensium se coactos hoc facere. Se suum ius persequi velle; nec esse iustum, vt hoc prohibeat quisquam. Cum primum hoc nunciatum est Ioanni regi, sine cunctatione signa vertit in Florentinos, eorum agrum incœpit depopulari: Florentini soluunt obsidionem, properant ad sua defendenda. Ioannes verò satis tum habuit solutam obsidionem Lucæ vrbis, in aliud tempus differre statuit vltionem in Florentinos. Studere enim incipit omnibus placere, neminem lædere, etiam ex Guelphis. Iamque profitebatur se pacificatorem Italiæ, vbique operam dedit, ne offenderet Pontificem Romanum. Quod vbi Cæsari Ludouico nunciatum est, grauiter tulit, scribit illi, vt bona fide agat, si velit saluam ecclesiam, saluum imperium; & saluum suum Boemicum regnum. Verebatur enim ne Pontifex coronaret regem Boemiæ in Imperatorem, multæ concurrebant causæ, quæ faciebant, vt non iniuria timuerit. Pontifex enim in nulla re amplius aduersabatur Boemo, nec Pontifici Boemus, vnius sententia & animi esse omnes videbant. Quare Gibelinis incœpit Boemus suspectus fieri, quantumuis prædicaret se vicarium Imperatoris, reuocaruntque pleræque ciuitates suos milites domum, & fœdus inter se inierunt, sufficientes se confidebant ad tuendum statum rerum suarum. Interea non cessabant Boemiæ regem accusare apud Ludouicum, missis frequentibus nunciis in Germaniam. Rex Ioannes vicissim se excusabat, nec enim palam hactenus iuuerat pontificios, nec dum enim tempus esse videbat etiam si in animo habere videbatur, quod timebat Imperator. Sed post defectionem Gibelinorum, discesserunt quoque ab eo multi Germani qui sincere colebant Ludouicum: quare eius exercitus pars maior dilapsa est, vt omnino videretur reparandus. Per vrbes igitur Italicas quas in manu sua habebat paucas copiis partitis & præsidio relictis, ipse profectus est in Germaniam, excusaturus se apud Imperatorem, & copias numerosiores collecturus; qua causa miserat legatum in Boemiam, qui & Boemos conscriberet. Venit igitur in Germaniam ad Ludouicum, & qua erat facundia, apposite & astute egit causam suam, dicebat suspiciones illas omnes hinc exortas, quod multa simularit, multa dissimularit, aliud in vulgus sparserit, aliud apud se statuerit, nec enim boni & prudentis ducis esse sua consilia non posse tegere, nihil dissimulare; præsertim cum Italis nihil posse agi nisi quis dolis & astutia vtatur. Exempla factorum suorum enumerat. In fine orationis adiecit, se præsidia nomine Imperatoris Mutinæ & Rhegii & in aliis vrbibus reliquisse, si non videatur Imperatori, vt redeat cum copiis in Italiam, quas petebat sibi in Germania conscribere permitti, se paratum dicit domum in Boemiam redire, & in aliis testari propensam animi promptitudinem erga Imperatorem. Altius autem insederant accusationis aduersus Ioannem regem argumenta in animo Imperatoris, quam vt eximi potuerint. Quare iussit eum quiescere; nec permittere voluit ei milites in Germania contrahere, prohibuitque, ne in Italiam rediret; se enim dixit, iam in hoc esse totum, vt breui paret expeditionem Italicam. Hoc anno Imperator celebrauit Norinbergæ conuentum Principum, in quo egit de pace communi Germaniæ & imprimis ecclesiæ. Accusauit grauiter suo ipsius ore Ioannem Pontificem, quam nihil curet spiritualia, totum esse in carnalibus rebus suffocatum docet, dolo malo agere omnia; suum verò contra prædicat, esse virum doctrina & sanctimonia vitæ, apostolis persimilem: propterea dignum summo pontificatu, illum esse verum pastorem ouium; Ioannem Pontificem odio dignum perpetuo apud Deum & homines, qui talem persequi non dubitet. Adhortatur igitur Principes, vt etiam atque etiam causas

tifex eruditos viros, ipse enim erat in monasterio in libris educatus. Imperator respondet legatis, se gaudere, talis animi Pontificem ecclesiæ à Deo datum, se omnia posthabiturum ecclesiæ & diuinæ religioni adhortatur, vt in honestissimo & sanctissimo proposito perseueret, & precari se Deum, addit, vt quam longissimam vitam Dominus Deus concedat illi. Regem Galliarum male habuit, quod Pontifex Benedictus & Imperator ita communicabant consilia, nam assuetus erat per vitam Ioannis 22 Pontificem solum habere amicum, quod ei non parum emolumenti attulerat, declaratus enim dux expeditionis Hierosolymitanæ magnam pecuniam eo nomine acceperat; neque tamen vnquam regno excesserat. Præterea non parua spes erat illi facta à Pontifice Ioanne regni Italici consequendi. Nam excommunicatus Imperator, & Pontifex quem Ludouicus Romæ crearat, in carcere mortuus erat, & Guelphi post Ludouici discessum per Italiam præualebant Cæsarianis, magnam item habebat Ioannes Pontifex pecuniam, proponebantque vulgo per Romanam ecclesiam Hierosolymitanam expeditionem, cæterum in animo habebant Italicam. Omnino enim hic Papa decreuerat Ludouicum Imperatorem persequi collecta pecunia (quam scribunt millies quinquaginta quinque millia fuisse) nam bullis non magis quam saxum mouebatur. Misit autem rex regem Galliarum ad Benedictum Pontificem, multaque petiit iniquissima. Quam ob rem iterum Pontifex mittit ad Ludouicum in Germaniam, petitque, vt subueniat sibi quamptimum, nam arma Gallum aduersus se parare. Petierat autem inter reliqua, vt Pontifex eum præficeret Italiæ. Quare Ludouicus mittit legatos Romam, suum aduentum pollicetur, adhortatur ne cedat malis. Pontifex legatis multa dixit de infelici Italiæ statu & de scandalis passim per ecclesiam, quæ omnia iubet diligenter inculcari Ludouico Principi. Rex Galliarum & Rupertus Apuliæ rex Ludouico infensissimi subornant Abbates & alios spirituales patres, quibus Benedictus Pontifex maxime credebat, vt vir simplex perpetuo in literarum & religionis studio versatus. ij ergo Pontifici dicunt quæ commiserant illis reges, & alienant Pontificis animum paulatim ab Imperatore. Vbi illi boni patres parauerunt viam in animo Pontificis aduersus Ludouicum Imperatorem, mittunt præfati reges alios maioris nominis prælatos ecclesiasticos ad Papam Benedictum, qui eum admoneant, vt ab Imperatore illo Satanæ tradito caueat, ne contemptor catholicæ ecclesiæ & hæreticorum defensor & fautor videatur. Ad quos Benedictus multa de remittendo peccantibus aduersus nos, disputauit; semper autem habebant quod opponerent qui à regibus missi erant. Quanquam autem Pontificis animum mutarent: non tamen potuerunt inducere, vt damnaret excommunicarétve Ludouicum, aut iustam declararet Ioannis 22 sententiam aduersus eum. Conatus autem est, missis legatis, ad partes, componere factiones, & Principes Christiani nominis. Primum autem regem Galliæ & Imperatorem, admonuit eos sui officii, adhortaturque, vt coniunctis viribus incrementis Turcarum resistant. Verum Rex Galliæ iratus Pontifici quod non voluit statim execrari Ludouicum, interdixit reditus & bona cardinalium in toto regno suo. Et consilio pecuniaque iuuit in Italia hostes Imperatoris. Eodem tempore Ioannes rex Boemiæ & rex Vngariæ, dux item Bauariæ Henricus ad Pontificem scripserunt alium Imperatorem esse eligendum, nam hunc hominem omnia in sacris & prophanis rebus perturbare, sacra diuinis, cœlum terræ miscendo. His omnibus rebus Pontifex non voluit quicquam temere agere contra Ludouicum, quod erat probitati ascribendum, non rerum peritiæ. Cum autem Ludouico significatum esset, quomodo rex Apuliæ & rex Franciæ Pontificem iniquiorem fecissent ei, & quid Boemus, Vngarúsque moliretur. Conuocatis Spiram Germaniæ Principibus exposuit eis omnia de Gallo & Ruberto, & quo pacto conentur Romanum Pontificem contra se commouere. Finitis comitiis, rursum misit Romam Impetator legatos, viros prudentes iuxta ac eloquentes, Gerlacum comitem de Nassau, & episcopum Curiensem, qui Romæ perbenigne sunt à Pontifice excepti, & aures facillimas præbuit Pōtifex illis per omnia quæ ab aduersariis obiecta erant Ludouicum excusantibus. Respondit Pontifex legatis, hæreseos accusatum Ludouicum, & hāc persuasionem alte insedisse in Principum & regum quorundam animis, quare eximendam post diligentem inquisitionem. Benedictus enim Papa simplex vir nesciebat, quo animo Gallorum rex tantopere accu-

faret Imperatorem, putabat omnia zelo pietatis fieri ex suo aliorum iudicans animum. Rex Galliæ minabatur etiam Pontificem se habiturum pro hoste catholicæ ecclesiæ, & tractaturum, sicut Bonifacium aliquando tractasset, si Ludouicum Imperatorem non haberet pro excõmunicato & hæretico, neque enim, inquit rex Galliæ, bono spiritu duci eum qui sanctam sanctæ synodi ecclesiæque sententiam temnit, neq; talem in summo ecclesiæ pontificatu ferendum. Sunt quoque admoniti Romæ legati ex Germania, ne in manus regis Galliarum incidant, neque enim itinera tuta fore. Quam ob rem per viam qua nemo eos expectabat, sunt à pontificiis perducti vsque in tutum iter. Rex Galliæ enim viam reditus obseruabat, in ipsos legatos odium quod habebat in Cæsarem, euomere volens. Tam impotens ita est Principum non rectè institutorum. Vbi rediere ad Imperatorem legati, bonam voluntatem erga imperium Romanum Pontificis indicarunt, sed grauius accusatum à rege Gallorum Imperatorem, quam vt Pontifex temere hic credere posset, iamque hærere Pontificem nescientem vtris credendum sit, Cæsarianisne an Gallis & Guelphis: esse enim Pontificem virum sanctimonia vitæ singulari, qui cupiat officio suo fungi, & ecclesiæ consulere. Minas quoque Galliarum regis ei indicant. Hæc vbi audit Imperator, vehementissime ira succensus est, & celebratis mox comitiis primo iræ feruore voluit Galliam hostiliter ingredi, omnibus viribus collectis. Sed Principes longiore consultatione opus esse statuunt, in re tanta, non pessimum consultorem iram temere sequendum. Alienum erat tempus, nec erat res in Germania pacata, Boemiæ rex hostili animo erat in Ludouicum, inimicus erat Vngariæ rex; hostis erat dux Bauariæ, erant in Germania Principes quorum animus qualis esset, ignorabat Ludouicus, quidam rebellem animum aperte ostendebant, Sueuia tota vetus odium repostum gerebat. Nemo adhuc potuit scire quo animum suum inclinaturus esset Pontifex. Quare his sic se habentibus, non censuerunt bellum suscipiendum, donec alia occasio & commoditas se offerret. Rex Angliæ paucis post mensibus deliberat cum quibusdam sociis principibus ciuitatibus de repetendo suo iure regni Galliæ, ad illum enim pertinere affirmabat regnum Galliæ nomine matris suæ Isabelæ, quæ Philippi regis Gallorum fuerat filia. Multi Principes, episcopi & ciuitates parati erant iuuare regem Angliæ, sed ex eis quidam erant regis Galliæ vasalli, quare absque honoris iactura non poterant contra Gallum Anglo ferre auxilium. Quam ob rem rex Angliæ misit ad Ludouicum Imperatorem legatos, suum consilium, propositum, socios, facultates, & ius Gallici regni ei declarantes, & petentes ab eo, vt faceret Eduardum regem Angliæ vicarium imperii, vt saluo honore & nomine, dux Geldriæ, & Marchio Iuliacensis aliiq; Principes eum in debellanda Gallia iuuare possint. Omnes enim fore subiectos imperii vicario, vt Ligios. Ludouicus sibi occasionem offerri vlciscendi se aduersus Gallum, adhortatur per legatos Anglum & alios eius socios, vt in honestissimo proposito pergant, promittit non solum facturum se Anglum imperii vicarium, sed etiam maximam partem belli futurum. Iubet igitur regem Angliæ ad se venire in castrum Rens ad ripam Rheni situm. In quo loco consultauerunt, de tempore, loco & rationibus belli gerendi. Promittit rex Angliæ magnam vim pecuniæ missurum Francofurdiam ad Imperatorem, in stipendia militaria; vicissim Imperator peditatum & equitatum magnum se missurum promittit, ad omnia tempus constituitur. Item rex Angliæ, Imperatori homagio facto, vicarius generalis imperii deputatur. Flandrenses cum essent inimicissimo animo in regem Galliæ, propter bella, de quibus nonnihil supra dictum est, & magno vsui possent in hoc bello esse aduersus regem Franciæ, negauerunt tamen operam suam. Nam ita in conditionibus pacis erant obstricti, vt si vnquam facerent contra regem Franciæ, excommunicationis latæ sententiæ pœnæ & multæ ducentorum millium florenorum subiacerent. Sed cum in literis quærerent elabendi viam, nihilque inueniretur scriptum, nisi si vnquam fecerint Flandrenses contra regem Franciæ, quidam ingenio promptior, dixit, neminem optare debere literas illas aliter scriptas. Eduardum enim esse regem Franciæ, non Philippum de Valois, hoc enim erat nomen Galliarum regi. Quare rex Anglorum assumpsit titulum regis Franciæ, & ceu rex Gallorum Flandrensibus imperauit milites. Nam & hoc erat in cõditionibus pacis, vt sicubi opus esset, mitterent militũ certum numerũ. Hac via effugiebant Flandrenses excommuni-

muni-

municationem & pœnam pecuniariam. Omnibus itaq; constitutis, visum est Imperatori & Anglo primû verbis agere, deinde indicere bellum. Imperator igitur ad regem Gallorum literas dat, in quibus citat eum ad tribunal curiæ suæ, ibiq; respõdeat Eduardo generali imperij vicario, regi Anglorum; & nisi veniat ad præscriptum diem, iustitiamque faciat Anglo, se paratum regem Angliæ iuuando officium suum facere. Et simul ad se venire imperat Gallo vt feuda quæ ab imperio habeat, recognoscat, & homagium Imperatori debitum faciat. Hæc scribit Ludouicus ad Gallum sciens ipsum nihil horum facturum, sed causam belli indicare voluit, vt rite procedendo bellum illi indicerent, seu, vt loquuntur, diffidarent ipsum. Pontificem Romanum permisisse aliquot episcopis vt ferrent auxiliares manus Anglo ad hoc bellum. Rex Galliæ respondit tabellionibus, Nihil inopinati adferri, se paratum hostem excipere, mirari se stultas & iniquas Imperatoris & Angli flagitationes. Vtrinque igitur contrahunt copias, Gallus ad Guelphos mitit in Italiam legatos qui doceant Guelphos, actum esse de illis, si Ludouico & Eduardo ex animi sententia succedat in Gallia. quare consilium esse, vt coniuncti resistant. Persuasi Guelphi, mittunt magnas ex Italia ad Gallum copias, Põtifex sedet quietus spectator tragœdiæ: inclinabat tamen animus eius ad alteram partem magis, quia videbatur illi iustiorem causam habere Eduardus, & in recenti memoria habebat quid contra Imperatorem apud se conatus esset Gallus. Rex Angliæ cum suis & sociorum Principum ciuitatumque omnibus copiis paratus expectat Imperatorem, qui pollicitus erat se in sua ipsius persona cum magno equitatu & peditatu venturum. Cumque diutius cessasset, respondit Imperator, serius Anglum promissam pecuniam misisse, quam inter eos conuenerit, remisitque pecuniam regi cum ipse expectaret Imperatorem. Refrixerat autem ira Imperatoris in Gallum. Prætexuit Ludouicus etiam pœnitentiæ, quod pecunia non sufficiens esset ad exercitum qualem deceret habere Imperatorem, regem autem ampliorem promisisse. Scribunt quidam quod propterea non steterit promissis Imperator, quod post conuentum cum Anglo informatus sit ab aliquibus, quod neque deceat neque liceat Imperatorem ab vllo stipendium accipere. Quanquam autem Imperator non venit: tamen Anglus cum aliis sociis aduersus Gallum; Gallus rursus cum Italis Guelphis & suis aduersus Anglû tendit. Cumque itinere vnius diei distarent exercitus, monialis soror regis Franciæ, vidua relicta comitis Hollandiæ, mulier insignis sanctitatis, impetrauit inter Anglum & Gallum, fratrem suum Germanum, inducias ad tres annos. Sed rex Angliæ in nullas conditiones consentire voluit, nisi prius Flandrensium pax esset facta cum Gallo. Flandrensibus reconciliatis, noluit exercitum reducere nisi prius sibi Aquitania esset restituta. reddidit igitur Eduardo Aquitaniam, & tamen bene secum actum putabat, quod erant factæ induciæ, tantas copias habebat Anglus. Deinde in Anglia & inferiori Germania passim, atque etiam per totam Germaniam, nec non in Italia apud multos pessime audiebat Ludouicus, quod fidem non seruasset Eduardo. Dicebant enim pecunia a Gallo corruptum, aureisque catenis vinctum domi mansisse. Et sunt qui mandarunt literis tale quiddam de eo, inter quos est Iacobus Moguntinensis, qui hæc scribit. Rex Galliæ Philippus vt auerteret Ludouicum, misit solennes nuncios imperatrici filiæ sororis suæ, quæcunque ea fuit, vocans eam dominam Alemaniæ, petiuitque vt sibi Imperatorem pacificaret multa promittens. Qua re interueniente, hinc inde Principes oratores suos mittebant, tandem contracta est inter eos liga perpetua literis & iuramentis firmata. Iurauitque rex Franciæ quod Ludouicum cum Apostolico vellet concordare: & sic deinceps Ludouicus per regnum Franciæ Imperator scriptus est & nominatus. Quo facto Ludouicus regem Angliæ absoluit a vicariatu Imperii: & ex tunc ipse Ludouicus prosperitatem nunquam habuit, & rex Franciæ qui corporale præstiterat iuramentum, quod eum Papæ reconciliaret, nihil fecit. Habes Iacobi Moguntinensis verba. Item scribunt eiusdem classis autores, postea Ludouicum ad Gallum misisse legatos, promissi admonuisse, vt eum scilicet conciliaret Pontifici. Gallum non tam impudentem fuisse vt simpliciter negarit quod paulo ante promiserat; habuisse tamen in animo ita fidem Ludouico seruare, vt ipse seruarat Eduardo. Misisse igitur suos Gallus cum Imperatoris legatis ad Benedictum Pontificem, vt promissis satisfaceret, non vt pacem faceret inter Ludouicum & Benedictum. Apud

Pontificem causam Imperatoris ita egisse feruntur Galli, vt eam longe deteriorem fecerint. post enim exordium quo sibi aures Papæ parabant, bona fide rem omnem narrasse, quomodo bonus vir accepisset pecuniam, & quã gratum regẽ Franciæ deseruerit in periculis, in quæ ille induxerat regem Angliæ, planeque prodiderit, quantum in eo fuit, Anglum eiusque belli socios Gallo. quare regem Galliæ cupere referre gratiam quam promiserit Imperatori. rogare igitur vt commendatum habeat, in gratiamque recipiat eum. Pontifex nulla accusatione magis offendi & concitari contra Ludouicum potuisset, nec antea omnibus suis criminationibus & calumniis tantum efficere potuit in animo Pontificis, quantum hac commendatione. Erat enim Benedictus hic infensissimus cum omnibus vitiis, tum potissimum proditores, periuros, fœdifragos, perfidosque odio prosequebatur. Antea namque quæ obiecerat Gallus Ludouico ex odio fieri credebat, quare paruam habuit illi fidem. Hæc vero vera esse res ipsa clamabat, & totus nouerat orbis. Nihil tamen amarius respondit Pontifex, quam Dominum perfidiam non impunitam abire permissurum. Hactenus propterea Domino disponente, non potuisse se induci vt absolueret Ludouicum hunc, quanquam semper propter summum in secularibus magistratum quem gereret, erga illum propensum habuisset animum. Legati igitur Galli in Galliam, Germani in Germaniam reuersi retulerunt dominis suis. Imperator animi dolore pœnitentia & ira cruciatur eo magis, quo minus vltionem sperat, quoque magis sibi conscius est iram Pontificis & omnium hominum se meritum, quod ita destituerat regem Angliæ, & quantum in ipso fuerat, perdiderat. neque audebat sibi mali conscius Gallo obiicere fidem non seruatam. Gallus vero in sinu ridebat, triumphabat quod ita hostem suum fefellerat. Virtutis esse assẽrẽs hostem quocunq; dolo circumuenire. Cum autem excommunicatio Ludouici, quam aduersus eum Pontifex Ioannes 22 promulgarat, iam rata magis haberetur, quam vnquam antea, Imperator inops consilii vbique quærebat consilium, consulebat autem etiam monachos, qui apud Principes ob doctrinam & probitatem adhuc in precio erant. Consulentibus igitur quibusdã monachis ordinis diui Francisci, conuocat Francofurdiam Principes, & illinc ex comitiis decretum sub sigillo suo edidit, & promulgauit contra processus Ioannis 22 Pontificis, quod ad verbum sic sonat, Ludouicus quartus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, Vniuersis & singulis regibus Christianorum, ac Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, Presbyteris, quocunq; honoris præfulgeant culmine, & cæteris ecclesiarũ prælatis, necnon secularibus Principibus, Marchionibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis, Potestatibus, Rectoribus, Iudicibus, Prouincialibus, ciuitatum terrarum Romano Imperio subiectarum, & ipsarum cuilibet incolis & habitatoribus, ac omnibus & singulis Christi fidelibus tam ecclesiasticis quam secularibus, gratiam suam & omne bonum. Fidem catholicam, quam sancta mater ecclesia tenet, firmiter credentes, fideliter confitentes, & ipsius ecclesiæ doctrinam in sacris canonibus traditam sequi volentes, quibusdam allegationibus, impugnationibus & oppositionibus, quæ contra nos & electionem ac promotionem de nobis factam ad culmen dignitatis imperialis, & contra imperialem autoritatem & dignitatem opponuntur, ne simplicium corda possint inficere, duximus in his scriptis respondendum. Inprimis contra nos & imperialem autoritatem, dignitatem, potestatem, & ius imperii allegatur, quod potestas & autoritas imperialis est a Papa, & electus in regem Roman. ex sola electione non est nec dici potest verus Imperator, nec habet potestatem iurisdictionis, & antequam inungatur, consecretur & coronetur. Papa in temporalibus etiam habet plenitudinem potestatis, ad quod respondemus, hanc oppositionem sacris canonibus, iuri ac rationi obuiare, sicut expresse patet in c. cum ad verum, &c. Si imperator 96 dist. vbi habetur, quod nec Imperator iura pontificatus, nec Pontifex iura imperii sibi vsurpare debet. vbi glos. dicit quod istæ potestates sunt distinctæ, & quod neutra dependet ab altera. Imperator enim non habet imperium à Papa, sed à solo Deo 93 dist. c. legimus, vbi text. quod exercitus facit Imperatorem. Et glossa ibi dicit, eum verum Imperatorem antequam Papa confirmatur. probatur idem in c. Quoniam 10 dist. quem textus ponit in longum. Infert quod Papa non habet vtrunque gladium: alioqui si imperium haberetur a Papa, in temporalibus ad Papam posset appellari, quod prohibet Alexander Papa, dicens, Illa tempo-

talis

Italia habere ſuam iuriſdictionem de appel. Si duobus. c. cauſa hi qui fil. ſunt leg. ibi gloſ facit & tex. in c. quo iure. 8. diſtin. c. Nouit de iudi. Ex quibus concludit, quod poteſtas imperialis eſt immediate à Deo, & Imperator ex ſola electione antequam inungatur & coronetur, habet poteſtatem imperialem: nec Papa habet in temporalibus dictam poteſtatis plenitudinem. Secundo obiicitur nobis, quod Ioannes 22 per ſuos proceſſus caſſauit, ac mandauit electionem de nobis factam, & nos poſtea adminiſtrare non potuiſſe iura imperii, ſed adminiſtratio ad ipſum Papam pertinebat de iure. quæ omnia ſunt contra iura imperii, & contra iura & libertates eorum, ad quos vacante imperio pertinet electio, & contra iura & libertates Principum Alamaniæ, & ſubditorum imperii, contra conſuetudines ab antiquo rationabiliter introductas. Inſuper proceſſus ſuos, bullas aut literas quas dicitur per mũdum direxiſſe, in quibus aſſerit ſe totam Italiam ab imperio & regno Alemaniæ ſeparaſſe, inſinuans, quod Papa eſt dominus vniuerſalis, non ſolum in ſpiritualibus, ſed etiam in temporalibus, ad quæ omnia duximus reſpondenda. Quod dicti omnes ſui proceſſus, aſſertiones & literæ & circa prædicta geſta ſunt atque fuerunt nulli & nulla, nullius roboris vel momenti, rationibus infra ſcriptis. Prima ratio, quod Papa quantumcunque legitimus, talem poteſtatem in temporalibus maxime ſuper iura imperii non habeat, clare determinãt iura ſupra allegata: vnde quicquid dictus Ioan. 22 fecit in prædictis, tãquam à non ſuo iudice factum, nullius fuit roboris vel momenti. 2. q. 1. c. in primis, de iud. ad ſi clericl, cum ſimil. Secunda ratio ex eo, quod dicti proceſſus, imo verius exceſſus, contra nos & in præiudicium enorme noſtri & illorum qui nos elegerunt, & aliorum Principum Alamaniæ, ac totius imperii, ex notorie falſis cauſis, & nullo iuris ordine ſeruato, nobili & aliis quorum intererat abſentibus, & nullo modo legitime citatis emanarunt. Sunt idcirco inualidi, nullius roboris vel momenti, 3. q. 9. per totum, vbi dicitur, quod omnia quæ contra abſentes in omni negocio aut loco agũtur, irrita erunt, nec aliquam obtinent firmitatem. Non obſtat autem ſi dicatur dictus Ioannes Auinione exiſtens cum ſua curia per literas quas dicitur ad fores eccleſiæ publicaſſe, abſentes citaſſe, quoniam talis citatio in ſimili negocio eſt nulla, ne dicẽda legitima, rationibus infraſcriptis. Prima, quia ſecundum iura, ad hoc vt citatio dicatur legitima, neceſſe eſt quod citandus perſonaliter citetur, ſi inuenitur, aut publicetur ad domum, alias contra ipſum nõ poteſt procedi, probatur 4. quæſt. 5. c. quiſque, de do. & cont. cauſam, de ele. non re. ex tuæ. cum vulgatis iuribus. Secunda ratio, quia ad hoc vt citatio accerſat ad veniendum, neceſſe eſt vt aſſignetur citato terminus & locus ad cumparendum ſecurus, prout probatur c. ex parte de appel. 3. q. 9. hortamur, vt lit. non cont. accedens. ff. de iudi. Si locum. Sed notorium eſt, quod dictus Ioannes tam nos quam noſtri imperii fideles & amicos odio capitali & etiam hoſtili exercitu perſequutus eſt. Ciuitas vero Auinienſ. & ipſe Papa ac dominus ciuitatis, nos & Romanum imperium habebat odio ex antiquo: quare deſiperet qui diceret talem citationem aliquo modo fuiſſe; canonica, imo irrita fuit & nulla. Tertia ratio, quia nullus in propria cauſa, debet eſſe iudex, vel ius ſibi dicere, 23. q. 4. inter querelas. c. ne quis in propria cauſa in rubro & nigro. Sed notorium eſt quod dictus Ioan. contendebat ſe etiam in temporalibus, & in nos ac in totum imperiũ habere plenitudinem poteſtatis. Et quod contra nos ac iura imperii vſurpare conabatur, & vt hoſtis perſequi curabat. Vnde & contra eum tanquam aduerſarium & hoſtem noſtrum & imperii pro defenſione noſtra & fidelium noſtrorum appellauimus ad futurum generale conciliũ, in loco tuto & ſecuro celebrandum, igitur &c. Tertio obiicitur contra nos, quod dictus Ioan. 22. tam in nos quã in omnes ſequaces & fideles noſtros, habentes & reuerentes nos pro Imperatore vero & legitimo, & nobis tanquam Imperatori reuerentiam exhibentes, & in omnes admittentes nos ad diuina, ſeu participantes nobiſcum, &c. fulminauit execrationis ſententias & interdictum in vniuerſitatem: Et dicitur quod ſententia paſtoris ſiue ſit iuſta ſiue iniuſta, ſeruãda eſt & tenenda. Ad quæ reſpondemus, quod ſecundum ſacros canones ſententiæ & proceſſus huiuſmodi fuerunt & ſunt nulli & nullius momenti, quod probatur rationibus. Prima ratio, certum eſt quod cum prælatus eccleſiæ in ſuo mandato excedit formam & poteſtatem à ſacris canonibus ſibi traditam, in contrarium facientes non incurrunt ſentẽtias &c. probatur per c. Cum ad quorundã, de exceſ. præla. Nam ſacri canones & eccleſia prohibet ea &

non concedit Papæ ius imperij & poteſtatem in temporalibus. Sed Ioan. 22. ius & poteſtatem imperij ſibi vſurpare nitebatur, ergo, &c. Et hic eſt vnus ex caſibus in quibus execrationis ſententia non eſt aliquatenus timenda nec obſeruanda. Secunda ratio, certum eſt de iure, vbi error eſt expreſſus in ſententia vel mandato, ſentẽtia eſt ipſo iure nulla, puta, præcipit ſubdito vt non obediat ſuo ſuperiori, vel pręcipit aliquid contra Deum, vel contra ſacram ſcripturam pro quo 11. q. 3. Si is qui cum duobus. Et idem eſt vbicunque ſententia eſt ipſo iure nulla, probatur in c. p. tuas de ſen. exc. de procur. in noſtra præſentia cum ſi. Sed manifeſtum eſt quod dictus Ioan. mandauit vt nõ obediatur nobis, cui omnes ſubiecti imperio obedire & reuerentiam exhibere ſecundum diuina & humana iura debent. Et quod hoc fecit volendo ſibi ius imperij in temporalibus vſurpare, quod eſt contra Deum & omnem iuſtitiam. ergo, &c. Tertia ratio, manifeſtum quando ſententia execrationis vel interdicti fertur poſt appellationem legitimam, quod tunc eſt nulla, nec timenda nec obſeruanda, probatur de offic. dele. cum abbas. de ſen. ex. per tuas, & in glo. Sed manifeſtum eſt quod nos contra dictum Ioan. & proceſſus ſuos contra Deum & iuſtitiam in nos fulminatos, appellauimus. Ad futurum generale concilium, & ad ſanctam catholicam eccleſiam, quæ appellatio fuit ad ipſius Ioannis notitiam deducta, prout conſtat, legitime, & quod ipſe poſtea contra dictam appellationem promulgauit contra nos, fideles noſtros, & nobis conſilium fauorem aut auxilium præſtantes. ergo, &c. Nec obſtat ſi dicitur quod Papa non habet ſuperiorem, & ſic non poſſit ab ipſo appellari, quoniam manifeſtum eſt ſecundum doctrinam catholicam, quod Papa vbi de fide agitur, ſubeſt conciliis, 16. diſt. ſicut in text. & in glo. 25. q. 2. ſunt quidam. 19. diſt. Anaſtaſius 40. diſt. Si Papa. Idem vbi de iure diuino agitur, concilium eſt ſupra Papam iuribus allegatis. Cum autem pro defenſione iuris imperii quod a iure diuino & fide catholica pẽdet appellauerimus, ſequitur quod appellatio noſtra interpoſita fuit ad ſuperiorem, id eſt ad concilium generale contra aduerſantes nobis, & nos ac imperium & fidem catholicam quam ſancta Romana tenet eccleſia impugnantes. Quam ob rem de cõcilio & conſenſu prælatorum omnium & Principum Alamaniæ in oppido noſtro Francofurt congregatorum denunciamus & decernimus proceſſus huiuſmodi nullos eſſe, & nullius roboris ac momenti. Ac vniuerſis & ſingulis ſub noſtro degentibus imperio, cuiuſcunque ſtatus & conditionis fuerint, diſtricte præcipimus & mãdamus, quatenus nulla ſingularis perſona aut communitas dictas ſententias execrationis aut interdicti præſumant obſeruare. Quicunq; autem contra fecerint, eos omnibus Feudis quæ tenent ab imperio, & omnibus gratiis, priuilegiis, libertatibus, & emunitatibus priuamus. In quorum omnium teſtimonium pręſentes literas fieri fecimus, & noſtra imperialis maieſtatis bulla iuſſimus communiri. Dat. in oppido Francofurt, præfatis prælatis ac Principibus ibidem nobis aſſi-
1338 ſtentibus, die 8 menſis Auguſti, anno Domini 1338, indictione 6, regni noſtri anno 24, imperii vero 11. Hoc decretum, vt vocant, ſcriptum & editum ex concilio quorundam fratrum Minorum, eſt ingens turbatio in eccleſia ſecuta. Põtifex enim ẽ contra bullis horrendis, & multis fulminauit, quibus conſcientiæ miſerrime tortæ ſunt. Quidam eccleſiaſticorum adhęrete Põtifici conabantur, quos omnes prælatos & vulgum ſacerdotum à præbendis & dignitatibus deturbauit Cæſar. Monachi multi relinquebant monaſteria, ne incurrerent excommunicationis ſententiam. Quidam fortaſſe arripiebant hinc occaſionem vagandi. Statim poſt publicatum hunc, vt ſic dicam, proceſſum expulit ex Francofurdia prædicatores qui nolebant obſeruare contra Papam Imperatoris mandata. Mox ex reliquis omnibus eccleſiis eiecit prædicatores, qui Papæ adhærere pergebant. Plurimi Pontificis ſtudioſi ob reuerentiam quam habebãt erga Romanam ſedem, nolentes Imperatoris mandatum obſeruare Romam tum ex Germania profecti ſunt, ibique queſti ſunt de perſecutionibus quas ob religionis obſeruantiam perferrent. Cum autem maior pars non eſſet pecuniata, expectabant enim ſruſtra opem ab illo propter quem exulabant, fame ſuadente & compellente in Germaniam reuerſi, & gratiam rogantes à Cæſare recepti ſunt, quod clericorum genus tum acerrime Imperatoris cauſam egit aduerſus Papam. Ex illis Cæſar prudenter concionatores fecit. nam aliquandiu nihil aliud ad populum prædicabant, quam de Imperatore & Pontifice, probabant omnes declamantes ad populum, imperium eſſe

im-

immediatè à Deo; nec habere Papam quicquam iuris in imperium, quantum attinet ad carnalia, & rectè Cæsarem appellasse ad futurum generale concilium, ceu ad superiorem magistratum; concilium enim esse maius quam vel Papa vel Imperator sit. Exoriebantur multa bella ex hac lite Pontificis & Imperatoris. Quidam enim Principes, qui alioqui Imperatoris erant inimici, per suas ecclesias omnibus festis diebus pontificiam excommunicationem in Ludouicum euulgabant. aduersus quos Cæsar copias vel ducebat ipse, vel mittebat. tumultibus implebatur Germania & cædibus. In Italia Papa omnia occupabat, & expulsis Gibelinis (sic enim adhuc eos vocabant) constituit præfectos aut suo nomine, aut donauit ciuitates quibus fidebat amicis, nec hoc sine magno motu Latii factum est. stabiliuit ergo Pontifex ita res suas in Italia, vt nihil amplius periculi esset a Cæsare, vt putabatur. In vrbe Metensi erat magnus Principũ conuentus hoc tempore, aderat etiam Huldrichus dux Wirtenbergensis, vir bello & pace præstantissimus, qui cum domum vellet reuerti in itinere captus est non procul à Bonfeld à nobili quopiam de Vinstingen, & ductus in arcem coactus est dare pro sua liberatione centies mille marcas argenti. Hoc tempore Pontifex ad expeditionem Hierosolymitanam collegit pecuniam per Galliam & Angliam, in Germaniam quoque eius rei gratia misit legatos: sed Ludouicus Imperator eos expulit, & quam in quibusdam locis coegerant pecuniam, eripuit illis. Romana ecclesia sic turbata, Turcæ magno cum apparatu & copiis hostiliter Christianos inuadunt, infinitamq; eorum multitudinem abducunt, & illis abutuntur inhumanissime, in nauigationibus & agrorum cultu, quique ex eis non valebant diutius vehementes obire functiones vel per senectutem, vel per morbum, occidebant, aut abiecti viui fame peribant. Quidã boni Principes misericordia & zelo moti libenter laborantibus succurrissent, sed maior pars ambitione, dominandi libidine, & mutuo odio perditi nihil afficiebantur propter aliorum afflictiones, sed ceu perpetuo victuri curabant sua, nullo proximi respectu habito. Et duo ecclesiæ capita Imperator & Papa quærebant tempus & locum vt alter alterum posset supprimere. Post natiuitatem Christi anno 1342, Benedicto post septimum 1342 pontificatus sui annum mortuo, eligitur Clemens sextus, qui Iubilæum annum celebrandum statuit quinquagesimo anno, cum Bonifacius decreuerit & publicarit obseruandum per Rom. ecclesiam anno 100, vt antea dictum est. Clemens hic dum adhuc esset cardinalis, regis Franciæ summus amicus; Ludouici vero inimicus fuit: quare statim post arreptum pontificatum, Ioannis 22 Pontificis execrationis sententiam in Ludouicum Imperatorem confirmat, & denuo excommunicat omnes qui illi adhærent, & non statim ab eo discedunt. Et mox conuertit se ad eiiciendos ex Italia Gibelinos, & prouehendos Guelphos, quoscunque intelligit vel vno verbo fauere Imperatori, proscribit, aut capit, quosdam occidit. Et Ludouicus animi & bilis abunde satis habens, contemnit Papam cum bullis suis, quas assiduas è Roma mittebat, confert sacerdotia, episcopatus omnesque ecclesiasticas dignitates ex suo arbitrio; & quicquid antea autoritate pontificia in ecclesia & collegiis, vniuersitatibusque fiebat, iam potestate imperiali confirmatur, abrogatur, mutatur & innouatur. Sed hæc non absq; scandalo & conscientiarum carnificina fiunt in ecclesia, factusque est prorsus ecclesiæ status miserrimus. Papa fulminibus terret mentes eorum qui adhærent Ludouico; Ludouicus non esse verum Pontificem vbique prædicat. Sed cum tandem vidit Ludouicus Pontificis amicitia & fauore esse sibi opus ad imperiũ administrandum & retinendum, accidissentque res difficiliores, multo humilior redditus; mittit legatos ad Gallorum regem, petitq; ab eo vt iuxta promissum recõciliet sibi Pontificis gratiam; & absolutionem impetret. Rex Franciæ, quemadmodũ ante quoq, sic & nunc agit causam Imperatoris apud Pontificem, & pro ludo habent sibi Imperatorem. Respondet igitur Gallus legatis, si Ludouicus petat gratiam & absolutionem vt subditum & pœnitẽtem decet, se aliquid impetraturum ab apostolico. Legati regis & Pontificis inimicum iniquumque animum ignorantes respondent, in Pontificis & regis manum & voluntatem ponere vt literas absolutionis & mãdatum ad formam quã velint faciant. Legatis enim erat potestas data faciẽdi quicquid placeret, & in mandatis habebãt, vt quocunque modo fieret operã darent, quo absolutionẽ & gratiã Papæ consequerentur. quare procuratores curiæ Pontificiæ petiere sibi præscribi formã placentẽ Papæ. Pontifex &

rex conceperunt formam, penitus ſeruilem, turpem & intolerabilem, in quam nemo paulo altioris animi conſentiret, etiamſi eſſet carceri perpetuo mancipatus, aut ad ſupplicium ducendus. Mandatum (ſic enim vocant hoc genus literarum) exigebat, vt præſentes Cæſaris legati (qui erant prępoſiti Auguſtenſis, & Bambergenſis eccleſiarum, & archicancellarius Imperatoris, nomine Henricus, auunculus Imperatoris Hunibertus) nomine domini ſui confiterentur omnes hæreſes & errores quibus criminabatur, & reſignarent imperium, non reſumendum niſi gratia Papæ, Ludouicum & liberos in manu Papæ ponerent. Item multa de imperio eccleſiæ patrimonióve beati Petri adiudicabat mandatum apoſtolicum illud, & alia de ſtatu imperii intolerabilia ſcripta erant in eo. Hæc in mandato contenta legati non ſolum ſigillis confirmarunt, ſed etiam nomine Imparatoris ſeruanda iurarunt. Eccleſiarum enim præpoſiti, quos dixi, ſuſpiciebant ceu numen Papam, eratque illis oraculi loco quicquid dicebat Pontifex. Vbi cum articulis illis in Germaniã rediere legati, Ludouicus nulli magis iratus fuit quam ſibi, qui aliquid boni à Gallo ſperaſſet, ſibi inimiciſſimo. nec habuit cauſam vllam ad obiurgandos legatos, diſcedentibus enim commiſerat vt quibuſcunque poſſent conditionibus, conciliarent ſibi Papam. Miſit autem paſſim per Germaniam ad Principes exemplaria literarum quas è Roma attulerant, nulluſq; fere fuit Princeps Germaniæ, qui non vehementer commotus fuerit rei indignitate iniquiſſimiſque Pontificis flagitationibus. Quorum ſententiam & animum vbi intellexit Imperator, cõuocat omnes Francofurdiam, & in hanc fere ſententiam eos allocutus eſt, Abunde opinor, ſocii & amici vobis teſtatus ſum, quam cupidus ſim pacis & tranquillitatis eccleſiæ, quid fecerim, quid paſſus ſim. Et omnium fere bellorum quæ hactenus geſſimus, finẽ fuiſſe potiſſimum pacem dignitatemq; eccleſiæ & imperii. Singulorum à nobis geſtorum cauſas, fines deſtinatáve recenſerem, niſi ſcirem vos quæ veſtra eſt prudentia, & ſapientia, omnia ſcire, & pro veſtro candore nihil in aliam partem rapere, quam factum eſt. Audiuiſtis quid Romanus Papa petat, ex quibus facile poteſtis intelligere volũtatem eius erga nos & imperium. Quanquam autem omnia ſint iniquiſſima, quæ exigunt à nobis pontificii: tamen propter eccleſiæ pacem, & vitanda ſcandala paratus ſum facere quicquid veſtra prudẽtia ſuadet, nec enim committam vt vſquam videar publica commoda poſthabuiſſe meis. Paratus ſum deponere imperium in manus Pontificis, etſi ſatis abunde probatum eſt iamdudum Papæ iuris in imperium & Imperatorem nihil eſſe. Sed ſi aliter videtur vt reſiſtamus Pontificis iræ, & perſeueremus in propoſita appellatione, ſumus parati quidlibet pati, quoduis ſubire periculum propter imperii dignitatem. Et alia in hanc ſententiam dixiſſe apud autores reperio. Præſentum Principum multi & legati eorum irati propter iniquas Papæ poſtulationes, adhortati ſunt Imperatorẽ ne quid humilius quod non deceat Imperatorem, faciat. Præter vero reliquos vir prudens & facundus multarumque rerum vſu exercitatiſſimus Wickerus protonotarius archiepiſcopi Treuerenſis in frequenti Principum conſeſſu poſt multas variaſque ſententias ex omnium conſiliis & ſentẽtiis ſummam collegit, quæ omnibus placebat, quanquam alii plus, alii minus rogati dixerant. Cõcludendo igitur breuiter hæc habuit verba, Sereniſſime domine Imperator, Principes electores, & alii imperii fideles recenſentes articulos reformationis veſtrę quos Papa requirit, ac in his reſidet, concorditer articulos illos decreuerunt in perniciem & deſtructionem imperii eſſe cõceptos, & quod nec vos, nec ipſi virtute iuramenti imperio præſtiti annuere valeatis. intenduntque oratores ſuos ad Papam mittere, nec non ad collegium cardinalium cum petitione quod deſiſtãt. & ſi recuſarint, iam deliberauerunt, quod in Rens ſuper Rhenum conuenient vobiſcum deliberaturi qualiter huiuſmodi conatibus reſiſtatur. Hęc cum ita dixiſſet, rogauit, num hæc eſſet omnium ſententia. Cõcorditer reſpondere, ita eſſe, & omnes polliciti ſunt ſe propter vllum periculum aut timorem mutaturos propoſitum aut ſententiam, ſed imperii præſentem ſtatum defenſuros, quemadmodum deberent. Aderat etiam legatorum vnus in ſacris Bibliis non vulgariter inſtitutus, qui longa oratione conabatur eximere ſcrupulos quos quidam boni viri in conſcientia habebant, propter excommunicationem & Romanæ ſedis autoritatem. Multa hic dixit de officio miniſtrorum eccleſiæ, & de poteſtate eccleſiaſtica, quam etiam atque etiam commendauit Principibus reuerendam & tuendam. Nam niſi ſit, inquit, religio in ſuo

loco

loco & dignitate, Respub. nulla consistere potest, sed quæ sit, & quomodo defendenda pluribus docet Principes, qui illi credebant non solum propter argumenta, & scripturæ testimonia, sed etiam propter vitæ morumque eximiam probitatem. Quamobrem decretum est, vt legatio honesta ad Pōtificem nomine Principum & Imperatoris mitteretur. Missi sunt ergo ex secularibus & ecclesiasticis viri animi fortitudine, facundia, nobilitate præstantes: qui vbi peruenerunt ad Romanum Pontificem, exposuerunt illi decretum Principum Germanorum in comitiis Francofurdiensibus, quod nullo modo facere vellet Imperator quæ peteret Apostolicus: esse enim contra iuramentum imperio factum à Ludouico. Hæc Pontifex cum cardinalibus suis audiens, iam non amplius bullis cum Germanis agendum, sed armis inclementer iudicauerunt. Quam ob rem quam primum regi Gallorum hæc omnia significat Pontifex, & adhortatur vt ecclesiæ auxilium ferat, quo possit hanc belluam ex ecclesia eiicere iam ante sæpe Satanæ traditam. Gallus communicat consilia, pollicetur opem, apparat arma. Mittit & ad alios Principes passim per Romanam ecclesiam, præcipue quos alioqui sciebat Ludouico Imperatori infensos, inter quos erat & Ioannes rex Boemiæ, quibus cum de bello tractat contra Imperatorem, & de alio substituēdo in locum Ludouici. Hoc tempore in Germania bella fuerunt, nec sine multo sanguine. Sueuia vehementer affligebatur, quæ res pontificias partes non parum iuuare videbatur. Comes Wirtenbergensis diripuit & vastauit Mengen oppidulum. eidem comiti Wirtenbergensi, cui erat nomen Eberardus, eodem tempore, cum propter alias causas, tum propter oppidum Ehingen, fuit bellum cum ducibus Austriæ. Qui vtrinque pertinacissimos gerebant animos, nec componi potuerunt nisi longo post tempore. Imperator enim interposuit se quidem, sed non potuit libere suam sententiam pronunciare, ne alteram partem a se alienaret, quod summe erat cauendum Imperatori, necessarii enim erant illi amici multi contra Papæ conatus. neque parum nocuisset Imperatoris rebus, si aut comes Wirtenbergensis, aut duces Austriæ ab eo ad Papam defecissent. Pontifex aluit, quantum potuit, discordiam illam, & cum rege Anglorum multa egit Pontifex vt iuuaret exterminare illum Ludouicum: sed rex Anglorum petit a Pontifice vt sua autoritate apostolicæ sedis, restituat sibi debitum regnum Galliæ, tum pollicetur se omnibus viribus Galliarum & Anglici regni auxilium laturum ecclesiæ. Pontifice autem nihil contra regem Galliæ summum suum amicum agente, rex Angliæ noluit quicquam contra Ludouicum Imperatorem agere, ne aliquid Gallo hosti suo hinc accederet. Pontifex habebat multos iam conspirantes & paratos ad bellum secum contra Imperatorem Ludouicum, ecce incidunt repente quæ propositum & consilium Pontificis perturbant totum. Rex Apuliæ, qui pars pontificii belli non exigua erat futurus, strangulatus est in vno lecto dormiens cum coniuge Ioanna sceleris conscia: nam maritum odiebat. Adeo à mala muliere cauendum est siue nimium ardeat siue odiat. Regi Galliæ fecit Anglus & Flandria negocium, vt non vacarit illi aliquid moliri contra Ludouicum. Ita cogitationes & conatus Pontificis contra Imperat. impediti sunt. Hoc tempore pestis grassata est crudelissime per Italiam, Germaniam & Galliam, tertiam partem hominum periisse putant. Erat totus annus austrinus, cœlumque humidius, nullę tamen pluuiæ grauiores quæ refrigerare potuerint aerem. Arborei fructus copia magna, prouehiebant, sed cereales nō respondebant prorsus. Apulia post regis mortem est a fratre regis misere vastata, & regina linguax mulier (detestandum malum) vix fuga elapsa meretricio quęstu egens, vix sordidissimum victum quærere potuit. Pontifex Clemēs vbi bellum causis, quibus dixi, impeditum est, rursum redit ad excommunicationis fulmina contra Ludouicum Imperatorem: crudelibus & monstrificis verbis terrere conatur Germaniam, & innouat omnes Ioannis Papæ processus contra Ludouicum. Mittit quoque apostolicos legatos ad Principes electores imperii, rogat eos per matrem sanctam Romanā ecclesiam, vt deserant schismaticum hæreticum Bauarum, & propter salutem tot animarum quæ quotidie pereant, alium Imperatorem eligant. Certum constituit illis diem infra quem eligere debeant alium, additque, si cessent & non obtemperent, se cum sancta patrū synodo prouisurum imperio per alium electum Imperatorem. Nam hunc diutius se non laturum. Crimina autem quibus Papa accusabat Ludouicum erant hæc, Hæresin primo loco

ponebat, hæreticum enim asserebat Pontifex Ludouicum, quod quædam de paupertate Christi & apostolorum aliter credidit, quam ecclesia Romana in vsu habuit. quæ opinio iam ante per Ioannem 22 erat damnata & hæretica iudicata. Item hæreseos crimen esse Papa scripsit, quod asseruit Ludouicus Imperatorem habere ius Papam creandi & rursum deponendi. Item qui sæpius citatus fuit, vt veniat ad Pontificem Romanum, aut concilium, contumaciter contempsisset, proptereaque excommunicatus, in execratione permansisset. & quod Ioannem de Landemo a Pontifice Romano condemnatum & iudicatum hæresiarcham, fouebat & in aula alebat. & quod pro arbitrio suo episcopos constituebat, & alia sacerdotia conferebat, & omnes clericos quos cognouit Pontificis sententiam sequi, à dignitate & officio deturbabat. matrimonia disiungebat, quod ius ad solum Papam pertinebat. Item inter consanguineos affinésque contrahere matrimonium permittebat, quod solius Papæ erat concedere. Recte autem hoc loco notatus fertur à Papa Imperator. nam, filio suo Ludouico dederat vxorem comitissam Tyrolis, adhuc priore marito superstite, Ioanne filio regis Boemiæ, quo libidinosa mulier contenta esse noluit. & mulier illa filio Imperatoris cui nupsit erat iuncta in consanguinitatis gradu prohibito. Præterea contra diuinam institutionem alia quædam in contrahendis & dirimendis matrimoniis fecerat. In bulla aduersus Ludouicum etiam pro causa execrationis recensetur, quod constituerat antipapam contra legitime creatum apostolicum. Multæ præterea causæ adduntur, periuria, fides violata, rapinæ, &c. Eadem legatio Clementis per literas Pontificias deposuit ab episcopatu archiepiscopum Moguntinum, Henricum de Viernberg, & substituit Gerlacum filium comitis de Nassau. Ex qua re magna & cruenta discordia inter hos Henricum & Gerlacum est orta, & feliciter successit frequentius Gerlaco: quare quidam desciuerunt à Ludouico ad pontificios, inter quos fuerunt multi episcopi, dum se ad bellum parat Ludouicus, rex Franciæ multos in Germania pecunia corrupit. Multos redegit in gratiam cum Pontifice longa & odiosa discordia; terror conscientiarum quoque efficax fuit ad commouendos quosdam. quibus rebus comes Gerlacus de Nassau fretus conuocat autoritate apostolici Romani ve mandati Principes ad Rens causa eligendi alium Imperatorem. Conueniunt archiepiscopi Lucẽburgensis, Treuetensis, Coloniensis, Moguntinensis & multi alii ecclesiastici prælati. Veniunt quoque Rudolphus dux Saxoniæ, Ioannes rex Boemiæ, & alii. Interim Ludouicus parturit bellum in Bauaria, sed fatis resistentibus. Illi vero quos iam dixi in Rens, ex impulsu & autoritate Papæ, elegerunt alium Imperatorem, filium regis Boemiæ Carolum, Morauiæ Marchionem. Electus Carolus mox instituit Aquisgranum proficisci vt coronam ex more acciperet, sed opposuit illi Ludouicus copias, quibus prohibitus Aquisgranum non venit Carolus, sed in Boemia pater cogit numerosiores copias, & in Saxonia quoque contrahuntur, contra Ludouicum. Ad regem Galliæ etiam frequentes mittuntur legati, vt auxilium ferat contra Ludouicum. hoc agit & Pontifex apud Gallum & alios. Sed eodem tempore rex Angliæ ducit copias magnas in Galliam, omnia diripit, incendit, funditus eruit, soloque æquat. Gallus regem Boemorum & filium eius Carolum electum Imperatorem, agentes tum forte Treuetis, rogat vt veniant auxilium laturi, polliceturque statim post repulsum Angliæ regem, suas vires contra Ludouicum Bauarum. Boemorum rex, & Carolus filius eius Marchio Morauiæ cum omni sua manu ad regem Galliæ recta tendunt. Rex Angliæ quasdam Galliæ vrbes funditus sustulerat. Parisiam vrbem obsederat aliquandiu: cum vero nulla eam cogendi spes esset, & commeatus laboraret penuria, soluit obsidionem & mouit castra ad Ambigensium vrbem circa quam omnia vastauit, & obsidens eam, audit aduenire cum exercitu Philippum regem Galliæ, cum socio rege Boemorum, & Imperatore electo Carolo, Anglus educit ex munitionibus, quibus vrbem circumuallauerat, copias, occurrit, obuiam Gallis & nouo Imperatori parentique eius Boemo, Anglus instructa acie suos adhortatur ad virtutem, præmia victoribus proposita ostendit. Idem hostes faciunt. Concurritur, acerrime pugnatur, magna fortiũ virorum multitudo cadit. Prælium à tertia diei hora durauit vsq; ad vesperam exortũ, cum soli Galli eorumque socii fugiunt, ingenti multitudine cæsa. Occubuerunt Ioannes rex Boemiæ, itẽ rex Maioricarum, dux Lotharingiæ, Germanus frater regis Gallorũ, vir nobilissimus

lissimus & clarissimus Boemus de Rosenberg, comes Flandriæ, comes Naumensis, comes de Saline, comes de Arois, comes de Momtpelgart, desideratique sunt plures alii viri Principes, comites & Barones. Rex ipse Gallorum & Carolus electus Imperator fuga sunt saluati. Rex Angliæ Eduardus victor pergit ad obsidendas vrbes & vastando agros passim per Gallam. Pontifex frequentibus legationibus inter Gallum & Anglum conabatur pacem facere, quod cum frustra diu tentasset, magno pondere auri & argenti dato, impetrauit Philippus inducias ab Eduardo. Induciis inter reges factis, eodem statim anno Clemens Pontifex confirmauit Carolum, electionemque eius pulcherrima bulla approbauit, postea Bunnæ coronatus est ab Archiepiscopo Coloniensi: nam Aquenses & Colonienses fidem seruabant Ludouico, illum excludebant. Spiram Ludouicus cōuocauit Principes & ciuitates imperiales, vt exploraret voluntatem eorum erga se, spe omnia adhuc meliora inuenit, plerique per superiorem Germaniam detestabantur electionem Caroli, nihil morabantur Papæ excommunicationes. nemo audebat in superioris Germaniæ regionibus publicare Papales processus aduersus Ludouicum. Cruenta bella sunt orta inter Imperatores, estque Ludouicus prorsus à fortuna reductus in vltimo imperii tempore in eum statum conditionémve in qua fuit in primis imperii sui annis. Erat schisma in ecclesia & imperio non sine corporum & animarum plurima perditione, non solum in Germania, sed etiam in Italia: Romæ vero quidam moliebantur noua, qui se libertatis assertores vocabant. Erat illic vir animo & lingua præstantissimus, qui morum grauitate, probitate & facundia populum Romanum sibi totum deuinxerat, habebatque apud omnes tantum autoritatis, vt facile crederent illi, neque dubitarent illi committere se & fortunas suas: hic ergo vir, cum Pontifex diu abfuisset, Romæ instituit senatum Romanum ad ciuitatis olim liberæ multarumque gentium dominæ morem pristinum. Omnia suadendo & clementia, nihil per vim cogendo, faciebat. Et finxit sibi titulum autoritatis plenum, minimeque inuidiæ obnoxium, talem: Nicolaus seuerus & clemens, libertatis, pacis, iustitiæque tribunus, ac sacræ Romanæ Reipublicæ liberator illustris. Nec solum Roma obtemperabat eius consiliis, sed ex Italia passim ad eum quotidie veniebant legati fœdus & amicitiam ab eo petentes, quibus ciuitatis Romanæ ius ad maiorum consuetudinem dabat. Scribit hic Nicolaus ad Pontificem Clementem, qui Auinione erat, vt quam primum ad vrbem redeat, & sacerdotio fungatur, ministret ecclesiæ in iis quę ad Deum pertinent, & nisi veniat & in quiete in sacris ecclesiæ seruiat, Romanum senatum & populum alium creaturum antistitem, nam episcopi sui præsentiam necessariam esse Senatui Romano. Mittit etiam legatos ad Ludouicum & Carolum Imperatores cum literis quibus eos & alios Principes Romam citat, quæ his erant conscriptæ verbis, Ad honorem & gloriam summi Dei Patris & Filii & Spiritus sancti, beatorum apostolorum Petri & Pauli, sancti Ioannis Baptistæ, in cuius sacratissimo templo militarem accepimus gloriam, nec non ad reuerentiam & honorem sanctæ Romanæ ecclesiæ, & domini nostri summi Pontificis statum prosperum ac augmentum sanctæ Romanæ vrbis, sacræ Italiæ, & totius fidei Christianæ. Nos candidus Spiritus sancti miles Nicolaus seuerus & clemens liberator vrbis, zelator Italiæ, tribunus Augustus, volentes & desiderantes donum Spiritus sancti & liberatores antiquos Romanos Principes, quantum nobis permittitur, imitari. Notum facimus vniuersis, quod quidem à nobis post assumptum tribunatus officium, Romanus populus de consilio omnium & singulorum iudicum, sapientum & aduocatorum vrbis recognouit se adhuc illam habere autoritatem potestatemque atque iurisdictionem in toto orbe terrarum, quam habuit in principio & summo augmento vrbis præfatæ. Et omnia priuilegia facta in præiudicium autoritatis & potestatis & iurisdictionem huiusmodi ad se reuocauit expresse. Nos itaque autoritatem, potestatem & iurisdictionem antiquam nobis concessam à populo Romano in publico parlamento, & nuper à domino nostro summo Pontifice, vt patet per apostolicas bullas eius, ne videamur de dono & Spiritus sancti gratia & sacri Romani populi fautoribus ingrati, iure & forma quibus melius possumus & debemus, decernimus, declaramus & pronunciamus, Romanam vrbem caput orbis & fundamentum totius fidei Christianæ, ac omnes & singulas ciuitates Italiæ liberas esse censemus. Et ex nunc omnes præfatos populos ac ciues ciuitatum

Italiæ, facimus, declaramus, & pronunciamus, ciues eſſe Romanos, quos & Romana libertate volumus gaudete. Eadem autoritate & gratia Dei & Spiritus ſancti ac populi Romani dicimus, profitemur, ac etiam declaramus Romanum imperium, iuriſdictionem, ac etiam monarchiam totius ſacri imperii ad ipſam almam vrbem, ac eius populum, nec non ad vniuerſam Italiam pertinere, & eaſdem fore legitime deuolutas, multis rationibus & cauſis, quas ſuo loco & tempore declarari faciemus, dantes & præfigentes in his ſcriptis omnibus & ſingulis prælatis, Imperatoribus, electis, electoribus, regibus, ducibus, principibus, comitibus, marchionibus, populis, vniuerſitatibus & quibuſcunque aliis in genere & in ſpecie, cuiuſcunque prouinciæ, ſtatus & conditionis exiſtant, & contradicere volentibus, ſeu in electione præfata ac ipſo imperio iuriſdictionem, poteſtatem & autoritatem prætendentibus quoquo modo, terminum hinc ad feſtum Pentecoſtes proxime futurum, ita quod infra prædictum terminum in ipſa alma vrbe & ſacroſancta Laterana eccleſia corã vobis & aliis officialibus domini noſtri Papæ & Romani populi debeant cum eorum iuribus comparere: alioquin à dicto termino in antea procedetur, prout de iure fuerit procedendum, & nihilominus ad prædicta omnia in ſpecie citari facimus illuſtres Principes Ludouicum ducem Bauariæ, & Carolum regem Boemiæ, qui ſe aſſerunt Imperatores ad imperium electos, ducem Saxoniæ, Marchionem Brandenburgenſem, archiepiſcopos Moguntinenſem, Treuerenſem, & Colonienſem, qui in dictis termino & loco comparere debent coram nobis & aliis Romani populi officialibus perſonaliter: alioquin in eorum contumaciam procedemus, eorum abſentia non obſtante. Dat. &c. Hæ literæ vbi peruenerunt in Germaniam ad Principes, contemptæ ſunt ab omnibus. Nec Romæ diu manere potuit: Pontifex enim Clemens partim minis, partim promiſſis effecit apud plebem Romanam vt defecerint ab eo plurimi: breuique coactus eſt noctu ex vrbe fugere, habuitque finem tota ea Romæ factio, nam quos euexerat hic tribunus, omnes vltro ceſſerunt, quidam etiam vix fuga ſeruati ſunt.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS QVINTVS.

ANno poſt Chriſtum natum 1327, menſe Octobri, erat Ludouicus in oppido Monachio, inculpata prorſus vtens valetudine, illuc ad Ludouicum ſalutandi gratia diuertit vidua Anna, duciſſa Auſtriæ, iter faciens ex Sueuia in Auſtriam, illic exhibuit ſpectaculum mulieri, mox à ſpectaculo conuiuio lautiſſimo eam accepit, & liberalius Princeps bibit, etiam ſemel atque iterum ex eodem cum duciſſa poculo, ſurgens autem ab illo conuiuio ſenſit intemperiem in toto corpore. Cauſam autem cum ignoraret morbi, venatum it exercendi corpus gratia, grauitatem corporis exercendo diſcutere cupiens, ſed morbi vi aucta de equo decidit in terram, & repente morte abreptus eſt. Suſpicio fuit veneno necatum, quod tamen, quo ſciam, nemo aſſeruit. Mortuus ex venatione relatus eſt in vrbem Monachium, & honorifice ſepultus. Ludouici morte audita, Carolus ſtatim properat in Germaniam, nam eo tempore in rebus Boemicis diſponendis erat occupatus, poſt occiſum, vt diximus, patrem. In Germania vt rex Romanorum, honorifice ſuſcipitur. Ratiſponam primum venit, ibi excepto Carolo, ceu Imperatori, fidelitatem, vt loquuntur, iurant, & Ratiſpona diſcedens, proficiſcitur Norinbergam, in itinere à minoribus oppidis omnibus honorifice ſuſcipitur. Norinbergenſes primum aduenienti non occurrunt, ſed claudunt portas, mittunt ad eum legatos, quo animo veniat, rogant. Carolus manſuete & perbenigne reſpondet, multa promittit, recipitur ergo & Norinbergæ. Et hinc ad alias inſigniores imperii ciuitates pergit, ab omnibus fere appellatur & agnoſcitur Imperator. Erant tamen quædam ciuitates & Principes qui eum non rite electum aſſerentes, noluerunt eum pro Imperatore habere. Conſpiaruntque aduerſus eum Palatinus Rheni, Henricus archiepiſcopus Moguntinenſis, &

Henricus

Henricus dux Saxoniæ, aliique quidam. Quibus cum per legatos amicissime agere constituebat, sed illi perseuerabant in sententia, electionem eius irritam affirmantes, & seditionem legibus puniendam, non imperium esse. Anno proximo post Ludouici mortem rex Carolus Imperator venit ad Rauracorum Basileam, quæ constanter etiam post mortem Ludouici in fide perseuerabat. Viuente Ludouico nullis minis aduersariorum absterreri ab eo potuit, sanctéque semper seruarat fidem, & diu etiam interdictum Pontificis Romani propterea pertulerant. Petit igitur postquam aduenit Carolus à Basiliensibus recipi, copias ante vrbem in castris habens. Respondent Basilienses, se quidem iam esse liberos à fide quam Ludouico promiserant, & vsque post mortem cum laude obseruatant, sed ciues vnanimi sententia constituisse, neminem recipere aut appellare Imperatorem, nisi absoluātur prius ab excommunicatione, & sacrorum officiorum celebritas restituatur illis. Nam sic videbant se quam minimo labore & impensis posse absolui. Forte à Pontifice tum venit legatus ab Apostolico ferens de ea re bullas Romanus episcopo Babenbergensi de absoluendis excommunicatis propter Ludouicum mortuum. Erant autem in illis bullis hæc verba, Cum multi contra processus & sententias Ioannis Papæ agentes, adhærentes quondam Ludouico de Bauaria hæretico, redire cupiant ad vnitatem ecclesiæ, committimus tibi, vt qui confessi fuerint errores suos & pœnas, quas inciderunt explicite vel implicite, & iuuerint deinceps fidem catholicam tenere, & nulli deinceps hæretico vel schismatico fauere & credere, & quod non spectat ad Imperatorem, Papam deponere, & alium creare, sed hoc hæresim esse damnatam, & quod nullum Imperatorem habebunt, nisi per sedem apostolicam approbatum. Nec relictæ & liberis ipsius Ludouici fauebunt, nisi cum ecclesia reformentur, & Carolo Romanorum regi per ecclesiam approbato, parebunt, ab huiusmodi sententiis & pœnis absoluas, ita quod si in aliquo cōtrauenerint in sententias & pœnas pristinas relabantur. Cum igitur Basilienses non vellent recipere Carolum, nisi diuinus cultus restitutus esset prius illis, ipsique sine omni nota hæreseos absoluerētur, forma illa seu conditiones in bulla conscriptæ quibus possent absolui, sunt ciuibus Basiliensibus prælectæ: vbi audiuerunt ciues quid exigeret bulla ab iis qui vellent absolui, responderunt concordes ad vnum omnes, Se non deliquisse in fide seruanda, nec vllos errores velle facere in hac re, In qua bonorum ciuium officium fecissent, nec vnquam iuturos secundum illam formam à Papa præscriptam. Clerus quoque vrbis vbi tantam animorum constantiam in ciuibus vident, adhortantur, vt constantes in honestissimo proposito obdurent. Ciuitatis & vniuersitatis proceres eunt ad Carolum præsentibus multis principibus, & postquam salutarunt Carolum ciuiliter & vt decebat, Consul Conradus de *Berenfels* his verbis affatur episcopum Babenbergensem, Domine Babenbergensis sciatis, quod nec fateri nec credere volumus, quod dominus noster Ludouicus Romanus Imperator vnquam fuerit hæreticus. quemcunque etiam dederint nobis Principes & domini electores, vel maior pars pro Romano Imperatore, illum pro tali habebimus, etiamsi nunquam Papam requireret, nec quicquam faciemus quod sit contra ius imperii quoquo modo, sed si habetis potestatem à Papa & vultis nos absoluere, vt sacra restituantur, nos vt hactenus, bonos viros pro virili probabimus, si Dominus bonorum largitor dederit gratiam. Sine ciuium iuramentis & erroris confessione sacra sunt illis restituta, nam alioqui nolebant Carolum pro Imperatore habere. Carolus igitur in vrbe Basilea exceptus est magnifice, & iuramentum solitum illi Basilienses præstiterunt. Laudatis autem eius vrbis ciuibus ob animi fortitudinem & constantiam, descendit per Rhenum. Vrbes à Basiliensium omnium ore cantata magnanimitate exemplum sumpserant, nec iurare nec agnoscere errores hæresimve volebant. Absoluebantur autem pleræque sine iuramento illo & confessione quam exigebat. Wormatiæ vbi ciues audiebant quæ exigebat Papa ab absoluendis, magnus populi excitatus est tumultus, cogebantque episcopum Babenbergensem, vt sine omni delictorum confessione eos absolueret. Erant etiam ciuitatum & Principum nonnulli qui omnino nolebant absolutionem: nec enim vel nauci æstimabant execrationes Papæ. tanta erant scandala & schismata in ecclesia Romana. In his seditionum turbis, & bellorum tumultibus pestis crudelissime afflixit Germaniam, adeoque totam Europam, ita vt multis locis propter pestem

ius non sit redditum, totas domos, tota monasteria, totos pagos totasq; ciuitates sustulit, nec talis ante hanc hominum memoria fuit vnquam. Sæpe conuenire Principes cupiebant propter electionem Imperatoris, sed pestis vbique grassans diu prohibebat.

1348 Post natiuitatem Christi anno 1348, conuenerunt quidam electuri alium Imperatorem Principes, erant autem dux Saxoniæ, Ludouicus Marchio Brandenburgensis, Rupertus Palatinus Rheni, Henricus Moguntinus archiepiscopus, qui Caroli electionem nullam esse iudicabant. mittunt ad Anglorum regem Eduardum, offerun tque illi imperium, nam à Germanis genus ducebat suum. Eduardus pericula, labores & bella timens recusauit imperium, Principibus gratias agit quod tam honorifice de se sentiant, eis pollicetur suam opem, sicubi indigeant. Vehementer gratum fuit illorum de se iudicium. Postea Fridericum Marchionem Misnensem eligunt, sed ea lege, vt Beatricem viduam, vxorem quondam Ludouici Imperatoris, iuuet. Huic electio placet, & quomodo auspicandum imperium sit pro temporis ratione, incipit cogitare. Sed Carolus vbi intellexit electum Fridericum, mutauit illi animum, decem enim millia marcarum argenti ei dedit, promisitque maiora, exposuit præterea illi quam nihil sit à quoquam periculi sibi quem Pontifex confirmarit, & iam maior Germaniæ pars pro Imperatore habeat. Quam ob rem Fridericus existimauit sapienter sibi sine molestia & laboribus oblatum, quod alii magnis sudoribus & per infinita pericula quærunt, nempe otium & quietem in omni rerum copia seu saltem sufficientia, hic enim solet esse plerisque mortalibus finis studiorum, laborum, periculorumque, quos subeunt: quanquam generosioribus animis cœlestior & preciosior scopus sit functionum & laborum, nempe, gloria Christianis, gloria Dei; infidelibus gloria propria, quæ est vanitas. Igitur Fridericus Imperator maluit accipere pecuniam & in pace vti, quam tot subire labores, quorum finis sit incertus, fortassis etiam patrimonii perditio, ignominia & mors. Hoc tempore in Germania, Italia, & Gallia, aliisque Europæ regionibus magna Iudæorum multitudo variis suppliciis est affecta, præcipue igne exusti sunt, insimulabantur enim veneno infecisse fontes. In Bonfelo Alsatiæ oppidulo de ea re est tractatum, ibi accusati sunt, quod adulterauerint monetam, quod pueros Christianorum multos occiderint, quod puteos, flumina & fontes infecerint, vt pecora & homines plurimi perierint. Saccos enim ferunt in fontibus plenos veneno inuentos. quare tam crudelibus pœnis Christiani affecerunt Iudæos, vt multi Iudæorum sibi ipsis consciuerint mortem. plurimi quoque permiserunt se baptizari, ob pœnarum metum. Erant fere in omnibus imperialibus ciuitatibus Iudæorum synagogæ, & cœmeteria elegantibus lapidibus constructa. Ex monumentorum & synagogæ lapidibus ædificauerunt ciuitates, mœnia & turres. Sicut adhuc est videre multos prominētes lapides inscriptos literis Hebraicis in multis passim ciuitatibus per imperium Romanum, apud Gallos, Germanos & Italos. Basileæ murus fossæ veteris vrbis interioris totus tectus hoc lapidum genere, etsi illic ædificia non omnia destructa fuerint Iudæorum, appellationemque antiquam ædes obtinens, ad synagogam Iudaicam. Libenter enim Basileæ habitabant, propter vrbis amœnissimum situm, & temperiem aeris. Omnia Iudæorum bona quæ magna erant, Principes & ciuitates sibi vendicabant. Pontifex Rom. defendit Iudæos, & multi alii. In Germania præter alios multos qui non consentiebant in eorum persecutionem, erat Rupertus comes Palatinus, qui dicebatur magnam pecuniam accepisse à Iudæis, sicut & alii nobiles & magistratus quidam. Ad quos cum multi Iudæi fugissent cum magnis thesauris, alii magistratus sub quibus fuerant, iniquo ferebant animo, non tam quod defendebant Iudæos, quam quod secum abstulerant Iudæi facultates suas, quas sibi deberi putabant ij qui suppliciis afficiebant Iudæos propter maleficia; qui vero patrocinabantur Iudæis, dicebant Iudæis iniuriam fieri, & hæc maleficia comminisci illos qui damnabant, vt redirent bona Iudæorum ad eos. Illaque contentio ad arma venit, & plerique plus in bella impendebant, quam ex Iudæorum facultatibus ad se redierit. Multa fiunt in terris à Deo, quorum causa nos latet. Iudæi feruntur postea cum ipsi admodum paucis locis tuti ambulare auderent, subornasse leprosos, quod fontes inficerent. Arteque scribuntur fontes medicati fuisse vt lepra bibentes sint infecti. Comprehensi leprosi exquisitis suppliciis interfecti sunt à magistratibus. Anno post natiuitatem

tem Christi millesimo trecentesimo quadragesimo nono, Delphinatus venit ad re- 1349
gem Gallorum, sed ea lege consensit Carolus, eius nominis quartus, vt primogenitus
regis Galliæ tanquam vasallus imperii possideat Delphinatum. Hac occasione venit
ad Gallum Delphinatus: Delphinus Hunibertus nomine, frigidorum & infelicium
mundi huius negotiorum finem videns, mori statuit mundo, quare vendidit Delphi-
natum Gallorum regi, pecuniæ partem magnam pauperibus dedit, ipse ingressus est
ordinem sancti Dominici. Erat his annis non leue bellum fratribus ordinis Teuto-
nici cum Litouiis, quos, duce magistro ordinis Sueuo, vicerunt magno prælio, ex quo
consecuti sunt maximam laudem. Anno millesimo trecentesimo quinquagesimo, 1350
denuo conuenerunt Principes Caroli electionem reprobantes, & miserunt legatum
ad comitem de Schwartzenburg ex Thuringia, qui erat vir incomparabilis militari-
bus virtutibus ea ætate, offeruntque illi imperium, grauatim consensit, nec aliter, nisi
Francofurdiæ primum decernatur à Principibus imperiũ vacare, & prius Carolus per
Principum sententiam deponatur. Congregati igitur sunt Francofurdiæ Principes
electores quatuor, & multi præterea Principes alii, qui concordi sententia iudicaue-
runt electionem Caroli esse seditionem contra Rempublicam, legibus & armis puni-
endam. Decretumque est, quatuor Principes electores qui tum Francofurdiæ erant,
habere ius & plenam potestatem eligendi Imperatorem Romanorum. Ludouicus igi-
tur Brandenburgensis Marchio, Rudolphus comes Palatinus Rheni, Henricus dux
Saxoniæ, Henricus archiepiscopus Moguntinensis, eligunt Guntherum comitem de
Schwartzenburg in Imperatorem. Guntherus sex totas hebdomadas in castris ad
Francofordiam expectauit hostem, ex consuetudine & statuta lege; nemine vero ad-
ueniente qui repelleret, in vrbem Francofurdiam ingressus Imperator appellatus est.
Carolo enim non videbatur in vnum prælium ponere omnes fortunas suas, si enim
vicisset Guntherus, actum erat de imperio Caroli. Quam ob rem conuocauit Carolus
Principes sibi fauentes Spiram, quibus cum deliberat quo pacto resistendum sit hosti-
bus rebellibus, illic est statutum, vt omnes colligantur vires, & omnia pro rei magnitu-
dine administrentur. Ducit Carolus coactas copias Moguntiam, ibi expectaturus
hostem, nam ciuibus cum Henrico episcopo suo erant simultates, quapropter non ex-
cludebant Carolum. Interea Guntherus quædam castra expugnauerat. Et dum cõsul-
tat quid potissimum primo expediat, incidit in morbum, qui medicis plurimum exhi-
buit laboris. cumque morbus declinare non obscure inciperet, medicus præparauit
illi potionem leuem ad maturandos honores, qui erant causa morbi, allatumque ad
Principem medicus gustauit, deinde obtulit ægroto. Hac potione hausta, mox cœpit
vehementius quam ante laborare, & inflatus expirauit. Eodemque symptomatum ge-
nere periit medicus. Quare non dubia veneni suspicio fuit à quopiam clam in potio-
nem immissi. Ante mortem Guntheri vero composita est pax inter eum & Carolum
Imperatorẽ, cum enim decumberet in Alta villa arce archiepiscopi Moguntini, dice-
returq; leuiter ægrotare, quidam Principes interposuerunt, & his conditionibus com-
posuerunt eos, vt Guntherus resignaret totum imperium, omneque suum ius con-
cederet Carolo: Carolus autem Gunthero daret oppida duo cum agris eorum in Thu-
ringia sita. Mox post factam pacem Guntherus obiit, genere quo dictum iam est,
mortis. Corpus delatum est Francofurdiam, honoreque magno est sepultum, præsen-
te Imperatore Carolo. Carolus conuocatis ciuitatibus & omnibus magistratibus, qui
eum appellabant Imperatorem, egit multa de commodis Rerumpublicarum, priui-
legia multa multis ciuitatibus concessit. Francofurdensibus quoque priuilegia nun-
dinarum, & alia confirmauit. Pererrauit postea multas ciuitates Germaniæ maxime
Rhenanas. Venit quoque eodem anno cum sua coniuge Ioanna in vrbem Bunnam,
ibiq; est ab archiepiscopo Coloniensi coronatus cum sua vxore. Quod non coronam
Aquisgrani acceperit, causam dicunt quidam, quod tum propter pestem aeris tempe-
ries suspecta fuerit apud Aquenses. Quidam scribunt tantam illic fuisse turbam flagel-
latorum. quæcunq; causa fuerit, certo nõ fuit quod ab Aquisgrano exclusus fuerit, nam
Bunnæ eodem tempore cõfirmauit vetera, & dedit noua Aquensibus priuilegia. Præ-
terea in alias multas ciuitates cõtulit magna beneficia. Studio enim singulari fuit huic
Principi augere Germaniæ ciuitates. Putauit enim pulchrũ regnare in pulchro regno,

Hoc tempore natus eſt ex Ioanna, Suedi ducis filia, Wenceſlaus, Carolo genitore. Coronato Carolo, reconciliatus eſt Ludouicus Marchio Brandenburgenſis filio Ludouici, Imperatoris vita defuncti, qui & Carolo dedit imperialia inſignia, quæ moriturus pater filio commiſerat. Sed ea conditione dedit, vt ſiue caſu, ſiue mortis, aliâve neceſſitate coactus deponere, Francofurdienſibus vel Norinbergenſibus cuſtodienda, traderet. Carolus intentus omnibus neruis hoc tempore fuit in Germania pacanda. nam pace in Germania facta, in animo magno magna habebat, nempe Turcum repellere, & Latii ciuitates ſubiugare imperio. Ludouicum Brandenburgenſem iuuit armis aduerſus hoſtes, erant enim qui Marchiam ſibi aſſerere conabantur. Ludouicus hic Marchio poſtea vendidit Marchiam Carolo Imperatori & regi Boemiæ, qui Sigiſmundo filio ſuo eam adminiſtrandam tradidit. Carolus autem hic poſt coronationem ſtudium pacis & religionis declarauit non obſcuris argumentis. Miſit legatos ad Papam Innocentium ſextum, qui mortuo Clementi ſucceſſerat, petiitque ab eo, vt incumberet pacificandæ eccleſiæ & tollendis ſcandalis, & perſonis approbatis promouendis ad miniſteria ſacrorum. vtque ſuum officium faciat, rogat; pollicetur ſe quoque ſuum facturum. His ſtudiis efficiebat Imperator Carolus, vt exteri reges ad eum miſerint è longinquis nationibus legationes & munera, amicitiam petentes. Anno

1352 quinquageſimo ſecundo ſupra milleſimum trecenteſimum, Wormatiæ celebrauit comitia Principum de reformanda eccleſia, & rebellibus imperio & eccleſiaſticæ poteſtati domandis plurima tractans. Aderat in eo Principum conuentu archiepiſcopus, vir præſtans corporis & animi dotibus, legatus Imperatoris Conſtantinopolitani: qui amicitiam pacemque petiit, attulitque regia dona Carolo, Romano Imperatori. Carolus cum eo legato Conſtantinopolitano multa egit de Turcæ viribus & conſiliis, & rurſum de rationibus, quibus reſiſti poſſit conatibus Turcicis. Legatus, vir prudens, Carolum totum incenderat cupiditate & ſtudio arma capiendi aduerſus Turcam. Super ea re ſcribit quoque Carolus Pontifici Romano, vt operam det quo in Italia & Gallia pax fiat. Nam graue bellum hoc tempore erat Gallo cum rege Anglorum. Et Anglus quoque Pontificem Romanorum deſpiciebat, in eccleſiis ſuis pro animi ſui arbitrio dominabatur, nec quiſquam audebat vel nominare Romani Pontificis autoritatem. Romanus Pontifex Innocentius reſcribit Carolo, inuitatque eum ad expeditionem Italicam, promittit ſe illi paraturum iter, & ſimul certiorem facit iam factiones per Italiam tumultibus ſuis inteſtinorum bellorum fatigatas cupere qui iuſte gubernet, paucosque admodum ſupereſſe quibus non cordi ſit pax. Anno igitur

1355 poſt natiuitatem Domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimo quinto, Carolus coactis ſelectiſſimis ex Germania & Boemia copiis, comitantibus eum Germaniæ Principibus & ciuitatibus, primo vere in Italiam proficiſcitur, comite cara coniuge. Aduenientem lætiſſima fronte excepit Italia, nihil honoris omittens quod à ſubditis domino exhiberi poteſt. Mediolanum vbi peruenit, aliquot illic dies commoratus, & corona ferrea coronatus eſt. Illuc multi Principes & ciuitates ad eum veniunt, & officium obſequiumque ſuum pollicentur & fidelitatem iurant. Mediolano diſcedens Piſas petit: Piſani vero cum Mediolanenſibus certabant gloria & honore eum excipiendo, vt fit in prouocationibus illis. Diutius quam Mediolani apud Piſanos manſit, quod frequentiores Principum & ciuitatum legationes ad eum illuc confluebant, pacem & gratiam rogantes, & offerentes munera. Veniebant Florentini, magis etiam obedientiæ quam imperio debebant, promittentes, munerique Imperatori dant ſupra centum millia florenorum. Veniunt & Piſas Senenſium legati cum muneribus, & Volaterrani, breuiter veniunt omnium ciuitatum Hetruriæ legationes cum muneribus pacem petentes, plane obruebant officiis & donis Carolum. Piſis abiens proſpero itinere Romam peruenit, ibi omnes ordines & ætates mulieres & viri obuiam egreſſi in vrbem ducunt, cum elegantibus cantionibus & muſicis inſtrumentis infinitæ varietatis. Romæ in paſchatos feſto magna ſolennitate, præſentibus Principibus omnibus, coronatus eſt cum ſua vxore, nec diu Romæ manſit poſt coronationem. Quoniam ſcribunt autores quidam, quod Pontifex ei noluerit imponere coronam, niſi iuraret quamprimum velle excedere Roma, & ex tota Italia. Voluit enim Pontifex conſortis impatiens, vt titulo Imperatoris ſemper Auguſti contentus, rediret in

ſuam

ſuam Germaniam, ibique Romam Imperator, exerceret imperium in Germanos, Romæ imperium Papæ relinqueret, de qua re extat epiſtola Franciſci Petrarchæ, quam Imperatoris notario Nerio Foroliuienſi ſcripſit. Nec æquo animo tum tulit Italia, quod Papa voluit tam cito Imperatorem abire; nam ſeditionum bellorumque cauſas omnes cupiebant ſublatas, quod non poterat fieri niſi vno iuſte imperante. Quare è Roma profectus eſt per vrbem Tiburtinam, & per Senas Piſas venit, inde in Germaniam rediit, illic fœderi Heluetiorum nimium creſcenti reſiſtere conatur, dum illo tempore enim Lucernenſes cum Suitenſibus fœdere iuncti ſunt: item Zug, vallis Glarenſis, & alii non diu poſt adiunxerunt ſe illis, breuique vehementer creuit fœdus illud, cauſa fuerunt feliciſſimi eorum ſucceſſus & ingentia facta, nec non fides, amor, & beneuolentia quibus inter ſe vtebantur. Tigurini poſt iam dictos omnes acceſſerunt ad illos. Quare Ioannes comes de Habſpurg, cuius patrem vicerant ante, nactus proditores in vrbe Tiguro, qui polliciti ſunt ſe vrbem illi tradituros, cum illis igitur conſtituit tempus quo venire debeat. Tigurini de proditione futura certiores facti, præparant ad excipiendum comitem inſidias. Nocte igitur ſtatuta aduenientem capiunt, militum eius maiore parte occiſa. Proditores omnes dignas pœnas dederunt, toti enim membris fractis secti ſunt in quatuor partes ſinguli. Quam ob cauſam mox capto Ioanne comite Habſpurgenſi, Albertus dux Auſtriæ cogit magnas copias, quibus obſedit Tigurinam vrbem. Aderant in obſidione Albertus dux ipſe, comes de Wirtenberg, comes de Hohenberg, copiæ epiſcopi Baſilienſis, & Argentinenſis, & alii multi comites, ciuitates & Barones. Frequentes ex vrbe fiebant eruptiones, nam confœderati Heluetij erant in vrbe: tandem pax eſt facta, & dimiſſus captus comes Ioannes, quibus conditionibus facta ſit, nihil certi habeo: certum hoc eſt longa obſidione partes vtraſque fatigatas fuiſſe, Ducem Auſtriæ obſidendo, Tigurinos obſidionem ferendo. Carolus eo tempore ex Italia venerat, confirmatus & coronatus a Pontifice, quod magnæ erat illi autoritati, igitur dux Auſtriæ petit ab Imperatore, vt ſua vel autoritate vel potentia reducat Tigurinos, Carolus magno ſtudio & diligentia cum Tigurinis agit, vt deſerant fœdus illud, quod vocabat rebellionem ſeu factionem. Tigurini reſpondent, Se paratos facere imperio Imperatorique quicquid legibus iureque debeant, contra iuramentum præſtitum confœderatis ſuis ſe non facturos, nec fide ſalua ab iis ſeparari poſſe. Carolus hoc eorum reſponſo vehementer eſt offenſus, dixitque illis, quod non potuerint fœdere cum quoquam coire non conſulto Imperatore: quare iuramentum quod fecerint Suitenſibus, nihil eſſe, addiditque multa alia minitando & promittendo quibus abſtraheret à Suitenſium confœderatione, hocque non ſemel tantum tentauit. cum autem intellexit ſe efficere nihil poſſe apud eos, ſtatuit rem armis agere, toti enim imperio pares non futuros ſperans. contractis igitur copiis per totum imperium, ducit eas aduerſus confœderatos Suitenſes, & multis Principibus Germaniæ præſentibus obſedit Imperator Tigurum, omniaque circa vrbem vaſtauit. Sæpe vero ex vrbe, ſæpe ex montibus confœderati impetum fecerunt in Cæſarianos, multosq; occiderũt, ſed facile erat Imperatori reparare exercitum, propter hominum per totum imperium copiam. Confœderati autem ſuis hominibus vehementer timebant, erant enim pauci. Iactabant Cæſariani, confiſi hominum multitudine, ſibi plures eſſe carnifices in imperio, quam omnes confœderati eſſent, ſic volentes deterrere Suitenſes: ſed diligentiores, non timidiores reddebantur, quod ſatis teſtabantur incurſionibus & eruptionibus ſuis frequentibus, nunquam aurem adoriri conſueuerant hoſtem ſuum confœderati, niſi ex improuiſo, aut loco iniquiore, aut noctu, aut aliquo ſtratagemate inſigni, non animi formidine, ſed diligentia ſuos conſeruandi, maius enim erat illis vnum virum ex ſuis amittere, quam ducibus belli quibuſdam aliquot millia. Obſidendo ergo diutius vrbem, magnus terror occupauit animos Cæſarianorum, propter frequentes infelices pugnas. Idcirco die quodam cum dimicandum eſſet, neq; Auſtriaci, neq; Sueui, neq; Saxones, neq; Bauari, neque Franci Orientales, neq; alii vlli voluerunt in prima acie præcedere, omnesq; volebant in vltimo agmine ſequi, & ita acies ordinari non poterat. Cumq; imperarẽt Principes exercitus Sueuos præcedere, diſceſſerunt domum, deinde Saxones abiere, & ſic deinceps omnes receſſerunt, ſolutaq; eſt obſidio. abitum vero Cæſarianorũ fugæ non

dissimilem fuisse ferunt. Ante hanc expeditionem voluit Imperator duci Austriæ dare magnam pecuniam pro quibusdam locis quæ confœderati tenebant; ante autem, vt ferebant duces Austriaci, pertinuerant ad domum Austriæ. Facillime enim potentia & viribus totius imperii se superaturum vnum atque alterum rebellem pagum aut villam, vel, vt vocabant, casulam pastoralem, confidebat. Post bellum vero hoc noluit emere Carolus quicquam eorum quæ possidebant confœderati. A discessu Imperatoris confœderati proxima quæque carpebant, & dux Austriæ confœderatorum depopulabatur omnia quæ accedi poterant, quare post sextum demum annum factæ sunt induciæ ad decennium. Harum induciarum tempore familiariter Austriaci & confœderati mutua vsi sunt consuetudine. In omnibus fere Principum comitiis consultabatur de hoc fœdere tollendo, nobiles enim omnes timebant, ne exemplo illorum alii quoque subditi rebellarent, vbi considerarent illorum libertatem, qua sine seditione in iustitia vterentur. Nec frustra timuerunt, nam tentarunt nonnulli, sed infeliciter (neque enim consilium est vlli hominum generi magistratui etiam durissimo latu rebellare, neque docebunt exempla, semper enim male cadit seditiosis, Dominus enim magistratui iussit & vult obediri. Alia ratio Suitensium fuit, nempe talis qualis olim fuit, cum præmia tyrannicidis dabantur. Nec ciuitates quæ pertinent ad imperium, ab imperio propterea discesserunt, quod fœdere coniuncti sunt Heluetiis, imperio enim quicquid liberæ imperiales ciuitates debēt, præstant; quæcunque vero possident, bellorum, quæ necessario iusteque susceperunt, iure occuparunt & tenent. Datum ante annum 1400, ducibus Austriæ fauentibus amicis, vsi sunt confœderati Heluetii. Venitque dux Austriacus, nomine Lupoldus, Tigurum, illicq; magna cum reuerentia exceptus est, & multa officia à Tigurinis in ducē, multa à duce in Tigurinos collata sunt. Hæc pax tamen non diu durauit. nam causæ exortæ sunt nouæ bellorum, inuitis duce Austriæ & confœderatis (sæpe enim incidunt bella, cum omnes homines mallent pacem, Domino ita disponente, sed vasis iræ ministrantibus, hoc est Satana) diu autem alteri alteros rursum vexauerunt, frequentesque cædes sunt factæ. Eo tempore, scilicet anno 1382, in die quodam festo, Rotenbergam oppidum per vim ceperunt

1382 Lucernani, capti oppidi muros & arcem solo æquant (nam ex illis munitionibus poterant excurrere) postca strages & incendia ædificiorum secuta sunt à ducibus Austriæ & confœderatis. Multi sub idem tempus accesserunt fœderi Heluetiorum, tota vallis de Entlibuch ciuitati Lucernanæ accessit; item Sempach, nec sine plurimis cædibus, Maienberg quoque accessit. Hæc autem omnia occupata sunt bellis iusto titulo susceptis. Venit autem hoc tempore exercitus duci Austriæ bene instructus, quem repentino impetu confœderati oppresserunt, & occiderunt magnam multitudinem, & præcipue nobilitatis multos. Postea induciæ factæ sunt, sed tot cædibus exasperati animi vtrinque, non diu seruarunt: rursum igitur alteri alteros lædunt, & res ad arma iustumque bellum venit. Dux Austriacus, Lupoldus nomine, multis sibi per Germaniam iunctis sociis, cum copiis suis proficiscitur ad Sempach ad opprimendum in eo oppido præsidium confœderatorum. Quo ducis consilio perspecto, confœderati plures clam noctu in oppidum mittunt, qui expectent hostem, &, si videatur, aggrediantur. vix igitur in conspectum oppidi venit dux cum copiis suis, occurrunt illi obuiam confœderati in loco paulo sibi æquiore, & in quo equitatus vtilis esse non poterat. Dux & omnes nobiles ex equis descendentes, acie instructa, quantum per temporis angustiam licuit (non autem licuit satis instruere, adeo hostis properabat) opponunt se illis, concurritur, pugnant nobiles primo impetu fortissime & pari prorsus virtutis robore: sed ex solis æstu & laboris magnitudine fatigati nobiles, cedere coacti sunt, neque enim possibile fuit ocio assuetos tamdiu solem & labores pugnæ ferre, quamdiu poterant rustici laboribus exercitati homines. Necesse enim est breui solui omnibus membris qui non exercitatus obit, præter consuetudines, vehementiores labores. Dum igitur ex pugna fatigati nobiles ad equos suos properant, occiduntur fere omnes. Occubuere in eo prælio plurimi fortes viri, ex multitudine nobilium occisorum est colligere, quantus reliquorum numerus fuerit. Cecidere in illa pugna Austriæ dux Lupoldus vir fortis, Otho marchio de Hochberg, Ioannes de Ochsenstain, Ioannes comes de Furstēberg, Ioannes & Vlricus de Hasenberg, duo comites de Tierstain,

ftain, Niger comes de Zollern, Waltherus de Gereltzech, Albertus de Rechberg, Fridericus de Monftral, Othmarus Truchfes de Walpurg, & alii quorum nomina memoriæ, quod fciam, mandata nõ funt. Infecuti funt confœderati eos qui fuga fibi confulere nitebantur, multos in fuga ceperunt & trucidauerunt. Magnam gloriam & prædam in eo prælio adepti funt. Habuit occifus Lupoldus dux Auftriæ filium, nomine referentem patrem. Iuuenis erat animo fortis & exercitatus in omni armorum genere. Statuit igitur vindicare patrem, & alios apud Sempach occifos. Quare hic Lupoldus dux Auftriæ ad Carolum Imperatorem profectus, exponit illi fua confilia omnia, & queritur de clade accepta, & parente occifo apud Sempach. Imperator adhortatur eum ad virtutem & bello Heluetios confœderatos fatigandos, nihil tamen temere agat, in omnibus diligenter prius confultet, opportunitatemque temporis obferuet. monet, pollicetur auxiliares manus quanquam aliis occupatus effet. Aggreditur igitur dux Lupoldus Suitenfes magno animo, conatu, apparatu, & ira, multis ex imperio fociis, multis locis tentat fortunam, fed fere vbique aduerfa erat. Eo bello comes Werdenbergenfis, Ioannes nomine, & comes Donatus de Tockenburg, copiis fuis optime armatis, vallem Glarenfem vaftauerunt, & direptas domos incenderunt. quibus rebus exafperati Glareani, coniunctis fibi paucis ex vicinis pagis, adoriuntur hoftem in anguftiis montium feu vallium, committitur pugna, vtrinque pugnatur fortiter, fed confœderati fortius de fuis focis & pro libertate pugnantes: vertunt tergum Auftriaci (fic enim appellabantur omnes in eo bello hoftes confœderatorum) occiduntur à parte comitum mille quingenti, Glareanorum & fociorum eorum vix quinquaginta: Fuerunt autem, fi credimus qui de eo prælio fcripferunt, confœderatorum vix mille; hoftium vero plures quam quinque millia. Fugientes Auftriacos infequuntur vfque ad oppidum Vrfee, vbi ex fuga fe recolligere, & requiefcere conftituerunt. Sed oppidum expugnant Heluetii, coguntur que noctu ex eo fugere Auftriaci per montes in Tockenburg: Suitenfes armis eorum & reliqua præda potiti, fequuntur eos vfque in Tockenburg, illicque & per totam Durgiam multas deiiciunt arces, & occupant multa quæ adhuc belli iure poffident. Cumque fæpius ita in eo bello male ceffiffet; femperque augerentur vires montanorum hominum, & indies caperent aliquid, fatigatis vtrifque, Heluetiis carentibus fale & frumento (nam de vino nihil dico, non enim morabantur, fimplici victu carnis, cafei, lactifque erant contenti) duce vero Auftriæ exhaufto pecunia, cœperunt audire eos qui de pace loquebantur, conueneruntq; conditionibus pacis, fed non animis concordarunt. quare pax non diu durauit, odia enim manere neceffum erat diu ex tanto & tam cruento bello. Cum igitur quotidie vicini conuenirent, neceffario propter commercia & alteri alteros contemnerent, & in memoriam reuocarent, quæ in bellis facta erant fuperioribus, frequentes cædes fiebant; & noua bella oriebantur: de quibus in fequẽtibus fortaffe; hoc loco fatis fit de Heluetiorum fœdere, nunc reuertemur retro aliquot annis. Anno poft Chriftum natum millefimo trecentefimo quinquagefimo fexto, fæuiit per Germaniam maxima peftis; 1356 quam præcefferat defectio Solis & Lunæ, maximusq; terræmotus, quo multæ altæ in montibus arces, turres & domus in ciuitatibus & rure corruerunt, maxime in ripis Rheni, illo terræmotu maxime concuffa eft Bafilea, multa enim ædificia illic ruerunt, templique maioris fundamenta magnum acceperunt damnum. rimas enim per muros paffim licet videre, quæ hoc terræmotu factæ funt. Item iuxta vrbem elegantiffimi caftrorum, quæ terræmotus deiecit, veftigia vifuntur adhuc. Nos mirati multoru denfitatem, tantumque pondus potuiffe commoueri fpiritu in terra inclufo, vnde nam tam ampli meatus effe potuerint flatibus, terræ altius effoffæ qualitatem diligentius infpeximus in montibus & ad eorum radicem, in quibus deiectas vidimus arces, vidimus effe folutum fabulonem, qui vias præbet flatibus. Hac caufa flatus in terram illam folutiorem multi admiffi, multos efficiunt frigidiffimos fontes in illis locis. Conftat enim inter naturæ peritos ex condenfatis in terra flatibus, qui æterna lege flant, perpetuos fieri fontes. In nimium igitur foluta pertranfit fpiritus non condenfatus in aquam; in fpiffa vero nimium non ingredi poteft, cernimus, ergo paulo folutiorem ad fontes generandos aptiffimam effe. Peftis, quæ fecuta eft hos ex alto folo egreffos fpiritus, primum per Germaniam graffata eft in minorum pecorum greges, mox etiam in ar-

mentamaiora, postremo absumpsit maximam hominum multitudinem, potissimum in iis locis, vbi vehementior terræ motus prius fuerat. Erat hoc tempore hæreticus, nomine Reghardus Bertholdus de Rotbach, qui aduersus ecclesiam hos habebat persuasos articulos: 1. Quod homo timens Deum, & gratias agens illi ex pia mente, tantam gratiam possit percipere ex cibo communi, ac si frueretur eucharistiæ sacramento. 2. Quod laicus illiteratus, & sacris ordinibus non initiatus, illustratus vero lumine diuini spiritus, cum maiore fructu possit alios docere, quam euangelium aut sacrarum literarum doctores. 3. Quod homo in hac vita tantum proficere possit, vt nec ieiuniis nec orationibus illi opus sit. 4. nescio quæ prorsus detestanda mendacia de passione Christi senserit, quæ apud historicos literis commissa leguntur. Hic habuit qui crediderunt eius doctrinæ. Primum vero Herbipoli ab episcopo coactus est reuocare: sed paulo post in eandem hæresim recidit, Spiræ captus est, & igne con-
1360 crematus. Anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo, discordantibus in imperio Principibus & ciuitatibus, corroborauerunt, firmioremque & auctiorem reddiderunt Heluetii libertatem suam, nec enim parum eius temporis discordia adiuuit Heluetica fœdera. Anno enim iam dicto, Eberardus comes de Wirtenberg ciuitates imperiales viginti quatuor, quarum præsidem eum Imperatores fecerant, afflixit exactionibus iniquis & non ferendis imperialibus liberis ciuitatibus, de hac iniuria igitur apud Carolum Imperatorem conqueruntur, petunt, vt eum à tyrannide dehortetur, imperetque illi, vt iustius agat. Imperator Eberardum verbis confutat, &, vt legibus iureque agat, omnia imperat. Eberardus admonitionem & iussum Imperatoris nihili pendens, quærit socios quorum auxilio resistere possit Imperatori; fecitque fœdus eum ducibus Austriæ, nec in fœderis conditionibus excepit Imperatorē. Quod non immerito grauissime tulit Carolus, minatur illi sæpe: sed nihil minæ, nihil ius & æquum Eberardum mouent, pergit exactionibus vexare ciuitates liberas. Tandem omnes Sueuiæ imperiales ciuitates conueniunt Cæsarem, exponunt intolerabilem tyrannidem Eberardi, petunt consilium & auxilium, dicuntque se paratos esse suis ipsorum impensis debellare comitem Wirtenbergensem, ducem belli tantum a Cæsare petunt, quo maioris autoritatis bellum sit. Imperator contemptus multis modis ab Eberardo comite, pollicetur non solum ducem belli, sed etiam auxiliares manus, statimque mittit Basileam, Argentinam, Wormatiam, & alias quasdam ciuitates, legatos qui petant milites in auxilium ciuitatibus Sueuiæ, nomine suo. Wormatienses, Argentinenses, & Basilienses, aliique à quibus Imperator petiit, miserunt copias aduersus Eberardum Wirtenbergensem. Marchioni Badensi imperauit quoque certum numerum militum: sed recusauit Marchio, nam sanguine iunctus illi erat Eberardus comes. Eberardo autem è contra magnas copias cogente, multis Principibus clam, nonnullis palam eum adiuuantibus, Carolus intelligens quid futurum esset, si vinceret comes Wirtenbergensis, dedit ciuitatibus ducem Rupertum Bauariæ Principem, & ipse iusto exercitu coacto, oppidum Alen obsedit, & expugnatum in fidem recepit. Inde promouit exercitum ad vrbem Eslingen, in itinere arces & pagos quæcunque ad comitatum Wirtenbergensem pertinebant, igne ferroque vastauit. Venit ex Eslingen ad oppidum Schorendorff, quod obsedit: dux autem Rupertus obsidet oppidum Groningen, Constantienses, & quæ a Constantia vsque ad Augustam vrbes sunt, obsident, Goppingen eodem tempore; hæc tria Wirtenbergensis comitatus oppida obsidentur. Eberardus comes incipit humiliari, suamque superbiam priorem detestari, non habens quo se vertat, sociis expectationi eius non respondentibus, desperatis ergo rebus suis propter multitudinem, clam misit ad episcopos Augustensem, Argentinensem, & Spirensem, petit vt se interponant, pacemque faciant, pollicetur se mutaturum animum & facta sua. Episcopi putantes suum maxime officium esse, pacem inter omnes homines, quantum fieri potest, facere, accesserunt ad Imperatorem, docent quæ ex intestinis illis bellis Imperii incommoda eueniant, quam imperium infirmetur, hostes roborentur, vt semel dicam, flectunt animum Imperatoris, vt audiat de pacis conditionibus loquentes. Post autem multa commutata verba, tales pacis conditiones factæ scribuntur: Primum, vt Eberardus Imperatori resignaret omne ius quod se putabat habere in ciuitates imperiales in Sueuia. Deinde, vt omnibus qui aduersus eum

causam

causam habebant, corā Imperatore responderet. Tertio, quod nō deberet milites, nobiles, barones, & comites commouere aduersus imperium, & nullū omnino imperio bellum mouere. Quarto, vt fœdus cum ducibus Austriæ factū renunciaret illis. Quinto, vt nulli eorum qui aduersus imperium se iunxerāt Wirtenbergensi duci in eo bello, esset fraudi apud Imperatorem, sed omnes reconciliati essent Imperatori, præter duces Austriæ, quos Carolus non voluit recipere in gratiam. Sexto, vt omnes vtriusque partis captiui deberēt dimitti. Septimo, vt omnia quæ erant ab Imperatore & ciuitatibus imperialibus capta duci restituerentur; præter Alen oppidū, quod non diu comites Wirtenbergenses tenuerant. adiunxit igitur illud oppidū imperio. Sunt præterea aliæ conditiones pacis minoris momenti, consulto igitur prætereo. Quantum ex sequentibus temporibus colligo, nō sunt prædictæ pacis conditiones seruatæ, nam post aliquot annos magnam pecuniam hic Eberardus comes Wirtenbergen. extorsit, nomine Imperatoris à ciuitatibus Sueuię, quarū se prædicabat præsidem Imperialē. Cum vero recusarēt primum dare tantam pecuniā ciuitates, dux contraxit exercitum, multisq; modis vexauit ciuitates, eoq; redegit ciuitatum quasdam maxime vicinas, vt potius dederint pecuniam, Eslingen dedit 15 millia aureorum, Vlma vero dedit 52 millia, Roduila 10 millia, Rutlingen 15 millia, Lindou 6 millia, Constantiā 40 millia dedisse lego, sed exemplaria possunt mendosa esse: quanquam verisimilius reddatur tantū dedisse, quod priuilegia illis propter hanc summā sunt concessa. Dederunt & aliæ ciuitates quędam, sed maior ciuitatū pars nihil dare voluit, neq; compelli poterat, sed incursiones equitum hostilium ciuibus suis & milite conducto, excipiebāt toties, vt vltro tandem quieuerit. Inter has in imperio turbas, & intestina ciuiliaq; bella corroboratum est fœdus Heluetiorum inuictum. Duces Austriæ quoeūque modo poterant, impediebant huius Caroli incremētum, & partibus Imperatori aduersis se adiungebant. Imperator igitur per totum imperium omnibus principibus & ciuitatibus Imperauit milites, & magno coacto exercitu, incipit ducere aduersus ducem Austriæ, quem in conditionibus pacis cum Wittenbergensi comite factis in gratiam recipere noluit. dux Austriæ per multa cum Heluetiis bella exhaustus, intelligēs tantas aduersus se copias duci, mittit obuiam Cæsari episcopos duos, quos putauit autoritate aliqua valere apud eum, quibus mediatoribus pax est hoc modo facta: Primū, quod dux deberet renunciare omnia fœdera, in quibus nō esset exceptus Imperator, ipsumq; imperium. Secundo, vt dux exhiberet imperio eam obedientiam & reuerentiam, quam maiores eius exhibuerant. Tertio, vt omnes sibi deuinctos qui essent de imperio, liberos remitteret ad imperium, solutis iuramentis & obligationibus, nec in posterum vllos sibi adiungeret. Quarto, datis Imperatori Carolo literis, agnouit se in Palatinatu Rheni, in Sueuia, & Alsatia ducē non esse. Vltimo, vt, si eueniret Imperatori vel suis legatis copiisve iter & Italiam, vel quemcunque locum, vt esset liber tutus & apertus per Austriam transitus. Has conditiones accepit necessario dux Austriacus, nam paratus non erat ad bellum. Si autem illi montani homines, qui defecerant ab eo, obediuissent adhuc illi, audacter suos duxisset contra omnem Imperatoris potentiam: & hoc ipsum fecit eum tam audacem præteritis temporibus aduersus Imperatorē, quod sciebat suos prædecessores in ducatu Austriæ nihil non ausos contra quosuis reges & Imperatores, fretos nimirum robustis illis & animosis viris qui in illis montibus nascuntur. Circa idem tempus misit Innocentius legatos suos in Germaniam ad Carolum Imperatorem, pro subsidio Cameræ. Quod vt concederet Imperator, multa iura dedit Pontifex illi in ecclesiasticis rebus: verum Imperator solus in ea re neque permittere, neque negare volens, conuocauit Moguntiam Principes multos, episcopos Treuerensem, & Coloniensem, ducem Bauariæ, & ducem Saxoniæ, & alios: quibus congregatis, iussit Imperator apostolicos legatos coram Principibus mandata sua exponere. Episcopus igitur Caluacensis legatus pontificius multis orauit. Fine orationis facto, dixit Imperator, se mirari quo ore audeant tantam pecuniam petere, cum tam male viuant, & nefandis modis dilapident pecunias. Qur nō, inquit ad legatum, prius reformatis clerum vestrum, & ostenditis vitā Christo sanctisq; eius dignam, vt corda fidelium piorumq; hominum vltro inclinentur ad dandum etiam si non petatis? Considerate prædecessorum vestrorum vias, quantum absitis ab illis? Iudiciū Domini nō feret diutius. Aderat forte Canonicus ecclesiæ Mo-

guntinen. nomine Cuno de Falckenstein, cum capitio serico aureis ligaturis intextis. Hoc capitium petit Imperator sibi dari, & imponit capiti, suo viliore deposito, & conuersus ad præsentes Principes dixit, Vtrum militi an sacerdoti similior in hoc capitio videor? Subridebant præsentes omnes, canonicus rubore suffusus, tacuit. Imperator vero seuero vultu exorsus est dicere longa oratione de officio clericorum, quod debeant esse exemplaria gregis, quantum malorum in totam plebem emanet ex corruptis moribus sacerdotum: rursum docet, quantum bona exempla valeant. Prædicit illis quid futurum sit illis nisi mutent mores, seruiantque Domino, non ventri: nihil enim stare posse diu, quod non obit functiones suas à Deo & natura institutas, demonstratq; quomodo sancte & inculpate vixerint in monasteriis & collegiis primi patres, quibus beneuoli homines facti, tantas facultates in eos contulerunt. Vbique orationem finiuit, ad archiepiscopū conuersō vultu, grauiore voce dixit, Domine Archiepiscope, mandamus qua possumus maxima autoritate, vt clerum vestrum omnem reducatis in viam, quo præsint & ministrent ecclesiæ, vt ædificentur homines, eorumque vita sit illiteratis liber viuus, in quo discant rectum & pietatem veram: præcipimus vero, inquit, vt quam primum abusus vestium & calceorum, ludorum & compotationum tollatur, & in ieiuniis & orationibus toti sint. Quod nisi fiat, minatur se mutaturum personas, operamque daturum, vt pii viri & digni fruantur beneficiis ecclesiasticis, nam in pios vsus esse contributa illa bona. Hunc animum & hoc iudicium in Imperatore audientes Pontificii legati, excusare se conantur, inquientes, Pontificem in hoc esse, vt corrigat quæ emendanda sunt per ecclesiam, & quotidie emendare: sed nullum hominum statum posse irreprehensibilem esse, homines esse, non angelos, in hac vita; & multa in hanc sententiam locuti legati, conscenderunt nauem, in qua secundo flumine Coloniam vecti sunt, ibi ciuitate & episcopo permittente, magnam collegerunt pecuniam. Imperatori autem non placuit animus eorum cum hoc iudicio de ecclesiasticis personis. Hoc tempore, quantumuis resisteret Carolus Imperator, apostolici legati magnam ex Germania pecuniam Romam pertulerunt. Sub idem tempus misit Pontifex Innocentius Spiram literas, quibus præcepit ad apostolicam cameram mitti mediam partem omnium fructuum beneficiorum vacantium aut vacaturorum duobus annis in tota diœcesi Spirensi. & apud alios episcopos quoque tentauit: sed noluerunt consentire. Carolus hic Boemiam bonis legibus, ac religionis cultu exornauit, singulare enim illi studium fuit religionis, & morum bonorum, atque etiam literarum. Vniuersitas Pragæ ab hoc Carolo est fundata, & ad educandam docendamque iuuentutem monasteria instituit, imitando honestissima maiorum exempla. Pragæ quoq; constituit archiepiscopatum. ante Carolum enim, nulla erat Pragæ Metropolitana ecclesia, sed sub archiepiscopo Moguntino erat. Boemiā præcipue amauit, multas arces, multas ecclesias exædificauit per Boemiam passim. Imperator hic Norinbergæ multas institutiones melioribus legibus correxit, collegia enim artificum prona ad seditiones mutauit. Eo enim tempore excitarunt magnam seditionem aduersus magistratum suum & Imperatorem, nescio quem popularem vrbis statum cupientes, qui consistere non potuisset. Misit illo tempore Carolus cum esset Norinbergæ, ad Innocentium Papam legatos duos episcopos Argentinensem & Pragensem, per illos postulauit à Papa, vt multa per ecclesiam reformaret; Item, vt omnia quæ a Pontificia sede aduersus Henricum septimum, qui erat auus Caroli, essent promulgata, reuocaret & irrita pronunciaret. Pontifex legatis respondet, se omnia facturum ad Caroli sententiam, quandoquidē videat eum nihil petere nisi ad Rempub. & religionem, felicemq;
1368 ecclesiæ statum facientia. Post natum Saluatorem annus 1368 per totam Europam miræ fœcunditatis, vinum & frumētum vilissimum fecit. Hoc anno Vrbanus quintus qui Innocētio vita defuncto successerat, tumultuante Italia, misit legatos ad Carolum Imperatorem, vt ecclesiam ab hostibus defenderet, præcipue à Bernaboue, qui omnia depopulabatur, neque Imperatorem, neque Papam, neque Deum respiciens, cum quo tamen Carolus pacē fecit, antequam ingrederetur Italiā. Inuitante autē serio & sæpius Imperatorē Pontifice Vrbano, copias ex Boemia & Germania cōgregatis ducit in Italiā, multis nobilibus, baronibus, comitibus & Principibus comitantibus eum. In Italia ciuitatib. vbiq; honorifice aduenienis exceptus est, in itinere litigantes composuit, fine,

quantum

quantum fieri poterat, sanguine. Vbi venit Pisas, conuocauit magistratus vicinarum ciuitatum, & caussis cognitis, iudicauit secundum leges iustissime, sciens quantum autoritatis amorisque iustitia Principi conciliet apud omnes homines. Res imperii ordinauit tum etiam Pisis. A rebellibus & seditiosis quam primum potuit, extorsit pecuniam, nam vtilissimum Reipublicæ iudicauit illas vrbes maxime egestate inopiaque laborare, quo non haberent facultates bonis negotium faciendi. Senis cum esset, rumor in populo exortus est, quod Imperator velit ciuitatem in vltimam seruitutem redigere; quare ciues arripuerunt arma, & pene Carolum oppresserunt, cum nihil tale expectaret: sed virtute militum Germanorum vicit, multosque Senenses occidit. Romæ veniens exceptus est honorifice, & multa cum Pontifice decreuit: sed postea parum est effectum datum. Nec longam moram fecit Romæ, quoniam omnia illi fuerunt suspecta, & pleraque displicuerunt, quæ propter temporum malitiam mutare non poterat. præterea multa eum in Germaniam reuocarunt. Quamobrem recepit se cum copiis suis in Germaniam. In Germania multa inuenit turbata, ex quibus omnibus cum videret se extricare vix posse, & multas partes cerneret potentes, quæ post mortem suam filiis suis suppressis, peruentura essent ad imperium, incipit cogitare quo pacto posset filium suum Wenceslaum regem Romanorum facere. tentat igitur Principum electorum animos muneribus & officiis allicere ad suum filium eligendum. Sunt autores qui scribunt singulis electoribus Principibus centena millia florenorum promissa: post electionem vero cum patri Carolo soluendo non esset, Principibus electoribus obligasse pignoris loco vectigalia, oppida, & telonia imperialia. Nos hoc loco nihil asserimus, quæ commissa sunt ab aliis literarum monumentis, bona fide paucis indicamus. Est igitur, procurante patre, supra millesimum trecente- 1370
simum septuagesimo anno, Wenceslaus electus Imperator Francofurdiæ, magnamque de se præbuit spem. Quatuor annos ante Wenceslai electionem Friburgenses & comes eorum, Aego nomine, inter se habuerunt magnas simultates; plus iuris in ciues sibi arrogabat, & exactionibus latu difficilioribus vexauit eos: quare cum ciues sæpius hoc essent conquesti apud Imperatorem, nihilque auxilii possent consequi, Imperatore occupato aliis, excluserunt comitem coacti eius tyrannicis exactionibus, & fœdus cum Basiliensibus quorum prudentia, autoritas, constantia, fortitudo & fides magna erat, non solum per imperium Romanum, sed per totam Europam. Anno 1366
igitur millesimo trecentesimo sexagesimo sexto, in vigilia annunciationis diuæ virginis Mariæ, comes conatus est per insidias Friburgum capere: sed Friburgenses præuenientes eum repulerunt. Dux repulsus, detectisque eius insidiis, cœpit copias augere, maioribusque viribus bellum gerere. Friburgenses coniunxerunt sibi etiam vicinas ciuitates Neoburgum & Brisacum. His sociis auxiliatribus captam arcem quæ super vrbem est, deiecerunt, & in monte præsidio sufficienti collocato, obsidione cingunt oppidum Endingen, quod obtemperabat comiti, ad quod liberandum cum copiis accelerat comes, aduenienti Friburgenses occurrunt, soluta obsidione, neque enim inter oppidum hostile & hostilem exercitum claudi tutum putabant. Comes habebat secum multos nobiles, milites exercitatos multis bellis. Friburgēsibus appropinquantibus adhortatus est suos ad virtutem præstandam, gratitudinem pollicetur, in loco editiore aciem instruit, numero equitum longe superior, peditatum si non maiorem; at certe non minorem habebat. Friburgenses odio tyrannidis concitatiores tumultuarie instructa acie, in loco sibi paulo iniquiore aggrediuntur hostem; equestre fit primum prælium, sed ob multitudinem hostium Friburgenses equites cedere sunt coacti, quæ res non parum terruit & peditatum; nihilominus adoriuntur fortiter hostem, fit atrox pugna: & equites Friburgenses denuo pugnant: dum autem neutri cedere volunt, multi cadunt, capiuntur multi, multi in Rheno suffocantur. Post hoc prælium, episcopus Basiliensis, & episcopus Argentinensis, Constantiensisque & quidam alii proceres pacem inter eos fecerunt, vtrisque bello afflictis. Cum autem & Friburgenses & comes animaduerterant, per omnem hominum memoriam odium etiam in posteris duraturum conceptum ex tot mutuis cædibus, accepit comes oblatam à Fribergensibus pecuniæ summam, & eos manumisit liberos. Sed sunt qui putant pecuniam comiti numerasse Austriæ ducem, cuius postea subditi facti

ſunt, ſicut adhuc hodie domui Auſtriæ obediunt. Erant his temporibus frequentes diſcordiæ ducibus Auſtriæ, & aliis vicinis nobilibus, cum confœderatis Heluetiorum.
1371 Anno ſeptuageſimo primo ſupra milleſimum trecenteſimum, Vrbanus Papa per totam Europam miſit nuncios apoſtolicos, qui adhortati ſunt populos ad expeditionem contra Turcos ſuſcipiendam, eiuſque expeditionis nomine magnam pecuniam conflauit. Indulgentias conceſſit in plurima annorum millia iis qui aliquid contulerunt: iis vero qui militatum irent in eam expeditionem, cœleſte regnum clauibus apoſtolicis aperiebat. Verum cum vis non parua pecuniæ eſſet collecta, Pontifex in Galliam profectus, moritur, pecuniaque in neſcio quos vſus confertur. quanquam enim eodem anno alius creatus ſit Pontifex, nempe Gregorius vndecimus: tamen antequam hic ad pontificatum perueniret, diſtracta eſt collata pecunia in expeditionem contra Turcam. Erat poſt Vrbani obitum Italia & vrbs Roma confuſa factionibus. Potentiores ciuitates inceperunt aduerſari pontificiæ ſedi, multis enim annis fuerat curia Pontificis Romani Auinione in Gallia, & minor erat autoritas Papæ, qui propter beatum Petrum, & locum, Romam, magnus, & Pontificum primus habebatur; Italiam, patrimonium beati Petri per vicarios gubernabat, hinc multæ ſeditiones, & ciuiles cruentæ diſcordiæ oriebantur. Florentini præcipue iugum Pontificum Romanorum abiecerunt, erat in Italia legatus Pontificis homo durus & faſtu turgidus, qui in annonæ caritate negabat ciuitatibus frumentum quod habebat in ſua poteſtate. Peruſinis ergo rebellantibus miſerunt Florentini auxiliares manus, quarum ope arcem in vrbe ceperunt, & pontificiam familiam eiecerunt. Bononienſes exemplo illorum paulo poſt quoque rebellarunt, quibus Peruſini & Florentini ſe coniunxerunt. ij ergo ſolicitarunt ad defectionem alios, & facile multi mouebantur exemplo tam potentum ciuitatum: Romani quoque aduerſus pontificias conſtitutiones crearunt magiſtratus. Gregorius Papa vbi cognouit Peruſinorum, Florentinorum, & Bononienſium defectionem, copias armatas ex Galliis mittit in Italiam, & cum copiis mittit ſimul cenſurarum & anathematum fulgura & fulmina. Florentini vero & eorum ſocii opponunt ſuas copias Pontificiis: ſimul mittunt legatum ad Pontificem in Galliam, ei exponunt quibus cauſis moti fuerint ad reſiſtendum legatorum pontificiorum tyrannidi. excuſant ſe, & ſimul docent, quid mali afferat abſentia Papæ ab Italia, nec factum odio Pontificis eſſe, ſed quod cupiant eum apud ſe Romæ habere. accuſant autem nominatim legatos quoſdam, indicantque eorum iniqua facta. Pontifex vero ciuitatum legatis reſpondet durius, docet, quam contra diuinas & humanas leges ſit magiſtratui non obedire; multò vero maius piaculum eſſe tanto magiſtratui non obedire, hoc eſt, ſummo Pontifici. Quam ob rem imperat, ſi velint ſuam gratiam habere, vt obediant nunciis ſuis, tanquam ſibi ipſi. Poſtea ſatis claris argumentis & ſignis intellexit plurima & maxima mala non ſolum in Italia, verum etiam in tota Romana eccleſia euenire, propterea quòd Romę Pontifex non habitet. & exemplum dedit aliis eccleſiaſticis prælatis ſuas eccleſias relinquendi. Et cum iuſſit epiſcopos domi apud ſuos eſſe, audebant quidam reſpondere, quòd epiſcopus Romanus non Romæ habitaret. Quare decreuit curiam papalem transferre Romam, ſed ex Gallia diſceſſurus, diſſimulauit diligenter ſe profectionem cum tota curia parare ad vrbem (nam in Gallia iam manſerat curia pontificia ſeptuaginta annis) quare Galli eam iure ſuam eſſe putabant, & per vim retinuiſſent, niſi quaſi aliud agendo clam diſceſſiſſent. Venit ergo Pontifex Romam magna cum Romanorum & multarum Italicarum ciuitatum lætitia, ac ſuo aduentu finiuit bellum. Hoc tempore ciuitates Imperiales in Sueuia geſſerunt non paruum nec incruentum bellum cum duce Wirtenbergenſi Eberardo. Comite enim de Helffenſtain in arce Nyberga trucidato, ciuitates conſcriptis copiis aduerſus eum tendunt, quibus non procul à dicta arce occurrit comes Eberardus, & commiſſo prælio ſuperauit, magna occiſa, magna capta, magnaq; vulnerata multitudine. Poſt hoc prælium facta eſt Principibus quibuſdam mediatoribus pax. Hoc tempore Turcæ aduentus timor magnus inuaſit Italiam, quã ob rem Pontifex ad Cæſares Carolum & Wenceslaum legatos mittit, vt rebus eccleſiæ periclitantibus ſubueniant, pacem faciant inter Chriſtianos Principes, ne omnes inter ſe bellantes, nõ ſibi, ſed Turcæ laborẽt, mittit & ad alios Principes, nullam pacem non honeſtiſſimam eſſe, quæ fiat propter com-

munia ecclesiæ cōmoda, liberaliter promittit per Gallias, Hispanias, Britanniam, Germaniam, Vngariam, & alias Romanam ecclesiam audientes gentes, prædicando crucem, sic enim vocabant quando concionatores plebem excitabant contra hostes ecclesię. Sed discordia Principum fuit in causa, vt Pontifex frustra parturierit expeditionem in Turcas. Anno post Domini salutis nostræ 1377, denuo erat bellum inter co- 1377
mitem Wirtembergēsem & ciuitates Sueuiæ: postquam ergo comes ciuitatibus, ciuitates vicissim comiti multa intulissent mala, quadam nocte paucis diebus ante festum Ioannis, Reutlingenses cum sociorum auxiliari manu exiuerunt, & latuerunt in arbustis, donec pastores ex oppido Vrach & Tetingen mane summo pecora in pascua agerent, quæ omnia abegerunt, & pagum Tetingen incenderunt. cum vero cum præda reuerterentur domum, Vlricus iunior comes de Wirtenberg, magno cum equitatu per aliam viam præuenit eos, & obuiam illis venit, ac si venisset ex vrbe: sed ciues diligenter obseruantes suos, periculo suorum intellecto, erumpunt per aliam portam, circundatur ita comes præter suam expectationem, conseruntur manus, fit atrocissimum prælium: sed comes par esse non potuit, & perturbato ordine fugere conatur: sed circumsepto hostibus armatis, nulla patet fugiendi via. Occubuerunt in ea pugna plurimi nobiles, Ioannes comes de Schwartzenburg, Fridericus comes de Zollern, Vlricus de Tubingen, Suigerus de Gundelfingen, Gotfridus de Winshem vexillifer, Reinhardus de Nyberga, Ioannes de Seldeneck, Bernhardus de Sachszenheim, Wolfo de Stamhen, Magister curiæ comitis de Wirtenberg, Benzo de Hohenstein, Ioannes de Rudenberg, Ioannes de Lustnou, Sifridus de Willenberg, Conradus Kyfer, Waltherus de Hohenfels, Conradus de Hœfingen, Suigerus de Gemingen, Scharbo de Bernhusen, Henricus Waler, Sifridus Waler, Cuno Truchses de Buchishusen, Eberhardus de Sternenfels, Henzo de Liechtneck, Ioannes de Sperberseck, Andreas de Gyslingen, Vlricus de Liechtneck, Diopoldus de Nydlingen, Cunzo de Stamhen, Wolfo de Phauhusen, Wolfo de Iungingen, Walterus Sper de Estetten, Sifridus Franco de Erdtbach, Hermannus de Radbocem, Ioannes de Grunoach, Cuntz de Hediken, Raue de Liechtenstein, Volcklinus de Kruthen, Ioannes de Grunbach, Guilielmus de Knishem, Conradus de Limppacb, Hermannus de Boenstain, Rupertus de Gebsydel, Ioannes de Lor, & multi alii nobiles, nam hi quos enumerauimus, omnes fuerunt nobiles; famulorum nomina non extant, & longius esset recensere. Ipse filius comitis de Wirtenberg Eberardi, aliquot vulneribus acceptis, cum quibusdam aliis fuga elapsus est, & peruenit ad arcem Acheln. Reutlingenses equis & reliqua præda potiti, captis aliquot, oppidum suum victores ingressi sunt, nec paucos ex suis amiserunt. Petierunt autem nobiles suorum cadauera, quæ illis Reutlingenses dederunt. Durauit hoc bellum diutius, quod Carolus Imperator sentiebat iam cum duce Wirtenbergensi. Sueuia ex hoc bello multa passa est mala, nam villæ rusticæ integrique pagi vtriusque partis exusti sunt, & fruges contritæ in agris, quę res multos pauperes rusticos ad mendicitatem perduxit. Postquam accepit comes Wirtenbergensis hanc insignem memorabilemque cladem, comparauit maiores copias quam antea in eo bello consueuerat, armauitque omnes suos subditos. contra quoque ciuitates conscripserunt auctiorem exercitum, sed iusto prælio non dimicauerunt, alteri autem alteros vehementius vexauerunt. Eodem tempore Lupoldus Austriacus dux oppidum Feldkirch, cum adiacentibus quibusdam emit à Rudolpho de Werdenberg, hic enim tueri se posse non sperauit, ille putauit sibi vsui magno fore in bellis gerendis cum confœderatis Heluetiis. Non diu post propter eandem causam ab Alberto de Werdenberg idem Lupoldus emit Bludentz & sanctum montem. Hoc etiam anno Imperator Carolus non exiguis copiis Vlmam vrbem obsidione totam cinxit, deuastatis eius agris. erat autem comes Wirtenbergensis foelus Imperatoris in eo bello: diu vero vbi frustra tempus tereret ad vrbem munitam optime fossis, muris, ciuium fortitudine, constantia & concordia (quæ est præcipuum ciuitatum robur) nulla capiendi spe apparente, obsidione autem multum pecuniæ deuorante, soluit obsidionem. postea Vlmenses, coniunctis sibi aliis vicinis confœderatis ciuitatibus, inuaserunt Wirtenbergensem principatum, & aliquot arces ceperunt, pecora abegerunt: eo anno vario martis fauore dimicatum est inter Wirtenbergenses & ciuitates. Hoc tem-

pore magnæ diſſenſiones inter epiſcopos, omnes prælatos eccleſiaſticos & vulgares ſacerdotes, Pontifice enim Gregorio partem fructuum beneficiorum exigente & contra recuſantes fulminante, alii omnes proceſſus Papæ contemnebant, alii reuerebantur, & ita fiebat, vt contraria de Pontifice in ſacris concionibus docerent, illis ſe nihil debere; iſtis ſummo Pontifici omnia eccleſiaſtica ſubiecta eſſe probantibus. Hoc tempore Imperator Carolus incidit in grauem morbum, vbi autem aduerſus omnia medicorum præſidia morbum præualere videt, conuocatis ſuis, mandat quæ fieri velit poſt obitum ſuum, diſpoſitis rebus, ſuaque voluntate indicata, obdormiuit.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-
SEXTVS.

Arolus Cæſar reliquit filios duos Wenceſlaum & Sigiſmundum, quorum natu maiorem Wenceſlaum octo annis ante mortem Imperatorem appellauit, vt diximus. Hoc tempore, Gregorio Pontifice mortuo, Romani & Italiæ ciuitates miſerunt nuncios ad Wenceſlaum, vt operam daret, quo eligeretur aliquis qui Romæ habitaret, nam Galli omnibus viribus conabantur reducere Curiam pontificiam in Galliam, quare Gallum quempiam cupiebant. Hæc electio quo tumultu fit facta, ſatis eſt ab aliis traditum. Itali enim elegerunt Vrbanum ſextum; Galli elegerunt Clementem ſeptimum. Vrbanum Pontificem agnouit Italia, Germania, & Vngaria. Clementem Pontificem ſummum appellauit Gallia, Hiſpania, Cathalania & Anglia. hi Vrbanum, illi vero Clementem, antipapam & apoſtaticum non legitime ſeu canonice electum, vocabant. Wenceſlaus fouit ſerio partes Vrbani, qui ſtuduit, vt quam plurimos ſibi faceret amicos, Italię ciuitatibus multa condonauit. Et idem ſtudium amicos comparandi fuit Clementi. Vterque, Principes ſibi non fauentes clam & palam odiendo, cauſam præbuit multorum bellorum. Quoniam regina Apuliæ fouebat partes Clementis, Pontifex inuitauit ad occupandum regnum Wenceſlaum, cui cum non vacaret venire, Carolus Vngariæ regibus originem ducens, inuitatur, qui vbi ad Vrbanum venit, Romæ vnctus & coronatus eſt, rexque Siciliæ appellatus. Ante vero quam eum fecerit regem Siciliæ, Pontifex ſuis nepotibus meliores eius regni principatus, nempe Amalfitanum & Capuanum & alios dedit, Carolo futuro rege iureiurando pollicente ſe ratum habiturum quid Papa mutarit. Carolus Romæ ſalutabatur in Curia pōtificia rex Siciliæ. Interea dum hæc Romæ aguntur, Anna regina, Siciliæ vidua, nubit alii viro Othoni duci Brunſchwigenſi, quo marito Germano, ſecum adducente in Siciliam copias ex Germania, putat ſe bene defenſam. vbi autem intellexit hæc mulier, & à Pontifice Romano acceſſiri milites ex Germania, nam Wenceſlaus totus deuotus erat huic Vrbano, in filium adoptauit (cum ipſa careret liberis) Galliarum regis fratrem, Andegauenſem ducem, Ludouicum nomine. Cum ergo Carolus rex coronatus nihil omnino haberet quo occuparet regnum, & iam inciperet rideri rex, & Pontifex creator regis ſine regno, Pontifex conſtituit effugere hanc nominis iacturam, quare cum & ipſe eſſet tenuius pecuniatus, eccleſiarum & monaſteriorum poſſeſſiones ciuibus Romanis vendidit, contraxitque ex illis fere centum aureorum millia. ſupellectilem auream & argenteam eccleſiaſticam quoque mutauit in monetam, illa pecunia vſus in ſtipendia militum Carolus, copias ducit primo Neapolim, eam vrbem per fraudem quorundam ciuium cepit, in qua accepto à ciuibus iuramento fidelitatis, & ordinatis confirmatiſque rebus, caſtrum nouum, in quo erat cum ſua familia & amicis, regina Anna, obſidione caſtrum terra & mari quantum per exercitus magnitudinem fieri potuit, circumdedit, nec ita tamen circumſepire potuit, vt non ingredi & egredi qui vellent, poſſent, ſaltem per mare, nam claſſe non admodum multum valebat rex. Otho dux Brunſchwigenſis obſeſſæ reginæ maritus, coniugem, vel potius fortaſſe regnum, dotem, non deſerere volens, adducit copias militum Italorum & Germanorum non contemnendas, quibus obſidit Nea-

dit Neapolim Carolo proditam. Carolus autem in vrbe obsessus, tali dolo aduersus Othonem vsus scribitur, adulterato secreto sigillo reginæ, & imitatis characteribus quibus consueuerat vti Anna regina, nomine reginæ scripsit ad Othonem, vt aliquot fidissimis comitibus veniret noctu hora & loco indicatis, ibi constituta noctis hora venturos qui indicent eis viam & rationem occupandæ vrbis. Otho ad horam & locum designata venit cum Marchione Montisferrati, fratre suo Germano Baltasare, & aliis tribus viris primæ nobilitatis & apud ducem Othonem fidei, cum ad locum perueniunt, occiditur Marchio cum aliis duobus, Baltasar est elapsus per noctis tenebras; Otho vero captus ductus est in vrbem, non sicut sperauerat cum duxit vxorem reginam. Otho autem prorsus vir Germanici spiritus, ductus ad regem Carolum, nec capite nec genibus flexis vllum demissi animi signum dedit, sed corripientem regem verbis confutauit, libere edisserens ad quem pertineret ius regni Neapolitani, & Siciliæ. Carolus libertate viri offensus, talemque animum in eo veritus, iussit Othonem duci in carcerem, diligenterque custodiri. Exercitus ante vrbem duce destitutus soluit obsidionem, dissipatique milites domum se conferunt. Anna in arce obsessa filii adoptati aduentum nesciens, in quo vno spes reliqua erat illi, postulauit liberum & tutum cum Carolo colloquium. Conuenerunt ergo in horto arci contiguo, & Anna in hunc modum est affata regem, Ego te hactenus vt filium amaui (nam matrem Caroli huius aluerat hæc Anna) nunc video te, disponente Deo, mihi esse dominum factum, peto igitur a te vt me iam vicissim & maritum Othonem commendatos habeas, si vnquam tibi aut tuæ quæ te peperit matri, aliquid bene feci. Carolus placido vultu mansuetissime respondit, te non minus quam meam matrem dilexi, & id intelliges posthac melius, teque & maritum tuum Othonem commendatissimos habebo, &c. Comitatem & beneuolentiam omnem simulante oratione Caroli victa Anna, sperauit in homine gratitudinem animi magnam & dignam Principe. Quare fidei eius dedidit se & castrum & omnia quæ in eo erant. estque reuerenter educta de arce in elegantissimas vrbis ædes, comitata pedissequis multis honorifice: sed, si scriptoribus credimus, paulo post missis militibus, in precibus ad Deum deprehensa, strangulata est; Baronibus eius captis. Et hoc modo totum regnum occupauit, sed præstantiorem regni partem, consanguineis Papæ tradere ex pacto coactus est. Præterea in ecclesiasticis prælaturis omnia immutauit Pontifex Romanus (nam senserat cum Clemente Gallorum Papa) misit enim illuc legatum cardinalem qui omnes ecclesiarum prælatos, episcopos, abbates, & totum clerum qui reginæ adhæserant, multis crudelibusque modis affectos & ignominiæ notatos beneficiis & dignitate priuatos in exilium misit, & alios in locum eorum Vrbanus constituit. Dum hæc in Neapolitano regno geruntur, adoptatus filius Annæ de cuius mulieris fatis iam diximus, Ludouicus, dux Andegauensis, à Clemente Pontifice in Gallia vngitur & coronatur in regem Neapolitanum, quare à fratre rege Gallorum adiutus, validum cogit exercitum, in quo habuisse fertur bene armatos equites triginta millia, peditatum vero centum millium. superatis igitur alpibus venit in Italiam. Vrbanus immodice terretur, & Carolus, eisque adhærentes omnes muniunt vrbes, in Germaniam pro auxilio mittunt legatos ad Wenceslaum, per Italiam contrahunt tumultuarie exercitum. multo vero magis terruit, quod in Italia erant qui odium in Vrbanum & amorem erga Clementem occultabant. Dux igitur Ludouicus à Barnaboue vicecomite honorifice excipitur & tractatur; adhortaturque ad premendum propositum, & occupandam totam Italiam, non tantum regnum Neapolitanum, & non solum Carolum ex regno per dolum occupato eiiciat, sed & Vrbanum antipapam ex pontificatu deturbet. Vbi in Hetruriam cum Gallorum copiis peruenit, occurrunt illi obuiam Aretini exules, auxilium aduersus suos conciues petunt, qui illos eiecerant, quod senserant contra Vrbanum cum Clemente Gallorum Pontifice summo. Ludouicus dux castra mouet ad vrbis Aretinæ mœnia, Carolus ante Ludouici aduentum firmum præsidium in eam vrbem collocarat, quare eruptionibus nocte dieque factis ex vrbe, multi quotidie cadunt; tandem post multas oppugnationes expugnatam vrbem militibus prædam facit, estque miseris hostilibus modis vastata & direpta. Castrum autem vrbis, propter loci munitionem & præsidia, quæ ex vrbe capta confugerant in illud, capi non potuit, quanquam

continuo sesquimense impugnata sit multis artibus & instrumentis bellicis. Quare soluere necessario coactus arcis Aretinæ obsidionem, recta tendit in medium regnum à Carolo occupatum modo quo dictum est, magna statim defectio facta est à Carolo: fuerunt enim multi qui vehementer offensi erant morte reginæ Annæ, nam fidem illi non seruatam, & indignissime supplicio affectam à Carolo quem cum paupere matre sua domi aluerat. Hoc ergo perfidum facinus multos alienauit ab eo, non tantum propter misericordiæ affectionem, sed propter perfidiam & ingratitudinem, quæ vitia in quocunque animante sunt, nihil boni sperandum ex eo: ideo natura docente, nullis fere magis offendimur. quis enim nostrum non statim odit etiam quem nunquam vidit hominem, cum audit benefactoribus ingratum fuisse, & credentem fidei datæ fefellisse, vt taceam, occidisse, & sic occidisse mulierem? Quapropter actũ erat de regno Caroli, nisi casus eum seruasset. Ludouicus enim iam duas insignes regni ciuitates ceperat, sed Ludouicus dux morte in medio cursu abreptus est cum multis aliis Principibus viris exercitus sui. Tradunt ab hostibus fontes veneno infectos fuisse, quibus vsi sunt. Nam & gregariorum militum, qui ea vsi sunt aqua, multitudo mortua est duce defuncto vita, exercitus redit dissipatus in Italiam. & expeditio tantorum conatuum,
1380 tantæque spei ita euanuit, habuitque illum finem. Circa annum Domii 1380, Ludouicus Vngariæ rex, duobus annis ante mortem, filiam suam desponsauit Sigismundo fratri Wenceslai, filio Caroli Imperatorum, deditque illi in dotem regnum Vngariæ. alteram, quam habuit, filiam dedit duci Austriæ, deditque in dotem Poloniæ regnum. Eodem fere tempore Carolus Galliarum rex Isabelam, ducis Bauari filiam, vxorem ducit, puellam formæ & morum elegantia prestantissimam. Vrbanus his temporibus contra Turcam hortatur per legatos suos omnes Principes per ecclesiam Romanam. Et tribus archiepiscopis electoribus imperii, cardinalatus vltro obtulit, sed recusarunt. qua causa autem noluerint suscipere eam dignitatem, nescio. Vrbanus Papa, vt historici referunt, pro ingenii sagacitate intelligens quanto Germania sibi esse possit vsui, præcipue potentissimi Principes Wenceslaus & Sigismundus, aduersus Clementem Papam in Gallia aduersarium suum, mittit ad ambos Imperatores Wenceslaum & fratrem eius legationem cũ multa benedictione apostolica, & inuitat eos Romam, animum & studium suum declarare cupiens erga eos, vt ipsi vicissim copias suas in auxilium contra Clementem mittant. Prorsusq; conciliauit illos sibi totosque suos fecit Vrbanus. Quare ex Germania Wenceslaus mittit legatos ad Clementem Auinionem, & ceu Imperator dehortatur eum à schismate, vt pontificatum deponat, potiusque ecclesiæ commodis quam suis affectibus consulat, etiam atque etiam rogat. Clemens, non ignarus quam intimus Wenceslaus esset Vrbano, iudicansque omnia facere Vrbani, non ecclesiæ totius nomine, ignominia legatos Cæsarianos affecit, quosdam ex eis sacris ordinibus initiatos coniecit in carcerem, & ceu maleficii reos torsit. Quod male (& non immerito) habuit Wenceslaum & fratrem eius Sigismundum, inceperuntque ab eo tempore omnia pro Vrbano contra Clementem quæ potuerunt, facere. Hoc tempore Vrbanus Nucoriæ obsessus, & in præsentaneo periculo constitutus, cum desperaret de salute, Lothar Germanus Sueuus cum paucis Germanis armatis liberauit eum, & Genuam duxit saluum. Genuæ tum quinque cardinales colligatos in saccum in mare demersit: duo cardinales Rauennas scilicet, & Galeotus clam se subduxerunt, & quod crudele exemplum in cardinales displicuit, & quod eandem fortunam timuerunt, peruenerunt autem ad Clementem in Gallia, à quo magno honore excepti sunt, multa enim mala de Vrbano dixerunt, & spem illi fecerũt, Vrbanum diu durare non posse, tantam tyrannidem exercentem in innoxios bonosque viros. Vrbanus omnem suam spem ponit in Wenceslaum electum Imperatorem, quem sperat inuitatum propediem cum Germanis in Italiam venturum. Otho de Brunschuig post tres demum annos de carcere euasit: sed in itinere iterum captus à militibus Clementis pontificis, ducitur ad Papam Auinionem. à pontifice liber demissus, venit rursum in Apuliam, auxilioque amicorum & ciuium Neapolitanorum fauore vrbem Neapolim occupauit. Carolus erat in Vngaria, regina vxor Caroli cum filio Ladislao, & Anna filia fuga elapsi sunt: Otho vero paulo post obiit diem suum, & recepit Neapolim Carolus, & misere afflixit totum regnum exactionibus intolerabilibus, & vicinas Italiæ par-

tes

tes eodem modo cœpit premere,& collegit magnam pecuniæ vim, quam in stipendia militum omnem consumpsit: nam cum ita administraret regnum, vt timeretur ab omnibus,omnes erant ei quoque necessario timendi. Præterea etiam magnis indigebat copiis,quod animum ad regnum Vngariæ adiecerat. defuncto enim hac vita Ludouico rege Vngariæ, sibi deberi regnū asserebat,maioriq; animo & conatu nitebatur possessionem eius regni consequi,quod in Vngaria libentius vitā agebat. Quare commisso Neapolitano regno vxori Margaritæ, & amicis quibus fidebat plurimum, ipse parat profectionem in Vngariam. Sed Vngariæ Principes plerique Sigismundo adolescenti nomine dotis deberi regnum sciebant,& cum desponsauit illi Ludouicus rex filię Mariam,deditq; in dotem regnum, consenserant primates regni: quare statim post patris mortem coronant eam filiā in reginam Vngariæ,Sigismundus enim maritus eius nondum ex ephebis excesserat. Mater autem Mariæ desponsatæ Sigismundo,nomine reginæ puellæ, filiæ suæ, regni negotia administrat, & alios Principes contemnens, alios consulens in gerendis rebus, seipsam iudicans prudentissimam (magnum malum magnaq; pestis est fœmina quæ videtur sibi prudens)regnum breui tempore factionū discordiis impleuit mulier ad obediendum & nendum nata,non ad imperandum. Quare Principes ab anu contempti, mittunt Neapolim, legatū episcopum Zagabriensem; ad Carolum in Vngariam,ad regnum occupandum vltro eurrentem incitant. Carolus igitur Vngariæ rerum statu cognito,festinat,celeriterq; cum episcopo ad vrbem Zagabriensem venit. Illuc statim Vngariæ proceres ad regem confluunt,alii timore,alii muneribus,alii pollicitationibus,non pauci rerum nouarum studio ducti. Anus ipsa quoque repentino eius aduentu territa, mittit ad Carolum nuncios qui excipiant eum familiariter,& adhortatur, vt adsit sibi in gubernandis rerum habenis,vt eū consulat pro sua prudentia & fide. Postremo prorsus cedit illi, traditq; regnum & se in manus eius. His rebus cognitis, Sigismundus Vngarorum perfidiam, & Caroli astus & insidias veritus,recipit se ad fratrem Wenceslaum. Carolus blandimētis fictis affatus anum,promittit se eam matris loco habiturum, & nihil contra eius sententiam & animum facturum. Quare breui post in Alba regali ab episcopis coronatur & vngitur in regem Vngariæ Carolus. Sed principio statim regni, totam fere Vngariam à se alienauit,& regni Principes anumque reginam despiciens, per omnia superbe odioseque imperabat. Mulier(vt hoc genus ingeniosum est ad dolos)anus regina,adhibito in consilium Principe Palatino Garensi, versat in animo quibus nam artibus possit Carolus clam è medio tolli (nam armis palam fieri impossibile videbatur.) Habebat autem Garensis apud se iuuenem audacem promptumque ad quoduis facinus, Blasium Forbach nomine, hunc vt interficiat Carolum, constituunt. Anus igitur significat Carolo regi, se habere literas de magnis & occultandis rebus è Germania scriptas, rogat simul vt ad se veniat, literarum argumenta cognoscat, & secum consilia conferat, nam esse de maximis rebus totius regni. Carolus sub vesperam cum Italis custodibus sui corporis conuenit reginam, regina igitur sola cum solo rege sedente, aulici Italici Caroli comites secedunt, omniaque ociosi in ædibus spectant, intenti in varias picturas neminem obseruant neque egredientem neque ingredientem, quid enim tot armati timerent sibi in domo viduæ? itaque Blasius ad colloquentes Carolum & reginam irrepit,& dato lethali vulnere regi, se ex ædibus eiecit, rex ex vulnere statim moritur. Totum ferme regnū conuertit se rursum ad reginam anū, iubent aduocari in regnum suum Sigismundum. Ad Sigismundum mittuntur à regina nuncii, regnum recuperatum, interfectū tyrannum. Cumq; iam omnia extra periculum viderentur (tales enim copiæ regiæ,Carolo interfecto, & regni statu mutato, in Italiam redierāt, vel potius fugerant) & regina iam cum suis regni Principibus sine timore de arce in arcem, de vrbe in vrbem erraret, rerū disponendarum gratia, ecce amicus summus Caroli, qui hāc occasionem vltionisq; tempus diu captauerat, Ioannes de Hornnach adest cum equitum manu validā, iter regina cum suis familiaribus faciente, irruit in eos, & primo captum Blasium Caroli regis interfectorem supplicio capitis, regina spectante afficit. Garensis fortiter pugnans cadit, (voluit enim potius mori quā viuus in hostis manus peruenire)reliqui reginæ comites capiuntur,& alii occiduntur, alii dimittuntur. Anus regina igitur in aquam mersa, finit vitā. Aderat & adolescēs regina Maria, vxor Sigismundi, quæ viua seruata ob formā &

ætatem, capta custoditur. Sigismundus antequam audiret vxorem captam, socrumque
supplicio affectam, contraxerat copias, quibus recipere volebat cum vxore dotem re-
gnum Vngariam: vbi vero fortunam illam vxoris & matris eius audiuit, auxit copias, &
festinauit in Vngariam. De cuius aduentu certior factus Ioannes Hornnach, gratiam
Sigismundi redimere cupiens, accessit ad Sigismundi vxorem quam captam tenebat,
& dixit illi, si velit sibi placare maritum suum Sigismundum, & non vlcisci matris suæ
mortem, idque se facturam iuramēto confirmet, se eam liberam dimissurum, vt obuiam
eat marito suo, & demulceat animum eius. Regina promittit omnia, & iuramento su-
perstitiose præscripto, confirmat se facturam, quicquid petebat Hornnach. Quin ne
animi sententiam & propositum mutaret, dicit se agnoscere quod debeat illi vitā, pro-
pterea veneraturam vt seruatorem & patrem. Idcirco quam honestissimo comitatu
matronarum & virginum mittit eam marito obuiam, sperans eius opera se gratiā con-
secuturum: veniunt igitur eodem ferme die Budam rex Sigismundus, & regina vxor
eius, magno gaudio & hilaritate aliquot dies illic consumpserunt, & copias ex longis
itineribus fatigatas refecerunt. Sed nescio, quomodo regina marito suo Sigismundo
commendarit Ioannem Hornnach, per totam Vngariam persequitur Sigismundus il-
lum Hornnach, in castro quodam obsessus elapsus est Waiuodæ ope & consilio: sed
fugiēs captus & ad præferocis equi pedes posteriores alligatus tractatusque, deinde igni-
to ferro laceratus, postremo in quatuor partes sectus est. multique alii eiusdem facino-
ris rei suppliciis affecti sunt. Episcopo Zagabriensi propter vnctionem & episcopalem
dignitatem pepercit, ab episcopatu tamen deposuit. Ita occupauit Sigismundus Vnga-
riam, & iuste administrauit. Vbi vero hæc cum Carolo in Vngaria acta peruenerunt in
Apuliam, ciuitates & regni proceres incipiebant res moliri nouas, & a Margarita vidua
regina filiisque Caroli relictis, deficere. quædam ciuitates asseruerunt libertatem, quam
olim dicebant se habuisse, quædam nouas leges & constitutiones sibi faciebant, paucæ
in fide manebant. Quæ res perturbauit totum regni statum. Vidua regina mittit ad Vr-
banum, præsidium & consilium petit. Vrbanus Pontifex videns etiam periclitatura ea
quæ tenebant nepotes eius, erant autem, vt diximus, pinguissima regni: quare Pontifex
1387 rebelles omnibus modis reducere nititur. Anno post natiuitatem Christi octuagesi-
mo septimo supra millesimum trecentesimum, Clemens Papa Gallorum, cupiens vni-
tatem ecclesiæ, vel saltem simulans se cupere, vt plurium fauorem sibi pareret, mittit
legatos per Romanam ecclesiam, petitque concilium generale conuocari, vt schisma
tollatur, ex ecclesia se paratum cedere, si ita videatur ecclesiæ: nam electionem suam
iam reiicere, salua conscientia non posse, vocationem enim sequendam esse, & pro-
mittit si in concilio decernatur suam electionem esse veram, se Vrbanum primæ notæ
cardinalem facturum. Hic animus & hoc propositum Clementis multorum corda ei
deuinxit. Hoc tempore conuocauit Sigismundus Budam omnes Vngariæ Princi-
pes, studuitque eos sibi conciliare multis rationibus, pollicens eis omnibus veniā & obli-
uionē omnium delictorum (grauissime enim deliquerant in ipsum & vxorem suam)
excipientes, de quo dictum est, Carolum. Verum proceres regni non fidentes illi, sibi
conscii, multi perseuerabant in rebellione, in arcibus quibusdam latentes: qui capti in-
dustria & consilio Sigismundi, omnes Budam perducti sunt: cum nulla resipiscendi
spes in illis appareret, apud tribunal iussi dicere causam, condemnatique triginta duo
vno die iugulati sunt. adeo enim impœnitens & obduratum in odio & inobedientia
cor in illis fuit, vt nec salutarint regem, nec vllum venerationis signum præbuerint, du-
cti in conspectum eius: nam ipse in medio sapientum virorum & iudicum sedens, ad
se adduci, & ad obiecta respondere iussit. Post horum Principum mortem, & hæc
comitia Budę celebrata, non stabiliorem & tutiorem regni statum reddidit Sigismun-
dus, vt sperauit, sed magnam regni partem a se alienauit, multi enim qui ante fata illo-
rum procerum iudicauerant eos supplicio dignos, pessimeque de rege Sigismundo &
regina meritos, post sumptas de eis pœnas, aliter affecti, damnabant seueritatem regis:
Sic enim post mortem odio & inuidia liberamur. Illorum igitur supplicium causa ex-
stitit magnarum calamitatum. Rex enim non diu post ab Vngaris captus, & in carce-
rem coniectus, vix mortem euitauit: nec Vngari post hos necatos, vnquam illi vllum
argumentum beneuolentiæ aut amoris ostenderunt: sed semper habuerunt eum odio,
Adeo

Adeo falsum est vulgi iudicium, quod iam odit, mox amabit; quod iam amplectitur, mox odio prosequetur. quare quisquis pendet a vulgi inconstantis iudicio, non potest nō esse miser. Eo tēpore fuerunt non parua bella inter ciuitates imperiales & comites Wirtenbergenses. Post prœliū enim, de quo supra, in quo tot nobiles, barones, & comites diximus cecidisse apud Reuthingen, pax est facta, cōditiones pacis non diu seruatæ sunt, ciuitates enim victoria clariores factæ, & victoribus plures coniunxerunt se. Principes vero Wirtenbergenses diligentiores facti, quærebant occasionem se vlciscendi, & recuperandi laudem bellicam quam in illo memorabili prælio apud Reutlingen perdiderant, & plures adiungebant sibi Principes, ex quibus quidam episcopi fuisse memorantur. Graue autem est bellum ortum, quod consecuta sunt infinita mala, direptiones, prædæ, incendia, fames, cædes, latrocinia, &c. Ciuitatum copiis obsidentibus cœmeterium in pago Toffingen, (in superioribus autem dictum est, munitiones, in quas pagani in periculis se receperunt, fuisse cœmeteria illa, & simul horrea in quæ fruges, & sub horreis cellæ vinariæ, in quas vinum recondebant) qui pagus in comitatu Wirtenbergensi est, non longe ab oppido *Wila*; comes Eberardus cum copiis eo properat, ciuitatum copias adoritur, fit atrocior pugna, quam sæpe inter reges potentissimos in maximis bellis; prima coitione comitis Eberardi filius, Vlricus, iuuenis animo & corpore militari, & comes de Monte Leonis, vir bellica gloria clarissimus, & alii cum illis occidunrur: quare comitis Eberardi copiæ non parum perterritæ, cœperunt respicere. quod Eberardus animaduertens, exclamat ad suos ne quis respiciat, hostes enim fugere, simul cum dicto, ruit in hostes non aliter atque vrsus ad summam iram concitatus, & sic continuit suos, exemploque suo animos reddidit, & vicit. Interfecti sunt eo prælio a parte Eberardi, Vlricus filius comitis de Wirtenberg, comes de *Zollern*, comes de *Leuenstein*, comes de *Werdenberg*, præterea supra 40 nobiles. Maior multitudo quoque occisa est à parte ciuitatum. Post hoc prælium iterum pax est facta inter imperiales Sueuiæ ciuitates & comitem Wirtenbergensem Eberardum.

Post non diu, anno 1395, in toto comitatu Wirtenbergensi, nobiles omnes cœperunt 1395
conspiratione facta, rebellare Principi suo Eberardo: habebant autem hi nobiles munitiones comiti vix expugnabiles, nec videbantur vinci à comite posse: ciuitates enim clam iuuare ferebantur eos. Comes autem vir minime ignauus natura, periculo & magnitudine rei etiam excitatus, omnem opportunitatem obseruabat, qua aut eos disiūgeret, aut placaret, aut vinceret. Cum igitur vna omnes essent congregati in oppido *Heimshen*, comes per vicinas regiones noctu cogit copias, illisque circumdat oppidulum, illudq; incendit. Nobiles propter ignem & copias quibus circūsepti erant, nullam elabendi rimam reperientes, maioribusq; circumdati copiis quā vt congredi auderet, propter suorum paucitatem, quos secum in oppidulo habebant, pacem petunt: sed Comes nullas deditionis cōditiones admittere voluit, quas petierunt nobiles. ergo dederunt se in gratiā Comitis necessitate coacti. Egit ergo cum ipsis pro animi sui voluntate: nec tamen inhumanius crudeliúsve audio in illos à comite animaduersum. Hoc tempore (cum sæpe à multis cordatioribus esset prædictum futurum, propter Principū auaritiam, & ambitionem discordiarū causas) Turca propius quam ante vnquā ad nostros fines accessit. Erat autem Imperator Turcarum Pazaita insignis virga Domini, nobilissimumq; vas iræ Domini, qui post subiugatas Macedoniam, Thraciā, & Thessaliam, hostilibus maximisq; copiis inuadit etiam Bulgariam, totamq; diripit, & peruastat, ingentem hominum multitudinem captam, in durissimam inhumanissimamque seruitutē abducit. Bulgari erant subiecti Sigismundo regi Vngariæ: quare legatos mittit ad Turcam cum primum attingeret Bulgaros, significat illi, sibi pacē cordi esse, neq; Turcæ neq; vllis aliis contra ius velle inferre bellum, docetq; eum Bulgariā suam esse, monet & rogat simul vt ab ea abstineat. Turca differens aliquot dies responsum, & pergens depopulari Bulgariam, tandem vastata Bulgaria, superbissime respōdet, iura quibus agere velit cum rege Vngariæ, esse arma. Succensus ira hoc responso Sigismundus, statim mittit nuncium ad fratrem suum Wenceslaum, electum Imperatorem, eumq; sui officii admonet, (erat autem Wenceslaus vir otii amans, laboresq; & negociorum fomēta vbicunq; poterat, fugiebat) misit quoq; ad alios Christiani nominis Principes, periculum demonstrans eorum proximo ardēte pariete. misit & ad Carolū Gallorum

regem legatos, qui in auxilium magnas misit copias, ducibus Ioanne Niuernensi, filio ducis Burgundiæ, Philippo Artesiensi, & Gualthero de Rupibus. Vbi vero Galli peruenerunt ad Sigismundum, & cum hoste confligendum erat, consultant, vtri in primo agmine Galline an Vngari, vel Germani præcedere deberent, hostem aggrediendo: Galli enim cupiebant primi hostem adoriri, vt mererentur primam laudem, suam enim fortitudinem cupiebant testari: sed Sigismundo erat Gallorum ingenium cognitum, nimium concitatum, & temerarium, qui sæpe soleant præcipitare facta, & maiora viribus conari. Quare Sigismundus dehortatur eos, inquiens, illis non cognitam consuetudinē bellandi qua Turcæ vtuntur, sæpius Vngaros expertos. Consilium igitur esse vt illi primi cum hostibus congrediantur, qui sæpe pugnauerunt cum ipsis, quibusque mos eorum melius cognitus sit. Vngaros quoque minus cessuros, & maioribus animis pugnaturos in conspectu sociorum, & si sciant, fatigatis integros Gallos successuros in prælio. Hoc Sigismundi consilium paruipendentes Galli, nec suis ducibus nec Sigismundo audientes sunt, & viuunt in dissolutissima licentia, in omni genere luxus, quam ob causam Sigismundus parum spei posuit in Gallos. Germani minus licentia & luxu diffluebant, audiebantque duces suos, propterea omnem spem in Germanos & Boemos collocabat. Erant vtrinque ingentes copiæ. Turca autem numero longe superabat, erant enim Turcarum vltra ducenta millia. Turca videns Christianorum exercitum non contemnendum, maiore diligentia se circundedit, & non satis habuit, quod præualebat tātopere multitudine, etiam dolis & insidiis vsus est. Cessit enim per aliquot milliaria simulans timorem. Nostri sequebantur persuasi Turcam fugere, perueneruntque vsque ad Nicopolim vrbem, quam obsidione circundare conati, viderunt instructam Turcæ aciem in æquo campo offerentē se ad pugnam, vix aut quarta pars Turcici exercitus hic se ostendebat, reliquos enim absconderat in demissioris loci arbustis. Omne enim Turcæ consilium huc tendebat, vt nostri negligētius aggrederentur copias suas, propter eam causam etiam ita cesserat, & passus erat suas regiones deuastari. Nec Turcam spes sua fefellit, nam quanquam Sigismundus rex vehementer obtestaretur Gallos vt non nimium festinarent; sed post maturum consilium demum hostem concordi vna omnium sententia & animo aggrediendum, Vngaris omnino primum pugnandi locum dandum, qui pugnandi Turcarum consuetudinem sæpius experti essent, eos sine dubio fortiter pugnaturos, scientes se stare in cōspectu Germanorum & Gallorum, & nullum illis fugæ relinqui locum, prædictum enim illis iam esse, quoniam Galli & Germani è longinquis regionibus venissent, vt Vngaros defendant, ne veniant in manus tam atrocis hostis, nisi pugnent fortiter, Gallos & Germanos in terga vertentes, Vngaros non aliter ituros quam in obuium hostem. Sed omnes nationes meliora de eis sperare. Et verum erat, talibus dictis erant Vngari à ducibus & rege in prælium præparati. Galli siue timentes ne hostis cederet, & nō faceret pugnandi copiam, siue videri fortes & bellicosi cupientes, adhuc loquēte Sigismundo, tumultuarie irruunt in hostem audacissime, & primo impetu hostem reprimunt per aliquot passus, & ita pugnantes Turcarum magnam multitudinem trucidant, & vicissim cadūt, & vulnera accipiunt plurimi. Dum ita pugnant fortiter Galli, ante tempus sine ordine hostem optime ordinatum aggressi, Boemi & Vngari Germaniq; instruunt acies ad pugnam cum Turcis aptas, & erat magna in omnium alacritate spes, sed ecce Turcarum nouum agmen adest, & fessos pugnando Gallos obruit, nostrisque iamiam hostem ab altera parte aggressuris, vertunt terga Galli multitudine hostium oppressi, & fugiunt in nostrorum ordines trepidi, sanguine pleni, multisque vulneribus confossi, prorsusq; totam Germanorū aciem & Vngarorum perturbant & confundunt, Turcæ conglobati simul cum fugientibus Gallis perrumpunt nostrorum ordinem, nihilominus Germani, Poloni, Angli, non ignauius pugnant quam Galli pugnarant, & retrudunt Turcarum cuneos, ita vt ij qui in vltimo agmine erāt, putarint eos fugere: sed nostrorum ordo totus erat dissipatus, & valde pauci erant collati ad Turcam, deinde ex victis fugientibusq; Gallis animorū alacritas non parum remissior erat, quare tandem post longā pugnam, magnamq; Turcarum multitudinem cæsam, fugere coguntur & ipsi. In prælio multi, plures in fuga occubuerunt. Sigismundus fuga vix elapsus est, nam nō induci potuit vt fugeret, donec videret nullā penitus spem superesse. In fuga nostrorum

rum

rum captus est magnus numerus, ex quibus quosdam occidi iussit Turcarum Imperator, quosdam misit ad iumentorum operas subeundas. Multi Principes exercitus capti sunt, ex quibus fuit & filius ducis Burgūdiæ, qui cum viginti duobus viris Principibus redemptus est pondere auri ducentorum millium florenorum. Scribūtur occisa in illa pugna ex copiis Christianorum 20 millia, Turcarum vero 60 millia. Cecidit etiā in eo prælio vir in re militari præstantissimus, Henricus comes de Mōtepelligardo, à quo hic Vlricus dux Wirtenbergensis genus ducit suum. Hæc memorabilis strages facta est anno 1396. Post hanc pugnam cognitum est, Stephani Waiuodæ consilio & impulsu 1396 Turcam in Bulgariam vsque perductum, sicut & nostra ætate Waiuoda Turcam in Pannoniam vsque ad Viennam, vt in sequentibus dicemus, adduxit. Post iam memoratum prælium Stephanus Waiuoda Sigismundo, nescio quam ob causam, infensus, Valachiam, & Mandauiam fere totam impulit, vt deficerent à rege Vngariæ Sigismundo. quare aduersus eum misit copias Sigismundus, & breui adegit eum ad deditionem, & ad petendam gratiam. Sigismundus vocato homine ad comitia, & cum ad obiecta frigidius responderet, nihilq; refelleret probabiliter, iudicio condemnatum capite multauit. Hoc etiam anno, quo tam infeliciter pugnatum est ad Nicopolim cum Turca, superstitiosa impostura Albatorum multos per Romanam ecclesiam seduxit. de cuius sectæ proposito qui cupit plura cognoscere, legat Platinam. autor factionis à Romano Pontifice igne consumptus est. Anno 1400 cum Turca in dies Romanum im- 1400 perium & ecclesiam carperet, Wenceslaus autem Imper. (cuius præcipuum officium debuisset esse, hostes ecclesiæ & imperii propulsare, ociosus torperet, imperii electores Principes necessario de alio eligendo Imperatore cogitare cœperunt, nam præter Turcicos horrendos conatus, Principes Christiani inter se gerebant bella, nec multum curabat Imperator, tantum studebat iis rebus quibus ocium suum foueret. de quo vt alii legantur malo, quam vt ego referam. Electores ergo Principes, potissimum Rupertus comes Palatinus Rheni, decreuerunt hunc Principem imperio inutilem, quare consilium de alio Imperatore eligēdo contulerunt cum Pontifice Rōm. qui institutum magnopere approbauit, missis etiam legatis Pontifex vt propositum premerent & non mutarent sententiam adhortatus est. Quam ob rem cōueniunt iuxta maiorum decreta Principes electores Francofordiæ causa eligendi alium Imperatorem. Sed non concordarunt, alii enim Rupertum comitem Palatinum Rheni, episcopus Moguntinens. & Coloniens. Iodocum Morauiæ Marchionem, elegerunt. Wenceslaum non admodum grauiter tulisse repulsam scribunt. Marchio Morauiæ enim electus, ab illis quibus dixi, Imperator, accessit ad Wenceslaum patruum suum, quam ante semper vt patrem coluerat, exploraturus quo animo ferret abdicationem. Postquam ergo Iodocus nepos Wenceslai multa dixisset apud patruum suū regno abdicatum ad se excusandum, respondit sedato animi spiritu, Se volentem deponere imperium, vt abhorrentem natura à curis multis, ocii quietisque amantem. Etsi non cuperem, inquit, deponere imperium, tamen non grauatim cederem tibi non nepoti, sed filio meo. leniretq; omnem animi ex repulsa dolorem, quod imperium manet in familia nostra. Demum ad suscipiendum imperium adhortatur etiam, iubetq; bono esse animo. Quod ad me, inquit, attinet, habebis adiutorem & in omnibus amicum, &c. Sic locutum ferunt cum nepote suo Marchione Morauiæ, simulationéne an ex animo, dubium est. Si ex animo dixit hæc, videtur postea animum mutasse, nā captus à Sigismundo fratre suo, & Viennæ in custodia non satis diligenter seruatus, quorundam consilio & opera euasit, & regni administrationem recepisse dicitur. Ante hanc captiuitatem, propter dissolutiorē vitam fuit in custodia detentus fere totum semestre tempus, fuit autē à regni Principibus captus. Discordantibus porro Principibus electoribus, aliis Iodocum Morauiæ, aliis Rupertum comitem Palatinum eligentibus, mortuus est intra sex menses Morauiæ Marchio. Post huius obitum, abdicato Wenceslao, elegerunt Rupertum comitem Palatinum Rheni, qui quoque scribitur primum oblatum imperium recusasse. Post electionem comitatus multis Principibus, Coloniam descendit, ibique ab archiepiscopo Coloniensi vngitur & coronatur, appellaturque Imperator, eius electionem approbauit Pontifex. Post coronationem in Germania omnia magno studio composuit, & quantum potuit fieri, pacem fecit inter discordantes Principes. Postea cogit copias, & pa-

tur profectionem in Italiam, vt ſubiugaret rebelles imperio. ſtatuit enim labentem per Italiam imperii ſtatum reſtituere in priſtinum locum: & vocabatur à quibuſdã magnis ciuitatibus, quæ miſerunt pecuniam in vſum expeditionis. Verum contra erant ciuitates & Principes qui quum primum audiuerunt in Germania cõſcribi milites, ſe quoq; ad bellum parabant. Plus autem temporis in apparando conſumpſit, quam incipiens in animo habebat, decreuerat enim ante Pẽtecoſten Romæ eſſe, & vix in autumno ad primum Italiæ limen peruenit. Vbi venit in Brixiæ ciuitatis agrum, conceſſit militibus omnia diripienda, & prædam eis reliquit, nam ea vrbs erat ſubiecta Galeatio, quo cum erant magna odia & ſimultates Ruperto. Quare Galeatius, qui ſe ad bellum parauerat dum Rupertus adhuc in Germania profectionem adornaret, occurrit Germanis obuiam, ad defendendos Brixianos. Erat autem Galeatio, præter peditum copias inſtructiſſimas, equitatus expeditus & robuſtus. Primum ergo vbi alteri alteris venerunt in conſpectum, prælia leuiora ſunt commiſſa equeſtria & pedeſtria: equeſtria autem frequentius. Fauit autem ſæpius Mars equitibus Italis; peditibus vero Germanis. tandémque pedites Galeatii continuerunt omnes ſe in caſtris; equitibus vero alacritas quotidie creſcebat magis propter fauentem fortunam. Germani enim inferiores erant Italis in equis regendis. Cumque indies magis atque magis venirent in cõtemptum equites apud hoſtes & apud ſuos (milites enim ita deſpiciebãt eos, vt in faciem eis dixerint, Concedite nobis vſum equorum, nos pugnabimus, vocabantque eorum equos cancros) factum eſt vt quidam Principes Germanorum, qui multos ex equitatu perdiderant, domum reuerſi ſint: quorum vnus fuit Lupoldus dux Auſtriæ. diſceſſit etiam inuito Imperatore archiepiſcopus Colonienſis, qui magna pars Cæſariani equitatus fuit. Quare multis infelicibus pugnis equeſtribus, & diſceſſione illorum Rupertus, ne aliquid grauius incideret, rediit Tridentum cum copiis, quod non parum animi addidit hoſtibus eius omnibusque rebellibus per Italiam ciuitatibus. Quare in magnis anguſtiis conſtitutus fuit Imperator, nam pergere ſine magno diſcrimine, redire in Germaniam ſine dedecore & exiſtimationis iactura, non potuit. tandem tamen maluit periculoſe quam turpiter agere. Animaduertens igitur peditatus alacres animos, Taruiſium adiit, poſtea Patauium: Patauii obuiam veniunt legati Florentinorum, qui magnam pecuniam illi dederant, antequam exiret ex Germania, & cum primum attigit Italiam, adhortantur eum aduerſus Galeatium eorum ex profeſſo hoſtem, diuturnum enim cũ hoc duce Mediolanenſi gerebant bellum. Imperator rei difficultatẽ Florentinis indicauit, maioribus copiis Germanorum, maiori apparatu opus eſſe, curandumq; vt Pontifex Rom. & Veneti ſe iungant, ſocios eius belli aduerſus ducẽ gerendi. Præterea ob dictas cauſas maioribus copiis in Germania conſcribendis, maiorem pecuniam eſſe neceſſariam, quare magnam pecuniæ vim à Florẽtinis ſociisq; eorum petit. Legationemq; remiſſam iubet quãprimum reſpondere quid velint facere, pecuniamne numerare, an vt ipſe in Germaniam reuertatur. Hæc vbi retulerunt domum legati, valde dubii redditi ſunt Florentini, velintne plus pecuniæ mittere, an eam quam primo dederant, perdere: imo non ſolum perdere, ſed ſe cum pecunia perdere: nam ſciebat Galeatius maxime ob pecuniam quã miſerant Florentini Ruperto, Germanos in Italiam veniſſe. Facile coniiciebant quid conaturus eſſet contra Florentiam & eius ſocias ciuitates poſt abitum Imperatoris. Quare cenſebant Imperatorẽ omnibus modis retinendum eſſe in Italia, etiamſi exhaurienda eſſet tota Reſpub. Et præterea omnibus viribus iuuandum, curandumque magna diligentia, vt Veneti & Romanus Pontifex quoque accederent ſuis partibus. Quare ſtatim mittunt ad Rupertum legatos, qui eum admoneant quid tota Italia ſenſura ſit ſi ita recedat, quid Germania dictura, nempe non rediiſſe, ſed fugiſſe Galeatium: nec vllum tempus hoc dedecus & hanc turpitudinẽ ablaturum. in hanc ſententiã multa dicunt quæ facere videntur ad deterrẽdum, ne in Germaniã redeat. per eoſdẽ legatos pecuniam promittunt quam poſtulauerat, nec nõ auxiliares manus. viamq; & rationẽ ſimul indicant qua facile hoſtem vinci poſſe demonſtrant. effecturos etiam apud Pontif. Rom. & Venetos vt auxilio ſint pollicentur. Addunt legati quæ gloria conſecutura ſit Cæſarem, ſi deuicerit hunc hoſtem. omnes rebelles per Italiã ciuitates pendere ab hoc duce, quo victo, omnes certatim obuiam venturas & gratiam petituras. Et hoc genus mediis docent maiora commoda conſecutura,

quam

quam ipsa difficultas rei sit. Hæc dum missis legationibus aguntur inter Rupertum & Florentinos, incidit brumale tempus quo bellum geri nō potuit. Hybernare igitur Imperat. constituit in amicis ciuitatibus. Incidit vero per hyemem nō parua contentio inter Rupertum Imperat. & Florentinos de data & promissa pecunia, asserente Ruperto, non datam suo tempore promissam pecuniæ summam: Florentinis autem respondentibus, Rupertum nondum meritum fuisse pecuniam (neque enim recepisse se daturos antequam ingrederetur cum exercitu hostilem Galeatii regionem) Imperatorem autem male habuit, quod Florentini eum obligabant tā seruilibus cōditionibus. Imperator autem per eam hyemem nonnihil temporis consumpsit Venetiis. post natiuitatem Christi, repetiit Patauium, ibi expectauit mitiorem verni temporis auram. Cumq; neque Florentini prompti satis essent ad promendas pecunias, neq; auxiliares paratæ essent manus apud Florentinos, neq; adhuc Pontifex Rom. & Veneti iunxissent se consortes belli, statuit alio tempore hoc cum duce Galeatio bellum gerēdum, & Romam petendam, copiis auctioribus, reduxitq; copias in Germaniam. Et illi contigit & in Italia & per Germaniam quod legati Florētini prædixerant de existimationis nota: quanquam solum apud iniquos, quorum semper numerus maior est, rerum æstimatores. & dux Mediolanēsis post reditum Ruperti in Germaniam, adiecit animum ad totius Italiæ regnum, primusque conatus illi feliciter cessit, nam Bononiam in suas manus accepit, & vocabatur in certam spem capiendi Florentiam. Sed Dominus non annuit amplius eius cogitationibus vanis, vt sunt omnes stultæ & vanę cogitationes omnium hominum qui non habent Deum in conspectu suo, & non ponunt Deum mercedē præsidiumq; suum. Nam in medio cursu corripuit eum acuta quædam febris, quæ hominem interfecit. Difficulter autem auulsus est ab huius vitæ possessionibus, sicut solent omnes qui diuites in hac vita putant se esse, arrogantes sibi creaturas, quas Dominus creauit vt cum gratiarum actione vtamur eis. Post huius mortem Florentini tranquillitatem consecuti sunt, quanquam enim reliquerit filios duos eiusdem mentis, ingenii & propositi quo pater fuit: tamen non fuit illis tantum temporis & ocii, vt arma in Florentinos mouere potuerint, ducatus enim Mediolanensis magna pars rebellare cœpit, ob patris duritiem; & quod filios similiter animatos videbat. Reliquitq; & vxorem viduam, quæ post Galeatii mariti mortem imperiose & superbe (quali muliere vix est intolerabilius malum) exercuit tyrannidem in omnes subiectos: quā tamen vltor pauperum Deus non diu passus est viuere post mortem Galeatii mariti sui. Anno 1401, 1401
post supplicio affectos à Sigismundo, de quibus diximus, Vngarici proceres (qui plerique sanguine iuncti erant, iis quos necare Sigismundus iusserat) conspirauerunt aduersus Sigismundum, & cum motus sedare niteretur Sigismundus, capitur, & nobili mulieri viduæ, cuius maritum occiderat, duobusq; filiis eius nobilibus iuuenibus traditur custodiendus. Sigismundus multis pollicitationibus conatus est matrem & filios corrumpere, præcipue adolescentes quibus promisit aureos montes; se illis matrimonio iuncturum regum potentissimorum speciosissimas filias, & illos comites ducesque facturum: pollicitus nihil effecit tamen apud adolescentes bene natos & liberaliter educatos, sed viduam coniugalis amoris oblitam, corrupit leuibus argumentis, laudat prudentiam mulieris, quæ propter singularem sapientiam maiore fortuna digna sit, quæq; debeat regere magnos Principatus. Filios per ætatem nōdum capere quæ prosint quæ non, quare ipsam oportere prospicere filiis præstantissimis indole & forma, quales vix vlla mulier pariat. Laudat illi igitur illos supra omnem modum. Nihil enim tam magnifice dici potest de filio quod mater nō credat aut quod nimium putet esse. Promittit igitur matri maxima, visuram breui filios suos totius regni primatum tenentes, & in loco excelso quo natura digni sint, constitutos, si eius opera liberetur. Mulier victa promissis, præcipue vero filiorum prædicatione, liberum dimisit Sigismundum. Proceres autem regni Vngarici illi in arcem custodiendum tradiderunt potissimum, quod condemnauerat illius dominę maritum, & illorum adolescentum patrem, iudicantes non esse possibile, neque legem naturæ ferre, vt coniux coniugio talis, filii genitoris sui tanti viri obliuisci possint ita, vt non perpetuo odio autorem necis persequantur. Porro dum captus fuit Sigismundus, Ladislaus rex Apuliæ vocatus est in regnum Vngariæ à baronibus regni. Vbi vero Vngarorum legati peruenerunt ad Ladislaum in Apuliam,

Ladislaus eius regni cupidus nihil moratus conscripto exercitu volauit in Sclauoniam, ibi obuios habuit multos Vngaros Principes ecclesiastici & secularis ordinis, à quibus statim vnctus & coronatus est in regem Vngarorum. Sed mox post coronam acceptam, audiuit Sigismundum liberatum & in armis esse, maioremque regni partem adhærere Sigismundo, eos etiam à quibus vocatus erat. Quam ob rem Ladislaus perspiciens Vngarorum inconstantiam, mutauit sententiam, constituitque redire in Apuliam. sed cum nemo eorum qui vocarant eum, impensas daret, vendidit magnā Sclauoniæ partem Venetis, & coacta pecunia reduxit in Apuliam copias. Sigismundus recepit totam Vngariam, autores conspirationis aduersus eum aufugerunt. Anno post
1409 natiuitatem Christi millesimo quadringentesimo nono, celebratum est Pisis in Italia concilium, propter schisma ex ecclesia tollendum, & cum propter inuidiam & odium vitandum vterque Pontifex qui in Italia erat, & qui erat in Gallia passim diuulgaret se paratum propter ecclesiæ vnitatē, deposito pontificatu, expectare nouam electionem; neuter tamen in Pisano concilio apparuit, quare boni patres ex summorum theologorum sententia statuerunt alium posse summum Pontificem eligi, quando satis clarum esset, illos duos non Christo, sed ambitioni mundanæ seruire. Quam ob causam decretum est Constantiæ celebrandum concilium cum propter hanc Pontificum discordiam, tum propter alias causas quæ reformandam ecclesiam admonebant. Erant autem in multis malis pauci boni, vt semper omnibus seculis fuit, est, & erit vsque ad consummationem mundi: quam ob rem impeditum est bonorum propositum & conatus in ea ecclesia. Paucis ante hoc tempus annis bellum ortū est inter monasterium sancti Galli & Abbacellenses. causas eius belli notauerunt alii neoterici scriptores. Abbas eius monasterii iunctus fuit fœdere ciuitatibus Sangallo, Constantiæ, Vberlingen, Lindauiis, Rauenspurgo & Wangen; omnes ergo ij socii miserunt auxiliares manus abbati ad domandos, si Deo placuisset, Abbacellenses. Abbas igitur manu non parua aggreditur paucos illos paganos pastores (sic enim vocabant eos) nā omnes pastoritiam vitam agunt. Congregati autem omnes Abbacellenses & qui vtiles pugnæ per ætatem videntur, occurrunt obuiam hostibus venientibus: reliquos vero qui propter ætatem minus habiles ad pugnandū videbantur in sublimioribus locis ad viarū angustias disponunt, lapidibus datis quos in hostem deuoluant per alta præcipitia. erantque ita natura loci adiuuante, ordinati, vt decennis puer, aut nonagenarius senex, seu mulier, potuisset mille viros aditu prohibere. Armati autem expediti non contenti erant excludere à finibus hostem, quod facile erat propter locorum naturam, sed cum primum Abbatis copiæ attigerunt eorum fines, de monte per cliuum ruentes, ceu torrens, impetum in eas fecerunt, primo singuli aliquot lapides deiecerunt in hostem, quorum ictu multi cadebant. Postea manus conseruerunt, sed loci angustiis, & pastorum pro libertate & focis pugnantium fortitudine victæ Abbatis copiæ, vertunt terga. In ea pugna Abbacellensium vix vnus aut alter occubuit, ex Abbatis copiis circiter trecenti sunt cæsi. Et si paulo longius in montes ingressæ fuissent, omnes, absque dubio (nisi Dominus voluisset eos per miraculum seruare) aut occisi aut saltem capti fuissent. Abbas inuictos videns, nisi fame coacti sese dare cogerentur, ad vicinos Principes & ciuitates partim ipse proficiscitur, partim mittit legatos, vt monasterio Dei domui (sic enim nominare consuetudo est) subueniant, rogat, & pessimo exemplo pastorum resistant, suarum enim facultatum non esse significat, vt tam diu obsidione premat, donec redigat ad famem, quæ sola via sit superandi illos. nec exiguis copiis opus esse, quanquam anguste habitent paucique sint, esse enim præferoces duris in cotibus nati. Hæc dum Abbas agit cum nobilibus & imperialibus ciuitatibus, Abbacellenses quærunt quoque adminicula, fœdus cum confœderatis Heluetiis ineunt. Vbi autem cognouerunt nobiles non laturos; obsidionemque meditari longiorem, vt fame coacti victi dedant se, vicina castella expugnant, & deiiciunt ex montibus, quæcunque Abbati vsui iudicant esse posse ad bellum, & vicinos sibi iunxerunt. quare nobiles magis exasperauerunt, qui omnes fere erant obligati feudorum nomine duci Austriæ, quam ob causam non cessant precibus fatigare perpetuis ducem Austriacum. Vix enim potuit adduci, vt sumeret aduersus Abbacellenses arma, nam equitatus nullus omnino vsus esse in montibus illis potuit, nec maioribus co-

pijs

pis in angustiis locus erat pugnandi. Et expertus erat quales in armis essent illi pastores. Victus tamen tandem, decreuit omnino non permittendam illam rebellionem & defectionem impunem: quare acceptis auxiliaribus copiis à Principibus Germaniæ, (nam omnes cupiebant exemplum edere in illos rebelles) contrà Abbacellenses ducit copias. Post autem primi de quo dictum est, belli prælium quo Abbas pugnauerat infeliciter cum Abbacellensibus, Sangallum ciuitas quoq; magis studere inceperat Abbacellensibus, quam Abbati: inclinabant enim se ad Heluetiorum fœdus, quod adeo sancte & concorditer obseruabatur à confœderatis omnibus, vt factioni seu seditioni nihil simile habeter. Idcirco primum hostiliter castra ad oppidum imperiale Sangallum mouet, obsidetque illud ab omni parte, & eius vrbis agrum quem tum habebat latum, diripit, sed Abbacellenses amicis suis hæc propter se fieri grauissime ferentes, de montibus præcipitant se in hostes in valle, in qua est oppidum Sangallum, errantes, ludentes & diripientes, incendentesque villas, committitur pugna; sed impetum Abbacellensium vehementiorem non diu ferre potentes Austriacæ & Abbatis copiæ, fuga salutem quærere conantes multi interficiuntur. Periere, præter alios nobiles in eo prælio, vir in bello magni nominis de Landẽberg, item comes de Tierstein, vnus de Clingenbet, nomine Hermannus, Ioannes de Haluyl. Nec paruus numerus gregariorum militum interfectorum fuit. Comes de Werdenberg exul è paterna possessione à Friderico duce Austriaco pulsus, erat in eo bello apud Abbacellenses, eosque sequebatur pedes per omnia ardua montium, induratus omnibus laboribus. Post pugnam illam non procul ab oppido Sangallo, per deuia misit dux Austriæ expeditissimos armatos iuuenes, qui pagum Abbaceliam expugnatum diriperent & exurerent, sed omnes viæ erant obstructæ præsidiis, vt nusquam pateret aditus: de industria vero quodam loco cessere ij qui in præsidium constituti erant, & passi sunt eos ingredi. vbi vero venerunt in locum in quo Abbacellenses optabant eos esse, demittunt ergo in eos immania saxa. postquam vero vident eos prorsus dissipatos, & occisis multis, multisq; claudis, territos, descendunt de monte & impetu ruunt in hostes iamdudum respicientes, & occidunt duplo plures quam fuerint Abbacellensium in eo loco. Quadringentos enim aut plures occiderunt, fuerunt autem vix ducenti Abbacellensium. Post cladem tantus terror inuasit Austriacos, vt nec dux nec abbas, nec ciuitatum legati Imperatorésve potuerint eos cogere aut persuasionibus promissisque adducere, vt rursus montes & valles Abbacellensium ingredi vellent. & quotiescunque vel falso nunciabatur, eruptionem facturos Abbacellenses, exanimati relictis armis fugerunt: alioqui fortes viri bello erant illi de ducatu Austriæ, præcipue Sueuis vicini, & Sueui. Sed illi montani homines omnem eorum fortitudinem vicerunt, causam arbitror potissimam, quod tam difficulter à suis penatibus auelli possunt, possessionumque suarum tantopere sunt amantes, adeoque abhorrent à mutatione soli, vt sæpe paternum paruum agellum scindant in minutissimas partes, ex quibus se alere non possint, nisi mercenariam operam exerceant eorum multi. Atque hæc est causa, quod Heluetia hodie populosior est, quam vlla alia regio, pene dixerim, sub cœlo. Non quod non quoque veras existimem philosophicas rationes, quibus docent ob liberos flatus & spirationes continuas corporum & animorum constitutionem meliorem & robustiorem fieri. nec nihil causæ est, exercitatio, qua cum omnes magna & valida vtebantur, in colendis decliuibus locis illis, in quibus plerisque in proscindenda terra vsus esse nullus potest iumentorum, neque enim consistere possunt. Duces igitur Austriæ reducere cogebantur copias ab eorum finibus, & paulo remotius castra mouentes, de mutando milite cogitabant. Sed Abbacellenses successibus animosiores facti, non amplius continuere se in angustiis montium suorum, sed sequebantur pauci magnum exercitum ducis, abbatis, & ciuitatum imperialium abbati confœderatarum. Quare longius ab eorum finibus reduxerunt exercitum duces, quod viderunt animo demissiorem quam vt hosti opponi posset. Noui ergo conscribuntur milites multi, multi remittuntur domum: sed qui noui conueniebant partim fama anteq̃ venissent in castra, partim in castris timore; quem nemo non videre potuit, militum, quoque inutiles ad pugnam & transcendendos Abbacellensium montes, reddebantur. Sub idem tempus Abbacellenses multas arces, quarum vestigia est videre adhuc passim per montes; Marcam etiam occupa-

runt, munitionibus demolitis. nec modum fecerunt vllum destruendorum castrorum in ea valle, quæ à Sangallo oppido ad Rhenum vsque pertinet, omnes domus nobilium in editioribus & depressis locis incenderunt, quarum congeriem lapidum vident adhuc qui eo veniunt. Defecerũt autem non solum rustici ad eos, sed & nobiles quidam, qui rogarunt ducem Austriæ vt susciperet bellum aduersus Abbacellenses, & iuuaret abbatem, postquam viderunt Abbacellensium successus, fœdere se Heluetiis iunxerunt. Et quidam nobilium concesserunt in montes, ibique priuati aluere se ex fructu pecoris, & in bellis ceu alii Heluetii pedites militarunt. Anno post natum Christum
1406 salutem credentium 1406, eduxerunt Abbacellẽses copias suas aduersus Guilielmum comitem Brigantinum, & oppidum Brigantiam obsidentes, aduentu magni exercitus ex Sueuia soluere obsidionem, & domum redire coacti feruntur. Postea rediere ad Brigantiam obsidendam, sed comes auxilio nobilium & præcipue episcopi Constantiensis magnis copiis contractis, venerunt ad liberandum oppidum, quibus cum Abbacellenses quantumuis pauci, non dubitarunt congredi, nimium suo robore confidentes, pugnatum est vtrinque supra omnem fidem pertinaciter. postquam vero magnam multitudinem occiderunt Abbacellenses fatigati, & suorum cæde ad raritatem redacti cessere, armati pugnantesq;, ita vt non recte fugisse dici possint. Post hanc Brigantiæ obsidionem, confœderati Heluetiorum collectis copiis, hostiliter Longobardiam ingressi sunt, & occupauerunt multa in iis regionibus, diripuerunt & exusserunt arcem eximiæ munitionis in valle Eschental, & ceperunt Thun. Et si in ea expeditione processissent, ducem Mediolanensem ex toto ducatu eiecissent, tantopere terruerant omnes earum regionum habitatores. Dux vero promissis, & magna pecunia data, effecit, vt redierint domum, quæ occuparunt in fide permansura sperantes: sed quum primum rediere in patriam Heluetij, Thun rursum defecit ad ducem Mediolanensem. Dux autem in legibus pacis eius ius & dominium Heluetiis cõcesserat. quare confœderati ob violatam fidem succensi ira, delectu habito, denuo hostilibus animis ducunt copias aduersus ducem Mediolanensem, eiusq; ditionem late vastant. Dux in munitioribus vrbibus se continet, scribit in Germaniam, excitare aduersus Heluetios bellum conatur, sed frustra: nam Principes nolebant frustra toties impensas & operam perdere. Occuparunt autem arces aliquot & oppidum Bellentz cum castro quod habet munitum. Domum autẽ reuersis Heluetiis, dux Mediolani recepit omnia. Quam ob causam Heluetii pauculis post annis iterum copias duxerunt ad vrbem Bellẽtz obsidendam: vbi venerunt illuc, castris locatis, nihil in vrbe bellici tumultus audiuerunt, qui enim erant in vrbe armati insidias parturientes silẽtium tenebant, quo illi ante vrbem vt negligentiores redderentur, aut irruerent temere, disposuerat autem suos in vrbe, quo eos excipere commode armis posset. Cum autem non irrumperent, animaduerterent autem qui in præsidiis erant vrbis, Heluetios sine cura, negligenter dispersos iacere passim absque ordine, eruptione in eos ex vrbe facta oppresserunt eos ex improuiso: sed tamen præter oppidanorum expectationem, quantumuis dispersi essent, pugnauerunt vniuersi, nec multi occisi sunt. nam cum essent circumdati ab hostibus, & ad eos clamarent hostes vt se darent captiuos, potius mori quam viui peruenire in manus hostiles, voluerunt. Quare fortiter pugnantes, partim occubuerunt, partim ita repulerunt hostem, vt euaserint, vt tamen terga non verterint. Nescitur pluresne oppidanorum, an Heluetiorum interfecti sunt in ea pugna. Vbi domum venerunt, mox sine mora delegerunt alias copias potentiores, quas contra Mediolanensem mitterent: sed dux mittit ad Heluetios legatum, itaque facit pacem ac si ipse esset victus. Rupertus Imperator cum imperasset annis decem, vita defunctus est in Oppenheim, & sepultus
1410 Heidelbergæ, anno 1410. Genuit autem Rupertus filios sex, nominibus Rupertum, Fridericum, Stephanum, Ludouicum, Othonem, & Ioannem. Verum Fridericus & Rupertus mortui sunt ante patris mortem: reliqui quatuor cum laude vixerunt, & huius vitæ muneribus defuncti sunt.

DE GERMANIS

LIBER VIGESIMVS-SEPTIMVS.

QVum primum Rupertus diem suum obiit, conueniunt Francofurdiæ imperii electores, & in Imperatorem eligunt Sigismundum Caroli quarti filium, Boemiæ & Vngariæ regem, ex Germanis originem & genus ducentem, alioqui non elegissent. Sunt autem ad hunc eligẽdum adducti multis causis, nempe quod patrem Imperatorem habuit, & quod potens erat, vt possit labenti imperio succurrere, potissima vero causarum fuit, quod optimo & fortissimo animo fuit. postremo, quod Germaniæ amãtissimus fuit, quod testatus erat antea multis argumẽtis. De eximia corporis statura, forma, & robore alii (qui in his quæ nihil ad erudiendos animos faciunt, libenter tẽpus terunt) abunde scripserunt. Quumprimum imperium suscepit, nihil æque studio habuit, quam vt in omnibus per Rom. ecclesiam & imperiũ nationibus omnes dissidiorum causas tolleret, & tumultus bellorũ sedaret. Nam nihil laboris non subire statuit, vt componeret ecclesiam, quæ tum factionibus miserrime erat turbata, confusissimoque chao similior, quam congregationi fidelium sanctorúmve Dei. Eius rei gratia peragrauit multas terras, exposuitq; se magno periculo, & multorum odio & inuidiæ, misit legatos ad Pontifices, ad episcopos de ecclesiæ rebus componendis, & de pontificibus concordandis, nam pro singulari prudentia videbat felicem Rempub. imperii sui non esse posse, nisi religio esset in summo loco, quæ tum propter Pontificum dissidia & aliarum ecclesiasticarum personarum improbitatem, corruptamq; vitam cõtempta iacebat, multarum piarum conscientiarũ maximo scandalo. Cum autem multis nunciis & literis ad Pontifices & monarchas per Romanã ecclesiam egisset Sigismundus de concordia & reformanda ecclesia, tandem Pontifex Rom. duos cardinales ad eũ mittit legatos, qui cum Sigismũdo electo Imperatore agerẽt communi cõsilio de ecclesiæ labefactæ in omnibus suis partibus, statu reformãdo. Cum autẽ multũ in varias partes disputatũ esset, quomodo & quo remediorũ genere subueniri in extremo periculo constitutę possit, tandẽ vna concordi omniũ sententia iudicarunt fieri non posse, quam generali concilio. Pontifex vterq; qui Romæ erat, nec minus ille qui agebat in Gallia, studebat videri pius, & cupere cõcilium, ecclesiæq; quam incorruptissimũ statum, vtriq; item magnopere curæ fuit, ne videretur hypocrita: nam ea ætate erant, qui audebant palam dicere, vtrumq; Pontificem hypocritã esse. Missis igitur legatis, petebant concilium. De tempore satis conueniebat, de loco erat controuersia maxima. Omnia enim videbant Pontifices in loco posita, neq; enim dubium erat in ea ciuitate repulsam passurum Romanum, in qua haberetur Gallus pro vero Pontifice; & contra in qua ciuitate agnosceret Romanum verum Papam, illic depositurí essent Gallum. quare diu de loco litigatum est. Pontifex autem Ioannes magna prudentia dissimulauit, consiliumq; suum vix vni atque alteri indicauit: omnino enim noluit esse in iis locis, vbi maior esset Imperatoris potentia: sed legatis celandum hoc præcepit, & in mandatis dedit quæ habebant integritatis & honestatis pulcherrimam speciem. Cum autem multis Pontifex de eligendo loco legatis suis ad Sigismundum Imperatorem mittendis tractaret, nullumque inueniret locum qui non aut suspectum eum nomine hypocriseos redderet, & in quem non venturi essent aduersarii, aut quem satis tutum sibi putaret, tandem confusus in se ipso omnem rem legatis committit. sic Dominus agit, inuitis etiam instrumentis, omnia pro sua voluntate. Legati vbi venerunt ad Sigismundum, locus concilii electus est Constantia Imperialis ciuitas, quæ tum, vt nostra ætate quoque, habuit sapientia viros præstantes. Legati vbi rediere ad Pontificem suum, significaruntque illi de loco concilii futuri, insaniuit pene præ animi dolore, clamauitque actum esse de se: incepitque consulere de mutando loco: sed nullum satis honestum prætextum excogitare potuerunt omnes eius sapientes. Prædixerunt legati illi, ne recusaret locum, non enim mutaturum Cæsarem, adeo illi placere locũ, esse enim Constantiam Vngariæ, Boemiæ, septentrionalibus populis,

inferiori Germaniæ, Galliis & Hispaniæ, & Italiæ in medio fere itinere positam. Addiderunt legati quod nihil recusando mutare posset, nisi quod se suspectum redderet. Propterea Pontifex à legatis suis persuasus, dissimulare & conuenire Imperatorem, eumque sibi conciliare constituit. Idcirco Laudam ad Imperatorem properat, vbi seipsum multis commendauit Imperatori, opinionemque sanctitatis apud Imperatorem sibi parare nititur, asserit se deiici paratum ad infimam priuatam plebeiam, modo ecclesiæ cōsulatur, vocationem autem suam certam esse, inquit, & inexpiabile delictum, si relicta vocatione, cedat iis quos sciat ambitioni & ventri seruire. Maiores item Sigismundo suos prædicat, effusissimo ore se eos, propter virtutis amorem, propter singulare minimeque fucatum studium religionis & ecclesiastici status, mortuos in Domino exosculari & venerari, propterea in causa iusta se Sigismundo, vt prudentissimo & exercitatissimo, sapientissimoque iudici plurimum fidere. Propterea hunc concilii locum sibi perplacere, & si esset alius in quo Imperator potentiam maiorem habuisset, se malle quam hunc scilicet Constantiam. Et hoc genus aliis sibi deuincire studuit animum Imperatoris. Vbi autem sperarse satis illapsum in animum Imperatoris, incipit agere de defendendo patrimonio beati Petri, quod Ladislaus rex Apuliæ vastauerat, occupararque Latii magnam partem, Vmbriam totam, & Hetruriam, ipsam etiam Romam. Florentiam & reliquas opibus pollentes ciuitates non quidem expugnauerat obsidendo, arietibus oppugnando, sed nominis sui magnitudine & terrore ita sub se habebat, vt plus quotidie numerarent pro pace, quam aliæ deuictæ & subiugatæ loco tributi. Huic autem Ladislao eo tempore quo Cæsar post cum Pontifice colloquium domum redit ad maturandum concilium, accidit quod omnibus superbis mortalibus solet euenire. Cum enim eas Italiæ ciuitates subiugasset, quas volebat, reuersusque in regnum suum Neapolin, decreuit in ocio laborum suorum & victoriarum fructu frui, ecce adest angelus Domini qui illum arguit stultitiæ, quæ est summa mundi sapientia. Dixerat enim, Anime mi, parta sunt tibi omnia ad otium fouendum, gloria & facultates, quiesce, & fruere partis. At quid Angelus Domini? Stulte, vbi quæris requiem & pacem: nulla est illic. Difficiles vias vitæ ambulasti, & quę siuisti nesciens cui. arrogasti tibi quę Domini solius sunt. quod superest, pauculos post dies, quibus grauibus morbi doloribus adficieris, migrabis hinc. iamque incipies cogitare quod puluis sis, accipiesque vitæ tuæ actæ obsonium, &c. Moritur igitur Ladislaus, qui Italiam viuus bellis diu turbarat, & post eius mortem, magni motus per Italiam extitere. Mittuntur super ea relegati ad Sigismundum. Sigismundo propter maiora, concilium scilicet, & alia negotia non aliud licebat quam legatos mittere, per que eos minis partim, partim tarionibus, partim promissis nonnihil in Italia composuit. maluisset vero cum copiis ingredi Italiam ad debellandos rebelles. Quæ tum Hispaniarum regi cum regibus Apuliæ fuerint bella; quid item per Hispanias, Italiam, & Gallias gestum sit, quanquam memoratu dignissima sint, nec satis ordine ab vllo conscripta, tamen, vt à nostra prouincia suscepta, alieniora, consulto prætermittimus, festinantes ad concilium

1414 generale Constantiense. Decimo igitur quarto supra millesimum quadringentesimum annum, conuenerunt seculares & ecclesiastici Principes Constantiæ ad concilium. Venerunt cardinales, venit & Pontifex ipse Ioannes vigesimustertius: sed vrbem Constantiā non est ingressus primo adueniens, sed in monasterio extra mœnia mansit, donec certiores facti in vrbe clerus, & senatus, populusque præpararent se ad excipiendum Pontificem maximum. Obuiam igitur venerunt Pontifici ordine ecclesiastici & seculares, deduxeruntque eum ad ædes episcopi Constantiensis: postero die dono Pontifici mittunt poculum argenteum, deauratum; item tria vasa boni vini, in quorum vno Alsaticum, in alio Italicum, in tertio vernaculum erat: item octoginta saccos auenæ. Vbi Principes audiuerunt Pontificem esse Constantiæ, turmatim eo confluxerunt. In vigilia Simonis & Iudæ Constantiam Pontifex venit, post in die sancti Martini templum in pontificia maiestate circumiuit, populumque cruce manu facta benedixit. Quotidie autem plures è Roma & reliquis Italiæ ciuitatibus sequebantur cardinales, episcopi, & alii Principes. Postea cum Pontifex in die natiuitatis Christi, tres missas celebraturus esset, quibus Sigismundus interesse cupiebat, nec posset in vigilia natiuitatis Constantiam peruenire, nauigauit ex Vberlingen per lacum noctu

comi-

comitantibus eum, præter alios Principes, comite de Wirtenberg, Ludouico duce Saxoniæ, Barbara item regina vxore. Ex naui nocte cum ardentibus facibus recta in cathedralem eccleſiam iuerunt: magnificentia magna celebrauit Papa primam miſſam matutinam, & Imperator clara voce legit Euangelii locum illum, *Exiit edictum à Cæſare Auguſto*, &c. eo die cantauit Papa reliquas duas miſſas, in quibus benedixit populum, & liberaliſſima pleniſſimaque manu effudit indulgentias ſuper omnes miſſam eius audientes. Poſt miſſas mutuis officiis certarunt inter ſe Pontifex & Imperator. Nondum autem omnes aderant: poſt nouum annum venerunt dux Bauariæ cum ducentis equis, & comes Palatinus Rheni cum totidem equis, totidemque equis dux Schleſiæ, aliique quos enumerare longum eſt, Principes. Venerunt poſt purificationem diuæ virginis matris Chriſti, legati cardinales ſex ex nomine Gregorii Gallorum Papæ, qui concilium autoritate Pontificis ſui confirmarunt. magnaque diligentia Gregorii Pontificis legati cum primum aduenerunt, apud ſingulos Principes cauſam domini ſui egerunt. Poſt vero vnam atque alteram ſeſſionem, miſerunt nuncium in Boemiam ad regem Wenceſlaum cum literis, quæ autoritate Pontificia mandabant, vt ad Conſtantiam mitteretur Ioannes Hus, vir bonis diſciplinis eruditus, nec infacundus, de vitæ probitate nihil aſſero, Deus enim ſolus nouit cor hominis, quis hypocrita, quiſve vere contritus & humiliatus revereatur Dominum. Hic Ioannes Pragæ multa docuit contra ſacerdotum vitam corruptam, contra pontificiæ ſedis ius & poteſtatem, quæ omnia extant vbique per infinita exemplaria diffuſa, quare nos in his longiores non erimus. Erant autem hoc genus plurima: Romanum epiſcopum nihilo maiorem eſſe cæteris præſulibus; Indulgentias & abſolutiones Pontificum vanas eſſe; niſi vita purificetur, & renouetur homo; Hominem ſcortatione aliiſve ſceleribus perditum, non poſſe myſteria Dei diſpenſare, nihil vnctionem conferre olei, niſi vnctio Spiritus adſit, ſignum enim tantum eſſe veræ Spiritus ſancti vnctionis; Bona opera non eſſe, niſi quæ ex fide proficiſcantur, fiantq; iuxta voluntatem Domini, propter nomen Domini; Quæ docentur de purgatorio eſſe conficta, & inuenta à ſacerdotibus auaris, ventri ſeruientibus, animas enim aut in æternum damnari, aut in conſpectu Domini, hoc eſt in æterna gaudia recipi; Imagines ſanctorum in eccleſia tollendas, ex autoritate ſcripturæ; Abunde ſatis imaginum virilium & muliebrium quotidie Dominum facere, quibus admoneamur quales ſancti ſanctæque Dei fuerint; Benedictiones ignis, palmarum, aquarum, ſalis eſſe vanas, neque enim vllam creaturam elementúmve benedictione hominis immutari: ſed ſi vtentes agant gratias Domino, & benedicant Domino omnia benedictionibus impleni; Contra ignauum (vt ipſe vocauit) ocium ſacerdotum multa dixit; Verbum Dei cum fructu prædicari à nemine, niſi vocatus ſit à Deo; Liberamque debere eſſe prædicationem verbi Dei: cuicunque enim Dominus aperiat, illum audiendum; Spiritum Domini enim ita venire, vt neſcias vnde veniat, aut quo vadat; Vnctionem extremam non recenſendam inter eccleſiæ ſacramenta: fuiſſe enim ab apoſtolis loco remediorum adhibita; De auriculari confeſſione etiam quædam ab vſu Romanæ eccleſiæ aliena docuit; Conſilium & ſolatium grauatas conſcientias olim hoc modo quæſiuiſſe, & inoleuiſſe auricularis confeſſionis vſum; Cæterum veram confeſſionem eſſe, confiteri hominem ſe peccatorem eſſe; & miſericordia Dei paſſioneq; Chriſti Ieſu fidere, eſſe abſolutionem; Templum Domini eſſe ſanctos Dei, in quorum cordibus habitet Deus per Spiritum ſuum; Tempora omnia æque ſancta eſſe; Chriſtianum omni tempore Domino ſabbathum agere; arborem bonam fructum ferre bonum omni loco & tempore. Talia multa docuit Pragæ: epiſcopus autem eius loci interdixit illi conciones. Sed in villa Hus poſtea acrius inuectus eſt in clerum, epiſcopos & pontifices, & dominus eius villæ defendit eum contra epiſcopum. Venerunt autem alii Pragam qui eadem quæ Ioannes, docebant. docuerunt etiam calicis Domini participationem male plebi ereptam. & contra Romanæ eccleſiæ inſtitutionem & cõſuetudinem ſub duplici ſpecie panis & vini ſacramentum populo exhibuerunt. Wenceſlaus rex nõ voluit, neſcio qua cauſa, illos hæreticos perſequi, epiſcopoſq; ſuos iuuare: quare epiſcopus Pragenſis multa conatus cõtra hanc hæreſim, nihil autem proficiens, profectus eſt ad Sigiſmundum Imperatorem, accuſauitque fratrem eius regem Boemiæ, quod impunitam ſinat

crescere sectam Hussitarum. Sigismundus respondet episcopo audiendos & aduersarios, deinde se deliberaturum cum sapientibus viris quid opus sit facto. Porro episcopus Pragensis dum accusat Ioannem Hus & ei adhærentes apud Sigismundum, moritur. In Boemia tota ferebant, manum Domini tetigisse veritatis persecutorem, Dominum pugnare pro suo verbo, &c. Wenceslaus ergo Ioannem Hus misit Constantiam, sed non prius quam data esset illi fides, quod tuto posset Constantiam ire, & in concilio libere loqui, & domum redire ad Boemos, neque autem Boemi & rex voluerunt eum sine saluo conductu Sigismundi regis mittere. Vbi autem venit ad concilium, ab amicis statim admonitus est, vt reuertatur domum: nam facile videre poterant, eius doctrinam locum non habituram in eo concilio. Exiuitque rumor, nullo tamen certo autore, Ioannem Hus fugam parare, nec Cæsaris fidei fidem habere: quare ductus est ceu latro captus ad Ioannem Papam, vbi per aliquot dies miseris modis tractatus, mittitur in carcerem in monasterio Prædicatorum, in quo diu sine lumine iacuit. Venit & Hieronymus Constantiam ex Boemia, vt assisteret Ioanni, erat enim Hieronymus vir eloquentissimus & insignis cum in omni philosophiæ genere, tum præcipue in sacris literis. Conabantur autem quidam Hieronymum abducere à Ioanne Hus, magnas dignitates, pinguiaque sacerdotia promittendo. inquiebant, vt insaniam illam deponeret cui tota catholica ecclesia, tot præstantissimi doctores, omnes Principes, contradicerent: sed immobilis petra erat, non dubitabat effundere verba per iugulum itura. Quoties auditi sint, quotiesque cum illis disputatum, petere licet ex aliorum monumentis. Adeo enim in mala nos incidimus tempora, vt nullo vnquam seculo minus tutû fuerit vel ea loqui quæ ante annos centum & scripta & lecta sint vbique. Vno igitur verbo perstringam totam historiam Hussitarum. Condemnatus est primum Ioannes Hus, qui non verebatur in faciem prælatorum dicere, eos seruire ventri deo suo, mundanam vanam pompam, opes, delicias & luxû sectari, canes, equos, asinos & scorta alere ecclesiasticis bonis, quæ pauperibus & veris ministris debeantur. & plerosque deponendos, aliosque probatos in locum constituendos, qui doctrina & exemplo ædificent ecclesiam Christi, &c. Vbi Papa, cardinales & episcopi nullam spem esse videt resipiscentiæ in Ioanne Hus (nam viuum dimisissent, si reuocasset suam doctrinam)
1415 condemnatus ad ignem ducitur mense Iulio anni 1415. Inuicto constantique animo, quem læta frons, vultusque serenus indicabat, mortem pertulit, itaq; iuit ad flammam ignis atque cibi auidus ad conuiuium, seu sitiens ad potum. nullum verbum, nullamque vocem emisit, qua posset vlla animi turbatio intelligi: quin & in flamma ardente cecinit hymnum. Eius mors multum odii & inuidiæ apud plurimos peperit ecclesiasticis prælatis. Cinis exusti corporis, iussu ecclesiasticorum Principum & Papæ, est proiectus in lacum, siue vt omnis memoria eius deleretur, siue ne Boemi collectum pro reliquiis colerent. Post Ioannis supplicium, Hieronymum multis viis & rationibus, minis & pollicitationibus conati sunt à sua abstrahere sententia: sed nihil minæ, nihil promissa poruere apud eum. vbi ergo nihil præualere posse vident aduersus eum, pari ignis supplicio affectus est, eodem anno, sabbatho ante exaltationem crucis. Nec hic vllum tristitiæ signum præ se in vultu & facie tulit, sed gratias egit Deo quod soluendi tabernaculi hora aduenisset, & cecinit quoque spirituales cantiones, vsque dum fragor flammæ intercepit vocem canentis. & huius exusti cineres miserunt in altum lacum. Ferunt Sigismundum primum omnino fidem seruare illis voluisse, sed ecclesiasticos principes illi ex Pontificiis legibus probasse, hæreticis fidem non seruandam. Fuerunt etiam qui dixerunt Sigismundum nunquam consensisse in eorum necem, & nullam aliam causam potiorem fuisse, qua alienatus sit rursus à Pontifice cum quo pulchre reconciliatus fuerat. Ad Boemos vbi hæc acta Constantiæ peruenerunt, omnes qui adhærebant Ioanni & Hieronymo (adhærebat autem maior pars totius regni) conuenerunt, & clamant omnes vno ore martyrio coronatos sanctos viros, testes veritatis. Nec parum timuit sibi rex Wenceslaus à factione vulgi ira succensi: misit ergo ad concionē populi qui excusarūt eum, docueruntq; plebem, Wēceslaum regē grauiter ferre fidem non seruatam, & argumenta magna probabiliaq; erant, quibus ita occisos Ioannem & Hieron. facile colligi potuit, male habere regē. Dedit illis enim postea rex ecclesias in quibus dogma Hussiticū libere docere possent, & participare mensa Domini

sub vtraq; specie. nec vsquam aut clam aut palam restitit doctinæ eorum. Sed Hussitæ non contenti ecclesiis sibi à rege concessis, monasteria & ecclesias per totum regnum diripiunt & peruastant, funditusq; tollunt pulcherrima templorum ædificia. Nam quidam reges Boemiæ, religionis amantes ædificarant, & exornarant plurima monasteria & ecclesias, ita vt vix in alia natione talia reperiri potuerint: sed plebs supplicio Ioannis & Hieron. ita commota est, vt omnia fere solo æquarit. Historiam illius rei descriptam, vt ante dixi, leget qui cupit, plenius apud alios. Combustis Ioanne & Hieron. inceperunt dissidia feruere & exagitari inter Pontifices: quanquam enim vterque simularit se ex animo cedere, & cupere ecclesiæ tranquillitatem & sublata scandala; tamen clam aliud agere eos intellexerũt viri cordati. Ne quis autẽ suspicetur nos aliquid adfingere, extant Leonhardus Aretinus & Pogius qui interfuerunt Pontificum consiliis, ex quorũ monumentis satis abunde patet, qua integritate & fide hæc sint in illo concilio acta. Operæ precium est, opinor, vt adscribam decretum quod Ioannes Pontifex in concilio publicarit. est autem tale, Ioannes episcopus, seruus seruorum Dei, vniuersis Christi fidelibus, præsentes literas inspecturis, salutem & apostolicam benedictionem. Vniuersitati & vestrum singulis innotescat, quod propter quietem totius populi Christiani profiteor, promitto, spondeo, moneo, & iuro Deo & ecclesiæ & huic sacro concilio, sponte & libere dare potestatem ipsi ecclesiæ per viam meæ simplicis cessionis papatus; & etiam facere & implere cum effectu: iuxta deliberationem præsentis concilii. Si & quando Petrus de Luna, Benedictus decimustertius; & Angelus Corarius, Gregorius duodecimus in suis obedientiis nuncupati papatus, quem prætendunt, per se vel procuratores suos legitimos similiter cedant, & etiam in quocunque casu cessionis vel decessus, aut alio, in quo per meam cessionem poterit dari vnio ecclesiæ ad extirpationem præsentis schismatis. Acta sunt hæc in Constantia, anno Domini 1415, prima 1415
die Martii, pontificatus nostri anno quinto. Hæc publicauit Ioannes Pontifex, quæ habent speciem bonam, ac si essent ex pio & sancto animo profecta. Sed putauit bonus vir sibi omnia tuta, habebat enim ipsum Imperatorem sibi adhuc fauentem, habebat aliorum Principum præcipuorum fauorem. conuiuiis excipiebat Imperatorem, & alios vtriusque ordinis Principes, munera dabat clam multa. Rosam in sacris benedictione apostolica consecratam donauit Imperatori: in qua rosa consecratio materiam superare debet. Nec alii Pontificum legati negligenter ambiebant apud Principes variis viis, nomine dominorum suorum. Vbi igitur ventum est ad sessiones, agique cœptum, vt vnum caput ecclesiæ præficeretur, ad quod omnia possint referri, visi sunt Principes discordes valde, aliis alii Pontifici fauentibus. Surrexisse autem fertur in frequentissimo Principum consessu archiepiscopus Moguntinus, & dixisse, se nulli obtemperaturum nisi eligeretur Ioannes. sed vitio datum est Moguntino episcopo præiudicium illud temerarium, nondum enim audierat omnium causas. Sunt autem ab aduersariis (qui non pauci erant) Ioanni Papæ obiecta crimina plurima & grauiora quam vt in vllo homine, ne dum in Pontifice summo ferenda sint, quibus frigidius respondit Ioannes, quam amici eius expectabant, inceperuntque plerique alieniores ab illo fieri. & Sigismundus ob crimina illa incipit odire hominem. quod animaduertens Ioannes, aliumque euentum futurum concilii videns, quam sperarat, magnopere doluit & pœnituit eum, quod eo decreto, quod iam scripsimus, protestatus sit se resignare papatum, si aduersarii eius quoque resignent. Quam ob rem incepit cogitare de abitu, prætexens se suosque parum tutos, nec liberum esse concilium; nihil ædificationis & fructus ex hoc prouenturum ad ecclesiam. Hæc Pontificis querela vbi ad Sigismundum peruenit, timuit ne discederet, turbarenturque magis omnia, quam ante in ecclesia, propterea promittit illi plenissimam securitatem. Peruenit etiam ad aures Imperatoris, Fridericum ducem Austriæ omnia consilia cum Papa conferre, & eum abducere velle. Hanc ob causam vocat ad se Sigismundus Fridericum, monet eum ne tantum facinus audeat, docet eum quid mali hinc secuturum sit in vniuersam ecclesiam: omnes impensas & operam perditam quæ in concilium collata sit: imo omnia multo post peiora futura. & si abducat Papam, omnes omnia mala ipsi adscripturos, omniaque exedenda fore illi. Dux Fridericus omnia constantissime negauit, & plane Sigismundo persuasit, se nihil tale præsumpsisse, effecitque, vt minus

obseruaret timerétve discessum Pontificis. Verum Pótifex habitu famuli equitis vulgaris Constantia exiuit, & equo delatus ad nauiculam, quæ ad ripam Rheni expectabat, illinc naui vectus est vsque ad oppidum Schaffhusen, adiuuantibus archiepiscopo Moguntino, & duce Austriæ, inimicis Cæsaris. Cæsar vbi certior factus est aufugisse Papam, supra modum iratus est, familiam & cardinales eius retinere iussit. Verum cardinales Sigismundo persuadent, se non conscios fuisse propositi & abitus ipsius Papæ, & pollicentur se reducturos, reconciliaturosque eum, quam ob causam dimisit eos Sigismundus, vt reducerent Papam, qui secuti dominum suum, cum in eadem naui quæ perforabatur, essent, non qua ratione reducerent, sed quomodo cum ipso periculum commune effugerent, curabant; timebant enim ne priuarentur suis dignitatibus, si manerent Constantiæ. Sigismundus vero fugam Pontificis iussit proclamari, & simul ne quis sollicitus sit propter eius abitum, se enim scire quibus rationibus reducendus sit. Mox vero post, in frequenti Principum consessu accusauit Fridericum ducem Austriæ, quod eius auxilio aufugerit Pontifex: alioqui enim nullam euadendi spem illi esse potuisse. Commemorat in accusatione quæ pericula, quæ scandala, quæ calamitates secutura sint fugam Papæ, præter labores omnes omnium Principum frustratos, & maximas Principum & ciuitatum impensas, qui omnes sperauerant ecclesiæ pacem. Citatur ergo ad causam dicendam suam Fridericus dux, publice edito edicto ab Imperatore: sed non comparente duce, publico Principum iudicio condemnatus, priuatur omnibus feudis & possessionibus suis, & omnia eius occupanti conceduntur, subditique à debita ei obedientia absoluuntur. Nam nullus erat ex amicis eius qui ausus fuerit eum defendere in causa tam odiosa, nemo enim voluit videri vel tam malus, vt ecclesiam & Rempublicam imperii tot incommoditatibus & malis afficeret, vel tam rerum imperitus, vt non videret quæ lerna malorum ex tam intempestiuo discessu Pontificis euentura esset. Exposita igitur domo Austriæ omnibus occupantibus eam, confœderati Heluetii sine mora occuparunt. Ergo iam quam vocant (libenter enim vsitatis nominibus vtimur) Mellingen, Baden, Bremgarten, Wallestat, Diessenhofen, & alias munitiones. Quod Principes male habuit, sed in sententia damnationis erat, *omni seu cuilibet occupanti concessa domus Austria*. Cæsar ipse Stain, Frauenfeld. occupabatur etiam Feldkirch. Papa vbi audiuit sic agi cum suo patrono Friderico, ex Schaffhusen descendit Loffenbergam, inde sine mora se recepit Friburgum, profecturus, si tutum contingeret iter, ad ducem Burgundiæ, quo cum erat illi vetus necessitudo, quoque intimo summoque vtebatur amico. Pontifex excusaturus suum discessum ita ad concilium scripsit, Ioannes episcopus seruus seruorum Dei. Vniuersis innotescat, quod cum propter metum, qui cadere potuit in constantem virum, de ciuitate Constantiensi recesserimus, ne hac occasione Petrus de Luna, & Angelus Corarius in suis obedientiis nominati allegantes impressionem nobis factam, se quouis modo ab accessione retraherent, & sic protraheretur effectus pacis & vnionis ecclesiæ, ad quorum effectum desideria nostra tendunt. Ex Friburgo, &c. Fridericus autem dux Austriæ vbi videt seueritatem iramque Sigismundi & Principum, per amicos mediatores rogat gratiam, & via facta illi ad Imperatorem, & in sua ipsius persona accessit & agnouit peccatum, & se suaque omnia in manus eius tradidit. & iureiurando promittit dux Fridericus se Papam reducturum Constantiam. Sine omni igitur mora festinat dux, & ex Friburgo ducit Papam vsque ad Cellam Rudolphi, illic incepit Pontifex repugnare, nec voluit longius Constantiam versus ire. Quam ob rem dux Fridericus missus ad Imperatorem nunciis, consulit eum, quid fieri velit cum Pontifice nolente sequi vltro, nam vim adhibere summo Pontifici religio erat. Sigismundus adhibitis in consilium Principibus multis, quibus fidebat plurimum, quorum decreto capitur Ioannes Papa, & ducitur in custodiam monasterii Richnau non procul à Constantia. Custodiæ mancipato Ioanne, incipit concilium causas fugæ peruestigare & expendere, criminaque illi obiecta discutere curiosius & diligentius. Sunt autem notabilia crimina fere quinquaginta in eo inuenta & probata, quorum vnumquodque per se solum abunde satis magnum erat, vt reiiceretur à pontificatu. Quam ob rem pontificatu abdicatus Ioannes, traditur Ludouico comiti Palatino custodiendus. ductus igitur in Manhem castrum, militibus Germanis seruandus com-

commissus est, neque Papa aliter loqui cum militibus, neq; milites cum ipso potuere quam nutu & signis, nemoq; ad eum admissus est qui cum loqui sciret. in eaq; captiuitate tribus perpetuis annis fuit. Gregorius Papa maiorē in spem vocatus est, vbi audiuit captum Ioannē, & crimina tot in eo inuenta. Legati autem eius quoq; coacti sunt conciliū approbare & confirmare, & vnus eorum præcipuus, nomine Carolus Malatesta, collocatus in sede non aliter atque si affuisset Gregorius, abdicauit Papam suum pōtificatu. Quod Malatestæ conciliiq; factum tanto dolore affecit Gregorium, vt præ angustia animi mortuus sit. Erat enim natura melancholici humoris abundātior. Porro concilium statuit, Synodum generalem legitime congregatam habere potestatem plenam super omnia in ecclesia militante, etiam super Pontificem legitime electum, Hoc autem decretum est, ne qui dicerent concilio Papam non subiectum. Supererat adhuc tertius Pontifex, Benedictus 13, qui prioribus duobus pertinacior & arrogantior erat, nec magis pontificatus gradu dignus quam cæteri. Sigismundus autem nulla non pericula nullosque non labores, vt pax redderetur ecclesiæ, subiuit. Assumptis secum ecclesiasticis & secularibus Principibus, anno secundo post congregatum concilium, Sigismundus profectus est in Gallias, & Angliam ad reges, eosque diligenter adhortatus est, vt propter communem ecclesiæ tranquillitatem & concordiam, sequantur autoritatem & sententiam concilij in abrogando Benedicto, duobus aliis depositis. Rex Galliæ & rex Britanniæ videntes animum Imperatoris ad ecclesiam pacandam, responderunt se facturos quicquid deceret Christiani nominis reges, nec vsquam ecclesiæ defuturos, & nihil negaturos polliciti sunt quicquid faciat ad schisma tollendum. Re curata apud hos duos reges, ex animi sententia Narbonam ad Ferdinandum Aragonum regem pergit, qui cum suis subditis obediebat Benedicto. Vbi rex audiuit Sigismundum suo & totius concilij nomine de schismate & concordia ecclesiæ disserentem, promisit, se moniturum & adhortaturum eum ad abrogationem pontificatus; si vero non velit pontificatu se abdicare, & concilio generali liberam facere electionem, tum se effecturum apud plebem suam, vt omnes sequantur autoritatem & sententiam generalis concilij. Papa vero Benedictus se recepit in munitissima loca, neq; minis neq; vllis ad suadendum compositis verbis moueri potuit, vt Pontificis nomen deponeret. Affirmauit autem se esse verum Christi vicarium, sibi esse commissas regni cœlorum claues, se habere potestatem in concilium, non autem Christi vicarium concilio subiectum. Rex vero Aragonum, & Hispaniæ Principes omnes offensi pertinacia Benedicti, præceperunt, editis mandatis, subiectis suis populis, vt relicto Benedicto, concilij generalis autoritatem sequerentur. In hunc modum ex animi sententia effectum dedit Sigismundus quicquid proposuerat sibi in ea peregrinatione suscepta pro ecclesiæ alma pace. Cum igitur totum pene annum consumpsisset Sigismundus in illa profectione, rediit Constantiam, Principes concilij eum reuerenter exceperunt, & similiter excepti sunt omnes qui comitati eum fuerant. Paucis post Sigismundi rediū, communi concordiq; totius concilij sentētia depositus est Benedictus, & autoritate generalis concilij anathematizatus, accensis cereis candelis, & campanis pulsatis, vt est consuetudo, declaratusq; à concilio vitādus, vt hæreticus inimicusq; ecclesiæ catholicæ, & omnes eius adhærētes patrocinantesq; eisdem sententiis subiacere decernuntur. Hoc anno autoritate Cæsareæ maiestatis & concilij quidam Barones in comites, comites quidam in duces euecti sunt. Visum est etiam tempus esse eligendi Pontificem, vt commodius agere possent de corrigendis ecclesiasticorum moribus qui corruptissimi erant. Cum igitur per aliquot dies esset disputatum de ratione eligendi Pontificē, in eandē inter omnes Principes conuenit, vt cum cardinalibus qui tribus Pontificibus obtemperabant, quinq; prælati ex singulis nationibus eligerent Papam. Ij ergo ingressi conclaue, elegerunt concordibus suffragiis cardinalem de Columna, nomine Othonem, appellaruntq; Martinum quintum. quæ electio in festo diui Martini facta erat. Erat autem vir rara in rebus administrandis dexteritate, propterea Sigismundus, cui maiori curæ erat ecclesiæ felix status, quam quibusdam ecclesiasticis prælatis, supra modum lætatus est talem virum electum. Cum autem sibi timerent multi qui dignitates & beneficia sub tribus abdicatis Papis consecuti erant, propter communem pacem cōseruandam, decretum est, ratum debere esse quicquid

Iohannes, & quicquid Gregorius, & quicquid Benedictus statuissent & ordinauissent inter eos qui illis obtemperauerunt ceu veris Pontificibus. & ita in collatis beneficiis, gratiis concessis, & constitutionibus factis nihil est immutatum. Cardinales & episcopi facti à Pontificibus abdicatis, manebant in dignitate sua, quo æquiore animo ferebant depositionem dominorū suorum. post electum Pontificem constitutiones quædam non malæ sunt editæ, quæ si obseruatæ essent per hos centum annos, fortasse in meliore loco essent res ecclesiasticæ. Est autem vna constitutio talis contra simoniacos, quod electiones, postulationes, confirmationes, & prouisiones simoniacæ nullæ sint ipso iure. Item qui ad ecclesiastica beneficia simoniace peruenerit, & postea deprehensi ad fructuum quos ceperunt restitutionem, cogantur. Item quod simoniace dantes & recipientes, sententiam execrationis incurrant. Voluit, ni fallor, hæc constitutio iudicio in ecclesiarum ministros eligi probatos viros, non muneribus & fauore corrumpi electores & collatores. Quædam præterea alia quæ in eis actis habentur, statuta sunt in Constantiensi synodo. Constitutum etiam concordibus vocibus est, vt propter schismata tam perniciosa ecclesiæ, concilia generalia celebrarentur frequentia, nimirum hoc interuallo temporis: vt à fine Constantiensis concilij post quinque annos iterum conuenirent in generalem synodum Papiæ celebrandam, ab huius fine post septem annos iterum conuenirent in generali concilio, deinde semper post decennium conuocandam generalem synodum. Locumque in fine concilij cuiusque deputandum communi patrum sententia, statuerunt. Terminum celebrandæ synodi breuiorem posse ex causis statui à Cæsare, & Pontifice Principibusque aliis, sed nullas ob causas tempus cōueniendi vltra decennium producere licere cuiquam. Quis non videt quam salutaris hæc constitutio fuisset ecclesiæ, si ita seruata fuissent generalia concilia? Quanta & quot mala vitari potuissent? In synodo Constantiensi Imperator pro nescio quanta summa pecuniæ consistorium prouinciale in Durgea ciuitati Constantiensi pignori dedit. Quod postea iure belli ad Heluetios peruenit. Sigismundus post pacatam ecclesiam vtcunque in concilio Constantiensi bellum aduersus Turcas parat, nam, vt resisti Turco coniunctis Christianorum viribus melius posset, tantopere Sigismundus festinabat in vnitate facienda. Post sublatum tamen trium Pontificum schisma non responderunt spei & expectationi Imperatoris in armis contra Turcam suscipiendis pleriqne Principes. Sigismundus vero vir maximi animi posthabitis suis rebus, omnibus neruis intentus fuit in expeditiones contra Turcam, quo cum non satis feliciter pugnarat. Dum autem communibus ecclesiæ commodis consulere studet, pene amisit Vngariam & Boemiam. Boemi enim post mortem regis Wenceslai legitimo hæredi Sigismundo rebellabant, erant enim illi infensi, propter occisos in concilio Iohannem & Hieronymum. Quanquam Sigismundus fidem seruare illis volebat, & incolumes in Boemiam remittere: concilium autem esse super Imperatorem Pontifices & sacerdotum Principes dixerunt, nec hæreticis debere quenquam fidem seruare, tollendosque è medio quocunque modo fieri possit. Etsi ergo Sigismundus diceret se fidem illis velle seruare, sed postea operam se daturum, vt redirent ad ecclesiam, & inobedientes pœnas darent: nihil tamen aduersus ecclesiasticorum zelum efficere potuit. Postquam multa conatus esset contra Turcas, & in Vngaria disposuisset omnia, opposuissetque Turcæ præsidia in locis quibus opus videbatur, ad Boemicas res sese conuertit, sæpissime vocatus ab amicis, & iis quibus pax & tranquillitas cordi erat, in regnum factionibus multis turbatissimum. Non enim solum corrigere conabantur quæ docuerat Iohannes Hus emendanda, sed agrestia ingenia, neque Hussiticæ hæresis doctrina, neque vlla alia, imbuta, omnia turbabant, arboresque quas Iohannes Hus putatione egere docuerat, indoctum insanumque vulgus totas radicitus extirpabat. In itinere autem Pragam versus cum esset Sigismundus, ob causas magnas deflexit Vratislauiam, vrbem Schlesiæ eximiam, in qua plebs per seditionem senatum trucidauerat, quem Wenceslaus rex constituerat. Quo vbi peruenit Imperator, cognita causa, autores seditionis & cædis capitis supplicio affecit, fuerunt autem multi. Quo seueritatis exemplo Boemi commoti magis Sigismundum odire quam ante, arma capere, maledictis illum proscindere, multa mendacia in illum confingere, occupare omnes regni munitiones, affirmare Sigismundum Boemico nomini

mini

mini infensum, Brandenburgenses à Boemico regno alienasse; Iohannem & Hieronymum contra fidem datam iussisse concremari, & eodem modo perdere constituisse omnes qui sequantur Hussiticum dogma. ita magnum odium & inuidiam Sigismundo per totum Boemiæ regnum conciliauerunt. Quare Sigismūdus copiis coactis per totum imperium, ducit aduersus Boemos, vt regnum quod ad se hęreditario iure pertinebat, reciperet. Boemi opposuerunt se Sigismundo, duce Zischa, qui sæpe victor, multa oppida & castra cepit, & sacerdotes, qui Romanum Pontificem agnoscebant, aut cremauit, aut exectis testibus viuos diuisit. nec vno solum prælio superauit copias Sigismundi. Vbi autem Sigismundus Imperator animaduertit Zischæ fortunam constanter prosperam, & totam Boemiam in ipsum respicere, conatur hominem promissis & muneribus à proposito & hæreticorum fide abductum suum facere, vt eius opera Boemiam rebellantem domet. Homo ingentibus promissis & pecunia corruptus, perfidusque accepit non modo deserendi, sed prodendi suos conditionem: sed dum iter ad Imperatorem facit, subito quodam ægritudinis genere periit. Hussitæ primum dolebant grauiter ob mortem Zischæ, neque enim sciebant in parienda enitendave proditione mortuum; vbi vero postea cognouerunt eius conatus, vltionem Domini in eum fuisse & protectionem sui interpretabantur. Etsi autem magna diffidia inter Hussitarum exercitum à morte Zischæ fuerint, vt magnam spem fecerint Sigismundo aliquid contra eos posse effici: verum non aliter atque concertantes sues vbi aliud animans, canis, seu lupus accesserit, in vnum conuenientes defendunt se acriter vnanimiterque; sic Hussitæ inter se vehementer discordantes, tamen communi hosti, coniunctissime resistebant in vnum collecti animis. Quæ discors concordia fecit, vt non minus vsi sint propitio Marte perpetuo, quam ante Zischæ mortem. nec tantum sua defendebāt, sed etiam aliena diripuerunt & occupauerunt. Bella hæc omnia quomodo gesta sint, cum non apud vnum tantum autorem extent conscripta, repetenda mihi non duxi, præsertim cum non ad res Germanorum, sed ad Boemicas pertineant. Paucis igitur perstringam, Romanus Pontifex non cessauit à primo pontificatus sui anno instigare Principes omnes ad suscipienda arma aduersus Boemicam sectam, indulgentias liberalissime concedendo omnibus qui in eam expeditionem aliquid pro catholica Romana ecclesia conferrent. In hanc militiam misit cardinales, sed cum ignominia sæpe repulsi sunt, vt non sine scandalo mirati sint multi (qui iudicia Domini existimant animali sensu rationeve carnali) qui fiat quod Dominus hæreticis contra catholicos victoriam concedat. Maioribus igitur conatibus, animis, & copiis aggrediendos duxerunt Hussitas nostri. Aderat in Germania vir qui ad bellum natus videbatur, cardinalis Vintoniensis ex Anglorum regibus originem generis ducens, cuius industria coacti sunt maximi exercitus tres, quorum quilibet satis ad opprimendam Boemiam videbatur. Vnum ducebat exercitū Otho, archiepiscopus Treuerensis, quem secutus est totus Rhenus ab Oceano vsq; ad summum eius fontem, præterea & tota Sueuia & Bauaria secutæ sunt hunc ducem. Secundum exercitum duxerunt Saxoniæ duces, quos secutæ sunt Hassia, Thuringia, Saxonia, stagnales quas vocant ciuitates, &c. Tertium exercitum duxit Marchio Brādeburgensis, quem secuti sunt Francones & alij. Hæ copiæ omnes ingressæ sunt Boemiam confisæ multitudine, & fortitudine sua magis quam brachio Domini. Vbi autem primum in hostis conspectum venerunt, terror eos tantus inuasit, vt facile euentum rei videre potuerint paulo rerum bellicarum peritiores. Hussitæ ergo, omnibus in vnum collectissimis, acieque instructa, infesta in hostem signa ferunt. quod nostri vbi viderūt, imo vbi audiuerunt, non pauci conspexerant hostem, fugam turpissimam arripiunt, fugiuntque nemine persequente, vnoque impetu fugæ per syluam currunt. Impedimenta omnia, machinæque bellicæ sunt hostibus relicta prædæ. Cardinalis & Archiepiscopus Treuerensis adhortantur copias ne admittant in se turpitudinem tantam tantumque dedecus: sed nihil proficientes, simul fugere coguntur. Post hanc turpē fugam animi aucti sunt hæreticis, nostrisque magis sunt deiecti. Sigismundus autem Imperator animo nondum fractus Norinbergam Principes & ciuitates imperij conuocat, docetq; eos quam necessario sit iteranda expeditio in Boemos hæreticos, qui incipiebant vicinos in dies magis magisq; carpere. Venit etiā Norinbergam Pōtificis legatus, Iulianus cardinalis

ſancti Angeli, qui Principes adhortatus eſt ad bellum ſuſcipiendum. Eſt igitur alia ſtatim expeditio decreta in Boemos, & contractæ ſunt copiæ maximæ, dux autem exercitus totius electus eſt Fridericus Marchio Brandenburgenſis. Erat in ea expeditione totum fere imperium, præcipue eccleſiaſtici, quibus maior cura erat, vt perderetur Huſſitica hęreſis, pugnabat enim imprimis contra eccleſiaſticos. Erat quoq; in exercitu cardinalis ſancti Angeli. Hæ ergo copiæ Boemiam ingreſſæ incendio & cędibus omnia obuia perdunt, nulla ratio neque ſexus neque ætatis habetur. Quæ noſtrorum crudelitas non modo non terruit hoſtem, quod noſtri futurum putabant, ſed magis incēdit & irritauit. Collectis enim omnibus ſuis viribus, obuiam occurrunt noſtris: quorum aduentum vbi audiuere noſtri, nondum viſa hoſtili acie, abiecta præda, & armis, fugiunt pauidiſſime, vt eodem die adeoq; eadem hora noſtri crudeliſſimi, & timidiſſimi viſi ſint. Cardinalis per interpretes allocutus fugientes, & adhortatus eſt, vt maneant, bellum eſſe contra hæreticos, canes, Satanæ traditos, pro eccleſia catholica, pro Chriſtiana fide, magna victoribus præmia propoſita, &c. Fruſtra loquitur indulgentias, benedictiones apoſtolicas, ſanctam obedientiam, & alia hoc genus. Surdæ ſunt aures omnium, omnis vis omnium in corporibus partium delapſa eſt in fugaces pedes. Cardinalis miraculo rei ſtupidus & attonitus, non poteſt ſatis mirari Germanos, bello fortiſſimos, & ob militares virtutes ſemper omnibus populis prælatos, ita territos fugere. Sequi autem cogitur fugientes. Multos in fuga occiderunt Boemi, & conſecuti ſunt magnam prædam, ceperunt etiam noſtrorum multos. & vicina quædam caſtra occuparunt, & villas diripuerunt & incenderunt. Sigiſmundus conuentus Principum celebrat, reparare arma cupit: ſed quidam Principum fatigati, differendam rem cenſent, donec mutatio aliqua animorum fiat. Aduenerat iam tempus conueniendi ad concilium Papiæ celebrandum, ſed cum peſtilenti conſtitutione inficeretur Papienſe cœlum, placuit que Pontifici concilium transferre Senas, quo vbi ex multis nationibus cōuenirent multi: quidam largitionibus & promiſſis contra Martinum moliebantur, vt de pontificatu deiiceretur. Quod vbi animaduertit Pontifex, ſtatim concilij conuentum diſſoluit, & ne quis calumniari poſſet, Pontificem ſibi timere, ſtatuit poſt ſeptem annos ſynodum generalem celebrandam, eiq; concilio locū deputa-

1430 uit Baſileam. Anno igitur poſt natiuitatē Domini 1430, in Germaniam miſit Martinus Papa cardinalem ſancti Angeli, cum mandatis de concilio Baſileæ celebrando, & de bello repetendo contra Huſſitas. Venit autem hic cardinalis Baſileam, vbi ſenatus auguſtiſſimus & clerus, vrbiſque cœlum ſalubre & amœnus ſitus mirum in modum placuerunt. Hoc tempore Sigiſmundus cogit in Germania copias, Italiam ingreditur, in pleriſque locis honorifice excipitur. Quidam quidē primo aduenienti reſiſtere conati ſunt, inter quos præcipue fuerunt Florentini, & Eugenius Pontifex, qui ſucceſſerat Martino in concilio Conſtantienſi electo. Sed tandem vbi cognouerunt animum & potentiam Sigiſmundi, vltro ad eum venerunt, & amicitiam pacemque petierunt. Factaque pace cum Eugenio quarto, Romam ingreſſus eſt, magnoque cum honore à populo Romano & à clero eſt exceptus. eſtque Romæ à Pontifice, vt volebat, coronatus. Studuit autem vnice quam plurimis benefacere, & hanc laudem voluit poſt ſe in Italia relinquere. Multos Germanorum & Italorum, poſtquam accepit imperialem coronam, ad equeſtris ordinis decus euexit. & reuertendo domum in itinere ciuitatibus priuilegia confirmauit vetera, & noua donauit. vbi venit Mantuam, inſignia imperialia dono dedit Iohanni Franciſco Mantuæ domino, & eum Marchionem appellauit. Præterea in itinere eo multa beneficia contulit in multos. Interea dum in Italia eſt Imperator, congregatur Baſileæ concilium, adſunt Principes vtriuſque ordinis ſecularis & eccleſiaſtici, Principes ex Hiſpania, Gallia, Vngaria, & Germania. Itali ſoli & Pontifex ceſſabant odioſius. Eugenius Papa contra conſtitutionem Martini prędeceſſoris ſui conabatur à Baſilea transferre Bononiam concilij locum: ſed omnes Principes cōcilij iudicarunt, nullum concilio commodiorem Baſilea locum inuenire poſſe, cum propter ingenuos ſenatus ciuiumque animos, tum propter cœli temperiem, vrbiſq; amœniſſimæ ſitum, deniq; propter cōmeatus affluentiam. Quare ſemel atq; iterum monent Eugeniū autoritate concilij ſancta cui ſubiectus ſit, vt Baſileam ſe cū ſuis cardinalibus cōferat, & addunt minando niſi veniat, ſe enim in eum animaduerſuros

tanquam

tanquam in facrarum patrum conftitutionum præuaricatorem. Quare Eugenius timens repulfam, Bafilienfem fynodum approbauit, confirmauitq; per apoftolicas Bullas. Sigifmundus Imperator in Italia audiens Eugenium periclitari in concilio Bafilienfi, celeritate mirabili volauit Bafileam. Neque enim deponi volebat à quo imperialem acceperat coronam. Illo tēpore mifit literas Imperator ad Boemos (qui ante perpetuo prædicauerant fe rationem reddere paratos fuæ fidei, & aliena refellere) vocatque eos ad liberum concilium, ad rationem reddendam doctrinæ & religionis eorum. Promittit patres concilij benignis æquifque auribus audituros rationes eorum dogmatum. Addit etiam in eifdem literis quo iure quibufque nominibus ad fe pertineat regnum Boemicum. Dedit quoque literas totum concilium ad Bormos, in quibus inuitarunt eos ad fua dogmata propugnanda, & impugnationes eorum audiēdas. promiferunt quoque fub generalis fynodi fide plenam fecuritatem & libertatem quæ vellent loquendi, & iter aduentus & reditus fecurum. Boemi lectis literis conciliij & Imperatoris, variarunt fententiis: alij enim omnino non cenfebant ad concilium mittendos vllos, quoniam nullam fpem effe dicebant pontificios dogma Hufliticum audituros. item Conftantiæ fidem à Cæfare datam non feruatam Hieronymo & Iohanni, caufa nondum tam odiofa & exafperata tot bellis & præliis. Et maior pars in hac fententia erat. Alij autem iudicabant Bafileam eundum, iam enim concilium & Imperatorem, inquiebant, vel arma Boemica reuerituros, fi alias fidem nōn velint feruare. Effe enim omnino doctrinæ rationem reddendam fibi, exiftimabant, qui toties teftati fint, fe paratos cum quibuslibet difputare de dogmatis fui veritate, & cuilibet petenti rationem reddere doctrinæ fuæ. In hac fententia fuerunt optimatum plurimi, & poft vtrorumque fententias bene difcuffas, placuit eorum qui mittendos cenfebant quos haberent facundiffimos, & Hufliticæ doctrinæ fcientiffimos. Decreuerunt ergo ad fynodum Bafilienfem mittendam honeftiffimam legationem. Miffi funt igitur legati cum trecentis equis. Vbi venerunt Bafileam, magnus ciuium & peregrinorum numerus ante portas expectabat, vt viderent Boemos armis inuictos homines, tantam compararant opinionem fortitudinis toties victores. Fuerunt autem ex legatis illis infigniores, Petrus quidam ex Anglia, qui dialecticęs pręfidia, & fummam Hufliticę doctrinæ cognitionē cum naturali facundia coniunxerat, Iohannes Rochezana presbyter, Nicolaus Galecus presbyter, Gulielmus quidam primæ ex equeftri ordine nobilitatis, Procopius Rafus multis pugnis clarus. Ij cum paucis quibufdam aliis poft aduentum tertio die vocati funt ad publicum patrum confeffum: quos primus Iulianus cardinalis allocutus eft manfuetiffime, & adhortatus eft ad communem pacem & vnitatem ecclefiæ, matris fidelium, & fponfæ Chrifti, habentis claues cœlorum, & poteftatem iudicandi omnes doctrinas, ecclefięq;, hoc eft conciliorum ftatutis non minus credendum quam facris biblicis libris, quibus autoritas omnis ab ecclefia, quæ eas approbauit, fit. Horrēdum effe à matre ecclefia feparari. In fine orationis fictis lachrymis obteftatur, vt redeant. Boemi ex aduerfo placide refpondent, Se neque concilia neque fanctorum patrum conftitutiones cōtemnere, fed eorum, qui non aguntur fpiritu Dei, decreta cum fcriptura facra repugnātia non velle fequi. Verum effe fpirituales patres approbaffe fcripturam, illifq; credendum effe: fed cardinales, qui iactent fe fucceffores eorum, nihil diuini cogitare & fapere. Sanctorum vero patrum autoritatem apud fe permanere in eo quo debet loco, id eft fummo. neque fe quicquam aufos hactenus loqui quod non confirmatum fit autoritate fanctorum patrum & Chrifti apoftolorumque. Petebant autem à toto concilio, etiam idiotis audiri fe defendentes fuam doctrinam: quam quatuor articulis fummatim comprehēdebant, in quibus à Romana ecclefia diffentiebant. Primo, Eucharistiæ vfum effe legitimum, iuxta Chrifti inftitutionem, fub fpecie vtraque panis & vini. Secundo, In rebus fecularibus dominari non licere miniftris ecclefiæ clericis, nec omnino immifcerier negotiis, quę vocant, fecularibus. Tertio, omnibus Chriftianis, hoc eft Domini fpiritum habentibus conceffum à Deo, imo neceffarium effe, vt prædicent verbum Dei, nec mortandum carnem & fanguinem, fed obferuādum quid Dominus in nobis loquatur. Quarto, publica peccata nullo modo ferenda, etiam maiorum malorum caufa. Hæc contra Romanam ecclefiam defendenda dicebāt fibi cummiffa a Boemica ecclefia. Iulianus

autem inquit, multa alia de illis dici vulgo quæ pias aures offendant; quale est illud, Mendicantium ordines inuentum & institutum Satanæ esse. Verum esse, asserunt legati, neque enim nouum Testamentum neque vetus instituisse vsquam mendicos, neque mendicasse prophetas, neque Christum, neque apostolos, propterea sequi, institutos à malo spiritu mendicantium ordines. His de mendicantibus ordinibus respondit cardinalis sancti Angeli, non solum his credendum quæ sint in noui aut veteris Testamenti libris comprehensa, sed ecclesiæ etiam institutiones, esse censendas de nouo Testamento, & quicquid statuit aut approbauit, non minus indubitatæ fidei esse oportere, quam alia quæ in noui Testamenti libris sunt scripta. De quatuor autem iam dictis articulis Romanæ ecclesiæ magistri & Boemorum magistri disputarunt duos totos menses. postremo ita discessum est, vt nostri Boemos, Boemi vero nostros, dicerent victos. Missi sunt etiam in Boemiam ex cōcilio legati, qui de concordia multa tractarunt, sed frustra. Boemi autem eo tempore inter se intestina gerebant bella, quidam enim tyrannidem inter eos exercebant, omniaque per Boemiam multis cædibus implebantur. Quod vbi audiuit Imperator, occasionem non negligendam putauit, quare mittit in Boemiam legatos, qui foueant simultates & inimicitias inter partes, & regni proceribus se adiungant. Nec vanum fuit hoc Sigismundi concilium, nam effecerunt apud Boemos, vt conuenerint apud Ratisponam, & Sigismundum regem suum appellant, iurantque illi fidelitatem. Nec diu post Boemiam ingressus est, multis tamen prius datis muneribus regni proceribus. Iglariæ conuentum habuit, in quo multa de pace & de religione egit cum Boemis. aliaque composita sunt multa de demolitis monasteriis & ecclesiis earumque bonis direptis. Postea venit Sigismundus Pragam, reuerenterque exceptus est: eo ad eum veniunt multæ ciuitates & Barones qui illum regem salutant, & solitum iuramentum præstant. Mittunturque Pragam ex Basiliensi synodo legati episcopus Constantiensis, & alij, qui sacerdotes Pragæ consecrent & ecclesias, ritusque in ecclesiis ordinent, atque alia quæ ad sacra necessaria sint, instituant: tamen quatuor, de quibus supra dictum est, articulos mordicus tenebant omnes. Erant quoque quidam qui omnino nolebant quicquam commercij habere cum pontificiis, & quotidie lacerare non dubitabant ecclesiam Romanam, & illos qui consecrationes ab episcopis catholicis accipiebant, errare dicebant. Sigismundus igitur concessit Hussitis suas ecclesias; Hussitæ vicissim passi sunt Sigismundum suis vti ritibus in religionis negotiis: neque enim discessit à Romana ecclesia, & quod Hussitis permisit, necessitate coactus fecit. Nec tamen vlla quies fuit Sigismundo Pragæ Boemicas turbas componenti, indies enim nouæ doctrinæ autores surgebant, nec vllus fuit, qui non inuenerit adhærentes. Quum autem vni industria, consilio, & prudentia, quibus dotibus multum valuit rex, obstruit os, exoriebantur vnius loco multi, planeque euenit illi quod solet hydræ caput amputanti. Diu vero fatigatus multis huiusmodi monstris, & senio quoque debilitatus Sigismundus in ægritudinem incidit grauem: quæ cum indies ingrauesceret, medicique nullam salutis spem promitterent, vxor eius Barbara magis de regno retinendo, quam marito, solicita, vocat ad se quosdam, dicit illis, regem ex hoc morbo breui moriturum. Quid de regno futurum sit docet, nisi rebus in tempore consulatur, melius autem consuli non posse, quam vt ipsa vidua nubat regi Poloniæ. Proceres, vel potius adulatores, probant reginæ consilium, mulier anus fit noua nupta (saltem in animo) marito, & tali marito, nondum mortuo, oblita filiæ, vxoris ducis Austriæ Alberti. Imperator, hoc vbi cognouit, ad morbum accessit, neque parum ægrotantis animum commouit. Neque tamen vir magni animi inops consilij fuit, vocat enim ad se Vngarici regni primi loci proceres, eis pericula enarrat multa post suam mortem futura, & odium Boemorum in se & Vngaros simul ostendit, iubet igitur, vt impositum se ægrotum fetetro educant ex Boemia. Sed morbo ex vectione commotioneque irritato diuertitur in Morauiæ ciuitatem Zuomiam, ibi ad eum filia cum marito duce Alberto venit. Barbara vxor ægrotum secuta, Zuomiæ capta custodiæ mancipatur: quique illi à consiliis fuerant, fuga sibi consulunt. Ferunt ipsum Imperatorem iussisse vxorem captiuam teneri. Vbi autem finem adesse sensit, ad se Boemiæ & Vngariæ primores, quibus plurimum fidebat, vocat, commēdat illis Albertum Austriæ ducem, appellatq; eum successorem regnorum suorum,

ſuorum, oratque eos vt extremam ſuam voluntatem exequantur. non magis, inquit, ſe fauere genero ſuo, quam ſubiectis populis: futuros enim felices, quibuſcunque Albertus imperaturus ſit. Vocat quoque Albertum, eique commendat regna, vt non mutet animum hortatur. ſimul docet quo pacto poſt mortem apud intractabiles Boemos teſtamentum promulgandum ſit, & nominat per quos viros promulgari expedit. tanta cura rerum publicarum etiam morienti fuit. His ita magna ratione diſpoſitis, obdormiuit anno ſuę ætatis 70, regni Vngarici 51, Romani vigeſimo ſeptimo, Boemiæ decimo ſeptimo. Eſt autem corpus in Vngariam perlatum ſepultum magnifice in eccleſia Varadienſi, anno Domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo ſeptimo.

DE GERMANIS

LIBER VIGESIMVSOCTAVVS.

Lbertus dux Auſtriæ poſt mortem ſoceri ſui Sigiſmundi, mittit in Boemiam legatos, quos iuſſerat moriturus Imperator: ipſe interim comparat copias quibus vtatur ad autoritatem magnificentiamque regiam oſtendendam, &, ſicubi opus eſſet, ad rebelles coercendos. Sequentis autem anni menſe Ianuario Albertus cum ſua vxore Elizabet in Vngariæ Alba Regali, totius regni conſenſu & voluntate, coronatus eſt. In Boemia autem teſtamento, quo hæres regni Boemici Albertus cõſtituitur, promulgato, quidam recuſant Albertum, & Caſimirum regis Poloniæ fratrem regem ſalutant Boemorum: ſed illi fuerunt quædam impotens colluuies hominum. Potior autem & maior Boemorum pars Albertum præferunt, regemq; deſignant, in memoria habentes, regum Caroli, Wenceſlai, & Sigiſmundi beneficia erga Boemos, & ſcientes vxorem Alberti, Elizaber, ex Boemis prognatam. nec nihil mouit eos, quod cognouerant Albertum Principem pacis & belli virtutibus incomparabilem, Boemiciq; nominis amantem. Accedebat vero vetus fœdus inter reges Boemiæ & duces Auſtriæ, primorum Boemici regni & ducatus Auſtriæ conſenſu & imperiali autoritate confirmatum, vt domo Auſtriæ carente legitimo maſculo hærede, rex Boemorum ducatum accipiat Auſtriacum: rurſum regno Boemico deficiente hærede maſculino, regni hæres ſit dux Auſtriacus. Aliquid etiam faciebat, quod audiebat quanto cum plauſu & conſenſu Vngari appellaſſent eum regem ſuum & coronaſſent. Vxor Sigiſmundi vidua relicta liberatur poſtquam Albertus eſt rex vtriuſq; regni deſignatus, neque enim quicquam amplius ab illa timendum erat periculi, ſed antequam dimiſſa ſit, dedit Alberto regi arces, quas poſſidebat munitiſſimas, eas enim præfecti, etiam domina capta, nolebant dare. Vitam poſtea turpiſſimam in omni genere luxus duxit mulier inexhauſtæ libidinis. Quod genus mulieres maritos tantiſper ſuos amant dum valent, deſtitutos viribus odiunt peius angue, multæ veneno necauerunt ſuos viros præ amore, ad libidinem incendere conatæ. Hoc genus mulierum eadem hora eundem iam odit, iam perdite amat, furiunt, perpetuo enim bilioſo humore per totum corpus abundante & eas irritante. Quod genus furoris non niſi à phyſico philoſopho deprehenditur. nam vulgus nihil minus putat quam eas furere, ita ſuæ iræ concitatioris animi alias fingunt, quas prætexunt, cauſas. talis fuit illa Barbara. Erant, Alberto incipiente regnare in Vngaria, Budæ magni tumultus & ſeditiones. Conſtabat enim ea ciuitas partim ex Vngaris, partim ex Germanis, erat vtriſque par ius creandi magiſtratus & iudices: conuenerat autem inter eos, vt alternis annis crearent ſummum iudicem. Germani contra hanc conſuetudinem omnibus annis incipiebant creare iudicem Germanum, quod quidam Vngarus, nomine Iohannes Enthneus, qui hunc contemptum & iniuriam grauius quam cæteri, ferebat, & Vngaros contra Germanos excitare conabatur. Hunc ergo Germani clam captum & lapide alligatum in Danubium demerſerunt, poſtea cadauer à piſcatoribus in lucem extractum eſt. Quod vbi Vngari viderunt, magna ira commoti impetum in Germanos fece-

runt, & omnia quę erant Germanorum, diripuerunt. Germani, potissimum autores cędis suffocari Iohannis, fuga sibi consuluerunt. Vt autem ad Basiliense concilium redeam.
1436 Anno Domini 1436, Eugenius Basiliense concilium Ferrariam transtulit, prætexuitq; facto, quod omnes, qui credebant, non poterant non probare, nempe ad Ferrariensem synodum venturam & Gręcorum ecclesiam, Basileam vsque non velle venire: esseque, addebat Eugenius Papa, spem magnam vnionis ecclesiarum Gręcorum & Romanorum. Propterea, vbi Eugenius certior factus est totum Basiliense concilium in hoc esse, non vt hęc reforment ecclesiam, sed vt deponant Papam contumacem & concilio non audientem, mittit Basileam legatos, quorum vnus mirabili facunditate vir, episcopus Panormitanus: qui vbi Basileam peruenit, authoritati apostolicę accommodata oratione monet vt ab incepto desistant, deesse enim illis autoritatem Pontificiam. esseq; concilio Basiliensi nullam autoritatem, quoniam à Pontifice maximo translatum sit Ferrariam. Verum qui concilio Basiliensi intererant Principes sacerdotum & alij principes, contemptis iis quæ adferebant legati Eugenij, citant per literas Eugenium denuo, vt veniat ad concilium. Eugenio autem Basileam non veniente, publica generalis concilij sententia à pontificatu eum deposuerunt, & substituerunt alium Pontificem, scilicet Felicem quintum, ducem Sabaudię, qui ducatus administratione relicta, vitam spiritualem contemplatiuam amplexus erat, vestitu & tota victus ratione religiosam ducebat vitam. Hic igitur ex eremitica vita ad culmen pontificatus, pręter omnem expectationem, vocatus est. Sed multi Principes contradixerunt illi, de quibus Æneas Siluius. Eugenius autem Basilea abrogatus, Ferrariæ celebrat cum suis concilium. Causa ecclesiasticę concordię & communis pacis Græci petituri concilium Venetias vsque perueniunt, vbi audientes Eugenij & Basiliensis concilij dissensionem, dum dubitant ad quos se conferant potissimum, tandem visum est ad propiorem synodum Eugenij ire: quanquam Basiliense concilium miserit illis Venetias vsque obuiam legatos, vt se Basileam conferrent. Ex Ferraria autem transtulit Eugenius concilium Florentiam, propter pestem Ferrarię grassantem. Florentiam igitur venit Imperator Constantinopolitanus cum Patriarcha Græcę ecclesię, & multis eruditis viris, qui cum magistris Romanę ecclesiæ per aliquot mēses disputarunt. Post longam disceptationem, concordarunt, concordiaq; est publice promulgata. Asserebant Græci Romanam ecclesiam iure diuino non habere primatum. Item negabant purgatorium esse post hanc vitam. Item celebrant, contra ritum Romanę ecclesię, pane fermentato. Vtuntur etiam alia baptizandi forma. habentq; sacerdotes vxores, barbamq; non tondent. Sacramentum eucharistię sub vtraque specie omnibus dant, etiam paruulis, nondum quid sit, capacibus. & hoc genus plura à Romana ecclesia discrepantia habent. Hanc vnionem iactauit Florentina synodus aduersus Basiliensem. Prędicauerunt item pontificij legatos ex Armenia & India apud se fuisse Florentię in concilio, & à se eruditos in catholica fide. ipsosque agnouisse Eugenij Papæ potestatē, omniaq; in quibus dissentirent à Romana ecclesia, subiecisse correctioni sedis apostolicæ. quod an ita sit, neque negare, neque asserere possum, certe Basiliensi cōcilio nonnihil in quibusdam nationibus conciliauit contemptus inuidięque. Cęterum quid in Basiliensi concilio constitutum sit, diligenter est in actis, quę vbique extant, scriptum: quam ob rem hic immorandum nobis non ducimus. Post Sigismundi Imperatoris mortem statim sine mora Principes electores conuenerunt Francofurdiæ, consultaturi de eligendo Romanorum Imperatore. nullum autem ex omnibus Principibus inuenerunt magis idoneum quam regem Boemiæ, Vngarięque, ducem Austriæ, Albertum. Illi enim omnia erant quæ ad Imperatorem bonum pertinēt, animus erga Rempub. bonus, & multarum rerum peritia, facultasq; qua poterat, & fortitudo animi qua audebat exequi negocia Reipub. necessaria. quas ob causas hunc potissimum elegerunt Imperatorem. Sed oblatum imperium accipere non audebat. Nam Vngaris promiserat iuramento antequam coronarant illum, quod nollet, si forte offerretur imperium, sine ipsorum consensu suscipere. Moti sunt autem Vngari ad hoc iuramentum exigendum, quod dum Sigismundus occupatus in Germania, & Italia alijsq; nationibus fuit, multę regno perniciosæ seditiones oriebantur, exponebaturq; Vngaria Turcarum furori. Conuocatis igitur regni primoribus Viennam, Albertus exposuit illis,

Prin-

Principum electorum erga se voluntatem, quibus, inquit, se non ansum simpliciter negare suam operam. Proceres primum consentire non volebant: tandem tamen Principum precibus victi consenserunt, suscepitque imperij fasces magna multorum spe & gratulatione Albertus. Interea, Boemi qui regis Poloniæ fratrem in regem Boemiæ elegerant, compararant copias, patrocinante fratri rege Polonorum, qui misit in Boemiam Polonorum equitum circiter duo millia. Tascone igitur duce, hostiliter aggrediuntur eos qui Alberto obtemperabant, & depopulantur eorum agros. Albertus imperat conscribi copias per ducatum Austriæ, Vngariam, & Germaniam, interim opponit suæ partis Boemos hosti. Vbi conuenerunt copiæ Alberti, Poloni, Boemique, aduersarij impares se videntes, ad Thaboritas receperunt se. Quos secutus Albertus Thaboritas obsidet, sed videns inexpugnabiles, nisi longissimo temporis spacio, non iudicans rem tanta temporis iactura dignam, soluit obsidionem, & reducit copias Pragam. Thaboritæ autem frequentibus excursionibus factis, pugnabant cum Alberti militibus varia fortuna. Induciis autem ad tempus factis, domum remissæ sunt Vngarorum & Germanorum copiæ, neque enim vacabat Alberto finem ei bello imponere, propter Turcam qui crudeliter grassabatur in Rascia. obsidenteque Turca Sinderouiam, insignem principatus Rasciæ vrbem, vocatur Albertus: sed vrbs oppressa nimia Turcarum multitudine, capitur antequam possit exercitu coacto auxilium ferre. Occiduntur in ea vrbe omnes qui ad subeundas iumentorum operas non sufficiunt, alij capti in durissimam seruitutem abducuntur. Filius Principis Rasciæ oculis priuatur. Albertus vero vbi cum exercitu maximo maximis impensis collecto, venit, Turca locis non facilibus captu munitis, recedit, omnibus post se longe lateque vastatis, ne Christianorum exercitus sequi deficiente commeatu possit. Turca vero suo exercitu vtitur in aliis locis, nempe in Græcia, quam, celerius præter omnium expectationem veniens, crudelibus modis depopulatus est. Thessalonicam vrbem expugnauit vi, tractauitq; qua solet atrocitate, victos. Thessalonicensibus perditis, Ætoliam & Epirum hostilibus armis adortus, occupauit, nec mitior quam aliis deuictis, illis fuit. Albertus vero cum exercitu suo quantum potuit, secutus Turcas, magnam copiarum partem amisit, dysenteria enim ita peribant, vt milites castra relinquere sint coacti. & ipse Imperator Albertus eodem dysenteriæ morbo, quo milites, vbi Budam venit, correptus est. Cum autẽ medici suaderent vt cœlũ mutaret, & ipse alioqui cuperet esse in Germania, Viennã ægrotans petiturus, postquam peruenit ad Longam villam, quę est in itinere, morbi violentia victus, obiit diẽ suum. honorifice in Alba regali sepultus est. Reliquit autem vxorẽ Elizabet grauidam. Postquã vero Turca audiuit dilapsum Christianorum exercitum in Vngaria, cũ exercitu suo reuersus, quæ reliquerat prius in Rascia perdit. Principes electores post mortem Alberti conueniunt Francofurdiæ, eligiturq; Fridericus tertius, dux Austriæ, Ernesti ducis Austriæ filius, iuuenis adhuc, maximi animi. fuerat autem, antequam Imperator electus sit, Hierosolymæ, magnaq; cum gloria in Germaniam reuersus erat. Omnes boni Principis virtutes videntur in hunc à Deo collatę fuisse. Erat enim statim à primis annis sobrius omnino, quod rarum consueuit esse in istius loci hominum genere. Cupidusq; erat multa cognoscendi: propterea peragrauit adolescens summo iudicio præditus longissimas terras, vt instituta moresq; hominũ videret. Humanitate vero & beneuolentia erga suos & omnes mortales qua fuerit, satis testatus est in vita sua, neq; vlla vnquã ætas obliuisci poterit. Qua item pietate cum in religione tum erga suos fuerit, satis ab aliis dictum est. Has autẽ animi dotes corpus virile, robustum elegantissimumq; exornauit, quemadmodum & corporis pręstantiam ornarunt vicissim animi virtutes. Electus Aquisgranũ descendit, ibiq; Principibus pręsentibus quam plurimis, coronatus est. Porro, vt etiam dicamus quid post mortem Alberti, vxori eius Elizabet, Sigismundi Imperatoris filiæ, acciderit. Cum igitur esset prægnans, vt diximus, conuocauit Vngarici regni primores, & seipsam illis commendauit, partumque, si Dominus Deus eũ vellet superstitem. Addidisseq; scribitur, omnibus notis & signis iudicari se fœmellã parituram. Quam ob rem Vngarici regni proceres de rege cogitant, quoniam propter Turcam differre non erat consilium. Quoniam autẽ fama apud eos erat, Boemos in regnum suum vocaturos Vladislaum, Lituaniæ ducem, fratrem Polonorum regis. iudicabant autem vtile fore omnibus modis, vt in eo viro Boe-

mia, Polonia, & Vngaria coniungerentur, quo vna viribus collectis Turcicis conatibus possent resistere. Quam ob rem mittũt legationem honestissimam ad Vladislaum, offeruntque illi conditionibus certis regnum Vngariç. Verum legatis adhuc in itinere existentibus, peperit Elizabet elegantem puellum. Quare Vngari statim alios nuncios mittunt, vt reuocent primos: verum postremo missi veniunt Cracouiæ ad primo missos, qui iam cum Vladislao conuenerant, vt illis commissum erat. nec vllus locus relictus erat mutandi ea quæ cum Vladislao egerant. Vladislaus regnandi cupidus, sine cunctatione copiis delectis, iter in Vngariam arripit, Budæ in regiam ingressus ceu rex honorifice excipitur à multis regni proceribus. Elizabet eum infante puero Ladislao (hoc enim nomen imposuerant) cum amicis Principibus ad Albam Regalem se recepit: neque enim existimauit puerum, regem natum, ab Vladislao tutum. Postea, consulentibus & curantibus amicis consanguineis, imprimis Vlrico comite Ciliæ Albæ Ladislaus puer trium mensium vngitur & coronatur in regem ab episcopo Strigonensi. Aderant & aliquot alij episcopi, & multi proceres Vngariæ. Nomine infantis comes Ciliæ iuramentum, quod Vngari exigunt à suis regibus, præstitit. Elizabet vero mater sciens Vladislaum insidiaturum puero & sibi, suasu quorundam amicorum ad Imperatorem Fridericum tertium concessit, eique puerum & coronam committit. Fridericus custodiendum tuendumque puerum suscipit. Elizabet reuersa est in Vngariam, ne, quod vulgato prouerbio dicitur, vt ab oculis, ita ex corde Vngaris excideret. Post aduentum reginæ in Vngariam, conuentus magnus omnium Vngariæ Principum Budæ est habitus, in quo Vladislaus cepit aliquot amicorum Ladislai & reginæ præcipuos, coëgitque sunt iurare in verba Vladislai, eumque, qui nomine pueri arcem Vissegradensem tenebat, coegit sibi dare arcem, in ea arce sperarat se coronam inuenturum, quam Elizabet apud Fridericum Imperatorem deposuerat. Vladislaus postea Albam Regiam profectus, coronatus est magnificentissime. Fuerunt per totam Vngariam intestina bella, aliis Ladislao & reginæ, aliis Vladislao adhærẽtibus, consecutæq; sunt dissensiones illas maximæ calamitates, cædes, vastationes, incendia. Vlricus enim Ciliæ comes omnibus neruis se opposuit Vladislao, item Boemi quidam, pro puero contra Vladislaum, multa & magna egerunt. Ita turbatam & in partes diuisam Vngariam aggreditur Turca, omnemq; regionem, quæ est inter flumina Sauũ & Drauum, hostiliter direptam, occupat: cui Ioannes Huniades arcis Namdoralbensis præfectus occurrit, & commisso prælio vincit, magna Turcarum multitudine occisa. Et non diu post hanc pugnam in Transsyluanis regionibus iterum congressus, rursum superauit Huniades Turcas, sed non sine multo Christianorum sanguine. Ita autem est Turca victus, vt pene deletus sit exercitus eius; receptaq; sunt omnia ab Huniade, quæ Turca occuparat non solum in ea expeditione, sed quibusdam prioribus proximis. Item post eam victoriam Mondauia & Transsyluanæ regiones quædam quæ metu ad Turcam defecerant, redierunt ad regnum Vngariæ, obtemperaruntq; regi. Verum Turca post cladem acceptam, reparatis viribus, maximo cum exercitu reuertitur in Trãssyluanas regiones, & crudelissime omnia solo æquat, & in cinerem vertit. Iohannes Huniades strenue obuiam procedit, fit prælium, ad cuius atrocitatẽ nihil accedere potuisset, magnus numerus sternitur: tandem Turcæ terga dant, vix credibilis multitudo cadit, potitur Huniades ingenti præda & gloria. Multo in maiore honore quam ipse rex post has victorias habebatur Iohannes Huniades, vocabant eum patrem patriæ & seruatorem. Post tertiam victoriam secutus est Turcam, semouitq; eum longius, & multas vrbes & castra cepit, quæ sibi seruauit, neq; reddidit his qui per ignauiam amiserant. Magnæ interim durabant dissensiones inter Vladislaum & Elizabet, neq; Turca hostis eos concordes facere poterat, nisiq; Dominus per Huniadem seruasset, eos ambos Turca regno eiecisset. Eugenius Pontifex misit in Vngariam legatum apostolicum, cardinalem, ad componendos Vngaros & aduersus Turcam adhortandos. Verum dum esset iam pene pax inter eos facta, moritur Elizabet. Postea cardinalis se totum conuertit ad res Turcicas, nam Turca nũciabatur venire cum maioribus copiis quam antea vnquam. nec vanum nuncium erat, ingressus est Vngariam secum ducens supra centum millia armatorum. Sed Huniades, qua antea semper, vtebatur virtute & fortuna aduersus Turcam (insigni enim prælio vicit eos) quæ non parua erat. Suntq; in ea pugna

tri-

triginta millia Turcarum (si Vngaris credimus) occisa. Habebant autem in eo prælio Germanos milites plurimos auxiliares. Tot infelicibus præliis victus Turca, putauit bella differenda in his locis cum Christianis in aliud tempus (sperauit enim fortunam mutaturam faciem aliquando) quare caduceatores mittit ad Vladislaum de conditionibus pacis. Vladislaus totiusque regni proceres inconstantiam fortunæ non ignorantes, & quanta hostis polleret potentia, pacis conditiones amplectuntur. Fiunt ad decennium induciæ, repugnante cardinali nuncio apostolico. Eugenius permoleste tulit hanc cum Turca pacem Vladislai, scribitque ad legatum suum in Vngariam, & ad Vladislaum regem, induciarum fidem non seruandam hosti religionis, quæ essent Pontifice maximo nesciente & non consentiente factæ. quare præcipit autoritate apostolicæ sedis Romanæ, vt nulla induciarum habita ratione, bellum contra Turcam reparent, iuramenta quibus pax erat confirmata, remittit. Vladislaus rex Vngariæ acquieuit autoritati pontificiæ, petit auxilia à Christianis Principibus, mittit nemo, excepto Philippo Burgundiæ duce, qui belli socium se præbuit mari & terra. Vladislaus ergo, collectis quam potuit fieri, maximis copiis, Turcam inuadit: Turca vehementer succensus ira ob induciarum fidem non seruatam, celeriter per Asiam conscriptis copiis occurrit nostris. Cumque non procul abesset Turca, censuit cardinalis omnino loca quæ illic erant commodissima occupanda, & rex cum cardinali sentiebat. Verum Huniades (cui in exercitu, propter superiores frequentes victorias, maxima erat autoritas; in hunque vnum respiciebant omnes) non cedendum omnino hosti censuit, ne adderentur hostibus animi; nostris vero adimerentur, fore enim speciem quandam fugę, inquit, si deflectant à recta in montes, timorisque signum non obscurum. se Turcas sæpe vicisse minori apparatu bellico & copiis exiguis. Nihil ergo timendum præsente legato apostolico, & rege ipso Vladislao, & tot viris Principibus. Huniadem omnes audiunt, hostibus venientibus obuiam eunt. Ecce conspicitur Turcicus exercitus longe maior quam fama prænunciarat. Intelligens Vladislaus territum Huniadem, exprobrat iactationem & arrogantiam qua noluerat opportuniora occupare loca, cumque acies instruenda erat & milites adhortandi ad virtutem in prælio præstandam, rex exprobrabat Huniadi temeritatem inconsultam. Et Huniades regem iubet fugere, instruxere tamen aciem vtcunque. Turcarum Imperator ascendit cum corporis sui custodibus in collem qui prope erat, vt bene perspiceret copiarū nostrarum ordines & numerum. vbi satis perspexit, dat pugnæ committendæ signum, primo impetu nostri superiores Turcas cedere cogunt retro: quod Imperator Turcarum animaduertit, territus est, fugere putans suos, fugamque arrepturum vix retinuerunt qui apud Turcas proximo Imperatori sunt Principes. Pugnarunt ergo vtrinq; magna pertinacia & contentione, cecidereq; plurimi & Turcarum & nostrorum: tandem tamen nostri fatigati à nimia multitudine Turcarum vincuntur, & in fuga plurimi trucidantur. Ferunt Huniadem cum decem millibus fugisse, cum primum conspexit nutare nostrorum aciem, & adhuc dubio Marte. Vladislaus vero pertinacius pugnando trucidatus est. Turcæ acceptum caput Vladislai hastæ affixum secum retulerunt domum, & passim triumphantes ostentauerunt, & linguam hanc periurij pœnas dedisse clamabant. Multi proceres regni, & aliquot episcopi occisi sunt. Legatus apostolicus cardinalis, in prælio seruatus, sed fugiens, incidit in manus latronum qui eum nouerunt, putaruntq; pecuniam habere, & propterea occiderunt, abducto equo, & exutum vestimentis nudum cadauer in via reliquere. Huniades fugiens incidit in manus Despotæ Principis Seruiæ, cuius quædam oppida habebat, quare captū coegit ea reddere. Hæc scriptorem Vngaricum paulo aliter habere non sum nescius: verum non libenter sequor hominem, vbi ab aliis diuersa audio. Multo plures Turcarum in hoc infaustissimo prælio occisos scribunt. Et Turca victor, propter multitudinem suorum amissam, post victoriam tristior, causam tristitiæ rogatus respondit, Se talem victoriam hostibus optare, neque se cupere hoc modo sæpe vincere, vbi plus damni ad victorem quam ad victum redeat. Fuitque ita extenuatus & debilitatus, vt reliquię copiarum domum reducendę illi fuerint. Vt autem redeam ad Ladislaum filium Posthumum Alberti, electi Imperatoris, pauca sunt dicenda de Boemis. Post mortem Alberti in Boemia fuerunt magnę dissensiones, aliis alium regem volentibus. Postquam audiuerunt,

natum ex Elizabet puerum Ladislaum, mittunt Boemi legatos qui nuncient illi, Boemos statuisse diem eligēdi regem, ad eum vt veniat, aut saltem suos legatos mittat. Regina mittit suos legatos Pragam, conuenit totum Boemicum regnum, variant sententiis in rege eligendo. Sunt qui volunt Ladislaum, sed maior pars contradicit, in puero infante neminem posse scire ad quæ aptus sit futurus. nec patris animum solere transfundi in fœtum, sæpe bonos ex malis, ex bonisque malos genitos: quare satis esse censent, si eligatur post viginti quatuor aut sex annos, quum maturos edat fructus ex quibus cognosci possit. Hæc, quæ sic sentit pars, ducem Bauariæ Albertum eligit, & legatos in Bauariam mittit, qui offerunt illi regnum. Sed aduersa pars quæ Ladislaum volebat, etiam mittit legatos ad Fridericum electum Imperatorem, admonentes & docentes eum quid Boemi de futuro rege decreuerint. Fridericus statim mittit ad ducem Bauariæ, & monet eum ne regnum alienum suscipiat, nam pertinere ad Ladislaum filium Alberti. Hi Friderici legati præuenere legationem Boemorum, vt semper expedite magis & celerius fieri potest quod vnius autoritate agitur, quam quod multorum calculo fit, præcipue cum dissentiunt illi multi. Vbi ergo primores Boemorum ad Albertum ducem perueniunt, & exponunt illi multis Boemorum voluntatem & beneuolentiam erga eum, & regnum liberalibus conditionibus offerunt. Albertus respondet, agens primo gratias, Albertum piæ memoriæ vita defunctum reliquisse filium ad quem iure pertineat regnum, se vix gubernare posse quæ iure possideat, nullam constantem fortunam in eiusmodi regnis esse solere. quare diligenter eos ad fidem puero suo præstandam adhortatur, si velint tranquillum regni statum. Vbi ad suos retulerunt hoc ducis Bauariæ responsum legati, alius dies dicitur: in eo conuentu, post multam controuersiam, placuit sententia eorum, qui ad Fridericum mittendam censebant legationem, petentem, vt ipse nomine pueri, tanquam tutor, regnum accipiat. Legati ad Fridericum veniunt, mandata primorum regni consentientium exponunt, erant etiam ex legatis, qui suaserunt Imperatori, vt suo nomine, non pueri, regnum acciperet: nam bono titulo posse, nempe ex fœdere Boemiæ & domus Austriæ, de quo supra. Sed Imperator Fridericus respondet, se non vsurpaturum sibi cuiusquam pupilli, cuius tutor sit, hæreditatem: nec etiam sibi vacare tutoris nomine regnum administrare. Iubet eos magistratus eligere, donec ætas pueri matura regno reddatur, sibi interim studio magno fore, vt puer educetur, ita vt vtilis regno esse possit aliquando, neque in hac tutela se aliud quærere quam publica subditorum commoda. Boemi consilium Imperatoris sequuntur, eligunt summos regni magistratus: sed impatiens consortis regnandi libido turbat totum regnum, de quibus rebus Boemorum iam nihil dico. Fridericus autem puerum Ladislaum, vt erat vir timens Deum, diligenter sanctaque industria curauit. Post cladem autem illam, de qua iam dixi, Vngarorum & occisum Vladislaum, conuenerunt Vngariæ proceres, vt consulerent regno in tantis difficultatibus constituto, & primum opus esse alio rege iudicabant, aliis autem alium nominantibus, superat tamen eorum sententia, qui existimabant Ladislaum eligendum, & in regnum vocandum, quam ob rem maioris partis suffragiis Ladislaus puer est electus Vngariæ rex. Post electionem statim miserūt legatos ad Fridericum Imperatorem, qui eum certiorem de electis placito redderent, & vt in Vngariam puerum adducerent secum. Fridericus non ignarus, Vngari quid timerent si alium eligerent regem, Ladislao hærede regni viuo, nihilque boni suspicatus, respondet, neque oportuisse eligi, neque coronari Ladislaum, ad quem regnum Vngariæ hęreditario iure pertineat, & qui iam antea coronatus sit. Quare si Vngari tandem suum regem, quem Deus & ius gentium eis dederit, agnoscant, recte eos facere, & optare eis hunc animum perpetuo manere. Cæterum puerum regni gubernationi nondum per ætatem habilem, opusque esse illi tutore, neque se scire cuius tutela illi vtilior esse possit, quam eius cui genitrix eum tradiderit, se suscepisse curā pueri, curaturum ita vt vellet suos liberos post mortem curari. In summa, iubet eos expectare, donec adolescat puer, & pollicetur se nihil omissurum in curatione siue animi, siue corporis, quod ad bonum Principem instituendum faciat. Vngari, vbi hoc acceperunt responsum, irasci, iterum admonere per legatos vt Vngaris suum regem mittat, ne cogantur vi repetere. Imperator nihil aliud quam primum respondet Vngaris. Vn-

gari ducem belli eligere, copias cogere, Austriam hostiliter inuadere, agros vastare. Sed vbi primum audiuerunt, arma Imperatorem parare, redeunt vnde venerant. Postea duce Huniade Turcæ obuiam ducunt exercitum, sed infeliciter pugnarunt. Istis ferme temporibus, exortum est bellum Tigurinis cum Heluetiis confœderatis, causam hanc accipio fuisse: Tigurini aliis Heluetiis confœderati, fœdus nouum fecerant cum duce Austriæ, saluo tamen fœdere, quod cum confœderatis Heluetiis habebant. Confœderati vero Heluetij iniquo ferebant animo, initum fœdus Tigurinorum cum duce Austriæ: quare monent eos vt renuncient nouæ confœderationi. Tigurini respondebant se contra primam primi fœderis fidem non fecisse. nec enim prohibitum in conditionibus Heluetici fœderis, alia fœdera cum aliis facere, modo non sint contra confœderatos Heluetios. Paratos, inquiebant, se esse coram quouis iudice respondere. Suitenses nihil aliud exigebant quam vt renunciarent fœderi cum duce Austriæ inito. quod cum negarent Tigurini se salua fide facere posse, arripiunt arma & agrum Tigurinum omnes exceptis Bernensibus & Solodurensibus hostiliter inuadunt, & omnia vastant diripiuntque: cum venissent Suitenses vsque ad vrbem, Tigurini procedunt eis obuiam habentes coniunctas auxiliares Austriacas copias. Confœderati circiter quadringentos viros cum signo rubeo, quod erat Tigurinorum & Austriacorum signum, præmiserunt qui Tigurinis in ipsa turba instruendę aciei commixti, fugam facerent. Congrediuntur igitur, commisso prælio iuxta habitationem leprosorum, pugnam fortiter vtrique incipiunt, sed Austriaci & Tigurini turbantur ab iis qui in habitu amicorum venerant. fugiunt enim, quos secuti sunt alij, & in ipsa fuga, multos cædunt. Habebant enim illi alia præter crucem rubeam signa quibus se inuicem à Tigurinis & Austriacis discernebant, sed quæ nemo animaduertere potuit, nisi cui erant indicata. qui plura de hoc prælio & bello cognoscere cupit, inueniet multa apud Æneã Siluium, qui an omnia vera nec ne scripserit, iudicent alij. Hoc tempore magna cum Vngaris bella gessit Turca Amurates. Hoc tempore bombardæ à Germanis sunt inuentæ, breuique post etiam est ars illa libros stanneis typis imprimendi inuenta, diuinum plane inuentum. Moguntiæ autem autoribus Germanis cœpit ab admodum paruis exordiis, sed breui, vt videmus, creuit industria humani ingenij in eam perfectionem: duobus à Germanis inuentis illis quantum debeat hominum genus, pauci vident, nec à quoquã, quod sciam, satis prædicatum, cum nihil sit tam fere paruum quod non inuenerit aliquem qui celebraret. Relinquo aliis cogitandum, quod actum fuisset de omnibus bonis studiis his nouissimis temporibus, quibus omnes ventrem curãt, & inexhausta habendi cupiditate ducuntur, vix enim in viis optimos libros, quos olim magna pecunia vix comparari poterant, tollunt. Cumque inceperint abiici & negligi boni autores, antequam cœpta sit hæc ars, nisi fuisset in tempore inuenta, periissent omnes autores & disciplinæ cum autoribus. hoc aliis, vt dixi, cogitandum & commemorandum relinquo. Quemadmodum & quam necessarius bombardarum vsus sit hoc postremo tempore, qui videtur omnibus prima specie miseris mortalibus perniciosissimus: sed non re vera ita habet, nam, propter auaritiam & malitiam, extinctamque caritatem, in fine mundi malorum turba legibus coerceri non potuisset, nemo posset tuto iter facere vel miliare. Inceperant enim paulo ante bombardarum inuentum, facinorosorum hominũ cœtus magnæ factiones per seditionem multis locis bonorum labores diripere & perdere. & quis potuisset illas prædonum & latronum arces ex montibus deiicere, quæ nostra memoria sunt ope bombardarum deiectæ? quare nostrum plurimi damnamus inuentorem & inuentũ bombardarum, qui forte non viueremus, nec patres nostri vixissent? certe hic status rerum non esset; tam potentes & opulentæ vrbes non essent, neque enim mercaturam exercere potuissent negociatores, qui præcipua pars sunt ciuitatum potentum & magnarum. quare Dei dona desinat contemnere, nisi quis diductum os canis & dentes ad mordendũ factos damnandos putat, nisique quis cornua in boue non bonum creatoris opus existimat. At nemo sanus damnat vsum hoc genus partium animantibus à natura datum loco armorum. Malos quidem optaremus & nos carere consilio, bombardis, & aliis facultatibus, donis Dei, vt bouem canemque rabie correptum vellemus non habere cornua & dentes. & quæ est creatura qua non abutantur mali? aut omnia quæ Deus ad defensio-

nem hominis docuit, damnes oportet, aut bombardis in eorum numero locum concedes, &c. Sed præter propositum hæc. Cæterum si Dominus annuerit, seorsum proprio de bombardis dicato libello scribemus, nunc ad institutum. Fridericus electus Imperator istis temporibus omni studio & industria, in componendis per Romanam ecclesiam Principibus, vt vna iunctis aliquando armis vnanimiter susciperent expeditionem in Turcam. Circa hæc tempora Delphinus, magnis copiis per Gallias & Brittaniam contractis, ingressus est Germaniam, præcedebãt de eius proposito varij & diuersi rumores. Ferebant quidam venisse contra confœderatos Heluetiorum, imperiumq; totum quoque arma sumpturum quam primum Delphinus aggrederetur eos. Erat etiam fama, propterea primum coactos vt disturbarent concilium Basiliense, Eugenium Papam magnam summam pecuniæ in eam rem expendisse. nec deerant qui dicebant ipsum venire vt reciperet omnia quæ ad Galliam pertinebant, vsque ad Rhenum, obsessurumque Argentinam, & alias ciuitates in ea Rheni ripa. & hoc probabile erat, & propterea muniebant se vrbes, militesque ad se accipiebant. Vbi venit Delphinus in Alsatiam, egit cum iis nõ omnino hostiliter, ne statim in se commoueret omnes Principes & ciuitates earum regionum. fecitque fœdus cum iis magistratibus & nobilibus, qui Alsatiam gubernant, vt in hyberna acciperet viginti quinque millia militum, nam constituerat illic hyemare, maiora enim in animo habebat, quam vt vna æstate cõfici posse speraret. Vbi ad Basileam vrbem venit, loca castris idonea circumspicere, & parare omnia quæ ad obsidendam vrbem videbantur factura. Illic demum conuenisse, aiunt, omnes Delphini copias. Basiliensibus autem ære conductos Heluetij milites miserunt. quos vbi appropinquare vrbi certior factus est Delphinus, opposuit se illis, ne possent vrbem ingredi, parua admodum manus Heluetiorum ab aduersa Birsæ fluminis ripa, prope pagum Mutis, muniuerunt in colle castra, quorum hodie euidentes videntur fossæ. dum autem senatus Basiliẽsis deliberat, qua via & ratione in vrbem inducere possent expectatum præsidium, & iam nuncium destinarẽt ad eos, qui ab altera ripa Rheni ascenderet, tranaretque deinde vbi Birsa Rhenum paulo supra vrbem influit, & latens per saliceta, quæ dẽsiora sunt in ea Birsæ ripa, perueniret ad præsidium missos milites, Heluetiorum nimium audax iuuentus non expectato ex vrbe nuncio & consilio, statuit perrumpere densissimas Armeniacorum (sic enim nominabantur) copias. Impetu igitur facto ex castrorum edentiore loco in hostes, magnam Armeniacorum multitudinem trucidant, & hostibus cedentibus & cadentibus vno pugnæ impetu ex castris & per ripam alteram Birsæ decurrunt, per alteram ascendunt: vbi vero venerunt in æquam illam planitiem campi, qui est inter vrbem & hospitale leprosorum, quod ad sanctum Iacobum vocant, maiorem exercitus aciem oppositam habẽt, adhuc integram, nec dubitant Heluetij, quanquam fatigati, & in illam aciem irruere, nec prius cædere desinunt quam omnes ceciderint, & dissiparint omnes hostiũ acies. Itaque recte dicuntur ab Æneа Siluio, qui tum Basileæ erat, non tam victi quam vincendo fatigati Heluetij (qui eodem tempore Rapersuil, Turegum, & Vatspergarcem obsederunt) præsidium mille quingentorum armatorum. vnum ex Heluetiis (qui in prima coitione manserat inter salices, impeditus nescio qua causa, ignauiæne & timoris, an corporis aliqua noxa) euasisse audio, tamen etiam vbi domum venit, de eo, ceu desertore, capitis supplicium sumptum. Nullum autem Heluetiorum in ea pugna cæsum tradunt, qui non secum (si numerus occisorum ad calculum reducatur) rapuerit hostium septem aut octo. Circiter decem horas durauit prælium. Hoc factum Heluetiorum omni memoria dignum ita confirmauit Delphinum (neq; enim fere vllos reliquos integros vtilesque ad pugnã habebat, præter eos quos portis vrbis opposuerat, ne eruptionẽ facerent ciues) vt nihil amplius de vrbe capienda cogitaret, sed de reditu. ad infirmiora igitur inter Basileã & Alsatiã conuersus, depopulatus est omnes agros, mox deinde in Alsatiam reuersus quæ antea in vsum hybernorum seruarat, omnia diripit & vastat, nulla priorum conuentionum ratione habita. Mittũt autem Basilienses ad Delphinum legatos, & ipse rex Romanorum suos mittit, causas aduentus tam hostilis rogant, iubent quam primum abeat, alioqui Germaniam totã in armis futuram, nec fore contentã hostẽ repellere, at secuturam, seq; vlturam, nec enim hactenus vllũ impune Germaniam lacessisse. His nũciis & clade accepta ab Heluetiis inductus, reduxit vnde

vene-

venerat, copias, Montispeligardi arcem & oppidum bona fide reddidit, nã aduenient certis quibusdam conditionibus tradita illi erãt ad tempus certum, vsui enim maximo esse poterat illi gerenti bellum in Germania. Hoc tempore misit legatos suos Eugenius in Germaniam ad Principes de concordia ecclesię agentes, multisq; locis ob eam rem sunt conuentus Principum habiti, Norinbergæ prima comitia habita sunt, illic pauci sunt inuenti qui non consentirent concilio Basiliensi contra Eugenium. nec in secundis comitiis Francofurdiæ celebratis multi sunt inuẽti, qui cõtra Basiliense concilium Eugenio obedire voluerint. Tertio vero conuenerunt in Oschofenburgo, vbi pauci quidam inuenti sunt qui nomina sua Eugenio dederunt aduersus concilium Basiliense. Cæterum quædam maximi momenti & difficilia postularũt Germaniæ Principes ab Eugenio, quæ si faceret, promittebant se illi obtemperaturos. Quod vbi intellexit Fridericus Imperator, defendit Eugenij partes, iniquum, inquiens, tam graue à summo Pontifice exigere, quantumuis enim æquum videbatur Principibus aliis, tamen ob pontificatus dignitatem, & religionis obseruantiam non exigendum iudicabat Fridericus ab apostolico. Et plane si Fridericus in his conuentibus accessisset Papæ in concilio Basiliensi creato, Felici Sabaudiensi, actum in Germania de Eugenio fuisset. Hoc tempore Philippus Maria, Mediolanensis dux, moritur sine legitimo hærede: multis igitur principatum eum affectantibus, inter quos fuit & Imperator Fridericus, qui ad se pertinere ducatum, duce sine legitimo hærede vita defuncto, contendebat. Senatus vero omnes exclusit, libertatemq; asserere pristinam statuit, quam olim ea ciuitas habuit: nulliq; quicquam obnoxij volebant esse: Imperatori tamen quotannis promittebant poculum non vulgaris ponderis ex puro puto auro. volebant autem poculum dare, non pecuniam, quo donum, non tributum videretur. Sed principatus Mediolanensis, interea dum hi contendebant, multorum prædæ exponebatur. Ludouicus enim dux Sabaudiæ præter multa alia Confluentiam & Valentiam occupauit; Veneti Placentiam, Laudam, Cremamque ceperunt; Franciscus Sphortia vbi animaduertit, ita quoslibet quiduis de ducatu rapere, putauit sibi magis licere, quam cæteris, nam gener erat mortui ducis Philippi, quam ob causam, Cremonam occupauit, mox Papiam, ciuibus eum vltro vocantibus, accepit in fidem. Qui postea est etiam dux à Mediolanensi senatu electus contra occupatores ducatus, præcipue contra Venetos: beneq; illi succesere conatus, restituitque ducatum in pristinum locum. Papa Basileæ electus Felix, impulsu & hortatu Friderici Imperatoris misit legatos procuratores suos ad Nicolaum quintum (hic est ille Pontifex, qui tot philosophos fouit, suisq; impensis curauit Græcos autores in latinam linguam transferri, & bonos autores restitui) per eos se abdicauit põtificatu, sed ea lege: vt legat⁹ in Sabaudia (cuius, vt dictum, dux fuerat) & in Germania cardinalisq; maneret: atque etiam ratum esset quicquid hactenus ille fecerat: manerentq; omnes prælati ei adhærentes in suis dignitatibus & locis. Nicolaus conditiones lubens accepit, & si grauiores fuissent, vt erat vir facilis, religioni & musis deditus, consensisset propter ecclesiæ communem pacem. Post hanc Pontificum concordiam, comitia Imperator Fridericus, præsentibus omnibus secularibus & ecclesiasticis Principibus, celebrauit Oschofenburgi: & illic omnes vnanimiter agnouerunt Nicolaum quintum pro vero summo Pontifice, edictumque publicauit Fridericus super ea re per totum imperium, vt omnes haberent Nicolaum pro indubitato Papa. Nemo vero tam duræ ceruicis, tamque temerario rebellis est inuentus, qui contradixerit, præsertim cum Pontifices ambo concordarent. Facile boni bonis iunguntur. nisi enim vterque Pontifex bonus fuisset vir, non ita coniungi potuissent, videbatur enim difficillimum, nam habebat Felix totum concilium Basiliense à sua parte, neque dici potest, quod desperarit rebus suis, magnis enim potentibusque amicis inuitis, renunciauit pontificatum. Fuit enim vir pius minimeque ambitiosus, quod satis declarauit antea, relictis enim mundi curis, florentissimo ducatu, se ad vitam contemplatiuam totum tradiderat. Nicolaus etiam, propter maiorem vnitatem ecclesiæ, acta Basiliensis concilij approbauit, sicut in actis extant eius literæ, quæ promulgatæ sunt anno Domini 1449 in mense Iulio. Illa concordia 1449
Pontificum gratissima fuit omnibus bonis per Romanam ecclesiam, eratque spes magna, ecclesia vnanimi prælatos sua religionisve autoritate pacem inter omnes Princi-

pes factos, vt aliquando coniunctis viribus contra religionis ecclesiæque Christianæ hostes vna omnes expeditionem susciperent, non solùm ad recuperãda proxima quæ Turca inuaserat & occuparat, sed etiam ad recipiendum Hierosolymitanum regnum. Conabanturque quidam ecclesiarum prælati, bono zelo ducti, pacem inter omnes principes facere, quidamque satis modestè pieque obedientes & paratos se ostendebant, pollicentes sua priuata posthabituros communibus commodis ecclesiæ Christi. Sed potentiorum multi aut cupiditati imperãdi, & priuatarum rerum studio, nimium dediti, aut deliciantes mollitiores, obturabant aures, quasi ea res nihil ad se attineret. Ob has caussas passim bella exoriebantur. Carolus rex Galliarum cum Anglis gessit bellum graue, & totam per vim armorum Nortmaniam occupauit, & Aquitaniam subiugauit, anno proximo post Nortmaniam captam; consumpseruntque illi inter sese vires suas; quibus Turca erat debellandus. Alij quidam Principes nuptiis celebrandis & spectaculis erant intenti, vt non vacaret de Turca cogitare. Eodem tempore,
1499 nempe anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo nono, fuit graue sanguinolentumque bellum inter Vlricum comitem Wittenbergensem, socio Alberto Marchione Brandeburgensi, & ciuitates imperiales. Erant plurimæ ciuitates eo tempore sociæ belli, quædam enim, quæ non aperte se Principum hostes profitebantur, clam tamen iuuabant alias vel consilio, vel pecunia, vel milite, similiter & Principibus adhærebant alij Principes multi, quidam palam, quidam occulte. In multis locis bellum erat hoc per Germaniam, nec habebat bellum, vt alias consueuit fieri, vsquam propriam sedem. Vlricus Wittenbergensium comes plurimum negocij fecit vicinis comitatui suo ciuitatibus, nec semel neque vno loco, nec simili fortuna pugnauit cum eis: sæpius tamen victorem, quam victum fuisse accipimus. Erat videre incendiis exustas villas & pagos, arces demolitas, vastatos agros, rusticos occisos, attritas segetes, lugentes viduas & orphanos. Albertus dux scribitur nouies pugnasse cum Nornbergensibus, & ferè semper victor, præter quam in nono vltimo prælio, in quo recuperarunt omnem suam laudem prudentiæ & fortitudinis, quæ passa erat in prioribus bellis non paruam iacturam. Durauit hoc bellum Germaniæ exitiale duos perpetuos annos, nec potuit componi, donec partium facultates ita attritæ fuerunt, vt amplius ducere bellum non possent. Post nouissimum prælium non procul ab Eslingen, quo ciuitates non satis prospere pugnarunt, facta est pax inter ciuitates & prædictos Principes. Pacte sque cum aliis Germaniæ primoribus & ciuitatibus pararunt se ad expeditionem cum Friderico Imperatore in Italiam. Nam Imperator pacem eam propterea studiosius fecit, parauit enim selectissimas magnasq; copias per Germaniam Fridericus profecturus in Italiam, habuitque promptos & paratos omnes Germanos: nemo enim non amabat, ob singulares boni Principis dotes, eum.

DE GERMANIS

LIBER VIGESIMVSNONVS.

Rebus in Germania, vt temporum conditio ferebat, compositis, & contractis copiis, Fridericus Romam petiturus, primo profectus est ad oppidum sancti Viti, ibi disposuit quæ reliqua erant, mox prosecutus est iter in oppidum Villacum, illuc ad eum venerunt Boemorum & Vngarorum procerum quam plurimi, qui omnes se offerebant ad susceptam expeditionem, cupiebant enim gratificari potentissimo & optimo Principi, qui secum eorum regem ducebat Ladislaum. Collecti igitur Germani, Boemi, & Vngari sequebantur Cæsarem,
1452 Ianuarioque anni 1452 splendidissime intrauerunt Italiam. Vbi venit autem Cæsar in regiones Venetorum, obuios habuit honestissimam Venetorum legationem, quæ, nomine Augustissimi Venetorũ senatus, reuererẽter excepit Fridericum, aduentuiq; amice gratulata, comitataq; ipsum per omnes Venetorũ vrbes, victũ sine omni precio splẽdi-

de

de ministrauit. obuiamque venerunt & aliæ innumeræ legationes, gratiam, pacem & amicitiam petentes, & munera obsequiumq; offerentes. Per aliam viam, nempe vallem Tridentinam multæ ad vtramque ripam Rheni ciuitates & Principes ecclesiastici & seculares, multæ item Sueuiæ ciuitates nobiles venerunt Ferrariam, ibiq; expectato Imperatori se coniunxerunt, vt gratum erga optimum Principem animum declararent. Ferrariæ igitur signa singulorum Principum & ciuitatum, qui ad augendam gloriam eius conuenerant, ordine maxima cum voluptate inspexit Imperator. illinc eum omni exercitu discedens venit Bononiã. quanquã enim dux Mediolanensis F. Sphortia amicissime inuitaret eum Mediolanum ad accipiendum ex cõsuetudine coronam illam ferream: tamen recusauit, maluit enim eam Romæ accipere. Bononiæ vero obuius venit legatus pontificius, qui nomine Papæ excepit Imperatorem magna cum reuerentia & honore. Bononiam relinquens per iuga Apennini montis Florentiam venit, illic ex ordine tota ciuitas se illi obuiã effudit, magistratus vrbis, clerus & deinceps archiepiscopus; magnificẽtissime est illic tractatus. Venit deinde Senas, illuc ad Imperatorem venit virgo forma omnibus numeris absoluta, quæ illi desponsata erat, Leonora nomine, filia regis Aragonum, nata circiter annos sedecim. Fridericus cum præcipuis amicis extra vrbis portas occurrit in amplexus obuiam sponsæ. Senenses nihil omittunt quod ad reuerentiam, honorem, & magnificentiam facere mortales possunt. Illinc Romam eunti occurrunt ex vrbe alij episcopi & cardinales, qui eum duxerunt in quendam excelsum collem, ex quo totam vrbem situmq; eius videre potuit, ex quo ad vrbem descendenti veniunt in occursum totus clerus, episcopi & cardinales, senatus populusq; Romanus ordine. Antequam autem in vrbem ingressus est, in æquam ante vrbem planitiem effusa est vniuersa ciuitas ad spectandum splendidissimas Germanorum, Vngarorum, Boemorum, & Italorum (nam multæ per Italiam ciuitates & Principes comitabantur eum) copias, conuenerant enim in eo æquore omnes. Illic secundum nationes, Principes, & ciuitates, omnia signa ordine ibant. ordines copiarum omnium tegebat viasq; illis demõstrabat Albertus dux Austriæ, frater Germanus Imperatoris. gladius nudus præfertur Imperatori; feruntur illi obuiam sanctorũ reliquiæ in receptaculis argenteis, aureis & gemmatis, cum omni genere instrumentorum musicorum, & admiranda vocum varietate. ita Fridericus sub aureo panno ductus ad gradus vsque Basilicæ S. Petri ad Nicolaum Pontificem sedentem in sede ex ebore & auro facta, cardinalibus circumstantibus. Pontifex ceu pater filium blandissimis verbis excipit Imperatorem, aduentumque gratulatur. Cæsar exosculatur primum sanctiss. Pontificis pedes, deinde ponderosam puri puti auri massam non leuis ponderis offert. Exosculantur etiam deinceps Papæ pedes noua nupta Leonora, Ladislaus rex, Albertus frater Cæsaris. Postea ad lautissime & magnificentissime paratũ hospitium & conuiuium ductus est. Postridie Fridericus est vnctus & coronatus cum sua vxore Leonora in ecclesia beati Petri ab ipso Pontifice in regem Longobardorum. Accepta hac corona, rursus postridie ductus est ad summum altare beati Petri, in alto illic loco sedente Pontifice, iussus est sedere cum sponsa sua Fridericus in sede alta & materiæ & artis præstantiss. Ibi primo Fridericus iuxta Pontificum decreta, se non modo patrimonio beati Petri nihil nociturum, sed etiam pro virili defensurum, & à Romana sede nõ discessurum iurat, &c. Post hoc iuramentum, alba vestitus in album canonicorum b. Petri est acceptus, hocq; modo canonicus factus, ductus est cum vxore ad missam celebrantem Pontificem, qui dedit illi primum sceptrum ad regiam potestatem significandam; deinde pomum rotundum in significationem dominum esse totius mundi, qui sphærica constat figura; tertio ensem, quo potestas malos puniendi & officiũ tuendi bonos significatur. His tribus datis in manus Imperatoris, Pontifex imponit illi quoque coronam auream preciosissimis gemmis distinctam. mox aliam coronam imponit Leonoræ sponsæ. Vbi hæc omnia maiori magnificentia quam prioribus temporibus vnquã (vt solet his rebus semper accedere) sunt peracta, ad prandium in palatium Pontificis itum est, à prandio mox Imperator ad pontem Adriani duces, comites, barones & nobiles plurimos militiæ magnificis titulis donauit. Ad militiæ decus eo die sunt euecti circiter trecenti. Illis autem iucundissimo pulcherrimoq; spectaculo effectis post solis occasum iuit ad magnificum conuiuium quod ad Lateranum erat p.ra.

rum.nec diutius ociosus Romæ commoratus, Neapolim cum vxore sua profectus est, illic celebrauit pascha: inde rursum Romã rediit, sed prius visis per Italiam multis vrbibus, Põtifice multa de ecclesiæ statu, & de expeditione aliquãdo suscipienda in Turcam locutus, benedictioneq; apostolica accepta, recessit ab vrbe, in Germaniam rediturus: sed in itinere omnia prius diligenter disposuit, in multosq; multa beneficia contulit; vicissim incredibile Italorum omnium studiũ erga se expertus. nec, quod rarum auditu est, vllas insidias illi structas ab vllo comperit. Certatim veniebãt ciuitatum legati afferentes munera materia & arte præstantia, & prorsus digna quæ tanto Principi offerrentur. Inuitabantque eum omnes. Vbi Ferrariam venit, Mutinæ, & Regij, Lepidij vrbium ducem fecit Borsium Estrensem, ob singularia merita & officia quæ in ea expeditione contulerat in Cæsarem. Borsius gratitudinem animi declarare volẽs donauit Imperatori aureũ quoddam monile, quod valebat supra aureorum millia viginti. Illic etiam Sphortiæ filium, nomine Galeatium, auratum equitem appellauit: à quo Imperator quoq; magna accepit munera. Inde secundo Padi flumine Venetiam peruenit. vbi appropinquauit vrbi, multas Venetorum naues habuit obuias, in quibus nobilis ciuitatis eius iuuentus mirabiliter lusit. Cæsar à Senatu Veneto ita tractatus, vt ad honores & magnificentiam addi ab hominibus nihil potuisset. Et quemadmodum aduenienti, ita & reuertenti in Germaniam, Veneti per totam ditionem suam liberaliter abunde commeatum gratuito dederunt illi & omnibus familiaribus eius. Mãsit autem decem dies apud Venetos officiis & spectaculo eorum detentus, abeũtem comitatus est totus senatus vsq; ad littus vbi se vrbemq; suam illi cõmiserunt. Eos autem, qui per aliam viam, quam ipse in Italiam, venerant Principes & vrbes, rursum dimisit per vallem Tridentinam: nec autem dimisit vllos immuneratos, aliis noua dedit priuilegia, aliis vetera auxit, aliis confirmauit. in capitaneos beneficia liberalissime contulit. nulli vero ciuitatum plus tribuit, quam Basiliensibus, quoniam armorum splendore & militum præstantia multis aliis præstabant. Ea priuilegia quotannis Basileæ, præsentibus augustissimo senatu, & omnibus ciuibus, leguntur. Vbi vero in Austriam rediit Fridericus, omnia turbatiora inuenit, quam reliquerat. Nouas enim res quidam, dum in Italia fuerat Imperator cum aliis Principibus, parturierant. Ciliæ enim comes cum quibusdam sociis, dum Cæsar in Italia fuerat, concilium ceperunt de capiendo Imperatore. erat autem tale: Maiore parte exercitus dimissa à Cæsare, & cum putaret se in vado esse, reuersus in suam Germaniam, cœloque prorsus sideret sereno (quid enim in Germania apud suos timeret, qui tam raræ prosperitatis fortuna vsus erat in Italia) tum ipsi eum volebãt in quopiam loco, qui videretur & ad audax facinus accommodatus, opprimere ex improuiso. Cum igitur esset apud Nouam ciuitatem, ecce illi adsunt cum non contemnenda manu militum, & vrbem obsidione cingunt. Verũ Imperator nondum tam nudus erat ab omni exercitu, quare eduxit exercitum ex vrbe, irruitq; in hostem fortiter, & prima coitione submouit retro, vtrinq; tres aut quatuor horas strenue pugnant: verum ad extremum Imperatoris copiæ ob raritatem, non ob suã ignauiam, aut hostium fortitudinem, coactę sunt redire in vrbem. nec multum abfuit, vt non hostes cum Cæsarianis cedentibus in vrbem irruerint: quod si factum fuisset, venisset in hostiles manus Imperator. Habuit certe quod vehementer timeret. adeo nihil est in mundi gaudio diuturnum, adeoque fortuna nunquam est perpetuo bona. Sed miseri mortales in quocunque statu sint, qui nesciunt alia quam huius mundi gaudia, agitantur fluctibus maris (omnia enim, vt ille inquit, fiunt in medio mari) nunc in altum tolluntur; mox vero deprimuntur. Imperator iubet firmari vrbem, vbi videretur magis hostibus exposita. fossas oppidani faciunt, aggeres attollunt, portas repagulis firmioribus muniunt. Nec minus hostes quiequid ad oppugnationem vtile esse putabant, strenue faciebant, muros non vno solum machinarum genere deiicere nituntur. Per aliam viam, vt diximus meliores copiæ, nempe Rhenenses & Sueui, patriam petierant. Tum præterea Vngari adhuc, nescio vbi, cessabant, fortasse de industria, nam sinistre suspicabantur quidam quiddam de eis. Ortum enim erat hoc bellum ab Vngaris qui suum regem petebant, cum Fridericus iturus in Italiam, secum ducere decreuisset Ladislaum regem eorum. Iniquo enim ferebant animo negatum à Friderico regem, iudicabantnamque, id quod res erat, sibi non fidere Fridericum. Porro vbi

in Germania rumor increbuit, Imperatorem esse obsessum, multi Principes & ciuitates inceperunt contrahere copias, & se parare ad liberandum Imperatorem. Sed quidam Principum, inter quos fuit Sigismundus archiepiscopus Saltzburgensis, & Carolus Marchio Badensis, pacem fecerunt inter Fridericum & Vlricum comitem Ciliæ adhęrentesq; ei, hac conditione, vt traderet Fridericus Ladislaum regem Vlrico comiti Ciliæ, eumque apud se haberet vsque ad conuentum Viennæ breui celebrandum, in quo communi sententia Imperatoris, Boemorum, & Vngarorum de pueri tutela ageretur. Sed quum primũ puer dimissus est ex manu Imperatoris, impulsu comitis Ciliæ & aliorum, regiam curiam instituit, nouos creauit magistratus (ex consilio nimirum eorum qui nihil aliud quærebant, quam sub prætextu pueri omnia administrare pro sua libidine) præfecturas per prouinciam vbique ordinauit, innouauit, mutauit, antiquauitque quæcunque volebant illi consultores. Proceres Vngarici veniebant ad puerum (etiam ij quibus displicebat, quod non sub tutore permanserat vsque ad pubertatem saltem) omnia probabant, ad omnia arridebant quæcunque per puerum fiebant, multa autem praua & ad regni statum debilitandum facientia per puerum gerebant assentatores, pestes Rerumpub. Exacta deinde ab Vngaris & Australibus pecunia, proficiscitur regali pompa in Boemiam. vbi ad Boemos venit, summis eum honoribus excipiunt; Pragæ deferunt illi regni Boemici coronam: & quicquid gratum puero intelligunt, studiose officioseque faciunt (neque difficile erat mollem puerilemque animum leuibus rebus capere) quare ludos pueriles instituerunt, & superstitiosa celebritate adornarunt omnia, quibus magnifice & gloriose initiarent coronarentque nouum regem. his rebus fiebat, vt quo quisque melius adulari nouit, hoc carior regi esset; libere & sincere consulentibus nullus omnino locus esset. Quod vbi Imperator cognouit, non parum molestum illi fuit, doluit enim, vt mortalium fortunam infelicem, quorũ sub nomine pueri tam perditi leues adulatores essent domini, neque enim leues illi assentatores latu faciles sunt, nam iniustitia ipsa pleriq; solent esse. Hoc futurũ prçuiderat prudens Imperator, propterea tãtopere studuit puerũ apud se retinere, donec confirmaretur ætas. Ladislao autẽ cum Hussitis non conuenit, nam adulatores eius nõ erant Hussitæ. Sed hæc omittentes ad maiora procedamus. Cæsar versus in Germaniam, quanquã non mediocriter turbatus erat ob regem Ladislaum, & contumeliam iniuriamq; quæ illata sibi erat apud Nouam vrbem, conuentus Principum celebrauit, summa cura studuit per Germaniam, & per alias nationes Christianum nomen profitentes, pacem facere, & arma in Turcam parare, qui indies non solum incursionibus paulatim Christianorum fines carpebat, sed magna regna aggrediebatur. Venerunt Constantinopolitani legati ad Pontificem, Nicolaum quintum, cum lachrymis auxilium implorantes, conatusque Turcicos crudeles indicabant. Sed dum Pontifex ad Cæsarem Fridericum in Germaniam, & alios Principes in alias nationes mittit, dum deliberant maiore Principum parte putante (vt ante sæpe contigerat) esse imposturam quorundam auarorum hominum, Turca expugnat Constantinopolim totius Græciæ decus, non ciuitatem, sed regnum imperiumq; iure appellandum. Eam vrbem quibus rationibus Turca ceperit, quanta cum crudelitate diripuerit, quamque nulli neque sexui neque ætati pepercerit, quantaq; cum multitudine; rursum à quam paucis defensa & à quibus, scripsere plures, neq; nostri est instituti. Operæprecium est in vastatione huius vrbis videre quid auaritia possit, nam, vt ferunt, si ciues decimam partem pecuniæ, quam in terra sine vsu defossam habebãt, in auxiliares copias cogendas cõtulissent, facile restitissent Turcæ, in cuius manus ipsi ciues cum liberis & omnibus facultatibus suis peruenerunt. Adeo iniusto & duro tyrãno seruit, qui seruit auaritiæ. Ex Europa enim Principes & ciuitates quędã scripserant Imperatori Constantin. nõ deesse militũ, quantũcunq; vellet, numerũ, sed deesse qui stipẽdia numeraret. quare Imperator concione Constantinopoli conuocata, adhortatus est ciues, vt cõferrent pecuniã in auxilia militũ aduocãda, nec admodũ multũ petiit à ciuibus, nã erãt Latini parati etiam aliquid addere: sed deerat auaris, quã habebant, pecunia, moriq; cum suis, perdita vrbe, maluerunt, quam partem aliquã de pecunia de suo exponere. Audientes Põt. Callistus 4, qui Nicolao 5 successerat, & Fridericus Imperator, aliiq; reges & Principes captam & vastatam tam miseris modis Constantinopolim, facile coniiciebant,

quid porro esset conaturus: quam ob rem Principes comitia celebrant, Pontifex concionatores emittit in regiones passim Romanæ ecclesiæ, qui adhortentur populum ad expeditionem contra Turcam, & ad collationes quibus miles conduci possit, dedit illis concionatoribus magnã & inusitatam clauium potestatem in multis casibus & delictis: qui plenarias omnium peccatorum, quantumuis magnorum, indulgentias poterant concedere omni contribuenti ad tam sanctam & necessariam expeditionem quinque ducatos. Nec minori curæ fuit ea res Friderico Imperatori. Erant autẽ passim per Romanam ecclesiam simultates & cõtentiones, atque etiam bella inter Principes. Anglia, vt de aliis taceam, tota erat afflicta intestinis seditionibus & bellis. Eboracensis enim dux cum rege Angliæ bellum gessit, & fretus proditoribus, cepit eum. In aliis locis alias belli causas excitabat Satan, permittente ob põpuli peccata Domino. Statim post captam, direptamq; Constantinopolin, & fama in Europam peruenit, Turcã cum ingenti exercitu Vngariam petere. quod vbi audiuit Ladislaus, cum nullam ab Imperatore Vngaris irato speraret opem, & Vngarorum nec viribus nec fide satis confideret, contulit se in Austriam, ne sibi accideret, quod Imperatori Constantinopolitano.

1456 nec rumor de Turcæ aduentu vanus fuit. nam anno millesimo* quinquagesimo sexto venit in Vngariam Turca, Mahumetes nomine, ducens exercitum centum quinquaginta millium, maxima in animo habens, primumq; castra mouet ad Albam, quæ vrbs illi commoda fore visa est, si caperet, ad traducendum per flumen exercitum. quare circumsepiuit illam militum multitudine. Quos Turcæ conatus vbi videt Imperator & alij in Germania Principes, mox (nam res nullã ferebat moram) mittunt Vngaris auxiliares manus cõtra communem Christiani nominis hostem. nec non & Itali copias mittunt, nam Vngaria capta proximi erant Germani aut Itali: nec Itali parum timebãt sibi, nam putabant Turcam tam stupidum non esse, vt primum bellicosissimam nationem aggrederetur Germaniam. Miserat quoque Põtifex Callistus cardinalem sancti Angeli, virum facundia præstantem, nec ad arma ineptum, per Germaniam, vt vbiq; omnes excitaret ad arma capessenda, in Vngariam misit: qui vbi Budam venit, multas secum ducens copias, coniunxit se Ioanni Huniadi, vnaq; venerunt Albam in vrbem. Deiecerat Turca iam murorum vrbis magnam partem, qua irruit magna violentia in vrbem: Christiani vero fortes se opposuerũt, nullis amplius freti muris aut aliis propugnaculis. Committitur ergo incredibilis atrocitatis pugna, diuq; anceps perstitit Mars immobilis, tandem nostrorum virtute Turcæ in fugam acti sunt, cæsis vtrinque plurimis. sed adest Turcarum Imperator Mahumetes, denuo cogit suos in nostros, instauratur iterum pugna, iterum terga dederunt Turcæ. sed consilio nostros longius ab vrbe ducere voluit, alio locõ insidiis collocatis, qui eis reuertentibus ex hostium persecutione, iter in vrbem interciperent: sed callidum Turcę consilium in tempore animaduertunt quidam ex nostris. quare dum hostem sequerentur laxatis frænis & animis nihil timentibus, reuocati sunt in medio cursu, vix autem potuerunt reuocari. illi vero qui reuocarunt, statim duxerunt eos in eam Turcarum aciem quæ erat in insidiis collocata. Turcæ cum nostri, præter expectationem in se signa verterent, statim fugiunt, nostri eos persequuntur, nec cessant insequi, donec atra nox longius prohibuit sequi. Venerunt in manus Christianorum omnes machinæ bellicæ, variæ tormentorum species. Imperator Turcarum fuga elapsus, tãto animi dolore est affectus, vt veneno sumpto sibi ipsi mortem consciuerit. Ex captiuo quodam, qui Imperatori à cõsiliis fuerat, cognitum est, quod Imperator Turca illis, quos in insidiis collocarat, prædixerat ex composito fugituros, quos denuo ad oppugnandam vrbem compulerat, vt eos oppidani secuti ab vrbe ducerentur longius; hi vero interea vrbem caperent, seu saltem iter in vrbem interciperent. Neque hoc verum fuisse, nam nihil de fugiendo illis commiserat, sed contra hortatus erat, vt strenue pugnaret eot. pręmiis cum aliis, tum direptione vrbis, propositis. Insidias autem illas disposuerat, vt sic verteret fugam suorum, si forte accideret, in bonum, vtque, si illa non succederet, in insidiis tamen reliqua esset spes. Sed cogitationes hominum quantumuis sapientes videantur, nisi Dominus annuat irritæ sunt.

1456 Hoc autem Albæ factum est, anno post natiuitatem Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, in die diuæ Mariæ Magdalenæ dedicato. Porro ne sua gloria quenquam sciens hoc loco defraudem, Franciscanosque fratres in me

conci-

concitem, Diui Francisci ordinis Johannes Capistranus haberi voluit autor victoriæ huius, & Albæ vrbis seruator, nec immerito, nam veste ordinis Minorum indutus, stetit in bene munita turri, & ostendit amplum vexillum, in quo erat crux picta magna, vt à longe conspici posset, Christianorum copiis pugnantibus. ergo sequitur, secundum quosdam fratres Minorum, quod illi Capistrano debetur omnis victoriæ gloria: nec solum, inquiunt, ex turri ostendit, pugnantibus aliis, vexillum, sed etiam nostris benedixit, hostibus mala imprecatus. Itaque ergo hic monachus solus heroico sono à quopiam Homero decantandus est, ob hæc facta. & propterea etiam post mortem claruit mirabilibus miraculis. Fuerunt in hac expeditione qua Turca cladem illam accepit, apud Albam multi Germani, quibus Vngari palmam, etiam inuiti (nam quo animo fuerint in Germanos, non est obscurum, cum tamen sæpe eos à Turca defenderint) dabant. Fugato, vt dixi, Turcico exercitu, Ladislaus in Vngariam redit, quid postea illic actum sit ab eo prudens prætereo, vt non admodum coniunctum cum Germania, alieniusque à proposito nostro. Anno post Turcis paratis vlcisci ignominiam & cladem acceptam apud Albam, Pontifex copias ab Imperatore nonmagnas ex Germania acceptas, cum Italis suis, duce cardinali, misit Rhodum, illicque rursus est victus à nostris Turca. idcircoque eo tempore impeditus, ne ad Albam rediret, vt decreuisse ferebatur. Adolescente Ladislao rege Vngarorum & Boemorum tempore, quo expectabant sponsam ex Gallia, filiam regis Caroli, & certabant Vngari, Boemi, & Australes de nuptiarum loco, hoc est quo in summo ætatis expectationis flore esset, mortuo, magnæ contentiones exortæ sunt ob regna illius. Ducatum Austriæ Fridericus Imperator sibi petebat, cuiq; ad se deuolutus esset, reddebat causas; Albertus frater Imperatoris etiam eundem ducatum petebat. Conuentus igitur propter eam causam habiti sunt, in quibus iudicatum est ad maiorem natu pertinere ducatum, nempe ad Imperatorem. Quod Albertum male habuit. Dicebat enim fratrem alioqui satis habere, quibus administrandis occuparetur: subditisque magis vtile futurum, vt habeant Principem qui apud eos sit, & existimet sua bene habere, cum bene habent ciues; & se diuitem, cum prouinciales sunt diuites, quam gubernari per præfectos, qui mercenarij plerumque pauperes, nihil studio habent quam vt diuites reddantur quam breuissimo tempore; quod hominum genus diues factum, solet se ocio tradere, ventri enim seruiunt. quare diuites sunt pluris faciendi, neque enim diutius seruiunt, quam donec consecuti sint quod quærebant. Dum ita contentio est de ducatu inter fratres, lattonum magnus numerus in Austriam irruit, & quibusdam locis ferro & igne omnia vastare aggressi sunt: se declerime totus principatus, duce Alberto, in armis fuit, & occurrit latronibus, quos obsessos ad ripam fluminis Morauiæ, multis occisis, circiter sexcentos captos suppliciis exquisitis affecit. Operæprecium enim est huiusmodi pacis turbatoribus exempla statuere. Ex deuictis autem illis latronibus Albertus animos maiores sumpsit, maioremque fauorem ab Australibus consecutus, Viennæ cum Sigismundo, Austriaco duce, conspirat aduersus Imperatorem Fridericum, conatique sunt totam Austriam inter se diuidere, excluso Friderico. Quod eorum propositum vbi olfecit Fridericus, Viennam properauit, antequam quicquam inciperent, tota ciuitas se illi obuiam effudit, & excipit cum omni, quo potuit, honore: duces quoque obuij dissimulant animi occultas cogitationes, amanterque extra vrbis portas salutant. Ingresso autem Imperatore, conuenerunt Albertus & Sigismundus, deliberaruntque de capienda arce, quam prouinciales custodiebant, præsidio in ea locato, donec scirent quinam ducum esset dominus prouinciæ Austriæ. Vbi autem intellexerunt hoc agi ab his duobus, firmiora præsidia in eam mittunt, neque enim volebāt excludi Fridericum, & ita dare causas magnorum bellorum. Tandem in tres partes partita est arx (ab illa enim tota Austriaca in illis regionibus pendebat prouincia) prima cessit Friderico, secunda Alberto, tertia Sigismundo. Post hæc gesta Viennæ, excommunicauit Pius Pontifex Romanus Sigismundum ducem Austriæ, quod in quibusdam negotiis resisteret cardinali Nicolao Cusæ: Sigismundus vero consultans quo modo, quam facillime, posset absolui, opus magno labore & impensis nec exigua pecunia pro absolutione, fore ratus, si mitteret nuncios Romam qui Papam sibi placarent. Quare cum cardinalis, propter quem

Pontifex Romanus eum execrarat, esse in oppido Bruneca, collectis repente copiis ad obsidendum cardinalem festinat, summis viribus oppidum & arcem impugnat: admotis ad muros machinis, oppidum capit: arcem vero, in qua erat cardinalis, diligenter custodit, & eam capiendi vias & rationes multas tentat, venit tandem nescio qua arte & arx in potestatem ducis. Captum ergo cardinalem custodiæ indignius & ignominiosius mancipat, quam dignitas eius ferebat, nec prius potuit, quanquam multi essent intercessores, adduci, vt dimitteret eum, quam cardinalis iuberet sacerdotes qui à sacris propter ducis excommunicationem cessabant, missas celebrare, cumque voluisset clerum ad sacra prophananda compellere, minatus est Sigismundus illi mortem: quare cardinalis vitam suam sacris præferens, iussit sacerdotes per ditionem Sigismundi missas celebrare: nec satis fuit hoc Duci, verum arcem quandam, & non paruam pecuniam dare coegit cardinalem. Fecit enim captus homo, vitæque nimium timens, quidquid voluit aduersarius. His temporibus erat Pontifex totus in hoc, vt colligeret pecuniam in vsum belli aduersus Turcam. nam timebat sibi Roma. De regno Boemiæ contendebant quoque multi, Imperator Fridericus ius regni eius suum esse factum, cum nullus hæres legitimus existeret. Albertus & Sigismundus ex fœdere, quod domus Austriæ cum Boemico regno habebat (de quo dictum) regnum Boemicum ad se pertinere affirmabant. Item soror regis mortui, vxor Casimiri regis Poloniæ, asserebat sibi regnum Boemiæ. Item Carolus rex Galliarum, sponsæ Ladislai, filiæ suæ, deberi contendit regnum. Boemi in magno omnium procerum & magistratuum conuentu audierunt horum omnium causas ex oratoribus eorum, omnibusque responderunt quam potuerunt aptissime; verum iudicarunt se quoque viros esse, & inueniri ex Boemis qui administrare Rempub. regni possent, nihilque necesse esse externo rege. Quam ob rem elegerunt Georgium Pogebratium, virum in rebus militaribus peritum & singularis felicitatis. Dictique superiores omnes frustra frequentes, non sine maximis impensis & sudoribus, miserant legationes in Boemiam. Fecerunt que Boemi non aliter atque (si licet magna componere paruis) puella quæ multos procos habet, omnibusque spem facit, irridens in sinu, tandem exclusis omnibus illis, nubit, præter omnium opinionem, cuipiam alij. Nec vero minor erat lis de rege Vngariæ. Primum omnium in frequentissimo Budæ conuentu erant qui exponebant periculum à Turca, cuius insultus sine Germanis reprimi non possent, quare omnibus modis censebant Fridericum Imperatorem eligendum. Erant autem alij, qui fatebantur quidem verum esse, opus esse aduersus Turcam externo, maxime Germano milite, verum Imperatorem aliis occupari, vt non vacaret illi esse in Vngaria: exempla Sigismundi & aliorum recensentes: Præsentiam enim regis esse regno, quod coloni præsentia agro est, dicebant. Præualuit tamen sententia eorum qui Fridericum voluerunt regem: est itaque rex appellatus Fridericus, vicitq; suffragiis reliquos quos alii volebant habere reges. Sed cum hoc illi nunciatum fuit, non statim in Vngariam volauit: quapropter Vngari putâtes raro in regno futurum, elegerunt Matthiam adolescentem, qui captus erat tum, expectabatq; potius capitis supplicium, quam regnum. Sub idem tempus bellum fuit Wirtenbergensi comiti Vlrico cum Friderico comite Palatino duceq; Bauariæ. Erat autem belli causa; quod Fridericus Vlrico per vim detineret dotem vxoris suæ, quo prætextu (prætereo breuis esse studens) & alter alterum incursionibus frequêter vexabat, villas, pagosq; incendentes. Quidam etiam nobiles in illo bello cæsi sunt. tandem post multa vtrinq; incommoda accepta & data, compositi sunt per quosdam Principes, & præcipue Imperatoris opera. Hoc etiam anno, vel, vt quidam volunt, vno post anno fuit bellum inter duos Episcopos Moguntinos, nominibus Dietericum de Isenburgo, & Adolphum de Nassau. Deposuerat enim Pontifex Romanus & execrarat Dietericum, in locum eius Adolpho ordinato. causæ autem quod Pontifex Dietericum abrogauit, illæ fuerunt: Annatarum non soluerat. item legatis pontificiis missis ad vbique pecuniam contra Turcas petendam, dixerat Dieterich, Papam argentum nationis, non fidei defensionem quærere. Item quod à Bulla super decimis dandis ad concilium futurum appellarat, & reliqua quædam quæ negabat Dieterichus. Pontifici respondebat Dieterich, se inauditum, contra non solum ecclesiasticũ ius, sed ius gentium, condemnatum; defendebatq; articulos sibi ob-

iectos

ie&tos quos fatebatur, nam quosdam in Bulla comprehensos negabat, constanterque falso per calumniam in se confictos. Res igitur venit ad arma, Dietherichus enim Pontificis sententia deturbatus ab archiepiscopatu noluit instituto successori Adolpho cedere, sed præsidiis arces & oppida Moguntinę ecclesię firmauit. habuitq; quosdam nobiles & Principes sibi fauentes & auxiliarios, inter quos fuit Fridericus comes Palatinus Rheni, cui loco stipendij dedit arces quasdam ad Moguntinam ecclesiā pertinentes. Eam ob causam Papa hunc Fridericum quoque excommunicauit. nec enim leue erat, ecclesiarum bona ab eo accipere, qui ius dandi nō habebat, & excommunicatum iuuare. & alioqui etiam aliquando pontificiis literis in comitatu suo restiterat, ne promulgarentur. Coniunxerat se quoque Dieterícho Ludouicus, Diues cognomine, dux Bauatorū. Habebat vero Adolphus à sua parte Papam, Imperatorem, Carolum Marchionem Badensem, Marchionem Brandenburgensem, Albertum episcopum Metensem, Ludouicum ducem Bauariæ, cognomento Nigrum, Comitem de Wirtenberg Vlricum. Ij ergo non paruis odiis gerebant bellum inter se intestinum. Incendiis, ferro, & equorum multitudine passim segetes, villæ, pagique atterebantur & vastantur, magnaque pars Germaniæ non modice affli&tabatur illorum insania & furore, nec maius vllum, quod sciam, prælium fuit inter illos, quam illud in agro Haidelbergensi; aliquid magni enim facere gestientes, terram Palatini intrauerunt, Ioannes episcopus Metensis, Ludouicus Niger, Bauariæ dux, Carolus Marchio Badensis, & Vlricus comes Wirtenbergensis, quibus incipientibus incendere pagana ædificia, celeriter Dietherichum cum copiis ad se vocat Fridericus, & suas quas habebat auget, hostiq; socio Archiepiscupo occurrit. vbi vero Dietericbus & Fridericus animaduertunt copias hostium suis impares multitudine, veniunt in spem aliquid magni gerendi, quare eo perducunt hostem, vt à tergo, lateribus, & à fronte obsessum haberent. Obsessi autem Principes vnam reliquam habebant spem, suos scilicet ex desperatione fortius pugnaturos: quare cohortatis, & acie instructa, conantur vi & ferru viam sibi aperire, & in medios hostes ruunt, fit pugna cruentissima, vtrique enim habebant optimum militem in peditatu simul & equitatu: sed longe multitudine Fridericus superior, superat, multis occisis vtrinque. Comes de Helffenstain, & comes de Salm, cum multis nobilibus, desiderati sunt in parte Adolphi, & Carolus Marchio Badensis, episcopus Metensis, audacis vir animi, Vlricus comes Wirtenbergensis, & illorum nobiles fere omnes capti ducti sunt à Palatino in Haidelbergam, gloriose Friderico triumphante. nec dimisit eos, donec numerarint quantum ipsi victori visum est, & multa alia promiserint se facturos, quæ longum esset scribere. Habebat adhuc plura Dieterichus in sua potestate, quæ erant ecclesiæ Moguntinæ, excludebaturq;, inuito Papa & Imperatore, Adolphus ab oppido Moguntia. sed Adolphum aliosq; adhuc integros ei adhærentes Principes, scilicet Aluicum comitem de Sultz, Ludouicum Nigrum ducem, & reliquos, non modo non fregit iste sociorum grauissimus casus, sed etiam magis excitauit. Quare constituerunt aliquid contra alicuius momenti facere, quolibet etiam periculo. quare de vrbe Moguntia capienda deliberant. Habebant enim in exercitu suo qui vigilum in vrbe horas & loca sciebant, qui Principibus dicebant omnia negligentissime fieri, vigiles dormire solere, maxime postquā satis cōfabulati essent, & satis potassent, nam vinū sacerdotes abunde dabant tempore belli. iacebant igitur post vnā aut alteram horam à media nocte omnes altissimo somno consopiti. Quare scalis reliquoque apparatu ad conscendenda mœnia acceptis, silentio noctis accedunt ad fossas ea parte vrbis, qua munitissima erat, nam indiligentius illic custodiebatur, descendunt in fossas, ascendunt muros, inueniunt somno altissimo oppressos vigiles, quos vix excitatos rogant quædam ad propositum facientia, quæ cum dicerent omnia, vitam illis donarunt, sed silentio indicto. Occupata igitur illa mœniorum regione, & silente præsidio illic relicto, ad proximos vigiles properant, quos quoque oppresserunt, antequam senserint, eo loco quoque præsidio munito, descendunt de muris in vrbem; dumque portam, quæ proxima erat, confringunt, ecce vigiles qui noctu solent ambire vrbem appropinquantes, audiunt crepitum & strepitum, conclamant, campanis pulsatur ad arma, ciues excitati vix somno excusso, arma tandem arripiunt, cum iam porta esset aperta & totus hostilis equitatus & peditatus admissus in vrbem, oc-

currunt ciues satis fortiter hosti, pugnatur per totum eum diem, sæpe hostes referre pedem coacti; tamen multitudine freti, tandem ciues ad deditionem compulerunt: traditis igitur armis expectarunt inermes quid imperaret victor hostis, nihil enim promissum illis erat quam vita, mandarunt igitur hostes ciuibus, vt sine omni mora, recta vrbe exirent extra ditionem episcopi, nec concedebatur cuiquam in domum ire suam vt secum castam coniugem, virginem ve suam, vel caros alios liberos duceret, cogebantur nudi ex vrbe adhuc sanguine conspersi, vulnerati, fatigati & famelici, hora sera vespertina migrare ex vrbe relictis focis, plenis cellis & penatiis, lectis stratis, vxoribus, liberisque suis immitissimo militi. O tristia fata! Matronæ & virgines & scorta eodem loco habentur, extrusis maritis & patribus in exilium. Hic auditus est clamor puerorum & mulierum miserabilis. Neque poterant vxores & liberi scire vtrum esset suus parens in numero interfectorum ciuium (fuerunt autem interfecti quadringenti) an in exulum numero. qui migrabant detestabantur fortunam suam, quod non pugnassent, donec etiam cecidissent, morteque finiissent miserias illas. Direpta est autem vrbs tota, nullique neque ecclesiasticorum neque alij, neque etiam monasteriis pepercit militum impietas. Forte erat eodem tempore Moguntiæ in castro Deitherichus, dormiens in vtramque autem post tam insigni clade affectos hostes in agro Haidelbergensi. Vbi captam vrbem intellexit, non fidens munitione arcis, dum ciues & hostes pugnant, deserit arcem & fuga sibi consulit, dolore animi admiratione que rei inexpectatæ confusus. Fugit quoque non sine trepidatione cum eo comes de Katzenelbogen, qui ea nocte apud Archiepiscopum in arce erat. Hoc tempore Pontifex per omnes Romanæ ecclesiæ regiones crucem per suos legatos prædicauit aduersus Turcam, conferentibus pecuniam liberaliter indulgentias in plurimos annos plenissima manu promens; suis autem ipsorum personis militantibus, crucemque suscipientibus promisit vitam æternam, ceu essent ab omni delicto immunes. Sed nihil efficere potuit, nam in Germania res habebant, vt iam diximus: in Galliis vero & Anglia multa grauiora erant bella: Carolo enim rege Gallorum mortuo, successit Ludouicus, filius natu maior, quo cum gessit non paruum bellum frater eius minor natu, Carolus, adhærentibus ei plerisque Galliæ primatibus, Anglorum rege, & Carolo duce Burgundiæ. quod fuit bellum multorum præliorum. Italia quoque tumultuabatur bellis, seditionibus laborabat. Turca interim vtebatur multo cum successu insania Principum profitentium Christianam religionem. Nec, vt videtur, Fridericus Imperator defuisset expeditioni in Turcam, sed aliis negociis intricabatur ab iis à quibus minime oportuisset. Anno enim post natiuitatem Domini sexagesimo tertio
1463 supra millesimum quadringentesimum, Albertus frater Imperatoris eum in arce apud Viennam, * sentiebant quoque ciues cum Alberto contra Imperatorem, vnaque oppugnabant casttum, omni studio & conatu bombardis muros concutiebant (nam vsus bombardarum erat iam tum magnus, quanquam nondum in eum locum peruenisset, in quo nunc est) lignorum fasciculis aliaque materia fossæ implebantur, ascendere muros conabatur hostis. Illi autem in arce non segnius strenue defendebant arcem, & repellebant hostem, occidebantque plurimos, quo vero plures ciuium Viennensium cadebant, hoc acrius ira succensi pugnabant, nitebanturque omnibus viis, artibus & rationibus capere castrum. Proposuerant enim ab impugnatione se non destituros, donec arcem in potestatem redigerent suam. neque enim incommoda & pericula ignorabant quæ futura essent, si non caperent. Imperator Fridericus clam emisit nuncium ad Georgium Pogebratium, Boemorum regem, petit ab eo, multis quæ sciebat illum cupere promissis, auxilium. Pogebratius non cupiens vincere Fridericum, quo cum magnæ illi erant simultates, tamen eum sibi beneficio deuincire volens, liberauit illum, ita tamen, vt non subiugarit illi Viennenses & Albertum fratrem. Imo studio & curæ erat Pogebratio, vt minueret, non augeret in regionibus vicinis Boemiæ, Imperatoris potentiam. Cæsar liberatus ab obsidione Viennensium, egit cum Vngaris de regno, nam Vngari eum primum post mortem Ladislai elegerant, & iure sibi deberi regnum asserebat. Verum Matthias Waiuoda occupatum regnum tenebat Vngaris volentibus, nam magnam consecutus apud eos erat autoritatem, beneuolentiam & existimationem ex deuicto Turca,

eum

cum enim fugatat & receperat multa, quæ Turca occuparat, tenebat. Quo Vngaro-
rum studio & victoria fretus Matthias petiit coronam regni quæ deposita olim erat
apud Fridericum cum puero Ladislao. Fit itaque contentio inter eos maxima, nisiq;
Fridericus Imperator propter communia Christianorum commoda cauisset, ne iu-
uaret res Turcicas mouendo bellum Vngariæ, bellum maximum ex ea re ortum fuis-
set. Conditionibus igitur negotium componere passus est, coronauitque Matthiam
in magno procerum conuentu in regem Vngariæ. Quid postea rex Matthias egerit,
petito ab aliis. Anno post natiuitatem Christi millesimo quadringentesimo sexage- 1464
simo quarto, magna turba militum ex Germania venit in Italiam, profectura contra
Turcam, veniebant etiam ex Gallia, & Hispania, expectabantq; stipendia à Pio Ponti-
fice. Pontifex enim per apostolicos legatos crucem prędicauerat, magnis præmiis pro-
missis, qui corpora offerrent in eam expeditionem: sed cum non afferrent ij milites se-
cum opsonia, concessis large indulgentiis cum benedictione apostolica remisit in pa-
triam. Aduersus hanc expeditionem Turca se præparauerat, nostris obuiam iturus.
quum ergo deessent nostris belli impensæ, domumque se contulissent, Turca pergit,
& Christianorum res inuadit, diripit, multos captiuos abducit, Italiæ imminet. Pius
Pontifex scribit literas, mittit legatos, sed plerique Principes sua quærunt priuata, &
vulgus putanr futurum quod antea, cum multi milites in Italiam venerant parati ad-
uersus Turcam, sine stipendio iussi sunt redire domum. Erat Matthiæ Vngariæ regi
bellum cum Georgio Pogebratio rege Boemorum, in quo bello erat quoque Fride-
ricus Imperator intricatus. Imperator vero omnia semper visus est posthabere com-
muni ecclesiæ vtilitati. Nam cum in Boemia rex Pogebratius rem Hussiticam promo-
ueret, impediretque sanctæ Romanæ ecclesię adhærentes, Fridericus Imperator con-
tra eum Matthiam regem Vngariæ iuuit. & ob eam rem, simulque ob expeditionem
in Turcam, cogit in Germania copias, & proficiscitur recta Romam ad Pontificem,
vt cum eo præsente præsens agat, magnis per Italiam itineribus Romam venit. Vbi-
que excipitur magnis honoribus. nec quicquam aduersi in ea profectione accidit Fri-
derico. Romæ exceptus est amanter & reuerenter à Pontifice Paulo secundo, qui
Pio secundo successerat. Imperator Romæ creauit equites. Venientibus ad se legatis
ex Latij ciuitatibus respondit comiter & benigne. Composuit discordes Principes &
ciuitates. Suppressos & iniuriam patientes multos iuuit. Cum Pontifice & Principi-
bus Italiæ de Turca debellando multa egit. Item Fridericus inuitauit magnis precibus
Pontificem, vt ipse in Germaniam ad Principum comitia veniret, & coram de bello
suscipiendo in Turcas ageret, multum enim præsentem effecturum apud eos, quibus
legatorum fides iamdudum ex quibusdam causis inciperet suspecta esse, neque quic-
quam posse magni ab eis impetrari per legatos. Verum Pontifex nullo modo potuit
induci, vt tam longi & difficilis itineris molestias susciperet, legatos autem missurum
se promisit maximæ autoritatis viros. Cæsar honorificentissime Romæ & per omnes
in itinere ciuitates Italiæ tractatus feliciter redit in Germaniam. Non possum silen-
tio præterire facinus temerarium Saxonis militis, nomine Conradi de Kauff, hominis
multarum rerum vsu periti, & diu in multisque bellis exercitati. Hic ob nescio quam
causam priuatus omnibus facultatibus in exilium mittitur à Friderico duce Saxo-
niæ. Quam ob rem vir audacis pectoris quærit vlciscendi occasionem. Erant duo ele-
gantes pueri duci illi Saxoniæ, qui in castro Altburg pædagogo commissi erant edu-
candi & instituendi: in ea arce seruum quendam norat Conradus, cuius proditione
fretus quadam nocte magno itinere celeriter confecto cum paucis venit ad arcem,
& quibusdam ferreis clauis per rupes & muros ascendit in arcem, inuenitque duos
pueros in cubili dormientes: quibus acceptis, minatus est præsentem necem, si cla-
marent, aut vocem vllam ederent, hos serui proditoris auxilio eduxit clam ex arce
(quidam dicunt à pædagogo proditos) in Boemiam ducturus, maximum ex illis spe-
rans precium. Vbi venit in syluam, quam vocant Hercyniam, separantem Saxoniam
à Boemia, tenera puerorum ætas fatigata petit cibum & quietem. Conradus se iam
in portu nauigare putans à carbonario, qui forte illic erat, petit pueris cibum & potum
dari. Dum igitur carbonarius ex proximo quodam pago affert panem & ceruisiam, &
aliquid opsonij, ecce ex iis qui insecuti fuerant prædonem, quidam ad eundem car-

bonarum forte fortuna veniunt (nam per omnes vias & semitas & per omnia deuia sequebantur raptorem) & deprehensum cum pueris Conradum capiunt, & ad Fridericum ducunt; capitisque supplicio est affectus. His temporibus incepit superbia in cor Caroli ducis Burgundiæ ascendere, quæ perdidit illum postea. Primum conatur Lotharingiam occupare, duce Lotharingiæ mortuo. & ab Imperatore postulat sibi dari titulos regnorum Siciliæ & Hierosolymitani i Vicariumque generalem imperij se institui petit. Treueri conuenisse Imperatorem & Carolum hunc Burgundiæ, vbi hæc arroganter imprudenterq; petiit, tradunt. Hęc vbi ab Imperatore negata sunt, Carolus aliam tentat viam qua consequatur, vt volitet per ora virorum: cogit ergo exercitum, quem ducit ad obsidendum oppidum Nussiam, quod est ecclesiæ Coloniensis. Causam eius belli reddebat, quod conaretur restituere archiepiscopum à Canonicorum Coloniensium collegio ab episcopatu deturbatum immerito. Erat autem duci Carolo fœdus cum eo archiepiscopo, præterea erant consanguinei. Colonienses canonici mittunt ad Imperatorem Fridericum, auxilium petunt, omnem rem, vt haberet, exponunt. Fridericus conscribit repente copias, ducit aduersus Carolum, aduocatiam archiepiscopatus Coloniensis, quæ ad imperium pertinebat, sibi arrogantem contra ius. Appropinquante Friderico, Carolus maiori studio & conatu nititur oppidum capere, sed à propugnatoribus sæpe repulsus fortiter, multos suorum amittit, nihilque efficit. Cæsar igitur vbi castra non procul ab hoste metatus est, quidam autem Principes composuerunt eos, quibus conditionibus hactenus neminem inuenire potui qui scierit. Carolum autem Imperatorem timuisse certa sunt vestigia. Statim enim soluit obsidionem, & reduxit vnde venerant, copias, toto in ea obsidione anno consumpto non sine maximis impensis. & est archiepiscopus consanguineus Caroli

1470 captus, ductusque in carcerem, in quo mortuus est. Anno septuagesimo supra millesimum quadringentesimum, erat in Francia orientali pastor homo illiteratus, qui quædam contra ecclesiasticos dicebat, quæ grata vulgo erant, vitam cleri plenam scandalis, & Deo abominabilem prædicabat, ipseque vitæ miram puritatem & sanctimoniam præ se ferebat. Quam ob rem magna plebis multitudo secuta est eum. Creditumque est vulgo cœlitus hominem doceri à Deo, vt qui nullas didicerat literas, disputabat cum sacerdotibus, nec de sua sententia cedebat, esse doctrinam Dei afferens, vna concione ad eum audio supra triginta millia confluxisse. Herbipolensis igitur episcopus mature serpenti doctrinæ occurrendum existimans, quodam die cum nemo circa eum esset discipulorum, iussit eum captum in carcerem duci, & condemnatum ad ignem, comburi vt hæreticum. Multi post mortem dicebant hominem innocentis vitę fuisse. sed hoc dicebant qui ignorabant legem, imperita plebs:

1476 Dominus nouit. Anno eodem, scilicet millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto, Carolus dux Burgundiæ suam perditionem maturaturus (Sic enim ignara fatorum mente miser homo sæpe cæco non solum affectuum impetu, sed etiam stulto rationis Deum non timentis iudicio, cum putat se sequi maxime salutaria & commoda sibi, in perditionem præcipitat se. Quare qui vere sapiens est suspecta habet omnia opera sua, & timet Dominum in omnibus viis suis) Dux ingentibus coactis copiis Losannam hostiliter petit, cuius aduentu inopinato Losannenses, qui nulla tam repente sciebant auxilia aduersus tam instructum hostem, territi dediderunt se. Capta Losanna, quæ erat Heluetiis confœderata, Heluetij sine mora delectu habito aduersus eum educunt copias, præmissis in oppida hosti proxima præsidiis. Dux præsidium in Gransen capto oppido ignominiosa morte affecit, quingentos enim & duodecim viros Germanos suspendit. Quo scelere vehementer in se commouit omnes superioris Germaniæ homines, non solum Heluetios: quare coniunctis viribus aduersus intolerabiliter superbientem hominem duxerunt copias, & non procul ab oppido Gransen exuerunt castris, fugato duce, & magna exercitus eius parte occisa. Omnis belli apparatus, & qui maximus erat in nostrorum manus peruenit; omniaque arces & oppida occupata à Carolo recuperarunt Heluetij, & suspensos Germanos milites solutos laqueis terra condunt, captosque Burgundos, quos Carolus præsidio reliquerat, laqueis eisdem suspendunt. Ex fuga illa, maxima accepta clade recepit se in vrbem loignam, misitque legatos in Flandriam & alia loca, qui cogerent nouas

copias:

copias: exigitque à Burgundis sextam omnium facultatum partem in vsum belli, quoniam constituit semel aut vincere, aut se suosque omnes perdere. Tanta erat animi variis affectibus turbati ira; nec habuit vllam impensarum rationem. Feruntur tamen Burgũdi illi non dedisse. Carolus vero copiis reparatis & auctioribus quam antea, iterum ingreditur Heluetios vlturus se, oppidumque Murtam obsidione cinxit. Heluetij vero valida manu congressi cum hoste, vicerunt, quanquam vehementer multitudine impares hostibus: fugitque Carolus turpissima fuga vsque in oppidum Ioignam, persequente eum iudicio Domini, amisitque ex suis copiis in eo apud Murtam prælio septendecim millia. magna illic præda Heluetij potiti sunt. Iterum Carolus vires recolligit suas, immemor brachij Domini, reparatumque exercitum ducit ad obsidendum oppidum Nansium, quod est Lotharingiæ ducis; Heluetios sperans non iam serio aliena defensuros. Heluetij autem inuocati à duce Lotharingiæ, aduolant, vtrinque aciebus instructis congrediuntur, fit magna pugna, Heluetiis inauditam & plane incredibilem virtutem præstantibus; post longam pugnam terga dant Burgundiones, Heluetij & Lotharingiæ ducis equites vsque in noctem persequuntur eos hostes. In fuga occubuit dux Carolus multis acceptis vulneribus. Ex eius familiaribus captiuis cognitum est, quis esset ex tanto interfectorum numero. In oppido Nansio apud sanctum Georgium sepultum est cadauer inuentum. Fama erat diu apud Burgundiones, & alias quasdam gentes, elapsum ex hostium manibus ducem Carolum, visitare (hoc scilicet vouisse sanctis, si euaderet) loca sanctis consecrata, maxime Germaniæ sanctos ita placare, quos maxime hoc bello offendisset: septemque annorum pœnitentiam vouisse. Et erant qui ausi sunt vendere apud Burgundiones iumenta ac etiam prædia, solutionis die statuto, quo dux Carolus rediret. Maleque creduli vendiderunt, nam solutionis dies nunquam veniet. Habitusque est in Germania quidam mendicus pro duce Carolo, qui non comedebat, nisi super nudum solum accumbens, & ex fictili testa, pannis abiectissimis tectus, sic pœnitentiam agens scilicet. Hic à multis accepit lautissima fercula (nam quicquid offerebatur ex conditionibus votiuæ pœnitentiæ comedere audebat, sed cubans solo) volebant enim multi superstitiosi & etiam ambitiosi tam potenti duci eleemosynam dari. Rogatus aliquando num esset, tacebat; admonitus vero, vt pauperum rationem haberet cum in principatum rediret, annuit modestissime. Ex eoque auditum aliquando est, Pauculi anni reliqui sunt meæ peregrinationis. Item, cum quidam ei ceu Principi (nihil enim dubitabant eum esse) exhiberent honorem genu seu verbis, amouebat se, inquiens nondum tempus esse. Erant quoque qui multa in eum conferebant officia, sperantes aliquid magni ab eo recepturos. Hanc opinionem, audio, sesquianno post cædem ducis, mendicum assecutum, & tenuisse quinque annos, & sex menses, postea nunquam in Germania visum, diuque postquam subduxit se creditus est fuisse. Nec solum opinione & titulo ficto ducis gauisus est ille impostor quisquis fuerit, sed clam congessit, haud dubie sub prætextu illo, fretus stultissima populi credulitate facultates, quæ postea mutato vitæ genere, potuerunt sufficere ad alendam totam familiam, nam quidam nobiles beneficia in illum contulerunt, omnia enim accipiebat, & clam rursus pauperibus dare eum quæ superessent, credebatur, & aliquando dabat, vbi è re sua esse intelligebat. Verum facile potuit colligere, vbi nemo exigebat dati & accepti rationem. Hæc fuerunt fata Caroli ducis, viri genere nobilissimi, & animo nimium fortis. Hic dux Carolus reliquit filiam præstantissima forma & morum concinnitate, nomine Mariam, quæ post patrem occisum se recepit ad Flandrenses, à quibus se plurimum diligi sciebat. Cumque rex Galliæ vehementer peteret, vt Maria filia Ducis ad se veniret, magnisque promissis hoc ageret, Flandrenses prorsus non poterant vllis neque promissis, neque precibus, neque minis moueri, sed audierant de Friderico Imperatoris filio multa bona, quibus commoti mittunt legatos ad Fridericum, & ad filium eius Maximilianum, offeruntque illi sponsam dote & forma animique modestia incomparabilem. Fridericus Imperator & Maximilianus non negligendam occasionem putarunt; legatis respondent perquam familiariter, & Flandrensibus gratias agunt, quod sic de Imperatore eiusque filio sentiant, pollicenturque se animi gratitudinem declaraturos aliquando, constituunt diem ad quem

Francofurdiæ conueniant de coniugio acturi. Ad illam diem mittit rex Galliæ legatos Francofurdiam qui in mandatis habebant, vt Imperatorem admonerent, Mariam illam filiam Caroli ducis regi Gallorum obnoxiam lege feudorum, nec licere illi, inscio rege, contrahere matrimonium cum marito externo. Præterea Imperatorem debere esse memorem amicitiæ inter Galliarum reges & Imperatorem, quæ iam multis annis durauit magno imperii & regni Gallorum commodo, &c. Maximilianus vero nihil moratus Francofurdiæ, veritus nimirum, ne mora paulo longior sibi turbaret futuras nuptias, recta per Rhenum descendit Coloniam, sequuntur Galli legati, vt mandata Maximiliano exponant: in itinere autem certiores redditi sunt legati, desponsatam Mariam Maximiliano, quare ad Ludouicum regem reuersi sunt. Rex Ludouicus indignissime fert, tantam & talem prædam ex faucibus ereptam, cogit copias, quæ ad Mariam ex paterna hæreditate pertinebant, occupat. Maximilianus vero non patuas copias secum ex superioris Germaniæ iis partibus in quibus optimi milites solent esse, duxerat in Flandriam, quas Gallis opposuit. Duxit igitur in vxorem Mariam & accepit dotis nomine Flandriam, Brabantiam, Burgundiam, Limpurgam, Geldriam, Lucenburgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, Attesium, & alia quædam, nam hæc omnia Carolus dux Burgundiæ possederat, & ad illam Maximiliani vxorem hæreditario iure peruenerant. Vbi aliquoties congressi sunt Maximiliani pedites, & equites cum Gallis, sæpiusque superiores discesserunt, sunt induciæ factæ septem annorum. Hoc tempore vixit apud Heluetios in solitudine frater Nicolaus de Suitz, vacabat orationibus & ieiuniis per viginti annos. Potens erat in doctrina nec ad eum fere quisquam venit, qui illum consuluerit, petieritve instirui, qui non discesserit animo commotus, aut consolatus hilarisque conscientia, aut territus & tristis animo. Nihil vnquam ab eo animaduerti potuit quod diceret aut faceret ad ostentationem. Verum simplex, apertus, sincerusque in homine erat animus. Ductum autem spiritu Dei vero, argumentum certissimum est, quod quæ futura prædixit, euenere, sicut vaticinatus est, prædixit autem Heluetiis multa, quæ humanæ mentis vi præuideri non potuerunt. Habuit autem vxorem & liberos. Habetur sanctus apud Heluetios. Viginti annis nihil omnino gustasse fertur, nisi semel, iubente episcopo Con-
1480 stanriensi, tres panis particulas comedit. Anno octuagesimo supra millesimum quadringentesimum, venerunt apostolici legati ad Fridericum in Germaniam, & alios Principes, petentes auxilium aduersus Turcam qui Apuliam multis locis hostiliter vastabat, capta ciuitate non ignobili Hydrunto. Sed breui post nostri, profligatis Turcis, receperunt Hydruntum vrbem maritimam, & omnia quæ Turca in illis regionibus occuparat. Ludouico rege Gallorum lethaliter ægrotante, cum iam desperaret omnino de vita, venerunt ad eum legati Flandrensium de pace agenda. Fit Fœdus ea lege, vt Margarita Maximiliani ex Maria vxore filia, nubat Carolo Ludouici filio regi Gallorum, sed iusta ætate vtriusque expectata. Magnis muneribus donat rex legatos Flandrensium. Filia vero Maximiliani nondum erat nata annos duos. Vbique primum legati rediere domum, conditiones pacis placent, placet & Maximiliano gener, filia Margarita magno apparatu & pompa ex Gandauo, Parisios transfertur (mater enim eius Maria, ducis Burgundionum filia, antea mortua erat, nam ex casu de equo cum esset in venatione, perierat) & passim per Galliam nondum bima puella, ceu regina, excipitur, diciturque ad grauiter laborantem Ludouicum regem, qui pugnabat variis artibus cum morbo: cum enim vinceret morbus itaque omnem naturalium remediorum potentiam, confugit ad tes non naturales. Virgam Aaron à Romano Pontifice petiit sibi mitti, nam Romæ habebatur ea virga. Quanquam quidam dubitant an Aaronis virga sit. Hæc virga allata nihil potuit in morbo regis efficere. Iussit etiam rex sibi afferri crucem victoriæ, quam ferunt Carolo magno è cœlo missam, quæ quoque inefficax fuit in morbo regis. Quædam hoc genus alia iussit ad se portari, sed fatorum necessitas ineuitabilis alio vocabat regem Ludouicum. Mortuus enim est vno atque altero mense post Margaritæ in Galliam aduentum. Tempore isto erant in Germania legatus apostolicus Raimundus Payrandus, qui habuit potestatem à summo Pontifice non solum viuos à peccatis absoluendi, sed etiam mortuos, eius enim pontificium indultum se ad viuos & ad mortuos extendebat. Multi mortuis

quoq; emebant indulgentias. Eō tempore sanctus Lupoldus Austriæ dux in sancto-
rum numerum à Rom. Pontifice est relatus. Hoc etiam tempore Atrebatum Maximi-
lianus cepit. Anno octuagesimo sexto supra millesimum quadringentesimum, mense 1486
Ianuario, venit Fridericus Fråcofurdiam cum suo filio Maximiliano, ibiq; in frequen-
tissimo Principum conuentu ab electoribus Principibus electus est Maximilianus in
Imperatorem, breuiq; post electionem descendit Aquisgranū, vbi magna cum cele-
britate corona imperij ornatus est. Eodem tempore in Principum comitiis Franco-
furdiæ fecerunt Fridericus & Maximilianus, consentientibus Principibus, per totum
imperiū pacem seruandā ab omnibus per decem annos. Mandauit autem Imperator
hanc pacem seruare diligenter, vt nemo alium læderet: alioqui incurreret, vt loquun-
tur, in bannum imperialē, & in pacis huius violatorē liceret quidlibet cuilibet impune.
Sueuiæ ciuitates & Principes cōuenerunt, & fœdus fecerunt, se illam pacem seruatu-
ros, & contra quoscunq; pacis huius violatores se defensuros. hoc Sueuorum pacis stu-
dium vehementer seni Principi placuit. Fecit autē Fridericus hanc pacem, vt vacaret
Christianis bellum cum Turca gerere: quare proximo anno post comitia illa Franco-
furdiæ habita, celebrauit conuentū alium Principum Norinbergæ, in quo egit magna
cura & studio de expeditione in Turcas suscipienda. in eo cōuentu multa saluberrima
sunt constituta, sed non seruata. Eodem anno, quo Norinbergæ fuerunt illa Princi-
pum comitia, Innocentius Papa ab omnibus ecclesiasticis personis decimas postulauit
per Germaniā: sed clerus appellauit ab illis processibus ac exactionibus ad Pontificem
melius informandum. Imperatori autem Friderico displicuerunt illæ exactiones inso-
litæ, quare opposuit se pontificiis exactionibus pro clero, nihilque datum est. Eodem
tempore Sigismundus dux Austriæ gessit nō vulgare bellum cum Venetis, & Germa-
ni Rouetitum oppidum expugnatum solo æquant. Veneti quoque castra quædam du-
cis Austriæ capiunt. ad Tridentū Germani cum Venetis congressi, occidunt magnam
Italorum multitudinem, magna multitudo quoq; in fuga in flumen Atesin se præcipi-
tauit. Periit etiam Robertus Venetorū dux, magni nominis apud suos, ob bellicas vir-
tutes. Post illam victoriam Sigismundi, Veneti magnum manu repararunt exercitum:
sed Pontifex Rom. & Imperator composuerunt eos. Anno post natiuitatem Christi
1487, Brugenses ceperunt Maximilianum, electū Imperatorem. Fridericus vero col- 1487
lectis in superiore Germania copiis, descendit celeriter, & liberat filiū. Tres annos post
Maximiliani captiuitatem Matthias rex Vngariæ Viennæ vita defunctus est. nam hic
Matthias cum intelligeret Friderici erga se patum beneuolum animum, cum Turca
inhoneste fœdus iniit, & Viennam cepit, totamq; fere reliquam Austriam occupauit,
Friderico aliis occupato, maxime in componenda pace inter Principes & ciuitates
Christianorum; Matthia autem rege mortuo, Maximilianus comparatis copiis & Vi-
ennam ductis omnia recepit, senique patri restituit. Anno nonagesimo primo supra
millesimum quadringētesimum, duxit Maximilianus in vxorem ducissam Britonum 1491
virginem eximiam forma & moribus. Quod vbi cognouit Carolus rex Galliæ, sine
mora copiis coactis, & in Britonum ducatum ductis, rapuit illam Maximiliani spon-
sam, & cōpressit, Margaritamq; filiam Maximiliani, quæ ei matrimonio iuncta erat, re-
pudiauit scilicet sine omni causa. Anno nonagesimo secundo, Matthiæ regis Vnga- 1492
riæ copiæ erant adhuc congregatæ, quas nigram legionem vocabant: quæ post mor-
tem Domini sui receperunt se in munitissimū locum, ex quo Austriam & Morauiam
excursionibus & deprædationibus afflixerūt, qui auspiciis Friderici Imperatoris ob-
sessi, victi, partim occisi, partim capti sunt. Captos exquisitis suppliciis affecerūt, in illis
regionibus quas turbauerant, alios ad rogum affatos necauerunt, alios viuos excoria-
runt, vt exemplo essent aliis pacis turbatoribus. Anno Domini 1492, Lynceæ obiit 1492
Fridericus Imperator, corpusq; eius Viēnam perlatum magno cum honore sepultum
est. Imperauit quinquaginta tres annos & quinque menses, magna cum laude, & Rei-
pub. commodo. Cuius laudes alio styli genere sonandæ sunt. Adolescens adhuc ma-
gnitudinem animi declarauit cum aliis multis in rebus, tum potissimū, quod tam lon-
ginquas peregrinationes suscepit. Hierosolymæ enim fuerat tēpore periculosissimo,
omnibus viis latrociniis & bellis infestis. Quantum studium pacis illi fuerit, quantus
amor erga religionem, quæ erga homines caritas, scriptum ab aliis est.

DE GERMANIS

LIBER TRIGESIMVS.

Nno quo mortuus est Fridericus Imperator, Turca Croaciam oppressit, totamque depopulatus est, magnam hominum multitudinem captiuam abduxit, in seruitutem durissimam, ad labores tantum iumentis subeundos. Maximilianus vbi hoc audiuit, mirabili celeritate cum Germanorum manu in Croaciam properat, Turcæ copias abigit, multis ex illis mactatis, Croaciam recipit. nec mediocrem gloriam reportauit ex illa expeditione. Anno proximo post fugatum ex Croacia Turcam, filia Galeatij, nomine Blanca Maria, indole, qua capacitate muliebris sexus, præstanti, & forma pulcherrima, virgo Maximiliano Cæsari desponsata, venit ex Italia in Germaniam. & nuptiæ sunt celebratæ magnificentia plane imperiali in Inspruck. Hoc tempore Carolus rex Galliæ, huius nominis octauus, frequentibus nunciis, & multo auro obtinuit apud Heluetios, vt illi mitterentur milites (nam iam tum inceperant Gallorum reges nihil sine Heluetico milite agere) parabat enim expeditionem in regnum Apuliæ, quod sibi deberi iudicabat. Ingressus autem est Italiam autumni tempore maximis cum Gallorum & Heluetiorum copiis. His se opposuit Alphonsus rex magno contracto exercitu. congressæq; in Liguria Alphonsi & Caroli regum copiæ, superauit Heluetiorum virtute Gallus (nam Galli etiam fatentur eam victoriã deberi Heluetiis) occupauitq; Carolus totum Neapolitanũ regnum. patrimonium quoque beati Petri incepit vastare, captis aliquot castris & vrbibus; ipsam etiam Romam obsedit, & compulit ad deditionem Romanos & Pontificem certis quibusdam conditionibus. quantum tum detrimenti acceperit Roma, tanto intromisso exercitu, facile est colligere. Põtifex cum sua familia se recepit in castrum sancti Angeli. Rex vero extorsit minis à Pontifice quicquid voluit vel in Italia vel Gallia. Cumq; sedis Romanæ ditionem satis afflixisset, & Neapolim regnumq; totum occupasset, Genuam oppugnauit quoque magnis conatibus: sed expugnare non potuit. Veneti vero & Mediolanẽses, maximis comparatis copiis, occurrerunt illi, sed eos insigniter magno & cruẽto prælio vicit. habebat enim Heluetios multos. Tandem postq̃ exhausta esset Italia, & ad summã famã redacta, post cędes stragesq; multas, prędisiis in regnum Neapolitanũ cõstitutis in Galliam rediit, Heluetiis domum remissis. Post abitum vero Heluetiorũ sine negocio receptum est regnũ Apuliæ ab iis quos expulerat Carolus. Cum hæc Heluetico milite gessit, Carolus rex Galliæ nondum ætate egressus erat annum vigesimum quartum. Erat anno nonagesimo quinto magna de Turcico aduẽtu fama, nec vana erat. Anno igitur eodẽ Maximilianus Cęsar Wormatiæ Principum comitia celebrauit magna, & propter Turcam & propter regem Galliæ Carolum, qui vxorem Maximiliano desponsatam, ducissam Britonum virginem eximiam, rapuerat, & Mariam filiam eius sibi desponsatam abdicarat, & Italiam turbabat, patrimoniumq; beati Petri diripiendum militi obiiciebat, multaq; occupabat sine iustis titulis. Sic iudicant Germani; Galli ex aduerso aliud respõdent. Vocabat autem Romanus Pontifex Maximilianum crebris literis; vocabatur quoque ab aliis Italis. Turca vero quotidie incursionibus Christianos vexabat miserrimis & crudelissimis modis. Quare & contra hunc cupiebat Maximilianus decerni bellum. De Heluetiis quoque in illis comitiis fuit mentio habita, nam plane persuasum erat Principibus & Maximiliano, Carolum regem Gallię nunquam ingredi ausum fuisse Italiam, si non habuisset Heluetios, & quicquid fecerat magni, per Heluetios factum constabat. In illis autem comitiis nihil solidum est decretum, alij enim bellum contra Turcam primum, alij primum contra Gallum suscipiendum volebant. Maior Principum pars censebat pacem primo firmandã esse inter imperij membra, ciuitates & Principes, deinde deliberãdũ de bello in Turcam & alios imperij hostes. itaq; discessum est, vt nihil effectũ sit datũ. In illis comitiis Wormatiensibus Eberardus comes Wirtebergẽsis est à Maximiliano dux creatus, præsentibus Principibus, adhibitis magnificis consuetis solen-

folenniratibus & ceremoniis. Eodem tempore Maximilianus Mariam Sphortiam fecit ducem Mediolanensem. Dum hic Principum Wormatiæ conuentus celebratus est, peperit quædam mulier non procul à Wormatia duas puellas vno partu, in fronte connexas, vt altera in alteram oculis intenta esset: nec separari poterant. Anno nonagesimo nono supra millesimum quadringentesimum, inter Heluetiorum cōfœde- 1499 ratos & domum Austriæ fuerunt quædam simultates paruis ex causis ortæ primum, sed ex quotidianis vicinorum inuicem conciliis odium indies creuit, tādem res venit ad arma. quanquam voluntas non erat Maximiliani, aut vllorum præcipuorum Principum aut ciuitatum, bellum eo tempore cum Heluetiis gerere, sed, vt dixi, nullæ magnæ causæ belli erant, erat tantum cæcum stultumq; odium vicinorum quorundam hominum leuium, quibus semper carior est rerum turbatio, quam alma pax. Nam ego ex certis autoribus qui interfuerunt tum Principū consiliis, quiq; mihi dixerunt, Maximilianum & Principes Germanię pręcipuos tum statuisse, in fœdus illud Sueuicum recipere Heluetios, si modo ipsi vellent: & sic omnino sperauerunt sempiternā pacem in his regionibus, quæ sæpe misere afflictatę fuerant ex bellis quæ cum Heluetiis gesta sunt à Principibus. Verum qui non pacem, sed rerum turbationem cupiebant seditiosi stulteq; superbi, non cessabant irritare etiam quietos animos. Et quidam ex pacis turbatoribus erant etiam potentes, quare non verbis tantum, sed etiam factis incipiebant lacessere Heluetios. Conabantur enim arces quasdam, quæ pertinebant ad Curiensem ecclesiam cathedralem, occupare, id non ferre volebant Rheti. conuenerunt igitur Rheti, & confœderatis suis Heluetiis querebantur. Censuerunt igitur Heluetij vt primum mitterent legationem ad Maximilianum, & ei hęc exponerent, adiicerentq;, se nullo modo laturos, humiliter tamen precantes pacem. Miserunt Rheti episcopum ipsum, cui potissimū erat illata iniuria. Maximilianus Imperator naturaà bellis abhorrens, misit ad Inspruck, vt nihil inciperent se nesciente, ne pacem turbarēt, facile posse ignem accendi qui difficillime à plurimis possit extingui aut omnino non extingui. Iussit episcopum Augustensem, cuius prudentiæ multum Maximilianus tribuebat, se interponere. Statuebant partes diem & locum vbi conuenirent. Locus erat Feldkilch oppidū, illuc vt venirent sui consiliarij in Inspruch, & autores tragœdiæ, mandauit Imperator. Interea in ægritudinem grauem incidit episcopus Augustensis, & ex ea mortuus est. eius morte quidam nihil boni ominabantur, qui destinatus erat ad rem componendam inter partes, & multū spei erat in eo viro, vnus enim talis vir nonnunquam plurimum potest. Mortuo autem episcopo Augustano, Maximilianus prȩsulem Constantiensem ordinauit vt partes componeret suo nomine. Nam ipsi ob negocia erāt in inferiorem Germaniam descendendum. Vbi abierat Cęsar, rem facilem cōpositu existimans, ecce consiliarij in Inspruck, contemnentes cōuentum in Feldkilch celebrandum, & ipsum episcopum Constantiensem (gestiebant enim bellum gerere cū Heluetiis) mittūt ad Principes & ciuitates Sueuici fœderis, petunt vt Maximiliano & sibi ferant auxiliū aduersus Heluetios omnes homines præ se contemnētes (nam sic in inuidiam eos adducere conabantur) & quotidie cogitātes quomodo possint alios in suam factionem & rebellionem contra imperiū & suos naturales dominos excitare. nec eos veritos bellum minari Imperatori, &c. Sueuicum fœdus cupiens Maximiliano gratificari, & opibus copiisq; suis confidens, pollicetur auxilium, bono animo iubens eos esse, despiciens nimirum Heluetiorum paucitatem. Heluetij vero vbi hos conatus procerum Cæsarianorū in Inspruck animaduerterunt, & quid cum Sueuico fœdere egerint, pararunt se quoque ad arma; sed ne quid omitteretur ad faciēdam pacem, iterum legatos mittunt in Inspruck, admonebant eos mandati Cęsariani de conuentu habendo in Feldkilch, dies enim statutus præterierat. Legatis Heluetiorum respōdebant nobiles ita vt facile ex responso intelligi potuerint quid apud se statuissent: tamen ne viderentur Imperatorem dominum suum contemnere, dicebant se ad comitia venturos, aliumque constituebant. Sed vtrinque interim se ad bellum parabant, nec longe post Cæsariani aliquot villas combusserunt, abrepta præda. Nec adhuc tempus esse iudicabant Heluetij sumendi arma, sed sępius verbis & conditionibus ęquis tentare rem componere. Quare miserunt nuncios ad Sueuiæ confœderatos, qui significarent eis, Heluetios nihil nisi pacem petere, & simul exponebant quæ mala & pericula ex

bello hoc accidere possent. Verum Sueuicum fœdus nihil periculi ab Heluetiis sibi esse posse existimans, contemptim respondit. Et belli autores quidam nobiles sub nominis Maximiliani autoritate multum poterant apud Sueuicum fœdus. Inuadunt igitur priores Cæsariani Heluetios, capiunt oppidulum Maienfeld, & monasterium, quod vocatur Munstertal, diripiunt, etiam non abstinent manus ab ecclesiastica consecrata supellectile aurea & argentea, captiuas abducunt moniales, occidunt multos viros, & captos cum reliqua præda abducunr. Tum tandem Heluetij vbi senserunt nullum paci locum relictum, collecti occurrerunt hostibus suis defendentes suos focos, suos parentes, & liberos. Quam longe alios animos gerant quibus cari sui proprij penates sunt defendendi, quam qui ære conducti aliena impugnant, neminem latet. Hoc etiam fecit vt Heluetij primos maioribus copiis & diligentius fortiusq; exciperent, quod sciebant, primis illis belli autoribus victis, parum negocij in reliquis fore. Cõgressi igitur, diu Heluetiorum impetum sustinuerunt Austriaci & Sueui, tandem tamen terga verterunt Cæsariani, quos insecuti Heluetij, sua omnia receperunt, & igne ferroq; hostilem agrum vastarunt. Post illud prælium, ob occisos vtrinque animi exasperati sunt supra modum, mox aliis locis inuaserunt Heluetios: sed non fefellerat Heluetios sua opinio, quod putabant primis victis, aliis parum animi futurum, nam fugiebant postea nõ raro cum primum conspexerunt hostem Heluetium, vel aliquando antequam in conspectum veniret. Tantus terror inuaserat animos alioqui bellicosissimorũ hominum. Maximilianus qui tum in Geldria erat alio bello occupatus, vbi audiuit de bello illo Heluetiorum, quomodocunque potuit, pacem fecit apud Geldrenses, & festinauit in superiorem Germaniam. Vbi venit in Sueuiam, vehementer displicuit illi, quod bellum erat susceptum se inscio, imo nolente, nam discedens commiserat ne inciperent bellum. Erant quoq; in Maximiliani sententia Principes quidã cordatiores ex ecclesiasticis simul & secularibus, quare Maximilianus cogitabat an posset res componi, & consultabat de pace. Verum autores inceptoresq; belli grauiter accusabant Heluetios apud optimum virum Maximilianum Imperatorem, & facile erat in absentes quiduis dicere. Inter reliqua audio eos dixisse Maximiliano, quo pacto quosdã ad defectionẽ & ad seditionem solicitarint; & palam dici apud Heluetios, omnes vsq; ad Danubium fore breui in Heluetiorum fœdere, Maximilianoq; nullum locum fore vsq; Viennam, nisi velit etiam mulgere vaccas. & aliis hoc genus commentis ita incenderunt Principem, vt decreuerit omnes vires & neruos in hoc bellum aduersus Heluetios intẽdere. Quare totum imperium vocat in auxilium ad debellandos Heluetios. Conuentu frequenti Principum celebrato, constitutum est, quot locis, & quoto copiarum numero inuadendi sint. Et plane erat prudẽter decretum, quod si iuxta decretum imperialium comitiorum, vno tempore omnibus locis aggressi fuissent Heluetios, fecissent illis negocij plurimum: sed bona consilia facta tardius sequebantur, nã primi, qui inceperant bellũ, veniebãt non procul à fontibus Rheni vbi antea fugati erant, qui iterum sunt repulsi plurimi à paucis Heluetiis. Nam primis præliis animis superatis, corpora destituta spiritu inutilia erant. Cũ ita aliquoties conflixissent infeliciter Cęsariani, petebat Maximilian. à duce Mediolanẽsi, vt se interponeret, & cũ Heluetiis de pace ageret, nam magnã inobediẽtiã in suis experiebatur, & videbat omniũ animos territos. Dux Mediolanẽsis quanquã Maximiliano miserat quoq; auxilia & imperij nomine, & nomine amicitiæ beneficiorumq; quæ Maximilianus in eũ contulerat, tamen suis ipsius impensis, misit ad Heluetios legatos, qui de pace agerent, misit ad Maximilianum, nihilq; omisit quod ad faciendã pacem facere visum est illi. Cum primum venerunt ducis Mediolanensis legati ad Heluetios, multaq; prudenter & vere dixissent de belli calamitatibus, & cõmoditatibus felicitateq; pacis; responderunt Heluetij, sibi nihil antiquius cariusq; esse honesta pace, docentq; legatos ab exordio causas belli repetẽtes, quam necessario vim repellere coacti sint, quã humiliter precati sint ea quæ pacis sunt, quam patienter contumelias & contemptus superbos perpessi sint, quantopere petierint pacem etiam post illatas ab hoste iniurias. Quam ob rem hortati vltro sunt ducẽ ad faciẽdam pacem vtriq; parti tolerabilẽ & honestam. neq; enim efferebantur victoriis, sed Domino exercituũ Deo tribuebant gloriam, in omnibus Deũ timentes & scientes rerũ vicissitudinem, fortunæq; mutabilitatem. Pacis igitur cõponendæ gratia locus statutus est, vrbs Ti-

Tigurũ, quo libere & tuto liceret venire & redire domũ Cæsarianis, suntq; interea induciæ factæ. Sed dũ hæc agebãtur Tiguri, & media quibus partes coire possent, quærebantur, Cæsariani cõtra induciarũ fidem Helueticũ pagum incenderunt, & occidebãt apud Reineck circiter sexaginta Heluetios. sed quanquã Heluetij propter inducias nõ expectarint hostẽ, & oppresserint eos Cęsariani ex improuiso, tamen plures Cęsarianos occiderunt, & fugauerunt eos. Hoc factũ tempore induciarũ à suis Maximilianũ Principẽ tenacissimæ fidei non minus male habuit, quã ipsos Heluetios. Nihil igitur agi potuit eo tempore adhuc de pace. Gallorũ rex etiã cum Cæsare & Principib. imperij egit de pace, sed in omnibus actionibus suis & verbis suis satis aperte indicabat fauorẽ suum erga Heluetios, & propterea minus potuit apud Maximilianum & Principes. Tandem professus est se omnibus viribus adiuturũ Heluetios qui inuiti susceperint arma, & coacti sint effundere sanguinem vicinorum suorum. Bombardas, pecuniam, equitatum, recusantibus, donec opus haberẽt, Heluetiis conatus est obtrudere Gallus. Neq; enim è re Galli fuisset, si Imperator, vt in animo habebat, Heluetios subiugasset. nullũ enim Galliarum reges multis annis bellum gesserant sine Heluetiis militibus. Galli enim dicuntur in acie fortes esse, cum apud se habent Germanos milites, alias soli non adeo felices. Hoc Germani ferũt, Galli forte aliter. Post finitas illas inducias iterum multis locis pugnatum est. singulas autem pugnas describere est cuiuspiam ex professo bellum hoc describentis. Multis locis pugnatũ est, sed fere vbiq; fortuna fauit Heluetiis. Constantiæ sæpius pugnatũ est. Sub sylua Suaderloch nomine, erat campus frumentarius, maturaq; erat seges: cum igitur messores ex vrbe venissent plurimi, & meterent, militibus in acie constitutis, qui hostes repellerent, si venirent, Heluetij qui in ea sylua excubias semper habebant diligenter, congregati expectabant, donec demessum esset frumentum, & partim curribus impositum. Cum iam militũ animi essent in vrbe cœnam appetentes, prorumpunt ex sylua taciti Heluetij vno tãtum signo, & audiebatur fragor & clangor tubarũ in sylua non aliter ac si esset plena armatis (erant autẽ senio defecti & adolescentuli nondum ad pugnam habiles qui strepitum & sonitus illos excitabãt) territa Cæsariana acies cum primo Heluetiorum in eos impetu fugiunt. Nã alia via quam expectabatur hostis, veniebant, declinantes bombardas, quæ prorsus inutiles erãt Cæsarianis. Heluetij fugientes persecuti vsq; fere ad vrbis mœnia, occiderũt multos, ceperunt quosdã, potiti sunt bombardis, curribus & equis cũ demesso & colligato frumento. Hoc quoq; mense pugnatum est apud Dorneck, quæ est arx Heluetiorum distans vnũ miliare à Basilea. Post multa infelicia prælia mathematici, astrorumq; periti persuadebãt Maximiliano, vt iam nouo loco nouisq; copiis aggrederetur Heluetios, nam sidus quod Heluetiis tantopere fauisset, iam non amplius in cœlo apparere, sed contra exortas stellas quæ Principibus & regibus amicæ essent. Maximilianus igitur Italogallos quosdam milites oberrantes conscripsit, eos iunxit copiis quas Argẽtina, & Alsatia, aliiq; in illis regionibus miserant. Ij ergo vna proficiscuntur ad obsidendã arcem Dorneck. Erant copiæ non paruæ, beneq; omni genere armorũ instructæ, præcipue bombardis. Castra igitur ante arcem parantes, Heluetij vero antequã aduenissent, sciebant hostẽ in istis regionibus fortunã tentaturum, nam pedetentim ascendebant, & in Mulhusen manebant aliquot dies. inprimis enim studio solet esse Heluetiis, quemadmodũ omnib. rei militaris peritis, vt quid consilij capiant & in animo habeant hostes, prædiscãt. Conuenit enim plerũq; ex hostiũ consiliis nostra dirigere. Quare dũ castris locum deligunt, & tormenta ad arcẽ oppugnandam disponunt, Heluetij ex Lucerna, Zug, & Tiguro (nã remotiores scilicet Suitenses & Vri & cæteri, post prælũ venerũt) & omnes propiores adsunt, deliberant expectãdi ne sint alij: placuit sententia vna omnibus, non esse cunctandum, ne castrorũ munitionibus firmatis plus negocij pluriumq; necesse sint repellendi. nec dubitabant, si ita ex improuiso opprimerent aduenientes nihilq; adhuc timẽtes (formidabant enim post duos tresve dies vẽturos Heluetios) statim fugituros. Quã ob causam pręcipitabãt se in hostẽ ex monte Heluetij, ceu torrẽs omnia secum rapiẽs: Cęsariani violentiã primi impetus non ferentes fugiunt; sequuntur Heluetij, cædunt ex illis quatuor millia, vix centum ex Heluetiis cecidere. Potiti sunt Heluetij magna præda, & belli apparatu impedimentisque omnibus, & aliquot militaribus vexillis, Argentinensium vexillum Tiguri pendet adhuc in ecclesia, occubuerunt multi ex

prima nobilitate, inter alios comes de Busch, comes de Furstenberg, & comes de Castelwart. Post illud prælium optimus imperator Maximilianus iterum cōstituit de pace agere, sed nullo modo voluit arbitrum habere regem Galliæ, quem dicebat Heluetiorum in bello hoc fœtum. Heluetij autem contra petebant regem Galliæ mediatorem, & non recusabant ducem Mediolanensem, quanquam non ignorabant, qua necessitudine esset Maximiliano deuinctus. Putabant ergo Heluetii vicissim Maximiliano ferendum Gallum arbitrum: noluit autem Maximilianus eum audire in hac re. Alii autem Principes ecclesiastici præsertim pacem conati sunt inter illos facere. Conuenerunt Basileam ob eam causam: Maximilianus suo nomine misit illuc honestissimam legationem doctores iuris, nobiles & Comites. industriam & studium cōponendæ pacis Philippi Palatini Rheni imprimis prædicant. Cum igitur vtrique Cæsariani & Heluetij peterent iniqua vt æqua ferrent, tandem media sunt excogitata, quibus cruentum & infelix bellum est sublatum, & pax facta. Post illam pacē factam rex Galliæ Ludouicus eodem statim anno, mense Octobri, duxit exercitum in Italiam contra ducem Mediolanensem: suum enim Mediolanensem principatum iure esse, affirmabat. Vbi rex venit prope Mediolanum, occurrit illi tota ciuitas obuia, ordine secūdum ætatem & dignitatem. Ferebāt autem palmarum ramos in manibus, & vexillum cum insignibus regis Galliarum, & cum omni genere musicorum instrumentorum, & cantionibus quibus liberatorem, patrem patriæ vocabant regem, atque hoc modo obtulerunt claues Gallo; Dux enim infensos sibi ciues, nescio quibus exactionibus, fecerat: atque sic qui paulo ante pacem inter Imperatorem & Heluetios composuerat, sua omnia tuta putans, repente ex omni Mediolanensi principatu eiectus est, fugitq; ad Maximilianum. Nihil illi profuit aurum & argentum, quod congesserat; nihil arcis inexpugnabilis munitiones; nihil prudentia & astutia, qua valuit plurimum: sine pugna, sine hostis omni labore victus est, amisit omnia. Sic agitur cum iis qui confidunt in fortitudine sua. Verum rex Galliæ discedens reliquit præsidia Mediolani ex militibus Gallis, qui vexabant multis modis intolerabiliter Mediolanenses: quare rursum consentientibus & iuuantibus ciuibus facile recepit Sphortia Ducatum auxilio Heluetiorum militum. quod Gallus non ferens, denuo conscribit exercitum, magnumque conducit numerum militum ex Heluetia. Dux quoque Sphortia conducit stipendio milites Heluetios, quos iunxit Italis, quemadmodum rex Gallis iunxerat Heluetios. Vbi ergo regius exercitus & ducis venissent in campum vbi configendum erat, & acies vtraque iam esset instructa, essentque vtrique Heluetij exercitus maior vel certe potior pars, in qua sperabant Sphortia & Gallus, noluerunt Heluetij aduersus suos pugnare, sed congressi iungebant dexteras, familiariter se mutuo salutabant, felicem precabantur reditum. Interea (Heluetiis ignorantibus & iis qui sub Gallo & iis qui sub duce militabant) Galli capiūt ducem Sphortiam, nam multis Gallorum à facie notus erat, & abducunt in Galliam: itaque iterum sine sanguine totum ducatum occupat rex. Heluetij qui apud ducem erant, quique illi iurarant, indignissime ferebant hoc Gallorum factum. & quanquam pauciores erant quam vt consultum fuisset Gallos aggredi, tamen si dux non abductus fuisset, aliquave spes liberandi eum fuisset, nullum discrimen non sub-
1501 iissent, vt dixerunt mihi qui tum in exercitu ducis fuerunt. Anno Domini millesimo quingentesimo primo, fœdere iuncti sunt Heluetiis Basilienses & Mulhusenses. Eo etiam anno, ceciderunt super vestes hominum signa crucis, quæ multos terrebant: paucorum vero atque adeo nullorum vitam mutabant, vt solent prodigia omnia (quæ esse deberent nobis doctrina & admonitio vt resipisceremus & agnosceremus Dominum Deum) fere semper magis iudicio esse, quam documento animalibus hominibus; adeo corrupta est hominis natura, vt nisi Deus per spiritum suum regeneret, in
1505 stultitia, & inimicitia Dei pereat. Anno quoque quinto supra millesimum quingentesimum, per magnam Germaniæ partem, maxime illas regiones quæ ab Norinberga vsque ad Alpes, quæ Italiam à Germania diuidunt, fuit ingens fames. Subuenerunt vero Argentinenses omnibus illis fame laborantibus regionibus, non aliter atq; olim ille Pharao Ægyptius rex, sicut est in libris Mosi scriptum. Nec solum Argentina ciuitas eo tantum tempore frumento iuuit vicinas regiones, sed sæpe ante, & post, nuperque cum in Italiam frequentibus bellis exhaustam erat plurimum frumenti transfectum,

ctum, incideretque abundans illa humiditas pluuiosissimi anni, quo admodum male responderunt cereales fruges, vnde secuta est maior caritas non solum in Germania, sed fere per totam Europam, quam multis annis retro audita sit. Argentoratenses vero iuuarunt plurimos frumento. Conseruatio igitur talis frugum laudi & glorię est ciuitati, quę non vt maioris vendat, coemendo aliis pręripit; sed emit, vt conseruet ad necessitatem, si vel bellum vel intemperies aeris, aliave caritatis causa incidat. Anno hoc Raimundum cardinalem legatum misit Pontifex, Alexander sextus eius nominis, in Germaniā & alias quasdam septentrionales nationes, cum magna apostolica clauium potestate, indulta eius extendebant se in mortuorum ante multos annos animas. verum vbi limina Germaniæ attigit, cū in Germania legatione fungi prohibebant Principes & Maximilianus, nolebant enim caritati duræ exactionem etiam accedere: sed tādem Principes admiserunt legatum, qui peragrauit totam Germaniam, ex Inspruk Norinbergam, illic per Franconiam Oriētalem, & Thuringiam, peruenit Coloniam. inuenitque hic legatus Germanos ad pietatem & ad dandum promptiores aliis nationibus. Caritatem, quæ fuit anno quingentesimo primo, secuta est proximo sequenti anno per Germaniam in omnibus locis, in quibus caritas fuit, crudelissima pestis. Eandem causam pestis, opinor fuisse, quæ caritatis fuerat præcedentis anni, nam quæ aeris intempetata constitutio nocuit plantis vt non respondere potuerint fructificando, eadem iustam concoctionem impediuit in animantibus, ne alimentum ad iustam confectionem perueniret. Quod autem secundo tandem anno in corporibus morbosis symptoma pestis apparuit, mirum non est intelligenti humorum generationem & corruptionem, longo enim tempore non raro latent morborum causæ, & plerunque à paruis principiis incipiunt generari. Porro non sum ignarus, quod charitatem etiam ob alias causas soleant cum alij morbi tum pestis sequi; nempe coguntur homines vesci multis generibus leguminum, herbarum, arboreorum fructuum, & radicum, quæ omnia malum corruptionique obnoxium succum generant. verum hæc relinquenda physicis philosophis à nostri libri titulo aliena. Cruces in aere volantes pręcedēti tempore hanc pestem pronunciasse quidam volunt. Anno etiam quingentesimo secundo Spirensis diœcesis rustici multi coniurauerunt aduersus dominos suos nobiles, conquerentes oneratos se tributis, vectigalibus, censibus, decimis aliisque exactionibus, serpebat quotidie seditio latius, nam alius alium excitabat, & (cum semper malorum multitudo maior sit quam bonorum) vbique inueniebantur multi qui se iungebant illis, alius spe prædæ, alius spe libertatis, nonnulli vt æs alienum reddere non cogerentur. Elegerant duos viros ad quorum arbitrium omnia agerentur, constituebant vbi conuenirent omnes, vt iuramento præstito, munitiones caperent, arces & vrbes, diriperent monasteria, &c. sed vbi statuissent conuenire, intellexerūt eorum locorum nobiles & alij magistratus. Quare primos ceperunt, atq; ita tractauerunt, vt alij manserint domi, multi enim suppliciis affecti sunt. Eo anno magna Principum comitia Norinbergæ, præsente Maximiliano Imper. sunt celebrata. Anno 1503, pabuli & omnium 1503
etiam quæ ad hominis mēsam veniunt, insignis caritas fuit, ob siccitates eius totius anni. Anno post natiuitatem Domini 1508, Iulius 2 Pontifex est electus, qui postea au- 1508
xilio Heluetiorum tot bella, contra Venetos & contra Gallum gessit, recuperatis multis quæ pertinebant ad Romanam sedem, multaque præterea adiecit ad patrimonium beati Petri. Hic Pontifex in Heluetios contulit multa beneficia, plurimumq; aurum, magna enim eorum opera confecit bella. Hoc anno fuit multorum episcoporum Germanorum & secularium Principum conuentus Francofurdiæ; quid autem tractarint, pauci sciebant. Anno hoc exortum est bellum Bauaricum, Georgius enim dux Bauariæ habuit vnicam filiam quam matrimonio iunxit Ruperto Philippi, comitis Palatini Rheni, filio, fecitque eam filiam, cui nomen erat Elizabet, hęredem Bauarici ducatus. Quare non diu post socero Georgio duce Bauariæ mortuo, contractis copiis Rupertus conatur occupare Bauariam: Albertus vero dux Bauariæ legitimum se hæredem ducatus esse affirmabat, testamentum Georgij contra ius factum irritum existimandum esse. Cum autem Rupertus à testamento Georgij non descenderet, frustraque peteret Albertus ius suum, res tandem venit ad Maximilianum, cuius sororem matrimonio copulatam habebat Albertus. Maximilianus Imperator pacis & æquita-

tis amantiſſimus, in excogitandis mediis quibus componeret partes, diu laborauit: ſed media à Maximiliano, affinitate iuncto Alberto, Rupertus reiiciebat: quare Maximilianus notauit Rupertum & omnes ei adhærentes banno imperiali. Rupertus vero bannum contemnens, cogit magnas copias, Philippus comes Palatinus mittit auxilium filio, nihil etiam moratus bannum. Quam ob rem celeriter per Bauariam multa occupat Rupertus. Imprudenter vero Palatinus ſuas tantum copias reſpexit quantæ eſſent, non expenderat contra quid aduerſarius poſſet. Maximilianus ergo imperij ciuitates & Principes omnes conuocat, exponit maieſtatis contemptores quid conentur, quam æqua media recuſarint: igitur omnia rebellium Philippi patris & Ruperti filij concedit cuilibet occupanti, ſuſcipitur bellum vno conſenſu omniũ aduerſus Palatinum & Rupertum; magnis conatibus multiſque locis rem aggrediuntur Haſſiæ Lantgrauius, Huldricus dux Wirtenbergenſis, Alexander dux Bauariæ, & comes Validentiæ, & cum iis multi barones & nobiles diuerſis locis inuadunt Palatinatum Rheni, omnia obuia vaſtant, expugnant arces & oppida: Maximilianus vero, Fridericus Marchio Brandenburgenſis, & totum fœdus Sueuicum, & multi alij nobiles ducunt coniunctas copias in Bauariam aduerſus Rupertum. Rupertus cum hoſte longe potentiore congreditur, auxilio Boemico quod habebat, confiſus; pugnatur acerrime & plane dubio Marte aliquot horis: nec enim ceſſit Rupertus, donec ad eam raritatem redactus fuit, vt conſiſtere impoſſibile eſſet. Coactus igitur tandem fugere Rupertus cum ſuis, amiſit copiarum magnam partem. Boemorum in ea pugna mille quingenti ceciderunt non ſine bellica laude, ſtrenue enim pugnarunt. Rupertus cum parte copiarum elapſus, penitus infirmatus eſt, occupatamque fere totam Bauariam tradidit Maximilianus Alberto, relictis præſidiis quibuſdam. Ipſe vero Maximilianus cum reliquis copiis properauit aduerſus Palatinum, occupauitque ſine negocio quicquid ad Palatinatum aliquo titulo pertinebat, *Gengenbach* ſcilicet, *Ortenberg*, *Offenburg*, *Geroldſeck*, & multa in iſtis regionibus quæ Palatinus poſſidebat. His in fidem acceptis & præſidiis munitis, traduxit omnes copias per Rhenum, occupauitq; totam, quam vocant, prouincialem aduocatiam. Neque enim reſiſtebat amplius quiſquam Maximiliano poſt tantos ſucceſſus. Marchio autem Badenſis Chriſtophorus interpoſuit ſe, & precibus multis effecit, vt Maximilianus paſſus ſit ſe ab inſtituto reuocari. & Philippum Palatinum in gratiam receperit. In aliis locis, alij alia de Palatinatu ceperant. Emicho comes de Lyningen, Alexander dux Bauariæ, Gulielmus Haſſiæ Lantgrauius, multa igne conſumpſerant, Monaſterium D. Benedicti diues admodum, Lympurg nomine, totum in cinerem redegit comes Emicho. Dux Vlricus Wirtenbergenſis igne & ferro plurima vaſtauit, monaſteria aliquot munita præſidiis cepit: obſidens autem oppidum Brettam, ab erumpentibus oppidanis magnam accepit cladem, occiderunt enim multos de copiis Wirtenbergenſibus, & bombardas aliquot vi eripuerunt duci, quibus oppugnabat oppidum. Oppidum igitur illud non potuit capere: poſtea vero compulit ad deditionem arcem *Boſeckheim*; mox poſt *Leoſtain* accepit in deditionem: deinde ſubiugauit *Winſperg*, poſt hæc Nouam ciuitatem compulit ad deditionem: poſtremo cepit oppidum *Meckmul*. Recepto autem in gratiam Palatino, Maximilianus iuſſit omnes Principes domum reducere & dimittere copias. Dicto Imperatoris igitur obedientes, omnes reuerſi ſunt vnde venerant. Rupertus ſtatim poſt infauſtum bellum obiit, vt creditur, dolore animi. Anno poſt natiuitatem Chri-
1505 ſti milleſimo quingenteſimo quinto, Maximilianus magna Coloniæ celebrauit comitia, præſentibus plurimis Principibus, inter multos diſcordãtes pacem fecit in illo conuentu Imperator. Duce varo Geldriæ rebellante, & maieſtatem Cæſaream non ſatis reuerente, Maximilianus comitantibus eum multis Principibus & comitibus aliis, cum copiis deſcendit in Geldriam, ducemque ſtatim adueniens ad deditionem compulit, & qua fuit bonitate Maximilianus, conditionibus protſus amicis ducem in gratiam accepit. Eo anno quo comitia illa fuerunt Coloniæ, apparuit cometes inſolitæ magnitudinis & formæ. Anno ſexto, Maximilianus comparato per Germaniam magno exercitu, duxit in Vngariam, nam meditabantur defectionem & rebellionem. Obſeſſuro autem Maximiliano magnis copiis vrbem Bresburgum occurrerunt Vngari ſupplices obuiam, rogantes pacem, quaſlibet, non iniquiſſimas modo conditio-

nes

nes accepturos & seruaturos, pollicentur. Maximilianus quanquam magnis ea expeditio impensis constiterit; tamen pacis amantissimus æquis legibus pacem fecit cum Vngaris qui longe aliud meriti erant. Eo anno inter Norinbergenses & Marchionem Brandenburgensem Fridericum simultates fuerunt, nescio quibus causis, permagnæ: cumque Norinbergenses tota fere iuuentus armata manu, magnoque apparatu in pagum nō longe ab vrbe distantem exiret, in quo erat anniuersaria, quam vocant, dedicatio, Casimirus filius Friderici Marchionis cum equitum & peditū copiis obuius venit, congrediuntur igitur, pugnant pertinaciter, diuque neutris propter cupiditatem gloriæ laudemque, & præmia, cedentibus, cæduntur multi; tandem tamen victor euadit Casimirus, fugiunt ciues in vrbem. vtrinque plurimi cæsi sunt. Quod autem Norinbergenses priores cessere, non animorum ignauiæ, sed corporum lassitudini ex æstu & labore ascribendum est. Reliquerunt enim Casimiro lachrymabilem victoriam, multi enim primæ nobilitatis cecidere, dum auidiores glorię pugnant pertinacius. Vtriusque partis fuerunt peditum circiter tria millia, equitum ducenti. Hoc etiam anno Galliæ rex Ludouicus & Maximilianus Imperaror de ducatu Mediolanensi contenderunt. Hoc anno apparuit cometa sub vrsa maiore, quo tempore illustrissimus Princeps, Philippus Maximiliani Imperatoris filius, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, dux Brabantiæ, & rex Castellæ Legionisq; electus, gener Ferdinandi regis Hispaniæ, ex Flandria cum classe in qua habuit armatorum mille quingētos, in Hispaniam nauigauit. toti classi præfecit comitem de Furstenberg, nomine Wolfgangum. Vbi autem per varia discrimina & casus in mari iactati venerunt in Castellæ regnum, Philippus rex nouitate aeris tentatus incidit in morbum grauissimum, quo paucis diebus superatis naturæ viribus, obiit diem suum, nondum egressus vigesimū octauum annum. ita immatura morte abreptus est Philippus Maximiliani filius, in quem Deus tot & tanta bona contulerat, vt nostræ ætatis memoria nullum reperias, quem illi compares, siue animi dotes, siue corporis ornamenta, seu generis nobilitatem, seu principatuum multitudinem & magnitudinem respicias. accesserunt illis omnibus duo filii, Ferdinandus, & Carolus, ex elegantissima & nobilissima adolescentula carissima coniuge. Huius Principis omnibus nominibus summi laudes doctrina & facundia summus vir Erasmus Roterodamus prædicauit. Anno Domini mille- 1057.
simo quingentesimo septimo, Maximilianus Imperator magna comitia Germaniæ Principum celebrauit Constantiæ, in quibus actum est primum, quomodo resisterent Venetis & regi Gallorum, qui vexabant ducatum Mediolanensem, & alia contra Imperatorem & imperium conabantur. deinde, significabat Imperator animi sui propositum proficiscendi Romam, vt studium & voluntatem Principum & ciuitatum experiretur: reperitque satis paratos & promptos ad expeditionem illam & Principes & ciuitates, superabantq; pleriq; expectationem eius. Hoc Maximiliani propositum summis viribus nitebantur impedire Gallus & Veneti, magnamq; Italiæ partē in sua fœdera contra Imperatorem perduxerant, conatiq; sunt omnes vias in Italiam Cæsari obstruere, commeatuque prohibere. Maximilianus vbi hos Galli & Venetorum conatus intellexit, Principum Germaniæ consensu decreuit bellum suscipiendum contra Venetos quare copias conscripsit & Venetorum dirionem inuasit, multa cepit & diripuit. Anno septimo Iulius Pontifex misit in Germaniam Bernardinum Cardinalem sanctę Crucis, quem maximo honore excepit Maximilianus Augustæ, exiuit enim illi obuiam extra vrbē. venit hic legatus multis comitatus, & cum clauiū potestate mirabili. Inueniebantur autem multi in Germania, qui audebant disputare, vtilisne, an inutilis esset eius aduentus in Germaniam; nec solum in controuersiā vocare, sed definire quidam non dubitabant, malum esse aduentum illius legati; qua causa nescio, fortasse quod magis fauebat Gallo, quam Cæsari, vel alia quapiam causa. Hoc quoq; anno, impulsore (creditur) Ludouico rege Gallorū, dux Geldriæ contra fidē fœderis, quod victus cum Maximiliano fecerat, hostiliter cum copiis ingressus est Brabantiam, quam misere vexauit & diripuit. Inuocatus autem à Brabantinis Maximilianus, descendit, illis auxilium tulit. cum igitur in Flandria esset Maximilianus, denuo fœdere coit cum Gallorū rege, in qua liga, vt sic dicam, fuit & Iulius, conuenitq; inter omnes illos, vt vna contra Venetos mouerēt arma. In hac amicitia Pon-

tificis, Cæſaris, & regis, quid à partibus quæſitũ ſit, longius eſſet explicatu, & magis pertinet ad res Italicas: quam ob rem in præſentia non videtur ad finem operis properanti mihi dicendum. Maximilianus poſt fœdus initum cum rege Galliæ, miſit copias ex Germania contra Venetos, coniunctis Gallorum militibus. Pugnatum eſt in eo bello ſæpe leuioribus præliis vario martis fauore, pluresq; Germanorum aduerſa valetudine ob aeris, & cibi potuſq; nouitatem periere, quam armis, nec maius vllum prælium, quod audiuerim in eo bello fuit, quam cum occubuerunt Venetorum mille ducenti, in qua pugna Germani non paruam meriti ſunt bellicam laudem, nam pauci multos in loco iniquo ſuperarunt. Veneti autem pluribus artib. inſtructi & ſtratagematis vſi Tergeſtum & Gurcenſem comitatus, & alia quædam domui Auſtriæ ſubiecta occuparant. nec reſpondebat Iulius Pontifex, & Ludouicus rex Maximiliani Imperatoris expectationi. Inducias ergo cum Venetis Imperator tres annos fecit, vt interim de pacis conditionibus ageretur. Anno milleſimo quingenteſimo nono, Erdfurdiæ magna

1059 ſeditio inter ciues & ſenatum fuit, nam ciues expoſiti & accepti rationem exigebant à ſenatu: cum vero ſenatus ęre alieno eſſet oppreſſus, neque tutum exiſtimaſſet ad calculum reducere accepta & expoſita, elabi conati ſunt aliis modis quibuſdam. tandem ciues epiſcopum Moguntinum, ſenatus ducem Saxoniæ inuocauerunt, qui patrocinium confugientium ad ſe ſuſcipientes, pertinacius ſuam quiſque partem defendit: peneq; iuſtum bellum inter eos ortum fuiſſet. Verum hoc prohibuerunt epiſcopus Herbipolenſis, & quidam alii. Veneti hoc anno à Pontifice Iulio excommunicantur, quod Fauentiam, & Rauennam, aliaſq; in illis regionibus vrbes, arceſq; expugnarant, & admoniti non reddebant, ſed omnia turbare pergebant. Sed fulmina excommunicationis ſpiritualia contemnentibus Venetis, Iulius non ſine ſtomacho contrahit copias magnas per Italiam, & apud Heluetios, quas ducit contra Venetos, coniunctis Galli & Imperatoris exercitibus: ſuperanturq; prælio inſigni Veneti à pontificiis, quorum pars maxima fuerunt Heluetii, quorum opera & virtute recepit Rauennam Iulius, nec tamen ſine ſanguine plurimo. Eodem tempore recepit Imperator Maximilianus Tergeſtum, & alia quæ occupauerant Veneti. Paduam quoque redegit in poteſtatem Cæſar: breui autem eam iterum recuperarunt Veneti. Multa eo bello cœpit Maximilianus, præter alia Maiſterium, Thebinum, Gortium, Forumiulium, Vincentiam, Veronam, Reiffiam, &c. Nec nulla occupauit Ludouicus Gallorum rex, inter reliqua in deditionem accepit vrbes Pergamum, Cremam, Cremonam, Piſcoram, Breſſam, & Caliſellam, quæ ad principatum Mediolanenſem pertinentia Veneti multis annis tenebant. vſus eſt etiam Heluetico milite in eo bello Gallus. In belli huius vſum petiit Maximilianus pecuniam à principibus & ciuitatib. imperii: ciuitates vero & Principes Wormatiæ conuenerunt deliberaruntque, quidnam faciendum ſit in hac Cæſaris petitione. Reſponderunt autem tandem Imperatori, cum bella hæc non gerat imperii, ſed ſuo ipſius nomine, ſe iam toties exhauſtos nihil mittere poſſe. quod reſponſum Principum & ciuitatum imperialium quo animo tulerit Maximilianus, facile eſt cuiuis conijcere: & teſtatur apologia, qua Cæſar reſpondet ciuitatibus & Principibus. eſt autem apologia edita eo anno in Tridentina vrbe. Hoc anno monachi ordinis ſancti Dominici Bernæ ſunt combuſti, quorum facinora notiora ſunt quam vt hic deſcribenda ſint. Anno decimo ſupra milleſimum quingenteſimum, conuenerunt Auguſtæ Principes ciuitateſque imperii omnes, & Imperator Maximilianus, multorumque regum legati, regis Galliæ, Vngarorum, Boemorum, & Iulii ſummi Pontificis. In eo conuentu multum actum eſt de Venetis, omniumque ſententia concordi bellum denuo decretum eſt aduerſus eos. Quod vbi Veneti intellexerunt, quibuſdam artibus Maximiliano Principibuſque quibuſdam reconciliare ſeipſos conati ſunt: ſed vbi primum non ſucceſſit, pararunt ſe ad bellum. Iulius Papa, conducto ex Heluetia exercitu, ſuiſque ex Italia copiis adhibitis, magno conatu in ſua ipſius perſona in caſtris verſans, Venetorum vrbes quaſdam inſignes oppugnauit, quaſdam etiam expugnauit. Veniente vero etiam cum magnis Heluetiorum & Gallorum copiis Ludouico rege Franciæ, & Maximiliano Imperatore, territi ſunt non mediocriter ob hoſtium multitudinem. Quam ob rem primum omnium mittunt ad ſummum Pontificem legatos, cum illo de pace agunt, non ignorantes hoc placato, cum aliis minus nego-

tli fore. Hoc anno Teutonicorum ordinis fratres,consentientibus Cæsare & Principibus per Germaniam magnã pecuniam collegerunt in vsum belli contra Rutenos,& Tartaros,bellumq; perdifficile gesserunt in Prussia. Eodem te●pore Constantienses fœdus cum Heluetiis ferire conati sunt;sed piscatorib.resistentibus,certior factus Maximilianus conatus impediuit. Eodem tempore Felix comes de Werdenberg occidit Andream Comitem de Sonnenberg venantem, nihil tale expectantem. Anno duodecimo magna per totos tres menses comitia celebrauit Treueris Maximilianus. Erant illic quoque aliorum regum oratores, aderãt Principes electores, aderat legatus regis Galliarum, aderat Campeius legatus Iulii Papæ; regum Nauarræ, Angliæ,Poloniæ oratores aderant, in summa maximus Principum conuentus fuit. Maximilianus & alii Principes cupientes scire num verum esset quod ferebatur de tunica Christi inconsutili,propterea Cæsar iussit aperire altare in quo esse,dictum diu erat ante. Inuēta est tunica in eo & multæ aliæ sanctorum reliquiæ minime vulgares. Magna multitudo post hũc conuentum cõfluxerant ex tota Germania & aliis nationibus Treuerim, homines cum muneribus multis,& hoc durauit lõgo tempore. Eo anno quo tunica Domini est inuenta, seditio magna Spiræ orta est, ciues enim de quibusdam grauioribus exactionibus conquerentes, senatu deposito, alium substituerunt; quosdam qui non satis probe Rempub.tractarant, mittunt in exilium. Cæsar oratoribus suis illuc missis, seditionem sedauit. Anno eodem fœdere inter Gallum & Cæsarem rupto, Gallus per Germaniam clanculum mittit nuncios,qui milites conduxerunt eius nomine; verum Cæsar pœna capitis prohibuit, ne quis ex Germania militatum in Galliam ad regem iret: Comes vero de Lyningen accepto à Gallo pecunia, duxit in Galliam copias. quare eum & omnes eius facultates, comitesq; commilitones banno imperiali subiecit. Maximilianus autem conscriptas per Heluetiam,& reliquam Germaniam copias ducit Mediolanum, & eiectis Gallis, vrbem in suam potestatem redegit. Hoc etiam tempore arx, nomine Hohenkræhen, in qua hospitio prædones & proscripti excipiebantur, est expugnata bombardarum violentia per Sueuicum fœdus, iussu Cæsareæ maiestatis. Anno decimo tertio Colonienses ciues contra senatum seditionem excitarunt,magnoque cum tumultu concurrerunt aduersus senatum. Senatus statim in turbam plebis furore concitæ misit viros facundia pollentes & populo non suspectos nomine criminum,quibus senatum accusabant,sed multis ex causis gratos:qui vbi venerunt ad concionem collectæ numerosissimæ plebis, prudentissimo exordio effecerunt,vt audiret eos vulgus & patentibus auribus audiret,præter multorum qui in senatu erant expectationẽ. Primum enim dicebãt,neminem debere mirari,quod ita concurrãt ciues & Reipub. amantissimi, magnas enim causas esse,exactiones enim graues quotidianas fieri, & tamen in ærario non esse quãtum deberet (nam sic vulgus clamabat) hoc male habere patriæ amantes ciues merito, sed inconsulte & temere nihil debere fieri,neq; enim sine ordine quopiam quicquam recte fieri posse. nullamq; aliam causam esse quod sæpe qui iustam causam defendunt à malis vincuntur, quam quod illi sua iusta causa & bona conscientia freti vno animi impetu inconsulte consilia sua præcipitant, & factorum dictorumq; nullam rationem reddẽdam hominibus putantes, sine ordine omnia confundunt bono zelo, vt non possint eorum iusta in confusionibus videri, & sic fieri, vt omnes homines, quorum iudicium sæpissime fallitur, faueant & studeant iniustam causam habentibus: isti contra vero malam causam suam colorare æquitatis specie & omnem diligẽtiam adhibere, ne videantur fugisse iudicium bonorum. nihilque æque illis prodesse quam æqua defendentium zelus concitatior, qui soleat ab hominibus existimari furor. Quas ob res suadebant plebi omnino rationem reddere promittentes audiendos, etiam si sciant non posse, vt clare demonstrentur omnibus Principibus & ciuitatibus meritas pœnas date ob male iniqueque res administratas. nihil namq; in tota oratione conabantur assequi(neque enim amplius sperari potuit) quam vt differrent rem saltem vnum aut alterum diem, nam senatus promittebat se respõsurum,ratione reddita, de singulis quæ obiiciebat plebs,astute autem præter cætera missi à senatu dicebãt plebi senatum aliquot mensibus petere dilationẽ; sed se nõ velle illis esse autores,vt tantum spacii concedant,satis esse aliquot dies. neq; enim se in alia sententia esse,quam plebẽ,multa esse corrigenda,& onera tollenda. His

ctuti Imperatorem. Vbi Franciscus Galliarũ rex multa conatus est frustra ad imperium aspirans. Electus autem est Carolus ex filio nepos Maximiliani, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, rex Hispaniæ, rex Siciliæ, &c. frustratusq́; est sua spe Franciscus rex Galliæ omnemque operam & impensas, quæ non exiguæ fuisse narrantur, perdidit. Principes miserunt in Hispaniam ad electum Carolum legatos Fridericum comitem Palatinum Rheni, & ducem Bauariæ, qui honorificentissime ab Imperatore excepti sunt, & eximiis muneribus donati. Carolus post anno 20, suscepturus imperii gubernacula, ex 20
Hispania in Angliam primo proficiscitur, mox ex Anglia Germaniam petit, & Aquisgrani mense Octobri coronam accepit ab archiepiscopo Coloniensi, magna totius Imperii spe & expectatione, cui hactenus quantum per temporum conditionem potuit fieri, satis respondit. Hoc anno Lutherus à Parisiensibus, Coloniensibus, Louaniensibus, & aliis multarum vniuersitatum Theologis hæreticus declaratur, & à Romano Pontifice cum omnibus ei adhærentibus excommunicatur. Vigesimo primo anno habita sunt Principum comitia Wormatiæ, vbi Leo Pontifex Maximus per suum apostolicæ sedis legatum confirmauit Caroli quinti electionem. Illic etiam fuit Lutherus suæ doctrinæ redditurus rationem petentibus. Hoc anno Ferdinandus infans Hispaniæ, Imperatoris germanus, cum regina Vngariæ Anna splendidas magnifice nuptias celebrat Lynceæ. Similiter splendide nuptias Ludouicus Boemiæ & Vngariæ rex Budæ habet cum sorore Caroli quinti. Turca vero anno hoc Vngariam multis partibus vastauit, & Albam Græcam cepit, quæ vrbs singulare monimentum Vngariæ fuit. Hoc anno Mediolanum, nomine Caroli Cæsaris, Germani milites vrbem & totum principatum occupant. Anno 1522, Cæsar Carolus, relicta Germania, profectus est 1522
in Hispanias, Ferdinando fratri rebus Germaniæ magna ex parte commissis. Eodem anno Norinbergæ magnus celebratus est Principũ conuentus, præcipue propter Turcam & propter Lutherum. aderat enim ob eam rem Adriani legatus Apostolicus. Aderant Vngari pericula imminentia satis indicantes, & auxilium petentes, sed frustra. Anno 23, fœdus Sueuicum circiter viginti tres arces funditus tollunt, quoniam inhabitabant eas qui ex latrocinio & rapinis viuebant. Eodem tempore contractas copias 23
ducit aduersus Treuirensem episcopum Franciscus Sickingerus, & vrbem obsidens Treuerim, vbi audiuit exercitus contra se parari, recepit se ad sua, illic expectans hostes socios episcopi, à quibus obsessus in arce *Nanstal* ictu bombardæ periit. Iuuabant autem episcopum, comes Prouincialis Hassiæ, & comes Palatinus Rheni, qui Principes omnia Francisci occupabant. Rex Galliarum vigesimo quinto à Cæsarianis victus 25
est, & captus, quam durissimam fortunam vix vnquam minus expectauit, tam numeroso & bene instructo exercitu munitus, hostibus oppositis multo inferioribus numero. Ceciderunt autem vtrinque multi, sed plures multo ex copiis Galli. Ex numero interfectorum fuerunt viri Principes multi, scilicet dux Lotharingiæ, comes de Nassau, magister equitum Franciæ, comes ab Otenberg, comes Tenderensis, & alii: capti sunt autem cum rege rex Nauarræ, comes de Lupsen, & alii plurimi nobiles. Strenue autem rex Franciscus in eo prælio pugnauit. captiuus autem in Hispaniam ductus est ad Carolum quintum Imperatorem. Anno hoc incepit, Thoma Muntzero autore, seditio illa rusticorum in Turingia primum, nam Muntzerus, falsus propheta, persuaserat multis simplicibus nimium credulis, adesse fatale tempus quo omnes impii essent interficiendi, seque ad hoc à Domino vocatum, nec fore magnum negocium, impios enim nemine persequente fugituros, foreq́; omnia, sublatis impiis, beata, omnesq́; sanctos futuros; Dominum in omnibus regnaturum, omnes in summa felicitate victuros, neminẽ plus alio habiturum. breuiter, omnia dicebat futuris seculis fore, quæ post hãc vitam sanctis eueniunt, quæ nisi carne exutis, & immortalitate indutis contingere non possunt. Hæc doctrina carni arridebat, quæ à mortificatione abhorret. Magnam plebis rusticanæ multitudinem collegit, & diripuit monasteria & sacerdotum nobiliumque bona, obuiosq́; simul furere cogunt, renitentes occidunt. Nec aliter per Germaniæ multas alias regiones, nescio quo seditioso & iram Dei ferente spiritu autore excitati sunt magni turbis rustici, leuari cupiẽtes ab oneribus quibus se nimium deprimi querebantur. non deberi decimas, tantos reditus & census, inquiebant. pisces in aqua, aues in aere, feras in syluis capiẽdi omnibus idem ius esse iure diuino, & hoc genus mul-

Ferdinandus germanus frater Caroli,rex Galliæ,rex Angliæ,duces Sabaudiensis, Mediolanensis,Ferrarien. Mantuæ Principes, & ciuitates Senenses,Genuenses, Lucani, & aliæ quædam.Per idem tempus Carolus Cęsar Bononiæ à Pont. Rom.Clemente 7, coronatus est maxima cum celebritate. Post acceptam coronā anno 30, in Germaniā 1530 magna multorū expectatione venit. nisiq; fuisset Cæsaris pacatior animus quā quorūdam sanguinolentorū hominū,turbatus fuisset Germaniæ status. sed Domino cœlesti sit gloria & laus, qui suo erga homines indicibili amore hactenus pacem dedit nobis contra quorundā expectationē & sententiā, atq; vtinam omnes intelligerent calamitates & infelicitates,quæ euenissent omnibus partibus etiā victoribus,si res venisset ad arma,vt gratiæ à pluribus agerentur Domino Deo, & plures maiore sedulitate orarēt vt etiam in posterum pacem nobis det Deus pater & Dominus noster. Vbi in Germaniam, vt dixi, Carolus Imperator venit, exceptus est honorifice magno ab omnibus gaudio per Germaniam,pulsatis campanis, & ignibus incensis,ad lætitiam significandam.Cōuocatis autem Germaniæ ciuitatibus,& Principibus ecclesiasticis & secularibus, Augustæ cum eis multa egit de religionis articulis quibusdam, quos Lutherus & cū eo sentientes docuerant aduersus Romanæ sedis institutiones. Lutherani illic,præsente etiam summi Pontificis legato, rationem reddiderunt suæ doctrinæ in frequentissimo Principum consessu:sed nihil statui potuit in illis comitiis,ob sententiarū multifariam varietatem. Eodem anno copiæ Ferdinandi Budam recipiunt, breui tamen post tempore à Waiuoda iterū occupatur, & ita per totum annum vario marte inter illos pugnatum est. Anno hoc Heluetii liberarunt Gebennam obsessam à duce Sabaudiæ. Tricesimo primo anno Ferdinandum fratrem suum accipit imperii consor- 1531 tem Carolus, & Coloniæ à Principibus eligitur in Romanorum regem, Aquisgrani postea regni corona illi imponitur. Hoc anno miles arcem Mussis inhabitans, fretus & confisus munitionibus arcis, quā existimabat inexpugnabilem,conatus est diripere Vallem Thelinam quę est Rhetis subiecta: cui opposuerunt se Rheti,& fugarunt in castrum,quod auxilio Tigurinorum,Basiliensium, & Bernēsium,& ducis Mediolanensis obsederunt diu,tandem Castellanum ad deditionem compulerunt,& arcem extirparunt radicitus,itaq; deiecerunt, vt non facile sit aliam illic ædificare. Hoc etiam anno,cum multas minas quorundā audirent ciuitates, & Principes qui à Romanæ sedis constitutionibus quibusdā discesserunt,inter se coierunt fœdere,vt cōmunia pericula coniuncti repellāt.De his omnibus olim nostri posteritati(si Dominus nō ante finierit hunc mundū) licebit liberius consilia & studia partiū describere: erit quoq; iudicium eorum non solum magis liberum, sed etiam, vt opinor, magis incorruptum. Quotus enim quisque nostrum iam est qui non sit aut addictus, aut certe inclinatior partium alicui. Eodem tempore apparuit nobis sub libra in occidente cometes. Hoc etiam anno omnibus nominibus vir maximus, in omni doctrinarū genere, & trium linguarum cognitione doctissimus vir, Ioannes OEcolampadius, obiit diem suum. Eodem anno bellū inter Heluetios, de quo diximus iam, antea male sopitum,nunc denuo excitatur, in quo cum altera pars non satis feliciter pugnasset,composita est pax. Post natiuitatem Domini anno 1532, Imperator conuocatis imperii principibus & ciuita- 1532 tum legatis Ratisponæ comitia celebrauit, consultans de suscipienda expeditione in Turcam Vngariam occupantem, & Germaniæ imminentem. Sederant non paruæ discordię inter partes,Lutheranos (quos vocant) & Pōtificios,quibus inter se expostulantibus & dissidentibus primum nihil potuit contra Turcam solide statui. Conuenerunt ergo iterum de eisdem rebus Schuinfurdiæ, atque postremo Norinbergæ. Vbi communi sententia Principum & Imperatoris,nam omnes pacem cupiebant, decretum est, vt in eo statu omnia manerent,in quo erant vsque ad futurum cōcilium generale,cuius tempus & locus cōstitutus erat in eisdem comitiis, nescio quod malum impedierit & mutarit optimum & necessarium propositum.De his rebus,vt diximus, nihil opus est scribere, in omnium enim ore adhuc & oculis sunt, mandabunturq; memoriæ aliquādo ab aliis bona fide,sine omni affectu animi aut fauentis aut odientis. In istis comitiis decreta est expeditio in Turcā, quem aduenturū in Austriam certo sciebant Imperator & alii Principes, quā ob rē omnia postposita sunt illi necessariæ expeditioni. Venit igitur cū ingentib. copiis Imperator Turcarū,& circiter viginti dies per-

petuos oppidum *Guntz* obsedit, cumque nullam haberet spem capiendi illud propter incredibilem propugnatorum fortitudinem, soluens obsidionem, Austriam, Carinthiam, & Styriam, diripuit & vastauit quibus consueuit modis, hoc est crudelissimis. Quam ob rem tota Germania concordi animo illi occutrit fortissima manu: sed Turca vbi audiuit Germanorum instructissimas copias sibi occurrere, cum ignominia recessit, vel potius fuga sibi & exercitui suo consuluit, nec pauci in extremis agminibus à nostris occisi sunt, præcipue equites plurimos amisit. Huic expeditioni adfuit ipse Imperator: post vero fugatum Turcam iterum Bononiam ad summum Pontificem est profectus. In huius anni Decembri vehementer periclitatæ sunt multæ regiones, potissimum Frisia, Hollandia, Seelandia, ac Flandria. Circa fontem Rheni, in vicinisque regionibus insolitæ magnitudinis terræmotus fuit, eodem mense quo regiones illæ in quibus Rhenus mare influens finem habet. Hoc anno finem habuit fœdus illud Sueuicum quod sæpe formidabile hostibus, solatium & auxilium amicis fuit. Multæ ciuitates & Principes cupiebant conseruare & renouare ligam, sed quibusdam impedientibus, non potuit fieri. In summa, aliter visum est Domino, qui parua & magna gubernat. His annis proxime dictis annonæ & aliarum rerum vsui mortalium necessariarum caritas superiorem Germaniam & Italiam supra modum afflixit, cum tamen cœli terræve iniquitas non fuerit causa. Dubitantq; adhuc, etiam qui sibi videntur in rebus humanis prudentissimi, quæ sit causa, aliis bella, aliis bellorum metum & expectationem, aliis auaritiam & extinctionem caritatis, curamq; huius seculi, quam extremis temporibus futuram prædixerunt multi prophetæ, quibusdam monetæ multitudinem, aliis aliam putantibus causam. Sunt qui putant hæc omnia simul causam esse.

1534 Anno 34, perniciosa seditione Monsterienses ciues ex vrbe expulerunt episcopum, & nouam quandam cuiusdam sartoris doctrinam secuti, omnia communia fecerunt, & plures vxores cuilibet concesserunt, repudio pro cuiusuis libidine permisso. Verum episcop. quorundam auxiliaribus copiis coniunctis post diuturnam obsessionem, & multas vtrinque cædes, cepit vrbem sequenti demum anno, multis factiosæ sectæ

1534 autoribus supplicio affectis, pristinum statum restituit in vrbe. Anno etiam tricesimo quarto recuperauit Vlricus dux Wittenbergensis principatum, patriam & patrimonium suum, auxilio comitis prouincialis Hassiæ. Quæ res quanquam non potuit non molesta esse Ferdinando regi, propter multas causas: tamen ex ingenito pacis amore passus est rem æquis conditionibus componere, & recepit ducem Vlricum in gratiam, maiorem solidioremque gloriam esse ratus, quam tumultibus belloiū omnia perturbare. Eodem tempore Cracouiæ in vicinisq; regionibus illis magna vis aquarum fuit, quæ multos labores hominum & agros vastarunt. Hoc anno turbatum est etiam armis regnum Daniæ: eo bello etiam Lubecenses impliciti fuerunt. Barbarossa hoc tempore regem Tunissæ Altzachenum eiecit ex regno, & regnum eius direptum occupat, nec his contentus ex Africa cum Turcica classe, quæ illi à Turca Imperatore commissa erat, nauigat vsque ad fines Italiæ, & mare circa Genuam obsidet.

1535 Imperator vero Carolus Turcicos conatus repressurus, anno 35, cum exercitu Germanorum, Italorum, & Hispanorum nauigat in Africam, & expugnatum regnum Tunissæ subiugatum reddit regi cui iure debebatur, qua iustitia peperit sibi inuictissimus Cæsar non minorem gloriam, quam ipsa victoria. Hæc omnia cum sint ab aliis scripta, & infinitis passim per orbem exemplaribus diuulgata, non videtur operæpretium, vt ego repetam. Eodem tempore in Pannonia habiti sunt multi de rebus Vngariæ componendis, conuentus, in quibus cum serenissimo rege Ferdinando egerunt multa legati Turcæ, & Waiuoda. Hoc tempore Bernenses & Gallorum rex eiecerunt ducem Sabaudiæ ex toto suo principatu. Frequentes quoq; Schmalkaldiæ conuenerunt iam sæpe multi Germaniæ Principes & ciuitates his temporibus, propter religionem, pacem Germaniæ & confœderationem. De his rebus satis ab aliis, vbi euentus videbuntur, olim scribetur. Quid enim nos scribemus, adhuc ignari quid omnipotens rerum rector facere velit. Hoc tempore Cæsar Carolus quintus post multas consultationes, de suscipienda expeditione in Turcam, prius decreuit bellum contra regem Galliarum, ne ipse turbaret Italicas res, intricato Imperatore bello Turcico, quoniam ferebatur rex omnem occasionem captare ducendi exercitum in Italiam, iure enim

enim ad se pertinere Mediolanensem ducatum contendebat. commouit etiam Imperatorem, quod legationes Turcæ apud regem; vicissim regis apud Turcam fuerant. Non temere igitur suscepisse Imperator videtur bellum hoc, iudicans, nihil posse recte contra communem hostem Turcam fieri, nisi pax prius fit inter Christianos Principes. Quare apud Heluetios, Principes & ciuitates Germaniæ, causam ob quam bellum Gallorum regi mouendum sit, per legatos diligenter reddit. rursum rex Galliarum respondit, sibi quoque conciliare conatus fauorem Principum Christianorum & ciuitatum, præcipue Heluetiorum. vterque Cæsar & Galliæ rex suam causam multis probabiliter defenderunt. Sed ob quas diximus, causas, belli huius consilia, destinata, gesta, fortunam, successus & finem, aliis, potissimum posteris, commemoranda relinquamus. Anno Domini 1537, Erasmus Roterodamus in omni philosophia, 1537
præcipue in sacris literis vir summus, infinitis laboribus & sudoribus, quibus per totam vitam ecclesiæ Christianæ seruiuit, exhausto corpusculo, obdormiuit in gratia & pace Domini. Cuius obitum D. D. Bonifacius Amerbachius, & D. Beatus Rhenanus, facundia, eruditione, & animi morumque grauitate viri incomparabiles, optima fide persecuti sunt in doctissimis præfationibus, hic in D. Erasmi operum catalogos; ille in Origenem, præfati. Vitam eius prædicant satis tot præstantissima operum monumenta. multi principum & aliorum magistratuum conuentus passim per Europam, potissimum in Germania & Italia fuerunt anno trigesimo octauo, & hoc trigesimo nono. 1538 &
Ciuitatum & Principum maxima pars censet opus esse generali concilio; sed contro- 39.
uersia est de loco: nullus enim tam rerum imperitus est, qui non intelligat, plurimum referre, quis locus concilij statuatur. Nam de tempore inter omnes conuenit, nemo enim est qui non censeat rebus turbatis, quam primum possit fieri, generali synodo subueniendum. Anno hoc tempore verno Francofurdiæ frequens conuentus Principum & ciuitatum fuit, fuit & illic Imperatoris legatus. Multa de componendis quibusdam controuersiis, deque concilio acta sunt: postremo alius comitiorum dies Norinbergæ celebrandorum, Augusto mense eiusdem anni, constitutus est. Dominus Deus, in cuius manu sunt omnium mortalium cogitationes & consilia, dirigat Principum & omnium hominum corda in vias legésve suas, vt in pace seruiamus illi: auertatque mala, quæ videntur imminere omni carni, nisi misericors Pater cœlestis nos opus manuum suarum respiciat, cui soli gloria, Amen.

FINIS.

I

A

INDEX EORVM QVÆ IN HOC ALTERO TOMO SCRIPTORVM GERMANICORVM VISA SVNT NOTABILIA.

IN numeris huius Indicis ordinem librorum spectauimus, vt si quando plures concurrerent, numeri primo loco positi, rem in Pantheo; *secundo, in* Fasciculo; *tertio, in* Mutio *tibi inuestigandam esse denotarent. Qua in re ne quicquam te turbaret aut offenderet, quo minus quemuis authorem consulere pro libitu expedite posses, numeris* Fasciculi, *literam F, numeris* Mutii; *literam M præfiximus.*

A

Anastasius

Aurelia-

C

Carus

Comitia

Dema-

Efdras

Rom

Ioannes

Lod

Mines -

O

&

Pelagius

armis

ii

Schonuet Z

Soter

ii iij

Theobal-

V

Varo

W

V Vil-

CORRIGENDA:

in Pantheo.

Pag.18 lin.46, *quales*. P.35,l.13, *verum*. P.116,l.25, *vrbe*. P.168 l.34, *Medorum*. P.200,l.17, *Alpibus*. P.236,l.33, *modios*. P.252,l.54, *vita*. P.254,l.31, *Liternum*. P 272,l 30, *tempore*. P.270,l.34, *defectionem*. P.337,l.14, *dubitas, vide*. P.351,l 44, *animus*. P.359,l.2, *imperatoribus*. P 369,l 22, *Neronis*. P.373,l.11 *placito*. P 413,l.13, post *sororis sua* finalis distinctio collocanda, & *Iustinus* inserendum, in hunc modum, *sororis sua: Iustinus Iustiniano*, &c. P.435,l. 44, *Rhenum*

in Fasciculo temporum.

Pag.12, linea *cannos*, lege C *annos*. P.26, facie secunda, in annis mundi, pro mendoso nostræ editionis numero IIII MDXXXLIX, ex secunda editione repones IIII MDCCCLIII. prior editio minus recte habet IIII MDLIX. P 52. facie secunda l.penult. *Troiam*. P.44,l 18 à fine, lege *eucharistia*. P.80,l.13, à fine, pro *Cecilia* legendum *Sicilia*, vt infra, 84,9. P. 81,l.5, pro *virginis* procul dubio legendum *regis*.

in Huldrichi Mutii Chronicis.

Pag.59, linea 24, *Carolus*. l.29, *Pipinus*. P.139,l 27, post *octingentos* insere *annos*. P. 149,l.29, *raram*. P 151 l 12, *aliquot*. P.154,l.24, *tugurus*. P.179,l 18, *vouisse*. P.183,l.10, pro *in* lege *inter*. P.226,l.26, pro *Suessia* lege *Austria*. P.227, l.17 lege *priuatum*. P.259,l.50, *vrbis*. P.269,l.29, *autem*. P.273,l. 22, pro *minorem* legendum maiorem. P.277,l.25, *ad*. P. 286,l.10, *sibi*.

ANNOTATIO EORVM IN QVIBVS DVÆ FASCICVLI editiones, quarum in præfatione facta est mentio, à se inuicem discrepant. His intermistæ sunt quædam scripturæ diuersitates ex aliis auctoribus petitæ

Folio a pagina a in numero annorum ante Christi natiuitatem, prima editio pro 5199 habet 10199 errore satis manifesto.

F 5 p. 2 in annis mundi, secunda editio pro 2509 habet 2559.

F 8 p 1 in circulo Iacobi vtraq; editio pro 147 habet 184; nos secuti sumus Genes cap. 47

F. 12 p 1 versu 12 pro *Polypeda*, quod è manuscripto Eusebii libro posuimus, vtraque Fasciculi editio habet *Polacide*. mendose. impressi libri Eusebiani habēt *Polyphides*, vt etiā Gotefridi Pantheon, pag 555 Pausanias in Sicyoniorum regū catalogo, pag. 50 nullam huius mentionem facit. vt ambiguum sit quodnam huius regis verum sit nomen, Polycides, Polyphides, Polypithes, an aliud quodpiam

F 13 p. 1, v 7 pro *Lamina* alibi legitur *Lamnia*.

F. 15 p. 1 in circulo Amri, secunda editio pro 31 habet 21.

F. 18 p 2 in annis ante Christi natiuitatē secunda editio pro 759 habet 759.

F. 20 p 1 in circulo Ezechiæ prior editio pro 29 habet 21

F. 20 p 2 in circulo Tulli Hostilii prior editio pro 23 habet 32.

F. [illegible] p. 2 in circulo Cyri, secunda editio pro [illegible] habet 20.

F. [illegible] in secundo circulo, pro *Erspandes* in Pantheo est *Hermodes*, 101, 31 apud Herodotum *Patizithes*. Ibid p. 2 v. 4 secunda editio pro 4000 hominū, habet 2000 hominum

F 26 p 2, v. 12 à fine, secunda editio pro CCCM peditum, habet CCCCM peditum.

F. 27 p. 1, v. 5 à fine, secūda editio pro 4000 equitum, habet 5400. contra historiæ veritatem.

F. 28 p 1 in annis mundi, secunda editio pro 4944 habet 4914

F. 30 p 1 in secundo & tertio circulo pro *Quintus Flaminius* accuratius scripsisset *Titus Quintius Flaminius*, vt ex Liuio & ceteris historicis tum alii annotarunt, tum Carolus Sigonius.

F. 31 p 1, v *Cicero*) pro *Helena*, quod procul dubio falsum est, alibi legitur *Helua* verius

F. 32 p. 2 in annis ante Christi natiuitatem, secunda editio pro 95 habet 66.

F. 35 p. 1, v. 1 secunda editio pro nonagesies trecentis milibus, & octuaginta milibus, habet nonagesies trecentena milia & octuaginta milia.

F. 35 p. 2 in circulo Iesu Christi, prior editio pro 5199 habet 5099.

F. 38 p 1, v. *dum Hier*. secunda editio pro 37 & 39 habet 27 & 29. P. eadem, v. 10 à fine, secunda editio pro 27 habet 26. P. 2 in annis post Christi natiuitatē, secunda editio pro 44 habet 43.

F. 40 p. 2 in circulo Traiani, secunda editio pro 19 habet 20.

F. 41 p 1 in secūdo circulo rectius scribes *Euarestus*, vt est in Græcis Chronologiis Pag 1 v. 15 ambiguum est an auctor scripserit *fore facta*, an barbare *fore facta*, id est malefacta delicta

F 42 p. 1, v. *Peregr*.) pro *Antisfidorensis* secunda editio habet *Antisfordensis*, quibusdam verior esse scriptura videtur *Antesiodorensis*, seu *Altesiodorensis*

F. 44 p. 2 in circulo Vibani, secunda editio pro 11 habet 9.

F 40 p 1 in circulo Aureliani, secunda editio pro 6 habet 5. P. eadem, in annis mundi; secunda editio pro 5463 & 5473 habet 5464 & 5474

F 49 p. 1 in circulo Gratiani, secunda editio pro 6 habet 5. P. eadem, in annis mundi, secunda editio pro 5563 habet 5564. P. 2 in circulo Sericii prior editio pro 15 habet 5.

F. 51 p. 2 in annis mundi, secunda editio pro 5633 habet 5634.

F. 52 p. 2 in circulo Leonis primi, secunda editio pro 28 habet 23.

F. 53 p. 1 in circulo Felicis tertii secunda editio pro 9 habet 8. P. eadem, in circulo Gelasii, secunda editio pro 19 habet 18. P. eadem, in circulo Anastasii, secunda editio pro 3 habet 2

F. 54 p. 2 in circulo Felicis quarti, secūda editio pro 4 habet 3.

F. 55 p. 2 in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 544 habet 654.

F. 60 p. 1 in circulo Adeodati, secunda editio pro 4 habet 3.

F 64 p. 2 in circulo Leonis tertii, secunda editio pro 15 habet 16

F. 65 p. 2 in circulo Eugenii secundi, secunda editio pro 3 habet 2.

F. 67 p 2 in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 894 habet 804

F. 68 p 1, v 2. qui hic vocatur *Ado*, p. seq. nominatur *Odo*, v 10 à fine. ibid. in circulo Romani primi, secunda editio pro 11 habet 9

F 69 p. 2 in annis mundi, secunda editio pro 6113 habet 6053

F. 71 p 1 in annis mundi, secunda editio pro 6203 habet 6213 P. 2 in circulo Ioannis 20 secunda editio pro 11 habet 9

F 72 p 1 in circulo Benedicti noni, secunda editio pro 11 habet 12 P eadem, in circulo Siluestri tertii, secunda editio pro 36 habet 26 P 2 in circulo Damasi secundi, secunda editio pro 23 habet 33 Ibidem mox in circulo Leonis noni, secunda editio pro diebus 6 habet dies 5.

F 13 p. 2 v 15 pro *Vrsmarius* alibi legitur *Vrsmarius*

F. 76 p. 2 l 19 pro *Edissa* Stephanus Byzantinus & alii habent *Edessa*

F 78 p. 2 v. 11 à fine pro *hermicolis* legēdum forsan *eremicolis*, id est deserti habitatoribus.

F, 81 p. 1 in annis mundi secunda editio pro 6457 habet 6553.

F. 82 p. 1 in annis mundi, secunda editio pro 6493 habet 6393.

F 84 p. 1 in circulo Benedicti 12 secunda editio pro 2 habet 3 Ibid v. 10 à fine pro *prius* legendum fortasse *post*. P. 2 in circulo Caroli quarti, secunda editio pro 31 habet 21. P. eadem, in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 1334 & 1344 habet 1333 & 1343.

F 87 p 2 in circulo Sigismundi, secunda editio pro 27 habet 24. P. eadem, v *anno*, secunda editio pro 23 habet 24. P. eadem, in circulo concilii Constantiensis, prior editio pro 1416 habet 1316. P. eadem, in annis mundi, secunda editio omittit 6613. P eadem in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 1414 habet 1415.

F 88 p 2 v. *dni*) secunda editio pro 7 habet 17

F. 90 p. 1 in annis post Christi natiuitatem, secunda editio pro 1474 habet 1484.

FINIS.

RESTAURO DEL LIBRO
di LELLI MARIO